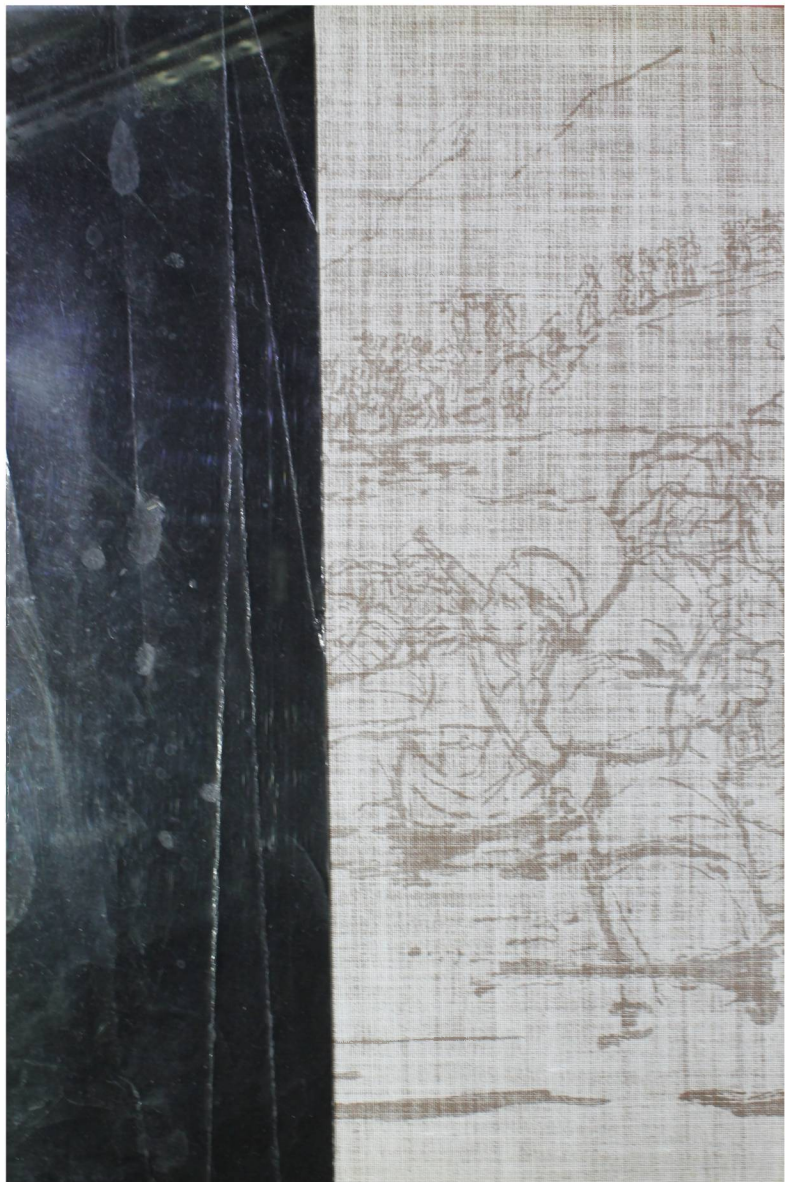

NARODNI HEROJI

JUGOSLAVIJE

Narodni
heroji
Jugoslavije

A-M

Priprema:
INSTITUT
ZA SAVREMENU
ISTORIJU
BEOGRAD

Redakcija

Mihailo APOSTOLSKI
Zdravko ANTONIĆ
Milan BORKOVIĆ
Drago BOROČANIN
Danilo BULAJIĆ
Pero DAMJANOVIĆ
Mihailo ĐELOVIĆ
Zoran ERAK
Hajredin HODŽA
Petar KAČAVENDA
Zdravko KLANJŠČEK
Zoran LAKIĆ
Bogdan LASIĆ
Andra MILANOVIĆ
Snežana MITROVIĆ
Pero MORAČA
Vidak PERIĆ
Aleksandar PETKOVIĆ
Fabijan TRGO
Dušan ŽIVKOVIĆ

Odgovorni urednici

Petar KAČAVENDA
Dušan ŽIVKOVIĆ

Sekretar redakcije:

Ljiljana MATIĆ

Izdavači:

Partizanska knjiga
Ljubljana
OOUR izdavačko-
-publicistička delatnost
Beograd

Narodna knjiga
Beograd

Pobjeda
Titograd

NARODNI HEROJI

JUGOSLAVIJE

**Partizanska
knjiga
Beograd**

**Narodna knjiga
Beograd**

**Pobjeda
Titograd**

O rden narodnog heroja ustanovljen je Ukazom Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije o odlikovanjima u narodnooslobodilačkoj borbi od 15. avgusta 1943. godine. Njime se odlikuju borci i rukovodioci Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, koji su se istakli besprimernim heroizmom u borbi protiv narodnih neprijatelja i kao takvi predstavljaju oličenje junaštva, ponosa i slave naše nove vojske, i koji su po svojim karakternim osobinama čisti, svetli i omiljeni u vojsci i narodu.

Pre ustanovljenja Ordena narodnog heroja postojalo je zvanje narodnog heroja, koje je ustanovljeno u prvoj godini narodnooslobodilačkog rata („Bilten Vrhovnog štaba“ br. 12—13 za decembar 1941 — januar 1942. godine). Zvanje narodnog heroja dodeljivano je kao najveće priznanje borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima koji su se svojim junaštvom i samopregrom u oslobodilačkoj borbi naročito istakli.

Do Drugog zasedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, 29. novembra 1943. godine, odluke o proglašavanju narodnih heroja donosio je Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije na predlog Vrhovnog štaba. Od 1945. godine proglašavanje narodnih heroja vršio je Prezidijum Narodne skupštine FNRJ, a od početka 1953. godine — predsednik FNRJ.

Od početka narodnooslobodilačke borbe do ustanovljenja Ordena, zvanje narodnog heroja imala su 22 pripadnika Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Ukazom o ustanovljenju Ordena narodnog heroja istovremeno je rešeno da svi borci, komandiri, komandanti i politički komesari koji su do tada nosili zvanje narodnog heroja dobiju Orden narodnog heroja.

Istorijsko iskustvo pokazuje da narodna borba za slobodu i narodnooslobodilački ratovi, a pogotovo revolucionarno-oslobodilačke borbe za društvene preobražaje — obiluju junaštvom i spremnošću na velike žrtve, sve do primera bezgraničnog herojstva pojedinaca i grupa, najsmionijeg dela takvih pokreta. Jer, kao što je govorio drug Tito, u revoluciji narodi nađu sami sebe, upoznaju svoju vrednost i svoje stvaralačke snage, pomlade se i probuđeni iz učmalosti preobrazu, pa u svom revolucionarnom poretku razviju takvu stvaralačku energiju da mogu u kratkom vremenu stvoriti dela nezamisliva u starom, preživlom društvu.

U našem Narodnooslobodilačkom ratu (1941—1945), koji je vođen kao socijalistička revolucija, a ujedno i kao samostalni front u koaliciji antifašističkih snaga sveta, mi ne bismo izvojevali pobjedu da nismo vojnu strategiju stvarali na jasnom političkom programu Komunističke partije Jugoslavije. Jasnoća cilja, toliko bliskog interesu osnovnih slojeva naroda, učinila je naše narode i narodnosti kolektivnim herojem, davala im je čudesnu izdržljivost i moral, kojim je tučen i potučen fašistički neprijatelj. Borci narodnooslobodilačkog rata, kao i stotine hiljada onih koji su se na poziv KPJ i druga Tita uključili u narodnooslobodilački pokret, bili su nošeni mržnjom prema fašističkim porobljivačima i njihovim slugama, izdajnicima svojih naroda; bili su zadojeni ljubavlju prema svojoj rodnoj grudi, prema slobodi svoje domovine, prema cilju, prema budućoj Jugoslaviji, zajednici zbratimljenih ravnopravnih naroda i narodnosti.

Masovno herojstvo je opšta odlika Titovih boraca. Setimo se samo da je u jeku velike bitke na Neretvi, marta 1943. godine drug Tito u jednoj depeši javljao Kominterni kako je sa njime 20.000 heroja partizanske armije, čiji će borci — svi do poslednjega — pre izginuti nego pokleknuti pred neprijateljem ili napustiti oslobodilačku borbu. A takve bitke, sa većim ili manjim snagama neprijatelja, u lakšim ili težim okršajima vodile su se sa isto takvim herojstvom po celoj Jugoslaviji.

U narodnooslobodilački pokret, koji je izrâstao u rat naoružanog naroda, duh herojstva su neprekidno unosili i ličnim primerom iskazivali pre svega članovi Komunističke partije i Saveza komunističke omladine Jugoslavije, koji su se kalili još u prethodnoj borbi sa klasnim neprijateljem, ali i svi istinski, progresivni rodoljubi spremni da za svoje ideale žrtvuju i svoje živote.

Ova knjiga je antologija herojstva: sažeto sročeni zapisi o životu i delu izuzetnih, knjiga o onima koji su se junaštvom posvedočili — posvedočeni činom proglašenja za narodne heroje — ostali u istoriji primer revolucionarne istrajnosti, humane čestitosti, borbene nepokolebljivosti i beskrajnog samopregora. Ali, ova knjiga istinâ, koje su često ravne mitskim legendama, istovremeno je i priznanje svim onim bezbrojnim, ponekad anonimnim, neodlikovanim junacima čija su dela i podvizi ugrađeni u temelje naše socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije. Stoga neka ove životne priče antologijskog značaja o herojima Jugoslavije istovremeno budu i isečak istine o svim palim borcima narodnooslobodilačkog rata, o svima onima koji su, veličinom žrtve, u ostvarenom cilju obezbedili život u živima zauvek.

*General Armije
Kosta Nađ*

JOSIP Franje BROZ TITO
trostruki narodni heroj Jugoslavije

Revolucionar koji je neprekidno, od 1910 godine aktivno učestvovao u jugoslovenskom revolucionarnom radničkom pokretu, Josip Broz Tito, je prošao sve faze tog pokreta od njegovog nastanka, u jugoslovenskoj državi posle prvog svetskog rata, do svoje smrti. Jedan od najodlučnijih boraca za jedinstvo i nove odnose u Komunističkoj partiji Jugoslavije, došao je na njeno čelo i osposbio je za predvodničku ulogu u revolucionarnoj i antifašističkoj borbi koja je, pod njegovim genialnim rukovodstvom, u složenim i teškim uslovima drugog svetskog rata, urodila pobedom narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Tito, kao inspirator i glavni ideolog izgradnje socijalizma – otkrivanjem mnogih novih oblika i metoda koji odgovaraju istorijskim i drugim specifičnim uslovima jugoslovenske višenacionalne zajednice – istovremeno vodi borbu za očuvanje njene nezavisnosti i učvršćenje međunarodnog položaja. Maršal Jugoslavije i trostruki narodni heroj bio je predsednik SKJ i predsednik Socijalističke federativne Republike Jugoslavije.

Tito je rođen 7. maja 1892, kao sedmo od petnaestoro dece siromašnog seljaka franje Broza i domaćice Marije. Ali, pošto je u nekim, naknadno nastalim, Titovim i drugim dokumentima datum njegovog rođenja različit (5. mart i 25. maj), i s obzirom na to što su, uoči i tokom NOB, pojedini Titovi saborci počeli da proslavljaju 25. maj kao njegov rođendan (a tog dana 1944. godine izveden je i nemački padobranski desant na Drvar), posle oslobođenja je 25. maj proslavljan kao Titov rođendan i Dan mladosti.

Posle završene osnovne škole u Kumrovcu i dva razreda produžene škole (opetovnice), 1907. godine pošao je na konobarski zanat u Sisak, ali je ubrzo prešao na učenje bravarskog zanata. Uz učenje zanata, završio je i trogodišnju šegrtsku školu. Prvi put se kao bravar zapošljava u jesen 1910, u Zagrebu. Tu se upisuje u Savez kovinarskih radnika, u 18.

godini postao je i član Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije. Učestvovao je u političkim demonstracijama koje je organizovala SDS Hrvatske protiv promadarske politike tadašnjeg hrvatskog bana, zatim u radničkim strajkovima i drugim oblicima revolucionarne borbe. Od tada počinje i njegov život radnika, a često je ostajao bez posla. U potrazi za zaposlenjem, menja mnoga mesta boravka. Iz Zagreba odlazi u Ljubljanu, pa u Trst, zatim ponovo u Zagreb, da bi se, jula 1911. zaposlio u Kamniku. Maja 1912. s grupom radnika odlazi u Češku, u Jince Čenkov; zatim radi u Pizenu, u fabrici „Škoda“; posle kratkog vremena, prešao je u Nemačku i zaposlio se u fabrici metalne industrije u Minhenu; odatle odlazi u Manhajm, u fabricu „Benc“. Krajem te godine, dolazi u Bečko Novo Mesto, i zapošljava se najpre u fabrici za izradu mostova, a zatim u fabrici automobila. U ovim mestima povezuje se sa sindikalno organizovanim radnicima i s organizacijama socijalističke omladine. U jesen 1913. odlazi na odsuljenje vojnog roka u bečkom Arsenalu, da bi, na vlastiti zahtev, bio prekomandovan u Zagreb, gde je završio podoficirsku školu i postao vodnik. Intenzivno se bavio sportom, i kao vrсни mačevalac, na takmičenju u austrougarskoj vojsci u Budimpešti, maja 1914. osvojio je drugo mesto.

Početak prvog svetskog rata zatekao je Broza na odsuljenju vojnog roka u Zagrebu. Kada je, avgusta 1914. njegova jedinica prebačena na front prema Srbiji, vodnik Broz je, zbog antiratne propagande, u jesen 1914. uhapšen i kratko vreme zatvoren u Petrovaradinsku tvrđavu. Januara 1915. njegova jedinica je prebačena na ruski front, u Galiciju, zatim na Karpatе, gde je 12. aprila 1915. teško ranjen i zarobljen. U bolnici u Svižavsku ležao je, bolestan, više od godine.

Posle oporavka, deportovan je u Alatir, u logor za ratne zarobljenike. Pošto je, s grupom jugoslovenskih zarobljenika, odbio da se uključi u Srpski dobrovoljački korpus (zbog šovinizma koji je vladao u njemu), prebačen je u logor Ardatov. Zatim je upućivan na rad u razna mesta Rusije, najpre kao mašinist u mlinu kod jednog seljaka u selu Kalasjevju, blizu Ardatova, a posle u Kungur na Uralu, kao radnik na železnici. Tu dolazi u vezu s ruskim revolucionarima. Kao starišnja vojnih zarobljenika, štiteći njihove interese od nezakonitih postupaka organa carske vlasti, Broz je, početkom marta 1917. uhapšen i bičevan. Iz zatvora ga, kada se čulo o pobedi februarske revolucije, oslobađaju radnici. Maja 1917. godine, ponovo je uhapšen, u zatvoru provodi dve sedmice, a zatim je poslat u Jergač, kod Perma, gde je radio na opravi železničke pruge. Da bi izbegao novo hapšenje zbog veza

s boljševicima, pobeгаo je, i krajem juna 1917. došao u Petrograd (Lenjingrad), da se zaposli. Tu učestvuje u julskim demonstracijama, zbog čega je, posle neuspelog pokušaja bekstva preko Finske u domovinu, tri sedmice bio zatvoren u Petropavlovskoj tvrđavi, pa kao ratni zarobljenik ponovo upućen u logor Kungur na Ural. Uz put je pobeгаo iz voza, i uputio se u Sibir. U blizini Omska, od radnika saznaje za pobedu Oktobarske revolucije i stupa u Internacionalni odred Crvene garde, formiran od zarobljenika — internacionalista.

Posle pobune češoslovačkih jedinica i drugih kontrarevolucionarnih snaga protiv sovjetske vlasti (maja 1918), i razbijanja jedinica Crvene garde u Omsku, Broz se, po savetu drugova, povlači u okolinu Omska. Najpre radi kao mašinist na vršalici u selu Mihajlovka, a zatim odlazi u kirgiski aul (selo), gde radi u mlinu. Politički delujuć među seljacima, povremeno odlazi u Omsk i održava veze s radnicima, od kojih dobija ilegalnu literaturu.

Posle razbijanja Kolčakovih snaga, Broz se vraća u Omsk, a početkom 1920. postaje član Komunističke partije u jugoslovenskoj sekciji Omskog Oblasnog komiteta RKP (boljševika). Odatle se, u leto 1920, s grupom jugoslovenskih zarobljenika, vratio u Jugoslaviju, gde je stigao u oktobru 1920. godine.

Posle povratka u domovinu, Broz se nastanjuje u Zagrebu, gde nastavlja rad u Savezu kovinarskih radnika i u organizacijama KPJ. Učestvuje u predizbornoj aktivnosti Partije oko izbora za Ustavotvornu skupštinu, u jesen 1920, i u radničkim demonstracijama povodom „Obznane“, krajem decembra 1920. godine. Početkom januara 1921, u potrazi za poslom, Broz odlazi u Veliko Trojstvo (blizu Bjelovara), gde je radio, kao mašinist u mlinu, do 1925. godine. U početku deluje u lokalnoj organizaciji KPJ, a početkom 1924. je član Okružnog komiteta KPJ za križevačko-bjelovarsko županiju. Posle hapšenja i kratkog zadržavanja u zatvoru, avgusta 1925. zapošljava se u brodograđilištu u Kraljevici. Zalaže se za partijsko i sindikalno organizovanje radnika, a kao radnički poverenik, u leto 1926. organizuje štrajk brodograđilišnih radnika, zbog čega je, sredinom oktobra te godine, dobio otkaz.

Na poziv nekih sindikalnih funkcionera, dolazi u Beograd, gde je izvesno vreme u očekivanju zaposlenja, slušao predavanja u sindikalnoj školi. Pošto je odbio pokušaj pristalica desne frakcije u KPJ da ga angažuju u frakcijskim borbama, napustio je Beograd, i januara 1927. zaposlio se u Smederevskoj Palanci. Zbog revolucionarnog rada, u martu 1927. ponovo dobija otkaz. Tada dolazi u Zagreb, gde radi kao sekretar Oblasnog odbora Saveza metalnih radnika Hrvatske, a u je-

sen iste godine postaje i sekretar Saveza kožarsko-prerađivačkih radnika. U aprilu 1927. je član, a od jula organizacioni sekretar, Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb. Sredinom jula 1927. uhapšen je zbog ranijeg rada u Kraljevici, i osuđen na sedam meseci zatvora. S obzirom na to da kazna nije odmah postala izvršna (zbog žalbe osuđenih višem Sudu), Broz je od jeseni 1927. ponovo na partijskom i sindikalnom radu u Zagrebu. Kao organizacioni sekretar MK KPJ za Zagreb, odlučno je istupio na VIII mesnoj partijskoj konferenciji, februara 1928. (u koreleratu pod pseudonimom „Georgijević“), protiv frakcija. Konferencija je usvojila njegove predloge: o osudi frakcija, prevaziženju sektištva, o usmeravanju Partije prema životnim problemima radničke klase i celog naroda. Broz je izabran za političkog sekretara Mesnog komiteta. Ova konferencija označila je početak odlučnog obračuna s frakcijama u vrhovima KPJ, i borbu za jedinstvo njenih redova, što je podržalo i Kominternu u „Otvorenom pismu“ članstvu KPJ.

Zbog organizovanja akcija, 1. maja 1928. Broz je osuđen na tri sedmice zatvora. Uskoro je organizator političkih akcija posle 20. juna, kada je u Narodnoj skupštini u Beogradu izvršen atentat na Stjepana Radića i druge prvake Hrvatske seljačke stranke.

Brozova delatnost izražavala je najpozitivnija stremljenja u KPJ, naročito u radničkim sredinama. Na sednici CK KPJ, 20. juna 1928. predviđen je za člana Zameničkog biroa CK KPJ, a 2. avgusta iste godine i za sekretara pokrajinskog rukovodstva KPJ za Hrvatsku. Ali, ponovo je uhapšen, 4. avgusta 1928. i osuđen na „bombaškom procesu“ na pet godina robije. Tada je građanska štampa objavljivala vesti o držanju na sudu metalca, komunista Broza, i njegove izjave da ne „priznaje buržoaski sud“, da je za njega „kompetentan samo sud Partije“, da priznaje kako je „član ilegalne Komunističke partije“, da je „radio na širenju komunističkih ideja i propagirao komunizam“, ali s kim je radio i kako — to neće da priča; on je „za svoje ideale spremne žrtvovati i svoj život“.

U vreme tamnovanja u Lepoglavi i Mariboru, upoznao je mnoge komuniste iz svih krajeva Jugoslavije. S njima je radio na marksističkom obrazovanju i vodio borbu za poboljšanje uslova robljanja. Bio je i sekretar kazničkog komiteta KPJ.

Ubrozo posle izlaska iz zatvora — 12. marta 1934. — uključuje se u partijski rad u Zagrebu. Krajem jula odlazi u Beč — tadašnje sedište Centralnog komiteta KPJ — jer ga je CK KPJ u međuvremenu, na svojoj sednici od 11. jula 1934. kooptirao za člana Politbiroa. U to vreme prvi put je, pored drugih opo-

pseudonim Tito, što će postati sastavni deo njegovog imena. U leto i jesen 1934, više puta dolazi u zemlju, gde organizuje pokrajinske konferencije KPJ u Hrvatskoj i Sloveniji, i učestvuje u pripremanju IV zemaljske konferencije KPJ. Na ovoj Konferenciji je izabran u Centralni komitet, a zatim u Politbiro (krajem decembra 1934).

Sredinom februara 1935, po odluci CK, Broz odlazi u Sovjetski Savez, na rad u Balkanskih zemaljskih sekretarijat Kominterne. Tu ostaje gotovo dve godine. Učestvovao je u radu VII kongresa Kominterne, kao sekretar delegacije KPJ (jul–avgust 1935), a kao član Predstavništva KPJ u Kominterni obavljao i mnoge druge zadatke. Istovremeno, intenzivno radi na svom marksističkom, vojnom i opštem obrazovanju.

Kad je, u avgustu 1936, doneta odluka da CK KPJ, izuzev jednog člana, pređe u zemlju, Tito je dobio nalog da preuzme rukovođenje i odgovara za rad Partije u zemlji, i da stvara uslove za formiranje rukovodstva u zemlji. Od decembra 1936, do avgusta 1937, boravi više od sedam meseci na ilegalnom radu u zemlji, dolazeći više puta u Beč, a zatim u Pariz, gde je tada bilo sedište CK KPJ. Od avgusta 1937, posle smenivanja Gorkića, Tito preuzima rukovođenje Partijom.

U to vreme nastaje jedna od najtežih kriza za KPJ i u Kominterni pomišljaju na njeno raspuštanje. Hapšenje njenih vodećih kadrova u Moskvi koriste frakcionasi, koji pokušavaju da preuzmu rukovođenje. Kominternu je gotovo sasvim prekinula veze s KPJ. Tito je uspeo da održi kontinuitet partijskog rukovođenja i da očuva jedinstvo Partije i revolucionarnog pokreta. Oslanjajući se na partijske kadrove u zemlji, podstiče aktivnost KPJ, naročito u borbi protiv profašističke politike režima, za jedinstvo sindikalnog pokreta i zbijanje redova mlade generacije. Početkom maja 1938, formira privremeno rukovodstvo KPJ u zemlji, a nekoliko meseci kasnije, kad je pozvan u Kominternu, uspeo je da otkloni mogućnost raspuštanja Partije. U januaru 1939, Izvršni komitet Kominterne odobrio je rad privremenog rukovodstva KPJ, s Titom kao generalnim sekretarom CK KPJ.

Posle gotovo polugodišnjeg rada u zemlji na učvršćenju Partije i organizovanju savetovanja rukovođećeg aktiva KPJ (9. i 10. juna 1939, u Sloveniji), Tito je, na poziv Kominterne, krajem avgusta 1939, ponovo otišao u Moskvu, i ostao do kraja novembra. Tada je analizirao političku situaciju i razradio osnovne zadatke KPJ u uslovima nastalim posle zaključenja pakta o nenapadanju između Sovjetskog Saveza i Nemačke i početka drugog svetskog rata. U zemlju se vratio početkom marta 1940, preko Turske; zadržao se u Istam-

bulu tri meseca, zbog neispravnih dokumenata.

Od sredine 1937, razvoj i uspon KPJ vezani su za delatnost Josipa Broza Tita. To je mali period izrastanja KPJ u sve snažniji činiлак političkog života zemlje. Tito je imao prvorazrednu ulogu u razradi i primeni nove političke platforme, s kojom je KPJ ušla u sudbonosne događaje drugog svetskog rata. Pripremajući Partiju za te događaje, održao je nekoliko sednica: Centralnog komiteta, i učestvovao na nekoliko savetovanja i konferencija nacionalnih i pokrajinskih partijskih organizacija, na savetovanju Narodne pomoći Jugoslavije i na VI konferenciji SKOJ-a. Tito je organizovao i rukovodio radom V zemaljske konferencije KPJ, oktobra 1940, u Zagrebu, na kojoj je razrađena politička linija Partije u uslovima drugog svetskog rata, koja je već tada počela znatno da se razlikuje od platforme svetskog komunističkog pokreta. Dok je iz Kominterne, u periodu od početka drugog svetskog rata pa do fašističke agresije na SSSR, međunarodni revolucionarni radnički pokret usmeravan prvenstveno na klasnu konfrontaciju, Tito je polazio od toga da je fašistička agresija najveća opasnost ne samo za nezavisnost malih naroda nego i za socijalističku perspektivu, i da je, stoga, osnovni zadatak radničkog pokreta borba protiv fašističke opasnosti spolja, i reakcionarnog, profašističkog režima u zemlji. U toj borbi, radnička klasa, s KPJ na čelu, izražae u avantgardu svih naprednih snaga jugoslovenskog društva.

Ističući istorijsku ulogu radničke klase u revolucionarnom preobražaju jugoslovenskog društva, Tito je naglašavao da će ona uspešno ostvariti svoje ciljeve samo ako shvati celovito stanje u društvu, položaj, ulogu i interese drugih društvenih klasa i slojeva, dobije podršku i ostvari saradnju sa svim drugim demokratskim i progresivnim pokretima, a pre svega ako ostvari čvrst savez s milionskim radnim seljaštvom. Shvativši da je glavni uslov za pobedu revolucije savez radničke klase i seljaštva pod rukovodstvom KPJ, Tito je na partijskoj školi CK KPJ – koja je, početkom 1941, na njegovu inicijativu organizovana za deo najviših partijskih kadrova – u predavanjima izložio celovitu problematiku i program borbe KPJ za rešenje seljačkog pitanja, s iscrpnim osvrtom na stanje i položaj seljaštva u Jugoslaviji, etape razvoja seljačkog pokreta od stvaranja zajedničke države do sporazuma Cvetković–Maček, avgusta 1939. godine. U svojim predavanjima u toj školi razradio je političku platformu i smisao partijske politike, kao i strategijska i taktička načela i u mnogim drugim oblastima borbe i revolucionarnog rada.

Boreći se za ravnopravnost i nacionalne slobode, Tito je u godinama uoči rata dopri-

neo potpunju razradi koncepcije KPJ o federativnom uređenju i karakteru međunarodnih odnosa u Jugoslaviji, a to je bio bitan uslov za partijsku politiku u odbrani nezavisnosti zemlje.

Primenjujući stavove V konferencije, KPJ je, pod Titovim rukovodstvom, spremno ušla u martovske događaje 1941, kao jedina politička snaga koja daje otpor fašističkoj agresiji i kapitulantsvu vladajućih vrhova Kraljevine Jugoslavije.

Tito je autor proglasa CK KPJ, upućenog narodima Jugoslavije sredinom marta 1941, s pozivom da se odupru kapitulantsvu vladajućih snaga, ustanu u odbranu nezavisnosti zemlje i zahtevaju savez sa SSSR-om. Shvatajući dalekosežan značaj zbivanja od 27. marta 1941, Tito je već sutradan otišao iz Zagreba u Beograd, održao sastanak s članovima CK KPJ i Savetovanje rukovođećeg aktiva KPJ za Srbiju, na kojim analizira novu situaciju i određuje zadatke komunistima; o tome je objavio i novi proglas CK KPJ (30. marta).

Desetog aprila 1941, nemačke trupe su ušle u Zagreb i proglasile „Nezavisnu Državu Hrvatsku“. Tito je sazvao sednicu CK KPJ, na kojoj je prihvaćen stav da će KPJ, bez obzira na sudbinu Kraljevine Jugoslavije i njene vojske, nastaviti borbu protiv fašističkih osvajača. Stoga je odlučeno da se u CK KPJ formira Vojni komitet pod Titovim rukovodstvom. Već prvih dana maja 1941, na Titovu inicijativu održano je Savetovanje rukovođećeg aktiva KPJ u Zagrebu, na kojem je razrađena platforma narodnooslobodilačke borbe, i Partija usmerena na pripremanja za oružanu borbu protiv okupatora i njegovih domaćih saradnika.

Odmah zatim, Tito je prešao u Beograd, gde je, s obzirom na povoljnije uslove za rad, bilo premešteno sedište CK KPJ. Povodom napada Nemačke na Sovjetski Savez, 22. juna 1941, sazvao je sednicu CK KPJ, na kojoj je odlučeno da se pristupi neposrednim pripremanjima za oružanu borbu, i u tom duhu upućen je „Proglas narodima Jugoslavije“. U Glavnom štabu narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, formiranom 27. juna 1941, Tito je preuzeo dužnost komandanta, i u tom svojstvu razradio strategijsku koncepciju za pokretanje i razvijanje oružane borbe. Prema ovoj koncepciji, sve snage KPJ bile su angažovane u stvaranju partizanskih odreda i razvijanje oružane borbe u cilju pokretanja opštenarodnog ustanka i njegovog izrastanja u svenarodni rat za ostvarenje oslobodilačkih i revolucionarnih ciljeva. Osnovne odluke za neposredno pokretanje oružane borbe Tito je izložio na sednici Politbiroa CK KPJ, 4. jula, što se izrazilo i u novom proglasu CK KPJ narodima Jugoslavije, objavljenom 12. jula. Pored mobi-

lizacije svih snaga KPJ i SKOJ-a, Tito je u Beogradu nastojao da s prvcima nekih građanskih političkih partija postigne saglasnost o zajedničkoj borbi, da bi se stvorila što šira politička osnovna narodnooslobodilačkog pokreta. Tih dana, počeo je da uređuje i prvo glasilo Glavnog štaba NOPOJ „Bilten“, čiji su prvi brojevi izašli u Beogradu, počev od 10. avgusta 1941.

Posle odluke o stvaranju veće oslobođene teritorije u zapadnoj Srbiji, i da sedište CK KPJ i Glavnog štaba NOPOJ bude na oslobođenoj teritoriji, Tito organizuje i rukovodi savetovanjem u Stolicama, 26. i 27. septembra 1941, na kojem su prihvaćene značajne odluke o razvijanju vojne i političke organizacije NOP-a i sudbini Jugoslavije. Pretvaranjem Glavnog u Vrhovni štab, i odlukom o formiranju glavnih štabova u pojedinim zemljama i pokrajinama Jugoslavije, kao i drugim merama, u stvari su postavljeni temelji izgradnji jugoslovenske državne i društvene zajednice na novim osnovama. Od oktobra do novembra 1941, Tito je s CK KPJ i Vrhovnim štabom NOPOJ u Užicu. U to vreme, razvio je značajnu delatnost; posebno radi na uvršćenju partizanskih snaga, organizaciji oslobođenih teritorija i stvaranju narodnooslobodilačkih odbora. Ujedly nastoji da paralise razbijačku akciju kontrarevolucionarnih snaga koje se okupljaju oko četničkog vodstva Draže Mihailovića, i dva puta vodi s njim pregovore. Neposredno usmerava dejstvo partizanskih snaga u vreme nemačke ofanzive u Srbiji: u završnoj fazi ofanzive, naredio je povlačenje partizanskih odreda u Sandžak, gde zajedno s partizanskim snagama Sandžaka, Crne Gore, Hercegovine i istočne Bosne razvija partizansku ofanzivu i stvara novu prostranu slobodnu teritoriju s centrom u Foči, u kojoj će, do maja 1942, biti sedište CK KPJ i Vrhovnog štaba. U to vreme, Tito je inspirator razrade politike i strategije NOP-a. Na otvorene oružane napade četnika Draže Mihailovića, čiji je smisao bio razbijanje jedinstva naroda u oslobodilačkoj borbi i njeno pretvaranje u bratoubilački i građanski rat, Tito se odlučno zalaže za afirmaciju partijske platforme narodnooslobodilačke borbe, ističući da je okupator glavni neprijatelj, a razne frakcije domaće buržoazije, uključujući i jugoslovensku vladu u izbeglištvu, pomagači okupatora i snage nacionalne izdaje. Na toj osnovi, Tito razvija jasnu koncepciju NOB, kao borbe za nacionalno oslobođenje i korentni revolucionarni preobražaj. S druge strane, odlukom o stvaranju 1. proleterske brigade (21. decembra 1941) i drugih pokretnih vojnih jedinica i donošenjem Statuta narodnooslobodilačkih proleterskih i udarnih brigada, neposredno podstiče proces stvaranja, iz ustaničkih partizanskih odreda, oslobodilačke i

revolucionarne armije, ostvarujući tako koncepciju razvijanja ustanka u opštenarodni rat do pobeđe.

U vreme velike prolećne okupatorsko-kvislinške ofanzive na oslobođenu teritoriju, s centrom u Foči, Tito je doneo odluku o pohodu grupe proleterskih brigada u zapadnu Bosnu, koji se, počev od kraja juna 1942, razvio u polugodišnju ofanzivu i doveo do jedne od najznačajnijih prekretnica u razvitku NOP-a i revolucije. Tada je stvorena velika oslobođena teritorija, s centrom u Bihacu. Pobeđe izvojevane u toku ove ofanzive, a takođe i razvitak NOP-a u celoj zemlji, omogućili su donošenje značajnih odluka o stvaranju prvih divizija i korpusa NOV i o sazivanju osnivačke skupštine AVNOJ-a. Skupština je prihvatila Titovo obrazloženje o karakteru i značaju stvaranja ovog opštepolitičkog tela NOP-a, koji se istovremeno razvijao i kao borbeni organ i garant za izvojevanje nacionalnooslobodilačkih ciljeva naroda i narodnosti Jugoslavije, i kao organ nove istinske narodne vlasti koja se stvarala u procesu borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača.

U prvot polovini 1943, Tito neposredno rukovodi operacijama glavnine snaga NOV u razbijanju četvrte i pete okupatorsko-kvislinške ofanzive. U najnepovoljnijim uslovima, pod njegovom komandom, grupa divizija NOV vodila je dve najdramatičnije bitke NOR: bitku na Neretvi, za zaštitu nekoliko hiljada ranjenika, i bitku na Sutjesci, u kojoj se vodila borba za opstanak glavnine oslobodilačkih snaga, koje je višestruko brojčano i tehnički nadmoćniji neprijatelj nameravao uništiti u više naizmeničnih okruženja.

Ishod ovih bitaka imao je presudno značenje, sa stanovšta daljeg razvika rata i međunarodne afirmacije NOP-a. Predviđajući brzu kapitulaciju Italije, Tito je rasporedio i angažovanjem snaga NOV obezbedio velike uspehe u razoruženju italijanske okupacione armije i oslobođenju najvećeg dela jugoslovenskih teritorija pod italijanskom okupacijom.

Tito je bio inicijator sczivanja Drugog zasedanja AVNOJ-a (Jajce, 29. novembra 1943), na kojem su, na temelju njegove analize razvika NOP-a i ocene da su sazreli uslovi za ozakonjenje osnovnih pobeđe revolucije, usvojene odluke kojima su postavljeni temelji nove Jugoslavije. Na osnovu odluka AVNOJ-a, Predsedništvo AVNOJ-a odlučilo je da se Tito dodeli naziv maršala Jugoslavije. Titu je bila poverena i dužnost predsednika NKUJ-a – prve vlade nove Jugoslavije.

Prodoranjem u svet istine o herojskoj borbi naroda Jugoslavije i njihovim pobeđama, ličnosti Tita – vojskovođe NOR-a i prvog državnika nove Jugoslavije – izaziva divljenje i prizna-

nje celog sveta. U isto vreme, Hitler i njegova Vrhovna komanda, posle mnogih neuspelih pokušaja – od ucena i poternica za Titom, do operacija za slamanje „Titove države“ – organizuju vazdušno-desantnu operaciju na sedište Vrhovnog štaba u Drvaru (25. maja 1944), da unište Tita i tako obezglave NOP. Ali je i ovaj pokušaj ostao bez rezultata. Tito premešta sedište Vrhovnog štaba i NKUJ na ostrvo Vis.

U leto 1944. godine, Tito usmerava operacije NOV na konačno oslobođenje Srbije i ostalih istočnih i jugoistočnih delova zemlje. Septembra 1944, u Moskvi postigne saglasnost sa Staljinom i Vrhovnom komandom Crvene armije o zajedničkim operacijama za oslobođenje dela Srbije sa Beogradom. U isto vreme, usmerava dejstva snaga NOV na oslobođenje Makedonije, Crne Gore i Dalmacije. Odmah posle oslobođenja Beograda, 20. oktobra 1944, sedište NKUJ-a i Vrhovnog štaba preneto je u glavni grad. Krajem 1944, Tito daje uputstva za reorganizaciju NOV, a 1. januara 1945. izdaje naredbu o formiranju armija. Uskoro posle usaglašavanja strategijskih ciljeva završnih operacija sa savezničkim komandantima u Italiji i Mađarskoj, formuliše ideju manevra snaga JNA u završnoj ofanzivi, u toku koje su, od marta do 15. maja, razbijene snage nemačke balkanske grupacije i cela zemlja oslobođena, uključujući i one njene delove koji su posle 1918. godine pripali Italiji.

U ovom periodu, Tito vodi složenu borbu za međunarodno priznanje nove Jugoslavije. Ne ostupajući od odluka AVNOJ-a, prihvatio je inicijativu britanskog premijera Čerčila da se postigne sporazum s rekonstruisanom jugoslovenskom vladom u izbeglištvu, koja će osuditi sve kolaboracioniste, uključujući i Dražu Mihailovića, i pozvati sve rodoljube da se okupe oko NOV. Na temelju ovog sporazuma (Vis, 16. juna 1944) i naknadnih usaglašavanja, formirana je, pod predsedništvom Titovim, 7. marta 1945, Privremena vlada Demokratske Federativne Jugoslavije, koju su zatim priznale sve savezničke i neutralne države.

Avgusta 1945, na I kongresu Narodnog fronta Jugoslavije, koji je u ratu i revoluciji izrastao u milionsku političku organizaciju, Tito je izabran za njegovog predsednika i bio nosilac liste Narodnog fronta na izborima za Ustavotvornu skupštinu, novembra 1945, koja je dobila ogromnu većinu biračkog tela. Predsednik N FJ, odnosno od 1953. predsednik Saveznog odbora SSRNJ bio je do 1963. godine.

Posle izglasavanja prvog Ustava FNRJ, januara 1946, dobio je mandat za sastav vlade i imenovan za vrhovnog komandanta oružanih snaga Jugoslavije. Istovremeno je bio i ministar narodne odbrane (do 1953).

U posleratnoj izgradnji zemlje, polazeći od društveno-istorijskih uslova u Jugoslaviji, KPJ, s Titom na čelu, formulisala je program izgradnje socijalizma koji je obuhvatio tekovine jugoslovenske revolucije i stvaralačku primenu iskustva socijalističke izgradnje u Sovjetskom Savezu. Ali, kao što su bili specifični uslovi i oblici jugoslovenske socijalističke revolucije, tako je bilo neizbežno da i oblici izgradnje socijalizma u Jugoslaviji imaju mnoge specifičnosti, počev od načina sprovođenja ekspropriacije i puteva socijalističke rekonstrukcije sela do oblika ostvarivanja političkog jedinstva radnih slojeva i uloge KPJ kao predvodnika. Na osnovne specifičnosti socijalističke revolucije, pa prema tome i razvika socijalističke Jugoslavije, upozorio je Tito još u prvom tekstu u „Komunistu“, 1946. godine. U to vreme, zalaže se i za razvijanje najtešijih prijateljskih odnosa sa Sovjetskim Savezom, što je izraženo i u njegovoj inicijativi za sklapanje Ugovora o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i posleratnoj saradnji Jugoslavije i SSSR, potpisanom prilikom njegovog puta u Moskvu, u aprilu 1945. godine. Podržava i razvijanje čvrstih oblika saradnje između socijalističkih zemalja, odnosno zemalja narodne demokratije i njihovih komunističkih i radničkih partija, pa je, već tokom 1946, počeo da odlazi u prijateljske posete tim zemljama; na toj osnovi podržava stvaranje Informacionog biroa nekih komunističkih partija (Kominform), septembra 1947. godine.

Saradnja sa socijalističkim zemljama Tito prilazi sa stanovišta ravnopravnosti i prava svake partije da, prema specifičnostima svoje zemlje, bira i sama određuje najadekvatnije puteve i oblike borbe za socijalizam. Zbog toga daje otpor raznim oblicima staljinističkog hegemonizma i pokušajima dirigovanja jugoslovenskom spolnom i unutrašnjom politikom. Pošto se takav samostalan razvoj socijalističke Jugoslavije nije uklapao u Staljinove hegemonističke planove, došlo je, 1948. godine, do napada Kominforma na KPJ i do opšte i oštre kampanje protiv Jugoslavije i njene nezavisnosti, a najžešća propaganda bila je usmeravana protiv Titove ličnosti i njegovog dela.

Odlučno podržan od Partije i naroda, Tito zauzima beskompromisan stav prema pokušajima ograničavanja suvereniteta Jugoslavije, a Centralni komitet KPJ prihvata njegovu ocenu o neosnovanosti kritike KPJ u pismima CK SKP(b), koja su prethodila otvorenom napadu Kominforma i kampanji protiv Jugoslavije. Na V kongresu KPJ, u julu 1948, Tito je podneo referat o razviku KPJ, njenju ulogu u oslobodilačkom ratu i revoluciji u borbi za izgradnju socijalizma. U referatu je, istovremeno, opovrgao optužbe u Rezoluciji Kominforma i ukla-

zao na perspektive izlaza iz teške situacije u kojoj su se tada našli Partija i cela zemlja.

Ogromno poverenje koje je Tito stekao u narodu i Partiji bilo je snažan činičak otpora Staljinovom pritisku. Cela zemlja je prihvatila, pređano i bez kolebanja, njegov poziv na ulaganje najvećih napora da bi se savladale teške posledice ekonomske blokade od strane zemalja socijalističkog lagersa.

Ističući da je istorija stavila na dnevni red novo svetskiistorijski značajno pitanje: kakvi su i kakvi bi trebalo da budu odnosi među socijalističkim državama, i određivši suštinu tih odnosa, Tito je u govoru na svečanom skupu Slovenske akademije znanosti i umetnosti, novembra 1948, posebno ukazao na značaj nezavisne izgradnje socijalističkog društva i prava na samostalnost, što je, u suštini, bio najvažniji uslov pobeđe i u toku narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

Odbacujući kominformovske, odnosno Staljinove optužbe o jugoslovenskom antisovjetizmu, Tito se založio za što bolje upoznavanje suštine izvorne marksističke nauke radi njene ispravne primene u praksi, da „uz svakodnevnu borbu za izgradnju socijalizma vodimo i borbu za čistotu te nauke“.

Jednodušan otpor Staljinovom pritisku stvorio je povoljnu klimu za razvoj marksističke misli i u KPJ razvio kritički odnos prema vlastitoj praksi i iskustvu međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta, pa je ubrzo sazrela ideja o novim oblicima i metodima izgradnje socijalizma. Polazne osnove tog novog kursa čiju su suštinu sačinjavali antibirokratizam i samopravni socijalistički društveni odnosi, izložio je Tito u Saveznoj narodnoj skupštini, 26. juna 1950, u ekspozeu povodom državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva“, naglasivši da je to jedan od najznačajnijih zakona socijalističke Jugoslavije, s dubokim revolucionarnim smislom. Tada je Tito upozorio na to da iz Marksovog i Lenjinovog učenja o socijalističkoj državi nedvosmisleno proističe da funkcije države, naročito u privredi, moraju postepeno da odumiru, u skladu s razvojem samopravnosti u socijalističkom društvu.

Na VI kongresu KPJ (SKJ), novembra 1952, Tito je u glavnom referatu („Borba komunističke Jugoslavije za socijalističku demokratiju“) analizirao prve rezultate i iskustva izgradivanja socijalističkih društvenih odnosa na temeljima radničkog samopravljanja, podvrgao kritici staljinistički dogmatizam u teoriji birokratsko-hegemonističke metode u praksi, i pokrenuo pitanje nove uloge KPJ u izgradnji socijalističkih društvenih odnosa na osnovi samopravljanja. Tada je, na njegov predlog, KPJ reor-

ganizovana u SKJ, a NFJ u Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije.

Ustavnim zakonom (januara 1953), izvršene su značajne promene u karakteru i kompetencijama predstavničkih i izvršnih organa i uvedena funkcija predsednika Republike, koju je Savezna narodna skupština, 14. januara 1953, poverila Josipu Brozu Titu. Od tada je na dužnost Predsednika Republike bio biran na svim sazivima Savezne skupštine, a 25. februara 1974, na osnovu novog Ustava SFRJ, izabran je na tu dužnost bez ograničavanja trajanja mandata, čime je Tito izraženo posebno priznanje za njegovu ulogu u organizovanju i pobeđi socijalističke revolucije, u borbi za izgradnju socijalizma i za očuvanje nezavisnosti nesvrstane i socijalističke Jugoslavije.

Mada stvaralački vezan za sve faze našeg društvenog razvoja, Tito se nikad nije kolebao da u odsudnim momentima prilagođava i menja kurs kretanja, način organizacije i mehtod rada, kako bi se što više delovalo u skladu sa zahtevima realnog života. Jedan od primera takve Titove intervencije s dalekoesežnim značenjem jeste njegova inicijativa za donošenje radničkih amandmana i za promene odnosa u Federaciji, i uopšte uloge organa Federacije. Pokrenute krajem šezdesetih godina, a posebno predlogom koji je, na osnovu svojih ustavnih ovlašćenja, kao Predsednik Republike uputio, 9. decembra 1970. godine, Saveznoj skupštini, te Titove inicijative su dovele do znatnih političko-ustavnih promena. Najpre do donošenja ustavnih amandmana XX–XXII, a zatim i do izrade i usvajanja novog Ustava SFRJ, 21. februara 1974. godine, a malo kasnije i Zakona o udruženom radu (novembra 1976), koji je, održavajući kontinuitet socijalističkog samopravljanja u jugoslovenskom društvu, učvrstio temelje za afirmaciju udruženog rada i humanizaciju društvenih odnosa na osnovama socijalističkog samopravljanja. Tim društvenim promenama, kojima je osnovna svrha dalje i doslednije razvijanje i učvršćenje samopravljanja, posevćen je i Titov referat na X kongresu SKJ, u kojem je posebno razradio ulogu SKJ u procesima izgradnje socijalističkog samopravnog društva (maj 1974). Dostignuća socijalističkog razvika i međunarodni položaj Jugoslavije, značaj novih zakonodavnih akata, kao i razrada nove uloge SKJ, osvetljeni su u Titovom referatu na XI kongresu SKJ (juna 1978); kontinuitetu socijalističkog razvika, analizi teškoća i slabosti i otkrivanju uslova i izvora dosadašnjih pobeđe, posvetio je Tito i referat povodom 60-godišnjice stvaranja SKJ (aprilu 1979).

Poklanjajući stalnu pažnju razvoju bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije, Tito je pridavao poseban značaj izgradnji federativnog uređenja na osnovama ravn-

pravnosti i doslednog razvoja samoupravljanja. To je smisao njegovih inicijativa o prome- nama u odnosima unutar Federacije, koje su našle primenu u novom Ustavu SFRJ i ustava- ma republika i pokrajina.

Kao državnik i vodeća ličnost SKJ, Tito stalno održava neposredne veze s radnim ljudima. To je značajan izvor njegovog smisla za realnost i njegove spremnosti da uoči slabosti, i da o njima govori otvoreno i samokritički.

U borbi za novi koncept i ulogu političke partije, koji bi odgovarali izmenjenim uslovima i opštoj koncepciji socijalističkog samoupravnog društva, Tito je odlučno slamao otpore liberalno-anarhističkih snaga koje su težile da oslabe, a zatim ukinu ulogu Partije uopšte, kao i birokratsko-etatističkih i unitarističko-konzervativnih snaga, kojima je najodlučniji udarac zadat na IV plenumu CK SKJ (1. jula 1966).

Uporedo s borbom protiv negativnih poja- va, Tito je, naročito u poslednjim godinama svoga života, bio preokupiran pitanjima daljeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa i nezavisnog položaja Jugoslavije. Polazeći od suštine socijalističkog samoupravljanja i razvojnih tendencija u procesu oslobađanja ra- da i čoveka, Tito je istakao veliki značaj sveobuhvatne primene kolektivnog rada i zajedničke odgovornosti u svim oblastima i u svim organima društvenog i političkog života. Takav način delovanja, kako je izjavio na VIII kongresu Saveza sindikata Jugoslavije (u no- vemburu 1978), doprineo bi „daljoj demokri- zaciji rada svih samoupravnih i političkih or- gana i onemogućio bi ispoljavanje leaderskih i drugih nezdravih ambicija pojedinaca". Istom cilju služi i sistem opštenarodne odbr- ane i društvene samozaštite, koji je Tito razvio u celovitu koncepciju u skladu s dostignutim stupnjem društvenog razvika Jugoslavije u savremenim međunarodnim odnosima.

Posebna oblast Titove aktivnosti su me- đunarodni odnosi i spoljna politika. Tito je brzo uočio suštinske promene međunarodnih od- nosa posle drugog svetskog rata, i ukazao na nove puteve u borbi za mir i socijalizam i za očuvanje nezavisnosti socijalističke Jugoslavi- je. Jednako se odlučno suprotstavio pritiscima na Jugoslaviju i sa Zapada i s Istoka. U vreme Staljinovih pretnji, posle 1948, dao je odlučan otpor pokušajima zapadnih sila da jednostra- no reše „trščansko pitanje" i drugim oblicima ugrožavanja nezavisnosti Jugoslavije.

U veoma složenom međunarodnom polo- žaju Jugoslavije, Tito se uvek zalagao za nor- malizaciju odnosa sa SSSR-om i istočnoevrop- skim zemljama i za istovremeno nastavljanje odnosa sa zapadnim zemljama na principima ravnopravnosti i priznavanja prava naroda na samostalnost i neometan razvitak. To se izrazilo

u širini Titovih državnih pogleda u mnogim susretima s predstavnicima Sovjetskog Save- za, počev od 1955. godine, i u njegovoj neumornoj i raznovrsnoj aktivnosti na planu međunarodnih odnosa uopšte.

Dajući podršku antikolonijalnim pokretima u kojima je video i nove, specifične puteve kretanja ka socijalizmu, Tito je razvijao široku saradnju Jugoslavije s novooslobođenim ze- mljama. Pri tom je isticao značaj pravilnih odnosa među socijalističkim zemljama i rad- ničkim partijama, koji moraju da se zasnivaju na priznavanju nacionalne nezavisnosti, na ravnopravnosti i nemešanju: u unutrašnje stvari drugih zemalja i partija, na uvažavanju različitih puteva u socijalizam, na poštovanju prava svih naroda, odnosno njihovih progresivnih snaga, da sami određuju politiku i oblike svoga društvenog razvika.

Shvatajući da spoljna politika jedne socija- lističke zemlje, kao što je Jugoslavija, ne sme da bude pod uticajem njenih trenutnih intere- sa, već da mora imati pred sobom celinu savremenih kretanja, podstičući sve što ih ujedinjava i izbegavajući ono što može da ih dezorijentise ili razjedinjuje, Tito je postao jedan od najistaknutijih pobornika politike aktivne i miroljubive koegzistencije, zalažući se da ona bude oblik odnosa među svim zemljama i državama, bez obzira na njihovu veličinu, stepen razvoja i karakter unutrašnjeg uređenja. Kao protagonist takve politike, Tito je, zajedno s istaknutim vođama nesvrstanih zemalja, naročito sa Džavaharlom Nehruom i Gamal Abdel Naserom, bio inicijator zajedni- čke miroljubive i antiblokovske aktivnosti, što je dovelo do okupljanja nesvrstanih zemalja, najpre na Beogradskoj konferenciji 1961, a zatim na konferencijama u Kairu (1964), Lusaki (1970), Alžiru (1973), Kolombu (1976) i Havani (1979).

Učestvujući u radu tih konferencija, Tito je doprinio razradi osnovnih, izvornih principa politike i pokreta nesvrstanih. Veliki pokret nesvrstanih u savremenim uslovima borbe narodâ za političku i ekonomsku emancipaciju, za nezavisan i slobodan nacionalni razvoj, za ravnopravnu i demokratsku saradnju svih naroda i zemalja, bez obzira na razlike u društvenim sistemima, i u borbi za mir i bezbednost u svetu, izrastao je, prema Titovoj oceni, „u snažan međunarodni faktor koji nezavisno i samostalno utvrđuje svoju politiku i stavove, i bez kojeg se više ne mogu uspešno rešavati svjetski problemi. Nesvrsta- ne zemlje se direktno suprotstavljaju imperija- lističkoj politici i dominaciji svake vrste. Njih- va borba je izraz globalnog progresivnog i revolucionarnog procesa karakterističnog za našu epohu" (iz govora na Konferenciji komu- nističkih i radničkih partija Evrope, u Berlinu,

30. juna 1976).

Boreći se za razvijanje politike saradnje, uzajamnog poštovanja i demokratizacije me- đunarodnih odnosa, Tito je, kao jedan od najaktivnijih državnika savremenog sveta, po- setio mnoge zemlje Evrope, Azije, Afrike i Latinske Amerike. Ne računajući dva susreta u toku rata (1944, s Čerčilom i Staljinom) i istupanje u OUN u Njujorku (1960, i 1963), posetio je (do jeseni 1979) više od sedamdeset zemalja, a neke deset i više puta. U celini, u proteklom razdoblju, Tito je učinio 169 držav- ničkih poseta raznim zemljama, i imao oko tri stotine pedeset susreta s predsednicima drža- va i vlada i više od sto susreta s predsednicima i generalnim sekretarima komunističkih, socijalističkih i drugih radničkih i progresivnih partija i oslobodilačkih pokreta.

Na posleratnim kongresima KPJ, odnosno SKJ (od V do VIII), Tito je bio za generalnog sekretara, a na V plenumu CK SKJ (1966), na IX, X i XI kongresu SKJ za predsednika SKJ, a na X kongresu SKJ (maja 1974) izabran na tu dužnost bez ograničenja trajanja mandata.

Višegodišnji revolucionarni stvaralac, drž- žavnik s najodgovornijim funkcijama u jugo- slovenskom društvu i rukovodilac KPJ-SKJ, Tito je autor mnogih značajnih referata i programskih dokumenata, velikog broja čla- naka, izveštaja. Osim mnogih pojedinačnih izdanja njegovih radova na jezicima svih naroda i narodnosti Jugoslavije, do sada su Titovi govori i tekstovi objavljeni u više od dvadeset tomova. Povodom Titovog osamdesetog ro- dendana, maja 1972, Predsedništvo CK SKJ donelo je odluku da se naučno izdaju njegova sabrana dela, u više od 60 tomova. Poredini Titovi radovi ili izabrana dela pojavili su se u izdanjima i na svetskim jezicima u mnogim zemljama i područjima sveta.

Tito je promovisan za počasnog doktora nauka na univerzitetu u Rangu, Bandungu, Santiagu de Čileu, Alžiru, Adis Abebi, Ulan Batoru, Halifaksu (Kanada) i Varšavi, zatim u Jugoslaviji na univerzitetima u Ljubljani, Za- grebu, Beogradu, Prištini, Skoplju i Sarajevu. Počasni je član svih akademija nauka i umet- nosti u Jugoslaviji. Titu je izraženo posebno društveno priznanje promovisanjem, 1976. go- dine, za prvog doktora vojnih nauka u našoj zemlji.

Da bi radni ljudi Jugoslavije odali Titu simbolično priznanje za njegov izuzetan do- prinos svim dosadašnjim pobeđama i razvoju socijalizma u Jugoslaviji, odbrani njene neza- visnosti i ugledu koji ona danas ima u svetu, oni su mu, posredstvom svojih najviših politič- kih i društvenih predstavničkih tela, treći put dodelili Orden narodnog heroja. Tito je nosi- telac i svih drugih najviših jugoslovenskih odli- kovanja: između ostalih, i Ordена slobode i

Ordenu junaka socijalističkog rada, kao i mnogih najviših inostranih odlikovanja, među kojima i najvišeg sovjetskog ratnog odlikovanja, Ordenu pobeđe. Takođe je dobio, povodom svog osamdesetog i osamdeset petog rođendana, zapažen publicitet u svetskoj javnosti a u pojedinim zemljama izražena su mu i posebna priznanja. Titu je dodeljen Orden narodnog heroja Rumunije i Orden Lenjina, kojim ga je odlikovao Prezidium Vrhovnog sovjeta SSSR. Povodom 85-godišnjice rođenja i 40-godišnjice dolaska na čelo Partije, Prezidium Vrhovnog sovjeta SSSR izrazio je Titu i novo priznanje dodelom Ordenu oktobarske revolucije, koje mu je svečano uručeno u Kremlju, 16. avgusta 1977. prilikom posete Sovjetskom Savezu. Tada je proglašen i narodnim herojem Narodne Republike Koreje. Kao jednom iz plejade velikih ljudi još iz doba II svetskog rata, i kao istaknutom poborniku mira i miroljubive saradnje, Titu je indijska vlada dodelila Nehruvov nagradu za mir za 1973. godinu. Izuzetno priznanje, jedno od najvećih koje je ikad učinjeno ma kojem državljaninu sveta, Titu je dobio na VI konferenciji nesvrstanih zemalja u Havi, od 3. do 9. septembra 1979, kojoj su prisustvovali predstavnici 116 zemalja, oslobodilačkih pokreta i međunarodnih organizacija. Uvošnici Konferencije jednoglasno su usvojili Rezoluciju kojom se odaje posebno priznanje i zahvalnost predsedniku Titu za doprinos razvoju i afirmaciji pokreta nesvrstanošti.

Celokupno Titovo stvaralaštvo kao revolucionara-marksista služilo je i služi jedinstvenom cilju: kretanju socijalističke revolucije u Jugoslaviji, odbrani i razvijanju njenih tekovina, izgradnji socijalističkog samoupravnog društva koje odgovara istorijskim, nacionalnim i kulturnim osobenostima Jugoslavije i uopšte humanističkom smislu socijalizma kao pretaženja od klasnog ka besklasnom komunističkom društvu. Sveobuhvatno i svestrano Titovo stvaralaštvo neodvojivo je i od njegove celovite ličnosti kao čoveka i revolucionara, kao marksista i humanista. Koliko je bio velik snagom i vizionarstvom svoga uma, toliko je bio ljudski neposredan kao čovek i drug. Snagom svoje ličnosti i ljudskom topline plenio je svakoga, ko se s njime sretao, bilo najistaknutijeg državnika sveta ili običnog čoveka.

Već decenijama, Tito je nesumnjivo jedna od najistaknutijih ličnosti savremene epohe, epohe koju karakterišu duboke promene u svim sferama društvenog života: u položaju čoveka, radničke klase, naroda i celokupne međunarodne zajednice. Ponikao i razvio se na jugoslovenskom i međunarodnom slobodarskom proleterskom i nacionalnooslobodilačkom tlu, Tito je stvaralačkom mišlju i delom

dao značajne, u više dimenzija trajne, doprinose progresivnim promenama današnjeg sveta. Stoga se o Titu s pravom govori kao o izuzetnoj istorijskoj ličnosti, čoveku velikih ideja, revolucionaru i državljaniku koji je neposredno učestvovao u mnogim velikim i odlučujućim istorijskim događajima i dao lični pečat revolucionarnooslobodilačkim i progresivnim idejnim i društvenim procesima dvadesetog veka, što je jasno došlo do izražaja prolećnih dana 1980. godine u svetu, u izjavama o Titu mnogih državnika i najrazličitijih ličnosti, kao i na stranicama svetske štampe, kada je 4. maja te godine prestalo da kuca njegovo veliko i plemenito srce. Ostalo je veliko i trajno Titovo delo. Odlazeci, Tito je ostavio veliko nasleđe; on je već pred sudom istorije dokazao svoju veličinu.

Titu je prvi put proglašen narodnim herojem 19. novembra 1944. godine. U odluci Predsedništva AVNOJ-a o tome se kaže: „Da bi se velikom vojskovođi naroda Jugoslavije, inicijatoru, organizatoru i rukovodiocu narodnooslobodilačke borbe, maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu, odalo zasluženo priznanje za izvanredne zasluge na organizovanju partizanskih odreda i NOVJ, i za genijalno rukovođenje njihovim operacijama i pri tome ispoljenu upornost i junaštvo, kao i da bi se pred svima narodima Jugoslavije vidno obeležile istorijske zasluge našeg narodnog vođe na stvaranju bratstva i nerazrušivog jedinstva naših naroda, zbratimljenih u demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji, Predsedništvo AVNOJ-a, na predlog Velike antifašističke narodnooslobodilačke skupštine Srbije, odlučuje da se Vrhovnom komandantu NOV i POJ, maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu, dodeli naziv narodnog heroja.“

Drugi put Titu je dodeljen Orden narodnog heroja 15. maja 1972. godine, povodom njegove osamdesetogodišnjice. O tome se, u Odluci Savezne skupštine, navodi: „Savezna skupština, izražavajući želje radnih ljudi i građana i njihovih organizacija u svim republikama i pokrajinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije, vlasti radnog naroda i samoupravnog socijalističkog društva s radničkom klasom kao rukovodećom snagom, a za zaštitu tekovina socijalističke revolucije, organizovanje i usavršavanje sistema opštenarodne odbrane i uvršćenje nezavisnosti i međunarodnog položaja zemlje, za očuvanje mira u svetu i razvijanje međunarodne saradnje na načelima aktivne miroljubive koegzistencije i nesvrstanošti, dodeljuje Josipu Brozu Titu Orden narodnog heroja“.

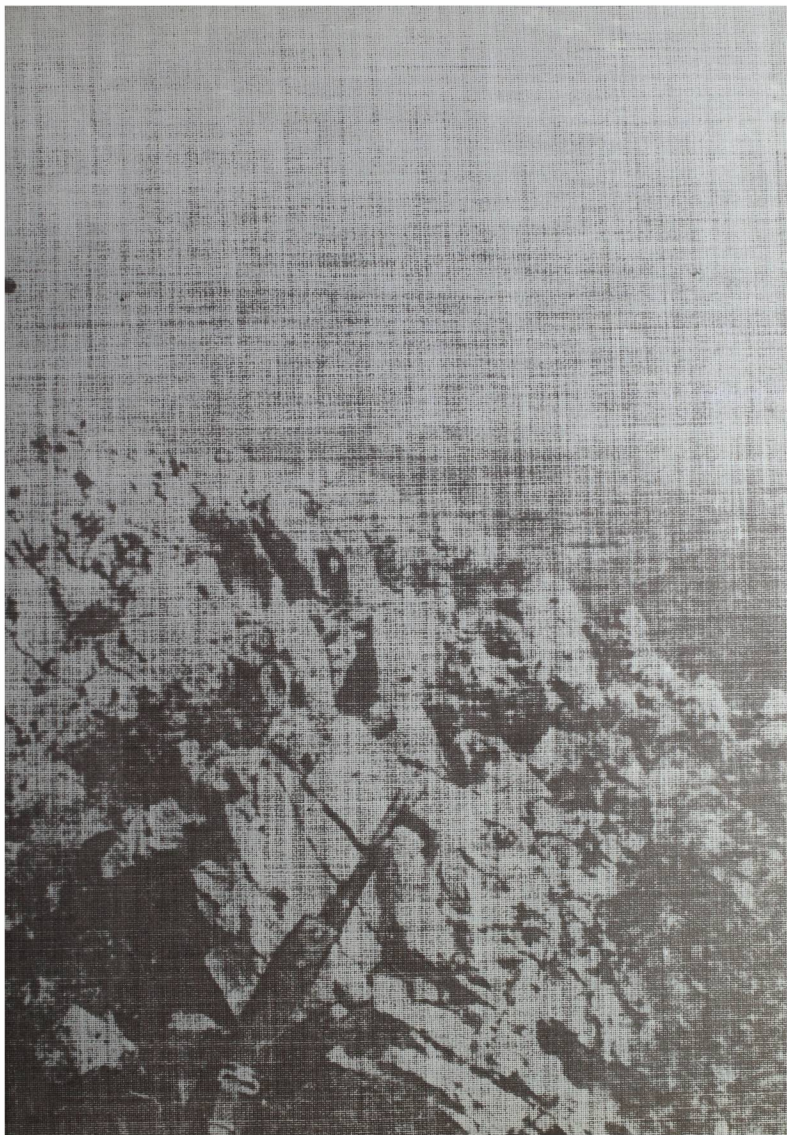
Tada je Titu uručena i Povelja naroda i narodnosti Jugoslavije. Treći orden narodnog heroja Titu je dodeljen u vreme obeležavanja

njegovih jubileja — osamdesetpetogodišnjice rođenja i četrdesetogodišnjice dolaska na čelo Partije, i uručenu mu je na svečanju sednici CK SKJ i ostalih organa Federacije, 24. maja 1977. godine.

U odluci Skupštine SFRJ o dodeli ovog ordena se kaže:

„Za izuzetne zasluge, vizionarski i stvaralački doprinos Josipa Broza Tita istorijskim pobeđama naroda i narodnosti Jugoslavije u proleće četiri decenije, u kojima je pod njegovim rukovodstvom u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji izvojevana sloboda i nezavisnost, ostvaren brz i svestran razvoj, izgrađeno novo društvo na osnovama socijalističkog samoupravljanja i vlasti radničke klase i svih radnih ljudi, ostvarena ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti i čvrsto političko jedinstvo svih radnih ljudi i građana, izgrađena Jugoslovenska narodna armija i sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite radi očuvanja tekovina socijalističke revolucije i socijalističkog samoupravnog društva i odbrane nezavisnosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, za veliki doprinos stvaranju i afirmaciji novih odnosa među narodima u svetu na osnovama nezavisnosti i ravnopravnosti, čiji je najpotpuniji izraz politika nesvrstavanja, i razvoju međunarodne saradnje na načelima aktivne miroljubive koegzistencije ravnopravnih država i naroda, očuvanju i uvršćenju mira u svetu i jačanju slobode, ravnopravnosti, uzajamnog poštovanja i prijateljstva naroda i država, kao i za istaknutu ulogu u međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu i u razvoju socijalizma kao svetskog procesa“, na predlog Predsedništva Savezne konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, „na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća republika i pokrajina, 16. maja 1977. godine, donela je odluku: Josipu Brozu Titu dodeljuje se Orden narodnog heroja“'. (P.D.)

ABRLIĆ Jurja STJEPAN — STEVA

Stjepan Abrić je rođen 10. travnja 1913. godine u Drežniku, Slunj, Karlovac, Hrvatska. Po zanimanju bio je kamenorezac.

Nekoliko godina pred rat radio je kao kamenorezački radnik u Beogradu. Pridružio se naprednom radničkom pokretu, a početkom 1941. godine postaje i član KP Jugoslavije.

Kolovoza 1941. godine odlazi u Kosmajski NOP odred.

Prije odlaska u odred, odmah nakon okupacije zemlje, travnja 1941. godine, sudjeluje, kao član jedne od diverzantskih grupa u Beogradu, u nizu akcija (paljenje okupatorske štampe, kamiona, garaža i sl.).

Posle dolaska u Kosmajski NOP odred bio je najprije borac, a odmah zatim i desetar. Već početkom 1942. godine, nakon povratka Odreda iz Sandžaka, postaje kurir između Okružnog komiteta KP Jugoslavije za Mladenovac i kotara Šumadije. Uspostavljajući i održavajući prekinute veze između Mladenovca i Šumadije, radi i na prebacivanju boraca iz Beograda i drugih mjesta u partizane. Kada je veza Kosmaj—Šumadija bila učvršćena, postavljen je, početkom 1943. godine, za političkog komesara čete.

Kao borac bio je među nahrabrijima u Odredu. Prilikom povratka Kosmajskog NOP odreda iz Sandžaka, svojim je primjerom, u selu Trešnjevici (u blizini Valjeva i Rudnika), povukao sve borce u napad na nadmoćnijeg neprijatelja. Posebno se istakao veljače 1942. godine u selu Živkovcu — gdje je prvi uočio u borbama napao jake četničke snage koje su se noću, iznenada, sukobile sa Odredom — te u borbama u Beljini i Dućini. Kao kurir neumorno i neustrašivo se probijao kroz zasede i neprijateljska uporišta. Ima velikih zasluga za uspješno i sigurno prebacivanja na desetine boraca sa terena u partizane.

Poginuo je u jurišu, nalazeći se, kao politički komesar Kosmajske čete 1. šumadijskog NOP odreda, u prvim linijama, 11. travnja 1943. godine, kod sela Lisovića (na planini Kosmaj) u sukobu sa njemačkim jedinicama, djelovima SDK i četnicima koji su okružili četu.

Narodnim herojem proglašen je 9. listopada 1953. godine.

ACEV Donča MIRČE

Rođen je 26. septembra 1915. godine u selu Oreovac, Prilepsko, Makedonija.

Potiče iz poznate revolucionarne porodice, koja je dala više istaknutih boraca za slobodu Makedonije. Ideološko-politički se opredelio vrlo rano, jer se još kao srednjoškolar uključio u organizovani revolucionarni omladinski pokret, a kao student u Beogradu istakao se u akcijama protiv režima. Policija ga je dva puta hapsila, kao učesnika demonstracija koje je organizovala KPJ u Beogradu. Bio je aktivan u „Vardaru“, društvu naprednih Makedonaca u Beogradu.

U članstvo KPJ primljen je 1938. godine. U studentskoj koloniji u Ohridu, 1939. i 1940. godine, bio je ekonom, i od PK KPJ zadužen za stvaranje partijskih organizacija u Ohridu i Strugi. U tom svojstvu, govorio je, 2. avgusta 1940. godine, na mitingu u Ohridu, koji se pretvorio u demonstracije protiv eksploatacije naroda i pozvao u organizovanu borbu za

slobodu. Istog dana je uhapšen, a posle nekoliko dana je cela Kolonija proterana iz Ohrida. Mirče se vratio u Prilep i tamo uhapšen.

Formiranje Mesnog komiteta SKOJ-a u Prilepu, u proleće 1940. godine, vezano je za delatnost Mirče Aceva.

Od leta 1940. godine pa do aprilskog rata 1941. godine bio je ilegalac, najpre u Beogradu, zatim u Skoplju. U to vreme radio je i u tehnicu PK KPJ za Makedoniju.

Prvih meseci posle okupacije zemlje, nalazio se u Prilepu, gde radi na pripremanju oružanog ustanka. Od jula 1941. godine prelazi u ilegalstvo, i po nalogu PK odlazi na rad u Kruševo. Krajem 1941. i početkom 1942. godine, bio je instruktor PK KPJ za Makedoniju u Bitolju. U oktobru 1941. godine bio je izabran za člana PK KPJ za Makedoniju.

Posle odstranjenja oportunističkog Šarlovog rukovodstva, postaje član prvog Pokrajinskog vojnog štaba za Makedoniju. Njegovo stalno ilegalno krstarenje Makedonijom ostavilo je duboke tragove u organizovanju partijskih jedinica.

U junu 1942. godine postao je sekretar u novom privremenom Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju. Tada je Pokrajinski vojni štab prerastao u Glavni štab Makedonije.

Mirče je i dalje ostao njegov član. Pored toga što je išao na sastanke mesnih komiteta, ćelija i partizanskih odreda, iz njegovog pera je u to vreme izišlo više proglasa, pisama i izveštaja CK KPJ.

Krajem decembra 1942. godine nalazio se, zajedno sa Strašom Pindžurom, u Velešu. Tamo su pali u ruke bugarske okupatorske policije. Strašo je, posle nekoliko dana, podlebao fizičkom mučenju u policiji u Skoplju. Posle velikih muka, Mirče je mrtav bačen na pločnik policijskog dvorišta. Herojsko držanje Mirče Aceva i Straša Pindžura pred bugarskom policijom opevano je u partizanskim pesmama, a prvi partizanski bataljon u Makedoniji nazvan je „Mirče Acev“.

Narodnim herojem proglašen je 29. jula 1945. godine. (K. SO.)

ACEVA Donča VERA DOSTA

Rođena je 24. septembra 1919. godine u selu Orevac, Prilep, Makedonija, u zemljoradničkoj porodici.

Posle završetka osnovne škole i dva razreda gimnazije, ostaje kod kuće i radi na gajenju duvana. Odmalena je politički svesna, jer su njen otac i cela porodica (nekoliko generacija) bili aktivni borci nacionalno-oslobodilačkog pokreta u Makedoniji. Njen brat Mirče Acev je, u vreme bivše Jugoslavije, bio aktivan učesnik komunističkog pokreta. U napredni omladinski pokret uključila se 1935. godine. Bila je prisutna na svim skupovima naprednih radnika i omladine u gradu, koji su držani polulegalno, a bili organizovani od strane KP. Radi na okupljanju omladinskih grupa, rastura letke i uvek je u prvim redovima demonstracija protiv režima. U članstvo KPJ primljena je 1940. godine, i odmah je postala član MK u Prilepu, a od septembra iste godine i član PK KPJ za Makedoniju. Od novembra 1940. do novembra 1941. godine bila je sekretar MK Prilepa. U periodu dok je ona bila sekretar MK zbilu su se važni istorijski događaji.

Dvadeset drugog juna 1941. održan je sastanak MK povodom rata SSSR i nacističke Nemačke i usvojen je kurs na oružanu borbu protiv okupatora. Sledećeg dana Vera je, u svojstvu člana PK i sekretara MK Prilepa, otišla u PK i sekretaru Šarlu rezerisala o sastanku i usvojenim zaključcima. Šarlo je to nazvao avanturom. Međutim, i pored toga, MK, s vojnim štabom pri komitetu na čelu s Verom, nastavlja ubrzano da se priprema za oružani ustanak.

Jedanaestog oktobra 1941. godine, Mesni operativni štab i MK Prilepa formirali su partizanski odred koji je napao grad, policiju, zatvor i telefonske linije. Time je počeo oruža-

birana za republiku i saveznog poslanika. Član je saveta Federacija.

Nosioc je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašena je 29. novembra 1953. godine. (K. So.)

ADŽIJA Damasa BOŽIDAR

Rođen je 24. decembra 1890. u Drišuu Dalmacija, Hrvatska.

Posle završetka osnovne škole, upisao se u splitsku gimnaziju. Zbog učestvovanja u demonstracijama i istaknute aktivnosti u literarnoj družini i drugim školskim organizacijama, morao je napustiti Split; prešao je u Zadar, gde je završio gimnaziju i trgovačku akademiju. Pravne nauke studirao je u Pragu; 23. jula 1914. godine promovisan je za doktora pravnih nauka. Vrativši se u rodni kraj, nije stigao da se zaposli, jer je mobilisan zbog izbijanja prvog svetskog rata. Posle završetka rata vratio se u rodno mesto, Drišu. Kad je formirano Narodno veće, bio je izabran za člana tog veća. Izdao je, 1918. godine, proglas o demokratizaciji i socijalizaciji narodne uprave, u vreme kada je Austro-Ugarska neke krajeve Dalmacije ustupila Italijanima. Prešao je u Zagreb i uspostavio vezu s tamnošnim socijalističkim prvacima. Na konferenciji Socijalističke stranke Hrvatske i Slovenije, 26. i 27. juna 1919. godine, u Glavni odbor stranke izabran je i Adžija. U to vreme urednik je njenog glasila „Sloboda“. Bio je u Zagrebu zaposlen kao službenik Zemaljske blagajne za potporu bolesnih radnika i za osiguranje protiv nezgoda. Ubrzo je postao šef Ureda za izbeglice iz Istre. Pri formiranju Pokrajinske vlade, 10. novembra 1919. godine, postao je poverenik za socijalnu politiku Hrvatske, ali posle tri meseca podnosi ostavku. Od osnivanja Saveza bankovnih činovnika Jugoslavije, 1922. godine, četiri godine je bio glavni sekretar, a zatim načelnik socijalnog osiguranja SUZOR-a u Zagrebu. Aktivno je radio u socijalističkim organizacijama: rukovodio je kulturno-prosvetnim radom zagrebačke Radničke komore, organizujući razne tečajeve za radnike i popularno-naučna predavanja, tumačeći suštinu socijalističkog uređenja. Posle petomajskih izbora, u leto 1935. godine, Adžija radi na stvaranju Jedinственe radničke partije. Međutim, nezadovoljan neodlučnim i karijerističkim rukovodstvom stranke, posebno njenim šefom Živkom Topolovićem, Adžija iste godine prilazi Komunističkoj partiji Jugoslavije. Od tada njegova politička aktivnost postaje intenzivnija. Kao osnivač Radničke biblioteke u Zagrebu, 1936. godine, putovao je u Beč, Lenjingrad i Moskvu zbog nabavke raznih

ni ustanak u Makedoniji. U novembru, Vera prelazi na rad u novi PK, kao član Biroa PK. Kad PK potpada pod uticaj BKP, Vera se, u svojstvu člana PK, najodlučnije suprotstavlja oportunističkoj liniji i čvrsto stoji na liniji KPJ za oružanu borbu. U maju 1942. godine linija za oružanu borbu je pobeđila.

Kao član PK, Vera je u toku NOB-e bila na raznim odgovornim dužnostima, kao poznati partijski rukovodilac Dosta. U toku 1942. godine radila je u Skoplju, Velešu, Strumici i Bitolju. Godine 1943. bila je u Štipu, a zatim je odgovorna za partijski rad u Šarskom okrugu. Prilikom formiranja 1. makedonsko-kosovske brigade, 11. novembra 1942. godine, postavljena je za zamenika komesara brigade. U toku 1944. godine bila je sekretar Veleškog i Šipskog oblasnog komiteta.

Posle oslobođenja, bila je na raznim političkim i državnim funkcijama. Bila je sekretar Oblasnog, a zatim Gradskog komiteta u Skoplju, rukovodilac Organizaciono-instruktorskog odeljenja CK KPM. Od formiranja pa do IV kongresa KPM birana je za člana CK KPM, a od 1946. do 1960. godine je i član Politbiroa CK KPM.

Na V, VI i VII kongresu SKJ birana je za člana CK SKJ. Bila je i član Kontrolne komisije CK SKJ.

Aceva je bila predsednik Zadrudnog saveza Makedonije, član Vlade NRM i Izvišnog veća od 1949. do 1960. godine, ministar poljoprivrede, predsednik Državne kontrole, predsednik Saveta za narodno zdravlje i socijalnu politiku. U političkim organizacijama bila je na funkcijama potpredsednika Glavnog odbora SSRNM, predsednika Kadrovske komisije saveznog odbora SSRNJ, predsednika Odbora za narodno zdravlje i socijalnu politiku Savezne skupštine.

Na prvom zasjedanju ASNOM-a birana je za poslanika i člana Prezidijuma ASNOM-a i za većnika AVNOU-a. Od oslobođenja stalno je

socijalističkih publikacija, koje mu je, pri povratku u zemlju, zaplenila policija.

Na osnivačkom kongresu Komunističke partije Hrvatske, 1. i 2. avgusta 1937. godine, na predlog druga Tita, biran je za člana Centralnog komiteta KPH. Krajem leta 1937. godine ponovo je pokrenuto pitanje stvaranja legalne radničke partije — Stranke radnog naroda. Adžija je bio na čelu Glavnog inicijativnog odbora, sa sedištem u Zagrebu. Rečju i perom stalno je radio na okupljanju i objedinjavanju svih rodoljubivih i naprednih opozicionih političkih grupacija i stranaka u Narodnom frontu. Bio je vrlo aktivan i napredan publicist. Pored ostalog, objavio je i nekoliko političkih publikacija: „Dvadeset godina socijalističke revolucije“ (1938), „Od Platona do Marksa“, „Karl Marks“, „Članci i rasprave“...

Kada je vlada Cvetković-Maček, 1939. godine, formirala prvi koncentracioni logor u našoj zemlji, Adžija je bio među prvima zatvoren. Ubrzo je pušten, pa ponovo uhapšen. U Lepoglavi je proveo 10 meseci, gde nastavlja intenzivan politički, ideološki i opšteobrazovni rad. Početkom 1941. godine, pre svog poslednjeg hapšenja, Adžija je pisao bratu: „Mene čeka veliki posao ako me ne liše slobode. Moram biti svugdje. Preživjet ćemo još jedan vrlo težak i mukotran provizorij. Ali, ko ga preživi, imat će pravo da očekuje mnogo lepših sutrašnjicu. U tom očekivanju i u borbi za nju smisao je mog života.“

„Budimo sretni, drugovi, što umiremo za naše komunističke ideale. Završimo naše živote pokličom: Živeo komunizam...“

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine. (N. Sl.)

AJDINI Memeta ZEJNEL TOŠA

Rođen je 1910. godine u selu Tupalo, opština Medveđa, kod Leskovca, Srbija. Prva dva razreda osnovne škole završio je u Sijerinskoj banji, a druga dva u Medveđi. Kako nije imao sredstva da nastavi školovanje, zaposlio se u opštini Medveđa kao pisar, i tu radio dve godine. Pošto je uporno htio da produži školovanje, otac ga je odveo u Skoplje gde je završio Medresu i upisao se na filozofski fakultet u Skoplju, i tu ostao do kapitulacije. Kao student učestvovao je u radu naprednog omladinskog pokreta. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1941. godine. Posle dolaska Nemaca u našu zemlju, Zejnel je prekinuo studije i vratio se u svoje rodno mesto gde je, kao ilegalni radnik, radio na pripremanju i dizanju ustanka u svom kraju. Njegovu aktivnost je ubrzo zapazila i policija, koja ga je neprekidno pratila i proganjala. Avgusta 1941. godine Zejnel je stupio u Kukavički odred i učestvovao u svim borbama koje je odred vodio. U jesen iste godine, s grupom boraca Kukavičkog odreda, prešao je, po zadatku Partije, u Jablanicu da tamo formi-

Učestvovao je u borbama na Kukavici, u Gornjoj Jablanici na Kremenu, u borbama kod Leskovca, Vučja, Lebana i mnogim drugim borbama protiv Nemaca, Bugara i četnika. Poginuo je 7. marta 1942. na Gazdinskom Ridu (na teritoriji svoje opštine) u borbi protiv četnika. Kao član štaba Jabličkog odreda bio je poznat po svojoj hrabrosti i skromnosti među borcima i stanovnicima Puste Reke, Jablanice i Kosova. Kada je na Kosovu (posle njegove pogibije) formiran prvi Albanski NOP odred, 27. marta 1942. dobija ime „NOP odred Zejnel Ajdini“. Tako su njegovi drugovi sačuvali uspomenu na proslavljenog partizana, hrabrog druga i saborca. Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (M. And.)

AKSENTIJEVIĆ Danila VLADIMIR VLADA

Rođen je 24. juna 1916. godine u Obrenovcu, Srbija, u učiteljskoj porodici. Osnovnu školu je završio 1926. godine u Grabovcu, a gimnaziju u Somboru 1934. godine, gde se upoznao s revolucionarnim srednjoškolskim pokretom.

Posle završene mature upisao se na Tehničku visoku školu — elektromašinski odeluk u Beogradu. U to vreme je na Univerzitetu postojao snažan napredni studentski pokret pod uticajem KPJ. Vlada pristupa tom pokretu,

Po nalogu Mačeka i Šubišića, noću 30/31. marta 1941. godine, ponovo je uhapšen i zatvoren na Savskoj cesti u Zagrebu. Tri meseca kasnije, 9. jula 1941. godine, streljale su ga ustaše. Prema izjavi lekara koji je prisustvovao streljanju, Adžija se pred streljanje okrenuo svojim drugovima i uskliknuo:

ra Jablički odred. Posle njegovog formiranja postao je član štaba. Od početka borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, Zejnel je bio hrabar borac i u svakom smislu služio je za primer ostalim borcima. Kao primeran čovek, komunist i starešina uživao je veliki ugled među Albancima i Srbima svoga kraja.

i na prvoj godini studija postaje član SKOU-a, a već sledeće godine ušao je u Akcioni odbor stručnih studentskih udruženja čiji je sekretar postao u jesen 1936. godine. Iste godine primljen je u KPJ. Učestvovao je u studentskim demonstracijama i sukobima sa žandarmerijom 1935. i 1936. godine. Krajem 1937. godine

postao je član MK KPJ Beograda, zadužen da radi u komisiji za omladinu u srednjim školama.

U proljeće 1939. godine Vlada je napustio fakultet, i po zadatku Partije je otišao u Posavinu da obnavlja i formira partijske organizacije. Uspeo je da organizuje partijsku ćeliju u Obrenovcu i preko nje da pokrene radnike ovog grada na štrajkove. U okolnim selima aktivirao je postojeće članove Partije i vezao za nju nove saradnike i simpatizere. Radio je i na organizovanju udruženja studenata i združene omladine Obrenovca i okoline. Na okružnoj partijskoj konferenciji 1939. izabran je za člana okružnog partijskog poverništva za Beograd, a na sreskoj konferenciji KPJ u Zatrežju, 1940. godine, za sekretara Sreskog komiteta KPJ za Obrenovac.

Zbog provala u Obrenovcu, iste godine morao je ilegalno da boravi u Beogradu oko tri meseca, a potom je zatvoren i osuđen na godinu dana robjice, od koje je tri meseca proveo na Adi Ciganiliji, a ostalo u Mariborskom zatvoru, gde ga je zatekao rat Kraljevine Jugoslavije i nacističke Nemačke. U Mariborskom zatvoru je ostao sve do početka jula 1941. kada je, prilikom transportovanja u Srbiju, pobjegao iz voza, i odmah po dolasku u Obrenovac stupio u 1. posavsku četu, u kojoj je krajem jula postavljen za političkog komesara. Kada je formiran 1. bataljon Posavskog NOP odreda, 22. septembra 1941. Vlada je postao komesar. Kao komesar, znatno je doprineo razvijanju borbenog raspoloženja među borcima, tako da je njegov bataljon bio jedan od najbrojnijih vojnih jedinica u toku 1941. i postizao je zapažene rezultate ne samo u borbi protiv neprijatelja nego i u političkom radu s narodom. Na terenu je Vlada formirao narodnooslobodilačke odbore i druge organizacije NOP-a.

U vreme povlačenja iz Posavine, pod pritiskom nadmoćnih nemačkih jedinica, Vlada je sa svojim bataljonom učestvovao u više borbi u zapadnoj Srbiji i na Kadinjači, gde je njegov bataljon pretrpeo velike gubitke. Posle bitke na Kadinjači, s preživelim borcima iz Posavine, povukao se u Sandžak. Po zadatku CK KPJ, zajedno s Kosmajskim NOP odredom upućen je, 7. januara 1942. godine iz Sandžaka na teren Posavine da organizuje Okružno poverništvo KPJ i nastavi borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. Zbog stalnih borbi s neprijateljem Kosmajski NOP odred nije mogao da prođe odmah na Kosmaj, nego se, s grupom NOP odreda, koja se tamo nalazila, zadržao na terenu oko Valjeva. Tu je Vlada ostao sve do polovine februara 1942. godine, kada je, s grupom boraca iz Posavine, krenuo na svoj teren, gde je stigao krajem februara. U Grabovcu je svratio kod svog kuma, koji ga je

privratio kvislinškim vlastima, koje su ga uhapsile zajedno s Budimirom Davidovićem, i sprovele u Valjevski zatvor u kome je osuđen na smrt vešanjem. Obešen je 27. marta 1942. godine u Obrenovcu. Neposredno pred vešanje držao se hrabro i klicao Komunističkoj partiji Jugoslavije. Obešen je u trenutku kad je sa stisnutom pesnicom poslao poslednji pozdrav svom rodnom gradu.

Proglšen je narodnim herojem 14. decembra 1949. godine. (V. Gl.)

ALBAHARI Abrahama NISIM

Rođen je 28. januara 1916. godine u Tešnju, Bosna i Hercegovina, u trgovačkoj porodici. Još u višim razredima gimnazije, koju je završio u Sarajevu, došao je u dodir s napredno orijentisanom omladinom i neposredno učestvuje u raznim njenim kulturnim, sportskim i političkim akcijama.

Poslije završetka škole radio je, kao privatni namještenik, u Sarajevu, gdje je istovreme-

no nastavio i revolucionarnu aktivnost. Osobito se isticao u radu klasnog sindikalnog pokreta u Savezu privatnih namještenika i u SBOTIČ-u. Član KPJ postao je 1935, a sljedeće godine osuđen je na jednogodišnju robiju koju je izdržao u Sarajevu, beogradskoj Glavnici i na Adi Ciganiliji.

Poslije povratka s robjice, 1937. godine, ponovo se uključuje u partijsko-politički život, a u aprilu 1940. godine, poslije povratka s odsluženja vojnog roka, postao je član Mjesnog komiteta KPJ za Sarajevo. Kao poznati partijski aktivist odveden je u koncentracijski logor u Ivanjicu, decembra 1940. godine, gdje je ostao sve do 29. marta 1941. godine. U vrijeme kapitulacije jugoslovenske vojske Nisim se nalazio u Sarajevu, gdje je organizovao

izvlačenje komunističkih palih u zarobljeničke logore.

U periodu priprema ustanka Albahari je, kao član Mjesnog komiteta, bio vrlo aktivan u organizovanju prikupljanja oružja i sanitetskog materijala, jačanja partijske organizacije u gradu i povećanju njene spremnosti za prihvatanje novih zadataka.

Kad je ustanak već izbio, Nisim je radio na formiranju prvih partizanskih odreda u okolini Sarajeva. Bio je zamjenik komesara Semizovačke čete i, prilikom organizovanja partizanskih odreda na sektoru Vareš—Breza, zarobljen je u okolini Vareša. Doveden je u ustaški zatvor u Sarajevu. Poslije žestokog mučenja, pred samo strijeljanje, uspio je da — zajedno s Isom Jovanovićem, sekretarom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, Milutinom Đuraševićem i Vasom Miskinom — pobjegne iz neprijateljskog zatvora i da se prebaci na oslobođenu teritoriju Romanije. Kao iskusen partijski radnik, odmah je postavljen za sekretara Okružnog komiteta KPJ za odred „Zvijezda“, gdje se jednako istakao i kao dobar borac i kao organizator i politički mobilizator masa. U toku četvorogodišnjeg rata prošao je mnoge borbe i jedinice. Po pravilu se nalazio tamo gdje je nedostajalo iskusnih partijskih radnika. Bio je zamjenik političkog komesara čete i bataljona 6. istočnobosanske brigade, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Romaniju, član Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu, šef odjeljenja za zaštitu naroda za oblast Trećeg korpusa...

Poslije završetka oružane brobe, Nisim Albahari je obavljao raznovrsne, vrlo složene poslove. Bio je izvjesno vrijeme predsjednik Saveza sindikata Sarajeva, član CK KPJ za Bosnu i Hercegovinu od osnivačkog kongresa 1948. godine. Više od deset godina bio je u Centralnom komitetu načelnik Uprave za kadrove CK, član Izvršnog komiteta CK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. U više saziva biran je za poslanika Republike i Savezne skupštine. Bio je ministar rada, u Vladi SR Bosne i Hercegovine, sekretar Izvršnog vijeća, sekretar Skupštine SR Bosne i Hercegovine, predsjednik Organizaciono-političkog vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine, i predsjednik raznih komisija i tijela.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Završio je Visoku školu političkih nauka u Beogradu. Član je Savjeta federacije, i danas se, kao član GK i CK SK BiH, aktivno bavi društveno-političkim radom.

Orden narodnog heroja dodijeljen mu je 27. novembra 1953. godine. (Zd. An.)

ALEKSIĆ Jefte VELJKO

Rođen je 15. aprila 1913. godine u selu Podviš, Nikšić, Crna Gora, od oca Jefte i Majke Božane. Još u djetinjstvu osjetio je težinu života u osiromašenoj seljačkoj porodici. Otac mu je poginuo u balkanskom ratu. Osnovnu školu završio je u rodnom kraju (u Vračenovcima). Nije imao uslova da nastavi školovanje pa se izvesno vreme bavio zemljoradnjom. Godine 1928, kao petnaestogodišnjak, zaposlio se na izgradnji pruge Trebinje—Bileća, gde je radio četiri godine. U JV je zbog svojih političkih shvatanja i sukoba sa starešinama često kažnjavan. Posle povratka iz vojske, do 1936. godine, bavio se zemljoradnjom, a onda se zaposlio na izgradnji pruge Bileća—Nikšić. Braneci interese radnika, često je dolazio u sukob sa preduzimačima. Pošto je na izgradnji pruge zaradio i uštedeo nešto novaca, ostvaruje mu se želja iz djetinjstva — da se školuje. Iste godine kada je počeo II svetski rat upisao se u Nižu šumarsku školu u Sarajevu. U Sarajevu je brzo

došao u vezu s naprednim radničkim pokretom. Uključio se u rad i primljen je u SKOJ. Godine 1940. postao je kandidat za člana KPJ. Aktivni učesnik demonstracija u Sarajevu 27. marta 1941. godine — bio je zajedno s učesnicima Šumarske škole i nosio crvenu zastavu. Posle kapitulacije bivše Jugoslavije, vratio se u rodni kraj. Istog meseca primljen je u KPJ. Zajedno sa starim iskusnim komunistima (Drago J. Aleksić, Jovan Gnjatović, Milan Papić, Petar Komnenić i drugi) najpre je vredno radio na tome da se oružje i ratni materijal ne predaju okupatoru (i postigao dobre rezultate), a zatim je učestvovao u pripremama naroda za ustanak u Vučedolskom kraju. Uoči trinaestojulskog ustanka, 1941. godine, već se istakao organizatorskim sposobnostima u Bu-

kovičkoj četi, koja je organizovala zaštitu sela od eventualnog upada ustaša, koji sb od početka juna krali neudžno stanovništvo po susednim selima u istočnoj Hercegovini. U avgustu 1941. godine, učestvovao je u napadu na voz ispod Vijajnje, kod Bileća, zatim u napadu na ovo mesto, pa u borbi s ustaško-domobranskim bataljonom na Mosku. U novembru je učestvovao u napadu na električnu centralu u Paležu. Zapažen je kao vrlo hrabar i postojan borac. Aleksić se, uz sve drugo, aktivno zalagao za bratstvo i jedinstvo: već na početku bitno je uticao da ljudi (narod) prave razliku između ustaša i prisilno mobilisanih domobrana. U pljevaljskoj bici, kao zamenik političkog komesara čete u bataljonu „Peko Pavlović“, pokazao je izuzetnu hrabrost i snaljaljivost. Veljko je tada zarobio okupatorskog podoficira, presvakao se u njegovu uniformu, zatim usred dana „sproveo“ ispred sebe svog druga kao zarobljenika, tako sa njim izašao iz grada i pridružio se jedinici. Posle dolaska iz Pljevalja, postavljen je za zamenika političkog komesara Banjsko-vučedolskog bataljona. Bataljon je vodio mnoge borbe u istočnoj Hercegovini, a učestvovao je u napadu na zloglasno ustaško uporište Barać. Veljko se dosta isticao.

Početkom juna 1942. posle odlaska partizanskih snaga u Bosnu, bio je ostavljen kao partijski radnik na okupiranoj teritoriji. Međutim, ubrzo posle stupanja u vezu sa Petrom Drapšinom, koji je bio odsečen od jedinice pri pokušaju proboja ka Volujaku, a u nemogućnosti da ostane u ilegalstvu zbog svakodnevnih potera domaćih izdajnika, Veljko je odlučio da pođe u Bosnu i priključi se proleterima. Tako je, juna 1942. došao u 5. crnogorsku proletersku brigadu. Isticao se u borbama brigade u pohodu od Zelengore do Prozora (jul-avgust 1942), kasnije u dolini Vrbsa, na Vlačiću... Novembra 1942. godnine postao je komandir voda protivtenkovskih oruđa u brigadnoj bateriji 5. brigade. Može se reći da se na ovoj dužnosti najviše i istakao. U borbama za Vinac, kod Jajca, pokazao je i hrabrost i umešnost. Njegov vod je, kada su se jedinice 5. crnogorske i 10. hercegovačke brigade borile za Žepče, vodio borbu s Nemcima u oklopnom voz, koji su pokušali da iz Zavodovića prodru u ovaj grad. U ovom okršaju Veljko je, iako tučen i topovskom i mitralješkom vatrom iz voza, prisilio posadu voza da se povuče. U napadu na Prozor, Veljko je s protivoklopnim oruđima bio u streljačkom stroju 3. bataljona 5. brigade. Najpre je tukao glavni betonski bunker i omogućio da se u žicama napravi otvor i da bombaši podiđu bunkeru a zatim je neutralisao vatru drugog bunkera. To je umnogome i omogućilo bataljonu da zauzme glavni bunker, zarobi bateriju

haubica, a zatim prodre u grad. U borbama za Konjic, 26. februara 1943, kod sela Radana, Veljko je s brisanog prostora uspeo borbu s grupom nemačkih tenkova. Uspeo je da ošteti jedan, a ostale je prisilio da odstupe. Njegovi protivtenkovski odlično su dejstvovali i u borbama od Neretve do Nikšića.

Polovinom maja 1943. godine, komandir je 1. čete 2. bataljona 5. brigade. Neposredno posle toga počele su žestoke borbe u ofanzivi. U svim borbama na pravcu Nikšić—Šanik, na Durmitoru, Pivi, Vučevu, Veljko je junački nastupao. U rejonu Viline Kose (ispod Pogledala), u borbi s Nemcima, koji su 12. juna 1943. od Popova Mosta pokušali da preseku jedini put koji od Dragoš-sedla vodi prema Tjentištu, i time dovedu u najkritičniji položaj deo bolnice i operativnih jedinica poslednji put se istakao. Neprijateljev plan je osuđen. U jednom od juriša, gađajući u pokretu iz puškomitraljeza, herojski je poginuo Veljko Aleksić.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (G. Kili.)

ANDREJEVIĆ Simeona JELISAVETA ANETA, MILENA

Rođena je 8. januara 1923. godine u Beogradu. Imala je i dva brata. Otac joj je bio špediter, a majka domaćica. U Beogradu je učila osnovnu, a posle nje domaćičku školu. U Niš je došla 1940. godine. Tu se odmah uključila u rad napredne omladine. Pripadala je sivojevojkoj organizaciji u državnoj trgovačkoj akademiji, iako nije bila učenica te škole. U prvim danima okupacije bila je veoma aktivna, i pre nego što je otišla u Toplički NOP odred, septembra 1941. godine. U odred je otišla s grupom učenika Državne trgovačke

akademije i onih omladinaca i omladinki koji su bili članovi sokojske organizacije u toj školi. Bila je najpre borac Pasjačke čete u Topličkom odredu, a docnije Vidojevačke čete. Obavljala je i dužnost kurira OK KPJ za Niš. Nosila je poštu i druge materijale. Ali, htela je da bude borac, iako je bila malo viša od puške.

U toku jedne borbe protiv Bugara, kad su borci počeli da se povlače, vratila se na bojište da bi izvukla ranjenog druga. Bugari su pokušali da je uhvate živu. Međutim, ona je dohvatila pušku ranjenog druga i počela da puca na Bugare. Videći da je u opasnosti, drugovi su se brzo vratili na položaj i omogućili joj da se, zajedno s ranjenim borcem, izvuče iz blokade. Iza nje je ostalo nekoliko ubijenih i ranjenih Bugara.

Drugi put, takođe u borbi protiv Bugara, kad su se borci pokolebali, skočila je i pozvala borce na juriš. Ohrabreni njenim primerom, partizani su jurnuli i razbili Bugare. Jedne hladne martovske noći 1942. godine išla je na izvršenje zadatka. Gazila je dubok sneg. Jedva je čekala da stigne do seoskih kuća, da bi se malo odmorila. Kad je bila nadomak prvih seoskih kuća, upala je u četničku zasedu. Bila je izdana. Četnici su je uhvatili i odveli u štab, koji je bio u jednoj seoskoj kući. Tamo su je saslušavali. Kad šamari i udarci nisu pomogli, vojvoda je naredio da joj tabane stave na žar. Aneta je nekoliko puta padala u nesvest, ali ništa nije htela da kaže. Onda su je vodili na seoski potok i gurali joj glavu u ledenu vodu, držeći je dotle dok ne bi počela da se davi.

Tri dana su je mučili i zlostavljali. Tabani su joj bili ispečeni. Lice pomodrelo od ledene vode. Ali, od nje nisu čuli ništa što bi mogli da iskoriste u borbi protiv partizana, na koje se u to vreme bila digla sva sila Bugara, četnika, nedicevaca i ljotičevaca, koji su hteli da unište Toplički, Kukavički, Babički i druge partizanske odrede.

Za vreme mučenja Aneta je govorila četnicima da su izdajnici srpskog naroda i njegove svete istorije, prepune herojskih borbi protiv neprijatelja svih boja i vera. To je njih dovodilo do besa. Tukli su je besomučno, do besvesti. Aneta im je pijuvala u lice.

Posle trećeg dana mučenja, četnici su je predali Bugarima. Ovi su je, takođe, mučili. Palili su joj vatra na nogama, na grudima. Pre nego što su je predali Nemcima, Bugari su je obešćavali.

Nemci su je strpali u koncentracioni logor na Cvenom krtu u Nišu. U logoru je ostala 9 meseci. Za to vreme, nekoliko logoraša, zajedno s nekoliko drugova, pripremalo je bekstvo iz logora. Nada Tomić, uhvaćena partizanka iz Niša, preko svojih veza nabavila je mameke za sečenje žice. Drugovi koji su

učestvovali u organizaciji bekstva trebalo je da preseku žicu na određenom mestu, i da se kroz taj otvor provuku oni koji su se spremali za bekstvo. Međutim, ova akcija se završila neuspehom.

Anetu su Nemci izveli iz logora 9. januara 1943. godine, dvadeset dana posle neuspelog bekstva, dan posle njenog dvadesetog rođendana, i povelu je na Bujanj, krvavo stratište srpskih rodoljuba. S Anetom je bilo još pet logoraša. Kad je izlazila iz ženske sobe, Aneta se obratila onima koje ostaju: „Budite hrabre, drugarice!“ Zatim je zapevala: „Padaj silo i nepravdo...“ Na Bujanju je uzviknula „Živela Komunistička partija Jugoslavije, živela sloboda, smrt okupatorima!“ Nije htela da okrene leđa krvnicima, kao što su joj bili naredili. Gledala je ubicama pravo u oči.

Borac i pesnik Živa Čiklovan Toza posle rata joj je spevao pesmu:

„Ugašena na ognjivima
od grabovog žara,
Aneta, suza komunara.“

Narodnim herojem proglašena je 9. oktobra 1953. godine. (Sl. Po.)

ANDRIĆ Slavka TADIJA

Rođen je 11. septembra 1919. godine u selu Belo Polje, Gornji Milanovac, Srbija. Podoficir.

Potiče iz vrlo siromašne seljačke porodice, pa je u mladosti morao da radi kao najamni radnik kod imućnijih seljaka. Pred odlazak u podoficirsku školu radio je kao služitelj u osnovnoj školi. U pešađijsku podoficirsku školu 46. klase stupio je 1. maja 1939. godine, a završio ju je, s odličnim uspehom, 1. novembra 1940. godine. Okupacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u činu aktivnog podnarednika. Međutim, Tadija se nije hteo predati snagama Vermahta i otići u ropstvo, već se s oružjem vratio u rodno mesto. Tu je počeo da saraduje s komunistima na organizaciji oružanog ustanka protiv okupatora. Po formiranju 1. takovske čete, postaje njen partizan-borac, i to puškomitraljezac. I kao puškomitraljezac bio je jedan od najhrabrijih boraca u svim akcijama Takovske čete. Kad je formiran Takovski bataljon, postavljen je za komandira 2. čete. I kao komandir čete isticao se, svojom hrabrošću i umešnošću u komandovanju, u nizu akcija koje je preduzimao. Tako je, za vreme nemačke operacije u zapadnoj Srbiji (I neprijateljska ofanziva) kod Gornjeg Milanovca, sam likvidirao nemačku patrolu. Za tu svoju hrabrost i odanost primljen je oktobra 1941. za člana KPJ. Pod pritiskom nadmoćni-

jih snaga Vermahta, u nizu uzastopnih borbi od Gornjeg Milanovca do Užica, povlačio se i Takovski bataljon. Krajem novembra 1941. godine samo su neznatni delovi Takovskog bataljona uspeali da se probiju iz Srbije u Sandžak, izuzev 2. čete, koja se, zahvaljujući Tadiji, uspeala probiti kompletna i sa svim naoružanjem.

U novom području četa je, pod Tadijinom komandom, nastavila, početkom decembra 1941. godine, još žešće borbe, i to naročito kod Nove Varoši i Priboja. Prilikom napada 2. takovske čete na Sjenicu, 18. decembra 1941. godine, pred neprijateljskim bunkerom, u jurišu na četu boraca herojski je poginuo njen borac, komandir Tadija.

Narodnim herojem je proglašen 27. novembra 1953. godine. (A. Mi.)

ANDUS Rada NIKO

Rođen je 12. decembra 1912. godine u Tudorovićima kod Sv. Stefana, Budva, Crna Gora, u imućnoj seljačkoj porodici. Po zanimanju je bio zemljoradnik. Rano je pristupio revolucionarnom radničkom pokretu, pa je, avgusta 1940. godine, postao član KPJ.

Poslije aprilskog rata i okupacije zemlje učestvovao je u pripremanju za ustanak. Jedan je od organizatora oružanog ustanka protiv okupatora u svetostefanskoj opštini, čije jedinice su nanijele neprijatelju osjetne gubitke u julskim borbama 1941. godine. Za vrijeme osjete julske oružane ustanka, ostao je neko vrijeme u ilegalstvu, radeći na održavanju NOB i ponovnom formiranju NOP. Početkom 1942. godine, poslije formiranja Primorskog bataljona Lovčenskog NOP odreda, postao je politički komesar Paštrovske čete tog bataljona, koji je u tom trenutku imao samo dvije malobrojne čete. U toku februara i

marta 1942. godine, zahvaljujući, pored ostalog, i Andusu, bataljon je narastao na pet četa s oko 470 boraca. Sama Paštrovska četa imala je više od 190 boraca.

Međutim, iz Primorskog bataljona je, pod pritiskom okupatora i kolaboracionista, u proljeće 1942. godine, sticajem okolnosti, iz svog kraja odstupilio svega tridesetak boraca i ušao u sastav 4. crnogorske proleterske udarne brigade. Među tim borcima bio je i Andus, koji je, prilikom formiranja 4. crnogorske brigade, postao zamjenik političkog komesara 3. čete 2. bataljona. Kasnije je postavljen za zamjenika političkog komesara 2. bataljona, a krajem 1942. godine prešao je u 2. dalmatinsku brigadu, u kojoj je preuzeo dužnost političkog komesara bataljona. Bio je izvanredan borac i rukovodilac. Naročito hrabrošću istakao se u borbama koje su proleterske brigade vodile na svom putu za Bosansku Krajinu, a osobito na Bugojnu, Kupresu, Livnu i Kladrju, kao i u mnogim borbama tokom IV i V neprijateljske ofanzive.

Poslije kapitulacije Italije vraćen je na teren i stavljen na raspolaganje OK KPJ Cetinje, koji ga je postavio na dužnost člana tek formiranog SK KPJ Kotor. Iako nije bio rodom iz Boke, svojom razboritošću i visokim osjećajnim odgovornosti prema zadacima koje mu je Partija povjeravala, dao je garanciju da će se snaći i vidno doprinijeti uspjehu i ugledu Partije i NOP u kotorskom kraju.

Poslije oduzupanja partizanskih snaga iz Crne Gore u proljeće 1942. godine, jedinice NOVJ nijesu uspjele da stignu u Boku sve do pred kraj rata. Zbog toga je, poslije kapitulacije Italije, stalno bila prisutna težnja da ojača partijska organizacija u Boki i da se vojna organizacija NOP na tom terenu uzdigne do nivoa partizanskog odreda. U novembru 1943. godine formiran je OK KPJ Boka, kao rukovodstvo za partijsku organizaciju u Boki ktor-

skoj i budvanskoj opštini. Tada je SK KPJ Kotor reorganizovan. Za novog sekretara tog komiteta imenovan je Andus, koji je na toj dužnosti ostao sve do 9. jula 1944. godine, kada je poginuo.

Iako vojna organizacija NOP-a nije mogla biti uzdignuta do nivoa partizanskog odreda, ipak je, krajem 1943. i u 1944. godini, razvijena veoma bogata oružana i diverzantska aktivnost manjih partizanskih grupa protiv okupatora i njegovih saradnika. Sekretar SK KPJ Kotor imao je velike zasluge za organizaciju i intenzitet takve borbe u Boki, u kojoj je i lično mnogo puta učestvovao. Dovoljno je pomenuti junaštvo grupe od osam boraca, među kojima je bio i Andus, koja je, 17. januara 1944. godine, pod samim zidinama Kotora zapalila električnu centralu i garažu. Andusov život prekinuo je četnički metak, u jednoj raciji 9. jula 1944. godine, kod Mrčevca, nedaleko od Tivta. Junački je poginuo, zajedno s jednim drugom i drugaricom iz rukovodstva NOP Boke.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Mug.)

ANTIĆ Nikole VICKO

Rođen je 2. oktobra 1912. u mestu Selce, opština Crikvenica, Hrvatska. Potiče iz siromašne porodice. Posle drugog razreda građanske škole, otac zidar poveo ga je sa sobom na posao. Radio je raznovrsne poslove na građevinama, prugama i putevima. U Beogradu je izučio bravarski zanat i završio tri razreda zanatske škole. Od 1930. radi kao bravarski radnik i preko Radničke komore dolazi u doir sa sindikalno organiziranim radnicima i počinje se upoznavati sa razvitkom radničkog pokreta i borbom za veća radnička prava i slobode. U Beogradu je ostao do 1933. kada odlazi u vojsku. Posle vojske vraća se u rodno mesto Selce, gde pomaže u radu knjižnice i čitaonice, oko koje su se okupljali ljudi naprednih shvatanja. Pomagao je štrajkašima prigodom izbijanja štrajka ugostiteljskih radnika u Crikvenici 1937. godine. Već je tada bio simpatizer Komunističke partije.

Tih su godina novine donosile vesti o građanskom ratu u Španiji i dobrovoljnicima koji su stizali u pomoć vladi Narodnog fronta. Vicko i nekoliko mladih ljudi iz Vinodolskog kraja bili su oduševljeni borbom španskog naroda. Razmišljali su kako da odu u Španiju i pomognu borcima Republike. Vlasti Kraljevine Jugoslavije nisu izdavale pasoše za put u Španiju, pa su Vicko i drugi tražili neku drugu mogućnost za odlazak. Put u Pariz pod

izgovorom da idu na svetsku izložbu nije dolazio u obzir. Znali su da vlasti neće poverovati u to, da siromašni radnici mogu dati toliko novaca samo radi posete Parizu. U međuvremenu su doznali da se gorani prijavljuju za odlazak na seču šuma u Francuskoj, pa su to iskoristili i oni. Tako je pronađeno najbolje rešenje da otputuje u Francusku. Trebalo je ipak čekati na ugovor poslodavaca. Ugovor je stigao tek u kolovozu 1933. godine. Otputovali su u Francusku u Ardenske šume, a Vicko je produžio za Pariz, uhvatio vezu i zatim se cela grupa prebacila u Španiju. Vicko Antić se borio u 129. internacionalnoj brigadi. Bio je zapažen zbog svoje hrabrosti pa je ubrzo unapređen u seherenta (narednika). Krajem 1937. primljen je u Komunističku partiju. Nakon sloma Republike borci internacionalnih brigada su se prebacili u Francusku. Francuske vlasti su ih smestile u logore. Vicko Antić je bio u logorima „St. Siprien“, „Gürs“ i „Argeles.“

Posle poraza Francuske u ratu s Hitlerovom Nemačkom, Vicko Antić je uspeo da pobegne iz logora „Argeles“ u ožujku 1941. godine. Probio se u okupirani deo Francuske da bi se vratio u domovinu, jer je jedini način da izađe iz Francuske bio da se javi za rad u Nemačkoj. Uspeo je da dođe u Sudete odakle je pobeoag 1. studenog 1941. godine na nemačku granicu prema NDH. Krišom se ukrao u teretni voz i uspeo da dođe pred Zagreb, a odatle pešice u grad. Po dolasku, odmah je uspostavio kontakt sa članovima CK KPH. Upravu tada je veza CK KPH sa Gorskim kotarom i Primorjem bila prekinuta, pa je Vicko Antić upućen u Sloveniju. Tamo je stigao 11. studenog 1941. i bio raspoređen na dužnost vodnika u Psnjskom odredu. Ubrzo je postao komandir čete, a početkom 1942. komandant Psnjskog bataljona. U kolovozu 1942. postavljen je za komandanta 12. slavons-

ske brigade. Brigada je pod njegovim rukovodstvom izvela niz uspješnih akcija: napad na Voćin, Orahovicu, Orlijavac, Okučane, Pakrac i dr. Neko je vreme bio na dužnosti komandanta 3. operativne zone Hrvatske, a kad je formiran Slavoniski korpus, svibnja 1943, Vicko Antić je bio komandant 28. divizije. Divizija je pod njegovom komandom vodila uspješne borbe u Slavoniji, Moslavini i Zagorju.

Po naredenju Vrhovnog štaba divizija se u leto 1943. prebacila na sektor 2. operativne zone i nizom uspješnih akcija doprinela daljem proširenju narodnooslobodilačke borbe i formiranju novih jedinica u tom delu Hrvatske. Značajnije borbe iz tog perioda vođene su pri napadu na Čazmu, Koprivnicu, Ludbreg, Ivanec, Zlatar i dr. Krajem 1943. divizija je prešla na desnu obalu reke Save u Turopolje, gde je izvela uspešan napad na aerodrom Kurolovac, a za Turopoljskim odredom napad na neprijateljsko skladište u selu Sopnica. Po povratku u Slavoniju, siječnja 1944. godine 28. udarna divizija uspešno je likvidirala neprijateljska uporišta Čelgin, Poreč i Kulu u Požeškoj kotlini. U veljači 1944. godine Vicko Antić je imenovan za komandanta 13. primorsko-goranske divizije, koja je dejstvovala na teritoriji Gorskog kotara i Hrvatskog primorja. Divizija je pod njegovim rukovodstvom izvela niz uspješnih napada na garnizon 392. legionarske divizije u Drežnici, Vrh Kapeli, Bosiljevu i dr. U kolovozu 1944. Vicko Antić je radio na formiranju hrvatske divizije KNOJ-a i bio njen komandant do kraja 1945. kada je otišao u Vojnu akademiju „Frunze“ u Moskvi. Krajem 1947. Akademiju je završio sa odličnim uspehom. Završio je i školu Operativke VVA JNA 1952—53. godine.

Nakon oslobođenja bio je načelnik Komande tenkovskih i motorizovanih jedinica JNA, načelnik štaba 1. armije, zamenik za pozadinu i pomoćnik za MPV komandanta JRV i PVO. Bio je član Opuномоштва CK SKJ za organizaciju SK u JNA, sekretar Opuномоштва u RV i PVO i član raznih partijskih rukovodstava u komandama i ustanovama.

U čin potpukovnika proizveden je svibnja 1943. pukovnika studenog 1943. general-majora prosinca 1947. general-potpukovnika avijacije prosinca 1956. i general-pukovnika avijacije prosinca 1966. godine.

Posle prestanka aktivne službe u JNA 1973. godine, Vicko Antić aktivno radi u društveno-političkim organizacijama. Potpredsednik je Republičkog odbora SUBNOR SR Hrvatske, član Predsedništva i predsednik Komisije za opštenarodnu odbranu Saveznog odbora SUBNOR Jugoslavije. Član je Saveta SR Hrvatske. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Sada je član Savezne komisije SSRNJ, član Koordinacione konferencije SK SSRNJ za kadrovska pitanja u Federaciji.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Sen.)

ANTOLOVIĆ Franje JOSIP HRVAT

Rođen je 5. marta 1916. u Slavskom Brodu, Hrvatska, gdje je naučio zanat i radio u Fabrici vagona. Porijeklom je iz siromašne radničke porodice. Član SKOJ-a od 1934. godine. Tri godine kasnije, s grupom omladinaca-skojevaca upućen je u Španiju; pri prelasku austrijske granice, grupa je pohapšena i vraćena u Zemlju. Kao metalski

radnik, Antolović je član URS-ovih sindikata, radi u nekoliko sekcija sindikata u Radničkom domu u Slavskom Brodu. Član KPJ postaje ožujku 1941. godine.

Poslije okupacije, radi na prikupljanju oružja, a pošto je Antolović zaposlen u odjeljenju za lokomotive tvornice vagona, dobija partijski zadatak da napravi papuče za vuču vagona. Tada je otkriven i uhapšen, krajem srpnja 1941. godine. Iste noći uspio je pobjeći iz zatvora; preplivavši Savu, prebacio se ilegalno u Mačvu; bez dokumenata našao se u selu Crna Bara, gdje je ponovo uhapšen i sproveden u zatvor u Bogatiću. U zatvoru je proveo jednu noć, jer već 7. kolovoza 1941. godine mačvanski partizani zauzimaju Sresku zgradu u Bogatiću i oslobađaju zatvorenike. Antolović stupa u četu Mačvanskog odreda, kojom je komandovao Mika Mitrović Jarac, i dobija partizansko ime Hrvat. Poslije prve akcije protiv okupatora, postao je komandir voda.

Prošao je cijelu Mačvu sudjelujući u borbama kod Mačvanske Mitrovice, Prnjavora, Banje Koviljače, Šapca, Noćaja... Kada je Mika Mitrović poginuo u borbi za Šabac, Josio Antolović je komandir udarne čete Mačvanskog partizanskog odreda. Učestvovao je u mnogim borbama na Ravnoj Gori, Rebelju, Divčibarama, kod Mravinjaca, Bobije... Preživivši tragediju Mačvanskog odreda i poslije njihovu borbu, 2. ožujka 1942. godine, Antolović se ilegalno vraća u Slavoniski Brod, gdje stize 17. ožujka 1942. Odmah se povezuje s partijskim rukovodstvom, i već krajem ožujka odlazi ponovo u partizane. Krajem travnja, od 28. komunista, skojevaca i simpatizera, uglavnom radnika i daka iz Slavenskog Broda i okoline, formirana je u istočnoj Slavoniji partizanska četa, čiji je komandir bio Antolović. Zatim je komandant bataljona s kojim odlazi u sastav 1. slavonske brigade, i početkom 1943. godine postaje komandant iste brigade. Kao komandant brigade učestvuje u borbama za Voćin, Orahovicu, Viroviticu, Garešnicu, Našice, Veliku i niz drugih borbi u Slavoniji. Učestvuje u napadu na Lepoglavu, gdje je oslobođeno 90 komunista i skojevaca. S brigadom je razbio i zarobio oko 700 pripadnika ustaško-domobranske formacije, koja je poslije ofanzive upućena da kazni narod Slavonije. U jesen 1943. godine Antolović s brigadom prelazi u Bosnu, gdje učestvuje u razbijanju četnika i drugim borbama na planini Motajčić, te za Tesliću, Prnjavor i u nizu drugih mjesta. Siječnja 1944. godine postavljen je za komandanta 33. divizije Zagrebačkog korpusa. Divizija je operisala u neposrednoj blizini Zagreba, na glavnoj magistrali Zagreb — Beograd, rušeći komunikacije, uništavajući manja uporišta, te proširujući slobodnu teritoriju i održavajući slobodan prelaz preko Save. Dolaskom Crvene armije u Viroviticu, 33. divizija učestvuje u odbrani virovičkog mostobrana, i 2 mjesaca uspešno odoljeva napadima Nijemaca i ustaša. Poslije proboja Sremskog fronta i povlačenju Nijemaca, s divizionom sprečava neprijatelja da organizira odbrambenu liniju na rijeci Ilovi.

Poslije oslobođenja zemlje, Antolović se nalazi na odgovornim vojnim dužnostima: komandant divizije, načelnik štaba Armije, komandant korpusa, načelnik Pješadijskog školskog centra JNA. Završio je Akademiju „Frunze“ u Moskvi i školu operativke JNA. U ratu, 1943. godine, na oslobođenoj teritoriji Slavonije biran je za većnika ZAVNOH-a.

Sada živi u Zagrebu, kao general-pukovnik JNA u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 20. studenog 1951. godine. (Iv. Ko.)

ANTONIĆ Mate MILAN VELEBIT

Rođen je 2. oktobra 1918. u Gospiću, Hrvatska. Mladost je proveo u siromašnoj radničkoj porodici u Gospiću, gde je, pored osnovne škole, završio i četiri razreda gimnazije. Pošto zbog siromaštva nije mogao da nastavi školovanje u gimnaziji, roditelji su ga uputili u podoficirsku školu Jugoslovske vojske, koju je s uspehom završio. Posle toga službovao je u Skoplju kao rukovodilac administracije artiljerijske baterije. Tu je došao u dodir s naprednom omladinom i radničkim pokretom. Da bi onemogućio proganjanje komunisti koji su služili vojsku u njegovoj bateriji, tajno je uništavao dokumenta koja je za njima slala policija iz njihovih mesta stanovanja. A 1939 odbio je da sa svojim vodom puca u demonstrante koji su na skopskim

ulicama protestovali protiv okupacije Albanije od strane fašističke Italije. Zbog toga je bio uhapšen, i posle izlaska iz zatvora premešten u Kraljevo. Tu se povezuje s naprednim radnicima iz Fabrike vagona i uključuje u rad njihovog sportskog društva „Železničar“.

Prilikom kapitulacije Jugoslovske vojske, aprila 1941. Nemci su ga dva puta zarobljavali, ali je oba puta uspeo da pobegne i vrati se u Kraljevo. Čim su počele pripreme za oružani ustanak, Velebit se opredeljuje za oružanu borbu protiv okupatora; po direktivi Partije, odlazi na Goč, gde se pridružuje tamošnjoj grupi partizana i učestvuje u prvim oružanim akcijama na području Kraljeva. Već tada je zapažen kao hrabar i odlučan borac.

Među mnogim borcima koji su se pred kraj 1941. povukli iz Srbije u Sandžak, a zatim u Bosnu, bio je i Velebit. Kad je formirana 1. proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada, 21. decembra 1941, postavljen je za

komandira Čete pratećih oruđa, zatim je bio zamenik komandanta 4. krugujevačkog, i komandant 5. beogradske bataljona.

U svim velikim borbama koje je 1. proleterska brigada vodila na području Bosne, Hercegovine i Crne Gore, Velebit je stalno ispoljavao hrabrost, a kao komandant smelost, odlučnost, veštinu i upornost u komandovanju. Prilikom napada na Teslić, na Novu 1943. godinu, kad je uspeh bio doveden u pitanje, ponovo je, na čelu bataljona, jurnuo u grad, zarobio topove, a zatim gađajući iz streljačkog stroja pomogao u zauzimanju utvrđenih zgrada i granatama iz topa uništio oklopni voz. Time je omogućio drugim jedinicama, koje su tada napadale na grad, da ga lakše osvoje i dođu do velikog plena. U napadu na Šujicu, decembra 1943, bio je ranjen.

U proleće 1944. postavljen je za komandanta 1. brigade 6. ličke proleterske divizije. Njom je uspešno komandovao u toku borbi i marševa od Drvara do Srbije, zatim u razbijanju četnika u Srbiji, oslobođenju Valjeva i Beograda. Posle oslobođenja Beograda, primio je dužnost komandanta artiljerije 6. ličke proleterske divizije, a zatim i njene artiljerijske brigade. I na toj dužnosti umeo je da se nađe u pravo vreme i na pravom mestu, da ličnim primerom ohrabri i podstakne na izvršenje zadatka. Tako je, krajem aprila 1945, kad su nemačke snage protivnapadom ugrozile artiljerijsku brigadu i pozadinu 6. ličke proleterske divizije, kod Kreštelovca, uspešno organizovao odbranu pešadijskim oružjem, naneo velike gubitke Nemcima i odbio njihov napad.

Posle oslobođenja, završio je Višu vojnu akademiju u SSSR-u i Višu vojnu akademiju JNA. Obavljaio je visoke vojne dužnosti u štabu korpusa, Armije i u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu. Penzionisan je kao general-potpukovnik JNA. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više ratnih i mirodopskih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T. Ra.)

ANTUNOVIĆ Jure ILIJA

Rođen je 20. juna 1919. u Druveniku, kod Makarske, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Dok je pohađao osnovnu školu u Druveniku, pomagao je roditeljima u obradi zemlje. Kada je porastao, radio je i kao nadničar kod imućnih seljaka i bavio se ribolovom. Rano se opredelio za borbu koju je vodio Partija u Makarskom primorju.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je kao mornara na razaraču „Dubrovnik“ u Boki Kotorskoj. Tada se vraća u Druvenik, pridružuje

se organizatorima narodnooslobodilačkog pokreta i učestvuje u pripremama ustanka. Kada je, u avgustu 1941. godine, dobio poziv da stupi u domobransku vojsku, pobegeo je od kuće i prešao u ilegalnost. Uskoro su mu se pridružili i drugi dezerteri iz Druvenika, s kojima prikuplja oružje i priprema oružanu borbu. U septembru je primljen u KPJ, a u novembru prisustvuje sastanku komunista u Bačini (kod Ploča), na kome je odlučeno da se počne oružani ustanak. Januara 1942. godine učestvovala je u razoružanju, a u februaru se pridružilo biokovskim partizanima i učestvovala u svim borbama koje je vodila 1. južnodalmatinska (Biokovska) četa protiv Italijana i ustaša. Ubrzo je postao deseter i istakao se u borbama za Vrgorac, Staševicu i Grnčenik. Kada je, juna 1942. godine, formiran bataljon „Josip Jurčević“, Ilija je postavljen za zamernika komesara čete. U borbama koje je vodio

njegov bataljon protiv Italijana, 16. avgusta do 2. septembra, ispoljio je hrabro držanje i umešno rukovođenje četom. Pri formiranju 3. dalmatinske brigade, januara 1943. godine, postao je komandir čete, a u martu zamenik komandanta, pa komandant 1. bataljona Biokovskog odreda. S bataljonom je Ilija vodio teške borbe protiv ustaša u Imotskoj krajini i nosio im gubitke. Za postignute uspehe bataljon je proglašen udarnim. Pod njegovom komandom bataljon je, početkom juna 1943. godine, napao Zagvozd u kome se branilo oko 150 ustaša. Posle dvočasovne ogorčene borbe ubijeno je 35, a zarobljeno 37 ustaša sa stožernikom. Početkom avgusta formirana je Grupa udarnih bataljona Dalmacije, pa je u njen sastav ušao i bataljon Ilije Antunovića. U septembru, Grupa udarnih bataljona je prerasla u 3. dalmatinsku brigadu, i on sa svojim bataljonom učestvuje u svim borbama koje vodi brigada u dolini Cetine, od Sinja do

Knina. Posebno se istakao kod Vrlike, vodeći borbu prsa u prsa protiv neprijatelja. U borbama za jako utvrđeno ustaško uporište Bisko, uleteo je u ustaški štab, i tukao se s njima kundacima. Posle kapitulacije Italije, njegov bataljon je ušao u sastav 1. dalmatinske brigade i istakao se u borbama na srednjo-dalmatinskim ostrvima. U borbi na Korčuli uništio je 15, a zarobio 70 nemačkih vojnika. Na Mljetu je ubio 90, a zarobio više od 100 Nemaca. Mnogobrojni su uspjesi 1. udarnog biokovskog bataljona koje je postigao pod komandom Ilije Antunovića. Tokom NOR-a više puta je ranjavan, ali je posle ozdravljenja uvek uspevao da se vrati u svoj bataljon, s kojim je pronosio slavu Biokovca širom Dalmacije. U maju 1944. godine teško je ranjen u borbama na Šolti, pa je prebačen na lečenje u Italiju. Posle povratka u zemlju, decembra 1944. godine, i pored velike želje da ponovo vodi svoj bataljon, nije uspeo, već je postavljen za komandanta grada Dubrovnika, a pred kraj rata za komandanta Dopunske brigade u Trogiru.

Posle završetka rata, sve do 1956. godine, nalazio se na odgovornim dužnostima u JNA, kada je, kao težak ratni invalid, penzionisan u činu potpukovnika. Posle toga je diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Kao aktivni društveno-politički radnik, 1969. godine bitan je za narodnog zastupnika Republičkog vijeća Sabora Hrvatske, i u funkciju obavljao je do 1974. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. (T. Pa.)

ANTUNOVIĆ Ignjata RISTA BAJA

Rođen je 25. juna 1917. godine u selu Goli Rid, srez Leskovac, Srbija. Osnovnu školu završio je u Bojniku, a gimnaziju u Leskovcu. Studirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Još kao gimnazijalac u Leskovcu prišao je naprednom omladinskom pokretu, a kao student aktivno se uključio u rad naprednog studentskog i radničkog pokreta i učestvovao u mnogim političko-revolucionarnim akcijama i štrajkovima. Pre rata je bio predsednik Udruženja studenata u Leskovcu. Član KPJ postao je marta 1940. godine. Iste godine postao je sekretar OK SKOJ-a i član OK KPJ za leskovački okrug. Zbog aktivnog revolucionarnog rada u Leskovcu uhapšen je i proteran u rodno mesto, bez prava na povratak u Leskovac. Ali, on se odmah vraća, i sve do odlaska u aprilski rat 1941. godine u Leskovcu ilegalno živi i radi kao član OK KPJ. U tom periodu

aktivno se bavio organizovanjem Partije i SKOJ-a u leskovačkom okrugu.

Kao rezervni oficir jugoslovenske vojske učestvovao je, u aprilskom ratu 1941. godine, na frontu kod Strumice. Tamo je zarobljen i oveden u zarobljenički logor u Nemačku. Prilikom vraćanja zarobljenika iz Nemačke, s tako zvane teritorije Bugarske, prijavio se za povratak, i u toku prolaska transporta kroz Jugoslaviju kod Niša je iskoči iz voza i pobeo. Došao je zatim u leskovački okrug, i stupio u Jablanički partizanski odred.

U toku NOR-a bio je jedan od rukovodilaca narodnooslobodilačkog pokreta na jugu Srbije. Obavljao je razne dužnosti: bio je zamenik komesara 1. južnomoravskog odreda i član OK KPJ za leskovački okrug. Potom je, po nalogu PK KPJ za Srbiju, poslan na teritoriju Crne Trave i Vranja, i tamo je izvesno vreme bio zamenik komesara 2. južnomoravskog odreda, a zatim, od jeseni 1943. godine, sekretar OK KPJ za okrug Vranje. Na toj dužnosti ostao do početka 1944. godine, kada se ponovo vraća u leskovački okrug, gde je bio sekretar OK KPJ.

Ubrzo posle toga, zbog snažnijeg širenja ustanka i stvaranja sve većeg broja brigada i odreda NOV na jugu Srbije, ukazala se potreba za jedinstvenom vojnom operativnom komandom za ceo jug Srbije. Tada je stvorena južnomoravska operativna zona, za čijeg komandanta štaba je postavljen Rista Antunović. Posle toga, kada je — po naredbi Glavnog štaba NOV i PO Srbije — formirana 1. srpska divizija (odnosno 21. divizija), Antunović je postao njen komandant.

Posle dolaska Pokrajinskog komiteta i Glavnog štaba za Srbiju iz Bosne na jug Srbije, jula 1944. godine, Antunović se vraća na dužnost sekretara OK KPJ za leskovački okrug. Na toj dužnosti ostaje sve do dolaska u

Beograd, na rad u PK KPJ za Srbiju, u novembru 1944. godine.

Posle rata vršio je razne partijske i državne funkcije: sekretar OK KPJ za niški okrug; član CK KP Srbije postao je na I kongresu 1945. godine; član CK SK Jugoslavije na VI kongresu, 1952. godine; član izvršnog kom komiteta CK SK Srbije 1948. godine, i na toj funkciji je bio sve do 1965. godine; od marta 1957. do februara 1961. godine je sekretar Gradskog komiteta SK za Beograd; 1961. godine izabran je za organizacionog sekretara CK SK Srbije i na toj dužnosti ostao je do 1965. godine, kada je raspoređen na rad u CK SK Jugoslavije, za predsednika jedne od njegovih Komisija.

Pored partijskih, obavljao je i niz državnih funkcija: u Srbiji je od 1946. godine bio na dužnosti ministra trgovine, ministra poljoprivrede, predsednika Saveta za poljoprivredu i šumarstvo. Posle reorganizacije organa državne uprave, postao je član izvršnog veća Srbije. U federaciji je bio na dužnosti predsednika Zadrudnog saveza Jugoslavije, člana Saveznog izvršnog veća, predsednika Komisije za izbor i imenovanja Savezne skupštine.

Od oslobođenja je više puta biran za republički i saveznog poslanika.

Sada je član Saveta federacije. Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordена jugoslovenske zastave s lentom i niza drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (M. And.)

ANUŠIĆ Ante TADJA

Rođen je u selu Glavice, kotar Sinj, 1896. godine. Zemljoradnik. Pod neposrednim utjecajem revolucionarnih previranja na italijanskom frontu, Anušić je formirao svoju političku svijest i opredijelio se za revolucionarni radnički pokret. Poslije svršetka rata i povratka kući stupio je, 1920. godine, u KPJ, i kao njen član razvijao je revolucionarnu aktivnost na području Sinjske krajine; na izborima za konstituantu, 1920. godine, bio je poslanički kandidat na listi KPJ za kotar Sinj. U Jugoslaviju poslije, prije šestojanuarske diktature Anušić se ističe velikom energijom i upornim sprovođenjem partijske linije u radu na selu. Zbog revolucionarnog rada, žandarmerija ga je stalno proganjala i 1926. godine je uhapšen i podvrgnut zvjerskom mučenju. „Razbijnici, možete ubiti mene, ali odanost i vjeru u KPJ i narod nikad nećete ubiti“, govorio je tada Anušić. Poslije izlaska iz zatvora, iako iscrpljen, Anušić je nastavio revolucionarnu djelatnost. Iako u strogoj ilegalnosti, Anušić je uspio da formira četiri partijske ćelije u Sinj-

skom kotaru. Bio je član tadašnjeg Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Godine 1938. izabran je za sekretara prvog kotarskog komiteta KPH Sinj. Anušić je bio inicijator niza ekonomskih i političkih akcija, među kojima štrajka radnika u Tvornici cigle u Sinju, štrajka radnika na melioraciji Sinjskog polja, što je omogućilo da se Stranka radnog naroda omasovi, politički afirmira i da istupi samostalno na općinskim izborima 1940. godine, na kojima je njena lista dobila većinu i uzela općinu Sinj u svoje ruke. Apriiski rat 1941. godine zatekao ga je u vojsci. On je odmah, čim je monarhistička Jugoslavija kapitulirala, poveo među vojnicima akciju za izvlačenje i skrivanje oružja i ratne spreme. Poslije dolaska u Sinj, radi na pripremanu oružanog ustanka, služeći se vojnim iskustvom, stečenim još u Prvom svjetskom ratu, u kome je od običnog vojnika postao oficir. Organizator je prvih partizanskih odreda u Sinjskoj krajini. U ljeto 1941. godine, s grupom od 65 naoružanih partizana-boraca otišao je na Dinaru. Već u prvim borbama protiv ustaša i Italijana Anušić je pokazao veliku hrabrost kao borac i rukovodilac. U decembru iste godine je formirana Kamešnjačke četa, i on je postavljen za komesara. Četa je izvršila niz uspješnih akcija i diverzija, među kojima se posebno ističu napad na žandarmerijsku stanicu u Panju 15. studenog, i napad na italijansku motorizovanu kolonu kod sela Čilaša (blizu Sinja), u kojoj je bilo više od 1500 italijanskih vojnika. Anušić je prvi otvorio mitraljesku vatru i krenuo u juriš. Slijedili su ga i ostali borci. Italijani su pretrpjeli osjetne gubitke. Poginula su 4 oficira, 2 podoficira i 18 vojnika, a 13 ih je zarobljeno. Osamnaestog siječnja 1942. godine italijanski vojnici krenuli su iz Vagnja ka selu Korita, ispod Kamešnice; Anušićeva četa ih je napala, ali u toj borbi, teško ranjen, pada im u ruke. Iako je bio

ranjen, u zatvoru su ga zvjerski mučili i, poslije osam dana, izveden je pred okupatorski vojni sud. Osuđen je na smrt i 26. siječnja 1942. godine strijeljan. U Sinju, na mjestu gdje je streljan, podignuta je spomen-ploča.

Narodnim herojem proglašen je 20. studenog 1951. (N.SI.)

APOSTOLSKI Mite MIHAILO

Rođen je u Štipu, 8. novembra 1906 godine, u siromašnoj zanatlijskoj porodici. Osnovnu školu i gimnaziju učio je u Štipu. Uoporedo je pohađao školu, učio obučarski zanat i radio u polju u vreme letnjeg odmora. Zbog loših materijalnih prilika morao je da napusti gimnaziju, posle završetka sedmog razreda, i da se upiše u Vojnu akademiju, koju je uspešno završio 1927. godine. Zatim je završio Višu vojnu akademiju 1933, i generalštabnu akademiju (priprema) 1938. godine. Kao oficir, službovao je u raznim mestima. Posle završetka generalštabne akademije premešten je u Ljubljano. Tu ga je zatekao napad fašističke Nemačke i njenih satelita na Jugoslaviju, na položaju pomoćnika načelnika štaba Dravske divizije. U apriiskom ratu koji je u Sloveniji trajao do 11. aprila 1941. bio je načelnik štaba pozadine Triglavske divizije. Kao mlad oficir, osetio je da društveno-politički sistem kraljevine Jugoslavije vodi razjedinjavanju naroda i narodnosti. Naročito mu je teško padala denacionalizacija makedonskog naroda. Ovo saznanje ga dovodi u vezu s progresivnom omladinom naročito u vreme studija na višoj i generalštabnoj akademiji u Beogradu. Posle dolaska u Ljubljano, brzo je uspostavio vezu s progresivnim ljudima (Isak Sion, Danilo Stančković i drugi), a potom ga je Mitar Bakić, član Vojne komisije CK KPJ, angažovao da radi na zadacima Partije, u okviru svojih funkcija koje je imao u štabu Dravske divizije, na pripremi zemlje za odbranu od fašizma. Organizovao je rušenje objekata na komunikacijama i u industriji. Neke mlade oficire pripremao je za borbu protiv fašizma.

Posle agresije fapističke Nemačke na zemlju, i raspada kraljevine Jugoslavije, Mihailo Apostolski je pao u zarobljeništvo. Najpre je bio u italijanskom logoru „Vestone“, potom je prebačen u Rijeku, odakle je pušten s grupom Makedonaca, kao zavičajni u Sloveniju. Sloveniju je napustio saznajući da ga traži Gestapo. Posle povratka u Makedoniju, povezao se s Kiriom Gligorovim i Isakom Sionom, koji su znali za njegove veze s Mitrom Bakićem. Tako je ponovo uspostavio vezu s Partijom. Dragan Pavlović, koji se nalazio u Skoplju zbog sređivanja stanja u PKP KPJ za Makedoniju, omogućio mu je vezu s La-

zarom Koliševskim, koji je u odmah ukjučio u Pokret. Septembra 1941. godine izabran je za člana Pokrajinskog štaba za Makedoniju, a 1942. godine je postavljen za komandanta Glavnog štaba NOV i PO Makedonije, i na toj funkciji ostao do februara 1945. Godine 1942. primljen je u KPJ. Vojno obrazovanje i iskustvo Mihaila Apostolskog u komandovanju jedinicama i štapskom radu predstavljalo je veliku vrednost i pomoć organizatorima ustanka u Makedoniji, koji su, kao i u ostalim krajevima zemlje, oskudjevali u kadrovima s vojnim znanjem. Apostolski je u komandovanju jedinica NOV i POM, i u organizovanju oružane borbe, tesno saradivao s delegatom Vrhovnog štaba NOV i POJ, Svetozarom Vukmanovićem Tempom, koji je, u sklopu opšteg rukovođenja ustankom, bio upućen u Srbiju i Makedoniju. Oslobođilačka borba makedonskog naroda, predvođena KP, bila je u stalnom porastu. Godine 1942. postignuti su značajni rezultati političke i oružane borbe. U prvom godinama ustanka izvojevana je potpuna politička pobjeda nad nemačkim, bugarskim i italijanskim okupatorima, što je bio osnovni uslov za razvoj oružanih borbi. Tokom 1943. godine, oslobođilačka borba makedonskog naroda dobila je široke razmere. Stvorena su četiri velika žarišta borbe — kičevsko-debarsko, tičeško, prespansko i kumanovsko — u čijem je organizovanju Mihailo Apostolski, kao komandant Glavnog štaba, dao svoj udeo. Partizanske grupe, čete i odredi izrasli su u moćnu snagu i vojku makedonskog naroda, koja se pod Titovim rukovodstvom, u sastavu NOVJ, borila za oslobođenje cele zemlje. U septembru i oktobru 1943. godine formirane su grupe bataljona kao preteče vojne formacije da bi se u novembru obrazovale prve brigade NOV Makedonije. U oružanim borbama jedinice NOV i POJ u Makedoniji su u

stalnom razvoju, i 1944. godine izrastaju u armiju. Tada su, pod komandom Glavnog štaba u Makedoniji, dejstvovala 24 udarne brigade, četiri artiljerijske brigade, jedna konjička, jedna motorizovana i tri inženjerske brigade i druge jedinice formirane u sedam NO divizije i tri NO korpusa. Pored ove operativne armije, pod komandom glavnog štaba Makedonije postojala je mreža vojno-teritorijalnih organa (8 komandi područja i 34 komande mesta s posebnim jedinicama i ustanovama). Od februara do avgusta 1944. godine, Apostolski je istovremeno i komandant operativnog štaba za srpske (iz južne Srbije), kosovske i makedonske jedinice. U rukovođenju i komandovanju jedinica Apostolski je posebne kvalitete komandanta pokazao u operacijama za odbranu slobodne teritorije u zapadnoj Makedoniji, potom u ofanzivnim operacijama u rejonu Kožula, Tikveša i Mariova, zatim u organizovanju i komandovanju Februarskim pohodom. Proletnjom ofanzivom u Makedoniji i Pomoravlju i završnim operacijama za oslobodjenje Makedonije. Od februara 1945. godine Apostolski je pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba, odnosno Generalštaba JA. Osim vojnih, Apostolski je u ratu i revoluciji vršio i odgovorne društvene i političke funkcije. Na Drugom zasjedanju AVNOJ-a biran je za člana Predsedništva ovog najvišeg organa narodne vlasti naroda i narodnosti Jugoslavije. Bio je, većnik Prvog i Drugog zasjedanja ASNOM-a i član njegovog Prezidijuma. Posle oslobođenja Jugoslavije, vršio je visoke vojne i društveno-političke funkcije. Aktivan je borac u odbrani i izgradnji zemlje i izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Član je Saveta Federacije. General-pukovnik je u penziji. Kao naučni radnik, bavi se proučavanjem istorije naših i balkanskih naroda, naročito makedonskog, zatim vojne istorije i problema vojne nauke. Baveći se naučnim radom još od 1938. godine, u posleratnom periodu je objavio veliki broj studija iz oblasti istorije naših naroda i vojnih nauka, koje su mu donele visoka naučna priznanja. Kao zaslužni naučni radnik, 1967. godine je, po formiranju Makedonske akademije nauka i umetnosti, izabran za njenog redovnog člana, a 1968. i za dopisnog člana Srpske akademije nauke i umetnosti. Za predsednika MANU izabran je 1975. i drugi put 1979. godine. Od 1978. do 1981. godine predsednik je saveta akademija nauka i umetnosti SFRJ. Izabran je za člana srpske, hrvatske, slovenačke akademije nauka, Akademije nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine i Kosova. Napisao je i objavio veliki broj studija i monografija, među kojima se ističu: „Osloboditelna vojna na Makedonija“, „Fevruarski pohod“, „Proletna ofanziva“, „Završne operacije za oslobodjenje na Makedonija“, „Pogledi na

jugoslovensko-bugarskite odnosi“, „Velikobugarske pretenzije od Sanstefana do danas“. U njegovoj redakciji objavljeno je više kolektivnih studija, u kojima ima i zapažene tekstove a posebno valja istaći „Istoriju Makedonije“ u tri toma. Više njegovih radova je prevedeno na srpsko-hrvatski jezik. Za naučni rad dobio je više društvenih priznanja, među kojima „Nagrađuju AVNOJ-a“ 1980. godine, i „11. oktobra 1971“. Nosilac je Spomenice 1941. Ordena Republike sa zlatnim vencem, Ordena rada s crvenom zastavom, kao i mnogih drugih domaćih i stranih odlikovanja. Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine (D.Ž.)

ARSENIĆ Ostoje BORKO

Rođen je 20. jula 1917. u selu Johova kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina. Odrastao je u porodici s još četiri brata i sestrom, u kojoj je isključivo zanimanje bila zemljoradnja; ali, na malom posedu roditelji su jedva uspevali da obezbede ono najneophodnije za život i da deci daju bar osnovno obrazovanje. Posle završene osnovne škole, Borko je kratko ostao u selu, baveći se zemljoradnjom, a onda je krenuo u svet, kao i mnogi njegovi vršnjaci ispod Kozare. Iz Novog Sada, gde je imao priliku da upozna težak život radnika, otišao je 1937. godine u Krugujevac, na odsluženje vojnog roka, a već 1937—1940. pozvan je u Banja Luku, u prvu vojnu rezervu. Aprila 1941. mobilisan je; u vojnom garnizonu doživeo je i slom stare Jugoslavije.

U ustanku na Kozari među prvima je došao do karabina; kao iskusan vojnik, s ustaničkim masama napadao je neprijatelja u Bosanskoj Dubici. Već avgusta 1941. Borko se ističe hrabrošću i umešnošću u borbama na

Komlencu i Kruškovcu, vodeći svoju desetinju; a u akciji na Mrakovici, 5. decembra 1941, stajao je na čelu voda kozarskih partizana. Oktobra 1941. postaje član KPJ.

Tokom februara 1942, pod vrlo nepovoljnim uslovima (oštra zima i dubok sneg), njegov vod je više dana odolevao nadiranju jakih neprijateljskih snaga od Bosanske Dubice, koje su, po cenu velikih gubitaka, pokušavale da oslobode jednu svoju jaču jedinicu ugroženu u rudniku Ljubija. Kao politički komesar čete, učestovavao je u oslobodjenju Prijedora i njegove okoline; a 21. maja 1942, kada je u selu Lamovita kraj Prijedora, formirana 1. krajiška brigada, Borko Arsenić je postavljen za zamenika političkog komesara njenog 4. bataljona, s kojim će izvesti niz uspešnih akcija, među kojima i onu iz kozarske ofanzive juna-jula 1942. godine. Da bi pomogao opkoljenim snagama 2. krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda „Doktor Mladen Stojanović“ na Kozari, 4. bataljon 1. krajiške brigade, pod njegovom komandom, probio je sa spoljne strane obruč neprijatelja, ušao u Kozaru; posle višednevnih borbi ponovo je izvršio proboj obruča, na legendarnoj Patriji, i vratio se u sastav svoje brigade. Od tada svi borbeni uspesi 3. bataljona, čiji je komandant postao posle kozarske ofanzive, vezani su za ime Borka Arsenića. Na Topića brdu, kraj Prijedora, zahvaljujući njegovoj hrabrosti i umešnošću u rukovođenju, uništen je jedan nemački bataljon. Slična bitka se odigrala i u IV neprijateljskoj ofanzivi, kada je 1. krajiška brigada vodila žestoke borbe pod Gmečom s delovima 717. nemačke divizije.

Kod sela Eminovci 3. bataljon je uhvatio u klopku nemačku jedinicu snage jednog bataljona, i potpuno je likvidirao. Za postignute uspehe Vrhovni štab narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda jugoslavije pohvalio je 3. bataljon 1. krajiške brigade. Arsenić se istakao sa svojim bataljonom i u borbama kod Sanskog Mosta, Ključa i Gornje Sanice; a naročito avgusta 1942. kod Kupresa, kada je zauzeo položaj Plazenicu i tako olakšao prodor u ovo neprijateljsko uporište, na kojem su pale brojne partizanske žrtve i, pored legendarnog Sime Šolajca, još šest narodnih heroja.

U oslobodjenju Mrkonjića, 24. avgusta 1942. u razbijanju i uništavanju četničkih snaga na Manjčici, 1. krajiška brigada dala je značajan doprinos. Uništavanje ustaško-domobranske bojne na mestu zvanom Velika Greda, kada je zarobljeno 109 neprijateljskih vojnika, velika je zasluga Borka Arsenića, komandanta 3. bataljona 1. krajiške brigade. Ne manje uspehe postigao je ovaj bataljon pod njegovom komandom u borbama za oslobodjenje Jajca, septembra 1942. i u Bihaću, novembra iste godine.

Kad je 1. krajiški bataljon prešao u centralnu Bosnu, Borko Arsenić je postavljen za zamjenika komandanta brigade. U tom svojstvu učestvovao je i u napadu na aerodrom u Rajkovcu, 11. avgusta 1943. jednog od najznačajnijih akcija svoje brigade, kada je spaljeno 17 aviona i isto toliko oštećeno. U toj akciji Arsenić je teško ranjen. Po ozdravljenju bio je postavljen, kao iskusni ratnik, za komandanta 12. dalmatinske narodnooslobodilačke udarne brigade, koja je branila ostrvo Vis i izvodila uspješne desantne akcije na Korčulu, Brač i Soltu. U oslobodenju Splita, Šibenika i u poznatoj kninskoj operaciji, 12. dalmatinska brigada, pod njegovom komandom, imala je značajni udeo. U završnim operacijama narodnooslobodilačke vojske Borko Arsenić je komandovao 39. krajiškom narodnooslobodilačkom udarnom divizionom.

Ovom hrabrom i istaknutom Krajišniku još na ratištu je povereno da komanduje divizionom. Tu dužnost je najčešće obavljao i posle rata. Pored drugih vojnih škola, služio je i Višu vojnu akademiju. Penzionisan je u činu general-majora JNA. Iznemada je umro u Beogradu, 16. februara 1981. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Lu.)

ARSENJEVIĆ Milička MIRKO GLIBO

Rođen je 9. oktobra 1915. godine u Prisoju, kod Andrijevice, Crna Gora. Student filozofije. Član KPJ postao je 1937. U NOB je učestvovao od prvih dana julske ustanka 1941. godine.

Rođen je u uglednoj učiteljskoj porodici, vrlo poznatoj po progresivnoj orijentaciji između dva svjetska rata. Gimnaziju je učio u Beranama. ali je, zbog ubešća u poznatom štrajku 1935. godine, bio isključen. Kasnije je

školovalje nastavio u podgoričkoj gimnaziji. Međutim, zbog pokušaja da se kao dobrovoljac prebaci u Španiju, i iz ove škole je bio udaljen. Konačno, gimnazijsko školovanje završio je 1938. godine, u Peći.

U suspostavljanjem skojevske organizacije u beranskom srezu 1935, postao je jedan od njenih rukovodećih članova. Njegov politički rad bio je veoma zapažen među srednjoškolskom i ostalom omladinom u Beranama. Učestvovao je u svim značajnim akcijama i demonstracijama koje je organizovala KPJ u beranskom srezu. Zbog ubešća na revolucionarnom posjelu u Pecima, kada je kao odgovor na nasilje žandarmerijske patrola ubijen jedan žandar, među desetinama uhapšenih bio je i Glibo. Proveo je četiri meseca u istražnom zatvoru, držeći se dostojanstveno i nepokolebljivo. Na Sudu je bio oslobođen optužbama. Godine 1937. primljen je u KPJ.

Student Beogradske univerziteta postao je 1938. godine. U početku studira šumarstvo, ali pošto je iznad svega volio književnost i sam se bavio pisanjem poezije, već sledeće školske godine se upisuje na Filozofski fakultet u Beogradu.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, aktivno je učestvovao u pripremama za oružani ustanak u beranskom srezu. Njegovog brata, s još osmoricom patriota, strijeljali su italijanski okupatori 17. jula 1941. godine, na Jasikovcu iznad Berana, računajući da će time zaplašiti narod i natjerati ga na poslušnost. Ali, to je upravo bio izazov za sveopšti narodni ustanak u ovom kraju. Glibo se istakao u borbama za oslobodenje Berana i odbranu slobodne teritorije. Disciplinovano i hrabro izvršavao je sve zadatke vojno-političkog rukovodstva i Narodnog odbora oslobođenja sreza hrvatskog.

U jesen 1941. aktivno je uključen u politički rad i izvođenje oružanih akcija protiv okupatora i domaćih izdajnika. U tom periodu vršio je i rukovodeće vojne funkcije, a izvjesno vrijeme je bio i komesar bete. Posebno se istakao velikom hrabrošću u bici na Pljevijima, 1. decembra 1941. u kojoj je dobio više teških rana. Nepokretnog, drugovi su ga prenijeli do rodnog kraja, gdje se nekoliko meseci ilegalno liječio u selima: Polici, Dapsicu, Donjoj Ržanici i Rovcima. Poslije izliječenja, nastavio je da radi kao ilegalac-gerilac, i po zadatku Partije prešao na teren andrijevičkog sreza. Kao iskusan partijski radnik i revolucionar, dobija zadatak da organizuje pokret na teritoriji Gusinja i Plava. Međutim, decembra 1942. s grupom ilegalaca je zarobljen od jedne kvistliške albanske jedinice, i to u trenutku kada je trebalo da izvrši veoma važne partijske zadatke. Predat je italijanskim okupatorskim vlastima u Plavu. U toku istrage, mada mučen,

hrabro se držao izdržavši zlostavljanja kojima je bio izložen. Znajući da bi bio strijeljan ako ga Italijani sprovedu u Berane, gdje se o njemu kao partijskom aktivisti i hrabrom borcu mnogo znalo, uspio je da ubijedi vojne vlasti da je rodom iz Peći, iz grada koji je dobro poznao iz gimnazijskih dana. Zato ga italijanske vlasti i sprovedu u Peć, odakle je interniran u fašistički logor „Porto Romano“, kod Drača. Iz ovog logora povezuje se s NOP u Albaniji i nekim komunistima iz Makedonije, i 23. septembra 1943. uspijeva da pobjegne, pridruživši se partizanskoj jedinici na teritoriji zapadne Makedonije.

Hrabro se bori u Makedoniji, pomažući, svojim političkim i vojnim iskustvom, organizaciono i političko jačanje NOP-a. Njegov konstruktivan politički rad brzo je zapažen, pa je postavljen za komesara 1. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade. Kasnije je prešao na dužnost političkog komesara 2. kosovskog bataljona „Boro Vukmirović“. Obavljajući ove funkcije, pokazao je visoke kvalitete i političkog i vojnog rukovodioca. Osobito se istakao hrabrošću i vojnim iskustvom u borbama za oslobodenje Kičeva, u jesen 1943, zatim na Bukoviku, Vitošlju, Demir-Kapiji, Bakarnom Gumnu kod Prilepa, kao i u drugim okršajima partizanskih jedinica kojima je rukovodio.

Literarno nadaren, u svojim stihovima je opjevao NOB i snagu naroda, bodreći i tako svoje borce.

Poginuo je smrću heroja, 9. jula 1944. godine, u borbi protiv Nemaca i balista kod Debra, raznijet neprijateljskom topovskom granatom.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (Mi. Dš.)

ARSOV Donča LJUPČO GOCE

Rođen je 19. maja 1919. godine u Štipu, Makedonija, u srednje imućnoj trgovačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Štipu, a Visoku ekonomsko-komercijalnu školu u Zagrebu. Posle diplomiranja, zaposlio se u Hipotekarnoj banci u Beogradu. Još u Zagrebu bio je u revolucionarnim krugovima, čitao literaturu revolucionarnog sadržaja i upoznao se s revolucionarnom delatnošću za nacionalno i socijalno oslobodenje naroda. U Beogradu, gde je revolucionarna aktivnost obuhvatala šire slojeve, Ljupčo se uskoro okružuje naprednim ljudima i uključuje u revolucionarni rad. Kad je organizovana sindikalna podružnica bankarskih službenika, postaje član sindikalnog aktiva, a kasnije i sekretar partijske organizacije banke, pošto je 1940. bio primljen u KPJ.

Kad je službeno premešten u Valjevo, postaje instruktor KPJ u Mesnom komitetu, a 1941. godine član Rejonskog komiteta KPJ u Beogradu.

Posle okupacije zemlje, vrativši se u rodni Štip, odmah se uključuje u rad partijske organizacije, koju usmerava u pravcu priprema oružane borbe protiv okupatora. Krajem 1941. godine, bio je član MK u Bitolju, i mnogo je doprineo konsolidovanju partijske organizacije i pripremama za formiranje partijskog odreda u proleće 1942. godine. Međutim, početkom 1942. godine, bugarska policija ga je uhapsila i tražila od njega da prizna da je komunist. Pred policijom se hrabro držao, i nije dugo ostao u zatvoru. U aprilu 1942. godine izabran je za člana PK KPJ za Makedoniju. Kad je, u junu, otišao u Prilep da s MK i Operativnim štabom održi sastanak zbog reorganizacije partizanskih jedinica i prenošenja novih direktiva, policija je 23. juna opkolila kuću u kojoj se održavao sastanak. Prilikom bekstva, Ljupčo je slomio nogu, ali je ipak nastavio da beži. Ali, posle nekoliko časova gonioi su ga uhvatili. Tako je ponovo došao pred policijske mučitelje u bitoljskoj oblasti. Eksperti za borbu protiv komunizma su se sadistički bacili na njega, ali on je i ovog puta imao primerno komunističko držanje. Posle četiri meseca istražnog zatvora, bio je interniran. Posle povratka iz internacije, marta 1943. godine, postao je sekretar Oblasnog komiteta KP u Štipu. U julu iste godine, u vreme održavanja sastanka Komiteta, policija je opkolila kuću. Tada je poginuo narodni heroj Slavčo Stojmenski, a Ljupčo je uspeo da se probije iz blokade i pobeogne. Uskoro je postao član 5. oblasnog komiteta i komesar 5. operative zone. Odilazi na teren na Skopsku Crnu goru i u okolinu Vranja, okuplja partizane u ime Glavnog štaba za Makedoniju, i 1. decembra 1943. godine formira kumanovski

bataljon „Orce Nikolov“. Na terenu je rukovodio partizanskim akcijama dok nije pozvan u Skopje, gde je kasnije postao sekretar Oblasnog komiteta.

Bio je većnik na II zasjedanju AVNOJ-a i član Glavnog štaba NOV i POM. Drugog avgusta 1944. godine izabran je za sekretara Prezidijuma ASNOM-a. Član je Politbiroa CK KPM. U prvoj narodnoj vladi Makedonije izabran je za potpredsednika i za ministra finansija, a zatim za predsednika Kontrolne komisije.

Za člana CK SKM biran je na I, II, III i IV kongresu KPM, a za člana CK SKJ na V, VI i VII kongresu SKJ. Do 1948. bio je član Politbiroa CK KPM, od 1945. do 1960. član izvršnog komiteta CK SKM, a od 1963. do 1968. godine član Predsedništva CK SKM. Od 1948. do 1952. godine bio je ministar rada u Vladi FNRJ, član i predsednik Izvršnog veća NRM (1953—1960), član SIV-a i savezni sekretar za rad (1960—1962), predsednik Narodnog sabora Makedonije (1962—1963), predsednik Glavnog odbora SSRNM (1963—1967) i predsednik Veća naroda Savezne skupštine. Biran je za poslanika Saboranja SRM i Savezne skupštine u svim sazivima do 1967. godine. Član je Saveta Federacije i član Predsedništva SRM.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (K. Sa)

ASOVIĆ Muja MUHAREM

Rođen je 25. marta 1912. godine u Nikšiću, Crna Gora.

Otac mu je bio kovački radnik, pa se tim zanatom u Muharem bavio do 1941. godine. Isticao se aktivnim djelovanjem u sportskom društvu „Hercegovac“. Član KPJ postao je 1934. godine.

U poznatij partijskoj provali 1936. godine, među uhapšenim komunistima nalazio se i Muharem. Bio je u Dubrovniku, u zloglasnom istražnom zatvoru u zgradi termoterapije. U istražnom zatvoru proveo je 7 mjeseci. Ništa nije odao. Poslije povratka u Nikšić, bilo mu je ograničeno kretanje. Svakodnevno je morao da se, u određeno vrijeme, javlja policiji. Kad god su 'bile organizovane demonstracije u Nikšiću, policija ga je hapsila.

Zbog revolucionarnog djelovanja, bio je uoči rata sproveden u koncentracioni logor u Smederevskoj Palanci. Tu se upoznao s mnogo starih komunista. Iz ovog logora pušten je neposredno pred izbijanje aprilskog rata, 1941. godine.

Poslije napada Njemačke na SSSR, italijanska OVR-a se pripremala da u cijeloj Crnoj Gori pohapsi komuniste. To je trebalo da bude mjera predostrožnosti. Partija je za to saznala, pa su date direktive da se komunisti sklanjaju.

Na spisku za hapšenje nalazio se i Muharem. Mjesni komitet KPJ Nikšić, odnosno Veljko Zeković, 6. jula je prenio direktivu o potrebi da svi komunisti izidu iz grada i sklone se u šumu.

Aktivni je učesnik trinaestojulskog ustanka naroda Crne Gore, kao i aktivan borac za ponovno raspisavanje ustanka u ljeto i jesen 1941. godine. Kada su formirani partizanski bataljoni, bio je u četi „Đuro Đaković“, koju su uglavnom sačinjavali komunisti i skopjevci pobjegli iz grada. U ovoj jedinici, kao istaknutom komunistu, pripala mu je dužnost političkog komesara. Ova ustanička jedinica izvodila je akcije u okolini Nikšića, a izvjesno vrijeme se borila i na teritoriji istočne Hercegovine. To je bilo od značaja, naročito zbog pojave ratobuilačkog rata u ovoj oblasti.

U jesen 1941. godine Muharem Asović je izabran u OK KPJ Nikšić. Polovinom 1942. godine, kada se glavnina partizanskih snaga povukla u Bosnu, kao član OK KPJ Nikšić, ostavljen je da ilegalno radi na okupiranoj teritoriji nikšićkog okruga.

Okupatorske i kvilsišne vlasti saznale su da se među ilegalcima nalazi partizanski komesar Muharem. Kao i druge poznate komuniste i rukovodioce, i Muharema je okupatorska i kvilsišna vlast ucijenila. Zbog potpunog gušenja ustanka, bile su organizovane česte potjere, u kojima su, tih dana krajem 1942. i početkom 1943. godine, učestvovala brojne snage nacionalisti i četnika. U tom periodu poginuli su mnogi ilegalci. U januaru 1943. godine Muharema su, s još tri druga, opkolili četnici u Dragovojčima (Rišji Do), kod Nikšića. Četnici su uspjeli da grupu

iznade i među njih bace bombu. Muharem je bio teško ranjen. Pokušao je da pobjegne. Kada je iznemogao, da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, izvršio je samoubistvo.

I porodica ovog komunista stradala je u toku NOB. Kvislinzi su internirali članove njegove porodice, a njegovog oca Muja i mlađeg brata Alita strijeljali su u Beranama, 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine (G. Kil.)

ATANASOVSKI Krsto KIRO NALBATOT

Rođen je 1923. godine u Kavadarcima, Makedonija. Otac mu je imao potkivačku radnju.

Posle osnovnog obrazovanja, završio je tri razreda Građanske škole. Materijalne prilike u porodici onemogućile su mu da nastavi školovanje. Rastao je u kavardarskoj čaršiji, i bez volje je učio zanat svoga oca, ali se zato sa elanom pridružio naprednom omladinskom pokretu. Zbog aktivnosti, kao sedamnaestogodišnji mladić, 1940. godine primljen u članstvo SKOJ-a. Iste godine i policija je uočila njegovu revolucionarnu delatnost, i uhapsila ga. U zatvoru ga maltretiraju i „savetuju“ da ne ide putem kojim je krenuo. Ali, posle izlaska iz istražnog zatvora, postaje još aktivniji. Nije imao ni punih osamnaest godina kad je, u proleće 1941. godine, primljen u KPJ.

Potkivačka radnja bila je pogodna za održavanje veze sa seljacima. Kiro im daje ilegalni materijal, savetuje im kako da ga kriju dok ne stignu u selo, i kako da ga tamo izučavaju. Ide po selima i razgranjava mrežu antifašističkog pokreta u tikveškom kraju. Znat mu je bio dobar izgovor za krstarenje po selima.

Godine 1942. postao je član MK Kavadaraca i odgovoran za rad u selu. Tada često, po nekoliko dana, odsustvuje iz radnje. Organizovao je i pripremao partizanske baze, agitovao i proširivao aktivnost partijskih i sklopijskih organizacija. Zbog uspeha u organizovanju NOP i održavanju veze s Tikveškim partizanskim pokretom, 1943. godine postaje član Oblasnog komiteta KPM.

Od leta 1942. do kraja 1943. godine delovao je kao profesionalni partijski radnik. U proleće 1944. godine, po direktivi Partije, ilegalno je ušao u Kavadarce, da organizuje masovnije uključjenje boraca u 2. makedonsku udarnu brigadu, koja je deistvovala u tom rejonu. Zajedno sa sekretarom SK u Kavadarcima, Dimčetom Mirčevim, uspeva da organizuje izlazak iz grada šezdesetorice novih boraca.

Kad su sve pripreme bile izvršene, sa svakim je pojedinačno razgovarao, i odredeni su mesto i vreme polaska. Kiro i Dimče su se, pred veče 7. aprila 1944. godine, sklonili u kuću na kraju istočnog dela grada. Trebalo je da prate izlazak sledeće velike grupe novih boraca. Ali je bugarska policija opkolila kuću. Posle prvog pokušaja proboja, Kiro i Dimče su videli da to nije moguće. Ipak su se nadali da će izdržati nekoliko časova borbe, jer su imali municije i obojica bili naoružani šmajserima, revolverima i bombama. Kad su, posle prvih poziva da se predaju, odgovorili bombama i ubili nekoliko policajaca, bila je dovedena i vojska iz garnizona. Nastala je šestočasovna borba dvojice protiv šest stotina okupatorskih bugarskih vojnika i policajaca. Kad su potrošili municiju, Kiro je pokušao da se probije, ali je bio teško ranjen. Poslednjim metkom iz revolvra se ubio kako ne bi pao živ u ruke neprijatelju.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (K. So.)

AVBELJ Antona FRANC LOJKO

Rođen je 27. oktobra 1914. u Trnjavu kod Lukovice, Domžale, Slovenija. Potiče iz siromašne radničke porodice. Imao je tri godine kad mu je otac poginuo na frontu u prvom svetskom ratu. Osnovnu školu je pohađao u Krašnji, a već sledeće godine morao je da pođe od kuće „truhom za kruhom“. Služio je kod seljaka u Šangotardu do 1930. godine. Zatim je radio kod raznih zidara, a u popodnevnom časovima kod seljaka. Više puta je bio bez posla. Vojni rok je služio u Beogradu, 1937/1938. godine. Posle povratka kući, uključio se u sindikat građevinskih radnika. U NOB počeo je organizovano da radi sredinom 1941.

godine. Učestvovao je u poznatom ustanku u kamničkom kraju, 27. jula 1941. godine. Tada je bio u trojki koja je pisala i rasturala propagandne letke, skupljala oružje i vršila sabotaže, u prvom redu na telefonskim linijama. Prvih dana septembra 1941. prelazi nemačko-italijansku demarkacionu liniju, i u Notranjim goricama, kod Ljubljane, uključuje se u rad OF: prikuplja oružje, raznosi „Slovenski poročevalac“, letke i drugi materijal. S grupom mladića, 11. decembra 1941. uključio se u partizanski bataljon na Kožljeku. Drugog februara 1942. je 3. Šercerov bataljon, koji je imao oko 140 boraca (među njima je bio i hrabri mitraljezac Lojko), napao italijansku posudu na železničkoj stanici Verd, zarobio je, i pri tom ranio i zarobio tri italijanska vojnika. Krajem marta 1942. iz Šercerovog bataljona otišla je grupa dobrovoljaca, među njima i Lojko, u kočevski kraj, gde je 16. aprila 1942. na Preži formiran Kočevski bataljon. Mnoge akcije u Fari, u Brodu na Kupi i u drugim mestima izazvale su veliku italijansku ofanzivu na to područje. Dvaeset sedmog aprila 1942. italijanska vojska je iznenada napala logor bataljona na Stružnici. Partizani su se podelili u tri grupe; jednu od njih vodio je Lojko, koji je sa svojim mitraljezom ceo dan odbijao neprijateljske juriše, a uveče se sa svojom grupom probio iz obruča. Zbog neuspeha u ovom sukobu, italijanski fašisti su se osvetili stanovništvu Preže i Prežule; zverski su ubili 14 mladića i odraslih, osumnjičivši ih da su bili partizani. Prvi maj 1942. partizani su oko Kočevja označili mnogobrojnim napadima na neprijateljske položaje. U toj akciji se, pored ostalih odlikovao i Lojko. Sa svojom patrolom — uz pomoć članova Narodne zaštite — među kojima su bili omladinci koji su umesto pušaka nosili kolje — u odlučnoj borbi smelimi nastupanjem, junaštvom i lukavstvom postigao je da se, neprijateljska posada preda u

Brodu na Kupi. To je bilo prvo mesto koje je oslobodila slovenačka partizanska vojska u proleće 1942, kad je stvorena prostrana oslobođena teritorija. Tih dana je Lojko primljen u Komunističku partiju. U velikoj italijanskoj ofanzivi (Roškoj) od 16. jula do 4. novembra 1942, koja je obuhvatila takozvanu ljubljansku provinciju, Lojko se sa svojom patrolom probijao kroz mnoge obruče, skupljao rasturene borce i svrstavao ih u partizanske jedinice.

U proleće 1943. otišao je, s 20 dobrovoljaca u okolinu Kozjanskog da tamo organizuje borce. Uz put sa ih u Hrvatskom zagorju napale i razbile ustaše, tako da se on sam probijao, i preko Štajerske stigao opet u Gorenjsku, u Kamnički bataljon; ali ni tamo nije ostao dugo. Otišao je u Savinjski bataljon, učestvovao u napadu na nemačko uporište u Letušu, gde su partizani zaplenili 12 pušaka. Posle formiranja Šlenderove brigade, 6. avgusta 1943, došao je u ovu brigadu i postao komandir 3. čete. Učestvovao je u prebacivanju Šlenderove brigade preko Save u Dolenjsku, početkom septembra 1943, zatim u Gupčevoj brigadi u nemačkoj ofanzivi (oktobar-november 1943.) na Gorjanjcu, u napadu na neprijateljske posade u Žužemberku, Novom Mestu i drugde. Iz Gupčeve brigade otišao je u Notranjsku, gde je postao najpre komandant bataljona Notranjskog odreda, zatim komandant Gupčeve brigade od 7. oktobra 1944. do 5. novembra 1944., i, najzad, komandant Dolenjskog odreda. Učestvovao je u mnogim okršajima, i bio pet puta ranjen, najteže kad je kao komandant Dolenjskog odreda, vodio napad na neprijateljsko uporište Občine.

Odmah posle rata, bio je komandant pozadine VII udarne divizije u Idriji, zatim komandant mesta u Novom Mestu. Po demobilizaciji, bio je upravnik Doma za stare i iznemogle u Kamniku, zatim upravnik Sreskog zatvora u Kamniku, upravnik internata Srednje kožarske škole u Domžalama, a jedan mandati period bio je predsednik Skupštine rezervnih vojnih starešina u opštini Domžale, sekretar Osnovne organizacije Saveza komunista u Viru i predsednik Mesnog odbora. Narodnim herojem proglašen je 25. decembra 1952. godine. (M. Zg.)

AVBELJ Jožeta VIKTOR RUDI HRAST

Rođen je 26. februara 1914, u Prevojnima kod Domžala, Slovenija, kao sin siromašnih seljaka Jožeta i Neže. U porodici je bilo sedmero dece. Od 1920. do 1926. pohađao je osnovnu školu u Šent Vidu, a zatim gimnaziju u Ljubljani. U godinama 1934—1939. apsolvirao je Pravni fakultet u Ljubljani. Od 1936. do 1938. vodio je knjigovodstvo u Mlekarskoj zadrugi u Prevojnima. Sredina i socijalni položaj su uticali na njegovo političko opredeljenje.

Još kao učenika su ga u rodnom mestu privukli drugovi koji su se smatrali komunistima, a u toku studija na Pravnom fakultetu proučavao je marksističku literaturu i počeo da deluje u radničkom kulturnom društvu „Vzajemnosti“, a kasnije postao sekretar odbora Saveza „Vzajemnosti“ za Sloveniju. Uspostavio je tesne veze sa studentima-komunistima. Godine 1935. pomogao je organizovanje tromesečnog štrajka u Bonačevoj fabrici hartije na Količevu. Zbog agitacije povodom proslave Oktobarske revolucije, proveo je dva meseca u zatvoru.

Godine 1937. Avbelj je primljen u KPS i postao sekretar partijske ćelije Prevoje — Dob, zatim član rejonskog komiteta KPS Ljubljana—Šiška, posle toga, rejonskog komiteta KPS Ljubljana—Bežigrad. Radio je u okolini rodno mesto, naročito u društvima seoskih mladića i devčjaka. Bio je jedan od organizatora velikog narodnofrontovskog skupa u lhanu, kod Domžala. U junu 1939. učestvovao je na savetovanju partijskog rukovodstva Slovenije na vrhoh, kod Trbovlja. Godine 1939. postao je član Okružnog komiteta SKOJ-a za Ljubljani i okolinu. U septembru 1940. godine učestvuje u Borovnici, na partijskoj konferen-

ciji ljubljanskog okruga. Policija ga je, zbog aktivnosti u naprednom radničkom pokretu, stalno pratila.

Kao partijski rukovodilac, već je u prvim danima okupacije učestvovao u pripremanju i organizovanju oružanog otpora u Ljubljani. Dvadeset devetog oktobra 1941. Italijani su ga u jednoj od racija zatvorili, ali je, pomoću falsifikovanih dokumenata, uspeo da se posle 11 dana izvuče.

Kao ilegalac, Avbelja je CK KPS u decembru poslao u Novo Mesto, gde je bio sekretar Okružnog komiteta KPS i sekretar okružnog odbora OF. Učestvovao je u uvrščivanju organizacija KP i OF i u uključivanju najsih slojeva stanovništva u NOB i u partizanske jedinice. Jula 1942. učestvuje na Kobaevskom Rogu na partijskoj konferenciji delegata iz ljubljanske pokrajine. Posle formiranja Gupčeve brigade, u septembru 1942. godine, postao je njen politkomesar i učestvovao u njenim akcijama, naročito u napadima na neprijateljska utvrđenja u Ajdovcu, na Dohu i Žužemberku. Otada je Avbeljevo ime neprekidno povezano s rastom slovenačke narodnoslobodilačke vojske.

Od januara do jula 1943. bio je politkomesar 1. dolenjske operativne zone, u tom svojstvu bio je i zamenik politkomesara, a u aprilu politkomesar operativnog štaba hrvatsko-slovenačkih brigada u zajedničkim akcijama. Od jula do avgusta je politkomesar 15. divizije NOVJ; posle je godinu dana bio zamenik politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Tu funkciju je vršio u vreme najvećeg razmaha narodnoslobodilačkih jedinica, posle kapitulacije Italije i nemačke ofanzive; tada je postao komandir CK KPS i izabran je u Slovenski narodnoslobodinski odbor i Plenum OF.

U januaru 1944. je učestvovao u pohodu 14. divizije preko Hrvatske u Štajersku, i u odlučnim trenucima svojom hrabrošću uticao na ishod borbi. U najkritičnijoj situaciji na tom pohodu, 22. februara, ranjen je u opštem jurišu na neprijateljski odbrambeni položaj, na grebenu iznad Ravni.

U septembru 1944. Avbelj je postao politkomesar 9. korpusa NOVJ u Slovenačkom primorju, na strateški i politički najvažnijoj slovenačkoj teritoriji.

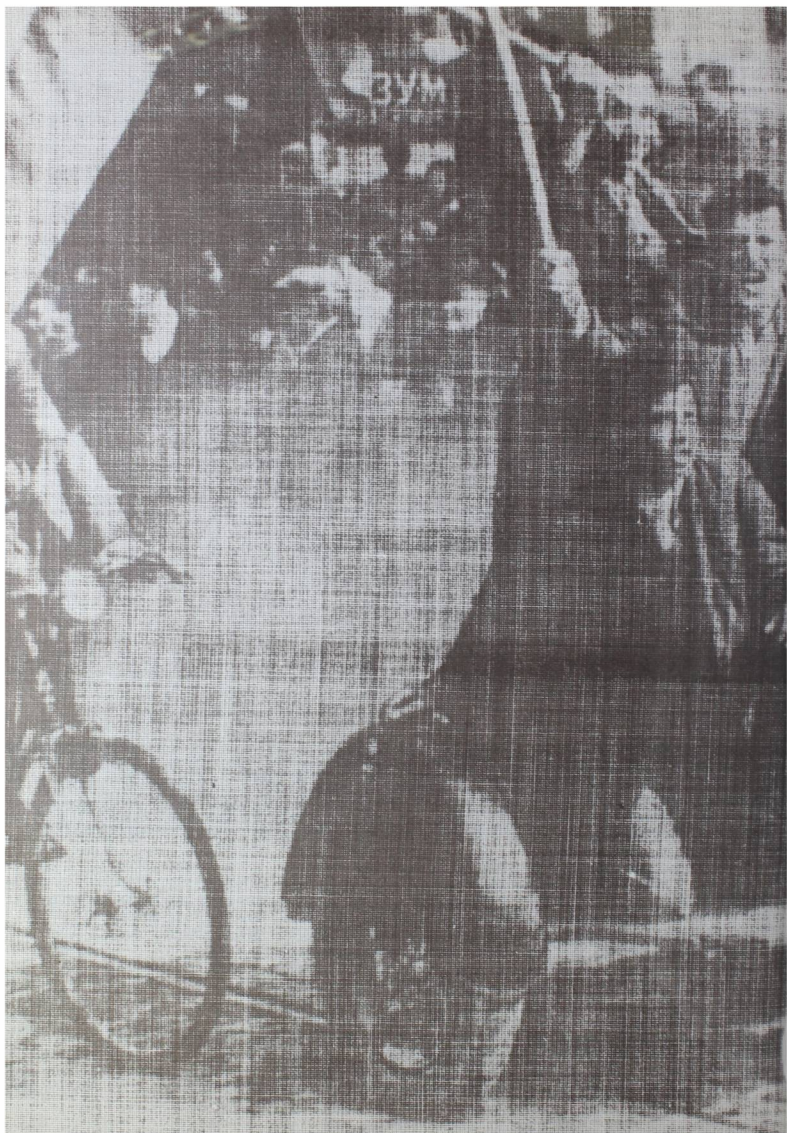
Dvadeset sedmog marta 1945. imenovan je za politkomesara Glavnog štaba NOV i POS. Na Primorju je ostao do 18. aprila, pa je zatim otišao u sedište Glavnog štaba, odakle je već posle nekoliko dana poslan štabu 4. armije NOVJ zbog uspostavljanja stalnih veza između IV armije i političkog i vojničkog rukovodstva Slovenije pri oslobađanju Primorja i Trsta. Politkomesar Glavnog štaba NOV i POS ostao je do njegovog ukidanja u Trstu.

Posle oslobođenja je, kao pukovnik, napustio JA i KPJ ga je poslala na odgovorne društveno-političke dužnosti. Od maja do avgusta 1945. bio je zamenik načelnika OZNe za Sloveniju, zatim do novembra instruktor CK KPS, pa onda godinu dana sekretar Okružnog komiteta KPS u Mariboru, potom do marta 1948. javni tužilac Slovenije. Na II kongresu KP Slovenije biran je u CK KPS i njegov politbiro. Do marta 1949. predsednik je Komisije državne kontrole, do aprila 1950. predsednik Oblasnog narodnog odbora i sekretar Oblasnog komiteta KPS za mariborsku oblast, zatim do januara 1952. predsednik Saveta za robni promet Slovenije, zatim dve godine predsednik Saveta za poljoprivredu i šumarstvo NRS i 4 godine predsednik Glavnog zadružnog saveza. Godine 1956. postao je član republičkog Izvršnog veća. Od 1962. do 1965. bio je predsednik Izvršnog veća Skupštine Slovenije, u godinama 1965—1967. sekretar za društveno-ekonomsko područje CK SKS i član predsedništva CK SKS, zatim poslanik i predsednik odbora Saveznog veća za društveno-ekonomske odnose. Bio je više puta republički i savezni poslanik, član predsedništva Narodnog fronta, odnosno Republičke konferencije SSRN Slovenije, član Glavnog odbora Saveza boraca NOR Slovenije i član IK CK SKS i član CK SKJ, a od 1969. član Saveta Federacije. Bio je delegat u Društveno-političkom veću Skupštine Slovenije, predsednik Odbora za društveno-ekonomske odnose Društveno-političkog veća Skupštine SRS, član komisije predsedništva CK SKS za društvenu samozastitu i opštenarodnu odbranu i član komisije CK SKS za društveno-ekonomske odnose i socijalnu politiku, i član predsedništva Saveza boraca NOR Slovenije. Od 1978. bio je član predsedništva SR Slovenije, a od 1979. predsednik je predsedništva SR Slovenije, član predsedništva CK SK Slovenije i član predsedništva Republičke konferencije SSRN Slovenije. Od 1950. godine je general-major JNA.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Jv. Kr.)

BEOGRAD

U toku duge i bogate istorije, Beograd je 114 puta osvajan od raznih zavojevača, i isto toliko puta oslobođen. Samo ovaj podatak jasno govori o veoma značajnom geografskom položaju ovog grada i slobodarskom duhu njegovih stanovnika. Taj duh nije izneveren ni u najsudbonosnijim trenucima, u vreme drugog svetskog rata, kada su stanovnici Beograda svojim delom ispisali najslavnije stranice u njegovoj istoriji.

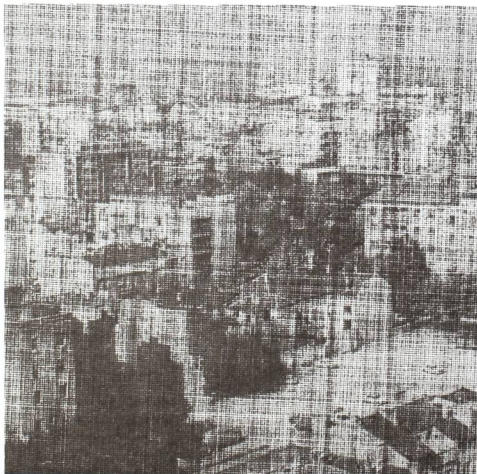
Februara 1941. na Čukarici je održano partijsko savetovanje kojem je prisustvovao Tito i svi članovi Centralnog komiteta KPJ. Tada su konkretizovane odluke Četvrte zemaljske konferencije za Srbiju. Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju, saznajući da predstoji potpisivanje Trojnog pakta, 24. marta je izdao proglas narodu, pozivajući ga da akcijama to spreči. Pokrajinski komitet za Srbiju je, zatim, zajedno s Mesnim komitetom Beograda, razradio, 24. i 25. marta, plan demonstracija za 26. mart. Tog dana u 18 časova počele su demonstracije u Beogradu.

Nezadovoljstvo naroda protiv potpisivanja Trojnog pakta iskoristila je grupa oficira na čelu s generalom Simovićem. Izvršila je vojni puč, smenila vladu Cvetković—Maček i obrazovala koalicionu vladu, pod predsedništvom generala Simovića.

Dvadeset sedmog marta, na ulicama Beograda počele su velike demonstracije. Tog dana i najistaknutiji funkcioneri Partije izašli su iz ilegalnosti i istupili na masovnim zborovima. „Bolje rat nego pakt“, „Bolje grob nego rob“ — parole koje su se tada čule iz grla stotina hiljada Beograđana, samo su neki od indikatora snažnog pokreta protiv izdajničke politike Vlade, i da su mase prihvatile parole i stavove Partije. Simovićeve vlada je nastavila da vodi veoma kolebljivu politiku prema silama Osovine, pošto nije mogla da obezbedi podršku i dobije garancije od Engleske i Francuske.

Šestog aprila 1941, bombardovanjem Beograda i drugih gradova, oružane trupe sila Osovine napale su Jugoslaviju, i za svega 12 dana, ne nailazeći na ozbiljan otpor slabo opremljene i demoralisane jugoslovenske vojske, prinudile je na vojnu kapitulaciju. Posle samo šest dana rata, nemačke trupe su, 12. aprila 1941, bez velikog otpora, ušle u Beograd. KPJ je u aprilskom ratu bila jedina organizovana snaga koja se zalagala za davanje otpora fašističkom agresoru.

Aprilski rat i neuspeh u odbrani zemlje nisu mogli da izazovu prekidanje organizovanog partijskog rada. U vreme kada su Nemci tek organizovali okupacione komande i posta-

vijali temelje svom okupacionom sistemu u Beogradu, već su aktivno radili Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju, Mesni komitet KPJ za Beograd, Mesni komitet SKUJ-a i mnoštvo partijskih i skojevskih organizacija. Nesumnjivo je da je od svih vrsta antiokupatorske aktivnosti, koju su u to vreme organizovali komunisti, najznačajniji bio rad partijskih organizacija po vojnoj liniji. Vojni komiteti obrazovani u Beogradu ilegalno su vršili pripreme za organizovanje oružane borbe protiv okupatora. Nalazili su poverenike koji su organizovali prikupljanje i sklanjanje oružja, stvarali su udarne grupe i desetine koje su se obučavale u rukovanju oružjem i bile spremne da u svakom trenutku pođu u oružanu borbu. Takve zadatke izvršavala je i skojevska organizacija. Sve ove organizacione mere neprekidno su praćene vrlo snažnim političkim uticajem komunistina na građane. KPJ je u to vreme nastojala da u borbi protiv okupatora pokrene što šire slojeve građana, da obrazuje jedinstveni narodnooslobodilački front. Građani Beograda sa simpatijama su primili objašnjenja koja su im davali članovi Partije o situaciji u kojoj se zemlja našla. Sredinom juna 1941. u Beogradu su već postojale brojne i dobro organizovane organizacije narodnooslobodilačkog pokreta. Postojao je snažan ilegalni aparat KPJ, kadar da ljude povede i u oružanu borbu protiv okupatora.

Napad Nemaca na Sovjetski Savez, 22. juna 1941. godine, komunisti i drugi patrioti u Beogradu dočekali su spremni za akciju. Istog dana sastao se Politbiro CK KPJ. Na ovom sastanku proširenog Politbira, posle svestrane analize nove situacije, odlučeno je da se odmah pozove narod u oružanu borbu. Proglas sa takvim pozivom odmah je napisan, i već 23. juna počelo je njegovo rasturanje u Beogradu i celoj zemlji. Bila je to istorijska odluka. Beograd se pretvorio u centar u kome su se brojni rukovodeći organi narodnooslobodilačkog pokreta formirali, sastajali i donosili planove za pokretanje oružane oslobodilačke borbe.

Dvadeset sedmog juna, u Beogradu je na sastanku Politbira CK KPJ bio obrazovan Glavni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije. Za komandanta partizanskih odreda bio je određen generalni sekretar KPJ Josip Broz Tito (koji se od sredine maja 1941. nalazio u Beogradu). Tada je bilo odlučeno da u Beogradu bude sedište Glavnog štaba. Beograd je, tako, postao centar ne samo političke borbe, već i vojne akcije za oslobodenje zemlje.

Politbiro CK KPJ održao je u Beogradu, 4. jula 1941. godine, još jedan istorijski sastanak, na kojem su njegovi članovi odlučili da se odmah počnu oružane akcije. Izrađen je i

detaljan plan o pokretanju partizanskih akcija i formiranju partizanskih odreda u celoj zemlji. Posle tog sastanka, u Beogradu su se, 12. i 25. jula, pojavila još dva značajna proglasa Centralnog komiteta KPJ. U njima je detaljno razrađena politička linija KPJ i njena platforma u borbi za oslobodenje zemlje.

Odazivajući se pozivu Centralnog komiteta, beogradske komunisti i drugi rodoljubi su, već u julu, počeli da u gradu vrše objizbne akcije protiv okupatora. Uporedo s akcijama, iz Beograda je veliki broj mladih ljudi otišao u partizanske odrede koji su dejstvovali u blizij ili daljoj okolini.

Nemci i njihovi domaći pomagači bili su iznenađeni, ogorčeni i besni zbog svega što se, u julu 1941. događalo u Beogradu i celoj Jugoslaviji. Odmah su počeli drastične odmazde. Hapsili su, streljali, prebijali, u njihovim štabovima održavana su stalna savetovanja o tome šta da se preduzme protiv ustanika. Domaći izdajnici držali su govore, pretili, pozivali. Već 5. jula, pre nego što je ispaljen prvi metak u Srbiji posle okupacije, Nemci su u Beogradu streljali 13 ljudi. Desetog jula, komandant Srbije doneo je odluku o osnivanju koncentracionog logora na Banjici, i prvi zatvorenici bili su prebačeni na Banjicu. Sedmicu kasnije, 17. jula, u Beogradu je streljano 16, a 18. jula 28 lica. Zbog uspešne akcije spaljivanja garaže „Ford“, okupator je streljao 122 zatvorenika. Istog dana, 28. jula, komandant Beograda bio je prinuđen da u Beogradu proglasi opsadno stanje.

Ali, ni streljanja, ni hapšenja, ni razne pretnje, ni opsadno stanje, ni mučenja, ni druge mere koje su u svom besu preduzimali okupatori i domaća policija nisu mogle da zaustave ustaničku akciju narodnooslobodilačkog pokreta u Beogradu. Sve do slabobe traju neprekidno vrlo uspešne akcije. Noćne blokade pojedinih krajeva grada, pretnosi, hapšenja i druga policijska zlodela, strahovit teror nad stanovnicima Beograda nisu ih zaustavili na putu do slobode. U najširim krugovima beogradskog stanovništva, uprkos svim terorističkim merama okupatora, pod najstrašovitijim pritiskom i policijskim terorom, stalno je vladao duh otpora. On se razvijao, takođe, i pod uticajem opšteg razvoja situacije u svetu i u samoj zemlji, pod uticajem stalnog porasta i jačanja oružanih snaga oslobodilačkog pokreta i uspešnih borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika u celoj našoj zemlji. Hiljade Beogradana nudilo je razne usluge narodnooslobodilačkom pokretu. Posebno važila istački aktivnost beogradskih ilegalaca, mladića i devojaka o čijem je heroizmu, iskazanom za vreme rata, Tito jednom rekao: „... Kad idu u borbu ljudi, vojska koju je država stvorila, odrasli ljudi, onda je to njihova duž-

nost prema svojoj otadžbini, onda je to dužnost svakog građanina i rodoljuba. Ali kad i bez mobilizacije, dobrovoljno, djeca od 12, 14, 15 i 16 godina idu u borbu, znajući da će u njoj poginuti — onda je to više nego dug prema domovini, onda je to natčovječanski heroizam mladih ljudi koji žrtvuju sebe, iako još nisu upravo stupili u život, da bi budući pokolenja bila srećna.“ Ta lepša budućnost — sloboda, plaćena krvlju, osvanula je na ulicama Beograda 20. oktobra 1944. godine. Više od 100 hiljada ljudi, koji su za tri i po godine rata izgubili život u Beogradu, uzbuđljivo su svedočanstvo o herojskom otporu njegovih stanovnika, o nikad pokorenom gradu.

Gradom-herojem proglašen je 20. oktobra 1974. godine. (Z. Sek.)

BABIĆ Tome ILIJA

Rođen je 26. jula 1911. u selu Klobuk, kod Trebinja, Bosna i Hercegovina. Još kao dečak s roditeljima i braćom odveden je od austrougarske vojske u Mađarsku, gde je u logoru proveo od 1916. do 1918. godine.

Zbog siromaštva i bede nije imao prilike da se školuje. Kad je imao šesnaest godina, počeo je da radi teške fizičke poslove na pruzi Trebinje—Nikišić. Posle odsuženja vojnog roka (1932), radio je kao šumarski radnik u Bijeloj Gori.

Rat ga je zatekao u vojsci u Boki Kotorškoj. Dok su neki grabili prehrambene artikule iz magacina bivše Jugoslavije, Ilija je uzeo dva sanduka municije i pušku, i sve to odneo u rodno selo i sklonio, na šta je upućivao i svoje sugrađane. Uskoro je prihvatio i puškomitraljez. Odlučan stav i neustrašivost Ilijina služila je mnogima kao primer. Tumačio je narodu da ne veruje ustašama i da se sklana. Među prvima je organizovao logor za izbeglice u Koločari. Učestvovao je u prvim borbama i osobito se istakao u oslobađanju Lastve i u borbi protiv italijanskih snaga na Klobucima i kod sela Moska, na putu Trebinje—Bileće. Za pokazanu hrabrost, drugarstvo i odlučnost u borbi primljen je, aprila 1942, u KPJ i posta-

vljen za komandira čete u 2. udarnom hercegovačkom bataljonu. Nalazio se među prvima prilikom zauzimanja žandarmerijske stanice u Bišini, a zatim u jurišu protiv četnika za spasavanje ranjenih partizana u bolnici u Zvijerini.

Odlaskom proletera iz Hercegovine u zapadnu Bosnu, sredinom 1942, Ilija je izvesno vreme kurir a zatim puškomitraljez. Učestvovao je u borbama 10. hercegovačke brigade kod Jajca, Mrkonjić-Grada, Jezera. Uvek je u prvoj liniji: puškomitraljez, bombaš. Pokazao je izuzetnu hrabrost u borbi protiv Nemaca na brdu Bok, gde je njegova desetica odbila neuporedivo nadmoćnijeg neprijatelja i sprečila mu prodor u Mrkonjić-Grad.

U borbama protiv četnika, koji su u selu Trijebavi opkolili 3. četu, Ilija je svojim puškomitraljezom napravio pravi podvig. Iz stojećeg stava je pucao na četnike, a potom u jurišu, s ostalim borbama, gonio ih razbijene i uplašene. I druge pobjede boraca 10. hercegovačke brigade dobrim delom su vezane za ime slavnog puškomitraljesca, neustrašivog borca i komandira Ilije Babića.

U bici na Neretvi — u borbama za oslobođenje Prozora i Ostrošca — Ilija je pohvaljen kao komandir vođa i puškomitraljez. Isticao se u razbijanju četnika na planini Prenju, kod Nevesinja, Gacka i Bileće.

U V neprijateljskoj ofanzivi Ilija, kao komandir vođa, ne odjaja se od mitraljeza i onda kad je bio teško ranjen. Posle probijanja iz neprijateljskog obruča iz doline Sutjeske, Ilija učestvuje u zarobljavanju većeg dela četničkih vođa iz Hercegovine.

Pred kraj rata je zamenik komandanta bataljona u brigadi KNOJ-a, i tu se istakao u otkrivanju i razbijanju neprijateljskih ostataka.

Posle rata bio je u službi unutrašnje bezbednosti u Mostaru, Stocu, Zenici, Sarajevu i drugim mestima. Penzionisan je u činu potpukovnika 1963. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Br. L.)

BABIĆ Dure NIKOLA MIKA

Rođen je 26. novembra 1917. u Brinju, u Lici, Hrvatska. Kako se njegova veoma siromašna porodica uskoro preselila iz Like u Slobodnicu, kraj Slavonskog Broda, život i cjelokupna aktivnost Babića kreće se na tom području. Osnovnu školu polazic je u Slobodnici, a gimnaziju — poznati centar djelatnosti SKOJ-a — u Slavonskom Brodu. Polovinom 30-ih godina, kada je Mika išao u brodsku gimnaziju, napredni omladinci i skojevci izučavaju djela Marksa, Engelsa, Lenjina. U gimnaziji djeluje i progresivno literarno društvo „Mesić“, preko kojeg skojevci ustaju protiv društvenog uređenja stare Jugoslavije i ukazuju na socijalne nepravde. Godine 1935, kada se pojačava i brojčano širi SKOJ i u gimnaziji, Mika Babić je jedan od njegovih najagilnijih članova. U to vrijeme, djelatnost SKOJ-a prelazi okvire gimnazije, šireći se i na sela. Godine 1936. ušao je u novo rukovodstvo SKOJ-a. Njegova klasna svijest i ideološka izgrađenost nije se vidjela samo po tome što je bio jedan od prvih u skojevskim redovima, nego i u njegovim nastupanjima na sastancima literarnog društva „Mesić“. Svojim pjesmama i pripovjeticama i svojom dramom, koja je izvedena na jednom sastanku tog društva, Mika se

afirmisao kao pjesnik i literat, ali i kao odlučni borac protiv starog, kapitalističkog, a za novo, socijalističko društveno uređenje. Zajedno s još trojicom sklojeva, kasnije narodnim herojima (I. Senjuga, S. Sekulić, S. Funarić), Mika je organizirao sklojevsku organizaciju u Slodobnici, jednu od najjačih u području kotara Slavonski Brod. U toku 1937. primljen je u članstvo KPJ, a poslije svršene gimnazije, 1938. upisao se na Agronomski fakultet u Zagrebu. Međutim, u sklopu mjera protiv revolucionarne omladine i na inicijativu sveučilišne organizacije HSS, Mika Babić je, uz druge brodske studente-ljevičare, isključen sa Zagrebačkog sveučilišta, krajem 1940. godine.

Poslije demonstracija u Beogradu protiv Trojnog pakta, 27. marta 1941. održane su demonstracije i u Slavonskom Brodu. Najveći teret organizacionih radova oko demonstracija pripao je sklojevskoj organizaciji. Na jednom od mitinga pred Tvornicom vagona govorio je Mika Babić o političkoj situaciji u zemlji i svijetu i o potrebi postavljanja otpora režimu i fašizmu. Mika Babić je tom prilikom rekao: „Radnici i radnice! naša zemlja nalazi se u velikoj opasnosti. Pakt vlade s Hitlerom vodi nas ravno u najveću sramotu: rat na strani fašizma... Jedini pravi put obilježava naša Partija — Partija proletera, radnika i siromašnih seljaka i napredne inteligencije. To je put borbe protiv fašizma i put borbe za oslobođenje radnog čovjeka, za pobjedu vlasti proletera! Vi to i sami dobro znate, zato slijedite primjer onih koji su poslušali svoj unutrašnji glas i pobeli borbu za ostvarenje velikih ciljeva radničke klase.“ Godine 1940. Mika je izabran i za člana OK KPH Slavonski Brod; kao član komiteta bio je zadužen za politički rad na selu. Zahvaljujući radu Mike Babića i drugih brodskih komunista, partijska organizacija u Slavonskom Brodu izrasla je u snagu koja je mogla preuzeti svoj dio odgovornosti i brige za odbranu zemlje, i organizirati ustanak u svom kraju.

Početkom ustanka, Mika je član slavonsko-brodske diverzantske grupe, učestvuje u prvim diverzantskim i drugim akcijama. Došavši ilegalno, ljeti 1941. u Slavonski Brod, Mika je prepoznat i uhapšen od ustaša, koji su pokušali od njega iznuditi priznanje, i u tome nisu uspjeli. Mika je krvlju, skupljenom u ustima, pljuvao na mučitelje i u najtežim mukama prkosio. Kada su ga pitali da li je komunist on je odgovorio: „Jesam, neću vam ništa priznati“. Oveden je kasnije u Zagreb, i osuđen na smrt. Na Sudu je rekao drugovima koji su bili oslobođeni: „Poždrite mi drugove, i recite im da je Mika izdržao“. Strijeljan je u Zagrebu, u Maksimiru, u jesen 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Iv. Kojan)

BABIĆ Trivuna PETAR PEPA

Rođen je 1. novembra 1919. godine u Ličkom Tiškovcu, Donji Lapac, Hrvatska. Potiče iz radničke porodice. Pored osnovne škole, završio je i tri razreda Stručne zanatske škole u Dvratu, gdje je učio i mašinbravarski zanat, a zatim radio kao mašinbravar. U sedamnaestoj godini stupio je u podružnicu Ujedinjenih radničkih sindikata (URS) u Dvratu, i postao aktivan borac za prava radničke klase. Zbog učesća u akcijama radničke omladine u Dvratu, otpušten je 1939. s posla, i sledeće godine otišao je na odsluženje vojnog roka. Kapitularcija Jugoslavije zatekla ga je u vojsci. Nije dozvolio da padne u zarobljeništvo, već se vratio u rodni kraj.

Poziv KPJ na ustanak prihvatio je svim srcem. Već u prvim ustaničkim akcijama, jula 1941. na području Srba ističe se odlučnošću i hrabrošću. Kad je, krajem novembra 1941, formiran bataljon „Marko Orešković“, prvi u Hrvatsku, Pepa je postavljen za političkog delegata voda. U borbama kod Korenice januara 1942, juriša na Italijane u strejlačkom stroju svoga voda, a marta iste godine, sada

jesen iste godine za političkog komesara tada formirane 19. severnodalmatinske divizije, i na toj dužnosti ostao do kraja rata. Učestvovao je u velikim operacijama 19. divizije za Knin, Mostar, Liku, Goriški kotar i Hrvatsko primorje.

Pored hrabrosti u borbama i skromnosti u privatnom životu, kao partijsko-politički rukovodilac isticao se umešnošću u političkom radu s jedinicama i u narodu. Umeo je da u kritičnom trenutku, ličnim primerom i rečju, podstakne borcu i jedinice na izvršenje zadataka. Takav, znatno je doprineo učvršćivanju moralno-političkog jedinstva i borbene spremnosti boraca i jedinica.

Posle rata obavljao je visoke vojne i političke dužnosti u JNA. Bio je politički komesar divizije i korpusa, nastavnik više vojne akademije JNA, pomoćnik načelnika Personalne uprave JNA, načelnik Kabineta vrhovnog komandanta oružanih snaga SFRJ i sekretar Saveta narodne odbrane SFRJ. S te dužnosti, kao general-potpukovnik, otišao je za ambasadora SFRJ u Kanadi, a posle povratka s te dužnosti bio je načelnik Zajednice industrije naoružanja i opreme JNA. Pensionisan je kao general-pukovnik.

Nosioc je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Nerodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Ra.)

BABIĆ Sime RADOMIR

Rođen je 2. septembra 1909. godine u selu Sige, Danilovgrad, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Zbog slabog imovnog stanja, njegov otac je bio prinuđen da kao pečalbar ode u SAD, kako bi mogao prehraniti porodicu. Kad je počeo I svetski rat, napustio je SAD, i kao dobrovoljac došao na Solunski front i učestvovao u oslobođenju svoje zemlje.

Posle završetka osnovne škole, Radomir je s uspehom učio Nižu gimnaziju u Podgorici, a zatim se upisuje na Trgovачku akademiju, u Petrogradu, gde završava prvi razred, a onda se vraća u Podgoricu gde pohađa ostalne razrede Akademije i završava je 1931. godine. Iste godine se zapošljava kao službenik u zetskoj finansijskoj direkciji, u Podgorici. Istovremeno se, kao vanredni student, upisuje na Visoku ekspertnu akademiju u Zagrebu, koju, zbog zauzetosti partijskim radom, nije uspeo da završi.

Kad je odslužio vojsku, gde je završio školu rezervnih oficira, prešao je u Zagreb, zaposlio se i nastavio vanredne studije. Godine 1938. vraća se ponovo u Podgoricu, gde ostaje do okupacije zemlje.

Pod uticajem svoga oca, koji je bio levo orijentisan (1920. godine, za vreme izbora, bio je čuvar kutije KPJ), i starijih drugova, Radomir je veoma rano prišao revolucionarnom radničkom pokretu. Već u Trgovačkoj akademiji ističe se kao levo orijentisan omladinac i učestvuje u mnogim akcijama koje organizuju KPJ i SKOJ. Već 1931. godine primljen je u članstvo KPJ, i od tada je, u celom predratnom periodu jedan od najaktivnijih članova, učestvujući u mnogim ilegalnim i legalnim akcijama u Podgorici, Danilovgradu i okolnim mestima. Pokrajinski komitet KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak poverava mu, 1938. godine, dužnost sekretara Pokrajinskog odbora „Crvene pomoći“, koju s uspehom obavlja.

Odmah poše kapitulacije kraljevske jugoslovenske vojske, radi na pripremama za oružani ustanak, učestvujući na mnogim partijskim sastancima i konferencijama gde su se organizovali gerilski vodovi i čete i vršila organizaciono-politička priprema.

U prvim danima ustanka, određen je za komandira Podgoričke čete, koja je dejstvovala na Kaznovici, u Piperima, a zatim za komandanta bataljona na istom području. Već u ovim

komesar, i, zajedno sa Savom Kovačevićem i ostalim rukovodiocima brigade, učestvuje u svim bitkama ove proslavljene jedinice na putu od Crne Gore do Bosanske Krajine. Posle stvaranja NOVJ i formiranja divizija i korpusa, novembra 1942, Babić je, naredbom Vrhovnog komandanta, postavljen za politkomesara 3. udarne divizije, koja je u bitkama na Neretvi i Sutjesci, štitić ranjenike, pretrpela najteže gubitke. Posle bitke na Sutjesci, izvesno vreme je zamenik komandanta 2. proleterske divizije, da bi, u februaru 1944. godine, postao komandant Primorske operativne grupe, koja je imala zadatak: oslobađanje južnog Jadrana i rasplamsavanje NOP-a u tom delu naše zemlje. Na Stremskom frontu i u završnim operacijama komanduje 5. krajiškom divizijom.

Posle oslobodańja, završava Višu vojnu akademiju, a zatim vrši razne odgovorne dužnosti u JNA. Izvesno vreme je načelnik Štaba 4. armije, zatim komandant Korpusa i načelnik Škole operativne na Višoj vojnoj akademiji.

Penzionisan je 1961. godine, u činu general-pukovnika.

Narodnim herojem, proglašen je 10. jula 1953. godine. (D. Ž.)

ponovo vraća 1933. i povezije sa grupom radnika — komunistima. Radila je na uspostavljanju veza s grupom komunisti i skopcevala na Univerzitetu i u gradu.

Početak januara 1934. Spasenija Babović, tada pod ilegalnim imenom Mara, postala je član MK KPJ za Beograd, koji je formirao Blagoje Parović, član PB CK KPJ, tada instruktor CK KPJ u Srbiji. Posle provale MK KPJ i MK SKOJ-a u Beogradu, početkom jula 1934, živea je ilegalno, a zatim je, krajem 1934, upućena na školovanje u SSSR.

Na školovanju u Moskvi, u „Lenjinovoj školi“, pohađala je šestomesečni kurs. Posle povratka u zemlju, u jesen 1935. godine, radila je na stvaranju Fronta narodne slobode, organizovanju tarinih pokreta i štrajkova u Beogradu, bila aktivna u sindikatima.

Krajem 1935, po zadatku Partije, odlazi u Kruševac, gde je radila na formiranju i jačanju partijske organizacije i na organizovanju štrajkova zanatskih i industrijskih radnika u ovom gradu. Bila je jedan od organizatora velikog štrajka radnika u fabrici sapuna „Merima“, januara 1936, zatim velikog zbora Fronta slobode u Kruševcu.

BABOVIĆ SPASENIJA CANA

Rođena je 25. marta 1907. u Lazarevcu, Srbija, u porodici siromašnog zanatlije Vase Čukovića, koji se tu doselio iz Sandžaka. U Lazarevcu je završila osnovnu i trogodišnju Žensku zanatsko-industrijsku školu.

Radničkom pokretu prilazi kao mlada radnica u Lazarevcu. Prešavši u Beograd 1926. brzo se istakla aktivnošću i borbenošću u sindikatu tekstilnih radnika i kulturno-umetničkom društvu „Abrašević“.

Član je SKOJ-a od 1927, a KPJ od 1928. godine. Tada je bila i član MK SKOJ-a za Beograd i član PK SKOJ-a za Srbiju. Posle zavođenja diktature, živea je kratko u Požarevcu, a posle velikih provala partijskih organizacija u Beogradu u toku 1929. godine dolazi, sa suprugom Ibrahimom Babovićem, u Beograd, i s grupom komunisti nastavlja rad na obnavljanju organizacije KPJ.

U februaru 1930. uhapšena je zajedno sa svojim suprugom Ibrahimom Babovićem, tada sekretarom Partije u Beogradu (1934. umro u Lepoglavi zbog mučenja u beogradskoj Glavnici). U policiji se držala prkosno i odvažno, i „u nedostatku dokaza“ oslobođena je optužbe. Posle toga je nastavila politički rad u sindikatima. Ponovo je uhapšena 1932. godine, i, posle kraćeg boravka u zatvoru i mučenja preterana je u rodno mesto. U Beograd se

prvim borbama pokazao je umešnost u komandovanju i veliku hrabrost.

Posle ponovnog oživljavanja ustanka i reorganizacije partizanskih jedinica, u novembru 1941. postaje komandant odreda „Bijeli pavle“, s kojim vodi uspešne borbe i oslobada veliku teritoriju na sektoru Spuža, Danilovgrada i Ostroga. U isto vreme je i član SK KPJ za Danilovgrad, gde kao iskusni partijski radnik pomaže Partiji i organizovanju odbrane nove narodne vlasti i drugih organizacija NOR-a. Aprila 1942. postaje komandant Zetskog NOP odreda, koji vodi borbe oko Nikića i u Pivi.

Posle formiranja 5. proleterske brigade, juna 1942. godine, postaje njen prvi politički

Krajem maja 1936. prešla je na politički rad u Kragujevac, gde je postala član novooosnovanog Oblasnog komiteta KPJ. Policija je za njom tragala, ali ona je uspevala da izbegne zamke i policijske agente. Iako kratak, njen rad u Kragujevcu bio je veoma uspešan. Krajem 1936. godine prešla je na partijski rad u Niš. Na potenciju beogradske policije uhapšena je sredinom februara 1937, ali uspeva da pobeagne i ilegalno živi u Nišu, Jagodini i Kragujevcu, gde radi kao rukovodeća ličnost u novooosnovanom Oblasnom komitetu za Dušu Srbiju (sa sedištem u Kragujevcu). Da bi izbegla novo hapšenje, po odluci CK KPJ, početkom juna 1937. odlazi na partijski rad u

Sarajevo. Policijskom provalom partijske organizacije u Kragujevcu, koja je počela u junu 1937, otkriven je i njen rad u ovom gradu, pa je 13. jula uhapšena u Sarajevu, gde je živela pod ilegalnim imenom Zlate Dosković.

U policijskom zatvoru u Kragujevcu izdržala je strahotno mučenje, odbijajući sve optužbe. Pekli su joj noge usijanim gvožđem, stezali lobanju, hranili solju i ostavljali je danima i noćima bez vode.

... Žed me je mučilo do besvesti. Počinjalo je da mi zuji u glavi. Padala sam u komu. Trpali su mi so u usta i kad bi me spopala žed, točili bi vodu pred čelijom da bi mi otežali muke... To je, u stvari, ličilo na početak umiranja na jedan užasan način... Ali, ona ništa nije priznala, prkosno odbijajući sve optužbe. Njeno držanje pred policijom i na sudu služilo je ostalim komunistima kao primer kako se valja držati pred klasnim neprijateljem. Sud za zaštitu države osudio ju je na 2 godine robije, koju je izdržala u požarevačkoj kaznionici.

Posle izlaska s roblje 1939. ponovo je na revolucionarnom radu u Beogradu, izabrana je za člana PK KPJ za Srbiju. Na V pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, u maju 1942. izabrana je za člana PK, člana Sekretarijata PK i delegata za V zemaljsku konferenciju KPJ, na kojoj je izabrana za člana CK KPJ. Uskoro je izabrana za člana Vojne komisije pri PK KPJ za Srbiju. Zajedno s ostalim članovima MK KPJ za Beograd i članovima Sekretarijata PK KPJ za Srbiju, učestvovala je u organizovanju štrajkova, demonstracija i manifestacija beogradske omladine, radnika i građana protiv politike vladajućeg režima. U martovskim događajima 1941. držala je okupljenom narodu vatrene govore, pozivajući na odbranu slobode i na otpor fašističkim agresorima.

Od 6. aprila 1941. kao član PK i član Vojnog komiteta PK KPJ za Srbiju, učestvovala je u pripremanju ustanka, u organizovanju oružanih akcija protiv okupatora u Beogradu. Posle odlaska na slobodnu teritoriju, oktobra 1941. bila je partijski i politički rukovodilac u partizanskim odredima. S glavinom partizanskih snaga i Vrhovnim štabom povukla se novembra 1941. iz Srbije u Sandžak. Tokom 1942. bila je zamenik političkog komesara 2. proleterske brigade, a zatim se, po odluci CK KPJ, posvećuje organizovanju AFŽ-a. Bila je organizator I konferencija Antifašističkog fronta žena Jugoslavije, koja je, na inicijativu CK KPJ, održana 6. decembra 1942. u Bosanskom Petrovcu. Na istoj Konferenciji je izabrana za sekretara Izvršnog odbora AFŽ-a Jugoslavije.

Kao večin učestvuje na I i II zasjedanju AVNOJ-a. Na II zasjedanju AVNOJ-a izabrana je za člana njegovog Predsedništva.

Posle oslobođenja zemlje, bila je na raznim dužnostima u političkim i društvenim organizacijama: ministar u Vladi Srbije i član Izvršnog veća Narodne skupštine Srbije. Birana je, od 1945—1963. godine, za republiku i saveznog poslanika u više saziva. Bila je predsednik Centralnog odbora AFŽ Jugoslavije, od I kongresa AFŽ Jugoslavije, održanog u Beogradu jula 1945. godine.

U CK KPJ birana je od V kongresa, za člana CK SK Srbije neprekidno od I kongresa. Bila je član IK CK SKS i organizacioni sekretar CK SKS. Birana je za člana Predsedništva Glavnog odbora SSRN Srbije i člana Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ. Bila je član Saveta Federacije i član Saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije. Od 1974. bila je član Predsedništva SR SRBIJE. Umrla je u Beogradu 17. decembra 1977. godine.

Narodnim herojem proglašena je 5. jula 1952. godine. (Đ. Pi.)

BACKOVIĆ Mitra ALEKSA

Rođen je 1911. godine u Drenovštici, Nikšić, Crna Gora.

Poriče iz siromašne seljačke porodice. Diplomirani pravnik.

Osnovnu školu završio je u Bogetićima, gimnaziju u Nikšiću, a prava na Beogradskom univerzitetu.

U Beogradu je pristupio naprednom studentskom pokretu, pa je 1938. godine primljen u SKOJ. Učestvovao je u akcijama koje su uoči rata organizovane među studentima Beogradskog univerziteta. Izvjesno vrijeme radio je u Fabrici naoružanja u Kragujevcu. Poslije toga, službeno je u Škofjjo-Loki, Novom mestu i Kosovskoj Mitrovici. U svim ovim mjestima bio je uključen u napredni pokret. Godine 1939. postao je član KPJ.

Poslije kapitulacije zemlje, aprila 1941. godine, vratio se u rodni kraj. Jedan je od aktivnih učesnika u pripremanju ustanka u pješačkom kraju. Formirao je gerilski odred od boraca iz Drenovštice i Milojevića, i među prvima se oglasio pucnjima u opštenarodnom trinaestojulskom ustanku.

Poslije formiranja Pješačkog bataljona, imenovan je za njegovog prvog političkog komesara. Istakao se već u prvim borbama svoje jedinice protiv italijanskog okupatora. Učestvovao je u pljevaljskoj bici, u kojoj je i ranjen, pokazavši veliku hrabrost i samoinicijativu. U zimu 1942. godine učestvovao je u borbama na Obadovom brijegu, prema Danilovgradu, i na Planinici prema Nikšiću.

U martu 1942. godine formirani su odredi bataljoni Nikšićkog odreda. Alekša je posta-

vijen za političkog komesara 2. udarnog bataljona. Primjerno junaštvo pokazao je osobito u maju 1942. godine, u danima povlačenja partizanskih snaga u pravcu Bosne. U borbi koju su jedinice nikšićkog odreda vodile protiv brojnih italijanskih i četničkih snaga, koje su nadirale iz pravca Nikšića ka Goliji, na mjestu zvanom Smederevo, među prvima uskočio je u neprijateljski šanac i neustrašivošću pokazao kako se valja boriti za slobodu. Okupatorski i kvislinški gubici u ovoj borbi bili su veliki, a uspjeh partizana veoma zapažen (ubijeno je i ranjeno više od 120 okupatorskih i kvislinških vojnika i oficira).

Kada je formirana 5. proleterska brigada, postavljen je za političkog komesara njenog 2. bataljona. I dalje je među prvima jurišao na neprijateljska utvrđenja i položaje, često kao bombaš. Tako se istakao u borbama kod Bugojna, Jajca, Fojnice i na drugim mjestima.

Januara 1943. godine imenovan je za političkog komesara 15. kordunaške brigade. U borbama ove jedinice u IV ofanzivi, kao i u njenim brojnim poduhvatima na Kordunu i u Lici ispoljio je veliku hrabrost i promišljenost, kao i humanost i bliskost u odnosu s ljudima. Uvijek se nalazio tamo gdje je bilo najteže. Decembra 1943. godine imenovan je za komesara 8. (kordunaške) divizije NOVJ. Svojim radom, postojanom hrabrošću i mnogim podvizima mnogo je doprineo uspjesima ove proslavljene jedinice.

U borbi kod Babinog potoka, u Lici, 7. aprila 1944. godine je ranjen. Pošto divizija nije mogla da evakuše bolnicu na Kordun, ostavljen je u Lici, gdje su ga mučki ubili četnici.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (G. Kili.)

Rođen je 12. decembra 1914. u Pakoštanima kod Zadra, Hrvatska. Još kao učenik klasične gimnazije u Splitu pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu i istakao se u mnogim političkim akcijama koje je organizovao Komunistička partija. U osamnaestoj godini postao je član KPJ. Zbog političke aktivnosti bio je pod prismotrom režima. Na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je studirao filozofiju, godine 1935. uhapsili su ga i, na osnovu Zakona o zaštiti države, osudili na godinu dana zatvora.

Posle izlaska iz zatvora Maks Bače nesmanjenom energijom nastavlja političku aktivnost; a 1936. godine, kada je planuo građanski rat u Španiji, on među prvim Jugoslovenima odlazi u pomoć španskom narodu i republici. U Španiji je ostao za sve vreme građanskog rata, ističući se na raznim bojištima u redovima internacionalnih brigada, hrabrošću i sposobnošću, kao borac i kao politički radnik.

Posle građanskog rata, s ostalim pripadnicima internacionalnih brigada, prešao je na teritoriju Francuske. Bio je interinam u koncentracioni logor, odakle je 1940. godine pobeo i ilegalno se prebacio u Jugoslaviju. Dolaskom u Split, odmah se uključio u politički rad. Po zadatku partije, organizuje razne akcije uperene protiv režima, priprema članove Partije i SKOJ-a za odbranu zemlje. Aktivno radi u Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

Posle okupacije zemlje Bače je jedan od istaknutih organizatora narodnooslobodilačkog pokreta i partizanskih jedinica u Dalmaciji. Za vreme formiranja prvog mosorskog partizanskog voda, 1941. godine, teško je ranjen i ilegalno upućen u Split na lečenje. Čim je ozdravio, uključio se u organizovanje partizanskih jedinica u Dalmaciji. U stvaranju partizanskih jedinica dolazio je do izražaja revolucionarno iskustvo koje je Maks Bače stekao u predratnoj revolucionarnoj borbi, naročito u španskom građanskom ratu.

Istaknuti je vojni rukovodilac. Kada je, aprila 1942. godine, formiran Štab četvrte operativne zone NOV Hrvatske, Bače je postavljen za operativnog oficira Štaba, a u februaru 1943. godine za komandanta Grupe partizanskih odreda Dalmacije; na toj dužnosti ostaje do početka avgusta iste godine, kada je preuzeo dužnost političkog komesara Operativnog štaba za Dalmaciju. Prilikom formiranja 8. dalmatinskog korpusa, 7. oktobra je preuzeo dužnost načelnika Štaba, a u januaru 1944. godine komanduje snagama NOVJ za odbranu ostrva Vis.

Bače je jedan od potpisnika Sporazuma o predaji italijanske divizije „Bergamo“ u Splitu,

12. septembra 1943. godine. Kao predstavnik 8. korpusa, nekoliko puta je putovao u Italiju zbog dogovora i sadejstva sa savezničkim jedinicama.

Rezervni je general-pukovnik JNA. Posle oslobođenja obavljao je niz visokih državnih dužnosti: jedan je od rukovodilaca UDB-e, ministar pomorstva u Saveznoj vladi, ambasador FNRJ u Japanu do 1954. godine, a od 1955. godine poslanik FNRJ u Švedskoj. Na petom zasjedanju Generalne skupštine OUN član je delegacije FNRJ. Bio je predsednik odbora Savezne narodne skupštine, potprednik Sabora Hrvatske i dr. Izvesno vreme bio je i član CK KPH. Sada je penzioner.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i većeg broja visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (N. St.)

BADEL Slavka MARIJAN

Rođen je 3. srpnja 1920. godine u Koprivnici, Hrvatska, u imućnoj trgovačkoj porodici. Njegov otac Slavko i stric su, u neposrednoj blizini Zagreba, u Sesvetama, osnovali tvornicu alkoholnih pića. Školu je učio u Zagrebu, a četvrti razred gimnazije i niži tečajni ispit s uspjehom je položio 1934/35. u gimnaziji na otoku Krku.

Poslije toga se upisao u Trgovačku akademiju u Zagrebu. Tu se opredijelio za ideje naprednog omladinskog pokreta. No, i pored školovanja, bio je priso vezan s mladim radnicima u očevoj i stričevoj tvornici. S njima je drugovao, pokušavao im osigurati bolji položaj, pa je 1939. godine bio i organizator, inicijator namjeravnog štrajka. Okupio je te radnike i oko Narodne pomoći, a jedna od njegovih značajnijih akcija bilo je skupljanje

pomoći za preživjele interbrigadiste iz Jugoslavije, koji su se, poslije završenog rata u Španiji, nalazili u francuskim koncentracionim logorima.

U takvom angažmanu zatekla je mladog Marijana i kapitulacija zemlje poslije aprilskog rata. Među prvima se uključio, na poziv Komunističke partije, u akcije na skupljanju oružja, a zatim i na okupljanju boraca protiv okupatora i njihovih pomagača. Bio je veza boraca Zagrebačko-sesvetkog odreda — koji je osnovan u srpnju 1941. godine, u šumi Divljači, na cesti Dubrava-Sesvete — i zagrebačke partijske organizacije. Tada je postao i član ilegalne Komunističke partije Hrvatske. Često je odlazio u Zagreb, izvršavajući razne partijske zadatke; na tom poslu bio je nekoliko puta uhapšen. Uvijek ga je iz ustaškog zatvora spasavalo bogatstvo njegove obitelji, koja je uspjela potkupiti ustaške oficire.

U prosincu 1941. godine odlazi na rad u Hrvatsko primorje; odatle uzimu 1942. godine stiže u Gorski kotar, gdje postaje partizanski borac — uključuje se u partizanski odred. Od tada Marijan Badel je neprestano u bitkama s neprijateljem, ali djeluje i politički među borbicima, u prvom redu među mladima.

U listopadu 1942. postaje borac 13. proleterske brigade, koja je nosila slavno ime — brigada „Rade Končar“. Tu se, među drugim borbicima, istakao kao odličan puškomitraljezac; kao aktivan skojevac, ubrzo postaje rukovodilac SKOJ-a u jednom od bataljona te brigade. Nije bio dugo u Gorskome kotaru; zbog bolesti je upućen u Komandu žumberačko-pokupskog područja, u kraj koji je dobro poznavao.

Na ovom području, Badel je dao sve najbolje što je imao: radio je kao politički radnik, borio se kao i ostali borci, bio je rukovodilac kojeg su cijenili i suborci i narod

tog kraja. Bio je najprije politički komesar Turopolsko-posavskog odreda, a zatim i komesar Operativnog štaba za Žumberak i Pokupje. Kao politički komesar, Badel je uvijek među borcima, u bitkama i u predahu okršaja, pokazuje veliko razumijevanje i brigu za druga, suborca. Organizira i razne vojničke akcije — jedna od takvih bilo je i razoružavanje cijele satnije domobrana u selu Sopnici.

Kad je, u siječnju 1944. godine, po naredbenju Štaba žumberačko-posavskog sektora, formirana brigada „Franjo Uguinac Seljo“, po slavnom španskom borcu i partizanskom rukovodiocu, Marijan Badel postao je njezin politički komesar. I na tom se zadatku isticao: zajedno sa svojim suborcima sudjelovao je u napadima na neprijateljska uporišta Goli Breg i Brezovica. Istakao se i u okršaju, koji je za njega bio posljednji, kad je njegova brigada vodila bitke na sektoru Plješivice i poslije toga proglašena udarnom. Poginuo je kao pravi heroj, narodni borac, kod sela Sveta Jana, 22. lipnja 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 6. srpnja 1944. godine. (B. Ja.)

BADOVINAC Gabrijela ILIJA

Rođen je 21. avgusta 1917. u selu Rosalnice, Metlika, Slovenija. Njegovi roditelji doselili su se 1902. iz Žumberka. U porodici je bilo desetero dece. Posle završene osnovne škole u obližnjoj varošici Metlika, Badovinac ostaje kod kuće i obrađuje porodično imanje. Za ondašnje prilike bio je obrazovan i napredan poljoprivrednik. Dok je služio vojni rok u kraljevnoj gardi, završio je trupni podoficirski kurs i stekao čin kaplара.

U Beloj Kraljini, napredni pokret je vršio snažan uticaj na seljaštvo, tako da je Badovi-

nac rano postao simpatizer Partije, i već 1941. bio je član prvog Mesnog odbora Osvobodilne fronte. U proljeće 1942. primljen je u KP.

Dvadesetog maja 1942. stupio je u drugu belokranjsku Četu. Od ove Čete ubrzo se obrazovao belokranjski bataljon a iz ovoga, već krajem juna 1942. Belokranjski odred. Badovinac se istakao u borbama ovog Odreda u napadu na neprijateljsko uporište Hrast; na bunker italijanske straže kod Rožnog dolca i na karabinjersku stanicu u gostionici „Zajc“, pod prevojem Vahta, na planini Gorjanci.

U julu 1942. postaje zamenik političkog komesara bataljona u Belokranjskom odred. Kako je više voleo vojnički poziv, krajem septembra je prilikom reorganizacije i rasformiranja belokranjskog odreda, na svoj zahtev dobio komandu prvog bataljona Istočno doljenjskog odreda, koji je delovao na teritoriji oko planine Gorjanci. Ovaj bataljon je izveo nekoliko uspešnih akcija u saradnji s hrvatskim partizanima, i naročito se istakao 7. oktobra 1942. na liniji Mrke — Sv. Ilija — Sv. Nikola, u Žumberku.

Kad je Istočno doljenjski odred ponovo reorganizovan, Badovinac je premešten u brigadu „Ivan Cankar“, u kojoj uskoro postaje komandant 3. bataljona. Naročito se ističe u borbama u vreme Četvrtve neprijateljske ofanzive u Žumberku, krajem januara i početkom februara 1943; prilikom napada slovenskih i hrvatskih brigada na italijanske jedinice upućene u Žumberak, kao zaštitnica neprijateljskih snaga koje su operisale pravcem prema Bosni. Kao komandant bataljona, upao je u kućicu u vinogradu u bombama uništio italijanski posadu. Odlikovao se i u borbama kod Žužemberka 25—28. jula 1943. godine.

Hrabar i sposoban komandant bataljona, Badovinac je u septembru određen za zamjenika komandanta nove, 12. brigade. Njome je uspešno rukovodio u borbama u vreme Šeste neprijateljske ofanzive i prilikom opsade Novog Mesta, novembra 1943. Zbog nekih nesuglasica, premešten je iz brigade u 14. diviziju i raspoređen na dužnost komandanta, 1. bataljona brigade „Ljubo Šercer“. S ovom brigadom učestvuje u pohodu na Štajersku i kao prethodnica divizije, prvi prelazi reku Sutlu, na granici između Hrvatske i Slovenije.

Badovincev bataljon je, 12. februara 1944. dobio zadatka da obezbeđuje prelazak divizije preko drumа Rimske Toplice — Jurklošter, kod sela Lukovec, pored potoka Gračnica. Tu je naišla grupa „Vermašanta“, poluvojničke organizacije, specijalno obučene za borbu s partizanima, i upala u zasedu Badovincevog bataljona. „Vermani“ su imali osetne gubitke, iako su isturili ispred sebe decu i krili se iza njihovih leđa. Kad je Badovinac razbio ovu grupu, istrčao je na put da poginulim „verme-

nima“ pokupi mašinke. U tom trenutku je naišla grupa nemačkih vojnika iza leđa bataljona, i otvorila vatru. Bataljon se povukao, a Badovinac je ostao mrtav na drumu.

Braća i sestre Badovinceve su učesnici oslobodilačkog rata; majka im je bila u italijanskim logorima; kuću su im Italijani spalili a Ilijin trogodišnji sin Branko ubijen je, prilikom bombardovanja Novog Mesta, septembra 1943. godine.

Ilija Badovinac proglašen je narodnim herojem 20. decembra 1951. godine. (M. Pav.)

BAGAT Stipe VLADO

Rođen je 22. oktobra 1915. u Splitu, Hrvatska. Život Vlada Bagata bio je ispunjen neprekidnom revolucionarnom delatnošću, doslednom borbom za ideale radničkog pokreta. Još kao mladić bio je poznat u radu naprednih omladinskih organizacija i u radničkim redovima kao organizator mnogih štrajkova i demonstracija u Splitu. Zbog političke aktivnosti stalno je bio proganjan. To ga je još više uverilo u potrebu nepomirljive borbe za istinu i bolji društveni poredak. U članstvo KPJ primljen je 1939. godine neposredno pred rat, 1940. godine, policija ga hapsi, zajedno s grupom Sličića, i sproviđi na robiju u Lepoglavu. Zlostavljan i mučen, bio je i fizički veoma iscrpljen. Posle kapitulacije Jugoslavije uprava logora ga pušta, misleći da će, zbog malaksalosti i iznemurenosti, uskoro umreti. Međutim, na slobodi Vlado dobija novu energiju i nastavlja politički rad. Organizuje i formira nove partijske organizacije. Angažuje drugove na prikupljanju oružja i municije i vrši pripreme za oružani ustanak. S prvom grupom boraca uleto 1941. godine odlazi na Dinaru. Borio se u Cincarskom partizanskom odredu i

bataljonu „Vojin Zirojević“, u kojem je, juna 1942. godine, postavljen za komesara. Služio je kao primer dobrog borca i iskrenog komunistu u svim borbama u kojima je učestvovao. U toku četvrte neprijateljske ofanzive, februara 1943. godine, kada je 9. dalmatinska divizija napustila Dalmaciju i krenula prema Hercegovini i Crnoj Gori, Bagat je postavljen za komesara novoformiranog Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije. S ostalim rukovodiocima Štaba odigrao je značajnu ulogu u ponovnom formiranju partizanskih jedinica, jer je, posle odlaska 9. divizije, ostalo u Dalmaciji svega oko 700 boraca. Njihov broj je neprekidno rastao, a svojim aktivnim dejstvima partizanske jedinice su nanosile neprijatelju velike gubitke na kopnu i moru. Posle kapitulacije Italije, septembra 1943. godine, gotovo cela dalmatinska obala bila je oslobođena. Čim se ukazala mogućnost za stvaranje mornaričkih jedinica, Bagat u oktobru 1943. godine učestvuje u formiranju Četvrtog pomorsko-obalskog sektora. Izvesno vreme je obavljao dužnost komesara, ali je ubrzo postavljen za partijskog rukovodioca Sektora. Po potrebi, u aprilu 1944. godine, postavljen je za partijskog rukovodioca Drugog pomorsko-obalskog sektora. Kada su jake nemačke snage preduzele operacije zbog zauzimanja dalmatinske obale i ostrva, neke partizanske jedinice su bile primorane da se prebace na ostrva Šoltu, Hvar i Vis. U toj situaciji dolazi do izražaja Bagatova neustrašivost i odvažnost kao rukovodioca i borca. Svojim brodovima on prebacuje borce 1. i 13. dalmatinske brigade na Vis. Do kraja godine, pod njegovim rukovodstvom prebačeno je desetine hiljada zbegova i ranjenika u Italiju. Kao uzoran komunist, neobično hrabar borac i rukovodilac, bio je cenjen među svojim borcima. Uživao je poverenje i veliku popularnost, jer se na svakom mestu isticao ličnim primerom.

U maju 1944. godine upućen je na ostrvo Krk da pomogne u organizovanju i učvršćivanju tamonožnje partizanske jedinice. U povratku za Dugi otok, u zoru 1. juna, pristao je s čamcem na Olib, ne znajući da su se Nemci te noći iskrcali na ostrvo. U luci su ga, iz zasede, dočekali nemački vojnici, otvorili vatru na njegov brod i posadu, koja se sastojala od još tri mornara. Prvim neprijateljskim rafalom posada je bila pobijena. Videći neizbežnu smrt, hrabro i prkosno Bagat se borio do poslednjeg metka. Pogoden rafalom u prsa, pao je na palubu i dalje dajući otpor, sve dok nije izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1948. godine. (N. Si.)

BAIĆ Vasilja ĐURO

Rođen je 15. juna 1921. godine u selu Pecka, Topusko, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Kada je imao godinu, majka je s njim otišla ocu u Ameriku. Tamo je Đuro završio prvi razred osnovne škole. Godine 1929, otac Vasilj vratio se s porodicom u rodni kraj; u selu Perna Đuro završio je osnovnu školu. Četiri razreda gimnazije učio je u Glini a peti, šesti i sedmi razred više gimnazije u Sisku. U vrijeme školovanja u Sisku, Baić pored školskog gradiva čita i marksističku literaturu. Kao dak petog razreda gimnazije, početkom 1938. postao je član SKOJ-a, a 1939. i član KPJ. Kao dak, učestvuje u svim demonstracijama koje je organizirala i vodila Partija u Sisku. Učestvuje i u pisanju parola.

U proljeće 1941, Gimnazija je prestala da radi, i Đuro dolazi u svoje selo. Tu osniva skojevsku organizaciju, i u maju postaje član KK KPH Vrginmost, čiji je sekretar bio Rade Bulat. Istaknuti komunist Baić neumorno radi na pripremi ustanka u svom kraju. Učestvuje i u organiziranju prvih grupa u Peckoj, Perni, Katinovcu i Crnom Potoku. Jula iste godine u svom selu formira partijsku organizaciju i prvi partizanski odred „Pecka“, naprije s 15, a ubrzo sa 40 boraca, u kojem je prvi politički komesar. 27. jula 1941, zajedno s ostalim komunistima i članovima SKOJ-a, digao je narod svog i susjednih sela na ustanak. Već 29. jula svi sposobni muškarci za borbu, s vilama, rogljama i ponekom lovačkom puškom, bili su, pod njegovim rukovodstvom, na položajima prema Topuskom, iz kojeg su išli ustaše i domobrani prema Perni, Peckoj i susjednim srpskim selima — da pale sela i ubijaju narod. Ustanici su uspjeli natjerati neprijatelja u bijeg.

I 2. avgusta, kada su ustaše ponovile

napad s mnogo jačim snagama, hrabri Baić se suprotstavio sa svojim borcima, ali je bio prisiljen da se s narodom povuče u Petrovu goru. Tu je organizirao svoju bazu sa 40 boraca. Uspio je, uz pomoć ostalih komunista, da spriječi povratak većeg dijela naroda u sela, koji su ustaše pozivale da se vрати, obećavajući da mu se neće ništa dogoditi.

Od prvih dana ustanka Đuro uspostavlja i održava veze s banjskim partizanskim odredima u Šamarici, i to mu omogućava koordinaciju u izvođenju značajnijih akcija. Radi i na organizovanju prvih organa narodne vlasti — formiranju odbora AFZ-a i organizacija SKOJ-a. Krajem 1941, postaje član KK KPH Vojnić. Svakog dana radi na učvršćivanju narodno-slobodilačkog pokreta u selima svog kraja, izvođeci oružane akcije sa svojim odredom.

Dobro je poznaoav ljude svoga Korduna. Bio je skroman, otvoren i hrabar. Zato su njegovi borci i narod imali u njega poverjenja.

Prvog marta 1942. godine, sa svojim vodom u sastavu 3. bataljona 1. kordunaškog NOP odreda, učestvuje u napadu na ustaško uporište u Vrnograču. Sa svojih 14 boraca, ušao je u Vrnograč i ubio 5 ustaša i žandara. Izlazeći iz mjesta, dočekan je vatrom ustaša i naoružanih civila. U osmočasovnoj borbi, Đuro je izgubio 6 drugova; kad mu je neprijatelj prišao na svega 30 metara, izvršio je svoj posljednji jurit, sa 4 zdrava i 5 ranjenih boraca. Ali, u njemu su svi junaci izginuli. I kad je ostao sam, opkoljen, ubio se bombom da živ ne padne ustašama u ruke. Tako je, u neravnoj borbi, pon junak Korduna Đuro Baić.

Kotarski komitet KPH za Vojnić, 10. marta 1942, dao je zadatak svim četnim i seoskim ćelijama KP da se pred partizanima Korduna pročitaju imena i oda priznanje hrabrim borcima i neustrašivim junacima voda „Pecka“.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Đu. Za.)

BAJIĆ Vuka KRSTO

Rođen je 1920. godine u Beranama (Ivanograd), Crna Gora, u činovičkoj porodici. Student filozofije.

Otac mu je bio oficir crnogorske vojske, pa je posle ujedinjenja otpušten iz službe. Krsto je bio odličan đak. Osnovnu školu i višu gimnaziju s velikom maturom završio je u Beranama. Voleo je mnogo da čita. Već u šestom razredu gimnazije počeo je da se druži s naprednim omladinicima, i aktivno učestvuje u raznim demonstracijama i manifestacijama koje organizuje Komunistička partija. Zbog toga je nekoliko puta zatvaran, ali nije bio osuđivan.

Godine 1939. upisuje se na Filozofski fakultet u Beogradu, gde se brzo uključuje u rad napredne studentske omladine i aktivno učestvuje u njenim akcijama. Naizgled miran, povučen, Krsto postaje buntovni momak i bori se protiv nepravde i eksploatacije. Zbog takve aktivnosti i zrelosti, prvih meseci 1941. godine primljen je za člana Partije.

Veoma aktivno je učestvovao u pripremanju za ustanak; radi s omladinom, angažuje se sam i angažuje druge u prikupljanju oružja, i u drugim akcijama. Jula 1941. godine našao se, s puškom u ruci, u Beranskom gerilskom

odredu. Prekaljeni borac omladinskog i studentskog pokreta, član Partije, isticao se ličnim primerom. Takav je bio u napadu na Berane i drugim akcijama u Vasojevićima.

Među prvima, kao dobrovoljac, odlazi novembra 1941. godine u Sandžak, i u sastavu Komskog bataljona učestvuje u napadu na Plevlju. Tu je ispoljio posebnu hrabrost i hladnokrvnost. Posle bitke, sa 60 dobrovoljaca stupa u 1. crnogorski (Lovčenski) bataljon 1. proleterske brigade. Kao borac, delegat vođa, politički komesar čete, politički komesar bataljona — uvek je prvi u jurišu. Služi za primer borcima iz stroja u Rudom, i novim borcima iz Bosne, Dalmacije i Crne Gore. O svima je vodio očinsku brigu, znao je da u maršu borcima od revoluciji i liku proletera. Sve što je govorio uvek je, ako je to bilo moguće, primerom potvrđivao. Mnogo je borbi u kojima je učestvovao. Od Berana, Pljevalja, preko Rogatice, Romanije, Igmana, Kalinovika, Foče, Sinjajevine, Durmitora do Bosanske Krajine i centralne Bosne. Zatim preko Ivan-planine, Neretve, Drine, Sutjeske do Majevice; pa do Splita, Sandžaka i Zlatibora, gde je, jurišajući na čelu 3. krajiške proleterske brigade, dao svoj život 23. avgusta 1944. godine.

Teško je izdvojiti borbe u kojima se istakao više nego u drugim. Ipak, valja pomenuti neke. U borbi na Ulogu februara 1942. ležeći u snegu, molar do kože, ostao je na položaju ceo dan, udaljen svega dvesta metara od neprijateljskog bunkera, držeći otvor bunkera na nišanu i time omogućio manevr četi. U napadu na Markovo Brdo kod Kolašina predvodio je grupu bombaša kada je 3. četa od 50 proletera proterala bataljon četnika iz dobro utvrđenih položaja i podržanih artiljerijom. Ili upad u Livno, kada je grupa boraca razoružala više od sto neprijateljskih vojnika. Aprila 1943. godine, kao politički komesar bataljona, zapliva u hladnu Drinu, da bi ispod četničkih cevi otkacio dereguliju i omogućio prelazak bataljona. Desetog juna 1943. godine, zajedno sa svojim komandantom Savom Maškovićem, na juriš je poveo bataljon koji je prosto pregazio delove 369. nemačke divizije. Takav je bio i na Zvorniku, Capardama, Travniku i Turbetu. Zbog svoje hrabrosti, sposobnosti i partijnosti postavljen je za rukovodioca Politodela 3. krajiške proleterske brigade. Jula 1944. postao je njen politički komesar. Odatle je vodio marš preko zapadne Bosne, istočne Bosne, Sandžaka do Zlatibora. U svim poduhvatima, borbama i akcijama na čelu je brigade.

Herojski je poginuo u jurišu pri razbijanju četnika na Zlatiboru, 23. avgusta 1944. godine. Imao je čin majora NOV Jugoslavije. Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (Šp. L.)

BAJIĆ Stevana SIMO SIMICA

Rođen je 3. februara 1900. u selu Resanovci kod Bosanskog Grahova, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Nije imao uslova da ide u školu. Po prirodi je bio buntovnik i nemiran duh. Austrougarske vlasti su ga, 1941. godine, kao maloletnika, osumnjičile zbog prikrivanja oružja i poslale na prisilni rad na izgradnju puta Bosansko Grahovo — Livno. Uglavnom se bavio zemljoradnjom, ali je s vremena na vreme odlazio i na sezonske radove, kako bi dopunskim sredstvima mogao da ishrani porodicu. Kao samouk radio je stolarske, tesarske i zidarske radove. Učestvovao je na izgradnji mnogih puteva gde je predvodio radnike, ugovarao poslove s preduzimačima. Na ovim radilištima postepeno je primao ideje naprednog radničkog pokreta.

Za Simu je bio od velikog značaja dolazak u Resanovce (1938. godine) Huseina Abdicevića, učitelja i člana KPJ, koji je razvio živu aktivnost među omladinom, seljacima i sezonskim radnicima. Kada je, zbog političke aktiv-

nosti, učitelj otpušten iz službe, Simo je, kao odbornik grahovske opštine, sa seljacima išao u opštinu i zahtevao da se učitelj vrati u selo o njihovom trošku, a zatim je predvodio delegaciju čak u Beograd, ali i ovoga puta bez uspeha.

Posle aprilskog rata, Simo se uključio u rad na pripremanju naroda za ustanak, a potom je postavljen za komandira Resanovačke ustaničke čete koju, u zoru 27. jula 1941, predvodi u napadu na ustaške stanice u Resanovcima i Borovači, a zatim rukovodi napadom svih ustaničkih snaga na Bosansko

Grahovo. Posle oslobođenja Grahova, on je sa svojom četom držao položaje na frontu prema Kninu, a zatim je, sa svojom četom na ploči iznad Resanovca, uspešno vodio višednevne borbe s nadmoćnijim italijanskim snagama koje su prodirale prema Drvaru. Tih dana Simo je primljen u KPJ.

U jesen 1941. neumorno radi na suzbijanju razbijačke aktivnosti četnika, učestvuje u stvaranju i učvršćivanju partizanskih formacija i radi na jačanju snaga narodnooslobodilačkog pokreta. Krajem 1941. i početkom 1942. predvodi svoju četu u prvim borbama sa italijanskim trupama oko Drvara i Bosanskog Grahova. U tim borbama isticao se hrabrošću. U jednom italijanskom napadu iz Drvara prema selu Hrnjadima, s vodom boraca svoje čete prebacio se Italijanima iza leđa i energičnim dejstvom izazvao među njima paniku i povlačenje. Italijani su tada pretrpeli znatne gubitke. Posle ove borbe, govorio je svojim borcima da svako zрно ne ubija, pokazujući im svoju mećima izrešetanu odeću.

Kada je, u drugoj polovini marta 1942, osnovan partizanski bataljon „Gavrilo Princip“, u planini Jadovnik, od tri čete boraca s područja Bosanskog Grahova, za zamenika

komandanta bataljona postavljen je Bajić. On se i dalje ističe hrabrošću u mnogim borbama protiv četnika i Italijana.

Prilikom formiranja 4. krajiške brigade, 9. septembra 1942. godine na Tičevu, Simo je postavljen za komandanta 1. bataljona. Predvodio je svoj bataljon u borbama kod Kijuča, na Manjači, kod Sitnice i u dolini Sane. Na drumu Banja Luka — Sitnica, kod sela Bunareva, 19. i 20. novembra, dok je sa svojim bataljonom obezbeđivao napad 1. proleterske divizije na Sitnicu, nemačka motorizovana kolona iz Banja Luke pošla je u pomoć napadnutom garnizonu na Sitnici i pokušala da se probije kroz obranu bataljona. Odlučnim otporom bataljon je zaustavio ovu kolonu i prisilio je na odstupanje. Tom prilikom naneseni su neprijatelju veliki gubici i spaljeno više od deset kamiona.

Decembra 1942. usledio je napad 1. krajiškog korpusa na jako neprijateljsko uporište u Sanskom Mostu. U jurišu na ustaške utvrđene položaje u selu Čaplju, 11. decembra 1942. pao je Simo Bajić.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (St. K.)

BAJIĆ Božidara SLOBODAN „POLITIČKI PAJA“

Rođen je 26. juna 1916. godine, u svešteničkoj porodici, u Šiđskim Banovcima, Hrvatska. Iz rodnog mesta poneo je uspomene iz najranijeg detinjstva koje su uticale da s Banovčanima održava izvesne odnose i kao student — revolucionar.

Od 1922. živio je u Pećincima (Srem), gde mu je otac premešten. Tu je završio osnovnu školu, a gimnaziju 1934/35. u Sremskim Karlovcima. Filosofiju je studirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde postaje jedan od istaknutih aktivista naprednog omladinskog studentskog pokreta. Saradivao je s Pavlom Papom, koji je bio jedan od političkih rukovodilaca naprednog studentskog pokreta na Beogradskom univerzitetu. Zahvaljujući toj saradnji, Slobodan učestvuje i politički deluje i u radu masovnog i naprednog kulturno-privrednog pokreta vojvođanske omladine, OMPOK-a. Trećeg aprila 1938. godine prisustvuje istorijski značajnom skupu u Sremskim Karlovcima, održanom u kući istaknutog pisca i društvenog radnika Vase Stajića (povodom šezdesetogodišnjice njegova rođenja). Skupu je prisustvovalo oko 200 naprednih omladinaca i omladinki iz Vojvodine. Među njima je bilo 80 vojvođanskih studenata i studentkinja. Na tom skupu je Pavle Pap, već tada istaknut partijski radnik, govorio o novim oblicima

ilegalnog i legalnog masovnog rada s omladinom posle zabrane OMPOK-a.

Slobodan je, kao student, više puta dolazio u Sremske Karlovice, i obično bi okupljao srednjaškolsku omladinu, buduće skojceve, koji su ga poznavali iz gimnazije, a neki i iz Sasa, gde je takođe povremeno boravio kod svoga dede. Bio je istaknuti antiifašistički borac, a neposredno je učestvovao i u organizovanju studentskih demonstracija.

1938. godine primljen je u članstvo KPJ. Bio je popularan partijski radnik i u Beogradu i u Vojvodini. Iste godine, 12. maja, rano u

zoru, Slobodana je, u zajedničkom stanu u Beogradu, zajedno s dvadeset studenata, uhapsila beogradska policija. O pomenutom hapšenju, u proglasu „Vojvođanskoj javnosti“, između ostalog, piše: „Slobodan Bajić za sve vreme u vlažnoj samici, bez svetlosti, bez hrane, neprekidno mučen i bijen, živčano je potpuno oronuo“. Posle takvog mučenja, osuđen je na pet godina robije. „Tek je“, piše J. Veselinov, „prevalio dvadesetu godinu života kada je obukao prijavu i iskrpljeno robijaško odelo, čamio po samicama i zagušljivim sobama...“ Poznato je da robija komunista nije bila samo mučilište, nego i njihova izvanredna škola za sticanje marksističkog i opšteg obrazovanja da bi što više koristili Partiji i revoluciji kad se oslobode tamnice. Slobodan je bio izuzetan dak toga „univerziteta“.

Bekstvom komunista iz kaznionice u Sremskoj Mitrovici, avgusta 1941. godine, našao se među fruškogorskim partizanima. Počeo je kao borac. Ostao je u Sremu. U jesen 1941. godine, posle proslave Oktobarske revolucije u Stejanovačkom beštaru, iznad Male Remete, kad su svi borci Fruškogorskog odreda čitliši na politički rad u sela, Slobodan

je najviše boravio u Šujmju, selu na padinama Fruške gore. U toku zime, zahvaljujući Slobodanu, partijskoj i skojevskoj organizaciji, celo selo je prišlo pokretu. Tu je radio na štamparnju 2. i 3. broja lista „Fruškogorski partizan“.

U februaru 1942. postao je komesar 1. čete Fruškogorskog odreda, u kojoj je Marko Peričin Kamenjar bio komandir. U toku maja (ili juna) iste godina postaje komesar Fruškogorskog odreda.

Slobodan je poznavao mentalitet i dušu sremskog čoveka. Uvek je imao razumevanja za svakoga. Svi su mu se obračali, i stari i mladi. Narod ga je nazvao „Politički Paja“. Ovaj nadimak potpuno izražava političku dušu ovog revolucionara, njegovu humanu i skromnu ljudsku prirodu. Ni u najtežim trenucima nije zaboravljao narod. Uoči fašističke ofanzive u Sremu, na Frušku goru, kao komesar Fruškogorskog odreda, u poruci komesarima četa, između ostalog piše: „... dok se narod ne povuče, vi ostajete na svojim položajima“. Posle proboja iz fašističkog obruča u Fruškoj gori, s grupom od oko 20 boraca, prvi se vraća u Frušku goru, i svojom odlučnošću doprinosi da se Odred ponovo stabilizuje i reorganizuje u bataljon.

Kao komesar Štaba Sremskog odreda, 4. novembra 1942. godine, s glavnim partizanskim snagama, zajedno sa 6. bosanskom narodnoslobodilačkom udarnom brigadom prelazi iz Srema u Istočnu Bosnu. Ovaj pokret je već poznat kao slavna epopeja vojvođanskih i bosanskih boraca i brigada, ne samo u borbi protiv okupatora i raznih kvislinga, nego i na širenju bratstva i jedinstva svih nacionalnosti koje žive u tom kraju. Srećni su oduševijavali Bosance svojom borbom protiv četnika, čemu je i Paja znatno doprineo. Paja je bio prvi komesar 1. vojvođanske brigade, a u maju 1943. postaje komesar Operativnog štaba Vojvodine.

Posle 5. ofanzive, taj štab se sastao s drugom Titom, čijom je naredbom postao Glavni štab NOV i PO Vojvodine. Od komandanta i zamjenika komandanta Štaba i komesara Paje, drug Tito je detaljno saznao o borbama u Sremu i Vojvodini. Za trenutak se zamislio i rekao one značajne istorijske reči o našem NOR-u i socijalističkoj revoluciji:

„U Evropi misle da su naše planine rodile naš pokret i našu vojsku. A Srem to najubjedljivije demantuje. Nacionalna i politička svijest naroda, njegova borbeno vojna i revolucionarna Partija koja je sposobna da pokrene i vodi narod u borbi — to je osnovno za ustanak, a geografski uslovi mogu samo manje ili više olakšavati ustanak i uticati na taktiku ustaničke vojske“.

Vraćajući se iz Vrhovnog štaba (jula 1943) na putu za Srem, Paja je poginuo u borbi

protiv Hitlerovaca na cesti Tuzla—Zvornik. Vest o njegovoj pogibli saopštio je kurir Štaba Brle Miloradović iz Šuljima, koji je Paju pratio iz Fruške gore (1942) pa sve do mesta njegove pogibije. Od iste neprijateljske granate koja je raznela popularnog i vojnog komesara ranjen je teško u glavu u Brle.

„Posle Bajičeve pogibije“, piše J. Veselinov, „nije se mogao naći čovek njegovih osobina, rukovodilac koji bi ga u svemu zamenio. Imali smo samo jednog Paju“.

Ovom heroju otkrivena je spomen-bista u rodnom mestu (4. jula 1969). Dom studenata Novosadskog univerziteta nosi njegovo ime, a i više škola (u Šidskim Banovcima, Pećincima i drugde) i drugih institucija.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (Ži. T.)

BAJIĆ Milo Vlado

Rođen je 17. jula 1915. u selu Bara, Bosanski Petrovac, Bosna i Hercegovina, u seljačkoj porodici. Izvesno vreme je obrađivao zemlju, a potom radio u šumarskom preduzeću „Šipad“. Posle okupacije se uključio u pripreme za ustanak, koje je organizovala Partija na terenu sreza Bosanski Petrovac.

Bio je među prvim borcima u ustanku 27. jula 1941. godine. Toga dana je, s grupom meštana, došao u Došenov Gaj i učestvovao u borbi protiv ustaša na Kalabinom Brdu. Sredinom avgusta 1941. primljen je za člana KPJ i izabran za komandira desetine u 3. četi bataljona „Sloboda“. Već u prvim akcijama ispoljio je smelost i odlučnost. Bodrio je borce i ulivao im veru u pobjedu. Sredinom oktobra 1941. postao je komandir Driničkog voda s kojim je do februara 1942. izvodio akcije u Podgmeću. Kad je vod ušao u sastav 1. čete Petrovačkog bataljona, Vlado je postao zamenny komandira čete, a kasnije i komandir čete. Ubrzo je postao zamenny komandanta bataljona. Istakao se u jurišu na Italijane u selu Kolunić, maja 1942.

Kako je NOV jačala, Vlado je, već iskusan starešina, zauzimao sve odgovornije položaje. Krajem maja 1942. postao je komandant Udar-nog bataljona 5. krajiškog NOP odreda. Pod njegovim rukovodstvom, bataljon je izvršio niz uspešnih akcija na terenu Janja i Kupresa. Bataljon je, ojačan delovima 5. odreda, oslobodio Giamoč. Tada se Vlado s grupom dobrovoljaca povukao u centar grada; tamo je neprijatelj iznenađen i razbijen.

Kada je, sredinom avgusta 1942. formirana 3. krajiška brigada, Vlado je postao zamenny komandanta brigade. U vreme borbi kod sela Mioštra našao se, zajedno s kuririma, licem u

lice s 12 domobrana. Održaost i smelost su i ovdje odlučili. Domobrani su razoružani. U borbama za oslobodenje Prozora, u zimu 1943. Vlado je s Milanom Bosnićem razoruzao vod Italijana. Treća krajiška brigada postavila se u borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika ne samo u Bosni, nego i u ostalim krajevima naše zemlje. Učestvovala je u bici na Neretvi. Borila se na Sutjesci, u petoj neprijateljskoj ofanzivi. Posle proboja iz doline Sutjeske, Vlado je kratko vreme bio komandant 7. krajiške brigade, a sredinom avgusta 1943. postao je komandant 3. krajiške brigade. Brigada je, pod komandom Bajića, u drugoj polovini avgusta oslobodila Donji Vakuf i Turbe, a posle nekoliko dana, zajedno s 4. krajiškom i Bugojno. Za ove uspehe, Brigada je pohvaljena od strane Vrhovnog komandanta NOV i POJ. Za uspešno izvođenje akcija u borbama za razbijanje neprijateljske ofanzive, krajem 1943. i početkom 1944. Brigada je pohvaljena od Vrhovnog komandanta, a u sastavu 1. proleterskog korpusa proglašena za „uzor-brigadu“. Sve te akcije i uspesi umnogome su zasluga snalazljivosti, samoinicijative i odlučnosti Vlada Bajića. U smelom napadu na neprijateljsko uporište u Zenici, 10/11. oktobra 1943. Brigada je postigla vanredno veliki uspeh. Oštećena su i zapaljena fabrička postrojenja, uništena železnička stanica, lokomotive, vagoni, zapaljena velika količina benzina, zaplenjena velika količina oružja i druge opreme. Za ovu akciju, Brigadi je odato priznanje — pohvaljena je od Vrhovnog komandanta.

U vreme nemačkog desanta na Drvar, Brigada je imala značajnu ulogu. Celishodnom upotrebom snaga, Brigada je razbila neprijatelja na pravcu Livno — Giamoč i sprečila njegov prodor ka Drvaru. Kada se potom, juna 1944. na prostoru Travnik — Bugojno, našla u okruženju 1. proleterske divizija, Brigada je u trinaestočasovnoj borbi

na Crnom vrhu odbila napade nadmoćnijeg neprijatelja i omogućila izvlačenje ostalih jedinica ka Vranici. I u ovim borbama došla je do izražaja lična i komandantska hrabrost i umešnost Vlada Bajića. Brigada je vodila borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika na Zlatiboru, Palisadu, kod Valjeva, Mladenovca i u drugim mestima u Srbiji. Učestvovala je u borbama za oslobodenje Beograda, i na Srem-skom frontu.

Bajić je, 10. januara 1945. postavljen za komandanta 21. srpske divizije, koja je, zajedno s 1. proleterskom divizijom, izvršila proboj Sremskog fronta i produžila borbe do oslobodenja zemlje.

Posle rata, Bajić je bio na visokim vojno-političkim dužnostima: komandant divizije, načelnik štaba i komandant korpusa, pomoćnik komandanta Armije za političko-pravne poslove i komandanta armijske oblasti. Završio je Vojnu akademiju „Vorošilov“, i Višu vojnu akademiju JNA. Sada je general-pukovnik JNA. Član je Saveznog odbora SUBNOR-a, član Konferencije SSSRN, član Saveta Bosne i Hercegovine.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (Br. I.)

BAJKOVIĆ Jovana FILIP

Rođen je 20. maja 1910. u Kairu (Egipat), gdje mu je otac službovao. Uskoro je s porodicom došao u Crnu Goru, gdje je u Građanima kod Cetinja, zavičajnom selu njegovog oca, završio osnovnu školu. Zatim se upisao u gimnaziju koju je završio 1929/30. godine u Cetinju. Po nacionalnosti je Crnogorac, seljačkog socijalnog porijekla. Detinjstvo je proveo u veoma teškim materijalnim uslovima, odvojen od oca, koji se, poslije prvog balkanskog rata, u kome je učestvovao kao

dobrovoljac, vratio u Kairo, a 1922. godine tamo i umro. Kao srednjškolaš, naročito u starijim razredima gimnazije, aktivno je učestvovao u radu literarne družine „Skleriti“ i bavio se kulturno-umjetničkom i sportskom aktivnošću.

U jesen 1930. godine upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta. Nekoliko mjeseci kasnije, zbog teških materijalnih prilika, započeo se u administraciji časopisa „Misa“, gdje je radio nekoliko godina i uporedo polagao ispite na Pravnom fakultetu. Dolaskom u Beograd, prišao je naprednoj studentskoj omladini i uključio se u revolucionarni radnički pokret, pa je 1932. primljen u članstvo Komunističke partije. Dvije godine kasnije upućen je na partijski rad na Karaburmu gdje je u Tekstilnoj fabrici „Vlada Ilić“ formirao partijsku organizaciju i bio biran za sekretara u mjesnom sportskom društvu „Beograd“.

Godine 1935, povodom provala partijske organizacije u zemlji, otkrivena je i organizacija na Karaburmu, pa je uhapšen i osuđen na godinu dana strogog zatvora, koji je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Nišu. Poslije izlaska s roblje, upućen je na odsluženje vojnog roka, kada je položio i dva zaostala ispita na Pravnom fakultetu. Od 1938. do aprilskog rata 1941. radio je kao advokatski pripravnik u Beogradu, s tim što je 1939. godine, zbog svoje komunističke djelatnosti, ponovo hapšen.

Fašistički napad na Jugoslaviju aprila 1941. godine zatekao ga je u Beogradu, a kapitulacija jugoslovenske vojske u Crnoj Gori. Kao član Mjesnog komiteta KPJ Bar, učestvovao je u pripremanju za ustanak, kao i u samom ustanku u barskom srezu. U septembru 1941. izabran je za člana Mjesnog (sreškog) komiteta KPJ Cetinje, a mjesec kasnije i za člana Biroa Okružnog komiteta KPJ Cetinje. U februaru 1942. postao je sekretar Narodnooslobodilačkog odbora za srez Cetinjski, a dva mjeseca kasnije zamjenik političkog komesara Lovčenskog NOP odbora; na toj dužnosti je ostao sve do formiranja 4. crnogorske proleterske brigade, u kojoj je preuzeo dužnost zamjenika političkog komesara 5. bataljona. Krajem 1942. premješten je u 1. proletersku brigadu za rukovodioca Politodjelne brigade, a u drugoj polovini 1943. određen je za instruktora CK KPJ za partijske škole u jedinicama i na terenu Dalmacije i Bosne. Polovinom 1944. stupio je na dužnost u OZN-u za Jugoslaviju. Nešto kasnije, dok su se vodile borbe za oslobođenje Beograda, učestvovao je u organizovanju OZN-e za Vojvodinu.

Poslije oslobođenja nastavio je da radi u OZN-i za Jugoslaviju, gdje je 1948. dobio čin general-majora i dužnost pomoćnika ministra za kadrove. U aprilu 1951. premješten je u

Crnu Goru, gdje je, u međuvremenu do 1963. obavljao dužnosti: predsjednika Privrednog savjeta i potpredsjednika vlade NR Crne Gore, predsjednika Republičkog izvršnog vijeća i predsjednika Skupštine. U istom periodu, počev od 1963. savezni je i republički poslanik i član Politbira CK KPJ za Crnu Goru. Od 1963. je u Beogradu, na dužnostima: saveznog sekretara za industriju, člana Saveznog izvršnog Veća i potpredsjednika Savezne skupštine. Sada je na dužnosti člana Saveta federacije.

Nosioc je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Vu.)

BAJOVIĆ Vladimira MILOŠ

Rođen je 13. aprila 1921. u Baljcima kod Bileće, Bosna i Hercegovina.

Ptiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je odličnim uspjehom 1933. u Bileći, a zatim i trgovačku školu. Bio je veoma inteligentan, visok i veoma snažan mladić. Do rata 1941. radio je kraće vreme u Pazariću, u najmu, a zatim se vratio u rodno mesto i bavio se zemljoradnjom.

Njegovo selo, nadomak Bileće i jakog neprijateljskog garnizona, pripremalo se za ustanak kao retko koje mesto u Hercegovini. U tome su komunisti odigrali presudnu ulogu. Među prvima Miloš je učestvovao u borbama protiv ustaško-domobranskih i italijanskih snaga oko Bileće, jula-avgusta 1941. godine.

Odmah po stupanju u Baljačku partizansku četu Miloš se istakao hrabrošću u borbama s neprijateljskim snagama kod Bileće, na Mosku, kod Vlahinje i dr. u jesen i zimu 1941. i proleća 1942. godine.

U avgustu je primljen u SKOJ, a u oktobru je sekretar aktiva SKOJ-a sela Baljci član Opštinskog komiteta SKOJ-a za Bileću.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine u zapadnu Bosnu, kao neustrašivi puškomitraljezac 3 čete 1. bataljona 10. hercegovačke brigade, istakao se u borbama na Kupresu, prilikom osvajanja Zlosela, najjačeg ustaškog uporišta u Kupreskom polju; u borbama za oslobođenje Jajca; a zatim u borbama za oslobođenje Žepča. Bajović je svojim puškomitraljezom često neprijateljske vojnike, kao bombaš ili puškomitraljezac smelo juršio na neprijateljske bunkere i utvrđenja. Oktobra 1942. postao je član KPJ i sekretar aktiva SKOJ-a u svojoj četi.

U borbama za Prozor, 17.–18. februara 1943, a zatim u dolini Rame i Neretve, pokazao je izvanrednu hrabrost. Kod Rame u borbama s ostacima italijanskog garnizona iz Prozora, Miloš je uleteo s puškomitraljezom među italijanske vojnike, ubio nekoliko desetina vojnika i oficira koji su pokušali da se probiju iz zasede. Njegovim primerom pošli su i drugi borci, i fašisti su potpuno uništeni. Uništeno je 9 kamiona punih vojnika. U ratnoj hronici je zapisano: „nezaboravno je puškomitraljezac Miloš Bakovići, koji stojeći rafalno kosi italijanske vojnike i uništava neprijateljske kamione...“

Deseta hercegovačka brigada je bila u neprekidnim borbama. Za 14 dana u 14 akcija njena dva bataljona zaplenila su više od 50 puškomitraljeza i veliku količinu municije, raznog oružja i druge vojne opreme. Tamo gde je bilo najteže, gde je trebalo zadržati prodore i juršiti neprijatelja ili juršiti na bunkere i neprijateljske robove, uvek se nalazio Miloš Bajović. Prošao je kroz bitke na Neretvi i Sutjesci i uvek bio primer kako se valja boriti protiv neprijatelja.

Po povratku 10. hercegovačke brigade u Hercegovinu, posle bitke na Sutjesci, Miloš se nije odvajao od svog „šarca“. Narod Hercegovine, koji je pretrpeo teške zločine ustaša, četnika i italijana, dočekao je svoje sinove s oduševljenjem i masovno stupao u brigadu. To se naročito odnosi na bilećki kraj, odakle je bio Miloš i mnogi proslavljeni borci i partizanski rukovodioci.

Kada je 10. brigada bila opkoljena jakim nemačkim i četničkim snagama na Sitnici, početkom oktobra 1943, Miloš je kao vođa grupe bombaša uništio nemačke utvrđene položaje u Zvijerini i na Osmić-gomilama, na kamenitom i golom uzvišenju koje je dominiralo okolinom i onemogućavalo pokret brigade bez većih gubitaka. Zahvaljujući ovom podvigu Miloša Bajovića i grupe bombaša, brigada je izvršila probni i razbila nemačke i četničke snage na pravcu Bileće. Slične podvige ponovio je sledećih dana u borbama sa četnicima u Crnoj Gori, u okolini Grahova, kada je, predvođeci udarne grupe bombaša,

uništi neprijateljsko uporište ispred Crkvice.

U novembru 1943. postao je zamjenik političkog komesara 1. bataljona 10. hercegovačke brigade. Od tada do smrti on je ličnim primjerom pokazivao kako se bori. Za neprijatelje je predstavljao zagonetku. Prikradao bi se neprijateljskim položajima, iznenada uletao među neprijateljske vojnike i unosio paniku u njihove redove. Tako je 4/5. januara 1944. na Mjedenoj Glavi, u rejonu Pivske bare, upao među Nemce, kosio ih rafalima. Njegov primer sledili su i ostali borci, naveštši neprijatelju teške gubitke.

Poginuo je s puškomitraljezom u rukama, 25. aprila 1944. Jake četničke snage opkolile su 1. i 4. bataljon 10. hercegovačke brigade u selu Bajlicima. U višetasovnoj krvavoj borbi prsa u prsa, četnici su odbijeni, ali je u jurišu junački pao Miloš Bajović s još 8 svojih drugova, partijskih i skojevskih rukovodilaca.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D. Pi.)

BAJRAKTARI METO

Rođen je 1916. godine u Kosovskoj Mitrovici. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, ali njegova siromašna porodica nije mogla da mu omogući dalje školovanje, pa je bio prinuđen da ode rođaku u Prištinu. Upisuje se u Veliku državnu medresu u Skoplju gde, pod uticajem velikog revolucionara Rifata Burdžića prilazi naprednom revolucionarnom pokretu i postaje njen istaknuti borac. Zbog revolucionarne delatnosti isključen je iz Medrese; nastavlja sedmi razred gimnazije u Prištini, odakle ga opet isključuju, pa tek u Vranju uspeva da završi ovaj razred. U SKOJ je primljen u sedmom razredu gimnazije 1935. godine. Osmi razred završava u Beogradu i upisuje se na Pravni fakultet. Kao član beogradske organizacije skojevaca razvija živu aktivnost; sve je naoružaniji revolucionarnijim komunističkim idejama. Kao student primljen je u KPJ 1937. godine. Jedan je od istaknutih organizatora studentskih demonstracija 1939. godine, gde se naročito istakao hrabrošću. U Prištini i Kosovskoj Mitrovici, Meto Bajraktari je poznat revolucionar, naročito posle juna 1939. kada organizuje i rukovodi demonstracijama na Kosovu. Kao revolucionar se naročito istakao u raščišćavanju frakcionaških delovanja grupe Petka Miletića. Ni u jednom trenutku u ovoj ozbiljnoj unutrašnjoj borbi komunisti nisu se poljuljala njegova komunistička ubeđenja. Policija svakim danom potvrđuje svoja uverenja o delovanju ovog revolucionara, pa ga s posebnom pažnjom prati. Često ga hapsi i proganja, i najzad zatvara u Glavnjaču, a

potom internira na Adu Ciganliju. Fašistička najezda na Jugoslaviju aprila 1941. godine Bajraktarija je zatekla u Prištini. Partijska organizacija Kosova juna 1941. daje mu zadatak da stupi u vezu s Okružnim komitetom Leskovca i partizanskim odredom na Jablaniци. U ovakvim uslovima dalje delovanje Meto Bajraktarija je nemoguće. On mora u ilegalnost. Posle formiranja odreda „Zejnel Ajdini“, septembra 1942. godine, postaje borac ovog odreda. Učestvuje u svim borbama ovog odreda od septembra 1942. do decembra 1943. godine. Njegova hrabrost naročito je zapazena u čuvenoj bici kod Crnoljeva, 3. januara 1943. godine. Oktobra 1943. godine Bajraktari postaje politički komesar Šarplaninskog NOP odreda, da bi već u novembru iste godine, po odluci Oblasnog komiteta, napustio odred i prešao na partijsko-politički rad na terenu. U decembru ponovo preuzima dužnost politkomesara Šarplaninskog NOP odreda, i učestvuje u borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika. U jednoj od tih borbi je ranjen, a zatim gine junačkom smrću. Proglašen je narodnim herojem 26. decembra 1973. godine. (S. Li.)

BAKARIĆ Stjepana VLADIMIR

Rođen je u Velikoj Gorici, Hrvatska, 8. marta 1912. godine. Osnovnu školu je završio u Gospiću, a gimnaziju je učio u Ogulinu i Zagrebu. Završio je Pravni fakultet u Zagrebu (1935), gde je i doktorirao (1937). Posle završetka studija, izvesno vreme radio je kao advokatski pripravnik u Zagrebu.

Kao gimnazijalac se uključio u napredni omladinski pokret da bi, kao student, postao jedan od njegovih istaknutih aktivista i predvodnika. Od 1932. učestvuje u revolucionarnom radničkom pokretu. Zagrebačko sveučili-

šte, na kojem je učio i delovao, bilo je jedno od žarišta naprednog omladinskog pokreta koji se razvijao pod neposrednim uticajem KPJ i SKOJ-a. Bakarić je bio student kada je postao član KPJ, a 1935. postao je sekretar partijske organizacije studenata na Zagrebačkom sveučilištu; u to vreme aktivno radi i u rukovodstvu SKOJ-a, kao član njegovog Centralnog komiteta, izabran je na IV konferenciji u septembru (1935). Zajedno s ostalim komunistima na Sveučilištu i radnicima — komunistima iz zagrebačkih tvornica, Bakarić je organizovao mnoge radničke i studentske akcije, štrajkove i demonstracije. Zbog svog revolucionarnog rada, bio je proganjan i često hapšen (1935, 1936 i 1940).

U toku 1937. godine, Bakarić je postao član CK SK Hrvatske. U to vreme upoznao se i s Josipom Brozom Titom, i od tada će biti jedan od njegovih bliskih saradnika. Bio je član Inicijativnog odbora za osnivanje Jedinствене radničke partije, odnosno Stranke radnog naroda. Član CK KP Hrvatske postao je u proleće 1940. godine, u vreme jedne od reorganizacija koje je Tito tada izvršio u rukovodstvu KPH. Odgovorne funkcije u Pokretu i Partiji Bakarić je preuzeo upravo u vreme dolaska Josipa Broza Tita na čelo KPJ i akcije za konsolidovanje njenih saradnika i njenog prodora u najšire radničke i narodne mase. To je i vreme kada Partija nastoji da svoj uticaj ostvari i pisanom rečju, na stupcima tadašnje progresivne legalne štampе. Bakarić se tada češće javlja kao marksisti-teoričar, publicist i urednik. Do rata je pokrenuo i uredio nekoliko časopisa i listova („Izraz“, „Naše novine“, „Radničke novine“, i druge) u kojima je objavljivao zapazene tekstove o aktuelnim političkim, ekonomskim i kulturnim pitanjima.

Okupacija zemlje i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske zatekli su dr Bakarića u Zagrebu na teškim i odgovornim zadacima komunistu — ilegalca. Osim poslova — najpre oko pokušaja organizovanja odbrane zemlje, a zatim priprema oružanog ustanka — uredio je i ilegalni „Vjesnik“, organ CK KP Hrvatske. Centralni komitet KPJ, s Titom na čelu, je zbog povoljnijih uslova za pripremu oružanog ustanka napustio Zagreb i preselio se u Beograd. Bakarić je ostao u Zagrebu do jeseni 1941. godine, gde je, kao član Vojnog komiteta, u izuzetno teškim ilegalnim uslovima u okupiranom gradu, u kojem su kružile gestapovske i ustaške poternice s njegovom fotografijom, rukovodio pripremanja za borbu.

Kad je, u novembru 1941. prešao na oslobođenu teritoriju, preuzeo je dužnost političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Bakarić se na toj dužnosti istakao ne samo kao politički radnik, već i kao vrstan vojni rukovodilac. Bakarićeva umešnost u voj-

nom rukovođenju naročito je došla do izražaja u razbijanju četvrte neprijateljske ofanzive u Hrvatskoj, početkom 1943. godine, u kojoj su bile angažovane velike nemačke, italijanske, ustaške i četničke snage. Bila je to jedna od najvećih pobjeda narodnooslobodilačke vojske u Hrvatskoj i u Jugoslaviji. Osim kvaliteta političkog i vojnog rukovodioca, Bakarić se isticao i kao vrstan agitator i propagandist; naročito se odlikovao svojim tekstovima u organu CK KPH „Naprijed“, kao i u drugim listovima, zatim u pisanju proglašaja i razradi partijskih uputstava, analitičkim istupanjima na partijskim konferencijama ili na konferencijama narodnooslobodilačkih organizacija, na narodnim mitinzima. . .

Bakarić je jedan od začetnika prvih organa narodne vlasti u oslobođenim područjima Hrvatske, i tvorac njenih revolucionarnih akata. Bio je većnik Prvog i Drugog zasjedanja AVNOJ-a i član Predsedništva ovog najvišeg predstavničkog i zakonodavnog organa revolucije. Na Drugom zasjedanju AVNOJ-a izabran je i za člana Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, s funkcijom zamenika poverenika za inostrane poslove. Jedan je od osnivača ZAVNOH-a i član njegovih najviših organa. Od oktobra 1944. godine prešao je na dužnost sekretara CK KP Hrvatske.

Posle oslobođenja, dr Vladimir Bakarić razvija svestranu i plodnu delatnost u izgradnji socijalizma i nalazi se na najodgovornijim funkcijama u društvenom i političkom životu Hrvatske i Jugoslavije. Aprila 1945. izabran je za prvog predsednika vlade Hrvatske, odnosno od 6. februara 1953. za predsednika izvršnog vijeća NRH. Od 1945. do 1963. biran je za narodnog poslanika i zastupnika u svim sazivima Savezne skupštine i Sabora SRH. Godine 1946. bio je član delegacije FNRP na Miroljubnoj konferenciji u Parizu, a početkom 1948. u partijskoj delegaciji na razgovorima sa Staljinom i Dimitrovom u Moskvi.

Za člana CK SKJ biran je na V kongresu (1948) i na svim sledećim kongresima do VIII, i na X kongresu. Od 1952. godine član je izvršnog komiteta CK SKJ. Godine 1966. biran je za člana Predsedništva CK SKJ. Na IX kongresu ponovo je izabran za člana Predsedništva SKJ i u njegov izvršni odbor, a za člana Predsedništva CK SKJ biran je i na X i XI kongresu (1974. i 1978. godine). Biran je u Savezni odbor NF, odnosno SSRNJ, i u Savezni odbor SUBNOR-a. Bio je član Saveta Federacije. Član je Predsedništva CK SKJ i Predsedništva SFRJ.

Bavi se teorijom naučnog socijalizma i marksističkom publicistikom. Objavio je veliki broj naučnih studija i rasprava o pitanjima socijalističke izgradnje, o problemima savremene države, o ekonomskim pitanjima, o problemima poljoprivrede i sela, o ulozi komunističke partije u uslovima samopredavanja i o drugim pitanjima. Iz ove problematike ističu se njegova studija **Problemi zemljišne rente u prelaznoj etapi**, zatim zbirka tekstova pod zajedničkim naslovom: **Društvene klase, nacije i socijalizam** (Zagreb, „Školska knjiga“, 1976), i drugim pitanjima. Član je Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (izabran 1950) i Srpske akademije nauka i umetnosti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Ordena junaka socijalističkog rada i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (P. D. i Sa. Kr.)

BAKIĆ I. MITAR

Rođen je 7. novembra 1908. u Berislavici, Podgorica (Titograd), Crna Gora. Potiče iz seljačke porodice. Do 1914. službenik i partijsko-politički radnik.

Gimnaziju je završio u Podgorici, a Pravni fakultet u Beogradu. Kao student aktivno radi u naprednom studentskom pokretu. Član, KPJ postao je 1932. godine. Izvjesno vrijeme radio je u tehničko Beogradskog mjesnog komiteta KPJ. Službovao je u Beogradu i Zagrebu do 1936. godine. Po nalogu KPJ radio je u gradanskim političkim strankama (SDK) i bio član Centralnog odbora Jedinstvene radničke partije Jugoslavije. Godine 1936. CK KPJ šalje ga kao svog delegata u Crnu Goru, zbog saradnje s Pokrajinskim komitetom Crne Gore i formiranja „Crvene pomoći“. Bio je član komisije za prebacivanje dobrovoljaca u Španiju 1937. Hađen je u Zagrebu 1936. i izveden pred Sud za zaštitu države 1937. Aktivno radi 1937. i 1938. među oficirima zagrebačkog garnizona. Kasnije postaje član Vojne komisije CK KPJ. Učestvovao je na V zemaljskoj konferenciji KPJ oktobra 1940. u Zagrebu.

Ret ga je zatekao u Crnoj Gori, na partijskom radu. Od početka ustanka do oktobra 1941. bio je najpre član Glavnog štaba za Crnu Goru. Potom odlazi na dužnost u Srbiju, i ima razne funkcije u Vrhovnom štabu. Bio je član Glavnog narodnooslobodilačkog odbora za Srbiju i član njegovog izvršnog odbora. Početkom 1942. godine upućen je, kao delegat CK KPJ i Vrhovnog štaba, na rad u Crnu Goru. Aprila 1942. godine postavljen je za političkog komesara Glavnog štaba NO odreda za Crnu Goru i Boku.

Novembra 1942. godine, kada su formirane divizije, postao je politički komesar 2. proleterske divizije, a septembra 1943. imenovan je za komesara 2. korpusa, i na toj dužnosti ostao do juna 1944, kada je postao sekretar Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i šef Kabineta maršala Tita.

Bio je jedan od najpoznatijih i najistaknutijih političkih komesara iz Crne Gore. Kao organizator borbi i vojno-politički rukovodilac, imao je veliki uticaj na razvoj i rad jedinica čiji je rukovodilac bio. Kao komesar Glavnog štaba uložio je velike napore na reorganizaciji partizanskih odreda, u stvaranju udarnih jedinica, odbrani slobodne teritorije i povlačenju glavnine snaga iz Crne Gore. Četvrta brigada je, dok je Bakarić bio njen komesar, uspešno učestvovala u pohodu na Bosansku krajinu i u nizu teških borbi u ovoj oblasti (Bugojno, Kupres, Bosansko Grahovo i druge). Kao komesar 2. divizije mnogo je doprinio njenim uspjesima u borbama na Neretvi, protivudaru kod Gornjeg Vakufa, prodoru u Hercegovinu, borbama na Drini, Sutjesci, Zelengori i u istočnoj Bosni. Široki razmah ustanka i borbi u Crnoj Gori od jeseni 1943. do ljeta 1944. godine vezan je i za ime Mitra Bakića. Takođe, oslobođenje i odbrana slobodne teritorije 1943/44. borbe u Sandzaku i dr. Veliki su uspjesi 2. udarnog korpusa, čiji je on bio komesar.

Kada je formirana Vlada FNRJ 1945. po-
stao je njen generalni sekretar.

Oktoobra 1949. određen je za sekretara
Kordinacionog komiteta Vlade FNRJ. Godine
1950—1952. bio je član jugoslovenske delega-
cije na zasjedanju Generalne skupštine OUN.
Od oslobođenja neprekidno je biran u Narod-
nu skupštinu FNRJ, kao poslanik Vijeća nara-
da iz Crne Gore. Bio je generalni sekretar
Savezne skupštine, član CK SKJ i CK SK Crne
Gore, predsjednik Centralne revizije komisi-
je SKJ i član Saveznog odbora SSRNJ. Imao je
čin general-potpukovnika u penziji.

Umrlo je 1960. godine i sahranjen u Beo-
gradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i
više jugoslovenskih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. de-
cembra 1951. godine. (B. Ma.)

BAKIJA Selma MUSTAFA

Rođen je 1920. godine u Đakovici, Kosovo,
u zanatlijskoj porodici.

Zbog slabog materijalnog stanja nije mo-
gao da se školuje. Otac mu je, ipak, omogućio
da nauči krojački zanat. Posle mučnog šegrt-
ovanja, radio je kod raznih poslodavaca-kroja-
ča, teško zarađujući hleb. Kao napredan omla-

nut strahovito mučenju. Agenti prizrenske
kvesture su primenili sve svirepe zlo-
stavljavanja i mučenja, isprobane u fašističkim
zatvorima, da bi došli do podataka o organiza-
torima demonstracija i NOP-a. Mustafa je,
uprkos višednevnom mučenju, ostao nem, i
neprijatelj nije od njega dobio ni jedan poda-
tak o NOP i Partiji, pod čijim je rukovodstvom
radio. I pored toga što nije ništa priznao,
fašisti su ga internirali u koncentracioni logor
„Porto romano“ u Albaniji.

Posle kapitulacije fašističke Italije, sep-
tembra 1943. godine, Mustafa se vraća na
Kosovo, gde nastavlja revolucionarni rad me-
đu omladinom. Oprobanog skojevca, provere-
nog u raznim akcijama i zadacima, sjajnog
držanja u fašističkim zatvorima i logorima,
KPJ je uskoro primila u svoje članstvo. Bilo je
to veliko priznanje Mustafi za njegov požrtvo-
van i nesebični rad i veliki doprinos zajednič-
koj borbi Albanaca, Srba, Crnogoraca i ostalih
naroda i narodnosti na Kosovu u borbi protiv
okupatora i domaćih izdajnika.

Dvanaestog maja 1944. godine dobio je
zadatak da iz Prizrena prenese u Đakovicu
ilegalni partijski materijal vrlo poverljive priro-
de. Međutim, znajući njegov raniji revolucio-
narni rad, Mustafu su pažljivo pratili agenti
kvislinške policije. Čim je ušao u autobus za
Đakovicu, prišla su mu dva agenta i zatražili
da pođe s njima. Izveli su ga iz autobusa i
poveli u policiju. Međutim, na putu prema
policiji Mustafa je munjevito izvadio pištolj,
pucao na agente i uspeo da umakne uskim
prizrenskim sokacima. Preko partijskih aktivi-
sta odmah je dobio kurira koji je, preko
ilegalnih veza, trebalo da ga prebaci na teren,
u partizanski odred. Pokušaj da izidu iz grada
nije im uspeo, jer su svi izlazili bili već blokira-
ni. Mustafa je tada odlučio da se vrati u grad i
u ilegalnom skloništu pribeha bolju priliku za
prebacivanje u odred. Na putu prema kući u
kojoj se nalazilo sklonište primetili su ga
gonioci. Ubrzo je, u svom skloništu, bio opko-
ljen s oko 200 neprijateljskih vojnika, koji su
ga pozvali da se preda. Na taj poziv Mustafa je
odgovorio revolverskim mecima. Iako je bio
ranjen, do poslednjeg metka herojski je pru-
žao otpor. Kada mu je nestalo municije, poku-
šao je da se probije iz obruča. Pao je izrešetan
mecima, u neravnomernom okršaju.

Junačka smrt mladog Mustafe snažno je
odjeknula u Prizrenu i na Kosovu. Njegovo
herojstvo i prkos prema neprijatelju još više su
brapslamsali mržnju naroda i narodnosti Koso-
va protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Narodnim herojem proglašen je 14. de-
cembra 1949. godine. (A. Mi.)

BAKOČ Rista LJUBOMIR

Rođen je 19. februara 1897. u Poljima,
Kolašin, Crna Gora. Potiče iz seljačke porodi-
ce. Po zanimanju šumar.

Bežeći od austrougarskih okupacionih
vlasti, Ljubomirov otac je kao politički krivac
pobegao iz Hercegovine u Crnu Goru. Šu-
stapan na slobodarskim, patriotskim tradicijama
naših naroda, i Ljubomir je, još kao mladić,
došao u sukob s austrougarskim vlastima i I
svetski rat proveo kao odmetnik — komita.

Po završetku rata 1918. godine, završio je
Nižu šumarsku školu. Kao šumar bio je na
službi u Makedoniji, a zatim u Crnoj Gori, u
pljevaljskom i bjelopoljskom srezu. Godine
1935. dao je ostavku na državnu službu, a
odmah zatim počeo je aktivno da pomaže
napredni radnički pokret. Član KPJ postao je
1939. godine. Avgusta 1940. učestvovao je kao
delegat na VIII partijskoj konferenciji za Crnu
Goru, Boku, Sandžak, Kosovo i Metohiju, u
Barama Žugića na Žabljaku.

Aktivno je učestvovao u priprema tri-
naestojulskog ustanka 1941. u Crnoj Gori:
jedan je od organizatora ustanka u bjelopolj-
skom srezu. Već juna 1941, zajedno s Mirom
Kruščićem, rukovodi udarnom grupom od 20
boraca u Mojkovcu. Četnaestog jula 1941,
kao komandir vođa, učestvuje u napadu na
karabinjersku stanicu u Mojkovcu. Međutim,

dinac, februara 1942. godine, primljen je u
SKOJ. Postavši član SKOJ-a, dobio je odgova-
ran zadatak održavanja stalne veze između
aktivista NOP-a na području Prizrena i Đako-
vice.

Početkom 1943. godine uhapšen je u
Prizrenu, zbog učešća u demonstracijama
protiv brutalnih postupaka italijanskog okupa-
tora prema stanovništvu. U zatvoru je podvrg-

posada, zabarikadirana u tvrdu zgradu, dala je
žilav otpor koji se produžio celu noć 14/15.
jula. Tek kad su Ljubo Bakoč i Radomir
Rakočević (takođe narodni heroji) uspeali da,
u zoru 15. jula, zapale stanicu, prinudili su
karabinjere na predaju. Uveče istog dana
Ljubomir, na čelu vođa mojkovačkih gerilaca,
hita preko Cera, Oboda i Potrika da pomogne
šahovičkim gerilcima u napadu na Šahoviće.

U toku noći 15/16. jula stigao je sa svojim vodom, i u Graoštima izneo iskustva Mojkovčana u likvidaciji mojkovčke karabinjerske stanice. Posle podne 16. jula, na čelov svog voda učestvuje u jurišu na karabinjersku stanicu u Šahovićima. Posle kratke borbe stanica je zauzeta a karabinjeri pohvatani i razoružani. Devetnaestog i 20. jula, kao komandir Mojkovčke čete, učestvuje u blokadi i napadu na italijanski garnizon u Bijelom Polju, gde se ponovo ističe hrabrošću i veštinom u rukovođenju. Posle višesčasovne borbe, italijanska jedinica se predala. Početkom oktobra 1941. postavljen je za zamenika komandira Bjelopoljske partizanske čete s kojom, pored ostalog, štiti muslimanski živalj Sandžaka od pijačkih četničkih bandi i vraća im opljačkanu imovinu i stoku, a u drugoj polovini novembra pali dva drvena mosta na prostoru Trešnja preko reke Čehotine i ruši potporni zid na putu Bijelo Polje — Pijevja. Decembra 1941. postaje komandir Mojkovčkog bataljona koji, sredinom februara 1942. godine, ulazi u sastav Bjelopoljskog odreda, kao njegov 3. bataljon.

Osmog maja 1942. u borbi protiv četnika Pavla Đurišića na, Uloševini iznad Mojkovca, nesrećno je izgubio život Ljubo Bakoč, hrabri komandant 3. bataljona Bjelopoljskog odreda. Blizu mesta gde su se, na kratkom savetovanju, nalazili štabovi bataljona, pala je jedna minobacačka granata od čijih je parčadi poginuo Bakoč. U jurišima od 9. do 11. maja njegovi borci su ga mnogostruko osvetili, praterali četnike iz Mojkovca i okolnih sela i naneli im gubitke od oko 100 mrtvih.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (A. Mi.)

BAKOVIĆ Franje RAJKA

Rođena je 23. rujna 1920. u Oruru, u Boliviji. Gimnaziju je učila u Zagrebu. Već kao srednjoškolic našla se u krugu naprednih omladinaca, koji su uoči rata, uz pomoć revolucionarnih studenata, osnivali ilegalne kružoke i skojevske ćelije u zagrebačkim srednjim školama. Prokušana na nizu zadataka, 1938. primljena je u SKOJ.

Školske 1938/39. godine upisala se na Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, i kao organizirani revolucionar s lakomom se disciplinirala u novoj revolucionarnoj sredini. Zapažena je po savjesnosti u izvršavanju zadataka, ali i po organizatorskim sposobnostima. Zbog toga su joj povjeravane najodgovornije dužnosti. Naročito se aktivirala u pripremama za izbore 1939. Cijela njezina obitelj (sestra Zdenka, braća i majka) bila je aktivna u svim organizacijama klasnog radničkog pokreta —

od SKOJ-a i KPJ do URSSJ-a i naprednog ženskog i studentskog pokreta. Bila je poznata svim zagrebačkim komunistima. Njihov stan postao je stjecište revolucionarne omladine, radnika i intelektualaca. U njemu su se održali mnogi sastanci, a od 1939, kada je obitelj kupila trafiku u Nikolićevoj ulici, istoj je svrsi služila i trafika. Ta trafika snabdijevala je materijalom i Tehniku Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, u kojoj je, uz pomoć Rajke, radio i njezin brat Jerko, tada već član KPJ. Rajka je bila omiljena među studentima Zagrebačkog sveučilišta, ali nije ostala nepoznata ni policiji.

Poslije okupacije zemlje, kompromitirana na Sveučilištu, morala se privremeno skloniti na Brač. No, i tu joj njezin revolucionarni duh ne dozvoljava da miruje. Povezuje se s partijskom organizacijom i neumorno radi na pripremama za dizanje ustanka.

Ujesen 1941, Rajka se vraća u Zagreb, gdje se opet uključuje u partijski rad. Djeluje ilegalno, zajedno sa svojom sestrom Zdenkom.

U njihovom stanu je skladište partijskog materijala i zabranjene literature nekadašnje knjižare „Kultura“. Tu su bili spiskovi pretplatnika te knjižare, mašine za umnožavanje . . .

Trafika je sada javka Centralnog komiteta KP Hrvatske, i jedan od najvažnijih zagrebačkih partijskih punktova. Rajka obavlja kurirsku službu, putujući do Beograda i drugih gradova

va, a ujedno se angažira i u akcijama udarnih omladinskih grupa. U poznatoj akciji paljenja stadiona u Zagrebu bila je i Rajka.

Noću, 20. prosinca 1941, u stan obitelji Baković upali su agenti UNS-a, izvršili premetačinu i uhapsili Zdenku, Rajku i brata Mladena. Obje sestre su podvrgnute torturama. Noću su mučene, danju su ovdovene u trafiku da se pohapse ilegalci koji bi došli na javku — ali

uzalud. Niti su koga prokazale u trafici, niti su policiji rekle ijednu riječ. Rajka je 24. prosinca prevezena u bolnicu u Vinogradskoj ulici, a Zdenka je sutradan, vidjevši da nema sestre, iskoristila momenat nepažnje svojih čuvara, otrgnula se od agenata i bacila s četvrtog kata istražnog zatvora UNS-a u Zvonimirovoj ulici. Rajka je umrla od posljedica mučenja, 29. prosinca 1941.

Narodnim herojem proglašena je 24. srpnja 1953. godine. (V. Raj.)

BAKRAČ Ignjatija ĐURO

Rođen je 3. marta 1915. godine u selu Luščani, Glina, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke pretaoštobne porodice. Osnovnu školu završio je u Bačugi. Kako se nije mogao dalje školovati, bavio se zemljoradnjom do 1937, kada odlazi na odsluženje vojnog roka, u Banja Luku.

Već prvih dana okupacije i uspostave NDH, Bakrač doživljava ustaški teror nad srpskim narodom svoga kraja. Zato se i on, s grupom ljudi, sklanja u obližnje šume. Dvanaestog jula 1941, s 250 suseljana, naoružanih vilama, sjekirama, kuberama i ponekom lovačkom puškom, Đuro odbija ustaše od svog sela Luščana, koji su pošli da ubijaju i uništavaju. Tu dolazi do plijena od 6 pušaka. Poslije ove akcije, priključuju se partizanskoj grupi Vasilja Gaćeše i sudjeluje, 23. jula 1941, u prvoj akciji partizana na ustaško-žandarmerijsku stanicu u Banskom Grabovcu, gdje se posebno ističe upadom u zgradu općine: sjekinom razbija prozor, zarobljava neprijateljskog stražara i iznosi 8 pušaka i 200 metaka.

U svim akcijama dolazi do izražaja njegova hrabrost, snalažljivost i odanost KPJ, čiji član i postaje 2. avgusta 1941. godine.

U toku NOR-a bio je deseter, vodnik, komandant bataljona, zamjenik komandanta brigade, komandant brigade i pomoćnik načelnika štaba 4. korpusa NOVJ.

Osamnaestog januara 1942, Bakrač se ističe na čelu Konjičkog voda u uništavanju ustaško-domobranske posade od 120 dobro naoružanih vojnika, u Oblljaju. Zatim postavlja zasjedu satniji domobrana; zaplijenjen je puškomitraljez i nekoliko pušaka s opremom. Sa svojim 4. bataljonom, Bakrač se ističe u nizu bitaka, posebno u borbi s domobranima za oslobođenje Bačuge. Kao zamjenik komandanta 7. brigade VII banjske udarne divizije, vodi šestoke bitke kod Petrinje, Cazina, Bužima, Ripačkog klanca, Oštrelja, Drvara — sve do Grabova. Po naređenju Vrhovnog štaba NOVJ, Bakrač se vraća iz Bosanske krajine na svoju Baniju, da rukovodi Banijskim partizan-

skim odredom i da, u odsutnosti divizije, stvori novu partizansku brigadu. On s Odredom uništava domobranksko-ustašku posadu u Sinju, gdje zarobljava 156 domobrana i ustaša i veliku količinu oružja i ratne opreme. U Bačugu je sam upao u domobranske rovove, posluživši se varkom, i prisilio neprijatelja na predaju. Već poslije dva mjeseca borbi u Odredu, Bakrač je komandant novostvorene 3. banjske brigade, sastavljene od omladine ne starije od 18 godina. Narod i borci su naročito cijenili staloznost, prisnost i hrabrost svog komandanta Đure. U ulozu komandanta brigade, na čelu jednog bataljona, on u odbrani od domobrana u snažnom jurišu zauzima utvrđene Bučicu, i zarobljava bateriju topova.

Kako je banjskim partizanima smetala snažna ustaško-domobranksko-žandarmerijska posada u selu Gore, na putu između Gline i Petrinje, Bakrač 24. avgusta 1943. na čelu 1. bataljona, razbija neprijateljsku žičanu ogradu i savladava neprijatelja u utvrđenoj crkvi.

Devetog septembra iste godine, sa svojom jedinicom uništava osobito čuvano i utvrđeno ustaško gnijezdo na Baniji — Zrinj. Rijetko koji od 180 ustaša je uspio izbjeći zasluženu kaznu.

Tridesetog septembra 1943. Bakrač vodi teške borbe s 500 ustaša i domobrana na željezničkom Globorničkom mostu kod Gornjih Dubrava, na pruzi Zagreb — Rijeka, Zagreb — Split. 2. oktobra uništava gvozdeni most, zaroblivši 116 neprijateljskih vojnika s oružjem i opremom.

U borbi kod sela Vukmanića, kod Karlovca, 28. oktobra 1943. Bakrač je teško ranjen. Poslije ozdravljenja, ponovo je u akcijama sa svojom brigadom, ali i drugi put je teško ranjen u borbi kod Rečice. Otpremljen je u partizansku bolnicu Debelo brdo, u Samarici Prebojčevši, vratio se u brigadu, i do kraja rata

vršio dužnost komandanta banjskog partizanskog područja, a pred samo oslobođenje Bakrač je pomoćnik načelnika štaba 4. korpusa NOVJ.

Poslije oslobođenja je komandant karlovačkog područja, komandant graničnog odsjeka, komandant divizije KNOJ-a, načelnik granične divizije za Jugoslaviju, komandant granične brigade do 1964. kada je penzioniran u činu general-majora JNA.

Sada živi u Zagrebu i aktivan je u radu društveno-političkih organizacija.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Du. Za.)

BALETIĆ Lazara MARKO

Rođen je 21. oktobra 1917. godine u Bročancu kod Nikšića, Crna Gora. Absolvent medicine. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice.

Višu realnu gimnaziju završio je u Nikšiću. Još kao gimnazijalac postao je skojevac, i istakao se u demonstracijama koje je KPJ organizovala među naprednom omladinom. Poslije završene gimnazije, upisao se na Medicinski fakultet u Beogradu, na kome je i absolvirao uoči rata.

U aprilu 1941. godine, poslije kapitulacije zemlje, vratio se u rodni kraj. Tu se uključio u rad novoformirane partijske ćelije, koju je po nalogu OK KPJ Nikšić oformila Neda Božinović-Vidović. Na terenu rudinsko-trepačke opštine u predustaničkom periodu našao se veći broj intelektualaca porijeklom iz tog kraja, poznatog po bezbrojnim mjestima na kojima su u prošlosti vođene borbe protiv turskih i austro-ugarskih okupatora, i u kojemu je kult junštva gajen vjekovima.

Još u toku maja i juna 1941. godine Marko je formirao diverzantsku grupu koja je bila obučena za izvođenje akcija na komunikacijama koje su vodile ka Nikšiću. Ova grupa je u julskom ustanku izvela nekoliko uspješnih diverzija na pruzi Bileća—Nikšić.

Početkom 1942. godine izvjesno vrijeme je bio politički komesar kombinovanog crnogorsko-hercegovačkog bataljona. Naročito se istakao u borbi na Borču 15. aprila 1942. godine. Jurišao je prvi, držeći se dostojno komunističkog gesla: „Prvi u jurišima — posljednji u odstupnicima“. Od 11. juna 1942. godine pripadnik je 5. crnogorske proleterske brigade. Od prvog dana formiranja ove proslavljene jedinice bio je referent saniteta njenog 1. bataljona. Od tada do dolaska u zapadnu Bosnu (2. avgusta 1942. godine), bataljon je

angažovan najprije u borbama na tromeđu Crne Gore, Bosne i Hercegovine, pa krajem jula na Mrčin-planini (Zelengora), na Trebišnici, kod Miljevine, Treskavici, Zabrdi i na Bitovnj. Marko je bio istaknuti borac. U borbi kod Foče ranjenici su opkoljeni. Zahvaljujući najviše Markovoj hrabrosti i snalazljivosti, speseni su. Markov bataljon je samo u borbi u Zabrdi imao oko 30 poginulih i ranjenih. Krajem 1942. godine postao je politički komesar 1. bataljona 5. proleterske brigade. Uz ovu funkciju, kratko vrijeme bio je i komesar operativnog štaba (grupe) — 1. bataljona 5. brigade i dva bataljona 10. hercegovačke brigade. U borbama oko Jajca i u centralnoj Bosni ispoljio je prijemnu hrabrosti i sposobnost rukovodilca.

U bici za ranjenike, na prijedlog štaba 5. proleterske, povjerenja mu je jedna od veoma osjetljivih dužnosti — referenta saniteta brigade. Njegov zadatak je bio da se brine o velikom broju ranjenika i tifusara u bataljoni i brigadi. Sve do Sutjeske on je bolnicu uspješno vodio, i dva puta za svoj rad bio pohvaljen od štaba 5. brigade. Nekoliko puta uspio je da bolnicu vješto izvuče ispred napada neprijatelja, posebno avijacije. Na Sutjeski je, kao i znatan broj drugova, podijelio sudbinu ranjenika. Do kraja je ostao s njima i učinio sve da ih izvede. Poginuo je 13. jula 1943. godine. Borci 5. proleterske brigade zapamtili su ga kao izuzetno angažovanog komunistu, vrsnog organizatora mlade sanitetske službe i neustrašivog borca.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (G. Krl.)

BALORDA ĐOKA JANKO

Rođen je 9. maja 1917. godine u siromašnoj seljačkoj porodici, u selu Ođzak kod Visokog, Bosna i Hercegovina. Kao osamnaestogodišnji mladić prišao je naprednom omladinskom pokretu u Drugoj muškoj gimnaziji u Sarajevu, zbog čega je, na kraju šestog razreda 1936. godine, isključen iz škole. Ljetnje raspuste, zbog teškog materijalnog stanja, provodio je na radu u rudniku Breza. Napisao je i pjesmu o životu rudara. Ljeto 1937. provodi u Posavini, gdje okuplja seosku sirotinju i pokreće je u borbu protiv seoskih gazda. Tada je uhapšen i odveden u Ođzak, gdje je u žandarmerijskoj stanici premlaćen. Potom je

odveden u Tuzlu, i osuđen na 8 mjeseci zatvora. Školske 1938/39. godine upisao se u sedmi razred franjevačke klasične gimnazije, u kojoj je položio veliku maturu 19. juna 1940. godine.

Krajem 1938. primljen je u KPJ. Od 1940. godine studira šumarstvo u Sarajevu. U toku školovanja, prema pričanju njegovih profesora, pokazivao je interesovanje za književnost, filozofiju i socijalne probleme. Pored političke aktivnosti u Sarajevu, radio je na jačanju radničkog pokreta u Visokom i okolini. Držao je zborove, rasturao naprednu štampu i literaturu, rukovodio radom naprednih društava.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatiče ga kod kuće; tu se odmah, po direktivi Partije, angažuje u pripremama ustanka. Zatim odlazi u partizane. Uskoro je politički komesar Visočke čete Vareškog bataljona u NOPO „Zvijezda“, a zatim i zamjenik političkog komesara istog bataljona. U vrijeme četničkog puča u odredu „Zvijezda“, maja 1942. godine na Okruglici, zahvaljujući njemu Visočka četa jedina ostaje partizanska u punom sastavu, i uskoro ulazi u sastav udarnih istočnobosanskih

skih bataljona, a docnije u sastav 6. istočnobosanske brigade.

Pored političkog rada, ističe se i izuzetnom hrabrošću. Zajedno s grupom od 9 drugova, 28. jula 1941. godine, učestvuju u prvoj oružanoj akciji u sarajevskoj oblasti protiv ustaša i Nijemaca. Naročito se ističe u borbama koje je vodio njegova četa u sermizovačkom kraju. Iako je ovaj kraj u neposrednoj blizini Sarajeva, i nema naročito povoljne uslove za odbranu, on je sa svojom četom dosta dugo odolijevao ofanzivi ustaša, branići sela od paljenja i drugih zločina. Poslije višednevnih borbi, s četom se probio kroz neprijateljske položaje i, preplivavši Bosnu, spoji se s ostalim snagama odreda „Zvijezda“ u vareškom kraju. Učestvuju u borbama za Vareš u decembru 1941. godine, gdje je imao zadatak da sa svojom četom onesposobi prugu i onemogući intervenciju oklopnog voza. Iako je njegova četa došla s izvjesnim zakašnjenjem, on je zadržao voz više od dva sata, i omogućio ostalim jedinicama da razbiju neprijatelja na položajima oko Vareša. U avgustu 1942. godine, na Ozrenu kod Sarajeva, pao je u četničke ruke. Pošto je Janko bio popularan u ovom kraju, četnici su likovali i odmah pristupili ispitivanju i mučenju. Sve do smrti Janko se držao onako kako dolikuje komunistu i revolucionaru.

Proглаšen je narodnim herojem 23. jula 1952. godine. (Lj. Ga.)

BALORDA Dušana MLADEN

Rođen je 1921. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Završio je zanatsku školu — bravarski zanat. Rano je pristupio naprednom radničkom pokretu. Primljen je u SKOJ 1940., a poslije nekoliko mjeseci i u KPJ.

Prve dane rata Mladen je dočekao kao sekretar partijskog aktiva na Čarini, u Mostaru. Partija mu je postavila zadatak da prikuplja ratni materijal koji je ostao iza bivše jugoslovenske vojske. Međutim, u julu 1941. ustaše su ga s porodicom deportovale u Stribju, ali Mladen se, u septembru 1941., s jednim drugom vraća u Mostar. Oca Dušana i brata Vasilija Nijemci su ubili u Kraljevu, prilikom masovnog strijeljanja građana oktobra 1941. godine. Poslije dolaska u Mostar, zadužen je da, u sastavu ilegalne desetine, prikuplja oružje, sanitetski materijal i drugo što je slao partizanskim odredima.

Kad se, krajem 1941. Konjčki partizanski odred, koji je bio uglavnom sastavljen od Mostaraca, našao u teškoj situaciji zbog nedostatka municije, Mladen je kao ilegalac s grupom partizana iz odreda upao u italijanski

logor u Mostaru, izneo velike količine pušćanih metaka i otpremio ih u odred na Boračko jezero. Nešto kasnije, krajem 1941. stupio je i sam u partizane, i do svoje smrti, do polovine 1943. nalazio se na dužnostima od desetera do zamjenika komandanta Mostarskog partizanskog bataljona.

Mlad, pun poleta i borbene spremnosti, često je učestvovao u izvršavanju specijalnih zadataka. Mnogo je doprinio održavanju vedrog raspoloženja u bataljonu. U borbama s četnicima, juna 1942. godine, grupa boraca mostarskog bataljona bila je zarobljena i predata ustaškim vlastima u Konjicu. Međutim, grupa boraca bataljona, u kojoj je bio i Balorda, usla je u Konjic, provalila u zatvor i

ostobodila zarobljene drugove, iako je Konjic tada bio pun ustaša i Italijana. Ova smjela akcija imala je izvanredno dejstvo i u narodu i kod boraca.

Prilikom zauzimanja Jajca, krajem novembra 1942, Mladen se na čelu svoga voda istakao u zauzimanju bunkera. U toku četvrtice ofanzive, uoči napada na Prozor, Mladen se s dva druga probio kroz neprijateljske položaje i zapalio jednu kuću u gradu, da bi zbrunio i demoralisao neprijatelja. Istakao se i kao zamjenik komandanta Mostarskog bataljona u petoj ofanzivi. Zahvaljujući njegovom rukovođenju i hrabrosti, kod Nikšića je uništeno 100 neprijateljskih vojnika.

Kada je, jula 1943. godine, pošao da izvede 80 novih boraca, omladinaca Mostara, u 10. hercegovačku brigadu, napadnut je od 200 njemačkih vojnika u selu Kamena, 15. jula 1943. godine. U neravnoj borbi uništena je Mladenova grupa, a on je, teško ranjen, zarobljen i strijeljan u Mostarskom blatu. Na strijeljanju se držao kao junak i revolucionar.

Proглаšen je narodnim herojem 5. jula 1951. godine. (Lj. Ga.)

BALTIĆ *Nikole MILUTIN*

Rođen je 2. decembra 1920. godine u Donjem Selištu, Glina, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, a dva razreda gimnazije u Glini. U Zagrebu je učio mašinbravarski zanat. Poslije završene škole, radi u Zagrebu, a izvjesno vrijeme i u Karlovcu. Još za učenja zanata, Baltić se upoznao s naprednim omladinskim i radničkim pokretom, u kojem aktivno radi od 1936. Posebno je aktivan u URS-u, u podružnici metalaca. Kao zapaženi omladinac u radničkom pokretu Zagreba, primljen je 1938. u SKOJ. On je jedan od organizatora štrajkova, demonstracija i raznih drugih političkih akcija koje je pokretala i vodila KPJ, čiji je član i postao, juna 1940. Iste godine izabran je i za člana MK SKOJ-a u Zagrebu. U prvomjaskim antiradnim demonstracijama ističe se rukovodilac SKOJ-a Baltić. Zbog njegove aktivnosti, policija ga hapsi i proganja iz Zagreba na tri godine. Međutim, on se ubrzo vraća u grad, i živi u njemu polulegalno, ne prekidajući rad u radničkom pokretu, do aprila 1941. godine.

Odmah poslije okupacije zemlje, po odluci CK KPH, Milutin odlazi u rodni kraj, da na glinskom kotaru u novim uslovima pomogne radu partijskih organizacija. Kako su ustaše i u ovom kraju počele da hapse i ubijaju komuniste i sve ostale napredne ljude, te masovno ubijaju srpski narod, rad komunisti bio je izuzetno težak. Iskusni ilegalac Baltić postaje, već u maju, član Kotarskog komiteta KPH za Glinu. On svakog dana odlazi u sela; uz pomoć ostalih komunisti, upozorava ljude da ne vjeruju ustaškoj vlasti, da čuvaju oružje i pripremaju se za ustanak. Milutin održava stalne veze s OK KPH u Karlovcu. Predstavnik je KK KPH Glina na Okružnom partijskom savjetovanju predstavnika kotarskih komiteta

KPH Vojnića, Vrginmosta i Giline, 19. i 20. jula 1941. u šumi Abez kraj Vrginmosta, gdje je, uz prisustvo sekretara CK KPH Rada Končara i člana CK KPJ Josipa Kraša, donesena odluka o podizanju ustanka na Baniji i Kordunu. Tu odluku sutradan prenose oni i Ranko Milić predstavnicima komunisti KK KPH Gilina, okupljenim u šumi Žarkovac, nedaleko od Gornjeg Selišta. Tada je i donijeta odluka da oružane akcije u Baniji počnu 23. jula. Baltić učestvuje i u organiziranju prvih partizanskih jedinica u Baniji. On radi i na stvaranju prvih organa narodne vlasti. I u akcijama prvih banjanskih partizana protiv ustaša, žandarma i domobrana, Milutin je davao primjer hrabrosti i požrtvovanosti. Već na Prvoj konferenciji vojno-političkih predstavnika Korduna i Banije, 19. i 20. septembra 1941. u selu Džodani, u Petrovoj gori, on podnosi izvještaj o razvoju i rezultatima NOP-a na području Petog i Šestog rejona. Dvadeset trećeg oktobra postaje član OK KPH za Karlovac, a u prvoj polovini decembra izabran je za sekretara OK SKOJ-a za Karlovac. Milutin obilazi cijelo područje Korduna i Banije, usmjerava rad skojevskih organizacija i učestvuje u borbama partizanskih jedinica.

U januaru 1942. rukovodi desetodnevnim partijskim kursovima, a početkom februara, po odluci OK KPH za Karlovac, odlazi s Korduna u Drežnicu, da pomogne drežničkim komunistima. Obilazi nekoliko partijskih organizacija u Gorskome kotaru, i pomaže MK KPH za Drežnicu. Ponovo se vraća na Kordun, da bi već u martu, na Drugoj okružnoj konferenciji KPH za Karlovac, podnio izvještaj o radu skojevske organizacije u karlovačkom okrugu.

Do prelaska na rad u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku, Baltić rukovodi i skojevskom organizacijom na Baniji. Oktobra 1942. odlazi po zadatku u okupirani Zagreb, gdje je rukovodilac Povjerenstva Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku. Tu uspješno radi u vrlo teškim ilegalnim uslovima sa skojevskom organizacijom Zagreba i sjeverne Hrvatske.

Godine 1943, Milutin je i član Povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku i Zagreb. Na dužnosti sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku neumorno radi na jačanju i širenju skojevskih organizacija do kraja rata.

Poslije rata, Baltić je sekretar Gradskog komiteta Narodne omladine Beograda, član CK Narodne omladine Jugoslavije, ministar za rad vlade NRH, organizacioni sekretar Gradskog komiteta SK Zagreb, član Izvišnog vijeća Sabora, državni sekretar za robni promet Hrvatske, predsjednik Odbora za privredu i potpredsjednik Vijeća Saveza sindikata Hrvatske, član CK KPH i CK SKJ, član Predsjedništva vijeća Saveza sindikata Jugoslavije i predsjednik komisije za društveno-ekonomske odnose, razvoj privrednog sistema i dugo-

ročno ekonomsku politiku Predsjedništva CK SKJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941 i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (Du.Za.)

BAN OLGA

Rođena je 29. juna 1926. u malom istarskom selu Zarečju (Pazin). Nakon završetka pučke škole, nije zbog siromaštva mogla nastaviti školovanje, nego je pomagala ocu da obavlja krojačke poslove. Otac joj je bio napredno orijentisan, pa je to prenosio i na Olgu. Narodnooslobodilački pokret je počeo pomagati 1941, a kuća njezina oca pretvorena je u partizansku bazu. Tu su se sabirala razna materijalna sredstva za NOP, održavali sastanci partijskih aktivista, održavala kurirska veza. U organizovanju i izvršenju tih poslova Olga je bila neumorna: šila je odjeću za partizane, vršila kurirsku službu, prikupljala hranu i lijekove. Uskoro je primljena i za člana SKOJ-a. Njen put slijedile su mnoge istarske omladinke. Godine 1943. odlazi u Gorski kotar i bori se u redovima primorsko-gorskih jedinica. Pohada političke kurseve, kako bi stekla što više znanja. U maju 1943. godine vratila se u rodni kraj i pomagala organizovanje omladine i žena u NOP. Zajedno sa svojim ocem, 16. juna (lipnja) 1943. godine primljena je u Partiju u partizanskoj vojnoj bazi kod sela Brgradu, pod Planikom. Međutim, mogla je raditi samo nekoliko mjeseci. Osmog oktobra 1943. njemački fašisti opkolili su njenu rodnu kuću i uhapsili je zajedno s bratom i ocem. Istog dana strijeljali su na pazinskom groblju Olgu i oca. Brata su odveli u logor Dahau. Njenu majku također su uhapsili i odveli u logor. O

Oginoj smrti sačuvana je i legenda. Kada su je htjeli pomilovati, govoreći joj da je još mlada i da se može promjeniti, ona im je odgovorila: „Jedna mlada skojevka ne mijenja se nikad“. List „Glas Istre“ pisao je 3. XII 1943. o njenoj pogibiji i pogibiji njenog oca: „Pošli su da rade u Istri za Istru, za slobodu, za naš narod, pošli su u borbu. I sada ih više nema. Švabski fašistički razbojnici su ih strijeljali. Drug Ban i njegova kći dali su najveću žrtvu, dali su živote svoje za Istru, za slobodu, za svoj narod“. Proglašena je narodnim herojem 26. septembra 1973. godine. (M. Sob.)

BANINA Tome ANTE

Rođen je 6. aprila 1915. na Velom lizu kod Zadra, Hrvatska, u siromašnoj radničkoj porodici. U Velom lizu je završio šest razreda osnovne škole. Potom odlazi u Čakovec na trogodišnje izučavanje molerskog zanata. Godine 1932. zapošljava se u Zagrebu, zatim do 1936. radi u Splitu i Šibeniku, kada odlazi na odsluženje vojnog roka. Kao mlad radnik, Banina se već u Čakovcu zainteresovao za napredni radnički pokret. Kasnije radi u URS sindikatima u svim mestima u kojima je bio zaposlen i učestvuje u mnogim akcijama. Član Komunističke partije Jugoslavije postaje 1939. i 1940. godine postaje sekretar kotarskog komiteta KPH Preko. Kapitulujući Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u vojsci.

Ante Banina je jedan od istaknutih organizatora ustanka na području Zadra. Po nalogu Okružnog komiteta KPH za severnu Dalmaciju, on u to vreme u Zadru organizuje prvu partijsku ćeliju i postaje njen sekretar. Po partijskom zadatku je, 7. decembra 1941. godine, poveo grupu od 30 boraca sa liza, preko Zadra i Šibenika, i bespelo je da ih dovede u Liku. Ovdje su još ranije bile stigle manje grupe partizana iz Dalmacije, pa je izvršeno njihovo spajanje i formirana je Dalmatinska partizanska četa, koja je ušla u sastav ličkog bataljona „Marko Orešković“. Ova četa je odigrala veliku ulogu u razvijanju bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda u Lici. Ante je bio politički komesar čete sve do 7. maja 1942. godine, kada je formiran 1. proleterski bataljon NOP i DV Hrvatske, a on postao njegov komandant. Ovaj bataljon istakao se u mnogim borbama na teritoriji Dalmacije. Like, Gorskog kotara, Korduna i Žumberka. Posebno se istakao u borbi kod Golubića, maja 1942. godine, gde je Banina, iako teško ranjen, komandovao bataljonom. Takođe se istakao u borbama na Žumberku, oktobra iste godine. Tada je, iako ponovo teško ranjen, Banina nastavio da rukovodi bataljonom do proboja iz

okruženja. Za ovaj uspeh Ante Banina i 1. proleterski bataljon dobili su pohvalu Glavnog štaba Hrvatske. Na dužnosti komandanta ovog bataljona ostao je do 4. novembra 1942. godine. Tada je bataljon ušao u sastav novoformirane 13. brigade „Josip Kraš“ (ubrzno preimenovana u 13. brigadu „Rade Končar“). Banina je od GŠ Hrvatske bio imenovan za komandanta ove brigade. Međutim, zbog težih posledica nastalih od uzastopnih ranjavanja — dužnost nije mogao da obavlja, već je upućen na lečenje.

Kada je 13. februara 1943. godine formirana 9. dalmatinska divizija NOVJ, Banina je postavljen za zamenika komandanta ove jedinice.

U četvrtoj ofanzivi Ante je učestvovao u svim borbama koje je divizija vodila od Imotskog pa sve do prelaska Neretve. Uz sve borbe, divizija je imala vidnu ulogu u prenošenju ranjenika preko Prenja, sve do Nevesinja. Posle ovih događaja Banina je imenovan za komandanta 16. banijske brigade; brigadu je odvažno vodio kroz sve okršaje u petoj neprijateljskoj ofanzivi. Posle završetka ofanzive (krajem juna 1943), postavljen je za komandanta 7. banijske brigade.

Po naređenju VŠ Banina se iz istočne Bosne (krajem avgusta) vraća u Dalmaciju. Osmog septembra 1943. godine postavljen je za komandanta 9. (dalmatinske) divizije NOVJ. Ova divizija se borila pod njegovim rukovodstvom i istakla u neprestanim dvadesetodnevničkim borbama kada je sprečavala prodor nemačkih snaga u oslobođeni Split. Do kraja godine ova divizija odbija česte napade nemačkih i ustaških snaga iz Sinja, Imotskog i Posušja ka Duvnu i Livnu, vodi borbe kod Aržana i na Pelješcu. Od 9. do 17. decembra učestvuje u napadu na Livno.

U prvoj polovini 1944. godine 9. dalmatinska divizija vodi oštre borbe s nemačkim i

četničkim jedinicama kod Bosanskog Graхова, a posebno u vreme desanta na Drvar od 25. maja do 8. juna.

U decembru 1944. godine Banina je upućen na školovanje u Sovjetski Savez; 1944. i 1945. završio je Vojnu akademiju „Voroshilov“.

Od novembra 1945. godine nalazio se na visokim vojnim dužnostima u JNA; komandant divizije, komandant Armije, komandant armijske oblasti. Takođe, u posleratnom periodu bio je član CK SK Hrvatske, narodni zastupnik u Saboru Hrvatske i narodni poslanik u Saveznoj skupštini. Bio je član, pa potom sekretar Opuномоćstva CK SKJ za JNA.

General-pukovnik JNA Ante Banina umro je u Beogradu 15. aprila 1977. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V. Br.)

BARNIĆ Vojte NEDELJKO ŽARKI

Rođen je 13. septembra 1922. godine u Melencima, Zrenjanin, Srbija, u srednje imućnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Melencima, a posle šegrtovanja zaposlio se u melenačkoj trgovinskoj radnji. Imao je osamnaest godina kada je zemlja bila napadnuta. Ovdje, u Melencima, Nedeljko je rano mogao saznati za političku aktivnost melenačkih omladine organizovane u masovnoj omladinskoj organizaciji OMPOK. Iako je bio još premal, našao je svoje mesto među starijim drugovima i aktivistima ove organizacije, kojom je uspešno rukovodio brojni aktiv SKOJ-a.

U aprilskim danima javio se, kao i ostali njegovi drugovi, u dobrovoljce. Akciju je organizovao aktiv SKOJ-a. Velika grupa Melenačana krenula je u Petrovgrad i dalje u Pančevo, Beograd, pa sve do Sarajeva, ali su se morali vratiti kućama — jer ih niko nije htio uključiti u neku vojnu jedinicu. Kući se vratio i Nedeljko Barnić.

Već tih prvih dana bio je primljen u SKOJ. Sa svojim aktivom organizovao je skupljanje oružja, bio je na čelu jedne udarne grupe, organizovao je obuku u rukovanju oružjem.

U odred je otišao njegov brat Aca, ali njega drugovi nisu primili. Bio je to juli 1941. Tada još nije bilo oružja za sve one koji su želeli da budu aktivni borci odreda. Međutim, kada je odred izveo smelu akciju na melenačku policiju i opštinu 28. jula, Nedeljko Barnić je učestvovao u toj akciji na čelu svoje udarne grupe i pokazao izvanrednu hrabrost i spretnost.

Posle ove akcije bio je uhapšen kao talac, zbog brata koji je bio borac odreda. Ali, Nedeljko je iz zatvora pobeo, i zajedno s još dva skojevca izvršio prepad na nemačku strazu, i tako sebe i svoje drugove naručao, i

naoružan došao u logor Melenacko-kumanackog odreda. Svojim podvigom stekao je popularnost među ostalim borcima.

U septembru je borac Sjedinjenog severnobanatskog odreda i učesnik serije krupnih akcija koje je odred izveo na rumunske karaule, velika stajališta kudelje u Srpskoj Crnji i Bašaidu, na policiju i opštinu u Bašaidu. U tim borbama istakao se svojom hrabrošću i snalažljivošću.

U vreme nemačke protivofanzive u jesen i zimu 1941/42. godine, Nedeljko Barić je uspeo da izbegne sve zamke s grupom svojih drugova i da nastavi politički rad u Melencima i okolnim selima. Tada je već bio član Partije i iskusan borac i ilegalac.

U leto 1943. godine Barić je ušao u sastav Fernobanatskog partizanskog odreda formiranog od 60 boraca u rejonu Karadordeva.

Ovaj odred bio je formiran sa zadatkom da se probije iz Banata do Bosne i da uspostavi pokidane veze s višim partijskim i vojnim rukovodstvom. Odred je izveo napad na rumunsku karaulu u kojem je i Barić učestvovao i krenuo na marš sredinom septembra. Uspesno je prešao Dunav kod Surduka, 17. septembra, i iznenada u Surduku naišao na članove Pokrajinskog komiteta i glavnog štaba partizanskih odreda Vojvodine. Kao istaknutog, žustrog i hrabrog borca, Glavni štab je uputio Nedeljka Barića na diverzantski kurs, a potom u diverzantsku četu koja je izvela veliki broj smelih diverzantskih akcija u Sremu.

Početkom aprila 1944. godine saznali su ustovi da se i u Banatu ponovo organizuju diverzantske akcije. Nedeljko Barić je, s još pet diverzanata, opremljen eksplozivom, upućen u Banat. Već u maju počeli su „leteći“ vozovi u banatskoj ravnici. Nedeljko Barić je dobro poznao svoj kraj, ali i svoj zanat. Oko diverzantske grupe počeli su se okupljati

borci i već u julu je stvoren snažan Severnobanatski odred, koji je u svom sastavu imao i diverzantsku četu. Na čelu diverzanata jurišao je na straže oko logora u Čoki i, posle kratke borbe, na slobodi je bilo 140 zatvorenika koji su popunili redove odreda. To je bila jedna od najsuspetljivijih akcija banatskih partizana, u kojoj su se naročito svojom hrabrošću istakli Barić i njegovi diverzanti.

U jednoj akciji na pruzi mina nije eksplodirala. Nedeljko Barić je izvadio upaljač da ispita u čemu je greška, ali je tada upaljač eksplodirao u njegovoj ruci i razneo mu šaku. Barić je junački izdržao operaciju običnim kuhinjskim nožem, kojom mu je ruka bila spasena. Još nije bio zalečio rane, a tražio je da ide u akcije. Primio je dužnost obaveštajnog oficira odreda.

Trećeg septembra 1944. godine nalazio se, kao ranjenik, s većom grupom boraca i rukovodilaca u rejonu Kurnana. Neprijatelj je jakim snagama iznenadio partizane i grupu rasterao. Nedeljko Barić Žarki bio je s ranjenicima opkoljen, borio se dok je imao municije, a poslednji metak ispalio je sebi u slepoočnicu. Nije podlegao rani, osleo je i tako bio zarobljen. Nemci su ga podvrgli najtežim mukama, ali hrabri diverzant nije podlegao. Herojski se držao, trpeći najstrašnije bolove. Kivan i ogorčen, neprijatelj se teško osvetio ranjeniku. Trinaestog septembra, na njegov rođendan, život ga je zakopao u pesak i ostavio ga da na vrelom suncu umre.

Hrabri diverzant odlikovan je Ordenom narodnog heroja 7. jula 1953. godine. (D. M.)

BAROVIĆ Mijaša SIMO

Rođen je avgusta 1914. u Bantićima, Danilovgrad, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Završio je četvororazrednu osnovnu školu u rodnom mestu. Zbog slabog imovnog stanja, roditelji ga nisu mogli školovati. Detinjstvo je proveo kao i ostala seljačka deca njegovog kraja: čuvajući stoku i pomažući roditeljima u lakšim poslovima oko obrade imanja. Kada je poodrastao, posvetio se zemljoradnji. Bio je i vešt kamenorezac, iako nije imao zanatsku školu.

Do rata se nije zanimao politikom, iako je bio pod jakim uticajem starijeg brata Nikole, učitelja, koji je bio komunist.

Bio je dosta niska rasta, ali izuzetno odvažan. U pripremama za ustanak nije imao posebnih zadataka. Bio je pripadnik Bantićkog gerilskog odreda. Sedamnaestog jula 1941. godine postaje borac ustašičke Bendičke čete, i učestvuje u borbi protiv italijanskih

trupa na Veljem brdu, nedaleko od Podgorice. U toj borbi (19—22. jul 1941), zbog veoma hrabrog držanja, skrenuo je pažnju svojih saboraca na sebe. Od julske ustanka do formiranja 4. proleterske brigade hrabro se tukao u sastavu Komansko-zagoračkog partizanskog bataljona i u Lovčenskom NOP odredu. Posle stupanja u brigadu, prvo je bio desetar, a kasnije komandir 2. voda 3. čete 2. bataljona. Ispoljavao je izuzetno junaštvo u mnogim borbama ove proslavljene jedinice. Čak se ponegde navodi da 4. proleterska (crnogorska) nije imala takvog vojnika. Posebno se istakao u borbama na Bujinju (jul 1942), Kupresu (avgust 1942), Livnu (decembra 1942); kod Jablanice (februar 1943), Konjici i na Vilića Guvnu (2. mart 1943). Ipak valja izdvojiti borbe za Livno i na Vilića Guvnu, u kojima je učinio gotovo nemoguće. Prilikom napada na utvrđeno i dobro branjeno Livno, rizikujući život, pod gustom neprijateljskom vatrom, prilazi bodljikavoj žici, kuda je, sa svojom desetinom prvi prodire u grad i tu se zabarikadirira. Kroz isti otvor na žici probio se ceo 2. bataljon. Ustaje u s strahovitim naličama vršile stalne juriše na improvizovane položaje, koje su zaposeli borci 2. bataljona. Simo je, gotovo se ne zaklanjajući, presretao mitraljeskom vatrom guste ustaške redove, i ko zna koji put ih prisiljavao da se uz velike gubitke vrate natrag. U veoma kritičnoj situaciji, kada je proleterima ponestajala municija, ustaje uvode u borbu oklopne automobile. Ne videći bojišni izlaz, Simo skače na jedan automobil, zarobljava njegovu posadu i izvlači dva puško-mitraljeza i oko 8.000 pušanih metaka. Taj Simov podvig je u znatnoj meri rešio sudbinu Livna.

Nije manje dostojno divljenja ni njegovu držanje u borbama na Vilića Guvnu, kada se vodila borba na život i smrt za spas Centralne

bolnice s blizu 4.000 ranjenika, koja se 2. marta 1943. našla kod Przora. Drugi bataljon 4. proleterske odolevao je tog dana u neravnoj borbi nasrtajima 749. puka 717. nemačke divizije, i bio rešen da se žrtvuje za spas ranjenika. Iako veoma prorodnih redova, proletari su ipak uspjeli da odbiju sve neprijateljske napade, sačuvavaju ranjenike i održe se na položajima Vilića Guvna. Simo kao da je predošao, da je to njegova posljednja borba, i kao da je želeo da se „iskupi“ za sve borbe koje će voditi njegova jedinica — a u kojima on neće učestvovati. Ni upozorenja komandanta bataljona da previše istrčava i izlaže se pogibiji, nisu pomogla. On je ispalio, tog dana, nekoliko hiljada metaka, i u neustrašivim zagonima bacio oko 100 bombi. U smiraj dana, kada je izgledalo da je najteže već prošlo, od nemačke granate Simo Barović nalazi zajedničku smrt s komandrom, političkim komesarom i vodnikom 1. voda 3. čete. Od cele 3. čete Vilića Guvno je preživelo svega osam proletera. Kulturno-umjetničko društvo u mjesnoj zajednici Bandići (Danilovgrad) nosi njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Br. Ke.)

BARUH ili ISIDOR

Rođen je 23. aprila 1910. u Beogradu.

Srednje obrazovanje stekao je u Pčazarevcu i Nišu. Bio je vrlo inteligentan i obrazovan. Posle završene gimnazije studirao je tehniku na Beogradskom univerzitetu. Tu je počeo njegov revolucionarni rad. Godine 1939. postao je mašinski inženjer. U ranoj mladosti opredelio se za napredne ideje i postao član KPJ. Još kao student oštro je istupao u osudi nenarodnog režima, zbog čega je bio proganjan.

Posle završenih studija zaposlio se u Smederevskoj Palanci. Tu je nastavio revolucionarnu aktivnost, širio napredne ideje i tumatio radnicima potrebu organizovane borbe protiv buržoaskog izrabljivanja. Zbog toga je bio otpušten s posla, pa odlazi u Beograd i zaposljava se u fabrici „Mikron“. Dosledan svojim političkim idejama i revolucionarnim principima, nastavlja revolucionarni rad, ali opet biva otpušten s posla.

Tokom školovanja i rada stekao je visoko obrazovanje i svestranu kulturu, što mu je omogućilo da prevodi neka marksistička dela. Bio je saradnik u izdanimjima naprednih brošura u ediciji „Belii medved“.

Sredinom 1940. bio je uhapšen, i avgusta bačen u zatvor na Adi Ciganliji. Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je u zatvoru. Tada

je iskoristio priliku i pobjegao. Do kraja maja 1941. živeo je u ilegalnosti, a zatim je, po zadatku PK KPJ za Stribiju, otišao u Užice, gde je počeo politički rad na mobilizaciji narodnih masa za partizanski pokret. Radio je kao partijski rukovodilac u Kosjeriću. Izvesno vreme je bio u Crnogorskoj partizanskoj četi, a potom u Užičkoj četi „Radoje Marić“ Užičkog odreda.

Iako se borio vrlo kratko, mnogo je doprineo podizanju i širenju narodnog ustanka i formiranju prvih oružanih grupa u užičkom kraju. Bio je odlučan, hrabar i uvek u prvim borbenim linijama.

Kada su nemačke trupe (1. bataljon 724. puka) i albanski žandarmi iz Kosovske Mitrovice na Užičkoj gradini (kod Užica), 18. avgusta 1941, opkolili Užičku četu, nastala je oštra borba. Izgledalo je da će četa biti uništena. Baruh je bodrio borce, ukazujući na mogućnost probijanja. Posle petčasovne borbe, četa je uspjela da probije neprijateljski obruč i da se izvuče iz potpunog okruženja. U toj borbi poginulo je pet boraca, među kojima i Isidor Baruh.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Br. L.)

BAŠIĆ DOKA RADE

Rođen je 21. marta 1919. godine u selu Donjim Garevcima, kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završio je u susjednom selu Orlovcima. Nižu gimnaziju u Prijedoru, a više razrede u Banjaluci. Već kao prijedorski dak stekao je dosta prijatelja među gradskom decom naprednih porodica, da bi se, kao gimnazijalac viših razreda u Banja Luci, uključio u akcije napredne srednjoškolske i radničke omladine koja se okupljala oko

radničkog kulturno-umjetničkog društva „Pedaški“ i radničkog sportskog društva „Borac“ (koja su se nalazila pod snažnim uticajem KPJ). U ovom krugu Bašić se formirao pored braće Pavlića, Mažara i Jurinčića, u to vreme već istaknutih pripadnika radničkog pokreta.

Posle završetka mature, kao odlučan dak, upisao se na Pravni fakultet u Beogradu. Na beogradskom univerzitetu Bašić se povezuje s komunistima i razvija revolucionarnu delatnost, najčešće u prijedorskoj sredini i među radnicima Ljubije. Tako je, zbog učešća u protivratnim demonstracijama septembra 1940 — koje su u isto vreme bile podrška ljubijskim rudarima u štrajku — bio uhapšen i Bašić, i kažnjen s 15 dana zatvora. Krajem septembra 1940. godine primljen je u SKOJ, a 22. juna 1941. u KPJ. Istoga dana, po direktivi prijedorske partijske organizacije, Bašić napušta grad, i s Esadom Midžićem i Ilijom Stojanovićem odlazi u potkozarska sela, zbog priprema oružanog ustanka.

Kada je počeo ustanak, na Kozari, Rade Bašić je među prvim istaknutim borcima Drugog krajškog odreda kojim je rukovodio dr Mladen Stojanović, postao politički delegat voda, zatim zamenik političkog komesara, a posle uspešno izvedene značajne akcije na Mrakovici, decembra 1941. godine, postavljen je za političkog komesara čete.

U mnogim akcijama koje su izvodili kozarski partizani Bašić se isticao hrabrošću i veštinom u rukovođenju jedinicom. Tokom velike neprijateljske ofanzive na Kozaru, u leto 1942, osobito se istakao u probuju obruča; tada je bio ranjen, ali je ostao na položaju sve dok nisu obezbeđeni uslovi za izvlačenje ranjenika i naroda koji se, pravcem nastupanja njegove čete, izvlačio iz obruča.

Zbog umešnog rukovođenja jedinicom u vreme ofanzive na Kozaru, postavljen je za pomoćnika komesara bataljona u Petoj kozar-

skoj brigadi, a u borbama za Bihać, novembra 1942, bio je komesar bataljona. Na čelu Četvrtog bataljona Pete kozarske brigade Bašić se istakao u borbama na Grmeču u vreme četvrte neprijateljske ofanzive. U proljeće 1943, na položaju kod Prnjavora, Bašić je, sa svojim kuriror Dragutinom Marjanovićem, uništio 7 nemačkih vojnika, i tako omogućio grupi boraca svog bataljona da zapleni 4 ispravne haubice. Septembra 1943. godine postavljen je za političkog komesara 12. krajiške brigade. Za izvanredno rukovođenje borbama oko Travnika, oktobra 1944. godine, posebno za uništenje dve ustaške bojne na padinama Vlačića, Bašića je pohvalio komandant korpusa Slavko Rodić, i postavio za političkog komesara 10. krajiške divizije, u kojoj je dočeka kao rat kraja.

Cela porodica Rada Bašića učestvovala je u NOB-i od prvog dana ustanka pod Kozarom. Dva njegova brata, Đorđe i Slavko, poginuli su kao prvoborci.

Posle oslobođenja, Bašić je izvesno vreme bio komesar Pete divizije; s te dužnosti je otišao u ratno vazduhoplovstvo, na položaj načelnika Političke uprave. Kada je demobilisan kao pukovnik JNA, izabran je za predsjednika Narodnog odbora sreza Prijedor. Istovremeno je bio poslanik republičke skupštine BiH u više saziva, zatim generalni direktor Železare Zenica, član republičkog odbora SSRN BiH, a od 1959. do 1965. godine bio je član CK SK BiH.

Rade Bašić se više od 30 godina uspešno bavi publicistikom i književnim stvaralaštvom. Do sada je objavio sedam knjiga s tematikom iz NOB-e i socijalističke revolucije. Sem toga, bavi se i scenarističkim radom (njegova su značajna ostvarenja filmovi „Kozara“ i „Doktor Mladen“). Živi u Beogradu, i aktivan je društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Lu.)

BATKO Valentina KARLO DRAGO

Rođen je 17. maja 1907. godine u Sarajevu, u siromašnoj radničkoj porodici.

Rano detinjstvo, do svoje sedme godine, proveo je u Sarajevu, a posle toga u Mostaru, gde je njegov otac bio premešten. U Mostaru je završio osnovnu i zanatsku školu i naučio bravarski zanat, posle čega se zaposlio u mostarskoj železničkoj radionici.

Kao i mnogi metalci, i Karlo se vrlo rano počeo interesovati za političke i društvene probleme radničke klase. U osamnaestoj godini već aktivno učestvuje u naprednom radnič-

kom pokretu Mostara. Član KPJ postao je 1928. posle nepeune tri godine aktivnog rada.

Pripadao je drugoj generaciji istaknutih mostarskih komunista, koja se pojavila posle Gojka Vukovića, Save Neimarovića, Ivana Krdelja, Riste Stefanovića, Rada Bitange i drugih. Pripadao je onoj generaciji koja će se kaliti u šestojanuarskoj diktaturi, koja se tako nemilosrdno sručila na celu radničku klasu Jugoslavije, a posebno na njene najistaknutije borce — aktiviste Komunističke partije.

Karlo Batko je 1929. osuđen na dve godine robije, koju je izdržao u kaznionici za političke osuđenike u Brestskoj Mitrovici. Mladi komunist učestvovao je u svim akcijama robijaša, počev od štrajka gladu do martiljovog izučavanja marksističko-lenjinstičke teorije. Bila je to za Batka nova škola, koja mu je pomogla da posle izlaska s robije još odlučnije obavija zadatke koje je pred njega postavljala Partija.

Nastavio je revolucionarni rad u Mostaru. Kako se nalazio na listi „opasnih“ po državni poredak, najčešće je bio bez zaposlenja. No, bez obzira na sve lične teškoće, on se posvetio organizacionom sređivanju i uvršćenju redova KPJ u gradu na Neretvi, i šire.

Period 1931—1941. bio je ispunjen uspešnim nastupom mostarskog proletarijata. U štrajkove, demonstracije i druge akcije utkano je i ime Karla Batka. Bio je član Mesnog komiteta KPJ za Mostar i član Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu, a u periodu 1938—1939. i član KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Za deceniju nesebičnog angažovanja u revolucionarnom pokretu, Batko je uticao na vaspitane mnogih komunista i skojevaca i doprineo da Mostar dobije vidnu ulogu u oslobodilačkom ratu i revoluciji. U tom periodu često je hapšen, zatvaran po više meseci i tučen, ali je uvek svojim držanjem služio

primerom kako se valja vladati pred klasnim neprijateljem.

U julu 1941. stupio je u redove prvih boraca koje je rukovodstvo Partije uputilo iz Mostara da pomognu ustaničkim snagama istočne Hercegovine. Karlo je krajem avgusta u nevesinjskom, zatim u bičlečkom kraju, gde učestvuje u borbama kod Divina, Fatnice i Plane; izvesno vreme nalazi se u stolačkom kraju, vraća se u Mostar i po zadatku odlazi na sever, na dužnost sekretara Okružnog komiteta KPJ Kalinovik-Foča. Bio je i politički komesar čete i bataljona u odredu. Svojim zalaganjem najviše je doprineo da se trećoj neprijateljskoj ofanzivi, maja—juna 1942. godine, odriže jezgro boraca Kalinovičkog partizanskog odreda, s kojim se uključio u sastav novoformirane 10. hercegovačke brigade, u kojoj je bio na dužnosti zamjenika političkog komesara čete i 5. bataljona.

U svakoj prilici bio je primeran rukovodilac i stoga je uživao najveće poštovanje i ugled kod svojih boraca. Njegov autoritet rukovodioca i heroizam došli su do izražaja u bici na Neretvi, u kojoj je njegova jedinica danima branila živote ranjenika, odbijajući napade brojno jačih i opremljenijih neprijatelja. U tim borbama ugasio se život Karla Batka. Hrabro je poginuo na zadatku Partije, u službi naroda Jugoslavije, od neprijateljske avionske bombe, 2. marta 1943. godine, kod sela Bijela, kod Konjica.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (Raf. B.)

BATRNEK Stjepana IGNJO MALI

Ignjo Batnek je rođen 30. siječnja 1923. godine u Čepinu, kod Osijeka, Hrvatska. Otac mu je bio radnik, i godinama je radio sa zidarima u Čepinu, Osijeku i okolici. Batnekovi su porijeklom Slovaci; ali, kako su se već prije 160 i više godina doselili, potpuno su se srodili s domaćim življem. Ipak, još i danas, dio mjesta u kojem su stanovali Batnekovi, naziva se „tockim“, odnosno slovačkim krajem.

Po zanimanju bio je zemljoradnik, a izvjesno vrijeme i tesarski radnik.

Ljeti 1938. godine dolazi u dodir s komunistima i počinje proučavanje komunističke i druge napredne literature.

Iako nije bio u odredima, još od 1941. aktivno sudjeluje u NOP-u. Od prvih dana ustanka organizirano je, kao skojevac, rukovođenje akcijama rezanja telefonskih stupova na pruzi Osijek — Đakovo, akcijama paljenja žita i vršalica koje je koristio neprijatelj, a radio je i na prikupljanju oružja za partizanske jedinice.

Početkom rata postao je kurir. Tokom cijele 1942. godine održavao je vezu Osijek — Čepin. Početkom 1943. godine, primljen je u KP Jugoslavije i postaje članom Kotarskog komiteta KP Hrvatske za Osijek. Iste godine postavljen je za sekretara Kotarskog komiteta SKOJ-a.

Do 1943. godine sudjeluje u gotovo svim diverzijama i sabotажama u kotaru Osijek. S grupom skojevaca razoruзao je, u Čepinu, žandarmerijsku stanicu, bez gubitaka u svojoj

grupi. Usred dana odveзao je, na biciklu, kroz ustaške i gestapovske patrole, u Osijek, ilegalca Salaja, za kojim je izdata tjeralica.

Od 1943. godine, Ignjo Batnek, kao član KP Jugoslavije i sekretar Kotarskog komiteta SKOJ-a preuzima još složenije zadatke. Pod njegovim vodstvom, svakog dana je omladina Dopsina, Čepina, Bobote, Brodanaca, Bijelog Brda i ostalih oslobođenih teritorija kretala u jedinice. On se, međutim, uvijek vraćao na teren Osijeka, šada već s ilegalnim imenom, „Mali“ (bio je izrazito visok), gdje nastavlja diverzantske akcije. S udarnom grupom napada Bizovac, gestapovce u Krndiji, ustaše u Martincima, Koritno, prugu Osijek — Vrpolje, svega četiri kilometra od Osijeka, gestapovci u Jovanovcu (pri tom je ubio dva gestapovca da bi spasio dvojicu drugova), pali žito i vrsalice na veleposjedima Bare, Ovcare i oko Dopsina.

Posebno se istakao u akcijama na kudjeljaru (preobučen u odijelo gestapovca, razoruзao je, s još jednim članom Kotarskog komiteta SKOJ-a 25 domobrana s oficirima, a zatim zapalio tvornicu). U Vladislavcima zarobio je nekoliko Nijemaca i zapalio kamion, zatim razoruзao petoricu domobrana i, usred dana, ušao u Osijek, gdje je zarobio pet policajaca. U napadu na neprijateljski garnizon u Čepinu

s tridesetericom drugova, napao je i protjerao nekoliko puta brojnije ustaške jedinice. Te smjele akcije pogodovala su stvaranju legendi o neuništivosti partizana.

Poslije napada na Čepin, mobilizirao je oko 150 omladinaca iz sela. Sa svojom grupom napao je radnu bojnu, i pri tom zarobio 30 domobrana; napao je i logor njemačke radne službe u Josipovcu, kada je zarobljeno oko stotinu mladića njemačke narodnosti i sprovedeno u Zvečevu.

Ispljojavao je veliku hrabrost i odvažnost, posebiце u vrijeme posljednje neprijateljske ofanzive na Sloveniju.

Krajem 1944. i početkom 1945. godine, Komitet prelazi na oslobođeni teritorij, u Bačku, a on, s nekolicinom drugova, ostaje na terenu kotara Osijek, gdje djeluje u znatno težim uvjetima. U to vrijeme jedva je izbjegao opkoljavanje u šumi kod Koprivnice (cijelog dana stajao je u vodi Vuke).

Pred kraj rata, u naporima da se prebaci na oslobođeni teritorij, uspostavlja vezu u Osijeku, gdje ga, zbog izdaje polkzavčaca, opkoljavaju i teško ranjavaju ustaše u Zelenom Polju, 26. veljače 1945. godine.

Ubija se, poslije duge borbe, posljednjom bombom, da živ ne padne neprijateljima u ruke.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (Ilg.Gr.)

BEBLER Božezara ALEŠ PRIMOŽ

Rođen je 8. juna 1907. u Idriji, Slovenija. Odrastao je u građanskoj porodici u Celju, gde je završio osam razreda gimnazije. Na ljubljanskom Univerzitetu je studirao prava i bio aktivan u naprednom studentskom pokretu. Godine 1925. postao je član SKOJ-a, a član KP Jugoslavije 6. januara 1929. godine. Kraljevska diktatura (6. januara 1929.) najsurovije je udarila po komunistima, pa je veliki broj njih morao po nekoliko godina na robiju. Bebler je tada emigrirao u Francusku i nastavio pravne studije u Parizu, gde je 1930. doktorirao. Posle završenih studija živeo je, kao politički emigrant, u raznim evropskim zemljama: Francuskoj, Belgiji, Sovjetskom Savezu i drugim i prvenstveno se bavio publicističkom delatnošću. Godine 1937. učestvovao je u španskom građanskom ratu, pod imenom Andre Kobal, i postao zamenik političkog komesara 15. internacionalne brigade. Bio je dva puta ranjen: drugi put u napadu na Saragosu, teško. Na kraju građanskog rata, postao je kapetan španske republikanske vojske. Godine 1938, preko Francuske i Švajcarske, vratio se u Jugoslaviju. Kratko vreme je radio u Odeljenju

za agitaciju i propagandu Centralnog komiteta KP Slovenije, ali je uskoro pao u ruke policiji i godinu dana proveo u zatvoru. Godine 1940. i 1941. bio je zamenik sekretara CK KP Slovenije za agitaciju i propagandu. Aleš Bebler pripada najistaknutijim ličnostima slovenačkog narodnoslobodilačkog pokreta jer je vršio vrlo odgovorne političke dužnosti. Na Sveslovenačkoj partijskoj konferenciji, 1. i 2. juna 1941. u Ljubljani, on daje učesnicima uputstva za vojne pripreme za oružani usta-

nak, a 22. juna je, na sednici Centralnog komiteta KP Slovenije, u Bernardovoj kući u Ljubljani, kad je ustanovljen Glavni štab slovenačke partizanske vojske, imenovan za zamenika komandanta Glavnog štaba. Do odlaska iz Ljubljane, pojedini članovi rukovodstva su obilazili partizanske jedinice i davali im uputstva za rad, a među njima je i Aleš Bebler, koji znalacki primenjuje iskustva stečena u Španiji i prenosi ih na mlade partizanske čete koje su tek bile u formiranju. Glavni štab je, koncentracijom partizanskih snaga u Oslenskoj, nameravao da povede u ustanak stanovništvo koje su Nemci hteli da isele, i time da spreči iseljavanje. Zato je, u noći između 2. i 3. novembra 1941. četa od 31 partizana, pod rukovodstvom Mihe Marinka i Aleša Beblera, napala nemačko uporište na Bučki Ali, napad nije uspeo. Marta 1942. Bebler je iz Ljubljane, u svojstvu zamenika komandanta Glavnog štaba Slovenije, otišao na Mokrec sa značajnim političkim i vojnim zadacima. Ondane je s grupom boraca otišao na Travnu goru, a onda na Kočevsko, sa zadatkom da ustanovi i pregleda brojno stanje, naoružanje i moral partizanskih četa u Dolenskoj i Notranjskoj. Tamo je organizovao Južnodolenski bataljon, koji je, posle formiranja Notranjskog odreda, dobio ime Drugi bataljon notranjskog odreda

(Kočevski bataljon). Posle formiranja grupe odreda Bebler je, aprila 1942, imenovan za politkomesara Treće grupe odreda. Uspostavio je tesne veze s hrvatskim partizanima s kojima je počela uspešna saradnja. Upravo je Treća grupa odreda svojim mnogim akcijama oslobodila široku teritoriju u Dolenskoj i Notranjskoj. Još u toku italijanske ofanzive, CK KPS i izvršni odbor Osvobodilne fronte poslali su Beblera, kao svoga poverenika u Slovenačko primorje. Tu je postao član Pokrajinskog komiteta KPS i Pokrajinskog odbora OF. U jesen 1944. CK KPS ga je za kratko vreme poslao i u Štajersku da tamo ispita i reši probleme koji su nastali zbog gestapovaca koji su se ubacivali u partizanske jedinice. Posle povratka iz Štajerske, Bebler je postao urednik „Ljudske pravice“, i na tom položaju je ostao do kraja rata. Učestvovao je na zboru izaslanika slovenačkog naroda u Kočevju od 1. do 3. oktobra 1943, i na prvom zasedanju SNOS u Črnomlju, 19. i 20. februara 1944. Bio je član AVNOJ-a. Petog maja 1945. u Ajdovšćini je obrazovana prva slovenačka vlada. U njoj je bio ministar finansija.

Posle rata je bio ministar finansija u prvoj slovenačkoj vladi. Decembra 1945. je prešao u diplomatsku službu, i postao pomoćnik ministra spoljnjih poslova. U toj funkciji je učestvovao na svim važnijim međunarodnim konferencijama i sastancima. Bio je član Jugoslovenske delegacije na zasedanju Saveta četvorice ministara spoljnjih poslova na pripremama ugovora o miru s Italijom i drugim zemljama, i član delegacije na mirovnoj konferenciji u Parizu, 1946. godine. Godine 1948. u Beogradu, bio je na čelu jugoslovenske delegacije, na Dunavskoj konferenciji. Kao jugoslovenski delegat, je učestvovao na prvih šest zasedanja Generalne skupštine Organizacije ujedinjenih nacija. Od 1950. do 1951. godine bio je u Njujorku stalni predstavnik Jugoslavije pri OUN i u tom svojstvu predstavnik u Savetu bezbednosti. Pomoćnik ministra spoljnjih poslova postao je 1952. godine. Posle reorganizacije ministarstva u Državni sekretarijat početkom 1953. postaje državni podsekretar za spoljne poslove. S tog položaja je otišao za ambasadora u Francusku. Kasnije je postao predsednik odbora za spoljne poslove Savezne narodne skupštine, a potom ambasador u Indoneziji. Godine 1963. izabran je za sudiju Ustavnog suda Jugoslavije, a zatim, od 1967. godine, za člana Saveta Federacije. Kao predstavnik SK Jugoslavije, učestvovao je na Azijskoj socijalističkoj konferenciji u Rangunju, 1953. godine. Više puta je bio biran za predsednika Jugoslovenskog udruženja za Ujedinjene nacije i za predsednika Svetske federacije udruženja za Ujedinjene nacije. Bio je do smrti u toj organi-

zaciji počasni predsednik, član Indijskog saveta za kulturne veze. Bio je poslanik prvog, drugog i četvrtog saziva Narodne skupštine Jugoslavije, član izvršnog komiteta SKJ i član CK SK Slovenije, član Glavnog odbora Socijalističkog saveza Slovenije i član Savezne konferencije socijalističkog saveza Jugoslavije, predsednik Saveznog saveta za zaštitu čovekove sredine, predsednik Saveza španskih boraca Jugoslavije, član Predsedništva Saveznog odbora SUBNOR-a i član Upravnog odbora Slovenije za Ujedinjene nacije. Bavio se publicistikom, i pored ostalog, 1954. objavio knjigu „Potovanje po sončnim deželah“, godine 1965. studije o Maleziji i Jugoistočnoj Aziji, 1966. „Otroci zemlje in morja“, 1972. studiju „Nacionalna suverenost u nuklearni dobi“, a 1981. „Čez drn in strm“. Nosilac je partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja. Odlikovan je Ordenom narodnog heroja 22. jula 1953. godine. Preminuo je u Ljubljani avgusta 1981. (M. Zg.)

BEKTEŠI *Ahmata* MUHAREM

Rođen je 1921. godine u Kosovskoj Mitrovici. Iako u Mitrovici nije bilo srednje škole, Muharemov otac je odlučio da po svaku cenu dalje školuje sina. Tako, posle jedne preskočene školske godine, Muharem Bekteši s nekolicinom drugova putuje u Sarajevo da bi se upisao u srednju tehničku školu. Međutim, školska uprava ga nije prihvatila, navodeći razlog da ne upisuje kandidate s „preskočenom“ školskom godinom.

Vrativši se u rodnu Mitrovicu, upisuje se na mašinski odelj Znanstvske škole. Iz dana u dan postaje sve zreliji i svesniji. Razmišlja o položaju ljudi u gradu i njegovoj okolini. Druži se s istomišljenicima i postaje jedan od najaktivnijih članova napredne omladine u Mitrovici, a 1939. godine primljen je u SKOJ. Iste godine izabran je za sekretara SKOJ-a u Znanstskoj školi.

Muharem Bekteši se sve više ističe u redovima revolucionarnih snaga grada i sve više mrzi vladajući režim. Školska organizacija SKOJ-a razvija, pod Bekteševim rukovodstvom, sve širu aktivnost; i 1940. organizuje štrajk učenika u znak protesta protiv režima i njegove uprave u školi. Policijski i uprava ugušuju štrajk i preduzimaju mere protiv organizatora. Bektešija isključuju iz škole, ali za kratko. Njegovi drugovi skojevi organizuju i drugi štrajk i zahtevaju da se školska i policijska odluka poništi i njihov drug vrati u školsku klupe. Omladinci su istrajali do kraja, i Bekteši je vraćen u školu.

Posle kapitulacije stare Jugoslavije, Mesni komitet KPJ, u okviru razmatranja političkog

stanja u Mitrovici, zaključio je da je gradska pošta centralni korespondentivni neprijateljski objekt i da bi u njoj valjalo imati svog čoveka. Ovaj zadatak trebalo je da obavi Bekteši, i on prekida dalje školovanje. Savladao je i nemački jezik i metode dešifrovanja. Tako, sve neprijateljska pošta u Mitrovici odlazi u dva pravca — adresantima i u ruke Mesnog komiteta KPJ.

Po partizanskom zadatku, 1943. godine prelazi u Prizen i radi u ilegalnosti, a zatim se priključuje Šarskom odredu. Međutim, oseća se potreba za kadrovima u pozadini; na predlog drugova, ponovo se vraća u Prizen, u ilegalnost.

U podrumu jedne prizrenske kuće Bekteši neumorno radi. Piše, prevodi i štampa materijale i održava veze s partijskim organizacijama Prištine, Đakovice, Orahovice...

I pored stalne opasnosti, odlazio je i na sastanke na terenu. Na putu od Orahovice prema Đakovici, 1943. godine, kada je s još četvoricom drugova išao na jedan od tih terenskih sastanaka, iznenadila ih je policija. Usledila je naredba da se predaaju. Bekteši i njegovi drugovi su zastali ali bez pomisli na predaju. Počela je obostrana paljba. Međutim,

ubrzo su ostali opkoljeni u obruču, bez ijednog metka. Bili su zarobljeni. Osuđeni su na pet godina strogog zatvora i upućeni na izdržavanje kazne u Tiranu.

U tiranskom zatvoru Bekteši saznaje za ovađnju živu aktivnost komunističke upoznaje se s brojnim drugovima. Jedne majske noći 1944. godine, na vrata njegove — odnosno zajedničke zatvorske sobe — ušao je šef policije i grubo naredio da Srbi i Crnogorci stanu na jednu, a Albanci na drugu stranu. Bekteši je prozeo šta neprijatelj namerala sa srpskim i crnogorskim komunistima. Ponosno se uspravio i stao ispred policijskog komesa-

ra. Zapretio mu je golim pesnicama. Ali, njegove prkosne i gnevne uzvike prekratio je revolverski pucanj.

Život mladog Beketšija ugašen je u zatvorskoj sobi pred golurkim zatečenim drugovima. Njegova mlada krv pokolebala je policijskog kon. esera u njegovoj podloj nameri, pa se povukao.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1952. godine. (S. Li.)

BELIČ Jožeta MALČI

Rođena je 7. jula 1908. godine u Ljubljani, Slovenija.

Malči je bila četvrto dete svesne radničke porodice. Bila je trgovački pomoćnik. Poslednje godine pred smrt bila je blagajnik u Radničkom konzumu na Viču. S naprednim radničkim pokretom povezala se kad je postala član radničkog kulturno-prosvetnog društva „Svoboda“. Još aktivnije se uključila u pokret kao službenik Konzuma, koji je nazivan „Crvenim konzumom“. Kao simpatizer Komunističke partije, poslednjih godina pred rat učestvovala je u „Taborima“, u akcijama protiv skupocice i za odbranu zemlje koje je organizovala Komunistička partija.

Čim je zemlja okupirana, ona se uključila u prve akcije otpora. Skupljala je i skrivala oružje i pomoć za izbeglice koji su došli u Ljubljani s teritorije koju su okupirali Nemci. Odmah posle osnivanja Osvobodilne fronte, uključila se u njen rad i propagirala je među poznanicima.

Malči je bila tiha, skromna, ali uvek vedar i srdačan čovek, spremna da svakom pomogne. Omiljena od svih, postizala je izvanredne uspehe u širenju Osvobodilne fronte i duha otpora. Uskoro je postala sekretar uličnog odbora OF, a već u jesen 1941. održavala je i veze između Ljubljane i Dolomita. Početkom 1942. je postala kandidat, a u martu ili aprilu 1942. član Komunističke partije.

U proleće 1942. postala je sekretar odbora OF na kvart Vič—Bonifacije. Pored toga je i dalje održavala veze s Dolomitima. U Rejnskom odboru Slovenačke narodne pomoći za Vič bio joj je poveren sektor za staranje o zatvorenicima i internircima. Bila je zamjenik komandanta Narodne zaštite za Vič, a izvesno vreme, u toku 1942. i sekretar Rejnskog odbora OF za Vič.

Sredinom januara 1943. fašisti su uhapsili preko 20 aktivista s Tršćanske ceste na Viču, i neko od njih je na saslušanju priznao da je dobijao uputstva za rad od Malči Beličeve. Otkrili su njen ilegalni stan, i 26. januara su je fašisti odveli u karabinjersku stanicu na Rimskoj cesti. Kad su je neki zatvorenici teretili

tvrdi da je radila s njima, ona se nepokolebljivo držala izjave da je po sopstvenoj inicijativi skupljala pomoć za one koji trpe u fašističkim zatvorima. Sve drugo je poticala, i nikakvim mučenjem nisu uspjeli od nje dobiti ni reči priznanja. Od hapšenja do smrti nije dobila ni mrvice hrane ni kapi vode. Mislili su da će, tako oslabljena, klonuti.

Po stražaru Slovincu, koji je, kao i većina slovenačkih policajaca i čuvara, bio povezan s oslobodilačkim pokretom, poslala je kući dve tajne poruke. U prvoj je javila ko je od zatvorenih koga izdao, a drugim pisamcem oprostila se od svojih. U njemu je napisala i ove reči: „Sudeno mi je da umrem u mukama. Radije ću umreti nego da se bezbroj drugih nadu na ovom putu“.

Tridesetog januara su fašisti zahtevali od Malči da potpiše zapisnik s izjavama i priznanjima, koje nikad nije dala. Te zahteve je Malči odlučno odbila. Opet je počelo mučenje, kome je sutradan, 31. januara podlegla. Fašisti su njeno telo prebacili u mrtvačnicu na Žalama, i njenoj porodici saopštili da se obasila u zatvoru. Posle mnogih molbi, dopustili su da bude sahranjena na Viču, ali samo u prisustvu članova uže porodice.

Rejnski odbor OF za Vič je poručio Albini Gorkič da telo Malči tajno pregleda i da utvrdi uzrok smrti. Pored kovčega je stražarju okupatorski vojnik, koji nije puštao nikoga da pride. Jednom starom čuvaru je uspjelo da odmami vojnika na zakusku, i Albina je za to vreme pregledala Malči. Na vratu su bili tragovi davljenja, na slepoočnicama podbuli crni otoci, jedna ruka stlomljena, po grudima takođe crni otoci, nekoliko rebara stlomljeno, zatiljak takođe. Zapisnik s ovim konstatacijama Albina je predala rejnskom obavешtaju.

Vest o ovom zločinu okupatora pronela se velikom brzinom celom Ljubljanom. Osvobo-

dila fronta je pripremala komemoraciju na Malčinom grobu. Mada su fašisti objavili da će uhapsiti sve koji dodu na pogreb osim članova najuže porodice, pored groba se okupilo više od hiljadu pet stotina ljudi iz svih delova Ljubljane, koji su po poklonili Malčinoj žrtvi i njen kovčeg zasuli cvećem.

List oslobodilačkog pokreta, „Narod v ječi“ (Narod u tamnici), koji je izišao nekoliko dana kasnije, posvetio je tekst Malči Beličevoj i njenom junačkom držanju. Na kraju je rečeno: „Slovenački narod će umeti da ceni žrtvu Malči Beličeve.“

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (M. Če.)

BELINIĆ Bartola MARKO

Rođen je 13. avgusta 1911. u Jakovlju, Donja Stubica, Hrvatska. Sin zagorskih seljaka, Belinić je u zavičaju upoznao samo siromaštvo i težak rad. U zagrebačkoj radničkoj sredini formirao se u istaknutog revolucionara, koji je lični život podredio interesima svoje klase i naroda. Kao jedanaestogodišnji dječak došao je u Zagreb na učenje krznarskog zanata, a tri godine kasnije već je aktivan član radničkih kulturnih i sportskih društava. Od najranije mladosti pokazao je posebnu sklonost za rad u klasnim radničkim sindikatima, i tom svom opredeljenju za neposredan rad s masama, u bazama Pokreta, ostao će vjeran za cijelo vrijeme svoje revolucionarne djelatnosti.

Kao nadaren i bistar mladić, sposoban organizator i sugovornik koji govori jezikom razumljivim radniku, Belinić je bio omiljen naročito u radničkim četvrtima. Umio je da neorganizirani bunt usmjeri revolucionarnom cilju. Takvog rukovodioca, uvjerljivog tumača političke linije i programa Komunističke partije Jugoslavije, zagrebačka partijska organizacija primila je u svoje redove kad se već oporavila od udaraca šestojanuarske diktature, i kad je odlukama IV konferencije KPJ revolucionarni pokret radničke klase dobio čvrstu platformu i široki zamah upravo u njegovoj proleterskoj osnovici.

Belinić je primljen u KPJ 5. decembra 1934. a 1935. sekretar je Petog revolucionarnog komiteta — područja najrevolucionarnije zagrebačke četvrti, Trešnjevke, koju su sami radnici prozvali „Crvenom republikom“. U decembru 1935. on je sekretar Mjesnog komiteta KP Hrvatske za Zagreb. U neprekidnoj političkoj djelatnosti Belinić je, početkom 1936. uhapšen, ali ga je, u oktobru iste godine, zbog nedostatka dokaza, Sud oslobodio. Od 1937. djeluje u Varaždinu u URS-ovim sindikatima, kao profesionalni tajnik Saveza tekstilno-odje-

vnih radnika, a od februara 1938. i kao član Okružnog komiteta KP Hrvatske za Varaždin.

No, uz sve obaveze u Zagrebu, i potom u Varaždinu, ne zaboravlja zavičaj. Organizira, 1937. i prvu partijsku organizaciju u Oroslavju.

Ta mnogostrana Belinićeva politička djelatnost — od svakodnevnih profesionalnih obaveza na pregovorima s poslodavcima i borbi za priznavanje i potpisivanje kolektivnih ugovora u pojedinim tvornicama, do ilegalne organizacije demonstracija ili štrajkova — nije mogla ostati nepoznata policiji. U avgustu 1938. ponovo je uhapšen, u novembru 1939. dobija izgon iz Varaždina, a u decembru iste godine upućen je u Lepoglavu. Kada se (u martu 1940) vratio iz Lepoglave, opet ulazi u URSSJ, kao profesionalni sindikalni funkcioner, tu djeluje do raspuštanja tih sindikata, odnosno do njegova ponovnog hapšenja, potkraj 1940. godine. Bilo je to Belinićevo posljednje hapšenje. Ovaj je put uspio pobjeći iz vlaka kojim je ponovno upućen u Lepoglavu. Otda živi u ilegalnosti, i do okupacije zemlje djeluje kao profesionalni partijski radnik.

Uz ove svoje obaveze, Belinić je stizao da praktičnu djelatnost sindikalnog i partijskog rukovodioca dopuni i pisanom riječju u radničkom štampi. Redovno je surađivao u „Radniku“ (1937) i „Radničkom tjedniku“ (1938—1939).

Okupaciju zemlje Belinić je dočekao kao član Mjesnog komiteta KP Hrvatske za Zagreb. Od prvih dana oružane borbe, prekaljeni i iskusni revolucionar preuzima najodgovornije političke i vojne funkcije. Organizira Prvi zagorski partizanski odred, član je Povjerenstva CK KP Hrvatske za Zagreb, član Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku oblast, politički komesar Druge operativne zone, a od novembra 1943. član Politburoa CK KP Hrvatske. U vrijeme NOR-a Belinić se posebno

angažirao da oživotvori revolucionarne ciljeve kojima se posvetio od najranije mladosti: jedan je od osnivača prvih narodnooslobodilačkih odbora na oslobođenoj teritoriji u Hrvatskoj, i beskompromisan borac za izgradnju narodne vlasti. Biran je i u najviše predstavničke organe zemlje (od njihova konstituiranja): AVNJO i AVNOH.

Poslije oslobođenja Jugoslavije, Belinić se izvjesno vrijeme opet vraća sindikalnoj djelatnosti, kao predsjednik Zemaljskog vijeća Saveza sindikata Hrvatske; zatim je biran za predsjednika Oblasnog narodnog odbora i sekretara Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku oblast, a od 1945. do 1969. i za poslanika u Saboru Hrvatske i Saveznoj narodnoj skupštini. Istodobno je bio i član Politburoa, odnosno Izvršnog komiteta, CK SK Hrvatske i član CK SK Jugoslavije, a također i član Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske. Od Osnivačkog kongresa SUBNOR-a Jugoslavije do 1969. bio je član Predsjedništva njegova Centralnog odbora, a od 1961. do 1969. i predsjednik SUBNOR-a Hrvatske. Danas je član Savjeta Republike Hrvatske.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (V. Raj.)

BELIČIĆ Vidaka SAVO

Rođen je 30. novembra 1904. u selu Hrgud kod Stoca, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Još kao dječak od 11 godina doživio je, s cijelom porodicom, proganjanja i šikaniranja austro-ugarskih vlasti. Dva njegova strica odbila su da idu u austro-ugarsku vojsku tokom 1915. godine; i austro-ugarske vlasti su hapšile članove uže i šire Savine porodice. Već tada je shvatio šta je okupator, i u njemu se razvija slobodarski duh.

Bio je prisiljen da se bavi najrazličitijim poslovima da bi obezbijedio najnužnija sredstva za život. Odlazio je od mjesta do mjesta i upoznao radnike u Stocu, Čapljini i Mostaru.

Poslije okupacije zemlje vraća se u rodno mjesto Hrgud. Radio je na pripremanja ustanaka. Prva hapšenja uglednijih ličnosti srpskog i muslimanskog življa doživio je u Stocu. Javno je protestovao protiv napada na mirne i poštene ljude. Kad su ustaške vlasti imale namjeru da ga uhapse, pritekli su mu u pomoć pojedinci iz porodica Rizvanlagovića i Buzaljika i savetovali mu da se što prije skloni u Hrgud, što je Savo i učinio. Obilazio je okolna mjesta, razobličavao politiku okupatora i njegovih slugu. Pod njegovim rukovodstvom, 28. juna 1941, razbijena je jedna ustaška kolona. Ovaj uspjeh imao je jako moralno dejstvo na sve

ustanike u Hrgudu i okolini. Član KPJ postao je 1941. godine.

Učestvovao je u borbi na Trusini početkom jula 1941. godine. Savo se nije povukao s ostalim ustanicima, već se prebacio iz leđa ustaških snaga. Noću između 7. i 8. jula sačekao je kolonu ustaša iz pravca sela Dabrica. Iako je bio sâm, otvorio je vatru i komandovao četama, koje nisu postojele, da krenu na jurš. Neprijatelj se dao u bjekstvo i Hrgud nije bio spaljen.

U julu i avgustu okupio je ljude oko sebe i organizovao obuku mladića koji nisu znali da rukuju oružjem. Krajem avgusta 1941. objedinjena napada na žandarmerijsku stanicu Berković u Dabru, Savo se odlučno suprotstavio pokušaju četnika da vrše teror nad muslimanskim življem i svojim borcima tumaćio politiku bratstva i jedinstva naroda u oslobodilačkoj borbi.

U septembru i oktobru radio je na stvaranju i učvršćivanju partizanskih jedinica i postao komandir čete. U decembru 1941. objedinjene su sve čete s prostora Dabra, Hrguda, Vlahovića i Ploplota u Stolački partizanski bataljon. Za komandanta bataljona postavljen je Savo Beličić. Uspješno je razbio prvu četničku jedinicu iz Dabra, onemogućio stvaranje četničke organizacije i svojim uticajem okupljao stanovništvo za NOP. Februara 1942. uspješno je organizovao napad bataljona na italijansku posadu na vrelu rijeke Bregove. Gotovo cijela četa Italijana iz garnizona Stolac, koja je poslata da intervenišu, pala je u zasjedu. Tada je zarobljeno oko 80 italijanskih vojnika s komandantom garnizona i velikom količinom oružja i opreme. Zarobio je četu pred samim ulazom u Stolac, a da mu nisu mogli ništa. Italijani su nudili pregovore i pismeno poslali prijedlog. Savo im je kratko odgovorio: „Italijanska vojska treba da ode iz naše zemlje da ostavi oružje i da plati ono što slobodarski duh.“

je opjačkal — tek onda možemo pregovarati“.

Savo se uspješno povezivao s Hrvatima i Muslimanima u Stocu i Dubravama. Prvi mlađi Muslimani iz Stoca, krajem 1941, došli su u Savinu četu na Hrgud. Početkom decembra 1941. u njegovoj kući formirana je prva partijska ćelija i boravilo vojno-političko rukovodstvo.

U prodroru Južnohercegovačkog NOP odreda s linije Stolac — Ljubinja ka Neretvi, 28. aprila 1942, poginuo je komandant Stoićkog bataljona Savo Belović.

Narodnim herojem proglašen je među prvim narodnim herojima Jugoslavije, avgusta 1942. godine. (Lj. B.)

BELJANSKI Marka JOVAN LALA

Rođen je 25. novembra 1901. u Zmajevu kod Vrbasa, Vojvodina. U Krušedol-Prnjavoru završio je osnovnu školu, a potom krojački zanat u Zmajevu.

Kao krojački radnik rano je prišao naprednom radničkom pokretu, i već 1921. godine postao član Nezavisnih sindikata. U komunističku partiju Jugoslavije primljen je 1926. u zagrebačkoj partijskoj organizaciji, a iste godine postao je i član Rejnskog komiteta KPJ za Četvrti rejon u Zagrebu. Kao partijski radnik, Beljanski je iz Zagreba otišao u Beograd, a potom u Crvenku, odakle je, zbog revolucionarnog rada, 19. januara 1929, bio proteran. Potom se nastanio u Novom Sadu, gde je nastavio revolucionarni rad, ali je već 1930. godine bio uhapšen i osuđen na 10 godina robjice, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Posle robjice, 1940, vratio se u Novi Sad, odakle je ubrzo bio proteran u Krušedol-Prnjavor.

U vreme nemačkog napada na Jugoslaviju, Beljanski se nalazio u selu, ali je odmah posle kapitulacije počeo da radi na jačanju partijske organizacije u iriškom srezu. Čim je uspostavio vezu s komunistima koji su pobjegli iz mitrovičkog zatvora, organizovao je grupu, otišao na Frušku goru i s njom stupio u Fruškogorski NOP odred. Već u jesen iste godine vratio se, po odluci Partije, u iriški srez i nastavio politički rad na terenu, obilazeći fruškogorska sela i održavajući sastanke, na kojima je agitovao za omasovljenje pokreta i skupljanje oružja i municije za borbu protiv okupatora.

Početkom 1942. Beljanski je iz iriškog sreza otišao, s još nekoliko drugova, u Podunavski odred u kome je postao politički komesar. U svim akcijama odreda ispoljio je veliku hrabrost, požrtvovanje i odlučnost, a posebno se istakao u borbi kod manastira Grgetega, gde je neprijatelj jakim snagama pokušao da uništi još nedovoljno učvršćeni partizanski odred. Zahvaljujući hrabrosti i odlučnosti Beljanskog, neprijatelj je odbijen i primoran da se povuče, ostavljajući na bojištu svoje mrtve.

Kasnije je Beljanski bio politički komesar Sremskog i Bosutskog odreda, član Glavnog štaba Vojvodine i komandant Sremske vojne oblasti. Bio je rezervni potpukovnik JNA. Umro je u Novom Sadu 1982. godine.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (M. And.)

BENČIĆ Franje DRAGOMIR

Rođen je 30. listopada 1911. godine u Puli, Hrvatska, u siromašnoj činovničkoj porodici.

Do 1941. godine bio je tehničar, odnosno absolvent Tehničkog fakulteta u Ljubljani. Osnovnu školu završio je u Puli, a gimnaziju u Ljubljani. Poslije toga, studirao je građevinar-

stvo na Tehničkom fakultetu u Ljubljani, gdje je pripadao naprednom studentskom pokretu. Kako mu roditelji nisu mogli osigurati dovoljno sredstava za studij, nekoliko puta prekida školovanje i nastoji da sam sebi osigura sredstva. Pred rat 1941. godine dolazi, zaposlen kao tehničar, u dodir s naprednim radnicima, te se približava i radničkom pokretu. U to vrijeme počinje proučavati marksističku i drugu naprednu literaturu.

Od lipnja 1941. godine priključuje se NOP-u, a u NOV odlazi travnja 1942. godine.

Travnja 1941. godine javlja se dobrovoljno u vojsku, da bi sudjelovao u odbrani zemlje. Odmah zatim je zatvoren, ali uspijeva pobjeći iz Ljubljane, te pomaže NOP i stvaranje prvih partizanskih oružanih jedinica: prikuplja materijalnu pomoć, raznosi naprednu literaturu i propagandni materijal.

Travnja 1942. godine stupa u 1. četu Notranjskog NOP odreda, a u junu postaje član KP Jugoslavije i politički komesar čete. Kasnije je bio politički komesar bataljona Dolomitskog odreda (od kraja 1942. godine), 1. istarske (od rujna 1943. godine) i 13. udarne brigade (na prijelazu iz 1943. u 1944. godinu), 14. divizije (od ožujka 1944. godine), Četvrtre operativne zone za Štajersku i Korušku (od kolovoza 1944. godine) i, najzad, 9. korpusa NOVJ (od ožujka 1945. godine). Na posljednjoj dužnosti dočekao je i oslobođenje zemlje.

Bio je primjieran i uspješan stariješina i posjedovao je izvanredne sposobnosti u rukovođenju jedinicama. Uvijek je sudjelovao u borbama jedinica kojima je rukovodio. Ranjen je tri puta u toku tri ratne godine (teško polovinom 1942. godine, kao politički komesar čete, i jula 1944. godine na Pohorju za istočnu hrabrošću i odvažnošću. Ipak, i u vremenu do ozdravljenja rukovodi jedinicama.

Poslije rata, biran je u Glavni odbor OF Slovenije, a bio je i tajnik Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora za Slovensko primorje i Istru. Zatim je postavljen za komandanta Jugoslovenskog odreda za Istru i Slovensko primorje. Diplomirao je građevinarstvo na Tehničkom fakultetu, i završio Višu vojnu akademiju JNA. Vršio je dužnosti zamjenika i načelnika Građevinske uprave DSNO-a i pomoćnika komandanta Zagrebačke vojne oblasti za političko-upravne poslove. Bio je i član Opunomoštva CK SK Jugoslavije za organizaciju Saveza komunista u JNA, i rukovodilac Opunomoštva CK za zagrebačku vojnu oblast.

Dragomir Benčić, inženjer građevinarstva i general-major JNA, umro je 23. lipnja 1967. godine, u Zagrebu.

Narodnim herojem proglašen je 21. studenog 1953. godine. (Ilg.G.)

BENDERAČ Jakše MANJULO MAJO

Rođen je 1912. godine u selu Klobuku kod Trebinja, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu i tri razreda gimnazije završio je u Trebinju, a Pješadijsku školu u Bileći. U Sinju i Splitu je službovao kao narednik jugoslovenske vojske. Tu se povezoao s učesnicima naprednog radničkog pokreta i članovima KPJ van kasarne. Razvijao je drugarski odnos prema vojnicima i izražavao prezir prema starješinstoj hijerarhiji, zbog čega je bio često kažnjavan. Zbog toga je premješten iz Dalmacije u Trebinje. Krajem februara 1937. godine napustio je svoju jedinicu u Artovcu, kod Gacka, da bi se priključio grupi dobrovoljaca za Španiju. U noći između 2. i 3. marta došao je u Čanji (nedaleko od Bara) i povezoao se sa grupom dobrovoljaca,

ali su tu otkriveni i pohapšeni. Majo je vraćen i zatvoren u Trebinju. Jedne noći je pokušao da savlada dvojicu stražara, ali mu je patrola onemogućila bjekstvo, pa je poslije toga bačen u samicu. Na osnovu Zakona o zaštiti države, Vojni sud ga je osudio na pet godina strogog zatvora. Izdržao je četiri godine, i pred drugi svjetski rat je uslovno pušten. Potom odlazi u Beograd, gdje se zapošljava kao grafički radnik u listu „Politika“. Poslije bombardovanja Beograda, 6. aprila 1941. godine Majo dobrovoljno stupa u vojsku, da se bori protiv fašističke agresije. U borbi s Nijemcima, dva puta je zarobljen, ali je oba puta uspio da pobjegne i da se uskoro vrati u rodni kraj. Na području Klobuka uključio se u rad na organizovanju ustanka. U junu i julu 1941. godine učestvovao je u prvim ustaničkim akcijama i borbama protiv ustaša i Italijana. S grupom boraca je 11. juna 1941. prvi otvorio vatru na ustaše u Lastvi, kod Trebinja. U julu je primljen u KPJ. Krajem avgusta, od manjih

gerilskih grupa unutar seoskih četa narodne vojske na području trebinjskog sreza formirana je prva partizanska četa. Majo Benderač je postavljen za komandira čete koja je oktobra ušla u sastav 3. partizanskog bataljona. Manjoloova četa je, 31. avgusta, zajedno s grahovskim četama, pod komandom Save Kovačevića, učestvovala u oslobodenju Lastve. Prvog novembra 1941. godine, u borbi s Italijanima na Klobuku zadržao je s jednim vojnom svoje čete motorizovanu kolonu jačine puka, koja je imala 12 tenkova. Borbu je vodio sve dok mu nije stiglo pojačanje, a onda je neprijateljska kolona razbijena. Poslije ove akcije oslobodena je Lastva. Januara 1942. godine, u sukobu s grupom četnika iz Ljutomira, Majo je teško ranjen. Postao je komandant partizanskog bataljona „Luka Vukalović“ 18. januara 1942. godine. Poginuo je 11. aprila 1942. godine, jurišajući na čelu svog bataljona na neprijateljsko uporište na Golom brdu, iznad Trebinja. Pokosio ga je mitraljeski rafal na brisanom prostoru pred utvrđenjem koje je bilo opasano betonskim zidom i bodljikavom žicom. Sahranjen je u selu Arandelovu, kod Lastve, zajedno sa četiri brata. Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N. Baj.)

BE NIĆ Marka MIJO

Rođen je 15. jula 1916. godine u Mrežničkim Novacima, Duga Resa, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Pet razreda osnovne škole završio je u selu Leskova, a kolarski zanat u Karlovcu. Prije odlaska u vojni rok, radi izvjesno vrijeme u Karlovcu, gdje se upoznaje s naprednim radničkim pokretom. Vojsku služi tri godine, u ratnoj mornarici, u Boki kotorskoj. I poslije vojske Mijo izvjesno vrijeme radi kod svoje kuće i u Karlovcu. Kao simpatizer Partije saraduje s komunistima Duge Rese i Karlovca. Na njegovu komunističko opredjeljenje posebno je uticao njegov brat Joža, komunist od 1938. godine. Desetog decembra 1941. godine, Be nić je otišao, s puškom i u vojničkoj uniformi, u partizane, na Kordunu. On je izvjesno vrijeme borac u partizanskom odredu „Dubrave“, zatim u 1. četi 1. bataljona II kordunaškog odreda. Kada je formirana proleterska četa na Kordunu, Mijo je u njoj postao komandir voda. Njegov dolazak, kao Hrvata, u partizanski odred „Dubrave“, koji je bio sastavljen od boraca uglavnom srpske narodnosti, pozitivno je djelovao na razvijanje zajedničke borbe srpskog i hrvatskog naroda u tom kraju. On je u prvim akcijama zapažen kao neustrašiv borac. Po-

sebno se ističe u borbi sa žandarmima kod Donjih Dubrava, 8. februara 1942, i u napadu na žandarmerijsku kolonu, 11. februara 1942, kod Gornjih Dubrava. U borbi partizani su zarobili 14 žandarma, 4 ubili i 2 ranili. Zaplijenili su 16 pušaka s ostalom vojnom spremom. Nekoliko dana vodi neprekidne borbe s Italijanima i žandarmima na cesti Slunji — Ogulin. Učestvuje u napadu na žandarmerijsku posadu u Primišlju i Toujskom Tržiću, gdje je zapažen kao izuzetno hrabar borac. Kod Veljuna, Be nić sa svojim vodom sprečava prodiranje neprijatelja u Veljun, koji je išao u pomoć opsjednutom garnizonu. Marta 1942, Mijo u sastavu proleterske čete učestvuje u borbama s neprijateljem na Kordunu. Početkom aprila 1942, sa svojim vodom proletera bio je, u pratnji članova GŠH s Korduna, iz

sela Močila u Drežnicu. Šestog aprila sukobio se sa 150 talijanskih vojnika u zaseoku Mišljenovići, kod Plaškog. Hrabri komandir je uzeo puškomitraljez i iz stojećeg stava tukao neprijatelja dok nije ubijen rafalom. Junačkim držanjem i rukovođenjem, Be nić omogućuje prolaz svojoj jedinici i doprinosi da se neprijatelj razbije, te zarobljava 40 Italijana i plijeni 28 pušaka, 7 mitraljeza i drugu vojnu opremu.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Du. Za.)

BE NUSSI MATTEO CIO

Rođen je 1906. godine u Rovinju, Hrvatska. Već kao četrnaestogodišnjak učestvuje u demonstracijama koje je protiv fašizma organizovala Socijalistička partija. Zapošleo se kao radnik u Tržiću, ali je 1924. otpušten. Tada se vraća i zapošljava u Rovinju. Prvog svibnja

1935. i 1937. godine ističe crvenu zastavu na zvoniku crkve, a zatim na dimnjaku mlina Čalò u Rovinju.

U proljeće 1943. fašisti ga odvođe u logor u Italiju. Poslije kapitulacije Italije, njemačkim trupama su pali u ruke fašistički logori. Zatočenici iz tih logora otpremljeni su u koncentracijske logore u Njemačku. S jednim transportom logoraša u Njemačku je trebalo da ode i Matteo Benussi. No on je iskočio iz vlaka i sretno stigao u Rovinj.

Uključuje se u narodnooslobodilački pokret: formira i predvodi grupu diverzanata. Grupa je izvela svoju prvu diverziju na željezničkoj pruzi u blizini Pule, u studenom 1943. godine. Od eksplozije mine uništena je lokomotiva i pet vagona. Nekoliko dana kasnije diverzantska grupa Cia bacila je u zrak vlak na

četu. Organiziran je prepad, u kojem je učestvovao i Matteo Benussi. Grupa boraca je 5. siječnja 1944. u 19,30 sati, ušla u Rovinj. I, dok su se ljudi šetali ulicama, grupa je ušla u zgradu u kojoj su bili okupljeni fašisti. Za to je trebalo mnogo odvažnosti, jer je kuća bila svega stotinjak metara udaljena od njemačke kasarne. Cio se s još jednim drugom uspeo stepenicama. Iznenađeno su upali u prostoriju i otvorili vatru na fašiste. Međutim, automat se zaglavio. Uvidjevši opasnost, Cio je upalio fitilj mine napravljene od riblje konzerve, a zatim ju je ubacio u prostoriju. Tek što su napustili zgradu, odjeknula je eksplozija. Bio je to kraj obnovljene fašističke organizacije u Rovinju.

Cio i njegovi mineri još su jednom, u travnju 1944. upali u okupirani Rovinj. Tada su zarobili dva finansia i minom uništili jedan brodčić u gradnji.

Iscrijen ratnim naporima, Matteo Benussi Cio umro je u Beogradu, 1951. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (A. Gi.)

BERNARD Jožeta JAKA

Rođen je 21. jula 1909. godine u selu Koritno, Radovljica, Slovenija. Roditelji su mu bili imućni zemljoradnici.

Jaka je završio osnovnu školu u selu Ribno, potom Nižu gimnaziju u Kranju i Srednjo-tehničku školu u Ljubljani. Posle školovanja, stupio je u Školu za rezervne oficire i postao rezervni inženjerski potporučnik.

Nekoliko godina je radio u raznim građevinskim preduzećima, potom postao suvlasnik u jednom, a neposredno pred rat osnovao je sopstveno preduzeće.

Iako sopstvenik preduzeća, on se drugarski ophodio prema radnicima. Aprilski rat 1941. dočekaao je u vojsci. Posle ustaske pobune u Hrvatskoj, vratio se kući razočaran. Posle povratka samoinicijativno je skupljao oružje i municiju i sve to krio u podrumu svoje kuće.

Bernard nije bio komunist, već svesni Slovenac i jugoslovenski patriot, uz to obrazovan čovek. Takav, predosećao je da će Nemci uskoro početi da progone Slovence.

Onog dana kad su Nemci napali Sovjetski Savez, našao se u jednoj gostionici. Komentariseo je taj rat i tvrdio da Nemci nikad neće pobediti. Neko ga je potkazaao, i žandarmi su odmah došli da ga uhapse, ali ga u gostionici više nije bilo: pobeogao je na Pokljuku, a tamo se nisu usudili da ga traže.

Kao i mnogi drugi, i Bernard se spremao da pobeogne u italijansku okupacionu zonu. Tada mu je brat Jože, inače građevinski rad-

nik, povezan s Partijom, savetovao da ostane u svom kraju i, kao rezervni oficir, pristupi partizanima. Bernard ga je poslušao.

U početku se krio na visoravni Jelovice, u obevoj šumskoj brvnari, s još nekoliko ilegalaca. Ova grupa se, krajem jula 1941. uključuje u Jelovsku partizansku četu, koja se 5. avgusta spojila s jeseniškom partizanskom četom, obrazujući bataljon „Ivan Cankar“. U njemu Bernard postaje vojni instruktor. Učestvuje 8. avgusta u borbi na Rženovom robu, na Jelovici, kad su se prvi put partizani sukobili s Nemcima u otvorenoj borbi.

Kasnije, Bernard učestvuje u mnogim akcijama i borbama. Rukovodi rekvizicijom brašna u mlinu Duplje, i prevozi ga u dva kamiona kroz Kranj; učestvuje u oslobađanju zatvorenika iz zatvora Škofja Loka; u uništavanju

pruzi Rovinj—Kantanan i srušila most na cesti kod Lirskog kanala. nakon ovih akcija, Cio i njegovi mineri poznati su po čitavoj Rovinjskijini. Matteo Benussi Cio dobiva u narodu naziv „Istarski Ilija Gromovnik“.

Početkom 1944. diverzantska grupa Mattea Benussi nalazi se u sastavu 3. istarske partizanske čete (rovinjske). Zajedno s ovom četom, grupa je izvela niz akcija. Tako su rovinjski mineri, zajedno s borcima 3. čete, napali neprijateljsku kolonu na cesti Rovinj—Bale, uništivši tom prilikom kamion i autobus; pokidali su telefonske vodove na potezu Bale—Dinjan—Sv. Vincent. Sam Matteo je, uz osiguranje koje mu je pružila 3. četa, ušao u Bale i kroz prozor ubacio minu u fašističku kasarnu. Nakon ovog Ciovog podviga, fašisti se još dugo nisu usudivali izići iz svojih skrovišta.

Kada su nacisti u Rovinju pokušali obnoviti fašističku organizaciju i za to pridobili petnaest starih fašista, rukovodstvo NOP-a je odlučilo da organizaciju razbije u samom za-

nemačke policijske patrolu u selu Rovte, pod Blegošem, kad su se od 50 policajaca spasla samo dvojica; u poznatijoj borbi kod Dražgoša (od 9. do 12. januara 1942), kad je bataljon izbacio iz stroja više stotina neprijateljskih vojnika. Posle ove borbe, bataljon se podelilo i otišao na zimovanje.

Kao komandir Seške partizanske čete, Bernard je, 16. februara 1942. zajedno s pratnikom Tonetom Demšarom, kod posedičnika Oblaka, u selu Stipnici, našao na nemačku skijašku patrolu koja je okopila kuću. Pratilac je odmah poginuo, dok se Bernard probio iz kuće, ali je tada teško ranjen. Da ga neprijatelj ne zarobi, ubio se sam. Lično vrlo hrabar, a uz to i sposoban vojni rukovodilac i organizator, krajem 1941. godine, bez kandidatskog staža, primljen je u Partiju.

Odlikovan je Ordenom narodnog heroja 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

Rođena je 16. decembra 1903. u Splitu, Hrvatska. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Splitu, a 1926. godine Filozofski fakultet u Ljubljani. Nemaština Ankinе siromašne činovničke porodice uticala je da se ona veoma rano opredeli za radnički pokret. Još na studijama je pripadala naprednom student-skom pokretu i kasnije, od 1926. do 1936. godine, kao profesor gimnazije u Splitu. Zbog propagiranja revolucionarnih i socijalističkih ideja kod svojih učenika, već na prvim koraci-ma pedagoškog poziva dolazila je u sukob sa

školskim vlastima. Pored toga, Anka je rastu-rala marksističku literaturu, a u januaru 1929. godine povezala se s Pokrajinskim komitetom KPH za Dalmaciju i aktivno radila u njegovoj tehnici. U članstvo KPJ primljena je 1934. godine, u Požearevu. Posle jedne provalе, 1936. godine, bila je uhapšena i osuđena, od Suda za zaštitu države u Beogradu, na dve godine robije. Kaznu je izdržala, od 1936. do 1938. godine, u Požarevcu. Povratkom u Split nastavi-la je revolucionarni rad, i 1939. godine ponovo je uhapšena i upućena u Lepogljavu.

Ubrzo je puštena na slobodu, ali je iz Splita proterana u Celje. Tu se povezala s partijskom organizacijom i nastavila da radi u Mesnom i Sreskom komitetu KPS Celje. U Celju se nije dugo zadržala, već je ilegalno prešla u Zagreb i zaposlila se. Odmah se uključila u rad Sindikata radnika i službenika prehrambene industrije. U vreme priprema za ustanak, kao član Pokrajinskog komiteta Na-rodne pomoći u Zagrebu, radi na okupljanju poštenih rodoljuba za borbu protiv okupatora i domaćih slugu. U tim danima bila je jedan od organizatora mnogobrojnih akcija i diverzija protiv ustaša i Nemaca. U martu 1942. godine

Anka se prebacila na partizansku slobodnu teritoriju i održavala vezu između ilegalnih partijskih radnika u Zagrebu i partijskih orga-nizacija u NOV Hrvatske. Kao član Biroa CK KP Hrvatske i instruktor za Hrvatsko primorje, od marta do avgusta 1942. godine, aktivno širi pokret u Primorju, Gorskom kotaru i Istri. Na Prvom zasedanju ZAVNOH-a, juna 1943. godi-ne, izabrana je za većnika ZAVNOH-a, a od novembra 1943. većnik je AVNOJ-a. Od sep-tembra 1943. do oktobra 1944. godine rukovo-dilac je i član Povereništva CK KPH za severnu Hrvatsku. Posle oslobođenja Dalmacije, kra-jem 1944. postaje član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju i Oblasnog NOO za Dalmaci-ju. Na svim dužnostima Anka je neumorno radila i rukovodila, posebno na širenju narod-nooslobodilačkog pokreta i organizaciji na-rodne vlasti.

Njeni izveštaji s terena, koje je upućivala višim partijskim forumima u svojstvu instruk-tora CK KPH, kao i njena uputstva partijskim komitetima i drugim organizacijama NOP-a, najbolje svedoče o Anki kao iskusnom partijs-kom radniku i propagatoru i kao talentova-nom i odlučnom revolucionaru, koji nepogre-šivo ocenjuje događaje i ljude, znalacki daje instrukcije, pronalazeći najbolja rešenja. Kao veoma odgovoran i principijelan partijski rad-nik na svakom zadatku, Anka je uživala veliki ugled u svim sredinama i kod svih ljudi s kojima je u najtežim danima delila dobro i zlo.

Posle oslobođenja zemlje obavljala je niz partijskih i državnih funkcija u SR Hrvatskoj: ministar u vladi Hrvatske (1945—1949); pred-sednik Komisije državne kontrole Hrvatske (1949—1950); ministar finansija Hrvatske (1950—1953); je zastupnik u Saboru Hr-vatske i član Izvršnog vijeća Hrvatske. Posla-nik je Savezne skupštine od 1945. do 1963. i član Savezne izvršnog veća od 1963. do 1956. godine. Sada je član Saveta federacije i aktivan društveno-politički radnik.

Anka Berus je odlikovana Ordenom narod-nog oslobođenja, Ordenom junaka socijali-stičkog rada, Ordenom Republike sa zlatnim vencem i Ordenom jugoslovenske zastave s lentom. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih drugih odlikovanja. Narodnim herojem proglašena je 24. jula 1953. godine. (N. Sl.)

BESEDNJAK Jožeta ANGEL DON

Rođen je 15. oktobra 1914. u Braniku u Slovenačkom primorju, kod Nove Gorice, u radničkoj porodici, koja je nacionalna bila vrlo svesna. Njegov otac je u austro-ugarskoj vojs-ci, 3. oktobra 1914. streljan kao bunтовnik, tako da se Angel rodio posle obeve smrti.

Njegov brat Alojz je između dva rata saradivao s narodnim herojem Pinom Tomažičem, i bio je na Sudu u trčanskome procesu.

Angel Besednjak je izbegao pred fašistima 1928, kad mu je bilo četrnaest godina. Uputio se u Maribor, gde je naučio mašinbravarski zanat, i potom se zaposlio u radionicama državnih železnica. Tu je 1936. primljen u Komunističku partiju, i poslednje dve godine pred rat bio sekretar rejonskog komiteta Maribor. Bio je u rukovodstvu akcije protiv skupo-će, 15. avgusta 1939. a 1940. među glavnim organizatorima velike Okružne partijske kon-ferencije koju je vodio narodni heroj Boris

Kidrič, a održana je u kući Besednjakove tetke, u Teznu kod Maribora. Vrlo agiln je bio i u skupljanju potpisa za Društvo prijatelja Sovjetskog Saveza.

Neposredno pred napad Nemačke na Ju-goslaviju, s osobljem železničkih radionica se, 14 aprila 1940, vratio u Maribor. Već prvih dana okupacije povukao se u ilegalnost, a posle 22. juna 1941. bio je član sabotažne grupe koja je uništavala železničke uređaje u Mariboru i okolini.

S oduševljenjem je učestvovao u pripre-mama za osnivanje partizanske čete na Pohor-ju. U partizane je otišao iz Maribora verovatno 18. jula 1941. i bio najpre u školskom logoru prve pohorske čete, a narednih meseci je učestvovao u svim akcijama i borbama ove čete, sve do njenog odlaska s Pohorja. Tako je učestvovao u napadu čete na žandarmerijsku stanicu u Ribnici, na Pohorju, u noći između 11. i 12. avgusta 1941, kao mitraljezac u borbi na Klopnom vrhu 17. septembra 1941, i takođe kao mitraljezac (posle spajanja pohorske čete s ostalim štajerskim jedinicama u štajerski bataljon) u napadu na Sočanj, u noći između 7. i 8. oktobra 1941. godine.

Dvadeset šestog oktobra 1941. učestvovao je u bici štajerskog bataljona na Čreti, gde je ovaj bataljon slavio značajnu pobjedu, pa se zatim s bataljonom uputio na čuveni brežički pohod. Trebalo je da štajerski bataljon, u sklopu šire zasnovanih vojnih operacija, spreči iseljavanje slovenačkog življa iz doline Save i Sotle.

28. oktobra 1941. narodni heroj Franc Rozman Stane prikupio je ceo štajerski bataljon u Griže, u blizini Celja. Odetle je bataljon otišao, preko Bovša, na Dramlje, i 1. novembra 1941. stigao do Javorja kod Slivnice, na Kozjanskom. 1. novembra Besednjak je u patroli naišao na nemačkog stražara i, posle prvih pucnjeva, motorizovana nemačka žandarmerija i nekoliko vodova policije počeli su opkoljavati bataljon. Pri povlačenju u dolinu, preko čistine pod snegom, Besednjak je najpre u snežnoj mečavi bio ranjen, ali je kap, uz pomoć drugova, pokušao da se izvuče iz obruča. Međutim, pre nego što je bataljon prešao čistinu, Besednjak je pogođen i drugi put, ovog puta smrtonosno. Umirujući, zamolio je drugove da pozdrave njegovu majku i da joj poruče da je umro za otadžbinu.

Angel Besednjak je proglašen narodnim herojem 27. novembra 1953. godine. (F. Fi.)

BEŠIREVIĆ Mustafa HAMID

Rođen je 7. januara 1919. godine u Višegradu, Bosna i Hercegovina. Student teologije.

Hamidovo detinjstvo vezano je za rodni Višegrad, za Drinu, za teško i siromašno življenje. Kad je u rodnom mestu završio osnovnu školu, odlazi u Sarajevo i upisuje se u šerijatsku gimnaziju. Nju je završio 1938/39. godine, i upisuje se na Teološki fakultet. U internatu su tog tihog i odvažnog mladića zapazili drugovi koji su bili organizovani i zadušeni za rad među omladinom. Tako se Hamid 1938. godine opredeljuje za napredni omladinski pokret, uključujući se u rad kružoka. Godine 1940. primljen je za člana SKOJ-a.

Posle okupacije naše zemlje i stvaranja Pavelečeve tzv. Nezavisne Države Hrvatske, napušta Sarajevo i odlazi u Višegrad, gde se povezuje sa Živkom Gavrilovićem i drugim naprednim omladincima. Kad je video šta rade okupatori i njegove sluge s nevinim narodom, posebno sa Srbima, kao i s rodoljubima Muslimanima i Hrvatima, napušta Višegrad i odlazi svojoj rodbini u selo Dorići, kod Rudog. Onog dana kad je drug Tito formirao 1. proletersku brigadu, Hamid je, zajedno sa svojim drugom Jusufom Dorićem, stupio u 1. crnogorski (lovsenički) bataljon ove naše proslavljene jedinice.

Nekoliko dana posle stupanja u 1. proletersku, Hamid se uključuje u rad aktiva SKOJ-a. 3. čete i prima puškomitraljez (koji se davao samo najhrabrijim borcima). U proleće 1942. godine primljen je za člana KPJ.

Njegovo ime je poznato i među „igmancima“. Hrabro je podnosio marševe preko vrelinskih planina i pored utvrđenih nemačko-ustaških uporišta: Ulog, Župa, Večerinovac, Sinjajevina, Durmitor, Konjic, Bugojno, Livno, Kijuč, Jajce, Manjača, Ivan-sedlo, Neretva, Glavatičevo, Drina... Junački je učestvovao u svakoj borbi.

Posle oslobođenja Jajca, novembra 1942.

godine, na Carevom Polju, sa dva druga uništava neprijateljski bunker s posadom.

U danima IV ofanzive, kao zamenik političkog komesara čete, kod Glavatičeva predvodi grupu proletera — bombaša, privlači se četničkom logoru, iznenađuje ih i nanosi im gubitke.

Bez sumnje, najveći podvig je napravio prilikom prelaza 1. proleterske brigade preko Drine (aprila 1943. godine), lako nije bio predviđen za grupu bombaša, iznenada je uskočio u splav koji je prelazio Drinu, i našao se, s bombašima, na njenoj drugoj obali. Na desnoj obali Drine, na Krčinom brdu, vodila se osmočasovna bitka. Hamid je pokazao čuda od junaštva u borbi prsa u prsa. Efikasno je upotrebio sve bombe i municiju koju je imao. S poslednjom bombom u ruci i sa još četiri metka našao se pred talasima četničko-italijanskih jurša na mostobran koji su držali bombaši. Tada je na Hamida naleteo do zuba naružan četnik. Jednim metkom četnik je bio oboren. S tri preostala ubio je još dva četnika.

Tada je u gomili napadača odjeknula poslednja Hamidova bomba, zajedno s njom i jauči četnika. Neprijateljski rafali su sejalj smrt

na obali nemirne reke. Jedan je smrtonosno pogodio i Hamida. Nešto kasnije, opakiji rani se pridružio tifus, i to je, na Suljesci juna 1943. godine, ubrztalo Hamidovu smrt.

Za osvedočenu hrabrost i podvige na bojnem polju, za doprinos oružanoj borbi i razvijanju bratstva i jedinstva naših naroda proglašen je narodnim herojem 27. novembra 1953. godine. (Šb. L.)

BEŠLAGIĆ Agana REFİK

Rođen je 21. decembra 1919. godine u Doboju Bosna i Hercegovina, u učiteljskoj porodici. Osnovnu i dva razreda Građanske škole završio u Doboju, a u Tuzli, 1938. godine, Državnu mušku zanatsku školu. Još u ovoj školi pripadao je naprednom omladinskom pokretu. Do 1940. godine radio je kao mašinbravar u Zavidovićima i u Sarajevu, a tada je otišao na odsluženje vojnog roka u Beograd. Rat ga je zatekao u činu daka — narednika. Poslije okupacije Jugoslavije, prebačio se u Sarajevo, a zatim u Dobjoj, gde se uključuje u rad na realizaciji zadataka KPJ oko priprema za ustanak. Tih dana 1941. godine primljen je u KPJ. U noći između 23. i 24. avgusta 1941. godine učestvuje u napadu na Dobjoj. Tada je Refik, zajedno s bratom Adilom, stupio u Ozrenski partizanski odred. Učestvuje u mnogim borbama protiv Nijemaca, ustaša i domobrana, kao i u diverzantskim akcijama oko Doboja i na željezničkoj pruzi Dobjoj — Tuzla; ističe se hrabrošću i junaštvom. Posebno se istakao u borbi s ustaškom „Crnom legijom“ u selu Pridjelu, kod Doboja, zatim decembra 1941. godine protiv ustaša i domobrana u Gavanovićima, na Ozrenu, januara 1942. godine, u borbi s njemačkim skičajama u Brijesnici, i u mnogim drugim borbama. Kao veoma pouzdan i hrabar borac, prebačen je na teren Trebeve, gdje je, zajedno s narodnim herojem Ismetom Kapetanovićem, radio na okupljanju boraca. Poslije povlačenja jedinica s Ozrena stupio je, aprila 1942. godine, u 6. istočnobosansku proletersku brigadu, u kojoj je postao komandir 5. čete 2. bataljona. Početkom februara 1943. godine, 2. bataljon je dobio zadatak da onemogući saobraćaj na željezničkoj pruzi Han-Pijesak — Olovo-Zavidovići. Kod stanice Novačka, 8. februara napadnut je voz koji je transportovao ustaše iz Han-Pijeska u Olovo. Ustaše su pružile veliki otpor; tek kada je bataljon izvršio jurši i ubacio bombe u vagon, ustaše su počele da bježe. Refik je tada, iz neposredne blizine, ubio mitraljezom mnogo ustaša. Da bi ohrabrio svoje borce, iznašao je iz zaklona, i stajao tukao neprijatelja. U tom trenutku mitraljski

rafal presjekao ga je preko grudi. Tada je ubijeno 16, i ranjeno 12 neprijateljskih vojnika, dok su se ostali razbjegli. Kompozicija od šest vagona s lokomotivom survana je u provaliju, a pruga razrušena i stanica zapaljena. Iz Reflikove porodice u narodnooslobodilačkom ratu poginula su, kao partizani, njegova dva brata. Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (B. Ob.)

BIBER Stjepana ANTUN TEHEK

Rođen je 13. travnja 1910. godine u Podturu, Čakovec, Hrvatska. Postolarski radnik.

U klasnom radničkom pokretu sudjeluje od najranije mladosti. Još kao petnaestogodišnji dječak došao je iz Podturena u Čakovec, gdje je učio zanat. Tu je stupio u članstvo Ujedinjenog radničkog saveza, gdje se ističe svojom političkom i društvenom aktivnosti. Posebno je aktivan među radničkom omladinom. Godine 1930. dolazi u Zagreb, gdje odmah učestvuje u radu radničkih sindikata i sudjeluje u nizu štrajkova i demonstracija.

Godine 1939. primljen je u Komunističku partiju, a 1940. postaje član Prvog rejonskog komiteta KPH u Zagrebu. U to vrijeme, KPJ se priprema za odbranu Jugoslavije od predstojeće fašističke opasnosti. U tim pripremama značajno je mjesto odigrala zagrebačka partijska organizacija.

Poslije osnivanja organizacije „Narodna pomoć“, usjesen 1940. godine, u Mjesnom odboru Narodne pomoći za Zagreb nalazi se i Antun Biber. Na svojoj novoj partijskoj dužnosti, kao član Prvog rejonskog komiteta, Antun Biber se još više angažira u borbi radničke klase protiv režima. Tako je, prilikom radničkih demonstracija 7. rujna 1940, ranjen u sukobu s policijom.

U ožujku 1941. izabran je za sekretara Četvrtog rejonskog komiteta, i na tom se položaju nalazi do kolovoza 1941. godine. Poslije formiranja kvislinške NDH, Antun Biber djeluje i živi ilegalno u Zagrebu. U danima priprema za oružanu borbu, Biber rukovodi akcijama udarnih diverzantskih grupa, koje su od prvog dana postojanja Nezavisne Države Hrvatske nanosile neprijatelju u samom Zagrebu znatne udarce. Tako je Antun Biber bio jedan od organizatora jedne od najuspješnijih akcija zagrebačkih komunista — diverzije na Glavnoj pošti u Jurišićevoj ulici, 14. rujna 1941. godine.

U kolovozu 1941. izabran je Antun Biber Tehek za organizacionog sekretara Mjesnog komiteta KPH za Zagreb. Istovremeno je ušao i u Pokrajinski odbor Narodne pomoći za Hrvatsku.

Krajem siječnja 1942. godine, Antun Biber Tehek naišao je na policijsku zasjedu u stanu u Jurišićevoj ulici, u kojem je ilegalno boravio. Iako iznenađen, nije se dao uhapsiti. Trgnuo je pištolj i osuo vatru na agente. Razvila se borba u stanu i u kućnom dvorištu. Uspio je ubiti jednog, a raniti dvojicu agenata. U pometnji koja je nastala među agentima, uspio se izvući i nestati.

Pošto je bio politički kompromitiran, Antun Biber nije mogao nastaviti rad u Zagrebu, te u veljači 1942. godine odlazi na oslobođeni teritorij u Slavoniju. Odmah poslije dolaska izabran je za političkog sekretara OK Bjelovar, i na toj dužnosti je ostao do lipnja 1942, kada je izabran za političkog sekretara OK Virovitica. U veljači 1943. Antun Biber postaje sekretar Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju, a u rujnu 1943. izabran je za sekretara Oblasnog komiteta KPH za Zagrebačku oblast, i na toj se dužnosti nalazi sve do ožujka 1945. godine. Kao partijski rukovodilac u Slavoniji i Zagrebačkoj oblasti, isticao se u ratu hrabrošću i

odlučnošću, te je na svom terenu imao veoma značajnu ulogu.

Poslije oslobođenja, Antun Biber je vršio mnogo visoke državne i partijske dužnosti. U periodu 1946—1950. bio je organizacioni sekretar CK KPH, a zatim ministar — predsjednik Komiteta za ugalj u vladi FNRJ, pa predsjednik Savjeta za poljoprivredu u Vladi NRH, član Izvršnog vijeća Sabora NRH, predsjednik Glavnog odbora SSRNH i predsjednik Kontrolne komisije SKH. Istovremeno je biran za člana CK SKH i njegovog Izvršnog komiteta, a biran je i za člana CKSKJ. Danas se nalazi na dužnosti potpredsjednika Saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije.

Nositelj je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (S. Žar.)

BJELIĆ Ostoje JOVO

Rođen je 18. februara 1914. u selu Jasenje kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Rano je ostao bez oca, i kao najstarije dete morao je da preuzme svu brigu za porodicu, tako da je uspeo završiti samo četiri razreda osnovne škole. Još kao detak bio je prinuđen da ide kod bogatijih seljaka da služi. Često je odlazio u Dubicu i druge gradove da, kao nadničar i sezonski radnik, radi samo da bi ishranio svoju mnogobrojnu porodicu. Kao hrianiću, i kadrovski rok 1933. godine bio mu je skraćen.

Zahvaljujući bliskom prijateljstvu s Nikolom Luketićem, tada učiteljem u selu, inače istaknutim revolucionarom u ovom kraju, Biječić je ne samo blagovremeno saznao za ustanak koji priprema Komunistička partija Jugoslavije nego je od prvog dana bio aktivno uključen u njegove pripreme. I kada se prva ustanička puška oglasila u Knežopolju, Jovan Biječić je noraoruzan, zajedno sa svojim bratom Miloradom, došao na zbornu mesto kod škole u Mrazovcima. U borbama koje su tih dana počele na Komencu i Veriji, Novoselcima i Kruškovcu, Biječić je pomogao u organizovanju odbrane ustaničkih položaja. U akciji na ustaničkoj uporištu u Drakseniću, oktobra 1941, rukovodio je jednim od prvih partizan-skih puškomitraljeza pod Kozarom, a u napadu na Podgradce, pilanu „Našička“, koja je izvozila građu za Nemačku, Biječić je sa svojom desetinom, u prvom naletu, zarobio 17 domobrana, a njihovo noraoružanje i municiju odmah upotrebio u borbi za uništavanje ostalih uporišta. U borbi na Mrakovici, 5. decembra 1941, njegova desetina je imala delikatan zadatak: trebalo je neopaženo se privući pred-

straži neprijatelja i uništiti je, a onda u brzom naletu ubaciti se u centar odbrane. Tako je bilo. Oni borci koji su se istakli hrabrošću i doprineli da neprijateljska posada na Mrakovici bude uništena, pismeno su pohvaljeni naredbom Štaba 2. krajiškog odreda i doktora Mladena Stojanovića. Među njima je pročitano i ime Jove Bijelića. Tih januarskih dana 1942. primljen je u KPJ.

Tokom februara 1942. godine, kada su Nemci preduzeli ofanzivu za obezbeđenje ceste Bosanska Dubica—Prijedor, Bijelić je svojim puškomitraljezom deštovao devet dana, koliko je bilo potrebno ovoj jedinici da, uz velike žrtve, pređe put kroz Knežpolje, dug svega 34 kilometra. Bili tu to prvi ozbiljni sukobi s izvrsno opremljenom nemačkom jedinicom. Bijelić je ranjen u stomak, pa je 15 dana bio izbačen iz borbenog stroja. Aprila 1942. prilikom napada na neprijateljski garnizon u Bosanskoj Dubici, Bijelić se s udarnom grupom probio u grad i držao pod vatrom iz puškomitraljeza most na Uni, i tako omogućio uspešno povlačenje naših snaga iz grada; a 16. maja 1942. u oslobađanju Prijedora, Bijelić je sa svojim vodom boraca učinio pravi podvig: uništio je minobacačko odjeljenje utvrde kod železničke stanice, čime je veoma doprineo da se savladaju, s manje žrtava, jake otporne tačke neprijatelja, i tako oslobodi grad.

Za vreme neprijateljske ofanzive na Kozaru, leta 1942. Jovo Bijelić je komandovao 4. četom 2. bataljona Kozarskog odreda, koja je vodila žestoke okršaje u kidanju obruča na Pogleđevu, Bijelajcima i Patriji, u nastojanju da izvuče ranjenike i što više naroda iz zbegu. Iako ova četa nije uspeła da se probije iz obruča, komandir je, vešto manevrišući u okruženju, sačuvao njenu živu silu; četa je, uskoro, kompletna ušla u sastav 5. kozarske narodnooslobodilačke udarne brigade. Bijelić

se isticao hrabrošću u mnogim akcijama koje je izvodila ova jedinica u Bihacu, Bosanskoj Krupi, Sanskom Mostu i Bosanskom Petrovcu.

U četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi pod Grmečom, januara—februara 1943. iako teško ranjen i kontuzovan od eksplozije minobacačke granate, nije dugo ostao van stroja. Za osvedočenu hrabrost u ovim borbama, na smrti 5. kozarske brigade, koja je održana 1. maja 1943. u Moštanicima pod Kozarom, pročitan je naredba o pohvali Jove Bijelića.

Marta 1944. Bijelić je postavljen za komesara komande mesta u Skender-Vakufu, i istovremeno biran za člana Biroa Sreskog komiteta KPJ za Kotor-Varoš; na toj dužnosti je ostao sve do avgusta 1945. kada je prešao u Narodnu miliciju, da bi opet učestvovao u mnogobrojnim akcijama na uništavanju ostataka četničko-križarskih grupa oko Banja Luke, uvek se ističući hrabrošću i poštovanjem.

Cela porodica Bijelić učestvovala je u narodnooslobodilačkoj borbi, a od četiri brata prvoborca dva su poginula.

Danas Jovo Bijelić živi u Banja Luci, kao penzionisan pukovnik Narodne milicije, i aktivni društveno-politički radnik. Nosilac je mnogih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Lu.)

BILIĆ Jovana BOŽO MARIJAN

Rođen je 1913. u Civljanima, Vrlika, kod Knina, Hrvatska.

Već u sedamnaestoj godini našao se u Beogradu, nudeći jefitno svoju radnu snagu, tražeći ono što mu nije dala njegova karmenita njiva i ograda rodnog Civljana. Radio je kao nosač i fizički radnik na građevinama — osetio sistematsko izrabljivanje poslodavaca.

Godine 1934. prišao je radničkom pokretu i uskoro postao član KPJ. Vaspitavan u internacionalističkom duhu, na poziv KPJ, 1936. godine otišao je u Španiju, da u vatri građanskog rata, s ostalim drugovima, brani republiku od reakcije i fašizma. Na poprištima Španije, u sastavu bataljona „Dimitrov“, borio se s takvom hrabrošću i poletom kao da brani svoju karmenitu Dinaru. U Španiji ostaje do poslednjeg dana borbi, a onda, s ostalim španskim borcima — Jugoslovenima, vraća se u domovinu, da bi se 1941. godine uvrstio u prvoborce Dalmacije i Vrljike. Kao Stribin, svojim uticajem, iskustvom i hrabrošću odvaja srpski živalj od samozvanih vođa, koji pokušavaju da, pod skutom okupatora, razjedine i međusobno zavade hrvatski i srpski narod u severnoj Dalmaciji. U ulozu člana sreskog

komiteta KPH Sinj, po zadatku Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, u Cetinskoj dolini organizuje ustanak, formira prve udarne grupe, koje kasnije prerastaju u čete. U martu 1942. godine postao je komesar Svijske partizanske čete, a u maju komandir Cetinske čete. U junu komanduje novoformiranim Srednjodalmatinskim partizanskim odredom. Poslednjih dana jula i početkom avgusta vešto i hrabro komanduje jedinicama svog odreda, na cesti Sinj—Livno, boreći se protiv Italijana — nanosi im velike gubitke. Tom prilikom spaljeno je 16, a oštećeno 7 kamiona. U ruke njegovih boraca pao je bogat plen u oružju i drugoj vojnoj opremi.

Prilikom formiranja 1. dalmatinske brigade, 6. septembra 1942. godine, Srednjodalmatinski odred je ušao u njen sastav; Marjan je postavljen za zamenika komandanta brigade. Ubrzo je postao i komandant brigade. Pod njegovom komandom, brigada vodi borbe protiv ustaša i domobrana kod Sinja i protiv Italijana i ustaša oko Duvna, Livna i Sinja. Marjan se posebno istakao u borbi za Jajce 24/25. novembra 1942. godine. Među borcima, u prvim redovima, jurišao je na jako utvrđeno Čusino, koji je neprijatelj smatrao neosvojivom. Iz 42 bunkera nemačka je posada davala otpor. Posle nekoliko uzastopnih juriša, u kojima učestvuju Marjan, bacajući bombe u bunke, oko 5 časova neprijatelj je savladan, vrh Čusine zauzet. Na osvojenom vrhu Marjan je postavio minobacače, otvorio vatru na grad i omogućio uspešno izvršenje juriša Hercegovaca i Crnogoraca. Sutradan je Jajce bilo oslobođeno. Za uspešno izvršenje zadatka u ovoj borbi njegovu brigadu je pohvalio Vrhovni komandant.

Prva dalmatinska brigada dobila je, 4. decembra, zadatak da po svaku cenu spreči nadiranje nemačkih jedinica iz Banja Luke ka oslobođenom Jajcu. Na padinama Černice

brigada je zauzela položaje. Zbog izviđanja, Marjan, s četiri kurira, na pravcu 2. bataljona prolazi kroz strelički stroj brigade, i po gustoj magli i snegu ulazi u selo Brvace, gde ga iznenaduju nemački mitraljeski rafali. Tako je prestalo da kuca srce hrabrog borca i komandanta 1. dalmatinske brigade Bože Bilića Marjana.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N. Sl.)

BILOBRK Andrije ANTE

Rođen je 8. aprila 1919. godine u selu Brštanovo, kod Splita, Hrvatska. Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a molerski zanat u Splitu. Do 1941. godine radio je kao moler u brodogradilištu u Splitu, gde je 1940. godine primijen u KPJ. Odmah posle kapitulacije zemlje 1941. uhapšili su ga Italijani, ali je posle kraćeg vremena uspeo pobeći. Vraća se u rodno mesto i radi na prikupljanju pristalica i simpatizera za pokret. Zajedno s Antem Jonićem formira grupu aktivista čiji je bio rukovodilac. Radi na rasturanju letaka i ostale napredne literature, raskrskava laži neprijateljske propagande, i ilegalno održava sastanke po selima. Više puta prebacio je, preko Dalmatinske zagore, na Dinaru nekoliko grupa omladinaca u partizanske jedinice. I sam, s grupom omladinaca, početkom septembra 1941. godine, stupio je u Dinarsku četu. Posle kratkog vremena otišao je u Svilajsko-mosečku četu, u kojoj je postavljen za komesara. Dana 21. jula 1942. godine izabran je za člana Kotarskog komiteta KPJ za Solin. Sredinom septembra 1942. godine, kada je formiran Mosečki bataljon, Bilobrk je postao njegov komesar.

Bilobrk se istakao velikom hrabrošću i umešnim rukovođenjem u akcijama protiv Ita-

lijana u ustaša, a naročito u razoružavanju ustaških posada u Lečevici, u borbi na Kozjaku i u borbi s ustašama u Kljajcima. Kada je formirana 3. dalmatinska brigada, 12. novembra 1942. godine, Ante Bilobrk postavljen je za komesara njenog 3. bataljona.

Kao komesar posebno se istakao 4. decembra 1942. godine, kad je njegov bataljon napao italijansku kolonu kod sela Podstrana (na komunikaciji Split—Omš), i u toj borbi naneo neprijatelju osjetne gubitke. Nešto kasnije, 15. decembra 1942. godine, Bilobrk pokazuje veliku hrabrost i umešno rukovođenje bataljonom u uništenju transportnog voza između stanica Labin i Kaštel Stari (na pruzi Split—Knin). U četvorčasovnoj borbi Italijani su imali više mrtvih i ranjenih vojnika. U januaru 1943. godine izabran je za člana Zemaškog odbora SKOJ-a za Hrvatsku.

Ante se posebno ističe u četvrti neprijateljskoj ofanzivi, gde je njegov bataljon odbio više neprijateljskih juriša i napada s pravca Širokog Brijega.

U martu i aprilu 1943. godine pokazuje veliku inicijativu i hrabrost u nošenju i spasavanju ranjenika na planini Čvrnsnici, kasnije u prenosu ranjenika preko Neretve do Nevešinja.

U svim borbama koje je vodila njegova brigada i bataljon u petoj neprijateljskoj ofanzivi, juna 1943. godine, Bilobrk se ističe kao borac i rukovodilac, a posebno pokazuje veliku hrabrost u proboju neprijateljskog obruča na Zelengori.

Posle pете neprijateljske ofanzive priključio se 1. proleterskoj brigadi, u kojoj je bio komesar čete. Veliki podvig napravio je u napadu brigade na jako utvrđeno neprijateljsko uporište Vlasenicu, juna 1943. Na čelu svoje čete jurišao je i, iako teško ranjen, ostao na položaju i nastavio dalje da se bori. Kad su neprijateljski jedinici pokušali da ga živa uhvate, poslednjim metkom koji je imao u pištolju ubija se, da ne bi živ pao u ruke neprijatelju.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (N. Sl.)

BILJANOVIĆ Mihaila VOJISLAV VOJO

Rođen je 26. maja 1914. u Cetinju, Crna Gora.

Osnovnu školu i gimnaziju završava u rodnom mestu.

Još kao đak cetinjske gimnazije, u ranoj mladosti, uključuje se u napredni radnički i omladinski pokret. Radi u radničkom sportskom društvu „Lovćen“, u omladinskoj organizaciji; učesnik je u štrajkovima đaka 1932/33. godine. Zbog toga je isključen iz

cetinjske gimnazije i prinuđen da pređe u Kotor, gde završava sedmi razred.

Kao mlad član KPJ, u koju je primljen u maju 1934. godine u Cetinju, iste godine se upisuje na tehničke studije u Zagrebu. Tu počinje njegov revolucionarni uspon.

U okršajima s policijom, na sudskim procesima, u zatvorima, u svakodnevnoj ilegalnoj aktivnosti među studentima, u borbi za idejnost i radničko-klasnu orijentaciju revolucionarnog pokreta, izrasta u istinskog borca za radničku klasu. Davao je celog sebe revolucionarnoj borbi radnika i napredne omladine, a ona mu je uzvrćala pomoćući razvoj njegove revolucionarne ličnosti. Zbog takvog rada izabran je, 1940. godine, za sekretara univerzitetskog komiteta i člana Mesnog komiteta Partije u Zagrebu.

Aprilski slom stare Jugoslavije dočekuje u zagrebačkom zatvoru. Ustaše ka stražarima sprovedu u Crnu Goru. Uspeva da pobezne iz voza koji je trebalo da ga dovede do nekog crnogorskog zatvora. Dolazi u rodno Cetinje, gde odmah nastavlja revolucionarnu aktivnost kao vojni delegat cetinjskog sreza. Obavlja znatan posao na organizovanju ustanka i njegovih oružanih snaga, partizanskih odreda.

Trinaestojulski ustanak u Crnoj Gori zatiče ga na obroncima Lovćena, u prvom okršajima s okupatorima. Tada je postavljen za sekretara Mesnog komiteta Partije u Baru. U novembru 1941. postaje politički komesar čete Lovćenskog bataljona Crnogorskog partizanskog odreda, s kojim prelazi u Sandžak i učestvuje u bici za Pljevlja, gde se našao u stroju hrabrih jurišnika na betonom i gvoždem opasan pjevaljski grad. Pored njega su pali hrabro njegovi bliski partijski drugovi, prijatelji još iz dječjih klupa, što ga je još više podstaklo na nove juriše, razbuktalo želju da se nađe u stroju 1. proleterske brigade. Radovao se njenom formiranju. Ali, odluka Partije je da se, kao prekaljeni partijski radnik, vrati na rad u

četinjki okrug. Teška srca se rastao od svojih drugova. S mnogima se nije više ni sastao. Ponovo radi kao sekretar Mesnog komiteta KPJ Bara.

Maja 1942. opet se našao u redovima Lovčenskog partizanskog odreda, gde je postao zamjenik političkog komesara. Samo mesec posle toga odlazi na rad u pozadinu. Postaje sekretar Okružnog komiteta KPJ za Cetinje. Sve do oktobra 1944. godine radi na ovoj dužnosti. U teškim pozadinskim uslovima 1942/43. godine vodi borbu protiv separatističke i četničke izdaje. Organizuje se partijski život, rastu redovi ilegalnih boraca, mase sve više stiču poverenje u partijsko rukovođenje, u ideje KPJ, u svrhu borbe. Vojislav se ne zadržava samo u vlažnim pećinama, u škrljicama cetinjskih kamenitih brda, nego noću hita od sela do sela, organizuje vezu s gradovima i ilegalnim komitetima u njima, održava vezu s oslobođenom teritorijom, doprinosi organizovanju propagandnog rada, formiranju oružane grupe, obnavljanju Lovčenskog odreda, razvijanju organizacije SKOJ-a, omladine, Narodnog fronta, stvaranju prve narodne vlasti. Postaje član Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru.

Tokom 1943. i 1944. godine na teritoriji okruga u kome radi široko je razvijen ustanak, nižu se krupne vojne i političke pobjede, razvija se narodna i druge borbe, a i to je njegovo delo.

Posle oslobođenja Beograda preuzima odgovorne zadatke u OZN-i Jugoslavije, gde je dugo uspešno i predano radio. Ređaju se odgovorne dužnosti: načelnik uprave u Ministarstvu unutrašnjih poslova Jugoslavije, ministar unutrašnjih poslova, član i potpredsednik Vlade Crne Gore, sekretar u Saveznom izvršnom veću, dugogodišnji član Politbira, odnosno izvršnog komiteta CK SK Crne Gore, aktivni društveno-politički radnik. Umro je 27. marta 1972. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sp. L.)

BILJANOVIKI Karanfila ZLATKO

Rođen je 25. januara 1920. godine u selu Pusta Reka, Kruševsko, Makedonija, u siromašnoj pečalbarskoj porodici.

Posle završenog osnovnog obrazovanja u rodnom selu, 1931. godine odlazi u Vinkovce, gde mu se otac nalazio, i počinje da uči krojački zanat. Uskoro traži posao po drugim gradovima, pa na kraju i u Kragujevcu, gde je bio zaposlen njegov otac.

U Kragujevcu se uključuje u revolucionarne sukobe radničke klase s režimom. Aktivan je u URS-ovim sindikatima, i 1936. godine postaje predsednik omladinske sekcije tekstilaca za Beograd. Iste godine primljen je za člana SKOJ-a, a 1937. godine postaje sekretar skopske grupe na Karaburmi. Na sastancima kružnoka, na kojima se uči dijalektski materijalizam, ističe se aktivnošću i smislom za akciju. Učestvuje u svim demonstracijama i štrajkovima. Često je i u grupama za borbu protiv štrajkbrehera.

Zbog svoje aktivnosti u sindikatima i skopskoj organizaciji, i celokupne revolucionarne delatnosti, aprila 1939. godine primljen je u članstvo KPJ. Njegovu aktivnost pratila je i policija, pa je jula 1939. godine uhapšen i držan dva meseca u zatvoru. Pred policijom je imao dobro držanje, zbog čega je pothvaćen od strane svoje partijske ćelije i skopske grupe. Posle izlaska iz zatvora, proteran je u Kruševu, bez prava vraćanja u Beograd.

U Kruševu se uključuje u komunistički pokret. Uskoro je pozvan na odsluženje vojnog roka. U vreme odsustva, u januaru 1941. godine, zajedno s Šula Minom, formira partijski aktiv od pet članova u selu Pusta Reka.

Posle kapitulacije zemlje, izvesno vreme se nalazi u zarobljeništvu u Nemačkoj, u logoru Stalag III A, u Buhenvaldju. U septembru 1941. godine vratio se u rodno mesto i uključio u NOP. Odmah se povezao s partijskom organizacijom, i uskoro postao član MK SKOJ-a u Kruševu, zadužen za rad u rejonu gornjih sela.

U Kruševu ga bugarska okupatorska policija hapsi i saslušava, ali zbog nedostatka dokaza pušta ga iz zatvora. U septembru 1942. godine odlazi u partizanski odred „Pitu Gulji“, i postaje komesar čete. U proleće 1943. godine postaje zamjenik komesara Mavrovsko-kičevskog odreda, a u iste leto godine kurir Kruševog štaba i CK KPM, sa specijalnim

zadatkom da povezuje zone s Glavnim štabom i CK. U avgustu 1943. godine postao je zamjenik komandira Župskog odreda, a posle zauzimanja Kičeva, 11. septembra 1943. postaje komesar bataljona, koji je kasnije ušao u sastav 1. makedonsko-kosovske brigade. S ovim bataljonom učestvovao je u mnogim borbama, u kojima se, istakao hrabrošću. Posle formiranja grupe bataljona, komesar je bataljona „Štiv Naumov“, i prolazi put od Kožufu preko Belasice do Kozjaka, gde je formirana 3. makedonska udarna brigada. Tada je postavljen za zamjenika komesara brigade. Na ovoj dužnosti ostao je do 2. avgusta 1944. godine. To je period kada se brigada proslavila u majskoj ofanzivi protiv bugarske okupatorske vojske u Makedoniji.

U avgustu 1944. godine, kad je formirana OZN-a, poverena mu je dužnost šefa odseka u Glavnom štabu. I posle oslobođenja zauzimao je odgovorne dužnosti u ovoj službi, da bi na kraju postao državni sekretar za unutrašnje poslove Makedonije.

Kasnije je bio i na drugim odgovornim dužnostima: član Izvršnog veća, predsednik Sreskog odbora Bitolji, direktor Carina SFRJ, sekretar Komisije za društveni nadzor Savezne skupštine, predsednik Komisije za žalbe i predstave Savezne skupštine, potpredsednik Republičkog saboranja SRM, predsednik Saveza boraca SRM, delegat AVNOJ-a. Biran je za poslanika ASNOM-a, I zasjedanja i drugih saziva, kao i za poslanika Savezne skupštine. Član je Saveta republike. Na I, II, III i IV kongresu biran je za člana CK SKM.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (K. So.)

BIRTA Laze MOJICA ZEC

Rođen je 20. svibnja 1916. godine u Gakovu, Grubišno Polje, Daruvar, Hrvatska.

Kako je imao malo zemlje, zemljoradnjom se bavio samo povremeno. Pretežno je radio kao šumarski radnik.

Otac mu je poginuo u prvom svjetskom ratu, na ruskom frontu, pa mu je majka ostala sama s dvoje djece. Završio je u Gakovu tri razreda osnovne škole, ali zbog pomanjkanja sredstava prekida školovanje sve do ponovne udaje svoje majke u Gremušini, gdje nastavlja školovanje i završava četvrti razred osnovne škole. Ističe se u seoskom tamburaškom društvu, pa kao vrstan svirač postaje poznat u narodu bilogorskih sela. Nedugo zatim ženi se siromašnom djevojkom Savom Tarabić, radi na zemlji, a zimi i na šumskim radištim.

Organizirano i pod vodstvom KP Jugoslavije, radi i djeluje od 1940. godine u svom selu. Početkom 1941. godine postaje član KP Jugoslavije.

Travnja 1941. godine ustaše hapšenjima razbijaju bilogorsku partijsku organizaciju, koja ponovo oživljuje, zaslugom Zvonka Brkića (tadašnjeg sekretara Kotarskog komiteta KP Hrvatske za Grubišno Polje), tek krajem 1941. i početkom 1942. godine. U to vrijeme pripada manjoj grupi partizana pod rukovodstvom Geđeona Bogdanovića Gece, u kojoj Brkić osniva partijsku organizaciju koja radi na širenju ustanka u tom kraju.

Veljače 1942. godine pristupa među prvima u tek formiranu Bilogorsku partizansku četu, nastalu iz pomenute grupe. Brzo je postao komandir voda. Pokazao se kao vrlo sposoban rukovodilac, posebice u izviđanju i otkrivanju kretanja neprijatelja. Odatle mu i partizansko ime „Zec“. Štab zone ga, krajem kolovoza 1942. godine, među prvima iz Bilogore, upućuje na oficirski kurs u Liku, koji završava s uspjehom. Na povratku iz Like, odlazi u Slavoniju, gdje se u to vrijeme formira 17. brigada. Kako je već ranije, kada je Bilogorska četa prerasta u bataljon, bio komandir čete, sada postaje komandir 3. čete 3. bataljona 17. slavonske brigade. Njegova četa postaje nosilac pobjeda 3. bataljona, i zato ga uskoro postavljaju za zamjenika (1943. godine), a 3. svibnja 1944. godine, na Ravnoj gori, i za komandanta 3. bataljona.

Sudjelovao je, kao komandir čete, u napadima na ustaška uporišta: Viroviticu, Garešnicu, Čaglin, Voćin, Đurdenovac, Bijelu Kulu, kao i u borbama oko Daruvara, na Ravnoj gori, u Požeškoj kotlini, u Moslavini i Podravini. Sudjelovao je, kao pripadnik 17. brigade, u nizu borbi u Hrvatskom zagorju, koje su dovele do masovnijeg sudjelovanja naroda tog

kraja u NOB-i i pronijele slavu partizanskih jedinica. Istakao se, kao zamjenik bataljona, krajem 1943. godine, u bitkama u Moslavini, u blizini Garešnice. Sudjeluje, na čelu 3. bataljona, u mnogim borbama u Hrvatskom zagorju, Prigorju, Moslavini, Podravini, Slavoniji... On i bataljon postaju čuveni, posebice poslije napada na neprijateljsko uporište Zlatar i aerodrom Kurilovac kod Velike Gorice. Vrhunac slave postiže u napadu na Čaglin, u kotaru Slavonska Požega, gnijezdo ostataka kupreskih ustaša, kada bataljon, pod njegovim vodstvom, potpuno uništava ustašku bojnu. Hrabro i uspješno rukovodi napadima u Batinjanima i Gornjoj Vrijeski, te na ustaška i njemačka uporišta Viroviticu, Voćin, Našice, Đurdenovac, Čaglin, Ludbreg. Bez gubitaka napada Vrhovce, usred ljeta 1943. godine. Pokazivao je veliku brigu prema ljudima, a bio je i nosilac vedrog borbenog duha u jedinici.

Poginuo je u noći između 5. i 6. srpnja 1944. godine, kada su jedinice 17. udarne brigade 28. udarne divizije NOVJ napale Ludbreg, u kome se branilo oko 750 ustaša. Poslije vrlo oštrem borbe, partizani su se, zbog pristiglih neprijateljskih pojačanja, povukli. U samom gradu, u koji je uspio prodrijeti, ostao je Mojica Birta sa sedamdeset i trojicom svojih boraca, gdje su, izuzev nekolicine, svi poginuli, dajući cijelog dana otpor.

Tako je junački poginuo Mojica Birta, komandant bataljona, kome su ustaše interniranim Srbima (1941. godine umrla je među interniranim Srbima) i odvele, 1942. godine, sina Đuru (rođenog neposredno pred rat) u Jasenovac.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine. (lg. Gr.)

BIŠKUP Marija PETAR VENO

Rođen je 4. travnja 1918. u Podgorici, Bjelovar, Hrvatska.

Osnovnu školu je pohađao u rodnom selu, a soboslikarski zanat učio u Bjelovaru. Još na naukovaniju došao je u dodir s naprednim radnicima, ali organiziranom radničkom pokretu pristupa tek kada je, poslije završene škole, došao u Zagreb. Živeo je u teškim prilikama, pošto su tada soboslikari bili sezonski radnici. Postao je član URS-ovih sindikata, te sudjelovao u nizu štrajkova i demonstracija protiv režima. Godine 1937. je primljen u Komunističku partiju. U slobodnom vremenu proučavao je marksističku literaturu.

Godine 1940. pozvan je na odsluženje vojnog roka, u vojski ga je zatekao rat. Poslije stvaranja ustaške države, Petar Biškup je mo-

biliziran u domobrane. Kao domobran je dobio naređenje da mora čuvati oko tri stotine mrtvih seljaka, koje su tog dana ustaše pobile u selu Gudovcu, kraj Bjelovara. Potresen tim prizorom, istog je trenutka bacio pušku i dezertirao. Vraća se u Zagreb, i odmah počinje organizirano raditi. Bilo je to vrijeme najtežeg ustaškog terora u Zagrebu. Svakog su se jutro pojavljivali novi plakati i oglasi o strijeljanju i vješanju komunista i njihovih simpatizera. Ali, isto tako, svakog su jutro osvanuli komunistički leci, parole ispisane po zidovima; vršene su oružane akcije na ulicama, sabotaže i diverzije na važnim objektima i

u tvornicama. To je bilo djelo Petra Biškupa i njegovih drugova. Tako je, s grupom omladinaca, sudjelovao u akciji paljenja stadiona na zagrebačkoj periferiji Svetice. On je trebalo da posluži kao privratni punkt za smještaj interniranih građana.

Ubrzo poslije ove akcije, Petar Biškup odlazi s grupom radnika i studenata u partizane. Tu je dobio konspirativno ime Veno.

Njegova grupa najprije je operirala u neposrednoj blizini Zagreba, ali kada je, poslije jednog sukoba s ustaškim oružnicima kod Sesveta, za njom krenulo nekoliko potjera, grupa se uz teške gubitke morala povući prema Kalniku i Bilogori. Kao kalnički i bilogorski partizan, sudjeluje u mnogim borbama i postaje politički komesar Bilogorske čete. Početkom 1942. godine je prekomandiran u Slavoniju, i u slavonskim jedinicama se razvija u iskusnog starješinu. Postaje komesar bataljona 16. slavonske brigade. Krajem 1943. je postavljen za političkog komesara, a nešto kasnije za komandanta 18. slavonske brigade. Kratko vrijeme radio je Veno i u agitpropu. Politički izgrađen, natprosječno obrazovan, s izrazitom sklonošću za literaturu i umjetnost, Veno je odlično obavljao i taj posao.

Tokom 1944. godine prekomandiran je iz Slavonije u Zagrebačku oblast. Postao je komandant 32. divizije X zagrebačkog korpusa. Jednom je neprijatelju iznenadio jedinicu u kojoj se Veno nalazio. Pošto su Nijemci iznenada upali u selo, zavladao je panika. Veno se prvi snašao. Zgrabio je puškomitraljez, i ne krijući se krenuo prema neprijatelju. Vidjevši ga, borci su se snašili i odbili napad.

Godinu je u travnju 1945. godine, petnaestak dana prije ulaska njegove divizije u Zagreb. Pobeđe su završne operacije za oslobođenje Jugoslavije. Njegova divizija se borila s kombiniranim ustaško-njemačkim snagama kod sela Pbelića. Između Virovitice i Podravske Slatine. Obišao je poljaže i zatim otišao na divizijsku osmatračnicu. Tamo ga je pogodio neprijateljski snajper u grud. Umro je na putu do bolnice.

Narodnim herojem proglašen je 14. prosinca 1949. godine. (S. Zar.)

BIZJAK Ivana JANEZ VID

Rođen je 31. decembra 1911. u Dolnjoj Alici, kod Ajdovščine, Slovenija.

Zbog fašističkog nasilja, svesna Bizjakova porodica je napustila dom u Slovenačkom ximorju i naselila se u Črnuče, kod Ljubljane, gdje je otac dobio posao čuvara puta. Janez je učio bravarski zanat u „Automontaži“ u „Jubljanj, gde je radio do januara 1941. Godine 1932. pobeo je saradivati u novoosnovanom radničkom kulturno-prosvetnom društvu „Svoboda“ u Črnučama.

Janez je već u detinjstvu, u Primorju, saznao šta je fašizam, a u novoj otadžbini je eško iskusio eksploataciju radničke klase. Zato se svom silinom upustio u borbu za radnička prava. Januara 1934. je postao član ek osnovane partijske organizacije u Črnučama. Još iste godine je, zajedno s bratom Stanetom, osnovao partijsku organizaciju u „Automontaži“. U prvom redu Janezovom zalugom, u „Automontaži“ je tokom godina zrasla moćna partijska organizacija, zbog koje je „Automontaža“ bila poznata kao tvrđava radničkog pokreta.

Janez je vršio moćan partijski uticaj i u sindikalnim organizacijama, u kojima je takođe bio aktivan. Zbog revolucionarnog rada, policija ga je 1938. uhapsila. Posle izlaska iz zatvora, on je s još većim zanosom nastavio rad — u to vreme prvenstveno u akcijama za odbranu zemlje, koje je organizovala Komunistička partija. Januara 1941. bio je, kao „društveno opasan“, interniran u Ivanju.

Odmah posle dolaska okupatora, Janez je počeo da priprema ustanak u Črnučama:

organizuje skupljanje oružja i prve saboteže protiv Nemaca. Dvadeset trećeg juna, sutradan posle napada Nemaca na Sovjetski Savez, on se s grupom črnučkih komunista povukao u okolne šume. To je bila prva partizanska grupa u tom kraju.

Dvadeset četvrtog jula 1941. črnučka partizanska grupa, u kojoj je bio i Janez Bizjak, združila se s grupom ispod Šmarne gore i oko Gameljna. Toga dana, 24. jula, osnovana je Rašička četa, koja je prilikom osnivanja položila zakletvu da će se boriti protiv okupatora i domaćih izdajnika. Prva akcija, u kojoj je učestvovao i Janez kao borac Rašičke čete,

izvedena je 27. jula. Tada je Janezova grupa spalila žito koje su Nemci pokosili na njivama iseljenih slovenačkih seljaka. Sedmog avgusta je vodio patrolu koja je, na cesti između Dobrave i Trzina, ubila izdajnika Alojza Majheniča.

Petnaestog avgusta je od Rašičke čete i pet drugih partizanskih grupa formiran Kamnički bataljon, prvi bataljon u ljubljanskoj okolini. Istog dana bataljon je podeljen na četiri čete. Janez je postao komandir Mengeško-moravške čete s kojom je otišao u blizinu Moravča. Tu je imao neprestane borbe s Nemcima, koji su hteli po svaku cenu da unište ove partizanske grupe. U jednoj od tih borbi nad Moravčama, Bizjakova četa s dvadeset boraca sukobila se s grupom od oko 700 Nemaca. Posle duge borbe, Janezu je uspeo da rani nemačkog komandanta, posle čega su se Nemci povukli.

Početkom oktobra 1941, Janez Bizjak je poveo Mengeško-moravšku četu na desnu stranu Save, u italijansku okupacionu zonu, i tamo je vršio stalne napade. S četom se 29. oktobra zaustavio na kratak odmor na zaklonjenom mestu kod Šujice, blizu Ljubljane. Italijani su saznali za to mesto, i iznenada

napali. Bizjak se borio na čelu svoje čete, dok nije pao pogođen u čelo. Kad su borci videli da je njihov voljeni komandir mrtav, oni su s ogorčenjem i još većom žestinom nastavili borbu i prisilili Italijane na povlačenje.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Če.)

BJELAJAC Mieta STANKO

Rođen je 21. maja 1912. godine u selu Majske Poljane, Glina, Hrvatska. Potječe iz siromašne seoske porodice. Osnovnu školu završio je u Majskim Poljanama, a Nižu gimnaziju u Glini. Prije rata radio je kao preski činovnik u Petrinji. Upoznaje se s komunistom Arturom Turkulinom; već 1938. godine postaje kandidat, a septembra 1939. član KPJ. Aktivno radi u naprednom radničkom pokretu Petrinje i Siska. U svom selu, posredstvom „Seljačkog kola“ provodi komunističke ideje. Član je MK Petrinja i, uz pomoć brata Ranka, komunista — radnika u „Gavriloviću“, u svom stanu u Petrinji 1939. formira prvu partijsku organizaciju tvornice „Gavrilović“.

Okupacijom i uspostavljanjem NDH, član Sreškog komiteta KPJ za Petrinju, aktivni komunist Bjelajac napustio je Petrinju i otišao u Majske Poljane. Tu je on jedan od organizatora ustanka na Baniji u osam sela, od Majskih Poljana do Luščana. Upućuje ljude da ne vjeruju ustaškoj vlasti, da se sklanjaju i pripremaju za borbu. S grupom od 18 ustanika iz svog sela, Trznika i Brnjeuške, naoružanih s dva karabina i lovačkim puškama, formira prvu udarnu desetinu na Baniji, s kojom izvodi male akcije, a zatim odlazi u Šamaricu, gdje se priključuje grupi Vasilja Gačeše. S Gačešom organizira Šamarički logor i učestvuje u svim akcijama. Bjelajac je komandant 1. glinskog bataljona, komesar Šamaričkog logora, zamjenik komandanta Banijskog partizanskog odreda, komandant Banije, komandant 8. banijske brigade, operativni oficir štaba za Baniju, načelnik štaba i komandant 7. banijske udarne divizije, te načelnik štaba 4. korpusa NOVJ. Poslije pogibije legendarnog Gačeše, 29. aprila 1942, preuzima komandu nad Odredom, i u toku maja i juna izvodi niz akcija na ustaška, domobranska i žandarmska uporišta, poznata pod nazivom „Akcije za osvetu Gačešine smrti“. Posebno se ističe u akciji na čvrsto ustaško uporište Čuntić, kada komandant Bjelajac s prvim i drugim bataljonom juriša na ustaško utvrđenje i ubija 18 ustaša i domobranca, zatim u borbi za Bačugu i Kraljevcane, gdje zarobljava 106 pušaka i 6 puškomitraljeza. U vrijeme neprijateljske ofanzive na Kozaru, Stanko sa svojim Odredom napada neprijatelja s leđa i daje dragocijenu pomoć ko-

zarskim partizanima koji su bili u okruženju. On neprekidno uzemirava neprijatelja, zauzima Dvor na Uni i neka druga mala mjesta. Bjelajac, sa svojom brigadom, s Banije iz Žirovca prelazi preko Une u Bosansku krajinu, i učestvuje u oslobodenju Bihaća, gdje u toku prve noći borbe zarobljava 100 domobranskih vojnika. Za uspješno izvođenje borbe, brigada je bila pohvaljena od Vrhovnog komandanta. Posebno žestoke, ali uspješne borbe Bjelajac vodi goneći neprijatelja u pravcu Cetingrada i Slunja. Poslije četrnaestodnevnih neprekidnih bitaka, u napadu oslobođen je Slunj.

Neustrašiv junak i odličan komandant, Bjelajac se potvrđuje u teškim borbama vođenim u četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi. Iako su borci njegove brigade iz sebe imali niz bitaka, iscrpljeni, gladni i slabo odjeveni, u početku neprijateljske ofanzive vodi 3 dana uzastopno neprekidne borbe, odolijevajući silovitim napadima tenkova i avijacije. Stanko sa svojim Banjicima 12 dana i 12 noći po snije-

Poslije oslobodenja, pomoćnik je komandanta Druge armije, tri godine je u SSSR-u na školovanju na akademiji „Frunze“, komandant je 27. ratne divizije, načelnik štaba 12. armije.

Završava najviše vojne škole u JNA. Nastavnik je u Školi taktike, načelnik Školskog centra Pete armijske oblasti, komandant 1. proleterske divizije i načelnik Štaba četvrtre armijske oblasti do 1973, kada je penzionisan u činu general-pukovnika. Poslanik je u Saveznoj skupštini.

Sada živi u selu Novo Selište, kraj Petrinje. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Đu. Za.)

BJELAKOVIĆ Vidaka MIHAJILO

Rođen je 12. oktobra 1912. godine u selu Vidrićima, Sokolac, Bosna i Hercegovina. Počeo je imućine zemljoradničke porodice.

Osnovnu školu je pohađao u Sokocu. Poslije osnovne škole, pa sve do aprila 1941. godine, bavio se zemljoradnjom.

U ustaničke redove stupa odmah u julu 1941. godine. Brzo se istakao kao hrabar i dobar borac. I politički je postao vrlo aktivan, pa je krajem 1941. godine primljen i za člana KPJ.

U Romanijskom partizanskom odredu je bio borac, a kada je, u martu 1942. godine, stupio u 1. udarni bataljon, bio je puškomitraljezac. U 6. istočnobosanskoj brigadi je bio komandir voda i komandir čete. Poslije pete neprijateljske ofanzive, postavljen je za komandanta Romanijskog partizanskog odreda, a 1944. godine, kada je formirana 20. romanijska brigada, postavljen je za zamjenika komandanta brigade.

Mihajilo je učestvovao u mnogim borbama koje je 1941. i 1942. godine vodio romanijski partizanski odred i pokazao izuzetnu hrabrost i junaštvo. U mnogim borbama je bio i bombaš, a kada je postao puškomitraljezac pokazivao je izuzetne vojničke vrline. Posebno se istakao u borbi za oslobodenje Sokoca, u borbama na Crvenim stijenama na Romaniji, i u borbama u drugoj neprijateljskoj ofanzivi.

Kao borac — puškomitraljezac 1. udarnog bataljona istakao se u borbi s ustašama na Han-Pogledu, kod Vlasenice, kada je njegova četa razbila odbranu i omogućila oslobađanje grada. Posebno je bio zapažen u borbi s Nijemcima u Bosutskim šumama, prilikom prelaska 6. istočnobosanske brigade u Srem, oktobra 1942. godine kada je i ranjen. U

novembru 1942. godine se ističe u borbi s četnicima u Maleševcima, na Majevici, kada je 6. brigada, zajedno sa sremskim borcima, razbila četnike u ovom kraju.

U petoj ofanzivi ističe se kao hrabar borac i zapažen komandir čete. U borbi s Nijemcima na Košuru juriša na neprijatelja, i, u borbi prsa u prsa, ranjen je.

Kao komandant Romanijskog partizanskog odreda, zajedno s jednim bataljonom 2. krajiške brigade, oktobra 1943. godine napada u selu Sipuci, na Glasincu, Račićeve četnike i potpuno razbija treći četnički Račićev ustanak (oko 2000 četnika). U toj borbi, pored junaštva, Mihajilo je pokazao i umješnost u komandovanju. Sredinom oktobra 1943. godine, Mihajilo je s grupom boraca Romanijskog partizanskog odreda (oko 40) napao na Ivan-Polju, na Glasincu, njemačku motorizovanu jedinicu, koju su vrlo brzo razbili i zarobili jedan kamion i jednu haubicu i mnogo drugog ratnog materijala.

U borbi s ustašama, 10. juna 1944. godine,

govu vodi neprekidne bitke na vrhu Oglavak, na planini Raduša, učestvuje u pratnji ranjenika, i u planini Crnoj gori razbija četničke formacije. S Javorine ide u Podgrab, kao prethodnica divizije, i upada u obruč 369. njemačke divizije. Iako oticajljen od ostalih partizanskih jedinica, komandant Bjelajac odbija tri uzastopna njemačka napada, i u jurišu „Banija nas čeka“ odlučnim manevrom izvodi svoju brigadu iz neprijateljskog okruženja u pravcu jedinica Koče Popovića. Povratkom 7. divizije na Baniju, Stanko je u stalnim bitkama na području Banije, Korduna i Gorskog kotara. On je u to vrijeme i vijećnik ZAVNOH-a.

U završnim operacijama načelnik štaba 4. korpusa NOVJ, Bjelajac u činu pukovnika izvršio je i posljednje pregovore u Ilirskoj Bistrici o predaji 17.000 neprijateljskih vojnika.

kada je jedan bataljon 20. romanijske brigade, 1944. godine, napadao Srebrenicu, Mihajilo je pokazao izuzetnu hrabrost boreći se prsa u prsa s ustašama koje su, saznajući za napad, napravile velike brigadi. U toj borbi bataljon je pretrpio velike gubitke. Poginuo je i Mihajilo, hrabro se boreći s ustašama.

Mihajilova porodica je podnijela u narodnooslobodilačkom ratu. Nijemci su mu ubili suprugu, djecu, oca, majku i druge članove porodice i zapalili kuću i druge gospodarske objekte. Njegov desetogodišnji sin poginuo je kao kurir 20. romanijske brigade, neposredno poslije Mihajilove pogibije.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Bor.)

BJELETIĆ Stojana KRSTO KRCUN

Rođen je 1917. u selu Vukosavci, Lopare, kod Tuzle, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. U ranoj mladosti opredijelio se za revolucionarni radnički pokret. Već krajem 1939. formirana je partijska ćelija u Loparima, u kojoj je bio i Krsto. Radio je u uslovima složene ilegalne borbe i pripremao se za velike događaje koji su bili na pomolu. Dobijao je zadatke da prenosi partije za Tuzlu u Lopare, Brčko i Bijelinju.

Kada je zemlja okupirana, radio je na pripremi narodnog ustanka na Majevici. Početkom avgusta 1941. s grupom od sedam boraca učestvovao je u diverzantskim akcijama. U noći 9. i 10. avgusta učestvovao je u presjecanju telefonske veze na Površnicama, na cesti između Lopara i Tuzle. Krajem avgusta, partizanska četa u kojoj se nalazio Krsto brojala je 20 dobro naučenih boraca. Jezgro su sačinjavali komunisti, skojevci i kandidati.

Prvih dana septembra išao je u Birač s izvještajem Oblasnom partizanskom štabu i da primi direktive. Krenuo je s Međednika s još jednim drugom. U Spreči ga je iznenadila grupa ustaša, uhvatila ga i pretukla kundacima. Kad se smračilo, Krsto je iskoristio njihovu nepažnju, izvukao pištolj ispod košulje, opalio nekoliko metaka i izgubio se u noći. Padao je u nesvijest od bolova, naprežući posljednju snagu, stigao je ujutro u Šekoviće. Dok je podnosio izvještaj u Štabu, teško se držao na nogama. Krajem septembra, iako je zadržavan da ostane u Birču dok se potpuno ne oporavi, stigao je na Majevicu.

Krsto je pripadao istaknutim pobornicima i propagatorima narodnoslobodilačkog pokreta u svom kraju. Narodu i borbama objašnjavao je liniju Partije, posebno smisao bratstva i

jedinstva i odlučno razotkrivao izdajničku akciju četnika.

Bio je komandir 1. čete Majevičkog NOP odreda. Borci su ga cijenili i voljeli kao hrabrog i sposobnog starješinu. Drugog januara 1942. godine njegova četa nastojala je da onemogući prodor nadmoćnijih neprijateljskih snaga u selo Piperici. Krsto je u toj borbi hrabro borce i prednjačio ličnim primjerom. S puškomitraljezom je zaustavljao napade neprijatelja, a da pri tom nije tražio zaklon, bez obzira na vatru nadmoćnijeg neprijatelja. Zanio se borbom i nije slušao savjete boraca da bude oprezniji. Uspravio se hrabro, potrčao preko čistine da bi zauzeo povoljnije mjesto za dejstvo iz puškomitraljeza, i u tom trenutku puca smrtno pogoden. Puzeći po snijegu, partizani su izvukli ispod neprijateljske vatre svog ranjenog komandira. Petog januara uveče na rukosavačkom groblju odjeknula su tri ujednačena puščana plotuna — posmrtni pozdrav komandiru 1. čete Majevičkog NOP odreda.

Narodnim herojem proglašen je 24. avgusta 1953. godine. (Lj. B.)

BJELICA Nikole NIKOLA BREDA

Rođen je 18. februara 1919. u Bijeljanima kod Bileće, Bosna i Hercegovina. Potiče iz brojne i ugledne zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u Divinu. Pošto nije imao sredstava za dalje školovanje, ostao je na selu; do aprilskog rata 1941. bavio se zemljoradnjom. Partijska ćelija u Fatnici, formirana 6. septembra 1936, imala je veliki uticaj na organizovanje i okupljanje seoske omladine, među kojom se nalazio i Nikola. Rat i kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekli su ga na odsluženju vojnog roka u Boki Kotorskoj, odakle se s oružjem vratio kući. Zajedno s komunistima i naprednim rodoljubima, uključio se u pripreme ustanka. Već od prvih dana ustanka, kao borac Zasadске ustaničke čete, učestvuje u borbama leta 1941. na uništenju ustaških uporišta na prostoru Stolac—Bileća. U tim borbama isticao se samoinicijativom i hrabrošću. Od 14. septembra je borac Milovičke partizanske čete. Kao neustrašiv borac prešao je krajem januara 1942. u 1. udarni bataljon, s kojim je u zimu i proljeće 1942. učestvovao u brojnim borbama u severoistočnoj Hercegovini protiv Italijana, ustaško-domobranskih i četničkih snaga. Nikola se nikad nije odvajao od teškog mitraljeza „breda“.

Bio je pravi majstor u rukovanju svim vrstama automatskog oružja, pa je držao obuku borcima. Znao je svezanih očiju rastaviti svoju „bredu“ do najsitnijih delova, i ponovo je sastaviti za vrlo kratko vreme. Zbog te

veštine i veštine gađanja, borci su ga nazvali „doktor Breda“. Februara 1942. postao je član KPJ, tada već poznat kao hrabar i idejno jasno opredeljen borac NOR-a. U toku aprila i maja 1942. proslavio se svojom „bredom“ u borbama s četnicima, Italijanima i ustašama na teritoriji gatačkog i nevesinjskog sreza.

U leto 1942. u vreme povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, Nikola je u mitraljeskom vođu prateće čete u sastavu Hercegovačkog NOP odreda. Sa svojom „bredom“ hrabro je i uspešno štitio povlačenje Centralne partizanske bolnice u pokretu prema zapadnoj Bosni. Na Zelengori je odbijao nastaje Italijana i četnika, a na planini Treskavici, kad su četnici iznenada napali i ozbiljno ugrozili oko 40 ranjenika i 2. bataljon Hercegovačkog NOP odreda, u kritičnoj situaciji — Nikola je samoinicijativno s grupom boraca, kroz kišu neprijateljskih kuršuma, izneo „bredu“ na jedan od vrhova Treskavice i odatle preciznom vatom olakšao uspešan protivnapad 2. bataljona. Sličnu ulostu

gu odigrala je njegova „breda“ prilikom prelaska brigade preko pruge Sarajevo—Konjic, na Ivansevdol, i ispod planine Bitovnje u razbijanju nemačkog obruča krajem jula 1942. godine.

Po formiranju 10. hercegovačke brigade, Nikola je i dalje mitraljezom u pratećem vođu 3. čete. U drugoj polovini 1942. u borbama za Kupres, oko Posušja, na Vlačiću, oko Travnik i Turbeta, i u borbama za oslobođenje Žepča i Prozora, u dolini Rame, i Neretve, kod Bijele na Prenju, na Rat-Kamenu i Čelopecu i u istočnoj Hercegovini (od marta do maja 1943.) njegova „breda“ krčila je put borcima 10. hercegovačke brigade. I u borbama na Sutjesci Nikola Bjelica je bio primer neustrašivog borca. U leto 1943. povratkom 10. hercegovačke brigade u Hercego-

vinu, već 24. avgusta istakao se kao komandir čete 4. bataljona u borbi sa Nemicima na Ravnom, kod Gacka, gde je uništen nemački konjički eskadron od 70 vojnika. Oktobra 1943. zamenik je komandanta 1. bataljona 10. hercegovačke brigade, a od aprila 1944. komandant njenog 5. bataljona. U borbama protiv četnika i Nemaca na Sitnici, kod Bileće, u Grahovu i Vilusima u Crnoj Gori, u borbi za oslobođenje Fazlagića Kule sa svojim borcima naneo je neprijatelju velike gubitke. Kao komandant 5. bataljona 10. hercegovačke brigade uspešno je vodio borbe protiv Nemaca, četnika i ustaša za oslobođenje Hercegovine. Izrastao je u junaka, odanog sina revolucije koji je sa svojim borcima ispisao najlepše stranice oslobodilačke borbe naroda Hercegovine, ugrađivši u to delo, u temelje naše slobode, i svoj mladi život. Poginuo je 29. septembra 1944. u borbi za konačno oslobođenje Bileće. Omladina i borci ispevali su mu pesmu: „U Bileći pokraj zgrade komandant nam „Breda“ pade, za svoj narod život dade“. Sahranjen je u Aleji palih boraca na seoskom groblju u Fatnici, gde mu je podignut i spomenik. Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Đ. Pi.)

BJELOGRLIĆ T. Kosta

Rođen je 1900. godine u Lipniku kod Gacka, Bosna i Hercegovina. Do rata se bavio zemljoradnjom. Kada su, 7. juna 1941. ustaše krenule u selo Lipnik da tamno nastave pokolj srpskog stanovništva, seljaci su ih, pod komandom Koste Bjelogrića, i uz pomoć seljaka iz okolnih sela, odbili, a zatim zauzeli oružničku kasarnu u Jaseniku. Dvadeset šestog juna održan je zbor ustanika u Dramešini, na kome je odlučeno da se, prilikom napada na ustaško uporište, ne dozvoli pljačkanje i ubijanje nevino i neboraću muslimanskog stanovništva. U Lipničkoj ustaničkoj grupi, Kosta Bjelogrić se energično zalagao za poštovanje ovih zaključaka i davao otpor njihovom kršenju. To mu je vrlo brzo donijelo, pored vojničkog, i politički ugled. Njegovo dosljedno sprovođenje programa narodnooslobodilačke borbe doprinijelo je stvaranju partizanskih uporišta u selima gatačkog sreza.

Drugog novembra 1941. godine, na zboru ustanika u selu Ulinju, formiran je štab Gatačkog partizanskog bataljona, u čijem je sastavu bilo šest partizanskih četa. Za komandanta bataljona izabran je Kosta.

U italijansko-četničkoj ofanzivi, maja 1942. godine, neprijatelj je napao selo Lipnik i Samobor, u namjeri da se probije preko Golije prema Nikšiću. U borbi koja je trajala cijelog dana, Kosta Bjelogrić je sa svojim bataljonom

uspio da potisne Italijane i da ih natjera u bjekstvo. Tada su zarobljena tri teška mitraljeza, radio-stanica, nekoliko automata i drugi materijal.

U junu 1942. formiran je Hercegovački partizanski odred, od boraca koji su se povukli iz Hercegovine ispred četničko-italijanske ofanzive. Kosta je postavljen za komandanta njegovog 1. bataljona, s kojim je ušao u sastav 10. hercegovačke udarne brigade. Na ovoj dužnosti učestvovao je u borbama na Kupresu, Posušju, Rakitnom, kod Gornjeg Vakufa, na Vranici i drugim mjestima. U petoj neprijateljskoj ofanzivi, maja i juna 1943. godine, učestvovao je u akcijama 10. hercegovačke brigade protiv neprijatelja. Već oronulog zdravlja, Kosta je, poslije dolaska partizanskih jedinica iz Bosne u Hercegovinu, postavljen za komandanta mjesta u Avtovcu, i izabran za člana Sreskog komiteta Partije za gatački srez, a kasnije i za prvog predsjednika Sreskog narodnooslobodilačkog odbora. Na toj dužnosti je ostao do oslobođenja zemlje.

Poslije oslobođenja, bio je član Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Hercegovinu, ali je ubrzo, 1946. godine, umro u Mostaru.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (N. Baj.)

BLAGOJEVIĆ MILAN ŠPANAC

Rođen je 14. oktobra 1905. godine u selu Natalincima kod Mladenovca, Srbija. Posle završetka osnovne škole izučio je metalski zanat. Između dva svetska rata isticao se u borbi za interese radničke klase, učestvujući u organizovanju partizanskih štrajkova, protiv šestojanuarske diktature i eksploatacije radnika. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1928. godine.

Borbu za slobodu svog naroda i oslobođenje radničke klase povezivao je s internacionalnom borbom radničkog pokreta u svetu. Po odluci KPJ 1935. godine, bio je upućen u SSSR, a 1937. godine našao se među prvima u Internacionalnim brigadama na bojištima Španije. U ovom ratu bio je neobično hrabar, nekoliko puta je ranjavan i dobio je čin poručnika Španske republikanske vojske. Posle poraza španske republike, prešao je u Francusku, a zatim se prebacio u Jugoslaviju, gde je ilegalno živio u Beogradu do okupacije 1941. godine.

Sutra dan posle napada Nemačke na Sovjetski Savez, napustio je svoj ilegalni stan u Beogradu i odmah otišao u Šumadiju, gde se aktivno uključuje u pripreme za narodni ustanak. Blagojević je bio jedan od najaktivnijih stvaralaca partizanskih jedinica u Šumadiji. On je 1. jula 1941. godine, pri formiranju Prvog šumadijskog odreda, postao njegov prvi komandant. Ovaj odred je pod njegovom komandom vrlo brzo oslobodio veći deo Šumadije, izuzev Kragujevca, Topole i Aranđelovca. Vodeći su borbe s Nemicima i njihovim kvislinzima kod Topole, na Rudniku, na prilazima Kragujevcu, u selima Jankovcu i Baničini. Na svim saobraćajnicama goreli su nemački kamioni, svuda su rasturane žandarmerijske stanice, paljene opštine i rasterivani organi okupatorske i kvislinške vlasti. Blagojević je učio svoje mlade saborce i mlade drugove, prenoseći im svoja ratna iskustva iz Španije: „Svuda s neprijateljem treba razgovarati preko nišana puške“. Ili: „Mi nemamo dovoljno oružja, ali neprijatelj ga ima, i mi ga moramo od njega oti!“ Prvi šumadijski odred je, za oko tri meseca borbe pod njegovom komandom, razbio okupatorsko-kvislinšku vlast u Šumadiji i izbio iz stroja oko pet stotina neprijateljskih vojnika.

Noću između dvadeset osmog i dvadeset

devetog oktobra 1941, kad se vraćao iz Vrhovnog štaba u Užicu, na putu za Šumadiju, uhvatili su ga četnici Draže Mihailovića, silom izvukli iz voza u Užičkoj Počegi, i posle zverskog mučenja ubili iste noći. O mučkom ubistvu Milana Blagojevića Španca, „Borba“, organ Komunističke partije Jugoslavije, tih dana je pisala: „Drug Milan Blagojević pao je kao žrtva onih slugu okupatora koji su razbijali narodnu borbu i u datom času joj zaboli nož u leđa“.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine. (M. And.)

BLAGOJEVIĆ Jovana VERA

Rođena je 1920. godine u Šapcu, Srbija. Još kao učenica šabačke gimnazije prišla je naprednom revolucionarnom pokretu, 1936. godine. Odmah je zapažena njena aktivnost i svojstva mladog revolucionara, pa je primljena u SKOJ. Veoma druželjubiva i neposredna, odlučna i hrabra, bila je pravi masovik-mлади komunist. Naročitu aktivnost ispoljava u radu s mladima Šapca. Pored ostalog, pod njenim uticajem organizovan je veoma uspešan štrajk učenika srednjih škola u Šapcu. Bila je i jedan od organizatora demonstracija protiv skupšće u svom rodnom gradu, 1938. godine.

Posle završene gimnazije upisuje se na Medicinski fakultet u Beogradu, gde nastavlja revolucionarnu aktivnost. Učestvuje u mnogim demonstracijama koje je organizovala KPJ protiv buržoaskog režima. Zbog toga su je proganjali policija i žandarmerija. Sve je to prikosno podnosila, što joj je povećavalo popularnost među studentima i radnicima Beograda. Pošto je prošla kroz školu života, dobija veliko priznanje — KPJ je prima u svoje redove 1940. godine.

Odmah posle okupacije zemlje, ostvaruje zadatke Partije radeći u partijskoj organizaciji Šapca. Aktivna je u skupljanju oružja, podizanju duha otpora, pripremanja omladine i žena za predstojeće događaje. Prisustvovala je, krajem juna 1941. godine, sastanku kada je razradiven Proglas CK KPJ od 22. juna 1941. Određena je da u Šapcu organizuje udarne grupe i partijsko-politički rad. Posebno je zadužena za rad među mladima, s kojima održava ilegalne sastanke, dogovora se o skupljanju oružja i vršenju diverzantskih akcija.

Na okružnoj partijskoj konferenciji, 29. juna 1941. godine, izabrana je kao jedina drugaica u OK KPJ za šabački okrug.

Posle formiranja Podrinjskog odreda svestrano se angažuje u radu sa ženama Podrinja. Nalazi se na čelu aktivna drugaica, a avgusta 1941. godine rukovodi i kulturno-

-prosvetnim odborom koji okuplja žene-antifašiste. Pod njenim uticajem mnoge žene su odlazile da rade u Centralnoj partizanskoj bolnici u Krupnju, a ona sama je ostala da radi u štabu partizanskog odreda.

OK za šabački okrug zadužuje je da drži na partijskoj vezi čeliju u Lešnici, srez Loznica. Ona organizuje sastanak omladine Lešnice, koji je održan na obali Drine, gde je dogovoreno da mladi komunisti i ostali omladinci odmah stupe u partizanski odred, što su i učinili.

Razvijajući političku aktivnost na terenu okruga, stalno je bila u opasnosti, jer je, obilazeći mesta, mogla da bude otkrivena od neprijatelja NOP-a. I pored te opasnosti, ona je bila revolucionarno aktivna. Na sopstvenu inicijativu prenosila je propagandni materijal i letke u Loznicu, da ih čita aktivistima ovog grada. Na tom putu susreli su je četnici, prepoznali i uhapsili. Posle zlostavljanja, pod pritiskom, bila je puštena. I po drugi put je išla na isti zadatak, a četnici su je opet uhapsili.

Kada se, posle neprijateljskog prodora u Podrinje, Mačvanski partizanski odred povukao, Vera je ostala da nastavi rad na terenu. Ali, ubrzo su je četnici i treći put uhapsili, sada u selu Tekerišu. Podvrgli su je strahovitom mučenju. Ništa nije priznala, pa su je četnici predali Gestapou u Šabac. Tamo su je fašisti ucevnjali nođeci joj „slobodu“ samo ako oda veze i one koji su radili za NOR i revoluciju. Vera je sve to odbila i nastavila da se ponosno i hrabro drži. Nemci su je stavili na najstrašnije muke, prebili su joj i ruke i noge. Pošto nisu ništa uspjeli da saznaju, osudili su Veru na smrt i streljali je marta 1942. godine, zajedno sa stotinak drugih komunista, sokojevaca, boraca i rođoljuba.

U spomen Veri i zahvalnost za ono što je učinila za socijalističku revoluciju i borju budućnost, dom studentata u Beogradu i Omladinski dom u Šapcu nose njeno ime.

Narodnim herojem proglašena je 6. jula 1953. godine. (M. Mil.)

BLAŽEK Antona EDO

Rođen je 1920. godine u Tešlicu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici. Posle završene osnovne škole zaposlio se, kao nekvalifikovani radnik, u Destilaciji drveta u Tešlicu. Radeći naporno, u prašini, blatu i kiši — Edo je nalazio vremena za lično uzdizanje, tako da je, posle dve godine, rada postao kvalifikovani radnik. Kao omladinac isticao se zrelim predlozima za poboljšanje uslova života i rada i organizovanja radnika, tako da je ubrzo stekao simpatije naprednih ljudi u preduzeću i Tešlicu.

U SKOJ je primljen 1937. godine, i od tada počinje njegova revolucionarna aktivnost. Najviše je radio na osnivanju aktivna napredne omladine u radničkim i drugim društvima. Dovitljiv i veoma dobar organizator, uspeo je da uključi u ilegalni rad nekoliko desetina radnika.

Kad je, krajem 1940. godine, u Tešlicu obnovljena partijska organizacija, Edo Blažek je, uz još neke članove KPJ, bio duša njene aktivnosti. Rezultati uporne političke borbe došli su do punog izražaja u demonstracijama 27. marta 1941. godine, u kojima je učestvovalo više od 2.000 građana Tešlica.

U uslovima okupacije i zverstava ustaša, folksdojčera i drugih, Edo Blažek je neumorno radio na omasovljenju partijske organizacije i pripremanja za oružanu borbu. Početkom avgusta, među prvima je izišao na teren i nastavio da organizuje i podiže ustanak. Imao je uspeha u svim sredinama, a posebno u srpskim selima, u kojima je kao Hrvat uživao veliko poverenje i popularnost kao dobar organizator, rukovodilac i neustrašiv borac. Njegov doprinos jačanju bratstva i jedinstva malih naroda i beskompromisna borba protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika, istakli su ga kao čoveka o kome Tešličani i danas s ponosom govore kao o legendi svoga kraja.

Istakao se u mnogim borbama i diverzantskim akcijama, najpre kao rukovodilac malih grupa partizana, zatim politički delegat voda i zamenik političkog komesara čete. Od prvih akcija valja pomenuti one na Šnjegotini, i borbe oko Maslovara, septembra i oktobra 1941, zatim diverzije na železničkoj pruzi Tešlič — Doboj, novembra; u rušenju pruge Tešlič — Biatnica, januara 1942, kada je sa

samo jednom desetinom boraca onesposobio 6 kilometara železničke pruge, vodeći istovremeno borbu s nadmoćnijim nemačkim i ustaško-domobranskim snagama. Posebno junaštvo je pokazao u martu 1942. godine, u napadu ustaša, domobrana i nemaca na Vručicu. Edo Blažek je s dvadeset boraca celog dana odolevao napadima neprijatelja; uspeo je da zaustavi napadače, nanevši im osjetne gubitke.

Početkom juna 1943. godine, sa još tri druga bio je pokoljen od četnika u selu Gluha Bukovica. U pokušaju proboja, poginuli su. U NOR-u su poginula i njegova dva brata.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Raf. B.)

BLAŽEVIĆ Juraja JAKOV

Rođen je 24. marta 1912. godine u Bužimu, Gospić, Hrvatska. Otac mu je biougar. Gimnaziju je završio u Gospiću, a 1936. je diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Još u gimnaziji pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu, gde je 1928. primljen u KPJ, u sedamnaestoj godini. Na fakultetu je aktivno radio u studentskom naprednom pokretu, istovremeno učestvujući u gotovo svim političkim akcijama zagrebačke partijske organizacije. Zbog revolucionarnog političkog rada bio je proganjan od zagrebačke policije i izvođen pred zagrebački Sudbeni sto i Državni sud za zaštitu države u Beogradu. Zbog komunističkog delovanja, 1931. proveo je šest meseci u zatvoru. Posle odsluženja vojske, Jakov se vratio u Zagreb, gde je u rukovodio partijskom tehnikom Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku. Ali, već posle godinu dana, po zadatku Partije, odlazi u Gospić, gde kao advokatski pripravnik radi sve do početka rata. U Gospiću okuplja oko sebe napredne radnike

i inteligenciju, naročito omladinu i čake gospićke gimnazije i učiteljske škole, i veoma aktivno i predano radi na stvaranju i organizacionom jačanju partijskih organizacija i organizacija SKOJ-a i širenju komunističkih ideja, ne samo u Gospiću već i na području cele Like. Zbog toga je bio u stalnom sukobu s organima vlasti, popovima, policijom i žandarmerijom, koja je na njega neprekidno moltila. Na prvoj Okružnoj konferenciji ličkih komunističkih organizacija, održanoj u leto 1940. na Plitvičkim jezerima, Jakov je izabran za sekretara, tada obrazovanog, Okružnog komiteta KPH za Liku; na Prvoj konferenciji KPH (25. avgusta 1940) izabran je za člana DK KPH, a na V zemaljskoj konferenciji KPJ (19—23. oktobra 1940.) u Zagrebu, za člana CK KPJ. Svojim revolucionarnim radom postao je jedan od najistaknutijih komunističkih organizacija i razvoj radničkog revolucionarnog pokreta u Lici. Veoma je doprineo osposobljavanju i pripremi partijskih organizacija i kadrova za narodno oslobodilačku borbu.

Odmah posle okupacije zemlje, Jakov se svom snagom posvetio organizovanju oružanog ustanka u Lici. Neumorno raskrinkava politiku italijanskih okupatora i suštinu i smisao stvaranja Nezavisne Države Hrvatske, nastojeći da što šire narodne mase okupi oko linije Partije. Pod njegovim neposrednim rukovodstvom, u od boraca s područja gospićkog kotara obrazovan je gerilski bataljon „Velebit“, koji je, u jesen te godine, preustao u 1. lički NOB odred „Velebit“. Blažević odlučujuće utiče i na formiranje ostalih partizanskih jedinica u Lici, obrazovanje organa nove revolucionarne vlasti, na stvaranje masovnih antifašističkih organizacija omladine i žena, odnosno jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta. Posebno se zalaze za stvaranje bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog naroda.

Na drugoj okružnoj partijskoj konferenciji, maja 1942, ponovo je izabran za sekretara OK KPH za Liku. Znajući ko je glavni organizator ustanka i oružane borbe u Lici, italijanski „Tribunale militare di guerra“ osudio ga je, 27. marta 1943. godine, na smrt u kontumaciji.

U toku rata bio je većnik AVNOJ, i ZAVNOH. Od drugog zasedanja ZAVNOH, oktobra 1943, kao član Izvršnog odbora rukovodio je Sudsko-pravnom odelom ZAVNOH-a.

Posle rata obavljao je niz visokih funkcija u državnim i partijskim organima. Bio je javni tužilac Hrvatske, ministar trgovine i snabdevanja i ministar za državne nabavke u Vladi FNRJ, potpredsednik i predsednik Saveta za privredu u Vladi NRH, predsednik Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske, član i potpredsednik Saveznog izvršnog veća, predsednik sabora

Hrvatske i predsednik Savezne privredne komore. Bio je zastupnik u Saboru Hrvatske i poslanik u Saveznoj skupštini. Član je Predsedništva SSRNH i član Savezne konferencije SSRNJ. Biran je na svim kongresima za člana CK KPH i člana CK KPJ. Član je Izvršnog komiteta CK SKH i član Predsedništva CK SKJ. Član je Saveta Federacije i rezervni general-major JNA. Sada je predsednik Predsedništva Socijalističke Republike Hrvatske.

Blažević je i veoma plodan stvaralac, objavio je: „Tražio sam crvenu nit“ i „Ojela I—IV („Prepoznavanja“, Suprotstavljanja i ljudi — za novu Jugoslaviju“, „Mač, a ne mir“ i „Bez alternative“) autobiografskog karaktera, kao i više tekstova iz istorije radničkog pokreta.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. septembra 1953. godine. (T. Ra.)

BLAŽIĆ Šime ANTUN

Rođen je 28. svibnja 1916. godine u Globočcu, Varaždin, Hrvatska.

Zemljoradnik Antun Blažić, kao ljevičar, još u vrijeme Kraljevine Jugoslavije pripadao je Udruženju opozicije. Nešto prije rata postao je simpatizer Komunističke partije, a veljače 1941. godine i njezin član. Okupacijom Jugoslavije, Blažić se stavljao na raspolaganje Partiji. Aktivno radi na organiziranju ustanka u Ludbreškom kraju i na Kalniku. Sa svojim drugovima prikuplja oružje, municiju i drugi materijal za skoro dizanje oružanog ustanka protiv okupatora. Tako Blažić postaje jedan od organizatora ustanka u svom kraju.

Kada je, ljeta 1941. godine, formirana prva partizanska grupa u njegovom kraju, Blažić

BLAŽINA MATE

Rođen je 10. ožujka 1925. godine u Čemparovici, općina Labin, Hrvatska. Potiče iz siromašne zemljoradničke obitelji. Osnovnu školu je pohađao u martinskom i pomagao ocu — napoličaru u obradi zemlje.

Odmah po kapitulaciji Italije, stupio je u partizansku jedinicu. Učestvovao je u nizu diverzantskih akcija na području Labinštine u vrijeme prodora njemačkih kolona. S grupom boraca oborio je telefonske stupove od Labina do Nedežšćine, prekopavao ceste, srušio most na saobraćajnici Podlabin—Raša. Učestvovao je u rušenju mostova na rijeci Raši, kraj Barbana i Podpična, miriranju termocentrale Vlačka i izvlačenju eksploziva iz barutane Ripenda.

Nakon njemačke ofanzive, Mate je bio kurir. Savjesno je obavljao sve zadatke. No, želio je u borbu protiv okupatora. Kada je, u travnju 1944, formiran istarski partizanski odred „Učka“, Mate je s još nekoliko drugova otišao u selo Čepić i tamo stupio u 1. četu 1. bataljona. Bio je mitraljezac. Njegov su mitraljez upozнали okupatori prvi put kada su naknili opjačkati sela Nedežšćinu i Šumber. U srpnju 1944. godine 1. bataljon odreda „Učka“ se, po naređenju Operativnog štaba za Istru, prebacio na teren Buštine.

U kolovozu 1944. godine Mate je, s još trojicom drugova, zarobio 25 karabinjera u Savudriju. Preobučeni u njemačke uniforme, krenuli su prema neprijateljskoj kasarni. Pred kasarnom ih je zaustavio stražar. Rekli su mu, što na njemačkom što na italijanskom jeziku, da karabinjeri moraju s njima u Trst, jer su Savudriju opkolili partizani. U dvorištu kasarne su se postrojili karabinjeri spremni za pokret. Mate je s ramena nehalno skinuo šarac, kao da na njemu želi nešto popraviti. Ođednom se uspravio i uperio cijev „šarca“ u postrojene karabinjere. Naredio im je da odabace oružje. Karabinjeri su poslušali. Sutradan su njemački vojnici našli kasarnu u Savudriju — prazu.

Krajem kolovoza 1944. 1. bataljon se prebacio u rejon Čabra, gdje je ušao u sastav novoformirane 3 brigade 43. istarske divizije. Iz Čabra je brigada krenula prema Grobničkom polju. Dobila je naređenje da, zajedno s jedinicama 13. primorsko-goranske divizije, napadne neprijateljski aerodrom kod Kikovice.

Teća brigada 43. divizije imala je zadatak da osigurava napad na aerodrom iz pravca Rijeke. Mate je zauzeo položaj uz sam rub ceste. Počeo je napad na aerodrom. Mate je slušao štekatanje mitraljeza, a onda se iznenada na cesti pojavila grupa njemačkih vojnika koja je hitala u pomoć napadnutom aerodromu. Mate ih je pustio da pridu, a onda je pritisnuo

obarač svog „šarca“. Prvih desetak vojnika je palo, preostali se dali u bijeg. Ponovo su krenuli u napad, i opet ih je zaustavio Matin „šarac“. Nakon trećeg pokušaja, neprijatelj je odustao. Za pokazanu hrabrost Mate je odlikovan Ordenom za hrabrost i primljen u Komunističku partiju.

Mate je pokazao hrabrost i u napadu na Krivi Put. Skočio je iz zaklona i sâm jurnuo na bunkere, pucajući iz puškomitraljeza. Pred samim neprijateljskim uporištem ponestalo mu je municije. Osvrnuo se i ugledao zamjenika komandanta bataljona kako se rve s dva njemačka vojnika. Mate je na njih uperio prazan puškomitraljez i pozvao ih na predaju. Neprijateljsko uporište je zauzeto. Na bojištu je ostalo 15 mrtvih i 18 ranjenih njemačkih vojnika.

U travnju 1945. 4. armija JA nazadriživo je napredovala kroz Liku i Hrvatsko primorje. U Gorskom kotaru, između Lokava i Delnica, neprijatelj se pokušavao utvrditi. To mu nisu dozvoljavale brigade 43. divizije, koje su ga neprestano napadale. Treća brigada je 15. travnja 1945. došla za leđa neprijatelju i stezala obruč. Neprijatelj se branio iz kolibe podignute u šumi. Borba je trajala do noći. U njoj je poginuo mitraljezac Mate Blažina.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (A.G.)

BLEJČ Franca MATIJA PLAMEN, MATEVŽ

Rođen je 24. februara 1914. godine u selu Mengeš, Domžale, Slovenija. Otac mu je imao malo zemlje, tako da je morao da radi kao najamni radnik kod drugih seljaka ili na javnim radovima, da bi zaradio za život svoje porodice (u kojoj je bilo sedmoro dece).

se našao među prvim partizanima grupe. U svim akcijama koje je grupa vodila isticao se kao veoma hrabar i vješt borac. Od prvog dana, kad je uzeo pušku u ruke, jurišao je uvijek među prvima, nikakve prepreke i bezizlazne situacije nije poznavao. Među svoje drugove unosio je vjeru u pobjedu.

U akciji koju je grupa pripremila na posadu domobrana u Velikom Trojstvu — u kojoj je trebalo najprije ubiti stražara, a onda ući u prostorije žandarmerijske stanice i posadu razoružati — Antun Blažič se posebno istakao hrabrošću i vještinom. Bio je u akciji protiv ustaša u Martijancu; 1942. godine učestvuje u uništavanju Francetićeve legije; s jeseni iste godine, s dva druga napada žandarmerijsku stanicu, učestvuje i u nizu drugih akcija.

Bio je pomoćnik komesara Odreda, a 1943. godine postaje član Okružnog komiteta komunističke partije Hrvatske za Varaždin. Sredinom 1943. godine, kao član OK KPH za Varaždin, formira udarne grupe u Kozmincu, Hrženju, Segovini, Velikom Bukovcu u Ludbreškom kraju. Nešto kasnije, s grupom od desetak drugova, prelazi Dravu, i u Međimurju napada žandarmerijsku stanicu. Zatim odlazi u Zagorje, i u kotaru Varaždin se uključuje u organizaciju partizanskih grupa. Izvjesno vrijeme boravi u Zagorju, gdje neumorno radi. Pred njim je uvijek bio samo jedan cilj: uništiti neprijatelja. Zadao mu je udarce gdje god je mogao.

Bio je vijećnik ZAVNOH-a.

Jednog rujanskog dana 1943. godine, u selu Maruševcu, napale su ga ustaše, i ranile. Borio se hrabro; ali, kako je bio sam, nije se mogao povući. Da ne bi neprijatelju živ pao u ruke — ubio se.

Narodnim herojem proglašen je 5. svibnja 1951. godine. (M. Sen.)

Matija je završio šest razreda osnovne škole u Mengešu, kao dobar i marljiv učenik. Posle završene škole, želio je da postane tehničar, ali kako za to nije imao mogućnosti, naučio je krojački zanat.

Posle položenog ispita za krojačkog pomoćnika, pozvan je u vojsku. Tamo je završio kurs za radio-telegrafista u artiljeriji. Posle vojske, htio je da se zaposli kao telegrafist u Pošti, ali ga nisu primili zbog nedovoljnog opšteg obrazovanja. Morao je i dalje da radi kao krojački pomoćnik kod raznih majstora i, na kraju, kod Lukana u Trzinu. Kako je majstorov brat bio komunist Blejč preko njega dolazi u vezu s Partijom.

U vreme aprilskog rata 1941. Blejč je bio mobilisan u Novom Mestu. Kad se vratio u zavičajno selo, odmah se uključio u akciju za skupljanje oružja i municije. Na poziv Partije, javio se na zborište ustanika u noći između 27. i 28. jula 1941. Posle izvršene akcije, Blejč je postao borac Radomejske partizanske čete.

Ova četa je, u avgustu i septembru, izvršila mnoge uspešne akcije, u sastavu Kamničkog partizanskog bataljona, a i sama. Blejč se svugde isticao, i u oktobru 1941. primljen je u Partiju. Još istog meseca četa je, u borbi s nadmoćnijim neprijateljem, razbijena. Grupa u kojoj je bio Blejč probila se prema zapadu, prešla Savu i uspostavila vezu s partizanima u Dolomitima, u italijanskoj okupacionoj zoni. Blejč je upućen u bataljon „Ivan Cankar“, u njemu učestvuje 12. decembra 1941. u napadu na nemački policijsku patrolu u selu Rovte, pod Blegašem, i u borbama kod Dražgoša, od 9. do 12. januara 1942. i na Mošenjskoj planini na Jelovici, već kao vodnik.

Kad se bataljon, zbog zimovanja, podelio na grupe, Blejč se sa 24 druga vraća u blizinu svog sela. Već u februaru 1942. grupa se ponovo sastaje i odlazi u Tuhinjsku dolinu. Na proleće stižu novi borci, pa se formira Kamni-

ška partizanska četa, iz koje izrasta Kamniški bataljon. Blejč je bio prvo komandir čete, a potom komandant bataljona. Juna 1942. ovaj bataljon ulazi u sastav Kokrškog odreda, kao njegov 1. bataljon.

Blejčov bataljon se vrlo brzo istakao dobro organizovanim i uspešnim akcijama. Tako su borci ovog bataljona, 16. juna, usred dana, upali u Črnic, u kasarnu poluvojvojnike organizacije „Vernarschaft“, sastavljene od meštana. Od 42 člana posade 16 su zarobili, 6 ubili a oružje, municiju i spremu zaplenili. Prilikom napada na Stahovicu, ubijena su tri nemačka oficira i jedan žandarm, dok su tri oficira i jedan žandarm ranjeni. Blejč je donosio odluke o izvršenju akcija posle brižljivih priprema i savetovanja s dobrim poznavocima mesta i prilika.

U leto 1942. brda i šume oko Kamnika postale su nepristupačna partizanska tvrđava. Dok su, u drugim partizanskim jedinicama u Gorenjskoj, partizani živeli još starim partizanskim životom, u krajnoj oskudici, u najvećoj tišini, u logoru Kamničkog bataljona gorele su logorske vatre, sviralo se i pevalo.

Zbog velikih uspeha bataljona, njegov komandant Blejč postaje, krajem septembra 1942. komandant Kokrškog odreda.

Brojne nemačke jedinice pošle su, 24. decembra 1942. godine, u napad da unište partizane na Kostonjskoj planini, u kojoj se nalazio i štab Odreda. Kamniški i Moravski bataljon bili su prinuđeni da prihvate borbu. Blejč je uspešno komandovao, ali je već oko jedanaest sati prvi put lako ranjen. Brzo previjen, ranjen, komandovao je i dalje, ali je posle nekoliko sati ponovo teško ranjen, i uskoro izdahnuo. Bataljoni su se tokom noći probili iz okruća.

Januara 1943. godine Glavni štab NOV i PO Slovenije, neobavešten o njegovoj pogibiji, postavlja Blejca za komandanta Gorenjskog odreda. Ovo je bilo novo priznanje njegovom junaštvu i umešnosti u komandovanju.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (M. Pav.)

BOBIČIĆ Luke MILOŠ

Rođen je 22. januara 1914. u Vučici, Danilovgrad, Crna Gora. Pravnik.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Rano je ostao bez oca, pa je brigu o njegovom podizanju i školovanju preuzela majka. Osnovnu školu završio je u Zdrebaoniku, a nižu gimnaziju u Danilovgradu. Višu gimnaziju pohađao je u Podgorici, gdje učestvuje u narednom srednjoškolskom pokretu i revolucionarnim akcijama u gradu. Zbog toga je

isključen iz podgoričke gimnazije, pa je maturirao u Nikšiću, 1932. godine.

Kao student Pravnog fakulteta u Beogradu učestvovao je u mnogim akcijama koje su napredni studenti vodili za odbranu autonomije Univerziteta. Bio je na barikadama u sukobima s policijom na Pravnom fakultetu, kada je poginuo Mirko Srzentić. Učestvovao je u sukobima studenata s policijom na sahrani Zarka Marinovića i u mnogim drugim akcijama naprednih beogradskih studenata. Zbog takvog rada je hapšen, pa je jednom proveo 40 dana u Glavnjači, gdje je i mučen. Zbog revolucionarne djelatnosti policija ga 1935. godine protjeruje iz Beograda u rodno mjesto. Godine 1937. izabran je u Centralni odbor crnogorskih studenata u Beogradu, kao delegat studenata danilovgradskog sreza. Bio je dobar student, pa je, i pored hapšenja i proganjanja policije, uspio da diplomira, februara 1938. godine. Poslije diplomiranja bio je na odsluženju vojnog roka. Po dolasku iz vojske izvjesno vrijeme se zapošljava u agrarnom povjereništvu u Skoplju, a zatim, krajem 1939. dolazi u Podgoricu i radi u finansijskoj direkciji. Član KPJ je od 1939. godine. Kao komunist, uoči rata je, s mnogim drugovima, upućen u vojni koncentracioni logor u Smederevsku Palanku. Zbog nesnosnog logorskog režima dolazio je u sukob s upravnikom, pa je u logoru zatvaran u samicu. U dane aprilskog rata, pošto je logor raspušten, došao je u Podgoricu.

Poslije kapitulacije, kao intelektualac i član KPJ, u Podgorici radi na pripremanju ustanka. Učestvuje u ustaničkim borbama na terena srezova podgoričkog i danilovgradskog. Poslije ustanka je u gerilskim odredima. Krajem septembra 1941. rukovodi akcijom u kojoj je uništena kolona italijanskih kamiona u Stubici blizu Nikšića. Učestvovao je u bici na Pljevljima 1. decembra 1941, kao komesar

čete u bataljonu „Bijeli Pavle“, gdje se ističe pri zauzimanju utvrđenja Malog Bogiševca. Poslije Pļevalja, ostaje u Sandžaku i, prilikom formiranja 1. proleterske brigade (21. XII 1941.), stupa u njene redove i postaje komesar 3. čete 2. crnogorskog bataljona. Učesnik je mnogih borbi 1. proleterske u Sandžaku i istočnoj Bosni. Posebno se istakao u borbama kod Macoča, na Gvozdu i Jahorini. Prošao je čuveni Igmanski marš 1. proleterske.

U svim borbama isticao se hrabrošću i izdržljivošću, a bio je, takođe, iskusan politički radnik i omiljen drug, pa je zato bio veoma cijenjen.

Poginuo je maja 1942. godine kod Gornjeg Badažića, u istočnoj Hercegovini, dok je, u iznenadnoj borbi, štutio povlačenje svoje jedinice na novi položaj.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. St.)

BOBIĆ FLORIJA

Rođen je 1. svibnja 1913. godine u selu Kučan Gornji, Varaždin, Hrvatska, kao prvo dijete siromašne zagorske seljačke porodice. Osnovnu školu počeo je da uči 1921. godine, u obližnjem Biškupcu, jer njegovo rodno mjesto nije imalo osnovne škole. Završivši četiri razreda osnovne škole, ostao je na roditeljskom posjedu, bez nade da će poboljšati svoj položaj i položaj svoje obitelji.

Kao devetnaestogodišnji mladić, odlučio je da krene na rad u tekstilnu tvornicu u Varaždinu, i 12. siječnja 1932. godine zaposlio se u jednoj od tada najvećih tekstilnih tvornica u Hrvatskoj — u „Tivaru“, koja je tada imala oko 2.000 radnika. Došao je u Varaždin upravo u vrijeme velike ekonomske krize i zabrane rada komunistički orijentiranim sindikatima. Ipak, i u takvim uvjetima, komunisti i njihovi

simpatizeri u Varaždinu polako su počeli ulaziti u postojeće socijaldemokratske sindikate i pretvarati ih u klasne, borbene organizacije. Mladi Florijan se ubrzo uključio u njihova nastojanja i postao radnički povjerenik u toj tvornici, 1934. godine. Slijedeće godine postao je član Komunističke partije, koja se i u Varaždinu uspjela afirmirati u popularnom URSS-u.

Radeći kao član URSSJ-a, Bobić se i sam izgrađuje. Čita, upoznaje se s partijskim radom, radi i uvijek je u prvim linijama. Sudjeluje u pripremama i u samom štrajku „Tivarovih“ radnika i namještenika, koji je počeo 29. travnja 1936. godine, i trajao do 6. lipnja te godine. Sudjeluje u organiziranju štrajkaških straža, skuplja hranu po okolnim selima za štrajkašku kuhinju, organizira udarne grupe štrajkaša koji su se morali obračunavati ne samo sa štrajkolomcima, nego i onima koji su namjeravali skršiti štrajkaše. Florijan Bobić je i jedan od mladića koji su za 1. maj izvjesili, na jablane oko tvornice, crvene zastave, na samom početku štrajka, tog obračuna komunistička s nastupajućim Hrvatskim radničkim savezom, organizacijom posredstvom koje je Hrvatska seljačka stranka namjeravala okupiti radnike oko svog programa. Zahvaljujući borbivosti radnika, dobroj organizaciji, štrajku u „Tivaru“ završio je s uspjehom po radnike.

Slijedeće godine, Florijan Bobić postao je član OK KPH za Varaždin i Čakovec. Djeluje ne samo u tvornici „Tivar“, nego i u rodnom selu: okuplja svoje suseljane, objašnjavajući im liniju Narodne fronte. Organizira rasturanje materijala koje je umnožavala tehnika OK KPH. Jedan je od organizatora velikog zbora radnika, koji se u Varaždinu održao pod parolom „Savez radnika i seljaka“, 1938. godine; vrlo je agilan u propagiranju Stranke radnog naroda. Na općinskim izborima 1939. godine pobjeđuje na listi u svom rodnom kraju, postaje općinski odbornik u selu Biškupec. Potkraj 1939. godine, otpušten je zbog svoje aktivnosti, iz „Tivara“.

Priremeno je napustio Varaždin, ali se brzo vraća i sudjeluje u demonstracijama u Varaždinu, u siječnju 1941. godine, zbog zabrane rada URSSJ-u.

Ljeti 1941. godine, poslije okupacije zemlje, postao je sekretar OK KPH za Varaždin. Pod njegovim rukovodstvom, u varaždinskom kraju vrše se pripreme za podizanje ustanka. Učvršćuju se i proširuju partijske organizacije i simpatizerske grupe, formiraju se svojevrsne partizanske baze, izvršuju prve diverzantske akcije.

Ubrzo se uključuje u Kalnički partizanski odred. U vrijeme prve neprijateljske ofanzive na Kalnik, s grupom boraca kreće prema Varaždinu, i u selu Jalovec se sklanja u kuću

Vida Tomaškovića. Kako imaju i ranjenika, odlučuju da ostanu te noći u toj kući. No odaju ih špijuni koji su pratili Tomaškovića, kao komunističkog simpatizera. Ujutro 29. travnja 1942. godine, kolona ustaša iz Varaždina opkoljava kuću, i u neravnopravnoj borbi poginula je cijela grupa partizanskih boraca i sekretar OK KPH Florijan Bobić.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (B. Ja.)

BOBINEC Stjepana STJEPAN ŠUMSKI

Rođen je 1919. godine u Alagincima kod Slavonske Počuge, Hrvatska.

Prije rata, Stjepan Bobinec učio je gimnaziju u Zagrebu, gdje je 1937. postao član SKOJ-a. Kao skojevac se naročito ističe u revolucionarnom omladinskom pokretu. Godine 1940. odlazi na odsluženje vojnog roka, pa ga je u vojsci zatekao napad na Jugoslaviju i njezina kapitulacija. Bio je zarobljen i otpremljen u Osijek; međutim, kada su tamošnje ustaške vlasti ustanovile da je Hrvat, pušten je kući.

Ujesen 1941. godine, Stjepan Bobinec se zaposlio na željeznici u Zagrebu, kao službenik. Tu se ubrzo povezo sa skojevskom organizacijom. Radio je kao veza na prebacivanju ljudi u partizane, te na prikupljanju i slanju vojnog i sanitetskog materijala. Na tom je radu ostao do početka 1943. godine, kada organizira grupu od desetak omladinaca i omladinki, i zajedno s njima odlazi u Moslavčku udarnu grupu broj VII. Ta je grupa bila poznata po svojim akcijama, a naročito diverzijama na teritoriji između Dugog Sela i Čazme. Stjepan Bobinec, pod nadimkom Šumski, ubrzo pošto je došao u grupu, pokazao se kao hrabar i neustrašiv borac. Za nadimak

Šumski ubrzo je znala cijela okolina, a u neprijateljskim uporištima je to ime spominjano sa strahopoštovanjem.

Šumski se isticao u nizu akcija. Tako je, jednom, Moslavička grupa VII napala dva njemačka kamiona s vojnicima i jedan osobni automobil s njemačkim potpukovnikom i višim domobranskim oficijom, koji su se uputili u Ivančić-Grad na prisilni otkup stoke. Grupa je dobila podatke da zarobe oficire i spровedu ih u Glavni štab. Akcija je potpuno uspjela, a u njoj se posebno istakao Stjepan Bobinec Šumski. Dok su njegovi drugovi iz zasede otvorili vatru na kamione, Šumski je, zajedno s jednim drugom, priiskočio automobilu i, ne obzirajući se na tanađ koja je zujala oko njega, izvukao oficire i odveo ih s ceste. Drugom prilikom, Grupa je u zasjedi dočekala kamion pun njemačkih vojnika. Oko polovica vojnika je poginulo, a ostali su zarobljeni i otpremljeni u Mostavinu. I u ovoj akciji istakao se Šumski svojom neustrašivošću.

Nešto kasnije, Šumski je s Grupom napao jednu ustašku postaju u kojoj je ubijen veliki broj ustaša, a među njima poznati zločinac Mladen Kloštra Ivančić, iz Čemernice. Ta je akcija odjeknula Mostavinom, a u selima se s ponosom izgovaralo ime Šumskog.

U proljeće 1944. godine, Stjepan Bobinec Šumski je postavljen za komandanta Posavskog odreda, a ubrzo zatim i za komandanta 2. moslavičke brigade. Postije kratkog vremena, Šumski se s brigadom našao u blizini Dugog Sela, gdje su ih iznenada napale jake njemačke snage pomognute od ustaša i Čerkeza. U teškoj borbi, Šumski je dva puta ranjen. Vidjevši da se ne može kretati, Nijemci su jurili da ga zarobe. Kada se približila grupa njemačkih vojnika, Stjepan Bobinec Šumski je aktivirao bombu. Ne samo da im nije pao u ruke, nego je sa sobom poveo u smrt još nekoliko neprijateljskih vojnika.

Narodnim herojem je proglašen 27. studenog 1953. godine. (N.L.K.)

BOBNAR Jakoba STANE

Rođen je 15. novembra 1912. godine u Vevčama, Polje-Moste kod Ljubljane, Slovenija.

Potiče iz radničke porodice. Otac mu je poslom otišao u Ameriku, i tamo umro 1920. godine.

Osnovnu školu je pohađao u Polju do 1925, a onda je pošao na metalostrogradski zanat. Vojni rok je odslužio, kao mornar u Tivtu, u Boki kotorskoj. Posle povratka se zaposlio u bratovljevoj linarskoj radionici. Uključio se u radničko-kulturno-prosvetno

društvo „Svoboda“ u Zalogu, gde je delovalo više komunisti. U privrednoj krizi 1934–35. Partija je pripremila akcije nezaposlenih i protestne zborove (u Akcionom odboru je bio i Bobnar), u kojima su radnici zahtevali javne radove i zarade.

Početkom 1935. primljen je u Komunističku partiju. Te godine je učestvovao na početnom sletu društva „Svoboda“ u Celju. Posle raspustanja „Svobode“, učestvovao je u organizovanju „Vzajemnosti“. Godine 1936–37. učestvovao je u štrajkačkom pokretu radnika Fabrike papira u Vevčama, i u demonstracijama prilikom dolaska profašističkog generala Živkovića u Ljubljano.

Po uputstvima Pepce Mačekove (Kardeljeve), okupljao je dobrovoljce za Španiju. Prvi odslanj njegovu grupu od 8 dobrovoljaca u Španiju nije uspeo. Oni su s Brača poslati nazad u Ljubljano. Drugi pokušaj odlaska s četvoricom drugova preko Jesenica je uspeo. Oni su se uključili u bataljon „Dimitrov“, u četu „Matija Gubec“; u borbi za grad Kinto, teško je ranjen i trajno ostao invalid. Julu 1939. se, preko Francuske, s falsifikovanim pasošem vratio kući. Po uputstvu partije (E. Kardelja) radio je u SKOJ-u i bio izabran u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Sloveniju, a kasnije i u Centralni komitet SKOJ-a za Jugoslaviju. Radio je i u radničkom kulturno-prosvetnom društvu „Vzajemnost.“

Godine 1940. bio je na vojnoj vežbi u Novom Sadu, a na lekarskoj komisiji je oglašen za stalno nesposobnog za vojnu službu. Posle povratka je izvesno vreme bio zaposlen u preduzeću „Avtomontaža“ u Ljubljani, zatim u rudniku uglja u Livnu, odakle je, zbog štrajka u kome je učestvovao, otpušten.

Sredinom 1940. održana je u Hribu, nad Zalogom, konferencija SKOJ-a za Sloveniju, s oko 35 učesnika. Konferencijom je rukovodio Stane Bobnar, a u ime CK KPS na njoj je

učestvovao Tone Tomšič. Bobnar je učestvovao i na partijskoj konferenciji Slovenije u Joštovom mlinu, kod Celja.

U danima napada na Jugoslaviju javio se među dobrovoljcima, a posle raspada bivše jugoslovenske vojske odmah je pristupio skupljanju i skrivanju oružja, municije i druge vojne opreme.

Prvih dana maja 1941. Bobnara su uhapsili Italijani, doveli u zatvor u Ljubljano i novembra 1941. zajedno s drugim zatvorenicima, odveli ga u internaciju na ostrva Tremiti (u Italiji).

Kapitulaciju Italije su zatvorenici u Italiji dočekali čvrsto povezani. Odmah su organizovali udarni vod i od italijanskih vlasti zahtevali oslobođenje, što su posle nekoliko dana i postigli. Na odlučan zahtev (među njima su, pored Slovenaca, bili i Dalmatinci, Crnogorci i drugi) da se vrate kući, oni su, posle nekoliko dana pregovaranja i upornog insistiranja, dobili barku kojom se 105 interniraca prebacilo u Bari, a posle nekoliko dana u Taranto, gde se već nalazila saveznička vojska. Saveznici nisu hteli ni da čuju o tome da Jugosloveni, koji su se prikupljali tamo i iz drugih logora, prebace u Jugoslaviju. Krajem septembra su ih opet prebacili u Bari, u logor Karbonara, gde su ih pokušavali pridobiti za kraljevsku vojsku.

Razume se, partijska organizacija je propagirala vraćanje u Jugoslaviju, i uključivanje u NOV Jugoslavije.

Početkom oktobra 1943. formirana je 1. prekomorska brigada, koja je imala 6 bataljona i oko 2400 boraca. Oni su bili razmešteni na ostrva Vis, Korčulu, Brač i Hvar. Pošto je bila prevelika, na Braču je formirana i 2. prekomorska brigada, i politkomesar te brigade postao je Stane Bobnar. Pre nego što su te brigade uspele, malim barkama, prebaciti do Visa i u Jugoslaviju, one su imale teške sukobe s Nemcima, koji su pokušavali da što pre ovladeju vodama Jadrana. Brigade su se iskrcale u Pakoštanima, i zatim krenule prema Drvaru.

Bobnar je bio u Drvaru na kratkom političkom kursu, pa je potom otišao na politički rad u 9. dalmatinsku divizionu, koja je, neposredno posle nemačkog desanta na Drvar, vodila teške borbe s Nemcima.

Iz divizije Bobnar je pozvan na Vis, u Vrhovni štab, i tamo je imenovan za političkog komesara 3. prekomorske brigade, koja je bila određena da brani Vis od eventualnih nemačkih napada. Brigada je oterala Nemce s Korčule i učestvovala u napadu na poluostrvo Pelješac.

Oktobra 1944, 3. prekomorska brigada iskrcala se kod Makarske i učestvovala u borbama s Nemcima, koji su se povlačili prema Splitu i Sofinu. Teške borbe su vodene naročito kod Kaštela, Trojira, Šibenika i Kri-

na. Posle kratkog odmora, brigada je otišla na područje Mostara, gde je vodila teške borbe naročito oko Širokog Brijega, Crnog Luga, Gornjeg i Donjeg Lapca, kod Bihaća i Gospića.

Brigada je učestvovala i u završnim borbama (u sastavu IV armije) za Rijeku i Sušak, i prvih dana maja stigla u Tržić (Montfal-Kone).

Posle rata je (juna 1945) postao pomoćnik političkog komesara XXXI divizije, i na tom mestu ostao do marta 1946. godine. Zatim je prešao u avijaciju, gde je do 1947. bio načelnik kadrovske odeljenja u Zemunu, kad je otišao u Višu partijsku školu u Beogradu. Posle završene škole (1948/1949), postao je politički komesar Vazduhoplovne divizije u Zagrebu. Sledeće godine je opet vraćen u Zemun, za načelnika kadrovske odeljenja. Od 1950. do 1953. bio je politički komesar Više vazduhoplovne škole u Ljubljani, posle čega je demobilisan. Zatim je četiri puta bio republički poslanik (1954—1962), sekretar Opštinskog komiteta opštine Ljubljana-Polje (1958—1964), potpredsednik Sreskog odbora Saveza boraca Ljubljana do 1968, kad je otišao u penziju.

Sada je član Udruženja bivših španskih dobrovoljaca i predsednik sekcije toga udruženja u Ljubljani, član Glavnog odbora Saveza boraca Slovenije, član Odbora prekomorskih brigada, predsednik Mesne organizacije Saveza boraca i član Opštinskog odbora Saveza boraca.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 4. septembra 1953. godine. (M. Žg.)

BOBOT Krsto JOVAN

Rođen 1. septembra 1910. godine u selu Paniku kod Bileće, Bosna i Hercegovina. Poti- be iz siromašne seljačke porodice. Rano je ostao bez oca, pa je od najranije mladosti morao da radi i najteže fizičke poslove.

Osnovnu školu završio je u Bileći, i do aprilskog rata 1941. živeo u svom rodnom mestu i bavio se zemljoradnjom. Posle odsluženja vojnog roka radio je dve godine kao miner u rudniku Zletovo u Makedoniji, a zatim na izgradnji pruge Trebinje—Bileća i Bileća—Nikišić i drugim javnim radovima. Radeći u rudniku, i kasnije na izgradnji pruge, video je i osetio bezdušnu eksploataciju radnika, što je snažno uticalo na njegovo trajno političko opredeljenje.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je kod kuće, pošto nije mobilisan u vojsku zbog brojnosti porodice koju je izdržavao.

Odmah posle kapitulacije uključio se u pripreme za ustanak.

Već u prvim borbama Paničke ustaničke čete u Čepelici, Mirušanima i Mosku, protiv ustaško-domobranskih snaga, 25—27. avgusta 1941. Jovan je pokazao da je veoma postojan i neustrašiv borac. Na Mosku, tukuci neprijatelje teškim mitraljezom, Jovan je imao presudnu ulogu u razbijanju neprijatelja. Tada je ubijeno i zarobljeno 103 neprijateljska vojnika i oficira i zaplenjena velika količina oružja i druge vojne opreme. Kao borac partizanske čete, a zatim predsednik NOO u Paniku i član opštinskog NOO Zavode, bio je primer borca za slobodu svoga naroda. Početkom novem-

bra 1941. postao je član KPJ.

Dvadeset prvog januara 1942. u borbama s nadmoćnijim ustaško-domobranskim i italijanskim snagama koje su napadale na sektor Trebinje—Bileća, Jovan se u kritičnoj situaciji probio s desetinom boraca do neprijateljske artiljerije, uleteo među preplašene italijanske vojnike i skidao s njih oružje. Tu je i ranjen od bombe koju su bacili njegovi drugovi na italijanske vojnike, među kojima se i Jovan nalazio. Njegov smeli napad uticao je na većinu italijanskih vojnika da bacaju oružje ili beže u strahu, ostavljajući artiljeriju, minobacače i drugu opremu.

Kada su se partizanske snage u leto 1942. povukle u zapadnu Bosnu, Jovan je ostao na terenu i od juna 1942. do jula 1943. politički delovao na teritoriji donjeg dela bilečkog sreza. Okupljao je borce i pristalice NOP-a, razbijao četničku propagandu. Četnici su ga više puta hapšili i maltretirali, ali ga nisu smeli ubiti zbog njegovog ugleda u narodu.

Početkom avgusta 1943. dolaskom 10. hercegovačke brigade na teren bilečkog sreza, ponovo je stupio u brigadu, najpre kao vodnik, pa komandant 3 čete, a u oktobru 1943. već je komandant 4. bataljona ove

brigade. S bataljonom prošao je slavan borbena put od Bileće do Konjica. Veliki je broj borbi u kojima je učestvovao i u najtežim situacijama pokazao odlučnost i hrabrost.

Početkom januara 1945. u selu donja Bijenja, kod Nevesinja, njegov bataljon iznenada su napale i opkolile jake nemačke, ustaške i četničke snage. Bez mogućnosti odstupanja preko planine Crvanj, zbog velikog snega, hladnoće i mečave i bez pomoći drugih jedinica — bataljonu je zapretilo uništenje. U toj situaciji Jovan je s manjim delom bataljona prešao u munjevit protivnapad. Njegov primer sledili su i ostali borci; u nezadrživom jurišu, u borbi prsa u prsa, razbili su blokadu, nanevši neprijatelju gubitke od 78 mrtvih i veliki broj ranjenih.

U borbama za oslobođenje Nevesinja, 8—13. februara 1945, neustrašivo je jurišao na neprijateljske bunke, a zatim se s delom boraca probio u grad i iznutra napao najjače otporne tačke, što je dezorganizovalo nemačku odbranu i prekalio potpuni poraz garnizona. U toj borbi zarobljeno je više stotina neprijateljskih vojnika i zaplenjeno 15 topova, 23 bacača plamena, 7 teških i 12 lakih bacača, 48 puškomitraljeza, 10 radio-stanica, oko 700 pušaka, automata i drugo. Jovan je s bataljonom učestvovao u borbama za oslobođenje Mostara i Konjica.

Trećeg marta 1945. Jovan Bobot je sa svojim bataljonom na juriš zauzeo Lukačev most, na železničkoj pruzi Konjic—Sarajevo, razbio nemačku jedinicu za rušenje i spasio most. U tom jurišu smrtno je ranjen i ubrzo umro. Posle oslobođenja narod je taj most nazvao „Bobotov most“.

U toku rata u Hercegovini je bilo mnogo neustrašivih boraca — junaka, ali među nekoliko najhrabrijih spada Jovan Bobot.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Pi.)

BODIROŽA Vukosava VID VICUKA

Rođen je 1919. godine u selu Kamenici kod Drvara, Bosna i Hercegovina, u seljačkoj porodici. Neposredno pred rat 1941. godine zaposlio se u fabrici celuloze u Drvaru: tu pristupa radničkom pokretu i uključuje se u rad sindikalne organizacije. U vreme kapitulacije bivše jugoslovenske vojske, skrio je puškomitraljez; tako naoružan, učestvovao je u napadu na Drvar, 27. jula 1941. godine. Ubrzo je primljen u SKOJ, a početkom 1942. godine i u KPJ. Mnogo je doprineo širenju ustanka u svom kraju. Radio je s omladinom i doprineo njenom masovnom uključivanju u redove narodnooslobodilačke vojske.

Vicuka pripada najistaknutijim junacima među mnogobrojnim, po hrabrosti poznatim borcima Drvara. Hrabrošću se pružio u prvim ustaničkim borbama. Osobito se istakao u razbijanju prve veće ustaško-domobranske ofanzive protiv oslobođene teritorije, čiji je centar bio Drvar. Tada je sa svojim vodom održao položaje na centralnom delu fronta, ispred znatno nadmoćnijeg neprijatelja. Njegova odlučnost ponela je i one borce koji su se već bili povukli, pa je došlo do opšteg protivnapada u kojem je neprijatelj bio potučen i odbačen uz velike gubitke.

U borbama protiv Italijana, na položajima između Drvara i Grahova, početkom 1942. i kasnije, protiv Nemaca, na području Sanskog Mosta i Prijedora, i u mnogim drugim borbama, sa svojim vodom je razbijao mnogostruko jače neprijateljske snage. Za pokazanu ličnu hrabrost u borbi s Nemcima, na položajima između Petrovca i Bihaća, pohvaljen je od Štaba I bosanskog korpusa. Čuven je podvig koji je izveo u maju 1943. godine, kada su politički komesar bataljona i on upali na konjima u selo Čečavu među dve stotine četnika i rasterali ih.

Kao borac, zatim komandir voda, kao komandant bataljona, a kasnije i kao komandant brigade, teško se razdvajao od svog puškomitraljeza. U vreme borbe uvek je bio u prvim linijama i na najtežim mestima. Svojom prisebnošću i junaštvom podizao je borbeni duh svojih boraca, a oko Vicuke nije bilo malodušnika.

Kao komandant bataljona i brigade u 5. krajiškoj divizionu, pronosio je slavu Krajišnika od jeseni 1943. godine kroz istočnu Bosnu, Sandžak, Crnu Goru i Srbiju. Junaštvom se istakao u borbama za oslobođenje Beograda.

U jednoj borbi na Sremskom frontu, početkom 1945. godine, neprijatelj je obuhvatom

ugrozio njegovu brigadu. Ishod je zavisio od toga da li će jedan njegov bataljon održati položaje. Stoga se Vicuka odmah našao u prvoj liniji ovog bataljona. Brigada je razbila neprijateljski napad, ali je u ovoj borbi izgubila svog slavnog komandanta.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine (R. Cv.)

BOGAVAC Vukalina DRAGOSLAV

Rođen je 1910. godine u selu Velidu, kod Berana, (Ivangrad) Crna Gora. Pravnik. Član KPJ postao 1936. godine. U NOB stupio 1941. godine, Poginuo u proljeće 1942. godine, u Bosni.

Potiče iz zemljoradničke porodice u siromašnom planinskom selu. Poslije završene gimnazije u Beranama, studirao je prava na Beogradskom univerzitetu. Radničkom pokretu prilazi u vrijeme studija u Beogradu, 1933. godine. Aktivan je učesnik studentskog pokreta, ističući se revolucionarnim stavom. Još dok je studirao, dosta dobro je ovladao marksističkom teorijom, što će kasnije vrlo uspešno primenjivati u partijskom radu na terenu.

Zapošleo se kao pravnik u fabrici vagona u Kraljevu, gdje se, inače, preselila njegova porodica. Od prvog dana razvija intenzivnu aktivnost među radnicima u Kraljevu. Član KPJ postaje 1936. godine, poslije čega naročito angažovano djeluje u cijelom žičkom srezu. Neumoran je organizator, stvara nove partijske organizacije i radi na njihovom ideološko-političkom jačanju. U najisturenijim redovima kraljevačkih komunista, učestvuje u svim političkim akcijama koje je organizovala i vodila KPJ u Kraljevu i na teritoriji žičkog sreza. Zapaženo je njegovo energično istupanje u političkim akcijama protiv Ljotića i njegovih fašističkih organizacija; neumorno radi na izvršavanju zadatka Partije oko slanja dobrovoljaca u Španiju; učestvuje u štrajkovima i demonstracijama radničke klase, kao jedan od organizatora. Istakao se i u demonstracijama progresivnih snaga protiv Konkordata. Njegova revolucionarnost nije mogla da ostane nezapažena od policije, koja ga stalno progoni.

Prilikom provale u partijskoj organizaciji Kraljeva, 1939. godine, pada u ruke policije, zajedno s istaknutim komunistima Čedom Vasovićem, pa je sproveden u logor na Adi Ciganliji, u Beogradu. Hrabro i dostojanstveno, kao i njegov drug Vasović, izdržava svu mučenja i batinanja. Policijske vlasti od njega ništa nijesu uspjele da saznaju o radu Partije. Bilo je to držanje dostojno komunista i revolucionara.

U zatvoru je proveo godinu. Tamnovanje ga je još čvršće uvjerilo u neophodnost borbe protiv buržoaskog režima.

U aprilu 1941. godine, kada je Jugoslavija doživljavala dramatične i tragične dane, inspiriše mase na otpor zavojevaču i okupatoru. Tih dana je izabran i za sekretara OK KPJ za okrug Kraljevo. S te dužnosti neumorno je radio na obnavljanju i stvaranju partijskih ćelija u Kraljevu, i na teritoriji žičkog i studentskog sreza. Ispoljavao je velike organizatorske sposobnosti u pripremama i vođenju ustanka protiv okupatora. Uprkos teroru i

zvjerstvima okupatora nad nedužnim stanovništvom Kraljeva, oktobra 1941. Okružni komitet uspijeva da tako snažno razvije oslobodilačku borbu u kraljevačkom kraju i u dolini Ibra, da je ona do temelja uzdrmla vlast njemačkih okupatorskih vlasti. Najviše energije u tome radu utrošio je Bogavac. On je za kratko vrijeme organizovao poznate partizanske odrede „Jovo Kursula“ i „Todor Miličević“, kao i odred Itrsteničkih partizana. U brojnim podvizima koje, u jesen 1941. godine, čine kraljevački partizani u neravnim i zestočnim borbama protiv Njemaca i domaćih izdajnika, došli su do izražaja njegovo revolucionarno iskustvo i hrabrost.

U neravnopravnim borbama početkom decembra 1941, pod pritiskom njemačke i kvintsluške ofanzive na oslobođenu teritoriju zapadne Srbije, odred kraljevačkih partizana, u kome je bio i Bogavac, povukao se s glavninom partizanskih snaga iz Šumadije i zapadne Srbije u Sandžak, odnosno Bosnu. Poslije povlačenja u Bosnu, Bogavac je postavljen za političkog komesara Fočansko-čelebičkog odreda. Istakao se u mnogim borbama koje je vodio odred pod njegovim političkim rukovodstvom u istočnoj i drugim krajevima Bosne, prvih mjeseci 1942. godine.

Junački je poginuo u borbi protiv četnika, u proljeće 1942. godine, u Bosni.

Narodnim herojem proglašen je 6. juna 1953. godine. (Mi. DŠ.)

BOGDAN Marka PETAR PEKO

Rođen 30. marta 1915. u selu Dolac Donji, kod Orniša, Hrvatska, u radničkoj porodici. Definjstvo je proveo u Sinju, gde je završio osnovnu školu i gimnaziju. Zatim, 1936. godine, odlazi na odsluženje vojnog roka u Sarajevu i završava školu rezervnih oficira. Posle izlaska iz vojske, 1937. godine, upisuje se na Pravni fakultet u Beogradu i 1941. apsolvira. Pripadao je grupi naprednih studenata i aktivno učestvovao u svim akcijama studentskog pokreta.

Posle kapitulacije bivše Jugoslavije, odlazi u Zagreb i započinje se kao poštanski službenik. Odmah pristupa narodnooslobodilačkom pokretu u Zagrebu. Kao član diverzantske grupe, od avgusta 1941. godine učestvuje u više akcija onesposobljavanja telefonskih i telegrafskih uređaja zagrebačke pošte. Krajem 1941. godine dolazi u Sinj i povezuje se s rukovodstvom NOP-a u tom kraju. Početkom januara 1942. godine stupio je u Dinarski partizanski odred i ubrzo postao vodnik, pa zamenik komandira čete. Jula iste godine postavljen je za obaveštajnog oficira u 2. bataljonu Srednjodalmatinskog partizanskog odreda. Učestvovao je u borbama koje je vodio odred protiv Italijana i ustaša u dolini Cetine i na Dinari. Kad je, početkom septembra, formirana 1. dalmatinska brigada, Peko se nalazio na dužnosti komandira čete, ali je ubrzo postao zamenik komandanta bataljona. Sa svojim bataljonom vodio je uspešne borbe protiv ustaša i domobrana kod Sinja i Italijana i ustaša oko Duvna i Livna. Oktobra 1942. postaje član KPJ. Početkom novembra učestvuje u napadu na Livno. Posebno se istakao u borbama za oslobodenje Jajca, krajem novembra 1942. godine. Tada je bio, s ostalim članovima Štaba bataljona, opkoljen od Nemaca u jednoj kući. Iako su Nemci kuću zapalili i na nju vršili nekoliko juriša, Peko i ostali članovi su, posle višesatne borbe, odbili sve napade neprijatelja i spasili se. Posle tih borbi, kao hrabar i sposoban rukovodilac, preuzeo je komandu nad bataljonom, ali je ubrzo postavljen za zamenika komandanta brigade. Početkom februara 1943. godine premešten je za zamenika komandanta novotformirane 4. dalmatinske brigade. U četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi s brigadom vodi borbe na frontu Široki Brijeg — Ljubuški — Vrgorac, na planini Čvrstnici, a po prelasku Neretve

14/15. marta njegova brigada nosi ranjenike i vodi uspešne borbe sve do Nevesinja. Sredinom aprila Bogdan je vraćen na dužnost zamenika komandanta 1. dalmatinske brigade. U petoj neprijateljskoj ofanzivi on s brigadom učestvuje u teškim borbama u rejonu Šavnika, kanjonima Komarnice, Pive, Tare i Sutjeske. Posle proboga, preko Zelengore na Jahorinu, sredinom juna, dva bataljona su bila odsečena, pa se Bogdan s njima probio u Hercegovinu i postavljen za zamenika komandanta 10. hercegovačke brigade. S tom brigadom vodi borbe kod Nevesinja, Gacka, Trebinja i Bileće

sve do aprila 1944. godine. Tada je, po naređenju, upućen u Dalmaciju i postavljen za zamenika komandanta 8. korpusa. Na toj dužnosti ostao je sve do 1. marta 1945. godine, kada je formirana Četvrta armija JA, i on postavljen za komandanta pozadine armije. Pored vojnih, obavljao je i partijske funkcije. Biran je za člana Bataljonskog biroa, i za člana Brigadnog i Korpusnog komiteta.

Posle oslobodenja zemlje, nalazio se na dužnostima komandanta pozadine Pete vojne oblasti, pomoćnika glavnog inspektora JNA, načelnika automobilske uprave DSNO i načelnika Tehničkog školskog centra kopnene vojske. Penzionisan je 1966. godine u činu general-potpukovnika.

Za pokazanu hrabrost i umešno komandovanje u NOR-u i zasluge u posleratnoj izgradnji JNA odlikovan je s više značajnih odlikovanja.

Od 1945. do 1956. godine biran je na dužnost alkarskog vojvode u Cetinskoj krajini, a od 1965. obavlja dužnost predsednika Časnog alkarskog suda. Na ove dužnosti se, po tradiciji, biraju najuglednije ličnosti i predstavljaju najveću počast u ovom kraju.

Narodnim herojem proglašen je 27. septembra 1953. godine. (T. Pa.)

BOGDANOVIĆ Jovana GEDEON GECO

Rođen je 21. siječnja 1912. godine u Crnoj Vlasi, Vrhovine kod Gospića, Hrvatska. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Još kao dijete zavolio je vojnički poziv. U bivšoj jugoslavenskoj vojsci bio je podoficir. No, odgojen u slobodarskom duhu, iako discipliniran, Bogdanović se nije mogao miriti s grubim postupcima svojih vojnih starijšina, te je uoči rata napao jednog oficira. Ne čekajući Vojni sud, otišao je na istočnu Bilogoru, gdje ga je narod znao kao čestita čovjeka i dao mu

zaštitu i sklonište. Nešto kasnije, njemu se pridružio i Stevo Pavić iz Zrinjske, sela nedaleko od Virovitice koji se takođe skrivao od vlasti.

Čim je počeo rat i ustaše počele krvave progone srpskog življa na Bilogori, njih dvojica zaštićuju narod i osvećuju se za svaki ustaški zločin. Šestog avgusta 1941, kada su ustaše počele iseljavati Srbe iz Malog Grdevca, Bogdanoviću i Paviću priključuju se i dvojica antifašista iz tog sela, Dančilović i Kljaić, odlučivši da se od sada pod Bogdanovićevim rukovodstvom zajednički bore protiv okupatora i domaćih izdajnika. Tako je nastala prva bilogorska oružana grupa, kao reakcija na ustaški teror. Ona čisti bilogorska selo od ustaških špijuna, sudi im pred seljacima i tako dobija nepodijeljeno poverenje naroda. Bjelovarska ustaška Velika župa, u oktobru 1941, raspisuje ucjenu kojom nudi „5.000 kuna onoj osobi, koja oda vlastima ili bilo na koji način pomogne da se živ uhvati Bogdanović“. Ali uzalud. U januaru 1942, 27 ustaša i žandarma opkolilo je kuću u Turšević-Poju, u kojoj se nalazio Geco sa svojim drugom i suborcom. U dvosatnoj borbi, Bogdanović je ubio dvojicu, a ranio trojicu ustaša i žandarma. Potom je probio obruč,

spasivši iz kuće i svog nenaoružanog druga i njegovu majku i sestru.

U Slavoniji je, u to vrijeme, pod vodstvom Partije postajalo više oružanih partizanskih grupa, i poznata Mostavićka partizanska četa. U februaru 1942. narodni heroj Zvonko Brikić, jedan od organizatora ustanka u Slavoniji, uspostavio je vezu i s Bogdanovićem. Na sastanku koji je održao u Gakovu s Bogdanovićem i Dančilovićem, zaključeno je da se grupa spoji s Mostavićkom partizanskom četom, koju je dr Pavle Gregorić uputio na Bilogoru. Tako je, 1. aprila 1942. formirana bilogorska partizanska četa, kojoj je za komandira postavljen Bogdanović. Od tada Bogdanović je borac narodnooslobodilačke vojske koji je prihvatio zastavu Komunističke partije Jugoslavije i koji će se u njenim redovima afirmirati kao istaknuti vojni rukovodilac. Do sredine 1942. četa se vojnički osposobila i za veće poduhvate i izvela niz akcija. Među tim akcijama, posebno se ističe napad na putnički vlak na pruzi Osijek — Zagreb, 14. avgusta 1942. u Vukosavljevici. Tada su, uz ostale, zarobljeni i osječki ustaški stožernik, njemački oficir iz TOT-a, 13 ustaša iz Paveličevog PTS-a i načelnik Promičbenog odjela osječkog stožera. Poslije te akcije, Bogdanović se s grupom od 25 boraca otišao u Slavoniju, gdje su već bile u toku pripreme za formiranje 12. brigade. Tom brigadom, kao komandant njezinog 2. bataljona, Bogdanović se proslavio u bitkama za Voćin. U drugom napadu na to mjesto, njegov je bataljon šest dana držao položaj oko opkoljenog grada, a sedmog dana potpuno uništio neprijateljske snage kada su pokušale da se probiju kroz obruč Gecine brigade.

Od februara do maja 1943. Bogdanović je bio načelnik štaba 12. udarne brigade, a od maja 1943. do oktobra 1944. načelnik štaba 28. udarne divizije. U jesen 1943. sudjelovao je u uništenju četničkih grupa na Motajici. Od oktobra 1944. do januara 1945. Bogdanović je komandant 12. udarne divizije, a potom je prešao u 1. tenkovsku brigadu.

Umješnošću vojnog starješine, hrabrošću borca i taktičnošću revolucionara, Bogdanović je stekao nepodijeljenu ljubav boraca i naroda. Kao živo svjedocanstvo te ljubavi, ostale su pjesme što ih je narod o njemu ispevao u ratu.

Poslije oslobođenja, bio je komandant tenkovske divizije, zatim komandant Druge proleterske divizije i pomoćnik komandanta za pozadinu Vojnog područja. Završio je Višu vojnu akademiju JNA, a 1965. je penzioniran. Bogdanović je danas general-major JNA u rezervi.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (V. Raj.)

BOGDANOVIĆ Slavka VOJVISLAV SELJO

Rođen je 1903. godine u Rabrovu, kod Požarevca, Srbija, u zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu završio je u svom rodnom mestu, a zatim je ostao u selu i bavio se zemljoradnjom. Bio je poznat kao izrazito vredan, uredan, marljiv i pošten zemljoradnik. Nastojao je da u obradu zemlje i zemljoradničke poslove unese što više znanja i nauke, pa je dosta čitao poljoprivrednu literaturu. Pokazivao je i veliko interesovanje za politička zbivanja u zemlji i u svetu, ali i za društvene odnose

koji su vladali u kapitalističkom društvu. Otvoreno je, uvek, bio na strani radnika i seljaka. Zbog svojih zrelih političkih pogleda, zbog svog uredno obrađenog imanja, svojih naprednih shvatanja i zastupanja interesa seljaka i radnika, uživao je veliki ugled među svojim seljacima. On nije ni krio da je simpatizer komunista. U članstvo Komunističke partije Jugoslavije primljen je 1940. godine, prilikom formiranja prve partijske ćelije u Rabrovu.

Posle donošenja Odluke o dizanju ustanka, Seljo se aktivno angažovao u pripremama i organizaciji ustanka u svom kraju. Zahvaljujući njegovom ugledu, mnogi seljaci sledili su njegov primer i opredelili se za narodnooslobodilački pokret i uz njega ostali do završetka rata, uprkos teroru okupatora i domaćih izdajnika. Iz sela Rabrova i okolnih sela veliki broj seljaka stupio je u Požarevački odred. Ceneći Seljin doprinos u dizanju ustanka, njegovu nepokolebljivost i popularnost u narodu njegovog kraja, izabran je, još na početku ustanka, za člana Narodnooslobodilačkog odbora koji je formiran na oslobođenoj teritoriji u Rabrovu. Za sve vreme organizovanja ustanka narodnooslobodilačke borbe u 1941. godini, on je bio i sekretar Sreskog komiteta Partije.

U 1943. godini zarobljen je kao četnik, zajedno s narodnim herojem dr Boškom Vrebalovim. Podvrgli su ga najtežim mukama: sekli su mu komade mesa s tela, boili mu telo kamama, izvadili su mu oči, sekli i parali utrobu, ali ga nisu mogli slomiti ni pokolebati. Do poslednjeg daha Seljo im je prokrio, nazivao ih izdajcima, veličao je narodnooslobodilačku borbu i Komunističku partiju Jugoslavije i izražavao veru u pobjedu i oslobođenje i kažnjavanje izdajnika. Njegov moralni lik, dostojanstven život i herojska smrt ovekovečili su ga u njegovom kraju kao legendarnog junaka.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. And)

BOGOEVSKI Peru MITE

Rođen je 1919. godine u selu Bolno, u resenskom kraju, Makedonija, u pečalbarskoj porodici.

Do 1912. godine celo selo Bolno aktivno je saradivalo s borbama protiv turskog ropstva. Mitevo detinjstvo bilo je ispunjeno pričama i anegdotalama o komitama. Pošto je u osnovnoj školi pokazao da ima dara za učenje, bio je upućen u Trgovačku akademiju u Bitolju. Tamo se istakao svojim revolucionarnim shvatanjima. Napredna ubeđenja nije ispoljavao samo u literarnoj družini i na izletima, već je nastojao da im da čvršće organizacione forme. Ubrzo je (1937. godine) primljen u članstvo SKOJA-a. Tada je postao još aktivniji, naročito u radu „Crvene pomoći“. Njegov nastup u pridobijanju omladinaca za uključivanje u revolucionarni pokret bio je vrlo taktičan i sugestivan.

Posle završetka Trgovačke akademije, upisao se na Višu komercijalnu školu u Beogradu. Tu se istakao, kao veoma predan revolucionar, u izvršavanju zadataka koje je postavljala KP. Nastupao je letke, pročitavao ilegalne materijale na krucizama, a naročito se isticao u demonstracijama i na izletima. U Beogradu je primljen, 1939. godine, u članstvo KPJ. Ubrzo posle toga odlazi u Resen, i postaje član CK KPU za Resen. Posle jedne provala, u septembru 1940. godine, bio je uhapšen i odveden u Beograd na Adu Ciganliju, gde je ostao oko dva meseca.

Kad se, u novembru 1940. godine, vratio u Resen, pokazalo se da je kao i ranije naklonjen izučavanju marksističke nauke i da je stekao mnogo znanja iz te oblasti. U njegovim poetskim radovima je, pored patriotskog, borbenog i slobodarskog, sve više bio prisutan i element klasne borbe.

U vreme fašističke okupacije zemlje bio je

u partijskom rukovodstvu u Resenu. Među prvima se izjasnio za oružanu borbu, i potpuno se predao pripremanju oružanog ustanka. Često je prelazio novu makedonsku granicu, koju su ovog puta postavili bugarski i italijanski fašistički okupatori. Za ilegalno prelazanje granice organizovao je punktove. Početkom 1942. godine imao je u Bitolju sastanak s borbicima Prilepskog partizanskog odreda. Omogućio im je prebacivanje u Prespu, gdje su oni radili na formiranju partizanskog odreda. U martu 1942. godine bugarska policija gahapsi. U vreme desetodnevnog saslušavanja i torture imao je junačko držanje. Kad je pu-

šten, povlači se u ilegalnost, kreće se kroz Prespu i često je zajedno sa Stivom Naumovim iz bitoljskog kraja. Prisustvovao je formiranju partizanskog odreda „Dame Gruev“, 6. jula 1942. godine. Posle toga, nastavio je da intenzivno radi na omasovljenju partizanskih odreda. Početkom septembra 1942. godine, zajedno sa Stivom Naumovim, zanočio je u kući blizu rodnog sela. Bugarska policija otkrila je njihovo boravište i, s vojskom opkolila kuću. Oni su pokušali da se probiju, ali nisu uspjeli. Kad su potrošili svu municiju, poslednjim bombama su izvršili samoubistvo.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1949. godine. (K.S.o.)

BOGUNOVIĆ Nije UROŠ ROCA

Rođen je 15. decembra 1914. u Drvaru, Bosna i Hercegovina. Učio je mašinbravarski zanat. Uključio se rano u redove klasno-svjetskih radnika, još dok je radio u Drvaru i Zemu. Neposredno pred rat, radio je u željezničkoj ložionici u Banja Luci.

Politička zrelost i revolucionarna prekaljenost koju je stekao u klasnoj borbi u predratnim godinama odlikuju Roca i u novim uslovima ustanka i narodnooslobodilačkog rata. Učestvovao je u borbama protiv ustaša u rodnom Drvaru. U KPJ je primljen 15. septembra 1941. godine. Njegovu hrabrosti i rukovodilačke sposobnosti Partija je cijenila i povjeravala mu je odgovorne dužnosti. Bio je pomoćnik političkog komesara 6. krajiške brigade, a zatim i njen komandant, pa zamenik komandanta 4. i 10. krajiške divizije.

Kao i u ustaničkim danima, Roca je i kasnije, kao član štaba ili komandant većih

Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine. Završio je Višu vojnu akademiju JNA u Beogradu, 1952. godine. U čin general-majora proizveden je 1959. godine. Penzionisan je 1963. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Tr.)

BOJOVIĆ Risto ALEKSA BRKO

Rođen je 11. septembra 1906. godine u Kasindolu, Sarajevo, u uglednoj seljačkoj porodici. Od rane mladosti isticao se bistrinom, odvažnošću i druželjubijem, zbog čega je bio omiljen i cenjen od svojih drugova i poznanika. Mada nije imao mogućnosti za školovanje, posle osnovne škole i dalje se družio s knjigom iz koje je, kao i iz ličnog životnog iskustva, postepeno otkrivao zakonitosti razvika ljudskog društva, opredeljujući se za revolucionarni radnički pokret. Dolazeći u vezu s komunistima i ostalim naprednim radnicima, i sam se uključuje u razne akcije KPJ u borbi protiv režima u Kraljevini Jugoslaviji. Aktivan je u danima izbora 1938. godine, kada se s mladim komunistima uključuje u brojne političke akcije, zatim u prenošenju ilegalnog materijala, u sklanjanju i čuvanju ilegalaca, u radu sa seljacima. Iako je, kao već zreo čovek, primljen u članstvo Komunističke partije Jugoslavije (1940), on je taj čin shvatio kao veliko poverenje i priznanje.

Kad je kraljevska vojska u danima kapitulacije, aprila 1941. godine, bacala oružje i predavala se okupatoru, Bojović organizuje skupljanje oružja i municije i sklanja ih na sigurna mesta. Aktivno učestvuje u pripremanju narodnog ustanka i opominje seljake da se čuvaju ustaških patrola i da se ne predaju, već da se sklanjaju, jer će ubrzo početi oružana borba pod vodstvom Partije. Sam se, posle napada Nemaca na SSSR, sklonio iz svoga sela, a čim je Partija organizovala ustanak, Brko je među prvima organizovao svoju grupu i s njom počeo najpre diverzije, a zatim i akcije na neprijateljske patrolne, stanice i manje posade. Već od prvih akcija, Bojović se proćuo kao izuzetno hrabar, odvažan i beskompromisan borac. Mada je svoju vojničku karijeru počeo kao običan borac, izdvajao se od ostalih svojom pojavom i smirenošću, hladnokrvnošću i izuzetnim osećanjem za procenu situacije. Zbog takvih osobina, brzo je postao komandir čete, da bi svoj herojski život završio kao komandant bataljona u 10. hercegovačkoj proleterskoj brigadi, 1943, u kojoj je, na putu od Vlasički prema Prozoru, umro od teških rana koje je dobio u više borbi.

Bojović je još za života postao legenda, a njegovi podvizi služili su mladima kao inspiracija. I danas u njegovom kraju i mestima gde je izvodio podvige priča se s dubokim pijetelom o ovom veoma hrabrom borcu. Nezaboravni su njegovi napadi na jaku domobransku posadu u planinarskom domu na Jahorini, 29. avgusta 1941. godine, kad je samo s jednim borcem, bez municije, zarobio oko 20 domobrana koji su se povlačili; zatim u borbi na Klanju, kada je, kao komandant Trebevičkog bataljona, oktobra iste godine, s nekoliko svojih boraca prihvatio borbu s 150 ustaša koje je, posle kratke borbe, naterao u bekstvo... Isto tako impresivan primer hrabrosti je bio na oklopi voz kod Žepče, kada je skočio na njega i golim rukama uhvatio cev mitraljeza, a njegovi borci, sledeći primer svog komandanta, priskočili su mu u pomoć i tako prisilili neprijatelja na predaju, a zatim oslobodili i varošicu Žepče.

Svuda i na svakom mestu Aleksa Bojović služio je primerom neustrašivog borca, skromnog komunistu i plemenitog čoveka, zbog čega je bio veoma omiljen i cenjen, kako od svojih boraca tako i od rukovodilaca.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Ž.)

BOJOVIĆ Dimitrije DANILO

Rođen je 1910. u Kutinama, Župa, Nikšić, Crna Gora. Njegov otac Dimitrije bio je jedan od najbistrijih seljaka u svom kraju i učesnik oslobodilačkih ratova. Majka Vukosava mu je umrla rano, pa je otac sam podizao svoje četvoro dece. Posebnu pažnju je posvetio najstarijem sinu, Danilu, odgajajući ga u slobodarskom duhu. Danilo je odmalena pokazao ozbiljan odnos prema učenju; sticao je radne

navike, pomažući ocu u obavljanju raznih poslova po povratku iz škole. Strogo odnosi prema sebi i svojim društvenim obavezama kasnije je još više uvrstio, i zadržao do kraja života. Osnovnu školu završio je u Župi, a gimnaziju i veliku maturu u Nikšiću. Prerano odvojen od porodice, u vreme školovanja u Nikšiću zapažen je po skromnosti i pažnji prema slabijim i nemoćnim. Hranu i drugu pomoć, koju je dobijao od oca sa sela, delio je sa siromašnim učenicima. Uvek je bio na strani onih koji su pokretali pitanje o pravdom odnosu prema đacima, suprotstavljao se pojedininim profesorima koji su izražavali naklonost prema bogatijim i lepše obučanim učenicima. Dobar đak, druželjubiv i pravičan, sticao je simpatije svoje okoline; postao je jedan od najzapaženijih omladinaca u ovom kraju. Posle završetka gimnazije, upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta.

Iako mu otac nije bio siromašan (s gledišta crnogorskih prilika), on nije bio ni toliko imućan da bi mogao obezbediti njegovo studiranje u Beogradu. Danilo je kao i mnogi drugi studenti u to doba, morao da obavlja razne poslove da bi zaradio novca. Po dolasku na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta, uključio se u naredni pokret. Od 1934. je član SKOJ-a, a 1937. godine primljen je u članstvo KPJ. Vrlo brzo postao je član uprave Studentskog pravnčkog društva i Pravne zaštite, društava koja su bila u rukama komunisti i predstavljala najsmatranija uporišta za delovanje Partije u studentskom pokretu. U jesen 1938. biran je za člana Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja, koji je bio legalni rukovodilac i koordinirajući organ studentskog pokreta, i preko koga su komunisti sprovođili partijsku politiku na Beogradskom univerzitetu. Danilo je pripadao onoj grupi borbenih komunisti bez kojih se nije mogla zamisliti ni jedna akcija na Univerzitetu ili van njega. Sve zadatke je izvršavao disciplinovano i s krajnjom odanošću. Za njega su direktive Partije bile svetinja. Gotovo redovno je bio dobrovoljac za dežurstvo u auli Univerziteta. Svi su ga znali. Bio je od onih studenata-revolucionara koji su vrlo malo govorili, a mnogo radili. Bio je veoma visok i stalno spreman za okršaje s policijom ili s protivnicima revolucionarnog pokreta (pripadnicima Organizacije nacionalističkih studenata. Ijotičevcima, štrajbreherima i dr.). Zbog učešća u demonstracijama koje je organizovala KPJ protiv dolaska fašističkih predstavnika u našu zemlju (grofa Čana i fon Nojrata) 1937. godine i zbog razbijanja Ijotičevskih profesionalističkih zborova bio je hapšen i zatvaran. Kada je odlazio kod svojih, za vreme raspusta — a to nije činio svakog leta — aktivno je politički radio s omladinom. Za taj rad posebno je koristio omladinske skupove

savetovanje političkog i komandnog kadra i na planini Lukavici, gde se okupljala omladina iz nekoliko srezova (nikšićkog, šavničkog, podgoričkog i daniilovgradskog). Istovremeno je davao pomoć partijskoj organizaciji u svom kraju, doprinoseći i njenom omasovljavanju.

Mesni komitet Partije u Beogradu slao je Danila da pomogne u organizovanju Partije i sindikata u nekim preduzećima. Za vreme štrajka aeronautičkih radnika u Beogradu, u proleće 1940, bio je uz Filipa Bajkovića i Voju Nikolića, instruktor u preduzeću „Rogožarski“.

Posle aprilskog rata, 1941. godine, našao se na teritoriji svog rodnog kraja. Iskusan i već izrastao komunist, postaje sekretar ćelije i veoma aktivno radi na pripremi naroda za otpor okupatoru i kvinsinzima. Jedan je od istaknutih organizatora 13-julskog ustanka u Nikšiću. Kad je formiran Župski ustanički bataljon, Danilo postaje njegov prvi komandant. Pod njegovim rukovodstvom razrađen je plan o razoravanju žandarmerijske stanice u Nikšićkoj Župi, koji je u potpunosti uspeo. Kako su, nešto kasnije, ustaničke snage privremeno bile u povlačenju, posle nove okupacije, učestvuje u ponovnom okupljanju naroda, razjašnjavanju uzroka povlačenja, i posebno u raskrinkavanju petokolonaša, koji su se tada u jačoj meri aktivirali.

Bojović je biran za člana Okružnog komiteta KPJ za Nikšićki okrug, na okružnoj partijskoj konferenciji, održanoj 15. oktobra 1941. u Dubravi, kod Gornjeg Polja. Tada su njegove organizatorske i političke sposobnosti dolezione još više do izražaja. Predano obavljajući partijske zadatke odlazi u mnoge krajeve nikšićkog okruga: u Pivu, Goliju, u Banjane, Pješivce i drugde.

Početkom marta 1942. komandant Nikšićkog partizanskog odreda Sava Kovačević poverava mu posebne zadatke — da hitno održi

čvršćih komunistu u bataljonu zbog čišćenja terena od izdajnika i suprotstavljanja nastupajuju petokolonaških elemenata i kontrarevolucionarima.

Danilo je disciplinivano i predano radio na formiranju novih partizanskih jedinica, na izgradnji organa revolucionarne vlasti, učestvujući i u nizu žestokih borbi vođenih za odbranu slobodne teritorije, naročito za vreme treće neprijateljske ofanzive. Međutim, kada su glavne snage NOP, juna 1942. godine, morale da se povuku sa područja Crne Gore, Hercegovine, istočne Bosne i Sandžaka, po odluci PK KPJ za Crnu Goru — Danilo je zajedno s grupom komunistu dobio zadatak da ostane na ilegalnom radu na terenu. Tada je nastupio najteži period NOB u Crnoj Gori. Udružene jake snage Italijana, četnika i separatista sprovode razna zverstva prema partizanskim porodicama i simpatizerima NOP, ubijaju ih i odvođe u logore, organizujući stalne potere i napade na partizanske grupe i illegale koji su delovali na terenu. OK KPJ je ulagao velike napore na suzbijanju zahuktale kontrarevolucije, insistirao na potrebi šireg angažovanja u borbi i organizovao niz konkretnih akcija. Danilo Bojović se pokazao i u ovoj situaciji na visini zadatka kao borac i kao član OK. Pročuo se u borbi protiv neprijatelja, posebno protiv četnika. Stoga se, krajem februara 1943. specijalno obučena jedinica — sastavljena od žandarma, špijuna i poznatih četničkih zikovaca — uputila u poturu za grupom komunistu — ilegalaca s Bojovićem na čelu, koji su se tada nalazili na planini Konjskoj, u jednoj kolibi. Opoljeni od četničkog strelačkog stroja, partizani su dali ogorčen otpor. Danilo je iskočio iz kolibe i ručnim bombama probio četnički obruč, prihvativši neravnomernu borbu. Izloženo žestokoj vatri sa svih strana, uz otežano kretanje zbog velikih snežnih nakmeta, nije uspeo da se izvuce. Herojski je poginuo 3. marta 1943. godine. Da bi mu se i mrtvom osvetili i ulili strah u narod, četnici su njegovo telo dovezli u centar Nikšićke Župe u Miołju Polju, likujući što su ubili „velikog komunističkog vođu“, a zatim su ga bacili u štalu. Sahraniio ga je otac s najbližom rodbinom u njegovom rodnom selu, pošto je ostalom stanovništvu bilo zabranjeno da prisustvuju sahrani. Ali, narod slobodarske Župe, posebno omladina, krišom su obilazili Danilov grob, posipali ga cvećem i nad njim se zaklinjali da će nastaviti borbu do pobeđe.

Narodnim herojem proglašen je 11. decembra 1945. godine. (M. Dam.)

BOJOVIĆ Dragiša DUŠAN

Rođen je 30. maja 1914. godine u selu Kutima, u Nikšićkoj župi, Crna Gora. Student prava.

U svom roditeljskom domu i užem zavičaju, Nikšićkoj župi, naučio je da iznad svega ceni ljudsko dostojanstvo, pravdu i pravičnost. Još kao dak osnovne škole isticao se društavljenjem, nesebičnošću, odlučnošću, uvek spreman da se stavi na stranu onih kojima je učinjena nepravda. Za napredni radnički pokret opredelio se još kao gimnazijalac. Jedan je od organizatora masovnog ubešća gimnazijalaca u demonstracijama protiv gladi, u Nikšiću, 1932. Ove demonstracije su prvi značajniji politički otpor u tom kraju protiv šestojanuarske diktature. Dušanu je to bilo prvo kaljenje i prva proba u borbi naroda za svoja prava. Od tada i počinju da ga sumnjiče, kad god bi bila poveljena neka akcija napredne omladine u gimnaziji ili u gradu. Zbog stalnih sumnjičenja i opasnosti da bude isključen iz nikšićke gimnazije, osmi razred upisao je u Peći. Zbog ubešća u demonstracijama, isključen je iz te gimnazije. Posle neuspešnih pokušaja da se upiše u gimnaziju u Beranama i Plevljima, uspeva da se, pomoću direktora gimnazije Škerovića, upiše u podgoričku gimnaziju.

Kao maturant, aktivno učestvuje u agitaciji za Udruženu opoziciju na izborima 1935. godine, a kao student prava jedan je od organizatora i učesnika u poznatim demonstracijama 11. septembra 1938. godine protiv Milana Stojadinovića, koji je došao u Nikšić na proslavu puštanja u saobraćaj železničke pruge Bileća—Nikišić.

U Beograd dolazi i upisuje se na Pravni fakultet s već bogatim političkim i borbenim iskustvom, s jasnim idejnim opredeljenjem, i odmah se aktivno uključuje u napredni studentski pokret i učestvuje u svim njegovim akcijama. U novoj, politički razvijenijoj sredini, proširuje svoje ideološko-političko znanje, i obogaćuje svoj i inače razvijeni smisao za masovni politički rad. Za člana KPJ primljen je na Univerzitetu, 1938. godine. Političko znanje i iskustvo koje je sticao na Beogradskom univerzitetu smišljeno je i uporno koristio u radu s omladinom i narodom, u Beogradu i u rodnom kraju.

Posle aprilskog sloma bivše Jugoslavije, dolazi u Župu, odmah se uključuje u rad mesne partijske ćelije i neumorno, s ostalim komunistima, objašnjava narodu uzroke brzog sloma Jugoslavije i njene vojske. Napredni i pošteni intelektualci, koji su se posle kapitulacije Jugoslavije našli u velikom broju u svom rodnom kraju, sastali su se i dogovorili šta sve valja da preduzmu da bi pripremili narod za oružanu borbu. Taj sastanak je značajno uti-

cao na opredeljivanje naroda za NOB. Dušan je bio jedan od inicijatora u nalaženju najpodesnijih oblika političkog delovanja, a pošto je u narodu bio veoma omiljen, obično je slat u ona mesta gde Partija još nije imala većeg uticaja, ili tamo gde su se javljali politički otpori.

Kada je OK KPJ Nikšić dao direktivu da počnu oružane akcije protiv okupatora, na sastanku partijske ćelije Dušan je izabran da rukovodi grupom ustanika u uništenju žandarmerijske posade u Miołju Polju. Akcija je uspešno izvršena 14. jula 1941. godine. Dušan je jedan od najzaslužnijih komunistu za masovno i organizovano ubešće naroda Župe u trinaestojulskom ustanku i u toku celog rata.

Krajem avgusta 1941. godine, OK Nikšić šalje 300 boraca u pomoć partizanima istočne Hercegovine, gde je bila uzela maha bratoubilačka borba između Srba i Muslimana, a koju je okupator podsticao pomoću ustaša i četnika. Kao iskusan rukovodilac, Dušan odlazi s tom grupom, istakvši se kao borac i politički radnik u raskrinkavanju izdajnika, ustaša i četnika.

U februaru 1942. godine, štab Nikšićkog odreda šalje Dušana s grupom boraca na sektor Pješivaca, i imenuje ga za političkog komesara sektora. Tek što se vratio, postavljen je za komesara jedne čete u bataljonu od oko 450 odabranih boraca koji je, po naređenju Glavnog štaba za Crnu Goru, upućen na područje Komskog odreda, kao pomoć u uništavanju četnika i ugušivanju njihovog izdajničkog pokreta. Dušan se i na ovom zadatku pokazao kao neustrašiv borac i iskusan rukovodilac. U jednom jurišu na čelu svoje jedinice protiv četnika na Štavnju teško je ranjen.

Prilikom odstupanja naših snaga iz Crne Gore, krajem maja i početkom juna 1942.

godine, Dušan se kao teški ranjenik nalazio u Centralnoj bolnici, i ostao je s 5. proleterskom brigadom i Hercegovačkim odredom u Vrbnici. Kada su se brigada i Hercegovački odred probijali za Bosansku Krajinu, Dušan je, iako neizležen, politički komesar bolničkog ešalona. Zahvaljujući umnogome njegovoj organizatorskoj sposobnosti i hrabrosti, bolnički ešalon je predstavljao borbenu jedinicu, što se naročito ispoljilo u borbama na Treskavici, Zabrdi i Bitovnji.

U jesen 1942. godine postavljen je za političkog komesara 5. (Zijamskog) bataljona, pa zatim 1. bataljona 5. proleterske brigade. Novembra 1942. godine postavljen je za obavještajnog oficira ove brigade, kada je ta služba bila tek u povoju. I na toj dužnosti ispoljio je izvanredan organizatorski smisao i postigao zapažene uspehe. Istaknuti je učesnik bitke na Neretvi. Kao već iskusan oficir obavještajne službe, postavljen je za obavještajnog oficira 3. udarne divizije.

Trinaestog juna 1943. godine, kada je komandant 3. divizije Sava Kovačević poveo proređene redove svoje divizije u juriš uz strmine Zelengore prema Krekovima, da bi prokrio put ranjenicima, i Dušan se, kao i uvek, našao na čelu jedinica. U tom dramatičnom i herojskom jurišu smrtno je ranjen na mestu gde je herojski poginuo komandant Sava. Lekari su učinili sve što je bilo moguće da ga spase, ali spasa nije moglo biti. Kad su bolničarke Ljubica Martinović i Dara Kostić prišle da mu pomognu, on ih je hladnokrvno upućivao da pomognu drugim ranjenicima, govoreći: „Meni je dobro, pomozite drugim ranjenicima. Uskoro je izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Sun.)

BOJOVIĆ Budimira RADOŠ

Rođen je 1919. godine u selu Čičkovo, srez Ariljski, Srbija, u siromašnoj seoskoj porodici. U početku ustanka 1941. stupio je u Ariljsku partizansku četu Užičkog NOP odreda i učestvovao u svim borbama koje je ova četa vodila do povlačenja u Sandžaku. U novembru 1941. primljen je u SKOJ, a ubrzo zatim i u KPJ. Požrtvovanost i hrabrost Radoša Bojovića doprinele su da je neprijatelj nekoliko puta bio razbijen baš onda kad je računao na siguran uspeh. Na reci Uvcu, kod Pavlovića mosta, u januaru 1942. četnici su napadali s brojno nadmoćnijim snagama i pokušavali da opkole i unište Ariljsku partizansku četu. Kao puškomitraljezac Radoš je, iako do pojasa u snegu, svojim požrtvovanjem doprineo da neprijatelj ne ostvari svoje namere, već da pretrpi osetne gubitke.

Formiranjem 2. proleterske brigade, Radoš je i dalje ostao puškomitraljezac 2. čete 1. bataljona. Među borbama bio je veoma cenjen, zbog svoje hrabrosti i spremnosti da uvek pade među prvima u borbu protiv neprijatelja. Posebno se istakao u borbi na Manjači, kada je septembra 1942. godine zaustavio napad neprijatelja, koji je iznenadio bataljon. Sličan podvig ponovio je i prilikom drugog oslobodjenja Livna, krajem 1942, kada je svojim borbama mitraljezom štitiio prelaz preko brisanog prostora. Prilikom borbi na Sutjesci, 1. bataljon 2. proleterske brigade našao se 31. maja 1943. godine kod Suhe, gde je naterao nemačku kolonu s komorom da uđe u zasedu. Trebalo je da komandant prvi otvori vatru, ali mu je mašinica zatajila, pa su nemački oficiri pučnjima iz pištolja uzbunili celu kolonu. U takvoj situaciji, kad su Nemci bili sasvim blizu, komandant je s nekoliko boraca — među

Stupio je u NOB 27. jula 1941. godine. U organizaciju SKOJ-a, primljen je avgusta 1941, a za člana KPJ primljen je marta 1942. godine.

Već u prvim danima borbe na Drvaru, a potom na Oštrelju i u petrovačkom frontu, uvrstio se među najhrabrije borce; osobito se istakao u borbama u Bravskom Vagancu, kada su neprijateljske snage pokušavale da prođu u opsjednuti garnizon u Bosanskom Petrovcu i u borbama za razbijanje prve veće ustaške ofanzive na slobodnu teritoriju Drvara, od 23. do 26. avgusta, a kasnije u napadu na Stari Majdan, u borbama kod Sanskog Mosta, u rušenju vozova između Prijedora i Sanice...

Kao istaknuti borac, početkom 1942. određen je u sastav drvarskog proleterskog voda koji ulazi u proleterski krajiški bataljon. U bataljonu se naročito istakao u borbi s četnicima, ustašama i Nijemcima na planini Motajici, kada su razbijene partizanske snage u sred-

kojima se nalazio i Radoš — borbom prsa u prsa razbio Nemce. Na brdu Košuru, iznad Tjentišskog polja, bili su se ukopali i utvrdili nemački vojnici. Ovu izuzetno važnu neprijateljsku tačku trebalo je osvojiti. Druga proletersku izvršila je 9 boraca, a 15 ranjeno. Među poginulima bio je i Radoš Bojović. U znak sećanja na ovog hrabrog borca, njegovo rodno mesto nazvano je Radošev.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (V. Gl.)

BOKAN Save NIKOLA

Rođen je 21. septembra 1918. godine u selu Vrtoču kod Drvara, Bosna i Hercegovina. Završio je stolarski zanat, i do rata radio kao stolarski radnik u Drvaru. pripadao je naprednom omladinskom pokretu u Drvaru.

njoj Bosni, a proleterski bataljon pretrpio teške gubitke. S dijelom bataljona, Nikola je, maja 1942. prešao u Slavoniju i tu učestvovao u više borbi zajedno sa slavanskim partizanima. Naročito se istakao u borbi na Grubišnom polju, zatim u borbama prilikom povratka Proleterskog bataljona u Bosansku Krajinu, kod Gradiške, i pred Kozarom, u jesen 1942. godine. Tada je u raspoređen u 7. krajiški brigadu, na dužnost komandira čete. Ubrzo je postavljen na dužnost zamjenika komandanta 2. bataljona Ribničkog NOP odreda.

Naročitu hrabrost je ispoljio u vrijeme četničke akcije na partizansku teritoriju Ribnika, u proljeće 1943. godine. Ličnim primjerom i komandantskom vještinom ulivao je sigurnost i razvijao borbeni duh jedinica, postižući pobjede koje su mu brzo donjele izuzetnu popularnost i ugled među borbama i u narodu.

Kad je formirana 13. krajiška udarna brigada, 23. avgusta 1943, Bokan je postavljen za

komandanta 3. bataljona. Slijedile su borbe na Kijuču, Sanskom Mostu, Mrkonjić-Gradu, Bosanskom Petrovcu i drugim mjestima Bosanske krajine.

Naručitu hrabrost Bokan je pokazao u višednevnim uličnim borbama prilikom napada krajiški brigada na Banja Luku, od 1. do 4. januara 1944. godine. U trenutku kada je grad bio pred oslobođenjem, garnizonu je pristigla u pomoć njemačka motorizovana kolona. Borci 3. bataljona našli su se gotovo nemoćni pred tenkovima. Tu je došla do izražaja odvážnost njihovog komandanta. Uputio se u borbu s tenkovima i bombama ih zaustavio, omogućivši povlačenje svojih boraca. Jedan njemački tenk ostao je uništen.

U drugom napadu na neprijateljski garnizon u Banja Luci, 18.—20. septembra 1944, Nikola Bokan, u svojstvu zamjenika komandanta 13. krajiške brigade, ponovo se sreo s njemačkim tenkovima. Bacajući bombe, herojski je poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (VI,Kc.)

BOLDAN Ivana JOZE SILNI

Rođen je 30. avgusta 1915. u selu Višnje, u Suhoj krajini, Grosuplje, Slovenija, u radničko-sejlačkoj porodici. Mati mu je bila kći seljaka, a očuh rudar. Imali su devetero dece. Posle četiri razreda osnovne škole u Ambrusu, naučio je mesarski zanat, u Ribnici. Godine 1936/37. odslužio je kadrovski rok u 2. planinskom pešadijskom puku, u Sušaku. Kao mesarski pomoćnik radio je prvo u Ljubljani, a potom u Grahovu, u Notranjskoj, gde je dočeka raspad jugoslovenske vojske. Lampičeva mesarska radnja morala je prvenstveno da radi za italijanskog okupatora, a pošto je to Boldanu bilo mrsko, otišao je kući. Međutim, kod kuće nije imalo od čega da se živi. Potrazio je posao, i dobio ga u rudniku mrkog uglja u Kočevju. U rudniku koji je bio žarište pokreta otpora u kočevskom kraju, povezo se 1941. s Osobodinim frontom. Avgusta 1941. pripremio se za odlazak u partizane, ali mu sekretar partijske ćelije, koji ga je vodio kao kandidata KP, to nije dozvolio, zato što još nije kompromitovan i da bi za trebalo da oстане na terenu. U rudniku Kočevje radilo je više odbora OF. U jednom od njih bio i Boldan, koji je obavljao blaginjičke poslove. Učestvovao je u raznim propagandnim akcijama, rasturao letke i list „Slovenski pročevalce“. Uoči dana ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca, OF je za 1. decembar pripremila akciju rasturiranja letaka i ispisivanja parola. Italijanski okupator je brzo reagovao, i sledećih dana je

izvršen pretres u Boldanovoj sobi, gde je nađen svežanj letaka. Zatvoren je u Kočevju, zatim prebačen u Novo Mesto, odakle je, četvrtog maja 1942., zajedno s još dvojicom drugova, uz pomoć stražara pobjegao. Odmah je otišao u partizane, u Zapadnodolenjski odred, u Kajtimirovu četu. Ubrzo posle dolaska u partizane, dobio je ime Silni. Pošto se istakao kao dobar borac, postao je mitraljezac, i već u prvom mesecu svog partizanstva — vodnik Sredinonuma 1942. Silni se istakao na Maloj gori blizu Kočevja, kada je četa Zapadnodolenjskog odreda iznenada napala jaku italijansku kolonu i nagnala je u bekstvo, ubivši pri tom više od 60 italijanskih vojnika i zaplenivši dosta vojne opreme. Šesnaestog maja 1942. formirana je Proleterska udarna četa, a 1. juna Proleterski bataljon „Tone Tomšič“, u koji su uključivani najbolji borci, a među njima bio je i Silni. Od toga bataljona i

novih boraca formirana je, 16. jula 1942., u Ambrusu, u Suhoj krajini. Prva slovenačka narodnooslobodilačka (proleterska) brigada „Tone Tomšič.“ Silni je u toj udarnoj brigadi bio od njenog osnivanja do aprila 1944. godine. U početku je bio vodnik, avgusta 1942. je primljen u KP, a uskoro potom postao je komandir čete. Učestvovao je u svim većim borbama koje je vodio Tomšičeva brigada s italijanskim okupatorom, odnosno s belogardistima. Marta 1943. učestvovao je u napadu na Ribnicu, 26. marta u Jelenovom žlebu, gde su Italijani doživeli veliki poraz (više od 100 mrtvih), na Mašunu i Milanovom vrhu u Notranjskoj gde je bilo teško ranjen. Prilikom kapitulacije Italije, učestvovao je s Tomšičevom brigadom u napadu i razoružavanju italijanske vojske i belogardista u Dolenjskoj vasi. Zatim se s bataljonom prebacio u Velike Lašče i na Turjaku, gde su bile skupljene glavne belogardijske snage u Dolenjskoj. Kad je položaje

oko Turjaka zaposela „Prešernova brigada“, Boldanov bataljon je napao belogardiste pri Šent Jerneju, odakle se prebacio u Notranjsku, gde je učestvovao u rušenju Štamptovog mosta, na pruzi Ljubljana—Trst. Od jula 1943. Tomšičeva brigada je ušla u sastav 14. divizije. U tom sastavu je ona, zajedno s 3. Šercerovom i 13. Bračičevom brigadom, novembra i decembra, 1943. uništila jako nemačko-domobransko uporište Grahovo u Notranjskoj (23. novembra 1943), zatim Velike Lašče (3. decembra 1943) i, najzad Kočevje (od 9. do 12. decembra 1943). Do nemačko-domobranske posade u Kočevju je spasio nemačka tenkova kolona. S Tomšičevom brigadom je, 1944. otišao, kao komandant bataljona, na slavni pohod 14. divizije u Štajersku. Upravo na tom pohodu je Silni, sa svojim bataljonom, doživio najteža iskušenja. Po dubokom snegu i mrazu, divizija se probijala s jednog brda na drugo, kroz bezbroj obruča i zaseda. Nemci su dovodili sveže snage i pratili i opkoljavali diviziju. Kozjak Grašku goru (nazvali su je gorom jurša), Šentlovrenc, Šoštanj, borci neće nikada zaboraviti. Pri sukobu s Nemcima, kod Kozjaka, bilo je neizvesno da li će borci uspeti da se probiju u Štajersku ili ne. Na čelu kolone je jurnuo Silni sa svojim bataljonom, probio je neprijateljski obruč i diviziju otvorio put za dalji marš. Sledeće teške borbe Silni je imao na tom maršu još na Graškoj gori, pri proboju kod Šoštanja, na Plešivcu, i još nekim drugim mestima. Silni je, aprila 1944., postao zamjenik komandanta brigade Ljube Šercera, a juna je imenovan za komandanta te brigade. Većim akcijama koje je Silni vodio u Štajerskoj pripada i napad na nemačke položaje u Mozirju, na Lovrencu (na Pohorju) 27. avgusta 1944., na Sokolski dom na Pohorju, na Podčetrtek i Podsedru. Podvig svoje vrste Silni je izveo septembra 1944., kad je sa Šercerovom brigadom oslobodio 622 britanska vojna zarobljenika, koji su popravljali železničku prugu između Maribora i Dravograda, a predalo se i 15 nemačkih stražara. Zarobljeni britanski vojnici su, prebačeni u Belu krajinu, a zatim, s partizanskom aerodroma u Podzemlju pri Gradcu, otpremljeni u njihove baze u Italiju. Krajem oktobra 1944. bio je ranjen — sedmi put. Kada se oporavio vratio se u brigadu, ali ne za dugo. Po nalogu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, otišao je u Belu krajinu, gde je dobio poseban zadatak. U Hrvatsku je vodio oko 200 ranjenika. U toj koloni je bilo još stotinak mladića, određenih za školovanje u vojnim školama u Beogradu. Kada je u Moslavini predao ranjenike, on je s mladim partizanima otišao na dugu put prema Beogradu. U Beogradu je, 1944. uključen u gardijsku jedinicu, i tamo je ostao do 1950. godine, kada je

otišao u Zagreb, u jednogodišnju artiljerijsku školu. Posle završene škole, postao je načelnik artiljerije u divizionu u Karlovcu. Ponovo je išao u vojnu školu u Sarajevu, a posle završene škole postao je načelnik vojne bolnice V vojne oblasti. Godine 1957. je penzionisan u činu pukovnika. Danas živi u Kočevju, i aktivan je društveno-politički radnik. Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (M. Žg.)

BOLTA Stevana BOGDAN

Rođen je 30. juna 1922. godine u siromašnoj zemljoradničkoj porodici, u selu Kijani, Gračac, Hrvatska. Do rata živio je i rastao u rodnom selu, bavio se zemljoradnjom. U ustanaku i do kraja 1941. nalazio se u seoskoj ustaničkoj jedinici i učestvovao u borbama ustaničkih snaga u to vreme na području Gračaca. Početkom 1942. stupio je u partizanski bataljon „Gavrilo Princip“, koji je u to vreme formiran od boraca s područja gračaćkog kotlara.

U proleće 1942. Bogdan je prešao u bataljon „Marko Orešković“, i u borbama s četnicima u južnoj Lici i u severnoj Dalmaciji brzo stekao glas neustrašivog borca — bombaša. Njegov opasak bio je stalno okiđen „kragujevkama“. Naročito se istakao u borbama na Pivnu i Dalmatinskoj Krupi. Kad je, jednom, oteo od četnika puškomitraljez, postao je puškomitraljez. S još nekoliko drugova, pored ostalog, uništio je bombama posadu italijanskog bunkera kod Gračaca, kada je ubijeno 6, a zarobljena 4 Italijana. U jednom jurišu ranjen je i upućen u bolnicu, ali ju je napustio bez odobrenja lekara — i vratio se u jedinicu. U okršajima bataljona, sada u sastavu 1. ličke brigade, na području zapadne Like i Korduna,

Bogdan je stalno u prvim borbenim redovima, kao puškomitraljez i bombaš. U napadu na ustaše u Slunju, 6/7. novembra 1942, ponovo je teško ranjen u glavu ustaškom bombom. Posle lečenja u bolnici, s još nepotpuno zalečenom ranom, upućen je, kao stalno nesposoban za operativnu jedinicu, za stražara Komandi ličkog područja.

Krajem 1942. Bogdan napušta stražarsku jedinicu i beži u svoj bataljon i brigadu, sada u sastavu 6. ličke divizije, i kao bombaš, 14/15. januara 1943. juriša na četnike na Bukovom vrhu i nanosi im teške gubitke prilikom napada divizije na Gračac. Po velikom snegu i hladnoći, u toku IV neprijateljske ofanzive nalazio se u prvim borbenim redovima bataljona, sa zavojem na glavi. S grupom bombaša, 28. januara 1943. napada Italijane na Gradini kod Brvna; 6. ubija, 17 zarobljava i zaplenjuje mitraljez s velikom količinom municije. Njegove bombe sejale su smrt među neprijateljskim vojnicima u Mazinskoj šumi i na Zuleševici.

U proleće 1943. postao je desetar, a ubrzo zatim primljen je i za člana KPJ. Ne odvajajući se od puškomitraljeza, sanduka municije i bombi, Bogdan je neustrašivo vodio svoju desetinu iz okršaja u okršaj kroz Liku i Bosnu. U Drvaru, 25. maja 1944, s poklikom: „Do poslednjeg za Tita“, juriša na nemačke padobranice, a pet dana kasnije, na putu Oštrelj—Drvar, bombama uništava nemački tenk. U borbama koje je 6. lička proleterska divizija vodila od Drvara do Valjeva u toku jula, avgusta i septembra 1944. Bogdan je stalno na čelu svoje desetine kao puškomitraljez; u međuvremenu, postao je komandir voda. U napadu na Razzanu, njegov „šarac“ seje smrt u četničkim redovima. Na bačevačkom visu, južno od Valjeva, rafal četničkog mitraljeza zaustavio je njegov poslednji juriš i 11. septembra 1944. ugasio život neustrašivog bombaša i puškomitraljeza.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (T. Ra.)

BOLJEVIĆ Milića STEVO

Rođen je 1918. godine u Stijeni Piperskoj, (Podgorica) Titograd, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Piperima, a trgovačku akademiju u Podgorici. Posle toga upisao je Višu ekonomsku školu u Zagrebu, u kojoj ga je zatekao aprilski rat 1941. godine.

Rano se opredijelio za revolucionarni radnički pokret. Kao osamnaestogodišnji mladić postao je član SKOJ-a (1936. godine). Predano je učestvovao u akcijama koje je Partija pri-

premala i izvodila u školi u kojoj je učio, u Podgorici i Piperima, kao i u Crnoj Gori, a posebno na Zagrebačkom univerzitetu, gde je primljen u KPJ 1940. godine. Zbog toga je više puta hapšen u Podgorici, u Nikšiću, 1938. godine (prilikom dolaska Milana Stojadinovića), kao i u Zagrebu.

Odmah poslije okupacije zemlje vratio se u rodni kraj, gdje se uključio u pripreme koje je Partija vršila za ustanak, i od početka se istakao kao politički radnik i vojni rukovodilac. Isto tako se od početka isticao ličnom hrabrošću u svim borbama u kojima je učestvovao: u julskom ustanaku kao pripadnik Piperskog ustaničkog bataljona, u mnogim borbama koje je vodio NOP bataljon „Jole Piletić“ i u borbama prilikom odustupanja partizanskih snaga iz Crne Gore u proljeće 1942. godine. Možda se u svim tim borbama posebno može istaći borba od 10. marta 1942. godine, kada su četničke snage iz Podgorice, u jačini jednog bataljona, podržane italijanskom artiljerijom s Gorice i Trijepta, napale partizane u rejonu Stijene Piperske i Durkovića, i kada su odlučnim intervencijom djelova bataljona „Jole Piletić“ odbijene, pri čemu su im nanosili gubici od nekoliko mrtvih i ranjenih. U toj borbi Boljević se istakao izvanrednom hrabrošću. Pobjedom nad četnicima u ovoj borbi, Piperi su ostali jedina prostranija baza slobodne teritorije u srezu podgoričkom sve do kraja marta, kada je dalji razvoj događaja i to onemogućilo. Od aprila do juna 1942. godine komesar je čete u Nikšićkom NOP odred. U svakoj borbi u kojoj je učestvovao istakao se junaštvom, samopregorom i vještinom vojnika, posebno u borbama na Lipovoj Ravni i na zapadnim padinama Vojnika juna 1942. kada je njegova četa razbila neuporedivo nadmoćnije snage četnika i separatista. Na dan formiranja 5. proleterske (crnogorske) brigade imenovan je za komesara 2. čete njenog 1.

bataljona. U teškim danima borbi, marševa i gladi u oblasti tromede Crne gore, Bosne i Hercegovine i za vrijeme boravka na Mrčin-planini ispoljio je primjernu hrabrost, čvrstinu i zalaganje na zadacima.

U marš-proboju 5. proleterske i Hercegovačkog NOPO sa Zelengore i Mrčin-planine do Prozora (22. jul — 2. avgust 1942) daje nove dokaze o svom junaštvu. U borbi 1. bataljona na Trebišnici dugo je bio na mjestu prema kome su nadirale najjače snage četnika i ustaša, a kada je došlo do teške borbe prsa u prsa na liticama rijeke Oteše, s četom je izvršio juriš i organizovano je izvukao.

U borbi na masivu Treskavice ponovo se istakao. Energичnim udarom neprijatelj je bio zbačen. Boljević je bio prvi, vodio je odabranu grupu boraca bataljona.

U najtežoj borbi na ovom teškom putu u okršajima sa snagama 114. njemačke divizije u Zabrdi, najpre je poveo grupu bombaša na juriš (likvidirao je nekoliko rovova i mitraljeških gnijezda), a potom je vodio četu u više juriša da se neprijatelj odbaci dalje od Zabrda, a u povlačenju, koje je izvedeno u teškim uslovima, ispoljio je izuzetnu čvrstinu, upornost i snalažljivost.

Od avgusta do kraja 1942. u svom 1. bataljonu učestvuje u teškim borbama oko Prozora, Travnika i Jajca. Primjeri njegove hrabrosti, odlučnosti i samoprijegode često su sticani i od štabova i na partijskim sastancima.

Krajem 1942. godine imenovan je za političkog komesara 2. bataljona 5. brigade, i na oju dužnosti ostao do 13. juna 1943. godine. To je period najtežih i najslavnijih borbi 5. brigade. U okršajima u dolini Vrbasa i srednjoj Bosni njegov bataljon je postigao značajne uspjehe u proširenju i odbrani slobodne teritorije. U IV ofanzivi i bataljon i njegov komesar sticili su u borbama za Prozor, Konjic i na Neretvi. U protivofanzivi s Neretve na istok naročito se istakao u borbama na Prenju, kod Nevesinja i Plane, zatim u bojevima na Javoru i Bloču, gdje su neprijateljske snage jačine edne divizije strašno potučene.

Kada je, poslije uspješnih borbi u IV neprijateljskoj ofanzivi, Glavna operativna grupa divizija NOVJ, u kojoj je bila i Stevova brigada, u proljeće 1943. godine stigla u Crnu Goru, u NOB su već bili poginuli Stevov otac i dva brata. Oca su mu, istog proljeća, strijeljali okupator i domaći izdajnici, jedan brat mu je strijeljan godinu dana ranije na Vrelima ribničkim kod Podgorice, a drugi brat je, gotovo u isto vrijeme, poginuo na Kahlenoj glavi u župi nikšičkoj. Prolazeći pored svoje kuće u Piperima, Stevo je bez premišljanja udovoljio želji svoje majke i primio je nju i dvije maloljetne sestre u jedinicu, da se nađu pored svog

jednog sina i brata i da ih spase od četničkog terora.

U V ofanzivi istakao se u borbama na Komarnici, Vučevu i na Sutjesci. Herojski je poginuo 13. juna, u jednom od brojnih pokušaja snaga Savine divizije da probiju neprijateljski obruč.

U 5. proleterskoj, u kojoj je bio znanat broj istaknutih članova KPJ iz Crne Gore, uživao je veliki ugled. Tome nije doprinijela samo njegova poslovitična hrabrost i upornost u izvršavanju zadataka, već i njegov duboko ljudski, topao, komunistički odnos prema ljudima, njegova pravičnost i poštenje. Bio je izuzetan politički komesar, koji je najviše vaspitavao primjerom. Dosta je radio na ličnoj izgradnji i u teškim uslovima ulagao krajnje napore da politički uzdigne svoje borce (izdavao je džepne i zidne novine, organizovao predavanja itd.).

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Mug.)

BONDŽULIĆ MILORAD

Rođen je 12. oktobra 1917. godine u selu Otinja, srez Užička Požege, Srbija, u porodici siromašnog zemljoradnika. Osnovnu školu završio je u Glumcu, a potom je učio pekarski zanat i radio kao pekarski radnik u Požegi i Čačku. Izvesno vreme je radio i kao konobar. U Čačku je Bondžulić pristupio naprednom radničkom pokretu i postao član URS-ovih sindikata. Služio je vojsku u Ljubljani 1938—1939. godine u 2. četi 1. planinskog bataljona. Pred aprilski rat 1941. godine bio je mobilisan u Planinski puk, s kojim je stigao do Valjeva i odatle se vratio kući, gde je ubrzo stupio u vezu s članovima KPJ.

Kada je formirana 1. Požeška partizanska četa, krajem jula 1941, Milorad je došao u nju

s punom vojnom spremom i učestvovao u borbama koje je vodio ova četa 1941. u Gorobilju, Subijelu, Planjancima i drugim mestima. Kratko vreme je bio telefonist u Vrhovnom štabu u Užicu. Primljen je u članstvo KPJ novembra 1941. godine. Istakao se samoinicijativom i hrabrošću u borbama. Kad su četnici prvi put ulazili u Požegu, da bi je zauzeli od partizana, početkom oktobra 1941, uprkos naređenju da se u njih ne puca, Bondžulić je sa svojim vodom otvorio na njih vatru i tako izbegao četničko zarobljavanje. Od formiranja 2. proleterske brigade, zajedno s ostalim boricima iz Požege borio se u sastavu 1. čete 1. bataljona. U svim borbama koje je vodio ova brigada istakao se kao hrabar i snalažljiv borac i bombaš. Bio je omiljen među boricima zbog razvijenog osećaja za drugarstvo i neustrasivosti u borbama. Brzo je uspostavljao odnos s ljudima, a na partijskim sastancima bio je otvoren i postavljao je pitanja o svemu onom što ga je interesovalo. Više se isticao hrabrošću nego kao vojni starišina i organizator. Preduzimao je, ponekad, borbene akcije „na svoju ruku“, ne upuštajući se u to koliko su bile opravdane. Za vreme izvođenja napada na bunkere dejstvovalo je brzo i precizno. Dok je bacao bombe, nije voleo ništa da mu smeta, pa ni puška, koju je odlagao ustranu, pa se događalo ponekad da u tim bombaškim akcijama ostane bez puške, kao u borbi jula 1942. na Pazariću na pruzi Sarajevo—Mostar istakao se u više takvih borbi, a u napadu na Bugojno prikras se neopazeno s dva druga do italijanskih bunkera i zarobio veći broj Italijana. Posebno se istakao i u borbama za Jajce, avgusta 1942. godine. Za izuzetnu hrabrost u dotadašnjim borbama pohvalio je Vrhovni komandant novembra 1942. godine. U bitkama na Neretvi i Sutjesci snalažljivo i hladnokrvno je izvršavao sve zadatke koji su mu bili postavljeni, ispoljavajući pri tom poslovitičnu hrabrost. Kad je u borbama na Sutjesci bio ranjen komandant 3. bataljona 2. proleterske brigade, Bondžulić je određen, juna 1943. godine, za komandanta tog bataljona. Na toj dužnosti utopio se u Krivaji, 10. avgusta 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine (V. Gl.)

BOROJEVIĆ Jove PETAR

Rođen je 5. jula 1916. u selu Podoška — Čitluk, kod Bosanskog Novog, Bosna i Hercegovina. U svojoj drugoj godini ostao je bez majke, a otac je od posledica zadobijenih rana umro posle prvog svetskog rata. Osnovnu školu Petar je završio u selu Slabinji, jer u

njegovom rodnom mestu tada nije bilo škole. Do odsluženja vojnog roka 1937. bavio se zemljoradnjom; zatim je nekoliko meseci radio u rudniku Lješljani; najzad, sve do aprila 1941. bio je zaposlen u seoskoj prodavnici zemljoradničko-nabavilačke zadruge.

Kapitulacija bivše jugoslovenske vojske zatekla ga je u Škofjoi Loki gde je bio pozvan u rezervu. Pod dosta teškim okolnostima, izbegavši nemačko zarobljavanje, Borivojević se pešice vratio s vojničkim karabinom u svoj rodni kraj, pod Kozaru. I pošto je bio poznat u široj okolini kao napredan omladinac, morao je da se skriva od ustaških patrola koje su, među prvima u selu, upravo njega tražile. Za to vreme Petar je, s grupom svojih drugova, pripremao ustanak. Već prvog dana borbe, 30. jula 1941. u napadu i zauzimanju uporišta u Bosanskoj Kostanjnici, bio je zapažen kao hrabar i vojnički sposoban da organizuje ustaničke snage i spreči prodor ustaša prema Balju.

Prvo u grupi ustanika, a već avgusta 1941. u Baljskoj partizanskoj četi, koju je tada vodio Ilica Marušić Ratko, kasnije proslavljeni komandant 1. krajiške brigade, Petar Borivojević je bio kratko desetar, a onda vodnik.

Na Svodnoj, oktobra 1941. na čelu svog odeljenja, u jurišu ručnim bombama, zaplenio je teški mitraljez, prvi na Kozari. U akciji na Mrakovici, takođe s bombašima, uspeo je da se neopaženo privuče do samih neprijateljskih rovova.

Februara 1942. kada su se delovi 718. nemačke divizije probijali kroz položaje jedinica 2. krajiškog odreda od Bosanske Dubice do Prijedora, Baljska četa branila je prilaze Kruškovicu, i u prvim sukobima nanela neprijatelju ozbiljne gubitke: 10 mrtvih, među kojima i jedan oficir. Tada su zaplenjeni i prvi nemački „šmajseri“ i puškomitraljezi „šarci“, koji su ubrzo postali popularni kao izvršno partizansko oružje. Drugoga dana, u selu Brekinji,

Borivojevića jedinica dočekala je, na bliskom odstojanju, jednu bočnu kolonu, razbila je i ubila 13 neprijateljskih vojnika. U toj borbi Borivojević je ranjen, ali nije ostao dugo van borbenog stroja. Kada je 23. marta 1942. formiran Udarni bataljon za borbu protiv četnika koji su se pojavili oko Bronznanog Majdana i u centralnoj Bosni, Petru je poverena dužnost zamenika komandira 1. čete. Tih aprilskih dana primljen je u KPJ.

Jedna od najtežih borbi koje je vodio Udarni bataljon bila je na Karaču kod Kotor-Varoši. Četnici su s neuporedivo nadmoćnijim snagama opkolili udarni bataljon; ali su Kozarčani, u borbi koja je trajala punih deset časova, ne samo izvršili proboj iz okruženja, nego su potpuno razbili neprijateljske snage i osvetili doktora Mladena Stojanovića, koga su upravo ovi četnici mučki ubili samo mesec ranije. Posle ove akcije, Peru Borivojeviću je poverena dužnost komandira čete, s kojom će nizati mnoge borbene uspehe na raznim poprištima, kao što su bili oni u kozarškoj otlaznici, leta 1942. kada je samo ručnim bombama i automatskim oružjem krčio prolaz narodu iz zbeга i ranjenicima na Čupića brdu, Gornjem Jelovcu i Planinici. A kada su Tenkovi ugrozili kolonu koja je lagano milela, Petar Borivojević je u usek kuda prolazi cesta navuкао cele plastove sena i lista, polio ih benzinom i zapalio. I tenkovi su morali stati.

Doviltjivost i hrabrost iskusnog komandira, tada već u 2. krajiškoj brigadi, došla je do izražaja i u napadu na Jajce, 25. septembra 1942. Služeći se varkom, Petar je uspeo da se s delom čete ubaci iza spoljnih utvrdjenja, i tako izazove zabunu u sistemu odbrane. Na sličan način on je uveo svoju četu i u Bihać, novembra 1942. Za osvajanje utvrđene zgrade na istočnoj strani mosta preko Une i baterije topova, s bombašima, dobrovoljcima, pošao je i Petar. Pod zaštitom vatre, uspeo su da se ubace u jednu od prizemnih prostorija. Zauzimajući na spratu sobu po sobu, zauzeto je i ovo uporište. U napadu na Bosanski Novi, takođe novembra 1942. Petar Borivojević je dobio više teških rana, u obe noge i glavu, kao ranjenik je prošao Grmeč, Neretu i Sutjesku, pao u Centralnom bolnicom, a onda i kao komesar bolnice 15. majevičke brigade.

Za osvedočenu hrabrost u nepočetnoj borbi s neprijateljem i uspešno rukovođenje jedinicama na vojničkom usponu od desetara do komandanta brigade, Petru Borivojeviću je u Siminon Hanu kod Tuzle, jula 1944. pred svečanim strojem 17. majevičke brigade, kojom je tada komandovao, pročitao ukaz o dodeljivanju Oredna narodnog heroja.

Vreme od oslobođenja zemlje pa do 1964. kada je penzionisan u činu pukovnika, Borivojević je proveo u vojnim školama i na raznim

rukovoćim dužnostima u JNA, uvek prenošeći na mlade, s puno ljudske topline, one vrtine koje su u njega samoga krasile. Danas je aktivan društveno-politički radnik Beograda.

Narodnim herojem proglašen je jula 1944. godine. (D. Lu.)

BORŠTNAR Josipa JOŽE GABROVČAN

Rođen je 18. novembra 1915. u Gabrovki kod Litije, Litija, Slovenija, kao sin zemljoposjednika, trgovca i gostioničara. Tri godine posle njegovog rođenja, otac mu je umro, a majka se preudala. S devet godina je otišao očevoj majci u Novo Mesto, gde je 1935. završio gimnaziju. U višoj gimnaziji je na njega, svojim socijalističkim idejama, uticao profesor Ferdo Kozak. Kad je polagao maturu, saznao je za smrt očuha, pa je otada i skromna materijalna pomoć presahnuła. Otišao je u dvogodišnju Železničku saobraćajnu školu u Beograd, gde ga je čitanje marksističke literature podstaklo na buntovnost i na učešće u školskim štrajkovima. Posle završene škole, bio je pripravnik na železničkoj stanici u Rajhenburgu, sadašnjoj Brestanici, a zatim u jednogodišnjoj školi za rezervne pešadijske oficire u Mariboru i Celju, odakle se vratio kao rezervni potporučnik u Brestanicu, gde je postao prometnik i uključio se u Radničko društvo za zaštitu prirode. Godine 1940. je primljen u KPS, pa je iste godine postao i član Okružnog komiteta KPS za Posavje (okružni tehničar).

U prvim danima okupacije je u Brestanici, kao član Okružnog komiteta KPS Posavje, organizovao skupljanje oružja, pripremao sabotaže na železničkoj pruzi i pripremao ljude za otpor. Održavao je veze sa sekretarom CK KPS Francom Leskošekom, i po njegovom uputstvu je, sredinom jula 1941. došao u Mirensku dolinu, gde je kao član Okružnog komiteta Novo Mesto organizovao odbore OF, partijske organizacije i jedinice Narodne zaštite; pripremao teren prvim partizanima i organizovao ilegalni prelaz Mokronog-Sevnica na demarkacionoj granici između italijanske i nemačke okupacione zone. Tim kanalom su iz Štajerske u Ljubljano dolazili, pored ostalih, Miha Marinko, Miloš Zidanšek, Franc Rozman, Dušan Kveder i drugi, a uz to, takođe, ilegalna pošta i literatura.

Sredinom oktobra je, po nalogu Toneta Tomšiča, primio službu prometnika na železničkoj stanici Metlika, gde je organizovao ilegalni prelaz prema Kerkovcu. Tim kanalom su, pored ostalih, iz Zagreba došli Edward Kerdelj i Ivan Maček.

Krajem decembra 1944. poslat je za komandanta 9. korpusa u Slovensko primorje, koje je pred kraj rata postalo jedno od najosetljivijih područja Jugoslavije ne samo zbog saradnje jugoslovenskih i italijanskih antifašista nego i zbog priključenja te teritorije Jugoslaviji u približavanja anglo-američkih trupa.

Jože Borštnar se pokazao kao odličan komandant naročito u posljednjoj neprijateljskoj ofanzivi, u proleće 1945, u kojoj je prilikom proboja neprijateljskog obruča iznad Vojska kod Idrije i sam učestvovao u jurišu. Pošto je reorganizovao jedinice 9. korpusa, poveo ih je u završne borbe za oslobođenje Trsta i Gorice, gde su prve stigle, za šta je ovaj korpus dobio pohvalu maršala Tita.

Posle oslobođenja Primorja i Trsta, imenovan je 8. maja 1945. za komandanta Ljubljane, gde je do dolaska slovenačke vlade vršio vojnu i civilnu vlast.

Sredinom jula 1945. je, po nalogu KPS, otišao za direktora Državnih železnica Slovenije, gde je morao savladivati velike teškoće jer je samo 14 odsto železničkih pruga bilo upotrebljivo. Više puta bio je republički i savezni poslanik. Na II, III i IV kongresu biran je u CK SK Slovenije. Bio je član predsedništva SUB NOV Slovenije, glavnog odbora SSSR Slovenije. Od sredine 1946. do sredine 1947. bio je prvi pomoćnik ministra za saobraćaj FNRJ; zatim ministar za lokalni saobraćaj u Sloveniji; predsednik komiteta za spoljnu trgovinu u Vladi Slovenije, član Izvršnog veća Skupštine Slovenije.

Od sredine 1951. do jula 1952. delovao je kao profesionalni funkcioner CK KPS, a zatim je poslat, kao član Izvršnog veća Narodne skupštine NRS i kao delegat CK KPS, u Zonu „B“ Slobodne teritorije Trsta, gde je radio do priključenja Zone „B“ Jugoslaviji. U godinama 1955—1959. bio je sekretar sreskog komiteta KPS Novo Mesto, a potom do 1963. potpredsednik republičkog veća Saveza sindikata Slovenije, i onda sudija Ustavnog suda SRS do 1976; sada je član Saveta Slovenije i savetnik Skupštine Slovenije.

Jože Borštnar je jedan od onih slovenačkih komunista koji su, u toku NOB i posleratnih godina, nosili teret najodgovornijih i najtežih zadataka.

Godine 1979. unapređen je u general-majora u rezervi.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (Jv. Kr.)

BOSANAC Luke PERSA

Rođena je 1922. godine u Čerelijama, Podravska Slatina, Hrvatska.

Djetinjstvo je provela u siromašnoj seljačkoj obitelji. Kao dijete bila je prisiljena, pored radova u kući, da radi i teške poljoprivredne poslove. Kada je odrasla, bavila se i zemljoradnjom, ne osjećujući u političkim događajima.

Porodica Perse Bosanac već od samog početka ustanka pomaže narodnooslobodilački pokret. Otac joj je poginuo od neprijateljske mine. I Persa se, dolaskom okupatora, uključuje u borbu za oslobođenje zemlje. Učestvovala je u svim akcijama za pripreme ustanka u svom kraju. Najprije je radila u pozadini. Hrabra i odvažna, tražila je da je prime u Odred; htjela je, svakako, biti borac. To joj je i udovoljeno, pa je 18. siječnja 1943. godine otišla u partizane. Bila je borac 17. udarne brigade, u kojoj se borila do smrti. Učestvovala je u borbama za Voćin, Podravsku Slatinu, Đulovac, Garešnicu, Viroviticu, Veliku, i u mnogim manjim akcijama. U svim borbama Persa se isticala kao vrlo dobar borac i hrabra djevojka.

Ožujku 1943. godine, 17. udarna brigada je napala dvije čete Nijemaca, koje su se nalazile na Javorovici. Brigada je morala napadati preko prostora koji je bio pod jakom vatrom neprijateljskog oružja. Persa je u ovim borbama jurišala vješto, kao iskusni borac, koristeći zaklone, jer se borba vodila u šumi. U ovoj borbi, koja je trajala cijelog dana, Persa je hrabrošću iznenadila drugove. Ni jednog trenu nije postula, tokom borbi se nije znala čuvati. Na pitanje komesara: „Zar se ne bojiš da ćeš poginuti?“, odgovorila je: „Ja se, družo komesare, ne znam bojati!“ Navečer, kad su borci 17. udarne brigade bajonetama i bombama upali u njemačke rovove, obje čete Nije-

Postao je član Okružnog komiteta KPS za Belu krajinu, i delovao kao partijski funkcioner i organizator Osvobodilne fronte i partizanskih jedinica. U julu 1942. je postao politkomesar belokranjskog odreda, i u partizanskim jedinicama do oslobođenja je ostao na odgovornim političkim i vojnim dužnostima, sad u ovoj sad u onoj slovenačkoj pokrajini.

Od septembra do decembra 1942. bio je zamenik politkomesara, zatim politkomesar Cankarjeve brigade, s kojom je učestvovao u borbama za Suhor, Pleterje, Sveti Krži pri Kostanjevici, u Jelenovom Žlebu, za Metliku, u Hrvatskoj (u februaru 1943. u Lovič-Prekrižju je ranjen) na Catežu, Žužemberku u Suhoj krajini. Zajedno s 20 boraca jurišao je po čistini na brdo iznad sela Vine, nad Škoflji-com, odakle su isterali 100 dobro utvrđenih italijanskih vojnika. U borbama je pokazao velike vojničke sposobnosti i političku zrelost.

U avgustu 1943. postao je politkomesar 15. divizije. Do marta 1944. divizija je narasla od 1400 na 6500 boraca. Pored ostalog, učestvovao je u većim napadima divizije na Novo Mesto, Zdensku Vas i Kočevje, i preko nemačko-italijanske demarkacione granice do Save, kod Sevnice. Krajem februara 1944. poslat je u Štajersku, da tamo politički i vojnički konsoliduje partizanske jedinice u okviru IV operativne zone, u kojoj je do avgusta bio politkomesar, a zatim komandant.

Pod njegovim rukovodstvom, jedinice IV operativne zone su izvršile mobilizaciju u Štajerskoj, gde je broj partizana od marta do novembra 1944. porastao od 1000 na 10000 boraca, od kojih je 6000 otišlo u sastav 7. korpusa u Dolensku. Sproveo je naredbu Vrhovnog štaba NOV i POS o tome da jedinice NOV u Štajerskoj siđu s brda u ofanzivu i oslobode Moravšku dolinu, gornju Savinjsku dolinu, Kozjansko i Pohorje, što je u političkim forumima omogućilo uspešno delovanje.

maca su uništene. Među prvima u rovove je upala Persa sa svojom komandom Katicom Hacman, koja je u posljednjim trenucima borbe poginula.

Neustrašiva partizanka Persa bila je primjer svim borcima do svoje pogibije, u napadu na neprijateljsko uporište Sirač, 13. lipnja 1943. godine. U ovoj akciji, u kojoj je trebalo slomiti mnogo jačeg neprijatelja, Persa je jurišala sa najhrabrijim borcima. I ovdje se nije znala bojati. Nedaleko od mjesne škole, koja je bila jedno od najjačih neprijateljskih uporišta, pao je smrtno pogoden, puškomitraljez. Da ne bi puškomitraljez ostao neprijatelju, Persa je skočila, pod neprijateljskom vatrom, da ga uzme. Kad se podigla iza zaklona da baci bombu, neprijateljski metak smrtno je pogodio Persu Bosanac.

Poslije višesatne borbe, uporište Sirač je zauzeto. Zapaljena je zgrada Općine, mjesna škola i željeznička stanica. Gubici neprijatelja u ovoj akciji bili su veliki. U borbi je poginulo i 27 partizana, a 63 su ranjena. Među mrtvim partizanima bila je i Persa Bosanac, desetar 1. čete 2. bataljona 17. brigade.

Narodnim herojem proglašena je 23. srpnja 1952. godine. (M. Sen.)

BOSIĆ Vlade PERO

Rođen je 20. maja 1921. u Gornjoj Slatini kod Bosanskog Šamca, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Prije rata bio je trgovački pomoćnik. U svom mjestu pripadao je naprednom omladinskom pokretu.

Septembra 1941. godine, kao omladinac stupa u Ozrenski NOP odred. Krajem oktobra 1941. Pero je među odabranim borcima određeni, koji su upućeni preko Konjuha da bi sadejstvovali Birčanskom NOP odredu u zauzimanju Kladnja. Ovaj zadatak bio je izvršen, a u borbama koje su vodene Pero se istakao hrabrošću i odlučnošću.

U toku neprijateljske ofanzive na Ozrenski NOP odred, decembra 1941, učestvovao je, s grupom od 12 boraca pod komandom Miloša Kupresa, u diverzantskoj akciji na rudnik u Banovcima. Ova grupa boraca uspješno je izvršila akciju: neprimjetno se provukla kroz neprijateljske položaje, razbila u njihovoj pozadini domobransku posadu u Banovcima, zarobila je 23 vojnika pod punom ratnom opremom, zaplijenila nekoliko sanduka municije i izvršila diverziju u rudniku.

U drugoj neprijateljskoj ofanzivi Nijemci su, u zoru 27. januara 1942, napali Ozrenski NOP odred. Ova ofanziva završila se za Nijemce 6. februara, njihovim povlačenjem u Doboj.

Jedan od najboljih boraca u tim borbama bio je puškomitraljezac Pero Bosić. Ponovo se istakao u napadu na ustaško uporište Vlasenica, 15. juna 1942. Poslije izvršenog napada, štitio je odstupanje svojih drugova do posljednjeg metka. Iste godine primljen je u KPJ.

Kada je 2. avgusta 1942. formirana 6. istočnobosanska proleterska brigada, Pero je njen borac. S tom jedinicom prošao je mnoge borbe i pobjede. U vrijeme pete neprijateljske ofanzive, u sastavu proslavljene grupe divizija NOV, 6. brigada vodila je borbe na Golom vrhu kod Ustikoline, kod Metaljke i Vragolije kod Čajniča, na Čelebiću, Zavajitu, Bakića brdu, Trovrhu, Zlatnom boru, Vučevu i Čurevu, a ponajčeže u dolini Sutjeske kod Tjentišta i Košura od 4. do 9. juna. U tim borbama Pero je pokazao izuzetnu hrabrost. Iako dva puta teško ranjavan, uvijek je bio u prvim borbenim redovima.

Kada je, u drugoj polovini septembra 1943. formiran Posavski NOP odred, Pero je postavljen za komandanta bataljona. Uspješno je obavljao tu dužnost, a u februaru 1944, kada je formiran Posavsko-trebavski NOP odred, Bosić je bio njegov komandant. Za kratko vrijeme stekao je veliku popularnost kod boraca i stanovništva kuda je njegova jedinica prolazila. Bio je uvijek u prvim borbenim redovima, a njegova hrabrost i snalažljivost naročito su došle do izražaja u borbama na Tešnju i Manjači. Boreći se hrabro protiv njemačkih jedinica, poginuo je sredinom januara 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. novembra 1953. godine. (Lj. B.)

BOSNIĆ Pere MILKA

Rođena je 1928. godine u selu Vrtoče kod Drvara, Bosna i Hercegovina. Majka Jelica i otac Pera imali su još tri kćerke i tri sina. Milka je pred rat završila osnovnu školu. Išla je u prvi razred građanske škole.

Posle ustanka, iako još dete, Milka se uključila u rad drvarске omladine. Učestvovala je u prikupljanju hrane i odeće za partizane, u čišćenju grada, previjala je ranjenike, u pisanju i lepljenju parola. Pred fašistički desant na Drvar postala je skojevka. Bila je tada kurir u Komandi mesta.

Milka je bila vredna devojka i nije se ni po čemu razlikovala od mnogih mladih Drvarčanki koje su u to vreme svim sredem prišle narodnooslobodilačkom pokretu.

Za vreme fašističkog desanta na Drvar, 25. maja 1944. godine, Milka Bosnić je učinila

izuzetan podvig, primer herojstva omladine Jugoslavije u narodnooslobodilačkom ratu.

Neposredno pred desant, u Drvaru je formirana tenkovska četa 1. proleterskog korpusa. Ona je izvodila vežbe u okolini Drvara, tako da su Drvarčani poznavali naše tenkove i njihovu posadu.

U toku borbe protiv neprijateljskih pedobranaca jedan naš tenk našao se u opasnosti da ga neprijatelj uništi. U tenku su bili dragoslav Radosavljević Soča, komesar tenkovske čete, vozač Spaso Đurašević i nišandžija Jelača. U jednom trenutku, Nemci su na tenk nabacili čebe, tako da je vozaču bio zaklonjen vidik. Svi članovi posade tenka bili su ranjeni i pretila je opasnost da padnu u ruke fašistima. U tom kritičnom trenutku pored tenka je prolazila grupa zarobljenih Drvarčana koje su Nemci sprovođili. Među njima bila je i šesnaestogodišnja skojevka Milka Bosnić. Uviđajući opasnost u kojoj se našla posada tenka, Milka je iskočila iz kolone zarobljenika, pritrčala

tenku i zbacila čebe. Ranjenom vozaču ponovo se otvorio vidik, pokrenuo je tenk i nastavio borbu. Razbesneli Nemci, kojima je pjen tako iznenada izmakao, okomili su se na hrabru skojevku i sasekli je bejonetima. Ubili su još mnogo Dvratčana, među njima i Milkinu majku Jelicu i brata Zdravka.

Milkinog drugog brata, Đorđa, Nemci su ubili nekoliko dana kasnije. Otac Pero umro je godinu pre desanta, od tifusa, zajedno s najmlađom kćerkom Radmilom. Od brojne porodice ostale su dve Milkinе sestre, Dušana i Dobriča, i šestogodišnji brat Vlado. Dušana je i sama bila izvedena na streljanje, ali su je fašisti samo teško ranili. Uspela je da se izvuče iz gomile leševa, i s tavana obližnje kuće je posmatrala kako joj Nemci ubijaju sestru Milku.

U Drvaru, pored Muzeja „25. maj 1944. godine“, stoje i danas ostaci partizanskog tenka. To je spomenik koji podseća na istinitu legendu o 16-godišnjoj devojci čije je ime 25. maja 1944. godine ušlo u istoriju, i koje će se uvek pominjati kad se bude govorilo o podvizima mladih Jugoslavije u narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodnim herojem proglašena je 17. maja 1974. godine. (Mil. K.)

BOSNIĆ Pero KOSTA

Rođen je 21. januara 1923. godine u selu Podovi kod Drvara, Bosna i Hercegovina. Potiče iz radničke porodice. Osnovnu školu završio je u Drvaru, potom metalski i frezerski zanat u mašinskom pogonu pilane „Šipad“. Postao je primeran radnik.

Kao učenik na zanatu, radio je sa levičarski orijentisanim radnicima i dobrim majstorima, što je uticalo na njegovu orijentaciju ka radničkom pokretu. Rano se uključio u rad napredne omladine i u URS-ove sindikate. Kosta je pripadao onoj generaciji omladine Drvara koja je uoči rata učestvovala u štrajkovima i levičarskim kretanjima među mladima. Februara 1939. godine, posle jedne akcije, Kosta je s grupom učenika bio uhapšen i zadržan u zatvoru 40 dana. Godine 1940. postao je član SKOJ-a.

Kratko vreme uoči rata radio je u Sremskoj Mitrovici i Beogradu, a posle aprilskog sloma Kraljevine Jugoslavije vratio se u Drvar; odmah se uključio u rad na pripremanju ustanka. U početku ustanka s mladalacima entuzijazmom neumorno je radio na okupljanju omladine i stvaranju aktiva SKOJ-a. U KPJ je primljen u jesen 1941. godine. Svojom političkim radom i organizatorskim sposobnostima, brzo se svrstao u red najistaknutijih omladin-

skih rukovodilaca u Bosanskoj krajini. Već u jesen 1941. godine sekretar je Sreskog komiteta, a početkom 1942. i Okružnog komiteta SKOJ-a za Drvar. U jesen 1943. izabran je za člana Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu. Izvesno vreme bio je u 6. krajiškoj brigadi član Politodela. Na Prvoj zemaljskoj konferenciji NOF-a za Bosnu i Hercegovinu, 3. jula 1944, izabran je, u ime USAOJ-a, u Izvršni odbor Glavnog odbora NOF-a Bosne i Hercegovine. Od 1. jula 1944. godine većnik je ZAVNOBIH-a.

Izvanredan govornik, Kosta je umeo da razvije entuzijazam mladih ljudi i da ih povede i u najteže akcije. Učestvovao je u organizovanju poznatih radnih omladinskih brigada Bosanske krajine. Stalno je bio u pokretu i akciji.

Poginuo je zajedno sa svojim najboljim drugom i saborcem, Vladimirom Nemetom, Bracom, omladinskim rukovodilcem, od mi-

trajleske vatre iz aviona, na cesti u blizini Ključa, upravo kada su hitali na liindenski zbor naroda Podgrmeča u Sanici.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Ur. N.)

BOSNIĆ Jovo Rajko

Rođen je 19. avgusta 1919. godine u selu Vrtoče, Drvar, Bosna i Hercegovina, u naprednoj zemljoradničkoj porodici. Od njegovih devetoro braće i dve sestre, šestoro su bili aktivni borci NOR-a, a porodica je neprekidno pomagala NOP.

Osnovnu školu završio je u Drvaru. Kao odličan đak, dobio je stipendiju od opštine Drvar, i završio Nižu poljoprivrednu školu u Banja Luci 1935. godine, a potom u srednju 1939. godine, u Bukovu, kod Negotina. Već u Nižoj, a naročito u Srednjoj poljoprivrednoj

školi, ističe se kao napredan omladinac i organizovano radi u omladinskom pokretu na području Timočke krajine. Kao proveren i odan aktivist, Rajko je primljen, početkom 1939. godine, za člana Saveza komunističke omladine Jugoslavije.

Kad se vratio, 1940. godine, u rodni kraj, gdje je već bio snažno razvijen radnički pokret, aktivno se uključuje u rad SKOJ-a i Partije; pod njegovim rukovođenjem organizovani su aktivni SKOJ-a u selima: Podovi, Crtijivica, Vrtoče i Šipovljani.

Kapitulacija stare Jugoslavije zatekla ga je u bivšoj vojsci, gdje je bio na odsluženju vojnog roka. Poslije povratka kući, u Drvar, primljen je za člana KPJ u dvoraskoj partijskoj organizaciji. Zatim je postavljen za sekretara Sreskog komiteta SKOJ-a za područje Drvara i Bosanskog Grahova. Izvanrednim zalaganjem organizovao je, u toku priprema za ustanak,

aktive SKOJ-a gotovo u svim selima dvoravske opštine. Omladina, pod njegovim rukovodstvom, postala je velika snaga i oslonac partijske organizacije Drvara.

U toku priprema za ustanak, kao istaknuti partijski rukovodilac, postavljen je, u junu 1941. godine, za vojnog povjerenika u selu Podovi. Neumorno radi na pripremanju zamidjanje naroda na ustanak, za oslobodjenje podzemje od okupatora i domaćih izdajnika. Neposredno je učestvovao u formiranju crtijivičko-zaglavličkog partizanskog odreda. U početku ustanka, 27. jula 1941. godine, u borbi za oslobodjenje Drvara, a nešto kasnije i u borbama oko Bosanskog Petrovca, Rajko se istakao kao hrabar borac i rukovodilac. Jurišao je smjelo, na čelu svojih boraca i uništavao neprijatelja u njegovim uporištima. Ubrzo ga rukovodstvo ustanka upućuje na teren Prekajre i Glamoča, da pomogne tamošnjim kadrovima. S puškomitraljezom u rukama, Rajko se ističe i u borbama koje je Prekajski

partizanski odred vedio se neprijateljem na terenu Bravska Sretnice i Miništa. Neumorno je radio i na organizacionom učvršćivanju ovog odreda i omasovljavanju partijskih ćelija i aktivna SKOJ-a u njemu i na oslobođenoj teritoriji.

U jesen 1941. poslije prodora Italijana na slobodnu teritoriju Dvra, kao sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a za Dvra neumorno radi na konsolidaciji vojno-političkih prilika u novoj situaciji, organizuje ideološko-politički rad na terenu i raskrinkava politiku okupatora i domaćih izdajnika usmjerenu na razbijanje ustaničkih redova. Na partijskim konferencijama održanim oktobra 1941. u Otaševcu, i januara 1942. godine u Krnjevi, odatu mu je priznanje za uspješan rad s omladinom.

Krajem januara 1942. godine, oblasno partijsko rukovodstvo uputilo je Rajka, kao iskustvenog omladinskog i partijskog rukovodioca, na rad na područje 4. krajiškog partizanskog odreda, gdje se već u to vrijeme osjećao jak uticaj neprijatelja usredsređen na jačanje i pomaganje četničkog pokreta. Svjestan da mu je povišen izvanredno značajan i težak zadatak, Rajko je priuio na posao. Radio je danonoćno, održavao sastanke, ubjeđivao mase i tumačio im liniju KPJ. Na oblasnoj partijskoj konferenciji, održanoj u februaru 1942. godine u Skender-Vakuću, kao član Oblasnog komiteta SKOJ-a podnio je referat o radu s omladinom, ukazao na probleme i predložio zadatke za dalji rad koje je konferencija prihvatila. Poslije konferencije, postavljen je za sekretara Okružnog komiteta, na pomenutom području, s i puno optimizma i poleta nastavio rad na sprovođenju zaključaka konferencije.

Noću između 31. marta i 1. aprila 1942. godine, u selu Jošavci, nedaleko od Banja Luke, četnici su napali. Tom prilikom ranjen je i zarobljen Rajko Bosnić. Četnici su svirepo ubili Rajka i još 25 partizana, među njima i dr Mladena Stojanovića.

Rajko Bosnić je kao čovjek, svojom hrabrošću i revolucionarnim žarom kojim se borio za realizovanje linije KPJ i slobodu naših naroda, za života stekao veliki ugled u svom rodnom kraju, a osobito kod omladine. Da bi mu se odužila, omladina Krajine je dala njegovo ime svojoj prvoj omladinskoj radnoj brigadi, a njegovo ime nosio je i Drvarski bataljion 5. krajiškog odreda.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine (R. Cv.)

BOŠKOVIĆ Iva MILO

Rođen je 20. oktobra 1911. godine u selu Brčeli (Crmnica), Bar, Crna Gora. Lekar. Član KPJ od 1940. godine.

Osnovnu školu završio je u selu Brčeli, a gimnaziju u Cetinju. Posle maturiranja posvetio se medicinskim naukama. Studirao je van zemlje, u Bolonji, gde je i diplomirao i postao lekar 1937. godine. Pored interesovanja za nauku, on je negovao u sebi i osećanja naprednog i slobodoljubivog čovjeka. Iz inostranstva se vratio neposredno pred rat, pa je u Beogradu imao malo poznanika. Kao lekar specijalizovao se za parazitologiju i zaposlio kao asistent Parazitološkog instituta Veterinarskog fakulteta u Beogradu. Kada je KPJ u sudbonosnim danima zahtevala da i on na određeni način učestvuje u ostvarivanju njenih ciljeva, bez imalo kolebanja prihvatio je obavezu vernog sina svoga naroda, smatrajući da bi u borbi za oslobođenje svoje zemlje trebalo dati što više. Po zadatku KPJ, čiji je član bio od 1940. godine, na njegovo ime je zakupljena zgrada u Beogradu, i u podrumu smeštena

ilegalna štamparija CK KPJ. Iako je na zgradi stajala tabla s imenom lekara a u njoj uređena ordinacija, nije to bila kuća u kojoj se davala medicinska pomoć, već samo sredstvo — kamufliža. U kolaboracionističkoj policiji Aćimovića i Nedića postojala je dokumentacija da u kući žive Milo, supruga Zagorka i kućna pomoćnica Ljubica Đonović. Međutim, Milo je bio neoženjen; ali, pred policijom i susediima prikazivao je da mu je Zagorka Jovanović, student medicine i sekretar ćelije ilegalne štamparije CK, supruga (što je i dokumentima uređeno). U štampariji su ilegalno radili i živeli još Branko Đonović i Slobodan Jović (narodni heroji). Štamparija CK počela je da radi 1. avgusta 1941. godine, i u njoj je član bio prvi

Biliten Glavnog štaba NOP odreda Jugoslavije. Petog januara 1942. godine Milo je u kući tražila nemačka policija, ali ne kao osumnjičenog za komunističan, već kao naklonjenog — Englezima. Međutim, Milo se s drugovima koji su radili u štampariji u međuvremenu kroz plakar sklonio u njen ilegalni deo, u podrum, i više se nije smeo pojavljivati. Policiji je dato objašnjenje da je otišao kod svojih rođaka van Beograda, i da se nije vratio. U međuvremenu dobio je zadatak da se, pod imenom domobranskog satnika Vinka Tomaševića, preko tzv. Nezavisne Države Hrvatske prebaci na slobodnu teritoriju do Vrhovnog štaba. Jula 1942. godine krenuo je iz Beograda u Zagreb. U Zagrebu je, 14. jula 1942. godine, pri pokušaju da uspostavi vezu koja je bila provadjena, uhapšen na ulici od ustaške policije koja je prepoznala Ivanu Mušević-Nikolić s kojom je šetao. U zatvoru su ga strahovito tukli i izbili mu sve prednje zube, a zatim su ga bacili s drugog sprata dvorišnog dela policijske zgrade, da bi od njega iznudili priznanje. Iako mučen i s polomljenom nogom, Milo nije ništa priznao ni o svojoj delatnosti, ni o radu svojih drugova u ilegalnoj štampariji CK KPJ u Beogradu. Tako, je svojim herojskim držanjem, sačuval štampariju, koja je ostala neotkrivena za sve vreme borbe, iako se u zgradu 31. avgusta 1943. godine uselila nemačka policija. Ne dobioš ni Milo nikakvo priznanje, iako je pretpostavljala da se samo komunist može tako držati, s obzirom na to da je bio lekar, ustaška policija ga je prebacila u logor Stara Gradiška, a zatim krajem decembra 1942. u zloglasni ustaški logor Jasenovac.

U logoru se držao hrabro. Svojim lekarškim intervencijama pomogao je mnogim zarobljenim partizanima i taocima. S nekoliko drugova pripremao je bekstvo iz logora, ali su ih logorske vlasti otkrile.

Posle ovoga su ih sve strahovito mučili, a zatim ih je preko ustaški sud osudio na smrt vešanjem. Na dan izvršenja smrtno kazne, 21. septembra 1944. godine, Bošković je u sa samom stratištu ustupio pred ustaškog komandanta logora Šakića govoreći: „Ja sam sin Crne Gore, i protestujem protiv ovako sramnog načina izvršenja smrtno osude. Kod nas se ljudi ubijaju iz puške.“ Kad mu je Šakić priznao da se junački držao, i naredio mu da se okrene da bi ga ubio iz pištolja, Bošković je odgovorio: „Crnogorac nikad ne okreće leđa protivniku.“ Takođe je odbio da mu pred strjeljanje vežu oči, a posle prvog pucanja u njegove grudi je doviknuo: „Nepobjediva je ideja Komunističke partije! Ona ne umire smrću Mila Boškovića. Živjela Sovjetska Rusija, njena nepobjediva Crvena armija i naši Titovi partizani! Živjelo bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda Srba, Hrvata, Slovena-

ca, Ormogorac! Živio Staljin!" Ustaša je bio zburjen, a onda je nastavio prazniti svoj šaržer u Boškovićeve grudi.

Tako je Milo svoj život završio junački i svetlo, kao komunist-heroj, u 33. godini, ne dajući ustaškoj policiji mogućnosti da sazna bilo šta o njegovom životu, njegovim drugovima s kojima je radio, ni o štampariji KPJ. Centralni komitet KP Hrvatske uvrstio je Mila, kao prvog, u spisak lica za zamenu, ali je ustaška nadzorna služba uvek našla načina da se on ne zameni za nemačke i ustaške oficire.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (A. Mi.)

BOŠNJAK Radovana JEFTO

Rođen je 10 maja 1918. u Podosoju kod Bileće, Bosna i Hercegovina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je 1928. u Bileći. Do 1933. živio je u rodnom mestu i bavio se zemljoradnjom, a zatim je radio u Bileći u Nikšiću kao šumarski

radnik kod firme „Ombla“ i „Zeta“. U Nikšiću je došao u dodir s naprednim radničkim pokretom i KPJ, što je presudno uticalo na njegovo političko opredeljenje. U Nikšiću je pripadao naprednom omladinskom pokretu i bio veoma aktivan. Rat ga je zatekao na odsluženju vojnog roka u avijaciji, u Rajlovcu.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, vratio se u Bileću i uključio u pripreme za ustanak, zajedno s grupom skojevaca i komunističara. Krajem juna 1941, kao nepomirljivog protivnika, ustaške vlasti ga hapse i zatvaraju u Bileći. Okovan je u lance i bačen u samicu. Ustaše su ga mučile preteći mu najstrašnijom smrću. Shtativši opasnost u kojoj se našao, posle dva dana mučenja, iako svezanim ruk,

uspeo je da obori stražara i pobjegne ispred ustaša u selo Ljubišće, gde su ga prihvatili ustanici.

Krajem avgusta 1941, kao borac ustaničke čete iz Podosoja, učestvovao je u borbama protiv ustaško-domobranskih snaga oko Bileće i bio beskompromisan i veoma hrabar borac. Među prvima je stupio u partizansku četu svoga sela, koja je bila u sastavu Bilećkog partizanskog bataljona. Učestvovao u brojnim borbama ovog bataljona protiv ustaško-domobranskih i italijanskih snaga na pravcu Trebinje — Bileća i Bileća — Nikšić u drugoj polovini 1941. i početkom 1942. godine. Tamo gde je bilo najteže u odbrani prisikao je Jefto Bošnjak, a kada je trebalo juriti, on je opet bio na čelu boraca svoje jedinice. Uvek se javljao kao dobrovoljac, i za najteže vojne zadatke.

Krajem januara 1942. upućen je u 1. udarni partizanski bataljon, koji je u zimu i proleće 1942. vodio borbe s italijanskim, ustaško-domobranskim i četničkim snagama u severoistočnoj Hercegovini, oko Gačka i Nevesinja. U proleće 1942. hercegovački udarni bataljoni naneli su neprijateljima teške gubitke i do maja 1942. oslobodili najveći deo istočne, severne i jugoistočne Hercegovine. Jefto je pripadao redu najhrabrijih boraca ove prve udarne jedinice u Hercegovini. Početkom aprila 1942. postao je član KPJ.

Krajem aprila i početkom maja 1942. Južnohercegovački NOP odred, u kome se nalazio i Jefto Bošnjak, prodro je duboko u neprijateljsku pozadinu, u dolinu Neretve, u pravcu Čapljine i Metkovića. Oslobođen je veliki broj sela, i neprijatelju naneti veliki gubici u ljudstvu i ratnom materijalu. Najžešće i najkrvavije borbe vođene su kod Prebilovaca, kod Čapljine, protiv veoma jakih ustaško-domobranskih i italijanskih snaga. U tim borbama, kao vodnik jednog voda, Jefto se nije odvajao od svog puškomitraljeza, uvek je u prvim borbenim redovima. Jurišajući na italijanske utvrđene položaje kod Hrasna, nedaleko od železničke stanice Brštanica, 2. maja 1942. Jefto je uleteo među italijanske vojnike, koji su u paničnom strahu bacili oružje i bežali ili padali pogošeni rafalima njegovog puškomitraljeza. U tom jurišu i Jefto je bio smrtno ranjen. Poslednjom snagom pridržavajući jednom rukom izrešani stomačak, a drugom noseći puškomitraljez, uspeo je da dopuzi do svojih drugova. Njegove poslednje reči bile su: „Drugovi, ga pogiboh, čuvajte mi mitraljez!“ Ubrzo je i umro. U toj borbi neprijatelj je potpuno razbijen i potučen.

O njegovom junaštvu i podvizima u 1941. i u proleće 1942. dugo se pričalo u narodu i među borcima, a Jefto uziman kao primer požrtvovanosti, hrabrosti i odanosti narodno-

slobodilačkoj borbi. Na predlog Operativnog štaba za Hercegovinu, maja 1942. Jefto je proglašen za narodnog heroja. Njegovo junačko smrt i proglašenje za narodnog heroja prenela je i Radio-stanica „Slobodna Jugoslavija“. Sticajem okolnosti, ovo proglašenje za narodnog heroja nije bilo registrovano, pa je ponovo proglašen narodnim herojem 24. juna 1953. godine. (B. Pi.)

BOŽANIĆ Juraja ANDRIJA

Rođen je 15. maja 1906. u Komiži, na ostrvu Visu, Hrvatska. Ribar. Zbog teškog materijalnog stanja morao je, već u dvanaestoj godini, izdržavati sebe i svoju porodicu, pa je jedva uspeo da završi pet razreda osnovne škole. Radeći kao ribar i fizički radnik, razmišljao je i tražio uzroke bedi u kojoj je živio. Već tada dolazi u kontakt s naprednim radnicima.

Oktobarska revolucija i političko prevrtanje u svetu imali su jakog uticaja i na ostrvu

Visu. Pod uticajem tih događaja i starijih generacija, 1925. godine aktivno se uključio u rad naprednih omladinskih organizacija, a 1928. godine postao je član KPJ. Zbog učestvovanja u akcijama koje je organizovala Partija, krajem 1932. godine, bio je uhapšen i osuđen na dve i po godine roblje. Kaznu je izdržao u Stremskoj Mitrovici. Iako mučen, stavljan u okove, zatvaran u samicu — od njega policija nije izvukla nikakvo priznanje. Posle izlaska iz zatvora vratio se u rodno mesto, gde mu je bilo ograničeno kretanje. Ubrzo je bio ponovo uhapšen, ali posle dva meseca pušten. Božanić nastavlja svoju revolucionarnu delatnost. Tokom 1940. godine organizovao je demonstracije i štrajkove riba-

ra i vinogradara, kao i radnika tvornice ribljih konzervi u Komiži. Učestvovao je na Pokrajinskoj konferenciji KPH za Dalmaciju, u avgustu 1940. godine, na kojoj je izabran za člana PK KPH za Dalmaciju. Bio je delegat na Petoj zemaljskoj partijskoj konferenciji KPJ u Zagrebu. Pred kraj 1940. godine prešao je u Split i povukao se u ilegalnost. Dolaskom u Split, kooptiran je u Biro PK KPH za Dalmaciju. Početkom ustanka, uletio 1941. godine, Božić je izabran za člana Vojne komisije. Od prvih dana okupacije aktivno učestvuje u organizovanju narodnog ustanka i formiranju prvih partizanskih jedinica u Dalmaciji. Učestvovao je u mnogim borbama, gdje je ispoljavao veliku hrabrost i snalažljivost kao borac i rukovodilac. Posebno se istakao kod Benkova u Bukovici, kada je 1942. godine, na čelu grupe od 25 partizana, vodio celog dana borbu protiv jedne italijanske kolone koju je podržavala avijacija i tenkovi. Prilikom desanta na Drvar, krajem maja 1944. godine, trčevim korakom je u jednom četom krenuo s Tičeva prema gradu, i učestvovao u završnoj borbi na uništenju padobranaca.

U toku NOR-a obavljao je razne vojne i partijsko-političke dužnosti. Bio je član Štaba Četvrtre operativne zone, Štaba 8. korpusa i pomoćnik komesara istog korpusa. Ujedno je bio član Oblasnog NOO za Dalmaciju, član ZAVNOH-a i AVNOJ-a. Posle oslobođenja Beograda premešten je u Personalnu upravu Ministarstva narodne odbrane. Ubrzo je poslat za instruktora u CK KP Makedonije.

Posle oslobođenja nalazio se na raznim vojnim i partijsko-političkim dužnostima u Jugoslovenskoj ratnoj mornarici, a penzionisan je 1961. godine s položaja pomoćnika komandanta Pomorske armijske oblasti, u činu viceadmiraleta. Bio je član CK KPH i poslanik u Saboru SR Hrvatske. Posle odlaska u penziju, Andrija se aktivno uključio u rad društveno-političkih organizacija.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, a za zasluge u toku NOR-a i posleratnoj izgradnji Armije odlikovan je s više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (N. Sl.)

BOŽIĆ Srdana NIKOLA JUG

Rođen je 1. svibnja 1910. godine u Stupovači, Kutina, Hrvatska. Do odlaska u vojsku, 1931. godine, bavio se zemljoradnjom, pomažući roditeljima, a poslije toga, do sloma Kraljevine Jugoslavije, aktivira se u službi graničnih trupa.

Poslije rasula jugoslovenske vojske, 1941. godine, dolazi u Stupovaču, gdje se povezuje s organizatorima ustanka u Mostavini. Zbog toga se sastaje s komunistima iz Garašnice, poslije čega dobija i izvršava zadatke, a u to vrijeme još nije član KP Jugoslavije.

U Mostavičkoj četi, kojoj se pridružuje krajem 1941. godine, radi na mobilizaciji novih boraca iz okolnih sela za četu, posebno poslije povratka čete, koja se kratko vrijeme povukla u Slavoniju, u Mostavinu. Travnja 1942. godine dovodi veliku grupu mladih boraca, a time uspeva da obnovi i ojača Mostavičku četu, tako da ona ubrzo prerasta u snažan bataljon. Zbog vojničkog iskustva i hrabrosti, postaje puškomitraljezac, a jesen 1942. godine i operativni oficir Mostavičkog NOP odreda. Sredinom 1942. godine, postaje član KP Jugoslavije.

Postao je poznat po nizu smjelih i neustrašivih akcija. Prilikom napada na posadu na rijeci Čazmi, ubio je stražara na mostu, udaljenog od ostalih neprijatelja samo nekoliko metara, pa nije uspio doznati pomoć; četa je bez većih teškoća mogla uništiti cijelu posadu koja se nalazila u baraci. Prodro je, prilikom napada na Čazmu, u grad i, pomoću nekoliko povezanih malih avionskih bombi koje je koristio kao „ručne mine“ omogućio zauzimanje ustaškog štaba i zarobljavanje oko četrdeset ustaša. Ta smjela akcija potakla je ostale partizane, te oni zauzimaju Čazmu. Ljeti 1942. godine, kada je uz pomoć Bilogorskog NOP odreda vodena akcija protiv neprijateljskog uporišta Veliki Grđevac, dobio je zadatak da, s grupom boraca, uništi bunkere. Privukao se, preko brisanog prostora, s još jednim borcem, do prvog bunkera i uništio ga, a zatim je, ne primjećujući da je dat znak za povlačenje, nastavio borbu sam, i bombama zasuo i drugi neprijateljski bunker. Zahvaljujući tom njegovom junaštvu, ustaše su bile uništene.

Poginuo je 23. prosinca 1942. godine, kod sela Gračanice (blizu Kutine), u napadu na njemački željeznički transportni vlak. Odred je, na osnovu obavješti željezničkih radnika na pruzi Zagreb—Kutina o prolasku vlaka s oružjem i opremom, zauzeo prugu i izvršio napad, iako je vlak, protivno očekivanjima, bio pun tenkova i oklopnih kola. Nikola Božić je prvi uskočio u lokomotivu, ubio vlakovođu i prešao u prvi vagon, gdje je sâm uspio da ubije desetak njemačkih oficira. Na prijelazu u drugi vagon, oborio ga je neprijateljski rafal. Zaslugom Marije Ivošević (ubijene kasnije u Jasenovcu), oletio je njegovo mrtvo tijelo i, uz počasti primjerne prvoborcu i prvom moslavničkom heroju, sahranjeno u Malom Prokopu.

Kolovoza 1942. godine ustaše su mu odvele u Jasenovac oca Srdana, majku Anku, brata Mila sa suprugom Maricom i sedmogodišnjom kćerkom Milevom. Izuzev Mileve, nitko se od njih nije vratio iz Jasenovca.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (Ilg. Gr.)

BOŽINOVSKI Taška PETAR KOČO

Rođen je 15. januara 1920. godine u Bitolju, Makedonija, u siromašnoj radničkoj porodici.

Posle osnovne škole, završio je dva razreda gimnazije, lako je pokazao veliki smisao za učenje, zbog loših materijalnih prilika morao je da ode na zanat, da bi što pre počeo da privređuje. Naučio je krojački zanat, ali industrijska konfekcija je počela da konkurira krojačima. Zato se Petar zaposlio u Duvanjskom monopolu, i dok je radio kao krojač, družio se s naprednim omladinjcima i bio politički opredeljen, ali kad se zaposlio u Monopolu, postao je aktivist u URS-ovim sindikatima i bio učesnik u grupama za učenje marksističke literature. Svojom aktivnošću ubrzo je pokazao smisao za organizatorski rad i snažno suprotstavljanje režimu.

Prvih dana 1941. godine primljen je u članstvo SKOJ-a, a ubrzo posle okupacije postao je jedan od veoma aktivnih članova KPJ u Bitolju. Pošto se istakao radom na prikupljanju oružja i pripremanju oružanog ustanka, ubrzo je postao član Mesnog operativnog štaba u Bitolju. Na čelu štaba bio je sekretar MK Stiv Naumov. Petar se s njim često dogovara o tome koji drugovi da se prebace u prvi partizanski odred i kako da izidu iz grada.

Krajem 1941. godine, bugarska policija počinje da traži za njim. Raspisana je poternica za njim i obećana novčana nagrada onome ko ga ubije ili prijavi policiji. To je bio razlog

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1952. godine. (K. So.)

BOŽOVIĆ Sime BOŽO

Rođen je 13. jula 1911. godine u selu Rogami kod Podgorice (Titograd), Crna Gora. Član KPJ je od 1941. godine. Završio je trgovačku akademiju, a onda se zaposlio kao činovnik u Sudu. Još kao srednjoškolač opredijelio se za napredni pokret. Veoma je savjestan i siguran u izvršavanju partijskih zadataka.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u Podgorici, gdje od samog početka aktivno učestvuje u pripremanju ustanka. Svoj trideseti rođendan slavi učešćem u trinaestojulskim akcijama. Prvo je bio komandir voda, a već poslije prvih borbi postao je komandir čete. Njegova hrabrost, snalažljivost i odlučnost došli su do izražaja već u prvim borbama protiv Italijana na Trijepeču, Doljanskoj Glavici, Kaznovici i Piperima. U tim borbama, a i u ranijem radu, pokazao je da mu je mjesto u komunističkoj partiji, pa je za člana KPJ primljen avgusta 1941. godine.

Kao član Partije neobično je srećan što mu se dala prilika da se bori protiv okupatora u sastavu bataljona „18. oktobar“ i Crnogorskog odreda za operacije u Sandžaku. U vrijeme pljevaljske bitke komanduje četom koja je u zasjedi na Savinom Laktu dočekala i uništila italijanski motorizovani bataljon.

U stroju u Rudom, slušao je prve riječi Vrhovnog komandanta prvoj regularnoj jedinici nove narodne armije. Kao komandir čete u 2. bataljonu 1. proleterske brigade borio se i rukovodio u ovoj proslavljenoj jedinici.

Već u prvim borbama pokazao je izvanredne osobine komandira-proletera. Pod njegovom komandom četa je redala uspjehe u borbama u istočnoj Bosni, Crnoj Gori, Hercegovini, na pruži Mostar—Sarajevo, na Duvnu i drugim poprištima. Za vrijeme borbi za Livno, čete 2. bataljona upale su kroz neprijateljsku odbranu u grad i zauzele nekoliko uporišta. Drugi bataljoni nisu imali uspjeha. Prema naređenju, trebalo je u zoru oduptiti. Tri komandira se dogovaraju. Božo je odlučan: „Mi smo grad zauzeli, i možemo držati sva zauzeta uporišta i iz grada pomoći drugim bataljonima da izvrše zadatak.“ To je bila smjela, ali i rizična odluka. No, Božo je poznao svoje borce i imao je povjerenja u njih, a i oni su njemu vjerovali. Zadatak je sjažno izvršen.

Božo je vodio svoju četu iz pobjede u

da on zatraži da pređe u partizanski odred, na čijem se formiranju dotle bio veoma angažovao.

Od aprila 1942. godine nalazi se u 1. bitoljskom partizanskom odred. Ovaj Odred je, 2. avgusta 1942. godine, onemogućio bugarskog ministra unutrašnjih poslova da održi govor u selu Smilevu. Odred je 1. avgusta opkolio selo i na Ilinden, 2. avgusta, održao miting sa seljacima. U pripremanju i izvođenju ove akcije Petar je imao veliku ulogu. On je ušao u kmetovu kuću, razoružao kmeta i doveo ga nasred sela. Za ovu akciju bio je pohvaljen.

Odred je 18. avgusta izvršio napad na policijsku stanicu u selu Kažani. Odred je bio podjeljen u tri grupe. Grupa kojom je rukovodio Petar imala je uspeha. Opet je bio pohvaljen za hrabrost i snalažljivost. Ubio je dva bugarska policajca. U borbi na železničkoj stanici Srpci, 15. novembra 1942. godine, iako i sâm ranjen, izvukao je iz borbe ranjenog partizana.

Zbog njegove hrabrosti i snalažljivosti, početkom 1943. godine Glavni štab Makedonije postavio ga je za svog kurira. Od tada su mnogi Petrovi podvizi vezani za kretanje Glavnog štaba i CK KPM. On je često nalazio izlaz iz teških situacija. Njegova hrabrost svuda dolazi do izražaja. Bio je omiljen u partizanskom pokretu, jer je, pored hrabrosti, posedovao i postojanost i skromnost komunista.

Bio je delegat na I zasjedanju ASNOM-a.

Oslobodenje zemlje zateklo ga je na položaju zamenika političkog komesara 7. brigade. Odmah posle oslobodenja radio je u Državnom sekretarijatu unutrašnjih poslova, u činu potpukovnika, a zatim u Upravi carina.

Preminuo je 26. septembra 1970. godine, kao pomoćnik generalnog direktora PTT Makedonije.

pobjedu. Aržano, Bosansko Grahovo i Kijuč su nova uporišta na kojima je, ko zna koji put, pokazao vještinu u komandovanju četom, nalazeći se uvijek u prvim redovima.

Novembra 1942. godine postavljen je za komandanta 2. bataljona 1. proleterske brigade. Tek što je postao komandant, s bataljonom je na Sitnici hrabro izvršio zadatak, pokazujući veliko junaštvo. Smjelo je vodio svoj bataljon u borbama za Jajce, Kotor-Varoš, Teslić, Ivan-sedlo, Raštelicu, Glavatičevo, Kalinovik, i svuda postizao uspjeh za uspjehom. U borbama na Drini (proljeće 1943) s prvim dobrovoljcima prebacio se preko rijeke. Trebalo je održati mostobran po svaku cijenu. Uprkos snažnoj neprijateljskoj vatri i neprestanom nadiranju četnika, Božo raspoređuje snage u bombaske grupe u kojima i sâm učestvuje. Zahvaljujući energičnom i odlučnom dejstvu komandanta bataljona, mostobran na Drini je spašen i neprijatelj protjeran.

U V ofanzivi, sa svojim 2. bataljonom, vodi teške borbe protiv brdske njemačke divizije u rejonu Mojkovca. Zatim se brigada prebacuje na sektor Četebića i vodi teške borbe za spas Bolnice i pokušaj prodora preko Drine. Bataljon je vodio borbe i u dolini Sutiske protiv 118. divizije, a njegov komandant se i tada nalazio u prvim borbenim redovima. U posljednjem jurišu za proboj iz okruženja na Balinovu, kada je od tog uspjeha sve zavisilo, Božo je rasporedio bataljon, a onda je s bombasima i puškomitraljejcima jurišao na neprijatelja i uspio.

Primjer vještine komandovanja, hrabrosti i odlučnosti pokazao je u borbama s njemačkim jedinicama na prostoru između Zvornika i Caparda, početkom avgusta 1943. godine. Bataljon je iznenada opkoljen, ali komandant baca manje snage šas na jednu čas na drugu neprijateljsku kolonu, štiteći povlačenje glavnine bataljona. Iz izvanredno teške situacije

bataljon je izvučen bez gubitaka, zahvaljujući najviše vještini komandanta Božovića. Nekoliko dana poslije toga uspjeha postavljen je za komandanta slavne 1. proleterske brigade. Za osam mjeseci komandovanja 1. proleterskom brigadom došle su do izražaja sve njegove osobine izvanrednog komandanta. U VI neprijateljskoj ofanzivi nalazio se čas sa jednom čas sa drugom grupom bataljona, uvijek tamo gdje je bilo težište borbe, i uvijek je donosio najbolje odluke. Njegov osjećaj situacije i procjene neprijatelja, kao i poznavanje svojih boraca i jedinica, pomagali su mu u donošenju najcjelishodnijih odluka u pravo vrijeme. Zbog svega toga, bio je izuzetno omiljen i poštovan. Sprega ljubavi i povjerenja boraca u svog komandanta i njegova hrabrost donosile su brigadi uspjehe.

Aprila 1944. godine postavljen je za komandanta 26. dalmatinske divizije. Pod njegovom komandom divizija je oslobodila ostrva, a zatim učestvovala u oslobodenju Mostara, Krina, Rijeke i u razbijanju njemačke grupacije kod Ilirске bistrice.

I kao komandant divizije neustrašivo vodi jedinice, i kad god treba nalazi se u prvim borbenim redovima.

Za mnoge uspjehe i dobijene bitke u toku rata nekoliko puta ga je pohvaljivao Vrhovni komandant. Njegova hrabrost, ljudska dobrota, objektivnost i, iznad svega, sposobnost da donosi izvanredne odluke u najtežim situacijama obezbijedile su mu ljubav i povjerenje boraca.

Poslije oslobodenja ostao je u JNA i bio na odgovornim dužnostima, kao komandant armije i dr. Sada je general-pukovnik u rezervi.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine (Sl. V.)

BOŽOVIĆ DRAGOLJUB ŽUČA

Rođen je 6. novembra 1922. godine u selu Borač, Knić, Kragujevac, Srbija. Radnik, član KPJ od decembra 1941. godine.

Zbog svog naprednog stava prema radničkom pokretu bio je isključen iz gimnazije u Kragujevcu. To ga je još više vezalo za radnički pokret, kojem je pripadao kao farbarski radnik (zanat koji je izučio posle isključenja iz gimnazije). Već juna 1941. godine uhapsila ga je kolaboracionistička policija, ali je, intervencijom nekih građana Kragujevca, pušten. Kada je, 7. jula 1941. godine, u Srbiji počeo oružani ustanak, bio je među prvim partizanima Kragujevačkog odreda. Neročito se istakao svojom hrabrošću u borbi za oslobodenje Gornjeg Milanovca i okoline, boreći se s delovima nemačkog 3. bataljona 749. puka 717. pešadij-

ske divizije. Kao bombaš je s velikim uspehom napadao oklopna vozila i bunke. Pošto je po zadatku odlazio i u okupirani Kragujevac, jednom prilikom je odatle doveo policijskog agenta i predao ga bataljonskom sudu u selu Ljuljacima kod Kragujevca. Povlačeći se u toku nemačke operacije u zapadnoj Srbiji (I neprijateljska ofanziva), pokazao je izuzetnu hrabrost i snalažljivost u nizu uzastopnih borbi s neuporedivo nadmoćnijim neprijateljskim snagama. Povlačeći se preko Sandžaka u

Bosnu, 22. decembra 1941, našao se u Rudom, gde je postao borac-bombaš 3. čete 3. bataljona 1. proleterske brigade. Bio je jedan od najpoznatijih i najhrabrijih bombaša 1. proleterske brigade. Bez imalo straha i s puno velike hrabrosti na reci Limu upadao je u neprijateljske bunke, palio ih bocama benzina i tako na nišan svojih drugova isterivao neprijateljske vojnike. I na Đurđevu se, u borbi prsa u prsa, razračunao s nekoliko četnika. Kao zamenik komandira 3. čete 3. bataljona, 1. proleterske brigade od novembra 1942. godine istakao se u bitkama za Grahovo, Ključ i Jajce, kao i u nizu drugih akcija i borbi u celoj Bosni. Svoj hrabri život Žuća je izgubio u borbi s četnicima andrijevičke i kolašinske brigade u rejonu Čičeva 14/15. marta 1943, u danima IV ofanzive. Tada je njegova brigada, u sadejstvu s 10. hercegovačkom brigadom, razbila četničku odbranu, i posle upornih borbi zauzela selo Glavatičevo. U tim borbama veliki doprinos uspehu 1. proleterske brigade vezan je za Žučinu neustrašivost i njegove herojske podvige.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (A. Mi.)

BOŽOVIĆ Pavla RADOMIR RACO

Rođen je 27. marta 1915. godine u selu Stijena, Piperi, Podgorica (Titograd), Crna Gora. Osnovnu školu završio je u svom mjestu, a trgovačku akademiju u Podgorici, i zaposlio se kao bankarski činovnik. Još kao dak prišao je naprednom omladinskom pokretu, koji je u Podgorici razvijao veoma živu političku aktivnost.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u Podgorici, gdje se odmah uključuje u rad na pripremanju za oružani ustanak. Veoma je aktivan u skupljanju i sakrivanju oružja, municije i druge ratne opreme. U svom rodnom mjestu neumorno radi na okupljanju i organizovanju naroda za borbu protiv okupatora. U prvim trinaestojulskim akcijama učestvuje kao borac Stijenske čete, ističući se hrabrošću, odlučnošću i poštovanostu u uništavanju neprijateljskih stanica. Svoju neustrašivost pokazao je i u borbama na Trijepeču, Dojlaškom Glavici, Jelinom Dubu i drugim akcijama koje je Piperski odred vodio prvih dana ustanka protiv neprijatelja. Za nesebičnu poštovanost i pokazano junaštvo već u septembru 1941. godine dobio je priznanje: postao je član Partije. Krajem novembra 1941. godine bio dobrovoljac Crnogorskog odreda za operacije u Sandžaku. U sastavu odreda učestvovao je u bici za Pljevlja. Istakao se junaštvom i smjelošću u uništavanju neprijateljskih vojnika na Savinomu Laku.

Kada je formirana 1. proleterska brigada, on je u stroju 1. čete 2. crnogorskog bataljona, kao komandir voda. Od tada pa sve do polovine novembra 1942. godine borio se u sastavu svoje čete kao veoma hrabar ratnik i nesebičan drug, uvijek spreman da pomogne drugome i uzme najteži zadatak. Zbog toga je bio veoma cijenjen i poštovan.

Krajem novembra 1942. godine, zajedno s grupom oficira, upućen je kao pojačanje slovenačkim jedinicama. Po dolasku u Sloveniju, postavljen je za komandanta 2. bataljona u Tomšičevoj brigadi. Slovenačkim borbama prenio je bogato revolucionarno iskustvo sticano u danonoćnim borbama koje su proleterske jedinice vodile protiv neprijatelja širom Jugoslavije.

U vrijeme kad je on došao za komandanta bataljona, ova jedinica se nalazila u dosta teškoj situaciji, odvojena od brigade na padinama iznad Ljubljane, okružena jakim bjelogardjskim snagama. On je ubrzo sreo svoju jedinicu i s njom prešao iz defanzivnih u ofanzivna dejstva protiv okupatora i domaćih izdajnika. Napadao je bjelogardjska utvrđenja i razbijao njihovu odbranu. Pored toga, sa svojim bataljonom je izvodio mnoge diverzije na pruzi Ljubljana—Novo Mesto, te je ova

saobraćajnica za neprijatelja bila u stalnom prekidu. Na njoj je okupator imao brojne ljudske i materijalne žrtve. Samo bataljon na čelu s Božovićem uništio je 6 neprijateljskih kompozicija. Tokom februara 1943. godine, zajedno s ostalim jedinicama brigade, vodi uporne borbe protiv bjelogardista na Pletarju, Ambrusu i prema Št. Jerneju, pokazavši se kao neustrašiv, veoma odlučan i samoinicijativan komandant. Svojim junaštvom oduševljavao je

BOŽOVIĆ Janka RADISLAV RAŠKO

Rođen je 10. aprila 1910. u Zagredi, Podgorica (Titograd), Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Momču, četiri razreda gimnazije u Ulcinju, a ostale razrede i maturu u Podgorici. Studirao i završio Pravni fakultet u Beogradu 1940. Pri kraju studija prava upisao se na Filozofski fakultet u Beogradu. Kao student pripadao naprednom studentskom pokretu i aktivno učestvovao u svim akcijama studentske omladine.

U selu Orahovu bio je, zajedno s Ljubicom Popović i Radomirovi Nikežićem, otkriven od četnika. Pokušavajući da se probiju iz četničke opsade, oni i Ljubica bili su teško ranjeni. Nikežić ih je, zatim, noseći ih na leđima, prebacio u jednu kolibu. Sutradan, 9. decembra 1942, četnici su ih pronašli, jer je Božović prilikom prebacivanja izgubio uložak nato-pljen krvlju. Četnik koji je prvi pokušao da otvori vrata njihove kolibe pao je pakošen metkom iz Božovićeve puške. Pošto nisu mogli da osvoje kolibu, četnici su je granatama iz bacača zapalili i pozvali Raška i Ljubicu da se predaju, a oni su odgovorili pjesmom. Zatim je Božović, kako su se već bili dogovorili, prvo ubio Ljubicu, a onda slomio pušku i ubio sebe.

Odlikovao je ordenom zasluge za narod I reda.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (B. Ma.)

BOŽOVIĆ Nikola VLADIMIR VLADO

Rođen je 12. novembra 1915. godine, u Podgorici (Titograd), Crna Gora. Potiče iz siromašne porodice. Do 1941. godine namještenik — trgovački putnik. Osnovnu školu i tri razreda gimnazije završio u Podgorici. Zbog teškog materijalnog stanja i zbog toga što je veoma rano ostao bez oca, morao je da napusti dalje školovanje i da se zaposli kao namještenik u „Singeru“. Vrlo rano pristupio je naprednom radničkom pokretu i isticao se svojom aktivnošću u raznim sportskim organizacijama koje su bile pod uticajem KPJ, kao, na primjer, Radnički sportski klub „Budućnost“. U to vrijeme zapažen je njegov rad u URS-ovim sindikatima u Podgorici. Član KPJ je od oktobra 1934. godine. Jedan od organizatora velikih demonstracija juna 1936. na Belvederu kraj Cetinja. Takođe je bio jedan od zapaženijih učesnika demonstracija i drugih akcija koje su prije rata izvođene u Podgorici. Kada je 1936. došlo do provala u Crnoj Gori, postaje ilegalac i neko vrijeme, zajedno s drugim ilegalcima, nalazi se u šumi. Sekretar MK KPJ za Podgoricu postao je 1937. a od 1938 do 1941. organizacioni je sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Crnu Goru i u tom periodu, uz ostali rad, formira mjesne komite SKOJ-a po Crnoj Gori. Zbog političke djelatnosti proganjan i hapšen u Podgorici, Nikšiću, Cetinju i Mostaru. Prije izbjivanja trinaestogodišnjeg ustanka učestvuje na raznim sastancima koje organizacije KP. Odlukom Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru odlazi u ljeto 1941. godine u parizane, i u 1. rogamskom gerilskom odrediu postaje politički

ostale borbe i ulivao im snagu da u teškim borbama protiv neprijatelja istraju.

U daljim borbama, sa svojim bataljonom uspio je da, u sadejstvu s ostalim jedinicama brigade, razbije elitni italijanski bataljon koji je hitao u pomoć okruženim bjelogardističkim snagama u Suhoj Krajini. Tu je, pored junaštva, pokazao i sve osobine izvanrednog komandanta. Ubrzo poslije toga, postavljen je za zamjenika komandanta brigade „Ivan Cankar“, a kasnije i za komandanta 12. slovenačke brigade. U borbama od 16. do 30. novembra brigada vodi uspješne borbe protiv Italijana i Nijemaca, i, zahvaljujući smjelim odlukama komandanta Božovića, nanosi im velike gubitke i onemogućuje prodor iz lada našim snagama koje su napadale Novo Mesto. Godine 1944. postavljen je za načelnika štaba, a zatim i za zamjenika komandanta divizije, s kojom je oslobodio mnoga mjesta, uništavajući neprijatelja i nanoseći mu teške gubitke.

Poslije rata bio je na raznim odgovornim dužnostima u JNA, a penzionisan je u činu general-majora JNA. Živi u Beogradu, i aktivan je društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. V.)

Napad fašističke Njemačke na Jugoslaviju zatekao ga kao rezervnog poručnika kraljevske vojske u Danilovgradu. U periodu do trinaestojulskog ustanka obučavao je omladinu Gornjih Kuća u gađanju iz pješadijskog naoružanja. U NOR-u od trinaestog jula 1941, prvo kao zamjenik komandanta bataljona „Marko Miljanov“, a od novembra 1941. kao komandant ovog bataljona. Član KPJ postao je u novembru 1941. Krajem januara 1942. učestvuje u borbama kod Mateševa, kao komandant kombinovanog udarnog bataljona u odrediu „Radomir Mitrović“.

Poslije prelaska partizanskih jedinica u Bosnu, otišao je da radi kao ilegalac na terenu Kuća. Jedne noći četnici su ga opkolili u kolibi i pozvali ga na predaju. Božović razvija bombu, pokušavajući da je aktivira udarcem o kamen; u tome nije uspio, jer su se četnici okomili na njega i oduzeli mu bombu. Bio je zatvoren u četničko-italijanskom zatvoru u Podgorici, a poslije dva-tri dana, zajedno s još nekoliko zarobljenika, prebačen u zatvor u Danilovgradu. Zatim je bio ponovo vraćen u zatvor u Podgorici. Juna 1942. bježi iz zatvora i, preplivavši Moraču i Zetu, prebacuje se u Kuće, gdje se ponovo prihvata ilegalnog rada. Zajedno s narodnim herojem Ljubicom Popović i Radomirovi Nikežićem sačinjavao je ilegalnu partizansku trojku.

komesar. Prije borbi s Italijanima na Trijepeču i Doljanskoj Glavici, napravio je prvi podvig dizanjem u vazduh mosta kod Vranjskih njiva. Kao komesar odreda javlja se prvi u dobrovoljce za izvršenje ove akcije, koja je zatim uspješno i obavio. Takođe je, narednog dana, bio zapažen kao puškomitraljezac u borbi s italijanskim jedinicama na teritoriji između Trijepeča—Doljanske Glavice—Kaznovice. Poslije ove akcije, svi članovi Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Crnu Goru vraćaju se, po odluci Pokrajinskog komiteta KPJ, na pozadinski rad.

Po zadatku KPJ Božović radi na pripremanju Pokrajinske omladinske konferencije za Crnu Goru. Obilazi kolašinski, andrijevački i beranski srez, i dovodi delegate ovih srezova na Pokrajinsku konferenciju omladine za Crnu Goru, održane u Kopilju 30. novembra 1941. Pošto je konferencija održana, vraća se ponovo u jedinice i postaje zamjenik političkog komesara Zetskog partizanskog odreda. Od juna 1942. je komesar Omladinskog bataljona, zatim zamjenik komesara i komesar 3. bataljona „Bajo Sekulić“. U borbama na Kupresu teško je ranjen, ali predvodi bataljon u kritičnoj borbi. Poslije toga prelazi iz 4. crnogorske brigade za rukovodioca politodjela 4. kordunaške brigade. U sastavu ove brigade bio je dva puta ranjen kod Tržica (krajem 1942) i kod Vivodine na Žumberku (početkom 1943), poslije IV ofanzive. CK KP Hrvatske postavlja Božovića za rukovodioca politodjela 7. banjske divizije. S ovom divizijom učestvovao je u borbama u Baniji, Posavini, Moslavini, Podravini, Lici i Kordunu.

Poslije oslobođenja zemlje, obavljao je razne partijske i državne funkcije. Bio je prvo predsjednik Zemaljskog odbora Saveza sindikata Crne Gore i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru. Ministar za industriju u vladi Crne Gore bio je od 1948. do 1951, zatim

ponovo predsjednik Glavnog odbora Saveza sindikata Crne Gore. Član Izvršnog vijeća Narodne skupštine Crne Gore bio je od 1953. godine. Na osnivačkom kongresu KP Crne Gore 1948. izabran je za člana CK i člana Politbira. Bio je izvjesno vrijeme predsjednik Kontrolne komisije CK KP Crne Gore. Od 1952. član je Izvršnog komiteta CK SK Crne Gore i sekretar GK SK u Titogradu. Bio je, takođe, predsjednik Zemaljskog vijeća Narodne tehnike Crne Gore i predsjednik Fudbalskog saveza Crne Gore. Poslanik Republičke skupštine od 1946—1954. a poslanik Savezne skupštine od 1954—1958. Od 1963. bio je predsjednik Glavnog odbora SUBNOR-a Crne Gore. Rezerzni je pukovnik JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. M.a.)

BOŽOVIĆ Jovana VUKOSAV

Rođen je 23. decembra 1916. godine, u selu Velje Brdo kod Podgorice (Titograd), Crna Gora, član KPJ je od 1937. godine. Potiče iz veoma siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a zatim nastavio školovanje. Kasnije se zaposlio i radio u Podgorici kao službenik.

Još kao učenik srednje škole prišao je naprednom omladinskom pokretu, i bio veoma aktivan na okupljanju i vaspitavanju seoske omladine i u organizovanju raznih demonstracija i protestnih mitinga protiv ondašnjeg režima. U članstvo KPJ primljen je 1937. godine. Od tada još poletnije i veoma samoprijegorno obavlja sve zadatke koje mu je postavljala Partija. Ubrzo je postao sekretar partijske ćelije u veljebrdskoj partijskoj organizaciji.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u rodnom mjestu. Od tada pa sve do trinaestojulskog ustanka veoma je aktivan u radu na pripremanju za oružanu borbu. Među prvima je u prikupljanju i skrivanju oružja i municije, a neumorno radi i na okupljanju masa i njihovom organizovanju. U selu je obrazovao prvu borbenu grupu.

Već u prvim oružanim akcijama na Veljem Brdu istakao se hrabrošću u uništavanju neprijateljskih vojnika. Kada je, u avgustu, izvršena reorganizacija jedinica i formirani gerilski odredi, u Piperima je, pored ostalih, formiran i Veljebrdski jugoslavije, a za njegovog komesara izabran je Vukosav. Veoma hrabar i odvažan, u mnogim borbama pokazivao je ogromno junaštvo, te je ubrzo postao primjer među borcima i rukovodiocima. Zbog njegove neustrašivosti i drugih ljudskih i drugarskih osobina, Partija mu povjerava nove partijske dužnosti: postao je zamjenik političkog komesara Piperskog partizanskog bataljona.

Kada je, zbog snažnog pritiska neprijateljskih snaga, došlo do povlačenja naših jedinica iz Crne Gore za Bosnu, Vukosav je ušao u sastav 5. proleterske brigade. Odmah po dolasku u brigadu, postavljen je za zamjenika političkog komesara 3. čete u 4. bataljonu. Među borcima je bio poznat kao jedan od najhrabrijih i veoma cijenjenih drugova. U Bosni je sa 4. bataljonom ostao do kraja septembra, kada je, po odluci Partije, vraćen u Crnu Goru, zajedno s Blažom Jovanovićem, Dušanom Muškošom, Milinkom Đurovićem i grupom drugova.

Na tom teškom putu preko Treskavice, Vrbnica, Volujaka, Tjentišta i drugih bespuća probijao se kroz neprijateljske zasjede i patrolne, nalazeći se gotovo uvijek u prethodnici. U to vrijeme u Crnoj Gori je bijesno strahoviti teror četnika, separatista i Italijana. Svuda su se kretale četničke patrolne, koje su imale jedini zadatak da uništavaju ilegalce i teroristu sve u koje bi posumnjali da su simpatizeri NOP.

Po dolasku u srez podgorički, Vukosav je i u takvim uslovima nastavio da aktivno djeluje. Ubrzo je izabran za člana Okružnog komiteta za podgorički okrug, a zatim i zamjenika političkog komesara Zetskog odreda.

Kada je Udarna grupa bataljona (3. bataljon 4. proleterske i 2. i 4. bataljon 5. proleterske brigade), zajedno s dijelovima Zetskog odreda, napala četničke jedinice između Pan-telijeveg vrha i Iljinog brda (kod Spuža), Vukosav je bio u prvim borbenim redovima. U tim borbama neprijatelj je potpuno razbijen. Zarobljeno je više od 600 četnika i zaplijenjena znatna količina materijala. Hrabro juršajući na neprijatelja, na čelu svog odreda, pao je smrtno pogođen neustrašivi junak, poznati

partijski radnik i veoma omiljeni drug Vukoslav Božović.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. V.)

BRAČIĆ Ivana MIRKO BRADAC

Rođen je 16. marta 1915. u Trstu, u službeničkoj porodici. Posle prvog svetskog rata, porodica se preselila u Tržič na Gorenjskem, gde je Mirko pohađao osnovnu školu, dok je Građansku školu završio u Ljubljani. U bivšoj jugoslovenskoj vojsci služio je kao aktivan podoficir-narednik kraljeve garde.

U narodnooslobodilački pokret se uključio na samom početku. Jula 1941. je otišao u partizane. Uskoro je postao komandir Borovnička čete Krimskog, kasnije Šerčerovog bataljona. Pod njegovom komandom, Borovnička četa je napala i uništila italijansko vojno skladište municije u Bezuljaku, 19. oktobra 1941. godine.

Decembra 1941. Krimski bataljon je promenio ime: od tada se zvao Šerčerov bataljon (po imenu palog partizanskog komandanta Ljube Šerčera). Bračić je, februara 1942, postao zamernik komandanta 3. Šerčerovog bataljona, a uskoro potom i komandant. Četvrtog aprila 1942. Glavni štab je izdao naredbu o reorganizaciji slovenačkih partizanskih četa u odrede i grupe odreda, pa je tada za komandanta 3. grupe odreda imenovan Mirko Bračić Bradac. Pod njegovom komandom, 3. grupa odreda se vrlo uspešno tukla s Italijanima, prognala ih iz mnogih sela i varošica i tako, u proleće 1942, oslobodila velike delove Notranjske i Dolenske.

Posle reorganizacije partizanske vojske i zamene komandnog kadra, Bračić je postao komandant Loškog odreda, formiranog na

Otrobcu krajem avgusta 1942 (naredbom Glavnog štaba slovenačkih partizanskih četa od 26. jula 1942), koji je imao poseban zadatak: da se probije u Slovenačko primorje, i da tamo širi i organizuje narodnooslobodilački pokret i partizanske odrede. Taj odred, s oko 90 boraca, posle prelaska bivše jugoslovensko-italijanske granice, dobio je ime Soški odred. U Slovenačko primorje probio se oktobra 1942. godine.

Široko razgranata delatnost Soškog odreda, pri čemu su komandant i politkomesar odreda, Mirko Bračić i Dušan Pirjevec-Ahac, maksimalno iskoristili svoja partizanska iskustva, poznavanje terena (obojsica su rodom iz Primorske), organizacione sposobnosti i, naravno, junaštvo, uskoro je donela bogate plodove. Već februara 1943. formirana su dva nova odreda: Severnoprimoski i Južnoprimoski. Uskoro je formirana Alpska operativna zona, koja je obuhvatala Slovenačko primorje i Gorenjsku, a za komandanta zone Glavni štab je imenovao Mirka Bračića.

Posle kapitulacije Italije, Bračić je postao komandant 14. divizije (formirana je jula 1943). On ju je poveo na put koji je toj diviziji doneo niz sjajnih pobeda i slavu najbolje udarne jedinice slovenačke partizanske vojske.

Pod njegovom komandom, divizija se istakla u razoružavanju italijanske vojske, naročito u Ribnici, gde je razoružala 52 puk italijanske divizije „Isonzo“, očistila je Notranjsku, i u drugoj polovini septembra 1943. pospela položaje prema Nemcima, koji su se pripremali za ofanzivu na širokom frontu na liniji Cerknica—Rakek—Ilirska Bistrica. Sedmog oktobra 1943, divizija je počela ofanzivu na južnu železnicu Ljubljana—Postojna—Trst, i na više mesta je preseklala i razrušila, a njen najznačajniji uspeh bilo je rušenje Štampetovog mosta na toj pruzi, 14. oktobra 1943. godine.

Nemačkoj ofanzivu (oktobra i novembra 1943) divizija je izdržala u Notranjsku, a potom je ponovo prešla u ofanzivu. Svoju ofanzivu ona je usmerila prema Cerkniškoj dolini i železničkoj pruzi Ljubljana—Grosuplje—Kočevje. Dvadeset trećeg novembra 1943. divizija je uništila domobransku posadu u Grahovu, a 3. decembra domobransku posadu u Velikim Laščama.

Devetog decembra, 14. divizija je napala jako nemačko-domobransku uporište u Kočevju. Posle dva dana žestokih borbi, ona je zauzela mesto, a neprijatelj se držao i branio samo još u utvrđenom gradu. U napadu na grad preko mosta, da bi zaplenio neprijateljski top, neposredno je učestvovao i Mirko Bračić, i pri tom smrtno pogođen pao 11. decembra 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M. Žg.)

BRAJNIK Hinka EDI ŠTEFAN

Rođen je 16. avgusta 1922. u Kamniku, Slovenija. Potiče iz službeničke porodice. Osnovnu školu završio je u Kamniku, šest razreda gimnazije u Murskoj Soboti, a sedmi i osmi razred gimnazije u Ljubljani. Kao učenik, bio je član u gimnastičkom društvu „Soko“. U Savez komunističke omladine Jugoslavije primljen je 1939. godine. Uskoro potom, postao je član međugimnazijskog aktiva SKOJ-a u Ljubljani. Rat je Brajnika zatekao u Ljubljani. Već maja 1941. primljen je u Komunističku partiju, a u to vreme je postao i sekretar međugimnazijskog aktiva SKOJ-a u Ljubljani. Jula 1941. Brajnik je, na terenu Šiška—Dravje, stupio u borbenu grupu SKOJ-a, a zatim je i sâm organizovao borbene i skojevske grupe u srednjim školama i na terenu Šiške i Dravja. Iz grupe skojevaca koju je vodio Brajnik, nastala je najaktivnija borbena grupa za borbu protiv okupatora. Grupa je svakog dana izvodila po gradu propagandne akcije (ispisivanje parola), skupljala oružje, širila mrežu poverenika OF, vršila sabotaže, skupljala podatke o neprijateljima narodnooslobodilačkog pokreta... Kada je, u drugoj polovini 1941, formirana Varnostna obveštajna služba — VOS (Sigurnosna obaveštajna služba), Edi Brajnik je sa svojom grupom stupio u njene redove. Kao izuzetno sposobnom, hladnokrvnom i hrabrom borcu, Centralni komitet KP Slovenije je Brajniku poverio najodgovorniji zadatke; posle odlaska Franca Ravbara Viteza iz Ljubljane, on je postao odgovoran za rad VOS za Ljubljanu, a posle hašpenja Ravbara on je preuzeo i njegove dužnosti u Centralnoj komisiji VOS-a. VOS je razapela svoju mrežu i sa svojim poverenicima dosegala u najviše komande italijanske vojske (Štab 11. armijskog korpusa) i u najviše vrhove belogardističkog i plavogardističkog rukovod-

stva. U isto vreme, ona je dobijala i prikupljala mnoge podatke s terena, potrebne za identifikovanje neprijatelja narodnooslobodilačkog pokreta. Pod Brajnikovim rukovodstvom, VOS je spasavala značajne organizatore ustanka, koji su pali u ruke okupatoru (Miha Marinko, Tone Tomšič, Zdenka Kidrič), i izvršavala smrtna kazna nad izdajnicima, okupatorovim saradnicima i belogardističkim organizatorima (policijskim komesarom Kukovičem, dr Markom Natačbenom, Fortunatom Majdičem i drugima). Brajnik je učestvovao u napadu na kvilvine i okupatorove saradnike (Leona Rupnika, Lovrana Hacina i druge), i u tome ispoljavao veliku smelost i snalažljivost. U jednoj od takvih akcija pao je i Štefanov najbolji prijatelj Štefan Babnik. Isto tako, i niz drugih značajnih akcija — na primer, pozicioniranje miliona lira iz italijanske banke, uspešan napad na Finansijski ured u Bregu u Ljubljani, odvoženje iz Gradskog doma oko 100 uniformi za partizane i druge — organizovao je VOS, obično zajedno s odeljenjima Narodne zaštite (NZ). Drske akcije VOS-a su ulivale strah okupatoru i domaćim izdajnicima, koji se nigde više nisu osećali sigurnim, jer ih od ruke pravde nisu mogli zaštititi ni zidovi bunkera, ni okupator sa svim svojim policijskim aparatom. Edi Brajnik je ostao u Ljubljani sve do maja 1943. godine, kada je s Centralnom komisijom VOS-a otišao na oslobođenu teritoriju u Dolenjsku, odnosno na Kočevski rog, gde su imali sedište rukovodeći organi narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji (Centralni komitet KPS, Izvršni odbor OF). Na oslobođenoj teritoriji on je postao šef odeluka u odeljenju za unutrašnje poslove pri Slovenskem narodnooslobodilnem svetu — SNOS (Slovenačkom narodnooslobodilačkom veću). Edi Brajnik je potom radio u obaveštajnoj službi i u drugim krajevima Slovenije, i prenosio na mlade iskustva koja je stekao u ilegalnom radu u Ljubljani. Postao je pomoćnik šefa odeluka u OZN-i za Jugoslaviju. U posleratnom periodu, godine 1945. radio je u Ministarstvu unutrašnjih poslova Federativne Narodne Republike Jugoslavije, odnosno u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove, kao šef Odseka OZN-e Jugoslavije, a 1946 kao načelnik UDB-e Jugoslavije. Godine 1951. postavljen je za saveznog podsekretara u Sekretarijatu unutrašnjih poslova a zatim je vršio dužnost pomoćnika Saveznog sekretara za unutrašnje poslove. Godine 1960. je postao pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove, 1963. postao je podsekretar, a sledeće godine zamenik sekretara u Sekretarijatu za unutrašnje poslove. 1965. je postao član Izvršnog veća Skupštine Slovenije. Izabran je za predsednika Mandatno-imunitetne komisije u Izvršnom veću Slovenije, i na toj funkciji je ostao

do 1968. godine, kada je postao predsednik Komisije za međunarodne odnose. Tu funkciju vrši i danas. Brajnik je bio član CK KPS od 1949. do 1965., i ponovo od 1965. do 1968. godine. Sada je član Saveta republike Slovenije i aktivni društveno-politički radnik. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja. Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Žg.)

BRAJOVIĆ Vida PETAR

Rođen je 19. juna 1915. godine u Rijeci Crnojevića, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz radničke porodice. Do aprila 1941. godine vazduhoplovni oficir. Detinjstvo je proveo u Peči, gde se 1920. godine, zajedno s roditeljima, preselio iz Crne Gore. Još kao dak pečke gimnazije, u kojoj je maturirao 1937. godine, pripadao je naprednoj omladini i učestvovao u štrajkovima i demonstracijama pečkih srednjoškolaca. Posle završene gimnazije, zbog

nedostatka sredstava za dalje školovanje, a po savetu partijskog rukovodstva u Peči, stupio je u Vojnu akademiju, koju je završio 1940. god. i dobio čin vazduhoplovnog potporučnika.

Priokom kapitulacije bivše Jugoslavije odbio je da s ostalim oficirima ide u Veliku Britaniju. Izbegavši zarobljavanje, dolazi u Peč gde se stavlja na raspolaganje KPJ. Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju angažovao ga je u pripremanju za oružanu borbu; radio je na formiranju partizanskih terenskih (pozadinskih) jedinica i organizovanju vojne obuke s njima. Na zahtev Oblasnog komiteta, septembra 1941. godine napisao je priručnik „Partizansko ratovanje“, koji je umrožen na srpskom i albanskom jeziku, i u toku rata služio kao udžbenik za obuku partizanskih odreda na Kosovu i u Albaniji. Posle formiranja

pozadinskog Metohijskog odreda, septembra 1941. godine, izabran je za njegovog komandanta. Član KPJ postao je oktobra 1941. godine. Po direktivi OK KPJ za Kosovo i Metohiju, marta 1942. prelazi na ilegalni rad u Đakovicu, a juna iste godine na Šaru, gde radi na organizovanju partizanskih jedinica na tom terenu i drugim zadacima. Početkom 1943. godine postao je zamenik komandanta Karađakvog odreda, krajem aprila 1943. komandant Šarplaninskog odreda. Krajem septembra 1943. se, s glavinom Šarplaninskog odreda, preko Šare i Koraba, probio u Ljumu (Albanija), a zatim u Debar, gde je 22. oktobra 1943. godine primio dužnost komandanta Grupe kosovsko-metohijskih bataljona, u koju su, pored glavnine Šarplaninskog odreda, ušli bataljoni „Ramiz Sadiku“, „Boris Vukmirović“. Početkom novembra 1943. postavljen je za komandanta 1. makedonsko-kosovske NOU brigade, 24. juna 1944. godine za komandanta 1. kosovsko-metohijske brigade, a septembra iste godine za komandanta 48. divizije NOVJ i komandanta IV operativne zone Makedonije. Oktobra 1944. postavljen je za komandanta XVI korpusa NOVJ, a decembra iste godine za zamenika komandanta Operativnog štaba NOV i PO Kosova i Metohije. Početkom februara 1945. postavljen je za komandanta 52. divizije NOVJ.

U svim borbama koje su vodile jedinice kojima je komandovao isticao se smelošću i junaštvom. Naročito se istakao u Peškoj (u Albaniji) gde, početkom oktobra 1943. godine, rukovodi borbama za njeno oslobodjenje, a zatim višednevnom odbranom blokirano grada, odbijajući nalete balističkih kvilinskih bandi i nemačkih jedinica. Takođe se ističe u borbi 1. novembra 1943, kada je Kičevo drugi put oslobodeno, i u prepadu na nemačke vojnike 7/8. januara 1944. godine u selu Fuštanimu (u Grčkoj), kada su borci 5. kosovsko-metohijske brigade naneli neprijatelju gubitke od oko 100 mrtvih i ranjenih. U slavnom i legendarnom „februarskom pohodu“ (poznatom i kao bogumitski pohod) jedinica NOV i POJ, 1. makedonsko-kosovska brigada je, pod smelom i umešnim rukovodstvom svog komandanta Brajovića, od 31. januara do 14. februara 1944. godine, neprekidno vodila zestoke borbe protiv mnogo nadmoćnijih snaga bugarskog okupatora i probijajući se kroz mečavu i visok снег, na vrlo niskoj temperaturi, bez hrane i slabo odevena, lomila obrube neprijatelja. Brigada je svoj februarski pohod ka centralnom delu Makedonije u Azot i Porečje završila u selu Bahovu u Grčkoj, prešavši oko 300 km. Za ispoljenu hrabrost, čvrstinu i umešnost Brajevića je pismeno pohvalio Glavni štab NOV i PO Makedonije.

Dvadeset osmog aprila 1944. većim manevrom, uz smeće juriše svojih bataljona, razbio je blokadu bugarskih okupatorskih jedinica kod sela Velmeja (blizu Ohrida), a u toku maja 1944. uspešno je rukovodio borbama za oslobodenje Debarca (zapadna Makedonija). U operacijama za oslobodenje severne Makedonije i Skopja imao je istaknutu rukovodnu ulogu, zbog čega je pismeno pohvaljen od VŠ NOV i PČJ. Februara 1945. teško je ranjen u borbi protiv balističkih kontrarevolucionarnih bandi, u Drenici na Kosovu, zbog čega mu je amputirana noga, pa je ostao teški ratni vojni invalid.

Posle rata nalazio se na odgovornim dužnostima u SSNO. Završio je Višu vojnu akademiju JNA 1955. godine i bio načelnik katedre u njoj, zatim načelnik Vojnoistorijskog instituta JNA. General-pukovnik je JNA.

Aktivan je društveno-politički radnik. Bio je predsednik Centralnog odbora ratnih vojnih invalida, potpredsednik SUBNOR Jugoslavije i jugoslovenskog Crvenog krsta, četiri puta je biran za poslanika Narodne skupštine Srbije. Sada je član Saveta Federacije. Objavio je više članaka iz NOR-a u raznim časopisima, autor je knjige „Jugoslavija u drugom svetskom ratu“ i jedan od autora knjige „Drugi svetski rat“ (Beograd, 1970).

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (A. Mi.)

BRECELJ Antona MARJAN MIHA

Rođen je 23. aprila 1910. godine u Gorici, Slovenija, u porodici poznatog slovenačkog lekara i pripadnika Slovenačke ljudske stranke Antona Breclja. Italijanski nacionalisti su, 1919. godine, proterali porodicu Breclj u Ljubljano, gde je Marjan završio gimnaziju i pravni fakultet. Doktorirao je 1934. na Ljubljanskom univerzitetu.

U vreme studija pripadao je naprednom katoličkom studentskom klubu „Zarja“, i bio je jedan od autora protestne studentske spomenice koja je, s proleća 1932. kritikovala politiku doktora Antona Korošca, osporavajući mu pravo vodstva nad slovenačkim narodom. Posle završetka studija, učestvovao je u Kršćansko-socijalističkom sindikatu (Jugoslovenski strukovni savez) i bio je, 1936. godine, jedan od glavnih rukovodilaca ovog sindikata. U periodu stvaranja Narodnog fronta, Breclj je bio jedan od onih hrišćanskih socijalista koji su se zauzimali za tesnije veze s Komunističkom partijom.

Odmah posle uspostavljanja Osvobodilne fronte, aprila 1941. godine, imenovan je u

njen vodstvo kao predstavnik hrišćanskih socijalista. Od juna 1941. bio je član Glavnog štaba Slovenije i organizator partizanskog saniteta, i ilegalno radio u rukovodstvu Osvobodilne fronte u Ljubljani. Juna 1942. prešao je na oslobodnu teritoriju, a januara 1943. postao je član Izvršnog odbora OF, da bi, aprila iste godine, postao njen organizacioni sekretar. Veoma značajnu političku ulogu imao je Breclj februara 1943. godine, priilikom sastavljanja i prihvatanja Dolomitske izjave, kojom su sve skupine OF svojim potpisima potvrdile jedinstvo ove organizacije i priznale rukovodeću ulogu u njoj, Komunističkoj partiji Slovenije.

Maja 1943. Breclj je primljen u KP Slovenije. Bio je član AVNOJ-a i član predsedništva Slovenačkog narodnooslobodilačkog odbora (SNOS). Mnogo je doprineo, svojim ličnim zalaganjem i stvaralačkim radom, u izgradivanju novog Slovenačkog demokratskog zakonodavstva. Od jeseni 1944. i kasnije, u posleratnom razdoblju bio je potpredsednik Osv-

obodilne fronte. Kada je formirana prva Slovenačka vlada, 5. maja 1945. postao je njen potpredsednik i ministar za industriju. Od 1950. godine bio je predsednik Saveta za zakonodavstvo Narodne Republike Slovenije, a od leta 1952. potpredsednik Izvršnog veća Slovenije. Od 1956. godine bio je državni sekretar za robni promet vlade FNRJ i član Izvršnog veća FNRJ. Maja 1963. izabran je za potpredsednika Socijalističke Republike Slovenije. Od 1967. do 1974. godine bio je popredsednik Savezne skupštine i potpredsednik Savezne ustavne komisije, gde je mnogo radio na oblikovanju novog ustavnog sistema.

Odmah posle rata bio je republikli čli Savezni poslanik, sve do današnjih dana.

Pored državnih, vršio je i visoke politi-

ke funkcije: od 1948. do 1959. godine bio je član CK SK Slovenije, a od 1958. do 1964. član CK SKJ. Bio je predsednik Socijalističke Republike Slovenije.

Sada je član CK SK Slovenije i član Predsedništva Slovenije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (J. Pr.)

BREŠAN Blaža LJUBO FEDA

Rođen je 1913. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Još dok je bio na zanatu aktivno se uključio u borbu radničkog pokreta, a 1940. godine postao je i član KPJ. Kao avio-mehaničar radio je na vojnom aerodromu u Mostaru, gde ga je zatekla i okupacija. Prikupljajući oružje i okupljajući simpatizere Partije, radio je na pripremama ustanka od prvih dana. Kao radnik na železničkoj stanici u Mostaru, bio je u prilici da neprijatelju nanese mnoge štete a

aktivno je pomagao i narodnooslobodilački pokret.

Sekretar partijske organizacije u Mostaru postao je 1942. godine i vodio je uspešno ovu jaku organizaciju baš u vreme kada je u gradu, i pored jake kontrole neprijateljske vojske i policije, prikrivao gotovo ceo Mostarski bataljon, a posle 5. ofanzive više od 150 ranjenih partizana. Policija je znala da je glavni organizator svih ovih akcija komunist pot ilegalnim imenom „Feda“, ali dugo nije uspevala da mu ude u trag. Uhapšen je 16. jula 1943. godine, pošto ga je izdao jedan od saradnika, njegov nekadašnji drug, koji nije mogao da izdrži mučenje policije.

Ustaška policija, koja nije znala za milost, mučila ga je punih petnaest dana. Obećavali su mu slobodu kao Hrvatu ako prizna, doveli li

mu roditelje, opet ga tukli i mučili, ali on je uvek odgovarao: „Ja ništa ne znam.“ Kada metode ustaške policije nisu uspele da ga slome, predali su ga Gestapou. Brešana su zatvorili u zloglasnoj Vladičinj kući, u sobu na čijem je podu bilo oko dvadeset santimetara vode, stezali su mu gvozdeni obruč oko glave, ali on je i dalje čtao, izmučenog gladu i batinama, pokušali su da ga i moralno slome, ubacivši u njegovu tamičnu pismo druga i izdajnika koji ga je pozivao da popusti i prizna. Brešan mu je na istom papiru odgovorio: „Samo se kukavice predaju, a članovi Partije neću i čuvaju svoje drugove. Bolje je časnno izgubiti život, nego ga izgubiti kao izdajca...“

Streljan je avgusta 1943. godine.

Narodnim herojom proglašen je 5. jula 1951. godine. (Če. J.)

BREULJ Ivana TOMO VUJIA

Rođen je 16. decembra 1916. u siromašnoj i brojnoj seoskoj porodici u Bukovičkom selu Kruvu, kod Obrova, Hrvatska. Otac Ivan svoje sedmo dete, Tomu, nije mogao da pošalje u školu, već ga je zadržao da čuva stado. Slova je učio i naučio od svojih vršnjaka. U dvanaestoj godini je napustio kuću i zaposlio se najpre u Lici kao čuvar stada, a zatim, 1929. godina, na Sušaku kao građevinski radnik. Među sušačkim radnicima Tomo je krenuo putem revolucionara: u osamnaestoj godini postao je član URSS-ovih sindikata; tu je pomogao štrajk obalskih radnika i osetio buržoaski zatvor. Radeći na građevinama, s uspehom je položio prva četiri razreda osnovne škole. Sledeće, 1936. godine, odlazi u Koprivnicu i Bjelovar, gde je organizovao štrajk za osmočasovno radno vreme, ali je uhapšen i proteran, da bi, posle lutanja i gladi, našao zaposlenje u Sisku. U jesen 1937. otišao je na odsluženje vojnog roka u Zemun, a potom se, kao obalski radnik, zaposlio u Beogradu. Organizovao je štrajk obalskih radnika, učestvovao 14. decembra 1939. godine u poznatim demonstracijama i bio ranjen.

Decembra 1940. primljen je u KPJ. Krajem istog meseca radi na organizovanju novog štrajka, ali ga žandarmi hapse i pod pratnjom izgone iz Beograda u Knin. Ali se on vraća u Beograd, javlja svojoj partijskoj organizaciji i nastavlja revolucionarni rad. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u vojsci kod Mostara. Odatle se vratio u Beograd i povezoao s partijskom organizacijom. Uključuje se u pripreme za oružanu borbu.

Već 5. jula 1941. odlazi u partizanske jedinice na Kosmaj, ali je, dva dana kasnije,

partijskom odlukom vraćen u Beograd za pomoćnika glavnog tehničara pri MK KPJ Beograda, a kasnije preuzima dužnost glavnog tehničara, što je s uspehom obavljao do druge polovine avgusta 1942, kada je, po nalogu Partije, s grupom drugova otišao u Šumadijski NOP odred „Milan Blagojević“.

U prvoj borbi protiv četnika, 27. avgusta, u Jeloviku kod Arandelovca, zaplenio je pušku. A na prvom sastanku partijske ćelije u četi izabran za sekretara i zamjenika političkog komesara Rudničke čete. Oktobra 1942. u

napadu na četnike u selu Trešnjevci kod Arandelovca teško je ranjen, pa je tako zaostao za jedinicom koja se povukla. Naišla su dva četnika, pokušali da ga živa uhvate i odvedu Nemcima, ali je Tomo iznenada nastupio, oteo četniku pušku i njome obojicu ubio. Tek posle sedmice, ranjen i iscrpljen, pronašao je svoju četu. U borbi s četnicima, sredinom maja 1943. na Rudniku, s osam drugova je štitiio odstupnicu Odredu, izvukao teško ranjenog komandira čete, i posle tri dana se probio i pronašao partizansku bolnicu u šumi iznad sela Manojlovca.

Formiranjem 1. šumadijske NOU brigade, 5. oktobra 1943, Breulj je postavljen za političkomesara 2. bataljona. Posebno se istakao u borbi koju su 1. i 2. bataljon vodili u Prijepolju 4. decembra 1943, kada su bili opkoljeni u zgradi bolnice od nadmoćnih nemačkih snaga. Već u prvom naletu pao je komandant 2. bataljona, pa je Tomo preuzeo komandu nad oba bataljona. Dva puta su Nemci uspeali da upadnu u zgradu, ali su, u protivnapadu uz velike obostrane gubitke, izbačeni. Kad se smračilo, Tomo je organizovao proboj iz bolnice i uspeo da izvuče oko 100 boraca oba bataljona, među kojima i 94 ranjenika. Od februara 1944. Breulj je zamjenik političkog komesara 2. bataljona 1. južnomoravce bri-

gade, u proleće je zamjenik komandanta istog bataljona, a septembra 1944. je komandant novoformiranog 4. bataljona. S ovim mladim bataljonom Breulj je upao na do tada neoslobodenu teritoriju 19. septembra 1944, kod sela Vratnika, razbio i zarobio oko 1200 četnika. Sa zaplenjenim oružjem naoružao je jedinicu, koja je zatim celog dana vodila borbu s Nemcima i ljotičevcima, probila obruč, prebacila se preko Morave i došla u sastav Brigade.

Sredinom oktobra postavljen je za zamjenika komandanta 3. srpske NOU brigade. U završnim operacijama za oslobodjenje zemlje učestvovao je u borbama na Sremskom frontu, istočnoj Bosni i Posavini.

Posle oslobodjenja obavljao je razne dužnosti u JNA. Zbog slabog zdravlja penzionisan je jula 1956, i posle toga ostaje aktivan društveno-politički radnik: biran je za člana Predsjedništva općinske konferencije SKH i člana općinskog komiteta SK u Zadru, za člana općinskog odbora SUBNOR-a i odbornika Općinske skupštine u Zadru i bio je delegat na VI kongresu SKJ. Više godina obavija dužnost komandanta Štaba za opšternarodnu odbranu općine Obrovac. Penzionisan je u činu majora, a 1973. je unapređen u čin potpukovnika.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (R. G.)

BREGULJAN Mata MATO MAŠO

Rođen je 26. jula 1911. godine u selu Škaljari, Kotor, u Boki Kotorskoj, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Posle završetka osnovne škole u svom selu, ostao je kod kuće. Iako je bio vrlo bistar i imao veliku želju da nastavi školu, zbog veoma loših materijalnih prilika nije mogao da nastavi školovanje. Mašo je morao, iako nejak, da pomaže roditeljima u obradi neplodne i kamenite zemlje, i da po obroncima Lovčena i Virvca čuva stoku.

Radoznao i nemirna duha, od rane mladosti aktivno učestvuje u radničkim društvima i literarnim sekcijama, gde se upoznaje s naprednim omladincima, koji ga upućuju na naprednu socijalnu literaturu. Dok čuva stoku, čita svetske klasike: Tolstoja, Dostojevskog, Čehova, Turgenjeva, zatim Gorkog, Londona, Smita, Getae, Šilera i druge, što mu proširuje opšti kulturni horizont, pomaže mu da brže sazri i uključi se u revolucionarni radnički pokret.

Kao veoma angažovan omladinac, koji učestvuje u svim akcijama partijske i skopjevske organizacije, 1933. godine primljen je za člana SKOJ-a, a dve godine kasnije (1935) za

člana KPJ. Čitajući i slušajući o SSSR, osećao je žetju da ode u zemlju Oktobarske revolucije, u zemlju Lenjina, ali mu to, i pored dva pokušaja, nije uspelo. Njegovu političku aktivnost brzo je uočila policija, pa ga veoma često hapsi i proganja. Ali posle svake izdržane kazne, Mašo je još jači i aktivnije radi. Učestvuje u radu sindikata, omladine, na krugovima i u svim akcijama u danima pred drugi svetski rat.

Kao veoma opasnog komunistu, zajedno s drugim istaknutim komunistima Boke, policija

ga, po nalogu vlade Cvetković-Maček, početkom januara 1941. godine, sprovodi u koncentracioni logor u Smederevskoj palanci, gde ostaje do 27. marta, kada se logor raspušta. U danima kapitulacije Kraljevine Jugoslavije nalazi se u rodnom kraju, gde odmah, s ostalim komunistima, preuzima mere za prikupljanje oružja koje je bacila kraljevska vojska i za smeštaj tog oružja.

U danima priprema za ustanak, iako u strogoj ilegalnosti, Mašo se ističe u organizovanju vojnih desetina, u radu s omladinom i organizaciono-političkoj aktivnosti. Kada je, 22. juna 1941. godine, Nemačka napala SSSR, Mašo i ostali poznati komunisti iz kotorskog kraja prelaze u potpunu ilegalnost, još više se angažujući u neposrednim pripremama za ustanak. Maša u trinaestojulskom ustanku na teritoriji Kotora nije bilo oružanih borbi, Mašo s ostalim članovima Partije obilazi sela i zaseoke, održava sastanke i konferencije, na kojima ubedljivim govorima mobilise ljude, a pre svega omladinu, za NOP. U svim mestima osnivaju se vojne desetine i vodovi, polaže se partizanska zakletva i izvode manje akcije.

Kada se, krajem 1941, formirao Primorski bataljon, Mašo je, kao izgrađeni i provereni komunist, određen za političkog komesara Kotsko-primorske čete. Kao politički kome-

sar čete, stalno je u pokretu: mobilise nove ljude, obilazi teren, drži konferencije, provlači se kroz neprijateljske redove, organizuje posele i sastanke, a četa postaje središte gde se odvija veoma intenzivan političko-propagandni rad za borbe i okolna sela i zaseoke na obroncima Lovćena.

Kada su, 25. marta 1942. godine, jake italijanske snage krenule na oslobođenu teritoriju prema Grlju, Pobovima, došlo je do velike borbe na brdu Paštrovnica, iznad Pobova. Tu je Mašova četa, sa svega 25 boraca (ostali su bili po terenu), dočekala kompletan bataljon Italijana, i s njim vodila borbu od jutra do kasno popodne. Mašo se u toj borbi pokazao kao neustrašiv borac. Obilazio je svakog borca i bodrio ga, sam je preciznim gađanjem i bacanjem bombi davao primer ostalima, da bi u toj borbi bio i sam teško ranjen.

Posle odstupanja partizanskih snaga iz Crne Gore, u junu 1942. godine, s grupom boraca svoje čete, na dan formiranja 4. proleterske, stupio je u redove ove proslavljene brigade. Od tada pa do svoje junačke pogibije, avgusta 1942, kada je kao politkomesar na čelu svoje čete jurišao na Kupres, ispoljavao je u svim borbama neiscrpnju energiju, veliko druželjublje i besprimernu hrabrost.

Narodnim herojem proglašen je 3. jula 1953. godine. (D. Ž.)

BRKIĆ Mahmuda HASAN ACO

Rođen je 18. jula 1913. godine u Livnu, Bosna i Hercegovina, u sitnoposedničkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Livnu, a gimnaziju pohađao u Bihacu, Banja Luci i Sarajevu. Kao gimnazijalac, pristupio je naprednom radničkom pokretu. Studirao je na pravnom fakultetu u Beogradu, i bio jedan od najistaknutijih aktivista studentskog pokreta. Posebno je bio aktivan u organizacijama SKOJ-a, u stručnim udruženjima i Akcionom odboru studentskih društava. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1935. godine. Kao predstavnik Beogradske univerziteta, učestvovao je na kongresu Svetske federacije studenata u Pragu 1936. godine, zajedno s Lolom Ribarom, Velikom Vlahovićem i drugima. Zbog revolucionarne aktivnosti bio je nekoliko puta hapšen.

Posle završetka studija, 1937, došao je u Sarajevo, i tu se uključio u rad partijske organizacije. Samo kratko vreme bio je zaposlen kao činovnik Agrarne banke u Sarajevu, jer je zbog „antidržavnog rada“ otpušten iz službe. Izvesno vreme radio je u gradskoj opštini, a zatim, kao advokatski pripravnik,

kod naprednih sarajevskih advokata. Godine 1940. bio je sekretar Okružnog komiteta KPJ za Sarajevo.

Kapitulacijom kraljevske jugoslovenske vojske zatekla ga je u Sinju, odakle je na kratko otišao u Livno, gde je učestvovao u radu Mesne partijske organizacije; ali se ubrzo vratio u Sarajevo, i odmah uključio u rad na pripremama ustanka u sarajevskoj oblasti.

Prisustvovao je sednici Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, 13. jula 1941. godine, na kojoj je prenesena odluka CK

KPJ za pokretanje oružane oslobodilačke borbe. Tu je primio dužnost komandanta u Štabu partizanskih odreda za sarajevsku oblast. Učestvovao je u stvaranju Romanjskog, Kalinovičkog partizanskog odreda i odreda „Zvijezda“. Isticao se velikim organizacionim sposobnostima i junaštvom u mnogim akcijama i diverzijama, naročito na železničkim prugama Sarajevo—Mostar, Sarajevo—Vareš i Sarajevo—Visoko—Zenica.

Kasnije je bio na mnogim odgovornim funkcijama: politički komesar NOP odreda „Zvijezda“, zamenik političkog komesara 6. proleterske istočnobosanske brigade, s kojom je prošao kroz mnoge bitke, zatim sekretar Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu, politički komesar 27. divizije, a od novembra 1943. do oslobodjenja zemlje sekretar ZAVNO-BiH-a.

U mnogim borbama u kojima je učestvovao posebno se istakao u osvajanju ustaškog uporišta na Han-Pogledu, kod Vlasenice, kada se s grupom mitraljezaca provukao između straža do glavnog utvrđenja; u diverziji na pruzi Vareš—Breza kod Pajtovog-Hana; u borbi s neuporedivo nadmoćnijim snagama nemačkog okupatora 1942. godine, kada su partizani, iako iznenađeni, uspeeli potpuno da razbiju Nemce i zaplene njihovo oružje. Najve-

ći junački podvig izveo je u borbi s četnicima, kad je s Perom Kosorićem i grupom boraca, posle napornog marša po snežnoj vejavici, iznenadio četnike i u krvavoj borbi ih potpuno razbio.

Hasan Brkić Aco bio je prisutan u revolucionarnom pokretu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije više od tri decenije. U svojoj ličnosti sjedinio je kvalitete revolucionara, političara, državnika, naučnika, a pre svega čoveka koji je u revolucionarni pokret stupio celim svojim bićem, da zadovolji dve osnovne potrebe svoje ličnosti: da se bori za oslobođenje radničke klase i da istrajnim proučavanjem marksizma obogaćuje svoj radoznali um. Takav je bio kao student i ratnik, i takav je ostao na mnogim odgovornim funkcijama koje je obavljao posle rata — kao ministar u Vladi BiH i Saveznoj vladi, kao član CK SK BiH, član CK SKJ, član IO SSRN BiH, IO SSRNJ i kao predsednik Vlade Bosne i Hercegovine.

Bio je čovek velikog obrazovanja i kulture, intelektualac — marksist, narodni tribun, vrstan organizator i rukovodilac, uvek najaktivnije angažovan za progres i socijalizam. U centru njegovih interesovanja bila su društvena pitanja: prosveta, kultura, nauka, tehnologija. On je znao i verovao da bez nauke i kulture nema opšteg progressa, da je socijalizam svojstven spoj nauke i društvene prakse. Zbog toga je bio omiljen u svim sredinama, u svojoj Bosni i Hercegovini i u celoj socijalističkoj Jugoslaviji.

Koliko god se brinuo i borio za razvoj Bosne i Hercegovine, Hasan Brkić nije stajao na pozicijama takozvanog republikanizma i lokalizma. Uvek mu je pred očima bio opšti napredak Jugoslavije, kao zajednice ravnopravnih republika i naroda i narodnosti u njima. I uvek kada je na toj liniji primećivao devijaciju i greške, on je s njemu svojstvenom odlučnošću i otvorenošću ukazivao na njih kao na štetne pojave koje mogu imati negativne posledice na bratske odnose naroda i narodnosti Jugoslavije.

Vršeći visoke i odgovorne državne i političke funkcije, Hasan Brkić je bio opterećen mnogim operativnim poslovima, ali nikad nije podlegao pritisku praktikizma i rutinerstva. Živo je pratio razvoj marksističke misli, i uopšte savremenu društveno-ekonomsku misao. U nedostatku slobodnog vremena, radio je dnevno 15 i više časova njegov se odmor sastojao u čitanju. Temeljan i samostalan, nije podlegao pomodnim strujama i teorijama, oduševljen je odbacivao i kritički analizirao birokratsko-etatiističke teorije o partiji i socijalističkim odnosima; borio se protiv poplave anarholiberalističkih shvatanja u oblasti političke ekonomije, sociologije i politike.

Razrađujući osnove državnosti Bosne i

Hercegovine još u uslovima narodnooslobodilačkog rata, kao ravnopravne republike u federativnoj jugoslovenskoj državnoj zajednici, na čijoj je izgradnji radio mnogo godina, Hasan Brkić nije postao birokrat ni po pristupu društvenim problemima i njihovom rešavanju, ni po odnosu prema ljudima s kojima je živeo i saradao.

On je bio jedan od autora koncepcije privrednog preobražaja i razvika Bosne i Hercegovine i mnogih društvenih planova. Pojedinih pitanjima ekonomske politike i ekonomske politici u celini je prilazio kao društvenim problemima, kao značajnim instrumentima kompleksnog socijalističkog preobražaja u sklopu izgradnje i razvika samoupravnih socijalističkih odnosa.

Za sve to živeo je i radio veliki borac Hasan Brkić, jedan od najvećih poslanika naše revolucije. Živeo je radeći, radeći je i umro, u 52. godini, 1965. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Raf. B.)

BRKIĆ Danila RADE

Rođen je 19. novembra 1913. u selu Jelaševincu kod Sanskog mosta, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Od 15. godine pošao je u svijet da zarađuje i pomaže ocu u održavanju porodice. Poslije odlučanja vojno roka, kreće ponovo na razna radilišta u Crnu Goru i Srbiju.

Aprilski rat ga je zatekao u vojsci, u Sloveniji. U vrijeme rasula jugoslovenske vojske, odlazi u svoju jedinicu u Banja Luku, u 90. pešadijski puk. Odlazi s jedinicom u Sloveniju, na planinu Kridiju. Bio je komandir desetine. Kada je ustijedilo rasulo bivše vojske, povlači se preko Save u Bosnu. Pada u nemačko zarobljeništvo, ali je uspio da pobegne u svoje selo.

Čim je počeo ustaški teror, sa svojim najbližim poznanicima i drugovima sastaje se i dogovara o borbi i otporu. Pred sam ustanak uhapšile su ga ustaše u Bosanskoj Krupi, i s grupom ljudi prebacile kamionom na Crno jezero, na strijeljanje. U momentu strijeljanja, koristeći mrak, udara ustašu, skače u Unu i bježi u svoje selo. Ustanak je upravo bio počeo. Sa sedam najodvažnijih drugova, među kojima su bila i dva njegova brata, organizuje grupu konjanika, obilazi sela i organizuje borbu, vodi borbu s ustašama koje su palile i pljačkale sela. Učestvuje u više akcija u rejonu Sanice, Dobra i Kamengrada. Ističe se u paljenju željezničkog mosta na Dabru, u uništenju neprijatelja na željezničkoj stanici Sa-

nička Rijeka, i bacanjem bombi u vagonu na pruzi Sanica—Bravsko.

Krajem avgusta 1941. godine, kao puškomitraljezac u zasjedi na Bravsku, gađa i ruši 3 kamiona s vojskom. Već je tada stekao ugled hrabrog i odvažnog ratnika i uskoro je postavljen za komandira voda, početkom 1942. godine za zamjenika komandira čete, a ubrzo i za komandira čete. Maja 1942. primljen je u KPJ. Početkom avgusta 1942. u napadu na Gornju Sanicu, ubio je 7 a zarobio 4 ustaše, a njegova četa nanijela teške gubitke neprijatelju.

U oktobru 1942. postavljen je za zamjenika komandanta 1. bataljona 6. krajiške brigade. U novembru 1942. prilikom napada na Sanski Most, predvodio je udarnu grupu i prodru u centar grada, gdje je i ranjen.

Početkom četvrte neprijateljske ofanzive, postavljen je za komandanta istog bataljona. Njegov bataljon postigao je izvanredne uspjehe, naročito na Smrešnjaku kod sela Dabra, gdje je bio opkoljen s nekoliko stotina civila, velikim brojem ranjenika i tifusara. Dobro organizovanom odbranom u okruženju i probojem spasio ih je.

Uspješno je komandovao bataljonom u borbama u Podgrmeču, u proljeće 1943. a zatim oko Grahova, Drvara, Glamoča, Mrkonjić-Grada i na Manjači, osobito u razbijanju četničkih snaga.

Avgusta 1943. Rade je postavljen za zamjenika komandanta 6. krajiške brigade. Na toj dužnosti isiaкао se u rukovodnju i komandovanju udarnim grupama u napadima na Bosanski Petrovac, Prijedor i Banja Luku. Tako je s udarnom grupom upao u centar Prijedora, zarobio posade topova i organizovao dejstvo artiljerije po neprijateljskim otpornim tačkama.

Septembra 1944. prilikom napada na Banja Luku, određen je za komandanta grupe sastava dva ojačana bataljona, sa zadatkom

da izvrši proboj spoljne odbrane i prodre u centar grada. Zadatak je izvršen. Grupa je zarobila artiljerijski divizion i vod tenkova, i odmah ih upotrijebila za dejstvo po najjačim žarištima otpora u gradu. Rade je pokazao izuzetnu vještinu u organizovanju uličnih borbi, u zauzimanju bunkera i utvrđenih zgrada. Tako je u Banja Luci pomoću tenka sam dovezao kola s velikom količinom eksploziva do „Citadele“, upalio eksploziv i uspio da se povuče, a eksplozija je slomila neprijateljski otpor.

U oktobru 1944. primio je dužnost komandanta 7. krajiške brigade. S ovom brigadom učestvovao je u oslobodenju Travnik. Tada je Radu povjeren zadatak da uništi najjaču otpornu tačku u gradu — zgradu kasarne. Kombinacijom dejstva protivtenkovskog topa i juriša, kojeg je lično predvodio, otpor iz kasarne bio je slomljen.

Rade je predvodio brigadu u borbama za Gučiju Goru, na komunikacijama Sarajevo—Konjic i Sarajevo—Lašva, a zatim u operaciji za oslobodenje Sarajeva, kada je, dejstvujući samoinicijativno, naneo značajne udarce neprijateljskim snagama koje su se povlačile iz grada, a zatim s brigadom oslobodio Visoko, Kakanj i Zenicu. U završnoj ofanzivi za oslobodenje zemlje, s brigadom je učestvovao u oslobodenju Karlovca, a zatim u nastupanju ka Zidanim Mostu.

Poslije rata, bio je na dužnosti komandanta brigade, puka i načelnika štaba divizije. Završio je Višu vojnu akademiju. Penzionisan je 1964. u činu pukovnika.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Vl. Ke.)

BRKIĆ ZVONKO

Rođen je 18. septembra 1912. u Gornjoj Vrbi, Slavonski Brod, Hrvatska, u činovičkoj porodici. Osnovnu školu i 6 razreda gimnazije završio je u Slavonskom Brodu, a Srednju tehničku školu, geometarski odsjek, u Beogradu, gdje je 1932. god. primljen u SKOJ. Skojevska grupa kojoj je pripadao bila je vezana za II mušku realnu gimnaziju u Beogradu. Poslije završetka Srednje tehničke škole, odlazi u Slavonsku Požegu, i zapošljava se u privatnoj geodetskoj poslovnicu. Ovdje se odmah povezuje s grupom radnika i namještenika koji su se smatrali komunistima i uključuje u radnički sindikalni pokret. Ta grupa u maju 1935. god. formira partijsku organizaciju i Okružni komitet za Slavonsku Požegu, čiji član postaje i Zvonko Brkić. U januaru 1935. hapsi ga zagrebačka policija i odvodi u Zagreb, a zatim na Sud za zaštitu države u

Beograd, koji ga osuđuje na godinu zatvora. Kaznu zatvora izdržavao je u kaznionama u Sremskoj Mitrovici i Mariboru; u Mariboru učestvuje u dvanaestodnevnom štrajku gladu, zajedno s ostalim zatvorenim komunistima. Poslije izlaska iz kaznionice, pozvan je u vojsku. Poslije odsluženja vojnog roka, vraća se u Slavonsku Požegu, gdje ga policija istog dana protjeruje iz grada na vrijeme od pet godina. Odlazi u Osijek, kod roditelja; ovdje je ponovo uhapšen i protjeran u Slavonski Brod. Iako mu je policija odredila Slavonski Brod kao mjesto prisilnog boravka, Brkić kao organizacioni sekretar Kotarskog komiteta KPH za Slavonsku Požegu obilazi cijelo područje kotara Slavonska Požega.

Rasulo i kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla je Zvonka Brkića u Daruvaru, gdje djeluje u tamnoj partijskoj organizaciji. Ovdje ga pokušavaju uhapsiti ustaše, ali uspijeva pobjeći. Odlazi u Osijek, a zatim u Grubišno Polje, gdje se, krajem juna 1941. povezuje s dr Pavlom Gregorićem, članom CK KPH, koji ga zadužuje za obnovu partijske organizacije i pokretanje oružane borbe na Bilogori i u Moslavini. Krajem 1941. godine, Zvonko Brkić postaje član Okružnog komiteta KPH Bjelovar, a početkom 1943. sekretar OK KPH Virovitica. Organizator je političke i oružane borbe na Bilogori, Moslavini i u dijelu Podravine, gdje djeluje u teškim ilegalnim uslovima i ističe se hrabrošću. Krajem 1943. godine postaje član Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju, a krajem 1944. politički komesar istog komiteta.

Poslije oslobodenja zemlje, Zvonko Brkić se nalazi na istaknutim partijskim i državnim funkcijama. Od 1946. god. član je CK KPH, zatim predsjednik Planske komisije vlade Hrvatske, od 1947—1949. šef je civilnog kabineta i sekretar maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita. Godine 1949. rukovodi propagandom i

agitacijom u Birou CK KPH, a od 1950. do 1962. godine organizacioni je sekretar CK KPH i sekretar Glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske. Od 1949. do 1963. član je Vlade Hrvatske, a od 1962. predsjednik Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske. U vrijeme od 1963. do 1967. je i potpredsjednik Savezne narodne skupštine. U razdoblju poslije oslobodenja pa do 1967. poslanik je Savezne narodne skupštine i zastupnik u Saboru Hrvatske. Ima čin rezervnog pukovnika JNA. Godine 1969. oboljeva i povlači se iz operativnog rada. Otada je član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (Jv. Ko.)

BRKOVIĆ MILENKO CRNI

Rođen je 1912. u Brinjanima, Kutina, Hrvatska. Radnik.

Rođen u siromašnoj porodici, imao je veoma teško djetinstvo. Od ranog proljeća do kasne jeseni čuvao je stoku na paši, i istovremeno pohađao školu. Inteligentan, on je lako, s odličnim uspjehom, završavao sve razrede.

Poslije završetka osnovne škole, Milenko ne ostaje dugo u svom kraju. Prijavljuje se organizaciji „Privrednik“, koja ga je poslala da uči obučarski zanat u Beogradu. Poslije završetka zanata uključuje se u borbu radničke klase Beograda, a posebno se isticao u radu sindikata kotarskih radnika. Ubrzo je postao poznat beogradskoj policiji, koja ga je često hapsila i protjerivala iz Beograda. Godine 1938. primljen je za člana Komunističke partije, a 1939. odlazi na odsluženje vojnog roka u Bjelovar. I u vojsci on neumorno koristi svaku priliku da, u razgovorima, vojnicima razotkriva namjere protunarodnog režima i objašnjava im njihovu ulogu u slučaju agresije na Jugoslaviju.

Poslije odsluženja vojnog roka, nalazi se izvjesno vrijeme kao ilegalac u Križevcima. Tu je uhapšen, ali je uskoro uspio da se prepeli u Bjelovar, gdje se sklonio kod brata. U Bjelovaru se odmah povezuje s tamnošjom partijskom organizacijom, angažirajući se na rješavanju mnogih problema koji su iskrili poslije okupacije zemlje. Za njegov rad ubrzo su saznali Gestapo i ustaška policija. Da bi izbjegao hapšenje, Milenko Brković prelazi iz Bjelovara u rodno Brinjanje.

Milenko nije ostao dugo u svom kraju. Pomoću krivotvorenih isprava, odlazi u Zemun, a odatle, preko partijske veze, prelazi u Beograd, gdje se javlja partijskoj organizaciji. Krajem lipnja 1941. godine, po odluci Pokra-

vijena pitanja. Nijemci su dovodili u zatvor neke Zaječarce za koje su pretpostavljali da su s njim surađivali i suočavali ih. Iako su ga mnogi poznavali, ohrabreni njegovim držanjem, nisu ga odavali. Vidjevši da neće ništa priznati, počeli su da ga muče. Pet dana i noći trajalo je mučevanje.

Na Kraljevici, iznad Zaječara, Nijemci su podigli vješala na kojima su, 18. rujna 1941. godine, objesili polumrtvog Milenka Brkovića.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine. (S. Žar.)

BRKOVIĆ Krsta SAVO

jinskog komiteta KPJ za Srbiju, Brković odlazi na dužnost sekretara Okružnog komiteta KPJ za Zaječar. Odmah poslije dolaska u Zaječar, počinje aktivno raditi na podizanju ustanka u Timočkoj krajini. Prvih dana srpnja u cijelom okrugu održani su mnogi partijski sastanci, na kojima su komunisti bili upoznati s odlukom o podizanju ustanka. Na svim tim sastancima aktivno je sudjelovao i Milenko Brković. Do kraja kolovoza, u Timočkoj krajini su osnovana tri partizanska odreda, koji su odmah poslije osnivanja počeli akcije. Za uspješno djelovanje tih odreda mnogo zasluga je imao Milenko Brković, koji je ostao da živi ilegalno u Zaječaru. S nekoliko članova KPJ, koji su radili u pozadini, sproveli mnoge organizacione i vojno-političke zadatke, te o svemu obavještava Pokrajinski komitet. Često je putovao u Bor, Knjaževac i druga mjesta, i tamo davao organizacijama direktnu pomoć. Tih je dana u odrede stizalo sve više novih boraca.

13. rujna 1941. godine, Milenko Brković je morao putovati u Knjaževac. Kupio je kartu i ušao u vlak na zaječarskoj stanici, ali nije primijetio da ga prate agenti. Čim je ušao u vlak, upali su u njegov vagon naoružani policajci i navalili na njega. U gužvi koja je nastala, ispao mu je pištolj. Vratio se da uzme pištolj, ali mu se ispriječio jedan željezničar koji je surađivao s policijom i zadržao ga, tako da su ga agenti uspjeli okoplit. Prekaljeni revolucionar se borio, ali su ga ipak brojčano nadmoćni agenti savladali. Vezali su ga i, izmucvarenog i prelučenog, bolni noževima i protjerali kroz grad. Uz put su ga tukli, ali on je išao ponosno ulicama Zaječara.

Nijemci su o njemu posjedovali sve podatke. Sumnjali su da im je pao u ruke odgovorni partijski funkcioner. U zatvoru su mu stavili teške okove. Na saslušanju, Milenko Brković je prkosno šutio, ne odgovarajući na posta-

U posleratnoj socijalističkoj izgradnji vršio je više istaknutih dužnosti. Posle oslobođenja bio je načelnik OZN-e za Crnu Goru, a po formiranju vlade Crne Gore ministar je unutrašnjih poslova, potom predsjednik Glavnog odbora Saveza boraca Crne Gore. Kasnije je član i potpredsjednik Izvršnog veća Crne Gore. Dugo je bio član Izvršnog komiteta CK SK Crne Gore, član Revizione komisije SKJ; više godina bio je republički i savezni poslanik. Sada je član Saveta Federacije.

Posle rata surađivao je u listu „Pobjeda“. U „Istorijskim zapisima“ objavio je izvode iz svojeg ratnog dnevnika „Zapisano u ratu“, a kasnije, je, u izdanju Grafičkog zavoda u Titogradu, objavio i kompletan dnevnik. Godine 1967. objavio je knjigu „Postanak i razvoj crnogorske nacije“.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Ma.)

BRODARIĆ Martina JANKO

Rođen je 1. oktobra 1922. godine u selu Rosalnice, Metlika, Slovenija. Porodica je imala malo zemlje.

Janko je završio osam razreda osnovne škole u Metlici, s vrlo dobrim uspehom. Posle završene škole, izvesno vreme pomagao je ocu i braći, a posle toga učio je u Metlici limarski zanat.

Odmah posle okupacije naše zemlje, uključio se u oslobodilački pokret. Isticao se pisanjem parola na nepristupačnim i opasnim mestima, kao, na primer, na mostu preko Kupe.

Izdajom su Italijani saznali za njegovu

U vrijeme raspadanja jugoslavenske vojske, po direktivi Partije uvukao se u „Hrvatsku zaštitu“, da prikuplja oružje i da spasava drugove. Nagovarao je vojnike da ne dozvole da ih zarobljavaju, da bježe kući i da sklanjaju oružje. Prikupljeno oružje i municiju prikrivao je u bunkere kod svoje kuće, a zatim ga otpremao partizanima. Jednom, dok je noću sa svojim drugovima iz Bakamluka i s Balinova rasturao partijske letke po kućama, policija im je postavila zasjedu. Jedan policajec je iskočio pred Lea, ali ga je on oborio i oteo mu pištolj, da bi zatim pobjegao. Dok se Leo rvaao s policajcem, i njegovi drugovi uspjeli su da pobjegnu. Poslije ovog, Leo je morao da ode iz Mostara u partizane.

Krajem 1941. godine stupio je u Konjički bataljon (kasnije Mostarski bataljon), koji je operisao na području gornjeg toka Neretve. Leo je u ovom bataljonu bio komandir 3. čete. Već u prvim borbama, krajem 1941. i početkom 1942. godine, istakao se izvanrednom hrabrošću i brzo stekao veliko poverenje boraca. Od 1941. godine je član KPJ. Poslije četničke izdaje i njihovog mučkog napada na Konjički partizanski bataljon, polovinom jula 1942. godine, Leo se s grupom komunističkih prebacio preko Igmana i tamo se povezo sa Igmanskim odredom. Uskoro se, kroz mnogobrojne njemačke i četničke zasjede, probio do Mostarskog bataljona, koji je u to vrijeme prešao Neretvu, osvojio Ostrožac i uputio se prema Prozoru.

Kao politički delegat mitraljeskog voda, istakao se naročito u borbama kod Jajca, Žepča i Prozora. Izvjesno vrijeme zamjenjivao je i komandanta bataljona. Kada je poslije zauzimanja Prozora i Jablanice osnovana tenkovska jedinica pri Štabu 3. udarne divizije, pošao je i Leo u tu jedinicu, i bio mitraljezac na tenku. Krajem februara 1943, u bici na

Neretvi, 10. hercegovačka brigada vodila je borbe na položajima oko Konjica; nanijela je teške gubitke Nijemcima i četnicima, pretrpjela i sama velike žrtve. Ovdje je, pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba, učestvovala i naša prva tenkovska jedinica, u kojoj se nalazio više istaknutih boraca 10. brigade, od kojih su neki i poginuli među njima i Leo Bruk. Leo je poginuo kao vođa tenki i mitraljezac, kod sela Čelebića, između Konjica i Ostrožca.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (B. Ob.)

BUBALO Dure NIKOLA

U partizanski logor na Kopaoniku stigla je, 21. septembra 1941, grupa rudara iz Trepče, među kojima je bio dvadesetogodišnji jamski vozač rude Nikola Bubalo. Partizani su srdačno pozdravili skojevskog rukovodioca rudnika, seoskog mladića iz Like, učesnika velikog štrajka u Trepči 1939. godine i komunistu od leta 1941, koji je došao da na Kopaoniku postane borac za oslobođenje zemlje od okupatora.

Bubalo je rođen 15. februara 1921. u selu Rešetaru, u tadašnjoj opštini Ličko Petrovo selo, kraj Korenice, u Hrvatskoj. Kao osamnaestogodišnji mladić došao je u Trepču. Za sobom je ostavio siromašnu porodicu i rodni kraj u kome su mu protekli djetinjstvo i dečaštvo, nezaboravni dani kada je pohađao osnovnu školu i vreme najamničkog rada kod seoskih gazda. Postao je proleter, rudar, 15. maja 1939, a već dva meseca kasnije štrajkovao je zajedno sa svojim starijim drugovima. Tada je čvrsto stupio na put revolucionarne borbe, kojim će ići do kraja života.

Kada su u rudnik došli Nemci, bio je među onima koji se nisu mogli pomiriti s ropstvom i služenjem okupatoru, pa je jedva sačekao trenutak odlaska u partizane. Na Kopaoniku, međutim, nije morao da čeka oružane sukobe s neprijateljem. Vatreno krštenje doživio je prilikom napada na rudnik olova „Kopaonik“ u Belom Brodu (u noći između 1. i 2. oktobra 1941), kada su zarobili ceo garnizon od 28 žandarma i potpuno onesposobili rudnik za proizvodnju. Dan kasnije oslobođena je Raška, a zatim je Bubalo, s ostalim borcima Rudarske čete, učestvovao u borbama s Nemcima na terenu Kraljeva. Kao hrabrom borcu drugovi su mu dodělili puškomitraljez „šarac“ zaplenjen od Nemaca, od koga se nikada nije odvajao. Mlad, snažan, sa „šarcom“ koji kao da je srastao s njegovim telom, bio je pravo ovaploćenje lika partizanskog puškomitraljesca.

Poslednjih dana novembra počela je velika nemačka ofanziva. Bubalo se tih dana, sa svojim „šarcom“ uvek spremnim za dejstvo, nalazio u najvećoj skupini Kopaoničkog i Kraljevačkog odreda. U tim teškim danima bio je zamenik, a zatim i politički komesar čete.

Na dan osnivanja 1. proleterske brigade u Rudom, u stroju Rudarske čete stajao je i puškomitraljezac Nikola Bubalo. Četa je posle toga išla iz akcije u akciju: Gaobići, Prača, Bujino, Livno, Bosansko Grahovo, Sitnica, Teslić. U svim borbama Bubalo je na čelu — juriša na neprijatelja, zasipa ga rafalima i ručnim bombama. U noćnom napadu na utvrđene nemačke položaje na Sitnici, uskače u rov među Nemce i uništava njihovo najopasnije

je mitraljesko гнездо. U drugoj noćnoj akciji napadu na Teslić, posle juriša na bunke među prvima se domogao neprijateljskih topova. Zahvaljujući ovakvim podvizima, uskoro se u celoj brigadi proćuo kao neustrašivi puškomitraljezac.

Kada je njegov stariji drug Rade Miličević postavljen za političkog komesara Rudarske čete, Bubalo je postao njegov pomoćnik. U IV neprijateljskoj ofanzivi Kraljevački bataljon je februara 1943. godine vodio teške borbe na pruzi Sarajevo—Mostar. U noćnom jurišu na nemačke utvrđene položaje, Bubalo upada u fašističke roveve. Nemci otvaraju žestoku minobacačku i mitraljesku vatru na partizane, i jedna mina eksplođira među isturenim rudarima. Bubalo pada, teško ranjen. Priskaču mu drugovi i bolničari, vade mu geler koji viri iz grudi, previjaju ga i izvlače s bojišta na šatorskom krilu. Preneli su ga do brigadnog saniteta u selu Repovcu. Ali, ni njegov snažni organizam nije mogao odoljeti teškoj rani. Ugasio se život neustrašivog puškomitraljesca, bobaša i partijskog sekretara.

Ostao je zauvek na popršti bora dvađe-

setdvogodišnji rudar Trepcé Nikola Bubalo, taj visoki, snažni, lepi mladić iz Like, svagda spreman za borbu, ali i za smeh i pesmu. Pao je onda kad je bio ponos Rudarske čete, kad je već mnogo učinio i znao za nju, i kad je, kao prekaljeni ratnik i partijski sekretar, mogao još više dati za revoluciju kojoj je posvetio život.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (B. Ba)

BUBANIĆ N. STJEPAN

Rođen je 25. studenog 1913. u selu Šesta-kovec, Varaždín, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Kao mladić dolazi u Zagreb, gdje se zaposlio u pekarskom poduzeću, a zatim u Zagrebačkom električnom tramvaju. Veoma mlad se uključuje u revolucionarni radnički pokret, osobito u rad URSSJ-a. Sudjeluje u svim štrajkovima, tarifnim akcijama i demonstracijama uoči rata. Član Komunističke partije postaje u travnju 1941. godine.

Od proglašenja ustaške države, uključuje se u rad na tada aktualnim zadacima. Iako je ustaški teror zahvatio Zagrebački električni tramvaj već prvih dana okupacije (uhapšeno je 16 najpoznatijih aktivista), Bubanić je uspio da pred ustaškim vlastima i dalje ostane nekompromitovan. Kao konduker tramvaja, radi do ljeta 1942. godine, kada zbog opasnosti od hapšenja i zbog primanja novih dužnosti prelazi u ilegalnost.

Od okupacije, Bubanić se naročito ističe u osnivanju udarnih grupa među tramvajcima, a zatim i u osnivanju udarnih grupa na području tadašnjeg Petog rejonskog komiteta, koji je obuhvaćao područje radničke Trešnjevke. U nekim je akcijama i lično sudjelovao (u rezanju telefonskih i električnih kablova i stupova).

Krajem 1941. godine, postaje članom Petog rejonskog komiteta KPH, posebno zadužen za rad u Narodnoj pomoći; tada je ispoljio organizatorske sposobnosti. Tako je, na njegovu inicijativu i uz svesrdnu pomoć aktivista iz redova zagrebačkih tramvajaca, u spremištu uređeno veliko provizorno skladište za skupljeni različiti materijal, osobito sanitetski. Pored tog zaduženja, Bubanić je vršio i kurirsku dužnost, putujući u razne krajeve Hrvatske, prenoseći poruke i materijal i održavajući vezu pojedinih partijskih i vojnih rukovodstava. Odlaskom u ilegalnost, Bubanić radi i na vezama za otpremu van grada i na stvaranju punktova i relejnih stanica u okolici Zagreba.

U jesen 1942, Bubanić preuzima dužnost mjesnog tehničara. On je, najbolje od svih zagrebačkih ilegalaca, obavljao taj odgovorni

posao, organizirajući nabavku papira i drugog tehničkog materijala za potrebe ilegalnih štamparija koje su u to vrijeme djelovale u gradu; preuzimao štampač i umnožio materijal i vršio distribuciju preko mreže rejonskih tehničara. U tom je poslu ispoljio, također, osobine vrsnog organizatora. Izvanredno hrabar. Bubanić se jednom, u rujnu 1942, probijajući se iz policijske blokade iz neke opkoljene nedovršene kuće na Ljubljanići (predgrađu Zagreba), u kojoj su, inače, udarne grupe s Trešnjevke držale skladište oružja i municije, uspio probiti i s oružjem u ruci rastjerao zasedu oko kuće, prebacio se preko krova u drugu ulicu, gdje su ga ustaše ranile. Ipak im je uspio pobjeći, ubivši i ranivši nekoliko

izgradnji puteva i hidroelektrane Vinodol, a kako je još 1936. godine postao član SKOJ-a povezao se s naprednim radnicima, pa je 1939. godine postao i član KPH. Krajem 1940. godine završio je školu rezervnih oficira-pilota u Pančevu, i u sastavu izviđačke eskadrile učestvovao je u aprilskom ratu 1941. godine.

Na partijskom sastanku u Crikvenici, augusta 1941. godine, izabran je za sekretara partijske ćelije, a sredinom septembra za člana Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje. Dobio je vrlo odgovornu dužnost da, u uslovima ilegalnog rada, rukovodi tehnikom OK za Hrvatsko primorje, što je Bubanić s uspehom obavljao šaljući preko partijskih kanala bitene i ostali materijal partijskim otgani-

ustaških agenata; sklonio se u jedan od ilegalnih stanova. Uz liječničku pomoć, ubrzo se opet našao na poslu, donoseći i odnoseći iz mjesnih tehnika štampani materijal.

Zajedno s Ivanom Mečarom, političkim sekretarom Mjesnog komiteta KPH za Zagreb, odlazi, 19. ožujka 1943, na sastanak na Novoj Vesi, ne sluteći da ih tamo čeka zaseda. Iako su primijetili agente i skrenuli u drugu ulicu, bijeg im nije uspio, jer Mečar nije mogao trčati zbog ranjene noge. Dvojica hrabrih ilegalaca pokušala su se probiti s oružjem u ruci. U oružanom okršaju, obojica su ubijeni.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (N. L. K.)

BUBANJ Franje VIKTOR

Rođen je u selu Fužine kod Rijeke, Hrvatska, decembra 1918. godine. Građansku školu završio je u Delnicama, a Građevinski odsek Srednje tehničke škole u Zagrebu 1937. godine. Kao građevinski tehničar radio je na

zacijama, organizujući ilegalna boravišta i prebacivanje droga. Ilegalni rad prekinut je 7. novembra 1941. godine, kada su zbog provala u Kraljevici Italijani saznali da se tehnika OK nalazi u Crikvenici i da njome rukovodi Viktor Bubanj. Tehnika je na vreme sklonjena u Novi Vinodol, a Viktor je prešao u partizane, u Ličku četu.

Kao vođa diverzantske grupe, Viktor je sa svojim drugovima uspeo da, krajem 1941. i početkom 1942. godine, ošteti tri italijanske kompozicije, pri čemu se istakao kao vrlo hrabar, snalažljiv i odlučan borac. Postao je ubrzo komandir voda, pa čete, a u maju 1942. godine postavljen je za komandanta Prvog primorsko-goranskog partizanskog odreda. U zasedi koju je s odredom postavio kod Brinja uspeo je da uništi jaku italijansku motorizovanu kolonu a zatim je, posle dvodnevnih borbi, s odredom zauzeo i ustaško uporište Modruš. Po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, Bubanj je s 1. i 2. udarnim bataljonom, zajedno s kordunaškim partizanima, učestvovao u čišćenju ustaških garnizona u Kordunu. Njegovi bataljoni su napali zloglasno uporište Blagaj

kod Veljuna i uništiti neprijatelja, a zatim, pri povratku u Gorski Kotar, usred dana iznenada su napali Italijane kod Tisovca, što je onemogućilo dalje paljenje Jasenka i Drežnice. U toj borbi likvidirano je oko 300 italijanskih vojnika, a oko 40 je zarobljeno.

Kada je, 12. oktobra 1942. godine, formirana u Drežnici 6. udarna primorsko-goranska brigada, za njenog komandanta postavljen je Viktor Bubanaj. Na toj dužnosti ostao je do kraja 1942. godine, kada je određen za zamenika komandanta Pete operativne zone Hrvatske, a 17. marta 1943. godine postavljen je za komandanta Četrnaeste primorsko-goranske brigade, baš u jeku nove ofanzive Italijana na Drežnicu. S ovom brigadom vodio je uporne borbe s italijanskom divizionom „Murde“, s ustaškim i četničkim jedinicama, kod Žute Lokve, a zatim se, kao vešt i samostalan komandant, ističe u bici za Senj, septembra 1943. godine, kada je potisnuo divizionu „Murde“ i oslobodio Senj.

U toku VI ofanzive uspeo je s brigadom da se izvuce iz neprijateljskog okruženja u pravcu Gorskog Kotora, a u toku zime 1943—1944. vodio je uporne borbe s neprijateljem u Lici i ugrožavao ustaško uporište u Gospiću, sprečavajući njegovo snabdevanje.

Aprila 1944. godine Bubanaj je kao pilot, s grupom naših mladih vazduhoplovaca, upućen u SSSR na obuku, i 1. maja 1945. godine postavljen je za političkog komesara novoformiranog 254. lovačkog avio-puka, koji je septembra 1945. preleteo u oslobođenu domovinu i ušao u sastav Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva.

Kao pilot-lovac, Bubanaj je ubrzo postavljen za komandanta avio-divizije u Zagrebu gde je, koristeći se bogatim iskustvom NOR-a i sa školovanjem, prionuo s velikom energijom da što pre borbeno osposobi svoje mlade pukove. U jesen 1946. godine postavljen je na još odgovorniju dužnost Načelnika štaba Komande JRV, a 1954. godine, po završenju Visoj vojnoj akademiji, prelazi na dužnost komandanta avio-korpusa u Zagrebu, zatim prima dužnost zamenika komandanta Ratnog vazduhoplovstva i protivavazdušne odbrane i pomoćnika državnog sekretara za narodnu odbranu. Paralelno s ovim odgovornim komandnim dužnostima, general-pukovnik Bubanaj obavljao je i mnoge partijske dužnosti. Bio je član punomoćstva CK SKJ za RV i PVO i član Konferencije SK za Jugoslovensku narodnu armiju.

Više od dvadeset godina Bubanaj je bio aktivan pilot, leteci i na najsvremenijim avionima, tako da je svoje komandantske dužnosti obavljao vrlo stručno, noseći u posao nesumnjive lične kvalitete, samostalnost i maštovitost. Održavao je vrlo bliske i drugarske veze

letačkim sastavom RV uvažavajući njihove napore i tražeći da se oni cene, imajući pri tom stalno pred očima što veću borbenu sposobnost jedinica.

Osve svoje vreme mnogo se bavio teorijskim radom s područja vojnih nauka, tako da je, pored većeg broja tekstova, objavio i knjige „Čovek u prostoru“ i „Treća dimenzija rata“, za koju je dobio nagradu državnog sekretara za narodnu odbranu, a potom je izašla i njegova knjiga „Doktrina pobede“, u kojoj je teorijski razrađena naša doktrina opštenarodne odbrane.

Kao istaknuti visoki vojni rukovodilac, Bubanaj je, januara 1970. godine, postavljen za načelnika Generalštaba JNA. Na toj dužnosti se istakao svojim doprinosom razvoju i modernizaciji naših oružanih snaga, a naročito u praktičnom ostvarenju organizacije opštenarodne odbrane. Sa svojim saradnicima, Bubanaj je bio glavni planer i rukovodilac velikog manevra „Sloboda — 71“. Bio je i član Saveta narodne odbrane, Predsedništva SFRJ.

Naprežući do krajnosti sve svoje fizičke i psihičke sposobnosti, Viktor Bubanaj je do kraja nastojao da što više odgovori mnogobrojnim obavezama i dužnostima, što je doprinelo njegovoj preranoj smrti, 15. oktobra 1972. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Če. J.)

BUBIĆ *Gostimira* DRAGAN

Rođen 1911. godine u Stručcu, Kutina, Hrvatska. Radnik.

Odrastao je u Maslovarama kod Kotor-Varoši, u porodici siromašnog rudara. Tu je završio osnovnu školu i počeo učiti soboslikarski zanat. Zbog slabog materijalnog stanja porodice, morao je prekinuti školovanje i zaposliti se kao radnik u električnoj centrali rudnika Maslovare, gdje je radio do 1939. Te godine bio je optužen da skriva propagandni materijal Komunističke partije. Iako je tada bio samo simpatizer Partije, bio je potpuno odan pravедnoj borbi radničke klase, kojoj je i sam pripadao. Kao simpatizer KPJ, otpušten je s posla. Zaposlio se u Željezari u Zenici; međutim, kada su stigli policijski podaci o njemu, Sresko načelstvo dalo je nalog da ga se stavi u pritvor. Poslije nekoliko dana, bio je pušten na slobodu, ali je ponovo ostao bez posla. Novo zaposlenje je našao kao ložičar u rudniku Kopaonik, gdje je ostao do ožujka 1941. godine, kada se dobrovoljno javio u vojsku da bi sudjelovao u obrani zemlje.

Rat ga je zatekao na bugarskoj granici, u

jednoj pješadijskoj jedinici. Pao je u zarobljeništvo, ali je uspio pobjeći. Nijemci su ga ponovo uhvatili u Doboju, i otpremili u zarobljenički logor u Tesliću, iz kojeg je poslije nekoliko dana ponovo pobjegao. Vratio se u Maslovare. Pošto je bio poznat kao simpatizer Komunističke partije, morao se skrivati od ustaša.

Poslije podizanja ustanka, otišao je, u kolovozu 1941. godine, u partizane, gdje je s

manjom grupom boraca formirao Borjansku četu, koja je za kratko vrijeme brojala oko 120 boraca. Zbog svoje aktivnosti, kao i za zasluge u prvim danima ustanka, primljen je, u kolovozu 1941. godine, za člana KPJ. Kao komandir Borjanskih četa, istakao se u nizu akcija koje je ona izvela u kolovozu i početkom rujna 1941. godine.

Poginuo je 24. rujna 1941. godine, u napadu na ustašku postaju u Maslovarama. Njegov je zadatak bio da još s jednim drugom iznenađi ustaše bombama. U tome su uspjeli, ali je njegov drug ranjen. Dok je tešavo se ložeo druga, stiglo je pojačanje, ustašama se se četa morala povući. Dragan Bubić nije htio ostaviti ranjenog druga, pa je u pokušaju da ga spasne pao smrtno pogođen mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (S. Žar.)

BUC *Ibrahim* ADEM

Rođen je 1914. godine u selu Bivolje Brdo, kraj Mostara, Bosna i Hercegovina. Kada su ostala deca, — od šestoro — pominjala, roditelji su samo sa njih dvoje, kćerkom Azinom i Ademom od dve godine, prešli u Mostar. Adem je s odličnim uspehom završio četiri razreda gimnazije, pa je posao u srednju

tehičku školu, geodetski odsjek, u Beogradu. Tu se uključio u napredni omladinski pokret.

Posle završetka geodetske škole 1938, Adem je izvesno vreme proveo na radu u Daruvaru, a posle odsluženja vojnog roka 1939. vratio se u Mostar i zaposlio u Geodetskoj upravi. Godine 1939. je primljen u SKOJ, a stedeće u KPJ, da bi već avgusta 1940. učestvovao u formiranju sokojske i partijske organizacije u Mostaru i okolini.

Neposredno pred napad na Jugoslaviju, Adem je bio mobilisan, ali posle aprilskog stoma, po odluci KPJ, vratio se u Mostar i uključio u ilegalni rad na pripremama ustanka. Preko partijske organizacije kvarta Carina, čiji je bio i sekretar, Adem organizuje prikupljanje oružja i municije i radi na stvaranju NOP-a u Mostaru. Bio je smeo i sposoban ilegalac. Septembra 1941. iz italijanskog magacina, kamionom s nemačkom oznakom izveo je oružje, municiju i drugu vojnu opremu u mostarski odred. U jednoj takvoj akciji bio je i uhapšen, ali iskusni ilegalac uspio se osloboditi zatvora.

Aprila 1942. bio je prinuđen da napusti grad i pođe u mostarski partizanski bataljon, gde mu je poverena dužnost političkog radnika. U prvim akcijama na Džepi, u sukobima s četnicima posle njihove izdaje, i probojem prema Bjelašnici, Adem se isticao hrabrošću. Posle akcije na neprijateljsko uporište u Hađićima, u kojoj je teško rađen, Adem se ilegalnim kanalima ubacio u Sarajevo. S falsifikovanim legitimacijom zaleđio je ranu u jednoj od sarajevskih bolnica, a kada je, posle velike martovske provala 1942, formiran novi Mesni komitet, Ademu Buću je poverena dužnost člana Komiteta.

Uprkos teroru u gradu pod Trebevićem, Buć je, kao iskusan ilegalac, smelo obavljao složene zadatke. Stalno u pokretu, s lovačkim

šešikom ili fesom, u kapijama je održavao „leteće“ sastanke, kao da se utrkivao s policijom, obilazio ilegalce, snabdevao ih legitimacijama i sklanjao iz grada. Na sebe nije mislio.

I upravo kada je trebalo da pođe u Mostar na dužnost sekretara Mesnog komiteta KPJ, decembra 1942. prepoznali su ga na ulici ustaški agenti; uprkos borbi koju je prihvatio, savladali su ga. U zloglasnom zatvoru Cernuški mučili su ga do besvesti. Poverenik ustaške nadzorne službe za Sarajevo, Slavko Štimac, ispričao je godinu kasnije istednicima OZNE kako je to bilo: „Gazili smo ga nogama i vezivali u čvor, okretali na vratilu konstruisanom za tu svrhu i tukli žilom po golom telu, kleštima za stezanje olovnih plombi pokidali nokte i u žive rane sipali so, a on je samo ćutao. I kad smo posumnjali da od udara nije možda izgubio moć govora, on je s teškom mukom progovorio: „Ne nisam, ali od mene nećete čuti više ni jednu reč.“ Onda smo ga ubili i bacili kroz prozor redarstva, a sutradan, 9. decembra 1942, izdali saopštenje da je komunist Adem Buć, inače geometar iz Mostara, izvršio samoubistvo skočivši kroz prozor.“

Tako je umro Adem Buć, koji je svojim čutanjem pred ustaškom policijom prekinuo lanac provala u Sarajevo.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1949. godine (D. Lu.)

BUDAK *Karla* DIVKO

Rođen je 24. februara 1897. u Karlobagu, Hrvatska. Posle završene osnovne škole u rodnom mestu, gimnaziju je učio u Sušaku, a Trgovačku školu u Ljubljani. Prvi svetski rat, snažan odjek i uticaj ideja velike Oktobarske socijalističke revolucije, napredna literatura, političko bespravlje, eksploatacija radničke klase i revolucionarno vreme odmah posle rata — uticali su da je Divko 1919. odlučno pristupio revolucionarnom radničkom pokretu. Po prirodi veoma energičan, dobar propagandist, s neuništivim optimizmom i smislom za sva politička i društvena pitanja, istakao se političkom aktivnošću pred prve parlamentarne izbore 1920. za Ustavotvornu skupštinu. 1921. godine postao je član KPJ, i od tada posvetio joj je ceo svoj život.

Od 1927. do 1932. živio je u Perušiću, gde je otvorio malu trgovačku radnju koju su nazvali „partijski dućan“. U to vreme rukovodio je ilegalnim partijskim radom u tom mestu, i uticao na stvaranje i rad partijskih organizacija u celoj Lici, a naročito u Gospiću i u Hrvatskom primorju. Dobro je poznavao ličke prilike. Pošto se kompromitovao kod policije,

prelazi u Zagreb, gde nastavlja revolucionarni rad, naročito u sindikalnom pokretu: Savezu privatnih nameštenika i u Savezu bankarskih činovnika. Godine 1934. primljen je za člana Mesnog komiteta KPJ u Zagrebu. Stedeće godine prešao je u ilegalnost. Zbog mogućnosti hapšenja, 1936. odlazi, po zadatku Partije, u inostranstvo. Zadržao se u Pragu i Parizu, gde je radio na organizovanju pomoći borbi španskog naroda protiv fašizma.

Odmah posle povratka u zemlju, 1939. Divko je uhapšen, i posle tri meseca mučenja pušten iz istražnog zatvora. Posle toga, i pored opasnosti da ponovo bude uhapšen, nastavio je još upornije da partijski deluje u Zagrebu. 31. marta 1941, zajedno s velikom grupom komunista i revolucionara, uhapsila ga je Mačekova i Šubišićeva policija, i zatvorila u logor u Kerestincu. Ne mireći se sa sudbinom, bio je jedan od organizatora bekstva iz logora. U uništenju i razoružanju stražara ispoljio je veliku hrabrost i snalažljivost. No, ustaše su ga brzo uhvatile i streljale 14. jula 1941, u Kerestincu, u vreme kada je tek trebalo da počne prava borba, za koju je dugo pripremao partijske organizacije i njihove kadrove.

U znak priznanja za njegov revolucionarni rad u radničkom pokretu i Partiji, proglašen je, 24. jula 1953, narodnim herojem. (T. Ra.)

BUDICIN GIUSEPPE PINO

Rođen je 27. travnja 1911. u Rovinju, Hrvatska. Potjecao je iz radničke porodice. Otac mu je bio dvorođeski radnik, a bez majke je ostao dok je bio dijete. Poslije završetka osnovne i Niže građanske škole, završio je

brijački zanat. Kod istoga majstora radio je i kao pomoćnik.

S osnovnima antifašističke borbe upoznaje se tokom 1927. i 1928. kada je došao u doticaj s pojedinim članovima KP Italije. Tad je primljen i u članstvo KPI. Njegov rad bio je zapažen od fašističke policije, koja ga uhodi. Od 1931. do 1933. nalazi se na odsluženju vojnog roka u mornarici, u La Speziju. Iako pod stalnim nadzorom, uspijeva u toj ratnoj luci formirati partijsku ćeliju. Nakon odsluženja vojnog roka, radi u rodnom mjestu. Međutim, kada je došlo do hapšenja nekolicine rovinjskih komunista, među njima uhapšen je i

borba za borbeno bratstvo i jedinstvo Hrvata i Italijana u Istri postala je općepoznata. Zbog toga je bio biran u mnoge forume. Između ostalog, bio je politički sekretar KK KPH za Rovinj, član Oblasnog komiteta KPH za Istru, član Oblasnog NOO za Istru, a na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a u Ploškom izabran je za člana tog visokog političkog tijela i reprezentanta revolucionarne vlasti u Hrvatskoj. Pino je radio i na pokretanju štampe na italijanskom jeziku u Istri, kako bi se njegovi sunarodnjaci upoznali s ciljevima narodnooslobodilačke borbe na svom materijem jeziku. S drugim suradnicima pokreće list „IL NOSTRO GIORNALE“.

7. veljače 1944. zajedno s organizacionim sekretarom KK KPH Rovinj, uhapšili su ga fašisti u blizini Rovinja. Streljan je na obali luke Valdibora, 8. veljače 1944. godine. Prije strijeljanja imao je još toliko snage da kaže fašističkim zločincima: „Od svake kapi moje krvi niknut će stotinu partizana.“ Talijanski bataljon, koji je formiran u ožujku 1944. dobio je ime ovog komunista.

Narodnim herojem proglašen je 26. rujna 1973. godine. (M. Sob.)

BUHA Rada BOŠKO

Rođen je 1926. u Novoj Gradini, Virovitica, Hrvatska. Kao dijete siromašnih seljaka, koji su poslije prvog svjetskog rata kolonizirani u Podravini. Boško je poslije završene osnovne škole ostao na selu. Poslije uspostave Nezavisne Države Hrvatske, čim je počelo iseljavanje Srba iz Hrvatske, dolazi u Mačvu, gdje 1941. stupa u Mačvanski partizanski odred. Kratko je vrijeme bio na liječenju u oslobođenom Užicu, a prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Srbije, i Boško se povlači s borcima Užičkog partizanskog odreda; poslije formiranja Druge proleterske brigade, ulazi kao borac u sastav njezina 4. bataljona.

Već prilikom odbrane Užica, i zatim u borbama s četnicima na Trešnjski i Karanu, Boško je pokazao izuzetnu hrabrost. Istakao se kao jedan od najvjebitijih bomaša u nizu borbi na Čajniču, Kozari, Tarčinu, Kupresu, Jajcu, Livnu i drugim mjestima, gdje god se borila njegova proleterska brigada.

Omiljen među borcima zbog svoje mladosti i cijenjen po rijetko viđenoj hrabrosti, 2. proleterska brigada, u kojoj je Boško bio vođa bomaškog odjeljenja, upućuje ga, kao svog delegata, na I kongres antifašističke omladine Jugoslavije.

Imao je tada tek šesnaest godina, malena rasta, ali odlučan u nastupu. Zatražio je rječ. Kada se popeo na govornicu, jedva se vidio.

ali je svojim govorom izazvao među delegatima oduševljenje: „Ja ću da vam pričam, drugovi, kako mi idemo na bunkere...“ I pričao je kako se on i njegovi drugovi bomaši veru i po vrhovima kuća i kroz dimnjake bacaju bombe na ustaše. Čak se i Vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske i partizanskog odreda Jugoslavije, uzbuđen Boškovom pojavom i riječima, digao sa svog sjedišta i bescitao mu. Jer, Boško u tom času nije bio samo delegat Druge proleterske. Bio je otjelovljenje revolucionarnog pokreta mladih, cijele organizacije, Saveza komunističke omladine Jugoslavije, koja je do tog Kongresa

u temelje buduće Jugoslavije položila dvanaest hiljada života.

I u kasnijim borbama na Kupresu, i u V neprijateljskoj ofanzivi, Boško je ispoljio veliku hrabrost, zbog čega je u dva maha nagrađen poklonima Vrhovnog komandanta.

Poginuo je, u sedamnaestoj godini, potkraj 1943. nedaleko od sela Jabuke, kod Pljevalja, ubivši prethodno nekoliko četnika, koji su ga dočekali u zasjedi kada se vraćao s omladinske konferencije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V. Raj.)

BLUJČ IVICE

Rođen je 1913. u Sisku, Hrvatska. Radnik. Kao mladi metalški radnik u Sisku, istakao se u radničkom pokretu, pa je 1936. primljen za člana KPJ. Poslije početka rada talionice u Capragu (danas željezara Sisak), zaposlio se u njoj. Odmah poslije stupanja na posao, radi na organiziranju sindikata. Usprkos velikom otporu poslodavaca, iste je godine u talionici

Pino. Specijalni sud za zaštitu države osudio ga je na sedam godina zatvora. Nakon što je izdržao tri godine robije, amnestiran je, i u martu 1937. godine ponovo se vraća u Rovinj. Ali, na slobodi nije ostao dugo. Po izlasku iz zatvora, odmah se povezao s partijskom organizacijom. Rastura antifašističke letke, naprednu štampu i posebno radi s antifašističkom omladinom. Taj je rad postao vidljiv, pa ga fašistička policija ponovo hapsi krajem 1937; naredne godine osuđen je od Specijalnog fašističkog suda u Rimu na 12 godina robije. Iz zatvora je pušten nakon gotovo 5 godina, uoči kapitulacije Italije 1943. godine. Vrijeme provedeno u zatvoru u Castellancu nije bilo uzaludno. Marljivo je čitao i s drugim zatvorenim komunistima proučavao marksizam.

Kapitulacija Italije zatiče ga u Rovinju. Sve svoje sposobnosti usredotočio je u jednom pravcu: da općenarodni ustanak dobije odgovarajuće organizacione oblike. Radi na stvaranju narodne vlasti, vrši mobilizaciju za Rovinjski bataljon i radi na učvršćenju partijske organizacije u Rovinju. Njegova popularnost prešla je okvire rovinjskog kotara, a njegova

osnovan sindikalni odbor, u kojem se ističe svojom aktivnošću Ilica Buijić.

U narodnooslobodilačku borbu Ilica Buijić je stupio 22. lipnja 1941. godine, kada je osnovan Sisački partizanski odred. Od prvog dana isticao se u borbama, i svojom je hrabrošću služio kao primjer kako se komunist bori za domovinu. Sudjelovao je u mnogim akcijama i uništavao neprijatelja: ubijajući iz zasjede njegove patrolne, uništavajući ceste, rušeći željezničke pruge... Kao hrabar borac i istaknuta politička ličnost u Odredu, ubrzo je postao zamjenik političkog komesara Banjske čete.

Prilikom napada na neprijateljsko uporište Kamensko, u Slavoniji, u lipnju 1942. godine Ilica Buijić se našao među prvima koji su upali u uporište. Poslije dva mjeseca, ustaše su pošle da pale srpsko selo Pasikovo. Pred samim selom došlo je do iznenadnog susreta ustaša s Buijićevom četom, koja je također krenula u selo. Ilica Buijić je razvio svoju četu i izvršio juriš na zburnjene ustaše. Poslije završene bitke, ustaše su imale oko 50 mrtvih. 28. kolovoza 1942. godine, partizani Slavonije i Banije izvršili su napad na izvore nafte u Gojliju, da unište neprijateljsko uporište i zapale izvor nafte. U tom je napadu sudjelovao i Ilica Buijić. Kada je uporište bilo gotovo uništeno, Buijić je krenuo da bombom uništi posljednje njemačko mitraljesko gnijezdo. U trenutku kada se podigao da baci bombu, Nijemci su ga primijetili i pucali. Pogođen, uspio je aktivirati svoju bombu i baciti je na mitraljesca. Cijela je četa pojurlala da izvuče svog druga, ali je plamen već obuhvatio tijelo Ilice Buijić.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (S. Žar.)

BUKILIĆ Živka VLADIMIR POP MIČO

Rođen je 1919. godine u Velikoj Brajini, Medveđa, Srbija, u siromašnoj seljačkoj porodici. Ostao je bez oca još kao dete. Osnovnu školu završio je u Tularu. Sredstva za dalje školovanje nije imao, pa ga je majka dala u Bogosloviju u Prizrenu, gde se besplatno školovao. Još kao dak Bogoslovije pripremao se za poziv revolucionara. Upoznavši se s Markovim delom, neopozivo je postao marxist po najdubljem uverenju. Tako je Komunistička partija Jugoslavije preko Bukilića stvorila svoje uporište u prizrenskoj Bogosloviji, u osinjaku reakcije i religije. Afirmisao se u radu literarne družine „Rastko“.

Posle decembarskih izbora, po odluci Partije, Bukilić je organizovao čuveni štrajk bogoslovaca u Prizrenu. Posle isključenja iz prizrenske Bogoslovije, revolucionarnu aktivnost je nastavio u Bitolju. Njegov revolucionarni rad nije ga odvlačio od učenja; završio je Bogosloviju 1940. godine s odličnim uspehom. S diplomom se vraća u rodni kraj. Živi prilično teško, ali se ne zapošljava kao sveštenik, jer ga ometaju episkopija i policija zbog njegovog revolucionarnog rada. Svoju revolucionarnu aktivnost pojačao je kada je, septembra 1940. godine postao član KPJ.

Početak 1941. godine pozvan je na odlučanje vojnog roka. U vojsci Vladimir ospostavlja veze sa radnicima i seljacima i budi u ljudima svest o potrebi borbe za pravedniji život.

Posle kapitulacije, Vladimir Bukilić se s puškom u ruci vraća u rodno selo. Kod kuće zatiče majku Mariju, kojoj je Vladimir ispričao da je vojska htela da se bori protiv Nemaca, ali da su se izdajnički poneli oficiri i ministri; ona je odgovorila: „Moj Vlado, sad sam se uverila da je istina sve ono što si mi govorio posle isterivanja iz Prizrena.“

U Tularu Bukilić odmah nastavlja revolucionarni rad u partijskoj ćeliji u novim i složenijim uslovima, jer je bila uspostavljena okupatorska vlast. Sa članovima KPJ i SKOJ-a radi na pripremanju oružanog ustanka.

U septembru 1941. godine, s grupom Jablaničana koje je vodio Milijka Radovanović, sekretar partijskog poverenštva za Jablanicu, otišao je na Kukavicu i stupio u Kukavički NOP odred.

Krajem septembra 1941. godine izvršena je reorganizacija vojnog i partijskog rukovodstva Kukavičkog NOP odreda. Vladimir Bukilić postao sanitetski referent ovog Odreda. Partizansko ime sanitetskog referenta Kukavčkog NOP odreda bilo je Pop Mičo, a to ime je dobro po poznatoj ličnosti iz Njegoševog **GORSKOG VIJENCA**.

U jesen, posle borbe kod Prokuplja, odlazi u Jablanicu, i 21. oktobra 1941. godine učestvuje u formiranju Jablaničkog NOP odreda u Sponcu. Tada je izabran za zamjenika političkog komesara ovog odreda. U toku rata biran je i postavljan na razne rukovodeće i veoma odgovorne dužnosti. Učestvovao je u mnogim borbama u Jablanici, Pustoj Rijeci, Porečju, Crnoj Travi, Pasjači, na aerodromu kod Kruševca, Lebanu, Barju, Leskovcu...

U kratkoj krizi, koja je nastupila u proleće 1942. godine kada su partizanske snage bile u defanzivi, a odredi svedeni na mali broj boraca, samo najsmelij i najsvesniji nisu se obes-

hrabriti. Među njima je bio i Vladimir Bukilić, Pop Mičo.

U leto 1942. godine radio je na oživljavanju NOR-a i stvaranju jakih uporišta. Učestvovao je u mnogim borbama, kao komandir Jablaničke čete u Jablaničko-pasjačkom odredu, angažovao se na uspostavljanju partijske veze s Kosovom i Metohijom. Bio je član štaba za spasavanje ranjenika, i na toj dužnosti se veoma dobro snašao. Sklonio je ranjenike u podzemne hodnike rudnika u Lecu, i tu proveo s njima sedamnaest dana.

U borbi kod Bunatovca, početkom 1943. godine, bio je ranjen, ali nije napustio borbu. Oktobra 1943. godine, kada je osnovana 1. južnomoravska brigada, Pop Mičo je postavljen za političkog komesara 3. omladinskog bataljona. Prilikom odlaska 1. južnomoravske NO brigade u Bosnu, on je i dalje ostao na ovom terenu.

Kada je 21. novembra 1943. godine formirana 2. južnomoravska brigada, za komesara je postavljen Pop Mičo, a s proleća 1944. godine, odlukom glavnog štaba NOV i POJ za Srbiju, postavljen je za komandanta ove brigade, ali to je bila i njegova poslednja dužnost.

jer je junački poginuo 28. marta 1944. godine, kod Belog Kamena, na Pasjači.

Pop Mičo je bio poznat kao veoma dobar govornik, hrabar i sposoban rukovodilac. Posebnu popularnost je stekao brigom za ranjene drugove, koje nikad nije htio da ostavi.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (H. Ra.)

BUKOVEC Franca FRANCO JOŽE JEŽEVNIK

Rođen je 14. marta 1910. u selu Verje, Ljubljana-Šiška, Slovenija. Potiče iz zemljoradničke porodice. Posle završene osnovne škole, naučio je zanat metalostrugara. Posle odsluženja vojnog roka, zaposlio se u fabrici celuloze i papira „Količevo“, kod Domžala. Kad se oženio, osnovao je dom u selu Preserje, kod Radomnja.

Bukovec je po porodičnom vaspitanju bio religiozan. U fabrici, među radnicima, u novoj sredini, brzo postaje klasno svestan. Na njega utiču naročito svastika i šurak, već tada poznati komunisti. Bukovec ubrzo postaje član sindikata kojim je rukovodila Partija, i ističe se u akcijama i štrajkovima. Na prvim izborima radnici ga biraju za predsednika fabričkog sindikata. Kada je, 1936. u fabrici izbio štrajk, vlasnik je bio spreman da udovolji zahtevima štrajkača pod uslovom da Bukovec napusti fabricu. Tada su radnici rešili da produže štrajk, i vlasnik je na kraju povukao zahtev. Taj vanredni primer radničke solidarnosti, u vreme kad je vladala nezaposlenost, svedoči o Bukovečevoj popularnosti.

Iako 1941. još nije bio organizovan, Bukovec je važio kao komunist, i gestapovci su, odmah posle napada na SSSR, došli u fabricu

da ga uhapse. Bukovec je bio miran, zamolio je žandarme da mu dozvole da se preobuče u opere. Njegovi drugovi upustili su se, za to vreme, sa žandarmima u razgovor i oslabili njihovu pažnju, omogućujući Bukovcu da kroz susedni izlaz pobjegne iz fabrike. Kad su žandarmi počeli da pucaju za njim, skocio je u korito Bistrice; od tada je ilegalac.

Posle prvih ustaničkih akcija, u noći između 27. i 28. jula 1941. na zborište Radomejske partizanske čete stigao je i Bukovec. U borba-ma ove čete Bukovec se isticao hrabrošću, i 10. septembra 1941. kandidovan je za člana Partije.

U borbi kod sela Žiče, 13. septembra, teško je ranjen, tako da nikad više nije mogao podići ruku. Gorjenja, Radomejska četa se preko Save prebacila u italijansku okupacionu zonu. Celo vreme su partizani Bukovca nosili. Na kraju su ga predali Molniškoj partizanskoj četi, koja ga je prenela u Ljubljanu na lečenje u sanatorij „Emona“, gde su pokretu naklonjeni tekari ilegalno lečili ranjenike.

U bolnici i u raznim ilegalnim stanicama, Bukovec je ostao na lečenju ne zime, sve do aprila 1942. kada je iz grada prebačen sa lažnim ispravama do 3. grupe odreda u Dolenskoj. Tamo je postao operativni oficir u štabu grupe. U to vreme primljen je za člana Komunističke partije. Vešto je upotrebljavao iskustva iz prvih partizanskih borbi u Gorenjskoj, i prilagođavao ih prilikama u Dolenskoj, gde je, u proleće 1942. godine, počeo masovni ustanak.

Te iste godine, 1. jula, određen je za komandanta Dolomitskog partizanskog odreda. Taj odred je operisao na uzanom pojasu između italijansko-nemačke demarkacione linije, zapadno od Ljubljane, stare italijansko-jugoslovenske državne granice i železničke pruge Ljubljana—Trst, koja je za neprijatelja bila od bitnog značaja. Imao je dva bataljona i udarnu četu koji su naizmenično, gotovo svake noći, dolazili do predgrada Ljubljane, rušili prugu i proklosili nadmoćnijem neprijatelju. Nemci i Italijani su, svaki za sebe, pretraživali šume, ali bez uspeha. Ježevnik je izmicao čas na jednu, čas na drugu stranu demarkacione linije, i time vešto iskorišćavao ovu slabost neprijatelja.

U septembru 1942. godine, Bukovec i komesar odreda bili su pozvani u Glavno zapovedništvo slovenačkih partizanskih četa, na savetovanje. S nekoliko pratilaca upustili su se preko pruge Ljubljana — Trst. Kasno uveče, 21. septembra, posedali su ispred jedne kuće, u selu Vnanje Gorice, da se odmore. Bukovec je imao u svom rancu hleb, veš i bombe francuske izrade, kakvima su Nemci minirali žičane prepreke na demarkacionoj liniji. Kad je vadio hleb, aktivirao je

bombu. Došlo je do eksplozije najpre jedne, a zatim i drugih bombi. Bilo je više ranjenih. Bukovec je smrtno ranjen. Svestan da mu nema spasa, zamolio je drugove da ga oslobode muka. Poslaó je pozdrave ženi i detetu, a drugove zakleo da istraju u borbi do pobe-de. Tada mu je najbolji prijatelj ispunio molbu.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (M. Pav.)

BUKUMIROVIĆ Milića MIROSLAV BUKUM

Rođen je 4. aprila 1914. u Šetonji kod Požarevca, Srbija, u uglednoj učiteljskoj porodici.

Gimnaziju je učio u Valjevu, i već tada je zapažen kao marljiv i napredan omladinac. Vrlo inteligentan, dobro vaspitan, uz to ambiciozan i poletan, pohađao je studije na Pravnom fakultetu u Beogradu. Kao student ističe se svojim radom u naprednim studentskim i omladinskim udruženjima. Prednjačio je u studentskim akcijama i demonstracijama protiv nenarodnog režima. Zbog svojih političkih stavova i odanosti naprednim idejama, primljen je u KPJ još pre rata. Uživao je poverenje, i kao student je odlazio u Paris, uspostavljao veze s ilegalnim štamparijama i otuda ilegalno donosio naprednu literaturu, knjige, časopise i drugo.

Posle kapitulacije Jugoslavije, produžio je da ilegalno radi u Beogradu. U to vreme bio je član komiteta Partije za peti kvart. U osinjak nedivčeva i Nemaca Bukum je zahvaljujući iskustvu i snalažljivosti, uspešno rukovodio grupom omladinaca koji su skupljali oružje, municiju i druge materijale za partizanske jedinice na Kosmaju i drugim delovima Šuma-

dije. Učestvovao je u akciji na Crvenom Bregu. Tom prilikom je zarobljena izvesna količina ratnog materijala, koji je ilegalnim kanalima, preko Lipovičke šume, prebačen Kosmajskom odredu.

Rade je pod vrlo teškim uslovima, odlazio na sastanke nikad siguran da ga ne prati policija. Jednom se našao oči u oči s policijom u Trnskoj ulici. Odračunao se s njima i pobjegao.

Kada su potere za njim postale sve češće, pokušao je, u maju 1942, da pod drugim imenom, preko Vrnjačke Banje i Raške, pređe u Sandžak. Na tom putu je, u jednom selu kod Raške, otkriven i uhapšen. Sproveden je u Beograd i zatvoren. Zlostavljan je i mučen, ali ni ređji nije odao drugove ni partijske veze u gradu. Kad je jednom poveden na saslušanje u Upravu grada, oteo se stražarima, iskočio kroz prozor u dvorište i tako je poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (Br. L.)

BULAT Petra RADE

Rođen je 28. avgusta 1920. u Vrginmostu, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Vrginmostu, gimnaziju u Sisku, Gradišću i Zagrebu. U 17. godini pristupio je naprednom omladinskom pokretu, i 1936. postaje član SKOJ-a. Bulat rukovodi skojevskom organizacijom u gimnaziji Siska, Gradiške i Zagreba. Zbog naprednog djelovanja, Rade je proganjan, udaljan je iz škole i zatvaran 1938., 1940. i 1941. godine.

Godine 1939. primljen je za člana KPJ. U isto vrijeme upisuje se na Tehnički fakultet u Zagrebu, gdje se aktivno uključuje u rad skojevske organizacije, i postaje član skojevskog rukovodstva. Povremeno odlazi i u rodni kraj, gdje pomaže stvaranju prvih partijskih organizacija u selima sreza Vrginmost. 29. marta 1941. po odluci KPH, odlazi u Vrginmost zbog pripreme borbi protiv okupatora. U ustanku, Rade je sekretar Kotarskog komiteta KPH za kotar Vrginmost. Stalno je na terenu, obilazi partijske organizacije i radi na pripremi ustanka.

U NOB je stupio 27. jula 1941. godine. Tog dana Bulat razoružava jednog ustašu, zajedno s narodnim herojem Mirkom Poštićem, u selu Perna. Istog dana vodi grupu boraca na rušenje željezničke pruge između Vrginmosta i Topuskog, kod sela Blatuše. Odmah postaje ove akcije, s Jovicom Bulatom napada grupu Italijana kod sela Podgorje, i rastjeruje ih. U toku NOR-a on je sekretar i KK KPH za Vojnicu, oficir GS NOV i POH, komandant bataljona „Bude Borjan“ u sjevernoj Dalmaciji, koman-

dant Sjevernodalmatinskog POH, komandant 13. proleterske udarne brigade „Rade Končar“, načelnik štaba Druge operativne zone NOV i POH, komandant zapadne grupe NOV i POH u X korpusu „Zagrebačkom“, komandant 32. divizije NOVJ i načelnik štaba X korpusa „Zagrebačkog“ NOVJ.

U februaru 1942. godine istaknuti organizator ustanka na Kordunu odlazi u GŠH, koji ga šalje s raznim zadacima u pojedine krajeve i partijske odrede Hrvatske. U uloji oficira GŠH učestvuje, s banijskom proleterskom četom i Nikolom Demonom, u borbama u Slavoniji. Kao komandant bataljona „Bude Borjan“, u sjevernoj Dalmaciji vodi niz uspješnih borbi protiv Italijana, ustaša i domobrana. Posebno se ističe u borbi s Italijanima kod Borije, zatim u selu Nunić, kod Kistanja, gdje zajedno sa Slobodanom Macurom razoružava italijansku posadu od trideset karabinjera, a već u sljedećoj akciji sa svojim bataljonom izbacuje iz stroja više od 200 italijanskih vojnika. Tu zarobljava 3 bacača, 4 mitraljeza i veliki broj pušaka. Njegova vještina rukovođenja jedinicom dolazi do izražaja i 29. juna 1942. na planini Promina, kod Driša, gdje, okružen s 5000 Talijana i četnika, dva dana vodi borbu i uspijeva izići iz okruženja s nezatnim gubicima.

Kao komandant 13. proleterske brigade „Rade Končar“, Bulat vodi neprekidne borbe na Žumberku, u okolici Zagreba i Karlovca. U bici u Novom Selu nanosi teške poraze ustašama, a u Suhoru Italijanima i belogardjcima. Njemu pripadaju zasluge i za oslobodenje Krašića, 2. januara 1942. godine. Poslije žestokih borbi, uništene su tri ustaške bojne s više od 900 vojnika. U maju 1943, kao načelnik štaba Druge operativne zone u Moslavini, Rade reorganizuje partizanske odrede. Prilikom prelaska Save, junaci vodi borbu protiv ustaša i Nijemaca, i zarobljava više od 40 ne-

prijateljskih vojnika. Njegova posebna umješnost dolazi do izražaja jula 1943, kada se s deset boraca uspješno izvlači iz ustaškog okruženja, te septembra iste godine, kada s 8 upada, na motociklu, u selo Sveti Petar-Čvrstec, kod Križevaca, u zasjedu ustaške satnije, iz koje se uspješno izvlači. U oslobođenju Varaždinskih Toplica neposredno rukovodi jurišom na gestapovsko uporište, gdje zarobljava 100 njemačkih žandara. Ni jake snage neprijatelja, čak pomognute sa 17 aviona i nekoliko tenkova, ne uspijevaju razbiti zasjedu Bulatovih boraca kod sela Šemorec. U oslobođenju Ludbrega rukovodi i osnivanjem 1. zagorske brigade. Vodi neprekidne borbe u Zagorju, u vrlo teškim uslovima, kod Donje Konjšćine, kod Zlatara, Mihovljana, Varaždinskih Toplica, sela Svibovec. Njegovo ime se brzo pročulo u cijelom Zagorju, kao i prije toga na Kordunu, Dalmaciji, Pokuplju, Žumberku, jer su njegovi primjeri u borbi i brojne pobjede imale velikog odjeka. Od 6. juna 1944, komandant 32. divizije Rade Bulat uništava snažni ustaško-domobranski garnizon u Trgovišću, Hrašćina, vodi tešku borbu na Kalniku, Blilogori i Podravini, gdje uništava četke i ustaško-domobranske snage, od kojih olima topove što su ih oni bili zaplijenili na Istočnom frontu. U sadežstvu s jedinicama 7. banijske divizije i 6. korpusa, učestvuje u oslobođenju Podravine od Virovitice do Koprivnice.

Poslije rata, Bulat je komandant divizije, načelnik operativne uprave Vojne oblasti, zamjenik načelnika Treće uprave generalštaba JNA, načelnik Uprave ABH obrane JNA, pomoćnik komandanta za pozadinu Armijske oblasti, komandant vojnog područja.

Završio je kurs za usavršavanje oficira pješadije u Crvenoj armiji u SSSR-u (MKUOP), fakultet WA JNA, Komandno-generalštabnu školu u SAD i diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu.

Bio je zastupnik u Saboru SRH za Vrginmost i Vojnicu, i član CK KPH.

Sada je general-potpukovnik JNA u penziji.

Nosilac je partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. decembra 1953. godine. (Du. Za.)

BULATOVIĆ Nikole UROŠ

Rođen je 13. januara 1918. godine u selu Liješnju, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Zbog slabog imovnog stanja roditelji su se preselili 1921. godine u Kosovo Polje. Posle završene osnovne škole, bavio se zemljoradnjom, a povremeno je radio

i kao minar na izgradnji železničke pruge Podujevo—Priština—Peć, gde je upoznao mučan život radnika proletera.

Još pre rata povezo se s naprednim omladinama od kojih je dobijao marksističku literaturu.

Godine 1941. nalazio se na vojnoj vežbi u Prištini. Kada su 27. marta izbile demonstracije, prolazeći ulicom u stroju vojnika kojim je komandovao podoficir, izdvojio se iz stroja i uključio među demonstrante. Ovo je snažno delovalo na demonstrante i podstaklo ih na uzvik: „Vojska sa narodom!“ Zbog toga su ga uhapsile vojne vlasti, ali je na zahtev vojnika ubrzo pušten iz zatvora.

Kapitulacija Jugoslavije aprila 1941. godine zatiče ga u okolini Prizrena, odakle se, s grupom vojnika, s oružjem vraća kući. Odmah zatim uključuje se u rad NOP i rukovodi jednom od dveju grupa aktivista u Kosovu Polju. Jedan je od komandira straže za odbra-

nu sela od raznih bandi, radi na prikupljanju oružja i municije, rukovodi obukom omladinaca u rukovanju naoružanjem.

Sedamnaestog februara 1942. godine se, po zadatku, našao u Prištini, u stanu Ace Marovića, tada člana Sreskog komiteta KPJ. Pošto mu je Aca saopštio da je primljen za člana KPJ, i dao uputstva da za 19. februar pripremi sastanak u Kosovu Polju zbog formiranja prve partijske ćelije, primio je propagandni materijal i pošao u Kosovo Polje. Na ulici u Prištini presreli su ga policajci i hteli da ga pretresu. Posle tuče s njima, uspeo je da pobegne, ali je ubrzo naleteo na broju patrolu italijanskih karabinjera koji su ga savladali i pronašli mu propagandni materijal. U zatvoru su ga mučili, ali je imao držanje dostojno komunista — uporno je tvrdio da su mu propagandni materijal podmetnuli policajci koji su ga neposredno pre toga napali na ulici. Juna iste godine interniran je u Albaniju, u

logor Puku, a kasnije u Burelj. Odmah se uključio u kolektiv logoraša — pripadnika NOP. Kada je formiran ilegalni partizanski bataljon od logoraša, bio je imenovan za vodnika u jednoj njegovoj četi.

Septembra 1943. godine, u danima kapitulacije Italije, stupio je u partizane na području zapadne Makedonije. Odmah je postavljen za komandira čete u Kosovskom odred, i saopšten mu ponovni prijem u KPJ. Od novembra 1943. godine, kada je formirana 1. makedonsko-kosovska udarna brigada, bio je u njoj komandir čete, a od 24. juna 1944. godine zamenu komandanta bataljona u 1. kosovskoj udarnoj brigadi; početkom oktobra 1944. godine postavljen je za komandanta bataljona u 1. kosovsko-metohijskoj NOU brigadi. Isticao se hrabrošću, brigom o jedinici, savեսношću u izvršavanju zadataka i umešnim komandovanjem u borbama koje su vodile 1. makedonsko-kosovska i 1. kosovsko-metohijska NOU brigada na području zapadne Makedonije, Grčke, Albanije i Kosova. Naročitu hrabrost ispoljio je u mnogim borbama. Pri oslobođenju Kičeva i prevoja Bukovik, oktobra 1943. godine, kao komandir čete pratećih oruđa, omogućio je osvajanje jakih utvrđenja i razbijanje neprijateljskih formacija; kod sela Bahova, Fuštana i Trstenika u Grčkoj, februara 1944. godine, sa svojom jedinicom odbijao je snažne napade Nemaca i obezbedio izvlačenje iznemoglih boraca i jedinica posle čuvenog bogumilskog pohoda; kod sela Slatine, na putu Ohrid—Kičevo, 30. aprila 1944. godine, s još dva svoja borca, na prepad je zarobio 40 nemačkih vojnika i balista s komorom od 30 konja i svim naoružanjem i municijom; prilikom uličnih borbi 1. makedonske i 1. kosovsko-metohijske NOU brigade u Debru, 9. jula 1944. godine, upao je u bunker, ubio neprijateljskog oficira i zaplenio puškomitraljez; kod sela Globočice, na jugoslovensko-albanskoj granici, 25. septembra 1944. godine, s jedinicom kojom je komandovao uništio je kombinovani nemačko-kvislinški štab i više od 20 nižih i viših oficira. U razbijanju nemačko-kvislinških formacija na Kosovu, oktobra 1944. godine, kao komandant 1. bataljona 1. kosovsko-metohijske NOU brigade, postigao je zapaženje uspehe u borbama kod sela Molić, Batuš, Junik, Vokša, Ločani, Crnibreg i Dečani. Na polozajima kod Dečana, u odbijanju nemačkih protivnapada, 4. novembra 1944. godine teško ga je ranila minobacačka granata. Bataljon je teško odolevao pritisku, ali je Uroš, iako teško ranjen, smogao snage da izda poslednje naređenje i imenuje svoje zamenike. Prvog decembra 1944. proizveden je u čin kapetana I klase.

Iako invalid najteže kategorije, posle rata se aktivno uključuje u izgradnju zemlje, oba-

vljajući mnoge odgovorne dužnosti u radnim i društveno-političkim organizacijama. Bio je potpredsednik i sekretar Oblasnog odbora RVI AKMO, načelnik Uprave za boracka i invalidska pitanja Izvršnog veća APKM, direktor preduzeća „Duvan“ u Prištini; odbornik opštinskog i sreskog NOO u Prištini, član oblasnog NOO AKMO, itd.

Penzionisan je 1964. godine. Sada je član Republičkog odbora SUBNOR-a Srbije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1963. godine. (A. Mi.)

BURDŽOVIĆ Nazif RIFAT TRŠO

Rođen je 11. februara 1913. godine u Bijelom Polju, Crna Gora, u porodici siromašnog šerijatskog činovnika. U svojoj drugoj godini ostao je, sa sestrom, siročić.

Osnovnu školu pohađa u Bijelom Polju, i završava je kao jedan od najboljih đaka. Zatim, do 1925. godine radi kao opantarski šegrt. Od 1925. do 1933. godine uči i živi u Velikoj medresi „Kraj Aleksandar I“ u Skoplju. U medresi aktivno učestvuje u životu đачkog kolektiva: član je dramske, muzičke i sportske sekcije. U đачkim godinama pokazao je posebnu naklonost prema literaturi — pisao je priče i pesme na socijalne teme. Blagodareći poznanstvo s Kočom Racinom i studentima — marksistima u Skoplju, upoznao se s naprednom i marksističkom literaturom. Živahan, pun razumevanja za teškoće i probleme drugova, prislan u odnosima, ozbiljan i istrajan u učenju i prihvatanju posla i odluka. Rifat je u Medresi bio jedan od najomiljenijih. Godine 1933. upisuje se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta. Odmah se uključuje u napredni studentski pokret, učlanjuje se u Pravničko studentsko udruženje, i na izborima za Upravu tog udruženja glasa na listi studenata-markista. Godinu kasnije postaje član KPJ. Aktivan je u studentskim demonstracijama i akcijama. Prvi put ga policija hapsi februara 1935. godine. Aprila 1936. godine član je štrajkaškog odbora. Studenti ga biraju u Upravu udruženja studenata protiv tuberkuloze i u Upravu Opšte studentske menze. Zapažen kao izvrstan govornik i organizator mnogih akcija, dosledan i odlučan u sprovođenju partijskih zadataka, posle odlaska Doka Kovačevića, sekretara univerzitetske partijske organizacije u Španiju, u jesen 1937. godine postaje sekretar Univerzitetskog komiteta. Na to dužnosti ostaje do novembra 1939. godine. Pored partijskog posla, jedan je od inicijatora i organizatora zavičajnog udruženja studenata iz San-

đtaka „Zlatar“, koje deluje nelegalno. U vreme ferija u rodnom kraju, na Kosovu i u Makedoniji, sprovodi partijsku politiku u organizacijama omladine i učesću u parlamentarnim izborima 1938. godine.

Njegovom inicijativom bilo je napisano, i maja 1939. godine po Sandžaku rasturano, „Pismo studenata Sandžaka svome narodu“. Godine 1938. bio je član delegacije Narodnih studenata Beogradskog univerziteta na I kongresu Ujedinjene omladine Jugoslavije. Posle majske provalne na Tehničkom fakultetu i hapšenja oko stotina studenata, na procesu uhapšenim studentima on je, 17. novembra 1938. godine, izveden pred Sud za zaštitu države. Jedan je od glavnih optuženih za rad zavajajnih studentskih udruženja i njihovu političku delatnost. Oslobođen je zbog nedostatka dokaza.

Novembra 1939. godine Univerzitetski komitet, na čelu s Rifatom, organizuje univerzi-

tetsku partijsku konferenciju. Istog meseca on odlazi na partijski rad u beogradsku partijsku organizaciju. Izabran je u MK KPJ Beograd. Pored toga, radi u Pokrajinskoj komisiji za omladinski rad, deluje u radničkim organizacijama: u partijskoj ćeliji u fabrici Rogožarskog, u organizacijama na Čuburi i Karaburmi. Lično je bio angažovan na pripremama štrajka u električnoj centrali septembra 1939. godine. U demonstracijama 14. decembra 1940. godine jedan je od najzapaženijih govornika Partije. Tada ga je i ranio policijski agent. Juna 1940. godine učesnik je Pokrajinske konferencije KPJ za Srbiju. I u martovskim demonstracijama 1941. godine jedan je od organizatora akcija na Čuburi i govornik u ime KPJ.

Posle napada fašističke Nemačke na Jugoslaviju, aprila 1941. godine, Rifat odlazi u Bijelo Polje. Ovdje formira novi Oblasni komitet KPJ za Sandžak, rukovodi pripremanjima za oružani ustanak, radi na učvršćenju partijskih

organizacija, organizuje partijske sastanke u Bijelom Polju, Priboj, Pijevljima, Novom Pazaru, Mojkovcu. Devetog juna učestvuje u radu sreske partijske konferencije u Šahovcima; 22. juna, kao sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak, organizuje oblasno partijsko savetovanje u Čadlinju kod Prijepolja. Za vreme ustanka rukovodi opsadom i oslobođenjem Bijelog Polja, učestvuje i u drugim oružanim akcijama, stvara partizanske odrede i gerilske grupe.

Posle dolaska Vrhovnog štaba i članova CK KPJ u Sandžak, održava neposredne veze s njima; učestvuje u radu sednice CK KPJ 7. decembra u Drenovi. Kao partijski rukovodilac učestvuje u razradi direktiva i proglašava, usmerava rad komunista Sandžaka, bori se za učvršćenje bratstva među Srbima, Crnogorcima i Muslimanima. U svemu je beskompromisan, a naročito bespoštedan prema svim pojava-
vama nacionalizma i verske i nacionalne netrpeljivosti. Dva puta je odlazio u CK KPJ u Foču, 25. februara i 29. marta 1942. godine, podnosio izveštaje o radu i stanju u Sandžaku.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Sandžaka, krajem maja 1942. godine, po odluci Oblasnog komiteta ostavlja Sandžak. Početkom juna te godine učestvuje u formiranju 3. proleterske (sandžačke) brigade. Uskoro postaje i zamenik političkog komesara ove jedinice. Zajedno s njom prošao je put do Mikonjić-Grada u Bosni, učestvovao je u svim borbama, organizovao je partijski, političko-vaspitni i propagandni rad u brigadi. Bio je jedan od najomiljenijih rukovodilaca u brigadi, voljen od svih boraca i starešina i veoma cenjen. Uvek vedar, nikad grub i bezobziran, staložen i razborit, ali i oštar kada su u pitanju bili prekršaji partijske politike i morala, ulivao je poverenje svima.

Njegov borbeni put prekinut je u noći između 1. i 2. oktobra 1942. godine. Zajedno s komandantom brigade Volodom Kneževićem i komandantom 4. bataljona Tomašom Žičićem, u selu Petku, Rifata su na prevaru napali četnici i zverski ubili.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (Na. Jo.)

BURIĆ Mirka SAVO

Rođen je 11. januara 1915. godine u selu Zagredi kod Danilovgrada, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Student prava.

U Danilovgradu završio osnovnu školu, četiri razrede gimnazije i položio malu maturu. Na Cetinju je nastavio više razrede gimnazije i veoma brzo se snašao u novoj sredini, osvaja-
jući simpatije ne samo svojih vršnjaka, nego i starijih drugova.

Na tajnim sastancima cetinjskih gimnazijalaca aktivno učestvuje i dobija sve ozbiljnije i odgovornije zadatke. Decembra 1933. godine bio je jedan od organizatora štrajka gimnazijalaca protiv profesora latinskog jezika, zbog njegovog neljudskog i nepedagoškog odnosa prema đacima. Maturirao je na vreme. Mnogi prekidaju školovanje zbog slabih materijalnih prilika, pa i Savo odgađa odlazak na studije i ide na odsluženje vojnog roka u školu za rezervne pešadijske oficire, u Gorazde. Po odsluženju vojnog roka, željan znanja, uz velika lična naprezanja upisuje se na Pravni fakultet u Beogradu. Na studijama se izdržava radeći fizičke poslove. Odmah po odlasku na Beogradski univerzitet uključio se u pokret, kome je idejno i politički odranije pripadao. Od tada (1937) pa do aprila 1941, kada je pozvan u rezervu, učestvovao je u svim demonstracijama i manifestacijama u Beogradu kojima je rukovođila Partija. Posebno se isitiše decem-

bra 1940. godine, kada je s grupom studenata trebalo ići na Karaburmi i pomoći štrajk tekstilaca. Naišli su na žandarmeriju i došlo je do fizičkog obračunavanja u kome je ranjen, ali su studenti kamicama naterali žandarme na povlačenje, a Sava odveli na lečenje. Član Partije postao je 1938. godine.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je u Boki Kotorskoj. Odmah se vraća i uključuje u pripreme za oružani ustanak. Formirao je partijsku ćeliju, a potom i aktiv SKOJ-a. Radi na prikupljanju prvih gerilskih grupa... Kao član opštinskog komiteta KPJ za Cevo, jedan je od organizatora napada na Čevo 13. jula 1941. godine; tada je uništena i zarobljena neprijateljska posada. Učestvuje i u napadu na Danilovgrad, 17. i 18. jula. U Lovčenskom bataljonu, koji je formiran 18. novembra 1941. godine, zbog odlaska u Sandžak, postavljen je za komandira čete. Prvog decembra učestvuje u napadu na Pijevlja, gde je, jurišajući na čelu

čete, ranjen. Ukazana mu je pomoć u previjalištu, i on se, s rukom o vratu, vratio u grad, među svoje borce.

Od 21. decembra 1941. do 6. juna 1943. godine bio je u 1. (lovčenskom) bataljonu 1. proleterske brigade, najpre kao komandir čete, a zatim komandant bataljona. Nema borbe u kojoj je učestvovala njegova četa da se nije istakao hrabrošću, sposobnošću u komandovanju, odnosom prema borbama i narodu i njegovoj imovini, od marša preko Romanije i Igmana do teških i krvavih bojeva na Ulogu, Sinjajevini, Durmitoru, Konjicu i Livnu.

Septembra 1942. godine imenovan je za komandanta 1. bataljona 1. proleterske brigade. Njegov bataljon, i on kao čovek i komandant, proslavili su se u bezbroj poduhvata, marševa, i bitaka u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku. Danas su dobro poznati uspjesi 1. proleterske brigade u razbijanju snažnih neprijateljskih jedinica u centralnoj Bosni decembra 1942. i januara 1943. godine, kao i teške borbe na Ivansedlu, učesće u partizanskom protivudaru kod Gornjeg Vakufa — jednom od najsnažnijih poduhvata za spas ranjenika — borbe na Neretvi i bitka na Drini u IV olanzivi, Savsko neposredno posle nje. U V ofanzivi, odeno je s bataljonom postigao vidne uspjeh, naročito kod Zlatnog Bora i u dolini Sutjeske. Šestog juna postao je komandant 5. proleterske brigade. Njene borbe na Vučevu i u dolini Sutjeske, herojski juriš 13. juna na padinama Zelengore i središnje razbijenih jedinica posle toga u velikoj meri su delo Save Burića.

Za komandanta 2. dalmatinske proleterske brigade imenovan je u leto 1943. godine. Među Dalmatincima bio je jednako cenjen i poštovan kao i među Crnogorcima. Decembra 1943. imenovan je za komandanta 4. proleterske crnogorske brigade, s kojom se proslavio prilikom njenog prvog prodora u Srbiju u proleće 1944. godine. Jula 1944. godine imenovan je za komandanta 3. udarne divizije, koja je učestvovala u oslobodenju Crne Gore, Bosne, Hrvatske i Slovenije. Divizija se posebno istakla u sarajevskoj i karlovačkoj operaciji i u razbijanju i zarobljavanju okupatorskih i kvislinških snaga u rejonu Zidanog Mosta.

Kada su uvedeni činovi u NOVJ, 1. maja 1943. godine proizveden je u čin potpukovnika. Oktobra 1944. godine dobija čin pukovnika, a 22. decembra iste godine čin general-majora.

Treća divizija je 1945. i početkom 1946. godine u Mostavini i Slavoniji uništavala neprijateljske ostatke i učestvovala u obnovi i izgradnji.

U čin general-potpukovnika unapređen je 1947. godine. Posle završetka Više vojnne akademije, postavljen je za komandanta motome-

hanizovanih i oklopnih jedinica Jugoslovenske armije, a potom za zamenika načelnika Uprave pešadije JNA. Umro je 16. jula 1963. godine. Za svoj predani rad u izgradnji JNA i samoupravnog socijalističkog društva, dobio je mnoga priznanja, pohvale, nagrade, počasti i odlikovanja.

Bio je poznat kao veliki humanist i veoma skroman čovek. O tome su još u doba rata širene legende i stvarani zapisi savremenika. I za veliki deo naše Armije i za narod koji ga je znao Burić je bio i legendarna ličnost i legendarni komandant. Posle rata bio je jedan od najpoznatijih i najomiljenijih komandanata naše Armije.

Narodnim herojem proglašen je 27. marta 1952. godine. (Šp. L.)

BURIĆ Jovana STANKO

Rođen je 1920. u Zagredi kod Danilovgrada, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Između dva rata s porodicom se kao kolonist odselio u Metohiju i nastanio u Vitomirci kod Peći. U Peći je završio gimnaziju i uoči rata se upisao na Mašinski fakultet Beogradskog univerziteta. Bio je odličan dak i student, i vrlo uticajan i poštovan u svojoj sredini. Rano se opredijelio za revolucionarni radnički pokret, u kome se istakao još kao srednjokolac u pečkoj gimnaziji. Kao maturant rukovodio je sivojokom organizacijom u Peći i Vitomirci. U članstvo KPJ primljen je 1940. godine. Te godine bio je jedan od istaknutih učesnika u prvomajskim demonstracijama u Peći, zbog čega je bio uhapšen i kraće vreme zatvoren u Glavnjači i na Adi Ciganilji, a zatim prebačen u sudski zatvor u Požarevcu. U požarevačkom zatvoru bio je organizator zatorskog života među političkim uhapšenikima: držao je predavanja, obavljao konsultacije, organizovao štrajk glada i sl. Poslije nekoliko meseci, zajedno s još nekoliko drugova iz Peći koji su s njim bili u zatvoru, sproveden je u Sud za zaštitu države u Beogradu, gdje su svi zbog nedostatka dokaza, pušteni na slobodu. Poslije toga pošli su na Mašinski fakultet, gdje je Stanko održao komunistički govor. Stanko je održavao tujan kontakt s revolucionarnim pokretom u Peći i okolini sve do rata, nezavisno od studentskih obaveza i angažovanja u Beogradu, te je bio izabran i za člana Oblasnog komiteta SKOJ-a za Kosovo i Metohiju. Međutim, aprilski rat 1941. i meteži na Kosovu i Metohiji u to vrijeme odvojili su ga, zajedno sa starijim bratom Radosavom, od Vitomirca, tako da ga je okupacija zemlje zatekla u Crnoj Gori.

Poslije dolaska u Crnu Goru uključio se u

pripreme koje je KPJ vršila za ustanak, stavljajući se na raspolaganje partijskoj organizaciji danilovgradskog sreza. Učesnik je ustanka od 13. jula 1941, istakvši se u borbama za oslobodenje Danilovgrada, a učestvovala je i u borbi na Veljem brdu. Krajem oktobra 1941. godine upućen je na partijski rad u Hercegovinu, gdje je, u stolačkom srezu, ostao više od pola godine. Krajem maja 1942. vraćen je na okupiranu teritoriju danilovgradskog sreza na rad u neprijateljskoj pozadini, da bi već u idućem mjesecu bio izabran za člana OK KPJ Podgorica. Kao član ovog rukovodstva, radio je uglavnom na terenu danilovgradskog sreza, pretežno na teritoriji Martinčića, Jelenka i Petrušinoća.

U drugoj polovini oktobra 1942. iz Bosne je u Crnu Goru stigao Blažo Jovanović, s grupom boraca, sa zablakom da nastavi put u Albaniju, zbog pružanja pomoći Komunističkoj partiji te zemlje i njoj narodnoslobodilačkoj borbi. Dolazak Blaža Jovanovića bio je od značaja i za pripadnike NOP u Crnoj Gori, jer su se upoznali sa stanjem NOP i uspjesima brigada NOVJ u zapadnim krajevima zemlje. To će biti od značaja i za razvoj prilika na Kosovu i Metohiji, jer su tamo, u svojstvu partijskih instruktora, u novembru 1942. upućeni Stanko Burić i Vojslav Lakčević (jedan od boraca koji su iz Bosne došli u Blazom Jovanovićem), koji je prije rata takođe živio u Metohiji i bio član MK KPJ Bakovica. Burić se sa svojim drugom, preko partijskih organizacija u beranskom i andrijevičkom srezu, prebacio u Metohiju. U istočnom dijelu andrijevičkog sreza zadržali su se nekoliko dana, dok im je partijska organizacija pripremila legitimaciju, albansku nošnju i dr. Tamo su, u jednoj kući u Velici, održali i političku konferenciju sa seljacima. Prema predviđenom planu, u Peći ih je u određeno vrijeme primila partijska organizacija.

Poslije dolaska na Kosovo i u Metohiju, Stanko je ispoljio veliki entuzijazam u radu na poboljšanju tamošnjih prilika. Zajedno sa svojim drugom Lakševićem, decembra 1942. prisustvovao je proširenom sastanku Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Tom prilikom prenijeli su direktive CK KPJ i Vrhovnog štaba i ukazali na to da uspjeh oružane borbe protiv okupatora na Kosovu i u Metohiji u prvom redu zavisi od pokretanja albanskih masa u tu borbu. Stanko je izabran za sekretara Oblasnog komiteta SKOJ-a i člana Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju, ali je na tim dužnostima ostao svega nekoliko mjeseci. Prilikom odlaska na jedan partijski sastanak u Vrelima kod Prištine, našao je na zasjednu grupu fašista. Imao je puškomitraljez i prihvatio borbu, ali sam, s drugom koji mu je bio u pratnji, nije mogao odoljeti fašistima koji su ga opkolili. Dugo se i neustrašivo borio u noći, a kada je njegov puškomitraljez začucao, neprijatelj nije smio da mu pride. To je uradio tek kad je svanulo. Pored mrtvog Stanka ležalo je i nekoliko neprijateljskih vojnika.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (D. Vu.)

brigade, koja je radila na prikupljanju usjeva u saničkoj dolini. Mjesec dana je omladina Drvara i okoline, pod zaštitom krajiških brigada, tako reći blizu neprijatelja, noću kupila dragocjeno žito. U takvim uslovima, kada nije bilo granice između prvih linija fronta i pozadine, Marija je i neustrašivi borac i neumorni pozadinski radnik. U predahu borbe ili rade naučila je da čita i piše.

Uskoro je izabrana za predsjednika seoskog odbora USAOJ-a i u Opštinsko i Sresko rukovodstvo AFŽ-a.

Iako radi s najvećim oduševljenjem, Marija stalno priželjkuje, pa i predlaže da ode u borbenu jedinicu. Prilikom formiranja 10. krajiške brigade, u IV neprijateljskoj omladinskoj, februara 1943. ona je s puškom i bolničkom torbicom u stroju 2. čete 1. bataljona. Tada učestvuje u borbama oko Knina i Bosanskog Grahova, a zatim u Strmici, na Plavnu, u Vrljici, na Tičevu i Livnu. U tim borbama pokazala je izuzetnu upornost i smjelost. Iz akcije na Strmicu, kod Knina, donijela je tri puške od četnika koje je sama ubila. U borbi kod Livna upala je u bunker, ubila trojicu ustaša i izvukla puškomitraljez. Ubrzo je, prilikom okršaja u selu Golubiću (kod Knina), bila prvi put lako ranjena. U tim borbama pročuła se svojom velikom hrabrošću i odlučnošću da, bez obzira na opasnost, izvuče ranjenog druga, i da se brine o njemu sestričskom ljubavju i toplinom. Raspoloženjem i pjesmom u svakoj prilici unosila je vedrinu i podizala borbeni moral svoje čete. Pa i onda kada je bila skrhana bolešću — tifusom (sredinom 1943. godine), nije je napuštao optimizam. Još se nije ni povratila od bolesti, a već je bila među borbama.

Septembra 1943. godine Drvarsko-petrovački NOP odred, i dva bataljona 10. krajiške brigade, napali su izuzetno jako neprijateljsko uporište u Prkosima, koje je brani-

lo nekoliko stotina njemačkih vojnika odlično opremljenih i snabdjevenih. Nezalježena, Marija se, kao politički delegat voda i bombaš, našla na čelu jurišnika. Poslije drugog napada iza ponoci, obavijestila je komandanta bataljona da je s drugovima zarobila dvije haubice, a razoružala 4 njemačka podoficira iz haubičnog voda. Kada je pao prvi niz bunkera, bombaši su ponovo krenuli, a s njima i Marija. Njene bombe pronašle su puškarнице tri neprijateljska betonska bunkera, ali je tu, pred bunkerima, bila veoma teško ranjena. Drugovi su je ponijeli put Vidova Sela. Do partizanske bolnice bilo je četiri dana hoda. Marija je na nosilima pjevala. Na nosilima je izdahnuła, prije nego što su je donijeli do bolnice. Sahranjena je 23. septembra 1943. godine, na brežuljuku Spasovine, u podnožju rodnog sela O Mariji Bursać je ostala da živi istinita legenda. Legenda o djevojci, borci — bolničarki i heroju.

Na prijedlog Štaba 5. korpusa, Vrhovni štab je, 15. oktobra 1943, donio odluku da se Mariji Bursać dodijeli Orden narodnog heroja.

BUŠATLIJA MAHMUT BUŠ

Rođen je 17. februara 1915. u Bugojnu, Bosna i Hercegovina.

Bušatlijiina borbenost i najaktivnije učeeće u revolucionarnom pokretu manifestovali su se na razne načine još u gimnaziji, koju je učio u Bihacu, Trebinju, Mostaru i Banjaluci. Ali, ono je bilo još snažnije i došlo je više do izražaja kada je postao student Pravnog fakulteta Beogradskog univerziteta, od 1933. godine. Za taj period revolucionarnog rada Mahmuta Bušatlije jedan od njegovih tadašnjih saboraca je zapisao: „Ako bi se po radu, po zalaganju, po odanosti, po tome da se svaki dan u godini, i to ceo dan posveti radničkoj klasi i Komunističkoj partiji, ako bi se za takav rad i odanost davala posebna priznanja, onda bi Bušu pripalo isto odlikovanje koje mu je pripalo i u NOB-i.“

Bio je učesnik u svim političkim akcijama koje je organizovala Partija 1935. i 1936. godine, zatim u antifašističkim demonstracijama tokom 1937: protiv dolaska fašističkih talijanskih i njemačkih predstavnika u Jugoslaviju (grofa Čana i fon Nojrat), u pozdravljanju predstavnika demokratskih država Čehoslovačke i Francuske.

(Beneša i Delbosa), u mirovnim akcijama od 1936. ili akcijama za odbranu zemlje od 1938. godine od rita. Često se hvatao u koštac s reakcijom svih boja i vešto obračunavao s njom. S grupom bosanskohercegovačkih studenata izborio se, maja 1936. godine, za

BUŠAĆ NIKOLE MARIJA

Rođena je 2. avgusta 1920. godine u selu Kamenica kod Drvara, Bosna i Hercegovina. Kao najstarije dijete u porodici Nikole Bursaća, ložača kotlova u Drvaru, Marija je provela djetinjstvo u rodnom selu, s trojicom braće i sestrom. Školu nije učila, već je od malih nogu pošla za stadom. Kada je učiteljski pripravnik — komunist Velimir Stojnić, 1939. godine u njenom selu, organizovao domaćinski tečaj, Marija je bila jedna od petnaestak polaznika. Od tada pripada naprednom omladinskom pokretu.

U ustanku je jedna od najvrjednijih omladinki u obavljanju mnogih zadataka i podmirivanju potreba fronta i organizovanju pozadine. Poslije prodora italijanskih trupa u Drvar, 25. septembra 1941, Marija je s omladinom onesposobljavala puteve i pruge i prenosila ranjenike u šume Jadovnika. Oktobra 1941. godine, kada je Kosta Bosnić u njenom selu osnovao skojevsku organizaciju, Marija je bila među prvim članovima. Kao mladi komunist, još je s više elana nastavila rad, pa je, u februaru 1942, primijena u članstvo KPJ.

Kada je, jula 1942, bio ponovo oslobođen Drvar, u Kamenici je organizovana omladinska radna četa, koja je ušla u sastav radnog bataljona. Marija je određena za političkog komesara 3. čete. Ubrzo potom, bataljon je ušao u sastav 1. krajiške omladinske radne

upravu udruženja „Petar Kočić“, koju su dotle držali nacionalisti. Tada je izabran za potpredsjednika, a ostalih godina bio je stalno član uprave i na to udruženje imao značajan uticaj. On je, sa svojim najbližim drugom Sulejmanom Mandžukom, bio „suvereni domaćin suterena (gde su se štampali partijski proglasi) i galerije u tzv. „Fizičkoj sali“. Imali su neku vrstu štanda na kome su prodavali udžbenike i skripta, a zaradu davali studentskoj zadrugi „Samopomoć“. Član KPJ postao je 1937; bio je i član Univerzitetskog rukovodstva Partije 1939. godine. On nije imao školske raspuste, jer i tada je neumorno radio na širenju revolucionarnog pokreta ne samo u mestima Bosne i Hercegovine, nego i među radnicima Beograda. Publiku je osvajao — bilo da je bila intelektualna, seljačka ili radnička. Uvršćavan je, pored Lole Ribara, u najbolje govornike. Jedan je od organizatora skeyovskog kursa pri PK SKOJ-a za BiH, koji je održan avgusta 1940. u Bugojnu.

Istanci smisao za politički rad i upornost u borbi sticao je i u svojoj porodici, koja je bila poznata po davanju otpora austrougarskoj okupaciji Bosne, pa se, u snažnom centru komunističkog pokreta, kakav je bio na Beogradskom univerzitetu, i razvio kao talentovan partijski radnik i revolucionar.

Posle majskog savetovanja KPJ 1941. godine, PK KPJ za BiH formirao je vojno rukovodstvo ustanka na čelu s Bušatlijom. U dva maha, početkom juna i u prvoj polovini jula, neposredno posle sastanka Politbiroa CK KPJ od 4. jula, imao je dogovore s Oblasnim štabom za Bosansku krajinu, na kojima je detaljnije govorio o načinu izvođenja priprema za oružanu borbu. On neumorno putuje po centralnoj i istočnoj Bosni (Doboju, Tesliću, Tešnju, Tuzli i drugde), tako da su i na tom sektoru tokom avgusta vođene stalne borbe s

neprijateljem. Vatroeno i oduševljeno govori o NOB-i i proširuje partizanske snage. Početkom septembra 1941. on piše komesaru Oznrenskog partizanskog odreda: „Izvlačiti sve iz zauzetih gradova... Namirnice na raspisati... Čuvati svaki metak... Ne dajte neprijatelju mira... Nijemce i ustaše po njisci, bez pardona.“ Izvršavajući borbene zadatke Partije, znao je da upadne i u neprijateljska uporišta ili gradove, i da uvek vešto, prerusavanjem u drugi lik, izbegne hapšenja, iako je bio poznat kao komunist.

Ali, 16. oktobra 1941, kada je Mahmut poveo grupu ilegalaca iz Tuzle u partizanski odred na Majevici, na putu kod Gornje Tuzle, upali su u ustašku zamku. On je pokušao da dà otpor. Kada mu je nestalo municije, bacio je bombu na ustaše, ali ona je udarila na granu iznad njega, pala mu pred noge i eksplodirala. Ustaše su ga teško ranjenog odnele u tuzlansku bolnicu i podvrgle svirepom mučenju. Tu je umro.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine. (M. Dam.)

BUTORAC Karla ANKA

Rođena je 27. avgusta 1903. u Donjem Pazarštu, Lika, Hrvatska, u siromašnoj porodici. Provela je teško detinjstvo u mučnom radu, čuvajući stada. Posle prvog svetskog rata, kao nepismena čobanica, pošla je u svet na zaradu. Najpre se zaposlila u Sisku, u magazinu trgovinskog i transportnog d.d. preduzeća za promet starih krpa. Tu je pristupila i klasnom sindikalnom pokretu. Brzo se uključila u revolucionarnu borbu, savladajući i pismenost, tako da je, već maja 1923. godine, izabrana za blagajnika sindikalne podružnice Nezavisnih sindikata u preduzeću.

Od 1925. godine je na radu u Zagrebu; uči krojački zanat, i postaje švalja u Domaćoj tvornici rublja. Ove, Anka postaje zapaženi sindikalni i partijski radnik. Od 1926. godine je član KPJ. Te godine radi i u Mesnom komitetu Crvene pomoći, koja je imala razgranatu mrežu organizacija u celom gradu; ona obavlja dužnost blagajnika u tom Komitetu. Od profeta 1927. je član uprave Saveza radništva odjevne industrije i obrta Zagreba, da bi ubrzo bila izabrana i u upravu Saveza ovoga sindikata za celu zemlju. U to vreme član je izvršnog odbora Mesnog sindikalnog veća Zagreba. Na Plenumu Mesnog sindikalnog veća (17. X 1927), na kome su posle referata Josipa Broza, razmatrani problemi zajedničke borbe, i razvijana bratstva na delu između zagrebačkog i beogradskog proletarijata“, imala je referat o

organizovanju radnika; izabrana je za člana Komisije za rad među ženama (zajedno s Ivanom Krndeljom i Josipom Brozom Titom).

Tokom rada u Zagrebu upoznala se i postala veran drug i saborac Blagoja Parovića, istaknutog revolucionara, kasnijeg člana Politbiroa CK KPJ.

Zbog revolucionarnog rada, bila je stalno proganjana i više puta hapšena. Posle zavodnje šestojanuarske diktature, u masovnom hapšenju komunista u Zagrebu, aprila 1929. godine, uhapšena je i Anka Butorac. Podvrgnuta je mučenju u doba kada je policija, bez sudske procesa, ubijala uhapšene komuniste i umorila takve heroje i istaknute funkcionere Partije kao: Đura Đakovića, Paju Marganovića, Nikolu Hećimovića, i druge. Uprkos sistematskom mučenju, Anka policiji ništa nije priznala.

U policijskom i sudskom zatvoru, uz osudu na godinu roblje, provela je 15 meseci, da bi, zatim, bila internirana u rodni kraj; odatle je uspeła da pobege, najpre u ilegalnost, pa u inostranstvo.

Krajem 1930. godine, Partija ju je poslala u SSSR, gde se u to vreme nalazio i njen suprug B. Parović. Početkom 1932. rodila je kćerku Maju.

Iako narušenog zdravlja, sa teškim posledicama od policijske torture, Anka je u SSSR-u nastavila školovanje.

Posle završenog četvorogodišnjeg školovanja na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada, krajem 1935. ponovo je poslata na ilegalni partijski rad u domovinu. Najpre je radila u Sisku, a zatim u Čakovcu i Varaždinu. Kao sindikalni funkcioner, u Čakovcu uproleće 1936. organizuje sindikalnu školu. Kada su se, u to vreme, zaoštrili odnosi između radnika i uprave tekstilnog preduzeća „Tvar“ u Varaždinu, Partija je Anku poslata da pomogne partijskoj i sindikalnoj organizaciji.

Bila je glavni organizator velikog štrajka u preduzeću „Tivar“, u kome je učestvovalo celokupno radništvo (oko 2300). Taj šestosedmični štrajk (u toku leta 1936), u kome je Partija uspeła da obezbedi podršku seljaka iz okoline Varaždina, bio je podstrek tekstilnim radnicima u akcijama koje su uskoro vodili gotovo u celoj zemlji. Pod neposrednim uticajem Anke Butorac-Parović, istakli su zahteve i radnici Tvornice svile u Čakovcu, koji su, takode, tih dana izveli uspešan štrajk.

Sredinom aprila 1937. godine, uhapšena je u Nevesinju, u rodnom mestu Blagoja Parovića (gde se privremeno nalazila), i sprovedena u žandarmerijsku komandu, a zatim u Okružno tužilaštvo u Petrinji. Pošto je provela tri meseca u zatvoru, početkom juna oslobođena je, s obzirom da je odbila sva policijska teretanja.

Početkom avgusta 1937, na Osnivačkom kongresu KP Hrvatske, na Titov predlog, izabrana je u CK KPH. Od tada se njena revolucionarna aktivnost odvijala mahom u Zagrebu. Pored rada u sindikatima, radila je na otpremanju dobrovoljaca u republikansku Španiju. Početkom aprila 1938, kada je i sama krenula u Španiju, bila je uhapšena na granici, kod Rakeka. Tada je, „zbog pokušaja ilegalnog prelaska granice“, ponovo bila nekoliko meseci u zatvoru.

Posle pokretanja lista „Ženski svijet“ početkom 1939, koji je Partija izdavala zbog unapređenja rada i prosvetavanja žena, Anka saraduje u njemu, da bi prilikom obnavljanja ovog lista, pošto je bio izvesno vreme zabranjen, postala i član Redakcije (početkom 1940). Zajedno s Jovicom Markovićem i Stipom Ugarkovićem, bila je u štabu za organizaciju prvomajskih demonstracija u Zagrebu 1940. godine, koje su veoma uspešno sprovedene: učestvovalo je više od devedeset procenata zaposlenih; toga dana gotovo sva privredna aktivnost u gradu bila je stala. Kada su je tada, s grupom demonstranata, policijske snage opkolile i zatvorile u dvorište jedne zgrade, radnici su jurišem razbili policijski obruč, oslobodili i Anku i ostale opkoljene.

Ponovo je uhapšena kada je policija upala na sednicu CK KPH, 10. avgusta 1940. godine, neposredno uoči održavanja Prve konferencije KP Hrvatske. Tada je, s nekoliko članova CK odvedena u koncentracioni logor u Lepoglavi; tu je dočekala i okupaciju zemlje. Mačekova policija je sve zatvorenike predala ustašama, koje su ih zatim prebacivale iz logora u logor, podvrgavajući ih mučenjima i ubistvima. Najpre su prebačeni u gospički logor, koji su ustaše osnovale za hrvatske komuniste, Srbe i Jevreje, zatim u Jastrebarsko, avgusta 1941, a dva meseca kasnije u koncentracioni logor „Danica“ u Koprivnici. Posle neuspelog orga-

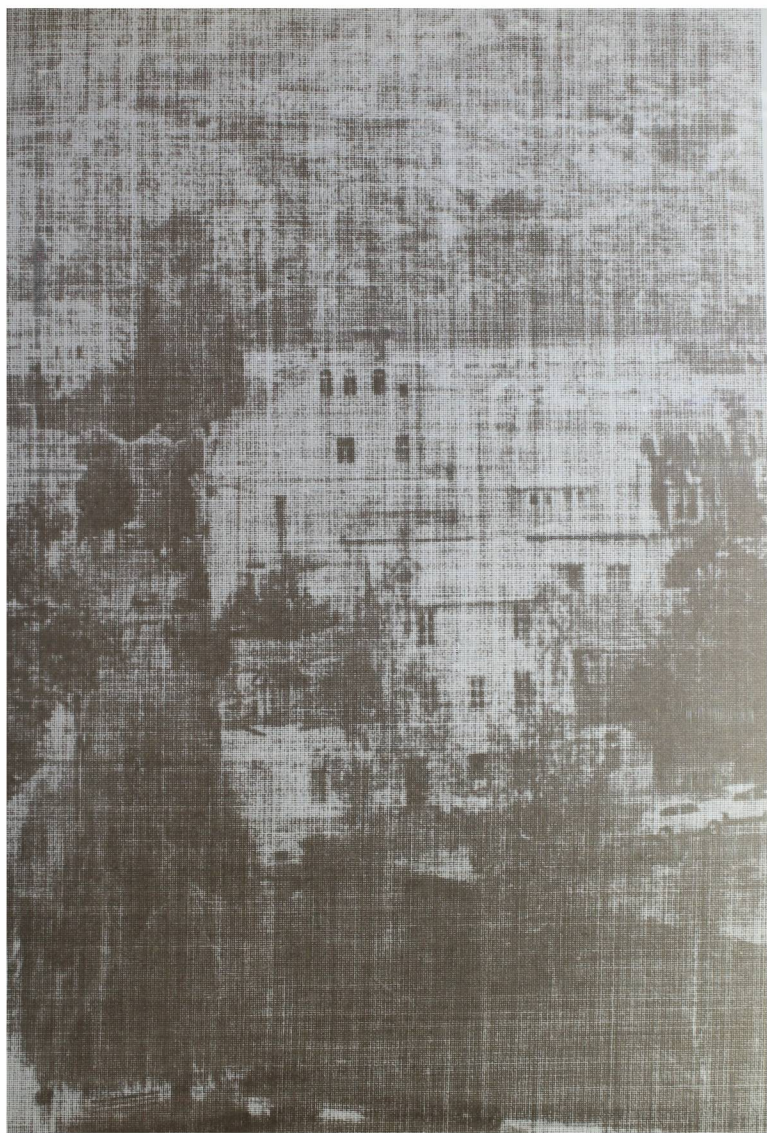
*nizovanja njihovog bekstva iz logora u Gospiću i Jastrebarskom, uspeali su da ih oslobode komunisti iz Koprivnice, 26. decembra 1941. godine.

Posle oslobađanja i bekstva iz zatvora, Anka se prebacila najpre u Zagreb, gde je boravila oko 20 dana, a posle uspostavljene veze s partizanima, pošla je u Banijski odred. Na putu za oslobođenu teritoriju, grupa ilegalaca sišla je na železničkoj stanici Blinjski Kut, odakle su ih vodili po grupama odveli u Staro Selo, a zatim u Veliko Krčevo. Pošto nisu mogli odmah da nastave put u partizanski odred, tu su se zadržali do sledeće noći. Sutradan u zoru ustaše su opkolile kuće u kojima su bili smešteni; u borbi, Anka je teško ranjena i zarobljena. Odatle je prebačena u ustaški logor u Kostajnicu. Od nje nisu ništa saznali, čak ni ime. Tri dana posle zarobljavanja umrla je u kostajničkoj bolnici, 22. januara 1942. godine.

Narodnim herojem proglašena je 14. decembra 1949. godine. (P. D.)

Cetinje postoji još od 1482. godine. Razvija se veoma brzo i postaje politički, kulturni i administrativni centar Crne Gore. U skoro petovekovnoj neprestanoj borbi ponosno i gordo čuva nezavisnost. Slobodarsko Cetinje podržava i potpomaze sve oslobodilačke pokrete, ratove, progresivne i revolucionarne akcije na Balkanu i u Evropi. Ovaj grad pozdravlja i prv protersku državu u svetu — Parisku komunu; budno prati razvoj događaja oko Komune do kraja 1871. godine; organizuje demonstracije protiv aneksije Bosne i Hercegovine, 1908. godine; u znak protesta, demonstranti demiriraju austrijsko poslanstvo i austrijsku zastavu javno spaljuju na glavnom gradskom trgu.

Početkom XX veka, u praskozorje Oktobarske revolucije, formiraju se prva cetinjska radnička društva, koja su postala centar za okupljanje radničke i druge napredne omladine, i koja u periodu 1905—1907. godine organizuju štrajkove štamparskih radnika. I već 1919. godine, posle stvaranja Socijalističke radničke partije (komunističke) Jugoslavije, formira se cetinjska partijska organizacija, koja je brojala 226 članova. Njeni delegati, Jovan Tomašević, Marko Mašanović i Mihailo Vojinović prisustvuju osnivačkom kongresu SRPJ (k). Tada se formira i prva komunistička komuna na selu — u Gornjem Ceklinu, u neposrednoj blizini Cetinja.

Ni Obznana, ni Zakon o zaštiti države, ni šestojanuarska diktatura nisu prekinuli ni onemogućili rad Partije. Stvaraju se ilegalne partijske organizacije, osniva se Nezavisna radnička partija, kao legalni vid delovanja KPJ, organizuju se opštinski izbori, masovni su radnički štrajkovi i demonstracije, pojačava se aktivnost cetinjskih studenata na Beogradskom i Zagrebačkom univerzitetu, stvaraju se partijske organizacije i skojevske grupe u cetinjskim srednjim školama (Gimnaziji, Učiteljskoj školi i Bogosloviji).

Centralni komitet KPJ zapaua značaj cetinjske partijske organizacije. U svojoj brošuri „Novim putevima“ ističe cetinjske demonstracije rečima: „Neka za to posluži primer Cetinja.“

Bivši režim je pretrpeo politički neuspeli, i to u središtu banovine, u centru administrativne vlasti. Svoju nemoć razrešava masovnim hapšenjima, zlostavljanjem zatvorenika i demonstrantima, i ubijanjem. Mirko Szentčić i Žarko Marinović ginu za autonomiju Beogradskog univerziteta.

Držanje cetinjskih zatvorenika izaziva divljenje naroda. Štrajkuju glađu i prokose islednicima, specijalno angažovanim beogradskim „ekspertima“. Svi ovi događaji izazvali su

nezapamćeno nezadovoljstvo cetinjske javnosti. Celo Cetinje javno i tajno preti policiji. Te okolnosti omogućile su Partiji da zakaže masovni protestni zbor 26. juna 1936. godine, na kojem je učestvovalo 2.600 ljudi. Epilog je bio: 6 poginulih, 14 teško i 27 lako ranjenih demonstranata. Prisiljena regularna vojska i razularena žandarmerija i policija nisu bili zadovoljni „bilansom“, već su nasrnuli na goluroki nared pendrecima i kundacima, i masovno hapšili demonstrante. Posle sahrane poginulih i smeštaja ranjenika u cetinjsku bolnicu, ispred bolnice se iskupilo oko 200 Cetinjana koji su protestovali protiv ovog nečuvenog zločina.

Dolaskom Tita za generalnog sekretara KPJ, 1937. godine, Partija je ojačala razbijanjem frakcionaške grupe; omasovljen je radnički pokret formiranjem „Seljačkog bratstva“, „Seljačke samopomoći“ i „Studentske zadruge“; partijska i skojevska organizacija postala je brojno jača prijemom novih članova, naročito iz redova srednjoškolske omladine. Samo iz redova cetinjske Bogoslovije, od 120 bogoslova 40 su bili članovi SKOJ-a, od kojih su 32 nosioci Partizanske spomenice 1941., a dva su narodni heroji Jugoslavije.

Iste godine je s područja Cetinja i okoline upućeno oko 30 dobrovoljaca u Španiju.

Već početkom 1941. godine, Partija se stavlja na čelo svih demokratskih i progresivnih snaga, i njena politička aktivnost postaje legalna.

Demonstracije protiv pristupanja Trojnom paktu počinju 24. i traju neprekidno do 27. marta.

Kad je napadnuta Jugoslavija, u Cetinju je formiran dobrovoljački bataljon, koji nije upućen na front zbog izdaje vojnih vlasti. Okupatorske snage zatekle su prazna vojna skladišta i magacine u Cetinju, jer su članovi Partije i SKOJ-a iz njih izneli naoružanje i municiju, a narodu podelili hranu, iako su Italijani izdali strogu naredbu vojnim vlastima da moraju predati celokupni inventar vojne imovine jugoslovenske vojske.

Partijska organizacija, koja je imala 175 članova Partije i više od 400 članova SKOJ-a, spremno je dočekala ustanak. Do početka ustanka formirano je u srezu cetinjskom 50 udarnih grupa, od kojih u gradu 15, a ni: seoskom području 35, jačine oko 1.300 boraca, dobro uvežbanih u rukovanju oružjem i pripremljenih za borbu.

U trinaestojulskom ustanku je, od 18.000 stanovnika sreza cetinjskog, učestvovalo 2.000 boraca, da bi taj broj do kraja rata narastao na oko 5.000 boraca. Poginulo je 1.140 boraca, a 2.000 građana je prošlo kroz 50 evropskih koncentracionih logora.

Prvih dana ustanka oslobođen je ceo sreza,

izuzev Cetinja i Njeguša. U ruke ustanika pale su velike količine naoružanja i ratne opreme. Neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke u ljudstvu. Kakva je panika vladala među fašističkom vojskom i njihovim starešinama, najbolje ilustruju podaci: Cetinje je bilo opasano bodljikavom žicom, visokom 6 metara, opremlenom alarmnim uređajima; grad nađičkan betonskim utvrđenjima, bunkerima i blokovima na prilazima pošeđenim za kružnu odbranu; Pircio Birol, komandant italijanskih snaga za Crnu Goru, moli Musolinija da ga s njegovim snagama uputi na istočni front, jer mu je dojadila borba protiv crnogorskih „ribela“ (bandita).

Odmah posle ustanka, u gradu je formiran ilegalni bataljon, da u trenutku napada dejstvuje iznutra.

Trinaestog jula, gerilske snage su oslobodile Čevo. Ovom napadu prethodila je diverzantska akcija na komunikaciji Cetinje—Čevo: prekinute su telegrafska-telefonske linije i postavljene prepreke zbog sprečavanja neprijateljske intervencije motorizovanim snagama iz Cetinja. Istovremeno su snage, određene za napad na Čevo, iznenada upale u naselje, razoružale italijansku posadu, održale miting i istog dana oformile ustaničku Komandu mesta.

Petnaestog jula 1941. godine, partizanska jedinica od 87 boraca napala je na Koščelama, na komunikaciji Cetinje — Podgorica, fašistički bataljon koji je iz Albanije bio upućen da deblokira Cetinje. U iznenadnom i smelom napadu bataljon je razbijen. Na bojištu je ostalo 70 mrtvih fašista, 440 je teško ili lako ranjeno, i više od 800 zarobljeno. Zaplenjeno je 48 mitraljeza, 6 minobaca, 4 topa, oko 1.200 pušaka, 20 motocikla, 28 kamiona i znatna količina municije i drugog ratnog materijala.

Ove i mnoge druge akcije na teritoriji sreza — na Brajčima, Rijeci Crnojevića, Dobroskoj ploči, Čekanju, Pavlovoj strani, Lovčenu — imale su ogroman značaj i utical na rasplamsavanje ustanka u Crnoj Gori, pa i šire, jer je ubijeno i zarobljeno više od 3.000 neprijateljskih vojnika i i zaplenjena velika količina municije, oružja i drugog ratnog materijala.

Odmah posle ustanka, počele su masovne represalije kaznenih ekspedicija okupatorske vojske: streljanja, paljevine, internacije i zlostavljanje naroda u selima i gradu. Nemilosrdno su pali naselja, ubijali decu i starce. Tako su upali u selo Majstore, kod Cetinja, spalili ih i streljali 11 njegovih stanovnika. Stičnu sudbini dožvela su mnoga sela i njihovi stanovnici na teritoriji Katunske i Riječke nahije. Više desetina ustanika je masakrirano i streljano, a na stotine internirano u logore u Albaniji.

Posebne mere preduzimali su protiv stanovnika Cetinja, jer su diverzantske grupe na teror i odmazde uzvraćale novim diverzijama. Svo muško stanovništvo od 16 do 60 godina je uhapšeno. Zloglasni zatvor u Bogdanovom kraju nije mogao da primi nove zatvorenike, pa su podrum, konjušnice i ostale slobodne prostore pretvarali u kazamate i na otvorenom polju stvarali nove logore, ne birajući sredstva da prinude zatvorenike da otkriju ilegalce i pozadinske radnike.

Hroničar je o herojskom držanju, preziru i prkosu okupatoru (o čemu najbolje govore dela pojedinaca, grupe boraca i naroda) zabeležio:

Luka Perović, Božo i Luka Jovanović, su prilikom izvođenja na streljanje, pevali: „Duni vjetro malo sa Neretve, pa rastjeraj tamu po Balkanu“, prkosili su neprijatelju i smrti. Vojo Ražnatović je, neposredno pred izvođenje na streljanje, napisao pismo: „Što ću da umrem za svoj narod, čini mi čast i s pjesmom na ustima poći ću u zemlju, uvjeren da će me narod osvetiti kao svog časnog i poštenog sina, koji nije žalio od sebe dati sve, svoju mladost, svoju krv i svoj život za njegovo dobro, bolji i srećniji budućnost.“ Sesnaestogodišnji dečak, partizan Mitar Jovičević je izveden na streljanje, na pragu svoje kuće, a otac Joko ga savetuje: „Sine, gini muški na kućnom pragu, otpući grudi i pokazi dušmaninu kako su tvoji preci skupo plaćali slobodu kroz vjekove.“ Sveto Martinović je na streljanju prkosio okupatoru pevajući Internacionalu, a Bajo, njegov rođak, pljunuo je u lice italijanskom oficiru i, vezan, udario ga nogom. S ovakvim porukama, pesmom, prkosom i prezirum umrli su: Boško Strugar, Gojko Kruška, Stevo Mašanović, Ilija Lubarda, Marija Martinović i mnogi drugi cetinjski rođoljubi na vešalima, streljištima, u zatvorima i logorima.

Okupator preko četničko-nacionalističkih izdajnika poziva narod u borbu protiv partizana. Stanovnici sela Bajica se tome energično suprotstavljaju i donose pismeni dokument okupatoru: „..... svojim ličnim potpisom dajemo obavezu da, po cijenu života naših, naših porodica i našeg imetka, nećemo uzimati oružje i boriti se protiv ustanka.....“ Tekst rezolucije je potpisalo 195 vojnih obveznika; petočlana delegacija sela Bajica predala je rezoluciju guverneru za Crnu Goru, Pirciju Biroliju. Posle toga su počele sankcije, i 86 ljudi je internirano u koncentracione logore i zatvore Albanije i Italije.

Za sve vreme rata, Lovčenski odred je predstavljao čvrstu i brojnu vojničku organizaciju; neprekidno je vodio borbe i regrutovao borački i starešinski sastav za udarne i proleterske bataljone. Sredinom marta 1942. godine, Odred je imao 3.500 boraca. Iz njegovog

sastava upućen je jedan bataljon na Pijevaju, koji je pokazao primernu hrabrost, ali je pretrpeo teške gubitke (od 344 boraca poginulo je 83 i 70 ranjeno). Posle pijevaljske bitke, iz Lovčenskog bataljona je u sastav 1. proleterske ušio 95 boraca. U 4. proletersku brigadu upućene su snage jačine oko dva bataljona, a krajem 1943. i početkom 1944. godine brigada je popunjena s 450 boraca, a u druge jedinice upućeno je više od 1.000 boraca.

Posle povlačenja proleterskih jedinica za Bosnu, rad pozadinskih radnika na terenu i ilegalaca u okupiranom Cetinju odvijao se u veoma teškim uslovima. Trećina pozadinskih radnika je poginula. Uprkos tome, rad Partije i NOP-a nikada nije prekinut. I u tim uslovima, Partija je besprekorno funkcionisala. Omladinci, čak i pioniri, bili su vrlo aktivni i kao obaveštajci. Pojedincima je uspjelo da se ubace u vrhove italijanske, a kasnije i nemačke, obaveštajne službe, redovno su slali dragocene podatke. Cetinjski aktivisti su umnožavali vesti, štampali letke i ostali propagandni materijal, hranili zatvorenike i izbjavili ranjenike iz cetinjske bolnice. Ceo grad je predstavljao jedinstvenu organizaciju NOP-a, spremnu na beskompromisnu borbu i nesebično žrtvovanje za slobodu.

Konačno, 13. novembra 1944. godine, Cetinje je oslobođeno. U žestokim borbama, koje su trajale 16 dana, neprijatelj je poražen, a naše snage su s građanima grada-heroja slavile pobjedu. Tada je Tito izrazio zahvalnost i priznanje jedinicama Primorske grupe, a naročito borbama, komandirima, komandantima i političkim komesarima 10. crnogorske brigade koji su oslobodili Cetinje.

Iz sreza cetinjskog, narodnim herojima Jugoslavije proglašeno je 49 boraca i rukovodilaca.

Gradom-herojem proglašeno je 7. maja 1975. godine. (M. Mar.)

CAR Dragutina NIKOLA CRNI

Rođen je 1. siječnja 1910. godine u Crikvenici, Hrvatska, u radničkoj porodici. Osnovnu školu učio je od školske godine 1917/18. do 1921/22. Završio je postolarski zanat i Zanatsku školu; ali, nema posla, te se bavi ribarenjem. Već kao osamnaestogodišnji mladić, sudjeluje u omladinskom i radničkom pokretu, kao i u naprednom sindikalnom pokretu, a takođe i u akcijama KP Jugoslavije.

Među prvima iz svog kraja, kao i iz Jugoslavije, priprema se za odlazak u Španjolsku kada u njoj počinje građanski rat. Zahvaljujući ugovoru s francuskim poslodavcem o radu na šumskim radištim, dobija pasoš i legalno odlazi, 1. studenog 1937. godine, u Francusku, odakle se prebacuje u Španjolsku, gdje se bori u 120. internacionalnoj brigadi „Duro Đaković“. Istakao se hrabrim i stalozanim držanjem u borbama, posebice na frontovima Aragona, Kordobe i Teruela. U Španjolskoj postaje, 1937. godine, i članom KP Jugoslavije. Poslije sloma republikanske Španjolske, povlači se, s ostalima veljače 1939. godine, u Francusku, gdje ostaje u koncentracionom logoru dvije godine. Bio je posebno zatvaran i maltretiran poslije izrazitog otpiranja takvoj odluci francuske vlade prema bivšim španjolskim borcima. Uprkos tome, uporno proučava marksističku i vojnu literaturu. Iz logora je pobjegao 1941. godine, i vraća se u okupiranu domovinu.

Od polovine 1941. godine nalazi se u Drežnici, među prvim borcima Gorskog kotara i Hrvatskog primorja. Po uputi CK KP Hrvatske, odlazi u Hrvatsko primorje, da radi na organizaciji ustanka. Najprije odlazi na Viševicu, gdje su, zbog jedne neuspjele akcije, vladali zategnuti odnosi između spojenih odreda Bribira i Hreljina. Na sastanku, kojim je označen početak njegova sudjelovanja u NOP-u u Hrvatskom primorju, postignut je dogovor o ponavljanju te akcije (uništenje pruge između Belog Sela i Fužina).

Već 1941. godine postavljen je za komandanta partizana crikveničkog i novljanskog

kotara, odnosno cijelog Vinodola. Nedugo zatim, siječnja 1942. godine, postavljen je za komandanta 2. bataljona („Matija Gubec“), a zatim za komandanta 5. bataljona („Vladimir Goratan“). 1. primorsko-goranskog NOP odreda. Najzad, postaje komandantom 2. primorsko-goranskog odreda.

Nikola Car se istakao u nizu borbi. Sudjelovao je u prvoj većoj akciji na području Gorskog kotara i Hrvatskog primorja, kada je, 27. studenog 1941. godine, kod Stalka, na putu Ogulin — Novi, napadnut italijanski kamion i strijeljani italijanski oficiri, dok su vojnici, poslije predavanja o značaju NOP-a, pušteni. Kao komandant 2. bataljona, vrši vrlo uspješne akcije na željezničkoj pruzi Sušak—Zagreb, kao i napade na italijanske kamione. Lično rukovodi, 18. i 19. siječnja 1942. godine, uspjelim akcijama onesposobljavanja pruga i miniranja vlaka s italijanskim vojnicima na prugama Fužine—Lič i Fužine—Zlobine. Posebno se ističe ožujka 1942. godine, kada rukovodi akcijama oslobađanja Mrkoplja (15. ožujka) i Ravne gore (22. ožujka). Te akcije predstavljale su do tada najveći uspjeh NOP-a u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju, pa su imale veliki odjek u narodu. Ističe se i u napadu na jake italijanske snage koje su pokušale uništiti partizanski logor na Snežni-

ku, kada je, s desetinom boraca-stražara u Štabu bataljona, smjelo napao Italijane i privukao na se pažnju glavnine neprijateljskih snaga. Zahvaljujući tome, njegov bataljon je uspio napasti Italijane s druge strane i otjerati ih. Kao komandant 5. bataljona, dobija specijalni zadatak da prodre u Istru. Isti zadatak dobija i kao komandant 2. primorsko-goranskog odreda, koji djeluje, uglavnom, na području Hrvatskog primorja i u dolini Kupe. Taj Odred vrši niz uspješnih akcija pod njegovim vodstvom. Najveća i najznačajnija akcija Odreda bila je napad na Italijane, 11. lipnja 1942. godine, na pruzi Delnice—Kupjak, kada je uništen italijanski transport i zaustavljen promet četiri dana. Odred je sudjelovao, zajedno sa slovenskim partizanima, u napadu na Osilnicu i u drugim borbama. Nikola Car se u svim akcijama Odreda istakao hrabrošću i brigom za borcu.

Poginuo je 5. srpnja 1942. godine, na cesti između sela Kamenjaka i Grobnika, u napadu sto četrdesetorice partizana, koje je on vodio, na italijansku kolonu. Smrtno je ranjen u jurišu.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine. (Ilg. Gr.)

CAR PETAR ZVRK

Rođen je 2. travnja 1920. godine u Novakima, Donja Stubica, Hrvatska, u siromašnoj porodici. Električarski zanat učio je u Zagrebu, gdje radi do 1938. godine. Iste godine je ostao bez zaposlenja. Još kao učenik bio je član URSS i učestvovao u nekoliko štrajkova metalnih radnika u Zagrebu. Od kraja 1938. godine stalno se nastanjuje u Novskoj, gdje su se doselili njegovi roditelji.

Došavši u Novsku, počeo je da radi na stvaranju skojevske organizacije; 1939. izabran je za sekretara KK SKOJ-a za Novsku, a u decembru iste godine primljen je u članstvo KPJ. Neposredno pred drugi svjetski rat, veoma je aktivan kao član KPJ: učestvuje u svim akcijama KPH zbog čega je nekoliko puta

hapšen. Poslije okupacije zemlje hapšen je u dva maha. Prvi put, maja; poslije maltretiranja bio je pušten iz zatvora; drugi put, oktobra, uhapšen je na ilegalnom radu. Tada ga je spasilo to što je, prema otisku zatvorskog ključa — u zgnječenom testu kruha — od komada pljosnatog željeza sam izradio ključ, kojim su zatvorenici otvorili vrata. Poslije toga je, oktobra 1941. godine pobjegao iz ustaškog zatvora i prebacio se na slobodnu teritoriju. Od tada, pa do završetka narodnoslobodilačkog rata, Petar Car je kao borac i vojno-politički rukovodilac; učestvovao je u mnogim borbama. Bio je komesar čete, komesar bataljona, zamjenik političkog komesara 12. slavonske brigade i zamjenik političkog komesara divizije. U borbama se isticao smjelošću i hrabrošću. Jednom, 1943. godine, 12. slavonska brigada, opkoljena je brojno nadmoćnijim nemačkim i ustaškim snagama. Kao član štaba brigade, bio je u bataljonu koji je dobio zadatak da probije neprijateljski obruč preko jednog visa. S brigadom je bilo dosta ranjenika, žena, iznemoglih staraca i dece. Nijemci su držali sve okolne dominantne položaje i zasipali bataljon vatrom. Pero Car je tada dohvatio mitraljez, i s šestinom boraca neopazano zašao neprijatelju za leđa i otvorio vatru iz neposredne blizine. Bataljon je tada u jurišu potpuno pregazio njemačku odbranu. Brigadi je bio otvoren put, ranjenici su spaseni. U toku 1943. godine učestvovao je u svim borbama i akcijama 12. proleterske slavonske brigade: dva puta u napadu i prilikom oslobođenja Voćina, u borbama za oslobođenje Našica, Podravske Slatine, Virovitice i drugih mjesta. Učestvovao je i u akcijama na rušenju železničke pruge Zagreb—Beograd, na području između Banove Jaruge i Vinkovaca, kao i u borbama 12. proleterske brigade u Hrvatskom zagorju, za oslobođenje Lepoglave. Prelaskom 12. proleterske brigade u Bosnu, učestvovao

je u borbama protiv četnika i drugih neprijatelja za oslobođenje Prnjavora i Banja Luke. Godine 1944. Petar Car je u Osiječkoj brigadi, koja u sastavu 12. divizije učestvuje u borbama oko Dakova, Našica, za oslobođenje Podgorača i drugim borbama. Jedan od najodgovornijih zadataka izvršio je aprila 1945. u Slavoniji, kada je bio na dužnosti sekretara Okružnog komiteta KP Nova Gradiška. Sa svega 15 naoružanih stražara trebalo je da između neprijateljskih jedinica sprovede 5000 do 6000 žena, djece i staraca, kao i bolnicu iz Pakraca s ranjenicima i bolesnicima. Neprijatelj se povlačio pred snagama JA sa Sremskog fronta prema zapadu; zaprijetila je opasnost da zbjeg bude otkriven. Nijedan ranjenik, niti bolesnik, žena, dijete, starac, nisu pali u ruke neprijatelju. Poslije oslobođenja zemlje, Petar Car je obavljao mnoge političke i druge dužnosti. Bio je sekretar Gradskog komiteta KPH Zagreb, član CK SKH i CK SKJ, član Glavnog odbora SSRN, a biran je nekoliko puta za saveznog narodnog poslanika. Bio je predsjednik SUBNOR-a Hrvatske. Sada je član Savjeta Republike, član Predsjedništva SUBNOR-a Hrvatske i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1953. godine. (Iv. Ko.)

CEROVIĆ Četka DRAGAN GIGO

Rođen je 1919. godine u porodici intelektualaca (otac mu je bio predsjednik Suda) u Nikšiću, Crna Gora. Kao gimnazist opredijelio se za napredni omladinski pokret (čemu je dosta doprineo njegov rođak Stojan Cerović, publicist i profesor gimnazije u Nikšiću). U gimnaziji je primljen u SKOJ, gdje uspješno izvršava razne zadatke. Kao student prava u Beogradu uključio se u napredni studentski pokret, a zauzdužen je i po aktivnosti u sjevokosovskoj organizaciji, osobito u organizovanju i izvođenju demonstracija napredne omladine u Nikšiću. U Beogradu je stekao veće iskustvo u ilegalnom radu. Poslije kapitulacije zemlje vratio se u Nikšić i odmah se uključio u rad sjevokosovske organizacije. Neposredno je učestvovao u pripremama za ustanak: prikupljao je oružje, hranu i sanitetski materijal. Poslije izbijanja trinaestojulskog ustanka, po zadatku Partije, ostao je da ilegalno obavlja specijalne zadatke u gradu. Određenim kanalima otpremao je sanitetski materijal, hranu i druge materijale. U jesen 1941. godine, saznajući da jedan bivši policajac svakog dana prepoznaje i prokazuje okupatoru aktivne pripadnike pokreta, Okružni komitet KPJ Nikšić donio je odluku da tog špijuna likvidira. Zadatak je povjeren Draganu Ceroviću i Milju Milatoviću,

neustrašivim skojevcima. Oni su 7. novembra ubili zloglasnog Košaka usred dana. Posle odlaze na slobodnu teritoriju i stupaju u četu „Duro Daković“. Dragan je bio omiljen među borcima. Impresionirao je neustrašivošću, drugarstvom i veselom prirodom. Poslije formiranja 5. crnogorske proleterske brigade izvjesno vrijeme bio je puškomitraljezac u njenom 1. bataljonu. Junaštvom se istakao u borbama u Pivi, na Volujaku, Zabrdu i Treskavici. U borbi kod Zabrda, jula 1942. godine, teško je ranjen. Njegovi ratni drugovi se sjećaju kako ih je s nosila hrabrio i ulivao im vjeru u pobjedu. Pjevao je omiljene pjesme i partizanske korčalice. Govorio je da je lijepo umrijeti za slobodu svog naroda. Umro je istog mjeseca od zadobijenih rana.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (G. Kif.)

CEROVIĆ Radivoja KOMNEN

Rođen je 17. oktobra 1916. godine u Tušini, opština Šavnik, Crna Gora. Potiče iz seljačke porodice. Do 1941. student.

Osnovnu školu završio u Boanu, a gimnaziju u Pjelijima. Od 1934. radi na sprovođenju komunističkih ideja u gimnaziji u Pjelijima. Godine 1937. upisao se na Šumarski fakultet u Beogradu, a 1939. na Pravni fakultet u Beogradu. Kao student učestvovao u mnogim demonstracijama koje je organizovala KPJ. Prilikom održavanja aeromitinga u Zemunu 1938. izbile su demonstracije u kojima je učestvovao i Cerović, posle čega je bio uhapšen. U KPJ je primljen avgusta 1939. u Pjelijima, kada je dobio i zadatak da formira prvu partijsku ćeliju, a zatim je postao i njen sekretar. Počevši od januara 1940. godine došio je do provala u partijskoj organizaciji u

Pijevljima. Bio je uhapšen i u zatvoru je proveo tri meseca. Krajem 1940. pozvan je u vojni logor u Smederevsku Palanku; ali, nije se odzivaio pozivu, već je prešao u ilegalnost, u kojoj je ostao sve do 27. marta 1941. godine.

U razdoblju od 1939. do 1941. godine sekretar je MK KPJ u Pijevljima. U toku trinaestojulskog ustanka rukovodi vojnim sektorom pri SK KPJ u Pijevljima. Od početka je ustanka u NOP-u. U ustanku je zamenik političkog komesara 1. partizanske čete sve do kraja 1941. godine. Početkom 1942. ponovo preuzima funkciju sekretara SK KPJ u Pijevljima, i na toj dužnosti ostaje sve do sredine 1943. godine. U toku V ofanzive je komesar 2. bataljona 3. proleterske sandžacke brigade, a od jula 1943. član Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak i sekretar Oblasnog komiteta SKOU-a, za Sandžak. Posle formiranja Glavnog štaba za Sandžak, postao je zamenik političkog komesara, a 1944. godine postavljen je za šefa OZN-e za Sandžak. Instruktor u CK KP Srbije postao je 1945. Bio je, takođe, na raznim dužnostima u organima Vlade NR Srbije.

Juna 1946. došao je iz Srbije u Crnu Goru i postao ministar trgovine i snabdevanja u Vladi NR Crne Gore i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru. Godine 1948. postavljen za ministra poljoprivrede i šumarstva u Vladi NR Crne Gore. Zatim je bio ministar industrije i rudarstva u Vladi NR Crne Gore i potpredsednik Izvršnog veća Skupštine SR Crne Gore. Na Osnivačkom kongresu KP Crne Gore 1948. godine izabran je za člana CK i za člana Politbiroa. Bio je, takođe, poslanik Narodne skupštine Crne Gore i Savezne skupštine sve do 1954. godine, kada podnosi ostavku na dužnost potpredsednika Izvršnog veća Skupštine SR Crne Gore i člana CK KP Crne Gore.

Posle III plenuma CK SKJ, 1954. godine, Cerović je, podržavajući stavove Milovana Đil-

lasa, izneverio liniju SKJ, zbog čega je isključen iz Saveza. Početkom 1971. je penzionisan.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. februara 1953. godine. (B. Ma.)

CETINSKI *Martina* ANDREJ *LEV*

Rođen je 30. novembra 1921. u Banja Loka, Kočevje, Slovenija. Osnovnu školu je završio u rodnom mestu, a zatim je sa svojim roditeljima — poljoprivrednim radnicima — išao u nadnicu. S osamnaest godina je pošao na rad u Zagreb, i odande se vratio kući maja 1941. Tu se ubrzo aktivno uključio u narodnoslobodilački pokret. Da bi izbegao hapšenje, 15. marta 1942. je otišao u Kočevsku četu. Pošto se borio junački, dali su mu partizansko ime Lev (Lav). Uskoro se u Kočevskom bataljonu proćuo kao najbolji mitraljezac. U napadu na neprijateljski položaj kod Banje Loke zauzeo je više bunkera, zaplenio mitraljez i zarobio 7 italijanskih vojnika. Član KP postao je 15. oktobra 1942. godine.

U Cankarevoj brigadi je, decembra 1942, postao komandir čete, zatim komandant bataljona i zamenik komandanta brigade. Pored uspešnog vođenja tih jedinica, prednjačio je i ličnim primerom, naročito u borbama u vreme roške ofanzive, na Trnovcu, pri zauzimanju utvrđenih položaja u Suhorju, Sv. Križu kod Kostanjevice, Pleterju, Stojdragi, u napadu na Metliku, Sentrupret, Žužemberk i Kočevje, u borbama oko Jelenovog žleba, kod Čateža, Prežganja, Dola, Kala i na drugim mestima.

Posle višeg oficirskog kursa, koji je završio s odličnim uspehom, marta 1944, Glavni štab NOV i PO Slovenije poslao ga je na Pohorje za komandanta Zidančeske brigade, koji je potom vodio sedam meseci. U mnogim borbama, u kojima se istakao i hrabrošću, brigada je postigla značajne uspehe. Prilikom napada na nemačko uporište Zreče, aprila 1944, uništila je železničku kompoziciju, železničku stanicu, Opštinu, Poštu i železaru, u maju je uništila neprijateljsko uporište u Mislinju, porazila brojno jače nemačke jedinice u Kotu na Pohorju, i napala i razoruzala nemačku posadu u Dovžama. Juna je razbila neprijateljske jedinice kod Male i Velike Kope, napala železničku kompoziciju kod Fale, razrušila veliki vijadukt i tunel kod Doliča, i razbila nemačke jedinice na mislinskom Pohorju. Vrhunac vojničkih uspeha je postigla u avgustu, oslobođenjem Gornjeg Grada, Šmartnog na Dreti, Bočine, u borbama za odbranu Moravške doline, u septembarskom napadu na Braslovče, i u borbama oko njih, i oktobra,

uništenjem utvrđenog položaja Sava. Štab IV operativne zone je pohvalio brigadu, pošto je u vreme prolećnih nemačkih ofanzivnih akcija bila najaktivnija, a povodom oslobođenja Gornjeg Grada, pored brigade, pohvalio je i komandanta Cetinskog. Taj uspeh je bio toliko značajan da su brigadu pohvalili i Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije i Glavni štab NOV i PO Slovenije.

Oktobra 1944. Cetinski je postao komandant operativnog štaba Slanderove i Zidančeske brigade, koje je u teškim uslovima u Dolenjskoj uspešno vodio. Prilikom povratka, decembra 1944, na Moravšku, obe brigade je zahvatila velika nemačko-domobranska ofanziva. Komandant Cetinski je opet jurišao s borbama na Murovici i Ciciju, i januara 1945. na Menini planini, jer su se brigade mogle spasiti samo tako, u njihovim najtežim trenucima. Zbog planiranog prebacivanja brigada preko Save, marta 1945. povereno mu je organizovanje Grupe štajerskih odreda za borbe protiv Nemaca na teritoriji IV operativne zone. Ali, pošto su brigade ostale u Štajerskoj, Cetinski je postavljen za komandanta Bračičeve brigade. S njom se opet junački borio, naročito u završnim borbama za oslobođenje Koruške.

Andrej Cetinski Lev se, zahvaljujući hrabrosti i sposobnosti vođenja jedinica, uvrstio među značajne komandante NOV i PO Slovenije. Međutim, Cetinski nije bio isključivo vojnik. Uvek se brinuo i za uspešnji politički partijski i kulturno-prosvetni rad. Osluškivao je raspoloženje boraca, podsticao ih na borbu. Njegova saradnja s rukovodećim kadrovima u brigadi bila je uzorna. Gde god se zadržavao sa svojim jedinicama, uspostavljao je s političkim organizacijama i sa stanovništvom prisne veze. Andrej Cetinski Lev je bio u nađnoj narodnoj revoluciji uzor partizanskog komandanta.

Cetinjski je posle rata bio na raznim dužnostima u Armiji. Danas je general-potpukovnik JNA u Ljubljani, i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1963. godine. (M. Faj.)

CIPOVSKI Petra TODOR MERDŽAN

Rođen je 1920. godine u Tetovu, Makedonija, u siromašnoj zanatlijskoj porodici.

Posle osnovne, završio je Večernju trgovačku školu u Beogradu, gde je prihvaćen u sirotištu. Zatim radi u jednoj molerskoj grupi, uči zanat. U ovom periodu formira se njegova politička svest. Pošto se istakao u demonstracijama i drugim sukobima s policijom, primljen je za člana SKOJ-a. Početkom 1941. godine, policija ga hapsi prilikom rasturanja jedne demonstracije.

Posle izlaska iz zatvora, prebacio se u već okupirano Skoplje, i tamo se uključio u partijski rad, usmeren na pripremanje oružane borbe protiv okupatora. Cele godine ostao je u Skoplju, gde se ističe svojom aktivnošću, pa je januara 1942. godine primljen za člana KPJ. Iz Skoplja je, po zadatku, upućen u rodno Tetovo, na ilegalan politički rad. Tamo je, u julu 1942. godine, postao član Okružnog komiteta KPJ za zapadnu Makedoniju, koja je bila pod italijanskom okupacijom. Krajem 1942. godine postaje sekretar OK. Na ovoj dužnosti nalazio se i u proleće 1943. godine, kad je imao velikih zasluga u formiranju Mavrovskog i Tetovskog partizanskog odreda.

U svojstvu sekretara OK Tetova, bio je organizator održavanja prvog sastanka CK KPM u Tetovu, 19. marta 1943. godine. Njegov uspon kao partijskog rukovodioca bio je oseatan. On ima takta, vešto postavlja zadatke i

daje lični primer u njihovom izvršavanju, što mu stvara autoritet u partijskoj organizaciji.

U junu 1943. godine pao je u ruke italijanskoj policiji. Fizička mučenja izdržao je junački. Ništa nije odao. Odmah posle kapitulacije fašističke Italije, u septembru 1943. godine, postao je sekretar Oblasnog komiteta KPM, sa sedištem u oslobođenom Debru. Često ide na teren zbog učvršćenja partijskih i skojevskih organizacija i zbog širenja NOP. S manjom grupom aktivista on se, 19. septembra 1943. godine, nalazio na terenu Gornje Reke. Svratili su u selo, ali je ono uskoro bilo opkoljeno od jakih balističkih snaga. U borbi koja je nastala, junački je poginuo sekretar Komiteta Todor, poznat kao Merdžan.

Narodnim herojem proglašen je 11. novembra 1961. godine. (K. So.)

CRVENKOVSKI Trajka KRSTE STEVO

Rođen je 16. jula 1921. godine u Prilepu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Osnovnu školu i osam razreda gimnazije završio je u rodnom gradu.

Još u prvim razredima gimnazije, kada je zbog ukidanja ove škole u Prilepu pauzirao, radio je u Duvanskom monopolu, gde je bio u vezi s naprednim omladincima, dolazio do napredne literature i formirao politički stav. Kad je nastavio V razred gimnazije, već je bio poznat po aktivnosti u omladinskom revolucionarnom pokretu. Godine 1935. primljen je u članstvo SKOJ-a. Posle toga razvija komunističku delatnost u gimnaziji, formira čitalačke grupe, a 1939. godine i partijsku ćeliju. Kao njen sekretar, primljen je za člana MK. Medu tim, došla je direktiva da kao učenik osmog razreda gimnazije ne može da bude član MK.

Posle završene gimnazije 1939. godine, upisuje se na Filozofski fakultet u Skoplju i

tamo radi u partijskoj tehnici. U oktobru poslao je koler ilegalnog materijala za MK u Prilepu. Na putu je kurir uhvaćen. On je odao Krsta, koji je od tada do okupacije bio u ilegalnosti. Odmah posle okupacije uključuje se u pripremanje partijske organizacije za oružanu borbu, i 11. oktobra 1941. godine učestvuje u napadu na grad.

Oktobra 1941. godine postaje politički komesar Prilepskog partizanskog odreda. Na prvom partizanskom mitingu u Makedoniji, 1941. godine, u selu Carević, održao je govor u kome je objasnio platformu NOB. Kad je odred rasformiran, izvesno vreme je bio ilegalac u Skoplju, a zatim član, pa sekretar OK KPJ za zapadnu Makedoniju. U septembru 1942. godine pao je u ruke italijanske policije, koja nije uspeła da sazna njegovo pravo ime, niti šta je radio. Bio je oveden u zatvor u Tiranu. Iz zatvora je pobjegao s još 22 politička zatvorenika, kroz prokopani podzemni tunel, i aprila 1943. godine našao se u albanskom partizanskom odredu. Kasnije je prešao na gostivarski teren, i postao sekretar Prvog oblasnog komiteta KPM.

U decembru 1943. godine rukovodi i kongresom Narodnooslobodilačkog omladinskog saveza Makedonije u Fuštanima, u svojstvu člana PK SKOJ-a. Od novembra 1944. godine sekretar je PK SKOJ-a.

Učestvovao je u Bogomilskom pohodu, u februaru 1944. godine. Nekoliko meseci bio je zamenik političkog komesara 1. makedonske brigade.

Posle oslobođenja, zauzimao je niz odgovornih političkih i državnih funkcija: član i potpredsednik Vlade NRM; član Saveznog izvršnog veća i savezni sekretar za prosvetu i kulturu, poslanik Savezne skupštine i Sobrajna Makedonije, član Saveta Federacije, potpredsednik Predsedništva SFRJ.

Biran je za kandidata za člana CK KPJ na V kongresu, a na VI, VII, VIII i IX kongresu za člana CK SKOJ, odnosno za člana Predsedništva SKJ.

Za člana CK KPM biran je na I kongresu. Bio je član Biroa CK SKM i organizacioni sekretar CK SKM od 1963. do 1969. godine.

Na VIII kongresu SKJ izabran je u izvršni komitet CK SKJ, a na IX kongresu izabran je za člana Predsedništva SKJ i za člana Izvršnog biroa SKJ. Od 1971. do 1974. bio je član Predsedništva SFRJ. Sada živi u Skoplju, kao penzioner.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1963. godine. (K. So.)

CVETKO VJEČESLAV FLORES

Rođen je 1917. u Zagrebu. Prije rata bio je aktivan u radničkom pokretu. U napredni radnički pokret uključuje se u Zagrebu neposredno poslije naukovanja za trgovačkog pomoćnika. Izvjesno vrijeme radi u Zagrebu, a zatim, 1932. godine, odlazi u Tuzlu. Godine 1935. odlazi na odsluženje vojnog roka, u artiljeriju. Godine 1936. se vraća u Zagreb, ali poslije kratkog vremena odlazi u Španjolsku, kao dobrovoljac u internacionalnim brigadama.

U Španjolskoj je, početkom 1937. godine, dodijeljen bateriji protuavionske artiljerije „Dambrovski“, u Albaseti. Najprije sudjeluje u borbama na centralnom frontu, a potom na frontu u Aragoniji. Komandir baterije bio je tada Lazar Latinović, a od Jugoslavena s njim su se nalazili: Branko Krsnanović, Mirko Kovačević i Ilija Engel. U svim borbama Cvetko se isticao kao hladnokrvan i hrabar vojnik, a posebno kao odličan nišandžija. Krajem 1937. godine primljen je u Komunističku partiju.

Poslije odlaska iz Španjolske, Cvetko je u Francuskoj zatvoren u koncentracijski logor Girs. Početkom travnja 1940. Cvetko, Lazar Latinović i Ivan Trpin su, kao organizatori manifestacija u logoru, oduvedeni u vojni zatvor u Bordo. Prije dolaska Nijemaca u logor, prebačeni su ponovno u Girs, u južnoj Francuskoj, a zatim u vojni zatvor u gradu Pau, u blizini francusko-španjolske granice, gdje im je održano suđenje. Sudije, stariji oficiri, od kojih su neki sudjelovali u probuju solunskog fronta u prvom svjetskom ratu, a neki bili ogorčeni zbog brze kapitulacije Francuske, imali su „razumijevanja za vojne prestupnike“, a posebno za one iz Jugoslavije. Presuda je glasila: 6 mjeseci zatvora, ali se u kaznu uračunavao i boravak u istražnom zatvoru. Poslije izdržane kazne u listopadu 1940. godine upućeni su u logor Vêrné. Međutim, dok su još bili

u zatvoru, dobili su direktivu partijskog komiteta u logoru, čiji je sekretar bio Ivan Gošnjak, da na putu u logor pobjegnu i da se upute u Marsej, gdje je trebalo da organiziraju punkt za prihvata odbjeglih Jugoslavena iz logora. U Marseju su se obratili generalnom konzulu Kraljevine Jugoslavije, Ivanu Gerasimoviću, koji je pripadao Samostalnoj demokratskoj stranci, a za kojeg se znalo da je nakon jne „špancima“. Čak im je slao štampu u logore. Iako je Ministarstvo unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije izdalo naređenje kojim se zabranjivalo davanje bilo kakve zaštite španjolskim borbicima kao građanima Jugoslavije, Gerasimović je Cvetku i Latinoviću izdao potvrdu da su državljani Jugoslavije koji čekaju „repatricijaciju“. Tako su i kod policije mogli „legalizirati“ svoj boravak. Preko dobro organiziranog punkta, Cvetko i Latinović su počeli da prihvataju i prebacuju u Jugoslaviju naše „špance“, koji su pobjegli iz logora. Jednom su bili uhapšeni, ali su uspjeli pobjeći. Cvetko je bio već jednom protjeran iz Francuske, pa da ne bi bio automatski repatriiran u Jugoslaviju, što je ujedno značilo da bi bio izručen jugoslavenskoj policiji — javio se kao dobrovoljac za rad u Njemačkoj, kao i mnogi jugoslavenski internirci, pošto je iz Njemačke bilo mnogo lakše organizirati njihov povratak.

Početkom lipnja 1941. godine, Cvetko je, zajedno s još 13 drugova, pobjegao iz Njemačke, i vratio se u zemlju. Prešavši okupiranu Sloveniju, našli su se na granici NDH. Prešavši jedne noći Sutlu, naišli su na vikend-kućicu Augusta Čilića, organizirani punkt za prihvata Jugoslavena koji su pobjegli iz Njemačke.

Odmah poslije povratka u Zagreb, Vječeslav Flores se uključio u rad partijske organizacije. Jedan od glavnih zadataka partijske organizacije u Zagrebu bio je: organizirati prebacivanje „španaca“ koji su se nalazili na radu u Njemačkoj nazad u zemlju. Jedan od glavnih organizatora povratka naših „španaca“ bio je upravo Vječeslav. Po zadatku kojeg je primio od sekretara Operativnog rukovodstva CK KPH Vlada Popovića, odlazi, u srpnju 1941. u Njemačku, da pronade grupe jugoslavenskih radnika i da organizira njihov ilegalni povratak u zemlju.

Poslije dolaska u Njemačku, u gradu Desauu, u tvornici aluminiya pronalazi grupu Jugoslavena, među kojima su bili: Kosta Nađ, Ivan Hariš, Otmir Kreačić, Dušan Kveder, Veljko Kovačević... Cvetko im je prenio direktive Partije o povratku. Dogovorili su se na koji se način valja povezati s ostalim Jugoslavcima koji su bili raštrkani po njemačkim tvornicama. Cvetko se nekoliko puta vraća u zemlju, dok konačno nije uspio stvoriti kanal za povratak jugoslavenskih radnika u zemlju. Taj je kanal išao od Lajpciga, preko Graca,

Maribora i Dobove do Zagreba. Na kolodvoru u Lajpcigu Cvetko je dočekivao jugoslavenske radnike koji su stizali iz svih krajeva Njemačke. Bilo je dogovoreno da se grupe razbiju u manje, po dvojica ili trojica, zbog lakšeg prelaska granice, jer su Nijemci još imali stražu na bivšoj jugoslavensko-austrijskoj granici.

Tako su, u srpnju i kolovožu 1941. godine, stalno stizale grupe bivših dobrovoljaca u Španiji. U Zagrebu su smješteni i dalje upućivani prema rasporedu. Taj je kanal radio sve do sredine 1942. godine, a da niti jedan od dobrovoljaca iz Španjolske nije pao u ruke ustaša.

Poslije uspješno izvršenog zadatka, Vječeslav Flores odlazi, krajem kolovoza 1941. godine, u parizane. Neposredno poslije formiranja odreda „Matija Gubec“ na Žumberku, 15. i 16. kolovoza 1941. Cvetko je preuzeo dužnost komandira. 6. rujna 1941. Odred je u zasjedi, u blizini Slavetića, napao ustašku patrolu. Sljedećeg dana, 7. rujna, ustaše su nastupile s jačim snagama, te je Odred morao da odstupa. Zanočili su kod sela Griča. Cvetko je s devetoricom drugova krenuo u selo da nabavi nešto hrane. Iznedao je ih napale ustaše. Joža Turković, deseter u Odredu, poginuo je, a Cvetko ranjen i zarobljen. Oduveden je u Jastrebarsko, gdje je s još 36 zarobljenih pripadnika NOP-a zatvoren u konjušnicu. Bili su podvrgnuti mukama. Cvetko ne samo što nije odao svoje drugove, nego nije čak htio reći svoje ime, tako da su ga ustaše vodile pod imenom Kalc.

Na vijest da je Cvetko uhaćen, partijska organizacija u Zagrebu donijela je odluku da ga pokuša osloboditi dok se nalazi u Jastrebarskom, gdje je akciju mnogo lakše izvesti nego kad budu prebačeni u Zagreb. Po direktivi partijske organizacije, u Jastrebarsko je upućena Zlata Ogorelec, aktivist NOP-a u Zagrebu, koja je odglašala Cvetkom. Zlata Ogorelec je zatočenicima dostavila pile u kruhu, da bi oni mogli prepilati rešetke na prozorima kad sutradan počne akcija za njihovo oslobođenje. Međutim, tog istog dana ustaše su ih prebacile u Zagreb, te je tako propao plan.

U listopadu 1941. godine, Cvetko je, zajedno s ostalih 36 drugova, izveden pred Prijekni sud u Zagrebu. Šesnaest uhapšenih a među njima i Cvetko, osuđeno je na smrt strijeljanjem. Drugog dana suđenja u sudnicu su ušli ustaški policajci i sve pristupne odveli u logor Jasenovac. Cvetko, pod imenom Kalc, i njegovi drugovi strijeljani su krajem listopada u Maksimiru.

Narodnim herojem proglašen je 16. srpnja 1951. godine. (N. L. K.)

CVETKOVIĆ Đuro MARIJAN

Rođen je 13. listopada 1920. godine u Sisku, Hrvatska, u radničkoj porodici. Otac mu je bio obalski radnik, pa je od najranije mladosti bio upoznat s teškoćama radničkog života i uvjetima kapitalističkog poretka tadašnje Jugoslavije. Tako je vrlo mlad, kao petnaestogodišnjak i srednjoškolar, prišao radničkom pokretu. U Zagrebu, u Srednjoj tehničkoj školi postaje član SKOJ-a, krajem 1935. godine. Godine 1936. vraća se u gimnaziju u Sisku, gdje aktivno radi na organiziranju omladine. Zbog svoje aktivnosti, 1937. godine je uhapšen i isključen iz VI razreda sisačke gimnazije, a zabranjeno mu je pohađanje nastave u bilo kojoj gimnaziji u zemlji. Ipak je završio gimnaziju, položivši privatno, u Zagrebu i Sisku, preostale ispite. Opređeljuje se komunističkog radničkog borca od tada

ne napušta; 1938. godine postaje član Komunističke partije Hrvatske.

U Zagrebu studira Visoku ekonomsko-komercijalnu školu, ali je i dalje čvrsto vezan uz svoj rodni grad. Tu je bio sekretar Mjesnog komiteta SKOJ-a, a zatim i sekretar OK SKOJ-a, a zatim i sekretar OK SKOJ-a. Krajem 1939. godine je biran u PK SKOJ-a za Hrvatsku. Policija ga, zbog njegova rada, često progoni i više puta hapsi, dva puta sprovuđi u zatvor u Zagrebu, ali nikad ne dobija dokaze i priznanja da bi ga predala Sudu.

Okupaciju zemlje dočekao je kao član OK KPH za Sisku. Odmah organizira, zajedno s drugim komunistima, skupljanje oružja i ostalog materijala za oružanu borbu.

Čim su ustaše došle u Sisku, uhapšen je s grupom vodećih komunisti, ali su ipak ubrzo pušteni, pošto su im ustaše saopćile da traže lojalnost, a u protivnom bit će strijeljani. No, to nije nikog zaplašilo; upravo u tom periodu

sisački partijska organizacija radi na pripremanju oružanog ustanka. U tim pripremanjima došlo je, 22. lipnja, do napada Njemačke na Sovjetski Savez. Okružni komitet partije donio je odluku da se svi komunisti udalje od kuća, a svi oni koje policija bude tražila da se nade u blizini sela Žabno, kraj Siska, tamo će se formirati partizanski odred. Uveče, 22. lipnja, bilo je dopremljeno oružje u Žabno, i tamo je formiran partizanski odred pod vodstvom sekretara OK Vlade Janičića i organizacionog sekretara OK KPH Siska Marijana Cvetkovića, a sačinjavali su ga komunisti iz grada i okolnih sela.

Kao boric Odreda, Marijan Cvetković učestvuje u njegovim akcijama: u miriranju željezničke pruge Zagreb—Sisak, rušenju telegrafskih stubova, napadima na općine, ofanzivama na Odred... Iz Odreda se dalje rukovodi partijskom organizacijom na području Okružnog komiteta Sisak. U avgustu 1941. odlazi na područje Banije, i tu je jedan od organizatora prvog partizanskog odreda među srpskim stanovništvom. Ima i razne funkcije: postaje najprije komesar sisačkog odreda, a zatim, 1942. u maju, zamjenik komandanta 1. partizanskog odreda Banije. Na tlu Banije učestvuje u borbama na Kuljanima, napadu na Bosanski Novi, Čuntići i Bačug... .

Potkraj ljeta 1942. godine, odlazi na rad u Moslavinu, gdje postaje komandant moslavičkog bataljona, koji ubrzo prerasta u partizanski odred Moslavine. Na toj dužnosti ostaje do kraja 1942. godine, kad je s dva bataljona boraca prešao u Slavoniju, gdje se formirala partizanska divizija. I ovdje učestvuje u neprestanim borbama s neprijateljem: u Čazmi, Grdevcu, Velikoj Pisanici, Ivanjskoj i Dubravi, i dvije ofanzive na slobodni teritorij Moslavine. Postaje politički komesar 16. omladinske brigade u siječnju 1943. godine, a polovicom 1943. komesar 12. divizije. Na toj dužnosti ostaje do kraja te godine, a zatim postaje pomoćnik političkog komesara VI korpusa NOV i POJ. U to vrijeme sudjeluje u mnogim velikim bitkama; u napadima na Voćin, Garešnicu, Viroviticu, Sirač, Pakrac, Našice, Okučane, Lepoglavu, Jalkovec, Kutjevo... . Učestvuje u borbama za trajanja ofanzive na oslobođeni teritorij Slavonije, u proljeće 1943. godine.

U veljači 1944. godine, po odluci Partije, prelazi na dužnost sekretara OK KPH za Moslavinu i tajnika Narodne fronte. Kao član Oblasnog komiteta za sjevernu Hrvatsku, postavljen je za šefa OZN-e ove oblasti, krajem 1944. Poslije oslobođenja zemlje, Marijan Cvetković ima mnoge važne i visoke državne, partijske i društvene funkcije. Najprije je bio načelnik OZN-e za Zagreb, zatim pomoćnik ministra unutrašnjih poslova NRH, predsjednik

Planske komisije NRH, tajnik Republičkog odbora Socijalističkog saveza Hrvatske, ministar u Vladi NRH, predsjednik Savjeta za narodno zdravlje NRH, član Izvršnog vijeća Sabora NRH, sekretar za industriju u Saveznom izvršnom vijeću i njegov član. Više puta biran je za republičkog i saveznog poslanika. Član CK KPH bio je od 1948. godine, a član CK SKJ od 1958—1969. Bio je sekretar Gradskog komiteta Zagreb, organizacioni sekretar CK SKH, član Izvršnog komiteta CK SKJ, a imao je i druge funkcije. Prije dolaska na dužnost potpredsjednika Skupštine SFRJ, bio je predsjednik Saveznog odbora udruženja boraca Jugoslavije. Sada je član Savjeta Federacije i aktivan društveno-politički radnik.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (B. Ja.)

CVUJEVIĆ Lazara NIKOLA

Rođen je 19. aprila 1913. godine u selu Lukavcu kod Nevesinja, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Zbog siromaštva nije mogao da se školuje. Već posle završene osnovne škole otišao je u Mostar; radio je kao trgovački pomoćnik, sve do 1931. godine. U Mostaru posećuje Radnički dom, gde se povezuje s naprednom omladinom.

Krajem 1931. godine, posle odsluženja kadrovske roka, dolazi u Sarajevo i zapošljava se u Tvornici duvana. Bio je aktivan u URS-ovim sindikatima i biran je za radničkog poverenika. Godine 1939. postaje kandidat, 1940. član KPJ, a zatim i sekretar partijske ćelije u Tvornici duvana.

U proleće 1941. godine mobilisan je, i do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije nalazio se u svojoj jedinici. Rat ga zateče na albanskoj granici, odakle se, posle rasula jugoslovenske vojske, vraća u Sarajevo, i odmah uključuje u rad partijske organizacije. Po zadatku Partije, u danima koji su prethodili ustanku, odlazi u Sjetlinu, gde radi na pripremanju ustanka, a krajem juna ponovo se vraća u Sarajevo i uključuje u rad partijske organizacije. Početkom 1942. godine, uhapšila ga je ustaška policija. U zatvoru nastavlja političku aktivnost i među zatvorenicima formira aktiv simpatizera Partije, dajući lični primer čvrstog držanja pred neprijateljem. Posle 45 dana provedenih u zatvoru, uz pomoć simpatizera KPJ, pušten je na slobodu. Odmah odlazi u Partizane. U početku je bio u udarnoj četi odreda „Zvijezda“, a kasnije je postavljen za pomoćnika komesara čete u 6. istočnobosanskoj NO proteterskoj brigadi.

Nikola Cvijetić je učestvovao u mnogim borbama 6. istočnobosanske brigade i pokazao izuzetnu hrabrost. Istakao se u borbama kod Ružine Vode, između Han-Pijeska i Vlasenice, kada su jedinice 6. istočnobosanske brigade razbile ustašku bojnu i jednu nemačku jedinicu. Tada je više nemačkih i ustaških vojnika zarobljeno. Posebno se istakao u borbama s Nermcima u Bosutskim šumama, prilikom prelaska 6. istočnobosanske brigade u Strem, oktobra 1942. godine, kada je ranjen. U Stremu je ostao kao partijski radnik do maja 1943. godine, a tada odlazi u 3. vojvodansku brigadu, iz koje je upućen za političkog radnika u Semberiju. Sredinom oktobra 1943. godine, Nikola Cvijetić, kao sekretar Okružnog komiteta za Romaniju, učestvuje u borbama Romanjskog partizanskog odreda. U borbama s nemačkom motorizovanom jedinicom, na Ivan-polju, na Glasincu, Cvijetić je pokazao

izuzetnu hrabrost i dovitljivost. Tada je zarobljen jedan kamion, haubica i mnogo drugog ratnog materijala.

Do kraja rata bio je na partijskim dužnostima kao sekretar Okružnog komiteta za Romaniju (od septembra 1943. do aprila 1944.), Vlasenicu (od aprila 1944. do oktobra 1944.) i za Posavinu i Trebavu (od oktobra 1944. do februara 1945.).

Posle rata biran je za poslanika Narodne skupštine BiH i Savezne narodne skupštine u više saziva. Bio je na raznim partijskim dužnostima. Od novembra 1947. godine bio je sekretar OK KPJ za Tuzlu. U novembru 1947. godine je na dužnosti u Organizaciono-političkoj upravi PK KPJ za BiH i potpredsednik Kontrolne komisije. Godine 1948. izabran je za sekretara Gradskog komiteta KPJ za Sarajevo, a 1951. je sekretar Oblasnog komiteta KPJ i predsednik Oblasnog odbora za Sarajevo. Godine 1953. izabran je za sekretara

Sreskog komiteta KPJ za Sarajevo i za člana prvog izvršnog veća BiH. Bio je član CK SK BiH, predsednik Socijalno-zdravstvenog veća Skupštine BiH, sindikalni funkcioner, predsednik Kadrovske komisije CK SK BiH, član Glavnog odbora Socijalističkog saveza raznog naroda BiH, član Interparlamentarne unije. ... Sada je član Saveta Republike Bosne i Hercegovine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (R. Cv.)

CVITKOVIĆ D. MILJENKO

Rođen je 18. marta 1914. u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Niže i srednje obrazovanje stekao je u rodnom gradu. Već u srednjoj školi postaje aktivist u omladinskom pokretu. Na Pravnom fakultetu u Beogradu, koji je tada bio žarište omladinske revolucionarne misli i akcije, još više dolazi do izražaja njegovo opredeljenje za borbu protiv svega reakcionarnog, što je obilježavalo društveno-ekonomski i politički život predratne Jugoslavije. Zbog revolucionarnog rada bio je nekoliko puta hapšen. Godine 1937. primljen je u članstvo KPJ. Iste godine, koristeći posjetu svjetskoj izložbi u Parizu, otišao je u Španiju da se bori na strani Republike.

U Španiji se borio u sastavu bataljona „Dimitrov“. U borbama na Ebru i Aragonu dva puta je teško ranjen. Za hrabrost bio je odlikovan i dobio čin narednika. U pismu roditeljima isticao je da su i on i svi ostali borci svjesni opasnosti koju donosi svijetu međunarodni fašizam; pitao se da li su u Jugoslaviji slijepi kada ne vide šta se svima sprema. Februara 1939. tek što se oporavio od rana i bolesti, morao je da se povuče s ostalim drugovima preko Pirineja u Francusku, gdje je odmah razoružan i zatočen u koncentracionom logoru. Više od godine proveo je u logorima Sent Sipriena i Girsu. Kada nije uspio kolektivni povratak u domovinu, njegovi roditelji i prijatelji pokušali su da izdejstvuju, preko Odbora za pomoć španskim dobrovoljcima, da se on i njegovi drugovi pojedinačno prebace kućama. Aprila 1940. vratio se u Jugoslaviju s grupom Jugoslovena — španskih boraca.

Kad se vratio u domovinu, Miljenko je svoje dragocjeno borbeno iskustvo prenosio na mlade komuniste. Borbu s neprijateljem zamijenio je ilegalnom aktivnošću. U jesen 1940. godine vratio se u Sarajevo. Svi koji su ga tada sreli zapamtili su ga i cijenili kao vrijednog čovjeka i dobrog, pouzdanog partijskog rukovodioca.

Čim je počeo rat i zemlja bila okupirana, prešao je u ilegalnost i uključio se u pripreme za oružanu oslobodilačku borbu. Po odluci Partije, prešao je iz Sarajeva u Bosansku krajinu. U Banja Luci smiono je nastupio kao asistent izvjesnog berlinskog profesora botanike, pa je tako osigurao dozvolu za slobodno kretanje, što mu je omogućilo da intenzivno radi na pripremama za borbu. U julu 1941. jedan je od organizatora i boraca partizanskog odreda koji je formiran kraj Banja Luke, ali je već u avgustu preuzeo dužnost zamjenika komandanta u Štabu partizanskih odreda za Bosansku krajinu. Pored toga što se pokazao kao vistan organizator u formiranju partizanskih odreda, svuda se isticao i kao neustrašiv borac: u borbama kod Drvara, Manjače, Mirkonjić-Grada i Jajca.

Oktobra 1941. godine, po odluci Partije, ponovo dolazi na teren istočne Bosne, gdje se

kao rukovodilac ističe u mnogim borbama. Kad je formirana 6. istočnobosanska brigada, bio je postavljen za komandira čete u njenom 2. bataljonu. Posebno se istakao u borbama u Bosutskim šumama, oktobra 1942. godine, i prilikom razbijanja četničkih snaga u Maleševcima.

Kad je formirana 1. majevička brigada, postavljen je za komandanta jednog njenog bataljona. Sve osobine hrabrog borca i vještog rukovodioca ispoljio je u bitka kod Čelebića i Trovtha, u toku bitke na Sutjesci. U toj bici, probijajući neprijateljski obruč kod Vučeva, hrabro je pao 1. juna 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 22. juna 1949. godine. (T. Š.)

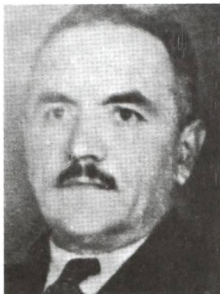

ČAGORVIĆ Krsta Duro

Rođen je 14. septembra 1904. godine u Martinićima, Danilovgrad, Crna Gora.

Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Spuzi, a dva razreda niže gimnazije u Danilovgradu. Kada je imao dvanaest godina, zajedno s porodicom interniran je od austrougarskih vlasti u logore Mađarske, gde je ostao do kraja rata. Posle dolaska iz internacije radi kao privatni kamenorezac. Veoma se rano uključuje u rad napredne omladine. Marta 1931. godine primljen je u KPJ. Od tada učestvuje u svim akcijama koje Partija organizuje na teritoriji Podgorice i Danilovgrada. Bio je sekretar ćelije u svome mestu, pa sekretar Opštinskog biroa KPJ u jelačkoj opštini, a od 1938. je organizacioni sekretar MK KPJ Danilovgrad. Više puta je hapšen i zatvaran na kraće vreme.

Posle učešća u aprilskom ratu vraća se kući, i kao organizacioni sekretar MK KPJ radi u partijskoj organizaciji sreza danilovgradskog pripremajući narod za otpor okupatoru. Organizuje prikupljanje i skladištenje oružja u svom kraju. Radi na vojno-političkim priprema ustanka i na obučavanju omladine u rukovanju oružjem. U ustanku učestvuje kao organizator borbe u svom kraju. Rukovodi akcijom za oslobođenje Spuza, a jedan je od organizatora napada na Danilovgrad i odbrambenih borbi na Veljem brdu. Neposredno posle ustanka bio je komesar Martiničkog gerilskog odreda. U borbi na Jelinom Dobu, 18. oktobra 1941, učestvuje kao politički komesar bataljona „Bijeli Pavle“. Tada dolazi do izražaja njegova hrabrost i snalažljivost. U bici na Pjelijima, 1. decembra 1941, s bataljonom „Bijeli Pavle“, kao politički komesar, učestvuje u zauzimanju utvrđenja Mali Bogiševac. Iz Sandžaka je vraćen po zadatku i postavljen za političkog komesara odreda „Bijeli Pavle“. Tokom zime 1941—1942. organizuje partizan-ske jedinice i rukovodi akcijama u srezu danilovgradskom. Učesnik je Skupštine rodoljuba u Ostrugu 8. februara 1942. U borbama 9. marta 1942. ranjen je kod manastira Ostro-

ga. Posle izvesnog vremena prebačen je u bolnicu na Zabljaku, gde je operisan. Prilikom formiranja 4. crnogorske brigade, postavljen je za političkog komesara 3. bataljona. Sa svojim bataljonom ističe se u borbama na Gornjem Vakulu, Bugojnu i Kupresu. Od septembra 1942. član je Štaba 4. brigade. Učesnik je Prvog zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću (26—27. novembra 1942). Posle toga, kao većnik AVNOJ-a, radi na organizaciji narodne vlasti. U toku IV ofanzive radi na zbrinjavanju zbegova naroda i obezbeđenju smeštaja, prehrane i prenosa ranjenika. Uoči bitke na Sutjesci, na slobodnoj teritoriji radi na mobilizaciji novih jedinica i organizovanju pozadine. Učestvuje u bici na Sutjeci i s jedinicama se probija u istočnu Bosnu.

Posle kapitulacije Italije postavljen je za političkog komesara 2. Komande područja, gde radi do oslobođenja Crne Gore. Na prvom zasjedanju ZAVNOGIB u Kolašinu (15—16. novembra 1943) izabran je za vijećnika. Učestvuje na Osnivačkoj konferenciji NOF Crne Gore u Kolašinu (16. jula 1944), i izabran za člana Glavnog odbora. Posle oslobođenja Crne Gore bio je predsednik komisije za ratnu štetu, predsednik Narodnih dobara i predsednik Uprave za cenu i prvaj Vladi Crne Gore.

Posle rata stalno je biran za republičkog poslanika i člana CK, sve do penzionisanja 1963. godine. Bio je predsednik Glavnog odbora Zdrženog saveza Crne Gore, sekretar Prezidijuma Narodne skupštine Prezidijuma Narodne skupštine Crne Gore, predsednik Narodne skupštine ove republike (1949—1953), član Izvršnog veća, član Glavnog odbora NOF, predsednik ratnih vojnih invalida Crne Gore, član predsedništva Republičkog odbora SUBNOR i član Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije. Sada živi kao penzioner u Titogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, i mnogih drugih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. St.)

ČAJAVEC P. RUDI

Rođen je 1. aprila 1911. godine u selu Zgošća kraj Visokog, Bosna i Hercegovina.

Još kao gimnazijalac Čajavec je pripadao naprednoj omladini; zbog sukoba sa školskim vlastima, morao je da menja mesta školovanja. Kao student Pravnog fakulteta u Beogradu nastavio je saradnju s naprednim pokretom; aktivno je učestvovao u studentskim demonstracijama, posle kojih je bio uhapšen i mučen u Glavnjači.

Posle petomajskih izbora 1935. godine na kojima je glasao protiv Jevića, premešten je iz Beograda, gde je radio u Ministarstvu poljoprivrede. Godine 1936. završio je školu rezervnih oficira-pilota u Novom Sadu. Dve godine pred rat odlazi u Francusku, u nameri da doktorira pravne nauke na Sorboni.

Okupacija ga je zatekla u Zagrebu, odakle odlazi u Banja Luku; postavljen je za direktora Ureda za kolonizaciju. Ovaj položaj omogućio mu je da, u saradnji s grupom službenika u Uredu i pod rukovodstvom partijske organizacije Banja Luke, uspostavi kanal za dostavljanje materijala i obaveštenja na oslobođenu teritoriju. Pošto je, kao rezervni oficir-pilot,

povremeno leteo u jedinici Vazduhoplovstva NDH, koja se stacionirala na aerodromu Zalužani, uspostavio je vezu s Franjom Kluzom i aviomehaničarom Mišom Jazbecom, koji su, takođe, u okviru zajedničkog plana gradskog komiteta i Operativnog štaba za Bosansku krajinu, pripremali preletanje na oslobođenu teritoriju.

Čajavec i Jazbec preleteli su na sletilište Urije kod Prijedora 23. maja 1942. godine, avionom „Bregre 19“, neposredno posle pilota Franje Kluzza. To je bio početak stvaranja partizanske avijacije.

Sve do početka juna 1942. godine, dok su na Urijama vršene intenzivne pripreme za dejstvo partizanskih aviona, Čajavec je učestvovao na narodnim zborovima, šireći svojom rečju i primerom bratstvo hrvatskog i srpskog

naroda. Učestvovao je u sastavljanju letka namenjenog domobranskoj vojsci, koji su potpisali partizanski vazduhoplovcu.

Prvi i jedini ratni let Čajavec i Jazbec izvršili su 4. jula 1942. godine. Oni su nad Banja Lukom bacali letke, a zatim su bombama napali aerodrom Zalužani. Posle uspešno izvršenog zadatka, u poslednjem naletu nad aerodromom Čajavec je ranjen u koleno, pa je bio primoran da poleti ka oslobođenoj teritoriji. Morao je, međutim, da prinudno sleti kod sela Kadinjana, gde su ga opkolili četnici; posle kraće borbe, Čajavec je izvršio samoubistvo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Če. J.)

ČAJETINAĆ Svetolika MIODRAG ČAJKA

Rođen je 8. marta 1921. godine u Trsteniku kod Kruševca, Srbija, student. Član KPJ od 1939. godine.

Još kao maturant kruševačke gimnazije 1938/39. bio je član SKOJ-a i vrlo aktivan društveno-politički radnik. Pošto je vrlo mlad postao član Partije, bila je njegova aktivnost još zapaženija. Već 1941. godine bio je jedan od partijskih rukovodilaca u trsteničkom srezu. U Rasinski odred stupio je septembra 1941. godine, i postao jedan od njegovih najhrabrijih boraca. Istakao se u svim akcijama i borbama koje je vodio Rasinski odred. Pored toga što je bio hrabar borac, istakao se i kao umešan rukovodilac u svim složenim

situacijama, delujući vrlo brzo i odlučno. Akcije izvedene pod njegovom komandom nisu davale mogućnosti neprijatelju za protiv-dejstva. Njegova izuzetna hrabrost kao borca i komandira čete Rasinskog odreda došla je do izražaja i početkom januara 1943. godine pri razbijanju četničkih snaga (Rasinskog korpusa) i njihove organizacije u trsteničkom i žičkom srezu. 2. četa Čajkina (od 35 boraca) uspešno se nosila u borbi s četnicima, a naročiti uspeh postigla u uništavanju četničkih štabova i vojvoda. Na tom specijalnom zadatku i u tim akcijama, Čajka je u selu Stubla (između Kraljeva i Trstenika) herojski poginuo. U neravnoj borbi s pripadnicima Srpske državne straže i četnicima, njegova četa je imala 9 mrtvih, 6 ranjenih i 6 nestalih boraca. Među poginulim bio je komandir čete Čajka, koji se u veoma složenim uslovima u Srbiji, tokom 1941. i 1942. godine, vrlo uspešno nosio s teškoćama i hrabro i umešno vodio kroz akcije i borbe svoju četu. U svim tim akcijama i borbama protiv okupatora i

kolaboracionista uvek je borcima Rasinskog odreda služio za primer hrabrosti i umešnosti u komandovanju. Takav je bio junak i najistaknutiji partizan trsteničkog kraja, sve do nje pao za slobodu svoje otadžbine i bolju sutrašnjicu mlade generacije, kojoj je i sam pripadao.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (A. Mi.)

ČAKŠIRAN Petra MILAN

Rođen je 12. travnja 1908. godine u Kordunskom Ljeskovcu, Slunj, Karlovac, Hrvatska. Bavio se zemljoradnjom.

Odmah poslije okupacije zemlje, s puškom koju je dobio u vojsci, vraća se kući, u Kordunski Ljeskovac, i nagovara seljake da ne predaju oružje neprijatelju, pošto im ono može zatrebati. Kada je, rujna 1941. godine, formiran partizanski odred u Kordunskom Ljeskovcu, prvi, zajedno sa svojim borcima, stupa u Odred, gdje pokazuje izuzetnu hrabrost, posebice u napadu na neprijateljska utvrđenja i bunkere. Drži se da je sâm oteo neprijatelju oko 22 puškomitraljeza. Zbog svojih podviga, postaje poznat ne samo u 2. udarnoj brigadi i 8. udarnoj diviziji, već i u narodu svoga kraja. Poginuo je 17. lipnja 1943. godine, poslije zauzimanja četiri neprijateljska bunkera, u napadu 2. udarne brigade 8. divizije NOV Jugoslavije na Cetingrad.

Od njegove bliske i dalje rodbine poginulo je u NOB-i 14 muškaraca. Njegov otac, majka (prije no što je bila ubijena, nosila mu je u kecelji municiju u vrijeme napada na Bugar i Ljeskovac, krajem travnja 1942. godine), Supruga i troje djece ubijeni su 1942. godine, a brat mu je poginuo, kao borac 2. brigade 7. udarne kordunaške divizije, u IV ofanzivi.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (Ilg.Gr.)

ČALIĆ DUŠAN CULE

Rođen je 18. kolovoza 1918. u selu Smrtić — Ratkovac, u Hrvatskoj. Potiče iz siromašne seoske porodice; otac mu je bio nekvalifikovani željeznički radnik, kasnije postaje lugar. Osnovnu školu počeo je učiti u selu Bujavici, opština Pakrac, a završio u Benkovcu, kraj Okučana. Gimnaziju je pohađao u Osijeku i Zagrebu, gdje je već 1933. postao član SKOJ-a i jedan od organizatora sokojske organizacije. Od 1938. godine studira na Pravnom fakultetu u Beogradu, i učestvuje u političkim akcijama komunista na Univerzitetu; ovdje je postao kandidat za člana KPJ. Studije naste-

vija 1939. godine u Zagrebu; tu učestvuje u svim akcijama partijske organizacije na Sveučilištu i gradske partijske organizacije. Od 1939. je član KPJ, a 1940. postaje član MK KPH za grad Zagreb i sekretar sveučilišne organizacije KPH. Učestvuje i rukovodi velikim studentskim demonstracijama 1. svibnja 1940. zatim povodom proslave godišnjice Oktobarske revolucije pomaže Božidaru Adžiju i Otokaru Keršovaniju u štampanju i rasturanju „Naših novina“ i druge polilegalne štampe. U vrijeme stare Jugoslavije tri puta je uhapšen, a dva puta, poslije kratkog držanja u zatvoru, pušten zbog pomanjkanja dokaza.

U travnju 1941. CK KPH poslao je Čalića u Slavoniju da pomogne rad i provede reorganizaciju partijskog rada, utoliko više što je cijeli CK KPH Nova Gradiška bio uništen. Radi na

formiranju novog rukovodstva, a reorganizirao je i kotarske komitete u Novoj Gradiški, Pakracu, Novskoj, kasnije i u Daruvaru; takođe je organizirao ili proširio postojeće sokojevske organizacije. Organizirao je i poveo prve sabotaže i diverzije na terenu OK KPH Nova Gradiška, a naročito na pruzi Zagreb-Beograd. Zajedno s Gregorijem, organizirao je bektstvo komunista iz zatvora u Novskoj; od njih i od postojeće partizanske grupe stvorene je, listopada 1941. partizanski odred „Matija Gubec“. Sastav odreda — u kojem su bili Hrvati, Srbi i Česi — mnogo je doprineo uspjesima Odreda naročito na širenju bratstva i jedinstva. U toku druge polovine 1942. godine, Čalić pomaže razvikat partizanskog pokreta i odreda na Moslavičkoj gori, obilazi partijske organizacije i formira kotarske komitete u Kutini Dugom Selu, Čazmi i Gorašnici, a kao instruktor CK KPH pomaže i djelatnost Kalničkog partizanskog odreda. Zajedno s Petrom Drapšinom i drugima sprovodi odluku rukovodstva NOP Slavonije da se 1943. formiraju inostrane voj-

ne jedinice: brigada Čeha i Slovaka „Jan Žižka Stročnovi“, mađarski bataljon „Šandor Petőfi“, i njemačka četa „Ernest Thälmann“. U decembru iste godine Čalić je izabran za sekretara Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju, koji je tada prvi put formiran. Sve do odlaska iz Slavonije (7. siječnja 1945) Dušan Čalić je imao jednu od odlučujućih uloga u svim zbivanjima u Slavoniji. Bio je i potpredsjednik Oblasnog NOO-a za Slavoniju, tajnik JNOF-e za Slavoniju. Biran je i za člana ZAVNOH-a, a na Trećem zasjedanju istog organa postaje jedan od njegovih sekretara; takođe je biran za člana Drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja zemlje, Čalić zauzima visoke političke i druge funkcije. U prvoy Vladi Hrvatske izabran je za ministra trgovine; 1949. godine izabran je u CK KPH, čiji član ostaje sve do 1968. godine. Potpredsjednik je Savezne planske komisije, kasnije i predsjednik Odbora za narodnu privredu Republičkog vijeća Sabora Hrvatske. Izvjesno vrijeme bio je ambasador SFRJ u Mađarskoj; godine 1967. biran je za člana Savjeta Federacije, a to je i danas. Istaknuta je i naučna karijera Dušana Čalića. Publicirao je više značajnih naučnih radova iz oblasti ekonomskih nauka, za koje je dva puta dobio nagradu Republike Hrvatske „Božidar Adžija“, a isto tako i nagradu AVNOJ-a. Redovni je profesor Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, dopisni član Srpske akademije nauka.

Narodnim hrojem proglašen je 23. srpnja 1953. godine. (Iv. Ko.)

ČAVIĆ Dragana MARIJAN GRGA

Rođen je 10. ožujka 1915. u Zagrebu, Hrvatska, u naprednoj radničkoj porodici. Metalski radnik. Još u najranijoj mladosti uključio se u rad naprednog omladinskog pokreta, a kada je postao radnik-metalac uključio se u rad URS-ovih sindikata. Ubrzo je postao sindikalni funkcioner, i radi na organizaciji mnogih sindikalnih akcija i štrajkova. Kao istaknuti borac za radnička prava, Marijan Čavić je 1939. primljen u Komunističku partiju, a neposredno uoči rata postao je sekretar Komiteta Trećeg reiona KPH u Zagrebu.

Poslije okupacije i formiranja kvilislinske NDH, Marijan Čavić organizira u svom rejonu ilegalni rad i sudjeluje u diverzantskim i drugim akcijama, a pomaže i u radu Mjesnog komiteta u učvršćenju partijskih organizacija. Kao što se nekad isticao kao neumoran borac za radnička prava, tako i sada radi u pripremanju radničke klase Zagreba za pred-

stojeću borbu za nacionalno oslobođenje.

Odlukom CK KPH, Marijan Čavić Grga, sredinom kolovoza 1941. napušta Zagreb i odlazi u Karlovac, da pomogne karlovačkim komunistima u organiziranju oslobodilačke borbe. Neposredno poslije dolaska u Karlovac, preuzima dužnost sekretara Mjesnog komiteta i člana Okružnog komiteta KPH Karlovac. Zajedno s Ivom Marinkovićem i Josipom Krašom, nastoji uspostaviti prekinute veze, a naročito prekinute kanale sa Zagrebom, Petrovom gorom, Gorskim kotarom, Hrvatskim primorjem, Pokupljem, Likom i Banijom. U veoma teškim uvjetima, prekaljeni ilegalci uspjeli su u Karlovcu, punom ustaša i Italijana, u relativno kratkom roku obnoviti partijsku organizaciju i osposobiti je tako da je ona ponovno postizala dobre rezultate. Učvršćenje

partijske organizacije mnogo je doprinijelo razvoju ilegalnog rada, pa su iz dana u dan postizani dobri rezultati, a znatno je utjecalo i na učvršćenje sokojevske organizacije u gradu.

Pod rukovodstvom Marijana Čavića, uspješno je radila i organizacija AFZ-a i tajna partijska štamparija u Karlovcu, smještena u Dubravcu.

16. listopada 1941. godine, kod knjižare „Fogina“ u Karlovcu, ustaška je policija iznenadila i uhapsila Marijana Čavića. Znajući da je Čavić značajna ličnost u partijskoj organizaciji, ustaška ga je policija podvrgla mučenju, ali on nije htio odati čak niti svoje ime. Da bi prekratio svoje muke, Marijan Čavić je pokušao izvršiti samoubojstvo. Zeleći po svaku cijenu iznuditi od njega priznanje, policija ga je otpremila u karlovačku bolnicu na liječenje.

Partijska organizacija je saznala da se njen sekretar nalazi u bolnici, pa je napravljen plan za njegovo oslobađanje iz bolnice. Sredinom studenog (14. novembra) krenuo je jedan

vod od 24 borca iz 1. kordunaškog bataljona, predvođen Vječešlavom Holjevcom. Svi su partizani bili obučeni u domobranske uniforme. Plan im je bio: ući u grad, upasti u bolnicu, i osloboditi Čavica. Nadomak Karlovca, došli su 17. studenog. Tu su još jednom utvrdili pojedinosti, i navečer istog dana „domobranski poručnik“ Holjevac je stigao sa svojim vodom u bolnicu. Iako je sve teklo po unaprijed utvrđenom planu, akcija spasavanja Marijana Čavica nije uspjela, jer su ga u međuvremenu ustaše ponovo vratile u zatvor, tako da ga Holjevac sa svojim partizanima nije našao u bolnici. Partizanski vod se, zarobivši uz put dvojicu ustaša, vratio istim putem kojim je ušao u Karlovac. Na mostu preko Korane došlo je do sukoba s Italijanima, ali se vod uspio povući na Petrovu Goru, ostavivši iza sebe nekoliko mrtvih italijanskih vojnika.

Marijan Čavić je, poslije ove akcije, prebačen u Zagreb. Tada je izvršen još jedan pokušaj njegovog spasavanja, i to zamjenom. Međutim, ni taj pokušaj nije uspio. Marijan Čavić je oduveden u logor Jasenovac, gdje je, krajem 1941. godine, ubijen.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (S. Žar.)

ČAVIĆ Milutina MILOŠ

Rođen je 2. listopada 1918. godine u selu Javorjenu, Dvor na Uni, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu. U artiljerijsku podoficirsku školu otišao je 1937; služi, zatim, u garnizonu konjčke artiljerije u Nišu, u činu podnadrednika. Već tada je simpatizer KPJ. U vojnim redovima širio je partijski propagandni materijal, naročito partijske letke. Bio je otkriven od svojih starijeha, i zatvoren. Poslije istrage, lišen je čina i osuđen na godinu dana strogog zatvora. Izdržavši kaznu zatvora, vratio se 1941. u svoje selo, gdje je i dočekač rasulo starojugoslavenske vojske. Miloš je bio zaprepasčen ustaškom svirepošću, pljačkanjem i ubijanjem srpskog naroda na Baniji. On se odmah povezuje s komunistima i učestvuje u pripremanju ustanka. Upućuje ljude da ne vjeruju ustaškoj vlasti, da se sklanjaju i prikupljaju oružje. Već u travnju i svibnju ustaše su tražile Miloša Čavica: jedne noći, kada su upali u njegovo selo, odveli su deset najuglednijih ljudi. Upravo je te noći bio na putu na Grmeč. Vrativši se iz Grmeča, Miloš je okupio oko sebe grupu najhrabrijih mladića, koje je učio rukovanju oružjem. Srpnja 1941. primljen je za člana KPJ. Tada se nalazi, s prvom grupom ustanika, kod sela Javorjna u ustanici-koj bazi „Komorice“. Stvorivši prvu partizan-

sku grupu u srezu Dvor na Uni, Čavić najprije izvodi napad na ustašku općinsku vlast u svom selu, gdje uništava ustašku posadu, plijeni pisacu mašinu, šapirograf, razni kancelarijski materijal i pali zgradu Općine zajedno s inventarom i arhivom.

Poslije nekoliko dana, Čavić s četiri partizana, na cesti Donji Javoranj — Voćin, postavlja ustašama zasjedu, gdje ubija osam ustaša i dolazi do njihovog oružja i municije.

Položio je partizansku zakletvu 2. rujna 1941; već početkom listopada izabran je za prvog komandira Odreda koji je izvodio akcije na području Dvora na Uni i Pounja. Njegova jedinica ubrzo prerasta u partizanski bataljon, čiji je on prvi komandant. U prosincu, Čavić sa svojim bataljonom postavlja ustašama zasjedu na cesti Dvor na Uni — Bešlinac i Rujevac, na izlazu iz sela Vaniči, gdje im nanosi gubitak od 6 mrtvih i 3 ranjena. U toj akciji je zaplijenio 6 pušaka i puškomitraljez s nekoliko sanduka municije i drugom vojnom spremom. Krajem 1941. godine, Čavić učestvuje u organiziranju i formiranju prvih NOO-a na području djelovanja svog bataljona. Svojim bataljonom napada jako ustaško uporište Gvozdansko, i uništava ga, kao i niz drugih neprijateljskih garnizona, tako da je, osim Zrinja, malo oslobođen gotovo cijeli Dvorski srez.

Čavić je narodu tog dijela Banije već bio dobro poznat kao dobar drug, staložen, hrabar borac i neustrašiv komandant.

Poslije niza uspješno izvedenih akcija, 24. siječnja 1942. godine, komandant 2. bataljona Banijskog partizanskog odreda, Miloš Čavić, braneći slobodni teritorij Dvorskog kotara, poginuo je u sukobu s ustašama u blizini Šegestina. Od tada pa kroz cijelo NOB-u, bataljon iz Dvorskog kotara nosio je s ponosom ime svog prvog komandanta.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine. (Đu. Za.)

ČEĆ Antona TONČKA OLGA

Rođena je 10. maja 1896. u Trbovju, Slovenija. Otac joj je bio rudar, s nešto malo zemlje. U Trbovju je završila osam razreda osnovne škole, a potom daktilografski kurs, što je, u to vreme, za devojku iz radničke porodice, predstavljalo znatno obrazovanje. Kao daktilograf radila je u raznim uredima. Već 1920. učesnik je štrajka u rudniku uglja Trbovje, a iste godine primljena je i u Komunističku partiju Jugoslavije. Posle Obznane, hapšena je i zlostavljana. Docnije se preselila u Ljubljano i radila u naprednim sindikatima kao službenik, a političku delatnost razvijala je među ženama.

Zbog uspešnog političkog rada, a i svojih izvanrednih ličnih vrlina, postaje član tadašnjeg Pokrajinskog komiteta KP Jugoslavije za Sloveniju. Kako je kao komunist bila kompromitovana, a i zbog usavršavanja, upućena je 1927. na školovanje u Sovjetski Savez. Posle završetka studija na Komunističkom univerzitetu, radi u sovjetskim sindikatima i političkim forumima, kao što je to tada bio običaj i pravilo za one koji su završili školovanje. Tada se i udaje za jednog jugoslovenskog emigranta, inače profesora, rodom iz Karlovca, koji je otišao kasnije u Španiju, i, u vreme građanskog rata ili posle njega, izgubio život u nepoznatim okolnostima.

Tončka se vraća u Jugoslaviju 1937, i aktivno učestvuje u političkom životu, a naročito na omasovljavanju Partije. Hapšena je i osuđivana, jer je policiji bilo poznato da je boravila u Sovjetskom Savezu, gde je već prilično zaboravila maternji jezik i mešala u slovenački pojedine ruske reči, pa čak i cele rečenice.

Posle puštanja iz zatvora, odmah se uključuje u partijski rad. Izvesno vreme radi u rudarskim centrima Trbovje, Hrastnik i Zagorje, kao član Sreskog komiteta, a kasnije u Okružnom komitetu za Celje.

Već 1940. godine ponovo je traži policija zbog čega je prinuđena da pređe u ilegalnost, i tako izbegava internaciju u Bileću. Te iste godine ponovo se vraća na politički rad u Trbovje, i marta 1941. žandarmerija je hapsi, ali je izbijanjem rata puštena.

Kao i druge istaknute komuniste, i nju su Nemci potražili posle 22. juna 1941, kad su Nemci napali Sovjetski Savez. Ponovo se vraća u ilegalnost. Neko vreme je partizanka u Revirskoj, četi ali je ubrzo prebacuju na dužnost sekretara rejonskog komiteta KP Slovenije za Zagorje.

Početkom 1942. upućena je na dužnost sekretara Okružnog komiteta za Kozjansko. Ovo područje je severno od Save, između Svete i Savinje. Uz Savu i Savinju bilo je nešto

Posle duge istrage i mučenja u zatvoru, Tončka je sprovedena u logor Aušvic, u Poljskoj, gde je zbog gladi i zlostavljanja umrla 3. novembra 1943. godine.

Narodnim herojem proglašena je 21. jula 1953. godine (M. Pav.)

ČELAR Jovo ZDRAVKO

Rođen je 15. septembra 1917. godine u selu Rašinovcu kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina.

Posle završetka osnovne i građanske škole u Bosanskom Petrovcu, upisao se u trgovačku akademiju u Banja Luci, a posle toga na Visoku komercijalnu školu u Zagrebu.

Živeo je i školovao se u teškim materijalnim uslovima. Rano se opredelio za radnički pokret. Širio je komunističke ideje među omladinom, u školi i van nje. Učenici Trgovačke akademije izabrali su Zdravka, kao popularnog i aktivnog omladinca, za predsednika ferijalnog društva škole. Politički je delovao u svom rodnom kraju među omladinom, radnicima „Šipada“ i seljacima. Zbog teških materijalnih uslova napustio je Zagreb i radio kao honorarni nastavnik u Građanskoj školi u Bosanskom Petrovcu. U izborima 1938. godine agituje protiv režima, zbog čega je otpušten iz službe. Godine 1939. osnovao je i vodio radničko-petrovačku zadругu u Oštrelju. Krajem 1939. upućen je u vojsku, kao politički nepouzdan.

Rat ga je zatekao u vojsci u blizini Zagreba. Posle povratka u Bosanski Petrovac, zajedno s ostalim članovima KPJ radi na pripremanju naroda za ustanak. Kao izgrađeni komunist, ubrzo postaje jedan od vodećih ličnosti na području Bosanskog Petrovca. U julskom ustanku 1941. Zdravko postaje komandir štaba za petrovački kraj. Već u prvim borbama dolaze do izražaja njegova hrabrost i organizacione sposobnosti.

Prilikom formiranja partizanske čete u selu Vodenici, Zdravko je postavljen za njenog komandira. Četa je ubrzo postala jedna od najboljih u petrovačkom kraju. Izostalna hrabrošću i ljudskim kvalitetima stekao je veliki ugled među borcima i u narodu. Postao je još omiljeniji kada je u jednoj borbi, pod vrlo teškim uslovima, spasio svog ranjenog borca.

Odlukom CK KPJ i Vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita, trebalo je formirati 1. proletersku brigadu, u čiji bi sastav ušao i 1. proleterski krajiški bataljon. Tada je Zdravko dobio težak i odgovoran zadatak: da zajedno s ostalim vojnim i partijskim rukovodiocima izvrši pripreme i osnuje tu jedinicu. Kada je bataljon formiran, 25. marta 1942. u Celincu,

za njegovog komandanta postavljen je Zdravko Čelar.

Bataljon je krenuo u pravcu istočne Bosne, s namerom da se spoji s 1. proleterskom brigadom. Međutim, zbog jačanja četničkih snaga u centralnoj Bosni i previranju u četama 4. krajiškog partizanskog odreda, bataljon je zadržan na ovom području.

U aprilu i maju 1942. Zdravko prevodi proleterski bataljon u borbama protiv četnika kod sela Čečave, Crnog vrha, Pojezine, Pribinica i Jošavca, a protiv ustaša, domobrana i nemačkih jedinica kod sela Rankovića, na Crnom vrhu i oko Teslića, Kotor-Varoši, Prnjavora i Banja Luke. Uskoro je, raspadanjem lokalnih ustaničkih formacija pod uticajem četničke akcije, proleterski bataljon ostao jedina partizanska jedinica, izložena danonoćnim napadima četnika, ustaša i Nemaca. Zdravko je disciplinovano prihvatio odluku da bataljon ostane na terenu centralne Bosne i da nastavi borbu. Poslednjih dana maja i prvih dana juna 1942. bataljon je napalo više hiljada neprijateljskih vojnika i potisnut na planinu Motajicu. Tada je Zdravko doneo odluku da izvrši proboj. Razvila se neravnomerna borba, smenjivali su se juriši. Bataljon je bio desetkovan. Zdravko se, sa štabom bataljona i grupom boraca, probio do sela Ilove, gde su naišli na jaku četničku zasedu. Kad je nestalo municije, proleterci su pošli u borbu prsa u prsa. Oni koji nisu izginali zarobljeni su, a među njima i Zdravko. Deo bataljona koji se probio iz obruča noću 14/15. juna prebacio se, uz natchovečanske napore, preko nabujale i ustalasane Save u Slavoniju, gde je više od četiri meseca dejstvovao zajedno sa slavonskim partizanima.

Jula 1942. četnici su streljali Zdravka u selu Rakovcu kod Srpa.

Narodnim herojem proglašen je 7. avgusta 1942. godine. (St. K.)

industrijskih radnika i rudara, dok su sela u unutrašnjosti bila dosta zaostala. U tom predelu je narodnooslobodilački pokret, u odnosu na ostala područja Slovenije, bio u priličnom zaostatku. Zadatak Tončka Čeč je bio da ga ubrza i proširi.

Uz njeno učešće i zalaganje, od partizana koji su početkom maja 1942. upućeni iz 1. štajerskog bataljona u Kozjansko i novih boraca, meštana, formirana je Kozjanska partizanska četa, koja je izvršila više uspešnih akcija. Uslovi za borbu su bili veoma teški, okupator je sprovodio žestok teror i kontrolisao teritoriju. I sama Tončka je jedva, samo blagodareći svom velikom iskustvu stečenom dugim ilegalnim radom, uspevala da izbegne poterama. Krajem leta, 28. avgusta 1942, Tončka je sazvala sastanak Okružnog komiteta u kome su, pored partizana i ilegalaca, bili i neki meštani. Sastanak je trebalo da se održi kod jedne usamijene kapelice, u blizini sela Toplovo, iznad Sevnice. Nemačka policija je saznala za mesto i vreme sastanka, i opkolila ceo taj kraj. Dva člana komiteta su poginuli, jednog su pripadnici 72. rezervnog nemačkog policijskog bataljona zarobili, a Tončka Čeč je ranjena i uhvaćena.

Nemci su Tončku negovali i lečili u Celju, da bi je „dirnuli“ brigom i prevzeli za sebe, i od nje stvorili svog agenta. Ali, Tončka je to odlučno odbila.

Posle borbe na planini Dorovlje, 7. novembra 1942, kada su Nemci ubili 17 partizana a 7 zarobili, pred zatvorom „Stari pisker“ izložili, su mrtve, a zarobljenicima su prikali na grudi natpise s pogrdnim nazivima. Tončku Čeč su prislonili uza zid, izbijanju i okrvavljenu, s tablom na grudima: „Ja sam drojla i ubica, Antonija Čeč“. Tončka Čeč je pikosno gledala džetlate i kicala narodnooslobodilačkoj borbi. Nemci su napravili niz snimaka poginulih i zarobljenih, koji su sačuvani.

Rođen je 1912. godine u Štitarima, Cetinje, Crna Gora, u porodici crnogorskog oficira. Poslije gimnazije, koju je završio u Cetinju, upisao se na Pravni fakultet u Beogradu. Još kao srednjoškolar pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu. Na Beogradskom univerzitetu se od početka studija isticao svojom revolucionarnošću. Tamo je 1934. godine primljen u članstvo KPJ. Učestvovao je u mnogim štrajkovima i manifestacijama koje je organizovala revolucionarna omladina na Univerzitetu. Takođe se angažovao u revolucionarnom radu u Crnoj Gori, gdje je i kao student češće boravio, naročito za vrijeme ljetnjih ferija, a jednu godinu je bio i na službi u Petrovcu na moru. Posebnu pažnju u revolucionarnom radu poklanjao je svom rodnom selu Štitarima, u kojima je 1935. godine osnovao i prvu partijsku ćeliju.

Poslije aprilskog rata 1941. godine našao se u Crnoj Gori, gdje se uključio u pripreme koje je Partija vršila za ustanak. Bio je jedan od organizatora ustanka u svom kraju. Uticao je da se za NOP opredijeli i njegov otac, oficir bivše crnogorske vojske, inače ugledan čovjek u cetinjskom kraju, što je bilo od značaja za opredijeljenje mnogih tamošnjih seljaka. U novembru 1941. godine imenovan je za političkog komesara tada formiranog Lješanskog NOP bataljona. Kada je, mjesec kasnije, taj bataljon podijeljen na dva — postao je komandant Gornjoliješanskog bataljona; na toj dužnosti je ostao sve do povlačenja partizanskih snaga iz Crne Gore u Bosnu. Kada su, početkom proljeća 1942. godine, počele žestoke borbe protiv okupatora i kolaboracionista i članovi štaba Lovčenskog odreda zbog toga se češće nalazili na terenu, Milovan ih je zamjenjivao u štabu Odreda, a više puta je potpisivao i dokumenta toga štaba.

Isticao se skromnošću, humanim stavom i odlučnošću. Bio je najomiljeniji ličnost u štabu bataljona i jedna od najomiljenijih u Lješanskoj nahiji, pa i dalje. Istakao se posebno u borbi na Staniseljčima, 2. marta 1942. godine. Tom prilikom se istakao i njegov otac, što je upetljivo ostalo u sjećanju očevidaca.

Za vrijeme odstupanja partizanskih snaga iz Crne Gore u proljeće 1942. godine i reorganizacije u jedinicama Lovčenskog odreda, postavljen je za zamjenika komandanta 2. udarnog bataljona Lovčenskog odreda, a malo kasnije za komandira Omladinske udarne čete. Prilikom formiranja 4. crnogorske proletarske udarne brigade, ušao je u njen sastav kao zamjenik komandanta 2. bataljona. Istakao se u borbama za Bugojno, Kupres, Livno, Vakuf i mnogim drugim. Dovoljno je istaći njegovu ulogu u okviru inače zapažene uloge 2. bataljona 4. brigade u borbi za oslobođenje Livna.

Drugi bataljon je krenuo ka gradu, ali ga je dočekala vatra iz bunkera, i žičane prepreke na prilizima gradu nijesu mogle biti savladane. Poslije ponoći napravljen je prolaz kroz žice, i bataljon je ušao u grad i zaposeo nekoliko kuća. Ujutro se razvila borba s ustašama, koji su posjednute zgrade tukli topovima, a zatim su nastupili s tenkovima. U žestokoj borbi prvi ustaški tenk je uništen, a posada pobijena. U tom trenutku napad na grad izvršile su i ostale partizanske jedinice. Tada su borci 2. bataljona poiskakali iz kuća, i u jurišu razbili i desetkovali ustaše. To je bila velika pobjeda 2. bataljona 4. crnogorske brigade. Među vrlim junacima te borbe nalazio se i Milovan Čelebić, zamjenik komandanta toga bataljona.

Početkom 1943. godine upućen je u 2. dalmatinsku brigadu, na dužnost zamjenika političkog komesara bataljona. Nepuna dva mjeseca kasnije, na toj dužnosti u borbi na Jablancima teško je ranjen. Od posljedica zadobijenih rana ubrzo je umro kod Kalinovika.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (D. Vu.)

ČESNIK Mihaela MILAN

Rođen je 1. juna 1920. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio radnik državnih železnica. Milan je imao dva brata i tri sestre, svi su učesnici oslobodilačkog rata i revolucije. Brat Milanov živio je u Zagrebu, i otuda je otišao u partizane. Kad se, zbog nekog zadatka, vratio u grad, uhvaćen je i javno obešen.

Milan je završio osnovnu školu u ljubljanskom predgrađu Vič, i upisao se u državnu realnu gimnaziju. Učio je vrlo dobro, uz to se bavio fiskurom i sportom; bio je član „Sokola“, koji je bio nacionalno orijentisan.

U višim razredima gimnazije Milan se oduševio marksizmom i počeo saradivati u akcijama koje su vodili komunisti. Primljen je u SKOJ 1937. godine.

Klerofašistički profesori, na čelu s direktorom Gimnazije, činili su sve da ga obeshabre da se dalje školuje. Iako vrlo dobar dak, ponajviše je sedmi razred, a sledeće godine imao je popravni ispit iz slovenačkog jezika. U osmom razredu prešao je u odeljenje kome je razredni starešina bio napredni pisac Juž Kozak. On mu je mnogo pomogao i štitiio ga je. Položio je veliku maturu i upisao se na Tehnički fakultet, hemijski otdsek, u Ljubljani.

Kao istaknuti skojevac, postao je član komiteta svih srednjih škola u Ljubljani, a krajem te godine primljen je i u Partiju. Aprila 1941. zajedno s bratom Stanetom, dakom Srednje tehničke škole i grupom omladinaca, po direktivi Partije, odlazi kao dobrovoljac u bivšu jugoslovensku vojsku. U Zagrebu su ga, kad je počeo ustanak, zarobile ustaše. U zatvoru je, kao iskusen ilegalac, rukovodio grupom slovenačkih zatvorenika. Organizovao je međusobnu pomoć, nabavku hrane i vezu s gradom uz pomoć sestre, koja je živela u Zagrebu. Krajem maja 1941. pušten je iz zatvora, i vraća se u Ljubljani.

Odmah posle dolaska u Ljubljani, uključuje se u politički rad i pripreme za ustanak. Juna postaje član Rejonskog komiteta KP Slovenije za Vič, i član Rejonskog odbora Oslobođilne fronte. Radi na ormasovljavaњу Partije i prerastanju Oslobođilne fronte u široki narodni pokret. U avgustu organizuje sabotažu u „Kemičnoj tovarni“ Moste. Posle sabotaže, traži ga policija, ali on je već van njenog domašaja.

Česnika, dugogodišnjeg člana „Sokola“, poznavali su mnogobrojni članovi i rukovodioci ovog društva. Neki od onih koji su se priključili četnicima smatrali su Česnika izdaj-

nikom i odmetnikom, i stalno su ga uhodili. Osim toga, Italijani su, februara 1942, opasali Ljubljano žičanim preprekama i bunkerima, a u gradu su počela masovna hapšenja.

Da ga sklone u deo grada gde ga poznaje manje ljudi, Česnik je u februaru 1942. određen za sekretara Rejonskog komiteta Moste. Česnik je više puta tražio da bude prebačen u partizane, ali mu to nisu dozvolili, jer je bio neophodan kao spretni terenski radnik.

Juna 1942. godine ispunila mu se želja. S lažnim ispravama upućen je u Dolomite, ali nije mogao naći vezu, pa se vratio s namerom da ponovo ode čim dobije vezu. Za to vreme nastanio se kod svoje verenice, ne znajući da je ona pod policijskom prisotnošću.

Jedan vojnik ga je zaustavio 17. juna, i naredio mu da pade s njim. Česnik je pokušao da pobjegne, i vojnik ga je metkom iz pištolja pogodio u glavu. Ali, on je krajnjim naporom uspeo da uđe u jednu kuću, gde ga je njegov prgonitelj stigao i još jednom ga rano, uhvatio i prebacio u Vojnu bolnicu, gde su ga počeli saslušavati. Sutradan, 18. juna 1942. godine, umro je.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

ČEVRO *Mustafe* JUSUF

Rođen je 25. februara 1914. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Kao krojački radnik rano se uključio u rad napredne radničke omladine Mostara i sindikalne podružnice tekstilno-krojačkih radnika.

Poslije 1935. godine, kada se u Mostar vratilo s robije nekoliko starijih i iskusnijih komunista, partijsko rukovodstvo posebno pažnju posvećivalo je radu članova KPJ i njenih simpatizera na razvijanju revolucionarnog duha u redovima radničke klase. Među

prvim omladincima koji su dolazili u Radnički dom, i po zadatku partijskog rukovodstva radili na preuzimanju i stabilizaciji Doma, i obnavljanju klasnih sindikalnih organizacija, bio je i Jusuf Čevro.

Kao predsjednik sindikalne podružnice tekstilno-krojačkih radnika, organizovao je 1936. godine štrajk krojača, koji je trajao mjesec. Pomagao je štrajkovce rudara, građevinara, mesara, i u njima uzimao učešće. Te godine primljen je u KPJ. Po direktivi Partije, putovao je u Konjic, Stolac, Trebinje i Sarajevo, radio na uspostavljanju veza i obnavljanju partijskih organizacija. U njegovoj kući bila je smještena partijska tehnika Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu, kojom je on rukovodio.

Krajem juna 1940. u Mostaru je održana partijska konferencija na kojoj je formiran Mjesni komitet KPJ. Za sekretara je izabran Jusuf Čevro. Iste godine izabran je i za člana Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu.

U toku aprilskog rata u njegovoj kući održana je sjednica Mjesnog komiteta KPJ povodom ratne situacije i djelovanja petokolonaša. Tada je riješeno da se, u ime Mjesnog komiteta KPJ, uputi delegacija komandantu Armije i skrene pažnja na djelovanje neprijatelja.

Trideset prvog jula 1941. godine, u kući mostarskog revolucionara Gojka Vukovića, Jusuf Čevro je održao sastanak s grupom komunista, na kome su razrađivani partijski zadaci u vezi s oružanom borbom. Kada su ih ustaše otkrile, grupa je dala otpor. Jusuf je uspio da pobjegne, da prepilva Neretvu i da se sklone; ali, potkazan je, i ustaše ga uhapsi. I pored strahovitog mučenja (vješali su ga za noge, tukli motkama, boli noževima, držali ga bez hrane dajući mu da pije samo slanu vodu), ustaše nisu uspjele da od Jusufa iznude bilo kakve podatke o partijskoj organizaciji Mostara i njenom radu. Potpuno fizički uništenog i izmučenog, ali do kraja duhovno nepokolebljivog — ustaše su ga, zajedno s još jednim komunistom, strijeljali na Ovojcima, kod Širokog brijega, 1. avgusta 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (N. Baj.)

ČIPOR *Ivana* JANDRO

Rođen je 1902. godine u selu Vuroti, Sisak, Hrvatska. Zemljoradnik iz srednje imućne porodice.

Prije rata pripadao je Hrvatskoj seljačkoj stranci, ali je po svojim nazorima bio blizak komunistima. Među seljacima svoga kraja uživao je veliki ugled i popularnost. Godine 1935. bio je primljen za člana KPJ, a godine 1938, po

direktivi Partije, kandidirao se za načelnika općine Sela, i bio izabran velikom većinom. Iako je izabran od većine, Jandro Čipor nije ostao dugo na tom položaju. Neposredno poslije izbora, počeo je po partijskoj direktivi provoditi niz progresivnih mjera, naročito u plaćanju poreza, čime je pomogao najsiriom-šnjem sloju seljaka. Kada je donio naredbu da se zaplijeni 20 krava na imanju zagrebačkog Kaptola u Selima zbog neplaćenog poreza, uprava Savske banovine ga je suspendirala i na njegovo mjesto postavila komesara.

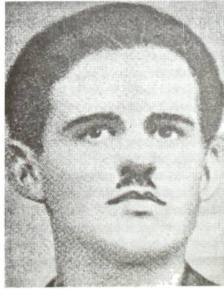
U svibnju 1941. godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPH za Sisak. Prilikom formiranja Sisačkog partizanskog odreda, u njegovom se sastavu nalazi i Jandro Čipor. Ubrzo zatim, odlazi s Marijanom Ovetkovićem u Baniju, da uspostave vezu Sisačkog partizanskog odreda s Partizanskim odredom Banije u Šamarici.

Prolazeci Banijom, Jandro Čipor nailazi po zbjezgovima u šumi na uplašene seljake pobje- gao od ustaškog terora. On im govori o Komunističkoj partiji, o narodnooslobodilač- koj borbi i o bratstvu Hrvata i Srba. Poslije zbjezgov, Jandro Čipor obilazi i sela Banije, gdje objašnjava narodu potrebu oružane bor- be protiv okupatora i ustaše. Tako je njegova popularnost rasla stalno.

Početak studenog 1941. odlazi u selo Čuntić, na sastanak s nekim svojim daljim rodom Krpanom, koji je bio ustaša. Tamo ga je očekivala zaseda. Kada je primijetio da je kuća u kojoj se nalazio opkoljena, Jandro Čipor je otvorio vatru na ustaše. Teško ranjen, nastavio je borbu.

Život je završio herojskom smrću. Kada se više nije mogao boriti i kad je pao od iznemog- nosti, posljednjom snagom zapalio je na svojim grudima povjerljive papire koje je imao u džepovima.

Narodnim herojem proglašen je 21. stude- nog 1953. godine. (S. Žar.)

Rođen je 16. novembra 1905. godine u Staroj Pazovi, Vojvodina.

Poreklom je iz siromašne seoske porodice, pa je još odmalena osetio sve tegobe života u kapitalističkoj Jugoslaviji. Posle završetka osnovne škole radi kao napoličar, obrađujući zemlju veleposednika, i tako ishranjuje sebe i svoju porodicu. Brzo uočava bedu života radnih ljudi u kapitalizmu i počinje da vodi borbu protiv eksploatacije i nepravde. U toj borbi prihvata ideje KPJ. Svojom aktivnošću i ličnim primerom vrši uticaj na poljoprivredne radnike i siromašne seljake da se organizovano bore za bolji život. KPJ započinje njegovu revolucionarnu aktivnost i moralna svojstva i prima ga u svoje redove 1935. godine.

Kao partijac pojačava rad i stvara uporišta Partije u Staroj Pazovi i okolnim selima. Oko sebe okuplja nove komuniste i postaje sekretar partijske ćelije 1936. godine, a 1937. godine izabran je za sekretara MK KPJ u Staroj Pazovi, koji 1938. godine vrši funkciju SK KPJ za staropazovački srez. Na partijskoj konferenciji 1940. godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za Srem.

Svojom aktivnošću i borbom stiče veliki ugled u narodu. Bio je učesnik i organizator štrajka poljoprivrednih radnika u Staroj Pazovi. Organizuje i prikupljanje pomoći za štrajkače-obučarske radnike. Razvija solidarnost među radnicima.

Aktivno radi i s omladinom, pa 1938. godine obnavlja i učvršćuje aktiv SKOJ-a u Staroj Pazovi.

Deluje kroz Slovačku čitaonicu, kao član uprave, s još nekim članovima KPJ. U razvija komunističke ideje i proleterski internacionalizam.

Aktivno radi na razvijanju zadrudnog pokreta. Okuplja omladinu i stvara organizaciju Zadrudne omladine 1939. godine. Ideju zadrudgarstva širi i među odraslima. Staropazovačani i drugi ga biraju za predsednika Zemljišne zajednice, koja je sprovela odluku o podeli dela državne zemlje bezemljašima.

U Čmelikovoj kući održana je partijska konferencija okružnog značaja, na kojoj su donete važne odluke za revolucionarni rad u Sremu.

Njegova aktivnost, komunističke ideje i borba nisu ostali nezapaženi buržoaskoj vlasti, koja ga proganja, a veleposednici ga proteruju sa svojih imanja da im ne „buni radnike“. Bez obzira na teror i pretnje, Čmelik nastavlja revolucionarnu aktivnost.

Aprilski rat 1941. godine ga je zatekao u vojsci. Zbog izdaje jugoslovenske buržoazije, vojska se raspala, a Janko je zarobljen zajedno s hiljadama drugih vojnika i oteran u zarobljenički logor u Nemačku. Znajući da ga čekaju revolucionarni zadaci, uspeva da izide iz logora, i juna 1941. godine dolazi u Staru Pazovu, gde se odmah povezuje s OK KPJ za za Srem i nastavlja revolucionarni rad. Postaje politički sekretar SK KPJ za srez Stara Pazova. Radi na učvršćenju oružanih grupa, uspostavljanju veza, snabdevanju ilegalaca. Kao član OK KPJ za Srem zadužen je da formira Podunavski partizanski odred, što je s uspehom izvršio. Ostvario je uspešno i zadatak prihvatanja grupe komunista koji su pobeegli s robije iz Sremske Mitrovice, i njihovog prebacivanja na oslobođenu teritoriju Srbije.

Kad se vraćao s partijskog sastanka, 19. novembra 1941. godine, bio je izdan i fašisti mu postavljaju zasedu u nameri da ga uhapse. Iznenađen, Janko je pokušao da beži, ali je teško ranjen i uhvaćen. Znajući koga imaju u rukama, fašisti ga leče u zemunskoj bolnici, u nameri da posle, primenom najstrašnijih sredstava mučenja, od njega saznaju podatke o radu komunista. Do prolaza 1942. godine agenti danonočno muče ovog jugoslovenskog revolucionara, i, razjareni što nije hteo ništa da prizna, u bolnici mu pucaju u tek zaraslu ranu.

Iz zemunске bolnice prebačen je u zatvor u Sremskoj Mitrovici, a zatim ga odvođe u Vukovar, gde je ponovo podvrgnut strašnom mučenju. Gulili su mu kažu s leđa i svrdlom bušili kosti. Čmelik je sve to herojski izdržao. Preki sud u Vukovaru, gde je Čmelik donet na nosilima, doneo je 2. maja 1942. godine presudu kojom je prekaljeni komunist osuđen na smrt. Streljan je 12. maja iste godine, u Sremskoj Mitrovici.

Danas škole, preduzeća i ulice ponosno nose ime heroja Janka Čmelika.

Za doprinos širenju komunističkih ideja,

za ispoljenu revolucionarnost, za učešće u socijalističkoj revoluciji, za herojsko držanje u neprijateljskim zatvorima i za ispoljena komunistička svojstva, u znak priznanja, 25. oktobra 1943. godine proglašen je narodnim herojem. (M. Mil.)

ČOLAKOVIĆ Mite RODOLJUB ROČKO

Istaknuti revolucionar jugoslovenskog radničkog pokreta, državnik i publicist. Aktivni član KPJ od njenog osnivanja, i dugogodišnji član njenih rukovodećih tela. Član Saveta Federacije.

Rođen je u Bijeljini, Bosna i Hercegovina, 7. juna 1900. godine, u građanskoj porodici. Osnovnu i Nižu trgovačku školu je završio u Bijeljini, a Trgovačku akademiju u Sarajevu. Studirao je na Visokoj komercijalnoj školi u Zagrebu.

U napredni radnički pokret uključio se u ranoj mladosti. Kao osamnaestogodišnji mladić postao je član Socijalističke partije Bosne i Hercegovine (marta 1919), a kada je formirana — i član Socijalističke radničke partije Jugoslavije, to jest Komunističke partije Jugoslavije (1919). Upoznao se s Alijom Alijagićem, mladim revolucionarom, koji mu je postao nerazdvojni drug i saborac. Zajednički rade na osnivanju organizacija Komunističke partije, učestvuju u radničkim štrajkovima.

Od trenutka stupanja u Partiju, nikad se nije našao van njene akcije, bilo da je u svojoj rodnoj Bijeljini, u Zagrebu na studijama ili u nekom drugom mestu. Kada je rešim mladujuće buržoazije „Obznanom“ zabranio rad KPJ i počeo progon komunističkih i radničkih boraca, Čolaković je s Alijom Alijagićem i drugim mladim komunistima osnovao organizaciju „Crvena pravda“. Ogorčeni na „Obznanu“ kao akt bezakonja i nasilja, oni su smatrali da na teror valja odgovoriti terorom, pa su u svoj program uneli i individualni teror kao sredstvo klasne borbe, iako Partija nikad nije odobravala takav stav. Organizovali su atentat na ministra unutrašnjih poslova Draškovića, u kome je učestvovao i Rodoljub Čolaković. Atentat je izvršio Alija Alijagić, koji je zbog toga osuđen na smrt, i potom obešen. Čolaković je osuđen na 12 godina robije. Kaznu je izdržavao u robijašnicama u Lepoglavi, Sremskoj Mitrovici i Mariboru. Tamnički zidovi i samica nisu mogli ugušiti želju za borbom niti spremnost da se do kraja žrtvuje za pobeđu ideala revolucije. U teškim uslovima tamničkog života, Čolaković, zajedno s ostalim osuđenim komunistima, organizuje borbu. Štrajkuju glađu i bore se za podnošljivije uslove robljanja. Cilj im je bio da sačuvaju snagu da bi, posle

robije, bili spremni da nastave borbu van kaznione. Na robiji su organizovali ilegalni „Crveni univerzitet“, na kojem se učilo, prevodilo, idejno i politički osposobljavalo. Sa svojim starijim drugom i saborcem, Mošom Pija-
de, preveo je I tom Marksova *Kapitala i Bedu filosofije*, a sām Leninovu *Državu i revoluciju* i neka druga dela klasika naučnog socijalizma. U Mariborskoj kaznionici se sreće s metaliskim radnikom, komunistom Josipom Brozom Ti-
tom, s kojim će po izlasku s robije saradivati u najvišem rukovodstvu KPJ, proći najdramatičnije trenutke jugoslovenske revolucije, doživeti radosti njene pobjede i nastaviti da gradi novo društvo — socijalističku zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Na robiji, Čolaković je, zajedno s Brozom, bio član Mesnog, odnosno kaznionog komite-
ta i obavljao mnoge zadatke na ideološkom

obrazovanju komunista, kao i u smislu poboljšavanja veza komunista s robije s partijskom organizacijom na terenu, i zblizio s Radom Vujovićem, koji je pre hapšenja bio organizacioni sekretar CK KPJ, a s kojim će se kasnije naći u Moskvi, na zajedničkom radu, sve dok Vujovića nije zadesila tragična sudbina u staljinjskim čistkama.

Posle izlaska s robije (oktobra 1932), obavljajući zadatke koje je preuzeo u dogovoru s Brozom i Vujovićem, izvesno vreme je boravio u Bijeljini, a zatim u Zagrebu i Beogradu, povezujući se s istaknutim komunistima, a potom je bio prinuđen, početkom 1933. godine, da emigrira, jer mu je zbog stalnog nadzora policije bilo onemogućeno da obavlja partijske i revolucionarne zadatke. Po nalogu CK KPJ, otišao je u Sovjetski Savez, i u Moskvi je završio aspiranturu na Međunarodnoj „Lenjinovoj školi“. Kasnije je bio uključen u rad rukovodećeg aktiva u Moskvi, koji su sačinjavali istaknutiji jugoslovenski komunisti. Prili-

kom održavanja VII kongresa Kominterne, po nalogu CK KPJ, bio je određen da pomogne članovima delegacije KPJ na VII kongresu; u tom svojstvu učestvovao je gotovo na svim sednicama delegacije KPJ koje su držane u Moskvi tokom jula i avgusta 1935. godine, a prisustvovao je i radu samog Kongresa.

Krajem 1935. godine, dobio je zadatak da, kao instruktork CK KPJ, pođe na ilegalni rad u zemlju i bavi se ideološkim obrazovanjem kadrova, s tim da s njima, u obliku kurseva i predavanja, prorađuje partijske materijale, a posebno odluke VII kongresa KI. Međutim, zbog masovnog hapšenja komunista krajem te godine i početkom 1936. gotovo u celoj zemlji, njegov odlazak je bio poveren sve do leta 1936. godine. Za to vreme učestvovao je u radu Centralnog komiteta, čije je sedište bilo u Beču, pomagao je Vladimiru Čopiću u uređivanju „Proletera“, a aprila te godine učestvovao je na Plenumu CK KPJ. Krajem juna 1936. godine, preko ilegalnih veza došao je u Split, gde je ostao oko dva meseca pomažući na ideološkom obrazovanju članova Pokrajinskog komiteta i još nekih istaknutijih komunista iz Dalmacije. S njima je održao dva kursa s tematikom „Iz osnova marksizma“ i partijske izgradnje. Slične zadatke s članovima Pokrajinskog komiteta u Zagrebu omela je nova provala koje je zahvatila i deo partijskog rukovodstva. Posle povratka u Beč, sredinom avgusta, postaje član kolektivnog rukovodstva KPJ (zajedno s Adolfom Mekom i Sretenom Žujovićem), u vreme kad su članovi Politbiroa bili pozvani u rukovodstvo Kominterne da bi rešavali nastale probleme u KPJ zbog pojave novih grupoških i frakcionaških borbi i pogoršanja položaja KPJ u Kominterni. Septembra iste godine odlazi u Pariz, a potom u Brisel, gde prisustvuje Svetskom kongresu naroda za mir. Krajem oktobra ponovo dolazi na ilegalni rad u zemlju, da pomogne partijskom rukovodstvu u Sloveniji i Hrvatskoj na sprovođenju linije narodnog fronta. Pošto mu je policija ušla u trag već posle nekoliko dana posle dolaska u Ljubljano, bio je prinuđen da se povuče u ilegalnost, a krajem novembra otišao je iz zemlje. U međuvremenu je postao član Politburoa novog rukovodstva koje je imenovano u Moskvi na čelu s Gorkičem kao generalnim sekretarom Partije, i Josipom Brozom Titom, koji je odgovarao za rad Partije u zemlji. Posle prenošenja sedišta CK KPJ iz Beča u Pariz (početkom 1937. godine), Čolaković je određen za urednika „Proletera“ i „Klasne borbe“, a kasnije je obavljao i dužnost organizacionog sekretara i pomagao generalnom sekretaru u opštem rukovođenju Partijom.

Obnavljajući funkciju člana najužeg partijskog rukovodstva, Čolaković je od septembra do novembra te godine boravio dva meseca u

Španiji, a krajem decembra iste godine Tito ga je uputio da obavi važne partijske zadatke u zemlji, s partijskim rukovodstvima u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. U međuvremenu, dok je boravio u zemlji, s obzirom na situaciju u partijskom rukovodstvu i krizu njenog položaja u Kominterni, iz Kominterne je stigao nalog da se Čolaković opozove iz rukovodstva. Međutim, Tito je Čolakovića i dalje zadržao, a tu odluku je sproveo tek krajem marta 1938. godine, kada je odlučio da formira novo, Privremeno rukovodstvo KPJ u zemlji. Shvatajući teškoće koje su nastale za Partiju, i da ničim ne bi otežao njen položaj, Čolaković to vreme koristi da piše poznatu knjigu „Kuća oplakana“, u kojoj je izneo istinu o životu, stradanjima i borbi komunista u robijašnicama Jugoslavije; saradivao je u partijskim i drugim listovima, a u dogovoru s Titom, maja 1939. godine, odlazi na rad u zemlju. Kako bi se legalizovao u momentu početka drugog svetskog rata, prijavio se policiji, proveo je oko pola godine u zatvoru, a posle sudskog procesa, krajem februara 1940. u nedostatku dokaza, bio je osloboden optužbe i interniran u rodno mesto, Bijeljino. Tokom 1940. i 1941. godine, po nalogu CK, ponovo se uključuje u rad partijskog rukovodstva, najpre u rad odeljenja za Agitaciju i propagandu PK KPJ za Srbiju, gde je radio na organizovanju kurseva i održavao predavanja za komuniste, a potom je poslat na rad u redakciju „Borbe“, koja je trebalo da bude pokrenuta sredinom 1941. godine.

U vreme napada fašističke Nemačke na Jugoslaviju i okupacije zemlje, Čolaković se nalazio u akciji Partije, koja je nastojala da se organizuje odbrana zemlje, a zatim, kada je došlo do kapitulacije režima Kraljevine Jugoslavije, i u pripremi oružanog ustanka i borbe protiv fašističkih zavojevača. Jedan je od organizatora ustanka u Srbiji i Hercegovini. Bio je član glavnog štaba NOV i PO Srbije. U tom svojstvu, već od početka ustanka odlazi iz Beograda u Šumadiju, obilazi i učestvuje u organizovanju i učvršćivanju pojedinih partijskih odreda, pomaže njihovim štabovima u organizovanju vojnog i političkog života jedinica, kao i u organizovanju akcija. Posetio je 1. i 2. šumadijski odred, Posavsko-kosmajski, Čačanski, Užički, Kragujevački i Jagodinski; učestvovao je na savetovanju rukovodstva partijskih odreda Šumadije i zapadne Srbije, u Duleňinu kod Kragujevca, a krajem septembra učestvuje na Savetovanju predstavnika glavnih štabova i partijskog rukovodstva iz cele zemlje, koje je Tito organizovao u Stolicama (kod Krupnjaka). Od septembra 1941. postaje politički komesar glavnog štaba BiH. Kao izgrađeni marksist, s bogatim revolucionarnim iskustvom, osim doprinosa organizo-

vanju oružane borbe, njegov udeo u izgradnji revolucionarne narodne vlasti je neprocenjivo veliki. Većnik je svih zasedanja AVNOJ-a (na 11 zasedanju je izabran i za sekretara Predsedništva), i ZAVNOBIH-a.

Posle više od četvrt veka učešća u radničkom pokretu i neprekidne borbe, Čolaković je doživio pobjedu socijalističke revolucije u Jugoslaviji; ostvario se ideal za koji su dali život mnogi njegovi saborci, a mnogi, kao i on, podneli ogromne žrtve i odučanja.

U novoj Jugoslaviji, Čolaković nastavlja revolucionarnu bitku na novim frontovima i u novim uslovima u izgradnji socijalizma. Vrši odgovorne funkcije u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Biran je za prvog predsednika vlade BiH, za ministra prosveta u vladi FNRJ i potpredsednika SIV-a. Bio je poslanik Savezne i republičke skupštine u više saziva. Biran je za člana CK SKJ i CK SK BiH. Bio je član Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ i Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije. Član je Saveta Federacije.

Aktivno se bavi književnošću i publicistikom. Član je Saveza književnika Jugoslavije. Među velikim brojem objavljenih knjiga i prevoda, najznačajniji su mu memoarski zapisi „Kazivanja o jednom pokoljenju“ (tri knjige) i „Zapisi iz oslobodilačkog rata“ (pet knjiga). „Zapisi iz oslobodilačkog rata“, zajedno s kasnije napisanim delom „Kazivanja o jednom pokoljenju“, predstavlja, u stvari, jedinstveno delo o pokoljenju koje se pripremalo i prekaljivalo za revoluciju u surovim uslovima međuratne kapitalističke Jugoslavije, u njenim kazamatima, i na poprištima borbe, i o ljudima koji su tu revoluciju vodili u oslobodilačkom ratu. Osim ovih dela, Čolaković je napisao i knjige „Španija u plamenu“ (1937), „Utiske iz Indije“ (1954. godine), „Susreti i sjećanja“ kao i niz tekstova i rasprava u pojedinim časopisima. Stajao je na čelu Redakcije za pisanje „Pregleda istorije SKJ“ i učestvovao u njegovoj izradi. Baveći se, još iz robijaških dana, prevodenjem dela klasika marksizma, ujedno je obavljao i dužnost predsednika Redakcije za prvo naučno izdanje sabranih dela Marksa i Engelsa u našoj zemlji.

Nosilac je mnogih najvažnijih jugoslovenskih i stranih odlikovanja, između ostalog i Ordena junaka socijalističkog rada.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (P. D.)

ČOLOVIĆ Vidaka SAVO

Rođen je 21. januara 1911. u selu Krekavici, kod Nevesinja, Bosna i Hercegovina. U Beogradu je učio tipografski zanat. Rano je prišao radničkom pokretu i najviše djelovao u sindikalnoj organizaciji grafičkih radnika. Tu je, 1939. godine, primljen u članstvo KPJ.

Poslije aprilskog rata 1941. godine, vratio se u rodni kraj. Odmah se uključio u pripreme oružane oslobodilačke borbe i radio na stvaranju prvih partizanskih odreda u nevesinjskom srezu. Učestvovao je u prvim ustaničkim akcijama. Bio je poznat po svom beskompromisnom i odlučnom stavu protiv svih neprijatelja ustanka. Odlučno se borio protiv četničkih elemenata koji su, uz podršku okupatora,

unosili razdor u ustaničke redove. Već 1941. godine bio je član Sreskog komiteta KPJ za nevesinjski srez. Početkom februara 1941. godine, Čolović je s četom nevesinjskih partizana ušao u sastav Prvog hercegovačko-crnogorskog udarnog bataljona. Kao politički komesar 4. čete, istakao se velikom hrabrošću, preduzimljivošću i skromnošću, a ličnim primjerom u mnogome je doprinio da njegova jedinica ima značajnu ulogu u razbijanju četnika na ovom području kao u svim ostalim borbama protiv italijanskog okupatora.

Krajem februara 1942. godine postao je politički komesar partizanskog bataljona Bišani. U vrijeme četničko-italijanske ofanzive u Hercegovini, u proleće 1942. godine, ovaj bataljon je učestvovao u nekoliko akcija protiv neprijateljskih snaga u nevesinjskom srezu. U to vrijeme Savo Čolović se istakao borbenošću i hrabrošću, a naročito na položaju na Vardi, kod Biograda, gdje je neprijatelj odbijen odlučnim otporom bataljona.

Poslije povlačenja hercegovačkih partizanskih jedinica na Zelengoru, juna 1942.

godine, Savo Čolović ulazi u sastav 2. bataljona novoformiranog Hercegovačkog odreda, s kojim avgusta iste godine ulazi u sastav 10. hercegovačke udarne brigade. U borbama koje je vodila ova brigada isticao se odvažnošću. Učestvovao je u Petoj neprijateljskoj ofanzivi na Sutjesci.

Hrabrošću se istakao naročito u vrijeme posljednjeg proboja partizanskih jedinica kod Miljevine. Poginuo je 17. novembra 1944. godine kao obavještajni oficir 29. divizije, kod Buhova, izvršavajući zadatak na terenu Širokog brjega.

Na raznim bojištima Jugoslavije poginulo su mu roditelji i tri brata.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (N. Baj.)

ČOLOVIĆ STEVAN

Rođen je 2. februara 1910. godine u selu Radobudi, srez arijski, Srbija, u porodici siromašnog seljaka. Osnovnu školu završio je u Arilju. Segrotovao je u trgovinskim radnjama u Arilju i Užicu i postao trgovački pomoćnik.

Posle završenog zanata otišao je u Beograd 1926. godine, i ubrzo se povezao s naprednim radničkim pokretom, pristupajući podružnici Saveza trgovačkih pomoćnika i aktivno se uključujući u rad Kulturno-umetničkog društva „Abrašević“. Saradivao je u „Trgovačkom glasniku“, opisujući tešku situaciju u kojoj su se nalazili trgovački pomoćnici. Njegova aktivnost je bila zapažena, i on je najpre primljen u SKOJ, a zatim je postao član MK Beograda i PK SKOJ-a za Srbiju. U KPJ je primljen 1928. godine.

Zbog rasturanja letaka po Beogradu odmah posle zavođenja monarhističke diktature kralja Aleksandra, uhapšen je januara 1929. godine i osuđen, u maju, na 5 godina robije. Kaznu je najpre izdržavao u Sremskoj Mitrovici, a zatim Lepoglavi, gde su se nalazili Josip Broz Tito, Jovan Trajković i Salomon Levi. Svi zajedno, početkom 1931. godine, prebačeni su u Mariborsku kaznionicu, gde su zatekli Radomira Vujovića i Rodoljuba Čolakovića. Zajedničkim snagama uspjeli su da izbere posebnu sobu za političke zatvorenike, lako je bio jedan od najmlađih osuđenika, uslovi robijaškog života nisu stomili Stevu, već su ga, naprotiv, ojačali za bitke koje su sledile.

U leto 1934. godine, posle izdržane robije, stražarno je sproveden u rodno mesto. Posle dolaska u Radobudu, Steva je nastavio partijski rad, pri tom se nije ograničio na svoje selo i okolinu, nego na celu teritoriju od Požege do Ivanjice. Bio je aktivan u opozicionom demokratskom pokretu i, u okviru njega, osnivao

razna legalna udruženja, rasturao naprednu legalnu štampu i ilegalni materijal.

Početkom okupacije, naročito posle 22. juna 1941. godine, održao je brojne sastanke i konferencije po selima ovoga kraja, na kojima je objašnjavao da su ispunjeni svi uslovi za uspešnu borbu protiv okupatora. Sve je to kazivao jednostavnim rečima, da bi ga svak razumeo, kao pravi narodni tribun. Zato nije bilo nikakvih teškoća oko formiranja Ariljske partizanske čete 31. jula 1941. godine, sastavljene pretežno od komunista. Prirodno je što je Steva bio njen prvi politički komesar. Njegovom plahom temperamentu odgovarala je borba, kao da je za nju bio rođen. U četi je organizovao vojni i politički rad, pa je i po disciplini i po izgledu ostavljao snažan utisak.

Ubrzo je četa uspeła da oslobodi najveći deo sreza i da učestvuje u poznatoj bici s Nemcima u Gorobilju 20. septembra 1941. godine, u kojoj su Nemci pretrpeli prvi poraz u ovom kraju.

Posle oslobodenja Požege, Steva Čolović se vratio u ariljski kraj da formira narodnooslobodilačke odbore. Dok su se ariljski partizani borili na frontu prema Višegradu, četnici Bože Javorca su 9. oktobra ušli u Arilje i opjačkali partizanske magacine. Steva je o tome obavestio Vrhovni štab i okupio ariljske čete u Sevovnu 16. oktobra 1941. godine, od njih formirao bataljon. Po odobrenju Vrhovnog štaba, pošto se Draža Mihailović odrekao Bože Javorca, dve ariljske i jedna moravička partizanska četa, pod komandom Steve Čolovića, na juriš su oslobodile Arilje 18. oktobra, a zatim Ivanjicu 24. oktobra. U Ivanjici je Steva, sprovodeći politiku KPJ o sprečavanju bratoubilačkog rata, sklopio sporazum o saradnji s četnicima Draže Mihailovića iz ovog kraja, 1. novembra, na Palibrčkom groblju. Sporazum je trebalo da stupi na snagu 4. novembra 1941.

godine. Međutim, četnici su iznenada napali nespripremljene partizane u Ivanjici 2. novembra i izvršili juriš na partizanski štab. Steva je izašao iz štaba s puškom u ruci da se bori i da svojim prisustvom bodri borce. Četnički juriš je odbijen, ali je u toj borbi Steva poginuo, 2. novembra 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (V. Gl.)

ČOPELA Steva ORDAN

Rođen je 1912. godine u selu Varoš, kod Prilepa, Makedonija, u zemljoradničkoj porodici koja se bavila gajenjem duvana.

Kad je odrastao, bavio se proizvodnjom duvana i bio sezonski radnik u Duvanskom kombinatu u Prilepu. Po prirodi je bio bunтовan.

Kao član URS-ovih sindikata, 4. aprila 1938. godine, kad je štrajkovalo više od 2.000 radnika, ušao je u štrajkački odbor. Tada su se štrajkačima pridružile i sve zanatlije iz grada. Dok je trajao štrajk, stotine novih članova je prišlo URS-ovim sindikatima. Čopela je bio u grupi za borbu protiv štrajkbroheara. Tada je postao poznat po svojim zahtevima za prava naroda. Krajem iste godine istakao se svojom aktivnošću u izbornoj borbi. U toku 1939. godine već radi u grupi s komunistima, ali još nije član KPJ. U članstvo je primljen naredne, 1940. godine. Dobio je zadatak da radi u Udruženju proizvođača duvana. On je organizovao štrajk protiv toga da se duvan predaje Monopolu po niskim otkupnim cenama. Iste godine pozvan je na vojnu vezbu. I tamo organizuje bunt, kada su rezervisti prosluli kazane hrane. Zbog toga je bio tri meseca u istražnom zatvoru.

Odmah posle okupacije, kao član MK u Prilepu, radi po vojnoj liniji i organizuje narodnu pomoć. Njegov doprinos u organizovanju prvog partizanskog odreda u prilepском kraju je velik. Često je odlazio u Odred, kao član Mesnog operativnog štaba. Prenosio je direktive. Policija je znala da se on ilegalno kreće po gradu i selu Varošu i da održava sastanke, pa ga je stalno tražila.

U januaru 1942. godine, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ, prebačen je na rad u Bitolj, da svojim iskustvom pomogne tamošnjoj partizanskoj organizaciji u pripremama za formiranje partizanskog odreda. Bugarska policija je saznala za njegovo prisustvo u gradu i ušla mu je u trag. U ranu juto, 9. aprila 1942. godine, jake policijske snage opkolile su kuću u kojoj je noćio. U neravnoj borbi, teško je ranjen i uhvaćen. Istog dana podlegao je ranama. Sve dok nije umro, pokosno se držao pred bugarskom policijom.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1949. godine. (K. So.)

ČUKIĆ Vučka BOGOLJUB

Evidentičari olovnog rudnika Trepče zabeležili su na 7. jula 1936. godine primili na posao novog radnika, dvadesetdvostruogodišnjeg Bogoljuba Čukića, Srbina. Novi jamski vozač rude, kako se videlo iz njihovih podataka, rođen je 1913. godine, u Istočnom Mojstru, kraj Tutina, u Stribji. Brzo se zbližio sa svojim novim drugovima — rudarima, pa su oni više saznali o siromašnom seoskom mladiću koji je došao da potraži zaradu u rudniku olova kraj Kosovske Mitrovice. Siromašna porodica nije mu mogla obezbediti ni osnovno školovanje — završio je svega tri razreda osnovne škole u Brnjaku. Kao dečak čuvao je stoku, zatim obrađivao zemlju, kasnije radio na seči šume za preduzeće „Treska“.

U Trepču je došao u vreme kada su radnici slavili pobedu posle štrajka. Njihov revolucionarni polet i samopouzdanje zahvatili su i Bogoljuba. Navikavao se na tegobe rada pod zemljom, na olovnu prašinu, kasnije radio na seči šume za preduzeće „Treska“. U toku 1937. godine, u vreme kada su radnici slavili pobedu posle štrajka. Njihov revolucionarni polet i samopouzdanje zahvatili su i Bogoljuba. Navikavao se na tegobe rada pod zemljom, na olovnu prašinu, kasnije radio na seči šume za preduzeće „Treska“. U toku 1937. godine, u vreme kada su radnici slavili pobedu posle štrajka. Njihov revolucionarni polet i samopouzdanje zahvatili su i Bogoljuba. Navikavao se na tegobe rada pod zemljom, na olovnu prašinu, kasnije radio na seči šume za preduzeće „Treska“.

radio u rudnicima Blagojev Kamen i Siverić, a onda se, 24. maja 1941, opet vratio u Trepču, kojom je tada upravljao nemački okupator. Kao i njegovi drugovi rudari, borio se za ispunjavanje gesla: „Ni gram olova iz Trepče za Hitlera“.

Dvadeset šestog septembra 1941. napustio je rudnik, otišao da se oprosti s porodicom u Mojštiru, i 5. oktobra došao u partizanski logor na Kopaoniku. Postao je borac partizanskog odreda „Todor Miličević“. Ušao je u sastav 1. čete, u čijim je redovima vodio borbe protiv domaćih izdajnika: muslimanske kvasilniške milicije i albanskih vulnetara oko Novog Pazara i četiričkih odreda u Ibarskoj dolini, a na terenu Kraljeva protiv Nemaca — kao borac 4. čete. Pred jakim nemačkim

snagama, koje su preduzele veliku ofanzivu, kopaonički partizani su se po decembarskom nevremenu povukli u Sandžak. Među njima nije bilo Bogoljuba Čukića. Pao je u ruke dragačevskih četnika u selu Goracićima, ali je uspeo da ih obrane da je izbegla, što ga je spasilo od streljanja. Proveo je s njima mesec i po dana — do njihovog dolaska na teren oko reke Uvca, kada je uočio priliku da se, s još jednim drugom, prebaci preko reke, i 24. januara 1942. godine priključio partizanima Požeške čete. Kada je 1. marta u Čajnicu formirana 2. proleterska brigada, ušao je u sastav 3. (Moravičke) čete 1. (Užičkog) bataljona. Postao je prvo desetar, a zatim vodnik 3. voda, sastavljenog od boraca Kopaoničkog i Kraljevačkog odreda, koji su, kao bolesnici i ranjenici, ostali u Novoj Varoši.

U toj brigadi, čuvenoj po hrabrosti svojih boraca i po smelim bombašima koje nije moglo zaustaviti nikakvo neprijateljsko utvrđenje, Bogoljub se ubrzo proćuo po svojoj neustrašivosti i pravim ratnim podvizima. Bio je među najhrabrijim bombašima 2. proleter-

ske. Istakao se već u prvim borbama: u napadu na italijanski logor na brdu Kozara, na putu između Čajniča i Goražda, zatim Živnju kod Gacka. Pored toga što se pokazao kao hrabar borac, isticao se i svojim ljudskim vrlinama i drugarstvom, kao i odanošću borbi i revoluciji, pa je u proleće 1942. godine primljen u Partiju. U borbama brigade na velikom maršu u Bosansku Krajinu, kod Pazarice, Kreševa, oko Bugojna i Donjeg Vakufa, daje primer komunističke hrabrosti. U velikim, danonoćnim sukobima brigade s jedinicama ustaške „Crne legije“ na Kupresu, svake noći učestvuje kao bombaš, sve dok nije ranjen. Ranu je brzo preboleo u bolnici u Novom Selu kod Blagaja, pa se, već prilikom borbi za oslobođenje Mrkonjić-grada, našao u grupi bombaša 1. bataljona kada su osvajali dominantno utvrđeno brdo Oruglo.

Septembra 1942. godine učestvuje u borbama protiv četnika, ustaša i Nemaca na Manjači, a zatim u bombaškom napadu na brdo Čusine, prilikom prvog oslobođenja Jajca. Prvi bataljon je 3. oktobra 1942. godine sačekao u zasedi kolonu nemačkih jedinica u selu Majdan, na putu od Mrkonjić-Grada ka Jajcu. Grupu bombaša u kojoj je bio Čukić delio je od Nemaca samo put preko koga su i s jedne i s druge strane letele bombe. Dvojica bombaša su poginula, a Čukić i njegov drug jurnuli su preko puta, uskočili među Nemce i uništili ih. Tada su zarobili puškomitraljez „šarac“ — prvi koji je pao u ruke 2. proleterske brigade. Brigada ide iz borbe u borbu, a Čukić daje primer u žestokim obračunima oko Grahova i posebno prilikom zauzimanja Livna, decembra 1942. godine. U bici na Neretvi i gonjenju četničkih jedinica do Drine uvek se nalazio na najosetljivijim mestima. Za vreme priprema za forsiranje Drine i sukobima s Italijanima i četnicima, ranjen je u nogu na Brodu kod Foče. Posle toga je opet bio među prvima u borbama na Javoriku, blizu Nikšića, i u bici na Sutjesci. Tada je postavljen za zamenika komandanta 1. bataljona, na mesto prvog narodnog heroja Petra Lekovića, koji je 13. juna 1942. godine pao na Živnju.

Posle proboja nemačkog obrta na Sutjesci, brigada se zaustavila u dolini Krivaje, blizu Zavidovića. Čukić je dobio čin poručnika. Kako su bili na odmoru, želeo je da drugove obraduje ulovom ribe. Aktivirao je nemačku bombu i — nastradao od nje: učinilo mu se da je neispravna, jer nije čuo da šišti, pa mu je eksplodirala pre nego što ju je bacio u vir. Bilo je to 21. avgusta 1943. godine kod Carevog Hana. Posle nekoliko dana, umro je od zadobijenih rana. Drugovi su ga sahranili u selu Beljavi, ispod planine Konjuh. Dvadeset-devetogodišnjem poručniku NOVJ, rudaru Trepče, Bogoljubu Čukiću, borci su našli

simbolično mesto gde će počivati — ispod Konjuh-planine, „crvene od krvi proletara“.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (B. Bo.)

ČUPIĆ Sava ČEDOMIR LJUBO

Rođen je 10. avgusta 1913. godine.

Porijeklom je iz ugledne radničke porodice, koja je, u potrazi za radom, izvesno vrijeme provela u SAD. Poslije povratka iz Amerike, njegova porodica je živjela u Nikšiću, gdje je završio gimnaziju.

Još kao gimnazijalac pripadao je skopjevskoj organizaciji. Poslije odlaska u Beograd,

gdje je studirao prava, aktivno se uključio u napredni studentski pokret, pa je 1940. godine postao član KPJ.

Poslije kapitulacije zemlje, aprila 1941. godine, vratio se u Nikšić, i aktivno se uključio u pripreme za oružani ustanak. Pošto su okupatori namjeravali da pohapse sva sumnjiva lica i komuniste, Okružni komitet je donio odluku da se, početkom jula, iz grada sklone svi za koje se zna da mogu biti uhapšeni. Tako se među komunistima koji su prije julske ustanka izbjegli iz grada našao i on. Postao je borac čete „Đuro Đaković“, formirane od boraca koji su izišli iz grada. Bila je to pripremna jedinica, sastavljena od članova KPJ i skopjevaca, koji su bili već provjereni u nizu akcija.

Isticao se u borbama koje je njegova jedinica vodila u okolini Nikšića. To je došlo naročito do izražaja poslije formiranja udarnih bataljona (početkom marta 1942. godine).

U aprilu 1942. godine, u borbi na Kablenoj glavi kod Nikšića, upao je u zasedu četnika i zarobljen. U zatvoru je bio mučen. Kao komu-

nist i komesar ćete imao je junačko držanje. Otvoreno je pokosio i ismijavao četnike i nacionaliste, kao sluge okupatora. Rekao im je da ih prezire kao ljudska ništavila. Svojoj rodbini je poručio da ne pokušavaju da za njega traže bilo kakvu milost od okupatora i domaćih izdajnika. Poznat je njegov pikosni osmijeh sa strelišta, pred uperenim cijevima.

Kvislinzi u Nikšiću organizovali su javni proces grupi boraca i komunista. Na ovom procesu Ljubo se otvoreno rugao vijednicima tog strannog Suda. U stvari, njegove riječi su odzvanjale kao optužbe, pa su se organizatori procesa pokajali, i brzo donijeli odluke o smrtnim presudama grupi komunista, među kojima je bio i Ljubo. Mirno je saslušao smrtnu presudu, spreman da do posljednjeg daha ostane dosljedan svojim komunističkim ubjedenjima.

Tih dana okupator i kvislinzi su, da bi zastrašili narod, komuniste i druge rodoljube izvodili na strijeljanje ispod Trebjesa. Maja 1942. izveden je i Ljubo na strijeljanje. Na strelištu je nastavio da bodri drugove, čime je podizao duh otpora kod stanovništva, prisiljenog da prisustvuje javnom strijeljanju komunista i ostalih rodoljuba. Klicao je: „Živjela slavna Komunistička partija!“ I kada su ga prvi mitraljeski rafali pogodili, stajao je uspravno i gordo dovikivao da će doći dan pravedne osvete.

Njegovo herojsko držanje na gubilištu pod Trebjesom imalo je veoma pozitivan odraz na stanovništvo ovog kraja. Ostao je upečatljiv njegov svijetli lik. Okupatori i izdajice su ga se i mrtvog plašili.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1963. godine. (G. Kil.)

ČVORO Arsena MIHAJILO

Rođen je 15. septembra 1907. godine u selu Miočići, opština Pale, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Do 1941. godine bavio se zemljoradnjom. Kao dopunskim zanimanjem bavio se tesarskim poslovima i izgradnjom kuća u svom i okolnim selima. Pošto u njegovom selu nije bilo osnovne škole, a prilike njegovih roditelja nisu dozvoljavale da ga šalju u školu na drugom mjestu, nije ni pohađao osnovnu školu. Međutim, sâm je naučio da čita i piše. Pripadao je Zemljoradničkoj stranci i politički je bio vrlo angažovan.

U narodnooslobodilačkoj borbi učestvuje od jula 1941. godine. Kada su organizatori ustanka, članovi KPJ s područja Glasinca i Romanije, saopćili narodu odluku CK KPJ o

dizanju ustanka i pozvali rodoljube da stupe u oružanu borbu, Mihajilo se odmah odzvao. On je na zbornom mjesto doveo više ustanika iz njegovog i okolnih sela. Odmah je pokazao vojničku snalažljivost i hrabrost pa je, prilikom formiranja partizanskih grupa, postavljen za komandira voda, koji je dobio naziv Čvorski vod, jer su borci u tomvodu bili pretežno Čvorte. Kad je vod narastao, formirana je Čvorska četa, a poslije je nosila naziv 1. pračanska četa, čiji je komandir bio Mihajilo. U martu 1942. godine Mihajilo je postavljen za zamjenika komandanta Pračanskog bataljona Romanijskog partizanskog odreda.

Mihajilo se, odmah poslije stupanja u ustanak, istakao hrabrošću. Pod njegovom komandom, Čvorski vod je odmah poslije

formiranja izvršio uspješne akcije oko Prače, Soćica, Han-Stjenica i na pruži Sarajevo—Višegrad. Kad su jedinice Romanijskog partizanskog odreda vršile napad na Rogaticu, Mihajilo je sa svojom četom napao kod Podgraba, na pruži Sarajevo—Višegrad, kolonu domobrana, koji su hitali u pomoć garnizonu u okoljenoj Rogatici, i poslije borbi koje su trajale cijelog dana, zaustavio njihovo nadiranje; tada je poginulo 20, a zarobljeno 25 domobrana, zaplijenjena tri mitraljeza i 20 konja natovarenih municijom. To je bio dragocjen plijen, jer se u oružju još oskudijevalo. U borbi na Prutinama, gdje je ubijeno 200 ustaša, Mihajilo je zarobio top. U toj borbi, kad je njegovoj četi nestalo municije, on se sam probija u domobransku komoru, i pod kišom kuršuma donosi svojim borcima sanduk municije. Taj podvig Mihajila Čvora je omogućio da četa odbije napad neprijatelja. Međutim, u toj borbi je ranjen, pa je otišao u bolnicu.

Iz partizanske bolnice je izišao još nezaliječen, i komandovao svojom četom u borbama koje je četa vodila s Nijemcima, 12. i 13.

januara 1942. godine, na Romaniji. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti i dobro organizovanoj odbrani, Nijemci nisu uspjeli da probiju front njegove čete. Ali, Mihajilo je ponovo ranjen, i prebačen u bolnicu 1. proleterske brigade.

Kao hrabar borac i dobar komandir čete, Mihajilo je primljen u KPJ 25. decembra 1941. godine.

Poginuo je 5. septembra 1942. godine od četnika kad je, po direktivi Partije, vršio dužnost društveno-političkog radnika, na terenu Miočića i Prače. Naime, četnici su, u namjeri da ga ubiju, došli u njegovo mjesto kao da su partizani. Kada su se s njim sreli, uperili su puške u partizansku grupu s kojom je bio Mihajilo, i pozvali ih na predaju. „Zar vama da se predam“, uzviknuo je Mihajilo i podigao pušku. Ali, pao je pogođen četničkim mitraljezom. Bio je jedan od najhrabrijih boraca iz njegovog sela, iz kojeg je poginulo dvadeset osam partizana.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1961. godine. (D. Bor.)

ČEMALOVIĆ Ahmeta MUJO ČIMBA

Rođen je 1919. u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Krojački zanat završio je u Mostaru. Učestvovao je u naprednom radničkom pokretu i demonstracijama koje je Komunistička partija Jugoslavije organizovala u Mostaru prije rata.

Krajem septembra 1941. formiran je Konjički (kasnije Mostarski) bataljon, sastavljen najvećim dijelom od mostarskih radnika, studenata i đaka, među kojima je bio i Mujo. Svoju hrabrost pokazao je već u prvim akcijama — u zauzimanju žandarmerijskih stanica na Glavatičevu, Bjelimićima i Rujištu. Februara 1942. primljen je u KPJ.

U junu 1942. borci Konjičkog bataljona, u kome je Čimba postao zamjenik komesara 2. čete, povlačili su se preko Prenja. Tada su četnici zarobili nekoliko partizana i odveli ih u Konjic. U akciji spasavanja učestvovao je i Čimba, sa još nekoliko bombaša. Kada su, poslije dvadeset kilometara usiljenog marša, stigli u grad, preplivali su Neretvu, i preko zatvorskih zidina uspjeli da prebace i oslobode zarobljene drugove.

Januara 1943. Mostarski bataljon je, po dubokom snijegu i niskoj temperaturi, u sadejstvu s ostalim bataljonima 10. hercegovačke brigade, krenuo u napad na Žepče. Čimba se naročito istakao u jurišu na oklopni vagon kojeg je trebalo zauzeti bombama. Tada je zarobljena ustaško-domobranska četa sa svim naoružanjem. Za takav uspjeh, Mostarski bataljon je pohvaljen od Vrhovnog komandanta Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

U napadu na Prozor, marta 1943. borci Mostarskog bataljona, među kojima i Mujo Čemalović, prvi su se probili u grad i iznutra napadali neprijatelja, koji se ukopao u jaka utvrđenja. U međuvremenu je naišla italijanska kolona, koja je od Rame krenula u pomoć Prozoru. Hercegovci su pustili da im se kolona približi, i iz zasjede je uništili do posljednjeg vojnika. Tada su zaplijenjena četiri italijanska tenka i 15 kamiona.

Poslije pete neprijateljske ofanzive, 1943. godine, Čimba se, po zadatku Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, prebacio na područje Hercegovine. Tada je naišao, u šumi kod Nevesinja, na Nijemce, koji su ga opkolili. U sukobu s njima, junački se borio i poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N. Baj.)

ČETKOVIĆ Blagote JELENA

Rođena je 21. avgusta 1916. godine u Cetinju, Crna Gora. Krojački radnik. Potiče iz siromašne radničke porodice. Streljana je 14. maja 1943. godine u Beogradu.

Vrlo rano ostala je bez oca, pa je majka Gorda morala da se stara o troje male dece — dva sina i kćerki Jeleni. To je još više otežalo njihovo školovanje. Već tada Jelena je, na primeru svoje majke, pomoćnog radnika u podgoričkom Sudu, osetila nepravde sistema. „Ako moja deca nisu mogla da imaju štitost, imala su čestitost. Što god sam im dala, bila su zadovoljna“ — seća se danas 90-godišnja starica Gorda. I u tako teškim uslovima, Jelena

je s uspehom završila Žensku zanatsku školu u Podgorici.

S nepunih 17 godina, postaje član SKOJ-a 1933. godine. Dve godine kasnije, primljena je u članstvo KPJ. Aktivna je u radu Saveza šivačko-odećnih radnika i radnica i radničkih kulturno-umetničkih društava. Po partijskom zadatku radi u Monopolu duvana u Podgorici, koji je u sezoni upošljavao i do 1500 radnica. Učestvuje u brojnim akcijama i demonstracijama kojima je rukovodila KPJ. Najznačajnija od tih akcija je Belveder, juna 1936. godine. Zbog takve aktivnosti, vrlo rano je upisana u policijsku kartoteku. Utoliko pre što je i njenoj majci zamerano da se bavi „crvenom politikom“.

U poznatoj provali partijske organizacije u Crnoj Gori, 1936. godine, uhapšena je i odvedena u Sarajevo. Izložena je teškim mukama, ali reč nije progovorila. Posle neuspelog pokušaja da, kao dobrovoljac, ode u Španiju, opet je uhapšena, 1937. godine. I tako nekoliko puta. Čim bi izišla s robije, zauzimala bi mesto u borbenim redovima. Na sahrani poznatog revolucionara Božane Vučinić, 30. marta 1937. godine, održala je protestni govor protiv zločina koji se vrše nad komunistima, o čemu je pisala iseljenička štampa u Kanadi.

U godinama pred rat preselila se u Beograd, zbog produženja školovanja. Verovala je da će u velikom gradu lakše sakriti partijsku aktivnost. Ubrzo je morala da menja stan, jer ju je prepoznao agent Vuković, poznati antikomunist još dok je bio na dužnosti u Podgorici. Nekoliko puta je menjala mesto boravka. To joj ne smeta da se uključi u partijsku aktivnost i da povremeno radi kao krojački radnik. Do rata se nalazila na raznim partijskim dužnostima: instruktorka KPJ u Beogradu, Užicu, Nišu, Kraljevu, Čačku... U vreme kapitulacije Jugoslavije, aprila 1941. godine, član je rejnjskog komiteta KPJ „Centar“ u Beogradu.

Od prvog dana oslobodilačke borbe savešno izvršava sve što se od nje zahteva. Po zadatku je otišla na slobodnu teritoriju, prvo u Bosnu, a zatim u Užice. U oktobru 1941. godine vraćena je u Beograd, da oživi partijski rad. Kada su je, nekoliko dana kasnije, fashi-

stički agenti na beogradskoj železničkoj stanici legitimisali, nisu ni slutili da je to sekretar MK KPJ u Beogradu — za kojim je policija dugo i uzaludno tragala. S mladačkim žarom organizuje diverzantske akcije neustrašivih ilegalaca Beograda. Jelena je usmerivač velikog broja tih akcija. Pored uništavanja nemačkih paljenja garaža, razoružavanja nemačkih patrola, uništenja skladišta municije, bila je planirana i akcija uništenja ozloglašanih nemačkih agenata Kosmajca i Zalada.

I dok je ta akcija bila u pripremi, policija je 3. marta 1942. godine upala na sastanak Rejskoga komiteta. Jelenu su, ranjenu, zarobili i uhapsili. Od tada život ove devojke postaje legenda. Izlazi je najtežim mukama. Policija je naslućivala da se priprema neka velika akcija „otpisanih“, ali kakva — to je trebalo saznati od Jelene. Isprobali su sve metode mučenja. Jelena je čutala. Zloglasni agent Kosmajac je ispituje. Rugao joj se i ironično obračao: „drugarice Četković“. I sam ju je tukao. Kada bi je, onesvešćenu od batina, iznosili, Kosmajac se obračao policajcima: „Pazite da ne umre!“

A Jelena je samo na jedno mislila: hoće li udnara grupa uspeti da, 6. marta 1942. godine, izvrši zadatak koji joj je sama postavila — da uništi agente. Tog dana, Kosmajac je planirao da nastavi mučenje Jelene Četković. Osam sati je već prošlo, a Kosmajca nije bilo. „U zatvorskoj ćeliji“, piše u jednom zapisu, „na marnardi Jelena je, iako teško izmučena, osluškivala što se događa među agentima. Iz hodnika su joj doprije reči, kao šapat, da su Kosmajac i Zalada ubijeni. Osetila je novu snagu u sebi. Njena želja se ostvarila...“

I pored svih mučenja, nisu je slomili. Prebacili su je na Banjicu. Tamo je napisala pesmu „Iza rešetaka“.

Ispred ovi fašističkih okupatora, umrla je 14. maja 1943. godine kao heroj. „Uteha mi je

što je Jelena časno živela i časno umrla“, kaže njena ostarela majka. „Stalo mi je bilo da se poštenjem obilježi. I obilježila se. Eto, tu, na dvadesetak metara od kuće, nalazi se škola s njenim imenom. Prosto imam utisak da je Jelena živa. Ona govori kroz osmijeh veselih mailišana. Posjete me oni kad je Dan škole“.

Narodnim herojem proglašena je 5. juna 1952. godine. (Z. Lak.)

ČETKOVIĆ Toma PETAR PERO

Rođen je 12. oktobra 1907. godine u selu Muževići, Ljubotinj, Cetinje, Crna gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Do 1941. godine oficir jugoslovenske vojske.

Kao i većina dece iz siromašnih krajeva, imao je teško detinjstvo. Na Ljubotinjju je učio osnovnu školu i čuvao je stoku. Gimnaziju je učio na Cetinju. Bilo mu je još teže nego ranije, jer je cele godine, osim zimi, iz sela peške išao u školu na Cetinje i vraćao se natrag, prelazeći svakodnevno oko 30 kilometara. Skroman, radan i izuzetno inteligentan, bio je odličan dak.

Pošto je završio šest razreda gimnazije, decembra 1926. stupio je u Vojnu akademiju, koju je završio aprila 1929. godine. Kako je u svojoj 54. klasi bio među prvima, dobio je pravo da izabere garnizon. Izabrao je Nevesinje i u tom malom garnizonu, kao potporučnik, počeo karijeru oficira.

U vojsci je ostao do sloma Kraljevine Jugoslavije, aprila 1941. godine, i imao čin kapetana I klase.

Posle kapitulacije, vratio se u svoje selo. Po direktivi KPJ, uključio se u rad na pripremanju ustanka i radi kao vojni instruktor na obuci omladine.

Aktivni je učesnik trinaestojulskog ustanka naroda Crne Gore. U prvoj borbi običan borac Ljubotinjskog odreda, potom postaje vojni saveznik.

Novembra 1941. imenovan je za komandanta Lovčenskog bataljona Crnogorskog odreda za operacije u Sandžaku. Godine 1941. dobio je i drugo veliko poverenje, postao je kandidat za člana KPJ a 1942. godine i član Partije.

Lovčenski bataljon je u čuvenoj pljevaljskoj bici vodio izuzetno tešku borbu. I bataljon i komandant pokazali su izuzetno junaštvo.

Kada je formirana 1. proleterska brigada (21. XII 1941) Pero je komandant njenog 1. (lovčenskog) bataljona. Gotovo devet meseci komandovao je ovom poznatom jedinicom, koja je vodila veliki broj borbi i postigla značajne uspehe. Izuzetna hrabrost i sposobnost Pera Četkovića dolazili su uvek do izražaja, i teško ih je sve navesti.

U čuvenom Igmanskom maršu 1. bataljon je ili u zaštitnici, ili u prethodnici, ili u zasedama. Za razliku od drugih jedinica, koje su zbog mraza imale mnogo izbačenih iz stroja, ovaj bataljon je, zahvaljujući komandantovom iskustvu, imao samo nekoliko prozrljih.

Februara 1942. bataljon je pregazio hladnu i brzu Neretvu i time izbegao opkojavanje. Posle ovih i drugih uspeha, Pero često dobija teže zadatke, a pod njegovu komandu stavljene su i druge jedinice. Njegova je velika zasluga što su u višednevnim teškim borbama tučene jake četničke snage na sektoru Mjokovac—Kolašin. Snažne udarne grupe bataljona iz 1. i 2. proleterske, kojima je on komandovao, 3. juna 1942. razbile su četnike u Dobrom dolu na Durmitoru. Ovaj uspeh mnogo je pomogao partizanskim snagama da se uspešno povuku iz Crne Gore.

Prvi bataljon se više puta istakao u pohodu proleterskih brigada za Bosansku krajinu (juna i jula 1942.) i u borbama u ovoj oblasti. Među velikim uspesima u ovom periodu svakako su zauzimanje Konjica, borbe na Cincaru, oslobodjenje Livna...

Septembra 1942. godine imenovan je za komandanta 1. dalmatinske udarne (kasnije proleterske) brigade. I na ovoj dužnosti i u novoj sredini ispoljio je ne samo izuzetne kvalitete partizanskog komandanta, već se pokazao i kao divan drug i komunist, koji svakom zadatku prilazi vrlo savesno i odgovorno, i vodi svestranu brigu o jedinici i njenim ljudima. Vidni uspesi 1. dalmatinske od 16. septembra do 9. novembra u borbama kod Sinja, oko Duvna i na prostoru Livno—Sinj, i priznanja koja je za to dobila, potvrdili su i vrednost brigade kao kolektiva, i njenih boraca i rukovodilaca, i Pera kao komandanta posebno.

Kadrovke potrebe nove Titove armije i

uspehi koje je u komandovanju i rukovođenju jedinica postigao, bili su odlučujući za Četkovićevo imenovanje na dužnost komandanta 3. udarne divizije NOVJ, 9. novembra 1942. godine. Gotovo pet meseci vodio je 3. diviziju. Taj period pripada najtežim i najslavnijim periodima naše borbe. Divizija je u novembru i decembru 1942. januara i početkom februara 1943. godine, izvela više poduhvata u dolini Vrbasa i Bosne: borbe za oslobođenje i odbranu Jajca, borbe u dolini Vrbasa (sektor Jajce—Travnik), oslobođenje dela centralne Bosne i druge.

Na početku IV ofanzive, 3. divizija je prebačena u rejon gornjeg toka Vrbasa. Vodio je žestoke borbe za Bugojno, oko Gornjeg Vakufa itd. Potom je došla borba za Prozor. Ovaj grad, koji su branile jake italijanske snage, bio je glavna prepreka na putu Glavne operativne grupe u dolini Rame i Neretve. Zbog toga je Vrhovni komandant naredio 3. diviziji da razbije neprijatelja i grad oslobodi. Dve noći su borci 3. divizije herojski jurili. Uspeo je tek drugi napad, grad je oslobođen, a neprijatelj je uz velike gubitke proteran. To je bio jedan od najvećih uspeha u borbama na Neretvi. Posle toga, divizija je vodila žestoke borbe u dolini Rame, na Neretvi i za Konjic. Te borbe i protivudar kod Gornjeg Vakufa odlučili su sudbinu ranjenika na Neretvi i omogućili razbijanje neprijateljskih snaga i pripremu za prodor na istok. U protivofanzivi s Neretve na istok, 3. divizija je vodila više žestokih borbi s Italijanima, ustaško-domobranskim i četničkim snagama. Prelaz preko Neretve, borbe na Prenju, Veležu, oslobođenje Nevesinja bili su njeni veliki uspehi.

Neprijatelj je svuda bio tučen. Ni nove snage, ni taktika da se osloncem na varoši i utvrđene punktove obrazuju široki frontovi i stalno izvode ofanzivni i protivofanzivni poduhvati nisu dali rezultate. Borba za Hercegovinu bila je dobijena, a put dalje na istok znatno olakšan. Svi ti uspehi neraskidivo su vezani za Pera Četkovića. I u toj, za njega kao vojnika dotad najtežoj borbi, zablistali su njegovi kvaliteti.

Ranjen je 28. marta 1943. godine kod Nevesinja, i ubrzo podlegao ranama. Tako je život i karijeru vojnika završio u borbi za mesto u kome je kao mladi potporučnik dobio prvu dužnost vojnog starešine.

Posmrtno je proizveden u čin general-majora NOVJ u odlikovan Ordenom otadžbinskog rata SSSR prvog stepena.

Narodnim herojem proglašen je 30. aprila 1943. godine. (Šp.L.)

ČETKOVIĆ Đura VLADIMIR VLADO

Rođen je 22. avgusta 1911. godine u selu Crnci kod Podgorice, Crna Gora. Elektromehaničar. Potiče iz seljačke porodice. Poginuo 21. oktobra 1944. u Dalmaciji, kao komandant VIII korpusa i general-major NOVJ.

Osnovnu školu završio je u rodnom kraju, a 1924. pošao u svet, kao i mnogi njegovi zemljaci, zbog hleba. U Somboru je završio električarski zanat, 1930. godine. Već tada je čitao naprednu literaturu i došao u dodir s revolucionarnim radničkim pokretom.

Posle zanata, uposlio se u rudniku Trepča, u Kosovskoj Mitrovici. Energičan, čestit i ozbiljan, ubrzo je u novoj sredini stekao veliki broj drugova i prijatelja. Bio je uporan i neprijorljiv u akcijama za radnička prava. Godine 1935. postao je član KPJ. Organizuje radnike, uči ih da se bore, ali se i sam stručno i politički izgrađuje. Iste godine se spremao za polaganje višeg stručnog ispita u Francuskoj. Odlazak mu je onemogućen, jer je bio uhapšen zbog učešća u štrajku. Štrajk je, međutim, uspeo, i Vlado je ubrzo vraćen na posao. Godine 1936. napustio je Trepču. U analima ovog današnjeg giganta stoji njegovo ime, a uz njega napomena: „beskompromisni štrajkač — borac za pravo i slobodu radničke klase, kao najbolja, i kasnije mnogo puta potvrđena ocena.“

Godine 1936. njegov revolucionarni put vodi ga u Španiju. Znao je da poraz demokratije u Španiji znači i njen poraz u drugim delovima Evrope. Posle nekoliko neuspešnih pokušaja s lažnim pasošima, najzad se, preko Sušaka, prebacio u Francusku, a odatle u Španiju. Borio se kod Madrida, u Gornjem i Donjem Aragonu i u Kataloniji. U španskom ratu dobio je čin poručnika, a komandovao je republikanskim divizionom, sastavljenim uglavnom od Jugoslovena. Istakao se na frontu kod Teruela, kada je vodio neravnu borbu s fašističkom lovačkom eskadriljom. Plikirajući, jedan lovac ga je zasuo rafalima. Rafal Vladova mitraljeza pogodio je cilj, pa se zapaljena mašina sunovratila pred njegovim očima. Septembra 1936. bio je ranjen u borbama u Kataloniji.

Posle sloma oružane borbe španskog naroda, prešao je u Francusku, s mnogim drugovima. U zloglasnim konclogorima, Girsu i Verneu, proveo je dve i po godine. U logoru Kamp de Mil, kod Marselja, upoznao se s Luđi Longom, komesarom internacionalnih brigada. Njegovi saborci iz tih dana sećaju se da je „njemu uvek bila teška borba za stvaranje njegove. Delovao je kao neki lekar duše“. S Petrom Drapišinom je pobeo iz logora, prvo u Pariz, a zatim u Nemačku, odakle je, posle napada Hitlera na SSSR, 22. juna 1941, došao

u Jugoslaviju. U Zagrebu se javlja čJK KPJ, koji ga raspoređuje u Liku, da radi na pripremama ustanka.

Tako je u Lici i nastavio oružanu borbu protiv fašizma. Iako nije dugo ratovao u Lici, Ličani su ga trajno zadržali u sećanju. Poznawali su ga kao „malog“ Crnogorca, koji je znao samo za ideale partije, „Stvarajte međusobno poverenje!“, govorio je, „jer smo samo udruženi jaki“. Ubrzo je prešao u Bosansku krajinu, i rukovodio akcijama krajiških partizana. Pono se vraća u Liku, gde je postavljen za komandanta Ličke grupe odreda, od koje je kasnije stvorena 6. proleterska divizija.

U toku NOR nalazio se na sledećim dužnostima: član Glavnog štaba Hrvatske (1941), komandant 8. divizije (1942—1943) i komandant VIII korpusa (1944). U decembru 1943. proizveden je u čin potpukovnika, a 1. septembra 1944. u čin general-majora NOVJ.

Uvek je bio u prvim borbenim redovima. U borbama kod Korenice, 1942, bio je teško ranjen. „Leži. Mi se plašimo da ne umre“, seća se jedan od njegovih saboraca a on poziva komandanta, traži izveštaje, savetuje, nareduje... „Kakva energija!“ Vlado je bio legenda. Partizanski reporter beleži da je kruzila legenda kako su Vlada, kada je na motokiclu išao preko Kapele uhvatili četnici i on im tada prikosno rekao: „Jeste, ja sam komandant VIII divizije“, posle čega su ga jednostavno pustili, kao poštenog i hrabrog protivnika. I istina je da je 1942, s još nezalečenom teškom ranom, pomažući se štakama, sedao u tenk i tukao Nemce i ustaše oko Plitvičkih jezera...“

Za njegovo ime vezani su uspehi 8. divizije u žestokim borbama u prvaj fazi IV neprijateljske ofanzive, uspehi borba za stvaranje slobodne teritorije u proleće i leto 1943, operacije VIII korpusa u Dalmaciji i dejstva u drvarskoj operaciji.

Poginuo je 21. oktobra 1944. u malom

partizanskom avionu koji je zabunom bio napadnut od savezničkih lovaca. Hrabri general je, u duhu naređenja Vrhovnog štaba, hitao da se prebaci na mesto odakle će najbolje moći da rukovodi oslobodilačkim operacijama svog VIII korpusa. Odlučan i hrabar, čestit i čvrst kao kamen njegove Crne Gore, na kome se rodio, i Dinare, na kojoj je pao, Vlado je ostao da živi kao legenda u narodnoj pesmi Like i Korduna.

Odlikovao je partizanskom zvezdom I reda i Ordenom Kutuzova II reda.

Narodni herojem proglašen je 13. avgusta 1945. godine. (Z. Lak.)

ČIROVIĆ Ilje JANKO

Rođen je 8. avgusta 1904. godine u selu Bare Radovića, opština Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Zemljoradnik. Završio je četiri razreda osnovne škole u Morači. Njih osmoro braće i sestara ostali su uz oca koji je hrabro poginuo u čuvenoj mojkačkoj bici, 1916. godine. Od očeve smrti Janko radi na svom malom imanju, ne bi li se nekako prehranila brojna porodica.

Kao siromašni seljak rano se opredelio za napredni radnički pokret. On je 1938. godine, kao simpatizer KPJ, zajedno s Jagošem Radovićem i drugima, organizovao u Kolašinu demonstracije protiv dolaska Stojadinovića, zbog čega je od Suda za zaštitu države osuđen na 60 dana zatvora. To ga nije pokolebalo. Naprotiv, još više ga je očeličilo i vezalo za KPJ, pa je 1940. godine primljen za njenog člana. Zatvaran je nekoliko puta u Podgorici kao vojnik-rezervist.

Aktivno je učestvovao u radu partijske organizacije svoga kraja na pripremama za

narodni ustanak, a 13. jula 1941. godine našao se s puškom u ruci u Moračkom partizanskom odred.

Njegov borbeni put počeo je napadom na okupatorsku posadu u manastiru Morača, jula 1941. godine, gde učestvuje u napadu na Kolašin, a od tada pa do 1. decembra 1941. godine deluje najpre na odbrani slobodne teritorije, pa na oživljavanju ustanka. Pljevaljska bitka je događaj u kome se Janko posebno istakao. Tada je, s grupom drugova, u gotovo najtežoj situaciji odbio nekoliko napada neprijatelja, a svojoj četi je omogućio povlačenje. U 1. proletersku brigadu stupio je 21. decembra 1941. godine. Od tada do 1944. učestvuje u mnogim poduhvatima ove jedinice: Vidriči, Dobrovina, Igman, Ulog, Župa, Markovo Brdo, Pilomača, Durmitor, Treskavica, Džepa, Konjic, Borova glava, Livno, Bosansko Grahovo, Plavno, Sittica, Jajce, Prnjavor, Ivan-sedlo, Neretva, Glavatičevo, Kalinovik, Kapak, Brodarevo, Zlatni bor, Sutjeska, Zelengora, Donji Budanj, Vlasenica, Zvornik, Caparde, Jošavka, Šiprage, Turbe, Travnik, Aržano, Mlinište. Godine 1944. napušta 1. proletersku brigadu i odlazi za komandanta bataljona Crnogorske brigade KNOJ-a, s kojim je izveo mnoge borbene akcije na području Crne Gore.

Kao naručito snalažljiv, istakao se i u mnogim borbama na uništenju izdajničkih grupa.

Decembra 1942. godine, u selu Jošava u centralnoj Bosni, uspeo je da uhvati, veže i dovede u štab četničkog krvnika koji je zaklao ml. Mladena Stojanovića.

Aprila 1943. godine prvi je skočio na splav u nabujaloj Drini, i na suprotnoj obali s grupom drugova slomio otpor neprijatelja, što je omogućilo bataljonu prelaz preko reke. Bio je veoma izdržljiv i snažan. Mogao je da baci bombu više od 50 metara; gotovo nikad nije znao za umor. Bio je divan drug i dobar prijatelj.

Kao borac i starešina istakao se i u teškim borbama s četnicima Pavla Đurišića oko Mojkovca i Kolašina u proleće 1942. godine; posebno je zapažen u borbama na Skari, Večerinovcu i Markovom brdu, gde je 3. četa 1. bataljona 1. proleterske proterala petostruko jačeg neprijatelja. Istakao se i u borbi za Konjic na Star-planini, u leto 1942. godine. Ovdje je odbio nekoliko ustaških juriša i naterao ih na povlačenje. Novembra 1942. u napadu na Jajce, uništio je nekoliko bunkera, a s vodom zarobio nemačke topove.

Demobilisan je 1946. kao kapetan II klase. Posle toga je višio mnoge odgovorne dužnosti. Bio je načelnik SUP-a za srez kolašinski, član CK SK Crne Gore Kolašin, sekretar Steskog odbora Kolašin, član Steskog komiteta Saveza komunista Titograd. Penzionisan je

1958. godine. Umro je 1970. godine u Titogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (Šp.L.)

ČIRPANOV RADIVOJ

Rođen je 3. aprila 1909. godine u Čurugu, Vojvodina. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu. Posle završetka obučarskog zanata, zaposlio se u Novom Sadu i u ovom gradu stupio u redove boraca radničkog pokreta. Istakao se svojom borbenošću i organizacionim sposobnostima. Član Komunističke partije postao je u devetnaestoj godini, 1928. upravo u vreme kada se u zemlji zaoštavala klasna borba i kada je režim pripremao šestojanuarsku diktaturu. To je bilo vreme teške ilegalne borbe komunista i njihovog nastojanja da održe uticaj u masama radnika preko legalnih organizacija. Čirpanov je razvijao svoju delatnost preko društava ljubitelja prirode. Ali, ubrzo je bio uhapšen, i 1933. godine osuđen

na šest meseci zatvora. Za mladog i borbenog radnika to je bilo samo podstrek za nove akcije.

Nosive izlaska iz zatvora neumorno radi na obnovi partijske organizacije u gradu i na razvijanju rada mreže „Crvene pomoći“. Godine 1936. Čirpanov je formirao Mesni komitet KPJ u Novom Sadu i bio njegov sekretar. Uspostavio je vezu s Pokrajinskim komitetom Partije u Petrogradu (Zrenjaninu) i nastavio da okuplja radnike i omladinu, dajući punu političku pomoć inicijativama formiranja masovne omladinske organizacije OMPOK. U leto

iste godine organizuje prve partijske ćelije u Zabuju i Čurugu. U oktobru organizuje sastanak predstavnika KP, levih socialista i samostalnih demokrata, na kome je doneta odluka o stvaranju Narodnog fronta. Čirpanov je bio jedan od delegata Partije.

Krajem 1936. godine došlo je do masovne provale u organizacije širom Vojvodine. Popahpeni su mnogi komunisti, među kojima i Radivoj Čirpanov. Posle pet i po meseci provedenih u istražnom zatvoru, osuđen je na godinu robjije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. Pred policijom se držao odvažno. U Kaznionici je intenzivno radio na svom marksističkom obrazovanju, spremajući se za nove zadatke.

Posle izlaska s robjije, 1938. godine, razvija političku aktivnost u Bačkoj, koristeći legalne i ilegalne organizacije. Bio je osnivač radničkog kulturno-prosvetnog društva „Radnik“, a učinio je mnogo na organizovanju legalne političke partije Stranke radnog naroda. Radio je i na obnovi skobjevskih organizacija. Zajedno sa Žarkom Zrenjaninom, Svetozarom Markovićem i drugim vodećim komunistima u Pokrajini, neumorno radi na obnovi partijskih organizacija i njenih komiteta. U tek obnovljenom Pokrajinskom komitetu, krajem 1938. godine, bio je zadužen za rad SKOJ-a i „Crvene pomoći“. Bio je posebno aktivan na organizovanju partijskih štamparija koje su odigrale značajnu ulogu u učvršćenju partijskih organizacija i širenju njihovog političkog uticaja u masama.

U toku 1939. i 1940. godine, pod rukovodstvom Žarka Zrenjanina, Svetozara Markovića i Radivoja Čirpanova, uspešno je obnovljena partijska organizacija i SKOJ Vojvodine. Čirpanov je izvanredno pripremio i organizovao rad Šeste pokrajinske konferencije KPJ za Vojvodinu, septembra 1940. godine, čime je bio zaokrugljen veliki napor na obnovi organizacija. Na ovoj konferenciji Čirpanov je izabran za člana Biroa i Sekretarijata Pokrajinskog komiteta.

Posle Majskog savetovanja KPJ u Zagrebu, Pokrajinski komitet formira Vojni komitet, i na njegovo čelo određuje dinamičnog Čirpanova. Time mu je bio poveren neposredan rad na pripremi za oružanu borbu u Vojvodini. Taj svoj zadatak Čirpanov je uspešno obavljao, usmeravajući svoj rad posebno na područje Bačke. Ali, pošto je Biro Pokrajinskog komiteta bio premešten u Banat, Čirpanov je u Bačkoj bio zadužen i za celokupan rad partijskih i skobjevskih organizacija.

Bačku su okupirali mađarski fašisti koji su zaveli strahovit teror, progone i nemilosrdno se obračunavaju s komunistima. Hapsili su, sproveli racije, proganjali i ubijali ljude, razbijajući time i stalno obnavljanje partijske

organizacije i komitete, kao i vojnu organizaciju koju je Čirpanov uvek iznova uspevao da stvori. U Bačkoj su gorele kamare žita i velika slagalica industrijske kudelje. Bilo je stvoreno nekoliko partizanskih jedinica, ali se nisu mogle duže održati. Uspješnije su delovale brojne vojne desetine, diverzantske grupe i pojedinačne akcije.

U septembru u Bačku je prešao Žarko Zrenjanin, sa Svetozarom Markovićem i Đorđem Zličićem. Zajedno s Čirpanovim radili su na stvaranju uslova za prebacivanje glavnih partizanskih snaga iz Banata u Bačku, i dalje u Srem. Čirpanov je neposredno radio na formiranju vojnih desetina i udarnih grupa, a posebno organizacije SKOJ-a u području Dunava i podnožja Fruške Gore. Međutim, u snažnoj raciji bilo je sve to razbijeno.

Petog oktobra 1941. bio je zakazan sastanak članova Sekretarijata Pokrajinskog komiteta na Staroj žitnoj pijaci u Novom Sadu. Na trg su prvi stigli Radivoj Čirpanov i Gordana Ivačković. Čekajući Žarka Zrenjanina i Svetozara Markovića, upali su u zasedu. Agenti su pozvali Čirpanova da se preda, ali je on hitro potegao revolver i ispraznio šaržer na agente. Međutim, zaseda je bila dobro postavljena i agenti su smrtno pogodili Radivoja Čirpanova.

Narodnim herojem proglašen je 25. oktobra 1943. godine. (Đ. M.)

ČORKOVIĆ Teše DUŠAN

Rođen je 2. februara 1921. godine u selu Donja Bačuga, Petrinja, Hrvatska, u seljačkoj porodici. Posle završetka osnovne škole, ostao je u selu kod roditelja, pomažući im.

Brza kapitulacija kraljevske vojske, rasparčavanje Jugoslavije, uspostavljanje NDH i nasilja ustaša, odlučujuće su uticali da se Čorković među prvima vrsta u partizanske odrede, koje je organizovala KPJ. Već 24. jula 1941. godine postaje borac 1. banijskog NOP odreda, pod komandom Vasilija Gačeše. Od prvog dana se ističe kao veoma hrabar, disciplinovan i uzoran borac, zbog čega ga organizacija SKOJ-a, u oktobru 1941, prima u svoje redove. Na ovo poverenje Čorković odgovara još većim zalaganjem i primernim držanjem, pa veoma brzo postaje desetar, zatim vodnik i delegat voda. Polovinom 1942. postaje član KPJ i svrstava se u Banijsku proletersku četu, prvu jedinicu na teritoriji Hrvatske s nazivom **proleterska**.

Svojom hrabrošću, hladnokrvnošću i umešnošću u izvršenju i najtežih zadataka, zadivljuje pretpostavljeni i veoma brzo napreduje. U toku rata on prelazi put od borca-bombarde, desetara, komandira voda, čete i komandanta

bataljona, do komandanta Kalničkog NOP odreda, zamenika komandanta 18. siavrske brigade, komandanta omladinske brigade „Joža Vlahović“, zamenika komandanta 33. divizije; poslednja ratna dužnost bila mu je: komandant 33. divizije 10. korpusa NOVJ. Pored svojih vojnih funkcija, Čorković je u mnogim partijskim komitetima izgrađivao u svestranog vojno-političkog rukovodioca.

Učestvovao je u stotinama manjih i većih borbi na Baniji, u Bosanskoj krajini, Slavoniji, Podravini, Bilogori, Hrvatskom zagorju i Moslavini; Čorković je svuda bio u prvim borbenim redovima. Još u toku rata o njemu su kružile legende, a njegovi pretpostavljeni su često isticali kako je hrabar. Nezaboravni su njegovi podvizi u zauzimanju Prijedora, maja 1942; zatim uništenje poznatog uporišta Španovica; napadi na Sirač, Grubišno Polje, Đulavac, Voćin, Novi Grad, Ludbreg, Koprivnicu, Bjelovar, Cazmu, Orljavac, Kamensko, Čačince, Križevce, i mnoge druge.

U najkritičnijim prilikama nije gubio prisebnost, već je iz bezizlaznih situacija izlazio kao pobednik. Kada se 17. brigada, posle napornih marševa, forsiranja Save, u junu 1943, našla u šumi Ilijina greda (južno od Crkvenog Boka), i kada je od umora sve

ljudstvo, zajedno sa štabovima, zaspalo — legionari su bili obavešteni o položaju Brigade, i odmah, iz svih pravaca, počeli da je opkoljavaju. I upravo kad su se privukli na malu udaljenost i bili spremni da umorne i pospane borce počnu hvatati žive, skočili su Čorković i Démonja i s nekoliko svojih kurira otvorili vatru na neprijatelja. U bliskom odstojanju dejstvovalo se ne samo vatrom, nego nožem i kundakom. Nastala je borba prsa u prsa, na život i smrt. Poneseni zadivljujućom hrabrošću svojih komandanata, borci su veoma brzo razbili obruč neprijatelja, koji je zatim

bio prisiljen na povlačenje. Kada je komandant Slavenskog korpusa, koji je odranije dobro poznavao Čorkovića, pitao komandanta Kainički NOP odreda kakav mu je Dušan, ovaj je odgovorio: „Davo, živi davo, kao da ga ne poznaješ“; i onda mu je ispričao kako je Čorković u jednoj akciji između Ludbrega i Ivanca razvio bataljon za napad, a on, na čelu bataljona, jurišajući na konju, naleteo na neprijateljsko гнездо. Neprijatelj je otvorio vatru na Čorkovića i ubio mu konja, ali se on nije zburnio, već je otklačio bombu i, iskoristišći mrtvog konja kao zaklon, ubacio bombu u mitralješko гнездо, zaplenio mitraljez i omogućio bataljonu da potpuno izvrši zadatak. Primer osvajanja Čaćinaca još bolje ilustruje Čorkovićevo herojstvo. Kada se oko ovog uporišta, kojeg je neprijatelj zbog svoje utvrđenosti nazvao „Staljingrad“, razvila velika borba, i kad posle nekoliko juriša nije bilo osvojeno — Čorković, koji je tada bio zamenik komandanta 18. slavenske brigade, upitao je svog komandanta da li on može pogledati zašto nema rezultata. Ovaj mu je odgovorio: „Možeš, ali dejstvuj samo kao zamenik komandanta brigade“. Međutim, Čorković je došao na položaj, brzo se orijentisao, organizovao vatru, stao na čelo bataljona i prosto ga poneo u juriš. Uporište je osvojeno, ali je Čorković u toj borbi teško ranjen. Kad ga je komandant, ranjenog, upitao zašto nije dejstvovao kao zamenik komandanta, ovaj mu je sa smeškom odgovorio: „Ja sam tako i dejstvovao, družte komandante“. Zbog svog junštva, pravičnosti i skromnosti, Čorković je u ratu bio vrlo omiljen kod svojih boraca i starešina.

Posle oslobođenja, nastavio je službovanje u JNA, vršeći visoke i odgovorne dužnosti. Završio je Višu tenkovsku akademiju u Moskvi, zatim Višu vojnu akademiju i Školu operativne u Beogradu, sve s odličnim uspehom.

Bio je komandant armije u Zagrebu, u činu general-pukovnika. Umro je 21. maja 1980. godine.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (M. Sen.)

ČORKOVIĆ Dimitrija JOVAN

Rođen je 10. oktobra 1913. u Vrtoč-Polju, Žabljak, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Privatni nameštenik.

Vrlo rano je ostao bez oca, koga su streljale austro-ugarske vojne vlasti u vreme okupacije Crne Gore (1916—1918), u I svet-skom ratu. Brigu oko njegovog podizanja i školovanja, uz veoma ograničena materijalna

sredstva, preuzela je majka. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu. Gimnaziju je učio u Pljevljima. Aprila 1934, kao učenik VIII razreda, isključen je iz škole, zbog revolucionarnog rada među omladinom i organizovanja đачkog štrajka u gimnaziji. Školovanje nastavlja u beranskoj gimnaziji, gde u teškim materijalnim uslovima maturira u junu iste godine. U Beranama ostaje i posle završetka gimnazije, i veoma aktivno radi s omladinom. U selu održavanja jednog omladinskog skupa u vreme Pešcima, kod Berana (6. januara 1936), došlo

je do žestoke tuče omladinaca s policijom, u kojoj je poginuo jedan žandarm. Čorović je tada bio uhapšen. U zatvoru je proveo četiri meseca. Posle izlaska iz zatvora, postaje član Partije, 1936. godine. Iste godine odlazi na odsluženje vojnog roka. Posle izlaska iz vojske, dve godine radi ilegalno s omladinom u Peći, organizujući skojevske grupe, i ponovo je uhapšen. Posle izlaska iz zatvora, odlazi u Skoplje, gde nastavlja revolucionarni rad. Uoči II svetskog rata dolazi u Beograd i aktivno učestvuje u svim akcijama Partije. Početkom 1940. je uhapšen, i provodi u Glavnići osam meseci. Iz zatvora je proteran u rodni kraj, gde organizuje masovne zborove, na kojima je žestoko napadao režim. Početkom 1941. vraća se u Beograd, i učestvuje u poznatim martovskim demonstracijama.

Posle kapitulacije zemlje, vraća se u rodni kraj, gde se politički angažuje na pripremama za ustanak. Dvadeset osmog juna 1941. godine izabran je za člana MK KPJ Šavnik. S tom funkcijom ušao je u julski ustanak, koji je u šavničkom srezu počeo 18. jula 1941. Na drugoj Sreskoj konferenciji (12. oktobra 1941) izabran je za političkog sekretara MK KPJ za Šavnik, i na toj dužnosti ostao sve do pogljbije. Trećeg novembra 1941. imenovan je, od MK Šavnik, za političkog komesara Durmitorske

brigade, odnosno Durmitorskog partizanskog odreda.

S proleća 1942, u vreme kad su partizanske snage privremeno napustile Crnu Goru, po odluci crnogorskog partijskog rukovodstva (31. maja 1942), zadržan je s grupom partijskih radnika na okupiranoj teritoriji. I pored veoma teških uslova, praćenih hajkama četnika, Čorović uspeva da se poveže s narodom i da suzbija neprijateljsku propagandu. Međutim, četničke potere bile su sve češće. Nastupa tada i zima sa snegom. Mesni komitet uvida da se više ne može održati, i donosi odluku da ilegalici pođu na slobodnu teritoriju Bosne. Većina durmitorskih ilegalaca, na putu za Bosnu, stiže 16. decembra 1942. do Treskavice. Tu su opkoljeni i napadnuti od nadmoćnih četničkih snaga. Došlo je do neravne borbe. Ocenivši da nema nikakvog izlaza, Čorović podmeće pođ svoje telo pripremljenu bombu i hrabro završava život.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Bv. Ko.)

ČUBIĆ Trifuna DUŠAN

Rođen je 7. novembra 1919. u selu Steke-rovci kod Glamča, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Da bi prehranio djecu, njegov otac radio je kod imućnijih seljaka. Dušan je proveo djetinjstvo kao najamnik i već tada osjetio gorčinu teškog života. Imao je imao mogućnosti da pohađa školu. Bistar i otresit, naučio je sam da čita i piše. Kada je malo ojačao, odlazi da radi u šumu, kao drvosječa. Kada je kapitulirala jugoslovenska vojska, nije dozvolio da padne u zarobljeništvo, već se s ratnom spremom vratio u rodno mjesto.

Dvadeset sedmog jula 1941. bio je među prvim ustanicima, i već u ustaničkim danima pokazao se kao jedan od najhrabrijih boraca na području Glamča. Čvrsto se opredijelio za NOP, i bio odlučan borac protiv četnika i njihove izdajničke akcije. Godine 1941. primljen je u KPJ. Septembra 1942, prilikom formiranja krajiške brigade, Dušan je u njenom stroju. Ubrzo je postavljen za komandira voda, a zatim čete. Odlikovao se hrabrošću i umješnošću u komandovanju, pa je u toku borbi postavljen za komandanta 3. bataljona 4. krajiške brigade.

Istakao se u borbama u četvrtju neprijateljskoj ofanzivi, naročito u protivnapadu 5. divizije na Nijemce u selu Ramčici kod Klučca, kada se s četom ubacio u neprijateljsku pozadinu i, između ostalog, uništio artiljerijski bataljon; zatim u selu Hotkovcima kod Glamča, gdje je sa svojim borcima ubio 20 Nijem-

ca, zarobio tri mitraljeza i više pušaka. U najtežem dijelu ove ofanzive, kada su dijelovi krajiških jedinica zajedno s velikim zbjezgovima naroda, marta 1943, bili opkoljeni na snijegom zavijenju planini Šator, Dušan se istakao u borbi za razbijanje njemačke blokade i u spasavanju naroda i ranjenika.

Neposredno poslije ove ofanzive, Čubić je sa svojim bataljonom u selu Vedro Polje kod Petrovca napao njemačku kolonu i zadao im znatne gubitke. Za ovu uspješno izvedenu akciju pohvaljen je od Štaba 5. NOU divizije.

Istakao se i 28. aprila 1943. u napadu na Glamoč, a zatim u borbama na sektoru Travnik—Jajce i u razbijanju domobranskih snaga u istočnoj Bosni kod Rakove Noge.

Veliku hrabrost i smjelost Čubić je pokazao u napadu na Bugojno, avgusta 1943, kada se s bataljonom probio u grad i time znatno doprinio uspjehu 3. i 4. krajiške brigade u razbijanju dobro utvrđenog neprijateljskog garnizona.

Slijedili su marševi i borbe 5. divizije iz Bosanske krajine u Sandžak, istočnu Bosnu i Stribju — sve do oslobođenja Beograda, u kojima je Čubić s uspjehom predvodio svoj bataljon. Posebno se istakao u veoma teškim borbama za vrijeme njemačke ofanzive u istočnoj Bosni, decembra 1943. godine, u obezbeđenju ugroženih ranjenika i u borbi na Manjin-Vrhu kod Vareša, kada je energičnim napadom iznenadio Nijemce i nanio im velike gubitke, prisilivši ih na odstupanje. U borbi za oslobođenje Aranđelovca, 26. septembra 1944, istakao se u ličnim borbama i u zauzimanju posljednjeg uporišta četnika, hotela „Šumadija“, gdje je zarobljeno mnogo četnika.

Poslije oslobođenja Beograda završio je tromesečni oficirski kurs, a zatim ponovo preuzeo komandu u svom bataljonu na sremskom frontu. Prilikom obilaska položaja i

provjere borbene gotovosti, 27. februara 1945, Dušan je smrtno pogođen od njemačkog snajperiste u selu Nova Bapska.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (Lj. B.)

ČUK Redža AVDO

Rođen je 7. marta 1920. u Bosanskoj Dubici, Bosna i Hercegovina. U ranom detinjstvu ostao je bez oca, a majka, Čeba Čuk, iako gotovo bez ikakvih sredstava za život, u sirotinji, našla je dovoljno snage da, uz krajnje odricanje, stvori onoliko koliko je neophodno za školovanje sina jedinca. Još za vreme pohađanja škole u Bosanskoj Dubici, Avdo je upoznao svu težinu života, kada je bio primoran da s majkom, kao nadničar kod bogatijih porodica, najčešće na poljskim radovima, obezbeđuje najosnovnije namirnice za život. I u bihačkoj gimnaziji, koju je izvesno vreme pohađao, nije bilo ništa lakše, dok se u internatu banjalučke učiteljske škole izdržavao, uglavnom, pomažući slabijim učenicima dopunskim časovima.

U banjalučkoj učiteljskoj školi formirao se i stasao za revoluciju Avdo Čuk. Skroman i energičan, uporan do samopregora, u to vreme Avdo je bio jedan od najaktivnijih omladinaca u Banja Luci. Na omladinu u Bosanskoj Dubici nije zaboravljao. Za vreme školskih raspusta prenosio je sva revolucionarna saznanja do kojih je dolazio u banjalučkom radničkom pokretu. Učestvovao je u svim izletima i sportskim takmičenjima, kulturnim i političkim akcijama koje je omladina organizovala po selima Potkozarja.

Okupacija zemlje zatekla je Avda u Zagrebu na ilegalnom radu, odakle je, po zadatku Partije, u avgustu 1941, prešao na oslobođenu teritoriju Podgrmeča. Njegovo iskustvo revolucionara, inteligencija i marljivost, smelost koju je u svakoj akciji ispoljavao, vršili su veliki uticaj, osobito na jačanju bratstva i jedinstva. Avdo Čuk ubrzo je postao simbol i ponos sredine u kojoj je delovao.

U više akcija koje je izvela novljanska partizanska četa Avdo se istakao velikom hrabrošću, kao i kada ga je, septembra 1941, Operativni štab za Bosansku krajinu uputio ilegalno u Bosanski Novi na izvršenje važnog borbenog zadatka: proveravanje kanala domobranskog pukovnika Nojbergera, kojim je trebalo da usledi ugovorena isporuka oružja za partizanske jedinice u Podgrmeču. Oktobra 1941. postaje član KPJ.

Kada je, 27. februara 1942, u Srpskoj Jasenici postrojeno 118 boraca Grmečke proleterske čete, za njenog komandira je određen

Zdravko Čelar, a za političkog komesara Avdo Čuk. U sastavu proslavljenog Proleterskog bataljona, ova četa je, od komandira i političkog komesara, do poslednjeg borca, časno ispunila zadatka.

Kao komesar, Avdo je vodio svoju četu kroz sve okršaje s četnicima u centralnoj Bosni, sve do 8. juna 1942, kada su, u selu Lepenici, pod Motajicom, neuporedivo nadmoćnije nemačke i četničke snage opkolile i razbile proleterski bataljon. Od 215 boraca 118 je preživelo ovu neravnu bitku.

Tada je za komesara preživelih iz proleterskog bataljona, na mesto poginulog Esada Midžića, izabran Avdo Čuk.

Na putu u Bosansku krajinu, preko Slavonije i Banije, na mnogobrojnim neprijateljskim preprekama i uporištima, u žestokim borbama bez odstupanja, proleteri su dali svoj dostojni deo uspehu.

Događaji koji su usledili posle oslobođenja Bihaca i Cazinske krajine, zasedanje AV-NOU-a i boravak Vrhovnog štaba na ovom području, stvorili su povoljne uslove da se formiraju nove partizanske jedinice. Tako je, 28. decembra 1942, osnovana 8. krajiška narodnoslobodilačka udarna brigada, a za njenog političkog komesara određen je Avdo Čuk. Tako reči iz svečanog stroja, ova brigada je ubačena u IV neprijateljsku ofanzivu, u oštre borbe kod Krupe i Bravskog Vaganca, na Oštreju i Šator-planini. U svim tim borbama Avdo je i ličnim primerom, izlažući često sopstveni život najvećim opasnostima, podizao ofanzivni duh mlade brigade.

U ratu se Avdo nije odrekao pera. Svaki slobodan trenutak posvećivao je svom ratnom dnevniku. Tih dana je zapisao: „Najveće djelo svih nas u brigadi biće ostvareno kad jurišu postanu čast jedinice i svakog pojedinca.“

I poslednji redovi njegovog dnevnika go-

vore upravo o pripremama 8. brigade za akciju na ustaško utvrđenje Čardak: „12. novembra 1943. spremamo akciju na Čardak. Uporište je jako. Učestvovaće i naš artiljerijski divizion. Moramo ga likvidirati po svaku cijenu, to je politička neophodnost. Ono je trn u oku čitavog kraja, a posebno naše brigade. Sutra se mora jurisati odlučnije nego ikad...”

I, zaista, bio je to posljednji juris prekaljenog proletara i voljenog komesara, plemenitog čovjeka i neustrašivog heroja — Avda Čuka.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Lu.)

CUP Durina MILAN

Rođen je 31. marta 1917. godine u selu Vedro Polje, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu i Građansku školu završio je u Bosanskom Petrovcu. Radio je kao radnik u preduzeću „Šipad“, a od 1940. kao službenik u opštini Bosanski Petrovac, sve do aprilskog rata, kada se vraća u rodno mjesto.

Još kao đak uključio se u napredni pokret, a član KPJ postao je 1940. godine. Kao sekretar osnovne organizacije KPJ i vojni povjerenik u Vedrom Polju, radi na pripremanju naroda za ustanak. Poslije ustaničkih borbi, u kojima je pokazao veliku hrabrost, izvjesno vrijeme je radio u štabu bataljona, a zatim je postavljen za političkog komesara omladinske čete u Petrovačkom bataljonu.

Poslije formiranja 3. krajiške brigade, postavljen je za obavještajnog oficira brigade, i na toj dužnosti postizao je vrijedne rezultate. Pred kraj 1942. godine, postavljen je za poli-

tičkog komesara 2. bataljona 3. krajiške brigade.

U svim borbama do tada Milan je išao na čelu jedinica, u svojom hrabrošću u borbi izazivao divljenje boraca. Često je znao da uzme grupu boraca, vod ili četu, pa samoinicijativno izvodi napade, koji su uvijek bili puni rizika. Milan je bio jednako vran politički i partijski radnik kao i borac i vojni starješina.

U napadu na Bihać i Jajce, krajem 1942, pa zatim u borbama u centralnoj Bosni i u bitkama na Neretvi i Sutjesci — svuda gdje je djelovala 3. krajiška brigada, Milan se isticao podvizima i vještinom rukovođenja.

Poslije pete neprijateljske ofanzive, s dužnosti političkog komesara 2. bataljona prešao je na položaj komandanta 4. bataljona, i već prvih dana istakao se u borbi na Glasinačkom polju, na Romaniji. Poveo je bataljon u juris na njemačku kolonu. Jurišao je na konju. Neprijatelj je bio razbijen.

Nije vjerovao da ga zrno može pogoditi. A kad ga je ipak pogodio geler iz avionske bombe, kod Sokolca, u ljeto 1943, tvrdio je da je to bilo slučajno. Bio je ljut zato što su borci morali da ga nose, pa je prije vremena pobjegao s nosila.

Tek što je ozdravio, doživio je još teže ranjavanje. To se dogodilo drugog dana borbe za Bugojno, avgusta 1943. godine. Njegova jedinica bila je u centru grada. Odbila je nekoliko juriša ustaša, koji su se našli u okruženju. Tu ga je pogodio metak. Bila je to teška rana, ali je Milan nastavio da komanduje. Borci su ga jedva smjestili u zaklon.

Prilikom napada na Banja Luku, 2. januara 1944, kao komandant bataljona predvodio je grupu bombaša u osvajanju Sokolskog doma. Uspješnim napadom, omogućio je prodor snagama u centar grada. Oduševio je borce svojom hrabrošću i smjelim poduhvatima. Izvredno se držao u teškim situacijama. Uvijek je bio pribran i odlučan u realizovanju zamisli i rješenja. To se vrlo pozitivno odražavalo na starješine i borce.

U borbi s njemačkim fašistima, herojski je poginuo, juna 1944. godine, na planini Vranici, na dužnosti zamjenika komandanta 7. krajiške brigade.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Vi. Kc.)

ĆUSKIĆ Lazara PERO

Rođen je 9. oktobra 1914. godine u selu Grčići kod Brčkog, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seoskoj porodici. Bio je trgovački pomoćnik. Do 1935. godine radio je u Brčkom, tada odlazi u Borovo gde se zapošljava kao radnik u tvornici „Bata“.

Rano je prišao radničkom pokretu i istakao se u okupljanju radnika u borbi za bolje uslove života i rada radnika. S toga je već 1936. godine primljen u članstvo KPJ. Ubrzo je bio uhapšen, a poslije izlaska iz zatvora vratio se u Brčko, gde je nastavio revolucionarni rad. Radi na razvijanju i jačanju radničkog pokreta u Brčkom i okolini. Godine 1940. preuzeo je dužnost sekretara Sreskog komiteta KPJ. Radio je na jačanju partijske organizacije u Brčkom i širenju njenog uticaja u okolnim selima. Čestim odlascima u sela i političkim radom stekao je veliki ugled među seljacima. To mu je omogućilo da, već u prvim danima ustanka, okupi oko narodnooslobodilačkog pokreta velik broj uglednih ljudi iz grada i sela.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, odlazi s drugovima Ahmetom Kobićem i Nastom Nakićem u selo Ražljivo, gde formira

Vojni komitet za organizovanje narodnog ustanka u brčanskom srezu.

U prvim danima ustanka istakao se u radu na prikupljanju oružja, na uspostavljanju veza između Majevice i Posavine. Radio je na jačanju bratstva i jedinstva između Srba, Hrvata i Muslimana i na okupljanju ljudi za borbu protiv okupatora. Desetog avgusta 1941. godine Ćuskić je formirao partizansku grupu s kojom je izvodio razne diverzantske akcije, napade na ustaške patrole i manje posade. U toku septembra izvršili su napad na žandarmerijsku stanicu u Dragaljevcu, kod Bjele, i

savladali ustaše i domobrane iz Brezovog Polja. Učestvovao je u formiranju prve Ražljevačke partizanske čete i partizanske čete u Posavini. Potom je radio na formiranju 1. majevičkog partizanskog odreda, i postaje član Štaba Odreda.

Formirao je i prve narodnooslobodilačke odbore u Ražljevu, Bukviku i drugim posavskim selima.

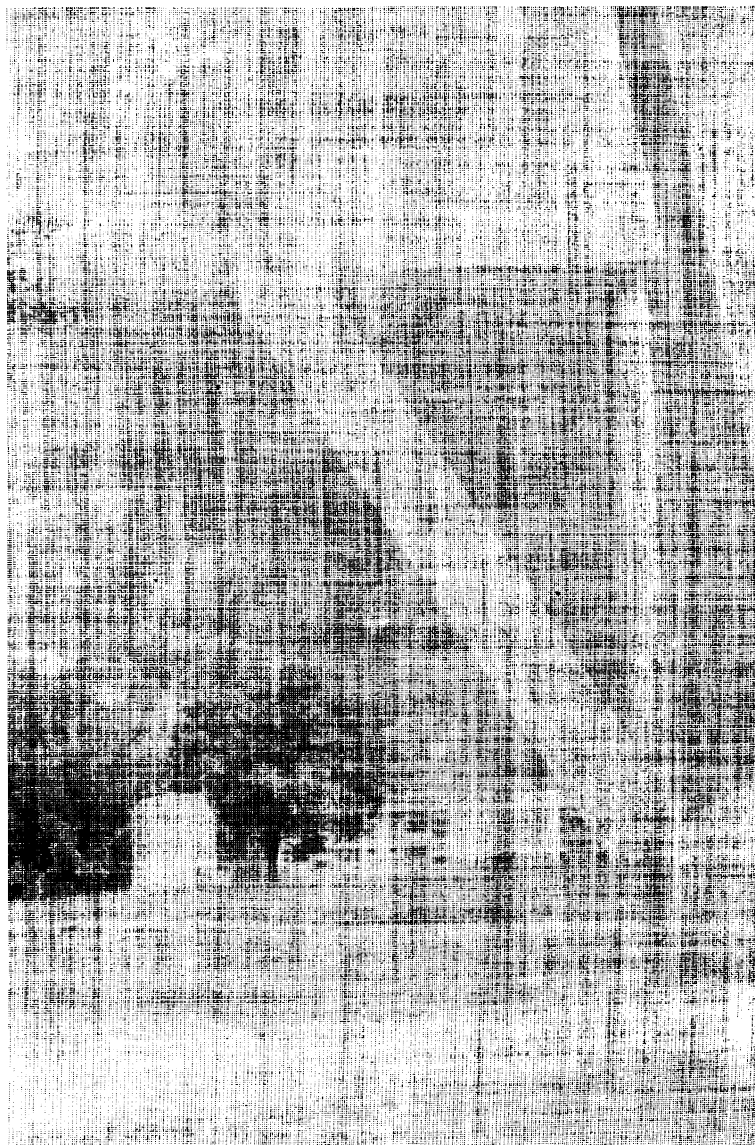
Za njegovo ime vezane su i prve oružane akcije u tom kraju. Organizovao je i izvršio napad na neprijatelja koji je iz Brčkog krenuo da spali Ražljevo i poubija ražljevačko stanovništvo. U ovoj, kao i u ostalim borbama, uvijek je bio na čelu svojih boraca; učestvovao je u borbama na Šibošnici, Koraju, Teočaku, Milledijama, i u njima pokazao veliku hrabrost i neustrašivost, i služio za primjer svim borcima. Pored vojničkih, obavljao je i partijske dužnosti.

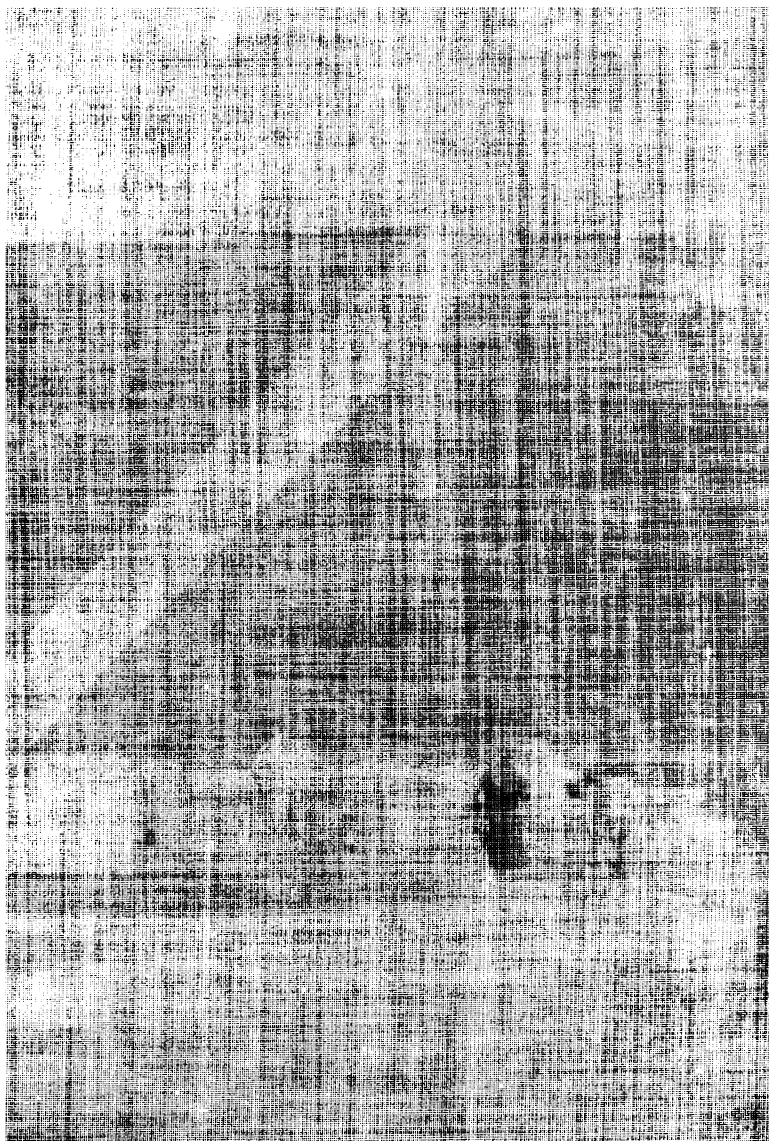
Poginuo je 20. februara 1942. godine, prilikom mučkog napada četnika na štab Majevičkog NOP odreda u Vukosavcima.

I pored teškog udara koji su četnici zadali ovim napadom na partizanske snage na Majevisi, i pogibijom većeg broja rukovodilaca majevičkog NOP odreda, oslobodilačka borba na Majevisi nije zaustavljena.

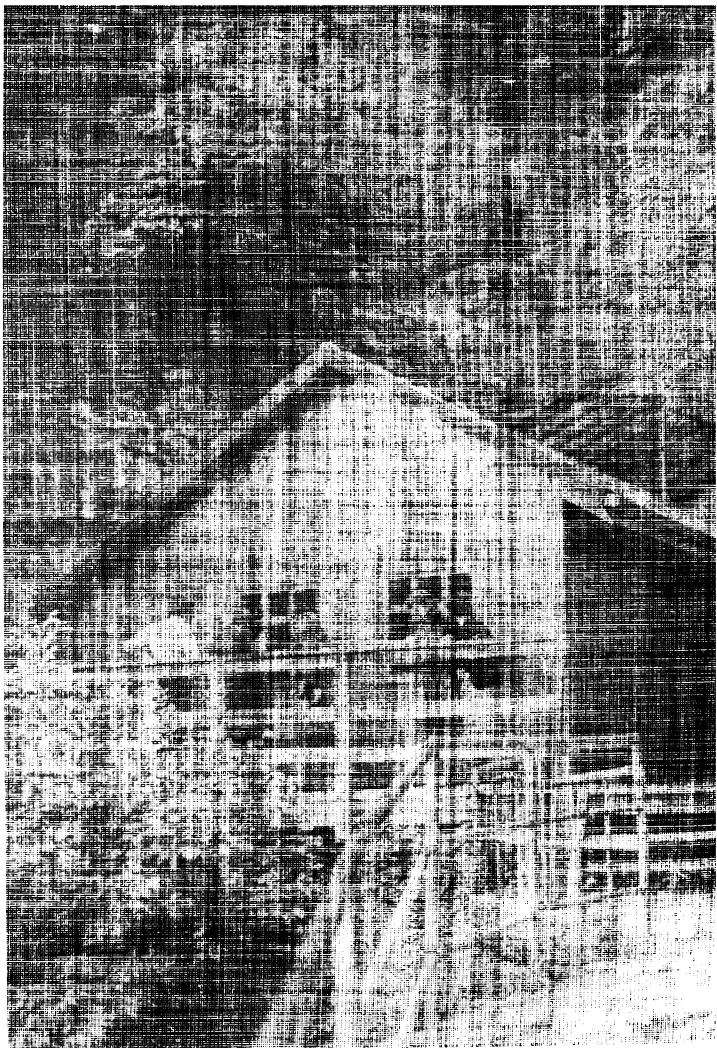
Čuskić Pero je proglašen narodnim herojem 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

DRVAR

Drvarska opština je pred rat imala oko 22.000 stanovnika, a sam grad oko 3.000. Drvarska opština je tada imala 5.000 radnika. Radnički pokret je tu imao bogatu tradiciju. U nizu štrajkova, organizovanih da se izbere bolji uslovi rada, kalila se radnička klasa Drvara. Uspeši koje je postizala bili su dokaz njene snage i podsticaj da se borbom protiv eksploataorskog režima nastavi.

Prva organizacija Komunističke partije Jugoslavije u ovome kraju formirana je novembra 1939. godine, u selu Kamenici. Nešto kasnije formirane su organizacije u selu Šipovljanima i u gradu. Neposredno pred rat, u Drvaru je bilo samo 36 članova KPJ. Bila je to, ipak, snažna organizacija. Njena snaga izvirala je iz čvrste veze s radništvom i njegovim sindikalnim organizacijama, iz saveza radnika i seljaka. Posebno jak oslonac Partija je imala u omladini, organizovanoj u SKOJ-u, raznim čitalačkim grupama, kulturno-umetničkim sekcijama... Komunistička partija je zato, kao ta fašisti stigli i u našu zemlju, mogla s uspehom da izvrši sve pripreme za opštenarodni ustanak.

Pod rukovodstvom komunista, u Drvaru je 27. jula 1941. pukla ustanička puška. Drvar je bio prvi slobodni grad u BiH. Od 1387 dana, koliko je trajala okupacija naše zemlje, Drvar je 991 dan bio slobodan!

Desant na Drvar, 25. maja 1944. godine, bio je jedan od poslednjih nemačkih pokušaja da unište rukovodstvo nove Jugoslavije na čelu s maršalom Titom. Pored sve nadmoćnosti, neprijatelj nije uspeo da ostvari svoju zločinačku nameru. Ovaj desant bio je jedini neuspeli desant Nemaca u drugom svetskom ratu. Fašiste su zaustavili borci narodnooslobodilačke vojske i narod Drvara, koji su tada, kao i mnogo puta ranije, bili jedno. Ceo Drvar bio je zaseda, svaka kuća — bunker, svaki čovek borac na braniku ulaza u Titovu pećinu. Mnogo je primera herojskog držanja zabeleženo toga dana. Tu je, u borbi do poslednjeg metka, poginuo ceo Okružni komitet SKOJ-a. Tu je 16-godišnja omladinka Milka Bosnić pokazala kako se gine za slobodu. Boreći se na ulicama svoga ustaničkog grada, oko 350 Drvarčana—civila dalo je život. Svi su poginuli u jednom danu, s jednom mišlju: odupreti se sili i tiraniji, i spasiti rukovodstvo nove Jugoslavije i maršala Tita.

Početak 1944. godine Drvar, centar jugoslovenske revolucije i vojno-političko središte partizanske države — Demokratske Federativne Jugoslavije, bio je jedinstven grad u hitlerovskoj „evropskoj tvrđavi“.

Bio je pozornica veoma značajnih zbivanja. U gradu i okolini boravila su najznačajnija

vojna i politička tela narodnooslobodilačke vojske i Demokratske Federativne Jugoslavije. Tu su donete mnoge odluke koje su doprinele jačanju tekovina NOB i političkoj afirmaciji oslobodilačkog pokreta i njegovih predstavničkih organa u svetu.

Od 2. do 4. maja 1944. godine u Drvaru je održan II kongres USAOJ-a, najimpozantniji politički skup mladih u NOB, na kome je mlada generacija izrazila čvrstu rešenost da i dalje, kao glavna udarna snaga, istraje u prvim borbenim redovima. Tu je održano i nekoliko sednica Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Na jednoj od njih, na predlog maršala Tita, usvojen je nacrt državnog grba Demokratske Federativne Jugoslavije, razmotreni su zakonski propisi o organizaciji i radu upravnih organa zemaljskih antifašističkih veća i narodnooslobodilačkih odbora, raspravljano je o formiranju i nadležnosti vojnih i civilnih sudova. U Drvaru je doneta odluka o formiranju Odeljenja za zaštitu naroda (OZNA).

Istina o novoj Jugoslaviji se upravo iz Drvara probala u svet. A upoznavanje međunarodne javnosti sa stvarnim stanjem u zemlji, sa suštinom i ciljevima revolucije, bio je izuzetno važan zadatak. Drvar je u to vreme bio jedini grad u okupiranoj Evropi u kome su boravile vojne misije država antihitlerovske koalicije.

Drvar je bio i ostao proleterski, partizanski, narodni, od početka do kraja. Od predratnih štrajkova od oružane bitke, od desanta do pobeđe revolucije. Od deteta-pionira do starca-frontovca, od sinova i kćeri do hleba i mleka, od grada-kolevke ustanka do grada domaćina mnogim partizanskim jedinicama, najvišim vojnim i političkim rukovodstvima — svima je bilo otvoreno toplo srce Drvara.

Odgovarajući na pismo koje su mu posle desanta uputile žene i omladinke Drvara, drug Tito im je napisao: „Kada je trebalo braniti svaku stopu krviju natopljene krajiške zemlje, vi ste poslednju mušku glavu slale na front. U doba najjače zime, kada krajiška brda zavije snijeg i nastupi glad, onda kada vi niste imale šta da jedete, naši borci su ipak mogli da se bore, zahvaljujući vama. Nikada i niko ko je živio s vama u najtežim danima naše borbe ne može zaboraviti one herojske napore i bezgranične žrtve koje ste vi bez predomišljanja davale, jer ste znale zašto dajete.“

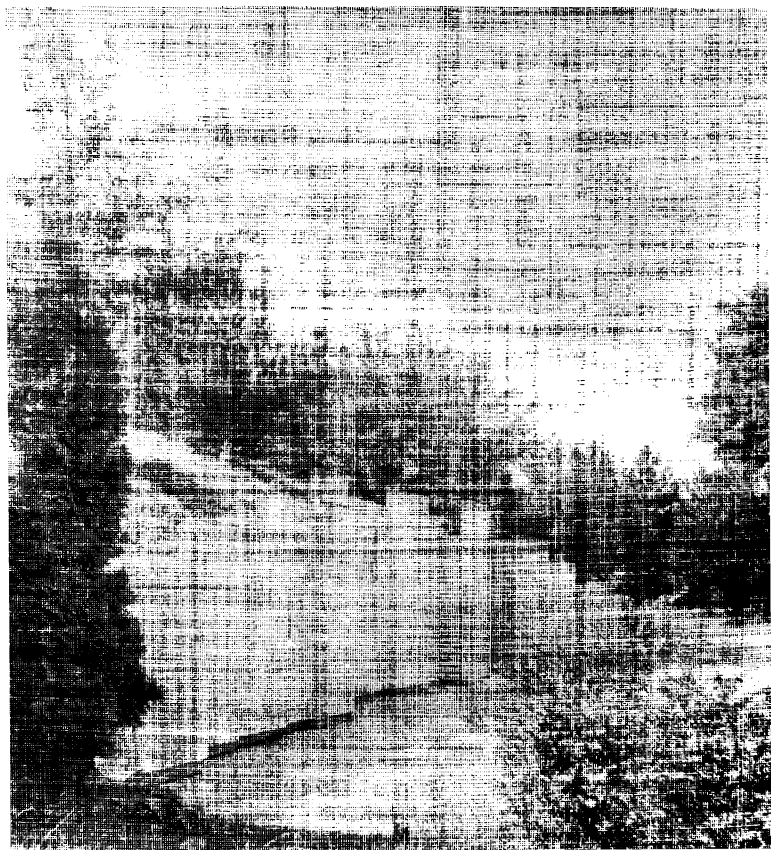
Narodnooslobodilačkoj vojsci Drvar je dao 4.923 borca (od toga su 603 žene). Njih 908 su nosioci Partizanske spomenice 1941 (104 žene). U svoj rodni kraj nisu se vratila 1.274 borca. Nisu dočekali slobodu, jer su položili svoje živote na bojištima širom Jugoslavije. Palo je i 777 Drvarčana — žrtava fašističkog terora.

Osamnaest Drvarčana odlikovano je Ordenom narodnog heroja, a to visoko odlikovanje dodeljeno je i legendarnom Okružnom komitetu SKOJ-a.

Predajući lično Orden narodnog heroja gradu Drvaru, na proslavi 30-godišnjice sloma fašističkog desanta, drug Tito je rekao: „Narod, omladina, koji su znali gdje sam ja, svi su radije ginuli nego što bi kazali gdje sam. Kada bi im nemački vojnici, ti razbojnici, pokazali moju fotografiju — odgovorili bi: „Ne znam!“ Ubijali su ih. Stotine ih je ubijeno toga dana. Kako je bio visok moral tih ljudi! Kakvo je to herojstvo bilo i kakva svijest! Svako je radije ginuo nego što bi bilo šta kazao, jer je bio uvjeren da bi bilo katastrofalno da smo svi mi pobijeni u Drvaru. To je zbilja grad-heroj, Herojski narod Drvara i njegova herojska omladina zaslužuju divljenje, i ne samo divljenje nego i zahvalnost svih naših naroda za ono što su ovdie dali.“

Ovaj grad zaslužen i s ponosom od 29. novembra 1981. nosi ime Titov Drvar.

Gradom-heroejem proglašen je 17. maja 1974. godine. (Mil. K.)

DAKIĆ BOŽIDAR

Rođen je 3. januara 1909. u selu Klipino Brdo, Vojnić, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Kao dječak, živio je s majkom i ujakovom porodicom. Mali Božidar je rano upoznao težinu seljačkog života. Njegov dan je bio ispunjen čuvanjem ujakove stoke. Zbog toga nije ni mogao završiti više od tri razreda osnovne škole. S četrnaest godina, majka ga je uspjela poslati na učenje pekarskog zanata u Vojnić. Poslije završetka zanata, Božidar je najprije radio u Krnjaku, Slunju, a zatim u Karlovcu.

Od 1926. do 1934. radio je u raznim pekarskim radionicama, ali uvijek kratko, jer su ga poslodavci otpuštali zbog njegovih zahtjeva za poboljšanje života radnika. U osamnaestoj godini postao je član URS-ovih sindikata; zapažen je među pekarskim i kožarskim radnicima Karlova. Izvjesno vrijeme radi i u Dugoj Resi, gdje se ističe u organizaciji štrajkova. Revolucionarni rad nastavlja i za vrijeme služenja vojnog roka. Uspijeva pobuniti pekarsku četu u pekarsko-intendantskom skladištu.

Poslije odsluženja vojnog roka, Dakić učestvuje u raznim akcijama u Karlovcu. On je organizator velikog broja štrajkova pekarskih, kožarskih i drugih radnika. Godine 1934. postao je član KPJ. Zbog njegove aktivnosti, policija ga hapsi i, poslije trideset dana zatvora, protjeruje iz Karlova sa zabranom povratka u grad. Božidara ponovo hapse u njegovom selu Klipino Brdo, i zatvaraju u Vukmaniću. Poslije 60 dana, pušten je na slobodu, ali revolucionar ni tada ne miruje. On ubrzo organizira štrajk radnika na željezničkoj stanici Vojnić, i štrajk kožarskih radnika u Karlovcu, koji traje 5 dana. I drugi put je protjeran iz Karlova. Sada odlazi u Zagreb. Kako nije mogao naći posao u svojoj struci, zaposlio se kao zidarski radnik. Dakić nastavlja i ovdje političku aktivnost u sindikatu. I onda kad ga majka savjetuje da se kani štrajkova, on joj odgovara: „Za stvar radnika glavu, život ću dati“.

Brzo zapažen, vlasti ga 1936. proganjaju iz Zagreba. Bez zaposlenja, Božidar traži posao u Vinkovcima, Sarajevu i Beogradu, ali ga nigdje ne primaju.

Čim je, jula 1936. počeo građanski rat u Španiji, Božidar odlazi da se tamo bori protiv fašizma. U redovima internacionalnih brigada borio se na raznim bojištima Španije. Poslije poraza španske republike, našao se u koncentracionom logoru u Francuskoj, i u Njemačkoj u logoru Meusen. Ima nekoliko sačuvanih dopisnih karata koje je iz logora uputio majci. On ni u logoru ne miruje. Pita majku za svog druga Josipa Kraša i druge poznate revolucionare. Pored svih prepreka u hitlerovskoj Njemačkoj, Dakić uspijeva, 1941. doći u porobljeno domovinu. Tu se odmah aktivno uključuje u pripreme ustanka protiv okupatora i njegovih slugu. Po zadatku Partije ostaje u okupiranom Zagrebu. Kao član, a potom i sekretar Mjesnog komiteta KPH za Zagreb, Dakić je organizator velikog broja ilegalnih diverzantskih akcija u gradu. Zagreb i njegove ulice još odranije dobro je poznao ovaj iskusni revolucionar. To mu je omogućavalo da, i pored ustaškog terora, izvede nekoliko sabotaža i diverzija. Na izvršenju takvog jednog ilegalnog zadatka Dakić je, 9. novembra 1941. godine, uhapšen u Zagrebu.

U ustaškoj policiji Božidar je, prilikom pretresa, potegao revolver i ubio jednog ustašu, a dvojicu ranio. Pokušao je da pobjegne, no nije uspio. Podvrgnut je mučenju. Ali, ni ustaška svirepost nije pokolebala prekaljenog revolucionara. Dakić ništa nije rekao, nikoga nije odao, čak ni svoje ime. Ubijen je u Maksimiru, novembra 1941. Ustaše su tek kasnije, pomoću daktiloskopije, saznale njegovo ime.

Njegova junačka smrt već u prvim danima žestokog ustaškog terora bila je podsticaj za još odlučniju borbu.

Narodnim herojem proglašen je 27. aprila 1946. godine. (Du. Ja.)

DAKIĆ Milana MAKSO

Rođen je 11. marta 1913. u selu Čušinama, kod Jajca, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Njegov otac Milan bio je solunski dobrovoljac; posle prvog svetskog rata zaposlio se u tvornici „Elektrobosna“, gde je 1927. godine poginuo nesrećnim slučajem. Makso je pod teškim uslovima pohađao gimnaziju u Banja Luci, Foči, Bosanskoj Gradskoj i Sarajevu, i upisao se na Poljoprivredni fakultet u Zemunu. Pripadao je naprednoj studentskoj omladini. Završio je školu rezervnih oficira u Goraždu, 1939. godine.

Rat ga je zatekao kod Tivta, u Boki Kotorскоj, kao vodnika vođa protivaviationske zaštite. Posle kapitulacije vraća se u svoje selo i učestvuje u pripremanju za ustanak. Početak ustanka zatekao ga je u ustaškom zatvoru u Jajcu, ali ga spasavaju simpatizeri NOP-a. Sredinom novembra 1941. godine određen je za operativnog oficira bataljona „Pelagić“. Na njegovu inicijativu izvršena je reorganizacija bataljona i na njegovo čelo je došao Dušan Metličić, tada najpopularniji ustanik u Janju.

Uoči Nove 1942. godine, pod veoma nepovoljnim uslovima, bataljon napada domobransku posadu u Jezeru. Makso neposredno predvodi delove bataljona i ističe se veštinom i

hrabrošću u ovom uspelom napadu. Kada je, 6. aprila 1942, formiran Udarni partizanski bataljon, u njegov sastav ulazi 120 probраниh boraca iz bataljona „Pelagić“, s Metličem i Maksom. Posle uspešnog jednomesečnog čišćenja Mrkonjić-Grada i Manjača od četnika, Makso se vraća u Janj. Tu formira nove jedinice i odlučno se suprotstavlja pokušaju četnika da ovladaju terenom Janja i Pljeve. Kao dobar organizator i vešt starešina, Makso je stekao veliki ugled među borcima i u narodu. Za vreme borbi oko Mrkonjić-Grada i priprema za napad na Jajce, septembra 1942. godine, kao zamenik komandanta i obavestajni oficir 3. krajiškog NOP odreda uspeva da dobije podatke o neprijatelju u Jajcu i oko njega, što je znatno olakšalo izradu plana i oslobodenje Jajca.

U borbama za drugo oslobodenje Jajca, 25. novembra 1942. godine, on je na čelu bataljona „Pelagić“ izveo pravi podvig. S dve čete provukao se bez utvrđene linije na Čusi-nama i uništio je bez ijedne žrtve, i omogućio proleterima nastupanje u grad.

Kada je, 18. januara 1943, formirana 9. krajiška brigada, Makso je postavljen za njenog komandanta. Nekoliko dana kasnije počela je IV neprijateljska ofanziva, u kojoj je brigada vodila teške borbe. Od tada s uspehom predvodi brigadu u mnogim borbama na terenu Jajca, Kupresa i Mrkonjić-Grada, razbija pokušaje četnika da posle IV neprijateljske ofanzive ovladaju tim delom Bosanske krajine, a u jesen 1943, posle oslobodenja dve teritorije, s brigadom vodi borbe u okolini Sarajeva i na komunikacijama u dolini reke Bosne.

Sredinom januara 1944. brigada se kod Kupresa našla opkoljena od velikih neprijateljskih snaga. Pravilnim rasporedom jedinica i veštım manevrom Makso je uspeo da očuva brigadu i bolnicu gotovo neokrnjene, tako da je odmah posle oslobođenja prešao u napad.

Brigada je 26. januara oslobodila Kupres, pa razbila nemačku motorizovanu kolonu u Koprivnici i zauzela Bugojno, 27. januara 1944. godine.

Kada su na Vrhovni štab u Drvaru maja 1944. bačeni padobrancı, Đakić usiljenim maršem s Kupreškog polja kreće s brigadom u pravcu Drvara. Kod Vrbijana razbija nemačku kolonu i hvata vezu sa 1. proleterskim korpusom i obezbeđuje mu pokret ka Kupresu. Za vreme evakuacije Vrhovnog štaba i bolnice s Kupreškog polja, Makso sa svojom brigadom neposredno obezbeđuje aerodrom i pravac od Jajca i Donjeg Vakufa.

Četrnaestog jula iste godine u borbama s jedinicama nemačke divizije „Princ Eugen“ kod Kupresa bio je teško ranjen.

Posle oslobodenja zemlje postaje načelnik odeljenja OZN-e, kasnije Uprave državne bezbednosti u Beogradu; od 1956. godine je direktor novoformirane Uprave za radio-saobraćaj, na toj je dužnosti ostao do penzionisanja, 1. januara 1973. godine.

Makso je bio veoma aktivan u društveno-političkim organizacijama. Od 1956. do 1960. godine bio je generalni sekretar Centralnog odbora Udruženja rezervnih oficira Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Br. L.)

ĐAKIĆ Marka MILISAV

Rođen je 13. septembra 1913. godine u selu Klipino Brdo, Vojnici, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Poslije osnovne škole, otac je, i pored teškog ekonomskog stanja, poslao sina, odličnog učenika, u gimnaziju u Karlovcu. Završivši četiri razreda gimnazije, Milisav se vratio u selo, jer otac više nije imao sredstava da ga školuje. Bavo se zemljoradnjom. Poslije odsluženja vojnog roka, ponovo je u svom selu, gdje osniva potrošačku zadrugu, da svoje selo oslobodi od trgovač-zelenaša. Na njegovo političko opredeljenje presudan je uticaj imao njegov brat od tetke, Božidar Đakić, narodni heroj. Milisav je 1937. izabran za predjednika Općine. Na toj dužnosti stekao je simpatije i povjerenje naroda.

Godine 1940. postao je član KPJ. U prvim danima okupacije, Đakić je jedan od organizatora ustanka u svom kraju. U septembru, on je već zapažen kao snalažljiv i hrabar borac, tako da je, krajem 1941, postao komandir čete. Posebno se istakao kao komandir 2. čete 2. bataljona i koridunaškog partizanskog odreda, 1942, kada je 730 partizana i više od 10000 žena, djece i staraca bilo stegnuto u trostrukom ustaško-domobranskom obruču u Petro-

voj gori. Milisav je uspio da sa svojom četom izvrši proboj ustaškog obruča na Biljegu u pravcu Vojnić-kolodvora, zarabi 20 ustaša i žandarma; zaplijeni 20 pušaka i 3 puškomitraljeza i, uz male gubitke, uspešno izvuce jedinicu iz obruča. 2. jula 1942. postavljen je za komandanta 3. bataljona prvog KPÖ.

Kada je formirana 1. brigada u Hrvatskoj, Milisav je sa svojom bataljonom Kordunaša ušao u njen sastav. Borci i njihov komandant pokazali su posebnu izdržljivost i junaštvo u borbi na jako ustaško uporište u Jezeranima i Kriz-polju, 9. i 10. avgusta 1942. godine. Borci njegova bataljona nisu se 37 sati odmicali od neprijateljskih utvrđenja, odakle su se branile ustaše. Poslije tri dana zesteke borbe, Milisav je razorio ovo jako neprijateljsko uporište. Neustrašivi komandant je u toku bitke, s desetinom boraca, pod zaštitnom vatrom, krampom razbio zid zgrade Škole. On se ističe u napadima na prugu i željezničku uporišta u Lici. Izvodi niz akcija u Gackoj dolini. Zbog izuzetnih podviga hrabrog komandanta i njegovih boraca u okršajima s ustašama i domobranima kod Jezerana, Latinca, Dobra i drugih mjesta, brigada je, 15. avgusta 1942, pohvaljena naredbom Glavnog štaba Hrvatske. Đakić je još nekoliko puta sa svojom jedinicom zabistao junaštvo na bojnopolju; kod Gajjina i Donjeg Lapca počeo kao je veliku Italijansku jedinicu, u Donjem Babinom Potoku i Crnoj Vlasti razorio je četnička uporišta. U napadu na Slunj, 14. novembra 1942, njegov bataljon je u jurštu uništio 12 bunkera na svom pravcu, i vještım manevrisanjem upao u grad stvorivši paniku u neprijateljskim redovima. Glavni štab Hrvatske je, zbog toga, dva puta uzastopno pohvalio komandanta bataljona Milisava Đakića. Decembra 1942, Milisav je postavljen za zamjenika komandanta 3. brigade 8. kordunaške udarne divizije. S ovom brigadom prošao je

sv je njene bitke do marta 1943. godine.

Poginuo je u napadu na neprijateljsku posadu, u Vrhovinama, 21. marta 1943. U Gornjem Babinom Potoku borci su se posljednji put opriestili od svog hrabrog komandanta, a 1. bataljon 3. brigade i dalje je išao u nove bitke i pobjede pod imenom „Milisav Dakić“.

Narodnim herojem proglašen je 12. jula 1949. godine. (Du. Za.)

DAKIĆ RADOJE KRČUN BRKO

Rođen je 27. novembra 1911. u selu Crna Gora pod Durmitorom, opština Žabljak, Crna Gora. Metalski radnik.

Osnovnu školu završio je u svom selu. Kao dete siromašnih roditelja, nije mogao da nastavi školovanje, već 1924. odlazi na izučavanje zanata u Beograd („Privrednikov“ pitamac). Zapošljava se u metalskoj radionici i izučava mašinbravarski zanat. Zatim završava Višu zanatsku školu. Vojsku je odslužio u jednom auto-puku. Kao visokokvalifikovani metalac, radio je neko vreme u livnici „Jug“ i Ortopedskom zavodu, a zatim u predvezicama avio-industrije „Rogožarski“, „Ikarus“ i „Zmaj“, u Industriji motora Rakovica, u „Belim metalima“, i dr. Hapšen, proganjan i otpušten, morao je često da menja posao. Dve-tri godine pred rat živeo je kao profesionalni partijski radnik, pod nadimkom Krčun.

Klasnom radničkom pokretu pristupio je početkom tridesetih godina. Dosta čita, posećuje predavanja u Radničkoj komori, učestvuje u aktivnostima legalnih URS-ovih sindikata. Kao član radničkog tamburaškog društva „Pobeda“ i kulturno-umetničkog društva „Abrašević“, radi na okupljanju radnika i omladine. Aktivan je u sindikatu metalnih radnika, predvodi ih u borbi za ekonomske zahteve, za političke slobode. Godine 1934. postao je član KPJ. Grupa komunista-metalaca kojoj je pripadao Dakić odigrala je pionirsku ulogu u obnovi beogradske partijske organizacije i pokretanju radnika u političku borbu. Godine 1936. dolazi do policijske provale u partijsku organizaciju i do hapšenja većeg broja komunista. Među njima je i Dakić. Oslobođen je posle 9 meseci policijskog i sudskog zatvora, ali je odmah proteran u rodno mesto. On i tamo nastavlja partijsko-politički rad. Posle nekoliko meseci vraća se u Beograd (1937), zapošljava se u i uključuje u rad partijske organizacije. Pred skupštinske izbore 1938. policija ga ponovo proteruje u Crnu Goru. Septembra 1939. dok se još bavi u rodnom mestu, došlo je do nove provale beogradske partijske organizacije, kojom je bio obuhvaćen i Dakić. Obavešten, sačekao je da se završi policijska istraga, pa je došao u Beograd i prijavio se

Sudu za zaštitu države. U nedostatku dokaza, sud ga je oslobodio.

Godine 1939. postao je politički sekretar MK KPJ Beograd. Ove odgovorne funkcije prihvatio se u vreme kad je beogradska partijska organizacija predvodila brojne radničke štrajkove, studentske demonstracije i široku antifašističku borbu, a Beograd postao jedan od najjačih centara otpora kapitulantskoj politici vlade Cvetković-Maček. Na ovu tešku i veoma odgovornu dužnost došao je kao jedan od najistaknutijih komunista koji su radili u glavnom gradu, kao najpopularniji u širokim masama radnika, s ugledom radničkog borca koji se od početka svog revolucionarnog rata isticao borbenošću, aktivnošću i izraženim smislom za organizovanje borbe. Mesni komitet organizovao je, 14. decembra 1939. godine, poznate antirežimske demonstracije koje su preplavile Beograd. Dakić na ulici govori demonstrantima. Žandarmerijski odredi pucaju u masu, ubijaju nekoliko radnika i studenata i na desetine ranjavaju. Ranjen je i Dakić, u nogu; lečio se pod drugim imenom u jednoj beogradske bolnici.

Poseban značaj imao je i štrajk radnika vazduhoplovne industrije (sredinom 1940), koji je trajao više meseci, a koji je vlada nasilno ugušila. Dakić se nalazi na čelu štrajkaškog odbora, pa je i uhapšen. Posle izlaska iz zatvora, nastavlja s radom. Početkom 1941. opet je uhapšen, ovoga puta u vezi s provalom partijskog kursa pri CK KPJ, na kome se nalazio. Oslobođen je 6. aprila, na dan bombardovanja Beograda, kada su beogradske radnici provalili u Glavnu policijsku upravu i pustili sve zatvorenike.

Posle aprilske kapitulacije Jugoslavije, odlazi u Crnu Goru i biva izabran za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak. Kao iskusan partijski radnik, učvršćuje organizacije, radi na stvaranju voj-

nih odreda i na drugim pripremama ustanka. Tada dobiva i nadimak Brko. Kad se, posle javljanja trinaestojulskog ustanka, ponovo razbuktala cružana borba u Crnoj Gori, izabran je za sekretara OK KPJ Nikšić. Pod njegovim političkim rukovodstvom i komandom legendarnog Save Kovačevića, partizani nikšićkog okruga postigli su niz zapaženih pobjeda nad italijanskim okupatorom i domaćim izdajnicima — četnicima i nacionalistima.

Učestvovao je na Ostrškoj skupštini crnogorskih i bokejskih rodoljuba (8. februara 1942). U vreme povlačenja partizanskih snaga iz Crne Gore, aprila 1942, dolazi na čelo reorganizovanog Pokrajinskog komiteta Partije, kao njegov politički sekretar, sa zadatkom da ostane i radi na okupiranoj teritoriji. To je najteža etapa NOR, revolucije u Crnoj Gori, a isto tako, to su i najteži dani u njegovom životu. Okupatorska vojska, četnici i separatisti bacili su se svom žestinom na ilegalne pozadinske grupe. Progone ih. U neravnom pravnim sukobima padaju mnoge žrtve. Dakić je prinuđen da se sklanja, da izbegava zasede, da po žestokoj zimi, gladan, prebiva u planinskim skrovištima. Ipak, on uspeva da održava veze s organizacijama, povezuje s narodom, podiže duh otpora, što u velikoj meri omogućava ponovno oživljavanje ustanka u proleće 1943. godine.

U maju 1943. postaje organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta, s kojim se u toku U omladine povlači do Sutjeske. Odatle se prebacuje u pozadinu i radi na ponovnoj organizaciji ustanka u Crnoj Gori. Učestvuje u formiranju Zemaljskog antifašističkog veća narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke i drugih političkih organizacija na oslobođenoj teritoriji. Jula 1944. postavljen je za političkog komesara II udarnog korpusa NOVJ, koji u leto i jesen izvodi veoma značajne i uspešne operacije u Crnoj Gori, Hercegovini, Sandžaku i delu Srbije.

Kada je, posle oslobođenja Beograda, trebalo pristupiti obnovi sindikata, Dakić je pozvan da se posveti tom poslu. Učestvovao je na Osnivačkoj zemaljskoj konferenciji sindikata, januara 1945, na kojoj je, pored predstavnika Đure Salajaa, izabran za sekretara Jedinjenih sindikata radnika i nameštenika Jugoslavi-je. U punom zamahu izvršavanja novih zadataka, napala ga je opaka bolest. Krajem 1945. otišao je na lečenje u SSSR. I pored nekoliko operacija, podlegao je u Moskvi, 13. januara 1946. Njegovi posmrtni ostaci preneseni su u Beograd i svečano sahranjeni.

Radoje Dakić Brko pripadao je onoj generaciji boraca našeg revolucionarnog pokreta koji su ponikli u bedi seljačkog života, stupili u redove radničke klase, shvatili strahote kapitalističke eksploatacije, prihvatili ideje komuni-

zma i s bezgraničnom predanošću ceo svoj život posvetili borbi za oslobođenje radnog naroda. Neumoran, izuzetnog poštenja i hrabrosti, on je kao retko ko posedovao i onu ljudsku jednostavnost koja mu je omogućavala da lako osvaja ljude, da pokreće mase u akcije. Prošao je školu predratnih klasnih i revolucionarnih bitaka, izrastao u vrsnog partijskog rukovodioca i radničkog tribuna; na odgovornim položajima u ratu dao je sve od sebe za pobjedu stvari radničke klase i naroda; kada se, posle oslobođenja zemlje, ponovo našao u svojoj, radničkoj sredini, i sa Žarom se prihvatio novog zadatka, smrt je prekrtila njegov svetli životni put borca i revolucionara.

Narodnim herojem proglašen je 12. jula 1949. godine. (P. Per.)

DAMESKI Simona DORE

Rođen je 15. januara 1922. godine u Prilepu, Makedonija, u siromašnoj zanatlijskoj porodici.

Osnovno obrazovanje dobio je u Prilepu. Posle toga, učio je kovački zanat i bavio se gajenjem duvana. Pre nego što je počeo da radi u Monopolu, učestvovao je u raduružnoka revolucionarne omladine u Prilepu. Početkom 1938. godine, bio je jedan od aktivnih štrajkača među monopolskim radnicima. Godine 1939. primljen je u članstvo SKOJ-a. Kao član URS-a, bio je u raznim sekcijama KUD „Abršević“. Bio je omiljen drug, veseo i srdačan. Kao aktivist URS-a i član SKOJ-a, bio je zapažen učesnik velike ilindenske demonstracije, 1940. godine, zbog čega je bio 15 dana u zatvoru. Kasnije je, zbog rasturanja letaka po gradu, priveden u policiju, zajedno sa svojim roditeljima.

Odmah posle okupacije zemlje, uključen

je u vojnu komisiju za skupljanje oružja i pripremanje naroda za oružanu borbu protiv okupatora. Primljen je u članstvo KPJ, i uskoro je postao sekretar MK SKOJ-a i član MK KPJ, i potpuno se posvetio revolucionarnoj borbi. Zbog jedne akcije za čišćenje grada, bugarska okupatorska policija ga je uhapsila. Fizičku torturu u policiji dobro je izdržao. Osuđen je na dve godine robije. Kad se, 1943. godine, vratio iz zatvora, izvesno vreme je živeo kao ilegalac, dok nije dobio vezu s partizanskim jedinicama.

U 1. makedonsko-kosovskoj brigadi, kao borac i puškomitraljezac, pokazao je hrabrost u borbama. Do oslobođenja zemlje zauzimao je razne vojno-političke dužnosti: zamenik političkog komesara bataljona, politički komesar brigade, politički komesar divizije. U svim borbama njegove jedinice isticao se hrabrošću i veštinom rukovođenja. Njegova smelost naročito je došla do izražaja u borbama kod Kičeva, Bukovića, Klenovca, Mrežičkog, Fuštinja, Tišina, Strmaševa i Krnjeva.

Posle oslobođenja, radio je u Državnom sekretarijatu unutrašnjih poslova, u Instruktorском odeljenju CK KPM, bio je sekretar Gradskog komiteta Prilepa, pomoćnik ministra u Vladi NRM, sekretar Sreskog komiteta Prilepa, predsednik Sreskog veća sindikata u Bitolju, direktor Zajednice PTT Makedonije. U više saziva biran je za poslanika Sobraanja Makedonije, kao i za poslanika Privrednog veća Savezne skupštine. Na I, II, III, IV i V kongresu SKM biran je za člana CK SKM. Sada je član Saveta Republike Makedonije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. novembra 1953. godine. (K. So.)

DAMJANOVIĆ-MARKOVIĆ Živote BOŽIDARKA KIKA

Rođena je 25. septembra 1920. godine u Mladenovcu, Srbija. Osnovnu školu završila je u Mladenovcu, a četiri razreda gimnazije u Smederevskoj Palanci.

Kada je, 31. jula 1941. godine, formiran Kosmajski partizanski odred, Kika se aktivno uključila u NOP. Od tada počinje njen izuzetno značajan i uspešan ratni put. U leto 1941. godine postala je član SKOJ i kandidat za člana Partije. Do oktobra iste godine radila je na terenu kao politički radnik. Isticala se u izvršavanju brojnih zadataka. U oktobru je stupila u Kosmajski odred. U njemu, i na terenu okruga Mladenovac, obavljala je više dužnosti. Kada se Kosmajski NOP odred, u vreme prve neprijateljske ofanzive, povukao u

Sandžak, u rejonu Mladenovca i Kosmaja ostala je da dejstvuje partizanska četa, koja je vodila neprekidne oružane akcije protiv okupatora i domaćih izdajnika. U svim tim oružanim akcijama učestvovala je i Božidarka Damjanović, tada već mnogo poznatija po popularnom partizanskom imenu Kika. Njeni podvizi, hrabrost i beskompromisna borba protiv okupatora i domaćih izdajnika postaju legenda u narodu Šumadije i među partizanskim borcima. Postaje simbol hrabrosti, otpora, borbe i nada u oslobođenje. Ona je, prema legendama koje su o njoj kružile, neuništiva, svuda prisutna, pobeđuje i kažnjava neprijatelje, neizmerno je hrabra, hladnokrvna, izdržljiva i pravdona. Učestvovala je u velikom broju borbi koje su šumadijski partizani vodili protiv okupatora. Okupator je nastojao da uništi oslobodilački pokret na Kosmaju i Šumadiji pomoću mnogobrojnih odreda Specijalne policije, Srpske državne straže i okupatorskih i kvilinskih vojnika; ali su, uprkos svim tim merama, svakodnevno dizane u vazduh železničke strelce, stanice, kamioni i drugi objekti. Nadomak Beograda visoko se vijorila zastava ustanka i slobode.

Godine 1943, kada je ponovo osnovan Kosmajski NOP odred, Kika je u njemu postala zamenik političkog komesara, a istovremeno je bila član Okružnog komiteta KPJ za okrug mladenovački. Na tim dužnostima ostala je do završetka rata.

Posle oslobođenja zemlje, bila je na raznim društveno-političkim dužnostima: pomoćnik predsednika Komisije državne kontrole Srbije, načelnik Kadrovske uprave CK KPS, narodni poslanik Narodne skupštine Srbije, član Revizione komisije CK SKS i član Izvršnog odbora Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata Srbije. Njena velika ljubav prema mladom naraštaju pobudila je u njoj želju da vaspitava i podiže mlade generacije. Zato je.

pored svih obaveza, završila Učiteljsku školu. Od 1952. godine radila je kao učitelj, a od 1959. do 1963. godine kao direktor osnovne škole i direktor Zavoda za osnovno obrazovanje i obrazovanje nastavnika Srbije.

Od oslobođenja je stalno (sem jednog mandata) birana za saveznog poslanika, a u jednom mandatu bila je i poslanik Narodne skupštine Srbije. Još u ratu počela je da se bavi novinarsko-publicističkim radom: saradivala je u organu NF Srbije, „Glas“, i u „Kosmajskom borbu“. Posle rata bila je urednik i saradnik okružnog lista „Novi dani“, saradivala je i u brojnim drugim publikacijama. Napisala je knjigu sećanja „Ja i moji ratni drugovi“. Živi u Beogradu i aktivan je društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašena je 9. oktobra 1953. godine. (M. And.)

DAMJANOVIĆ Đure DANILO DANIC

Rođen je 22. novembra 1915. u Kunovcu, Srb, Hrvatska. Godine 1927. preselio se s roditeljima u selo Novi Žednik (kod Subotice), gde mu je otac, kao dobrovoljac u prvom svetskom ratu, dobio zemlju. Posle osnovne škole, završio je 4 razreda gimnazije u Subotici. Tokom 1934/35. godine postao je simpatizer i jedan od najaktivnijih omladinaca u okviru naprednog pokreta u Žedniku, koji je tada počeo sve uspješnije da se razvija pod uticajem komunista. Posle odsluženja vojnog roka, zaposlio se, krajem 1936. najpre kao pružni radnik, pa u Električnoj centrali, a zatim kao tinovnik-pisar u Gradskoj policiji u Subotici; o tome se konsultovao i s vodećim komunistima Žednika. Ali, od tada je prestao dalji organizovaniji rad Partije s njim, zbog bojazni da neće uspeti da se odupre antikomunizmu policije. Međutim, Danic je svojim držanjem pokazao da je ostao veran revolucionarnom pokretu. U nekoliko mahova činio je usluge Partiji, dostavljao, zaplenjenu od komunista, marksističku literaturu s tavana gradske kuće, gde ju je policija sklanjala, javljao o opasnosti hapšenja, a kada je, januara 1941, i sâm trebalo da učestvuje u hapšenju žedničkih komunista, on je to odbio. Zbog toga je pritvoren, suspendovan iz službe i osuđen na mesec dana zatvora. U zatvoru je ostao do napada na Jugoslaviju, 1941. godine.

U danima aprilskog rata, ne dvoumeći se, istupio je kao organizator otpora protiv okupatora. Otišao je u puk i naoružao grupu gradskih službenika spremnih za otpor. S grupom od 30 ljudi povlačio se do Žednika, a zatim se sâm, preko Dunava i Fruške gore,

prebacio najpre u Srem, a zatim u rodni kraj. U svom selu Kunovcu i okolnim zaseocima odmah je ispoljio slobodarske ideje; samoinicijativno je počeo da radi na prikupljanju oružja i pripremanju naroda za borbu. Posle dolaska u taj kraj pojedinih komunista, posebno žedničkog komunista Doka Jovančića, koji se javlja kao glavni organizator ustanka na ovom području, i Danilo Damjanović ulazi u krug najužih organizatora, koji su neposredno pripremali ustanak od 27. jula 1941. Još pre ustanka ističe se u nekoliko smelih i originalnih akcija: kada se saznalo da bi ustaše mogle da sprovedu regrutaciju, on sredinom jula 1941. noću upada u opštinsku zgradu u Srbu, iznosi bergetne spiskove, uzima pisacu mašinu, baterije za radio, koje su poslužile za slušanje vesti... Postaje komandir jednog od deset geritskih odreda koji su formirani uoči ustanka u Srbu i okolini, s kojim učestvuje i u borbama na Srpskom klancu, 27. jula, a zatim oko Otrčica i Gračaca. U tim borbama, u kojima je rukovodio jedinicama i neposredno učestvovao, došli su do izražaja Danićeva izvanredna snalažljivost i hrabrost. Već u to vreme stekao je autoritet ne samo među borcima već i u narodu svog kraja, povezujući se s najuglednijim ljudima i pridobijajući ih za ustanak. Imao je za sobom gotovo celo svoje selo.

Kada je, nekoliko meseci posle ustanka trebalo stvarati partizanske odrede spremne da se bore na terenu i van svoga zavičaja, iz Danićevog odreda bilo je najviše takvih boraca; oni su sačinjavali i jezgro partizanskog jurišnog odreda „Čapajev“, koji je formiran ujesen 1941. za borbu po celoj Lici; iz tog Oreda se kasnije razvio prvi partizanski bataljon u Hrvatskoj. U njemu je bio komandir voda, a u bataljonu „Marko Orešković“ komandir 1. čete (od novembra 1941). Krajem te godine primljen je za člana KPJ.

Kao snalažljiv, pribran i hrabar istakao se u nekoliko značajnih akcija, koje je odred „Čapajev“ vodio tokom jeseni i u zimu 1941. godine. Zajedno s Đokom Jovančićem, učestvovali su u uništavanju ustaško-domobranske grupe s pukovnikom Matagićem na čelu, oktobra 1941, zatim u razoružavanju i zarobljavanju ustaških stražara na mostu kod Lešća, decembra 1941. godine. S grupom partizana Danić učestvuje u hvatanju ustaških zločinaca u Smiljanju i uništenju najokretnijih ustaša toga kraja. Imao je istaknutu ulogu na čelu grupe boraca poslate iz zapadne Like u Srb, početkom 1942. godine, u razbijanju pokušaja da se oformi veća četnička jedinica u Srbu. Kao komandir čete u bataljonu „Marko Orešković“, istakao se u borbi na Šijanovom klancu, kod Korenice, gde je taj bataljon ubio i zarobio 200 italijanskih vojnika. U proleće 1942. postaje komandant bataljona „Marko Orešković“. U leto i jesen te godine s ovim bataljonom učestvovao je u uspešnim borbama u Gorskom kotaru, u severnoj Lici i na Kordunu. Početkom 1943. postavljen je za komandanta bataljona „Ognjen Prica“ u 2. ličkoj brigadi, a uskoro je postao zamenik komandanta te brigade.

Sredinom 1943. upućen je u severnu Dalmaciju, da pomogne razvijanju ustanka i stvaranju partizanskih jedinica. Jedan je od organizatora partizanskog odreda „Plavi Jadran“, a nešto kasnije i zadarskog partizanskog odreda. Komandant 6. dalmatinske udarne brigade, u sastavu 19. severnodalmatinske udarne divizije, postao je ujesen 1943. da bi, jula 1944. došao na dužnost načelnika štaba 19. divizije; izvesno vreme bio je zamenik komandanta te divizije.

Kao komandant jedinica, odlikovao se originalnim i smelim potezima: upad bataljonom i razoružavanje neprijatelja u Primorju ispod Velebita, u proleće 1943; uporna zaštitna odstupnice na Ziru, prilikom progoba 19. divizije iz okruženja, aprila 1944; napad na Atlagića Kulu; obezbeđenje kanala za otpremanje ranjenika preko mora i prihvatanje hrane i drugog materijala...

Po prirodi je bio vedrog duha i vedrinu je unosio među borce; u svojim jedinicama negovao je veliko drugarstvo. Ističući se principijelnošću, doprinosio je stvaranju bratstva i jedinstva u ovim, po nacionalnom sastavu mešovitim, krajevima.

Posle oslobođenja zemlje, nalazio se na visokim vojnim dužnostima u Armiji. Završio je Višu vojnu akademiju (1951), Školu operatike (1956) i Ratnu školu (1960/61). Od 1965. je general-major u rezervi.

Narodnim herojem proglašen je 27. decembra 1953. godine. (P. D.)

Rođen je 7. februara 1913. godine u Gniocnici, Otkaz, Bosna i Hercegovina, u službeničkoj porodici. Posle završetka osnovne škole, izvesno vrijeme radio je kao bravar i uspio je da privatno položi veliku maturu. Upisao se na Poljoprivredni fakultet u Beogradu, i završio ga 1939. godine. Još kao student, Danilović je prišao naprednom radničkom pokretu. Član SKOJ-a postao je 1933, dvije godine kasnije i član KPJ. Bio je član rukovodstva Fakultetskog i Univerzitetskog komiteta SKOJ-a 1935—1937. godine, gdje se pregalački zalagao za jačanje i omasovljenje studentske omladinske organizacije. Kao člana Akcionog odbora studenata, zapazila ga je policija, i isključen je na godinu dana s Univerziteta. Od 20. januara do 20. marta 1935. bio je u koncentracionom

logoru u Višegradu. Izvesno vrijeme radio je u Mjesnom komitetu KPJ za grad Beograd. Za vrijeme studija i boravka u Beogradu, Danilović se razvio u iskusnog revolucionara.

Od 1938. godine radio je, zajedno s Ovičetinom Mijatovićem, na obnavljanju, stvaranju i omasovljenju sjojevске i partijske organizacije u Bosni i Hercegovini. Na tom poslu postigao je značajne uspjehe, zbog čega je, 1938. godine, izabran i za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

Poslije okupacije zemlje i uktjčivanja Bosne i Hercegovine u tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, Danilović se, zajedno s ostalim članovima Pokrajinskog komiteta, intenzivno bavio političkim i organizacionim pripremama ustanka. Stoga obilazi partijske organizacije, usmjerava njihov rad i prenosi najnovije direktive Partije. Poslije trinaestojulske sjednice, na kojoj je prihvaćena odluka o pokretanju oružane borbe protiv okupatora u Bosni i Herce-

govini, odlazi u tuzlansku oblast, gdje, kao član Pokrajinskog komiteta i Glavnog štaba za Bosnu i Hercegovinu, rukovodi posljednjim pripremama za oružanu borbu. U istom svojstvu bio je i u Hercegovini, od septembra do decembra 1941. godine, gdje radi na reorganizaciji ustaničke vojske i stvaranju partizanskih odreda. Komandant je štaba partizanskih odreda u Hercegovini septembra 1941. godine. Njegovo ranije revolucionarno iskustvo i smisao za sistematičan rad ovdje su došli do punog izražaja.

Od početka 1942. godine Danilović se nalazi na dužnosti političkog komesara Operativnog štaba za istočnu Bosnu; tokom 1942. i početkom 1943. godine, kreće se sa 6. istočnobosanskom brigadom gdje, kao član Pokrajinskog komiteta KPJ i član Glavnog štaba NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu, rukovodi vojnim poslovima glavnog štaba za BiH. Njegovo prisustvo u brigadi osobito je došlo do izražaja u jesen 1942. godine, za vrijeme uništenja četničke grupacije na Majevici.

Pri kraju Pete neprijateljske ofanzive i proboja glavine NOV iz obruča, Danilović se ponovo nalazi u Hercegovini, gdje rukovodi partijsko-političkim radom i vojnim poslovima. Biran je za člana ZAVNOBiH-a i delegata II zasjedanja AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja bio je na odgovornim državnim i partijskim dužnostima: načelnik odjeljenja za zaštitu naroda Bosne i Hercegovine, ministar unutrašnjih poslova u prvoj Vladi Bosne i Hercegovine, član Saveznog izvršnog vijeća i potpredsjednik izvršnog vijeća Bosne i Hercegovine, predsjednik Saveza boraca BiH. Biran je i za člana CK KPJ, člana izvršnog komiteta CK Bosne i Hercegovine i člana Saveznog odbora SSRN Jugoslavije. U više izbornih mandata bio je poslanik Savezne i Republičke skupštine. Član je Savjeta federacije. Rezervni je general-pukovnik.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Dobio je više odlikovanja, među kojima i Orden junaka socijalističkog rada.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Zd. An.)

DAPČEVIĆ Jovana PEKO

Rođen je u činovičkoj porodici 25. juna 1913. godine, u Ljubotinjju, Cetinje, Crna Gora.

Gimnazijalac je završio na Cetinju. Još kao gimnazijalac učestvovao je u dva štrajka koje su komunisti u ovom gradu organizovali. Kao učenik osmog razreda gimnazije, uhapšen je zbog aktivnog učestća u manifestacijama naerodne omladine.

Na Pravnom fakultetu u Beogradu nastavlja s aktivnim političkim radom, naročito među omladinom. S dvadeset godina (1933. godine) postaje član KPJ. Tri godine kasnije, po direktivi rukovodstva, vraća se u svoj rodni kraj, i kao član OK KPJ za Cetinje radi na stvaranju i jačanju partijskih organizacija.

U španskom građanskom ratu učestvuje od 1937—1939. godine. Najpre je u bataljonu „Dimitrov“ 15. internacionalne brigade, a potom u drugim jedinicama. U borbama za odbranu Španske republike tri puta je ranjen. Za kratko vreme napredovao je od desetera do komesara bataljona, i dobio čin poručnika Španske republikanske armije.

Po povlačenju iz Španije, 1939. godine, zatvoren je u koncentracionom logoru u Francuskoj. Sledeće godine beži u Austriju, a 1941. godine se odatle prebacuje u Jugoslaviju. U Samoboru je uhapšen i policijski sproveden u Crnu Goru. Sa stanice u Nikšiću uspeo je da pobeigne i da se odmah poveže s organizacijom KPJ u Crnoj Gori.

Aktivno radi na pripremanju narodnog ustanka u Crnoj Gori. U ustaničkim danima je član OK Cetinja i prvi komandant Lovčenskog odreda. U borbi na Kočevalama (iznad Rijeke Crnojevića i Cetinja), 15. jula 1941, pod njegovom komandom je najpre uništena motorizovana kolona, a onda i motorizovani bataljon divizije „Mesina“. U fazi oseke ustanka izuzetno je aktivan u nastojanjima da se spreči osipanje ustaničkih snaga, da se sačuva jezgro ustaničkih jedinica i da se neutrališe rad „pete kolone“. Od formiranja Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru, avgusta 1941, njegov je član, a izvesno vreme i zamenik komandanta. Kao član glavnog štaba i komandant Lovčenskog odreda dao je veliki doprinos stvaranju i učvršćenju partizanskih jedinica, izvođenju njihovih borbenih poduhvata i razvoju NOP u Crnoj Gori.

U vreme krize ustanka na području OK Kolašin, u zimu i proleće 1942. godine, kao zamenik komandanta glavnog štaba, objedinjavao je komandu nad partizanskim udarnim bataljonima i odredima na ovoj teritoriji. Ove snage su na Sinjajevini, na pravcu Morača—Kolašin, u Poljima, vodile duge i teške borbe sa znatno nadmoćnijim četničkim snagama, koje su pomagali Italijani.

Početkom aprila 1942. godine postavljen je za komandanta glavnog štaba NOPO za Crnu Goru i Boku, a maja iste godine imenovan je za člana Vrhovnog štaba NOP i NOV Jugoslavije. Od tada do 10. juna crnogorske partizanske jedinice su pod njegovom komandom vodile izuzetno teške borbe na većem području Crne Gore s nekoliko italijanskih divizija, jakim četničkim snagama i snagama crnogorskih separatista. Borbe u Poljima Ko-

laškim, na Sinjajevini i Durmitoru, oko Nikšića, na pravcu Nikšić—Piva na pravcu Cetinje—Grahovo i po angažovanim snagama i po žestini pripadaju najtežim borbama u III neprijateljskoj ofanzivi.

Kada je, 11. juna 1942. formirana 4. proleterska (crnogorska) brigada, imenovan je za njenog komandanta. Pod njegovom komandom brigada učestvuje u pohodu za Bosansku krajinu i ističe se u više poduhvata. Do sredine jula zauzela je Hadžiće (na pruži Sarajevo—Mostar), G. Vakul i vodila borbe na sektoru Bugojna. U avgustu je izvršila dva snažna napada na jako utvrđeni Kupres i pretrpela teške gubitke. Posle ovoga vodila je borbe s jakim nemačkim snagama na Manjači, zatim septembra sadejstvovala sa snagama koje su napadale Jajce, a potom učestvovala u žestokim odbrambenim borbama na pravcima Jaj-

ce—Donji Vakul i Jajce—Travnik. Oktobra učestvuje u oslobodenju Mrkonjić-Grada.

Kada su 1. novembra stvorene prve divizije NOV Jugoslavije, Peko Dapčević je imenovan za komandanta 2. proleterske divizije. Od tada do sredine septembra 1943. godine pod njegovom komandom 2. divizija učestvuje u najpoznatijim bitkama naše revolucije. Od početka novembra 1942. do početka februara 1943. godine divizija dejstvuje u širem graničnom pojasu između zapadne Bosne i Dalmacije. Novembra razbija neprijateljske snage na sektoru Knin—Bosansko Grahovo, 14. decembra oslobađa Livno, potom napada Kupres, oslobađa Šujicu i Duvno i vodi borbe na pravcu Duvno—Imotski; krajem decembra 1942. i januara 1943. divizija izvodi uspešna ofanzivna dejstva u Cetinjskoj krajini. U vreme bitke na Neretvi divizija ima veoma važnu ulogu. U februaru učestvuje u oslobodenju Posušja i Imotskog, prodire u dolinu Neretve, oslobađa

Drežnicu i Jablanicu, i delom snaga učestvuje u napadima na Konjic. Heroizam njenih boraca i uspesi štaba i komandanta posebno dolaze do izražaja u teškim borbama krajem februara i početkom marta. Glavina snaga divizije učestvuje u odbrambenim borbama na pravcu Gornji Vakul—Prozor, pa u čuvenom protuhrudaru kod Gornjeg Vakula, a deo snaga vodi teške odbrambene borbe na Neretvi. Druga proleterska divizija je prva forsirala Neretu marta 1943. godine i zadala snažan udar četnicima. Od tada počinju njena ofanzivna dejstva na istok. Glavina nastupa pravcem Čičevo—Glavatičevo—Kalinovik—Foča i učestvuje u više teških borbi i razbijanju snažnih četničkih grupacija, a deo snaga je angažovana u borbama u Hercegovini. U sadejstvu s 1. divizijom, 2. divizija je forsirala Drinu, razbila italijansko-četničke snage jačine nekoliko hiljada, i oslobodila severnu Crnu goru, a u sadejstvu sa 3. divizijom u borbama na Javorku i Bioču razbila italijansko-četničke snage, takođe jačine nekoliko hiljada. U neprijateljskoj ofanzivi najpre vodi teške borbe sa 1. nemačkom brdskom divizijom na sektoru Mojkovca i Kolašina, potom učestvuje u stvaranju mostobrana na Vučevu i u teškim borbama na Javorku pivskom. U borbama u dolini Sutjeske njene brigade su igrale odlučujuću ulogu u napadima na Košar i u odbrani na Barama. U vreme proboja na Zelengori izuzetno značajne su odbrambene borbe na Ljubinom grobu i Košuti, i prodor prema komunikaciji Foča—Kalinovik.

Značajna je uloga divizije u stvaranju slobodne teritorije u istočnoj Bosni.

Septembra 1943. godine Dapčević postaje komandant II udarnog korpusa. Pod njegovom komandom korpus je postao jedna od najjačih jedinica NOVJ. U jesen 1943. učestvovala je u oslobodenju većeg dela teritorije Crne Gore, Hercegovine i Sandžaka, čime je znatno ubrzan razvoj NOP. U jesen korpus vodi teške borbe u Lirsko-drinskoj operaciji, u proleće 1944. izvodi Mojkovačku operaciju i druge poduhvate za odbranu slobodne teritorije Crne Gore i Sandžaka, a tokom leta učestvuje u Andrijevičkoj operaciji. Jula 1944. Peko je imenovan za komandanta Operativne grupe divizija, s kojom je prodro u Srbiju i oslobodio znatna teritoriju u slivu Južne i Zapadne Morave. Septembra 1944. komanduje 1. armijskom grupom, koja je izvela operacije za oslobodenje zapadne Srbije i Šumadije i Beogradsku operaciju.

Prvog januara 1945. imenovan je za komandanta 1. armije. Armija je vodila dugotrajne borbe na sremskom frontu i 12. aprila izvršila proboj. U završnim operacijama za oslobodenje Jugoslavije armija je oslobodila znatan deo Slavonije i Hrvatske, prodrila u Sloveniju i

sa III armijom na sektoru Celje—Maribor razbila i zarobila glavne nemačke i kvinsko-kolaboracionističke snage pod komandom generala Lera (oko 300.000 ljudi).

Maja 1945. imenovan je za komandanta IV armije i komandanta Vojne uprave u Istri.

U toku rata bio je član AVNOJ-a i član predsedništva CASNO.

On 1946—1948. godine završio je Višu vojnu akademiju „Vorošilov“. Posle povratka iz SSSR, do 1953. bio je zamernik a 1953. i 1954. godine načelnik Generalštaba JNA.

Posle izlaska iz JNA bio je član SIV, ambasador u Grčkoj, itd. Učestvovala je u velikom broju diplomatskih misija. Sada je potpredsednik Skupštine SFRJ.

Posle rata bio je poslanik Privremene narodne skupštine i Ustavotvorne skupštine DF Jugoslavije, a za poslanika Savezne skupštine i Skupštine SR Crne Gore biran je više puta. Na VI i VII kongresu SKJ biran je za člana CK SKJ.

Godine 1943. proizveden je u čin general-majora, 1944. unapređen u čin general-potpukovnika, a 1947. u čin general-pukovnika.

Počasnici je građanin Beograda i Španske republike. Član je Saveta Federacije.

Napisao je knjige: „Značaj i snaga manevra“, „Kako smo vodili rat“, „Rat u Koreji“, „Taktika partizanskih odreda i brigada“, „Male ratne priče“. „Kazivanja o Beogradskoj operaciji“.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Ordena Slobode i niza visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 22. oktobra 1945. godine. (B.Ma.)

DEBELJAK Stjepana STJEPAN BIL

Rođen je 20. decembra 1908. u Ferdinandovu, Koprivnica, Hrvatska. Potječe iz radničke porodice. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a mašinbravarski zanat u Ferdinandovu i Kalinovcu. Dvije godine radio je povremeno, a u oktobru 1927. dobio je stalno zaposlenje u ložionici Jugoslovenskih državnih željeznica u Zagrebu. Tu je došao u dotičaj s radnicima i stekao prve spoznaje o ciljevima revolucionarnog radničkog pokreta. Debeljak ulazi u sindikate, i sam aktivno sudjeluje u radničkim štrajkovima. Poslije odsluženog vojnog roka (1929—1930), vraća se na rad u Ložionici, i ulazi u borbu koju je tada KP Jugoslavije vodila protiv režijske sindikalne organizacije Jugoslovenskih nacionalnih željezničara i brodar. Oktobra 1932. godine primljen je u KP Jugoslavije, a sljedeće godine izabran je za sekretara partijske ćelije u

Ložionici. Njegov revolucionarni rad ostavio je duboke tragove među radnicima Ložionice, čija je partijska ćelija sve do rata bila jedna od najboljih u Hrvatskoj. Januara 1937. godine, zbog provala u partijskoj organizaciji na željeznici, Debeljak privremeno napušta Ložionicu. Surovi radni uslovi, oskudica i neimaština od najranije mladosti fizički su ga shrvali. Obolio je od tuberkuloze, i gotovo dvije godine proveo na liječenju. Kad se malo oporavio, u decembru 1938. Debeljak se vraća u Ložionicu, i ponovo preuzima dužnost sekretara partijske ćelije. Istodobno, po direktivi Partije, radi i u Savezu hrvatskih željezničara i u Stranci radnog naroda. Kao član komisije Centralnog komiteta KP Hrvatske, Debeljak čisti partijsku organizaciju na željeznici od oportunističkih i time podiže njezinu borbenu spremnost u najtežim danima okupacije. Do oktobra 1941. kao član partijskog rukovodstva, Debeljak organizira sabotaže na željez-

KP Hrvatske za Bjelovar i član Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku Oblast.

Poslije oslobođenja zemlje, obavljao je mnoge visoke partijske i državne dužnosti. Bio je poslanik Savezne narodne skupštine i Sabora Hrvatske.

Umrro je 20. novembra 1968. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (V. Raj.)

DEDEIĆ Stevana BOŠKO POP

Rođen je 18. januara 1907. godine u selu Štitarica, opština Mojkovac, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Posle završene osnovne škole u rodnom kraju, ostao je da živi i radi na selu. Kao i njegova braća, mlad se opredelio za revolucionarni radnički pokret i uključio se u akcije. Iako nije bio član KPJ, vrlo aktivno je učestvovao u demonstracijama i drugim akcijama koje je partijska organizacija u mojkovačkom kraju organizovala i vodila.

Buntovnik-seljak, Boško Dedeić, jula 1941. svrstao se u redove prvoboraca ustanka naroda Crne Gore. Još u prvim ustaničkim danima, u okršajima je zapažen kao izuzetno hrabar, vešti i požrtvovani borac. Takav, našao se među 3500 dobrovoljaca Crnogorskog odreda koji su 1. decembra 1941. godine vodili tešku bitku za Pijevlju. U ovoj borbi još više se ispoljava njegova hrabrost i snalažljivost.

Na dan formiranja 1. proleterske brigade — 21. decembra 1941. — gorostasni momak, već oprobani i istaknuti borac, našao se u stroju prve regularne jedinice nove narodne armije. Njenim slavnim putem, u stroju 1. lovtenskog bataljona, koračaće do novembra 1942. godine, i doprinosti pobjedama, slavni i ugledu ove jedinice. Na ratnom putu 1. proleterske, preko Medvede, Rogatice, Glasinca, Podromarije, Vidriča, Srednjeg, Okruglice i Zvijezde-planine, Boško je izuzetan borac i istaknuti propagator bratstva i jedinstva naših naroda. Njegov odnos prema narodu, politička aktivnost, a naročito to što je nosio dugu crnu brađu i ponegdje predstavljan kao pravoslavljeni sveštenik, doneli su mu nadimak Pop, po kome je ostao poznat i popularan. Istakao se u gotovo onoliko puta koliko je borbi i vodio. Zahvaljujući njegovoj izdržljivosti i upornosti, mnogi drugovi su izdržali ligmanski marš, a pojedine je spasio od sigurne smrti. Kada je, 26. februara 1942, njegov bataljon krenuo u napad na italijansko-ustaško uporište Ulog (na Neretvi), on se u improvizovanju žičanog korpi prvi prebacio preko nabujale reke. Potom dolaze borbe za Župu i druga mesta, u kojima neustrašivo juriša i služi kao primer.

Kada se, maja 1942, našao u rodnom kraju, pošao je da obide starog oca i ukucane. Umesto kuće, našao je zgariste, a pored njega iskasapljenog oca i zverski ubijenog zarobljenog brata. Te gubitke podneo je kao pravi proletar. Još je odlučniji i uporniji u borbama, još istrajniji u radu. To su potvrdili bojevi na Skari, Večerincovu i Dobrom Dolu, borbe za Ključ, Livno i Bosansko Grahovo, mnogi juriši i dugi i teški marševi proletara. Njegov puškomitraljez uvek besprekorno djeluje, i najčešće prati bombaše u jurišu. Vatrom svoje mitraljeza omogućio je izvlačenje 3. čete Lovčenskog bataljona sa Suvog Vrha kod Šuice. S legendarnim Savom Burićem u borbi za Livno uništio je bunker i zarobio njegovu ustaško-domobransku posadu, čime je omogućen prodor 1. bataljona u grad i spajanje sa 2. bataljonom koji je u njemu već vodio borbu.

Tih avgustovskih dana, Boško je saznao da mu je, u jurišu na Kupres, poginuo brat,

ci (uništavanje transformatora), radi na prikupljanju oružja, prebacivanju radnika u partizane... Prokazan u oktobru 1941, prelazi u ilegalnost, ali i dalje obavlja partijsku dužnost u Ložionici, do marta 1942. kada je prešao na oslobođenu teritoriju.

Svoje organizatorske sposobnosti i iskustvo revolucionara Debeljak ispoljava i na novim političkim i vojnim dužnostima na oslobođenoj teritoriji. Član je, a zatim sekretar, Kotarskog komiteta KP Hrvatske za Dvor na Uni. Septembra 1942. izabran je za člana Okružnog komiteta KP Hrvatske za Baniju, a istodobno je i zamjenik komesara 8. banijske brigade. Početkom 1943. kratko je vrijeme u štabu 7. divizije, a zatim je postavljan za rukovodioca političkog odjela 16. i 7. banijske brigade, 3. vojvodanske brigade i 16. vojvodanske divizije. Od aprila 1944. do februara 1945. Debeljak je sekretar Okružnog komiteta

politikomesar čete u 4. proleterskoj. I to je komunistički podneo, govoreći: „Rat je — da se gine. Bez borbe i žrtava nema slobode.“

Novembra 1942. godine, prema odluci Vrhovnog štaba, upućen je na dužnost u NOV Slovenije. Rastanak je bio dirljiv. Bataljon se oprostio od svoga Popa, junaka i druga, ličnosti čelične volje i divne, tople duše. Boško je bez pogovora izvršio odluku, ali je tužna srca ostavio 1. proletersku, s kojom je prošao mnoge teške okršaje.

U Sloveniji je bio komandant bataljona. I tamo, u novoj sredini, pokazao je besprimernu hrabrost, samopregor i umešnost u komandovanju. Bataljon je imao zapažene uspehe, a Boško je ubrzo postao vojen i cenjen onoliko koliko i u 1. proleterskoj brigadi.

Septembra 1943. došao je u Jajce, u Oficirsku školu Vrhovnog štaba. Tada mu se dala prilika da ponovo zagrli svoje drugove iz

1. proleterske brigade. Školu je završio kao jedan od boljih.

Tada je ponovo vraćen u Sloveniju i postavljen za zamenika komandanta 18. slovenačke Bazoviške brigade.

Kasnije, u jesen 1944. godine, postavljen je i za komandanta ove jedinice.

Negujući tradiciju partizanskih rukovodilaca, imajući uvek pred očima primere najistaknutijih, želeći da da sve što čovek može dati, u jurišu je među prvima, u povlačenju među poslednjima, iskusan i predusretljiv starešina, čovek pun ljubavi za svoje borce. To je i njemu i brigadi donelo mnoge uspehe.

U jednom od juriša, u jesen 1944, teško je ranjen, i u bolnici na planini Vojščici blizu Idrije podlegao je ranama.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Sp.L.)

DEJOVIĆ Maksima ALEKSA

Rođen je 13. septembra 1920. godine u Sevojnu, kod Užica, Srbija, u porodici srednje stojećeg seljaka. Osnovnu školu završio je u mestu rodnom, a bravarski zanat u Fabrici oružja u Užicu. U toj fabrici je rano pristupio revolucionarnom radničkom pokretu i postao član SKOJ-a, a zatim KPJ uoči rata 1940. godine.

Posle dolaska okupatora, počeo je da organizuje prikupljanje oružja i mladine u Sevojnu. Aktivno je učestvovao u formiranju 1. užičke partizanske čete „Radoje Marić“ i bio prvi sekretar partijske organizacije u njoj. Preživio je dramatične trenutke kada su Nemci i kvislinška žandarmerija opkolili četu 18. avgusta 1941. na Drežnjičkoj Gradini i proboj iz obruča. Posle oslobođenja Užica, 24. septembra, nalazio se s četom na frontu prema Valjevu.

Početak decembra 1941. godine, s delovima čete povukao se u Sandžak. Tu su, od boraca Užičkog NOP odreda, formirana dva bataljona. Aleksa je tada podeljen za zamenika komesara 1. bataljona. Pred kraj 1941. godine je bio ranjen, pa je oko dva meseca lečen u bolnici. Kada je formirana 2. proleterska brigada, 1. marta 1942. godine u Čajniču, Aleksa je postao zamenik komesara 4. bataljona, u kome su se nalazili Užičani. Od 15. marta 1942. Aleksa je počeo u kalendaru da vodi kratke beleške o kretanju i borbi brigade. Polovinom juna 1942. postao je komesar 4. bataljona 2. proleterske brigade, a 27. avgusta iste godine komesar brigade.

Uvek je bio veselo i raspoložen i u najtežim trenucima umeo je da podigne borbeni moral boraca. Bio je otvoren u ophođenju, sa svima

je postupao drugarski. Niko nije umeo tako čovečno prići borcu kao što je to činio Aleksa. Posedovao je veliku hrabrost, hladnokrvnost i njegovo prisustvo na borbenom položaju ulivalo je sigurnost borcima. Svojom skromnošću i požrtvovanošću podsećao je na pionire socijalističkog pokreta, koji su sebe umeli da poistovete s pokretom i da se žrtvuju bez obzira na opasnost, bez pomisli na bilo kakav lični interes.

Aleksom i njegovim drugarstvom posebno je bio oduševljen Miodrag Milovanović Lune, zamenik komandanta 2. proleterske brigade. Najtoplije stranice njegovog dnevnika posvećene su Aleksu. On je služio Lunu kao uzor. „Učiju se prema Aleksu“, zapisao je Lune u dnevniku. Kratko vreme bili su razdvojeni kada je Lune otišao na kurs u Bihac, krajem 1942, i ostao do februara 1943. godine, kada su se ponovo sreli u Livnu. Podneli su zajednički teške napore borbi na Neretvi. „Nikada se

DELETIĆ Milica BRANKO

Rođen je 1915. godine u selu Gračanici kod Andrijevice, Crna Gora. Pravnik. U KPJ primljen početkom 1936. godine. U NOB stupio prvog dana julske ustanka 1941. godine. Poginuo 22. aprila 1942. godine, u zaseoku Tokov Laz, iznad Kralja, kod Andrijevice.

Rođio se u uglednoj činovničkoj porodici. Gimnaziju je učio u Beranama i Podgorici. U napredni srednjoškolski i radnički pokret uključuje se još kao đak šestog razreda podgoričke gimnazije. Kao gimnazijalac, bio je zapažen po svojoj oštrotmnosti i lijevjoj orijentaciji. Poslije završene mature, studirao je prava na Beogradskom univerzitetu. U KPJ primljen je 1936, a krajem iste godine izabran je za člana MK za srez andrijevički. Izvjesno vrijeme bio je i član privremenog partijskog rukovodstva u Beranama. Kao student, bio je vrlo zapažen u studentskom pokretu. Učestvo-

nismo osećali umorniji nego tada“, zapisao je Lune. Prvog aprila 1943. godine izbila je 2. proleterska brigada na Drinu u Dečevu. Aleksa je bio nestrpljiv, želeo je svojim znanjem da pomogne da se što pre završi pontonski most preko Drine, pa je sam kovao klamfe. Iznenada je granata pala i teško ranila Aleksu u nogu, a Luna lakše. Lekari su osekali Aleksu nogu, ali je bilo uzatlad. Nastupilo je trovanje, i on je umro, 9. aprila, u selu Kutima, gde je i sahranjen, 10. aprila.

Narodnim herojem proglašen je 30. aprila 1943. godine. (V. Gl.)

vao je gotovo u svim štrajkovima i demonstracijama studenata Beogradskog univerziteta, ističući se organizatorskim sposobnostima i revolucionarnom principijelnosti u borbi za dosljednost marksističke ideologije u Partiji. Zbog revolucionarne aktivnosti, više puta je hapšen i u zatvorima maltretiran; ali, nikad nije pokleknulo. Njegovo hrabro držanje pred policijom služilo je za primjer.

Deletić je pripadao redu crnogorskih studenata na Beogradskom univerzitetu koji su, zajedno s najprogressivnijim studentima srpske i drugih nacija, svojom revolucionarnošću i neustrašivošću pred režimom uspjeli da odbrane autonomiju Univerziteta i da visoko dignu zastavu slobode. On je bio jedan od onih mladih revolucionara koji su uspešno povezivali revolucionarnu delatnost mlade crnogorske inteligencije s aktivnošću seoske i radničke omladine. Stalno je održavao veze s

užim zavičajem i svojom Crnom Gorom, kojoj se i vraća poslije završenih studija. Od 1936. godine, kada je postao član KPJ i izabran u MK Partije andrijevičkog sreza, radio je na organizovanju i ideološko-političkom jačanju partijskih organizacija na teritoriji andrijevičkog sreza. Godine 1940. izabran je u OK KPJ za Kolašin, Berane i Andrijeviciu.

Poslije sloma Jugoslavije u aprilskom ratu, vrlo aktivno radio na pripremama oružanog ustanka. Kao član Okružnog komiteta, 14. jula 1941. prisustvovao je sjednici MK andrijevičkog sreza i prenio direktivu CK KPJ i Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak o dizanju oružanog ustanka u Crnoj Gori. Svojim prisustvom i zalaganjem, doprinio je da se ova direktiva pravilno sprovede na teritoriji sreza. Istakao se u borbama za oslobođenje Andrijevice i odbrani slobodne teritorije, na koju su napadale mnoge snage italijanskog okupatora i muslimansko-albanskih plaćeničkih bandi. Ispoljio je izvrsne organizatorske sposobnosti u zavedenju javnog reda i normalizovanju privrednog i drugog života u oslobođenoj Andrijevi, i na njenoj široj teritoriji. Učestvovao je u formulisanoj prvoj odluci Partije na oslobođenoj teritoriji, a posebno se istakao u razbijanju shvatanja građanskih političara i reacionara koji su govorili da je borba protiv okupatora preuranjena i besciljna. Velik je bio njegov doprinos u organizovanju Sreskog nacionalno-oslobodilačkog odbora, 21. jula 1941. godine u Andrijevi, i drugih vojno-pozadinskih vlasti u andrijevičkom srezu.

U septembru 1941. godine, poslije osjeka ustanka u Crnoj Gori, izabran je za sekretara MK Partije za srez andrijevički. S novoizabranim Mjesnim komitetom radi svim snagama na okupljanju, obnavljanju, omasovljavanju i konsolidaciji partijskih organizacija u srezu, čiji rad je bio poremećen u toku neprijateljske ofanzive. Pored toga, radi na ponovnoj organizaciji gerilskih partizanskih odreda i priprema nove borbe za popunu partizanskih jedinica. Zahvaljujući srezi radu, broj boraca u gerilskim odredima sreza andrijevičkog brzo se popeo na više od dvije stotine. U tom periodu morao je da vodi borbu na političkom planu protiv reakcionarnih snaga koje su se otvoreno stavljale u službu okupatora, sukobljavajući se s narodnim izdajnicima, odredima italijanske milicije i prvim četničkim odredima.

Kada je, 11. novembra 1941. godine, formiran Komeski partizanski odred, Delečić je postavljen za njegovog komesara. Kasnije je, odlukom KK KPJ i Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku, određen za političkog komesara Andrijevičkog partizanskog bataljona. Kao politički komesar, učestvovao je u više borbi protiv neprijatelja i ispoljio vanrednu hrabrost,

a takođe i umješnost u političkom rukovođenju jedinicama. Marksistički obrazovan, dosljedan i uporan u sprovođenju linije Partije, blizak narodnim masama zbog razumijevanja njihovih nevolja, lično vanredno hrabar i nepokolebljiv pred neprijateljem, ovaj revolucionarni postaje jedna od najizrazitijih figura NOP u gornjem toku Lima. Zbog političke zrelosti, smisla za političko i vojno rukovođenje, a uz to i lične hrabrosti, uživao je nepodijeljeni ugled u naprednoj javnosti cijelog kraja.

U veoma teškim danima za NOP u Gornjem Polimlju, njegovu grupu, aprila 1942. opkoljavaju četnici iznad zaseoka Tokov Laz, u ataru sela Kralje, nedaleko od Andrijevice. U neravnopravnoj borbi, tukao se do posljednjeg metka i junački poginuo, zajedno s Bajom Jojićem, takođe istaknutim komunistom andrijevičkog kraja. Opjevan je u narodnoj pjesmi.

Narodnim herojem proglašen je 12. jula 1949. godine. (M. Dš.)

DELPIN Petra RASTISLAV ZMAGO

Rođen je 2. septembra 1920. u Podgori, kod Gorice (tada u Italiji). Potiče iz radničke porodice, po zanimanju je bio trgovački pomoćnik. Pet razreda osnovne škole je završio u Podgori, a dva u Gorici.

Već 1939. bio je u Rimu osuđen na godinu zatvora zbog antifašističkog delovanja, a i zato što je bio nacionalno svestan Slovenac.

Godine 1941. je pozvan u italijansku vojsku, ali je ubrzo bio otpušten zbog srčane mane.

Za Osobodilnu frontu je počeo da radi 1942. Za partizane je skupljao oružje, municiju i životne namirnice. Kad je Italija kapitulirala, otišao je i sam u partizane. Pridružio se XVII brigadi Simona Gregoričiča, gde je bio obavestajac bataljona, i potom brigade. Međutim, zbog bolesti je morao napustiti brigadu, pa se priključio grupi Briškoga VOS-a (obavestajna služba), gde je s izuzetnom hrabrošću izvršavao diverzantske akcije. Prvu akciju je izvršio oktobra 1943. u Vipolžama, gde je sa svojom grupom napao nemačku kolonu, razbio je i oterao u Moše (Italija).

Decembra 1943. pod njegovim vodstvom napadnuto je i uništeno fašističko uporište u Podgori

U decembru je grupa VOS-a, pod njegovom komandom, razbila fašističku stražu u tekstilnoj fabrici u Podgori i napala samu fabriku. Prouzrokovana je šteta od oko 9 miliona lira i zaplenjeno mnogo materijala.

Izvršio je uspešan napad na železničku stanicu u Moši. U Sv. Ivanu Manzano je s tri

druga uništio karabinjersku stanicu s 23 karabinjera, razoružao ih i odneo sav materijal.

Preobučen u italijanskog oficira on je, pomoću svoje grupe, izveo akciju na glavno skladište i na klanicu u Gorici. Tada je zaplenio teški kamion s prikolicom, natovaren s više tona životnih namirnica, oružja i municije. U toj akciji ubijena su četiri Nemca.

Opet obučen kao italijanski oficir, on je u Videmu (Italija), uzeo iz nemačkog štaba skicu važnih vojnih objekata. Slične akcije je izvršio u Butiriji, Čedadu i Gorici.

Početkom 1944. spasio je od opkoljavanja štab VOS-a za Brda. Jednom je Zmago sâm napao nemačku četu koja je bila u izvidnici i naterao je u bekstvo.

Izuzetno hrabar i snalažljiv, Rastislav Delpin bio je poznat kao smeo diverzant po Brdima, u okolini Gorice i u Furlaniji.

U poslednjim danima rata vodio je borbu s četnicima u Medani, kod Vipolža.

Posle završetka rata, bio je u službi u Gorici, u Trstu, u UDB-i. Organizovao je akciju, i sam u njoj učestvovao: iz goričkog zatvora oslobodio je majora UDB-e. U toj akciji su ga stražari prepoznali i prijavili Anglo-Amerikancima. Šestog novembra 1945. je uhapšen i osuđen na pet godina zatvora. Pušten je posle dve i po godine, i vratio se u Jugoslaviju. Italijanski sud ga je potom, u odsutnosti, osudio na 120 godina zatvora.

Živeo je kao invalidski penzioner u Novoj Gorici, gde je 26. decembra 1956. umro. Sahranjen je u Solkanu, kod Nove Gorice.

Narodnim herojem proglašen je 5. septembra 1953. godine. (Met. G.)

DEMONJA ili je NIKOLA

Rođen je 6. decembra 1919. u selu Vlahović, Glina, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Završio je osnovnu školu u svom selu, i učio stolarski zanat.

Okupacija zemlje zatekla ga je na odluznju vojnog roka. Nikola se, već u aprilu 1941, našao kod svoje kuće, gdje se povezoao s komunistima i počeo rad na pripremanju ustanka. On je, 23. jula 1941. u sastavu prve ustaničke grupe na Baniji, zajedno s Vasiljom

Gaćešom. Tog dana, u akciji na Banski Grabovac, Demonja uskače kroz prozor zgrade Općine, na prepad zarobljava općinskog bilježnika i iznosi 6 pušaka koje su pripadale općinskoj straži.

Učestvuje svakog dana u akcijama na ustaško-domobranske posade, i svojim vješto postavljenim zasjedama često sprečava ustašama izvršavanje zločina nad srpskim narodom Banije. Poslije napada na željezničku prugu Caprag — Glina, pronijelo se ime Nikole Demonje Banijom. Neustrašivi borac, bombaš, odličan mitraljezac, desetar prve udarne desetine na Baniji, 1941. postao je član KPJ. Ubrzo je i vodnik prvog voda u odru Vasilja Gaćeše, a u martu 1942. komandir Banijske proleterske čete. Najslavnije pobjede na Baniji i Šamarici vezane su u ime ovog omiljenog partizanskog borca i komandira. I onda kada su, ujesen 1941, jake ustaške snage pošle da „pročiste“ Šamaricu, da spale i unište partizansku bazu Vasilja Gaćeše, Nikola je sa svojom patrolom, iako iznenađen, bombama uništio ustašku grupu i donio u Šamaricu tri puške. I kad su, sutradan, sa svih strana ustaško-domobranske snage napale partizanski logor u Šamarici, i kad nisu uspjeli, nastala je u narodu Banije pjesma:

Šamarice, oj zelena oro,
ustaše te neće proći skoro.

Maja 1942. u Baniji su djelovale jake partizanske snage, i u svim oslobođenim selima bili su formirani organi narodne vlasti, organizacije SKOJ-a i AFZ-a. Tada, po odluci GŠH, Demonja odlazi s proleterskom četom u Slavoniju, da pomogne borbu tamošnjih partizana. Već 27. maja on se sa svojim proleterima prebacio preko Save u Slavoniju. Nije prošlo mnogo vremena, a cijela je Slavonija govorila o velikom junaštvu banijskih proletera i njihovom komandantu Nikoli Demonji. Redom su padala neprijateljska uporišta. Nikola je nizao pobjede: Kamensko, Gojilo, Španovica, Voćin, Ludbreg, Čazma, Čaglin, Pitomača, Đulovac, Zlatar, Podravska Slatina, Kloštar, Pavlovac, i druge. Znao je prebući svoje borce u neprijateljske uniforme, i iznenađo upasti u ustaško-domobranske i njemačke garnizone.

U tim borbama Demonja je komandant bataljona, zamjenik komandanta i komandant 17. udarne brigade, i komandant 12. udarne slavonske divizije. U borbi kod Voćina, 1943, zamjenik komandanta Demonja skočio je na tenk i uništio ga bombama. Na Čaglinu, za nekoliko časova njegova brigada je uništila ustaški puk. Nikolina umješnost u komandovanju i neustrašivost došla je naročito do izražaja u jurišu za oslobođenje Čazme, u Moslavini, 1943, kada je u naletu uništio cijeli njemački bataljon i onesposobio 20 kamiona i zaplijenio 4 topa. Kao komandant divizije, odlukuje se uspješnim rukovođenjem velikim borbenim akcijama, u kojima neprijatelju nanosi velike gubitke: Podgorač, Bodljevin, Grubišno Polje.

Herojski je pao, na dužnosti komandanta 12. divizije, potpukovnik, legendarni junak Banije i Slavonije Nikola Demonja, u jurišu, na čelu svoje divizije u Slavonskoj Požezi, 6. septembra 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 19. juna 1945. godine. (Đu. Za.)

DENAC Ivana IVAN

Rođen je 9. rujna 1917. u Osekovu, Kutlina, Hrvatska. Poslije dolaska u Zagreb, 1937, pristupa Ujedinjenim radničkim sindikalnim savezima, gdje je učestvovao u dva štrajka postolarskih radnika.

Kapitulacija stare Jugoslavije ga je zatekla u vojsci, na bugarskoj granici. Poslije rasula bivše jugoslavenske vojske, Ivan Denac se vraća u Zagreb, i odmah se uključuje u rad na pripremanju ustanka. Sudjeluje u nizu akcija za prikupljanje oružja i drugog vojnog i sanitetskog materijala. Rukovodi grupama aktiv-

sta koji rasturaju letke i vrše diverzantske akcije u gradu. Ujesen 1941. godine, Denac je primljen za člana Komunističke partije, a krajem siječnja 1942. kooptiran je u Mjesni komitet KPH za Zagreb. Početkom travnja 1942. godine, prepoznali su ga, s još dva druga, ustaški agenti u Zagrebu. Prilikom bijega bio je ranjen.

Poslije ozdravljenja, odlazi u partizane. Bio je upućen kao borac u 1. proleterski bataljon Hrvatske, i s njim sudjeluje u borbama u Gorskotkotoaru, u lipnju i srpnju 1942. u

borbi s Italijanima kod Gerova, Ivan Denac se naročito istakao, tako da ga je zamjenik komandira bataljona, Milan Žeželj, poslije bitke pohvalio pred strojem. Poslije te bitke, Denac je bio postavljen za političkog komesara čete. U kolovozu 1942, bataljon je prebačen u Žumberak, gdje ulazi u sastav novformirane 13. proleterske brigade, a Ivan Denac je postavljen za političkog komesara 2. bataljona u brigadi. U borbama na Žumberku istakao se više puta. S jednom četom uspio je razbiti ustašku kolonu koja se iz Samobora kretala prema Žumberku. Kod Sv. Jane, Denac se, s jednom četom svog bataljona, uspio ubaciti sa začelja u neprijateljski raspored, izazvavši paniku u koloni, jer su ustaše mislile da su ih napale jake partizanske snage.

Ujesen 1943. godine prelazi s brigadom u Bosnu, i s njom sudjeluje u borbi s SS-divizijom „Princ Eugen“, kod Travnika. Godine 1944. bio je postavljen na dužnost političkog komesara 13. proleterske brigade, i na toj je dužnosti ostao do oslobođenja.

Poslije oslobođenja, Denac je radio u Ministarstvu unutrašnjih poslova NRH. U razdoblju od 1947—1958. godine, bio je zamjenik komandanta milicije za Hrvatsku, a od 1959—1967. radi u Narodnoj banci i SDK, kao

direktor filijale u Zagrebu. Godine 1967. bio je izabran za poslanika u Saboru SRH. Poslije oslobođenja, završio je Višu političku školu „Đuro Đaković“ i Pravni fakultet u Zagrebu. Godine 1967. bio je izabran za predsjednika Gradskog odbora SUBNOR-a u Zagrebu. U prosincu 1971. dao je ostavku na sve svoje dužnosti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (N. L. K.)

DESTOVNIK Jožeta KAREL KAJUH

Rođen je 19. decembra 1922. u Šoštanj, Slovenija. Pseudonim Kajuh potseća na mesto gde se nalazila rodna kuća pesnikova dede, u Skornu kod Šoštanja. Gimnaziju je pohađao u Celju. Tamo je bio aktivan u naprednom pokretu srednjoškolaca, a u višim razredima gimnazije počeo se baviti literaturom: prevodio je, pisao drame, glumio, nastupao na književnim večerama i objavljivao pesme. Od 1934. u Šoštanju je bila aktivna komunistička organizacija. Kajuh je s komunistima uspostavio tesne veze i postao vrlo aktivan skojevac. U Šoštanju je bio jedan od glavnih organizatora priredaba koje su širile napredna shvatanja, delovao je u akcijama za odbranu zemlje. Krajem aprila 1940. isključen je iz celjske gimnazije, „zbog ubešća u širenju komunističkih ideja“. Uspeo je da nastavi školovanje u Mariboru. Vlasti su motrile na njega, i krajem januara 1941. kad je bio u sedmom razredu gimnazije, poslat je s grupom šaleških komunista u logor u Ivanjcu, gde je zadržan do sredine februara.

Kajuh je naglo sazeo. To pokazuju njego-

ve pesme, spisi i ocene političkih događaja (u drugim pesmama posvećuje se i socijalnoj lirici).

U vreme napada na Jugoslaviju, Kajuh je bio kod kuće. Šestog aprila se priključio grupi dobrovoljaca koju su formirali šoštanjski komunisti i skojevci. Na zboru dobrovoljaca je govorio okupljenim drugovima i objašnjavao im cilj njihove akcije. Šoštanjski dobrovoljci, koji su se uz put noražali, krenuli su prema Trbovlju i povezali se s tamošnjim komunistima. Dok je šoštanjka grupa boravila na Mrzlici, Kajuh se razboleo, a zatim pri povlačenju pred nemačkom patrolom se još i ozledio. Drugovi su ga smestili u blizinu Šoštanja, gde se u ilegalnosti lečio. Dvadeset osmog aprila 1941. gestapovci su ga uhapsili i odveli u zatvor, u Slovenjgradec. Kada je, u maju, pušten iz zatvora, sklonio se u Savinjsku dolinu, a septembra 1941. se preko okupacijske nemačko-italijanske granice prebacio u Ljubljano, gde se uključio u tamošnji oslobodilački pokret. Radio je i kao obaveštajac.

U vreme okupacije i oslobodilačkog rata Kajuh svojim pesmama postaje glasnik potlačenog i ustaničkog naroda. Njegova pesma je borbena, programska, podstiče ljude na borbu za bolji svet. Posle dolaska u Ljubljano, objavivao je pesme u ilegalnim glasilima oslobodilačkog pokreta: u „Mladoj Sloveniji“, „Slovenskem poročevalcu“, „Našoj ženi“ i „Novoj setvi“. U vreme ljubljanske ilegalnosti, Kajuh je napisao svoje najbolje pesme, u kojima se pesnikova ljubav prema devojci udružuje s njegovom povezanošću s oslobodilačkom borbom, s borbama, zatvorenicima i taocima.

Avgusta 1943. Kajuh je iz Ljubljane otišao u partizane, gde je preuzeo vodstvo Kulturne grupe u 14. udarnoj diviziji. Sagorevao je na političkom i propagandnom radu među civilnim stanovništvom i borbama. Na mnogim mitinzima po dolenskim, notranjskim, primorskim i hrvatskim selima s punim žarom je širio ustaničku i umetničku reč. Svojom predanošću stvari za koju se borio osvajao je ljude. Novembra 1943. u toku nemačke ofanzive, borci su u snežnoj mečavi na ciklostilu umnožili 38 primeraka Kajuhovih pesama. Te pesme su se u toku NOB tražile, prepisivane su. Do kraja rata izišlo je deset izdanja Kajuhovih pesama.

Šestog januara 1944. 14. udarna divizija krenula je iz Bele krajine, preko Hrvatske, prema slovenačkoj Štajerskoj, da bi tamo podržala i proširila oslobodilačku borbu. U štajerskoj, gde je divizija stigla 6. februara, dočekale su je žestoka nemačka ofanziva i oštra zima. Kajuh je snagom volje podnosio sve napore legendarnog marša. Na jednoj od poslednjih fotografija vidimo ga u grupi koja nosi ranjenika. Posle dugih teških sedmica,

Kajuh je poginuo blizu rodnog mesta. Bilo je to 22. februara 1944. kada je glavina Četnaeste, u Ravnama kod Šoštanja, bila u najtežem položaju u vreme pohoda i kad se probila na teritoriju Topolšice, Belih Voda i Šentvida.

Kulturna grupa, koja je 21. i 22. februara izgubila vajara Janeza Weissa Belca i kompozitora Svetu Marolita Špika, autora himne 14. divizije na Kajuhov tekst, bila se smestila kod Žitebnika, u Šentvidu, pri Zavodnju. Uveče je Žitebinovu kuću iznenada napala nemačka patrola. Tek što su prvi hici ispaljeni, Kajuh je pao smrtno pogođen. Pao je borac, kulturni radnik, partizanski pesnik, koji se svojim najboljim pesmama uvristo u vrhove slovenačke lirike.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (Mi. Že.)

DEŽMAN Antona ANTON TONČEK

Rođen je 12. juna 1920. u naprednoj radničkoj porodici u Lescamo kod Bleda, Slovenija, gde je završio i osnovnu školu. Naučio je zidarski zanat i zaposlio se u jeseničkoj železari. Još kao šegrt, uključio se u radničko kulturno društvo „Svoboda“, a posle njegovog raspuštanja u „Vzajemnost“. Bio je aktivan u tamburaškom orkestru i dramskoj sekciji, gde se družio s komunistima. U junu 1940. je primljen u SKOJ. Skupljao je priloge za „Crvenu pomoć“ i potpisao za Društvo prijatelja Sovjetskog Saveza.

Prilikom napada fašističkih sila na Jugoslaviju, otišao je dobrovoljno u jugoslovensku vojsku. U maju i junu 1941. radio je kao zidar na opravi kasarne u Bohinjskoj Beli. Bio je organizator omladinskih trojki u Lescamo, koje su skupljale oružje i vojnu opremu i vršile propagandne akcije protiv okupatora.

Zajedno sa svojim bratom, 17. jula 1941. pridružio se jednoj od prvih grupa partizana na Jelovici, koje su se, krajem jula, združile u Jelovičku četu Ilije Gregorića, a ova se, 5. avgusta, združila s Jeseničkom četom u Gorenjski bataljon „van Cankar“.

Već u prvom težem sukobu s Nemcima, 8. avgusta 1941. na Partizanskom vrhu na Jelovici, Anton Dežman se istakao. Zatim je s drugovima izveo brojne diverzantske akcije i ubijanje izdajnika.

Kad se „Cankarev“ bataljon, sredinom oktobra, ponovo okupio, postao je mitraljezac i istakao se u svim značajnim akcijama bataljona na Lancovu, u Selcima i napadu na nemačko uporište na Češnjici, a naročito u sukobu s nemačkom policijskom patrolom u Rovtima, gde je poginulo 46 Nemaca, a partizani zaplenili njihovo oružje. Ta akcija je doprinela masovnom ustanku u zapadnom delu Gorenjske.

U borbama u Poljanskoj dolini, on je sa svojom mitraljezskom trojkom zadržavao kolonu Nemaca. Na Bukovom vrhu je jurisao na nemačke položaje i zaplenio dva mitraljeza. Naročito se istakao kao mitraljezac i vođa rezervne grupe u trodnevnoj bici, januara 1942. u Dražgošama i u sukobu sa nemačkom skijaškom patrolom. Tada se među stanovništvom Gorenjske proćuo kao neustrasiv mitraljezac.

U proleće 1942. postao je deseter u Selškoj četi. U maju je sa svojom desetinom uspešno zadržavao Nemce, kad su hteli da prođu u Gorenju Vas. U junu 1942. je s drugovima dopuzao do vojnog strelišta Golf, kod Lesca, i napao vd nemačkih vojnika. U junu i julu 1942. bio je vodnik u 1. jelovičkoj četi 2. bataljona Gorenjskog odreda, a od avgusta 1942. do marta 1943. komandir te čete, i zatim do juna 1943. komandant 1. jelovačkog, kasnije 7. kranjskog, bataljona, i bio u maju na Mohoru ranjen; u junu se, s bataljonom kod Škofje Loke, probio iz nemačkog okruća.

Anton Dežman se brzo razvio u spretnog komandanta partizanskih jedinica, i zbog svog junaštva postao jedan od najpopularnijih partizana u Gorenjskoj. Posle reorganizacije Gorenjskog odreda, u julu 1943. postao je komandant 1. bataljona, i do oktobra s njim izvršio više smelih napada na nemačke jedinice i diverzija na značajne neprijateljske objekte.

Od kraja 1943. do proleća 1944. bio je komandir VOS-a u jeseničkom okrugu. U decembru 1943. je na Bledu, uprkos gustim stražarskim mestima oko nemačkih urada, zaplenio 9 pušaka, 2 brzometke i 3 pištolja i sa svojom grupom VOS-a je u februaru 1944. u Jesenicama uništio izdajnike.

Od proleća do jula 1944. bio je komandant 5. bataljona 2. brigade VDV (Vojska državne bezbednosti), a do 15. novembra komandant njegovog 1. bataljona, zatim zamenik komandanta 2. brigade VDV. U septembru 1944. je ranjen. U martu 1945. je na oficirskom kursu u Metliki, a u aprilu u bolnici u Beogradu.

Posle oslobođenja je završio Višu vojnu akademiju i bio starešina jedinica KNOJ-a, garde maršala Tita i vojnih jedinica u Sarajevu. Godine 1964. penzionisan je u činu pukovnika, a godine 1970. dobio je čin general-majora.

Posle povratka u rodni kraj, aktivno se uključio u društveno-političke organizacije i postao član Saveznog odbora Saveza boraca NOR i Predsedništva republičkog odbora Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata; zatim sekretar opštinskog odbora Saveza boraca u Radovljici; sekretar Opštinskog odbora Saveza rezervnih vojnih starešina; odbornik Opštinske skupštine i predsednik Saveta za opštu upravu i unutrašnje poslove; predsednik Komisije za molbe i pritužbe; predsednik Komisije za invalide i borce i član Saveta za narodnu odbranu opštine Radovljice.

Umro je 1. juna 1977. u Radovljici, sahranjen u Lescu, kod Bleda.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (v. Kr.)

DIMANIĆ Todora MILORAD MILOŠ

Rođen je februara 1912. godine u Vlasotincu, Srbija, u siromašnoj zemljoradničkoj porodici. Ceo svoj život vezao je za napredni radnički pokret i za KPJ. Sa Sinišom Janičem Perom nesumnjivo pripada najsvetlijim likovima koje su Vlasotinci dali uoči i za vreme drugog svetskog rata. Osnovnu i zanatlijsku

školu završio je u Vlasotincu. Boreći se s materijalnim tegobama, s uspehom završava zanatlijsku školu. Zaposlio se u rodnom mestu, a 1929. godine, kao mladi stolarski radnik, odlazi u Makedoniju, u Strumicu, gde ostaje oko dve godine. Od 1930. godine učestvuje u štrajkovima i drugim akcijama radničkog pokreta.

Njegov revolucionarni rad zapala se naročito u godinama uoči drugog svetskog rata. Bio je i predsednik Mesnog sindikalnog veća u Vlasotincu. Saraduje s Kostom Stamenkovićem i Blagojem Nikolićem iz Leskovca. Pred rat, Kosta Stamenković je više puta dolazio u stan Milorada Dimanića i u njemu održavao ilegalne sastanke. Oko njega se stalno okuplja napredna omladina.

Posle okupacije zemlje, sa Sinišom Janičem organizuje omladinske i diverzantske grupe. U toku leta 1941. godine učestvovao je u napadu na stajkovačku fabriku metalnih proizvoda. Tada su razoružali stražara, zaplenili radio-aparat i izvesnu količinu municije. Tih dana je primljen u KPJ.

S grupom ilegalaca izvršio je, 26. jula 1941. diverziju na pruzi Beograd—Skoplje, prvog avgusta učestvuje u drugoj, a 23. septembra 1941. i u trećoj diverziji na pruzi. U svim tim akcijama Milorad Dimanić je pokazao prisebnost i stručnost u rušenju pruge. On je za ovu priliku konstruisao specijalan papuču za obaranje vozova.

Učestvovao je u oslobođenju Vlasotinaca 30. septembra 1941. kada je razoružano 30—40 žandarma i spaljena opštinska, sreska i poreska arhiva.

Posle ovog napada toliko se kompromitovao kod neprijatelja da s grupom ilegalaca napušta Vlasotince. Grupa je pod njegovim rukovodstvom izvodila manje akcije na desnoj obali Vlasine, a zatim je ušla u sastav Babičkog NOP odreda.

Reorganizacijom Babičkog NOP odreda 15. decembra 1941. formirane su tri čete: Moravska, Kruševička (Vlasotinačka) i Suvoplaninska. Tada je za komandira Vlasotinačke čete postavljen Milorad Dimanić. Znajući šta u ratu znači primer rukovodioca, Milorad je u svakoj borbi s bugarskim fašističkim jedinicama išao na čelu čete. Njegov poklič „Napred“ značio je ne samo komandu, nego i poziv drugovima koji su ga sledili s ljubavlju i poverenjem. Veliki je broj borbi u kojima je učestvovao na teritoriji Crne Trave, Vlasotinca, Lužnice, Babičke Gore, i davao primer kako se valja boriti protiv okupatora i domaćih izdajnika. Veliko vojničko iskustvo, sposobnost i smisao za taktiku partizanskog ratovanja umeo je da upotrebi u pravi čas, po čemu je bio veoma poznat među borcima i u narodu. Zbog toga je Milorad Dimanić, pored svog

partizanskog imena Miloš, od svojih ratnih drugova dobio i nadimak „Kurjak“.

U proljeće 1944. godine bugarske fašističke snage zajedno s domaćim izdajnicima (oko 60.000 vojnika) preduzeli su jednu od velikih ofanziva. Međutim, i u toj ofanzivi okupatori su pretrpeli neuspjeh, jer su, kao obično u takvim prilikama, partizanske snage uspele da se probiju iz okruženja. Posle povratka sa Suve planine, u Crnoj Travi nailazi na Bugare, i taj susret se pretvara u borbu na Korubama; i baš tada se u narodu proširio glas da Milorada Dimanića nikad metak ne može da pogodi. U borbi s bugarskim fašističkim snagama, nadomak oslobođenja, pogođen minobacačem, poginuo je načelnik štaba 5. brigade Milorad Dimanić, u času kada je trebalo da bude unapređen i primi dužnost načelnika 22. divizije NOVJ.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (H. Ra).

DIMIĆ Todora NADA

Rođena je 6. septembra 1923. u Divoselu, Gospić, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završila u Gospiću, a četiri razreda gimnazije i prvi razred Trgovačke akademije u Zemunu. 1938. postala je član SKOJ-a. Od tada aktivno učestvuje u borbama napredne omladine Beograda. Nada je 1940. i u demonstracijama protiv Stojadinovićeve režima na Košutnjaku. Te godine postala je i član KPJ.

Kao član literarnog udruženja „Branko Radičević“, zbog teksta koji je napisala protiv direktora Škole kao prgoniteljca studenata — ljedičara, bila je uhapšena i zatvorena. I pored udaraca koje je primila u zatvoru, nikoga nije odala. Poslije petnaest dana puštena je iz zatvora, ali joj je zabranjeno školovanje u svim školama Jugoslavije. Godinu dana ilegalno živi i radi u Zemunu. Zatim odlazi svome bratu Bogdanu, u Sisak. Tu radi kao frizerski radnik, nastavljajući revolucionarni rad.

Mladi revolucionar Nada već u junu 1941. je u prvom partizanskom odredu u Brezovici, kraj Siska. Obavlja teške i odgovorne zadatke. U grad ulazi odjevena u odjeću seljanke, a iz grada iznosi špirograf, pišuću mašinu i drugi materijal. Učestvuje u diverzantskim akcijama na pruži Zagreb—Sisak. U šumi Sikara rukovodi tehnikom OK KPJ Sisak na umnožavanju propagandnog materijala, koji posredstvom napredne omladine širi gradom i okolinom. U julu 1941. kada su prekinute veze partijskih organizacija grada i Odrada, hrabra Ličanka, već zapažena po junaštvu i smjelosti, dobija zadatak da uspostavi vezu. Odlazi u grad preobučena u muško odijelo, ali su je na

nasipu Save prepoznali ustaški agenti i uhapšili. U sisačkom zatvoru je mučena; kako ništa nije htjela da prizna, prebacuju je iz Siska u zagrebački zatvor. Na putu do Zagreba, Nada je popila veliku količinu nekog lijeka, pokušavajući da se ubije. Isprebijanu i iscrpljenu, odveli su je u bolnicu, odakle je, uz pomoć zagrebačke partijske organizacije (dr Slavke Očko, Milke Jovanović, i Ružice Turković) uspjela pobjeći na Kordun, u Petrovu goru. Tu dobija zadatak da ode u Karlovac i da radi s karlovačkom partijskom organizacijom i članom CK KPH.

Kao član OK SKOJ-a za Kordun u okupiranom Karlovcu, pod imenom Milka i Anka Vinek Žuta, odvažna, hrabra i iznad svega konspirativna, izvršava razne specijalne zadatke. Posjećuje partijske javke, prenosi materijal i lijekove, prima na vezu one koji, iz Zagreba i Karlovca preko Dubrava, odlaze u partizane, održava neprekidne veze s partizanskim odredima Korduna i prebacuje skupljeno oružje, municiju i odjeću u Petrovu goru.

Nada je, 21. oktobra 1941. postala i član Okružnog komiteta KPH za Karlovac. Ona nekoliko puta odlazi u Petrovu goru i ponovo se vraća u grad. Toj hrabroj djevojci pripada posebna uloga u organizaciji upada grupe od 25 partizana iz Petrove gore u Karlovac, 17. novembra 1941. Ona je razradila plan spasavanja sekretara Mjesnog komiteta KPH za Karlovac, Marijana Čavića Grge. Njeno pismo, upućeno u Petrovu goru, s nizom detalja, bio je putokaz partizanskoj grupi u izvođenju akcije.

U ruke ustaške policije pala je na zadatku, 3. decembra 1941., u Karlovcu. Tog dana nekoliko puta išla je iz grada u predgrađe Dubovac, odvođeci ljude u partizane na Kordun. Na zahtjev da se legitimira, Nada je iz torbice izvukla revolver i ubila ustaškog agen-

ta Ivana Boršića, a drugoga ranila. U momentu kada joj je pištolj zalajao, uхватili su je drugi agenti. Zatvorena je najprije u Karlovcu, a onda u zatvoru na Savskoj cesti u Zagrebu. U njenim je dokumentima pisalo: „Ankica Vinek“. To je sve što je policija od nje saznala. I onda kad su je ustaški agenti mučili, devetnaestogodišnja partizanka je odgovarala čuštanjem. U zatvoru je služila primjerom. Februara 1942. odvedena je na svoj posljednji put, u Staru Gradsku. Tu je i dalje mučena od izvježbanog ustaškog zločinca Ljube Miloša. Njen primjer junaštva i izdržljivosti prenošen je po zatvorskim ćelijama. Pričalo se s divljenjem o nepoznatoj, prkosnoj i lijepoj djevojci, koju ni najsvirepije muke nisu mogle pokolebati. Izubijanu, bolnesnu od pjevagava, ustaše su je umorile 17. marta 1942. godine.

Tekstina fabrika u Zagrebu nosi danas njeno ime.

Narodnim herojem proglašena je 7. jula 1951. godine. (Du. Za.)

DIMITRIJEVIĆ Živana BOŽIDAR KOZIČA

Rođen je 6. decembra 1914. godine u selu Drmnu, kod Požarevca, Srbija. Rano je ostao bez roditelja, pa su o njemu vodili brigu deda i baba. Osnovnu školu i gimnaziju je završio u Požarevcu, i upisao se na građevinski odsjek Velike tehničke škole. U Beogradu je ubrzo izabran u upravu udruženja studenata građevinske tehnike, gdje je stekao osnovne pojmove o marksističkom pogledu na svet. Od 1934. godine aktivno je učestvovao u svim akcijama naprednih studenata Beogradskog univerziteta. Zbog štrajka koji je vodio Akcioni odbor za poboljšanje stanja u Domu studenata, isključen je s Univerziteta na godinu dana, krajem 1935. godine. Tada se vratio u Požarevac i delovao u radničkoj prosvetnoj grupi „Čita lilija“ i u sportskom društvu „Mladi radnik“; a najpotpunije njegova aktivnost dolazi do izražaja u zavičajnom udruženju studenata.

Godine 1937. vratio se u Beograd, na fakultet, ali su mu oči obbolele, pa je morao da upiše Filozofski fakultet 1938. i istovremeno se uključio ponovo u rad naprednog studentskog pokreta. Te godine primljen je u KPJ. Godine 1939. i 1940. radio je u ogranaku tehnike CK KPJ. Taj rad ga je odvojio od političkog i organizacionog rada na teritoriji OK KPJ za Požarevac. Na uporno traženje Okružnog partijskog poverništva, oslobođen je toga rade i vraćen na rad u Požarevac, kao član Okružnog poverništva KPJ, gdje je svojim radom doprineo da se proširi uticaj KPJ na selu. Na toj dužnosti ga je zatekla okupacija.

U toku priprema za ustanak učestvovao je u organizovanju Okružne partijske konferencije, na kojoj je podneo referat. Nalazio se na čelu vojne komisije. Aktivno je radio na formiranju borbenih grupa u gradu, a zatim Požarevačkog NOP odreda, u kome je praktično do polovine septembra vršio dužnost političkog komesara i predstavljao Okružni komitet u pregovorima s gornjačkim četnicima Draže Mihailovića. Mada nije imao vojno iskustva, njegov smisao za organizaciju i revolucionarnost istakle su ga kao jednu od najznačajnijih ličnosti u okrugu. Ne manji bio je njegov

doprinos u formiranju narodnoslobodilačkih odbora, a posebno sreskog NOO u Kučevu. Najveći deo proglasa Okružnog komiteta i odreda napisao je Kozica, kao i brošuru o držanju pred klasnim neprijateljem. Duboko je verovao u uspešan ishod narodnoslobodilačke borbe, i tu veru je širio oko sebe gde god se kretao. Oktobra 1942. Boža je postao sekretar OK KPJ za Požarevac. Krajem 1942. i početkom 1943. godine radio je na organizovanju rada OK i formiranju Okružnog narodnoslobodilačkog odbora, ali je neprijateljska ofanziva, koja je neprekidno u talasima trajala do juna 1943. godine, omela formiranje okružnog NOO. Pozdravljano je nastavio da radi na obnovi i učvršćenju partijske organizacije u okrugu. Pronalazio je nove kadrove, ubeđivao ih da pristupe pokretu. Ljudi su mu verovali i dolazili. U leto 1943. godine, na poziv PK KPJ za Srbiju, trebalo je da ode na savetovanje vojnih i političkih rukovodilaca u Šumadiju. Na putu, u selu Kovačevac kod Mladenovca, ranjen je. Ležen je na teritoriji sreza Mladenovac sve do kraja novembra iste godine, ali je kursom ostao u nozi. Posle toga vratio se na teritoriju OK Požarevac, ali se malo kretao. Svoju aktivnost je usmerio na Požarevac, a

naročito na Kostolac, gde je naglo počela da se razvija partijska organizacija. Međutim, rana nije zarastala, i on je postepeno slabio. Smanjivale su se i njegove radne sposobnosti, ali se ni jednog trenutka nije odvajao od partijskog rada, već je i dalje ostao sekretar OK. Božin život je bio u opasnosti, pa je zatražena pomoć Pokrajinskog komiteta. Ali, veza preko koje je trebalo da dođe lekar, provajljena je. Neprijatelj je saznao gde se nalazi Boža, i 12. avgusta 1944. godine opkoljena je kuća u selu Petki, kraj Požarevca, u kojoj se nalazio. Kad je čuo hite koje su neprijatelji ispalili na domaćina kuće, koji nije hteo da ga oca, Boža je, teško bolestan u krevetu, aktivirao bombu i uskratio zadovoljstvo neprijatelju da ga živa uhvate.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (V. Gl.)

DIMITRIJEVIĆ Mikana ĐURDE

Rođen je 3. maja 1920. godine u Beloševcu, srez kragujevački, Srbija, u siromašnoj seoskoj porodici. Otac Mikano rano se opredelio i pridružio naprednom radničkom pokretu. Đura je osnovnu školu završio u Beloševcu, a dva razreda gimnazije u Kragujevcu. Iako je bio bistar i vredan, prekinuo je školovanje i počeo da uči stolarski zanat i zanatsku školu, koju je završio s uspehom.

Još kao učenik u zanatskoj školi došao je u dodir s naprednom radničkom omladinom, i 1939. postao član SKOJ-a. Pošto se zaposlio u Vojno-tehničkom zavodu, a znalo se da je Đurin otac saradivao s ilegalcima i naprednim ljudima u okolini, policija je više puta vršila pretrese u njegovoj kući i na Đurinom radnom mestu, ali nikad nije uspeala da pronađe nikakav materijal koji bi joj dao povoda za hapšenje.

Posle ulaska nemačkih trupa u Kragujevac i poziva KPJ na oružanu borbu protiv okupatora, kragujevački skojevci, svrstani u vojne desetine, počeli su vrlo smeće akcije: sečenje telefonskih žica, paljenje kvislinške štampe, rasturanje i lepljenje letaka i održavanje masovnih sastanaka. U tim akcijama učestvovao je i Đura Dimitrijević. Ubrzo posle formiranja kragujevačkog odreda, Đura je stupio u odred 25. jula, i odmah postao desetar, a nešto kasnije je postavljen za delegata voda. U svojoj jedinici učestvovao je u svim borbama do povlačenja naših snaga za Sandžak. Ista kao se kao mitraljezac u borbama kod Rekovca, u Dulenima, Kniću, u napadu na kragujevačku železničku stanicu, i drugim akcijama. Bio je poznat kao dobar i hrabar borac. Član KPJ postao je krajem 1941. godine.

U vreme neprijateljske ofanzive u zapadnoj Srbiji, u pokretu prema Sandžaku, Đurde Dimitrijević se nalazio u grupi od dvadeset boraca koju su četnici opkolili u vodenici u Ovtbarsko-kablarskoj klisuri. Grupa je, posle višesčasovne borbe, uspeala da razbije četnike i da nastavi put.

Kada je osnovana 1. proleterska brigada u Rudom, 22. decembra 1941, Đura je ušao u sastav 1. čete 3. kragujevačkog bataljona, i u njenom sastavu učestvovao u svim borbama na teritoriji istočne Bosne, u Igmanskom maršu, u napadu na Foču...

Posle prelaska preko Igmna, bio je u zaštitnici partizanske bolnice i Vrhovnog štaba do proleća 1942. godine.

Kasnije je učestvovao u borbama za Kalinovik i u Hercegovini, u čišćenju terena od ustaša. U zauzimanju Jajca i u borbama kod Ključa, gde je sa svojim vodom presekao kolonu ustaša, istakao se i kao puškomitraljezac. Bio je u prvim redovima borbi na Livnu, pri zauzimanju fabrike cementa i razbijanju velike grupe ustaša.

U legendarnoj bici za ranjenike, Đura Dimitrijević je sa svojom jedinicom imao posebno težak zadatak: štitio je prelaz ranjenika i Vrhovnog štaba preko Nerete.

Neustrašivi ratnik Đurde poginuo je na Ivan-planini, od minobacača, 22. februara 1943, u dvadeset trećoj godini, kada je, kao zamenik komandira čete, vršio raspored svojih mitraljezaca za borbu protiv neuporedivo nadmoćnijih neprijateljskih snaga.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. And.)

DIMOV Đorđija CVETAN

Rođen je 1909. godine u Skoplju, Makedonija, u vrlo siromašnoj zemljoradničkoj porodici.

Posle osnovne škole, učio je krojački zanat. Tridesetih godina ističe se političkom i klasnom svesću u sindikalnom pokretu Skoplja. Sklon je literaturi s revolucionarnom sadržinom. Oboleo je od tuberkuloze i lečio se u sanatorijumu. Za to vreme se teorijski uzdiže. Postaje poznat u omladinskom revolucionarnom pokretu u Skoplju. Vešto izbegava progone policije, koja nastoji da ga uhapsi.

U članstvo KPJ primljen je 1933. godine. Postao je sekretar Pokrajinskog komiteta „Crvene pomoći“ za Makedoniju. Organizator je KUD „Abrašević“ i član Međustrukovnog odbora URS-a. Sastanci komunista su često držani u njegovom domu u Čair-mahali. Postao je popularan pod nazivom Čairčanec. Zbog njegovog slabog zdravlja, Partija mu nije dozvolila da se pridruži dobrovoljcima koji su otišli da se bore u španskom građanskom ratu. U Skoplju druguje s poznatim revolucionarima, kao što je bio Kočo Racin. U njegovoj kući održano je i savetovanje PK KPJ za Makedoniju. Kao član MK Skoplja, bio je zadužen za rad na selu i za rukovođenje štrajkovima, u čemu je imao naročitog uspeha. Rukovodio je velikim štrajkom metalaca u Skoplju, koji je, posle 40 dana, uspešno završen. Slično je bilo i sa štrajkovima tekstilaca i obućarskih radnika.

U isto vreme bio je u rukovodstvu Narodne pomoći, a njegova aktivnost se proteže i na tehniku PK. Sve je to učinilo da Cvetan postane narodni tribun.

Okupacija zemlje 1941. godine zatiče ga kao istaknutog partijskog aktivista. Njegovo

angažovanje u pripremama za oružani ustanak bilo je uspešno, jer je formiranje 1. partizan-skog odreda Skoplja vezano za njegovo ime. Policija ga stalno progoni, ali on vešto izbegava njene zamke. U toku zime 1941—1942. godine zadužen je da se stara o brojnim ilegalcima iz unutrašnjosti koji su skriveni u Skoplju. U vreme intenzivnog revolucionarnog rada za vreme okupacije ne obraća pažnju na slabo zdravlje.

Bio je vešt u pronalaženju stanova za ilegalni boravak, zahvaljujući svojoj popularnosti i autoritetu među građanstvom.

U leto 1942. godine, kada je, u svojstvu člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju, išao na sastanak, bugarska policija mu je ušla u trag i uspela da ga uhvati. U istražnom zatvoru junački se držao. Oni su bili ubeđeni da su uhvatili jednog od najvažnijih rukovodilaca partizanskog pokreta, ali od njega nisu mogli ništa da izvuku. Besni što ništa nije priznao, 7. jula 1942. godine bacili su ga s prozora na pločnik dvorišta policijske Uprave. Povodom njegovog ubistva, partijska organizacija izdala je poseban letak.

Narodnim herojem proglašen je 29. jula 1945. godine. (K. So.)

DINIĆ Nikolaja ĐURDELINA ĐUKA

Rođena je 1913. u Donjem Konjvcu, Srbija. U plejadi neustrašivih boraca koje je dao radnički pokret Leskovca bila je i Đuka Dinić. Njen otac, dobro poznati čika Nikolaj, socijalistički orijentisan, bio je poslanički kandidat 1912. i 1914. godine, a nalazio se na listi i kao komunistički kandidat 1920. godine. U ilegalnom periodu Partije stalno je održavao vezu s MK KPJ Leskovca, prisustvovao je Okružnoj partijskoj konferenciji 1940. godine, bio je učesnik NOR-a i prvi predsednik Okružnog odbora za okrug leskovački.

U tako naprednoj seljačkoj porodici ponikla je Đuka Dinić, koja se vrlo rano upoznala sa socijalističkim idejama i borbom radničke klase. Učila je Domaćičku školu u Leskovcu, i završila je 1933. godine.

Godinu posle završetka škole u Leskovcu, odlazi u Niš gde uči pletarski zanat, a zatim se zapošljava u niškoj fabrici kože. U Nišu je više puta hapšena i kažnjavana zbog revolucionarnog rada. Tu se upoznaje s Filipom-Fićom Kljajićem, istaknutim borcem radničke klase, koji je zbog čestih hapšenja i proganjanja prešao iz Beograda u Niš i zaposlio se u fabrici gde je Đuka radila. Ovo njeno poznanstvo s Fićom završilo se brakom, 1938. godine. Iste godine postala je član KPJ.

Krajem 1940. godine, posle provala partijske organizacije, napušta Niš i sklanja se u Valjevo, zajedno sa svojim mužem. U Valjevu je radila ilegalno i ostala do kapitulacije Jugoslavije. Kad je ustanak počeo, po direktivi Partije prelazi u Beograd, gde nastavlja ilegalni rad s još više energije i poleta. Aktivno učestvuje i rukovodi dverzantskim i drugim akcijama.

Đuka Dinić je bila skromna, druželjubiva, plemenita i vrlo sposobna kao organizator borbe protiv okupatora, pa brzo stiče poverenje i ljubav ljudi s kojima je radila. Zahvaljujući svojim sposobnostima, postala je član MK KPJ

za Beograd, i na toj dužnosti je ostala sve dok je Specijalna policija nije uhapsila 23. septembra 1942. godine na Kedinju. Ovedena je u logor na Banjici. U logoru je strahovito mučena, ali je sve muke stoički podnosila. Njeni mučitelji ni posle sedmomesečne istrage nisu uspeali da od nje iznude ma kakvo priznanje. Nije im otkrila ni svoje ime.

Hrabro i neustrašivo je, 25. maja 1943. otišla u smrt pod ilegalnim imenom Radmila Obradović. Na streljanju u Jajincima fašistima je u lice rekla: „Pobeda je naša, živeća sloboda, živeća Komunistička partija“. Tako je završila svoj život Đurdelina Đuka Dinić, u tridesetoj godini.

Narodnim herojem proglašena je 6. jula 1945. godine. (H. Ra.)

DIVNIN STEVAN BABA

Rođen je 5. februara 1895. godine u Žabju, Novi Sad, Vojvodina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. U prvom svetskom ratu bio je mobilisan u austrougarsku vojsku, ali je našao načina da sa svojim brojnim drugovima, ubrzo posle izlaska na front, bude zarobljen od Rusa. U Rusiji se kao zarobljenik zbližio s radnicima i seljcima koji su se organizovali i spremali za proleterku revoluciju. Stevan Divnin je bio spreman da im se pridruži, i on je to i učinio već 1917. godine. Istakao se u mnogim borbama i dobio veliko priznanje s pod-

ficirskim činom Crvene armije, a zatim je postao član Jugoslovenske sekcije RKP (b) i jedan od vidljivijih Jugoslavena učesnika Oktobarske revolucije. Kao sposobnog agitatora i organizatora, Sekcija ga je uputila na kurs agitatora Komunističkog univerziteta „Sverdlov“. Ovaj kurs završio je aprila 1921. godine. Tada je već uveliko bilo organizovano prebacivanje jugoslovenskih komunista u zemlju, pa je s njima pošao i Stevan Divnin.

Stevan Divnin se odmah povezao i uvrstio u redove Komunističke partije Jugoslavije. Bio je jedan od najagilnijih organizatora u južnoj Bačkoj, zbog čega je više puta bio hapšen i ispitivan. Pred klasnim neprijateljem držao se hrabro i ponosno. Godine 1924. bio je osuđen na 4 godine robjice.

Posle izlaska s robjice, nastavio je sa svojim radom. Organizuje i obnavlja partijske ćelije u svom srežu. Uprikos diktaturi, progoinima i provalama, Stevan Divnin nikada nije klonuo, neuspesi ga nisu obeshabralili, nalazio je stalno snage da ide dalje, pa makar i iz početka. Ostao je dosledan borac, da bi u obnovljenoj partijskoj organizaciji pred rat bio sekretar Sreskog komiteta u svom, žabajskom srežu.

Na VI pokrajinskoj konferenciji Partije septembra 1940. godine izabran je za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu, što je bilo najviše priznanje za njegov dugogodišnji revolucionarni rad.

Stevan Divnin Baba bio je organizator svih ustaničkih akcija u Šajkaškoj. Bio je izabran za rukovodioca Vojnog komiteta pri SK KPJ, a u julu i za komandanta Sreskog partizanskog štaba. Stvarao je i organizovao vojne desetine, udarne i diverzantske grupe u Žabju, Kovilju, Gospodincima, Čurugu, Titelu. Ovdje su izvedene mnoge akcije, posebno na paljenju žita.

Početkom novembra 1941. godine, Divnin je u Šajkaškoj osnovao nekoliko partizanskih grupa koje je krajem toga meseca sjedinio i formirao Šajkaški partizanski odred. Dužnost komandanta odreda sâm je preuzeo. Još dok je pripremao formiranje odreda bio je s grupom drugova opkoljen na jednom salašu. Kada su žandarmi pokušali da uđu, on je otvorio vrata i pokušao da upotrebi svoj pištolj; kada je on otkazao, Stevan se snašao, zgrabio snažnog prvog žandarma i razoružao ga. Otvorio je vatru i omogućio sebi i drugovima da se probiju.

U januaru Stevan Divnin je pošao na sastanak sa Svetozarom Markovićem Tazom, u okolinu Novog Sada. U tom vremenu neprijatelj je upravo izvršio veliku akciju i uspeo, posle niza borbi, da razbije odred.

Kada se vratio na svoj teren, odreda nije više bilo. Stevan Divnin je proveo hladne dane te teške zime, januara 1942. godine, u trsci po smrznutim barama ili u kupama kukuruza, stalno proganjan od žandarma i vojnika. To je bilo vreme najtežeg terora u Bačkoj. Divnin je podnosio teške muke s promrzlim stopalima s kojih je otpadalo meso. Ali, nikad mu nije ni palo na pamet da se preda. S proleća, iako teško bolestan, pokušavao je da ponovo prikupi ljude, da obnovi organizacije i nastavi organizovan otpor. Međutim, 22. oktobra 1942. godine bio je otkriven u bazi u Žabju. Uspeo je da se izvuče iz opkoljene kuće i da zauzme položaj u bašti i pruži otpor. U borbi je bio teško ranjen i savladan.

Ali, stari i uporni borac i revolucionar nije želeo da padne u iskušenje i da pod batinama popusti i nanese štetu svojim drugovima. Dok su ga prevozili u Novi Sad, svojim rukama je razderao zavojce s rane da bi još na putu umro.

Za izuzetnu hrabrost koju je toliko puta iskazao u svojoj dugoj revolucionarnoj borbi, ostajući u njoj uvek svež i mlad, Stevan Divnin odlikovan je Ordenom narodnog heroja 20. decembra 1951. godine. (Đ. Mo.)

DODA DŽEVDET

Rođen je 1906. godine u Prizrenu, Kosovo. U rodnom mestu završio je osnovnu školu.

Godine 1923. prelazi državnu granicu, i odlazi u Albaniju s namerom da postane učitelj.

Njegov rad propraćen je nizom progona, jer je u školske dece i omladine razvijao slobodarski duh, a to nije odgovaralo nenaodnom režimu Ahmeta Zogua. Stalno ga premeštaju. Da bi ga imali stalno pred sobom, vlasti ga najzad premeštaju u Tiranu. Tu dolazi u dodir s naprednom omladinom i komunisti-

ma, koji se uveliko pripremaju za odlazak u Španiju, da bi se borili na strani španskih republikanaca.

Odlazak u Španiju mu ne uspeva, i zato svoja antifašistička ubeđenja iskazuje u borbi protiv italijanske okupacije 1939. godine, kada se s puškom u ruci našao u prvim redovima borbe za očuvanje nezavisnosti Albanije. Posle italijanske okupacije, vlast ga proganja, jer u mladom „crvenom učitelju“ vidi nepomirljivog neprijatelja.

Junu 1941. godine vraća se u svoj Prizren. Primljen je za člana KPJ. Dvadeset osmog novembra 1941. uspeva da profašističke manifestacije pretvori u antifašističke.

Posle aprilskog sloma 1941. godine, na Kosovu nastaju još teži uslovi za rad članova KPJ. Fašistička armija nije samo na teritoriji Albanije ona okupira i Jugoslaviju a njene komuniste proganja pored nenaodnog režima kvislinga još i fašistička gvozdena peta.

U novim prilikama posle okupacije zemlje, javlja se potreba da se organizuju zajedničke akcije KPJ i KP Albanije, pa stoga odmah i počinju da se organizuju prvi kontakti. Dževdet Doda postaje važna spona između KPJ i KP

Albanije. Učestvuje i na čuvenom sastanku predstavnika KPJ i KP Albanije u Vitimirioi kod Peći, koji je održan oktobra 1941. godine, i gde je odlučeno da predstavnici KPJ odlaže u pomoć albanskim komunistima.

Razvojem NOP-a na Kosovu, borba u organizovanju masa protiv fašističke okupacije usmerava se i na formiranje i uvršćenje organa narodne vlasti i drugih antifašističkih organizacija na Kosovu.

Posle formiranja narodnooslobodilačkih fondova 1941. godine, intenzivno se radi na formiranju narodnooslobodilačkih odbora, gde su uključeni istaknuti borci NOB-a i antifašisti Kosova.

U drugoj polovini 1942. godine formiraju se prvi narodnooslobodilački odbori u mnogim predelima Kosova, u čemu Dževdet Doda ima posebne zasluge kao organizator i politički propagator ilegalnih narodnooslobodilačkih odbora, kao začetka buduće narodne vlasti na Kosovu.

Prvog aprila 1943. godine fašističkoj policiji uspeva da Dodu uhapsi. Šalju ga u koncentracijski logor „Porto Romano“ kod Drača, u Albaniju, ali je, posle kapitulacije Italije, s drugovima oslobođen.

Posle izlaska iz „Porto Romana“, odlazi u partizane. Komandant je Kosovskog bataljona, koji se kasnije ujedinjuje u čuvenu Prvu Makedonsku-kosovsku Brigadu.

Decembra 1943. godine odlazi, kao delegat boraca, na Prvo zasedanje Narodnooslobodilačkog odbora Kosova. Na ovom zasedanju izabran je za člana Odbora.

Aprila 1944. godine Gestapo ponovo hapsi Dževdeta Dodu, prebacuje ga u Tiranu, pa na Banjicu, a potom u koncentracioni logor Mathausen. Bio je logoraš u „Bicerk-1“.

Dan pre slobode, Dževdet Doda podlegao je otrovnoj injekciji Gestapa, kojom su poubijane poslednje žrtve fašizma.

Narodnim herojem proglašen je 26. XII 1973. godine. (S. Li.)

DOKIĆ Ivana PETAR

Rođen je 10. oktobra 1917. u selu Velja Meda kod Trebinja, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu učio je u Maglaju, a gimnaziju u Visokom i Sarajevu. Njegovo učešće u naprednom pokretu datira još iz gimnazije, kada je u osmom razredu, 1936. godine, bio uhapšen i u istražnom zatvoru bio pola godine. Kad je došao na Poljoprivredno-šumarski fakultet, 1937. godine, odmah se uključio u revolucionarni rad studenata. Bio je naročito aktivan u udruženju studenata „Petar Kočić“, u menzi fakulteta, a 1940/1941. godine bio je i

predsednik udruženja studenata — agronoma. U vreme školskih odmora odlazio je u Maglaj i Zavidoviće i radio u partijskim organizacijama tih mesta. Pošto mu je otac bio službenik na železnici (u Brađićima), često je svojom rezijskom kartom putovao i prenosio materijal drugim partijskim organizacijama u Bosni.

Posle okupacije zemlje, Dokić je s ostalim članovima Partije iz Maglaja i Zavidovića intenzivno politički delovao, naročito razgolićujući sistem okupatora i njihov plan da, uz pomoć kvislinga, stvaraju nacionalni razdor. Na dan napada Nemačke na SSSR, 22. juna, otišao je u Zavidoviće da upozna raspoloženje naroda. Ali, tu je bio uhapšen i već sutradan prebačen u žandarmerijsku stanicu u Maglaj. Utašte su Dokića nameravale sprovesti Prekom sudu u Sarajevu, „kao opasnog komunistu“, ali je on, noću 15/16. jula, uspeo da pobeogne iz zatvora skačući s tavanskog prozora na neki niži krov, pa odatte na zemlju. Priključio se grupi ozrenskih partizana. Bio je jedan od istaknutih organizatora ustanka na Ozrenu. Uspesno je rukovodio zauzimanjem Maglaja, 22/23. avgusta, noću. U Maglaju su se partizani zadržali punih 36 sati, održali miting na kome je, između ostalih, govorio i Pero Dokić; grad su napustili sledeće noći u zoru sa zaplenjenim oružjem i namirnicama. Ovim su ujedno olakšali ulazak drugih partizanskih jedinica u Doboj.

Posle Savetovanja vojnih i političkih rukovodilaca Ozrenskog odreda od 4. septembra 1941. pošao je, na čelu grupe partizana, na sektor Krivaje, gde je vodio uspešne akcije i diverzije, zaplenivši veliku količinu oružja, alata za miniranje, hrane i duvana, koje je poslao štabu odreda s napomenom da se predaju odredskoj bolnici. Najžešće bitke je vodio tokom novembra i decembra, kada je već bio komesar najpre 4, a potom Udarnog bataljona u okviru Ozrenskog odreda. Neposredno je

organizator napada na domobranske posade u Vozuću i Stogi i na žandarmerijsku ustašku kasarnu u Krivaji; nalazio se u prvim borbenim redovima.

Dokić je bio neobično hrabar, stamen i odlučan. Bio je uporan u političkom ratu i agitaciji, zbog čega se brzo uzdizao, tako da je već početkom januara bio predviđen za dužnost komesara Ozrenskog partizanskog odreda. Međutim, on nije stigao da preuzme tu dužnost, jer je poginuo u borbi na Turiji, 13. januara 1942. godine. Namera partizana bila je da zađu što dublje u pravcu Tuzle i njenog rudarskog basena, i da na tom putu unište jaka neprijateljska uporišta u Puračiću, Devetku, a naročito u Turiji. U želji da i ličnim primerom doprinese bratstvu, u jedinici koja je imala mešoviti nacionalni sastav pošao je, kao i uvek, u prvim borbenim redovima i Dokić, iako ga je štab Odreda zaustavljao. Te noći bilo je veoma hladno, 20—25 stepeni ispod nule. Preko brisanog prostora, u snegu, odabrani borci su se privukli pod same neprijateljske mitraljeze u Turiji. Ali, zbog otkazivanja četnika, koji su bili predviđeni da u isto vreme napadaju, partizani su doživeli neuspeh i imali velike gubitke. Poginulo je 15 boraca, među kojima i komesar Udarnog bataljona — „naš najbolji partijac i odličan borac“, kako je tada zapisano u jednom partizanskom izveštaju.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Dam.)

DOLNČAR Petra VLADIMIR RUDI

Rođen je 13. marta 1919. u Šujici kod Dobrove, blizu Ljubljane, Slovenija, u siromašnoj porodici. Otac je bio krojač, a dece je bilo trinaestoro. Lado je naučio pekarški zanat i radio je kao pekarski radnik na Viču. Još kao šegrt, uključio se u napredni radnički pokret. Rudi je postao svestan da radnik mora biti obavešten i obrazovan, da bi radnička klasa u borbi za svoja prava mogla da postigne svoje ciljeve. Zato nije samo učestvovao u akcijama koje je organizovala Komunistička partija, već se i neprestano obrazovao da bi popunio svoja nedovoljna školska znanja. Januara 1941. primljen je u Komunističku partiju.

Posle kapitulacije Jugoslavije, s oduševljenjem je pozdravio aprilski proglas CK KP Slovenije, koji je pozivao na ustanak, i na osnivanje svenarodnog fronta otpora — Osvobodilne fronte. Lado je već pre napada na Jugoslaviju skupljao oružje za odbranu zemlje, a posle napada je tu za prvu akciju otpora pridobijao i druge, sve koji su bili protiv okupatora. Osnivao je odbrambeno-osvobodilne fronte i pripremao i sebe i druge za

noj zoni, i Nemci su se plašili prodora partizana na tu teritoriju. Kad su združeni neprijatelji — Italijani, belogardisti i Nemci — zatvorili obruč oko Rudijevog bataljona, Rudi je svoje saborce poveo u borbu za probijanje obruča. Pri tom je teško ranjen, i nije bilo nikakve nade da bi se mogao spasiti sâm ili uz pomoć saboraca. Samom sebi je oduzeo život, da ne bi, ranjen, pao u ruke fašista i njihovih slugu. Bilo je to 18. marta 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Če.)

DOMANY Josipa ROBERT

Rođen je 16. travnja 1918. u Slavonskoj Orahovici, Osijek, Hrvatska.

Prije rata studirao je na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Još na studiju je prišao revolucionarnom omladinskom pokretu. Godine 1937. je primljen u Komunističku partiju. Iste godine odlazi u Španjolsku, da se u redovima internacionalnih brigada bori protiv fašizma. Već od prvog dana pokazao je na ratištima Španjolske izuzetnu hrabrost i vojničku spremnost, i napreduje do čina artiljerijskog kapetana Republikanske armije. Krajem 1937. postaje komandir baterije „Liebknecht“ u Drugom divizionu teške artiljerije „Škoda“, koji je bio u sastavu 21. korpusa, a početkom 1938. u sastavu 45. divizije.

U proljeće 1938. godine, prebačen je s divizionom na Aragonski front, gdje je neprijatelj koncentrirao značajne snage zbog nastupanja prema morskoj obali. U ogorčenim borbama neprijatelj je, zahvaljujući velikoj nadmoćnosti svoje artiljerije i avijacije, uspio da potisne republikanske snage, uz obstrano velike gubitke. Drugi divizion se istakao u borbama pod Moskitom de Harku, kada je baterija „Liebknecht“, pod komandom Roberta Domanyja, vatrom zaustavila napad fašističkog bataljona i nanijela mu osjetne gubitke. U nastupanju prema Valensiji i uz morskou obalu od Vinarosa do Kasteljona de la Plate, u ogorčenim borbama koje su vodene naročito na komunikaciji Teruel — Valensija, fašističke snage su dolazile tako blizu da ga je artiljerija divizona mogla tući neposrednim gađanjem. U svibnju 1938. godine, za komandanta Drugog divizona „Škoda“ bio je postavljen Koča Popović, a poslije njegova ranjavanja, u srpnju 1938. komandant divizona je postao Robert Domany, koji se proslavio kao komandir baterije „Liebknecht“, i stekao slavu kao artiljerijski stručnjak. Kao komandant divizona je ostao do povlačenja pripadnika internacionalnih brigada iz Španjolske. Poslije dolaska u Francusku, interniran je u logor Verne, gdje

ostaje do 1940. godine, kada se s ostalim Jugoslavenima javlja za rad u Njemačku, nadajući se da će se tako lakše prebaciti u domovinu.

U Njemačkoj se Robert Domany zaposlio u gradu Desau, u tvornici aviona „Junkers“. Neopreznošću jednog druga, Gestapo je otkrio grupu od 20 Jugoslavena-španjskih dobrovoljaca, među kojima su bili Robert Domany, Kosta Nađ, Danilo Lekić, Otmar Kreačić i Dušan Kveder. Oni su, u proljeće 1941. odvedeni u koncentracijski logor Braunschweig, gdje su bili mjesec dana podvrgnuti nacističkoj torturi. Poslije toga, bili su vraćeni na rad u tvornicu, s obrazloženjem „da Nijemci poštuju ugovor o radu“, ali da su bili u logoru zato da „vide što ih čeka ako se budu bavili politikom“.

Preko tada već uspostavljenog kanala za povratak španjolskih dobrovoljaca u zemlju, Robert Domany se vraća u Zagreb, i odmah se uključuje u pripreme za podizanje ustanka. U kolovozu 1941. godine radi na organizovanju partizanskih jedinica na Kordunu, koristeći iskustvo koje je stekao u Španjolskoj. Ubrzo je postavljen za komandanta 2. kordunaškog partizanskog odreda. Sa svojim odredom se istakao u mnogim borbama, a naročito kod Slunja, Vojniča, Veljuna i Plačkog.

Robert Domany je pao kao žrtva izdaje. Jedan vod 3. čete 3. bataljona 2. odreda je prišao četnicima, pa su tada iznenadili 3. četu i razoružali je. Tada se s 3. četom nalazio i komandant odreda Robert Domany, kojeg su četnici iste noći, zajedno s komesarom 3. bataljona Brankom Latasom, komandrom i komesarom 3. čete Stevom Čuturiom i Adolfom Steinbergerom, ubili kod Balinka Peći, u Lici, 3. travnja 1942. godine. Da se ne bi pronašla njihova tijela, bačeni su u jamu Balinka, duboku oko 380 metara. Tek 1966. godine engleska speleološka ekipa je pronašla

borbu. Postao je organizator oslobodilačkog pokreta u Dobrovi, Polhovom Gradcu i Herjulu, a delovao je i na Viču, gde je prvih meseci okupacije još bio na radu, dok nije prešao u ilegalnost i sav se posvetio pripremama za ustanak. Februara 1942. postao je član Rejonskog komiteta KPS za Vič i vođa VOS-a. Od ranog jutra do kasne noći išao je od sastanka do sastanka, dokazivao da se slovenački narod od propasti može spasiti samo ako se ujediniju odupre okupatoru. Brinuo se za skrivanje i prenošenje oružja koje je skupljano na njegov podsticaj, organizovao je manje sabotaže i borbene akcije i davao uputstva desetinama mladih boraca koje je pridobio za partizanske redove. Kad je bio već toliko kompromitovan da se više nije mogao kretati po terenu, krajem marta ili prvih dana aprila prebacio se partizanima u Dolomitski odred. U početku je bio politički komesar čete, pa komesar bataljona, a zatim komandant 1. bataljona diplomatskog odreda. Sa svojom četom, kasnije bataljonom, učestvovao je u mnogim borbama u kojima je svojim saborcima bio uzor hrabrosti. Najpoznatije borbe u kojima je učestvovao Lado, s partizanskim imenom Rudi, bile su na Šent-Joštu, na Žažaru i oko Dobrove.

U danima između 17. i 19. marta 1943. preduzele su italijanske i belogardističke jedinice kratku ali vrlo ostru ofanzivu protiv Dolomita. U toj ofanzivi oni su popalili mnoge domove i pobili veliki broj ljudi, u Gaberjima otkrili partizansku štampariju, a pod Osredkom bolnicu Dolomitskog odreda. Borci Odreda imali su teške borbe s brojno neuporedivo nadmoćnijim neprijateljem. U tim borbama Rudi se odlikovao vrednom hrabrošću, koja je borbama ulivala novu snagu. Najteže borbe su bile u Belškoj grapi, gde su Dolomitski odred neobekivano napale i nemačke jedinice. Deo Dolomita je pripadao nemačkoj okupaci-

njihove ostatke, pa su sahranjeni u zajedničkoj grobnici u Plaškom.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (N. L. K.)

DOMAZET Đoka NOVICA

Rođen je 1913. godine u selu Vlahovićima, Ljubinje, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz veoma siromašne porodice koja mu nije mogla dati ni najosnovnije uslove za život, niti obezbediti redovno školovanje. Posle završene osnovne škole živeo je u rodnom mestu do odsluženja vojnog roka, a zatim je primljen u žandarmeriju. Do rata 1941. nalazio se u žandarmeriji u Nišu, odakle je s oružjem,

krajem aprila, došao kući. Odmah je počeo oko sebe okupljati ljude i nagovarati ih da skrivaju oružje ispred Italijana i ustaša, koji su u aprilu i maju 1941. vršili premetačine, prikupljali oružje i pijačkal selu.

Užasni ustaški zločini nad Srbima u ljubinskom i stolačkom srezu u prvoj polovini juna 1941. ubrzali su pripreme naroda na ustanak. Među prvima Novica je uzео oružje i organizovao napade na ustaše. Na velikom zboru naroda i boraca, u leto 1941, Novica je izabran za zamenika komandira Vlahovičke čete.

Već u prvim borbama na Bišini i na komunikaciji Stolac — Ljubinje Novica je pokazao izvanrednu hrabrost i snalažljivost, ali i veliko srce čoveka kada je trebalo pokazati milost prema zavedenim seljacima i dati zaštitu nevinim i nemoćnim.

Početak 1942. u zamenu za zarobljenog italijanskog majora, Novica i Milan Domazet izdejstovovali su puštanje iz zatvora velikog broja talaca, žena i devojaka iz sela Poplata. Još jedan u nizu velikih podviga izveli su 10. marta 1942. godine. Toga dana, u Badrjača-

ma, u rejonu Žeguđe, na putu Ljubinje — Stolac, sačekali su nemačku motorizovanu kolonu od 30 vozila u pratnji oko 200 nemačkih vojnika, koja je prevozila opijačkani duvan. Posle četvorčasovne krvave borbe, nemačka kolona je potpuno razbijena. Ovaj sjajan uspeh brzo se prošuo među borcima i narodom Hercegovine. Domazeti su opevani u pesmama, a u narodu su počele kružiti priče o njihovom junaštvu. To je bilo neobično značajno u vreme sve veće demoralizacije u ustaničkim redovima, pojave četnika i njihovih agitatora.

Sredinom aprila 1942. Novica je postao zamenik komandanta 2. udarnog bataljona, s kojim se proslavio u borbama protiv četnika i Italijana na Bišini, duž komunikacije Mostar — Nevesinje na Bakračuši i Vilenjaku, u drugoj polovini aprila i maja 1942. godine. Neprijatelj je na tom delu fronta, u borbama od 13 do 18. maja, imao gubitke u mrtvim i zarobljenim više stotina, među kojima i 7 oficira od kojih i italijanski pukovnik.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, kao i stotine drugih boraca, Novica je bio odošćen od glavnine partizanskih snaga, pa se nije blagovremeno povukao u zapadnu Bosnu. Ostao je na okupiranoj teritoriji i nastavio politički rad i oružanu borbu s Italijanima i ustaško-domobranskim snagama, a posebno s četnicima, koji su pokušavali na sve načine da ga pridobiju na svoju stranu; a kad to nisu uspeeli, organizovali su mnogo akcija da ga unište. U toku druge polovine 1942. Vlahovići i bliža okolina predstavljali su slobodnu teritoriju zahvaljujući Domazetima. Tu su se, često, ispred četnika sklanjali ilegalni partijski radnici iz južne i istočne Hercegovine. Jednom je u tim borbama Novica i ranjen, ali je uspeo da se izvuče. Drugi put, opkoljen sa svih strana, samo s nožem u rukama, uspeo je da se probije iz četničkog obruča; a treći put, opkoljen i u bezizlaznoj situaciji, otvorio je vatru na četnike i uspeo da im pobeagne, iskoristivši njihovu trenutnu zbunjenost i strah.

Za vreme bitke na Neretvi, s grupom boraca bataljon „Iskra“, ušao je u sastav 10. hercegovačke brigade, i u martu 1943. postavljen za zamenika komandanta 4. bataljona. Prodirući u Nevesinjsko polje i prema Mostaru, brigada je vodila teške i danonoćne borbe s brojnim četnicima, ustaško-domobranskim i italijanskim snagama. Najžešće borbe Novica je vodio protiv četnika na Zijemlju i Italijana na Porimu, nedaleko od Mostara. Tu je pokazao svoje junaštvo i umešnost u vođenju bataljona.

Poginuo je 14. marta 1943. u jurišu na utvrđene italijanske položaje na Porimu. Nije se plašio smrti, stojeći je bacao bombe na

italijanske bunkere, a zatim poveo svoje borce u juriš. Neprijatelj je potpuno razbijen i uništen, zaplenjena teška artiljerija, veliki broj bacača i drugog automatskog oružja.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine. (Đ. Pi.)

DOŠEN Nikole ILIJA

Rođen je 14. septembra 1914. godine u Vedrom Polju, Bosanski Petrovac, Bosna i Hercegovina, u seoskoj porodici.

Poslije završene osnovne škole u Oštretlju, kod Bosanskog Petrovca, učio je gimnaziju u Prijedoru, Trebinju i Bihaću. Kao đak viših razreda gimnazije, postao je član kružoka

napredne omladine, u kome se upoznao s marksističkom literaturom i približio naprednom radničkom pokretu. Poslije gimnazije, otišao je u Beograd i upisao se na Pravni fakultet. Već na prvoj godini studija, 1936. godine, primljen je u SKOJ, a nekoliko meseci kasnije i u KPJ. Učestvovao je u svim akcijama studentske omladine, kao predstavnik Zemljoradničkog kluba. Na skupštini udruženja studenata „Petar Kočić“, održanoj 1. juna 1936. godine, izabran je za člana uprave. Kao predstavnik studenata Zemljoradničke stranke, učestvovao je na I kongresu Ujedinjenja studentske omladine, početkom 1938. godine. Potpisnik je Prvog i Trećeg otvorenog pisma bosansko-hercegovačke studentske omladine iz 1937. i 1939. godine. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu 1940. godine. Više puta je u ovom periodu, hapšen u Beogradu i Bosanskom Petrovcu.

Tokom druge polovine 1939. i početkom 1940. godine, radio je na formiranju partijskih organizacija na području bosansko-petrovačkog sreza (u selu Drinićima novembra 1939. u selu Bukovači januara 1940. u Oštretlju u

proljeće 1940, zatim u Krnjeuši i Vedrom Polju). Uporedo je radio i na formiranju skopskih organizacija u selima Drinici, Bjelaju, Krnjeuši, Medenom Polju, kao i u Kolučici i Raveniku, u kojima je formirana zajednička skopska organizacija. Zbog svoje revolucionarne aktivnosti, uhapšen je u decembru 1940. godine, i upućen u koncentracioni logor u Meduređu, kod Ivanjice, u Srbiji, gdje je ostao do marta 1941. godine.

Poslije okupacije zemlje, s grupom komunista rukovodi pripremama za oružani ustanak u srezu Bosanski Petrovac. Jula 1941. godine izabran je za političkog komesara Štaba bosanskopetrovačkog sreza i za sekretara Sreškog komiteta KPJ u Bosanaku Petrovcu. U toku NOR-a bio je na dužnosti političkog komesara 5. krajiškog odreda, 10. krajiške brigade, 5. i 10. divizije i 5. korpusa NOVJ. Na svim ovim funkcijama predano je radio na razvijanju moralno-političkih kvaliteta i udarne snage jedinica. Bio je vijećnik ZAVNOBIH-a od njegovog Prvog zasjedanja u Mrkonjić-Gradu, novembra 1943. godine, i vijećnik AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja, vršio je razne državne funkcije u saveznim i republičkim organima vlasti: bio je ministar unutrašnjih poslova u prvoj vladi BiH, kratko je bio pomoćnik ministra trgovine Savezne vlade a zatim ponovo član vlade BiH (predsjednik Kontrolne komisije). Na I kongresu KP BiH, 1948. godine, biran je za člana Politburoa CK KP BiH. Bio je i predsjednik Vrhovnog suda BiH i sekretar Glavnog odbora SSRN BiH. Više puta biran je za poslanika Savezne skupštine i za poslanika Narodne skupštine Bosne i Hercegovine. Bio je član CK SKJ, član Izvišnog komiteta SK BiH, zatim član Centralnog odbora Saveza boraca NOR-a Jugoslavije, član Uprave Udruženja pravnika Bosne i hercegovine i predsjednik Vrhovnog suda Jugoslavije. Sada je član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Gr.)

DOŠEN STEVO

Rođen je u selu Dodoši, Petrinja, Hrvatska, u srednje imućnoj zemljoradničkoj porodici.

Nije se bavio politikom sve do okupacije zemlje i početka ustanka i revolucije. Živio je i radio kao zemljoradnik u rodnom selu. Kad je počeo narodni ustanak i ustaški teror u selima Banije, među prvima je stupio u narodnooslobodilačku vojsku, i tu se počeo ističiti hrabrošću i umješnošću. Postao je vodnik, a ubrzo i član Komunističke partije, 1941. godine.

S područja Banije prebacio se uskoro u Slavoniju, i tu postao komandir čete Kalničkog

odreda, a zatim komandant 1. bataljona 21. brigade.

Kad je, u rujnu 1943. godine, po naređenju Štaba Druge operativne zone, formiran Zagrebački NOP odred, koji je imao 190 ljudi i koji je imao veliku ulogu u razvoju NOP-a u okolici Zagreba, Stevo Došen je njegov prvi komandant. Zahvaljujući Došenu i njegovim suborcima, u okolici Zagreba su stvorena jaka partizanska uporišta. Bio je hrabar, primjer drugima, uvijek u prvoj borbenoj liniji, pa je imenovan za operativnog oficira Štaba novostvorene 32. divizije, a zatim i za komandanta njezine brigade „Matija Gubec“.

Kao komandant, predvodi svoje borce u svim okršajima: hrabri i primjer je borbenosti, vješt zapovjednik. Među ostalim, istakao

se i u borbi sa zloglasnom Bobanovom „Cрном legijom“, uljeto 1944. godine. Tada je, na čelu svoje brigade, gonio neprijatelja do Koprivnice, i brigada je toj legiji nanijela teške udarce.

Iskusan ratnik, u borbama prekaljeni komunist, izuzetno hrabar, bio je poznat. utoliko je teže bilo svima koji su ga poznavali, njegovim suborcima, drugovima, Komunističkoj partiji, cijelom narodu, kad se, u prosincu 1944. godine, proširila vijest da je proslavljeni komandant poginuo.

Posljednja bitka brigade „Matija Gubec“ koju je predvodio Stevo Došen bila je kod Podravsčkog Kloštra, u blizini Virovitice, 20. prosinca 1944. godine. Borba s prvom kozačkom konjičkom divizionom kod tog mjesta bila je žestoka. Stevo Došen je teško ranjen, i sutradan je podlegao ranama.

Tako je herojski završio život čovjek kojeg je uzdigla revolucija, koji se svim svojim snagama opredijelio za njezinu zastavu.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (B. Ja.)

DOVAĐŽIJA Ahmeta MUSTAFA

Rođen je 8. oktobra 1921. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

U Željezničkoj radionici u Sarajevu radi kao bravar. Od 1938. nalazi se u redovima naprednog sarajevskog radničkog pokreta. U prvom susretu s policijom ispoljio je smjelost i prezir prema organima vlasti. Kada ga je na saslušanju žandar udario pesnicom, Mustafa mu je odvratio. Mustafa je 1940. godine gostinjen u SKOJ, a iduće godine i u redove KPJ.

U početku ustanka bio je kurir Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH. Održavao je vezu između ilegalne partijske organizacije u Sarajevu i Pokrajinskog komiteta na oslobođenoj teritoriji. Na tom opasnom i odgovornom za-

datku, došle su do izražaja Mustalina smjelost i snalažljivost. U svojstvu kurira Glavnog štaba BiH, više puta odlazio je u Užice s izuzetno važnim porukama za Vrhovni štab i druga Tita. Boraveći, s vremena na vrijeme, na slobodnoj teritoriji na Romaniji i oko Sarajeva, učestvovala je u više borbi i isticao se velikom hrabrošću.

Iako poznat, smjelo se kretao po gradu. Kuća njegovih roditelja nalazila se pod prisмотрom policije, ali je on i kući dolazio. U početku ustanka, u dobro izolovanom i zaštićenom podrumu, sam je sproveo električne kablove i montirao radio-stanicu. Omladinci-ilegalci koristili su se, u početku, ovim prostorijama i za uvježbavanje rukovanja oružjem. Jednom, osam ustaških agenata opkolilo je kuću u kojoj se nalazio i Mustafa. On je iz sobe na prvom spratu paljбом iz mazuera unio pomtnuju u redove agenata, iskočio kroz prozor, teško ranio jednog od njih, i uspio se probiti. Jednom je u samom centru grada, usred dana, ušao u Direkciju željeznica, i s mazuermom prišao službenika da mu pokaže gdje se nalazi šapirograf s matricama, koji je

bio potreban ilegalcima Sarajeva. Zatim se hladnokrvno udaljio, ostavivši prethodno u automobilu poznatog ustaškog agenta prijeteće pismo s petokrakom zvijezdom.

Ovi i slični podvizi učinili su ga toliko popularnim da je neprijatelju bilo izuzetno stalo da ga uhvati. Iako je obavljao veoma riskantne zadatke i stalno se izlagao opasnostima, Dovadžija nije znao za strah. Tako je, jednog dana, i pao. Početkom maja 1942, vraćajući se iz Sarajeva na oslobođeno teritoriju, da bi podnio izvještaj o stanju partijske organizacije u gradu, na prijeveru su ga uhvatili četnici. Iskaljujući bijes na Mustafi, mučili su ga na sve moguće načine, samo da bi izvukli bar neko priznanje. Nisu saznali ništa. Umoren je na najsvetiji način.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1951. godine. (T. J.)

DRAGAR REZKA

Rođena je 16. novembra 1913. u Ljubljani, Slovenija. Majka joj je u Ljubljani radila kao kuvarica. Nije bila udata pa je Rezku, vanbračno dete, staru tek šest sedmica, odnela u selo Spodnja Loka, kod Krašnje, i ostavila je porodici Pohlin da se stara o njoj. Posle prvog svetskog rata, Rezkina majka otišla je u Beograd, i tamo se udala. Kćerki je povremeno slala male sume novca, i vrlo retko dolazila da je obiđe.

Rezka je živela na selu, a u osnovnu školu išla je u Krašnje. Posle četrnaeste godine, zaposlila se kao služavka u Domžalama, a 1929. godine postala je radnik tekstilne fabrike „Eiffel“ u Ljubljani. Stanovala je u sobičku, u selu Črnuče, kod Ljubljane. U fabrica se uključila u sindikat, radila je u kulturno-prosvetnim društvima koja su bila pod uticajem partije. Zbog učešća u štraku, otpuštena je s

posta, pa odlazi u Kranj i zapošljava se u tekstilnoj fabrici „Jugočeška“.

Kad je, 1936, u Kranju počeo veliki štrajk tekstilaca, kome su se uskoro pridružile mnoge tekstilne fabrike cele Jugoslavije, Rezka se istakla hrabrošću. Vlasnik fabrike naredio je mašinovodi da lokomotivom izvuče iz fabričkog kruga više vagona hemikalija. Rezka je legla na šine, a njen primer su sledile mnoge njene drugarice. Mašinovoda je zakočio lokomotivu nepun metar od Rezkine glave, i otkazao poslušnost vlasniku.

Naravno, Rezka je, čim su vlasti silom ugušile štrajk, opet otpuštena. Izvesno vreme radi u Otočama, u tekstilnoj zadrugi koju su posle štrajka formirali otpušteni radnici. Nekoliko meseci radila je u fabrici „Beer-Hirbernik“, na Brodu kod Ljubljane, a posle kratkog vremena ponovo je primaju na posao u fabricu „Eiffel“; vlasnik je postigao kompromis s fabričkim sindikatom koji je, između ostalog, postavio i uslov da se na posao vrate svi otpušteni radnici. Tih godina Rezka učestvuje u mnogobrojnim akcijama Partije. Između ostalog, prikuplja pomoć za Španiju; i sama se javlja kao dobrovoljac, ali su je, kao ženu, odbili. U Partiju je primljena krajem 1939. Iduće godine udala se za radnika Toneta Dragara.

Posle aprilskog rata 1941. godine, Črnuče, gde su stanovali Dragarevi, ostali su u nemačkoj okupacionoj zoni, dok je Ljubljana, gde su oni bili zaposleni bila u italijanskoj zoni. U početku su okupatori propusnicama dozvoljavali prelaz demarkacione linije i odlaženje na posao. Kad su, posle nemačkog napada na SSSR, počela hapšenja komunista Rezka je prešla u ilegalnost, krila se kod rođaka i prijatelja. Suprug joj je ostao u Ljubljani odakle je 1942. otišao u partizane, i 1945. godine poginuo kao potporučnik u Slovenskom primorju.

Rezka u julu 1941. postaje borac Rašičke partizanske čete. Ova četa, iz koje je izraslo pet narodnih heroja, operisala je na malom prostoru, severno od Ljubljane, usred ravnice isprepletene mnogobrojnim putevima a ipak je, bar u početku, postigla značajne uspehe.

Posle uništenja jednih nemačkih kola i pogibije šest članova posade, počeli su Nemci jakim snagama da pretražuju šumu. Rašička četa je razbijena, i partizani su se po grupama pokušali probiti. Jedna takva grupa, u kojoj je bila i Rezka, skrila se u selu Sela, kod Vodica. Zbog izdaje jednog dezertera, Nemci su grupu otkrili, petoricu partizana bez oružja su zarobili, a dvojica su u borbi poginuli.

U zatvoru Begunje Rezku su mučili i zlostavljali, i na kraju je, kao prvu ženu — partizanu u Gorenjskoj, zajedno sa šesnaest drugova, streljali na zgaristu pilane kod sela

Lancovo, koju su partizani spalili.

Kad su je, 17. oktobra, doveli na gubitlište, odbila je da joj vežu oči. Pre no što je plutun-planuo, viknula je: „Pucajte, ali znajte, da nećete pobediti!“

Narodnim hreojem proglašena je 15. jula 1952. godine (M. Pav.)

DRAGIĆ Moja SIMICA

Rođen je 28. marta 1910. godine u selu Svinica, Petrinja, Hrvatska. Osnovnu školu je završio u svom selu, a stolarski zanat u Kostajnici. U NOP je stupio jula 1941. Potječe iz seljačke porodice. Do 1941. bavio se zemljoradnjom i stolarskim zanatom. Kao dobar majstor, bio je poznat na kostajničkom i petrinjskom području. Još u vrijeme učenja zanata, Simica se upoznaje s komunistom Ninom Marakovićem, što ga je opredijelilo za komunistički pokret. Simin otac Mojo prenio je u svoje selo ideje Oktobarske revolucije, a posebno na svoga sina, koji se već 1935. godine, kao omladinac, ističe komunističkim shvaćanjima u razgovoru s ljudima svog sela i okoline.

Tako je, 1938, i primljen za člana KPJ. Od tada Dragić još aktivnije radi na razvijanju revolucionarnog pokreta u kostajničkom i petrinjskom kraju. Godine 1939. formira u svom selu partijsku ćeliju od 4 člana, čiji je on sekretar. Iste godine je i sekretar MK KPH Petrinja, a već 1940. je član OK KPH za Sisak. Dolazak ustaša na vlast i njihov teror nad narodom Banije nije zbrunio već iskusnog komunista Dragića. On uz pomoć komunista svoga sela prenosi u narod direktive Partije o pripremama za ustanak. U svom kraju rukovodi organiziranjem i formiranjem prve partizanske jedinice od 60 ustanika. Organizator je prvih NOO-a u tom dijelu Banije. Zahvaljujući

njegovom neumornom radu, već u avgustu 1941. formira se u selu Svinica Inicijativni narodnoslobodilački odbor, a početkom decembra 1941. Dragić je izabran za prvog predsjednika Općinskog NOO-a Mala Gradusa. Tada partijska ćelija sela ima 16 članova Partije i 37 članova SKOJ-a. Za ime Simice Dragića vezano je stvaranje većeg broja NOO-a na području općine Mala Gradusa i kostajničko-petrinjskom srežu.

Dvadeset petog septembra 1941. Dragić u ime partijskog rukovodstva srednjeg dijela „Banijskog trokuta“ prisustvuje, u Donjem Hrastovcu, polaganju partizanske zakletve grupe od 27 boraca tog kraja. Učestvuje s četom u nekoliko značajnih akcija a 16. januara 1942. napada općinsku zgradu u Maloj Gradusi, koju pali i zaplenjuje 25 lovačkih pušaka. On dva dana kasnije učestvuje s četom u napadu na željezničku stanicu Hrastovac, na pruzi Sunja — Kostajnica. Četa je zaplijenila 7 pušaka, 1500 metaka, 25 bombi i puškomitraljez, i razorila prugu i obustavila za izvjesno vrijeme saobraćaj. Već sutradan Simica se posebno istakao u borbi s ustašama i domobranima, koji su pošli u njegovo selo da zbog pljačkaju i zapale — za odmazdu zbog rušenja pruge.

Simica Dragić, predsjednik kotarskog NOO-a za Petrinju i Kostajnicu, u od maja 1942. do juna 1943. godine sekretar KK KPH Kostajnica, iako lošeg zdravlja, svakog dana je u pokretu na području Banije. Vješto i neustrašivo kretao se između neprijateljskih redova, često u seljačkom odijelu, okupljajući aktiviste u radu partijskih organizacija, organa narodne vlasti, AF2-a i SKOJ-a. Posebno junaštvo Dragić je pokazao u selu Strmen kad je, juna 1942. opkoljen s tri svoja druga od 10 žandarma u jednoj staji. Na poziv da se predaju, Simica je žandarmima odgovorio da pucaju dok on to ne učini sa svojim drugovima. Žandarmi su se iz straha povukli da bi pričekali pojačanje, a neustrašivi sekretar iskoristio je momenat i uspješno se izvukao sa svojim ljudima. U toku IV neprijateljske ofanzive, u vrijeme boravka partizanskih jedinica Banije i partijskog rukovodstva u Bosni, Dragić obavlja partijske zadatke na Baniji. Naporiti ilegalni partijski rad, zatim teški uslovi NOR-a na Baniji, u kojem je krajnjim snagama učestvovao, slomili su njegovo tijelo — obolio je od tuberkuloze kostiju. Juna 1943. poslije liječenja, umro je u partizanskoj bolnici u Šamarici. U razgovoru, njegova starica majka kaže: „Eto, u onu vojsku prijašnju, što se kaže, nijesu ga primili. Uska ti prsa, rekli su. Eto vidiš, rode, kako mu prsa nijesu bila uska.“

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Du. Za.)

DRAGIŠĆ Velimira DARA

Rođena je 1921. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

Još kao đak osmog razreda gimnazije u Peći isticala se radom među srednjoškolskom omladinom. Tumačila im je ciljeve narodnoslobodilačkog pokreta, za koji se opredelila već prvih dana uslanka, 1941. godine. Bila je vrlo inteligentna, a po prirodi vesela i živog temperamenta.

U Peći je, pod vrlo teškim uslovima i stalno u životnoj opasnosti, radila ilegalno sve do početka 1943. godine. Tajno je odlazila na sastanke iako nikad nije bila sigurna da će se sa njih vratiti. Rasturala je letke i ilegalni materijal. Bila je neustrašiva, odmerena u postupcima i vrlo komunikativna, što joj je omogućilo da brzo stvara poznanstva, okuplja i pridobija omladinu.

Početkom 1943. odlazi u Šarplaninski NOP odred. Već u prvim akcijama Dara je, kao borac u odred, ispoljila svoj mladalački polet, hrabrost i snalažljivost. Ulivala je veru u pobjedu, hrabrila borce i uvek bila među prvima u akcijama odreda. Krajem godine primljena je u KPJ.

Kada je Šarplaninski odred ušao u sastav 1. makedonsko-kosovske NO brigade, ona je postala borac te brigade, a ubrzo, zahvaljujući svojoj hrabrosti i jasno opredeljenim ciljevima, postala je politički delegat jednog voda u 3. četi 2. bataljona. Brigada je vodila borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika na širokom prostoru u Makedoniji i Kosovu, te na grčkoj i albanskoj teritoriji. U velike uspehe brigade Dara je utkala svoju veliku hrabrost i požrtvovanje.

Uvek je bila u prvim borbenim linijama, hrabro je jurisala, zbog čega je prozvana udarnikom. U biltenima i štampi NOVJ isticani su najbolji, a među njima često je pominjano

ime Dare Dragišć.

Istakla se u borbama na Klenovcu, Kičevu i Bukoviku. Kada je 22. juna 1944. sa jednom desetinom boraca jurisala na Nemce i baliste kod sela Zbadžija (na Karaormanu), Dara je teško ranjena u desnu ruku. Povreda je nije sprečila da i dalje učestvuje u borbama.

U borbama protiv pripadnika zloglasnog Muharema Barjaktarija na mestu Kaljaj Doda (u Ljumi u Albaniji), 22. septembra 1944. Dara je sa pustošijem u ruci jurisala na neprijatelja — i tu junački poginula.

Za narodnog heroja proglašena je 9. oktobra 1953. godine.

DRAGOVIĆ Miloša SPASOJE

Rođen je 10. maja 1919. godine u selu Vojkovićima, opština Kolašin, Crna Gora. Student prava.

Četiri razreda osnovne škole završio je u Blatini, malu maturu i peti razred gimnazije u Kolašinu, šesti razred u Beranama, a sedmi i osmi razred s maturskim ispitom u Peći.

Školske 1938/39. godine upisao se na Pravni fakultet u Beogradu.

Kao gimnazijalac, došao je u dodir s naprednom omladinom. Godine 1936. u bearskoj gimnaziji primljen je u članstvo SKOJ. Dve godine kasnije, u Peći je primljen u članstvo KPJ. U ovom gradu je hapšen kao učesnik i organizator demonstracija protiv tadašnje vladajuće klase.

Godine 1938. pošao je na odlučenje vojnog roka u školu rezervnih oficira u Mariboru, nastavio partijski rad u jedinici. Iz škole rezervnih oficira izlazi kao rezervni potporučnik.

Posle odsluženja vojnog roka, nastavlja redovne studije na Pravnom fakultetu. U Beogradu, s ostalim drugovima razvija partijsku

aktivnost na fakultetu. Učestvuje u svim akcijama i demonstracijama protiv tadašnjeg režima.

Za njega je postalo pravilo da svoju aktivnost i revolucionarni rad sprovođi u svim sredinama gde se nalazio bez obzira na proganjanje i teror tadašnje policije protiv članova KPJ. Zbog toga je bio veoma cenjen i omiljen.

Kao član KPJ, jedan je od organizatora priprema za trinaestojulski ustanak 1941. godine na području Lipova i u nekadašnjem kolašinskom srezu.

U trinaestojulskom ustanku 1941. godine učestvovao kao politički radnik. U napadu na Kolašin odlazi u borbu kao dobrovoljac. Tog dana bombama napada na blokiranu italijansku jedinicu, utvrđene u zgradi gimnazije i vojnom garnizonu na Brezi.

Posle zauzimanja Kolašina, kao vodnik u sastavu Lipovskog bataljona, odlazi prema Bijelom Polju i učestvuje u napadu na italijanski garnizon u ovom gradu. Posle oslobođenja Bijelog Polja, ide s ostalim jedinicama na Pljevlja.

U sastavu Kormskog bataljona zamenik je komandira čete. U napadu na Pljevlja, decembra 1941. godine, bio je komandir čete.

Dvadeset prvog decembra 1941 godine stupio je u 1. proletersku brigadu. Od tada pa do svoje herojske smrti put ga vodi u Istočnu Bosnu (Međeda, Rogatica, Glasinac, Podromanja, Vareš, Zvijezda-planina). Učestnik je i lgmanskog marša — jednog od najlegendarnijih marševa naše Armije. Posle ovoga marša učestvuje u jurišu na Italijane u Ulogu i u borbama za Župu (kod Kalinovika). U maju i junu ističe se u borbama u Poljima (kolašinskim), na Sinjajevini i Durmitoru, u kojima je 1. bataljon 1. proleterske zadao nekoliko udarača četnicima pava Đurišića. U pohodu proleterskih brigada u Bosansku Krajinu i u borbama u Krajini. Spasio je svuda isticao: Konjic, Šćit, Bugojno, Duvno, Borova glava, Livno.

Naročito se istakao kao izuzetno hrabar borac u napadu na železničku stanicu Podorašac — ustaško utvrđenje — 1942. godine. Uхватио je živog stražara, i stanica je bila brzo i lako zauzeta, što je omogućilo uspeh u daljim borbama.

U leto 1942. godine imenovan je za komesara čete, na čelu koje se istakao u borbama za Klijuč i Jajce 1942, i u borbama na Ivan-planini, Čičevu i Glavatičevu u zimu i proleće 1943. godine.

Takođe se istakao i u bici na Drini, aprila 1943. godine, kada među prvima, u noći između 5. i 6. aprila, prelazi reku. S grupom boraca razbio je četničke jedinice na desnoj obali Drine i uspostavio mostobran.

Posle toga 6. aprila je u ogorčenom jurišu

na utvrđeno Krčino Brdo, s grupom bombaša, ubacivao bombe u neprijateljske rovove. Iz jednog od bunkera bio je smrtno pogođen neprijateljskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Šp. L.)

DRAGOVIĆ SVETOZAR TOZA

Rođen je 1910, u Obiliću, kod Leskovca, Srbija. Još kao omladinac prišao je radničkom pokretu. Radio je u Vojno-tehničkom zavodu u Kragujevcu i učestvovao u svim akcijama radnika, sindikata i komunista Zavoda. Narocito se isticao u organizovanju radničke omladine i učenika Vojno-zanatske škole u Kragujevcu. U Komunističku partiju primljen je 1939. godine. Godinu dočnije postao je član Okružnog komiteta partije za Kragujevac.

Posle okupacije zemlje i odluke CK KPJ o dizanju opštenarodnog ustanka protiv okupatora, Toza aktivno radi na pripremama i organizaciji ustanka. Prikupljao je eksploziv, oružje, municiju i drugi materijal potreban za borbu. Organizovao je više diverzantskih akcija u Kragujevcu.

Dvanaestog jula 1941. godine učestvovao je u formiranju Kragujevačkog odreda, u Grošnici, i postao njegov prvi politički komesar. Odred je dejstvovao na komunikacijama koje od Kragujevca vode prema Kraljevu, Lapovu, Svetozarevu i Gornjem Milanovcu, i za vrlo kratko vreme uništio sve opštinske arhive, žandarmerijske stanice, rasturio stare organe vlasti, pokidao telefonske i telegrafske veze i oslobodio ceo gružanski i kragujevački srez, osim Kragujevca.

Avgusta 1941. Toza je vraćen u Kragujevac, da rukovodi radom partijske organizacije

u gradu i okolnim mestima. U sadejstvu s Kragujevačkim odredom, organizovao je u ovom periodu više samostalnih diverzantskih akcija u gradu: napad na Vojno-tehnički zavod noću između 6. i 7. avgusta, napad na železničku stanicu Kragujevac, 29. septembra 1941., i druge. Svojim poštovanim radom, skromnošću, hrabrošću i dobrotom stekao je veliku popularnost u narodu, naročito među radnicima, koji su u njemu gledali velikog prijatelja i iskrenog rukovodioca.

Prilikom masovnog streljanja građana Kragujevca, oktobra 1941, Nemci su ga uhvatili na ulici i streljali zajedno sa zavodskim radnicima na teritoriji gde se danas nalazi Spomen-park. Pre streljanja bodrio je drugove da dostojanstveno i hrabro ginu, da ostanu pred neprijateljem do kraja junaci.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M. And.)

DRAGOVIĆ Radovana VOJIN

Rođen je 14. maja 1914. godine u selu Grbe, Danilovgrad, Crna Gora. Student prava.

Gimnaziju je učio u Podgorici. Isticao se u naprednom radu među srednjoškolskom omladinom. Godine 1934. postao je član SKOJ-a. Učestvovao je u svim demonstracijama napredne omladine u Podgorici. Zbog učešća u februarskim demonstracijama srednjoškolske omladine u Podgorici, 1935. godine, bio je isključen iz gimnazije bez prava upisa u škole na teritoriji Zetske banovine. Pošao je u Požarevac, gde je završio gimnaziju, 1936. godine. Zatim se upisao na Pravni fakultet u Beogradu, i uključio u napredni studentski pokret. Zbog materijalnih razloga morao je da prekine redovne studije, pa je izvesno vreme radio u Požarevcu. U međuvremenu, postao je i član KPJ (1938. godine). Bio je pod stalnom prisмотрom policije, koja ga je registrovala u kartoteci kao „opasnog komunistu“.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u rodnom mestu. Odmah se uključuje u akcije prikupljanja oružja, koje je organizovala KPJ pripremajući se za ustanak. Iskusan revolucionar, uz to rezervni oficir, vrši vojnu obuku mladih kadrova u pripremnim grupama. Kada je počeo trinaestojulski ustanak 1941, među prvima učestvuje u napadu na italijansku posadu u Spužu, koja se vrlo brzo predala. Zatim učestvuje u borbama na Veljem brdu, gde je zaustavljena italijanska ofanziva, što je bilo presudno za kapitulaciju italijanskog garnizona u Danilovgradu. Tada je bio zadužen za vezu s narodom, bio je komesar gerilskog odreda iz Grba. U jesen 1941. godine izabran

je za komesara Kosovoluškog bataljona odreda „Bijeli Pavle“.

Sa svojim bataljonom organizuje male diverzije u rejonu Danilovgrada, s jeseni 1941, a kasnije i veće vojne akcije, kao što su borbe kod Ržišta, Zagrede, Žute grede i Obadovog brijega. Odlikuju ga mudrost iskusnog revolucionara, hrabrost vojnika, nesebičnost i druželjubiv. Vrlo brzo postaje popularan i cenjen.

Proleće 1942. godine donelo je nova iskušanja NOP u Crnoj Gori. Novi naponi se savladaju izuzetnom snagom, borbenošću i hrabrošću koja Vojinu nikada nije nedostajala. Partizanske jedinice u Crnoj Gori u ovom periodu reorganizuju se u skladu sa novim promenama u politici vođenja borbe — osnivaju se udarni bataljoni i čete, gotovo prave kadrovske jedinice. Vojin je izabran za komesara 1. čete u bataljonu „Bajo Sekulić“. Na tom položaju bio je i onda kada je ovaj bataljon ušao u sastav 4. crnogorske proleterske

tak metara, i, pored žestoke paljbe iz Silosa, bacio nekoliko bombi i učitkao neprijateljske mitraljeze. U zoru 25. septembra 1942. godine, bataljon je dobio još jedan važan zadatak: da blokira ili, ako je moguće zauzme Vijenac i tako onemogući dolazak neprijateljskih pojačanja iz Donjeg Vakufa i Bugojna, što bi obezbedilo glavnim partizanskim snagama uspešan napad na Jajce iz pravca Donjeg Vakufa.

Kada su jedinice 3. bataljona došle na odstojanje od nekoliko stotina metara, bombaši su upućeni na utvrđenje. Njihov napad nije uspeo. Bedemi stare turske tvrđave, izdignute na glavici nad samim Vijencom bili su visoki preko 4 metra. Vojin je tada sâm pošao s bombašima, ali ga je, pri polasku, presekao rafal neprijateljskog mitraljeza. Zajedno s njim, palo je još 8 smelih boraca i komunista 3. bataljona 4. crnogorske proleterske brigade. Poginuo je 25. septembra 1942. u jurišu, ispoljavajući veliku hrabrost i odlučnost.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Z. Lak.)

DRAKIĆ Jeta SPASO

Rođen je 15. decembra 1904. godine u Mojanovcima — Golubovci, Podgorica, Crna Gora.

Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Golubovcima, i ostao kod kuće baveći se zemljoradnjom. Posle odsluženja vojnog roka, dospao je u podgorički zatvor, gde je upoznao istaknute crnogorske komuniste, koji su doprineli njegovom opredeljenju za napredni pokret. U maju 1935. postaje član KPJ. Sledeće godine izabran je za sekretara partijske ćelije u svom mestu. Početkom 1937. javlja se kao dobrovoljac za odlazak u Španiju, ali ga je, zajedno s ostalima, uhvatila policija kod Petrovca. Godine 1938. izabran je za poverenika odgajatelja duvana u Duvanskoj stanici u Podgorici. Od 1939. član je Opštinskog biroa KPJ u Zeti. Učestvovao je u svim akcijama koje je Partija organizovala u Zeti i Podgorici. Više puta je hapšen i zatvaran. U jesen 1940. pozvan je u rezervu, i kao komunist upućen u vojnokoncentracioni logor u Smederevske Palanci. Iz logora se vraća kući kada je rat već bio počeo. Po direktivi Partije, javlja se u svoju jedinicu koja se borila na albanskom frontu.

Posle kapitulacije, radi u svom mestu na pripremanju naroda za otpor okupatoru. Jedan je od organizatora ustanka u Zeti. U danima ustanka bio je komesar gerilskog odreda. Početkom jeseni postavljen je za političkog komesara Zetskog partizanskog ba-

taljona. S bataljonom je izvodio akcije u Zeti sve do marta 1942. kada se, pod pritiskom neprijatelja, u borbi probija na teritoriju Lovčenskog odreda. Postavljen je za zamenika političkog komesara 2. udarnog bataljona. S ovim bataljonom vodi teške borbe protiv Italijana, četnika i nacionalista, sve do formiranja 4. crnogorske brigade. U 4. brigadi postavljen je za zamenika političkog komesara 2. bataljona. Polovinom jula 1942. ranjen je u napadu na ustaničko uporište Bugojno. Nekoliko meseci proveo je na lečenju, pretežno u bolnici na Šobotovcu, gde je bio komesar Bolnice. Ponovo se vraća u svoj bataljon, na dužnost političkog komesara. Njeg bataljon imao je presudnu ulogu u oslobađanju Livna. Iz svojih utvrđenja ustaše su uspele da odbiju napade jedinica 2. proleterske divizije u noći 14. decembra 1942. Jedino je 2. bataljon 4. brigade uspeo da uđe u grad i posedne nekoliko zgrada u centru. Kada su u zoru prestali

skke brigade, osnovane juna 1942. godine. U Gornjoj Morači, na Bistrici, kod Mojkovca i Kolašina, u rejonu Sinjajevine, vode se žestoke borbe, koje su po obimu i oštirini sukoba gotovo bile ravne onima na Kupresu, Bugojnu i Livnu.

U sećanjima svojih saboraca, Vojin je uvek u nastupanju bio prvi, a u povlačenju poslednji; nalazio je uvek reči ohrabrenja za svoje drugove koji su bili promrzli i iscrpljeni od gladi.

Sledeći borbeni marš 4. proleterske brigade u drugoj polovini 1942. godine, učestvuje u borbama za Kupres, Bugojno i Vijenac kod Jajca. U napadu na Kupres, njegov 3. bataljon je dobio zadatak da zauzme jako utvrđenje Silos. Od zauzimanja ovog objekta zavisila je operacija na Kupresu. Napad bataljona bio je silovit, ali se Silos nije mogao zauzeti. Vojin je prišao utvrđenju na dvadeset-

napadi spolja, ustaše su nasrnule na usamljeni bataljon u gradu. Ceo dan su obavljali juriše, uz dejstvo topova i bornih kola. Zahvaljujući hrabrosti boraca, veštini i odvažnosti komande, bataljon je uspeo da se održi. U najkritičnijem trenutku, benzinskom bocom su zapalili borna kola i iz njih se snabdeli municijom. Kada je obnovljen napad spolja, borci 2. bataljona izišli su iz zgrada i napali ustaše iznutra. Iako ranjen tok dana u nogu, komesar bataljona je našao konja, i zajedno sa svojim borcima učestvovao u gonjenju ustaša iz Livna.

Od Livna Spaso se kreće s ranjenicima do prelaska Neretve, kada ponovo stupa u brigadu. U maju 1943. postavljen je za političkog komesara Komande durmitorskog područja. U toku bitke na Sutjesci, rane mu se pozeđuju. Jedan je od malog broja ranjenika koji je uspeo da izbegne nemačke pokolje. S nekoli-

ko drugova iz durmitorskog kraja probio se iz nemačkog obruča. Prebacio se u Banjanu, gde ga je operisao i lečio dr Niko Miljanić. Posle se povezoa s Pokrajinskim komitetom, i izvesno vreme radio kao partijski instruktor u Nikšićkoj župi. Posle kapitulacije Italije radi kao član OK KPJ Podgorica i zamenik političkog komesara Žetskog odreda. Polovinom 1944. kraće vreme radi u Štabu II udarnog korpusa. Uskoro je postavljen za zamenika političkog komesara 5. proleterske (crnogorske) brigade i sekretara divizijskog komiteta KPJ 3. udarne divizije, s kojom učestvuje u oslobodenju Crne Gore i gonjenju Nemaca do blizu Sarajeva. U proleće 1945. vraćen je u Crnu Goru, i posle kraćeg opravka postavljen za političkog komesara Korpusne vojne oblasti.

Posle rata bio je instruktor PK KPJ, član biroa PK KPJ za Crnu Goru, sekretar SK KPJ Titograd, kasnije član CK i član Izvršnog komiteta CK SK Crne Gore. Na V kongresu KPJ izabran je za kandidata za člana CK KPJ. Bio je ministar građevina u Vladi Crne Gore, sekretar Skupštine Crne Gore, republički poslanik, član CK SK Crne Gore i član Izvršnog komiteta CK SK Crne Gore, član Glavnog odbora SSRN i Republičkog odbora SUBNOR Crne Gore. Sada živi kao penzioner u Titogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Sl. St.)

DRAPŠIN Ilije PETAR

Rođen je 15. novembra 1914. godine u selu Turiji, kod Starog Bebeja, u Vojvodini. Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Turiji, a nižu gimnaziju u Srbobranu. Električarski zanat izučio je u Beogradu. Posle završenog zanata, upisao se u Srednjotehničku školu, koju je završio 1935. godine. Preko raznih formi rada SKOJ-a, koje je primenjivao u ovoj školi, došao je u dodir s naprednim omladinskim pokretom. Napredni omladinci ove škole okupili su se oko školske literarne družine, u kojoj je Drapšin bio jedan od najaktivnijih. Rad u literarnoj družini u učešće u svim akcijama koje je SKOJ organizovao doveli su Drapšina u redove članova SKOJ-a. Nešto kasnije postao je i sekretar organizacije SKOJ-a Srednjotehničke škole u Beogradu.

Godine 1937. odlazi u Prag, zbog studija na Tehničkom fakultetu. Te godine primljen je u članstvo KPJ. Privučen oslobodilačkom borbom španskog naroda protiv fašističke pobu-

ne i intervencije, iste godine odlazi da se bori za slobodu španskog naroda. Kao borac Španske republikanske vojske, istakao se u borbama kod Almanse i na Madridskom frontu. U Španskoj republikanskoj vojsci postao je komandir baterije i dobio zaslužena priznanja. Posle sloma vojske španske republike, s ostalim borbama internacionalnih brigada prelazi u Francusku, gde je od francuskih vlasti smešten u koncentracioni logor.

Iz francuskog logora se, preko veza i kanala KPJ, prebacuje u Zagreb, a odatle u Hercegovinu, gde stiže da u prvim danima

ustanka i oružane borbe postane jedan od organizatora. Iz Hercegovine 1942. godine, po zadatku Partije, prelazi u Slavoniju, gde postaje zamenik komandanta III operativne zone. Pošto se na toj dužnosti istakao dobrim rukovođenjem i komandovanjem jedinicama u borbi, januara 1943. godine postavljen je za komandanta 4. slavonske divizije, koja je formirana 30. decembra 1942. godine. Divizija se, pod Drapšinovom komandom, istakla uništenjem ustaško-domobranske posade u Voćinu, kod Podravske Slatine, januara 1943. godine, rušenjem železničke pruge Beograd—Zagreb između Novske i Nove Gradiške na više mesta, borbama u Moslavini i Podravini, gde je u februaru uspešno napadala osam neprijateljskih uporišta, u Psnjnsko-papučkoj operaciji marta—aprila, razbijanjem Slavonskog domobranskog zdruza na planini Krndiji 17. maja 1943. godine, i zarobljavanjem 600 domobrana.

U maju 1943. godine Drapšin je postavljen za komandanta VI slavonskog korpusa i dobio je čin pukovnika. Do 2. juna korpus je oslobodio celu Požešku kotlinu, osim Slavonske Požege i Pleternice. Zatim se istakao dejstvima na pruge Virovitica—Daruvar—Pakrac i Beograd—Zagreb, prekinuvši na tom sektoru saobraćaj i uništivši veliki deo voznog parka.

Korpus je manevarski i dinamičnim dejstvima u Slavoniji izbegavao udarce glavnih snaga neprijatelja, a nanosio mu teške udarce grupisanjem svojih snaga. Ustanak je razvio iz Slavonije prema Zagorju i Zagrebu.

U leto 1944. godine Drapšin je premešten za zamenika komandanta GŠ Hrvatske, a 31. oktobra 1944. godine postavljen je za komandanta VIII korpusa NOVJ u Dalmaciji. Za uspešno izvedenu Krnsku operaciju pohvalio ga je Vrhovni komandant, i korpus je dobio naziv udarni. Za Mostarsku operaciju, februara 1945. godine, takođe je pohvaljen od VK.

Prvog marta 1945. VIII korpus je ušao u sastav IV armije, a Drapšin je postavljen za njegovog prvog komandanta. Ova armija se, pod njegovom komandom, istakla u razbijanju nemačke odbrane u istočnoj Lici i oslobodenju Bihaća, oslobodenju zapadne Like i Hrvatskog primorja, okruženju nemačke riječke grupacije, oslobodenju Istre, Trsta i Slovenačkog primorja, oslobodenju Rijeke i uništenju nemačkog 97. korpusa, te oslobodenju Dolenjskog, Notranjskog, Gorenjskog i Slovenačke Koroške. Naročito se istakao u borbi za oslobodenje Trsta, gde je brzina i odlučnost jedinica pod komandom Drapšina imala posebnu ulogu u realizovanju osnovne zamisli Vrhovnog komandanta — da bi naše jedinice trebalo da oslobode našu zemlju.

Drapšin je iz rata izašao u činu general-lajtnanta. Na prvim izborima za Ustavotvornu skupštinu 1945. godine kandidovan je za narodnog poslanika, ali je iste godine nesrećnim slučajem poginuo, kao komandant tenkovskih jedinica Jugoslovenske armije.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine. (M. And.)

DRAŽEVIĆ Jovana DRAGOMIR

Rođen je 14. novembra 1882. godine, u selu Drenovi, opština Gornji Milanovac, Srbija. Potiče iz seoske siromašne porodice.

Osnovnu školu završio je u selu Savincu. Abadžijski zanat učio je u Gornjem Milanovcu.

Vrlo rano prilazi naprednom radničkom pokretu i postaje član Srpske socijaldemokratske partije. U devedesatogodišnjem radu je Sindikalnog veća, 1910. godine blagajnik u partijskoj organizaciji Gornjeg Milanovca, a 1912. njen predsednik. Učestvuje na vanrednom kongresu Srpske socijaldemokratske partije 1912. godine, kao delegat Gornjeg Milanovca. Isticao se kao organizator brojnih štrajkova i kao govornik na prvomajskim proslavama i drugim radničkim skupovima. Učesnik je u balkanskim i prvom svetskom ratu.

Njegova politička aktivnost dolazi naročito do izražaja posle prvog svetskog rata. On je jedna od najzapaženijih ličnosti radničkog pokreta u Gornjem Milanovcu. Od 1919. godine nalazi se u rukovodstvu KPJ ovog grada, radi na osnivanju partijskih organizacija, dopisnik je „Radničkih novina“...

Zbog predanog i izuzetnog zalaganja u radu partijske organizacije Gornjeg Milanovca, izabran je za delegata na Vukovarskom kongresu 1920. godine. Na opštinskim izborima avgusta 1920. godine ulazi, kao komunistički odbornik, u opštinski odbor Gornjeg

Milanovca, a na izborima za Ustavotvornu skupštinu, novembra iste godine, poslanički je kandidat na listi KPJ za srez takovski.

Posle donošenja Obznanje i Zakona o zaštiti države, policija ga hapsi 1921. godine i drži u zatvoru 5 meseci. U njegovom stanu održavaju se ilegalni partijski sastanci. Kada je osnovana Nezavisna radnička partija Jugoslavije, izabran je za predsednika mesne organizacije u Gornjem Milanovcu. Policija ga zbog toga hapsi početkom 1924. godine, i često pretresa njegov stan.

Dosta vremena proveo je bez stalnog zaposlenja, zbog bojkota poslodavaca. Iako je imao teškoća oko izdržavanja svoje porodice (imao je devetoro dece), on se nalazi u prvim redovima borbe za prava radnog naroda.

U vreme šestojanuarske diktature, održava vezu s partijskom organizacijom u Čačku, donosi letke i drugi partijski materijal.

Posle svakog štrajka, demonstracija ili javnog istupanja, policija ga je hapsila, često i kad nije učestvovao.

Uoči drugog svetskog rata radi u Narodnom frontu, „Crvenoj pomoći“, angažuje se u izbornim kampanjama, organizuje čitalačke grupe, izlete, i sprovodi druge oblike rada komunistu u društvenim i sportskim organizacijama. Često istupa kao govornik.

U ustanku 1941. jedan je od organizatora. S još nekoliko najistaknutijih komunističkih članova, član je Vojno-revolucionarnog komiteta u srezu takovskom. Sa svoja tri sina stupa u redove Takovskog bataljona Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Početkom decembra 1941. godine, iako već u godinama, povukao se u Sandžak, a kasnije u Bosnu. Prilikom formiranja 2. proleterske brigade, 1. marta 1942. godine, borac je 3. (Takovski) čete 2. čačanskog bataljona.

Učestvuje u svim borbama ove slavne brigade. U borbi na Borikama 1942. godine bio je ranjen u grudima. Posle kraćeg oporavka, opet se vraća u četu. Nikad nije izostao iz kolone. Ovaj stari borac i revolucionar, uprkos poodmaklim godinama, dobro je podnosio teškoće partizanskog ratovanja.

Dražević je hrabro prošao sve partizanske borbe do Omerović-voda, gde je, 22. jula 1943. godine, poginuo prilikom neprijateljskog bombardovanja partizanskog položaja. I sva tri njegova sina, koji su pošli u NOB, poginuli su u toku revolucije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1954. godine. (M. Jak.)

DRLJEVIĆ Dura SAVO

Rođen je 11. jula 1912. u Žircima, opština Kolašin, Crna Gora. Potiče iz seljačke porodice srednjeg imovnog stanja.

Detinjstvo provodi u teškim ratnim uslovima. Kao petogodišnjak, sredinom 1917, zajedno sa majkom, dedom i još petoro braće i sestara dospeva u zloglasni austro-ugarski logor u Vukšan-Lekiću, blizu Tuzi. Tu ostaje skoro godinu dana, do bekstva. Kuća njegovog oca, koji se sa svoja četiri brata bio odmetnuo u komite, postala je okupatorska kasarna.

Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a gimnaziju je učio u Kolašinu i Peći. U Peći se, kao učenik IV razreda gimnazije, upoznaje sa učenicima viših razreda koji su pripadali naprednom pokretu. To mu se učinilo bliskim i privlačnim, pa je pozeleo da i sam što pre postane učesnik tog pokreta.

Po odlučanju vojnog roka u školi za rezervne oficire, zaposlio se kod Državnih železnica u Batajnici 1933. Sa svojim bratom i nekoliko mladih i naprednih drugova odmah se angažovao u sindikalnom pokretu, u organizovanju kulturnog rada, otvaranju čitaonice u selu, nabavi napredne literature, organizovanju kulturno-zabavnog rada i slično. Zbog takve aktivnosti i agitovanja pred izbore 1935. godine za listu opozicije, železnica ga izbacuju sa posla. Nakon toga zapošljava se u

Savezu nabavljajkih zadruga državnih službenika u Beogradu. Već sledeće godine aktivno se angažuje u sindikalnom pokretu, sindikalno organizuje službenike u svom preduzeću, prikuplja priloge za „Crvenu pomoć“, učestvuje u pripremi i organizovanju sindikalnih akcija — izleta, predavanja i slično, u okvirima beogradske podružnice „BOTIĆ“ (sindikalna organizacija bankarskih, osiguravajućih i trgovačkih činovnika), koja naredne godine prelazi pod neposredan uticaj KPJ.

Sarađuje u sindikalnoj štampi i naprednom podgoričkom listu „ZETA“. Učestvuje u

svim demonstracijama i akcijama koje organizuju Partija i „BOTIĆ“ u borbi protiv režima i njegove politike, protiv fašizma, za poboljšanje položaja radničke klase i slično. Bio je član koordinacionog komiteta za objedinjavanje aktivnosti činovničkih sindikalnih organizacija „BOTIĆ“ i Saveza privatnih nameštenika. Radi takve aktivnosti više puta je hapšen i pozivan u policiju.

Krajem 1940. godine organizuje štrajk u svom preduzeću. Tada je postao i kandidat za člana KPJ. Od 1939. godine bio je, sa malim prekidima, mobilisan u vojnim jedinicama.

U kratkotrajnom, nemačko-jugoslovenskom apriskom ratu 1941. godine, kao rezervni oficir, borio se protiv defetizma i izdaje. Kada mu je dezertirao komandir, preduzeća četu, a kada je pobeo kao komandant bataljona, saziva komandire četa i predlaže pružanje otpora i organizovano izvlačenje da bi se izbeglo zarobljavanje. Kolege ga biraju da vrši dužnost komandanta bataljona. Od celog puca na pravcu Zaječar—Čestobrodice samo je njegova četa pružila otpor agresorima.

Posle napada fašističke Nemačke na SSSR, po direktivi prelazi u ilegalnost, ali uskoro biva uhapšen. Ostaje u zatvoru do 17. jula, kada preko veza, i sticajem okolnosti, izlazi iz zatvora, i odmah polazi za Crnu Goru.

Istog dana kada je oslobođeno Bijelo Polje (20. jula) stiže u Šahoviće (Tomaševu). Na predlog Sreskog komiteta KP, delegat CK KPJ određuje ga za vojnog rukovodioca sreza bjelopoljskog. Nekoliko dana kasnije postaje i komandant teritorijalnog Šahovičkog bataljona i radi na formiranju drugih teritorijalnih jedinica.

Nakon protivofanzivne italijanskih divizija i pošto su stvoreni potrebni uslovi za oživljavanje vojnih aktivnosti, formira 1. bjelopoljski udarnu četu, koja uskoro prerasta u udarni bataljon. Kao komandant bataljona koordinira akcije i rukovodi i ostalim teritorijalnim jedinicama na teritoriji sreza. Početkom 1942. godine postaje komandant-Bjelopoljskog partizanskog odreda. Na toj dužnosti ostaje do početka marta 1942. godine, kada postaje komandant Komskog odreda (za srezove Kolašin, Andrijevica i Berane). Na dan formiranja 4. proleterske (crnogorske) brigade postaje komandant 4. bataljona, a posle bitke i neuspjeha kod Kupresa komandant 2. bataljona (sastavljen od ranijih 2. i 4. bataljona). Početkom januara 1943. godine postaje komandant 4. dalmatinske brigade na Biokovu, a posle njenog rasformiranja ostaje pri štabu 2. proleterske divizije do 10. juna, kada postaje komandant 2. dalmatinske brigade. Avgusta 1943. Vrhovni štab ga šalje sa grupom vojno-političkih rukovodilaca i radio-stanicom za Srbiju, na dužnost načelnika štaba za Srbiju. Posle neuspjelog pokušaja prebacivanju u Toplicu, odlazi u Crnu Goru i radi pri štabu II korpusa. Tada je postavljen za načelnika štaba 2. proleterske divizije. Sredinom 1944. postaje načelnik štaba udarne grupe divizija za prodor u Srbiju. Od septembra 1944. načelnik je štaba I proleterskog korpusa; u beogradskoj operaciji načelnika štaba I armijske grupe, a zatim načelnik štaba I armije. Od početka februara 1945. godine do kraja rata komandant je operativne grupe divizija (operativnog štaba) i komandant Vojne uprave za Kosovo i Metohiju. Od septembra je načelnik štaba V armije, a jedno vreme i vršilac dužnosti komandanta iste Armije. Aprila 1946. postaje komandant Pozadine u Ministarstvu narodne odbrane. Po svršenju Višoj vojnoj akademiji (Škole taktike i Ratne škole) postavljen je za načelnika artiljerije (zemajske i PA) u Državnom sekretarijatu za narodnu odbranu. Posljednja dužnost u Armiji mu je zamjenik načelnika Više vojne akademije. Na svoj zahtev, pensionisan je 1966. godine, u činu general-pukovnika, i preveden u rezervu.

U svim bojevima i operacijama ispoljio je ličnu i komandantsku hrabrost i umešnost; pomenuli bismo samo neke, koje su kod učesnika tih događaja ostale u trajnom sećanju: kao komandant Bjelopoljskog odreda u

razbijanju četničkog fronta na Uloševini i oslobođenju Mojkovca (3. mart 1942); kao komandant Komskog odreda u razbijanju četničkih bataljona u Gornjoj Moraci, aprila 1942; kao komandant 2. bataljona 4. proleterske, decembra 1942, provlačeći bataljon kroz bodljikavu žicu i bunkere u grad Livno, kratko komanduje: „Ravanje po komandantu!"; u borbama na grebenima Čvrnsnice, po mečavi i snegu, kada je sa odabраних 80 boraca održao front predviđen za celu brigadu; u borbi za Kladanj (posle V ofanzive), kada zajedno sa svojim komesarom Milijom Stanišićem, na čelu brigade i prvom borbenom grupom ulazi u grad; i konačno njegova uloga kao načelnika štaba u planiranju i izvođenju Beogradske operacije oktobra 1944. godine. U toku NOR-a ranjavan je četiri puta.

Poslije rata u jednom sazivu biran je za narodnog poslanika SR Crne Gore u Tomaševu, srez Bijelo Polje. Bio je predsjednik Uredničkog odbora za publikaciju „1941. godina“, predsjednik Uredničkog odbora i odgovorni urednik za Zbornik sjećanja IV proleterske (crnogorske) brigade i predsjednik Uredničkog odbora Monografije o Kolašinu. Sem toga pisao je više prikaza i članaka za Vojnu enciklopediju i za enciklopediju Jugoslavije I i II izdanje, kao i jedan opširniji članak o borbi za Livno 1942. godine, objavljen u Zborniku IV proleterske brigade. Živi u Beogradu i aktivan je društveno-politički radnik. Nosilac je više visokih odlikovanja.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Br. K.)

DRULOVIC Jovana ČEDOMIR

Rođen je u selu Vraneši, kod Nove Varoši, Srbija, u seljačkoj porodici, 5. maja 1912. godine. Posle osnovne škole i gimnazije, upisao se na Pravni fakultet na Univerzitetu u Beogradu. Kao siromašni student, sâm je morao da obezbeđuje sredstva za život; prodavao je novine, raznosio mleko i obavljao druge poslove. Tada se upoznao i sa studentima — članovima SKOJ-a i KPJ, koji su imali odlučujući uticaj na njegovo idejno i političko opredeljenje. Uključio se u pokret, učestvovao je u akcijama koje su na Univerzitetu u Beogradu organizovali napredni studenti i komunisti.

Kada je fašistička Nemačka napala Jugoslaviju, aprila 1941. godine, Drulović se nalazio na službi u artiljerijskom puku kao potporučnik bivše jugoslovenske vojske. Kapitulaciju vojske u kojoj je služio i režima Okrajke doživio je u sremskim ravnacima, odakle se vratio u rodni kraj, u Sandžak, a zatim ponovo

u Beograd. To je bilo vreme kada je postao i član KPJ (avgust 1941). Angažovao se na pripremama i organizovanju ustanka protiv okupatora. Upućen je u Sandžak. Kada je formirana Zlatarska četa, Drulović je postao njen prvi politički komesar. Sa svojom četom izveo je veliki broj uspešnih akcija i borbi, među kojima su najpoznatije one kod Užica, u vreme partizanske Užičke republike, na Karaunu i drugim mestima. Kada je formiran Zlatarski bataljon, postao je politički komesar, a zatim komandant bataljona.

Bataljon koji predvodi Čedo Drulović učestvuje u poznatim borbama koje su, u proleće 1942. godine, vođene kod Prozora, Livna, Banja Luke, Kotor-Varoši.

Sa svojom jedinicom i borcima iz Sandžaka, Drulović učestvuje u najvećim bitkama u narodnooslobodilačkom ratu, na Neretvi i Sutjesci.

U leto 1943. godine postao je zamjenik komandanta 4. sandžačke brigade. U svim borbama Drulović se isticao kao hrabar borac, vešt i sposoban vojni rukovodilac. Svoju hrabrost i vojnu umešnost, preostalo god, pokazao je i u borbama u selima Božetići, Debelji i Gornjem Trudovu, kada se sa svojih 90 boraca sukobio s 1600 četnika. Došlo je do žestokog obračuna. Hrabrošću i umešnošću, Drulović je, iako uz velike gubitke (24 mrtvih i 19 ranjenih), uspeo da izbegne potpuno uništenje svoje jedinice. Bili su sabijeni u klanac. Drulo-

vić je jurišao na čelu bataljona, spasavao ranjene drugove. Nije dopustio da iko od boraca padne u ruke neprijatelju.

U odsudnim trenucima u borbi priznavao je izuzetnu pribranost. Nikad nije pokazivao „bezizlazne situacije“. Jednom su ga četnici zarobili, ali je uspeo da pobege.

Postavljanje za komandanta divizije, u februaru 1945. godine, bilo je još jedno pri-

nje njegovim velikim sposobnostima vojničkim i komunističkim vrlinama.

Posle oslobođenja zemlje, Druulović nastavlja rad na čuvanju i razvijanju tekovina revolucije i izgradnji nove socijalističke Jugoslavije. Vršio odgovorne funkcije u društvenom i političkom životu zemlje. Bio je na dužnosti načelnika Narodne milicije za Srbiju. Završio je Višu vojnu akademiju i bio komandant divizije u JNA. Danas je general-potpukovnik u penziji.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

DRULUOVIĆ Mihalja GOJKO

Rođen je 1912. godine u Vraneši, kod Nove Varoši, Srbija. Posle završene gimnazije u Novoj Varoši u Užicu, upisao je Filozofski fakultet u Beogradu, u vreme studija radio je kao noćni paker u „Politici“. Uspesno je završio fakultet, i kao profesor otišao na službu u Makedoniju. Radio je u Velesu, Prilepu i Bitolju. U međuvremenu je završio Školu rezervnih oficira bivše jugoslovenske vojske.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, izbegao je zarobljeničtvo i vratio se u rodni

kraj, gde se odmah uključuje u pripreme za ustanak.

Još pre formiranja prvog partizanskog (Zlatarskog) odreda u ovom kraju, Gojko je, jula 1941. godine, s 50 seljaka iz Radoinje i Vraneša, organizovao napad na ustaše na Crnom vrhu, kod Nove Varoši. Uskoro se njegova grupa povećala. Iste godine, 4. septembra, Drulović je organizovao veliki napad,

u kome je učestvovalo 700 naoružanih seljaka, na ustaški garnizon u Novoj Varoši. Borba je trajala neprekidno 48 časova. Posle ogorčenih borbi, partizani su zauzeli Novu Varoš.

Prvih dana ustanka Gojko je pokazao veliku hrabrost. Postaje član KPJ. Već u prvim danima Partija mu poverava odgovornu dužnost: postaje sekretar Sreskog komiteta Partije za Zlatarski srez. Uslovi za rad bili su veoma teški, ali Gojko neumorno radi na popularisanju i širenju narodnooslobodilačkog pokreta, po selima osniva partijske ćelije i skojevske organizacije, okuplja dobrovoljce za partizanske odrede.

Krajem 1941. godine (novembra i decembra), partizanske jedinice su se našle pod jakim pritiskom neprijateljske ofanzive. Iz Užičke republike i Srbije počelo je njihovo povlačenje preko Sandžaka prema Bosni. Drulović je organizovao prihvatanje partizana. U Zlatarskom srezu je tada već postojao Odred sa 150 naoružanih boraca. Dao je značajan doprinos i u stvaranju narodne vlasti u selima. Organizovao je nekoliko pozadinskih četa i bataljona koji su, pored ostalog, prikupljali hranu i odeću, a Gojko Drulović je bio duša i pokretač celokupne njihove aktivnosti. U tim danima, narodnooslobodilački odbori imali su veliku ulogu.

Drulović je, u decembru 1941. godine, postao zamenik komandanta Zlatarskog bataljona. Na ovoj dužnosti došle su do izražaja njegova hrabrost i organizacione sposobnosti. U borbama koje je bataljon vodio s ljotičevskim i četničkim izdajnicima i okupatorskim snagama, Gojko se nalazio tamo gde je bilo najteže. Služio je za primer svojim borcima.

Februara 1942. godine postavljen je za zamenika komesara Bjelopoljskog bataljona. Njegova jedinica je kasnije prešla u Bosnu. Na Kupresu, u jurišu na ustaško uporište, teško je ranjen, ali je i dalje ostao na položaju da bodri svoje borce.

Na Sutjesci, u V neprijateljskoj ofanzivi (1943), Drulovićev bataljon su opkolile jake neprijateljske snage. U tim borbama poginuo je komandant bataljona. Gojko je odmah preuzeo komandu. Borio se herojski i ostao na bojnopolju sve dok nije uspeo da se s preostalim borcima probije kroz neprijateljski obruč. Posle formiranja 3. sandžačke proleterske brigade, u čijem je osnivanju i sam učestvovao kao član Oblasnog komiteta KP, postavljen je za zamenika političkog komesara brigade.

U oslobodenoj Prijepolje, novembra 1943. godine, došla je i 3. sandžačka proleterska brigada. Jake četničke i nedićevske snage krenule su svom silinom na grad. Iako s neposrednooboljenom desnom rukom, Drulović je poveo grupu jurišnika-bombaša na utvrđeni

četnički položaj. Pod samim utvrđenjem, u herojskoj borbi pao je smrtno pogođen. Bio je tada na dužnosti zamenika političkog komesara brigade.

Narodnim herojem proglašen je 21. decembra 1951. godine. (Sa. Kr.)

DRUŽINA Gabrijela ANDREANA OLGA

Rođena je 26. januara 1920. u Trstu, i u obližnjem Borštu završila tri razreda Italijanske škole. Otac Gabrijel, krojač, morao je zbog svoje antifašističke delatnosti emigrirati 1929. u Jugoslaviju, kuda je za njim, godinu kasnije, dobegla i mati s četvoro nejakie dece. Nastanili su se u Ljubljani, gde je Andreana završila osnovnu školu, dva razreda Građanske škole i jedan razred Zanatske škole. Godine 1936. porodica se preselila najpre na Sušak, a krajem te godine u Zagreb, u predgrađe Kustošija, gde se kod oca obučila za krojača, završila drugi razred Zanatske škole i položila pomoćnički ispit. Bila je članica „Sokoia“. U Ljubljani je delovala u pevačkom i dramskom odelu emigrantskog društva „Tabor“, a u Zagrebu u Slovenskom društvu i njegovoj dramskoj sekciji, i u Društvu graficara. U obojvi radionici sastajali su se komunisti, za koje je ona prenosila poruke i čuvala stražu kad su održavali sastanke.

U prvim danima okupacije, komunisti su je uključili u omladinsku grupu koja je rasturala letke protiv ustaša i Nemaca i skupljala oružje. Pošto se nije htela pokoriti ustašama, bila je pretučena. Kad ju je jedna izdajnica prijavila da skuplja novac za komuniste i da pomaže Jevrejima, ona je pobešla majci u Ljubljani, gde se, u januaru 1942, povezala s aktivistima OF. Postala je skojevac, pohađala tečaj za

bolničarke, pisala po zidovima borbene parole i učestvovala u uličnoj straži. Zbog učešća u akcijama VOS-a, morala je, 12. juna 1942. pobeći iz Ljubljane, pa se pridružila 1. četi 1. bataljona Dolomitskog odreda.

U narodnooslobodilačku borbu je otišla cela njena porodica, osim oca koji je živio kao ilegalac u Zagrebu, gde je kasnije bio uhapšen, mučen i 26. septembra 1944. obešen.

Andreana Družina je postala u partizanima pomoćnik mitraljesca i učestvovala u četvoroednevnoj borbi na Polhovom Gradcu, kasnije u Dobrovi kod Ljubljane, i pod Toškim čelom, gde je 5. jula 1942. bila prvi put ranjena i poslana u partizansku bolnicu na Babni gori, gde je, iako i sama ranjena, vodila brigu o ranjenicima dok se nije vratila u udarnu (Gadovu) četu Dolomitskog odreda, gde se uvek javljala za najteže akcije. Učestvovala je u jurišu 9 partizana na belogardijsko uporište Št. Jošt u Dolomitima, i u sukobu s Italijanima u Vranjim pečima.

Prilikom napada na italijansko uporište Log, 8. septembra 1942, u jurišu je teško ranjena. S još nezaceļenim ranama, 28. oktobra 1942. se vratila u 3. bataljon Dolomitskog odreda, koji je ušao u sastav Šerčerove brigade, u kojoj je bila politdelegat 1. čete 3. bataljona, zatim pomoćnik politkomesara te čete i kasnije pomoćnik komesara 4. bataljona. U KPS je primljena 11. februara 1943. godine.

Andreana je hrabrila borce u najtežim trenucima i često ih je, svojim ličnim primenom, vodila u najsmelijem jurišu. Učestvovala je u borbama na Ustju i pod Škriļjem, na Topolu, gde je 12. decembra 1942. bila treći put ranjena; zatim oko Lašča, Lužarja, na Bloškoj zaravni u borbama na Korinju u Suhoj krajini; u napadu na Ribnicu, gde je jurišala preko porušenog mosta, i 25. marta 1943. četvrti put bila ranjena; borila se za Žužemberk, na Turjaku, kod Pijave gorice, gde se opet istakla u spasavanju ranjenika, pa ponovo u borbama za Žužemberk, Dobrič, u napadu na neprijateljski položaj u Sela Šumberk, na Zamešku i Krvaru peč.

U avgustu 1943. je bila na partijskom kursu, pa je onda učestvovala u uništenju plavogardijskog uporišta u Grčaricama kod Ribnice, i u još dva napada na Štampetov most.

U borbama kod Črnog Luga, nad Sušakom, 18. oktobra 1943. ranjena je peti put. Spasila se sama, a posle je operisana u Grahovu, odakle je prenetu u selo Stari Breg, koje su ubrzo potom razorili nemački avioni, a ona se sama spasila. Tek posle tri dana su je našli kuriri, a lekarska nega ukazana joj je tek posle mesec i po, kad je prestala nemačka ofanziva.

Od januara 1944. bila je sekretar i politkomesar SCVPB (Slovenačke centralne partizanske bolnice) na Planini. Sredinom februara 1944. otišla je na jednomesečni kurs za obaveštajce, zatim je bila obaveštajac u 15. diviziji i dobila čin poručnika, pa onda postala pomoćnik šefa obaveštajnog centra VII korpusa, a od kraja aprila 1944. radila je pri OZNI za Sloveniju.

Posle oslobođenja je ostala u UDB-i za Sloveniju, sve do penzionisanja 1964. godine. Od osnivanja Saveza boraca NOR, aktivan je član njegovog Mesnog odbora u Ljubljani—Centar; do 1962. godine bila je član Sreskog odbora Saveza boraca NOR Ljubljana, a u godinama 1956—1960. član Glavnog odbora Saveza boraca NOR Jugoslavije.

Posle oslobođenja je vodila organizaciju KP OZN-e u Kopru, bila je sekretar komiteta SKS pri UDB-i za Sloveniju, i radila u Kontrolnoj komisiji Gradskog komiteta SKS Ljubljana. Rezervni je kapetan I klase JNA, i član Saveta Republike Slovenije.

Andreana Družina je jedna od najhrabrijih slovenačkih žena — boraca.

Narodnim herojem proglašena 21. jula 1953. godine. (Jv. Kr.)

DUDE Silvestra BRANKO

Rođen je 7. avgusta 1913. godine u Solinu, Hrvatska. Odrastao je u seoskoj porodici. Osnovnu školu je završio u Solinu, a jedan razred gimnazije u Splitu. Od 1933. do 1936. godine radio je u fabrici cementa u Solinu, a kasnije u Novom Sađu i Beogradu. Odmah posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije vratio se u Solin gde se uključio u rad s simpatizerima NOP-a na prikupljanju oružja i municije; tako je davao materijalnu pomoć pokretu (ovu pomoć organizovala je solinska partijska organizacija).

U Solinski partijski odred stupio je 11. avgusta 1941. godine, i kao borac, a kasnije desetar, učestvovao u mnogim diverzantskim akcijama koje je izvodio odred oko Solina i Kaštela — sve do 20. novembra, kada je, prilikom jedne racije u Solinu, uhapšen od Italijana. U to vreme Branko je ilegalno boravio u Solinu, s još nekoliko boraca, zbog pripremanja diverzantskih akcija i okupljanja novih boraca u odred. U nedostatku dokaza, pušten je iz splitskog zatvora 22. februara 1942. godine. U isto vreme primljen je za člana KPJ.

Čim je pušten iz zatvora, stupio je u Solinsku partizansku četu, gde je ostao do sredine juna, a zatim otišao u Dinarski partijski odred za zamenika komesara bataljona.

Ubrzo je u odredu postao komandant bataljona, ali je s te dužnosti, 15. avgusta, premešten za zamenika komandanta Srednjedalmatinskog partizanskog odreda. Kada je, 6. septembra 1942. godine, formirana 1. dalmatinska brigada, u njen sastav je ušao i pomenuti odred, pa je Branko Dude postavljen za komandanta bataljona u toj brigadi. Sa svojim bataljonom Branko se istakao u mnogim borbama protiv ustaša i domobrana kod Sinja, protiv Italijana kod Duvna i Livna. Kao hrabar i sposoban rukovodilac, postao je 22. novembra komandant novoformirane 3. dalmatinske brigade. I na toj dužnosti došlo je do izražaja Brankovo umešno rukovođenje u borbama koje je vodila njegova brigada do kraja godine na području između Sinja, Vrljike, Kozjaka i Kosova. U IV neprijateljskoj ofanzivi Branko se sa svojom brigadom istakao u borbama kod Imotskog, Posušja, Širokog Brijega; a zatim s 4. dalmatinskom brigadom na Čvrnsnici, kada je sprečio četnike da se probiju u Jablanicu i ugroze ranjenike u dolini Rame. Posle prelaska Neretve, 14/15. marta 1943. godine, njegovi borci nosili su teške ranjenike, ali su u to vreme bili zahvaćeni epidemijom tifusa. Zbog gubitaka, brigada je sredinom aprila reorganizovana i popunjena ljudstvom iz drugih dalmatinskih brigada, te je imala 1200 boraca. Teške borbe vodila je njegova brigada i u V neprijateljskoj ofanzivi u Sandžaku i Crnoj Gori. Rasformirana je 6. juna 1943. godine. Tada je Dude postavljen za komandanta bataljona u 2. dalmatinskoj brigadi; na toj dužnosti ostaje sve do avgusta 1943. godine, kada je, po naređenju, vraćen u Dalmaciju. Sredinom septembra postavljen je za komandanta novoformirane 9. dalmatinske brigade 20. divizije. Sa svojom brigadom, on je u drugoj polovini oktobra onemogućavao brz prodor delova nemačke 114. divizije iz pravca Šibenika prema Trguru.

Međutim, na toj dužnosti nije dugo ostao, već ga je Štab 8. korpusa, 24. novembra 1943. godine, postavio za komandanta Grupe sred-njedalmatinskih odreda, u čijem su sastavu borila četiri odreda od preko 1000 boraca. Uspješno je rukovodio jedinicom sve do avgusta 1944. godine, kada je postavljen za načelnika Štaba 20. divizije, a od februara 1945. godine za zamenika komandanta divizije. U međuvremenu se nalazio u Oficirskoj školi Vrhovnog štaba. Prilikom desanta na Drvar istakao se u borbi protiv nemačkih padobranaca. U znak priznanja za pokazanu hrabrost, dobio je od Vrhovnog komandanta, druga Tita, pištolj na poklon. Umešno komandovanje i Brankova hrabrost došli su do izražaja i u završnim operacijama za konačno oslobođenje zemlje, naročito u borbama za Knin, kroz Liku, Hrvatsko primorje i Trst. Više puta je u toku rata pohvaljen od Vrhovnog štaba NOVJ i Glavnog štaba NOV Hrvatske.

Posle oslobođenja nalazio se na visokim položajima u JA, od komandanta Narodne milicije SR Hrvatske do komandanta divizije. U posleratnom periodu završio je i Višu vojnu akademiju „Frunze“ u SSSR-u. Za usluge stečene u izgradnji naše Armije odlikovan je mnogim visokim odlikovanjima. Penzionisan je u činu general-pukovnika. Posle penzionisanja, Duda se aktivno uključio u rad raznih društveno-političkih i sportskih organizacija.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N. Si.)

Član Partije je postao 1919. godine. U početku je bio povezan u Valjevu, a osnivanjem partijske organizacije u Klincima, 17. januara 1920, Dragojlo je bio prvi njen sekretar. Kao delegat učestvovao je u radu II kongresa KPJ u Vukovaru, na kome je glasao za stavove revolucionarne levice.

Kad su komunisti pobedili na opštinskim izborima u Valjevu, Dragojlo je postao delovodja opštine, i na toj dužnosti je radio četiri meseca. Pred naletom buržoaske reakcije, posle Obznane, Dragojlo ne posustaje, već se od 1921. do 1927. godine tri puta kandiduje za poslanika.

U Valjevu je 1927. godine pokrenuo list „Glas radnika i seljaka“, koji je izlazio od 14. avgusta do 8. septembra. Pored ostalih aktivnosti, Dragojlo tih godina dosta piše. Najpre je saradivao u „Radničkim novinama“, a zatim u „Radu“. Nije prestao ilegalno da radi i pod najtežim uslovima monarhističke diktature. U njegovoj kući je štampan letak protiv diktature, zbog čega je bio uhapšen, ali je posle mesec dana izdržanog zatvora 1929, pušten zbog nedostatka dokaza.

Obnavljanjem partijske organizacije u Valjevu 1934, Dragojlo se povezuje s njom, a od 1936. član je MK KPJ za Valjevo. Sledeće godine policija hapsi Mesni komitet, uključujući i Dragojla, i tada je ostao u zatvoru tri i po meseca. Zbog izuzetno hrabrog držanja, a nemajući u rukama optužujuće dokaze, Sud ga je oslobodio. Krajem 1937. obnovljen je rad KPJ i, formirano Stresko poverništvo čiji je član bio Dragojlo, a od 1938. je i član Okružnog komiteta zadužen za rad na selu. Posebno se angažovao u skupštinskim izborima 1938. godine.

Bio je jedan od najobrazovanijih seljaka u Srbiji. Dosta je pisao, ali od toga su sačuvana samo dva literarna spisa.

Na pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju,

maja 1940. godine, izabran je za člana PK KPJ za Srbiju.

Kad je počeo aprilski rat 1941, Dragojlo se prijavljuje u dobrovoljce, a posle kapitulacije organizuje prikupljanje oružja, municije i druge ratne opreme.

Kada je nacistička Nemačka napala Sovjetski Savez, 22. juna 1941, Dragojlo je počeo sa radom na pripremi ustanka. Formiranjem Kolubarske čete Valjevskog odreda, 28. juna, Dudić je postao njen politički komesar. Narodni ustanak i revoluciju dočekao je s oduševljenjem, zato što mu se dala mogućnost da učestvuje u tim događajima. Mesec i po dana bio je komesar čete, a zatim zamenik komandanta Valjevskog odreda. Njegov uticaj na seljane ovog kraja bio je od izvanrednog značaja za njihovo masovno stupanje u narodnooslobodilački pokret. Snažno je uticao na pridruživanje seljaka za NOP, jer je umeo da pride ljudima i da ih pridobije. U svim situacijama se držao dostojanstveno, čak i onda kad su mu Nemci, čim je otišao u partizane, zapalili kuću i zatvorili ženu i kćerku. Učestvovao je u borbama na Lajkovcu, Krupnju, i drugim mestima. Bio je jedan od organizatora i učesnika poznatog savetovanja Vrhovnog štaba u Stolicama kod Krupnje.

Kao predsednik Glavnog narodnooslobodilačkog odbora za Srbiju, danonoćno je radio na organizaciji i zadacima nove revolucionarne narodne vlasti. Prilikom povlačenja partizanskih odreda iz Srbije za Sandzak, stigao je do šestog kilometra od Užica na Belu Zemlju, gde je poginuo 29. novembra 1941. godine. Napisao je poznati „Dnevnik 1941“, koji je svojevrsno svedočanstvo o borbi naroda za padne Srbije u ustaničkoj 1941. godini.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (M. And.)

DUDIĆ Dragoja MILOŠ MIŠA

Rođen je 15. avgusta 1915. godine u selu Klinci, Valjevo, Srbija. Poručnik. Gimnaziju je završio u Valjevu, a Vojnu akademiju u Beogradu. Aprilski rat ga je zatekao u činu poručnika stare jugoslovenske vojske. Do početka ustanka 1941. godine živeo je ilegalno.

Odlazi u partizane 23. juna 1941. godine. Posle formiranja Valjevskog partizanskog odreda, postaje komesar Azbukovačke čete, a ubrzo zatim i komandant Rađevskog bataljona Valjevskog partizanskog odreda. Veliku pomoć u radu u davao mu je Žiljka Jovanović Španac, politički komesar bataljona. Primljen je u članstvo KPJ u septembru 1941. godine.

Posle povlačenja glavnine partizanskih snaga s teritorije zapadne Srbije, krajem 1941.

DUDIĆ Jovana DRAGOJLO

Rođen je 9. decembra 1887. godine u selu Klinci, kod Valjeva, Srbija. Osnovnu školu završio je u selu Petinci, 1901. godine. Ubrzo potom, 1904. godine, zaošleo se u Petričkoj opštini kao mladi pisar. Vojsku je služio 1909–1910. godine u Valjevu, u sanitetskim jedinicama.

Sve slobodno vreme koristio je da čita knjige. „Žed za znanjem stalno me je pokretala da radim i pođem korak dalje“, pisao je o sebi Dragojlo. Posle povratka iz vojske, radio je na svom imanju, usavršavajući poljoprivrednu proizvodnju. Bio je izvrstan poljoprivrednik. Učestvovao je u I i II balkanskom ratu 1912–1913. kao bolničar, a u prvom svetskom ratu preživio je izuzetno teške uslove povlačenja kroz Albaniju. Posle oporavka, prebačen je na Solunski front, 1916. godine, kao narednik, u Ostrovo, kod Vodena. Tu je Dragojlo počeo da uči engleski jezik i da se interesuje za politiku, priznajući da bi za svoje obrazovanje trebalo da zahvali „socijalističkoj literaturi i radničkom pokretu“.

godine, ostaje sa svojim bataljonom da se bori protiv Nemaca i četnika. Zajedno sa svojim borcima nosio je jednake udare i Nemcima i četnicima.

Bio je vesele prirode, i u teškim trenucima unosio je vedrinu u redove svojih boraca. Njegov bataljon bio je poznat po tome što su njegovi borci išli pevajući u borbu. Ljubav prema pesmi negovana je u Rađevinskom bataljonu. Mnoge partizanske pesme ispevali su njegovi borci. Jedna od njih je i čuvena pesma „Boj na Zavrclaci“. Brzo su došli do izražaja i njegove vojničke sposobnosti, koje je primerima prenosio na svoje borce. Odlikovao se izuzetnom hrabrošću. Jednom je tri dana i tri noći sam ostao na drvetu, na putu Šabac—Valjevo, da bi mogao pratiti pokrete nemačkih jedinica. Drugom prilikom je, s dvojicom boraca, prelazeći preko drumu, iznenada naleteo na nemačku kolonu, koju je predvodio tenk. Miloš i njegova dva druga brzo su reagovali. Napali su tenk bombama i zapaljeni bocama i uništili ga. U noćnim zasedama, kad bi njegovi borci čuli glas čuka, koji je on vešto oponašao znali su da to njihov komandant daje znak za početak borbe. Ubrzo posle toga planule bi partizanske puške, poletele bi bombe, kamioni, Nemci i četnici leteli bi u vazduh.

Posle borbe na Sušici formiran je Suvo-borski partizanski odred 19—20. januara 1942. godine, a za njegovog komandanta postavljen je Miloš. U narodu je bio poznat po nazivu Suvoborac. Ime Suvoborac je kod boraca, naroda i omladine valjevskog kraja bilo dragu, poštovano, dok je Nemcima i četnicima širom zapadne Srbije i Šumadije ulivalo strah. Septembra 1942. godine formiran je partizanski odred „Žikica Jovanović Španac“, a za njegovog komandanta postavljen je Miloš. U martu 1943. postavljen je za komandanta Valjevskog partizanskog odreda, a 28.

junu iste godine formiran je Prvi bataljon NOVJ u centralnoj Srbiji, u čiji su sastav ušli borci Kosmajskog, Valjevskog i Šumadijskog partizanskog odreda. Za komandanta ovog bataljona određen je Miloš. Po direktivi PK KPJ za Srbiju, prelazi u Šumadiju, i posle formiranja 1. šumadijske brigade (5. oktobra 1943. godine na Rudniku), postavljen je za zamenika komandanta ove brigade.

U novembru 1943. godine 1. šumadijska brigada kreće za Sandžak, da se priključi 2. proleterskoj divizioniji — 29. novembra iste godine stigla je u Prijepolje, gde joj je priredjen svečan doček. Četvrtog decembra 1943. godine počela je VI neprijateljska ofanziva, napadom Nemaca na Prijepolje. U borbi kod Prijepolja, borci 1. šumadijske brigade ispoljili su veliku hrabrost, odvažnost i požrtvovanje. Braneći Prijepolje od Nemaca, Miloš je dobio nekoliko rana. Dvadeset dana, za vreme teških borbi i okršaja, nosili su ga njegovi drugovi preko Ozrena i Konjuha do Centralne bolnice, ali mu nije bilo spasa. Umro je u bolnici u Šehovićima, januara 1944. godine. Devetog januara 1944. godine unapređen je u čin pukovnika NOVJ.

Posmrtni ostaci narodnog heroja Dragojla i njegovog sina Miloša Dudića sahranjeni su u zajedničkoj grobnici na valjevskom trgu, zajedno s narodnim herojima Žikicom Jovanovićem Špancem i Mišom Pantićem.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1945. godine. (V. Gl.)

DUGALIĆ DUŠAN

Rođen je 1. maja 1910. godine u selu Dragolju, kod Belanovice, u Srbiji. Potiče iz učiteljske porodice. Kao gimnazijalac je, zbog

svojih naprednih shvatanja, više puta isterivan iz gimnazije, pa je promenio više škola. Sedmi i osmi razred učio je i polagao privatno.

Zapolio se 1932. godine kao činovnik u Vojno-tehničkom zavodu u Kragujevcu, ali je vrlo brzo odatle otpušten, kao politički nesiguran. Zatim se zapolio kao zastupnik beogradsko izdavačkog preduzeća „Nolit“, najviše je dolazio u dodir s omladinom i radnicima, pa je poznao njihova stremjenja. Izvesno vreme bio je novinar „Pravde“. Zbog svojih naprednih pogleda, stavova i aktivnog političkog rada u radničkom pokretu, nekoliko puta je hapšen. U zatvoru se dobro držao.

Napad fašističke Nemačke na Jugoslaviju zatekao ga je kao vojnika u Kavadarcima. Posle kapitulacije, pokušao je da se probije u Solun, da izbegne zarobljavanje i da sa saveznicima nastavi borbu protiv neprijatelja. Ali, Nemci su pre njega stigli u Solun. Vratio se kući sa svom svojom ratnom opremom, i odmah stupio u vezu s partijskom organizacijom u Kragujevcu i počeo da prikuplja oružje za ustanak. U julu 1941. godine dobrovoljno je stupio u 1. šumadijski odred, formiran 1. jula 1941. godine.

Među borcima je bio poznat kao najbolji bombaš i puškomitraljezac. Zbog vanredne hrabrosti u borbi kod sela Gornje Trešnjevice, u kojoj su potpuno razbijeni Nedićevi žandarmeri, i zbog umešnosti u komandovanju, Dugaljić je postavljen za komandanta 1. bataljona i šumadijskog odreda.

Pod Dugaljićevom komandom bataljon je zabeležio mnoge pobeđe nad okupatorom i neprijateljima naroda. Na drumu Beograd—Kragujevac, u okolini Čumića, na brdu Svetinja, Dugaljić je sa svojim bataljonom često postavljavao zasede i dočekivao i razbijao nemačke motorizovane kolone. Posle tih okršaja, na drumu su ostajale gomile nemačkih vozila s izginulom posadom. Uspeši Dugaljićevog bataljona na Svetinjini postali su legendarni.

Priilikom povlačenja za Bosnu, na prolazu kroz rodno selo, zapalio je dva autobusa i pobio neprijateljsku posadu. Zbog osvete i odmazde, okupatori i njegove sluge uhapsili su mu majku, sestru i njenu decu. Majka mu je mučena i tučena i umrla u logoru na Banjici. Kasnije su mu uhapsili i brata, i streljali ga. Za člana Komunističke partije Jugoslavije Dugaljić je primljen 1942. godine.

Poginuo je kao komandant 3. bataljona 2. proleterske brigade u selu Oborcima, kod Donjeg Vakufa, u Bosni, 14. jula 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (M. And.)

DUGALIĆ Obrena MOMČILO MOMO

Rođen je 10. oktobra 1918. godine u selu Ribnici, Kraljevo, Srbija.

Posle završetka osnovne škole, još od svoje petnaeste godine povremeno radi kod raznih privatnih preduzeća, a zatim na železnici, i to izvesno vreme na održavanju pruge i u fabrici vagona. Konačno se zaposlio kao stalni radnik u železničkoj ložionici u Kraljevu.

U revolucionarnom radničkom pokretu učestvuje od 1935. godine. Od 1936. vodio je čitalačku grupu i aktiv simpatizera KPJ u Ribnici. Aktivno je učestvovao u radu KUD „Abrašević“. Bio je jedan od organizatora i učesnika štrajka građevinskih radnika u Kraljevu 1937. godine. S Ljubom Kočovićem iz Ribnice bio se prijavio kao dobrovoljac za odlazak u Španiju, ali zbog provalne nije otišao.

U KPJ je primljen avgusta 1940. godine, u partijskoj ćeliji fabrike vagona u Kraljevu. Kao komunisti, osnovno područje aktivnosti bilo mu je u Ribnici, železničkoj ložionici i fabrici vagona. Kada je, oktobra 1940, u Ribnici osnovana partijska ćelija od 4 člana, izabran je za njenog prvog sekretara. U tom periodu je izabran i za člana SK SKOJ-a za srez žički. Januara 1941. godine bio je uhapšen s grupom članova KPJ i SKOJ-a, ali, pošto nije priznao rad u pokretu, zbog nedostatka dokaza nije izveden na Sud.

Vojni rok u bivšoj jugoslovenskoj vojsci odslužio je 1939. godine, i bio prvi u rangu vojnika u puku. U toku službe u vojsci nije prestajao s političkim radom. Zbog čitanja socijalističke literature u vojsci, što je tada bilo strogo zabranjeno, bio je saslušan, ali je uspeo da se odbrani od krivičnog gonjenja.

Dvadeset sedmog marta 1941. učestvuje u organizovanju demonstracija u Kraljevu protiv pristupanja fašističkom trojnom paktu. U aprilskom ratu nije mobilisan u vojku, jer je imao ratni raspored u železničkoj ložionici, gde je ostao na poslu i posle okupacije zemlje.

Početkom okupacije, partijska organizacija u Ribnici već je imala 10 članova i 2 kandidata. Zbog otežanih uslova rada, podeljena je na dve organizacije, i time nastavlja aktivnost bez zastoja. Prvog maja 1941. Dugalić učestvuje na sastanku SK SKOJ-a, na kome je prenet stav KPJ da se pojača politički rad u masama, i da se skrrije što više oružja i vojne opreme. Kao sekretar partijske ćelije, Dugalić je bio i rukovodilac oružane grupe u Ribnici, koja je formirana početkom ustanka.

Pošto je Okružni komitet u toku ustanka bio u selu Ribnici, obe partijske ćelije su u najvećoj meri bile angažovane na opsluživanju rada komiteta. Pored toga, partijska ćelija je imala veliku političku aktivnost na pripremi

ustanka, a oružana grupa je stalno učestvovala u akcijama u Kraljevu i okolini na prikupljanju oružja, municije i hrane za Kraljevački partizanski odred na Goču, u rušenju telefonsko-telegrafskih veza između Kraljeva i Vrnjačke Banje, u organizovanju kurseva prve pomoći, itd. U toku priprema i prvih meseci ustanka partijska organizacija u Ribnici prikupila je više od 30 karabina, veći broj sanduka municije, itd.

Pošto je odloženo formiranje čete u Ribnici, po odlasku OK KPJ Dugalić je, septembra 1941, određen za komesara Kruševačke čete Kraljevačkog partizanskog odreda (u kojoj je za komandira bio postavljen narodni heroj Žvan Maričić) s kojom učestvuje u borbama oko Kraljeva. Početkom decembra povlači se s četom u sastavu odreda, koji 21. decembra 1941. godine ulazi u sastav 1. proleterske brigade, kao 4. (kraljevački) bataljon.

U prvoj borbi bataljona protiv italijanskih fašista, 23. decembra 1941. u selu Gaočić, Dugalić se s nekoliko boraca probio do škole u kojoj se branilo oko 150 italijanskih vojnika, i bombama ih prisilio na predaju. U mnogim borbama svoje čete, kao komesar uvek je bio među prvima. Posebno se ističe u borbama na Gat u Hercegovini. Na železničkoj stanici Brđani iznenadio je i uhvatio stražara, posle čega je zarobljeno 120 neprijateljskih vojnika; u napadu na Prozor s grupom bombaša uništio je mitraljesko uporište, što je omogućilo brz prodor u grad; u napadu na Livno, s grupom bombaša se probio do utvrđenja žandarmerijske stanice, gde su bombama i lukavoću primorali neprijatelja na predaju; u napadu na Teslić, s grupom boraca prodire u grad, i zaplenjenim protivtenkovskim topom isteruje posadu iz neprijateljskog oklopnog voza, zarobljava veliki broj neprijateljskih vojnika; u napadu na Prnjavor, železničku stanicu Brodine pod Ivanom, Konjic, itd. Posle

oslobođenja Livna, 1942. godine, pohvaljen je od štaba brigade.

Marta 1943. godine izabran je za sekretara partijskog biroa bataljona i postavljen za pomoćnika političkog komesara bataljona. Na početku bitke na Sutjesci teško je ranjen u borbi na Zlatnom Boru. Kao teški ranjenik ostavljen je s ešalonom teških ranjenika. Posle toga se, ranjen, sam probio kroz Hercegovinu i istočnu Bosnu do sela Sokolovića kod Han-Pijeska, dok nije ponovo stigao naše jedinice. Novembra 1943. završio je partijski kurs CK KPJ u Jajcu. Aprila 1944. postavljen je za pomoćnika komesara brigade u V bosanskom korpusu. Početkom maja postavljen je na dužnost šefa OZN-e u i proleterskom korpusu, a januara 1945. godine za načelnika odeljenja OZN-e u I armiji, gde je ostao do kraja rata.

Posle oslobođenja završio je Višu političku školu „Đuro Đaković“ u Beogradu, Višu vojnu akademiju, Kurs operatike. Bio je na dužnostima pomoćnika komandanta za MPV i sekretar komiteta VVA JNA, Beogradske vojnog društva, Komande grada Beograda, sekretar Komiteta Konferencije SK u Prvoj AO, član Predsedništva Savezne konferencije SSRNJ, član CK i Predsedništva CK SK Srbije, član Predsedništva SO SUBNOR-a Jugoslavije. Dugalić je general-potpukovnik JNA u penziji. Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (M. Mil.)

DUGANĐIĆ Jakov JAKŠA

Rođen je 1. decembra 1905. u Čitluku, kod Mostara, Bosna i Hercegovina. Od juna 1930. radio je u zagrebačkom tramvajskom preduzeću. Tu je dolazio u dodir s radnicima naprednih političkih pogleda, kojima je i sam pristupio. U političkom životu je bio vrlo aktivan. Zastupao je mišljenje da se radnička klasa može odupreti buržoaskoj eksploataciji samo organizovanjem udruživanjem. Aktivno je radio na organizovanju sindikata među radnicima u tramvajskom preduzeću. Oštro je istupao u osudi ondašnjeg režima, zbog čega je bio hapšen i proganjan. Bio je, 1934. godine, uhapšen i u zatvoru proveo šest meseci, ali pošto Sudu za zaštitu države ništa nije priznao, pušten je zbog nedostatka dokaza.

Godine 1935. Jakša postaje član Komunističke partije Jugoslavije. Posle toga je s još većim žarom pristupao političkom organizovanju radnika. Učestvuje u radničkim demonstracijama, a 1936. je jedan od organizatora višednevnog štrajka tramvajskih radnika. Rukovodeni zagrebačkom partijskom organizacijom i Jakšom Duganđićem, radnici zagrebač-

kih tramvaja organizovali su obustavu saobraćaja za 1. maj 1940. čime je proslavljen dan međunarodnog proletarijata. Ogorčena zbog te manifestacije, policija je uhapsila mnoge drugove, među njima i Jakšu, koji je odveden u logor u Koprivnici. Krajem 1940. vraća se u Zagreb, nastavlja ilegalni rad i postaje član Rejonskog komiteta KPJ za Trešnjevku.

Okupacija zemlje zatekla ga je u Zagrebu. Tada je nastavio rad u ilegalnosti. Radio je na povezivanju i učvršćenju organizacije KPJ i pripremama za ustanak. Bio je jedna od veza preko koje su članovi Partije odlazili iz okupiranog Zagreba na teren zbog učešća u oružanim akcijama. Odlazeći na izvršenje partijskog zadatka, prepoznat je od jednog ustaše u Frankopanskoj ulici, 31. septembra 1941. godine, pa je uhapšen. U zatvoru je mučen i zlostavljan, ali prekaljeni borac za radnička prava i član Partije ništa nije priznao. Posle mučenja u Zagrebu, odveden je u ustaški logor u Novu Gradišku i bačen u „čeliju smrti“. Osuđen je na smrt gladi. Dosludan svojim stavovima, Jakša je izdržao najteže muke, ništa ga nije moglo pokolebati. Umoren je okrodo 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. vembra 1953. godine. (Br. L.)

DUGONJIĆ IIIJE RATOMIR RATO

Rođen je 10. januara 1916. godine u Trebinju, Bosna i Hercegovina. Gimnaziju je učio u Sarajevu, gde se uključio u napredni omladinski pokret. U vreme studija prava na Beogradskom univerzitetu postao je jedan od najaktivnijih učesnika i organizatora naprednog studentskog i omladinskog pokreta, koji se razvijao pod okriljem Partije. U to vreme je

(1937) postao i član KPJ. Aktivno je učestvovao u obnovi organizacije SKOJ-a koje su bile razbijene u vreme šestojanuarske diktature. Neposredno je saradivao s Lolom Ribarom i drugim članovima CK SKOJ-a. Da bi ostao na radu sa studentima, dobio je zadatak da, posle završetka Pravnog fakulteta, upiše šumarstvo u Sarajevu, što je i učinio (1940). Na taj način je manje padalo u oči njegovo držanje i rad među studentima.

Nije, međutim, mogao izmaći policiji, koja je još odranije pratila njegov rad i stavila ga na spisak komunističkih i radničkih aktivista. Pred rat je uhapšen, i nekoliko meseci proveo u istražnom zatvoru u Sarajevu.

Kada je, 1939. godine, pri Pokrajinskom KPJ za BiH formirana omladinska komisija, Dugonjić je postao njen član. Godinu kasnije (1940), postao je i član CK SKOJ-a, čiji je sekretar bio Ivo Lola Ribar.

Posle napada fašističkih agresora i brze kapitulacije Kraljevine, Rato Dugonjić se našao među najistaknutijim komunistima u BiH, koji su vršili pripreme za početak oružane borbe. Jedan je od organizatora oružanog otpora i ustanka u Sarajevu i široj okolini. Kada je formiran Semizovski partizanski odred, postao je njegov politički komesar. Od septembra 1941. nalazio se na dužnosti sekretara PK SKOJ-a za BiH. Organizacioni sekretar CK SKOJ-a postao je u septembru 1942. godine, a sekretar od novembra 1943, ostavši na toj dužnosti sve do raspuštanja ove organizacije mladih komunista, posle oslobođenja (1948).

Rato Dugonjić je vršio značajne funkcije u organizovanju i aktivnosti Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAQJ). Podneo je referat na I i II kongresu ove organizacije.

Veoma značajne funkcije je vršio i u organizovanju narodne vlasti na oslobođenju

teritoriji. Bio je većnik AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a.

Osim političkog rada, Dugonjić se isticao i kao hrabar i umešan ratnik. Među ostalim borbama koje su vodile njegove jedinice, u sećanju drugova ostaće nezaboravna akcija grupe omladinaca koju je predvodio Rato Dugonjić u vreme nemačkog desanta na Drvar, 25. maja 1944. godine. Sa svojim omladincima vratio se u opkoljeni grad da zaštiti prilaz pećini u kojoj se nalazio drug Tito s članovima VŠ i CK KPJ.

Posle oslobođenja zemlje i pobeđe revolucije, Dugonjić nastavlja borbu za izgradnju socijalizma, vršeći najodgovornije funkcije u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Bio je sekretar CK SKOJ-a i predsednik USAQJ-a. Biran je za poslanika Republičke i Savezne skupštine u više saziva. Bio je ministar u Vladi FNRJ i predsednik Skupštine BiH. Bio je ambasador u UAR i Poljskoj. Neposredno posle rata je sekretar Gradskog komiteta KP za Beograd i, zatim, GK KP za Sarajevo. Za člana CK SKJ biran je od V do VIII kongresa, a od 1966. godine i za člana Predsedništva CK SKJ. Biran je i za člana CK SK BiH. Bio je predsednik Savezne konferencije SSRNJ i član Saveta Federacije. Član je Predsedništva SFRJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. vembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

DUGOŠEVIĆ Andreja VELJKO

Rođen je 13. avgusta 1910. godine u Rumi, kod Sremske Mitrovice, Srbija.

Kao dete je vrlo rano ostao bez oca. U njegovom školovanju mnogo mu je pomogla starija sestra, učiteljica u selu Takovu, kod Gornjeg Milanovca. Kod nje je Veljko završio osnovnu školu. Prvi i drugi razred gimnazije učio je u Rumi, a treći i četvrti spremao je privatno i polagao u Gornjem Milanovcu. Posle završetka četiri razreda gimnazije, upisao se u Učiteljsku školu u Somboru, koju je završio 1923. godine.

Podnoseći molbu za dobijanje službe, Veljko je napisao: „Postavite me u bilo koje mesto Jugoslavije“. Prvo je postavljen za učitelja u malom makedonskom selu Radnja, ispod planine Kožuha. Njegov metod vaspitanja dece nije bio batina, pa je bio veoma omiljen među učenicima. Seljaci su u njemu videli prijatelja koji je umeo da im da korisne savete. Njegova biblioteka u rancu počela je da kruži u susjednim selima. Sledeći njegov primer, pokretne biblioteke su prihvatili i drugi mladi učitelji ovog kraja. Policija je u tom

prosvetiteljskom radu videla opasnost po režim, pa je Dugoševića, pred izbore 1935. godine, premestila u selo Raniug, kod Gnjilana.

U novoj sredini Veljko nastavlja prosvetno-političku delatnost, s tim što u novom mestu na tom poslu uključuje ostale učitelje, a naročito pažnju poklanja radu s Albancima, među kojima je imao dosta prijatelja. Kod učitelja je razvio interesovanje da se uzajamno posećuju i da po grupama izučavaju marksizam. U želji da proširi svoje opšteobrazovno i stručno pedagoško znanje, Dugošević 1937. godine napušta učiteljski poziv, dolazi u Beograd i upisuje se u Višu pedagošku školu, koju redovno studira dve godine.

U svim biografskim podacima piše da je član Komunističke partije Jugoslavije od „pre rata“, ali nigde nema datuma, i ne piše otkada. Sudeći po svemu, on je postao član KPJ vrlo rano.

Pored studija na Višoj pedagoškoj školi, aktivno radi i na partijskim zadacima. Jedan je od organizatora i rukovodilaca napredne učiteljske zadruge „Vuk Karadžić“, koja je oko sebe okupila politički aktivne učitelje i mnogo doprinela širenju marksističkog pogleda na svet među prosvetnim radnicima. Zadruga za vreme školskih odmora organizuje „letnje kolonije“, a zimi „pedagoške nedelje“, koje su, u stvari, bili kursevi za izučavanje marksizma i na kojima su se, kao predavači, pojavljivali kasnije istaknuti revolucionari. Dugošević je, pored ostalih aktivnosti, bio član redakcije „Učiteljske straže“, časopisa preko koga su se, među učiteljima, širile napredne ideje.

Mada je bio odličan student, Dugošević je odugovlačio da diplomira na Višoj pedagoškoj školi, jer je želeo da dobije učiteljsku službu, što mu je bilo pogodnije za partijski rad u masama. Pred rat, Dugošević je postavljen za učitelja u selu Turiji, na pruzi između Kučeva i

Požarevca. Odatle je nesmetano i često putovao po zadacima Partije u obližnja mesta i u Beograd. Tu ga je zatekla i okupacija.

Od prvih dana okupacije Dugošević vrši političke pripreme za dizanje narodnog ustanka. Jula 1941. s prvim oružanim grupama učestvuje u paljenju opštinskih arhiva, rušenju komunikacija, napadu na neprijateljske posade i oslobađanju pojedinih mesta. Od borbenih naoružanih grupa stvorene su čete, a od njih Požarevački odred, polovinom septembra 1941. godine. Za prvog komandanta postavljen je Veljko Dugošević. Odred je narastao, i ubrzo oslobodio ceo požarevački okrug, porečki srez i dva sreza jagodinskog okruga. Neprijatelj je jakim snagama i avijacijom napadao oslobodenu teritoriju na kojoj su funkcionisali svi organi narodne vlasti. Oslobodena teritorija obuhvatala je: Petrovac, Kučevo, Golubac, Veliko Gradište, Žagubicu, Majdanpek. U borbama za oslobodjenje svih tih mesta Dugošević je pokazao veliku hrabrost i umešnost u komandovanju jedinicama. Među partizanima i u narodu bio je vrlo omiljen i opevan u mnogim pesmama.

Kada je između partizana i četnika Draže Mihailovića bio postignut sporazum o zajedničkoj borbi protiv okupatora, Dugošević je prelatio preko nekih četničkih nedela u želji da izbegne bratoubilački rat. A kad su, u novembru, Nemci i ljtičevci krenuli u napad na slobodnu teritoriju, četnici su im se pridružili i izdajnički, s leđa, napali partizane. U teškim borbama koje su se vodile polovinom novembra 1941, Požarevački odred povlačio se u pravcu Homolskih planina. U selu Gložanima, kod Neresnice, u okolini Kučeva, odred su opkolile nadmoćnije snage Nemaca, ljtičevaca i četnika. Borba je bila neravnomerna i vrlo teška. Partizani su se junački borili, a njihov komandant, Veljko Dugošević, poginuo je 18. novembra s mitraljezom u rukama, štiteći ostupnicu Odredu. U znak sećanja na svog hrabrog komandanta, borci su Požarevačkom odredu dali ime „Veljko Dugošević“.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine. (M. And.)

ĐUKIĆ Teodora MILOŠ

Rođen je 20. januara 1913. u selu Drajčevići, Gornji Čelinac, Banja Luka, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Kad je postao šumarski radnik, istakao se kao borac za radnička prava.

Posle fašističkog napada na Jugoslaviju i okupacije zemlje, Miloš se priključio prvim partizanima na planini Čemernici. U početku

mu je bila poverena dužnost kurira; kao dobar poznavalac terena i poverljiv borac, prenosio je poštu između odreda u centralnoj Bosni i Bosanskoj krajini. U obavljajući toga odgovornog zadatka ispoljavao je snalažljivost, hrabrost i veštinu u probijanju kroz neprijateljsku teritoriju. Izvesno vreme bio je rukovodilac grupe kurira koja je iz centralne Bosne prenosila primerke lista „Borba“ na Romaniju. Proveren na izvršavanju ovih zadataka, Miloš je u to vreme primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Nešto kasnije, Đukić je postavljen za komandira čete, a zatim i na dužnost komandanta bataljona 3. krajiškog NOP odreda, i na toj dužnosti ostao je do kraja života. Sa svojom četom, i kasnije bataljonom, vodio je mnoge borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, od kojih su posebno značajne borbe na komunikaciji Banjaluka—Jajce, između Bočca i Krupe, na Vrbasu, Čelincu, Lipovcu i na drugim mestima. U svim tim borbama pokazao je snalažljivost, što je neposredno uticalo i na držanje njegovih boraca u četi i bataljonu. Miloš se naročito istakao u borbi na komunikaciji između Banja Luke i Jajca. U toj borbi preplivao je Vrbas i preneo mitraljez, koji je neprijatelj prilikom povlačenja ostavio na putu. S pet svojih boraca tada se prebacio u pozadinu neprijatelja, sačekao kolonu i uništio tri kamiona sa sedamnaest neprijateljskih vojnika. U napadu na jako utvrđene neprijateljske položaje u selu Debeljacima, Đukić je sam uništio dvanaest ustaških vojnika.

U vreme prodora proleterskih i udarnih brigada u Bosansku krajinu, sredinom 1942. godine, krajiške jedinice su vršile obezbeđenje prostora prema kome su prodirale partizanske jedinice. Đukićev bataljon su iznenada napale mnogo jače nemačke i ustaške snage. Bataljon je prihvatio neravnomernu borbu, dajući žestok otpor. I kada je već izgledalo da će napad biti uspešno odbijen, s leđa su napali četnici. Tada je Miloš bio zarobljen. Kada pokušaji da ga pridobiju na svoju stranu nisu uspešni, četnici su ga streljali, 15. avgusta 1942. godine. Odlazeći na streljanje, neustrašivi borac je klicao narodnooslobodilačkoj borbi i Komunističkoj partiji Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mir. G.)

ĐUKIĆ Milana STEVAN

Rođen je 16. oktobra 1920. u selu Rogolji, Bosanska Gradiška, Bosna i Hercegovina. Tekstilni radnik. Potiče iz siromašne seljačke porodice. O njegovom detinjstvu gotovo i nema podataka. Sam je nerado govorio o

teškom i siromašnom životu svoje porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu. Zbog siromaštva i bede, u najranijoj mladosti napustio je očevo ognjište i otisnuo se u svet da potraži rada i hleba. Kao 16-godišnji dečak, došao je u Beograd da izučiti neki znan. Zapošlio se u „Beogradskoj tekstilnoj industriji A. D.“ na Karaburmi i počeo da uči zanat. Družio se s naprednim radnicima i skojevcima, i ubrzo se priključio u političku delatnost tekstilnih radnika na Karaburmi.

Od 1937. godine bio je aktivan u sindikatu, naročito među tekstilnim radnicima. Oko sebe je okupljao mlade radnike i s njima politički radio. Radio je s neobičnom energijom i istrajnošću, pa je bio voljen i cenjen ne samo od svojih vršnjaka, već i od starijih i politički mnogo iskusnijih radnika. Već tada je član SKOJ-a.

U velikom štrajku tekstilnih radnika na Karaburmi, u „Beogradskoj tekstilnoj industriji A. D.“, decembra 1937. i januara 1938. bio je jedan od organizatora štrajka i član štrajkačkog odbora. Isticao se odlučnošću u organizovanju i vođenju ovog štrajka. Njegovi drugovi, koji su s njim učestvovali u organizovanju štrajka, sećaju se njegovih vatrenih nastupa pred radnicima. „Drugovi, mi smo se sinoć dogovorili da danas prekinemo rad. Od našeg jedinstva zavisi hoćemo li uspeti. Pripremili smo se dobro, znamo koje ćemo zahteve postaviti Upravi. Moramo istrajati i pobediti! Ako zapne, dobićemo pomoć i od naših drugova.“

Posle ovog štrajka, krajem januara 1938. postao je član KPJ. Od tada do početka rata jedan je od politički najaktivnijih radnika na Karaburmi. Učestvovao je u svim akcijama radničke klase, omladine i građana u Beogradu pred rat, koje je organizovala i vodila KPJ. U velikim demonstracijama i manifestacijama

27. marta 1941. godine predvodio je radnike s Karaburme.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, član je 5. rejonskog komiteta KPJ na Karaburmi, a u leto 1941. i član MK KPJ za Beograd.

Radio je na organizovanju sabotaža i oružane borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika u gradu, a zatim na upućivanju boraca iz Beograda u partizanske odrede. Učestvovao je u poznatoj smeloi i uspešnoj akciji otmice sekretara PK KPJ za Srbiju i člana Politbiroa CK KPJ Aleksandra Rankovića iz ruku Gestapoa, iz bolnice u Vidinskoj ulici, 29. jula 1941. godine.

Kao instruktor KP KPJ, od avgusta do novembra 1941. radio je u Šumadiji, najviše u arandelovačkom okrugu, na organizovanju oružane borbe partizanskih odreda. Posle povlačenja glavnine partizanskih snaga iz Srbije u Sandžak i istočnu Bosnu, po nalogu PKJ vratio se u Beograd, na politički rad. Radio je na raznim poslovima u MK KPJ za Beograd, od organizovanja i konsolidovanja organizacija Partije i SKOJ-a do organizovanja oružane borbe i drugih akcija.

Marta 1942. PK KPJ za Srbiju poslao ga je u Zemun, na dužnost sekretara SK KPJ. U Zemuju se Stevan s komunistima i skojevcima organizovao sabotaže u „Ikarusu“, „Teleoptiku“, „Avali“ i drugim preduzećima i ustanovama, a zatim i oružane akcije na agente Gestapoa, ustaške prvake i agente, nemačke vojnik i oficire.

Uprkos stalnim hapšenjima i ubijanjima komunisti, skojevaca, pripadnika NOP-a i rodoljuba Zemuna, neprijatelj nije mogao da slomi NOP u ovom gradu.

Iako je opasnost od agenata Gestapoa i ustaške policije vrebala, Dukić se dosta slobodno kretao, krstareći na biciklu gradom, s jednog zadatka na drugi. Jačanje Partije i oslobodilačke borbe bili su tada za njega osnovni zadaci. Smatrao je da nikakva opasnost i prepreka ne smeju komuniste i rodoljube sprečiti da ispune taj zadatak, jer je to dug svakog poštenog čoveka prema svom narodu.

Jula 1942. iznenada i uz pomoć izdajnika, uhapšen je na ulici, kada je išao na satanak. U ustaškom zatvoru podvrgnut je užasnim mučenjima. Ustaše su od njega tražile da otkrije mrežu partijskih organizacija i udarnih grupa u gradu. Njegov dotadašnji revolucionarni rad bio je poznat neprijatelju, pa su nastojali da ga slome. Uprkos mukama, nije nikoga odao, nije ništa priznao. „Za izdajnike nemam ništa“, odlučno im je govorio. Sva mučenja i divljanja ustaša i gestapovaca podnosio je prkosno, pokazujući zločincima kakav je lik komuniste i borca NOP.

Pošto je uporno čutao i odbijao da govori s izdajnicima, ustaše su ga batinom prebile i

nožem izbole, a zatim ga obesile za rešetke na prozoru njegove ćelije.

Imao je samo 22 godine i junačko srce, koje je svesno žrtvovao za slobodu svojih drugova i svog naroda.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (D. Pi.)

DULIĆ Stjepan ĐURO

Rođen je 15. decembra 1912. u Bajmoku, opština Subotica, Srbija. Dulić potiče iz radničko-sejlačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom rodnom mestu, a gimnaziju je učio u Somboru. Zbog slabog materijalnog stanja, mora da prekine školovanje i da se vrati u Bajmoku. Ovde izvesno vreme radi kao nadničar, a zatim kao dnevničar i činovnik u opštini.

Napad Nemačke i Mađarske na Jugoslaviju 1941. godine zatebe Dulića kao vojnika u Novom Sadu. Pošto je izbegao zarobljavanje, Dulić dolazi u Bajmoku, ali ga ovde, zbog aktivnog doratnog rada u sokolskom društvu (bio je sekretar), hapse i odvođe u logor u Apatinu i Subotici. Oko 20. juna 1941. pušten je iz logora, i krajem juna uspeva da se prebaci u Srbiju, prvo u Beograd pa u Culine — mesto između Ljubivoje i Zvornika — gde obavlja dužnost finansijskog graničara.

Krajem avgusta 1941. sa svojom puškom i municijom odlazi u partizane, i stupa u 7. četu

Radevskog bataljona Valjevskog partizanskog odreda. Ovde se odmah istakao kao hrabar i snalažljiv borac. U prvij fazi prve ofanzive Dulićeva četa se nalazila na komunikaciji Valjevo — Šabac u blokadi Valjeva. Komandir voda Dulić šalje svoj vod u odstupanje, a sam sabekuje četiri nemačka tenka, koji su išli na

200—300 metara ispred streljačkog stroja. Prva tri tenka je propustio, a na četvrti bacio bocu benzina i zapalio ga. Bio je to jedan od prvih tenkova koje su okupatori izgubili u borbama s partizanima. Ovaj Dulićev podvig pohvaljen je u Biltenu broj 1 Vrhovnog štaba NOPOJ. Ubrzo, prebacivši se na užičku komunikaciju, komandir voda Dulić sa svojim vodom prvi vodi borbu s nadmoćnijim neprijateljem, koji je iz Valjeva krenuo u ofanzivu na Užice. I u drugim okršajima koje je vodio Valjevski partizanski odred Dulić je ispoljio hrabrost. U oktobru 1941. postaje član KPJ. Posled danonoćnih neprekidnih borbi (u februaru 1942. bilo je samo tri dana zatišja) između 6/7. marta 1942. s ostacima Valjevskog odreda Dulić se prebacio u Bosnu. Kao hrabar i pouzdan borac i politički komesar čete, u maju 1942. je uvršten u prateću četu Vrhovnog štaba. Od septembra do decembra 1942. bio je komandant 1. bataljona 12. proleterske brigade. Od decembra 1942. do maja 1943. je zamjenik, a od maja 1943. do februara 1944. komandant Šesnaeste omladinske brigade „Joža Vlahović“. U februaru 1944. ranjen je, na Žumberku, u nogu.

U periodu mart-april 1944. je operativac 34. divizije. Odatle se, na sopstveno traženje, upućuje peške u Vojvodinu, gde stiže jula 1944. Od avgusta do 25. oktobra 1944. bio je komandant Bačko-baranjske operativne zone, zatim zamjenik komandanta 51. vojvođanske divizije, a od 18. januara 1945. do kraja rata komandant 12. udarne divizije VI korpusa.

Dulić se posebno ističe i prilikom prelaska Dunava kod Batine, u novembru 1944. Za taj zadatak, koji je uspešno izvršio sa svojom jedinicom, pohvalio ga je vrhovni komandant NOVJ, drug Tito.

Posle oslobođenja zemlje, ostao je u Armiji. Bio je načelnik Operativnog odeljenja 3. armije u Novom Sadu i načelnik Operativnog odeljenja 6. armije u Sarajevu. Od novembra 1946. do juna 1948. nalazio se na školovanju u Akademiji „Frunze“ u Moskvi. Posle povratka sa školovanja nastavnik je taktike na Višoj vojnoj akademiji. U školskoj 1951/1952. je slušalac kursa Škole operatike Više vojne akademije. Od 1952. do 1955. je načelnik odeljenja Prve uprave Generalštaba JNA. Od septembra 1955. do septembra 1956. komandant je divizije u Leskovcu, a od septembra 1956. do septembra 1957. komandant divizije u Kumanovu. Od septembra 1957. do septembra 1959. načelnik je štaba Komande područja u Skoplju. Od septembra 1959. do marta 1962. komandant područja u Slavonskoj Požezi. Od 1962. do 1967. načelnik je Vojne akademije kopnene vojske u Beogradu, a od 1968. do 1973. načelnik Glavnog štaba teritorijalne odbrane Vojvodine.

Dulić je 1970. godine penzionisan u činu general-potpukovnika.

Nosilac je mnogih visokih odlikovanja. Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (J. Mih.)

DUMBOVIĆ-KOVAČIĆ KATA MATI

Rođena je 1903. godine u Lukovcu, Sisak, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Čim je ugledala svijet, osjetila je siromaštvo i bijedu seljačke sredine. U prvom svjetskom ratu poginuo joj je otac, a majka je ostala sa šestoro neke djece i starom Katinom bakom. Život u siromašnoj obitelji, s oskudnom zemljom, bez sposobne radne snage, postao je tada još teži.

Da bi se smanjio broj članova velike obitelji, mati je Katu vrlo rano udala; kao šesnaestogodišnjakinja, i sama je postala mati. Otad počinje još teže, a pored toga i vrlo nesrećno, razdoblje Katina života.

Brak se poslije nekoliko godina raspao. Kata je otišla od kuće, i privremeno se sklonila kod svoje tetke, a zatim se, 1924. godine, uputila u Zagreb, gdje se zaposlila kao kućna pomoćnica. Rad za malu plaću, ponižavanja na svakom koraku, naveli su Katu da traži novi put.

Taj novi put našla je u klasnom radničkom pokretu. Počela je aktivno raditi u Ujedinjenim radničkim sindikatima. Tu je upoznala i kro-

jek je među prvima u svim akcijama, u štrajkovima i demonstracijama. Uživala je veliku popularnost, posebno među radnicima Trešnjevke, gdje je stanovala. Od milja su je zvali „mamica“.

Godine 1938. postaje član KP, i dobija sve teže zadatke. Po uputama Rada Končara, 1939. pronašla je nekog narednika od kojeg je nabavljala vojne objave potrebne sekretaru CK KPH za nesmetano putovanje po Hrvatskoj. Prilikom demonstracija u Zagrebu, s jeseni 1939. kada je policija napala demonstrante, Kata Dumbović skače preko plotu u Kranjčevićevoj ulici, trga letve i dodaje ih drugovima, da se njima brane od policajaca. Tu je u jednoj prostoriji pronašla sklonište papira i stroj za umnožavanje letaka, koji su bili spremili frankovci. Poslije demonstracija vratila se, pokupila papir i stroj i sve odnijela u partijsku tehniku — za umnožavanje ilegalne partijske štampe.

Početkom 1940. godine, Kata Dumbović je za svoj neustrašivi rad i odlučan stav dobila novo priznanje: izabrana je za člana Rejnskog komiteta Komunističke partije na Trešnjevci.

Ali, osim rada u Rejnskom komitetu, obavljala je i druge važne poslove. Prenosila je ilegalni partijski materijal u košarici ispod salate ili voća, u noćnom ormaricu, koji bi ponijela na glavi, u sanduku radio-aparata, u raznim omotima s natpisima velikih trgovina. Kad je, 1940. godine, trebalo pronaći povjerljive ljude za rad partijske štamparije, odlučeno je da se taj zadatak povjeri „mamicini“. Po direktivi Rada Končara, Kata je u Zagrebu iznajmila kućicu od Barice Levak, koja je pristala da je ustupi u tu svrhu. Oduševljena zadatkom i ukazanim povjerenjem, „mamica“ je neumorno radila u štampariji, a pri tom nikad nije zaboravljala ni drugove u štampariji; odlazila je kući, spremala im i donosila hranu.

Kata Dumbović dobija važan zadatak i pred V zemaljsku konferenciju. Povjerenje joj je da se brine za dopremu hrane, posuda i drugih stvari potrebnih delegatima, kao i za smještaj delegata.

Godine 1941, kad je neprijatelj napao Jugoslaviju, Kata Dumbović bodri drugove u ulici im vjeru u pobjedu. U tim prvim danima okupacije, „mamica“ ostaje u Zagrebu, pa ilegalni partijski radnici još više osjećaju njenu materinsku nježnost i brigu.

Takva žena-revolucionar nije mogla izmći pažnji policije. Već na samom početku ustanaka Kata je uhapšena, među prvim komunistima Zagreba. Unatoč mučenju na saslušavanju, nije ništa priznala; a kako joj nisu mogli ništa dokazati, ubrzo je puštena na slobodu. Na slobodi je nastavila raditi, ali ne zadugo.

jačkog radnika Matu Dumbovića, u kojemu je našla druga i suborca.

Prolazile su godine. Kata je neumorno radila, i sve više se isticala u štrajkovima i drugim borbenim akcijama zagrebačkog proletarijata. Ne posustaje ni u doba najžešćeg monahafošističkog terora, 1929. godine. Uvi-

Kad je Mjesni komitet KP Zagreba, u noći između 13. i 14. srpnja 1941. organizirao akciju za oslobođenje drugova iz ustaškog logora u Kerestincu, u akciji je sudjelovala i Kata. U logoru je bio interniran i Mato Dumbović, Katin suprug. U toj akciji Kata je poginula.

Narodnim herojem proglašena je 20. prosinca 1951. godine. (M. Sen.)

DUMIČIĆ Petra LJUBO

Rođen je 7. januara 1920. u selu Podstrani, kod Splita, Hrvatska. Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a 1934. godine tečaj za napredne poljoprivrednike u Kninu. Vraća se u rodno selo i bavi se poljoprivredom. Međutim, uticaj njegovog brata Vinka, već politički orijentisanog studenta agronomije, imao je odraza na opredeljenje mladog Ljube. Njegovom inicijativom organi-

zovano je u Podstrani turističko društvo u kome se okupljala napredna omladina i preko koje se uspešno razvijala antifašistička delatnost među radnim ljudima sela. Član KPJ postao je 1940. godine. Od tada je njegov rad još intenzivniji. U selu organizuje osnovnu partijsku ćeliju i dva aktiva skojevske organizacije.

Odmah posle okupacije zemlje, 1941. godine, ne odaziva se pozivu za vojsku NDH, već prelazi u ilegalnost i radi na pripremanju ustanka i mobilizaciji boraca. Jedan je od osnivača Mosorske partizanske čete, u koju je i sam stupio s 15 omladinaca, februara 1942. godine. Bio je zamenik komandira, pa komandir čete. Dumičić se istakao izvanrednom hrabrošću i umešnim rukovođenjem u akcijama protiv Italijana i ustaša u Dalmaciji. Poseb-

no se istakao početkom jula 1942. godine, kada je dobio zadatka da sa svojom jedinicom brani položaj Rupotine — Solin i spreči nadiranje Italijana iz Splita, preko Sinja, ka Livnu. Sa svojih 76 partizana u trodnevnim borbama uspeo je da zaustavi planirani prodor neprijatelja. Posle te i drugih sličnih akcija Ljubo Dumičić je postao poznat u celoj srednjoj Dalmaciji. Krajem novembra rukovodi napadom na ustaše u selu Kučićima kod Omiša. Jurišajući na čelu kolone svojih boraca, bacao je bombe na bunker, iz kojeg su ustaše pružale žestok otpor. Tom prilikom, pred ulazom u bunker, teško je ranjen njegov borac Šime Lalić, izlažući opasnosti vlastiti život, Ljubo prilazi bunkeru i izvlači ranjenog Šimu. Njegova hrabrost došla je do izražaja i 4. decembra, kada je, kao komandant Mosorskog bataljona, u sadejstvu s 3. bataljonom 3. dalmatinske brigade, iz zasede napao, kod sela Podstrane, italijansku kolonu. Tada su uništena dva neprijateljska kamiona, a poginula su 42 vojnika i 2 oficira.

Krajem marta 1943. godine Ljubo je bio predviđen za komandanta Cetinskog partizanskog odreda ali, prilikom ispitivanja prve izdane ručne bombe u Tehničkoj radionici na Biokovu, 22. aprila, je teško ranjen i posle pet dana, 27. aprila, podleže ranama.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (N. Sl.)

DURAKU Redžepa EMIN

Rođen je 1917. godine u Đakovici. Još kao petnaestogodišnjak učinio je samostalan korak, svestan opasnosti koja ga je pratila: bez znanja roditelja, zajedno s Fadilijom Hodžom, prešao je državnu granicu.

Do tada šegrt, Emin je radio najteže poslove kod sitnih trgovaca, kako bi mogao da ostane. Rastao je pod teškim bremenom buržoaskog režima stare Jugoslavije, i uviđao kako taj režim tlačí narod.

U Albaniju je prešao da bi nastavio školu na maternjem jeziku, ali se ubrzo razočarao; narod je bio gotovo u isto onako teškom položaju kao i u njegovoj Đakovici. Svuda se nadnosila pretnja policije Ahmeta Zogua. On je dozvoljavao uticaj fašističke Italije, koja i anektira ovu osiromašenu i napačenu zemlju 1939. godine.

Emin se upisao u gimnaziju u Tirani. Kao gimnazijalac, osetio je diktatoru Zogua. Zapravo, isključen je iz škole kao aktivist omladine, 1935. godine. Prešao je u skadarsku gimnaziju i nastavio aktivnost. Zajedno s Čamaj Stafom (narodnim herojem NR Albanije) osnovao je

partijsku ćeliju, koja je kasnije širila ogranke po Albaniji.

Nakon otkrivanja partijskih organizacija 1938. godine, organizuju se masovna hapšenja i mučenja. Duraku je uhapšen među prvima. Nad njim je započela nezapamćena policijska tortura, ali je sve izdržao i ništa nije odao. Drugovi cene njegovo hrabro držanje i nazivaju ga „Qendresa“ (čvrsti, nesalomljiv). Na suđenju je ponosno isticao da je komunist i da se bori za narodna prava. Osuđen je na tri godine.

Posle italijanske okupacije, 1939. godine, Emin s nekolicinom drugova beži iz zatvora. U Skadru uspostavlja stare veze i predaje se partijskom radu s još većim žarom. Drugovi ga biraju u najuže rukovodstvo partijske organizacije Skadra. U to vreme odlučeno je da se kontaktira s Komunističkom partijom Jugoslavije. On i Fadilij Hodža ponovo prelaze granicu, 1939. susreću se s drugovima Borom Vukmirovićem, Miladinom Popovićem i drugima, koji su bili na čelu Oblasnog komiteta KPJ.

Posle povratka u Skadar, Duraku naročito radi na omasovljenju Partije, čije su organizovane akcije i demonstracije široko odjekivale. On je 29. novembra 1939. na čelu demonstranata. Tada pucaju i italijanska i zogišćka vlast. Padaju žrtve, demonstracije su u krvi ugušene. Duraku je zatvoren, a potom interniran na italijansko ostrvo Ventotene. U internaciji svakodnevno proučava marksističku literaturu.

Zajedno s nekoliko drugova amnestiran je 1941. pa kreće u Tiranu, da bi stupio u vezu s rukovodstvom KP Albanije. Ovde se susreće sa starim znancem iz 1939. Miladinom Popovićem. Pošto se na Kosovu posle nemačke okupacije osećala velika potreba za partijskim kadrom, odlučeno je da Duraku pređe u Đakovcu. Ovde postaje član KPJ. Privlači

mase u NOP. Postao je organizacioni sekretar Mesnog komiteta KPJ; a kada je, početkom 1942. u Đakovici formiran Narodnooslobodilački odbor, imenovan je za sekretara Odbora. Krajem godine, po direktivi OK KPJ, ilegalno prelazi u nerodinski srez, i biva izabran u Biro OK. U selu Gracka prisustvuje jednoj od sednica Biroa OK i ostaje ilegalno u selu, zajedno s Mitom Miljkovićem. Međutim, njih dvojicu i njihovo sklonište prokazuje je izdajnik. U pokušaju spasavanja, Emin je ranjen; pošto je obilno krvario, neprijatelj ga je zarobio. Izdržao je nezapamćenu torturu, koju može izdržati isključivo čovek dosledan svom drugom imenu „Oendresa“. Gotovo polumrtvo prebacili su ga u prizrensku bolnicu, u kojoj je 5. decembra 1942. umro. I posle smrti ovog istaknutog revolucionara, fašisti su ga se plašili. Nisu dozvolili da se sahrani u rodnoj Đakovici. Njegovi saborci dali su tada svom partizanskom odrediu ime „Emin Duraku“.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1952. godine. (S. Li.)

DURBABA Jovana JOŠO

Rođen je 14. travnja 1920. u siromašnoj seljačkoj porodici u selu Kovačić, opština Knin, Hrvatska. U majke je bio jedino dijete, a oca nije ni zapamtio, tako da mu sreća od najranijih dana nije bila naklonjena. Osnovnu školu završio u svom selu. U petnaestoj godini krenuo je u svijet za zaradom. Godine 1936. kao fizički radnik zaposlio se na Unskoj pruzi. Na tom radu je proveo dvije godine i postao član URSS-ovih sindikata, učestvujući u štrajkovima.

U aprilskom ratu 1941. godine Jošo je kao dobrovoljac stupio u 54. pešadijski puk, koji je iz Knina upućen na Zadarski front. Sudjelovao je u borbi koju su djelovi puca vodili s Talijanima kod sela Očestova i Staroj Straži. Prilikom raspadanja vojske, Jošo je izbjegao zarobljavanje i s pedesetak ljudi pod oružjem vatio se u Kovačić.

Već 1. kolovoza 1941. među ustanicima je koji napadaju ustaše u selu Polaći, oko Knina i Strmice, gdje je njegova hrabrost i odvažnost došla do naročito izražaja. Kad je uslijedila četnička izdaja, Jošo se odlučno suprotstavio četnicima. Upadao je na zborove, koje je držao četnički vojvoda pop Đujić, i otvoreno istupao protiv izdajnika. Zbog toga postaje veoma popularan u Kninskoj krajini. Ugled mu je još više porastao poslije uništenja jedne grupe ustaša rujna 1941. u selu Krčiću.

Siječnja 1941. Jošo postaje komandir Kninske partizanske čete, na čijem je formiranju radio po direktivi Partije. Sa ovom četom

učestvovao je u mnogim borbama Protiv četnika i Talijana na sektoru Knina i Bosanskog Grahova, postizujući uvijek pobjede. Lipnja 1942. formiranjem 2. dalmatinske brigade, Jošo Durbaba je postavljen za komandira 3. čete 2. bataljona. Tada je primljen u članstvo KPJ. To ga je još više podstaklo na podvige. Poslije nekoliko uspješnih borbi studenog 1942. postavljen je za komandanta 2. bataljona. Poslije borbi za oslobođenje Livna, prosinca 1942. u kojima je razbio ustaše na Borovoj glavi, Jošo je upućen u Kninsku krajinu sa zadatkom da radi na formiranju partizanskih jedinica i da razbije četnike. Zahvaljujući stečenoj popularnosti, uspio je za kratko vrijeme da formira Kninski partizanski bataljon; postao je njegov komandant. Odlučnim ofanzivnim akcijama potisnuo je četnike iz znatnog dijela Kninske krajine. U siječnju 1943. razbio je napad oko 1400 hercegovačkih četnika, pod komandom zloglasnog vojvode Petra Bačevića, koje su u prebacili Talijani radi učešća u IV ofanzivi. Poslije toga Kninski bataljon ušao

njemačke divizije i muslimanskih balista. Tu je Jošo na četu 4. bataljona, na položaju Sikirice, vještim manevrom uništio 220 njemačkih vojnika i 7 oficira i zaplijenio cijelo njihovo naoružanje, a sutradan, na ponovljeni napad Nijemaca, poveo bataljon u protivjuriš i ponovo ih razbio i nanio im velike губите.

Početkom ožujka 1944. godine, 2. dalmatinska vodila je borbu protiv Nijemaca i četnika oko Dragalja i Crnogorskog Grahova. U tim teškim okršajima, neprijatelj je sa više pravaca skoncentrisao oko 8000 ljudi i napao naše pozadinske jedinice oko Čeva i Bate. U kritičnoj situaciji u kojoj se našla bolnica, Joši je naredeno da sa svojim bataljonom razbije neprijatelja. Ne gubeći vrijeme pošao je na izvršenje zadatka. Borba je trajala dan i noć. Pojačan još jednim bataljonom, Jošo je odlučnim napadom i manevrom razbio neprijatelja, koji je imao 150 poginulih i 130 zarobljenih četnika.

U lipnju 1944. Jošo Durbaba je sa još nekoliko izraslul vojno-političkih rukovodilaca upućen iz Crne Gore u 8. dalmatinski korpus i tamo raspoređen za komandanta Kninskog partizanskog odreda sa tri bataljona. Kasnije je bio i zamjenik komandanta brigade i istakao se u završnim operacijama za oslobođenje osobito u borbama za oslobođenje Sušaka i Rijeke.

Po završetku rata Jošo je ostao u Armiji kao aktivni oficir. Završio je Vojnu akademiju. Položio ispit za čin pukovnika. Bio je na dužnosti komandanta puca i brigade. U rezervu je preveden u čin general-majora. Od tada je aktivni društveno politički radnik. Predsjednik je općinskog SUBNOR-a Knin, član predsjedništva SUBNOR-a za Dalmaciju, član saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije, član Komiteta SK općine Knin i zastupnik u Saboru SR Hrvatske.

Za narodnog heroja proglašen je 27. studenog 1953. godine. (Ob. Eg.)

je u sastav 5. dalmatinske brigade i učestvovao u borbama u dolini Neretve, a zatim u prenošenju nepokretnih ranjenika preko masiva Prenja. Iako je bio ranjen od neprijateljske avijacije, Jošo nije napuštao bataljon, bodreći borcu da izdrže izuzetne teškoće.

Poslije rasformiranja 3. dalmatinske brigade, na Sutjesci 7. lipnja njen 2. bataljon sa Jošom Durbabom došao je u sastav 2. dalmatinske brigade. U vrtlogu velike bitke našla se i njegova familija. Jošo je tu na Sutjesci doživio najteže momente. Od avionske bombe ranjen je njegov trogodišnji sin, izgubivši lijevo oko. Iako mu se ništa teže nije moglo dogoditi, Jošo se nije kolebao. Stegao je srce i odlučno je pribio njemačke obruče kroz Zelengoru.

Listopada 1943. na Čakoru je 2. dalmatinska brigada vodila borbu protiv djelova 297.

DUŠI HAJDAR

Rođen je 18. februara 1916. godine u Prištini, Kosovo. Poslije prvog svetskog rata njegova porodica vratila se u Đakovico. Tu je završio osnovnu školu i prvi razred gimnazije. Posle je školovanje nastavio u Prištini, gde je ubrzo prekinuo, i nastavio u Velikoj medresi „Kraj Aleksandar I“ u Skoplju; ali i nju je napustio, zbog toga što nije prihvatio sveštenički poziv i što je želeo da se školuje na maternem jeziku. Tu želju nije mogao ostvariti na Kosovu, te je bio prinuđen da pobjegne preko granice, u Albaniju. Poslije nekoliko meseci nastavio je školovanje u skadarskoj

gimnaziji, gde je i diplomirao. Za vreme školovanja u Skadru imao je prilike da se upozna sa nekoliko revolucionara i komunista.

Za vreme školovanja kao i kasnije neumorno je radio na učenju stranih jezika, a posebno francuskog, italijanskog i nemačkog jezika. Pored njih on je bio vrstan poznavalac srpsko-hrvatskog i turskog jezika. Znanje ovih jezika bilo je od posebne važnosti za vršenje zadataka koji su mu postavljeni od Partije i Štaba za vreme narodnooslobodilačkog rata.

Hajdar Duši se ubrzo razočarao u režim koji je nametnuo Ahmet Zogu, zato neumorno

radi zajedno sa svim naprednim ljudima i komunistima Albanije, da se on zbaci sa vlasti. Po formiranju „komunističke grupe Skadra“ postaje njen član. Od tada počinje njegov organizovan rad na širenju komunističkih ideja, posebno među radnicima Skadra.

Po završetku gimnazije zapošljava se u Draču kao službenik pošte a zatim banke. U Draču je stupio u vezu sa tamošnjim komunistima i preneo iskustva rada komunističke grupe iz Skadra. Tada je reorganizovan Okružni komitet komunističke grupe u Draču; uspostavljene su stalne veze sa grupom komunista u Elbasanu, Tirani, Skadru i Kavaji. U ovom radu naišao je na velike teškoće zbog trockističkog stava nekih komunista i zbog toga je radio na njihovom uklanjanju sa rukovodećih mesta. Da bi uspešno obavio svoju revolucionarnu aktivnost, on je neprekidno čitao i prorađivao sa drugovima dela klasika marksizma, od kojih je neka prvi put preveo na albanski jezik. Ovaj rad nastavio je i za vreme narodnooslobodilačkog rata. Sam je pisao nekoliko članaka, među kojima posebno treba istaći: „Šta je narodnooslobodilački rat“, „Klasna borba“, „Revolucija“, „Narodno-demokratski front“ i mnogo drugih radova koji su nestali 1944. godine.

Prilikom formiranja Komunističke partije Albanije i Hajdar Duši dao je svoj doprinos. Posebno se zalagao da se iskoreni duh grupštva i frakcionaštva poznatih trockista A. Lula i S. Premti. Zbog njegovog neumornog rada na konsolidovanju Partije pozvan je da učestvuje na savetovanju CK KPA početkom 1942. godine.

Kao prekaljeni komunista celim svojim bićem bacio se u borbu protiv italijanskog okupatora. Zbog njegovih organizacionih sposobnosti, po direktivi CK KPA, pozvan je bio da ide u Tiranu. Tu je radio početkom 1942. godine. U leto 1942. godine, po partijskom zadatku, iz Tirane prelazi u Berat, zajedno sa Alči Kondi. Tu se ubrzo saznalo njihovo delovanje, policija im je ušla u trag i uhapsila ih. Sa Berata prebačeni su u zatvor u Tiranu. Tu su ostali devet meseci. Hajdar je jednim podzemnik kanalom, sa grupom komunista, uspeo da pobjegne. Priključio se partizanskoj četi Čermenike. Kasnije prelazi u četu Reč-Riol, koja je delovala u okolini Skadra. Potom je izabran za zamenika komesara bataljona „Prijat Redžepi“. Kada je ovaj odred došao u Malesiju (Đakovičku) po sporazumu OK KPJ za Kosovo i Metohiju i CK KP Albanije, Duši se zalaže za formiranje zajedničkog partizanskog odreda „Curi — Redžepi“ od kosovskog bataljona „Bajram Curi“ i albanskog „Prijat Redžepi“. Od tada Hajdar Duši uključio se u Pokrajinsko rukovodstvo NOP-a za Kosovo i Metohiju. Tada dobija zadatak da radi na primeni Osnivačke konferencije NO odbora za Kosovo i Metohiju. Radu konferencije dao je velik doprinos i izabran je za sekretara NO odbora. Na ovom položaju ostao je do smrti. Posle konferencije radi na praktičnoj primeni ovih odluka. Posebno se istakao u organizovanju moralno-političkog rada, Ne samo među vojnicima nego i u narodu. Zbog toga je izabran za šefa Agitpropa pri Glavnom štabu NOV i POJ za Kosovo. Ove zadatke vršio je sve do 22. septembra 1944, kada je u borbi protiv kvislinga poginuo kod Kalaja e Dodes.

Za narodnog heroja proglašen je 27. decembra 1973. godine. (F. P.)

DŽEVER Đure PAVLE

Rođen je 1919. godine u selu Surjan kod Mrkonjić-Grada, Bosna i Hercegovina. Kao dijete siromašnih roditelja, zemljoradnika, najveći dio djetinjstva proveo je na selu.

Od prvih dana ustanka išao je iz borbe u borbu, uvijek kao dobrovoljac i među prvima — od akcije u Krupi na Vrbasu, kad je jurišao na ustaše u zaseoku Racune, pa do borbi na Sutjesci, u proljeće 1943. godine. U akcijama je uvijek zapažen po izuzetnoj hrabrosti i junaštvu. Septembra 1941. godine je u partizanskom bataljonu na Manjači. Na putu između Jajca i Banje Luke, sukobio se s petoricom saboraca, s ustašama. Pavle je prvi zasuo ustaški kamion bombama, većina izdajnika je poginula, a preostali su se razbežali. Ova Pavlova junačka akcija imala je odjeka, pa su se mnogi seljani iz tog kraja poslije ovog događaja uključili u narodnooslobodilački pokret. Kao najhrabriji među hrabrima, Pavle je postao desetar, pa zatim vodnik.

Izuzetnu odvažnost pokazao je prilikom četničkog puča i otvorene izdaje na Manjači, 1942. godine. U martu, kada su četnici zanočili u njegovom rodnom selu dobrovoljno se prijavio da ih napadne. Hrabro je uleteo u kuću gdje su se nalazili i sam je likvidirao nekolicinu, a trojicu sproveo u štab.

Mjesec dana docnije, izveo je nov podvig. Na cesti između Banje Luke i Jajca, partizani su napali jako ustaško uporište u crnoj Rijeci. Pavle je izazvao požar u hotelu, koji su ustaše zaposeli i tako je i sam doprineo da se uništi ova tada važna raskrsnica.

Izuzetnu upornost i odlučnost pokazao je u napadu na Mrkonjić-Grad. Iako je njegova desetina bila otklonjena i odsječena, on nije pomišljao na poraz. Boreći se cijelog dana, uspio je da se izvuče zajedno s desetinom.

U jesen 1942. njegova četa ušla je u sastav 3. bataljona 7. krajiške brigade. Uskoro je počela i četvrta neprijateljska ofanziva. Brigada se od Mrkonjić-Grada povlačila, uz neravne borbe, na jugoistok, ka Neretvi. U jednoj od mnogobrojnih borbi ponovo se proćuio Džever

Pavle svojim podvigom: kao zamjenik komandira čete, u šumi kod Čardaka uništio je bombama prethodnicu jake njemačke kolone. S brigadom je prošao teške borbe na Neretvi, u Sandžaku i u Crnoj Gori.

Usljedila je Peta neprijateljska ofanziva. U toku ofanzive, 7. krajiška brigada vodila je na Javoruku Pivskom sedam dana i sedam noći (od 30. maja do 6. juna) krvave borbe, da bi spriječila prodor znatno nadmoćnijih njemačkih snaga ka Mratinju, kuda se kretala glavni naših snaga. U jednoj od tih noći, partizanske čete su se neopaženo privukle njemačkim položajima: počeo je iznenadni i snažni juriš boraca. Iznenadjenje za neprijatelja bilo je potpuno. Pavle je bio i ovog puta na čelu čete.

Poslije prvog juriša, uslijedio je drugi. Specijalnu grupu bombaša, koja je trebalo da uništi jedan dominantan vis, predvodio je Pavle. Pogoden je rafalom u nezadrživom jurišu i teško ranjen. Prenijet je u Centralnu bolnicu. Od tada pa do svoje junačke smrti na Sutjesci dijelio je sudbinu ove važne ustanove. Glavne operativne grupe NOVJ. Poginuo je za vrijeme proboja 3. divizije na Sutjesci.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Jš.)

DŽINDO Čamila RAGIB

Rođen je 1923. godine u selu Okruglo, Rogatica, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Osnovnu školu završio je u Osovu, a Gradansku školu u Rogatici, gdje je u četvrtom razredu istjeran iz škole zbog komunističke djelatnosti. U to vrijeme bio je član Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Ipak je završio gradansku školu i dva razreda Srednje tehničke škole, gdje ga je zatekla i kapitulacija bivše Jugoslavije.

Kada je počeo ustanak na Romaniji, Ragib je s ocem i bratom otišao, avgusta 1941. godine, u Romanijski partizanski odred. Već u novembru 1941. godine primljen je za člana KPJ. Vršio je dužnost desetara i vodnika, a u Muslimanskom bataljonu Romanijskog partizanskog odreda, početkom 1942. godine, postavljen je za političkog komesara čete. U 6. istočnobosanskoj brigadi bio je komandir voda i komandir čete, a u oktobru 1943. godine postavljen je za komandanta 4. bataljona 16. muslimanske brigade.

Ragib Džindo se istakao i kao borac i kao vojni starješina. Odmah poslije stupanja u partizane, avgusta 1941. on sa pet drugova cijelog dana zadržava napad ustaške čete Muslimanske ustaške milicije na Borici, koja je pošla da pali srpska sela, da bi zatim natjerali u bjekstvo više od 50 legionara. U toj borbi Ragib je pokazao junaštvo. Početkom 1942. godine, kada je otišao u 1. udvorn bataljon, pokazao je veliku hrabrost. U prvoj borbi tog bataljona, u Petrovićima kod Olova, Ragib učestvuje kao dobrovoljac u bombaškoj grupi; bacajući bombe u neprijateljske bunke, omogućuje bataljonu da osvoji neprijateljsko uporište na željezničkoj stanici. Ragib je sa svojom desetinom, poslije bacanja bombi, na juriš osvojio staničnu zgradu. Isti podvig napravio je u borbi na Pogledu, kod Vlasenice, maja 1942. godine, kada je kao puškomitraljezac išao u juriš i zauzeo neprijateljske bunke. Bio je vrlo zapažen u borbi 6. istočnobosanske brigade u Sremu, i s četnicima na

Maleševicama. Naročito se istakao kao dobar puškomitraljezac u brigadi, a bio je poznat kao dobrovoljac na svim teškim zadacima.

Kada je, u V neprijateljskoj ofanzivi, postavljen za komandira 1. čete 1. bataljona u 6. brigadi, on se nekoliko puta istakao kao neustrašiv borac i komandir u jurišima svoje čete. Tako je na Sutjesci razbio njemački bataljon na Vučevu.

Na cesti Prača — Gorazde njegova četa, sa svega osamnaest boraca, dobila je zadatak

DŽONIĆ Osmana JUSUF

Rođen je 11. jula 1920. godine u Livnu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici.

Završio je četiri razreda gimnazije, Željezničku bravarsku školu i bravarski zanat u Sarajevu. Prije rata radio je kao bravar u Željezničkoj radionici u Sarajevu. Naprednom radničkom pokretu pristupio je veoma rano, u svojoj osamnaestoj godini, kada je i primljen u

da štiti Bolnicu. Samo u toku jednog dana četa je odbila deset juriša, u kojima je učestvovalo nekoliko stotina Nijemaca. U jednom od tih juriša, borba je vođena prsa u prsa, a borci Ragibove čete pomiješali su se s Nijemcima. Jedan njemački vojnik ubio je partizanskog puškomitraljesca i uzeo njegov puškomitraljez, pokušavajući da iz njega otvori vatru. Ragib je prisikao, udarcem ubio Nijemca i oduzeo puškomitraljez. Samo tog dana na bojnopolju je ostalo više od stotinu Nijemaca. Od osamnaest boraca Ragibove čete poginulo je devet, četiri su bila ranjena, ali je položaj bio zadržan i Bolnica odbranjena.

Poslije V neprijateljske ofanzive, Ragib se istakao prilikom oslobodenja Tuzle, a zatim na Trebavi. U VI neprijateljskoj ofanzivi, njegov bataljon je cijelog mjeseca sprečavao Nijemce da prodru na Romaniju. U teškim borbama na Kladnju neprijatelj je upotrijebio tenkove i borna kola. U toj borbi Ragib je u prvim borbenim redovima; hrabro je napadao i bombama zasipao čelične oklope neprijateljskih vozila.

Junački je poginuo, novembra 1944. godine, u mjestu Poljice, kraj Lukavca, boreći se protiv ustaša i legionara.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Bor.)

četa, od samo 18 boraca, štitiła je bolnicu; u toku jednog dana uspjela je odbiti desetak snažnih njemačkih juriša. Pored toga, u toku ofanzive, naročito se istakao i u borbama protiv Nijemaca na Zavajitu, Humiću i Košuru — najslavnijim bitkama ove brigade u toku ofanzive.

Poslije formiranja 16. muslimanske brigade, 21. septembra 1943. u selu Bukviku kod Brčkog, postavljen je za zamjenika političkog komesara 1. bataljona. U toku teških borbi za vrijeme njemačke ofanzive krajem 1943. godine njegov bataljon cijeli mjesec dana sprečavao je Nijemce i druge neprijateljske jedinice da prodru na područje Romanije. Neposredno iza toga istakao se u borbama za oslobodenje Tuzle i na Trebavi. Prilikom drugog napada na Tuzlu bio je teško ranjen kod sela Vukovija; od zadobijenih rana umro je februara 1944. godine u partizanskoj bolnici u selu Jekovićima.

Za narodnog heroja proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T. Gr.)

DŽUVER Milana ŽIVKO

Rođen je početkom marta 1919. godine u selu Ograđenica, Bobovo, Pljevlja, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član KPI od 1941. godine. Rano je ostao bez oca, pa se još odmalena suočio s teškoćama. Morao je da radi mnoge domaće poslove. Tako je u nemaštini i drugim nevoljama, bez čvrstog oslonca i toplog roditeljskog milovanja, provodio djetinjstvo. I pored svih teškoća, bio je odličan učenik. Uspio je da završi sedam razreda gimnazije u Pljevljima.

U vrlo rano se priključio naprednoj srednjoškolskoj omladini, i već u petom razredu zapažen je njegov nemirni i buntovni duh. Naročito se istakao u štrajku učenika pljevaljske gimnazije, 1939. godine, koji je vođen pod parolom „Protiv korupcije i protekcionizma“. Već tada je stekao simpatije i ugled među srednjoškolicima i seoskom omladinom.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, veoma je aktivan u pripremanju za ustanak, u prikupljanju i skrivanju oružja i obrazovanju prvih borbenih grupa. Kada su počele prve oružane akcije, pokazao je junaštvo. Učestvovao je u napadu na Pljevlja 1. decembra 1941. godine. Poslije neuspjeha naših jedinica u napadu na Pljevlja i njihovog povišenja, u pljevaljskom srezu su formirane terenske partizanske jedinice. Prvih dana januara formirana je Ograđeničko-bobovska partizanska četa, za čijeg je političkog komesara izabran Živko.

Kada je formirana 3. sandžačka brigada, Živko je ušao u sastav 2. pljevaljskog bataljona. Ubrzo poslije formiranja, brigada je, zajed-

no sa ostalim proleterskim jedinicama, izvršila pohod u Bosansku krajinu, djelovala u centralnoj Bosni, borila se na Neretvi, Drini, Sutjesci.

Na cijelom tom dugom i slavnom putu Živko se hrabro borio protiv okupatora i domaćih izdajnika, zbog čega mu Partija povjerava odgovornu dužnost komesara čete, a kasnije komesara bataljona.

Već u prvim borbama brigada na Zelengori i padinama Bjelašnice, zatim kod Kalinovika,

Pjievaljskog odreda, i na toj dužnosti ostao sve do formiranja 5. sandžačke brigade. Kao iskusan rukovodilac i samoprijegoran partijsko-politički radnik Živko je postavljen za prvog političkog komesara ove brigade.

Već u prvim borbama pokazao je junaštvo i brigu za ljude, pa je veoma brzo stekao povjerenje i poštovanje boraca i rukovodilaca brigade. Poslije svega dva mjeseca od njegovog dolaska u jedinicu, došlo je do teških borbi protiv Nijemaca kod Prijepolja. Prvog novembra 1944. godine, hrabro jurišajući na neprijateljske položaje kod sela Rasno, pao je pod neprijateljskim rafalima.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (Sl. V.)

Ivan Sedla i Bradine, protiv četnika, domobrana i muslimanske milicije, Živko se isticao junaštvom i sve više sticao simpatije boraca i rukovodilaca. U žestokim trodnevnim borbama za dobro utvrđeni Prozor pokazao je neustrajivost, energičnost i odlučnost. Uprkos snažnoj neprijateljskoj vatri, među prvima je jurišao i upadao u neprijateljske bunke i rovove, nanoseći neprijatelju velike gubitke. Uskoro poslije toga izabran je za zamjenika političkog komesara 2. čete u 2. bataljonu.

U daljim borbama za Gornji Vakuf, Kupres, Livno i Glamoč po ko zna koji put je oduševljavao borce smjelim i energičnim jurišima. U najtežim situacijama, kakvih je bilo mnogo, a naročito u V ofanzivi, isticao se hrabrošću i uvjerenjem da će se uvijek naći izlaz i pobijediti neprijatelj. U tim danima postavljen je za zamjenika političkog komesara 5. bataljona 3. proleterske brigade. Pod jakim pritiskom njemačkih i italijanskih snaga u kanjonu Pive, ostao je s grupom boraca u zaštitnici bataljona. U neravnopravnoj borbi teško je ranjen. Upućen je u Centralnu bolnicu Glavne operativne grupe NOVJ. Poslije bitke na Sutjesci upućen je na rad u pjevaljski srez. Poslije dolaska u pjevaljski srez, izabran je za člana, a ubrzo zatim i za sekretara Sreskog komiteta. Kasnije je postavljen za političkog komesara

DAPIC Nikole ĐURO

Rođen je 10. septembra 1920. u podinarskom selu Biteliću, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. U selu nije bilo osnovne škole, a zbog siromaštva otac ga nije mogao dati da pohađa školu u susjednom selu već mu, kao najstarijem detetu, poverava poslove obrade zemlje i čuvanja stoke. Sa svojim vršnjacima i rođacima učio je pisati, a na preloma u dugim zimama slušao je Đuro junačke narodne pesme, pogotovo one iz prošlosti junačke Cetinjske krajine. Već u sedamnaestoj godini druguje s komunistima Bitelića, jednog od revolucionarnih žarišta sinjskog područja. Godine 1939. sekretar je omladinske grupe svoga sela. Stupivši u organizovani revolucionarni pokret, osetio je potrebu za učenjem, pa je, u proleće 1939. godine, s vrlo dobrim uspehom, privatno u Sinju, položio četiri razreda osnovne škole. Neposredno pred napad fašističkih sila na našu zemlju, Đuro uspešno i uporno širi uticaj Partije među omladinom Bitelića.

Posle kapitulacije stare Jugoslavije, organizovao je, i sâm učestvovao u skupljanju oružja i municije i radio na pripremanju ustanaka u svom kraju. Sredinom 1941. primljen je u KPJ; 9. Vili 1941. stupio je u Sinjski NOP odred sa svojim drugovima. Učestvovao u napadu na ustaše i kidanju TT linija na cesti Sinj—Prolog kod Čilaša, i s odredom prešao u Kamešnicu. Zbog stradanja Splitskog NOP odreda kod Košuta, partijsko rukovodstvo Dalmacije je donelo odluku da se nekompromitovani partizani privremeno povrate u svoja sela. Đuro je ostao u grupi partizana na Dinari, neumorno rađajući na jačanju partijskih organizacija i na širenju bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda ovoga kraja. Poseban je njegov doprinos u uspostavljanju i stalnom funkcionisanju veza Sinja s Bitelićem i Vrđovom zbog prihvatanja novih boraca, naročito onih s primorja.

Posle uspešno izvedenih zadataka u selima Podinarja, Dapić je, odlukom Kotarskog komiteta KPH za Sinj, sredinom decembra 1941, postavljen za politikomesara Dinarske

partizanske grupe (koja se zvala i Dinarski NOP odred). S njome se istakao u napadu na italijansku kolonu, 3. januara 1942. na Čilašu, zatim u odbijanju napada jakih italijanskih snaga na slobodnu teritoriju Dinare, aprila 1942, i u drugim borbama koje je vodio Srednjodalmatinski NOP odred.

Šestog septembra 1942. formiranjem 1. dalmatinske NOU brigade, Đuro je ušao u sastav njenog 1. bataljona i postavljen za vodnika 1. čete. S ovom proslavljenom dalmatinskom jedinicom učestvovao je u svim borbama, a istakao se posebno kao bombaš u napadu na Jajce, 26. novembra 1942, i u borbama za Prozor, sredinom februara 1943, u vreme IV neprijateljske ofanzive. U prvom napadu je među prvima, sa svojom jurišnom grupom, pokidao neprijateljsku žičanu ogradu i probio se u grad. Pribranošću i hrabrošću u najtežim situacijama, upornim i nepokolebljivim sprovođenjem zadataka, ulivao je poverenje i mobilisao borce na akciju.

Krajem maja 1943. u borbama kod manastira Pive je teško ranjen u nogu, i nepokretan prebačen u Centralnu bolnicu, koja se kretala s 3. divizionom NOVJ. Nekoliko dana kasnije, između 10. i 12. juna 1943, među mnogim ranjenicima NOVJ nemački fašisti su ubili i teško ranjenog i nepokretnog Đuro Dapića Đuretu. Njegovi ratni drugovi ističu da je Đuro bio nadasve uporan i hrabar borac i starešina, postojan u izvršavanju svih zadataka. Nikada nisu osetili bilo kakvu njegovu kolebljivost ni u najtežim trenucima. Prepreka i teškoća nije se bio, a pred njima nikada nije uzmicao.

Njegovim primerom pošla je cela njegova porodica: oca su mu italijanski fašisti uhvatili u selu Hrvace, u proleće 1942, gde je išao po partijskom zadatku i oterali u koncentracioni logor; majka Boja mu je poginula u sprovođenju jednog od mnogih karavana po Dinari, u zimu 1943; sestra Milica, borac 3. dalmatinske NOU brigade, poginula je u jurišu.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (R. G.)

DEREK Ivo STIPE

Rođen je 7. septembra 1912. godine u selu Ljubnici, kod Bugojna, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Postije završene osnovne škole, pomagao je oca u raznim poslovima, najčešće u poljodjelskim radovima.

Iako po prirodi tih i miran, Stipe se nije pomirio s takvim životom. Otišao se u svet. Put ga je nosio u Sarajevo i neka druga mjesta, a već 1928. godine, kao šesnaestogodišnjak, obreo se u Belgiji, u kojoj je osam godina radio u rudnicima. Uključio se u napredni radnički pokret i učestvovao u političkim i tarifnim akcijama.

Kad je, 1936. godine, počeo građanski rat u Španiji, Derek se među prvima javio na poziv Komunističke partije Jugoslavije i otišao da se bori za Špansku republiku. Za razliku od ostalih Jugoslovena, koji su većinom bili u pješadijskim i artiljerijskim, Stipe je bio jedini Jugosloven u inženjerjskim jedinicama. Početkom 1939. godine primljen je, na frontu, u članstvo KPJ.

Dijeleći sudbinu preživjelih jugoslovenskih dobrovoljaca poslije poveljenja iz Španije, Derek se polovinom 1940. godine uspio vratiti u rodni kraj. Tu je zemljacima govorio o fašizmu i nacizmu i opasnostima koje prijete narodima Jugoslavije. Ubrzo je postao sumnjiv, pa su ga žandarmi pratili i nekoliko puta hapšili. Krajem 1940. godine pozvan je u rezervu, a u aprilskom ratu 1941. dopao je njemačkom zarobljeništvu, ali iskusni španski borac nije dugo ostao u ropstvu; pobjegao je, i ponovo se našao u rodnom selu.

Kako nije imao veze s organizatorima ustanaka u udaljenom Janju, a u njegovom kraju nije bilo organizovanih snaga NOP-a, Stipe je tek aprila 1942. godine dospio u partizane. Kada su italijanske trupe s mjesnom ustaškom milicijom preduzele akciju „čišćenja“ na Zijamet i Skakavcu, gdje je tada prebačen jedan bataljon 3. krajiškog NOP odreda, Stipe se pridružio miliciji koju je predvodio ustaški logornik u Bugojnu, zlikovac Nikola Jurišić. U toku borbe iskoristio je

priliku kada je ostao sam s logornikom, ubio ga je, uzeo njegovo oružje i obavijestio ustaše da je logornik poginuo, na što su se razbjegli, a on se „predao“ partizanima. Tako se našao u 5. bataljonu 3. krajiškog NOP odreda. Kako ga ljudi nisu poznavali, u početku su se prema njemu držali rezervisano, ali je Stipe svojim ljudskim kvalitetima i izvanrednom hrabrošću u borbi stekao povjerenje svojih saboraca. Tako je, krajem juna 1942. godine, golim rukama zarobio top od domobrana kod Grdova, nedaleko od Jajca, rastjeravši posadu. Drugi put se kod Jajca prikrao ustaši koji je čuvao stražu, ubio ga i zaplijenio mu mitraljez. Brzo se prekinuo borbeni put ovog hrabrog partizana. Poginuo je, herojskom smrću, na Bravnicama, ispod Čusine, kod Jajca, u jurišu na neprijateljski bunker, početkom jula 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine. (Raf. B.)

DILAS Nikola ALEKŠA BEČO

Rođen je 1906. godine u Podbišću, Mojkovac, Crna Gora. Potiče iz činovičke porodice. Do 1941. godine učitelj.

Niže razrede gimnazije učio je u Kolašinu i Beranama (vangrad). Učiteljsku školu pohađao je u Cetinju i Beogradu, gde je i diplomirao 1928. godine. Veoma rano, kao učenik učiteljske škole, priključio se naprednom omladinskom pokretu. Učestvuje u raznim demonstracijama koje je organizovala KP. Posle završetka učiteljske škole odlazi u vojsku, u školu rezervnih oficira, gde umesto 9 ostaje 14 meseci, jer je odbio da polaže ispit za rezervnog oficira, što je bilo u skladu s partijskom direktivom.

Kao učitelj zaposlio se prvo u Tutinu, a od februara 1931. godine radi na Slijepač—Mostu, blizu Bijelog Polja. U jesen 1931. godine premešten je, zbog svog revolucionarnog rada, u Bukovsku (srez Kučevo), ali je nastavio svoju aktivnost, pa je premešten u Gročnik (kod Trebinja). Zbog svog revolucionarnog rada, 1933. godine otpušten je iz službe i proteran u Bijelo Polje, gde su mu živeli roditelji. Bez službe je ostao 6 godina, i od 1933—1940. živi u Mojkovcu i Bijelom Polju. U maju 1936. da bi izbegao hapšenje, povukao se s grupom mojčkovačkih komunistu u ilegalnost do kraja godine. Na radnom mestu učitelja u Stožeru, koje je dobio posle 6 godina provedenih bez službe, ostao je samo godinu, a zatim je bio premešten na pustaru kod Subotice.

Kada je Nemačka napala Jugoslaviju, pozvan je u vojsku u Danilovgrad. Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, vraća se u Bijelo Polje. U danima pred julski ustanak učestvuje u pripremanju oružane borbe protiv okupatora, a u ustanu je bio jedan od njegovih organizatora. Pod njegovim neposrednim rukovodstvom izvode se prvi ozbiljni sukobi s okupatorom kod Vrlostupa, na putu Mojkovac—Kolašin, i napadi na karabinjersku stanicu u Mojkovcu. U jesen 1941. godine postao je član štaba Kormskog odreda. Zbog autoriteta koji je uživao u narodu i sposobnosti koje je ispoljavao, izdajnici mu 2. novembra 1941. postavljaju zasedu, i kod Slijepač—Mosta ga ubijaju.

Boreći se u partizanskim odredima kratko vreme, Dilas je pokazao izvanredno junaštvo, pa ga je i narod opevao. Povodom Dilasove pogibije, u „Saopštenju“ broj 3 Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku, pored ostalog, kaže se: „... 2. novembra ubili su iz zasede izrodni crnogorskog naroda — krilaši — jednog od najhrabrijih crnogorskih partiza-

na, druga Aleksu Dilasa. Posle jedne višednevsne borbe s jednom krilaškom bandom, drug Aleksa se vraćao na četu čete i bio jedina žrtva postavljene zasede...“

Narodnim herojem proglašen 5. jula 1951. godine. (B. Ma.)

DOKIĆ Pere DANILO

Rođen je 18. marta 1909. godine u Đedovicama, Sokolac, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Osnovnu školu je završio u Han-Stjenicama. Poslije završetka osnovne škole, ostao je na selu kod roditelja, i bavio se zemljoradnjom. Mučan život na selu odveo ga je rano na put revolucionarne borbe za jedinstvo radnika i seljaka i za poboljšanje uslova života. Član KPJ postao je 1938. godine. Poslije prijema u Partiju, još više se aktivira u političkoj borbi, i postaje jedan od značajnih narodnih tribuna, koji se svojom političkom zrelošću i smjelošću uspio uzdići do velikog borca romanijskog područja. Stekao je i solidno marksističko obrazovanje, družeći se sa studentima Grujom Novakovićem, Slobodanom Principom Seljom, i drugima.

U vreme priprema nemačkih fašista za invaziju na našu zemlju. Danilo je s grupom drugova s Romanije otišao u Sarajevo, i tražio da ih kao dobrovoljce prime u vojsku — da brane zemlju.

Odmah poslije kapitulacije stare Jugoslavije, uključuje se u pripreme i postaje jedan od organizatora ustanaka na Romaniji. Odlazi na područje Rogatice i Sjenice, i diže narod u borbu. Bio je jedan od prvih boraca romanijskog partizanskog odreda, komandir glasinške čete i zamjenik komandanta Romanijskog partizanskog odreda.

Već u prvim borbama se istakao kao hrabar i vješt borac. Samo za nekoliko dana, on je s dva druga razoružao žandarne s Sjeverskom, kod Rogatice, uništio deset neprijateljskih kamiona na drumu, i na nekoliko mjesta porušio željezničku prugu.

Kad je romanijska partizanska grupa narasla, formirana je Romanijska četa, za čijeg je komandira postavljen Danilo Dokić. S romanijskom četom je napravio niz podviga. Posebno se istakao u borbi za oslobođenje Sokoka, 25. avgusta 1941. godine, kada je kao bombaš doprinio uništenju neprijateljskog uporišta u osnovnoj školi. I kasnije, u borbama na Crvenim stijenama na Romaniji, Danilo je, sa svojom četom, vodio svakodnevnne borbe s ustašama i domobranima; najčešće bombama i jurišima, odbijao je napade neprijatelja, koji je pokušavao da osvoji položaje koje su držali

partizani. Danilovi podvizi i neustrašivost imali su u narodu velikog odjeka. Junački je poginuo, novembra 1941, na Crvenim stjenama na Romaniji, prilikom osmatranja položaja. Narod Romanije i Glasinca je ispjevao pjesme o svom legendarnom junaku.

Narodnim herojem proglašen je 6. novembra 1942. godine. (D. Bor.)

DONOVIĆ M. BRANKO

Rođen je 25. avgusta 1916. godine u Tomićima, Crmnica, Bar, Crna Gora.

Rano je ostao bez roditelja, pa je izvesno vreme živeo kod svojih bliskih rođaka, siromašnih seljaka. Njegova sestra Ljubica radila je na tujim imanjima i kućama. U rodnom kraju završio je osnovnu školu. Posle toga, izvesno vreme bio je vođonoša na izgradnji puteva u Crmnici.

Na insistiranje jednog svog dalekog rođaka, pošao je u Beograd, da kod njega služi i da se školuje. Radio je najteže poslove, a kao nagradu dobijao slabu hranu i pravo na prenoćište.

Iz četvrtog razreda gimnazije pošao je na grafički zanat. Postao je mašinist, i kasnije bio poznat kao veoma dobar majstor. Kao poznavalac posla i perspektivan radnik, 1937. upućen je na specijalizaciju u Nemačku.

Donović je bio veseo mladić, omiljen i cenjen kao dobar drug. Bio je spreman da odlučno i istrajno istupa protiv svake nepravde, da pomogne i podrži drugoga. Pre, i naročito tokom rata, mnogo je čitao naprednu literaturu, stručno se usavršavao.

Pred rat je aktivno radio u Sindikatu; član KPJ je od pre rata.

Kada je, juna 1941. godine, organizovana nova štamparija CK KPJ, Donović je, po odo-

brnju Partije, nabavio štamparsku mašinu i automobilom je prebacio iz Zemuna u Beograd, na Banjički venac, gde je završavao rad na zgradi u kojoj je štampariju trebalo smestiti. Kada mu je Tempo u ime Partije predložio da radi u štampariji, Donović je to prihvatio i predložio da u štampariji radi i slovoslaglač Slobodan Jović. Nešto kasnije, na rad u štampariju su došle i dve njihove drugarice, a povremeno je radio i Đorđe Andrejević-Kun.

Štamparija CK KPJ na Banjičkom vencu bila je poseban kolektiv, imala je i svoju ćeliju KPJ i bila u posebnoj vezi s rukovodstvom. Njeni članovi su morali da rade najodgovornije i najrizičnije poslove. Zgradu su napuštali samo kad su iznosili štampane stvari, nabavljali materijal za rad i zbog održavanja veza s rukovodstvom.

U tajnom skladištu zgrade, Donović i Jović su sami montirali mašine. Pored štamparske mašine i potrebnog materijala, u skladištu je bio i radio-aparat, oružje i drugo. Štamparija je mogla da bude i punkt za otpor; u njoj je vladao utvrđen red ponašanja, rada, učenja. Na zidovima su bile mape frontova, a na policama knjige. Radilo se izuzetno brzo, požrtvovano; ceo sistem donošenja, odnošenja i predaje materijala, kao i proces štampanja, bili su organizovani po svim načelima konspirativnog rada KPJ i izvanredno tehnički vođeni.

Pored rada u štampariji i intenzivnog učenja, Donović je radio i druge poslove. Izlazio je u grad da donosi materijal do štamparije; kada su policijski prepadi postali sve češći i oštrij, naružan pištoljem i bombama, Donović je po gradu pratio drugarice koje su raznosile ilegalni materijal.

Štamparija je počela da radi 1. avgusta 1941, a završila je rad 31. avgusta 1943. godine. U tom periodu, u njoj je štampano pet brojeva „Biltena Vrhovnog štaba“ (prvi dokument koji je štampan bio je prvi broj „Biltena“); sedam brojeva „Glasa“; „Proleter“ za 1942; brošura sa zbirkom tekstova iz „Borbe“, koja je tada izlazila na slobodnoj teritoriji; proglas CK KPJ od 7. XI 1942, proglasi PK KPJ za Srbiju od 7. IX 1942, 1. VII 1942, marta 1943, i 1. V 1943; Okružnica PK KPJ Srbije br. 4; proglas CK SKOJ-a od 7. XI 1942; „Istorija SKP (b)“, „Osnovi lenjinizma“, „Klasa proletarijata i partija proletarijata“ i drugi materijali, leci, radio-vesti i drugo. Sve je rađeno brzo. Bilo koja vest iz sveta, govor nekog državnika i drugo štampani su najkasnije za 24 časa. Beograd je bio zasut lecima ove štamparije; knjige, brošure (direktive, uputstva) i drugo stizali su u sve krajeve zemlje, čime je ona dala svoj veliki doprinos NOB. Iako su policija, Gestapo i drugi uporno tragali, vršili prepade na druge legalne štamparije, tražili u njima

ilegalnu; mučili su, i progonili hiljade ljudi, da bi sve otkrili — ali je ostala neotkrivena sve do kraja rata.

Prestala je da radi kada su Nemci, 31. avgusta 1943. godine, naredili da se u roku od tri dana isele stanari iz Banjičkog venca 12 i susednih kuća, da bi se u te zgrade uselili njihovi oficiri. Izneti je mala štamparska mašina i nešto materijala, a drugo je ostalo u skladištu.

Krajem oktobra 1943, Donović je iz privremenog skloništa, u kome je bio posle napuštanja štamparije, došao u Krajinsku broj 24, gde je na početku okupacije bilo pripremljeno sklonište za potrebe štamparije. Krajem godine, nova štamparija je počela da radi, od 28. jula 1944. godine. Njen rad je, takođe, bio značajan za NOP, naročito u Beogradu i Srbiji.

Zbog političke nebudnosti, došlo je do izdaje. Gestapo i Specijalna policija uspeali su da otkriju štampariju. U tajnosti je opkoljena kuća, a onda je počeo pretres. Dok su policajci hapsili legalne stanare, Donović i Jović su spali arhiv; a kada su policajci krenuli u skladište, dočekani su bombama. Donović i Jović su izvršili samoubistvo.

Narodnim herojem proglašen je 30. aprila 1946. godine. (Sa. Kr.)

DORĐEVIĆ Milana DRAGOSLAV GOŠA

Rođen je 6. avgusta 1919. godine, u selu Baničini, kod Smederavske Palanke, Srbija. Detinjstvo Gošino bilo je vrlo teško. Kad je imao šest godina, umrla mu je majka, a otac mu se ponovo oženio i napustio decu; Goša i njegov brat ostali su da žive sa svojom babom, koja ih je odnegovala i podigla. Osnovnu školu završio je u svom rodnom mestu i

upisao se u gimnaziju, u kojoj je završio tri razreda. Pošto nije imao sredstva za održavanje, otišao je u Kragujevac i upisao se u zanatsku školu Vojno-tehničkog zavoda.

U ovoj školi Goša vrlo aktivno radi u literarnoj družini i čitaonici. Sa šestoricom svojih najbližih drugova — istomišljenika osniva kružok koji se često sastaje, proučava literaturu i u diskusiji izgrađuje sopstveni pogled na svet i društvo. Svakog meseca članovi kružoka izdajali su izvesna sredstva za kupovinu zajedničkih knjiga i brošura. U početku je kružok radio bez ikijeg uticaja i pomoći. Nešto kasnije, kružok je došao u dodir s naprednim radnicima i komunistima iz Kragujevca. Tada je dobijao literaturu kao što je „Komunistički manifest“ i druge marksističke knjige, a počeo je redovno da prati i radničku štampu.

Maja 1937, pred završetak četvrog razreda zanatske škole, uhapšeni su neki članovi Goši-nog kružoka, a krajem juna i sâm Goša. U zatvoru je zadržan dva meseca, a zatim prote-ran iz Kragujevca. Odlazi u Smederevsku Palanku, gde radi kratko vreme, a zatim opet ostaje bez posla. Iz Smederevske Palanke odlazi u Beograd i zapošljava se u fabrici „Godevac“. Istovremeno s radom u fabrici, učio je i položio četvrti razred gimnazije, a ubrzo posle toga otišao na odsluženje vojnog roka.

Napad fašističke Nemačke na našu zemlju i kapitulacija zatekla ga je u štabu 5. armije. Izbegao je zarobljavanje, i krajem aprila 1941. vratio se kući u Smederevsku Palanku; po nalogu KPJ, zaposlio se u nemačkoj Komandi mesta. Istovremeno je radio na organizaciji ustanka i prikupljanju oružja. U to vreme, maja 1941, primljen je za člana Komunističke partije Jugoslavije.

Na samom početku stvaranja oružanih grupa i dizanja ustanka, 1941. godine, Goša stupa u partizane. Prilikom formiranja 2. šumadijskog odreda, 7. jula 1941, u rejonu Smederevske Palanke, Goša je postavljen za političkog komesara Palanačke čete, a uskoro postaje i zamenik političkog komesara Odreda.

Učestvuje u svim akcijama i borbama koje je ovaj Odred vodio 1941. godine u Šumadiji, i ističe se svojom hrabrošću.

Posle l neprijateljske ofanzive povlači se s glavinom partizanskih snaga u Sandžak. Prilikom formiranja 2. proleterske brigade, 1. marta 1942. godine u Čajniču, Goša je postavljen za zamenika političkog komesara 2. šumadijskog bataljona. S bataljonom je prošao ceo borbeni put, mada je njegovo zdravstveno stanje već tada bilo veoma loše.

Kada je oslobođeno Jajce, upeućen je u Baniju i postavljen za rukovodioca Politodela 7. banijske brigade. U maju 1943. završio je partijski kurs Centralnog komiteta KPJ, a posle toga postavljen prvo za rukovodioca Politodela u 3. sandžačkoj brigadi, a kasnije za zamenika komesara u 2. proleterskoj brigadi. Izvesno vreme bio je komesar 22. divizije. Od januara 1945. godine bio je sekretar Okružnog komiteta Požarevac; 1. januara 1946. godine postavljen je za instruktora, a kasnije izabran i za člana Centralnog komiteta Komunističke partije Srbije. Od 1948. godine član je Revizi- one komisije CK KPJ. Biran je za narodnog poslanika.

Umro je posle teške i duge bolesti 25. septembra 1949. godine, u Bernu. Fabrika šinskih vozila u Smederevskoj Palanci danas nosi njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 25. no- vembra 1953. godine. (M. And.)

DORĐEVIĆ Stanka DRAGUTIN ALIJA

Rođen je 20. avgusta 1920. godine u Đakovici, Kosovo.

Do aprilskog rata 1941. godine bio je aktivni podoficir (podnarednik, radio-telegra- fist) vazduhoplovstva Jugoslovenske vojske. U ovom kratkom ratu Đorđević je ispoljio svoje rodoljublje — suprotstavio se kapitulantstvu oficira svoje jedinice i odbio da se preda okupatoru. S oružjem je došao u svoj rodni kraj, a potom se skrivao da ne bi bio oveden u ropstvo.

Od jeseni 1941. godine aktivno radi u NOP u Đakovici. Naročito se angažuje na okupljanju srpskih i crnogorskih masa za borbu protiv okupatora, kvislinga i kolaboracionista. Iste

godine, kao politički aktivist, proveren pripad- nik NOP i ugledan čovek, primljen je u Komu- nističku partiju Jugoslavije.

Iste godine postao je član vojnog rukovod- stva za Đakovicu, koje je koordiniralo rad na mobilizaciji i obuci boraca kao i izvođenju raznih akcija, i postao plan diverzantske grupe. Grupa je uspešno izvršila više zadataka, kao što su atentati na fašističke funkcionere i domaće izdajnike, diverzantske akcije i drugo.

U NOP odred „Zeinel Ajdini“ stupio je novembra 1942. godine. U odred u je najpre borac, a potom puškomitraljezac i komandir odeljenja. Januara 1943. stupio je u odred „Emin Duraku“, i takođe bio komandir odelje- nja. Od maja do jeseni 1943. bio je u Šarpla- ninskom odred u. U grupi udarnih kosovskih bataljona bio je komandir čete. Za vreme od jedne godine isticao se hrabrošću i veštinom

borca. Naročito se istakao u napadu na itali- jansku kolonu blizu Prizrena, u akcijama kod Skadra, i kao kurir. Borba kod Prizrena je imala veliki značaj za opredeljenje znatnog dela naroda Kosova za NOP. Akcije kod Ska- dra imale su višestruki značaj, a posebno su važne za razvoj NOP u severnoj Albaniji. Kao kurir je napravio nekoliko podviga, među koji- ma su dva uspešna prebacivanja s Kosova do Glavnog štaba NOV Albanije i jednom do štaba NOV i PO Makedonije. Zbog svega toga, Đorđević je postao poznat kao poverljiv borac kome su sve češće poveravani odgovorni i teški zadaci.

Kada je formirana 1. makedonsko- kosovska udarna brigada, stupio je u njene redove. U ovoj proslavljenoj jedinici NOV Jugoslavije bio je vojni instruktor, zame-nik komandanta i komandant bataljona i učestvo- vao u njenim najpoznatijim poduhvatima. Bri- gada je, odmah po formiranju, vodila teške

borbe s nemačkim i balističkim snagama za odbranu slobodne teritorije u zapadnoj Makedoniji, a zatim angažovana u brojnim akcijama za vreme zimskih nemačkih operacija (1943/1944. godine) u Makedoniji. Pošto je bila prisiljena da napusti slobodnu teritoriju Debarca, brigada se, preko makedonske i dela albanske teritorije, preselila u Grčku, prvo u Meglen, pa u selo Fuštane. U drugoj polovini decembra 1943. i do kraja januara 1944. godine uspešno dejstvuje u Mariovu, Mrežikom, Tikveštu i Vitečevu i na pruži Solun—Skoplje. U čuvenom februarskom pohodu, jednom od najznačajnijih poduhvata u NOR u Makedoniji, brigada se posebno istakla. Za 14 dana stalnih teških marševa i neprekidnih danonoćnih borbi, gotovo bez odeće i bez hrane prešla je 300 kilometara. U ovom periodu Đorđević se istakao više puta, naročito u borbi kod Bogumile. Tada je više puta jurisao na bugarske bunkere, upadao u njih i uništavao živu silu i tehniku neprijatelja.

U borbama za ponovno oslobođenje Debarca (april—maj 1944), kao i u brojnim borbama, akcijama i marševima u neprijateljskoj olandzivi u Makedoniji (maj—jun 1944) u Struškoj Malesiji, na komunikaciji Struga — Debar i u gostivarsko-mavrovskom kraju, brigada je veoma uspešno izvršila postavljene zadatke. U tim operacijama Dragutin Đorđević se više puta istakao, naročito u probuju na komunikaciji Ohrid — Resen. Tada je, kao komandant bataljona, prvo dejstvovao kao bombaša, a potom je bataljon poveo u juris.

Od juna do kraja avgusta uspešno je komandovao 1. bataljonom 1. makedonske udarne brigade.

Kao istaknuti borac i dobar starešina, avgusta 1944. godine, imenovan je za komandanta 6. makedonske brigade. Brigada je vodila borbe na široj teritoriji Kruševa, za oslobođenje Kičeva, oko Tetova... U tim poduhvatima, značajnim za oslobođenje Makedonije i razbijanje balističke kontrarevolucije, Đorđević se isticao i kao komandant.

Januara 1945. imenovan je za komandanta 1. kosovsko-metohijske udarne brigade. Ova jedinica, koja je imala značajnu ulogu u oslobođenju Pokrajine (jesen 1944. godine), do kraja rata angažovana je u borbama i akcijama protiv izdajnika na Kosovu. Najpre je učestvovala u uništavanju raznih neprijateljskih grupa na Kosovu.

Posle rata, sve do 1969. godine, Đorđević je bio na službi u JNA. Vršio je odgovorne dužnosti: načelnik štaba divizije, komandant Vazduhoplovnog nastavnog centra, oficir u komandi JRV i PVO.

Završio je Pešadijsku oficirsku školu u SSSR i Višu vazduhoplovnju vojnu akademiju JNA.

Danas je general-major JNA u penziji i rezervir.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bul.)

DORĐEVIĆ Jovana STEVAN NOVAK

Rođen je 1919. godine u Radičevcu, knjaževačka opština, Srbija. Porodica mu je bila veoma siromašna. Posle završene osnovne škole počeo je da izučava korparski zanat, koji je ubrzo napustio uvidevši da od njega neće moći da živi. Posle toga, počeo je da radi kod imućnih seoskih domaćina. Danonoćno je nadničio da bi zaradio hleba. Još u detinjstvu osetio je gorčinu siromaštva i bede, kao i ponizavanja, vredanja i maltretiranja, pogoto-

vo stoga što je bio Rom. Kad su u njegovom selu, 1938/1939. godine, radili geometri, Stevan se zaposlio kod njih. U razgovoru s njima čuo je o borbi radničke klase za bolji život.

Kad je kapitulirala jugoslovenska vojska, došao je kući sa svojim „brnom“. Tu se povezovalo sa skopjevskom organizacijom, koju je u selu formirao i vodio učenic učiteljske škole Aleksandar Đorđević Zdravko.

Posle formiranja Zaglavsko-timočkog partizanskog odreda, Stevan je, oktobra 1941. stupio u njegove redove kao puškomitraljezac. Po prirodi je bio srčan, ratoboran, hrabar, odlučan, dobar drug, vešele naravi. Zbog svih tih vrлина, drugovi su ga veoma cenili i voleli. Među partizanima je osetio šta znači biti ravnopravan u društvu, u svojim autobiografskim beleškama za partizanske zidne novine pisao je: „... U odredu se ne izuzima ni Srbini ni Ciganini, svi su tu ravnopravni, a za tu ravnopravnost daću život...“ Dobio je parti-

zansko ime Novak.

Uskoro je postao komandir čete. U borba- ma je dejstvovao kao bombaša ili puškomitraljezac. Od svog puškomitraljeza nije se odvajao. Zbog svoje hrabrosti bio je veoma omiljen u narodu. Postao je strah za neprijatelja, naročito za četnike. U narodu se govorilo: „Gde Steva bije, samo šabare ostaju!“

Trudio se da nauči što više, da svoje znanje, naročito iz marksizma, podigne na viši nivo. Početkom 1942. godine primljen je za člana KPJ.

Kad su Knjaževačko-bojevački i Svrjiški odred zajedno napali Sokobanju, 22. oktobra 1941. godine, Stevan je bio najzaslužniji za zarobljavanje 37 četnika. U akciji 15. juna 1942. godine, na pruži Paraćin—Zaječar, kod Suvaje, najviše je doprineo izbacivanju voza punog žandarma.

U svim akcijama ispoljavao je dovijtljivost, snalažljivost i samoinicijativu.

U jednoj borbi bio je ranjen u nogu, iznad kolena.

U zasedi mu je omiljeni uzvik bio: „Stoj! Ne vrdaj!“ Zbog toga su seljaci govorili za nekoga ko saraduje s okupatorom: „Vrdače on dok mu Steva ne dođe!“

Još za života o Stevanu su se po Timoku ispredale legende.

Pošto njega nije mogao da se domogne, neprijatelj mu je pobio članove porodice i rođake. Nemci su mu ubili brata, a onda i bratunca, zatim i dva rođaka.

Julia 1942. godine postao je vojni rukovodilac Timočke čete. Krajem oktobra, kada je s drugovima bio u selu Stogazovac zbog skupljanja hrane, kmet je o njihovom boravku obavestio delovođu opštine u Valevcu, a ovaj nedicevce i Nemce u Knjaževcu. Kad ga je domaćin pozvao da izađe u dvorište, Stevan se na pragu sudario s nedicevcima. Mitraljez mu je bio zakačen. Neko je opalio i ranio ga u desnu ruku iznad same šake. I pored toga, nedicevci nisu uspeali da ga uhvate. Desna ruka mu je zbog te rane ostala ukočena, ali se od puškomitraljeza nije odvajao.

Na partijskom sastanku u Vini, kad je na osnovu pisma OK KPJ za Zaječar izvršeno spajanje svih delova odreda i izabrano novo rukovodstvo, Stevan je izabran za zamenika komandanta odreda. Docnije je postavljen za komandanta odreda.

Godine 1943, zbog posledica rane na ruci, vraćen je u pozadinu, na partijsko-politički rad.

Tragično je poginuo 10. jula 1943. godine, u sukobu koji je nesporazumom izbio između dve partizanske grupe u ataru sela Donja Bela Reka.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. Po.)

DORĐEVIĆ Petra VLADIMIR VLADA

Rođen je 1. januara 1905. u Leskovcu, Srbija. Pripadao je staroj generaciji koja je udarala temelj radničkom pokretu u Leskovcu između dva rata. Nerazdvojni drug i saradnik Koste Stamenkovića, Blagoja Nikolića i drugih. Posle završene osnovne i trgovinske škole odučio se za stolarski zanat. U radnički i sindikalni pokret uključio se odmah posle prvog svetskog rata, a 19. decembra 1923. godine izabran je za sekretara Pođodbora saveza drvelejskih radnika u Leskovcu, i na toj dužnosti je ostao više godina. Član KPJ postao je 1924. godine. Za sekretara uprave radničkog sportskog društva „Sloboda“ izabran je 1. aprila 1926.

Posle mnogobrojnih zborova, konferencija i manifestacija nezaposlenih radnika za vreme ekonomske krize 1928. godine održan je veliki zbor u Leskovcu koji je, iako je bio radni dan, bio masovno posećen od radnika. Na tom zboru su govorili: Blagoje Nikolić, Vlada Đorđević, Trajko Stamenković i drugi.

Svi govornici su osuđivali nezaposlenost. Zbor je bio neubičajen, jer je to bila mobilizacija svih gladnih; dece, žena, staraca i radnika.

Zbog sve intenzivnijeg partijskog rada, Vlada Đorđević se nalazio često pod prisмотрom policije. Uhapšen je zajedno s Blagojem Nikolićem 1936. godine. U Beogradu, u Glavnjači, ležao je osam meseci. U zatvoru je maltretiran, zubi i vilice su mu bili polomljeni. Sve muke je stoički podneo, držao se dostojanstveno pred klasnim neprijateljem ne odujući partijske veze i svoje saradnike.

Posle puštanja iz zatvora, Đorđević razvija još veću partijsku aktivnost i učestvuje u organizovanju novih akcija kao što su: slanje dobrovoljaca u Španiju, skupljanje priloga za španske borce, stvaranje partijskih organizaci-

ja... Učestvuje u organizovanju velikih demonstracija u vreme decembarskih izbora 1938. godine. Kao prekaljen borac i iskusni partijski radnik izabran je, na Okružnoj partijskoj konferenciji 1940. godine, za člana OK KPJ za okrug Leskovac. 31. decembra 1940. godine, pozivajući ga tobože na vojnu vezbu, policijske vlasti oterale su ga u logor kod Ivanjice, zajedno s Blagojem Nikolićem, Miroslavom Stojanovićem, Simom Pogatarevićem i drugima.

Posle izlaska iz logora odmah je nastavio partijski rad s nesmanjenim zalaganjem, aktivno učestvuje u pripremama za oružanu borbu posle aprilske katastrofe. Učesnik je sastanka OK KPJ u Bratmilovcu, i posle 22. juna ilegalno radi na organizovanju NOR-a u Leskovcu i Vranju.

Posle reorganizacije Kukavičkog partizanskog odreda, postao je komesar odreda i učestvuje u prvim akcijama. Početkom novembra 1941. godine primio je zadatak da reorganizuje NOP prema Vlasotincu, ali iznenada, 5. novembra iste godine, nailazi na bugarsku zasedu i hrabro gine s Brankom Jovanovićem i Dragoljubom Žvkovićem.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1945. godine. (H. Ra.)

ĐUKIĆ DMITRA DRAGO

Rođen je 13. novembra 1920. u Međnom Polju, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu je završio u Bosanskom Petrovcu. Iako veoma talentovan, zbog siromaštva nije mogao da završi građansku školu. Kratko vreme je pomagao roditelja oko obrađivanja zemlje, a zatim se, kao šesnaestogodišnji dečak, zaposlio u šumsko-industrijskom preduzeću „Šipad“, gde je radio

teške fizičke poslove. Godine 1939. odlazi u Beograd i zapošljava se u tekstilnoj tvornici. Tu je postao član organizacije URSS-ovih sindikata i njen aktivist. Zbog širenja naprednih ideja među radnicima, poslodavac ga je otpustio s posla. U jesen 1939. s novim pogledima i stečenim iskustvom, vraća se u rodni kraj. Ponovo radi teške fizičke poslove u Bješkojevom Kamenu, a kasnije, kao građevinski radnik, u Javorovoj Kosi.

Posle okupacije, Drago se uključio u pripreme za oružanu borbu. Kad je počeo ustaški teror, govorio je narodu da se valja sklanjati. U junu 1941. s dvadesetak svojih drugova, čini jezgro ustaničke organizacije u Međnom Polju i okolnim selima; 27. jula pošao je u prve borbe, u kojima se isticao izvanrednom hrabrošću i odlučnošću.

U avgustu 1941. s dvanaestoricom drugova napao je i potukao ustašku četu na Javorovoj Kosi, a u Rastovači je s nekolicinom boraca zarobio jednog oficira i 15 domobrana. Kada je u Međnom Polju bio opkoljen, izgledalo je da se neće izvući. Ali je odlučno krenuo napred, ubio nekoliko neprijateljskih vojnika i iz obruča izišao s pleniom: dva puškomitraljeza. Već tada se o njemu počela kovati legenda. Svugde je bio među prvima i bio primer drugima. Bio je deseter, komandir voda, zamenik političkog komesara čete, politički komesar čete, bataljona i brigade. Član KPJ postao je 9. januara 1942. godine.

Za njegovo ime vezane su mnoge borbe i. krajiške brigade, koja je ratovala ne samo u Bosni nego i u drugim krajevima naše zemlje.

Istakao se u borbama na Sasini kod Sanskog Mosta, na planini Manjači, u napadu na Bihac i selo Zavalje, gde je uništio neprijateljsko uporište i zaplenio dva mitraljeza.

Njegov bataljon je, u IV neprijateljskoj ofanzivi, kod Benakovca razbio nemačku kolonu, koju su od potpunog uništenja spasili tenkovi. Oduvažni i smeli Đukić se, s još jednim borcem, u sumrak provukao kroz lanac tenkova, zarobio veću količinu municije i omogućio bataljonu da krene u dalje borbe.

Velika je njegova zasluga za uspeh nada- leko čuvene akcije: paljenja nemačkih aviona na aerodromu Rajlovac, kod Sarajeva. Neprijatelj je otkrio napad, ali je Đukić poveo borcu u juris, i u dvočasovnoj borbi odneo pobjedu.

Na putu iz Ustikoline ka Goraždu, u januaru 1944. Đukić, politički komesar bataljona, u kritičnoj situaciji preuzeo je komandu nad jedinicom, i uspešnom akcijom zauzeo Goražde. U neprijateljskom protivnapadu na Goražde teško je ranjen.

U svim daljim borbama u Crnoj Gori, Srbiji, u borbama za oslobođenje Beograda i na Sremskom frontu, Drago je ispoljio neobično junaštvo i izvanrednu hrabrost.

Posle završetka rata ostao je u JNA. Završio je Višu vojnu akademiju i Ratnu školu JNA. U JNA je bio komandant brigade, načelnik štaba divizije, komandant divizije i nastavnik Više vojne akademije. Bio je poslanik republičkog veća skupštine SR Bosne i Hercegovine i general-major JNA u penziji. Umro u Beogradu 4. maja 1981. godine, i sahranjen u Bosanskom Petrovcu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Br. L.)

DUKIĆ Obrade PANE LIMAR

Rođen je 8. avgusta 1922. u selu Kopljuhu, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član je KPJ od 1941. godine.

Posle završene osnovne škole, izvesno vreme je ostao u rodnom selu, gde je obradivao zemlju. Ubrzo je shvatio težak i bezperspektivan položaj seljaka, pa je odlučio da nauči neki zanat. U toj želji put ga je doveo u Kruševac, gde je učio limarski zanat, po čemu će kasnije dobiti i nadimak. Već pri prvim dodirima s radnicima Pane je uočio da su radnici i zanatlije obespravljani i da se nemilosrdno iskorišćavaju, isto kao i seljaci. Zato je, još kao šegrt, ispoljio bunt protiv nenarodnog režima, tumačeći radnicima potrebu organizovanih akcija zbog odupiranja eksploataciji vlastodržaca. Zbog svojih naprednih stavova bio je često proganjan i prinuđen da menja mesta boravka, da bi se ponovo vraćao u Kruševac, gde ga je zatekla kapitulacija bivše Jugoslavije.

Početkom ustanka radio je ilegalno i bio jedan od najagilnijih skojevaca u Kruševcu. Saznavši za delovanje Rasinskog NOP odreda, Limar ubrzo napušta ilegalni rad i priključuje

se rasinskim partizanima. Svojim neustrašivim, hrabrim i odlučnim držanjem jačao je veru u Partiju i snagu narodnoslobodilačke vojske. Takvim svojim držanjem izrasta u popularnog i cenjenog borca i starešinu, a ubrzo postaje i član KPJ. Na rečima i delu pokazuje kako se valja boriti protiv okupatora i njihovih slugu — četnika, ljtičevaca i nedičevaca. Iako se našao u osinjaku neprijatelja, Rasinski NOP odred je ne samo odolevao njihovim napadima, već je svojim dejstvima zadavao mnogo muka kako nemačkim i bugarskim okupacionim trupama, tako i njihovim saveznicima—četnicima. U najtežim situacijama Odred je uspešno izvršavao zadatke, tukao neprijatelja i stalno jačao. Đukić, je uvek bio među onima koji su se u najtežim situacijama nalazili u prvim borbenim linijama, tamo gde je bilo najteže i najopasnije.

Poznate borbe rasinskih partizana s neoporedivo nadmoćnijim neprijateljem kod Markovca, Javorca i Lomnice, vezane su za izvanrednu umešnost, snalažljivost, inicijativu i, iznad svega, hrabrost i odlučnost Paneta Limara, komandanta i borca.

Postepeno je izrastao od partizanskog borca do visokog vojnog starešinu, kome su se poveravale sve odgovornije vojne funkcije. Bio je na dužnostima: desetara, komandira voda, komandira čete, komandanta bataljona, komandanta Rasinskog udarnog bataljona, zamenika komandanta odreda. Godine 1943. postavljen je za zamenika komandanta proslavljene 3. južnomoravske brigade, a aprila 1944. za komandanta 16. srpske udarne brigade NOVJ.

U ratu i revoluciji, nalazeći se stalno u prvim borbenim linijama i odgovornim dužnostima, izrastao je u jednu od ličnosti oko kojih se stvara legenda.

Posle oslobođenja zemlje i stvaranje nove Jugoslavije, nalazio se na odgovornim dužnostima, čuvajući tekovine rata i revolucije. Pred toga, aktivno se bavio radom u društveno-političkim strukturama nove narodne vlasti. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu, narod rasinskog sreza izabrao ga je za svog saveznog narodnog poslanika. I po drugi put, 1950. godine, biran je za narodnog poslanika.

Posle rata je, kao oficir, radio na vrlo odgovornoj dužnosti u Upravi državne bezbednosti. Bio je neumoran radnik u grupi za hvatanja i uništavanja odmetničkih bandi i diverzanata, ubačenih u našu zemlju iz inostranstva.

Voleo je slobodu, za koju se borio u ratu i posle rata. U jednoj akciji protiv diverzanata iz inostranstva ranjen je, 30. juna 1952, kod sela Veliko Trnjane (blizu Leskovca), lako sam teško ranjen, Pane je, sa sebi svojstvenom hrabrošću, uspeo da rani jednog diverzanta.

Svi naponi lekara da se spasi život hrabrog partizanskog komandanta, narodnog poslanika i neumornog oficira UDB-e, ostali su bezuspešni, i Pane je umro od posledica ranjanja 1. jula 1952. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Br. La.)

DUKIĆ Petra ŠĆEPAN

Rođen je 1914. godine u selu Lopatama, u Lijevoj Rijeci, u ondašnjem andrijevičkom srežu, Crna Gora. Student prava i službenik. Član KPJ postao aprila 1941. godine. U NOB učestvovao od prvog dana trinaestojulskog ustanka 1941. Ranjen u borbi protiv četnika, ubio se da ne bi pao u zarobljeništvo, 22. marta 1942. godine.

Poče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Lijevoj Rijeci, a gimnaziju u Podgorici. Još kao gimnazijalac, zapažen je zbog napredne orijentacije. Poslije završene mature, studira na Pravnom fakultetu u Beogradu. Međutim, zbog teških materijalnih prilika, prekida redovne studije i uspijeva da se zaposli. Kao službenik, radio je u Finansijskoj kontroli na Sušaku, u Splitu i Šibeniku.

Služio je vojku u Školi za rezervne oficire. U aprilskom ratu učestvovao je kao rezervni poručnik, i bio jedini oficir u puku koji se sa svojom jedinicom suprotstavio Nmcima prilikom njihovog napada na granični sektor u Sloveniji. Poslije sloma bivše jugoslovenske vojske i njene kapitulacije, uspio je da se, s grupom vojnika iz Crne Gore, zaobilaznim putevima prebaci u zavičaj. Odranje napredno orijentisan, on se u Lijevoj Rijeci povezuje s komunistima i skojevcima, i aktivno učestvuje

u pripremanju oslobodilačke borbe. Krajem aprila 1941. godine primljen je u KPJ.

Jedan je od istaknutih organizatora oružane borbe u andrijevničkom srežu. Kao iskusan oficir i komunist, neumorno je radio na okupljanju ljudi i omladine, obučavajući u rukovanju oružjem one koji nijesu služili vojku. U junu 1941. godine formiran je Ljevorečki gerilski odred od 30 boraca. Komandir ovog odreda bio je Šćepan Đukić. Kada je počeo trinastojulski ustanak, na čelu odreda, kojem se pridružilo još nekoliko desetina seljaka, upada u Lijevu Rijeku, zauzima karabinjersku stanicu i razoružava njenu posadu. Uništenjem italijanske žandarmerijske posade u Lijevoj Rijeci presječene su veze i saobraćaj na saobraćajnici Podgorica—Mateševo—Kolašin—Bijelo Polje, i Podgorica—Mateševo—Andrijevica—Berane, pa italijanske snage dugo nijesu mogle da se koriste veoma važnom komunikacijom.

Od prvih okršaja i borbi protiv okupatora Đukić se ističe i kao iskusan komandant i neustrašiv borac. Poslije formiranja Ljevorečkog ustaničkog bataljona, postaje komandir jedne njegove čete, na čelu koje se bori za odbranu slobodne teritorije andrijevničkog sreza sve do privremenog sloma julske ustanka u Crnoj Gori.

U jesen 1941. godine vrlo je aktivan na organizacionom i političkom jačanju narodnoslobodilačkog pokreta. Krajem iste godine, postao je komandant Ljevorečkog partizanskog bataljona, u sastavu odreda „Radomir Mitrović“. Na toj dužnosti i gine, 22. marta 1942. godine, u borbi sa četnicima na teritoriji Lijeve Rijeke. Ranjen i opkoljen, dok je imao municije nije dozvolio neprijateljima da mu se približe; ubio je prvog četnika koji je pokušao da ga uhvati živa, ali, kada je ostao bez municije, aktivirao je posljednju bombu — ubivši sebe i još nekoliko četnika.

Tako je ovaj partizanski komandant dao izvanredan primjer hrabrosti, ostao dosljedan partizanskoj zakletvi, a neprijatelju dao dokaz da borac za slobodu umire junačkom smrću.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mi. Đ.)

ĐUKIĆ Mijajla VUKSAN

Rođen je 15. avgusta 1916. godine u selu Bjeletočini, Mojkovac, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Radnik.

U Mojkovcu je završio osnovnu školu, a četiri razreda gimnazije i malu maturu u Kolašinu i Beranama. Kao siromah, nije imao mogućnosti za dalje školovanje, pa je napustio školsku klupu i prihvatio se sekire — postao je drvoseča „Šipada“.

Veoma mlad stupio je u dodir s revolucionarima tog kraja, Vukmanom Krušićem, Aleksom Dilasom i drugima. 1937. odmeće se u šumu, da bi izbegao hapšenje i zatvor zbog napada na žandarme na Šiškoj, na planini Bjelasci. Dve godine kasnije učestvuje u demonstracijama na Ganovači, kod Biogradskog jezera.

Te iste godine bio je primljen za člana KPJ. Kao član Partije politički je aktivan, i zbog toga kod radnika i meštana stiče znatne simpatije.

Posle okupacije Jugoslavije, uzima vidno učešće u prikupljanju oružja, formiranju i obuci gerilske grupe i opštim pripremama za ustanak.

Zajedno s bratom Radojem i sedam stričevića, s puškom u ruci, jula 1941. stupio je u partizanski odred. Prvo vatreno krštenje imao

je na Vrlostupu, nedaleko od Kolašina, a nekoliko dana kasnije učestvuje u napadu na italijanski garnizon u Kolašinu i ističe se hrabrošću i požrtvovanjem.

Njegov razvoj kao borca i rukovodioca išao je postupno: najpre borac-bombaš, potom puškomitraljezac, pa desetar, vodnik, zamjenik komandira i komandir čete.

Istakao se u borbi za Pljevlja 1. decembra 1941, kada je s nekoliko bombaša uspeo da uništi dva neprijateljska bunkera. Posle borbe za Pljevlja, kada je kod pojedinaca nastalo kolebanje, Vuksan je služio za primer. Bio je krajnje čvrst u odluci da se ne bi trebalo vraćati u Crnu Goru, već ostati u Sandžaku. Njegovo držanje bilo je veoma značajno. S grupom svojih suseda našao se 21. decembra u Rudom, gde je drug Tito, po odluci CK KPJ, formirao 1. proletersku brigadu. Od tog decembarskog dana 1941. godine pa do svoje smrti hrabro korača putevima 1. proleterske

brigade. Romanija, Okruglica, Igman, Kalinovi, Ulog, Rogatica, Sinjajevina, Markovo brdo kod Kolašina, mesta su gde su njegova hrabrost, vojna veština i spremnost na najveću žrtvu došle do punog izraza. U borbi na Durmitoru, juna 1942. godine, sa svojom desetinom upao je među četnike i puškomitraljezom mnoge ubio. U vreme pohoda proleterskih brigada u Bosansku Krajinu istakao se u borbama za Konjic, Duvno, Bugojno, Cincar, Livno, Kijuč, a posle toga u bitkama za Bosansko Grahovo, Jajce, Mrkonjić-Grad, Jošavku, Ivan-sedlo, Čičevo, Plastičevci, na Drini. U danima V ofanzive postizao mnoge uspehe u borbama na Zlatnom boru, Vučevu, Balinovu, Miljevini. U protivofanzivi posle Sutjeske (Vlasenica, Zvornik), a potom u borbama oko Turbeta, Travnik, Jajca, i Cincara — uvek je u prvim redovima.

Sa zavojem na glavi ili prelomljene ruke — on je u streljačkom stroju bataljona, i samo ga je smrt mogla odvojiti od drugova iz svoje jedinice. Takođe je bio vešti i dobar komandir, uvek vedar, nasmejan i spreman da svakome pomogne.

Poginuo je, kao komandir 3. čete, 16. decembra 1943. godine, kod Šujice.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sp. L.)

ĐURAKIĆ Tihomir RADOMIR

Rođen je 25. februara 1921. u Ljubiću, Čačak, Srbija, u seoskoj porodici srednjeg imovnog stanja.

Detinjstvo je proveo u rodnom selu, gde je završio i osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Čačku, gde se isticao bistrinom, drugarstvom i otvorenosću, tako da je bio cenjen od drugova i većine profesora. U višim razredima gimnazije počeo se družiti s naprednim starijim učenicima. Oni su mu govorili o socijalističkim idejama i davali mu literaturu iz koje je s sām upoznavao sa eksploatacijom radnog naroda i s potrebom i metodima borbe za rušenje starog i stvaranje novog i srećnijeg života. Žudeo je za znanjem, često je osvajivao nad knjigom, uz petrolejsku lampu u svojoj bvnarni. „Gutao“ je literaturu čiji su autori bili najpoznatiji humanisti.

Kao proveren i beskompromisan borac, već je u VII razredu gimnazije postao skojevac. Učestvovao je u brojnim demonstracijama i štrajkovima koje su organizovali komunisti i sindikalni rukovodioci u Čačku, ističući se smelošću u sukobu sa žandarmima, koji su ga više puta hapšili i uveli ga u evidenciju kao „opasnog“ komunistu.

Posle završene gimnazije, 1939. godine

upisao se na mašinski odsek Tehničkog fakulteta u Beogradu. On se i tu brzo povezuje s naprednim studentima koji su se borili za autonomiju fakulteta, za socijalna, nacionalna, politička i ekonomska prava izrabljivanih radnih masa. Revolucionarno iskustvo, koje je stekao kao đak viših razreda gimnazije u Čačku, pomoglo mu je da se odmah uključi u akcije koje su organizovali njegovi stariji drugovi, za koje su ga vezivali zajednički ciljevi pokreta. Snagu svoga bunta i prkosa pokazao je naročito u martovskim demonstracijama, 1941. godine u Beogradu, kada je iskočio iz povorke i upustio se u fizičko obračunavanje sa žandarmima, uprkos bajonetima.

Posle kapitulacije stare Jugoslavije 1941. godine, kao student druge godine, dolazi u rodno mesto s vojničkom puškom i 60 metaka, koje je skrio iznad kuće u vinogradu. U maju

1941. godine postao je i član KPJ. Poziv Partije na ustanak dočekao je u šumi, s prvim partizanskim borcima iz ljubičkog sreza. Od prvih ustaničkih dana neumorno radi na okupljanju boraca u prve desetine, koje kasnije prerastaju u vodove i čete Ljubičkog bataljona Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Bio je politički komesar 2. ljubičke partizanske čete, s kojom je učestvovao u mnogim borbama 1941. godine: u oslobođenju Gornjeg Milanovca, Čačka, Kraljeva i drugih mesta. Neustrašivo je išao u sve bitke, kako protiv Nemaca tako i protiv četnika i drugih domaćih izdajnika. Isticao se hrabrošću, inicijativnošću, odlučnošću, ali i brigom za borce, zbog čega je bio omiljen među njima.

Ispred nadmoćnijeg neprijatelja, s delom snaga Čačanskog partizanskog odreda, povukao se, krajem novembra 1941. godine, prema Sandzaku. Postao je politički komesar 3. takovske čete Čačanskog partizanskog bataljo-

na. Istakao se u borbama: na Sjenici 22. decembra 1941. godine, i na reci Uvcu u januaru 1942. godine. Da bi spasio jedinice koje su se našle u neprijateljskom okruženju, borio se sa svojom četom u snegu do pojasa i uspeo je da razbije četničku blokadu, i da s četom pređe u protivnapad.

Kada je formirana 2. proleterska brigada, 1. marta 1942. godine, Radomir je i dalje ostao politički komesar 3. takovske čete 4. (čačanskog) bataljona.

I dok se on hrabro borio za slobodu, dotle su mu neprijatelji hapsili, mučili i tukli roditelje, sestre i brata. U Banjičkom logoru, od 28. februara 1943. pa sve do rasformiranja logora 3. oktobra 1944. godine, tamnovao je u mu otač Tihomir, sestra Ljubinka i brat Vojin.

U borbi kod Foče, u maju 1942. godine, bio je teško ranjen. I dok su ga drugovi nosili, on je više brinuo o njima nego o sebi. U kritičnom momentu im je rekao: „Nemojte se, drugovi, mučiti oko mene. Ja možda ovu ranu neću preboleti. Nemojte zbog mene izlagati svoje živote opasnosti. Zato me ostavite i osvetite ako ne preživim...“

Čim je ozdravio, ponovo se našao u prvim redovima. Poginuo je od neprijateljske avionske bombe 11. februara 1943. godine, kao zamenik političkog komesara 3. bataljona 2. proleterske brigade, u selu Vraniću, na putu Posušje—Mostar.

Njegovi posmrtni ostaci preneti su posle oslobođenja, i sahranjeni u rodnom selu Ljubiću, pored spomenika Tanasku Rajiču.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Ml. S.)

DURANOVIĆ Velizara VLADAN VLAJKO

Rođen je 11. marta 1924. u Martinićima, Danilovgrad, Crna Gora. Učenik gimnazije.

Vlajkov otac, učitelj, umro je 1931. pa su njega i mladu braću podizali i školovali majka i djed. Osnovnu školu završio je u Martinićima, a nižu gimnaziju u Danilovgradu. Višu gimnaziju pohađao u Podgorici.

Vrlo rano je pristupio naprednom đlačkom pokretu. Krajem 1939. kao đak VI. razreda gimnazije, postao je član SKOJ-a. Bio je odličan učenik, volio mnogo da čita, naročito marksističku i naprednu literaturu. Učestvovao je u svim akcijama skojevske organizacije u Podgorici uoči rata, koji ga je zatekao u sedmom razredu gimnazije. Uoči aprilskog rata, došao je u svoje selo, gdje je izabran za sekretara aktiva SKOJ-a. S grupom skojevaca javlja se vojnoj komandi u Danilovgradu, kao dobrovoljac za odlazak na front, ali su odbijeni.

Priikom kapitulacije jugoslovenske vojske, zajedno sa svojim skojevcima i omladinicima iz sela, snabdio se oružjem iz vojnog magacina u Ždrebaoniku. Aktivno je učestvovao u pripremama za dizanje ustanka. Cijeli njegov skojevski aktiv bio je u odredu, gdje se omladina obučavala u rukovanju oružjem. Učestvovao je u ustanku u oslobođenju Spuža i Danilovgrada i u borbama na Veljem brdu. Poslije ustanka, postao je član Opštinskog komiteta SKOJ-a za jelenjačku opštinu. Početkom jeseni, radi na organizovanju crnogorske narodne omladine, i kao opštinski delegat učestvuje u radu sreske omladinske konferencije. U novembru 1941. primljen je za člana KPJ. U to vrijeme postaje sekretar prvog narodnooslobodilačkog odbora u svom selu. Na toj dužnosti ostaje sve do marta 1942. godine.

Krajem marta stupa u udarni bataljon „Bajo Sekulić“, s kojim ostaje izvanjsko vrijeme, a zatim, po odluci Partije, odlazi u istočnu Hercegovinu, gdje je proveo oko dva mjeseca na političkom radu.

Priilikom formiranja 4. proleterske brigade, postaje rukovodilac SKOJ-a u četi 3. bataljona. Učestvovao je u borbama koje je brigada vodila na Gornjem Vakufu, Bugojnu (gdje je ranjen polovinom jula 1942), Kupresu, Kadinnim Vodama, Viencu kod Jajca, oko Knina i na Livnu. Kao delegat omladine 2. proleterske divizije, učestvuje na I kongresu omladine Jugoslavije u Bihacu, 27—29. decembra 1942. Tada je već rukovodilac SKOJ-a u 3. bataljonu. U vrijeme IV ofanzive učestvuje u borbama brigade na Imotskom, Duvnu, Jablanici, Konjicu, i u teškoj borbi za zaštitu ranjenika na Viliči Guvnu. S brigadom prelazi Neretvu i vodi borbe s četnicima i Italijanima. U martu 1943. ponovo je ranjen, u borbi na

Begovom Sedlu kod Nevesinja. Učestvuje u bici na Sutjesci, kao rukovodilac SKOJ-a u brigadi. Sa 4. brigadom probija se u pravcu istočne Bosne, i učestvuje u borbama oko Foče, Kalinovika, zatim na Jahorini i Romaniji.

Više od godine proveo je u 4. brigadi. Iako veoma mlad, brzo se istakao znanjem, ozbiljnošću, hrabrošću, poštovanjem radom i drugarskim odnosom prema borcima. Za kratko vrijeme izrastao je u pouzdanog i iskusnog političkog radnika. Polovinom jula 1943. CK SKOJ-a ga je postavio za sekretara PK SKOJ-a Vojvodine. U Sremu je proveo nešto više od godine. Obilazio je sela u Sremu, politički radio s narodom i organizovao omladinu. Prelazio je i Dunav zbog pomoći omladinskim organizacijama u Banatu i Bačkoj. Bio je urednik lista „Glas omladine“. Upoznao je teške uslove života i ilegalnog rada u ravnica. Često su se morali sklanjati u baze pod zemljom, i tada je život zavisio od odanosti i poverljivosti naroda. Narod Srema zaista je bio hrabar i odan partizanima. Vlajko je zavolio ovaj narod i omladinu Srema, kao i oni njega. Mnogo radio, učestvovao u akcijama i prebacivao se iz baze u bazu. Naporan rad, život u zemunicama i vlažna klima narušili su njegovu zdravlje. Zbog bolesti nije mogao ići na II kongres omladine u Drvaru (2—4. maja 1944), pa je u odsutnosti izabran za člana Centralnog odbora USAOJA-a.

Tih dana Nijemci i ustaše pokušavaju da unište NOP u Sremu. Naročito je bila teška ljetnja njemačka ofanziva na Srem od 14. juna do 6. avgusta 1944. Iako teško bolestan, Vlajko učestvuje u mnogim borbama i pokretima, što ga krajnje iscrpljuje. U posljednjim borbama na Fruškoj gori, iako gotovo nesposoban za kretanje, ubio je njemačkog oficira i ranio dvojicu ustaša. Tada je ostao u jednoj jaruzi, oštećen od svojih drugova. Poslije višednevnih napora, uspio je da se probije i nađe svoje društvo. Bio je krajnje iscrpljen, klonuo snagom, ali ne i duhom. Tih dana napisao je u „Glasu slobode“ tekst pun optimizma i vjere u blisku pobjedu nad okupatorom.

Po odluci Pokrajinskog rukovodstva, prebačen je na liječenje u Italiju, prvim savezničkim avionom koji se spustio u Srem. Umro je sljedećeg dana po dolasku u Italiju, 29. avgusta 1944. godine. Sahranjen je na partizanskom groblju u Grumi.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. St.)

DURAŠINOVIĆ Jovana VOJIN KOSTJA

Rođen je 27. decembra 1919. godine u selu Veliki Bastajji, kod Daruvara, Hrvatska, u porodici siromašnog zemljoradnika. Osnovnu školu završio je u svom selu. Među petoro dece, Vojin je kao najstariji bio prisiljen da pođe u svet. Odlazi 1932. godine u Beograd na učenje vodoinstalaterskog zanata. Posle četiri godine šegrtovanja, kao mlad zanatski radnik-montier, često je bez posla. Postupno se uključuje u radnički pokret, koji baš u to vreme počinje da jača i da se konsoliduje.

U maju 1940. godine odlazi na odsluženje vojnog roka, u tenkovski bataljon. Već od prvih dana, Vojin je video da Partija radi i u vojsci. Pred strojem, komandant bataljona lišava čina jednog kaplara, kod kojeg su, posle povratka s odsustva, pronašli letak. Vremenom se i Vojin povezuje s naprednim ljudima i komunistima. Ubrzo upoznaje Dobrivoja Filipovića Krnja, limarskog radnika iz Beograda, i od tada je stalno s njim. Krnja je umeo da prenese revolucionarni zanos i razvija borbena raspoloženja u svojoj okolini.

Kada su počeli martovski nemiri 1941. godine, oko potpisivanja pakta i pristupanja Jugoslavije fašističkom taboru, Partija je ozbiljno računala i na Durašinovića. Tih dana vojska je bila u pripravnosti. Posle podne, 26. marta, kod Vojina je u garažu došao Jova Stanivuković, rekao da se u gradu pripremaju velike demonstracije protiv pakta, i da će se s tenkovima, verovatno, te noći izići na ulice. Nagoveštavajući mogućnost upotrebe tenkova protiv naroda, Stanivuković je tražio od Durašinovića da se izjasni da li bi on pucao na masu. Durašinović mu je odlučno rekao: „Ne brini, Jovo!“, čime se jasno opredelio za direktivu Partije.

Kapitulacija stare Jugoslavije zatiče Durašinovića na odsluženju vojnog roka. Velikom snalažljivošću i odlučnošću izbegava zarobljavanje i vraća se u Beograd, gde se odmah povezuje s Partijom, preko Krnje, koji je takođe izbegao zarobljavanje.

Uskoro Vojin i Krnja, pod rukovodstvom partijske organizacije iz Rakovice, ulaze u sastav diverzantske grupe. Početkom jula, na Crvenom krstu, pred zgradom Nemačke komande, grupa pali kamion i povlači se bez gubitaka. Durašinović disciplinovano izvršava zadatke, ali je nezadovoljan tim radom, i gotovo svakog dana insistira da ga puste u Odred. Najzad, 17. avgusta, grupa od 30 beogradskih radnika, studenata i drugih, među kojima je i Vojin, odlazi na Kosmaj. Od te grupe formirana je 2. četa Kosmajskog odreda. Početkom septembra, pored Krnje Vojin postaje jedan od poznatih puškomitira-

ljevaca Kosmajskog odreda. U to vreme i Partija ga kandiduje za svoga člana. Tada je dobio i nadimak Kostja, po ruskom filmu „Pastir Kostja“.

Kada su se borbe raspalsale, Odred je krajem oktobra imao nekoliko teških ranjenika, pa je odlučeno da se prebace na slobodnu teritoriju Užičke republike. Kostja je s nekoliko drugova određen u pratnju ranjenika. U to vreme, četniči Draže Mihailovića organizuju napade na sve što je partizansko. U selu Moravcima, kod Ljiga, zarobljavaju ranjenike i pratnju i predaju ih, u Stovcu, Nemcima, koji ih odvođe u Valjevo. Kostja uspeva da pobeagne, prepilivši Kolubaru, po mrazu. Krajnje iscrpljen, stigao je u Užice i priključio se, na Zlatiboru, svom Kosmajskom odred, koji se povlačio u Sandžak.

Decembra 1941. godine, primljen je u Partiju i postao zamenik komandira čete. Početkom januara 1942. godine, Kosmajski odred se vraća u Srbiju na Kosmaj, a Kostja ostaje u bolnici u Novoj Varoš. Iz bolnice Kostja prelazi u Užički bataljon, s kojim prvog marta 1942. godine ulazi u sastav 2. proleterske brigade.

Kostja se ističe u novim borbama brigade, a naročito juna 1942. godine, kada njegov bataljon vodi žestoke borbe s četnicima na Gatu, u Hercegovini. Neprijatelj je nadmoćan, i bataljon trpi velike gubitke, više od 60 mrtvih i ranjenih. Ranjen je i Kostja. Četnici jurišaju, a on se tada pritajio i legao među mrtve drugove, kao da je i on mrtav. Četnici prolaze, nastupajući za bataljonom: iako ranjen, ustaje, polazi za četnicima, upada u njihov stroj i traži pogodan trenutak kako da se probije do bataljona, i napokon uspeva.

Posle te borbe, postavljen je za komesara 4. bataljona 2. proleterske. Krajem decembra 1942. godine, 2. proleterska brigada ponovo

napada ozloglašeno ustaško uporište Kupres. U napadu učestvuju oklopni automobili, zaplenjeni u Livnu. Kostja je određen za komandira tankete. Zadatak je da tanketa uđe u Kupres i da svojim prisustvom unese zabunu među ustašama, kako bi napad ostalih jedinica na spoljnim utvrđenjima bio uspješniji. U sumrak, tanketa ulazi među prve bunkere i utvrđenja; dočekuju je silnom vatrom, a pojedini kuršumi probijaju oklop. Među prvima ranjen je i Kostja. On nikome ne govori da je ranjen, već i dalje komanduje posadom. Već od prve vatre pogoden je motor, i tanketa ostaje nepokretna pred bunkerima na čistini, u snegu, izložena vatri ustaša. Komandirova prisebnost ulila je samopuzdanje posadi. Posle pet časova borbe, ustaše jurišaju s namerom da pohvataju posadu. Juriš je odbijen bombama, i ustaše su pretrpele velike gubitke. Pred svitanje, pošto je video da naše jedinice ne uspevaju u napadu, Kostja organizuje izvlačenje koje uspeva, iako ih je, od ukupno jedanaest, sedam bilo ranjenih. Uz put su još zarobili i pet ustaša.

Zbog rana, Kostja je IV ofanzivu proveo u bolnici, i Neretvu je prešao među onih 4.000 ranjenika.

Posle V ofanzive, postavljen je za zamjenika političkog komesara 4. bataljona 2. proleterske brigade.

Umešno je vodio komuniste svog bataljona, trudeći se da uvek primerom pokaže kakav mora da bude komunista. Učio je druge, a i sam je učio. Osećao je da mora mnogo da uči. Zato je koristio svaki trenutak da što više nauči.

Kostja je treći put ranjen maja 1944. godine, u žestokom okršaju na Zlatar-planini, u vreme prodora 2. proleterske i 5. krajiške divizije. Njegov bataljon je, u borbama oko Varde, štitio Bolnicu, i u kritičnoj situaciji Kostja je, nemajući vremena da na partijskom sastanku upozori komuniste na obaveznu spasavanja ranjenika, išao od jednog do drugog komunista, i od jednih do drugih nosila, podstičući borcu da izdrže.

Polovinom 1944. godine, Kostja je postavljen za zamjenika političkog komesara 2. proleterske brigade, i na toj dužnosti je ostao do kraja rata.

U posteratnim danima, kao tenkist odlazi na dužnost političkog komesara 2. tenkovske brigade, a zatim u političko odeljenje 4. armije. Kasnije prelazi na službu u Državnu bezbednost Srbije, gde ostaje do odlaska u penziju, 1966. godine.

Bio je član Saveta republike Srbije. Umrlo je u Beogradu 1982. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Ž.)

DURDEVIĆ Milisava VASO TURČIN

Rođen je 31. prosinca 1923. godine u Bršadinu, Vukovar, Hrvatska, u zemljoradničkoj porodici. Do 1941. godine bavio se zemljoradnjom.

U NOP je stupio, kao osamnaestogodišnji mladić, odmah poslije kapitulacije Jugoslavije.

Srpnja 1941. godine nalazi se, sa svoja dva brata, u grupi-centru koju vodi D. Marušić-Španjolać, a koja prikuplja preostalo oružje i municiju od raspršene jugoslavenske vojske i priprema se za predstojeće akcije. U to vrijeme pomaže organizatorima narodnog ustanka u okolini Vukovara, i radi na formiranju prvih partizanskih grupa; napada s tim grupama neprijateljske žandarmerijske stanice, uporišta i komunikacije. Pod partizanskim imenom

Turčin, postaje uskoro poznat u cijelom vukovarskom kraju, kao jedan od najhrabrijih partizana.

Rujna 1941. godine vrši, sa svojom grupom, prvu akciju: reže telefonske žice na glavnoj pruzi Vinkovci-Beograd, kod sela Mirkovaca. Istog mjeseca, s partizanskom grupom od 12 boraca sudjeluje u borbi protiv ustaša i žandarma, koja se zametnula usred dana na putu Vukovar-Osijek, kod sela Klise. Studenom iste godine, povodom obljetnice Oktobarske revolucije, sudjeluje u akciji isticanja crvenih zastava u kotaru Vukovar, a u prosincu u pripremama (kasnije odgođenih akcija, zbog vukovarske dicanja u zrak tvornice „Bata“ u Borovu, i uništenja kudjeljare u Delotovima.

Početkom 1942. godine napada, sa svojom grupom, Nijemce u Negoslavcima (ubijeno šest gestapovaca, prije no što su Nijemci mogli izvršiti protunapad). Siječnja iste godine sudjeluje u borbi s ustašama kod šume „Jor-

dan“ i sela Pačetina i Bobote. Uskoro su ga uhapsili Nijemci i u zatvoru mučili, ali nikoga i ništa nije odao, pa ga ustaše, kao maloljetnika, privremeno puštaju iz zatvora, odlučivši da ga pošalju na rad u Njemačku.

Čim se našao na slobodi, povlači se u ilegalnost i izvodi veliku akciju, s grupom partizana, u neposrednoj blizini Vukovara (pri tom je ubio dvojicu njemačkih oficira). Taj napad, gotovo u samom gradu, izazvao je prvu paniku u neprijateljskom garnizonu. Ožujka 1943. godine prebacuje se, sa svojom grupom u Slavoniju, ali, po nalogu Partije, čiji je član od 1943. godine, vraća se opet na teren vukovarskog kotara, kao zamjenik komesara Grupe. Tu priprema i upućuje borcu u redove NOV, vrši sabotaže, diverzije i druge akcije protiv okupatora. Tako, sa svojom grupom uništava žandarmerijsku stanicu u Opatovcu, željezničku stanicu u Čakovcima, okupnu stanicu „endehazjskog“ poduzeća DOP-a, spaljuje Poštu i Optčinu. Te akcije sprovodi u Svinjarevcima, Bršadinu, Bogdanovcima, Gabošu.

Travnja 1943. godine, tada već čuven po hrabrosti, postaje članom Udarne grupe pri Okružnom komitetu KP Hrvatske za Osijek. I u toj grupi je jedan od najhrabrijih i najsnažljivijih boraca. S grupom uspijeva da se, jednom, probije iz obruča, a drugom prilikom, 1944. godine, napada jaku neprijateljsku jedinicu u Ostrovu, kada je ubijeno dvadeset pet fašista, među kojima i jedan major.

Vaso Đurđević je bio izuzetan borac i diverzant. Za gotovo tri godine ratovanja izveo je na desetine iznenadnih i smjelih napada i akcija na terenu Slavonije. Politički efekt uspjeha njegove grupe bio je izvanredan – neprijatelj je postajao sve nesigurniji, a narod Slavonije sve uvjereniji u konačnu pobjedu.

Poginuo je, kao komandir Udarne grupe Diljskog (Brodskog) vojnog područja, 30. svibnja 1944. godine, kod sela Marinaca blizu Vukovara, u borbi protiv njemačkih jedinica.

Od izdajničkih okupatorskih hitaca ginu mu, tokom rata, brata, sestra i roditelji.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (Jg. Gp.)

DURDEVIĆ Koste ŽIVAN

Rođen je 1891. godine u Balinoviću, Valjevo, Srbija. Zemljoradnik.

Još u Kraljevini Jugoslaviji bio je simpatizer KPJ. Takvog ga je zatekla okupacija njemačkog Rajha i početak ustanka, jula 1941. godine, u valjevskom okrugu. Od prvih dana je aktivno pomagao NOP i razvoj oružanog ustanka. U toku njemačke operacije u zapad-

nepokolebljiv, odan KPJ i revoluciji, zadržujući ču hrabar, heroj u pravom smislu reči. Takva junačka smrt pedesetogodišnjaka, seljaka i valjevskog komunista bila je svetao primer koji je nadahnjivao borce i komuniste Jugoslavije. On je postao uzor kako se gine za ideale i slobodu i simbol moralne snage i neustrašivosti za svakog patriotu, pripadnika NOP-a i komunista.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (A.Mi.)

ĐURIĆ Đurđa MIHAILO

Rođen je 12. decembra 1917. u selu Gorinje Vodičevu kod Bosanskog Novog, Bosna i Hercegovina. U porodici od 20 članova, srednjeg imovnog stanja, Mihailo je stekao samo osnovno školovanje; već 1931. godine otišao je u Beograd da izučava mašinbravarski zanat, koji je završio 1934. Kao kalfa radio je izvesno vreme u Novom Sadu. Još kao učenik povezao se s naprednom radničkom omladinom, tako da s bratom od strica, Slavkom Đurićem, učestvuje 1937. u štrajku metalških radnika. Kao član URS-ovih sindikata, učestvovao je 1938. i u studentskim demonstracijama; tada je bio i uhapšen.

Okupaciju zemlje i bombardovanje 6. aprila 1941. doživio je u Beogradu; ispunjen mržnjom prema onima što su sramno izdali zemlju, otišao je u svoj rodni kraj, pod Kozaru.

Među svojim seljacima, zaplašenim zbog neizvesne sudbine, upravo u vreme intenzivnih priprema za ustanak, prisustvo Mihaila Đurića delovalo je ohrabrujuće. U masovnom pokretu naroda ovoga kraja na Dobriju, 30. jula 1941, Mihailo je pištoljem, koji je dobio iz Beograda, savladao prvog ustašu, i došao do karabina.

U organizovanju položaja ustanika na Gliginom brdu, Mihailo je, odeven u vojničku uniformu, dobro naoružan za one prilike, ulivao puno poverenje. A kada je na front došao Josip Mažar Šoša, član Štaba Kozarskog odreda, da formira partizansku četu, Mihailo je bio među prvima koji je neukim ustanicima pomogao da shvate prednosti partizanskog načina ratovanja nad razvučenim frontovima oko Kozare. Kao deseter čete s Mednjaka, on se naročito istakao u diverzantskim akcijama na Volinjskom i Strižanskom mostu i zasjedama duž železničke pruge Sunja — Bosanski Novi — Banja Luka. Tih dana 1941. postao je član KPJ. Učestvovao je u svim drugim borbama koje je vodio njegova četa na Drakseniću i Turjaku, Podgradcima i Mrakovici, u slamanju otpora u Kozarcu, u oslobodjenju Prijedora.

Krajem marta 1942. kao komandir čete koja je od pravca Banja Luke obezbeđivala slobodnu teritoriju Kozare, Mihailo je neumorno radio kako na vojnoj obuci i osposobljavanju omladinaca u četi za predstojeće borbe tako i na organizovanju SKOJ-a, Antifašističkog fronta žena i na stvaranju prvih organa narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji.

Na ovim položajima, njegova četa prva se sukobila s jakim neprijateljskim snagama, opremljenim tenkovima i artiljerijom, koje su, 10. juna 1942, krenule na Kozaru. U ovoj ofanzivi i njegova četa vodila je neprestane borbe, koje su trajale više od mesec dana na sektorima od Krnjina i Mrakovice, do Vitlovske i Mlječanice; pošto više nije bio mogućan proboj iz obruče, četa je raspoređena u manje grupe koje su se, manevrirajući pojedinačno, sačuvala.

A kada je u selu Bošnjacima, 2. avgusta 1942, formirana 2. krajiška narodnooslobodilačka udarna brigada, Mihailo Đurić sa svojom četom ulazi u njen sastav. U prvoj akciji brigade, kao komandir 3. čete 3. bataljona, Mihailo kreće na Vrhpolje, važno ustaško utvrđenje na putu između Ključa i Sanskog Mosta. U jurišu na most preko koga se moralo preći, među najhrabrijima iz čete bio je i njihov komandir. U obračunu s jednim ustašom, na sredini mosta, trošna ograda nije izdržala. Objoci su pali u reku.

Cela Mihailova porodica učestvovala je u NOP. Od petorice braće trojica su poginuli, a majka i sestra pale su kao žrtve fašističkog terora na Kozari.

Narodnim herojem proglašen je 9. septembra 1942. godine. (D. Lu.)

noj Srbiji (I neprijateljska ofanziva) sklonio je tri teško ranjena partizana i smestio ih u svoju kuću. Tu ih je lečio i negovao, a kad su ozdravili prebacio ih je u odred. Od proleća 1942. godine Živanova kuća je bila sedište OK KPJ za valjevski okrug, a on glavna veza između Okružnog komiteta, Mesnog komiteta u Valjevu i sreskih komiteta valjevskog okruga. Kao kurir OK odlazio je u pojedina sela i gradove, izvršavajući složene zadatke uvek tačno i na vreme. Isto tako, njegova kuća je bila sedište kurira koji su dolazili u OK za Valjevo, kao i kurira iz NOP odreda.

Za sve što je učinio za NOP u toku jednogodišnjeg rata i revolucije, septembra 1942. godine je primljen za člana KPJ. To mu je dalo još više podsteka da izvršava delikatne zadatke, iako je već imao više od 50 godina.

Neumoran je bio u tom radu sve do 25. maja 1943. godine, kada su njegovu aktivnost na izvršavanju zadataka KPJ prekinuli četnici tzv. Gorskog garde, pod komandom Nikole Kalabića. Grupa tih četnika opkolila je Živanovu kuću, ubila člana OK Milana Kitanovića, a Živana, njegovu dva sina (Radomira i Marka) i kćer Cvetu vezali i povelili. Uz put su ih strahovito batinali štapovima po leđima i glavi, ali od Živana i njegove dece nisu ništa saznali. Ni ubistvo sina, koga su zverski tukli i mučili pred njime, nije pokolebalo njegov moral i hrabrost. Sve što je rekao bilo je: „Ne znam ništa.“ Na Debelom Brdu, gde su ga doveli, pokušali su poslednji put da iznuđe priznanje i dobiju obaveštenja, batinajući ga i mučeći. Kad ni to nije pomoglo, pekli su mu noge na žaru, ali od Živana ni reči nisu čuli. Ni kad su ga skinuli od gole kože, zavezali za ruzanj, pekli na vatri, nisu ni reči od njega čuli, sve dok u najužasnijim mukama nije prestalo da kuca njegovu hrabro srce. Takav je bio Živan,

ĐURIĆ Novice ŽELIMIR ŽELJO

Rođen je 21. aprila 1919. godine u Užicu, Srbija, u siromašnoj porodici. Rano se uključio u aktivnost naprednog omladinskog pokreta. Jedan je od daka one generacije Učiteljske škole u Užicu koja je narodnoslobodilačkoj borbi dala dvadeset boraca. Slobodarske tradicije ovog grada i Užičke republike znamen su omladine kojoj je pripadao i Želimir.

Kada je završio Učiteljsku školu (1939), učiteljovao je u selu Prelovu, kod Višegrada. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1939. godine. Obavljajući posao učitelja, istovremeno je radio i na osnivanju partijskih organizacija u ovom kraju. Aktivno je pomagao da se ovakva organizacija osnuje u ondašnjem vojnom preduzeću „Vistad“. Za člana Sreskog komiteta Višegradskog sreza izabran je 1939. godine.

Zbog komunističke i napredne delatnosti, otpušten je iz službe (1940). Vraća se u Užice i postaje sekretar Okružnog komiteta KPJ za užički okrug. Na ovoj dužnosti obavio je više veoma značajnih zadataka — izvršio reorganizaciju, učvrstio i omasovio partijske organizacije. Posle aprilske kapitulacije Kraljevine Jugoslavije i okupacije zemlje, radio je na pripremanju naroda za ustanak i osnivanju partizanskih odreda u svome kraju. Jedan je od osnivača Užičkog partizanskog odreda „Dimitrije Tucović“. Velika radost za sve borce, a posebno za narod — oslobođenje Užica i stvaranje partizanske republike — bile su nadahnuće za Želimira. U oslobođenom gradu, 1941. godine, aktivno je radio na stvaranju organa narodne vlasti i proizvodnje u gradu, snabdevanju partizanskih jedinica i na učvršćivanju Partije.

Slobodna teritorija, narodna i partizanska Užička republika, bila je ohrabrenje i podstrek mnogim gradovima i krajevima u zemlji. Pomognuti izdajom četnika Draže Mihailovića, novembra 1941. Nemci su napali Užice. Želimir je s drugovima učestvovao u akcijama rušenja komunikacija između Užica i Čajetine, da bi se usporilo napredovanje neprijatelja. Onemogućen je brz prodor neprijateljskih snaga prema Zlatiboru, gde je bio smešten Vrhovni štab narodnoslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije.

Nemci su doveli veoma jake snage. Dok je avijacija tukla, oklopne i pešadijske jedinice jurmule su preko mosta na Detinji, zlatiborskim drumom. Motorizovana pešadija je vrlo brzo ugrozila Vrhovni štab, Vrhovni komandant, drug Tito sa štabom NOPOJ našao se pod kišom mitraljejskih kuršuma. Streljački stroj Nemaca je u jednom trenutku bio udaljen svega 150 metara.

Među onima koji su zadržavali neprijatelja na zlatiborskom drumu nalazio se i Želimir Đurić. Mnogo je hrabrih boraca izgubio život, boreći se s nadmoćnijim i bolje naučanim neprijateljem. U toj neravnopravnoj borbi poginuo je i Želimir, od vatre iz nemačkih tenkova, koji su na livadi pregazili šezdeset ranjenika.

Narodnim herojem proglašen je 14. februara 1949. godine. (Sa.Kr.)

ĐURIĆ Alekse BLAŽO

Rođen je 26. aprila 1914. godine u Pueblu, SAD. Oca su mu austrougarske vlasti, 1908. godine, proterale iz Hercegovine u Crnu Goru. Od 1910. do 1914. godine porodica je živela u Americi (otac je bio radnik). Posle povratka iz SAD, učestvovao je u prvom svetskom ratu, i 1916. godine poginuo. Blažo je osnovnu školu završio 1925. u Nikšiću, gimnaziju u istom mestu 1933. godine. Poljoprivredni fakultet je završio 1939. godine u Zemunu.

Kao učenik gimnazije, počeo je da se interesuje za politička zbivanja. Tada je čitao naprednu literaturu, i interesovao se za probleme ekonomskog razvika. Učestvovao je u štrajku, u nikšičkoj gimnaziji, 1932. godine.

U vreme studija, aktivno se uključio u rad naprednog studentskog pokreta Beograda i počeo se družiti s komunistima, što je bilo odlučujuće za njegovo opredeljenje za radnički pokret. Tokom 1939. godine radio je kao predavač u Stranci radnog naroda. Radom u radničkim rejonima došao je do saznanja da i on može ilegalno da radi, što je pozitivno uticalo na njegovu aktivnost. Do ustanka 1941. više puta je hapšen, ali je samo kraće vreme zadržavan u zatvoru.

Posle završenog fakulteta, bio je u službi svega dva meseca (do aprila 1941.), i radio kao pomoćni sekretar Poljoprivredne komore na Cetinju.

Zbog teške bolesti, koja je trajala godinu i po dana, isključio se iz aktivnog društvenog rada (osim upoznavanja s novim događajima). Iako bolestan, aktivno je učestvovao u trinaestojulskom ustanku crnogorskog naroda. Kao proverenog političkog aktivista i borca, Okružni komitet KPJ za Nikšić, 10. avgusta 1941. godine, primio ga je u članstvo KPJ.

Novembra 1941. godine, po zadatku KPJ, prešao je na rad u Hercegovinu. Bio je među najistaknutijim rukovodiocima narodnoslobodilačkog pokreta u ovoj oblasti. Početkom 1942. godine postavljen je za političkog komesara sektora Gacko — Nevesinje, čije su jedinice, među prvima u Hercegovini, povele borbu protiv četničke izdaje i izvele više vojnih poduhvata.

Kada je, avgusta 1942. godine, formirana 10. hercegovačka udarna brigada, Blažo Đuričić je imenovan za zamenika političkog komesara njenog 1. bataljona. Krajem 1942. imenovan je za zamenika političkog komesara 8. krajiške brigade. Ova brigada je, do juna 1943. godine, vodila veliki broj značajnih borbi: u IV neprijateljskoj ofanzivi na sektoru Bihaca, u Podgrmeču i kod Bosanskog Vaganca, a posle ofanzive ponovo dejstvoje na sektoru Bihaca, a onda na području Kijuča. U ovom periodu brigada je postala snažan i ugledan vojni kolektiv. Godine 1943. imenovan je za političkog komesara 11. divizije NOVJ, i na toj dužnosti ostao do pred kraj 1944. godine. Divizija je vodila teške borbe u zapadnoj i centralnoj Bosni — u vreme zimskih operacija u Bosni, u banjalučkoj operaciji, za proširenje slobodne teritorije u centralnoj Bosni — a u leto 1944. godine borbom je prešla preko dela

centralne i istočne Bosne u Srbiju. Učestvovala je u oslobađanju zapadne Srbije, u Beogradskoj operaciji i borbama na Sremskom frontu. Izvesno vreme bio je i politički komesar 3. udarnog korpusa NOVJ, koji je imao veoma značajnu ulogu u sprečavanju povlačenja neprijateljskih snaga iz velikog dela naše zemlje i u završnim operacijama. Na svim ovim dužnostima Đuričić je, pored izuzetne hrabrosti na bojnopolju, kao partijski i politički radnik radio i na razvijanju političke svesti i moralne čvrstine svojih jedinica. Za uspehe postignute u borbama za oslobađanje Beograda, pohvaljen je zajedno sa svojom jedinicom.

Posle rata, bio je politički komesar 6. armije, a 1947. prešao je na građanske dužnosti. Bio je ministar u Vladi BiH, pa potpredsednik Izvršnog veća Bosne i Hercegovine. Dugo je bio član Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Bosne i Hercegovine, a bio je i organizacioni sekretar CK ove republike. Bio je član CK SK Jugoslavije. Biran je za člana Glavnog odbora Socijalističkog saveza Bosne i Hercegovine. Od 1967. do 1974. godine bio je potpredsednik Skupštine Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Sada je član Saveta Federacije. Rezervni je general-major JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (N.Baj)

DURIČKOVIĆ Miloša BOŠKO

Rođen je 19. decembra 1914. godine u Gornjem Zagraču, Danilovgrad, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u svom selu, nižu gimnaziju u Danilovgradu, a višu u Podgorici. Zbog slabog imovnog stanja, nije mogao da nastavi školovanje, pa se izvesno vreme bavio zemljoradnjom, a potom je otišao da odsluži vojsku. Završio je školu rezervnih oficira u Goraždu (1936). Na Pravni fakultet u Beogradu upisao se 1937. godine. U vreme studija izdržavao se sopstvenim radom. To je bilo vreme aktivnosti naprednog pokreta na Beogradskom univerzitetu. Đuričković se od prvog dana uključuje u njegov rad. Među aktivistima na Univerzitetu, članovima SKOJ-a i KPJ, našao je mnoge drugove iz svoga kraja i škole u Danilovgradu. Tada je primljen i za člana KPJ (1939). U toku leta 1940. aktivno je učestvovao u radu mesne konferencije KPJ za Danilovgrad, koja je tada održana, i prisustvovao sastancima biroa MK Danilovgrad. Polovinom septembra iste godine, vraća se u Beograd i nastavlja partijski rad

na Pravnom fakultetu, gde je izvesno vreme bio sekretar partijske grupe.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije 1941. zatekla ga je u vojsci, u Sarajevu. Kada je vojska razbijena, uputio se peške u zavičaj, povezoao s partijskom organizacijom i učestvovao u pripremama za početak oružane borbe. Bio je u Komisiji za prikupljanje i sklanjanje oružja koja je određena od PK KPJ za Crnu Goru. Kao član MK za srez Danilovgrad bio je

sekretar KPJ za Nikšić, a zatim je, kao delegat PK KPJ za Crnu Goru, radio u OK KPJ za Cetinje.

U oktobru 1943. godine postavljen je za rukovodioca politodela 5. crnogorske brigade, a 27. decembra iste godine za rukovodioca politodela 3. divizije. Avgusta 1944. postavljen je za komesara Primorske operativne grupe, a aprila 1945. za komesara II udarnog korpusa.

Posle oslobađenja, vršio je odgovorne funkcije u JNA i društvenom i političkom životu zemlje. Završio je Višu vojnu akademiju. Bio je politički komesar Armije. Oblasti, zatim komandant divizije, komandant Vojnog područja, načelnik Vojnoizdavačkog zavoda JNA. General-pukovnik je JNA u penziji.

Bavi se vojnom i istorijskom publicistikom. Objavio je velik broj naučno-publicističkih radova iz ove oblasti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih priznanja i odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Sa.Kr.)

ĐURKOVIĆ Aleksija NIKOLA

Rođen je 19. maja 1908. godine u Rusinu, u Boki kotorskoj, Crna Gora, u srednje imućnoj trgovačkoj porodici. U rodnom mestu završio je osnovnu školu, a gimnaziju u Kotoru, 1928. godine.

S 20 godina i velikom željom za učenjem i znanjem, u jesen 1928. odlazi u Francusku gde počinje da uči pravne nauke, i to najpre u Monpeljeu, a zatim u Parizu. Pored studiranja prava, u Parizu se upoznao s revolucionarnom prošlošću ovoga grada, čiji ga spomenici podsećaju na veliku revoluciju, Pariskom komunu. Isto tako, na njega su snažan utisak učinile očigledne društvene nepravde koje su mobilisale radničku klasu da kroz razne vidove otpora (demonstracije, štrajkove, masovne proteste, mitinge) vodi borbu za ekonomska i politička prava. Sve to obogaćuje, produbljuje i revolucionarne Đurkovićeve kritički duh, koji se sve više kreće ulevo. Postepeno se i sam uključuje u studentske manifestacije, postaje član „Crvene pomoći“, učestvuje zajedno s ostalim progresivnim snagama u prvomajskim povorkama. Uporno radi na ličnom uzdizanju. Čita svetske klasike i klasike marksizma. Posle završetka studija, napušta Francusku i vraća se u svoju zemlju.

odgovoran za akcije po vojnoj liniji. Pred ostavkan, na sastanku PK od 10. jula 1941, imenovan je za člana OK KPJ za Podgoricu.

U danima ustanka, kao član OK, radio je na području Sreskog komiteta Danilovgrada, a zatim, kao instruktor PK KPJ za Crnu Goru, u OK Nikšić. U oktobru 1941. upućen je u štab Dirmutorskog odreda, kao delegat Glavnog štaba i Pokrajinskog komiteta.

Polovinom novembra 1941. postavljen je za zamenika političkog komesara tek formiranog Crnogorskog odreda za operacije u Sandžaku. Kada je ovaj odred rasformiran, postavljen je za političkog komesara novosnovanog Crnogorsko-sandžačkog odreda. U martu 1942. godine postavljen je za politikomesara Glavnog štaba Sandžaka. Juna 1942. postao je zamenik političkog komesara 4. crnogorske brigade. Oktobra 1942. godine politički je komesar 3. proleterske (sandžačke) brigade, s kojom je prošao mnoge velike bitke, među kojima i one na Neretvi i Sutjesci (1943). Isticao se i kao iskusni politički radnik i kao neustrašiv borac, koji je uvek bio u jurišnim linijama, zajedno sa svojim najhrabrijim borcima.

Od juna do septembra 1943. obavljao je odgovorne partijske zadatke u pozadini na okupiranoj teritoriji Crne Gore. Bio je najpre

Najpre radi u Beogradu, zatim kao sudski pripravnik u Gnjilanima, Kruševcu i Strumici, gde još bolje upoznaje ogromne spropnosti između eksploatatora i miliona eksploatisanih. Već 1933. godine, na opštinskim izborima, istupa kao politički propagator na velikom

zboru u Crikvicama (Boka kotorska) u korist demokratske opozicije. Prikazujući okupljenom narodu istinu društvene stvarnosti, i razobličujući demagogiju predstavnika vlasti, on je na sebe skrenuo pažnju naroda, ali i vladajućih krugova, koji ga od tada, mada još formalno nije član Partije, smatraju za opasnog komunistu.

Sve više izučavajući dela Marksa i Lenjina, i upoznavajući stvarnost kapitalističkog društva,

postaje komunist, i od 1933. godine, kada je primljen u KPJ, njegov život i delo nerazdvojno se vezuju za revolucionarni radnički pokret Boke kotorske uoči rata i u danima oslobodilačke borbe. Njegova popularnost raste, i nenametljivo postaje narodni tribun. Na izborima 1936. godine, u oštroj konkurenciji protiv vladinog kandidata, izabran je za predsednika Risanske opštine. Zbog direktnog učešća u otpremanju dobrovoljaca u Španiju, u jesen 1937. godine svrgnut je s položaja predsednika opštine. Međutim, to ga ne sprečava da i dalje, kao čovek koji je odabrao advokatsku profesiju da bi mogao slobodnije delovati kao komunist — veoma aktivno radi na jačanju partijske organizacije i radničkog pokreta. Kao čovek snažnog intelekta i visoke opšte i marksističke kulture, uspeva da oko sebe okupi sve napredne snage: radnike, seljake, đake, intelektualce i druge, koji pod njegovim idejnim rukovodstvom deluju u narodu, objašnjavajući mu opštu vojno-političku situaciju. Sve te događaje Đurković, koji stalno obilazi sela, koristi za veze s narodom, povezujući tako sve čvršće Partiju s masama.

Tu Đurkovićevu aktivnost policija prati, upućujući za njim na zborove i konferencije žandarme i policijske agente, koji su više puta kundacima i pucnjavom rasterivali masu, koja

je dolazila da ga s pažnjom i poštovanjem sluša. Kađ svi ti progoni, česte mobilizacije i ostala šikaniranja, nisu mogli da odvrate Đurkovića od revolucionarnog rada, u januaru 1941. godine, po nalogu vlade Cvetković—Maček, bio je, s ostalim istaknutim bokaškim i crnogorskim komunistima, sproveden u koncentracijski logor u Smederevskoj Palanci, gde ostaje do dvadesetsedmogmartovskih dana.

Odmah posle okupacije, uključuje se u pripreme za oružanu borbu. Živeći polulegalno, zajedno s ostalim komunistima Boke organizuje sastanke, reorganizuje partijske organizacije, učestvuje u organizovanju raznih kurseva u kojima se omladina priprema za nastupajuće događaje. Posle napada Nemaca na SSSR, Đurković i ostali istaknuti komunisti prelaze u ilegalnost, čekajući direktivu za početak oružane borbe. Iako je, kao i do rata, bio prva ličnost u partijskoj organizaciji Boke, posle formiranja prve Krivošijске čete u danima ustanka 1941, Đurković je njen prvi politički komesar, da bi, u novembru iste godine, posle formiranja Orijenškog bataljona, postao njegov prvi politički komesar. Ovaj bataljon, koji se smatrao jednim od najboljih na teritoriji Crne Gore i Boke, uveliko je delo Nikole Đurkovića. Mada nije direktno učestvovao u svim borbama, on je svuda, i kod boraca i u narodu, izazivao samopouzdanje i inspirisao na junačke podvige. U isto vreme je bio član OK KPJ za Nikšić. Posle formiranja bataljona, juna 1942, kada je nastala privremena kriza NOP u celoj Crnoj Gori, Đurković ostaje na teritoriji Boke i u ilegalnim uslovima, kao sekretar MK KPJ za Herceg-Novi, radi na održavanju i povezivanju partijske organizacije i podizanju duha naroda. Razvoj događaja je nalagao da se posavetuju svi rukovodeći komunisti s teritorije hercegnovskog sreza. Na inicijativu Đurkovića, sastanak je zakazan za 20. januar 1943. u selu Podi, iznad Herceg-Novog. Međutim, zbog nedovoljne budnosti, okupator saznaje za ovaj sastanak i mobilise jake snage da uhvate ili ubiju Đurkovića i njegove najbliže saradnike. Još u toku noći selo je bilo opkoljeno, i u obruču su se našli članovi sekretarijata MK: Nikola Đurović, Savo Ilić, Dašo Pavličić i Stjepo Šarenac. U neravnoj borbi, da ne bi pali neprijatelju u ruke, dajući otpor do poslednjeg metka, svi su herojski poginuli 21. januara 1943. godine. Neprijatelji su likovali nad njihovim mrtvim telima, ali su brzo osetili da im je radost bila uzaludna; narod Boke je s još većim žarom nastavio delo za koje su se borili i dali svoje živote Đurković i njegovi drugovi.

Narodnim herojem proglašen je 11. jula 1945. godine. (D. Ž.)

ĐUROVIĆ Živka MARKO

Rođen je 1912. godine u selu Krivača, Danilovgrad, Crna Gora. Potiče iz veoma siromašne porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Zbog slabog materijalnog stanja nije mogao nastaviti dalje školovanje. Na malom očevom imanju bavio se zemljoradnjom i drugim teškim seoskim poslovima. Iako je još odmalena bio zaokupljen životnim te-

škoćama, veoma je rano prišao naprednom omladinskom pokretu. Učestvovao je u mnogim akcijama i demonstracijama protiv režima. Bio je poznat kao samopregoran borac, odan idejama kojima se posvetio. Član SKOJ-a postao je 1939. godine.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u rodnom mjestu. Veoma je aktivan u izvođenju priprema za oružani ustanak, u prikupljanju i skrivanju oružja, municije i druge ratne opreme. U vrijeme trinaestojulskog ustanka, među prvima učestvuje u akcijama na uništavanju neprijateljskih stanica i u raznim diverzijama. Već u tim prvim borbama istakao se hrabrošću i neustrašivošću. Te ustaničke godine postao je član Partije. U jesen 1941. godine bio je komesar i komandir čete, a poslije formiranja odreda „Bijeli Pavle“ postavljen je za komesara bataljona. Učestvovao je u borbama na Jelinoj Dubu, 18. oktobra 1941. godine, Krivačama, Župi, na Kablovoj Glavi i drugim mjestima. U svakoj borbi pokazivao je junaštvo, upornost i izdržljivost.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, ušao je u sastav 1. čete 4. bataljona. Učestvovao je u svim borbama koje je ova proslavljena brigada vodila na svom dugom, teškom i krvavom putu od juna 1942. do maja 1943. godine. U danonoćnim borbama od Vrbnice

do Prozora neustrašivo je jurisao na neprijatelja, a naročito se istakao u akcijama protiv Nijemaca i ustaša u selu Zabrudu, krajem jula 1942. godine, gdje je pokazao ne samo junaštvo, već i snalazljivost i vještinu u komandovanju jedinicom. Hrabro se ponio i u borbama u dolini Vrbsa, kada su njemačke jedinice pokušale da se po svaku cijenu probiju u oslobođeno Livno. U tim četvordnevnim borbama, po dubokom snijegu i velikoj hladnoći, sa svojom četom veoma smjelo, odlučno i pravovremeno jurisao je na neprijatelja, nanošeći mu uvijek velike gubitke. Prilikom povlačenja bataljona ka Jajcu, nalazio se u zaštićenici i na padinama Sokolina brda presrio njemačku kolonu; iz neposredne blizine tukao je neprijatelja, razbio ga i natjerao u bjekstvo.

U napadu na Prozor, 16. februara 1943. godine, neustrašivo i odlučno, na čelu svoje čete, jurisao je na neprijatelja i među prvima upadao u italijanske, ustaške i domobranske bunkere. Ni te betonske i kamene tvrđave, u kojima su se Italijani sigurno osjećali, nisu mogle odoljeti silnim i hrabrim jurisima proletera.

U borbama u dolini Neretve, kroz Hercegovinu, na Veležu, oko Nevesinja i Gacka krajem marta i početkom aprila 1943. godine bio je, kao i uvijek, u prvim borbenim redovima, nenametljivo se isticao hrabrošću, postojanošću i iznad svega drugarskim odnosom prema borcima i starijima. Hrabro se ponio i u napadu na Javorak, 1. maja 1943. godine, gdje je ojačani bataljon italijanske divizije „Ferara“ bio potpuno uništen.

Odmah iza toga, u sastav grupe bataljona iz redova 4. i 5. proleterske brigade pošao je prema Bioču. Tamo su se još ranije, na području Gostijele—Seoca—Radovče, grupisale jake četničke jedinice, koje su zajedno s Italijanima imale zadatak da sprjече prodor proleterskih brigada ka Bioču i Podgorici. Iako veoma brojni, četnici su ubrzo bili prinuđeni da se, pod silnim naletom proleterskih bataljona, povuku prema Bioču i Podgorici, čime je ugrožen i italijanski garnizon u ovom gradu. Došlo je do oštrih borbi na sektoru Bioča. Italijani su imali zadatak da po svaku cijenu zadrže nadiranje partizanskih snaga. Po jakoj žezi i bezvodnim padinama Vežešnica, na čelu bataljona, kao zamjenik komandanta, Marko je hrabro i energično jurisao na italijanske položaje. U tim borbama, kada je neprijatelj već bio razbijen, i pobjeda za koju se tako junački borio bila izvojevana, pao je omiljeni drug i rukovodilac Đurović.

Narod njegovih rodnih Bjelopavlića i borci 5. brigade opjevali su heroja Marka Đurovića.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. V.)

ĐUROVIĆ Đura MILINKO

Rođen je 15. aprila 1910. godine u selu Zagradu, Nikišička župa, Crna Gora. Završio je gimnaziju u Nikišiću, a pravni fakultet u Beogradu, 1938. godine. Član je KPJ od 1936. godine.

Još odmalena ispoljavao je izrazite crte živog temperamenta, otvorenost, iskrenost, samostalnost i bistrinu.

Posle odlaska na studije, odmah se uključio u napredni studentski pokret, gde je izrazito aktivan u borbi za autonomiju Univerziteta, za bolje uslove studija siromašnih studenata, za demokratske slobode u društvu. Svojom aktivnošću, borbenošću, idejnom i političkom zrelošću izbio je red zapaženih aktivista Beogradskog univerziteta. Zbog učestvovanja u demonstracijama, i na Univerzitetu više puta ga je hapсила beogradska policija.

U toku studija bio je duго predsjednik Opšte studentske menze i predsjednik Ekonomskog odbora studenata i član Akcionog odbora Studentskih stručnih udruženja.

Već 1937. godine angažovan je za instruktora partijskih ćelija sastavljenih od radnika, kojima je objašnjavao pitanja iz teorije i prakse radničkog pokreta.

Kad je diplomirao, po partijskom zadatku ostao je u Beogradu. Da bi imao legalan status u Beogradu, prijavio se kao advokatski pripravnik kod advokata Isakovića, simpatizera KPJ. Angažovan je u radu s privatnim nameštenicima i u Udruženju advokatskih pripravnika, a kome je 1939. godine formirana partijska ćelija, čiji je sekretar bio do hapšenja 1940. godine. Na početku 1938. godine biran je za sekretara Rejonskog komiteta KPJ Savski venac, a u proleće 1939. godine, na Mesnoj konferenciji, izabran je za člana MK Beograda. Na toj dužnosti ostao je do hapšenja, sredinom leta 1940. godine. Posle četrdesetodnevnog

zatvora i policijske istrage u Glavnjači, i petomesečnog istražnog sudskog zatvora na Adi Ciganliji, izveden je pred Sud za zaštitu države, i oslobođen zbog nedostatka dokaza.

Kao član MK, bio je u rukovodstvu poznatih uličnih demonstracija od 14. decembra 1939. godine.

Delegat je na Kongresu antifašističke omladine Evrope u Parizu, na kome je održao referat o socijalnom položaju studenata, o njihovom organizovanju i borbi za poboljšanje ekonomskog položaja.

Godine 1935. i 1938. u vreme parlamentarnih izbora, poslat je u nikišički srez, da pomogne u agitaciji za Udruženu opoziciju. Učestvovao je u organizaciji i rukovođenju septembarskih demonstracija u Nikišiću, 1938. godine, protiv Milana Stojadinovića; zbog toga je u odsustvu osuđen na mesec dana zatvora.

Rat ga je zatekao u Beogradu. Istog dana, po odluci Partije, s većom grupom komunista, peške je krenuo prema Avali. Sve do Lazarevskih demonstracija u Nikišiću, 1938. godine, protiv Milana Stojadinovića; zbog toga je u odsustvu osuđen na mesec dana zatvora.

Po odluci PK, upućen je u srez nikišički, za instruktora u partijskim i vojno-političkim pripremama oružanog ustanka. Polovinom juna 1941. godine, upućen je od PK u Beograd, zbog dobijanja uputstva za rad po liniji narodne pomoći. U Beograd je stigao 22. juna, i povezo se sa Svetozarom Umlakovićem, od koga je, za PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, dobio dva primerka Proglasa OK KPJ od 22. juna 1941. godine. S legitimacijom advokatskog pripravnika, izdatom u Nikišiću od Italijanske Komande, krenuo je vozom natrag u Crnu Goru.

Kada su, jula 1941. godine, u Crnoj Gori formirani okružni komiteti, imenovan je za člana OK Nikišić, čija je teritorija obuhvatala nikišički i šavnikički srez i zapadno područje Boke.

U toku trinaestojulskog ustanka ispoljava veliku aktivnost u stvaranju i vođenju partizanskih jedinica, u koje su se ulivale sve brojnije mase ustanika, i u neviđenom borbenom polju za nekoliko dana oslobodile celu teritoriju OK, osim uskog primorskog pojasa, Nikišića i Vilusa. Posle prodora jakih snaga okupatora u Nikišić, Šavnik, Zabljak i Grahovo, krajem jula 1941. godine, OK orijentiše partijsku organizaciju da napregne sve svoje snage i spreči paniku u ustaničkim jedinicama i u narodu. U tome se i uspeo.

Takva orijentacija i aktivnost partijske organizacije omogućila je da se, već u septembru, počne izvođenje uspešnih oružanih akcija, tako da je, u toku oktobra, formiran Đurmitorski odred, koji dejstvuje na celoj teritoriji

OK. Za političkog komesara odreda postavljen je Milinko. I na ovoj dužnosti ispoljio je veliko zalaganje u političkoj mobilizaciji masa, u formiranju novih jedinica, kao i u organizovanju i izvođenju oružanih akcija; neposredno je učestvovao u borbama i ispoljio hrabrost i odlučnost.

Na okružnoj izbornoj partijskoj konferenciji Nikšića, 15. oktobra 1941. godine, podneo je politički referat. Na toj konferenciji izabran je OK od sedam članova, u koji je ušao i Milinko.

U toku oktobra i novembra 1941. godine ponovo je oslobođena cela teritorija okruga, osim uskog primorskog pojasa, Grahova i Nikšića. Brojno stanje odreda naglo je raslo, pa je podeljen na Nikšićki i Durmitorski odred. Za političkog komesara Nikšićkog odreda postavljen je Milinko.

U jesen i zimu 1941/42. godine jedinice Odreda postigle su velike uspehe u borbama oko Nikšića, Grahova i u Boki. Odred je davao stalnu pomoć susednim i drugim jedinicama u Crnoj Gori, a posebno onim u istočnoj Hercegovini. U svim tim uspesima značajan je Milinkov doprinos.

Kada je počela ozbiljna kriza na području Komskog odreda, kao iskusan vojni i politički rukovodilac, postavljen je za političkog komesara Udarnog bataljona, prve i najjače udarne jedinice u Crnoj Gori. Bataljon je, za nekoliko dana, energičnim dejstvima „očistio“ od četnika teritoriju Rovaca i Prekobrdra, i izbio na Štavanj, na pravcu Lijeve Rijeke. Početkom aprila, vraćen je na dužnost političkog komesara Nikšićkog odreda, a krajem meseca postavljen je za komesara Durmitorskog odreda. Na ovoj dužnosti ostao je do povlačenja naših snaga s durmitorskog područja. Do formiranja 5. proleterske brigade ponovo je politički komesar Nikšićkog odreda. Kada je formirana 5. brigada, kratko vreme bio je zamjenik političkog komesara, a potom član politodela brigade.

U borbama na Tromeđi, i u vreme boravka 5. proleterske brigade i Hercegovackog odreda u rejonu donjeg toka Sutjeske, znatno je doprineo sređivanju jedinica i partijskih organizacija brigade. U vreme proboja 5. brigade, Hercegovackog odreda, bolnice i zbega od Vrbnice do Prozora, dao je znatnu pomoć štabu brigade i štabovima bataljona. Kao politički komesar Operativne grupe bataljona, imao je značajnu ulogu u prvom oslobođenju Fojnice, septembra 1942. godine.

Početkom oktobra 1942. godine, s Blažom Jovanovićem i grupom od 14 boraca, CK KPJ ga je uputio na partijski rad u Crnu Goru. Do proljeća 1943. godine, u izuzetno teškim uslovima, radio je ilegalno na nikšićkom području, kao član OK Nikšića. U V neprijateljskoj ofan-

zivi imenovan je za rukovodioca politodela 2. dalmatinske udarne brigade. U jesen 1943. godine imenovan je za rukovodioca politodela 2. proleterske divizije, a za njenog komesara juna 1944. godine. Na ovoj dužnosti ostaje do oslobođenja Kraljeva. Tada je od CK KPJ imenovan za instruktora PK KPJ za Srbiju. Na toj dužnosti ostao je do polovine januara 1945. godine. Polovinom januara 1945. godine, kada je počela balistička pobuna na Kosovu, upućen je tamo kao delegat CK KPJ. Kada je poginuo sekretar Oblasnog komiteta Miladin Popović, do izborne konferencije vraćao je i dužnost sekretara Oblasnog komiteta.

Posle rata, najpre je na dužnosti pomoćnika načelnika Političke uprave JA, a od aprila 1947. do 1949. godine politički komesar armije i Sarajevske vojne oblasti. Od 1949. do 1953. godine zamjenik je načelnika Glavne političke uprave JA. Od 1955. do 1965. godine načelnik je Vojno-izdavačkog zavoda. Završio je Višu vojnu akademiju JNA.

Član je Oponoemoštva CK SKJ za JNA od njegovog stvaranja do 1953. godine. Na VI i VII kongresu biran je za člana Revizione komisije SKJ.

Napisao je više tekstova i rasprava s tematikom iz NOR i o radu partijskih organizacija. Bio je urednik Zbornika: „Sutjeska“, „Četrdeset godina KPJ“, „Peta proleterska“. Dva njegova teksta nagrađena su od Sekretarijata za narodnu odbranu, a kao urednik Zbornika sjećanja „Sutjeska“ nagrađen je od Saveznog odbora SUBNOR Jugoslavije. Od 1962. godine predsjednik je redakcije „Istorija Crne Gore“.

U dva saziva Skupštine Crne Gore bio je republički poslanik.

Unapređen je u čin general-pukovnika 1963. godine, a penzionisan 1965. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1952. godine. (M. R.)

ĐUROVIĆ Mima MILISAV

Rođen je 12. novembra 1912. godine u selu Zagradu, Nikšićka Župa, Crna Gora. Otac i stric su mu poginuli na Skadru iste godine kada se on rodio, a majka mu se preudala kada je imao 6 godina. Podizali su ga baba i deda. Uskoro su oni umrli, pa je izvesno vreme živio kod bliskog rođaka, a onda je prešao kod majke i oćuha koji su ga, koliko su to prilike dozvoljavale, brižno pazili i negovali. Svi njegovi rođaci poklanjali su mu posebnu pažnju, i prosto se takmičili u nežnosti i brizi prema njemu, kao jedincu u siročetu, čiji je otac bio jedan od najuglednijih Župljana. Tako

je rano detinjstvo proveo u nekoliko porodica. Iako je bio veoma živahan, dosta dugo se u njemu primećivala izvesna potištenost i zamišljenost. Razvio se u izrazito lepog mladića.

Osnovnu školu završio je u Nikšićkoj Župi. Školovanje nije nastavio, iako je bio veoma bistar i odličan đak; nije imao ko da ga podstakne, jer su njegovi rođaci želeli da ga, čim poodraste, ožene, a ni njegovo materijalno stanje mu nije to omogućavalo. Kratko vreme je radio na svom imanju. Već u osamnaestoj godini napušta selo i odlazi na Kosovo, kod majke i oćuha, da traži neki posao. Uspeo je da se zaposli u Kosovskoj Mitrovici, gde je radio na pruzi. Tamo se uključuje u napredni radnički pokret, i aktivno učestvuje u štrajkovima i drugim akcijama u tom kraju. Policija je zapazila njegovu aktivnost i uticaj među radnicima. Zbog toga je morao da napusti ovaj posao, pa se zapošljava kao sezonski radnik, na izgradnji železničkih pruga i puteva, i u šeceranama u Vojvodini. Kada bi ostajao bez posla, dolazio je, na po nekoliko meseci, u selo i prodavao delove imanja da bi se izdržavao. Za ovo vreme povezivao se sa seoskom omladinom i upoznavao je s borbom radničke klase. U satiričnim pesmama u desetercu imejavao je pojedine svađe i zadevice u selu.

Bio je veoma nemirnog duha. Svuda gde bi se, makar i kratko vreme zadržao, ili se zaposlio, nastojao je da se poveže s naprednim organizacijama radničkog pokreta i aktivno je učestvovao u borbama koje su one vodile.

Za člana KPJ primljen je 1938. ili 1939. godine.

Neposredno posle kapitulacije bivše Jugoslavije, vratio se u rodno mesto, uključio se u rad partijske ćelije i učestvovao u pripremanju za oružanu borbu. U julskom ustanku učestvovao je u uništenju žandarmerijske stanice u

Miloju Polju. U toku jeseni, učestvuje u borbama oko Nikšića i ispoljava hrabrost i odlučnost.

Istakao se hrabrošću i u napadu na Pljevnju, gde je i ranjen. Pošto se oporovao, u sastavu Župskog bataljona učestvuje u borbama oko Nikšića, a u martu 1942. godine stupa u sastav Nikšićkog udarnog bataljona, na području Kolašina. U borbama na sektoru Kolašina ispoljio je izvanrednu hrabrost i snažljivost. S manjom grupom, na juriš je zauzeo most na Sjevernici, i tako omogućio proboj svom bataljonu. Takođe se ističe u jurišima na utvrđene položaje četnika na Štavnju.

I u toku proboja 5. brigade od Vrbnice do Prozora (jul—avgust 1942) ispoljio je izvanrednu hrabrost, hladnokrvnost, snažljivost i izdržljivost u borbama na Zelengori, Treskavici, Igmanu i Zabrdu.

U sastavu 5. brigade učestvuje u borbama u zapadnoj i centralnoj Bosni, zatim u bitkama na Neretvi, za oslobođenje Prozora, u borbama oko Konjica, Nevesinja, i u boru na Javoriku, a potom u bici na Sutjesci. U svim tim borbama, kao i do tada, ispoljava izvanrednu hrabrost i hladnokrvnost. Za njega se može reći da ni u najtežim situacijama nije znao za uzmak, ni za posustalost.

Do upućivanja na kurs za oficire u Kolašinu, krajem 1943. godine, bio je na dužnostima komandira vođa, komandira i političkog komesara čete u 2. bataljonu, i zamenika komesara i zamenika komandanta 3. bataljona 5. brigade. Kad je, kao jedan od najboljih, završio oficirski kurs, postavljen je za komandanta bataljona 8. udarne (crnogorske) brigade. Učestvovao je u borbama ove brigade u Crnoj Gori, Sandžaku, Srbiji, sve do oslobođenja Beograda. Uvek se ističe odvažnošću, junaštvom i samopregorom. U teškim borbama za Beograd, gde je trebalo na juriš oslobađati kuću po kuću, to je naročito došlo do izražaja. U toku borbi prisko se povezuje s omladinom i narodom prilikom nastupanja svog bataljona; učestvuje u spasavanju pojedinih porodica i pojedince; deli s narodom i omladinom sledovanje bataljona, u kratkim zatišjima održava sastanke s omladinom i narodom; organizuje ih da raščičavaju oslobođene delove grada. Oni pomažu vojsci u otkrivanju uporišta neprijatelja. Ta saradnja i bliskost došle su do posebnog izražaja u rejonu Dečanske ulice (sada Moše Pijade), gde se njegov bataljon nešto duže zadržao, vodeći danonoćne borbe za svaku kuću. U tim borbama, 18. oktobra 1944. godine, junački gine ovaj divni čovek i drug, prekaljeni revolucionar i neustrašivi borac.

Narodnim herojem proglašen je u decembru 1951. godine. (M. Šun.)

ĐUROVIĆ Đoka VASILJJE VAKO

Rođen je 19. decembra 1910. godine u selu Momišići, Podgorica, Crna Gora. Student.

Rođen je u srednje imućnoj seljačkoj porodici. Gimnaziju je učio u Podgorici. Vrlo rano zapažen je kao aktivist koji se interesovao za marksističku literaturu. Ubrzo postaje član SKOJ-a. Učestvuje u svim akcijama skopske organizacije podgoričke gimnazije. Kao nepodoban po ondašnji režim, isključen je iz škole. Školovanje je nastavio u Beranama. Godine 1929. ponovo se vraća u Podgoricu, gde je maturirao. Zatim se upisuje na Filozofski fakultet u Skoplju. Zbog aktivnog rada u

studentskom pokretu, više puta je hapšen. Posle hapšenja 1939. godine, sproveden je u beogradsku Glavnjaču.

Kao intelektualac i marksist, svoju aktivnost u vreme studentskog raspusta posvećivao je marksističkom odgoju omladine u rodnom kraju. Mlade ljude je vezao za sebe i kroz sportske i druge aktivnosti. Učestvuje u značajnijim akcijama naprednog pokreta u Crnoj Gori, kao što su Belvederske demonstracije 1936. godine. Zbog revolucionarnog rada, navukao je na sebe sumnju žandarima, pod čijom je neposrednom kontrolom. Da bi ga izdvojili iz omladinske sredine, pozvali su ga „na vežbu“ 1940. godine. Upravo te godine postaje kandidat za člana KPJ, a neposredno pred rat, 1941. godine, i član KPJ.

Kapitulacija stare Jugoslavije zatekla ga je u činu potporučnika. Aktivno učestvuje u pripremama za ustanak u rodnom kraju. Kako je bio dobro informisan o zbivanjima u nas i u svetu, okuplja meštane i objašnjava im političku situaciju. Posebno govori o potrebi borbe koja se priprema. Rukovodi vojnom obukom omladine u Lješkopolju. Njegova je zasluga

što je u Momišićima ljudstvo sposobno za oružje bilo vojnički spremno za borbu protiv okupatora.

Već prvih dana oružane borbe ispoljio je ne samo ličnu hrabrost i iskustvo, već i poznavanje vojničkog poziva i vojne nauke. U ustanku je komandir Momišićko-tološke partizanske čete. Istakao se u borbi na Veljem brdu, 17. jula 1941. godine. Vakova četa razbila je neprijatelja te se panično povlačilo do „bloka“ ondašnje Podgorice.

U poznatoj bici za Pljevlja, 1. decembra 1941. godine, učestvuje kao komandir Lješkopoljsko-lješanske čete, s kojom upada u Pljevlja i oslobađa zatvorenike. Ističe se hrabrošću. Uvek je u prvim borbenim redovima svoje čete. U Pljevljima je ranjen. Krajem 1941. godine, postavljen je za komandanta bataljona „Bajo Sekulić“. Posle osnivanja 4. proleterske brigade, juna 1942. godine, postao je komandant njenog 3. bataljona.

Uvek je bio u pokretu, neumoran, predan akciji. Imao je razvijen smisao da brzo pronađe pravi potez koji je dovodio do uspeha jedinicu. Njegova hrabrost postala je legendarna. U svojim sećanjima, njegovi borci kažu da je uvek „jurio kroz kišu kuršuma, hrabrio borce i na licu mesta ih pohvaljivao“. Upravo zato je bio veoma omiljen među borcima. Jedan njegov kurir ga je nekoliko puta štito svojim telom, „u trenutima kad je s čiste doline gado Nemce iz svog automata“.

U svim borbama u kojima je učestvovao istakao se ne samo kao vrlo hrabar vojnik, već i kao talentovan komandant. Posebno su bile teške i značajne borbe za oslobođenje Gornjeg i Donjeg Vakufa, Kupresa, Livna, Duvna. U borbama za Vakuf 1942. godine uskočio je u streličajki stroj i, zajedno sa svojim bataljonom, jurišao na ustaške rovove. I uspeo je. Poslao je kratku poruku: „Vakuf smo zauzeli na juriš — Vako.“ Na Kupresu se iste godine vodila još žestoka borba. Snenjivali su se juriši. Vako je, opet, sa svojim bataljonom u prvim redovima. U jednom jurišu bio je teško ranjen. I pored toga, nije hteo da se odvoji od svojih boraca i bataljona; izdavao je naređenja i rukovodio. Krajem 1942. postavljen je za zamenika komandanta 4. proleterske brigade, a marta 1943. postaje njen komandant. Ova brigada dobija odgovorne borbene zadatke u bitkama na Neretvi i Sutjesci 1943. godine. Vakove vrline junaka i komandanta dolaze do izražaja kada njegova brigada, u proleće 1943. godine, prelazi od Durmitora preko Sutjeske, štiteći i obezbeđujući odstupnicu Vrhovnog štabu i CK KPJ. U povratku od Vrhovnog komandanta, 9. juna 1943. godine, bio je ranjen avionskom bombom. Rane su bile smrtonosne. Na maloj vojnoj školi koju je nosio bio je označen Ljubim grob — strategij-

ska tačka koja je bila sudbonosna za obezbeđenje prelaza Vrhovnog štaba i glavne partijskih snaga.

Narodnim herojem proglašen je 11. jula 1945. godine. (Z. L.)

DUROVIĆ Spasoja VASILJIE ŽARKI

Rođen je 18. oktobra 1920. godine u Gričju, opština Danilovgrad, Crna Gora. Gimnazijalac.

Zbog naprednog stava morao je da promeni nekoliko gimnazija, pa je učio u Peći, Nikšiću, Novom Pazaru, Prokuplju. Maturirao je u Prokuplju, gde se, takođe, priključio naprednom omladinskom pokretu.

Do decembra 1940. godine, kada je Razumenka Petrović Zuma formirala prvu partijsku ćeliju, u Prokuplju nije postojala partijska organizacija, a do 1941. godine ni organizacija SKOJ-a. Napredni učenici gimnazije bili su pristalice KPJ i u svom političkom opredeljenju smatrali se komunistima.

Ove dačke grupe izdavale su ilegalne časopise i listove, a jedna grupa, u kojoj je bio i Vasilije, izdavala je satirično-humoristički list.

Početkom oktobra 1940. godine, uprava Gimnazije organizovala je pretres stanova sumnjivih učenika. Tom prilikom kod tih učenika pronađene su zabranjene komunističke i druge napredne knjige. Među učenicima koji su bili okrivljeni za širenje komunističkih ideja bio je i Vasilije. Gimnazijska uprava drastično se razračunala s tim učenicima. Jedne je isključila iz svih škola u zemlji bez ikakvog prava na polaganje, a druge je takođe isključila iz svih škola, ali s pravom privatnog polaganja, treće je kaznila raznim ukorima. Među učenicima koji su kažnjeni ukorom našao se i Vasilije.

Kažnjeni učenici nisu bili zaplašeni; nastavili su da rade, samo sada opreznije. U martovskim danima 1941. godine svi ti i drugi učenici uzeli su vidno učešće u demonstracijama pre i u vreme 27. marta. Među tim omladincima isticao se i Vasilije.

U priprema za ustanak Vasilije je vrlo aktivan. Trećeg avgusta 1941. godine izišla je iz Prokuplja grupa članova KPJ i skupila se na južnim padinama Jastrepa, u šumi pored sela Ajdanovca, zbog osnivanja Topličkog odreda; u grupi je bio i Vasilije. Odred je imao oko 30 boraca, a u početku njime je rukovodio Konrad Žilnik. Tek 20. avgusta formiran je štab odreda. Za komandanta je postavljen Elišije Papovski Marko (nekadašnji španski borac), za političkog komesara Ratko Pavlović Čičko

(takođe španski borac), a za partijskog rukovodioca i člana štaba Konrad Žilnik Slobodan.

Prvu akciju odred je izveo 12. avgusta 1941. godine, napavši žandarmerijsku stanicu u Velikoj Plani. To je bilo ratno krštenje za većinu boraca, pa i za Vasilija, koji je prilikom formiranja odreda dobio nadimak Žarki. Sličnu akciju odred je izveo u noći 22/23. avgusta 1941. godine u Žitoradi.

Posle sporazuma Koste Pečanca s Nemcima, četnici su 11. septembra ušli u Prokuplje, iz kojeg su Nemci otišli nekoliko dana posle toga. Štab Topličkog odreda odlučio je da napadne četnike i oslobodi grad. Pre ove borbe, odred je 17. septembra potukao Pečančeve četnike u Donjoj Dragušji. Napad na

Prokuplje, koje je branilo 200 četnika, izvršen je 9/10. oktobra 1941. godine sa 60 boraca Topličkog, jednom četom (od 30 boraca) Kurkavičkog odreda i mesnim desetinama. Grad je bio oslobođen.

U tim prvim, kao i u ostalim borbama, Žarki se kalio. Njegova hrabrost i sposobnost komandovanja brzo su uočene, pa je postavljen za komandira čete. Docije je ostao komandant bataljona, pa komandant odreda, i na kraju komandant 9. srpske brigade.

Drugog marta 1942. godine ranjen je u borbi protiv četnika kod Čubure, na padinama Malog Jastrepa. Na snegu je ostalo 50 ubijenih četnika, a 30 je bilo zarobljeno.

U borbi protiv četnika u Azbrennici, 15. maja 1942. godine, ubio je zloglasnog četnika Arsu iz Ljuptena. I u ovoj borbi poginulo je više četnika.

Zbog pojačanja partizanskih snaga i borbe, Žarki je, 1943. godine, s grupom boraca, upućen s Jastrepa na Ozren, odnosno u Timočku krajinu. Tu je namenovan za komandanta Zaječarsko-timočkog odreda. Na toj dužnosti ostao je do 11. marta 1944. godine,

kada postaje komandant 9. srpske brigade.

Posle boravka u Toplici, brigada je s Niškim odredom krenula u istočnu Srbiju. Kod sela Tešice nameravala je da pređe na desnu stranu Južne Morave. Međutim, naišla je na jake bugarske snage i vratila se u selo Kulinu. Devetnaestog maja 1944. godine, posle detaljnih priprema, prešla su na desnu obalu Južne Morave. Odmah su se uputili od sela Trupala, ravnicom preko međunarodne železničke pruge i druma. Stigli su u selo Čumurluji, a zatim usiljenim maršom u selo Hum. Odred je preko Humske čuke išao prema Mečijem vrhu, a kolona 9. brigade išla je putem. Naišla je na Nemce. Došlo je do iznenadne borbe, borci brigade i Niškog odreda uspešli su da se probiju, pa su se 20. maja 1944. godine našli na grebenu južno od sela Cerja. Među njima nije bilo komandanta brigade Žarkog i nekoliko drugova.

Rukovodstvo 9. srpske brigade dobilo je sutradan, 21. maja 1944. godine, od partijskog rukovodstva Niša obavještenje da je Žarki u koncentracionom logoru na Crvenom Krstu u Nišu, gde je i streljani.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (S. P.)

DUROVIĆ Mihaila VESELIN AGA

Rođen je 1924. godine u Veletima kod Danilovgrada, Crna Gora. Zemljoradnik. Još u ranoj mladosti počeo je da čita naprednu literaturu koju su mu davali njegovi drugovi, kad su u vreme raspusta dolazili u selo. Godinu uoči rata primljen je u SKOJ.

Kad je počeo narodni ustanak, u Veletima se formirala operativna grupa. Veselin je hteo da bude njen član. Međutim, drugovi su ga odbili, jer je bio mlad. On je tvrdio da samo izgleda mlad, ali da ima više godina. Tako je uspeo da ga ipak prime u grupu.

U vreme borbe za Danilograd dočepao se neprijateljske kasete bombi i puške. Bombe je razdelio drugovima, a pušku je zadržao za sebe.

Februara 1942. godine, s grupom odabranih drugova, surušio je most koji se nalazio uz sam neprijateljski garnizon. Juna iste godine, zajedno s 5. crnogorskom brigadom, otišao je u Bosnu.

Jednog dana pozvali su ga u štab brigade. Tamo su mu saopštili da će biti kurir štaba brigade. Kad su ga pitali da li se slaže, odgovorio je: „Zar pitate?“ Sava Kovačević rekao mu je da je za njega čuo kako je vešti i hrabar borac. Veselin, koga su zvali Aga, odgovorio je da drugovi preteruju.

ĐUROVIĆ M. VIDOJE KEŠA

Rođen je 1911. godine u selu Veleta, kod Danilovgrada, Crna Gora. Ekonomista.

Potiče iz siromašne zamljoradničke porodice. Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio je u Danilovgradu, a Trgovačku akademiju u Podgorici. U sjećanjima drugova iz tih đakčkih dana „odavao je utisak snažnog i jakog čovjeka, punog ljudske čistote i pravdoljubivosti, spremnog da se žrtvuje za ideju, za nešto uzvišeno“. Godine 1932. upisuje se na Visoku komercijalnu školu u Zagrebu. Tamo se sreće s naprednim studentima Vojom Kovačevićem, Vojom Biljanovićem i drugima. Veoma je aktivan u zavičajnom studentskom udruženju „Lovćen“, gdje su diskutovale o političkim pitanjima i gdje su planirane revolucionarne akcije. Puni revolucionarni rad razvio je na svome fakultetu. Tada je primljen za člana SKOJ-a. Već tada je, po sjećanju saboraca, bio „dovoljno hrabar za podvig, dovoljno mudar za savjet, dovoljno plemenit za razumijevanje“.

Zbog učešća u mnogim demonstracijama, nije mogao da dobije državnu službu. Vraća se u Crnu Goru, i učestvuje u akcijama naprednih snaga. Ispoljio je posebnu hrabrost i odlučnost na Belvederu, kraj Cetinja, 1936. godine. Ubrzo je izabran za člana KPJ.

Poslije aprilske kapitulacije 1941. godine, radi na pripremama ustanka u svom kraju. Njegovo iskustvo rezervnog oficira pomoglo je u obuci mladih u gerilskim odredima. U ustanu 13. jula 1941. godine bio je komandir 1. petrušinske čete, s kojom je učestvovao u borbama od Danilovgrada, Bralenovice i na Veljem brdu. Prvi je komandant Petrušinskog bataljona, kojim je uspješno rukovodio. Istakao se u borbama na Šarskoj ploči, Tarašu i na Žutoj gredi, svojoj posljednjoj borbi. Kada je formiran 1. udarni bataljon Zetskog NOP odreda, kao iskusan i talentovan vojnik, postavljen je za njegovog komandanta.

Bio je omiljen partizanski komandant. Nije mu bilo teško da na položaju pođe od borca do borca, da provjeri jesu li zauzeli najbolji zaklon, da ih ohrabri ako je bilo potrebno.

U martu 1942. godine vodene su odlučujuće borbe za vojnički i politički uticaj na području Danilovgrada. Partizanske snage su dominirale svim položajima. Ostvarena je čvrsta saradnja Nikšićkog i Lovčenskog NOP odreda i Odreda „Bijeli Pavle“. Četnici i Italijani su svakodnevno i uporno pokušavali da pronađu slabu tačku ovog čvrstog partizanskog obruča, ali je nijesu nalazili. Počeli su intenzivno bombardovanje partizanskih položaja. Ali, partizani su i dalje imali inicijativu. Keša je, 13. marta 1942. godine, imao

uobičajeni dogovor sa svojim štabom o situaciji i neposrednim akcijama. Iako su artiljerijske granate padale u neposrednoj blizini, smireno je izlagao ratni plan i davao zadatke. „Poslije nekoliko minuta, jedna granata je pogodila krov kuće, prošla kroz pod i eksplozirala među nama... Zaglušna eksplozija sve je začas potamnila i uništila... Probudio sam se u bolnici u Dolovima Kovačkim. Tek tada sam saznao da sam jedini preživio, a svi ostali da su izginuli“, sjeća se Drago Škerović. U izvještaju komandanta Odreda „Bijeli Pavle“, od 14. marta 1942. godine, pisalo je: „Najteži udar pretrpjeli smo juče, kada je bomba bacača pogodila kuću gdje su se nalazili 15 naših drugova. Poginuo nam je i komandant Keša...“

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (z. Lak.)

Veselin je razmišljao da li će moći uspješno da izvršava dužnost kurira. Nije hteo da razočara svog proslavljenog komandanta, koji mu je verovao. Aga je, kao kurir štaba 5. brigade, imao zaista mnogo posla. Nije u pitanju bilo to što je bio Savin kurir, već što je brigada od formiranja do ulaska u 3. divizionu dugo bila odvojena, na teškom zadatku. Aga je gotovo na svakom zadatku napravio neki podvig ili učinio nešto osobito. Zbog toga je bio izuzetno cenjen.

Jednog dana, iznenada je naišao na tri četnika. Gotovo su se sudarili. Aga je brzim pokretom okrenuo šajkaču, da mu se petokraka ne bi videla: „Ko si ti?“. Aga je hteo da dobije u vremenu, pa je odgovorio pitanjem: „Je l' ja?“ Dok je to govorio, neopaženo je otkočio mašinku. Pošto je odugovlačio s odgovorom, četnici su ga pozvali da pođe s njima u štab. U tom trenutku, Aga je munjevito povukao oružje. Zaštekala je mašinka i pobila četnike.

U proboju na Sutjesci Aga je bio pored legendarnog komandanta Save. Pucao je i borio se junacki.

Kad je Sava, smrtno pogođen, pao, Aga je bio pored njega. Bio je to udar za njega, kao i za ostale borce. Gledao je u mrtvog komandanta. Kad su ga drugovi pozvali da krene s njima, odgovorio im je da ne želi da napusti mrtvog komandanta dok ga ne osveti.

Drugovi su otišli, a Aga je pucao i bacao bombe na Nemce. Svetio je mrtvog, legendarnog komandanta, pobijene seljake, zapaljene kuće, streljane zatvorenike, poginule partizane.

Najzad je i sâm pao.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. Po.)

ECIMOVIĆ Manojla MARKO

Rođen je 19. januara 1909. godine u selu Mandra, Sokolac, Bosna i Hercegovina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice.

Osnovnu školu završio je u Sokoku. Poslije škole, bavio se zemljoradnjom. Od 1932. do 1936. godine bio je žandarmerijski podnarednik. Međutim, napustio je službu, i ponovo se, sve do 1941. godine, bavio zemljoradnjom.

Vrlo rano se uključio u politički život. Pripadao je lijevom krilu Zemljoradničke stranke, a kasnije se približava komunistima; 1940. godine postaje član KPJ na Glasincu.

Odmah poslije kapitulacije stare Jugoslavije, Marko se s ostalim komunistima na Romaniji angažuje na prikupljanju oružja i municije i priprema ljude za ustanak. Bio je jedan od onih komunista na Glasincu koji su, jula 1941. godine, prihvatili Slavisu Vajnera Čiču, Slobodana Principa Selju i ostale sarajevske komuniste, koji su došli na Romaniju da pomognu organizovanje ustanka u ovom kraju. Marko je, u julu 1941. godine, među prvim ustanicima na Romaniji.

Odmah poslije oslobođenja Sokoka, 25. avgusta 1941. godine, u Podromaniji, u vojnoj kasarni, organizovane su partizanske radionice, među kojima i prva radionica ručnih bombi; Marko je postavljen za komandanta kasarne. U kasarni su bili smješteni i domobranci koje su zarobljavali borci Romanjskog partizanskog odreda. Kada je, u martu 1942. godine, formiran 1. udarni bataljon, Marko je ušao u sastav ovog bataljona prvo kao komandir voda, a nešto kasnije i komandir 4. čete. Početkom 1943. godine, Marko je postavljen za komandanta 3. bataljona 6. istočno-bosanske brigade.

Marko se od početka ustanka isticao kao hrabar borac. U prvim akcijama, avgusta 1941. godine, istibe se u napadu na Sokolac. Posebno valja naglasiti njegovo hrabro držanje u borbi s četnicima kod Okruglice, maja 1942. godine.

U borbi s ustašama na Han-Pogledu, u napadu na Vlasenicu, Marko je sa svojim

četom izvršio juriš, i za kratko vrijeme uništio neprijateljsko uporište. I na Milićima, Marko je sa svojom četom vodio borbu protiv ustaša, kada je pobijeno i zarobljeno trideset ustaša.

Posebnu sposobnost i hrabrost pokazao je u borbi s Nijemcima u Bosutskim šumama, novembra 1942. godine, prilikom prelaska 6. istočno-bosanske brigade u Srem. Njegova četa se iznenada našla licem u lice s njemačkom kolonom, u trenutku kada je brigada bila na odmoru. Iako je njemačka jedinica bila mnogo brojnija i bolje naoružana, a Markovu četu od nje dijelio samo put, on se nije zbunio, već je odmah s četom krenuo u juriš i napravio prodor kroz njemačku kolonu. Njegov brz i silovit juriš omogućio je brigadi da se sredi i organizovano napadne. U toj borbi izvojevana je velika pobjeda nad Nijemcima, i ubijeno i ranjeno oko 200 njemačkih vojnika, zaplijenjena tri bacača, sedam mitraljeza i mnogo drugog oružja i municije.

Poslije povratka iz Srema, Marko se istakao sa svojom četom i u borbi s četnicima na Maleševcima, na Majevici, osvojiši najteži položaj. Ta borba je predstavljala slom četnika na Majevici, jer je ubijeno 128, ranjeno 160 i zarobljeno oko 400 četnika, među kojima i velik broj njihovih komandira i komandanata.

Marko se sa svojim bataljonom istakao i u

borbi s ustašama na Han-Kramu, početkom 1943. godine, kada je razbio jednu ustašku bojnu koju je Pavelić odlikovao za počinjene zločine na Kozari.

U V olanziji u Crnoj Gori, Marko je sa svojim bataljonom osvojio položaje kod sela Kušlat, nedaleko od Čelebića; bombama, i borbom prsa u prsa, natjerao je Nijemce u bjekstvo. Tada je bataljon ubio 55 i zarobio 19 njemačkih vojnika. Poslije završetka te borbe, u vrijeme raščišćavanja okolnih šuma i pokušaja da se poveže s komandantom Beogradskog bataljona 1. proleterske brigade, Marko je teško ranjen, i tu ranu nije prebolio. Umro je, juna 1943. godine, kod Čelebića.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Bor.)

EGIĆ Stojana DUŠAN

Rođen je 27. januara 1916. u selu Brežićani kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Posle osnovnog obrazovanja u Brežićanima, završio je i dva razreda gimnazije u Prijedoru; ne mogaviši dalje da se školuje, zaposlio se kao pisar u brežičanskoj opštini. Vojni rok služio je u Beogradu 1937/1938. godine.

Komunisti ovog kraja — Zarko Zgonjanin, Jovan Đukić i Nikola Mutić — odmah posle okupacije uključili su ga u pripreme ustanka, tako da je, već polovinom juna 1941, otišao iz sela. Njegovo vojničko iskustvo, organizatorske sposobnosti i izuzetna hrabrost došli su do izražaja u prvim danima ustanka, osobito u akcijama na Brežićane, Dragotinju, Svodnu i Podgrađe, kada su kozarski partizani stvarali svoj 2. krajiški narodnooslobodilački partizanski odred, a Dušan Egić, od borca iz čete Ivce Marušića Ratka i Žarka Zgonjanina, počeo da izrasta u ratnika koji će komandovati proslavljenim krajiškim brigadama i divizionima. Član KPJ postao je 20. novembra 1941. godine.

U grupi kozarskih junaka koji su, 5. januara 1942, upali u oklopi voza na pruzi Bosanski Novi — Prijedor i, u dramatičnim okolnostima, dok je voz jurio prema Prijedoru, uništili

posadu od 14 ustaša, bio je i Dušan Egjić. Posle ove, redale su se i druge akcije i podvizi, i koje je — kao vodnik ili komandir čete, komandant bataljona ili brigade — organizovao i izvodio sa svojim borcima. Učestvovao je u borbama protiv ustaša kod rudnika Ljubije, na Suvачi i Blagaju, kod Bosanskog Novog i u borbama za oslobođenje Prijedora i njegove okoline.

Aprila 1942, u vreme napada na Bosansku Dubicu, Egjićeva četa je dobila zadatak da se po svaku cenu ubaci u centar grada, uništi električnu centralu, zaposedne most preko Une i spreči neprijatelja da dovuču pojačanje. Zauzimanjem škole u neposrednoj blizini mosta, četa je svoj zadatak potpuno ispunila. Međutim, ostale snage 2. krajiškog odreda nisu u predviđenom roku ispunile svoj deo plana, pa su morale da obustave dalje napade na spoljnu odbranu, tako da je sva vatra, u kritičnom trenutku, koncentrisana na četu koja se jedina našla u gradu. Ipak, veštım manevrom, dobro odabranım pravcem, uz žestoku borbu, četa je uspeła da se probije i izvuče svoje mrtve i ranjene drugove. Bio je to pravi podvig, o kome su borci s divljenjem govorili.

U ofanzivi na Kozaru, leta 1942. godine, 5. četa je samo kod crkve u selu Marini, iznenađivši neprijatelja, uništila kolonu od 150 vojnika, kada je zarobljena komora i zaplerjeno celokupno naoružanje. Kad je četa uspeła da se izvuče iz okruća oko Kozare, iskoristila je pogodan trenutak i napala neprijatelja s leđa, na položaju kod jelovačke crkve, nanoseći mu velike gubitke; a zatim, s 1. krajiškom brigadom, napada Dobrljin, Ravni Gaj i Asinu Stražu. To je doprinelo rasterećenju pritiska na čete 2. krajiškog odreda, koje su bile opkoljene na Kozari.

Na položaju komandira čete u 1. bataljonu 2. krajiške brigade imao je izvanrednih uspeha

u akcijama na Vrhpolju, Sitnica i Ključu, u razbijanju četnika na Manjači, u oslobađanju Jajca i Bihaća. Posle toga je Egjiću poverena dužnost komandanta 1. bataljona 2. krajiške brigade, koji će, takođe s puno uspeha, voditi u sve okršaje u IV neprijateljskoj ofanzivi — na Grmeču i Šator-planini, zatim kroz centralnu i istočnu Bosnu, da bi, u svojstvu zamenika komandanta 2. krajiške brigade, septembra 1943, učestvovao u borbama na Tuzli.

Izvesno vreme Egjić je bio i komandant 17. majevičke brigade. A kada je 11. krajiška divizija, septembra 1944, krenula u Srbiju, Dušan Egjić je postavljen za komandanta 5. kozarske brigade, kojom su dotad komandovali najistaknutiji kozarski ratnici: Josip Mažar Šoša, Ranko Šipka, Rade Kondić. Na njenom čelu Egjić je prešao Drinu, oslobodio Krupanj, razbio četničke položaje na Ceru, a u borbi za Beograd prodirao preko Banovog brda sve do Zavoda za izradu novčanica, a onda, usiljenım maršem i na juriš, zauzeo vrh Avale i tako sprečio prodor jakih nemačkih snaga koje su napadale od Smedereva. Peta kozarska brigada, oni isti borci što su doživeli epopeju Kozare, sada su presecali sremski front, i konačno oslobađali Batajnicu, Staru Pazovu, Rumu, Šid i Sremsku Mitrovicu.

Dušan Egjić je izvesno vreme bio i zamenik komandanta 11. krajiške narodnooslobodilačke udarne divizije.

Ispraćen uz najveća priznanja svojih boraca za sve ono što je zajedno s njima dao oslobodilačkoj borbi, Dušan Egjić je napustio ovo jedinicu i otišao na vojno školovanje.

Posle rata, komandujući, uglavnom, divizijom Jugoslovenske narodne armije, Egjić je uspešno prenosio na mlade bogato iskustvo partizanskog ratovanja i stečena znanja u vojnim akademijama.

Penzionisan je u činu general-potpukovnika; sada živi u Zagrebu. Aktivan je društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D. Lu.)

EGJIĆ Tome MILAN

Rođen je 15. jula 1911. u selu Brežićanima kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Iako je rastao u siromašnoj seljačkoj porodici, roditelji su uspeali da mu daju osnovno školovanje — dva razreda gimnazije završio je u Prijedoru. Za vreme provedeno u gimnazijskoj sredini, koja je imala značajnu ulogu u buđenju i razvijanju socijalne i nacionalne svesti, Milan Egjić stekao je prva iskustva u političkoj borbi radničke klase i seljaštva. Kao naprednom omladincu, koji se borbenoćušio bistao među

vršnjacima, ondašnje vlasti nisu mu dozvolile da se stalno zaposli u rudniku Lješljani, već je radio povremeno kao sezonski radnik.

Partijska organizacija u Brežićanima angažovala je Milana već u prvim danima okupacije, da prikuplja oružje i politički radi sa seljanima — da priprema oružanu borbu.

Noću između 29. i 30. jula 1940. godine, kada je na Kozari počeo ustanak, Milan Egjić je s grupom Brežićana strušio deo pruge Bosanski Novi — Prijedor i spalio zgradu opštine, što je bio znak da se i u ovim selima digao narod na ustanak. Tih dana je primljen u KPJ.

Kad je formiran 2. krajiški narodnooslobodilački partizanski odred na Kozari, Egjić je raspoređen u 3. novsko-lješnjansku partizansku četu, čije je borbeno dejstvo u ustanku bilo usmereno, između ostalog, na ugrožavanje saobraćaja na pruzi Volinja — Prijedor. U mnogobrojnim akcijama koje je izvela ova četa, Milan se naročito istakao u uništenju neprijateljskog uporišta na Mrakovici i u zauzimanju utvrđene škole u Umetalici, kada je zarobljeno 50 neprijateljskih vojnika i zaplenjeno sedam puškomitraljeza. U prvim danima neprijateljske ofanzive na Kozaru, jula 1942, Milan Egjić je s grupom boraca 4. bataljona 2. krajiškog odreda izveo veoma uspešnu akciju na mostu PljugoVac kod Prijedora, kada su uništena tri i oštećena dva neprijateljska tenka, i zarobljeno pet nemačkih vojnika i oficira.

Kada je, posle neprijateljske ofanzive, 22. septembra 1942, formirana 5. kozarska brigada, Egjić je postavljen za zamenika političkog komesara 3. bataljona. Ovaj bataljon je bio osnovno jezgro za formiranje 12. krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade, u kojoj je položaj komandanta 1. bataljona zauzeo hrabri i u mnogim borbama prekaljeni Milan Egjić.

Nerazdvojivo ratni drugovi, Mečava i Egjić, povelı su 12. krajišku brigadu — iako samo sa

500 boraca koji su izdržali IV neprijateljsku ofanzivu i pegavi tifus — u nove okršaje, i obezbjedili joj mesto u redu proslavljenih krajiških brigada. U prvoj akciji posle formiranja, Milanov bataljon je dočekao u zasedi nemačku jedinicu koja se kretala od Bosanskog Petrovca prema Bravskom Vagancu. Posle prvog plotuna, Egjić je poveo borce u juriš: 30 nemačkih vojnika izbačeno je iz stroja.

Iz sela Hašana pod Grmečom, juna 1943. godine, 12. krajiška brigada krenula je na dugi borbeni put. Prebacivši se preko pruge Jajce — Travnik i preko Vrbasa, došla je u centralnu Bosnu da pomogne banjalučkom odredu u razbijanju četnika u ovom području. I posle borbe od 29. juna 1943, kada je 1. bataljon potpuno razbio i uništio kolonu Nemaca i ustaša što je nadirala prema Čukovcu, u kojoj se, s grupom bombaša, izvanrednom hrabrošću istakao Milan Egjić, za 12. krajišku brigadu kao da više nije bilo prepreka. U sledećoj akciji, 27. avgusta 1943, samo s dve čete svojih boraca, našli su se Petar Mečava, komandant brigade, i Milan Egjić, komandant bataljona, pred neprijateljem koji je nastupao iz Kotor-Varoši prema Skender-Vakufu. U žestokoj borbi, koja se odvijala po tačno razrađenom planu, neprijatelj je potpuno potučen: 60 mrtvih i 50 ranjenih, 7 zarobljenih kursista iz divizije „Tigar“. I kada je bitka već bila dobijena, smrtno pogođen, pao je Milan Egjić.

U izveštaju štaba 12. krajiške brigade o ovoj akciji, između ostalog, piše:

„Poginuli komandant 1. bataljona naše brigade, drug Milan Egjić, u svim borbama je dobro vojnički vodio bataljon i lično se isticao svojom hrabrošću i neustrašivošću.“

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D. Lu.)

EGJIĆ Prokopija OBRAD

Rođen je 1. februara 1908. godine u seljačkoj porodici, u selu Gošiću, opština Knin, Hrvatska. Bio je peto dijete u siromašnjoj porodici, pa je s velikom voljom i željom uspio da privatno završi osnovnu školu. Stekavši osnovno obrazovanje, u jesen 1926. godine napušta svoju siromašnu Bukovicu i upisuje se u Pješadijsku podoficirsku školu u Bileći, koju je za dvije godine završio s vrlo dobrim uspjehom. Raspoređen je u 26. pješadijski puk u Sisku, gdje se odmah uključuje u radničko-sportske organizacije, s kojima organizira izlete, takmičenja i sletove. Postao je dobar lakoatletičar, najbolji u sisačkom garnizonu i u Armiji, pa je u ljeto 1931. godine učestvovao na općem lakoatletičkom takmičenju u Splitu, gdje osvaja prvu nagradu — zlatni sat. Obzirom na svoje porijeklo i prve korake u samo-

stalnom životu, Obrad se rado opredjeljuje za radnički pokret.

Aprilski rat 1941. godine zatekao ga je na zadarskom frontu. Bio je komandir mitralješkog voda i čete u 11. puku. Poslije rasula Jadranske divizije i njegovog puka, iz kojeg su mnoge vojnike i starješine Nijemci zarobili kod Drvara, Obrad je uspio da izbegne zarobljeničvo i vraća se u Bukovicu, da bi se odmah stavio na raspolaganje KPJ. Tako se, posredstvom sekretara Bukovičkog komiteta KPJ Nikice Popovića i učitelja Sava Ležajca, uključuje u NOP. Od tada, u Biogradu, Šibeniku, Benkovcu i Ravnim kotarima izvršava razne partijske zadatke, pribavljajući oružje i prenosi ga u Bukovicu.

Početkom decembra 1941. godine, iz Biograda na moru, Egjić odlazi u rodno selo Gošić i potom u Dobropoljce, gdje formira udarnu partizansku grupu, čiji je on bio komandant. S njom je izveo nekoliko uspješnih akcija i divizija protiv italijanskih okupatora.

Potkraj januara 1942. godine, sa svojom grupom od 12 naoružanih partizana prebacio se u unutrašnjost Bukovice, u Grulovića stano-ve, nedaleko od Kistanja, i ulazi u sastav Bukovičkog partizanskog odreda, gdje postaje zamjenik komandira. Formiranjem Prvog sjevernodalmatinskog bataljona „Bude Borjan“, Egjić je postavljen za oficira štaba bataljona, a zatim učestvuje u borbi protiv italijanskog mitralješkog bataljona, 21. maja 1942, u Gornjem Erveniku, gdje se ističe u jurišu 2. čete, noseći neprijatelju gubitke od preko 50 zarobljenih oficira i vojnika. Kao komandir, na čelu svoje omladinske čete 21. jula juriša na Italijane i četnike u južnoj Lici, i odbija sve napade neprijatelja u težnji da se probije prema bolnici. Tada je teško ranjen u leđa i stomak. Poslije oporavka u bolnici Martin Brod, postavljen je za komandira Bukovičke partizanske čete, a nešto kasnije za zamjenika

komandanta Prvog primorskog bataljona; na položaju Srma kod Vodica prvi juriša na Italijane i četnike, pa je svojim hrabrošću i odvažnošću povukao i ostale borce u juriš. Uništeno je više od 200 neprijateljskih vojnika, a zaplijenjena je velika količina oružja i municije.

Potkraj decembra 1942. godine, Egjić je postavljen za komandanta Prvog primorskog bataljona. Tada je primljen za člana KPJ. Učestvuje u razbijanju četnika u selu Golubiću, kod Knina, kada je, bez vlastitih gubitaka, zarobio 20 četnika. U toku IV neprijateljske ofanzive, Egjić je komandovao 3. bataljonom 5. dalmatinske brigade 9. dalmatinske divizije, i u bici za ranjenike, u dolini Neretve, s bataljonom prenio više od 20 teških ranjenika preko planine Prenja i Boračkog jezera, u toku deset dana nošnja smjestio je ranjenike u Nevejsinsko polje. Uz nadljudske napore, on je prednjačio i služio ličnim primjerom. Ni jedan ranjenik nije izgubljen. Početkom aprila 1943. godine, Obrad je, na čelu svog bataljona, jurišao na četnike u Donjem Zimlju kod Mostara i nanio im osjetne gubitke, spriječivši ih da se probiju u Nevejsinsko polje. Tada je ponovno bio teško ranjen.

Poslije rasformiranja 5. dalmatinske brigade 9. divizije, Egjić je postavljen za komandanta 1. bataljona 2. dalmatinske brigade 2. proleterske divizije, učestvujući u borbi protiv Nijemaca na planini Sinjajevini i obezbjeđenju aerodroma na Negovudju, gdje je, 27/28. maja 1943, prihvaćena prva engleska Vojna misija, koja je došla u Vrhovni štab NOV i POJ. U bici na Sutjeski i Gornjim Barama, Obrad je među prvima jurišao na Nijemce. I pored 55 boraca izbačenih iz stroja, u toku četiri dana i četiri noći odbijao je sve pokušaje neprijatelja da se, preko Planinice, probije u dolinu Sutjeske. Tada su neprijatelju naneseni veliki gubici i odbijeno više od 25 juriša. Vrhovni komandant je odao priznanje 2 dalmatinskoj brigadi, istakavši da je ona „odigrala presudnu ulogu u povlačenju naše glavine preko tjesnaca rijeke Sutjeske i pokazala divne primjere upornosti i herojstva“. U probuju njemačkog obruča kroz Zelengoru, 11. juna 1943, Egjić se prvi bacio na Nijemce, koji su se prikrili u šumi i, zahvaljujući njegovoj odlučnosti, neprijatelj je bio razbijen i protjeran uz znatne gubitke. Poslije Pete ofanzive, u avgustu, u selu Banovićima, Obrad je na čelu bataljona jurišao na Nijemce, dajući primjer borcima. Tada je neprijatelj razbijen, izgubivši više od 50 vojnika. Zaplijenjeno je: dvije radio-stanice, 4-5 mitraljeza „šaraca“, minobacača i mnogo drugog oružja i vojničkog materijala, a da pritom njegov bataljon nije imao gubitaka. Tada je Obrad postavljen za zamjenika komandanta 2. dalmatinske brigade. Učestvuje u razbijanju

četnika kod Kolašina, i u oslobođenju Andrijevice, oktobra 1943. godine. Zatim, 18. oktobra 1943. godine, na Čakoru, gdje je razbijen njemački bataljon i zaplijenjena velika količina ratnog materijala. Poslije tih uspeha, Obrad Egić je postavljen za komandanta 2 dalmatinske brigade, te je, 22. januara 1944. godine, s dva bataljona juriršao na Njemce kod Bijelih Brda, u Srbiji. Neprijatelj je razbijen, a da njegova jedinica opet nije imala gubitaka. Zaplijenjena je velika količina oružja, municije i drugog ratnog materijala.

Početkom marta 1944. godine, kao komandant brigade, komanduje 3. bataljonom i 1. bokeljskim odredom u borbi protiv četnika i Njemaca, na položaju Bata i Čeva u Crnoj Gori. Tada je razbijena velika četnička formacija i uništeno više od 250 četnika, među kojima su bila zarobljena i dva komandanta bataljona. To je bila izuzetno značajna vojnička i politička pobjeda brigade nad četnicima u Crnoj Gori.

Pod komandom Egića, 2. proleterska dalmatinska brigada, u jesen 1944. godine, oslobodila je Trebinje, Konavle i Dubrovnik, te, u zajednici s 1. bokeljskom brigadom, Risan, Kotor i Tivat, kao i ostale dijelove Boke Kotorske.

U svim tim i drugim borbama Egić je pokazao izvanrednu umješnost u komandovanju, hrabrost i odlučnost. Pobjede i uspjeh nad brojno većim i tehnički opremljenim neprijateljem ostvarivao je uz male gubitke brigade, pri čemu je njegova vojnička i politička sposobnost dolazila do punog izražaja.

Početkom 1945. godine, Egić je postavljen za načelnika štaba 8. makedonske divizije KNOJ-a, a nešto kasnije za njenog komandanta. Polovinom 1945. godine Obrad je, po odluci Štaba KNOJ-a, sa 100 odabranih boraca, upućen na specijalni zadatak u istočnu Bosnu, na područje Han Pijeska, Kladnja, Devetaka, Sokolca i Rogatice, zbog hvatanja Draže Mihalovića, i tada je razbio nekoliko grupa odmetnika.

Poslije izvršenja ovog zadatka, Egić je postavljen za komandanta Beogradske divizije KNOJ-a, a s te dužnosti odlazi na školovanje u SSSR. Završio je i Višu vojnu akademiju JNA.

Značajan je i Egićev publicistički rad. Napisao je knjige: „Druga dalmatinska na Sutjesci“, „Ratni dnevnik Druge proleterske dalmatinske brigade“, „Deset heroja Druge proleterske dalmatinske brigade“, „Dječaci do ruba planine“, i „Dva rođenja Devete dalmatinske divizije“.

Noviatak je Partizanskih spomenice 1941. Oredna republike sa zlatnim vengcem i mnogih drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine (N. Sl.).

EYPPER Ernesta ERNEST

Rođen je 23. septembra 1914. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio građevinski inženjer, Francuz iz Alzasa, od prvog svetskog rata nemački podanik. Izvodio je građevinske radove u tadašnjim austro-ugraskim zemljama, a kada je, 1918. Alzas ponovo postao deo Francuske, vratio se u domovinu, i razveo od Ernestove majke koja se, posle nekoliko godina, preudala.

Ernest je završio osnovnu školu u Trnovu, predgrađu Ljubljane. Položio je veliku maturu 1935. u Prvoj državnoj realnoj gimnaziji u Ljubljani, i otišao u Francusku, u Bezanson, da kao francuski građanin odsluži vojsku. Posle odluzjenja dvogodišnjeg vojnog roka, odlazi u

Pariz, da na Sorboni studira međunarodno pravo. Ubrzo mu nestaje sredstava za život, jer ga otac nije htio izdržavati, pa se vraća u Ljubljano, gde se upisuje na Pravni fakultet.

Kao student, glumio je u amaterskim pozorištima, bio je veoma veseo i važio za duhovitog momka. Francuska vlada ga, 1939. prima u konzularnu službu, i šalje u Beirut. Kada je 1940. Francuska kapitulirala on se, preko Turske, vraća u Ljubljano, gde još neko vreme radi u francuskom konzulatu. U to vreme, već je, u krugu napredne studentske omladine, važio za simpatizera Partije.

U leto 1941. godine, Ernest postaje član udarne grupe u Trnovu i učestvuje u mnogim akcijama. Neke su bile loše pripremljene, zbog neuskustva članova grupe. Tako su u jednoj akciji ranili izdajnika, koji je potom policiji dao podatke ko bi sve mogao da bude napadač.

Uhapšen je i Ernest, ali se vešto branio i uskoro pušten. Kad je bio već na slobodi, pronašli su nove dokaze, i ponovo hteli da ga uhapse, ali je on uspeo da pobjegne i da se skrrije. Od tada je bio ilegalac. Izvesno vreme

je radio u Reonskom odboru Oslobođilne fronte, odgovorao za rad po vojnoj liniji. Krajem 1941. određen je na rad u VOS-u. Radio je u Specijalnoj obaveštajnoj službi, pod neposrednim rukovodstvom Zdenke Kidrič. U to vreme već je bio primljen u Partiju.

U proleće 1941. Zdenka Kidrič je uspostavila vezu s nekim bivšim jugoslovenskim obaveštajnim oficirima, koji su se pretvarali da su pristale borbe protiv okupatora. Oni su, u saradnji s italijanskom policijom, počeli da prate Zdenku i sve one s kojima je održavala vezu. Tako su pratili i Ernesta, koji se po gradu kretao često preodeven u sveštenika.

Marta 1942. karabinjeri su na ulici uhvatili Ernesta s lažnim ispravama. Pronašli su mu i izveštaj o dvojici izdajnika. Sutradan je, na isti način, bila uhapšena i Zdenka Kidrič. Uskoro je policija otkrila da su Ernestove isprave lažne, a jedan od izdajnika, o kome je govorio zapljenjeni izveštaj kod Ernesta, nađen je mrtav, a drugi ranjen. U međuvremenu je Zdenku Kidrič iz Bolnice spasila udarna grupa. Sve je to italijansku policiju učvrstilo u uverenju da je Ernest važna ličnost u VOS-u. U zatvoru su ga tukli pokušavajući da od njega nešto saznaju, ali uzalud.

Streljan je 1. maja 1942. na vojnom strelištu Suhi bajer, u Ljubljani. Nekoliko dana posle streljanja, nepoznati italijanski vojnici doneo je Ernestovoj majci oproštajno pismo, a posle rata pronađen je i italijanski policijski zapisnik o „slučaju Eypper“ u kome se, pored ostalog, navodi da je Ernest, pred streljanje, na francuskom jeziku rekao: „Koliko vrediš, slobodo, zna jedino onaj koji daje za tebe svoj život“.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pov.)

ENGEL Aleksandra ELIAS ILIJA, ANĐIĆ

Rođen je 19. marta 1912. godine u Jajcu, Bosna i Hercegovina, u porodici intelektualaca.

Poslije završetka osnovne i Srednje tehničke škole u Sarajevu, otišao je na studije tehničkih nauka u Prag. Još u vrijeme školovanja u Sarajevu isticao se progresivnim shvatanjima i djelovanjem među školskim drugovima. Sudjelovao je u svim akcijama koje su u to vrijeme bile organizovane u okviru djelatnosti napredne omladine Srednje tehničke škole, i zbog toga je često kažnjavan od uprave škole. Imao je osamnaest godina kada ga je policija, 1930. godine, uhapsila zbog revolucionarnog rada, kome se već tada sasvim posvetio.

Dolaskom u Prag, nastavila djelatnost me-

du studentima, i ubrzo postaje član kružbica naprednih jugoslovenskih studenata. Godine 1934. izabran je za sekretara, a 1935. za predsjednika „Matije Gupca“, Zadruge hrvatskih akademičara u Pragu. Istovremeno je bio i funkcioner Društva jugoslovenskih tehničara. Kao potpisnik javnih letaka, proglasa i organizator studentskih akcija (među kojima je bila jedna od najznačajnijih ona za liberalniji odnos i puštanje na slobodu političkih zatorenika zatočenih u Sremskoj Mitrovici), vođen je na listi praške policije i kao komunist često hapšen. Član KPJ postao je 1936. godine.

Kad je počeo građanski rat u Španiji, u grupi koja je formirana krajem januara 1937. godine, od studenata iz Jugoslavije koji su studirali u Pragu, nalazio se i Ilija Engel. Ova

grupa se, preko Pariza i Valencije, prebacila od Albasete, gdje je stigla 3. februara 1937. godine. Odmah poslije toga, zajedno s ostalim članovima ove studentske grupe, Ilija je bio raspoređen u bataljon „Dimitrov“, u čijem se sastavu borio kod rijeke Harme, na centralnom i aragonskom frontu. Zbog svoje hrabrosti i požrtvovanosti, postavljen je za rukovodioca protivtenkovske baterije, koja je bila sastavljena od dobrovoljaca iz Jugoslavije.

Poslije poraza španske revolucije, s ostalim jugoslovenskim dobrovoljcima prebačen je u Francusku, gdje je, u periodu od 1939. do 1941. godine, bio interniran u koncentracijskim logorima: Sen Siprijen, Girs i Verne d'Arjež. Po direktivi KPJ, Ilija se 1941. godine prebacio, s grupom španskih boraca, preko Njemačke u Jugoslaviju, gdje je odmah poslije povratka nastavio revolucionarnu djelatnost.

U početku je radio u ilegalnoj tehnici CK KP Hrvatske u Zagrebu, u kojoj su se štampali: „Srp i čekić“, organ CK KPH, zatim „Vjesnik radnog naroda“, „Proleter“, i razni propagandni materijal.

Prilikom provale, 24. decembra 1941. godine, došlo je do žestokog okršaja između ustaških agenata i ilegalaca. U ovom okršaju, iako ranjen, uspio je da se probije iz zgrade i da pređe na oslobođenu teritoriju, u Žumberački partizanski odred.

U prvoj polovini 1942. godine bio je komandant Banijskog bataljona, a zatim Primorsko-goranskog NOP odreda. Kasnije se nalazio na raznim dužnostima u Glavnom štabu Hrvatske (načelnik Drugog odjeljenja i drugim).

Teško se razbolio od tifusa, i kada je ozdravio ostao je potpuno gluh. Tada je postavljen za pomoćnika načelnika pozadine; na tu dužnost, u činu pukovnika, poginuo je prilikom avionskog napada 29. maja 1944. godine, kod sela Gornjeg Mikleuša, blizu Čazme.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (T. Gr.)

ERAKOVIĆ Dure SAVA STRAHINJA

Rođen je 27. januara 1921. godine u Dobrotiću (zaselak Selište), Srbija. Osnovnu školu završio je u Dobrotiću, a potom je nastavio školovanje u Prokuplju i završio tri razreda gimnazije i dva razreda trgovačke škole. Iako je bio odličan učenik, nije mogao dalje da se školuje, jer su mu roditelji bili siromašni. Podoficirsku školu, u koju je otišao 1938. godine, završio je u Čupriji, i posle toga ostaje kao aktivni podoficir u bivšoj jugoslovenskoj vojsci do aprilskog sloma 1941. godine.

Posle kapitulacije Jugoslavije, došao je u svoje selo gde se povezuje s organizatorima narodnoslobodilačkog pokreta.

U Toplički partizanski NOP odred stupio je avgusta 1941. godine. U prvim sukobima i borbama s bugarskim fašistima i kontrarevolucionarnim četničkim snagama, u napadima na žandarmerijsku stanicu u Žitotadi, i u oslobođenju Prokuplja isticao se izvanrednom hrabrošću, zbog čega je postao omiljen među borbama i u narodu Toplice. Ubrzo posle prvih borbi postao je desetar. Isticao se umešnim rukovodjenjem. Njegova hrabrost došla je do izražaja u borbama kod Blaca, Kosančića, Retkocera, Kopaonika, Jastrepa i u Crnoj Travi. Kao neustrašivi borac i dobar vojni rukovodilac, primljen je u KPJ u jesen 1941. godine.

U Jablaničko-pasjačkom odredu bio je na raznim rukovodećim dužnostima i održavao predavanja da bi, vojnički i politički, osposobljavao borce. Bio je komandant Rasinskog

NOP odreda. Kada je, 21. novembra 1943, formirana 2. južnomoravska brigada, Sava Eraković je bio zamenik, a potom i komandant brigade.

Strahinja je pokazao naročitu izdržljivost u poznatom borbenom maršu 2. južnomoravske brigade koji je ona izvršila od Puste Reke do Crne Trave i obratno. U tom maršu je, munjevitim napadima, zadavao neprijateljima osetne udarce.

U proleće 1944. godine Keserović dobija zadatak da prikupi i ujedini sve četničke snage od Kopaonika do Kukavice, i da preko Toplice i Kosaonice sa severa udari na Pustu Reku. Polovinom marta 1944. četnici upadaju na partizansku slobodnu teritoriju u sela: Široka Njiva, Statovac, Đurđevac i Rgaje. Njihov plan

je bio da tuku neprijatelja odvojeno, jednog po jednog, ali u tome nisu uspeeli. Četvrta i 2. južnomoravska brigada napadaju isturene četničke snage u selu Arbašaško i potpuno ih razbijaju, ubivši 60, a zarobivši 30 četnika. Posle ovog poraza, misleći da su njegove snage dovoljne, Keserović je istog dana napao partizanske snage na celom frontu dužine od desetak kilometara. Druga južnomoravska brigada, pod komandom Save Erakovića, držala je najosetljivije položaje. Predvođena svojim komandantom, brigada vrši prodor u centralnom delu i četnički front se raspada. Četnički gubici u tim borbama bili su veliki. Međutim, u toj borbi, jurišajući u prvom streljačkom stroju na Kamenu Čuku više sela Rgaje, poginuo je, 19. marta 1944. godine, i drugi komandant 2. južnomoravske brigade, Sava Eraković Strahinja.

Narodnim herojem proglašen je 9. septembra 1953. godine. (H. Ra.)

**ESTERA Hajma OVADIJA
MARA**

Rođena je 1921. godine u Bitolju, Makedonija, u vrlo siromašnoj jevrejskoj porodici.

Rano je osetila nepravde, ali je, kao radnik, ubrzo shvatila da život može da se izmeni, da postane pravedniji. Ističe se među naprednom jevrejskom omladinom, 1938. godine, u Bitolju. Tri godine uoči okupacije zemlje, radila je u Beogradu. Tamo se istakla kao aktivist u revolucionarnom pokretu. Tu je primljena i za člana SKOJ-a. Posle događaja

od 27. marta 1941. godine, u kojima aktivno učestvuje, vraća se u Bitolj. Tamo se uključuje u antifašistički pokret, orijentisan na pripremanje oružane borbe protiv okupatora. Naravno, isto se ističe među jevrejskom omladinom. Kad su fašistički okupatori „obeležili“ Jevreje i ograničili im kretanje, Ovadija se ilegalno kreće zabranjenim ulicama i izvršava partijske zadatke.

U članstvo KPJ primljena je 1942. godine, i neumorno radi na organizovanju što masovnijeg odlaska Jevreja u partizanski odred. Radeći na izvršenju tih zadataka, ostala je među svojim do 11. marta 1943. godine, kad su nemački i bugarski okupatori odveli bitoljske Jevreje u smrt. Ovadija je bila među onim Jevrejima koji su uspeli da izbegnu raciju. Izvesno vreme živela je u ilegalnosti, pod imenom Mara.

U međuvremenu se razbolela. Partijska organizacija je leči i krije. Još slaba, u aprilu 1943. godine otišla je u partizanski odred „Goce Delčev“. Učestvovala je u svim borbama ovog Odreda. Izdržala je duge marševe, i bila učesnik borbi brigade u toku 1943. i početkom 1944. godine. Pohvaljivana je za hrabrost u borbama kod Fuštania, kod Tušina i na Kožufu. U borbama, postala je poznata

kao hrabra bolničarka Mara. Hrabro je izdržala i Februarski marš, kad je iz južne Makedonije prešla na teren Kozjaka, u okolini Kumanova. Prilikom formiranja 3. makedonske brigade, postavljena je za zamenika političkog komesara čete. U tom svojstvu istakla se hrabrošću u prolećnoj ofanzivi, naročito u borbama za Ristovac, na Biljači, za Zletovske rudnike, Kratovo i na Petrovoj gori. Sa svojom jedinicom nalazila se na obezbeđenju i zasedanja ASNOM-a, a uskoro posle toga upućena je u okolinu Bitolja. Kad je, 22. avgusta, formirana 7. makedonska brigada, postala je politički komesar bataljona. Ali samo četiri dana kasnije, u žestokoj borbi u kojoj su uništeni bugarski graničari na Kajmakčalanu, poginula je junačkom smrću, zadržavajući svojom hrabrošću sve borce.

Narodnim herojem proglašena je 11. oktobra 1953. godine. (K. So.)

FERJANČIĆ Antona ANTON ZVONKO

Rođen je 3. aprila 1915. godine u selu Gradišče, kod Vipave, Ajdovščina, Slovenija. Otac, zemljoradnik s malo zemlje, u potrazi za zaradom, uklanjajući se zbog ugnjetavanja italijanskih vlasti, iselio se 1927. u Argentinu i tamo ostao. Ostavio je majku s troje dece.

Anton je završio šest razreda osnovne škole u Vipavi. Pošto se nastava izvodila isključivo na italijanskom jeziku, nije naučio gotovo ništa. Posle škole, radio je kao čobanin i sluga kod raznih seljaka. Već u to vreme došao je u sukob s vlastima, jer nije hteo da ide na fašističku omladinsku predvojničku obuku. Zaposlio se 1935. na pilani u Vipavi, a 1937. pozvan je na odsluženje vojnog roka u italijanskoj vojsci. Služio je 11 meseci u korpusnoj artiljeriji. Vratio se naredne godine, i opet radio na pilani u Vipavi. Ponovo je pozvan u vojsku 1940, i izvesno vreme služio u radnim jedinicama u južnoj Italiji, zajedno s drugim Slovencima i Hrvatima a, neposredno pred napad na Jugoslaviju, ponovo je vraćen u artiljeriju. Učestvovao je u nadiranju preko Notranjske. Imao je nameru da prebegne u jugoslovensku vojsku, ali je ona brzo kapitulirala. Kada se njegova jedinica, u maju 1941, vraćala kroz njegov kraj, pobeogao je, ali je posle sedmice uhvaćen i, po skraćenom postupku pred ratnim Sudom, osuđen na tri godine zatvora. Posle nekoliko dana, skočio je kroz prozor kasarne u Pivki, izbegao stražarske metke i pobeogao. Vratio se u svoje selo i krio po okolnim šumama, sve do stupanja u partizane. Često je izmicao poteraima, jer su vlasti znale gde se krije i kreće. Hranom su ga snabdevali rođaci i prijatelji.

Krajem 1941, stigla je u primorje grupa partizana pod rukovodstvom Ervina Dolgana. Saznavši za nju, uhvatio je preko meštana vezu s Dolganovom grupom, i 28. novembra 1941. godine stupio u partizane, kao jedan od prvih Primoraca.

Ova grupa, koju su sastavljali mahom dezerteti iz italijanske vojske, uskoro je prera-

sla u Primorsku četu. Zimi je izvodila manje akcije, čiji je cilj bio otklanjanje neprijateljskog oružja. U martu 1942. stigla je u Primorje četa bataljona „Ljubo Šerčer“ i sjedinila se s četom u kojoj je bio Ferjančić. Novu četu napale su jake italijanske snage na planini Nanos, 18. aprila 1942, tako da se jedinica morala podeliti na manje grupe zbog lakšeg probijanja. Pretrpeli su velike gubitke.

Ferjančić je bio u onoj grupi koja je ostala u Vipavskoj dolini, i iz koje se docnije obrazovala Vipavska četa. Početkom juna 1942. bez prethodnog kandidatskog staža, primljen je u KP Slovenije i postavljen za komandira čete. Kad je, u avgustu, od Tolminske i Vipavske čete i od Kraškog voda, obrazovan bataljon „Simon Gregorčič“, određen je za bataljonskog intendanta, i na toj dužnosti proveo kratko vreme.

U to vreme, neprijatelj je čvrsto zatvorio bivšu italijansko-jugoslovensku granicu, s namerom da spreči prelazak partizana u Primorsku. Tada je Ferjančić preuzeo dužnost kurira za vezu između štaba bataljona i Glavnog zapovedništva slovenačkih partizanskih četa, koje se kretalo posle ofanzive s Roga prema Ljubljani. Dolaskom Loškog odreda preko granice, i spajanjem tog odreda s bataljonom „Simon Gregorčič“, nastao je Soški odred i, u

oktobru 1942. Ferjančić postaje pratilac komandanta odreda, narodnog heroja Mirka Bračića. Kasnije postaje komandir kurirske čete novog Odreda, a zatim Alpske, odnosno Primorske operativne zone. Posle kapitulacije Italije, kratko vreme je bio komesar dopunskog bataljona u Ajdovščini, a zatim komandir pratete čete Pokrajinskog komiteta KP za Primorje i Istru.

U oktobru 1944. odlazi u oficirsku školu Glavnog štaba Slovenije. Decembra 1944. dobio je čin kapetana. U to vreme bio je, u Odseku za pozadinu štaba 9. korpusa, referent za pilane. Kasnije, do kraja rata, bio je komandant gradova Čepovan, Kranj i Škofja Loka; prvih dana posle rata, u selu Železniki, komandant je radničkog bataljona koji je obnavljao mostove, a potom komandant logora za vojne zarobljenike u Kranju. Krajem 1945. premešten je u miliciju, i izvesno vreme proveo kao komandir stanice u Tolminu.

Prešao je na rad u Upravu šuma u Tolminu 1947. godine, i završio jedan razred šumarske škole. Do penzionisanja je direktor „Promlesa“ i Lesno-industrijskog preduzeća u Ajdovščini.

Pored svojih redovnih dužnosti, bio je celo vreme i član rukovodstva društveno-političkih organizacija. Odmah posle stvaranja Saveza boraca, izabran je za predsednika Mesne organizacije u Tolminu, a potom je dugogodišnji predsednik Opštinskog odbora Saveza udruženja boraca u Ajdovščini. Bio je član rukovodstva Socijalističkog saveza, republički poslanik i sekretar osnovnih organizacija SK u preduzeću i na terenu, kao i sekretar Opštinskog komiteta.

Rezervni je major. Sada živi u Portorožu, gde je aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pa)

FETAHAGIĆ *Ramadana* AHMET

Rođen je 14. maja 1913. godine u Zavidovićima, Bosna i Hercegovina. Potiče iz napredne radničke porodice. Sin je željezničara. Poslije završene osnovne škole, pohađao je gimnaziju u Sarajevu.

Još kao srednjoškolar, prišao je naprednom omladinskom pokretu. Tehničke nauke studirao je u Pragu, i tu bio aktivan u studentskom pokretu, pa je 1937. godine primljen u članstvo Komunističke partije Jugoslavije. Iste godine, u grupi jugoslovenskih studenata iz Praga otišao je u Španiju i učestvovao u

odbrani španske republike. Na frontovima Španije pokazao je izuzetnu hrabrost i umješnost u komandovanju jedinicama. Četiri puta je bio ranjavan. Za izuzetnu hrabrost drugovi su ga prozvali „Čelik“. U Španiji je završio vojni kurs i postao komandir voda u internacionalnoj brigadi dobio čin poručnika. Postao je počasni član Federacije studenata Španije.

Poslije poraza republikanskih snaga u španskom građanskom ratu, februara 1939. godine, Ahmet Fetahagić se iz Španije, s većinom Jugoslovena — dobrovoljaca španske republikanske armije, povukao u Francusku i tamo bio interniran u koncentracioni logor, u kojem je proveo vreme do kapitulacije Francuske, kada se, po odluci Partije, kao i većina Jugoslovena, javio za rad u Njemačku, kako bi otud partijskim kanalima dospio u Jugoslaviju, u ljeto 1941. godine.

Ahmet se uključio u rad partijske organizacije u pripremanju oružanog ustanka. Tokom 1941. i do aprila 1942. godine bio je ilegalni partijski radnik, a zatim upućen u partizanski odred „Zvijezda“ u istočnu Bosnu. Maja 1943. godine otišao je u Travnički partizanski odred. U ljeto 1943. postavljen je za načelnika Štaba 9. krajiške udarne brigade. Pored izuzetne hrabrosti koju je pokazao u

svim borbama i lično se angažujući u prvoj borbenoj liniji kada je trebalo rješavati složene zadatke i podići borbeni moral jedinica, Čelik je svuda pokazao vještinu i smisao vojnog stariješa u planiranju i izvođenju borbenih dejstava. Posebno su ga odlikovali skromnost i druželjubivost.

Početkom maja 1944. Ahmet je primio dužnost načelnika Štaba 20. dalmatinske divizionije, a u jesen 1944. postavljen je za zamjenika komandanta Unske operativne grupe 4. korpusa NOV, sa zadatkom da radi na uvršćenju jedinica ove grupe u Cazinskoj krajini. Nije trebalo dugo da ga svi upoznaju i zavole, da ocijene njegovu hrabrost i osjete pravog revolucionara. Pred njim su bili krupni zadaci, ali je on umio da ih savlada.

Ahmet je poginuo u borbama s Nijemcima i ustašama kod sela Izačića, u blizini Bihaća, 25. decembra 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1949. godine. (Lj. B.)

FIKET *Grge* MIRKO

Rođen je 25. listopada 1899. godine u Sukincu, Križevci, Hrvatska, u siromašnoj radničkoj porodici.

Otac mu je bio šumarski radnik, a i Mirko, do 1941. godine, radi na šumskim radlištima. Nije išao u školu, već ga je mati učila. Preselio se, 1913. godine, u Levinovac, u virovitičkom kraju, gdje su njegovi kupili zemlju. Otac mu je poginuo u prvom svjetskom ratu, tako da mu je majka ostala sama s osmoro djece. Naprednom radničkom pokretu pridružuje se 1936; članom KP Jugoslavije postaje 15. rujna 1940. godine.

Odmah poslije okupacije zemlje, 1941. godine, pridružuje se NOP-u.

Odbija, uprkos prijetnji, da se, poslije okupatorskog uspostavljanja NDH, priključi ustaškom pokretu, što zahtijevaju od njega ustaše iz sela. Štoviše, nastavlja svoju djelatnost i povezuje se s komunistima i drugim naprednim i patriotski raspoloženim ljudima iz susjednih sela.

Kada je u virovitičkom kraju formirana prva grupa noružanih Srba, odlazi u tu grupu, iako je u njoj odlučujući utjecaj imao šovinsti i četnik Jovo Kosanović. Krajem 1942. godine, prelazi u Štab Treće operativne zone, gdje obavlja kurirske i druge specijalne poslove. Veljače 1944. godine povučen je na pozadinski rad; postaje članom Općinskog komiteta KP Hrvatske u Pivnici, a zatim i članom Kotarskog narodnog odbora te, potkraj 1944. godine, članom Oblasnog komiteta KP Hrvatske u Virovitici.

Od početka rata, Mirko Fiket ističe se

hrabrim držanjem u borbi i pravilnim političkim radom u jedinicama.

Kao član prve grupe noružanih Srba u virovitičkom kraju, hrabrošću, druželjubljem i političkim djelovanjem dobija simpatije većeg dijela boraca, i ostaje u grupi uprkos Kosanovićevim nastojanjima da ga ubije, ne trpeći ga ni kao komunistu ni kao Hrvata. Njegovom zaslugom ta grupa je, većim dijelom, prešla potpuno na stranu NOP-a (dok je komandir Kosanović, s još nekolicinom svojih pristalica, strijeljan, kao izdajnik).

Posebno se istakao u borbama na Lomu, Kućancima, Orahovici, Drenovcu, Vilić-Selu,

Čaglinu, Malim i Velikim Bastajima, Mirkoviću, Siraču, Hum-Varošu, Levinovcu. Kada su ga, krajem 1941. godine, s grupom boraca, opkolile ustaše u selu Kometniku, hrabrošću i odlučnošću izvukao je cijelu grupu. Početkom 1942. godine opkolilo ga je, s još trojicom drugova, nekoliko stotina ustaša, usred dana, u šumici kod Levinovca (pokraj Virovitice). Opkoljeni partizani prihvataju borbu, i uspijevaju se održati do ponoći. Poslije pogibe svojih drugova, nastavlja borbu sam, zahvaljujući preciznom gađanju (još prije rata bio je poznat kao odličan strijelac), obara desetak ustaša koji mu se pokušavaju približiti. To je povelobilo neprijatelja, i on se izvlači iz okruća. Taj događaj, posebice što su u toj borbi sudjelovale i ustaše iz njegova sela, donosi mu ugled u narodu, kao i poštovanje neprijatelja. U vrijeme rata bio je, od ustaša, ucijenjen na 150.000 kuna.

Poslije oslobođenja zemlje, djeluje i radi u svom kraju. Bio je član Kotarskog komiteta KP Hrvatske u Virovitici, šef odsjeka za zdravlje i socijalnu politiku u kotaru, član Suda časti... Godine 1953. odlazi, zbog bolesti, u penziju. Živi u Virovitici.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine. (Jg. Gr.)

FILOPOVIĆ Matije MIRKO

Rođen je 4. maja 1912. godine u selu Dubrave kod Brčkoga, Bosna i Hercegovina, u učiteljskoj porodici. Gimnaziju je završio u Bijeljini, 1931. godine, a potom se upisao na Pravni fakultet u Zagrebu. Još kao gimnazijalac, uključuje se u napredni omladinski pokret, koji je u Bijeljini djelovao preko Zavičajnog studentskog društva. Tu je Mirko, 1933. godine, primljen u KPJ. Poslije štampanja i rasturanja letaka, 1933. godine, policija je pohapsila grupu studenata, među kojima i Filipovića. Poslije duge i svirepe sudske istra-

ge, Mirko je osuđen na 16 mjeseci roblje. Poslije izdržane kazne, Filipović i drugovi razvijaju još intenzivniju revolucionarnu aktivnost, u koju se, pored studenata i daka, uključuju mase građana i seljaka. Tada je u rukovodstvu organizacije KPJ u Bijeljini. Zbog revolucionarne aktivnosti, bio je do 1941. godine još dva puta hapšen: 1936. godine s grupom bijelijinskih komunisti i poslije kapitulacije stare Jugoslavije, neposredno poslije povratka iz vojske.

Uspio je da pobjegne iz zatvora, uključuje se u partizanske jedinice. Postavljen je za političkog komesara Bijeljinske partizanske čete, koja je djelovala na području Mačve, do oktobra 1941. kada se ponovo prebacuje u Bosnu. Poslije formiranja bataljona, u novembru 1941, Mirko je postavljen za komandanta bataljona, koji ulazi u sastav Majevičkog partizanskog odreda. Kada su četnici uništili štab Majevičkog NOP odreda, Mirko Filipović je bio postavljen za zamjenika komandanta Odreda. Kada je Odred ušao u sastav 6. istočnobosanske proleterske brigade, početkom avgusta 1942, postavljen je za političkog komesara 2. bataljona. Pored uspješnog političkog rada s borcima i u narodu, Mirko se isticao hrabrošću u svim borbama.

Poslije oslobođenja Tuzle, u jesen 1943, postavljen je za političkog komesara 18. hrvatske brigade, ali je ubrzo bio teško ranjen, a poslije ozdravljenja prebačen je na politički rad u Oblasnom komitetu KPJ za Semberiju.

Maja 1944. u vrijeme neprijateljske ofanzive, grupa partijskih radnika je naišla na četničku zasjedu; tada je Filipović bio uhaćen, u selu Priboju, u blizini Lopara. Pošto je predat Nijemcima, prebačen je u Brčko, gdje je zadržan u zatvoru sve do strijeljanja, avgusta 1944. godine, kod sela Drenovca, u Slavoniji. Za vrijeme istrage, u zatvoru u Brčkom, držao se herojski, a kada je, poslije strahovitog mučenja, izveden na strijeljanje, klicao je partiji i revoluciji.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1949. godine. (M. Tr.)

FILOPOVIĆ Avdana STJEPAN STEVO

Rođen je 27. juna 1919. godine u Opuzenu, kod Metkovića, Hrvatska. Tu je završio osnovnu školu. Djetinjstvo i mladost proveo je u Mostaru, gde je završio dva razreda gimnazije; zatim u Sremlu i Kragujevcu, gde je izučavao električarski i bravarski zanat.

Kao mladić, još 1937. godine, prišao je radničkom pokretu. Aktivno učestvuje u mnogim demonstracijama i radničkim štrajkovima. Zbog svoje aktivnosti, kao nepomirljivi buntovnik protiv tadašnjeg režima, dve godine kasnije uhapšen je i osuđen na godinu dana roblje. Nešto kasnije, proteran je u rodno mesto. Godine 1940. Stevo je postao član KPJ.

Pred samu okupaciju zemlje, vratio se u Kragujevac. Aktivno radi u mesnoj partijskoj organizaciji. Po direktivi Partije prešao je u Valjevo, gde radi na skupljanju oružja, pripremanju ustanka i osnivanju prvih borbenih partizanskih grupa. Saznavši za tog „komunističkog bandita“, agenti se sve više interesuju za njega i njegov rad. Kad mu je zapretila opasnost da ga uhapse, otišao je u Kolubarsku četu Valjevskog partizanskog odreda.

U prvim oružanim borbama Filipović pokazuje veliku hrabrost i junaštvo. Jednog dana, početkom jula, s još nekoliko boraca, on na okuci puta, svega nekoliko kilometara od Valjeva, sačekuje nemački kamion: u kratkoj i žestokoj borbi posada kamiona bila je uništena, a kamion spaljen.

Tako je počeo Stjepanov partizanski put. Pored akcije na putu, prvi upadi u opštinske arhive, napadi na žandarmerijske kasarne, otkrili su da se u četi Dragojla Dudića nalazi neustrašivi partizan, koji je za svega

mesec dana postao desetar, vodnik i zamjenik komandira Kolubarske čete.

Filipović se naročito ističe u napadu na Lajkovac, 15. avgusta 1941. godine. S pištoljem i bombama u rukama, Stevo je, vešto se provlačeći između vagona, pronalazio nemačke automatičare i sa svojim borcima polako čistio kompoziciju voza. U toj borbi bilo je 40 poginulih i ranjenih nemaca i žandarma. Zbog podviga u napadu na Lajkovac, bio je pohvaćen od Vrhovnog komandanta. Pri napadu na Krupanj, 2. septembra, on pokazuje slična herojstva, gde drugi put dobija pismenu pohvalu Vrhovnog komandanta.

Krajem septembra, s dužnosti komandira Kolubarske čete prešao je u Mačvansko-podrinjski partizanski odred; oko mesec vršio je dužnost komesara tog odreda.

Posle odlaska glavine naših odreda, 1941. godine, iz Srbije u Sandžak, od ostalih partizanskih jedinica izvršena je reorganizacija i formirana su dva bataljona. Filipović je postavljen za komandanta 1. bataljona.

Stevo se ističe u borbama na Ceru, Iverku i ponovnom napadu na Krupanj.

Dvadeset četvrtog februara 1942. godine upao je u četničku zasjedu, gde je, boreći se s četničkim zlikovcima, bio savladan, odveden i predat Njemcima u Šabac; nešto kasije bio je prebačen u Valjevo. I pored dvomesečnog zverskog mučenja, Stevo se držao herojski pred neprijateljem. Ni jednu reč neprijatelj nije izvukao iz njega. Presuda je bila kratka: osudili su ga na smrt vešanjem na već pripremljenim stubovima na valjevskoj pijaci. Kvislinškim glasilo „Novo vreme“ tog dana je pisalo: „Dan, 22. maja u 11 časova pre podne, biće izvršena smrtna kazna nad komunističkim banditom, komandantom komunističkog bataljona Stjepanom Filipovićem. Ovaj zloglasni komunistički agitator... uzeo je učešća u mnogobrojnim borbama protiv vladinih tru-

pa... Sutra kazna biće izvršena javnim vešanjem na pijaci u Valjevu..."

Na putu do gubilišta, prolazeći između zgrade Gimnazije i Hipotekarne banke, Stevo je duž celog puta prošao s uzvicima: „Živela oslobodilačka borba! Dole plaćenici i izdajnici našeg naroda!“ Pred smrt, s omčom oko vrata, Stevo čini još jedan, poslednji herojski podvig: silom okupljeni narod poziva u borbu protiv okupatora i domaćih izdajica.

U izveštaju valjevske ekspoziture u Beogradu piše: „Stigavši na gubilište, Filipović je držao komunističke govore, pozivajući narod u borbu i da se prihvati pušaka i bori protiv okupatora i domaćih izdajica. Posle čitanja presude, on je vikao: „Dole Hitler, dole fašizam!“

U 11 časova, 22. maja 1942. godine, izvršena je smrtna kazna vešanjem. O njegovom neustrašivom držanju prilikom vešanja pričalo se po celoj Jugoslaviji. Njegovo držanje danas je simbol heroizma.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (N.SI.)

FILIPOVSKI RUSA ČEDE DAME

Rođen je 1923. godine u selu Nikofovo, Gostivarsko, Makedonija, u siromašnoj pečalbarskoj porodici.

Posle završetka osnovne škole, pomaže kod kuće u poljoprivrednim radovima. Godine 1937. otišao je u pečalbu u Beograd, kao zidarski radnik. Tamo je bilo mnogo Makedonaca. U vreme odmora druži se s njima, i tako ulazi u revolucionarni pokret u Beogradu. On upija u sebe revolucionarni internacionalizam radničke klase i postaje aktivan član URS-a. Upoznaje se sa studentima-komunistima, i čita literaturu revolucionarne sadržine. Uključuje se u organizovane izlete, učestvuje u demonstracijama, i to u udarnim grupama. Partijski aktivisti upoznali su ga kao odlučnog i energičnog u sukobima s beogradskom policijom.

Posle okupacije, 1941. godine, vraća se u rodni kraj, kao već izgrađeni komunist. Odmah se uključuje u partijsku delatnost, usmerenu na pripremanje NOB. Godine 1942. je postao član MK, a kada je on prerastao u Sreski komitet, postao je njegov sekretar. Međutim, on je po prirodi bio naklonjen borbenim, oružanim akcijama. Bio je načelnik vojnog štaba. U proleće 1943. godine postao je politički komesar 1. mavrovske partizanske odrede. Njegova hrabrost odmah je došla do izražaja. Kad su čete narasle, formiran je bataljon, u kome Čede postaje komandant. Vojne dužnosti su mu više odgovarale. Njegov

va sigurnost, smelost i hrabrost u izvršavanju borbenih akcija sugestivno su delovale na borce. Postao je omiljeni partizanski komandant. Prilikom prvog oslobođenja Kičeva, početkom septembra 1943. godine, njegova izvanredna hrabrost postala je poznata.

Kad je formirana 1. makedonsko-kosovska brigada, 11. novembra 1943. godine, postao je zamenik komandanta brigade. Tada je poznat pod imenom Dame. U borbama koje je vodio brigada, on je uvek tamo gde je bilo najteže. Direktno se uključio u rukovođenje borbama za drugo oslobođenje Kičeva, Bukovika i za odbranu slobodne teritorije u Debarci. Njegova hrabrost je zapažena. Kad bi se približio neprijateljskim položajima, često je s automatom u rukama stojeći pucao na Klenovcu, Preseku, Izvoru, Lokovu. Posle ovih borbi, njegov autoritet je još više porastao. Kasnije, u mnogim borbama sve do oslobođenja Makedonije, a naročito u bici za Debar, njegova hrabrost je služila kao primer borcima.

Odmah posle oslobođenja pohađao je vojnu školu, i u aprilu 1945. godine postavljen je za komandanta 4. divizije NOVJ. Dvadeset drugog juna 1945. godine, vuzeći se na motociклу od Štipa prema Strumici, poginuo je u saobraćajnoj nesreći kod Radovisa.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1949. godine. (K. So.)

FLIS ANTONA DRAGO STRELA

Rođen je 14. avgusta 1921. godine u Bianci, kod Krškog, Slovenija. Odatle se, njegova porodica preselila u Hoče, kod Maribora, gde je njegov otac bio šef železničke stanice. Gimnaziju je pohađao u Mariboru gde je 1939. maturirao. U vreme početka rata,

bio je na četvrtom semestru Medicinskog fakulteta u Ljubljani. Kad se, posle sloma bivše Jugoslavije, vratio kući, ubrzo se povezo s narodnooslobodilačkim pokretom i, sredinom jula 1941, već s drugom grupom otišao iz Maribora u partizane, na Pohorje. S pohorskom četom je učestvovao i u njenoj prvoj veštoj akciji — napadu na žandarmerijsku stanicu u Ribnici, na Pohorju, u noći između 11. i 12. avgusta 1941. godine. U to vreme je nosio partizansko ime Pangolos.

Šesnaestog avgusta 1941, Drago Flis se uputio iz čete s patrolom koja je imala zadatka da, u blizini Hoče, izvrši sabotažu na železničkoj pruzi. Međutim, patrola je razbijena, dva njena člana su Nemci zarobili, a Drago Flis se izvukao, ali se nije više vratio na Pohorje, već je otišao u Ljubljano, pošto je oboleo od žutice. Nemci su 22. avgusta 1941. izdali poternicu za njim.

U Ljubljani se Drago Flis sklonio u bolnicu. Kad je ozdravio, on je sredinom septembra 1941. otišao, preko Preserja i Zakotka, u školski logor partizana u Zali. Odatle se s grupom partizana, krajem oktobra, vratio u Ljubljano.

Početkom januara 1942, Drago Flis je s narodnim herojem Mirkom Bračićem otišao u 3. partizanski bataljon, koji je kasnije dobio ime po narodnom heroju Ljubi Šerceru. U to vreme je već bio primljen u Partiju.

U bataljonu Ljube Šercera Drago je bio sanitetski referent-bolničar. S ovom jedinicom je učestvovao u svim njenim borbama u to vreme, pored ostalog i u napadu na Verd, 2. februara 1942. godine. S jedinicom je otišao na Travnu goru, a prilikom proširenja oslobođene teritorije, u Išku Vas. U Iškoj grapi je organizovao partizansku bolnicu pod Kravom peči, a zatim još jednu na Robu. Kad je, 16. jula 1942, počela velika italijanska ofanziva na oslobođenu teritoriju, Drago Flis se s bolnicama povukao najpre na Travnu goru, a odatle u Jelenov žleb.

U Jelenovom žlebu se okupila grupa dobrovoljaca koja je, pod komandom Slavka Kovača — smelog, otišla na Primorje. Međutim, posle kratkog vremena, ta se jedinica vratila u Lošku dolinu.

Kad je, 27. avgusta 1942, na Otrobovcu, formiran partizanski odred za Slovenačko primorje, pod imenom Loški odred, njemu se pridružio i Drago Flis, i tako ponovo otišao u Slovenačko primorje. U toj jedinici, koja se najpre uputila u okolinu Tolmina, bio je bolničar. Trećeg oktobra 1942. jedan deo ove jedinice je dobio ime Šoški odred, u kome je Drago Flis bio izvesno vreme komesar 2. bataljona.

Kad je 13. februara 1943, prilikom mobilizacije u Primorju, formiran Severnoprimorski...

Južnoprimorski odred, Drago Flis je postavljen za zamenika komesara Severnoprimorskog odreda. Uskoro potom dobio je dva specijalna zadatka: kod sela Deskle morao je da potraži vezu s prvim padobrancima, a zatim je s obavještajnim zadatkom poslat u Furlaniju, gde je ostao celog aprila.

Kad se vratio u okolinu Tolmina, uključio se u rad oko formiranja 8. i 9. brigade. A kad je štab Primorske operativne zone izdao, 1. avgusta 1943, naredbu o formiranju Primorskog odreda, Drago Flis je u tom Odredu postavljen za zamenika komesara. U to vreme se već bližila kapitulacija Italije, i Odred se prebacio na rub Trnovskog gozda, prema Gorici. Po toj teritoriji se on kretao, izvodio akcije i širio svoje delovanje u Vipavsku dolinu, prema Cepovanu i u dolinu Soče.

Prilikom kapitulacije Italije, Drago Flis je imenovan za pomoćnika komandanta III operativne zone, a kad je, 26. septembra 1943, formirana Gorička brigada, s komandantom Mirkom Grajtom, Drago je postao njen komesar. U teškim borbama na Goričkom frontu on je sa svojim borcima izveo napad na severnu železničku stanicu u Gorici. Drago Flis je u to vreme imao vrlo značajnu ulogu u učvršćivanju mlade brigade, tako da je ona, uprkos teškim udarcima, bila sposobna za ofanzivne akcije. Posebno se odlikovao u borbama na Sv. Gori i kod Avča. mesec dana posle formiranja Goričke brigade, ona se uključila u Gradnikovu brigadu i, kao i u Goričkoj, komandant i komesar su i ovde bili Martin Grajf i Drago Flis. U svim borbama ove brigade Drago Flis je pokazivao veliko junaštvo. On se naročito odlikovao u napadu na belogardističko uporište u Hotedrišci.

Kad se, krajem januara 1944, brigada prebacila u okolinu Vipave, Drago Flis se nesrećnim slučajem teško ozledio. Do juna 1944. letio se u SVP (partizanska bolnica), a

odatile je, juna 1944, otišao u štab IX korpusa. Tu je imenovan za šefa obavještajnog centra. Na tom položaju je ostao do oslobođenja.

Njegov rad u to vreme bio je vrlo obiman i izvanredno značajan za razvoj operacija IX korpusa. Tako je, pored taktičkih vojnih operacija jedinica IX korpusa, morao pratiti i veća pomeranja neprijatelja značajna za Saveznike; organizovao je mrežu obavještajnih punktova koji su držali na oku komunikacije; posredstvom radio-stanica prikupljao dnevne informacije o pokretima strateške prirode. Tako je svojim delovanjem pokrивao celo područje IX korpusa. S prvim partizanskim jedinicama ušao je u Trst.

Posle oslobođenja, delovao je kao oficir OZN-e, a godine 1952. je demobilisan u činu potpukovnika. Do 1960. bio je u diplomatskoj službi, a zatim generalni sekretar Savezne privredne komore, gde je ostao do 1965. godine. Do 1969. godine bio je član izvršnog veća Slovenije, a 1969. je pomoćnik generalnog direktora preduzeća „Intertred“ u Ljubljani. Sada je predsednik Opštinske skupštine Centar u Ljubljani, i član Opštinske konferencije SK Centar.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (F. Fi.)

FRENJO Huseina RIFAT

Rođen je 4. januara 1923. u Mostaru, Bosna i Hercegovina, u mnogočlanoj porodici trgovinskog radnika.

Poslije okupacije zemlje, učestvuje u Akcijama Komunističke partije Jugoslavije u Mostaru. Jula 1941, grupa mostarskih omladinaca, u kojoj je bio i Rifat, ušla je kroz prozor u kasarnu Sjevernog logora u Mostaru, popela se na drugi sprat, iz soba u kojima su spalivali italijanski vojnici pokupila oružje i uniforme, i poslije dva sata, s bogatim plijenom, napustila kasarnu.

Početkom 1942. godine, Rifat je stupio u Mostarski bataljon, ali je ubrzo vraćen u Mostar, da dovede novu grupu boraca. Međutim, kada je saznao da bi partijska organizacija u gradu trebalo da izvede neke akcije, Rifat se sam ponudio da u njima učestvuje. Tada je, zajedno s jednim drugom, ušao u zgradu Sjevernog logora, gdje je bio smješten ustaško-domobranski magacin. Iz magacina su iznijeli vojničku opremu do pećine na Neretvi, a odatile je prenijeli do Cazina.

U napadu na Ostrožac, jula 1942. godine, Rifat je istakao kao bobaš. S još nekoliko boraca prešao je Neretvu, i napao neprijatelj-

ske bunkere i kasarne. Tako je omogućio da Ostrožac bude brže i lakše zauzet.

Avgusta 1942. godine, Mostarski bataljon, u sastavu 10. hercegovačke brigade, napao je ustaški garnizon u Posušju. Rifat Frenjo je u tom napadu bio među bobašima koji su uništili posadu i dva neprijateljska bunkera. Pored toga, Burdževiću bobaši su uspjeli da zaplijene velike količine oružja, municije i sanitetskog materijala. U napadu na Jajce, 1942. godine, s grupom bobaša uništio je tri neprijateljska bunkera. Nekoliko dana kasnije, Rifatova jedinica napada Turbe, kod Travnika. On prvi juriša, hrabreći ostale borce. Partizani su, zahvaljujući njemu i njegovim bobašima, i pored snažne neprijateljske odbrane, zauzeli Turbe i uništili to snažno neprijateljsko utvrđenje. Član KPJ postao je 1942. godine. Krajem decembra 1942. godine Rifatova jedinica napadala je jako neprijateljsko uporište Žepče. I u toj akciji Rifat je opet zajedno sa svojim bobašima. Napali su smjelo oklopni voz, zapalili ga i survali u provaliju.

U IV neprijateljskoj ofanzivi, Rifat se, kao borac 10. hercegovačke brigade, istakao u borbama kod Prozora, naročito 9. marta 1943. godine, na liniji Kvak — Trešnjevce. Tu je planulo stotinu bombi iz ruku partizanskih bobaša. Tada je potisnuta njemačka grupa „Anaker“.

Poslije svih borbi koje je vodio Mostarski bataljon 10. hercegovačke brigade, uvijek je na listi najboljih boraca bilo i Rifatovo ime. U borbama oko Nevesinja, Gacka, Bileće, na Kobiloj Glavi i na mnogim drugim mjestima, Rifat je uvijek bio prvi bobaš. I sve tako do prelaska bataljona preko Pive, kada je smrtno ranjen. To je bilo u V neprijateljskoj ofanzivi, kada je, u noći 9/10. juna 1943. godine, Mostarski bataljon prelazio Rudine, i kada je bio napadnut snažnom artiljerijskom paljbom. Tada je, kod Stjepan-Kuka, jašući ranjen u

bataljionski komori, poginuo od topovske granate Rifat Frenjo.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1943. godine. (B. Ob.)

FUNARIĆ STJEPAN JOTA

Rođen je 7. travnja 1921. godine u Slobodnici, Hrvatska, u selu koje je dalo još tri narodna heroja: Ivana Senjuga, Stjepana Sekulića i Nikolu Babića. Porijeklom je iz radničke porodice. Otac Stjepana Funarića, strojar-ski radnik u Tvornici vagona u Slavenskom Brodu i član URS-a, uhapšen je 1941. godine od ustaša, i nestao je u logoru Jasenovac.

Osnovnu školu Jota je završio u Slobodnici, a gimnaziju u Slavenskom Brodu, 1940. godine. Prve predstave o radničkom pokretu dobio je u roditeljskoj kući, ali kasnije na njega — kao i na ostale drugove — znatno je utjecao idejama marksizma nešto stariji drug Mika Babić. Brodska gimnazija, koju su polazili Stjepan Funarić, Ivan Senjug i Mika Babić, bila je u vrijeme stare Jugoslavije poznata po snazi i akcijama skojevske organizacije. Primljen u SKOJ godine 1935/36, Funarić, zajedno s drugim skojevcima, učestvuje u svim akcijama ove organizacije, osobito 1938. i 1939. godine. U njegovoj kući u Slobodnici smještena je i skromna, ali djelotvorna, tehnika OK KPH Slavenski Brod; on je tada bio odgovoran za njen rad. Iz dana u dan u tehnički štampari su brojni leci, proglasi i drugi propagandni materijal. Poslije završetka gimnazije, 1940. godine, Funarić je primljen u članstvo KPJ, a u jesen 1940. godine upisao se na Pravni fakultet u Zagrebu.

S obzirom da se rat sve više približavao Jugoslaviji i na zadatke koje je Komunistička partija postavila pred svoje članove, SKOJ i druge napredne i demokratske snage — Funarić je ostao na radu na terenu Brod, a posebno u tehnici Okružnog komiteta. Zajedno s drugim komunistima prikuplja i skriva oružje za buduće oružane akcije. S Javorskim, Zmajčićem i drugima, sudjeluje i na Okružnoj partijskoj konferenciji za Slavenski Brod, 22. Lipnja 1941. godine, u šumi nedaleko od Tomice, kraj Slavenskog Broda, kojoj je prisustvovao i sekretar CK KPH Rade Končar, koji je dao direktive za daljnje jačanje partijske organizacije i pripreme za izvođenje oružanih akcija. U duhu takvih direktiva, Funarić učestvuje u prvim diverzantskim akcijama, u miniranju željezničke pruge Zagreb — Beograd, nedaleko od Slavenskog Broda; u napadima na ustaške funkcioniere i pripadnike žandarmerije u Slobodnici i Sibirju. To su akcije

Zapadne diverzantske grupe Slavenskobrodskog odreda, koji je formiran u šumi Cerovac, u blizini Slavenskog Broda, 5. lipnja 1941. godine. Izvjesno vrijeme do kraja 1941. godine boravio je na sektoru Đakovo sa zadatkom obnavljanja rada skojevskih organizacija, stvaranja NOO-a i njihovom povezivanju s partizanima i s Komitetom u Slavenskom Brodu. U ožujku 1942. godine, Funarić postaje zamjenik političkog komesara, a ljeti iste godine i politički komesar 2. slavenskog odreda. Poslije formiranja 1. slavenske, kasnije 12. proleterske brigade, postavljen je za sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a. S te dužnosti otišao je, prosinca 1942. godine, na I kongres USAOJ-a u Bihać, gdje je predstavljao omladinu Slavonije; izabran je u Centralni odbor te organiza-

cije. Na Kongresu, Funarić je govorio o borbi omladine Slavonije. Poslije sloma IV neprijateljske ofanzive i povratka u Slavoniju, u ožujku 1943. godine, Funarić vodi izvjesno vrijeme partijske kurseve na Papuku i Dilj-gori. Uskoro postaje rukovodilac Političkog odjela 18. brigade, zatim od jeseni 1943. godine zamjenik političkog komesara 25. brodske brigade, a rujna 1944. odlazi na rad u Politički odjel 28. udarne divizije, i na toj dužnosti ostaje do oslobođenja zemlje.

Poslije oslobođenja, Funarić je bio na različitim vojnim, partijskim i drugim dužnostima. Najprije je raspoređen na rad u OZNI za Jugoslaviju, zatim do 1956. u službi bezbjednosti JNA. Od 1956. do 1961. na radu je u CK SKJ. Kasnije je sekretar Saveznog odbora SUBNOR-a, savezni narodni poslanik za Slavenski Brod, a od 1967. godine generalni sekretar Savezne skupštine.

Bio je delegat i predsjednik Komisije za izbor i imenovanja u Skupštini SFRJ. Umro je 26. avgusta 1979. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Iv. Ko.)

GAČEŠA *Nikole* VASILJ

Rođen je 1. novembra 1908. godine u selu Vlahović, Glina Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Još kao dječak od osam godina ostao je bez oca. Iako je njegov brat Đuro bio stariji, gospodarstvo je vodio Vasilj. Već kao mladić poznat je kao otresit i odlučan. Ljudi su ga poštovali. Često se sukobljavao sa žandarmima i štitió sirotinju. „Kada svi žandari budu likvidirani“, govorio je Gačeša, „tada će tek biti prava sloboda.“ Još prije drugog svjetskog rata Vasilj se družio s komunistima svog kraja, pa je i zbog toga često proganjan od tadašnjih vlasti.

Kapitulacija starojugoslavenske vojske zatekla ga je u Šibeniku u činu rezervnog artiljerijskog podnarednika. Inteligentan i snažlji, Gačeša se uspio, preko Bosne, vratiti kući i donijeti dvije ručne bombe, za koje je znao reći: „Treat će one kao komad hieba.“ Već u aprilu i maju 1941. žandarmi i ustaše ga svakog dana traže, ali im on vješto izmiče, krijući se u šumama. Saznavši za direktive KPJ o podizanju ustanka, Vasilj ih svesrdno prihvata. S drugim komunistima svoga kraja okuplja ljude, savjetuje ih da ne vjeruju ustaškoj vlasti i da prikupljaju oružje. Sredinom jula 1941. godine, s Gačešom je bilo već 30 ustanika naoružanih lovačkim puškama, kuburama, kremenjačama i ponekom vojničkom puškom.

Partijsku odluku donesenu u šumi Abez kraj Vrginmosta, 19/20. jula, da počne ustanak na Baniji i Kordunu, provodi već 23. jula, kada s ustanicima raspoređenim u tri grupe napada željezničku stanicu i općinu u Banskom Grabovcu. Uništava posadu, željezničku stanicu, općinsku zgradu i oduzima 12 pušaka s municijom. Već u ovoj akciji Gačeša je ostavio snažan utisak na sve borce, i ispoljio posebnu prisebnost u situaciji koja je nastala sutradan, bježanjem naroda od ustaških zlodjela. On okuplja, 24. jula, prvu grupu partizana Banije u Šumarici, kod Jovina groba. Vodi brigu o životu izbjeglog naroda iz sela Vlahovića, Grabovca, Drenovca, Sušnjara i Luščana. U tu

svrhu organizira rad pekara, mlinova, straže, zemunice i druge potrebe za život u šumi. Dobro je poznao Baniju. Znao je i od kakvog su materijala kuće građene u pojedinim mjestima, što mu je omogućavalo da planira kako valja izvesti akciju za uništenje neprijatelja.

Već poslije nekoliko izvedenih akcija, Gačešino ime se pročulo u cijeloj Baniji.

Na I konferenciji vojno-partijskih delegata Korduna i Banije, u Petrovoj gori, 19/20. septembra 1941. godine, Baniju predstavlja komandant Vasilj Gačeša. Upravo tog dana primljen je i za člana KPJ. Već 28. septembra 1941. Vasilj govori pred postrojenim borcima pri polaganju partizanske zakletve u Šamarici. Pamte se njegove riječi: „Junak će biti onaj borac čiji će moral izdržati sve nedaće u ovom našem pravедnom ratu.“ U septembru je od okoline Siska došla u Šamaricu grupa partizana-Hrvata, što je imalo izuzetan značaj za razvitak ustanka u ovom kraju. Gačeša je od prvih dana ustanka pravilno usmjeravao narod Banije, govoreći da se do slobode može doći samo zajedničkom borbom svih naroda Jugoslavije. Pružajući ruku Vladi Janjiću Capi, narodnom heroju, rekao je: „Ovu četu Hrvata iz Siska što nam je ti doveo u pomoć, nosit će Banija kao malo vode na dlanu dok je

Vasilja i dok je Banije.“ Za kratko vrijeme je uspio da, raznim akcijama, dobro naoruža svoje borce.

Banijci su imali i prvi top koji je napravio seoski majstor Simo Jednak. U napadu su vješto koristili svoje topove, kojih je, krajem 1941, bilo oko dvadeset. Vasilj Gačeša postao je član GŠH oktobra 1941. godine, na konstituirajućoj sjednici u selu Vučkoviću, u Petrovoj gori. On je i član Štaba Korduna i Banije. S borcima Banije, Vasilj je u svakodnevnim borbama s neprijateljem, uči ih vojničkim vještinama i prekaljuje u akcijama. Svojim Odredom napada ustaško-žandarmske i domobranske posade u Bačugi, Gvozdanskom Vlahoviću, Malom Gracu, Klasnici, Žirovcu, Obljaju, Zrinju i drugim mjestima. Decembra 1941. godine postaje komandant Banije. O njemu narod pjesme pjeva. On organizira i prve NOO na području Banije. Njegovo prisustvo među borcima davalo je osjećaj hrabrosti i nepobjedivosti. Pod njegovim vođstvom bili su uvijek spremni ići u borbu, ne znajući za strah pred neprijateljem.

Posebno teške ali uspješne borbe vodi zimi i u rano proljeće 1942. Iako je sve jedinice uputio preko Une za Bosnu, Vasilj s proleterском četom i junakom Banije, Demonjom, nanosi neprijatelju teške poraze na Baniji. Aprila 1942. Gačeša je poslije postavljene zasede ustašama u Trnovcu, otišao sa svojim izmorenim, izgladnelim i promrzlim borcima u selo Bruban. Tu je, u noći 29. aprila, opkoljen od ustaša s jednim vodom boraca.

Prsa u prsa našao se junak s neprijateljem na vratima kuće. To je omogućilo dijelu boraca da iskoče kroz prozor i da se izvuku iz postavljene klopke. Pao je legendarni junak Banije sa svojih 9 boraca. Njegovo tijelo prenijeto je u Trnovac, u podnožje Šamarice, i 1. maja 1942. sahranjeno uz počasni plotun Demonjine proleterске čete.

Narod Banije nije zaboravio komandanta Vasilja Gačešu. Njegovo ime nosila je u svim bitkama 1. brigada 7. udarne banijske divizije.

Narodnim herojem proglašen je 6. decembra 1944. godine. (Đu. Za.)

GAJIĆ Mihajla LJUBIVOJE DOKA

Rođen je 1904. u selu Mali Požarevac (kod Mladenovca), Srbija, u imućnoj seljačkoj porodici. Bavio se zemljoradnjom i bio veoma ugledan domaćin u svom selu. Rano se počeo baviti političkim radom i imao je dosta uticaja na seljake. Izvesno vreme je bio u opoziciji, a zatim, pod uticajem komunista, sagledava stvarnost, okreće se radničkom pokretu, prihvata njegove ideje i 1939. postaje član KPJ. Postavlja član Partije, na sebi svojstven način oštro istupa protiv građanske opozicije i režima. Isticao je potrebu ujedinjenja radnika i seljaka zbog lakšeg odupiranja buržoaskim eksploatatorima. Znao je šta znači prosvetčenost, pa je dao predlog i dobar dio materijalnih sredstava za otvaranje čitaonice i

narodne tribine u svom selu. Bio je inicijator stvaranja udruženja napredne omladine u Malom Požarevcu.

Narodnoslobodilačkom pokretu pristupio je prvih dana ustanka 1941. godine. Izvesno vreme se nalazio na dužnosti političkog komesara 3. čete 1. šumadijskog odreda. S obzirom na njegovu popularnost, iskustvo u političkom radu i uticaj na narodne mase, poverene su mu, uglavnom, političke dužnosti. Kao član SK KPJ za gračanski srez, ispoljio je mobilizatorske i organizacione sposobnosti u pridobijanju masa za NOB. Bio je neumoran partijsko-politički radnik. Radio je u vrlo teškim uslovima, stalno u opasnosti da bude otkriven.

Partija mu je poverila odgovorne dužnosti, znajući da će ih on savesno i odgovorno izvršiti. Izvesno vreme je bio sekretar Partije u lijskom srezu, a zatim predsednik Okružnog NO, odbora za Mladenovački okrug; na toj dužnosti je i poginuo, u svom rodnom selu,

21. februara 1944. godine. Bilo je to u vreme održavanja značajnog sastanka s visokim političkim rukovodiocima. Policija je to otkrila, i ceo jedan vod pripadnika Srpske državne straže je opkolio kuću. U neravnopravnoj borbi Ljubivoje i ostali drugovi dali su junacki otpor, borili se nekoliko sati, i svi herojski izginali. Pogibija omiljenog partijsko-političkog rukovodioca Ljubivoje Gajića teško je odjeknula tim delom Srbije, ali je njegova smrt pojačala mržnju prema okupatoru i domaćim izdajnicima i bila nadahnuće mnogim novim borbicima NOP-a.

Narodnim herojom proglašen je 9. oktobra 1953. (Br.L.)

GAJIĆ Marijana JURE VELIKI

Rođen je 1912. u Bijači kod Ljubuškog, Bosna i Hercegovina. Posle završetka osnovne škole, otišao je u Vukovar na izučavanje tapetarskog zanata, odakle odlazi u Beograd zbog zaposlenja. Tu se odmah uključio u radnički pokret, učestvuje u štrajkovima i demonstracijama. U želji da pomogne razvoju radničkog pokreta svog kraja, vraća se u Metković, povezuje s komunistima i naprednim radnicima, na koje prenosi iskustva stečena u Beogradu. Neumorno je radio na širenju marksističke ideologije i organizovanju lučkih radnika. Ubrzo je postao rukovodilac sindikata i partijski rukovodilac u Metkoviću. Uspešno je, juna 1938. godine, organizovao veliki štrajk lučkih radnika u gradu, a u avgustu i drugi štrajk, koji je trajao dvanaest dana, a kome su se priključili radnici na izgradnji pruge Metković — Ploče. Zbog te aktivnosti, više puta je hapšen i proganjan. Član KPJ postaje 1939. godine.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je, kao vojnika, u Slavonskom Brodu, odakle odmah odlazi u Zagreb, povezuje se s partijskim rukovodstvom i savetuje šta valja da se radi. Dobivši direktive, vraća se u rodni kraj i razvija aktivnost u Metkoviću i okolini na skupljanju oružja i vojne opreme. Vodi borbu u razobličavanju NDH i rukovodstva HSS, koje se stavilo u službu ustaša. Stavlja se u zaštitu srpskog i življa i naprednih Hrvata, koje ustaške vlasti hapse i ubijaju. Vršiti pripreme za ustanak. Međutim juna 1941. godine, uhapšile su ga ustaše i odvele u Ljubuški. Svirrepo je mučen, ali ništa nije priznao. Pušten je iz zatvora u oktobru. Potom nastavlja pripreme za ustanak. U novembru objedinjuje rad partizanskih grupa (Slivno, Kula, Opuzen, Metković i dr.) i organizuje diverzantske akcije u dolini Neretve i oko Metkovića. Početkom 1942.

godine povezuje se s komunistima Bačine i Gradca a 15. aprila postaje komandir novoosnovane Neretvanske partizanske čete. Pod njegovom komandom četa je izvela više akcija u dolini Neretve, a najveći uspeh postigla je 6. maja, kada je, kod Bačine (blizu Ploča), iz zasede napala italijansku kolonu, prućenu s 4 tenka, i tada ubila 3 neprijateljska vojnika a 18 zarobila. Uništen je jedan tenk i zaplenjena velika količina vojnog materijala: 21 puška, 50 ručnih bombi i više hiljada komada municije. Početkom juna 1942. godine učestvuje, kao delegat južne Dalmacije, na vojno-političkom savetovanju, održanom na Vještica gori (Dinara). Tada je doneta odluka da se od (Biokovske) i Neretvanske čete formira Biokovski bataljon „Josip Jurčević“. Jure je postavljen za zamenika komandanta bataljona. Ubrzo je usledila italijanska ofanziva na Biokovo, u

kojoj učestvuje oko 4.000 vojnika. U višednevnim borbama, koje je bataljon vodio u drugoj polovini avgusta, Galić je ispoljio umešno rukovođenje i istakao se hrabrošću. Kada je, 6. septembra, osnovana 1. dalmatinska brigada, on je postavljen za komandanta 3. bataljona. Isticao se u svim borbama, a posebno kod Arzana, Lovreča i Studenaca. U oktobru je s bataljonom vodio žestoke borbe kod Ciste i Šestanovca; uspeo je da razbije italijansku kolonu sastavljenu od više kamiona i 10 tenkova. Neprijatelj je imao 32 mrtva i više ranjenih vojnika, a uništen je i jedan tenk i nekoliko kamiona. Po odluci Štaba Četvrtе operativne zone, upućen je, decembra 1942. godine, na Biokovo, sa zadatkom da izvrši pripreme za formiranje 4. dalmatinske (Biokovske) brigade. Brigada je formirana 7. januara 1943. godine. Jure je postao komandant 1. udarnog bataljona. S bataljonom je krenuo prema Imotskom zbog čišćenja okolnih sela od ustaša i stvaranja povoljnijih uslova za

razvoj ustanka u Imotskoj krajini. U višednevnim borbama bila je oslobođena gotovo cela Imotska krajina. Naročito se istakao hrabrošću u borbi za Slivno, koje je branilo oko 150 ustaša. Uživao je veliki ugled među borcima i narodom biokovsko-neretvanskog područja. Predložen je za delegata PVO konferencije NCO Dalmacije, koju je trebalo održati krajem januara u Livnu. Međutim, u borbama kod sela Perića, 18. januara 1943, jurišajući na čelu svoga bataljona, pao je Jure Galij.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine.

GALJER Franje VILIM ŠIŠO

Rođen je 11. siječnja 1911. u Prugovcu, Bjelovar, Hrvatska. Poštanski činovnik.

Vilim Galjer se opredjeljuje za revolucionarni radnički pokret još u dječkim klupama gimnazije u Bjelovaru, kada je i postao član SKOJ-A. Poslije završenog školovanja, radi u PTT-struci u Slavanskom Brodu, Osijeku i Zagrebu. Zapažen je svojim revolucionarnim radom, u krugovima poštanskih radnika u Zagrebu i u Udruženju PTT radnika Hrvatske.

Poštari iz Udruženja PTT radnika s Galjerom imaju važnu ulogu u akcionom odboru državnih službenika koji povezuje napredno orijentirana društva i usmjerava njihovu aktivnost na partijskom kursu. Partija preko Galjera organizira ilegalne grupe u svim važnijim PTT jedinicama u Zagrebu, u kojima se odgajaju budući članovi Komunističke partije.

Godine 1940. Vilim Galjer postaje član Komunističke partije, te, uz sudjelovanje Voja Kovačevića, člana Mjesnog komiteta KPH za Zagreb, formira u Pošti Zagreb 2 partijsku organizaciju i postaje njezin sekretar. Pod njegovim rukovodstvom, ova partijska organizacija izvršava sve zadatke koji su pred nju postavljeni: razvija politički rad preko ilegalnih grupa i udruženja PTT radnika, prenosi poštanskim vagonima u raznim pravcima partijsku štampu i materijale, skriva po stanovima povratnike iz španskog građanskog rata, prebacuje mnoge drogovce po zadatku Partije iz Zagreba u razna mjesta na pruži Zagreb-Beograd, Zagreb-Split, Zagreb-Rijeka, prenosi direktive CK KPH za počinjanje ustanka grupi članova Partije u okolici Siska i Delnica. U svim tim aktivnostima Vilim Galjer pokazuje visoku svijest i poštovanje, a to je posebno došlo do izražaja u ljeto 1941. godine, kada se preko njega održavala veza između CK KPH i CK KPJ u Beogradu.

Kada je, u kolovozu 1941. godine, partijska organizacija dobila zadatak od sekretara CK

KPH Rada Končara da izvedu diverziju na telefonske uređaje u Glavnoj pošti u Zagrebu, Vilim Galjer i Vojo Kovačević organiziraju tu veliku diverziju. Galjer izabira trojku koja će neposredno izvršiti postavljene zadatke, a i sam sudjeluje u organiziranju prebacivanja eksploziva u zgradu Glavne pošte u Jurišićevoj ulici. Poslije jednodnevnog rada, izdava na je, 14. rujna 1941. godine, serija eksplozija od 5 paklenih mašina koje su bile ugrađene u telefonske uređaje u tri odvojene sale. To su bile vojne i PTT međugradske telefonske veze i automatska telefonska centrala za grad Zagreb, izuzetno čuvane od njemačkih i ustaških vlasti. Ovom diverzijom prekinute su, žičanim putem organizirane, telefonske veze njemačke Vrhovne komande sa svojim vojnim štabovima u SSSR-u, Rumuniji, Bugarskoj, Grčkoj i u Beogradu. Kompletno je uništen sistem među-

Slunja.

Vilim Galjer Šišo i u jedinici se pokazao kao izuzetno hrabar borac i odlučan politički radnik. Mnogo je pomagao u razvijanju narodnog ustanka u kraju gdje je djelovala njegova četa.

Na čelu svoje čete u borbi s ustašama, u Šturliću kod Slunja, bio je teško ranjen, ali on nije napuštao borbu i svoje borbe, već se i dalje hrabro borio. U toj je borbi, 4. ožujka 1942. godine, Vilim Galjer Šišo poginuo.

Danas kulturno-umjetničko društvo PTT radnika iz Zagreba i Osnovna škola u Prugovcu nose njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (N. L. K.)

GARDAŠEVIĆ Petra RADOVAN

Rođen je 4. septembra 1916. godine u selu Ubrli Čevski, opština Cetinje, Crna Gora, u srednje imućnoj seljačkoj porodici. Student.

Osnovnu školu završio je u svom rodnom mestu, gimnaziju u Nikšiću, a studije na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Komunističku ideju prihvatio je kao gimnazijalac. Dosta je čitao i bio obrazovan. Umeo je vrlo živo i ubedljivo da govori o eksploataciji radnih ljudi sela i grada, o njihovoj obespravljenosti i nenarodnom režimu. Izrastao je u veoma vitalnu, borbenu i aktivnu ličnost. Često je zapažen u kolonama štrajkača i demonstranata na beogradskim ulicama.

Aprila 1941. godine, kao rezervist, našao se u vojsci, gde je na položaju nedaleko od Sarajeva organizovao otpor nemačkoj koloni i tu ranjen u obe noge. Iako ranjen, uspeo je da dođe do svog rodnog mesta, gde se pridružio aktivistima Katunske nahije u pripremi narodnog ustanka.

U partizane je stupio 13. jula 1941. godine, i jedan je od učesnika u napadu na Čevo, mesto gde je (prema nekim mišljenjima) ispaljena prva ustanička partizanska puška u Crnoj Gori. Tu je otvorio vatru iz puškomitraljeza, koji je kao ranjenik doneo prilikom aprilskog sloma. Posle toga, primljen je za člana KPJ.

U sastavu 1. crnogorskog (lovcenskog) bataljona 1. proleterske brigade, prošao je put od puškomitraljeza do političkog komesara 2. četa. Na toj dužnosti je poginuo, 8. maja 1943. godine, nedaleko od Zvornika.

Kao dobrovoljac, našao se u redovima Lovčenskog bataljona u napadu na Pijevaju 1. decembra 1941. godine, i istakao se hrabrošću i hladnokrvnošću u najkritičnijim trenucima kada se bataljon našao opkoljen, i pri probouju iz obruba.

Od Rudog prešao je dug i težak put: Rogatica, Podromanja, Vidrići, Okruglica,

gradskih telefonskih veza i ozbiljno oštećena gradska automatska centrala. Njemačke vlasti i PTT uprava morali su instalirati nove uređaje za međugradske veze, a gradska telefonska centrala popravljena je sedam mjeseci.

Posebno je bio značajan moralno-politički efekt ove diverzije, zato što je ona izvršena u Zagrebu, centru Pavelićeve NDH, i što su je izveli komunisti-Hrvati. Time je i ovako stavljeno na znanje ustaškim vlastima da se hrvatski narod nije solidizirao s njihovom vlasti, a narodnim masama u započetom ustanku na Kordunu, Baniji, Lici i u drugim krajevima Hrvatske ta je akcija dala još snažniji podstrek i pokazala primjer solidarnosti u zajedničkoj borbi Srba i Hrvata.

Neposredno poslije diverzije, Vilim Galjer s ostalim učesnicima (Josip Čuljat, Slavko Markon i Nada Galjer) odlazi u partizane na Kordun, gdje je odmah postavljen za komandanta 2. čete 3. bataljona 2. kordunaškog partizanskog odreda, koji je operirao na sektoru

Zvezdaza-planina, Knežina, Igman, Kalinovik, Ulog, Župa, Večerinovac, Dobri Do (na Durmitoru), Konjic, Duvno, Cincar, Livno, Ključ, Bosansko Grahovo, Plavno, Sitnica, Jajce, Kotor-Varoš, Jošavka, Ivan-sedlo, Čičevo, Glavatičevo, Kapak (Drina), Brodarevo, Zlatni Bor, Sutjeska, Balinovac, Miljeva, Donji Budanj, Han-Pijesak, Vlasenica, Zvornik, Caparde. To je put njegovog bataljona i 1. proleterske brigade. Pored Pijevaja, posebno se istakao u napadu na Konjic s puškomitraljezom je uskočio u ustaški dom i pobio nekoliko ustaša, pa pri forsiranju Drine aprila 1943. a naročito 8. jula 1943. godine kada je, štiteći odstupnicu svojoj četi, hrabro pao.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Šp. L.)

GAVRAN Mile DUŠAN

Rođen je 1922. godine u selu Gornji Budejci, Sanica, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završio je u Mijačici, a 1938. godine pohađao Podoficirsku školu, u kojoj ostaje do 1941. godine. Zbog slabog imovnog stanja porodice, Dušan je morao, već u trinaestoj godini, da radi najteže fizičke poslove.

U proljeće 1938. godine, Dušan se upisao u Školu pešadijskih podoficira u Beogradu, u kojoj se isticao primernim učenjem. Pred kapitulaciju, raspoređen je kao podoficir u pešadijski puk u Nišu.

Kad su nemački i drugi fašisti okupirali Jugoslaviju, 1941. godine, Dušan je s četom zarobljen na granici prema Bugarskoj, u Staroj planini, ali je uspeo da pobjegne. U Leskovcu su ga ponovo uhvatili nemački fašisti i pritvorili, ali je opet vešto, skakanjem sa sprata, uspeo da pobjegne u rodni kraj. Dušan se tamo sastajao s naprednim radnicima koji

su i pre okupacije učestvovali u štrajkovima, i uključujući se u politički rad.

Dušan je stupio u NOB 28. jula 1941. godine. Već u prvim borbama na Oštrelju, Bravskoj, Paunovcu, Laništu, Mijačici, Gornjem Budejlu, na železničkoj stanici Grmeč na Zavoju, Starom Majdanu, u Budimilci-Japri, na Gornjoj i Donjoj Sanici, Đedovači, Sanskom Mostu i u mnogim drugim borbama, i rušenju pruge Sanski Most—Donja Sanica—Bravsko—Smetica, Dušan se ističe hrabrošću i umešnošću u uništenju i zarobljavanju više desetine neprijateljskih vojnika. Zbog toga je primljen, decembra 1941. godine, u SKOJ, a aprila 1942. u KPJ.

Prilikom napada na neprijateljski garnizon u Prijepolju, 16. maja 1942. godine, gde je jurišao na most, porušio je žičane prepreke i spasio bataljon od opkoljavanja. Za to ga je pohvalio Operativni štab za Bosansku krajinu.

U selu Zavoju, kod Toljagača, zaposeo je položaj i dobro se utvrdio vod domobrana iz Šantekove 3. bojne, 10. pešadijske pukovnije. Treća bojna nalazila se u Gornjoj Sanici, i obezbeđivala prugu na stanicama i tunelima do Bravska. Dušan je doneo odluku da sam upadne među domobrane i ustaše. Poznao je teren dobro, a upoznao je i način obezbeđenja neprijateljskih jedinica. Te večeri se provukao u krug neprijateljske jedinice, brzo je ispucao rafal iz mitraljeza i bacio nekoliko ručnih bombi na neprijateljske vojnike. Oni su imali utisak da je vod partizana upao u njihovo uporište. Dušan se spretno izvukao, a među neprijateljskim vojnicima došlo je do zabune; duže vremena su se međusobno tukli. Zbog toga su se morali povući s ovog položaja.

Dušan Gavran imao je uspeha u diverzijama na rušenju i prekidanju telefonskih veza.

Početkom oktobra 1941. godine, Dušan je predvodio grupu bombaša i postavio zasedu na prostoru između stanice Grmeč i Laništa. Odatle je bilo moguće bacati bombe u vagon, a bila je moguća bezbedna odstupnica. Tada je naišao voz pun neprijateljskih vojnika. Bombaši su gađali u otvorene vagon, i neprijatelji naneli znatne žrtve, a plutonskom paljbom iz mitraljeza i pušaka dotukli ostatak. Oko 200 domobrana bilo je primorano da izađu iz voza i da pobjegnu. Tu je poginulo mnogo neprijateljskih vojnika i zaplenjeno oružje.

Dok je Dušan bio vodnik voda u 2. saničkoj četi, kojom je komandovao Rade Brikčić, takođe narodni heroj, u borbi između Gornje i Donje Sanice, za sat borbe Dušanov vod je ubio 20 i zarobio 27 ustaša i domobrana. Tada je zaplenjeno mnogo oružja i drugog ratnog materijala.

U maju 1942. godine, partizanske jedinice

su se borile s italijanskim bataljonima u Donjem Bravku i Paunovcu. Italijanski mitraljezac nalazio se u utvrđenom kamenjaru, Dušan se privukao puškomitraljescu iza leđa i zarobio ga— to je bilo presudno za ishod borbe.

Iako je Dušan bio vojni rukovodilac, on je i idejno i politički bio vrlo aktivan. Kada je formirana nova Omladinska četa, avgusta 1942. godine, Dušan je postavljen na dužnost zamenika komandira ove čete. On prisustvuje sastancima aktiva SKOJ-a, utičući na njih da budu primerni u borbi, pa i u svakom drugom smislu. Insistirao je da se prema zarobljenim neprijateljskim vojnicima korektno ponašaju.

Pored toga što je bio vojni starešina, komandir partizanske čete, istovremeno je rukovodio bataljonskim komitetom SKOJ-a, i bio član bataljonskog komiteta KPJ. Bio je delegat na Prvoj oblasnoj konferenciji SKOJ-a za Bosansku krajinu, održanoj 10. novembra 1942. godine, u Osnovnoj školi sela Bukovače, kod Bosanskog Petrovca.

Polovinom decembra 1942. godine, vodila se poslednja Dušanova borba.

U sastavu Prvog bataljona Prvog krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda, učestvovala je i Prva četa, u kojoj je Dušan Gavran tada bio komandir čete. Četa je prve noći na jurišu zauzela neprijateljske rovove i ispred grada, ali pod velikim pritiskom neprijatelja, morala je da odstupi. Napad je ponovljen, ali bez uspeha. Videvši da četa trpi velike gubitke, Dušan je pošao da izvidi neprijateljsku vatru, kako bi je savladao.

Išao je pred strojem par koraka, u pratnji četnog kurira, ali je bio ubijen neprijateljskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Vl. Kc)

GAVRIĆ Gavre VESELIN

Rođen je 11. novembra 1918. godine u Pribroju kod Lopara, Bosna i Hercegovina. Odrastao je u Pribroju i Bijeljini, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. 1938/39. upisao se na Pravni fakultet u Beogradu, kao vanredni student.

Veselin Gavrić je jedan od onih mladih ljudi koji su se od rane mladosti tijesno vezali za revolucionarni radnički pokret i poklonili mu cio svoj život. Još kao srednjoškolac, i kasnije student, bio je politički aktivan, naročito u radu s đačkom, radničkom i seljačkom omladinom u Semberiji.

Pripadao je onoj generaciji bijeljinskih studenata koja je sazrijevala posljednjih godina pred rat, radoznala, uzbuđena, željna da se marksistički obrazuje, spremna da primi teško breme koje je nudila istorija, i uhvati se u koštac s mračnim silama fašizma i izdaje.

Veso je bio jedan od najaktivnijih iz te generacije koja je odlučno stala na stranu revolucionarnog radničkog pokreta, stavljajući mu na raspolaganje svu energiju svoje mladosti. Zajedno sa svojim drugovima, žurio je da u uzburkane mase unosi misao revolucije, da u redovima bijeljinskih đaka, radnika-zanatlija i seljaka pridobije nove pristalice za ideje Marksa i Lenjina. I sâm je neumorno radio na ličnom marksističkom obrazovanju. On je odavao čovjeka koji je našao pravi put. Neumorno je i sistematski održavao vezu s mladom generacijom bijeljinskih gimnazijalaca, za koje je bio nesumnjiv autoritet. U radu Omladinskog recitativnog hora učvršćivao je svoja stara poznanstva u redovima radničke omladine i zasnivao nova, pronalazio i učvršćivao veze sa selom i seljacima.

Ceo svoj lični život Gavrić je posvetio interesima revolucije. Član KPJ postao je 1939. godine. Jedan je od komunistički čiji je rad pred rat mnogo značio za uspješno ostvarivanje politike KPJ i njenu primjenu u praksi. Poštivali su ga i voljeli svi oni koji su s njim saradivali.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, zajedno s drugovima aktivno je radio na pripremanju opštenarodnog ustanka protiv okupatora u Semberiji. Veso se hrabro uhvatio u koštac sa svim zadacima partijskog rada: dizao kionuli duh naroda, budio borbena raspoloženja, demaskirao politiku okupatora i njegovih saradnika, objašnjavao ciljeve za koje se zalaze i bori KPJ, ukratko: radio sve ono što je u to vrijeme bila generalna linija KPJ. I najsloženije i odgovorne poslove obavljao je mirno i sabrano, uvjeren do kraja u ono za šta se bori.

Agusta 1941. Gavrić je među prvim borcima — komunistima koji počinju oružane akci-

je u Semberiji. On učestvuje u sjećanju telefonsko-telegrafskih linija, ometanju saobraćaja, napadu na oružničke postaje i drugim akcijama.

Pod pritiskom nadmoćnijih neprijateljskih snaga, Semberijska četa — u kojoj se nalazi i Veselin Gavrić — prebacuje se, sredinom septembra, u Mačvu. U vrijeme operacija udruženih njemačko-kvislinških snaga na slobodnu teritoriju u zapadnoj Srbiji, posebno u Pocerini, na padinama planine Vidojevica, u ogorčenoj borbi koju njegova četa vodi Veso se ističe postojanošću i junaštvom. I u semberijske čete gine više drugova, među kojima i Veselinov brat Branko Gavrić.

Poslije niza borbi, četa se, u oktobru prebacila u Bosnu, i preko vlasenice i Šekovića stigla na Majevicu i uključila u sastav Majevičkog NOP odreda.

Gavrić nije odmah došao na Majevicu, jer je bio bolestan i zadržan u partizanskoj bolnici. Poslije ozdravljenja, bio je pokretač niza akcija na političkom i kulturno-prosvjetnom planu u Šekovićima. Postaje organizator i duša partijskog rada i masovnog idejno-političkog djelovanja u narodu i omladini, te stiče veliku popularnost među borcima i u narodu Birča.

Ipak je želio da se što prije domogne svoje Majevice i Semberije. Februara 1942. godine pošao je, s grupom kurira, na Majevicu. Uхваćen na prevaru zajedno s ostalim drugovima, pao je u ruke četnicima. Nije se ni trenutka kolebao. Vjeran sebi, i jednom zauvijek opredijeljen, donio je odluku. S prezirom je slušao ponude četničkih oficira, koji su na sve načine težili da ga pridobiju ili slome, jer je i na Majevici i u Semberiji uživao veliki ugled. Veselin je sve prijedloge odbio. Kasnije nije htio ni da razgovara sa četnicima. Bio je siguran da će njegova smrt dati novi doprinos revoluciji — najviši i najvrjedniji koji njezin

borac uopšte može da joj da. Poslije zvjerskog mučenja, ubijen je u kraju u kome se i rodio, od ruke ljudi koji su izdali svoj narod u najtežem vremenu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Zd. An.)

GAVRILOVSKI Alekse KIRO

Rođen je 1918. godine u Prilepu, Makedonija. Potiče iz pečalbarske porodice, koja se posle prvog svetskog rata bavi sitnom trgovinom.

Posle završetka IV razreda gimnazije, postaje trgovački pomoćnik. Često putuje u Zagreb i Beograd. Rano se uključuje u napredni oslobodilački pokret u Prilepu. Pošto je upoznao napredne ljude u Beogradu i Zagrebu, počeo je da donosi ilegalni materijal u Prilep. Istaknut je u KUD „Abrašević“ i u Loži trezenjaka. Aktivno učestvuje u svim akcijama i demonstracijama protiv režima. Zbog toga je proganjan i hapšen. Kao uticajan čovek u gradu, i član odbora „Crvene pomoći“, bio je učesnik u prikupljanju „Narodne pomoći“, i sa svojom porodicom naročito je doprineo ovoj aktivnosti. Za njegovu organizacionu aktivnost vezano je formiranje novih partijskih organizacija severno od Prilepa, naročito u okolini Broda.

Odmah posle okupacije, zbog svog angažovanja u pripremanju za oružani ustanak, primljen je u članstvo KPJ. Nekoliko puta je bio hapšen i prebijan od bugarskih okupacionih vlasti, ali se uvek hrabro držao.

Godine 1942. povlači se u ilegalnost i postaje član MK KPJ u Prilepu. Često odlazi, po partijskim zadacima, van grada. Poznata je njegova veza s odredom „Dimitar Vlahov“, i njegova aktivnost u selima Drenovci, Gorno Selo i Dabnica. U posljednjem trenutku izbegao je „dabničko klanje“, u septembru 1942. godine. Izvesno vreme radio je i s partijskom tehnikom.

Godine 1943. postao je član li oblasnog komiteta (za Bitolj). Prilikom prvog oslobodjenja Kičeva, septembra 1943. godine, postao je sekretar SK u Kičevu. U zimu 1944. godine vraća se na pilepski teren, kao član Oblasnog komiteta Bitolja. Kad se nalazio u gradu, pomagao je MK naročito na masovnom upućivanju novih boraca u brigade. Čim je počelo proleće, zajedno sa sekretarom SK Prilepa Krumetom Volnaroskim, posvećuje posebnu pažnju formiranju NOO u srezu. Često odlazi na teren u sela.

Kad su počele pripreme za saziv I zasedanja ASNOM, Kiro i Krume su često zajedno. Posle jednog sastanka u Prilepu, ostali su da

prespavaju u istoj kući. Ali, bugarska policija je otkrila kuću u kojoj su oni bili i opkolila je jakim snagama. Opkoljeni od stotinu dobro naoružanih Bugara, nisu mogli da se probiju. Pošto su potrošili municiju, Kiro se popeo na krov i održao govor o partizanskoj borbi i skoror pobeđi nad fašizmom. Susedi su slušali govor. Policija je zapalila kuću. Krome je 9. maja 1944. godine ubijen. Kiro je izvršio samoubistvo i izgoreo u zapaljenoj kući.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1953. godine. (K. So.)

GEORGIEV Milana PERO ČIČO

Rođen je 1918. godine u Kumanovu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Posle osnovne škole, učio je krojački zanat. Kao vrlo mlad, uključuje se u omladinski revolucionarni pokret u Kumanovu. Po prijodi je bio miran, ali vrlo buntovan i netrepljiv prema nepravdama, sklon čitanju i razmišljanju. Kao petnaestogodišnjak primljen je u SKOJ, a 1936. godine postao je i član KPJ. Iako je bio suviše mlad, ispoljio je u partijskoj delatnosti smisao za rukovođenje i hrabrost u izvršavanju zadatka. Te njegove sposobnosti bile su uočene, pa je već godinu dana kasnije postao član PK SKOJ-a za Makedoniju, kao i član MK KPJ za Kumanovo.

Njegova aktivnost nije ostala neprimećena od policije. Bio je hapšen i mučen. Pred klasnim neprijateljem se hrabro držao. Posle izlaska iz zatvora, njegova aktivnost je u stalnom osponu. Godine 1939. postaje sekretar MK KPJ Kumanovo, i član KPJ za Makedoniju.

Njegovo uzdizanje kao rukovodioca u komunističkom pokretu ide paralelno s razvija-

njem njegovih drugih kvaliteta. On je postao poznat i kao dobar govornik na demonstracijama. Takav jedan govor održao je 27. marta 1941. godine, pred velikom masom u Kumanovu, protiv pristupanja Trojnom paktu.

U toku prvih meseci okupacije, poznat je kao jedan od komunista u Makedoniji s istančanim političkim refleksom.

On se među prvima suprotstavio sekretaru PK KPJ za Makedoniju Metodiju Šatorovu Šarlu, povodom njegovih oportunističkih i separatističkih stavova.

Na partijskoj konferenciji u Kumanovu, maja 1941. godine, ponovo je izabran za sekretara MK KPJ u gradu. Njegove zasluge kao sekretara MK su velike, jer je s uspehom izvršio pripreme za oružani ustanak u Kumanovu.

Jedanaestog oktobra 1941. godine odlazi s grupom saboraca na Karadak, u Prvi partizanski odred, i postaje njegov politički komesar. Međutim, slabo naoružan, bez borbenog iskustva i proganjen od mase vojnih i policijskih snaga bugarskog okupatora, partizanski odred je razbijen. Pero je bio opkoljen, bez izgleda na probijanje. Pozive neprijatelja da se preda nije htio ni da čuje. Pucajući, odlučno je jurmno na bugarske redove, s namerom da se probije ili da pogine. U tom junačkom naletu pao je smrtno pogoden.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1951. godine. (K. So.)

GEROVAC Mile LJUBICA

Rođena je 20. septembra 1919. godine u Jezeranima, Otočac, Hrvatska. Kao dete siromašnih zemljoradnika, čiji se otac bavio i zidarskim zanatom, završila je osnovnu školu u rodnom mestu, a Gradansku školu u Zagre-

bu. Još kao devojčica, odlična učenica, svrstava se 1934. u redove napredne srednjoškolske omladine. A posle završetka Gradanske škole upisuje se u Trgovačku akademiju u Zagrebu. U školi je jedna od najaktivnijih omladinki. Populariše naprednu literaturu, okuplja omladinu i ukazuje joj da je njeno mesto i budućnost s radničkom klasom. Zbog takve aktivnosti, brzo su je uočile školske vlasti i policija, koja ju je uhapsila 1937. godine. Pred policijom se držala kao stari prekaljeni revolucionar; kad je, posle nekoliko dana, puštena na slobodu, postala je još aktivnija. Ubrzo zatim primljena je u SKOJ. Kad je, u jesen 1937, isterana iz Trgovačke akademije u Zagrebu, školovanje i revolucionarni rad nastavila je u Banja Luci. Tokom 1939. i 1940. policija je hapsi; uvek je imala primerno držanje pred klasnim neprijateljem.

U jesen 1940. upisuje se u Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Zagrebu, gde politički postaje još aktivnija. Istovremeno ne gubi vezu ni s rodnim krajem, a saraduje i u „Seljačkoj misli“. Za člana KPJ primljena je 1940. godine, i kao iskusan i zrelo politički radnik ubrzo postaje i sekretar partijske ćelije Ekonomsko-komercijalne visoke škole.

Posle okupacije zemlje, u leto 1941, po zadatku Partije, Ljubica odlazi u Liku i odmah se, zajedno s drugim komunistima, uključuje u rad na pripremama za oružani ustanak. Neumorno obilazi sela, okuplja omladinu i žene, i s puno poleta ukazuje im na zločinačku politiku okupatora i ustaša i perspektive oružane borbe. Kad je počeo ustanak, zajedno s partizanskim grupama učestvuje u oružanim akcijama. U jesen 1941. izabrana je za člana Kotarskog komiteta KPH za ktor Brinje, i sekretara Kotarskog komiteta SKOJ-a za Brinje. Posebno se isticala u radu na stvaranju bratstva i jedinstva između srpskog i hrvatskog naroda u Lici. Kao žena puna poleta i

vedrine a uz to neobično hrabra i neustrašiva, bila je veoma popularna i omljena, naročito među omladinom i ženama.

Prilikom napada ličkih i primorsko-goranskih partizana na ustaše u Jezeranima, Ljubica je predvodila vod bataljona „Marko Orešković“, i uspjela da ga neopaženo pored bunkera dovede do crkve u selu. Ali, kad se vraćala po drugi deo boraca, da i njih uvede u selo, bila je primečena od ustaša, i ubijena 16. aprila 1942. godine. Mrtvu, ustaše su je zverski masakrirale. Da bi se, i na taj način, sačuvala uspomena na svetlo lik hrabre revolucionarke, Brinjski bataljon je prozvan bataljon „Ljubice Gerovac“, koji se pod njenim imenom hrabro borio do kraja rata.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (T. Ra.)

GILIĆ Nikole MILOŠ MIĆO

Rođen je 1918. godine u selu Vilac, Bratonožići, Podgorica, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član je KPJ od 1937. godine. Prve dječjačke dane proveo je u Vilcu, a zatim se, zajedno s roditeljima, preselio u Vitomiricu, kod Peći. Osnovnu školu završio je u Vitomirici, a gimnaziju u Peći. Još kao gimnazijalac prišao je naprednom omladinskom pokretu, gde je bio veoma aktivan. Svojom aktivnošću isticao se u vaspitavanju i povezivanju školske i seoske omladine. Kao jedan od velikih aktivista, primljen je u Partiju 1937. godine. Poslije gimnazije, upisao se na Tehnički fakultet u Beogradu. Tu je još intenzivnije nastavio svoju aktivnost naročito u akcijama napredne studentske omladine. Jedan je od organizatora i aktivnih učesnika u mnogim demonstracijama radnika i studenata koje je Beogradski univerzitet organizovao protiv buržoaskog režima. Veoma je aktivan u širenju letaka i napredne štampe među omladinom i u propagiranju komunističkih ideja. Zbog toga je među ljudima koji su ga poznavali, a naročito među omladinom, bio veoma cijenjen i poštovan. Učestvovao je u poznatim demonstracijama 1940. godine u Peći. Zbog svoje svestrane aktivnosti, uveden je u registre policije, pa je često hapšen i proganjan. Neposredno pred drugi svjetski rat, izabran je za člana Mjesnog komiteta KPJ za Peć. Na toj dužnosti zatekla ga je kapitulacija Jugoslavije.

Poslije kapitulacije zemlje, veoma je aktivan u organizovanju i pripremanju naroda za ustanak. U prvim danima ustanka na Kosovu i Metohiji, mnogo je doprineo organizovanju i stvaranju prvih borbenih i diverzantskih grupa i njihovom osposobljavanju za oružanu borbu. Sem toga, radio je na organizaciji skupljanja pomoći za intermorne pripadnike NOP-a i njihove porodice, na nabavi oružja i municije...

Početak 1942. godine izabran je za sekretara Sreskog komiteta KPJ za pečki srez, ali na toj dužnosti nije dugo ostao. Ipak je, iako za kratko vrijeme, svojim radom umnogome doprinio jačanju i učvršćenju partijskih organizacija i bržem širenju NOP-a na Kosovu i Metohiji. Juna 1942. godine uhapšen je i zatvoren u Peći. Tu je bio podvrgnut strahovitom mučenju, ali je sve to izdržao hrabro. Ubrzo je iz pečkog zatvora, s grupom pripadnika NOP-a, prebačen u koncentracioni logor u Tiranu, odakle je, početkom 1943. godine, vraćen u prizrenski zatvor. I pod teškim uslovima logorskog života, veoma je aktivan među zatvorenicima u organizovanju različitih oblika otpora neprijatelju. U noći 25. marta 1943. godine uspio je da, s grupom zatvorenika,

osnovana Komunistička partija Makedonije, postao je član njenog CK.

Osim kao iskusan partijski radnik koji je razvio politički život u vojsci i među narodom, gde je dao značajan doprinos u organizovanju narodne revolucionarne vlasti, Gigov se pokazao i kao hrabar borac i vešt organizator mnogih vojnih akcija. Pročuo se po celoj Makedoniji. Okupatori su ga dva puta osuđivali na smrt u odsustvu.

Kao predstavnik Makedonije, Gigov je bio većnik II zasjedanja AVNOJ-a.

Posle oslobođenja zemlje, nalazio se na odgovornim dužnostima u društvenom i političkom životu Makedonije i Jugoslavije. Neposredno posle rata, bio je sekretar i član Prezidijuma ASNOM-a, zatim predsednik Zemaljskog odbora sindikata Makedonije. Više puta je biran za poslanika Savezne i Republičke skupštine. U prvoj vladi Makedonije bio je ministar građevina, saobraćaja i industrije. Bio je i član Savezne vlade; potpredsednik Izvršnog veća Skupštine Makedonije i potpredsednik Savezne skupštine. Biran je za sekretara Gradskog komiteta SK u Skoplju. Za člana CK SK Makedonije biran je na I, II i III kongresu SKM. Bio je član Politburoa, odnosno izvršnog komiteta CK SKM. Za člana CK SKJ biran je na V, VI i VII kongresu SKJ. Bio je predsednik Glavnog odbora SSRN Makedonije, član Saveznog odbora SSRNJ i član Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije. Biran je za člana Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih priznanja i odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

GIGOV Andona STRAHIL

Rođen je 16. septembra 1909. godine u Veslu, Makedonija, u siromašnoj zanatlijskoj porodici. Posle završetka osnovne škole, upisao se u gimnaziju u Veslu, koju je u trećem razredu morao da napusti, jer nije imao sredstava za školovanje. Počeo je da uči zanat. Radio je u Državnoj železničkoj radionici u Veslu, i učio zanat metalostrugara. Tada se upoznao i sa starijim drugovima, pripadnicima naprednog radničkog pokreta, kome se i sam priključio, i ubrzo postao jedan od njegovih najistaknutijih aktivista.

Član KPJ postao je u godini šestogodišnje diktature (1929). Zbog revolucionarne aktivnosti proganjan je i hapšen, a Sud za zaštitu države osudio ga je 1934. godine na trogodišnju robiju, koju je izdržavao u kaznionici u Sremskoj Mitrovici. Gigov se ni na robiji nije predavao. Sudelovao je u radu partijske organizacije u kaznionici. Učestvovao je u štrajkovima i drugim akcijama komunista — političkih osuđenika. Polaznik je ilegalnog „Crvenog univerziteta“ na robiji, koji je školovao i pripremao kadrove što su, posle izlaska s robije, preuzimali najodgovornije zadatke. Takav je bio i Strahil Gigov. U godinama pred rat učestvuje u mnogim radničkim akcijama, kao jedan od njihovih organizatora u Makedoniji.

Posle okupacije zemlje od fašista, našao se među makedonskim komunistima koji su organizovali pripreme za početak oružanog ustanka. Makedoniji su bili okupirali bugarski fašisti. Već od samog početka dobio je odgovorne funkcije u Pokretu. Izabran je za člana Glavnog štaba NOV i POJ za Makedoniju, u kome je vršio funkciju zamenika političkog sekretara. Ubrzo zatim, postao je i načelnik ovog štaba. Kada je, u martu 1943. godine,

pobjegne kroz kanal koji su prokopali ispod zatvorskih zidova.

Poslije dolaska iz zatvora nastavio je da obavlja razne partijske dužnosti. Uskoro je izabran za člana Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Kao istaknuti partijski rukovodilac upućen je u Malesiju, da pokrene oružanu borbu. Tamo je, zahvaljujući prije svega organizatorskim sposobnostima i neprekidnom političkom radu, uspio da, i pored vrlo jake reakcije, izvrši postavljeni zadatak.

Poslije dolaska iz Malesije, upućen je u Makedoniju, gdje je postavljen za političkog komesara grupe kosovskih bataljona. U borbama se isticao svojim junaštvom i umješnošću u rukovođenju. Nalazeći se uvijek među borbama, on je ličnim primjerom podizao moral i jačao ubjeđenje u neuništivost narodno-slobodilačkog pokreta, a svojim radom uticao na jačanje bratstva i jedinstva Srba, Crnogoraca, Albanaca, Turaka i drugih naroda na Kosovu i Metohiji.

Poginuo je 29. aprila 1944. godine, kada je na čelu svojih jedinica hrabro jurišao na bugarsku karaulu kod sela Velmeja, u zapadnoj Makedoniji.

Narodnim herojem proglašen je 27. oktobra 1953. godine. (Sl. V.)

GLUHAK Đura IVO

Rođen je 1922. u Konjišćini, Zlatar, Hrvatska. Kao dječak preselio se u Zagreb, da uči trgovački zanat. Tu je došao u doticaj s naprednim omladincima, među kojima je ubrzo zapažen svojim interesovanjem za politička zivanja i za klasi radnički pokret. Kao provjeren aktivist, koji je sve zadatke obavljao

predano i savjesno, Ivo je 1939. primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije. Uoči rata, jedan je od najaktivnijih radničkih omladinaca — komunista, koji oko sebe, kroz različite oblike djelovanja, okuplja sve antifašističke elemente u redovima mladih.

Poslije okupacije zemlje, kao član zgrebačkog Mjesnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije, Gluhak je jedan od organizatora borbenih omladinskih grupa u Zagrebu. Zajedno s Antom Milkovićem i Rudolфом Krofelinom, sudjeluje u diverziji na pruzi Zagreb — Sisak. Iako je, zbog premale količine eksploziva, oštećeno tek nekoliko vagona, ta je akcija imala veliki odjek i bila moralni podstrek za niz mnogo uspješnijih pothvata. Petnaestog jula 1941. Gluhak sam pali ustaško skladište sijena u Kustošiji. Bio je i jedan od članova grupe zgrebačkih skojevaca koji su, 16. augusta 1941, pod vođstvom Slavka Komara, izvršili napad iz Botaničkog vrta na pripravnike Pavelićevog „Tjelesnog

zdruga". Tada je ranjeno 28 ustaša. Akcija je izazvala paniku u ustaškim i njemačkim redovima, i zbog nje je uhapšeno i ubijeno oko 700 ljudi. Slijedećeg dana (5. avgusta) uhapšen je i Ivo Gluhak. Osuđen je na smrt, ali pošto nije ništa priznao, kazna mu je, kao malodobniku, zamenjena na dvije godine robije. U vrijeme izdržavanja kazne, Ivo je stekao poverenje upravnika zatvora, koji ga je puštao u grad bez policijske pratnje. Tako je uspio da stupi u vezu sa svojim starijim bratom Vladom, koji je tada bio jedan od partijskih rukovodilaca u Zagrebu, i da se uz njegovu pomoć prepaci na oslobođenu teritoriju — na Kordun.

Kao i u okupiranom Zagrebu, i sada, u borbi, Ivo je pokazao iste osobine: neustrašivost i hrabrost.

Poginuo je u prvim borbenim redovima, u

sukobu s nadmoćnim neprijateljskim snagama, u oktobru 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V. Raj.)

GOLEM Natala MATE

Rođen je 1923. godine u Bisku, Sinj, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Poslije završene osnovne škole, odlazi u Split na učenje bravarskog zanata. Kao šegrt, pod utjecajem starijih drugova-radnika, opredjeljuje se za napredni radnički pokret. Aktivno djeluje u omladinskoj i sindikalnoj organizaciji, a ubrzo postaje jedan od istaknutijih omladinskih i sindikalnih rukovodilaca Splita. Svojom aktivnošću, iako vrlo mlad, stekao je veliki ugled među omladinom i radnicima. Isticao se hrabrošću i organizatorskim sposobnostima u štrajkovima, demon-

stracijama, te raznim legalnim i ilegalnim akcijama koje je organizirala KPJ Splita; naročito je bio aktivan u raznošenju partijske štampe, letaka, plakata, ispisivanju parola, predvođenju mladih u demonstracijama. Veliku pažnju poklanjao je svom marksističkom obrazovanju i prenošenju stečenog znanja na omladinu i radnike.

Godine 1939. primljen je u SKOJ, a 1940. u KPJ. Kao sedamnaestogodišnji mladić, poslije nekoliko hapšenja, bio je zauvijek protjeran iz Splita. Policija ga je sprovela u rodno mesto. Mate se ubrzo vraća u Split, gdje nastavlja revolucionarni rad ilegalno.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, Mate učestvuje u mnogim antiokupatorskim akcijama. Poslije jedne akcije njegove udarne grupe na italijanske vojnike u kamionu, bio je

uhapšen. U zatvoru je podvrgnut mučenju; namjeravali su da od njega iznude priznanja. To okupatorima nije pomoglo, pa su mu obećavali školovanje, službu i dobar položaj. I taj pokušaj je propao. Italijani su iz drugih izvora saznali da je Golem član Mjesnog komiteta SKOU-a u Splitu, i da je upućen u mnoge aktivnosti partijske organizacije grada. „Da, ja sam komunist, sekretar rejonskog komiteta, i ništa više neću da vam kažem“, bilo je posljednje što je Golem rekao na sastušanju italijanskim okupatorima. U grupi od 17 uhapšenih komunista, Golem je bio najteže maltretiran. Zna se da je sve ostale hrabrio riječima: „Može se, i mora izdržati, drugovi!“

Izvanredni sud za Dalmaciju osudio je 11 komunista iz grupe Golema, na kaznu smrti strijeljanjem, 14. oktobra 1941. godine. Istog dana povelu su ih kamionom iz Splita u Trogir, na strijeljanje. Putem je Mate prvi počinjao pjevati revolucionarne pjesme, a na strijeljanju je viknuo: „Živjela Komunistička partija! Dolje krvavi fašizam!“ Imao je samo 18 godina.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Jg. Gv.)

GORANIN Mavra PAVLE ILIJA

Rođen je 13. oktobra 1915. godine u Varaždinu, Hrvatska. Njegov otac bio je profesor u sarajevskoj gimnaziji, a mladi brat srećko student. U Sarajevu je završio osnovnu školu i gimnaziju; 1938. godine diplomirao na Pravnom fakultetu u Beogradu, a zatim radio u Sarajevu u kancelarijama naprednih advokata.

Kao đak viših razreda gimnazije, uključio se u napredni omladinski pokret, i s mnogo smisla radio na organizovanju i okupljanju omladine. U Beogradu je bio aktivist naprednog studentskog pokreta, i već 1936. godine postao je član Komunističke partije Jugoslavije. Pavle Goranin je jedan od pokretača i potpisnika poznatog proglašenja bosanskohercegovačkih studenata, iz 1937. godine, za autonomiju Bosne i Hercegovine. Radio je u studentskom društvu „Petar Kočić“ i u drugim naprednim studentskim udruženjima. Bio je pravi majstor u organizovanju ilegalne partijske tehnike.

Posle završetka studija, u Sarajevu je među najaktivnijim komunistima. Gotovo da nije bilo nijedne napredne političke akcije u kojoj Pavle nije učestvovao. Organizator je štrajka u tvornici čarapa „Ključ“ u Sarajevu. Često je bio hapšen, kažnjavan i proganjan, ali je odlučno nastavljao revolucionarnu aktivnost.

Pavle Goranin je bio jedan od glavnih oslonaca grupe partijskih rukovodilaca koji su po direktivi CK KPJ vršili reorganizaciju partijske i skojevske organizacije u Bosni i Hercegovini.

On je najpre član, a kasnije i sekretar Mesnog komiteta KPJ u Sarajevu. Kada je 1939. godine imenovana Komisija za rad s omladinom u Pokrajinskom komitetu KPJ za BiH, određen je za njenog člana, a uskoro potom član je PK SKOU-a i CK SKOU-a. Bio je i član Okružnog komiteta KPJ za Sarajevo i njegov delegat na Pokrajinskoj konferenciji KPJ za BiH, 27. i 28. jula 1940. godine.

Aprilski rat i kapitulacija jugoslovenske vojske zatekla je Pavla Goranina u Sarajevu, na radu u Mesnom komitetu Partije. Odmah posle dolaska ustaša u Sarajevo, za njim je bila raspisana poternica, tako da je Pavle stalno bio izložen opasnosti od hapšenja. No, i pored toga on je bio jedan od najistaknutijih partijskih radnika u Sarajevu. Jednom su usta-

še uspele da ga uhapse, ali im se na putu ka zgradi policije istrgnuo, ostavivši im u rukama samo svoj kaput.

Snažan, postojan i prkosno revolucionaran, julskih dana 1941. godine pošao je da se bori protiv okupatora, da podiže na oružje, skuplja i angažuje partizanske borce na Romaniji.

Bio je prvi politički komesar Romanjskog NOP odreda, najbrojnijeg i najslavnijeg odreda u istočnoj Bosni. Zatim komesar Romanjskog bataljona i član prvog Narodnooslobodilačkog suda u oslobođenom Sokocu. Sve akcije i uspehi Romanjskog NOP odreda, odnosno bataljona, a njih je bilo mnogo — protiv Nemaca, ustaša i četnika — vezani su za ime Pavla Goranina Ilije. Učestvovao je na poznatom Partijskom savetovanju u Ivančić-

ma, 7. i 8. januara 1942. godine.

Kada su, zbog četničke izjave i neprijateljske ofanzive, nastali teški dani za NOP u istočnoj Bosni, Ilija je bio na čelu 1. udarnog bosanskog bataljona, koji je odevao svim pokusajima četnika, ustaša i Nemaca da razbiju ustanak u ovoj oblasti. Iz ovog i drugih bataljona nastala je, 2. avgusta 1942. godine, 6. istočnobosanska brigada, čiji je on jedan od najistaknutijih organizatora. Bio je neustrašiv junak u svim borbama. U februaru 1942. godine otišao je u Sokoloviće, gde su četnici održavali svoj zbor i rekao im istnu o izdaji Draže Mihailovića i njegovih oficira.

Krajem 1942. godine, primio je dužnost zamenika političkog komesara Grupe udarnih majevičkih bataljona, iz koje je, u martu 1943, nikla 1. (15) majevička brigada. Ilija je prvi komesar te brigade. S njom je prošao kroz sve bitke u V neprijateljskoj ofanzivi, a zatim i mnoge borbe na Romaniji, Birču i Majejici, sve do prvog oslobođenja Tuzle, oktobra 1943. godine.

Krajem novembra 1943. godine imenovan je za političkog komesara 27. divizije. Na toj dužnosti je poginuo 2. januara 1944. godine, kod sela Žunovi, istočno od Vareša, od avionske bombe, koja je pala pored kuće u kojoj se nalazio Štab divizije. Smrt je zaustavila borbenu put Pavla Goranina Ilije. Zaustavila ga je nadomak Sarajeva, o kome je uvek rado pričao. „Biće praznik na našim ulicama“, često je govorio svojim saborcima iz Sarajeva.

Narodnim herojem proglašen je 15. maja 1944. godine. (Raf. B.)

GOŠNJAK Ivana IVAN

Rođen je 10. juna 1909. godine u Ogulinu, Hrvatska, u porodici siromašnog limara. Završio je tri razreda Zanačke škole i stolarski zanat u Sisku. Učesnik revolucionarnog radničkog pokreta postao je kao mladi radnik. Isticao se u mnogim radničkim akcijama koje je u Sisku organizovala ilegalna KPJ. Uz ostalo, aktivno je radio u URS-ovim sindikatima; bio je član Međustrukovnog odbora Mesnog sindikalnog odbora za Sisak. U Sisku je 1933. godine primljen i za člana KPJ. Dve godine kasnije (1935), po odluci partijskog rukovodstva, upućen je na školovanje u „Lejninovu školu“ u Moskvi. Ovu školu su pohađali najistaknutiji partijski kadrovi komunističkih partija Evrope. Na put je krenuo ilegalno preko Austrije, Čehoslovačke i Poljske. U Moskvi se prvi put sreo s Josipom Brozom Titom.

Od januara do kraja marta 1937. pohađao je kurs za vojno usavršavanje u Rjazanu.

Po odluci rukovodstva, Ivan Gošnjak je 1937. godine upućen u Španiju i stupio u Internacionalne brigade. Vojno obrazovanje koje je stekao bilo je za njega i za jedinicu u kojoj se borio, i koju je predvodio na španskom bojištu, neprocenljivo značajno. Već u prvim borbama, Gošnjak se ističe kao hrabar borac i vešt starešina. Borio se na madridskom frontu na odseku Harame, u brunetskoj ofanzivi, gde je poginuo Blagoje Parović, zatim u borbama na području Donjeg i Gornjeg Aragona... Postavljen je za zamenika komandira čete, a zatim za zamenika komandanta bataljona, za zamenika komandanta brigade. Dobio je čin kapetana. U španskom

građanskom ratu jednom je kontuzovan, a jednom ranjen.

Posle povlačenja ispred ofanzive naoružanih fašističkih snaga (Frankovih falangista, nacija i fašista) Gošnjak se s mnogim dobrovoljcima iz Jugoslavije i celoga sveta, pripadnicima Internacionalnih brigada, našao u francuskim koncentracionim logorima. Tamo su dočekali i okupaciju Francuske. Jugoslovenski komunisti su bili inicijatori organizovanog rada u logoru; zeleli su da se interbrigadisti što pre oslobode zatočeništva i nađu u svojim zemljama, gde će se uključiti u aktivnosti svojih partija i antifašistički pokret. Ivan Gošnjak je bio sekretar partijske organizacije jugoslovenske nacionalne grupe i član Partijskog biroa logora interbrigadista u Girsu. Ova organizacija ima vidne zasluge za uspešan povratak velikog broja interbrigadista u Jugoslaviju.

Uspeo je da pobjegne iz logora 1941. i da se probije preko okupirane Evrope i, polovinom 1942. godine, uključiti u narodnooslobodilački pokret Jugoslavije. Odmah po dolasku, odlukom Vrhovnog štaba postavljen je za zamenika komandanta Glavnog štaba NOV i

PO Hrvatske. Novembra 1942. godine VŠ ga je postavio za komandanta 1. hrvatskog korpusa NOVJ. Septembra 1943. postavljen je za komandanta GS Hrvatske; na toj dužnosti ostao je do kraja rata. Gošnjak se u ratu istakao kao iskusan i hrabar komandant. Bio je većnik Drugog zasjedanja ZAVNOH-a.

Od oslobođenja do 1967. godine Ivan Gošnjak je obavljao čitav niz istaknutih vojnih, partijskih i državnih funkcija. Krajem maja 1945. godine imenovan je za komandanta 2. armije; od kraja 1945. do kraja 1948. godine bio je načelnik Personalne uprave JNA, i pomoćnik Ministra narodne odbrane; od 1949. do 1953. godine bio je zamenik Ministra narodne odbrane, a od tada do 1967. godine je državni sekretar za poslove narodne odbrane i član Saveta narodne odbrane Jugoslavije (jedno vreme bio je zamenik Vrhovnog komandanta oružanih snaga SFRJ); od 1967. godine do kraja života bio je član Saveta federacije. U čin general-potpukovnika unapređen je 1944, u čin general-pukovnika 1947, a u čin generala armije 1953. godine. Član CK KPJ je od V do VIII kongresa SKJ, a od 1966. član Predsedništva SKJ. Od 1948. član je Politbira CK KPJ, a od VI do VIII kongresa i član Izvršnog komiteta CK SKJ. Biran je za poslanika Savezne skupštine, za člana SO SUBNOR Jugoslavije i dr.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941; Ordna slobode i više drugih odlikovanja. Umro je u Beogradu, 8. februara 1980. godine.

Narodnim herojem proglašen je 17. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

GRAČANIN Boška PETAR PERICA

Rođen je 22. avgusta 1923. u Svetozarevu, Srbija, u siromašnoj radničkoj porodici. Pre rata je bio mesarski radnik. Član SKOJ-a postao je krajem 1940, a od 10. marta 1942. je član KPJ.

Posle završene osnovne škole u Svetozarevu, učio je mesarski zanat. Radio je u Svetozarevu i Kragujevcu, a kratko vreme i u Beogradu. Vrlo inteligentan i pošten, uz to marljiv i odlučan, brzo se uklapao u novu sredinu i osvajao simpatije ljudi. Radio je danonoćno za bednu nadnicu. Već pri prvim susretima s radnicima i poslodavcima osetio je da je položaj radnika i zanatlija vrlo težak i da je njihov opstanak mogućan jedino u organizovanju borbi protiv buržoaske eksploatacije. Pripadao je krugu naprednih omladinaca, i bio jedan od onih koji su aktivno radili u URS-ovim sindikatima, kojima je pristupio krajem 1940. Slobodno vreme koristio je za

čitanje napredne literature. Dolazio je u dodir s vodećim komunistima svoga kraja, među ostalim i s Radislavom Nikčevićem, tada sekretarom OK KPJ za Svetozarevo, po čijim uputstvima je izvršavao zadatke.

Prvih dana ustanka 1941. priključio se partizanskim oružanim grupama. Posle paljenja hangara s nemačkim avionima i jedrilicama, 19. jula 1941, koje je izvršila diverzantska grupa OK KPJ, Perica je stupio u Beličku partizansku četu. Učestvovao je u svim akcijama čete protiv okupatora i domaćih izdajnika. Bio je učesnik u akcijama čete u napadu na magacin baruta kod sela Vinorača, septembra 1941, u napadu na nemački transportni voz

kod sela Gilje, i drugim akcijama. Bio je neustrašiv i služio za primer drugima. U akciji uništenja nedicevaca u Varvarinu pokazao je izuzetnu odlučnost i smelost. Među prvima je upao u žandarmerijsku stanicu, u kojoj su neprijatelji savladani i razoružani. I druge uspešno izvedene akcije Beličke čete delom su za sluzbu snalažljivog i hrabrog borca Perice Gračanina. Bodrio je drugove pred svaku akciju i ulivao im veru u pobedu.

Kada je Belička četa ušla u sastav 2. šumadijskog NOP odreda, Perica je u odred nastavio svoj borbeni put, koji je kasnije produžio u sastavu 2. proleterske brigade. U njoj je bio desetar, komandir voda, komandir čete, a u jesen 1943. postao je komandant bataljona. Slavni borbeni put 2. proleterske brigade prošao je kao borac i starešina. Pri formiranju brigade (1. marta 1942), devetnaestogodišnji Perica postao je desetar 1. desetine u 3. četi 3. bataljona. Već u prvoj akciji protiv ustaša kod Han-Pijeska desetinje je, zahvaljujući odvažnosti i odlučnosti desetara, odnela pobedu nad višestruko jačim neprijateljem. Ustaše su razbijene, sprečen je njihov prodor ka Sokocu i osujećene njihove zloči-

načke namere. Za taj uspeh Perici je odato priznanje, posle čega je postao član KPJ.

Učestvovao je u svim borbama koje je 2. proleterska brigada vodila protiv četnika na Durmitoru, protiv ustaša u Boraču, u bitkama za Kupres, gde je bio zamernik komandira čete. Borio se na planini Menjači i drugim mestima toga dela Bosne.

U IV i V neprijateljskoj ofanzivi proleteri 2. brigade podneli su veliki teret i postigli važnredno velike uspehe u borbama protiv udruženog neprijatelja — Nemaca, Italijana, četnika, ustaša i drugih izdajnika. U svim tim borbama Perica je bio u prvim borbenim linijama. Istakao se u juršima na četnike pri forsiranju Neretve, u borbama kod Čičeva i Glavatičeva, a potom kod Kalinovika.

Pri forsiranju Drine u aprilu 1943. i borbama protiv Italijana i četnika, pokazao je izvanrednu umešnost i samoinicijativu. Sa svojom četom je najpre odbio siloviti protivnapad četnika na brdu Pliješa, a potom je, u sadejstvu s drugim jedinicama, produžio da ih goni. Tako je očuvan mostobran na desnoj obali Drine i spaseni ranjenici od sigurne smrti.

U jesen 1943. mladi kapetan Perica postao je zamernik, a potom komandant bataljona 2. proleterske brigade. Komanduje bataljonom u borbama protiv Nemaca i četnika kod Bjelog Polja, Berana, na Zlatiboru, na Limu, kod Rudog, Ivanjice, Kosjerića i na mnogim drugim mestima, vodeći svoje borbe iz pobeđe u pobeđu.

Mnogo borbi ostavilo je posledice. Ranjivan je pet puta. Teško je ranjen u nogu 22. aprila 1944. godine. Lečio se u Italiji. Vrativši se iz Italije, kraće vreme je proveo u jedinici, a potom je upućen u rodni kraj, da rukovodi službom za zaštitu naroda. I na tom poslu bio je predan i savestan i uživao poverenje ljudi s kojima je saradivao. Pod njegovim rukovodstvom uništene su zaostale grupe zločinačkih bandi koje su narodu nanosile veliko zlo.

Posle rata ostao je u JNA, gde je bio na odgovornim dužnostima: komandant tenkovske brigade, načelnik školskog centra oklopnih jedinica, načelnik štaba armijske oblasti, načelnik Komandno-štabne akademije (Viša vojna akademija) JNA. Završio je Višu vojnu akademiju JNA. Aktivan je u društveno-političkim organizacijama. Sada je general-pukovnik, komandant Beogradske vojne oblasti i član CK SKJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Br. L.)

GRAHOVAC Vasilija DUKICA

Rođen je 7. februara 1898. u Lukavcu kod Nevesinja, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz srednje imućne i ugledne seljačke porodice. Rođen je u kolevci buna i ustanaka, u Hercegovini. Osnovnu školu učio je u Nevesinju, pešačeci satima, svakodnevno, do škole. Od rane mladosti navikavao se na teškoće i surovu prirodu svoga kraja, kalio se u odlučnog i odvažnog čoveka, kakav je bio i ostao do kraja života.

Do aprilskog rata 1941. Dukica je podizao petoro dece i živio povučeno. Pravedan i plemenit čovek, Dukica je uvek bio spreman

da pomogne drugima u nevolji. Zato su ga seljani poštovali i cenili.

Pod uticajem naprednih radnika i srednjoškolaca, komunista i skojevaca, Dukica je pred rat postao simpatizer KPJ.

Posle kapitulacije jugoslovenske vojske, vratio se s oružjem u svoje selo i uključio u pripreme ustaša u toku aprila i maja i prvi zločin početkom juna 1941. ubrzali su pripreme naroda za oružanu borbu u Hercegovini. Dukica je među prvim ustanicima u borbama u junu 1941. godine. Predvodio ih je 23/24. juna 1941. u osvajanju žandarmerijske stanice u Lukavcu. Odmah posle toga, na narodnom zboru Dukica Grahovac je izabran za komandira ustaničke čete. Na čelu svojih boraca i s razvijenom crvenom zastavom, s ostalim ustaničkim četama, Dukica je 24/25. juna 1941. napao Nevesinje, u kome se nalazio jak neprijateljski garnizon. Pokazao se kao sposoban organizator i veoma hrabar, neustrašiv borac. Pod njegovom komandom, ustanici su, 3. jula 1941, na Trusini razbili jake ustaško-domobranske snage. Tada je ubijen i poznati ustaški zločinac Mijo Babić, koga je Pavelić poslao u Hercegovinu da uguši usta-

nak. Posle ovih uspeha, još više je među ustanicima i narodu nevesinjskog sreza porastao ugled Dukice Grahovca.

U periodu političke diferencijacije u ustaničkim redovima, pod uticajem četničke akcije, Dukica je imao veoma značajnu ulogu. Davao je odlučan otpor četničkoj akciji. Njegova je velika zasluga u razbijanju četničke propagande u nevesinjskom srezu, u političkom i vojničkom razbijanju i izolovanju pristalica četničkog pokreta. Do kraja života ostao je dosledan borac narodnooslobodilačke borbe i bio nepomirljiv protivnik onih koji su nastojali da ustanak skrenu na liniju bratoubilačke borbe.

U septembru 1941. primljen je u KPJ i izabran za komandanta prvog partizanskog bataljona „Nevesinjska puška“, krajem januara 1942. postavljen je za komandanta Operativnog sektora Nevesinje — Gacko, a početkom aprila i za zamernika komandanta Severnohercegovačkog NOP odreda.

S partizanskim bataljonom „Nevesinjska puška“, a kasnije i kao komandant sektora, u jesen 1941. i zimu i proleće 1942. vodio je uspešne borbe s italijanskim, ustaško-domobranskim i četničkim snagama u nevesinjskom i gatačkom srezu.

Krajem marta i početkom aprila 1942. Dukica se posebno angažovao u vojnim i političkim priprema partizanskih jedinica za uništavanje ustaškog uporišta u Boraču. U napadu na Borač, 17. aprila 1942. Dukica je bio zamernik komandanta Štaba jedinica južnog sektora. Već u prvom sukobu, predvodeći svoje borbe, Dukica je teško ranjen. Posle zauzeća Borača, prebačen je u partizansku bolnicu u selu Hadžiće, a zatim u Izgore, gde je 2. maja 1942. umro od trovanja krvi.

Njegova smrt primljena je s velikom tugom u narodu nevesinjskog sreza i među partizanskim borcima Hercegovine, jer je pokazao izuzetno junaštvo u borbama s neprijateljem i borio se za ideju bratstva i jedinstva.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine. (Dj. Pi.)

GRAJZER Franca ALBIN

Rođen je 25. februara 1922. godine u Smedniku kod Kranja, Slovenija. U godinama pred rat živeo je u Polju, kod Ljubljane, gde je naučio stolarski zanat. Već kao šegrt bio je aktivan u naprednom radničkom pokretu.

Odmah posle kapitulacije jugoslovenske vojske, Albin je skupljao oružje, koje je već u julu odnosio Molničkoj četi. Jednom se, teško natovaren oružjem, sreo s italijanskim partizanom, i samo zahvaljujući hrabrosti i prisustvu

duha, srećno se izvukao. Učestvovao je već u prvim borbenim i sabotažnim akcijama komunističkih i skojevaca u okolini Polja. U leto 1941. postao je borac zaštitne i obavještajne službe (VOS). Otada je vršio mnoge vrlo riske akcije, pored ostalih i ubijanje najistaknutijih izdajnika. Tako je, 18. avgusta 1941., u Vevčama ubio bivšeg jugoslovenskog žandarma Sušnika, za kojeg je dokazano da je izazvao veći broj hapšenja. Tom akcijom Albin je sprečio da broj žrtava Sušnikovog izdajstva ne bude još veći. Odmah zatim primljen je u članstvo KPS.

Novembra 1941. Albin je otišao u partizane, gde je uskoro dodeljen novoosnovanom 2. štajerskom bataljonu, kojim je komandovao Franc Rozman Stane. Albin Grajzer je bio odličan mitraljezac. Najviše se istakao u borbi s Nemcima na Libergi kod Litije, gde je poginuo oko četrdeset Nemaca.

Januara 1942. Albin je iz partizana pozvan u Ljubljanu, gde su ga čekali vrlo odgovorni i opasni zadaci u VOS-u. Učestvovao je u najtežim sabotažnim akcijama. Svojom hrabrošću, prisustvom duha i snalažljivošću istakao se u spasavanju vođa oslobođilačkog pokreta iz zatvora. Tako je učestvovao u akcijama za oslobodjenje organizacionog sekretara CK KP Slovenije Toneta Tomšiča iz zatvora; pri oslobodjenju rukovodioca VOS-a Zdenke Kidrič Marijete, 4. aprila 1942. i u drugim sličnim akcijama. Kao iskusen vovovac, učestvovao je i u uništenju nekih belogardističkih organizatora bratoubilačkog klanja i najopasnijih izdajnika. U tim akcijama koje su većinom izvodene usred dana, u prometnim ulicama u centru grada, svesno je stavljao život na kocku da bi druge spasio mučenja ili smrti, i da bi odbranio tekovine narodnooslobodilačkog pokreta.

Kad je ponovo otišao u partizane, maja 1942. bio je izvesno vreme u pratećoj četi Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, a zatim je

25. septembra 1943. postao komandant 1. bataljona VOS-a. Sa svojim bataljonom operisao je na širokom prostoru Dolenjske, Bele krajine i Notranjske. Tu mu je glavni zadatak bio da uništava belogardističke izdajnike koji su se, po nalogu okupatora i njegovim oružjem, borili protiv NOP i zastrašivali narod.

U proleće 1943. Albin je pratio Edvarda Kardačija u Bosnu, gde je u to vreme bilo sedište Vrhovnog štaba NOV i POJ. Posle povratka u Sloveniju, opet se našao na čelu svog bataljona. Zadaci bataljona su bili sve veći i teži. Italijanskog okupatora su zamenili Nemci, a njima su verno pomagali domobranci, sluge koje su se regrutovale iz svih redova slovenačkih izdajnika. S domobranima i četnicima Albin je imao mnogo borbi, s njima je vodio i poslednji boj u svom životu.

U ogorčenoj borbi s četnicima 1. aprila 1944. u blizini Metnaja kod Stične, iskvario je Albin Grajzer, omiljeni komandant bataljona, koji je bio svim borcima primer za ugled svojom hrabrošću i požrtvovanjem, legendarni junak ljubljanskog VOS-a.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Če.)

GRBIĆ ČEDO KEDACIJE

Rođen je 8. aprila 1921. godine u Rajčju, kraj Novske, Hrvatska. Osnovnu školu završio je u rodnom selu, gimnaziju u Novoj Gradiški, a 1939. upisao se na Šumarski fakultet u Zagrebu. Još kao gimnazijalac pripadao je naprednom omladinskom pokretu; 1937. godine primljen je u SKOJ. U vrijeme studija bio je dva puta uhapšen, na kraće vrijeme, zbog političke aktivnosti. Član je KPJ od maja 1941.

Neposredno uoči napada na Jugoslaviju, po sugestiji partijskog rukovodstva, otišao je

iz Zagreba u rodno selo i počeo da radi na pripremama za otpor okupatoru. Do odlaska u partizane najviše je angažovan kao veza partijske organizacije u Okučanima i Novoj Gradiški i komunistička područja Novske. U rodnom selu Grbić formira jaku skojevsku grupu i priprema oružanu akciju na opštinu Rajčju, koju je izvršila punjska partizanska grupa. Ta akcija značajna je po tome što je jedna od prvih u Slavoniji. Početkom novembra 1941. pod rukovodstvom partijske organizacije u Okučanima izvršen je prvi uspešni napad na prugu Beograd — Zagreb, kod sela Lađevac, i tom prilikom je srušen voz. Okupator je žestoko reagovao na ovu akciju, i sutradan uhapsio, samo u Rajčju, 40 talaca.

Čedo tada odlazi u partizane. Kratko vreme bio je borac, zatim politički delegat voda, pa politički komesar čete i bataljona Punsjskog odreda. Od mnogih akcija u kojima je učestvovao u toku 1942. godine najznačajnija je bila borba na Gradini, u aprilu 1942. kada je četa, u kojoj je Čedo bio politički komesar, uspjela da odbije iznenadni napad ustaša i time stekne veliko samopouzdanje za dalje akcije. S 2. bataljonom Punsjskog odreda učestvuje, krajem ljeta 1942. u borbi za uništenje španovice, najtvrdog ustaškog uporišta u Slavoniji.

Formiranjem 1. slavonske brigade (kasnije poznate kao 12. proleterske), Čedo postaje politički komesar 2. bataljona, a februara 1943. komesar ove brigade. Od mnogih akcija brigade u kojima je učestvovao Čedo Grbić istaci čemo borbe za oslobodjenje Voćina, marš brigade u Hrvatsko zagorje, oslobodjenje Lepoglave 14. jula 1943. te izvlačenje brigade iz obruča Nijemaca i ustaša na Kalniku. Avgusta 1943. formira se protivčetnički bataljon sastavljen od boraca Srba, članova Partije i SKOJ-a, dobrovoljaca. Čedo je postavljen za političkog komesara tog bataljona. Zadatak bataljona bio je uništenje grupe četnika koji su iz Bosne poslani zbog razbijanja bratstva i jedinstva u Slavoniji. Četnici su se pokušali ugnjezditi u neka srpska sela između pruge Beograd — Zagreb i Save, s oslonom na okupatorska uporišta u Okučanima i Novoj Gradiški. Iako je ovaj bataljon morao operirati na tom veoma nepovoljnom području, četnici su vojnički brzo razbijeni i politički rasrinkani. Kao značajnija akcija ovog bataljona, može se istaci oslobodjenje 40 logoraša iz Jasenovackog logora. Sredinom jeseni 1943. po obavljenom zadatku, ovaj bataljon je rasformiran. Od kraja 1943. do aprila 1944. godine, Čedo Grbić je komesar 28. udarne divizije, zatim je kratko vrijeme sekretar Oblasnog komiteta SKOJ-a za Slavoniju, a krajem 1944. godine odlazi na rad u OZNA u Hrvatsku.

Godine 1948. Čedo Grbić postaje puč.

nik JNA, 1952. imenovan je za političkog komesara korpusa, a krajem 1953. se demobilizirao. Od kraja 1953. do danas nalazio se na visokim državnim i partijskim funkcijama kao član izvršnog vijeća Sabora Hrvatske, predsjednik Privrednog vijeća Sabora SRH, sekretar Republičkog sekretarijata za privredu, potpredsjednik Sabora Hrvatske i član Predsjedništva Hrvatske. Na IV, V, VI i VII kongresu SKH biran je za člana CK SKH.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Jv. Ko.)

GRBOVIĆ Radovana DANILO

Rođen je 3. marta 1917. godine u Pošćenju, Šavnik, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Kao dječak je, još prije završetka osnovne škole radio kod drugih imućnih porodica na raznim poslovima, kao nadničar, sve do 1939. godine.

Kao mladić došao je u dodir s naprednim studentima koji su imali presudan uticaj na njegovo kasnije opredjeljenje. Zbog veza s naprednim pokretom, imao je problema u vrijeme odsluženja vojnog roka. Kapitulacija zemlje ga je zatekla u vazduhoplovnoj jedinici u Kraljevu. Njegova jedinica, poslije žestokih borbi oko Užica, predala se Njemcima, a Grbović je uspio da s ratnom spremom dođe u svoj kraj.

Odmah je stupio u dodir s komunistima koji su radili na pripremanju oružanog ustanka, aktivno učestvujući na skupljanju oružja i obučavanju omladine u rukovanju oružjem. U ustanku učestvuje u svim akcijama na području bivšeg sreza durmitorskog. Naročito se istakao u razoružanju italijanske posade prilikom oslobođenja Žabljaka, 20. jula 1941. godine. Učestvovao je u najvećoj oružanoj akciji crnogorskih partizana u bici na Pljevlji-

ma, 1. decembra 1941. godine. Tu je, u borbama u centru grada, bio teško ranjen. Poslije Pljevalja, postao je kandidat za člana Partije, a 4. marta 1942. godine primljen je u KPJ.

Poslije izlaska iz bolnice, postavljen je za političkog komesara 1. jezerske pozadinske čete. U čuvenim borbama na Sinjajevskom sektoru bio je komesar čete u Durmitorskom odredu. Prilikom formiranja 4. crnogorske proleterske brigade, Danilo je kao snagačlijiv borac postavljen za kurira štaba brigade, a poslije tri mjeseca vraćen je u 5. bataljon 4. brigade. U proslavljenoj brigadi prvo je bio puškomitraljezac, a zatim politički komesar 2. čete 5. bataljona do kraja 1944. godine. U borbama oko Valjeva bio je ponovo teško ranjen. Poslije izlaska iz bolnice, postavljen je za političkog komesara bataljona u Durmitorskom odredu, i na toj dužnosti ostao do ponovnog ranjavanja, novembra 1944. godine. To je Danilo Grboviću bilo šesto ranjavanje u toku narodnooslobodilačke borbe. Do kraja rata radi u sreskom punomoćstvu OZNe u Šavniku.

Kasnije je obavljao razne vojne i političke dužnosti. Bio je šef Trećeg odsjeka bezbjednosti u Nikšiću, zatim načelnik Dvanaestog odjeljenja cetinskog vojnog područja. Završio je, pri Šestoj armiji, vojno-politički kurs. Marta 1946. godine postavljen je za zamjenika načelnika Dvanaestog odsjeka Dvadeset devete divizije, a januara 1947. godine za načelnika odjeljenja KOS-a vojnog okruga Cetinje. Izvjesno vrijeme je obavljao dužnost načelnika Dvanaestog odjeljenja Četrdeset sedme divizije u Titogradu. Od juna 1951. godine bio je načelnik jednog odjeljenja u državnoj bezbjednosti za Crnu Goru, a zatim načelnik unutrašnjih poslova u Ivogradu. Bio je član sreskog komiteta, a od 1955. do 1963. godine, do penzionisanja, sekretar opštinskog komiteta Saveza komunista u Žabljaku. Biran je za narodnog poslanika u Skupštini Crne Gore (trećeg i četvrtog saziva).

Poslije penzionisanja nije prestala njegova društveno-politička aktivnost. Uključen je u sve društveno-političke organizacije komune. Član je Republičkog odbora Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata Crne Gore, Opštinskog odbora i Opštinske konferencije Saveza komunista.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i većeg broja drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (T. Žug.)

GRBOVIĆ Milosava JEVREM

Rođen je 1908. godine u selu Pošćenjski Kraj, Žabljak, Crna Gora. Član KPJ je od 1941. godine. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju i učiteljsku školu u Nikšiću. Kao dak učiteljske škole prišao je naprednom omladinskom pokretu, gdje je bio veoma zapažen. Školovao se u veoma teškim uslovima, pa ipak je bio primjeran učenik. Poslije završetka školovanja, bio je učitelj u selima durmitorskog sreza. Tamo je nastavio revolucionarni rad. U neposrednom odnosu s đačkim roditeljima, na konferencijama i raznim drugim skupovima, otvoreno je istupao protiv tadašnjeg režima. Bio je poznat kao pristalica i simpatizer KPJ. Veoma često prikupljao je pomoć za porodice uhapšenih komunista, a i sâm je izdašno davao. Bio je vrlo pristupačan i omiljen.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, aktivno je učestvovao u pripremama i organizovanju ustanka u svom mjestu. Bio je komandir jedne borbene grupe. Svojim junaštvom istakao se već u prvim borbama, prilikom uništavanja italijanske posade u Žabljaku. Kasnije, kao borac i komandir čete u Jezero-Šaranskom bataljonu, učestvovao je u borbama prema Gacku, Nikšiću, na Pljevljima i na Sinjajevini. U svim tim borbama isticao se hrabrošću i poštivanostima. Bio je veoma sposoban i vješt rukovodilac.

Kada je formirana 4. proleterska brigada, s većinom boraca svoje čete ušao je u sastav 5. bataljona. Već iskusan rukovodilac, u 5. bataljonu izabran je za komandira 3. čete. S četom je učestvovao u svim bitkama koje je 4. brigada vodila na svom slavnom putu. U borbama oko Gornjeg Vakufa, Kupresa, Bugojna i na drugim mestima pokazivao je ne samo neizmjeru hrabrost već i izuzetnu sposobnost rukovođenja. Ličnim primjerom hra-

brosti i drugarskim odnosom prema borcima i stariješinama vodio je 3. četu 5. bataljona u teškim borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika, pa je veoma doprinisao uspjesima i bataljona i 4. brigade.

Svoju neustrašivost pokazao je u napadu na Kupres, gdje je prvi upao u neprijateljske bunkere i tukao neprijatelja. U zestokim borbama na pravcima Donji Vakuf — Travnik i Jajce — Travnik, bio je uvijek među prvim borcima.

Naročitu hrabrost ispoljio je sa svojom četom prilikom oslobođenja Livna, decembra 1942. godine, odoljevši jurišima više od 500 ustaša, koji su borbom na život i smrt pokušavali da se iz opkoljenog Livna izvuku prema Duvnu. Tu je svojom upornošću i neizmjerim junaštvom omogućio uništenju ove ustaške grupacije.

U teškim borbama na Strnici, oko Knina i prilikom oslobođenja Imotskog — svuda je ispoljavao svoju neustrašivost. Kod Knina je uspio da, poslije sedam uzastopnih juriša zauzme neprijateljske položaje, a u borbama oko Nevesinja je, sa svojom 3. četom, prvi zauzeo visoke planine Crvnja i time omogućio četnicima da zađu za leđa 5. bataljona.

U bici na Sutjesci, sa svojim borcima je na Tjentištu i u dolini rijeke Hrtčavke punih devet časova odbijao juriše Nijemaca, koji su po svaku cijenu htjeli da onemoguće povezivanje 7. banjske divizije s glavnim snagama (1. i 2. divizijom).

Na svom daljem borbenom putu 4. brigada je oslobodila Olovo, a zatim preduzela napad na Kladanj. To jako ustaško uporište nazivano je još i „Kupresom istočne Bosne.“ Nekoliko stotina ustaša, pomognuti avijacijom, grčevito se branilo, no ipak nijesu mogli odoljeti nezadrživim jurišima proletera.

Desetog jula 1943. godine, 5. bataljon se ponovo našao na položajima iznad Kladanje, gdje je vodio teške borbe protiv Nijemaca i ustaša. Njemačka avijacija je bespoštedno prosipala smrtonosne tovarе, sijući pustoš i smrt po položajima 4. proleterske brigade. Od eksplozije jedne avionske bombe Jevrem je ostao bez obje noge. Da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, izvršio je samoubistvo.

Tako je završio svoj životni i ratni put junak i neustrašivi komandir čete Jevrem Grbović.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. V.)

GREDELJ Janka JANKO

Rođen je 28. travnja 1916. u Zagrebu, Hrvatska. Potječe iz radničke porodice. Završio je četiri razreda Gradanske škole, a zatim je otišao u Željezničku radionicu u Zagrebu, gdje je završio i četiri razreda Željezničke zanatske škole. U Željezničkoj radionici dobio je stalno zaposlenje kao kvalificirani metalostrugar. Već kao šegrt povezao se s naprednim omladinskim pokretom, a 1937. primljen je u Savez komunističke omladine Jugoslavije. Veoma rano ispoljio je organizatorske sposobnosti, a sve zadatke koji su pred njega postavljani obavljao je krajnje požrtvovano i hrabro. Zbog toga je 1938. primljen u Komunističku partiju Jugoslavije. Bio je zapažen po svom

radu među radničkom omladinom u kulturno-prosvjetnom društvu „Mladost“ i u radničkom planinarskom društvu „Prijatelj prirode“. U vrijeme građanskog rata u Španiji, Gredelj organizira skupljanje priloga za pomoć republikanskim borcima i sudjeluje u brojnim ilegalnim akcijama Partije.

Omlijen među radnicima i cijenjen i u najvišim partijskim tijelima, Gredelj 1939. postaje član partijskog rukovodstva za željezničku, a pred sam rat dobija povjerljiv zadatak da služi kao veza Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske s organizacijama u Varaždinu, Slavonskom Brodu, Osijeku, Gospiću i drugim mjestima.

Poslije okupacije zemlje, Gredelj je zadužen za organiziranje udarnih grupa na željeznici, a posebno u Željezničkoj radionici, gdje je bio neposredni komandant. Osobno je sudjelovao u više borbenih akcija tih grupa: u napadu na gestapovce na Bukovačkoj cesti, u akcijama na zagrebačkom Zapadnom kolodvoru, gdje je njegova grupa provalila u vagon

s municijom i odnijela 60 pušaka, 5 puškometaljeza, 10.000 metaka i nekoliko ručnih bombi.

Ljeti 1941. Gredelj je uhapšen, ali ni pod najtežim torturama ustaše nisu uspjeli izprekajenog revolucionara iznuditi bilo kakvo priznanje. Zbog pomanjkanja dokaza bio je pušten, ali ubrzo, pred opasnošću novog hapšenja, prelazi u ilegalnost. Neumorno radi na proširenju borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Početkom jeseni 1941. prebačen je na rad u Tehniku Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, gdje je obavljao najpovjerljivije poslove. Tehnika je bila smještena u Klaićevoj 17, u stanu Ilije Pavešića. Gredelj je s dvojicom drugova napuštao Tehniku svake večeri u određeno vrijeme, kad bi se Pavešić vratio iz grada i prethodno provjerio je li okolina zgrade sigurna.

Tehnika je provajena 24. prosinca 1941, i ustaški agenti su neprijetno zaposjeli zgradu u Klaićevoj ulici 17. Te je večeri Gredelj štampao deveti broj „Vjesnika“, i pripremio ga za rasturanje. U času kada su izlazili iz stana, agenti su skočili na njih. Jedan je član Tehnike uspio pobjeći, drugi je lako ranjen i uhvaćen. Gredelj je dao otpor, pucao, ranio trojicu ustaša, od kojih je jedan kasnije umro, a zatim se povukao prema tavanu zgrade. Kada je već mislio da će mu uspjati bijeg preko krova, i sam je teško ranjen. Odmah je prevezen u bolnicu na Vinogradskoj cesti, gdje je izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine. (V. Raj.)

GREGORIĆ PAVLE

Rođen je 18. oktobra 1892. godine u Zlataru, u Hrvatskom zagorju. Srednju školu je završio u Zagrebu, a studije medicine počeo u Gracu (1911—1914), ali ih je morao prekinuti zbog početka prvog svjetskog rata. Mobilisan je, kao sanitetski oficir, u austro-ugarsku vojsku. Poslat je na ruski front, gdje je, kod Pšernisa, ubrzo zarobljen. Kao zarobljenik, prijavio se za dobrovoljca (1916) u Srpski dobrovoljački korpus, koji je učestvovao u borbama na Dobruđi. Posle februarske revolucije u Rusiji (1917), stupio je u rusku armiju, koju je ubrzo napustio i postao vojnici jugoslovenskog bataljona u Kijevu. Ovaj bataljon je, kasnije, prebačen u Sibir, u Tomsk, i preformiran u puk koji je nosio ime „Matija Gubec.“

Gregorić se u Tomsku (1919) povezao s organizacijom Lenjinovu Boljševičke partije. Sproveo je agitaciju u svome puku, i kompletanog ga preveo na Crvenu armiju. U to vreme; a leto 1920. godine, postao je i čla-

Ruske komunističke partije (boljševika). Iste godine, u zimu, upućen je u Moskvu, gde je pomogao formiranju škole „crvenih komandira“ za Jugoslovene-učesnike oktobarske revolucije. U toj školi je držao političku nastavu, i bio sekretar partijske ćelije. Nedugo iza toga, avgusta 1921. godine, vratio se u Jugoslaviju. Odmah se uključio u Pokret i postao član, tada već zabranjene i ilegalne, Komunističke partije Jugoslavije. Nastavio je studije medicine, koje je završio 1924. godine u Zagrebu. Posle završetka studija, radio je u raznim krajevima zemlje, učestvujući istovremeno u akcijama KPJ. Radio je u Kraljevcu, Trogiru, Gospiću, Zagrebu i drugim mestima. U Kraljevcu se prvi put sreo s metalskim radnikom Josipom Brozom.

Gregorićeva aktivnost nije izmakla policiji, koja je motrila svaki njegov korak, pokušavajući da onemogući njegov revolucionarni rad. Proganjan je i hapšen. Drugi put se sreo s Josipom Brozom kada ga je, po zadatku partijske organizacije u Zagrebu, posetio u Lepoglavi.

Sud za zaštitu države osudio je Gregorića na dvogodišnju robiju (1932). Nastavio je borbu i tamo. Zbog učešća u jednom štrajku političkih osuđenika, kazna mu je povećana za dve godine robije.

Posle izlaska s robije, Gregorić preuzima najodgovornije zadatke u Pokretu. Izvesno vreme je radio na organizovanju ilegalnih punktova za slanje dobrovoljaca u Španiju. Radio je i u partijskoj tehnici i u uređivanju ilegalnog „Vjesnika“. Na Osnivačkom kongresu KP Hrvatske, u leto 1937, izabran je za člana CK KP Hrvatske. Ni tada njegova aktivnost ne ostaje nezapažena od režima. Nastojao da ga izoluju; zajedno s ostalim revolucionarima, hapse ga i sprovode u logor u Lepoglavi, gde

je ostao od decembra 1939. do maja 1940. godine.

U martu 1941. pred napad fašističke Nemačke na Jugoslaviju, ponovo je uhapšen zajedno s Otokarom Keršovaniem i Ogrnjernom Pricom; ali je, neposredno pre dolaska Nemaca, uspeo da se izbavi iz zatvora. Po zadatku CK KPJ, išao je kod komandanta Zagreba, da traži oružje za radnike da se odupru fašističkim agresorima i brane zemlju, ali je bio odbijen.

Posle sloma Kraljevine Jugoslavije, učestvoval je na Majskom savetovanju CK KPJ u Zagrebu, na kome su donete značajne odluke o pripremi oružane borbe naroda i narodnosti Jugoslavije.

Ubrzo zatim, Gregorić je poslat u Moslavnu i Sloveniju, da organizuje ustanak. Od jeseni 1942. prešao je na oslobođenu teritoriju Like i Korđuna, gde se nalazio GŠ NOV i POJ Hrvatske i CK KPH.

Pavle Gregorić je od prvih ustaničkih dana dao značajan doprinos i organizovanju narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji. Vršio je odgovorne funkcije u najvišim organima revolucionarne vlasti. Jedan je od osnivača i sekretar ZAVNOH-a. Bio je većnik i II zasedanja AVNOJ-a.

Posle oslobođenja, Gregorić je vršio najodgovornije funkcije u društvenom i političkom životu Hrvatske i Jugoslavije. Bio je član jedinstvene Savezne vlade, a zatim i predsednik Saveta za narodno zdravlje, član SIV-a, poslanik Sabora Hrvatske i Savezne skupštine u više saziva, ambasador FNRJ u Italiji. Biran je za člana CK SKH i člana CK SKJ (na V, VI i VII kongresu). Bio je član Saveznog odbora SSRNJ, a više godina i predsednik Jugoslovenskog crvenog krsta. Član je Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordена junaka socijalističkog rada i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

GREGORIĆ Ivana **JOŽE GORENJC**

Rođen je 30. jula 1903. godine u Voloskom, Rijeka, Hrvatska. Idući za zaradom, otac je otišao u Ameriku, i tamo u rudniku, 1905. godine, poginuo. Tako je majka, s tri sina i kćerkom, ostala samohrana.

Jože je završio osnovnu školu u Voloskom, potom je neko izvesno vreme pohađao nemačku školu u Opatiju. Posle škole, odlazi u Pulu da u apoteci nauči za trgovačkog pomoćnika ali je proteran, jer je Pula bila vojna

luka, i boravak u gradu bez dozvole zabranjen. Tada Jože odlazi u Pivku, i kod jednog seljaka radi kao sluga.

Posle završetka prvog svetskog rata, Jože se vraća u Volosko, ali kako tamo nema za njega posla, odlazi zajedno s bratom Ivanom u Beljak, u Austriju, gde su imali udatu sestru. Ali, ni u Austriji nema za njih posla. Ponovo se vraćaju u Jugoslaviju. Jože nalazi posao u hotelu, a Ivan otvara krojačku radnju u Olovu, u Bosni.

Od 1923. do 1925. godine, Jože služi vojsku u Knjaževcu, posle toga je kratko kod brata u Olovu. Odatle odlazi u Jesenicu, i započinje se u željezari. Odmah se uključuje u radnički pokret i saraduje u kulturno-prosvetnim i fiskulturnim društvima. Zbog

učešća na jednoj priredbi, 1928. gde izvodi gimnastičke vežbe uz zvuke Internacionalne, kažnjen je zatvorom.

Prijmljen je u Partiju 1931. godine, a 1936. otpušten s posla zbog učešća u organizaciji štrajka.

U jesen 1936. prijavljuje se kao dobrovoljac za Španiju. Ali, rukovodstvo mu ne daje odobrenje. Tek početkom 1937. ispunjava mu se želja. Međutim, na putu za Španiju, u Dalmaciji, uhvaćen je posle Mukove provale, na brodu „La Korsee“, i vraća se u Sloveniju. Ponovo odlazi preko Austrije, u maju 1937. uspešno se probija preko Švajcarske i Francuske, i stiže u Španiju.

Na ratištima Španije, Gregorić se vrlo brzo istakao. U početku je bio u 15, a zatim u 129. internacionalnoj brigadi, prvo kao komesar čete, i na kraju postao komesar bataljona „Dimitrov“, u činu kapetana.

U francuskim logorima Gregorić je organizator kulturno-prosvetnog rada. Kao vešt fiskulturnik, s lakoćom preskače žičanu ogra-

du i vraća se, s punim vrećama krompira, za izgledne borbe. Najzad je, 1940. godine, poslednji put preskočio žičanu ogradu, stigao u Marsej, i tu se, kao „stepti putnik“, uvukao u jugoslovenski brod. Tako je stigao u Split, uhvatio vezu s Partijom i uz njenu pomoć vratio se u Jesenicu.

U Jesenicama postaje sekretar Okružnog komiteta Partije. Živi ilegalno, izdržavaju ga drugovi i „Crvena pomoć.“ Izbegava hapšenje kad su hteli da ga interniraju u Ivanjicu. Aprila 1941. skuplja grupu dobrovoljaca, i s njima stiže do Karlovca. Kad je video da od rata nema ništa, vraća se u Jesenicu i učestvuje u pripremama za ustanak. Jedan je od učesnika Plenuma OF, održanog juna 1941. godine u Ljubljani. Komandir Jeseničke partizanske čete postaje 28. jula 1941, a 5. avgusta komandant bataljona „Ivan Cankar“, s kojim učestvuje u svim okršajima. Kad je, u proleće 1942. godine, formirana 1. grupa odreda, postaje njen komandant, i sav se posvećuje organizacionom uvršćenju partizanskih jedinica.

Priilikom obilaska Selške partizanske čete, 9. septembra 1942, na planini Ratitovec, zatekla ga je nemačka akcija na visoravni Jelovica. Kao i obično, četa je pokušala da se probije šumom kroz obruč, ali je na Lipniškoj planini upala u nemačku zasedu. Gregorčič je ranjen. Drugovi su ga skrili u kanal za odvodnjavanje, da kasnije dođu po njega. Sa njim je ostala i njegova verenica, Marta Tavčar Ria.

Posle borbe, Nemci su pretražili šumu, i tada otkrili Gregorčiča i Martu. Nije poznato da li su se oni sami ubili, ili su poginuli u borbi. Nemci su leševe trideset i dvoje poginulih partizana dovukli na poljanu, fotografisali ih i identifikovali. Na sačuvanim snimcima vidi se da je Gregorčič imao ranu na glavi. Pre smrti, skrio je ranac sa štabnom arhivom. Godine 1944. ranac je pronađen.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M. Pav.)

GRK Tome DUŠAN

Rođen je 7. aprila 1906. u selu Kljenci, Stolac, Bosna i Hercegovina.

Rano je ostao bez roditelja, pa je od rane mladosti sav teret oko izdržavanja višečlane porodice pao na njega. Do rata 1941. radio je kao zemljoradnik, sezonski radnik i vozač.

U aprilskom ratu nalazio se u 61. puku, kao komandir topovskog odeljenja, i učestvovao, do 16. aprila, u borbama protiv Italijana

na frontu prema Skadru, odakle se s oružjem vratio kući.

Odmah posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, uključio se u pripreme za ustanak. S komunistima i antifašistima radio je na organizovanju otpora ustaškim pokoljima i u formiranju ustaničke čete iz opština Divin i Berkovići. S ovom četom obezbeđivao je veliki zbeg naroda u Jabukama, između Kubaša i Zasadu. Potukao je, sa svojom četom, 27. jula 1941, ustaše kod Predolja.

Krajem avgusta 1941. Dušan je učestvovao sa svojom četom u napadima na Berkoviće, Divin, Planu i Bileću, u kojima su razbijeni ustaško-domobranski garnizoni. Od početka ustanka nepokolebljivi je borac za bratstvo i jedinstvo naroda.

U septembru i oktobru 1941. Dušan je radio na stvaranju i jačanju partizanskih jedinica. U oktobru 1941. primljen je u KPJ. Tada

je bio komandir partizanske čete u Milaviciima, a krajem decembra 1941. postavljen je za političkog komesara Stolačkog partizanskog bataljona. Zahvaljujući Dušanovoj prisebnosti i hrabrosti, 13. februara 1942, nedaleko od Stoca, razbijen je i najvećim delom uništen bataljon italijanske divizije „Kačatori dele Alpi“ i zaplenjen veći broj pušaka, mitraljeza i drugog ratnog materijala.

Krajem marta 1942. godine Dušan Grk je postavljen za zamenika komandanta Južnohercegovačkog NOP odreda.

Pored ostalih uspeha, ovaj je odred, prodrući u dolinu Neretve, krajem aprila i početkom maja 1942, kod Hrasna i Prebilovca izvojevao značajne pobeđe nad Italijanima i ustašama.

Od marta 1942. bio je i član Sreskog komiteta KPJ za Stolac i politički radnik na terenu. Krajem maja 1942. četnici i Italijani su

iznanada napali partizansku bolnicu u Zvijerini. Zarobljeno je tada nekoliko istaknutih partizanskih rukovodilaca koji su se lečili u bolnici, među njima bio je i Dušan. Iste noći uspeo je da pobege iz zatvora i s grupom boraca iz svog kraja da se probije kroz italijansko-četnički obruč do Operativnog štaba NOPO za Hercegovinu, a zatim, s hercegovačkim i delom snaga 1. proleterske brigade, da učestvuje u razbijanju četnika i oslobodnju ranjenih partizana i partizanke bolnice.

Juna 1942, posle povlačenja iz Hercegovine, Dušan je postavljen za zamenika komandanta 1. bataljona, a od oktobra 1942. on je komandant ovog bataljona u 10. hercegovačkoj brigadi.

Isticao se hrabrošću i umešnošću u komandovanju u borbama na Kupresu, oko Mrkonjić-Grada, Glamoca, Manjače i drugih mesta.

Početkom januara 1943, po naređenju Štaba 10. hercegovačke brigade i odobrenju CK KPJ, upućen je iz Modriče na Vlašicu s grupom boraca i partijskih radnika iz brigade na partijski rad u Herecegovinu, sa zadatkom da okupi i poveže partijske organizacije i organizuje oružanu borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Dušan Grk se probijao preko teritorije koju su kontrolisali neprijatelji, preko planina zavetanih dubokim snegom, izložen neprijateljima i surovoj zimi. Tek krajem januara 1943. stigao je u Hercegovinu. Za kratko vreme uspeo je u stolačkom srezu da poveže partijske organizacije i formira Južnohercegovački partizanski odred, koji je vodio borbe s četnicima. Tada je izabran i za člana Okružnog komiteta KPJ za srednju Hercegovinu.

Posle prodora 10. hercegovačke brigade u Hercegovinu, aprila 1943, odred je kao 6. bataljon ušao u sastav brigade, a za komandanta bataljona postavljen je Dušan Grk. Bataljon je učestvovao u svim borbama koje je 10. hercegovačka brigada vodila u bici na Sutjesci.

Posle povratka u Hercegovinu, krajem juna 1943, Dušan je član Sreskog komiteta KPJ za Stolac. Od oktobra 1943. predsednik je Sreskog NOO, a od 1944. Okružnog NOO za južnu Hercegovinu i član Okružnog komiteta KPJ za južnu Hercegovinu. Od septembra 1944. član je Oblasnog odbora NOF-a za Hercegovinu i Oblasne narodnoslobodilačke skupštine za Hercegovinu. Bio je i većnik i član ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a. Krajem 1944. predsednik je Oblasnog odbora NOF-a za Hercegovinu (do oktobra 1945).

Posle rata nalazio se na raznim odgovornim dužnostima u Mostaru i Stocu, a pored toga bio je član Glavnog odbora SSRN BiH (1947—1960) i član Saveznog odbora SSKU,

član Glavnog odbora SUBNOR-a BiH (do 1973) i član Saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije. Član CK SK BiH bio je od 1948. do 1965. godine. Bio je poslanik Savezne i republičke skupštine u više saziva. Sada je u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Pi.)

GRKOVIĆ Vojina RADOVAN

Rođen je 5. marta 1913. godine u selu Nevade, kod Gornjeg Milanovca, Srbija. Osnovnu školu i pet razreda gimnazije završio je u Gornjem Milanovcu, a ostala tri razreda u Čačku, gde je i maturirao 1932. godine. U vreme školovanja živio je u teškim materijalnim uslovima, jer potiče iz seljačke porodice, koja je, posle pogibije oca u prvom svetskom

ratu, znatno osiromašila. To mu je bila i smetnja da neposredno posle mature nastavi školovanje, tako da je studije na Pravnom fakultetu u Beogradu počeo 1936. godine.

Još kao gimnazijalac priključio se naprednom omladinskom pokretu. Osuđivao je šestojanuarsku diktaturu, agitovao uzdržavanje birača na izborima 1931. godine, učestvovao u štrajku učenika Čačanske gimnazije. Period 1932—1936. godine proveo je u rodnom selu, bavio se zemljoradnjom i učestvovao u stvaranju političke opozicije među seljacima u svom i okolnim selima. Zbog toga je, zajedno sa starijim bratom, hapšen i osuđivan.

Dolaskom u Beograd, gde je, februara 1936. godine, upisao Pravni fakultet, priključuje se naprednom studentkom pokretu i učestvuje u brojnim političkim akcijama — u razbijanju Ljotičevog zbora 1936. godine, u studentskim demonstracijama i zborovima.

Kao napredan omladinac bio je član odbora Ujedinjene studentske omladine i uprave Opšte studentske menze, u kojoj je i radio kao konobar i tako se izdržavao. Istupao je na velikom zboru omladine Beograda na Pravnom fakultetu, na kome je izražen snažan protest omladine protiv rata. Zbog svoje aktivnosti i u Beogradu je proganjan, hapšen i osuđivan. Krajem 1940. godine je po kazni regrutovan, s rokom od 18 meseci — umesto devet, koliko su u ono vreme služili školovani regruti.

Fašistički napad na našu zemlju zatekao ga je u Bitolju, na odsluženju vojnog roka. Izbegao je zarobljavanje, vratio se u rodno mesto i učestvovao u pripremama za formiranje partizanskog odreda u koji je, zajedno s bratom, stupio jula 1941. godine.

Istog meseca 1941. godine postao je i član KPJ. U početku ustanka bio je desetar u Takovskoj četi, a kasnije politički komesar. Ova četa je ubrzo prerasla u Takovski bataljon odreda „Dragiša Mišović“, koji je izveo napad na Gornji Milanovac i oslobodio ga. Tih dana se naročito istakao u borbi s četnicima kod Čačka i u njihovom gonjenju do Ravne gore, a kasnije i u borbama koje su se vodile kod Priboja.

Sa svojim bataljonom ulazi u sastav 2. proleterske brigade prilikom njenog formiranja, 1. marta 1942. godine u Čajniču, i učestvuje u nizu njenih akcija.

Kasnije je otišao u politodel 1. krajiške brigade, u kojoj je ostao godinu dana. Istakao se u borbama ove brigade (Bihać, Bosanski Novi, Sanski Most), a naročito u borbi za Jajce, avgusta 1942. godine. Kao delegat Srbije, učestvovao je na Drugom zasjedanju AVNOJ-a. Bio je učesnik Prvog zasjedanja ASNOS-a. Posle partijskog kursa 1943. godine, postao je zamenik političkog komesara Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba, a februara 1944. godine po partijskom zadatku prelazi u Toplicu za instruktora PK KP Srbije. Kasnije postaje rukovodilac drugog odeska OZN-e za Srbiju i zamenik načelnika OZN-e za Beograd. Demobilisan je 1. oktobra 1945. godine, u činu potpukovnika.

Posle oslobođenja zemlje, obavljao je niz odgovornih funkcija u Savezu komunista Srbije i organima vlasti (sekretar Okružnog komiteta u Čačku, instruktor CK KP Srbije, član CK SKS, ministar u Vladi Srbije, sekretar Izvršnog veća Narodne skupštine Srbije, predsednik odbora Skupštine Srbije)...

Umro je 1. septembra 1974. godine, u rodnom selu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja i priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

GRKOVIĆ Petra TRAJKO

Rođen je 19. decembra 1919. godine u Uroševcu, Kosovo, u zanatlijskoj porodici. Posle završene osnovne škole, 1931. godine upisuje se u Mesnu građansku školu. Uči odlično, ali u porodici je hlaba sve manje. Teška srca, ostavio je školu i zaposlio se u „Bati“ (prodavnici tada poznate fabrike obuće). Posle dve godine, po nalogu vlasnika fabrike, premešten je u prodavnicu u Leskovcu.

I u novoj sredini ubrzo su bili oduševljeni njegovim živim duhom i prijatnom naravi. Pretpostavljeni uviđaju da ima dara za posao i šalju ga na školovanje u Borovu. U školi je među prvima; u slabom vremenu, najtešće je među naprednim radnicima.

Posle završene škole, „Bata“ ga šalje u Skopje. Ovde učestvuje u radničkim rasprava-

ma o njihovom teškom položaju i počinje studiozno da proučava marksističku literaturu.

Posle odsluženja vojske, vraća se u Uroševac. No, ubrzo je usledila okupacija: Grković je u uniformi rezerviste u Nišu. Jedinica se kretala do Peći, a tada je rasturena i porobljena.

Grković je pobjegao iz zarobljeništva, i u starom kraju se ubrzo povezao s razvijanim NOP-om. Januara 1942. članovi OK KPJ za Kosovo formiraju u Uroševcu partijsku ćeliju; u njenom sastavu je i Grković. Poveren mu je rad u SKOJ-u, sklopicima s posebnim žarom govori o liku komunista.

Ubrzo je njegov rad primećen, pa se povlači u ilegalnost. Zapravo boravi u skrivištima na tavanu očeve samardžijske radnje i u podrumu kuće, s revolverom u ruci, koji mu je nabavio otac.

Po direktivi MK KPJ, otišao je u Siriničku

župu da organizuje mlade u SKOJ. Odlazak je bio dosta rizičan, jer je, posle podela Kosova između Italije, Bugarske i Nemačke, Sirinička župa pripala Bugarima. Morao je prelaziti neku vrstu granice; međutim, pošto mu je otac određen za prisilni rad u Siriničkom kraju, Trajko je krenuo kao njegov pomoćnik. Ovdje formira Rejonski komitet, a njegovi članovi biraju ga za rejonskog sekretara. U nerodimskom srezu on je sve aktivniji, a počev od 1943. rukovodi komunistima celog kraja.

Skrovišta u Uroševcu su postala sve nesigurnija posle čestih neprijateljskih pretraga. Trajko je 12. septembra 1943. prešao iz skrovišta na tavanu radnje u kućno skrovište, i ponovo se našao u krugu porodice. Ojčednom, banula je policija. Trajko je izvukao pištolj i pokušao da se spusti u podrum. Počela je neravnomerna borba. Policajci su se za trenutak povukli zbog dogovora o hvatanju hrabrog komunista. Plan im je bio da ga živog uhvate. Trajko nije dozvolio da im živ padne u ruke — poslednji metak ispalio je u sebe.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (S. Li.)

GRMUŠA Petra RADOVAN RARA

Rođen je 22. marta 1907. godine u selu Bojna, Glina, Hrvatska. Član KPJ je od 15. decembra 1941. Potječe iz siromašne jedanaestoclane seoske porodice. Završio je četiri razreda osnovne škole i naučio obućarski zanat u svom selu, tako da već sa četrnaest godina radi kao postolar. Otac umire mlad, i Radovan sa šesnaest godina postaje gospodar kuće. Prva saznanja o Partiji postolar Rara dobiva od strica Dragana, koji je bio komunist u Francuskoj, i nekih suseljana koji su bili u Rusiji i mnogo pričali o Crvenoj armiji. U njegovo selo prodiru komunističke ideje još 1918. preko komunista i studenta iz sela Milana Vladetića, koji često navraća iz Siska. Tako se i Rara uključuje u akcije komunista.

Godine 1938. služi vojsku u 32. puku u Mostaru. Poslije dolaska iz vojske, nastavlja rad u svom selu, sve do 1941, kada je pozvan u rezervu u Sisak. Izvjesno vrijeme radi u puškarskoj radionici zajedno sa Simom Jednakom, koji je konstruktor čuvenog banjiškog partizanskog topa. Jedinica u kojoj je on bio, ubrzo se raspala u Kutini. Radovan se uputio kući, ali je već u Sisku zaustavljen od ustaša i odvojen u grupu s ostalim vojnicima srpske narodnosti. Uspio je pobjeći do Petrinje, ali su ga i tu zadržale ustaše. Poslije izvjesnog vremena bježi iz Petrinje i dolazi do željezničke stanice Maja, gdje mu je „Mačeko-

va zaštita“ oduzela svu vojničku opremu. Već u aprilu žandarmi i ustaše tražaju za Rarom, koji se skriva u obližnjim šumama svog sela. U junu, Grmuša je na čelu jedne grupe ustanika koji se priprema za oružani ustanak.

Od 22. jula do 30. novembra 1941. godine on je komandir Bojanskog partizanskog odreda koji izvodi niz akcija na području Bosanska Bojna — Vrnograč, prema Žitovu, Bužimu i Topuskom. Zbog junaštva i snalazljivosti u izvođenju akcija, postaje komandir 3. čete 1. bataljona 1. banijskog partizanskog odreda. Komandir Rara organizira i prve narodno-oslobodilačke odbore u jugozapadnoj Baniji, postaje odbornik i prvi predsjednik NOO-a Bojna, a u toku rata bio je član opštinskog, kotarskog i orkužnog NOO-a za Baniju. Aprila 1942. godine ističe se smjelošću i junaštvom u napadu na žandarmsku posadu u Donjem Selštu. Upada u žandarmerijsku stanicu, ubija ustaškog zločinca Smaju Zubovića i zarobljava posadu od 27 žandarma.

Poslije završetka oficirskog kursa u Donjem Lapcu, Grmuša postaje komandant 2. bataljona 1. banijskog odreda. U borbi kod Bučice ranjen je, već poslije petnaestodnevnog liječenja u Kirinu, kod Bovića, vraća se i komanduje bataljonom u borbama s ustaškom-domobranskim snagama kod Vrnograča, Tavrana, Obljaja, Bihaća, Cetingrada i Slunja. Novembra iste godine postaje zamjenik komandanta 8. banijske brigade, a u avgustu 1943. komandant 2. banijske brigade 7. divizije. S 2. brigadom Grmuša je prošao sve borbe IV i V neprijateljske ofanzive, gdje se naročito istakao hrabrošću i odličnim rukovođenjem.

Rukovodi odbrambenim borbama od Petrinje, preko Bihaća, Bosanskog Petrovca i Gornjeg Vakufa. Posebno se ističe u probroju obruča na Sufjesci, Zelengori, na cesti Foca

— Kalinikov, na pruži Višegrad — Sarajevo, i kod Miljevine, gdje je teško ranjen.

Najveći podvig Grmuša je učinio na Sutjesci, gdje prvi sa svojom jedinicom prelazi rijeku i uspostavlja vezu s VŠ NOVJ.

Poslije povratka na Baniju, vodi svakog dana borbe na području Banije, Korduna i Gorskog kotara. U borbi kod Sunje, 1944. ranjen je treći put. Kao ranjenik liječi se u Šamarici, Topuskom, Slunju, Biogradu na moru, da bi, poslije oporavka, bio avionom prebačen u Beograd, gdje je stavljen na raspolaganje VŠJ.

Poslije oslobođenja, završio je Višu oficirsku školu i bio na dužnosti načelnika štaba divizije, komandanta brigade KNOJ-a i probednika III odjeljenja Komande KNOJ-a. Završivši višu vojnu akademiju, Grmuša je komandant vojnog okruga za Crnu Goru i načelnik štaba Sarajevskog vojnog područja. Penzionisan je 1965. u činu general-majora. Živi u Zagrebu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Du. Za.)

GROZDANIĆ Luke MILUTIN

Rođen 1915. godine u selu Povraću, Dani-
lovgrad, Crna Gora. Potiče iz siromašne se-
ljačke porodice. Do 1941. žandarm.

Rano, kao dijete, ostao je bez oca. Osnov-
nu školu završio je u rodnom selu. Završio je
prvi razred gimnazije u Nikšiću, a onda, zbog
siromaštva, napušta školovanje i zapošljava se
kao žandarm. Izvesno vreme službovao je u
žandarmeriji u Peći.

Pre trinaestojulskog ustanka bio je pri-
mljen u gerilski partizanski odred, koji je bio
sastavljen isključivo od članova KP i SKOJ-a.

Učestvovao je u borbama za Danilovgrad i za Velje brdo. Reno je postao zamjenik komandira i komandir čete. U 1. udarnom bataljonu Zetskog odreda „Bijeli Pavle“ bio je zamjenik komandira čete u proljeće 1942. godine. U toku 1942. i 1943. godine bio je prvo komandir voda, a ubrzo i komandir 3. čete 4. bataljona 5. proterske crnogorske brigade. Već u prvim okršajima s neprijateljem ispoljio je veliku hrabrost. U borbama kod Gračanice, oko Bugojna i Gornjeg Vakufa napravio je nove hrabre podvige. Tako je na Gračanici, gotovo u bezizlaznoj situaciji, s pet boraca prihvatio borbu i razbio ustaše.

Član KPJ postao je krajem 1942. godine. O Grozdanićevim karakteristikama Vukalica Dedo Milutinović, u knjizi „Peta proterska crnogorska brigada“, kaže: „Kada zapuca, znao je da juri naprijed ne obazirući se ni lijevo ni desno. Što bi gušća vatra bila, to bi ga više opijala. Išao bi napred ne mareći za prepreke. Dok se ne zakuva, komandovao bi jedinicom hladnokrvno. Ali, našao bi se u vrtlogu vatre i juriša, poduhvatio bi se, nerijetko, poslova čitave jedinice. Milutin je stizao čak i tamo gdje drugi nije mogao stići. I kada bi se mogao sačiniti takav bilans borbi Četvrtog bataljona, iz kojeg bi se nekako moglo vidjeti ko je u tim okršajima najviše učestvovao, učinio podvige, ubio neprijateljskih vojnika, prepešačio kilometara, ko je najviše noći probdilo — sigurno je da bi Milutin Grozdanić u svemu tome bio jedan od čelnih u bataljonu.“ U napadu na Prozor, u jednom jurišu uništio je žičane prepreke i jako betonsko uporište, prvi upao u grad i tamo uništio dva neprijateljska tenka.

U borbama na brdu Repovac, iznad Konjica, posebno se istakao. Tada je, usred dana, jurišao na njemačko-ustašku posadu učvršćenu na ovom brdu.

Poznati su njegovi podvizi prilikom oslobodjenja Nevesinja i Javorika, gdje je, sa Savom Kovačevićem i grupom boraca, zarobio cijelu bateriju topova.

Poginuo je krajem 1943. godine. Njegov politički komesar iz tih dana, Vukalica Dedo Milutinović, napisao je u zborniku sjećanja „Peta proterska crnogorska brigada“: „Od Ostroga do Banja Luke, i od Banja Luke do Ostroga i Pelevog Brijega, gdje je poginuo kao komandir Treće čete Četvrtog bataljona, Milutin Grozdanić je ostao jedan te isti: junak među junacima, bombaš bez premaca, prešak bez dvojnika, stariješina sa svom posebnošću. Mislio je da ga metać neće. Ali, eto, nadmudri ga neki uhranjeni pruski vojnik. Uhljativši se kost u kost s Milutinom — savlada ga. Ubi našeg Milutina. Heroja s prve linije.“

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (B. Ma.)

GRUBOR Tadije PETAR BUZDOVAN

Rođen je 8. oktobra 1902. u selu Brložka Dubrava, Otočac, Hrvatska. Pотиče iz siromašne zemljoradničke porodice. Još kao dete ostao je bez oca. Čim je malo podrastao, napustio je roditeljski dom i otišao u Vojvodinu, gde je učio opančarski zanat. Kao šegrt, bunio se protiv uslova šegrtovanja, a naročito protiv eksploatacije od majstora-vlasnika radionica. Od spontanog buntovnika brzo je izrastao u svesnog borca za prava radničke klase. Kao napredni omladinac primljen je za člana SKOJ-a. Zbog aktivnog rada u sindikatu, postao je funkcioner u sindikatu kožaraca. Takvim svojim radom dobio je poverenje Partije, pa je 1927. primljen za člana KPJ. Posle toga je još odlučnije nastavio revolucionarni

rad, zbog čega je često dolazio u sukob s poslodavcima i policijom. U tom vremenu postao je i član Mesnog komiteta SKOJ-a za Beograd. Prilikom rasturaja proglašava PK KPJ i PK SKOJ-a za Srbiju protiv šestojanuarske diktature, uhapšen je, 14. januara 1929. u Beogradu. I pored mučenja i raznih pritiska, u zatvoru se vanredno držao. Izveden je pred Državni sud za zaštitu države, koji ga je, 25. maja 1929, osudio na 10 godina robjije. Pošto mu je saopštio presudu, sudija mu je rekao da postoji mogućnost, s obzirom da je još mlad, da bude pomilovan i ranije pušten s robjije, ako se u zatvoru bude dobro ponašao. Na to mu je Petar odgovorio: „Ne treba mi vaša milost. Živela komunistička internacionala!“ Robijao je u kazamatima Stremske Mitrovice i Lepoglave. Pored borbe za poboljšanje uslova robovanja i borbe protiv frakcionaša, vreme provedeno u zatvoru iskoristio je za opšte i marksističko obrazovanje. Naučio je, pored ostalog, francuski i nemački jezik. U izveštaju

Ministarstvu unutrašnjih poslova, za njega je uprava kaznionu u Stremskoj Mitrovici napisala: „Ništa ovaj zatvorenik pod bogom ne vidi i neće da vidi nego Partiju.“

Kada je, početkom 1941, izvešan s robjije, Petar se odmah uključio u revolucionarni rad u Zagrebu. A posle okupacije zemlje, i stvaranja Nezavisne Države Hrvatske, juna 1941, odlazi, po zadatku Partije, u otočacki kotar, gde zajedno sa Stipom Ugarkovićem i drugim komunistima pripremaružani ustanak, radi na stvaranju partijskih organizacija i vojnih jedinica. Kao partijski instruktor odlazi u brinjski kotar, gde radi na omasovljenju partijskih organizacija, stvaranju i aktiviranju vojnih jedinica i njihovom povezivanju s ustaničkim snagama iz otočackog kotara. U znak proslave godišnjice velike Oktobarske revolucije, napao je, početkom novembra 1941, s grupom boraca italijansku kolonu na cesti Senj—Otočac kod Vratnika, i naneo joj gubitke.

Decembra 1941. Petar je postavljen za obaveštajnog oficira Štaba Grupe NOP odreda za Liku. Pored organizacije obaveštajne službe, u to vreme drži i predavanja na partijskim kursovima, koji su se održavali pri OK KPH za Liku, u Trnavcu. Posebno se isticao energičnošću u sprečavanju i uništenju četničkog uticaja u partizanskim jedinicama i razbijanju njihovih vojnih i političkih organizacija na terenu. Tako je energično intervenisao protiv četnika u Babinom Potoku (14. III 1942.) zatim protiv rovanja Italijana i četnika u 1. ličkom NOP odredu „Velebit“, i raščišćavanju situacije u gručačkom kotaru posle četničkog puča u bataljonu „Gavrilo Princip“, aprila 1942, i u Škarama, juna iste godine.

Obaveštajni oficir Glavnog štaba Hrvatske Petar je postao u jesen 1942. Uporno i sistematizirano je radio na organizaciji obaveštajne službe u partizanskim jedinicama na terenu i na prikupljanju obaveštajnih podataka o neprijatelju za partizanske štabove, ne plašeći se nikad za vlastiti život. Takvim radom doprineo je da su mnoge italijanske, nemačke, ustaške i četničke akcije još u početku bile onemogućene. Kada su se, u zimu 1944, zbog prodora nemačke 114. lovačke divizije od Gospića ka Otočcu, CK KPH, glavni štab Hrvatske i ZAVNOH evakuisali iz Otočca, on je, umesto da krene za njima, automobilom iz Otočca, 18. januara 1944, krenuo na izviđanje u susret neprijatelju. Zbog nepreglednosti terena, iznenada se sukobio s tenkom i prethodnikom nemačke kolone kod Špilnika. Iskočio je iz automobila i dao otpor, ali ga mitraljez iz tenka usmrtio, zajedno sa saborcima vicom Dasovićem i Davorkom Miljuš, dok je vozač automobila uspeo da se spase.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T. Ra.)

GRUDEN Antona ALBERT **BLISK**

Rođen je 6. novembra 1923. u Šempolaju kod Trsta, Italija. Potiče iz radničke porodice, koju su kao nacionalno svesnu proganjali fašisti. Osnovnu školu je pohađao u Šempolaju, a zatim se kao šegrt zaposlio u brodograđilištu u Tržiču (Monfalcone, Italija), gde je radio do novembra 1941. U toku obučavanja u brodograđilištu završio je dva razreda stručne srednjotehničke škole.

Godine 1938. italijanske vlasti su ga osudile zbog ilegalnog nošenja oružja. Istom presudom ograničeno mu je kretanje po goričkom kraju. Marta 1941. je ponovo uhapšen zbog antifašističke aktivnosti. Uskoro je pušten, ali je izgubio posao. Krajem 1941. zaposlio se kod firme „Sromek“ u Trstu, gde je radio do marta 1942, kad su ga fašisti opet uhapsili i u zatvoru držali osam dana. Aprila 1942. se zaposlio u brodograđilištu u Trstu, gde je stekao kvalifikaciju mehaničara.

Za narodnooslobodilački pokret počeo je da radi 1942. Saradivao je s Kraškom četom, i po uputstvima drugova iz te čete organizovao je grupu mladih Slovenaca i Italijana za sabotažne akcije.

Novembra 1942. pozvan je u italijansku vojsku; postat je u mornaricu, u Pulu. Posle mesec dana, pobeo je iz Pule, ali je bio uhapšen na železničkoj stanici u Nabrežini (Italija). Zatvoren je u vojni zatvor La Specia, odakle je pobeo 9. marta 1943. Odmah se priključio Kraškoj četi, koja je tada bila na Zajčevom hribu, blizu Komena, na Krasu.

Posle kapitulacije Italije, borio se na goričkom frontu. Bio je zamenik komandanta bataljona. Posle šesnaestodnevnih borbi za Goricu, došao je na Veliki Dol, na Kras, gde je učestvovao u formiranju brigade „Srečko Kosovel“. Postao je zamenik komandanta 1. bataljona te brigade.

Početkom novembra 1943. je, po nalogu PK VOS-a, premešten u Slovenačku Istru. Tamo je organizovao bataljon VOS-a i postao komandant VOS-a za Slovenačku Istru.

Trećeg aprila 1944. je postao zamenik komandanta 5. bataljona 1. brigade 2. divizije VDV (Vojska državne bezbednosti). Ujedno je vršio funkcije komandanta specijalnih grupa za južno Primorje. Prilikom formiranja 5. bataljona VDV, trebalo je da preuzme funkciju komandanta toga bataljona, ali on to nije prihvatio i vratio se u Istru.

U toku narodnooslobodilačke borbe uglavnom je radio u Slovenačkom primorju, samo nekoliko meseci je bio u Beloj i Suhoj krajini, gde je rukovodio traganjem za organizacijom „Crna ruka“.

Glavni zadatak mu je bio: borba protiv neprijateljskih obaveštajnih službi i protiv domaćih izdajnika. U prvom redu se morao brinuti za vojsku, za njenu bezbednost, i obavestavati je o svemu što bi je moglo ugroziti.

Njegove grupe su u slovenačkoj Istri svakog dana napadale neprijateljske položaje, a saboteže kojima je rukovodio na tom području potkopavale su snagom okupatora.

U decembru 1943. napao je, s devet drugova, neprijateljsko uporište u selu Draga, kod Trsta. Zaplenjeno je prilično oružja, a uporište je razbijeno. Sledila je akcija u selu Prešnica, u Istri, gde je napadnut nemački položaj, i tom prilikom zarobljena, pored ostalih, 32 vlasovca.

Februara 1944. je sproveo opštu mobilizaciju na periferiji Trsta, u naselju Domijo. Mobilisano je oko 400 ljudi.

Avgusta 1944. je, sa šest drugova, na nemačkom utvrđenom položaju kod sela Plavje, u blizini Trsta, zarobio tri nemačka oficira iz Rajnerovog štaba u Trstu.

Desetog marta 1945. je, između naselja Ribnica i Žagar, s drugovima minirao cestu. U toj akciji je ubijeno 87 četnika. Osokro potom su ga, u selu Suhorje, u bunkeru opkolili četnici. Posle šestčasovne borbe, četnici su njega i još dva druga koji su bili s njim zarobili onesveštene. Posle dvadesetodnevnog mučenja, organizovao je bekstvo iz zatvora. Oslobođio je još 15 zatorenika.

Učestvovao je u bici za Trst, i 2. maja je vodio borbu u samom Trstu.

Posle sloma Nemačke, radio je u UDB-i za Sloveniju. Bio je vođa grupe koja je ilegalno delovala u Trstu. Aprila 1947. italijanska policija ga je uhapsila, ali posle sedam meseci je pušten iz zatvora. Godine 1952. su ga Italijani, u odsutnosti, osudili na doživotnu robiju.

Nastanio se u Sežani, gde je vršio dužnost višeg referenta u Sekretarijatu za unutrašnje poslove.

Godine 1960. je penzionisan. Kao penzioner je i dalje aktivan u različitim društveno-političkim organizacijama.

Nosilac je više odlikovanja i priznanja. Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (Met. G.)

GRUJIĆ Perovana VOJISLAV

Rođen je 1913. godine u selu Klopot, Pelev Brijeg, Podgorica, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član je KPJ od početka 1942. godine. Osnovnu školu završio je u Bioču, ali nije imao sredstava da nastavi školovanje. Ostao je kod kuće i bavio se zemljoradnjom. Veoma rano prišao je naprednom omladinskom pokretu, gde je svojim radom mnogome doprinio pripremanju i organizovanju pojedinih akcija. Bio je jedan od organizatora mnogih demonstracija i mitinga protiv tadašnjeg režima. Učestvovao je u razbijanju profašističke organizacije „Jugoras“, čija je podružnica djelovala na teritoriji Bratonožića.

Kada je kapitulirala Jugoslavija bio je među prvima u prikupljanju i skrivanju oružja, municije i drugog ratnog materijala. Neumorno je radio na organizovanju i obučavanju prvih borbenih grupa, gde je postizao odlične rezultate. Kao veoma aktivan, i uz to s vojnim znanjem (rezervni podoficir), već u junu 1941. godine izabran je za rukovodioca borbene grupe u bratonožičkoj opštini, koja je imala 16 boraca.

U trinaestojulskom ustanku učestvovao je u svim akcijama protiv okupatora koje je organizovao odred Donjih Bratonožića. Krajem novembra 1941. godine javio se kao dobrovoljac u crnogorski odred za operacije u Sandžaku. U sastavu odreda, u bataljonu „18. oktobar“, učestvovao je u bici za Pijevlja, 1.

decembra 1941. godine, gdje se istakao junastvom u uništavanju neprijateljskih vojnika.

Kada je formirana 1. proleterska brigada, Vojo je u stroju 2. čete 2. bataljona, kao deseter. Od tada, pa sve do pogibije, učestvovao je u svim borbama koje je ova naša proslavljena brigada vodila na svom dugom, teškom putu. Već u prvim borbama pokazao je neustrašivost, odlučnost i inicijativu, kao i neizmerno drugarstvo prema borcima. Bio je uvijek spreman da pomogne drugu, da primi na sebe najteži zadatak, ali je zahtijevao i potpuno izvršavanje naređenja.

U borbama na Savinom Laktu, kod Prijepolja, i Rudog, na Dubu, Čemernu i Raštelici, bio je primjer poštovanosti, odlučnosti i neustrašivosti. U tim borbama ispolžio je izvannredan vojnički talenat za komandovanje. Zbog toga je ubrzo postavljen za komandira voda, a u aprilu 1942. godine za komandira 2. čete 2. bataljona. U napadu na Duvno tako je značajki i smjelo vodio svoju četu, da je to bio školski primjer nastupanja u borbi, podlaženja i juriša od koga su ustaše pobijele. U napadu na Livno, pod kišom neprijateljskih kuršuma, smjelo je proveo svoju četu između neprijateljskih bunkera i žičanih prepreka i uništio jedno od glavnih uporišta u centru grada, čime je neprijateljska odbrana bila dezorganizovana. U borbama kod Aržana, Ključa i Bosanskog Grahova, neustrašivo, sigurno i uspješno komandovao je svojom četom i nosio teške gubitke italijanskim, njemačkim, ustaškim i domobranskim snagama.

Početak novembra, postavljen je za zamjenika komandanta 2. bataljona 1. proleterske brigade. Iako zamjenik komandanta bataljona, Vojo je u prvim borbenim redovima u borbama na Strnici, u Jajcu, Kotor-Varoši, Prnjavoru, Tesliću, Ivan-sedlu i Tarčinu, ponašajući se istovremeno i kao siguran i dobar komandant i dajući lično primjer kako se valja boriti.

U posljednjoj borbi na brdu Paležu, na padinama Treskavice kod Kalinovika, poslije deset uzastopnih juriša uspio je da potisne neprijatelja i da mu nanese velike gubitke. U toj borbi, 2. bataljon je, na čelu s Vojom Grujićem — kako piše u sačuvanom izvještaju komandanta 1. proleterske brigade — bio veličanstveni primjer masovnog herojstva. Neprijatelj je, 23. marta 1943. godine, napao naše jedinice na cijelom sektoru, ali je uz velike gubitke odbijen. U drugom pokušaju neprijatelj je uspio da potisne bataljon 2. dalmatinske brigade i da izbjegne njegove položaje, što je predstavljalo veliku opasnost za sve naše jedinice. U tom odlučujućem trenutku, Vojo je sa svojim bataljonom, uz neviđenu hrabrost čitave jedinice, izvršio juriš na neprijatelja, koji je već izbjegao na položaje 4. bataljona 2.

dalmatinske brigade. Pri tom strahovitom naređenju, 2. bataljon se sudario prsa u prsa s elitnim četničkim snagama, razbio ih i natjerao u bjekstvo, nanoseći im velike gubitke. Tada je poginuo i Vojo Grujić, zamjenik komandanta i omiljeni drug i rukovodilac, u trenutku kad je, na čelu bataljona u jurišu, iz svoje mašinke kosio neprijateljski stroj.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. V.)

GRUJIĆ Slavka STOJAN JARUGA

Rođen je 19. decembra 1919. u selu Meduovu, kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina. U osnovnoj školi, koju je završio u rodnom selu, kod učitelja Miloša Šiljegovića — kasnije jednog od svojih proslavljenih komandanata — Jaruga je već tada postao poznat po nestašlicama. Siromašni roditelji nisu bili u stanju da ga školuju, pa je ostao u selu i bavio se zemljoradnjom; a kada je malo poodrastao, otisnuo se u svet, kao i mnogi njegovi vršnjaci ispod Kozare. Iako je Jaruga najčešće radio kao fizički, sezonski radnik na velikim gradilištima u Beogradu i Novom Sadu, ipak je u ovoj sredini naučio dosta o mukotrpnom životu klase kojoj je i sam pripadao.

Bivšu jugoslovensku vojsku odslužio je u artiljerijskoj, protivtenkovskoj jedinici, što će mu kasnije u narodnooslobodilačkoj borbi, dobro poslužiti.

Kada su, posle ustanka pod Kozarom, avgusta 1941. stvorene partizanske čete, Jaruga je s oružjem došao na Vitlovsku Kosu, i u 2. četi položio partizansku zakletvu. U svim njenim okršajima, osobito onima što su vođeni u novembru i decembru 1941. Stojan Grujić Jaruga je pokazivao izuzetnu hrabrost. Kao borac 2. bataljona kozarskog odreda, u vreme žestokih sukoba s Nemcima, januara i februara 1942. Jaruga je više puta ispoljio hrabrost. Izvesno vreme bio je kurir 1. partizanske i vazduhoplovne baze u Meduovu, što je uspostavljena maja 1942. dolaskom aviona Franje Kluzi i Rudija Čajaveca.

Probijajući obruč iz otfanize na Kozari, jula 1942. Jaruga je u vrlo teškoj i složenoj situaciji uspeo da kroz neprijateljske redove izvuče i artiljerijsko odeljenje koje se sastojalo od protivtenkovskog topa od 45 mm. Samo dan ranije, ovaj top je zaplenjen na Patirji i odmah upotrebljen u istoj borbi, kada su uništena dva nemačka tenka. Pošto je uspeo da se s topom izvuče iz obruča, Jaruga je odmah usmerio dejstvo prema neprijatelju koji se nalazio na cesti Dubica — Prijedor, i time

olakšao izvlačenje snaga odreda, zbega i ranjenika. Tih dana primljen je za člana KPJ.

U borbama koje je vodila 5. kozarska brigada od svog formiranja, septembra 1942. u Podgrmeču i bihačkoj operaciji, duž utvrđenja prema Bosanskom Novom i Ljubiji, pri ponovnom prelasku brigade na Kozaru i žestokim okršajima kod Klačina, usiljenom maršu prema Sani i u borbama tokom IV neprijateljske ofanzive, koja je već bila pritisla Podgrmeč, Jaruga je bio jedan od prvih naših artiljeraca — junaka. Kao nišandžija, tukao je efikasno Nemce kod Benkovca, januara 1943. Iz neposredne blizine dočekao je tenkove na cesti kod Luči Palanke. Imao je samo tri granate, ali je i njima uništio dva tenka.

Jaruga je često napuštao borbeni zaklon svoje baterije, nekad s dozvolom, a nekad i samovoljno, da bi išao na bunkere, privlačio se nebuju, bacao bombe i vraćao one već jednom bačene, tukao mitraljezom i kundakom puške.

U mnogobrojnim borbama koje je 11. krajiška brigada vodila na području Kozare i Podgrmeča, od svog formiranja, 8. septembra 1943. Jaruga je s izviđačkom četom, kao njen komandir, činio čuda od junštva u pozadini neprijatelja. Na Hambarinama, kod Ljubije, uvukavši se neprimetno u neprijateljsku pozadinu, dočekao je u zasedi petoro kola s ustašama i ratnim materijalom. Posebno se istakao u akciji na drumu Dragotinja — Brezičani, avgusta 1943, kada je razbijen motomehanizovani bataljon nemačke „Tigar“ divizije, ubijena 143 i zarobljena 42 neprijateljska vojnika. U oslobođenju Kozarca, 9. jula 1944, zbog izvanredno efikasnog gađanja neprijateljskih utvrđenja „džon-bulom“ — oružjem koje je tada pripelo u njegovu bateriju — Jaruga je pohvalio Štab brigade.

Za nesebičnu poštovanost u borbi protiv neprijatelja, i mnogobrojne podvige, na smrti 11. krajiške brigade, 18. oktobra 1944, Petar

Vojinović, komandant 4. krajiške udarne divizije, pročitao je ukaz o dodeljivanju Ordena narodnog heroja Stojanu Grujiću Jarugi.

Zahvaljujući na visokom priznanju, Jaruga je tada rekao: „Nastojacu da ga još više opravdam.“

I, zaista, u konačnom oslobodenju Busovače kod Travnika, aprila 1945, kao zamjenik komandanta 4. bataljona 11. krajiške brigade, učinio je poslednji i najveći podvig u ratu: čisteći, s grupom boraca, minsko polje, osetio je da je jedna mina aktivirana. U tom trenutku samo je stigao da dovikne borcima da legnu, a sâm je obema rukama snažno stegao minu, koja je već uveliko šištalala.

Osvestio se u bolnici, bez obe ruke ispod laktova i jednog oka. Bilo je to šesto Jaruginu ranjavanje.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (D. Lu.)

GUVO IVAN

Rođen je 2. februara 1910. u Caporicama, kod Sinja, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice.

Poslije završene osnovne škole radio je u raznim tvornicama u Osijeku, Vukovaru, Borovu i Vinkovcima. Bio je aktivan u URS-ovim sindikatima.

Prilikom kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, uspio je pobjeći iz Vukovara u Dalmaciju. U Sinju se povezao s rukovodstvom NOP-a. Dobio je zadatak da prikuplja oružje i drugi ratni materijal. Već 1941. postaje član KPJ. Radio je ilegalno od 10. februara 1942, kada je stupio u Dinarski partizanski odred, u čijem formiranju je aktivno sudjelovao.

Kao komandir voda istakao se u napadu na žandarmerijsku stanicu Tijarice, kada je bio ranjen, i u rušenju mosta u Trilju. Aprila 1942. sa sedmoricom drugova napao je Italijane kod Ugljana. Tom prilikom ubijeno je 30 vojnika i zapaljeno pet kamiona. U lokalnoj ofanzivi, krajem istog mjeseca, Ivan je sa svojim vodom sačekao Italijane u zasjedi na putu Hrvace—Ribarić i prisilio ih na povratak. Bilo ih je u 14 kamiona. Sutradan, neprijatelj je pošao s još jačim snagama iz Bitelica. Smionim dejstvom Guvinih partizana, protjerani su preko Cetine. Zaplijenjeno je četiri kamiona raznog materijala.

Maja 1942, kad su Italijani napali Vještica Goru i opkolili partizanski logor, Guvo se s grupom boraca probio kroz neprijateljski borbena raspored i s leđa napao neprijatelja. To je među Italijanima izazvalo paniku. U akciji na Čilašu neprimetno se privukao do mitraljezskog vatrenog položaja i italijanskom vojniku

oteo puškomitraljez. U borbi prsa u prsa, kundakom otetog mitraljeza razgonio je Italijane, koji su skočili na njega. Guvo je uspio da se izvuče.

Poslije formiranja 1. dalmatinske brigade postavljen je za komandira čete, a potom i za zamjenika komandanta i komandanta bataljona, te komandanta 11. dalmatinske brigade.

Učestvovao je u akcijama kod Vagnja, Duvna, Jajca, kada je 1. dalmatinska brigada bila prisiljena na povlačenje; Guvo je sa nekoliko partizana štitio ovo povlačenje, pa je tada uništena njemačka prethodnica i pokupljeno njeno naoružanje.

Istakao se u borbama kod Prozora, Vakuća, Nikšića, na Sutjesci i Zelengori, kao i u borbama 26. divizije za oslobodenje Dalmacije (Drniš i Knin) Bosne i Hercegovine (Široki Brijeg, Mostar i Bihać), Like (Gospić), Hrvatskog primorja, Istre i Trsta. U sastavu 11. brigade Guvo se istakao i u akcijama u Koruškoj, gdje je zarobljen veliki broj okupatora i kvilinga, zaplijenjena velika količina naoružanja, opreme i materijala.

Iz Koruške, brigada je prebačena u Tetovo. Na dužnosti komandanta 11. dalmatinske brigade ostao je do novembra 1947, kada je otišao u Pješadijsku oficirsku školu u Sarajevu. Poslije završetka škole, 1948. je postavljen za komandanta puka, i na toj dužnosti ostao do 1950, kada je postao direktor fabrike „Rudi Čajavec“ u Banja Luci. Nazalio se na dužnosti personalnog referenta Generalne direkcije vazduhoplovstva. Završio je Višu vojnu akademiju JNA, poslije čega je postavljen na dužnost načelnika 1. odjeljenja Prve armijske oblasti. Penzioniran je 1956. godine, u činu pukovnika JNA.

Godine 1958. izabran je za narodnog zastupnika Sabora Hrvatske. Aktivist je u organi-

zaciji Saveza boraca, rezervnih vojnih starješina, mjesnoj zajednici gdje živi; član je društveno-političkih organizacija.

Nosioc je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja i priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. novembra 1953. godine (G. J.)

HACAM Hasana MITHAT AČIM

Rođen je 1917. godine u Bratuncu, Bosna i Hercegovina. Otac mu je bio učitelj, a on je završio Srednju geodetsku školu. Školu je pohađao u raznim mjestima Bosne i Hercegovine i Srbije, gdje mu je otac službovao.

Poslije završetka školovanja, radio je kao geometar u Prištini. Još kao dak povezo se s naprednim omladinskim pokretom, a kasnije aktivno učestvuje u akcijama koje organizuje Komunistička partija Jugoslavije, pa 1940. godine postaje i član KPJ.

Kapitulacija stare Jugoslavije ga je zatekla u Boki Kotorskoj, gdje je služio vojni rok. Dolazi u Mostar. Iz vojske je donio pet pištolja i nekoliko bombi; odmah se povezo s partijskom organizacijom i aktivno radio na prikupljanju oružja za ustanak. U borbu je stupio jula 1941. Ubrzo se našao među ustanicima na Romaniji, i još u ljeto 1941. postao je komandant bataljona u romanijskom partizanskom odredu. Kasnije je postavljen za komandanta Muslimanskog bataljona Romanijskog partizanskog odreda, a prilikom formiranja 1. udarnog bataljona Mithat stupa u ovaj bataljon kao komandir Muslimanske čete.

U mnogim borbama u kojima učestvuje na Romaniji 1941. i 1942. godine, kao i u sastavu 6. istočnobosanske brigade, pokazuje izvannrednu hrabrost i umješnost u komandovanju. Naročito se istakao u borbi na Prutinama, kada je njegov bataljon odbio napad domobrana koji su nadirali iz Sarajeva prema Rogatici, da bi omogućili izvlačenje posade iz Rogatice. U toj borbi je ubijeno, ranjeno i zarobljeno više desetina domobrana i zaplijenjeno mnogo oružja i municije. U borbama na Varešu, 1941. godine, Muslimanski bataljon Romanijskog partizanskog odreda, kojim je komandovao Mithat, postiže značajne rezultate. Početkom decembra 1941. godine, postat je s grupom boraca na teren Foča-Miljevina, zbog uključivanja Muslimana u partizane. Na putu preko Jahorine opkolio ih je trideset četnika i pozvalo ih na predaju. Sa svojih pet

Narodnim herojem je proglašen 20. decembra 1951. godine. (D. Bor.)

HADŽIĆ KASIM

Rođen je 9. avgusta 1904. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici. Kasim ne samo što nije mogao nastaviti školovanje, nego je, kao dečak, morao da zarađuje hleb u banjalučkoj tvornici duhana.

Neiscrpane energije, pravičnosti i spremnosti da pomogne svakom radniku, uz to uvek vedra duha, Kasim je ubrzo postao omiljen među radnicima. Zbog toga, i aktivnosti u sindikatima, radnici su ga redovno birali za svog poverenika. Predano je radio i u naprednim društvima. U vreme štrajkova i drugih akcija radnika Banja Luke uvek se nalazio u prvim redovima. Zahvaljujući tome, Kasim je došao na čelo radničkog pokreta u Banja Luci u vreme njegovog oživljavanja u borbi protiv diktature, početkom tridesetih godina.

Prekaljeni borac za radnička prava 1934. godine je postao član Komunističke partije Jugoslavije, a već iduće godine član Mesnog komiteta KPJ za Banja Luku. Od tada pa sve do rata 1941. bio je jedan od najistaknutijih i najaktivnijih rukovodilaca banjalučke partijske organizacije i njene svestrane aktivnosti — u sindikatima, omladini, kulturno-prosvetnim i umetničkim društvima, naprednim sportskim klubovima i drugim naprednim društvima, udruženjima i organizacijama. Godine 1938, pred decembarske parlamentarne izbore, bio je član „Inicijativnog odbora“ za formiranje Stranke radničkog naroda u Banja Luci. Od 1939. godine bio je predsjednik KUD „Pelagić“. U jesen 1940. godine izabran je za člana Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku kraljinu na Prvoj oblasnoj konferenciji.

Njegova revolucionarna aktivnost, kao i mnogih drugih komunista, nije mogla izmći oku banjalučke policije. Bio je nekoliko puta hapšen i zatvaran. Početkom 1941. godine

drugova, Mithat je bez kolebanja, s bombama u rukama jurišao i razbio četnike, a velik broj zarobio i razoružao.

I u sastavu 1. udarnog bataljona, odnosno 6. istočnobosanske brigade, Mithat se ističe kao veliki junak. Tako je u borbama s ustašama kod sela Podkleče (Zavidovići), na željezničkoj pruzi Želeče-Nemila, i u borbi s četnicima na Ozrenu, u aprilu 1942, pokazao i hrabrost i veliku sposobnost u komandovanju vodom i četom.

Poginuo je u iznenadnom napadu ustaša iz Kladnja na 6. istočnobosansku brigadu, koja se, poslije dugog marša, odmarala na Miljkovcu, na Konjuhu. Borci su bili umorni, spavali su. Ustaše su se privukle i pomiješale s partizanima. Nastala je pometnja kada su se umorni borci počeli buditi. Mithat je i tada pokazao hrabrost. Bio je među prvima koji su otvorili vatru. Uporno je branio kotu na kojoj se nalazio, pa je tako s grupom boraca otklonio opasnost po članove Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, do kojih su ustaše već bile gotovo došle. Mithat se nije povlačio ni kad su mu ustaše prišle na nekoliko metara, već je junački štitio povlačenje ostalih boraca, sve dok ga neprijateljski metak nije smrtno pogodio.

odveden je u koncentracioni logor u Ivanjicu, gde je ostao sve do napada Nemačke na Jugoslaviju.

Posle kapitulacije kraljevske jugoslovenske vojske, on je, zajedno s ostalim banjalučkim komunistima, svu svoju energiju i sposobnost usmerio na pripremanje oružane borbe protiv okupatora i kvistlinga. S posebnim elanom radio je na zbližavanju Srba, Hrvata i Muslimana i na razotkrivanju ustaške politike, čiji je nosilac u Banja Luci i okolini bio zloglasni ustaški stožernik Viktor Gutić.

Učestvovao je na savetovanjima rukovodećeg partijskog kadra Bosanske krajine na Šehitlucima i Starčevici. Kada je, u julu 1941. godine, na Starčevici formiran 1. banjalučki odred, Kasim je bio njegov komandant. Učestvovao je u svim njegovim akcijama, a istakao se u prvoj, kod Krupe na Vrbsu, 2. avgusta. Posle toga, po zadatku Oblasnog komiteta, odlazi na Manjaču, da tamo organizuje usta-

nak. Ubrzo se vraća u Banja Luku i prima dužnost političkog komesara 1. čete za Bosansku krajinu, koja je 28. avgusta formirana od objedinjenih partizanskih grupa.

U novembru 1941. godine, kada je formiran 3. krajiški NOP odred, Kasim Hadžić je član Štaba tog odreda i sekretar novoformiranog Okružnog komiteta KPJ za Jajce. Ne raspoložujući s dovoljno partijskog kadra, Kasim je sa svojim saradnicima morao udvostručiti napore za pravilno razvijanje ustanka, osobito kada se okupatorima i ustašama pridružio još jedan njegov neprijatelj — četnici.

Ulagao je velike napore na suzbijanju bratoubilačkog rata i očuvanju razbuktalog narodnog ustanka u predelima centralne Bosne i Krajine. Neumorno je tumačio suštinu okupatorske politike i smisao četničke akcije.

Vraćajući se iz Gornjeg Ribnika, sa savetovanja sekretara okružnih komiteta Bosanske

krajine, s novim zadacima i planovima borbe protiv svih neprijatelja NOP-a, mučki je dočekan kod Gornjeg Ratkova, nedaleko od Kijuča na Manjači, od grupe četnika. Svestan da se ne može izvući iz okruća, upustio se u borbu do poslednjeg metka, i junački poginuo, 6. maja 1942. godine.

Za dugogodišnju revolucionarnu aktivnost i herojstvo u NOB, proglašen je narodnim herojem 26. jula 1949. godine. (Ref. B.)

HADŽIĆ Jerotija MILENKO JOVA

Rođen je 12. decembra 1902. godine u Velikom Krčmaru kod Krajujevca, Srbija, u veoma siromašnoj seoskoj porodici. Kao učenik gimnazije u Krajujevcu morao je, da bi se izdržavao, da radi najteže fizičke poslove i služi kod trgovaca i krajujevačkih gazda.

Posle završene gimnazije, upisao se na Filozofski fakultet u Zagrebu. Godinu kasnije prešao je na Medicinski fakultet. Međutim, ubrzo je sa Zagrebačkog sveučilišta bio isključen zbog sukoba s „frankovcima“ i učesća u studentskim demonstracijama. Posle toga, prešao je u Ljubljano, a zatim u Beograd, gde je završio medicinske studije 1929. godine. Kad je tražio službu, bio je odbijen s obrazloženjem da je nepoželjan.

Došao je u Svriljig, i tu je radio kao privatni lekar. Bio je pravi narodni lekar. Zbog toga je stekao veliku popularnost. U vreme izbora 1935. i 1938. godine bio je poslanički kandidat na listi Zemljoradničke stranke u svrlijskom kraju. Na izborima 1935. godine dobio je 2.000 glasova. Ljudi su mislili da Milenko stvarno pripada Zemljoradničkoj stranci. Međutim, on je bio pripadnik KPJ. U njegovoj su ordinaciji niški komunisti održavali sastanke na kojima se razmatrao plan političke akcije za povećanje uticaja Partije u tom kraju. Partijski materijal, koji je primao iz Niša, Milenko je rasturao po Svriljigu i okolini. Posle kapitulacije stare Jugoslavije, sprovodio je liniju Partije o pripremanju i dizanju ustanka protiv okupatora i domaćih izdajnika. U Svriljigu i svrlijskom srežu, zajedno s aktivistima, organizovao je prikupljanje oružja. Samo iz magacina u Svriljigu, početkom maja 1941. godine, izneli su noću 80 pušaka, 14 puškomitraljeza, 8 sanduka municije i nekoliko šaržera za puškomitraljez. Kad je, 2. avgusta 1941. formiran Ozrenski odred, bio je među prvim njegovim borcima. Odred je odmah krenuo u akciju. Jedna od tih, koju je Milenko pripremio i u njoj učestvovao, bila je napad na žandarmerijsku stanicu u Svriljigu, 14. avgusta 1941. godine. Učestvovao je i u razoružavanju žandarma u

Lalinci, i ponovo u Svriljigu, početkom septembra 1941. godine.

Posle formiranja Svrlijskog odreda, Milenko je postao njegov borac. Jedna od velikih akcija novosnovanog odreda bio je onesposobljavanje rudnika uglja Podvris, izvršena u noći 17/18. oktobra 1941. godine. Iznenađeni četnici Koste Pečanca predali su se bez borbe. Predali su se i žandarmi, ali tek pošto su partizani obećali da će im pošeteti živote. Odred se u rudniku zadržao oko dva časa. Zaplenjeno je dosta oružja, a i velike količine hrane, odeće i obuće. Deo materijala prebačen je u rudniku zadržao oko dva časa. Zaplenjeno je dosta oružja, a i velike količine hrane, odeće i obuće. Deo materijala prebačen je u rudniku zadržao oko dva časa. Zaplenjeno je dosta oružja, a i velike količine hrane, odeće i obuće. Deo materijala prebačen je u rudniku zadržao oko dva časa.

U Sičevu je odred, u noći 2/3. novembra 1941. godine, uništio četnike Koste Pečanca. U akciji je učestvovao i ceo štab, čiji je član bio i Milenko. Te noći spajena je i opštinska arhiva.

Neprijatelju je smetao tako jak i uticajan partizanski odred, pa je nastojao ga da uništi. Tako su, 12. decembra 1941. godine, kad se Svrlijska četa spremala za pokret, dve partizanske patrole izvestile štab čete da ka selu kreću dve kolone četnika i Nemaca. To je bilo iznenađenje. Ručkovodstvo čete odlučilo je da prihvati borbu, što je bilo pogrešno. Četnici su u trku zauzeli seosko groblje, koje je dominiralo okolinom. Partizani su ostali na čistini i bili izloženi ubitačnoj vatri. Pokušali su da zauzmu groblje i razbiju četnike i Nemce, ali nisu uspeali. U takvoj situaciji izdato je naredenje o povlačenju. To su Nemci iskoristili i napali partizane automatima. Deo boraca uhvatila je panika i nije slušao komandu. Borba je trajala dva časa, i u njoj izgubilo život 10 boraca. Među njima bio je i načelnik štaba Svrlijskog odreda, koji se zatekao u četi, dr Milenko Hadžić Jova. Njegova smrt bila je

veliki gubitak za odred i narod tog kraja, jer je bio veoma popularan.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (S. Po.)

HADŽIMURTEZIĆ Emīna HALIL

Rođen je 15. marta 1916. godine u Novoj Varoši, Srbija, u radničkoj porodici. Ostao je rano bez oca. Nije imao mogućnosti da se školuje, i posle završene osnovne škole odlazi na učenje zanata; ubrzo postaje visokokvalifikovani užarski radnik. Od rane mladosti pripadao je naprednom omladinskom pokretu u rodnom kraju, koji je bio veoma razvijen pre rata, a kojim je rukovođila KPJ. Živeo je, radio, vaspitavao se i svoje društvo nalazio među naprednim i organizovanim radnicima čije akcije su predvodili komunisti. Kada je Halil

otišao na odsluženje vojnog roka, tamo stiče i upoznaje veliki broj drugova i prijatelja-ideoloških istomišljenika, i zajedno s njima razvija političku aktivnost među vojnicima, zbog čega su ga vojne vlasti hapsile i kažnjivale.

Posle agresije Nemačke i njenih satelita na Kraljevinu Jugoslaviju i posle njene kapitulacije, Halil se vratio sa skadarskog fronta u rodni kraj, gde je našao svoje drugove među članovima i simpatizerima Partije, koji su se već pripremali za borbu protiv okupatora. Ubrzo se i sam uključio u pripremu za ustanak, i tako se našao među prvim borcima tek formiranog Zlatarskog odreda 1941. godine. Od samog početka, već u prvim borbama koje je vodio Odred, Hadžimurtezić se isticao izuzetnom hrabrošću, pa su mu zbog toga poverene rukovodeće dužnosti. U to vreme (1941. godine) postao je kandidat za KPJ, a nešto kasnije

(februara 1942. godine) primljen je u članstvo KPJ. U IV i V neprijateljskoj ofanzivi bio je zamjenik komandanta Prvog zlatarskog bataljona, a posle bitke na Sutjesci postao je komandant istog bataljona. Marta 1944. godine postavljen je za komandanta proslavljene 3. proleterske (Sandžačke) brigade, u kojoj je bio od njenog formiranja do konačnog oslobođenja zemlje. U toku četvorogodišnjeg rata Halil je sa svojim drugovima — saborcima i brigadom prešao hiljade kilometara, učestvovao u 150 većih i nekoliko stotina manjih borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Učestvovao je u velikoj neretljanskoj bici za odbranu 4.000 ranjenika i bici na Sutjesci. Učestvovao je u oslobođenju velikih teritorija, njihovoj odbrani u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Dalmaciji, Sandžaku i Srbiji.

U toku rata dva puta je teško ranjen u bitkama na Neretvi i Sutjesci (1943. godine).

Posle oslobođenja zemlje, Halil se nalazio na odgovornim funkcijama u JNA. Aktivni je društveno-politički radnik. Stalno je bio uključen u društveni i politički život, kao član Saveta SRS, član Političkog aktiva CK Srbije, član komiteta opštine Stari grad i predsjednik SUBNOR-a opštine Stari grad — Beograd. Sada je general-major u rezervi i aktivni društveno-politički radnik.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i drugih visokih odlikovanja i društvenih priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

HAMOVIĆ Milana RADE

Rođen je 12. februara 1916. u Stocu, Bosna i Hercegovina. Odrastao je u porodici koja je dala više oficira. Poslije završene gimnazije u Sarajevu, otišao je na Vojnu akademiju, u Beograd. Poslije završetka Akademije, 1936. godine, postaje aktivni potporučnik jugoslovenske vojske. U vrijeme službovanja u Sarajevu, povezuje se sa sarajevskom naprednom omladinom. Bio je svjedok izdaje u redovima bivše jugoslovenske vojske u aprilskom ratu 1941. godine.

Nije dozvolio da ode u zarobljeništvo, već se vratio u Sarajevu, odlučan da nastavi borbu protiv okupatora. U Sarajevu se sreće sa Svetozarom Vukomanovićem Tempom i Hasanom Brikićem, koji su radili na pripremanju ustanka. Krajem jula 1941, Hamović odlazi na Romaniju, i u prvom sarajevsko-romanijskom odred u postaje načelnik Štaba. Dvije sedmice poslije formiranja Romanijski odred je zauzeo ustaško uporište Sokolac. Zajedno sa Slavšom Vajnerom Čičom, Hamović je pripremao

tu akciju. Član KPJ postaje 15. oktobra 1941. godine.

Oktoobra 1941. imenovan je za komandanta Kalinovičkog partizanskog odreda, koji je operisao na prostoru Sarajevo-Foča. Kad je formirana 10. hercegovačka brigada, postavljen je za načelnika Štaba. Istakao se kao sposoban i hrabar vojni rukovodilac u borbama 10. hercegovačke brigade u toku IV i V neprijateljske ofanzive.

Kad je, decembra 1943. godine, formirana 29. hercegovačka divizija, Hamović je postavljen za načelnika Štaba. Prošao je slavan put s ovom divizijom. Jula 1944. godine postavljen je za načelnika Štaba 2. udarnog korpusa; dva mjeseca kasnije za načelnika Operativnog odjeljenja i pomoćnika načelnika Glavnog štaba NOV i PO za Bosnu i Hercegovinu. Kao delegat Vrhovnog štaba, uskladjivao je operacije u proboju Sremskog fronta.

Poslije oslobođenja zemlje, vršio je odgovorne dužnosti u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Bio je i načelnik Generalštaba JNA. Danas je general-pukovnik u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1952. godine. (Lj. Ga.)

HANZIĆ Huse HAMZA

Rođen 20. maja 1924. godine u Bijeljini, Bosna i Hercegovina. Radnik.

Zbog svog revolucionarnog rada u predratnoj Jugoslaviji, primljen je u SKQJ, gdje je ilegalno radio do odlaska u partizane, decembra 1941. godine. Bio je jedan od rukovodilaca SKQJ-a u Bijeljini. Pokazujući veliku skromnost, samoprijegor i drugarstvo, uživao je izrazito povjerenje svojih drugova. Tako je,

gradanskog rata, Hariš sa svojim narodom primjenjuje stečeno partizansko iskustvo diverzanta i organizatora. Već 9. rujna kod Liča dignut je u zrak prvi italijanski vlak. U toj akciji zaplijenjeno je 17 sanduka po 25 kilograma eksploziva. Svega deset dana kasnije digao je u zrak i drugi vlak kod Sunderskog tunela, sa 750 italijanskih fašista. Šef i organizator diverzantske sekcije, a zatim i komandant grupe diverzantskih odreda GŠH, Ivan Hariš neumorno radi na prikupljanju eksploziva, odabira borce i podučava ih za izvođenje diverzija. Prebacuje se iz kraja u kraj, iznadajući neprijatelja i nanosi mu velike gubitke u ljudstvu i materijalnim dobrima.

Na pruzi Karlovac — Caprag, na rijeci Maji, kod Gline, ruši, 26. veljače, željeznički most, tako da do kraja rata pruga Karlovac — Sisak nije radila. Ubrzo iza ove, izvodi jednu od najvećih akcija na pruzi Banja Luka — Sunja i Bihać — Sunja. Ruši sa svojim diverzantima Volenski vijadukt.

Diverzantske akcije su sve masovnije širom Hrvatske. Hariš ih izvodi u Posavini, Lici, Slavoniji, Bosanskoj krajini. Zahvaljujući njegovom iskustvu i samoprijegoru, stvorene su neustrašive pokretne diverzantske grupe, čete i bataljoni. Jedinice su rušile pruge, mostove, stanice, tunele, magazine, dizale su u zrak vlakove, kamione, uništavale avione na aerodromima. Nikakve straže i osiguranja nisu mogle spriječiti samoinicijativne i odabrane diverzante. O Harišu i njegovim akcijama stvarane su legende. Na vojnom aerodromu Kurlovec, Hariš je sa svojim diverzantima, 19. srpnja 1944, uništio 800.000 kilograma avionskih bombi, 3 aviona i ubio 300 njemačkih vojnika. Za uspješno izvedenu akciju, Ivan je od Štaba 4. korpusa za nagradu dobio troja seljačka kola puna šmajsjera i municije za svoje diverzante. Posebno značajnu akciju izveo je komandant diverzantata 15. kolovoza

1942, na pruzi Novoselac — Križ, kod mosta na Česmi. Na minu koju je postavio iskusni diverzant Hariš naišao je, iz Dižona, „Orijent simplon“ Uništen je 21 vagon s 376 njemačkih oficira, koji su bili upućeni na Istočni front. U istom vlaku poginuo je i bugarski vojni izaslanik koji se vraćao s pregovora od Ante Pavelića. Harišove akcije djelovale su iznenadno, kao udar groma, zbog čega ga je narod prozvaio Ilija Gromovnik. Njegovi su diverzanti i na školskom aerodromu „Borongaj“ uništili, 28. prosinca 1944, pet aviona, 4 prateća lovca „Dornier“ i Pavelićev „junktors 52“. U toku NOR-a oštećeno je i uništeno diverzantskim minama oko 1.470 neprijateljskih vlakova, porušeno 350 mostova. Oko 27.000 fašističkih vojnika i oficira, od kojih i 3 generala, izgubilo je život na minama koje su postavili hrabri diverzanti. Uništeno je više od 36.000 željezničkih tračnica. Organizirajući i izvođeci diverzantske akcije, Hariš je i sam na leđima prenosio eksploziv i učestvovao u uništenju 150 vlakova i 27 mostova.

Poslije oslobođenja, Hariš je završio Partijsku školu i Višu vojnu akademiju u JNA. Bio je zamjenik komandanta inženjerije u Generalštabu, radio u inspekciji Generalštaba za inženjeriju, i načelnik je Štaba uprave inženjerije JNA. S te je dužnosti otišao u penziju, u činu general-majora JNA.

Živi u Zagrebu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem je proglašen 25. rujna 1944. godine. (Du. Za.)

HEČIMOVIĆ Martina NIKOLA BRACIJA

Rođen je 3. novembra 1920. u Bukovcu, Gospić, Hrvatska. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Do aprilskog rata 1941. bavio se zemljoradnjom u selu, i povremeno išao na sezonske radove po našoj zemlji. Pripadao je levom krilu Hrvatske seljačke stranke, i posebno se isticao kao protivnik frankovaca, a zatim i ustaša posle stvaranja Nezavisne Države Hrvatske.

Kao napredan omladinac, Diverzant je, krajem 1941. stupio u partizanski odred „Ljubovo“. Gotovo u isto vreme primljen je za člana KPJ. A kada je od Odreda i novih boraca ubrzo, krajem te godine, formiran Korenički bataljon „Ognjen Prica“, postao je borac njegove 2. čete. Već u prvom borbama protiv Italijana oko Korenice skrenuo je pažnju na sebe kao hrabar i neustrašiv borac.

Naročito se istakao u napadu na Italijansku posadu u Donjem Lapcu, 27. februara

1942. godine. Četa u kojoj se nalazio napadala je od Oraovca, preko brisanog prostora, na tri utvrđene zgrade u mestu, u kojima se nalazila italijanska Komanda. Ne obzirajući se na snažnu vatru iz italijanskog streljačkog naoružanja i na žrtve oko njega, Bracija je nezadrživo jurišao i među prvima upao u rov koji su Italijani iskopalili oko mesta. Nadirujući, bombama je uništio jedan bunker, a potom jurnuo u utvrđenu zgradu, ubio deo posade i zaplenio radio-stanicu. Zarobljeni italijanski oficiri govorili su posle da ih je takva hrabrost zadivila i uplašila.

Sledećeg meseca, u napadu partizanskih snaga na Italijansku posadu u Srbu, Bracija se ponovo ističe hrabrošću i smelošću. Posle više ponovljenih napada, kada se postavilo pitanje zauzimanja školske zgrade u kojoj su se Italijani bili posebno utvrdili, formirana je jurišna grupa od dobrovoljaca iz 2. čete bataljona „Ognjen Prica“. Trebalo je da grupa, uz podršku jednog topa sa svega 5 granata, na juriš bombama zauzme zgradu. Među prvima, za bombaša se javio i Bracija. Grupa je uporno nastojala da zauzme školu, ali zbog snažnog otpora Italijana iz nje, i puščane i mitralješke vatre iz susjednih zgrada, nije uspjela. Iako su se morali povući, bombaši su pokazali hrabrost, a trojica među njima bila su ranjena.

I u drugim borbama, u kojima je učestvovao bataljon „Ognjen Prica“, Bracija je služio za primer hrabrosti i drugarstva. Nikad se nije obzirao na opasnost, posebno kad je trebalo iz borbe izneti ranjenog druga.

Po zadatku OK KPH za Liku, u leto 1942. prebačen je iz bataljona „Ognjen Prica“ u Kosinj, gde se tada radilo na formiranju Kosinjskog bataljona „Matija Gubec“ i 4. ličkog NOP odreda. I kad je formiran bataljon, Bracija je postavljen za političkog komesara njegove 2. čete. Ne samo u četi, već i na terenu, aktivno je politički radio, naročito među Hrvat-

skim življem, zbog njegovog aktiviranja u NOB i stvaranja bratstva i jedinstva između srpskog i hrvatskog naroda u tom delu Like. Neustrašivim držanjem u borbi i živom rečju podicao je borce na izvršavanje svih zadataka. Kao primer za ugled, visokih borbenih i moralnih kvaliteta, bio je cenjen i voljen od svih svojih saboraca.

Po odluci OK KPH za Liku, 1943. povučen je iz vojne jedinice i postavljen za sekretara Kotarskog komiteta KPH za kotar Berušić. Na novoj dužnosti, kao i u vojnoj jedinici, sve zadatke izvršavao je s puno partijske odgovornosti, uporno i odlučno. Početkom 1944. upućen je na partijski kurs, koji se održavao u Topuskom. Vraćajući se s kursa, poginuo je, nesrećnim slučajem, 26. februara 1944, na putu između Velike Kladaše i Slunja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T. Ra.)

HERLJEVIĆ Franje ALBIN

Rođen je 1916. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici.

Naporna borba za opstanak i održanje višečlane porodice brzo ga je približila drugim radnicima i radničkim organizacijama. Bio je zaposlen u tuzlanskoj Solani, gdje se radilo u veoma teškim uslovima, uz minimalne nadnice. Njegova buntovna priroda ubrzo ga je dovela u sukob s upravom Solane i onim malobrojnim radnicima koji su odobrali njene eksploatatorske mjere. To je imalo i znatnog uticaja na njegov veoma aktivan rad među radnicima, kao i u organizaciji KPJ u Tuzli, čiji je član postao 1939. godine. Godine 1941. izabran je za člana Mjesnog komiteta KPJ u Tuzli, a zatim i za člana Okružnog komiteta KPJ za tuzlanski okrug.

Neposredno poslije okupacije zemlje, bio je među najaktivnijima na pripremama i organizovanju ustanka u tuzlanskom području. Istovremeno je bio i jedan od najistaknutijih pobornika protiv represalija i otpuštanja radnika srpske nacionalnosti iz Solane od ustaških vlasti. Prilikom tih burnih protesta, ustaške vlasti počele su da progone i sve radnike koji su se odupirali ovim mjerama ustaških vlasti, pa je i Albin morao u ilegalnost.

Međutim, prilikom dolaska na sastanak partijske organizacije, bio je uhapšen na tuzlanskoj željezničkoj stanici, i sproveden u ustaški zatvor. Uslijedila su duga saslušavanja i mučenja, ali se on i u tim časovima veoma hrabro držao. Vijest o njegovom držanju pred klasnim neprijateljem ubrzo se proširila među naprednim i rodoljubivim snagama na tuzlanskom području; često je, poslije toga, istican

kao primjer. Uspio je pobjeći iz zatvora i prebaciti se na Majejovicu, gdje je još odlučnije nastavio rad na podizanju ustanka. Svojom samoprijegornom i predanom djelatnošću stekao je u narodu ovog kraja veliko povjerenje i poštovanje. Bio je veoma hrabar i sposoban, zbog čega je često upućivan na izvršavanje najbogatijih borbenih zadataka.

Naročito se istakao u borbama kod sela Pipera, kod Šibošnice januara 1942. godine, i prilikom zauzimanja neprijateljskih uporišta na Miladijama, kod Brčkog. Prilikom izviđanja, polovinom februara 1942. godine, u okolini Tuzle napao je i zarobio domobransku konjiku patrolu, koju je s cjelokupnom opremom odveo na Majejovicu.

Prilikom mučkog napada dijelova četničkog Majejičkog odreda na Majejički NOP odred, nalazio se u izviđanju. Vidjevši da su četnici već sklopili obruč oko Štaba odreda, stupio je s njima u neravnomjernu borbu, u kojoj je i poginuo, u selu Vukosavcima kod

HERLJEVIĆ Franje FRANJO

Rođen je 21. januara 1915. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Završio je tipografski zanat i radio u Tuzli, Sarajevu, Beogradu, Kragujevcu i Sremskoj Mitrovici. U ranoj mladosti postao je aktivist revolucionarnog radničkog pokreta. Član SKOJ-a je od 1932. godine, a član Komunističke partije Jugoslavije od februara 1940. godine.

Posle okupacije zemlje, Herljević se našao među organizatorima ustanka u tuzlanskom kraju. Po partijskom zadatku, iz Tuzle je upućen u Oblasni vojni štab koji je vršio pripreme, a zatim i organizovao ustanak u ovom kraju. Već u prvim okršajima koje su ustanici imali pod komandom Ivana Markovića Irca i drugih rukovodilaca, Franjo se istakao hrabrošću u borbi s okupatorom i domaćim izdajnicima. U ovim borbama je i ranjavan.

Tokom rata Herljević je vršio odgovorne vojne i političke zadatke, od desetera u Birčanom partizanskom odred, do komandanta divizije. Već u jesen 1941. godine, zajedno s Irem, išao je na Majejovicu da pomogne sređivanju stanja u Majejičkom partizanskom odred, koje se pogoršalo zbog prvih udara neprijateljske ofanzive i četničke izdaje. Već tada je pokazao smisao za procenu situacije i izbor mera u tako složenim situacijama. Bio je omiljen drug, komunist i borac. Negovao je ideju bratstva i jedinstva među borcima i stanovništvom. Kao Hrvat, uživao je veliki ugled među Srbima i Muslimanima, koji su ga izabrali za komandira čete. Među ostalim podvizima koje je činio sa svojim borcima, u sećanju njegovih saboraca ostala je borba kod Brčkog, februara 1942. godine, kada se, u kritičnom trenutku, kao i u drugim prilikama, dok je neprijatelj očekivao da mu stigne pojačanje, sa svojim borcima privukao protivničkom utvrđenju i bombama ga uništi. U svim situacijama nalazio se na čelu svoje jedinice i razbijao najteže neprijateljska uporišta. Početkom 1942. godine postao je komandir udarne čete, koja je operisala na području Bičrča. Kada je na to područje došla 6. istočno-bosanska brigada, Franjo je u njoj bio najpre komandir čete, a zatim komandant bataljona. Osim hrabrosti, Herljević je u mnogim bitkama i okršajima s neprijateljima pokazao i veliku sposobnost rukovođenja. Tako je bilo u borbama na Maleševcima, na Romaniji, Ozrenu, u Bosutskim šumama. Učestvovao je u V, VI i VII neprijateljskoj ofanzivi, i sa svojom jedinicom razbijao neprijateljska uporišta i jedinice, zarobljavao oružje i opremu, oslobađao sela i gradove. U V ofanzivi je bio komandant bataljona i učestvovao u bio značajnijim bitkama, a zatim postaje zamenik komandanta 17. me-

Lopara (na Majejici), 20. februara 1942. godine. U ovoj borbi poginula je i većina članova Štaba odreda i članova OK KPJ na Majejici — 30 rukovodilaca i boraca.

U toku NOR-a Albin je izgubio dva brata (jedan je poginuo, a drugi je strijeljan), dok su druga dva njegova brata, koji su ostali u životu, borci od 1941. godine, a jedan od njih Franjo takođe je proglašen narodnim herojem. Pored toga, njegova majka i mlada sestra oduvedene su, u toku rata, u ustaški koncentracijski logor Jasenovac, gdje su ih ustaše strijeljale.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Gr.)

jevičke brigade. Kada je formirana 18. hrvatska brigada, Franjo je postavljen za njenog komandanta. U drugoj polovini 1944. godine postavljen je za komandanta 38. istočnobosanske divizije. Ova divizija je pod njegovim rukovodstvom, pored mnogih drugih borbi i okršaja, učestvovala u oslobodenju Sarajeva i u borbama s 13. i 22. nemačkom divizionom, gde je postigla velike rezultate, a on ne samo da je pokazao hrabrost, već i izvanrednu umešnost u komandovanju i rukovođenju u tako značajnim operacijama. Njegova divizija je, takođe, učestvovala u razbijanju velike četničke grupacije koja je, pod komandom Draže Mihailovića, pokušala da se prebaci iz Bosne u Sandžak i Srbiju.

Posle završetka rata, Herljević je sa svojom divizionom učestvovao još godinu dana u uništenju ostataka kvislinških bandi.

Cela porodica Franje Herljevića je aktivno učestvovala u ratu. U NOV su mu poginula četiri brata, od kojih je brat Albin proglašen za

narodnog heroja. Otac je prebijen od ustaša, i 1941. godine je umro od povreda. Majka i šestogodišnja sestra oterane su u jasenovački logor, i tamo streljane. Dva brata, koja su preživela rat, učesnici su NOB od prvih dana ustanka.

Posle oslobodenja zemlje, Franjo Herljević je vršio odgovorne funkcije u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, kao i u društveno-političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Završio je Vojnu akademiju „Frunze“ u Sovjetskom Savezu. Bio je komandant gardijske divizije, komandant Vojnog područja, načelnik Vojne akademije kopnene vojske, načelnik Više vojne akademije i komandant teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine. Ima čin general-pukovnika JNA. Više puta je bio za poslanika Savezne skupštine. Na dužnosti se-

veznog sekretara za unutrašnje poslove nalazi se od maja 1974. godine. Član je CK SK Bosne i Hercegovine, a od X kongresa SKJ i član Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Na svim ovim funkcijama postigao je izvanredne rezultate.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordена junaka socijalističkog rada i drugih visokih priznanja i odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Bo.)

HERMANKO Štefana JOŽE

Rođen je 2. marta 1901. godine u železničarskoj porodici u Mariboru, Slovenija, kao sin — jedina. Otac, rodom iz Koruške, bio je najpre ložičar, a kasnije mašinovođa, majka seljačka kći s Pohorja. Mladi Hermanko već kao đak osmog razreda gimnazije mnogo je razmišljao o socijalnim nepravdama i položaju radnika. U Ljubljani, gde se upisao na Tehnički fakultet, stanovao je zajedno sa studentom Franjom Žgečem, koji se upravo vratio iz ruskog zatvorenništva, i s Friderikom Gerlom, naprednim studentom tehnike. Sav se preporodio u spoznaji da mu je mesto uz radničku klasu, i otada sve do smrti ostao je veran njenoj borbi.

Već kao student u Ljubljani postao je član Komunističke partije Jugoslavije. Ali, 1924. godine cela grupa je bila izdana, i Jože Hermanko je tada prvi put u zatvoru. Uskoro su ih pustili na slobodu. U vreme raspusta 1925. godine, praktikirao je, kao rudar, u Velenju, i tada upoznao rudare s revolucionarnim idejama. Pripremili su štrajk, i Hermanka su otpustili s rada. Godine 1926. diplomirao je, ali kao komunist nigde nije mogao dobiti zaposlenje. Samo mu je neki privatni geometar u Mariboru davao posao, i malu platu.

Godine 1927. radio je politički sa zastupnikom Pokrajinskog komiteta KPS, Francem Klopčičem. Pomagao mu je u svemu, obavljao kurirske poslove i učestvovao u pisanju naučno-političkih referata.

U godinama pred šestojanuarsku diktaturu, povezo se s komunistom Lovrom Kuharom i mladim lekarom, takođe komunistom, Jožetom Potrčem, i drugim vodećim komunistima.

Godine 1929. zapošljava se u Senjskom rudniku. I tu je upućivao radnike da se bore za bolje uslove života i rada, zbog čega sa ga uskoro otpustili.

Vratio se u Maribor i opet radio kod privatnog geometra, ali ga policija nije puštala iz vida. Pošto su 1930. godine, na austrijskoj granici, ubili kurira koji je održavao vezu s partijskim rukovodstvom u Beču, iz zaplenje-

nih materijala saznali su da je i Hermanko odlazio u njegov stan. Uhapsili su ga, i na procesu osudili na šest meseci zatvora. Posle toga je ponovo potražio posao u Srbiji, i zaposlio se privremeno na regulaciji Morave. Zatim se vratio u Maribor i preuzeo brigu o političkim zatvorenicima, među kojima su bili i Josip broz Tito i Rodoljub Čolaković. Vezu s Bečom bila je opet uspostavljena, ali je cela organizacija bila otkrivena. Jedan od zagrebačkih komunista pred policijom je klonuo, izdao lozinku i s njom su, maja 1932. godine, otkrili celu mariborsku organizaciju. Komuniste su odveli najpre u Zagreb, zatim u Beograd, u Glavnjaču. Hermanka su osudili na najstrožu kaznu: četiri godine strogog zatvora. Istovremeno, otkrili su i komunističku organizaciju u mariborskom garnizonu, s kojom su bili povezani mariborski komunisti. Trinaestoricu oficira sudili su u Beogradu.

Hermanko je bio na izdržavanju kazne u Sremskoj Mitrovici. Drugovi su ga mnogo

poštovali i voleli. Izabrali su ga za predsednika revolucionarnog suda.

Godine 1936. bio je opet u Mariboru. Zbog policije morao je da bude vrlo oprezan, ali je ipak politički istrajno radio. Narodito se posvetio vaspitanju omladine, podstrekavajući je da uči i da se čeliči u borbi. Vodio ih je na izlete, drželi im predavanja. Takođe je radio na organizovanju „Crvene pomoći“.

Godine 1939. sa Zagorskim, prevodio je delove iz Marksovog „Kapitala“, ali je policija vršila pretragu i prevode zaplenila. Hermanko je došao i četvrti put u zatvor. Posle naježde nacista, napisao je prvi protivhitlerovski letak i brinuo se o zatvorenicima.

Za Hermanka, kao poznatog komunista, bilo je opasno da ostane u Mariboru, ali, kao član Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku,

ostao je po zadatku. Posle napada Nemaca na SSSR, prešao je u ilegalnost. Pošto su Sloven- ce selili, bilo je vrlo malo ilegalnih noćišta, pa je Hermanko često spavao pod vedrim nebom, da ne bi drugove dovodio u opasnost. Kako je dolazio jesen, prijatelji su mu savetovali da se skloni kod svojih poznanika u Zagreb. Ali je Hermanko ostao u Mariboru.

Dvadesetšestog septembra 1941. godine kazio je supruzi da je dobio ilegalnu legitimaci- ju, pa će mu biti lakše: moći će i roditelje da poseti. To je, 27. i učinio. Ali neko ga je izdao, i gestapovci su došli i odveli ga.

U zatvoru je bodrio drugove. Na sasluša- njima nije klonuo, otvoreno je branio svoje političko uverenje.

Streljan je 30. oktobra 1941. u dvorištu Sudskog zatvora u Mariboru, zajedno s 29 drugova. Stajao je pred puškom miran, pono- san i digao pesnicu na komunistički pozdrav.

Narodnim herojem proglašen je 27. no- vembra 1953. godine. (M. Ost.)

HODŽA Halil FADILJ

Rođen je 15. marta 1916. godine u Đakovici, Kosovo. Tu je završio osnovnu školu i prvi razred gimnazije. Pošto su, 1929. godine, vlasti zatvorile gimnaziju u Đakovici, zaposlio se kao trgovački radnik, pošto nije imao materijalnih mogućnosti da nastavi školovanje u nekom drugom mestu.

Sredinom 1932. godine pobeogao je u Alba- niju, da bi tamo nastavio školovanje; do 1936. godine pohađao je Državnu gimnaziju u Ska- dru, gde je završio 4 razreda gimnazije.

U vreme školovanja u Skadru uključio se u revolucionarni omladinski i radnički pokret. Zbog revolucionarne i komunističke delatnosti prinuđen je da napusti skadarsku gimnaziju; upisuje se u Učiteljsku školu u Elbasanu, gde nastavlja revolucionarnu delatnost, i postaje jedan od rukovodilaca „Skadarske komuni- stičke grupe“ u Elbasanu.

Aprila 1939. prilikom italijanske invazije na Albaniju, i posle njenog okupiranja, Fadilj Hodža, zajedno sa svojim drugovima — komu- nistima i ostalim revolucionarima i patriotima, organizuje bataljon dobrovoljaca da bi se suprotstavio agresiji.

Posle okupacije Albanije, organizuje i ru- kovodi organizacijama komunista „Skadarske komunističke grupe“ u Elbasanu. Posebno je aktivno radio na organizovanju antifašističke omladine u Učiteljskoj školi da daje otpor fašističkim vlastima; pripremao je omladinu Elbasana za oružanu borbu protiv fašizma.

Avgusta 1939. od rukovodstva „Skadarske komunističke grupe“ dobija zadatak da, zajed-

no s Eminom Durakuom pođe u Jugoslaviju i uspostavi vezu s Oblasnim komitetom KPJ za Kosovo i Metohiju. To je ujedno bila i prva veza između KPJ i komunističkih grupa Albani- je. Godine 1940. ponovo dolazi u Jugoslaviju i uzima materijale i literaturu od Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Kasnije se veza prekida zbog zatvaranja granice i pogor- šavanja odnosa Jugoslavija — Italija.

Sredinom marta 1941. godine ponovo do- bija zadatak od rukovodstva „Komunističke grupe Skadra“ i „Komunističke grupe mladih“ da uspostavi vezu s KPJ.

Uspeva da, 9. aprila 1941. godine, pređe jugoslovensko-italijanski front i ponovo uspostavlja vezu s Oblasnim komitetom. U skladu s direktivama Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju i rukovodstva „Skadarske komuni- stičke grupe“, Fadilj Hodža dobija zadatak da radi na organizovanju KPJ, SKOU-a i antifaš- tičke borbe u Đakovici, i istovremeno održava vezu između Oblasnog komiteta KPJ za Koso- vo i Metohiju i rukovodstva dveju pomenutih komunističkih grupa Albanije.

Izvesno vreme bio je zaposlen kao učitelj u Đakovici. U neposrednom dodiru sa masama razvija političku aktivnost, naročito među omladinom, organizuje partijske ćelije, skoev- ska jezgra i omladinske grupe. Prilikom formi- ranja Mesnog komiteta Partije, bio je izabran za sekretara. Krajem 1941. godine prelazi u ilegalnost. Kao ilegalac, rukovodi partijskom organizacijom sreza Đakovice; organizuje gerilske grupe koje izvode diverzantske akcije i atentate nad špijunima.

U aprilu 1942. godine izabran je u Biro Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju, a i dalje obavlja dužnost sekretara Mesnog komiteta KPJ u Đakovici.

Prvog maja 1942. godine, posle akcije sečenja telegrafsko-telefonskih veza između Đakovice i drugih mesta i rasturanja velikog broja partijskih letaka, uhapšen je, a 9. maja uspeva da pobeogne iz italijanskog zatvora. Pošto mu je dalji rad u uslovima ilegalstva u gradu bio onemogućen, Fadilj Hodža odlazi u Đakovičku Malesiju, gde formira partizanske grupe. U tim krajevima severne Albanije osni- va niz punktova koji su kasnije služili kao solidna osnova za formiranje partije i organi- zovanje NOB.

Iz Đakovičke Malesije, po direktivi Oblas- nog komiteta, Fadilj Hodža prelazi na Kosovo, u okolinu Uroševca, gde je u to vreme radio, u ilegalnosti, Biro oblasnog komiteta Partije. Zajedno s ostalim članovima Biroa, radio je na jačanju Partije i organizovanju narodnooslo- bodilačkog pokreta na Kosovu.

Krajem septembra 1942. godine formiran je partizanski odred „Zejnel Ajdini“, a Fadilj Hodža je izabran za komesara. Nešto kasnije je postao komandant ovog Odreda. Petog janua- ra 1943. godine formiran je partizanski odred „Emin Duraku“, a Hodža je izabran za koman- danta tog odreda. Od kraja oktobra 1942. godine bio je komandant Privremenog vojnog štaba NOV i POJ za Kosovo i Metohiju, Aprila 1943. godine postavljen je od Vrhovnog štaba NOV i POJ za komandanta Glavnog štaba NOV i PO za Kosovo i Metohiju, a 1944. godine, naredbom Vrhovnog štaba NOV i PO, posta- vljen je za komandanta Operativnog štaba NOV i POJ za Kosovo i Metohiju, i unapređen u čin pukovnika.

Rukovodi Kosovskim brigadama i uspešno objedinjuje završne operacije za konačno oslobodjenje Kosova, s partizanskim brigada- ma i divizionima Albanije i Srbije.

Posle uspostavljanja vojne uprave na Ko- sovu i Metohiju, februara 1945. godine posta- vljen je za zamenika komandanta ove uprave.

U toku narodnooslobodilačke borbe dao je značajan doprinos širenju i prodiranju teorijsko-političkih ideja i koncepcija KPJ u narod na Kosovu, pišući i prevodeći razne teorijske i političke članke. Kao urednik i aktivni saradnik listova „Zani i popilit“, „Za- ni“, „Lirijsa“ i drugih koji su izlazili u toku NOB na Kosovu, jedan je od onih intelektualaca- partizana koji su postavili temelje novoj al- banskoj socijalističkoj publicistici i revoliuci- onarnom novinarstvu.

Posle rata piše knjige i saraduje u časopi- sima. Deo svog partizanskog dnevnika objavio je u knjizi „KUR PRAHVERA VONOHOT“ („Kad prolazećani“). Godine 1972. Fadilj Hodža je objavio i drugu svoju knjigu, „JENI NE STEPINE TONE“ („U svojoj smo kući“).

U celom svom revolucionarnom ratnom periodu Fadilj Hodža je dao veliki doprinos

zblizavanju i jačanju bratstva i jedinstva Albanaca, Srba i Crnogoraca na Kosovu i svih naših naroda i narodnosti.

U posleratnom periodu obavljao je razne društveno-političke funkcije. Jula 1945. godine izabran je za predsjednika Oblasnog narodnog odbora. Na II, III i IV kongresu SRS biran je za člana CK SKS, a na VII i VIII kongresu SKJ za člana CK Saveza komunista Jugoslavije.

Od 1953. do 1963. godine bio je predsjednik izvršnog veća Autonomne oblasti Kosova i Metohije, a od 1963. do 1967. godine bio je član Saveznog izvršnog veća. Posle Brionskog plenuma i reorganizacije SKJ 1966. godine, izabran je u Predsedništvo Saveza komunista Jugoslavije. Od aprila 1967. godine do maja 1949. godine predsjednik je Pokrajinske skupštine Kosova i Metohije. Na IX kongresu izabran je za člana Predsedništva SKJ, odnosno izvršnog biroa Predsedništva SKJ.

Od trećeg zasedanja AVNOJ-a pa do 1969. godine bio je savezni poslanik u svim sazivima.

Kao predsjednik Pokrajinske skupštine, bio je predsednik Pokrajinske statutarne komisije koja je 1968. godine pripremila Ustavni zakon SAPK. Bio je član Savezne koordinacione komisije za ustavne promene, koja je, na osnovu ovlašćenja republika i pokrajina, pripremila Predlog nacrta ustavnih amandmana.

Član je Saveta narodne odbrane i ima čin rezervnog general-majora.

Na XI i XII kongresu SKJ izabran je za člana CK KPJ i Predsedništva Centralnog komiteta SKJ.

Od 1972. godine je i član Predsedništva Socijalističke federativne Republike Jugoslavije. Od 15. maja 1978. godine do 15. maja 1979. godine bio je potpredsednik Predsedništva SFRJ.

Godine 1976. odlikovan je Ordenom junaka socijalističkog rada. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i raznih drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Sa. Kr.)

HODŽIĆ Mehmeda AVDO HODŽA

Rođen je 2. jula 1921. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Potiče iz radničke porodice.

Osnovnu školu i bravarski zanat završio je u Sarajevu. Poslije završetka zanata, radio je kao bravarski radnik. Još kao učenik na zanatu pristupa naprednom radničkom pokretu, pa je zbog revolucionarne djelatnosti 1938. godi-

ne bio i uhapšen. Član Saveza komunističke omladine Jugoslavije postao je 1940. a član KPJ 1941. godine.

Poslije kapitulacije stare Jugoslavije, bio je u Sarajevu i uključio se u pripreme za ustanak. U narodnooslobodilačku borbu stupio je jula 1941. godine. Bio je kurir Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, i kasnije kurir Glavnog štaba Bosne i Hercegovine. Često je bio pratilac člana Vrhovnog štaba narodnooslobodilačkih i partizanskih odreda Jugoslavije, Svetozara Vukmanovića Tempa. Aprila 1942. godine stupa u 1. udarni

bataljon. U bataljionu je prvo bio desetar i komandir voda. U 6. istočnobosanskoj brigadi bio je komandir čete.

Pokazao je neustrašivost još kao kurir Pokrajinskog komiteta, kada je održavao veze između partijskih organizacija u Sarajevu i rukovodstva na terenu. Bio je veoma hrabar i snalažljiv. Njegovo ime i ime kurira Mustafe Dovađije bilo je poznato borcima Romanje, a i građanima Sarajeva, i mnogima je služilo za primjer. Njih dvojica su često odlazili u Sarajevu i druga okupirana mjesta, kako bi donijeli poštu, lijekove za ranjenike i druge namirnice ili izvještaje.

I kad je stupio u 1. udarni bataljon, odnosno 6. istočnobosansku brigadu, Avdo je pokazao neustrašivost borca, a postavši stariješina — i sposobnost komandovanja. Istakao se u borbi na Petrovićima kod Olova, na Vlasenici, Han-Pogledu i drugim borbama koje je vodio Udarni bataljon. U borbi s ustašama na Capardama, kod Zvornika, decembra 1942. godine, Avdo je, kao borac 6. istočnobosanske brigade, jurišao na neprijatelja bacajući bombe u ustaške bunkere i druga utvrđenja. U toj borbi je i teško ranjen, pa se liječio u partizanskoj bolnici u Šekovićima.

Avdo se istakao i u borbama koje je 6. brigada vodila u V neprijateljskoj ofanzivi. Naročito se ističe u borbi na Zlatnom Boru, kod Čelebića, 23. maja 1943. godine. U toj borbi je i poginuo, kao politički komesar čete u 2. bataljionu, kada je, istrčavši iz streljačkog stroja, pošao u juriš na neprijatelja.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Bor.)

HODŽIĆ Adema HUSEJIN

Rođen je 1914. u Tešnju, kod Doboja, Bosna i Hercegovina. Odrastao je u siromašnoj porodici koja ga je školovala uz velika odricanja. U jesen 1935. godine upisao se na Poljoprivredno-šumarski fakultet. Neposredno pred rat apsolvirao je i zaposlio se u Poljoprivrednoj školi u Tešnju. U vreme studija bio je aktivan u naprednom studentskom pokretu. Najpre je radio kao član SKOJ-a, a 1940. primljen je u KPJ. Kao predstavnik studenata Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, izabran je, januara 1938. u upravu Potpornog udruženja na Beogradskom univerzitetu, a krajem 1939. godine, u vreme zaostrenih političkih prilika nastalih u vezi s 14-decembarskim demonstracijama, bio je član redakcije „Našeg studenta“.

U vreme raspusta, a naročito kada se zaposlio, delovao je među omladinom svoga kraja, pa je, početkom 1941. stvorio aktiv SKOJ-a od 12 članova, koji je u celini stupio u NOB. Čim su počele pripreme za ustanak, Husejin je, po nalogu CK KPJ za Tuzlu, ostao u Tešnju da organizuje partijsku organizaciju. Zahvaljujući prvenstveno njegovom revolucionarnom radu, Tešanj je dao 30 prvobraca, i narod svoga kraja je masovno prišao NOP-u.

Marta 1942. godine otišao je na oslobođenu teritoriju. Prve borbe imao je kod Tešića, i pokazao je u njima izvanrednu hrabrost. Prilikom formiranja 1. bosanskog proleterskog bataljona, 25. marta 1942. postao je komesar 2. (Grmečke) čete. Njegova jedinica vodila je velike borbe s četnicima na Jelaskoj i s ustašama u Donjoj Lepenici, u kojima se istakao hrabrošću i hladnokrvnošću. Kao partijski rukovodilac i najstariji član Partije u bataljionu, orgomno je doprinio podizanju borbenog duha, morala i jedinstvu boraca.

Ovaj proleterski bataljon najviše je operisao na terenu 4. krajiškog odreda. A kada je na sektoru tog odreda došlo do rovačenja i četničkog puča, bataljon je bio izložen veoma teškim borbama s četnicima. Jedan od najtežih sukoba s njima bio je na Motajici (8. juna 1942), u kome je bataljon pretrpeo velike gubitke — gotovo je preplovljen. Poginuo je

ceo štab bataljona. Prilikom formiranja novog rukovodstva bataljona, Husein je izabran za sekretara Partijskog biroa. Posle bitke na Metajici, rukovodstvo bataljona je donelo odluku da se povuče iz Bosanske krajine, jer su svi prilazi Kozari bili blokirani u neprijateljskoj ofanzivi na Kozaru.

Posle napornog marša od nekoliko dana, bez vodiča i u vrlo teškim uslovima, bataljon je prešao Savu i glavnu prugu (Beograd — Zagreb) i došao na sektor Štaba Slavanske operativne zone. Krajiški proleterji učestvovali su u svim bitkama tamošnjih slavonskih jedinica, u kojima su se „dobro pokazali“ zahvaljujući „njihovoj borbenosti i svesti“. U tim borbama u Slavoniji ponovno je izgubljen deo komandnog kadra, pa je Husein postavljen za komandanta bataljona.

U drugoj polovini oktobra 1942. bataljon

je plaćena životom hrabrog komandanta i prekaljenog komuniste.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Dam.)

HOHKRAUT Vincenca ALOJZ LOJZE

Rođen je 8. juna 1901. godine u selu Bukovca, Laško, Slovenija. Otac mu je bio rudar, i proveo je više godina na radu u Mađarskoj. Uoči Lojzovog rođenja, vratio se u zavičaj, i izvesno vreme radio kod Laškog, a potom u Trbovlju.

Lojze je završio šest razreda osnovne škole u Vodama. Bio je dobar učenik, ali nije imao materijalnih mogućnosti da se školuje.

Posle povratka u zemlju, Hohkraut radi kod raznih poslodavaca, najduže na izgradnji puteva. U rudnik ga nisu više hteli primiti. Po odluci CK KP odlazi, 1933. godine, preko Austrije u Moskvu, na KUMZ. Ali, zbog nedostatka opšteg obrazovanja (bio je više čovek akcije nego teoretičar), prebačen je na sindikalni kurs, i 1935. godine vraća se u zemlju. Iduće godine je uhapšen, jer je policija saznala da je bio u SSSR. Posle devet meseci istrage, pušten je. Posle početka španskog građanskog rata, skuplja priloge, organizuje slanje dobrovoljaca, a i sam se javlja da se bori, ali ne dobija dozvolu Partije.

Posle osnivanja kongresa KP Slovenije, održanog u selu Čebine, kod Trbovlja, Hohkraut je postao član Okružnog komiteta za Revije, rudarski basen Trbovlje. Naredne dve godine izdržavaju ga drugovi dobrovoljnim prilozima; često je hapšen i na kraće vreme zatvaran, a 1939. je interniran u Bileću. Posle izlaska, postaje kandidat za člana CK KP Slovenije, a na trećoj konferenciji juna 1940. u Vinjali izabran je za člana CK KPS. Odveden je u internaciju, u Ivanjicu; vraća se u Trbovlje uoči aprilskog rata 1941. i počinje da radi na skupljanju dobrovoljaca.

U razdoblju april—jun 1941. radi na pripremama za ustanak. Već 22. juna zandarmi dolaze da ga uhapse, ali on uspeva da pobege. Kad je, 1. avgusta 1941, formirana Revirska partizanska četa, Hohkraut postaje njen komandir i organizuje njene prve akcije; to je izazvalo odmazdu okupatorskih vlasti. U oktobru 1941. Hohkraut je povučen s dužnosti komandira čete i određen za sekretara Okružnog komiteta KP Litija. Zimi boravi izvesno vreme u Ljubljani, zbog referisanja u CK i primanja direktiva. Marta 1942. vraća se u okolinu Litije.

Kao sekretar Okružnog komiteta Litija i član CK pošao je, zajedno sa Sergejom Krajgerom i jednim kurirrom, uveče 31. maja 1942. na sastanak. Prolazeci pored sela Cvetež, kod Vača, naišli su na nemačku zasedu, koja je otvorila na njih vatru. Iznenađeni, sva tojca su potrčali, svaki na svoju stranu, tako da Krajger i kurir nisu znali da je Hohkraut teško ranjen. Izvesno vreme je još trčao, i najzad pao. Pokušao je da zaustavi krv stezanjem pojasa, zakopao je dokumenta u njivi i pokušao da se skrije u šumi. Kad je, ujutro 1. juna, video da je ostavio za sobom uočljiv trag, i da ga Nemci dresiranim psima veže, ubio se iz pištolja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

se vratio iz Slavonije na Kozaru, probijajući se pored Pakraca i Bosanske Dubice, i savladujući neprijateljske zasede, zaposednuo prugu, Savu, i druge neizvesnosti koje su ih čekale na takvom putu.

Na Kozari su već u prvoj borbi, koju su vodili kod Draksenića, iznenadili neprijatelja. Ubrzo su zarobili i grupu domobrana, među kojima je Huso Hodžić prepoznao svog zemljaka iz Tešnja, s kojim je išao zajedno u školu, a bili su i rodaci. Kada je ovaj zarobljenik domobran izrazio želju da oстане u partizanima, Husa je to obradovao, između ostalog i zato što ranije nisu bili politički jednomišljenici. Nekoliko dana kasnije, vraćena mu je i puška. Ali, 29. oktobra 1942. borci proleterskog bataljona iznenadili su pučnju. Dok se Huso umivao, zemljak mu je prišao, ispalio metak u grudi, a zatim i sebi u glavu. Proleterji su se okupljali oko svog komandanta u želji da mu pomognu, ali pomoći više nije bilo. Nebudnost

Zbog toga se zaposlio u rudniku Trbovlje, naučio kovački zanat. Odmah posle osnivanja SKOJ-a postao je njegov član. Vojni rok služio je u žandarmerijskoj školi, 1921, a ostatak roka provodi na službi u žandarmerijskoj stanici Vinkovci.

Posle vojske, vraća se u Trbovlje, i ponovo se zaposljava u rudniku. Godine 1924. učestvuje u sukobu s fašističkom organizacijom jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA). Tada je ozleđen, i zbog toga provodi više meseci u bolnici. Godine 1925. primljen je u KP.

Kao politički nepoželjan, u vreme izbijanja ekonomske krize 1926. otpušten je s posla i, kao i mnogi drugi rudari, odlazi u Francusku. I tamo radi kao rudar i održava veze s Partijom. Posle nekoliko meseci, prelazi u Belgiju, i na kraju u Holandiju, gde radi u gostionici jednog zemljaka, kao konobar. I tu saraduje s komunistima, zbog čega ga, 1931. godine, policija hapsi i proturje iz Holandije.

HOLJEVAC Slavo VEČESLAV VECO

Rođen je 22. kolovoza 1917. u Karlovcu, Hrvatska. Privatni namještenik.

U Karlovcu je završio šest razreda gimnazije, a zatim se zaposlio kao privatni namještenik. Tada pristupa revolucionarnom radničkom pokretu i ističe se revolucionarnom aktivnošću u SBOTIČ-u. S 22 godine postaje, 1939, član Komunističke partije, a već sljedeće, na preporuku Ive Marinkovića, Večeslav Holjevac je izabran u Okružni komitet KPH za Karlovac, Kordun i Baniju. Svojim političkim radom stekao je veliku popularnost u Karlovcu. Organizirao je jednu od najuspeljih demonstracija 27. marta u Hrvatskoj.

Neposredno poslije okupacije, Večeslav Holjevac radi na organiziranju omladinskih

udarnih grupa, koje počinju svoje akcije već krajem travnja 1941. godine. Kao jedan od organizatora ustanka na Kordunu, i kao član Vojnog komiteta, sudjeluje u nizu akcija za prikupljanje oružja za predstojeću borbu. U srpnju 1941. odlazi na Kordun, gdje je, odlikujući se umijećem, jedan od rukovodilaca ustanka u ovom kraju. S prvom grupom kordunskih partizana izvršio je i prvu borbenu akciju: napad na žandarmerijsku stanicu u Tušilovicu. Tada je tako ozlijeđen.

U studenom 1941, s vodom dobrovoljaca bivših karlovačkih aktivista, upac je u Karlovac, da iz ruku ustaša otmu Marijana Čavića. Preobučeni u domobranske uniforme, ušli su predveče u grad i otišli u bolnicu gdje se uhapšeni Marijan Čavić nalazio na liječenju. Akcija — koja je, inače, snažno odjeknula u Karlovcu i okolici — nije potpuno uspjela, pošto su ustaše već ranije Čavića odvele iz bolnice. U toj akciji partizani su ubili dvojicu

ustaša i nekoliko italijanskih vojnika i zarobili puškomitraljez. Partizani su imali jednog mrtvog i jednog ranjenog borca, koje neprijatelj nije uspio da zarobi, jer su ih aktivisti odnijeli.

Krajem 1941. godine, Večeslav Holjevac je izabran za političkog komesara Grupe NOP odreda za Kordun i Baniju. Poslije toga, nalazi se na dužnosti političkog komesara, a kasnije komandanta Druge operativne zone. Krajem 1942. godine, postavljen je na dužnost političkog komesara 1. hrvatskog korpusa, i na toj dužnosti ostao do kraja rata.

U toku rata sudjelovao je u mnogim borbama u Hrvatskoj, Bosni i Sloveniji, a takođe i u završnim operacijama za oslobodenje Istre i Trsta.

Poslije oslobođenja Zagreba, bio je komandant grada, a potom komandant Vojne uprave Jugoslovenske armije u Istri. Godine 1946. bio je šef Vojne misije FNRJ u Berlinu. Na toj dužnosti je ostao do 1948. godine.

Poslije demobilizacije, bio je ministar za novooslobođene krajeve, ministar rada u vladi FNRJ i ministar saobraćaja u vladi NRH. U razdoblju od 1948. do 1952. godine bio je član CK KPH, a od 1952. do 1963. je bio predsjednik Gradskog narodnog odbora i član Sekretarijata Gradskog komiteta SKH za Zagreb. Umro je u Zagrebu, 11. srpnja 1970. godine, poslije teške bolesti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugim visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1951. godine. (S. Žar.)

HRIBAR Janeza JANEZ TONE POGAČNIK

Rođen je 3. septembra 1909. u Ložu kod Starog Trga, Cerknica, Slovenija, u seljačkoj porodici. Osnovnu školu je pohađao u Ložu, i šest razreda je završio s odličnim uspjehom. Bio je vrlo darovit. Sve predratne godine živio je kod kuće na roditeljskom imanju, gde je obavljao i najteže poslove. Tako je ubrzo upoznao naporni život i gorki hleb seljaka i radnika. Nepravdu, laž, iskorišćavanje i lažni moral nije mogao da podnese, i to ga je ubrzo odvelo na revolucionarni put.

Godine 1930. odslužio je vojni rok u Zagrebu. U okviru radničko-seljačkog društva „Svoboda“ učestvovao je u duvačkom orkestru u Ložu, u dramskoj sekciji i u vatrogasnom društvu. Godine 1932. stupio je u Društvo seoskih mladića i devojaka. Tih godina je čitao naprednu, marksističku literaturu, i sâm se obrazovao. Sve više se orijentisao levičarski, antikerikalno. Na općinskim izborima,

1936, u Ložu je, dobrim delom njegovom zaslugom, pobedila opoziciona seljačko-radnička lista. S oduševljenjem je učestvovao u seljačko-radničkom pokretu i postao član Glavnog odbora. Nalazimo ga i među potpisnicima proglasa Saveza radnog naroda, u novembru 1939. godine. Te godine je stupio u redove Komunističke partije. Za KP je pridobio još dva člana, i zajedno s njima formirao prvu partijsku ćeliju u Notranjskoj.

Trideset prvog decembra 1939. i 1. januara 1940. učestvovao je na partijskoj konferenciji u Jočtovcu mlinu, u Medlogu kod Celja, a juna 1940. na partijskoj konferenciji iznad Moravca. Kao politički nepouzdanog, vlasti su ga, početkom 1941, poslale u vojni logor Meduretje kod Ivanjice, gde je ostao do raspuštanja logora.

U NOB se uključio već prvih dana ustanka

i borbe protiv okupatora. Janez Hribar pripada prvim organizatorima NOB u Notranjskoj. Maja 1941. učestvovao je na sastanku kod Žana Zalara u Borovnici, kome je prisustvovalo 8 komunisti, među njima Miha Marinko i Franc Popit. Na tom sastanku je imenovan Okružni komitet KPS za Notranjsku, u kome je bio i Hribar. On je dao inicijativu za skupljanje oružja, municije i druge vojničke opreme.

Krajem juna 1941, Hribar je prešao u ilegalnost. Obilazio je sela i uspostavljao veze s komunistima, simpatizerima i poverenicima. Najviše se zadržavao na Bloškoj i Šentvidskoj visoravni, i na Rakitini.

U partizane je otišao novembra 1941, i to u 3. bataljon Ljube Šercera, gde je postao prvo zamenik komandanta bataljona, a krajem marta politički komesar toga bataljona. U to vreme je (do sredine februara 1942) radio i na terenu. Kao istaknutog političkog čoveka nalazimo ga, prvo, na položaju političkog komesara. Glavni

štab ga je, 29. aprila 1942, imenovao za političkog komesara Notranjskog odreda, a 26. jula za političkog komesara Krimskog odreda.

U vreme kad je postojala oslobođena teritorija (maj-avgust 1942) obilazio je sela, govorio na mitinzima i, kao vatreni narodni agitator, pridobijao i oduševljavao ljude za novu narodnu vlast. Italijanski okupator je, sredinom 1942, svim snagama razbio oslobođenu teritoriju. Pred velikom nadmoćnošću povukao se, spretno manevrišući, i Hribar sa svojim odredom.

Avgusta 1942. formirana je III grupa odreda (s pet odreda). Janez Hribar je postao politički komesar te grupe.

Šestog oktobra 1942. Glavni štab je formirao Šercerovu brigadu, i za političkog komesara imenovao Janeza Hribara. Sredinom jula 1943. formirana je 14. divizija, u kojoj je Hribar postao zamenik političkog komesara. U toj funkciji je ostao do formiranja 18. divizije (septembra 1943), u kojoj je imenovan za prvog političkog komesara. U diviziji je ostao do decembra 1943, kad je Vrhovni štab NOV i POJ imenovao majora Janeza Hribara za političkog komesara 9. korpusa. U to vreme je postao član AVNOJ-a i SNOS-a.

U 9. korpusu je ostao do 15. septembra 1944, i tamo je planirao niz vojnih i političkih akcija, doživio uspehe, ali i udarce koje je jedinica 9. korpusa naveo nemački okupator. Poslednje dane svoga partizanstva proveo je opet na domaćem terenu, u Notranjskoj i Dolenjskoj; 15. septembra 1944. imenovan je (u činu pukovnika) za političkog komesara 7. korpusa. Na tom položaju je ostao do kraja rata.

Petog maja 1945. u Ajdovščini je formirana prva slovenačka vlada, i Janez Hribar je u njoj bio ministar poljoprivrede, i na tom položaju ostao do 1947, otkad je bio ministar bez portfelja. Od septembra 1949. do maja 1950. bio je predsednik Narodnog odbora Ljubljana-okolina, a zatim, do decembra 1951, predsednik Saveta za poljoprivredu Slovenije.

Od 1945. godine bio je republikni i savezni poslanik. Godine 1948, kao savezni poslanik, bio je član Odbora za privredu i Mandatno-immunitetnog odbora Narodne skupštine FNRJ. Tada je i predsednik Saveza poljoprivrednih zadruga Jugoslavije. Republikni poslanik je bio ponovo od 1952. do 1958, a savezni od 1958. do 1963. godine, i u tom mandantnom periodu bio je član Odbora za privredu FNRJ.

Od 1945. godine bio je član CK KP Slovenije, od 1948. član Politbira, odnosno Izvršnog komiteta SKS, a od 1948. do decembra 1964. član CK SK Jugoslavije.

Godine 1950. bio je prvo organizaciono-politički sekretar Socijalističkog saveza Slo-

venije, a zatim predsednik Socijalističkog saveza Slovenije.

Zbog bolesti je 1963. otišao u penziju. Umro je 23. oktobra 1967. godine.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (M. Žg.)

HRIBAR Janeza JANEZ

Rođen je 8. oktobra 1918. u Podlipoglavu, kod Ljubljane, Slovenije. Potiče iz radničke porodice. Otac mu je bio radnik u fabrici papira u Vevčama. Hribar je osnovnu školu pohađao na Sostru, a zatim je u Ljubljani učio vodoinstalaterski zanat, kojim se bavio samo godinu. Pošto nije bilo posla u toj struci, zaposlio se na železničkoj stanici u Ljubljani. Još pre rata je učestvovao u naprednom radničkom pokretu. Godine 1938. bio je šest sedmica u zatvoru, zato što je na izborima istupao protiv vladinih kandidata.

Odmah posle osnivanja OF uključio se u narodnooslobodilački pokret, i bio među prvim organizatorima terenskog odbora OF u Podlipoglavu. Održavao je vezu s partizanskim jedinicama, snabdevao ih oružjem, municijom.

U NOB je stupio 15. jula 1941. Kao član Molničke čete, on se novembra 1941. uključio u Drugu grupu odreda, koja je formirana nad Lipoglavom. On je u toj grupi bio jedan od trojice obaveštajaca. Prenosio je *izveštaje između Druge grupe odreda i Glavnog štaba narodnooslobodilačke vojske Slovenije, koji je tada bio još u Ljubljani. Već kao aktivist pokazao je veliku hrabrost, sposobnost i snalažljivost u radu.

Izvesno vreme je bio vodnik u školskom logoru kod Lipoglava. Posle italijanske ofanzive, postao je komandir čete u Gupčevoj briga-

di. Učestvovao je u mnogim borbama, a naročito se istakao u borbama oko Trebelna, u akcijama protiv belogardista u Suhoj krajini, u borbama za Ajdovec i Dob. Kod Prekrižja, u Hrvatskoj, bio je teško ranjen. Tada je već bio zamenik komandanta 2. bataljona Gupčeve brigade. Godine 1943. primljen je u KPS.

U leto 1943. vratio se iz bolnice i postao komandant 3. bataljona Gupčeve brigade. Do kapitulacije Italije, on je sa svojim bataljonom rušio neprijateljske komunikacije i napadao italijanske položaje, naročito u Mirnoj Peči, Žužemberku, Dvorštu, Prekrižju, Pletjerju, Škocjanu. Učestvovao je i u borbama u Suhoj krajini, Ribničkoj dolini u Jelenovom Zlebu i Beloj krajini.

Posle kapitulacije Italije, postao je komandant Gupčeve brigade i s njom vodio borbe u Dolenjskoj i Notranjskoj — učestvovao je u napadima na Novo Mesto, Tršku goru, u Ribničkoj dolini, kod Silnice i Grahova...

U jesen 1944. postao je zamenik komandanta 15. divizije, a uskoro potom komandant 15. divizije i komandant 18. divizije NOV i POJ, do oslobođenja. Borio se s belogardistima i Nemcima u Suhoj krajini, vodio četvorodnevnu bitku za Opčine, velike borbe za odbranu Bele krajine, s četnicima se borio u Notranjskoj. U poslednjoj ofanzivi je učestvovao u borbama za Kočevje, Ribnicu, Velike Lašče, i u završnoj bici pred Ljubljanom.

U svim akcijama se odlikovao izvanrednom hrabrošću, organizacionim sposobnostima i dobrim vođenjem jedinica. Zbog skromnosti, hrabrosti i drugarskog odnosa, bio je među borcima vrlo omiljen.

Posle oslobođenja je ostao u Armiji i bio komandant brigade KNOJ-a, komandant demarkacione linije između Italije i Jugoslavije, komandant graničarske brigade na jugoslovensko-madarskoj strani, komandant Ljubljane, komandant Škole rezervnih vojnih starešina u Bohinjskoj Beli, komandant Škole za rezervne starešine u Vipavi, i nabehnik pešadijskog odeljenja u diviziji u Mariboru. Posle pensioniziranja je još bio inspektor za predvojno udruženja boraca NOR opštine Maribor, i član predsedništva republiknog odbora SUBNOR-a Slovenije.

Umro je 21. septembra 1978. godine, u Mariboru.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Ordена republike sa zlatnim vencem i Ordена jugoslovenske zastave s lentom.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Mđ. G)

HRIBERNIK **Lovra RUDOLF SVARUN**

Rođen je 10. aprila 1921. u Horjulu, opština Vič-Rudnik (Ljubljana), Slovenija.

Potiče iz radničke porodice. Pre rata je bio radnik ciglane u Vrhniki, a povremeno je radio i na drugim sezonskim radovima. Učio je kamencerezački zanat u Ljubljani, ali je, neposredno pred ispit za kvalifikovanog radnika, otišao u partizane. Osnovnu školu završio je u Horjulu, a zanatsku u Ljubljani.

U jesen 1941. povezao se s organizatorima pokreta otpora. Uskoro je postao jedan od najaktivnijih među njima. Raznosio je i širio propagandni materijal OF, skupljao novčane priloge za OF, pridobijao nove saradnike i simpatizere narodnoslobodilačkog pokreta, skupljao oružje, municiju i hranu za prve partizanske čete.

Zbog aktivnog delovanja u NOB, okupatoru je postajao sve sumnjiviji, pa je zato prvih dana decembra 1941. prešao u ilegalnost. U

partizane je otišao 6. januara 1942. u Samotorsku četu, koja je operisala u okolini Horjula. S tom četom se, zatim, uključio u bataljon Ljube Šercera na Kožljeku, iznad Borovnice. Bataljon, koji je imao oko 140 dobro naoružanih boraca, napao je 2. februara 1942. italijansku posadu na železničkoj stanici Verd, kod Borovnice. Partizani su ranili šest i zarobili tri italijanska vojnika. U napadu je učestvovao i Svarun, koji je posle te akcije otišao, s delom bataljona, u okolinu Kočevja u Ribnički logor. Kasnije je bio dodeljen karauli Toneta Zalaražana u lški, preko kojeg je održavana veza s Ljubljanom.

Juna 1942. prešao je u Dolomite i uključio se u 4. bataljon Notranjskog odreda, gde je postao mitraljezac, zatim deseter, komandir voda, komandir 2, zatim 1. čete 1. bataljona i,

naizad, komandant 1. bataljona Dolomitskog odreda.

Učestvovao je u gotovo svim značajnim borbama 4. bataljona Notranjskog odreda, i kasnije 1. dolomitskog odreda do njegovog rasformiranja, krajem aprila 1943. godine: u napadu na Nemce kod Motocka, nedaleko od Polhovog Gradca i u Zalogu, iznad Polhovog Gradca, u sukobu s italijanima i belogardistima u okolini Dobrave, Toškoga Čela, Babne gore, Kijuče, Ligojne... U svim borbama se pokazao kao hrabar, snalažljiv i predan borac. To je naročito dokazao u hajki od 17. do 21. marta 1943, koju su protiv Dolomitskog odreda i oslobođene teritorije Dolomitske republike organizovali i izveli italijani i belogardisti.

U borbama s nadmoćnim neprijateljem, Dolomitski odred je pretrpeo teške gubitke. Svarun se sa svojim bataljonom probio iz neprijateljskog okruža, i pri tom neprijatelju naneo gubitke.

Iz Dolomitskog odreda Svarun je otišao u Šercerovu brigadu, gde je bio najpre zamenik, a zatim komandant 2. bataljona brigade. U toj brigadi je ostao do kapitulacije Italije.

U danima kapitulacije Italije, 10. septembra 1943, od novodošlih Ljubljancana formirana je na Golom, Ljubljanska brigada. U brigadu je uključen niz iskusnih boraca za rukovođenje funkcije. Svarun je postao prvi komandant Ljubljanske brigade.

Po nalogu Glavnog štaba NOV i POS, ponovo je otišao u Dolomite, i oktobra 1943. formirao 2. dolomitski odred, i bio komandant toga Odreda do njegovog rasformiranja i uključivanja u Treću alpsku operativnu zonu, krajem oktobra 1943. godine.

Zatim je postao najpre načelnik, pa onda komandant 7. slovenačke narodnoslobodilačke udarne brigade „France Prešern“. Brigadu je vodio do sredine 1944. Vrlo teške borbe brigade je vodila naročito u okolini Ratitovca, u novembarskoj nemačkoj ofanzivi 1943. godine. Značajna akcija je bila višestruko rušenje železničke pruge između Škofje Loke, Kranja i Radovljice i između Sempetra i Divače. Pomena vredne borbe vodila je i na Lavarskom vrhu, na Mohoru, na Žirovskom i Cerkljanskom vrhu, oko Idrije i Hotedrišce... U to vreme je brigada, pod Svarunovom komandom, uništila neprijateljske položaje u Kamnoj Gorici, u Ribnu i Koritnu.

Svarun je bio dva puta ranjen — prvi put teško, decembra 1943, blizu Škofje Loke, a drugi put u leto 1944, u borbama 31. divizije s Nemcima na Jelovici.

Septembra 1944. postao je načelnik, a zatim zamenik komandanta 31. divizije. Na toj dužnosti je bio samo oko mesec dana, jer je već oktobra poslan u Višu vojnu akademiju „Voršilov“, u Sovjetski Savez.

Kraj rata ga je zatekao u Sovjetskom Savezu. Posle završene Akademije, oktobra 1945, vratio se u domovinu i postao komandant 17. divizije JA u Radovljici, zatim pomoćnik komandanta Vojne mornarice za obalnu odbranu u Splitu. Posle je bio nekoliko meseci u Generalštabu JNA u Beogradu, a od 1951. do jeseni 1955. godine načelnik 21. korpusa u Mostaru. Za to vreme je završio Višu vojnu akademiju u Beogradu.

Od jeseni 1955. do jeseni 1961. godine bio je komandant 53. divizije u Titovom Užicu, a zatim komandant 2. proleterske divizije u Nišu. U međuvremenu je završio kurs operatike pri Višoj vojnoj akademiji u Beogradu.

U jesen 1963. je preuzeo dužnost komandanta Zagrebačkog vojnog okruga, a u jesen 1965. dužnost komandanta Skopskog vojnog okruga.

U proleće 1968. postavljen je za sekretara narodne odbrane Slovenije a potom je, iz zdravstvenih razloga otišao u penziju.

Posle odlaska u penziju, bio je zaposlen u fabrici „Iskra“ u Kranju, kao savetnik za vojni program proizvodnje. Skupljao je gradivo i napisao knjigu „Dolomiti u NOB“, 1973. godine.

Prvog januara 1974. ponovo je reaktiviran i postavljen za komandanta Glavnog štaba Slovenije za SLO, i na toj dužnosti se i danas nalazi.

Član Komunističke partije postao je juna 1942. U toku rata je bio član brigadnog i divizijskog komiteta, a posle rata član divizijskog, korpusnog komiteta, komiteta područja i član opunomoćstva SK u JNA.

Kao sekretar za narodnu odbranu Slovenije, bio je član Konferencije SK Slovenije kao penzioner sekretar treće osnovne organizacije SK „Boris Kidrič“ za Bežigradom, u Ljubljani. Sada je član CK SK Slovenije. U čin pukovnika je preveden decembra 1947. u čin general-majora decembra 1957, u čin general-potpukovnika decembra 1964. i u čin general-pukovnika decembra 1974. godine.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (M. Žg.)

HRUVAT **Franca ŽAN**

Rođen je 7. juna 1915. u Klivlendu, Sjedinjene Američke Države, kao dete slovenačkih iseljenika, koji su u Americi došli da zarade novac za kupovinu imanja. Vratili su se u domovinu 1921. i Franc Horvat je u blizini svog rodnog sela, u selu Krka, sadašnje opština Grosuplje, kupio imanje. U vreme rata on i majka pomagali su oslobođilačkom borbu.

Žan je završio pet razreda osnovne škole u Krki. Od 1927. do 1933. pomagao je roditelji-

ma u obrađivanju imanja, a onda je u šumama radio kod raznih poslodavaca kao drvoseča i tesar, gde je postao član naprednih sindikata. Vojni rok odslužio je 1936. u kraljevjoj gardi. Do 1941. tri puta je pozivan na vojne vežbe u Varaždin, gde ga je zatekao aprilski rat. Vraća se, posle kapitulacije, naoružan, i odmah počinje da skuplja i skriva oružje i municiju.

Preko poznanika iz sindikalne organizacije Hrovat, među prvima u svom kraju, već u maju 1941. dobija vezu s Protivimperialističkom, kasnije Osvobodilnom frontom, i prima ilegalnu štampu. U julu iste godine učestvuje u stvaranju seoske vojne organizacije Osvobodilne fronte, kasnije Narodne zaštite.

U jesen 1941. postaje komandir čete Narodne zaštite i jedan od glavnih snabdevača i saradnika partizana s tog terena. Kad je 2. partizanski bataljon „Štajerski“, pod komandom Franca Rozmana, Staneta, posle odlaska s Pugleda, došao na taj teren, Hrovat postaje jedan od glavnih njegovih snabdevača. Partijska organizacija bataljona 1. štajerske partizanske brigade (preteče Druge grupe odreda) prima ga. 4. aprila 1942. u Partiju, ali mu

U avgustu je s četom ukličen u 1. slovenačku proletersku udarnu brigadu „Tone Tomšič“, s njom učestvuje u borbama oko visoravnj Rog, gde su bile opkoljene naše jedinice; u akcijama u predgrađima Ljubljane i u mnogim drugim borbama zime 1942—1943. Celo to vrijeme bio je na čelu 1. bataljona.

U martu 1943. tadašnji komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, Ivan Maček-Matiija, uzeo je Hrovata iz brigade u svoju pratnju. U jesen i u zimu, Hrovat je bio komandant obezbeđenja stana rukovodstva oslobođilačkog pokreta u Sloveniji, na visoravni Rog. Istakao se organizacijom i sprovođenjem mera bezbednosti, čime je doprineo da se očuva tajnost baze. U proleće 1944. odlazi, kao pratilac Mačeka, u Drvar, i učestvuje u borbama u vreme nemačkog desanta na Vrhovni štab. Posle povratka je na službi u OZN-i i vrši dužnost komandanta stana u bazi 24. na Stražnom vrhu kod Črnomlja.

U vreme rata bio je tri puta lako ranjen. Posle oslobođenja je do demobilizacije 1946. radio u Upravi državne bezbednosti; završio je jednogodišnju školu za lugare; bio više godina direktor Uprave državnih šuma u Tržiču; na radu u Upravi državnih lovišta i, najzad, direktor Uprave uzgojnih lovišta Slovenije, i na toj dužnosti je i penzionisan.

Umro je u Ljubljani 7. jula 1970. godine. Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

HUMO Salha AVDO

Rođen je 1. februara 1914. u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu učio je u rodnom mestu, a gimnaziju u Mostaru i Bihacu. Naprednom omladinskom pokretu prišao je kao đak viših razreda mostarske gimnazije. Zbog učesća u akcijama srednjoškolske omladine u Mostaru, uključen je iz gimnazije, pa je školovanje nastavio u Bihacu.

Odmah posle upisa na Filozofski fakultet u Beogradu (studije svetske i jugoslovenske književnosti), uključio se u borbu naprednih studenata Beogradskog univerziteta. Njegova politička aktivnost brzo je zapažena ne samo na Filozofskom fakultetu, već i u Beogradu i rodnom Mostaru. Član je SKOJ-a od 1934. a KPJ od 1935. godine. Posebno je bio aktivan u druženju studenata za srpskohrvatski jezik i jugoslovensku književnost. Od 1935. godine član je Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja studenata Beogradskog univerziteta. S grupom naprednih studenata iz BiH, koji su studirali na Beogradskom univerzitetu, radio je na okupljanju studenata iz Bosne i Hercegovine u studentsko društvo „Petar Ko-

čić“ i omladinsku sekciju društva „Neretva“. Posredstvom tih društava, politički je delovao i usmeravao mlade studente u borbi koju je vodio revolucionarni radnički pokret i KPJ. Bio je jedan od istaknutih organizatora i učesnika u studentskim štrajkovima i demonstracijama 1935. i 1936. godine. Zbog toga su ga univerzitetске vlasti kažnjavale poništavanjem semestara i udaljavanjem s Univerziteta za školsku 1935/36. godinu.

Pored političke delatnosti u Beogradu, Avdo je pripadao grupi istaknutih partijskih aktivista koji su radili na obnavljanju i konsolidaciji organizacija KPJ u Bosni i Hercegovini i, takav, izabran u obnovljeni Pokrajinski komitet KPJ za BiH u 1940. godini.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, kao član PK radio je na pripremanju ustanka i organizovanju partizanskih odreda u BiH.

Sredinom jula 1941, pod rukovodstvom Avda Huma održan je u Mostaru sastanak Oblasnog komiteta KPJ, na kojem je formiran Vojni štab za Hercegovinu. Septembra i oktobra 1941. pomogao je partijskim rukovodstvima u Hercegovini u organizovanju oružane

Komanda brigade ne dozvoljava da stupi u partizanske redove. Tri puta je pokušavao da to učini bez pristanka viših foruma, i tri puta je vraćan kući, da i dalje radi u terenskoj organizaciji.

Dozvolu za odlazak u partizane dobio je 24. maja 1942, i istog dana stupio, zajedno sa svojom četom, u Dolenjski odred, u njegov 3. bataljon.

Kad je Dolenjski odred podeljen, sredinom juna, na tri odreda, Hrovat je bio već komandir čete. Ušavši u sastav Zapadnodolenjskog odreda, istakao se u borbama kod Dolenjskih Toplica i u opsadi Kočevja. Svoju četu, najbolju u Zapadnodolenjskom odred, Hrovat je često predvodio u jurišima.

borbe i učvršćivanju partijskih organizacija, a zatim je prešao na partijski rad u Sarajevu. Avdo je, kao član PK KPJ, bio jedan od istaknutih organizatora ilegalnog rada. Kao član Glavnog štaba NOV i POJ za BiH i član PK, bio je zadužen za organizovanje ilegalnog rada KPJ i NOP-a na neoslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine. Posle povlačenja partizanskih snaga u zapadnu Bosnu, juna-jula 1942, Avdo je radio na konsolidaciji Partije i NOP-a u istočnoj Bosni i Hercegovini.

Marta-aprila 1943. angažovao se u organizovanju partijskih rukovodstava i učvršćivanju partijskih organizacija istočne Hercegovine. Posredstvom partijske organizacije u Mostaru, pomogao je rukovodstvu Okružnog komiteta

KPJ za južnu Hercegovinu. Bio je jedan od organizatora održavanja, većnik i član ZAVNOBiH-a od prvog zasedanja, i član predsedništva i potpredsednik ZAVNOBiH-a, član AVNOJ-a, član Oblasne narodnooslobodilačke skupštine za Hercegovinu. Godine 1943. bio je jedan od pokretača lista „Oslobođenje“, organa NOF-a za BiH.

Posle oslobođenja nalazio se na najodgovornijim partijskim i državnim položajima: član jugoslovenske delegacije na konferenciji mira u Parizu 1946, ministar i potpredsednik vlade NR BiH (1945—1948), predsednik Privrednog saveta vlade NR BiH, predsednik Izvršnog veća Narodne skupštine BiH (1953—1956), državni sekretar za finansije vlade FNRJ od (1956—1958), potpredsednik odbora za perspektivni plan vlade FNRJ, potpredsednik Saveznog veća Narodne skupštine Jugoslavije, predsednik Savezne komisije za nuklearnu energiju, predsednik Saveznog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti.

Od oslobođenja do 1963. neprekidno je biran za republičkog i saveznog poslanika.

Avdo Humo je bio organizacioni sekretar PK KPJ za BiH (1946—1948) od Osnivačkog kongresa KPJ BiH, bio je član i Politbira, a zatim i član IK CK SK BiH. Za člana CK KPJ (SKJ) biran je neprekidno od V do VIII kongresa. Od IX kongresa SKJ izabran je za člana Stalnog dela Konferencije SKJ. Bio je i predsednik komisije predsedništva SKJ za kulturu.

Pored toga, Avdo Humo je bio i član Glavnog odbora boraca NOR-a Jugoslavije, član Predsedništva Glavnog odbora SSRN BiH i član Centralnog odbora SSRNJ. Rezervni je general-mejor JNA.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1963. godine. (Đ. Pi.)

IBRAHIMPAŠIĆ *Hasana* MAHMUT MAŠO

Rođen je 1922. godine u selu Bjelaja kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, kao najstariji sin Hasana Ibrahimpašića, naprednog poljoprivrednika. Hasan je imao pet sinova i dve kćeri. Posle završetka niže gimnazije u Bihaću, Mahmut je pošao u banjalučku učiteljsku školu. Ovo revolucionarno žarište Bosanske krajine ne samo da je presudno uticalo na njegovo političko formiranje, već je Mašo ideje naprednog omladinskog pokreta prenosio i u svoj rodni Bjelaj, šireći ih po ostalim selima Petrovačkog polja. Vrativši se kući iz Banja Luke u vreme uspostavljanja ustaške „Nezavisne Države Hrvatske“, Mašo se odmah javno deklarirao protiv takve „tvorevine“ i najoštrije osudio progone Srba, čime je navukao na sebe gnev ustaške vlasti. U svom selu je formirao skopjevski aktiv, koji je imao značajnu ulogu u pripremama ustanka.

A kada su odjeknuli prvi ustaški pucnji s Oštrelja i Klekovače, Maša su u vozu za Bihać, kamo je išao po zadatku ustanika, uhapsile ustaše i zatvorile u zloglasnu Bihaćku kulu, odakle se, u jesen 1941, pod srećnim okolnostima i akcijom ilegalaca, oslobodio i krenuo u Bihaćku partizansku četu. Nije trebalo mnogo vremena da borci i rukovodioci zavole Maša i da ga, početkom 1942. prime u KPJ, a zatim izaberu i za političkog komesara omladinske čete.

Mašo je od tada uvek među najhrabrijim borcima svoje čete. Isticao se u mnogim napadima. Posle oslobođenja Bihaća bio je u Štabu 4. bataljona 8. krajiške brigade. U prvoj žestokoj borbi koju je bataljon vodio na Lipi, za vreme neprijateljske ofanzive na Grmeč, januara 1943, Mašo je ličnim primerom, u jurišu na nemačko mitraljesko гнездо, pokazao kako se valja boriti. Tako je bilo i u borbama s nadmoćnim nemačkim snagama koje su, u prolće 1943, opkolile njegov bataljon. Kao zamenik političkog komesara 4. bataljona 8. krajiške brigade, išao je na čelu delova koji su hrabro jurišali i izvršili uspešan proboj.

Ponovilo se to i na Manjači, u borbi s četnicima, i mnogo puta na neprijateljskim uporištima — od Bihaća i Bosanske Krupe do Banja Luke i Sanskog Mosta.

Jul 1944. Mašo je politički komesar 5. kozarske brigade. Rade Kondić, narodni heroj, bio je komandant. Slagali su se i voleli. Kozarčani su voleli svog druga Mahmuta Ibrahimpašića, koliko i on njih. Samo s osobinama koje su ga krasile, mogao je stajati na čelu neustrašivih Kozarčana.

Forsirajući reku Bosnu na Manjači, kod Žepča, kada je brigada počela da savladuje prve prepreke na maršu prema Srbiji, Kozarčani su se sukobili s jakim nemačkim snagama. U jednom jurišu u prvim borbenim redovima poginuo je Rade Kondić, komandant brigade. Mašo nije htio da ostavi mrtvog komandanta, već je s bombašima izvukao poginulog druga.

Bio je 19. oktobar 1944. Na prilazima Ljutaj strani u zaseoku Popovići, zapadno od Ripnja prema Avali, ušančilo se dve hiljade nemačkih vojnika. Napadale su ih 5. i 12. brigada 11. krajiške divizije, pod komandom Miloša Šiljegovića, junaka s Kozare.

S Kozarčanima iz ovog bataljona bio je i Mašo. Kao i uvek hrabro se boreći, tu je i poginuo.

Mahmut Ibrahimpašić — Mašo sahranjen je na groblju Oslobođilaca Beograda, između Branka Nenadića i Momčila Milanovića, koji su poginuli zajedno s njim.

Cela porodica Ibrahimpašić učestvovala je u narodnooslobodilačkoj borbi. Mašov brat Hakija, prvoborac, i sestra Devleta, takde su poginuli u narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodnim herojem proglašen je 15. novembra 1944. godine. (D. Lu.)

ILIĆ *Ivana* LJUBO

Rođen je 16. aprila 1905. u Splitu, Hrvatska.

U teškim uslovima završio je srednju tehničku školu. Godine 1926, sredstvima iz sopstvene zarade, otišao je na studije u Francusku. Diplomirao je na Univerzitetu u Parizu 1931. U Parizu je, s grupom studenata marksizma, preuzeo upravu Udruženja jugoslovenskih studenata, a bio je i sekretar antifašističkih publikacija „Amis du Monde“ i mesečnika „Plan“. Izdavao je, u ime jugoslovenskih radnika, „Iseljenički glasnik“. Bio je sekretar Emigracione komisije, a izvjesno vrijeme radio je u tehnici KPJ, koja je obezbeđivala štampa-nje partijskog organa „Proleter“ i „Delo“, organ KP Slovenije. Učestvovao je u organiziranju kanala kojim se partijska štampa prebacivala u zemlju, uglavnom posredstvom naših mornara i luka Solun, Split, Rijeka i Trst.

Po odobrenju Partije, otišao je, avgusta 1936, kao dobrovoljac u Španiju. Stupio je u bataljon „Dombrovski“ i uključio se u velike borbe koje su se tamo vodile. Bio je komesar, a zatim komandir čete. U jednoj borbi za odbranu Madrida teško je ranjen. Poslije izlaska iz bolnice, otišao je u Albasetu na oficirski kurs. Zatim je u Andaluziji, u pozadini Frankovih trupa, organizirao gerilske partizanske odrede, od kojih je naknadno formiran 14. partizanski korpus. Na aragonskom frontu učestvovao je u ofanzivi na Saragosu. Ranjen je još dva puta. Žao privremene nesposobnosti za front, postavljen je za komandanta Vojne

partizanske akademije kod Barcelone. Jula 1938. postao je komandant 76. partizanske divizije; s njom je učestvovao u posljednjim borbama u Španiji, kada je preuzeo komandu 14. guerijskog korpusa. Bio je direktno u vezi sa šefom generalštaba, generalom Visente Rohom, i zaštitnica pri povlačenju Armije Ebro i Desete armije. To je period kada je puna dva mjeseca vodio najteže borbe bez predača. Imao je čin majora vojske španjske republike, i bio odlikovan Ordenom de Coraje i Ordenom de Sufirmiento por la Patria.

Polovinom februara 1939. dospio je u logor Siprijen, u Francuskoj. Krajem marta izišao je iz logora, i po partijskoj direktivi živio je u Parizu, gdje ga je otkrila teritorijalna bezbjednost, uhapsila i vratila u logor.

Februara 1941. s još nekim drugovima, bačen je u specijalni zatvor u Tuluzu, gdje je došao u dodir sa zatorenim francuskim komunistima, a preko njih s oslobodilačkom organizacijom van zatvora. Nešto kasnije, Pectenova policija sprovela ih je u zatvor „Kastre“ i predala Specijalnoj policiji, koja se nalazila u rukama njemačkog okupatora. Pokušaj bjekstva krajem 1942. nije uspio. Tek septembra 1943. zajedno s grupom drugova, lič je pobjegao i priključio se francuskom pokretu otpora. Za kratko vrijeme postao je komandant Južne zone Francuske. Januara 1944. pozvan je u Nacionalni vojni komitet Francuske i postavljen za komandanta svih stranih snaga koje su se borile u Francuskoj. Tada je unaprijeđen u čin generala, dobio je diplomu Nacionalnog vojnog komiteta Francuske. Spomenicu francuskog pokreta otpora, Ratni krst i orden Legije časti.

Oktoobra 1944. godine akreditiran je pri Komandi savezničkih ekspedicionih snaga F.H.A.E.F., a od januara 1945. godine nalazi se na dužnosti jugoslavenskog vojnog atašea u

Parizu. Marta 1946. predvodi diplomatsku misiju po zemljama Latinske Amerike. Uspostavlja odnose između nove Jugoslavije i Meksika, Brazila, Urugvaja, Argentine, Čilea, Bolivije. U septembru 1947. postaje specijalni savjetnik u Ministarstvu inostranih poslova vlade FNRJ; januara 1948. pomoćnik je ministra građevina; u aprilu 1949. postaje predsjednik Komiteta za lokalnu privredu i komunalne poslove vlade FNRJ. Aprila 1951. ambasador je u Norveškoj, a oktobra 1953. u Meksiku. Godine 1956. postavljen je za predsjednika Komiteta za komunalne poslove i urbanizam SFRJ; potom je ambasador u Danskoj; 1962. savjetnik državnog sekretara SSSR; 1967. ambasador u Švajcarskoj. Godine 1971. ambasador je u SSSR, a od 27. decembra 1974. član je Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (G. J.)

ILIC Sime MILAN

Rođen je 1921. godine u siromašnoj seljačkoj porodici u selu Pribeljcima (Janj), opština Šipovo, Bosna i Hercegovina. U svom selu završio je osnovnu školu. Kasnije je, zbog siromaštva i tegobnoga života, otišao u Beograd u pećalbu, kao i mnogi njegovi zemljaci. NO, posle nekoliko meseci se vratio u svoje selo.

Vrlo rano je ušao u politički život. Poljovao je veliku želju i smisao za učenje. Pod uticajem učitelja-komunista, Nemanje Vlatkovića i Jusufa Filipovića, rukovodilaca KPJ u Jajcu, pristupio je radničkom pokretu. Pod njegovim uticajem, u selu je okupljen znatan broj omladinaca, koji su činili borbeno jezgro u ustanku. Milan je primljen u KPJ u vreme priprema ustanka.

Krajem juna 1941. uhapsile su ga ustaše. U zatvoru sa ga nemilosrdno mučili, kako bi od njega nešto saznali o komunistima koji su radili na pripremama ustanka. Iako je Milan i slm učestvovao u ovom radu, ustaše od njega nisu ništa saznale. Posle dvomesečnog mučenja, ustaše su ga pustile, misleći da je umno poremećen. U stvari, Milan je simulirao ludilo.

Čim se malo oporavio, stupio je u borbenu ustančku jedinicu Janja. Ubrzo je postao politički komesar 3. čete bataljona „Pelagić“ 3. krajiškog NOP odreda. Među prvima je bio u svim akcijama koje je vodila njegova jedinica. Naročito se istakao u borbama za vreme blokade Mrkonjić-Grada, početkom 1942. godine, kad je sa svojom četom zatvarao pravce od Jajca, uspešno odbijajući napade nadmoć-

nijeg neprijatelja. Kada je, početkom aprila 1942. godine, formiran protivčetnički Udarni bataljon na terenu Mrkonjić-Grada, Milan je s udarnom četom bataljona „Pelagić“ ušao u njegov sastav, a nešto kasnije postaje partijski rukovodilac ove čete. S četom je učestvovao u borbama u poznatoj neprijateljskoj ofanzivi na Kozaru. Zajedno sa svojim komandirima, narodnim herojem Metličom, jurišao je na nemačke rovove u selu Piskavici. Svojom hrabrošću i političkim radom Milan je mnogo doprineo da ova četa, u dvomesečnim borbama od Janja do Kozare, uspešno izvrši zadatak.

Posle povratka u Janj, krajem juna 1942. postavljen je za zamenika političkog komesara bataljona „Pelagić“. S velikim žarom dao se na jačanje partijske organizacije. U vreme prvog napada na Jajce, 24. septembra 1942, Milanov bataljon dobija važan zadatak: da uništi utvrđenja iznad tvornice „Elektrobosna“, zauzme tvornicu i prode u grad. Na čelu ovog bataljona nije više bilo njegovog slavnog komandanta Metliča, pa je Milanova odgovornost bila još veća. Bataljon je na juriš zauzeo tvornicu i topove, i sutradan se probio u grad. Pod snažnom vatrom iz neprijateljevih otpornih tačaka, Milan je obilazio borbe, vršio raspored, davao im uputstva i hrabrio ih. Neprijateljski metak ga je smrtno ranio. Hrabrio je svoje borce sve dok nije izdahnuo na njihovim rukama.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Dak.)

ILIC Radoja MILAN ŽUCA, ČIČA ŠUMADIJSKI

Rođen je 1886. u Gornjoj Trešnjevici, na tromeđi Rudnika, Venčaca i Bukulje, Arandelovac, Srbija. Bio je jedanaesto, najmlađe dete u porodici siromašnog seljaka Radoja. Posle osnovne škole, koju je završio s odličnim uspehom u Jarmenovicima, otac ga je poslao da uči za konobara. Ali on se posle izvesnog vremena vratio u selo, jer nije htio da gazdarići pere posude radi ostale kućne poslove, već je počeo da se bavi zemljoradnjom. Učestvuje u balkanskim i prvom svetskom ratu. Godine 1915. dopao je zarobljeništva, koje je proveo u Nemačkoj, najviše na poljskim radovima.

Intelligentan i praktičan, Milan je iz trogodišnjeg zarobljeništva, pored znanja nemačkog jezika, koji je savladao u znatnoj meri, stekao i dva drugaoseba saznanja: sagledao je mogućnosti i rezultate napredne poljoprivrede i, doživivši revoluciju u Nemačkoj, upoznao se s revolucionarnim pokretom i perspektivom koju on otvara narodu. Kad se, posle završetka

rata, vratio u rodni kraj, ratom opustošen i još siromašniji, odmah postaje aktivan učesnik revolucionarnog pokreta i član KPJ od osnivanja, od 1919. godine. Bio je za modernu i racionalno poljoprivredu i stočarstvo u svom kraju. Nabavljao je stručnu literaturu, preplaćivao se na časopise, uključivši i neke iz Nemačke, i svoje znanje prenosio na druge i praktično primenjivao u svom domaćinstvu. Naizao se i u grupi boraca za napredno zadrugarstvo (radio je u Kreditnoj, a kasnije u Opštoj poljoprivrednoj zadrugi).

Sredinom 20-tih godina, kada je agrarna kriza još više otežala život siromašnog seljaka, Milan je proveo nekoliko godina kod starijeg brata, predsednika Suda u Novom Pazaru, i bio sudski poslužitelj. Godine 1925. vratio se u svoje selo.

Dok je ranije, u periodu posle Obznane i Zakona o zaštiti države, u uslovima ilegalnosti, delovao više ličnim primerom i kao komunist-pojedinaac, u vreme posle zavođenja 6-januarske diktature kralja Aleksandra, kada su ekonomski uslovi još slabiji i dolazi do oživljavanja opozicionog političkog pokreta, ispoljava se u većoj meri Milanovo javno delovanje. Umeo je da jednostavnim, narodu bliskim, jezikom govori istinu o teškim uslovima života, i da im otvara perspektivu borbe i boljeg života, na šta ih je pozivao Komunistička partija. Ilić je bio dobar agitator i poznavalac napredne liture, koju je stalno čitao. Njegova velika životna mudrost, neusiljena uverljivost u izlaganju, brižan odnos i ljudska toplina, ispoljavale su u svakom javnom delovanju.

Od tog vremena, još je više izložen prismotri i napadima organa režima i drugih čuvara buržoaskog poretka. Ali, to Milana Ilića Čiču, kako su ga već tada zvali — nije sputavalo u njegovoj revolucionarnoj aktivnosti. U njegovoj kući i u okolini Gornje Trešnjevice potčinju sve čuše da se okupljaju komunisti i drugi pripadnici revolucionarnog pokreta, razrađuju se zadaci o organizovanjem delovanja na selu, vrše se pripreme za javna politička istupanja. To se osobito ispoljava tokom 1934. i 1935. godine, u vreme priprema petomajskih izbora, a naročito u akcijama Fronta narodne slobode (25. avgusta 1935. u Kragujevcu i okolnim mestima), a i sledeće godine, posebno u vezi s događajima u Španiji. Njegovi uspešni dueli s režimskim političarima na pojedinih od tih zborova imali su širok odjek u narodu.

Zbog revolucionarnog rada, Milan Ilić je, početkom 1937. s grupom komunistiziranih Arandelovca, Kragujevca i okolnih sela, bio uhapšen i optužen po Zakonu o zaštiti države. Ali, zahvaljujući njihovom dobrom držanju, bili su predati Okružnom sudu u Kragujevcu, da bi na

procesu, krajem maja iste godine, uz odličnu odbranu uglednih advokata, komunisti i drugih opozicionara, bili oslobođeni.

Godine 1939, Milan postaje prvi sekretar novoformirane partijske ćelije u selu, iz koje će se ubrzo razviti tri ćelije koje su pred ustanak brojale 15 članova. Naredne godine, Ilić je član Okružnog komiteta KPJ za Kragujevac, a kad je, početkom 1941. u Arandelovcu formirano posebno Okružno poverništvo, on postaje jedan od njegovih vodećih i najuglednijih članova.

Posle aprilskog rata, neumoran je u tumačenju i sprovođenju linije Partije o nastavljaju borbe protiv okupatora, radi na prikupljanju oružja, poziva narod u borbu. Zajedno s Milutinom Todorovićem, profesorom i ugled-

nam komunistom, govorio je na narodnom zboru u Jarmenovcima, povodom 1. maja. I u ovom periodu, posle napada na SSSR, izbegava hapšenje zahvaljujući svome ugledu i odlučnosti.

Kada je, na sastanku Okružnog rukovodstva Partije u Vinči, 28. juna 1941, odlučeno da se formira 1. šumadijski odred, on je još aktivniji; ide sa sastanka na sastanak, iz sela u selo, razgovara s komunistima, simpatizerima i antifašistima. Tada njegova kuća postaje središte za prihvatanje pošte, kurirske službe, u čemu učestvuje većina od njegovo devetoro dece. Početkom jula, u blizini njegovog sela formiran je 1. šumadijski odred, u kome je imenovan za zamenika komandanta Odreda, uz Milana Blagojevića (poručnika republikanske Španije), kao komandanta. Učestvuje i predvodi Odred u mnogim akcijama. Sam je zarobio dva žandarma, 19. jula 1941. godine. Naročito se ističe u borbama za oslobođenje i odbranu Rudnika, zatim u borbama protiv nedelčevaca i ljotičevaca, a kasnije i četnika.

Ličnim primerom pokazuje kako se valja

boriti, pri čemu se često pozivao na iskustva iz borbi srpske vojske u prvom svetskom ratu. Koliko ga je uvažavali i neprijatelji, pokazuje i to što su Nemci, krajem avgusta 1941, izveli specijalnu akciju na Gornju Trešnjevicu da bi zapalili njegovu kuću, a tokom 1942. godine za njega je bila raspisana ucena od 50.000 dinara. Ali to, kao i stradanje njegove porodice, nije ga pokolebalo u njegovoj odlučnosti da nastavi borbu. Na glas da su mu okupatori bombardovali i zapalili kuću, Čiča je govorio: „Neka se ruše i gore naše krovinare; mi se i borimo da umesto bednih kućeraka svaki radni čovek ima palatu“.

Kad su četnici na prevaru uhvatili, i zatim streljali, komandanta 1. šumadijskog odreda Milana Blagojevića, s kojim je do tada Milan Ilić prošao mnoge teške bitke, komandu nad Odredom preuzima Čiča šumadijski (27. oktobra 1941).

U novembru učestvuje u teškim borbama protiv nadmoćnog neprijatelja, koji je težio da uništi slobodnu teitoriju u Šumadiji i zapadnoj Srbiji. Tada se, s delom Odreda povlači u Sandžak. Od tog dela koji se povukao, formiran je 5. šumadijski bataljon u sastavu 1. proleterske brigade. Čiča postaje njegov prvi komandant. Sutradan posle formiranja brigade, s bataljonom učestvuje u borbama s Italijanima na Gaočiću i Mioču (22. decembra 1941), kada je neprijatelju nanet težak poraz.

Krajem decembra prelazi u istočnu Bosnu, učestvuje u borbama kod Vlasenice, na Placama, oko Han-Pijeska i na Pjenovcu, gde je poginuo, 21. januara 1942. godine. Tada su njegov bataljon i delove Romanjskog odreda napale nadmoćne snage Nemaca na skijama i konjima, i iznenadili ih u Pjenovačkoj udolini.

Pao je zajedno sa Slaviškom Vajnerom, legendarnim Čičom Romanjskim, i još 59 proletera. Plemeniti lik, stamenu figuru, neustrašivost i hrabrost, koje je ispoljavao u svakoj prilici, i pored svojih 55 godina, stalno prednjačeći, verovatno je najbolje izrazio napis uklesan na njegovom spomeniku u Anradelovačkom parku, u kojem se kaže: „Kroz njegovu delo osvedočena je istina našega doba — kome narod udahne svoju veru i Partija ulije snagu, tome starost ne smeta da postane heroj.“

Narodnim herojem proglašen je 25. novembra 1944. godine. (P. D.)

Rođen je 29. novembra 1914. godine u Ledenicama kod Risna, u Boki Kotorskoj, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član KPJ postao je 1937. godine. Osnovnu i Građansku školu završio je u Risnu. Kao najbolji đak Građanske škole, dobio je stipendiju i nastavio školovanje u Srednjoj poljoprivrednoj školi u Križevcima. Godine 1932. kao omladinac, upoznaje se s Nikolom Đurkovićem, iz Risna, koji se tek vratio sa studija iz Pariza, i pod njegovim uticajem pristupa naprednom pokretu. Posle dolaska u Križevce, s puno elana, nastavlja aktivni rad sa školskom i seoskom omladinom. Zbog svoje aktivnosti i drugarstva, ubrzo stiče poverenje omladine u Križevcima i kod pojedinih nastavnika u školi. Ta njegova aktivnost i popularnost nisu se dopadali krizarima i nacionalistima, pa su ga optužili upravi škole i policiji, posle čega je uhapšen, isteran iz škole zbog komunističke aktivnosti i sproveden u rodni kraj.

Pošto je želeo da nastavi školovanje, tražio je da mu se odobri upis u Srednju poljoprivrednu školu u Valjevu, ali mu Ministarstvo poljoprivrede to ne odobrava, već ga upućuje u Srednju poljoprivrednu školu u Bukovu, kod Negotina, koju, u vrlo teškim uslovima — jer je izgubio stipendiju — završava 1936. godine.

Poslije završenog školovanja, vraća se u rodni kraj i zapošljava se kao službenik — vaspitač u internatu Građanske škole u Risnu. To zapošljenje mu je obezbijelo njegov prijatelj Nikola Đurković, koji je, kao komunist na izborima 1936. godine, izabran za predsjednika opštine u Risnu. Tu je nastavio revolucionarni rad izvršavajući, s puno optimizma i samopregorno, postavljene zadatke. Organizujući izlete i druge dačke manifestacije, mnogo je doprinio vaspitavanju i povezivanju seoske i školske omladine.

Veoma je aktivan u organizovanju raznih protestnih mitinga i demonstracija protiv monarhističke diktature. Zajedno s komunistima iz Risna i Grahova, na čelu s Nikolom Đurkovićem i Savom Kovačevićem, organizovao je i više sastanaka u Bijeloj Gori, na Orjenu i u Kruševicama, na kojima je uvijek istupao veoma smjelo, zbog čega je bio pod prisilnom policije, proganjan. Dok je radio u školi, kao vaspitač, od učenika je osnovao skojevsku organizaciju, koja je, pod njegovim neposrednim rukovodstvom, bila veoma aktivna, i sticala ugled među omladinom. Zbog neprekidnog revolucionarnog rada, 1940. godine je uhapšen, i zajedno s Nikolom Đurkovićem i ostalim komunistima sproveden u koncentracioni logor u Smederevskoj Palanci.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije,

veoma je aktivan na pripremama za oružani ustanak. Neumorno radi na prikupljanju i skrivanju oružja, municije i druge ratne opreme, kao i na obučavanju udarnih grupa u rukovođenju oružjem. U danima pred trinaestojulski ustanak bio je rukovodilac partijskog magacina oružja u Ledenicama i veoma aktivan u izvršavanju partijskih zadataka. Ubrzo je izabran za člana Mjesnog komiteta KPJ u Herceg-Novom. Radi na organizovanju bojkota, sabotaža i diverzija u prvim danima ustanaka „U blizini Dragalja i Pod-Hana“, piše u izvještaju komandanta divizije „Taro“, „zapažna se pojačana aktivnost ustaničkog vođe Sava Ilića, koji zabranjuje ustanovništvo da se pokorava i da poštuje zakone...“

Kad je formiran Orjenski bataljon, izabran je za zamjenika političkog komesara. Od formiranja bataljona pa do smrti, među borcima je bio primjer poštovanosti, hrabrosti, odlučnosti i samoinicijativnosti. Učestvovao je u svim akcijama Orjenskog bataljona protiv Italijana, onemogućavajući im da prođu u unutrašnjost Crne Gore i Hercegovine. Naročito hrabrošću istakao se u napadima kod Crkvice, Ubala, Svetog Jeremije, Grahova i drugih mjesta, gdje je Orjenski bataljon vodio borbe protiv Italijana i četnika. U tim borbama uvijek je na čelu bataljona, u prvim borbenim redovima, ispoljavajući junaštvo i odlučnost, a iznad svega bezgranično drugarstvo. Kada je u bataljonu osnovan bataljonski biro KPJ, postavljen je za njegovog sekretara, istovremeno obavljajući dužnost zamjenika političkog komesara bataljona, jer je već bio član Okružnog komiteta KPJ za Nikšić. U toku februara izvršena je reorganizacija jedinica, pa je cijeli odsjek fronta podijeljen na dva sektora: krivijsko-mokrijski i krivijsko-ubajski. Za političkog komesara ovog drugog izabran je već iskusni borac i istaknuti partijski radnik Savo Ilić.

Kada je, zbog teške situacije, došlo do

raslomiranja Orjenskog bataljona, nastavio je da se, zajedno s Nikolom Đurkovićem i ostalim borcima, u najtežim ilegalnim uslovima bori protiv okupatora i domaćih izdajnika. Neprijatelji se stalno pretraživali teren, pa je uspio da pohvata većinu boraca bataljona, Ipak, grupa u kojoj se nalazio Savo uspjela je da se održi, neprekidno dejujući po padinama Orjena, pa čak i da se ubaci u Risn, gdje je u konspirativnim uslovima radila na organizovanju raznih akcija. Prema nekim podacima, ta je grupa organizovala i uništenje municijskog skladišta u Verigama, a to je jedna od najvećih diverzija u Boki Kotorskoj jula 1942. godine.

Uprkos raznovrsnom teroru neprijatelja nad ustanovništvom Boke, stanje je, zbog prisustva ovih grupa i mobilizacije novih boraca, počelo naglo da se popravija. Kada je gotovo sve bilo organizovano, i Mjesni komitet se spremao za preduzimanje novih vojno-političkih akcija, neprijatelju je pošlo za rukom da, u selu Podi, opkoli sve članove Mjesnog komiteta. U toj neravnoj borbi s neprijateljskim snagama, 21. januara 1943. godine hrabro su poginuli svi članovi Mjesnog komiteta, među njima i istaknuti rukovodilac i partijsko-politički radnik Savo Ilić.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (D. Ž.)

IRŠIĆ Konrada RADO

Rođen je 17. septembra 1910, u selu Straže, kod Slovenjegrada, Slovenija. Građansku školu je pohađao u Slovenjegradu, Trgovачku akademiju u Mariboru, a Visoku komercijalnu školu u Zagrebu.

Bio je jedan od zapaženih radnika u sindikalnom pokretu stare Jugoslavije. Već od 1933. je delovao u levičarskom akademskom klubu „Triglav“ i učestvovao u demonstracijama i štrajkovima.

Godine 1936. postao je član Komunističke partije. Iste godine je postao i revizor u „Savezu nabavljачkih zadruga državnih službenika“ u Beogradu. Kao revizor je uspostavlja veze s naprednim ljudima u raznim zadrugama u zemlji i dao značajan doprinos organizovanju naprednog fronta pod rukovodstvom KPJ. Radio je i u sindikatu bankarskih nameštenika (Savezu bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika).

Godine 1939. je učestvovao u organizovanju štrajka zadrughih službenika, pa je 18. decembra 1940. uhapšen i zatvoren u beogradsku Glavniču. Kad je pušten, postao je urednik „Ljudske pravice“. Učestvovao je i u organizovanju masovnih demonstracija u Beogradu 27. marta 1941. godine.

Prilikom napada Nemačke na Jugoslaviju, aprila 1941, otišao je na front, pri raspadu vojske zarobljen, a zatim je pobjegao u domaći kraj, u Mislinje.

Privukao je istomišljenike i delovao u Mislijskoj, Šaleškoj, Mežičkoj i Dravskoj dolini, gde je osnivao prve odbore OF, skupljao partizane, organizovao grupe za sabotaže. Nastanio se u Mariboru. Postao je član Pokrajinskog komiteta KPS u Mariboru, a novembra 1941. njegov sekretar. Uprkos moćnom aparatu okupatora, Iršič je s drugovima širio oslobodilački pokret po ceoj Štajerskoj i u Prekomurju, koje je tada bilo pod mađarskom okupacijom.

Okupatoru su pali u ruke njegovi najbliži saradnici, a 12. decembra 1941. otkriven je i on. Kad je neprijatelj opkolio kuću u kojoj se on nalazio, prihvatio je borbu i borio se dok nije pao, smrtno pogoden.

Nešto kasnije je streljan: njegov brat Stanko, a majku su mu poslali u Aušvic, gde je ubrzo umrla.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Met. G.)

IVANOVIĆ Miljana DRAGIŠA

Rođen je 9. oktobra 1914. u selu Sjenicama, Kući, Podgorica, Crna Gora.

Osnovnu školu završio je na Medunu i Podgorici, a gimnaziju u Podgorici. Na Beogradskom univerzitetu završio je Elektromošinsku tehniku, a potom izvesno vreme studirao filozofiju.

Odmah posle dolaska na Univerzitet, uključio se u rad naprednog studentskog pokreta. Učestvovao je u mnogim akcijama, štrajkovima i demonstracijama studenata koje su na Univerzitetu i u glavnom gradu organizovali SKOJ i KPJ. Obavljao je razne zadatke,

a bio je i predsednik Udruženja studenata mašinske elektrotehnike koje je bilo jedan od punktova revolucionarne omladine. U SKOJ je primljen 1934. godine.

Ubrzo je njegova revolucionarna aktivnost došla pod udar režima. On je, zajedno s 44 aktivista revolucionarnog studentskog pokreta Beogradskog univerziteta, 1935. godine zatčen u Višegradskom koncentracionom logoru. To je bila kazna komunistima za njihov revolucionarni rad i novi pokušaj vladajućih krugova da razbiju revolucionarni pokret na Univerzitetu, jedno od najsnažnijih uporišta u zemlji. Po kazni je, 1939. godine, upućen u vojsku. I, umesto u školu rezervnih oficira, upućen je u trupu.

Aprilski rat ga zatiče na skadarskom frontu. Ubrzo je došla kapitulacija kraljevske vojske i pad države.

Posle kapitulacije, dolazi u Podgoricu i uključuje se u revolucionarnu aktivnost. Maja 1941. godine primljen je u KPJ. Aktivno radi na pripremanju i organizovanju narodnog ustanka. Početkom jula, po odluci MK KPJ Podgorica, upućen je u Kuće, da pomogne rad na pripremama ustanka, a posebno učvršćenja gerilskih odreda. Kao komesar gerilskih odreda Kuća, aktivno učestvuje u opštenarodnom julskom ustanku naroda Crne Gore. Posle jenjanjavanja ustaničkog poleta radi na suzbijanju neprijateljske aktivnosti i na pripremanja za ponovno razgovoravanje narodne borbe.

U jesen 1941. izabran je za političkog komesara bataljona „Marko Miljanov“, koji je vodio borbe u Kućima, i delom snaga učestvovao u borbi na Jelinom Dubu, u Bratonožićima, 18. oktobra 1941. Februara 1942. imenovan je za političkog komesara Zetskog odreda. Kratko vreme bio je politički komesar 1. crnogorskog omladinskog bataljona. Od sredine aprila do juna 1942. godine ponovo je komesar Zetskog odreda. U celom tom periodu, u vreme uspona ustanka i njegove krize, aktivno je radio, kao politički komesar, u jedinicama i na terenu. Učestvovao je u brojnim poduhvatima i okršajima Zetskog odreda (i Omladinskog bataljona) oko Podgorice, Daniilovgrada, na Morači, na sektoru Nikšića i u Pivi, i isticao se izvanrednom hrabrošću, samopregorom i zalaganjem u izvršavanju zadataka.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, imenovan je za političkog komesara njenog 4. bataljona. Brigada je vodila borbe na tromedi Crne Gore, Bosne i Hercegovine. Na Zelengori, Mrčinj-planini i u rejonu Sutjeske bila je najpre zaštitnica pohoda grupe proleterskih brigada, a onda štiti zbeg i Bolnicu. Od 22. jula do 2. avgusta brigada je izvela marš — proboj od Sutjeske do Prozora. U celom ovom periodu Ivanović se više puta istakao i kao junak i kao politički komesar.

Kratko vreme bio je komesar 4. bataljona 1. proleterske brigade.

Od novembra 1942. do novembra 1943. bio je politički komesar 5. proleterske brigade, kojom je komandovao Sava Kovačević. To je najznačajniji period u istoriji ove brigade — heroja, u kojem je učestvovala u nekoliko bitaka, mnogo okršaja i poduhvata. Do kraja januara 1943. vodila je žestoke borbe u dolini Vrbasa i centralnoj Bosni. U vreme borbi na Neretvi učestvovala je u zauzimanju utvrđenog Prozora, Ostrošca, u napadima na Konjic i odbrambeni borbama u dolini Neretve. U ofanzivi s Neretve na istok vodila je borbe za Nevesinje i Planu, na Javorku i Bioču. U V ofanzivi učestvuje u borbama oko Nikšića i Šavnika, a njene borbe za spas ranjenika na Sutjesci postale su legendarne. Posle V ofanzive, dejtstvuje u istočnoj Bosni i Crnoj Gori, i ima značajnu ulogu u razbijanju četnika i stvaranju slobodnih teritorija.

U ovom jednogodišnjem periodu Dragiša Ivanović je dao snažan pečat životu i radu brigade. Njegova je velika zasluga što je brigada postigla ogromne vojno-političke uspehe, što je do kraja predano izvršavala postavljene zadatke, što se u situaciji nastaloj posle Sutjeske održala kao vojni kolektiv i uspešno dejtvovala. On je znatno doprineo veoma intenzivnom političkom i kulturno-prosvetnom radu i uticaju brigade u širenju bratstva i jedinstva. I u ovom periodu istakao se kao izuzetno hrabar čovek: juriši na Prozor, Konjic i Nevesinje, borba s grupom nemačkih tenkova u Ostrošću (kada je skočio na tenk), boj na Bioču, i juriši na Sutjesci.

Novembra 1943. imenovan je za komesara 29. (hercegovačke) divizije NOVJ, koja je ubrzo postala jedna od najpoznatijih divizija. U toku 1943. i u prolude i leto 1944. godine uspešno je izvela poduhvate za oslobodenje znatnog dela Hercegovine i zapadne Crne

Gore, a potom je imala veliku ulogu u odbrani ovih i stvaranju novih slobodnih teritorija i razbijanju neprijateljskih poduhvata i snaga.

Avgusta 1944. imenovan je za političkog komesara Mornarice NOV Jugoslavije. Od tada do 1946. godine bio je jedan od najistaknutijih rukovodilaca ovih oružanih snaga nove Jugoslavije, čije su jedinice uspešno vodile partizanski rat na Jadranu. Njihova dela su brojni desanti i drugi poduhvati na ostrvu, obezbeđenje ili izvođenje transporta na moru, ubeđenje u raznim akcijama kao i u operacijama za oslobođenje zemlje (Riječka operacija, Tršćanska operacija).

Početkom 1946. godine, po odobrenju Ministarstva narodne odbrane, izabran je za docenta na Tehničkom fakultetu Beogradskog univerziteta, a potom demobilisan. Od tada stalno radi u ovoj visokoj naučno-obrazovnoj ustanovi.

Doktorirao je 1955. godine, a za redovnog profesora Beogradskog univerziteta izabran je 1963. godine. Ima velik broj naučnih radova iz teorijske fizike, teorijske elektrotehnike i filozofskih problema fizike, koji su objavljeni u jugoslovenskim i inostranim časopisima. Autor je više obimnih naučnih dela: „Teorija kretanja neutrona kroz smesu elemenata“ (doktorska disertacija), „O teoriji relativnosti“ (1962. dobio Oktobarsku nagradu Beograda), „Kvantna mehanika“, „Mehanizam i energetizam“, „O prostoru i vremenu“, „O nekim idejnim problemima fizike“, „Geneza i priroda kvanta“, „O Borovom principu komplementarnosti“, i drugih. Autor je, ili koautor, velikog broja univerzitetskih udžbenika, kao i udžbenika za srednje škole. Jedan je od osnivača i urednika više naučnih časopisa. Takođe je vrlo aktivan u popularizaciji nauke i tehnike. Veoma se angažuje u radu na stručnom usavršavanju profesora prirodnih nauka iz viših i srednjih škola.

Pored naučnog i pedagoškog rada, obavljao je i istaknute društvene funkcije. Dugo je bio član Univerzitetskog komiteta SKS Srbije, a od 1959. do 1964. bio je član CK Srbije. Dva mandata (9 godina) bio je poslanik Prosvetno-kulturnog veća Savezne skupštine. Dekan Elektrotehničkog fakulteta bio je od 1959. do 1962., a rektor Beogradskog univerziteta od 1967. do 1971. godine (dva izborna perioda).

Sada je redovni profesor Univerziteta i član Akademije nauka i umetnosti Crne Gore.

Nosilac je Partizanskih spomenice 1941. i niza visokih odlikovanja i društvenih priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bul.)

IVANOVIĆ Ivana MILUN

Rođen je 1910. godine u selu Bukovici, u okolini Berana, Crna Gora.

Mučno je živeo, i pre nego što je postao proleter — rudar Trepče i ibarskih rudnika.

O školi nije moglo biti ni govora, ali je bistri dečak ipak naučio da čita i piše. Već kao jedanaestogodišnjak napustio je kuću, u potrazi za poslom. Stigao je do obližnjeg Ušća, kraj Raške, i tri godine radio pretežno poslova za dečaka: obrađivao zemlju i šumsku građu. Tek je bio napunio 14 godina kada se zaposlio u rudniku kamenog uglja. Radio je u početku kao poštar, a kasnije kao „laufer“, zatim pomoćnik kopača i, naposljetku, kao kopač uglja — rudar. U rudniku je dečak očvrstao i izrastao u odlučnog mladića.

Posle odsluženja vojnog roka, vratio se u Ušće i nastavio rad u rudniku. Iz Ušća je prešao u obližnji Baljevac, i radio u rudniku kamenog uglja „Jarando“. Kada su rudari, 1937. godine, obustavili rad, bio je jedan od aktivista u pripremanju i organizovanju štrajka. Uprava rudnika i žandarmerija iskalile su bes na vođama štrajka, pohapsile ih i, kasnije, proturale. Milun je u zatoru proveo dva meseca, a potom je „buntovni Crnogorac“ proteran iz studentskog sreza kao „nepoželjno lice“.

Opet ga je čekao rad u rudniku — ovog puta u rudniku olova i cinka „Kopaonik“. Kasnije je prešao u rudnik Trepču, gde je stupio na posao 16. novembra 1938. godine. Sredinom naredne godine, opet je aktivan među štrajkačima. Bio je jedan od upornih i najborbenijih aktivista, koje nije moglo pokolebati ni hapšenje 134 štrajkača, ni druga nasilja i pritisci uprave rudnika, žandarmerije i policije. Sa svojim drugovima istrajao je sve dok uprava nije prihvatila glavne zahteve radnika.

Posle kratkotrajnog aprilskog rata i okupacije zemlje, Nemci su nagonili rudare na iscrpljujući rad za potrebe Hitlerove ratne mašine. Milun je bio među onima koji su svoju aktivnost sproveli pod geslom „Ni gram olova iz Trepče za Hitlera“, sve dok nije, 26. avgusta 1941. napustio Trepču i 9. septembra prešao u ibarske rudnike, u kojima je ranije radio. Četvrtog oktobra 1941. postao je parizant Baljevačke čete Kopaoničkog partizanskog odreda „Todor Mičević“. Već krajem istog meseca krenuo je s četom u Užice, gde su se, kao 6. ibarska četa, borili protiv Nemaca i četnika braneci „Užičku republiku“. Posle povlačenja iz Užica za Sandžak, razbio se i ostao u bolnici u Novoj Varoši. Kada je od prezdrevanih ranjenika i bolesnika Kopaoničkog i Krajievačkog odreda formiran poseban vod, postao je prvi desetar u tomvodu 3. moravičke čete 1. užičkog bataljona, koji je 1. marta 1942. ušao u sastav 2. proleterske brigade.

Od prvih borbi ove slavne brigade isticao se svojim bombaškim poduhvatima, jurišima i veštinom ratovanja; u žestokom sukobu s neprijateljem kod Čajnika, 1. maja 1942. u borbi na Živnju kod Gackog, prilikom oslobođenja Kreševa, kada je sa svojom desetinom prvi upao u varošicu i uništio ustašku žandarmerijsku stanicu. Poučavao je mlade drugove u osnovnim vojnim veštinama, umešno ih vodio iz borbe u borbu i bržljivo se starao o njima. Postao je prvo vodnik, a zatim zamenik komandira. Još kao rudar govorio je: „Najvažniji dan u mom životu biće kad budem postao komunist“. Drugovi su ga primili u Partiju u proleće 1942. godine. U oktobru iste godine ratna drugarica je zabeležila reči svog zamenika komandira: „Znam sigurno da ćemo pobediti. Jedina mi je želja da mi Komunistička partija Jugoslavije vaspita decu u komunističkom duhu. Da poginem, ne želim, jer sam za ovim žudeo rađeći u Trepči...“

Još borbeniji otkako je postao komunist, u neprekidnim borbama kod Kupresa, svake noći sa svojim drugovima zasipa bombama ustašku utvrđenje Vrata. Petog avgusta 1942. našao se u obruču ustaša. Jedan ga je zgriob za gumiranu pelerinu, ali se Milun otrgnuo, ubio ustašu i probio se iz obruča, da bi, odmah zatim, sa svojim borcima izvršio protivnapad i odbacio neprijatelja. U noćnim borbama na Kupresu i Livnu primenjivao je posebnu taktiku: podišavši neprijateljskim utvrđenim položajima, dovikivao je ustašama i pretio im, privlačeći njihovu pažnju, a za to vreme su se njegovi borci neopaženo privlačili neprijateljskim položajima, i na Milunov uzvik „Napred, proletari!“ jurišali na neprijatelja. Davao je svojim borcima reči: „Primeri ođvažnosti u borbama za oslobođenje Mrkotič-Grada, r.“

Manjači, na Jajcu, kod Bosanskog Grahova i naročito na Livnu, decembra 1942. godine, kada je ranjen u ruku, ali je ostao u borbi dok grad nije oslobođen — i tek tada je otišao u bolnicu.

Milun se isticao ne samo hrabrošću u nebrojenim borbama, već i ljudskim osobinama, a pre svega po tome koliko je voleo ljude. Naročito se brinuo o omladincima, koje je neprestano obilazio, pomagao im, savetovao i učio ratovanju. Borio se uporno i beskompromisno protiv nediscipline, neurednosti, rđavih navika. Prednjačio je u tačnom izvršavanju naređenja, vojničkom držanju, urednom održavanju oružja, čistoće i odeće, a isto tako u poštenju i komunističkoj doslednosti.

Sredinom maja 1943. godine brigada je počela teške borbe na Sutjesci. Milun je, kao zamenik komandira čete, svake noći jurisao sa svojim borbama na dobro utvrđene nemačke položaje na dominantnom brdu Košur. Sedmog juna, pred zoru, kada je 1. bataljon vršio poslednji juriš na Košur, Milun je, kao i uvek, bio u prvim redovima. U jurišu ga je presekao rafal nemačkog „šarca“ i polomio mu ruku. Nije se povukao iz borbe sve do kraja, do svanuća, kada su ga drugovi teškom mukom materali da krene u bolnicu. Poveo ga je njegov prijatelj, Italijan. Na Milinkladama seli su da se odmore, i tada su naišle nemačke „štuke“, koje su, obrušavajući se, bombardovale partizanske položaje. Jedna bomba je pala na Miluna. Na mestu gde je on sedeo ostala je samo velika rupa. Tako je za slobodu pao beskompromisni i dosledni komunist, junak i dobričina — rudar Milun Ivanović.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Bo.)

IVANOVIĆ Nikole PETAR PERICA

Rođen je 1925. u Saranovu (kod Mladeovca), Srbija.

Pre rata je učio krojački zanat. Tu je došao u prvi dodir s radnicima, čiji je položaj bio vrlo težak zbog eksploatacije kapitalista. Perica je to uočio i osetio, pa se još kao dečak priključio naprednom revolucionarnom pokretu.

Rat ga je zatekao kao šesnaestogodišnjeg mladića koji je već imao jasne poglede na život. Među prvima je stupio u redove boraca za slobodu, pravdu i jednakost.

Hrabro je uzeo pušku i postao borac Račanske čete 2. šumadijskog odreda. Tada nastaje drugo poglavlje njegovog života. Ubrzo je primljen u SKOJ, a ne dugo iza toga, kao retko ko, u šesnaestoj godini, postaje član KPJ, decembra 1941. godine.

Već u prvim borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika pokazuje izvanrednu hrabrost, odlučnost i samoinicijativu. Drugovao je s puškom i puškomitraljezom. Bio je veoma popularan, kod boraca i starešina.

Učestvovao je u svim borbama koje je njegova jedinica vodila, najčešće kao puškomitraljezac ili hrabar bombaš, a mnoge uspešno izvedene akcije vezane su za njegovo ime, i delom su njegova zasluga.

Borio se u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, na sremskom frontu. Bio je preleter u pravom smislu reči.

Kao bombaš, istakao se u više uzastopnih juriša na bunkere pri zauzimanju Grahova 1942. godine. Tada je postao zastavnik bataljona. O njemu su borci pričali da je mezmizne sreće i da ga metak ne može pogoditi.

Poznati su njegovi podvizi iz borbi protiv četnika na Durmitoru i ustaša na Kupresu 1942. godine. U tim borbama hrabro je, puškomitraljezom, tukao neprijatelja. U borbama za oslobođenje Jajca, on je s puškomitraljezom prišao na dvadesetak metara od ustaškog bunkera, zasuo ga vatrom i pobio neprijatelje. Učestvovao je u borbama na planini Manjači, gde je bio ranjen. Posle ozdravljenja, ponovo je uzeo puškomitraljez, od koga se nije odvajao.

U IV i V neprijateljskoj ofanzivi stalno se nalazio u prvim redovima svoje jedinice, uvek spreman da dođe tamo gde je najteže i najopasnije.

Proslavio se u borbama protiv bugarskih i nemačkih okupatora i četnika kod Arilja i Ivanjice, 1944. Na putu između Arilja i Ivanjice on je s bombama i puškomitraljezom sačekao bugarsku kolonu tenkova, zasuo ih vatrom i prinudio posadu da iskoči. Tada je zarobljeno nekoliko bugarskih vojnika i dva oficira. Ova akcija omogućila je jedinicama 2. proleterske divizije da, neometane od tenkova, napadnu

Ivanjicu.

S posebnim žarom borio se za oslobođenje Beograda, kada je bio partijski rukovodilac svog bataljona. Posle oslobođenja Beograda, učestvuje u gonjenju neprijatelja i u borbama na sremskom frontu.

Kod Šida, Nemci su bili u utvrđenjima i jakim vatrom sprečavali prodor NOVJ. Da bi bataljon u kome je bio partijski rukovodilac izvršio zadatak sa što manje žrtava, Perica je naredio da se protivtenkovski top izvuče i postavi na pogodnije mesto, zbog direktnog gađanja otvora na kući gde su se Nemci zaborikadirali. On se nalazio pored topa, da bi nišandžiji pokazao mesto gde valja gađati. Uočio ga je nemački snajperist i pogotkom u glavu teško ranio. U bolnici 2. proleterske divizije u Babskoj (kod Šida) umro je 30. januara 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Br. L.)

IVANOVIĆ Pere TOMA MAČKATOVAČ

Rođen je 3. maja 1923. godine u Mačkatici, Srbija. Potiče iz siromašne zemljoradničke porodice. Kao i svi njegovi vršnjaci, rano odlazi u pečalbu. Kao građevinski radnik upoznaje se s naprednim radničkim pokretom, što je bilo odlučujuće za njegov dalji razvoj i revolucionarni put.

Aprilski rat i okupacija su ga zatekli kod kuće, jer se tek pripremao za građevinsku sezonu. Posle okupacije zemlje, aktivno se uključuje u sprovođenje partijskih direktiva za pripremanje naroda za oružani ustanak. S grupom omladinaca u svom mestu ukuca je sedam pušaka i dosta municije.

U početku narodnooslobodilačkog rata bio je istaknuti pozadinski radnik i izvršavao mnoge kurirske i druge važne zadatke. Učestvovao je u mnogim diverzantskim akcijama i u jednom sukobu s bugarskom policijom bio je ranjen. Februara 1942. godine, s grupom omladinaca zapalio je opštinsku arhivu u svom selu, i tada zaplenio osam pušaka iz bugarskog magacina.

Kao borac Vranjskog NOP odreda isticao se u akcijama koje je Odred vodio, dejstvujući prema Skopskoj Crnoj gori, s ciljem da se poveže s makedonskim partizanskim snagama. Kod sela Vrbana, blizu Bujanovca, odred su okružile bugarske fašističke snage i nalele mu teške gubitke, ali, zahvaljujući Tominoj borbenosti i snalažljivosti, nisu uspele da unište partizane, koji su se povezali s odredom „Zeinel Ajdini“ s Kosova, i 19. oktobra 1942. godine napali rudnik Lojina kod Kumanova.

Toma je na prvom odmoru jedinice javno pohvaljen zbog hrabrosti i snalazljivosti u tim borbama i primljen za člana KPJ.

Od desetara i vodnika, Toma je brzo postao zamenik komandira Omladinske čete. Kada je formiran 2. južnomoravski NOP odred, postavljen je za komandira 1. omladinske čete.

Prilikom reorganizacije 2. južnomoravskog NOP odreda na Vrdeniku, 1. prateća četa pod komandom Tome Ivanovića, krenula je na izvršavanje zadatka koji joj je postavljen. Trebalo je da operišu na svom terenu, od Vranjske Banje do reke Pčinje i Kozjaka. Odmah posle dolaska na ovaj teren, četa je spalila opštinsku arhivu, počela da uništava špijune,

svetskog rata, četa je davala žilav otpor i prinudila fašističku jedinicu na povlačenje. Međutim, negde oko 14 časova 22. oktobra 1943. godine usledio je jak napad bugarske policije, s 400 policajaca iz pravca Krive Feje. Napad je došao s leđa, zatvorivši pravac Kriva Feja—Vardenik—Surdulica. Odmah zatim, usledio je drugi napad bugarske policije iz pravca Surdulice. Pošto nisu mogli da dođe ovako jakim koncentričnom napadu, Štab čete odlučuje da se povlače prema Vranjskoj Banji. Četa se mogla probiti jedino preko brisanog prostora. Zbog toga je Toma dao naređenje da se četa prebaci, a on je branio taj prostor iz pozadine. Međutim, njegovo prebacivanje preko brisanog prostora nije uspeo, jer je tada smrtno ranjen.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (H. Ra.)

IVANOVIĆ *Todora* VOJO

Rođen je 13. novembra 1914. godine u Donjoj Bukovici kod Bijeljine, Bosna i Hercegovina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice. Poslije završene osnovne škole, radio je kao trgovački pomoćnik u Kotoru, otkada i počinje njegova revolucionarna aktivnost. Aktivno radi u Ujedinjenim radničkim sindikatima. U vrijeme aprilskog rata, Vojo je bio zarobljen kao jugoslovenski vojnik, ali je, s grupom drugova, uspio da pobjegne i da se vrati u rodni kraj.

U periodu priprema za podizanje ustanka u Semberiji, Ivanović se povezuje s ljudima koji rade na ovom poslu, i ubrzo i sam postaje jedan od vatrenih pobornika oružane borbe protiv okupatora. U vrijeme izvođenja prvih borbenih akcija, nalazi se u Sjeverozapadnoj bijeljinskoj partizanskoj grupi, koja kasnije prerasta u Ražljevačku četu i uključuje se u Majevički partizanski odred. Kao borac ovoga odreda, učestvovao je u mnogim bitkama i akcijama. U napadu na ustaško-domobransko uporište u Miladijama, kod Brčkog, Vojo predvodi grupu bombaša koja odlučujuće utiče na ishod te akcije. Tada su partizani uništili 11, a zarobili 27 neprijateljskih vojnika.

Sestog januara, iz Brčkog prema selu Sandićima krenula je kolona od 300—400 ustaša, s namjerom da kazni okolna sela za nedavno izvedeni napad partizana na Miladije. Bili su dobro naoružani i željni osvete. Ražljevačka partizanska četa, iako malobrojna i slabo opremljena, riješila je da da otpor i da zaštititi nevino stanovništvo. U odsustvu komandira Veljka Lukića, četom je komandovao Vojo Ivanović. Borba je trajala cijelog dana. Pred samo veče, u pogodnom momentu, parti-

zani su na Vojovu inicijativu pošli u juriš, i ustaše su bile desetkovane.

I u narednim borbama Ivanović je, mada već komandir ili komandant bataljona, neprekidno učestvovao u jurišima i bombaškim akcijama. Početkom 1942. godine istakao se u nekoliko vrlo oštih borbi s četnicima, koji su pokušavali da dobiju prevlast na Majevici. Jula iste godine ispoljio je izuzetnu hrabrost i snalazljivost u borbi s ustašama, koje su pokušale da unište partizanske jedinice i neke članove Pokrajinskog komiteta na Konjuhu. Septembra 1942. godine ponovo se ističe i hrabro se bori s četnicima u selu Trnovi; tada je i teško ranjen u grudi.

Kao komandant bataljona 6. istočno-bosanske brigade, Ivanović se neprestano nalazi u prvoj borbenoj liniji. Tako je bilo i u borbi s četnicima Save Derikonje, odbrani na Romaniji, uništenju neprijateljskih uporišta u Miličima kod Vlasenice, i drugim sličnim akcijama. Njegovo boračko iskustvo, velika hrabrost i umješnost u rukovođenju jedinicom u odsudnim trenucima, osobito su došli do izražaja u nizu borbi tokom V neprijateljske ofanzive i poslije povratka Majevičke brigade u istočnu Bosnu. Ipak, njegovi najbliži drugovi i saborci kažu da je Ivanović napravio najveći vojnički podvig u borbi protiv Nijemaca na Romaniji, novembra 1943. Naime, kod Kadinog Sela, Vojov bataljon napalo je oko 800 Nijemaca. Nizali su se juriši i protivjuriši. Poslije petočasovne borbe, koja je okončana odlučujucim Vojovim jurišem, Nijemci su bili poraženi. Ishod ove borbe bio je: 130 mrtvih neprijateljskih vojnika i velike količine ratnog plijena koji su dobili partizani. Mjesec kasnije, Vojo se ističe i u borbi na Krivaji.

Sredinom 1944. godine, Ivanović postaje komandant 19. Bičanske brigade, i s ovom

jedinicom bilježi nove velike podvige. Razbija njemačku kolonu na putu Sokolac—Rogatica, uništava brojna četnička i ustaško-domobranska uporišta, oslobađa varoši i uspješno sadejstvuje s drugim jedinicama NOV Jugoslavije.

Ratni put Voja Ivanovića, u stvari, put je pravog partizanskog borca. Ljubav i povjerenje svojih drugova sticao je ne samo izuzetnom ličnom hrabrošću i umješnim rukovodjenjem jedinicom, nego i svojim skromnim ponašanjem, jednostavnošću, odnosom prema ljudima, brigom za ranjene i bolesne borce, ophodjenjem i stalnim oprimizmom.

Poslije završetka rata, Ivanović je duže vremena radio u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i prenosio svoje bogato revolucionarno i ratničko iskustvo na mlade naraštaje. Poslije odlaska iz JNA, bio je društveno-politički veoma aktivan. Dugo je bio na dužnosti predsjednika opštinskog odbora SUBNOR-a u Tuzli.

Umrlo je 5. novembra 1980. godine, i sahranjen u Tuzli.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Zd. An.)

IVETIĆ Ilije VOJISLAV

Rođen je 31. avgusta 1920. godine u selu Priluka kod Livna, Bosna i Hercegovina, gde mu je otac bio lugar. Osnovnu školu završio je u Crnom Lugu, a gimnaziju je učio u Sinju, Mostaru i Banja Luci. Školovao se u vrlo teškim uslovima, jer je imao još petoro braće i sestara. Posle završetka gimnazije, upisao se 1940. u Vojnu akademiju. Sestog aprila 1941. Akademija se povukla u unutrašnjost, a već 15. aprila napustili su je oficiri, tako da su pitomci, među kojima i Vojislav, bili prepušteni sami sebi. Posle lutanja kroz Bosnu, došao je, krajem aprila, kući u Crni Lug. Vojislav je verovao da će jugoslovenska vojska dati otpor neprijatelju u bosansko-crnogorskim planinama. Zato je i krenuo u tom pravcu, ali je u Mostaru čuo za kapitulaciju. Ponovo se vratio kući u selo Kazance.

Kad je ustupavljena Nezavisna Država Hrvatska, i posle masovnih pokolja u Livanjskom polju, Vojislav je savetovao narodu da čuva oružje i da se sprema na otpor i borbu. Kad je buknuo ustanak 27. jula 1941, Vojislav je bio na čelu ustaničke čete iz sela Kazanaca i predvodio je u prvim borbama s ustašama, branići sela od njihovih zločina. U tim borbama isticao se izuzetnom hrabrošću i veštinom rukovodjenja.

Kad se pojavio četnički pokret, u jesen

1941, on se posebno zalagao u razotkrivanju njegove izdajničke aktivnosti; angažovao se za ostvarenje linije Partije i u stvaranju čvrstih i borbi odanih partizanskih formacija, spremnih za odlučnu borbu protiv italijanskog okupatora i četnika. Prva takva partizanska jedinica formirana je 13. septembra 1941, u selu Gornji Kazanci, a Vojislav je postavljen za njenog političkog komesara. Odrad je pretežno vodio borbe protiv Italijana i četnika u Livanjskom polju i u Dalmaciji. U tim borbama Vojislav se pokazao kao hrabar i vešt rukovodilac. Početkom 1942. godine on je već, kao istaknuti borac i rukovodilac koji se dokazao u borbi, primljen u KPJ. U to vreme, jačanjem partizan-

skih jedinica u ovom kraju, formiran je partizanski bataljon „Starac Vujadin“ sa četiri čete. Za političkog komesara 2. čete postavljen je Vojislav Ivetić.

U prvoj polovini maja 1942. u borbama s Italijanima i četnicima na području Bosanskog Grahova odsečen je vod 1. proleterskog bataljona Hrvatske. Vojislav je, kao dobar poznavalac terena, prihvatio da odvede ovaj vod u Liku, gde bi se priključio matičnoj jedinici. Težak put trajao je oko mesec, a Vojislav se do te mere upoznao i zbližio s borbama da je posle i ostao u njihovoj jedinici, kao vodnik. Njegova hrabrost i veština brzo su došli do izražaja. Ubrzo je postavljen za operativnog oficira bataljona, a već 4. novembra 1942. postavljen je na dužnost operativnog oficira 13. narodnooslobodilačke udarne brigade Hrvatske. Poveravani su mu teški i odgovorni zadaci. Pored planiranja i pripremanja napada svojih jedinica, Vojislav je radio na obučavanju kurira, bombaša i diverzanata.

Poginuo je 30. januara 1943, kod sela Besarići, u Žumberku, u borbi protiv Italijana. Pokušao je da zapleni tenk, skočio na njega,

digao poklopac i pucao na posadu. Pao je pogođen mitraljeskim rafalom iz drugog tenka.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (St. K.)

IVIĆ Dure ANTONIJE

Rođen je 1919. godine u Ribniku kod Kijuća, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Rano je pošao u svet. Do rata je bio šumski radnik.

Jula 1941. učestvuje u narodnom ustanku. Od prvih borbi počeo je da se ističe izvanrednom hrabrošću i preduzimljivošću. Tako je u borbama kod Kijuća, prvih dana ustanka, ubio dva ustaška žandarma i učestvovao u oslobodjenju grupe zatvorenika koje su ustaše bili odredili za streljanje. Učesnik je borbe grupe ustanika protiv 500 ustaša, kod Gornjeg Ribnika, u leto 1941. godine. Zahvaljujući i njegovoj hrabrosti i snalažljivosti, neprijatelj je odbijen, a selo spaseno.

Član KPJ postao je 1942. godine.

U napadu na Kijuč, avgusta 1942. zajedno sa snagama 1. proleterske, učestvovala je i njegova četa. Ivić je, kao komesar čete, prebacio u pozadinu neprijatelja grupu boraca, i prilikom ustaškog odstupanja iz grada naneo im gubitke.

Ivić i njegova četa ispoljili su veliku hrabrost i snalažljivost u borbi u vreme IV neprijateljske ofanzive. Osam dana i osam noći trajale su borbe, i neprijatelj zadržan.

Istakao se i u borbi kod Ribnika, u proleće 1943. godine. Tada je njegova četa razbila ustaše i ubila njihovog komandanta. Ponovo se istakao, juna 1943, u borbi na putu Kijuč—Mrkonjić Grad.

Oktoobra 1943. istakao se u borbi protiv Čerkeza kod Tramošnji. Upao je među njih i uništio jednu grupu.

Kad je Ribnički odred, u selu Velečevu, jula 1943. godine, postavio zasedu legionarskoj satniji, Ivić je bio u iskušenju. Kod raskršnice puteva Kijuč—Čadavica i Kijuč—Ribnik bilo je nekoliko izgorelih kuća. Te zidine su iskorišćene, i neprijatelju je na tom mestu postavljena zamka. Antonije Ivić, tadašnji politički komesar 2. bataljona Ribničkog odreda, iskopao je rov tridesetak metara ispred izgorelih kuća i poseo ga s dva borca. Ispalio su mašinku i dve puške. Treći borac s puškomitraljezom ostao je iza njih. Okavko poseđivanjem položaja bio je sračunato na obmanjivanje neprijatelja u smislu jačine partizana. Neprijatelj je bio doveden u situaciju da mu je opstanak zavisió od zauzimanja zidina izgorelih kuća. Njegova prethodnica izvršila je

jurši. Ivić je jurši odbio. U tom pokušaju poginulo je dosta neprijateljskih vojnika, ali je neprijatelj i dalje juršio. Ivić se našao u bezizlaznoj situaciji, jer je neprijatelj po svaku cenu htio da dođe do zaklona. Zahvaljujući Ivićevom junaštvu, u tome nije uspeo.

Pošto su Nemci pomerili svoje jedinice zbog priprema za desant na Drvar. 13. krajiškoj brigadi naređen je pokret prema Banja Luci. Komandant bataljona, Antonije Ivić, je s grupom odabranih boraca, pred noć 16. maja 1944. godine krenuo od Sitnice Pavlovoj ravni i Manjači. Niko ga nije primetio. Došavši, ujutro 17. maja, u blizinu Pavlove ravni, primetio je čoveka gde ide prema njima. Naredio je borcima da stanu i čute. Kad je nepoznati stigao blizu Ivića, on je skočio pred njega s uperenim pištoljem, i pitao ga ko je. Saznao je da je to kuvar četničke čete, koja se nalazi u blizini. Uplašivši se za svoj život, kuvar je Iviću kazao gde se četa nalazi. Naredeno mu je da partizane dovede do doline u kojoj su se nalazili četnici. Stigli su do mesta gde su bili četnici. Ivić je rasporedio borce oko doline i naredio im da, kad on otvori vatru, gađaju četnike u dolini. Četnici su sedeli oko kazana. Ivić je odmah otvorio vatru iz mašinke. Četnici nisu imali vremena za borbu. Ubijeno je 15, a 2 su zarobljena; nekoliko četnika je ranjeno, ali su uspeli pobeći. Partizani nisu imali gubitaka. Zaplenjene su 23 puške, dosta metaka i nešto opreme.

Četnici su, prema dogovoru s ustašama, svakog petka dolazili na periferiju Banja Luke od ustaša dobijali sledovanje. Dobivši o tome pouzdane podatke, komandant brigade odabrao je 15 boraca i stavio ih pod komandu Antonija Ivića za napad na četnike. Ivića je upoznao o načinu dolaska četnika po sledovanje, povratka nazad i mestu gde se obično zadržavaju. To mesto bilo je udaljeno od Sitnice, gde su bili partizani, oko 50 kilometra-

ra. Ivić je krenuo sa Sitnice i s 15 boraca stigao do sela Zelenaca. Partizani su tu čekali dolazak četnika. Partizani su osuli vatru po četnicima. Oko 30 su ubili, a dosta ih je ranjeno.

Ivić je 26. marta 1944. postavljen za komandanta bataljona 13. Krajiške NO brigade. U Mrkonjičko-pjevskom NOP odred u stanje nije bilo sređeno, pa je Antonije Ivić, početkom jula 1944. godine, postavljen za komandanta toga Odreda. Čim je došao u Odred, Ivić je preduzeo mere: da učvrsti disciplinu i pojača aktivnosti. To su četnici hteli da ometu po svaku cenu. Tako su, prilikom odlaska 13. krajiške brigade s terena Barača, prikupili sve svoje snage u Lisini, i 12. avgusta 1944. godine napali Ivićev odred u Gerzovu. Napad su izvršili u vidu potkovice, svim snagama. Odred je dao otpor, ali je nadmoć četnika bila velika; Odredu nije preostajalo ništa drugo nego da se izvuče prema Potkraju i Baraćima. Uverivši se da se neće održati u Gerzovu, Ivić je naredio povlačenje. Štito je izvlačenje Odreda. Kad se Odred izvukao i odstupio prema Špirićima, Ivić je uzjahao konja i u trku krenuo za Odredom. Pogođen je četničkim hicem, pao je s konja. Tako se, 12. avgusta 1944. godine, ugasio život Antonija Ivića.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (M. Zo.)

IVKOVIĆ Petra LJUBOMIR ŠUČA

Rođen je 18. marta 1910. u selu Dućini, srez kosmajski, Srbija. Pre rata je bio opančarski radnik i posredstvom naprednih sindikalnih organizacija rano prišao radničkom pokretu. Kad je, 1939, postao član KPJ, još aktivnije

se angažovao u radu sindikalnih organizacija.

Odmah posle kapitulacije i poziva KPJ na oružani ustanak protiv okupatora, Ivković je počeo aktivno da radi na pripremanju ustanka u svom kraju, i kao politički radnik na terenu učestvovao u formiranju Kosmajskog odreda.

Čim su počele oružane akcije, Ivković je stupio u Odred u kome je u toku rata bio na raznim vojnim i političkim dužnostima. U početku je bio zamenik komandira čete, pa kurir Glavnog štaba Srbije, a zatim se ponovo vratio u Odred i postao zamenik komandanta Kosmajskog odreda. Na toj dužnosti ostao je do marta 1942. godine. Posle toga, kratko vreme je član Sreskog komiteta za srez kosmajski, a ubrzo je izabran i za sekretara tog komiteta.

Posle povlačenja 1. šumadijske brigade za Sandžak, krajem 1943, Ivković je postavljen na dužnost političkog komesara Kosmajskog odreda koji je u to vreme, zbog jakog dejstva neprijatelja, bio primoran da privremeno napusti svoju teritoriju i da se povuče na teritoriju Šumadijskog odreda. Na putu, još dok se nije povezao sa Šumadijskim odredom, četnici su, koristeći maglu u selu Prkosavi, napali Odred i aneli mu gubitke. U toj borbi je ranjen i komesar odreda Ljubomir Ivković Šuča.

Do kraja aprila 1944. Kosmajski odred je narastao na oko 220 boraca, tako da je, početkom maja, iz Odreda izdvojeno 120 boraca za formiranje 2. šumadijske brigade, pa je Odred ostao sa 102 borca. Komesar Odreda i dalje je ostao Ivković, sve do polovine 1944, kada je postao partijski rukovodilac Odreda.

Na svim dužnostima Ivković je ispoljavao posebnu hrabrost, snalažljivost i pravličnost. Tokom rata učestvovao je u velikom broju borbi na teritoriji Kosmaja i Šumadije, a naročito se istakao 1941. u borbama na Slatini i Rogaći, zatim u borbama prilikom probijanja Kosmajskog odreda od Kosmaja do Sandžaka i nazad, u borbama na teritoriji Kosmaja, u okolini Valjeva i kod Tuleža, gde je treći put bio ranjen.

Posle rata, Ivković je bio na raznim društveno-političkim dužnostima. Izvesno vreme je bio sekretar Sreskog komiteta KPS u Mladencu, predsednik Sreskog i Opštinskog narodnog odbora, zatim sekretar Sreskog komiteta KPJ za Beograd i član Kontrolne komisije CK KP Srbije. Biran je za poslanika Savezne skupštine i Skupštine Srbije u više saziva.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (M.And.)

Rođen je 19. decembra 1911. godine u selu Donji Drežanj, kod Nevesinja, Bosna i Hercegovina. Pošto potiče iz siromašne seljačke porodice, nije mogao da nastavi školovanje, pa se upisao u Pešadijsku podoficirsku školu u Zagrebu. Kao podoficir, najviše je službovao u Trebinju, gde se upoznao s igijama revolucionarnog radničkog pokreta i KPJ. Pred rat postaje simpatizer KPJ izvršava razne zadatke koje je primao od komunista. Rat ga je zatekao u Crnoj Gori, na položajima prema Albaniji.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, aprila 1941, vratio se u rodni Drežanj. Narod je bio ogorčen zbog kapitulacije i izdaje zemlje. Obren je odmah počeo da politički deluje: objašnjavao je seljacima uzroke aprilske katastrofe, objašnjavao stavove komunista prema ratu i izdaji zemlje. Ubrzo je postao ličnost oko koje su se okupljali meštani, očekujući neki izlaz u vreme ustaških pretnji da će istrebiti Srbe u Hercegovini. Po njegovim uputstvima, seljaci su sklanjali i skrivali oružje od Italijana i ustaša i pripremali se za otpor.

Kada su ustaše, 3. juna 1941, pošle u selo Drežanj u nameri da ubiju njegove žitelje, Obren je sa svojim meštanima organizovao otpor. Ovaj primer sledila su i ostala sela u nevesinjskom srezu, a zatim i u celoj istočnoj Hercegovini. U leto 1941, u junjskom ustanku, Obren je bio jedan od organizatora i rukovodilaca oružane borbe u nevesinjskom srezu. Već u prvim borbama pokazao je organizatorske i vojničke sposobnosti. Posle niza poraza, neprijatelj je tražio pregovore, jer se ustanak vojnici nije mogao slomiti. U tim pregovorima, iako je iza sebe imao malobrojne i slabo naoružane ustanike, Obren je diktirao uslove: uklanjanje ustaške vlasti iz nevesinjskog sreza i izvođenje pred sud ustaša — zlikovaca.

Od jula 1941, s članovima KPJ i drugim rodoljubima u nevesinjskom srezu, radio je na organizovanju partizanskih jedinica i raspilam-savanju oružane borbe protiv okupatora i ustaša. Kada je formiran prvi partizanski bataljion „Nevesinjska puška“, septembra 1941, Obren je izabran za zamenika komandanta bataljiona. Svojom političkom aktivnošću i ličnim primerom u borbi uticao je na borce i seljake da se opredeljuju za NOP i radio na razbijanju četničke propagande.

Sredinom decembra 1941. primljen je u KPJ. Od aprila 1942. komandant je 5. udarnog bataljona Severnohercegovačkog NOP odreda. Izvesno vreme, u proleće 1942, bio je i zamenik komandanta u Štabu partizanskih odreda za severnu Hercegovinu. Marta 1942. njegov bataljon potukao je Italijane u nekoliko sukoba u severoistočnoj Hercegovini. Posebno se istakao u borbama protiv četnika sredinom juna 1942, na Gatju, gde je u jurišu na čelu svog bataljona razbio brojne četničke snage i omogućio povlačenje partizanskih jedinica u pravcu Sutjeske. Prilikom povlačenja Hercegovačkog NOP odreda, 5. crnogorske brigade i Centralne bolnice u zapadnu Bosnu, njegov bataljon je štiti njihovo povlačenje. Na planini Treskavici, s bataljonom je na jurišu zauzeo vrhove planine, odbacio neprijatelja i omogućio prelazak jedinica i ranjenika.

Kada je formirana 10. hercegovačka brigada, 10. avgusta 1942, postavljen je za komandanta njenog 2. bataljona. U brojnim bitkama ove brigade oko Prozora, Kupresa i drugih mesta u zapadnoj Bosni, isticao se umešnošću komandovanja i hrabrošću.

Februara 1943. postavljen je za zamenika komandanta 1. dalmatinske brigade. S ovom brigadom učestvovao je u teškim borbama u toku IV i V ofanzive. Sa Sutjeske se probio, s grupom boraca i članova VŠ, u 10. hercegovačku brigadu, u kojoj je u leto 1943. bio komandant 2. bataljona, a od septembra 1943. komandant 2. grupe udarnih bataljona. Formiranjem 29. hercegovačke udarne divizije, novembra 1943, postavljen je za komandanta 11. hercegovačke udarne brigade. Sa svojom brigadom učestvovao je u mnogim borbama protiv Nemaca, četnika i ustaša u Hercegovini i u Crnoj Gori. U napadu na Bileću, sredinom novembra 1943, teško je ranjen u obe noge, pa se dugo lečio u partizanskim bolnicama. Posle izlaska iz bolnice, radio je u Komandi područja 29. divizije u Gacku.

Pred kraj rata, bio je načelnik Štaba Bosanskohercegovačke divizije Korpusa narodne odbrane (KNOJ). Posle oslobođenja zemlje bio je načelnik III odeljenja Korpusa narodne odbrane u Beogradu (do 1947); posle završetka Vojne akademije u Beogradu, a zatim

načelnik III odeljenja Sedme armije u Sarajevu i pomoćnik komandanta područja u Banja Luci (do 1959), kada je otišao u penziju, u činu pukovnika.

Neobično je voleo rođni kraj, selo Drežanj, gde je najčešće provodio odmor; tu je, 1972. iznenada umro.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D.Pi.)

JAHIĆ FADIL ŠPANAC

Rođen je 24. novembra 1910. godine u Bijeljini, Bosna i Hercegovina, u srednje imućnoj građanskoj porodici. Iako je Fadil želio da uči, otac ga nije dao u školu. U Bijeljini je izučio stolarski zanat. Još kao šegrt, a kasnije i kao radnik, došao je u dodir s napredno orijentisanom omladinom i aktivno se uključio u sve njene akcije i manifestacije. Nije bilo ni jedne veće radničke demonstracije ili političkog zbora, a da se Fadil nije nalazio u prvim redovima. Na svim poslovima kojima se bavio bio je neumoran. U svojoj 23. godini postao je član Komunističke partije Jugoslavije.

Od 27. marta 1937. godine Jahić se nalazi u Španiji, gde je došao da pomogne borbu španskog naroda protiv fašizma. Krećući se u mitraljeskom odjeljenju bataljona „Duro Đaković“, on postaje politički rukovodilac čete i stiče čin kapetana. Zbog Fadilove borbenosti, otvorenosti i neposrednosti, drugi su ga veoma voljeli. O tome Vojo Todorović piše: „S Fadilom Jahićem, stolarskim radnikom, mogao si razgovarati iskreno kao sa samim sobom. Bio je neposredan, blizak i topao, kao i zvuci gitare na kojoj je lijepo svirao“. Poslije završetka rata u Španiji, Fadil se našao u koncentracionom logoru Verne u Francuskoj, gdje je, zajedno s ostalim drugovima i saborcima, branio čast boraca internacionalnih brigada protiv pokušaja evropske reakcije da pocijepaju njihove redove. Istovremeno, u logoru je aktivno radio i učio. Po uputstvu rukovodstva jugoslovenske grupe, zajedno s Pekom Dapčevićem, organizira bijeg iz logora. U proljeće 1941. godine uspijeva da se ilegalno vrati u domovinu. Čim je došao u rodni kraj, Jahić postaje sekretar Sreskog partijskog rukovodstva za bijeljinski srez. Neumorno okuplja oko sebe najnaprednije ljude, vaspitava ih i čeliči.

Poslije okupacije zemlje i kapitulacije bivše Jugoslovenske vojske, intenzivno radi na političkim i vojnim pripremama ustanka: organizuje prikupljanje oružja, rukovodi prebacivanjem komunista iz grada u selo, raspoređuje partijske kadrove, stvara prve borbene grupe

održava političke sastanke s narodom... Kada je, poslije sjednice Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 13. jula, uslijedila direktiva da ustanak počne, Fadil bira objekte napada, rukovodi oružanim akcijama i prima nove borce. Pod njegovim rukovodstvom isječeni su telefonsko-telegrafski stubovi na putu Bijeljina—Brčko, Bijeljina—Zvornik, napadnuta žandarmerijska kasarna u Trnjacima, Gornjem Crnjelovu i Dragaljevcu, napadnute neprijateljske čuvarnice i plovni objekti na Savi, razbijana okupatorsko-kvilsinska vlast, stvarani NOO... Iako se kretao na pretežno ravničarskom terenu, Jahić već u avgustu 1941. godine raspolaže s nekoliko efikasnih partizanskih grupa u bijeljinskom srezu. Nešto kasnije, ove grupe ulaze u sastav Majevičko-sembersijskog partizanskog odreda, čiji prvi politički komesar postaje Fadil Jahić Španac. U mnogim akcijama odreda došlo su do izražaja Fadilove vojničke sposobnosti i vojničko iskustvo iz Španije. Više puta napadao je transporte i oslobađao zatvorenike koje su ustaše odvodile u logore smrti. Španac nije bio samo dobar organizator i rukovodilac odreda, nego i neumorni politički radnik. Srpski seljaci s Majevice i Semberije cijenili su i poštovali Fadila kao pravog narodnog tribu-

na. O njegovoj hrabrosti, vještini i podvizima pričane su legende i pjevane pjesme.

Fadilov revolucionarni borbeni put prekinut je 20. februara 1942. godine, kada su četnici kapetana Stevana Damjanovića Leke mučki napali Štab Majevičkog partizanskog odreda u Vukasovcima. Članovi Štaba, na čelu s Ivanom Markovićem Ircem, komandantom, i Fadilom Jahićem Špancem, političkim komesarom, davali ogorčen otpor, pobili više četnika, ali su na kraju i sami pali u neravnoj borbi. Špančeva smrt bolno je odjeknula širom Majevice i Semberije, a osobito među njegovim saborcima.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (Zd. An.)

JAHIĆ Mušana SULJO

Rođen je 5. januara 1922. godine u selu Živaljevići, Rogatica, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Prije 1941. godine bio je sezonski šumarski radnik, jer od poljoprivrednog imanja njegove porodice nije se mogao izdržavati.

U narodnoslobodilačku borbu stupio je novembra 1941. godine. Bio je borac Muslimanske čete, odnosno Muslimanskog bataljona na romanijskog partizanskog odreda, a od marta 1942. godine borac 3. čete 1. udarnog bataljona, i kasnije borac i desetar u 6. istočnobosanskoj brigadi.

Svojom hrabrošću bio je primjer u borbama ostalim borcima njegove jedinice. Suljo se naročito istakao u borbama na Romaniji, na Varešu, na terenu Pažiči — Diklički, na Petrovićima kod Olova, na Ozrenu kod sela Brezika, na pogledu kod Vlasenice, na Konjuhu, u borbama s četnicima na Majevici, u borbama s Nijemcima u Bosutskim šumama, na drumu Erdevik — Sremska Mitrovica, na Maleševcima i na Jelici, u borbi s ustaškom legijom i „Vražjom divizijom“, gdje je i poginuo, decembra 1942. godine.

Posebno junaštvo pokazao je u borbi s

četnicima na Ozrenu, kod sela Brezika, 22. marta 1942. godine. Prvi udarni bataljon je došao na ovaj teren da pomogne sređivanju Ozrenskog partizanskog odreda. S bataljonom su se nalazili i članovi Glavnog štaba Bosne i Hercegovine. Treća četa, u kojoj se nalazio Suljo, bila je smještena u dolini kod Škole, dok su ostale čete bile razmještene po zasjecima na brežuljku Brezika. Četnici su napali bataljon u ranu zoru, da unište Glavni štab i razbiju partizanski odred i udarni bataljon. Napad je bio dobro pripremljen i iznenadan, pa su četnici vrlo brzo prodrli do Škole u kojoj je bio smješten Glavni štab i Štab bataljona. Suljo je, bacajući bombe na četnike, zaustavio njihovo napredovanje, što je omogućilo Glavnom štabu i njegovoj četi da se izvuku iz opasne situacije.

JAKIĆ Jure ANTE

Rođen je 11. jula 1914. godine u Piskavici kod Banja Luke, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Iako je bio primeran dak, siromaštvo roditelja nije mu omogućilo ništa drugo do da pođe na zanat. Čim je završio bavorski zanat, zaposlio se u Tvornici duvana, i u njoj ostao sve do proleća 1941. godine.

Pašeći u toj tvornici, Ante Jakić je, kao jedan od najaktivnijih mladih radnika, 1938. godine primljen u SKOJ i uključuen u rad s omladinom u Banja Luci. On je jedan od retkih radnika-skojevaca koji je, pored iscrpljujućeg rada u tvornici i političke aktivnosti, uvek pronalazio vremena za učenje, a čitanjem napredne literature i za svoje političko uzdiza-

Partije iz grada u okolina sela. Šumarska kuća pod Šehitlicima postala je jedna od najsigurnijih baza banjalučke partijske organizacije u periodu priprema ustanka. Zahvaljujući tome, početkom juna 1941. na Šehitlicima je održano poznato savetovanje rukovodećeg partijskog aktiva Bosanske krajine. Ante Jakiću je povereno obezbeđenje savetovanja, a on je to tako dobro obavio da niko nepoželjan nije mogao neprimećeno kročiti prema Šehitlicima, jer su se svuda nalazile naoružane skojevske patrolne i straže.

Ustanak je već bio počeo, a Ante je i dalje obavljao dužnost „lugara“, održavajući vezu između rukovodstva NOP-a u gradu i ustanka na oslobođenoj teritoriji. Krajem septembra, kada je zaprela opasnost otkrivanja i hapšenja, po odobrenju Mesnog komiteta, krenuo je u partizane na Starčevicu. Uprkos opasnostima, on je i dalje održavao vezu i uvek obavljao kurirsku službu za Banja Luku i učestvovao u mnogim akcijama koje su partizani u okolini Banja Luke izvodili tokom jeseni 1941. godine.

Petog februara 1942. učestvovao je u izvođenju jedne od najsmelijih i najuspešnijih partizanskih akcija u Bosanskoj krajini — u razoružavanju oružničke satnije u Vrbani. Na čelu grupe partizana, odevenih u domobranske uniforme, zajedno s Karlom Rojcom, išao je usred dana cestom prema gradu u kome se tada nalazilo desetak ustaških, domobranskih i nemačkih bataljona. Kada su ušli u krug zgrade, iznenada je počela borba, u kojoj se Ante pokazao kao jedan od najhrabrijih i najhrabrijih boraca. Tada je grupa zaplenila velike količine oružja, municije i druge opreme, i sve to odnela na Starčevicu.

Ante Jakić je učestvovao u više diverzantskih akcija, od kojih je najznačajnija ona na neprijateljsko uporište u Karanovcu, kada je, uz pomoć dvojice drugova, onesposobio most na Vrbasu. Naročitu hrabrost pokazao je u vreme četničkih pučeva u proleće 1942. godine, kada mu je povereno da s grupom partizana obezbeduje partizanske bolnice i baze na Čemerinici i Osmači, na koje su se četnici naročito bili okomili. Njegov vod je više od dvadeset dana izdržao četničku blokadu oko partizanskih bolnica. Gladni i promrzli, partizani su bombama i bajonetima odbijali napade nekoliko stotina četnika. Pošto su, najzad, ostali bez municije, hrane i lekova, odlučili su se na juriš i proboj; u borbi, svi su izginuli.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine. (Ref.B.)

U skoro poslije toga, maja 1942. Suljo je primljen u članstvo KPJ.

Poslije povratka 6. istočnobosanske brigade iz Srema na Malejvicu, u novembru 1942. godine, četnici s Malejvice i Trebave su se koncentrisali u selu Maleševci, da unište 6. brigadu i odrede koji su došli iz Srema. Da bi se uništila ova jaka četnička grupa, izvršen je iznenadan koncentričan napad na Maleševce. U ovom napadu Jakić je bio voda bombaškog odjeljenja u četi, i najviše doprineo brzom i potpunom uništenju četnika.

Istu hrabrost i neustrašivost borca revolucionar je Suljo i u borbi s ustašama i „Vražjom divizionom“ na planini Jelici, kada se 6. istočnobosanska brigada iz Semberije probijala prema Šekovićima. On je, kao desetar i puškomitraljezac, doprinio da se razbije neprijatelj i da brigada izide iz obruča. U toj borbi junački je poginuo, 18. decembra 1942. godine.

Narodnim herojem je proglašen 23. jula 1952. godine. (D.Bor.)

nje. Zbog toga su stariji drugovi, koji su pratili i pomagali razvoj, vrlo brzo učili njegovu revolucionarnu zrelost, pa je već 1939. godine primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Kao istaknuti skojevski rukovodilac, Ante je bio delegat na Prvoj oblasnoj konferenciji SKOJ-a za Bosansku krajinu, koja je 1940. održana u Banja Luci. U ime banjalučke skojevske organizacije prisustvovao je skojevskom kursu u Bugojnu, iste godine. Neposredno pred rat, Partija mu je poverila veoma važan zadatak: da se uključi u rad jedne podružnice prorežimskog sindikata — Jugosras-a, da među radnicima širi napredne ideje i tako iznutra onemogući rad ove organizacije.

Posle kapitulacije kraljevske jugoslovenske vojske, Ante Jakić učestvuje u akcijama protiv ustaške i okupatorske vlasti, i neumorno radi na pripremanju oružanog ustanka. Po direktivi Mesnog komiteta, zapošljava se kao lugar u šumarskoj bašti na Šehitlicima, maja 1941, kako bi mogao da uspostavi sigurnu bazu za izlaženje komunista i simpatizera

JAKIĆ Miljana VELIMIR

Rođen je 1913. godine u Dobrim Selima, Žabljak, Crna Gora, u porodici službenika. Posle završene gimnazije u Pjevljima, upisao se na Šumarski fakultet u Zemunu. Studije je nastavio u Zagrebu, gde je stekao diplomu šumarskog inženjera.

Prvo zaposlenje je dobio u šumskoj upravi u Pjevljima. Član KPJ postao je 1939. godine. Svojom aktivnošću u pjevaljskoj partijskoj organizaciji brzo se istakao. Bio je član, a zatim i sekretar Mesnog komiteta i član Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak.

Jakić je jedan od istaknutih rukovodilaca narodnoslobodilačke borbe u Sandžaku. Za jedno s Vladimirom Kneževićem, organizovao je napad na italijansku karabinjersku stanicu

na Meljaku. Jedan je od organizatora Pjevaljskog NOP odreda. Najpre je bio komandant bataljona, zatim politički komesar Glavnog štaba partizanskih odreda za Sandžak, pa komandant Pjevaljskog partizanskog odreda. Kada je, juna 1942. godine, formirana 3. proleterska (sandžačka) brigada, postao je njen prvi politički komesar.

Brigada je učestvovala u pohodu Udarne grupe brigada, pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba, iz istočne Bosne u Bosansku krajinu. Istakla se u borbi na komunikaciji Sarajevo — Mostar, i u napadu na Prozor. Posle toga, vodila je teške borbe na prostoru Šujica — Kupres, učestvovala u oslobodenju Livna (delom snaga učestvovala je u napadu na ustaško uporište Kupres), pa u borbama na sektoru Mrkonjić-Grada. Posle pogibe njegovog prvog komandanta, narodnog heroja Volode Kneževića, Jakić je postao komandant 3. proleterske. Pod njegovom komandom, 3. proleterska do leta 1943. postigla je uspehe. Do početka IV neprijateljske ofanzive oslobodila

je Mrkonjić-Grad (20. novembra), u decembru vodila borbe na sektoru Jajca, zauzela Kotor-Varoš (10. decembra), a zatim vodila borbe u širem rejonu Banja Luke. U IV ofanzivi vodila je borbe na železničkoj pruzi Bradina — Konjic, učestvovala u protivudaru snaga Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba kod Gornjeg Vakufa (3—5. mart 1943). Posle toga, bila je zaštitnica na pravcu Gornji Vakuf — Prozor — Neretva — Kalinovik, i učestvovala u bici na Drini (aprila), najpre na sektoru Čelebića, pa na sektoru Pjevalja. Vodila je žestoke borbe i zabeležila uspehe. U V neprijateljskoj ofanzivi vodila je teške borbe u Sandžaku i na pravcu Žabljak — Durmitor — Piva — Sutjeska — Zelengora. U sastavu 3. divizije, na Sutjesci je učinila herojski napor da se probije neprijateljski обруč. Tada je pretrpela velike gubitke i bila razbijena. Od tada do jeseni njena glavnina je operisala u Sandžaku.

U drugoj polovini 1943, Jakić postaje komandant Glavnog štaba za Sandžak. Na ovoj dužnosti uložio je mnogo napora na stvaranju i uspešnom vojnom i političkom delovanju novih partizanskih jedinica, i na izgradnji i učvršćenju vojno-pozadinskih vlasti u Sandžaku.

U borbama se uvek isticao. Kao komunist i čovek, uživao je ugled među borcima i u narodu.

Jedan je od najistaknutijih graditelja narodne vlasti i antifašističkih organizacija u Sandžaku. Bio je većnik Antifašističkog veća narodnog oslobodenja Sandžaka; na izborima 11. novembra 1945. izabran je za poslanika Saveznog veća Savezne narodne skupštine.

Imao je čin pukovnika JNA.

Umrro je 3. oktobra 1946. u sanatorijumu Golnik, u Sloveniji.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sa.Kr.)

JAKOPIĆ Matije ALBERT KAJTIMIR

Rođen je 24. novembra 1914. u Ljubljani, Slovenija.

Potiče iz radničke porodice. Otac mu se iz zarobljenništva u Sovjetskom Savezu vratio 1924. godine. Do tada je Albert bio kod stranih ljudi i iskusio tegobe deteta bez roditelja (mali ga je napustila). Pošto je otac učestvovao u Oktobarskoj revoluciji, posle povratka u Jugoslaviju bio je sumnjiv vlastima, i vrlo teško je dolazio do službe. Često je ostajao bez posla, pa je porodica živela u oskudici. Četiri razreda osnovne škole završio je u Mošnjama, dva razreda u Ljubljani, gde je završio i osam

razreda gimnazije. Posle završene gimnazije, nastavio je studije, ali nije imao dovoljno sredstava za izdržavanje. Pošto nije ni službu mogao da dobije, otišao je u vojsku, i tamo završio Školu za rezervne oficire s odličnim uspehom (u Mariboru). Posle povratka, završio je abiturijentski kurs Trgovačke škole, i zatim upisao tri semestra Pravnog fakulteta u Ljubljani. Novac za izdržavanje zarađivao je davanjem privatnih časova ili povremenim zaposlenjem.

Na njegov pogled na svet u početku je uticao naročito otac, a Albert se docnije povezo s komunistima Tonetom i Francom Dacar i drugima.

Pored toga što nije mogao da dobije zaposlenje, Albert je često pozivan na vojne vežbe. Neposredno pred napad na Jugoslavi-

ju, uključen je u kazneni puk u Vrhovinama, u Lici. Posle napada na Jugoslaviju, taj puk je bez oružja upućen najpre na sremski front, pa se zatim povlačio, da bi ga kod Doboja zarobili Nemci i njegove pripadnike odveli u zarobljeničke logore u Nemačku.

Jakopić je bio u tri logora za ratne vojne zarobljenike — oficire. Iz logora pušten je 6. avgusta 1941. kao stanovnik „italijanske“ ljubljanske pokrajine, i došao u Ljubljanu, tako reći u ruke italijanskom okupatoru.

Posle dolaska u Ljubljanu, odmah se uključio u Osvobodilnu frontu. Na terenu se povezo s narodnim herojem Milanom Česnikom i Marjanom Novakom iz Viča. Skupljao je oružje i sanitetski materijal, koji mu je dobijao otac iz bolnice. Učestvovao je u akcijama ispisivanja parola i rasturanja letaka, i okupljao rezervne oficire u Osvobodilnu frontu.

Kad se fizički oporovao, hteo je, u novembru 1941, da ode u partizane, ali je, zbog oštre zime i snega, ostao još u Ljubljani.

U partizane je otišao, s grupom Ljublan-

čana, u Gorenjsku, marta 1942. u zapadnodolenjski odred. Uskoro potom, aprila 1942, primljen je u Komunističku partiju. Kao rezervni oficir bivše jugoslovenske vojske, prenosio je svoje stručno znanje na neiskusne mlade partizane. Kajtimir je brzo napredovao. U početak je bio mitraljezac, zatim vodnik, komandir čete, komandant bataljona, a novembra 1942. postao je komandant Zapadnodolenjskog odreda. Sa svojom jedinicom je, u mnogim sukobima s neprijateljem, širio i branio oslobođenu teritoriju u Dolenjskoj.

Primorsku, koja je 20 godina trpela pod italijanskom okupacijom, Osvobodilna fronta je politički brzo osvojila. Pokret se naglo širio, nedostajalo je samo sposobnih ljudi. Pored ostalih, u Primorsku je, februara 1943, poslat i Kajtimir. Tamo je učestvovao u organizovanju partizanskih jedinica, i postao komandant Srednjeprimorske odreda.

Desetog aprila 1943. formirana je brigada „Simon Gregorčič“. Kajtimir je postao njen prvi komandant. kao komandant brigade, on je maja 1943. vodio prvi pohod u Benešku Sloveniju (koja je pod Italijom bila još od 1886. godine). U tom pohodu je učestvovao i „Gradnikova“ brigada. Zadatak im je bio da bude nacionalna svest i da izvrše pripreme za narodnooslobodilačku borbu. Pohod je počeo borbom na Tolimskim ravnama gde je brigada doživela svoje vatreno krštenje. Oko 800 italijanskih alpinista došlo je u selo da ga opljačkaju. Brigada se sukobila s njima, nekolicinu pobila, 12 zarobila, a ostali su se dali u bekstvo. Uprkos svojoj velikoj premoći, neprijatelj je protiv ovih brigada pokrenuo ceo korpus, ali su brigade ipak prodrle duboko u Benešku Sloveniju (gotovo do Taljamenta), i vratile se kao pobeđnici, jer su pronašli plamen ustanka do krajnjih zapadnih granica Slovenije. U tim akcijama Kajtimir se istakao kao snažljiv, hrabar komandant, i u isto vreme kao odličan poznavalac italijanske vojne i partizanske taktike i strategije.

Krajem avgusta 1943. Kajtimir je s posebnom četom otišao u Režiju, da bi i na tom području organizovao narodnooslobodilački pokret. U Primorskoj, Kajtimir je ostao do kapitulacije Italije, a zatim je otišao u Dolenjsku, i tamo postao zamenik političkog komesara 15. divizije.

Krajem septembra su u Primorskoj formirane 30. i 31. divizije. Kajtimir je opet došao u Primorsku, i postao komandant 30. divizije, i od nemačkih upada branio Kobaridsku republiku. Pod njegovim vodstvom, divizija se tukla s nemačkim i drugim fašističkim jedinicama kod Žaga, u Trnovu, na Stolu i u Beneškoj Sloveniji.

Februara 1944. Jakopič je već drugi put na pohodu u Benešku Sloveniju. Tada je u pohod

vodio 30. diviziju. Uspeh divizije je bio izvanredan. Posle teških borbi pred Čedadom i na krajnjim slovenačkim zapadnim granicama, gde su napadnuti položaji Atimis i Fojda, sve tri brigade su, posle odlučnog prodora neprijateljske blokade duž Soče, od Gorice do Kobarida, stigle opet na stare položaje.

Kajtimir je, krajem juna 1944. učestvovao u napadu na Bašku grapu, kad su jedinice NOV uništile više neprijateljskih uporišta i temeljito razrušile sve komunikacije u toj dolini.

U Primorskoj je silno odjeknuo pad domobranskog utvrđenja Črni vrh, gde su jedinice 9. korpusa, posle 12-časovne borbe, 1. septembra 1944. uništile neprijateljsku posadu. Uspehi jedinica 30. divizije doneli su Kajtimiru veliku popularnost. Februara 1945. postao je načelnik 9. korpusa. Na tom položaju je s „Gradnikovom“ brigadom učestvovao u završnim borbama za oslobođenje Slovenačkog primorja; s „Gradnikovom“ brigadom učestvovao je u oslobođenju Tržiča i Gradeža, gde se, kao jedan od prvih viših oficira, sreo sa savezničkom vojskom i s generalom Hardingom.

U JNA je ostao do 6. jula 1945, kada je demobilisan.

Posle demobilizacije, imenovan je za instruktora CK KP Slovenije, zatim je godinu bio sekretar Primorskog okruga, odakle je otišao za sekretara Mariborskog okruga.

Godine 1947. došao je u Ljubljano i postao načelnik Organizacije uprave CK KPS. U vreme Informbiroa bio je aktivan naročito na Univerzitetu, gde je pravovremenom političkom akcijom već u samom početku onemogućio razmah Informbiroa. Učestvovao je i u kampanjama za otkup žita, seču šume...

Kao politički aktivist bio je savezni i republički poslanik, predsednik Saveta za robni promet Slovenije, predsednik Turističkog saveza Slovenije od 1953. do 1958. i predsednik Turističkog saveza Jugoslavije od 1958. do 1968. godine.

Posle priključenja Zone B Jugoslaviji, otišao je 1954. na politički rad u Kopr, gde je bio sekretar Sreskog komiteta. Učestvovao je u političkom i privrednom, i u kulturnom i turističkom razvoju Kopra i okoline.

U Kopr je ostao do 1962, kad je ponovo postavljen za sekretara Organizacije uprave CK SKS. Pored toga, bio je i sekretar i predsednik Socijalističkog saveza, organizacioni sekretar i predsednik Predsedništva CK SKS Slovenije, član CK SKS do 1968, kad je postao politički komesar Glavnog štaba Slovenije za opštenerodnu odbranu, i na tom mestu ostao do 1973. godine. U tom periodu bio je i član Saveta Federacije, član Konferencije SSRN Slovenije i Saveza udruženja boraca NOR Slovenija. Sada je član Predsedništva

Saveza udruženja boraca Slovenije i član Komisije SKS za radnički pokret i negovanje tradicija NOB.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine. (M. Žg.)

JAKŠIĆ Đure PAVLE

Rođen je 2. decembra 1913. godine u selu Blatuši, na medi Korduna i Banije, Hrvatska, u seljačkoj porodici. Gimnaziju je učio u Glini i Bjelovaru. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu diplomirao je 1937. godine, fiziku i primijenju matematiku.

Godinu dana proveo je u Školi rezervnih artiljerijskih oficira u Sarajevu, a zatim završio vojni topografski kurs u Kalinoviku, i postao rezervni potporučnik. Potom studira na Tehničkom fakultetu u Beogradu. U želji da se posveti naučnom radu, odlazi na studije u Pariz. Diplomirao je na Ecole supérieure d'optique i pripremio doktorsku tezu iz kosmičkog zračenja. U vrijeme

njemačke agresije na Francusku, 1940. godine, poslije mnogih neprilika, vraća se u Jugoslaviju, u kraljevačku gimnaziju. U Parizu je saradivao s Komitetom za repatrijaciju jugoslavenskih španskih boraca, a u Krajevo je donio dosta komunističke literature i ilegalni letak KP Francuske protiv okupacije.

Godine 1941. 24. juna, napušta Krajevo s grupom radnika i daka, da bi izbjegao hašpene zbog političkog djelovanja. Dva dana kasnije, formiran je na Goču Kraljevački partizanski odred, za čijeg je komandanta izabran Jakšić, koji tih dana postaje član KPJ.

Decembra 1941, Jakšić postaje komandant Kraljevačkog bataljona 1. proleterske brigade, s kojim se bori kod Prozora, Bugojna, Duvna,

Livna, Grahova... Novembra 1942. godine postavljen je za komandanta 7. banjske udarne divizije, s kojom učestvuje u bitkama na Neretvi i Sutjesci. Krajem 1943. godine, Jakšić je komandant 11. korpusa, a 1944. načelnik Glavnog štaba Hrvatske, a od marta bio je načelnik štaba 4. armije, koja je oslobodila Trst.

Jakšić se, izuzetnim kvalitetima borca i starješine, vrstao među najistaknutije vojnike rukovodioce u narodnooslobodilačkom ratu. Već i u vrijeme poznatih borbi oko Kraljeva ujesen 1941. povjerena mu je dužnost komandanta sektora Kraljevačkog fronta. Brzo je shvatio specifične uslove partizanske borbe i razvijanja svenarodnog oslobodilačkog rata. Posebno se, kao vješt i hrabar komandant, istakao u komandovanju 7. banjskom divizionom u borbama u vrijeme IV okupatorsko-kvislinške ofanzive, u periodu januar—mart 1943. godine. Na čelu divizije vodio je uspješnu manevarsku odbranu od prilaza Sisru preko Bihaca i Bosanskog Petrovca do Prozora, obezbjeđujući evakuaciju Centralne bolnice NOV s Grmeča do doline Flame, da bi, zatim, na frontu između Gornjeg Vakufa i Prozora, organizovao i uspješno izvodio višednevnu pozicionu odbranu zbog obezbjeđenja Centralne bolnice i stvaranja uslova za razvoj protivofanzive grupe divizija NOV pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba. Jakšić je uspješno komandovao divizionim i u teškim borbama u V okupatorsko-kvislinškoj ofanzivi, posebno u njenoj završnoj fazi, kada je vješto izveo diviziju iz njemačkog obruča na Sutjesci, spasivši time i veliki broj ranjenika i bolesnika. U etapi završnih operacija za oslobodenje Jugoslavije, Jakšić je, kao načelnik štaba 4. jugoslovenske armije, brzo ušao u suštinu frontalnog ratovanja i planiranja velikih ofanzivnih poduhvata, što je doprinijelo da ova armija uspješno i u rekordnom vremenu savlada znatne njemačke snage, od fronta u Lici, preko Rijeke i Istre, do Trsta.

Poslije rata, Jakšić je obavljao visoke vojne dužnosti: komandanta pozadine JA, prvog pomoćnika ministra narodne odbrane, maršala Josipa Broza Tita, komandanta artiljerije JA. Godine 1950. završava Opštevojni fakultet i Kurs operativke; potom je na dužnosti komandanta Beogradske vojne oblasti i pomoćnik načelnika Generalštaba. Penzionisan je 1962. godine, na svoj zahtjev, u činu general-pukovnika.

Godine 1962. učestvuje u osnivanju Instituta za fiziku i bavi se problematikom lasera. Iduće godine izabran je za višeg predavača na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu.

Jakšić je bio republički i savezni narodni poslanik, član Opuništva CK SKJ za JNA, član Glavnog odbora Saveza boraca i SSRNS.

Autor je više vojnoistorijskih i vojnoteorijskih radova.

Medu aktivnostima koje su Pavla Jakšića uzdigle od borca do generala i narodnog heroja Jugoslavije, i koje karakterišu njegovu ličnost, pored onoga što je utkano u zajednička djela jedinica kojima je on komandovao, ističu se: odvažno lično angažovanje u ulozi borca u prvim danima oružane borbe kod Kraljeva (Ušće i drugo) što je ustovilo da ga boracke mase izaberu i priznaju za svog komandanta; odlučno branjenje, krajem 1941, u vrijeme njemačke ofanzive na Uličku republiku, partizanskog oblika ratovanja — partizanskih manevara i silazno-uzlazne transformacije oblika ratovanja.

Svoje bogato ratno iskustvo i iskustvo iz cjelokupnog NOR-a i revolucije, Jakšić je teorijski razradio i prikazao kao dostignuće na polju ratne vještine od svjetsko-istorijskog značaja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (B. Ja.)

JANČAR Simona LIZIKA MAJDA

Rođena je 27. oktobra 1919. u Mariboru, Slovenija. otac joj je bio železnički službenik. U porodici je bilo šestoro dece.

Lizika je završila osnovnu školu i gimnaziju u Mariboru. Već 1937, kao đak gimnazije, postala je član SKOJ-a. Posle završene gimnazije, otišla je u Beograd i upisala se na Medicinski fakultet i stanovala kod brata Rudi-ja, člana KP od 1932. godine. Posle okupacije Jugoslavije, Lizika i Rudi sele se u Ljubljani, i zapošljavaju se po nalogu Partije u trgovini radio-aparatima, odakle su snabdevali materijalom radio-službu Osvobodilne fronte i NOV. Krajem 1941. godine, Lizika je primljena u KP i radila kao omladinski rukovodilac u rejonu Ljubljana — Vič.

Krajem februara 1943. poslata je u partizane, u Dolomitski odred, gde je raspoređuju u radio-televrafski kurs.

Sedamnaestog marta 1943. počela je, protiv Dolomitskog odreda, neprijateljska ofanziva. Tada je prvi put ostvarena taktička saradnja između Nemaca i Italijana. Zbog toga partizani nisu mogli, kao obično do tada, da se prebacuju s italijanske na nemačku stranu demokracije linije, i obratno. Prvi bataljon je 18. marta u Belškoj grapi, u blizini demarkacione linije, upao u obruč. Posle borbe, koja je trajala celog dana, od oko 140 partizana probilo se samo 17, svi ranjeni ili s teškim opekotinama koje su dobili u šumi zapaljenoj minobacačkom vatrom.

U vreme ofanzive kursisti su bili pridodati pojedini bataljonima. U 1. bataljonu, u Belškoj grapi, nalazi se Lizika Jančar. Prvu borbu, koja je bila i za mnoge iskusne partizane stravična, preživela je nenaružena. Ipak se nekako probila iz obruča, i s drugaricom skrila. Uveče 19. marta otišla su u obližnje seoce Belo, da nađu hranu i vezu. Ali, tamo su naišla na belogardiste, koji su ih zarobili.

Zarobljenike su zatvorili u podrumu, a drugarice odvojeno, u jednoj kućici. Liziku su već prilikom zarobljavanja pretukli. Jedan oficir ju je udarao tako da joj je više puta pala partizanska kapa „triglavka“ s glave. Svaki put dizala je kapu sa zemlje i stavljala na glavu. U zatvoru je Lizika, smejući se, prkosila izojncima.

Cele noći su belogardistički oficiri i Italijani saslušavali zarobljenike u kuhinji jedne kuće. Belogardisti su znali da je bila radio-telegrafist i od nje su tražili da im prokaže skrovišta i radio-veze. Prkosno im je odgovorila da uzalud od nje očekuju da će ista saznati. Belogardistički kapetan Pavle Vošnar, koji je kasnije uhvaćen i osuđen na smrt u Kočevju,

počeo je da šamara Liziku, i opet joj je kapa pala s glave. Tada je kazala: „Kuda idem ja, tamo nika ide i kapa!“ To je toliko razbesnelo Vošnjara, da je izvukao pištolj i ispalio u Liziku tri metka. To je bilo ujutro, 20. marta 1943.

Glavni junakom držanju mlade partizanke za nekoliko časova obišao je ceo kraj. Već sutradan saznalo se o njenom držanju u Glavnom štabu i Centralnom komitetu. Sve do kraja rata, primer Lizike Jančar istican je pred borbima.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (Ma. Pav.)

JANEŽIĆ Janka VIDA VILMA-LUČKA

Rođena je 6. juna 1914. u Podbrđu kod Tolmina, Slovenija. Vidin otac, železničar, umro je kad je Vidi bilo deset godina, a mati tri godine kasnije. Tako je Vida s trinaest godina ostala sama. Izvesno vreme je živela kod rodaka. Želja za znanjem odvela ju je na Filozofski fakultet u Ljubljani, gde je studirala slavistiku. Već u gimnaziji se dobrim delom izdržavala davanjem privatnih časova, a u vreme studija to joj je bio jedini izvor sredstava za život. Težak život i vrlo razvijeno socijalno osećanje doveli su Vidu vrlo rano u napredni studentski pokret. Svoju aktivnost je počela u akademskom društvu „Dom visokoškolski“ i u „Slovenskom klubu“. Godine 1934. primljena je u SKOJ. U godinama 1937—1940. bila je među organizatorima svih radnih tabora „Doma visokoškolski“, a učestvovala je i u sličnim taborima koje je organizovao „Slovenski klub“ u godinama 1938—1940. Na svim tim logorovanjima, studentska omladina je pomagala seoskom stanovništvu u radu, organizovala poučna predavanja i delila knjige, i uz sve to širila misao o odbrani od fašizma, koji je već pretio svetu. Vida je učestvovala i u raznim drugim akcijama protiv fašizma i domaćih petokolonaša.

Posle sticanja diplome, Vida dugo nije dobila zaposlenje. Tek neposredno pred rat dobila je službu preko „sirotinjskog fonda“, pomoću koga su vlasti u to vreme rešavale teške socijalne probleme. Međutim, to nije bilo mesto profesora, već skromna služba pomoćnog sekretara gimnazije na Poljanama, u Ljubljani.

Uprkos tako teškom životu, Vida ja bila velik optimist, ljubitelj svega lepog, biciklist, dobar rukometša. Sportom se bavila iz ljubavi prema prirodi i iz želje za telesnim i psihičkim okrepiljenjem.

Već prvih dana okupacije, Vida se odmah uključila u pokret otpora. Propagirala je Osvobodilnu frontu u profesorskom kolektivu u poljanskoj gimnaziji, u matičnoj organizaciji OF profesora i učitelja, i na terenu. U leto 1941. primljena je u Komunističku partiju. Zbog izuzetnih organizacionih sposobnosti, upornosti i požrtvovanja, a i zbog njenog drugarstva prema saradnicima, Okružni komitet KPS za Ljubljano slao ju je uvek tamo gde je nešto trebalo reorganizovati ili ponovo uspostavljati. U narednim godinama Vida je bila sekretar rejonjskih odbora OF i sekretar rejonjskih komiteta KPS Gradišče, Centar, Poljane, Šiška i Moste. Neposredno pred hapšenje, bila je sekretar okružnog odbora OF za Ljubljano. Bila je imenovana i u Okružni komitet KPS za Ljubljano, ali uhapšena je pre nego što je stupila na tu funkciju. Policija ju je stalno pratila, i objavila je čak i njena ilegalna imena.

Dvadeset četvrtog februara 1944. uhapsio ju je agent političke policije i odveo u zatvor u „Prinudnoj radionici“. Pošto je imala falsifikovanu ličnu kartu, i dugo iskustvo u ilegalnom radu, uspeła je da uveri mučitelje da ona nije ona koju traže. Aprila 1944. poslana je u nemački logor Halajn, kod Saalburga. Zbog priznanja neke ljubljanske zatvorenice da je radila po Vidinim uputstvima, agenti domobranske policije došli su u logor po Vidu, i 24. avgusta je opet odveli u ljubljansku „Prinudnu radionicu“. Ponovo su počela saslušavanja i mučenja, koja su bila toliko zverska da se nad njima zgražala sva Ljubljana. Gotovo sve vreme je Vida provela u samici; samo su je s vremena na vreme, onesveščenu mučenjem, odnosili noću kratko vreme u skupnu sobu, da bi njenim stanjem zaplašili druge. Pošto ni pod kakvim mukama ništa nije priznala, pokušali su da je slome izgladnjivanjem. Sedam dana nije dobila ni hranu, ni vodu. Preko dana su je vodili u Gramoznu jamu, gde je morala da gleda streljanje talaca, a noću su je nastavljala mučenja. Međutim, policija od nje nije dobila ni reči priznanja.

Nekoliko dana pred smrt, Vida je kroz zid saopštila zatvorenci u susednoj ćeliji da su domobranci pokušali da je otroju. Tada je na zid svoje ćelije napisala reči: „Sloboda će doći, a mene više neće biti“. Vrio je verovatno da su je 5 oktobra otrovali. Dokazano je da je, u prvim jutarnjim časovima 6. oktobra, Vida već mrtva obešena u njenoj ćeliji. Razume se, objavljeno je da se sama obesila. Sedmog oktobra je pokopana krišom, u zajedničku grobnicu gradske sirotinje. Tek kasnije su je rođaci sahranili u posebnu grobnicu.

Narodnim herojem je proglašena 22. jula 1953. godine. (M. Če.)

JANIĆ VLADO CAPO

Rođen je 14. srpnja 1904. godine u Sisku, Hrvatska, u brojnoj i veoma siromašnoj porodici. Cijela porodica učestvovala je u radničkom pokretu, a od 1941. i u NOB-i. Otac i dva brata su mu strijeljani, a majka i sestra bile su u logoru Jasenovac.

Već poslije završenog trećeg razreda osnovne škole, u vrijeme školskog raspusta, Capo radi na ciglani kako bi zaradio dopunske prihode za siromašnu porodicu. Poslije završene osnovne škole, zaposlio se izvesno vrijeme na željezničkoj stanici u Sisku. Krajem prvog svjetskog rata i u prvim godinama Jugoslavije uči strojobravarski zanat u Tvornici tkanina u Sisku, i kao učenik učestvuje u nekoliko štrajkova. Poslije naučenog zanata, zapošljava se u Željezničkoj radionici u Sisku, gdje radi kao bravar, a izvesno vrijeme i kao ložlač na lokomotivi. U sindikat Saveza željezničarskih radnika stupio je 1924. godine. Djelovao je veoma aktivno u Nezavisnim radničkim sindikatima, u tadašnjim teškim uslovima rada po radničke organizacije i zabrane javnog djelovanja KPJ, a 1931. godine primljen je u KPJ. Dvije godine kasnije postaje sekretar partijske ćelije u Željezničkoj radionici i član OK KPH za Sisak i Baniju, a od 1935. vrši i funkciju sekretara istog komiteta. Zbog partijskog rada hapšen je nekoliko puta, ali uvijek poslije izlaska iz zatvora još intenzivnije nastavlja partijski rad. Godine 1937. učestvovao je na partijskom savjetovanju pod Plješivicom, kod Samobora, i na partijskom savjetovanju kod Šmarne gore, u Sloveniji. Godine 1939. na I partijskoj konferenciji KP Hrvatske, Janić je kao istaknuti aktivist i partijski radnik izabran za člana CK KPH, a učestvuje i na historijskoj V zemaljskoj konferenciji KPJ, na kojoj je izabran za člana CK KPJ.

U narodnooslobodilačku borbu Vlado Janić je stupio 22. lipnja 1941. godine, istog

dana kada je Njemačka napala Sovjetski Savez. Pod njegovim rukovodstvom i rukovodstvom organizacionog sekretara OK KPH Sisak Marijana Cvetkovića, organiziran je prvi partizanski odred u Hrvatskoj, koji odmah stupa u borbu s okupatorom i domaćim izdajnicima. Dolazi do više diverzantskih akcija na željezničkoj pruzi prema Zagrebu, nedaleko od Lenika, do eksplozije pod vojnom kompozicijom nedaleko od željezničke stanice Sisak, oštećenja mosta kod Blinskog Kurta, a u drugoj polovini srpnja i do većih okršaja s neprijateljem. Poslije toga, sisački partizani kreću prema Baniji, gdje su, krajem rujna, Sisački odred i nekoliko banjskih formirali jedinstveni Banjski partizanski odred, koji je potvrdio bratstvo i borbeno jedinstvo Hrvata i Srba u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Prvi komandant odreda bio je Vlado Janić, koji je otada pa do oslobođenja zemlje vršio mnoge najodgovornije vojne i partijske dužnosti. Bio je sekretar OK KPH za Sisak i Baniju, član Oblasnog komiteta KP za Slavoniju i član Opuномоćeništva CK KPH za sjevernu Hrvatsku. Bio je i na ovim vojnim dužnostima: član operativnog rukovodstva za Sisak, komandant Odreda: komesar 12. slavonske udarne (kasnije proleterske) brigade; komesar 28. slavonske udarne divizije i 6. slavonskog udarnog korpusa, i Korpusa narodne obrane Jugoslavije.

Poslije rata, Vlado Janić je obavljao visoke dužnosti u JNA. U nekoliko mahova biran je za poslanika Savezne narodne skupštine, za člana CK SKH i CK SKJ, te za člana Opuномоćeništva CK SKJ za JNA. Sada je general-pukovnik JNA u penziji i član Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (Iv. Ko.)

JANKEZ Dure GRGA

Rođen je 12. marta 1906. godine u selu Ivanska, kod Bjelovara, Hrvatska. Odmalena je doživljavao nezavidnu sudbinu šegrt kojeg su, kao i većinu njegovih vršnjaka, izrabljivali majstori u obućarskim radionicama Hrvatske i Srbije. Radio je u Vrhovinama, Pakracu, Ogulinu, Valjevu, Beogradu, Zaječaru i drugim mestima, i obezbeđivao minimalna sredstva za egzistenciju. U pobjedi ideja radničkog pokreta video je sopstvenu perspektivu. Bio je aktivan u sindikalnom pokretu, i već u ranim godinama pao je u oči policiji koja ga je držala pod prisotomom. Zbog toga, kao i zbog teških uslova rada, morao je da menja gazde i mesto boravka.

U Zaječaru je biran za sekretara Mesnog sindikalnog veća; s tom funkcijom je postao i član SKOJ-a, a ubrzo i član Komunističke

partije (1927). Njegove obaveze u Pokretu postale su sve veće. U Zaječaru je organizovao radničko kulturno-umetničko društvo „Abrašević“ i radnički sportski klub „Mladi radnik“, koji su služili za okupljanje i aktivnosti napredne omladine. Među mnogim velikim radničkim akcijama, u čijem je organizovanju učestvovao, bila je i proslava 1. maja 1927. godine, kada su zaječarski radnici prvi put, na svoj praznik, potpuno obustavili rad. Iste godine Jankež je postao i sekretar Mesnog komiteta KPJ u Zaječaru.

Usluži za revolucionarni rad u Zaječaru za Jankeža su postajali sve teži. Svakog dana je očekivao da ga policija uhapsi. Zato se, u predvečerje šestojanuarske diktature, 1928. godine, vratio u Zagreb, gde se uključio u aktivnost Partije i sindikata. Izabran je u Gradski komitet SKOJ-a, a ubrzo i u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku. U isto vreme radi u redakciji „Mladog boljševika“, koji je, kao organ skojevske organizacije, izlazio u Zagrebu. Jankež je objavio mnoge tekstove u ovom listu, organizovao štampanje i rasturanje. Radeći na tom poslu, u jednoj od racija koje je policija često organizovala u vreme diktature, Jankež je uhvaćen s primercima „Mladog boljševika“ i lecima koji su bili pripremljeni za rasturanje. Uhapšen je (1929) i izložen mučenju, da prizna otkud mu leci i ko su mu saradnici. Sačuvani su policijski zapisi sa saslušanja, kao svedočanstvo o junачkom držanju Grga Jankeža pred policijom, izdržao je zlostavljanje, ne odavši ni jednog druga ni organizaciju. Na isti način se držao i pred Sudom za zaštitu države, na koji je izveden posle godine mučenja u istražnom zatvoru. Osuđen je na šestogodišnju robiju, koju je izdržao u robijašnicama Sremske Mitrovice i Lepoglave.

Izdržavajući, ne retko, samicu i ostale kazne na robiji, Grga je s drugovima, osuđenim komunistima, organizovao „Crveni komuni-

stički univerzitet“, na kojem je učio i sticao nova znanja koja su im pomagala da s većom spremnošću nastave borbu kad izadu iz kaznijskih zidina. Učestvovao je u štrajkovima gladu i drugim akcijama koje su organizovali komunisti u robijašnicama Sremske Mitrovice i Lepoglave.

Kad je izavao s robije, vlasti su ga interelale u rodno mesto. Otuda je, međutim, brzo pobeo i otišao, 1936, u Niš, gde je nastavio revolucionarnu aktivnost. Izabran je u Oblasni komitet KPJ u Nišu. Policija mu je ušla u trag, i uhapsila ga. Dok su ga sprovodili iz Niša u Beograd, uspeo je da iskoči iz voza u pokretu, i pobeogne. Izvesno vreme je živeo u Paraćinu, a odatle je otišao u Kragujevac, gde su ga izabrali za sekretara Oblasnog komiteta. Kada je došlo do velike kragujevačke provale (1937), u kojoj je uhapšen, veliki broj aktivista i rukovodilaca Partije u Srbiji, Jankež je uspeo da umakne policiji i da, kao ilegalac, ode u Zagreb. Odatle se ilegalno prebacio u Austriju, a zatim u Francusku. Posle četvoromesečnog boravka u Parizu, posedujući lažni pasoš, kao češki građanin, s grupom jugoslovenskih dobrovoljaca prešao je Pirineje i priključio se borbama Internacionalnih brigada u Španiji, oktobra 1937. godine. U Španiji se istakao hrabrošću u mnogim velikim bitkama za odbranu Republike. Kada je Španska republikanska armija, pod pritiskom domaćeg i međunarodnog fašizma, doživela poraz, Jankež se, s ostalim borbama Interbrigada, povukao iz Španije i dospao u francuski koncentracioni logor, gde je ostao 28 meseci.

Uz ogromne napore i rizik uspeo je da se, preko okupirane Evrope, probije do rodne zemlje, u kojoj je već buknuo ustanak protiv fašističkih zavojevača. U okupirani Zagreb je došao septembra 1941. godine. Odmah je stupio u vezu s CK KP Hrvatske, koji ga je uključio u akcije organizovanja ustanka. Učestvovao je u organizovanju Bjelovarskog, Kalničkog, Moslavičkog i Bilogorskog partizanskog odreda. U januaru 1942. godine pao je u ruke žandarmima koji su mu postavili zasedu. Dok su ga sprovodili, pred samom opštinskom zgradom, dokopao je od stražara karabin, ubio trojicu sprovođenika i uspeo da pobeogne. Izvesno vreme je radio u Poverenštvu CK SK Hrvatske u Zagrebu, odakle je održavao vezu s partijskim rukovodstvom na neoslobođenoj teritoriji. Upućen je, zatim, na oslobođenu teritoriju, gde mu je poverena dužnost komandanta III operativne zone (Slavonija i Srem) Glavnog štaba NOV Hrvatske. Jankež je vršio i druge odgovorne dužnosti u ratu. Bio je član Okružnog komiteta KP u Zagrebu. U jednom sukobu s neprijateljem, teško je ranjen, pa je upućen na lečenje u partizansku bolnicu u Italiji (1944). Otuda je došao u Vrhovni štab

NOVJ na Vis, a zatim, u jesen 1944. godine, u Beograd, gde je učestvovao u formiranju narodne vlasti i organizovanju privrednog života u glavnom gradu.

Posle oslobođenja, vršio je odgovorne dužnosti u društvenom i političkom životu Hrvatske i Jugoslavije. Bio je predsednik Sindikalnog veća Beograda i sekretar Centralnog odbora Saveza sindikata Jugoslavije. Na VI kongresu SKJ izabran je za sekretara Centralne revizione komisije SKJ. Bio je poslanik Savezne narodne skupštine i član Predsedništva CV SSJ.

Umrlo je 11. novembra 1974. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih domaćih i stranih priznanja i odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Sa. Kr.)

JANKOV Ganeta BLAGOJA MUČETO

Rođen je 1911. godine u Strumici, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Posle osnovnog obrazovanja, završio je dva razreda gimnazije, a zatim otišao u Beograd, da uči krojački zanat. Tamo stiče klasnu političku svest i stupa u revolucionarni pokret. Od tada se njegova ličnost stalno politički izgrađuje.

Zbog aktivnosti, stiče poverenje i postaje sindikalni funkcioner. Naročito je bio dobar organizator štrajkova i izleta. Uživao je veliki ugled među makedonskim pečalbarima u Beogradu. Njegova delatnost nije ostala nepoznata policiji. Uhapšen je kao opasan anti-državni buntovnik. U beogradskoj Glavnjaci je mučen i odvracan od revolucionarne delatnosti. Posle šest meseci, pušten je iz zatvora i, vezanih ruku, u pratnji žandarma, proteran u rodno Strumicu.

U Strumici se odmah angažuje u organizovanju radničke klase u URS-ove sindikate. Pošto je naišao na dobar odziv, naročito među krojačkim radnicima, organizovao je štrajk koji sâm predvodio i dovodi do uspešnog završetka. Policija ga opet progoni, i on odlazi u Beograd. Ovoga puta on, kao član KPJ (1938), s velikim štrajkačkim i sindikalnim iskustvom, ulazi u Štrajkački odbor u Beogradu. U jednoj štrajkačkoj demonstraciji opet je uhvaćen i odveden na mučenje u Glavnjacu. Kad je izašao iz zatvora, postao je član rejskog komiteta KPJ u Beogradu.

Svojom revolucionarnom delatnošću afirmirao se kao istaknuti komunistički borac, zbog čega je 1941. godine postao član Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju. U tom

svojevremenu pučen je za instruktora u istočnu Makedoniju. Bio je organizator prvih suprostavljanja bugarskoj okupatorskoj vlasti u Strumici, 1941. godine. Takođe je aktivno sudelovao u pripremama za formiranje partijskih organizacija u Radovišu, Berovu i Valandovu. Bugarska policija je otkrila njegovu delatnost. Kao ilegalac, najviše se kretao u Štipu i okolini. Stvorio je partizansku bazu u selu Dolani, u svojstvu člana Oblasnog komiteta KPJ. U jednoj provali, policija je otkrila bazu i izvršila napad. Tada je s Blagojem bio i Slavčo Stojmenski, koji je u sukobu s policijom

počinio, dok je on, ranijen, uspeo da pobegne. U veoma teškim uslovima nastavio je revolucionarnu delatnost. Bugarski vojni sud osudio ga je na smrt u odsustvu. Izdate su poternice za njim.

U junu 1944. godine policija je otkrila njegovo skrovište. Nastala je neravnomerna borba po ulicama grada, u kojoj je Blagoja junački poginuo.

Narodnim herojem je proglašen 11. oktobra 1951. godine. (K. So.)

JANKOVIĆ Sava BLAŽO

Rođen je 7. marta 1910. godine u selu Drušići, opština Cetinje, Crna Gora, u uglednoj seljačkoj porodici. Otac mu je bio oficir bivše Crnogorske narodne vojske, koji je poginuo 1912. godine na Tarabošu.

Djetinjstvo je proveo u svom selu, gdje je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Podgorici, gdje je završio malu maturu, pa u Cetinju, gdje je pred kraj osmog razreda isključen, pa je maturirao u Beranama. Na Pravni fakultet u Beogradu upisao se 1932. godine, da bi ubrzo pošao na odsluženje

vojnog roka, u školu rezervnih oficira u Osijeku, koju je završio septembra 1933. Sledeće godine upisao se na Filozofski fakultet, (grupa matematike) u Beogradu, 1938. godine. Poslije završetka fakulteta, zaposlio se kao matematičar u Ministarstvu šuma i rudnika. Na tom poslu ostaje sve do kapitulacije Jugoslavije.

Za napredni radnički pokret opredelio se kao srednjiškolac, kada se i povezo s članovima KPJ u Cetinju. Među srednjiškolskom omladinom bio je vrlo aktivan, a njegov rad je naročito bio zapažen na selu. Zbog takvog opredjeljenja i rada, bio je, pred kraj 1931. godine, odstranjen iz Cetinjske gimnazije, da bi odmah iza toga, februara 1932. godine, u Baranama bio primljen u KPJ, gdje je u proljeće iste godine i maturirao. Za vrijeme služenja vojnog roka, s grupom drugova povezuje se s KPJ Osijeka, i po njenim direktivama radi među vojnicima. Maja 1934. odlazi u Beograd, zbog polaganja ispita na fakultetu, gdje se odmah uključuje u rad naprednog studentskog pokreta, da bi, početkom jula, pošao na dvomjesečnu vojnu vježbu u Splitu, gdje nastavlja partijski rad među rezervistima. Poslije završetka vojne vježbe, vratio se u Beograd. Na Filozofskom fakultetu postaje jedan od istaknutih organizatora. Biran je u upravu Društva studenata matematike, a zatim u akcioni odbor Univerziteta. Početkom 1935. godine, uključen je, kao član KPJ, u rad partijske ćelije Filozofskog fakulteta, a na kraju iste godine biran je za urednika lista „Matematički vesnik“, oko kojega su se skupljali napredni profesori matematike, mehanike, astronomije i fizike, i u njemu bili saradnici. Od tada pa sve do juna 1938. aktivno radi na Filozofskom fakultetu i rukovodi brojnim akcijama. Zbog takvog rada, više puta ga je policija premlaćivala, proganjala, a jednom je bio isključen s fakulteta, i zabranjeno mu pravo na studiranje u trajanju od dve godine. Ova kazna je kasnije ukunuta.

Poslije završetka studija, po direktivi Partije, prelazi na rad u partijsku tehniku sve do 5. jula 1941. godine, kada, po odluci CK KPJ, odlazi u svojstvu kurira — noseći direktive o oružanom ustanku za PK KPJ za BiH i PK KPJ za Crnu Goru. Zadatak je s uspjehom obavio, i 11. jula 1941. godine, po direktivi Partije, vratio se u rodno mjesto. U opštenarodnom ustanku 13. jula 1941. godine bio je komandir Društvo-prevlačkog odreda. Već tada se istakao u borbama. Kao komandir čete, u sastavu Lovčenskog bataljona, u pjevaljskoj bici 1. decembra 1941. godine čit dan je u gradu s četom vodio borbu, a sljedeće noći uspešno izveo četu na polazni položaj. Posebno se istakao u napadu i zarobljavanju broda „Sken-derbeg“ na Skadarskom jezeru, 12. februara 1942. godine, kao i u borbama prilikom povla-

čenja partizanskih snaga iz Crne Gore; u marš-manevru proleterskih brigada za Bosansku krajinu, posebno u borbama oko Bugojna, Kupresa, Jajca i prilikom oslobođenja Livna, krajem 1942. godine, zatim u IV ofanzivi, pri oslobođenju Imotskog, u borbama u dolini Neretve, na Jablancima i u Konjicu, gdje je teško ranjen. U V ofanzivi istakao se u borbama oko Kolašina, na Sutjesci, Zelengori i Jahorini. U vrijeme protiofanzive u istočnoj Bosni, jula 1943. godine, istakao se u borbama za oslobođenje Kladnja i Olova, i na Omerovim vodama, gdje je opet teško ranjen. Kao komandant

ta JNA (s te dužnosti odlazi u penziju, kao general-pukovnik). Bio je član opunomoćstva CK KPJ za JNA i predsjednik Kontrolne komisije opunomoćstva.

Završio je Višu vojnu akademiju i školu Operativke JNA.

Sada je general-pukovnik u penziji, društveno-politički radnik i publicist.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i više ratnih i mirnodopskih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Špl. L.)

ustaške rovove i prvi bacio bombe. Poslije neuspjeha i ustaškog protijuriša, posebno se istakao u zaštitnici bataljona, kada je s dva puškomitraljeza omogućio izvlačenje ranjenika i jedinica iz okruženja. U drugom napadu na Kupres, umjesto ranjenog komandanta Sava Drjevića, komandovao je 4. bataljonom. Uprkos velikoj nadmoćnosti neprijatelja, koji je bio veoma dobro naoružan i utvrđen, uspio je da s bataljonom probije odbranu i prođe u unutrašnjost naselja, nanoseći neprijatelju velike gubitke. Tada je, po ko zna koji put, pokazao svoju odlučnost, izvanrednu hrabrost

bataljona istakao se u borbama oko Kolašina i Berana, a posebno krajem 1943. godine pri prodoru bataljona u Crnu Goru.

U vrijeme prvog prodora 2. proleterske divizije u Srbiju, marta 1944. godine, kao zamjenik komandanta 4. crnogorske proleterske brigade, istakao se u mnogim borbama, naročito na Goliji, Matijenu, Povlenu i Suvoru.

Blažo Janković ističe se i kao komandant 4. proleterske brigade u vrijeme prodora operativne grupe divizija iz Crne Gore u Srbiju, početkom avgusta 1944. godine, posebno u borbama na Kopaoniku, u oslobođenju Brusa, Kruševca i Kraljeva, i razbijanju oko 10.000 četnika u rejonu Parcanskog visa. Kao komandant 17. divizije, ističe se hrabrošću i umješnošću u komandovanju u borbama u istočnoj Bosni, i u završnim operacijama u Hrvatskoj i Sloveniji, sve do izbijanja do Slovenskega drava i Dragovrada, gdje je imao značajnu ulogu u zarobljavanju njemačkih i kvivinskih snaga. U borbama kod Rogoške Slatine ranjen je i teći put.

Poslije rata obavljao je mnoge odgovorne vojne i partijske dužnosti, bio je pomoćnik načelnika Generalštaba JNA, komandant inženjerije JNA, načelnik Vojno-istorijskog institu-

JANKOVIĆ Milinka BOŠKO

Rođen je 31. oktobra 1910. godine u selu Žircima, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Otac mu je poginuo u mojkovačkoj bici, januara 1916. godine. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju je pohađao u Kolašinu i Beranama. Iako je bio odličan učenik, zbog siromaštva nije mogao da nastavi školovanje. Poslije šestog razreda gimnazije, završio je školu rezervnih oficira, a zatim se zaposlio u Derventu, kao finansijski činovnik. Odmah poslije dolaska u Derventu, povezoao se s naprednim mladinskim pokretom, gdje je veoma aktivno radio na zadacima koji su mu povjeravani. Još kao gimnazijalac odlikovao se slobodoumošću, podržavajući stremljenja siromašnih i obespravljenih.

Poslije sloma i okupacije Kraljevine Jugoslavije, došao je u rodno mjesto, uključio se u pokret i radio na pripremama za oružanu borbu, prikupljajući oružje i municiju. Svojom aktivnošću dokazao je da mu je mjesto u redovima Partije. U prvim danima trinaestojulskog ustanka bio je veoma zapažen, pa je uskoro postao komandir čete. Isticao se hrabrošću i umješnošću u uništavanju neprijateljskih stanica, kao i u kasnijim borbama koje je Komski odred preduzimao protiv Italijana i četnika na Mateševu, Prekobrđu, u Gornjoj Morači, Poljima, u napadu na Kolašin i drugim mjestima.

Kada je, zbog jakog pritiska neprijatelja, došlo do povlačenja partizanskih snaga iz Crne Gore za Bosnu i formiranja proleterskih brigada, ušao je u sastav 4. bataljona 4. proleterske brigade, kao komandir čete. Naročito se istakao poslije napada na Bugojno, u susretnoj borbi s ustašama u šumi iznad Mačkovca. U tom trenutku hrabro je, na čelu svoje čete, jurišao i u silovitom naletu prsa u prsa razbio ustašku grupaciju. Svoju neustrašivost pokazao je i u borbama oko Kupresa. U prvom napadu doveo je svoju četu pred same

i umješnost u rukovođenju jedinicom, nalazeći se uvijek u prvim borbenim redovima. Posebno se pamti njegova hrabrost i ratno lukavstvo u borbi s ustašama kod Travnika. Tada je, izlazeći s ivice šume, vidio da mu s druge strane prilazi poveću grupa ustaša. Brzo je prema njima postavio dva puškomitraljeza, stavio na glavu tes i obratio se ustašama grdeći ih što se tako vuku — dok „bande“ nesmetano odstupaju. Ustaše su se tada oslobodile, i grupisano krenule prema „starješini“. Kad su stigli pred cijevi naših puškomitraljeza, Boško je komandovao otvaranje vatre. Cijeli jedan vod ustaša je pogođen, dok su se ostali dali u bjekstvo. Takvi njegovi podvizi stvorili su oko njega legendu, pa se u cijelom bataljonu vjerovalo da ga zrno „neće“. Koliko hrabar i odlučan, isto je toliko bio pravičan i principijelan. Bio je veoma strog prema svačijim slabostima, a najviše prema svojim. Zato je uživao veliko povjerenje svih boraca i njegovo prisustvo ulivalo je vjeru i sigurnost.

Zbog svoje izuzetne hrabrosti, odlučnosti u okršajima i izvanredne vještine u komandovanju četom, u novembru 1942. godine postavljen je za komandanta 5. bataljona 4. proleterske brigade. Sa svojim bataljonom prošao je teške borbe protiv Nijemaca, ustaša, domo-

brana i drugih neprijatelja naroda. U borbama prema Banja Luci, na Manjači, i na pravcima Jajce—Donji Vakuf i Jajce—Travnik, uvijek je bio na čelu bataljona, u prvim borbenim redovima. Isto je tako u borbama za Livno, Duvno, Imotski, Jablanicu 5. bataljon na čelu s Boškom sticao sve veću slavu, nanoseći neprijatelju uvjek velike gubitke. Kod Donjeg Vakufa s bataljonom je sačekao kolonu ustaša, i iz neposredne blizine izvršio juriš. Neprijatelji su pobjegli, ostavljajući iza sebe mnoge mrtve i ranjene.

U daljim borbama prema Bijeloj, na padinama Glavatičeva i teško borbeno Prenja, u stalnim jurisima, goneci neprijatelja, komandant Boško bio je među prvima i uvijek tamo gdje je najteže.

Takođe se istakao u borbama na Sutjesci. U veoma teškim uslovima uspio je da sa svojim bataljonom nanese velike gubitke njemačkoj koloni koja je hitala da po svaku cijenu odsječe 7. banijsku diviziju od glavnine naših snaga. Za taj podvig dobio je zahvalno pismo i priznanje komandanta 7. divizije Pavla Jakšića.

Kratko vrijeme poslije toga postao je načelnik Štaba 4. proleterske brigade. Dvanaestog avgusta 1943. godine unaprijeđen je u čin potpukovnika i postavljen za komandanta proslavljene 5. proleterske brigade. U borbama na čelu brigade pokazao je sve osobine neustrašivog, odlučnog i veoma smjelog komandanta. Bio je pravi i dosljedni nasljednik slavnog komandanta Save Kovačevića. Jedinice 5. brigade uspele su da, u manastiru Ostrog, opkole četnički glavni štab za Crnu Goru i štab južnog fronta na čelu s Blažom Dukanovićem i Bajom Stanišićem. Ova grupa je 18. oktobra uništena. Pogoden granatom njemačke artiljerije, istoga dana pao je i neustrašivi komandant, proslavljeni borac i omiljeni drug Boško Janković.

Za svoju izuzetnu hrabrost, za izvanredne zasluge u komandovanju jedinicama i veliki doprinos NOB, 20. decembra 1951. godine proglašen je narodnim herojem. (Sl. V.)

JANKOVIĆ Marka FILIP

Rođen je 1886. u Jankovića Kršu kod Rijeke Cрноjevića, Cetinje, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Kao mladić pošao je u Kanadu, u pečalbu, i ostao tamo pet godina, radeći u rudniku. Poslije toga, vratio se u domovinu i učestvovao u balkanskom i prvom svjetskom ratu. U tom ratovima bio je jedan od najhrabrijih boraca Ceklinsko-dobroškog bataljona, tri puta ranjavan. Poslije završetka prvog svjetskog rata, pošao je ponovo u

Ameriku, iz koje se vratio 1932. godine, s nešto ušteđevine. Od tada do 1941. godine radio je kod svoje kuće, kao ugledan seljak i domaćin.

Odmah poslije kapitulacije jugoslovenske vojske i okupacije zemlje snabdio se oružjem, i već 13. jula 1941. našao se među prvim ustanicima i u prvim borbama za oslobođenje svoga kraja. Iako pedesetpetogodišnjak, pušku nije ostavio ni poslije julske ustanka, već je ušao u sastav bataljona „Carev laz“ Lovčenskog odreda, u kome se istakao kao jedan od najhrabrijih boraca. Naročito se istakao u borbama koje je ovaj bataljon, tokom zime 1941/42. godine, vodio na komunikaciji Podgorice — Cetinje, koje su trebalo da onemoguće neprijateljski saobraćaj na njoj. U jednoj od tih borbi, u Pavlovoj Strani, kao komandir

vođa, sam je upao među veći broj italijanskih fašista i uspio da nekoliko njih pobije, a ostale rastjera. Zbog toga ga je pohvalio štab Lovčenskog odreda. Ta pohvala bila je objavljena i u „Saopštenju“ glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku. Kao borca omiljenog zbog svoje hrabrosti, drugarstva i ugleda, 2. četa, kojoj je pripadao, kao i štab bataljona „Carev laz“, nagradili su ga, početkom februara 1942. zlatnim satom, uz poseban dokument o toj nagradi. Krajem marta 1942. zajedno sa svoja tri sina, dočekao je četničku jedinicu na Dobrojskoj ploči i potpuno je razbio. U prvju polovini aprila, kao komandir čete, uspio je da održi položaje u Donjem Keklino, koje su napadale brojne snage okupatora i njegovih saradnika. Međutim, sredinom toga mjeseca, bataljon „Carev laz“ se povukao u Katunsko nahiju i reorganizovao u 2. udarni bataljon Lovčenskog odreda, u kome je Filip postao komandir vođa. U ovom bataljonu, na položajima Velestova — Koptinik, došlo je od izvje-

snog kolebanja kod dijela boraca, zbog neprekidnih napada neprijatelja sa svih strana. Kad je komandant bataljona pozvao dobrovoljce' odlučujući juriš, Filip se javio prvi, pošao na čelu dobrovoljaca i svojim junaštvom povratio moral jedinici.

Opšta vojno-politička situacija i teške defanzivne borbe koje je Lovčenski odred vodio tokom proljeća 1942. na pravcu povlačenja ka tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine negativno su djelovali na moral dobrog dijela boraca, pa je osipanje partizanskih jedinica postalo dosta često. U takvoj situaciji Filip je okupio svoje sinove i još tri svoja rođaka i, ukazujući im na junaštvo i poštenje kuće Jankovića u prošlosti, tražio od njih da se na njegovoj pušci zakunu da ni jedan od njih nikad neće izdati NOB niti okaljati častno ime borca za slobodu. Zakletva na Filipovoj pušci postala je legenda. Jankovići su se dostojno ponijeli prema ovoj zakletvi, posebno tri Filipova sina, koji su preživjeli rat i postali oficiri JNA i nosioci visokih ratnih odlikovanja i Partizanske spomenice 1941. godine.

Filip je u jednoj od slijedećih borbi još jednom pokazao hrabrost, 1. juna 1942. u borbi na Velimlju. Toga dana četnici su planirali napad na Lovčenski odred, ali je štab odreda saznao za taj plan i preduhitrio neprijatelja. Partizani su stupili u akciju dva sata prije planiranog četničkog napada, i uspjeli da iznenade neprijatelja i da mu nanese velike gubitke. Naročito je stradao kolaboracionistički bataljon na koji je naišao Filip sa svojom jedinicom. U žestokom okršaju, Filip se na vratima jedne kuće našao licem u lice s poznatim saradnikom okupatora, popom Kekovićem iz Zagarča, kojega je u dvoboju uspio da ubije, ali je i sam bio teško ranjen. Od rana koje je dobio u toj borbi, podlegao je u Voljicama kod Bugojna, 26. jula 1942. na putu za Bosansku Krajinu, u Centralnoj bolnici proleterskih brigada.

Narodnim herojem Jugoslavije proglašen je ukazom od 27. novembra 1953. godine. (Đ.Vu.)

JANKOVIĆ Koste GLIŠA

Rođen je 16. avgusta 1913. u selu Osijeku kod Sarajeva, Bosna i Hercegovina.

Do rata 1941. godine radio kao pekarski radnik u Bakovićima, kod Fojnice. Poslije aprilskog rata, učestvovao je u pripremanju ustanka u svom kraju i u prvim ustaničkim akcijama. Avgusta 1941. stupio je u Semizovačku četu partizanskog odreda „Zvijezda“, u kojoj je rukovodio vodom.

Već u prvim ustaničkim akcijama istakao

se kao hrabar borac i omiljeni rukovodilac. U narodu je uživao ugled, a njegovi podvizi su bili poznati i van područja na kojem je djelovao. U novembru, nekoliko puta jače snage Nijemaca, ustaša i domobrana napale su njegovu četu u selu Rječici, blizu Reljeva. Gliša je sa svojim vodom prešao u protivnapad. U jurišu su njegovi borci uništili jedan tenk, a drugi je uništio sam Gliša. Uskoro je postao komandir Visočke čete, s kojom se istakao u borbama protiv ustaša kod Olova, protiv četnika na Okruglici, kod Vareša, i drugim.

Kada je, avgusta 1942. godine, formirana 6. istočnobosanska brigada, Gliša je bio prvi komandir čete 1. bataljona. Prilikom juriša na ustaško uporište na Han-Pogledu, kod Vlasenice, njegova četa je prva napala i uništila neprijateljski bunker, a on sam je oteo ustaša-

pravcu napada svoje čete; a zatim prilikom prelaska Sutjeske, kada je zarobljeno 35 Nijemaca s nekoliko mitraljeza i drugim ratnim materijalom.

Poslije bitke na Sutjesci, postao je prvi komandant novoosnovanog Visočko-foljničkog partizanskog odreda. Rukovodio je napadima na neprijateljske posade, željezničke stanice i vojne objekte na visočko-foljničkom području i na teritoriji sarajevskog sreza. Idući na čelu kolone Visočko-foljničkog odreda, kod sela Bukve, blizu Kreševa, 28. januara 1944. godine, iznenada je upao u zasjedu ustaške milicije. Tada je poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (N. Baj.)

vojnika, zarobljena tri kamiona i dosta municije i oružja. U napadu na Rogaticu, Jovo je sa svojom četom uništio više od stotinu neprijateljskih vojnika, i četa je zaplijenila velike količine oružja i municije.

Učestvovao je u oslobodenju Sokoka 25. avgusta 1941. godine, i vrlo brzo uništio neprijateljske položaje koji su mu bili didijeljeni za napad. U borbama na Stambolčiću i Palama njegova četa je ubila više od stotinu neprijateljskih vojnika, a on pokazao veliku hrabrost neposredno učestvujući u napadu. Početkom 1942. godine, u toku II neprijateljske ofanzive, na slobodnoj teritoriji na Romaniji, Jovo je pokazao vrlo veliku vojničku hrabrost i umješnost u organizovanju odbrane. Tako je, na Crvenim stijenama na Romaniji, zaustavio prodiranje neprijatelja na slobod-

JANKOVIĆ Alekse JOVO

Rođen je 1919. godine u selu Krnjie, Sokolac, Bosna i Hercegovina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice.

Osnovnu školu je završio u Sokocu, a poslije osnovne škole, do 1938. godine, naizgled se u svom selu i bavio se zemljoradnjom; 1938. godine odlazi u artiljerijsku podoficirsku školu, gdje ga je zatekla i kapitulacija stare Jugoslavije. Jovo se vratio svojim roditeljima u selo Krnjie, i odmah prihvata inicijativu partijske organizacije na Romaniji da prikuplja oružje i priprema omladinu za ustanak. Bio je vrlo aktivan u periodu priprema ustanka, pa iako nije bio još primljen u KPJ, prisustvovao je sastanku partijske ćelije na kojem je donesena odluka o pokretanju oružane borbe na Romaniji.

U ustaničke redove na Romaniji stupio je u julu 1941. godine. Kada su oformljene prve partizanske grupe na Postjen-Polju, na Romaniji, Jovo je postavljen za komandira Glasinačke grupe, a narastanjem grupe postavljen je za komandira čete. Njegova četa je bila poznata kao jedna od najboljih i najborbenijih u Romanijskom partizanskom odredu. Uvijek je išla u najteže okršaje i izlazila kao pobjednik zahvaljujući u prvom redu, junaštvu i umješnosti njenog komandira.

Jovo Janković se u svakoj borbi njegove čete isticao hrabrošću. Kada su ustanici na Romaniji dočekali prve neprijateljske kamione. Jovo je bacao bombe i uništio prvi kamion. Sa svojih nekoliko boraca dočekao je Nijemce u zasjedi na Lisini, na Romaniji, i zasuo ih bombama. Njegovim bombama uništena je u žandarmerijska stanica u Žljebovima. U borbi s Nijemcima kod škole na Romaniji, 18. avgusta 1941. godine, Jovo je pokazao izuzetnu hrabrost, bacajući bombe i boreći se prsa u prsa. U toj borbi je poginula 22 njemačke

ma teški mitraljez. Odmah je krenuo u zaštitnici bataljona u Čadavicu, prema Han-Pijesku, odakle su Nijemci pristizali u pomoć opkoljenim ustašama. Tu je, s vodom svojih boraca, zaustavio i odbacio njemačke snage.

Redali su se novi Glišini podvizi; septembra 1942. u borbama 6. brigade s ustašama na Konjuh-planini, ponovo je jurišao na čelu svoje čete, i natjerao neprijatelja u bjekstvo. U oktobru 1942. je s 6. istočnobosanskom brigadom u Sremu. U Bosutskim šumama Gliša je, u jurišu na njemački bataljon, prvi uskočio u rov i oteo mitraljez. U odlučnom sukobu s četnicima na Majevici, 28. novembra 1942. prilikom uništenja glavine njihovih snaga na Maleševcima, s vodom boraca svoje čete neopazeno je upao na četnički položaj i tada zarobio nekoliko četnika i oteo im dva mitraljeza i tri puškomitraljeza.

Istakao se hrabrošću i umješnošću u bici na Sutjesci, osobito u borbi s Nijemcima na Vučevu, kada je uništio njihovu odbranu na

nu teritoriju, iako su njemačke snage bile brojno i tehnički neuporedivo jače. I Jovo i njegova četa pokazali su u toj borbi primjer junaštva.

U martu 1942. godine razbolio se od tifusa i ostao u bolnici u selu Štići, na Romaniji. Jednog dana su četnici napali partizansku bolnicu. Razvila se borba. U borbu su stupili i ranjeni partizani. Mnoge ranjenike i bolesnike, među kojima i Jova Jankovića, četnici su ubili.

Cijela Jovina porodica je učestvovala u narodnooslobodilačkoj borbi, a kao partizani poginuli su mu još dva brata i otac.

Jovo je, kao hrabar i odan svom narodu i revoluciji, primljen avgusta 1941. godine za člana KPJ.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D. Bor.)

JANKOVIĆ RAVUJOLA RAVA

Rođena je 1919. godine u selu Osijeku, kod Sarajeva, Bosna i Hercegovina. Djetinjstvo je provela u rodnom selu, u siromašnoj porodici, sa sestrom i dva brata. Oskudica i nemaština nisu joj dozvolili da završi više od dva razreda Građanske škole, ali je željela da nastavi školovanje. Uspjela je da se upiše u Domaćinsku školu u Sarajevu. Kao šesnaestogodišnja djevojka, uključuje se u napredni omladinski pokret.

Neposredno pred rat, nastanila se kod rođaka na Alipašinom Mostu, gdje je i nastavila revolucionarnu aktivnost. Tu su je ustaše zapazile; po savjetu drugova, prebacila se u Osijek. Odatle je ubrzo pošla na Igmán, u tek formiranu Semizovačku četu odreda „Zvijezda“. U prvim vaternim okršajima, mlada partizanka pokazuje veliku hrabrost. Kada je, 9. novembra 1941. godine, više od 4.000 neprija-

teljskih vojnika napalo na partizanske položaje na Paljevu, koje je držalo 120 boraca njene čete. Rava je jurišala zajedno s borcima Gliša Jankovića, narodnog heroja. Tada su uništena dva njemačka tenka. Istog mjeseca postala je borac Visočke čete Vareškog bataljona. U jurišu njene čete na neprijateljske bunkere oko željezničke stanice Pajtov Han, 10. decembra, poginulo je 6 partizana iz njenog voda, ali je neprijatelj ostavio oko 40 mrtvih.

Bila je jedina žena iz Odreda koja je dobrovoljno stupila u 1. istočnobosanski udarni bataljon, marta 1942. godine. U vrijeme drugog marša ovog bataljona na Ozren, podnijela je sve teškoće, prenosioci na sve oko sebe vedrinu. U toku tog pokreta, u borbi kod Olova, neustrašivo je iznijela ranjenog druga ispred bunkera. Izuzetne vrline borca pokazala je i u napadu na Vlasenicu. Bila je čuvena ne

samo kao bombaš, nego i kao bolničar. U oktobru 1942, dio 6. istočnobosanske brigade prešao je iz Bosne u Srem. U napadu na ustaško uporište, kod sela Vrbanji, Rava je iz borbe iznosila mrtve i ranjene borce, izlažući se neprijateljskoj vatri. Tada je primljena u KPJ.

Preduga bi bila lista svih podviga ove hrabre djevojke. Posebno je divljenje boraca izazvala junaštvom u oslobođenju Tuzle, oktobra 1943. godine. Grad je već bio oslobođen, ali su Nijemci i ustaše uporno držali položaje na brdu Kojšino. Rava je jedne noći, sama, pod najžešćom artiljerijskom vatrom, prevla 43 ranjenika, a sama je, odbijajući napad neprijatelja, spasla živote nekoliko ranjenih boraca. Kada je čula da je jedan partizan ostao na bodljikavoj žici pred neprijateljskim bunkerima, neustrašiva Ravujolja pošla je da ga spase, iako je znala da su prethodno četiri njena druga poginula na tom zadatku. Mada su joj savjetovali da pričeká do juriša, krenula je u taj smjelo je dopuzala do ranjenika i vratila se s njim na položaj.

Krajem oktobra 1943. godine, postala je rektor Saniteta u 19. brigadi. Iskala se istrajnošću u brigadi: bolovala je od tifusa, ali je po najvećoj hladnoći, sa temperaturom, januara 1944, u 40-časovnom maršu od Sokolovića za Foču i natrag, bila u stroju. Krajem iste godine bila je u štabu 17. divizije. Kada su se ustaše, 3. novembra 1944. godine, kod Bijelih voda na Romaniji, privukle partizanima na stotinak metara, pala je pogodena metkom, u času kad je pozivala borce u borbu.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (T. Jš.)

JANKOVIĆ MIRA VELJKO

Rođen je 11. juna 1911. godine u Podgorici, Crna Gora, u siromašnoj radničkoj porodici. Član je KPJ od 1939. godine. Djetinjstvo je provodio veoma teško, jer je mala plata njegovog oca, građevinskog radnika, jedva ishranjivala porodicu. Osnovnu školu završio je u Podgorici, ali zbog siromaštva nije mogao da nastavi školovanje.

Posle osnovne škole, otac ga je dao na izučavanje stolarskog zanata. Tu je već prvih dana osjetio mnoge teškoće nametnute nemaštinom i mučnim šegrtskim radom. Poslije završenog zanata, radi kao stolar u Podgorici. Godine 1935. postao je član Ujedinjenih radničkih sindikata i radio na organizovanju mnogih akcija protiv raznih odluka tadašnje vlade. U sindikatu je stekao bogato revolucionarno iskustvo. Kasnije, kao član KPJ, aktivno je

učestvovao u nizu demonstracija i drugih akcija u Podgorici, Rijeci Crnojevića, Cetinju i mnogim drugim mjestima.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u Podgorici, gdje od samog početka neumorno radi na pripremama za oružani ustanak. Veoma je aktivan u prikupljanju oružja, municije i ostalog ratnog materijala. Kada su počele prve ustaničke akcije, spreman je da primi svaki zadatak. Učestvovao je u prvim borbama i diverzantskim akcijama protiv neprijatelja u srezu podgoričkom. Kada je formiran odred za operacije u Sandžaku, bio je jedan od prvih boraca. Učestvovao je u napadu na Pijevlja, 1. decembra 1941. godine, gdje se istakao hrabrošću. Kasnije je, sve do formiranja 5. proleterske brigade, ostao u Sandžaku, vodeći borbe protiv četnika, muslimanske milicije, ustaša i drugih neprijatelja naroda.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, 12. juna 1942. godine, postaje njen borac. Učestvovao je u svim borbama koje je ova

proslavljena brigada vodila na svom borbomnom putu, sve do ljeta 1943. godine, kada je postavljen za komandanta bataljona 15. majevičke brigade. U borbama koje su vodene tokom jula i avgusta 1942. godine kod Prozora, Gornjeg Vakufa i Bugojna isticao se hrabrošću i nesebičnim drugarstvom. U napadu na ustaško-domobransko uporište Bistro, 6. oktobra 1942. godine, na putu Travnik — Rostovo, gdje je zaplijenjena velika količina oružja i municije, među prvima je u uništavanju neprijatelja. Svojim hrabrim jurišima oduševljavao je ostale borce 4. bataljona.

Krajem 1942. godine u borbama na putu Donji Vakuf — Jajce, na Silajdževini, Livni i drugim poprištima 4. bataljona, bio je primjer junaštva, požrtvovanja i izdržljivosti. Zbog toga je izabran za komandira 2. čete u 4. bataljonu. S njom je prošao mnoge teške

borbe u V ofanzivi. U toku proboja iz njemačkog obruča na Sutjeski bio je dva puta ranjen, ali je nastavio da se bori.

Kada je, poslije Sutjeske, 5. proleterska brigada prodrla u istočnu Bosnu, jula 1943. godine, upućen je u istočnobosanske jedinice, gdje je postavljen za komandanta 2. bataljona u 15. majevičkoj brigadi. Na čelu svog bataljona učestvovao je u borbama za oslobođenje Bijeljine, Gradcača, Modriče i mnogih drugih mjesta. U svim tim borbama sa svojim bataljonom stalno ide iz pobjede u pobjedu. U teškim i krvavim borbama za oslobođenje Tuzle, u septembru 1944. godine, hrabro vodi bataljon, nalazeći se uvijek u prvim borbenim redovima, na glavnom pravcu napada.

Prilikom oslobođenja Vareša i Kaknja, i u borbama protiv Nijemaca na Romaniji, hrabro je jurišao na neprijatelja i nanosio mu velike gubitke. U borbama za oslobođenje Prnjavora i Dervente bio je teško ranjen. Godine 1944. je na dužnosti komandanta 18. udarne brigade. Primjer vještine komandovanja i hrabrosti pokazao je u borbama protiv četnika koji su se povlačili iz Srbije i napali već oslobođenu Tuzlu.

Tada je, na čelu svoje brigade, u jurišima nanio četnicima velike gubitke i umnogome doprinio razbijanju neprijatelja. Kasnije je s brigadom činio sve veće podvige. U borbama za Šamac i Orašje zarobio je kompletan bataljon 13. njemačke SS-divizije.

Početkom 1945. godine upućen je u Beograd, na školovanje. Završio je Višu vojnu akademiju. Poslije rata bio je na visokim vojnim dužnostima u JNA. Umro je 1974. godine, u Beogradu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl.V.)

JANJANIN Ostoje RADE

Rođen je 7. travnja 1919. godine u selu Donje Dubrave, Ogulin, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, gimnaziju u Ogulinu i Karlovcu. Godine 1939. je student Šumarskog fakulteta u Zagrebu. Tada je Rade i počeo revolucionarnu djelatnost. Uključuje se u napredni studentski pokret i učestvuje u nizu akcija i radničkih štrajkova.

Svoje napredne stavove prenosi i u svoj kraj, gdje u okviru „Seljačkog kola“ širi komunističke ideje u selima Donjih i Gornjih Dubrava.

Okupacija zemlje i uspostava ustaške vlasti sprečavaju ga u daljnjem školovanju. Već u travnju je u svom selu, povezuje se s komunistima i intenzivno radi na pripremanju ustan-

ka. Upućuje narod da ne vjeruje ustaškoj vlasti i da prikuplja oružje za borbu koja predstoji.

27. travnja 1941. Rade je postao član KPJ, a u kolovozu sekretar je 1. dubravskog partizanskog odreda, u čijem je stvaranju i sam učestvovao. Savjestan, hladnokrvan i hrabar stariješina, postao je, već poslije prvih akcija, omiljen u redovima boraca i naroda. U diverzantskoj akciji na pruzi Donje Dubrave — Tounj, 7. studenog 1941. poginuo je komandir odreda Đuro Zatezalo i osam boraca, a sekretar Rade je teško ranjen. Izvjesno vrijeme liječio se u partizanskoj bolnici Petrove gore, a poslije ozdravljenja, po zadatku Partije, odlazi za političkog komesara Plašćanskog odreda. Janjanin je imao specijalan zadatak: razbiti četničke formacije u Plaškom i njegovoj okolini. Poslije nekoliko mjeseci, uspješno je izvršio zadatak. Iskusni rukovodilac, rujna 1942. postavljen je za zamjenika političkog komesara 2. kordunaške brigade. On je i sekretar divizijskog komiteta KPH 8. korduna-

JANIČIJEVIĆ Milića RADISAV

Rođen je 23. februara 1917. godine u Belom Polju, Gornji Milanovac, Srbija. Potječe iz siromašne seljačke porodice.

Osnovnu školu završio je u Belom Polju, a šest razreda gimnazije u Gornjem Milanovcu. Zbog loših materijalnih prilika, napustio je gimnaziju i otišao u podoficirsku školu. Aprilski rat 1941. godine zateče ga u bivšoj jugoslovenskoj vojsci, u činu aktivnog narednika.

Posle kapitulacije Jugoslavije, dolazi u svoje selo, povezuje se s partijskom organizacijom i učestvuje u prikupljanju oružja još pre početka ustanka.

Sreski komitet KPJ sreza takovskog predivideo ga je, još početkom jula, za jednog od komandira čete. Među prvima je stupio u Takovsku partizansku četu Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Njemu je poverena jedna od prvih većih diverzija u takovskom kraju. Radisav Janičijević predvodi

ške udarne divizije. Prvi je predsjednik Vojnog suda u 2. brigadi. S brigadom učestvuje u akcijama na željezničkoj pruzi Karlovac — Ogulin, u borbi kod Sunje, u Donjoj Pastuši, Skakavcu, Lasinji, Topuskom, Saborskom, kod Drenovače i drugih mjesta.

Posebno se istakao u borbama sa 7. SS-divizijom „Princ Eugen“ u vrijeme IV neprijateljske ofanzive, te u uništenju četničkog uporišta u Ličkoj Jesenici, siječnja 1943. godine.

Isprpljen svakodnevnim bitkama, teško ranjavan, obolio je od tifusa i umro u svibnju 1943. Lik dobrog druga, borca, stariješine i partijskog rukovodioca Rada Janjanina služio je kao najsveltiji primjer svim stariješinama i borcima.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (Du.Za.)

grupu boraca Takovske čete, koja je, 7. avgusta 1941. godine, zapalila vojni senjak u krugu kasarne u Gornjem Milanovcu, gde su se nalazili nemački vojnici.

Prilikom formiranja Takovskog bataljona Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“, imenovan je za komandira 3. čete ovog bataljona.

Kada su četnici Draže Mihailovića, 8. novembra 1941. godine, mučki napali partizanske jedinice u Gornjem Milanovcu i zarobili oko 300 boraca, Radisav je uspeo da sa svojom četom izvrši proboj iz blokade i sve borce spase. Samo nekoliko dana kasnije sa svojom četom uspešno učestvuje u razbijanju četnika u selu Velereči. Poraženi četnici povukli su se prema Ravnoj gori.

Krajem novembra i početkom decembra 1941. godine povlače se za Sandžak, a potom u

Bosnu, iako je bio teško ranjen. Na dan formiranja 2. proleterske brigade, 1. marta 1942. godine, određen je za zamenika komandanta 2. (Čačanskog) bataljona.

U borbama koje je vodio 2. proleterska brigada više puta je ranjavan: u napadu na četnike u Borikama, na Kupresu, i drugim bojištima. Kada je izašao iz bolnice i zalečio rane, postao je član štaba 2. proleterske divizije i rukovodio obavestajnom službom ove jedinice.

Poginuo je septembra 1943. godine, kod Foče.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (M. Jak.)

JANJUŠEVIĆ BAJA OBREN ARTEM

Rođen je 1923. godine u Ozrinićima, Nikšić, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Njegovi roditelji su se doselili, kao kolonisti, u Banatsko Karadordevo još dok je Obren bio dete. U Karadordevu je završio osnovnu školu i potom je obrađivao zemlju. Bio je snažan mladić, miran i druželjubiv. Voleo je da čita, i rano se našao među starijim drugovima koji su u selu organizovali masovnu sekciju Seljačkog kola. Sekcija je imala bogatu biblioteku koju je Obren koristio kad god je imao vremena. Ovde je prvi put čuo šta govore komunisti, jer su u selo dolazili i držali predavanja funkcioneri Kola i poznati članovi Komunističke partije.

U aprilskim danima i Obren Janjušević je pošao u dobrovoljce. Vratili su ga kao i ostale pre nego što je uspeo doći do neke jedinice. Ali, tu, u svom selu, nastavio je borbu protiv okupatora.

Među prvima je primljen u SKOJ u junu 1941. Kao pouzdan omladinac, ušao je u sastav jedne od brojnih vojnih desetina koje su tog i narednog meseca organizovane u selu. Njegova desetina razvila je akciju za skupljanje oružja i snabdevanje Aleksandrovačko-karadordevačkog odreda, osnovanog u prvoj polovini jula.

U jesen je bio kurir Mesnog komiteta Partije, a vodio je i jedan aktiv SKOJ-a. Ova organizacija je već tada brojala blizu dve stotine članova, razvijajući svestran politički rad među omladinom u selu. U brojnim provaulama koje su se redale od maja 1942. godine, Obren Janjušević je sačuvao svoj aktiv i nastavio s organizacionim i političkim radom. U leto 1943. godine i njegov aktiv je izvršavao brojne zadatke oko snabdevanja i čuvanja Severnobanatskog odreda, koji se formirao i logorovao u ataru Karadordeva.

Početkom oktobra iste godine, obnovljen

je Okružni komitet Partije za severni Banat. Njegovo sedište je bilo u Karadordevu, najjačoj bazi u severnom Banatu u to vreme. Jedan od glavnih problema i zadataka ovoga komiteta bio je da održava i očuva po svaku cenu veze između Banata i Srema, to jest između Karadordeva i Surduka. Izgrađen je glavni kanal kojeg su oživelili smeli kuriri odabrani između najhrabrijih i najspremijih skojevaca Karadordeva i Surduka. Za komandira kuriskog odeljenja i sekretara kuriske partijske ćelije odabran je Obren Janjušević. Godinu dana ranije, u jesen 1942, postao je član Partije i pokazao na mnogim zadacima sposobnost, dovitljivost, hrabrost i upornost, skromnost i političku širinu, osobine koje su bile neophodne za uspešno obavljanje ovako delikatne kuriskog dužnosti.

Obren Janjušević Artem postao je poznat od Karadordeva do Višnjičeva, od Višnjičeva do Orlovata, i od Orlovata do Dunava i Surduka. Obren je svojim marševima utvrdio tu stazu, a po njoj su se kretali kuriri njegovog

odeljenja prateći transporte novih boraca za Srem, donoseći štampu i poštu iz Srema. Mnogi su na tom kanalu pali, ali kanal nikad nije bio u zastoj, punu godinu. Obren se kretao sam, noću, a trebalo je tri noći da bi se stiglo do Surduka, i toliko da bi se vratilo natrag. On je i sam sprovodio prve transporte, a tada je to prepustio drugima, da bi prenosio poverljivu poštu ili pratio rukovođe drugove na ovom putu punom opasnosti.

U leto 1944. bilo mu je dozvoljeno da sa svojim drugovima ide u diverzantske akcije. Pokazao je puno smisla za neopazeno prilazanje i smelo postavljanje mina, za brzo izvlačenje iz svake opasnosti.

U julu je uzeo grupu boraca i razoručao jaku nemačku patrolu. Zarobio je pet pušaka i

pricao drugovima kako je to bilo jednostavno. Ali, automatu u njegovoj ruci iznenada je opalio i ranio ga u butinu. Za njega, kurira na dugim stazama, to je bila najteža rana. Upravo je tih dana odred kretao na veliki pohod prema severu Banata, a Obren Janjušević je morao da vida rane u poljskom bunkeru. Ostavljena je Danica Vrzic Dula, kao borac i kao bolničarka, s još četiri partizana, da brinu o njemu i da ga leče.

Do je odred uspešno izvodio svoje akcije, neprijatelj je pripremio napad. Gustim strojevima „češljao“ je polja oko Karadordeva i drugih sela. Bio je 23. jula 1944. godine. Kiša je nakvasila polje, a na mokroj zemlji su se pokazivali tragovi. U tesnom bunkeru u kome je bio Obren sa svojom zaštitom nije bilo sigurnosti. Komandir kuriskog odeljenja tražio je da ga izvedu neprijatelji. Želeo je da u ravnopravnoj borbi pogine.

Stroj je našao i bio dočekan vatrom iz kukuruza. Vodio se kratka, ali žestoka borba. Obren je naredio svojim drugovima da se probližaju. Danica Vrzic je ostala pored svoga druga. Artem je poslednji metak zadržao za sebe, a Danica je zagripla druga koji je umirao i aktivirala bombu. I to je bilo po želji Obrenovo.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (B.Mo.)

JAUKOVIĆ Novaka DANILU

Rođen je 19. decembra 1918. godine, u Jezerima pod Durmitorom, Crna Gora. Neustrašivost i odvažnost, pravičnost i ljubav za čovjeka ponio je još iz svoje siromašne porodice. Te svoje osobine još više je produbljavao i isticao tokom školovanja, za vrijeme teških fizičkih radova na drumu još od svoje 13 godine, da bi zaradio za školovanje, kroz aktivni politički rad, a naročito u borbi od ustaničkih dana 1941. do kraja rata.

Gimnaziju je učio u Pijevljima i Nikšiću, a prava studirao u Beogradu. Član SKOJ-a postao je 1937. godine, a član KPJ 1940. godine. Do rata bio je sekretar SK u Sjenici i član SK u Pijevljima.

Kao jedan od organizatora ustanka u pjevaljskom srezu, od prvih dana rata počeo je da juriša u najteže okrajke, ispisujući slavne stranice svog ratnog životopisa. Kad su, pred napad na Pijevlja, 1. decembra 1941. godine, traženi dobrovoljci — bobaši, iako je imao drugi zadatak, Danilo se odmah javio i predvodio bombeša na italijanske bunke. Iako ranjen, on se ne povlači sa jedinicom, već nastavlja borbu. I kad su mislili da su napadaci ubijeni, pet Italijana krenulo je u njihovom

pravcu, ali ih je Danilo iznenada napao i ubio.

Više puta tokom rata Danilo se nalazio sam protiv više neprijateljskih vojnika. Jednom se s bataljonom probio u pozadinu, i u selu Zabrđu, kod Pljevalja, sam je upao u kuću u kojoj se nalazio 15 četnika. Otvorivši iznenada vrata, naredio im je da se predaju. Ne shvatajući šta se događa, jedan od njih je rekao: „Bog s tobom, pa mi smo četnici“. „Vas i tražim“, odgovorio im je Danilo, i sve ih razoružao. Ili kad je, avgusta 1942. godine, 5. bataljon 3. brigade, čiji je Danilo bio politički komesar, dobio zadatak da iznad Livna zauzme brdo Bašajkovac, na kome su se nalazile dvije utvrđene kule. Već u prvom naletu bataljon je zauzeo jedno od utvrđenja — Jefrem-kulu, dok su iz drugog utvrđenja, Vejs-kule, davali otpor. Kako je kula imala samo jedna vrata, Danilo je s bombama hitro preskočio preko žice i našao se kraj samih vrata, pozivajući neprijatelja na predaju. Tada se 20 vojnika iz kule predalo, pobacavši oružje pred njegove noge.

Prilikom napada na željezničku stanicu na pruzi Sarajevo — Mostar, početkom jula 1942. godine, u trenutku kad je neprijateljski voz već krenuo iz stanice za Sarajevo, Danilo s još jednim drugom uskače u lokomotivu i zaustavlja voz. U noći 7. februara 1942. godine partizanske jedinice iz Srbije trebalo je da se, od sela Lučice i Divaca, prebace na lijevu obalu Lima. Danilo je predložio da niz Lim spusti čamac kojim će prebaciti teške ranjenike. Dok su ostali sumnjali u uspjeh takvog poduhvata, on je bio uporan i krenuo s dva druga, ali ih je policija otkrila i napala. Čamac je bio izrešetan i potopljen, a oni su se našli u vodi i doplivali do obale na koju su krenuli, ali tu ih je čekala borba u probijanju. Na temperaturi od minus 30 stepeni, i u zaleđenom

odijelu, Danilo je nastavio put do Kamene gore. To je bio samo jedan od više njegovih uspješnih prelazaka iz Crne Gore u Srbiju, kuda je upućivan preko okupirane teritorije. Dok se 3. proleterska brigada bavila, 1942. godine, na području između Mrkonjić-Grada, Kijuča i Banja Luke, Danilo je stekao izuzetnu popularnost. Tuda su se, u to doba, razbijeni četnici krili kao „zeleni kadar“ i povremeno u grupama napadali partizanske kurire i komoru. Danilo je poručio četničkom komandantu Trivu Krivokuču da će doći u selo Grace, i da ga tamo sačeka. U to selo otišao je sam, i tamo našao okupljeni narod i oko 50 četnika. Zahtijevao je da se javno, pred narodom, govori o ciljevima za koje se ko bori. Tada je njegov govor o ciljevima NOB-e narod oduševljeno pozdravio. Najbolju potvrdu o tome dobio je istog dana, jer kad se vraćao, četnici su pokušali da ga ubiju; međutim, narod nije dao. Za nekoliko dana, sem trojice, svi četnici su se vratili kućama.

U njegovom životu takvih ratnih događaja, koje je nemoguće kratko opisati, ima više. Jedan od tih je i onaj od 22. maja 1942. godine u Kamenju gori, prilikom napada na četnike. Kao partijski rukovodilac bataljona, Danilo je pred napad govorio borcima o značaju zadatka, pa je govor završio riječima: „Komunisti prvi u borbu, poslednji iz borbe.“

Poslije juriša i borbi, s još trojicom drugova našao se među četnicima koji su, pošto ih je bio znatno više, izvršili protivnapad. Dva borca su poginula, a četnici su preostalu dvojicu pozvali na predaju. Danilo im je odgovorio da se komunisti ne predaju. Međutim, njegov saborac, politički komesar čete Vlado Marković, bio je teško ranjen. Da bi ga spasio, kroz kišu kuršuma izišao je iz okršaja i iznio ga. Ostavivši ranjenika kod saniteta, Danilo se ponovo vratio u borbu, ali se njegova jedinica već bila povukla. Povlačeći se i sam, naiđe na ranjenog partizana Miloša Dukovića, pa i njegova iznese i spasi ga od četnika.

Maja 1943. godine, u vrijeme svakodnevnih okršaja, teško je ranjen. Zbog toga je smješten u bataljon teških ranjenika, u Centralnoj bolnici. Iako nepokretan, on je u teškim trenucima i među ranjenicima davao primjer. O tome dr Zora Štajner kaže: „U isto vrijeme primili smo i nove ranjenike. Slabo se sjećam njihovih imena. Zapamtila sam donekle samo one koji su se naročito isticali održavanjem morala i discipline u svojim sobama. Oni su nam mnogo pomogli, i da nije bilo takvih drugova, naša bolnica ne bi uspijevala da tako dobro izvrši svoje zadatke. Među njima naročito se sjećam Joce Livnajića i Danila Jaukovića.“ Tako se on, kao težak ranjenik, našao u Tjentištu, kada su Nijemci, razbivši 3. divizionu, krenuli da unište ranjenike. Tada je Danilo i

još 16 ranjenika krenuo u pravcu Crne Gore, teško se krećući na štakama kroz bespućje Perućice, i dalje do Golije. Odatle on opet nastavlja teški put prema Durmitoru, gdje stiže poslije 13 dana, i po zadatku, koji je dobio od Ivana Miliutinovića u Goliji, odmah razi na organizovanju novog bataljona.

U noći 19. septembra 1944. godine, 5. sandžačka udarna brigada, čiji je komandant, Danilo napada Prijepolje. U gradu je bilo znatno više četnika i Nijemaca nego što su partizani bili obaviješteni, tako da su našli na jak otpor i imali više mrtvih i ranjenih. Našavši se u jednoj ulici, Danilo se kretao sam prema centru grada, vodeći borbu i nadajući se da će se sastati s jedinicom koja je napadala iz suprotnog pravca. Međutim, ta jedinica se bila povukla, pa se on našao sam u centru grada. Vodio je borbu do svitanja, kada mu je stiglo u pomoć pet boraca. Pošto su istrošili municiju, njih četvoricu je vratio da donesu municiju, a s još jednim nastavio borbu. Kad je ponestalo metaka, krenuo je da izide iz grada, ali je naišao na jaku četničku prepreku. Tada ga je pogodio metak i teško ranio. Da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, i riješio da se ubije. Ali, prije nego što je uspio da ispali metak u sebe, osvijestio se od teške rane. Kad se, u slijedećem trenutku, osvijestio, pokušao je posljednjom snagom da se spase, držeći lijevu ruku na rani, a u desnoj pištolj. Tada je opet ranjen ali uz posljednji napor snage stigao je do svojih.

Poslije rata nalazio se na odgovornim dužnostima u JNA, a neprekidno bio i aktivni društveno-politički radnik. Objavio je velik broj naučnih i publicističkih radova iz istorije NOR i vojne teorije. Bio je član CK SK Crne Gore, delegat u Saveznom vijeću Skupštine SFRJ i član Glavnog odbora Saveza rezervnih vojnih starješina Jugoslavije. Dva puta je bio član konferencije organizacije SK u JNA. Bio je komandant Vojnog područja Titograd i general-potpukovnik JNA. Umro je 9. jula 1977. godine.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (B. Puš.)

Rođena je 4. avgusta 1918. godine u Studenicima, Perušić, Gospić, Hrvatska. Bila je četvrto dete u porodici penzionera. U kući je dobila patriotsko vaspitanje, pošto je Sašin otac bio jugoslovenski orijentisan čovek. Osnovnu školu pohađala je u Studenicima, i završila je 1930. godine. Kao đak-putnik, svakog dana je pešačila više od sedam kilometara do škole. Gimnaziju je učila u Gospiću i Zagrebu; završila je šest razreda 1935. godine, a zatim je došla u Beograd i upisala se u srednju medicinsku školu. Živela je u internatu. U vreme školovanja upoznala se s drugaricama koje su pripadale komunističkom pokretu. Čitala je beletristiku socijalne sadržine, posebno je zavolela Maksima Gorkog i Džek Londona; upoznala se i s marksističkom literaturom. Još kao đak Medicinske škole bila je prvi put uhapšena, s grupom učenika Škole, 1937. godine, i oko mesec dana zadržana u Glavnjači. Zajedno s drugima, borila se protiv gotovo vojničkog režima u školi. Posećivala je omladinsku organizaciju i učestvovala u radu Omladinske sekcije ženskog pokreta i u radu stručnog udruženja medicinara. Školu je završila 1938. godine, i odmah se zaposlila u dečjem obdaništu Radničke komore, u kome je radila do kraja 1939. godine. Kao član ribarskog udruženja, radila je među ženama-radnicama na Čukarici, objašnjavala im položaj žena, osnovne zdravstvenog vaspitanja... U to vreme je Saša član sindikata privatnih nameštenika i Udruženja zdravstvenih radnika. Krajem 1939. godine, ne želeći da postane član Jugoras-a, menja mesto službe i prelazi na Medicinski fakultet, na Kliniku za kožno-venerične bolesti. Ponovo je uhapšena sredinom februara 1940. godine, i mesec dana zadržana u Glavnjači. Pred policijom se držala dobro, ništa nije priznala. Posle tog hapšenja, aprila 1940. godine, Saša je bila primljena u KPJ. Posle formiranja partijske ćelije zdravstvenih radnika na sektoru kliničke bolnice, Saša je postala njen sekretar. U ćeliji su proučavali partijski materijal, prikupljali narodnu pomoć, organizovali kurseve pred pomoći, obezbeđivali predavače, uspostavljali veze sa zdravstvenim radnicima u Beogradu. Saša je bila organizator tog rada, držala je predavanja i održavala vezu sa Školom medicinskih sestara.

Posle bombardovanja Beograda, 6. aprila 1941. godine, Saša se uključila u pripreme pokreta otpora i ustanka. Bila je član Gradskog odbora Narodne pomoći, koji je 1941. godine prerastao u ilegalni Građski odbor nacionalnog oslobođenja. U tom odboru radila je na obezbeđenju stanova za ilegalce,

skupljanju sanitetskog materijala, odela i drugih sredstava za partizanske odrede. Pored toga, ukazivala je pomoć zarobljenicima, radila na organizovanju kurseva prve pomoći i aktivno sudelovala u svim akcijama Partije u Beogradu. Početkom septembra 1941. godine, morala je otići iz okupiranog Beograda u partizanski odred. Od 10. oktobra 1941. do 6. februara 1943. godine nalazila se u Rasinskom partizanskom odredu. Najpre je bila borac, a zatim rukovodilac saniteta Oreda i politički komesar čete. Učestvovala je u svim bitkama Oreda na Blacu, Šiljegovcu, Ribarskoj Banji i u drugim borbama. U borbama pokazala je hrabrost i odlučnost. Bila je voljena kao prisnan i iskren drug, blizak svakom borcu. U Rasinskom odredu dobila je i ime Saša, a borci su je zvali Sašenjka. Bila je, krajem 1942. godine, određena za delegata žena Srbije na I kongresu AFŽ, zbog čega je u decembru bila povučena iz Oreda. Zbog pokidanih veza, nije uspela da ode na Kongres. Posle dolaska u Srbiju delegata Vrhovnog štaba, Svetozara Vukmanovića Tempa, bila su izvršena kadrovska pomeranja. Saša dobija zadatak da ide na Kosovo. Od 6. februara do 13. maja 1943. godine putovala je u Crnu Travu preko Toplice, Pasjače, Kukavice i Morave. Zatim se vratila na Jablanicu, odakle je prebačena na Kosovo. Putovala je preobučena u albansku nošnju. Na Kosovu je postala član Oblasnog komiteta KPJ, u kome je bila zadužena za rad s omladinom i ženama, do oktobra 1943. godine. Tog meseca, s grupom makedonskih i kosovskih partizana, odlazi na teren Kumanova i Vranja, gde je februara 1944. godine bio formiran Kosovski odred, a u maju Kosovska brigada. Saša je bila komesar u Odredu i u brigadi. Bila je zadužena za politički rad u jedinici i na terenu, na povezivanju s Kosovom, izvlačenju boraca s Kosova. Kao komesar brigade, Saša učestvuje u svim borbama; u

bici s bugarskim okupatorskim jedinicama, februara 1944. godine, na Biljači ranjena je. Posle ozdravljenja, s brigadom prolazi put do Kozjaka; uz put brigada razbija četnike, probija je s ka Gejejskog Makedoniji, do Kukuš-planine. Taj put je trajao 25 dana, tokom kojih je brigada vodila tridesetak borbi. U svim tim borbama Saša je pokazala vanrednu izdržljivost, odvažnost i požrtvovanje. Mogla je i da nosi puškomitraljez, vodi ranjenika, moralno podržava drugove. Jula 1944. godine Saša prelazi u 8. srpsku brigadu 22. srpske divizije, u kojoj je bila politički komesar brigade. Učestvovala je u oslobođenju Vranja, Vlačičinog Hana, Grdelice, Vlasotinca, Niša, Prištine, Vučitrna, Kosovske Mitrovice, Novog Pazara, Sjenice. 28. decembra 1944. godine došla je u oslobođeni Beograd na četvoromešalni kurs u Partijsku školu za rukovodioce iz brigada i divizija. Prijavila se PK KPJ za Srbiju, i bila je zadržana na partijskom radu u Beogradu. Postala je sekretar Rejonskog komiteta I rejona; učestvovala je, marta 1945. godine, u radu I beogradske partijske konferencije. Zatim je prešla na teren Trećeg rejona za sekretara PK, gde je radila do septembra. Kao delegat beogradske partijske organizacije, učestvovala je u radu Osnivačkog kongresa KPJ Srbije.

Krajem 1945. i početkom 1946. godine pohađala je, i s odličnim uspehom završila, tromesečni kurs na Višoj partijskoj školi „Đuro Đaković“. Po nalogu CK KPJ Srbije, 1946. godine odlazi u Bor i Zajčar; bila je sekretar Sreskog komiteta Bora i član Okružnog komiteta KPJ, odgovorna za rad sa ženama. Godine 1947. vraća se u Beograd, pošto je njen suprug iz Bora premešten u Beograd. Radi u Kadrovskoj upravi CK KPJ Srbije kao pomoćnik, a do 1950. godine kao načelnik Odeljenja za privredne kadrove u Kadrovskoj upravi CK; kasnije, do 1951. godine, radi kao instruktor CK KPJ Srbije u instruktorskoj upravi CK. Od 1951. do 1953. godine pohađa i odlično završava Višu partijsku školu „Đuro Đaković“. Januara 1953. godine, posle premeštaja njenog supruga za direktora fabrike kablova u izgradnji u Svetozarevu, postaje sekretar Sreskog komiteta SKJ u Svetozarevu, gde ostaje do septembra 1955. godine. Ponovo se vraća u Beograd i radi kao načelnik Odeljenja za zaštitu dece u Ministarstvu zdravlja i socijalne politike Saveznog izvršnog veća. U to vreme Saša je član političkog aktiva CK SK Srbije, član Predsedništva Saveznog odbora SUBNOR, Saveznog i Republičkog odbora Saveza društva žena Jugoslavije, član Saveta Medicinskog fakulteta. Od 1960. godine je predsednik Centralnog odbora sindikata zdravstvenih radnika Jugoslavije i član Saveznog veća sindikata Jugoslavije. Godine 1964. izabrana je za

sekretara Saveznog odbora SUBNOR. Na toj dužnosti ostaje do kraja 1969. godine, kada odlazi u penziju. Aktivan je društveno-politički radnik, član je Konferencije Mesne zajednice i Sekretarijata Mesne konferencije SKJ, kao i Gradske konferencije Socijalističkog saveza Beograda i Saveta Beogradskog univerziteta. Od 1975. godine Saša je član Saveta Republike Srbije i političkog aktiva CK SKJ Srbije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja. Narodnim herojem proglašena je 9. oktobra 1953. godine. (Na. Jo.)

JEČMENIĆ Arsenija DUŠAN JEČMENICA

Rođen je 8. novembra 1911. godine u selu Guberevac, Lučani, Čačak, Srbija. Zemljoradnik. Član KPJ od 1940. godine.

Još u Kraljevini Jugoslavije prišao je naprednom pokretu, a pod uticajem brata, člana Partije, i KPJ. Tako je već uoči rata učestvovao u velikim akcijama koje je organizovao KPJ. Posle okupacije Jugoslavije, aprila 1941. odmah se angažovao na pripremanju opštenarodnog ustanka u svom kraju. Posle formiranja Čačanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“, jula 1941. godine, postao je borac 1. četi, formirane u Dragačevu. U toj četi, a zatim od 1. oktobra 1941. godine u Dragačevskom bataljonu Čačanskog odreda, isticao se hrabrošću i smelom akcijama. Te svoje osobine naročito je ispoljio u prvom, a zatim i drugom napadu, 14/15. oktobra 1941. godine, na Kraljevo. On je sa svojom desetinom prodro u centar grada, što je iznenadilo neprijatelja i izazvalo paniku među nemačkim vojnicima koji su se do tada grčevito branili. Upavši u zgradu Suda u centru Kraljeva, Ječmenić je sa svojom desetinom prisilio na predaju dva nemačka oficira i grupu vojnika. Pošto su Nemci uspjeli da lokalizuju proboj partizana, svom silinom su se bacili na zgradu Suda. Uvidevši to, Ječmenica je odlučio da se sa svojom desetinom povuče preko Ibra, što mu je i uspjelo, pa se vratio u svoj bataljon. Za uspomenu iz te borbe poneo je parabellum jednog od zarobljenih nemačkih oficira, kao i njihove oficirske oznake i ambleme. I dalje, tokom nemačke operacije u zapadnoj Srbiji (I neprijateljska ofanziva), isticao se junštvom u borbama na Trešnjevici kod Užica, Požegi i na Pranjanima, gdje je bio lakše ranjen u ruku. Prilikom povlačenja NOP odreda iz Srbije u Sandžak, bio je u sastavu 2. čete Čačanskog bataljona. Ovaj bataljon je 1. marta 1942. godine ušao u sastav 2. proleterske brigade. Kao vodnik, zamenik komandira čete i koman-

dir 2. čete, hrabro se borio i bio neustrašiv u izvršavanju specijalnih zadataka. Tako se, kao vođa bombaša maja 1942. godine istakao u uništenju italijanskih bunkera, zasuvši ih bombama na Devu kod Foče. Takođe se, sa svojim bombašima, probio do italijanskih artiljerijskih položaja ispod brda Đedeva, na koje su iz neposredne blizine sručili ručne bombe. I prilikom napada na Prozor, neprimetno je doveo vod 2. čete na železničku stanicu i prvi je zasuo bombama, a zatim vod poveo u juris. U borbama na Manjači, Grahovu, ograncima Dinare i oko Drežnice na Neretvi uvek je bio dobrovoljac za rešavanje kritičnih situacija i, sa sebi sličnim borcima, a zahvaljujući svom junštvu i snalažljivosti, sve je s uspehom rešavao. U bici na Neretvi, u IV neprijateljskoj ofanzivi, u borbama na Humiću kod Foče, prilikom borbe prsa u prsa, sa svojom bombaškom grupom osuo je bombe po najosetljivijim delovima neprijatelja, i tako doprineo opštem uspehu 2. proleterske brigade. U bici na Sutjesci, postavljen je za zamenika komandanta bataljona, ali je ubrzo bio teško ranjen. Zacelevši rane, nastavio je rat s istom hrabrošću. Hrabri zamenik komandanta 2. bataljona. 2. proleterske NOU brigade, Dušana Ječmenić poginuo je 4. decembra 1943. godine, u borbi s Nemcima u rejonu Prijepolja, braneći se u okruženju do poslednjeg metka.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (A. Mi.)

JELIĆ Milovana MAŠO

Rođen je septembra 1908. godine u selu Bare, Uskoci, Šavnik, Crna Gora. Član je KPJ od 1940. godine. Počeo je siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu učio je u rodnom mestu, a gimnaziju u Nikšiću, Kolašinu i

Pļevijima. Poslije mature, školovanje nastavio na Pravnom fakultetu u Beogradu. Odmah poslije dolaska na studije, uključuje se u rad naprednog studentskog pokreta, gdje je bio veoma zapažen. Učestvovao je u mnogim akcijama i demonstracijama protiv monarhijske diktature, protiv plaćanja školarine i raznih taksa, dažbina koje su umnogome otežavale studije siromašnim studentima.

Rano je ostao bez roditelja. Morao je sâm da zarađuje, da bi se izdržavao i školovao. Zbog teškog materijalnog položaja, prekida studije i vraća se u rodno mjesto, gdje nastavlja revolucionarni rad. Neumorno radi na okupljanju i uzdizanju omladine, organizovanju protestnih mitinga i aktivno učestvuje u političkom životu mjesta.

Prilikom održavanja protestnog zbora u Barama, u ljeto 1940. godine, na kome je govorio istaknuti komunist i narodni heroj Vukman Kruščić, došlo je do obračuna sa žandarmima. Mašo je tada okupio svoje saplemenike i druge viđenije ljude, i oni su se suprotstavili žandarmima i onemogućili im da uhapse poznate komuniste.

Bio je jedan od organizatora prikupljanja „Crvene pomoći“, koja je bila namijenjena porodicama španskih boraca i političkih zatvorenika koji su tamnovali po zatvorima i logorima Jugoslavije. Zbog svojih naprednih ideja, bio je pod stalnom prisмотрom policije, a često i proganjan.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u rodnom mjestu. Već prvih dana aktivno učestvuje u prikupljanju i skrivanju oružja, municije i drugog materijala za potrebe ustanka, a kao rezervni oficir neumorno radi na obrazovanju i obučavanju borbenih grupa. Među ljudima koji su ga poznavali bio je veoma cijenjen i poštovan.

Kada su se oglasile prve ustaničke puške, bio je komandir Uskočke čete. Učestvovao je u borbama za oslobođenje Šavnika 22. jula 1941. godine, ispoljivši neobičnu hrabrost, odlučnost i požrtvovanost. Poslije oslobođenja Šavnika, borci iz Uskoka vratili su se u svoj kraj, i ubrzo, na zboru u Boanu, formirali Uskočki teritorijalni bataljon. Za komandanta je izabran Mašo Jelić.

U borbama prema Nikšiću, Gacku, Kolašinu i na Pļevijama, oduševljiva svojim smjelim jurisima. Sa svojom četom hrabro se ponio i u teškim i iscrpljujućim borbama protiv Italijana i četnika na sinjajevskom frontu, u zimu 1942. godine Prvog maja iste godine, na Malom Starcu (Sinjajevina), sa svojom četom, poslije deset zastopnih jurisa, uspio je da razbije odred četnika Pavla Đurišića.

Kada je formirana 4. proleterska brigada, ušao je u sastav 5. bataljona, gdje je bio komandir čete. Učestvovao je u svim borbama

ove brigade. U tim danonoćnim marševima i jurišima, isticao se hrabrošću i neustrašivošću. Kao da mu nisu smetale nepogode i neprijateljski kuršumi, on je svojim junaštvom oduševljavao borce u borbama, vođenim u drugoj polovini 1942. godine, oko Bugojna, Kupresa, Livna, Duvna i Imotskog. Iako komandir čete, u akcijama se stalno nalazio u streljačkom stroju, uvijek spreman da borcu obrabi, da ih povede u juriš. Naročito se istakao u borbama između Duvna i Posušja, na Neretvi, početkom marta 1943. godine, i u kasnijim okršajima na Sutjesci, maja i juna iste godine. Tada je, svojim hrabrim držanjem i dobrim rasporedom čete, na Tišovom brdu umnogome doprinio da ostale snage 5. bata-

ljona odbiju niz uzastopnih juriša Nijemaca i time omoguće 7. banijskoj divizionu proboj iz neprijateljskog obruča. U svim tim akcijama pokazao je ne samo veliko junaštvo, nego i sposobnost komandovanja i umješnog rukovođenja.

U poznatom prodoru naših jedinica u Srbiju, neustrašivi partizanski komandir postavljen je za komandanta 5. bataljona 4. proleterske brigade. U borbama kod Priboja, avgusta 1944, poslije višesatovne borbe, uspio je da razbije elitni ljotičevski bataljon. U daljim borbama kroz Srbiju, na pruži Višegrad — Užice i u nizu drugih okršaja protiv Nijemaca, Bugara, nedječevca, ljotičevaca, četnika i drugih, 5. bataljon, na čelu s Mašom Jelićem, činio je sve veće podvige.

U žestokim borbama protiv Nijemaca, na Povlenu, smrtno je ranjen. S nosila, dok je sklappao posljednji put svoje oči, hrabrio je borcu 5. bataljona. Veliki junak je podlegao ranama na planini Tari, u maju 1944. godine, gdje je i sahranjen.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. V.)

JELIĆ Lala MILOVAN

Rođen je 12. decembra 1914. godine u selu Bliškovu, Bijelo Polje, Crna Gora. Član je KPJ od 1940. godine. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju je pohađao u Pijelovcima. Još kao gimnazijalac prišao je naprednom omladinskom pokretu, gdje je odmah bio veoma zapažen. Radio na vaspitavanju domće omladine i njenom učestvu u raznim akcijama koje je omladinski pokret organizovao protiv ondašnjeg režima u Pijelovcima i Bijelom Polju.

Poslije završene gimnazije, upisao se na Pravni fakultet u Beogradu. Poslije dolaska u Beograd, brzo se uključio u rad naprednih studenata, gdje aktivno učestvuje u pripremanju mnogih akcija koje je Beogradski univerzitet organizovao protiv tadašnjeg režima, stičući bogato revolucionarno iskustvo. U Partiju je primljen 1940. godine, i tada se potpuno predaje revolucionarnom radu i izvršavanju partijskih zadataka.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u rodnom mjestu, na dužnosti sekretara pavino-poljske partijske organizacije. Već od prvih dana veoma je aktivan u pripremanju za oružanu borbu. Neumorno radi na prikupljanju oružja, municije i druge ratne opreme i na okupljanju naroda za ustanak. U pavino-poljskoj opštini formirao je prilično jaku oružanu grupu, s kojom je učestvovao u prvim borbama. Prvih dana ustanka 15/16. jula porušen su svi propusti i mostovi u kanjonu Tiješnja do Krakaloča, i preduzet niz drugih akcija u kojima se Milovan isticao. Već tada je pokazao, pored hrabrosti, i osobine dobrog vojnog rukovodioca.

Još prije napada na Bijelo Polje, u pavino-poljskoj opštini formiran je Pavino-poljski bataljon, koji je odmah upućen prema Komanarima, u borbi protiv ustaša iz Prijepolja. Za komesara (lice za vezu tog bataljona) izabran je Milovan. Naročitu hrabrost pokazao je u uništenju italijanskog uporišta na Ribarevini, kada je uhvatio živog neprijateljskog vojnika i neustrašivo se tukao protiv Italijana i grupe domaćih izdajnika koja im je pomagala u obezbjeđivanju puta.

U drugoj polovini decembra 1941. godine, zbog velikog priliva boraca, formiran je Bjelopoljski partizanski odred. Tada je izabran za komandanta 1. udarnog bataljona. S 1. bataljonom vodio je teške i iscrpljujuće borbe protiv četnika Pavla Đurišića i drugih domaćih izdajnika u bjelopoljskom i pjevaljskom srezu.

Posljednjih dana januara 1942. godine, kada su jake četničke snage, pomogne Italijanima, prodrle na slobodnu teritoriju bjelopoljskog sreza, nekim partizanskim jedinica-

ma zaprijetila je opasnost od opkoljavanja i uništenja. zahvaljujući, prije svega, snalažljivosti i upornosti Jelića, koji je sa svojim bataljonom štitio odstupnicu, neprijatelj nije uspio da sastavi obruč oko partizanskih jedinica. Bataljon je pokazao herojsku braneći položaje na Muminom kršu, i tako omogućio ostalim snagama da izđu iz neprijateljskog obruča. Tada je Milovan pokazao neobičnu hrabrost i vještinu komandovanja jedinicom. Nalazio se čas na jednom, čas na drugom kraju bataljona, tamo gdje je najteže, uvijek spreman da pomogne borcima. Zbog svega toga, među borcima i starješinama bio je veoma omiljen i izuzetno poštovan.

Kada je, u februaru 1942. godine, trebalo

uništiti grupu četničkih oficira, jezgro četnika Pavla Đurišića, u selu Kovrenu, zadatak je povjeren neustrašivom komandantu 1. udarnog bataljona, Milovanu Jeliću. Kao i mnoge druge, i taj zadatak je sjajno izvršio.

Polovinom aprila 1942. godine, četnici i drugi domaći izdajnici, pomognuti Italijanima, više snažne napade na partizanske jedinice. Protiv njih, štab odreda šalje 1. bataljon, s Milovanom na čelu. Četnici su ubrzo bili opkoljeni, i u munjevitom jurišu 1. bataljona uništeni. U posljednjem naletu, jurišajući na čelu svog bataljona, pao je, smrtno pogođen, neustrašivi komandant Milovan Jelić.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. V.)

JEREB Rada DUŠAN ŠTEFAN

Rođen je 26. januara 1908. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio sudski činovnik, često premeštan, tako da je porodica živela u Kostanjevici, Radečama, Črnomlju, Konjicima, Ptuj i Kočevju.

Dušan je posle osnovne škole, koju je pohađao u više mesta, učio gimnaziju u Ptuj i Kočevju, a posle velike mature otišao u Beč, da tamo studira veterinu. U Beču je prvi put došao u dodir sa studentima — marksistima, od kojih su mnogi morali pobeći iz svoje zemlje u Austriju, u kojoj je tada KP bila legalna. Kratko vreme je studirao i na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, ali se brzo vratio

u Beču, razočaran nedemokratskim prilikama i niskim naučnim nivoom studija.

Kao diplomirani veterinar, vraća se u zemlju. Nije htio da stupi u državnu službu, jer se bojava premeštanja i političkog pritiska. Vojsku nije služio zbog lošeg vida i srčane mane. Kratko vreme je služio u Petrinji, kod „Gavrilovića“, ali se već 1934. vraća u Sloveniju i zapošljava se u Novom Mestu, kao opštinski veterinar. Tu je našao društvo istomišljenika, progresivnih intelektualaca. Tada je, krajem 1935. primljen u Partiju.

Kao veterinar, Jereb je bio veoma omiljen među seljacima, kojima je većinom besplatno lečio stoku i pomagao savetima. U jednoj zaostaloj sredini, gde industrijskih radnika gotovo nije ni bilo, Jereb je za Partiju bio dragocen.

Član Okružnog komiteta za Novo Mesto i okolinu postao je 1940. a odmah posle aprilskog sloma, postaje predsednik Okružnog odbora OF. Komiteta. U tom svojstvu, Jereb radi na pripremanja za oružani ustanak, a posle izbijanja rata između sila Osovine i SSSR, rukovodi organizacijom prvih partizan-

skih jedinica. Negde u novembru traži ga policija, i on prelazi na ilegalni rad u Ljubljani, gde postaje član Okružnog komiteta i sekretar Okružnog odbora OF.

Jula 1942, kad su veliki delovi novomeškog okružja oslobođeni, Jereba vraćaju na staro mesto. Ali, ubrzo počinje velika okupatorska ofanziva, posle koje se pojavljuju oružane jedinice bele garde. Deo stanovništva naseo je neprijateljskom manevru, i mnoga selc postala su nedostupna za aktiviste OF. U decembru 1942. postaje Jereb sekretar poverenštva OF za Doljensku i rukovodi političkom akcijom protiv bele garde.

Početak marta, rukovodio je savetovanjem na padinama Trške gore. Vraćajući se prema Rogu, gde je bila najveća oslobođena teritorija, pokušava, u noći između 11. i 12. marta 1943, da pređe s grupom aktivista Krku, ali ne uspeva. Kako je tada „Jurčetova četa“ zapadno-dolenjskog odreda logotovala u selu Veliki Lipovec, otišli su do nje da se odmore i osuše, a naveče da ponovo pokušaju prelaz. Ali, tek što su počeli da se raspremaju, pred kućom je stražar opalio iz puške: više stotina Italijana i belogardista jurišalo je na selo. Partizanska četa je branila odstupnicu prema Brezovoj rebri. Kod poslednje kuće u selu, Jereb je izvadio pištolj i stao iza kuće da puca. Kad su se Italijani povukli, našli su ga mrtvog kod te iste kuće. Verovatno je bio ranjen, i sam se ubio da ga neprijatelj ne bi zarobio.

Narodnim her-jem proglašen je 21. jula 1953. godine. (M. Pav.)

JERKOVIĆ Dragana DUŠAN

Rođen je 1914. godine u selu Ogaru, Sremska Mitrovica, Vojvodina. Potiče iz učiteljske porodice. Posle završene osnovne škole, 1936. godine, završio je Učiteljsku školu, a zatim otišao na službu.

Član Komunističke partije Jugoslavije postao je pre rata. Uporedio s učiteljskom službom, aktivno je radio na mnogim poslovima po zadatku Partije: rasturao je ilegalnu komunističku štampu, širio knjige napredne biblioteke „Budućnost“. Uporedio je radio na političkom uzidanju naroda. Jerković je pre rata pripadao grupi učitelja — komunisti, okupljenih u naprednom učiteljskom društvu „Vuk Karadžić“.

Slom stare Jugoslavije i aprilska katastrofa zatekli su ga u selu Fakovićima. Nije mogao da se pomiri s činjenicom da oficiri stare jugoslovenske vojske naređuju vojnicima da predaju oružje. Sam je preuzimao vrlo opasne akcije. Uništavao je nemačke kamione,

napadao nemačke vojnike — dizao duh otpora protiv neprijatelja.

Kad su Nemci napali Sovjetski Savez, Jerković se latio i oružja i uniforme: otišao je u partizane. U junu 1941. godine, u računskom srežu, gde je ranije radio kao učitelj počeo je da organizuje i priprema seljake za borbu.

Najpre je postao komandir čete u Užičkom partizanskom odredu. Nije prošlo mnogo vremena, i Jerković postaje komandant Užičkog odreda. Istakao se u borbama kod Virova, Kosjerića, Godovika i na Trešnjinu. Njegov odred je 1941. godine oslobodio Užice, koje je ubrzo postalo sedište vojnog i političkog rukovodstva NOP.

Bataljon radnika — heroja poginuo je u

sudaru s moćnim neprijateljem; 29. novembra 1941, smrću heroja, kao i svi ostali, poginuo je Dušan Jerković na Kadinjaci.

Rešenost Nemaca da unište slobodnu teritoriju i partizansku republiku praćena je velikim pripremanjima. Neprijatelj je, snažnim oružanim formacijama, pomognut izdajom četnika, krenuo na partizane. U vreme nadiranja prema Užicu, Dušan Jerković je imao zadatak da sa svojim Odredom štiti povlačenje glavne partizanskih snaga.

S bataljonom radnika, Jerković je kao zaštitnica izišao na Kadinjacu. Razvila se neravna borba između bolje opremljenog neprijatelja i hrabrih partizana, spremnih da po svaku cenu zaštite odstupnicu glavine partizanskih jedinica.

Veoma popularan i omiljen kod partizanske vojske i naroda, Jerković je postao i miljenik i legenda ovog kraja. Bio je sposoban u rukovođenju jedinicama i iskusan u stvaranju revolucionarne narodne vlasti.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (Sa. Kr.)

JERKOVIĆ Mata MATE

Rođen je 19. februara 1915. u Novom Selu, Petrinja, Hrvatska. Potiče od siromašnih seljaka Mate i Jage, koji su izrodili 11 dece. Osnovnu školu završio je u Pračnu. Zbog izuzetne bistrine, učitelj je nagovarao majku da mu omogući školovanje, ali otac, zbog siromaštva, nije to učinio. Mate je morao tri godine da čuva stoku. Posle očeve smrti, majka se odlučuje da Mate nastavi školu. Mate je poučavao tuđu decu, zarađujući tako sredstva za život i školovanje. Ubrzo je stekao glas najboljeg „instruktora“ u Sisku, i tražen je od mnogih bogatijih porodica. Rađeći tako, završio je gimnaziju 1937. godine. Svi predmeti u njegovim sveočanstvima ocenjeni su odlično. Upisao se na Prirodno-matematički fakultet, ali ga je, posle prvog semestra, morao napustiti i upisati Pravni, jer nije imao sredstava da stanuje u Zagrebu. I dalje je poučavao đake u Sisku, a u Zagreb je dolazio samo na neka predavanja i kada je polagao ispite.

Revolucionarnu aktivnost počeo je u studentskom klubu „Braća Radić“ u Sisku, a istovremeno je bio uključen i u napredni studentski pokret na Zagrebačkom sveučilištu. Između treće i četvrte godine studija iskoristio je pauzu kada se ne polažu ispiti, i otišao na odsluženje vojnog roka. Istovremeno je pripremao treći državni ispit, i završio Školu rezervnih oficira u Goraždu kao prvi u klasi, i dobio čin rezervnog potporučnika.

U aprilskom ratu 1941. godine Jerković je komandir voda u 89. rezervnom pešadijskom puku. Posle razbijanja puka na prostoru Virovitice, izbegao je zarobljavanje i doveo gotovo ceo svoj vod na Banju. Živi u selu, priprema ispite i vrlo je aktivan u okupljanju omladine u antiifašistički pokret. Jula 1941. godine pozvan je u domobranstvo u Sisak. Tu je, po direktivi Mesne organizacije KP i, posebno, Franje Ogulinca Selje, s grupom naprednih studenata, izvlačio oružje i drugi materijal iz kasarne i prebacivao ga u Sisaki partizanski odred u Brezovici. Posle dva meseca, otpušten je iz domobranstva, zbog nastavljanja studija. Pored učenja, neumoran je u prikupljanju materijalne i druge pomoći za partizane, preko omladine Novog Seia, Pračna i Mošćenice, pod rukovodstvom člana KPH Ivana Altića. Taj rad ocenjen je uspešnim, pa ga sekretar sreskog komiteta KPH za Petrinju, Uroš Krunić, prima, februara 1942. u članstvo KPJ. Tada je i osnovana partijska ćelija u Novom Selu, a Mate joj je sekretar.

Marta 1942. godine Jerković je diplomirao, i ubrzo je pozvan ponovo u domobranstvo. U dogovoru s Urošem Krunićem, odlučeno je da se javi na poziv i posle „pređa“ partizanima. Primišni vod na jednoj stanici na pruži Maja—

Vlahović, počeo je pripreme domobrana za predaju. U sporazumu s Jožom Horvatom, komesarom 1. bataljona Banijskog partizanskog odreda, Jerković je organizovao noćni prepad na svoj vod, i 6. maja 1942. godine, s 33 domobrana i celim naoružanjem, prešao partizanima.

U početku, Jerković je borac, a mesec kasnije postavljen je za operativnog oficira 1. bataljona Banijskog partizanskog odreda. Krajem jula, postao je komandant 5. bataljona. Na čelu ove jedinice prošao je mnoge borbe na Baniji, Slavoniji, Moslavini i Bilogori. Dese-tog oktobra Jerković je postavljen za komandanta novosadskog Kalničkog partizanskog odreda, sastavljenog od Banijske proleterske

čete i 120 boraca Slavonije. Ovaj odred otišao je, u rejonu Kalnika, veliki broj neprijateljskih uporišta, a posle toga prokrstarilo je Hrvatskim zagorjem, prodirući do Zagrebačke gore i do Sljemena. Pored uništavanja neprijateljskih snaga, Odred je imao vrlo zapažene rezultate u razvijanju NOP-a u neposrednoj blizini Zagreba.

Krajem 1942. godine, Jerković je postao zamenik komandanta 4. divizije. Na toj dužnosti prošao je mnoge borbe u Slavoniji, Podravini, Moslavini i Bilogori, izdržao neprijateljske ofanzive „Zelen“ i „Braun“. Ispoljio je odvažnost i umešnost u komandovanju. Maja 1943. godine postavljen je za načelnika štaba 6. korpusa, a novembra za šefa Operativnog odeljenja Glavnog štaba Hrvatske. Februara 1944. godine ponovo je načelnik štaba, a od aprila komandant 6. korpusa. U toku 1944. godine jedinice 6. korpusa odnele su pobedu u velikom takmičenju pet korpusa NOV i POH, jer su oslobodile veliki deo Slavonije i Podravine, od Osijeka do Koprivnice. Tada je korpus dobio naziv udarni. Januara 1945. godine, Jerković je postao zamenik komandanta 3.

armije, a od marta komandant 10. zagrebačkog korpusa. U poslednjoj nemačkoj ofanzivi između Save i Drave jedinice ovog korpusa su u neprekidnim borbama nanele neprijatelju velike gubitke, skršile ofanzivu i nastavile gonjenje prema Zagrebu, da bi, u završnim operacijama, učestovale u njegovom oslobodenju.

U toku celog rata, Jerković je, pored hrabrosti, ispoljio niz izvanrednih osobina: postojanost, snagu volje, izdržljivost, snalažljivost, umešnost u Komandovanju i druge, zbog čega je bio vrlo omiljen kod boraca i starešina u svim jedinicama u kojima se borio. Po prirodi je bio veoma duhovit, uvek spreman za šalu, rečit i srdačan u odnosima s ljudima.

Posle oslobodenja, Jerković je načelnik štaba 5. armije, a posle završetka Više vojne akademije „Vorošilov“, u SSSR-u, komandant 2. armije. U činu general-majora unapređen je 8. februara 1945. godine. Od juna 1950. do 1962. godine komandant je JRM, pa pomoćnik saveznog sekretara za narodnu odbranu za ratnu mornaricu do septembra 1970. godine.

Pored rada na unapređenju i modernizovanju armije, koji je visoko ocenjivan, Jerković je zapažen kao publicist. Napisao je knjige: „Borbe u Slavoniji za vreme IV i V neprijateljske ofanzive“, „Četiri proletara“, i „20 godina razvika ratne mornarice“, brošuru: „Značaj ZAVNOH-a za razvoj NOP-a u Slavoniji“, i niz studija i tekstova u stručnim časopisima i novinama. Između ostalog, vrlo su mu zapažene studije iz političkog i stručnog usavršavanja komandnog kadra u armiji, odnosno ratnoj mornarici: „Čovek i tehnika u savremenom ratu“, „Mesto i uloga KPJ u razvoju JRM“, „Na pragu odlike“, „Slobodno vreme i formiranje celovite ličnosti“, i druge. Bio je vrlo aktivan u društveno-političkim organizacijama, posebno kao dugogodišnji član Oponoćništva SKJ za JNA, Udruženja za pomorsko pravo SFRJ itd; zatim kao saradnik ili član u organizima upravljanja raznih fiskulturnih, kulturnih, stručnih i naučnih društava, organizacija i ustanova.

Jerković je bio admiral JNA i član Studijskog odeljenja SSNO. Umro je 17. juna 1980. godine.

Narodnim herojom proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. St.)

JERMAN Franca DRAGO MOTAŠO

Rođen je 15. avgusta 1919. u selu Naklo kod Črnomlja, Slovenija. U porodici je bilo devetoro dece, a otac mu je bio siromašan seljak. Drago je 1935. otišao u Črnomelj, na pekarski zanat. Godine 1938. zaposlio se kao pekarski radnik, i radio do jeseni 1940, kad je pozvan u vojsku. Služio ju je u mornarici, u Boki Kotorskoj, kad je počeo rat. Posle raspada bivše jugoslovenske vojske, uputio se kući, ali su ga kod Bosanskog Broda zarobili Nemci. Posle tri dana uspeo je, s još dva druga, da pobjegne. U rodnom kraju se zaposlio u mlinu, u selu Krupi, gde je avgusta 1941. počeo da saraduje u narodnooslobodilačkom pokretu.

Zbog progona od neprijatelja, 4. juna 1942. otišao je u partizane. S njim je tada pošlo još deset boraca. Priključio se 2. četi 3. bataljona Belokranjskog odreda, koji je tada bio u selu Brezova Reber.

Dvadeset četvrtog oktobra 1942. primljen je u Komunističku partiju. Kao hrabar i sposoban borac, brzo je napredovao do komandira voda i čete, a zatim i do komandanta bataljona.

Decembra 1942. je 4. bataljon Belokranjskog odreda uništio neprijatelja kod Rožnog doia, zatim je sledio napad na bunker kod Zajca (na Gorjancima), napad na Hrast... Od jeseni 1942. bio je u brigadi „Ivan Cankar“. Bio je dobar borac i jurišnik, a naročito se istakao u napadima na sela Primskovo, Polica, Prekrižje.

Posle kapitulacije Italije, učestvovao je u oslobađanju Novog Mesta, Trebnja i Grosuplja. Osamnaestog oktobra 1943. imenovan je za načelnika štaba brigade „Ivan Cankar“.

Od decembra 1943. do juna 1944. bio je u Štajerskoj udarnoj brigadi komandant, i s njom je vodio borbe oko Novog Mesta. Branje-

na je oslobođena teritorija, izvršena je akcija na železničku prugu Grosuplje—Kočevje, napadani su neprijateljski položaji oko Višnje gore i na drugim mestima kuda je njegova brigada prolazila.

Pred kraj rata bio je komandant 12. brigade 15. divizije. U borbama te divizije, u Stranskoj Vasi, kod Žužemberka, u jurišu je ranjen i poslat na lečenje u Bari, u Italiju.

U januaru 1945. je pohađao kurs za više oficire, i postao operativni oficir pri Glavnom štabu Slovenije.

Posle rata je ostao u vojnoj službi, i vršio različite dužnosti: načelnik štaba divizije, komandant garnizona Travnik, načelnik u Vojnoj akademiji JNA i druge.

Sada je u penziji, živi u Puli i još je vrlo aktivan u štabu teritorijalne odbrane opštine, gradskoj konferenciji SSRN i drugde.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Met. G.)

JERMAN Janeza MIRKO

Rođen je 13. decembra 1912. u Šmarci, kod Kamnika, Slovenija. Bio je mesar i postao samostalni zanatlija. Još u vreme dok je pohađao zanatsku školu aktivno je radio u sportskim i kulturnim društvima. U godinama pred rat učestvovao je u akcijama koje je organizovao KP; pored ostalog, bio je i povernik Društva prijatelja Sovjetskog Saveza.

Posle kapitulacije Jugoslavije, bio je među organizatorima ustanka u kamničkom okrugu. U avgustu 1941. primljen je u KP. Bio je komandir Kamničko-dupličke čete. Krajem avgusta 1941. prešao je u Dolenjsku. Šestog januara 1942. je, s grupom dobrovoljaca, otišao na Kočevski rog, gde je 3. marta 1942. formiran 5. slovenački ili 1. dolenjski bataljon. Prilikom formiranja Gupčeve brigade, 4. septembra 1942. Jerman je preuzeo funkciju bataljonskog obaveštajca, a kasnije intendanta. Početkom aprila 1943, kao dobrovoljac se vratio u Štajersku u Kamničko-zasavski odred, gde je postao komandir čete.

Pri formiranju Šlanderove brigade, 6. avgusta 1943, Jerman je imenovan za komandira 2. čete 3. bataljona, a 5. septembra 1943, kad je Šlanderova brigada došla u Dolenjsku, imenovan je za zamenika komandanta 2. bataljona. Početkom novembra 1943. preuzima funkciju komandanta toga bataljona, s kojim je izveo niz značajnih akcija.

U decembru 1943. učestvovao je u borba na Moravškem, a januara 1944. u napadu na Črnu. Sedamnaestog marta 1944, Štab IV

operativne zone je izdao zapovest u kojoj su posebno pohvaljene akcije 2. bataljona, pod komandom Mirka Jermana. Posle uspešnog napada na motorizovanu nemačku kolonu kod Trnjava, 27. aprila 1944, Jerman je imenovan za operativnog oficira u štabu Šlanderove brigade, a potom za načelnika i zamenika komandanta.

Dvadeset sedmog avgusta 1944. došlo je do promena u štabu brigade, pa je za komandanta postavljen Mirko Jerman. S brigadom je izveo niz uspešnih akcija u borbama za oslobodjenje gornje Savinjske doline. Dvadeset sedmog oktobra 1944. ponovo se vraća u Dolenjsku, pa je, u novembru 1944, imenovan za načelnika Oficirske škole u Metliki. Marta

1945. preuzima funkciju načelnika operativnog štaba NOV i POS u Dalmaciji, a zatim je, do sredine juna 1945, načelnik Operativnog odeska komande Trsta.

Posle rata je završio Višu tenkovsku školu u Lenjingradu.

U godinama 1947—1951. bio je u Vrhniku komandant tenkovske brigade. Godine 1951. je nastavio školovanje u Višoj vojnoj akademiji u Beogradu. Školovanje je završio 1953. godine. Te godine je postao načelnik tenkovskih jedinica u VII vojnoj oblasti, a 1957. je premešten u Ljubljano, i imenovan za načelnika oklopnih jedinica ljubljanskog vojnog područja. Tu funkciju je vršio u činu pukovnika, sve do penzionisanja 1965. godine.

Još dok je vršio vojničke funkcije bio je savestan radni vojni radnik. Bio je republički poslanik, funkcioner Saveza boraca i predsednik odbora Šlanderove brigade.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Na. St.)

JESIĆ *Pavla* MILAN IBRA

Rođen je 11. oktobra 1914. u selu Donji Petrovac, Ruma, Vojvodina, u seljačkoj porodici. Do početka ustanka 1941. bio je zemljoradnik.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je kao rezervnog podnarednika. Nemci su ga zarobili i poslali u logor na Banjici. Već tada je pokazao odlučnost i pobeo. Vratio se u rodno selo, gde pokušava da uspostavi vezu s drugovima koji su već radili na organizaciji ustanka. U novembru 1941. položio je partizansku zakletvu. Radio je ilegalno i mobilisao mase za pristupanje NOP-u.

Krajem marta 1942. izbegao je nemačku mobilizaciju za odlazak na rad u Nemačku. Politički je pripremio grupu svojih meštana i dao im vezu za odlazak u partizanske jedinice na Fruškoj gori.

Zbog stalnih potera neprijatelja, bio je prinuđen da napusti ilegalni rad, i 27. marta 1942. postaje borac Fruškogorskog odreda. Aktivno učestvuje u svim akcijama koje je odred vodio protiv okupatora. Isticao se hrabrošću i ispoljio organizacijske sposobnosti. U KPJ je primljen 10. maja 1942. Ubrzo je postao komandir voda u 4. četi 1. sremskog odreda.

Dvanestog jula 1942. s trinaesticom boraca, po zadatku Partije, odlazi u južni deo Srema, u Posavinu, gde radi na organizaciji partizanskih grupa koje vrše sabotaže na žitnim poljima. Kada je, 31. jula 1942, formiran Posavski odred, Ibro je ušao u njegov sastav, gde je 21. oktobra 1942. postao komandir čete. Odred je u jesen 1942, kao poseban bataljon, ušao u sastav 6. istočnobosanske NOU brigade, i prebačen je u Bosnu. Istakao se u svim akcijama brigade protiv okupatora i domaćih izdajnika, i kao borac i kao rukovodilac.

Od februara do septembra 1943. bio je na dužnostima komandira čete i komandanta

bataljona u 2. vojvodanskoj brigadi. Od septembra 1943. do jula 1944. bio je zamernik i vršilac dužnosti komandanta 1. vojvodanske brigade. Na tim dužnostima ispoljio je vrline hrabrog i neustrašivog borca i popularnog rukovodioca. Istakao se u borbama protiv neprijatelja kod Orahovice, Čatinaca, Slavenskog Šamca, kod Srebrenice, Vlasenice, na Majejci, Semberiji i u Sremu.

U julu 1944. postavljen je za komandanta 7. vojvodanske NOU brigade; na toj dužnosti ostao je do svršetka rata. Brigada je pod njegovom komandom postigla velike uspehe u borbama protiv neprijatelja. Naročito se istakla u borbama protiv Nemaca kod Iloka, i pri forsiranju Dunava na sektoru Batine. Za vanredne uspehe u borbama brigadu je, s Ibrnom na čelu, pohvalio 1. decembra 1944, Vrhovni komandant. Vešto vođena hrabrim komandantom, Brigada je u završnim operacijama za oslobodenje zemlje imala značajnu ulogu. Ona je, s drugim jedinicama NOVJ, na austrijsko-jugoslovenskoj granici presekla odstupnicu neprijatelju, sprečila mu izvlačenje i omogućila zarobljavanje jakih neprijateljskih snaga.

Posle oslobodenja ostao je u JNA, gde je bio na odgovornim dužnostima. Bio je komandant puka i brigade, a zatim je radio u vojno-teritorijalnim organima. završio je Višu vojnu akademiju JNA. Penzionisan je 1964, u činu pukovnika JNA.

Aktivno je radio u društveno-političkim organizacijama. Bio je predsednik Pokrajinskog odbora rezervnih vojnih starešina Vojvodine, poslanik Pokrajinske skupštine Vojvodine. Član je Pokrajinskog odbora i Predsedništva SUBNOR-a, SAP Vojvodine, član Komisije Saveznog odbora SUBNOR-a, delegat Koordinacionog odbora za rad na narodnoj odbrani Konferencije SSRN Vojvodine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 2. oktobra 1953. godine. (Br. L.)

JEVRIĆ *Jara* RADULE

Rođen je 1911. godine, u selu Konjusima, Andrijevice, Crna Gora, u seljačkoj porodici. Svršeni maturant. U KPJ primljen 1938. godine. Učestvovao u NOB od julskog ustanka 1941. godine. Poginuo u borbi protiv četnika u Gračanici, kod Andrijevice, novembra 1942. godine.

Osnovnu školu završio u Konjusima, a gimnaziju u Beranama. Od 1935. godine, kada dolazi do snaženja Partije i SKOJ-a u gornjem Polimlju, vrlo aktivno radi u naprednom po-

kretu, učestvujući u svim revolucionarnim akcijama KPJ. Nije imao novca da studira, a službu nije mogao da dobije, pa se do rata bavio zemljoradnjom. Dopirio je jačanju ugleda Partije među seljaštvom, a prije svega kod seoske omladine, u selima Potkomlja.

Poslije sloma Jugoslavije u aprilskom ratu, organizuje prikupljanje oružja i vrši pripreme za oružani ustanak. Juna 1941, po odluci MK KPJ, formirani su gerilski borbeni odredi na cijeloj teritoriji andrijevičkog sreza. Jevrić organizuje Konjuški odred (od 18 boraca) i postaje njegov prvi komandir.

U julskom ustanku 1941. ispoljio je primjernu hrabrost u borbama za oslobodenje Andrijevice, i kasnije u odbrani slobodne teritorije. Kada je, 21. jula, u Andrijevici obrazovan Sreski nacionalno-oslobodilački odbor, jedan od prvih organa narodne vlasti u ustanku, ušao je u njegov sastav.

U jesen 1941. aktivan je u obnavljanju i omasovljenju partijskih organizacija u andrijevičkom srezu, reorganizaciji gerilskih odreda i njihovom pripremanju za borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Septembra iste godine, na Mjesnoj partijskoj konferenciji andrijevičkog sreza, izabran je za člana MK. Kada je, 11. novembra 1941. godine, odlukom Glavnog štaba za Crnu Goru, Boku i Sandžak, formiran Komski partizanski odred, postao je njegov zamjenik komandanta, i na toj dužnosti ostao sve do proljeća 1942. godine. Kao vojni rukovodilac ispoljio je kvalitete, stalno se u borbama ističući izvanrednom hrabrošću. Maja 1942, kao član MK, vraćen je, po direktivi, na ilegalni partijski rad na teren andrijevičkog sreza. Tokom ljeta i u jesen iste godine radio je neumorno na obnavljanju partijskih organizacija, okupljao je simpatizere NOP, i pripremao nove borce za partizanske jedinice. U izvanredno složenim i veoma teškim uslovima, s grupom ilegalnih partijskih radnika i iskusnih rukovodilaca iz ustanka, organizuje i rad

nekih seoskih narodnooslobodilačkih odbora.

Novembra 1942. s još dva druga, ilegalno dolazi u Gračanicu, da obide partijsku organizaciju i ilegalce. Domaćin kod koga su zanoćili obavijestio je četnike, koji su jakim snagama opkolili kuću. Ali, ilegalci su odbili da se predaju. Radule je jurneo iz opkoljene kuće, pokušavši da otme puškomitraljev četniku na straži ispred kuće. Uspio bi da ga savlada, da se u tom trenutku nису na njega sjurili i ostali izdajnici. Borio se do posljednjeg djelića snage, i pao zajedno sa svojim saborcima.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Mi. Dš.)

JEVTIĆ Mihaila PREDRAG

Rođen je 12. februara 1914. godine u Gornjem Milanovcu, Srbija. Potiče iz službeničke porodice.

Osnovnu školu i pet razreda gimnazije završio je u Gornjem Milanovcu, šesti razred u Čačku, a sedmi i osmi u Čupriji, gde je i maturirao.

Još kao učenik počeo je da igra fudbal u milanovačkom klubu „Takovo“. Dugo je bio kapiten tima i dolazio redovno na utakmice i kad je bio van svoga grada.

Naprednom radničkom pokretu pristupa kao student Pravnog fakulteta u Beogradu. Član SKOJ-a je od 1933. godine, a dve godine kasnije primljen je u članstvo KPJ. Učestvuje u studentskim demonstracijama, rastura partijske letke i izvršava druge zadatke svoje partijske organizacije.

Vrlo često je dolazio u Gornji Milanovac, donosio partijsku literaturu, održavao sastanke. Na njegovu inicijativu, osnovan je u Gornjem Milanovcu studentski klub.

Posle svršenog fakulteta, odlazi u školu rezervnih konjičkih oficira. Posle povratka,

uoči rata, zaposlio se kao činovnik u Narodnoj banci u Beogradu, gde je ostao sve do leta 1941. godine, kada je otpušten iz službe kao nepouzdan.

U NOB je stupio prvih dana jula 1941. godine. Prema odluci OK KPJ za Čačak, 13. jula 1941, određen je za komandira 2. dragačevske partizanske čete Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Ubrzo postaje član štaba ovog odreda.

Kada je, 20. septembra 1941. godine, formiran Trnavski bataljon Čačanskog odreda, postavljen je za njegovog komandanta. Sa svojim bataljonom vodio je uspešne borbe na opsednutom Krajevju, oktobra 1941. godine. Naročito teške borbe vodio je protiv nemačke borbene grupe „Wildernuth“ i sastava 717. nemačke pešađijske divizije u selu Kruševici, kod Krajevja. Tada je Nemcima naneo ozbiljne gubitke u ljudstvu i naoružanju.

Priklom četničkog napada na Čačak, 7. novembra 1941, Trnavski bataljon, sa ostalim partizanskim jedinicama, učestvuje u odbrani ovog grada. Četnička blokada je probijena, a četnici proterani do Ravne gore.

Po naređenju štaba Čačanskog partizanskog odreda, Jevtić je u drugoj polovini novembra 1941. godine upućen u Gornji Milanovac i Rudnik, sa zadatkom da koordinira dejstvo jedinica Takovskog bataljona i susednih partizanskih odreda, zbog odbrane slobodne teritorije od pravca Kragujevca.

Posle povlačenja partizanskih snaga u Sandžak, imenovan je za zamenika komandanta 2. šumadijskog bataljona Srpsko-Sandžačkog odreda. Od 1. marta 1942. godine zamenik je komandanta 3. bataljona 2. proleterske brigade, a od 14. jula 1942. komandant je ove jedinice. U borbama na Kupresu, Blagaju, Mrkonjić-Gradu, Jajcu, koje je vodio sa svojim slavnim 3. bataljonom, ispoljavao je retku hrabrost, hladnokrvnost i upornost, zbog čega su ga borci voleli i poštovali.

Na zahtev CK KP Slovenije, Vrhovni štab na čelu sa drugom Titom upućuje nekoliko istaknutih komandanata partizanskih jedinica u pomoć NOP Slovenije. Među njima je bio i Predrag Jevtić.

U Sloveniji postaje najpre zamenik komandanta Slovenske udarne brigade „Matija Gubec“, a od 12. januara 1943. godine komandant Udarne brigade „Ivan Cankar“. Naročito se isticao u borbama za oslobođenje Ajdovca, zatim u borbama oko Žužemberka, u napadu na Pleterje, Metliku, oko Starog Loga, u Ribniškoj dolini...

Zbog izvanrednih zasluga i svojih vojničkih kvaliteta i sposobnosti, postavljen je za jednog od prvih komandanata slovenačkih divizija. Ubrzo, posle imenovanja za komandanta 15. slovenačke divizije, vodio je vrlo ostre

borbe s Italijanima. Poginuo je od neprijateljske artiljerije, 30. jula 1943. godine, zapano od Trebnja, na liniji mala Vas — Roženpelj, prilikom osmatranja položaja.

Narodnim herojem proglašen je 25. oktobra 1943. godine. (M. Jak.)

JOCIĆ Mladena OLIVERA VERA

Rođena 21. avgusta 1923. u Beogradu, u srednje imućnoj porodici.

Osnovnu školu završila u Sindeličevu, a gimnaziju (sedam razreda) pohađala je u Skoplju.

U Skoplju je živela s dve sestre i očeovom majkom.

Veru i njenu stariju sestru Vidu (sada vajar u Beogradu) zainteresovao je za napredne ideje Alija Avdovića, iz Sindeličeva, učenik Velike medrese, docniji student Filozofskog fakulteta u Skoplju (streljan na Banjici, 29. avgusta 1941.)

U ženskoj gimnaziji „Kraljica Marija“ Vera je bila veoma aktivna. Jednom je na času, povodom seminarskog rada „Oslobođenje Južne Srbije“, rekla profesoru: „Makedonija postoji, gospodo, jer postoji makedonski narod, koji ima svoj jezik i istoriju...“ Iz škole je nisu izbacili, jer je bila odličan učenik.

Početkom 1941. primljena je u SKOJ. Učestvovala je u martovskim demonstracijama i manifestacijama.

Aprila 1941. u Makedoniju, pa i u Skoplje, došli su Bugari kao okupatori. Počeli su da protjeruju Srbe, pa su sestre Vida, Vera i Radmila, stric Todor i baka Katica, napustili Skoplje i otišli u Niš, gde je baka ostala sa sinom Todorom, inivladom od prvog svetskog rata.

Iz Niša su sve tri sestre otišle u Valjevo, odakle im je bila jedna od maćeha, Angelina. U gradu su se povezale s narodnooslobodilačkim pokretom posredovanjem Dimitrija Diše Koljkovića, sekretara SKOJ-a u Tehničkoj školi. Sestre su imale vezu i s Milicom Pavlović Darom, narodnim herojem, koja je u to vreme bila član Okružnog komiteta KPJ za Valjevo.

Krajem avgusta (ili početkom septembra) 1941. Vera je otišla u Valjevski NOP odred, a njene sestre u Bajinu Baštu, u partizansku radionicu odeće i obuće.

Vera je prvo radila u Agitpropu odreda, docnije je postala kurir-obaveštajac, pod rukovodstvom obaveštajnog oficira odreda, Dimitrija Diše Koljkovića.

Jednog dana, dok je bila kod „javke“ u Valjevu, Nemci i četnici blokirali su ulicu i ulazili u svaku kuću. Kad su Nemci i četnici ušli u dvorište, Vera se odlučila, otvorila vrata

jedne sobe, ušla u nju i sakrila ispod kreveta. U toj sobi stanovao je neki nemački oficir, pa je nemački vojnici i četnici nisu pretresali.

Kurirsku dužnost Vera je uspešno obavljala do 3. marta 1942. Deo Valjevskog NOP odreda napustio je svoju teritoriju, prešao Drinu, i pridružio se bosanskim partizanima. Vera je ostala na terenu, na vezi obaveštajca Živorada Vitorovića, gimnazijalca iz Zlatarića. On je za nju izvodio dokumenta, pa su Vera i njena najmlađa sestra, juna 1942. došle u Niš, gde ju je mačeha Angelina Gina zaposlila u Fabrici duvana, u kojoj je i sama radila. U fabrici je Vera bila sekretar partijske ćelije, i tu dužnost uspešno obavljala sve do februara 1943. kad je sekretar Mesnog komiteta KPJ za Niš pao Bugarima u ruke. Pošto je postojala bojazan da kao sekretar partijske ćelije, bude

otkrivena odlučeno je da ode na Jastrebac. S njom je pošla i Danica Nikolić Lala, student, jedini član MK KPJ za Niš koji je izbegao hapšenje. Početkom marta 1943. Vera je ušla u sastav Jastrebačkog bataljona. U bataljonu je ostala do juna 1943, kad je prešla na vranjski teren, u Drugi južnomoravski NOP odred. Dušan Devedžić Žika, zamenik političkog komesara 2. bataljona, rasporedio je Veru u 2. četu, za zamenika političkog komesara. Istovremeno, Vera je bila i član bataljonskog partijskog biroa. U bataljonu su je zvali Vera Skopjanka, a u Nišu — Vera Valjevka.

Jednog dana, krajem septembra 1943, sreća se s Metodijem Kotevskim Slobodanom, koji je po zadatku došao iz Kumanovskog odreda u Drugi južnomoravski NOP odred. Tada je Vera izrazila želju da pređe u Drugi kumanovski NOP odred. Izliši su joj u susret, pa je, prilikom susreta vranjskih i kumanovskih partizana, 9. oktobra 1943, prešla u Drugi kumanovski NOP odred, koji je 10. oktobra 1943. preimenovan u Skopko-kumanovski NOP

odred (ali su ga borci i narod i dalje zvali „Kumanovski“). U novom odredu Vera je postavljena za zamenika političkog komesara 2. čete „Cvetan Dimov“.

Ljupčo Arsov Goce, politički komesar V. operativne zone, svojom naredbom od 27. oktobra 1943. naimenovao je rukovodstvo Skopsko-kumanovskog NOP odreda. Vera je postala zamenik političkog komesara odreda. U daljim reorganizacijama odreda Vera je uvek postavljena za zamenika političkog komesara bataljona („Jordan Nikolov“, „Hristijan Todoroški Karpoš“, 2. bataljona 3. makedonske NOU brigade).

U vreme „majske ofanzive“, koju su izvodili Bugari, Glavni štab NOV i PO Makedonije formirao je Osogovsku grupu od makedonskih, srpskih i kosovskih partizanskih jedinica, koje su operisale na krajnjem jugu Srbije, i severnoj i severoistočnoj Makedoniji. Osogovska grupa vodila je žestoke borbe protiv Bugara. U takvoj jednoj borbi na Liscu Vera je teško ranjena. Bio je 20. maj 1944. Drugovi su je tri dana nosili („Tri dana na ruci te nosevme zbrana ...“ — Aco Šopov: Oči). Izdahnula je 22. maja 1944. u selu Sase.

Za vreme svog kratkog revolucionarnog rada Vera se isticala iskrenošću, hrabrošću, znanjem, strogošću. Sve te osobine nebrojeno puta dolazile su do izražaja. I u radu kurira-obaveštajca, sekretara partijske ćelije, borca, zamenika političkog komesara čete, odreda, bataljona.

Kao Srpkinja među Makedoncima, širila je bratstvo i jedinstvo, jer je znala šta je makedonski narod doživljavao u vreme kraljevine Jugoslavije. Razgovarala je s makedonskim i srpskim ženama, seljankama, govorila im da bi narod, obični ljudi i jednog i drugog naroda, trebalo da žive u ljubavi, a ne u mržnji koju su stvarali i razgarali političari — da bi lakše vladali i upravljali.

Verina hrabrost iskazana je više puta u borbi kod Drenka, Pelinca, u razbijanju četničkog „Vardarskog korpusa“, na planini Rujen, u napadu na železničku stanicu Ristovac, u napadu na Zletovske rudnike, na Kratovo i na drugim mestima i ratištima.

Tri dana umirala je na rukama drugova, koje je molila da je ostave, jer su im Bugari za petama. Umirala je bez reči, bez jauka. Drugovi su je nosili i nemo plakali, jer je umirala njihova Vera, „naša Vera“, kako su je zvali.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (Sl. Po.)

JOKA STOJAN MILAN

Rođen je 18. februara 1922. u selu Trgovi, Dvor na Uni, Hrvatska. Član je KPJ od 6. septembra 1942. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u selu Rujevac, a metalski zanat učio u željezari Bešlinac. Zaposlio se, 1939. u livnici željeza u Capragu. Kao metalski radnik, već s osamnaest godina član je URS-ovih sindikata i učesnik štrajkova koje su oni organizirali u željezari Sisak. Zbog rasturanja komunističkih materijala, krajem 1940, bio je uhapšen; kako policija nije mogla dokazati njegovo učestvo u ovim akcijama, pušten je iz pritvora poslije sedam dana. Uspostavom NDH, Joka je kao srbin otpušten iz fabrike; odlazi u svoja sela. Komunistički opredijeljen, Milan se priključuje

organizatorima ustanka u svom kraju, i u julu 1941. postaje borac 1. partizanskog odreda Banije u Šamarici. Kako su ustaše, žandarmi i domobranci svakog dana upadali u srpska sela Banije, vršeći masovna ubijanja i paljenja, partizani su ih sačekivali braneći gotovo svaku kuću. U tim prvim borbama, svojim požrtvovanjem i hrabrošću isticao se devetnaestogodišnji Milan Joka. On se posebno ističe u borbi s ustašama, 1941. godine, u Bešlincu, Gvozdanom i Zrinju. Učestvuje u uništenju grupu od 11 ustaša na rijeci Javošnici, i zarobljava njihovu municiju i opremu. On se junački bori na Vaničkim položajima, na pravcu Dvor—Žiravac, s ustašama i žandarmima koji su nastojali da se probiju do utvrđene Gvozdenko. Posebnu hrabrost mladi Joka ispoljava februara 1942, kada s grupom partizana nanosi ustašama gubitak od 55 mrtvih i ranjenih. Ni promatranje poglavnik Ante Pavelića ove žestoke bitke, iz oklopnog vlaka sa željezničke stanice Ravnice, nije pomoglo njegovim satnijama.

Prekaljeni banjski borac Joka odlazi, maja 1942. u sastav proleterске чете narodnog heroja Nikole Demonje, u pomoć partizanima u Slavoniji. Borci ove чете brzo su se pročuli širom Slavonije junaštvom i smionim podvizima. Među njima isticao se mitraljezac i bombaš Milan Joka. Posebno je zapažen u napadu na Poljansko i Kamensko. Partizanske bombe zapale su zgradu iz koje su ustaše uspjele pobjeći. Ali je mitraljezac Joka skočio u zapaljenu zgradu, dospio izbaciti dio oružja i opreme. S trojicom partizana uništio je i zgradu u kojoj je bilo 40 domobrana. Tada je teško ranjen, ali već poslije 28 dana liječenja u Ravnoj gori, mitraljezac se vratio u jedinicu. Joka se posebno ističe u spasavanju 200 ljudi kod sela Paskovci, koje su ustaše vodile u logor Jasenovac. Svojim mitraljezom odbija tri uzastopna juriša; a kad mu je i mitralješka cijev prsila, hrabri Joka se snalazi i s tri svoja druga iznenaduje 11 ustaša koje zarobljava i spasava 200 ljudi od sigurne smrti.

Joka zadivljuje svojim podvizima. Tako u Dulovcu, iako ranjen, prilazi „kulturbundovcima“ iza leđa, i uništava ih 78 u bunkeru. S Demonjom ubija 20 ustaša i zarobljava domobranskog satnika sa 60 domobrana. I onda kad im Nijemci dolaze iza leđa, on i hrabri Demonja uspješno se izvlače.

Ujesen 1942. Joka postaje vodnik u Kainičkom odredu, ističe se u borbi protiv Francetićeve legije na Kalniku. Ubrzo postaje i komandant bataljona Kainičkog odreda, a maja 1943. zamjenik komandanta 17. brigade. Avgusta iste godine komandant je protučetničkog bataljona. U oktobru je komandant češke brigade „Jan Žižka“, a februara 1944. formira Osiječku brigadu i postaje njen komandant.

Juna 1944. odlukom GŠH, postavljen je za komandanta 17. brigade, a krajem rata je načelnik Štaba 28. udarne divizije. Tada je imao samo 23 godine.

Izuzetno junaštvo i snalažljivost pokazao je krajem 1943. kada je s jednim bataljonom i prištapskim jedinicama, na području Feričanci–Orahovica, bio opkoljen neprijateljskim tenkovima. Tada Joka, u ulози komandira чете, uzima protutenkovsku pušku i uspješnim jurišem izvlači jedinicu iz okruženja, uništivši jedan tenk i ubivši 18 njemačkih vojnika.

Maja 1944. godine uspješno se, sa svojom Osiječkom brigadom, probija iz neprijateljskog okruženja na Diju. Ali i kada ostaje sam među čobrancima, ne gubi prisobnost: uspijeva s oštetim puškomitraljezom da se izvучe i dođe svojoj jedinici.

Pored niza akcija, učestvovao je i u oslobođenju Beograda, Brčkog, Doboja, Kostajnice i Petrinje. Za uspjehe u borbi tokom rata, Milan je nekoliko puta pohvaljen. U toku rata 6 puta je ranjen.

Poslije oslobođenja, načelnik je Štaba 28. divizije, oficir u prvoj upravi Generalštaba JNA i inspektor za pješadiju u Prvoj armiji. Poslije završetka Više vojne akademije, načelnik je operativnog odjeljenja korpusa i prvog odsjeka Operativnog odjeljenja Armije. Načelnik je Operativno-nastavnog odsjeka Pete armijske oblasti, predsjednik ispitne komisije za čin aktivnog majora i potpukovnika, komandant Prve proleterске gardijske divizije i načelnik Operativnog odjeljenja Prve armije. Sada je inspektor za pješadiju u glavnoj inspekciji narodne odbrane, u činu general-potpukovnika JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Đu. Za.)

JOKIĆ Stevana MARKO

Rođen je 8. februara 1914. godine u selu Vodenici, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Odmah poslije završene osnovne škole, Marko se izdržavao radeći fizičke poslove. U ranoj mladosti dospio je u Beograd, gdje je radio kao obalski radnik.

U Beogradu se uključio u sindikalni pokret istekao prva saznanja o borbi radničke klase. Poslije aprilskog rata, vratio se u rodno mjesto, i tu se odmah povezao s komunistima koji su radili na pripremama ustanka. Prikupljao je oružje i pripremao ljude za borbu.

U prvim borbama, Marko je izabran za komandira ustaničkog voda, da bi, samo nekoliko dana kasnije, postao zamjenik komandira Vodeničko-suvajske čete. Odmah je zapažen kao staložen, odvažan i vješt borac. Član KPJ postao je u novembru 1941. godine, a sljedećeg mjeseca postavljen je za komandira Vodeničko-suvajske čete.

Marko se neprekidno ističe u borbama u Podgrmečju, u Baniji kod Gvozdenog, na Stinici (između Ključa i Banja Luke), na Manjači, na Bravskom, u Sanici i Sanskoj Dolini, na Kupresu, Bugojnu, Prozoru, Neretvi, Sutjesci i drugim mjestima.

U borbama s italijanskim snagama na Bravsku, kod Bosanskog Petrovca, od 2. do 6. maja 1942. Marko je sam zarobio 16. neprijateljskih vojnika, a njegova četa uništila nekoliko desetina italijanskih fašista i zarobila velike količine ratnog materijala.

S četom je učestvovao u borbi za oslobođenje Ključa i sanske doline od 25. jula do 2. avgusta 1942. a potom je štitio žetoece 1. omladinske radne brigade na ovom terenu.

U prvoj borbi za oslobođenje Jajca, avgu-

sta 1941. godine, Jokić se s četom probio u centar grada, uništio više neprijateljskih bunkera i mitraljeških gnijezda i znatno doprinio ovoj velikoj pobjedi.

U borbi za oslobođenje Bihaća, 2. novembra 1942. godine, njegova je jedinica za kratko vrijeme razbila veliku grupu neprijateljskih vojnika; na čelu bombaša iz svoje čete uništio je posadu protivničke artiljerije, zarobio topove, i time omogućio slamanje odbrane.

U napadu na Siticu, u novembru 1942. godine, Marko je na čelu bombaške grupe izvršio prodor kroz utvrđenu protivničku odbranu, i u toj borbi zarobio oko 200 neprijateljskih vojnika. U napadu na Teslić, 1. januara 1943. godine, Jokiću polazi za rukom da s četom upadne u centar neprijateljske odbrane, i tako doprinese uspjehu napada. Odmah

za, na planini Borje, iznenadio je i razbio jaku neprijateljsku formaciju. Tada je poginulo i zarobljeno više od 150 neprijateljskih vojnika, a još toliko se razbježalo i bilo onesposobljeno za borbu.

Brojni su podvizi Marka Jokića u borbama IV i V neprijateljske ofanzive. Posebno se istakao u bici na Neretvi, u kojoj je njegova brigada branila ranjenike na najugroženijem pravcu prema Gornjem Vakufu. Tu su Marko i njegovi borci vodili neravnomjerne borbe, u kojima su ispoljili odlučnost i heroizam.

U toku V ofanzive postavljen je na dužnost zamjenika komandanta bataljona, ali ni tada nije prestao da, u odlučnim trenucima, bude na čelu bombaške grupe, i predvodio je u smjelim jurišima. U takvom jednom jurišu svoje Vodenско-suvajske чете, bio je teško ranjen. Njegova četa odbija snažan napad neprijatelja i, uprkos snažnoj vatri, iznosi s bojišta ranjenog Marka.

Poslije povratka 3. krajiške brigade u Bosansku krajinu, odlukom Štaba korpusa, Mar-

ko Jokić je postavljen za komandanta Drvarsko-petrovačkog NOP odreda. Samo nekoliko mjeseci kasnije, odlazi na školovanje u oficirsku školu pri Vrhovnom štabu NOV i POJ, u Drvar. Tu se zatekao 25. maja 1944, kada je bio njemački vazdušno-desantni napad na Drvar. Marko je s oficirima krenuo u napad na njemačke padobrance u odbranu Vrhovnog štaba i Tita. S pištoljem i nekoliko bombi, on je u prvom naliću na padobrance zarobio mitraljez, i u s njim omogućio borbu grupe oficira. U jurišu na padobrance, Marko je poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (VI. Kc.)

JOKSIMOVIĆ Maksima SAVO

Rođen je 25. marta 1913. godine u selu Buču, Berane, Crna Gora. Prije rata student prava. U NOV stupio jula 1941. godine. Bio je general-pukovnik JNA.

Rođen je u siromašnoj seoskoj porodici. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Beranama. Još kao gimnazijalac zainteresovao se za revolucionarni radnički pokret.

Student Pravnog fakulteta postao je 1931/32. godine.

Na Univerzitetu učestvuje gotovo u svim političkim akcijama naprednih studenata, zbog čega je više puta hapšen i izvođen na Sud.

Isticao se neustrašivošću u borbi protiv policijskih agenata i provokatora, koji su narušavali autonomiju Pravnog fakulteta. Vojni rok odslužio je u Školi za rezervne oficire u Bileći, 1934/1935. godine.

Član KPJ postao je 1935. godine.

Godine 1937. spremao se da ide u Španiju, ali Specijalna policija ga je uhapsila na željezničkoj stanici u Beogradu. U zatvoru je proveo 15 dana, premlaćivan od agenata Kosmajca i Montanija. Držao se, kao i ranije, hrabro i dostojanstveno.

Od 1938. godine do aprilskog rata, kao apsolutno prava, praktično se bavio profesionalnim političkim i revolucionarnim radom. Jedan je od aktivnih učesnika u krivim studentskim demonstracijama 14. decembra 1939. godine. Poslije predavanja o teroru i nasliju policije (održanog u Fizičkoj sali 1939), povlači se nekoliko mjeseci u ilegalnost (živi u Novom Sadu i Beranama).

Pored aktivnog učešća u političkom životu studentske omladine u Beogradu, jedan je od onih komunista koji su dali znatan doprinos jačanju partijske organizacije u beranskom srezu.

Početkom 1936. godine je uhapšen, pod sumnjom da je učestvovao u ubistvu žandarmerijskog podnarednika Pantovića, vođe partiole koja je pokušala da rastjera omladinu s velikog revolucionarnog posela u Pešcima. U istražnom zatvoru u Beranama ostao je do maja iste godine, kada je, sudskom presudom, oslobođen optužbe.

U beranskoj partijskoj organizaciji 1936. je došlo do provale, pa je s grupom drugova morao da emigrira u Albaniju (Berate). Poslije povratka iz Albanije, ponovo je mjesec dana proveo u zatvoru.

Zbog emigriranja iz zemlje zato što se nije javio na vojnu vježbu, Vojni sud u Sarajevu osudio ga je, 1939. godine, na 3 mjeseca zatvora i oduzimanje oficirskog čina. Kaznu je izdržao u Beranama.

Poslije antiratnih demonstracija u Zagrebu, 1940. godine, ponovo je uhapšen, s grupom drugova, i predat Sudu za zaštitu države. Izvjesno vrijeme je proveo u zatvoru u beogradskoj Glavnjaci, a onda poslat u novosadski zatvor, gdje učestvuje, uz odobrenje Partije, u šestodnevnom štrajku gladu, zbog poboljšanja

zavotvoreničkog statusa grafičara. Poslije toga je prebačen na Adu Ciganiju. Sudeno mu je u Beogradu (zajedno s grupom beranskih komunista), pod optužbom da je u demonstracijama, pored ostalog, tukao žandarma, ali je oslobođen u nedostatku dokaza.

U vrijeme aprilskog rata, MK KPJ u Beranama formirao je dobrovoljački odred (oko 80 dobrovoljaca) zbog odlaska na jugoslovensko-italijanski ratnište u Albaniji, na čelu sa Savom Joksimovićem.

Prije ustanka, 1941. godine, obavljao je funkcije: sekretara partijske ćelije, sekretara opštinskog biroa ćelija, člana vojne komisije.

Poslije kapitulacije zemlje, bio je aktivan u pripremanu oružanog ustanka. Kao član vojne

komisije, organizovao je prikupljanje i čuvanje oružja, radio na formiranju gerilskih odreda, na obučavanju omladine u rukovanju oružjem.

U borbi za oslobođenje Berana, istakao se izvanrednom hrabrošću i vještinom komandovanja, kao komandir Bučićkog gerilskog odreda. Poslije oslobođenja Berana, imenovan je za člana vojnog komiteta, i u tom svojstvu učestvovao u organizovanju ustaničkih bataljona i drugih samostalnih jedinica u ovom kraju.

Na Skupštini narodnih predstavnika sreza beranskog, 21. jula 1941, aktivno učestvuje u donošenju poznatih istorijskih odluka i formiranju Narodnog odbora oslobođenja sreza beranskog — prvijenca narodne vlasti u našoj zemlji. Izabran je za člana ovog Odbora.

U drugoj polovini 1941. godine izabran je za člana MK KPJ, a nešto kasnije i za člana Okružnog komiteta KPJ za Kolašin. Tada je imenovan za komesara Komskog odreda. U bici za Pljevlja (1. decembra 1941) učestvovao je kao komesar Komskog partizanskog bataljona; u neravnopravnoj borbi ispoljio je hrabrost koja je zadržavala borce, predvođeci grupu bombša i jurišajuci na neprijateljska utvrđenja, sve dok nije teško ranjen. Od rana je liječen u partizanskoj bolnici u Žabjaku. Dok se liječio, obavljao je dužnost komesara Bolnice.

Početkom marta 1942. godine, formiran je novi Okružni komitet za Kolašin, na čelu sa Savom Joksimovićem. Na ovoj dužnosti ostao je do kraja jula 1942. godine. Od sredine 1942. do proljeća 1943. godine radio je na organizovanju gerile u gornjem Polimlju i Potarju, u svojstvu organizacionog sekretara OK KPJ za Berane, u najtežim i najsudbonosnijim danima po narod i oslobodilačku borbu i revoluciju u ovom kraju.

Prije bitke na Sutjesci, boravio je u Vrhovnom štabu, gdje je referisao o političkoj situaciji na teritoriji gornjeg Polimlja i Potarja. Po tada dobijenim uputstvima, organizuje rad na zaštitu naroda od nasilja okupatora i kontrarevolucije na teritoriji durmitorskog, niškičkog, podgoričkog, kolašinskog, andrijevičkog i beranskog sreza, ali je u neprijateljska ofanziva onemogućila ovu njegovu aktivnost.

Savo Joksimović je dao značajan doprinos formiranju Andrijevičko-beranskog udarnog bataljona, a učestvovao je u svim značajnim vojnim operacijama ove jedinice do jeseni 1943. godine, u dubokoj neprijateljskoj pozadini.

U oktobru 1943. godine ponovo je izabran za sekretara OK KPJ za Berane. Od tada, u oslobođenom gornjem Polimlju aktivno učestvuje u radu na organizaciji narodne vlasti, mobilizaciji novih boraca, stvaranju novih jedinica narodnooslobodilačke vojske.

Aprila 1944. godine bio je komandant grupe novoformiranih bataljona narodnih odbornika, hrabro se boreći na njihovom čelu protiv njemačkog okupatora i kontrarevolucionarnih snaga. Istakao se i u borbama protiv četnika i Nijemaca, septembra 1944. godine, za konačno oslobođenje Andrijevice i Berana.

Oktoobra 1944. godine, poslat je na školovanje u Moskvu. Kada se vratio, upućen je u Makedoniju, gdje, kao pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Makedonije, uspješno organizuje akcije za uništenje raznih kvislinških bandi i agentura nekih stranih obavještajnih službi. Istovremeno je bio i član Gradskog komiteta KP Makedonije u Skopju.

U proljeće 1947. godine ponovo dolazi u Crnu Goru, gdje izvjesno vrijeme obavlja dužnost ministra pravosuđa, a od oktobra 1947. do septembra 1951. godine bio je ministar unutrašnjih poslova u Vladi Crne Gore.

Na I i II kongresu KP Crne Gore biran je za člana Centralnog komiteta. Na V kongresu KPJ izabran je za kandidata za člana CK KPJ.

Od septembra 1951. nalazi se na radu u JNA. Završio je Višu vojnu akademiju. Obavljao je dužnosti pomoćnika komandanta za pozadinu u Skopju i Zagrebu, načelnika uprave u Komandi pozadine JNA. U čin general-pukovnika unapređen je 1968. godine.

Pisac je dvije knjige, više tekstova o NOB i revoluciji u beranskom kraju i Crnoj Gori. Umro je 1980. godine u Beogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Mf. Dž.)

JONIĆ Anta ANTE

Rođen je 8. marta 1918. u Bisku, kod Sinja, Hrvatska.

Živeo je i odrastao u Splitu. Posle završetka Niže trgovačke škole, 1935. godine, zaposlio se kao trgovački pomoćnik i uključio u rad sindikata. Opredeljen za borbu radničke klase, u osmaesnoj godini primljen je u SKOJ. U svim tadašnjim akcijama Komunističke partije, Jonić je aktivno sudelovao i isticao se u hrabrošću. S grupom drugova, 1937. godine, sa zastave Okružnog suda u Splitu skinuo je belu i plavu boju i ostavio samo crvenu. Na pogrebu radnika Buljanovića, koji je svirepo ubijen 1939. godine, Jonić je nosio crveni transparent. Policija je zapazila njegovu aktivnost, pa je više puta bio hapšen i kažnjavan. Kao odlučan i proveren skojevac, iste godine (1939) primljen je u Partiju, a u martu 1941. godine biran je za člana Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju.

Kada je kapitulirala bivša Jugoslavija, Ante pripukuje oružje i obučava omladinu. S grupom drugova upao je kroz prozor u kasarnu na Gripana, iz koje je izneo 3 puškomitraljeza, 15 pušaka i 4 sanduka municije. Vraćajući se, naišao je u gradu na „Mačekovu zaštitu“ koja je zahtevala da joj preda oružje. Jonić je odgovorio: „U ime Partije, tri koraka natrag, ili ću pucati!“ Hitro je skočio prema njima i razoružao ih, a dragoceno oružje sklonio na sigurno mesto. Ubrzo posle toga, postao je vođa jedne udarne grupe, s kojom je izveo niz uspehli akcija i sabotaza do kraja godine u Splitu. Krajem oktobra izabran je za sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a. Polovinom decembra, po odluci Pokrajinskog komiteta, otišao je u Knin zbog davanja pomoći tamošnjoj partijskoj organizaciji u širenju ustanka i stvaranju partizanskih jedinica. Njegova aktivnost i pomoć brzo se osetila; već 14. januara 1942. godine u Koritima, na Dinari, formiran je Kninski partizanski odred. Jonić je postavljen za njegovog komandanta.

Sa svojim odredom, kojeg je vrlo brzo omasovio, izveo je velik broj uspehli akcija.

Njegova hrabrost posebno je došla do izražaja 15. marta, kada je kod Krčića (blizu Knina) napao autobus i zarobio 7 neprijateljskih vojnika. Odmah zatim, na pruzi Drniš—Knin, uništio je 50 italijanskih vojnika i zaplenio veliku količinu oružja i municije. Hrabar i sposoban rukovodilac, Jonić je 17. juna 1942. godine postavljen za komandanta novoformiranog 1. udarnog bataljona srednje Dalmacije. Drugog dana posle formiranja, pod njegovim rukovodstvom, bataljon je zauzeo Biskupiju kod Knina i ubio komandanta četničkog puka, poznatog saradnika Italijana Paju Popovića, i zarobio članove njegovog štaba. Posebnu hrabrost ispoljio je u borbi protiv četnika i Italijana na Kozjaku (kod Vrljike), kada je u

žestokoj borbi naneo neprijatelju velike gubitke.

Početkom jula, Jonić je upućen u Officirsku školu pri Glavnom štabu NOV Hrvatske.

Posle završetka škole, predviđen je za zamenika komandanta Četvrtе operative zone. Kada je Vrhovni štab, krajem jula 1942. godine, odlučio da s proleterskim brigadama zauzme Livno, Srednjo-dalmatinski odred je dobio zadatak da spreči prodor neprijatelja iz Splita i Sinja prema Livnu. Zadatak je poveren Jonićevom bataljonu. Neprijatelj je 29. jula krenuo iz Sinja prema Vagnju s 23 kamiona punih vojnika. Počela je ogorčena borba, u kojoj je Jonić sa svojim borcima uništio 16 kamiona sa 150 vojnika, dok je 7 kamiona oštećeno. Neprijatelj je uputio pojačanje od 6 tenkova i više blindiranih kola u nameri da se probije u Livno i da pomoć opkoljenom garnizonu.

U šestodnevni teškim borbama, 1. dalmatinski udarni bataljon, na čelu sa svojim komandantom, vodio je borbu prsa u prsa, ali nije dozvolio neprijatelju da se probije do Livna. U jednom od juriša, 5. avgusta 1942. godine, poginuo je od minobacača Ante Jonić. Njegov bataljon je izvršio naređenje Vrhovnog štaba, neprijatelj se nije uspio probiti do Livna, koje su istog dana zauzele jedinice NOV i POJ. Nekoliko dana posle smrti mladog i hrabrog komandanta, Vrhovni štab u svom Biltenu opisuje njegovu herojsku smrt i proglašava ga prvim narodnim herojem iz Dalmacije.

Narodnim herojem proglašen je avgusta 1942. godine. (T. Pa.)

JOSIFOVSKI Vangelja JOSIF ŠVEŠTAROT

Rođen je 2. avgusta 1915. godine u Devdeliji, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a školovanje je nastavio u Kragujevcu, gde se upoznao sa naprednim revolucionarnim pokretom i postao njegov aktivist. Tamo je primljen za člana SKOJ-a. Kad je kao student došao u revolucionarni Beograd, nastavio je aktivno u revolucionarnom pokretu; to mu nije smetalo da redovno polaže ispite na Pravnom fakultetu. Među drugovima je uživao simpatije. Učestvuje u svim akcijama i protestima studentata, i jedan je od organizatora društva „Vardar“. Često je padao u ruke policije. Svaki put kad izide iz zatvora, s još čvršćom verom nastavlja da radi za revoluciju. U članstvo KPJ primljen je 1938. godine. U vreme raspusta takode je aktivan, naročito u Studentskoj koloniji. Kad god dolazi u Devdeliju, donosi

Junačkom smrću su tada poginuli komandant zone Mite Vojvoda i politički komesar Josif Josifovski Sveštarot.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1951. godine. (K. So.)

JOSIFOVSKI Cvetana KUZMAN PITU

Rođen je 23. juna 1915. godine u Prilepu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Osnovnu školu završio je u Prilepu, a gimnaziju u Bitolju. Još kao gimnazijalac uključio se u politički život. Postao je poznati omladinski rukovodilac i organizator skupova naprednih srednjoškolaca. Bio je istaknuti aktivist u literarnom društvu i predvodnik u sukobima s ljtičevcima. Na Pravni fakultet u Beogradu došao je već pripremljen za revolucionarnu aktivnost.

Godine 1937. nalazi se u rukovodstvu naprednih studenata, a 1938. primljen je za člana KPJ. Njegova aktivnost i revolucionarna sposobnost naročito su došle do izražaja u radu naprednog makedonskog udruženja „Vardar“.

U septembru 1939. godine, tajnim glasanjem partijske organizacije u Prilepu, izabran je za sekretara MK KPJ. Kad je on postao sekretar MK, uticaj KPJ u gradu naglo raste. Partijska organizacija je postala brojnija, a njena aktivnost življa. Policija je počela da hapsi komuniste i traga za Kuzmanom. On je organizator velike ilindenske demonstracije u Prilepu, i jedan od govornika. Tada je došlo do sukoba čete policajaca s demonstrantima. Kuzman nije bio uhvaćen. U septembru 1940. izabran je za člana PK KPJ za Makedoniju, ali je, odmah zatim, došao u sukob sa sekretarom PK Metodijem Šatorovim Šarlom, u vezi sa stavovima VII kongresa Kominterne. Kuzman je bio protiv stupanja u Narodni front s građanima koji su se samo izjašnjavali protiv Kraljevine Jugoslavije.

Kad je posle okupacije, Šarlo skrenuo s linije KPJ, Kuzman je osudio njegov stav, i od novog partijskog rukovodstva Makedonije upućen je da organizuje NOP u zapadnoj Makedoniji, koju su okupirali italijanski fašisti. Na ovom terenu Kuzmanovi uspjesi su veliki. Upravo tu su postignuti znatni politički i borbeni uspjesi. On je uspostavio veze s KP Albanije i u stalnoj je vezi bio s PK KPJ za Makedoniju. U martu 1943. godine održan je u Tetovu prvi sastanak CK KPM, na kome Kuzman ima značajnu ulogu, u selu Slivovu formirana je prva partizanska brigada u Makedoniji; u Crvenoj Vodi napisan je manifest Glavnog štaba Makedonije; u Oteševu je održano Prespansko savetovanje; u Debarci je

stvorena prva slobodna teritorija u Makedoniji. Sve se to zbiva 1943. godine. U svojstvu člana Glavnog štaba za Makedoniju i člana CK KPM, Kuzman u oktobru 1943. godine formira u Skopju 1919. ču zauzimati oblasni komitet KPM, i vrši organizaciono-političke pripreme za sazivanje i zasedanja ASNOM.

Iz ovog perioda sačuvano je najviše dokumentacije iz NOB u Makedoniji, iz koje se vidi da je Kuzman imao korespondenciju ne samo s CK KPM, već i sa susjednim komunističkim partijama, i njegovi stavovi u toj korespondenciji predstavljaju stavove vrhunске partijsko-političke ličnosti Makedonije.

U jeku Februarskog pokreta NOVJ u Makedoniji, Kuzman nastoji da ne prekine vezu s Glavnim štabom i s CK KPM, i šalje nove partizane, naročito one za koje smatra da će zauzimati odgovorne dužnosti u prvim državnim organima Makedonije. Na jednom sastanku s predstavnikom CK BRP (k), otkriven je od bugarske policije. Uspeo je da pobjegne iz opkoljene kuće u kojoj je zanoćio, ali ga, posle nekoliko stotina metara, u jednoj skopskoj ulici, stiže metak bugarske policije, 25. februara 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1945. godine. (K. So.)

JOVANČEVIĆ MILORAD

Rođen je 1919. godine u selu Docu, blizu Berana, Crna Gora. Zemljoradnik. U KPJ primljen 1937. godine. Učesnik NOB-e od prvog dana julske ustanka 1941. Poginuo u Bosni, 1943. godine.

Rođen je u seljačkoj porodici, koja je u selu bila zapažena po marljivosti. Završivši osnovnu školu u rodnom selu, kao i mnogi njegovi vršnjaci, ostaje iz oca da se bavi

naprednu literaturu. Skuplja oko sebe obespripravljene, organizuje čitanje zabranjenih materijala. Kad je diplomirao, policija je već bila dobro informisana o njegovoj komunističkoj delatnosti, pa mu je onemogućila da se zaposli u rodnom gradu. Zato se zaposlio kao advokatski pripravnik u Strumici. I ovde je naučio dobro tle za sejanje komunističkih ideja.

Prvih meseci okupacije radi na pripremanju oružanog ustanka. U septembru 1941. godine, kao instruktor PK KPJ za Makedoniju, upućen je da u Resenskoj oblasti radi na rasplamsavanju oružane borbe protiv okupatora. Italijanska policija ga je uhapsila u Korči, kao opasnog komunistu, koji je držao veze s albanskim komunistima. Josif je uspeo da pobjegne iz zatvora i stupio je u oružanu borbu. Već kod formiranja 1. prespanskog partizanskog odreda „Dame Gruev“, 6. jula 1942. godine, on postaje njegov politički komesar. Među partizanima, i u narodu na terenu gde se Odred kretao, Josif je postao vrlo omiljen. Kada je, 18. avgusta 1943. godine, formiran 1. partizanski bataljon „Mirče Acev“, postavljen je za političkog komesara i, posle mesec dana za političkog komesara II operative zone. Njegova popularnost u Prespi i Debarci postala je velika.

Na mitinzima koje organizuje Odred, a zatim bataljon, drži političke govore. Osvaja slušaoc srdačnom i borbenom sadržinom govora.

Posle kapitulacije Italije, nemačke vojne snage, pomognute balistima, preduzele su akciju za uništenje partizanskog pokreta u Kopačiji, u kičevskom kraju. Oni su napali selo Klenovac, gde je privremeno bio smešten Štab operative zone. U ogorčenoj borbi, 7. novembra 1943. godine, u kojoj je neprijatelj odbačen, obe strane su imale mnogo poginulih.

poljoprivredom. Od 1935. godine, za KPJ u beranskom srežu nastaje period snažnog poleta, političkog i organizacionog snaženja. Takođe snažno jača omladinski pokret u ovom kraju na čelu sa SKOJ-em.

Jovančević vrlo mlad stupa u SKOJ, a 1937. postaje i član KPJ. Veoma aktivno učestvuje u svim političkim akcijama beranskih komunista od 1935—1941. godine. U ovom periodu partijska organizacija beranskog sreza organizovala je više političkih akcija — demonstracija i štrajkova protiv buržoaskog režima i njegovih pristalica. Bilo je i sukoba s policijom, zatim su sledila hapšenja, maltretiranja i suđenja komunistima i naprednim ljudima, kao i borbenim omladinima, ali Milorad je nepokolebljiv.

Bio je primjer čvrstine, odlučnosti i revolucionarne dosljednosti u odbrani ideja Partije. Aktivan je u izgrađivanju jedinstva studentske i srednjoškolske omladine, s jedne, i seoske, s druge strane.

Učestvovao je veoma aktivno u priprema julske ustanka. Kada je počeo ustanak u beranskom srežu, njegov gerilski odred je među prvima stupio u borbu za oslobođenje Berana od italijanskog okupatora. Na čelu Dolačkog odreda prvi juriša na italijanska vojna uporišta u gradu. U oslobođenim Beranama, 21. jula 1941. doživljava, zajedno s ostalim komunistima, jedan od najradosnijih trenutaka — stvaranje Narodnog odbora oslobođenja sreza beranskog, prvog revolucionarnog organa narodne vlasti u našoj zemlji. Istakao se hrabrošću i u odbrani slobodne teritorije julskih i avgustovskih dana 1941. godine, a u jesen iste godine aktivno se angažuje u priprema za nove okršaje s okupatorom i domaćim izdajnicima.

S još dva druga, po zadatku Partije, u martu 1942. godine učestvuje u uništenju

četničkog štaba Pavla Đurišića, koji je bio smješten u Beran-Selu, blizu italijanske divizije „Venecija“. Ubio je i špijuna i zločinca Milisava Dubaka, koji je, uz pomoć italijanske vojske, pljačkao i palio sela oko Berana, a stanovništvo odvodio u internaciju.

Aprila 1942. godine hrabro se borio u sastavu Beranskog partizanskog bataljona protiv četnika u Sandžaku. Pokazao je izvanrednu hrabrost kada je Beranski partizanski bataljon bio opkoljen od mnogo brojnijih neprijateljskih snaga, izložen žestokim jurišima. Bataljon je odbio deset naleta, ali kada je izgledalo da će se ipak morati povući sa svojih položaja, Milorad je samoinicijativno, s puškomitraljezom u rukama, pozvao borce u juriš i razbio četnički obruč. U toj borbi ubio je četničkog komandanta. Bila je to pobjeda koja je još više doprinijela njegovom ugledu među borbicima; o njemu se govorilo kao o vrlo hrabrom komunistu i čovjeku.

U borbama za odbranu slobodne teritorije, u proljeće 1942. godine, ranjen je kod Mojkovca. Međutim, prilikom marša proleterških brigada, u ljeto iste godine, ponovo učestvuje u borbama na pruži Sarajevo — Mostar, a ističe se u bitkama kod Kiseljaka i Bugojna.

Poginuo je u Bosni, 1943. godine, u borbi s ustaškom kolonom, koja se kroz šumu približila njegovom bataljonu na oko 30 metara. Milorad je prvi primjetio neprijatelja u neposrednoj blizini bataljona, i s dvojicom boraca otvorio vatru na ustaše. Sa sebi svojestvenom hrabrošću, poveo je bataljon u juriš, i u toj borbi, kada su najviše djelovali pištolj i bomba, pao je pakošen neprijateljskim hicima, kada je sopstvenim tijelom štitio svoga komandanta.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mi. Dš.)

JOVANIĆ Milana ĐOKO

Rođen je 9. oktobra 1917. u Suvaji, Srb, Donji Lapac, Hrvatska. Godine 1922. s porodicom se preselio iz Suvaje u Žednik (kod Subotice). Posle osnovne škole, koju je završio u Žedniku, učio je četiri razreda gimnazije u Subotici. Peti i šesti razred gimnazije završio je u Bijeljini (1933—1935). U vreme školovanja u Bijeljini stekao je osnovne pojmove o marksizmu i povezao se s komunističkim omladinskim pokretom, koji je imao duboke korene u toj gimnaziji. Sedmi razred gimnazije ponovo je učio u Subotici. Odmah se povezao s komunističkim pokretom u Žedniku, i uključio u rad s omladinom na selu i u subotičkoj gimnaziji.

Kada su nastala velika hapšenja komunisti gotovo u celoj zemlji, krajem 1935. i početkom 1936. godine bio je provaljen i Đoko Jovanić, jer je održavao veze i dopisivao se s poznicima iz bijeljinske gimnazije. Februara 1936. uhapšen je i, po Zakonu o zaštiti države, osuđen na tri meseca zatvora. Međutim, kako državni tužilac nije bio zadovoljan presudom, Apelacioni sud je, krajem novembra iste godine, povicio kaznu Jovaniću na deset meseci, pa je tako, u toku 1937. ponovo proveo u zatvoru još 7 meseci, takođe u Subotici. Istovremeno je kažnjen isključenjem iz svih srednjih škola u zemlji.

U međuvremenu, dok se nalazio na slobodi, nastavio je revolucionarni rad, koji se već uveliko razvijao u Žedniku. Kada je 6. novembra 1936. formirana prva partijska ćelija u selu, Đoko je jedan od njenih pet članova.

Posle sedmomesječnog zatvora, služio je vojni rok u Nišu, gde je delovao u revolucionarnom duhu. Posle izlaska iz vojske, juna 1939. ponovo je na partijskom i društveno-političkom radu u svom selu. Učestvovao je u osnivanju aktiva SKOJ-a u selu, oktobra 1939. a malo kasnije, kada je zbog naglog priliva novih članova, obrazovan Mesni komitet SKOJ-a, bio je njegov sekretar. S više od 90 članova, to je bila jedna od najmasovnijih seoskih organizacija SKOJ-a u zemlji, čije se delovanje osećalo i u mnogim drugim mestima severne Bačke. Jedan je od inicijatora otvaranja knjižnice i čitaonice u selu i njenog snabdevanja naprednom literaturom. Od novembra 1939. godine, do kraja januara 1940. radio je kao profesionalni urednik i novinar u Redakciji „Narodnog glasa“, narodno-frontovskom listu, organu Stranke radnog naroda za Vojvodinu, koji je, na inicijativu PK KPJ za Vojvodinu, tada pokrenut u Subotici. Saradivao je s poznatim subotičkim komunistima, Otmarom Majerom, urednikom časopisa

„Hid“, Sabo Gezmom i drugima. „Narodni glas“ je bio veoma dobro primljen, rasturao se i van Vojvodine, i ubrzo je dostigao tiraž od 20.000 primeraka, ali je već posle devetog broja zabranjen.

Krajem 1940. godine, na Okružnoj konferenciji SKOJ-a Đoko je izabran u Biro Okružnog komiteta SKOJ-a za severnu Bačku, čije je sedište bilo u Žedniku. U isto vreme bio je predviđen za člana PK SKOJ-a za Vojvodinu, ali je taj plan otkinuo njegovovo hapšenje, 9. januara 1941. U zatvoru je bio do fašističke agresije na Jugoslaviju. Član je partijskog komiteta u zatvoru i jedan od organizatora učenja partijske i druge marksističke literature među zatvorenim komunistima, a tu se upoznao i s Matkom Vukovićem, jednim od najistaknutijih subotičkih komunista, učesnikom Oktobarske socijalističke revolucije, borcem Budonjevske konjice.

Posle okupacije zemlje, u drugoj polovini maja 1941. s porodicom se vratio u rodni kraj. U Srbu se odmah povezao s komunistima, koji su tu dosevali iz pojedinih krajeva zemlje, pri čemu se posebno oslanjao na komuniste — povratnike iz Žednika i ostalih mesta Vojvodine. Preko njih je (posebno preko braće Pere i Milutina Morača) uspostavio vezu i s partijskim rukovodstvom u Drvaru. S njima se malo kasnije, dogovorio i o zajedničkoj pripremi ustanka. Na Đokovu inicijativu, još početkom juna 1941. u Srbu je osnovan Revolucionarni odbor od četiri člana, koji preuzima zadatak da organizuje i pripremi narod za borbu. Posle fašističke agresije na SSSR, ovaj Odbor podstiče i rad na formiranju odbora (seljačkih) u selima, preko kojih se vrši intenzivan političko-propagandni rad u narodu. Neposredno pred ustanak, stvaraju se gerilski odredi — osam u srbskoj, i dva u zrmanjskoj opštini (s oko 400 boraca) kojima rukovodi Štab gerilskih odreda s Đokom Jovančićem na čelu. Kao glavni organizator i komandant Štaba gerilskih odreda, pošto se prethodno dogovorio s rukovodstvom u Drvaru o zajedničkom početku, Jovančić neposredno rukovodi ustaničkim snagama 27. jula 1941. Već u toku prva dva dana ustanka, odredi su oslobodili Srb i sva sela u opštini, počeli borbe s neprijateljem oko Otrčica i u blizini Gračaca, i obezbedili prilaze od Donjeg Lapca i Knina. Malo kasnije, Đoko je postao komesar 2. bataljona „Slobode“, koji je delovao na području srbske i donjolačke opštine, u okviru Dvrske ustaničke brigade. Od sredine septembra, komandant je jurišnog odreda „Čapajev“, koji je bio jezgro za, nešto kasnije formirani, 1. partizanski bataljon u Hrvatskoj, „Marko Orešković“, novembra 1941.

Kao veoma agilna i spretna organizator ustaničkih jedinica, politički obrazovan mark-

sist, Đoko Jovančić je već u ustaničkim danima stekao veliku popularnost u narodu svoga kraja. Posebno je bio omiljen među borcima, kojima je imponovao hrabrošću i time što je nastojao da sve svoje zahteve i stavove potkrepljuje ličnim primerom. U tom smislu, kao komandant ustaničkih jedinica išao je sâm ili na čelu manjih grupa boraca na izvršenje i najtežih zadataka. Pročuo se akcijama na Čovki: zarobljavanje i uništenje ustaško-dobranske motorizovane grupe, s pukovnikom Matejićem na čelu, oktobra 1941; učešćem u ubistvu najokorelijih ustaških zločinaca u Smiljanu i drugim mestima u zapadnoj Lici; u savladivanju ustaške straže na mostu u Lešću, decembra 1941; u borbama s italijanskim okupatorom na Šijanovom Klanju; u borbama oko Korenice, za oslobođenje Donjeg Lapca, 27. februara 1942, kada je bio ranjen.

Aprila 1942. postaje komandant 3. partizanskog ličkog odreda, a od septembra iste godine je pomoćnik komandanta Glavnog štaba Hrvatske. U tom svojstvu je bio i komandant drugog sektora u vreme IV neprijateljske ofanzive (januara—marta 1943). Od marta 1943. pa do završetka rata, bio je komandant 6. ličke proleterske divizije „Nikola Tesla“. S tom divizionom prošao je sve bore od Like, Gacke doline i severne Dalmacije preko Bosne, Crne Gore i Sandžaka do Srbije, učestvovao je u borbama za oslobođenje Beograda, zatim u borbama na Sremskom frontu i u njegovom probuju, do operacija za oslobođenje Zagreba i završnih borbi za oslobođenje zemlje, maja 1945. godine.

Za Đoka, kao komandanta, naročito su bile teške borbe na Drvaru i slamanje nemačkog desanta, kojim je Hitler želeo da uništi Vrhovni štab i Tita, 25. maja 1944. Zatim, stalne borbe s elitnim nemačkim i drugim neprijateljskim jedinicama kroz Bosnu i Crnu Goru, posebno na Durmitoru (leto 1944), u zapadnoj Srbiji i oko Beograda (oktobra 1944), i oko Sida i u bosutskim šumama (januar—mart 1945), oko Vranje, presecanje odstupnice grupama nemačke armije „E“, na reci Ilovi, oko Čazme (april—maj 1945)... Kao komandant, odlikuje se smislom za manevarsko ratovanje, smelom zamislima, inicijativom i velikom borbenošću. Stalno se brine za borce, a naročito za njihovo vojničko i političko osposobljavanje.

Za uspešno rukovođenje 6. proleterskom divizionom, primio je nekoliko pohvala od Vrhovnog komandanta Tita. Od posebnog su značaja Jovančićevi zahtevi da se posle borbi na Durmitoru, odvoji od 12. korpusa i s divizionom krene u Srbiju što je Vrhovni komandant odobrio, zatim uspešne borbe na razbijanju četničkih snaga Draže Mihailovića, oko

Užičke Požege i na Jelovoj gori.

Bio je član Inicijativnog odbora i prvog Izvršnog odbora Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske od njegovog osnivanja (13. juna 1943).

Posle oslobođenja, nalazio se na visokim vojnim dužnostima. Završio je Višu vojnu akademiju „Vorosišov“ u Moskvi (do 1948). Bio je načelnik Vojnoistorijskog instituta, urednik vojno-teorijskog organa JNA „Vojno delo“, načelnik Opšteg vojnog fakulteta u Vojnoj akademiji, načelnik Treće, Druge i Prve uprave u Generalštabu i zamenik načelnika Generalštaba. Od 1967. do 1974. bio je komandant Zagrebačke vojne oblasti. Od septembra 1974. do kraja 1977, kada je penzionisan, bio je potsekretar u SSNO.

Bio je više puta biran za člana najvišeg rukovodstva organizacije SKJ u JNA. Na X kongresu SKJ, 1974. godine, bio je izabran za člana CK SKJ (do 1978). Bio je komandant parade „Pobede“, održane 9. maja 1975. godine, povodom 30-godišnjice oslobođenja zemlje i pobede nad fašističkim zavojevcima. Živi u Beogradu, kao general-pukovnik u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (P. D.)

JOVANIĆ *Krstana RADE*

Rođen je 1913. godine u Gornjem Ribniku kod Ključa, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Zbog siromaštva, Rade je vrlo mlad postao šumski radnik. Najpre je radio kao droveča, a posle je izvlačio balvane s konjskom zapregom. Neki imućniji ljudi nabavili su i po 20 pari konja, i tako onemogućili siromašnjima da obavljaju taj posao. Zbog toga je, 1937. godine, došao do štrajka na „Šipadovim“ radištimu u šumi. Na zahtev štrajkača, Sindikat je stao na stanovište da jedno domaćinstvo može imati samo par zaprega. Kako se to nije ostvarivalo, štrajk je nastavljen. Došli su zandarmi da rasteraju štrajkače. Tada se Jovančić u Stelivoličko paležu potukao sa žandarmima. Zbog toga i izrazitog eksponiranja u štrajku, Jovančić je bilo onemogućeno zapošljenje u „Šipadovim“ preduzećima. Tako je Jovančić životario do raspada vojske bivše Jugoslavije. Tada je, od vojnika koji su prolazili kroz njegovo selo, kupio pušku.

Od početka ustanka, Jovančić je među prvima učestvovao je u napadu na žandarmijsku kasarnu u Ribniku, i stekao glas neustraživoj borca. Zatim je učestvovao u napadu na selo Veljice, Rastoku i Veleževo. Učestvovao je, 19. avgusta, u odbijanju ustaških napada

na Ribnik, a zatim s komandirovom svoje čete, Simom Banjom, dočeka ustašku grupu koja je, iz sela Treskavca, gonila opljačkano stoku i nosila opljačkane stvari. Tu je Jovanić ubio trojicu ustaša, a stoka i stvari vraćeni su vlasnicima.

I u drugom napadu ustaša na Ribnik, Jovanić se kao komandir vodi izrazito ističe u odbijanju neprijateljskog napada, nanosi ustašama gubitke i primorava ih na bekstvo.

Avgusta iste godine, Jovanić je učestvovao u napadu na ustašku kolonu na komunikaciji Ključ — Mrkonjić-Grad. Tada je upao među ustaše i nekoliko ih ubio.

Kad su, oktobra 1941. godine, u Ključ došle italijanske jedinice, došlo je do kolebanja da li bi trebalo napadati Italijane. Među borbama Busijanske čete prevladalo je shvaćanje da se ne bi trebalo boriti protiv Italijana. Čak je doneta odluka da se puške skupe i

U borbi za uporište Sasina, krajem 1942. godine, kad mu je nestalo municije, skočio je na neprijateljskog mitraljesca, oteo mu puško-mitraljez i naterao ustaše u bekstvo.

Član je Komunističke partije Jugoslavije od januara 1943. godine.

U napadu na Ključ probio se u centar grada, zarobio neprijateljsku artiljeriju i organizirao njeno dejstvo po neprijateljskim snagama.

U napadu na Sanski Most septembra 1943. godine, uništio je dva bunkera i zarobio više neprijateljskih vojnika.

Herojski je poginuo decembra 1943. godine, u borbi s nemačkim i četničkim snagama na Manjaci.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (M. Zo.)

JOVANOVIĆ Miljana BLAŽO

Rođen je 28. marta 1907. godine u Veljem Brdu kod Podgorice, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Rano je počeo da radi, i već u gimnaziji zaraduje za školovanje. Još kao dečak pristupa radničkom pokretu, a 1924. godine postaje član KPJ. Ubrzo postaje sekretar partijske ćelije u Veljem brdu. Gimnaziju završava u Podgorici. Odlazi u Beograd, i upisuje se na Medicinski fakultet. Tamo se uključuje u beogradsku studentsku partijsku jedinicu, ali i dalje održava vezu s partijskom ćelijom u Crnoj Gori.

Pošto studije na Medicinskom fakultetu iziskuju veće materijalne troškove i stalan rad, on zbog toga, i zbog političke aktivnosti, napušta medicinu i upisuje se na Pravni fakultet u Beogradu.

Donošenjem Obznane, Vidovanskog ustava i Zakona o zaštiti države, KPJ je dovedena u veoma težak položaj. Počinje period njene krize, jer nije bila pripremljena za ilegalni rad, a unutar nje vodila se oštra borba između raznih tendencija. Taj period obuhvata nasilja, gušenja slobode i drugih ljudskih prava. Tada dolazi do razbijanja beogradske partijske jedinice. Ali, to je i vreme snažnog otpora štrajkova, vrenja i akcija među inteligencijom. Dolazi i do zatvaranja Beogradskog univerziteta. U takvoj situaciji Jovanović, apsolvent prava, prelazi u Zagreb, i zapošljava se u Sreskom sudu, kao dnevničar. Posle dolaska u Zagreb, samoinicijativno osniva tri partijske ćelije, kojima rukovodi.

Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1931. godine, i dobio mesto sudskog pripravnika u Sreskom sudu u Varaždinu. Tu pokušava da uhvati partijsku vezu, ali

ne uspeva, posle čega pristupa formiranju partijskih ćelija, a zatim Mesnog komiteta, čiji je sekretar. Takva njegova delatnost proširuje se i na druga mesta na tom terenu, čime se stvaraju uslovi za obrazovanje Okružnog komiteta KPJ za Varaždin. Blažo je bio njegov sekretar 3 godine. Ubrzo uspostavlja vezu u Zagrebu, s članom Pokrajinskog komiteta Hrvatske i PK pozitivno ocenjuje njegov rad i daje mu podršku.

Krajem 1934. godine, premešten je u Okružni sud u Podgorici. Njegov partijski rad nagoni ga da napusti taj posao. Da bi prikrilo revolucionarnu delatnost, odlazi u advokate. Kao advokat, branio je besplatno komuniste i druge rodoljube pred Sudom.

U to vreme bavio se novinarstvom. Bio je politički komentator u više crnogorskih listova („Zeti“, „Slobodnoj misli“ i „Glasu Crne Gore“). Bio je poznat kao darovit i borben

stave u jedno skladište pod zemljom. Borci su išli redom i stavljali u to skladište zamotane puške. Ali, kad je red došao na Jovanića, on nije hteo da odloži pušku. Kazao je da nema te sile koja bi ga mogla odvojiti od njegove „žuje“, kako je zvao pušku. Tako je Jovanić pokolebao i ostale borce i spasio četu od rasula; i ona je izmenila odluku u odnosu na Italijane.

U borbi Ribničkog bataljona s neprijateljem kod Ključa, maja 1942, ponovo se istakao Rade Jovanić i njegova četa. Iako komandir čete, kao i ko zna koliko puta ranije, ide u bombaše. Toga dana napravio je više podviga — u jednom bunkeru ubio je pet neprijateljskih vojnika. U avgustu iste godine istakao se u borbama u dolini Sane. Podvig je ponovio u napadu na Vrpolje; kao vođa bombaša privukao se bunkeru, bacio bombe i ubio sedam ustaša.

novinar, i advokat. Autor je brojnih političkih rasprava.

U periodu 1934—1936. godine bio je sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ i član Biroa PK KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Kosmet, i član CK SKOJ.

Godine 1936. nastaje velika provala u crnogorskoj partijskoj organizaciji, koja obuhvata PK i partijske ćelije na celom terenu. Sva područja ostaju bez komunista i rukovodstva. U partijskim organizacijama nastaje rascep; neki komunisti prelaze u ilegalnost, drugi odlaze u Albaniju, a većinu hapsi policija.

U takvoj situaciji, njegovo bogato revolucionarno iskustvo i sposobnost omogućuju mu da pravilno usmeri svoju političku aktivnost, da URS-ove sindikate i masovne političke akcije vodi kroz organizovanje demonstracija i štrajkova. Aktivno učestvuje u organizovanju zbora i demonstracija na Cetinju 1936.

godine. Zbor je okupio oko 2.000 ljudi. Mada je policija zabranila održavanje zbora na Cetinju, masa uspeva da probije žandarmerijsku blokadu i održi politički zbor i demonstracije na Belvederu (kod Cetinja). Zbor bira Blaža Jovanovića za svog rukovodioca — sekretara. Na takvu političku akciju žandarmerija je otvorila vatru: ubila 6, a ranila 33 lica. Na ovo krvoprolieće Partija je oštro protestovala. Politički režim je morao da umlaži istražni postupak protiv uhapšenih komunista iz Crne Gore.

Zbog tih događaja, policija hapsi Jovanovića i zabranjuje mu kretanje van Crne Gore za godinu.

Posle toga prelazi u ilegalnost, u kojoj provodi više od godine. Za to vreme partijski i politički radi.

On je organizator štrajka monopolskih i građevinskih radnika u Podgorici, potom štrajka u Nikšiću, povodom otvaranja puteg Trebinje—Nikšić, protiv režima Milana Stojadinovića.

Kao ugledan politički radnik i komunist, izabran je za predsednika Radničko-seljačke stranke, a na izborima 1938. godine dobio je najveći broj glasova za narodnog poslanika sreza podgoričkog. Iste noći posle izbora, skinut je s poslaničke liste, jer je bio poznati komunist.

U 1938. godini održava se sastanak PK KPJ, odmah posle toga šire Savetovanje partijskih organizacija u Podgorici, a zatim VII konferencija KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Kosmet. U svim tim događajima Blažo Jovanović aktivno učestvuje, kao glavni referent; na VII konferenciji biran je za sekretara PK KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Kosmet.

U toku 1940. godine aktivno učestvuje u pripremi i organizaciji VIII partijske konferencije za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Kosmet. Na ovoj konferenciji, kojoj prisustvuje generalni sekretar KPJ Tito, Jovanović podnosi politički referat, za koji dobija pohvale i priznanje od Tita i Vana Milutinovića. Konferencija je raščistila stanje frakcionškog grupišanja i druge oblike negativne delatnosti komunista. Blažo je izabran za organizacionog sekretara PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, i za delegata na V zemaljskoj konferenciji KPJ. Na ovoj konferenciji izabran je i za člana CK KPJ. Bio je slušalac kursa CK KPJ u Zagrebu 1940. godine.

Posle aprilskog rata i okupacije, svestrano se angažuje oko priprema zaružanih ustanaka. Prisustvovao je Mesnom savetovanju KPJ 1941. u Zagrebu. Učesnik je i svih važnih sastanaka i akcija PK u pripremanima ustanaka. Kao organizacioni sekretar PK, jedan je od prvih organizatora trinaestojulskog ustanka. Za nekoliko dana borbe oslobođena je gotovo

cela Crna Gora, sem nekoliko gradova. U svim oružanim akcijama Jovanović, kao partijski rukovodilac, aktivno učestvuje. Zbog snažnog naleta okupatora i kontradiktornih direktiva dolazi do smirivanja ustanaka. Učesnik je pokrajinskog savetovanja 8. avgusta, na kojem je data ocena ustanaka i perspektive za ponovno oživljavanje borbe.

Posle ovih događaja, učestvuje u reorganizaciji i sređivanju partizanskih jedinica i pristupa formiranju Glavnog štaba za Crnu Goru, Boku i Sandžak, i formiranju štabova bataljona i odreda. Tada je vršio više političkih funkcija: bio je organizacioni sekretar PK KPJ, prvi politički komesar Glavnog štaba i komandant Zetskog odreda. Kao komandant Zetskog odreda, 18. oktobra 1941. godine rukovodi izvođenjem partizanske akcije na Jelinom Dubu, u Bratonožićima, kada je uništeno 40 neprijateljskih kamiona i zarobljeno više oficira i vojnika. Učestvuje u pripremi i radu Ostroške skupštine 8. februara 1942. godine, koja je izabrala Glavni NOO za Crnu Goru, Boku i Sandžak, kao najviši organ narodne vlasti.

U martu 1942. godine, Vrhovni štab je reorganizovao Glavni štab za Crnu Goru i Boku. Uprava CK KPJ smenjuje ceo PK KPJ za Crnu Goru; od starih članova u njemu ostaje samo Jovanović. On je i zamenik komesara Glavnog štaba.

Juna 1942. godine Jovanović je imenovan za zamenika komesara 5. proleterske (crnogorske) brigade. Na ovoj dužnosti ostaje do septembra 1942. godine. Tada dobija zadatka od Tita da ide u Albaniju, zbog davanja partijske pomoći albanskim komunistima. S grupom od 15 boraca, početkom oktobra polazi iz Prozora. Put vodi preko Sutjeske, Nikšića do rejona Podgorice; odatle Jovanović prelazi u Albaniju.

U Albaniji provodi osam meseci. Dao je pomoć u organizaciji, održavanju Prve zemaljske konferencije KP Albanije, koja je imala karakter kongresa, kao i u razvoju ustanaka. Konferenciju je upoznao s partijskim i vojnim iskustvom naše NOB. Na ovoj konferenciji bio je jedini predstavnik KPJ, a istovremeno je bio predstavnik Kominterne. Po mišljenju albanskih komunista, njegova misija za njih je bila veoma značajna, čak u to vreme presudna. O tome je Enver Hodža, na II plenumu KPA u Beratu, u jesen 1944. godine rekao: „Kako se spremala konferencija, to je duga istorija... Ali, onaj koji je najviše učinio da se održi konferencija, bio je drug Blažo. On je dao perspektivu. On je najviše pomogao u pripremanju konferencije i referata. Blažo je bio za nas kao da je sišao bog s neba, jer je on dolazio s direktivama Kominterne i Titovim pismom...“

Posle povratka iz Albanije, u proleće 1943. godine, imenovan je za političkog sekretara PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.

U toku NOR i revolucije bio je i stalni član PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, član ZAVNOG-a, član CASNO-a i član AVNOJ-a.

Aprila 1945. godine postao je prvi predsednik Vlade Crne Gore. Na ovoj dužnosti ostaje do 1953. godine. Od 1943—63. godine politički je sekretar PK, odnosno CK SK Crne Gore. Prvi je i dugovremeni predsednik Narodnog fronta (SSRN) ove republike; prvi predsednik njenog SUBNOR; od 1940. godine do IX kongresa SKJ član je CK SKJ, a od 1954. do IX kongresa član je Izvršnog komiteta odnosno Predsedništva CK SKJ. Vršio je i druge istaknute dužnosti u republici i federaciji.

Od 1945. do 1963. godine biran je za narodnog poslanika Savezne narodne skupštine, kada je izabran za predsednika Ustavnog suda Jugoslavije, i na toj funkciji ostaje do 1975. godine.

Predano i s uspehom radi na održavanju Prve konferencije evropskih ustavnih sudova i Pete međunarodne konferencije „Evropski mir putem prava“.

Jula 1971. godine izabran je u Izvršni komitet Svetske organizacije pravnikar „Svet-ski mir putem prava“; a avgusta 1973. godine učestvovao je na konferenciji ove organizacije.

Svojim delom, Blažo Jovanović je postao jedan od najistaknutijih graditelja socijalističke Crne Gore i njene nove istorije. Jedan je od njenih najpoznatijih ljudi i istaknutih funkcionera SFRJ.

Širom je velikog broja visokih i najviših domaćih i stranih odlikovanja i Partizanske spomenice 1941. godine. Bio je rezervni general-major JNA.

Autor je više političkih tekstova, monografije „Aktuelna pitanja Ustavnog suda Jugoslavije“...

Bio je član Saveta Federacije. Umro je u Iglu, 4. februara 1976. godine.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Lj. Vu)

JOVANOVIĆ Danila BOŽIDAR

Rođen je 16. decembra 1919. godine u Nikšiću, Crna Gora.

Osnovnu školu završio je u Bajmoku (Vojvodina), šest razreda gimnazije u Subotici, a VII i VIII razred gimnazije u Nikšiću. Godine 1939. upisao se na Pravni fakultet u Subotici. Godine 1940. radio je privremeno u Prigrevici — Sv. Ivan (kod Sombora), na otkupu šećerne repe za poljoprivredno dobro Belje. Od okto-

bra 1940. do kapitulacije bivše jugoslovenske vojske služio je vojni rok u Školi rezervnih oficira u Sarajevu.

Za radnički pokret i KPJ opredelio se još kao gimnazijalac, pod uticajem napredne dačke omladine u Subotici i Nikšiću i komunisti i naprednih studenata sa subotičkog Pravnog fakulteta. Kao dak viših razreda gimnazije, student, vojnik-dak škole za rezervne oficire, aktivno je radio za interese radničkog pokreta i KP u Bajmoku, Subotici, Nikšiću, Prigrevici — Sr. Ivanu, i Sarajevu. Zahvaljujući povezanosti i uticaju sarajevske partijske organizacije na Školu rezervnih oficira, progresivni i antifašistički opredeljeni daci-vojnici razvili su aktivnost u borbi protiv profašističkih i kapitulantskih elemenata među aktivnim oficirima i dacima-vojnici. To je doprinelo da se Škola u danima rata uspešno bori u Mostaru protiv ustaša, kao i da se spreči predaja veće grupe

daka-vojnika i nekoliko aktivnih oficira neprijatelju, već da se ona u Kalinoviku odvoji od Škole i s oružjem prebaci u Ornu Goru.

Posle dolaska u Nikšić (aprila 1941. godine), uključio se u borbu protiv okupatora, koju je organizovala i vodila KP. Do julske ustanaka radio je, pod rukovodstvom partijske organizacije, na organizovanju i jačanju oružane borbe i otpora među omladinom i narodom Nikšića. Od jula do decembra 1941. bio je zamenik komandira ilegalne čete u okupiranom Nikšiću. S obzirom na njegovu aktivnost u Nikšiću zaprelila je opasnost od hapšenja, pa je, uz saglasnost partijske organizacije, prešao na oslobođenu teritoriju, u Nikšićki partizanski odred, na dužnost zamenika komandira Nikšićke varoške čete. Oko 20 dana, u januaru 1942. zamenik je komandira čete u Crnogorskom bataljonu, koji se bori u Hercegovini. Zatim je ponovo u Nikšićkoj varoškoj četi, sve do formiranja 1. udarnog bataljona Nikšićkog partizanskog odreda, marta 1942.

godine. Posle dolaska na slobodnu teritoriju, januara 1942. godine, kandidovan je za člana KPJ, a 2. februara 1942. godine primljen je u članstvo KPJ, u partijskoj organizaciji Nikšićke varoške čete. Od marta do juna 1942. godine bio je u 1. udarnom bataljonu, na dužnosti zamenika komandira i zamenika komesara čete, zatim komesar i komandir čete. Osmog juna 1942. godine teško je ranjen. Kao ranjenik i komesar Bolnice, bio je u bolnici Gorensko, a kasnije u istočnoj Bosni, u selu Brbnici.

Od jula 1942. do novembra 1943. godine bio je zamenik komandira i omladinski rukovodilac, a zatim komandir čete u 1. i 5. (Zijametski) bataljonu 5. crnogorske brigade. Od novembra 1943. do avgusta 1944. godine je komandant 4. bataljona 5. crnogorske brigade. Od avgusta do oktobra 1944. godine zamenik je komandanta 9. i 5. crnogorske brigade, a od oktobra 1944. godine do kraja rata komandant 1. bokeljske NO udarne brigade. U toku rata ranjen je više puta.

Učestvovao je u svim borbama njegove jedinice. Svojom hrabrošću i veštim komandovanjem mnogo je doprineo uspesima svojih jedinica. Učestvovao je u akcijama Nikšićkog odreda u Hercegovini, oko Gackog u okolini Nikšića, na Uzdomiru i Živoj, u borbama 5. proleterske brigade u toku marša od istočne Bosne do Prozora, u borbama oko Gornjeg Vakufa, Bugojna, Travnika, Kupresa, Livna i Jajca.

U toku IV i V neprijateljske ofanzive učestvovao je u borbama za Prozor, Ostrožac, Konjic, Nevesinje, Gacko, oko Nikšića, na Krnovu, oko Šavnika, na Durmitoru i u proboju na Sutjesci. Posle proboja na Sutjesci, proveo je svoje borce kroz uspešne borbe oko Olova, na Ozrenu i u dolini Krivaje.

Od oktobra 1943. učestvovao je sa svojim jedinicama u borbama za Banjane, na Grahovu, na Ostrugu, gde je sudelovao u uništavanju četnika Baja Stanišića, zatim u borbama oko Danilovgrada, Podgorice i drugim.

Kao komandant 1. bokeljske brigade učestvovao je u borbama oko Grahova, Hercegovog, na Ledenicama, u oslobođenju Crnogorskog primorja. Njegova brigada dala je veliki doprinos u završnim borbama za oslobođenje Crne Gore, i u čišćenju teritorije Kosova i Metohije od balističkih i drugih bandi.

Posle rata obavljao je odgovorne dužnosti u JNA. Bio je načelnik štaba divizije i komandant divizije, vojni izaslanik u Francuskoj, Turskoj i Izraelu, načelnik odeljenja u komandi Armije, načelnik štaba vojnog područja i korpusa, nastavnik i rukovodilac u Višoj vojnoj akademiji i Ratnoj školi, i načelnik Kabineta saveznog sekretara za NO.

Danas je general-potpukovnik JNA u penziji i aktivan društveno-politički radnik.

Završio je Višu vojnu akademiju i Ratnu školu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više ratnih i mirovdopskih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Z. St.)

JOVANOVIĆ Mateje ISA

Rođen je 24. aprila 1906. godine u Izbištu, Vojvodina, u zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu i mehaničarski zanat završio je u Vršcu. U radnički sindikalni pokret se uključuje u Vršcu, još kao šegrt (učenik u privredi), 1921. godine, kada učestvuje i u štrajkovima. U Beogradu se zapošljava 1924. godine, i postaje član Nezavisnih sindikata — radničke sindikalne organizacije koja je pod uticajem i rukovodstvom KPJ. Na odsluženje kadrovske vojnog roka odlazi 1927. godine. Godine 1928. ponovo se zapošljava u Beogradu i angažuje u sindikalnom radu. Član KPJ postaje 1928. godine. Od tada, beogradska policija ga zbog partijskog rada često hapsi i proturuje u Vršac, gde on nastavlja partijski i sindikalni rad. Kad god uspeva da napusti Vršac, zapošljava se u većim radničkim centrima Srbije i Bosne i Hercegovine i ponovo u Beogradu, nikad ne prekidajući revolucionarni rad. U godinama pred drugi svetski rat, naročito je angažovan u antifašističkim akcijama. Posle suđenja u Beogradu 1939. godine, kada je zbog nedostatka dokaza oslobođen optužbe, odlazi po direktivi CK KPJ na partijski rad u Sarajevo, gde postaje sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Deleгат je bosanskohercegovačke organizacije KPJ na Petoj konferenciji KPJ u Zagrebu, 1940. godine, a početkom 1941. godine je na kursu pri CK KPJ za partijske sekretare.

Posle aprilske rata (1941) vraća se u Vršac i prijavljuje u vojsku. Ubrzo pada u nemačko zarobljeništvo, ali uspeva da se oslobodi. Odmah odlazi u Beograd, zatim u Sarajevo, gde nastavlja da vrši funkciju sekretara Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. U tom svojstvu učestvuje na majskom savetovanju CK KPJ u Zagrebu, a zatim u organizovanju ustanka u Bosni i Hercegovini. Neposredni je učesnik u sabotaži u zeničkoj željezari, 1941. godine, kada je uhapšen i osuđen na smrt. Uspeo je da pobege iz zatvora, i sa snagama narodno-slobodilačkog pokreta u Bosni nastavlja borbu protiv fašističke okupacije, sve do 1943. godine. U julu iste godine prelazi u Vojvodinu, gde postaje član Glavnog štaba NOV u PO Vojvo-

dine i organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu. Član je AVNOJ-a od Drugog zasjedanja u Jajcu. U maju 1944. godine odlazi na Vis, gde u Vrhovnom Štabu NOV i PO Jugoslavije podnosi izveštaj o narodnoslobodilačkoj borbi u Vojvodini i prima direktive za dalji rad. U junu iste godine vraća se u Srem.

Posle oslobođenja Vojvodine, u oktobru 1944. godine, učestvuje na I konferenciji JNOF u Vojvodini, na kojoj je izabran za predsednika JNOF Vojvodine. Na VII konferenciji KPJ za Vojvodinu, u aprilu 1945. godine, podnosi izveštaj o organizacionom stanju i problemima u Vojvodanskoj organizaciji KPJ u toku ratnih godina. Na ovoj konferenciji je ponovo izabran za organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu.

Posle oslobođenja je aktivan društveno-politički radnik i, osim navedenih, vršio je i ove funkcije: poslanik Savezne skupštine, poslanik Skupštine Srbije, poslanik Narodne skupštine Vojvodine, predsednik Narodne skupštine Srbije, član Izvršnog veća Srbije, član Centralnog komiteta SKJ, član Glavnog odbora SSRNJ, član Glavnog odbora SSRN Srbije, član Predsedništva SUBNOR Jugoslavije, član Predsedništva SUBNOR Srbije, predsednik Kontrolne komisije Centralnog komiteta SK Srbije. Danas je član Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Ordena junaka socijalističkog rada i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pal.)

JOVANOVIĆ Petra JOSIP

Rođen je 13. novembra 1917. godine u Zenici, Bosna i Hercegovina, u službeničkoj porodici. Kao učenik u Srednjoj tehničkoj školi u Sarajevu, upoznao je ideje naprednog pokreta. Kasnije kada je završio školu i zajedno s radnicima radio na građevini, i sam je osetio razliku između kapitala i radnika.

Bio je smion čovjek, i odbio je da stupi u ustaške jedinice koje su harale po Bosni. Josip Jovanović je prišao ilegalnom pokretu, koji je vršio pripreme za oružani ustanak. Vojni komitet odredio ga je da radi na terenu Doboju—Maglaj—Gračanica. Ali, poslije jedne provala u Tuzli, bio je prinuđen da ode na Ozren, gdje je radio na pripremanju ustanka. Po istom zadatku bio je upućen na teren

sjeverno od Doboja, oko Trebave. Član KPJ je postao 1941. godine. Kada je, avgusta 1941. godine, formiran Ozrenski partizanski odred, Josip je u njemu jedan od istaknutih političkih radnika.

U aprilu 1942. godine, kada je od boraca Ozrenskog i Zeničkog NOP odreda, u selu Kamenici kod Zenice, formiran 3. istočnobosanski udarni bataljon, Josip je politički komesar čete tog bataljona. U avgustu 1942. godine politički je komesar 8. čete u 2. bataljonu 6. istočnobosanske proleterske brigade.

Bio je jedan od najpouzdanijih političkih rukovodilaca u jedinici. Svojom borbenošću i moralnom čvrstinom uticao je na borbeni moral svojih boraca. Iz bataljona u kome je bio Jovanović proglašeno je dvanaest narodnih heroja. U borbi protiv četnika na Ozrenu, Josip je, pored političkih i vojničkih sposobnosti, pokazao izvanrednu hrabrost. Četa, podsticana njegovim primjerom, zadala je četnicima udar s boka, i to je odlučilo bitku. U isto se ponovilo u borbi s četnicima u žitničkom

srezu. Jovanović je u borbama bio hladnokrvan, pronijljiv i veoma hrabar.

Poginuo je 15. avgusta 1942. godine na Miljkovcu kod Kladnja, prilikom prebacivanja 6. istočnobosanske brigade na Majevicu. Kladnajske ustaše su tada iznenada napale brigadu. Drugi bataljon se vrlo brzo sredo i izvršio protivnapad, natjeravši ustaše na povlačenje, uz znatne gubitke. U toj borbi pao je, pored nekoliko boraca, i Josip Jovanović.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Ob.)

JOVANOVIĆ Dimitrija MIRKO

Rođen je 21. maja 1923. godine u Kragujevcu, Srbija. Učenik. Član KPJ od juna 1941. godine. U NOR i socijalističku revoluciju stupio 1941. godine. Danas je general-pukovnik JNA. Poreklom iz radničke porodice. Otac Dimitrije bio je izabran za komunističkog odbornika opštine Kragujevac na izborima avgusta 1920. godine. Vaspitan u radničkoj revolucionarnoj porodici, družeći se s radnicima-omladincima i dolazeći u dodir s skojevcima i komunistima, Jovanović je veoma rano prihvatio revolucionarne ideje i svjesno prišao radničkom pokretu kao dak viših razreda gimnazije. Aktivno učestvuje u svim revolucionarnim događajima Kragujevca i tako stiče borbena iskustva i dolazi do novih saznanja iz marksizma-lenjinizma. Radi aktivno na okupljanju srednjoškolske omladine, ispoljivši umešnost, upornost i odanost. U SKOJ je primljen 1938. godine. Već sledeće godine izabran je za sekretara aktiva SKOJ-a.

Iako mlad, potpisuje apel za pomoć ugroženoj Čehoslovačkoj, a učestvuje i na demonstracijama koje je organizovala partijska organizacija Kragujevca za davanje pomoći ovoj zemlji, koju je ugrozio fašizam.

U godinama pred aprilski rat 1941. godine ističe se kao skojevski aktivist u gimnaziji i gradu. Radi na jedinstvu radničke, seljačke i srednjoškolske omladine. Zato organizuje izlete i ilegalne sastanke. Zajedno s drugim skojevcima čita marksističku literaturu i širi je među ostalom omladinom Kragujevca.

Na glas o potpisivanju pakta s fašističkom Nemačkom od strane profašističke jugoslovenske buržoazije, partijska i skojevska organizacija Kragujevca pripremaju demonstracije. Na čelu srednjoškolaca i Jovanović učestvuje u demonstracijama, koje su počele 26. a nastavile se 27. marta 1941. godine.

U aprilskom ratu 1941. godine, zajedno s grupom drugova skojevac, javio se u vojsku kao dobrovoljac, ali je odbijen, kao i mnogi drugi, od strane kapitulantski nastrojanih ofi-

cira. Posle kapitulacije, ostvaruje odluku KPJ i SKOJ-a o prikupljanju oružja. Po gradu lepi plakate, parole, letke u kojima se osuđuje izdaja jugoslovenske buržoazije, ukazuje na zločinačke namere okupatora, poziva narod na otpor neprijatelju i tako podižu borbena i patriotska raspoloženja. Radi na prikupljanju oružja i stvaranju oružanih udarnih grupa i desetina. Postaje i deseter jedne od brojnih desetina.

Posle 22. juna 1941. godine pojačava aktivnost. Obaveštava poznate komuniste da se skrivaju, jer ih neprijatelj traži da ih uhapsi. Skojevcima organizuju i straže, čuvajući ilegalce. Već formirane udarne desetine nastavljaju intenzivnije da vežbaju rukovanjem oružjem.

Jovanović po direktivi SKOJ-a ostaje u Kragujevcu sve do prve velike racije 19. okt-

bra 1941. godine, kada su fašisti pohapsili na hiljade Kragujevčana i 21. oktobra ih streljali. Sa svojom desetinom on izlazi iz grada i priključuje se partizanskom odred. S odredom učestvuje u borbama na Bumbarevom Brdu, Vučković, Ostri, Vujetincu i drugim mestima, gde se ističe hrabrošću. Određen je za komandira udarne desetine, koja je 16. novembra 1941. godine upala u Kragujevac i izvršila zadatak. Njegova desetina obilazi i teritoriju koju je ponovo okupirao neprijatelj i podiže moral, borbenu duhu naroda i uništava izdajnički aparat vlasti.

U toku poveljenja glavnih partizanskih snaga iz zapadne Srbije u Bosnu učestvuje u borbama kod Borča, na Zlatiboru, Obilnom brdu i u drugim poznatim bitkama.

U vreme formiranja 1. proleterske brigade izabran je za sekretara partijske ćelije u 1. četi Kragujevačkog bataljona. U borbi na Gaočiću bio je primer svojim partijskim drugovima i ostalim borcima kako se valja tući protiv neprijatelja. Nalazio se u zaštitnici kolone koja

je išla preko Igmana. Bio je u prvim redovima boraca svoje čete u oslobođenju Konjica, 1942. godine. Nalazio se i u prvim redovima bombaša koji su razbijali neprijateljska uporišta i omogućili oslobođenje Livna. Istakao se svojom hrabrošću i u vreme borbe na Sitnici, 1943. godine.

U toku bitke na Neretvi došle su do izražaja njegove sposobnosti i komunistička svojstva kada je, kao politički komesar Kragujevačkog bataljona, uspešno ostvario zadatak prihvatanja i zaštite brigadne i divizijske bolnice, koje su fašisti i kontrarevolucionari nastojali da unište.

Naročitu hrabrost, snalažljivost, odvažnost, smelost i drugarstvo ispoljio je u vreme bitke na Ilijoj Glavi na Sutjesci, kada su Nemci upali među njegove drugove i kad je nastala pometnja. Tada su Mirkove reči ohrabrenja i poziva na juriš bile odlučujuće za pobedu nad neprijateljem. Zahvaljujući njemu, spaseni su mnogi borci njegovog bataljona. Prilikom napada na jako nemačko uporište na Borovnu bio je teško ranjen.

Ispoljio je hrabrost i u borbama na Trilju u Dalmaciji, u odbrani i prijehu Vrhovnog štaba posle izlaska iz Drvara, maja 1944. godine, u oslobođenju Beograda, kada je, kao politički komesar 1. proleterske, jurišao zajedno s borcima, i u svim drugim bitkama koje je vodila ova brigada.

Kao iskusnog ratnika, dobrog komuniste i hrabrog borca, Partija ga određuje za političkog komesara proslavljene 21. srpske divizije, koja se nalazila na položaju na sremskom frontu. S ovom divizion učestvuje u probju sremskog fronta i gonjenju neprijatelja, zajedno s drugim jedinicama Jugoslovenske armije, do severozapadnih granica naše zemlje.

Jula 1945. godine postavljen je u Političko odeljenje i armije, a od februara 1948. godine nalazio se na dužnosti političkog komesara ove Armije. Posle završetka Više vojne akademije JNA, postavljen je za političkog komesara korpusa, a potom za zamenika komandanta Sarajevske vojne oblasti za politički rad. Posle te dužnosti, postaje komandant divizije, a zatim zamenik načelnika jedne uprave u Generalštabu JNA. S ove dužnosti odlazi za načelnika, pa zatim i komandanta Skopske armijske oblasti i komandanta Beogradske vojne oblasti. Umro je 3. maja 1977, kada se nalazio na dužnosti komandanta Centra viših vojnih škola u Beogradu.

Na I kongresu USAOS-a novembra 1944. godine izabran je za potpredsednika Glavnog odbora USAO Srbije. Deseti kongres SKJ izabrao ga je za člana CK SKJ, a VII kongres SUBNOR-a Jugoslavije za člana Glavnog odbora SUBNOR-a Jugoslavije.

Nosilac je Patizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Mil.)

JOVANOVIĆ Milana MIROSLAV

Rođen je 10. avgusta 1915. u Požarevcu, Srbija. Član KPJ od 1939. godine.

Posle sticanja osnovnog i srednjeg obrazovanja, upisao se na Pravni fakultet u Beogradu. Bio je veoma inteligentan i obrazovan. Proučavao je zabranjenu marksističku literaturu. Još kao student opredelio se za napredni pokret. Aktivno je radio među studentskom omladinom i bio jedan od najzapaženijih stu-

denata koji su se zalagali za ideje slobode, jednakosti i pravde. Isticao se nepomirljivim stavom prema ondašnjem režimu. Bio je jedan od vatrenih boraca za prava radničke klase, a protiv buržoaskog iskorišćavanja potlačenih masa. Zbog svoga revolucionarnog rada primljen je u članstvo KPJ (1939), što je shvatio kao obavezu i zadatak za još predaniji rad. Bio je vrlo aktivan u Udruženju poštanskih radnika u Beogradu, gde je radio po zadatku Partije. Od 1940. radio je u ilegalnim uslovima, jer je postojala opasnost od hapšenja.

Prilikom ustanka 1941. stupio je u kosmajski odred, gde je prenosio iskustva stečena u ilegalnom radu. Učestvovao je u svim borbama odreda protiv Nemaca i domaćih izdajnika, uvek u prvim borbenim linijama. Hladnokrvan, odlučan i neustrašiv, brzo je stekao simpatije i poverenje boraca i rukovodilaca, među kojima je bio omiljen i cenjen. Zalagao se za jedinstvo i isticao u borbi protiv četnika i drugih izdajnika.

Kada je glavnina partizanskih jedinica,

krajem 1941. prešla iz Srbije u istočnu Bosnu, kao iskusnom partijskom radniku i provedenom ilegalcu, povereno mu je da radi u pozadini na partijsko-političkom radu i mobilizaciji masa za NOV.

U osinjaku Nemaca, neđićevaca, ljotićevara i četnika, Miroslav je, u vrlo teškim uslovima, ispunjavao partijsku obavezu.

Od kraja 1941. pa do proleća 1943. bio je član OK KPJ za beogradski okrug. Izlazići svakodnevno opasnosti život, predano je radio i postizao uspehe. Učvrstio je i omasovio postojeće i formirao nove partijske organizacije, organizovao rasturanje ilegalnog partijsko-političkog materijala, rasturao letke i pripremao mase za učešće u NOB-u.

U proleće 1943. postao je sekretar MK KP za Kragujevac, i član kragujevačkog Sreskog komiteta Partije. Na tim dužnostima bio je mobilisan i ispoljio organizacijske sposobnosti. Imao je velikog uticaja na ljude s kojima je dolazio u dodir.

Sredinom 1943. postao je politički komesar 1. šumadijskog udarnog bataljona. Oktobra iste godine nalazi se na dužnosti političkog komesara 4. bataljona 1. šumadijske brigade. Učestvovao je u svim borbama brigade protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Četvrtog decembra 1943. delovi nemačke 1. brdske divizije i delovi nemačke legije „Kremler“, nastupajući glavnim snagama iz Sjenice, napali su delove 2. proleterske divizije kod Prijepolja, uspeši da se provuku u Prijepolje i zauzmu most na Limu, stvorivši tako mostobranu na levoj obali Lima. U vrlo žestokoj borbi, Miroslav je, u stojećem stavu, iz puškomitraljeza tukao neprijatelja, bodrio borce i služio im za primer heroizma i odvažnosti, i u toj borbi junački je poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 6. decembra 1953. godine. (Br. L.)

JOVANOVIĆ Milinka PETAR

Rođen je 12. jula 1917. godine u selu Liverovicima, Župa nikšićka, Crna Gora. Završio je maturu u Nikšiću, a Vojnu akademiju bivše jugoslovenske vojske u Beogradu. Član KPJ postao je u ustaničkim danima 1941. godine.

Na istorijskoj prekretnici 1941. godine, kada su bile stavljene na probu sve lične vrline i odanost narodu i domovini, našao se na strani smelih sinova i kćeri naših naroda koji su se svrstali pod zastavu KPJ i odlučno stupili u boj za oslobođenje zemlje. U vreme aprilskog rata, kao mlad oficir bivše jugoslovenske vojske, sa svojom jedinicom junački se borio protiv Nemaca i uz borbu se povlačio od

Subotice do Bosne, gde ga je zatekla kapitulacija. Iako mlad i neiskusn, nije klonuo duhom ni u opštem rasulu bivše jugoslovenske vojske, već se probija preko planina Bosne, Hercegovine i Crne Gore i dolazi u rodni kraj, gde se odmah povezuje s partijskom organizacijom i uključuje u rad na pripremanu za oružanu borbu. Istinski zadojen slobodarskim idejama, kao i njegova porodica, prihvata se svih zadataka koje mu partijska organizacija postavlja: obučava omladinu u rukovanju oružjem i s njima izvodi borbene vežbe, aktivno utiče i na starije da prihvate oružanu borbu protiv okupatora.

Bio je među prvima u napadu na žandarmerijsku stanicu u Miojtu Pojuju, 14. jula 1941. godine; neumoran je u organizovanju jedinica

i njihovoj pripremi za planirani napad na Nikšić. Od prvih dana ispoljava hrabrost i smisao za rukovođenje. Vojničko stručno znanje znao je da primenjuje u novim uslovima oružane borbe. Među prvima javlja se kao dobrovoljac u Crnogorski odred za borbu u Sandžaku. Učestvuje u napadu na Pilevija 1. decembra 1941. godine, gdje ispoljava izvanrednu hrabrost i u naježtoj situaciji, u uličnim borbama. Posle povratka iz bitke na Pilevijima, štab Nikšićkog odreda postavlja ga za komandanta Župskog bataljona, i na toj dužnosti se ističe ne samo kao hrabar borac, već i kao dobar komandant.

Kao iskusan i odvažan rukovodilac, u februaru 1942. godine postavljen je za komandanta sektora prema italijanskom garnizonu u Nikšiću, koji se protezao od Tovića do Ostroških gređa, da sa snagama Lukovskog i Župskog bataljona ne dozvoli okupatoru izlazak iz grada. I na ovom zadatku ispoljava hrabrost i umešnost i kao borac i kao komandant. U martu 1942. godine postavljen je za komandanta 3. udarnog bataljona Nikšićkog odreda,

onda kad su za komandante udarnih bataljona postavljeni oni koji su se u dotadašnjim borbama posebno istakli i kao borci i kao rukovodnici. Njegov batalion vodio je u aprilu teške borbe s četnicima oko Ostroških gređa. U jednoj od tih borbi teško je ranjen. Tek što se malo oporavio, u maju 1942. godine postavljen je za komandanta Omladinskog crnogorskog bataljona „Budo Tomović“. Kada se spremao da preuzme dužnost, opet je teško ranjen. Morao je ponovo u bolnicu. Bio je jedan od njenih naježtih ranjenika. Sve teškoće prenošenja ranjenika preko vrleti Golije, Volujaka, Maglića i Sutjeske, podnosi junački i hrabri sve oko sebe, a njegovo ime brzo se prenosi kolonom boraca i ranjenika.

Posebna je muka ovog prekaljenog borca i vještog komandanta kao teškog ranjenika na nosilima u toku proboja 5. proleterske brigade i Hercegovackog odreda od 22. jula do 2. avgusta 1942. godine, od Vrbnice do Prozora. Svi borci i rukovodnici ispoljili su izuzetnu brigu za Petra. Na laganu je, da bi olakšao težak boložak brigade, i da bi oslobodio što više boraca za operativne zadatke, tražio da mu se dâ konj, ne želeći da se odjava od svoje brigade. U naježtim trenucima proboja nje-mačkih i ustaških redova u selu Zabrđu, i uz planinu Bitovnju, dva konja pod njim su ubijena, ali, uz pomoć drugova, on svaki put uspeva da se popne na drugog konja i produžava dalje s kolonom ranjenika. U blizini Prozora pada zajedno s konjem s drvenog mostića i teško se povuđuje. Prisutni su sa strepnjom pomislili da je to kraj njegovoj patnji, ali on se sam izvlači ispod konja.

Pošto je došao na slobodnu teritoriju kod Prozora, predat je na lečenje Centralnoj bolnici u Bosanskom Petrovcu. I u novoj sredini stiče simpatije lekara, bolničkog osoblja i ranjenika, i ubrzo postaje jedan od najomiljenijih ranjenika, tako da ga biraju za svog omladinskog delegata na I kongresu anti-fašističke omladine Jugoslavije. Svojim istupanjem na Kongresu i drugovanjem s delegatima osvaja nepredjeljene simpatije.

Kad se oporavio od rana, upućen je za nastavnika Oficirske škole Vrhovnog štaba u Bihacu, kojom je rukovodio Savo Orović. I na ovom novom zadatku Petar se ističe i svojim drugarstvom i sposobnostima da svoje vojničko stručno znanje prenese na slušaoca.

U IV neprijateljskoj ofanzivi oboleo je od tifusa. Opet se našao na nosilima. U bunilu, u podvesnom strahu da će pasti u ruke neprijatelju, izvršio je samoubistvo. Tako se završava mučenički i herojski životni put ovog prekaljenog borca i talentovanog komandanta.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Šun.)

JOVANOVIĆ Vladimira PETAR

Rođen je 4. jula 1911, u selu Komiriću, Osečina, Valjevo, Srbija, u siromašnoj seljačkoj porodici. Radio je kao poljoprivredni radnik na imanjima bogatijih seljaka. Još tada je osetio mučan i težak život nadničara, izdržavajući petoro dece.

U vreme kapitulacije jugoslovenske vojske, aprila 1941. godine, uspeo je da izbegne zarobljenštvo, i, odmah posle poziva Partije na ustanak protiv okupatora, među prvima je stupio u Valjevski odred. Najpre je bio borac i bombaš, a zatim desetar i vodnik. Od prvih dana ustanka u borbama koje je vodio Valjevski odred, pokazao je neobičnu hladnokrvnost, smelost i privrženost ciljevima narodne

revolucije. Uvek se nalazio u prvim borbenim redovima. Naročito se istakao u borbama na Zavlaci, kod Krupnja, u Stolicama, a posebno u borbama s Nemcima prilikom povlačenja partizanskih jedinica iz zapadne Srbije i Šumadije prema slobodnoj teritoriji Crne Gore i Sandžaka, krajem 1941. godine. U svom kraju i na celoj teritoriji Valjevskog odreda bio je poznat kao hrabar i odlučan borac protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Posle prelaska u Bosnu, početkom 1942. godine, kao odličan borac i odan rukovodilac, prekomandovan je u Prateći bataljon Vrhovnog štaba. U sastavu tog bataljona ostao je sve do početka 1944. godine, obezbeđujući vrhovni štab i stvarajući uslove za njegov nesmetan rad. S Pratećim bataljonom i Vrhovnim štabom prošao je borbe u pohodu proleterskih brigada u Bosansku Krajinu, a zatim bitke na Neretvi i Sutjesci, uvek ispoljavajući osobito junaštvo, razumevanje i privrženost poverljivim zadacima, koje je dobijao u obezbeđenju Vrhovnog štaba i druga Tita.

Kada je, krajem 1943. i početkom 1944.

godine, 1. šumadijska brigada s teritorije Šumadije poveljena na slobodnu teritoriju Crne Gore i Sandžaka, zbog popune i neopodnih priprema za prebacivanje većih partizanskih jedinica u Srbiju, Jovanović je premešten u ovu brigadu. Kada je, reorganizacijom 1. šumadijske i 1. južnomoravske brigade, formirana 3. srpska udarna brigada, on je postavljen za zamjenika komandanta bataljona. Učestvujući najpre u prodoru ove brigade prema Ibru i Novoboru, a zatim u borbama koje je vodio na teritoriji južne Srbije i u dolini Ibra i Zapadne Morave, uvek se isticao svojom hrabrošću.

Poginuo je u borbi s Nemcima, na železničkoj stanici Prijedor, u borbi za oslobođenje Čačka, 1. novembra 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (M. And.)

JOVANOVIĆ RADE RADOVAN

Rođen je 1904. godine u kosmajskom selu Parcanu, Srbija, u seoskoj porodici. Završio je osnovnu školu i posvetio se obrađivanju zemlje. Kad je stasao za vojsku, otišao je na odsluženje vojnog roka. Posle vojske, vratio se u selo. Radio je na zemlji, ali se interesovao i za politiku. Družio se s demokratski raspoloženim ljudima. Isticao se kao dobar zemljoradnik. Ali, i kao protivnik vladajućeg režima.

Uticao KPJ, koji je počeo da se oseća i u selima, bio je izrazit već od 1935, a naročito je porastao od 1937. godine. Kao i u celoj zemlji, i u okolini Kosmaja je raslo nezadovoljstvo seljaka, pa su 1938. godine stvorene i prve organizacije KPJ: u Parcanu, Popovici, Dućini, Rogaći... Jedna od prvih bila je u Parcanu.

Rade je bio jedan od najdoslednijih boraca protiv režima u selu i celom kraju. Posećivao je sve zborove opozicije i aktivno učestvovao na sastancima. Godine 1938. postao je član KPJ, a iduće godine je izabran za člana SK KPJ. Uskoro posle toga izabran je za sekretara SK. Istovremeno je postao i član OK KPJ za okrug beogradski.

Posle propasti Kraljevine Jugoslavije, po odluci Partije, počeo je da radi na podizanju ustanka, odnosno formiranju partizanskih odreda.

U noći između 1. i 2. jula 1941. godine, na Kosmaju je doneta odluka o formiranju Kosmajsko-posavskog partizanskog odreda. Za prvog komandanta odreda postavljen je Koča Popović Pera, nekadašnji španski borac, predratni komunist iz Beograda, a za njegovog zamjenika Rade Jovanović Radovan, seljak iz Parcana.

Odred je imao tri čete: 1. četa brojala je 12 boraca s puškama, 2. četa imala je 25 boraca s puškama i dva puškomitraljeza, i 3. četa (Posavska) imala je oko 50 boraca s puškama i mitraljezom.

Jedna od prvih akcija novoosnovanog odreda bila je dizanje u vazduh mostova kod Rajlje i Belog Potoka. Odluka o ovome doneta je na sastanku na malom proplanku, u prisustvu Koče Popovića, Bore Markovića Seljaka, političkog komesara odreda, Rada Jovanovića, Filipa Kljajića Fiće i Rodoljuba Čolakovića Ročka, članova Glavnog štaba za Srbiju.

Na rajlski most je ranije bila vršena diverzija, ali nije uspeła. Za dizanje mosta kod Belog Potoka zaduženi su bili Fića i Bora, a za rajlski Koča, Ročko i Rade.

Sutradan je bio isproban eksploziv. Posle podne, most je osmotrio Žika Anaf, utvrdio debljinu traverzi i odredio mesto za postavljanje eksploziva. Pošto u odredu niko nije bio vičan miniranjem, Rade je iz sela doveo jednog seljaka koji je u vojsci naučio miniranje. Ovaj je objasnio borcima kako se minira, pa je njih 12 uveče krenulo u akciju. Podelili su se u tri grupe, koje su predvodili Anaf, Draža Marković i Koča Popović. Kolonu je predvodio Rade. U selu su uzeli eksploziv. Mineri su postavili eksploziv na tri mesta ispod mosta. Kad su aktivirali ekrazit, eksplozivirao su samo dva paketa, a treći nije. Zbog toga je most bio samo pomehan, a ne i srušen.

Tragičnog 25. septembra, obe čete Kosmajskog partizanskog odreda (još 31. jula Kosmajsko-posavski odred bio se razdvojio na Kosmajski i Posavski odred) vodile su jednodnevnu borbu u selu Slatini, protiv žandarmata i nedicevaca. Kad su oni počeli da beže, partizani su ih gonili do Sopota. Iako su izvojevali pobjedu, partizani su imali nenadoknadive gubitke. Poginuli su: Rade, Salomon

Anaf, student medicine i komandir 1. kosmajске čete, i Ivan Trifunović, učitelj i kurir Kosmajskog odreda.

U znak sećanja na prvog zamenika komandanta Kosmajskog odreda, borci su svom odredu dali ime „Rade Jovanović Radovan“.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. P.)

JOVANOVIĆ Tisava RADIVOJE BRADONJA

Rodio se 10. novembra 1918. godine u selu Dračić, Valjevo, Srbija, u imućnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u svom selu, a gimnaziju u Valjevu.

Posle završetka gimnazije, 1937. stupa u Vojnu akademiju, iz koje 1940. izlazi kao artiljerijski potporučnik.

U danima sloma kraljevske vojske u aprilskom ratu, uspeva da se spase zarobljenštvu i vraća se u rodni kraj. Kad su počele pripreme za oružanu borbu, priključuje se komunistima, i od prvog dana ustanka, jula 1941, svrstava se u partizanske redove. U akcijama i borbama ističe se hrabrošću i umešnošću rukovođenja. Već u julu postaje komandir Kolubarske čete Valjevskog odreda. Za nepun mesec, za njegove junačke podvige dva puta ga pohvaljuje Glavni štab NOP Jugoslavije: avgusta 1941. prilikom uništenja nemačke posade utvrđene železničke stanice u Lajkovcu, i prilikom borbe u Ljigu 10. septembra kada su njegovu četu opkolile jake nemačke i kvislinske snage. Iako ranjen, nije napuštao položaj, nego je i dalje komandovao, spasavajući svoju jedinicu od uništenja. Zbog svoje odlučnosti, hrabrosti i privrženosti NOP-u, već u avgustu 1941. primljen je za člana KPJ.

Posle niza uspešno izvedenih akcija, u kojima je pokazao ne samo veliku hrabrost i odlučnost, već i smisao za organizaciju i komandovanje, Jovanović veoma brzo napreduje, i oktobra postaje zamenik komandanta Užičkog odreda. Njegovom je zaslugom otkrivena četnička zavera protiv NOP-a u Srbiji, organizovana odbrana, a zatim i protivnapad, početkom novembra 1941, kada su četnici doživeli prvi ozbiljniji vojnički, a i politički poraz u Srbiji.

U toku velike okupatorske ofanzive na oslobođenu teritoriju Srbije, novembra 1941, Jovanović organizuje odbranu, prelazi s jednog na drugi deo fronta, prikuplja jedinice i sam učestvuje u nizu teških odbrambenih bojeva, odlikujući se i tada hladnokrvnošću i neustrašivošću.

Odstupanjem partizanskih snaga iz zapadne Srbije, krajem novembra 1941, Jovanović se po zadatku Partije vraća s Tare na područje Valjevskog odreda, u svojstvu načelnika Glavnog štaba Srbije, da okupi i organizuje partizanske jedinice i nastavi borbu protiv okupatora, nedićevaca i četnika Draže Mihailovića. U veoma teškim uslovima, u periodu terora i okrutnih represalija okupatora i nedićevaca, partizanski odredi u zapadnoj Srbiji su vodili borbe i trpeli velike gubitke. U takvoj situaciji, Jovanović je vešto manevrisao, izbegavao udare i prelazio u protivnapade. Svojom neustrašivošću i smelim podvizima, Jovanović je u ovim teškim trenucima bodrio borce, ulivajući im poverenje u pobedu. Februara 1942, određen je za komandanta Grupe odreda u zapadnoj Srbiji, a u avgustu iste godine Vrhovni štab postavlja ga za komandanta Glavnog štaba Srbije i člana Glavnog štaba Srbije i člana Vrhovnog štaba.

Krajem septembra 1943. godine, postavljen je za komandanta 1. šumadijske brigade, s kojom je, novembra iste godine, posle uspešnih borbi u Srbiji, prešao u Sandžak i priključio se 2. proleterskoj divizion. Formiranjem 3. srpske brigade, 10. februara 1944, Jovanović je postavljen za njenog komandanta, da bi već u martu primio dužnost zamenika komandanta 2. proleterske divizion. Juna 1944. postavljen je za komandanta 25. NOU divizion, koja se istakla u mnogim borbama protiv Bugara, Nemaca i četnika Draže Mihailovića.

Početkom septembra 1944, Jovanović je primio dužnost komandanta 14. korpusa NOVJ, koji je uspešno dejstvovao u severoistočnoj Srbiji i prvi došao u vezu s jedinicama Crvene armije na Dunavu. Korpus je uspešno dejstvovao i u rejonu Avale, prilikom oslobođenja Beograda; nastavio borbu u dolini Zapadne Morave, učestvovao u oslobođenju Kraljeva i Čačka i, u sastavu 2. armije, vodio borbe za oslobođenje istočne Bosne, a zatim i

Zagreba.

Posle završetka rata, Jovanović je izvesno vreme bio komandant Beograda, a zatim je, početkom 1946, otišao na školovanje u SSSR, gde je bio slušalac Artiljerijske akademije u Moskvi. Iz Moskve se vraća 1948. godine, gde prima dužnost komandanta artiljerije JNA. Posle završetka Više vojne akademije, 1953. postavljen je za komandanta Korpusa u Ljubljani, zatim u Skopju, da bi 1958. postao načelnik štaba armije u Sarajevu. Maja 1959. preveden je u rezervu, u činu generalpotpukovnika, kada prelazi u civilnu službu, gde mu je poverena dužnost sekretara za saobraćaj i veze u Izvršnom veću Srbije. Penzionisan je 1963. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 15. decembra 1949. godine. (D. Ž.)

JOVANOVIĆ Miloša RADOJE

Rođen je 1916. godine u Komanima, Podgorica, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Poslije I svjetskog rata, njegova porodica doselila se u Podgoricu, gdje je on završio osnovnu školu i izučio štamparski zanat. Vrlo mlad se opredijelio za napredni radnički pokret. Godine 1936. postao je član SKOJ-a, a 1940. član KPJ. Učestvovao je u brojnim akcijama koje je Partija organizovala i vodila u borbi protiv režima i za poboljšanje položaja radničke klase. Tako je učesnik u poznatoj akciji na Belvederu 1936. godine i u štrajkovima i demonstracijama u Podgorici, koji su osobito bili brojni i masovni u godinama uoči aprilskog rata 1941. godine. Kao grafički radnik isticao se u štampanju i rastu-

ranju „Glasa Crne Gore“, koji je krajem 1939. godine izdao Pokrajinski komitet Komunističke partije Jugoslavije u tri broja, zatim proglašao, brošura i sličnog partijskog materijala.

Odmah poslije aprilskog rata i okupacije zemlje, uključio se u pripreme koje je Partija vršila za ustanak. Pored toga što je radio na prikupljanju oružja i na političkim pripremama za ustanak, bio je i član jedne od udarnih grupa u Podgorici, koje su se pripremale da počnu napad protiv okupatora u samoj Podgorici. Međutim, kada je 13. jula izbio ustanak u Crnoj Gori, izašao je iz Podgorice, zajedno s ostalim članovima udarnih grupa iz grada, ušao u sastav Podgoričke ustaničke čete, formirane 18. jula, i učestvovao u borbi na Veljmem brdu i drugim bitkama julske ustanka u podgoričkom srezu.

U drugoj polovini novembra 1941. godine, kao borac Zetskog bataljona crnogorskog NOP odreda za operacije u Sandžaku, pošao je na Pljevića, i 1. decembra iste godine učestvovao u poznatoj pljevaljskoj bici. Poslije te bitke ostao je u Sandžaku i ušao u sastav 1. crnogorskog kombinovanog bataljona Crnogorsko-sandžačkog NOP odreda. U ovom odredu ostao je sve do početka marta 1942. godine, kada je odred rastormiran. Istakao se u svim borbama i akcijama njegove jedinice, kao neustrašivi bombaš, naročito protiv Italijana kod sela Obrarde i na Savinom Laktu, i protiv četnika Pavla Đurišića na planini Lisi.

Poslije povratka iz Sandžaka, istakao se u borbama protiv okupatora i njegovih saradnika u podgoričkom srezu. To je bilo u trenutku kada je četnički pokret uhvatilo širok mah u Crnoj Gori, i kada su partizanske snage, pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja, bile prinuđene da se povlače ka crnogorsko-hercegovačkoj granici, a zatim su pošle za Bosansku krajinu da šire i razgorijevaju ustanički pokret u istočnim krajevima zemlje. Radoje je bio među nekoliko stotina boraca iz Crne Gore koji su ostavljeni na terenu, da u ilegalnim uslovima žive i rade za NOP. Pošto su rad i opstanak u Podgorici bili gotovo nemogućni, ostao je na ilegalnom radu u Komanima, gdje su živjeli njegovi rođaci i gdje je stvorio osnovne uslove za život. U tom trenutku Komanici su bili u sastavu OK KPJ Četinjice, odnosno Međuopštinskog komiteta KPJ koji je objedinjavao rad partijskih organizacija u Komanima, Zagraču, Novom Selu, Kosovom Lugu i Zagredi.

Na ilegalnom radu održao se nešto više od pola godine, ispoljavajući, kao i uvijek, veliku hrabrost. Neprijatelji su osjećali njegov rad i prisutnost i nastojali da mu uđu u trag i da ga ubiju. To im je, najzad, i pošlo za rukom. 5. januara 1943. godine. Toga dana, zajedno s jednim drugom, opkolio ga je četnički bataljon

u jednoj kući pod Siljavicom. Četnici su ih pozvali da se predaju. Na to su obojica krenuli ka izlazu iz kuće, u namjeri da daju otpor i onemogućie neprijatelja da ih zarobi. Međutim, njegov drug je pao pogođen kuršumima ispred samih kućnih vrata, a on je, teško ranjen, odmakao nekoliko metara dalje i prihvatio borbu s neprijateljem. Kad je potrošio municiju, da ne bi živ pao u ruke neprijatelja, aktivirao je bombu i oduzeo sebi život.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (B. Mug.)

JOVANOVIĆ Dragutina RADOVAN

Rođen je 19. jula 1917. godine u selu Prejlini, Čačak, Srbija.

Potiče iz zanatlijske porodice. Po zanimanju kolarski i stolarski radnik. Radio je u radionici svoga oca. Četiri razreda osnovne škole završio je u Prejlini, a kolarski i stolarski zanat kod svoga oca, Dragutina Jovanovića, nosioca Partizanske spomenice 1941.

Još od rane mladosti ispoljio je želju da čita i uči. Ogledao se i kao pesnik, i bio pod utjecajem napredne literature. Rano ulazi u omladinski napredni pokret, a član KPJ postaje 1937. godine. Bio je sekretar seoske partijske organizacije u Prejlini sve do ustanka 1941. godine. Učestvovao je u političkom životu vrlo aktivno. Na jednom zboru u Prejlini, 1938. godine, na kome je govorio predsjednik jugoslovenskog narodnog pokreta „Zbor“ Dimitrije Ljotić, s ostalim skojevcima i članovima KPJ ometa govornika, zbog čega je pod batine od žandarma, a posle toga uhapšen. Na okružnoj partijskoj konferenciji 1940. godine izabran je za člana OK KPJ za Čačak.

Posle okupacije Jugoslavije, nemački vojnici su ga 2. maja 1941. uhapsili, s još

nekoliko članova KPJ i simpatizera, i držali u zatvoru oko 15 dana. Još pre ustanka, u periodu maj — jun 1941. godine, organizuje partijske ćelije po selima, savetuje narod da skriva oružje.

U NOB stupa još 22. juna 1941. godine, kad je morao da se skloni od hapšenja. Na sastanku OK KPJ za Čačak, 6. jula 1941. godine, u selu Kulinovcima, u prisustvu Branka Krmanovića Paraćinca, imenovan je za zamenika komandanta Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“.

U toku jula 1941. godine, s ostalim članovima štaba odreda obilazi trnavski, ljubički i takovski srez zbog formiranja prvih partizanskih četa. Na velikom narodnom zboru u selu Vapi, kod Čačka, pred više od 200 građana iz opštine zablacke, govori o značaju stvaranja nove narodne vlasti. Tada je izabran ilegalni NOO za tu opštinu.

On je u to vreme stalno u pokretu. Vršil zakletvu ljubičkih partizana, odlazi na zborove, prebacuje se iz sreza u srez, iz sela u selo. Bavio se, uglavnom, političkim radom, ali je 7. novembra 1941. godine pokazao i svoje vojničke vrline i znanje, komandujući vodom noružanih partizana prilikom četničkog napada na Čačak. Tada je krenuo iz Čačka prema Ljubiću, i napao četničke položaje i njihovu artiljerijsku posadu. Blagodareći usklađenom napadu na četnike, i s bočne strane, od Prejline, četnici su pretrpeli velike gubitke. Znatan broj je zarobljen, a topovi su zaplenjeni. Krajem novembra učestvuje u borbama protiv četnika na sektoru Beršići — Rudnik — Zagrade — Ljutovnica — Gornji Milanovac, s ljubičkim i takovskim partizanima.

Na proslavi velike oktobarske socijalističke revolucije u slobodnom Čačku, 1941. godine, otvorio je svečanost i u prepunoj dvorani hotela „Krena“ govorio o ovom značajnom prazniku.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz zapadne Srbije, krajem novembra i početkom decembra 1941. godine, po zadatku Partije ostaje na terenu okruga Čačak. Uprkos žestokom teroru, on s ostalim članovima OK KPJ za Čačak obnavlja rad partijskih i skojevskih organizacija i narodnoslobodilačkih odbora. Prilikom obnavljanja Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“, 11. oktobra 1942. godine, imenovan je za njegovog političkog komesara.

U gotovo nemogućnim uslovima odred se održao, odolevao poterima, vraćao narodu veru u skoro oslobođenje i konačnu pobjedu, obezbeđivao rad partijskim ilegalcima. Na širokom području čačanskog okruga, Radovan održava partijske sastanke, šalje nove borce u odred, učestvuje u formiranju novih sreskih komiteta KPJ i SKOJ-a.

Prilikom prelaska iz ljubičkog u takovski srez, 5. februara 1944. godine, poginuo je u selu Ljutovnici, u borbi protiv četnika.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Jak.)

JOVANOVIĆ Ljubisava SAVA SIROGOJNO

Rođen je 21. aprila 1926. godine u selu Trnavi, na Zlatiboru, Srbija, u porodici siromašnog zemljoradnika. Osnovnu školu završio je u selu Sirogojnu. Najpre je kao dete čuvao stoku imućnijih seljaka, a 1940. je došao u Užice da traži posao i tu se zaposlio kod jednog pekara. Toliko je bio neuočljiv da mu

niko nije znao ni ime, nego su ga jednostavno prozvali — Sirogojno. Nije mogao izdržati surovu eksploataciju gazde, pa je napustio taj posao živeći od danas do sutra. Radio je razne poslove u gradu, od čistača obuće do nosača. Spavao je po raznim šupama, u praznim vagonima na stanicama, u štalama... Na užičkim ulicama doživeo je aprilski rat, a zatim da Užički NOP odred oslobodi grad, 24. septembra 1941. godine.

Sava je s 15 godina stupio dobrovoljno u partizane. Prilikom povlačenja iz Srbije za Sandžak, krajem novembra 1941, mnogi su se pokolebali, ali dečak Sava nije. Preživeo je sva borbena iskušenja u toku oštre zime 1941—1942, i ušao u sastav 2. proleterske brigade. Do kraja 1942. nije se mnogo čulo o Savi, ali već tada počinju da kruže priče među proleterima o smelom, hitrom i neobičnom bombašu, koji se neopazano prikradao neprijateljskim bunkerima i uništavao ih bombama. Jedna od najznačajnijih akcija koju je izveo bila je ona na Javorku, 1. maja 1943. godine, u kojoj je

usred dana upao među italijanske vojnike i razorio ih. U jesen 1943. godine približio se rodnom kraju. Na Palisadu, na Zlatiboru, Bugari su bili izgradili teško osvojiva utvrđenja. U noći između 4. i 5. novembra Sava je prvi prišao bugarskim utvrđenjima, rasekao žicu i bacio bombu. Iako nisu osvojena, bugarski vojnici iz utvrđenja nisu smeli da izvrše protivnapad. U selu Štrpcima vraćao je na neprijatelja bombe koje još nisu eksplodirale, a u akciji na voz na Zlakuškoj rampi, između Užica i Požege, uleteo je u vagon s nemačkim vojnicima i bacio bombu. Zbog niza takvih bombaških podviga Sava je dobio pismenu pohvalu od Štaba 2. proleterske divizije. Zbog svojih ratnih podviga primljen je u KPJ 1943. godine, iako po statutu Partije nije imao dovoljan broj godina.

Početak maja 1944. godine, u vreme prodora 2. proleterske divizije u Srbiju, 4. bataljon u kome se nalazio Sava dobio je zadatak da uništi uporište Ruskoj zaštittog korpusa u selu Mravinjcima kod planine Povien. Sava je išao napred, već je bilo savladano neprijateljsko uporište, sem jedne grupe pred seoskom mehanom. Sava je pošao i tamo da neutrališe neprijatelja, ali ga je presekao rafal neprijateljskog mitraljeza.

Sava Jovanović Sirogojno herojskim podvizima, od kojih su mnogi izvedeni na izuzetan način, postao je partizanska legenda. On — „dete ulice“ izrastao je u komunistu koga su svi poštovali i cenili.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (V. Gl.)

JOVANOVIĆ Miloš STEVAN (STEVICA, JOVO)

Rođen je 29. maja 1916. godine u Velikom Bečkereku (Zrenjanin), Vojvodina. Osnovnu školu i gimnaziju završio je s odličnim uspehom, u Zrenjaninu. Još tada se istakao revolucionarnim shvatanjima i svojim društvenim aktivnostima. Radio je aktivno u dačkim druženjima i skautskoj organizaciji.

Godine 1934. otišao je u Beograd i upisao se na Medicinski fakultet. Svoje mesto našao je u redovima napredne studentske omladine, okupljene oko Vojvodanske akademske trepeze, na koju su odlučujući uticaj imali komunisti. Godine 1937. i Stevica je postao član Komunističke partije. Kao komunist još je više bio angažovan, ostajući skroman, ali borben i dosledan. Bio je posebno angažovan u Studentskom odboru za odbranu zemlje, preko koga je neumorno radio na objašnjavanju suštine fašizma i opasnosti koja od njega preti.

Stevica Jovanović je razvijao svoj politički rad i u rodnom gradu, u vreme raspusta ili između ispita. Bio je jedan od organizatora masovne i legalne organizacije Omladinskog kulturno-privrednog pokreta, koja je tokom 1937. godine postala značajna snaga na koju se mogla osloniti partijska organizacija u svom delovanju na široke mase omladine. Jedanaestog aprila bio je organizovan Oblasni odbor ove organizacije za Banat, za čijeg je predsednika bio izabran Stevica Jovanović. Pola godine ranije, Stevica je jedan od urednika lista vojvodanske omladine „Naš život“.

U novembru 1937. OMPOK je bio zabranjen. Komunistička omladina prenela je svoju delatnost na legalna kulturno-prosvetna društva, čitaonice, školske i druge organizacije. Razvijajući ovaj rad, mladi komunisti su odr-

žali u Novom Sadu značajan skup na kome je, pored ostalih, referat imao i Stevica Jovanović. Zbog političke delatnosti, Stevica je uhapšen uoči izbora 1938. godine, ali se od njega ništa nije moglo izvući, pa je pušten na slobodu. Marta naredne godine ponovo je bio uhapšen i teško mučen, a zatim pušten, da bi u maju i treći put došao pred islednike i na Sud. Na Sudu se hrabro i ponosito držao, odgovarajući da se oseća kao komunist, ali da nije član Partije. I ovoga puta je pušten, jer Sud nije imao dokaza.

Na Šestoj pokrajinskoj konferenciji KPJ za Vojvodinu, septembra 1940. godine, Stevica Jovanović je izabran za člana Pokrajinskog komiteta Partije, a nešto kasnije ušao je, kao član, u Biro PK KPJ. Krajem te godine bio je upućen, po zadatku, u Okružni komitet KPJ za južni Banat. Delujući iz Pančeva, Stevica je radio na jačanju partijskih i sivojevskih organizacija. Istovremeno, jačao je uticaj komunista u sindikalnoj organizaciji, studentskim udruženjima, a posebno u radničkom kulturno-

-umetničkom društvu „Abrašević“.

Stevica Jovanović je ostao na svom zadatku u južnom Banatu i u danima pripreme za ustanak. Pošto je Pokrajinski komitet krajem aprila premešten u Petrovgrad, Stevica je dobio poseban zadatak da izgradi punkt u Pančevu preko kojeg bi se održavala redovna veza s Centralnim komitetom u Beogradu. Stevica Jovanović u Pančevu, i njegov brat Đura Jovanović u Beogradu, obezbedili su kanal i kurire, i veza na toj deonici bila je čvrsta. Pored ovog odgovornog zadatka, Stevica je s Okružnim komitetom neumorno radio na pripremama za oružani ustanak. Sa Žarkom Zrenjaninom i Slavkom Munčanom organizovao je niz savetovanja na kojima su razrađeni planovi i zadaci na organizovanju vojne i političke akcije. Formirani su partizanski štabovi i veze među njima. Najbolji partiji i skojevci formirali su vojne desetine i udarne grupe i izveli prve sabotaže. Poseban uspeh postignut je na pančevačkom železničkom čvoru, gde je za kratko vreme organizovano nekoliko sabotaža i izazvano osam šudara vozova. Udeo Stevice Jovanovića u ovim akcijama je značajan.

Stevica je neposredno učestvovao i u formiranju prvog partizanskog odreda u Vojvodini. Već 11. jula 1941. ovaj odred je izveo prvu akciju kod Vojlovice. Međutim, bio je opkoljen i uništen, a njegova akcija izazvala je bezobzirne racije u Pančevu i okolini. Stevica i njegovi drugovi radili su na okupljanju komunističke i prevazišlaženju teških udara koje su organizacije pretrpele.

Oslog septembra policija je ušla u trag i Stevici Jovanoviću. Grupa agenata požurila je da savlada i uhapsi čoveka kojeg je toliko tražila. Međutim, iako iznenađen, Stevica se nije dao uhapsiti. U iznenađenom sukobu s policijom pokazao je izvanrednu snalažljivost i hrabrost. Teško je ranio jednog od agenata i uspeo da se probije iz opkoljenog stana. Tada je policija raspisala veliku nagradu onome ko prokaže Stevicu. Nagrada je iznosila 50.000 rajnsmarkara.

To je već bilo vreme kada je u Vršku poginuo sekretar Okružnog komiteta Slavko Munčan. Stevica je primio dužnost sekretara i nastavio da, i u najtežim uslovima progona i hajki, okuplja i organizuje ljude.

U decembru dobio je poruku da u južni Banat stiže Žarko Zrenjanin. Pripremao je, za sekretara Pokrajinskog komiteta, baze i veze s Centralnim komitetom. Međutim, Gestapo je saznao za njegov novi ilegalni stan i 25. decembra 1941. godine smeeli i neumorni borac našao se u bezizlaznom položaju. U neravnoj borbi bio je ubijen.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (D. Mo.)

JOVANOVIĆ Svetomira ZDRAVKO

Rođen je 1909. u selu Osladiću, Valjevske Kamenica, Srbija. Kao mladić stupio je u aktivnu vojnu službu. Do rata 1941. postao je narednik-vodnik. Već 1937. godine postao je član Komunističke partije Jugoslavije, i sve do kapitulacije bio je vojno povezan sa Svetozarom Vukmanovićem, Tempom.

U svom rodnom mestu, u valjevskom kraju, jedan je od najaktivnijih organizatora i vođa ustanka. U oružanu borbu je stupio među prvima na poziv KPJ, jula 1941. Zbog njegove istaknute uloge u ustanku, postavljen je za prvog komandanta Valjevskog odreda. Rukovodio je i učestvovao u svim borbama Valjevskog odreda. Naročito se istakao u napadu na Lajkovac, 14. i 15. avgusta, gde se u

borbi za železničku stanicu tukao prsa u prsa, i u borbama za oslobodenje Krupnja od 1—3 septembra, kad je predvodio bombaški vod koji je napadao nemačko utvrđenje. Njegovom zaslugom i hrabrošću u borbama na Zavlaci jake nemačke snage zadržane su četrnaest dana i naneti su im veliki gubici.

Kao komandant Valjevskog odreda, učestvovao je 26. septembra 1941. na vojnom savetovanju u Stolicama.

Posle I neprijateljske ofanzive, novembra 1941. godine, GŠ NOPO za Srbiju prestao je da funkcioniše. U reorganizovani GŠ NOPO za Srbiju, decembra iste godine, ušao je i Zdravko Jovanović. Posle povlačenja glavnine partizanskih jedinica iz Srbije u I neprijateljskoj ofanzivi, u zapadnoj Srbiji ostali su Valjevski i Mačvanski odred jačine oko 1.500 boraca. Ovim odredima su, krajem 1941. i početkom 1942. nametnute neprekidne teške borbe s nadmoćnijim neprijateljskim snagama Nemačke, nedivčeva, ljotičeva i četnika Draže Mihailovića, po vrlo hladnom zimskom vreme-

nu. Izloženi neprekidnim napadima i udarcima neprijatelja, Jovanović je bio prisiljen da Valjevski odred, marta 1942. prebaci preko Drine u istočnu Bosnu, gde se poveza s 2. proleterskom brigadom i Odred sačuvao od uništenja.

Izvesno vreme bio je komandir čete u Beogradskom bataljionu 1. proleterske brigade. Krajem 1942. godine završio je Viši kurs vojne škole NOVU u Donjem Lapcu i, odlukom Vrhovnog štaba, postavljen za načelnika štaba 2. (notranjske) operativne zone u Sloveniji. Na toj dužnosti je i poginuo, 3. februara 1943, u mestu Dednik, kod Grosuplja.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (M. And.)

JOVANOVIĆ Milana ŽIVORAD ŽIKICA ŠPANAC

Rođen je 1914. godine u Valjevu, Srbija. Profesionalni revolucionar i borac protiv fašizma.

Osnovnu školu završio je u Valjevu, i upisao se u gimnaziju. U ranoj mladosti, kao dak valjevske gimnazije, došao je u dodir s naprednim omladničkim i radničkim pokretom. Želja za naukom i saznanjem, kao i dodir s naprednim radničkim pokretom, uticali su na njegovo revolucionarno opredeljenje. Zbog ispoljavanja marksističkih pogleda na svet, isključen je iz valjevske gimnazije, pa je školovanje nastavio u Beogradu. Posle završetka gimnazije, studirao je jugoslovensku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Kao student, bio je još angažovaniji u svim političkim akcijama kojima su rukovodili komunisti Beogradskog univerziteta. Zbog svoje političke aktivnosti i opredeljenosti za radnički pokret, primljen je u članstvo KPJ 1935. godine.

Godine 1937, pred diplomski ispit, napisao je studije i otišao, kao dobrovoljac, u Internacionalne brigade u Španiju, gde se borio na strani španske republike. Pred polazak u španski nacionalnooslobodilački rat, rekao je roditeljima da ide na studije u Francusku. U Internacionalnoj brigadi ispoljavao je neizmernu hrabrost, požrtvovanje i revolucionarni zanos. U vreme nacionalnooslobodilačkog španskog rata nalazio se u prvim borbenim redovima u Andaluziji, u odbrani Madrida i na svim drugim frontovima, ili je lečio rane. U Španiji je dobio deset rana. Oduševljen i zanesen revolucionarnom borbom španskog naroda, pisao je svojoj majci, koju je neizmerno voleo:

„Majko, ja nisam mogao ostati lepi i gluv za dožive čovečanstva. Ja to nisam mogao. Ja volim čoveka. Ti si mi udahnula tu ljubav.

Razumi to i, molim te, oprosti mi što sam ti naneo bol. Tebi i ocu..."

S ostalim borcima internacionalnih brigada, iz Španije se povukao u Francusku, gde je oko godinu s ostalim interbrigadistima prebacivan iz logora u logor. Septembra 1940. godine vratio se u Jugoslaviju, gde ga je čekala Specijalna policija, zatvorila ga i podvrgla ispitivanju. I pored batina, mučenja na razne načine, Žikica se izvanredno držao pred policijom.

Kad je pušten iz zatvora, nastavio je svoju političku delatnost. On je osetio i video fašističko divljanje u Španiji i znao šta fašizam znači u Evropi i Jugoslaviji. Zato se još odlučnije prihvata borbe protiv njega.

U aprilskom ratu 1941. godine — kada su fašistička Nemačka, Italija, Mađarska i Bugarska napale našu zemlju — hteo je da se dobrovoljno bori protiv fašističke najezde. Međutim, oficiri bivše jugoslovenske vojske nisu ga primili kao dobrovoljca.

Odmah posle okupacije radio je na pripremi ustanka. Prikupljao je oružje i bio politički aktivan. OK KPJ za Valjevo 25. juna 1941. godine doneo je odluku o formiranju Valjevskog NOP odreda. Odred je formiran 11. jula 1941. godine. Međutim, Žikica je još ranije formirao Rađevsku četu, i postao njen komesar. Ova četa je izvela prvu akciju kojom je oglašen ustanak naroda Okoline.

Sedmog jula 1941. godine, u selu Bela Crkva kod Valjeva, održan je tradicionalni Ivanjanski vašar, na raskršću kod seoske crkve. Predsednik opštine, koji je ostao da radi i pod okupacijom, čuo je da će doći komunisti da drže zbor, pa je naredio da se narod još pre dvanaest časova razide kućama. Deo naroda se razišao, a deo se sklonio od oka predsednika u kafanu i najbližu Okolinu, i iščekivao

najavljeni zbor. Oko 17 časova naišla je Rađevska partizanska četa sa svojim političkim komesarom Žikicom Jovanovićem. Ispod lipe pred kafanom održavao se zbor. Govornici su istupali jedan za drugim, a poslednji je govorio Žikica. Govor mu je bio pun oduševljenja, rodoljubija i poziva u borbu za oslobođenje. Govor je završio rečima: „U ime Komunističke partije Jugoslavije, pozivam vas u borbu protiv okupatora i svih izdajnika naše zemlje“.

Posle završenog zbora i prijavljivanja dobrovoljaca, partizani su napustili mesto zbora, toplo ispraćeni od prikupljenog naroda, koji je u njima video nadu u oslobođenje. Bio je sumrak. Tek što su partizani krenuli uz potok, stigao ih je student Vladan Bojanić i obratio se Žikici:

— Dodoše dva žandarma posle vas, i eno ih te kundacima rasteruju narod.

Žikica je brzo krenuo u pravcu kafane. Kad su opazili da im se približava, žandarmi su mu povikali:

— Ruke u vis!

Žikica nije ustuknuo niti se uplašio, već je viknuo žandarmima:

— Dole oružje!

Jedan žandarm je opalio metak, i zrno je prošlo pored Žikićine glave. Prekaljeni španski borac i politički komesar Rađevske čete, brzo je kleknuo i preciznom vatrom pogodilo oboju izdajnika. Zatim je ustao, prišao im i obratio se okupljenom narodu rečima:

— Ovako će proći svak ko digne ruku na naš narod.

Pokupio je oružje ubijenih žandarma i požurio svojim drugovima.

Odlučan, hrabar, samopožrtvovan i beskompromisan borac ostao je do kraja života. Kao pravi revolucionar i komunist, neumorno je radio na razvijanju NOB. Bio je na dužnostima komesara Rađevske partizanske čete, komandanta bataljona, a nešto kasnije komesara bataljona u Valjevskom NOP odred. Posle povlačenja partizanskih snaga za Sandžak, posle i neprijateljske ofanzive, ostao je u zapadnoj Srbiji. S preostalim borcima bio je u neprekidnim borbama s nadmoćnijim nemačkim i nedivičevsko-četničkim snagama. Januara 1942. godine postao je član štaba Grupe odreda zapadne Srbije i učestvovao u žestokim borbama kod sela Ba i Planinice, kod Mionice, u selu Komiriću kod Krupnja, i u rejonu Valjeva. U februaru je učestvovao u borbama južno od Valjeva, na planinama Maljenu i Povlenu, a 13. marta 1942. godine hrabro je poginuo u selu Radanovcu, u borbi protiv nedivičeva i četnika. Novi Valjevski NOP odred dobio je ime „Žikica Jovanović Španac“.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine. (M. And.)

JOVANOVSKI Igne ILIJA CVETAN

Rođen je 1921. godine u selu Toplici, Prilep, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Još dok je bio sasvim mali, roditelji su mu se preselili u Prilep. Otac mu se najpre bavio poljoprivredom, a zatim je otvorio han. Njegova braća, sestra i majka gajili su duvan. Kad je završio osnovnu školu, počeo je da uči opančarski zanat. Posle velike ekonomske krize, opančarski zanat je bio potisnut od industrije. Tada je Ilija izvesno vreme radio sa svojim ocem, a 1937. godine odlazi u Kraljevo, pa u Kragujevac i Arandelovac. Svuda je radio kao pekar. Kad se vraćao u Prilep, prenosio je

iskustva iz štrajkačkog pokreta u kome je aktivno učestvovao. Iako u Prilepu boravi samo povremeno, 1937. godine uspeva da organizuje štrajk opančarskih kaifa u gradu. U Kraljevu i Kragujevcu istakao se u demonstracijama i čuvanju imalaca u pekarama gde je radio. Kad je došao u Arandelovac, za njegove podvige se već znalo, i sa simpatijama se gledalo na njega. Zbog toga je 1939. godine primljen u SKOJ. Godine 1940. opet se vratio svom opančarskom zanatu u Prilepu. Tada se u organizovanom političkom pokretu javio kao iskusen revolucionar. Na velikoj llandenskoj demonstraciji u Prilepu, 1940. godine, imao je znatnu ulogu, zbog čega je uhapšen. Posle 15 dana pušten je iz istražnog zatvora. Tada je postao i član KPJ. Uvek je s uspehom izvršavao opasne zadatke koje mu je postavljala Partija.

Odmah posle okupacije, angažovao se u prikupljanju oružja. U njegovoj kući nalazilo se skrovište za oružje i vojni i sanitetski materijal. U leto 1941. godine bugarski okupatori su mu uputili poziv za vojsku. On je izjavio

sekretaru partijske ćelije da ne želi da služi okupatorima. Dogovorili su se da lija bude skriven, i da ga sekretar obavesti čim bude formirana prva partizanska grupa u prilepškom kraju. Već 13. septembra 1941. godine, on je bio uključen u prvu partizansku četu koja je bila formirana na Selackoj planini, kod Prilepa. Drugovi iz čete su bili zadovoljni njegovim poznavanjem rukovanja oružjem. Više puta se javljao kao dobrovoljac za izvršavanje raznih zadataka. Naročitu hrabrost ispoljio je prilikom zarobljavanja bugarskih policajaca u vreme naroda na selo Carević, 7. novembra 1941. godine.

Početkom 1942. godine otišao je na ilegalni partijski rad u Prespu, na teritoriju Makedonije okupirane od Italijana. U 1. odred, "Dame Gruv" u Prespi, koji je formiran 6. jula 1942. godine, postao je jedan od najhrabrijih partijskih. Kasnije je komandant bataljona. U 1. Makedonsko-kosovskoj brigadi 1943. godine postaje zamenik komandanta bataljona. U međuvremenu, bio je jedan od glavnih kurira Glavnog štaba za Makedoniju i CK KPM. U jesen 1943. godine i u proleće 1944. godine lija se ističe u borbama za odbranu slobodne teritorije u Debarci kod Belice, na Botunu, i u Egejskoj Makedoniji na Fuštani, Tušinu i Bigli. Drugog avgusta 1944. godine postavljen je za zamenika komandanta 5. prilepške brigade. Na ovoj dužnosti bio je i u poslednjoj borbi kod sela Zdunja, 28. avgusta 1944. godine. On se s protivnikovskom puškom bio približio bugarskom bunkeru, i iz neposredne blizine ga razorio. Ali je tada i sam smrtno pogođen.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1952. godine. (K. So.)

JOVČEVSKI Koste RADE KORČAGIN

Rođen je 1919. godine u Skoplju, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Posle osnovne škole i dva razreda gimnazije, učio je kožarski zanat. Pohađao je Trgovačku školu, a 1937. godine otišao je u Beograd, gde se zaposlio kod krznara. U Beograd je došao već politički-revolucionarno opredeljen. Beogradski sindikalni pokret ga je privatio, a on se svojim organizatorskim sposobnostima, požrtvovanjem i proučavanjem marksističke literature uskoro ističe među članovima Sindikata kožarskih radnika. Godine 1938. izabran je za sekretara sekcije kožarskih radnika, a sledeće 1939. godine primljen je za člana KPJ. Njegova aktivnost nije ostala nepoznata politici. Da bi omogućila njegovu delatnost protiv monarhističke države, ona ga je proterala iz Beograda i sprovela u Skoplje.

Međutim, on je svoj revolucionarni put nastavio bez odstupanja. U Skoplju još se aktivnije uključuje u rad i postaje vrlo poznati sindikalni funkcioner. S uspehom je prenosio svoje iskustvo u organizovanju štrajkova i demonstracija koje je stekao u Beogradu. Istupa na izletima, na sastancima, a noću čita literaturu revolucionarne sadržine.

U toku 1940. godine postao je profesionalni sindikalno-partijski radnik. Iste godine policija je počela da progoni i njega lično i URS. Rade se vratio u Beograd, ali za njim su stigli policijski izveštaji o njegovoj protivdržavnoj delatnosti. U Beogradu je uhapšen, i u Glavnjači stavljen na muke, ali njegovo držanje je bilo hrabro, komunističko. Posle izlaska iz

zatvora, njegov autoritet među komunistima raste. Često putuje na relaciji Beograd—Skoplje. Ponekad namerno, samo da zavara trag policiji, jer je dobro naučio zakone konspiracije.

Posle okupacije, u toku leta 1941. godine, on je jedan od organizatora i učesnika u Skopskom partizanskom odred. U partizanskom pokretu u Skoplju poznat je pod imenom Korčagin. I na procesu pred Vojnim sudom u Skoplju, gde je suđen u odsustvu, znaju ga pod imenom Korčagin. Za njim je policija raspisivala poternice, ali on nastavlja da radi na rasplamsavanju NOB. Policija stalno traga za njim, i 1942. godine uspeva da ga opkoli u blizini manastira Pobožje; ali, on baca bombu nad su mu se policajci približili nadohvat ruke, i uspeva da se probije.

U januaru 1943. godine nalazio se u združenom odred makedonskih i kosovskih partizana. U jednoj borbi, u kojoj je poginuo njegov drug Aleksandar Urdarevski, grupa partizana se odvojila od Odrada i sišla s planine. Rade je došao u Skoplje da uhvati

vezu, ali je bio praćen od saradnika bugarske policije i opkoljen od nje u prvoj kući u koju je svratio. Pokušao je da se izvuče iz obruča i preskočio je ogradu, ali je tada teško ranjen i pao na ulici. Jedan bugarski policajac se približio i hicem iz revolvera ga je ubio.

Narodnim herojem proglašen je 8. oktobra 1953. godine. (K. So.)

JOVIĆ OLGA RITA

Rođena je 1920. godine u Kraljevu, Srbija. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Kraljevu, a zatim je prešla na studije u Beograd, 1939. godine. Na fakultetu je dobro izabrao i prve redove naprednih studenata. Primljena je u članstvo Komunističke partije Jugoslavije 1940. godine.

Okupatorska policija je hapsi posle napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez, juna 1941. godine. Uprkos zlostavljanju, Rita se u zatvoru dobro držala. Avgusta iste godine pobešla je iz zatvora s još jednom drugaricom i drugom. Preplivali su reku i stupili u Kragujevački odred "Jova Kursula". Rita i njena drugarica bile su prve žene-partizanke Kraljevačkog odreda. U Odredu postaje rukovodilac za agitaciju i propagandu, odlazi u sela, drži govore i sastanke i aktivno radi na prosvetavanju i političkom uzdizanju seoskih žena.

U vreme prve neprijateljske ofanzive povlači se s glavninom partizanskih jedinica u Sandžak. Pri formiranju 1. proleterske brigade, u Rudom, 22. decembra 1941. Rita je u njenom stroju. Na zahtev svih boraca Kraljevačkog odreda, imenovana je za političkog komesara 1. čete 4. bataljona (Kraljevačkog), i na toj dužnosti ostaje do svoje pogibije. Rita je prva žena — politički komesar u Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

Rita je hrabro izdržala sve borbe koje je vodio 4. bataljon 1. proleterske brigade od formiranja brigade do njene pogibije. Bolje nego ostali borci, ona izdržava teške napore Igmanskog marša, na Jahorini, u II i III neprijateljskoj ofanzivi, u pohodu na Bosansku krajini i, najzad, u pokretu ka silvu Neretve. Rita je opravdala poverenje koje su joj dali borci Kraljevačkog bataljona izborom za komesara čete. Ona je prednjačila u izdržljivosti, junštvu i moralu. Uvek je bila vedra, hrabra, odlučna i izuzetno omljena.

Kada je neprijatelj opkolio jedinica na Romaniji, u zimu 1942. godine, i nastojao da ih uništi, 1. četa 4. bataljona dobila je zadatak da zatvori pravac od Rogatice. Rita je bila bosa, bolesna, s visokom temperaturom. Komandir čete i borci jedva su je nagovorili da ostane u ambulanti. Posle nekoliko kilometa-

ra, Olga je stigla četu u saonicama. Nije mogla da ostane u ambulanti dok njena četa ide na tako važan i odgovoran zadatak. Te noći, zajedno s četom probijala se kroz snežne nanose na Romaniji, ka Jahorini, i učestvovala u svim borbama. Kada se prvi put prelazila Zelengora, 1942, kada je ponestalo hrane pa su borci jeli konjsko meso, travu i lišće, Rita je služila za primer svojom izdržljivošću, bodreći drugove da izdrže glad i teškoće.

Jednog jutra, jula 1942. godine, u vreme borbi za Prozor, dugo je ubeđivala muslimanske žene u selu Duge, gde je bio smešten 4. kraljevački bataljon, da operu rubije borcima. Kad se vraćala na položaj svoje čete, iz neutvrđenog pravca na nju je ispaljen mitraljejski rafal. Pala je teško ranjena. Drugovi su je preneli u selo Duge, gde je uskoro podlegla ranama.

Narodnim herojem je proglašen 20. decembra 1951. godine. (M. And.)

JOVIĆ DORĐA RATKO

Rođen 1. januara 1919. godine u selu Gučevu, opština Rogatica, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Osnovnu školu završio je u Gučevu. Poslije osnovne škole bavio se zemljoradnjom, sve do 1941. godine, a često je radio i kod imućnijih seljaka ovoga kraja.

Kada je, u julu 1941. godine, partijska organizacija na Romaniji pozvala narod na ustanak, Ratko se odmah odzvao i stupio u prvu partizansku grupu kod Rogatice, koju je organizovao Danilo Đokić. Grupa odlazi na Sjemec, iznad Rogatice, gdje je formirana SjemECKA partizanska četa.

U toku rata vršio je razne vojničke dužno-

sti. Bio je zamjenik komandira i komandir Gučevske čete Romanijskog partizanskog odreda, komandant Rogatičkog bataljona Romanijskog partizanskog odreda, komandir čete u Glasišačkom udarnom bataljONU, koji je bio u sastavu 1. proleterske brigade 1942. godine, a kasnije u 6. istočnobosanskoj brigadi zamjenik komandira čete. Godine 1944. postavljen je za komandanta 2. bataljona u 20. romanijskoj brigadi, zatim za zamjenika komandanta ove brigade, i na kraju komandanta 19. birčanske brigade, gdje je ostao do završetka rata.

Ratko se istakao kao veliki junak u svim borbama u kojima je učestvovao. U prvoj akciji koju je izvela SjemECKA četa, na cesti Rogatica—Višegrad, u kojoj su razbijene ustaše i oslobođena grupa ljudi koje su ustaše povele u Rogaticu na strijeljanje, Ratko je pokazao junaštvo jurišajući na neprijatelja. Istakao se junaštvom i u borbama na Sjemecu, u Pešurčićima, na Rorici, u napadu na Rogaticu, oko Stambolčića, Sjetline, Prače, u borbama na Kovanju 1942. godine, oko Vrbnice tokom III neprijateljske ofanzive, na Sutjesci 1943. godine, u napadu na Tuzlu, na Romaniji i nizu drugih borbi. Posebno valja naglasiti borbu s Nijemcima na Goraždanskoj, Kozari, početkom V ofanzive, koja je trajala četiri dana. Ratkova četa je uništila 20 vozila i izbacila iz stroja više neprijateljskih vojnika. Ratko je u toj borbi pokazao hrabrost jurišajući na neprijatelja, kao i umješnost u komandovanju četom. Junaštvo je ponovio i u napadu na Zvornik, 1944. godine, kada je s drugim bataljonom 20. romanijske brigade ušao u grad i razbio jaku ustašku posadu koja je branila grad.

Pored toga što je bio izvanredan borac i dobar vojni stariješina, Ratko je bio i politički aktivan u okupljanju novih boraca. Stoga je

primljen polovinom 1942. godine, za člana KPJ.

Posle završetka rata, Ratko je vrlo aktivan u političkom životu, obavljao je odgovorne dužnosti. Bio je načelnik za unutrašnje poslove Sarajeva, komandant milicije Bosne i Hercegovine, član Republičkog i Saveznog odbora SSRN, član Republičkog i Saveznog odbora Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata, član Gradskog komiteta SKJ Sarajeva, član Oblasnog komiteta SKJ Sarajeva, poslanik u Republičkoj skupštini.

Nosioc je partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja. Sada živi u Sarajevu, član je Savjeta Republike i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bor.)

JOVIĆ VOJSLAVA RATOMIR DUŠKO

Rođen je 25. maja 1915. godine u Gornjem Adrovcu kod Žitkovca, Aleksinac, Srbija. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu. Školovanje je nastavio u Aleksincu i Nišu. Veliku maturu položio je u Zaječaru, 1934. godine. Još u gimnaziji pripadao je naprednoj omladini. Godine 1936. upisao se u Saobraćajnu školu u Beogradu. Na njegovo formiranje kao komunista uticalo je poznavstvo s Dobrivojem Radosavljevićem Bobijem. U školi je aktivno radio u literarnim i marksističkim kružnicama. Svojim izlaganjima pozitivno je uticao na svoje drugove. Član SKOJ-a postao je 1938. godine. Zbog napredne aktivnosti bio je isključen iz škole.

Posle odsluženja vojnog roka, postavljen je za saobraćajnog činovnika u Žitkovcu. Svoju naprednu delatnost razvio je i u ovom malom mestu. U izbornoj kampanji, zajedno sa svojim ocem, zalagao se po selima za kandidata Udružene opozicije.

Pošto je bio protivnik režima, ondašnje vlasti premestile su ga za službenika na železničkoj stanici Grejač, na pruzi između Žitkovca i Niša. Međutim, ni tu dugo nije ostao. Bio je ponovo premešten. Ovog puta na železničku stanicu u Tabanovcu, kod Kumanova. Tu je došao u dodir sa članovima Partije i ostalim naprednim ljudima.

U Tabanovcu ga je zatekao i aprilski rat. Pošto je te krajeve okupirala Bugarska, kao saveznica Nemačke, Ratomir je s porodicom napustio železničku stanicu u Tabanovcu i došao u Niš. U ovom gradu zaposlio se kao službenik na železničkoj stanici, Crvenom Krstu, u severnom predgrađu Niša. U Nišu se povezoao s pripadnicima NOP. Jula 1941. godine postao je kurir PK KPJ za Srbiju, držeći

vezu s OK KPJ za Niš. Sarađivao je s Dragim Stamenkovićem, članom PK SKOJ za Srbiju, i Dušanom Pudom Zinetom, partijskim radnikom iz Niša.

Svoj stan u ulici Obilićev venac pretvorio je u partijski punkt. U njemu su osedali ilegalni partijski radnici, članovi OK, Pokrajinskog poverenstva, PK KPJ za Srbiju.

Kao kurir učinio je neprocenjive usluge NOP u niškom okrugu. Prenosio je veoma značajan partijski i drugi materijal, obaveštenja i direktive za razvoj NOP u tom delu Srbije. Pošto je bio saobraćajni službenik, i radio na železnici, imao je uvid u kretanje vojnih transporta i drugih vojnih vozova. Od njega su partijske i vojne organizacije dobijale obaveštenja o kretanju ljudske i materijalne snage neprijatelja, i na osnovu njih određivale i planirale aktivnost.

Nemci i Specijalna policija u Nišu saznali su, avgusta 1942. godine, za Ratomirovu aktivnost. Da bi izbegao hapšenje, on je sa svojom suprugom otišao na vrnanski teren i priključio se tamošnjem partizanskom odred. Početkom 1944. godine, po zadatku Partije, vratio se u rodni kraj, u moravski srez, gde je bio poznat odranje. Na terenu je radio kao član SK Partije.

Blagodareći njegovom neumornom radu u moravskom srezu, narod je pristupao partizanskim jedinicama koje su operisale na tom terenu (Ozrenski i Jastrebački odred). Muškarci, pa i žene iz okolnih sela, postajali su novi borci. Odlazak jednih povlačio je za sobom odlazak drugih. Tako su se čete, bataljoni i odredi snažili i jačali.

To je, dobrim delom, bila Ratomirova zasluga, koji je neumorno radio na omasovljivanju odreda i širenju NOP.

Obilazio je sela Loznac, Gornje Suvotno, Boljevac, Krušnice, Kamenica, Gornji Adrovac,

Gredetin . . .

Održavao je sastanke sa članovima Partije i simpatizerima NOP i s njima razmatrao razvoj događaja.

Uveče, 15. novembra, s još dva druga, došao je u selo Krušje da bi obavio neke organizacione poslove. Tu je živeo četnički komandant sela. Ratomir i drugovi odlučili su da ga razoružaju, i tada ga ubili.

U vreme jednog od mnogobrojnih obilazaka sela, Ratomira i drugove primetio je rođak jednog streljanog četničkog saradnika. Obavestio je četnike, koji su ih uveče napali, pa su bili prinuđeni da se povuku, da ne bi stradao domaćin kod kojeg su odseli.

Trinaestog jula 1944. Ratomir je sa svojim pratiocem došao u selo Čukurovac. U zgradi seoske osnovne škole nalazili su se četnici. Pošto je bila noć, Ratomir se odlučio na akciju. Hteo je da ubaci bombe u školu, i tako pobije izvestan broj četnika. Međutim, primetila ih je četnička straža. Zaštekao je puškomitraljez i ubio ih.

Tako je poginuo jedan od najomiljenijih boraca nekadašnjeg moravskog sreza.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (Sl. Po.)

JOVIĆ SLOBODAN

Rođen je 17. aprila 1918. godine u Kučevu, Požarevac, Srbija.

Završio je osnovnu školu i tri razreda gimnazije. Četvrti razred gimnazije je napustio i prešao na grafički zanat.

Mlad je pristupio naprednom radničkom pokretu. Aktivan je u sindikatu grafičkih radnika i u omladinskoj organizaciji. Član Komunističke partije postao je pre rata. Učestvovao je u mnogim političkim akcijama.

Kao grafičar — slovoslagáč bio je veoma cenjen među svojim drugovima. Po prirodi je bio povučen, tih. Voleo je muziku; čim je mogao, kupio je gitaru. Kao čovek, bio je izuzetno poštojan, čvrst i rado viđen i prihvatlan od radnika i omladine. Nesebičan je bio u davanju pomoći drugima.

Slobodan Jović se rano upoznao s naprednim pokretom. Želeći da se usavršava, još pre rata, a naročito u vreme rata pratio je i proučavao naprednu literaturu. Da bi skupio što više znanja i mogao neke knjige da čita u originalu, počeo je da uči strani jezik.

Svojim vrlinama radnika i čoveka bio je prava ličnost za rad u ilegalnoj štampariji, koju je, juna 1941. godine, organizovao CK KPJ. Ovdje postaje glavni saradnik Branka Đonovića, narodnog heroja, koji je po nalogu Partije poneo najveći teret osnivanja tajne štamparije

u porobljenom Beogradu. Jović se prihvatio posla: od uređenja prostorija i prenosa mašina do uvođenja elektroinstalacija, štampanja i rasturanja materijala. Sarađivao je s Đonovićem i dr Milom Boškovićem; nešto kasnije, u jezgrov ova grupe povremeno se uključivao i Đorđe Andrejević Kun.

U vreme okupacije, Slobodan Jović, je u Banjičkom vencu 12 ne samo radio, već je i živeo u ilegalnom skrovištu štamparije. Njegovi povremeni izlasci bili su uglavnom zbog nabavke materijala za štampariju. U vreme kad su policijski prepađi postajali sve češći, Jović je, naoružan pištoljem i bombama, pratio i štitiio drugove koji su raznosili materijale, šaljući ih preko veze u sve krajeve naše zemlje.

Nemci se, međutim, avgusta 1943. godine, usejavaju u zgradu u kojoj se nalazila štamparija. Slobodan Jović s drugovima prenosi delove štamparije u novo skrovište koje je obezbeđeno, u Krajinskoj 24, osposobljava mašine, i štamparija, krajem 1943. godine, nastavlja rad.

Kada je došlo do provala štamparije. Gestapo i Specijalna policija opkolili su kuću u Krajinskoj 24, zatim su počeli pretres stanara koji su živelu u zgradi. Za to vreme su Jović i Branko Đonović uspeali da spale i unište dokumentaciju i arhivu štamparije. Rukovođeni samo jednom idejom: da neprijatelju ništa ne dođe do ruku, oni su se borili do poslednjeg daha, da bi na kraju obojica izvršili samoubistvo.

Zahvaljujući poštovanosti ove dvojice revolucionara, štamparija je usred porobljenog Beograda radila od 1. avgusta 1941. do 28. jula 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 30. oktobra 1946. godine. (Sa. Kr.)

JOVIČEVIĆ Jovana PAVLE

Rođen je 11. septembra 1910. godine u selu Šindunu kod Rijeke Crnojevića, Cetinje, Crna Gora. Prije rata metalški, a zatim profesionalni politički radnik. Član KPJ od 1931. godine. U NOB stupio 1941. godine.

Političe iz siromašne seljačke porodice, kolonizovane u Metohiji. U Peći je završio Nižu gimnaziju. Vrlo mlad je prišao radničkom pokretu, družeći se s naprednim studentima. Kao devetnaestogodišnjak odlazi u Francusku, gdje dvije godine radi u livnici gvožđa, kod Nansija. Bio je aktivan u sindikatu, pa je zbog toga i otpušten s posla, poslije čega se 1931. vraća u Peć, i iste godine postaje član KPJ. Od tada se bavi profesionalnim partijskim radom. Najduže je radio u revolucionarnom pokretu u pečkom srezu. Godine 1938. izabran je u Mjesni komitet KPJ u Peći, a 1939. godine postaje član Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju.

Ističe se u svim revolucionarnim političkim akcijama koje vodi KPJ na Kosovu i Metohiji. Posebno je bio angažovan u organizovanju demonstracija protiv buržoaznog režima 1939. na Kosovu Polju (prilikom proslave godišnjice kosovske bitke). Zbog revolucionarne aktivnosti, više puta je hapšen. Optužen da je organizovao demonstracije u Peći, morao je pet mjeseci ilegalno da živi, a potom je hapšen i predat Sudu za zaštitu države u Beogradu, koji ga je oslobodio, zbog nedostatka dokaza, 1940. godine. Pred policijom se u svim prilikama držao komunistički, dostojanstveno.

U aprilskom ratu bio je u vojsci u Peći, i među vojnicima se zalagao za odbranu zemlje. Neposredno postije okupacije Peći, s grupom drugova, bio je hapšen od Nijemaca, ali su uspjeli da pobjegnu. U maju 1941. po direktivi Partije, prebacio je partijsku štampariju iz Kosovske Mitrovice u Podgoricu.

U vrijeme fašističkog divljanja, paljevina, ubistava i mučenja nedužnog naroda u Metohiji i na Kosovu, s kolonama rasuđenih i klonogorskog žilva, napustio je Peć 1941. i sklonio se na teritoriju Gornjeg Polimlja. S crnogorskim izbjeglicama ovamo su bili došli i drugi istaknuti komunisti i revolucionari, kao što su Dušan Mugoša, Miladin Popović, braća Zogovići, braća Džudovići i mnogi drugi, koji su se odmah uključili u rad andrijevičke partijske organizacije i pomogli pripreme za oružani ustanak protiv okupatora.

Po zadatku Partije, u grupi drugih partijskih funkcionera s Kosova, vraća se iz Crne Gore na Kosmet i radi na pripremanju oružanog ustanka. U ustanku imao je vrlo istaknuto mjesto, kao jedan od organizatora. On je formirao i 1. metohijski partizanski odred. Krajem 1941. prelazi na Kosovo, gdje u izuzetno teškim i složenim uslovima velikaoblasnog šovinističkog terora, podstrekavanog od okupatora, punu godinu radi na stvaranju partijskih organizacija i prvih partizanskih vojnih jedinica. S već velikim revolucionarnim iskustvom, prerušavan u odela trgovca, prosjaka, uspijeva da dopre u sve kutke Kosova i razvije partijsku aktivnost, pripremi uslove za razvoj NOP. Sredinom 1942, bio je član vojnog štaba, a od aprila 1943. godine član Glavnog štaba za Kosovo i Metohiju, koji je tada formiran odlukom Vrhovnog štaba NOV. Kada je, u aprilu 1943. godine, poginuo Boro Vukmirović, sekretar Oblasnog komiteta KPJ, Jovičević je preuzeo tu dužnost, i obavljao je sve do oslobođenja Kosova. Uporedo s izvanrednim smislom za organizovanje i širenje partijskih organizacija i partizanskih jedinica, dolazila je do punog izražaja i njegova visoka politička svijest o neophodnosti učvršćenja bratstva i jedinstva između različitih narodnosti u ovoj nacionalno složenoj pokrajini. Razvijanju bratstva i jedinstva među Albancima, Srbima, Crnogorcima i Turcima davaće veliki doprinos i u cijelom poslijeratnom razdoblju.

Kao partijski rukovodilac, uložio je mnogo napora u pripremu prve konferencije narodnih predstavnika, na kojoj je, krajem 1943. godine, izabran Oblasni narodnooslobodilački odbor Kosova i Metohije. U najvišem organu narodne vlasti zauzimao je položaj potpredsjednika, do oslobođenja. U 1944. godini radio je na formiranju novih vojnih jedinica. Specijalni bataljon, koji je formirao sredinom 1944, imao je veoma značajnu ulogu u razvoju NOB u Ibarskoj dolini, zapadnim djelovima Kosova i istočnim djelovima Sandžaka. Dao je veliki doprinos stvaranju kosovsko-metohijskih brigada, kao i osnivanju narodnih odbora na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.

Poslije oslobođenja zemlje, bio je na istaknutim funkcijama u partijskim, državnim i

društvenim organima. Izvjesno vrijeme bio je predsjednik Oblasnog NO AKMO. Više puta je biran za poslanika Savezne skupštine i Skupštine Oblasnog komiteta SKJ Kosova i član Revizione komisije CK Srbije.

Sada je član Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (Mi. Dž.)

JOVIČEVIĆ Mila Peter

Rođen je 12. jula 1913. godine u selu Riječki Grad, Cetinje, Crna Gora, u svešteničkoj porodici.

Četiri razreda osnovne škole završio je u Riječkom Gradu, a malu maturu u cetinjskoj gimnaziji. Zbog svog naprednog revolucionarnog rada isteran je iz gimnazije, i do 1941. godine bavi se zemljoradnjom, odnosno postaje političko-partijski radnik na terenu Crnojevića Rijeke.

Član SKOJ-a postao je 1936. godine, a član KPJ 1940. godine. Bio je sekretar partijske ćelije, član opštinskog komiteta, sekretar SKOJ-a. Posebno se ističe na poslovima oko prijema i rasturanja marksističke literature na području Riječke nahije. Nije osuđen, ali je više puta hapšen zbog učešća u demonstracijama i Belvederskim događajima kod Cetinja, 1936. godine.

Aprila 1941. godine našao se kao rezervist u vojsci. U aprilskom ratu ističe se hrabrošću u jedinici Zetske divizije, pri prodoru u Albaniju. Kapitulaciju bivše jugoslovenske vojske teško je primio, a pri povratku u svoj radni kraj donosi puškomitraljez i veću količinu municije i bombi. Posle dolaska u Crnojevića Rijeku, saznao je da je jedan puškomitraljez bačen u vodu odmah ispod karabinerske stanice. Jedne noći Peter je zaronio u vodu i pronašao bačeni puškomitraljez. Izvadio ga je, očistio, podmazao, i s onim koji je bio doneo iz vojske sklonio ga na sigurno mesto. To je bilo u ono vreme kada je KPJ u celoj zemlji istakla parolu: „Ne dajte oružje okupatoru, trebaće nam, rat nije završen.“

Jedan je od organizatora ustanka u Riječkoj nahiji. U danima priprema za ustanak, kao komesar jedne gerilske grupe, posebno se ističe oko njenog naoružanja, obuke i priprema za davanje otpora. U tim prvim ustaničkim danima bio je politički komesar gerilske grupe, sekretar partijske ćelije i odgovoran za rad SKOJ-a u opštini.

Prvo vatreno krštenje kao partizan imao je u borbi za oslobođenje Rijeke Crnojevića od italijanskih fašista, 13. jula 1941. godine, kada

je i zvanično postao vojnik nove armije Jugoslavije. Tada je, s grupom drugova, razorio karabinjersku stanicu. Nekoliko dana kasnije, među 47 boraca za slobodu na putu Cetinje — Rijeka Crnojevića bio je i Petar. Sačekali su italijansku motorizovanu kolonu s oko 800 vojnika i zarobili ih, i to kada je na svakog partizana, s onima koji su pristigli u vreme borbe, bilo po deset neprijateljskih vojnika. Petar je, sa svojim puškomitraljezom, bio jedan od najzapaženijih junaka, i znatno je doprineo predaji neprijatelja.

Kad su se, oktobra 1941. godine, tražili dobrovoljci za odlazak u Srbiju i Sandžak, među prvima je bio Petar, koji je svojim autoritetom doprineo da se i mnogi njegovi susedi jave u dobrovoljce za taj daleki i slavni put pripadnika Lovčenskog partizanskog odreda. U borbi za Pljevića 1. decembra 1941. godine, kada je Lovčenski bataljon opkoljen, a situacija izgledala bezizlazna, često se čuo njegov glas bodrenja. Kada je donesena odlu-

ka za proboj iz obruča, Petar je s puškomitraljezom pošao napred, dejstvujući iz pokreta; bez zaklona krčio je put svojim drugovima dok nije smrtno pogođen. Svojim junaštvom, prisebnošću i preciznošću u gađanju bitno je doprineo da se Lovčenski bataljon probije iz okruženja 2. decembra 1941. godine.

Bio je izuzetno čvrstog karaktera, beskompromisan u svojim orijentacijama i odlukama, pravičan i veoma druželjubiv. Delovao je autoritativno među svojim vršnjacima i među starijima.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sp. L.)

JOVOVIĆ Jovana DESIMIR

Rođen je 15. februara 1905. godine u Donjem Branetiću, kod Gornjeg Milanovca, Srbija, u siromašnoj seoskoj porodici. Bravarsko-kovački zanat izučio je 1923. godine u Ljigu. Radio je u više mesta, ali se najviše zadržao u Bešićima, kod jednog majstora.

Posle odsluženja vojnog roka, Desimir je stupio na rad u fabriku aviona u Kraljevu, 1930. godine. Kada je 1933. godine formirana sindikalna organizacija u fabrici, Jovović je izabran za blagajnika. Godinu kasnije, primljen je u KPJ, a 1937. postao je član MK KPJ u Kraljevu. Iste godine je uhapšen i zadržan u zatvoru tri meseca. Pošto ga nisu primili natrag na posao, otišao je u Smederevsku Palanku, a zatim, januara 1938. godine, u Beograd, gde je radio u fabrici aviona „Rogožarski“. Ali, pošto je u komandi vazduhoplovstva bio upisan u „crnu knjigu“ kao komunist, posle tri meseca je otpušten, pa je radio u

raznim radionicama. U Beogradu se uključio u partijski i sindikalni rad. Bio je član Biroa partijske organizacije Savskog venca. Iz Beograda je proteran zbog češke krize, i kratko vreme se zadržao u Kruševcu 1939. godine, a zatim je ponovo primljen na posao u fabriku aviona u Kraljevu, 1. septembra 1939. godine. Godinu kasnije, postao je sekretar Sreskog komiteta KPJ za Kraljevo. Kao delegat partijske organizacije Kraljeva učestvovao je na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ u Zagrebu, od 19—23. oktobra 1940. godine. Iste godine je postao i, sekretar novoosnovanog OK KPJ za Kraljevo. Početkom 1941. godine otpušten je s posla, pa ga je PK KPJ za Srbiju poslao za sekretara OK za Kruševac, februara 1941. godine.

Posle okupacije, aktivno je učestvovao u pripremama ustanka u kruševačkom kraju. Dvadeset drugog jula formiran je Rasinski

NOP odred, a Desimir je bio politički komesar. Krajem 1941. godine, kada je došlo do povlačenja Rasinskog NOP odreda u Toplicu i spajanja s Topličkim NOP odredom, Desimir je ostao komesar ovog spojenog odreda. U svim borbama odreda ispoljavao je primeru hrabrost i upornost. Početkom novembra 1942. godine određen je za sekretara OK KPJ za Niš. S Goča je krenuo 8. novembra preko Leskovca, gde je od Nedeljka Karačića dobio instrukcije i partijske veze u Nišu. Tamo je bilo teško održati se, jer je partijska organizacija brojnim provalama bila desetkovana. Najpre je formirao OK za Niš, a zatim, u oktobru 1943. godine, Niški partizanski odred. Sekretar OK Niša ostao je sve do aprila 1944. godine, kada je povučen u Toplicu za zamenika komesara 23. srpske divizije i instruktora PK KPJ za Srbiju, Niš i Zaječar. Na toj dužnosti ostao je do oktobra 1944. godine, kada je, zajedno s Pokrajinskim komitetom, prešao u Valjevo i kratko vreme bio raspoređen na rad u OZN-i u Kragujevcu, do formiranja sindikata Srbije, kada je postao sekretar — sve do 1947. godine. Od 1947. do 1949. godine nalazio se u Višoj partijskoj školi. Potom je bio predsednik Sindikata Srbije, do 1952. godine. Član je CK Srbije od Osnivačkog kongresa KP Srbije sve do 1965. godine, a 1953. izabran je za predsednika Kontrolne komisije CK Srbije, i na ovoj dužnosti je sve do 1965. godine. Penzionisan je 1963. godine. Osim toga, bio je član Centralnog odbora Saveza Sindikata Jugoslavije i Glavnog odbora Srbije, zatim član Glavnog odbora Socijalističkog saveza Srbije i Centralnog odbora Udruženja rezervnih oficira Jugoslavije. Bio je savezni poslanik od 1950. do 1963. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (V. G.)

JUGOVIĆ Petra RADISAV BAKO

Rođen je 1915. u Kosiću, Danilovgrad, Crna Gora. Služenik.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio je u Danilovgradu, a trgovačku akademiju u Podgorici. Kao učenik akademije pripadao je naprednom omladinskom pokretu, učestvovao u njegovim akcijama i bio hapšen 1936. godine. Radio je nekoliko godina u Finansijskoj direkciji u Novom Sađu. Završio je školu rezervnih oficira. Kada je pozvan na vježbu, 1940, aktivirao se i ostao u vojsci kao potporučnik. Poslije učešća u aprilskom ratu vratio se kući.

U periodu priprema za ustanak obučavao je omladinu u rukovanju oružjem. U ustanku učestvuje kao komandir voda u oslobođenju Danilovgrada, a na Veljem brdu je bio i komandir čete. Već u prvim borbama istakao se kao hrabar i vješt starijšina. Od oktobra 1941. bio je komandir čete u Kosovoluškom bataljonu. Kada je, na cesti Danilovgrad — Spuz, upao u italijansku zasjedu, brzo je reagovao, otvorio vatru iz pištolja i, mada ranjen, uspio da se probije. Kao komandir čete istakao se u borbama s Italijanima oko Danilovgrada, početkom 1942, kada su ovi pokušavali da deblokiraju Nikšić. Sa svojom četom je imao značajnu ulogu 17. januara, u borbi na položajima Ržišta — Žuta Greda, gdje su

znate italijanske snage pretrpjele velike gubitke. U proljeće 1942. bio je zamjenik komandira, pa komandir 1. čete Udarnog bataljona „Bajo Sekulić“. Bataljon je, aprila-maja 1942, držao položaje na Sinjajevini i Loli, i vodio teške borbe s četnicima. Bako se sa svojom četom posebno ističe prilikom upada u Gornju Moraču i u oslobođenju Mojkovca. Dalje sa svojim bataljonom vodi borbe na položajima oko Pive, na planinama Goliji i Javorku.

Prilikom formiranja 4. crnogorske brigade, postavljen je za komandira 1. čete 3. bataljona. S četom učestvuje u oslobođenju Gornjeg Vakufa i napadima na Bugojno. Prilikom napada na Kupres, polovinom avgusta 1942, ranjen je komandant 3. bataljona. Bako se prvi snašao, preuzeo komandu nad bataljonom, organizovao dalji napad i u zoru uspješno izvukao čete iz okršaja i evakuisao ranjenike. Poslije zauzimanja ustaškog utvrdjenog Vijenac kod Jajca, septembra 1942, postavljen je za komandanta 3. bataljona. Kao komandant bataljona ističe se hrabrošću i snalažljivošću u borbama kod Knina, kada je s bataljo-

nom zaustavio pa razbio napad Italijana, kod Livna, kada je uspio da bataljon bez većih gubitaka izvuče iz ustaškog okruženja, i kod Duvna, kada je s bataljonom u jurišu upao prvi u grad i doprinio da se ustaška odbrana i na drugim sektorima raspadne. Njegov bataljon je prvi ušao i u Jablanicu, zarobio je italijanski štab i došao do velikih količina opreme i oružja. S bataljonom je učestvovao u napadu na Konjic, a zatim vodio teške borbe s Nijemcima na Kobilji, prema Gornjem Vakufu. Poslije prelaska Neretve, ističe se u borbama s četnicima prema Nevesinju, na Ravnom kod Gacka, i u selu Miljkovcu kod Pivskog manastira, gdje predvodi juriše bataljona i razbija neprijatelja.

U borbama s četnicima na položajima Kopilje — Gostilje, maja 1943, ranjen je u nogu, ali je ostao s bataljonom sve dok četnici nisu razbijeni.

Pošto je ozdravio, postavljen je za načelnika štaba 2. dalmatinske brigade. Poginuo je na položajima kod Maglaja, jula 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl. St.)

JURJEVIĆ Marina Ante BAJA

Rođen je 8. septembra 1913. godine u Splitu, Hrvatska. Posle završene osnovne škole, izučio je za mehaničara i zaposlio se u radionici Pomorskog saobraćaja. Još kao mlad radnik pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu. U devetnaestoj godini primljen je u SKOJ, a posle višegodišnjeg revolucionarnog rada, 1939. postao je član Partije. Posle dolaska druga Tita na čelo Partije i formiranja novog PK KPH za Dalmaciju, Jurjević je dosledan i nepokolebljiv u sređivanju i jačanju partijske i skojevске organizacije u Splitu.

Posle kapitulacije Krajevine Jugoslavije, odmah prelazi u ilegalnost. Član je MK KPH za Split i posebno zadužen za rad partijskih organizacija na železnici, pomorskom saobraćaju i u luci, i za organizaciju veza s partijskim organizacijama van Splita. U danima ustanka, jedan je od rukovodilaca u organizovanju sabotaža i diverzija u gradu, i udarnih grupa koje su izvodile oružane napade bombama i pištoljima. Komunisti i skojevci su, pod njegovim rukovodstvom, u luci zapalili velike trgovačke brodove „Niko Matković“ (21. VIII 1941) i „Palermo“ (6. X 1941), skladište na obali, palili vagona i onesposobljavali lokomotive. Krajem decembra 1941, u veoma teškim uslovima borbe u gradu, preuzeo je dužnost sekretara MK KPH za Split. Noću, 6. februara 1942, italijanski fašisti su iznenada upali u ilegalni stan i na prepad ga uhapsili. Uhapše-

nog Jurjevića italijanski fašisti su, danju i noću, neprekidno tukli, doveli pred njega malobrojne provokatore i teretili ga kao istaknutog partijskog funkcionera. On se hrabro držao pred fašistima, prkosio njihovoj torturi i ništa im nije hteo reći.

Osamnaestog maja 1942, italijanski fašisti su povelj veliku grupu od 65 revolucionara i boraca, na čelu sa sekretarom CK KPH Radem Končarom, među kojima se nalazio i Jurjević, iz splitskog zatvora u Šibenik, pred fašistički Specijalni vojni sud. Deset dana Jurjević je gledao kako mu najbliže drugove odvođe na streljanje i sâm očekujući smrt. Najzad, fašisti ga 1. juna 1942. vraćaju u splitski zatvor i pripremaju se za nova saslušanja i mučenja. U

dogovoru s MK KPH za Split stvoren je plan za bekstvo, koji je uspješno proveden. Jurjević je partijskim vezama preko Solina prebačen na slobodnu teritoriju. Oktobra 1941, prilikom povlačenja iz Livna, bio je teško ranjen i prenesen u bolnicu na padinama Šatora. Posle izlaska iz bolnice, upućen je za partijskog instruktora pri OK KPH za Livno, a potom pri OK KPH za Knin, a zatim je, u aprilu 1943, stupio na dužnost zamenika političkog komesara Štaba grupe NOP odreda za Dalmaciju. Jula 1943. postavljen je za sekretara Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju, avgusta 1943. član je Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, a 1. septembra 1943. izabran je za organizacionog sekretara Oblasnog komiteta, i na toj dužnosti ostao do maja 1945. godine. Krajem avgusta 1944, pored odgovornih partijskih dužnosti, izabran je za člana izvršnog odbora Oblasnog NOO-a za Dalmaciju. Kao visoki partijski radnik, znatno je doprineo širenju i učvršćenju partijskih organizacija u Dalmaciji, koje su u dotadašnjim borbama imale velike gubitke.

Posle oslobođenja zemlje, obavljao je od-

govorne partijske dužnosti: bio je organizacioni sekretar Gradskog komiteta KPH Zagreb i instruktor CK KPH pri Okružnom i Gradskom komitetu KPH za Rijeku. Biran je za člana CK KPH na II, III, IV i V kongresu, a na VI kongresu za člana stalne konferencije SKH. Za člana CK KPJ biran je na VI, VII i X kongresu komunističke Jugoslavije. Radio je na dužnosti zamenika ministra industrije Hrvatske (1947), generalnog direktora Direkcije južnih brodograđilišta i generalnog direktora brodograđilišta „Split“. Biran je više puta za zastupnika u Saboru Hrvatske i poslanika u Saveznoj skupštini (1958—1969). Bio je član Izvršnog vijeća Hrvatske. Član je Saveta Federacije i član CK Saveza komunista Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (R. G.)

JUTRIŠA Karla JOSIP JANKO

Rođen je 18. veljače 1920. u Martiš Vasu, Pregrada, Krapina, Hrvatska. Radnik.

Prije rata, Josip Jutriša je radio u Zagrebu kao mehaničar. Poslije okupacije, uključuje se u rad udarnih grupa u Zagrebu, i sudjeluje u nekim diverzantskim akcijama. U listopadu 1941. godine Jutriša je mobiliziran u domobranu, ali i dalje organizirano radi za NOP. Grupa s kojom je sada bio povezan radila je u Zagrebu po direktivama OK KPH za Krčinu. Zadatak im je bio da prikupljaju oružje i drugi vojni i sanitetski materijal, te da ga otpremaju iz Zagreba partizanima. Pošto je Jutriša bio vozač, u tim je akcijama imao mnogo uspjeha. Bio je vozač velikog župana Prebega. Uživao je njegovo povjerenje, a poznavali su ga gotovo svi ustaški visoki oficiri.

Osim prikupljanja oružja, grupa je povremeno poduzimala i druge akcije u gradu. Tako su, jednom, upali u stan nekog ustaškog bojnika u Branimirovoj ulici, i ubili ga. Zatim je sudjelovao u organiziranju akcije u stanu ministra oružanih snaga NDH, generala Vilka Begića, u Petrovoj ulici. Pošto pripadnici grupe nisu našli Begića u stanu, odnijeli su mu sva odlikovanja, a našli su i dva automata i nekoliko pištolja. Na jednom atomatu u vitrini stajala je posveta: „Ministru oružanih snaga NDH, Vilku Begiću — Führer Adolf Hitler“ (nalazi se u Vojnom muzeju na Kalemegdanu). Jednom, kada je prevozio oružje, Jutriša je u Draškovićevoj ulici pregazio ustašu koji ga je htio zaustaviti. Uspio je pobjeći i spasiti oružje.

U ljeto 1943. otpremio je u Zagorski parti-zanski odred nekoliko puškomitraljeza i drugo oružje, aparat za umnožavanje, sanitetski ma-terijal i veliku količinu municije. Odmah posli-

je toga je, zajedno s još dva pripadnika grupe, oteo ustaškog bojnika Dana Petranovića, načelnika za pozadinu Ministarstva oružanih snaga NDH. Petranović je u službenom automobilu otpremljen van Zagreba, prema Zaprešiću, i u šumi ubijen. Pored tih akcija, Janko Jutriša je izrađivao i dostavljao pečate za veliki broj političkih i vojnih organizacija NOP-a u Hrvatskom zagorju, a isto tako je uspješno falsificirao neprijateljska dokumenta. Također, među značajne uspjeh Jutriše i njegove grupe može se ubrojiti uništenje šifrantskog odje-ljenja u MINORS-u, 1943. Jutriša je organizirao i nekoliko novih grupa ilegalaca. Jedna je djelovala na aerodromu Borongaj, zbog doba-vljanja većih količina benzina, a druga na

JUŽNA Janeza MARTIN

Rođen je 18. novembra 1919. u selu Dra-gomlja Vas, Metlika, Slovenija. Otac mu je bio siromašni zemljoradnik. Da isplati svadruženo imanje, otišao je, odmah posle prvog zetskego rata, u Ameriku, gde je 1931. poginuo nesreć-nim slučajem u jednom rudniku.

Martin je završio osnovnu školu u selu Suhor, a potom, u Novom Mestu, automehaničarski zanat. Vojsku je služio u automehanici u Velikoj Kikindi. Posle aprilske sloma 1941. godine, posle mesec dana pešačenja, vratio se.

Izvesno vreme se kod kuće lečio i odma-razo. Na posao više nije išao, da ne pomaže

Grmošćici, gdje se nalazila velika barutana, te su iz nje nabavljali oružje, municiju i eks-ploziv.

Pošto se zbog svoje velike aktivnosti Josip Jutriša Janko već dosta kompromitirao, te je prijetila opasnost da bude otkriven, odlučeno je da s još nekim ilegalcima ode u partizane. U rujnu 1943. godine, Josip Jutriša odlazi u Zagorski partizanski odred, gdje pri Štabu 1. bataljona vrši dužnost opera-tivnog oficira. Iste je godine primljen u Komunističku partiju. U Zagorskom partizan-skom odredu Josip Jutriša se istakao u nizu akcija i bitaka. Tako je, jednom, sjeo u zarobljeni tenk i napao ustaško uporište u Ivan-cu, izazvavši među ustašama paniku. U ljeto 1944. godine postavljen je za komandanta bataljona u Zagorskom partizanskom odredu.

Priilikom jedne bitke, 28. prosinca 1944. godine, Josip Jutriša Janko smrtno je ranjen kod crkve Sv. Tri kralja, kraj Tuhejskih Topli-ca. Prenesen je u Strmec, kraj Velikog Vrgovi-šta, gdje je umro 30. prosinca 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 9. veljače 1952. godine. (N.L.K.)

okupatorima. Preko sestriinog muža stupio je u vezu s Osvobodilnom frontom i uključio se u akciju skupljanja oružja i municije. Kao spre-tan automehaničar, brzo se osposobio za opravku oružja. U šumi je improvizovao radio-nicu s nešto alata, i tamo radio. Cele 1941. godine molio je rukovodstvo da mu dozvole da ode u partizane, ali odgovor je bio uvek isti: „U radionici si potrebniji“. Tek 14. maja 1942. godine molba mu je, najzad, uslišena, i on stupa u 2. belokranjsku partizansku četu. Ova četa je za nekoliko sedmica prerasila u bataljon, potom u Odred.

Uporedno s priliom novih boraca, Južna postaje prvo desetar, pa vodnik i, najzad, komandir čete. Krajem maja ili početkom juna 1942. primljen je i u Partiju. Dvadesetog juna 1942. napada sa svojom četom italijansku stražu kod ulaza u železnički tunel kod Semi-ča. Četiri italijana ginu, jedan je ranjen, petori-ca zarobljeni i jedan mitraljez zaplenjen. Uve-če 2. jula, kod sela Vinja Vas, Južna je ranjen s leđa. Na njega su pucali belogardisti lažnog „Štajerskog partizanskog bataljona“. Južnu prenose u bolnicu na visoravni Rog, gde je

preživeo i veliku italijansku ofanzivu, avgusta i septembra. Više dana je bio potpuno sam, bez nege, hrane i vode. Krajem septembra 1942, vraća se u jedinicu, koja je u to vreme već poslala jedan bataljon u novoformiranu brigadu „Ivan Cankar“. Južna odlazi za bataljonom u ovu brigadu.

Krajem oktobra, odlazi s četom u Belu krajinu, da tamo izvrši zadatak. Četa stiže tamo kad je počela italijanska ofanziva. Da izbegne opkoljavanje, Južna odlazi, zajedno s delovima Gorjanskog bataljona, u Kordun, gde ostaje do sredine novembra i učestvuje u borbama zajedno s hrvatskim jedinicama.

Posle povratka, učestvuje u blokadi neprijateljskog uporišta Suhor, kojeg je napadala 13. proleterska brigada; u decembru u borbama kod Ljubijane, a u januaru i februaru 1943, u Žumberku, kad su tri slovenačke brigade, zajedno s hrvatskim jedinicama, pokušale da privuku na sebe veće neprijateljske snage u vreme IV ofanzive.

Posle teških borbi i marševa, brigada „Ivan Cankar“ odlazi, krajem juna 1943, u Belu krajinu, na kratki odmor. Južna je tada bio zamenik komandanta bataljona, koji se ulogorio u Radovici. Neki izdajnik je potkazao Italijanima, u Metliki, boravište bataljona. Italijani se nisu usudili da ih napadnu, već su posle podne, 29. juna, iz više topova otvorili na Radovicu i okolinu vatru. Štab bataljona nalazio se van sela u kućici. Kad je vatra začas prestala, Južna je izašao da vidi ima li gubitaka. Tada je u blizini pala granata i jedno parče pogodilo je Južnu. Bolničari su ga previli, i, zajedno s još jednim ranjenikom, poslali u brigadnu ambulantu u Suhoru, a potom u bolnicu u Radatovićima, u Žumberak. Ubrzo je izgubio svest, i 30. juna 1943. umro.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

KAČAR SVETKO KAČO

Rođen je 1914. godine u Bari kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Njegov otac poginuo je u prvom svjetskom ratu, pa je Svetko proveo djetinjstvo s majkom i sestrama u majčinom rodnom mestu, u selu Drinićima.

Osnovnu školu završio je u selu Bukovači. Upisao se u Gradansku školu u Bosanskom Petrovcu, ali je, zbog teških materijalnih prilika, morao da napusti školovanje i ode na zanat u Mostar. Završio je bravarski zanat u železničkoj radionici u Mostaru, gde se i upoznao s naprednim radničkim pokretom. Kao omladinac, posle završetka zanata, Kačar je aktivno radio u radničkim sportskim društvima i u sindikalnom pokretu. Godine 1939. i 1940. jedan je od rukovodilaca sindikalnog pokreta na izgradnji unske pruge. Među radnicima je bio veoma popularan kao odlučan borac za radnička prava i bolje uslove života. Zbog političke aktivnosti, Kačar je 1940. godine bio u bihaćkom zatvoru, ali odmah posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, u aprilu 1941. godine, pobeo je iz zatvora i vratio se u rodno mesto. Tu se uključio u rad na pripremama ustanka. Član KPJ postao je u junu 1941. godine.

Već krajem jula 1941, Svetko je učesnik u prvim ustaničkim borbama oko Bosanskog Petrovca. Od oktobra 1941. godine do januara 1942. bio je borac i partijski rukovodilac u Vrtočkoj četi, a zatim politički komesar Omladinske petrovačke čete, od marta do maja 1942. nalazio se na dužnosti političkog komesara 2. petrovačke čete, a od maja do decembra 1942. je politički komesar bataljona u 1. krajiškoj brigadi. Od januara 1943. do pogibije, u martu 1944, bio je politički komesar 4. krajiške brigade.

U trogodišnjem vojevanju učestvovao je u velikom broju bitaka. Od početka ustanka pokazao je izvanrednu hrabrost. U svakoj borbi nalazio se u streljačkom stroju s borcima i isticao se herojskim podvizima.

U januaru 1942. godine, u selu Kolućicu, upao je među italijanske vojnike, ubio petori-

cu i zarobio osmoricu, i tako doprineo velikoj pobedi nad okupatorskom vojskom. U borbi na Božigovcu, 1943. godine upao je među nemačke vojnike, ubio je šestoricu, a ostale naterao u bekstvo. U napadu na Bugojno, s desetinom kurira rasterao je ustaški bataljon koji je napao partizanski štab.

U svim borbama Kačar je imao istu taktiku — svojom neustrašivošću iznenadivao je i zbunjivao neprijatelja. Među saborcima bio je veoma omiljen zbog humanosti i pravednosti.

Svetko Kačar je poginuo, kao politički komesar 4. krajiške brigade, prilikom prelaska lbra, kod sela Građevine, 29. marta 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine (R. Cv.)

KAĐOVIĆ Pera SAVO

Rođen je 13. decembra 1921. u Šobajčićima, Danilovgrad, Crna Gora. Zemljoradnik.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Barama Šumanovića, i ostao kod kuće baveći se zemljoradnjom. Druži se s naprednom omladinom, i 1940. godine postaje član organizacije SKOJA-u u svom selu. Poslije kapitulacije zemlje, radi s

omladinom na pripremama za borbu protiv okupatora. S ostalom omladinom obučava se u odred u rukovanju oružjem.

U trinaestojulskom ustanku učestvuje u zauzimanju karabinjerske stanice u Ostrogu, u borbama za oslobođenje Danilovgrada, a zatim na Veljem brdu. Neposredno poslije ustanka, bio je u gerilskim odredima. Kao borac bataljona „Bijeli Pavle“ učestvuje u borbi na Jelinom Dubu, 18. oktobra 1941, a zatim u akcijama na putu Danilovgrad — Nikšić. U drugoj polovini novembra, s bataljonom „Bijeli Pavle“ odlazi u Sandžak i učestvuje u bici na Plijevima, 1. decembra 1941. godine. Poslije pljevaljske bitke vraćen je u svoj kraj. Kao borac Vražegrnskog partizanskog bataljona, ističe se u borbama s Italijanima oko Danilovgrada početkom 1942. godine. Tih dana postao je član KPJ. Prilikom formiranja udarnih bataljona, krajem marta 1942. stupa u 1. udarni bataljon Zetskog odreda. Uskoro je prešao u 2. udarni bataljon Nikšićkog odreda, s kojim vodi borbe na prilazima Nikšiću, gdje je ranjen u nogu, maja 1942. godine.

Prilikom formiranja 5. proleterske (crnogorske) brigade stupa je u nju kao kurir štaba brigade. Zajedno s 5. brigadom, prešao je put od Zelengore do Bosanske krajine i nazad do Crne Gore, učestvujući u svim borbama brigade. Kuriri Save Kovačević najčešće su bili zajedno s komandantom u prvim borbenim redovima, a u napadima su često učestvovali kao bombashi. Kađović je bio jedan od najhrabrijih kurira i boraca. Istakao se u mnogim borbama brigade, kao na Vijeuncu kod Jajca, gdje je ranjen u ruku, pa na Gornjem Vakufu i Prozoru. Posebnu snalazljivost i hrabrost pokazao je prilikom uništenja italijanske tenkovske kolone na putu od Rame za Ostrožac, februara 1943, kada je skakao na tenkove i bombama ih onesposobljivao. U to vrijeme već je bio komandir voda obezbjeđenja pri štabu brigade. Učestvovao je u bici na Sutjesci, gdje je ponovo ranjen, ali je uspio da se s grupom boraca probije u Crnu Goru. Početkom avgusta 1943. preživjeli borci sa Sutjeske ponovo formiraju 4. bataljon 5. brigade, u kojem se nalazio i Savo. Krajem avgusta, ovaj

bataljon je unišio njemačku izviđačku jedinicu u Barama Bojovića, na Lukavici.

Poslije kapitulacije Italije, 4. bataljon se kreće u susret 5. brigadi, i u Ozrinićima kod Nikšića ima žestok sukob s četnicima. U ovoj borbi Savo je ranjen u oko. Pošto je izliječen krajem 1943, vraćen je u svoje mjesto, i postavljen za komandira terenske čete u Vražegrcima. U proljeće 1944. stupa u 2. bataljon Zetskog odreda, kao komandir čete. Učestvovao je u mnogim borbama s četnicima i Nijemcima na terenima srezova danilovgradskog, podgoričkog i nikšićkog. Početkom jula 1944. postavljen je za komandira čete OZNE pri Drugoj komandi područja. U borbama s četnicima, krajem jula 1944. godine, u selu Kupinovu, blizu manastira Ostroga, teško je ranjen. Poslije nekoliko dana, umro je od posljedica ranjanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. St.)

KADUNC Jožeta JOŽE IBAR

Rođen je 27. aprila 1925. godine u selu Predstuge, Grosuplje, Slovenija, u radničkoj porodici. Pohađao je osnovnu školu u Grosuplju i Slivnici gde je, nepunih 14 godina, radio na imanju jednog posjednika. Zbog teškog i napornog rada, nije završio osnovnu školu, i zamalo nije dospo u pripalni dom.

Otac mu je 1940. našao posao u fabrici „Motvoz“ u Grosuplju, gde je i sam bio zaposlen. Tamo je već radila grupa komunista, i uskoro Jože Kadunc postaje njihov simpatizer. Čitao je naprednu štampu i saradivao u sindikalnoj organizaciji.

Posle aprilskog sloma 1941, Kadunc je skupljao oružje bivše jugoslovenske vojske. Tada je sam opravio jedan mitraljez i uvežbao

se da ga da metu kao iskusan mitraljezac. Još u leto 1941. postaje aktivist OF, koja je u „Motvozu“ imala prvo i najjače uporište u Grosuplju. Uskoro odlazi u školski logor na Pugledu, kod Ljubljane. Doneo je pušku i municiju, a po cigaretama koje je stalno pušio dobio je nadimak „Ibar“. Iz logora, s grupom od 130 novih boraca, stiže 2. maja 1942. u 2. grupu odreda, koja se tada nalazila u šumi kod sela Oriaka, dva kilometra od Žužemberka. Ubrzo postaje pomoćnik puškomitraljezica, a već u maju 1942. dobija mitraljez i postaje član SKOU-a. Učestvuje u mnogim uspješnim borbama odreda. Posle odlaska 2. grupe odreda preko Gorenjske za Štajersku, Kadunc ostaje u Dolenjskoj, i u septembru stupa u brigadu „Matija Gubec“. Naročito se istakao u borbi kod sela Primskovo, 21. oktobra 1942, kad je kao mitraljezac vešto izabrao mesto i zasuo rafalima zasedu belogardista, nateravši je u bekstvo.

Priilikom napada na zamak Dob, kod Mokronoga, ranjen je od parčadi bombe i ostao do kraja u zapaljenoj zgradi, dok posada nije uništena do poslednjeg čoveka. Predložen je za odlikovanje, koje mu nikad nije bilo uručeno, jer medalje i ordeni još tada nisu kovani. Učestvovao je i u borbama u vreme IV neprijateljske ofanzive u Žumberku i u Jelenovom žlebu, 26. marta 1943. godine. Proslavio se kao mitraljezac.

Posle kapitulacije Italije, postaje vodnik i ističe se u borbama u vreme VI neprijateljske ofanzive, na planini Gorjanci, kad odbija nekoliko uzastopnih neprijateljskih juriša na čuku koju je branio; u borbama kod sela Karteljevo, gde prvi juriša sa svojim vodom i nateruje neprijatelja u bekstvo. Posle ovih borbi, u kojima se odlikovao hrabrošću, postaje komandir 3. čete 3. bataljona brigade „Matija Gubec“, koja je tada bila u sastavu 15. divizije, Sedmog korpusa. U zimu 1943. primljen je u

partiju, a 1. novembra unapređen u čin poručnika.

Kadunc je devet puta ranjen, i više puta je, s još nezaceljenim ranama, bežao iz bolnice u jedinicu. Kad se, jednom, ranjen, pobežavši iz bolnice, vratio u brigadu, u martu 1944. određen je za zamenika komandanta 2. bataljona ali je, ne stupivši odmah na novu dužnost, otišao sa svojom četom u veoma važnu i opasnu akciju.

Kad je pripreman napad 9. brigade na uporište Ribnica, 3. bataljon brigade „Matija Gubec“ dobio je, uveče 21. marta, zadatak da uništi neprijateljski oklopni voz koji je patrolirao između Grosuplja i Ljubljane. Njegovim uništenjem nemačko-domobranski garnizon u Grosuplju bio bi lišen mogućnosti snabdevanja železnicom, što bi olakšalo i uništenje ovog garnizona. Time bi bila osebena i neprijateljska uporišta Veliko Lašče, Ribnica i Kočevje, koja su se kao klin zabila u oslobodnu teritoriju.

Bataljon je poseo položaj u selu Cikva, dok su mineri polagali mine koje je Kadunc trebalo da aktivira kad naiđe voz. Međutim, domobranske patrolre su otkrile zasedu i napale je sa svih strana, tako da se bataljon morao povući. Kadunc, koji je bio naglun, nije čuo naređenje za povlačenje. Domobrani su ga opkolili, i kad je potrčao ubili ga rafalom iz mašinke. Leš su otkalili glavom nadole na vagon, koji je gurala pred sobom mašina oklopnog voza.

Narodnim herojem proglašen je 13. septembra 1952. godine. (M. Pav.)

KALANJA Jovana PETAR PERO

Rođen je 15. marta 1915. godine u selu Zakopa, Dvor na Uni, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u Dvoru na Uni.

Već kao petnaestogodišnji dječak odlazi od svojih roditelja na teške sezonske fizičke radove. Radi u šumi kao drvosječa, kao radnik na izgradnji mostova, u kamenolomima, na izgradnji industrijske pruge. Trebalo je od i nebežga živjeti i pomoći roditeljima koji su, osim njega, imali još petnaestoro djece.

Vojni rok Kalanja služi 1936. i 1937. godine, u Kosovskoj Mitrovici. Vrativši se iz vojske, ponovno radi na industrijskoj pruzi kao fizički radnik, do aprila 1941. godine. Tada je pozvan u rezervu, koju služi u Banja Luci, do kapitulacije starojugoslovenske vojske, koja ga zatiče u Kalinoviku. U toj situaciji Pero se snalazi, vješto izbjegavajući zarobljeničtvo. Pored svih teškoća, on s karabinom i u vojničkom odijelu dolazi u svoje selo.

I u ovom dijelu Banije, već prvih dana uspostave NDH ustaše ispoljavaju svoju vlast na najsuroviji način. U maju, Pera su odveli na prisilan rad. On i njegovi suseljeni su svjedoci svirepih ustaških zverstava, jer su pored rada na cesti bili prisiljeni da iz Une vade ljudske tešve i zakopavaju ih.

U junu iste godine, Pero je zatočen u kotarskom zatvoru u Dvoru na Uni, iz kojeg je uspio pobjeći poslije dvadeset dana. Izvjesno vrijeme sklanja se u šumi, ali već 14. septembra 1941. sastaje se s Milošem Čavićem, narodnim herojem, i drugim organizatorima ustanka u ovom kraju. Zajedno s njima radi na okupljanju ljudi i pripremama za ustanak. Oktobra, Kalanja je desetar u partizanskom odredu „Čerkezovac“. Već u prvim borbenim akcijama ističe se hrabrošću, pa je ubrzo postao poznat u cijelom kraju.

Posebnu odvažnost i neustrašivost pokazao je u borbi s ustašama, 14. novembra, na Čerkezovcu, zatim u borbi s ustašama u Gvozdanjskom, a u januaru 1942. godine on je zapaženi bombaš u žestokoj bici s ustašama u Zrinju.

U novembru 1941. postao je kandidat Partije, a za člana je primljen 15. marta 1942. godine.

Tada je vodnik voda, a u toku NOR-a komandir čete, zamjenik i komandant bataljona, adutant brigade i načelnik Štaba Banjskog partizanskog odreda. Junaštvo Pera Kalanja je došlo je do izražaja u napadu na 20. i 27. ustašku satniju u selu Trtnik, kod Gline. Komandir je uzeo ručne bombe iz svog voda i uništio prvi ustaški bunker. Kako mu je ponestalo bombi za drugi, Pero je vješto hvatao zapaljene ustaške bombe u zraku, i vraćao ih na neprijateljske položaje. Tako je njihovim bombama uništio i drugi bunker, i na taj način osigurao uspjeh svoje jedinice. Svakodnevno je Kalanja bio u bitkama s neprijateljem, u

kojima je dolazila do izražaja ne samo njegova hrabrost, nego i organizatorska sposobnost i umješnost u rukovođenju partizanskim akcijama. Znao je samoinicijativno otići u akcije, naročito u noćne, koje je dobro pripremao i vješto izvodio. Nije bila rijetkost čuti: „Kad padne veče, nitko ne zna kamo ide Kalanja, a kad svane dan, cijela Banija zna gdje je noću bio.“

U toku NOR-a, 13 puta je ranjen. Posebno teško je ranjen 22. januara 1943, kod Klasnića, kada je hrabri komandir čete pod unakrsnom neprijateljskom vatrom iznosio ranjenog borca.

Sa 7. banjskom divizionom Kalanja je 215 dana u žestokim bitkama od Banije preko Krajine, Glamoča, Oglavka, Neretve, Sandžaka, Pive, Tare, Sutjeske, Zelengore i drugih poprišta teških borbi u toku IV i V neprijateljske ofanzive.

Povratkom na Baniju, učestvuje u nizu bitaka u kojima se, kao komandant bataljona, ističe primjerom, posebno u borbi za Glinu, Cazin, Bihać, Generalski Stol, u Ripačkom klancu, i mnogim drugim. Njegove su velike zasluge za uspješne borbe u istiništu četničkih jedinica avgusta 1944, u selu Lađevčanima kraj Sunje, i u Četrvtkovcu. U silovitom napadu, Kalanja je sa svojim borcima nanio neprijatelju velike gubitke (70 mrtvih četnika), a da pri tom nije poginuo ni jedan partizan. Kao borac i rukovodilac učestvuje i u nizu drugih bitaka, u kojima je potvrđivao razboritost i izuzetnu hrabrost.

Poslije oslobođenja, Pero je vodio borbe protiv zaostalih ustaško-žandarmskih i četničkih bandi. Zamjenik je komandanta brigade KNOJ-a, načelnik brigade KNOJ-a, načelnik puka KNOJ-a, dva puta je slušalac Oficirske pješačke škole, načelnik je pomorskog odreda KNOJ-a i načelnik Vojnog odsjeka Karlovač do 31. avgusta 1956. godine, kada je penzioniran u činu potpukovnika JNA.

Aktivan je društveno-politički radnik u Karlovcu.

Bio je predsjednik Saveza boraca kotara Karlovač, predsjednik rezervnih vojnih starješina, predsjednik ratnih vojnih invalida, predsjednik Saveza izviđača općine Karlovač, član Republičkog odreda SUBNOR-a i član rezervnih starješina i ratnih vojnih invalida Hrvatske.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (Du. Ja.)

KALC JURICA

Rođen je 22. travnja 1908. u Štinjanu (Pula), Hrvatska, kao treće dijete od jedanaestoro u porodici. Otac je obavljao teške zidarске poslove, a majka je morala nadničati da bi mogli prehraniti mnogočlanu obitelj. Pošto je Pula s okolicom u toku prvog svjetskog rata bila područje od posebnog strateškog značaja, austrijske su vlasti evakuirale dio stanovnika u izbjegličke logore u Austriju i Mađarsku. Tu sudbinu doživio je i mali Jurica s porodicom. Kad se vratio u rodno mjesto, polovinom 1917, pohađa hrvatsku školu; a napušta je kada je uvedena obuka na italijanskom jeziku. Njegova rodna kuća postaje stjecište socijalističke omladine, pa su je zato fašistički zločinci u više navrata demoralizirali. Nije im preostalo ništa drugo nego da se isele u Krajevinoj SHS, u Zagreb. Tu su smješteni, konjaprije u barake za izbjeglice u Kustošiji, a potom na Trešnjevku. Od 1923. do 1926. Jurica uči stolarski zanat. Poslije završetka zanata, radi u različitim radionicama. Svaki slobodni trenutak koristi za sticanje novih znanja, a čita i naprednu literaturu i knjige s područja marksizma. To ga približava organiziranom radničkom pokretu; učlanjuje se u Nezavisne sindikate. Sudjeluje 22. lipnja u demonstracijama koje je organizirao Mjesni komitet KPJ u Zagrebu povodom atentata na Stepana Radića i druge poslanike HSS u beogradskoj skupštini; tom prigodom teško je ranjen. Poslije izlaska iz bolnice, nastojao je da ode u Sovjetski Savez, ali je njegov bijeg spriječila policija. Godine 1937. uspijeva da se u Dubrovniku ilegalno ukrca na jugoslavenski brod kojim je, poslije mnogo poteškoća, prešao u Španiju i priključio se republikanskoj vojsci. Gotovo dvije godine hrabro se borio u mnogim bitkama, a istakao se i u ofanzivi na rijeci Ebru, kada je i ranjen. Također je bio ranjen i na aragonskom frontu. Iako iscrpljen od tuberkuloze i teških ranjavanja, nije posustao. Početkom 1939. brani odstupnicu prigodom povlačenja španskog naroda i boraca u Francusku. Za svoju hrabrost, u prosincu 1938. godine odlikuje ga Ministarstvo narodne odbrane medaljom španskog borca, a iste godine primljen je i za člana KPJ.

Francuske vlasti, kao i mnoge druge španske borce, interniraju ga u logor Gurs, i tu ostaje do travnja 1941. godine. U logoru proživljava, bolestan, teške dane, ali sudjeluje u svim akcijama naših luhorša. I opet uči, a zatim rezbari, kako bi što svrsishodnije iskoristio svaki slobodni trenutak. Poslije kapitulacije Jugoslavije, preko Njemačke i uz pomoć lažnih dokumenata dolazi u svoju zemlju.

U lipnju 1941. CK KPJ šalje Juricu Kalca u Sisak da tamo obučava skoevce u izvođenju diverzantskih akcija; s njima vrši i prvu uspie-

šnu diverziju na njemački vlak. Početkom srpnja 1941. prebacuje se iz grada u Sisački NOP odred; izabran je i u Okružno partijsko rukovodstvo. Poslije napada na Sisački NOP odred, prekinute su veze s okolnim naseljima, pa OK KPH za Sisak šalje, u noći 20–21. lipnja 1941. godine, Juricu Kalca i Marijana Cvetkovića s još tri borca na Samaricu — da uspostave veze i da izvide situaciju. Kalc u Baniji i ostaje. Najprije obučava diverzantsku grupu od tri borca, ali je grupa uskoro rasformirana zbog nedostatka eksploziva; postavljen je u rukovodstvo Kalinskog logora. Na njegovu inicijativu, Gačešin i Kalinski logor vrše prvu akciju na Baniji, napadajući vlak

između željezničke stanice Brđani i Sunje. A kad na taj teren dolazi i čuveni diverzant Ivan Hariš, diverzantske akcije su izvođene često, a izvodili su ih i na području Bosanske krajine. Osmog svibnja 1942. ruši dobro čuvani most kod Volinja, a zatim vrši akcije i na pruzi Zagreb—Beograd, a i za vrijeme ofanzive na Kozaru. Tada je, štiteći povlačenje svojih boraca-diverzanata, herojski poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 26. septembra 1973. godine. (M. Sob.)

KAPELAN Koste BOGDAN

Rođen je 1914. u Rašinovicima, Bosanski Petrovac, Bosna i Hercegovina. Posle završene gimnazije u Bihaju, upisao se 1933. godine na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta. Pošto su mu roditelji bili siromasi, morao je sâm da zarađuje za život i da se izdržava u vreme studija. I to je doprinelo da se, već u ranoj mladosti, uključi u napredni studentski pokret, u kojem je već od početka bio veoma

aktivan i borben, tako da je 1937. godine primljen u članstvo KPJ. Imao je niz zaduženja u ilegalnom i legalnom radu Partije na Univerzitetu, koje je veoma odgovorno i s puno uspeha obavljao. Bio je član Odbora studentskih udruženja za mir, i predsednik Studentskog pravnličnog društva od 1936. godine, u vreme kad je to Udruženje čvrsto bilo u rukama komunista. Jedan je od najaktivnijih osnivača Ujedinjene studentske omladine krajem 1937., u kojoj je legalno radio kao predstavnik Zemljoradničke stranke, i u koju se, u stvari, učlanio po nalogu Partije. Predsednik Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja (rukovodećeg organa studentskog pokreta preko koga je delovala KPJ) postao je u jesen 1938. godine; na toj dužnosti ostao je do početka 1940. i bio u središtu svih akcija i manifestacija kojima je Beogradski univerzitet u to vreme obilovao.

Inicijator je i rukovodilac mnogih ekskurzija po zemlji, koje su bile forma legalnog rada KPJ, i jedne u Bugarsku (maja 1939, prilikom proslave 50-godišnjice Sofijskog univerziteta). Često je išao sa studentima u mnoga mesta da pomogne predizbornu kampanju Udružene opozicije (u stvari, Partije), ili da ometa profašističke Ljotičeve zborove krajem 1938. godine. S književnikom Stevanom Jakovljevićem bio je na čelu delegacije (početkom 1939) kod načelnika Generalštaba Dušana Simovića, od koga je dobio punu saglasnost i podršku da studenti organizuju manifestacije i priredbe u mnogim mestima zbog odbrane zemlje od fašističke opasnosti; zatim je predvodio delegaciju kod potpredsednika vlade, dr Vlatka Mačeka, koja je protestovala zbog 14-decembarskog krvoprolića, 1939. godine. Uz to je u vreme letnjeg raspusta aktivno učestvovao u radu KPJ i SKOJ-a u Bosanskom Petrovcu, naročito u godinama pred rat.

Kao student, Kapelan je bio neobično marljiv i metodičan. Ispite je, s ozbirom na angažovanost u političkom radu, davao gotovo na vreme i s odličnim uspehom. Bio je dobar govornik i svojom pismenošću i političkim obrazovanjem mnogo je doprinio uspešnom organizovanju usmenih novina i drugih manifestacija i akcija naprednog studentskog pokreta. Posedujući takve osobine, kao i svojom poetskom i pomalo romantičarskom prirodom, uživao je autoritet među studentima.

Pošto je diplomirao, početkom 1940. godine, odlazi na odsluženje vojnog roka u Maribor, odakle se vraća u Beograd, gde ga zatiče i šestoaprilski rat. Posle okupacije zemlje, odlazi u rodno mesto, ali tu nije dugo ostao, jer su mu, kao komunisti, ustaše bile za petama. Prebacuje se u Beograd, i tu se odmah partijski povezuje i nastavlja ilegalni rad. Uglavnom radi s izbeglicama, a kada mu

je i ovde zapretila opasnost od hapšenja, po direktivi Partije, odlazi, krajem juna, na sektor Čačka. U 7-julskom ustanku bio je komandir Dragačevske partizanske čete, koja je krajem septembra prešla u bataljon, za čijeg komandanta je postavljen Kapelan. Dok je bio komandir čete i komandant bataljona, vodio je uspešne borbe, tokom avgusta i septembra, protiv četnika i drugih neprijateljskih snaga u Guči, Ariju, Požezi i Čačku. Najžešće akcije Kapelanove jedinice vodile su tokom oktobra, prilikom napada na Krajevo. Njegov bataljon je uspeo nekoliko puta da prodre na periferiju grada, ali je, ipak, morao da se povuče, jer je nemačka odbrana u gradu bila jaka. Posle

ovoga, bataljon je, u sastavu Čačanskog partizanskog odreda, vodio borbe protiv Nemaca i čisto teren od četnika u Guči i Požezi, da bi izvesno vreme, krajem oktobra, bio prebačen u Užice, kako bi pojačao partizanske snage u borbi protiv nove četničke ofanzive. Vodio je borbe prsa u prsa na Karanu i Trešnjinu, kod Užica, a 3. novembra učestvovao je u borbama za protiranje četnika iz Požege. Kapelanov bataljon nastupao je s južne strane. Četnici su iz svojih rovova i iza kupa kukuruza otvorili vatru iz svih vrsta oružja. U tom momentu Bogdan Kapelan je, jurišajući, uzviknuo: „Napred, Dragačevci, napred, soko . . .” Tu je bio prekinut, jer ga je neprijateljski kuršum pogodio pravo u srce. Njegovi borci, želeći da osвете smrt svog komandanta, nastavili su borbu i proterali četnike na Ravnu Goru.

Kapelan je bio omiljen ne samo među borbicima, već i u narodu ovoga kraja. Iako je poginuo na početku NOB-e, o njemu se već pronaše glas kao o jednom od najboljih i najhrabrijih komandanata, neumornom političkom radniku, plamenom govorniku, pravom tribunu. Preče hroniku zbivanja ustaničkih

dana u Srbiji, 1941. godine, Rodoljub Čolaković je u svojim zapisima zabeležio mnoge pojedinosti o njegovoj odlučnosti, vojničkoj čvrstini komandanta i njegovom liku uopšte.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (M. Dam.)

KAPETANOVIĆ Sinana ISMET

Rođen je 1921. godine u Kostajnici kod Doboja, Bosna i Hercegovina. Osnovnu i Grdanskou školu završio je u Doboju, a Trgovačku akademiju u Banja Luci. Kao đak Akademije, prišao je radničkom pokretu, i zbog zapažene aktivnosti, kao osamnaestogodišnji omladinac primljen je u SKOJ, a zatim, pred aprilski rat 1941. godine, i u Komunističku partiju Jugoslavije.

Poslije okupacije zemlje, Ismet se vraća u Doboju, uključuje u rad partijske organizacije i djeluje u Doboju i južnotrebavskim selima na organizovanju priprema za ustanak.

Zbog izuzetne preduzumljivosti i uspjeha u radu, Ismet je na Prvoj oblasnoj partijskoj konferenciji tuzlanske oblasti, 25. maja 1941. godine, određen za člana Sreskog vojnog rukovodstva dobojskog kraja. Pošto je, u julu 1941. godine, rad partijske organizacije Doboja, hapšenjem nekoliko komunista, djelimično ometen i usporen, Ismet je preuzeo poslove oko pripreme ustanka. Ponovo je uspješno aktivirao članove KPJ i simpatizere, koji su poslije hapšenja prešli u ilegalnost, nalazio nove saradnike, održavao sastanke simpatizera i organizovao ih za ustanak, posebno u južnotrebavskim selima.

Kada je 23/24. avgusta 1941. godine, u opštem ustanku naroda Ozrena i Trebave, došlo do napada ustanika na željezničku komunikaciju Bosanski Brod-Zavidovići i zauzimanja Doboja, Maglaja, Gračanice, i drugih manjih mjesta, zatim željezničkih i žandarmerijskih stanica, Ismet je neposredno učestvovao u borbama za Doboju. Zauzeta su vojna skladišta u Usori i Barama, zaplijenjene velike količine oružja i municije, i dignuto u vazduh više od stotinu vagona avionskih i topovskih granata i druge vojne opreme. Neosporni Ismetov ugled među ustanicima južnotrebavskih sela mnogome je doprinio da u ova akcija bude uspješno izvedeno. To nije promaklo ni izdajnicima na ustaničkom području, koji su ga u prijavi ustaško-domobranskoj komandi označili kao jednog od „kolovođa“ ustanka.

Poslije prvih uspješnih ustaničkih borbi i napada na Doboju i druga mjesta, kada je pod pritiskom jakih njemačkih i ustaško-domobranskih snaga, masovnog ubijanja stanovništva i paljenja sela, došlo do znatnog koleba-

nja i osipanja u ustaničkim redovima, naročito na području Trebave, Ismet je uspio da s drugim aktivistima održi na okupu oko 120 boraca i da se s njima probije do Ozrena i priključi Ozrenskom partizanskom odred. Od ovih ustanika formirane su dvije čete, od kojih je jedna, brojnija, zauzela najistureniji položaj prema neprijatelju na Lipcu, oko tri kilometra od Doboja. U ovoj Lipačkoj četi, Ismet je određen za političkog komesara. Na toj dužnosti je ispoljio izuzetnu odvažnost i dovjiljivost, uspijevajući da zavarava i iscrpljuje neprijatelja. Radio je na uspostavljanju veza s Dobojom i drugim mjestima i na stvaranju efikasne obavještajne službe na okupiranoj

gdje su tada, takođe, počeli četnički pučevi. Ni pokušaj Prvog istočnobosanskog udarnog bataljona — koji se tada nalazio na Ozrenu — da onemogući četničku izdaju i razbijanje Odreda, nije uspio, zbog čega se Ismet, s ostalim istaknutijim borcima sa Ozrena i Trebave, priključio Udarnom bataljonu i uskoro odstupio za Šekoviće.

Kada je, u avgustu 1942. godine, formirana 6. istočnobosanska udarna brigada, Ismet je ušao u njen sastav kao politički komesar čete u drugom bataljonu, učestvujući u svim njenim borbama i ističući se uvijek hrabrošću i smjelim akcijama. Velika pobjeda 6. brigade i Sremskih bataljona nad glavinom četničkih snaga s Majevice, Trebave i Ozrena, 28. novembra 1942. godine, na Maleševcima, bila je posljednja borba Ismeta Kapetanovića. Smrtno je ranjen u posljednjem jurišu na neprijateljske i izdajničke rove.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N. Baj.)

KAPIČIĆ Mila JOVO

Rođen je 2. septembra 1919. godine u Gaeti, Italija, u činovičkoj porodici.

Odrastao je u Cetinju, gde je završio osnovnu školu i 5 razreda gimnazije. U šestom razredu gimnazije bio je isključen iz škole zbog učešća u štrajku gimnazijalaca, čiji je jedan od organizatora. Pošto je isključen bez prava na redovno školovanje u srednjoj škola-ma, morao je privatno da se priprema. Šesti, sedmi i osmi razred gimnazije i maturu položio je u kotorskoj gimnaziji.

Veoma mlad uključuje se u napredni pokret. Kao petnaestogodišnji dečak primljen je u SKOJ (1934. godine), a dve godine kasnije (1936) u KPJ.

Posle maturiranja, upisuje se na Medicinski fakultet Beogradskog univerziteta, gde je do 1941. godine završio četiri semestra. U vreme dvogodišnjeg studiranja bio je vrlo aktivan u redovima komunističke i napredne studentske omladine, što mu je, kao i rad na Cetinju, donelo ugled i popularnost. Druge godine studija postaje sekretar partijske organizacije Medicinskog fakulteta, a nešto kasnije sekretar partijskog komiteta Beogradskog univerziteta. Učestvovao je u mnogim akcijama i demonstracijama koje je organizovao KPJ. Posebno je zapažen u četrnaestodecembar-skim demonstracijama 1940. godine, i dvadesetmometnovskima 1941. godine.

Zbog svog revolucionarnog rada nekoliko puta je zatvaran.

Aprila 1941. godine, posle kapitulacije stare Jugoslavije, po zadatku Partije, upućen je u

Crnu Goru gde jula 1941. godine postaje član Okružnog komiteta KPJ za Cetinje.

Kao član Okružnog komiteta, aktivno radi na organizaciji prikupljanja oružja, formiranju gerilskih grupa, jačanju organizacije KPJ i opštim pripremama za narodni ustanak.

Trinaestog jula 1941. godine, sa grupom članova KPJ i simpatizera, s puškom u ruci našao se u Konadžijskom gerilskom odredu (koji je kasnije ušao u sastav Lovčenskog partizanskog odreda), na četvrtom kilometru puta Cetinje — Budva. Već 17. jula odred je vodio borbu s neprijateljskim tenkovima. Kao jedan od organizatora ustanka u cetinjskom kraju, i član Okružnog komiteta KPJ, imao je vidnog uspeha u dizanju i razvoju narodnog ustanka, kao i u njegovom ponovnom oživljavanju krajem leta i u jesen 1941. godine.

Kao član Okružnog komiteta, novembra 1941. godine izabran je za političkog komesara Lovčenskog bataljona, koji je polazio u Sandžak. S ovom jedinicom učestvovao je u pljevaškim bici. Dvadeset prvog decembra 1941. godine postavljen je za političkog komesara 1. crnogorskog (lovčenskog) bataljona 1. proleterske brigade. Sve do oktobra 1942. godine u ovoj poznatoj jedinici jedan je od najpoznatijih boraca i starešina. Kao politički komesar bataljona, u Igmanskom maršu najpre je pomagao u nošenju bataljonskog oružja, a onda je na leđima nosio svoje iznemogle i promrzle drugove. Februara 1942. godine, na čelu bataljona, zajedno s Perom Četkovićem, zagazio je u hladnu i brzu Neretvu. Naročito se istakao u borbama s četnicima na sektoru Mojkovca i Kolašina. Ostali su poznati primeri njegovog poštovanja i čvrstine. U borbi na Dmirutoru, 3. juna 1942. godine, među prvima je upao među nekoliko stotina četnika, što je izazvalo paniku u njihovim redovima i bataljonu omogućilo da bez gubitaka izvrši zadatak.

Za ovaj podvig pohvaljen je od Vrhovnog komandanta. Među bombašima je u borbama za Konjic, Livno... Oktobra 1942. godine, postavljen je za zamenika komesara 2. dalmatinske udarne brigade; godinu kasnije postao je komesar 3. udarne divizije, a krajem 1944. godine komesar XII korpusa NOVJ. U celom ovom periodu bilo je postalo obično videti ga u streličačkom stroju, ili čak među bombašima. Neretva, Sutjeska, borbe za oslobođenje i odbranu teritorije Crne Gore 1943/44, borbe u završnim operacijama za oslobođenje Crne Gore, poduhvati su u kojima je, ko zna koji put, pokazao izuzetnu čvrstinu, sposobnost i hrabrost.

Posle rata obavljao je visoke dužnosti u resoru ministarstva unutrašnjih i inostranih poslova. Bio je ministar unutrašnjih poslova Crne Gore, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova SFRJ, ambasador SFRJ u Mađarskoj i Švedskoj...

Bio je delegat na V, VI, VII i VIII kongresu SKJ.

Sada je član Saveta Federacije. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja. Rezervni je general-major JNA.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1950. godine. (Šp. L.)

KARABEGOVIĆ Hasana OSMAN

Hasan Karabegović, od svojih pet sinova i pet kćeri, uspeo je samo Osmanu, rođenom 7. septembra 1911. u Banjaluci, u Bosni i Hercegovini, da omogući više školovanje. I upravo kada se radnički pokret našao pod udarcima zakona o zaštiti države, Karabegović je kao đak viših razreda gimnazije već bio zapažen u krugu aktivista oko udruženja „Mlada Jugoslavija“ i naprednih učenika banjalučke gimnazije. U KPJ je primljen 1932. godine, i iste godine isteran iz škole zbog učešća u đačkom štrajku, tako da je poslednji razred gimnazije završio u Sarajevu, 1933. godine. Zbog aktivnosti u SKOJ-u i Partiji, pošto se iz Sarajeva vratio u Banja Luku, usledilo je i prvo njegovo hapšenje. Tada je upoznao surovost policijskih metoda na saslušanjima, kada su ga tukli korčebom po golom telu, isecajući kožu na leđima. Zbog zlostavljanja i vređanja, Karabegović je tužio Sudu banjalučku policiju i agente koji su ga tukli, na osnovu čega je održano i suđenje u Okružnom sudu.

Posle puštanja iz zatvora, koje je usledilo pod pritiskom demokratske javnosti, Osman je 1933. upisao Veterinarski fakultet u Zagrebu. Težak život u studentskom domu „Josipovac“, i prodavanje knjiga i podučavanje đaka (od

čega se izdržavao) nije sprečilo Osmana da se na Zagrebačkom sveučilištu uključi u rad SKOJ-a i Partije i značajno doprinese oživljavanju revolucionarnog rada među omladinom. Zbog te aktivnosti, bio je više puta hapšen od zagrebačke policije. Početkom 1935, zbog učešća u studentskim demonstracijama, koje su održane u Zagrebu povodom ubistva studenta Srzentića u Beogradu, Karabegović je posle 18 dana izdržanih u zatvoru policijski preteran u Banja Luku. Njegov ponovni boravak u rodnom gradu, upravo u vreme intenzivnih pokreta radnih masa u borbi za demokratska prava, imali su velikog značaja.

Školske 1936. i 1937. godine upisao se na Medicinski fakultet u Beogradu, gde se ubrzo svrstao u red najaktivnijih studenata i komunističkih, koji ga biraju za člana Univerzitetskog

komiteta SKOJ-a i člana Akcionog odbora u Beogradu. Učesnik je svih manifestacija i demonstracija koje su održavane protiv režima, zbog čega je više puta hapšen i premalčivan.

Posle godine, u vreme počinjanja drugog svetskog rata, kada se vratilo u Banja Luku, Osman Karabegović je izabran za člana Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu. U tom svojstvu obišao je mnoge partijske organizacije na terenu Bosanskog Novog, rudnika Ljubije i Lješljana, i dao im, svojim revolucionarnim iskustvom, dragocenu pomoć.

Jedan je od organizatora savetovanja koje je održano, početkom juna 1941. na Šehitlicima, iznad Banja Luke; ovo je bio poslednji dogovor komunističke u pripremi ustanka u Bosanskoj krajinu. Već u drugoj polovini juna 1941. on je obišao Prijedor, Bosanski Novi, Krupu i Bihać, održao sastanke s vojnim poverenicima i partijskim komitetima i prenio usvojene odluke rukovodstva KPJ u vezi s pripremama ustanka. Početkom jula 1941.

zajedno s Josipom Mažarom Šošom, obišao je Bosanski Petrovac i Drvar i formirao vojne komiteje za pripreme oružane borbe.

Uoči samog ustanka, 25. jula 1941, prisustvovao je savetovanju u Orlovicu kod Prijedora, gde je izvršen raspored; Karabegović je, zajedno s doktorom Mladenom Stojanovićem, upućen na Kozaru da organizuje ustanak. Rezultati njegove direktne pomoći potvrđeni su upravo poverenjem naroda u KPJ, masovnim ustankom i herojskom borbom kozarskog naroda.

Osman Karabegović je, s doktorom Mladenom Stojanovićem, Josipom Mažarom Šošom i drugim prijedorskim, novskim i dubičkim komunistima, organizovao oružane grupe i akcije; već u avgustu 1941, kada je formiran 2. krajiški narodnooslobodilački partizanski odred, postao je njegov prvi politički komesar.

Početkom oktobra 1941, on je ilegalno, preko Grmeča, Ribnika i Donjeg Vakufa, išao na vojno savetovanje koje je održano u Glavnom štabu za Bosnu i Hercegovinu, na Romalniji. Bio je jedan od glavnih organizatora oblasnog partijskog savetovanja za Bosansku krajinu, koje je održano 22. februara 1942, u Skender—Vakufu. Tada je Osman postavljen za političkog komesara operativnog štaba za Bosansku krajinu, a krajem 1942, kada je formiran I bosanski korpus, postavljen je za njegovog političkog komesara. Do kraja rata Karabegović je, između ostalog, bio i sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu, član Pokrajinskog komiteta KPJ i član Glavnog štaba NOV i POJ za Bosnu i Hercegovinu. Učestvovao je i kao većnik na I i II zasjedanju AVNOJ-a i bio jedan od inicijatora i organizatora oba ratna zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Posle rata, takođe, vršio je niz odgovornih političkih dužnosti, kao što su: poslanik Savezne skupštine od 1946. do 1974; član Savezne vlade (SIV-a) od 1947. do 1956. i predsjednik Izvršnog veća Skupštine BiH od 1956. do 1963. godine. Istovremeno, bio je i član CK SKJ od 1948, a izvesno vreme i član Predsedništva CK SKJ. Godine 1974. isključen je iz SKJ, zbog suprotstavljanja politici Saveza komunističara. Danas živi u Banja Luci, kao penzioner.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Lu.)

KARALIĆ Svetozara BOŠKO

Rođen je 10. januara 1919. u Ivanjskoj kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Veoma siromašna seljačka porodica Svetozara Karalića nije bila u stanju da Bošku obezbedi ni osnovno školovanje. Već u devetoj godini bio je prinuđen da svojim radom pomaže porodicu, a u trinaestoj da s malim konjicima kirija kod imućnih seljaka.

Maja 1940. pozvan je na odsluženje vojnog roka u kasarne pešadijskog puka u Sinju. Nešto kasnije, prekomandovan je u Sloveniju, na italijansku granicu, gde ga je zatekla i 1941. godina. Na putu za Bosansku krajinu dospo je, s još nekim svojim drugovima, u zloglasni ustaški zatvor Kerestinec. Posle dva meseca, pošto je upoznao mnogo ustaških zločina,

Boško Karalić je bekstvom uspeo da spasi svoj život.

Kada je celo područje Kozare obuhvatio plamen narodnog ustanka, pošao je i Karalić sa svojim mladim bratom u partizansku četu Milorada Mijatovića. Prvo vatreno krštenje bilo je na železničkoj komunikaciji Prijedor — Banja Luka, na kidanju pruge i drugih veza, i u napadima na neprijateljske postaje na ovoj važnoj relaciji.

Tih dana, 15 kozarskih partizana, od kojih polovina nije imala oružje, napalo je neprijateljsku posadu na železničkoj pruzi između Ivanjske i Piskovice. Prilikom zarobljavanja devet ustaša i domobrana i njihovog naružanja, posebno se istakao, junaštvom i hladnokrvnošću, Boško Karalić. Od ove akcije, pa do poslednjeg dana rata, on je nizao podvige i kao bombaš i kao puškomitraljezac.

Od formiranja 1. krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade, 21. maja 1942, pa do kraja rata, Boško je učestvovao u svim njenim borbama, i uvek služio za primer ostalim

borcima. U vreme ofanzive na Kozaru, juna 1942, i velikoj bici koju je ova brigada vodila da bi pomogla opkoljenom 2. krajiškom odredu na Piskavici, Boško je, na čelu svoje udarne petorke, uništio ustaški bunker i zaplenio tri puškomitraljeza. Zbog svoje izuzetne hrabrosti i odanosti, oktobra 1942. primljen je u KPJ. U bihačkoj operaciji ovaj junak je odlično predvodio svoju desetinu u 2. bataljonu; samo u jednoj borbi, kod Bosanskog Novog, već kao vodnik, zarobio je 30 ustaša i domobrana.

Tokom 1943. u istočnoj Bosni, a naročito u poznatim akcijama 1. krajiške brigade u osvajanju utvrđenog Kaknja, u zauzimanju Podlugova i Fojnice, i u veličanstvenoj akciji na aerodromu Rajlovac, kada su spaljena 34 neprijateljska aviona — Boško Karalić je, kao zamenik komandira čete, bio uvek tamo gde je odlučivana bitka, gde je bacano najviše bombi i ispaljeno najviše mitraljerskih rafala.

U borbama koje su se vodile prilikom prelaska pruge Kremna — Bloska, zauzevši nemačke topove, Boško je jedan izneo na plećima na najviši brežuljak, odakle je mogao tući neprijatelja. Onda je zasuo neprijateljski bunker bombama; kada je jedna od njih, već aktivirana, pala pred njegove noge, on je, hladnokrvno, ponovo ubacio kroz puškaricu, i tako osvojio bunker. Ponovilo se to više puta; prilikom stvaranja mostobrana kod Bajine Bašte, kuda je 1. krajiška brigada morala proći u svom pobedonosnom nastupanju u Srbiju, jedna ponovo vraćena bomba eksplodirala je u ruci Boška Karalića; ali, bez obzira na duboku ranu, on nije napustio stroj čete koju je predvodio.

I u borbi s četnicima, na Kopaoniku, Karalić je učinio podvig koji je ostao u zapisima: sam je zarobio grupu od 12 četnika.

U završnim operacijama za oslobođenje zemlje obavljao je dužnost komandanta divizion 1. konjičke brigade, koja je s 6. ličkom krenula u proboj Sremskog fronta; potom je bio zamenik komandanta brigade, u vreme žestokih bitaka kod Sotina i Tovarnika, Male Vašice i Šida.

Od julskih dana 1941, kada je krenuo s Kozare, do poslednje bitke, vodene kod Marije Bistrice, 9. maja 1945, Boško Karalić je ostao uspravan, s puškomitraljezom ili bombom, u prvom borbenom redu.

Zbog narušenog zdravlja, penzionisan je 1955. u činu potpukovnika Jugoslovenske narodne armije. Živi u Banja Luci.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (D. Lu.)

KARAMANDI Stavre ELPIDA

Rođena je 1. januara 1920. godine u Lerinu, Grčka.

Majka joj se preudala i preseleila u Bitolj, Elpida je u Bitolju završila gimnaziju. Od njenih školskih drugova iz bitoljske gimnazije potekla je grupa revolucionara kao što je bio Stiv Naumov. Još u gimnaziji postaje politički aktivna, i ističe se u literarnoj družini, na izletima, u čitanju i rasturanju letaka, u sukobima s reakcionarnom grupom ljutičevaca. Njena politička aktivnost učinila ju je popularnom među naprednom bitoljskom omladinom.

Kad je, 1938. godine, Elpida Karamandi došla na studije u Beograd, odmah se uključila u napredni studentski pokret. Među naprednim studentima bilo je mnogo učenika bitoljske gimnazije, koje je ona poznavala i održavala veze s njima. Tu se ona još više ističe na revolucionarnom polju.

Već 1939. godine primljena je u SKOJ, posle čega radi još intenzivnije i organizovanije. Izvršavajući zadatke, ona nije nikad podbacila. Naročito je bila vešta u organizovanju novih aktivista iz redova omladinki, u čemu joj koristi njena sugestivna rečitost.

Ubrzo posle kapitulacije stare Jugoslavije, dok je radila na pripremanju za oružanu borbu u Bitolju, primljena je, juna 1941. godine, u KPJ. Revolucionarni zadaci postaju opasniji, teži, i zahtevaju puno posvećivanje. Ona se svim svojim silama uključuje u partijski rad. rukovodi grupama u gradu, izvršava zadatke SKOJ-a i posebno po liniji partijske tehnike. Njenu intenzivnu aktivnost uočila je bugarska policija, pa ju je ubrzo uhapsila.

U policiji Elpida ima primerno komunističko držanje, i ništa ne priznaje. Puštena je iz zatvora, ali zna da je policija prati. Po savetu MK KPJ u Bitolju, povlači se u ilegalnost.

U januaru 1942. godine postala je član

Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Makedoniju. Kao ilegalac nije mogla da razvija veliku aktivnost, pa se priprema da u proleće ode u partizane.

U aprilu 1942. godine stupila je u Bitoljski partizanski odred „Pelister“. Međutim, 3. maja 1942. godine, Odred je opkoljen mnogobrojnom bugarskom vojskom i policijom. U višednešnoj borbi, u kojoj je Elpida pokazala izvanrednu hrabrost, oko nje padaju njeni drugovi i drugarice. Jedan mitraljeski rafal i nju teško ranjava. Potpuno nemoćna da izvrši samoubistvo, uhvaćena je. Hrabro je podnela sve muke na koje je stavljena pre no što je umrla.

Narodnim herojem proglašena je 11. oktobra 1951. godine. (K. So.)

KARANGELSKI Angela VASKO

Rođen je 7. jula 1921. godine u selu Brusnik, Bitolj, Makedonija, u siromašnoj zemljoradničkoj porodici.

Posle završetka osnovne škole, pošto nije imao uslova da nastavi školovanje, radio je kao poljoprivredni radnik, uglavnom kod imućnijih seljaka. Početkom 1941. godine, radio je u omladinskoj grupi u selu Brusnik. Osuđivao je režim i ukazivao na budućnost radničke klase i seljaštva, kao i na potrebu organizovanog rada i ostvarenja ciljeva i zadataka Komunističke partije. Iste godine postao je član SKOJ-a.

Posle okupacije zemlje u selu se razvija antifašistički pokret, i Vasko se aktivno angažuje u akciji prikupljanja oružja, municije i druge opreme potrebne za formiranje partizanskog odreda.

U prvom polovinu 1943. godine, on je već komandir voda u Odredu i član KPJ. Odred je

jačao u akcijama i povećavao se, a u narodu je istovremeno raslo pouzdanje i vera u budućnost.

Svojim komunističkim osobinama, hrabrošću, vedrinom i snalažljivošću u teškim situacijama, Vasko je stekao veliko poverenje svojih drugova i ubrzo postao komandir čete, a zatim i komandant bataljona. U bataljonu je vladalo drugarstvo, međusobno poverenje i spremnost za ispunjenje i najtežih zadataka.

U suštini, to su bili osnovni činioci koji su doprineli postizanju uspeha. Uspešno su izvođene razne akcije, počev od smelih prepada, zaseda, u kojima je tačno bilo određeno mesto za svakog borca, bombaša, puškomitraljesca. To je obezbeđivalo da se uvek postigne uspeh i prisiljavalo nemačke i bugarske vojnike na predaju.

Tako se u vojnoj Vasko sve više razvija u istaknutog borbu rukovodioca.

Njegova borbenost, drugarski odnos s borbicima, zatim izvanredna hrabrost i samoinicijativnost povećavaju njegov autoritet.

Kao komandant bataljona u 3. makedonskoj udarnoj brigadi, postiže velike uspehe u žestokim borbama u prolećnoj ofanzivi 1944. godine, naročito kod Novog Sela, Ristovca, na Krivoj Reci, na Lisicu, Plačkovici i Ograđen-planini.

Uporedo s mnogim pobedama, formiraju se nove jedinice, i Vasko postaje komandant 4. zatim 5. pa 7. brigade i 49. divizije.

Posle oslobođenja zemlje, zauzima odgovorne komandne dužnosti u JNA, kao komandant armije u činu general-pukovnika.

Biran je za poslanika Republičkog sabora Makedonije i Savezne skupštine i za člana CK SKM. Poginuo je, nesrećnim slučajem, kod Makedonskog Broda, 3. februara 1977. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (K. So.)

KARANOVIĆ Milana NIKOLA

Rođen je 14. decembra 1914. godine u selu Prkosi kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u Kulen-Vakufu, 1927. godine. Do 1929. godine bavio se zemljoradnjom, a potom je otišao u Podoficirsku školu, koju je završio 1931. godine, i od tada bio podoficir u bivšoj jugoslovenskoj vojsci.

Rat ga je zatekao u Sloveniji, na dužnosti komandira voda mitraljeske čete. Razočaran neuspelom na frontu, nije dozvolio da ode u

zarobljeništvu, već se vratio u rodni kraj. Vojna znanja i iskustva koja je stekao u školi i službi nije imao kad da primijeni u apriskom ratu.

U prvim danima ustanka postao je komandant odreda Čovka. Ističe se hrabrošću, smjeлим и енергичним подухватима, увјек на челу најхрабријих бораца. Стога је брзо стекао популарност међу борцима и у народу и постао омилјени партизански командант. Одлучно се опредјелио за ослободилачку борбу и револуцију, па је, децембра 1941. године, примљен у КПЈ.

Септембра 1941. године постављен је за замјеника команданта Босанскопетроваћког батаљона. У априлу 1942. године на дужности је команданта 5. крајјског одреда, а августа 1942. године постао је први командант 3. крајјске пролетерске бригаде, коју је водио успјешно у многим најтежим бorbama и исушењима, до августа 1943. године, када одлази на дужност команданта 10. крајјске дивизије. Јануара 1944. године ступа на дужност замјеника команданта 5. корпуса, а крајем године постаје командант истог корпуса.

Karanović се одликовао изузетном храброшћу. У јануару 1942, у Медемон Пољу, по дубоким снегу повео је у јуриш своје Петровачке против много надмоћнијих Италијанских снага. У том јуришу ранјен је ралатом пукомитрајеза, али је смогог снаге да уздигнутом песником код освојених топова објави побједу над фашистима, који су овдје пали порађени. Иако погоден с неколико метака, брзо се опоравио и вратио у борбени stroj.

За име Николе Karanovića vezane су многе побјede 3. крајјске бригаде у бorbama у току IV и V непријатељске офанзиве. За heroјizam у вишедневним неравноправним бorbama за одбрану ранјеника у бичи на Neretvi, brigada је добила једну од најдражих похвала — од Врховног команданта. За Karanovića и njegove

ve borbe nije bilo prepreka. Prenj, Drina, Ifsar, Sutjeska, Ilijaš i mnoga druga mjesta, poprišta su teških borbi koje je brigada vodila u toku svih ofanziva. Uvijek kad je situacija bila teška, Nikola je bio na najtežem mjestu. A nekad, kad je vlastitim primjerom trebalo da se pokaže, znao je da prvi krene u juriš. Tako je bilo i kod Konjskih voda, kada je njemačka prethodnica naišla na Štab brigade. Karanović se nije zbrunio — pokupio je kurire, kuvare i sve koji su na sašli od Štaba, krenuo u juriš i u borbi odbacio Nijemce.

Poslije rata bio je komandant divizije, korpusa i armije i na drugim visokim dužnostima. Završio je Višu vojnu akademiju. Sada je general-pukovnik u rezervi.

Narodnim heroјem proglašen је 20. децембра 1951. године. (B. Ob.)

KARDELJ Edvarda EDVARD BEVC, KRIŠTOF

Jedan od najistaknutijih rukovodilaca jugoslovenskog revolucionarnog pokreta. Dugogodišnji bliski saradnik Josipa Broza Tita u izgradnji revolucionarne marksističke partije, u organizovanju pobjede i stalnom produbljivanju socijalističke revolucije i u borbi za očuvanje nezavisnosti i jačanje socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije. Član Predsedništva CK SKJ i Predsedništva SFRJ.

Rođen је 27. јануара 1910. године у Ljubljani, u radničkoј porodici. Kardeljev otac је bio član slovenačke Jugoslovenske socijal-demokratske stranke, a njegova majka, radnik u fabrici duvana u Ljubljani, sindikalni funkcioner. Roditelji su ga od ranog delinjstva nadahnjivali naprednim idejama radničkog pokreta. Rano је došao u dodir i s radničkim kulturno-prosvetnim društvom „Svoboda“ u Ljubljani, imponovala mu је borbenost i odlučnost komunista u том društvu.

Kao dak Učiteljske škole u Ljubljani, u 16. godini postaje član SKOJ-a. Radi u ilegalnim marksističkim kružocima u Školi i u drugim naprednim omladinskim grupama; učestvuje u akcijama radničke omladine i radi u ilegalnim štamparijama на izdavanju letaka i drugog revolucionarno-propagandnog materijala.

Početkom 1928. postao је član Mesnog komiteta SKOJ-a za Ljubljano, naredne године član, a zatim sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju. Od 1928. је član KPJ. Kao rukovodilac SKOJ-a, organizovao је aktivnost napredne omladine i saradivao u reviji „Mladina“.

Године 1929. завршио је Učiteljsku školu, ali је децембра исте године био ухапшен и у истражном затvorу провео месец дана, а кра-

јем фебруара 1930. ponovo је ухапшен у provali koja је nastala u CK SKOJ-u u Beogradu. Prebačen је u beogradsku Glavnjaču, где је био podvrgnut mučenju. Posle sedmomesечne istrage, septembra 1930. osuđen је na dve године stroгog zatвora. Kaznu је izdržao u kaznionici Zabela, kod Poževarca. Kao i većina tadašnjih jugoslovenskih komunista, Kardelj је zatvor iskoristio за proširivanje svog teorijskog i političkog obrazovanja.

Posle izlaska iz zatвora, početkom 1932. odmah се uključio u partijski rad u Ljubljani. Zajedno s Borisom Kidričem i još nekoliko istaknutih komunista, uspostavlja PK KPJ за Sloveniju, i radi на obnovljanju partijskih organizacija koje су razbijene u prvim godinama šestojanuarske diktature. Kao član PK KPJ за Sloveniju, prvenstveno је orijentisan на razdvajanje političke i ideјne akcije KP, posebno u borbi за uticaj komunista u radničkoј klasi i drugim radnim slojevima i u okviru nacionalno-oslobodilačkog pokreta slovenačkog naroda. Učestvuje u pokretanju legalnih partijskih publikacija („Književnost“, „Nova knjiga“, „Ljudska Pravica“, „Mlada knjižica“), i sam се intenzivno бавео publicističkim radom. Uoči drugog svetskog rata, saraduje u „Proleteru“, „Sodobnosti“, „Večerniku“, „Slovenskom poročevalcu“, „Izrazu“... Svoје radove u periodu ilegalnosti objavljivao је pod različitim pseudonimima (Tone Brodar, Ivan Kovač, J. B. B. E. I, U. L. i drugi).

Sudелovao је u organizovanju IV pokrajinske konferencije KPJ за Sloveniju, koja је održana sredinom septembra 1934, u Medvodama kod Ljubljane, i на kojoj је podneo referat „O zadacima pokrajinske organizacije KPJ за Sloveniju u odnosu на seljake i nacionalno pitanje“, značajan по novim pogledima на karakter predstoјеće revolucije у Jugoslaviji i на ulogu proletariјata kao hegemonu u revoluciji.

Kardelj је био међу onim jugoslovenskim marksistima koji су брзо uočili potrebu за променом u tadašnjoj politici i taktici komunističkog pokreta, а posebno neophodnost prevaziлаženja sektaštva, koje је godinama dominiralo u KPJ i u svetskom komunističkom pokretu. Zbog tih novih shvatanja, Kardelj је, sve dok u okviru Kominterne nisu nastale radikalnije промене u том smislu, povremeno kritikovan od tadašnjeg rukovodstva KPJ ili pojedinih instruktora koji су, по nalogu CK, iz inostranstva dolazili на ilegalni rad u zemlju.

За rad Kardaља i drugih kadrova, veliki značaj су imali susreti i razgovori s Josipom Brozom Titom koji је, као član Politbiroа CK KPJ, u drugoj polovini 1934. године boravio u Hrvatskoј i Sloveniji, где је pomagao u organizovanju i radu pokrajinskih partijskih konfe-

rencija. U svojim zapažanjima o tim susretima, Tito je u izveštaju CK KPJ naveo da su Kardelj i Kidrič „vrlo sposobni, agilni i odani Pokretu“, i da mu se kod njih jedna osobina „naročito sviđa, koja nije baš česta kod intelektualaca, naime što su autokritični i što mogu podnositi kritiku — nema kod njih one bolesne osetljivosti“. Od tada i datira njihova saradnja u revolucionarnom pokretu, koja se u narednim godinama u borbi za revoluciju i socijalističku izgradnju još više učvrstila i ostala nepomućena do kraja njegovog života.

Kao poznat komunist, Kardelj je u to vreme bio više puta hapšen i proganjan od policije, pa je i to bio jedan od razloga što je, odlukom CK KPJ, upućen na partijski rad u SSSR. Posle dolaska u Beč, na putu za SSSR, krajem novembra 1934. godine napisao je iscrpan analitički osvrt na stanje revolucionarnog i nacionalnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji, što je poslužilo Centralnom i Pokrajinskom komitetu za preduzimanje niza mera za unapređenja pokreta.

U SSSR-u je Kardelj boravio dve godine. Bivio se, pre svega, političko-ekonomskim studijama, proučavao je istoriju i filozofiju, i radio u sekciji KPJ u Kominterni. Pohađao je međunarodnu „Lenjinovu školu“ i bavio se predavačkom delatnošću. U istoj školi, kao i na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada, predavao je istoriju međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta i Kominterne, istoriju radničkog pokreta Jugoslavije, kao i neke predmete iz oblasti političke prakse.

U vreme VII kongresa KI (leto 1935), prisustvoval je pojedinim sednicama delegacija KPJ na VII kongresu KI, a posebno je sudelovao u radu takozvane Slovenačke komisije, po čijem je nalogu pisao više tekstova za listove i časopise u zemlji. U Moskvi je preveo poznato Lenjinovo delo „Materijalizam i empiriokritičizam“. Kao član aktiva KPJ u Moskvi, učestvovao je i na partijskom savetovanju, avgusta 1936, na kojem je doneta odluka da rukovodstvo KPJ pređe u zemlju.

Na Titov zahtev, koji je, nalazeći se na ilegalnom radu u zemlji, uputio Centralnom komitetu KPJ, Kardelj se, početkom 1937, vratio u zemlju. Kratko je boravio u Parizu, sedištu CK KPJ, gde je radio na izradi dokumenata za osnivački kongres KP Slovenije i učestvovao na nekoliko sednica Politbira. Sredinom februara te godine, stigao je u Sloveniju. Učestvovao je u pripremama osnivačkog kongresa KP Slovenije, održanog 18. aprila 1937. godine. Kardelj je autor Manifesta osnivačkog kongresa KP Slovenije, u kojem je izložena programska orijentacija slovenačkog revolucionarnog pokreta, zasnovana na spajanju borbe protiv fašističke opasnosti spolja s

borbom za duboke unutrašnje demokratske promene. Na Kongresu je izabran za člana CK KP Slovenije. U leto te godine, Kardelj je proveo nekoliko meseci u Parizu, na radu u CK KPJ. Nalazeći se u središtu partijskog rada u Sloveniji, Kardelj naročito svojim napisima doprinosi razmahu antifašističke borbe u zemlji; učestvuje u radu prve konferencije KP Slovenije, održane 21. aprila 1938, s ciljem da slovenačkom narodu predoči sve opasnosti od fašizma koje su se povećale naročito posle „anšlusa“. Maja iste godine ulazi u Privremeno rukovodstvo KPJ, koje je Tito formirao u zemlji, a koje će nešto kasnije postati Politbiro CK KPJ.

Mada je, početkom 1938, Kardelj uspeo da se legalizuje, policija ga je, juna te godine, ponovo uhapsila. U zatvoru je proveo četiri meseca, a potom prelazi u ilegalnost. U zatvoru je pripremao studiju o razviku slovenačkog nacionalnog pitanja. Smatrajući da je nacionalno pitanje jedan od najvećih društvenopolitičkih problema tadašnje Jugoslavije, Kardelj se tim pitanjem rano počeo baviti, pa je još 1933. godine, pod pseudonimom Tone Brodar, u časopisu „Književnost“ objavio tekst „Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje“. Godine 1939. izišla je njegova poznata studija „Razvoj slovenačkoga narodnoga vprašanja“, pod pseudonimom Sperans. Mada je cenzura ovu knjigu ubrzo posle izlaska iz štampe zaplenila, komunisti su uspeali da gotovo ceo tiraž rasture po zemlji i obezbede njeno proučavanje, što je doprinelo izjednačenju složene nacionalne problematike u našoj zemlji i razrađivanju stavova i taktike KPJ u njenom rešavanju. Na osnovu analize odnosa snaga u svetu i perspektiva daljeg društvenog razvika, Kardelj je ukazao da je rešenje nacionalnog pitanja Slovenaca, kao i ostalih naroda Jugoslavije

uopšte, bilo moguće samo u okviru opšteg antifašističkog i antimperijalističkog pokreta na čelu s radničkom klasom. On je istakao da je samo ono rešenje nacionalnog pitanja pravilno koje narodima daje puno pravo samoodređenja do otepljenja, i u isti mah stvara uslove za zbližavanje i ujedinjavanje naroda, odnosno za integraciju čovečanstva na bazi savremenog razvoja proizvodnih snaga i socijalizma.

Marta 1939. godine, Kardelj učestvuje na prvoj sednici CK KPJ, koju je Tito sazvao posle povratka iz Moskve i rešenja krize položaja KPJ u Kominterni, i na kojoj su usvojeni značajni stavovi i određeni zadaci u radu na jačanju i učvršćenju KPJ i revolucionarnog pokreta. Tada je Kardelj izabran u Sekretarijat Politbira, i povereno mu je uredivanje „Proletera“.

Na savetovanju rukovodećeg partijskog aktiva KPJ, održanom 9. i 10. juna 1939. godine u Tacenu (Slovenija), Kardelj je podneo referat „O političkoj situaciji i međunarodnom položaju“. Jedan je od redaktora proglasa i Teza CK KPJ povodom početka drugog svetskog rata (početak septembra 1939). Učestvuje u organizovanju i radu II konferencije KP Slovenije, (31. XII 1939. i 1. I 1940. godine). Tada je, povodom otvaranja koncentracionih logora za komuniste i druge antifašiste, uputio „Otvoreno pismo dr Vlatku Mačeku“, potpredsedniku Jugoslovske vlade. Podržao je inicijativu za pokretanje „Književnih vezazaka“, i bio jedan od redaktora pojedinih priloga u prvom broju, čija je pojava uproleće 1940. godine imala veliki značaj za usvajanje jasnog revolucionarnog kursa i borbe za jedinstvo partijskih redova.

Od početka 1940, uglavnom ilegalno živi u Zagrebu i radi u Sekretarijatu Politbira CK KPJ. Učestvuje u radu nacionalnih i pokrajinskih partijskih konferencija (u Sloveniji, Hrvatskoj i Dalmaciji) i u pripremama V konferencije KPJ, na kojoj je podneo „Politički referat“. Na Konferenciji je ponovo izabran u CK KPJ i Politbiro Partije. Februara i marta 1941. držao je predavanja na partijskoj školi koju je Politbiro CK KPJ organizovao za pojedine svoje članove i za članove nacionalnih i pokrajinskih komiteta KPJ.

Napad Hitlerove Nemačke na Jugoslaviju zatekao ga je u Beogradu, gde je kao delegat CK KPJ trebalo da saraduje s PK KPJ za Srbiju. Odmah posle napada, vraća se u Zagreb, učestvuje na sednici CK KPJ, 10. aprila, na kojoj je odlučeno da se produži otpor okupatoru. Ubrzo odlazi u Ljubljani, i sudeluje u osnivanju Osvobodilne fronte Slovenije, kada je izabran za potpredsednika njenog izvršnog odbora. Potom učestvuje na majskom savetovanju KPJ u Zagrebu, a od

septembra iste godine, kao predstavnik Politburoa CK KPJ pri Centralnom komitetima KP Slovenije i Hrvatske, radi na organizovanju ustanka, zbog čega naizmenično boravi u Ljubljani i Zagrebu.

Ujesen 1941. dolazi u Vrhovni štab NOPOJ na oslobođenu teritoriju u Srbiji, za čijeg je člana izabran na Savetovanju u Stolicama, 26. septembra 1941. godine. Na Savetovanju nije učestvovao, zbog teškoća ilegalnog kretanja; javka na koju je stigao u Beograd bila je provaljena, pa je morao ponovo da se vrati u Zagreb, da bi tek nekoliko dana kasnije, preko nove javke, ponovo preko Beograda stigao u Krupanj, kad je Savetovanje već bilo završeno. U oslobođenoj Užici uređuje organ KPJ, „Borbu“, za koju je pisao više tekstova, i radi na drugim političkim zadacima, posebno na održavanju političkih veća s partijskim rukovodstvima u svim delovima oslobođene i okupirane Jugoslavije, kao i na organizovanju narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji. U toku nemačke ofanzive u Srbiji, s Vrhovnim štabom povlači se u Sandžak, a odatle u istočnu Bosnu, gde početkom januara 1942. učestvuje na partijskom savetovanju u hvančicama. Odmah zatim odlazi, preko Sarajeva, u Zagreb, gde će s lvom Lovrenom Ribarom sačinjavati Poverenstvo Politburoa CK KPJ za okupirani deo Jugoslavije.

Poučen iskustvom iz I neprijateljske ofanzive, kada se Vrhovni štab prilikom povlačenja partijskih snaga iz Užice i zapadne Srbije u Sandžak našao u kritičnoj situaciji, i saznavši na tom putu u Sarajevo da Vrhovnom štabu ponovo priliči slična opasnost, zbog pripreme nove nemačke ofanzive na oslobođenu teritoriju, Kardelj je upozoravao Tita da pravovremeno preduzme potrebne mere. „Nemoj, Tito, da potcunjuješ te stvari (...). Pred očima imam stvarno samo to da nas neprijatelj ne udari na najosetljivijem mestu, tj. da se Tebi i vama što ne desi!“ (pismo Titu od 13. I. 1942).

Do marta 1942. deluje u Zagrebu, a potom odlazi u Ljubljano gde s GŠ NOV i PO Slovenije radi na razgaranju ustanka. Jula 1942. prebacuje se na oslobođenu teritoriju Slovenije; zadržava se naizmenično pri glavnim štabovima Slovenije i Hrvatske i radi na organizovanju narodne vlasti, partijskih i drugih organizacija NOP-a i jedinica NOV. Na I zasjedanju AVNJOJ-a u Bihacu (26. novembra 1942) Kardelj je biran za potpredsednika Izvršnog odbora AVNJOJ-a. Početkom oktobra 1943. godine, na poziv Tita vraća se na rad u CK KPJ i Vrhovni štab u Jajcu. Učestvuje u pripremanju II zasjedanja AVNJOJ-a u Jajcu, 29. novembra 1943, na kome je izabran u Predsedništvo AVNJOJ-a i za potpredsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Jedan je od tvorca odluka II zasjedanja AVNJOJ-

a. Od tada rukovodi radom na izgradnji zakonodavstva, na organizovanju narodne vlasti i na problematici društveno-političke prakse KPJ.

U periodu NOB-e Kardelj je napisao više značajnih radova i tekstova u kojima je razrađivao osnovna pitanja strategije i taktike NOB-e i revolucije, a posebno pitanje izgradnje narodne vlasti i nove državne organizacije. Posebno je značajan njegov tekst u „Borbi“ od oktobra 1941, u kojem je izložio svoj izjav, karakter i perspektivu narodnooslobodilačkih odbora, i kasniji radovi o karakteru i zadacima AVNJOJ-a, i komparativne studije o karakteru narodnooslobodilačkog pokreta u pojedinim zemljama jugoistočne Evrope, i o drugim međunarodnim temama.

U junu 1944, zajedno s Titom učestvuje u pregovorima NKUJ-a s kraljevskom vladom Ivana Šubašića. Od tada se neposredno angažuje u borbi za međunarodno priznanje i učvršćenje položaja nove Jugoslavije. Učestvovao je u političkim razgovorima s rukovodstvom SSSR-a u Moskvi, krajem 1944. godine, predvodio je partijsku delegaciju u razgovorima s rukovodstvom otečevstvenofrontovske Bugarske, početkom 1945, u Soliji.

U Privremenoj vladi DFJ, koja je formirana 7. marta 1945, Kardelj je potpredsednik i ministar za Konstituantu. Početkom 1946, postaje potpredsednik vlade FNRJ (1946—1953) i istovremeno predsednik Savezne kontrolne komisije (1946—1948), predsednik komiteta za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti (1946—1953), a malo kasnije i ministar inostranih poslova (1948—1952). Od 1953. do 1963. bio je potpredsednik Saveznog izvršnog veća, a od 1963. do 1967. predsednik Savezne skupštine. Biran je za poslanika Saveznog veća Savezne skupštine i Skupštine Slovenije u svim sazivima (1945—1963). Od 1963. godine član je Saveta Federacije i Saveta narodne odbrane, a od 16. maja 1974. godine do smrti, 1979, bio je član Predsedništva SFRJ.

Kardelj je stalno biran za člana Centralnog komiteta KPJ (SKJ). Bio je član Politburoa KPJ (1938—1948), član i sekretar Politburoa i Izvršnog komiteta CK KPJ (SKJ) (1948—1958); sekretar CK SKJ (1958—1966), a od oktobra 1966. godine član je Predsedništva CK SKJ. Na svim posleratnim kongresima SKJ imao je referate (na V, VII i VIII) ili zapažena izustapanja (na VI, X i XI), aktivno je učestvovao u izradi svih najvažnijih dokumenata SKJ, a posebno Programa SKJ usvojenog na VII kongresu, 1958. godine. Bio je član Saveznog odbora Narodnog fronta Jugoslavije i njegovog Predsedništva, i generalni sekretar SSRNJ (1953—1960), a zatim član Savezne konferencije SSRNJ (1967—1971).

U celom posleratnom periodu Kardelj radi

na izgradnji društveno-ekonomskog i političkog sistema Jugoslavije. Neposredno je rukovodio radom na izradi Ustava FNRJ od 1946. i stvaranja osnovnih zakona od 1953. godine; bio je predsednik Ustavne komisije Savezne skupštine koja je pripremala Ustav od 1963; od 1970. godine bio je predsednik Koordinacione komisije Zajedničke komisije svih veća Savezne skupštine za ustavna pitanja, koja je najpre izradila predlog ustavnih amandmana XX—XLII, usvojenih 1971, a zatim pripremila novi Ustav SFRJ, koji je usvojen februara 1974. godine.

Kardelj je bio šef jugoslovenske delegacije na mnogim međunarodnim konferencijama i skupovima: predvodio je jugoslovensku delegaciju na zasjedanjima Saveta ministara pet velikih sila za pripremu mirovnog ugovora u Londonu i Parizu, 1945. godine, na Konferenciji mira u Parizu, 1946, na zasjedanju Saveta ministara u Moskvi, 1947. godine, kao i na više zasjedanja Generalne skupštine OUN u periodu od 1946. do 1951. godine. Bio je šef delegacije KPJ na sastanku predstavnika devet komunističkih i radničkih partija, na kojem je stvoren Kominform (u Varšavi, septembra 1947), predvodio je državno-partijsku delegaciju na razgovorima s rukovodstvom SSSR-a i Bugarske (u Moskvi, početkom 1948), kad je već počelo zaostajanje odnosa između SSSR-a i Jugoslavije, koje će uskoro dovesti do poznate akcije Kominforma protiv KPJ i socijalističke Jugoslavije zbog Staljinovog hegemonizma. Učesnik je većine konferencija nesvrstanih zemalja i nekih drugih međunarodnih skupova, a kao predstavnik socijalističke Jugoslavije obišao je mnoge zemlje Afrike, Azije, Evrope i Latinske Amerike.

Pored rada na političkim i državnim funkcijama, Kardelj se bavio publicističkim i naučnim radom, naročito teorijskim istraživanjima na području društvenog razvika, ekonomske i političke izgradnje socijalističke Jugoslavije, kao i u oblasti međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta i međunarodnih odnosa uopšte.

S područja ekonomske i političke izgradnje Jugoslavije, napisao je veliki broj značajnih radova i tekstova koji, pre svega, obrađuju pitanja izgradnje nove socijalističke i demokratske vlasti, i uopšte novog društvenog poretka u Jugoslaviji, i radove o mehanizmu direktne socijalističke demokratije, pri čemu najveću pažnju posvećuje ideji i praksi socijalističkog samoupravljanja. Razrađujući suštinu socijalističkog revolucionarnog razvika u Jugoslaviji, i kritičkiju shvatanja da je Jugoslavija do 1948. bila na idejnim i političkim pozicijama staljinizma, a da je tek pod pritiskom, 1948. i dalje, prešla na put borbe protiv birokratizma i odbrane demokratizma, Kardelj

u svojim radovima ukazuje da se time „postavlja redosled događaja na glavu, jer, u stvari, sukob nije bio uzrok nego posledica različitih tendencija u razviku jugoslovenskog i sovjetskog unutrašnjeg sistema (. . .) „Svako koji bi pokušao da objasni specifični unutrašnji razvatak Jugoslavije isključivo kao rezultat jednog spoljnopoličkog sukoba, bio bi daleko od istine, pa zato nikako ne bi mogao sebi objasniti ni suštinu unutrašnjeg političkog razvika Jugoslavije posle 1948. godine“ (iz predavanja u Oslu, 1954). Osnovna misao koja se povlači u njegovim delima jeste da samoupravljanje nije samo demokratska forma, nego, pre svega, takav društveno-ekonomski odnos u kome se odvija proces oslobađanja rada i čoveka od svake vrste političke dominacije i ekonomske eksploatacije, to jeste da samoupravljanje omogućuje da radni čovek postane u pravom smislu reči gospodar sredstava, uslova i plodova svog rada. Kardelež naglašava da su samoupravljanje radnih ljudi i vodeća uloga Saveza komunista, oslonjenog na razgranatu demokratsku organizaciju subjektivnih snaga, dva glavna stuba-nosača celokupnog jugoslovenskog socijalističkog društva i njegove stabilnosti, i dva najvažnija pokretačka njegovog materijalnog, samoupravnog i demokratskog razvika.

U svojim teorijskim analizama posebnu pažnju posvetio je opštini, odnosno komuni, kao osnovnoj društveno-političkoj zajednici, zatim problemima i oblicima socijalističkog preobražaja sela, a naročito se bavio karakterom i pravcima razvika društveno-političkog sistema u socijalističkom društvu. Važniji radovi iz tih oblasti su mu: „Socijalistička demokratija u jugoslovenskoj praksi“ (1954); „Problemi socijalističke politike na selu“ (1959); „Novi Ustav socijalističke Jugoslavije“ (1962); „Beleške o našoj društvenoj kritici“ (1965); „Raskršća u razviku našeg socijalističkog društva“ (1969); „Ekonomske i političke odnosi u našem socijalističkom društvu“ (1971); „Protivrečnosti društvene svojine u savremenoj socijalističkoj praksi“ (1972); „Osnovni uzroci i pravci ustavnih promena“ (1973); „Istorijski koreni nesvrstavanja“ (1975); „O sistemu samoupravnog planiranja“ (1976); „Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja“ (1977) i „Slobodni udruženi rad“ (1978).

Pored rasprava o suštini i neophodnosti promena i objašnjavanja novog ustavnog sistema, značajan je Kardeležev doprinos izradi novog Programa SKJ, usvojenog na VII kongresu SKJ (aprila 1958), u kome su definisani neposredni i dugoročni zadaci i uloga Saveza komunista u borbi za razvoj samoupravljanja, socijalističke demokratije i ravnopravnih, demokratskih međunarodnih odnosa, kao i od-

nosa između komunističkih i radničkih partija i pokreta. Učestvovao je u svim raspravama o smernicama i osnovnim pravcima daljeg razvoja socijalističke Jugoslavije i uloge SKJ, kao i u izradi svih kongresnih dokumenata X kongresa, koji imaju dugoročan programski značaj. Značajan je Kardeležev udeo i u pripremi XI kongresa (održan u junu 1978), na kome je zapaženo govorio o ulozi revolucionarne partije u izgradnji socijalističkog samoupravnog društva.

Poseban teorijski značaj ima Kardelejeva studija „Socijalizam i rat“, objavljena 1960. godine, u kojoj je argumentovano, na analizi društvenih, ekonomskih i političkih razloga i faktora u savremenom svetu, i stepena razvoja materijalnih proizvodnih snaga i ratne tehnike, pokazao da rat nije neizbežan, u čemu izuzetno ulogu ima politika socijalističkih i svih drugih progresivnih snaga. Osim toga, Kardelež je pokazao da pitanje budućnosti socijalizma već danas nije samo pitanje rešavanja suprotnosti između sveta kapitalizma i socijalizma, nego je, i sve više će biti, stvar unutrašnjeg razvika socijalizma.

Izabrane studije, rasprave, govori i tekstovi Edvarda Kardeleža objavljeni su do sada u devet tomova pod naslovom „Problemi naše socijalističke izgradnje“. Mnogi od njegovih radova prevedeni su i na veliki broj svetskih jezika.

Kardelež je počasni član Slovenačke akademije znanosti i umetnosti (od 1949), redovni član Srpske akademije nauka i umetnosti (od 1960), počasni član Akademije nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine (od 1971), počasni član Makedonske akademije nauka i umetnosti (od 1974), počasni doktor nauka Univerzite u Ljubljani od 1969. godine i Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru (1978). Dobitnik je Nagrade AVNOJ-a (1968).

Nosilac je niza jugoslovenskih i stranih odlikovanja, između ostalih i Ordena junaka socijalističkog rada.

Umro u Ljubljani 10. februara 1979.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (P. D.)

KASAPOVIĆ Mladena PERO

Rođen je 7. aprila 1914. godine u Gornjem Ribniku kod Klujuča, Bosna i Hercegovina, u seljačkoj porodici. Završio je osnovnu školu, i do 1941. bavio se zemljoradnjom.

Od prvog dana ustanka bio je u Ribničkom partizanskom odredu. Već u prvim borbama istakao se veštinom i smelošću. Jednog avgustovskog dana ustaše su krenule u napad na Ribnik, s namerom da skriše njegov otpor, popale sela i unište stanovništvo. Tada je Pero predložio svom komandantu da se s grupom

boraca ubaci u pozadinu neprijatelja i da otud dejstvuje. Komandant se složio, pa je Pero odabrao 10 boraca, zašao ustašama za leđa i u momentu njihovog napada — počeo da dejstvuje. Od prvih pobijenih ustaša uzeli su bombe i municiju, i obukli njihove uniforme. To im je omogućilo da s bliskog odstojanja napadnu ustašku četu, koja je bila u rezervi. Četu je zahvatila panika. Istovremeno, ustaričke snage s fronta izvršile su juriš. Ustaše su se povlačile. Zajedno s njima, povlačila se i maskirana Kasapovićeva grupa, neprestano im noseći gubitke. Rezultat ove pobeđe bio je: 90 ubijenih i oko 130 ranjenih ustaša, a plen oko 100 pušaka, 5.000 metaka i druga ratna oprema. Ovaj podvig brzo se proneo celim krajem, a Kasapović pružio svojom hrabrošću i veštinom.

Od novembra 1941. godine, on je komandir čete; od maja 1942. zamenik komandanta Ribničkog bataljona; od aprila 1943. komandant bataljona Ribničkog NOP odreda; a od aprila 1944. komandant 13. krajiške brigade.

Ugledom i popularnošću koju je stekao u ustaničkim borbama među borcima i u narodu, Pero je znatno uticao na savlađivanje krize nastale pod uticajem italijansko-četničke akcije krajem 1941. i u prvaj polovini 1942. godine. On se odlučno opredelio za narodnoslobodilački pokret i radio na učvršćenju jedinica i jedinstva naroda u ovom kraju. U novembru 1942. primljen je u KPJ.

Kao komandant bataljona i brigade isticao se izuzetnom hrabrošću i vojničkom veštinom. Znao je da se u odsudnom trenutku, u kritičnoj fazi borbe, nađe na odlučujućem mestu, da ličnim primerom i vešto smišljenim manevrom ponese borcu i ulije im veru u pobeđu.

Posebno se istakao u operaciji 5. krajiškog korpusa za oslobađanje Banja Luke (31. XII 1943 — 1. I 1944). Tada je komandovao 2.

bataljonom 13. krajiške brigade. U toku noćnog napada bataljon je ušao u grad, ali je zadržan nemačkom ubitačnom vatrom iz Sokolskog doma i okolnih bunkera. Svaki novi napad bataljona bio je zaustavljen. Sutradan, Kasapović je iz prve borbene linije primetio rov kojim su nemački vojnici dolazili i odlazili iz Sokolane. Sa 7 boraca ubacio se u rov, neopaženo su došli u dvorište Sokolane. Iako se našao u veoma kritičnoj situaciji, nije se kolebao: odlučnim glasom pozvao je posadu na predaju. Preneraženi drskošću partizanskih boraca i demoralisani, 73 neprijateljska vojnika odložili su oružje. Tako je snažno neprijateljsko uporište uništeno. Ali, baš u tom trenutku nemački tenkovi, vršeći protivnapad, došli su do pod same prozore Sokolane. Ni to Pera nije pokolebalo — sa svojim borcima, s prozora, zasuo je tenkove bombama i puškomitralješkom vatrom. Pošto su kupole tenkova bile otvorene, bilo je uspeha — 3 tenka skrenula su u jarak.

Kasapović je odmah skočio na jedan tenk, i pištoljem pobio posadu. Na isti način zaustavio je drugi tenk Nikola Bokan, komandant 3. bataljona 13. krajiške brigade. Samo što je borba s tenkovima završena, počeli su nemački avioni u brišućem letu da bombarduju i mitraljiraju partizanske položaje. U tom momentu Kasapoviću je sinula spasonosna ideja. Od zarobljenih Nemaca saznao je neprijateljske signale po kojima je avijacija trebalo da dejstvuje. Serijom crvenih raketa označio je objekte i položaje na kojima nije bilo partizana. Odmah zatim počelo je bombardovanje tih predela — u prazno, što je omogućilo 13. krajiškoj brigadi da se povuče.

I u mnogim drugim borbama i u završnoj ofanzivi za oslobođenje zemlje Kasapović se isticao kao hrabar, iskusni i vešt komandant.

Posle rata, Kasapović je završio Višu vojnu akademiju i bio na dužnosti komandanta brigade i puka, načelnik štaba divizije i komandant vojnog okruga. Preveden je u rezervu, u čin general-majora.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Ni. Po.)

KATNIĆ DURA VOJIN

Rođen je 1915. u selu Klikovačama kod Danilovgrada, Crna Gora. Član je KPJ od 1940. godine. Potiče iz veoma siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u svom rodnom mjestu, ali porodica nije imala materijalnih mogućnosti da mu obezbijedi školovanje. Iako je morao da radi teške seoske poslove i da obrađuje zemlju, veoma rano je prišao naprednom omladinskom pokretu, gdje

je njegova aktivnost odmah zapažena. Bio je jedan od organizatora „Crvene pomoći“, namijenjene porodicama političkih zatorenika i španskih boraca. Priloge tog pomoći porodica Katnić je uvijek izdašno davala. Učestvovao je u mnogim štrajkovima, organizovanim protiv ondanšnjeg režima u Podgorici, Spuzi, Rijeci Crnojevića, Danilovgradu i drugim mjestima.

Kapitulacija Jugoslavije zalekla ga je u rodnom mjestu, gdje aktivno radi na pripremanju oružanog ustanka. Veoma je aktivan u prikupljanju i skrivanju oružja, municije i drugog ratnog materijala. Neumorno radi na okupljanju omladine i njenom organizovanju. Učestvuje u obuci i vaspitanju prvih borbenih grupa.

Kada su počele prve oružane akcije, kao vodnik Klikovačkog i Novoselskog voda učestvovao je u napadu na žandarmerijsku stanicu u Spuzi, 13/14. jula 1941. godine. U toj borbi sve je zadivio hrabrim držanjem. Tada je, zajedno s Krstom Šaranovićem i narodnim herojem Milanom Raspopovićem, napravio pravi herojski podvig. Italijani su se bili čvrsto zabarikadirali u spuškoj kasarni, i teren im je omogućavao da se uporno brane. Očekujući pomoć iz Danilovgrada, nису htjeli da se predaju, uprkos snažnim juršima gerilaca. Pod kišom neprijateljskih kuršuma, Vojin je uspio da se dokopa kasarne, napravi otvor na krovu i ubaci bombe, što je natjeralo Italijane da se predaju.

Poslije prvih oružanih akcija, zajedno s dvadesetak svojih drugova pošao je na Sinjajevinu, gdje su izvršavali niz partijskih zadataka, djelujući na stanovništvo da ne ide na pozive okupatora, da ne poštuje odluke italijanskog Suda...

Prilikom odstupanja partizanskih snaga iz Bjelopavlčica, bio je s manjom grupom boraca odsječen. Zahvaljujući svojoj snalažljivosti i energičnosti, uspio je da se s drugovima izvuče iz četničkog obruča.

Početkom juna 1942. godine, na putu za sela Vrbnice, Zaostro i Kruševo, gdje je formirana 4. proleterska brigada, došlo je do žestoke borbe na padinama Velikog Stoga. U toj borbi, kao komandir grupe bombaša, napadao je najutvrđenije neprijateljske položaje. Zahvaljujući neizmjerne hrabrosti ove grupe, koja je jedan sat vodila borbu, zauzeti su neprijateljski rovovi i zaplijenjena dva teška mitraljeza i veliki broj sanduka municije i bombi. U toj akciji istakao se junaštvom i drugarstvom.

Kada je formirana 4. proleterska brigada, ušao je u sastav 1. čete 3. bataljona. Učestvovao je u svim bitkama ove brigade, sve do borbi na Ljubinom Grobu, juna 1943, gdje je hrabro poginuo.

Prilikom napada na Duvno, Livno, Imotski

i Knin, smjelim juršima oduševljavao je borce 4. brigade. Naročitu hrabrost pokazao je u napadima na neprijateljska utvrđenja u Sirmici, gdje je, iako komandir čete, s grupom bombaša neustrašivo juršao na prave betonске tvrđave i uspio da iz njih istjera neprijatelja. Iako starijšina, uvijek je bio u streljačkom stroju, sa grupom bombaša, i tamo gdje je najteže. Takvim svojim stavom i pravilnim odnosom prema borcima stekao je veliki ugled i poštovanje svih u brigadi. U dajim borbama u rejonu Jablanice ponovo je s grupom bombaša. Tu je, kao u svom rodnom Spuzi, uspio da se popne na krov neprijateljskog utvrđenja i da ubaci bombe među italijanske vojnike. Našavši se u bezizlaznoj situaciji, svi italijanski vojnici, njih 61, predali su se s kompletnom opremom.

U borbi na Vilića Guvnu, 3. i 4. marta 1943. godine, zahvaljujući svojim sposobnostima u rukovođenju i neustrašivosti, uspio je da, i pored velike nadmoćnosti neprijatelja, odbije niz juršila i održi položaje. Tako je, zahvaljujući hrabrom držanju svih boraca 2. bataljona 4. proleterske brigade, omogućen prolaz koloni ranjenika ka Neretvi. Za izuzetni heroizam na Vilića Guvnu, Vrhovni komandant je pohvalio 4. proletersku brigadu.

U borbama na Vežešniku, od 17. do 20. maja, grupa bataljona iz 4. i 5. proleterske brigade uspjela je da opkoli jedan bataljon 383. italijanskog puka. Treća četa 3. bataljona, s Vojinom Katnićem na čelu, imala je zadatak da onemogući dolazak pojačanja okoplenom bataljonu iz garnizona Podgorice. Uprkos žestokoj vatri italijanske artiljerije i avijacije i jakim juršima Nijemaca, 3. četa je održala položaje.

Prvog juna 1943. godine, u dvoboju bombama, ranjen je komandir 1. čete. Vojin Katnić, koji je baš tih dana primao dužnost

zamjenika komandanta bataljona. I pored toga, učestvovao je u jurišu, i tek kada je četa zauzela neprijateljske položaje i odbila protivjuriš, dao je da ga previju. Desetak dana kasnije bio je teško ranjen u borbi na Ljubinom Grobu. Nije mogao da se krene, pa je, da ne bi živ kao neprijatelju u ruke, izvršio samoubojstvo.

Zbog svoje velike hrabrosti, požrtvovanja, smjelosti, snalažljivosti i umješnosti u rukovođenju, što je doprinijelo uspjehu jedinica 4. proleterske brigade, proglašen je narodnim herojem 20. decembra 1951. godine. (Sl. V.)

KAVČIĆ Ivana **IVAN NANDE**

Rođen je 14. decembra 1913. u selu Desnjaku kod Ljutoma, Slovenija. Građevinski radnik.

Bio je iz siromašne porodice i rano je morao zarađivati hleb. Postao je građevinski radnik u Ljubljani, gde se ubrzo priključio naprednom radničkom pokretu. Kad je, u januaru 1936. u Savezu građevinskih radnika Jugoslavije, uticaj Komunističke partije postao dominantan, Ivan je počeo aktivno da deluje u Savezu, pa je 1938. primljen u Komunističku partiju. Otada je sav njegov život bio posvećen borbi za bolji život radnog čoveka.

Već 1936. učestvovao je u osmodnevnom štrajku građevinskih radnika, a u majskom i septembarskom štrajku građevinskih radnika 1940. odlikovao se kao sposoban organizator i ostale radnike je hrabrio svojim primerom. Takav je bio i u velikim demonstracijama povodom okupacije Austrije, Češke i Poljske, i u velikim demonstracijama protiv skupoće, 1939. u Ljubljani. Bio je i jedan od organizatora „Delavske enotnosti“, koju su komunisti organizovali posle raspuštanja naprednih sindikata. U isto vreme bio je i saradnik vojne komisije pri CK KP Slovenije.

Oktoobra 1940, nekoliko dana posle završenog štrajka, Ivan je pozvan na vojnu vežbu. Kao prekaljen komunist, širokih političkih vidika, stvorio je među vojnicima prva revolucionarna jezgra, iako je bio pod stalnom prisilom. Kratko vreme posle povratka iz vojske on je, u svom stanu u Tomačevu, umnogje proglas CK KPS koji je pozivao na odbranu otadžbine, i raznosio ga na ugovorena mesta.

U prvim danima okupacije neumorno je organizovao skupljanje oružja i organizovao prve akcije otpora. Bio je, takođe, jedan od organizatora Osvobodilne fronte među građevinskim radnicima.

Juna 1941. postao je član vojnog komiteta za ljubljanski okrug i član mobilizacijske komisije. Posle osnivanja Narodne zaštite, bio je

prvi vojni referent Okružnog odbora OF za Ljubljano. Prema spisku koji je tada vodila mobilizacijska komisija, već do novembra 1941. u partizanske jedinice je otišlo više od četiri stotine Ljubljanačana, većinom radnika i studenata. Nande je svom predaoču i velikom sposobnošću radio na mobilizaciji tih ljudi, raspoređivao ih u jedinice i brinuo se za veze i opremu.

Februara 1942. osnovano je Povereništvo CK KP Slovenije, koje je imalo svoje sedište u Ljubljanskoj okolini. Sekretar Povereništva je bio Boris Krajger, a članovi Ivan Kavčič Nande i Franc Ravbar Vitez. Pored političkih i vojničkih zadataka, Povereništvo je imalo i dužnost da održava veze koje je CK KPS imao sa slovenačkim pokrajinama, s CK KPJ i Vrhovnim štabom Jugoslavije, pa čak i radio-vezu s Moskvom. Te veze je uglavnom održavao Nande.

Glavni štab NOV i PO Slovenije poverio mu je odgovorne političke i vojne zadatke. Odmah po formiranju Prve slovenačke brigade „Tone Tomšič“ (16 jula 1942) postavljen je za njenog politkomesara. U jednoj od bitaka ove brigade, 10. avgusta 1942. na Ratežu u kojoj je vršen napad na neprijatelja i u kojoj je on bio u prvim redovima, teško je ranjen. Kad je ozdravio, postao je komandant baze CK KPS u Podlipoglavu, a od 11 decembra 1942. do 23 maja 1943. bio je komandant Druge notranjske zone.

Maja 1943. imenovan je za zamenika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Njegova glavna dužnost je bila partijsko vaspitanje boraca. Međutim, i dalje je učestvovao u borbama s neprijateljem. U napadu na italijanski položaj u Selu, kod Žumberka, blizu Trebnja, Nande je 30. jula 1943. pao pogođen neprijateljskom granatom.

Narodnim herojem proglašen je 25. oktobra 1943. godine. (M. Če.)

KEBE Franca **LOJZE ŠTEFAN**

Rođen je u selu Dolenje Jezero, Cerknica, Slovenija, 26. juna 1908. godine. Potiče iz srednje zemljoradničke porodice s osmoro dece. Učio je osnovnu školu u Trnovom, u Ljubljani, a potom mašinbravarski zanat. Kao kvalifikovani radnik zaposlio se u fabrici „Titani“ u Kamniku, i tu se uključuje u sindikalni pokret. Zbog učešća u štrajku 1928, otpušten je s posla. Ubrzo potom je pozvan na odsluženje kadrovskog roka u Vojno-tehnički zavod Kragujevac. I tamo je brzo došao u vezu s naprednim radničkim pokretom.

Posle odsluženja vojnog roka, našao je posao u fabrici „Seta“, u Tacnu kraj Ljubljane. Vlasnik je bio naklonjen radnicima; njegov je sin 1942. poginuo kao partizan, pred kućom u kojoj se rodio.

Tacen je bio tvrđava radničkog pokreta između dva rata, pa se Kebe vrlo brzo svrstao u njegove redove. Saradivao je u svim akcijama KP; u kulturno-prosvetnim društvima, „Crvenoj pomoći“, klubu esperantista i drugim; organizovao je štrajkove, okupljao oko sebe omladinu. U svojoj okolini važio je kao komunist, iako tada nije bio član KP.

Jednom je Franc Leskošek upitao Kebeovu suprugu Miru otkad je Lojze član Partije. Ona je odgovorila da uopšte nije. To je izazvalo čuđenje rukovodećih drugova. Kebe je potom, 1940. primljen u KP bez kandidatskog staža, a posle nekoliko meseci postao je član Rejnskog komiteta Ježica i član Glavnog odbora Crvene pomoći Slovenije.

Dvadeset sedmog marta 1941. bio je u zatvoru, zbog učešća u demonstraciji. Javio se kao dobrovoljac u bivšu jugoslovensku vojsku, i posle kapitulacije vratio se, već posle sedmice, kući.

Kebe je bio učesnik partijskog savetovanja

u Mencingerjevoj ulici, u Ljubljani, početkom juna 1941. Na tom savetovanju poverena mu je dužnost instruktora CK. Odmah posle savetovanja, pristupio je organizacionim merama i pripremama za početak ustanka u Gorenjskoj.

Posle nemačkog napada na SSSR, došli su po njega i Miru, inače člana Pokrajinskog komiteta SKOJ za Sloveniju, nemački policajci. Nisu ih našli, jer su po direktivi Partije već prešli u ilegalnost.

Do oktobra 1941, Kebe radi na organizaciji partizanskih jedinica u okolini Ljubljane, u nemačkoj okupacionoj zoni. Kad je, u oktobru, formirano pokrajinsko partijsko rukovodstvo za Gorenjsku, postaje njegov član, zadužen za rad po vojnoj liniji. Postaje komesar partizanskog štaba za Gorenjsku, u kojoj je, zime 1942 i 1943, ustanak protiv okupatora u Sloveniji bio najuspešniji. Izvesno vreme boravio je u Ljubljani, podnoseći izveštaj Glavnoj komandi slovenačkih partizanskih četa i CK.

Kad je, u proleće, od gorenjskih partizanskih četa formirana 1. grupa odreda, Kebe je imenovan za njenog komesara. U to vreme se isticao trezvenim pogledima na razvitak oslobodilačke borbe, za razliku od onih koji su mislili da će pobeda biti brza i laka. Bio je vrlo skroman i umeo je da sluša tuđe mišljenje, uvek je uporno nastojao da diskusija, u kojoj je učestvovao, bude demokratska. Uz politički rad u jedinicama, obraćao je znatnu pažnju pitanjima vojne organizacije jedinica. Prema sačuvanim dokumentima, vidi se da je, za ono doba, imao vrlo trezvena shvatanja, koja su se kasnije pokazala pravilnim.

U leto 1942, za partizane u Gorenjskoj nastupila su teška vremena. Pristizale su nove, specijalne nemačke jedinice i, uporedo s njihovim nastupima, partizanima su rasli gubici. Od Pokrajinskog rukovodstva KP, jedan za drugim poginuli su mnogi članovi, a neki premešteni na druge dužnosti. Kebe je ostao potpuno sam. Tada se prihvatio zadatka da od novih, u borbi izraslih kadrova, formira novo rukovodstvo i štab grupe odreda.

Kada se, u oktobru 1942, štab grupe nalazio u šumi iznad sela Jamnik, na Jelovici, Kebe se udaljio iz logora, da na miru napiše izveštaj CK. Iznenada su našli Nemci, i primetili ga. Ranjen je rafalom iz mašinke, ali je još imao snage da pobjegne. Skrio se u selu, i kad su se Nemci povukli, seljaci su obavestili partizane gde se Kebe nalazi. Učinjeno je sve da mu se pomogne, ali uzalud. Umro je 20. oktobra 1942. godine. Drugovi su ga potajno sahranili u blizini sela.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M. Pav.)

KECMAN Pere JOVO PANIN

Rođen 1914. godine u Drvaru, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici. Metalni radnik. Rano je ostao bez oca, pa je, kao najstarije dijete u porodici, brinuo o mlađoj braći.

Od 1934. godine aktivan je u URS-ovim sindikatima. Borbenošću, stekao je simpatije radnika, i 1937. godine postao rukovodilac sindikalnog pokreta u Drvaru i jedan od organizatora akcija i štrajkova drvarskih radnika. Zbog svoje borbenosti i odlučnosti, bio je veoma cijenjen i omiljen među radnicima. U proleće 1940. godine, među prvim radnicima Drvara postaje član Komunističke partije Jugoslavije. Uspješno radi na omasovljenju Partije i sindikalnog pokreta. Zbog revolucionarne djelatnosti, nekoliko puta je hapšen. U

njegovoj kući u Drvaru redovno su održavani partijski sastanci i politički dogovori.

Poslije okupacije zemlje 1941. godine, jedan je od aktivnijih organizatora narodnog ustanka u Drvaru i okolini. Dao je veliki doprinos u okupljanju radnika i naroda u narodnooslobodilačku borbu. U prvim danima oružanog ustanka postavljen je za političkog komesara gerilskog odreda, i učestvuje u svim oružanim akcijama, u kojima se ističe izvrednom hrabrošću. Odmah poslije oslobodjenja Drvara i okoline, postaje član Sreskog komiteta KPJ za Drvar.

Neumorno je radio na učvršćenju partizanskih jedinica i suzbijanju izdajničke četničke akcije. Ubrzo je imenovan na dužnost političkog komesara udarnog bataljona, koji je, u proleće 1942. godine, upućen na teren Manjače, gdje vodi borbe s okupatorom i četničkim izdajnicima. U tim borbama Jovo Kecman je pokazao veliku hrabrost i požrtvovanost. Maja 1942. godine, poslije oslobode-

nja Prijedora, njegov bataljon je ušao u sastav 1. krajiške proleterske NOU brigade.

U jeku kozarske ofanzive, 14. juna 1942. godine, Jovin bataljon zajedno s ostalim dijelovima 1. krajiške NOU brigade, vodio je žestoki okršaj s neprijateljem na Piskavici. Zadatak je bio da se po svaku cijenu osvoje neprijateljski položaji, kako bi se omogućio proboj neprijateljskog obruča u kojem se nalazio 2. krajiški MOP odred s narodom Kozare. U borbama na Piskavici, partizanske snage su se našle u ravnici na brisanom prostoru, dok je neprijatelj bio ukopan u rovovima. Razvila se borba prsa u prsa, usred dana. Partizani su nekoliko puta jurili na neprijateljske roveve. Jovo je tada, s cijelim štabom bataljona, pokazao izvanrednu hrabrost. Zajedno s komandantom bataljona, legendarnim Dušanom Metličem Meltom, uskočio je u neprijateljske roveve i vodio borbu sve dok nije pao smrtno pogođen.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

KECMAN Jovo PERO MUKONJA

Rođen je 2. avgusta 1921. u selu Bukovači, Bosanski Petrovac, Bosna i Hercegovina, u mnogočlanoj siromašnoj seljačkoj porodici. Uoči rata završio je Vojnogpešađijsku podoficirsku školu, i našao se u jedinici koja je u aprilskom ratu 1941. godine dala otpor njemačkim trupama, a kada se jedinica raspala, vratio se u Bukovaču s puškomitraljezom koji je krio sve do ustanka. U selu se povezao s komunistima.

27. jula 1941. Pero je s puškomitraljezom među prvim ustanicima, a poslije nekoliko dana postavljen je za desetera u bataljonu „Sloboda“. Istakao se hrabrošću, usobio, u odbijanju napada nadmoćnih ustaških snaga na Bare, Bukovaču, Driniče i Vedro Polje, 2. avgusta. Odmah zatim uslijedili su napadi bataljona „Sloboda“ na neprijateljski garnizon u Bosanskom Petrovcu. U drugom napadu, Pero je smjelig prodorom upao u žandarmerijsku kasarnu, a prilikom povlačenja štito je odstupnicu svojim drugovima, i sam se povukao u veoma teškim okolnostima. Takvim držanjem u borbi stekao je glas odvažnog i hrabrog borca. Ponovo se istakao 9. avgusta, prilikom uništenja neprijateljske motorizovane kolone u Zdenom dolu, a zatim u teškim odbrambenim borbama od 22. do 26. avgusta 1941, kada su jake neprijateljske snage od Petrovca prodirale ka Oštrelju u Drvaru. Tu je, zajedno sa starijim bratom, koji mu je bio pomoćnik na puškomitraljezu, znatno doprinio razbijanju napada i prošao se po smjelosti i junaštvu. Tada je primljen u SKOJ.

u borbama, znao je da u teškom trenutku uzme puškomitraljez i krči put ka uspjehu. Poginuo je poslije proboja sa Sutjeske, u borbi na planini Devetaku, u istočnoj Bosni. Pogibija ovog junaka, pouzdanog vojnog starijšine i komunista izvanrednog ljudskog lika, bolno je odjeknula u redovima njegove brigade.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Vl. Kc.)

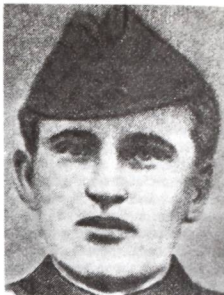
KELAVA *ive* ANTE ZORO

Rođen je 16. oktobra 1916. godine u selu Dobro kod Livna, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Vrlo rano je osjetio težinu siromaštva. Ostavši bez oca, morao je da se zaposli kao sezonski građevinski radnik. Bilo je to upravo u vreme kada je, u drugoj polovini tridesetih godina, malobrojna radnička klasa Livna, predvođena Mesnim komitetom KPJ, organizovala prve štrajkove. Partija je tada sve uspješnije prodirala na selo, stvarajući tamo svoja uporišta. Jedno od takvih nalazilo se i u Kelavinom selu Dobro, u kome je, neposredno pred rat, formirana i partijska organizacija.

Kao hranitelj porodice, vojsku je služio neposredno pred rat. Tu ga je zatekla kapitulacija, posle koje se vratio kući. Dobio je posao lagara u Fratarskom Gaju na Gorici; kako je bio simpatizer Partije, ubrzo je preuzeo održavanje veze između partizanskog odreda na Cincaru i sela ispod Tušnice.

U rano proleće 1942. godine postao je prvi mitraljezac u bataljonu „Vojin Zirojević“. Isticao se velikom hrabrošću i umešnošću u rukovanju mitraljezom. Učestvovao je u mnogim borbama na Livnu, Glamoču, Kupresu, Duvnu, Prozoru, protiv Italijana, ustaša i četnika. Kao borac ovog bataljona, naročito se istakao u borbi s četnicima u selu Vidmilje, 14. juna 1942. godine, kada su nadmoćne četničke snage opkolile partizane i prisilile ih da se povlače uz velike gubitke. Ante Kelava je svojim mitraljezom uspešno štitiio odstupnicu partizana. Za pokazano junaštvo u toj borbi, primljen je u KPJ.

Učestvovao je u borbama za oslobođenje Livna, avgusta 1942. godine, zajedno s proleterskim brigadama. U bataljonu „Vojin Zirojević“ ostao je sve do početka novembra iste godine, kada je, odlukom Vrhovnog štaba, ovaj bataljon ušao u sastav 10. hercegovačke brigade, kao njen 5. bataljon. Hrabri mitraljezac Kelava isticao se u mnogim bitkama IV i V neprijateljske ofanzive. Najpre je postao vodnik, a nešto kasnije komandir čete i komandir pratećeg odeljenja u bataljonu. Na ovoj poslednjoj dužnosti došle su do izražaja njegove

velike sposobnosti i junaštvo.

Mnoga mesta — Livno, Duvno, Kupres, Glamoč, Travnik, Žepče, Prozor, Nikšić, zatim Vrbnica, Stabno-Smrekovac, Krava brda na Volujaku, Suha, Zelengora, Stinica, Gornje Hrasno, Krnji Kamen i Gornja Dola — dobro su upamtili okupatori i domaći izdajnici, jer im je svuda Ante Kelava Zoro nanosio teške gubitke. U borbama na Neretvi i Sutjesci, naročitu hrabrost je pokazao na položajima Stabno-Smrekovac, i na kosi Krava brda na Volujaku. Tu je Zoro u streljačkom stroju sa svojim odeljenjem jurisao na Nemce, slomio njihov prvi napad i omogućio izvlačenje i pokret jedinica koje su tada prolazile. Posle V neprijateljske ofanzive, postavljen je za komandanta 5. bataljona 10. hercegovačke brigade.

Veliku hrabrost pokazao je i u poslednjoj svojoj borbi, s četnicima kod Bileće, u kojoj je i poginuo, 16. novembra 1943. godine. Toga dana, nadmoćnije četničke snage iznenada su napale položaj bataljona. Da bi održao položaje, Zoro se odlučio da s delom bataljona ode u napad. U nekoliko jurisa i protivjurisa, uz velike gubitke, bio je i sam ranjen. Priznato ga je politički komesar njegovog bataljona i pokušao da iznese na previjanje, ali ga je na ledima komesara smrtno pogodilo neprijateljsko zrno. Tako je poginuo Ante Kelava Zoro, najmilijeni drug, borac, komandir i komandant ne samo među svojim saborcima nego i u narodu, svuda gde je sa svojim jedinicom dolazio.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Raf. B.)

Početak 1941. godine, javio se među dobrovoljcima u 1. krajiški proleterski bataljon. Odmah poslije formiranja bataljona, primljen je u KPJ. Učestvovao je i naročito se isticao u mnogim borbama koje je bataljon vodio u centralnoj Bosni. Samo u jednom snažnom okršaju u selu Rankovičevu, blizu Teslića, zarobio je desetinu neprijateljskih vojnika i priveo ih u štab. U borbi na Motajici je, u toku jedne borbe, sâm, na veoma smion način upao među ustaše, nekoliko potukao, a veću grupu zarobio. Kada je bataljon na Motajici bio opkoljen od deseterostruko nadmoćnijeg neprijatelja, Pero je svojim puškomitraljezom krčio put dijelu bataljona za vrijeme dok se probijao kroz obruč. Izvanrednu hrabrost ispoljio je prilikom prebacivanja bataljona, noću 13/14. juna 1942. preko rijeke Save i željezničke pruge Zagreb—Beograd, u Slavoniji. Pero je prvi izbio na nasip željezničke pruge, uništio ustašku stražu i omogućio bataljonu da nesmetano pređe preko željezničke pruge i nastavi marš prema Babinjoj gredi.

U kasnijim borbama koje je Krajiški proleterski bataljon vodio — zajedno s banjskim, slavonskim i moslavičkim partizanskim jedinicama u Slavoniji i Moslavini — Pero se više puta istakao. Tako se, u borbi na Radulovici, privukao ustaškom bunkeru, uhvatio za puščanu cijev koja je virila kroz puškaricu i istrgao pušku iz ruku ustaše, istjerao posadu i osvojio bunker. U toj borbi bio je i ranjen. Sličan podvig ponovio je i u napadu na Grubišno polje.

Kad se proleterski bataljon vratio u Bosansku krajinu, Pero je raspoređen na dužnost komandira čete u 7. krajišku brigadu. Kasnije je postao i komandant bataljona. U sastavu ove brigade prošao je borbe u IV i V neprijateljskoj ofanzivi. Pored toga što je, kao komandir i komandant, smjelo vodio svoje borbe

KELEČEVIĆ *David* VASO

Rođen je 15. novembra 1907. godine u Oštrelju kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Oštrelju, a zanat u Drvaru. Godine 1925. zapošljava se na željeznici u Drvaru, a od 1931. godine je nadzornik pruge.

Prišao je revolucionarnom radničkom pokretu. Bio je sindikalni aktivist, a od 1933. godine došao je u dodir s đacima i studentima koji su širili revolucionarne ideje i okupljali omladinu i radnike. Vaso je, po direktivama KPJ, radio među radnicima „Šipadove“ željeznice, održavao veze s prijedorskim i banjalučkim revolucionarnim centrom, i kao funkcioner URS-a razvio živu aktivnost. Mnogi njegovi saradnici i članovi bliže porodice kažu da je Vaso po mnogo čemu bio izuzetan čovjek. Još od rane mladosti volio je da čita. I pored skromne zarade kojom je održavao porodicu, bio je pretpalab na više listova i časopisa, a redovno je nabijavao knjige. Imao je bogatu biblioteku, pokazivao je svestrano interesovanje. I pored toga što je bio nadzornik pruge, on je veoma dobro poznao probleme sela, a političke prilike u zemlji i svijetu s velikim interesovanjem je pratio.

Se mu je ovo omogućavalo da postane omiljen među radnicima. Poznao je mnoge seoske radnike, održavao dobre odnose sa seljacima, kojih je u ovom kraju bilo najviše, među kojima je radio i djelovao. Literatura mu je bila sredstvo i način povezivanja s radnicima, a zatim je išao na pridobijanje ljudi za napredne ideje i za političke pozicije KPJ. Ovakvim radom stvorio je uslove da se, već početkom 1940. godine, formira i partijska organizacija u Oštrelju. Vasu Kelečeviću je povjerena dužnost sekretara organizacije. U početku, organizacija je brojala 4 člana, a zatim je se radilo s grupom naprednih omladinaca, od kojih je, krajem 1940. i početkom 1941. godine, formiran i aktiv SKOJ-a u ovom radničkom naselju. U međuvremenu su izveli više propagandnih akcija među pružnim i drugim radnicima u Oštrelju, Drvaru, Sretnici i drugdje.

U vrijeme kapitulacije bivše države i njene vojske, Vaso kao sekretar partijske organizacije organizuje skupljanje i sklanjanje oružja. Skupio je nekoliko desetina komada raznog oružja i više sanduka raznovrsne municije, i sklonio ga u pećinu oštreljskog brda.

Kao predani komunist, uključuje se u pripreme za dizanje ustanka u drvarsko-petrovačkom kraju. Sekretar Sreskog komiteta KPJ za bosansko-petrovački srez Ilija Došen bio je istovremeno i organizator mreže vojnih povjerenika u ovom kraju, pa je postavio Vasu Kelečevića za vojnog povjerenika u Oštrelju.

Vaso je savjesno i odgovorno obavljao ove poslove; zbog toga je, u vrijeme formiranja ustaničkog štaba za bosansko-petrovački srez — čiji je komandant bio Zdravko Čelar, politički komesar Ilija Došen — Vaso Kelečević postavljen za zamjenika komandanta ovog štaba.

U prvim ustaničkim borbama, poslije oslobodenja Drvara i Oštrelja, 27. jula 1941. godine, Vaso po partijskom zadatku radi na organizovanju života i sređivanju prilika na slobodnoj teritoriji Oštrelja.

Pored stvaranja organa ustaničke vlasti, posebno se zalagao za objašnjavanje smisla bratstva i jedinstva, s obzirom na višenacionalnu strukturu ove radničke kolonije, i odlučno sprečava ispađe pročetnički orijentisanih pojedinaца. Upravo je u jednom jakom sukobu s grupom četnika, kada je htio da ih onemogućući u izvršavanju zločina nad nevinim ljudima i sam pogoden. Poslije zločina, oni su ga bacili u provaliju, zajedno s ostalim žrtvama za koje se zalagao i stavljao se u njihovu zaštitu.

Ovaj zločin četnika i junačka pogibija Vasa Kelečevića bio je krajem avgusta 1941. godine, nedaleko od Oštrelja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (VI. Kc.)

KELEČEVIĆ *Seva* MILIĆ UNAMUNO

Rođen je 22. juna 1916. godine u selu Konjusima, Andrijevice, Crna Gora. Student. U KPJ primljen 1940. godine. U NOB stupio 1941. godine. Hrabro poginuo 23. februara 1942. na planini Trešnjeviku.

Rođen je u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a gimnaziju je učio u Beranama i Podgorici, ali

je 1933. godine isključen, zbog učešća u radničkim demonstracijama u Podgorici, koje su se završile sukobom s policijom. U omladinskom pokretu podgoričke gimnazije bio je među najaktivnijim gimnazijalcima. Poslije istjerivanja iz gimnazije u Podgorici, mada vrlo siromašan, porodica mu stvara skromna finansijska sredstva, i završava maturu u Rumi, 1935. godine. Odmah poslije maturiranja upiše se na Pravni fakultet u Beogradu. Uključio se u revolucionarni pokret studenata Beogradskog univerziteta, jer je već bio revolucionarno opredijeljen, s iskustvom. Učestvuje u svim revolucionarnim akcijama i zbivanjima na Univerzitetu, nalazeći se uvijek u prvim borbenim redovima studentskog pokreta. Kada je hitlerovska Nemačka sprovela pripajanje Austrije, uhapšen je i odveden u beogradsku Glavnjaču. U poznatim studentskim demonstracijama 14. decembra 1939. godine bio je teško ranjen. Njegova revolucionarnost u godinama pred drugi svjetski rat dolazi do izražaja i van studentskog pokreta. Aktivno učestvuje u štrajkovima radnika beogradske fabrike „Pogožarski“, „Zmaj“ i „Vlada Ilčić“, pomažući štrajkače organizovanjem straža zbog eventualne borbe s policijom i štrajkbreherima. U vrijeme semestrarnih odmora i prilikom drugih kratkih boravaka u zavičaju, vrlo aktivno je radio na zbližavanju studentske i seoske omladine.

Vrijeme od aprilskog sloma Kraljevine Jugoslavije do trinaestojulskog ustanka proveo je u pripremanju narodnih masa na otpor okupatoru. S ostalim komunistima andrijevičkog sreza prikupila oružje i organizuje prve gerilske borbene odrede. Po zadatku MK Partije, formirao je Konjuški odred od 18 boraca, u kome je vršio dužnost političkog delegata. S ovim odredom istakao se u borbi za oslobodenje Andrijevice (17. jula 1941). U oslobođenoj

Andrijevič aktivno je učestvovao u formiranju Sreskog narodnooslobodilačkog odbora i donošenju njegovih prvih odluka. Ispoljio je veliku hrabrost, kao borac i rukovodilac, u odbrani slobodne teritorije od italijanskog okupatora i muslimansko-albanskih kvasiljskih snaga. Mada je vojevao relativno kratko vrijeme, stekao je veliku popularnost i simpatije među borcima svojom izuzetnom hrabrošću.

Kada je formiran Andrijevički partizanski bataljon, Keljanović Unamuno (ovaj pseudonim dobio je kao student, na Beogradskom univerzitetu, po imenu poznatog španskog pjesnika i revolucionara) postao je komesar njegove 1. čete.

U borbama između četnika Pavla Đurišića i jedinica Komskog partizanskog odreda, početkom 1942. godine, Andrijevički bataljon je vodio teške borbe. U jednoj takvoj borbi na planini Trešnjevku, na čelu streljačkog stroja, hrabro je pao dvadesetsedmogodišnji komesar 1. andrijevičke čete Milič Keljanović.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mi. Dš.)

KERENČIĆ Jožeta JOŽE JANKO

Rođen je 9. marta 1913. godine u selu Jastrebcu na Kogu, Ormož, Slovenija. Otac mu je bio dosta imućan zemljoradnik, ali invalid iz prvog svetskog rata, nesposoban za rad.

Jože je završio osnovnu školu u Kogu. Nižu gimnaziju i Učiteljsku školu u Mariboru. Još u Učiteljskoj školi primljen je u SKOJ. Kad je završio školovanje, nije dobio službu, jer škola je bila malo, a nezaposlenih učitelja mnogo. Zbog toga se, 1933. godine, upisao na Ljubljanski univerzitet i 1937. diplomirao filozofiju i pedagogiku. U to vreme primljen je i u Partiju. Isticao se radom u akademskom klubu „Njiva“, u kojem su se okupljali napredni studenti, sinovi zemljoradnika. Godine 1934. prvi je put uhapšen ali, zbog nedostatka dokaza, uskoro je pušten. Godine 1935. govori na velikom narodnom zboru u Ljutomeru. Kada su žandarmi, rasturajući zbor, pucali na njega, pogodili su zemljoradnika Alojza Mavriča, koji je pridržavao Jožetov bicikl.

U to vreme, Kerenčić se ističe kao napredni pisac i publicist. Sačuvani su njegovi tekstovi i studije u kojima obrađuje seljačko pitanje i paradoksalnu situaciju: s jedne strane nezaposlenost velikog broja učitelja, s druge strane mnogo dece koja ne pohađaju školu, jer nema učitelja: Pisao je i kratke literarne tekstove socijalne tematike. Roman sa socijalnom tematikom njegova braća su u vreme rata zakopali i više ga nisu mogli pronaći. U

Mariboru su 1967. godine objavljeni njegovi izabrani radovi, pod naslovom „Rodna kuća“.

Ni posle završenog fakulteta ne dobija službu. Za život zarađuje saradnjom u raznim listovima i revijama; izvesno vreme radi kao pisar u opštini Pesnica, kod Maribora. Godine 1939. služi vojsku u Sarajevu, i postaje rezervni potporučnik. A u jesen iste godine zapošljava se kao profesor u Gradanskoj školi u Radgoni. Tada se i oženio učiteljicom Marijom Hosnar, kćerkom izbeglice iz Slovenskog Primorja.

Marta 1941. kao rezervni oficir pozvan je u vojsku; određen je u jedinicu koja je zauzela položaj na Dravi, u blizini Ptuja. Kad je došlo do rasula Jugoslovenske vojske, Kerenčić je raspustio jedinicu i vratio se kući.

KERIN Alojza MILKA POHORSKA MILKA

Rođena je 1. januara 1923. godine u Velikom Podlugu, u opštini Leskovec kod Krškog, Slovenija. Porodica je posedovala imanje srednje veličine, od koga je ipak teško živela, jer je otac umro mlad, a mati ostala sama s petoro dece. Milka je u rodnom selu pohađala osnovnu školu, a zatim još četiri razreda Gradanske škole u Krškemu. Posle završenog školovanja, s majkom je radila na imanju.

Još pre 1941. Milka se u svom zavijaču povezala s predratnim revolucionarom Francom Pakecom, i to naročito posle njegovog povratka iz koncentracionog logora u Bileči. Pakec ju je počeo uvoditi u politički rad, pa su njih dvoje, u leto 1941, bili najistaknutiji organizatori narodnooslobodilačkog pokreta u Krškemu i okolini. Posle razbijanja ilegalne grupe članova Partije i skojevaca u Krškemu, koji su većinom postrepljeni kao taoci 30. jula 1941, Milka Kerin i Franc Pakec su se povukli preko tadašnje nemačko-italijanske granice u Dolensku, u partizanski logor Novomeštanske čete u Gorjancima. Izvesno vreme su se zadržali i na partizanskom položaju na Frati.

Iz Novomeštanske čete, koja je krajem oktobra imala svoj logor na Brezovom Febru, oni su se tih dana uputili s partizanskom patrolom na Kozjansko, verovatno na vezu sa Štajerskim bataljonom. Dvadeset šestog oktobra 1941. patrola je izdajom otkrivena, i Milka je pala Nemacima u ruke. Žandarmerijska stanica Koze je ju potom predala u sudski zatvor u Krškemu. Odatle je 12. decembra prebačena u sudski zatvor u Mariboru, a 7. januara 1942. u logor na Borlu. Tu se odmah povezala s

ilegalnom organizacijom u logoru, i naročito se zbližila s grupom skojevki iz Ruša. Kad je, 26. aprila 1942, s njima u većoj grupi puštena iz logora i nastanila se kod svoje sestre Angele u Slovenjgradu, ona je ostala s ruškim skojevicama u vezi.

Posle šestosedmičnog boravka u Slovenjgradu, Milka je morala u Saksoniju, u Erenfridersdorf, k majci, koja je u međuvremenu tamo iseljena s porodicom. Međutim, ona je 2. avgusta 1942. oputovala u Ruše, i preko grupe ruških skojevki otišla u Rušku partizansku četu.

S Ruškom četom je, u jesen 1942, učestvovala u svim njenim akcijama na obroncima severnog i istočnog Pohorja i s njom, se 3. novembra 1942. pridružila legendarnom Pohorskom bataljonu.

Milku Kerin je, još u leto 1941, Franc Pacea kao kandidata primio u članstvo KPS. Posle dolaska u Pohorski bataljon, ona je najpre bila sekretar čelije u 1. četi, a kasnije politdelegat ženskog voda. Svojim drugarstvom, odanošću i hrabrošću postala je omiljena među saborcima. U bataljonu nije ostala dugo. U novembru je nekoliko dana bila na terenu u Razborju. Posle teške borbe Pohorskog bataljona, 3. decembra 1942, u Josipdolu kod Ribnice na Pohorju (kad je, prilikom napada na policijsku stanicu, teško ranjen komesar Druge grupe odreda Dušan Kveder Tomaž), i posle probijanja iz obruča narednog dana na Skrivnom hribu, ona je, kao bolničar dodeljena u sanitetski bunker u Škalskim Cirkovcima, gde je u zimu 1942/43. Dušan Kveder bio na lečenju. Tako ona nije učestvovala u poslednjoj četi Pohorskog bataljona, 8. januara 1943, na Osankarici.

Početkom marta 1943, Milka Kerin se vratila u operativnu jedinicu. Na Limbarskoj gori se priključila Zasavskom bataljonu, u njega je u maju 1943. prešla u Savinjski

bataljon Kamniško-zasavskog odreda, gde je najpre bila vodnik, a kasnije komesar bataljona. U drugoj polovini juna 1943, stigla je na Pohorje u 2. pohorski bataljon.

Kad je, pred kapitulaciju Italije, došlo u Dolenjskoj do obimne koncentracije slovenačkih partizanskih jedinica, sredinom avgusta 1943, i na Pohorju se izdvojila iz 2. pohorskog bataljona veća grupa, koja je otišla na Moravšku, priključila se 6. SNOUB Slavka Šlendera i s njom se probila preko Save na Dolenjskoj. S tom grupom je s Pohorja otišla i Milka Kerin. Međutim, ona tada nije otišla u Dolenjsku, već je ostala na Moravškom, u sklopu Pokrajinskog komiteta KPS.

Sedamnaestog oktobra 1943, Milka Kerin je delegat štajerskih žena-boraca na I kongresu Slovenačke antifašističke lige žena, u Dobriču, u Dolenjskoj. Na kongresu je govorila u ime štajerskih žena-boraca i aktivista. Sačuvalo je svedočanstvo kako je jednostavnim rečima opisala njihov rad i muke.

Posle formirana 11. SNOB Miloša Zidanškega, 8. januara 1944, Milka Kerin je kao partizan treći put došla na Pohorje. U brigadi se, kao zamenik komesara bataljona, uključila u 1. bataljon. S brigadom je učestvovala u mnogim borbama na kraju zime i u proleće godine 1944. U borbi, u noći između 30. aprila i 1. maja 1944, kad je 11. SNOB Miloša Zidanškega, u sklopu operacija 14. divizije u Štajerskoj, u silovitom napadu razbila nemačko uporište u Mistlinju, Milka Kerin se naročito istakla.

U julu 1944, Milka Kerin je izvesno vreme bila na partijskom tečaju na Moravškom. U svoju jedinicu se vratila u danima kad je počelo oslobađanje gornje Savinjske doline. Uz put je dospela u brigadu Slavka Šlendera, i s njom 31. jula učestvovala u napadu na Ljubno. Na kraju borbe, kad je Ljubno bilo gotovo već oslobođeno, smrtno ju je pogodio neprijateljski metak.

Narodnim herojem proglašena je 21. jula 1953. godine. (F.Fi.)

KEROŠEVIĆ Franja MIJO GUJA

Rođen je 4. juna 1920. godine u Husinu, Tuzla, Bosna i Hercegovina. Potiče iz rudarske porodice Keroševića, koja je radničkom pokretu i revoluciji dala nekoliko čuvenih boraca. Kada je Mijo rođen, husinski rudari su se spremali za obračun s kaznenom ekspedicijom naruženih žandarma i policajaca. U tom sukobu, poznatom pod nazivom Husinska buna, učestvovao je i Mijin otac Franjo, dok je Jure Kerošević, Mijin stric, bio jedan od vođa pobunjenika, zbog čega je osuđen prvo na

smrt vješanjem, a zatim na dvadeset godina tamnice.

Mijo je bio rudarski radnik. Rat ga je zatekao u Banovićima, na rudarskom poslu. U toku priprema za ustanak, grupa mladih husinskih rudara, među kojima je bio i Mijo, tražila je od Oblasnog komiteta KPJ za Tuzlu dozvolu da se prijave u ustaše, da tako dođu do oružja, a zatim da odu u partizane. Njihov prijedlog je bio usvojen; odmah poslije izbijanja ustanka, avgusta 1941. godine, došli su iz Bukinja na Ozren. Od ovih boraca formirana je poznata Husinska četa u Ozrenskom partizanskom odredu.

Kerošević je u svakoj borbi ispoljavao žestinu, zbog koje su mu drugovi dali nadimak Guja. U toku rata, pored učešća u Ozrenskom partizanskom odredu, bio je borac 6. istočno-

bosanske proleterske brigade, a od jeseni 1943. godine, 18. hrvatske brigade, u kojoj je bio komandant bataljona. U izvanredno teškim uslovima, u neprijateljskoj ofanzivi krajem 1943. godine, on je ličnim primjerom hrabrosti uspio da sačuva borbeni moral svoje jedinice. Nekoliko puta je, po najvećoj zimi, sa svojom jedinicom gazio Krivaju, obezbjeđujući, tako, štab 3. korpusa. Na besputnom terenu, zbog velike hladnoće i slabe odjeće i obuće, mnogi borci su promrzli, a oko 60 ranjenika i bolesnika se potpuno smrzlo. Mijo se istakao u borbama oko Tešnja, na Foči, Ceru, Vučjaku, kod Doboja, na Ozrenu, oko Kladnja i Tuzle. Član KPJ je postao 1942. godine.

Od boraca iz Husinske čete Kerošević je jedini dočekao kraj rata. Godine 1944. premješten je na rad u OZn-u. Stajom službovanje u OZn-i preteklo je u njegovim potjerama za ostacima ustaških i četničkih bandi na području Posavine i Majevice. Samo u toku jednog dana on je, sa svojim potjernim odjeljenjem, kod sela Gornjeg Zabara, ubio dva-

naest četnika. Među njima se nalazio i bivši komandant četničke brigade.

U selu Čadavici, kod Bijeljine, 3. decembra 1946. godine, Mijo je sa svojim kurirorom Milivojem Milivojevićem i jednim odbornikom prišao usamljenoj kući u kojoj su se krila dva četnika. Mašinke su planule u isti mah, ali četnički rafal bio je brži — i Guja je pao, pogoden u srce.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (B.Ob.)

KERŠIĆ Franca FRIC GAL

Rođen je 16. jula 1908. u Trbovlju, Slovenija. Po zanimanju rudar. Politički se angažovao vrlo rano. Godine 1937. je primljen u Komunističku partiju. Bio je vrlo aktivan i učestvovao u mnogim štrajkovima i protivrežimskim akcijama u reviru. Bio je član Saveza rudara Jugoslavije i organizator i vodeći član radničkih kulturno-političkih društava. Među radnicima

ma je bio poštovan i omiljen, a režim ga je proganjao, i više puta je bio hapšen. Godine 1940. bio je član Okružnog komiteta KPS za revirje, a novembra 1941. sekretar Sreskog komiteta KPS za Trbovlje. Od decembra 1941. je sekretar Okružnog komiteta KPS za revirje.

Kad je Jugoslavija kapitulirala, povukao se u ilegalnost i bio neumoran u organizovanju OF u revirskom sektoru. Bio je i sekretar Okružnog komiteta KPS za Trbovlje. Svojim izuzetnim sposobnostima i predanom delatnošću stekao je velike zasluge u razvijanju ustanka u trbovljanskom kraju.

Septembra 1942. bio je provaljen, ali mu je uspelo da pobjegne, poste čega je otišao u

zagorski sektor, i tamo nastavio rad. Ponovo je provaljen kad je bio u kamenolomu iznad zagorske Železničke stanice. Opolikli su ga nemački žandarmi i gestapovci i počela je borba. Ranio je nemačkog predsednika opštine, ali je i sam teško ranjen. Nemci su ga uhvatili, i da bi ga mogli podvrgnuti saslušavanjima, poslali su ga prvo u bolnicu na lečenje.

Ni u bolnici, dok je jedva bio pri svesti, ni docnije u zatvoru, neprijatelji, i pored mučenja, nije od njega mogao izvući ni reči priznanja. Umro je od posledica rana i mučenja u zatvoru, 21. novembra 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine. (Met.G.)

KESIĆ Miloša MIRKO KEŠO

Rođen je 11. februara 1923. godine u selu Međenom Polju, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, u seljačkoj porodici. Kao dak srednje škole u Bosanskom Petrovcu, prišao je naprednom omladinskom pokretu. Uspio je, s ostalim drugovima, da organizuje čitaonicu i sportsko društvo, i oko njih okupio seosku omladinu. Godine 1941. primljen je u SKOJ.

Poslije aprilskog rata, radio je na prikupljanju oružja i pripremama za oružanu borbu. Učesnik je u prvim ustaničkim akcijama, u kojima se ističe izuzetnom hrabrošću. U jednoj od tih borbi, na cesti iz Međenog Polja, s dvojicom boraca razoružao je 15 neprijateljskih vojnika i zaplijenio njihovo oružje i municiju.

Pored svakodnevnih borbi, neumorno je radio na organizovanju omladinskog anti-fašističkog pokreta, a naročito na organizovanju aktiva SKOJ-a u selima i partizanskim četama u zapadnom dijelu petrovačkog sreza. Kao odlučan i hrabar borac, uživao je veliki ugled među omladinom i u narodu.

Učestvovao je u poznatoj borbi protiv italijanskog bataljona, 22. januara 1942. godine, u Međenom Polju. Na Kadinjacu uspio je da zarobi četiri italijanska vojnika, među njima i dva ljekara, koji su kasnije liječili mnoge naše ranjene borce. Tada je Kesić primljen za člana KPJ.

U proljeće 1942. godine, prilikom formiranja Petrovačke omladinske partizanske čete, Kesić je primio dužnost pomoćnika političkog komesara ove čete, koja je uskoro ušla u sastav 3. bataljona 1. krajiške udarne brigade.

U napadu na Ključ, krajem jula 1942. bombama je uništio neprijateljsku mitraljesku posadu, i time omogućio prodor svoje čete u Ključ, koji je tada oslobođen.

U avgustu 1942. godine, u borbama na Manjači, Mirkova četa je u noćnom napadu razbila i protjerala 600 neprijateljskih vojnika koji su držali i branili utvrđeni položaji, i tada zaplijenila naoružanje jednog minobacačkog odjeljenja i jedne mitraljeske čete.

Kesić je na čelu svoje čete učestvovao u borbama za oslobođenje Bihaća, u napadu na Bosanski Novi i Sanski Most — i uvijek se isticao izuzetnom hrabrošću i vještinom.

U vrijeme IV neprijateljske ofanzive, 3. bataljon, 1. brigade, u sadejstvu s jednim bataljonom 6. brigade, razbio je njemački puk i zaplijenio 4 topa i više drugog oružja. I ovog puta se istakla 1. četa 3. bataljona, napadom na neprijateljske snage s leđa. U ovoj borbi Mirko je sa svojom četom bio odsječen od ostalih jedinica brigade; ali zahvaljujući hrabrosti i umješnosti u rukovođenju, uspio je da izvede četu iz neprijateljske pozadine, i poslije dugog marša vrati je u sastav brigade.

Mirko se istakao i u napadu na aerodrom u Rajlovcu, kada je 1. krajiška brigada uništila i oštetila više od 30 neprijateljskih aviona.

U napadu na Kremnu, kada je 3. bataljon uništio jedan bugarski bataljon, 1. četa se, inicijativom Kesića, probila u pozadinu neprijateljskih snaga, napala neprijateljske tenkove i artiljeriju, i tako slomila odbranu neprijateljskih snaga. I u mnogim drugim borbama, koje je 1. krajiška brigada vodila u Srbiji 1944. godine, Mirko je uvijek bio među najboljima. Početkom 1944. postavljen je na dužnost zamjenika političkog komesara 2. bataljona.

Osim uspješnog rukovođenja u borbi, Mirko se odlikovao i smislom za idejno-politički i vaspitni rad s borcima.

U jednom jurišu na neprijateljsko uporište na Željezničkoj stanici Bosnaka, aprila 1944. Kešo je među prvim borcima ubacio ručne

bombe u bugarski bunker, a potom je i sam pao pokoen vatrom iz susjednih neprijateljskih uporišta.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1953. godine (VI. Kc.)

KESIĆ Mile PETAR BIČO

Rođen je 2. oktobra 1917. godine u Vučipolju, Gračac. Hrvatska. Odrastao je u mnogočlanoj zemljoradničkoj porodici. Posle završene osnovne škole, bavio se zemljoradnjom i stočarstvom, a povremeno je radio i na železničkoj pruzi i drugim gradilištima. Fizički snažan, radan, rano je bio zapažen u svom selu i okolini. Još kao mladić, zahvaljujući očevim poslovnoj vezama, upoznao je mnogo ljudi u južnoj Lici i severnoj Dalmaciji. S nepunih dvadeset godina, Bičo napušta selo i odlazi u Beograd, gde se zapošljava kao obalski radnik. Tu se brzo uključuje u radnički pokret i učestvuje u štrajkovima i drugim akcijama obalskih radnika. Ovde se ispoljavaju njegova borbenost, odlučnost i čvrstina. U Beogradu je postao član KPJ, 1940. godine.

Aprilski rat zatekao ga je u vojsci, u severnoj Dalmaciji. Tamo se povezoa s komunistima i drugim naprednim ljudima iz Šibenika, Kistanja i Benkovca, od kojih je dobio uputstva za delovanje. Vratio se iz vojske kući, s puškom. Skriva se od ustaša po obližnjim šumama. Stalno je u pokretu. Obilazi grupe po zbegovima, nalazi istomišljenike, razgovara s njima i objašnjava im potrebu organizovanja oružanog otpora. U desetak takvih grupica, uspeo je da privoli za borbu dva do tri u svakoj. Uporan je u traganju da se poveže s gračačkim komunistima i njihovim rukovodstvom. Najzad, 25. jula, pronašao je, kod Srba, sekretara SK KPH za Gračac, Gojka Polovinu, i dobio uputstva. Izdaje uputstva grupama da se pripreme za početak oružane borbe. S jednom i sam učestvuje, 27. jula, u hvatanju ustaškog špijuna na železničkoj pruzi u Velebitu. Bičo se žuri ponovo u Srb, da izvesti Gojka Polovinu o akciji. Stigao je na Srbski klanac 28. jula u zoru, zajedno s poznatim gračačkim komunistom Dušanom Munižabom. Čim je dobio uputstva, pohitao je u Gračac. Vremena za odmor nema, iako je prepešačio 25 kilometara. U toku noći obavestio je sve grupe po zbegovima da sutra krenu u akcije. Ujutro rano, 29. jula, Bičo sa svojih desetak najodanijih drugova polazi u borbu. Prekopali su cestu u neposrednoj blizini Gračaca, i napali ustaškog tabornika. Ovi pucnji kao da su bili signal. Već do podne sve što se osećalo sposobnim za borbu stupilo je u akciju.

Po hrabrosti ispoljenoj u ustanku, odvaž-

nosti, čvrstini i smislu za organizaciju, Bičo je ubrzo postao veoma poznat u celom srezu. U jesen 1941. član je SK KPH za Gračac, i jedan od najzapaženijih i najaktivnijih komunista u organizovanju ustaničkih snaga za počinjanje borbe protiv italijanskog okupatora. Sam ili s učiteljem i istaknutim rukovodiocem iz ustanaka Milojkom Čukom, obilazi sela, drži sastanke i osniva omladinske i skojevske grupe. Posebno se angažuje u obezbeđenju prelaska dalmatinskih partizana preko gračačkog sreza u srednju Liku.

Početkom decembra 1941, Bičo je upućen na partijski kurs pri Okružnom komitetu KPH za Liku, u Trnavac kod Korenice gde, s istim elanom kao i u borbi, nastavlja da uči. Našao se u prvim redovima kada se jurilo na Italijane na Šijanovom klanecu, Pogledalu i Korenici, početkom januara 1942. godine.

Sredinom januara 1942, Bičo je postao komesar gračačkog partizanskog bataljona „Gavrilo Princip“. Pod njegovim i Čukovim rukovodstvom, ovaj bataljon gotovo mesec dana odbija svakodnevnje juriše mnogo nadmoćnijih italijanskih snaga koje pokušavaju da se probiju od Zrmanje, preko Srbskog klanca, ka opkoljenoj posadi u Srbu.

U borbama, Bičo je izrastao u neustrašivog junaka. Italijani su ga ucenili na sto hiljada lira. Dobro je znao koji ljudi se povezuju s Italijanima; odlučivo ih je razotkrivao na zborovima i sastancima. Zbog toga mu i postavljaju zasede, i nastoje da ga uhvate živa. Najzad su ti ljudi, uz pomoć Đujićevih saradnika, uspeali da organizuju puč u 2. četiri bataljona „Gavrilo Princip“. Tada su Biču podmuklo razoružali i uhapsili. Uz pomoć nekoliko odanih ljudi iz Omsice i Bruvna, uspeo je da pobeogne. Istog dana, na putu za Dalmaciju, gde je pošao da traži pomoć za borbu protiv pučista i četnika, Bičo je zanoćio kod svog rođaka Zekana Jelače, u Grabu. Neko od seljana je primetio njegov dolazak, i izvestio italijanske agente i četnike u Vučipolju. Brzo su se iskupili, uhvatili Biču na spavanju i ubili ga, 12. aprila 1942. godine.

Vest o ovom svirepom zločinu brzo je prenetu u svako selo Like. Narod je osudio četničku izdaju, a borci su bataljonu „Gavrilo Princip“ dali Bičino ime, koje je nosio do kraja rata.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra, 1953. godine. (Đ. St.)

KIDRIČ Franca BORIS PETER

Jedan od najistaknutijih revolucionara slovenačkog i jugoslovenskog radničkog pokreta, marksistički teoretičar i kreator novih puteva u izgradnji privrednog sistema na osnovama socijalističkog samoupravljanja.

Rođen je 10. aprila 1912. godine u Beču, Austrija, u porodici poznatog slovenačkog kulturnog i književnog istoričara, budućeg profesora Univerziteta u Ljubljani, Franca Kidriča. Zahvaljujući tome što je odrastao pored oca intelektualca, a posedujući i talenat, Kidrič je već kao veoma mlad stekao svestrano obrazovanje. Kao dak VI razreda gimnazije u Ljubljani, 1927. godine uključio se u rad marksističkih kružoka, a u VII razredu, naredne godine, postaje član SKOU-a, a ubrzo i član KPJ. Novembra 1929. godine Kidrič je, kao dak osmog razreda gimnazije, zbog komunističke delatnosti uhapšen i osuđen na godinu robije, koju je izdržao u mariborskom zatvoru.

Posle povratka iz zatvora, već kao student hemije, počeo je da obnavlja partijske organizacije koje su, u danima diktature, bile potpuno razbijene. Uspeo je da uspostavi vezu s radničkim i partijskim organizacijama, koje su pod udarcima diktature ostale nepovezane, i formira privremeno partijsko rukovodstvo, koje je 1932. godine prelaso u Pokrajinski komitet KPJ za Sloveniju. Zajedno s Kardejmom i ostalim istaknutim slovenačkim komunistima, rukovodi radom Pokrajinskog komiteta, koji je već naredne godine uspeo da obnovi partijske organizacije i komitete u većini gradova i industrijskih mesta Slovenije. U to vreme pokreće i saraduje u nizu ilegalnih partijskih listova: „Rdeći prapor“, „Rdeći signali“, kao i u mnogim legalnim i polulegalnim časopisima koje su u to vreme pokretali slovenački komunisti i drugi progresivni ljudi. Za razvitak Kidriča i njegovo partijsko delovanje značajan je bio susret s Josipom Brozom koji je, kao član Politbiroa, početkom septembra 1934. godine, došao u Sloveniju da bi pomogao oko priprema i učestvovao u radu Pokrajinske partijske konferencije. Na toj konferenciji, održanoj u Goricanama sredinom septembra 1934. godine, Kidrič je podneo referat o stanju sindikalnog pokreta u Sloveniji i o radu komunista u sindikatima. Kako je, zbog čestih hapšenja, bio suviše kompromitovan, nije biran u novi Pokrajinski komitet, ali je zbog svojih organizacionih veza i opšte aktivnosti morao još dugo da pomaže u radu novoizabranog Pokrajinskog komiteta. Jedan je od organizatora tehničkih priprema za održavanje IV konferencije KPJ (krajem decembra 1934. godine, u Ljubljani). Na toj konferenciji bio je delegat Slovenije, i izabran je za kandidata za člana CK KPJ. Iz istih razloga nije

mogao odmah na da preuzme dužnost sekretara Privremenog rukovodstva SKOJ-a na koju je, uz Titovu podršku, bio određen već početkom 1935. godine. Tu dužnost je preuzeo tek sredinom maja iste godine, kada je istovremeno prešao na ilegalni rad i iz Ljubljane otišao u Zagreb; od tada počinje i njegov put profesionalnog revolucionara. Tada je postao i član Zemaljskog biroa KPJ, čije je sedište takođe bilo u Zagrebu. Učestvuje na Plenumu zasedanju CK KPJ u Splitu, 9. i 10. juna 1935. godine; u govoru o problemima SKOJ-a kritikovao je dotadašnju sektašku orijentaciju i zalagao se za preobražaj SKOJ-a u masovnu revolucionarnu organizaciju mladih.

Sredinom jula 1935, bio je u Zagrebu na proširenom savetovanju predstavnika skobjevskih organizacija iz cele zemlje, a tokom septembra pripremio je IV zemaljsku konferenciju SKOJ-a, na kojoj je održao i glavni referat. Tada je izabran i za sekretara CK SKOJ-a i u tom svojstvu je predvodio jugoslovensku delegaciju na VI kongresu Komunističke omladinske internacionale, održanom u Moskvi, krajem septembra i tokom oktobra 1935. Njegov govor na Kongresu bio je izvanredno značajan, jer je sadržavao nove poglede o širokom povezivanju antifašističke omladine i potrebe za stvaranjem organizacija novog kova mladog pokolenja.

Iz Moskve je, po nalogu CK KPJ, otišao u Beč (novembra 1935), gde je učestvovao u radu Centralnog komiteta, a naročito na razradi odluka VI kongresa Komunističke omladinske internacionale (KOI). Tu, zajedno sa Stjepanom Cvijićem, jednim od dotadašnjih sekretara KOI, radi na izradi teze i niza drugih dokumentata u kojima je izložio nove ideje o reorganizaciji SKOJ-a, kako bi se oslobodio sektaške zatvorenosti i idejne uskosti. SKOJ je trebalo da se pretvori u jezgro najborbenijih i najsvjesnijih omladinaca koji, snagom svoga primera i svojim radom, utiču i rukovode nizom raznovrsnih omladinskih legalnih organizacija, kulturnih, sportskih, stručnih, nacionalnih... SKOJ istovremeno valja da bude i inicijator stvaranja takvih organizacija. S obzirom da je ta temeljita reorganizacija obilika i sadržaja rada SKOJ-a tražila izuzetnu gipkost i jasno marksističko poimanje, tokom njenog provođenja nastale su mnoge slabosti i devijacije koje su zapretile i da dovedu do uništenja SKOJ-a. Na prve signale o takvim pojavama, Kidrič učestvuje u izradi novih dokumenata, u kojima ponovo i još jasnije izlaže smisao odluka VI kongresa KOI, i uopšte tadašnje široke antifašističke narodnofrontovske linije koju je sprovodila Kominterna. Učestvuje na apriskom plenumu CK KPJ, 1936, koji je održan u Beču. Kidrič je jedan od branilaca promena u rukovodstvu KPJ, jer je imao niz

kritičkih primedbi na rad Gorkičevog rukovodstva. Međutim, njegovu delovanje u okviru CK KPJ, i kao sekretara CK SKOJ-a, bilo je prekinuto hapšenjem, sredinom juna 1936, od bečke policije grupe istaknutih jugoslovenskih komunista. U zatvoru je ostao godinu dana, a posle je proteran u Čehoslovačku. Izvesno vreme živeo je u Pragu, gde je bio proteran zajedno sa Srđom Pricom, a ujesen 1937. godine otišao je u Pariz, gde je tada bilo sedište CK KPJ. Radio je među studentima i bio „desna ruka“ Titu u borbi protiv frakcijske rasepkanosti.

Posle početka drugog svetskog rata, ujesen 1939, vratio se u domovinu, i uleto 1940. aktivno je radio i bio jedan od organizatora „Društva prijatelja Sovjetskog Saveza“. To je bila masovna organizacija koja je obuhvatala demokratske slojeve slovenačkog naroda pod vođstvom KPJ u borbi protiv fašističke opasnosti. Oktobra 1940. godine učestvuje u radu Petne konferencije KPJ u Zagrebu, na kojoj je podneo referat o agitaciji i propagandi, i izabran za člana CK KPJ.

U to vreme intenzivno se bavi i publicističkim radom, piše niz tekstova u „Književnosti“, „Sodobnosti“, „Slovenskom poročevalcu“. Bavi se nizom aktuelnih tema o slovenačkom i jugoslovenskom revolucionarnom pokretu i o tadašnjim međunarodnim prilikama, a posebno temom o revoluciji, pri čemu vrši uspešne analize karaktera i nedoslednosti revolucija u Sloveniji 1848, i u vreme revolucionarnih zbivanja 1918, s težnjom da predoči slovenačkom narodu osobenost nove situacije pred kojom se sada nalazi kada postoje organizovane društvene snage u licu slovenačkog i jugoslovenskog proletarijata s njegovom predvodničkom avangardnom snagom, Komunističkom partijom. Ukoliko je opasnost od fašističke agresije na Jugoslaviju postajala neposredni-

je, Kidrič u svojim tekstovima upozorava na potrebu okupljanja i jedinstva slovenačkog i jugoslovenskog naroda i o njihovoj orijentaciji na savez i oslonac na SSSR.

Odmah posle okupacije, bio je jedan od glavnih inspiratora i organizatora osnivačke skupštine Oslobođene fronte slovenačkog naroda, koja je održana 27. aprila 1941, kao Svenarodna politička organizacija za borbu protiv okupatora. Već na prvom sastanku izabran je za političkog sekretara izvršnog odbora Oslobođene fronte. Učestvujući, kao jedan od glavnih organizatora, u pripremanja za oružanu borbu, već 22. juna 1941. godine izabran je za političkog komesara Glavnog štaba Slovenije, i na toj dužnosti je ostao do septembra 1941. godine. Kasnije je biran još nekoliko puta, da bi, od jeseni 1944. do oslobođenja, maja 1945. godine, ponovo vršio ono značajnu partijsko-političku dužnost. Na Kočevskom zboru delegata slovenačkog naroda, koji je održan od 1. do 3. oktobra 1943, i na kome su udareni temelji slovenačke državnosti, Kidrič je imao jedan od glavnih referata. Kao istaknuta ličnost slovenačkog narodnoslobodilačkog pokreta, bio je vođa slovenačke delegacije na II zasedanju AVNOJ-a u Jajcu, 29. novembra 1943. godine. Kada je formirana Prva slovenačka vlada, 5. maja 1945. godine, Kidrič je postao prvi predsednik, i na toj dužnosti je ostao do juna 1946, kada je otišao u Beograd, na odgovornu dužnost ministra za industriju u Saveznoj vladi. Zatim je postao predsednik Planske komisije, odnosno predsednik Privrednog saveta pri vladi FNRJ. Na V kongresu KPJ 1948. izabran je za člana Politbiroa CK KPJ, a na VI kongresu za člana izvršnog biroa CKKPJ i člana Sekretarijata izvršnog biroa.

Boris Kidrič je bio istaknuti marksist i revolucionar, političar velikog kova, kakvih do tada slovenački narod nije imao. Bio je čovek koji je revolucionarnu teoriju znalački primenjivao u praksi. Posedovao je izuzetnu sposobnost realnog ocenjivanja političkih događaja i imao velike organizatorske sposobnosti. Sve ga je to učinilo neospornim arhitektom i neposrednim rukovodiocem Oslobođene fronte slovenačkog naroda. Pored Edvarda Kerdelja, napisao je najznačajnije teorijske priloge o izgradnji nove narodne vlasti u vreme rata. Odlikovao se, takođe, velikim junaštvom. Tako se, jednom, u času velike italijanske ofanzive na Kočevskom goru, septembra 1942. godine, na čelu grupe slovenačkog rukovodstva s pištoljem u ruci probijao iz italijanskog obruča.

Kad mu je u Beogradu poverena značajna funkcija stratega jugoslovenske socijalističke privrede, taj je zadatak izvršavao najsvetsnije i s izuzetnim pregalaštvom. Bio je pobornik

ukidanja centralističkog i birokratskog rukovodjenja u privredi, i zauzimao se za uvođenje modernijeg i elastičnijeg načina, a u skladu s potrebom oslobađanja i razvijanja sve šire inicijative najrazličitijih subjekata i u skladu s postojanjem stvaralačkih potencijala u narodu koje je oslobodila revolucija, kao i za primenu tržišnog mehanizma u privredi. Pred Partijom i pred Narodnom skupštinom FNRJ je, ekonomskim argumentima, podržavao Titovu zamisao o radničkom samoupravljanju kao socijalističkom modelu novoga doba. Svoje poglede i ideje, pri čemu su mnoge ostale samo nagoveštaji i anticipacije budućih rešenja, iznio je u ekspozicijama pred predstavničkim telima, u mnogim tekstovima i raspravama, kao i predavanjima koje je u to vreme držao. Njegovi se radovi baziraju na marksističkim osnovama, pri čemu mu je Marksov *Kapital* služio kao osnovna inspiracija i neposredni priručnik koji je svakog dana konsultovao, znajući da na osnovu Marksove metodologije pronalazi nova rešenja koja je pretpostavljao savremeni razvatak proizvodnih snaga i poseban splet međunarodnih odnosa u kojima se razvijala socijalistička revolucija u Jugoslaviji. Njegova teza o državnoj svojini kao najnižem obliku socijalističke svojine, ima kapitalan značaj za razvoj socijalizma i savremene marksističke teorije.

U vreme političkog pritiska na našu zemlju, posle 1948. godine, Kidrič se nepokolebljivo borio, teorijom i u praksi, i dokazivao da se nezavisnost socijalističke Jugoslavije može osigurati pre svega sopstvenim naporima, privrednom snagom zemlje i moralno-političkim jedinstvom naroda. Pri tome je gajio nepokolebljivo uverenje u stvaralačke sposobnosti radničke klase ostalih proizvođača i svih radnih ljudi Jugoslavije. Takvim idejama i takvim poverenjem u nezavisnu i samoupravnu socijalističku Jugoslaviju, čije je obrise razvika u budućnosti sagledavao samo u svom blistavom umu, otišle i njegovu poslednje istupanje na VI kongresu SKJ, novembra 1952. godine u Zagrebu.

U svom ogromnom delu je neštedimice koristio svoju snagu, što je uticalo na njegovo zdravlje, tako da je, već u 41. godini, 11. aprila 1953. godine, umro u Beogradu. On je, jednostavno sagoreo na stvaralačkom radu. Njegovu ulogu možda najbolje karakterišu reči Tita na njegovoj sahrani, kada je, između ostalog, rekao: „Tvoj gubitak je za nas nenadoknadiv. Tebe ne može zamjeniti ni jedan pojedinac, tebe može zamjeniti samo čitav kolektiv“.

Kidričevi radovi, počev od tekstova i rasprava u predratnom periodu, do njih pisanih u toku NOR-a, predavanja, studija i referata u borbi za socijalističku izgradnju, objavljeni su u 7 knjiga njegovih sabranih dela.

Kidrič je bio član Jugoslovenske akademije

je znanosti i umjetnosti (od decembra 1949. godine).

Nosilac je niza najviših jugoslovenskih i inostranih odlikovanja, a odlikovan je i Ordenom junaka socijalističkog rada.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (P.D. i J. Pr.)

KILIBARDA Vukote MILO

Rođen je 14. februara 1913. godine u Velimlju, Nikšić, Crna Gora. Potiče iz zemljoradničke porodice koja ima vojničku tradiciju: preci su mu bili oficiri iz crnogorskoj vojsci.

Posle završetka Srednje poljoprivredne škole u Valjevu, radio je kao poljoprivredni tehničar, u Baru, Kolašinu i pred sam rat u Trebinju. U tom periodu je saradao s naprednim pokretom, a naročito s revolucionarima, kao što su Vukman Kruščić, Velimir Jakić i drugi, koji su vršili uticaj na njegovo opredeljenje.

Aprila 1941. godine, u danima kapitulacije Jugoslavije, primljen je u KPJ. Aktivno se angažuje u pripremama za ustanak. Njegov rad najviše se ispoljavao u obrazovanju gerilskih grupa i prikupljanju oružja. Tada je postao komandir čete u Banjanima. Zbog jakog bratversničko-plemenskog mentaliteta u njegovom kraju, Kilibarda je imao potrebne pretpostavke da autoritativno deluje na ljude, naročito u prvim danima ustanka. Tome su doprineli i porodični ugled i tradicija kuće, njegov humani odnos prema ljudima, kao i činjenica da je bio intelektualac i komunist.

Krajem avgusta 1941. godine, postaje sekretar partijske organizacije u Banjanima, gde razvija političku aktivnost na objašnjavanju ciljeva borbe. Kada je, krajem septembra 1941. godine, formiran Banjansko-vučedolski batalion, postavljen je za njegovog komesara.

Početkom 1942. godine, imenovan je za zamenika političkog komesara Operativnog štaba za Hercegovinu, čiji je glavni zadatak bio koordinacija dejstava crnogorskih i hercegovačkih partizanskih jedinica. Kao borac i starešina uvek se isticao, a naročito u borbama i akcijama u Banjanima, oko Gacka, Trebinja i Bileće, i u Katunskoj nahiji.

Na dan formiranja 5. proleterske brigade, postao je komandant njenog 3. bataljona. S bataljonom je učestvovao u marš-prosju, pa u brojnim poduhvatima u ovoj oblasti — oko Prozora, na sektoru Travnika...

Krajem 1942. godine, po odluci Vrhovnog štaba, kao već afirmisan rukovodilac upućen je na dužnost u NOV Slovenije, gde je ostao do kraja rata. U Sloveniji je najpre bio načelnik štaba 4. udarne brigade „Ljubo Šercer“. Ubrzo su se ispoljili njegovi vojnički kvaliteti i postaje komandant te brigade. S brigadom je vodio borbe na celoj teritoriji Slovenije, i pokazao izvanrednu hrabrost i umešnost u operativnim poslovima, što je dalo značajne rezultate.

U novembru 1943. godine postao je načelnik štaba 14. udarne divizije, koja je tada vodila teške borbe. U tim borbama bio je ranjen i izvesno vreme morao da provede u bolnici. U novim borbama oko Kočevja, Gračаницe, Grahova, ponovo je bio ranjen. Na početku 1944. godine postao je komandant 4. operativne zone NOV Slovenije za Štajersku i Koruško. Zahvaljujući njegovom umešnom komandovanju, postignuti su veliki uspesi u borbama za Velenje i na Graškoj Gori. Međutim, ponovo je, zbog ranjavanja, morao da provede izvesno vreme na lečenju.

Posle izlaska iz bolnice, postavljen je za načelnika Glavnog štaba Slovenije, i na toj dužnosti ostao do kraja rata. I na ovoj dužnosti dao je zapažene rezultate u planiranju i provedenju operacija i mnogih poduhvata, razvijanju i učvršćenju jedinica.

Posle završetka rata, obavljao je razne odgovorne vojne i političke funkcije. Bio je načelnik Uprave u Generalštabu, komandant Prve proleterske divizije, komandant područja, načelnik štaba Armije, načelnik Prve uprave Generalštaba. Završio je Višu vojnu akademiju i operatiku.

Bio je poslanik narodne skupštine Crne Gore i predsednik komisije za demarkaciju pograničnih oblasti.

Penzionisan je 1. januara 1974. godine, u činu general-pukovnika JNA. Posle penzionisanja, nastavlja se njegova društveno-politička aktivnost.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (T. Žug)

KLADARIN J. ĐURO

Rođen je 21. kolovoza 1916. u Lackawani, SAD. Učitelj.

Đuro Kladarin potječe iz srednje imućne porodice. Još dok je učio Učiteljsku školu u Petrinji, ističe se aktivnošću u revolucionarnom omladinskom pokretu, a 1937. postao je član SKOJ-a. Kao skojevac se sve više ističe i sudjeluje u nizu akcija koje organizira Komunistička partija, a u rujnu 1939. godine postaje i njezin član. Iste je godine izabran za člana Kotarskog komiteta KPH za Petrinju.

Poslije okupacije Jugoslavije i formiranja NDH, ustaški zločinci su počeli istrebljenje srpskog stanovništva na Baniji. U tim teškim danima za narod Banije, jedini su mu oslonac

bili komunisti, koji su bili sposobni da organiziraju otpor kvislinškoj vlasti. U organiziranju narodnooslobodilačke borbe na teritoriji Banije posebno se ističe Đuro Kladarin.

Kada je počeo ustanak, Đuro Kladarin je, kao član Okružnog komiteta KPH za Baniju, zadužen za vojna pitanja. Njegov rad na širenju narodnooslobodilačke borbe u tom kraju postaje sve zapaženiji, pa je postavljen za političkog komesara Banjskog partizanskog odreda. Na toj se dužnosti ističe hrabrošću i političkim radom, pa je u svibnju 1942. godine, odlukom Glavnog štaba Hrvatske, postavljen za političkog komesara Prve operativne zone, a početkom studenog 1942. Kladarin je postavljen za političkog komesara 7. banjske divizije, i na toj dužnosti ostao do siječnja 1944. godine, kada je postavljen — sada već kao prekaljeni revolucionar, poznati rukovodilac i istaknuta vojna ličnost sa Sutjeske i ostalih teških bitaka 7. banjske divizije — za zamjenika političkog komesara KNOJ-a. Od travnja do lipnja 1944. godine, Đuro Kladarin se nalazi na dužnosti političkog komesara 28.

slavonske divizije. Od lipnja 1944. godine, Kladarin se nalazi na dužnosti načelnika za organizaciona partijska pitanja u Glavnoj političkoj upravi Jugoslovenske armije, i na toj se dužnosti nalazi sve do 1950. godine, kada je preveden u rezervu, u činu general-majora.

Godine 1950, postavljen je za predsjednika Planske komisije vlade NRH, a 1953. izabran je za direktora Novinsko-izdavačkog poduzeća „Vjesnik“. Na III kongresu SKH, 1954, izabran je za člana Centralnog komiteta, a slijedeće, 1955, izabran je za potpredsjednika Glavnog odbora SSRNH.

Bio je i predsjednik Komisije za ideološki rad Saveznog odbora SSRNJ, poslanik Saveznog veća Savezne skupštine (do 1963), predsjednik Prosvetno-kulturnog veća Savezne skupštine od 1963. do 1969. godine, a potom je bio predsjednik Komisije Predsedništva SKJ za obrazovanje.

Godine 1971. bio je izabran za člana Predsedništva SFRJ, i na toj je dužnosti ostao do isteka mandata, 1973.

Đuro Kladarin je objavio i dvije knjige, „Slom četvrti i pete okupatorsko-kvislinške ofenzive“ i „Bitka na Sutjesci“, koje su imale nekoliko izdanja. One predstavljaju značajan doprinos novoj historiji naših naroda.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine. (S. Žar.)

KLANJŠEK Lovrenca JOŽE VASJA

Rođen je 29. aprila 1917. u selu Drtja kod Moravca, Domžale, Slovenija. Majka je, 1923. sa sinom i kćerkom napustila supruga i radeći kod imućnih seljaka, zarađivala za život.

Jože, sedmogodišnji dečak, radio je kod seljaka kao čobanin. Tri razreda osnovne škole je završio u Moravčama, a posle je, u Studencu kod lga, radio kod tamošnjeg grofa i uporedo učio školu. Posle završenog osnovnog školovanja, preselio se kod majke i sestre u Ljubljani. Radeći razne poslove, naučio je zanat bravara i završio tri razreda zanatske škole. Postao je član sindikata 1934, a već iduće godine vlasti su sindikat ukinule. Godinu je ostao bez posla, radeći s vremena na vreme razne poslove da nešto zaradi. Najzad je, 1936, otišao u Kranjsku Goru i tamo radio kao nekvalifikovani radnik na građevinama. Kasnije dobija službu u jednom hotelu, prvo kao sobar a posle kao portir.

Vojni rok služio je 1938—1939. u vazduhoplovstvu u Zemunu i, posle završnog kursa, postao kaplar-aviomehaničar. Posle otpušta-

nja iz vojske, našao je službu u svojoj struci, u železari Jesenice. Mobilisan je 1941, a posle kapitulacije vraća se prvo kod majke u Ljubljani, a u maju ponovo odlazi u Jesenice. Ali, kad su tamo počela hapšenja i progoni, napušta posao i vraća se u Ljubljani, gde opet radi na građevinama.

Preko prijatelja, između ostalih i Alojza Ravbara Viteza, uključio se u rad Osvobodilne fronte, i novembra napustio posao. U to vreme učesnik je više oružanih akcija u Ljubljani.

U zimu, 29. decembra 1941, stupa u partizanski prihvatni logor na Samotorici, odakle ga, posle nekoliko dana, upućuju u 3. četu bataljona „Ljubo Šercer“, gde postaje puškomitraljezac. Već 25. januara 1942. kandidovan je za člana KP, a 10. marta 1942. postaje član

Partije. Vrlo brzo se istakao u borbama, i već krajem aprila postaje zamenik komandanta Notranjskog odreda. Kasnije je imenovan i za komandanta 2. bataljona ovog odreda. U junu, kao komandant Kočevskog odreda, uspešno rukovodi borbama u sklopu operacija za obrazovanje slobodne teritorije, u koju se smešta rukovodstvo oslobodilačkog pokreta Slovenije, i preko koje se uspostavlja veza s hrvatskim partizanima. U vreme velike letnje ofanzive vešto vodi svoje jedinice, i zadaje neprijatelju udare.

Kad je, oktobra 1942, formirana brigada „Ljubo Šercer“, postaje u njoj zamenik komandanta. Učestvuje, tokom zime, u mnogim borbama u kojima se brigada istakla uništavanjem manjih belogardističkih garnizona u selima. Kad je, marta, ranjen komandant brigade Bojan Polak Stjenka, preuzima komandovanje brigadom. U čin majora unapređen je 1. maja 1943. godine.

Posle formiranja 7. korpusa, postaje operativni oficir, a posle smrti komandanta 14. divizije, Mirka Bračića, decembra 1943, vraća

se u 14. diviziju i postaje njen komandant.

Komandujući 14. divizionom, odlikuje se u vreme pohoda preko Hrvatske za Štajersku, kada su po dubokom snegu i zimi vođene neprekidne borbe koje su u nekoliko mahova dovodile u pitanje opstanak divizije. Tada je Klanjšek, probijajući neprijateljski obrub na Ravnama, jurišao na čelu štaba divizije.

Posle velikih uspeha koje je 14. divizija postigla u Štajerskoj, premešten je u 31. diviziju u sastav IX korpusa, na Primorju i u Gorenjsku. Izvesno vreme bio je operativni oficir korpusa, a zatim komandant 30. divizije i zamenik komandanta IX korpusa.

Posle rata, ostao je na službi u JNA. Završio je tri razreda gimnazije i Višu vojnu školu i penzionisan, 1955, kao pukovnik.

Čelu deceniju posle penzionisanja obavljao je mnoge društveno-političke funkcije. Bio je član Glavnog odbora Saveza boraca Slovenije; predsednik Saveza rezervnih oficira i podoficira, član Glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Slovenije. U međuvremenu je napustio penzijsko mirovanje: dve godine je bio direktor Mesne industrije Ljubljana, dve godine pomoćnik republičkog sekretara za industriju Slovenije i pet godina direktor Fabrike obuće „Planika“ u Kranju. Poginuo je, nesrećnim slučajem, 18. septembra 1965. u Ljubljani.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Pav.)

KLAVORA Ferdinanda SLAVA

Rođena je 11. maja 1921. godine u Mariboru, Slovenija, kao poslednje od sedmoro dece. Otac, poštanski službenik, došao je posle prvog svetskog rata iz Primorske, koja je pripala Italiji. U penziju je stupio kada je Slava bila još dete, i porodica je teško živela od malih prihoda. Rano se upoznala s naprednim radničkim omladinama i omladinkama.

Slava se upisala u Ekonomsku srednju školu.

U to doba došla je već u dodir s vodećim mladim komunistima. Tako su srednjokolci i radnička omladina, pod vođstvom Partije, pravili izlete u okolini Maribora, pevali revolucionarne pesme i diskutovali o političkim pitanjima. Slava je učestvovala u raznim društvima, gde je postojala mogućnost da napredna omladina utiče na mlade ljude.

Već dobro pripremljena za revolucionarnu borbu, upisala se, u jesen 1939. godine, na Ekonomski fakultet u Zagrebu. Tu je odmah postala član levičarskog akademskog društva „Triglav“. Studenti su često izlazili na ulice i demonstrirali protiv Cvetković—Mačekove

diktature i dolazili u sukob s policijom. Slava je bila uvek u prvim redovima. Tu, u Zagrebu, krajem 1939. postala je član Komunističke partije, i već u 2. semestru bila je izabrana u aktiv partijske čelije. Na izborima za Odbor stručne organizacije dobila je većinu glasova.

Kada su, 1940. godine, otvorili Dom studentkinja, Slava je i u njemu imala vidnu ulogu.

Aprila 1940. godine učestvovala je u kulturnoj turneji po Bosni i Hercegovini, gde su studenti tražili dodir s radnicima.

Učestvovala je u narodno-odbrambenom taboru na jugoslovensko-koruškoj granici, i u taboru u Prekmurju, gde su studenti dolazili u dodir sa seljacima tog tada zaostalog predela.

Nekoliko dana pre napada nacista na Jugoslaviju, vratila se kući, u Maribor. Izabrana je za člana Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku, čiji je sekretar bio Slavko Šlander, pre rata ilegalac. U komitetu je bila odgovorna za SKOJ, čiji je sekretar bila. Neumorno je vodila sastanke u svim delovima grada i u okolini i podsticala omladinu na akcije: uništavali su nemačke putokaze, zapalili dva nemačka automobila, raznosili letke, skupljali oružje i drugo. Ona sama pomagala je i ilegalnoj tehnici u stanu Mare Čepić i radila na šapirografu.

Pošto su joj roditelji iseljeni, sestra ju je savetovala da se skloni kod rođaka u Kranju, ali joj je Slava odgovorila: „Moje mesto je tu, u ponženom i germanizovanom Mariboru!“

Aktivno je učestvovala i u vojno-revolucionarnom komitetu, i već je u toku priprema s grupom komunista išla na Pohorje, da bi našli zgodno mesto za prve pohorske partizane.

Posle napada Nemaca na SSSR, komunisti su živeli ilegalno, i Slava je morala, zbog stalne opasnosti, da nema boju kose i svoju

spoljašnost. Obavljala je i kurirske poslove putujući u Prekmurje, u Celje, Ptuj i Trbovlje.

7. avgusta 1941. godine, u stan su upali gestapovci, uhapšili i odveli u zatvor sve ilegalce koji su tamo noćili i postavili zasedu. Došla je i Slava. Uhapšili su je, i kada su je odveli iz kuće, Slavko Šlander, koji je čekao dole, pokušao je da je istrgne iz ruku gestapovaca ali nije uspeo, već je i sam bio savladan. Slavu su saslušavali 18 dana. Saslušavao ju je i sam šef gestapoa Lurker, ali je ostala nepokolebljiva, ponosna i dostojanstvena, prezirući okupatora.

U Grac su je odveli 8. avgusta 1941, da bi najsvirepijim metodima skršili njen otpor. Ništa nisu postigli, i 15. avgusta vratili su je u Maribor. Uveče 24. avgusta 1941. godine streljali su je zajedno s devet drugova, pod reflektorima, i u prisustvu velikog broja okupatorskih funkcionera.

Pošto su im pročitali smrtnu presudu, Slava je viknula: „Živela Komunistička partija!“ Nije dala da joj vežu oči. Iste večeri streljan je i Slavko Šlander.

Naredne dane i Nemci i Slovenci govorili su o njenoj herojskoj, neustrašivoj smrti. Pronela se vest po celoj Sloveniji i doprila čak u koncentracione logore i dizala moral logoraša.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (M. Ost.)

KLOBUČAR Matije VJEKOSLAV ČORT

Rođen je 8. novembra 1919. godine u Delnicama, Hrvatska. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu.

U ranoj mladosti zaposlio se na željeznici. Poslije odsluženja vojnog roka, aktivno se uključio u rad partijske organizacije u Karlovcu, gde je i živio. Vjekoslav je posebno bio aktivan u omladinskom i sindikalnom pokretu grada. Godine 1940. postao je član KPJ.

Dolaskom ustaša na vlast, poznati komunist Čort rukovodi i učestvuje u radu prvih udarnih grupa. Već u junu, s grupom skokova i komunista, u okupiranom gradu izaziva kod neprijatelja pomutnju lijepljenjem po zidovima komunističkih plakata, parola i širenjem propagandnog partijskog materijala. Trećeg jula 1941, Karlovac je u noći ostao u potpunom mraku. Grupa komunista, u kojoj je bio i Klobučar, iskoristila je ovu diverziju: u mraku su, u velikom delu ulica grada, ispisali po zidovima niz parola komunističkog sadržaja. Te je noći Klobučar, još s trojicom komunista, prekinuo električni vod između stala Drežnika i Hrnetića, na liniji Ozalj — Karlovac. Tri dana kasnije, 6. jula, grupa komunista izvela je

diverziju na telegrafsko-telefonskim vezama Ozalj — Ljubljana. Čort je iste noći, uz pomoć dvojice drugova, prezeo žice uz željezničku prugu nedaleko od Udbine, gotovo u samom gradu. Tako je Karlovac ostao bez veza s Ogulinom, Likom, Gorskim Kotarom i Primorjem. Već u ovim prvim diverzantskim akcijama u Karlovcu, Čort se ističe i u najtežim situacijama svojom poduzetnošću i spremnošću. On je svoju tehničku nadarenost znao koristiti u diverzijama. U noći 19/20. jula 1941, kada je Rade Končar u šumi Abec kraj Vrginmosta održavao savjetovanje s komunistima Gline, Vojnica, i Vrginmosta, na kojem se donosila odluka o podizanju ustanka na Kordunu i Baniji, poznati diverzant, ilegalac Klobučar s grupom karlovačkih komunista te noći izvodi diverziju na željezničku prugu u Mrzlo Polju, u blizini Karlovca. Iz tračnica je izbačen brzi voz koji je išao za Split, što je snažno odjeknulo u Karlovcu i njegovoj okolini.

Poslije provala u partijskoj organizaciji Karlovca, Čort u avgustu 1941, po direktivi Partije odlazi preko Delnica u Goranski partizanski odred. Tu se on na diverzantskom kursu specijalizira za paljenje cisterni. Ubrzo postaje poznat po svojim hrabrim diverzantskim akcijama na željezničkoj pruzi i cestama. Kada je Delnički odred, iznenadnim napadom Italijana bio razbijen, Vjekoslav decembra 1941. odlazi na Kordun, gdje postaje operativni oficir 3. bataljona 2. kordunaškog partizanskog odreda. Već poslije nekoliko akcija, u februaru 1942. postao je komandant tog bataljona.

On učestvuje u svakodnevnim borbama, a posebno žestoke okršaje ima s ustašama i domobranima kod Primišlja, Slunja, Plaškog i Rakovice, gdje se ističe hrabrošću i požrtvovanjem. U borbi kod Zbega, iako je ranjen, ali ne izlazi iz borbenog stroja.

Po zadatku Glavnog štaba Hrvatske, ide 16/17. jula 1942. sa 140 već prekaljenih boraca

Korduna, preko Kupe za Žumberak, da širi ustanak i u tim krajevima Hrvatske. Na putu za Žumberak komandant — sad Žumberačko-pokupskog NOPO — preko partijskih veza u Pokuplju, prelazi rijeku Kupu, željezničku prugu i cestu Zagreb — Karlovac, ali ga 18. jula iste godine, kod Petrovina, iznenaduju jake ustaške snage, gdje je u žestokoj borbi Čort herojski poginuo. Njegov bataljon se probio iz neprijateljskog okruženja i nastavio bitke u Žumberku pod imenom „Slavko Klobučar Čort“.

I 3. bataljon 2. kordunaške brigade 8. udarne kordunaške divizije nosio je cijelog rata ime hrabrog diverzanta i komandanta, Vjekoslava Klobučara Čorta.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Du. Za.)

KLJUČ Valentin FRANJO

Rođen je 18. septembra 1912. godine, u Jošiku kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina.

Posle završetka građanske škole u Bosanskoj Dubici i kraćeg pisarskog staža kod advokata, Ključ je stupio u vojno vazduhoplovstvo, gde je prvo završio mehaničarsku, a 1939. godine i pilotsku podoficirsku školu. Aprikski rat 1941. zatekao ga je kao pilota izviđačke eskadrile u Rajlovcu.

Posle kapitulacije Jugoslavije, stupio je u Vazduhoplovstvo NDH, ali se ubrzo povezo sa narodnooslobodilačkim pokretom u Banja Luci; davao je pokretu pomoć u novcu, oružju i drugom materijalu, čekajući priliku da avionom poleti na oslobođenu teritoriju. Posle opsežnih priprema, kojima su rukovodili banjalučka partijska organizacija i Operativni štab za Bosansku krajinu, Ključ je, 23. maja 1942. godine, avionom „Potez 25“ sletio na letište Urije kod Prijedora. Istog dana, u Prijedor se spustio i pilot Čajavec s mehaničarom Jazbecom. To je bio početak stvaranja partizanske avijacije, i jedan od prvih primera u svetu da narodnooslobodilačke snage raspolaze sopstvenim vazduhoplovstvom.

S ranije pripremljenog letišta kod sela Međuvode, Ključ je, s mehaničarem-strojem Ivicom Mitračićem, izvršio dva borbeno leta. Četvrtog juna 1942. godine bombama i mitraljeskom vatrom napali su, kod Međeđe, zloglasnu ustašku crnu legiju, a 7. juna bombardovali su Bosanski Novi i Dvor i bacali letke nad Dubicom i Kostajnicom. Zbog neprijateljske ofanzive na Kozaru, Ključ i Mitračić prebacili su se 14. juna na novo letište kod Lušci Palanke, napadajući uz put neprijateljske kolone. Šestog jula 1942. godine, jedan nemački

lovac otkrio je i zapalio „Potez 25“, što je onemogućilo dalju akciju prvih partizanskih avijatičara, koji su, u uslovima ogromne neprijateljske prevlasti u vazduhu, uspeali da se održe punih 45 dana, što je imalo znatan moralni i politički efekt. Ostavši bez aviona, Ključ je ušao u sastav Operativnog štaba za Bosansku krajinu, gde je ostao sve do novembra 1943. godine, kada se priključio Prvoj vazduhoplovnoj bazi u Livnu. Zajedno s ostalim vazduhoplovcima koji su se u prikupili na poziv Vrhovnog štaba, prešao je u Italiju, pa u severnu Afriku, gde je ušao u sastav 1. eskadrile NOVJ, koju su, posle intenzivne obuke, saveznici naoružali lovcima „spitfajer“. U činu kapetana Ključ je u ovoj eskadrili, pored letačke dužnosti, obavljao i funkciju političkog komesara.

Kao prvom partizanskom pilotu i dobrom letaću, Ključu je bilo povereno da, kao pratilac komandira eskadrile majora Protića, izvrši prvi borbeni zadatak ove eskadrile, 18. avgusta 1944. godine. Od tada s aerodroma Kana u Italiji, Ključ je izvršio više borbenih letova, hrabro napadajući neprijatelja u Dalmaciji i delovima Bosne i Hercegovine, i obezbeđujući lovačku zaštitu našim i savezničkim avionima.

Poginuo je 14. septembra 1944. godine, kada je, kao vođa četvorke „spitfajera“, oboren od neprijateljske PAA, priikom napada luke u Omišu.

Narodnim herojem proglašen je 18. maja 1948. godine. (Če. J.)

KLJAJIĆ FILIP FIČA

Rođen je 2. maja 1913. godine u Tremušnjaku kod Petrinje, Hrvatska. Kao trinaestogodišnji dječak, u nemogućnosti da se školuje, došao je u Kikindu na učenje postolarskog zanata. U jesen 1931. zaposlio se u Beogradu.

Tu je vrlo rano počeo revolucionarnu djelatnost u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije. Na njegovo revolucionarno sazrijevanje utjecali su stariji revolucionari, partijski aktivisti u Beogradu: Nikola Grulović, Miloš Matijević, Bora Marković... Godine 1936. primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije, a godinu dana kasnije član je Okružnog komiteta KPJ za beogradske okrug. Zapažen je kao organizator više radničkih štrajkova, a naročito se angažirao u radu sindikalne kožarsko-prerađivačkih radnika. Na godišnjoj skupštini sindikalne podružnice kožaraca u Beogradu, 20. februara 1938, izabran je za člana njezine uprave. U maju iste godine, poslije neuspjelih pregovora s poslodavcima koji su odbili da potpišu kolektivni ugovor, on govori na zboru obučarskih radnika i poziva ih da stupe u štrajk. Zahvaljujući Fićinoj upornosti, koji je iz dana u dan, unatoč prijetnjama poslodavaca, bodrio štrajkaše da izdrže do kraja, štrajk je dvanaestog dana okončan pobjedom radnika.

Djelujući istodobno i u sindikatima i u partijskim organizacijama, Fića ne zaboravlja ni rad s omladinom. Prema sjećanju njegovih suboraca, on je bio jedan od inicijatora masovnih izleta omladine i starijih radnika na Topčider i Košutnjak, zbog čega je 1938. kažnjen s dva mjeseca zatvora. Uprava grada Beograda njegovo je hapšenje obrazložila kao preventivu — da bi se spriječila eventualne demonstracije u vrijeme Mačekove posjete Beogradu. U drugoj polovici 1938. Kljajić je dobio izgon u svoje rodno mjesto. Ta ga je policijska mjera prisilila da pređe u ilegalnost i da se više okrene radu u pokrajini. Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju šalje ga tada u Niš, kao instruktora. Tu je ostao sve do 1940. Učvrstivši partijsku organizaciju, u novembru 1939. organizira masovne demonstracije prilikom dolaska Mačeka i Ovetkovića u Niš. Istog mjeseca organizira i štrajk obučarskih radnika, koji su ga već u julu izabrali za svog delegata za kongres kožaraca. U septembru 1940. postavljen je za sekretara Okružnog komiteta KPJ za Valjevo, gdje je opet zapažen kao organizator masovnih akcija. Poznati štrajk građevinskih radnika, koji su za mizernu nadnicu radili na izgradnji pruge Lajkovac—Valjevo, Fićino je djelo. On je 12. oktobra 1940. organizirao i zbor u Valjevu, i pred 3.000 radnika održao govor pozivajući ih na borbu do pobjede. Kad su policija i žandarmerija pokušali da rasture zbor i uhapse Fiću, radnici su ga svojim grudima štitali u otvorenoj bici na improviziranim barikadama. Tada je poginuo jedan, a teže ranjen drugi građevinski radnik i nekoliko žandara. Ni najsurovije torture koje su nad njim primjenjivane 1940. u beogradskoj Glavnjači nisu slomile prokušanog revolucionara.

Ispribejan, na rubu snage, prkosno je dobacivao zloglasnom agentu Vukjoviću: „Neću da kažem, ja sam komunist!“

Svoje bogato revolucionarno iskustvo Kljajić neprekidno obogaćuje i marksističko-lenjinstičkim obrazovanjem. Početkom 1941. on je polaznik partijskog tečaja u Zagrebu, ali već potkraj februara izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za beogradske okrug.

Poslije aprilskog sloma stare Jugoslavije, kao član Vojnog komiteta pri Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju, a zatim Glavnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Srbije, jedan je od organizatora ustanaka u Srbiji. Sudjelovao je u prvim vatrenim okršajima: u napadu na Senjski rudnik, na Lajkovac, Svilajnac... U vrijeme neprijateljske ofanzive, Tito mu je osobno povjerio zadatak da organizira obranu na valjevskom sektoru. Obavljajući svoju dužnost, Fića je u toj borbi teško ranjen. Sudjelovao je na vojno-političkom savjetovanju u Stolicama, bio je prvi politički komesar 1. proleterske brigade, a od novembra 1942. politički komesar 1. proleterske divizije. Zajedno sa svojim proleterskim jedinicama, prošao je najteže bitke u Bosni, Crnoj Gori i Dalmaciji. Kao neustrašiv borac, dobar organizator i talentirani vojni i politički rukovodilac, Kljajić je bio omiljen među borcima i u narodu. Znao je utješiti i ohrabriti, ali je uvijek dijelio slučajne propuste od svjesne nediscipline. Duboko human, očinski brižan prema svojim borcima, bio je istodobno nemilosrdan prema svakom pokušaju zloupotrebe povjerenja dužnosti. Shvaćajući narodnooslobodilačku borbu i revoluciju kao jedinstven proces, u svakom je borcu gledao i graditelja novog, pravednijeg društvenog poretka, i svakom je komunistu u svojim jedinicama uvijek govorio: „Koristi svakih pet minuta, priđi drugu, razgovaraj s njim i podiži ga.“ Tog se

načela Fića i sam držao od prvih dana svoje revolucionarne djelatnosti, do svoje tragične pogibije.

Rodoljub Čolaković, jedan od bliskih Fićinih prijatelja i suboraca, u svojoj knjizi „Susreti i sjećanja“ kaže: „Srio sam u revoluciji nemalo ljudi koji su se isticali izuzetnim sposobnostima, vojničkim, političkim, organizatorskim, koji su se u njoj naglo rascvjetali u jarke, izrazite ličnosti, mada je vremenski rok njihove aktivnosti bio, ovaj, ponekad vrlo kratak. Izginuli su u bitkama, pogošeni prije vremena, ali lik njihov ostao je blizak, nezaboravan... Među takve ličnosti spada Filip Kljajić Fića...“

Poginuo je u Zvorniku, 5. jula 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (V. Raj.)

KLJAJIĆ Mirka MILANKA

Rođena je 1924. godine u Starom Selu, Petrinja, Hrvatska. Potječe iz vrlo siromašne seljačke porodice. Kao trinaestogodišnja djevojčica odlazi u Vojvodinu, da radi kao sezonski radnik. Zimi dolazi u svoje selo, gdje upoznaje ljude koji su s njenim ocem govorili o Komunističkoj partiji. Iako sedamnaestogodišnja djevojka, 1941. godine Milanka je već dobro znala da Partija priprema ustanak u njenom kraju. Među prvim ljudima njenog sela koje su ustaše odvele na put bez povratka, bili su i njeni otac i brat.

Milanka je prva seoska djevojka koja je uzela pušku i ušla u redove partizana Banje. Već poslije nekoliko akcija, zapažena je neustrašivost te djevojke, koja postaje i partizanski deseter. Hrabra Milanka je jurila na neprijateljske porabe, rovove i utvrđenja. U napadu na Majur, ističe se time što je ubila njemačkog kapetana. Tada, 1942, postaje i član KPJ. List Antifašističkog fronta žena, „Žena danas“, pisao je o herojskim podvizima omladine — borca Milanke Kljajić.

Ona je poznati komandir bombašne grupe u svojoj brigadi, i po junaštvu ulazi u red najhrabrijih žena koje je dala NOB-a. Kao i mnoge druge seoske djevojke, Banje, Milanka je podnosila sve teškoće NOR-a, i tukla se u prvim borbenim redovima, služeći za primjer drugovima. U napadu 7. brigade i 3. bataljona banijskog odreda na železničku prugu između Siska i Sunje, 18. i 19. novembra 1942. u žestokoj borbi s Nijemcima, ustašama i domobranima, naročito se istakla partizanka Milanka, tako da se njome ponosila cijela brigada kao jednim od svojih najboljih boraca. Dese-

tar, komandir bombaške grupe i vodnik, naročito divljenje drugova izazvala je u svom posljednjem jurišu kod sela Joševica, kada su položaji prelazili iz ruku u ruke. U tri uzastopna juriša brigade, Milanka je na čelu svoga voda. U trećem jurišu, na svega dva metra od neprijateljevog rova, u koji je trebalo da uskoči, pala je 22. januara 1943. godine.

U toku NOR-a cijela njena porodica je poginula, a kuća spaljena.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (Đu. Za.)

KLJAJIĆ Marka MILOŠ

Rođen je 17. marta 1916. godine u selu Gornji Sjeničak, Vrginmost, Hrvatska. Potječe iz veoma siromašne seljačke porodice. Imao je teško djetinstvo. Zbog siromaštva nije mogao završiti ni osnovnu školu, jer je morao čuvati stoku u drugim selima, kod imućnijih ljudi. Pored čuvanja stoke, obavljao je i teške fizičke poslove. Poslije odsluženja vojnog roka, radi izvesno vrijeme kao radnik na ciglani, ali ubrzo, zbog naprednih ideja, biva zatvoren i otpušten s posla. Odlazi iz svog kraja i zapošljava se u tuzlanskoj solani, gdje kao član URS-ovih sindikata učestvuje u akcijama naprednih radnika. Tu je 1940. primljen za člana KPJ. Poslije kapitulacije vraća se u rodni kraj. Već u maju povezuje se s partijskom organizacijom svoga sela. Aktivno učestvuje, u sjevernom dijelu Korduna, u pripremama oružanog ustanka. Miloš se nalazi u prvoj grupi ustanika, i u septembru 1941. komandir je partizansko-greda „Sjeničak“, koji djeluje na području Udčina—Sjeničak, prema Stakavcu, Kovačevcu, Lasinji, Karlovcu i Vrginmostu. U januaru 1942. Kljajić je komandir 3. čete 4.

kordunaškog bataljona. U februaru završava prvi oficirski kurs, partizansko-oficirsku školu u Gornjem Budačkom, na Kordunu. Tada je postavljen za komandira čete 1. udarnog bataljona 1. KPO. Godine 1943, komandant je 4. bataljona 1. kordunaške brigade, zatim zamjenik komandanta i komandant iste brigade 8. kordunaške udarne divizije. Već u prvim akcijama bio je neustrašiv borac i voljen starijima. Posebnu snalažljivost i junaštvo ispoljio je u borbi s ustašama i domobranima, decembra 1941., i januara 1942. godine. Jurišao je hrabri komandir na čelu 3. čete, s puškomitraljezom u rukama, na ustaše, žandarme i domobrane, koji su pod vodstvom svog poglavnika Ante Pavelića došli da pale i pljačkaju srpska sela sjevernog dijela Korduna i ubijaju u njima sve što je živo. U žestokim borbama uspjelo je partizanima zaštititi 15.000 žena, djece i starijaca, i osigurati im put u Petrovu goru.

Kljajić vodi borbe u Žumberku, Sloveniji, Lici, Gorskom kotaru i na Kordunu. Ljeti 1942. ističe se u borbi za Jastrebarsko, i u spasavanju više od 700 srpske djece s Kozare, Korduna i Banije iz ustaškog logora. U borbama u Sloveniji Miloš je teško ranjen, ali poslije ozdravljenja ponovo dolazi u svoju jedinicu, u drugu put odlazi na Žumberak, gdje u januaru 1943. vodi žestoku bitku s više od devet stotina ustaša u utvrđenu Krašić. Neustrašivi komandant 4. bataljona sprečavao je, na putu Draganić—Krašić, napade neprijateljskih tenkova i jakih pješadijskih snaga koje su išle u pomoć opkoljenom ustaškom garnizonu u Krašić. lako ranjen, ostao je na položaju, i u najkritičnijoj situaciji bodrio svoje borce. S izabranim bombašima jurišao je Kljajić na tenkove. Ustaše se nisu uspjele izvuci iz okruženja. U ogorčenoj borbi, utvrđenje je palo, i u njemu zarobljeno 200 ustaša a više od 300 ubijeno. Kljajić se ističe i u napadu na

četnike i Italijane u Lici, na Brlogu, zbog čega su on i njegov bataljon pohvaljeni od Štaba divizije. Polovinom 1943, on je već proslavljeni borac i komandant na Kordunu, Pokuplju, Žumberku, Lici i Gorskom kotaru. Posebno se ističe u borbi s kombinovanim i jakim ustaškim, četničkim i italijanskim snagama na Cerovniku. Zahvaljujući njegovoj vještini u organiziranju protivnapada, neprijatelj je razbijen. U januaru 1944, s 4. bataljonom uništeno je jako ustaško-domobransko utvrđenje s 300 vojnika, na Globorničkom mostu, na pruzi između Gornjih i Donjih Dubrava. Sredinom juna iste godine, Kljajić u ulazi komandanta 1. kordunaške brigade treći put odlazi na Žumberak, gdje vodi neprekidne borbe s Čerkezima, ustašama i domobranima. Na putu za Žumberak, prešavši Kupu, Kljajićeva brigada uništava neprijateljsko uporište Buševac, i vodi uspješne borbe u Blatnici i Rečici kraj Karlova.

Od 27. juna, petnaest dana Kljajić je vodio neprekidne borbe s jakim njemačko-ustaškim snagama u Žumberku. Tridesetog juna bio je s brigadom napadnut na cijelom frontu. Poslije višesatovne obrambene borbe, prešao je s brigadom u napad na čelu streličkog stroja, s članovima svoga štaba. Borci su upadali u njemačke rovove i naterali neprijatelja na povlačenje. Kad je brigada ponovo izgubila svoje položaje na liniji Prekrižje — Konjarić vrh, hrabri komandant nije posustao. Obilazio je bataljone, puzio do rovova, da bi ocijenio mora li se odstupati.

Četrnaestog jula 1944, u najžešćoj borbi pogođen je, kao Kodrića, njemačkim rafalom. Sahranjen je uz vojne i narodne počasti na vinovom Žumberku, u selu Radatovići, i njegov grob postao je simbol bratske borbe srpskog, hrvatskog i slovenačkog naroda u ovom kraju.

Četvrti bataljon 1. brigade 8. udarne kordunaške divizije nosio je, do kraja rata, ime Miloša Kljajića.

Narodnim herojem proglašen je 6. decembra 1944. godine. (Đu. Za.)

KLJAJIĆ lije MIRKO STARI

Rođen je 30. septembra 1912. godine u Ploči, Gračac, Hrvatska. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu pohađao je u selu, a posle završetka četiri razreda gimnazije u Gospiću roditelji su ga, po nagovoru seoskog popa, poslali da uči bogoslovlju. Međutim, on ubrzo napušta bogoslovlju. Tražeći bolje uslove života, roditelji su mu se 1929. preselili iz Like u Novu Gradišku, gde je Mirko

nastavio da pohađa i gimnaziju, koju završava 1933. s vrlo dobrim uspehom. Posle toga, važno je studirao pravo i diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a zatim se zaposlio kao advokatski pripravnik u Novoj Gradišci.

Još kao mladić, Mirko se oduševio marksizmom i materijalističkom filozofijom, a zatim i komunističkim idejama. Pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu i postao aktivan borac za prava radničke klase. Dobivši poverenje Partije, primljen je 1935. godine u KPJ. Neumorno radi na stvaranju i jačanju partijskih organizacija u Novoj Gradišci i po okolnim selima. Okuplja oko sebe radnike, intelektualce i omladinu i aktivira ih u borbi protiv tadašnjih vlastodržaca. Živi samo za revoluciju. Liniju Partije uporno i sistematski sprovodi i preko URS-ovih sindikata, levo orijentisanih organizacija HSS-a, preko organizacije Seljačkog kola i Seljačke sloge i u raznim kulturnim i sportskim društvima. U tom radu postigao je značajne rezultate.

Godine 1939. Mirko je postao sekretar Kotarskog komiteta KPH za kotar Nova Gradiška, a na predlog Rada Končara, sekretara CK KPH, na I okružnoj konferenciji, 23. marta 1940, izabran je za političkog sekretara OK KPH za okrug Nova Gradiška. Posle toga, sedište ovog komiteta premešteno je iz Pakraca u Novu Gradišku. Neumornim radom i veštim rukovođenjem partijskim organizacijama postao je duša Okružnog komiteta. A svi oni s kojima je dolazio u dodir voleli su ga i cenili. Kao delegat partijske organizacije Nove Gradiške, učestvovao je na V zemaljskoj konferenciji KPJ, održanoj od 19. do 23. oktobra 1940. u Zagrebu. Neposredno pred rat, zbog revolucionarnog rada, bio je uhapšen, ali je brzo pušten zbog nedostatka dokaza.

Pošto je bio mobilisan u jugoslovensku vojsku, aprilski rat zatekao je Mirka u Bosni, odakle se, preodeven u hodžu, vratio, oko 20. aprila 1941, u Novu Gradišku. Odmah je, u veoma teškim uslovima ilegalnog rada, počeo da priprema oružani ustanak na području Nove Gradiške. Neumorno uspostavlja veze i priprema partijske organizacije i kadrove za oružanu borbu. Štampa i rastura ilegalne partijske materijale. Takvim svojim radom postao je najaktivniji i najistaknutiji organizator oružane borbe na području Psunja.

U drugoj polovini maja 1941. ustaše su uspele da uhapsu Mirka, zajedno s većinom članova OK. U zatvoru je mučen. Da bi postigli cilj i slomili ga, ustaše su ga doveli kući i mučili pred ocem. Posmatrajući ta mučenja, otac mu je paralizovan, ali je Mirko junački sve izdržao, tako da ustaše od njega nisu uspele ništa da saznaju. U Gradišce prebačen je, 2. jula 1941, u Slavonsku Požegu, gde mu je

sudio ustaški preki sud, ali je zbog pomanjkanja dokaza i hrabrog i veštog držanja sva mučenja, uspeo je, u jesen te godine, s još dva druga, da pobjegne iz zatvora i da se prebaci na Psnju, u Psnjnsku partizansku grupu.

Našavši se na slobodi, Mirko nastavlja neumorno da radi na jačanju partijskih organizacija na području Psnja i povezivanju svih partizanskih grupa u Slavoniji, njihovom omaslovljenju, stvaranju partizanskih jedinica i njihovom aktiviranju u oružanim akcijama. U prvoj polovini januara 1942. postao je politički komesar 1. čete Slavonskog NOP bataljona, a 20. marta postavljen je za političkog komesara 1. slavonskog bataljona 1. slavonskog NOP odreda. Nije dugo ostao na toj dužnosti. Poginuo je 2. aprila 1942. na Gradini (Psnju), iznad sela Bobare, zajedno s još šest partizana, u iznenadnom napadu ustaša na njegov bataljon.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Ra.)

KNEBL Matije FRANJO

Rođen je 25. srpnja 1915. godine u Vilnici, Dečin, ČSR. Franjin otac Matija bio je radnik koji je, u potrazi za poslom, stigao u Sisak. U tom gradu Franjo je završio osnovnu školu, 1926. godine, a gimnaziju 1934. Poslije toga, upisao se u Zagrebu na Poljoprivredno-šumarski fakultet, i završio ga 1940. godine.

U vrijeme studija, putujući vl. om svakog dana iz Siska u Zagreb, uključio se u napredni studentski pokret i sudjelovao u mnogim akcijama sisačkih studenata. U Sisku je 1935. godine primljen u SKOJ, a nedugo zatim

postao je član KPJ. Bio je odgovoran za rad sa studentskom omladinom u Sisku, od 1935. do 1940. godine. Kao predsjednik Udruženja sisačkih akademičara, bio je i hapšen kad je tom udruženju bio zabranjen rad. Rukovodio je i partijskim radom u novoformiranom Sisačkom akademskom klubu „Ante Radić“, u kojem se okupljala ljevičarski orijentirana omladina. Tada je bio i sekretar ćelije među studentskom sisačkom omladinom.

Poslije okupacije zemlje, i prije početka ustanka, bio je član Vojnog komiteta u Sisku koji je pripremao oružani otpor.

U lipnju 1941. godine, na dan napada Nijemaca na Sovjetski Savez, uhapšen je i proveo je u zatvoru dvadesetak dana. Pustili su ga, ali je i za njega boravak u gradu postao suviše opasan, jer je bio poznat kao komunist, pa se prebacio. 20. srpnja 1941. godine, u Sisački partizanski odred. Na početku, bio je u Odredu borac. Ubrzo je postao desetar, istakvši se u akcijama Odreda. Kako se širio i rasplamsavao ustanak i stvarali novi partizanski odredi, tako je i Knebl imao sve važnije i odgovornije funkcije. Najprije je to bilo na samom ulu Banje, a zatim u Moslavini, Slavoniji i u Žumberku, i u drugim područjima Hrvatske. Tako je bio zamjenik i komesar čete u Banijskom partizanskom odredu, politički komesar Moslavičkog partizanskog odreda, zamjenik političkog komesara 17. udarne brigade i sekretar partijskog divizijskog komiteta 12. divizije, zamjenik političkog komesara 16. omladinske brigade, vršilac dužnosti komesara 12. divizije, komesar Žumberačko-posavskog sektora i politički komesar 34. udarne divizije. Istovremeno s ovim vojnim dužnostima, bio je i sekretar Kotarskog komiteta za Dvor, i zatim Kotarskog komiteta za Sisak, i član OK KPH za Psnju, kasnije i član Biroa OK KPH za Čazmu.

Vršeci sve te dužnosti, isticao se velikom hrabrošću, vještinom u rukovođenju, samoprije gorom i neumornošću.

Zajedno s drugim borbicima iz jedinica u kojima se nalazio, prošao je mnoge bitke, žestoke okršaje s neprijateljem; zahvaljujući njegovoj hrabrosti i umješnosti u komandiranju, te su jedinice odnijele, često i na jačim neprijateljem, mnoge velike pobjede.

Poslije oslobođenja zemlje i pobjede revolucije, ostao je u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, vršeci odgovorne dužnosti. Bio je politički komesar VIII armije u Skoplju, član Opućnomstva CK KPJ za JNA, načelnik u Glavnoj političkoj upravi JNA, vojni ataše FNRI u SAD, komandant 6. ličke proleterske divizije. Godine 1959, kao general-major, koji je čin dobio još 1950, napušta JNA i postaje sekretar za šumarstvo Izvršnog vijeća Sabora SRH. Osim toga, bio je član CK KPH u tri saziva, ambasador SFRJ u Indoneziji, savezni narodni poslanik u dva saziva, i član Izvršnog odbora Glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine. (B. Ja.)

KNEŽEVIĆ *Gavrila* RADOVAN TIHI

Rođen je 7. listopada 1916. godine u Koturici, Daruvar, Hrvatska. Nekoliko godina pred rat, završio je zrakoplovnu školu i postao aktivi podoficir — neletač u zrakoplovstvu bivše jugoslavenske vojske.

Travnja 1941. godine, prilikom napada na Jugoslaviju, pada u njemačko, a zatim u italijansko zarobljeništvo (Sarajevo, Beograd), odakle poslije nekoliko mjeseci bježi i vraća se kući, u Koturici; u Ravnoj gori nalazi sigurno sklonište od iznenadnih ustaških napada. Listopada 1941. pristupa NOP-u; radi na organiziranju dojavne službe i smještanju rezervnih namirnica i odjeće. Poslije uspostavljanja veze s rukovodiocima NOP-a, sudjeluje i u akcijama prikupljanja oružja i municije, i organizira ljude za oružani otpor.

Prosinca 1941. godine pristupa Papučkoj četi Slavonskog NOP odreda. Krajem 1941. i početkom 1942. godine, postavljen je za kurira između Sunjske i Papučke čete, a istovremeno radi i na novoj mobilizaciji ljudi za vojsku. Veljače 1942. godine, vraćen je u jedinicu i postavljen za komandira 3. čete 2. bataljona Slavonskog NOP odreda, u kojoj je, svibnja iste godine, na Vranom Kamenu, primljen u KPJ Jugoslavije. Kasnije je bio komandant 3. bataljona Slavonskog NOP odreda (od svibnja 1942. godine), 2. odreda Treće operative

zone (od sredine 1942. godine) i 16. omladinske brigade „Joža Vlahović“ (od proljeća 1943. godine). Poslije toga, bio je operativni oficir divizije, pa zamjenik i, najzad, vršilac dužnosti komandanta 12. divizije.

Sudjeluje, kao borac papučke oružane grupe, u akciji na Bučju, i u napadu na selo Vrhovce, 1941. godine. Kao komandir čete sudjeluje u borbama na Bastaima i Popovcima, i u ofanzivi koju je neprijatelj poduzeo protiv slavonskih partizana, travnja 1942. godine. Već je u tim prvim borbama bio zapažen kao hrabar i odvažan borac. Poslije borbi za Džulovac i Sirače, predvodi, kao komandant, bataljon u rušenju željezničke pruge Beograd-

–Zagreb. Često izvodi napade na tu, za okupatora važnu, saobraćajnicu, tako da je neprijateljski transport na toj pruži bio često u prekidu. Uspješno vodi Omladinsku brigadu u borbama za Voćin, Okučane, Viroviticu i Garešnicu. Radovan Knežević je ispoljavao ne samo vještinu komandanta, već i neumršnost čovjeka-borca; zato ulazi u red istaknutih junaka Slavonije. Svojom borbenošću i komandantskim sposobnostima, znatno je doprineo uspješnim borbama njegovih jedinica.

Poslije rata, bio je komandant divizije, pomoćnik načelnika uprave u DSN0, komandant vojnog odsjeka i na drugim dužnostima u JNA. Živi u Beogradu, kao penzionirani general-major.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (I. Gr.)

KNEŽEVIĆ *Žilka* VLADIMIR VOLODA

Rođen je 1915. godine u selu Vaškovo, Pjeverja, Crna Gora, u seljačkoj porodici. Pošto je završio gimnaziju u Pjeverjima (1935), nastavlja je školovanje u Vojnoj akademiji u Beogradu, koju je završio kao odličan dak, u činu potporučnika Jugoslavenske vojske, a 1940. godine unapređen u čin poručnika, kao komandir baterije.

Od rane mladosti bio je simpatizer Komunističke partije. Borio se u aprilskom ratu od Drave do Sarajeva, a kada se 1941. godine raspala Jugoslavenska vojska, došao je u

rodni kraj. U svom srezu se uključio u pripreme za ustanak. Kao hrabar borac i vešt vojni rukovodilac, u ustanicičkoj 1941. godini postao je član Komunističke partije Jugoslavije. U julskom ustaniku je bio komandant gerilskog odreda za pljevaljski srez.

Oktoobra 1941. godine osnovan je Glavni štab NOP Sandžaka. Knežević je određen za komandanta, i na toj dužnosti je ostao do formiranja 3. sandžačke proleterske brigade (5. juna 1942). Do kraja godine, pod komandom Glavnog štaba bilo je nekoliko četa jačine 800 boraca u operativnom sastavu, dok je u vojnopozadinskim jedinicama taj broj bio znatno veći. Tokom prve polovine 1942. godine, pod komandom Glavnog štaba, bila su dva Odreda i nekoliko bataljona. Ove snage su vodile više uspješnih borbi. Tokom treće neprijateljske ofanzive vodene su teške borbe, naročito kod Mojkovca, između Lima i Četotine, i na pravcu Kosanica—Ljubišnja. Pod pritiskom udruženih jakih četničkih i italijanskih snaga, glavnina partizanskih jedinica bila je prisiljena na povlačenje. U ovom periodu Knežević se istakao kao dobar organizator i hrabar komandant.

Petog juna 1942. imenovan je za komandanta 3. proleterske (Sandžačke) brigade. Na toj dužnosti je ostao sve do 2/3. oktobra 1942. Gotovo četiri meseca Voloda Knežević je uspešno vodio 3. proletersku. Odmah posle formiranja, brigada je vodila odbrambene borbe u donjim tokovima Tare i Pine. U sastavu Udarne grupe proleterskih brigada, pod komandom Vrhovnog štaba, učestvovala je u istorijskom pohodu u Bosansku krajinu. Istačila se u borbi na železničkoj pruzi Sarajevo—Konjic, pa u napadu na dobro branjeni Prozor. Za oslobodjenje Prozora pohvaljena je od Vrhovnog komandanta. Dva puta je zauzimala Šujicu i vodila žestoke borbe na pravcu Šujica—Kupres. U avgustu, posle uspešnog ubešća dela snaga u borbi za Livno, istovremeno dejuju na tri sektora: na sektoru Livna, na Dinari i kod Kupresa. Delom snaga učestvovala je u napadima na Kupres. U jesen brigada vodi borbe oko Mrkonjića. Noću 2/3. oktobra, u selu Trnovu, četnici su ubili Vladimira Kneževića Volodu, komandanta Rifata Burdovića Trša, zamjenika komesara, i Tomaša Žičića, komandanta 4. bataljona 3. proleterske.

Vladimir Knežević Voloda je uživao glas čoveka velikih vrlina, dobrog i skromnog komuniste i jednog od najsposobnijih komandanta prvih brigada nove narodne armije. Nekoliko puta je Vrhovni komandant pohvalio jedinice kojima je Voloda komandovao.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (Sa. Kr.)

KNEŽEVIĆ Radovana VUK

Rođen je 15. septembra 1908. u Rudancima, Šaranci, Žabijak, Crna Gora. Gimnaziju je završio u Pljevljima.

Knežević dolazak na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta (školske 1929/1930. godine) pada u vreme zavođenja vojno-monarhijske diktature u Jugoslaviji. U tim teškim uslovima on je već u prvoj godini bio u redovima malog broja studenata koji su dali na znanje režimu da se ne mire sa šestojanuarskom diktaturom. Sledeće godine istakao se borbenošću u prvim javnim demonstracijama naprednih studenata protiv diktature, novembra-decembra 1931. godine. Već tada je bio jasno opredeljen kao komunist, tako da je, januara 1932. bio uključen u prvu marksističku partijsku grupu, koju su organizovali studenti-komunisti. Prilikom ponovnih demonstracija, koje su izvedene protiv visokih taksa i školari-
ne, 1. marta 1933. održao je govor s balkona nove zgrade Univerziteta, zbog čega je suspendovan iz uprave Studentskog pravnčkog društva, a zatim i proteran s Beogradskog

univerziteta za godinu. Tada prelazi na Zagrebačko sveučilište, gde je diplomirao 1937. godine.

U vreme studija u Zagrebu bio je aktivan i zapalažen u partijskom radu. Pošto nije imao redovnih sredstava za izdržavanje, više meseci tokom godine boravio je u rodnim Rudancima, delujući politički na terenu. Mnogo je doprineo stvaranju revolucionarne političke klime, naročito među omladinom. Formirao je i prvu partijsku ćeliju u svom selu, maja 1938. godine.

Godine 1935. bio je član Univerzitetskog komiteta Partije, koji je u to vreme imao status rejonskog komiteta u okviru partijske organizacije Zagreba. Prilikom prvomajskih demonstracija u Zagrebu 1937. godine bio je uhapšen, ali je ubrzo pušten.

Tokom 1938. prelazi u Beograd, gde je kao advokatski pripravnik volonter radio u kancelariji dr Sava Strugara, s Đurom Strugarom, tada istaknutim rukovodiocem beogradskog partijske organizacije. U kasnu jesen 1939. dobio je prvo plaćeno zaposlenje, kao profesionalni sekretar opštinskih radnika u Beogradu. Zbog ubešća u organizovanju štrajka tramvajskih radnika Beograda, u proleće 1940. bio je uhapšen i ponovo proteran u rodno mesto, gde je ostao do jeseni te godine. Radeći kao evidentičar na šumskim radovima, bavio se partijskim radom na terenu.

Oktoobra 1940. prešao je u Skoplje, gde je bila zaposlena njegova supruga, dr Irina Kovaljko (koja je, takođe, bila uključena u partijski rad još od 1935. u Zagrebu); honorarno se zaposlio u Agrarnom povereništvu.

Kao izgrađeni partijski radnik, bio je odmah uključen u rad partijske organizacije. Radeći kao instruktor PK KPJ za Makedoniju, s posebno razvijenim smislom za ideološko-teorijski rad, upućen je na jednomesečni partijski kurs u Dubravu (kraj Zagreba), koji je CK KPJ organizovao za pojedine članove Politbira ili članove i instruktore nacionalnih i pokrajinskih partijskih rukovodstava, februara-marta 1941. godine.

Kao i većina naprednih intelektualaca tog perioda, Vuk je neumorno radio na svom marksističkom obrazovanju. Osim ubešća u krugovima, seminarima i raznim drugim oblicima bogatog ideološkog rada, koji je tada organizovala Partija, sistematski je individualno izučavao partijsku i ostalu marksističku literaturu. Posebno je imao sklonosti za marksističku filozofiju. U borbi za svoja shvatanja bio je uporan, temeljit, ali i tolerantan za argumentovana shvatanja drugih. Bio je veoma principijelan, kritičan prema sebi i drugima, dosledan u svojoj borbenosti i hrabrosti. Posedovao je sposobnost za samostalne analize i zaključke, što mu je pomoglo da se

snalazi kako u specifičnim uslovima ilegalnog rada tako i u složenim uslovima ustanka.

Posle okupacije zemlje došao je u svoj rodni kraj. Njegov dolazak se odmah osetio, jer u službu revolucionarnog pokreta stavlja svoje bogato iskustvo partijskog radnika i obrazovanog marksista. Tokom maja drugi zbor s narodom na Žabljaku, na kome govori o potrebi borbe protiv okupatora. Organizuje spajanje arhiva u opštinama i žandarmerijskim stanicama. Priprema predavanja i kurseve za komuniste.

U međuvremenu je izabran za člana Mešnog komiteta Partije za šavnički ilegal, da bi odmah preuzeo i dužnost sekretara toga

komiteta. U tom svojstvu, jedan je od organizatora ustanka. Rukovodio je stvaranjem prvih ustaničkih bataljona narodne vojske: u 13-julskom ustanku neposredno rukovodi napadom ustaničkih snaga na italijansku posadu u Žabljaku. Imao je veliki autoritet u narodu. Njegova popularnost: poticala je otuda što je bio poznat kao organizator revolucionarnog političkog pokreta u tom kraju, a tome je doprinisio i ugled njegove porodice. Bio je na listi malog broja crnogorskih komunista koje su, zbog istaknute uloge u ustanku, italijanski okupatori — lažno se predstavljajući kao prijatelji naroda — isključili od „opšteg oproštaja“.

Kada su nadmoćne italijanske snage ponovo okupirale ovaj kraj, tokom avgusta, Vuk je neumorno radio na okupljanju komunista i jačanju partijskih organizacija, na buđenju duha u narodu zbog nastavljanja borbe protiv okupatora i organizovanja partizanskih odreda. Da bi unapredio rad na ideološkoj izgradnji komunista, daje inicijativu i organizuje štampanje (na geštetneru) Istorije SKP (b).

Posle mesne konferencije Partije, održane oktobra 1941., na kojoj je podneo glavni refe-

rat, po odluci Partije prelazi na rad u vojne jedinice.

Prilikom formiranja jedinica za pohod na Pljevlja, od najboljih boraca-dobrovoljaca, postaje zamenik komesara Jezersko-šaranskog bataljona. U napadu na Pljevlja, 1. decembra 1941, Vuk se, kao zamenik komesara bataljona, nalazio na čelu 3. (Šaranske) čete, koja je imala specijalan zadatak: da se u toku noći probije u centar grada i da iznutra napadne na glavno artiljerijsko uporište na brdu Stražica. Nastupajući s istočne strane, pored reke Breznice, bataljon je uspeo da savlada prvu neprijateljsku zasedu, u kojoj je poginuo komandant bataljona. Vuk je, sa šaranskom četom, nastavio da se probija dalje prema centru grada — od česme na Trebovini u pravcu velike džamije. Naišao je na drugu zasedu, i pokoen puškomitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M. Dam.)

KOČEVAR Franca FRANC CIRIL

Rođen je 16. septembra 1918, u Metliki, Slovenija. Završio je osam razreda osnovne škole u Metliki, a posle je radio u očevoj vodenici. Služio je, 1939, devet meseci u planinskoj pešačiji. Posle odsluženja vojnog roka, dva puta je pozivan na vojnu vezbu. Aprila 1941. vratio se kući s opremom i naoružanjem.

U jesen 1941. preko strica Toneta Kočevara, koji je radio u očevoj vodenici, a inače je bio član KP, došao je u vezu s Osvobodilnom frontom i postao član organizacije. U partizane je otišao 9. maja 1942, i uskoro postao kandidat za člana Komunističke partije.

U septembru 1942, kao komandir čete Belokranjskog odreda, ušao je u novoformiranu brigadu „Ivan Cankar“. Isticao se u mnogim borbama snalažljivošću u komandovanju i velikom hrabrošću, zbog čega je s dužnosti komandira čete unapređen za zamenika komandanta brigade. U novembru 1942. primljen je u Partiju. Komandant brigade „Ivan Cankar“ postaje 1943, i ističe se u mnogim borbama. U novembru 1943. imenovan je za zamenika komandanta 15. divizije, a već u decembru za njenog komandanta. Na toj dužnosti ostaje sve do 27. septembra 1944, kada je teško ranjen, pa je proveo na lečenju sve do 1948. godine. Ukupno je dva puta teško i četiri puta lako ranjen. Maja 1943. postao je major, a novembra potpukovnik.

Dok je bio komandant 15. divizije, koja je operisala u sastavu Sedmog korpusa u Dolenjskoj, Notranjskoj i Beloj krajini, a u svom sastavu imala četiri brigade, ispoljio je veliku

veštinu komandovanja u vrlo složenim situacijama. Nemci i domobranci su, naime, počeli upotrebljavati taktiku brzih udara u dubinu oslobođene teritorije, kretali se noću, izbegavali su sela, patrole i zasede ili su po dan-dva, skriveni, čekali u šumama. Njihov cilj nije više bio posedaenje teritorije ili pojedinih naselja, nego nanošenje što težih gubitaka našim jedinicama. U nekoliko mahova to im je i uspelo. Tako su, 16. marta 1944, gotovo potpuno uništili 4. bataljon brigade „Ivan Cankar“.

Kočevar je u gotovo svakodnevnim borbama s dobro obučeni neprijateljskim jedinicama, preduzimao niz takvih vojnih mera kojima

je doskočio taktici neprijatelja. Sedmi korpus, u kome je bila 15. divizija s dve svoje brigade, osnovane 1942. godine s brojnim iskusnim borcima i rukovodiocima, i s dve od 1943, stomio je u toku druge polovine 1944. snagu domobranstva. Najveći teret ove zamorne i dugotrajne operacije, koja se vodila na prostornoj teritoriji, nosila je 15. divizija.

U prvj polovini 1944, 15. divizija je pod Kočevarovim komandovanjem postigla niz uspeha u ofanzivnim akcijama. U februaru je s jednom ojačanom brigadom, i uz saradnju artiljerije, zauzela uporište Zdenska vas, i porušila znatan deo pruge Grosuplje—Kočevje.

U maju su brigade ove divizije zauzele Žužemberk, Dobravu, Dobrnič, Trebnje i Mirnu peč. U junu je divizija, s tri brigade u svom sastavu i jednom baterijom artiljerije, srušila Štampetov most na pruzi Ljubljana—Trst, zbog čega je engleski feldmaršal Aleksander uputio Vrhovnom štabu bestitke i zahvalnost. Još istog meseca je jedna brigada 15. divizije zauzela uporište Križku vas, a dve brigade Bosiljevo u Hrvatskoj, gde je neprijateljski garnizon gotovo potpuno uništen.

U julu je divizija, u saradnji s hrvatskim jedinicama, sprečila neprijateljski prodor u Belu krajinu. U septembru je s dve brigade divizija zarobila neprijateljsku posadu u zamku Pogonik, kod Litije, i srušila most preko Save. Time je prekinuta železnička veza između Zidanog Mosta i Ljubljane. Kočevar je u svim tim borbama obično komandovao iz prvih borbenih redova, a često i sam vodio borbu u jurš. Zbog toga je toliko često ranjavan.

Posle rata, završio je Višu vojnu akademiju i ratnu školu. Dva puta je biran za člana Centralnog komiteta Saveza komunista Slovenije. Do 1973. godine bio je republički sekretar za narodnu odbranu Slovenije. Sada je general-pukovnik JNA u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (M. Pav.)

KOČOVSKA-CVETKOVIĆ Petra FANA

Rođena je 27. jula 1927. godine, u selu Lavci, nedaleko od Bitolja, Makedonija, u siromašnoj porodici makedonskog pečalbara. Nije imala ni tri godine kada joj je otac otišao u pečalbu, u Ameriku, već utruvenom stazom mnogobrojnih svojih zemljaka i nevoljnika što su se otisnuli u svet za hlebom. Još u detinjstvu morala je da pomaže majci u obavljanju teških poslova na njivi, jer pečalbarska zarada nije bila sigurna ni stalna.

Posle okupacije zemlje, 1941. godine, u Lavcima je postojala jaka partijska organizacija, pod čijim okriljem je radio skojevski aktiv čiji je član bila i mala Kočevska. Bugarskim fašističkim okupatorima uspelo je da uhvate jednog člana skojevskog aktiva, koji se loše držao pred policijom, ođavši rad organizacije i njene članove. Mlada skojevka Fana uspela je da se skloni pred fašističkom policijom koja je došla u selo da traži „malkoto momiče“, pretresajući kuću i maltretirajući njenu majku i baku.

Fana je nastavila ilegalno da radi. Ubrzo zatim, otišla je u partizanski odred „Goce Delčev“. Nije tada imala ni punih petnaest godina. Bila je među najmlađim, ali i najhrabrijim partizanskim borcima. U mnogim bitkama i teškim situacijama, u kojoj bi se našla njena jedinica, Fana je pokazivala veliku hrabrost i prisebnost. Stekla je nepodeljene simpatije drugova i saboraca. Voleli su je i divili se njenoj hrabrosti i izdržljivosti.

Mnogim njenim saborcima je još u sećanju akcija na rudnik olova u Zletovu, u proleće 1944, čiju je proizvodnju trebalo prekinuti uništenjem njegovih postrojenja. U udarnoj grupi od sedam boraca, čiji je zadatak bio da

napadnu bunkere koje su držali nemački i bugarski fašisti, nalazila se i Fana. I ovog puta, kao i u ranijim prilikama, ona je pokazala besprimernu hrabrost. Zadatak je izvršen, ali je Fana ranjena. Drugovi su je jedva spasili od fašističkih rafala. Štab brigade odlučio je da je ostavi na lečenju u selu, s ostalim ranjenicima. Ali, svi su bili iznenađeni kad su je ponovo videli. Nikakva ubeđivanja da ostane u selu i nastavi lečenje nisu pomogle — Fana nije htela da se odvoji od brigade i napusti borbeni stroj.

Svoju čvrstinu već prekaljenog borca pokazala je i kod sela Lavci, 1943. godine, kada su poginuli komandant odreda Tošo Angelov-

ski Daskalot, mladi bombaš Pande Hajze i još nekoliko drugova. Krijući se u okolini sela Lavci, oko mesec i po dana s jednom grupom partizana, Fana je jednom ostala četiri dana i noći sasvim sama u osinjaku bugarskih okupatora koji su, znajući da se partizani nalaze u blizini, danonoćno vršili pretrese i potere.

Fana je učesnik i čuvenog februarskog pohoda 1944. godine, kada su, u dvadesetodnevnom danonoćnom maršu, kroz bespuća i snežnu mećavu, od Kožuha do Kozjaka, zaostali i mnogi stariji i iskusniji borci. Krvka devojka, skojevka i omladinski rukovodilac bataljona „Stiv Naumov“, bila je primer izdržljivosti.

U slobodnoj zemlji, Fana Kočovska, najmlađi živi narodni heroj, vršila je odgovorne funkcije u društvenom i političkom životu zemlje. Neposredno posle oslobođenja, bila je na odgovornim funkcijama u omladinskim forumima. Bila je član Oblasnog komiteta Narodne omladine u Bitolju, član Biroa CK NO Makedonije, predsednik Sekcije žena-zadugara Makedonije, član ove Sekcije za Jugoslaviju. Zatim je bila predsednik Komisije za društveni nadzor SR Makedonije. Birana je

za člana Glavnog odbora Predsedništva SUB-NOR Makedonije, člana stalnog dela Konferencije SKJ, a na X kongresu i za člana CK SKJ.

Narodnim herojem proglašena je 9. oktobra 1953. godine. (D. Bo.)

KOLEVSKI Filipa LAZO

Rođen je 1918. godine u selu Mrzen — Orevac, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Osnovnu školu učio je u selu. Kad mu je umrla majka, s ocem se preselio u Prilep. Otac mu je radio kao nadničar, a on kao pekarski radnik. Godine 1935. prešao je Gradsko, gde takođe radi u pekari. Uporedo s fizičkim radom, on čita literaturu revolucionarnog sarđžaja. Prve dodire s revolucionarnim pokretom uspostavlja preko Velesa.

U toku 1937. i 1938. godine radi kao nadničar u Beogradu.

Izvesno vreme radio je kao konobar. Tada je pristupio URS-ovim sindikatima i počeo organizovano da radi. Učestvovao je u mnogim demonstracijama i sukobima s režimom. Stalno je bio u društvu komunista iz Prilepa, naročito s Kuzmanom Josifovskim. U toku 1939. godine jedan je od najaktivnijih članova URS-a i KUD „Abrašević“ u Prilepu. Poznat kao buntovnik i borac za narodna prava, skroman i pošten kao čovek, uživa ugled u gradu. Učestvovao je u Ilindenskoj demonstraciji 1940. godine. Policija ga progoni, ali on beži preobučen u vojničku uniformu. Sledećeg dana odlazi na vojnu vežbu, i ne priznaje da je učestvovao u demonstraciji. Mesec kasnije, na jednom ilegalnom sindikalnom savetovanju, policija im je zaplenila „Proleter“ i drugi partijski materijal. Lazo je uhapšen kao učesnik na savetovanju.

Iako su ga mučili, ništa nije priznao, i posle 15 dana zatvora pušten je na slobodu. U to vreme već je član Komunističke partije Jugoslavije.

Od prvih dana kapitulacije bivše jugoslovenske vojske, član je vojne komisije pri MK, sa zadatkom da prikuplja oružje. Jedno skrovište oružja nalazilo se i u njegovoj kući.

Krajem avgusta 1941. godine, dobio je od MK zadatak da ispita tunel ispod Babune, kako bi jednog dana mogao da se dignu u vazduh. S njim su bila još trojica komunista. Kod tunela su naišli na bugarskog stražara. Lazo je hicem iz revolvra ubio stražara. Nastala je borba s drugim bugarskim čuvarima. Još jedan od njih bio je ranjen. Lazo i njegovi drugovi su morali da se povuku. Trinaestog septembra 1941. godine Lazo se

nalazi u prvoj partizanskoj četi na Selečkoj planini, kod Prilepa.

Krajem oktobra 1941. godine, postaje zamjenik komandanta odreda „Goce Delčev“. U Odredu je cenjen kao vrlo hrabar i dobar drug. Na prvom partizanskom mitingu, 7. novembra 1941. godine, drži politički govor pred seljacima.

Posle rasturanja Odreda, u januaru i februaru 1942. godine, bio je ilegalac i radio je na pripremanju za odlazak u novi partizanski odred u proleće iste godine. Često je odlazio u okolina sela da bi stvorio što veću mrežu organizovanih ljudi, na koju će se oslanjati budući odred.

Drugog marta 1942. godine vraća se, zajedno s Borkom Taleskim iz Kavadaraca, i kod mesta Čaška, blizu Prilepa, nailazi na zasedu. Iznenađeni, pokušali su da se probiju, ali su obojica pali herojskom smrću.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1953. godine. (K. So.)

KOLIŠEVSKI Pana LAZAR

Rodio se u gradu Sveti Nikola, Makedonija, 12. februara 1914. godine, u siromašnoj porodici. Rano je ostao bez roditelja, pa je upućen u sirotinjski dom u Bitolju, gde je završio četiri razreda gimnazije. Iz Bitolja je otišao u Vojno-tehnički zavod u Kragujevcu, gde je učio mašinbravarSKI zanat, a takođe završio niži i viši tečaj Vojno-zanatske škole.

Učeći zanat u Kragujevcu, Koliševski se našao među radnicima koji su pripadali naprednom radničkom pokretu, i komunistima, što je imalo presudan uticaj na njegovo opredeljenje. Kao osamnaestogodišnji mladić (1932), postao je član SKOJ-a, a tri godine kasnije (1935) i član KPJ.

Veoma brzo se ističe u radu sindikata i kao partijski aktivist u Zavodu, a i u gradu. To je razdoblje kada KPJ uspešno konsoliduje svoje redove, posle teških udara koje je dobila u vreme šestojanuarske diktature, kao i unutrašnjih razmirica koje su slabile njeno jedinstvo i uticaj u radničkim i narodnim masama. Iako još mlad komunist, Koliševski je dao značajan doprinos da Partija postane uticajna snaga u kolektivnu u kome je radio, u gradu, pa i u Srbiji. Zato ga biraju za sekretara partijskog komiteta u Zavodu, a zatim i za organizacionog sekretara OK KPJ za Kragujevac.

Koliševski je pripadao onoj generaciji radničkih boraca što su, pod Titovim rukovodstvom, dati značajan doprinos da KPJ sredi svoje redove i postane snaga koja je vršila značajan politički uticaj u radničkim i seljačkim masama i u redovima progresivne inteligencije. Stoga je biran i za delegata na V zemaljskoj konferenciji KPJ (oktobra 1940). Režim predratne Jugoslavije drži ga stalno na oku, proganja i hapsi zbog njegove revolucionarne aktivnosti.

Početkom 1941. godine, PK KPJ za Srbiju šalje ga u Smederevsku Palanku, da okupi tamošnje komuniste i pomogne formiranju partijske organizacije. Dok se nalazio na tim poslovima, izvršavajući zadatke Partije, dolazi do napada fašističke Nemačke aprila 1941. na Jugoslaviju. Tih dana ga kvislinška policija, kao poznatog komunistu, hapsi, ali on ubrzo uspeva da pobege iz zatvora.

U vreme priprema za oružani ustanak protiv fašističkih zavojevača, CK KPJ ga je uputio u Makedoniju, da sredi odnose u rukovodstvu KPJ za Makedoniju, koje je porematio tadašnji sekretar Pokrajinskog komiteta Metodije Šatorov. Otcpevši partijsku organizaciju u Makedoniji od KPJ i pripojivši je Bugarskoj radničkoj partiji (komunisti), a čemu mu je pomogao i bugarski CK. Koliševski

je istovremeno trebalo da pripremi rukovodstvo i organizacije KP u Makedoniji za uspešan početak oružanog ustanka protiv nemačkih, bugarskih i italijanskih fašističkih okupatora. Šatorov je smenjen i isključen iz KPJ, a za sekretara PK je izabran Lazar Koliševski, koji postaje i rukovodilac Pokrajinskog vojnog štaba za organizovanje partizanskih odreda.

Ustanak je već bio zahvatio Makedoniju kada su bugarski fašisti, novembra 1941, uspeali da uhvate Koliševskog. Svirepo su ga mučili u zatvoru, a zatim, s još nekim uhapšenima, osudili na smrt. Kako su to bile prve smrtno presude u okupiranoj Makedoniji, u narodu su izazvale šok. Koristeći to narodno ogorčenje, partijske organizacije u Prilepu, Kumanovu i Svetom Nikoli uspele su da organizuju masovni protest naroda i demonstracije protiv zlostavljanja uhapšenih komunisti i smrtnih presuda, pa su okupatori, pod pritiskom masa, bili prinuđeni da smrtnu kaznu zamene doživotnom robijom. S grupom osuđenih partizana, Koliševski je sproveden najpre u zatvor u Skoplju, a zatim u bugarski grad Plevan. Nije se mirio sa sudbinom sužnja, pa je i u zatvoru, koliko su uslovi dozvoljavali organizovao partijski rad i revolucionarnu delatnost. Dok se nalazio u zatvoru, njegovi drugovi su ga, marta 1943. godine, najpre izabrali za sekretara CK KP Makedonije (i na toj dužnosti ostao neprekidno do jula 1963), zatim za većnika II zasedanja AVNOJ-a (novembra 1943), a potom i za većnika I zasedanja ASNOM-a (avgusta 1944). U zatvoru je ostao sve do 7. septembra 1944. godine, do pobeде Očeteštenog fronta u Bugarskoj.

Posle oslobođenja zemlje i pobeде socijalističke revolucije, Koliševski se nalazio na najodgovornijim funkcijama u društvenom i političkom životu Makedonije i Jugoslavije. Godine 1945. biran je za prvog predsednika Vlade NRM, a 1953. i za predsednika Narodnog sabora Makedonije. Biran je za poslanika Republike i Savezne skupštine svih saziva od 1945. do 1967. godine. Član je najviših rukovodstava NF, odnosno SSRN i SUBNOR u Republici i Federaciji. Od 1963. do 1967. bio je predsednik Saveznog odbora SSRNJ. Biran je za člana Saveta Federacije (1967). Na V kongresu KPJ (1948) biran je za člana CK KPJ i kandidata Politbira CK, a na VI, VII i VIII kongresu SKJ za člana Izvršnog komiteta CK SKJ. Za člana Predsedništva SKJ biran je 1966. i na IX kongresu (1969). Na X kongresu SKJ biran je za člana CK SKJ i člana Predsedništva CK SKJ. Član je Predsedništva SFRJ, a posle smrti predsednika Tita bio je predsednik Predsedništva do 15. maja 1980. godine.

Koliševski je i pisac značajnih rasprava i studija: „Za neki aktuelni stopanski prašnja“; „Za aktuelnitate zadači na Sojuzot na

komunistite na Makedonija vu borbata za izgradba na socijalizmo!"; „Makedonska stvarnost i strane aspiracije“; „Aspekti na makedonskoto prašenje“; i druge.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordена jugoslovenske velike zvezde, Ordена junaka socijalističkog rada i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 30. jula 1952. godine. (Sa. Kr.)

KOLMAN Janeza ALOJZ MAROK

Rođen je 1. jula 1911. u selu Zabukovje, Sevnica, Slovenija. Kad mu je bilo tri godine, otac mu je poginuo u I svetskom ratu, pa se majka vratila roditeljima u Lončarjev dol, kod Sevnice. Radila je kod imućnih seljaka ili na raznim drugim poslovima.

Kolman je u Boštjanju završio četiri razreda osnovne škole, a posle je radio kao čobanin kod seljaka. Nekoliko godina dodncije dolazi u Ljubljano kod tetke, i stupa kao šegrt na pekarski zanat. 1931. godine pozvan je na odluzenje kadrovskog roka. Pošto je voleo vojnički poziv, prijavio se za pešađiskou podoficirsku školu. Iz Maribora, 1932. godine je premešten u Ljubljano, ubrzo posle pokušaja pobune u Školi za rezervne oficire. Nije poznato je li imao neke veze s pobunjenicima. Kratko vreme pred završetak školovanja, 1934. potukao se s jednim oficirou koji je maltretirao pitomce. Zbog toga s jednim drugom beži u Italiju, s kojom su se odnosi, zbog davanja pomoći atentatorima na kralja Aleksandra, te godine sasvim pogoršali. Iz Italije Kolman beži u Francusku, i tamo stupa u Legiju stranaca.

Kad je završio legionarsku obuku, upućen je u severnu Afriku. Najviše je boravio u Maroku, po kome je i dobio kasnije partizan-

ska ime. Po nepouzdanim podacima, bio je izvesno vreme u Indokini. Učestvuje u mnogim vojnim akcijama protiv pobunjenika po francuskim kolonijama, i ubrzo shvata da je na strani tlačitelja. Zbog toga beži iz Legije stranaca, i zapošljava se na nekom brodu kao ložač. Godine 1939, ili 1940, vraća se preko Austrije u Jugoslaviju. U Jesenicama je, kao vojni begunac, uhapšen, pod sumnjom da je bio u Španiji. Sudeno mu je pred Vojnim sudom u Zagrebu; osuđen je na 16 meseci zatvora, ali mu je kazna smanjena na 8 meseci. Izdržao ih je u Lepoglavi. Pušten je uoči rata, vratio se kući, ali je uskoro, aprila 1941, morao opet u vojsku. Izbegao je zarobljavanje i vratio se opet kući, ali Nemci su ga uhapsili i poslali na prinudni rad, u Kniteneid, u Austriji. Posle kratkog vremena vratio se kući, i do odlaska u partizane krio se u šumama.

Njegova sestra po majci bila je udata za komunistu Franca Vreska, iz Trbovija. Vred je bio u partizanima od jula 1941, a u jesen iste godine postao je komesar čete. Posredovanjem sestre, stupio je u vezu s Kolmanom, i doveo ga u četu koja se spremala da učestvuje u akciji sprečavanja deportacije stanovništva u Posavju.

Iskusan vojnik, vičan borbama i oružju, vrlo brzo se istakao kao mitraljezac u borbi kod sela Tisje, i u drugim. Četa se u decembru uključila u Štajerski bataljon, a već u januaru Kolman je vojni instruktor. Marta je već komandir čete, i ističe se u borbi na Pugledu.

Kad je formirana Prva štajerska brigada, postavljen je za komandanta bataljona i ocenjen kao najsposobniji rukovodilac. Tada je i primljen u Partiju. Posle reorganizacije brigade u 2. grupi odreda, postaje komandant Savinjskog odreda, sastavljenog iz bataljona, kojim je već komandovao u Štajerskoj brigadi i koji je tek trebalo da dođe iz italijanske okupacione zone i bataljona koji se već nalazio u Savinjskoj dolini. Kao komandant Odreda, Kolman se istakao prilikom oslobođenja interniraca iz voza kod Verda.

Kolman učestvuje u svim borbama 2. grupe u vreme pokreta preko Gorenjske za Štajersku. Tamo postaje komandant Kamniškog, a potom reorganizovanog Kamniško-savinjskog odreda. Taj odred se u proleće 1943. proslavio mnogim uspešnim borbama, i u junu 1943. Kolman nasleduje Franca Rozmana Staneta na dužnosti komandanta 4. operativne zone, kada je ovaj postao komandant Glavnog štaba Slovenije. Posle prelaska „Šlanderove brigade“ preko Save, Kolman postaje zamenik komandanta 15. divizije. U novembru je premešten na istu dužnost u 18. diviziji, ubrzo u Glavni štab za operativnog oficira. Od proleća do jeseni 1944. je zamenik komandanta 4.

operativne zone, a potom postaje komandant 20. brigade, koja je imala zadatak obezbeđenja Glavnog štaba. Tada je bio major.

Poginuo je 4. novembra 1944. u selu Koprivnik, kad su iznenada u selo ušli domobrani i primetili ispred jedne kuće osedlanog konja. Po tome su zaključili da je u kući oficir. Kolman je istrčao, i počeo da puca. Ali ranjen, pada. Branio se dalje pištoljem, jer mu je mašina ispalila iz ruku. Poslednjim metkom ubio se sâm.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Pav.)

KOMAR ALOJZA SLAVKO

Rođen je 18. februara 1918, u Gospiću, Hrvatska. Potiče iz radničke porodice. Pre rata živeo je u Zagrebu, gde je završio osnovnu i srednju školu i upisao se na Veterinarski fakultet. Veoma mlad uključio se u napredni omladinski i radnički pokret. Godine 1937. primljen je za člana SKOJ-a. Kao mladi komunist veoma aktivno je politički delovao na Sveučilištu u Zagrebu, ističući se kao organizator i učesnik mnogih akcija koje je sproveo: fakultet KPJ, na Sveučilištu i u celom Zagrebu. Posebno se zalagao i radio na organizovanju studentske omladine, okupljajući je na antifašističkoj platformi i oko programa Partije. Bio je jedna od najistaknutijih ličnosti u redovima napredne studentske omladine na Sveučilištu u Zagrebu pre rata. Godine 1940. primljen je u KPJ.

Posle okupacije zemlje i stvaranja Nezavisne Države Hrvatske, kao poznati komunist, antifašist i revolucionar, Slavko prelazi u ilegalnost. Teror okupatora i ustaša nije ga pokolebao u revolucionarnom radu. Naprotiv, po zadatku Partije, svom snagom radi na organizovanju čuvenih udarnih grupa, koje su

napadale neprijatelja, vršile sabotaže, diverzije i druge akcije u Zagrebu.

Najpoznatija i najsmelijia od tih akcija izvršena je, na predlog PK SKOJ-a za Hrvatsku, a po odluci CK KPH, 4. avgusta 1941, pod Slavkovim rukovodstvom. U akciji je učestvovala grupa od 12 članova KPJ i SKOJ-a. Šest od njih se nalazilo na obezbeđenju, a 6 u direktnom napadu. Među ovom drugom šestoricom nalazio se Slavko. Njih 6 je, usred dana, iz Botaničkog vrta bacilo bombe na sveučilišnu ustašku satniju (četu) kada je prolazila ispred đačkog doma u ulici Josipa Runjanina. Od tih bombi ranjeno je 28 ustaša. Odlučno pripremljena, smelo i hrabro izvedena, akcija je snažno odjeknula u Zagrebu i celoj Hrvatskoj.

Pošto su ga ustaše pratile, Slavko napušta Zagreb i odlazi u Žumberak, gde kao borac stupa u partizanski odred „Matija Gubec“, i uskoro postaje zamenik političkog komesara toga Odreda. Na toj dužnosti nije dugo ostao već kao sposoban politički radnik i iskusan revolucionar odlazi, po odluci Partije, u Hrvatsko primorje. Tokom 1942. bio je sekretar Kotarskog komiteta KPH za Sušak i član Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje i Gorski kotar. Naročito se isticao kao organizator omladinskih organizacija. Od 1942. do 1947. bio je član Biroa CK SKOJ-a. U tom vremenu bio je i član Sazivačkog odbora Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije i, kao predstavnik omladine Zagreba, učesnik u radu toga kongresa, održanog krajem decembra 1942. u Bihaću. Kasnije, postao je i član Glavnog odbora USAOH-a, a na Trećem zasedanju ZAVNOH-a (8-9. maja 1944) izabran je za člana Predsedništva ZAVNOH-a. Na II kongresu USAOJ-a (2-4. maja 1944) podneo je jedan od najznačajnijih referata: „Omladina i stvaranje Demokratske Federativne Jugoslavije“. Na tom kongresu izabran je za člana Sekretarijata Centralnog odbora USAOJ-a.

Kao omladinski rukovodilac, u toku NOR-a obišao je mnoge krajeve zemlje, radeći neumorno na organizovanju, širenju i jačanju NOP-a i omladinskih organizacija. Saradivao je i u omladinskoj antifašističkoj štampi, u „Mladom komunisti“ i drugde.

Posle rata, završio je fakultet, doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu i obavljao razne visoke državne i partijske funkcije. Pošto je ranije bio izabran u CK KPH, na II kongresu KPH 1948. izabran je za člana Politbiroa CK KPH. Ministar u Vladi Narodne Republike Hrvatske je 1948. i 1949, zatim predsednik Oblasnog narodnog odbora u Slavonskom Osijeku. Od 1952. je ministar predsednik Saveza za poljoprivredu NRH, a sledeće godine član Izvršnog veća Sabora NRH. Član Savez-

nog izvršnog veća postao je 1954. a dva puta biran je za poslanika Savezne narodne skupštine. Za člana CK SKJ biran je na VI, VII i VIII kongresu SKJ. Bio je i ambasador SFPJ u Indiji, a zatim kratko vreme potpredsednik Savezne narodne skupštine. Sada je član Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (T. Ra.)

KOMATINA *Alekse MILOŠ*

Rođen je 1885. godine u selu Donja Ržanica, Berane, Crna Gora. Zemljoradnik.

Ceo svoj vek proveo je u borbama. Neposredno uoči prvog balkanskog rata, učestvovao je u beranskoj buni, zatim u borbi za oslobođenje Berana, na Štedinu, i borbama sve do Dakovice u balkanskim ratovima, a onda u borbi na Glasincu, u Sandžaku i drugim bitkama u prvom svetskom ratu. U svakoj od tih borbi isticao se koliko hrabrošću toliko i vedrinom duha, koja je neodoljivo izvirala iz njegove bogate ljudske prirode.

Iako nije bio član KPJ, njegov životni put je protekao u znaku borbe za pravdu i istinu. Zbog toga je između dva svetska rata bio proganjan i hapšen. Noseći u sebi snažno osećanje pravde i nepomirljivosti s nepravdom, u jednom trenutku kad je bezrazložno osuđen, umesto da se potčinji, izvadio je pušku iz skrovišta i odmetnuo se u šumu. Tako ga je zatekao drugi svetski rat.

U ustaničkim danima jula 1941. godine, prekaljeni ratnik i neustrašivi junak iz balkanskih ratova i prvog svetskog rata ponovo je u prvim borbenim redovima. Među prvim ustaničima prelazi preko mosta na Limu i učestvuje u borbama za oslobođenje Berana od italijanskog okupatora, i kasnije u odbrani slobodne teritorije. Već u prvim borbenim okršajima s okupatorskim jedinicama pokazuje izvanrednu hrabrost i snalazljivost iskusnog borca, a takođe izdržljivost, iako je bio jedan od najstarijih partizana (imao je 56 godina). Od posebnosti je koristi bio onima koji su prvi put uzimali oružje u ruke, jer ih je očišni poučavao i služio im ličnim primerom.

U pljevaljskoj bici 1. decembra 1941. istakao se hrabrošću i izvanrednom izdržljivošću.

Posle pljevaljske bitke, postao je borac 2. proleterske brigade. Pod proleterskom zastavom učestvuje u borbama po Sandžaku u Bosni i izdržava teške marševe preko Romanije i Igmana, po dubokom snegu i hladnoći.

Zbog ozbiljnih posledica od promrzavanja u Igmanskom maršu, dobio je zadatka da se vrati na rad u pozadini. Ovo je bilo novo iskušenje, morao teže od svih prethodnih.

Prvo je došao u Beranski bataljon, koji je vodio izvanredno teške borbe na teritoriji Sandžaka. S prvom grupom pozadinskih radnika odlazi, potom, na teren sreza beranskog. Tom teritorijom u vreme 1942. i 1943. godine harala je po zlu čuvena četničko-okupatorska strahovlada. Stanovništvo je na razne načine mučeno, očajnički je pokušavano da se unište partizani-pozadinci, koji su i u toj situaciji izvršavali svoje borbene zadatke.

Na povratku u rodni kraj, Miloša su dočekale žalosne vesti. U međuvremenu, posle njegovog odlaska na Pijevlja, Italijani i četnici su u jednoj akciji izvršili iznenadni napad na selo Donju Ržanicu i tom prilikom ubili njegovog brata Muša, internirali deset njegovih rođaka i njegovog jedinog sina Panta, koga su ranjenog uhvatili (Panto je kasnije poginuo

kao borac jedne partizanske jedinice). Uslovi borbe ilegalnih grupa kao da su na nov način ožile snage iskusnog borca. Miloš s lakoćom izdržava nove teškoće, savladuje opasnosti, probija se neustrašivo kroz mreže četničkih zaseda i potkazičava. Iz bojazni da četnici ne izvrše odmazdu nad njegovom suprugom i malom kćerkom, Miloš i njih dovodi u šumu.

Posle formiranja Beransko-andrijevičkog bataljona, maja 1943. godine, stupa u njegove redove. I u ovoj jedinici ističe se hrabrošću, pregalaštvom i iskustvom ratnika, dobivši među svojim zemljacima nove simpatije. Osmog avgusta 1943. pošao je da obide suprugu i kćerku, koje su bile skrivene kod jednog njegovog prijatelja. Tada se sukobio s grupom četnika među kojima su bili i neki od njihovih najistaknutijih vođa iz toga kraja. Iako teško ranjen u oba kuka, došedan svojoj, među drugovima uvek isticanoj devizi da neće poginuti bez zamene, Miloš je počeo svoju poslednju slavnu borbu. Svaki njegov metak bio je

siguran pogodak. Najpre je pogodio Panta Saičića, komandanta četničkog korpusa, a zatim, jednog za drugim, ubija: Miliju Čeranića, komandanta četničke brigade, Stanka Marjanovića, sudiju i komandanta četničkog bataljona, i Goluba Mikovića, pravnika i poznatog gestapovskog agenta. Tako su se ispunile njegove reči da neće poginuti bez zamene. Na kraju je i njega pogodio metak s leđa, koji je ispalo izdajnik, žandarm Čeranić. Razjareni, u besu, četnički izdajnici su, u znak odmazde na zaprepašćenje čak i italijanskih okupatorskih vojnika, masakrirali na krajnje brutalan način njegovo telo i razvukli ga, tako da se od njega jedva imalo šta sahraniti.

Herojski podvig neustrašivog borca i istaknutog patriote ubrzo se prošuo po srezovima beranskom i andrijevičkom i u celoj Crnoj Gori, ostajući da živi kao divna uspomena na čoveka koji je bio primer borca za slobodu i junaka.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Šp. L.)

KOMLJENIĆ *Pere STOJAN ČOKA*

Rođen je u Velikom Gracu, Glina, Hrvatska, 1920. godine, u seljačkoj porodici. Najprije je završio školu za trgovačkog pomoćnika, a zatim i podoficirsku školu, i u vojsci dobio čin narednika.

Odmah poslije okupacije zemlje i početka ustanka, opredjeljuje se za narodnoslobodilačku borbu i sudjeluje, već 27. srpnja 1941. godine, u prvoj akciji grupe banijskih ustanika oko Vasilja Gaćeše. Tu se već istakao hrabrošću, pa je, početkom 1942, postao član Komunističke partije.

Nalazi se u 1. proleterskoj četi, koja je na području Banije osnovana 1942. godine, zajedno s drugim junacima — Nikolom Demonjom, Nicom Buijčem, i drugima.

Kao borac te čete, prelazi u proljeće 1942. godine u Slavoniju, i tu postaje, zajedno s drugim suborcima, ujesen te godine, borac Kaliničkog odreda. Ali ne samo borac: najprije je komandir 1. čete 1. bataljona, a ubrzo zamjenjuje ranjenog Nikolu Demonju na dužnosti komandanta 1. bataljona.

Isticao se u mnogim okršajima s neprijateljem i kao borac i kao komandant. Jedna od takvih akcija bila je i bitka s Nijemcima na glavnoj pruzi Zagreb—Beograd, u blizini Pakraca, kad je Stojan Komljenović Čoka uspio bez gubitaka prebaciti svoju bataljon u blizini Okučana. Jedna od takvih akcija bila je, u prosincu 1942. godine, bitka s „Crnom legijom“, kojom je komandirao Francetić. Legija

je opkolila Čokin bataljon u selu Ivancu, na Kainiku. Komandant se nije ni uplašio ni zbunio. Na čelu svog bataljona, pjevajući pjesmu: „Mi ne damo zemlje naše, da je gaze ustaše“, uspio je izvršiti proboj, i tako je spasen i bataljon i ratni materijal.

Potkraj prosinca 1942. godine, bataljon kojem je bio na čelu ulazi u sastav novoformirane 16. slavonske brigade; Čoka postaje njezin komandant.

Nije još dugo živio. Poginuo je herojski, u toku bitke koja se vodila 11. i 12. veljače 1943. godine, s domobransko-njemačkom posadom, u Virovitici. Brigada kojoj je bio na čelu nalazila se u sastavu 4. slavonske divizije, koja je vodila žestoke okršaje s dobro opremljenim neprijateljem, kojem je još stiglo i pojačanje. Ipak je i neprijateljska posada pretrpjela teške

svoje dece. Na decu je mnogo uticao i njihov ujak Jovo Mitrinović, koji je posle povratka iz SAD, širio socijalističke ideje u stolačkom srežu.

Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a nižu gimnaziju u Stocu. Pošto nije imao sredstava za dalje školovanje, zaposlio se u trgovinu u Novom Sadu. Nezadovoljan takvim zanimanjem, 1932. stupio je u vojsku. Pošle četiri godine školovanja, osposobljen je za aviotehničara. Ubrzo je napredovao u službi, i postao šef tehničke službe vazduhoplovne eskadrije.

Živeo je i radio u sredini naprednih metal-skih radnika i tehničara, što je uticalo na njegovo dalje idejno-političko opredeljenje za borbu koju je vodila KPJ. Krajem tridesetih godina, uključuje se u akcije naprednog radničkog pokreta.

Aprilski rat 1941. zatekao ga je na službi u ratnom vazduhoplovstvu na aerodromu kod Rume. Tu je doživio krah Krajevine Jugoslavije. Ogorčen na izdaju zemlje i rešen da nastavi borbu protiv neprijatelja, izbegao je zarobljavanje i uspeo da se probije u svoj kraj, gde se odmah povezo sa članovima partijske ćelije u Poplatu, i radio na pripremanju ustanaka. Učestvovao je u ustanku juna 1941. kao komandir Poplatske seoske čete. U toku leta 1941. radio je na vojnom organizovanju ustaničkih četa, koje su štatile stanovništvo u zbegovima. U jesen 1941. izabran je za prvog komandira Poplatske partizanske čete, s kojom je, do maja 1942. učestvovao u brojnim sukobima s neprijateljskim snagama na teritoriji stolačkog sreza i u južnoj Hercegovini.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, krajem juna 1942. otišao je s Hercegovačkim NOP odredom u zapadnu Bosnu. Kad je formirana 10. hercegovačka brigada, 10. avgusta 1942. godine, Danilo je u njenim redovima nastavio borbu i vršio razne dužnosti — od desetara, vodnika, komandira čete, zamenika a zatim i komandanta 5. bataljona 10. hercegovačke brigade. Početkom avgusta 1942. primljen je u KPJ.

Ličnim primerom u borbama i veštinom komandovanja istakao se u borbama za Kupres (11—14. VIII 1942), oko Posušja i Imotskog, protiv četnika kod Prozora, početkom septembra 1942, oko Turbeta i Žepča. Sa svojim 5. bataljonom učestvovao je u bitkama na Neretvi i Sutjesci; u oslobodenju Prozora (17. II 1943) 5. bataljon je slomio odbranu utvrđenja Mejtaš, što je ubrzalo pad italijanskog garnizona. Zatim je sa svojim bataljonom, početkom marta 1943, pregazivši ledenu Neretu u rejonu Popslapsko, probio u četničku pozadinu i razbio četnike, što je izazvalo pometnju i povlačenje četničkih snaga s obale Nerete. U martu i aprilu 1943. učestvovao je u

borbama za oslobodenje Nevesinja, Gacka i Ljubinja, i 4/5. aprila u napadu na Stolac. Sa svojim bataljonom prodro je duboko u italijansko-četničku odbranu grada. Cele noći vođene su žestoke ulične borbe, pa se bataljon pred zoru izvukao iz okruženja bez većih gubitaka. Ova smela akcija izazvala je paniku u italijansko-četničkim garnizonima u južnoj Hercegovini.

U bici na Sutjesci Danilo je sa svojim bataljonom, u sastavu 10. hercegovačke brigade, u krvavim borbama, 2. juna 1943, na Krvavim Brdima, na Magliču, odlučno lomio napade delova nemačke 7. SS divizije, da bi sprečio presecanje jedine preostale odstupnice glavnine snaga NOVJ od Matinja prema Tjentištu.

Posle bitke na Sutjesci, Danilo je, s grupom boraca, 19/20. juna 1943. kod Oblija, bez

gubitke; ali je među poginulim partizanima bio i komandant 16. brigade, Stojan Komljenović Čoka.

Narodnim herojem proglašen je 2. srpnja 1953. godine. (B. Ja.)

KOMNENOVIĆ *Trifka* DANILO

Rođen je 20. marta 1915. u selu Poplatu kod Stoca, Bosna i Hercegovina. Detinjstvo je proveo u rodnom Poplatu, kao najmlađi član veoma brojne i siromašne seljačke porodice. Već u svojoj prvoj godini, 1916, ostao je bez oca, koji je poginuo u ratu. Sav teret oko izdržavanja šestoro nejakke dece pao je na njihovu majku Savicu. Celim svojim bićem posvetila se vaspitanju dece, nejakke i nedorasle za težak rad u siromašnom kraju. Snažnog karaktera i jasnog cilja, majka je odlučujuće uticala na oblikovanje karaktera i vaspitanje

sopstvenih žrtava, zarobio četnički štab Komande operativnih jedinica za istočnu Bosnu i Hercegovinu. To je za duži period paralisalo četničku akciju, u vreme kada je u Hercegovinu, posle bitke na Sutjesci, prodrla prepolovljena i vrlo oslabljena 10. hercegovačka brigada.

U novembru 1943. postavljen je za komandanta 12, a u maju 1944. za komandanta 13. hercegovačke udarne brigade. Početkom septembra 1944. komandant je Južnohercegovačke operativne grupe, a krajem iste godine postavljen je za prvog komandanta Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a. Od septembra 1944. bio je član Oblasne narodnoslobodilačke skupštine za Hercegovinu.

Rukovodio je dejstvima 12. i 13. hercegovačke brigade koje su u julu 1944. razbile glavlinu 369. legionarske divizije, na pravcu Nevesinje—Bileća. Početkom septembra i oktobra 1944. rukovodio je Južnohercegovačkom operativnom grupom 29. udarne divizije u

razbijanju četničke grupe jurišnih korpusa u rejonu Trebinja, čime je onemogućeno stvaranje obalnog mostobrana u zaleđu Dubrovačkog primorja.

U aprilu i maju 1945. kao komandant Bosanskohercegovačke divizije KNOJ-a rukovodi razbijanjem i uništavanjem četničkih snaga Draže Mihailovića, koje su pokušale da se probiju iz srednje Bosne u oslobođenu Srbiju.

Posle oslobođenja, završio je Višu vojnu akademiju i nalazio se na dužnostima: komandanta oklopne divizije, načelnika oklopnih jedinica JNA, načelnika Katedre oklopnih jedinica Više vojne akademije, načelnika Štaba Armije i inspektora Glavne inspekcije JNA. Penzionisan je u činu general-potpukovnika JNA, januara 1975. godine.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Pi.)

KONČAR Nikole DRAGICA

Rođena je 1. januara 1915. godine u selu Jošanu, Korenica, Hrvatska. Njeni roditelji, Jelena i Nikola Stojić, bili su najbogatiji seljaci u kravskoj dolini. Pošto je završila osnovnu školu u selu i 4 razreda gimnazije u Korenici, nastavila je školovanje u gimnaziji u Gospiću, ali bez uspeha. Posle toga, roditelji je šalju u Zagreb, gde se najpre zapošljava kao službenik u Pošti, zatim kao radnica u tvornici papira i papirnih vrećica „Jugoslovensko dioničko društvo Bates“, a od oktobra 1935. kao pisar u automehaničarskoj radionici Stjepana Krušnjaka, da bi se, avgusta 1937, zaposlila u „Simensu“, u odeljenju za elektromotore.

U Zagrebu se upoznala sa svojim zemljakom Radem Končarom, budućim sekretarom CK KPH, koji ju je uključio u revolucionarni radnički pokret. Najpre ju je učlanio u radničko sportsko društvo „Metalac“, a u aprilu 1936. u i Savez metalaca. Od tog vremena, zajedno s Radem i sama, smišljeno i uporno agituje među radnicima da se učlanjuju u sindikat. Odlazi među radnike i u druge fabrike. Uz to, čita marksističku literaturu, sama uči da bi učila druge, a piše i tekstove za „Ženski svijet“.

S Radem se venčala 24. februara 1938. Ubrzo posle toga, postala je član KPJ, i kao već zreo borac za radnička prava nastavila da se bori za ostvarenje revolucionarnih ciljeva radničke klase, zbog čega je uživala veliki ugled među radnicima. Isticala se u svim demonstracijama, štrajkovima i drugim akcijama koje je pokretala i kojima je rukovođila KPJ u Zagrebu.

Zbog revolucionarnog rada, zagrebačka policija ju je progonila, hapсила i zlostavljala.

Prvi put je bila uhapšena 28. decembra 1938. i u naredne dve godine još pet puta. U jesen 1940. godine postala je plaćeni funkcioner u URS-u. I kada su, 30. decembra, zabranjeni URS-ovi sindikati, ona je 2. i 3. januara 1941. obišla desetak zagrebačkih tvornica, zbog organiziranja protestnih demonstracija, a sama je 4. januara povelila protestnu kolonu na Kvaternikov trg, kada je i šesti put uhapšena. Svedočanstvo o tome ostavila nam je policija, koja je u svom izveštaju napisala: „Dana 4. i o. g. oko 18.20 sati pokušali su na Kvaternikovom trgu neki pojedinci da proizvedu demonstracije vičući komunističke povike, ali je taj pokušaj u samom početku onemogućen. Povedenim izvidima je ustanovljeno da se tu naročito istaknula Dragica Končar, privatna namještenica, inače poznata komunistkinja i supruga ilegalca Rada Končara. Ista je nakon izvršenih izvida kažnjena s 30 dana zatvora i izgonom iz Zagreba 3 godine“.

Iako prognana u Liku, Dragica se već posle desetak dana vraća u Zagreb, i pod imenom Štefica Kolak i Dragica Mihelić, od februara 1941. živi i radi ilegalno najpre kao član maksimirske, a od jeseni te godine kao član črnorečkog rejonskog partijskog komiteta, a naredne godine i kao član Mjesnog komiteta KPH Zagreb. Posle okupacije, u uslovima ustaškog terora, često menjajući ilegalne stanove, Dragica primerno izvršava partijske zadatke. Bila je neustrašiva žena i borac dorastao najtežim iskušenjima. U isto vreme, s puno majčinske nežnosti pripremala se za dolazak deteta. Pod tuđim imenom, 4. marta 1942. u porodištvu u Petrovoj ulici, rodila je sina, i dala mu, po ocu, ime Rade, koji je upravo tih dana u Šibeniku očekivao presudu i izvršenje smrtne kazne. Posle izlaska iz bolnice, sina — najmlađeg „ilegalca“ u drugom svetskom ratu — prihvatile su druge ilegalke i ilegalci, a sama je nastavila da

izvršava partijske zadatke, menjajući stan veoma često. I kadov toga, sredinom avgusta 1942. ustaški agenti uspevaju da je uhapsu u Černomeru i sprovedu u zatvor u Savskoj cesti, gde su je mučili. Dragica se držala herojski: nije rekla ni reči. Ne uspevši da iznuđe bilo kakvo priznanje, ustaše su je 21. avgusta 1942. bacile vezanu, s drugog sprata, u zatvorsko dvorište.

Narodnim herojem proglašena je 23. jula 1952. godine. (T. Ra.)

KONČAR Dmitra MARKO BURA

Rođen je 3. ožujka 1919. u Kusonjama, Pakrac, Hrvatska, u siromašnoj porodici pružnog radnika. Otac mu je imao šestoro djece. Doselio se iz Like nadajući se boljem životu u plodnoj Slavoniji; međutim i tu je morao voditi težak život najamnog radnika. Marko je u školi bio odličan učenik, ali ga je poslije završene osnovne škole otac bio prisiljen dati u nauk. Opančarski zanat učio je u Pakracu. Još od prvih dana šegrtovanja učio je koliko je težak život radnika. U trećoj godini šegrtovanja počeo je odlaziti u radničku čitaonicu. Gotovo cijelo slobodno vrijeme je provodio u njoj. Poslije završenog zanata, kao mladi opančarski pomoćnik učlanio se u sindikat, koji djeluje u okviru čitaonice. Jednog dana upali su u njega italijanski žandarmi i uhapsili sve koji su se u njoj nalazili. Među uhapšenima bio je i Marko Končar. Kada je izišao iz zatvora, majstor ga je otpustio, rekavši da u svojoj radionici neće dati trpi komuniste.

Tražiči posla, Marko Končar se našao u Bosanskoj Dubici, gdje se zaposlio u radionici u kojoj je već radilo dvadesetak radnika. Poslije nekoliko mjeseci, u Bosanskoj Dubici osnovana je URS-ova organizacija. Na osnivačkoj skupštini, izabran je Marko Končar za sekretara Podružnice kožaraca. Od tog dana on se predaje sindikalnom radu, a njegov autoritet među radnicima neprestano raste. Kratko vrijeme poslije osnivanja sindikalne organizacije u Dubici, počinje štrajk kojim rukovodi Marko Končar. Pregovori s poslodavcima nisu uspjeli, a poslije neuspjelih pregovora intervenirala je žandarmerija. Radnici su dali otpor, ali kada su žandarmi dobili pojačanje, štrajk je bio skršen. Među ostalima, bio je uhapšen i Marko Končar. On je protjeran iz Dubice, u i lancima doveden u Pakrac, gdje je pušten na slobodu. U sprovednici je bilo podvučeno crvenom olovkom: „Pazi, komunistički agitator“.

Godine 1939. odlazi na odsluženje vojnog roka, u Banju Luku. Ubrzo dolazi u sukob s

kaplarima; da ga kazni, kapetan mu je dao da timari najopasnijeg konja, koji je već ubio nekoliko vojnika. Od udara koji mu je zadao konj, Marko se našao u Vojnoj bolnici u Zagrebu. Odležavši nekoliko mjeseci u bolnici, otpušten je kao privremeno nesposoban. Vraća se 1940. u Pakrac, gdje je bio veoma živ politički rad. Naročito su bile aktivne organizacije Komunističke partije, a radnička je čitaonica postala centar djelovanja i glavno mjesto sastajanja. Marko Končar se odmah uključuje u rad omladine, te se ubrzo ističe svojom revolucionarnošću. Iste godine primljen je u SKOJ.

Okupacija Jugoslavije zatekla ga je u Pakracu. Marko Končar postaje sekretar skojevske organizacije, i radi užurbano na pripremanju ustanka. Poslije osnivanja partizanske grupe na Begovači, svi istaknuti komunisti napuštaju Pakrac. Marko Končar ostaje, po zadatku, u Pakracu, ali ga je ubrzo otkrio ustaški tabornik Petar Nemet, koji je bio poznat po upadima s svojim ustašama u okolina sela i ubijanju neudžnog stanovništva. Končar je uspio pobjeći iz kuće, vidjevši ustaše koje su se približavale. Iste noći priključio se psnjiskim partizanima na Begovači. U strahu od Nemeta i njegovih ustaša, po šumama je bilo mnogo seljaka koji su tražili pomoć od, tada još malobrojnih, partizana. Krajem 1941, Štab psnjiskih partizana donio je odluku da se Nemet mora ubiti. Taj je zadatak dobio Marko Končar. On je, s još jednim drugom, ušao u Pakrac i hladnokrvno, pored stražara, ušao u bolnicu u kojoj se nalazio Nemet. Ušao je u njegovu sobu i opalio nekoliko hitaca. Vjerujući da ga je ubio, poša je istim putem nazad, ranišavši na izlazu dva stražara. Mirno je izašao iz Pakraca, da ga nitko nije zaustavio, iako su ga mnogi mještani prepoznali.

U ožujku 1942. ustaše su se spremale na pohod protiv psnjiskih partizana. Pošta je s

partizanima bilo mnogo izbjeglica, odlučeno je da bataljon brani prilaze Psnju sve dok se izbjeglice ne smjeste na sigurno mjesto. Tih je dana Marko Končar, na prijedlog komesara bataljona Mirka Kljajića, primljen u Komunističku partiju. Dobio je konspirativno ime Bura. 23. ožujka 1942. godine krenula je kolona od oko 800 ustaša prema Begovači, po kojoj je već tukla artiljerija iz Lipika i Pakraca. Na Begovači je bilo oko četrdeset partizana. Razvila se borba, a poslije nekoliko sati, komandant Vicko Antić izdao je naređenje za povlačenje iz obruča. Glavnina se već povukla, a kada se spremala za povlačenje i zaštitnica, u kojoj se nalazio i Marko Končar Bura, neprijateljski rafal ga je ubio. Poginuo je na svoj rođendan, u 23. godini.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine. (S. Žar.)

KONČAR Gece RADE

Rođen je 6. avgusta 1911. godine u seljačkoj, nekad ličkoj graničarskoj porodici Stake i Gece Končara, u Končarevom Kraju, Korenica, Hrvatska.

Osnovnu školu je završio 1922. u susednom selu Babin Potok. Posle toga je, u organizaciji „Privrednika“, učio bravarski zanat u Leskovcu, gde je — kao što stoji u njegovom svedočanstvu — bio ubrajan „među najodličnije“ i u radionici Kukara i Jovića, i u večernjoj šegrtskoj školi. Majstorski ispit je položio 1925. godine. Kao kalfa, u Leskovcu je radio do 23. jula 1926. godine, kad prelazi u Beograd, gde je — posle nekoliko meseci — dobio posao u Direkciji tramvaja i osvetljenja grada Beograda. Zbog smanjenja broja zaposlenih, 23. januara 1931. godine je dobio otkaz, jer se, kao radnički poverenik, isuviše isticao u borbi za radnička prava. U međuvremenu je završio Višu zanatsku majstorsku školu, i bio jedan od najaktivnijih sportista u radničkom sportskom društvu „Električna centrala“.

Na intervenciju radnika, Direkcija je ponovo zaposlila mladog majstora, u martu 1931. godine. Naredne godine je pozvan na odsluženje vojnog roka. Od početka jula 1932. godine vojni rok služi u 22. sarajevskom artiljerijskom puku, u Kalinoviku. Već krajem avgusta je otpušten iz vojske, zbog bolesti. Ponovo je u Beogradu, i ponovo — posle dvomesečnog čekanja — radi u beogradskoj Elektrocentrali, tada već organizovani član SKOJA i pročelnik skojevske ćelije, koju je, krajem 1932. godine, osnovao u Elektrocentrali.

U proleće 1933. godine, kad je osnovana podružnica metalaca URS-a u Elektrocentrali,

izabran je za sekretara podružnice. Nešto kasnije, u julu 1933. godine, kad je Blagoje Parović reorganizovao beogradsku partijsku organizaciju, u članstvo KPJ je primljen i Rade Končar. Deset meseci kasnije, kad je drugi put pozvan (opet u Kalinovik) na odsluženje vojnog roka, u beogradskoj partijskoj organizaciji je došlo do provale. Policija je tada otkrila i ilegalno revolucionarno delovanje Rada Končara, kojeg je patrola Drinskog žandarmerijskog puka dovela, vezano, u Beograd 10. avgusta 1934. godine. Na saslušanju, mučen u Glavnjaci, bio je jedini od dvadesetak uhapšenih koji ništa nije priznao. Sudeno mu je s još dvadeset i osam komunista, u decembru 1934. godine. U presudi, izrečenoj 20. decembra, Sud je utvrdio da je „pri odmeri kazne kao olakšavno uvaženo kod svih, sem Končara Rade, priznanje, odnosno delomično priznanje“. Osuđen je na jednogodišnju robiju. Iz sremskomitrovičke robišnice otpušten je 8. avgusta 1935. godine.

Po direktivi partijskog rukovodstva, otpušteni robišaji Rade Končar je trebalo da radi u Zagrebu, kamo stiže — posle kratkog boravka u rodnom kraju — krajem septembra 1935. godine. Uključio se u ilegalnu partijsku aktivnost, delujući ponajviše u bravarskoj sekciji zagrebačke podružnice URS i u radničkom sportskom društvu „Metalac“, a zaposlenje je dobio tek 23. januara 1936, kod bravara Diminića, a od 12. marta 1936. u „Jugoslaven-skom Siemens dd“. U „Simensu“ je Končar, već u aprilu, osnovao prvu partijsku ćeliju, a u julu organizovao prvi uspešni štrajk.

U Zagrebu je bio sindikalni i partijski rukovodilac. Bio je jedan od najautoritativnijih sindikalnih organizatora, vođa tarifnih i štrajkaških akcija. Posle velikog štrajka zagrebačkih bravara, u avgustu 1936. godine, izabran je za člana Mesnog komiteta Partije. Kratko posle toga dolazi do velike provale u zagre-

bačkoj partijskoj organizaciji. Končar je uhapšen 16. decembra 1936. godine. Kao i u beogradskoj provali 1934. godine, tako i u zagrebačkoj provali svi govore sva — dok u zatvor nije dospio i Končar. On je jedini čutnjom odgovarao na sva pitanja. U svim zapisnicima, na sve optužbe, uvek samo jedan odgovor: „Nije istina da sam s pomenutim licima bilo kakve veze imao, niti ih uopšte poznajem!“.

Grupi optuženih, među kojima je i Končar, suđeno je, posle višemesečnog mučenja, pred Sudom za zaštitu države, krajem septembra 1937. godine. Zahvaljujući Končarovom držanju u istrazi, svi optuženi su porekli izjave pred policijom i na Sudu se držali kao Končar. Svi su oslobođeni.

Vrativši se u Zagreb, ponovo radi u „Simensu“, ponovo je u Mesnom komitetu Partije i u rukovodstvu sindikata metalaca („savezni poverenik“). Posebno je značajnu ulogu imao na IX kongresu Saveza metalčkih radnika Jugoslavije, u aprilu 1938. godine kada je pod njegovim uticajem prihvaćena leva orijentacija u SMRJ.

Godine 1938. Končar je treći put pozvan na odsluženje vojnog roka. Pre odlaska u vojsku, pripremio je organizaciju velikog štrajka u kojem će, kad Rade već bude u uniformi, sudelovati svi „Simensovi“ radnici. U vojsci je Rade Končar od početka avgusta 1938. godine do jeseni 1939. godine. U međuvremenu je, u vreme odsustva, sudelovao u radu istorijskog savetovanja na Tacenu, pod Šmartnom gorom, kad je odlučeno da se reorganizuje partijsko rukovodstvo u Hrvatskoj i da u KPH — umesto suspendovanog CK — vodeću ulogu preuzmu Rade Končar, Mirko Bukovec i Marjan Krajačić.

Početkom 1940. godine, Rade Končar prelazi u ilegalnost. U martu te godine organizovao je partijsko savetovanje KPH, kad je formirano i novo rukovodstvo KP Hrvatske. U tom rukovodstvu Rade je prvi čovek. Organizovao je i Prvu konferenciju KPH avgusta 1940. godine, kad je izabran za političkog sekretara CK KPH. Bio je jedan od Titovih najbližih saradnika u pripremanju Pete zemaljske konferencije KPH. U leto 1940. godine kooptiran je, i na Petoj zemaljskoj ponovo izabran, za člana Politburoa CK KPJ.

Od januara do 8. aprila 1941. godine, po odluci Politburoa CK KPJ, rukovodi Pokrajinskim komitetom KPJ za Srbiju. U Zagreb se vraća 8. aprila, da bi već 13. aprila — po zadatku druga Tita — pisao i štampao proglas CK KPH (ne priznavajući kapitulaciju, CK KPH poziva „radnike i seljake, povezane i udružene u čvrsti borbeni savez“, da odmah idu u borbu, i da tom borbom „pod vodstvom Komunističke partije“ trebaju ostvariti novo

društveno uređenje“).

Sudelovao je u radu svih zagrebačkih sednica CK KPJ, i odluke tih sednica prenosio na rukovodstvo KPH. Sudelovao je na Majskom savetovanju. Bio je ključna ličnost Partije u organizovanju ustanka naroda Hrvatske.

U junu, julu i avgustu obišao je gotovo sve krajeve Hrvatske, organizujući operativna partijska rukovodstva, koja su, zapravo, bili štabovi narodnooslobodilačkog ustanka.

Bio je neposredni organizator i rukovodilac udarnih grupa, koje su izvodile diverzije u Zagrebu.

Bio je jedan od učesnika istorijskog savetovanja u Stolicama, 26. i 27. septembra 1941. godine.

Od početka oktobra deluje iz Splita, gde je, posle više vanredno organizovanih bombarskih akcija, bio uhapšen 17. novembra. Svi pokušaji da ga drugovi spasu bili su uzaludni. Italijanskoj policiji je pošlo za rukom da u uhapšenom „Reiču“ otkrije Rada Končara, za kojeg je, u njihovim policijskim dokumentima preuzetim iz jugoslovenske kraljevske policije, pisalo da je „agitator i najsposobniji komunist, sposoban da vodi i organizuje svaki revolucionarni pokret“, da je „član komunističkog centralnog rukovodstva, vođa i jugoslovenskog, i posebno hrvatskog komunističkog pokreta“, da je „organizator atentata i sabotaža, veoma vešt voditelj masa“, a pri tome „najinteligentniji, najukaviji i najbistriji komunist Jugoslavije, koji je i pored višekratnih hapšenja redovno uspevao pobeći policiji“.

Končar je iz splitskog zatvora odveden u Šibenik, i tu je osuđen na smrt. Ni u istražnom zatvoru, ni na suđenju, nije rekao ni reči. A kada su ga posle presude upitali hoće li da traži pomilovanje, rekao je: „Niti bih ga ja dao vama, niti ga od vas tražim“. Streljan je s grupom dalmatinskih komunisti, 22. maja 1942. godine. CK KPH je, nekoliko dana posle toga, pisao Centralnom komitetu KPJ: „Junačka smrt druga Brke teško nas je pogodila. Prilikom strijeljanja, i on i ostali osuđeni junaci su se držali. Pali su pjevajući Internacionalu“.

U „Proleteru“ za jun-jul-avgust 1942. godine, kad je CK KPJ objavio ukaz o deset prvih narodnih heroja, na prvom mestu je ime Rade Končara:

„Na prijedlog CK KPH i Glavnog štaba NOP i DV za Hrvatsku, dodeljuje se naziv narodnog heroja Radu Končaru, sekretaru KPH i organizatoru partizanskih odreda u Hrvatskoj i Dalmaciji...“ (Jo. Po.)

KONDIĆ Mihajla RADE

Rođen je 31. decembra 1914. u selu Baltine Jaruge kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Zbog siromaštva porodice, Rade Kondić nije mogao da se školuje, već je od najranije mladosti bio prinuđen da teškim fizičkim poslovima, kao šumarski radnik, obezbeđuje uslove za život. Kad se, posle odsluženja vojnog roka, vratio u rodno selo, Kondić je nastavio isti mukotrpan rad, duboko u šumama Kozare.

Na početku rata, jedan zločin ustaša iz susednog Kozarca potresao je selo Jaruge i celu okolinu. U tom krvavom pohodu ustaša, pored ostalih ubijeni su i majka i jedan brat Rada Kondića, dok je Rade u poslednjem trenutku uspeo da se skloni u selo Gomjenicu, kod sestere Dese Adamović i tu, u ilegalnosti, ostane samo toliko koliko je bilo potrebno da uhvati vezu s Kozarom i drugovima kojima je bezgranično verovao.

A onda, kao jedan od najaktivnijih iz prijedorskog sreza, počeo je Rade Kondić da prikuplja ljude spremne za borbu, da pronalazi oružje.

Vešt i hladnokrvan, iznad svega hrabar, Kondić se istakao već prvih dana na takozvanom „Garevičkom frontu“, kada je celo kozarsko područje, obuhvaćeno plamenom narodnog ustanka, počelo odbranu svoje prve slobodne teritorije. U jednoj od čestih zaseda, na drumu Prijedor—Kozarac, kod sela Orlovci, 19. avgusta 1941, Rade Kondić, iz redovno nastajajućih boraca ove desetine, jednim hicem iz svoga karabina skinuo je s motocikla prvog vojnika Hitlerovog Vermahta na Kozari.

U Prijedorskoj, Sošinoj četi, koja je ispred baraka na Mednjaku tih avgustovskih dana 1941. položila partizansku zakletvu, Rade Kondić bio je vodnik, a posle samo nekoliko

uspešnih akcija postao je zamjenik komandira čete. Tih dana je primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Jedna od najljepših akcija kozarskih partizana u ustanku upravo je ova na Mrakovici, izvedena 5. decembra 1941, kada je uništena posada i zaplijenjeno celokupno naoružanje. Borce koji su se izvanrednom hrabrošću istakli u ovoj akciji, Štab odreda pohvalio je posebno; među prvima na tom spisku stajalo je ime Rada Kondića.

Kad je, krajem decembra 1941, Štab 2. krajiškog odreda na Kozari formirao tri bataljona, Radu Kondiću poverena je dužnost komandira 1. čete 2. bataljona. I u prvoj akciji na Kozarac, januara 1942, došla je do izražaja njegova dovjetljivost i vojnička veština: bombaze i puškomitraljezce iz čete obukao je u bele mantile, koje su devojke iz sela sašile od čaršava iz svog ruha. Tako maskirani, po snežnoj belini, borci iz Radeve čete privukli su se bunkerima i iznenadili neprijatelja.

U udarnom bataljonu, koji je formiran 1. aprila 1942. u selu Marička, od prekaljenih boraca kozarskog odreda, sa zadatkom da razbije četnički pokret na prostoru Bronzani Majdan—Banja Luka — centralna Bosna, dva hrabra kozarska junaka, dva nerazdvojna druga, postali su komandiri četa: Ranko Šipka vodio je 1. a Rade Kondić 2. četu. Njihovom herojstvu u svim borbama koje je vodio Udarni bataljon — na Golešima i Manjači, Pojeznu i Krninu, Šnjegotini i Karaču — divila se cela Kozara. Na Pogledu i Patirji, Jugovića brdu i Ravnom Gaju, u vreme ofanzive na Kozaru juna 1942. čuo se u mnogobrojnim jurišima njegov poznati uzvik:

„Naprijed, partizani! Naprijed, Kozari!”

U takvom jednom jurišu, kada su prepolovljene čete Udarnog bataljona kvarile, teško ranjeni komandir nije napustio bojište. Njegovi borci, maneuvrišući kroz strelačke strojeve neprijatelja, na nosilima su sačuvali svoga komandira, koji je već 22. septembra 1942, pri formiranju 5. kozarske brigade, stajao pred 4. bataljonom kao njegov komandant.

Vraćajući se ispod Podgrmeča, posle četvrte neprijateljske ofanzive, marta 1943, Rade Kondić je sa 17 odabranih boraca iz svoga 4. bataljona bombama i automatskim oružjem napao neprijateljsku posadu koja je na Urijama, usred Prijedora, čuvala sabirni logor zarobljenih Kozarčana. Njih 40, od 70 oslobođenih, stupilo je odmah u razne jedinice narodno-slobodilačke vojske na Kozari. Ovaj podvig Kondića i njegovih boraca, vredan divljenja, zabeležila je i radio-stanica „Slobodna Jugoslavija”.

A kada je 5. kozarska brigada, maja 1943, krenula na svoj dugi borbeni put, Rade Kondić je s bataljonom rasprišio posadu u Mašnicama

i razbio 2. bojnu 1. lovačkog puka kod Lavovog brda. Iz zaplijene tri haubice od 155 mm, koje je izvukao na Ljubić, ispalio je 600 granata na neprijatelja, koji se iz Prnjavora panično povlačio prema Derventi.

Septembra 1943. postao je zamjenik komandanta 5. kozarske brigade, a 22. jula 1944, devet dana pred svoju poslednju bitku, poverena mu je dužnost komandanta ove proslavljene kozarske jedinice.

U svitanje 31. jula 1944, pri forsiranju reke Bosne, između Topčić-polja i Begovog Hana, pod samom planinom Maknjača, jurišajući na Vis Jelike, koji je morao biti zauzet pre nego na njega stignu delovi 3. puka Sedme SS-„divizije „Princ Eugen” pao je, smrtno pogođen, Rade Kondić.

Narodnim herojem proglašen je 31. marta 1945. godine. (D. Lu.)

KONTIĆ *Andrije* RADOJE

Rođen je 19. decembra 1919. godine u selu Tikova kod Pijevalja, Crna Gora. Član KPJ je od 1940. godine. Potiče iz veoma siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, ali materijalni uslovi nijesu mu dozvoljavali da nastavi školovanje. Ostao je kod kuće, da se na roditeljskom imanju bavi zemljoradnjom. Tako je od malih nogu upoznao sve teškoće seoskog života. lako zauzet svakodnevnim seoskim poslovima, veoma rano se priključio naprednom omladinskom pokretu, u kome je bio vrlo aktivan. Zbog toga je među omladinom bio veoma cijenjen i poštovan.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, zajedno s ostalim komunistima i drugim naprednim ljudima, neumorno radi na prikupljanju oružja, municije i drugog ratnog materijala za potrebe ustanka. U selima Pliješevina, Štjivansko i Tikova obrazovao je prvu borbenu grupu, čiji je bio rukovodilac.

Kada su se oglasile prve ustaničke puške u srezu, sa svojom grupom učestvovao je u nizu akcija protiv okupatora, uništavajući kabinjerske i žandarmerijske stanice. U tim prvim akcijama, svojom hrabrošću bio je uzor ostalim borcima. Učestvovao je u napadu na italijanski garnizon u Pijevljima, 1. decembra 1941. godine, gdje se takođe istakao svojom snalažljivošću i veoma hrabrim držanjem.

Polovinom februara 1942. godine, izabran je za sekretara Mjesnog komiteta SKOU-a i člana Mjesnog komiteta KPJ za srez pijevaljski. Obavljajući dužnosti veoma savjesno, on je svojim samoprijepornim radom umnogome doprinio omasovljavanju ustanka, mobilizaciji novih boraca iz redova omladine, kao i raskrin-

kavanju raznih reakcionarnih elemenata u pijevaljskom srezu.

U jeku teških i krvavih borbi protiv okupatora, u toku maja 1942. godine postavljen je za zamjenika komesara 1. čete 3. udarnog bataljona Pijevaljskog odreda. Tada se, u danonoćnim i iscrpljujućim borbama, pokazao ne samo kao junak, već i da je kao drug nesebičan i uvijek spreman da pomogne drugome.

Kada je formirana 3. proleterska brigada, 5. jula 1942. godine, Radoje je borac u 2. bataljonu. Kao iskusen borac i aktivan politički radnik, istakao se već u prvim borbama koje je brigada vodila. U tim okršajima sticao je nepodijeljene simpatije i izuzetno poštovanje boraca. Uvijek je bio spreman da pomogne drugome, da pođe dobrovoljno u akciju i uzme najteži zadatak. U napadima na neprijateljske garnizone u Bradini, Prozoru, Gornjem Vakufu i Kupresu (u vrijeme pohoda proleterskih brigada za Bosansku krajinu) isticao se junastvom i velikom izdržljivošću.

Naročitu hrabrost pokazao je u borbi na Kupresu, kada je, štitеći mitraljezom odstupnicu svome bataljonu, bio teško ranjen. Zbog svoje izuzetne hrabrosti, snalažljivosti i dru-

garskog odnosa prema svim borcima, već u decembru 1942. godine izabran je za političkog komesara 3. čete 5. bataljona.

Poslije završetka IV neprijateljske ofanzive, povučen je iz brigade i vraćen ponovo na rad u Sreski komitet Partije za pijevaljski srez, ali ne ostaje dugo na toj dužnosti. Te iste, 1943. godine, ponovo je u brigadi. Neprijatelj je početkom maja počeo da napada na teritoriju Sandžaka iz više pravaca. Uz jaku artiljerijsku podršku s pravca Prijepolja i Pijevalja, okupator je preduzeo napad na Jabuku i Mijajloviću. Peti bataljon je jedva odolijevao snažnoj topovskoj i mitraljezkoj vatri. Ređali su se juriši i protivjurši. Mijajlovića se

tresla od snažnih eksplozija. Rađoje je s grupom boraca pošao na neprijatelja, s namjerom da ga napadne s boka. Otkrili su ga italijanski tenkovi i zasuli snažnom vatrom. U trenutku kad je pozvao borce na juriš, pao je smrtno pogođen u glavu. Tako je neustrašivi junak i omiljeni komesar završio svoj život na tlu rodne grude, na domaku svojih Pjevalja.

Porodica Radoja Kontića dala je ogroman doprinos NOB. Svi njeni članovi hrabro su pali na raznim poprištima Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (Sl. V.)

KOPRIVICA *Alekse VASILJE*

Rođen je 10. aprila 1919. godine u Banjanima, Nikšić, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Do 1941. godine bavio se zemljoradnjom u rodnom mjestu. Pripadao je naprednom krilu opozicije.

U NOB je stupio jula 1941. godine. Istakao se još kao borac Koprivačke čete, i kasnije u Banjsko-vučedolskom bataljonu, polovinom 1942. godine, kada je postao borac 5. crnogorske proleterske brigade.

U prvot ratnoj godini borio se protiv okupatora i domaćih izroda oko Trebinja, Bileće, u Katunskoj nahiji i na drugim mjestima. Osobito se istakao u borbama krajem maja i početkom juna 1942. godine, u njegovom rodnom selu. Bilo je to u vrijeme odsudnih borbi za izvičaenje Lovčenskog i dijela Nikšićkog odreda s ranjenicima prema Goliji i Pivi. Jedinice Nikšićkog i Lovčenskog odreda povlačile su se, pod stalnom borbom, krajem maja 1942. godine, pred mnogo nadmoćnijim okupatorskim i kvasilnškim jedinicama. Vasilije je od komandanta Nikšićkog NOP odreda Save Kovačevića dobio zadatak da s grupom

boraca zađe u pozadinu neprijatelja i stvori paniku u njegovim redovima; on je to uradio, što je partizanima omogućilo da s manjim snagama nanesu snažan udarac neprijateljskim snagama, koje su u neredu odstupale, ostavljajući dosta žrtava. Ovaj taktički potez omogućio je partizanima da se s ranjenicima normalno povuku u pravcu Golije i Pive. Za podvig u ovoj akciji Vasilija je javno pohvalio komandant Sava.

Na dan formiranja 5. proleterske crnogorske brigade, 12. juna 1942. godine, bio je borac, a potom komandir čete u njenom 3. bataljonu. Te iste godine primljen je u KPJ. U borbama koje je 5. brigada vodila u Bosni isticao se junaštvom, zalaganjem, postojanošću i samoinicijativom. Ovo je naročito došlo do izražaja u borbi za Prozor, februara 1943. godine, kada se kao komandir čete našao među bombama koji su krčili prolaz proleterima, i umnogome doprinijeli padu neprijateljskog garnizona. Takav je bio svuda gdje je trebalo, pa je među borcima bio omiljen i veoma poštovan.

Istakao se u brojnim okršajima u dolini Neretve i u borbi za Konjic. Isto tako, u neprekidnim borbama 5. brigade u neposrednoj blizini Nevesinja, uvijek je među prvima. S 2. četom 3. bataljona jurišao je na Nevesinje, s nekoliko bombi u rukama, i pao pogođen neprijateljskim mitraljezom, 28. marta 1943. godine.

Tako je završio život ovaj junak naše revolucije. Kao i mnogo puta prije toga, i posljednji put je jurišao na čelu svoje čete.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (G. Kil.)

KORAC *Radomira DUŠAN*

Rođen je 7. januara 1920. godine u selu Mrčajevci, kod Čačka, Srbija, u siromašnoj radničkoj porodici.

U potrazi za boljim životom, Dušanovi siromašni roditelji su često menjali boravište. Prve dana detinjstva Dušan je proveo u Kragujevcu, odakle se, 1922. godine, preselio u beranski srez, u rodno mesto svojih roditelja. Godine 1928. porodica Korac se ponovo vratila u Kragujevac, gde je Dušan završio osnovnu školu, i 1933. godine bio primljen u Vojno-tehničku školu pri Vojno-tehničkom zavodu u Kragujevcu. Posle četvorogodišnjeg školovanja, kao kvalifikovani metalski radnik, zaposlio se u Vojno-tehničkom zavodu, u kojem je, kao radnik, radio i njegov otac.

U vreme školovanja u Vojno-tehničkom zavodu prišao je naprednom omladinskom pokretu. Godine 1937. primljen je u organiza-

ciju SKOJ-a. Radio je u aktivnu priamaca vojno-tehničke škole. Godine 1938. postao je član URS-ovih sindikata, a marta 1940. član KP Jugoslavije. Bio je član Mesnog i Okružnog komiteta SKOJ-a u Kragujevcu, i istovremeno, sekretar jedne partijske ćelije.

Posle kapitulacije Jugoslavije, aktivno je učestvovao u pripremanu za ustanak i u organizovanju partizanskih jedinica.

Početkom avgusta 1941. stupio je u Kragujevački NOP odred, u kojem se najpre nalazio na dužnosti komesara 1. čete, a od septembra 1941. na dužnosti komesara 1. bataljona. Krajem 1941. postavljen je za zamenika političkog komesara 3. (Kragujevačkog) bataljona 1. proleterske udarne brigade. Oktobra 1942. postao je zamenik političkog komesara iste brigade, i istovremeno sekretar divizijskog komiteta KPJ 1. proleterske NOU divizije. Početkom avgusta 1943. postavljen je za političkog komesara 1. proleterske udarne brigade.

Zajedno s jedinicama kojima je rukovodio, Korac je učestvovao u mnogim slavnim bitkama narodnooslobodilačkog rata. Za izvanrednu hrabrost prilikom uništenja jedne železničke kompozicije u Gruži, a zatim i druge kod Knića, na pruzi Krajiwe — Kragujevac, oktobra 1941. godine, bio je pohvaljen od Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije.

Novembra 1941. pohvalio ga je i Štab Kragujevačkog NOP odreda stoga što je u odbrani Knića, zajedno sa 7 boraca, razbio grupu od 300 četnika koja je napadala boravište odreda.

Od formiranja 1. proleterske do aprila 1944. Korac učestvuje u mnogim operacijama i drugim poduhvatima ove proslavljene jedinice. Brigada je, do početka treće neprijateljske ofanzive, snažno uticala na stabilizaciju ustanaka i izvela niz operacija. Najpoznatije su bile u vreme druge neprijateljske ofanzive i legendarni igmanski marš. U trećoj neprijateljskoj

ofanzivi, 1. proleterska ima izuzetno odgovorne zadatke; operiše u Crnoj Gori, istočnoj Bosni i Hercegovini. Učestvovala je u poznatim borbama u Poljima Kolasiškim, na Durmitoru, u Hercegovini. U mnogim od njih učestvovala je i Dušan Korać i bataljon čiji je partijski rukovodilac bio. S bataljonom je učestvovala i u poznatom pohodu proleterskih brigada u Bosansku krajinu, i u borbama na komunikaciji Sarajevo — Mostar, na Cincaru, borbi za Livno, Kluč i drugima.

Kao zamenik komesara 1. proleterske brigade i sekretar divizionskog komiteta 1. proleterske divizije, prešao je slavni put četvrti i pete ofanzive. I brigada i 1. divizija imale su veoma značajnu ulogu u bici na Neretvi, razbijanju četnika i italijanskih snaga u Hercegovini, istočnoj Bosni, Sandžaku. Među njima se, svakako, ističu protivudar kod Gornjeg Vakufa, razbijanje četnika na sektoru Kalinovika, bitka na Drini. Teške borbe na sektoru Čelebića, pa u dolini Sutjeske, čuveni proboj na Balinovcu i na komunikaciji Foča — Kalinovik, istorijski su uspjesi 1. proleterske. Od leta 1943. do aprila 1944. komesar je brigade, koja je imala istaknutu ulogu u borbama u Dalmaciji i zapadnoj Bosni u jesen 1943, kao i u borbama u zimskim operacijama 1943/44. godine u zapadnoj Bosni.

Kao istaknut borac i poznati rukovodilac, aprila 1944. postao je komesar 26. (Dalmatinske) divizije NOVJ. Divizija je baš tada izvela desante na Korčulu i Mijet. Sledjećeg meseca izvela je desantni prepad na Šoltu, a u junu desant na Brač. U septembru je oslobodila srednjejadransko otoke i poluotok Pelješac. U oktobru je izvela čuveni poduhvat kod Nukovog klanca i oslobodila Split. U decembru učestvuje u kninskoj operaciji, februara 1945. u mostarskoj operaciji, a od marta do maja učestvuje u riječkoj i tršćanskoj operaciji.

I u ovom periodu Korać se isticao kao vojni-politički rukovodilac.

Ranjavan je tri puta.

Posle rata vršio je odgovorne partijsko-političke i vojne dužnosti u JNA. Bio je politički komesar Tenkovske armije, komesar 3. armije, komesar Druge vojne oblasti, komesar JRV i PVO, komandant 1. proleterske divizije, komandant Vojnog područja, načelnik Štaba armije, načelnik III uprave i Uprave kopnene vojske, pomoćnik načelnika Generalštaba JNA i glavni inspektor Glavne inspekcije JNA. Aktivno je general-pukovnik JNA.

Završio je VVA i kurs operatike.

Aktivni je društveno-politički radnik. Na VI kongresu SK Srbije biran je za člana stalnog dela Konferencije SK Srbije. Bio je član nekoliko državnih delegacija u poseti prijateljskim zemljama. Član je Komisije CK SK Jugoslavije

za opštenarodnu odbranu i Komiteta Konferencije SKJ u JNA, i predsednik njene Komisije za opštenarodnu odbranu. Aktivni je sportski radnik, predsednik Teniskog saveza Jugoslavije, 1981. godine izabran je za predsedavajućeg Predsedništva Savezne konferencije Saveza rezervnih vojnih starešina Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. D.)

KORICA Milanka MILAN KOVAČ

Rođen je 22. decembra 1919. u selu Lačaruk, Sremska Mitrovica, Vojvodina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, a posle toga izučio kovački zanat. Od 1936. godine radi u Sremskoj Mitrovici, Rumi, Novom Sadu i Šidu.

Prve predstave o borbi naprednih radnika stekao je u svojoj kući, od oca koji je bio hapšen zbog učestvovanja u naprednom pokretu, i od brata od tetke, Marinka Đukića iz Jarka, koji je radio u naprednim studentskim organizacijama u Beogradu, a poginuo u I. ofanzivi kod Krupnja, kao komesar Sremske čete Mačvanskog partizanskog odreda.

Posle niza akcija u kojima je učestvovao kao napredni omladinac, Korica u oktobru 1941. postaje član Saveza komunističke omladine Jugoslavije.

Polovinom juna 1942. godine stupa u 4. četu 1. fruškogorskog partizanskog odreda, a u februaru 1943. postaje član KPJ. Do maja 1943. godine je borac, kurir i diverzant u ovom odredu. Posle toga, postaje komandir čete pratećih oruđa u 3. vojvodanskoj brigadi, a zatim komandant 3. bataljona u istoj brigadi.

Pamti se diverzija na vrđničku centralu, koju su izveli narodni heroj Stevan Petrović Brile, politički komesar, i on, Korica, zamenik političkog komesara diverzantske grupe

Sremskog odreda, formirane prvih dana januara 1943. godine.

Korica je učestvovao u svim borbama jedinica u kojima se nalazio. Uvek je ispoljavao primeru neustrašivosti i snalažljivosti. To mu je omogućilo da od običnog borca izraste u sposobnog vojnog komandanta.

Jedna od značajnih akcija bila je 26. VIII 1943, kada Korica sa svojim bataljonom izvršava diverzantski napad na neprijateljski transportni voz između Vojnija i Sremske Mitrovice. U ovoj akciji eksplodiralo je nekoliko cisterni benzina i više vagona s municijom, a pruga je nekoliko dana bila onesposobljena za saobraćaj.

U januaru 1944. prešao je iz 3. u 5. vojvodansku brigadu i postao zamenik komandanta brigade. U aprilu iste godine postavljen je za komandanta 2. sremskog odreda, a polovinom godine za komandanta Sremske operativne zone.

Milana Koricu Kovača neprijatelji nisu mogli da uhvate, a svojim partizanskim imenom ih je kažnjavao. U ustaškom Informativnom biltenu u Vinkovcima 1944. godine upućeno je područnim jedinicama na teritoriji župe Vuika obaveštenje da partizanskim jedinicama u bosutskim šumama komanduje Mihalj Kovač, Mađar, poreklom iz radničke porodice iz Čepela (Mađarska).

Kada je u Fruškoj gori, na mestu Jabuka, 12. septembra 1944. godine formirana 8. vojvodanska brigada, za njenog komandanta postavljen je Korica. Na ovoj dužnosti on je ostao do 13. marta 1945. godine.

Naročito se istakao u prelazima preko Dunava s brigadom, u borbenim uslovima: u oktobru 1944, kod sela Belegiša, i u novembru 1944, u Batinskoj bici. U batinskoj operaciji, u novembru 1944, posle šestodnevnih borbi prsa u prsa, borci 8. vojvodanske brigade, gotovo golobradi mladići, gažeći vodu do guše, ote li su od neprijatelja šest kilometara nasipa, natičkanog mitraljezima i branjenog topovima, i odbacili su Nemece s Dunava prema Kneževim Vinogradima.

Posle oslobođenja zemlje, završio je tri razreda gimnazije, tenkovsko-oficirsku školu i Višu vojnu akademiju, obavljajući istovremeno raznovrsne dužnosti u jedinicama Jugoslovenske narodne armije: načelnik oklopne brigade, načelnik odeljenja oklopnih jedinica u vojnom području. ... Posle penzionisanja, 1964. godine, u činu pukovnika, obavljao je mnoge društveno-političke funkcije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (J. Mih.)

Rođen je 6. marta 1916. godine u Mogoriću, Gospić, Hrvatska. Kao sin siromašnih zemljoradnika, nije mogao da završi ni osnovnu školu u selu, već samo jedan razred. U 15. godini bio je prisiljen da napusti selo i krene u svet, u potragu za poslom i hlebom. Radio je razne fizičke poslove u mnogim mestima u Jugoslaviji; najviše se zadržavao u Beogradu, gde ga je zatekla kapitulacija Jugoslovenske vojske.

Iz porušenog i bombardovanog Beograda vratio se kući, u Mogorić. Odazivajući se pozivu KPJ na oružani ustanak, stupa u seosku Mogoričku četu, koja je ušla u sastav 1. bataljona 1. ličkog NOP odreda „Velebit“. A kad je, od probiranih boraca iz tog odreda, 17. novembra 1941. formirana Jurišna četa, i Lola se nalazio u njenom stroju, u početku kao jedinji njen puškomitraljezac. Svojom velikom hrabrošću isticao se u svakoj borbi njegove čete, tako da je brzo postao poznat u Lici kao junak.

U napadu na Italijane u Ploči, zatim na železničku stanicu Rađuč, a naročito prilikom odbijanja napada na selo Rađuč, januara 1942, Lola se ističe odlučnošću i borbenošću. S istom energijom bori se i protiv četnika na području Metka. Vatra iz njegovog puškomitraljeza oslonac je odbrane Jurišne čete i drugih jedinica na Pločanskom klancu, koje su u drugoj polovini marta 1942. sprečavale prodor jakih italijanskih jedinica iz Ličkog polja ka Udбини. A prilikom odbijanja napada italijanskih snaga iz Udbine na selo Srednju Goru, 4. IV iste godine, Lolin puškomitraljez naneo im je najveće gubitaka. Pet dana kasnije, kad je Jurišna četa napala italijanski logor u Tušicama, njegov puškomitraljez je unosio paniku među italijanske vojnike i veliki broj ih ubio.

Posebno se istakao 12. aprila 1942, kada su njegova četa i delovi 1. ličkog NOP odreda „Velebit“ odbili napad veoma jakih italijanskih snaga na njegovo selo Mogorić. Uprkos snažnoj artiljerijskoj i minobacačkoj vatri, Lola je sa svog položaja neustrašivo tukao italijanske vojnike, nanoseći im velike gubitke, rešen da samo preko njega mrtvog mogu preći reku Jadovu i upasti u selo. A kad su partizanske jedinice prešle u protivnapad, još upornije i odlučnije ih je tukao, goneći ih daleko od sela.

Početkom juna 1942, kada su ličke partizanske jedinice vodile borbe kod Ptičkih jezera s italijanskim i ustaškim snagama, Lolina četa, sada u sastavu bataljona „Pekića Vuksan“, postavila je zasedu kod sela Jezerca, i iznenadnim napadom nanela velike gubitke ustaškom bataljonu koji je tuda naišao. Međutim, pošto su se sredile, ustaše su prešle u protivnapad, i kako su bile brojno nadmoćnije, primorale su četu na povlačenje. Lola je svojim puškomitraljezom štitio njeno povlačenje — i tada, 6. aprila 1942, s još pet drugova, poginuo. Pre toga bio je ranjen, ali nije htio da napusti položaj. Za svoje drugove dao je najdragocennije — život, i tako im omogućio da se izvuku iz borbe bez većih gubitaka.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. Ra.)

KOSANOVIĆ Jovana ĐURO

Rođen je 6. maja 1917. u selu Jasenak, općina Ogulin, Hrvatska, u porodici siromašnog zemljoradnika. Poslije završetka osnovne škole u rodnom selu, pomagao je ocu u poljskim radovima, na radu u šumi; kao mladić, radio je povremeno i na pilani kao priučeni pilanski radnik.

Dosta rano Đuro se počeo isticati među vršnjacima svojim dostojanstvenim držanjem, energičnošću i plahom naravi. Ove osobine je naslijedio od majke Marice, izuzetno energične i odvažne žene, koja je jednako umjela da obavlja kućne i poljske poslove i da svoje petoro djece podiže tako da ih odmalena navikava na rad i red. U toj porodičnoj sredini Đuro se oformio kao mladić za koga životne nedaće neće predstavljati nesavladive prepreke.

Aprila 1941, u vrijeme rasula bivše jugoslovenske vojske, Đuro je zarobljen u Doboju. Kao zarobljenik, upućen je u Njemačku. Njegova odlučnost za akciju tada dolazi do izražaja. On se odlučuje na bijeg i vraća se u svoje rodno mjesto, naoružan puškom i pištoljem koje je uz put nabavio. Na njega, plahovitog seoskog mladića, ovi događaji snažno djeluju, i on se vraća iz rata s neodređenom željom da

to oružje upotrijebi. Ubrzo mu se za to dala i prilika. Na poziv komunista na ustanak, on je sa svojom braćom među prvim seoskim mladićima koji su se odazvali i stupili u partizanski logor. Njih trojica samoinicijativno prikupljaju municiju i prave planove za akcije. U tome ih aktivno pomaže majka Marica, pa je njihova kuća postala najistaknutiji ustanički punkt u selu. Tu dolaze kuriri i odatle se odnosi prikupljena oprema i municija za partizanski logor.

U prvim partizanskim akcijama Đuro se ističe hrabrošću. U napadu na žandarmsku kolonu u Tisovcu, na cesti Jasenak — Ogulin, decembra 1941, juriša na čelu grupe boraca. U napadu na žandarmerijsko-domobranksu posadu u Jasenku, 20. januara 1942, među prvim borbama upada u zgradu i razoružava posadu, koju su sačinjavali 80 žandarma i domobrana.

U aprilu 1942. godine, u napadu na ustašku posadu u Krivom Putu, nedaleko od Senja, on zajedno sa svojim bratom Simom smišlja plan da se kamena zgrada u kojoj su se ustaše utvrdile zapali provaljivanjem krova i

ubacivanjem na tavan zapaljenih boca benzina. Oni to zajedno i čine, i ustaše su prisiljene na predaju. Maja iste godine primljen je za člana KPJ.

U borbama Đuro stiče sve više iskustva, i njegova plahovita priroda postepeno ustupa mjesto iskustvu prekaljenog vojnika. U ljeto 1942. postaje komandir čete, a u jesen iste godine i komandant bataljona 6. primorsko-goranske brigade. U borbama na Veljumu, gdje je 6. brigada branila prilaze Stunju i štitila povlačenje ranjenika i naroda prema Ptičvicama, Đurin bataljon je uporno držao položaje. I on, kao komandant bataljona, pucao je iz mitraljeza, izvlačio ranjenike i po dubokom snijegu prebacivao se preko otkrivenih položaja. Bila je to do tada najžilavija odbrana 6. brigade, koja je mnogo doprinijela usporava-

nju prodora dijelova 7. SS njemačke divizije u pravcu Slunja, u prvim danima četvrte ofanzive.

Jedna od posljednjih Đurinih borbi bila je odbrana bolnice u Drežnici. Nijemci su tenkovima i teškim oružjem krenuli na Drežnicu, u namjeri da osvoje bolnicu i pobiju ranjenike. Na čelu bataljona Đuro je sedam puta jurišao da bi odbio neprijatelja i omogućio izvlačenje i sklopljenje ranjenika.

U jesen 1943. godine hrabro su poginula oba Đurina brata i starija sestra Milka. Odlazeći da sahrani brata i sestru, Đuro je upao u njemačku zasjedu. Kao da su predosjećali koga imaju pred sobom, Nijemci su usamljenog partizana sasjekli mitraljeskim rafalima, 19. oktobra 1943. godine. Nekoliko mjeseci kasnije, poginula je i najmlađa Đurina sestra Anka.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (M.Sob.)

KOSEC Petra STANE

Rođen je 11. oktobra 1913. u selu Rašica, Ljubljana — Šiška, Slovenija. Roditelji su mu bili siromašni seljaci s malo loše, nerodne zemlje, zbog čega su morali da nadniče kod drugih seljaka, u industriji ili na javnim radovima.

Stane je završio osnovnu školu u selu Šmartno, a u Ljubljani naučio bravarski zanat, i produžio da radi kao bravar kod istog majstora, dok nije otišao u vojsku. Vojnik je bio 18 meseci u železničkoj jedinici u Slavonском Brodu, a posle vojne vežbe dobio je čin rezervnog podnarednika.

Posle vojske, radio je kod raznih majstora-bravara, a izvesno vreme i kao pomoćni građevinski radnik. Kratko vreme bio je u fabrici „Strojne delavnice in likarne“ u Ljubljani. Od 1937. do kraja 1938. radio je u Jesenicama, u železari. Tada je, zbog učešća u sindikalnom radu, otpušten s posla i opet je prinuđen da radi kod jednog majstora. Kada se, 1938. oženio, nastanio se u tazi, u selu Zgorjje Gameljne, nedaleko od Rašice.

Primljen je u Partiji 1939, a već iduće godine postaje član Rejnskog komiteta Tace. Januara 1941. godine, interniran je u Ivanjici, vraća se 5. aprila 1941, a već 6. aprila odlazi u svoju ratnu jedinicu, u SlavonSKI Brod. Čim se, sedmicu docnije, vratilo kući, odmah je počeo da radi na pripremanja za ustanak.

Uhapšen je zajedno sa suprugom i njenim roditeljima, 24. jula 1941. Supruga je s trogodišnjim sinom uspjela da pobjegne, odvela dete kod rođaka i otišla u partizane. Staneta su žandarmi odveli u svoju stanicu, u selu Šmart-

no, da ga saslušaju. U vreme ručka otvorio je prozor na prvom spratu, skočio u baštu i pobjegao u partizane.

U partizanskoj četi, kao vojnik s najvišim činom i član reonskog komiteta KP, izabran je za komandira. U avgustu i septembru organizuje niz vrlo uspešnih akcija u kojima je neprijatelj pretrpeo mnoge žrtve i veliku materijalnu štetu. Najveći uspeh je bio napad na nemačko vozilo kod sela Rašica, 18. septembra, kad je ono uništeno i pobijeno šest članova posade. Posle ove akcije, Nemci su Rašicu, kao prvo selo u Sloveniji, spalili, a stanovništvo prognali u Hrvatsku. Jake nemačke snage opkolile su celo područje i počele da pretresaju šume.

U borbi 25. septembra, Kosec je teško ranjen. Drugovi su ga skrili da bi kasnije došli da ga prenesu na lečenje u Ljubljano. Ali, kako nisu dolazili, Kosec je puzio više kilometara kroz šume, dok nije stigao u selo kod Vodica, gdje se krila grupa partizana. Koseca je u kuću primio seljak koji je imao dva sina — partizana. Ali, jedan od njih je dezertirao i

doveo Nemce. Oni su opkolili selo, i pozvali partizane da se predaju. U kratkoj borbi dva partizana su poginula, jedan ranjen, uhvaćene su dve partizanke i tri ranjenika, a među njima i Kosec.

Kosec se, ranjen jedva držao na nogama. Zajedno s drugim zarobljenicima, odvezli su ga u zatvor Begunje. Tamo su ga saslušali i mučili, da bi nešto saznali o četi i saradnicima. Kad je u mukama umro, stavili su mu oko vrata omču, kao da se sam obesio. U zatvorsku knjigu upisali su datum smrti 3. oktobra 1941, a kao uzrok smrti: samoubistvo. Već mrtav, osuđen je potom na smrt i na objavi, u spisku streljanih talaca, navedeno je i njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

KOSORIĆ Rada PERO

Rođen je 5. februara 1918. godine u Sokoku, Bosna i Hercegovina. Potiče iz građanske porodice.

Osnovnu školu pohađao je u Sokoku, a gimnaziju u Bosanskoj Gradskoj i Sarajevu. Poslije mature, 1937. godine, studirao je pravne nauke u Beogradu.

Naprednom radničkom pokretu pristupio je kao student 1937. godine. Najviše je radio u grupi zemljoradničke omladine, gdje je i imao najviše uspjeha u okupljanju omladine u Sokoku i na Romaniji.

Poslije okupacije zemlje, Pero dolazi u Sokolac, i odmah se aktivno uključuje u pripreme za ustanak. Maja 1941. godine je primljen za člana KPJ.

Jedan je od organizatora ustanka na Romaniji i na Jahorini (Kalinovik — Trnovo).

1941. godine, postavljen je za komandira Romanijske grupe. Sredinom avgusta 1941. godine odlazi s grupom boraca Romanije na teren Jahorine i Kalinovika, zbog organizacije

ustanka; postaje zamjenik komandanta Jahorinskog NOP odreda. U februaru 1942. godine postavljen je za člana Operativnog štaba za istočnu Bosnu. Kad je formirana 6. istočnobosanska brigada, postavljen je za zamjenika komandanta brigade. Od marta 1943. godine komandant je 1. mavejičke brigade, a od juna 1943. zamjenik komandanta 17. udarne divizije. Od septembra 1944. godine komandant je 27. udarne divizije, a od oktobra 1944. godine postavljen je za komandanta III korpusa NOVJ. Na Prvom kongresu USAOJ-a (27.—29. decembar 1942.) izabran je za člana Zemaljskog odbora, a na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a (25. Novembra 1943) u Mrkonjić-Gradu, izabran je za člana ovog najvišeg organa vlasti u Bosni i Hercegovini.

U borbama je pokazao veliko junaštvo i

spособnost komandovanja. Izuzetnom hrabrošću se istakao u prvim borbama Romanjskiog partizanskog odreda 1941. godine, zatim u borbama na prostoru Jahorina — Kalinovic, i drugim krajevima. Naročito je pokazao veliku hrabrost u borbi s Nijemcima na Romaniji, 18. avgusta 1941. godine, kada je kao bombaš jurisao na neprijatelja; zatim u napadu na žandarmerijsku kasarnu u Mokrom; na ustaše i domobrane na Jahorini; u borbama 6. istočnobosanske brigade u Sremu, krajem 1942. godine; s četnicima na Majevici; u petoj neprijateljskoj ofanzivi u Crnoj Gori, 1943. godine; s četnicima na Majevici; u petoj neprijateljskoj ofanzivi u Crnoj Gori, 1943. godine; s četnicima na Glasincu, kada je razbijen Račićev treći ustanak, na Romanovcu u toku šeste neprijateljske ofanzive, i u drugim borbama u kojima je neposredno učestvovao u prvim borbenim redovima. Vrlo često je, primjerom, borcima pokazivao kako se juriša na neprijatelja.

Pokazao je i veliku umješnost komandovanja jedinicama čiji je bio komandant. Odnos prema borcima i stariješinama ga je posebno krasio, što mu je donijelo veliku popularnost. Postao je legenda na svojoj Romaniji, gdje ga Glasinčani nazivaju svojim. U toku rata opjevan je kao hrabar borac i komandant („Romanijom šarac kosi, Kosorić ga Pero nosi“).

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i mnogih ratnih odlikovanja.

Poslije rata je obavljao dužnost komandanta korpusa, načelnika Štaba armije, komandanta vojnog područja i komandanta vojne oblasti, i zamjenika državnog sekretara za narodnu odbranu. Završio je Višu vojnu akademiju. Bio je general-pukovnik JA.

Pored vojnih dužnosti biran je za člana CK SKJ, i za poslanika Savezne narodne skupštine.

Umrlo je 7. jula 1969. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

KOSORIĆ Josipa SVETOZAR

Rođen je 12. avgusta 1913. godine u selu Kusačama, Han-Pijesak, Bosna i Hercegovina. Potiče iz zemljoradničke porodice.

Osnovnu školu završio je u Han-Pijesku. Do 1941. godine bavio se pretežno zemljoradnjom, ali je dobar dio vremena proveo kao šumarski radnik. Vrlo rano se uključio u politički život. Dolazeći u vezu s članovima KPJ iz Sokoca i pojedinim komunistima koji su privremeno živjeli u Han-Pijesku, Svetozar je postao simpatizer KPJ još 1938. godine. Naročito je bio aktivan u sindikatima, pa je jedan od organizatora štrajka šumarskih rad-

nika u Han-Pijesku, pokrenut na inicijativu Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH. Među šumarskim radnicima je bio vrlo popularan, pa su ga birali i za rukovodioca URS-ovih sindikata. Zbog aktivnosti, bio je često proganjen od žandarma, pa je u jednom sukobu bio ranjen bajonetom.

Poslije kapitulacije stare Jugoslavije, Svetozar je odmah počeo da priprema oružje i obavještava ljude o mogućnosti oružanog ustanka. I kada je, u julu 1941. godine, počeo ustanak na Romaniji, Svetozar je bio među prvim ustanicima. Na početku ustanka je bio rukovodilac jedne partizanske grupe, a poslije

komandir čete. Tada je primijen u KPJ. U 6. istočnobosanskoj brigadi 1942. godine postavljen je za komandanta bataljona, a 1943. godine za komandanta Planinskog partizanskog odreda, koji djeluje u okolini Han-Pijeska.

Istakao se hrabrošću i sposobnošću komandovanja u više borbi tokom 1941. godine u napadu na Rogaticu septembra i oktobra 1941. godine, i u borbi u Pjenovcu 1942. godine, kada je komandovao samostalnom Kusačkom četom Romanjskog partizanskog odreda.

Kada je, 1942. godine, stupio u 6. istočnobosansku brigadu, pokazao je hrabrost u svim borbama koje je ova brigada vodila u istočnoj Bosni. U brigadi je prošao kroz borbe u Petoj ofanzivi, u kojoj se posebno istakao junaštvom u borbi na Zavajitu, kad je kao bombaš uništio njemačko uporište, ubivši sedam njemačkih vojnika i zaplijenivši njihovo automatsko oruž-

je. U toj borbi je njegova četa izbacila iz stroja više od 70 nemačkih vojnika, probila front, i tako omogućila prelazak brigadi preko brisanog prostora i izvlačenje iz okruća. U borbama je ranjen nekoliko puta. Kada je pošao u susret 27. udarnoj divizionu u Malom Polju, kraj Han-Pijeska 19. oktobra 1943. godine, Svetozar je bio teško ranjen, ali je nastavio da se bori sve dok ga neprijateljski kuršum nije pogodio. Tada je pokušao da se povuče; ali, iznuren, nije uspio, i četnici su ga ubili iz neposredne blizine. Poginuo je kao junak, boreći se do posljednjeg daha.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Bor.)

KOSOVEL Ivana IVAN

Rođio se 19. juna 1912. godine u Selu kod Črniča, Gorica (tadašnja Italija). Potiče iz siromašne seljačke porodice. Učio je zidarski zanat. Već kao sedamnaestogodišnji mladić, pobjegao je u Jugoslaviju. Zaposlio se u Ljubljani, 1929. godine, i počeo da saraduje u sindikalnom pokretu. Zbog učešća u štrajkovima, njegova zaposlenja su obično bila vrlo kratka. Od 1932. do 1936. godine radio je kao sezonski radnik u Cetingju, Podgorici, Nikšiću, Slavonskom Brodu i Dubrovniku. Uprkos tome, zadržao je stalne veze s Ljubljanom, odakle je dobijao raznovrsnu literaturu. Krajem 1936. godine, u Ljubljani je primljen u KP Slovenije.

Godine 1936. živeo je u Slavonskom Brodu, gde se povezoao s partijskom organizacijom, i u selu Oprisavci širio partijski rad, vodio sastanke, organizovao radnike. Iste godine su ga izdali; uhapšen je i prognat iz Slavonskog Broda. Opet je otišao na Cetingje, gde su ga, zbog uspešnog rada u sindikalnom pokretu, izabrali za predsednika gradskih sindikata. Radio je i na gradnji ceste Morača — Kolašin, gde je organizovao veliki štrajk minera i građevinaru u Morači. Pred sam štrajk uhapšen je i prognat iz grada. Sklonio se u Podgoricu, gde je živeo u ilegali, i prikupljao dobrovoljce za rat u Španiji. Kad je i sam htio u Španiju, u Splitu su ga uhapsili. Posle izlaska iz zatvora, u drugoj polovini 1937. godine zaposlio se u Dubrovniku, uključio u gradsku partijsku organizaciju i sindikalni pokret. Ali, opet su ga, 1938. godine, zatvorili i prognali iz Jugoslavije. Na granici su ga uhapsili mađarski vojnici, i posle predali Austrijancima, a oni Jugoslovenima. Tako je došao u ljubljanski zatvor. Kada je pušten, brzo se povezoao s Komunističkom partijom, i po njenoj direktivi se, 1939. godine, javio na odsluženje vojnog roka u italijanskoj vojsci. Vojni rok je služio u Bolonji, Bresciji.

Kozenci-Kalabriji. Do aprila 1942. godine, Ivan Kosovel aktivno i organizovano je radio, uvek u tesnoj povezanosti s Partijom. Bio je organizator političkih krugova i skupljao istomišljenike.

Kada su hteli, u aprilu 1942. godine, da ga po kazni premeste, pobjegao je i vratio se kući. Odmah je stupio na čelo terencaca na području Vipave i Gorice. Organizovao je i formirao odbore Osvobodilne fronte, skupljao borce, saradnike, hranu, odeću i oružje. Bio je član Sreskog odbora osvobodilne fronte i Sreskog komiteta Komunističke partije Slovenije u Ajdovščini.

Kosovel je bio veoma hrabar. Iako je za njim bila raspisana poternica, i danju se pojavljivao u okolini Gorice, Vipavskoj dolini i na Krasu. U uniformi italijanskog vojnika odneo je iz karabinjerske stanice na Krasu oružje i municiju i ostavio letak sa svojim potpisom! Izvršio je dosta takvih i sličnih akcija.

Kada se, 7. marta 1943. godine, vratio sa sastanka u selu Vrtovin u prebivalištu u Podgori, izdan je, a kuća opkoljena. Bekstvo je bilo nemoguće. Zbog toga je najpre uništio arhivu, a posle, da ne bi neprijatelj pao živ u ruke, izvršio je samoubistvo.

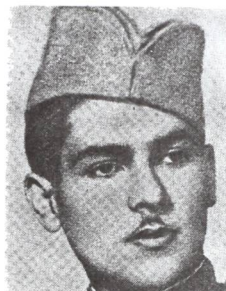
Narodnim herojem proglašen je 27. marta 1953. godine. (Met. G.)

KOSTIĆ Vladimira BLAGOJE CRNI MARKO

Rođen je 1920. u Velikom Svudolu, Srbija.

Pre rata bio je pekarski radnik u Leskovcu. Bio je član SKOJ-a i u svojoj 21. godini, u leto 1941. stupio u Kukavički partizanski odred. Brzo je postao odličan partizanski borac. s nadimkom Crni Marko. Bio je neustrašiv i

hrabar, živa duha i uvek ispunjen verom u pobjedu, čak i u najtežim situacijama. Retko je ko od partizana bio tako omiljen kod dece; okupljala su se oko njega, a on im je pričao o partizanskim podvizima i ratnim lukavstvima. Marko je umeo da se šali i s neprijateljima. Jednom je uhvatio magare posle borbe, i privezao mu na čelo baterijsku lampu i pustio ga da po mraku ide u pravcu bugarske karaula. Bugarski fašisti su očekivali transport sledovanja, i kada su spazili kako im se približava svetlo počeli su da pucaju, misleći da su to partizani. I što im se svetlost sve više približavala, to je vatra bila sve žešća. Sutra-

Međutim, ovaj podvig usred grada, u kome je bilo dosta neprijateljskih vojnika, imao je pozitivni politički uticaj za jačanje NOP-a.

Krajem 1943. godine, posle više od dve godine ratovanja, Marko je dobio zadatak da, kao komandant bataljona, napadne nekoliko stotina četnika u Barju. Neustrašiv i ozlojeđen od četnike, Marko je upadao gde je bilo najteže. Kada je trebalo da izda poslednje naređenje, pogođen je iz neprijateljskog mitraljeza. Bio je nesumnjivo jedan od najpopularnijih partizana i jedan od najboljih diverzanta u ovom kraju.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (H. Ra.)

KOSTIĆ Filipa ILIJA

Rođen je 5. jula 1911. godine u selu Rvašci, Cetinje, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Doktor pravnih nauka. General-potpukovnik u penziji.

Otac mu je poginuo 1912. godine u borba na Skadru, pa je imao teško detinjstvo. Osnovnu školu završio je u Rvašima, a gimnaziju 1932. u Podgorici. Kao ratno siročić, u gimnaziji je primao pomoć iz fonda „Sima Iuganov“ iz Beograda. Ta pomoć nije bila dovoljna za izdržavanje pa, pored pomoći od porodice, od trećeg razreda gimnazije daje časove imućnijim đacima.

Posle završetka mature, upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta. Decembra 1933. godine odlazi na odsluženje vojnog roka u školu rezervnih oficira, i posle završetka se vraća u Beograd i nastavlja studije. Početkom 1935. zaposlio se kao dnevnikař u Uredu za osiguranje radnika u Skoplju, odakle je, krajem iste godine, otpušten. Vraća se u Beograd, gde daje časove i povremeno radi u Opštoj studentskoj menzi, i tako obezbeđuje najnužnija sredstva za studiranje.

Kao gimnazijalac u Podgorici prišao je naprednom omladinskom pokretu, a posle dolaska na studije u Beograd povezuje se sa studentima, aktivistima radničkog pokreta. Aktivno je učestvovao u delima studenata komunističkog štrajka aprila 1936. godine, u vreme kojeg ga je uhapsila policija — bio je u zatvoru 18 dana, u beogradskoj „Glavnjači“. U belvederskim događajima kod Cetinja, juna 1936. godine, teško je ranjen njegov brat Vladimir, kao demonstrant u borbi protiv policije i žandarima, pa zbog te nove porodične situacije odlazi u Crnu Goru. Kasnije, iste godine zapošljava se u Splitu, gde ostaje do 1939. godine, kada prelazi na rad u Beograd. Godine 1940. zbog političkog delovanja i rada na prikupljanju „Crvene pomoći“, premešten je po kazni u

Veliku Kikindu. Iste godine diplomirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Za člana Komunističke partije Jugoslavije primljen je septembra 1940. godine, u Beogradu.

U aprilskom ratu 1941. učestvovao je kao rezervni potporučnik, i s više desetina hiljada vojnika i oko 800 oficira zarobljen od Nemaca u Mesićima, kod Rogatice. Uspio je da pobegne iz zarobljeničkog logora na Čukarici (u Beogradu), uhvatio je partijsku vezu u gradu, i dobio zadatak da ide u Crnu Goru. Tako se, 28. aprila 1941. našao u rodnom selu Rvašima, i povezo se s partijskom ćelijom u svom selu i partijskim rukovodstvom Rijeke Crnojevića.

Na ovom terenu aktivno učestvuje u svim pripremama za ustanak.

Trinaestog jula 1941. učestvovao je, kao politički delegat gerilske grupe Rvaša i Bobije, u oružanoj borbi protiv italijanskih okupatora, kao i u borbama vođenim na cesti Podgorica—Rijeka Crnojevića. Formiranjem bataljona „Carev laz“, oktobra 1941. izabran je za zamenika komandanta bataljona. Novembra 1941. prijavljuje se kao dobrovoljac za odlazak u borbu na Pjivlju, u kojoj učestvuje kao zamenik komesara 3. čete Lovčenskog bataljona. U borbi na Pjivljima, 1. decembra 1941. prilikom izviđanja terena, odošćen je s grupom boraca u gradu od glavine bataljona, i u borbi tokom dana teško ranjen (izgubio levu ruku). Kao teški ranjenik prebačen je u partizansku bolnicu u Žabljak, gde mu je amputirana leva ruka, a posle oporavka postavljen je za prvog komesara ove bolnice. Februara 1942. odlazi na teren Lovčenskog NOP odreda, pošto je bio izabran za člana Okružnog komiteta KPJ Cetinje, gde ostaje do povlačenja za Bosnu, aprila 1942. godine.

Prilikom formiranja 4. crnogorske proleterske brigade, jula 1942. bio je u njenom stroju, i sredinom jula postavljen je za politič-

kog komesara Centralne partizanske bolnice Vrhovnog štaba NOPO Jugoslavije prilikom njenog formiranja. Na ovoj dužnosti ostaje do 5. avgusta 1942. kada je po lociranju Centralne bolnice na teritoriji Glamoča, raspoređen od strane CK KPJ za zamenika političkog komesara III. krajiškog NOP odreda, i posle izabran za člana Okružnog komiteta KPJ Jajce. Posle formiranja 9. krajiške NOP brigade, januara 1943. izabran je za sekretara Okružnog komiteta KPJ Jajce, a u maju 1943. odlazi na sekretara Okružnog komiteta KPJ za srednju Bosnu. Pošto je, oktobra 1943. teren srednje Bosne podeljen na dva okružna komiteta — Banja Luku i Prnjavor — izabran je za sekretara Okružnog komiteta KPJ Prnjavor. Februara 1944. godine izabran je za člana Oblasnog komiteta KPJ Prnjavor. Februara 1944. godine izabran je za člana Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu. Mesec dana bio je i u Višoj partijskoj školi pri CK KPJ u Drvaru, a prilikom formiranja OZNE za Jugoslaviju, 13. maja 1944. godine, postavljen je za načelnika III (vojnog) odeljenja OZNE Bosne i Hercegovine. Odmah posle završetka rata određen je za pomoćnika ministra unutrašnjih poslova ove federalne jedinice. Potom, na lični zahtev, vraćen je u Armiju, gde vrši sledeće dužnosti: načelnik KOS-a 6. armije, zamenik načelnika Uprave bezbednosti JNA, a od marta 1949. do avgusta 1965. godine vojni je tužilac JNA, načelnik Pravne uprave DSN0 i predsednik Vrhovnog vojnog suda. Posle, zbog godina, stavljen je na raspolaganje do kraja 1969. kada odlazi u penziju.

U periodu posle rata bio je na sledećim partijskim dužnostima: sekretar komiteta KPJ za DSN0 u tri izabrana mandata; član Opunomoćstva CK KPJ, odnosno CK SKJ za JNA, 13 godina, od toga u jednom mandatu član Sekretarijata; na terenu: delegat Opštinske konferencije Savski venac, delegat Gradske konferencije KPJ, odnosno SKJ Beograda, u dva izborna mandata, više godina član Gradske konferencije KPJ, odnosno SKJ za razvoj Saveza komunista Beograda.

Biran je za delegata na V, VI VII i VIII Kongresu KPJ, odnosno SKJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Objavio je veći broj zapaženih studija i tekstova u časopisima. Doktorirao je, 30. decembra 1964. godine, na Pravnom fakultetu u Beogradu sa tezom: „Građanin i narodna odbrana“. Objavio je i dve posebne studije: „Starešina i primena propisa u Jugoslovenskoj narodnoj armiji“ i „Narodna odbrana i Jugoslovenska narodna armija“.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Šp. L.)

KOSUĆIĆ DUŠAN

Rođen je 1912. godine u Gornjoj Suvaji, Bosanska Krupa, Bosna i Hercegovina, u veoma siromašnoj seljačkoj porodici.

Učestvovao je u prvim ustaničkim borbama u Podgmeću; već tada istakao se velikom hrabrošću i veštinom. Kao izuzetno vešt i odvažan borac, postavljen je za zamenika komandira čete, da bi kasnije bio komandir čete i komandant bataljona u 6. krajiškoj brigadi.

Prvih dana ustanka 1941. godine, jake ustaške snage napadale su iz Bosanske Krupe, da se probiju prema Bosanskom Petrovcu.

Dok su goturiki ustanici odstupali, desetak boraca, na čelu s Dušanom, dočekali su ustaše s bliskog odstojanja preciznom pušćanom vatrom i bombama, i naterali ih u bekstvo. U proleće 1942. godine, u napadu na ustašku uporišta u okolini Bosanske Krupe, Dušan se sa svega nekoliko boraca prebacio u pozadinu neprijatelja i napao ga s leđa, čime je omogućio uspeh akcije. U prvom napadu na Bosansku Krupu, 19/20. juna 1942. Dušan je prvi na čelu svoje čete savladao žičane prepreke, prešao most na Govedarnici, razbio ustašku predstrahu i uveo četu bez žrtava u centar grada, što je doprinelo brzom pobedi i oslobođenju Bosanske Krupe. Samo u jednoj akciji 1942. godine s vodom boraca zarobio je 25 neprijateljskih vojnika.

Početkom 1943. godine, u borbama četvrtice neprijateljske ofanzive, na cesti Bosanski Petrovac — Bosanska Krupa, u napadu na nemačku motorizovanu kolonu, Dušan je bombom onemogućio tenk i podstakao odlučnost ostalih boraca da slome napad neprijatelja. Prilikom napada na Prijedor, 1944. godine, Dušan je s grupom bombaša savladao prepreke na spoljnoj liniji odbrane, zauzeo bunker i otvorio put svojoj jedinici u unutra-

šnjost grada. U istoj ovoj borbi, protivtenkovskom puškom prinudio je nekoliko nemačkih tenkova na povlačenje. Bio je među bombašima i prilikom uništenja više stotina ustaša, utvrđenih u kasarni u Travniku, u borbi za oslobodjenje ovog grada, oktobra 1944. godine.

U svim borbama, prezirući smrt, prvi je polazio u juriš. U napadima retko je tražio zaklon. Među borbama i u narodu proćuo se po svojim podvizima, i za života izvršten među najsmelijeh i najodvažnijeh. Tako je i poginuo. Jurišajući s mašinkom u rukama, pogođen je mitraljeskim rafalom, u borbama kod Travnika, 4. januara 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 1. februara 1946. godine. (Ur. N.)

KOTAR Antona MARTIN

Rođen je 19. jula 1922. u selu Veliki Ben, Novo Mesto, Slovenija. Otac mu je bio zemljoradnik s prilično zemlje, ali teško obradive i neplodne.

Naučio je pekarski zanat, i radio u više pekara u raznim krajevima. Bio je izvesno vreme 1941, i na Sušaku, u malom hotelu, kao portir. Već tada je tamo saradivao s oslobodilačkim pokretom. Pored toga je i dosta dobro naučio italijanski jezik, što mu je kasnije koristilo u borbama.

Rano u proleće 1942. godine, vratio se kući i otišao u partizane. Postao je, 1. aprila, borac Gorjanske partizanske čete, iz koje je, početkom maja, izrastao Gorjanski bataljon. Krajem maja, poslat je s grupom boraca i rukovodilaca u Belu krajinu, kao pojačanje 2. belokranjskoj četi. Ubrzo, posle spajanja čete i grupe, stvoren je tamo bataljon, a potom i Belokranjski odred.

Krajem juna 1942. godine odlučeno je da se formira 1. slovenska proleterska brigada „Tone Tomšič“. Pored 1. proleterskog udarnog bataljona „Tone Tomšič“, u nju je trebalo da se uključe dobrovoljci iz ranih jedinica, najbolji borci, dobro naučizani. Tada je i Kotar određen u brigadu „Tone Tomšič“, obrazovano 20. jula 1942. u selu Cesta.

Prvi put se Kotar istakao u borbi kod sela Ratež, u blizini Novog Mesta. Kao bombaš, ubacio je avionsku bombu, preudešenu u ručnu, u italijanski rov. Snažna eksplozija uništila je otpor u rov.

Drugom prilikom dovukao se do italijanskog mitraljesca koji je rukovao teškim mitraljezom, i na italijanskom jeziku naredio mu da prekine vatru. Nišandžija je mislio da mu to naređuje neki njegov starišnja. Tada je Kotar skočio na njega, odgurnuo ga, okrenuo mitra-

ljez i počeo da puca na Italijane. U to vreme već je bio član Partije.

U borbi kod sela Plešivica, u Suhoj Krajini, 19. marta 1943, zarobio je zastavu fašističkog bataljona. U leto 1943. godine rukuje teškom „bredom“. Gađa iz neposredne blizine. Posle kapitulacije Italije, postaje komandir čete. Za kratko vreme snabdeva biciklima borce, i od tada brzim pokretima i iznenadnim napadima nanosi teške gubitke neprijatelju. U to vreme unapređen je u čin kapetana. U vreme nemačkog upada u Cerknicu, oktobra 1943, sa svojom četom udara neprijatelja u bok i spava ranjenike koje bi, inače, Nemci zarobili. Posle Nove godine, 1944, brigada „Tone

Tomšič“, u sastavu 14. divizije, odlazi preko Hrvatske u Štajersku. Kotar, kod sela Pješevica u Hrvatskoj, napada ustaše iz uporišta Zlobir opet u bok, i nateruje ih u bekstvo. Kasnije, kad se divizija pribijala kroz zimu i sneg, progonjena nadmoćnim nemačkim snagama, ističe se u svakoj borbi. Posle završetka nemačke ofanzive i reorganizacije jedinica, Kotar postaje zamenik komandanta 1. bataljona brigade „Tone Tomšič“, a u izvetajušju Glavnog štabu o pokretu divizije pomenut je kao primer hrabrosti.

Kad je brigada „Slavko Štander“, uveče 20. aprila 1944, napala neprijateljsko uporište Šmartnu tuhniju, brigada „Tone Tomšič“ dobila je zadatak da spreči neprijatelju doturanje pomoći. Kotar, već komandant bataljona, bio je sa svojim bataljonom u zasedi kod sela Vrhpolje, na mestu Soteska. Kad su Nemci pokušali, 21. aprila, da se iz Kamnika probiju do Šmartnog, sačekao ih je Kotar. Posle kratke borbe, kad su Nemci već počeli da beže, Kotar se digao iz zaklona da uzme od poginulog esesovca mašinku. Drugi ga je Nemač, već ranjen, smrtno pogodio.

Narodnim herojem proglašen je 13. septembra 1952. godine. (M. Pav.)

KOTLICA Miloša BOGDAN

Rođen je maja 1907. godine u selu Timar, Šavnik, Crna Gora, u veoma siromašnoj seljačkoj porodici. Član KPJ od 1936. godine. Ime je dobio po svom starijem pretku Bogdanu — ocu čuvenog Mijata Kotlice, izaslanika Morače i Rovaca u Rusiji.

Osnovnu školu završio je u Boanu, prelazeći svakodneвно 12 kilometara. Gimnaziju uči u Kolašinu. Siromašna porodica nije imala sredstava za život, a kamo li da Bogdanu obezbijedi školovanje. Nemajući drugog izlaza, majka Jelica napušta Timar i odlazi u Kolašin, gdje se zapošljava u bolnici kao

čistača. Tako se od male radničke plate izdržavala cijela porodica. U Kolašinu je Bogdan došao u sukob s profesorom vjeronauke, pa je ubrzo školovanje morao da nastavi u Pljevljima, gdje je 1929. godine i maturirao. Poslije mature, upisao se na Pravni fakultet u Beogradu. Ovdje se brzo povezuje s naprednom studentskom i radničkom omladinom, i aktivno učestvuje u svim akcijama koje je Beogradski univerzitet organizovao protiv režima. Jedan je od organizatora društva crnogorskih studenata. Učestvovao je u organizovanju studentske zadruge „Samopomoć“ i drugim akcijama.

U Beogradu je morao sâm da zarađuje da bi se izdržavao i školovao. Majka mu je umrla, a otac se teško razbolio, tako da iz siromašnog doma nije mogao očekivati nikakvu pomoć. Radio je teške fizičke poslove, pa ipak je bio odličan student. Među drugovima bio je veoma omiljen. U vrijeme odmora dolazio je u rodno mjesto i aktivno radio na okupljanju i idejno-političkom vaspitavanju seoske omladine.

Poslije završetka studija, raspoređen je za

sudskog pripravnika u Lapovu, a ubrzo zatim u Kraljevu. Godine 1939. postavljen je za sudskog pripravnika u Podgorici. Na toj dužnosti zatekla ga je i kapitulacija Jugoslavije.

Odmah poslije kapitulacije, odlazi u srez šavnički, gdje neumorno radi na organizovanju ustanka.

Kao član ustaničkog rukovodstva, aktivno učestvuje u prvim borbenim akcijama na uništavanju karabinjerskih i žandarmerijskih stanica i u borbama za oslobođenje Šavnika i Žabljaka. U tim akcijama isticao se odlučnošću i junaštvom. Poslije prvog oslobođenja sreza i formiranja vojnih jedinica po svim opštinama, izabran je za političkog komesara Uskočkog bataljona. Iako u veoma teškim uslovima, jer je okupator ponovo zaposjeo cijeli šavnički srez, ustaničko rukovodstvo je objedinjavalo partijsku djelatnost i obezbjeđivalo rad na cijelom području, čemu je mnogo doprinio Bogdan Kotlica.

Na II sreskog partijskoj konferenciji za srez šavnički, koja je održana u oktobru 1941. godine, izabran je za organizacionog sekretara komiteta. Učestvovao je u napadu na Plijevija 1. decembra 1941. Na čelu Uskočko-drobnjačkog bataljona hrabro je jurišao, ispoljivši veliku hrabrost. U toj borbi je i teško ranjen.

Godine 1942. izabran je za sekretara sreskog narodnog odbora, gdje neumorno radi na organizovanju i učvršćenju narodne vlasti. Prilikom povlačenja partizanskih jedinica za Bosnu, u proljeće 1942. godine, ostao je, po zadatku Partije, s ostalim članovima Sreskog komiteta u srezu šavničkom. U tom periodu ilegalnog djelovanja borci su se suočavali s najvećim teškoćama. Ipak, pored svih progona i potjera, već krajem juna osnovali su baze i uporišta u većini drumitorskih sela. U Jezerima se okupila najjača grupa, na čelu s dva partijska sekretara, Jovanom Čorovićem i Bogdanom Kotlicom. Njihov uporni rad umnogome je doprinio podrivanju četničke organizacije i podizanju morala u narodu.

Kada je pao prvi snijeg, u jesen 1942. godine, četničke hajke su preduzele potjere sa svih strana. Dalji opstanak je bio nemogućan. U takvoj situaciji odlučeno je da se napusti teritorija sreza i preduzme pokret za Bosnu, za proleterskim brigadama. Na tom putu, kod Stabanskog jezera, Kotlicu su, s drugovima, opkolili četnici. Zajedno s narodnim herojom Jovanom Čorovićem, borio se do posljednjeg metka, a onda su, da ne bi živi pali neprijatelju u ruke, 6. novembra 1942. godine, posljednjom bombom izvršili samoubistvo.

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (Sl. V.)

KOVAČ Antuna MARKO ŠNAJDER

Rođen je 6. rujna 1910. godine u Turčiču, Čakovec, Hrvatska. Otac mu je bio među bogatijima u selu, posjedovao je 18 jutara zemlje. Poslije završetka osnovne škole, radi s roditeljima i mlađom braćom na zemlji. Krajem 1928. i početkom 1929. godine odlazi u Zagreb, gdje obavlja razne, pretežno građevinske poslove. Kao građevinski radnik aktivno se, od 1930. godine, uključuje u napredni sindikalni pokret. U to vrijeme počinje proučavati marksističku i drugu naprednu literaturu. U proljeće 1932. godine vraća se kući, u Tučište, gdje radi na osnivanju lokalnog nogometnog kluba i organiziranju partijske ćelije. Iste godine ženi se Jelkom Horvat. Članom KPJ Jugoslavije postaje 1933. godine, u Zagrebu, gdje je već od ranije bio pridružen kao simpatizer, odnosno kandidat u jednoj partijskoj ćeliji. Njegovom zaslugom formira se, uljeto 1935. godine, prva partijska organizacija u Turčiču. Ta partijska ćelija, koja je brojala 5 članova, i čiji je prvi sekretar bio Marko Kovač, bila je najsnažnije jezgro partijskih organizacija u Donjem Medimurju. Kada je, iste godine, formiran i Kotarski komitet KP Jugoslavije za Prelog, Marko Kovač postaje članom tog Komiteta.

Uljeto 1936. godine pomaže, zajedno s partijskom grupom, štrajk tekstilnih radnika u tvornici „Bruner“ u Čakovcu, i štrajkove u Zagrebu (pomoć u hrani), Varaždinu (u tvornici „Tivar“). Zbog političke aktivnosti, a nedovoljne konspiracije, uhapšen je, u veljači 1937. godine, zajedno s grupom komunista i simpatizera iz Donjeg Medimurja, i osuđen, od Okružnog suda u Varaždinu, na sedam mjeseci zatvora. Poslije odslužene kazne, zabranjen mu je, na neodređeno vrijeme, boravak u Zagrebu, pa ga vlasti prisilno interniraju u rodno selo Turčiče, odakle odlazi, iste godi-

ne, na osamnaest mjeseci u vojniku. Poslije povratka kući, 1939. godine, neumorno radi na jačanju partijskih i skojevskih organizacija.

Kada je okupator, 1941. godine, došao u Medimurje, radi, s drugovima, na pripremanju ustanka, a brine se i dalje o radu KP Jugoslavije i SKOJ-a u kotarima Prelog i Čakovec. 29. lipnja 1941. godine sudjeluje, u šumi Zelen-bor (između Brezja i Malog Mihaljevca), u radu drugog sastanka rukovodstva partijskih organizacija iz okoline Medimurja, koji je sazvan zbog organiziranja ustanka, prikupljanja oružja, organiziranja sabotaža... Kada je, srpnja iste godine, zbog hapšenja velikog broja komunista, prekinuta veza s Okružnim komitetom, i kada je, zbog dolaska M. Lackovića, člana PK KP u Zagrebu, u Medimurje — koji je zastupao defetističke stanove i došao u sukob s članovima Partije, među njima i s Markom Kovačem — nastala svojevrsna zbrka među komunistima tog kraja, odlazi, po naređenju partijskih organizacija Medimurja, u Zagreb, da uspostavi partijske veze. Ubrzo dolazi Mrzović u Medimurje, i sruđuje partijske organizacije, pa doprinosi zamahu ustanka u to vrijeme.

Marko Kovač, koji je 1942. godine, s ostalim drugovima, pripremao kotarsku partijsku konferenciju, uhapšen je, s drugima, upravo na dan predviđen za njeno održavanje. U mađarskom zatvoru pokazao je primjerno držanje. Ništa nije priznao i odao, uprkos strašnom mučenju, već je, štoviše, u zatvoru formirao partijsku organizaciju. Osuđen je, iste godine, na suđenju u Sombathelyju, na dvije godine zatvora, odakle je pušten 1943. godine. U Budimpešti, kolovoza 1943. godine, njemu i njegovim drugovima omladinska medimurška skojevška grupa, koja je djelovala među radnicima na gradilištima Mađarske, priređuje vrlo lijep doček kada su ga vraćali iz zatvora.

Poslije povratka iz zatvora, uspostavlja vezu s kalničkim partizanima, i radi na prebacivanju boraca preko Drave u Kalnik, kuda je i sam odlazio. Također, uspostavlja vezu s Čakovcem, pa je vrlo zaslužan za zamah NOP-a u Donjem Medimurju u to vrijeme. Zbog toga i postaje članom Okružnog komiteta KP Hrvatske za Varaždin. Kada je, krajem 1943. godine, formiran u oslobođenim Varaždinskim Toplicama Okružni komitet NOO-a Varaždin (od predstavnika svih kotara bivšeg okruga Varaždin), postaje njegovim članom, kao predstavnik Medimurja. Na osnivačkoj konferenciji tog komiteta, prisustvuje pod ilegalnim imenom Šnajder. Kasnije je kooptiran u Kotarski komitet KP za Prelog.

Okružni komitet KP Hrvatske za Varaždin odredio je, na sastanku u Apatovcu, 1944. godine, da se Marko Kovač vrati s Kalnika u

Medimurje, da bi organizirao formiranje zajedničkog komiteta KP za Čakovec i Prelog. Zbog toga i odlazi, 15. lipnja 1944. godine, s Kalnika.

Medutim, upravo pri tom odlasku s Kalnika u Medimurje, poginuo je na Dravi, kod sela Otoka (blizu Preloga), 16. linja 1944. godine, u borbi protiv ustaša. Drugovi ga sahranjuju 20. lipnja iste godine, na otoku na Dravi. Poslije rata, kolovoza 1946. godine, njegovi posmrtni ostaci preneseni su na seosko groblje u Jurju, u Trnju.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine. (Ja. G.)

KOVAČ Rudolfa SLAVKO SMELI

Rođen je 9. avgusta 1919. u Ložu, Natranjska, Slovenija, u radničkoj porodici.

U vreme napada na Jugoslaviju, aprila 1941, bio je u Jugoslovenskoj mornarici, u Boki kotorskoj. Služio je kao vojnik na brodu čija posada nije htela da se preda. Neprijateljski avion je bombardovao brod, koji je potonuo, a Slavko se, mada lakše ranjen, spasio.

Posle dugog putovanja, punog opasnosti, stalno na oprezu da ne padne u zarobljeništvo, Slavko je krajem aprila 1941. stigao kući. Počeo je da skuplja oružje i drugi vojni materijal, okuplja istomišljenike, a uskoro potom je počeo i sâm ili s drugovima da vrši propagandne (pisanje antifašističkih parola) i sabotažne akcije (presecanje telefonskih žica, oštećenja transformatora)...

Italijanskim fašistima je postajao sve smjiviji. Pre nego što su mogli da ga uhapse, on je, 1. oktobra 1941, otišao u partizane u Lošku četu, gde je posle Ljube Šercera postao komandir te čete.

Pouzdanom i odvažnom borcu, Smelom je vodstvo Krmskog polubataljona, koji je vodio

Ljubo Šercer, poverilo odgovoran zadatak. U pripremanja za napad na italijanski posadu, stigao je u Lož i izradio skicu raspored italijanskih snaga. U napadu na Lož, 19. oktobra 1941, učestvovao je i Smeli sa svojim odeljenjem, zarobio je nekoliko Italijana i razoružao ih. U tom sukobu je palo 6 italijanskih vojnika, 18 je ranjeno, a 7 zarobljeno, među kojima i komandant, kapetan Pivoti. Partizani su imali 3 mrtva i 5 ranjenih.

Kao dobar poznavalac terena i pogodnične zone (oko bivše jugoslovensko-italijanske granice), više puta je i u toku rata prelazio preko granice (Italijani su je držali zatvorenom i pod posebnom stražom), i preko Javornika otišao u Slovenačko primorje, kako bi uspostavio vezu s tamošnjim partizanima. Na jednom od tih pohoda su ga opkolili Italijani, ali se on spasio tako što se skrio u vodu.

Kao predan i hrabar borac, Smeli je, krajem leta 1941, primljen u Komunističkoj partiji. Marta 1942. kratko vreme je bio komandir novoformirane Pakovške čete, koja se naročito istakla 19. aprila 1942. kad je iz zasede, kod Majera, u Notranjskoj, napala italijansku motorizovanu kolonu i ubila oko 40 italijanskih fašista.

Njegova četa je, u prolećnom poletu narodnooslobodilačkog pokreta 1942. godine, znatno ojačala, pa je prešla u Bataljon „Miloš Zidanšek“ (kao 3. bataljon Notranjskog odreda), čiji je prvi komandant postao Smeli — za komandanta je imenovan 29. aprila 1942. Pod njegovom komandom, „Zidanškov“ bataljon je napadao i razbijao mnoge isturene italijanske položaje. Italijani su posle toga organizovali jače posade u većim gradovima i mestima. Tao Tako je, već maja 1942, nastala prostrana oslobođena teritorija, na kojoj su vlast preuzeli terenski odbori OF, a posle izbora — Narodnooslobodilački odbori OF.

Krajem jula 1942, Smeli je imenovan za komandanta manjeg bataljona koji je nastao iz dela „Zidanškovog“ bataljona i po zadatku Glavnog štaba slovenačkih partizanskih četa poslat u Slovenačko primorje, da bi tamo dao podršku Pokretu otpora. Kad je Odred stigao na zatvorenu i obezbeđenu bivšu jugoslovensko-italijansku granicu, naišao je na mnoge italijanske zasede. Italijani su ovde koncentrisali jake vojne i policijske snage, da bi onemogućili dodire i eventualno povlačenje partizana iz Notranjske, gde je upravo tada besnela italijanska ofanziva. Bataljon je privatio borbu, junački se borio i probio iz obruče, ali je pao hrabri komandant Smeli, kod Jurešča, 1. avgusta 1942. godine.

Narodnim herojem je proglašen 27. novembra 1953. godine. (M. Žg.)

KOVAČ Franca ŠTEFAN

Rođen je 28. avgusta 1910. u Prekomurju, u Nedelici, Donja Lendava, Slovenija. Mada su njegovi roditelji bili siromašni seljaci, ipak su mu omogućili da, posle osnovne škole, ode u gimnaziju u Mursku Sobotu, a posle završene mature u Ljubljanu, gde se upisao na Pravni fakultet. Tu je 1935. diplomirao, i zaposlio se kao pripravnik kod advokata dr Aleksandra Valjia.

Još na Univerzitetu uključio se u progresivni pokret, bio član akademskog društva „Triglav“, a posle dolaska u Mursku Sobotu brzo se uključio u seljačko-radnički pokret, u neposrednoj saradnji s tadašnjim vodima radničkog revolucionarnog pokreta u Prekomurju, Miškom Kranjcem, Alijem Karđošem i Rudijem Čačinovičem. Vrlo angažovano je radio u Društvu kmečkih fantov in deklet (Društvu seoskih mladića i devčjaka).

Godine 1936. se istakao u izbornoj agitaciji za opoziciju u Prekomurju, i tada je prvi put bio novčano kažnjen kad je u Donjoj Lendavi pokušao da onemogući zbor prvaka JŽZ, ministra dr Kreka. Drugi put je novčano kažnjen godinu kasnije, zbog revolucionarnog govora 1. avgusta 1937, na takmičenju mladih žetelaca u Veščici. Štefan Kovač je bio izvesno vreme sekretar okružja Društva seoskih mladića i devojaka za Prekomurje.

Prvog septembra 1937. Štefan Kovač je stupio u službu, opet kao pripravnik, kod advokata dr Vekoslava Kukovca, u Mariboru. Dr Kukovec je tada bio predsednik Glavnog odbora seljačko-radničkog pokreta. Kovač je u tom pokretu brzo zauzeo vrlo značajan položaj, jer je već 17. septembra 1937, kad je list „Neodvisnost“ postao zvanično glasilo seljačko-radničkog pokreta, uzeo uredništvo u svoje ruke. Pod njegovim uredništvom je, 11. oktobra 1937, izišao poznati broj, koji pripada

među najznačajnije dokumente slovenačkog narodnofrontovskog pokreta. „Neodvisnost“ je tada donela tekst pod naslovom „Moćna in enotna slovenaška fronta je naša narodna potreba“, u kome se sve demokratske snage u Sloveniji pozivaju da se udruže pred navalom fašizma.

1937. i 1938. Štefan Kovač je u Mariboru dozrevaao u političku ličnost. U grupi intelektualaca, među kojima su se posebno isticali dr Joža Vilfan, dr Vito Kraiger i dr Jule Gabrovšek, Kovač se u svom političkom radu afirmisao u neposrednom dotiru s radnicima i seljacima, i u sferi kulture, naročito umetničkog pregalaštva. Kad je, septembra 1938, u Mariboru osnovano „Neodvisno gledalište“ Franje Žitka, komunistički, avangardnog režisera, Burijanovog učenika iz Praga, i organizovano kao zadruga, Štefan Kovač je postao predsednik te Zadruge. Prilikom izbora 11. decembra 1938. za narodnu skupštinu, Štefan Kovač je u Prekomurju bio organizator izborne agitacije za listu seljačko-radničkog pokreta u okviru Udružene opozicije. Policija ga je kasnije optužila da je autor proglasa s naslovom „Prekmurškemu ljudstvu“, i s potpisom „Volici Miška Kranjca“ (Birači Miška Kranjca.)

Godine 1938. Štefan Kovač je primljen u Komunističku partiju.

Iz Maribora se Kovač, 1939. godine, vratio u Mursku Sobotu, opet advokatu dr Valiju. Njegova politička aktivnost se u to vreme neprestano širi i produbljuje. Govori na raznim skupovima, naročito na priredbama Društva seoskih mladića i devojaka, saraduje u časopisu „Mladi Prekmurec“, koji sa komunisti držali u svojim rukama, a kad je Savez radnog naroda, 1939. godine, izdao proglas pod naslovom „Kaj hočemo“, među potpisnicima proglasa bio je i on. Zbog toga je izvesno vreme bio zajedno s Francom Leskošekom Lukom, Jožetom Lampretom i drugima u Sudskom istražnom zatvoru u Ljubljani.

Kovačev politički rad u Prekomurju je prekinut 8. februara 1940, kad je iz Murske Sobotne interniran u Bileću. Iz logora je pušten, ali je konfiniran u selu Radmožanci, gde je bio pod stalnim policijskim nadzorom osam meseci, dok mu nije bilo dopušteno da se vrati u Mursku Sobotu. U to vreme je bio na sudskoj praksi u Donjoj Lendavi, a od 1. januara 1941. u Murskoj Soboti. Osmog marta 1941. pozvan je na vojnu vezbu.

U leto 1940. ustanovljeno je Prekomursko partijsko okružje, a Štefan Kovač je bio njegov prvi sekretar. Na Trećoj konferenciji KPS, na brdu Vinje, iznad Laza, 29. juna 1940. izabran je za kandidata CK KPS.

Rat je zatekao Štefana Kovača kao izbornog obveznika u kasarni u Slovenskoj Bistrici.

Prilikom raspada jugoslovenske vojske, Nemci su ga zarobili, ali je uspeo da pobjegne. Kad je na putu kući ponovo uхваćen, on je opet pobjegao i sklonio se svojoj kući u Nedelici. Uskoro potom, tamo je došao i pisac Miško Kranjec iz Polane, tada član Okružnog komiteta partije. Nešto kasnije stigao je iz Zagreba, pobjegavši iz logora u Kerestincu, i narodni heroj Vinko Megla.

Pod rukovodstvom partijske organizacije, u najvećim uslovima, počinjala je u Prekomurju, koje su zaposeli Mađari, narodnoslobodilačka borba. Ubrzo je uspostavljena veza s PK KPS za rasveta Sloveniju, s Centralnim komitetom KPS u Ljubljani i s partijskom organizacijom u Varaždinu. U Prekomursko partijsko okružje bilo je privremeno uključeno i Medumurje. U kući Štefana Kovača počela je da deluje partijska tehnik. Prvog juna 1941. Štefan Kovač učestvuje na partijskom savetovanju u hvančičevoj vili u Ljubljani, a posle napada Nemačke na Sovjetski Savez, Kovač se povlači u ilegalnost. Narednih dana je u celom Prekomurju došlo do rasturanja letaka i do sabotažnih akcija — u prvom redu do obaranja telegrafskih stubova, sečenja telefonskih žica, spaljivanja žita... Pojedine ilegalne grupe počele su da prikupljaju oružje.

Već krajem septembra 1941, došlo je u Prekomurju do hapšenja saradnika narodnoslobodilačkog pokreta. U noći između 17. i 18. oktobra trebalo je da se održi sastanak Okružnog komiteta Partije u šumici kod Gančana, u blizini Beltinaca. Za sastanak je saznala policija, Mađari su postavili zasedu na koju su naišli Štefan Kovač i Vinko Megla. Kovača su Mađari na mestu ubili, dok je Vinko Megla uspeo da pobjegne.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (F.Fi.)

KOVAČEVIĆ Sime BORISA ŠČEPAN

Rođen je 2. decembra 1908. godine u Duvnu, Bosna i Hercegovina, u bogatoj trgovačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Duvnu, gimnaziju u Sarajevu, a Filozofski fakultet u Beogradu.

Kao gimnazijalac pripadao je naprednom omladinskom pokretu Sarajeva, i verovatno je tada postao član SKOJ-a. U Komunističku partiju Jugoslavije primljen je 1930. godine, kao student prve godine. Bilo je to u vreme kada je režim kralja Aleksandra progonio sve što je bilo slobodoljubivo i demokratsko. Pun mladalačkog žara, duboko osećajući narodne nevolje i prozet mržnjom prema tiraniji, Borisa je pripadao onoj generaciji beogradskih cel-

denata koji su počeli borbu protiv diktature i udarili temelje budućej snažnoj i masovnoj organizaciji naprednih studenata Beogradskog univerziteta.

Tih i skroman, uporan i samopregoran do krajnjih granica, pun ljubavi za ljude — Borisa je uvek bio spreman da pomogne, pouči. Ni za trenutak nije ga pokolebala beda u kojoj su živeli siromašni studenti. Takvima je uvek pomagao, delići s njima sve što je imao. Uvek je bio vedar i pun vere u ljude. Razgovarati s njim, značilo je za mlade ljude uvek nešto naučiti — još više neprijatelja mrzeti, ljude još više zavoleti i moralno se osevišti. Bio je jedan od onih prvoboraca koje ljudi odmah zavole i trude se da i oni u svemu budu kao što je on. Borisa nije bio samo vaspitač mlade i herojske studentske generacije, već i vaspitač radničkih boraca u Beogradu i Bosni i Hercegovini.

Zbog toga je bio često zatvaran i proganjan, i nikad posle završetka fakulteta, 1934. godine, nije mogao dobiti stalno zaposlenje, jer je bio opasan po režim i „nedostojan“ da vaspitava mlade narastaše.

Došao je u svoju Bosnu u vreme kada je radnički pokret bio slab, a partijska organizacija mlada, tek u ponovnom formiranju. Borisa se neumorno dao na posao: pronalazjenje novih mladih boraca, koji će ustati protiv učmalosti u redovima KPJ i protiv socialdemokratskih izdajnika, protiv nepravde i nasilja, za bolje uslove života i rada. Niko kao Borisa nije s tolikom skromnošću prilazio mladim i još neukim borcima radničke klase Sarajeva i drugih mesta — uvek je nalazio najbolji način kako da na njih prenese svoje znanje i iskustvo.

U obnovljenom Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu, Borisa je od 1938. sekretar ili prvi čovek u komitetu. Najzaslužniji je za prenošenje sedišta Pokrajinskog

komiteta iz Mostara u Sarajevu, a takođe i za odbacivanje sektašva i uskih okvira rada ovog rukovodstva. Bio je angažovan na svim sektorima partijskog rada — u sindikatima, u radu s omladinom, posebno skojevskom, u radu ženskih organizacija, kulturno-prosvetnih i sportskih društava, stručnih i drugih udruženja, u radu Partije na selu. ...

Uz nemerljivo bogatu aktivnost i angažovanost, Boriša je imao i ličnu preokupaciju — ljubav prema knjizi. Veoma je želio da prevodi „Klima Samagina“, ali je tu svoju ljubav ostavljao za bolja vremena.

Kada je Komunistička partija Jugoslavije donela odluku o podizanju ustanka, Boriša je bio član užeg tela PK-a za usmeravanje i organizovanje ustaničkih jedinica. Najduže je ostao u Sarajevu, u ilegalnosti, ali mu to nije smetalo da se često nađe i na oslobođenoj teritoriji. Bio je organizator uspostavljanja veza sa svim ustaničkim područjima oko Sarajeva, a preko tamošnjih vojnih i partijskih rukovodstava široke su i održavane veze s ostalim područjima Bosne i Hercegovine, zatim Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Početkom oktobra 1941. godine, otišao je na područje Kalinovika i aktivno učestvovao u formiranju Kalinovičkog NOP odreda i Okružnog komiteta KPJ za područje Kalinovik — Foča. U odredu je bio politički komesar, a u Okružnom komitetu njegov član. Na tom području bio je osnovan i Okružni komitet SKOJ-a, zatim organi nove narodne vlasti, od seoskih-mesnih do opštinskih. Prisustvovao je partijskom savetovanju u Ivančićima, 7. i 8. januara 1942. godine.

Boriša Kovačević je najzaslužniji za očuvanje jezgra Kalinovičkog NOP odreda, koji je u proleće 1942. godine proživljavao veliku krizu pod snažnim udarom okupatorskih i kvislinskih snaga, posebno četničkih izdajnika. On je primenio novu taktiku borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika — s manjim grupama delovati ilegalno u pozadini, i političkom borbom i snažnim akcijama pridobijati mase za narodnooslobodilačku borbu.

Početkom jula 1942. godine, Boriša je, zajedno s Karlom Batkom i ostalim rukovodiocima ovog područja, poveo grupu od oko 40 boraca do Vrhovnog štaba, koji se s proleterskim i udarnim brigadama, na pohodu od Zelenogre, tada nalazio na terenu prozorskog sreza. Ta grupa se nešto kasnije uključila u 10. hercegovačku brigadu, dok je Boriša u toj brigadi primio dužnost rukovodioca politodela.

Krajem novembra 1942. godine, na Prvom zasjedanju AVNOJ-a u Bihaću, Boriša je, za velike zasluge u organizovanju ustanka, biran za člana AVNOJ-a.

Borbeni put Glavne operativne grupe Vr-

hovnog štaba, u čijem sastavu se nalazila i 10. hercegovačka brigada, bio je i Borišin borbeni put. Učestvovao je u mnogim bitkama na Neretvi i Sutjesci. Često se nalazio u gotovo bezizlaznim situacijama, ali je uvek izlazio kao pobednik. Ništa ga nije moglo slomiti i uništiti. I kada je narodnooslobodilačka vojska razbijala poslednji obruč Istarsve nacističke vojske i domaćih izdajnika, na pragu Bosne, poginuo je 13. juna 1943. godine, na reci Bistrici, nedaleko od Miljevine, od avionske bombe.

Narodnim herojem proglašen je 22. jula 1943. godine. (Raf. B.)

KOVAČEVIĆ Božidara BRANKO ŽIKA MORNAR

Rođen je 29. novembra 1924. godine u Prijevoru, kod Budve, u Crnoj Gori. Član SKOJ od septembra 1939, član KPJ od avgusta 1943. godine.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu i dve godine elektromehaničarskog zanata završio je u Prilepu. Istovremeno sa zanatom, privatno je polagao dva razreda gimnazije. Redovno je završio treći i četvrti razred gimnazije i malu maturu u SKOJ-u, 1940. godine. Po zdataku SKOJ-a, iz Skoplja odlazi u mašinsku školu bivše jugoslovenske vojske, u Kumbor, Boka Kotorska. Posle dolaska u školu, organizuje skojevsku organizaciju, čiji je sekretar bio sve do sloma bivše jugoslovenske vojske. Sa svojom skojevskom organizacijom razbija vojna skladišta različitog materijala u Tivtu i okolini, i predaje ih narodu — kako ne bi dopao neprijatelju u ruke. U jednoj od takvih akcija uhvaćena je jedna skojevska grupa od strane žandarmerije i predata okupacionim snagama u Herceg-Novu, koju su kasnije prebacili u Ljubljano. Ovdje se organizuje sastanak na kome se odlučuje: ostati u zemlji, na raspolaganju Partiji. Bekstvo je uspeo, a Kovačević, kao poslednji iz grupe, kreće prema Crnoj Gori. Na Mosoru ga hvataju nemačke okupacione snage i sprovode u zarobljenički logor u Sarajevu. Posle dva-tri dana, uspeva da pobege i u toku ovog logora, i krene prema Srbiji. Međutim, nemački vojnici ga ponovo hvataju u Vrnjačkoj Banji i deportuju u Kruševac. Na ulasku u Kruševac, uz pomoć građana i jedne omladinske grupe, beži iz kolone, krije se dva dana na ovoj teritoriji, presvlači u civilnu odeću i kreća prema Nišu. U Stalaču, krajem 1941. godine, hvataju ga Bugari i s ostalim zarobljenim vojnicima deportuju u sabirni logor Gornja Džumaja, u Bugarskoj. Posle mesec dana, prilikom jednog transporta, uspeva da pobeđe, i krajem maja dolazi u Surdulicu. Ovdje se povezuje sa skojevskom i partijskom organiza-

cijom. Po zadatku, prikuplja oružje, municiju i drugu vojnu opremu bivše jugoslovenske vojske. U to vreme se i zapošljava u hidroelektrani Masurica kao pogonski električar, gde, koristeći ovu okolnost, prikupljeni ratni materijal krije u skloništu ispod brane.

Ovakva njegova intenzivna aktivnost skreće pažnju bugarskih vlasti, pa uskoro mora da napusti Masuricu i pređe u Leskovac, van bugarske okupacione zone. Krajem jula 1941. zapošljava se u fabrici plugova, kao pogonski električar. U Leskovcu se povezuje sa skojevskom organizacijom.

Jedna od prvih uspešnijih akcija je pravljenje i rasturanje bodljikavih piramida po gradu i na putu Niš—Skoplje, čime se otežavao transport neprijateljskim vozilima. Sledeće akcije bile su: paljenje kvislinske štampe „Novo vreme“, nemačkih kamiona na leskovačkim

ulicama, paljenje pšenice prikupljene za okupatora, učestvovanje u uništenju neprijateljskih obaveštajaca i drugih izdajnika. Na takvim zadacima ostaje do 6. septembra 1941. godine. U to vreme, zbog opasnosti da bude uhapšen, biva upućen, s grupom skojevaca, u partizanski odred na planini Kukavici. Kako već poseduje određena vojnička znanja (kao pitomac vojne škole stare jugoslovenske vojske), postavljen je za desetera omladinske desetine. U Kukavičkom odredu ostaje do kraja septembra 1941. godine, kada sa svojom desetinom i grupom starijih drugova odlazi na područje Lešana — Jablanički kraj, gde se od njih formira jezgro budućeg jablaničkog partizanskog odreda.

U sastavu ovog odreda, kao desetar omladinske desetine učestvuje u svim akcijama koje je odred u tom periodu izvodi u okolini Lešana, gde je delovala nemačka kaznena ekspedicija. U toku jedne od borbi, kada su razbijeni bočni napadi betničkih grupa Koste

Pećanca, samoinicijativno se odvojio od glavnine odreda i sa svojom desetinom zašao u pozadinu nemačkih snaga do samog nemačkog komandnog mesta. Tu uspeva da uništi dva nemačka podoficira, adutana nemačkog komandanta i samog komandanta. Tako su osuđene dalje borbene akcije neprijatelja, njihovi redovi su dezorganizovani, pa su ih partizanske snage primorale na bekstvo, nanoseći im velike gubitke u materijalu i ljudstvu. Sutradan, neprijatelj je ponovo izvršio napad zbog odmazde nad civilnim stanovništvom, stoga se odred povlačio prema Lecu. Branko Kovačević, s dva druga, naružani su dva puškomitraljeza, ostali su na putu Leskova—Lebane, kao zaštitnica odreda. Oni uspevaju da zadrže neprijatelja oko pet časova, nanoseći im osetne gubitke. Za to vreme, stanovništvo Lebara je uspeo da napusti grad, pa su nemački vojnici ušli u prazan grad. Posle ove akcije, učestvuje u mnogim drugim koje je odred izvodio od jeseni 1941. do zime 1942. godine. U februaru 1942. učestvuje u napadu na bugarski garnizon koji se stacionirao u Bojniku. Sa svojom grupom Kovačević dolazi do škole gde su se nalizale najbrojnije snage bugarskog garnizona, i bombama i ručno pravljenim minama uništava veliki broj neprijateljskih vojnika.

Do aprila 1942. ostaje na području Puste reke, u Pustorečkoj četi, koja je na tom području branila slobodnu teritoriju. Uz svakodnevne borbe s neprijateljem, sve do okončanja i neprijateljske ofanzive, ostaje na ovom području. Potom s dva druga napušta Jablanicu, i preko Pasjače i Jastrepa kreće prema Šumadiji.

Na Glediću, kod Gruže, upadaju u četničku zasedu. Dva druga ginu, a on, ranjen, uspeva da se izvuce i prebaci do Rudnika, gde ostaje do ozdravljenja. Samoinicijativnim akcijama skreće pažnju I šumadijskog odreda na sebe.

Krajem 1942. godine uspeva da se poveže s preostalim snagama I šumadijskog odreda. U ovom odredu obavlja dužnost komandira čete, a kasnije, tokom 1943. godine, biva postavljen za komandira Kačerske čete, s kojom izvodi sve naredne akcije. Po zadatku, formirao je diverzantsku grupu s kojom je, u drugoj polovini 1943. godine, izveo niz samostalnih akcija (rušenje vozova, miniranje puteva i uništenje neprijateljske žive sile). Posebni zadaci ove grupe bili su uništenje neprijateljske obaveštajne mreže i njihovih saradnika i ubijanje pojedinih kvislinga.

Ove zadatke obavlja sve do postavljanja na dužnost zamenika komandanta II šumadijske brigade, 1944. godine.

Pošto se ukazala potreba za ponovnim formiranjem diverzantske grupe, Branko Ko-

vačević dobija ovaj zadatak, formira grupu i s njom obavlja specijalne zadatke — sve do prelaska na dužnost komandanta bataljona II Šumadijske brigade, u avgustu 1944. godine.

Tokom rata ranjavan je dvanaest puta. Iz rata je izašao kao komandant bataljona. Penzionisan je u činu potpukovnika JNA.

Odlikovao je s više ratnih i mirovdopskih odlikovanja. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (Sl.V.)

KOVAČEVIĆ MIRA ĐURAN

Rođen je 18. aprila 1916. godine u selu Bukovača, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Posle završetka osnovne škole ostao je bez oca, s brojnim porodicom. Iako je bio odličan đak, nije mogao da produži školovanje. Od 12. godine počeo je da radi u pilani i na drugim šumskim radilištima. Po prirodi bistar, vaspitavao se na osnovama patrijarhalnog morala i oslobodilačke tradicije. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je kao rezervista u Mladenovcu, odakle je pešice došao u Bosanski Petrovac.

Od 27. jula 1941. bori se u Šekovačkom odrediu bataljona „Sloboda“. U decembru 1941. je u 1. četi Udarnog bataljona, a zatim u 3. krajiškoj brigadi.

Njegovi podvizi počinju avgusta 1941, kada je s jednim omladincom preneo rezervnu mitraljesku cev sa Stražbenice na Oštrelj, probijajući se vešto i lukavo kroz neprijateljske položaje. Početkom 1942. učestvovao je u razoružavanju četnika i u prvom napadu na Italijane u Koluniju i Međenom Polju. Aprila 1942. u Manjači izvukao je, u vrlo teškim uslovima, ranjenog brata Uroša kroz četničke položaje na slobodnu teritoriju. U leto 1942. Đuran, kao komandir voda, vodi bombašku grupu na ustaško uporište Sanicu, gde je uništeno nekoliko bunkera i ubijeno oko 20 ustaša. U jesen 1942. u napadu na Vrhpolje opet vodi grupu bombaša, koja je napala most na Sani; sam je bacio više od 15 bombi. U borbi na Klokotovcu, iznad Kijuča, hrabro se tukao protiv Nemaca sprečavajući ih da prođu na slobodnu teritoriju Sanice, gde je omladina skupljala hranu. Tu je bio ranjen. Već tada su narod i omladina pričali o Đuranovim podvizima i njegovoj vojnoj trubicu. Krajem 1942. u napadu na Jajce, iako nije zaležio rane s Klokotovca, ponovno vodi bombaše, koji su omogućili jedincima da prođu u grad. I ovom prilikom lakše je ranjen, ali je produžio borbu. Nešto kasnije, Đuran je, na čelu svog jurišnog voda, iznad Maslovara

razbio grupu od 450 četnika i naneo joj teške gubitke, da bi, već 27. decembra, na planini Borje iznenadio četničku jedinicu i bombama i rafalima je potpuno razbio. Uoči Nove 1943. godine predvodi bombaše u napadu na Teslić i zauzima neprijateljske bunke. I tu je ponovo lako ranjen.

Brojni su Đuranovi podvizi u bitkama na Neretvi i Sutjesci, a osobito u rvanju s Nemcima na Makljenju i na Zelengori, kada je na jurišu, sa svojom četom, zauzeo Vis i naterao Nemce u provaliju. Na Zelengori je ispred Nemaca izvukao svog ranjenog mitraljesca Milana Rodića.

Na Podgrabu kod Sarajeva, 17. jula 1943. se vešto privukao utvrđenoj zgradi, bacio bombe i prisilio ustaše na predaju. Tada je teško ranjen. Noću 16/17. avgusta 1943, iako nije zaležio rane, smelo se s četom ubacio u Donji Vakuf i iznutra razbio odbranu. I tu je lako ranjen; ali je, uskoro, učestvovao u napadu na Bugojno. Tada se postavljen za komandanta 2. bataljona.

Sa svojom bataljonom upao je 10. oktobra 1943. u Zenicu, iznenadivši Nemce i ustaše. 31. decembra 1943, na čelu svog bataljona, prodro je u Banja Luku sve do Kastela i tu bio opkoljen, ali je uspešno izveo proboj. I tu je, u borbi prsa u prsa, bio ranjen u glavu.

U vreme desanta na Drvar, Đuran se istakao u borbi u kojoj je 3. krajiška brigada, obezbeđujući povlačenje Vrhovnog štaba iz Drvara, razbila jaku nemačku kolonu. U teškim borbama s nemačkim snagama kod Travnik našao se među prvim borcima s puškomitraljezom u rukama. Kada je, 27. juna 1944. svojom trubicom označio početak juriša na Podorašac, zbog otvaranja prelaza brigadi preko komunikacije Sarajevo—Mostar, ustaše su ga zvale po imenu i psovali ga.

U vreme prodora u Srbiju, 28. avgusta 1944. Đuran je s bataljonom samoinicijativno prešao most na Limu i zauzeo Priboj, a odmah zatim razbio Uličko-zlatiborski četnički korpus i na juriš zauzeo Arilje. U borbama kod Valjeva s dva svoja borca zarobio je 42 četnika. Od posebne važnosti je akcija 11. septembra 1944. kada se Đuran s bataljonom probio na Ravnu goru, razbio obezbeđenje četničke vrhovne komande Draže Mihailovića, zarobio komoru, arhivu, radio-stanici „Slobodne jugoslovenske planine“...

S posebnim oduševljenjem Đuran se borio za oslobođenje Beograda. S bataljonom je, samoinicijativno, pored Dunava upao u neprijateljsku pozadinu i izišao na Kalemegdan, gde je istakao prelaznu zastavu 3. krajiške brigade, koju je dobio u Bogovadi kod Valjeva, za najuspešnije akcije u Srbiji. I na stremskom frontu je vodio svoj bataljon u juriše i probijao se u neprijateljsku pozadinu. Posle oslobođenja Tovarnika, 7. decembra 1944. teško je ranjen u jurišu.

Posle rata, Đuran samopregorno radi na izgradnji oružanih snaga. I dalje je radio na lično usavršavanju i izučavanju vojne veštine. Bio je komandant 1. proleterske brigade* načelnik Štaba 1. proleterske divizije, komandant 30. pešadijske divizije, komandant divizije KNOJ-a i duže vremena obavljao odgovorne dužnosti u vojnoj akademiji i Generalštabu. Završio je kurs Vrhovnog štaba 1944. Višu oficirsku školu u SSSR-u, Višu vojnu akademiju i Ratnu školu JNA.

Za narodnog heroja predložen je posle oslobođenja Beograda, a prilikom prijema odlikovanja, 8. aprila 1945. predsednik AVNOJ-a dr Ivan Ribar je rekao: „Bosanska krajina je dala veliki broj divnih junaka, prvoboraca, dala je goleme žrtve u ovoj borbi, dala, može se reći, sve od sebe. Jedan od tih najvećih sinova jesi i ti, družo majore Kovačeviću“. Penzionisan je u činu general-majora. Sada je aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (St. K.)

KOVAČEVIĆ Goluba MILOŠ

Rođen je 1910. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora.

U Grahovu je završio osnovnu školu, kao i dva razreda tada jedinstvene škole u Jugoslaviji — privatne gimnazije u Grahovu. Njen osnivač, rukovodilac i profesor bio je Nikola Kovačević, jedan od stvaralaca i organizatora KPaV u Crnoj Gori, kasnije poznati jugoslovenski revolucionar. Škola je počela da radi 1922. godine, i njeni danci sticali su ne samo opšta znanja, već i znanja o klasnoj borbi i revoluciji.

Tako je Miloš stekao prva revolucionarna saznanja i od tada ostao vjeran revoluciji, kao uostalom, i niz drugih polaznika ove škole, ne samo iz Grahova, već i iz drugih krajeva Crne Gore.

Pošto nije imao materijalnih uslova za školovanje, 1927. godine, u 17. godini, stupio je u Podoficirsku školu u Bileći, i odlično je završio 1930. godine. Službovao je u Tuzli, Travniku, Trebinju. Poslije dolaska u Trebinje, ne samo da se našao u sredini gdje se odvijala politička aktivnost KPJ, već je došao pod uticaj poznate grahovske partijske organizacije, u kojoj su izuzetno aktivnu ulogu imali njegova braća i rođaci. Nekoliko godina pomagao je Savi Kovačeviću u organizovanju partijskog rada u bilečkom i trebinskom garnizonu. Godine 1940. u trebinskom garnizonu formirana je partijska ćelija, a za njenog pročelnika (sekretara) izabran je Miloš.

U aprilskom ratu, borio se na frontu prema Albaniji — na onom frontu gdje su, i pored opšte izdaje u zemlji i rasula države i vojske, zahvaljujući komunistima, postignuti uspjesi. Poslije sloma i komadanja Jugoslavije, vratio

se u Trebinje, odakle je uskoro, zbog ustaškog terora, morao s porodicom da pređe u Grahovo.

Aktivno je učestvovao u pripremi ustanka u Grahovu, a 17. jula 1941. godine imenovan je za komandira čete u Grahovskom ustaničkom bataljonu. Ta četa je 17. jula napala Italijane u napadu na Grahovo, po čijem je oslobođenju zatvarala pravac Grahovo — Risan. Poslije jenjavanja ustanka, član je rukovodstva Barskog pripremskog odreda. Vrijedno je radio na pripremanja borbe, kao i na suzbijanje uticaja petokolonalaških elemenata.

Kao iskusnog vojnika, koji se istakao u aprilskom ratu i u trinaestojulskom ustanku, s vodom boraca uputili su ga na sektor Gacka,

da zajedno s oko 270 Crnogoraca i s hercegovačkim jedinicama učestvuje u napadu na okupatorski garnizon. U pljevaljskoj bici zamjenik je komandira čete u bataljonu „Peko Pavlović“. U ovoj borbi ponovo je zapaženo njegovo junaštvo. Pošto je bio ranjen, vraćen je na teren, i do maja 1942. godine radio je u štabu grahovskog bataljona i MK KPJ Grahovo. Uporno se angažovao na raznim vojnim, političkim i drugim zadacima, na učvršćenju vojnih jedinica, pozadine, narodne vlasti i društvenih organizacija, na razbijanju „pete kolone“.

Kada je, 12. juna 1942. godine, formirana 5. proleterska brigada, postavljen je za zamjenika komandira 1. čete 3. bataljona. Na toj dužnosti ostao je do avgusta iste godine, i učestvovao u borbama na tromedi Crne Gore, Bosne i Hercegovine, na Zelengori, i na pravcu proboja brigade za Bosansku krajinu. Do formiranja divizija, najprije je zamjenik komandanta Kupreškog partizanskog bataljona, a potom komandant Prozorskog partizanskog bataljona. Uspešno je radio na učvršćenju svih ovih jedinica.

Novembra 1942. godine imenovan je za komandanta Mostarskog bataljona 10. hercegovačke brigade. Od tada se ovaj poznati junak, divni drug i starješina još više ističe. Bataljon i njegov komandant se ističu u zauzimanju Turbeta, u borbama na pruži Sarajevo — Brod, i u zauzimanju Žepča. Za uspjeh kod Žepča pohvalio ih je Vrhovni komandant. U čuvenom napadu 3. divizije na Prozor, s pravca napada 10. hercegovačke, prvi je prodro sa svojim bataljonom. Poslije toga, slijede izuzetno teške borbe u dolini Neretve. Miloš je uvijek prvi. Poginuo je u jednom od žestokih juriša protiv četnika i Nijemaca, kod Konjica, 26. februara 1943. godine, na čelu bataljona. Tako je herojski završio život jedan od dvanaestoro braće i bratučade Kovačevića iz Čeline kod Grahova, čuvenih komunista i junaka NOR i revolucije.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (G.Kil.)

KOVAČEVIĆ Petra MIRKO

Rođen 6. maja 1916. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Bio je najmlađe, po redu jedanaesto, dete u porodici Petra Kovačevića. Osnovnu školu završio je u Grahovu, dva razreda gimnazije u Trebinju. Tek posle dve godine, zbog teških materijalnih prilika porodice, školovanje je nastavio u Kotoru, pa u Beogradu, gde mu se preiselila porodica. Posle završetka četvrtog razreda Druge međe beogradske gimnazije, upisao se u srednjo-tehničku školu, koju je završio 1936. godine.

Tokom školovanja uključuje se u napredni srednjoškolski omladinski pokret, učestvuje u akcijama napredne omladine Beograda. Godine 1935. postaje predsjednik Udruženja srednjotehničara. Takođe, radi u upravi svog radničkog kluba. Mirko voli sport, zajedno s bratom Čilem igra fudbal u sportskom društvu „Radnički“.

Posle završetka škole, 1936. godine, odlazi u Prag i počinje da studira tehniku. Završio je samo jedan semestar, jer je početkom 1937. godine, na poziv KPJ, s grupom jugoslovenskih studenata u Pragu, otišao u Španiju. Postaje borac Internacionalnih brigada Španske republikanske vojske. Već u februaru i martu 1937. godine, kao borac bataljona „Dimitrov“, učestvuje u bitkama kod Harame, Gvadalahare, Madrida i Brunete. Aprila 1937.

godine upućen je u oficirsku školu u Posarubu, a zatim u Albesete (sedište Interbrigada). Ovdje je raspoređen u protivtenkovsku bateriju „Petko Miletić“, u kojoj je bio zamenik komandira od jula do decembra 1937. godine. Imao je čin potporučnika. S baterijom učestvuje u bitkama kod Viljafranka del Kastiljo, na Aragonском frontu. Septembra te godine, na čelu je grupe u Almansiju, raspoređene za poljsku artiljeriju. Decembra 1937. godine postaje komandir protivtenkovske baterije „Stjepan Radić“, s kojom učestvuje u borbama kod Teruela. Posle izdvajanja iz 129. internacionalne brigade, oktobra 1938. godine, komandir je 2. voda 1. čete jugoslovenskog bataljona u blizini Valensije. Pred kraj rata u Španiji proizveden je u čin kapetana Španske republikanske vojske. U svojoj 21. godine (1937. godine), u Španiji, postaje član KPJ. Odlikovan je velikom hrabrošću i umešnošću kao komandir. Posle povlačenja iz Španije, zajedno s mnogim interbrigadistima, interniran je u logor u Francuskoj. Od februara 1939. do

aprila 1941. godine bio je u logorima u Sen Seprijenu i Girsu. Aktivno je učestvovao u svim kulturnim, sportskim i političkim akcijama interbrigadista.

Slično većini Jugoslovena — „Španaca“, uspeo je da se izvuče iz logora i da se prebaci u domovinu, u Zagreb. Ustaničkih dana upućen je u Split, na dužnost komandanta partizanskih odreda Dalmacije. Zajedno s političkim komesarom Pavlom Papom, članom CK KPJ, i drugovima iz Pokrajinskog komiteta za Dalmaciju, pristupa mobilizaciji boraca u prve partizanske odrede u Dalmaciji. Upravo na početku ustanka i organizovanja izlaska prvih grupa boraca iz Splita, na čijem se čelu nalazi Mirko, došlo je do sukoba s domobranima i Italijanima kod Sinja, 13. avgusta 1941. godine. Nepoštena borba trajala je od jutra do sutona. Opkoljeni partizani, sve do Mirkove pogibije, uspešno su uzimali. Ali, posle njegove pogibije, samo nekolicina boraca uspeo je da se probiju iz obruča. Tako je poginuo Mirko Kovačević, jedan od sedmorice poznate braće Kovačevića iz Grahova. On i njegova dva brata, Vojo i Čile, postali su narodni heroji.

Narodnim herojem proglašen je 21. decembra 1951. god.dine. (Na. Jo.)

KOVAČEVIĆ *Nikole* MITAR MUJO

Rođen je 1916. u Nudolu, Grahovo, Nikšić, Crna Gora.

Njegov otac, Nikola Kovačević, jedan je od organizatora i rukovodilaca KPJ u Crnoj Gori, a kasnije istaknuti revolucionar jugoslovenskog i međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta (radio u SSSR, Kini, Austriji, SAD i Kanadi). Mujeva majka, Ljubica, Takođe je stari komunist. Najviše zahvaljujući tome što su mu roditelji bili komunisti, Mujo Kovačević je još u detinjstvu, zajedno s prvim saznanjima o životu, počeo da stiče i prve predstave o ljudskom društvu.

Osnovnu školu je završio u Grahovu, a gimnaziju u Podgorici i Trebinju. Kao sin istaknutog revolucionara, 1930. godine isključen iz škole, pa je iste godine pokušao da završi školu privatno, u Beogradu. Godinu kasnije, uhapšen je zbog političke aktivnosti, i posle dva i po meseca provedenog u zatvoru u „Glavnjači“, proteran je u Grahovo. U toku 1934—1935. godine radio je na eksploataciji šume na Durmitoru. U vreme poznate provale organizacija KPJ u Crnoj Gori (1936), uhapšen je i proteran u svoje rodno selo. Početkom 1938. godine vratio se u Beograd, gde je radio kao privatni nameštenik, a godinu kasnije zaposlio se kao činovnik Beogradske opštine i na tom mestu ostaje do kapitulacije Jugoslavije, aprila 1941. godine.

Preradnji je član SKOJ-a, a član KPJ od 1941. godine.

U trinaestojulskom ustanku naroda Crne Gore učestvuje kao borac — pukomitriljac. Posle jenjavanja ustanka, deluje u jednom od gerilskih odreda. Septembra 1941. godine, s oko 300 boraca s područja OK Nikšić, odlazi na sektor Gacka (Hercegovina). Oko mesec dana kao mitraljenzac učestvuje u borbama u Hercegovini u napadu na neprijateljski garnizon u Gacku.

Kovačević se na različitim zadacima više puta istakao izvanrednom hrabrošću i požrtvovanjem, pa ga Operativni štab za Hercegovinu, januara 1942. godine, imenuje za komandanta kombinovane crnogorsko-hercegovačke jedinice (jačine polubataljona), sa zadatkom da u graničnom pojasu između Crne

Gore i Hercegovine razbije četničke grupe, a potom (zajedno s drugim snagama) da učestvuje u napadu na druglasno ustaško uporište Borat.

Januara 1942. godine ova jedinica je u graničnom pojasu izvela nekoliko uspeših akcija. Pored ostalog, ona je, uz najneposrednije učeske Muja Kovačevića, dobro smišljenim izuzetno smelim i energično izvedenim napadom razbila i savladala četnički štab za istočnu Bosnu i Hercegovinu, na čelu s majorom Boškom Todorovićem i njegovom pratnjom.

Posle ovih uspeha, Glavni štab za Bosnu i Hercegovinu imenuje ga za komandanta sektora Gacko-Nevesinje. Oko mesec dana Mujo komanduje partizanskim jedinicama koje su izvele više akcija, i zabeležile uspehe. Pored toga, veoma je aktivan u suzbijanju četničke izdaje. Teško je ranjen u borbi s četnicima, 27. februara 1942. godine, kod sela Gareve (Gacko). U svim borbama u kojima je u ovom periodu učestvovao istakao se i kao borac i kao komandant.

Sve do početka avgusta nalazio se na lečenju.

Kao ranjenik, učestvuje u poznatom marš-proboju 5. proleterske brigade i Hercegovačkog NOP odreda od Drine do Prozora (22. jul—2. avgust 1942). Po dolasku na slobodnu teritoriju, imenovan je za zamenika komandanta Prozora, a nešto kasnije odlazi na dužnost u Odeak za vojne vlasti u pozadini pri Vrhovnom štabu. Angažovao se na učvršćivanju komandi mesta u zapadnoj Bosni i susjednim oblastima Hrvatske. Zajedno sa snagama Glavne operativne grupe učestvuje na Neretvi. Posle toga, radi na organizovanju pozadinskih vojnih vlasti na slobodnoj teritoriji Hercegovine i Crne Gore.

U borbama u petoj neprijateljskoj ofanzivi teško je ranjen na Vučevu. Uspeo je da se, s delovima 3. divizije, probije sa Sutjeske u istočnu Bosnu, gde u julu i avgustu radi na stvaranju komandi mesta i drugih pozadinskih vojnih organa.

Sredinom leta 1943. godine upućen je u krajske jedinice, gde radi na stvaranju obaveštajne službe, a potom postaje obaveštajni oficir 5. (krajske) divizije NOVJ. S ovom proslavljenom jedinicom učestvuje u više poduhvata u Bosni, Sandžaku, Srbiji (prodrći u Srbiju, limsko-drinska i krivajska operacija, i druge).

U proleće 1944. godine završava viši partijski kurs u Crnoj gori, a jula iste godine imenovan je za obaveštajnog oficira pri štabu Operativne grupe divizija, a kasnije 1. armijske grupe. Učestvovao je u andrijevičkoj operaciji, u operacijama za oslobodenje zapadne Srbije i Šumadije, i u beogradskoj operaciji.

Oktoobra 1944. godine imenovan je za oficira Komande grada Beograda, i na toj dužnosti ostaje do druge polovine 1945. godine. Tada prelazi u OZN-u za Jugoslaviju. U OZN-i i u Upravi Državne bezbednosti vršio je funkcije od načelnika osekada do načelnika jedne od uprava.

U čin pukovnika JNA unapređen je 1948. godine.

Od 1959—61. godine na dužnosti je pomoćnika načelnika Savezne uprave carina, a od 1961—66. godine zamenik generalnog direktora Zajednice PTT Jugoslavije.

Penzionisan je 1966. godine. Nosioc je više odlikovanja. Umro 11. jula 1979. u Beogradu, a sahranjen u rodnom selu Nudolu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bul.)

KOVAČEVIĆ Čedomir RADOŠLAV

Rođen je 1917. u selu Srednja Dobrinja, kod Užičke Požege, u zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu je završio u rodnom mestu a gimnaziju u Užičkoj Požezi. U vreme školovanja u gimnaziji prvi put je došao u dodir s naprednim omladinskim pokretom i odmah mu prišao.

Napad fašističke Nemačke na našu zemlju zatekao ga je na odsluženju roka u bivšoj jugoslovenskoj vojsci. Posle kapitulacije vratio se u svoje selo, gde je počeo da radi s omladinom, razvija njena patriotska osećanja i simpatije prema ustanku i narodnoslobodilačkoj borbi.

Kada je oslobođena Užička Požega, 22. septembra 1941, stupio je dobrovoljno u dru-

gu požešku četu Užičkog odreda, koja je tada i formirana. Od prvih dana borbe Kovačević se istakao hrabrošću, poznavanjem naoružanja i načina vođenja borbe.

S požeškom četom učestvovao je, u oktobru, u maršu na Ljuboviju, preko Pašine Ravni i Počete. Od 18. do 20. novembra 1941. učestvovao je u gonjenju četnika Draže Mihailovića prema Ravnoj Gori. Tada se naročito istakao u borbi kod sela Pranjana, gde je vodio žestok bombaški dvoboj s četnicima. Kovačević je, stojeći hladnokrvno na čistini, aktivirao bombu po bombu i bacao ih na četnike. Pri tome je glasno izvikivao za kojeg poginulog borca svoje čete koju bombu nemejuje: „Ova vam je za Miladinu, ova za ...“. Tako je Kovačević svetio poginule drugove.

Krajem novembra, Kovačević sa svojom četom učestvuje u borbama protiv 342. nemačke divizije, na Bukovima, kod Valjeva; u odbrani Užica 1941. godine; u bici na Trešnjici i na Karanu, kao vođa mitraljeskog odeljenja i nišandžija teškog mitraljeza „švarcloze“. Ista-

kao se posebnom hrabrošću i poztvovanjem u zaštitnici Vrhovnog štaba, pri povlačenju iz Užica za Sandžak. Mada je bio bolestan, Kovačević je nosio mitraljez uz pomoć svojih drugova, i neprekidno je samo on iz njega gadao. Učestvovao je u svim borbama Užičkog bataljona u Sandžaku do formiranja 2. proleterske brigade.

Prilikom formiranja 2. proleterske brigade, u Čajniku, 1. marta 1942, Kovačević je postavljen za komandanta 1. užičkog bataljona. Na toj dužnosti ostao je do svoje pogibije.

Prošao je mesec i treću neprijateljsku ofanzivu i komandovao bataljonom u svim borbama koje su u njoj vođene.

Juna 1942. godine njegov bataljon je vodio žestoke borbe na Živnju, u Hercegovini. Radošlavić Kovačević je Živanj branio sa svojim bataljonom, u kojem je bilo 200 boraca, a napadali su ga Italijani i četnici sa 6.000 vojnika. Bataljon je branio prilaze Živnju s tri strane. Kovačević je celog dana u vreme borbe išao od čete do čete, i od borca do borca, hrabrio ih da izdrže i objašnjavao plan borbe i odbrane. Neprijatelj je tukao položaje bataljona artiljerijom, minobacačima i bombardovao iz vazduha. Neprijateljski mitraljezi su neprekidno prosipali vatra po položaju bataljona. Kovačević kao da je krkolosio neprijateljskoj vatri: išao je uspravno, i samo bi se tek ponekad pognuo i otrsao sa sebe zemlju i kamen. Posle izvršenog zadatka, bataljon se uveče, po Kovačevićevom naređenju, povukao. Prilikom povlačenja, Kovačević je teško ranjen u jednoj kolibri, na neobjasniv i dosad neutvrđen način. Mesec kasnije, jula 1942, umro je od re tane na Tjentištu—Zelengori, dok je njegov bataljon vodio teške borbe.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. And.)

KOVAČEVIĆ Obrena RADOVAN MAKSIM

Rođen je 6. septembra 1919. godine u Donjim Krvicama, Nikšić, Crna Gora.

Osiromašena seljačka porodica, iz koje potiče, morala je poslije I svjetskog rata da potraži bolje uslove za život. Često se seljaka-la, da bi se na kraju nastanila u makedonskom selu Gorničet, kod Devdellje. Gimnaziju je učio u Devdellji i Skoplju. Poslije mature, postao je student Filozofske fakulteta u Skoplju. Odmah poslije stupanja u studentske redove, počeo se isticati naprednim stavovima, pa je već od 1938. godine jedan od istaknutih demonstranata i propagator komunizma među studentima. Član KPJ postao je 1939. godine.

KOVAČEVIĆ Blagoje SAVA

Rođen je 25. januara 1905. godine u selu Nudolu, Grahovo, Nikšić, Crna Gora. Detinjstvo, mladost i veći deo života proveo je u rodnom kraju. Osnovnu školu završio je u susjednom selu Zaslapu. Loše materijalno stanje porodice sprečilo ga je da nastavi školovanje, pa je počeo da se bavi poljoprivredom. Kada je odrastao, zaposlio se u „Ombil“, preduzeću za eksploataciju šume u Bijeloj gori. Kasnije odlazi od kuće. Najpre radi u rudniku Trepča na montaži žičare, onda odlazi u Beograd i zapošljava se u štampariji „Vreme“, i na izgradnji novog Savskog mosta. Proteran iz Beograda, ponovo se zapošljava kao šumarski radnik, onda radi na svom imanju. Bio je i cestni radnik.

Još u ranoj mladosti pošao je putem revolucionarnog opredeljenja; član KPJ postao je 1925. godine. Idejno se formirao pod uticajem svoga brata, poznatog revolucionara Nikole Kovačevića. Ponikao u slobodarskom kraju, obdaren izuzetnom bistrinom, snažne fizičke konstitucije i bujnog temperamenta. Mnogo je radio na svom ideološkom, teoretskom i kulturnom uzdizanju: čitao je marksističke knjige, političku štampu, beletristiku, vojnu i drugu stručnu literaturu.

Već u 25. godini izrastao je u zrelu i celovitu političku ličnost rodnog Grahova i okoline.

Do rata je imao sledeće partijske funkcije: pročelnik ćelije, član (1928) i sekretar (1934) MK Grahovo, član OK Nikšić (1934) i član PK KPJ za Crnu Goru (izabran 1937. na VI pokrajnjoj konferenciji). Kao partijski radnik, pokreće seljake u borbu protiv politike diktatorskih režima i policijskog terora, organizuje štrajkovne radnika u mestu zaposlenja; radi na stvaranju seljačkog zadrugarstva, okupljanju omladine, otvaranju čitaonica; istupa kao oporani govornik na narodnim svečanostima, na izbornim sastancima, na velikim skupovima i demonstracijama. Radio je na stvaranju legalne Radničko-seljačke stranke (1937—1938) i bio jedan od njenih istaknutih predstavnika u Crnoj Gori. Zbog revolucionarnog rada hapšen je više puta (u Grahovu, Nikšiću, Cetinju, Kosovskoj Mitrovici, Beogradu) i izvođen pred Sud. Prilikom velike provale u partijskoj organizaciji 1936. u Crnoj Gori (uhapšeno oko 300 ljudi), izbegao je hapšenje, sklonio se u šumu s još tri grahovska komunisti i, naoružan, proveo u ilegalnosti 9 meseci. Najzad se, uz garanciju, predao sudskim vlastima u Nikšiću, odakle je sproveden u srpski zatvor, a nešto kasnije izvođen pred Sud za zaštitu države u Beogradu (1937). Na Sudu je oslobođen. Drugi put je, u proleće 1940, zbog

antiratnog govora, uhapšen i sproveden na suđenje u Staru Kanjižu. I ovoga puta je oslobođen. Poslednji put je uhapšen uoči aprilskog rata 1941, u vreme kada se dobrovoljno javio da ide na front. Pod snažnim pritiskom naroda, vlast je bila prisiljena da ga pusti na slobodu.

Početak NOB dočekao je kao već iskusan, prekaljen i poznat politički radnik, komunist i revolucionar. A ustanak, rat, revolucija — kao da su bili ono željeno vreme, ono pravo polje bitke na kome će se najbolje ispoljiti njegova ljudska energija, njegova predanost stvari naroda, Partije i revolucije. Kao član OK Nikšić, učestvovao je u pripremi julske ustanka 1941. Prva velika akcija protiv okupatora na teritoriji MK Grahovo izvedena je pod njegovim rukovodstvom: 25. jula savladana je italijanska posada (80 vojnika) i oslobođeno Grahovo.

U jesen 1941. Glavni štab NOPO za Crnu Goru i Boku imenuje ga za komandanta Nikšićkog odreda, koji je ubrzo narastao na deset bataljona. U jesen 1941. i zimu 1941/42. godine, jedinice odreda nisu pobeđene na teritoriji Nikšića, Grahova, Vilusa, Crkvice, Herceg Novog. Razvijala italijanske kolone, zarobljava stotine vojnika, zaplenjuje tenkove, topove, kamione i drugo naoružanje i opremu. Savina slava raste. Snagama Nikšićkog i Durmitorskog odreda oslobođena je velika teritorija od Tare i Pive do Bokotorskog zaliva, osim blokiranog Nikšića i gradova u Boki. Narodito teške, višemesečne borbe, uz velike neprijateljske губитке, vođene su na sektoru Dragaj — Crkvice — Herceg Novi.

Gotovo istovremeno, Sava proširuje dejstva jedinica Odreda u istočnu Hercegovinu i prema Dubrovniku. Januara 1942. formira se Operativni štab za Hercegovinu, da koordinira borbe crnogorskih i hercegovačkih jedinica, sa Savom kao komandantom. Tada su se pod njegovom komandom našle snage jačine oko 20 bataljona, koje su operisale na prostoru od Ostroga do Dubrovnika i od Boke do Gacka, i snažnim dejstvima prisilile na strategijsku defanzivu više od korpusa italijanskih vojnika i jake snage ustaša, domobrana i četnika, i naneli im više teških poraza.

Delovi Odreda su angažovani i u sprečavanju kontrarevolucije na području OK Kolašin i u Katunskoj nahiji.

Kao već proslavljeni ratnik, aktivno učestvuje na istorijskoj Ostroškoj skupštini crnogorskih i bokejskih rodoljuba, februara 1942. godine. Aprila 1942. imenovan je za člana Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku, a maja iste godine izabran je za člana Vrhovnog štaba.

U toku III neprijateljske ofanzive, jedinice Odreda vodile su izuzetno oštre borbe oko

Poslije povratka u Devdeliju, u vrijeme odmora počeo je da okuplja omladinu i organizuje zborove. Policija ga je progonila, pa ga je, poslije jednog zbora omladine u Devdeliji, uhapsila. Bio je izveden pred Sud za zaštitu države. Na Sudu je imao primjerno držanje. Okružni sud u Strumici oslobodio ga je optužbe, jer je na procesu činjenicama opovrgao navode optužnice i okrenuo optužbu protiv režima koji ga je progonio i maltretirao. Ubrzo je u Skoplju opet bio uhapšen kao jedan od organizatora javnih demonstracija protiv režima, pa je, zajedno s grupom komunisti, bio interniran u poznati koncentracioni logor u Smederevskoj Palanci. Iz ovog logora je izašao neposredno pred napad Nemačke na Jugoslaviju, aprila 1941. godine.

Bio je veoma omiljen u sredini gdje je živio i radio. Tako je, dok se on nalazio u tamnici, omladina njegovog kraja organizovala pomoć njegovoj porodici u obradi zemlje.

Avgusta 1941. godine naišao se u gerili. Jedan je od organizatora Kukavičkog partizanskog odreda. Kasnije je učestvovao u borbama koje je vodio Leskovački partizanski odred. U svim tim borbama isticao se kao borac i rukovodilac ličnim primjerom. Postao je politički komesar Prvog južnomoravskog partizanskog odreda.

Među borcima je uživao ugled neustrašivog junaka, beskompromisnog i odvažnog komunisti i rukovodioca.

Poginuo je u borbi s bugarskim fašistima iz zloglasne kaznene ekspedicije „Lovna rota“, 13. marta 1943. godine, na Radan-planini, na Jovovića livadama.

Cijela njegova porodica bila je na strani NOP-a. U borbama su mu učestvovali otac, dva brata i sestre. Dva brata su mu poginula u partizanima.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (G. Kil.)

Nikšić, Grahova u Boki i u Pivi. U poznatim borbama, aprila 1942. u Župi nikšićkoj teško su poražene jake četničke snage pod komandom Baja Stanića. To je bio prvi teški četnički poraz u Crnoj Gori. Nove poraze Odred im je naneo u borbama na pravcu Nikšić — Piva. Pored rukovođenja Odredom, kao zamjenik komandanta Glavnog štaba rukovodio je povlačenje Lovčenskog odreda pravcem Trešnjevo — Grahovo — Banjani — Piva, kao i Zetskij NOPO, oko Nikšića i u Pivi.

Kada je 12. juna 1942. formirana 5. proleterska (crnogorska) brigada, Sava postaje njen komandant.

Brigada je najpre glavna zaštitnica u borbama na tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine, a potom je sa šireg prostora Zelengore štitila pohod Grupe proleterskih brigada u zapadnu Bosnu i obezbjeđivala zbeg naroda i bolnicu. Od 22. jula do 2. avgusta, zajedno s Hercegovačkim NOPO, Dragačevsko-šebelićkim bataljonom, Bolnicom i zbegom, 5. brigada je izvela čuveni marš-proboj od Drine do Prozora. Ovaj složen poduhvat izveden je pod Savinom komandom. U zapadnoj Bosni brigada je, od avgusta 1942. do januara 1943. vodila borbe oko Prozora, Travnika, Jajca, i u centralnoj Bosni.

Četvrta neprijateljska brigada je nova etapa u herojskim podvizima brigade i komandanta Save. Juriši na Prozor, borba s tenkovima u Ostrovcu, napadi na Konjic, herojske odbrane u dolini Neretve imali su veliki značaj za spas ranjenika i opšti uspjeh na Neretvi. U ofanzivi s Neretve, brigada vodi teške borbe na levoj obali Neretve, za oslobodjenje i odbranu Nevesinja, na Planju, Javorku i Biloču. Veoma uspešno Sava je komandovao brigadom u vanredno oštrim borbama na pravcu Nikšić—Savnik, na Komarnici i na Durmitoru, što je usporilo nadiranje višestruko jačih nemačko-italijanskih snaga u V ofanzivi.

U najtežem periodu V ofanzive, Sava postaje komandant 3. udarne divizije. Diviziji je baš tada pao u deo najteži zadatak: da bude zaštitnica Glavne operativne grupe, da štiti Centralnu bolnicu i izvrši proboj iz okruženja. Svestan težine zadatka, Sava je bio spreman da uradi sve. Njegov dolazak na čelo divizije ulivao je posebnu nadu i boricima i ranjenicima. U desetodnevnim borbama pod Savinom komandom, divizija se rvala s neprijateljem koji je bio gotovo dvadeset puta brojniji, i učinila sve da spase ranjenike i izvrši druge zadatke. Dugotrajne odbrambene borbe smenjivali su juriši, i obratno. Činjeni su pokušaji da se nađe pogodna mogućnost za proboj. U teškim borbama 11. i 12. juna na Vučevu, pod Magličem, kod Borovna, na desnoj obali Sutjeske, odbijeni su snažni udari neprijatelja, spasena Bolnica i napravljen pokušaj da se na levoj obali Sutjeske obrazuje mostobran. Trinaestog juna, njene glavne snage pošle su u opšti napad na levoj obali Sutjeske. Divizija je uspjela da potisne neprijatelja, ali ne i da slomi njegov otpor na Košuru, padinama Ozrena, Lastve, Kazana. Svuda se vodila dramatična borba. U najkritičnijem trenutku, Sava je odlučio da novim jurišem izvrši proboj. S Pratećom četom i grupom kurira izbio je u prvi strelički stroj, komandovao juriš, i pucajući iz puškomitraljeza, pošao napred. Pao je u jurišu, pokošeno neprijateljevim rafalima.

O junačkim podvizima Save Kovačević napisane su knjige, o njemu će se još pisati. On je bio jedan od najstrastvenijih i najistaknutijih revolucionara, veliki organizator borbe i istaknuti komandant, drug i čovek, koji je visoko cenio pregalaštvo i zalački čuvao borcu. U toku dvogodišnjih bitaka, on je mnogo puta sâm poveo borcu u neposredni juriš, tamo „gdje smrt gori pred očima“. Nije bilo borbe u kojoj se nije istakao i lično i kao komandant. Savin heroizam bio je neraški divo povezan i divno usklađen s njegovom magnetskom privlačnošću, ogromnim uticajem na ljude i sposobnošću da istovremeno pravi podvige i uspešno rešava najstroženije borbene zadatke. Tamo gdje je bio, „nosio“ je sve, i teško je bilo učestvovati s njim u borbi a ne slediti ga ili ispoljiti kolebljivost.

Dovoljno je na primer pomenuti samo neke događaje. Novembra 1941, s malom grupom boraca napao je, na putu Bileća — Vilusi, kolonu iz divizije „Marke“. Tada je skočio na neprijateljski tenk i zarobio posadu a kolona je, uz gubitke od 11 ubijenih, 22 ranjena i 77 zarobljenih razbijena. Razbio je drugu, znatno jaču italijansku kolonu, koja je od Trebinja hitala u pomoć. Još jednom će on, kod Ostroca u IV ofanzivi, s grupom boraca jurišati na tenkove, skočiti na jedan i savladati posadu. U istoj ofanzivi, njegove jedinice su

15/16. februara 1943. bezuspešno napadale utvrđeni Prozor, koji je stajao kao glavna prepreka na putu povlačenja Centralne bolnice. Kada je sutradan stiglo Titovo naređenje: „Prozor noćas mora pasti“ — Sava je iduće noći stigao na prvu vatrenu liniju, privukao artiljeriju ispred streličkog stroja i direktnim pogocima iskusnog artiljera srušio nekoliko bunkera i tako omogućio prodor u grad, što je bilo odlučujuće. To je bio ko zna koji slučaj da on artiljeriju dovodi u strelički stroj i neposredno njom rukuje. Tako je uradio jula 1941, u borbi za Grahovo, tako će uraditi u borbi s nemačkim tenkovima na Krnovu, pa u borbi na desnoj obali Sutjeske, u V ofanzivi. Više puta je i čapajevski, na konju jurišao na neprijatelja, pa je najviše zbog toga i nazvan imenom legendarnog heroja SSSR.

Sava je još za života usao u pesmu i legendu. Njegova junačka smrt samo je povećala sjaj legende. On pripada onim palim velikanima našeg rata i revolucije čija slava nadrasla vreme.

Odlikovao je sovjetskim Ordenom Kutuzova. Kada su, 1. maja 1943, uvedeni činovi u NOVJ, proizveden je u čin pukovnika.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1943. godine. (P. Per.)

KOVAČEVIĆ Petra VASILJE ČILE

Rođen je 14. januara 1911. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora, kao deveto dete porodice Kovačević. Posle završene osnovne škole, upisao se u gimnaziju u Nikšiću, u kojoj je završio šest razreda. Napustio je školu 1931. godine, zbog incidenta s profesorima u gimnaziji. Ispjučen je iz svih škola u zemlji, bez prava na polaganje ispita.

Godine 1932. zaposlio se u Beogradu, kao nameštenik u preduzeću „Traverza“, gde je ostao do aprila 1934. godine, kada odlazi na odsluženje vojnog roka u Banja Luku. Kao član KPJ aktivno politički radi među vojnicima. Uhapšen je 14. decembra 1934. godine, i do 10. februara 1936. godine bio u vojnom zatvoru, optužen po Zakonu o zaštiti države, da je kao vođa grupe od jedanaest vojnika i podoficira organizovao i vodio komunističku propagandu među podoficirima i vojnicima. Na procesu je bio oslobođen zbog nedostatka dokaza.

Posle dolaska u Beograd, zapošljava se kao nameštenik u listu „Politika“. Prvog marta 1937. godine policija ga ponovo hapsi u grupi beogradskih komunista posle provala Radovana Vukovića, ali je 1. decembra iste godine, zbog nedostatka dokaza, oslobođen. Čile je težište aktivnosti ispoljavao na poslovima vezanim za partijsku tehniku i na specijalnim

zadacima kojima se Partija tada bavila, pa je njegov dobro držanje bilo veoma važno.

Po naravi vedar i prislan drug, osvajao je ljude. Bio je spretn, kao sportist snalažljiv i često je vešto izbegavao policijske zamke. Umeo je da utiče na mlade komuniste i rado je bio vidjen u omladinskim organizacijama. Zajedno s bratom Mirkom, do njegovog odlaska u Španiju, igrao je fudbal u klubu „Radnički“ u Beogradu. Obojica su u ovom klubu bili funkcioneri.

Godine 1939—1941. radi kao ilegalac. Između ostalog je, na specijalnim zadacima, bio povezan s Mustafom Golubićem. Rat ga je zatekao u Beogradu. Posle provale na sektoru na kome je radio, uspešno je izbegao hapšenje koje je bio organizovao Gestapo. Krajem juna 1941. godine na biciklu je pobeo iz Beograda. Preko Čačka, Kosova i Čakora stigao je u Crnu Goru.

U vreme trinaestojulskih dana, Čile je zajedno s ustanicima u Grahovskom partizanskom bataljonu. Odmah se ističe u borbama. Učestvovao je u borbi na Vilusima, u jesen 1941. godine, i s grupom u kojoj je bio i Sava Kovačević zarobili su nekoliko italijanskih tenkova. Tu je bio lakše ranjen. Junaštvom ispoljenim u julskom ustanku i podvignom u borbi s tenkovima — Čile je skočio na jedan od tenkova, a na druga dva Sava Kovačević i Vlado Šegrt — postao je omiljen i nadaleko poznat i cenjen junak. U borbi kod Crkvice iznad Risna, decembra 1941, bio je teško ranjen. Šrapneli topovske granate pogodili su ga u list i butinu. Pod kišom šrapnela izneo ga je na leđima saborac Boško Krivokapić.

Početkom 1942. godine upućen je u Hercegovinu, na dužnost komesara ljubomirskog partizanskog bataljona. Posle toga, bio je komesar 1, pa 2, pa 3. udarnog Hercegovačkog bataljona.

Posle povlačenja partizanskih jedinica u Bosnu, od maja do decembra 1942. godine, nalazi se u Grahovu i okolini, kao ilegalac; na tom terenu, s bratom Vojom i nekolicinom drugova, radi u teškim uslovima četničko-italijanskog terora i potera. Decembra 1942. godine Vojo i Čile, s grupom hercegovačkih i dalmatinskih ilegalaca, probijaju se do oslobođene teritorije. U maršu od 21 dan prelaze put od Crne Gore, preko Hercegovine i Dalmacije, do Livna. Stižu u Vrhovni štab, u Bihać. Referisali su o situaciji u Hercegovini i Crnoj Gori. Čile je određen za delegata na I kongresu USAOJ (održanom decembra 1942. godine), kao predstavnik omladine Crne Gore. Januara 1943. godine, s grupom boraca upućen je u Hercegovinu i Crnu Goru sa zadatkom da prenese publikacije i partijske direktive i informiše partijske forume. Pošto je potpuno izvršio zadatak, krenuo je, s još većom grupom boraca, nazad, prema oslobođenoj teritoriji zapadne Bosne. Treći put savladuje puteve kojima je ranije išao, i stiže do Biokova. Ovdje saznaje za IV neprijateljsku ofanzivu i nastupanje grupacije divizija s Vrhovnim štabom prema Hercegovini i Crnoj Gori. Čile se s grupom vraća prema Crnoj Gori. Stiže da učestvuje u bici na Javorku, kod Nikšića, 1. maja 1943. godine, gde su snage 2. i 3. divizije porazile jaku italijansko-četničku grupaciju.

Posle ovoga, Vrhovni štab ga određuje za kontraobaveštajnog oficira 1. proleterske divizije.

Od jula 1943. do marta 1944. godine je u OZNI-pri Vrhovnom štabu. Razvija aktivnost u obaveštajnoj službi i ima velikog uspeha u hvatanju zlikovaca i neprijateljskih obaveštajaca. Početkom marta 1944. godine, s grupom rukovodilaca polazi u Glavni štab Srbije. Kretao se s 2. proleterskom i 5. krajiškom divizijom, koje su tada proizužile u zapadnu Srbiju.

Od dolaska u Srbiju do 1945. godine radi u OZNI-u za Srbiju, i beleži velike uspehe. Na rad u ONZ-i za Jugoslaviju prelazi 1945. godine, i ostaje do juna 1946. godine. Tada postaje šef jugoslovenske komisije za ratne zločince u Austriji i američkoj zoni Nemačke, akreditovan kod Kontrolnog vojnog saveta za Austriju i Nemačku. Na toj dužnosti ostaje do oktobra 1948. godine. Po Austriji i bečkim ulicama hvata ratne zločince i otprema ih u Jugoslaviju.

Novembra 1948. godine vraća se u Beograd. U UDB-i vrši funkcije od šefa odelka do zamenika načelnika jedne od uprava. Sve vreme u Beogradu posle oslobođenja aktivan je u društveno-političkim organizacijama. Jedan je od inicijatora obnavljanja sportskog društva „Radnički“. Stiže da ispolji veliku aktivnost i u privrednom i političkom razvoju

gradova.

Godine 1952. najpre je premešten u Ministarstvo za inostrane poslove, a zatim je postavljen za savetnika jugoslovenske ambasade u Kanadi. Od 1957. do 1960. godine načelnik je Četvrtog odeljenja u Sekretarijatu za inostrane poslove. Te godine postaje opunomoćeni ministar i generalni konzul SFRJ u San Francisku, u Kaliforniji. Na toj dužnosti je, 15. decembra 1961. godine, umro. Sahranjen je 21. decembra 1961. godine, u Beogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (No. Jo.)

KOVAČEVIĆ Jeremije VELJKO

Rođen je 19. decembra 1912. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Četiri razreda gimnazije završio je u Nikšiću, a zatim se upisao u učiteljsku školu u Cetinju, u kojoj je maturirao 1937. godine. Posle završene učiteljske škole upisao se na Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, gde se uključio u napredni studentski pokret i učestvovao u njegovim akcijama. Godine 1937, s grupom Jugoslovena — dobrovoljaca, otišao je u Španiju da se bori protiv fašizma i za slobodu španskog naroda. U sastavu Interbrigade Španske republikanske vojske, kao borac i komandir voda, borio se na raznim bojištima Španije od 1937—1939. godine. U Španiji je, u borbi kod Kasteljana, 14. juna 1938. godine, teško ranjen. U članstvo KPJ primljen je 1938. godine. Posle povlačenja internacionalnih brigada iz Španije, proveo je više od dve godine u koncentracionim logorima Francuske — Sant Oyprien, Gurs-u, Vernet i Camp de Mille-u. Iz logora u Francuskoj pobeo je u proleće 1941. godine u domovinu, gde se u avgustu uključio u rad na daljem širenju i razvijanju oružanog ustanka. Radio je na organizovanju ustanka i formiranju prvih partizanskih jedinica u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju. U toku NOR nalazio se na sledećim funkcijama:

— od početka oktobra 1941. do 4. maja 1942. godine — komandant Primorsko-goranskog odreda, a istovremeno član OK KPH za Hrvatsko primorje;

— od 4. maja 1942. do 22. aprila 1943. godine — komandant V operativne zone NOV i PO Hrvatske, koja zahvata Primorje, Gorski kotar i Istru;

— od 22. aprila 1943. do maja 1944. godine — komandant 13 divizije NOVJ;

— od maja do jula 1944. radio u Glavnom štabu Hrvatske;

— od sredine jula 1944. do konca decembra 1944. godine — komandant 40. divizije NOVJ;

— od kraja decembra 1944. do 15. aprila 1945. godine, kada je teško ranjen kod Našica — komandant VI udarnog korpusa NOVJ;

— u toku celog rata istovremeno je bio i član Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Svoje bogato borbena i revolucionarna iskustvo borca Španske republikanske armije maksimalno je iskoristio u formiranju i organizovanju partizanskih jedinica u Gorskotom kotaru, Hrvatskom primorju i njihovim borbama protiv italijanskih okupacionih jedinica, ustaških i četničkih kvislinških formacija. Hrvatsko primorje i Gorski kotar postali su borbena poprišta na kome se, u vatri oružane borbe, kovalo borbena jedinstvo Hrvata i Srba. Kao rezultat aktivnosti partizanskih jedinica kojima je Veljko komandovao, njihovih stalnih diverzija

NOVJ. S jedinicama kojima je komandovao izvojevao je brojne i značajne pobjede u okršajima s neprijateljima: Nmcima, Italijanima i domaćim izdajnicima ustašama i četnicima.

Boreći se uporedno sa svojim borcima u prvim borbenim redovima, Kovačević je u toku NOR-a dva puta ranjen: 1942. godine, i 15. aprila 1946. kod Našica.

Posle rata nalazio se na dužnosti komandanta Tenkovske armije, Tenkovskih i motorizovanih jedinica JNA, komandanta VII i III armijske oblasti i pomoćnika saveznog sekretara za narodnu odbranu. Godine 1950—1952. završio je Višu vojnu akademiju JNA. Aktivan je društveno-politički radnik. Dva puta je biran za saveznog narodnog poslanika za kotar Ogulin. Na VIII kongresu SKJ izabran je za člana CK SKJ, bio je član Opunomoštva CK SKJ za JNA i jedan od njegovih sekretara.

Član je Udruženja književnika. Napisao je knjigu „Neka iskustva iz borbi u Hrvatskom primorju i Gorskotom kotaru“ (Beograd, 1955), romansiranu hroniku „U rovovima Španije“ (Sarajevo, 1958), roman „Kapelski kresovi“ (Beograd, 1961), „Mlada šuma“ (Zagreb, 1966), zbirku pripovedaka „Vrtlog“ (Sarajevo, 1971), roman „Gavrijda“ (Beograd, 1972) i više drugih tekstova. Nekoliko njegovih knjiga prevedeno je na ruski, mađarski, makedonski i slovenački jezik.

Nosilac je više visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Član je Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (A. Mi.)

KOVAČEVIĆ Radosava VOJIN VOJO

Rođen je 2. marta 1913. godine, u selu Dolovima kod Danilovgrada, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Već od ranog detinjstva osetio je sve tegobe života i ljudske nepravde. Kao odličan đak, posle završetka osnovne škole, nastavio je školovanje i, uz malu pomoć roditelja i svoje veliko naprezanje, zarađujući sâm, uspeo je da završi Trgovačku akademiju. Posle mature radio je kao dnevnikař u Finansijskoj direkciji u Podgorici, u kojoj je postojala jaka partijska organizacija, i gde je Vojo počeo da organizovano radi za napredni radnički pokret.

Posle odsluženja vojnog roka, 1935. godine, zaposlio se u Mesnoj kontroli pri Direkciji PTT u Zagrebu, i istovremeno počeo studije na Ekonomskoj visokoj školi. Nastavio je rad u SKOJ-u i u naprednom studentskom društvu „Svjetlost“. Kao aktivan skojevac, veoma brzo ispoljava sve kvalitete pravog revolucionara, tako da je, već 1937. godine, postao član KPJ.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u Zagrebu, gde je, po zadatku Partije, ostao kao ilegalac. Bio je najpre član Rejionskog komiteta Drugog rejona u Zagrebu, a potom, od avgusta 1941. godine, član Biroa Mjesnog komiteta KPH za Zagreb. Početkom septembra uhapsili su ga Nemci i ustaše, prilikom izvršavanja zadatka. Podvrgnut je strahotnom mučenju. Posle petočasnog neprekidnog mučenja, izdahnuo je u zatvoru, ne odavši ni svoju organizaciju i ni jednog druga. Iako je pred samu smrt radio na pripremama poznate diverzije koja je izvedena u zagrebačkoj telefonskoj centrali, 14. septembra 1941. godine, koja je okupatora i ustaše zaprepastila, Kovačević, iako strahotivo mučen, o ovim priprema nije progovorio ni reči. Posle oslobođenja, Vojo Kovačević je sa svim počastima sahranjen u zajedničku grobnicu, s Radom Končarom i ostalim narodnim herojima Hrvat-

ja i napada na prugu i ceste, oktobra 1941. godine stvorena je veća slobodna teritorija, koja je zahvatala Drežnicu i veliki broj brinjskih i primorskih sela. Tu teritoriju držali su partizani u svojim rukama gotovo za vreme čitavog rata. Uprkos brojnim ofanzivama, represalijama, rušenju i razaranju, okupator nije nikad uspeo da uspori tempo i stalno jačanje oružane oslobodilačke borbe u tom delu naše zemlje. U toku prvih meseci 1942. Primorsko-goranski odred brojno je ojačao i težište borbe preneo na oslobađanje naseljenih mesta. Oslobođeni su Jasenak, Ravna Gora, Mrkopalj, Brod na Kupi i više okolnih sela. Po većim mestima neprijatelj se više ograđivao bodljikavom žicom i bunkerima, nastojeći da zadržati kontrolu nad prugom i morskom obalom. Smelost, odvažnost i veštinu u rukovođenju Veljko je ispoljavao i kao komandant V operativne zone NOV i PO Hrvatske, 13. i 40. divizije, i kao komandant VI udarnog korpusa

skve. Kovačeviću su u narodnooslobodilačkoj borbi poginuli otac i dva brata, predratni komunisti, a dva druga brata i sestra nosioci su partizanske spomenice 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (Red.)

KOVAČEVIĆ Petra VOJO

Rođen je 16. oktobra 1912. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Bio je deseto dete u porodici Petra Kovačevića. Polazi u gimnaziju tek s navršenih četrnaest godina, jer mu je otac više od dve godine bio u Italiji kao emigrant; kod kuće u Grahovu proveo je, takode, dve godine posle završetka osnovne škole. Četiri razreda gimnazije završio je u Trebinju, a peti u Kotoru. Godine 1931. s porodicom dolazi u Beograd. Kao đak šestog

razreda gimnazije počinje da deluje među svovima drugovima, radeći u dačkoj literarnoj družini „Vuk Karadžić“. Mnogo čita naprednu literaturu i ilegalne partijske listove „Lenjinist“, „Udarnik“, kao i dačku „Iskru“. Takva njegova aktivnost vezana je za dolazak brata Pavia s robije, 1932. godine. Saradivao je u ilegalnom srednjoškolskom listu „Iskra“, koji se štampao s „Udarnikom“. Prilikom provale štamparije, kao dak sedmog razreda gimnazije uhapšen je, krajem aprila 1933. godine. Isključen je iz svih beogradskih gimnazija. Ipak uspeva da završi sedmi razred u Zemunu, a maturu u Negotinu. U jesen 1934. godine upisuje se na Tehnički fakultet Beogradskog univerziteta. Te godine postaje član KPJ. Aprila 1937. godine drugi put je uhapšen, 15 dana proveo je u policijskom zatvoru. Kao student Tehničkog fakulteta, aktivno se uključuje u rad partijske organizacije, s jeseni 1937. godi-

ne rukovodi međufakultetskom ćelijom i ulazi u univerzitetsko rukovodstvo KPJ, u kome ostaje do kraja 1939. godine.

U decembru 1939. godine odlazi na odlusženje vojnog roka u Gospić. Tu se povezuje s komunistima grada. Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u vojsci, na frontu. Vraća se u rodni kraj i odmah se uključuje u svestrani rad na pripremanju ustanka. Pred početak oružanih borbi odlazi u granični deo Crne Gore i Hercegovine (vučedolska i banjska opština), gde ostaje do početka oktobra 1941. godine. Posle partijske konferencije područja MK Grahovo, kao član OK KPJ Nikšić odlazi za instruktora u Boku Kotorsku, na području MK Herceg-Novi. Od marta 1942. godine na dužnosti je partijskog instruktora za područja MK Herceg-Novi i MK Grahovo, i koordinira partijski rad na delu graničnog pojasa između Crne Gore i Hercegovine.

Posle povlačenja partizanskih snaga u

Bosnu, maja-juna 1942. godine, ostaje na terenu; šest meseci radi u izvanredno teškim uslovima italijansko-četničkog terora i oseke ustanka. Posle šest meseci ilegalstva, s bratom Čilom kreće prema slobodnoj teritoriji zapadne Bosne. Posle teškog puta od 21 dan, stižu u oslobođeno Livno, a 19. decembra produžuju, preko Bosanskog Petrovca, za Bihać. U Vrhovnom štabu referišu o situaciji u Crnoj Gori i prilikama u krajevima kroz koje su prošli.

Čile i Vojo prisustvuju I kongresu USAOJ, kao delegati Crne Gore. Početkom februara 1943. godine, Vojo postaje rukovodilac politodjela 2. dalmatinske udarne brigade. Prvih dana maja 1943. godine odlazi za rukovodioca politodjela 10. hercegovačke brigade. Posle formiranja 29. hercegovačke divizije, novembra 1943. godine, postavljen je za rukovodioca politodjela divizije; avgusta 1944. godine postaje politički komesar ove poznate jedinice NOVJ. Kao rukovodilac politodjela, krajem mata 1944. godine, odlazi u Vrhovni štab, zbog referisanja o partijskim, vojnim i opštepolitičkim pitanjima, u Hercegovini. U VŠ i CK KPJ predaje izveštaje Oblasnog komiteta, štaba i partijskog komiteta divizije, kao i izveštaje II udarnog korpusa. Do Vrhovnog štaba putovao je, s četom od 30—40 boraca, 27 dana. Sredinom maja, prilikom povratka u Hercegovinu, koji je takođe trajao 27 dana, vodili su niz borbi s jedinicama četnika, domobrana i Nemaca.

Početkom decembra 1944. godine, s grupom drugova iz 29. divizije, odlazi na raspored u Beograd. Postavljen je za političkog komesara Glavnog štaba Srbije. Početkom maja 1945. godine, kada je, naredbom Vrhovnog komandanta, od nekih jedinica glavnih štabova Srbije i Makedonije formirana V armija, Vojo je postavljen za političkog komesara, a Slavko Rodić za komandanta armije. Do septembra 1953. godine na dužnosti je političkog komesara armije, odnosno armijske oblasti. Od 1953. do 1955. godine pohađao je Višu vojnu akademiju. Od 1955. do 1965. godine bio je načelnik Tehničke uprave JNA. Od 1965. do 1970. godine predsednik je Kontrolne (Statutarne) komisije SKJ u JNA. Od 1970. do 1974. godine član je Stalnog dela Konferencije SKJ.

Godine 1947. unapređen je u čin general-majora, 1950. u čin general-potpukovnika, a 1961. u čin general-pukovnika.

Van JNA delovao je u raznim društveno-političkim organizacijama i organima. Bio je poslanik Republičke skupštine Crne Gore prvih godina posle rata, a u poslednjim decenijama razvijao je aktivnost posebno na poštumljavanju, u organizaciji Pokreta gorana, kao i na zaštiti čovekove sredine.

Kao politički i partijski rukovodilac vršio je i druge istaknute funkcije — rukovodilac Opuномоćstva armijske oblasti, član Opuномоćstva Partije za JNA. Bio je i delegat na mnogim kongresima Partije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i niza visokih domaćih i stranih odlikovanja, priznanja i pohvala. Još šestorica njegove braće učestvovalo je u NOR i revoluciji. Gotovo svi su stari, istaknuti komunisti, a dvojica su narodni heroji Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Na. Jo.)

KOVAČIĆ Ivana IVAN EFKENJA

Rođen je 28. januara 1921. godine u selu Dolenji Podboršt, Novo Mesto, Slovenija. Posle završene osnovne škole, učio je pekarski zanat, i tim poslom se bavio do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije.

Posle okupacije zemlje, odmah se uključuje u narodnooslobodilački pokret, i brzo postaje zapaženi aktivist Osvobodilne fronte, obavljajući razne poslove: od skupljanja priloga, obaveštajnog rada do kurirskih poslova.

Početkom januara 1942. godine, Kovačić stupa u partizane, gde vrši dužnost kurira i povremeno učestuje u borbama oko Novog mesta i Žužemberka. Posle mnogih borbi u kojima je ispoljio veliku hrabrost, najpre postaje politički komesar čete u Prvom bataljonu Zapadnodolenskog NOP odreda, a ubrzo i komandir čete s kojom je izvodio više veoma uspešnih akcija. S četom se istakao u akciji rušenja voza kod Ribnice, u Kočevju, kao i u uništavanju italijanske kolone u zagradcu, gde je ubijeno oko 80 italijanskih fašista. Kada je formirana brigada „Tone Tomšić“, vršio je dužnost komandira čete, učestvujući u borbama u Roškoj ofanzivi i u Jelenovom žlebu. U borbi za Mirnu, porušio je železničku prugu i sudelovao u borbama protiv belogardista kod Senica, Mokrog Polja, u Suhoj Krajini kod Ambrusa.

Komandant bataljona Kovačić je postao aprila 1943. godine, a već jula iste godine zamenik komandanta Tomšičeve brigade. U tom svojstvu učestuje u borbama kod Ajdovca, Sela u Notranjskoj, kod Lašča i Kočevja. Komandant „Tomšičeve brigade“ postao je decembra 1943. godine i s 14. divizionom, u čijem je sastavu bila i ova brigada, išao je preko Hrvatske na Štajersko učestvujući u borbama kod Senovog u Vojniku, za Lindeč, Bele Vode, i Črničev kod Kamnika. U svim borbama Kovačić je ispoljio osobine neustrašivog borca i smelog umešnog rukovodioca. Poseban podvig učinio je u proboju divizije iz

Paškog Kozjaka na Pohorju. Okružena snažnim neprijateljskim obrubom, divizija je bila u veoma teškoj situaciji. Samo zahvaljujući herojstvu i krajnjim naporima svih boraca u rukovodilaca, divizija je mogla da se spase. Kovačić je došao u štab divizije, i zatražio da mu se dozvoli da s četiri bataljona izvrši proboj. Posle dobijanja dozvole, Kovačić je na čelu svojih bataljona, u snažnom i dobro promišljenom jurišu, za veoma kratko vreme, razbio neprijateljski obrub i tako omogućio proboj i izvlačenje cele divizije iz ove kritične situacije.

Kovačić je, jula 1944. godine, postao zamjenik komandanta 14. divizije, a već idućeg meseca primio je dužnost zamjenika komandanta 4. operativne zone. I u ovom periodu Efenka se ističe velikom hrabrošću u borbama za Šmartno, Ribnicu na Pohorju, Oplotnicu, Paški Kozjak, Konjišku Goru... Januara

1945. godine postavljen je za komandanta 14. divizije i učestvovao u svim akcijama njegove jedinice kod Šent Andraža, Vojnika, Dravograda, u Koruškoj blizu Celovca, učestvujući u legendarnom maršu ove divizije kroz Štajersku i Korušku.

Posle oslobođenja, Kovačić je prešao u civilnu službu, i neprekidno je biran za narodnog poslanika u Saveznu i Republičku skupštinu. Umro je 11. novembra 1963.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine. (Red.)

KOVAČIĆ Martina JOŽE

Rođen je 24. novembra 1916, u Stični, Grosuplje, Slovenija. Roditelji su mu bili zemljoradnici. Završio je sedam razreda osnovne škole u Stični kao vrlo dobar učenik ali, pošto nije imao sredstava za školovanje, otišao je u Kamnik i radio kao šegrt u gvozdarskoj radnji. Mnogo se bavio sportom, bio je fudbaler i planinar, a svoje obrazovanje je dopunjavao radom u kulturno-prosvetnim društvima.

U vreme šegrtovanja teško se razboleo od tuberkuloze i vratio kući. Kada se izlečio, nije mogao da nađe posao pa je pešice, dva meseca, obilazio Sloveniju tražeći službu. Izvesno vreme bio je zastupnik fabrike plugova u Lescama.

Iako bolestan, bio je član „Sokola“ i bavio se fiskuultom. U zaostaljoj sredini, pod jakim uticajem katoličke crkve, članstvo u „Sokolu“ bilo je tada sinonim naprednosti. Klerikali su ga jednom čak i fizički napali.

Neposredno pred rat, pozvan je u vojsku, u vazduhoplovstvo, ali je posle kratkog vremena poslat kući kao stalno nesposoban. U to vreme bio je član „Društva kmečkih fantovnih deklet“, koje je bilo legalna forma rada komunističke organizacije, veoma cenjen kao pošten i trezven momak, postao je i radnički povornik za rejon Višnja gora.

Posle aprilskog sloma, Jože, zajedno s braćom i drugovima, samoinicijativno skuplja i skriva oružje i municiju.

Uskoro je primljen u Partiju, i odmah postaje i član Okružnog komiteta KP Grosuplje. Radi na stvaranju Oslobođilne fronte na tom području i na organizaciji partizanskih četa.

Kad mu je brat Slavko, zbog cepanja italijanskih novčanica na javnom mestu, osuđen na više godina zatvora, Jože je živio već upola ilegalno.

Krajem oktobra 1941, pokazali su ga domaći reacionari i vojnici su ga opkolili u dućanu u Stični. Pod kaputom je imao više paketa letaka ilegalne štampe. Odgurnuo je vojnike, i dok je bežao razbacivao je po ulicama letke i novine — iako su gonici pucali za njim.

Stupio je, iako bolestan, u Stišku partizansku četu, na brdu kremenjak. Kad je, u decembru 1941, ova četa trebalo da uđe u sastav 2. štajerskog bataljona, neki su se borci tome protivili, jer su hteli da ostanu u blizini svojih žena. Jože je tada dao snažnu podršku komesaru bataljona, Dušanu Kvederu Tomažu, ubeđivao je kolebljive i na kraju se Odred uključio u bataljon. Posle toga učestvuje u borbama kod Litije, prilikom prvog pokušaja proboja u Štajersku.

U zimskom logoru bataljona, na brdu

Pugled kod Ljubljane, radi na političkom i vojnom uzdizanju boraca i postaje vodnik, a zatim komandir čete.

Kao komandir čete ističe se u više napada na italijanske motorizovane kolone, naročito u borbi kod Medvedeka, gde su Italijani pretrpeli osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu. Tada su Italijani za odmazdu zapalili Kovačičevu kuću. Istakao se i u borbama kod Muljave.

Kad je, 19. maja 1942, 2. grupa odreda krenula preko italijansko-nemačke demarkacione linije da pokuša da se, pored Litije, ponovo prebaci preko Save i dalje za Štajersku, Jože je bio imenovan za komandanta bataljona, ali tu dužnost nikad nije primio.

Kod sela Tuji grm, grupa odreda imala je, 21. maja, žestok sukob s jakim nemačkim snagama. U presudnom trenutku, među novim borbicima došlo je do kolebanja. Iako već ranjen, Jože je i dalje komandovao četom i

uspeo da uspostavi disciplinu. Kad je poginuo puškomitraljezac, prihvatio je njegov puškomitraljez i nastavio da puca. Tada je drugi put ranjen. Kad se grupa povukla, s namerom da se probije preko demarkacione linije natrag, na italijansko okupaciono područje, drugovi su ga skrili u špiražje kod sela Vnajarji. Dalje nisu mogli da ga nose, jer su ih Nemci gonili. Obećali su da će doći po njega, ali, kako je narednih dana demarkaciona linija bila blokirana, nisu mogli da ispune obećanje.

Jožeta je, 24. maja, našao dečak koji je lovio divljač. Nije mogao ni da se pokrene. Zamolio je dečaka da preda njegov sat roditeljima, da mu skine cipelu s dešne noge, da zaveže na nožni palac i na oroz puške vrpcom, i da se udalji. Kad je dečak, prestravljen, otrčao, Jože Kovačić se ubio.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. (M. Pav.)

KOVAČIĆ Lucijana OSKAR

Rođen je 27. oktobra 1908. u Mostu na Soči blizu Tolmina, Slovenija. partijski radnik.

Oskar Kovačić je poreklom iz Slovenačkog primorja. Kao mnoge svesne slovenačke porodice, i porodica Kovačić je zbog fašističkog nasilja napustila svoj dom i prebegla u Ljubljano. Tu je Oskar završio realku, a zatim na Ljubljanskom univerzitetu studirao geodeziju. Pošto je bio vaspitan u naprednom duhu, on se odmah posle upisa na Univerzitet uključio u napredni studentski pokret. Naročito je aktivno delovao u levičarskom akademskom klubu „Triglav“, i tako je, početkom 1931, primljen u Komunističku partiju.

Već nekoliko meseci posle prijema u Partiju, Oskar je pomogao Borisu Kidruču u povezivanju komunista koji su, zbog neprestanih hapšenja, ostajali bez veze, prilikom primanja novih članova i u obnavljanju partijskih organizacija u slovenačkim industrijskim centrima, pre svega u Ljubljani.

U godinama 1931—1934, Oskar je vodio i ilegalnu tehniku Pokrajinskog komiteta KPJ za Sloveniju. Zbog svoga delovanja, otpušten je 1934. iz službe. Pred kraj iste godine pao je u ruke policije. Osuđen je na osamnaest meseci zatvora, i kaznu je izdržao u zatvoru u Srem-skoj Mitrovici.

Godina 1936, kad se Oskar vratio iz zatvora, bila je godina masovnih štrajkova u Sloveniji. Oskar je mnogo radio na pripremanju štrajkova. Najviše je radio u Slovenačkom radničko-seljačkom pokretu, preko kojeg je Partija povezivala akcije radnika i seljaka. U radničko-seljačkom pokretu, koji je predstavljao začetak Narodnog fronta u Sloveniji, Oskar Kovačić je učvrstio partijska jezgra.

Prvih meseci 1937, Oskar Kovačić se sav

posvetio pripremama za Osnivački kongres KP Slovenije, koji je održan 17. i 18. aprila 1937. na Čebinama. Zbog velikih zasluga za razvoj Partije u prethodnim godinama, i zbog izvanrednih ljudskih kvaliteta, Oskar Kovačić je na osnivačkom kongresu izabran za člana CK KP Slovenije. Od tada se posvetio borbi protiv fašizma koji je nadirao, naročito posle marta 1938, kad je Hitler zaposleo Austriju i kad je fašizam prodro do slovenačkih granica. Naravno, njegov rad nije mogao ostati nezapažen, i s vremena na vreme ga je policija zatvarala. Sedmog februara 1940. je opet bio uhapšen, i zajedno s još 23 slovenačka komunista odveden u logor u Bileću.

Posle povratka iz internacije, postao je član vojne komisije CK KPS, koja je organizovala partijska jezgra među mobilisanim vojnicima, kao i među podoficirima i oficirima jugoslovenske vojske.

Od prvih dana okupacije Oskar se sav posvetio ustanku. Postao je član Glavne komande slovenačkih partizanskih četa, koja je formirana 22. juna 1941. Pošto je Osvobodilna fronta stavila sebi u zadatak da pripremi ustanak na celoj teritoriji na kojoj žive Slovenci, CK KPS je Oskar Kovačića, 10. avgusta 1941, poslao u Trst. Njegovi zadaci su bili: organizovanje OF i podsticanje naroda na otpor na celoj tršćanskoj teritoriji i u Istri, uspostavljanje veze s tamošnjim komunistima i organizovanje pokrajinskog komiteta KPS za Slovenačko primorje i Istru. Te zadatke je Oskar potpuno izvršio. Do 10. decembra 1941, kad ga je policija uhapsila, on je od slovenačkih komunista, koji su tada bili članovi KP Italije, formirao partijske organizacije i Pokrajinski komitet KPS, čiji je sekretar postao; osnovao odbore OF u Trstu i njegovoj okolini, u radničko centru Monfalcone, na Krasu i u Vipavskoj, i uspostavio, takođe, partijsku tehniku. Tako su partijski radnici koje je CK KPS, decembra 1941. i zatim opet u januaru 1942, iz Ljubljane poslao u Trst, uspešno gradili na čvrstim temeljima koje je postavio Oskar Kovačić.

Oskar je bio najpre zatvoren u Trstu, pa je zatim u rimskom zatvoru čekao proces, koji je održan tek septembra 1942. Oskara i njegovog brata Leva, koji je posle Oskarevog hapšenja poslan na rad u Trst, Specijalni sud je osudio na 30 godina zatvora. Posle presude, Oskar je prebačen u Castellfrang. U teškim zatvorskim uslovima Oskar, koji je posle svih napora bio već znatno iscrpen, dobio je tuberkulozu. Italijani su ga poslali u našto bolji zatvor na ostrvu Elbi, ali Oskarovo zdravstveno stanje se stalno pogoršavalo.

U jesen 1943, ljubljansko partijsko rukovodstvo je poslalo u Italiju svog delegata, koja je je, kao predstavnik Crvenog krsta, spasava-

la iz zatvora pre svega bolesne zatvorenike. Tako se Oskar Kovačić, decembra 1943, vratio u Ljubljano i nastavio lečenje uz domaću negu. Međutim, čak i smrtno bolestan, Oskar se činio domobranima opasnim. Posle kratkog vremena, oni su ga iz bolesničke postelje odvukli u zatvor. Na zahtev zatvorskog lekara, Oskara Kovačića su odveli u bolnicu, gde je umro 31. januara 1944, do poslednjeg daha pod stražom domobranske policije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. (M. Če.)

KRAJAJIĆ Ivana IVAN STEVO

Rođen je 29. kolovoza 1906. u Poljani, Nova Gradiška, Hrvatska. Još u djetinjstvu, kao najstarije dijete u veoma brojnoj porodici, osjetio jesirovaštvo, te je 1922. godine pokušao tražiti zaposlenje u Dobrinju, tada industrijskom centru tog kraja. Pošto se tu nije mogao zaposliti u drvnoj industriji, odlazi na rad u rudnik Lešjani. Rađeci u rudniku, pokazao je interes za tehnička postrojenja, pa mu je, na njegovu molbu, omogućeno da uči zanat. Krajem 1925. godine, završio je zanat alatnog mehanikara, a 1926. položio je ispit za ložaća i strojara stabilnih strojeva. Pored svog stručnog usavršavanja, uključuje se u napredni omladinski i radnički pokret.

Godine 1927. odlazi na odsluženje vojnog roka. Vojku služi u Glavnoj autokomandi u Beogradu. Zbog čitanja opozicione štampe među vojnicima i pisanja prvomajskih parola na logorovanju, bio je nekoliko puta disciplinski kažnjen.

Poslije odsluženja vojnog roka, 1928. došao je u Zagreb, gdje se zaposlio u radionici Jugoslavenskih državnih željeznica. Iste godine upoznaje Josipa Broza, tada političkog sekretara Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, i biva impresioniran njegovim držanjem istinskog komunista na poznatom bombaškom procesu.

Od početka apsolutističke diktature kralja Aleksandra, 6. siječnja 1929. godine, članovi KPJ i SKOJ-a u Železničkoj radionici imali su niz uspješnih akcija. U tim akcijama učestvuje i Ivan Krajačić, koji je 1931. primljen u SKOJ. Početkom 1933. Krajačić je uhapšen i podvrgnut policijskoj torturi. Zbog nedostatka dokaza, poslije dvadeset jednog dana u istražnom zatvoru, pušten je na slobodu. Zbog dobrog držanja pred policijom, odmah poslije izlaska iz zatvora primljen je u Komunističku partiju. Tada dobija i konspirativno ime Stevo. Pošto je postao poznati aktivist u radničkom pokretu, Ivan Krajačić se ubrzo našao na policijskoj listi.

Kada je, uproljeće 1934. godine, sekretar radioničkog komiteta KPJ Vajgant prilikom hapšenja ubijen, na njegovo mjesto dolazi Ivan Krajačić. Iste godine kooptiran je u Mjesni komitet KPJ za Zagreb, a slijedeće, 1935. godine, Ivan Krajačić je kooptiran u Pokrajinski komitet KPJ za Hrvatsku.

Kao član Mjesnog i Pokrajinskog komiteta, Ivan Krajačić zauzima istaknuto mjesto u radničkom pokretu, u Zagrebu i u Hrvatskoj. Zbog velikih provala, 1936. po odluci BK KPJ za Hrvatsku, bio je određen za školovanje u Sovjetskom Savezu. međutim, iste godine počinje u španjolskoj građanski rat, pa on, umjesto na školovanje u SSSR, odlazi, po svojoj želji, da se kao borac u internacionalnim

brigadama bori za španjolsku republiku. Kao borac 13. internacionalne brigade u bataljonu „Čapajev“, ističe se kao primjeran borac, a naročito u bici kod Teruela, gdje je krajem 1936. godine ranjen.

U Španjolskoj ostaje do 1939. godine, gdje za svoje zalaganje u borbi na raznim frontovima Španjolske napreduje do čina kapetana Republikanske armije.

Na frontovima Španjolske zalaže se za partijsku liniju koju je u Jugoslaviji provodio novi CK KPJ na čelu s Josipom Brozom Titom. Tu liniju Ivan Krajačić provodi i poslije odlaska iz Španjolske u logor u Francuskoj, gdje je izabran za sekretara partijske organizacije jugoslavenskih komunista u logoru. Tu je ostao oko tri tjedna, kada, po partijskoj direktivi, s tuđim pasošem napušta logor i ilegalno se vraća u domovinu da nastavi partijski rad.

Poslije povratka u zemlju, Krajačić se ponovo zaposlio u Zagrebu u ložionici Jugoslavenskih državnih željeznica. Tu nastavlja aktivnost kao borac za radnička prava, priprema ljude za predstojeću borbu protiv fašizma.

Prvi dani okupacije zatekli su Ivana Krajačića u Zagrebu. Kao član CK KPH, ističe se u pripremama za podizanje ustanka. U srpnju 1941. godine odlazi u Zemun, gdje organizira diverzantske akcije. Po naređenju CK KPH, vraća se u Zagreb, gdje prima partijske zadatke. Početkom 1942. dolazi u Zagreb, kao predstavnik Vrhovnog štaba NO partizanskih odreda Jugoslavije, Ivo Lola Ribar, donoseći Ivanu Krajačiću specijalne zadatke Vrhovnog štaba. Te zadatke Krajačić je obavljao s mnogo uspjeha, surađujući s Ivom Lolom Ribarom. On se povezuje s pojedincima koji su u NDH zauzimali visoke položaje; organizira obavještajnu mrežu, koja je cijelog rata davala Vrhovnom štabu dragocjene podatke. Također se povezuje s ličnostima poznatim s područja kulturnog i javnog života, i uključuje ih u NOP. U vrijeme svog boravka u Zagrebu, Ivan Krajačić je postavljen na dužnost komandanta Druge operative zone. Sredinom 1942. Krajačić organizira, zajedno s Ivom Lolom Ribarom, prebacivanje dr Ivana Ribara na oslobođeni teritorij, gdje zajedno s njim i oni odlaze. Neposredno pošto je stigao na slobodni teritorij, Tito ga ponovo šalje u Zagreb, jer se pokazalo da nema pogodnije ličnosti za tako složene zadatke kao što je bila obavještajna služba NOP-a u Zagrebu, koja je, zaslugom Krajačića, tada već bila obuhvatila sve rodove neprijateljske vojske.

Početkom rujna 1943. godine, kada mu je zaprijetila neposredna opasnost od hapšenja, Ivan Krajačić, po naređenju CK KPH, napušta Zagreb i odlazi u Otočac, gdje se u to vrijeme nalazio ZAVNOH i predsjednik AVNOJ-a dr Ivan Ribar. Neposredno poslije dolaska Ivana Krajačića, ustaše su napale Otočac; zajedno s Jakovom Blaževićem organizira uspješnu odbranu ZAVNOH-a. Ivan Krajačić, s nekoliko mladića iz straže ZAVNOH-a, krenuo je prema raskrsnici za Senj, gdje je branio odstupnicu članovima i saradnicima ZAVNOH-a. Tada je teško ranjen, i tek u ranim jutarnjim satima pronašli su ga Jakov Blažević i Lazo Gabrić, pratilac dr Ivana Ribara.

Godine 1944, na poziv CK KPJ i druga Tita, odlazi na Vis, kao organizacioni sekretar CK KPH, i na toj dužnosti se nalazio od jeseni 1943. godine. Na povratku s Visa, u blizini Vrginmosta srušio se avion u kojem se nalazio zajedno s Randalphom Churchillom i sovjetskom Vojnom misijom, te je tada teško ranjen.

U vrijeme NOB-a, Ivan Krajačić je izabran za člana AVNOJ-a na njegovom osnovanju, a na Drugom zasjedanju AVNOJ-a izabran je u njegovo Predsjedništvo. Također je, na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a, izabran u Predsjedništvo ZAVNOH-a, a ujesen 1942. kooptiran je i u CK KPJ.

Poslije osnivanja OZNA-e, 1944, postavlj

je za njezinog načelnika, a na toj se dužnosti nalazio i poslije rata, do ožujka 1946. godine, kada je, u činu general-pukovnika, preveden u rezervu i postavljen za ministra unutrašnjih poslova Hrvatske. Na toj se dužnosti nalazio do 1953. godine. Od 1953. do 1963. bio je potpredsjednik Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske i član Saveznog izvršnog vijeća, i predsjednik SUBNOR-a Hrvatske od 1959—1961, a od 1963. do 1967. nalazi se na dužnosti predsjednika Sabora Hrvatske. Biran je za člana CK KPH na svim kongresima, i za člana CK SKJ na V, VI, VII i VIII kongresu. Godine 1968. je podnio ostavku u CK SKH, ali je do IX kongresa ostao član CK SKJ. Stalno je biran za člana Saveznog odbora SSRNJ i Glavnog odbora SSRNH. Član je Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine. (S. Žar.)

KRAJGER Alojza BORIS

Rođen je 14. februara 1914. u Gradišću, u Slovenskim goricama, Maribor, Slovenija, gde mu je otac bio okružni lekar i pisac, po političkom uverenju socijalist. Posle prvog svetskog rata, porodica se preselila u Ljubljano, gde je otac postao upravnik bolnice. Kao gimnazist, Boris Krajger je najpre bio aktivan sportist, a zatim se angažovao i na društveno-političkom području. U prvim danima šestojanuarske diktature Boris i njegova brata su bili od uticajem profesora poljanske gimnazije: Franceta Koblara, Lovra Sušnika i Juša Kozaka, i već simpatizeri KPJ. Policijski progoni nešto starijih školskih drugova, Borisa Kidriča, toneta tomšiča, Borisa Zheria, i naročito hapšenje Maks Stermeckog, su ga još više privukli komunistima.

Godine 1932. se upisao na Ljubljanski univerzitet — na Građevinsku tehniku, i stupanjem u levičarski klub „Triglav“ uključio se u napredni studentski pokret, učestvoval u velikim demonstracijama protiv diktature i sa zanosom proučavao marksističku literaturu. Posle prvog hapšenja, Boris Kidrič ga je, maja 1934, privukao u KPJ. Već tada se posvetio partijskom radu i učestvoval u tehnici PK KPS. U novembru 1934. je, zbog političke delatnosti, uhapšen i osuđen na dve i po godine robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici.

Kad se, 9. maja 1937, vratio u Ljubljano, nastavio je studije i revolucionarni rad. Radio je kao tehničar u raznim građevinskim preduzećima, da bi se izdržavao. Kao komunist je delovao u Slovenskom klubu, „Braniboru“ i

stručnim organizacijama i u „Crvenoj pomoći“.

U godinama 1937—1940. bio je sekretar omladinske komisije pri CK KPS, koja je, krajem 1938. prerasla u PK SKOJ-a za Sloveniju, i član omladinske komisije CK KPJ, koja se, sredinom 1938. razvila u CK SKOJ-a. Organizovao je omladinu u vreme koje je bilo presudno za njeno angažovanje u borbi protiv fašizma.

U godinama 1938—1940. bio je član Okružnog komiteta KPS Ljubljana.

U februaru 1939. je izbegao hapšenje i logor u Bileći, pa se, kao ilegalac, sasvim posvetio partijskom radu. Na Trećoj konferenciji KPS, 29. juna 1940. izabran je u CK KPS, gde je odgovarao za rad s omladinom i za agitprop. Dvadeset sedmog marta 1941. policija ga je uhapsila u Jesenicama, ali ga je pustila prilikom napada na Jugoslaviju.

Kad je počela okupacija, ostao je u ilegalnosti i bio sekretar Okružnog komiteta KPS i Okružnog odbora OF Ljubljane, koja je već u prvoj godini NOB postala središte i tvrdava slovenačkih antifašističkih boraca.

Posle hapšenja Toneta Tomšiča, u decembru 1941. Boris Kraiger je obavljao i poslove organizacionog sekretara CK KP Slovenije. Kad je okupator, krajem februara 1942. ogradio Ljubljani žicom, CK KPS i IOOF su van žičane ograde ustanovili svoja poverenstva na čelu s Borisom Kraigerom, i preko njega održavali veze i usmeravali delatnost narodnooslobodilačkih organizacija i partizanskih jedinica u Sloveniji.

U maju 1942. Boris Kraiger je kooptiran u Politbiro CK KPS, a uskoro su ga Italijani, u raciji u Ljubljani, uhapsili i internirali u logor Gonars. Tamo je s drugovima iskopao rov kroz njega. 31. avgusta 1942. pobeo sa sedam drugova u gorička brda, i uključio se u akcije KP KPS za Slovenačko primorje. Sredi-

nom novembra je došao u sedište CK KPS u Polhograjske Dolomite, i ponovo delovao u Politbiro.

Posle povratka rukovodstva NOB na Kočevski rog, postao je, 20. maja 1943. vršilac dužnosti politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, a 14. jula je imenovan za politkomesara. Taj odgovorni zadatak je vršio u vreme razoružavanja italijanskih i većeg dela kvasilničkih jedinica, opšteg narodnog ustanka i mobilizacije i najvećeg razmaha narodnooslobodilačkog rata na slovenačkoj teritoriji oslobođenoj italijanske okupacije.

Boris Kraiger je oktobra 1943. postao član Plenuma OF, SNOO i AVNOJ-a, a 23. septembra 1944. član IOOF. Od oktobra 1944. do početka marta 1945. delovao je i u Politbiro CK KPS i došao u Štajersku kad je tamo počela nemačka ofanziva protiv oslobođene teritorije u Gornjoj Savinjskoj dolini.

Početkom marta 1945. kad je oslobođene Slovenačkog primorja postalo najvažniji zadatak, CK KPS ga je poslao za političkog sekretara Oblasnog komiteta KPS i sekretara Pokrajinskog odbora OF za Slovenačko primorje. Učestvovao je u prodoru IX korpusa prema Trstu.

U vreme borbe za slovenačku nacionalnu granicu, bio je sekretar CK KP Julijske krajine do 17. juna 1946. kad je postao ministar za unutrašnje poslove u vladi Slovenije. Taj odgovorni zadatak je vršio u vreme kad su neprijatelji socijalističkog uređenja bili veoma aktivni.

Godine 1948. je izabran za člana CK KPJ. Krajem januara 1953. postao je član izvršnog veća Narodne skupštine Slovenije, a 15. decembra 1953. njegov predsednik; član Saveznog izvršnog veća i član njegovog Odbora za perspektivni društveni plan. Od juna 1962. bio je i član Koordinacionog odbora SIV-a. Godine 1962. je postao predsednik Odbora SIV-a za opšta privredna pitanja, a 25. juna je izabran za potpredsednika SIV-a i predsednika Odbora SIV-a za privredu.

Posle oslobođenja stalno je bio savezni i republički poslanik. Do odlaska u Beograd, 1962. godine, bio je član IK CK KPS, član predsedništva SSRN Slovenije i Glavnog odbora Saveza boraca NOR Slovenije. Od 1960. bio je član Saveznog odbora SSRN Jugoslavije, i od 1958. član CK SKJ.

Bio je general-potpukovnik JNA u rezervi. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći, 4. januara 1967. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. septembra 1953. godine. (tv.Kr.)

KRAIGHER Alojza DUŠAN JUG

Rođen je 10. februara 1908. u Svetoj Trojici, Slovenačke Gorice, Slovenija.

Posle završene gimnazije, Dušan se upisao na Pravni fakultet Ljubljanske univerziteta i uključio u napredni studentski pokret. Još veću političku aktivnost je pokazao kao advokatski pripravnik u Celju, gde je radio u naprednom radničkom pokretu. U Komunističku partiju primljen je 1937. i uskoro potom postao je član Okružnog komiteta KPS za Celje.

Zbog njegovog neprekidnog rada u partijskim organizacijama, i zbog istupanja u akcijama koje je organizovao kao član Okružnog komiteta KPS, policija je počela da ga proganja. Godine 1940. morao je u ilegalnost. Tada ga je CK KPS pozvao u Ljubljani i poverio mu odgovorne zadatke u ilegalnoj partijskoj tehnici, koja je tada doživljavala polet. U Ljubljani je Dušan najpre rukovodio prvom ilegalnom partijskom štamparijom, u kojoj su štampari „Delo“, leci i brošure. Krajem 1940. počeo je da vodi partijsku štampariju u Sadinjoj Vasi, kod Ljubljane, koja je nazvana „Tiskarna ljudske pravice“. U toj štampariji je štampano više brojeva „Ljudske pravice“, dva broja „Dela“, sav materijal s Pete zemaljske konferencije KPJ, za CK KPJ broj „Proleter“, i mnogo letaka.

Odmah, prvih dana okupacije, Dušan je postao vođa partijske, odnosno Centralne tehničke. Posebno je odgovarao za gradnju ilegalnih štamparija. Našao je prostoriju za sa saradnicima izgradio prvu ratnu podzemnu štampariju na periferiji Ljubljane, koja je nazvana „Podmornica“. Delatnost „Podmornice“ je bila velika: više brojeva „Dela“ i „Osvobodilne fronte“, znatan broj brošura, pesnička zbirka „Previharimo viharje“, hiljade letaka koji su preplavljivali Sloveniju, i 10.000 fotografija palih junaka Slavka Šlendera i Ljube Šercara. Upravo u radu „Podmornice“ je došao do izražaja Dušanov vanredni talent vaspitača. Tipografe, koji su u najtežim uslovima radili u vlačnom podzemnom rovu, stalno je obilazio, hrabrio ih i bio im najbolji prijatelj, a ujedno i uzor drugarstva, skromnosti i odanosti idealu za koji se borio. Druga štamparija, koju je Dušan organizovao u samom centru Ljubljane, bila je štamparija „Tunel“. I za nju je Dušan izabrao kadrove i neprekidno saradivao s njima.

Godine 1942. Dušan je poslan na oslobođenu teritoriju, pa je i tamo — pre svega oko Kočevja — organizovao nove štamparije i punktove tehnike.

Oktobra 1942. CK KPS ga je, kao prekaljenog, politički izgrađenog komunistu i dobrog vaspitača, poslao s vrlo poverljivim zadacima

u Štajersku. U Štajerskoj je teror okupatora bio najsvirepiji, pa stoga i politički rad najteži. Dušan je imenovan za zamenika političkog komesara IV operative zone i za člana Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku. Tu se, kao i u Ljubljani, videlo da je Dušan nenadmašan vaspitač, koji je delovao u prvom redu sopstvenim primerom — odanošću, drugarstvom, skromnošću i velikom hrabrošću, i u isto vreme izvanredno finim političkim osećanjem.

Kad su Nemci, 15. juna 1943, napali štab IV operative zone, koji je tada bio na Dobrovljama, rafal je pogodio partizanku Veru Šlander; Dušan je priskočio da je povuče u zaklon, i pri tom je i sam smrtno ranjen.

Narodnim herojem je proglašen 20. decembra 1951. godine (M.Če.)

KRAŠ Valentina JOSIP

Rođen je 20. ožujka 1900. u Vuglovcu kod Varaždina, Hrvatska. Sin rudara, revolucionar, koji je u dvadesetoj godini postao član uprave Sindikata prehrambenih radnika u Zagrebu, Kraš je istodobno bio i tehnički urednik „Borbe“ i njezin kolporter, koji ju je često u poslednji čas ilegalno izvlačio iz tiskare. Stalno proganjan od policije, jedanaest puta hapšen, poslije definitivne zabrane izlaženja „Borbe“, 1929, osuđen je od Državnog suda za zaštitu države na pet godina robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. Kao za sve komuniste, i za Kraša je robija bila samo nova politička škola, u kojoj je stekao solidno marksističko obrazovanje. U sjećanju drugova koji su s njim izdržavali kaznu, Kraš je ostao kao marljiv slušalac na kursovima i znatizeljan učesnik u diskusijama. godine 1934. ponovo se aktivirao u Ujedinjenim radničkom sindikal-

KREAČIĆ Ivana OTMAR KULTURA

Rođen je 27. februara 1913. godine u Bugojnu, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici.

Poslije završetka osnovne škole u rodnom mjestu, učio je gimnaziju u Banja Luci i Zagrebu, gdje mu je otac 1925. godine dobio mjesto u radionici državnih željeznica. U Zagrebu je završio gimnaziju i maturirao. Poslije toga, 1932. godine, postao je član-volonter Narodnog kazališta u Zagrebu, a istovremeno je sudjelovao i u formiranju dramskog studija. Rad u kazalištu napušta 1935. godine, i zapošljava se na pruzi Zagreb — Karlovac, a kasnije u željezničkoj ložionici u Osijeku, gdje dolazi u dodir s naprednim radničkim pokretom. Tu je veoma aktivno radio u organizacijama URS-ovih sindikata, zbog čega je bio uhapšen, izbačen iz službe i protjeran iz Osijeka.

nom savezu Jugoslavije u Zagrebu, a istodobno održavao veze s rudarima u Ivanju, gdje je organizirao štrajkove (1936. i 1937) i osnovao partijsku ćeliju. Potkraj 1939. upućen je u Lepoglavu, ali je ubrzo pušten. Godine 1940, zbog organiziranja štrajka pekarskih radnika u Zagrebu, ponovno je uhapšen.

Na Osnivačkom kongresu Komunističke partije Hrvatske, 1937, izabran je za člana Centralnog komiteta KP Hrvatske, a na V zemaljskoj konferenciji KPJ za člana Centralnog komiteta KPJ.

U danima neposredno poslije napada Njemačke na Jugoslaviju, zajedno s Vladimirom Bakarićem, Kraš je posjetio podbana dr Svetozara Ivkovića, i tražio da se radnicima i svim antifašistima podijeli oružje zbog odbrane zemlje, ali je bio odbijen.

Poslije okupacije Jugoslavije, u maju 1941, Kraš odlazi u Karlovac kao delegat Centralnog komiteta KP Hrvatske, da izvrši pripreme za oružani ustanak. Tu je osnovao Vojni komitet za Kordun, Baniju i Gorski kotar. Međugo poslije Kraševa dolaska u Karlovac, u gradu su formirane udarne omladinske trupe i počele oružane akcije. Karlovac je osvanuo pun parola. Oštećen je dalekovod Uzajaj — Karlovac — Zagreb, sršena pruga između Mostanja i Duge Rese, organizirana pobuna u domobranskom garnizonu, a istodobno su radnici i omladinci upućivani u prve partizanske odrede.

U neprekidnoj akciji, Kraš je prokazan na ulici, 18. novembra 1941, i u borbi s dvojicom policajaca mučki ubijen s leđa od jenog ustaše.

Narodnim herojem proglašen je 26. srpnja 1945. godine. (V.Raj.)

Član KPJ postao je 1937. godine. Iste godine, na poziv KPJ, odlazi organizovanim kanalima u Španiju i postaj borac Internacionalnih brigada. Učestvovao je u borbama na frontovima Aragona, Levanta, Estramadure i Katalonije, najprije kao borac u bataljoni „Duro Daković“, a kasnije kao rukovodilac kulturno-prosvjetnog rada u istom bataljoni i u Štabu 129. internacionalne brigade. Poslije poraza republikanske vojske, s ostalim borbicima internacionalnih brigada prebačen je u Francusku. Od 1939. do 1941. godine bio je interniran u koncentracionim logorima: Sen Siprijen, Girs i Verne d'Arjež, odakle se ilegalno, početkom 1941. godine, prebacuje s grupom španskih dobrovoljaca partijskim kanalima u Jugoslaviju, i odmah se uključuje u NOP.

U početku je radio u Zagrebu na organiziranju ilegalnih štamparija i partijske tehnike, pripremanju, štampanju i rasturanju proglaša, letaka i drugog materijala, a zatim je prešao na oslobođeno teritoriju. Do kraja 1943. godine, kao član AGITPROP-a CK KPH i glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, radio je na ideološkom, političkom i kulturnom prosvjetavanju članova KPJ, boraca i naroda područja na kojem se nalazio. Istovremeno je radio i na pokretanju i izdavanju prvih centralnih partizanskih listova na oslobođenoj teritoriji Hrvatske („Vjesnika“, „Partizana“, „Dnevnik novina“ i „Naprijeda“). U ovom periodu se istakao u nekoliko navrata u odbrani partizanskih bolnica, kada je samo s dvije desetine naoružanih boraca odbijao napade znatno jačih italijanskih snaga, nanio im velike gubitke i uspio spasiti ranjene i bolesne borce.

Februara 1944. godine postavljen je za političkog komesara 12. slavonske divizije, a u ljeto iste godine 6. slavonskog korpusa NOVJ. Na ovim dužnostima istakao se izuzet-

nom hrabrošću u svim borbama koje su ove jedinice vodile u tom periodu, kao i njihovim uspješnim rukovođenjem. Na ovoj dužnosti ostao je do kraja rata.

Poslije završetka rata, bio je pomoćnik načelnika i načelnik Glavne političke uprave JNA, odnosno načelnik Uprave za moralno-političko vaspitanje u Državnom sekretarijatu za poslove narodne odbrane, a od 1955. godine i pdekreter u Državnom sekretarijatu narodne odbrane. U državno-političkom životu nalazio se na raznim istaknutim funkcijama: na V kongresu KPJ izabran je za člana Centralne revizione komisije KPJ, a na II kongresu KPH za člana CK KP Hrvatske; biran je za narodnog poslanika Savezne narodne skupštine i za člana CK SKJ na VI, VII i VIII kongresu SKJ; bio je rukovodilac Opućenosti CK

SKJ za JNA, a zatim i sekretar Nacionalnog Centralnog odbora Saveza boraca Jugoslavije, sekretar Nacionalnog udruženja španskih boraca, član Saveznog odbora SSRNJ, predsjednik Saveza za tjelesno vaspitanje „Partizan“ ... Ima čim general-pukovnika, član je Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T.Gr.)

KRESE Franca FRANC ČOBAN

Rođen je 7. marta 1919. u bognečoj vasi kod Mokronoga, Trebnje, Slovenija u porodici seljaka i radnika. Kako je otac 1927. godine otišao za zaradom u Argentinu, Franc se već u ranoj mladosti morao sam izdržavati. Posle završenih pet razreda osnovne škole na Trebelnovm, pohađao je godinu dana klasičnu gimnaziju u Št. Vidu, nad Ljubljanom. Pošto nije imao finansijskih sredstava, školu je morao napustiti, pa je gimnaziju završio tek posle

oslobođenja. Godine 1937. zaposlio se kao pastir, i zatim radnik na veleposedu Hmelnic, a odatle je, 1939, otišao u Ljubljano i povremeno se zaposlijavao na raznim gradilištima, a zimi u šumama. Vojni rok je odslužio u brdskoj pešadiji, gde je bio mitraljezac. U danima rasula jugoslovenske vojske bio je, na putu iz Karlova kući, zarobljen, ali je uspeo da pobjegne u rodni kraj i da se zaposli kao šumarski radnik.

Pridružio se ubrzo Osvobodilnoj fronti, raznosio „Slovenski poročevalac“, u oktobru 1941. nosio hranu partizanskoj četi i bio njen vodič. U 1. četu Dolenjskog partizanskog bataljona je stupio 2. marta 1942. Najpre je bio borac, zatim mitraljezac i učestvovao u mnogim napadima na italijanske položaje, naročito u borbi kod Sv. Križa. U aprilu je postao pratilac i kurir komandanta Pete grupe odreda.

Kad je saznao da je KPJ povelala narod u ustanak, i protiv teških socijalnih nepravdi, koje je i sam doživljavao u ranoj mladosti, on je s još većim žarom učestvovao u svim oblicima borbe i rada. Primljen je u KPJ 20. juna 1942. godine.

Od juna do septembra 1942. bio je obaveštajac Drugog bataljona Krškog odreda; do novembra obaveštajac Trećeg bataljona Gupčeve brigade; do decembra 1942. obaveštajac Istočno-dolenjskog odreda; do februara 1943. obaveštajac brigade „Ivan Cankar“. U to vreme se istakao u borbi za Škocjan, kod Dvorščica i Dobič — Prekriški, i naročito u Jelenovom žlebu, gde je bombama probio italijanski položaj i zaplenio tešku „bredu“, više pušaka i pištolja. Do jula 1943. bio je obaveštajac i doljenjske operativne zone; do avgusta obaveštajac 15. divizije i zamenik komandanta Drugog bataljona Gupčeve brigade. U to vreme je učestvovao u napadu na belogardističko uporište u Pletjerju i u borbama za Žužemberk, Sela-Sumberk.

Pred kapitulaciju Italije, postao je komandant Drugog bataljona Gupčeve brigade, i s njim izveo više samostalnih akcija kod Tržišča, Malkovca i Telča. Naročito se istakao u rušenju železničke pruge Trebnje — Novo Mesto i Trebnje — Velika Loka, i u borbi za Mirnu Peč, kao i u sukobima s belogardistima kod Kostanjevice.

Krajem septembra 1943. postao je komandant XIV (železničarske) brigade, i s njom je napao nemački utvrđeni položaj na Bučki i zaplenio mnogo oružja. U početku nemačke ofanzive, brigada je priključena 18. diviziji, i Franc Krese ju je vodio u teškim borbama kod Broda na Kupu.

Novembra i decembra 1943. bio je pomoćnik načelnika obaveštajnog centra Glavnog štaba NOV i POS, zatim je jedan mesec bio na

višem partijskim tečaju, pa onda, do marta 1944. načelnik obaveštajnog centra VII korpusa. Po sopstvenoj molbi, premešten je za načelnika štaba Gupčeve brigade i bio u borbama za Tršku goru, Karteljevo, u napadu na Štampetov most, i u Slivnici.

U junu 1944. postao je komandant XII brigade i vodio je u borbama kod Bosiljpe, Teških voda i u Suhoj krajini, gde je 28. jula 1944. bio teško ranjen; amputirali su mu nogu i poslali ga na lečenje u našu bazu, u južnoj Italiji. Posle ozdravljenja, došao je u Beograd, i tamo je radio u štabu KNOJ-a.

Maja 1945. je postao predsednik Suda za prekomursko vojno područje; u julu komandant garnizona u Murskoj Soboti, a do maja 1946. je komandant štaba II divizije KNOJ-a i inspektor u toj diviziji, i potom major UDB-e za

Sloveniju; bio je i predsednik Glavnog odbora Udruženja ratnih vojnih invalida Slovenije i član izvršnog odbora Centralnog odbora Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije.

Od 1958. bio je sekretar opšinskog komiteta SKS Ljubljana — Vič, a od 1959. do 1969. upravnik Muzeja revolucije u Ljubljani.

Bio je republički poslanik, član glavnog odbora SSRN Slovenije; član glavnog odbora Saveza boraca NOR Slovenije i predsednik njene komisije za decu palih boraca; član saveta Zavoda za rehabilitaciju invalida; član saveta Medicinskog fakulteta i drugih samoupravnih organa kao i član Saveta republike Slovenije. Iz hrabrog mitraljesca i bombaša Krese je izrastao u jednog od najmiljenijih komandanata slovenačkih partizanskih jedinica i najmarkantnijih likova naše narodne revolucije. Bio je rezervni potpukovnik JNA i nosilac Partizanske spomenice 1941. i mnogobrojnih odlikovanja. Umro je 19. oktobra 1980. u Ljubljani, gde je i sahranjen.

„Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Hv.K.)

KRIVOKAČIĆ Janka PERO GILJAN

Rođen je 21. septembra 1905. godine u selu Mokra Njiva, Kočani, Nikšić, Crna Gora. Član je KPJ od 1935. godine. Počeo je veoma siromašne porodice. Još od djetinjstva počeo je da se bavi zemljoradnjom i drugim seljačkim poslovima.

Iako nije imao mogućnosti da se školuje, veoma rano je prišao naprednom omladinskom pokretu. Zajedno sa srednjoškolskim i seoskom omladinom učestvuje u mnogim demonstracijama i mitinzima protiv ondašnjeg režima. Među prvima je bio u prikupljanju i davanju priloga za pomoć porodicama političkih zatvorenika i španskih boraca. Bio je veoma aktivan i u političkom životu rodnoga kraja. Zbog stalne aktivnosti i neprekidnog političkog rada među omladinom, u Partiju je primljen već 1935. godine. Od tada je još aktivniji u radu koji organizuje Partija. Učestvovao je u akcijama protiv odluka o ukidanju Ujedinjenih radničkih sindikata i u organizovanju štrajkova među farbarsko-molerskim i drvodeljskim radnicima 1937. i 1938. godine. Nekoliko puta je hapšen i maltretiran.

Poslije kapitulacije Jugoslavije veoma je aktivan u pripremama za podizanje oružanog ustanka. Zajedno sa ostalim komunistima učestvuje u radu na organizovanju prvih borbenih grupa i u prikupljanju oružja i drugog ratnog materijala za potrebe ustanka.

Učestvovao je u prvim akcijama protiv okupatora. Pravo junaštvo pokazao je u borbama protiv Italijana na Uzdomiru. Nešto kasnije Kočanski bataljon je u čast proslave oktobarske revolucije organizovao vrlo uspješnu akciju na Željezničku stanicu Stuba. Zabarikadirani u staničnoj zgradi, Italijani i neki funkcioneri izdajnici grčevito su se branili. Iako pod kišom neprijateljskih kušuma, Pero je uspio da se prvi probije do stanične zgrade i kroz prozore zaspe neprijatelja bombama. Neposredno poslije toga učestvovao je u napadu na planu „Ombia“ kod Nikšića. U toj akciji, pod njegovim rukovodstvom, zaplijenjen je izvjestan broj pušaka i veća količina namirnica, koje su podijeljene siromašnim porodicama, a prvenstveno izbjeglicama sa Kosova i Metohije.

U borbama oko Gacka u jesen 1941. godine, kao komandir čete pokazao je pravo junaštvo. U jednoj akciji, sam je upao u neprijateljske redove i iz neposredne blizine tukao ustaše.

U sastavu 2. udarnog bataljona Nikšićkog odreda ispoljio je hrabrost u mnogim borbama po Katunskoj nahiji, Pješivcima i u Zagarču, uvijek odlučan i uporan u uništavanju italijanskih i četničkih grupa.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, u

Pivi 12. juna 1942. godine, izabran je za komandira 3. čete u 3. bataljonu. U prvim borbama protiv neprijatelja bataljon je bio odsječen od glavnih snaga. Vodeći punih 17 dana borbe za proboj iz okruženja, uspio je da izide na slobodnu teritoriju i da se u Prozoru priključi ostalim jedinicama 5. proleterske brigade. Na tom teškom i krvavom putu u neizvjesnost, bezbroj puta je pokazao svoju neustrašivost, uvijek spreman da pomogne borcima. Vješt u rukovođenju, hrabar i samonicijativan, bio je uzor za ostale. Svojim smjelim juršima često je zbuñivao neprijatelja. Iako je bio komandir čete, uvijek je bio u prvim borbenim redovima, među grupom bombaša, sa puškomitraljezom, i tamo gdje je najteže.

Posebno se istakao u borbi na Trlakovcu, gdje je sam sa svežnjem bombi upao među

grupu domobrana. Tom prilikom preдало mu se svih deset domobrana zajedno sa svojim starješinom. Svoju neustrašivost pokazao je i prilikom odstupanja partizanskih jedinica iz Jajca početkom decembra 1942. godine, kada je sam ostao iz svog bataljona štiteći bombama njegovo povlačenje.

Odmah nakon toga neustrašivi junak postao je žrtva tifusa, te teške bolesti koja je bila najveći neprijatelj boraca NOR. Upućen je u Centralnu bolnicu Vrhovnog štaba, gdje je već prvih dana januara 1943. godine, u Bosanskom Petrovcu, umro.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. V.)

KRKAČ Marka IVAN

Rođen je 30. ožujka 1911. godine, u siromašnoj seljačkoj obitelji, u Jakovlju, Krapina, Hrvatska. Svoj dom napustio je dosta rano, i otišao u svijet u potragu za boljim životom. Put ga je doveo u Zagreb, gdje se zaposlio kao radnik. Tu je vrlo brzo upoznao i okusio nepravdu i nevolje koje su pritiskale radnike velikog grada.

Neoppravdano otpušten s posla, Ivan Krkač je 1933. pucao, na Savskoj cesti u Zagrebu, na inženjera Elznera. U to doba još nije pripadao organiziranom radničkom pokretu, pa je njegov atentat bio spontan protest protiv postupka poslodavaca prema radnicima. Zbog toga je uhapšen 3. listopada 1933. i osuđen na 4 godine robjice. Kaznu je izdržao u kaznionici u

Lepoglavi, gdje se upoznao i zbližio s Martinom Franekićem. Franekić, poznati komunist, pomagao mu je da se što bolje upozna sa radničkim pokretom, kojemu je Krkač aktivno pristupio čim je pušten s robjice. Poslije robjice, Krkač se vratio u svoje Jakovlje, i tu već 1938. godine osnovao Odbor Stranke radnog naroda, koji je, dvije godine kasnije, s proljeća 1940. prerastao u partijsku organizaciju. Sekretar novoosnovane partijske organizacije postao je Ivan Krkač, a kada je, listopada iste godine, osnovan Općinski komitet za općine Pušću i Bistru, Krkač je izabran za člana tog komiteta.

Velike su zasluge Krkača za razvitak naprednih ideja, a kasnije i ustanka u Jakovlju. Zbog takvog rada, žandarmi su ga stalno imali na oku i progornili, ali to Krkača nikad nije pokolebalo.

Poslije dolaska okupatora u Jugoslaviju, Krkač se aktivno uključuje u pripreme ustanka u svom kraju. Početkom kolovoza 1941. godine, izabran je u Kotarski komitet Komunističke partije za Zagreb, koji je rukovodio organizira-

njem ustanka u selima u kojima je djelovao Krkač. Na tom području, za vrlo kratko vrijeme osnovao je partijske organizacije, a u nekoliko sela i narodnooslobodilačke odbore. Studenoga 1941. godine, na Okružnoj partijskoj konferenciji, izabran je za člana Okružnog komiteta Komunističke partije za Zagreb. Bio je i član Biroa.

Ivan Krkač je jedan od organizatora prvih partizanskih jedinica, osnovanih u ovom kraju ožujka 1942. Kao politički komesar 1. zagorske partizanske čete, hrabro se borio na teritoriju kotara Donje Stubice. 8. travnja 1942. godine, Ivan je s četom napao Donju Stubicu, i tako onemogućio proslavu prve godišnjice Nezavisne Države Hrvatske. Njegova četa izvršila je uspješan napad i na žandarmerijsku stanicu u Donjoj Bistri. Pored ostalih akcija, četa je izvršila i diverziju u Tekstilnoj fabrici u Oroslavju. Poginuo je boreći se do posljednjeg daha, u borbi s ustašama i žandarmima. 15. svibnja 1942. godine, u Martincima, blizu ceste između Zlatar-Bistrice i Zlatara. Tu je, u seoskom mlinu — gdje se sa svojim pratioćem sklonio da se malo odmori i dalje nastavi put — Krkač opkoljen od ustaša i žandarma. Poginuo je hrabro se boreći, kao komesar 1. zagorske partizanske čete. Poslije smrti, u njegovoj ruci nađena je odvijena bomba, koju nije stigao baciti na neprijatelja. Njegovom smrću Partija je izgubila jednog od najboljih i talentovanih drugova, koji je imao mnogo uslova da se razvije u vrlo sposobnog partijskog funkcionera.

Narodnim herojem proglašen je 9. veljače 1952. godine. (M. Sen.)

KRMEJ Blaze MAKŠ MATIJA

Rođen je 22. februara 1910. u selu Hotoč, Škofja Loka, Slovenija. Otac je imao poveće imanje, ali s loše obradivom zemljom, pa je još pre prvog svetskog rata otišao u Ameriku. Kad se vratio, počeo je rat, mobilisan je i poginuo na Soči. Ostavio je za sobom suprugu, sina i tri kćeri.

Krmelj je završio pet razreda osnovne škole u selu Poljane. Već kao desetogodišnji dečak morao je da služi kod seljaka. I pored teškog života, nalazio je vremena za čitanje. Bio je član čitaonice i čitao je sve što dohvati. Otac je iz Amerike doneo nešto knjiga, na slovenačkom jeziku, uglavnom antiklerikalne i socijalističke sadržine. zbog toga je često biova zlostavljan i smatran buntovnikom.

U 15. godini Krmelj se zaposlio kao građevinski, a potom kao šumarski radnik. Skraćenji vojni rok od devet meseci nije služio, kao jedina muška glava u porodici. Kasnije se

bavio pčelarstvom, a 1935. preuzeo je očevo imanje i oženio se.

U to vreme postaje aktivan u seljačko-radničkom pokretu kojim je rukovodila Partija. U vreme izbora učestvuje u razbijanju režimskih predizbornih zborova kao pripadnik opozicije, i učlanjuje se u zadrudni pokret.

Godine 1939. obrazovana je u Poljanama grupa kandidata za članove KP, u kojoj je bio i Krmelj. Ali, posle prvog održanog sastanka, izgubili su vezu i grupa se rasturila.

Krajem aprila 1941. Krmelj odlazi u posetu sestri u Jesenice, i tamo saznaje da se priprema ustanak. Prilikom druge posete, saznao je za obrazovanje antiimperijalističkog fronta, i tada uspeva da se poveže s Partijom. Juna 1941. posetio ga je Alojz Kebe, priznao mu kandidatski staž i posle sedmice primljen je u KP. Za to vreme Krmelj organizuje skupljanje oružja i municije, kojeg je dosta bilo po šumama, jer je u tim krajevima uz italijansku granicu bila jugoslovenska odbrambena linija. Odmah posle primanja u Partiju, Krmelj postaje i sekretar čelije. Posle prvih partizanskih akcija, organizuje više sabotaža.

U septembru, Krmelj postaje sekretar Rejonskog komiteta Škofja Loka, i učestvuje na savetovanju na kome je odlučeno da se digno masovni ustanak u decembru. Njegova je velika zasluga što je mobilizacija seljaka u okolini Poljana tako dobro uspeła.

Sam Krmelj stupa u partizanske redove 15. decembra 1941. i postaje vodnik. Posle borbe u Dražgošama, postaje politički delegat voda, a zatim komesar čete. Kad je formiran 2. bataljon 1. grupe odreda „Poljanski“, Krmelj je postao njegov komesar. Leti ovaj bataljon preživljava više neprijateljskih ofanziva, uz teške gubitke, zbog velike nadmoćnosti Nemaca. Međutim, postigao je u manjim akcijama velike uspehe. U jesen, 9. septembra 1942. Krmelj je na Jelovici teško ranjen. Preboleo je ranu u šumi.

Kad su neki politički rukovodioci iz partizanskih jedinica poslani na terenski politički rad, u oktobru 1942. Krmelj je imenovan za sekretara Okružnog komiteta Kranj. Krajem novembra kooptiran je u Pokrajinski komitet za Gorenjsku. Komesar Glavnog štaba, Boris Kidrič, u izveštaju CK ocenio ga je kao najbolje među svim političkim radnicima u Gorenjskoj. U januaru 1943. postavljen je za sekretara Pokrajinskog komiteta. U pismu koje je CK uputio Pokrajinskom komitetu kaže se da Krmelj najbolje poznaje prilike u Gorenjskoj, i da je po svom položaju centar partijskog organizacionog rada.

U proleće 1943. narodnooslobodilački pokret u Gorenjskoj, posle teških iskušenja s jeseni 1942. ponovo se razbuktao. Najveći uspeh je postigao uključivanjem oko dve hiljade novih boraca u partizanske redove. Krmelj je rukovodio političkim radom na terenu i u vojsci, stvaranjem mreže odbora OF i obnavljanjem Partije. Oktobra 1943. izabran je u Slovenski narodnooslobodilni svet i u delegaciju za Drugo zasedanje AVNOJ-a. Oktobra 1944. premešten je u Izvršni odbor OF, koji je tada bio u Dolenskoj. Kao politički rukovodilac dobio je čin majora.

Posle rata radi na organizaciji zadrudnog pokreta. Tri puta je biran za člana CK KP, odnosno SK Slovenije, bio je poslanik Republičke skupštine i do 1952. predsednik Glavne zadrudne zveze. Od tada do penzionisanja 1961. direktor je preduzeća „Agronol“. Rezervni je general-major i član Saveta Republike Slovenije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

KROFLIN RUDOLF

Rođen je 15. aprila 1916. u Lenjšiču, Klanjec, Hrvatska. Uoči rata, zaposlio se u Zagrebu kao kovački radnik, u tvornici „Ventilator“. Kao bistar mladić, našao se u krugu naprednih radnika koji su se okupljali u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije. Ubrzo je zapažen kao sposoban organizator i primljen u Komunističku partiju Jugoslavije. Organizirao je demonstracije i štrajkove.

Poslije okupacije zemlje, kao član, i zatim sekretar, Drugog rejonskog komiteta KP Hrvatske u Zagrebu, organizira omladinske udarne grupe, i sam sudjeluje u brojnim akcijama. S Antunom Milkovićem i braćom Gluhak izveo je diverziju na pruzi Zagreb — Sisak, sudjelovao je i u hvatanju policijskog agenta Tiljka, a 14. septembra 1941. izvršio je sa svojom grupom napad na grupu ustaša u Vrbančičevj ulici.

Tada je ranjeno dvanaest ustaša, ali je i sam Kroflin ranjen i uhaćen.

Sesnaest dana mučen je u zagrebačkoj policiji. Nije priznao čak ni svoje ime. Podlegao je mučenju 30. septembra 1941.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine.

KRŠMANOVIĆ BRANKO

Rođen je 3. oktobra 1915. godine u selu Donja Mutnica, kod Paraćina, Srbija. Posle završetka osnovne škole i gimnazije, upisao se na Beogradski univerzitet, a kasnije je prešao u Prag i tamo nastavio studije. Kao napredan omladinac, u Pragu je 1936. godine izabran za predsednika Jugoslovenske studentske samouprave. Iste godine u Pragu primljen je za člana KPJ.

U jesen 1936. godine je preko Praga upućivao jugoslovenske studente — dobrovoljce u internacionalne brigade koje su se borile za odbranu španske republike od fašističke pobune i intervencije. Krajem 1937. godine i sâm je krenuo u Španiju, gde je kao borac stupio u bataljon „Dimitrov“, u kome je tada bilo dvadeset pet jugoslovenskih studenata. S ovim bataljonom borio se na Haramskom frontu, južno od Madrida. Pet meseci kasnije u Španskoj republikanskoj vojsci završio je oficirsku školu u Pozzobrubiju, kod Albacete. Posle toga je proizveden u čin potporučnika i postavljen za političkog komesara protivtenkovske baterije, koja je bila sastavljena od dobrovoljaca iz Jugoslavije. U borbama na centralnom i Aragoškom frontu, ova baterija stekla je glas i slavu najbolje protivtenkovske jedinice u celoj Španskoj republikanskoj armiji, što je svakako dobrim delom zasluga i mladog političkog komesara Kršmanovića. Ubrzo posle toga, unapređen je u čin kapeta-

na Španske republikanske armije. U jednoj noćnoj borbi ranjen je u nogu, pa je prebačen u Francusku na lečenje. Kada je rane izlečio, francuske vlasti su ga uputile u koncentracioni logor Girs.

Iz Francuske se vratio u Jugoslaviju početkom 1941. godine. Na graničnom prelazu iz Italije sačekali su ga policajci, uхватili u voz u sproveli u Beograd. U zatvoru beogradske Glavnjače proveo je trideset pet dana, posle čega je proteran u Paraćin, 24. marta 1941. godine. Dva dana kasnije, za njim je sreskom na belnikulu stigla depeša da ga odmah sprovede u Beograd. Dvadeset sedmog marta došlo je do obaranja vlade Cvetković-Maček, formiranja nove vlade armijskog generala Dušana Simovića i raskida Trojnog pakta, pa Branko nije ni sproveden u Beograd, u Paraćinu je ostao do polovine maja 1941. godine, kada je ilegalno došao u Beograd, gde je živio do donošenja odluke CK KPJ o dizanju ustanka.

Još aprila 1941. godine u Srbiji je formiran Vojni komitet u koji je, pored ostalih (Spaseni-je Babović, Sretna Žujovića i Filipa Kljajića), ušao i Branko Kršmanović. Zadatak komiteta bio je prikupljanje oružja i organizatorsko-propagandne i druge pripreme za dizanje ustanka. Odmah posle donošenja odluke CK KPJ (4. jula 1941. godine) o dizanju opštenarodnog ustanka protiv okupatora, obrazovan je Štab NOPO Srbije, kasnije Glavni štab NOPO Srbije, u koji su ušli: Sreten Žujović, Rodoljub Čolaković, Filip Kljajić, Sreten Grujović i Branko Kršmanović. Kao iskusen borac, proveren revolucionar i komunist i član GŠ NOPO Srbije, Kršmanović je vrlo često putovao po celoj Srbiji, naročito Pomoravlju, Šumadiji i zapadnoj Srbiji, gde je stvarana slobodna teritorija. Vrlo aktivno je učestvovao u stvaranju prvih partizanskih jedinica: Beličke čete, Kragujevačkog NOP odreda, 1. i 2. šumadijskog NOP odreda, i drugih. Nemci su, avgusta 1941, jakim snagama opkolili Kosmaj i

u gustom streljačkom stroju izbili na vrh planine, da bi prošli i uništili Kosmajski NOPO. Tog dana na Kosmaju se našla samo desetina Mladenovačke partizanske čete, koja je hrabro poginula u borbi. Tada je poginuo i Branko Kršmanović, član GŠ NOP odreda za Srbiju, u dvadeset šestoj godini života.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine. (M. And.)

KRSTULOVIĆ Marka VICKO

Rođen je 27. aprila 1905. u Splitu, Hrvatska. Potiče iz zemljoradničke porodice. Posle završetka osnovne škole, radio je na gradnji puteva, u kamenolomima, fabrikama i brodogradilištima.

Posle prvog svetskog rata, već u petnaestoj godini, postaje član SKOJ-a, a 1922. primljen je u KPJ. Godine 1924. član je Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju, a u januaru 1929. godine izabran je za sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju. Krajem jula, zbog političke aktivnosti, uhapšen je sa svojim ocem, majkom, dve sestre i bratom i osuđen na dve godine strogog zatvora. Iz splitskog zatvora pušten je u avgustu 1931, ali u martu 1933. ponovo je zatvoren pet meseci.

Godine 1936. postaje član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Treći put je uhapšen 21. aprila 1937, ali je 13. novembra iste godine pušten iz zatvora. U to vreme vršena je reorganizacija i čišćenje partijskih organizacija u Dalmaciji. Od CK KPJ i CK KP Hrvatske Vicko Krstulović je, u avgustu 1938. godine, dobio ovlašćenje za sređivanje partijske organizacije u Dalmaciji. U prvoj polovini 1939. formiran je Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju, a za političkog sekretara izabran Vicko Krstulović.

Na pokrajinskoj partijskoj konferenciji, koja je održana 1—2. avgusta 1940. godine, izabran je Pokrajinski komitet, a za političkog sekretara Vicko Krstulović. Na Zemaljskoj konferenciji KPJ za Hrvatsku (1940) postao je član CK KP Hrvatske, a na V zemaljskoj konferenciji KPJ (1940) izabran je za člana CK KPJ.

Od početka maja 1941. godine Krstulović je radio na organizovanju narodnooslobodilačkog pokreta u Dalmaciji i na stvaranju partizanskih jedinica. Kada je, u septembru 1941. godine, na Dinari formiran Dalmatinsko-dinarski NOP odred, on je postao njegov komandant. Štab ovog odreda je postepeno izrastao u rukovodstvo svih partizanskih jedinica Dalmacije. U aprilu 1942. godine obrazovan je Štab Četvrtie operativne zone NOV Hrvatske, pa je Krstulović postavljen za komandanta zone.

U drugoj polovini jula 1942. godine, na Cincar-planini sastao se s drugom Titom i Vrhovnim štabom, kada su razrađeni zadaci za razvijanje oružane borbe u Dalmaciji. Vicko se angažuje u sprovođenju ovih zadataka. Veliki priliv boraca omogućio je da se, krajem 1942. i početkom 1943. godine, formira pet dalmatinskih brigada, a zatim, 13. februara 1943, i 9. dalmatinska divizija, za čijeg je komandanta imenovan Krstulović. Njegova divizija se istakla u borbama kod Posušja, a u martu u forsiranju Neretve i nošenju ranjenika, kao i u borbama u rejonu Nevesinja. Zbog iscrpljenosti boraca, epidemije tifusa i drugih bolesti, divizija je privremeno rasformirana 12. aprila 1943. godine. U vreme V neprijateljske ofanzive, Vicko se priključio grupi članova AVNOJ-a, čiji je i on bio član.

Posle V ofanzive, u avgustu 1943, s 1. dalmatinskom brigadom vratio se u Dalmaciju. Tada je obnovljen Štab Četvrtе operative zone, pa je Krstulović ponovo njen komandant. U kapitulaciji Italije, on je s Lolom Ribarom ušao u okupirani Split, i tu vodio uspješne pregovore s komandantom italijanskog garnizona, koji potpisuje sporazum o predaji. Tada je došlo do masovnog narodnog ustanka u Dalmaciji. Vicko je u toj situaciji pokazao umešnost i organizatorske sposobnosti u stvaranju novih jedinica. Kada je, 5. oktobra 1943, formiran Štab 8. korpusa, Vicko se angažuje u radu ZAVNOH-a i AVNOJ-a.

Decembra 1944. godine postavljen je za poverenika industrije i trgovine ZAVNOH-a, a zatim, 14. aprila 1945, za ministra unutrašnjih poslova u prvoj vladi Hrvatske. Na toj dužnosti ostao je do januara 1946. godine. Od 1946. do aprila 1951. član je Savezne vlade, kada po odluci odlazi za predsednika Oblasnog narodnog odbora Dalmacije i političkog sekretara Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. U fe-

bruaru 1952. izabran je za predsednika Prezidijuma Sabora Hrvatske, a 1953. član je Saveznog izvršnog veća. Od 1954. do 1959. predsednik je Odbora u Saboru SK Hrvatske za organizaciju vlasti i uprave, a zatim član Izvršnog veća Sabora. Od 1963. do 1967. godine je predsednik Odbora za budžet Savezne skupštine, a od tada je član Saveta Federacije. Bio je zastupnik u Saboru Hrvatske od prvog saziva 1945. do 1963. godine i poslanik Savezne narodne skupštine od 1945. do juna 1967. godine. Pored toga, u posleratnom periodu, bio je predsednik Glavnog odbora Narodne tehnike Hrvatske, predsednik Matice iseljenika Hrvatske, ja na VII kongresu SUBNOR-a 1974. godine izabran je u Plenum.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine.

KRUNIĆ Jovana UROŠ

Rođen je 3. septembra 1914. godine u Starom Selu, Petrinja, Hrvatska. Osnovno školu je završio u svom selu, a šest razreda gimnazije u Sisku. Kako zbog teških materijalnih prilika nije mogao nastaviti školovanje, otac ga šalje u bogosloviju, a onda na Bogoslovski fakultet u Beogradu.

Uroš se već 1939. uključuje u napredni studentski pokret Beograda, i učestvuje u nekoliko akcija i studentskih demonstracija na beogradskim ulicama. Zapažen je i u više štrajkova, pa je 1940. postao član SKOJ-a.

Poslije martovskih demonstracija u Beogradu, dolazi u rodno mjesto, gdje se povezuje s partijskom organizacijom; u aprilu 1941. postaje član KPJ. Po zadatku petrinjske partijske organizacije, Krunić radi na skupljanju oružja i obavlja pripreme za početak ustanka. Već u decembru 1941. izabran je za sekretara Sreskog komiteta KPH Petrinje. On je jedan od istaknutih organizatora ustanka na Baniji. Kao sekretar Sreskog komiteta, učestvuje u stvaranju i organizacijom jačanju prvih partizanskih jedinica u tom kraju. U julu 1941, zajedno s Vasiljom Gačošom i Stankom Bjelajcem, narodnim herojima, radi na organizaciji partizanskih logora i narodnih zbjegovu u Šamarići. Kad je formiran Banjski partizanski odred, Uroš je postao zamjenik političkog komesara, a 8. jula 1942. i politički komesar 1. brigade, formirane u Hrvatskoj. S ovim jedinicama učestvovao je u mnogim borbama na Baniji, Kordunu, Lici i Gorskot kotaru. Njegova hrabrost, upornost i snalažljivost došle su do izražaja u borbi s utasama na Zrinju, kod Slunja, u Gackoj dolini, kod Jezerana, Vrhovna i niza drugih mjesta. Posebno ogorčene borbe vodio je sa 7. SS — „Princ Eugen“

divizijom na cesti Slunj — Bihać, kod Lipovače, Izačića i Tržačke Raštele, zatim pri prijelazu Une na Grmeč, i u odbrani Ripačkog klanca.

Kao komesar 7. banjske brigade, Uroš je prošao teške borbe i iskušenja u IV i V neprijateljskoj ofanzivi. Izuzetnu hrabrost i snalažljivost ispoljio je u bici za ranjenika, na padinama planine Raduše i Vranice, pod samim Makljenom, u odbrani položaja na pravcu Gornji Vakuf.

I onda kad je brigada, iscrpljena bitkama, napadnuta i od tifusa, Uroš izdržava teške borbe kod Jablanice pri prijelazu Neretve, i druge brojne bitke.

Povratkom na Baniju, vodi svakodnevne borbe u VI neprijateljskoj ofanzivi na području Korduna i Banije. Tokom prve polovine 1944,

jedinice 7. divizije oslobodile su gotovo cijelo područje Banije i ponovo bile sposobne — moralno, politički, organizaciono i borbeno — za izvršenje i većih zadataka van Banije.

U ostvarenju ovih uspjeha značajnu ulogu je imao nadaleko poznati junak Banije Uroš Krunić. U drugoj polovini 1944. postao je komesar 7. banjske udarne divizije, a početkom 1945. zamjenik komandanta IV korpusa NOVJ. Posebno se istakao u borbama kod Ogulina, Generalškog Stola i liirske Bistrice.

Poslije oslobođenja zemlje, Krunić je vršio razne odgovorne vojno-političke dužnosti u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Penzioniran je u činu general-majora JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja i priznanja. Tragično je završio život 1973. godine, u Zagrebu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Du.Za.)

KRUŠIĆ Pera VUKMAN

Rođen je 1909. u selu Polja, Kolašin, Crna gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Do 1941. student prava.

Gimnaziju je učio u Beranama, a studirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu. U studentskom pokretu u Beogradu počinje svoj revolucionarni put. Učestvuje, zajedno s Locom Ribarom, Rifatom Burdžovićem i Mirkom Srzentićem, u studentskim demonstracijama i revolucionarnim akcijama u Beogradu. Kada je, u februaru 1935. godine, na Univerzitetu u Beogradu došlo do studentskog štrajka, kada su žandarmi ubili studenta Mirka Srzentića, studentska organizacija je odredila Krušića da, zajedno s Mirkom Tomićem, od univerzitetskog Senata traži intervenciju protiv postupaka

ka policije. Kao student, Krušić je bio aktivan i u stručnim i kulturnim udruženjima studenata. Zbog revolucionarnog rada bio je više puta hapšen, a 1935. bio je zatvoren u koncentracioni logor u Višegradu.

Održavanje letnjeg sabora na Bendovcu (na planini Bjelasici), u avgustu 1935. gde su bili okupljeni ljudi iz kolaškingskog i beranskog sreza, iskoristio je da, kao komunist, povodom zločina na Belvederu kraj Cetinja govori protiv Stojadinovićeve vlade.

Kao član rukovodstva KPJ kolaškingskog sreza, učestvuje na VII pokrajinskoj konferenciji KPJ za Crnu Goru, održanoj avgusta 1939. na Vranjskim Njivama. Takođe, učestvuje na VIII pokrajinskoj konferenciji KPJ za Crnu Goru, koja je održana avgusta 1940. u Barama Žugića, kod Žabjaka.

Početakom 1941. postao je sekretar MK KPJ u Kolašinu. Veoma je aktivan u pripremama za ustanak, i jedan je od njegovih najpopularnijih organizatora u kolaškingskom srezu. On je na belu borbe opštenarodnog ustanka u svom kraju i

juriša u borbi za oslobođenje Kolašina, a u oslobođenom gradu održava partijski sastanak. Iako teško ranjen u nogu, učestvovao je u borbama za Pjeverlja 1941, i s grupom boraca je nekoliko časova vodio borbu u okupiranom gradu.

Januara 1942. godine, četničke jedinice, naružane i snabdavene od Italijana, oslanjajući se na njihove garnizone na teritoriji OK Kolašin, počele su napade na partizanske snage. U takvoj situaciji, PK KPJ i predstavnici rukovodstva NOP organizovali su slanje jačih partizanskih snaga na ovo područje da bi likvidirali četničku izdaju. Komski odred je uputio dve čete, čiji je zadatak bio da suzbiju četničku akciju na široj teritoriji Mateševa. Te njegove dve čete mučki su napali četnici 20. januara 1942. godine, u Kraljskim Barama. Tada je poginulo i ranjeno 59 boraca, a 80 zarobljeno. U neravnoj borbi herojski je poginuo i Vukman Krušić.

Narodnim herojem proglašen je 12. jula 1949. godine. (B.Ma.)

KRUŠKA Marka GOJKO

Rođen je 22. avgusta 1922. godine u Cetinju, Crna Gora. Đak. Potiče iz činovičke porodice.

Osnovnu školu i sedam razreda gimnazije završio je u rodnom gradu. Od rane mladosti pripadao je naprednom omladinskom pokretu i učestvovao u mnogim akcijama srednjoškolske omladine. Njegovi školski drugovi su ga upamtili kao razboritu i slobodnomu ličnost. Često je dočekivao zoru nad knjigom. Posebno ga je interesovala marksistička literatura, čitao je Kauckog i Lenjina. O svemu pročitano pravio je bilješke: „Evo, dovršio sam čitanje, i opet se laćam pera da nastavim pisanje... moj mali dnevnice.“ Sa 17 godina postao je član SKOJ-a, a ubrzo potom i član gimnazijskog komiteta SKOJ-a.

U vrijeme kapitulacije, aprila 1941, sa svojim drugovima prikuplja oružje i municiju i sklanja ih na sigurna mjesta u okolini Cetinja. Trinaestojulski ustanak 1941. zatekao ga je u okupiranom gradu. Želio je da pođe sa svojim drugovima, koji su napustili grad. Partija mu je namijenila drugi zadatak: da radi u neprijateljskoj pozadini, prikuplja i šalje podatke o neprijatelju i njegovim namjerama, organizuje omladinu, prikuplja oružje, municiju i drugi materijal za NOP. Ilegalni rad u gradu bio je povezan s brojnim opasnostima. Da bi bio bezbedniji, po zadatku Partije, stupio je u kvistišku vojnu organizaciju. Za sve vrijeme toga rada slao je dragocjene podatke rukovodstvu NOP.

Onda je poželio da izađe na slobodnu teritoriju, i 8. novembra 1943. godine poslao je poruku: „Imam već tri dana da sam dao molbu da idem gore, pa mi nije dat još odgovor. Molim za odgovor u što kraćem vremenu“. Na poledini iste cedulje bio je ispisao odgovor: „Ako ti ne prijete opasnost, možeš ostati još tu, za sada.“

Hrabri se ne boje, i Gojko je i dalje obavljao zadatak obavještajca. Dvadeset četvrtog decembra 1944. godine otkriven je i uhapšen. S porodicom je odveden u „nacionalističku policiju“. Izložen je najstrašnijim mukama. Ništa nije priznao, nikoga nije odao. Potom je bio predat Njemcima, koji su ga osudili na smrt vješanjem. Poslije izricanja presude, predsjednik njemačkog ratnog suda, major Gajserer, cinično mu je ponudio cigaretu. „Kao što

prezirem vas i vaš fašizam, mrzim i vaše cigarete“, bio je Gojkov odgovor.

Odveden je u zatvorsku ćeliju u kojoj je ostavio zapis što ga samo hrabri mogu napisati: „Gojko Kruška 13. januara 1944. osuđen je na smrt vješanjem. Presuda će se izvršiti u tri sata poslije podne“. Ocu i sestri je u zatvoru rekao: „Nemojte da plačete, ne vrijedajte me vašim suzama“. Njemački vojnik je došao u zatvorsku ćeliju po Gojka i zapovijedio: „Spremi se!“. „Spreman sam!“, bio je kratak odgovor.

Zajedno sa svojim drugom albanskim partizanom Musom Butom Hotičem, odveden je na vješa. Njihova pjesma nadjačala je buku motora kamiona kojim su dospjeli do gradskog trga. Njemački agent ga je upitao: „Je li ti što žao što ideš u smrt?“ Gienio je prkosan odgovor: „Ne, izdajnice, jer ginem kao čovjek, a vi ćete ginuti kao izdajnici!“ Dok mu je omča bila oko vrata, spazio je majku u masi prisilno dovedenog svijeta: „Zar si ti to? Zar zbija plačać pred ovim bijednim razbojnicima?!“

Majka je prestala da plače, a Gajko je počeo da pjeva: „Sa Lovčena kliče vila, Crna Goro majko mila!“

Tri dana i tri noći visio je ispod starog brijesta na vješalima leševi hrabrih boraca Gojka Kruške i Muse Buta Hodžića.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Z.Lak.)

KUCLAR Lovra ANTONIJA

Rođena je 2. januara 1896. u Lesnom Brdu, kod Vrhnika, Ljubljana Slovenija. Bila je seljanka, majka desetoro dece.

Antonija, njen suprug i sva deca su od početka okupacije, saradivali u narodnooslobodilačkoj borbi. Kod njihove kuće je bilo skladište oružja i municije, koje je Antonija, obično kolima s dubretom, vozila do partizan-

skih položaja. Kovala je za terenske aktiviste, partizane i kurire. U njenoj kući su uvek bili lepo primljeni i bezbedni. U svom i u okolinim selima je organizovala žene da, svojim prilozima i davanjem skloništa, pomažu borcima. U vreme italijanske ofanzive u Dolomitima, maja 1942. Antonija Kuclar je hranila celu partizansku četu. Bila je prava partizanska mati.

Dvadeset šestog avgusta 1942. u selo je došla italijanska vojska i opkolila kuću Kuclevih. Deca su uspjela da pobjegnu u šumu, a kuću su Italijani spalili i supruga streljali. Antonija je ovedena u Ljubljanski zatvor. Uprkos mučenjima, na pitanja neprijatelja uopšte nije odgovarala.

Trećeg septembra 1942. je streljana u Gramoznoj jami. Prvo su joj juczali u noge, pa tek potom je usmrtili. Pokopana je na groblju u Ljubljani, s ostalim taocima.

U borbi za slobodu je palo i pet njenih sinova.

Narodnim herojem proglašena je 21. jula 1953. godine. (Met.G.)

KUĆ Mihaila MILAN

Rođen je 6. marta 1909. u selu Babinu, Berane, Crna Gora. zemljoradnik. U KPJ stupio 1935. godine. U NOB učestvovao od prvog dana julske ustanka 1941. Poginuo 15. februara 1943. u Lješnici (Berane).

Rođen je u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio u Polici, a gimnaziju učio u Beranama. Zbog lošeg materijalnog stanja, morao je da prekine redovno školovanje poslije završenog petog razreda gimnazije. Nešto kasnije bio je primljen u Podoficirsku artiljerijsku školu u Čupriji (1930), ali se razbolio i otpušten iz vojske. Vrativši se u selo, mada nježnog zdravlja, bio je prinuđen da se bavi poljoprivredom na malom imanju, koje nije obezbjeđivalo egzistenciju njegovoj porodici. Dok je bio u Podoficirskoj školi, počeo je da čita naprednu literaturu i da se oduševljava socijalnim idejama. Bistar, vrlo inteligentan, pronicljiv i oštroman, ubrzo je postao jedan od vodećih mladih ljudi u selima Police. U godinama 1933. i 1934. u Beranama je formirano više marksističkih grupa studentske, srednjoškolske i seoske omladine. Kuć je bio jedan od najzapaženijih aktivista u tim krugovima. I pored napornog fizičkog rada na svom imanju, i dopunskim poslovima kod drugih, stizao je da čita i da se teorijski uzdiže. Zahvaljujući radu marksističkih grupa, kao i aktivnosti naprednih studenata koji su se o raspustu iz Beograda, Zagreba, Skoplja i Sobotice vraćali svojim kućama i širili marksističke ideje, među srednjoškolskom i seoskom omladinom, znatan broj ljudi u beranskom srezu bio je idejno pripremljen za prijem u Komunističku partiju. Godina 1935. bila je prelomna za rad Partije u gornjem Poimlju.

Upravo ove godine došlo je do stvaranja beranske partijske organizacije. Marta 1935. formiran je Mjesni komitet KPJ za Berane koji je, po odluci Pokrajinskog komiteta za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Metohiju, vršio ujedno i funkciju Okružnog komiteta (za Berane, Andrijevicu i Kolašin). Tada je Kuć primljen u KPJ. Ubrzo je ispoljio veliku političku aktivnost i istakao se u organizovanju demonstracija i drugih akcija u srezu beranskom. Po idejno-političkoj izgrađenosti, odlučnosti, zastupanju komunističkih ideja, postao je jedan od vodećih komunista u cijelom kraju. Godine 1936. KPJ u beranskom srezu doživljava dva velika udara: najprije policija hapsi oko 70 omladinaca i omladinki, među kojima znatan broj komunista i skojevaca, zbog ubistva žandarma u selu Peščima (koji je grubo nasrnuo na omladinu okupljenu na jednom revolucionarnom posijelu, teško ranivši jednu omladinicu); zatim, dolazi do provala u Partiji u Crnoj Gori. Iz partijske organizacije uhapšeno je i interni-

rano u Dubrovnik petnaest komunista. Milan Kuć je, s grupom beranskih komunista, izbjegao hapšenje i internaciju u Dubrovnik, preduhitrivši policiju emigriranjem u Albaniju. Iz emigracije se vratio 1937. godine, praćen, hapšen i proganjan od policije. Iste godine postao je član MK, a nešto kasnije bio je izabran i u OK KPJ. Ispoljio je izvanredne organizatorske sposobnosti u obnavljanju partijskih organizacija i stvaranju novih. Marksistički dobro obrazovan, komunistički nepokolebljiv, dosljedan revolucionarni borac za prava radnog naroda, stiže veliku popularnost u narodu. Jedan je od najznačajnijih organizatora i aktivnih učesnika svih političkih akcija koje Partija vodi u beranskom kraju. Na V zemaljskoj konferenciji KPJ, u Zagrebu 1940. godine, bio je jedan od učesnika iz Crne Gore.

Kada je počeo drugi svjetski rat, Milan Kuć je inspirisao više antiratnih i antifašističkih

demonstracija i zborova. On je jedan od onih komunista koji su se zalagali za nezavisnost i odbranu Jugoslavije. Aprilska katastrofa ga je zatekla na jugoslovensko-italijanskom ratništu u Albaniji, gdje se nalazio na čelu velike grupe beranskih komunista i patriota, koji su se dobrovoljno javili da brane zemlju od fašističke agresije.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, ističe se u pripremanu naroda za ustanak. Kao član OK KPJ za kolašinski okrug (Berane, Andrijevica, Kolašin), imao je veliki uticaj na organizovanje gerilskih odreda u beranskom srezu i obučavanje mladih boraca u rukovanju oružjem. Na sjednici MK KPJ u selu Lušcu, 14. jula 1941. godine, prenio je direktivu CK KPJ i Pokrajinskog komiteta o dizanju oružanog ustanka. Od prvog dana NOB bio je jedan od najistaknutijih rukovodilaca u pokretu i revoluciji. Rukovodio je ustaničkim jedinicama s desne strane Lima u borbi za oslobođenje Berana 17.—18. jula 1941. godine. Poslije oslobođenja Berana.

aktivno radi na zavođenju javnog reda i bezbjednosti na oslobođenoj teritoriji. Jedan je od najangažovanijih komunista u sazivanju istoarijske Skupštine narodnih predstavnika, koja je 21. jula 1941. izabrala Narodni odbor oslobođenja sreza Beranskog — prvi revolucionarni organ vlasti na nivou sreza stvoren u našoj zemlji. Kao član Narodnog odbora oslobođenja, na predlog MK KPJ, bio je imenovan za rukovodila Vojnog komiteta beranskog sreza, i na toj dužnosti ostao sve do privremenog sloma trinaestojulskog ustanka. Istakao se kao vojni rukovodilac u organizovanju odbrane slobodne teritorije gornjeg Polimlja, pokazavši vanredno junaštvo u borbama i političku mudrost u održavanju jedinstva narodnih masa, uprkos djelovanju reakcionarnih snaga na razbijanju tog jedinstva.

Septembra 1941. godine ponovo je izabran u MK za srez beranski. Svojim iskustvom revolucionara i vojnog rukovodioca doprinio je obnavljanju i reorganizovanju partizanskih vojnih jedinica ujesen iste godine u beranskom kraju. Neumorno je radio na razvoju NOB, organizujući brojne vojne akcije protiv okupatora i domaćih izdajnika. Kada je Glavni štab za Crnu Goru, Boku i Sandžak, u drugoj polovini oktobra 1941, izdao Uputstvo za organizaciju partizanske vojske, imenovan je za komandanta Donjovosokojevičke teritorijalne partizanske brigade. Po odluci PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, izvjesno vrijeme je boravio u andrijevičkom srezu, zbog otklanjanja i upakovalne stotine paketa hrane za Crveni krst — za učesnike španjolskog građanskog rata, i ispislala niz čestitki koje su im upućene u logore u Francuskoj. Aprila 1941, ustaše joj zabranjuju prisustvovanje predavanjima na fakultetu; po zadatku Partije odlazi u rodni kraj, gdje se povezuje s partijskom organizacijom u selu Horvati. Tu postaje i član KK SKOJ-a za Jastrebarsko i Samobor. U svom selu, Okuču, osniva skojevsku grupu. U junu, naročito poslije napada Njemačke na SSSR, ustaše je traže da je uhapse, ali se Milka uvijek uspješno sklanja, zahvaljujući vjernom narodu svoga sela, koji je štiti i svakodnevno obavještava o kretanju ustaša.

I onda kada joj, po zadatku PK, ostavljen na terenu, da s grupom partijskih radnika ilegalno radi na organizovanju partijsko-političkog života u Gornjem Polimlju. U izvanredno teškim uslovima okupatorskog i četničkog terora, uspio je da ilegalno organizuje politički i partijski rad na terenu, i da se čvrsto poveže s pristalicama NOP i drugim patriotskim snagama. Mnogo je doprinio razobličavanju domaćih izdajnika pred narodom i, istovremeno, ubvržavanju vjere u pobjedu NOB.

Poginuo je junačkom smrću, sa svojom suprugom Stanom Crngom i još nekoliko

istaknutih partijskih radnika i ilegalaca, kao član OK KPJ za Berane, 15. februara 1943. godine, u neravnoj borbi s Italijanima, četnicima i muslimanskom opsidniškom milicijom, prilikom proboja iz kvešedne zamenice u selu Lješnici, na beranskom kraju. Izvanredno hrabro se borio, do posljednjeg metka, ubivši i ranivši nekoliko četnika. Pao je od neprijateljskih kuršuma. Dok se neprijatelj radovao njegovoj smrti, ona je veoma bolno odjeknula u narodu ovog kraja, jer je nestao jedan od najistaknutijih revolucionara iz herojske plejade crnogorskih boraca za nacionalno i socijalno oslobodjenje.

Narodnim herojem proglašen je 11. jula 1945. godine. (M. Dž.)

KUFRIN IVANA MILKA

Rođena je 15. oktobra 1921. godine u selu Purgariji, Jastrebarsko, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Osnovnu školu je završila u Okuču, a gimnaziju u Zagrebu. Poslije završetka gimnazije, upisala se na Agronomski fakultet. Već u Srednjoj školi, 1938, Milka postaje član SKOJ-a. Na fakultetu je, zbog svoje aktivnosti u omladinskom pokretu, trzo zapazena. Zato je već na prvoj godini studija izabрана za sekretara skojevske grupe. Predsjednik je i Odbora za skupljanje narodne pomoći. S grupom skojevaca, Milka je prikupila i upakovala stotine paketa hrane za Crveni krst — za učesnike španjolskog građanskog rata, i ispislala niz čestitki koje su im upućene u logore u Francuskoj. Aprila 1941, ustaše joj zabranjuju prisustvovanje predavanjima na fakultetu; po zadatku Partije odlazi u rodni kraj, gdje se povezuje s partijskom organizacijom u selu Horvati. Tu postaje i član KK SKOJ-a za Jastrebarsko i Samobor. U svom selu, Okuču, osniva skojevsku grupu. U junu, naročito poslije napada Njemačke na SSSR, ustaše je traže da je uhapse, ali se Milka uvijek uspješno sklanja, zahvaljujući vjernom narodu svoga sela, koji je štiti i svakodnevno obavještava o kretanju ustaša.

I onda kada joj, po zadatku PK, ostavljen na terenu, da s grupom partijskih radnika ilegalno radi na organizovanju partijsko-političkog života u Gornjem Polimlju. U izvanredno teškim uslovima okupatorskog i četničkog terora, uspio je da ilegalno organizuje politički i partijski rad na terenu, i da se čvrsto poveže s pristalicama NOP i drugim patriotskim snagama. Mnogo je doprinio razobličavanju domaćih izdajnika pred narodom i, istovremeno, ubvržavanju vjere u pobjedu NOB.

Poginuo je junačkom smrću, sa svojom suprugom Stanom Crngom i još nekoliko

istaknutih partijskih radnika i ilegalaca, kao član OK SKOJ-a za okrug Karlovac, i neumorno radi na stvaranju i organizacionom jačanju omladinskih organizacija na Kordunu. Učestvuje i u akcijama partizanskih odreda, i na taj način ličnim primjerom usmjerava omladinu u narodnooslobodilačku vojsku.

Aprilu 1942. odlazi, s grupom partizana, po odluci CK KPH, s Korduna na područje Pokuplja i Žumberka, da u tim krajevima razvija NOP i da u neposrednoj okolici Zagreba, gdje se osjećao jak uticaj Mačekove izdajničke politike, mobilizira hrvatski narod za oružanu borbu protiv okupatora i kvisinga. Milka u Žumberku postaje zamjenik političkog komesara 1. Žumberačke čete. S jednim vodom čete i narodnim herojima Milanom Mraovićem Simićem i Pavlom Videkovićem vrši česte diverzantske akcije na pruzi Zagreb — Karlovac.

uništava pojedina ustaška uporišta, šireći partizansku bazu sela Okića i Horvata. U Hrvatskom Leskovcu, zajedno s Milanom Mraovićem Simićem, razoružava željezničku stražu i zarobljava 9 domobrana sa 6 pušaka. Već poslije nekoliko borbi, postaje komesar 3. čete bataljona „Josip Kraš“, s kojom vrši svakodnevne akcije u neposrednoj blizini Zagreba. Njena četa je kovač bratstva i jedinstva. U njoj su Hrvati i Srbi — sinovi Korduna, Zagreba, Pokuplja i Žumberka. Sa svojom četom uništava nekoliko vozova kod Zdenčine i Horvata, a u jednom od njih zarobljava dva policijska agenta i italijanskog vojnog atašea.

Milka je vješto manevarirala svojom četom, iznenadivši neprijatelja i pojavljivala se tamo gdje se najmanje nadao. Takva smionost stvarala je kod ustaša i domobrana veliku paniku i prisilila ustaške vlasti da za izvjesno vrijeme, u avgustu 1942. godine, obustave noćni saobraćaj na pruzi Karlovac — Zagreb, od 20 do 5 sati.

U novembru 1942. godine ova djevojka, u narodu poznata po velikoj hrabrosti i smjelosti, komesar na području Žumberka, Pokuplja i neposredne blizine Zagreba, postaje i član OK KPH za Pokuplje.

Upravo u to vrijeme, Milka po zadatku Partije drugi put napušta svoj kraj i odlazi na Kordun, gdje postaje sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku. Kao omladinski rukovodilac obilazi područje Korduna, Like, Pokuplja, Žumberka, Slavonije, Podravine i Kainika, neumorno radeći na stvaranju organizacije SKOJ-a na terenu i u partizanskim jedinicama. Godine 1943. Milka je birana za predsjednicu Saveza antifašističke omladine Hrvatske. Nije bila rijetkost vidjeti je sa skobjevcima i u raznim oružanim akcijama. Poznata je po spremnosti da krene na svaki put, u svako doba, i da prođe teritorij za koji se znalo reći: „Tuda nitko proći ne može“. Uvijek je nalazila snage i mogućnosti za izvršenje postavljenog zadatka. Učesnik je I kongresa USAOJ-a, 1942, u Bihaću, i II kongresa USAOJ-a, 1944, u Drvaru.

Poslije oslobodenja zemlje, birana je na području Jastrebarskog i Samobora za narodnog zastupnika Sabora NRH i poslanika Savezne skupštine u pet saziva. Završila je Ekonomski fakultet, bila je podsekretar u Saveznom sekretarijatu za robni promet, predsjednik Saveznog komiteta za turizam, član SIV-a, član izvršnog vijeća Sabora Hrvatske, 20 godina je član CK KPH.

U toku NOR-a bila je vijećnik I, II i III zasjedanja ZAVNOH-a.

Živi u Zagrebu i član je Predsjedništva Republičkog odbora SUBNOR-a Hrvatske.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašena je 23. jula 1953. godine. (Đu. Za.)

KUJUNDŽIĆ Đorđa MAKSIM

Rođen je 1923. godine u Čelebiciama kod Konjice, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici. Završio je osnovnu školu, a zatim se bavio zemljoradnjom.

U narodnooslobodilačku borbu je stupio s osamnaest godina, decembra 1941. godine. Od prvih dana dolaska u Konjički bataljon istakao se hrabrošću i ubrzo postao bombaš.

Avgusta 1942. godine njegov bataljon je ušao u sastav novoformirane 10. hercegovačke NOU brigade. Kao komandir čete ove brigade, bio je primjer hrabrosti i snalažljivosti. U borbi na Otočcu prvi je upao u željezničku stanicu, bacio bombe i zarobio nekoliko neprijateljskih vojnika. Na Čočešu je sa svojom

desetinom ubio šest Nijemaca i zarobio puškmitraljez. U borbi za oslobodenje Jajca sam je ubio sedam ustaša i tri živa uhvatio. Decembra 1942. godine, u borbama za oslobodenje Prozora, Nevesinja i u napadima na neprijatelja na Parinu istakao se velikim podvizima. U napadu na Prozor uništio je, prve noći, bunker, isjekavši žicu i bacivši bombu u njega. Druge noći je, kao vođa bombaške grupe, upao u grad i zauzeo utvrđenu zgradu, zarobivši sedam Italijana i teški mitraljez. U borbama na Parinu, njegovom zaslugom je uništena cijela neprijateljska baterija topova s poslugom.

U borbama protiv Nijemaca na Ravnom, kod Gacka, u vrijeme V neprijateljske ofanzive, njegovi smjeli podvizi uvrstili su ga među najbolje borce brigade. Tada je, kada mu je nestalo municije, sačekao na šumskoj stazi Nijemce u zaklonu s praznom puškom. Posljednjeg iz grupe od četvorice je udario

kudakom po glavi, oteo mu mašinku i odmah ubio ostalu trojicu, dobro se snabdjevši municijom.

U jesen 1943. godine postavljen je za zamjenika komandanta bataljona, a nešto kasnije za komandanta Omladinskog bataljona u 29. hercegovačkoj divizion. U proljeće 1944. godine njegov bataljon je vodio borbu s crnogorskim četnicima na teritoriji nikličkog sreza. U ovoj borbi pokazao je vanrednu hrabrost i umješnost u rukovođenju. Početkom novembra 1944. godine, u Zaboranima kod Nevesinja, poginuo je braneći odstupnicu svom bataljonu u borbi s Nijemcima.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

KUKIĆ Nkole MILAN

Rođen je 3. jula 1915. u selu Baljicama kod Bileće, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je 1926. s odličnim uspjehom, u Bileći, a zatim se bavio zemljoradnjom. Posle povratka iz vojske, odlazi 1937. godine u Peč, gde je završio žandarmerijski kurs, i do rata u Peči bio na službi. Tu su ga zatekli rat i kapitulacija Kraljevine Jugoslavije.

S oružjem se probio u svoj kraj i odmah počeo da radi na prikupljanju oružja i pripremanju naroda za ustanak. Odranije je bio pod uticajem naprednog radničkog pokreta, kandidat Partije, pa je već u junu 1941. primljen u Partiju.

Krajem avgusta i početkom septembra 1941. u borbama protiv ustaško-domobranskih i italijanskih snaga oko Bileće, Milan je pokazao hrabrost, snalažljivost i upornost.

Među prvima je stupio u partizansku četu u Baljicama, septembra 1941, i bio izabran za njenog komandira. Sa svojom četom do kraja 1941. učestvovao je u borbama protiv ustaško-domobranskih i italijanskih snaga oko Bileće i na pravcu Trebinje — Bileća. Uspješno je rukovodio napadom na željezničku stanicu u Bileći, u kojoj je uništena ustaško-domobranska posada, i napadom na žandarmerijsku kasarnu u selu Jasen, gde je sekirom razbio vrata i bombama prokrio put borcima svoje čete — da unište ovo neprijateljsko uporište. Zarobljen je veći broj domobrana i ustaša, i zaplenjeno dosta oružja i drugog ratnog materijala. Ovom pobjedom partizani su ovladali prostorom južno od Bileće, kontrolisali komunikacije (put i željezničku prugu Trebinje — Bileća) i onemogućili snabdjevanje jakog neprijateljskog garnizona u Bileći. Ovaj garnizon je doveden u veoma tešku situaciju, i za duže vreme je snabdjevan samo iz vazduha.

Već u proljeće 1942. Milan je bio prekaljeni

borac i starešina, iza kojeg su bili mnogi ratni uspjesi. Njegovi borci vodili su uspješne borbe i s jačim italijanskim snagama na putu Trebinje — Bičela, a početkom 1942. i protiv četnika u istočnoj i severoistočnoj Hercegovini. Početkom aprila 1942. prešao je u Južnohercegovački NOP odred i postavljen je za komandira čete, s kojom je, krajem aprila i početkom maja, učestvovao u brojnim borbama u južnoj Hercegovini, u dolini Nerete. Tada je ispoljio vojničke sposobnosti i bio neustrašiv u borbama protiv ustaša i Italijana. Svojim primerom podsticao je borce na podvige i odlučnost.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, juna 1942. Milan se povukao u zapadnu Bosnu, u sastavu Hercegovačkog NOP odreda. Formiranjem 10. hercegovačke brigade, 10. avgusta 1942. Milan Kukić je postavljen za komandira 3. čete 1. bataljona, a od oktobra 1942. zamenik je komandanta ovog bataljona. Predvođeci svoje borbe, istakao se u borbama na Kupresu, Vlačiću, oko Glamoča i Trjebova i Turbetu, a zatim u borbama za oslobođenje Žepča i Prozora, u drugoj polovini 1942. i početkom 1943. godine. U borbama za Prozor jurišao je na čelu svojih boraca, osvajajući neprijateljske bunke i utvrđenja. Tada je i ranjen.

Sa svojim borcima izvojevao je sjajnu pobjedu nad neprijateljskim snagama 19. februara, kod Marine pećine, na putu Prozor — Rama. Jurišajući na čelu boraca 2. čete 1. bataljona, razbio je ostatke italijanskog garnizona iz Prozora. Neprijatelj je pretrpeo teške gubitke: zaplenjeno je 5 tenkova, 12 kamiona i velika količina ratnog materijala, ubijeno 210 a ranjeno i zarobljeno 280 italijanskih vojnika i oficira. Bila je to sjajna pobjeda partizanskih snaga, u kojoj je Kukić pokazao veliku hrabrost i junaštvo, pa su ga borci nazvali „heroj Rame“. U borbama za varošicu Ramu, na Majdanu, 19. februara 1943. poginuo je od haubičke granate.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (D. Pt.)

KUKIĆ Đurđa NIKOLA

Rođen je 26. novembra 1914. u selu Gornje Primišlje, Slunji, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, a zatim otišao u Pančevo, gde je učio pekarski zanat. Tu je izvjesno vrijeme i radio, ali kad je ostao bez posla vratio se kući. Ubrzo se uspio zaposliti kao pekarski radnik u Karlovcu. Nikola se već 1937. uključuje u napredni radnički pokret, i 1938. postaje član KPJ. Formiranjem Mjesnog komiteta KPJ za Karlovec, 1939. Kukić je

postao jedan od njegovih članova, a u avgustu 1940. godine izabran je za organizacionog sekretara OK KPJ za Karlovec. Tada je on, uz Ivu Marinkovića, narodnog heroja, i Rašu Stanisavljevića, jedan od najistaknutijih komunističkih organizacija. Godine 1940, Nikola je i sekretar KK KPJ za Slunji. Iste godine biran je za delegata V zemaljske konferencije KPJ, na kojoj je, diskutirajući o radu partijske i omladinske organizacije, bio zapažen od Josipa Broza Tita.

Delegat je i na I konferenciji KPJ, na kojoj je, u avgustu 1940, izabran za člana CK KPJ. On je posebno u karlovačkom okrugu bio zapažen svojom umješnošću da okuplja ljude i da ih vodi u borbu za interes radničke klase. Za vrijeme od 24 sata znao je otići u Karlovec, udaljen 55 kilometara od Slunja, uzeti partijski materijal, primiti direktive i vratiti se gladan i

žedan, i nastaviti rad bez odmora. Bio je nesalomljive energije. Krasila ga je skromnost u svakom smislu.

Šestog aprila 1941, s Rašom Stanisavljevićem organizira demonstraciju u Karlovcu, gdje govori pred oko 2.000 ljudi. Dolaskom ustaša na vlast, nastavlja neumorno partijski rad, naročito u zbližavanju srpskog i hrvatskog naroda, angažirajući se na otklanjanju mržnje koju je okupator raspirivao. Iz Karlovca odlazi na područje Korduna, i već 25. aprila saziva prošireni sastanak Streskog komiteta KPJ Slunji, u blizini svoje kuće u selu Gornje Primišlje. Na tom sastanku upoznaje komuniste s novom situacijom, upozoravajući ih na opremene u radu, s obzirom da je zemlja okupirana i da su ustaše na vlasti. Upućuje da oružje ne predaju ustašama i žandarmima, jer narod valja pripremiti za borbu koja će tek doći. Organizira i proslavu 1. maja, a zatim ponovno odlazi u Karlovec.

Zahvaljujući intenzivnom radu i upornosti Nikole Kukića u provođenju ilegalnih i legalnih formi rada, partijske organizacije u okrugu su brzo stekle znatno političko i borbena iskustvo, što je imalo velik značaj za nastupajuće događaje.

Vračajući se s partijskog zadatka iz Karlovca na Kordun, Nikola je obišao više partijskih organizacija na području sreza Vojnički. Ne znajući da ustaše 6. maja hapse Srbe na Veljunu, pošao je biciklom u pravcu Slunja. Na putu u Veljun, uhapšen je i zatvoren u selu Blagaju.

Ustaše su ga mučile. Poznati revolucionar ništa nije odao. Zaklan je sa svojim drugom Radošem Vujičićem, članom OK KPJ, i s 18 članova partijske organizacije Veljuna, i s još 520 Srba Veljuna i okolice.

Umro je smrću heroja, ne dočekavši da se, pod rukovodstvom Partije, s oružjem u ruci svrsta u partizanske odrede u borbi za slobodu svoga naroda. Svi članovi njegove porodice učestvovali su u narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Du. Za.)

KUKOLJ Tode CVIJO

Rođen je 10. aprila 1917. u selu Otišu kod Sanskog Mosta, Bosna i Hercegovina, u seljačkoj porodici.

Kao siromašni seljak, bio je prisiljen da radi i kao šumarski radnik, naročito od 1938. do 1941. godine.

Učestvovao je u aprilskom ratu, i posle kapitulacije vratio se u selo.

U partizanima je od prvog dana narodnog ustanka u Bosanskoj krajini. Kada je oktobra 1941. godine, formiran 1. krajiški NOP odred, Kukolj je u bataljonu „Petar Škundić“. Odred je izveo mnoge akcije i vodio borbe u dolini Une i Sane.

U napadu na neprijateljsku kolonu kod Bravskog (1941), skočio je među neprijateljske vojnike i nekoliko razoružao. Jedinica je uspjela da spasi nekoliko kamiona, i da odbije napad neprijatelja kojem je stigla pomoć.

Kao oprobani borac, član Komunističke partije Jugoslavije postao je januara 1942. godine.

Kada je, 14. oktobra 1942, formirana 6. krajiška brigada, stupio je u njene redove. Ova jedinica učestvovala je u bihačkoj operaciji 2—4. novembra 1942, pa u borbama oko Ljubije i Blagaja. U IV neprijateljskoj ofanzivi brigada se ističe sjajnom borbom na Brajci Tavanu, Dedovači, kod Benakovaca i u Grdanovcima;

ove borbe bile su od velikog značaja za uspeh 4. krajiške divizije u IV neprijateljskoj ofanzivi.

Kukulj se istakao i u borbama njegove brigade u Dalmaciji, posle kapitulacije Italije (borbe u dolini Cetine, oko Sinja), i na sektoru Livna.

Brigada je, 20. oktobra 1943. zajedno s 8. i 13. krajiškom brigadom, oslobodila Sanski Most. Tada komandir čete, Kukulj i u ovoj borbi pokazuje izvanrednu hrabrost, kao i u borbi kod Omarske. Podvign je pravio i u prvoj banjalučkoj operaciji (31. decembra 1943.—2. januar 1944), u kojoj njegova brigada napada severni deo grada.

Posle banjalučke operacije, brigada vodi borbe u zHAVTU komunikacija Banja Luka — Prijedor — Bosanski Novi. U mnogim teškim borbama, sve do herojske smrti, 22. marta 1944., u selu Hambaranima, isticao se komandir čete Cvijko Kukulj.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Red.)

KULIĆ IIIJE MARKO

Rođen je 25. aprila 1914. godine u selu Grahovu, Šavnik, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Posle završetka osnovne škole, završio je obučarski zanat i potom krenuo na put, da se zaposli. Imao je dvadeset godina kad je stigao u Pančevo. Tu je našao posao, i u tom gradu ostao sve do smrti.

Još kao šegrt bio je znatilježan; tražio je objašnjenja o svemu što mu se činilo nepravednim, a nepravdu je svuda zapazao. Tražio je knjige i čitao, saznajući tako o revolucionarnoj borbi i radničkoj klasi. Kada je završio zanat, krenuo je u Pančevo, koje ga je privuklo i time što je tamo bio objavljen Marksov

Komunistički manifest, prvi na srpskohrvatskom jeziku, za koji je pročitao da upućuje radnike i radničku klasu kako valja da se bore za komunizam.

U Pančevo je došao 1934. godine, da bi ubrzo upoznao grad i njegove ljude. To je bilo upravo vreme kada su se ponovo okupljali komunisti da bi obnovili svoje organizacije rastvorene šestojanuarskom diktaturom. U južnom Banatu već se osećalo delo Zarka Zrenjanina. Međutim, došlo je do novih provala i razbijanja onoga što je do tada stvoreno. To je bila 1936. godina, u kojoj su vojevodanski komunisti pretrpeli teške udarce.

Kulić je odabrao svoj borbeni put u okviru borbenog sindikata, koji je u Pančevu imao značajnu podršku radnika i poljoprivrednika. Bili su to URS-ovi sindikati, nasuprot režimskom sindikatu JUGORAS-u.

Član Komunističke partije postao je 1938. godine, čim je obnovljena organizacija u gradu, i od tada Kulić sve svoje snage posvećuje revolucionarnoj borbi. Bio je vredan i otrešit, radio je stalno na svom uzdizanju, jer su i obaveze neprestano rasle. Zajedno s poznatim komunistima Slavkom Munčanom, Petrom Acetkom, takođe obučarskim radnikom, Stevanom Jovanovićem i drugima, Kulić je radio na kulturno-prosvetnom, političkom i idejnom uzdizanju radnika. U tom cilju su organizovali sekciju kulturno-umetničkog društva „Abrašević“, koje je imalo već svoje tradicije u južnom Banatu, posebno u Vršku. Kulić je bio sekretar ovog društva i glavni organizator mnogih skupova, priredbi, čitalačkih grupa i drugih oblika okupljanja radnika. Jednako su postali popularni u gradu i oni i njegova sekcija.

Kulić je 1940. godine dobio veliko priznanje za svoj uporni i uspešni rad među radnicima. Bio je izabran za člana Okružnog komiteta KPJ za južni Banat.

U martovskim manifestacijama koje su komunisti organizovali u Pančevu, Marko Kulić prvi put javno istupa na ulicama ovog grada, koji je postao njegov. Bio je na čelu radničke kolone, govorio je na više mesta pozivao ljude na okupljanje i na otpor, govorio o fašizmu i veri u prvu zemlju socijalizma.

U aprilskim danima organizovao je dobrovoljce koji su se iz grada i iz drugih delova Banata spremali da pređu Dunav i krenu do borbenih jedinica.

Dvadeset i drugog juna izbegao je hapšenje i našao se u ilegalnosti. Učestvovao je na okružnom savetovanju, na kome je odlučeno da se pristupi pripremama za ustanak i formiranju partizanskih odredi. Kulić je dobio zadatak da zaključke sprovede u život u pančevačkom srezu. Za kratko vreme pokazao je sve svoje sposobnosti. Organizovao je veliki broj svojih desetine, udarnih i diverzantskih grupa, ali i

novih aktiva SKOJ-a, naročito u sredini pančevačkih šegtra. Organizovao je vojnu obuku i akciju za skupljanje oružja, kao i prve diverzantske akcije. Samo za nekoliko julskih dana bilo je izvršeno osam značajnijih sabotaža na pančevačkom železničkom čvoru.

Veliki je doprinos Marka Kulića u formiranju prvog vojevodanskog partizanskog odreda. Zajedno sa Stevicom Jovanovićem i Borislavom Petrovićem, Kulić je pripremio prve borbe, njihovo naoruzanje i plan njihove prve akcije. Odred je formiran već 11. jula 1941., i sledeće noći izvršio kod Vladimirovca prvu svoju diverzantsku akciju. Nemcima je, međutim, usp-

pelo da, posle akcije, partizane opokle i u teškoj i neravnoj borbi unište odred. U široko organizovanoj hajci na pančevačkim ulicama, nemačkim agentima je pošlo za rukom da iznenade hrabrog borca i da ga savladaju. Sproveden je u zloglasni logor „Svilara“, u kome je već bio veliki broj pančevačkih komunisti i aktivista. Marko Kulić se držao hrabro, ponosito. Nemci su učinili sve da ga slome, da od njega izvuku priznanje i imena njegovih drugova. Kulić je bio nesalomljiv. Mučili su ga strahotivo. Zabadali su mu klince u tabane i terali ga da tako hoda po gredi. Izmišljali su razna mučenja. Ponositi borac je trpeo, štitio je svoje drugove i organizacije, umirao je u mukama, ali se ni časa nije pokolebao. Bio je svestan da samo tako ispunjava častnu revolucionarnu dužnost. Umro je prkosan i ponosan pred mučiteljima.

... Da se istakne držanje pred klasnim neprijateljem druga Marka Kulića iz Pančeva, člana OK, ubijenog u policiji. Drug Marko, i pored najsivrepilijih mučenja, čupanja noktiju itd., nije ni reči rekao neprijatelju... — kaže se u Cirkularu Okružnog komiteta za južni Banat, 11. novembra 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Ma)

KUMAR Andreje DANILA ANDREJA

Rođena je 13. oktobra 1921. godine u selu Hum, kod Kojškog Nova Gorica, Slovenija. Otac koj je bio stolarski radnik i istaknuti revolucionar, član KP Italije od osnivačkog kongresa u Livornu, 1921. godine. Kasnije je bio u emigraciji, u Francuskoj i Južnoj Americi, odakle je 1927. proteran zbog revolucionarne delatnosti. Iste godine se naselio u selu Ježica, današnjem predgrađu Ljubljane.

Danila je završila osnovnu školu u Ježici, a potom Građansku u Ljubljani. Pokušavala je da se upiše na Srednju tehničku, pa na Trgovačku akademiju, i najzad na dvogodišnju Trgovačku školu, ali je svugde odbijena jer su zbog pretrpanosti škola primali samo one s odličnim ocenama. Tada se Danila zaposlila u fabrici čarapa, u selu Savije, u blizini roditeljske kuće. Uskoro je otpuštena, jer je agitovala za sindikalni pokret. Stupila je 1937, kao šegrt, u papirnicu Tičar gde je, posle tri godine, postala trgovački pomoćnik.

U to vreme postaje i član SKOJ-a. Na izletu seljačko-radničkog pokreta, na Limbarskoj gori, koji je organizovala KP, govorila je o teškom položaju omladine koja ne može da dobije zaposlenje i nema mogućnosti za školovanje; zbog toga ju je saslušavala policija. Drugi put je uhapšena zbog pozdrava pesnicom prilikom dočeka slovenačkih rudara iz Francuske koji su došli u posetu domovini. Treći put je uhapšena pred sam rat, ali su je uskoro pustili. U to vreme saokupljena je skupljanjem hartije, jer je u njenoj kući radila prva partijska ilegalna štamparija.

Marta 1941. godine primljena je u Partiju i aktivno učestvuje na organizovanju demonstracija protiv pristupanja Jugoslavije silama Osovine.

Danila se odmah posle okupacije zemlje, uključuje u oslobodilački pokret. Kad je, u oktobru 1941, njen otac, Andrej Kumar (Stric Marko), kao istaknuti komunist prešao u ilegalnost da bi izbegao hapšenje, morala je to da učini cela njegova porodica. Tako je i Danila morala da napusti posao i kuću. Odrđena je za kurira za vezu između članova CK KP Slovenije, koji je tada još bio u Ljubljani. Okretna i snalažljiva, vrio je vešto izmicala čestim zasjedama i blokadama okupatorske policije i vojske, i uspešno obavljala odgovorne i opasne zadatke. Ipak su je, u junu 1942. u vreme racije, uhvatili. Prilikom sprovođenja u zatvor, uspeła je da pobegne.

Početkom jula 1942, uz pomoć lažnih isprava, prebacili su je iz Ljubljane na oslobođenu teritoriju, u partizane. Kad se počelo s prikupljanjem dobrovoljaca za 1. slovenačku proletersku brigadu „Tone Tomšič“, i ona se prijavila. Postala je bolničar u vreme okupa-

torske ofanzive, u julu i avgustu 1942, brigada „Tone Tomšič“ prođra je u blizinu Ljubljane, i izvršila više akcija, da oslabi pritisak na Kočevski Rog, gde se tada nalazilo rukovodstvo Oslobođilačkog pokreta Slovenije. Istakla se već tada, u prvim borbama.

Uskoro Danila postaje politički delegat voda, a zatim zamenik komesara čete. Zajedno s brigadom prošla je mnoge teške borbe tokom zime 1942. i 1943, prolećne borbe u Suhoj krajini i prilikom prelaska brigade preko demarkacione linije u nemačku okupacionu zonu. Kada je u jednoj borbi poginuo komandir njene čete, a Nemci počeli opkoljavati

četu, Danila je preuzela komandu i izvela proboj.

Uoči kapitulacije Italije, kao zamenik komesara bataljona, prilikom prodora nemačkih tenkova u Cerkljnicu, septembra 1943, spasla je više ranjenika, iako je i sama bila ranjena u nogu.

Kada je brigada „Tone Tomšič“, u sastavu 14. divizije, krenula preko Hrvatske u Štajersku, u januaru 1944. Danila je poslata u Gorenjsku, za člana Pokrajinskog sekretarijata Antifašističkog fronta žena.

Na putu preko Primorske, poslednji put je razgovarala s roditeljima koje nije videla već dve godine. U Gorenjskoj, a tek je počela da upoznaje priike i da obilazi niža rukovodstva, poginula je. To se desilo 18. marta 1944. Kad se spuštala s brda Lubnik prema selu Breznici, kod Škofje Loke, zastala je sa jednim drugom kod groba palog partizana, na koji su meštani donosili cveće. Nemci su to saznali i postavili zasedu. Ubili su je mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (M. Pav.)

KUPRES Marka MILOŠ

Rođen je 1920. godine u selu Kožuhamama kod Doboja, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice koja nije imala materijalnih mogućnosti da mu obezbedi školovanje. Miloš se, od rane mladosti, bavio zemljoradnjom.

Okupacija ga je zatekla u njegovom rodnom mestu. Odmah se povezuje s grupom simpatizera, i radi na pripremi oružanog ustanka. U julu je uhapšen s tom grupom simpatizera, pod sumnjom da su članovi KPJ. Grupa je bila zatvorena u Doboju, ali im je

partijska organizacija uspeła da obezbedi bekstvo iz zatvora. Posle bekstva, cela grupa se prebacila preko reke Bosne i nastavila rad na organizovanju ustanka. U to vreme Kupres je primljen u KPJ.

U ustanku, Kupres organizuje svoje Osječanice, predvodi ih u prvoj akciji na osječanšku žandarmerijsku stanicu, i odmah se ističe velikom hrabrošću i veštinom rukovođenja. Kada je ustanak u Trebavi, pod uticajem četničkih elemenata, doživeo oseku, Miloš se s grupom boraca prebacuje na Ozren. Krajem septembra 1941, od sakupljenih boraca iz trebavskih sela formira se četa, čiji komandir postaje Kupres; četa kasnije ulazi u Udarni bataljon Ozrenskog NOP odreda.

Kupres se istakao u mnogim borbama. On je bio neustrašiv, u borbi dovitljiv i lukav borac, koji se proćuo svojom hrabrošću na celom Ozrenu. Njega su se bojale domobranske i ustaške posade, jer se znalo da se on može pojaviti tamo gde mu se niko ne nada. Bio je majstor za „ekskurzije“ van odredske teritorije, pa je često prelazio na Trebavu zbog izvođenja diverzantskih akcija. U decembru 1941, kada su u vreme neprijateljske ofanzive na Ozrenski odred, partizani ostali bez municije, Miloš se samoinicijativno, s 12 boraca,

provukao kroz položaje ustaške legije, upao noću 6. decembra u Banovici, zarobio 23 domobrana s punom ratnom opremom, zaplenio nekoliko sanduka municije i ručnih bombi, otkolito rudnička postrojenja — a pritom je imao samo jednog smrtno ranjenog borca. S plenom zatvorenim na zaplenjene rudničke konje i zarobljene domobrane, Miloš se vratio u sastav odreda i omogućio da se ublaži kriza zbog nedostatka municije.

U prvoj polovini januara 1942. s četnicima je bio organizovan zajednički napad na neprijateljske položaje na Turiji. Međutim, pred sam početak napada četnici otkazuju učestće u toj akciji, tako da kuriri nisu uspjeli da obaveste Kupresovu četu o odlaganju napada. Pošto je izvukao glavninu čete iz borbe, bio je obavješten da je jedan vod njegove čete odsečen i okoljen. Stoga se odmah vratio da mu pomogne. Ali, na brisanom prostoru i dubokom snegu, kad je već počelo da sviče, vod se nije mogao izvuci, niti mu je ko mogao pomoći. Ginuli su jedan za drugim. Uprkos svemu, Kupres nije htio da dozvoli da njegovi borci bespomoćno ginu. Čim je ušao u borbu, Miloš je bio ranjen, ali se i dalje borio, a kada bi neko od njegovih boraca poginuo, on je uzimao njegovu pušku, da ne bi pala neprijatelju u ruke. U času pogibije imao je na sebi pet pušaka.

Iz napada na Turiju, 12/13. januara 1942, nije se vratilo 17 boraca, niti se vratilo njihov komandir Miloš Kupres, ozbiljan i namršten, sa velikom surom vučjom šubarom na glavi, na kojoj se sijala velika crvena petokraka zvezda.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Mir. G.)

KUPREŠANIN *Nikole MILAN*

Rođen je 2. oktobra 1911. u selu Medak, Gospić, Hrvatska. Poltiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u selu gde je rođen, a gimnaziju u Gospiću. Do aprilskog rata službovao je u Čazmi i Virovitici, kao državni činovnik finansijske struke. Posle kapitulacije Jugoslovenske vojske, vratio se u rodni kraj.

Poziv KPJ na oružanu borbu prihvatio je s oduševljenjem, i odmah se uključio u rad na pripremama za oružani ustanak na području gospićkog sreza. Početkom avgusta 1941, rukovodi napadom ustaničkih snaga na ustaško-žandarmerijsku posadu u selu Medak; tada se ističe kao hrabar borac i umešan komandant. Posle toga, po zadatku OK KPH za Liku, najviše se angažuje u radu na stvaranju čvrstih vojnih jedinica od ustaničkih snaga. I kad je

od boraca s područja gospićkog kotara, avgusta 1941, formiran gerilski bataljon „Velebit“, Milan je postavljen za njegovog komandanta. Kao predstavnik gospićkog kotara, učestvovao je na savetovanju vojnih delegata gerilskih odreda s područja Like i Bosanske krajine, 31. avgusta 1941, u Drvaru, i na sastanku vojnih delegata ličkih partizanskih odreda, 21. septembra 1941. na Kamenskom, na Piješevici, kada su donesene značajne odluke za razvoj oružane borbe u Lici i Bosanskoj krajini.

Kada je, u oktobru 1941, na području gospićkog kotara formiran 1. lički NOP odred „Velebit“, jačine oko 2.000 boraca, Milan je postavljen za njegovog komandanta. U to vreme primljen je i za člana KPJ. Pod njegovom komandom, Odred je krajem 1941. i početkom 1942. uspešno sprečavao napade Italijana, ustaša i četnika na oslobođenu teri-

toriju i rušio ličku železničku prugu na delu između Gospića i Gračaca. U decembru 1941. upućen je na partijski kurs pri OK KPH za Liku, koji se održavao u Trnavcu; i kad su, krajem decembra te godine, italijanske snage prodrle od Vrhovina ka Korenici, dočekao ih je s grupom kurista u Šijanovom klancu, i tada bio ranjen. U toku leta 1942. godine komanduje privremenom borbenom grupom nazvanom Kombinovani odred, koji je dejtvovalao u zapadnoj Lici, s posebnim vojničkim i političkim zadatkom: da jača angažovanje hrvatskog življenja iz tog dela Like u NOB.

Septembra 1942, kada je Glavni štab Hrvatske formirao 9. partizansku brigadu Hrvatske (3. lička), Milan je postavljen za njenog komandanta. Krajem tog meseca, on je s brigadom razbio četnike u Raduču, a nekoliko dana kasnije i ustaše u Ribniku, a zatim zauzeo Brušane i Lički Novi. Bili su to značajni uspesi tek formirane brigade i njenog komandanta, na kojima im je čestitao Glavni štab

Hrvatske. Posle toga, Milan je nastavio da reda nove uspehe s brigadom: razbio je četnički puk „Vođa Karadžića“ na području Gračaca, a zatim se, po naređenju Vrhovnog štaba, prebacio na sektor Bosanskog Gračaca, gde je brigada u novom dejstvuvala pod komandom Štaba 2. proleterske divizije. Posle povratka u Liku, u decembru 1942, uspešno napada neprijateljske posade između Gračaca i Lovina. U Četvrtj neprijateljskoj ofanzivi vodi borbe s mnogo nadmoćnijim italijanskim snagama na Pločanskom klancu i kod Gornjeg Lapca, Upornom odbranom na frontu, povremenim protivnapadima i zabacivanjem dela snaga u pozadinu, neprijatelju su naneseni ozbiljni gubici i onemogućen brz prodor na oslobođenoj teritoriji Like. U svim tim borbama Milan se pokazao kao veoma vešt i neustrašiv komandant, a njegova je zasluga i to što je brigada od Glavnog štaba Hrvatske tada dobila naziv udarna.

Krajem marta 1943, kao iskusen i vešt komandant, Milan je postavljen za načelnika Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske. U to vreme (krajem marta i početkom aprila) komandovao je privremenom operativnom grupom „Gacka“, i s njom postigao značajne uspehe u gackoj dolini. Kao sposoban i vešt starešina, pokazao se i na dužnosti komandanta Štaba kninskog operativnog sektora i kao komandant novoformirane 19. severnodalmatinske divizije (11. oktobra 1943), a zatim i kao načelnik Štaba 8. dalmatinskog korpusa, naročito u borbama za oslobođenje Dalmacije. Neposredno pre završetka rata, otišao je u SSR, gde je završio devetomesečni kurs u Višoj vojnoj akademiji „Voršilov“.

Posle rata, završio je Kurs operatike pri Višoj vojnoj akademiji JNA. Bio je šef Vojne misije JNA u Albaniji, komandant armije, komandant vojne oblasti, pomoćnik državnog sekretara za narodnu odbranu i načelnik pozadine JNA. Pensionisan je u činu general-pukovnika. Posle toga, izvesno vreme bio je predsednik republičkog odbora Saveza rezervnih starešina JNA Hrvatske. Danas je član Saveta Federacije.

Nosilac je partizanske spomenice 1941. i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (T. Ra.)

KUŠIĆ Redovana MILINKO

Rođen je 8. aprila 1912. godine u Svestići, Ivanjica, Srbija. Rano je ostao bez roditelja, koji su poginuli u I svjetskom ratu. Gimnaziju je učio u Ivanjici i Čačku. Isticao se kao dobar dak. Zanimala ga je literatura, pa je i sam pisao. Kao učenik sedmog razreda, 1930. godine, dobio je veoma značajno priznanje na konkursu međunarodne organizacije „Fidak“ — zlatnu medalju (prvo mesto) za najbolje obradenu temu; „Šta mislite o miru, i kako zamišljate sreću koju on daje čovečanstvu?“. Na konkursu ove međunarodne organizacije u Parizu učestvovali su mnogi gimnazijalci iz Jugoslavije i drugih zemalja sveta.

Posle završetka srednje škole, upisao se na Beogradski univerzitet, gde je studirao filozofiju i prava. U vreme studija nalazio se u

prvim redovima napredne omladine, koja se borila protiv reakcionarnog buržoaskog režima. Član KPJ postao je 1936. godine.

U martu 1938. godine, zbog revolucionarnog delatnosti bio je osuđen na 18 meseci robije. Posle izdržane kazne, ponovo je nastavio revolucionarnu aktivnost. Policija ga ne ostavlja na miru — ponovo ga hapsi, ovoga puta u Nišu. Pred policijom i na sudjenjima držao se hrabro, kako je dolikovalo komunisti. Osuđen je na godinu robije. Kaznu je izdržao u kaznionama u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi, gde se uključio u partijsko-politički rad osuđenih komunisti i dao istaknut doprinos. Kada se, posle aprilskog rata 1941. godine, vratio s robije, odmah je nastavio revolucionarnu delatnost.

Profesionalni revolucionar, čovek široke opšte, i posebno marksističke, kulture svuda je mnogo doprinio radu Partije i njenom uticaju u masama. Bio je bistav govornik, sugestivan i predan i odvažan revolucionar.

Aktivni je organizator narodnog ustanka u užičkom kraju.

Kad je, jula 1941. godine, formiran Užički partizanski odred, Kušić je imenovan za njegovog političkog komesara, a kasnije za člana Glavnog štaba NOP odreda Srbije. Odred je u leto i jesen 1941. oslobodio deo zapadne Srbije i prerastao u snažnu jedinicu. U vreme otvorene izdaje četnika Draže Mihailovića, Užički odred je imao veoma značajnu ulogu — najpre je (novembra 1941) zajedno s Čačanskim NOPO odbio četnički napad na Užice i Čačak, a potom je angažovan u akcijama protiv četnika u pravcu Valjeva, Bajine Bašte, Vardišta i Zlatibora.

U završnim operacijama i neprijateljske ofanzive, Odred je vodio borbe kod Ljubovije, na Kadinjači, na pravcu Kosjerić-Užice i Užice—Zlatibor. Herojstvo Radničkog bataljona Užičkog odreda u borbi na Kadinjači priroda najpoznatijim podvizima boraca narodnooslobodilačkog rata.

Kao politički komesar Odreda i član Glavnog štaba Srbije, dao je značajan doprinos stvaranju, životu i radu Užičke republike.

Kada je, 1. marta 1942, u Čajniču formirana 2. proleterska brigada, Milinko Kušić je imanovan za njenog političkog komesara. U ovoj proslavljenoj, i jednoj od najpoznatijih jedinica NOV Jugoslavije ostao je do kraja leta 1942. godine. Njeni veliki uspesi i izrastanje u legendarni kolektiv proletera, boraca i heroja usko su vezani za Kušićevo ime. Do maja 1942. brigada je izvela više poznatih poduhvata, u kojima je najpre razbila jake četničke formacije u istočnoj bosni (Borikama, na sektoru Vlasenice, Bratunca, Milića, Srebrenice i Drinjače), potom je vodila borbe na Romaniji, za Rogaticu i kod Han-Pjeska, i delom snaga učestvovala u napadu na zloglasno ustaško uporište Borač u Hercegovini. U III ofanzivi vodila je žestoke borbe u istočnoj Bosni (kod Gorazda i Foče), Sandžaku (kod Pjevaljaci), Crnoj Gori (na Durmitoru) i Hercegovini (na sektoru Gacka). Njeni herojski jurisi na Durmitoru i Gatku kod Gacka, i uporne odbrambene borbe mnogo su pomogli uspešnom povlačenju glavnine sandžačkih i crnogorskih snaga na sektor Tromeđe.

U istorijskom pohodu Udarne grupe proleterskih brigada pod neposrednom komandom vrhovnog komandanta NOV i PKJ Tita sa Zelengore u Bosansku krajinu 2. proleterska je imala vidnu ulogu. Istakla se u poznatoj diverziji na komunikaciji Sarajevo — Mostar, u borbama na sektoru Travnik i Bugojna, i u napadima na ustaško uporište Kupres (avgust 1942).

U svim tim poduhvatima Kušić se vidno isticao hrabrošću i samopregorom i kao starešina.

Od kraja leta do 9. novembra 1942; Kušić je komandant 1. krajiške proleterske brigade. Kao stari komunist i istaknuti partijsko-politički radnik, uložio je znatne napore na izgradnji i opštem učvršćivanju i dejstvima ove jedinice. Za to vreme brigada je postigla velike uspehe u borbama s nemačkim, ustaško-domobranskim i četničkim snagama u Bosanskoj krajini. Vodila je 25-dnevne borbe na Manjači protiv snaga 714. nemačke divizije, domobranskog 5. gorskog zbrdga i četnika; učestvovala je u oslobodenju Jajca (septembar 1942), vodila je borbe na Manjači, oko Čadavice i Ključa i od 2—4 novembra učestvovala je u bihačkoj operaciji i za uspehe u njoj pohvaljena od VŠ NOV i PO Jugoslavije.

Na dan formiranja 4. (krajiške) divizije NOVJ (9. novembra 1942) imenovan je za njenog političkog komesara, i na tu dužnost ostao do svoje smrti (1. maja 1943). Od formiranja do početka IV neprijateljske ofanzive, divizija je uspešno operisala u dolini Sane i Une. U IV ofanzivi divizija je najpre vodila odbrambene borbe na pravcu Sanski Most — Bosanska Krupa i uspešno zadržavala nastupanje neprijatelja. U veoma teškim uslovima, na planini Grmeč vodila je žestoke borbe u okruženju jakih neprijateljskih snaga.

Uz velike napore i gubitke, divizija se, u borbama između 11. i 13. februara, probila iz okruženja i tada učestvovala u operacijama na Grmeču u Podgrmeču i na Kozari, i doprinela oslobodenju ovih područja, stvaranju novih jedinica i drugim uspesima NOP.

I u podvizima i uspesima 4. divizije vidno je učestvovala.

Kao i znatan broj boraca, Kušić je oboleo od pegavog tifusa, i kao teški bolesnik izvršio samoubistvo u Majkića Japri, Bosanska krajina.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine. (D. Bul.)

KVEDER Draga DUŠAN TOMAŽ

Rođen je 9. aprila 1915. u Šentjuru (ranije Sveti Juraj) kod Celja, Slovenija. Otac mu je bio učitelj. Politički je počeo da deluje sa 16 godina u omladinskim društvima u Ptujskoj gimnaziji. Zbog toga je 1931. bio isključen iz škole za godinu dana. Posle marta 1933, upisao se na Tehnički fakultet u Zagrebu. Član KPJ je postao iste godine. Na odeljenju za hemiju je osnovao partijsku ćeliju. Zbog ispisivanja parola u Ptuj, bio je uhapšen i osuđen na šest meseci zatvora. Posle izlaska iz zatvora 1934, vratio se u Ptuj i nastavio rad u Mesnom komitetu Komunističke partije.

U jesen 1934. upisao se na Pravni fakultet u Ljubljani, ali se zbog bolesti morao vratiti u Ptuj. Od jeseni 1935. do leta 1936. bio je član Pokrajinskog sekretarijata SKOJ-a za Sloveniju. Postao je i urednik časopisa „Mlada pota“ i uređivao ga od 8. novembra 1935. do 23. juna 1936. kad je časopis zabranjen. Policija je izdala nalog za hapšenje urednika, ali je Kveder emigrirao u Francusku.

U Parizu je skupljao dobrovoljce za internacionalne brigade u Španiji i postao predstavnik u jugoslovenskoj komisiji za emigraciju pri KP Francuske. Pored ostalog, bio je i urednik „Glasa iseljenika“, od septembra 1936. do avgusta 1937. Od avgusta 1937. učestvovao je u španskom građanskom ratu. Postao je politkomesar 129. internacionalne brigade i dobio čin kapetana.

Posle siroma republikanskih snaga bio je od februara 1939. do maja 1941. u logorima Francuske i Nemačke, odakle je uspeo, jula 1941. da pobjegne u domovinu. Odmah je

uspostavio vezu s CK KP Slovenije, pa je avgusta 1941. poslat u Štajersku, gde je vršio razne vojne i partijsko-političke dužnosti. Dužnost političkog Komesara Drugog štajerskog bataljona vršio je od 5. aprila do 1. maja 1942. godine, a zatim je imenovan za političkog komesara Druge grupe odreda. Kasnije je ta grupa prerasla u IV operativnu zonu, a Kveder je od 26. decembra 1942. do juna 1943. bio njen politički komesar. Zatim je otišao u Slovensko primorje i bio instruktor CK KP Slovenije i Glavnog štaba.

Jula 1943. je imenovan za načelnika operativnog odeljenja Glavnog štaba za Sloveniju, a 17. oktobra 1943. za komesara Treće (Alpske) operativne zone. Krajem 1943. postao je načelnik Glavnog štaba NOV i POS.

Novembra 1944. imenovan je za komandanta Glavnog štaba Slovenije. Tu funkciju je

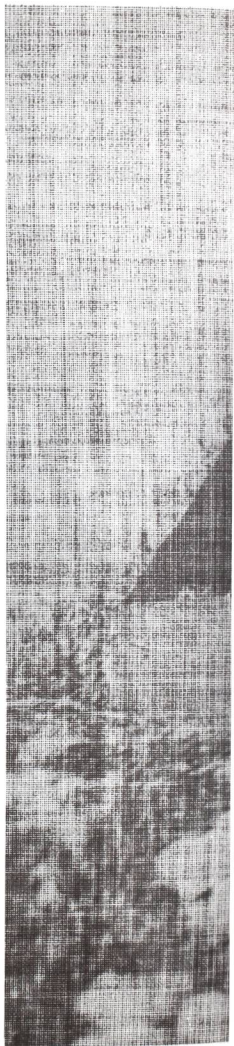
vršio sve do oslobođenja, kad je, 8. maja 1945. imenovan za komandanta grada Trsta.

Posle oslobođenja je bio na važnim položajima u Jugoslovenskoj armiji. U Sovjetkom Savezu je, od 1946. do 1948. završio Višu vojnu akademiju „Vorošilov“. Zatim je bio pomoćnik komandanta Vojne akademije u Beogradu, prvi urednik Vojne enciklopedije i glavni urednik stručnog glasila „Vojno delo“. Kao pomoćnik načelnika Generalštaba, u činu general-potpukovnika, preveden je 1955. u rezervu. Napisao je više zapaženih studija iz vojne teorije i prakse, dajući doprinos razradi koncepcije opštenarodne odbrane i samozastite.

Iste godine imenovan je za ambasadora FNRJ u Etiopiji. Od 1956. do 1957. bio je ambasador u Zapadnoj Nemačkoj, a od 1958. do 1962. u Indiji, i poslanik za Avganistan, Šri Lanku (Cejlon) i Nepal (sa sedištem u Nju Delhiju). U godinama 1962–1965. bio je pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove. Godine 1965. je imenovan za ambasadora u Velikoj Britaniji.

Umrlo je 12. marta 1966. u Beogradu, a sahranjen je u Ljubljani.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (Na. St.)

LABUDOVIĆ Jagoša MILORAD LABUD

Rođen je 21. novembra 1911. godine u selu Šekularu, Berane, Crna Gora. Gimnaziju je učio u Peći i Prizrenu, i završio je s odličnim uspehom. Godine 1931. upisao se na istorijsku grupu Filozofskog fakulteta Beogradskog univerziteta. Pretrpeo je sve nedaće siromaštva deteta bez oca. Već na prvj godini studija opredelio se za revolucionarni pokret. Prvih godina studija hrani se na dačkoj trpezi dobrotornog ženskog društva ili jelom koje je preostajalo od bolesnika, a posle otvaranja Opšte studentske menze (1934) zaposlo se u njoj kao konobar. Član SKOJ-a je od 1933. a član Partije od 1936. godine. Svake godine bio je biran u upravu Udruženja studenata-istoričara, a najčešće je bio sekretar ili potpredsednik uprave. Delujući u svom stručnom udruženju, i šire na Univerzitetu kao komunist, uhapšen je u aprilskoj provali 1936, kao član Fakultetskog komiteta SKOJ-a. Na saslušanju u policiji je rekao: „Svesno sam pristupio komunističkom pokretu, jer mi je dužnost da se svim sredstvima borim protiv postojećeg režima i pokreta“.

Posle završetka fakulteta (1936), pomoću rođakih veza zaposlio se u Ministarstvu prosvete, kao dnevničar. I tu je nastavio s revolucionarnim delovanjem; preporučivao je napredne profesore za zaposlenje u privatnim gimnazijama, i za rad partijskim organizacijama u unutrašnjosti. Ponovo je uhapšen avgusta 1940; odležao je, kao i prvi put, šest meseci u Beogradskoj glavnači i u zatvoru na Adi Ciganliji. I pored svirepog mučenja i terečenja, na policiji se hrabro držao. Posle izlaska iz zatvora, februara 1941, izbačen je iz službe, pa se nastanio u Gornjem Milanovcu, gde mu se nalazila supruga.

Kada je počeo aprilski rat 1941. prijavio se u najbližu artiljerijsku jedinicu i pokušao da dà otpor Nemcima na lazarevačkom putu. Ali, bio je zarobljen i odveden u kragujevački logor, odakle je ubrzo uspeo da pobege. Jula 1941. stupio je u 1. šumadijski odred, kojim je komandovao Milan Blagojević, španski borac i istaknuti revolucionar. Od borca i vodnika,

Labud je brzo izrastao u komandira čete, a već krajem septembra u komandanta 3. bataljona. Pod Labudovim rukovodstvom, bataljon je vodio žestoke borbe s pripadnicima 714 nemačke divizije, čija se komanda nalazila u Topoli. U najžešće borbe pripadaju zaseda u selu Krčevcu, na Prokopu u selu Vinči, na Rudniku, na Rapaj — brdu... Kao borac, komandir voda i čete privlačio se često sâm ili sa još nekoliko drugova blizu neprijateljskih uporišta iobasipao ih bombama. Iako nije bio iz ovog kraja, postao je veoma popularan u narodu.

Zbog izdaje četnika Draže Mihailovića, Labudović je, 5. novembra 1941, sa svojim 3. bataljonom dobio novi zadatak: da hita u okolinu Užičke Požege i da, zajedno s još nekim partizanskim jedinicama, brani Vrhnovi štab i slobodnu teritoriju oko Užica. Na putu prema gornjem Milanovcu, Užičkoj Pozezi, Arilju i u selima gornja i Donja Dobrnja, Duškovic, Kamenici, a osobito u Pranjanima, vodio je danonoćne borbe protiv četnika. Posle toga, uz usputne borbe, vratio se početkom decembra u Šumadiju.

Dok se Labud sa svojim bataljonom vraćao u Šumadiju, glavna partizanskih snaga povukla se u Sandžak, s njima gubi vezu. Za borbe bataljona, za pripadnike i za simpatizere

NOP nastali su tada izrazito teški dani. Partizani su morali da se sklanjaju od stalnih neprijateljskih napada i pretresa. Živeli su po zemnicima. Teror je zastrašio narod. Teško je bilo naći dom koji bi prihvatio partizane. U tim uslovima, Labud se krio kod roditelja svoje supruge, u selu Plaskovcu, kod Topole. U zemnici je ostao dva i po meseca. Za to vreme samo je dva puta video svetlost. Jednom, kada su ukučani pobeegli ipred neprijatelja, ostao je nekoliko dana bez vode.

Pri obnavljanju 1. šumadijskog odreda „Milan Blagojević“, krajem aprila 1942, postao je njegov komandant. I pored jakih neprijateljskih snaga, koncentrisanih na ovom sektoru, odred je imao punu inicijativu u svojim rukama i iz dana u dan napadao je na žandarmerijske stanice, opštinske uprave i vršio razne sabotaže i diverzije na železničkim prugama i telefonskim linijama. Neprijatelj je uoceno partizanske komandante i vršio stalne potere za odredom. Akcije odreda snažno su politički uticale na narod Šumadije, a naročito napad na sreska mesta — Sopot (14. decembra 1942) i Belanovicu (21. februara 1943). Noću 25/26. februara izvršen je napad na žandarmerijsku stanicu u Venčanima i na posadu ljtičevaca u Baroševcu, kod Lazarevca. Tada je likvidirana žandarmerijska stanica u Venčanima, dok su ljtičevci u baroševcu ranije saznali za namere partizana i zaposeli okolne zgrade i rovove. Na čelu napada na Baroševac bio je Labud. Borba je bila ogorčena, Labud se prebacivao od grupe do grupe i nije se obazirao na jaku neprijateljsku vatru, pa je iz zasede ubijen.

Narodnim herojem proglašen je 26. novembra 1955. godine. (M.Dam.)

LACKO FRANCIS JOZE

Rođen je 17. novembra 1894. u slovenskogoričkom selu Kicar, Ptiju u siromašnoj seljačkoj porodici. Posle osnovne škole, izdržavao se radom kod imućnijih seljaka. Od 1914. do 1918. godine bio je austro-ugarski vojnik na italijanskom frontu. Tamo se povezo sa rodo-

ljubima koji su propagirali ustanovljenje jugoslovenske države.

Posle prvog svetskog rata se naselio se u Novu Vas, kod Ptujja, gde je zasnovao porodicu. Tu ga je njegov sused, sekretar čelije KP u železničkim radionicama u Ptujju, pridobio za komunističke ideje.

U Komunističku partiju je primljen 1932. godine. Od tada je Lacko uzorno delovao kao revolucionar u ptujjskom srezu. Usmeravao je organizacije seoskih mladića i devojaka; širio legalno glasilo KP, „Ljudsku pravicu“; prilikom izbora za narodnu skupštinu, godine 1935, agitovao je za Udruženu opoziciju, protiv JRZ; a 1938. godine, na poziv Partije, kandidovao se na izborima, na opozicionoj listi Vlatka Mačeka. Još ranije bio je član vodstva Mačekovog pokreta za Sloveniju,

u Zagrebu. Godine 1939. je jedan od osnivača Stranke radnog naroda Slovenije.

U njegovoj kući su se skupljali ptujjskikomunisti, a među njima i njihov idejni vođ, dr Jože Potrč.

Kod Lacka su svračali vođe slovenački i drugi jugoslovenski komunisti: godine 1935, Srdan Prica; 1936, pred odlazak u Španiju, Otmar Kreačić i Rudi Šimunović. Od slovenačkih komunistu su ga posećivali Franc Leskošek, Boris Kidrič, Jože Marn i drugi.

3. septembra 1939, kod Lacka je održana pokrajinska konferencija SKOJ-a, koju je vodio Lidija Šentjirc, a iste godine konferencija KP za mariborski, ptujjski i prekmurski okrug. U njenom radu je učestvovao član CK KPS Tone Tomšič. Posle konferencije je osnovan ptujjski okružni komitet KP, a Lacko je postao njegov član; Učestvovao je kao delegat na Drugoj konferenciji KPS krajem 1939, a na Trećoj (juni 1940) bio je izabran za člana CK KP Slovenije.

Od januara do 27. aprila 1941. bio je s

mnogim komunistima u vojnom logoru Medureče.

Posle upada okupatora, ptujjski dobrovoljci su ga izabrali za svog komandanta. S njima je krenuo prema Novom Mestu, gde ga je zatekla i kapitulacija jugoslovenske vojske. Od maja je u ptujjskom srezu pripremao ustanak protiv okupatora, i početkom oktobra 1941. osnovao u Ptujju odbor Oslobođilne fronte.

Pošto ga je, 7. novembra 1941, tražila nemačka policija, on se povukao u ilegalnost i radio na pripremanju ustanka u Slovenskim goricama. Početkom aprila 1942, osnovao je, s članovima Ptujjskog okružnog komiteta KP, partizansku grupu u Slovenskim Goricama, imala se u tom kraju prozvali Lackova četa. Imu je 7–12 boraca i hrabro je izvodila mnoge akcije.

Lacko se pridružio četi 7. avgusta 1942. godine. Već drugog dana potom, okupator je četu opkolio u Mostju, kod Ptujja, i uništio. Samo tri borca su se probila kroz močvare oko reke Pesnice, među njima i Jože Lacko. Sklonio se kod jednog seljaka u obližnjem selu, i ovaj ga je, posle dva dana, izdao. Po njega su došli gestapovci, uhvatili ga, pretukli, pa ga zatim terali kroz ptujjske ulice. Folksdojčeri su ga psovali, pljuvali i gadali kamenicama. U zatvoru je mučen. Sve ove muke Lacko je junački podnosio. Umro je u zatvorskoj čeliji, 18. avgusta 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 21. decembra 1951. godine. (V.Ro.)

LAKČEVIĆ Veliše VOJISLAV

Rođen je 3. februara 1913. godine u Ulcinj. Vojo je u svom rodnom gradiću završio osnovnu školu, a potom i građanski. U društvu su vršnjacima iz ulice naučio je i albanski jezik.

Njegovi bezbrizni mladalacki dani su prekinuti odlaskom na rad u ulcinjsku Solanu. Valjalo je porodici obezbediti opstanak i po cenu najtežeg posla. Ovdje, u Solani, neposredno je osenio teret režima. Zasukanih nogavica i rukava, ovdje se radilo od izlaska sunca pa do mraka. Danju nije imao vremena da o tome razmišlja, al je zato ostajao budan i zamišljen do duboko u noć, kao i brojni drugi radnici u Solani. U redovima sindikalne organizacije, u koju se uključio s velikim poletom, naišao je na mnoge istomišljenike. U sindikalnim aktivnostima on se svakodnevno norađavao revolucionarnim shvatanjima, pa je 1935. godine primljen u KPJ.

Godine 1936. Vojo se s porodicom seli iz Ulcinja u selo Botuša, kod Đakovice. Znanje albanskog jezika mu je umnogome olakšalo

boravak u novoj sredini. Osim toga, u đakovičko selo Botuša stigao je kao oformljeni komunist, pa je postao veoma omiljen kod vršnjaka. Ubrzo je postao jedna od vodećih ličnosti u đakovičkom srezu.

Lakčević 1938. i 1939. formira novu partijsku čeliju i vodi je uspešno, kao sekretar. Prikuplja pomoć za španske republikance i internacionalne borce. Sudeluje i u radu naprednih omladinskih organizacija, stiže na sve sastanke fudbalskog kluba, kao i SKOJ-a i Partije.

Na Drugoj konferenciji KPJ za Đakovicu, koja je održana jula 1940. godine u selu Šapteji, Vojislav Lakčević je izabran za člana Sreskog komiteta.

Početkom 1941. godine, Vojo je u uniformi jugoslovenske vojske u 56. puku. Posle kapi-

tulacije, zarobljen je kod Skadra i deportovan u logor. Međutim, iz logora je izbačljen zahvaljujući akciji skadarskih komunisti, čija je partijska organizacija izvlačila napredne drugove van bodljikavih žica.

Posle izlaska iz logora, Vojo iz Skadra odlazi u Crnu Goru, u Pješivce, i odmah nastavlja revolucionarnu aktivnost. Svojim sunarodicima govori o razvoju NOP-a na Kosovu. Već jula 1941, kad je u selu organizovana prva partizanska jedinica, za njenog sekretara određen je Vojo. Zajedno s najužim rukovodstvom KPJ za Crnu goru, učestvuje u organizovanju trinaestojulskog ustanka.

Godine 1942. Vojo i Stanko Burić se, na poziv OK KPJ za Kosovo i Metohiju, vraćaju na Kosovo. Vojo kao „Ymer“ i Stanko kao „Rustem“, u pratnji Džema i Mustafe, prelaze Čakor i niz Rugovsku klišuru silaze u Peč, i kasnije u Vitomiricu. Posle kratkog odmora, zajedno s nekolicinom drugova krenuli su u selo Vrelo ispod Goleša, u kome se nalazio OK KPJ za Kosovo i Metohiju.

Vojslav Lakčević je bio izvanredan poznavalac prilika u NOP-u Kosova, i s lakoćom se ponovo uključio u njegove tokove. Na Plenumu OK KPJ, koj je tih dana održan u Vreću, za nove članove Komiteta izabrani su i on i Stanko Burić.

Kada je 1943. formiran Karađakli partizan-ski odred, za političkog komesara odreda izabran je Vojo Lakčević. Odred je imao zadatak da deluje na Skopskoj Crnoj gori; ali, zbog teške situacije na ovom terenu, uputio se ka Nerodimlju. Odred je 3. februara 1943. zastao u selu Grackom, kod Lipijana. Partizane su ovde opkolili Italijani i kvislinzi. Razvila se teška i neravnomerna borba, koja je za partizane trajala sve do njihovog poslednjeg metka. U ovoj borbi hrabro je pao Vojslav Lakčević.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (S.Li.)

LAKIČEVIĆ Pava MILUTIN

Rođen je 1912. u Donjoj Morači, Kolašin, Crna Gora. Student agronomije. U KPJ primljen 1938. godine. Poginuo je maja 1942. godine.

Rođen je u seljačkoj porodici. Poslije završene osnovne škole u rodnom mjestu, gimnaziju je počeo u Kolašinu, a završio u Beranama. Studirao je na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu. Od početka studija pripadao je studentskom pokretu na Beogradskom univerzitetu. Zajedno s naprednim crnogorskim studentima, istupao je u gotovo svim političkim akcijama KPJ. Još prije prijema u KPJ izvršavao je sve postavljene političke zadatke. Član KPJ postaje 1938. godine.

Isticao se političkim i revolucionarnim radom i u zavičaju, radeći s ostalim komunistima na okupljanju omladine.

U aprilskom ratu učestvovao je kao đak-narednik, istakavši se hrabrošću i umješnošću kao vojni stariješina. Kapitulacija ga je zatekla na frontu. Energičnim i pravilnim stavom uspio je da očuva jedinstvo jedinice i da je spase zarobljavanja. U punoj ratnoj spremi, organizovano, zaobilaznim putevima i stramputicama, uspio je da četu povuče s fronta koji se raspao. Njegovi vojnici došli su kućama s oružjem i drugom ratnom spremom.

Poslije kapitulacije zemlje, radio je na pripremanja oružanog ustanka u kolašinskom kraju. Po zadatku Partije, rukovodio je obukom omladine u rukovanju oružjem, prenoseći na nju i osnovna znanja iz teorije o taktici i strategiji borbe protiv neprijatelja.

Istakao se kao rukovodilac ustaničkih snaga u borbama za oslobođenje Kolašina, 17.

jula 1941. godine. Velikim dijelom bio je zaslužan za brzi slom italijanskog garnizona, i kao neustrašiv borac i kao komandant ustaničkih snaga. U Kolašinu se pokazao izvrsnim organizatorom javnog reda i života, aktivan u stvaranju organa nove vlasti u oslobođenom gradu na Tari.

U fazi osjeka ustanka u Crnoj gori, neu-morno je radio na oživljavanju i obnavljanju postojećih partijskih organizacija i stvaranju novih. Kao iskusan politički radnik i revolucionar, doprinio je podizanju borbenog duha i morala u narodnim masama. Kada je, po odluci PK KPJ i glavnog štaba za Crnu goru, Boku i Sandžak, formiran Komski partizanski odred, postvijen je za njegovog političkog komesara. S ove dužnosti razvija intenzivan politički rad u masama, a u brojnim vojnim akcijama i oru-

žanim borbama, naročito na putu Podgorica — Kolašin, doprinio afirmaciji oslobodilačke borbe na širokom prostoru Potarja, i gornjih tokova Lima. Istakao se u mnogim akcijama koje su vođene u kolašinskom srezu krajem 1941. i prvih mjeseci 1942. godine.

Posebno veliku energiju i političko iskustvo ispoljio je u razobličavanju ideologije četništva. Pokazao je primjernu hrabrost u više borbi s četničkim jedinicama.

Prilikom povlačenja partizanskih snaga, po naređenju Vrhovnog štaba, iz Crne gore, preko Sinjajevine prema Durmitoru u Bosni, Lakičević je s jednom četom imao zadatak da štiti odstupnicu. Dajući primjer borcima kako valja hrabro izdržati i štiti druge, da bi zadržao četničko nadiranje, neustrašivo je tukao puškomitraljezom iz stojećeg stava, sve dok ga nije ubio neprijateljski rafal, maja 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Mi.Dž.)

LAKIĆ Dorda RADOJKICA

Rođena je 12. oktobra 1917. godine u Skender-Vakufu, Bosna i Hercegovina. Otac, seoski učitelj, često se selio s porodicom, pa je kao dijete obišla mnoga mjesta u Bosni i Hercegovini. U selu Skočici, kod Zvornika, i Tuzli završila je osnovnu školu. Odatle joj roditelji prelaze u Bijeljину, gdje je pohađala šest razreda gimnazije. Pošto je vlast, da bi onemogućila napredni đakli pokret u bijeljinskoj gimnaziji, ukinula više razrede, sedmi razred je završila u Sarajevu, a osmi i veliku maturu u Šapcu. Njen organizovani revolucionarni rad počinje u Bijeljini, prijemom u SKOJ 1935. godine.

Upisala se na Beogradski univerzitet — Tehnološki fakultet, u septembru 1936. a zatim

prelazi na Filozofski fakultet. Postaje član KPJ 1937. godine. Ljeti odlazi u Bijeljину i Sarajevo. Postaje profesionalni revolucionar. Kao student, bila je u teškom materijalnom položaju. Zbog nerazumevanja roditelja za njen revolucionarni rad, odbija da prima njihovu materijalnu pomoć. U decembru 1940. zapošljava se u Beogradu, kao dnevničar u Pošti broj 2. U Beogradu se s velikim elanom posvećuje revolucionarnom radu u okviru naprednog studentskog pokreta i njegovih raznih udruženja, a posebno u društvu „Petar Kočić.“

Poslije okupacije, krajem maja 1941, napušta Beograd i odlazi u Bijeljину. Da bi izbjegla hapšenje od strane ustaša, koji su je u Bijeljini u nekoliko navrata tražili kod njenih roditelja ona po zadatku Partije odlazi, u junu 1941, u Sarajevo.

Poslije odlaska u Sarajevo, sve svoje snage i sposobnosti posvećuje ilegalnom radu. Uključuje se u pripreme za ustanak. U vrijeme kada je ustaška policija u Sarajevu pohapsila niz vodećih komunista, i kada su uslovi za

ilegalni rad bili veoma teški, Radojka Lakić oblači muslimanski zar, često mijenja stanove i živi pod lažnim imenom. Sekretar je partijske ćelije na Baščašiji.

Uhapšena je, početkom septembra 1941. godine, na ulici. Kod mlade djevojke, odjevene u muslimansku nošnju sa legitimacijom na ime Marije Hodak, policijski agenti su pronašli proglaše KPJ za dizanje ustanka i umnožene dijelove Istorije SKP (b).

Odvadena je u ustaški zatvor, gdje je podvrgnuta mučenju. Pošto ništa nije priznala, izvedena je na Pokretni prijezi sud. Osuđena je na smrt, i strijeljana 28. septembra 1941. godine, na Vracama u Sarajevu.

Radojka je pokazala visoki moral komuniste. Podsmjehnula se u lice svojim dželatima, javno ignorisući njihov Sud i njihovu presudu. U Sarajevu se vrlo brzo saznalo za njeno herojsko držanje, i to najprije od ustaških dželata.

Sahranjena je u grobnici narodnih herojau velikom parku u Sarajevu, a na mjestu njenog pogubljenja podignuta je spomen-ploča.

Narodnim herojem proglašena je 8. juna 1945. (Lj. Ga.)

LANG Andrije DRAGUTIN

Rođen je 5. oktobra 1921. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Tu je naučio trgovački zanat i zaposlio se kao trgovački pomoćnik. Rano je pristupio radničkom pokretu. Već 1938. godine izabran je za rukovodioca područnice trgovačkih radnika i namještenika. Početkom 1940. godine postaje član SKOJ-a, a iste godine i član KPJ. Isticao se u radu naprednog kulturno-umjetničkog društva „Pelagić“, u kome je od 1939. godine i član Uprave.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, Drago lang radi u Banja Luci s omladinom; glavni mu

je zadatak da očuva skojevske aktiviste po školama i preduzećima i da skojevsce priprema za oružanu borbu.

Po zadatku partije, jula 1941. godine pošao je u partizanski odred na Starčevići, kod Banja Luke. Učestvuje u oružanim akcijama protiv Nijemaca, ustaša i domobrana oko Banja Luke. Kao omladinski rukovodilac, naročito je bio angažovan na uključivanju omladine u NOB i na jačanju skojevskih organizacija u selima oko Banja Luke.

Po zadatku Oblasnog komiteta KPJ, u jesen 1941. godine, otišao je u Podgmeč da pomenom u radu s omladinom. Tu je, novembra 1941. godine, postao član CK SKOJ-a za sektor 1. krajiškog NOP odreda.

Svojim samoprijegornim radom i hrabrošću stekao je veliki ugled i povjerenje među omladincima. Poslije zločina i izdaje četničke grupe, pod rukovodstvom Rada Radića, uoči 1. aprila 1942. godine, kada je napadnuta partizanska bolnica u Jošavci i pobijano 25 ranjenih partizana i nekoliko desetina komunisti i simpatizera Partije, koji su došli iz Banja Luke, nastala je teška situacija na terenu 3. i 4. krajiškog NOP odreda. Oblasni komitet KPJ za bosansku krajinu, da bi je poboljšao, uputio je veći broj partijskih aktivista na teren ovih odreda. Među njima nalazio se i Drago Lang.

Krajem aprila 1942. godine, zajedno sa sekretarom OK KPJ za sektor 3. Krajiškog NOP odreda, Kasimom Hadžićem, pošao je s političkog savjetovanja, koje je održano u Gornjem Ribniku, prema Zmijanju i Manjači. Tu su 1. maja održali veliki zbor u Šijvnom. Poslije zbora, kada su krenuli prema Gornjem Ratkovu, kod sela Bunareva, na putu Mrkonjić-Grada — Banja Luka, dijelovi četničkog puka „manjača“ iz zasjele su napali njihovu malu grupu, i tada su junački poginuli Drago Lang i Kasim Hadžić.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Ob.)

sredstava za samostalan život, pomagao je majci — otac je poginuo 1915. u prvom svetskom ratu, kad je Mustafi bilo svega nekoliko meseci — u kućnim i drugim poslovima. Kako se u to vreme počela sve jače osećati delatnost partijske organizacije u Livnu, koja je, dolaskom Vojina Zirojevića, bila reorganizovana i čvrsto povezana s partijskim rukovodstvom Dalmacije, Mustafa je vrlo aktivno učestvovao u radu URS-ovih sindikata i njihovih sindikalnih podružnica i doprineo okupljanju gotovo svih struka — kožaraca, građevinskih radnika, tekstilnih radnika i drugih, u podružnice URS-a, u kojima je KPJ ostvarila svoj uticaj. On je posebno bio aktivan u naprednom muslimanskom društvu „Merhamet“, koje je okupljalo gotovo svu muslimansku omladinu Livna.

Godine 1937. otišao je na osluženje vojnog roka u Sarajevo, u Školu za rezervne oficire, ali zbog političkih karakteristika koje je poslao Sresko nabelstvo iz Livna, kao „nepozeljan“ upućen je na odsušenje roka u pešački puk u Kragujevcu.

Posle odsušavanja vojske, zaposlio se, krajem 1938. godine, u tvornici papira na Sušaku. Od prvog dana se uključio u napredni radnički pokret i, pošto je početkom 1939. primljen u SKOJ, brzo je stekao velike simpatije među radnicima i naprednom omladinom Sušaka. U Sušaku je ostao samo godinu, jer je zbog političkog rada u sindikatu i s omladinom bio uhapšen i zatvoren. Iako podvrgnut batinama, Mustafa ništa nije priznao. Posle dva meseca ispitivanja i batinanja, proteran je na tri godine u Livno, gde je nastavio političku aktivnost u partijskoj organizaciji, i posebno u „Merhametu“.

Iz Livna je otišao u Zagreb da traži zaposlenje. Stanovao je kod sestre koja je radila na Pošti. Tražeći zaposlenje, dolazio je u dodir s mnogim komunistima i naprednim ljudima. Između ostalih, upoznao se i često sastajao s

LATIFIĆ Osmana MUSTAFA

Rođen je 15. juna 1915. godine u Livnu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici. Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio je u Livnu, a Srednju tehničku kao pritamac „Gajreta“, 1935, u Sarajevu. Imao je želju da studira na Tehničkom fakultetu u Pragu, ali to mu materijalne mogućnosti nisu dozvoljavale.

Kao dak Srednje tehničke škole u Sarajevu, zbog naprednih ideja dolazio je u sukob s upravom škole i internata i sarajevskom policijom. Jednom je bio i osuđen na kaznu od 15 dana zatvora. Posle završetka školovanja u Sarajevu, došao je u Livno. Bez zaposlenja i

Otkotaro keršovanim. Iako je kratko boravio u Zagrebu, svega nekoliko meseci, njegova se politička aktivnost osećala u Radničkoj komori i Udruženju esperantista. Zbog toga je 1940. godine uhapšen i proteran u Livno, bez prava napuštanja rodnog grada za dve godine. Neposredno pre toga, Mustafa je postao član Komunističke partije Jugoslavije.

Početkom 1941. godine, pozvan je u rezervu u Sinj. Tu ga je zatekla i kapitulacija kraljevske jugoslovenske vojske. U Sinju su se tada nalazili mnogi livanjski komunisti među njima i hasan Brkić, koji je izvesno vreme posle kapitulacije boravio u Livnu, i aktivno s Mustafom Latifićem, Vojinom Zirojevićem i drugima radio na pripremama za oružanu borbu protiv okupatora i kvislinga. Mustafa je bio jedan od najaktivnijih u prikupljanju i skrivanju oružja, municije i drugog materijala.

Mustafa je jedan od najpoznatijih organizatora ustanka u livanjskom kraju. Naročito je radio na zbližavanju Srba, Hrvata i Muslimana. Bio je najomiljeniji komunist među srpskim stanovništvom kupreških i glamočkih sela. Odličan organizator i vrstan govornik, pridobijao je narodne mase svuda gde je politički delovao. U narodu je bio popularan i zbog junaštva, koje ga je krasilo u svakoj borbi s okupatorima i domaćim izdajnicima.

Naročito se istakao u borbama protiv Italijana i četnika. U decembru 1941. godine na čelu grupe boraca Livanjskog NOP odreda — pomognuto seljacima s roglujama, vilama i sekirama, koje je on organizovao — dočeka je u zasedi italijansku motorizovanu kolonu, i u četvorčasovnoj borbi uspeo je razbiti. Tada je zarobljeno više italijanskih vojnika, nekoliko oficira i podoficira i zaplenjena veća količina oružja, municije, čebadi i drugog materijala. Na čelu grupe, s pištoljem i ručnom bombom, Mustafa je prvi ušao među italijanske kamione i s tim razorušao nekoliko vojnika. Istakao se i u borbi protiv Italijana na cesti između Duvna i Prozora.

Posle pogibije Vojina Zirojevića, Mustafa je, kao najistaknutiji i najpopularniji rukovodilac, imenovan, maja 1942. godine, za političkog komesara Odreda, odnosno bataljona „Vojin Zirojević“, koji je vojno i politički delovao u okviru IV operativne zone Hrvatske za Dalmaciju. Na tu dužnost pokazao je iste odlike kao i njegov prethodnik, učitelj i lični primer, stari revolucionar Vojin Zirojević.

Herojski je poginuo u borbi s četnicima, u selu Vidimijama. Bilo je to 14. juna 1942. godine, kada se Štab bataljona s 1. četom vratio dan ranije iz jedne borbe s ustašama i četnicima oko Glamoča, u kojoj su učestvovali delovi 3. i 5. KNOP odreda. U nekoliko marša smešteni da se odmore od napornog marša, bili su u zoru iznenada opkoljeni od brojo

namodnijih četnika. Tu je u borbi, pogođen sve više metaka, ostao zauvek na bojnopolju Mustafa Latifić.

Narodnim herojem proglašen je 22. decembra 1951. godine. (Raf. B.)

LATINOVIĆ Koje MILE

Rođen je 18. marta 1919. u selu Bravsku, Bosanski Petrovac, Bosna i Hercegovina. Završio je osnovnu školu, a potom je radio seoske poslove; izvesno vrijeme, neposredno pred odsluženje vojnog roka, bio je drvosejača. Aprikski rat ga je zatekao u vojsci. Izbjegao je zarobljavanje i došao kući s oružjem i ratnom opremom.

Zajedno s tri brata, stupio je u partizane 27. jula 1941. i u prvim borbama istakao se hrabrošću. Prednjačio je u borbama protiv ustaša, i kasnije Italijana kod Sanskog Mosta i Kijuća; u višednevnim borbama, krajem 1942. s jakim italijanskim snagama na Bravsku, u napadu na Prijedor 19. maja, kada je predvodio bombaško odjeljenje i otvorio četi put kroz liniju odbrane grada. I u borbama za oslobođenje Sanice i Kijuća, 26. do 30. jula, Mile je predvodio bombaše i jurisao pred Bravskom četom.

Bravska četa je ušla u sastav 3. krajiške brigade, i od tada je Mile borac ove proslavljene jedinice. Bombama je krčio prolaz kroz neprijateljsku odbranu na Bihaću, a u napadu na Jajce, 23. novembra 1942, bio je teško ranjen, ali je ostao u stroju dok otpor neprijatelja nije bio slomljen. Poslije oporavka, u brigadu se vratio pred početak IV neprijateljske ofanzive. U bici na Neretvi, odbijao je bombama njemačke napade od Gornjeg Vakufa. Uvijek je među prvima u mnogim borbama 3. krajiške brigade u nastupanju ka Drini i kroz Sandžak, i u bici na Sutjesci. U napadu na

Sinjevac i Vis, u Zelengori, upada u njemački raspored i hvata se ukoštac s Nijemcima.

U napadu 3. krajiške na Bugojno, 22. avgusta 1943, Mile se privlačio bunkerima u koje baca ručne bombe i ubija posadu. U napadu na Zenicu, 10. oktobra 1943, predvodi grupu bombaša, provlači se u neprijateljsku odbranu, razoružava stražu, i u bunkeru zatiče na spavanju i razoružava 11 neprijateljskih vojnika. Još smjeliji vojnik izveo je u napadu na Banja Luku. Sa svojim vodom provukao se kroz spoljnu odbranu i upao u zgradu gdje su njemački oficiri-piloti čekali Novu 1944. godinu; bez borbe ih je razoružao i sproveo u Štab. Poslije borbi u Banja Luci, postao je zamjenik komandira čete.

U proljeće 1944, na području Livna rukovodio je minerskim odjeljenjem, koje je uništio pet njemačkih tenkova. Na isti način uništio je nekoliko njemačkih tenkova, u vrijeme borbi s njemačkim motorizovanim kolonama, koje su pokušale da prodru u Drvar poslije vazdušnog desanta 25. maja. Prilikom prelaska pruge Sarajevo — Konjic, 27. jula 1944, Mile je s četom uništio neprijateljsku posadu u bunkerima i rovovima, a potom sām ručnim protivtenkovskim bacačem zaustavio napad neprijateljskog oklopnog voza.

Novo podvige izveo je Mile u prodoru 3. krajiške brigade kroz Sandžak i zapadnu Stribu, avgusta 1944. godine. Tada je s četom, 22. avgusta, iznenadnim napadom u šumi na cesti Nova Varoš — Kokin Brod, uništio neprijateljsku posadu, gdje je bilo 19 mrtvih i 23 ranjena njemačka vojnika; dva dana kasnije, u napadu na Palisad i Čajetinu, koje su branili bugarski fašisti, Mile je s četom presjekao odstupnicu Bugarima, i uništio jednu bugarsku bateriju topova. Početkom septembra, u borbama s glavnom četničkom snagom, a zatim s njemačkom motorizovanom kolonom kod Mladenovca, ponovo je pokazao zadivljujuće junaštvo. Tada je Mile postavljen na dužnost komandira čete.

U borbama za oslobođenje Beograda, na pravcu nastupanja 3. krajiške brigade, Mile je sa svojom četom opkolio zgradu u kojoj je bilo 300 zandarmeria s komandantom beogradske žandarmerije, slomio njihov otpor i prinudio ih na predaju.

Poslije oslobođenja Beograda, Mile je primio dužnost komandanta 5. bataljona 3. krajiške brigade. Početkom decembra, brigada je vodila borbu u Sremlu, potiskujući njemačke snage na zapad. U jednom jurišu, idući pred svojim bataljonom, 7. decembra 1944, Mile je smrtno ranjen. Istog dana, i na istom frontu, u istoj jedinici, poginuo je i njegov brat Miša, borac od 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 24. decembra 1953. godine. (Vl. Kc.)

LATINOVIĆ Jove TRIVO GARONJA

Rođen je 17. oktobra 1914. godine u selu Bravsko kod Bosanskog Petrovcu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seoskoj porodici. Nije pohađao ni osnovnu školu, već je radio kod kuće. Kada je odrastao, zaposlio se kao drvosejača u preduzeću „Šipad“. Tu je učestvovao u radu naprednih sindikata i u štrajkovima 1937. i 1939. godine.

Od prvih dana ustanka, jula 1941. godine, bio je zapažen kao vrlo hrabar borac. Tako se istakao 27. avgusta 1941. godine, prilikom partizanskog napada na motorizovanu kolonu ustaša, koja je išla kao pojačanje garnizonu u bosanskom Petrovcu. Tada se neprimjetno prebacio s druge strane puta, privukao se neprijateljskom mitraljescu i ubio ga. Zatim je

oteti puškomitraljez okrenuo na neprijateljske vojnike, rasute pored puta. Taj njegov podvig doprinio je pobjedi u borbi u kojoj je pobijeno više od stotinu i zarobljeno desetak ustaša. U tim prvim borbama Trivo se najviše služio bombama, i redovno išao među prvima.

U prvoj borbi protiv Italijana blizu Klučca, 28. februara 1942. godine, Trivo je kao vodnik 1. voda Bravske čete, krupan i jak, upao među Italijane, hvatao ih rukama i otimao oružje. U borbi za oslobođenje Prijedora, 17. maja 1942. sa svojim vodom prvi je čamcem prešao Savu i organizovao odbranu prema Ljubiji, u selu Čarakovu, cijelog dana odbijajući jurise ustaša, a na polju pred njegovim vodom bile su mrtve desetine neprijateljskih vojnika. Prilikom oslobođenja Klučca, Sanice i Vrpolja, jula 1942. Trivo je počinio slična junaštva.

Toga ljeta, Bravska četa bila je u zaštitnici radova 1. omladinske poljoprivredne radne brigade. Ustaše su jednog dana, početkom septembra, opkolile jednu omladinsku radnu četu. Borbu u ustašama prihvatila je desetina iz

Trivnog voda. Geronja je o tome bio obaviješten, jer je jedna desetina njegovog voda stupila u borbu za spas omladine. Odmah je poveo ostatak voda u juriš, natjerao neprijatelja u bjekstvo, i time spasio više od 190 omladinaca i omladinki Smoljanske radne čete.

Kad je formirana 3. krajiška brigada, Bravska četa je ušla u njen sastav. U napadu na Bihać, novembra 1942. godine, Trivo je bio teško ranjen. Pošto je ozdravio od rana i tifusa, stupio je u Ribnički NOP odred, jer je njegova brigada bila daleko. Nešto kasnije, postao je komandir čete u 13. krajiškoj brigadi, gdje je primljen u KPJ.

U borbi za oslobođenje Klučca, sredinom septembra 1943, njegova četa naišla je na žestok otpor Nijemaca. Da bi omogućio nastupanje svoje čete, Trivo je pokupio nekoliko bombi od boraca i pošao da uništi bunke. Uspješno je slomio otpor iz jednog, i pošao na drugi bunker, bacajući bombe i vraćajući one koje su iz bunkera na njega bacali. Na nekoliko metara pred drugim bunkerom, pao je pogoden mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (VI. Kc.)

LAVČEVIĆ-LUČIĆ Nikole IVAN

Rođen je 23. decembra 1905. u Starom Gradu, na Hvaru, Hrvatska. Rastao je u staroj zemljoradničkoj porodici, s devetoro braće i sestara. U osnovnoj školi isticao se marljivošću, bistrinom i osećanjem za pravdu. Jednom, kada je učiteljica nepravdno udarila njegovog druga, napustio je učionicu u znak protesta; vratio se tek kad je učiteljica javno obećala da više neće tući đake. Kao odličnog đaka, roditelji su ga upisali u gimnaziju, koju je morao napustiti u petom razredu, zbog slabog ekonomskog stanja porodice. Tada se mali Ivan predano prihvatio teških zemljoradničkih poslova. Živeći u složenim društvenim i političkim prilikama, osetio je klasne razlike između starigradskih pučana, težaka, mornara i ribara, s jedne, i starigradske gospode, s druge strane: video je i osetio stranu vladavini austrougarske monarhije, privremenu italijansku okupaciju, osetio je i vlast buržoaske kraljevske monarhije. Samo dve godine posle formiranja prve partijske ćelije KPJ na Hvaru, već 1922. godine postaje član SKOJ-a. Razvija aktivnost u kulturno-prosvetnim i sportskim društvima. Starigradska partijska organizacija ga, zbog njegove revolucionarne aktivnosti, prima 1924. godine u svoje redove, pa je ovaj osamnaestogodišnjak jedan od najmlađih članova KP na ostrvu.

Prvoga maja, uprkos zabrani žandarma, komunisti organizuju i održavaju zbor oko 1.000 pučana, na istorijskom Rašniku, u Vrbanijskom polju, na kome Ivan govori o istorijskoj ulozi radničke klase. Vlasti ga često hapse i maltretiraju. Da bi izbegao hapšenje pod režimom diktature, ilegalno je otišao u SSSR, gde je završio Komunistički univerzitet za nacionalne manjine Zapada; po svojoj želji, radio je u tvornici u Rostovu, kao mehaničar i partijski radnik. Na rodno ostrvo vratio se ilegalno 1936. godine, ali je odmah uhapšen i podvrgnut saslušanjima. Zahvaljujući njegovom revolucionarnom držanju, jedinstvu komunističke i uticaju Partije među meštanima, policija ga je pustila.

Nastanio se u Splitu i zaposlio kao mehaničar, nastavljajući partijsku aktivnost u novoj

sredini. borio se za sprovođenje zadataka koje je pred partijsku organizaciju Dalmacije postavio novi CK KPJ na čelu s Titom; posebno se angažovao protiv frakcijskog rukovodstva partije u Dalmaciji. Krajem oktobra 1938. imenovan je u novi PK KPJ za Dalmaciju i u Radni odbor Pokrajinskog odbora Stranke radnog naroda. Posebna je njegova uloga u sređivanju i jačanju splitske partijske organizacije, kojoj je kratko vreme stajao na čelu. Na pokrajinskoj partijskoj konferenciji u Splitu, 2. avgusta 1940, izabran je za člana PK-a i zadužen za sektor agitacije i propagande. Njegovim zauzimanjem, partijska organizacija Dalmacije je, 1. novembra 1940, dobila svoje glasilo, „Borba radnog naroda“.

Kao član PK KPJ, u danima kapitulacije, pomaže partijskim organizacijama u Splitu i na Hvaru da se snađu u novonastaloj situaciji. Krajem aprila 1941. postavljen je za rukovodioca vojne komisije PK-a. Njegovim zalaganjem je, 22. juna 1941, počeo da izlazi u Splitu „Naš izvještaj“, glasilo PK-a. Učestvuje u organizo-

vanju prvih partizanskih odreda i izvođenju borbenih akcija u Splitu. Zbog stalnih, obimnih i oštrih represalija okupatora, često menja ilegalne stanove, naročito posle hapšenja sekretara CK KPH Rada Končara. Tek što je završio pisanje izveštaja CK KPH-a i zaspeo, fašisti su 6/7. februara 1942. iznenada upali u ilegalni stan, gde su živeli Lavčević i Jurjević. Lavčević je pobežao iz stana, ali je natrčao na talijansku stražu u Stodovoj ulici (koja danas nosi njegovo ime), gde je uhitvao. Ivan je saslušan neprekidno, na smenu, dan i noć, bez sna, tučen. Pred njega, kada je bio na ivici smrti, doveli su malobrojne provokatore, koji su ga teretili da je visoki partijski funkcioner. Četrdeset i tri dana i noći trajao je ovaj „hod po mukama“, ali Lavčevića, istaknutog komunistu i revolucionara, fašisti nisu slomili. Oni ga šalju u zatvorsku bolnicu, u nameri da ga privremeno oporave i nastave saslušanja. Partijsko rukovodstvo grada ubrzo je saznalo za to, i stvara plan za njegovo oslobođenje iz ruku okupatora. Trojica prerusenih partizana upali su u bolnicu i izveli Lučića, ali su bili otkriveni. Lučić je uhaćen na ulici i prebačen u ćeliju smrti, gde se sreo ponovo s dragim i bliskim saborcem, sekretarom CK KPH, Radom Končarom. S njim je, sredinom maja 1942. prebačen u Šibenik, ali su njega fašisti vratili u splitski zatvor, pošto su pripadnici NOP-a uoči suđenja uništili njegov dosije. Lekari — pripadnici NOP-a uspeali su da, s dijagnozom teške zarazne bolesti, prebace Lučića u novu bolnicu na Firulama. Ležao je na krevetu okovanih nogu i ruku pod jakom stražom fašista. MK KPH, planirao je hitno oslobođenje Lučića i Jurjevića ali se Lučić nije mogao izvući, pošto je bio nepokretan. U poslednjem pismu, upućenom partijskom rukovodstvu u gradu, misleći na Partiju i njeno veliko delo, pisao je: „Po cijenu svega, ostajem vjeran našoj svetov stvari. Za nju ću i u smrt ići mirno i spokojno“. 23. decembra 1942. fašisti su ga kamionom odvezli iz bolnice i ubili na nepoznatom mestu.

Na predlog Vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Tita, Predsedništvo AVNOJ-a odlikovalo je ordenom narodnog heroja Ivana Lavčevića-Lučića, kao istaknutog pionira narodnog ustanka i za herojsko držanje pred neprijateljem.

Narodnim herojem proglašen je 5. decembra 1944. godine. (R.G.)

LAZAREVIĆ Sava BOŽO

Rođen je 15. aprila 1909. godine u Maloj Stijeni, Piperi, Podgorica, Crna gora, u siromašnjoj seljačkoj porodici. Kao gimnazijalac u Beranama i Podgorici, aktivno je učestvovao u akcijama naprednog omladinskog pokreta, i postao je član SKOJ-a. Vojnu akademiju završio je 1932. godine, a zatim je prešao u vazduhoplovstvo gde je dobio, posle školovanja, zvanje izviđača i vojnog pilota.

Kada je, po nalogu Partije, Mitar Bakić, marta 1939. godine, osnovao od naprednih oficira u zagrebačkom garnizonu prvu partijsku ćeliju, Lazarević je bio njen član. U to vreme nekoliko puta sastajao se s generalnim sekretarom CK KPJ, drugom Titom, i obezbeđivao je njegovo ilegalno kretanje.

U toku apriskog rata Lazarević je, kao kapetan-pilot Osmog bombarderskog puka, učestvovao 6. i 7. aprila u napadima na nemački aerodrom kod Celovca, bombardovao je prugu Maribor — Grac, a učestvovao je i u poznatom napadu na Pečuj i Segedin, u kome je poginulo preko 80 odsto posada 89. grupe osmog puka.

Uspeo je da izbegne zarobljavanje i povuče se u svoj rodni kraj, Piperi, gde se odmah povezao s partijskom organizacijom, a od Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu goru bio je zadužen da u tom kraju vodi vojnu obuku, organizuje jedinice i prikuplja oružje. Kada je počeo ustanak, Lazarević je postavljen za komandanta Veljebraskog sektora, s kojim vrši prve napade na Podgoricu. Kao zamenik, a zatim i komandant Piperskog bataljona, istakao se u mnogim borbama, a posebno oktobra 1941. godine, u napadu na italijansku kolonu kod Jelinog Daba, kada su uništena 42 neprijateljska kamiona i uništeno 270 italijanskih vojnika. Veliki uspeh postigao je njegov

bataljon i kod Rijeke Piperske, kada je ubijeno i zarobljeno oko 120 Italijana. Od juna 1942. godine za Lazarevića je nastupio težak i odgovoran period borbe, kada je, posle prelaska crnogorskih jedinica u Bosnu, kao iskusan borac i rukovodilac ostao na terenu podgoričkog i danilovgradskog sreza da, održavajući vezu s Okružnim komitetom, radi na ponovnom okupljanju boraca i stvaranju jedinica. Aprila 1943. godine, kada je došlo do spajanja s glavninom partizanskih snaga, Lazarević je već bio na čelu Zetskog odreda. Kao član štaba 3. divizije, probijao se iz neprijateljskog obruča u V ofanzivi, a posle prelaska u istočnu Bosnu bio je izvesno vreme komandant takozvane Krivajske grupe jedinica, a potom načelnik štaba 3. divizije. Kada je Vrhovni štab, oktobra 1943. godine, naredio prikupljanje vazduhoplovaca iz jedinica NOV i POJ, Lazarević je okupio vazduhoplovce s teritorije Crne gore i Sandžaka. Posle dužeg bekanja i dvadeset sedmodnevno napornog marša, Lazarević je svoju grupu konačno doveo u Drvar, marta 1944. godine. Vrhovni štab ga je tada odredio za člana vojne misije u Velikoj Britaniji, u kom svojstvu je obavljao važne zadatke u Severnoj Africi i Italiji, gde je znatno uticao da veći broj pripadnika Kraljevske vojske, a naročito vazduhoplovaca, pređe u redove NOVJ.

Od oktobra 1944. godine, Lazarević s velikom energijom radi na formiranju vazduhoplovnih pukova i divizija koje su, po ugovoru s SSSR-om predate našoj vojsci. Već 29. oktobra 1944. postavljen je za zamenika komandanta vazduhoplovstva NOVJ, a od početka januara 1945. godine komandant je 42. jurišne divizije. Za komandanta Grupe vazduhoplovnih divizija, u čiji su sastav, pored jurišnih, ulazili 11. lovačka divizija, i 9. oblasna vazduhoplovna baza postavljen je 15. marta 1945. godine. Komandujući ovim vazduhoplovnim snagama, koje su dale značajan doprinos u završnim operacijama za oslobođenje zemlje, Lazarević je ispoljio sve osobine neophodne za uspešno vođenje rata i najmodernijim sredstvima.

Posle rata, Lazarević je vršio mnoge najviše funkcije u Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani. Penzionisan je 31. decembra 1964. u činu general-pukovnika JNA.

Pored većeg broja tekstova u stručnim časopisima, 1972. godine objavio je knjigu „Vazduhoplovstvo u NOR-u 1941—1945“.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Če.J.)

LAZAROV DIMITRIJE RAŠA

Rođen je 1926. godine u Čereviću, Novi Sad, Srbija. Posle završene osnovne škole, ostao je u selu i obrađivao zemlju zajedno sa svojima.

Bila je jaka zima početkom 1942. godine. Četiri omladince uputila su se prema Fruškog gori. Svaki od njih imao je po petnaest godina. Bili su to Sudar, Brka, Raša i Dragoljub Grbić. Na jednom mestu su zastali i razdvojili se. Grbić je otišao u Podunavski, a ostala trojica u Fruškogorski partizanski odred.

Kad su stigli u logor Fruškogorskog odreda, omladinci su se javili stražaru na ulazu u logor. On ih je pitao šta traže. Odgovorili su mu da su došli u odred. Stražar nije hteo da ihпусти. Na njihovo navaljivanje, došli su pred Marka Perićina Kamenjara, komandanta odreda. Rekli su mu da su došli da budu partizani, da se bore protiv Nemaca i domaćih izdajnika. Pošto su bili veoma mladi, štab odreda im je savetovao da se vrate kućama i da dođu kad otople, jer za njih nemaju zimska odeća niti oružja. Dečaci su tada odgovorili komandantu da se za odeću ne brine, a i pušku imaju, a ostalo će nabaviti u borbi. Pobjedila je dečaka upornost, i Kamenjar ih je zadržao. Tako su postali borci Fruškogorskog partizanskog odreda.

Iako veoma mlad, Raša je uskoro postao komandir čete. Borci su ga mnogo voleli. Nije dozvoljavao da poginuli ili ranjeni borci ostanu na bojištu.

Jedna njegova akcija ostaće u stalnom sećanju generacija.

Kad su Nemci počeli da se povlače iz Grčke, da bi skratili front na Balkanu, hteli su da se prebace preko Save. Koristeći se mrakom, Raša je upao u njihovu kolonu i počeo je da ubija sve oko sebe. Kad mu je ponestalo

municije, udarao je kundakom. Tako je — što mećima, što udarcima kundaka — ubio trideset Nemaca.

U Slavoniji, dok su partizani držali mostobran Viroviticu — Slatina na sremskom frontu, Raša je s bataljonom uništio i oštetiio 12 tenkova na položaju kod sela Čađavice.

Bio je jedan od najomiljenijih rukovodilaca 12. vojvodanskog korpusa.

Umro je kad mu je bilo 22 godine (1948). Imao je čin majora i komandovao je brigadom Jugoslovenske narodne armije.

Narodnim herojem proglašen je 29. jula 1945. godine. (Sl.Po.)

LAZOVIĆ Radoja OBRAD ŽIVKO

Rođen je 28. novembra 1924. godine u Blacu, Toplica, Srbija. Potiče iz seljačke porodice. Detinjstvo je proveo u Blacu, kao učenik osnovne škole. Zatim je stupio u trgovinu. Do 1941. godine bio je trgovački pomoćnik.

Od početka oružanog ustanka u Toplici, Lazovićeva porodica je saradivala s NOP, ukazujući mu svestranu pomoć. Zbog saradnje s Topličkim odredom četnici Koste Pećanca zaklali su mu oca Radoja.

Novembra 1941. Lazović je postao borac Jastrebačke čete Topličkog odreda. Član KPJ postao je u leto 1942. Učestvovao je u borbama za oslobođenje Blaca (5. decembra 1941), u borbi kod sela Svarbe (28. februara 1942). Jula iste godine, kao borac udarne grupe Rasinosog i topličkog odreda, učestvuje u borbama na Kopaoniku i Goliji. Pokazao se veoma hrabrim 19. januara 1943. godine, kod sela Razbojna, u Jankoj klisuri, u prvom sukobu s četnicima Draže Mihailovića, u borbi prsa u prsa. Tada su četnici Keserovića poraženi. U izvođenju diverzantski akcija pokazivao je posebne sposobnosti i izuzetnu hrabrost. Kao vođa partizanske „petorke“, maja i juna 1943. upadao je u Blace. Uprkos jakim posadama sastavljenim od bataljona i jedinica Srpske državne straže, Lazović je hvatao neprijatelje: sreskog policijskog načelnika, oficire SDS, organizatore pokreta Draže Mihailovića u tom kraju i ostale neprijatelje NOP-a.

U svojstvu zamenika komandira čete Jastrebačke bataljona, teško je ranjen u borbi s četnicima Draže Mihailovića, decembra 1943. kod sela Zdravinja (Rasina).

Februara 1944. nalazio se na lečenju u selu Velika Plana, pod Jastrepcom. Četnici, pod komandom Keserovića, izvršili su napad na selo. Iako još neisceljen, Lazović se pokazao veoma hrabrim u borbi s četnicima, koji su se povukli. Ovim uspehom spasena je grupa ranjenih i bolesnih partizana, kao i

grupa slušalaca političkog kursa, koji se u to vreme održavao u selu.

U svojstvu komandanta 2. bataljona 5. srpske udarne brigade 21. divizije, prilikom napada na Blace, 7. juna 1944. jurisajući je bacao bombe, na bugarske bunkere. Tada je dobio više rana. Kao zamenik komandanta 5. srpske udarne brigade, učestvovao je u svim borbama na područjima Kopaonika, Kosonice, gornje Jablanice. Zatim u zapadnoj Srbiji, u oslobođenju Beograda i na sremskom frontu. U svim borbama je pokazivao izuzetnu borbenost i hrabrost.

Posle oslobođenja, instruktor je u Odeljenju zaštite naroda u armiji Jugoslovenske narodne armije. Završio je Višu školu oklopnih jedinica. Veš godna je komandant oklopnog puka i instruktor u Upravi oklopnih jedinica JNA.

Na dopunskim skupštinskim izborima, 1966. izabran je za narodnog poslanika Savezne skupštine SFRJ. Aprila 1967. na redovnim skupštinskim izborima za Saveznu skupštinu, izabran je za saveznog narodnog poslanika.

April 1969. izabran je za narodnog poslanika Republičke narodne skupštine Srbije.

Sada je član Saveta Socijalističke Republike Srbije.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (M.Sto.)

LEKIĆ Blagoje DANILO ŠPANAC

Rođen je 23. juna 1913. u selu Krajima, Andrijevice, Crna Gora.

Rastao je i odgajao se u uglednoj uliteljskoj porodici. Njegov otac je uživao glas dobrog i naprednog učitelja, i bio cenjen i poštovan u Gornjem Polimlju.

Daniću je osnovnu školu završio u rodnom Krajinju, a gimnaziju učio u Podgorici, Beranama, Bitolju i Tetovu. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Skoplju i diplomirao 1936. godine. Izvesno vreme je radio kao korektor u listovima u Beogradu. Još u vreme studija uključio se u revolucionarni studentski i radnički pokret. Godine 1935. postao je član KPJ. U vreme raspusta isticao se revolucionarnom aktivnošću i u zavičaju, pomažući rad mlade partijske organizacije u andrijevčičkom sredu. U vojsci takođe dolazi do izražaja njegov revolucionarni stav, pa je iz dačke čete upućen u puk na dosluženje vojnog roka.

Iz Beograda je, 1937. godine, otišao kao dobrovoljac u Španiju, i do 1939. godine borio se za odbranu i slobodu španske republike. U internacionalnim brigadama zauzimao je više istaknutih funkcija. Najpre je bio zamenik komandanta Baze internacionalnih brigada, pa komandant njene Podoficirske škole. Samoinicijativno je otišao u jedinicu na front. Od tada pa do pada republike nalazi se na političkim funkcijama — komesar čete, komesar bataljona i vršilac dužnosti komesara 15. internacionalne brigade. Istakao se u mnogim borbama na raznim frontovima, pokazavši veliku hrabrost i umešnost u rukovođenju jedinicama. Posle siroma republikanskih snaga, od 1939—1941, bio je u koncentracionim logorima u Francuskoj — najpre u Sen Spirijenu, Girsu i najzad u Verdeu — u kojima su interbrigadisti bili izloženi teroru policije.

Lekić ima istaknutu ulogu u organizovanju pokreta dela španskih dobrovoljaca u Jugoslaviji. Po partijskoj direktivi, kao sekretar partijske organizacije i vođa grupe, maja 1941. poveo je prvu grupu na dobrovoljni rad u Nemačku. On i grupa dobrovoljaca najpre izdržavaju najužasnjiji teror Gestapoa, a potom su na prisilnom radu. Na dan napada Nemačke na SSSR, na Lekićev predlog, grupa donosi odluku o bekstvu u Jugoslaviju. Tri dana kasnije, uspostavljena je veza s KPJ u zemlji, a sredinom jula 1941. počelo je bekstvo i prebacivanje u Jugoslaviju.

Avgusta 1941. Španac je, kao iskusen oficir i politički radnik, postavljen za političkog komesara Mačvanskog partizanskog odreda. Od tada do marta 1942. ratuje u Srbiji. Aktivan je učesnik brojnih poduhvata i uspeha Mačvanskog NOPO u leto i jesen 1941 — kod Šapca, na Ceru, i njegovih teških borbi u I ofanzivi. Takođe je aktivan učesnik dramatičnih poduhvata partizanskih snaga u zapadnoj Srbiji u jesen i zimu 1941/42. godine. Kao vojno-politički rukovodilac, ističe se u organizovanju masa za oslobodilački pokret, u vodeću akcija i operacija, u učvršćenju jedinica. Uz to, u svim borbama pokazuje izuzetnu hrabrost i samopregor.

U 1. proleterskoj brigadi, od marta 1942, zamenik je komandanta ove jedinice, a od novembra njen komandant. Prilikom proslave 25. godišnjice Oktobarske revolucije, 7. novembra 1942, iz ruku Vrhovnog komandanta primio je zastavu 1. proleterske brigade. Kao komandant, uspešno je vodio brigadu u svim borbama. Njegova umešnost u komandovanju dolazila je do izražaja u svim situacijama. Ostaće trajno zapisani uspesi 1. proleterske u borbama za Jajce, Kotor-Varoš, Teslić i druga mesta u Bosni, krajem 1942. i januara 1943. godine. Još veće i značajnije su borbe i

pobede 1. proleterske u velikoj bici na Neretvi: njen drugi marš iz centralne Bosne na Ivnosedi, borbe na ovoj planini, protivudak kod Gornjeg Vakufa, pa zaštita na pravcu Gornji Vakuf—Prozor—Neretva. U teškim borbama od Neretve do Drine (Čičevo, Glavatičevo, obronci Treskavice), brigada je postigla značajne pobede. U vreme bitke na Drini (aprila 1943), brigada je takođe izvojevala jednu od svih velikih pobeda. Najpre je vodila borbe za forsiranje ove reke. Pošto je forsirala Drinu, na položajima od Foče do Goražda i u Sandzaku, zajedno s drugim brigadama 1. i 2. divizije, razbila je italijanske snage jačine oko 4.000 ljudi i pet četničkih brigada. Za izvanredno izvršene borbene zadatke na forsiranju Drine, 1. proleterska je dobila pohvalu Vrhovnog komandanta.

U V neprijateljskoj ofanzivi, 1. proleterska najpre vodi borbe s 1. nemačkom brdskom divizionom na sektoru Bijelo Polje — Mojkovac, i sprečava neprijateljski prodor na masiv Sinjajevine. Potom je, ubrzanim maršem, prebačena na sektor Čelebića. Ovdje je, 20. maja, snažnim jurišem razbila snage 4. ustaškodromobranske brigade, a narednih nekoliko dana, zajedno s drugim brigadama, učinila je snažan pokušaj proboja neprijateljskog obruča juga-

zapadno od Foče. Izuzetno je značajna uloga brigade i njenog komandanta u proboju nemačkog obruča na Bainovcu (Zelegora), 10. juna 1943. To je bio prvi uspešan proboj u ovoj ofanzivi. U toj borbi komandant je angažovao celu brigadu i, sa štabom na čelu, poveo je u juriš. Brigada je razbila dva nemačkih bataljona, a posle toga nastavila nastupanje prema komunikaciji Foča — Kalinovik. Na ovom putu, 1. proleterska je izvršila proboj drugog nemačkog obruča, a potom obezbedila prelaz drugih jedinica preko ove komunikacije.

Jula 1943, Lekić je imenovan za komandanta 16. (vojvođanske) divizije. Pod njegovom komandom, divizija je 1943. godine učestvovala u proširenju i odbrani slobodne teritorije u istočnoj Bosni. U avgustu i septembru oslobodila je Bijeljину, Vlasenicu, Caparde i Zvornik, a u oktobru je napala Baraño. U krivajskoj operaciji, vezanim manevrisanjem na Majevici u Birču, Posavini i Trebavi, izbegla je udar vrlo jakih neprijateljskih snaga. U prileće 1944. godine vodila je borbe na Majevici, za oslobodenje Kladnja, i kod Milica.

Od 1. jula do sredine novembra 1944. godine, Lekić je komandant XII korpusa NOVJ. U julu i početkom avgusta, Korpus je vodio žestoke borbe u istočnoj Bosni, pa na komunikaciji Kalinovik — Foča. Borbom se probio u Crnu Goru, i učestvovao u Durmitorskoj operaciji. Ponovo se probio u istočnu Bosnu i, posle borbe na levoj obali Drine, 5/6. septembra forsirao je ovu reku i prešao u Srbiju. U operacijama za oslobodenje Srbije, oslobodio je prostrane teritorije u njenom zapadnom delu i razbio više neprijateljskih jedinica. U Beogradskoj operaciji oslobodio je Obrenovac, učestvovao u borbama za oslobodenje Beograda, i borbama kod Avale i Rušnja. Korpus je 22. oktobra forsirao Savu, i nastavio gonjenje neprijatelja kroz Srem; do 1. novembra oslobodio je Staru Pazovcu, Rumu i Sremsku Mitrovicu.

Decembra 1944. godine, kao general-potpukovnik, Lekić je upućen u Višu vojnu akademiju „Voršilov“, u Moskvi. Posle oslobodenja do 1957. godine bio je na raznim dužnostima u JNA: komandant 4. armije, komandant vojne oblasti, Glavni inspektor JNA...

Završio je i Višu vojnu akademiju JNA. Ima čin general-pukovnika.

Od 1957. do 1969. bio je u diplomatskoj službi: ambasador FNRJ u Brazilu, šef misije SFRJ u OUN, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove i ambasador SFRJ u UAR. Od IX do X kongresa SKJ bio je predsednik Komisije Predsedništva SKJ za narodnu odbranu.

Poznat je kao publicist i vojni pisac. Sada je član Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih jugoslovenskih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mi. Dž.)

LEKIĆ *Andrije* RISTO

Rođen je 16. decembra 1909. godine u selu Seoca (Crmnica), Bar, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Student prava i profesionalni revolucionar.

Osnovnu školu je završio u rodnom selu, gimnaziju u Baru, Podgorici i Cetinju. Posle maturiranja na Cetinju, upisao je prava na Zagrebačkom sveučilištu.

U Zagrebu se odmah povezo sa naprednim studentskim i omladinskim pokretom, i ubrzo stekao poverenje i simpatije članova Partije i SKOJ-a. Kao iskusnog aktivista biraju ga u rukovodstvo studenata Zagrebačkog sveučilišta. Zbog njegove aktivnosti, istovremeno ga zapauža i zagrebačka policija. 1931. postaje član KPJ, i istovremeno zatvorenik policijskih kazamata. Posle izlaska iz zagrebačkog zatvora, 1932. godine, po direktivi KPJ, vraća se u rodni kraj. Tamo, kao profesionalni revolucionar, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, razvija partijske organizacije u Crmnici i drugim krajevima Crne Gore. Posle njegovog dolaska, novembra 1932. godine, formirana je i partijska organizacija u Seocima.

Godine 1934. organizacije i Okružni komitet KPJ za okrug barski. Kao jedan od najaktivnijih komunista barskog okruga, izabran je za sekretara komiteta. Izvesno vreme bio je i sekretar Sreskog komiteta KPJ za Podgoricu. Septembra iste godine izabran je za člana PK KPJ za Crnu Goru, i sekretara PK SKOJ-a za Crnu Goru. Stalne policijske potere primorale su ga da se seli iz jednog mesta u drugo, da se sklanja u Zagreb, Beograd, Suboticu, i da živi pod raznim ilegalnim imenima. Kao delegat iz Crne Gore, pod pseudonimom Ribarević, prisustvovao je IV partijskoj konferenciji KPJ. Pod ovim pseudonimom saobraćao je i s CK KPJ, pa se u prepiska vezana za njega nalazi pod ovim pseudonimom i u arhivi CK KPJ i u arhivi Kominterne.

U razdoblju od 1932. do 1936. godine sa njegovog ime vezane su mnoge akcije KPJ i SKOJ u Crnoj Gori. Izvesno vreme bio je i urednik sindikalnog lista „Rad“, u kome je objavljivao svoje tekstove revolucionarne sadržine.

U vreme provala partijske organizacije u Crnoj Gori, 1936. godine, Uprava grada Beo-

grada zahtevala je da se Risto odmah uhapsi i pod jakom stražom sprovede u Dubrovnik. Šest žandarma je pošlo u selo Seoce, i oko 6 časova izjutra opkolilo Ristovu kuću. Dva žandarma su upala u kuću, izvršila pretres i Ristu saopštila da imaju naređenje da ga sprovedu u Virpazar. Kada su ga izveli iz kuće, počeo je da se objašnjava s njima. „Stavite mi lance na ruke, što se s njime prepirete“, vikao je jedan žandarm. Kada su žandarmi pokušali da ga vežu, Risto je jednom od njih oteo pušku i počeo da se brani. svih šest žandarma su navali na njega. Nekoliko seljaka, muškaraca i žena, došlo je na mesto događaja i Ristu su odmah pritekli u pomoć. Počela je borba između jake žandarmerijske patrola i šaćice seljaka, koja je trajala ceo sat. Nalećući golim rukama na bajonete, seljaci su odbranili Rista i onemogućili njegovo odvođenje. U ovom sukobu sa žandarmima poginuli su Vido J. Lekić i Špiro L. Lekić, a ranjeni su Marko i Stanica Lekić. Posle ovog događaja, Risto je prešao u potpunu ilegalnost. Vlasti su na sve moguće načine nastojale da ga uhvate, ali je sve bilo bezuspešno. Narod i Partija su ga krili, i vlasti nisu mogle da mu uđu u trag.

U drugoj polovini 1936. godine, sekretar Pokrajinskog komiteta Nikola Lekić i član PK Risto Lekić prelaze u Albaniju. U Albaniji učestvuju u organizovanju tamošnjeg radničkog pokreta, a povremeno prelaze granicu i borave u Crmnici, Ceklino i Ljubotinu.

Risto je bio jedan od organizatora i neposrednih rukovodilaca demonstracija i protestnog zbora na Belvederu, 26. juna 1936. godine.

Prvog septembra 1937. godine, Risto se vraća iz Albanije, i po odluci Partije legalizuje se. Već sutradan, istražni sudija Okružnog suda na Cetinju izdaje naredbu da se Risto stavi u pritvor. Početkom 1938. godine, izveden je pred Državni sud za zaštitu države, i

presudom od 15. januara oslobođen, zbog nedostatka dokaza. Ponovo se vraća u Crnicu i Bar i nastavlja da izvršava partijske zadatke.

Početkom 1938. godine, pod imenom Marko Živković, pokušao je da se prebaci u Španiju i priključi se borbi internacionalnih brigada za odbranu španske republike od fašizma. Međutim, na granici, u Raketu, prepoznat je, uhapšen i sproveden u zatvor. Uprava policije u Zagrebu, a kasnije policija u Beogradu, vrše drastičan teror nad njim. Ponovo je izveden pred Sud za zaštitu države, gde je hrabro izjavio da je pošao u Španiju da se bori za slobodu i mir koji su ugroženi od fašizma.

Posle aprilske katastrofe, našao se u Crmnici. S ostalim komunistima radio je na pripremanju oružanog ustanka. Prisustvovao je sastanku MK KPJ Bar, pod brdom Raš, na kome je razrađen plan oružanih akcija na području sreza barskog.

Među prvim ustanicičkim puškama u Crnoj Gori oglašila se njegova, u borbi za Virpazar. Nekoliko dana kasnije, na Sozini, istakao se u borbi protiv jednog italijanskog bataljona. Tada su ustanici iz Crmnice naterali u bekstvo ovu fašističku jedinicu.

Kao dobrovoljac u Lovčenskom bataljonu Crnogorskog odreda, učestvovao je u pljevaljskoj bitci. Stari komunist i iskusni borac, i u ovoj teškoj borbi ispoljio je postojanost i hrabrost.

U 1. proleterskoj brigadi bio je u periodu kada je ova jedinica pomagala stabilizaciju ustanka u istočnoj Bosni, i pokazao se kao hrabar vojnik i sposoban politički radnik. Kao zamenik komesara 1. čete 1. bataljona 1. proleterske, kao i u borbama oko Kalinovika, u vreme III ofanzive (Večerinovac, Durmitor i dr.), u pohodu proleterskih brigada u Bosansku krajinu (Konjic, Duvno, Bugojno, Borik Glava, Livno).

Stariog i oprobano revolucionar, septembra 1942. godine CK KPJ određuje za rukovodioca politodela 1. dalmatinske udarne brigade. Kasnije je imenovan za rukovodioca politodela 4. proleterske brigade. U ovim jedinicama učestvovao je u brojnim borbama, sve do 14. juna 1943. godine, kada je, u Miljevini kod Foče, poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine. (Šp. L.)

LEKOVIĆ PETAR

Rođen je 23. novembra 1893. godine u selu Svrachkovo, kod Užičke Požege, Srbija. U I svetskom ratu hrabro se borio u srpskoj vojsci. Posle rata vratio se u svoje selo i bavio se kamenorezačkim zanatom. Isticao se opredeljenošću za socijalnu pravdu i borbom za prava radnika i seljaka, za stvaranje pravednih odnosa u društvu, koji neće biti zasnovani na eksploataciji. Te njegove ideje prihvatane su od svih radnika i seljaka, pa je kod njih uživao veliki ugled i bio vrlo omiljen. Ubrzo posle I svetskog rata postao je član KPJ, a zatim i član mesnog komiteta KPJ u Užičkoj Pozezi. Partijsko-političko delatnošću naročito se istakao posle 1938. godine, kada je partijski rad u srezu naglo oživeo, a političko-ekonomske suprotnosti društva brzo se zaosthravale. Naročito je bio aktivan u političkoj borbi protiv vladajućeg režima Kraljevine Jugoslavije.

UNOB je stupio jula 1941. godine, zajedno sa svoja tri sina, i doneo je pušku koju je odranje čuvao. Već u prvim borbama pokazao je veliku hrabrost i primenjivao svoje bogato ratno iskustvo, koje je prenosio i na svoje mlade drugove. U borbi kod sela Gorobilja ispoljio je naročitu smelost i hrabrost. S karabinom i bombama u rukama, sam se prebacio do zgrade u kojoj su bili zaborakid-rani Nemci. Kroz prozor je ubacio bombe, dojurio do vrata i snažnim udarcem noge ih odvalio, a zatim s uperenom puškom upao sām u prostoriju s Nemcima; glasnim uzvikom „Predaj se!“, Nemci su bili uplašeni i ubeđeni da je zgrada opkoljena od partizana, pa su digli ruke i predali se. Kad su predato oružje složili nasred sobe, Leković ih je isterao pred zgradu i postrojio. „Ko je komandant“, pitao je preplašene Nemce. Onda je izjavio da je taj odgovoran za zločine nemačkih fašista nad neuduznim narodom i sām mu presudio.

Posle ovog smelog i hrabrog podviga, popularnost među borbama i narodom ovog starog i iskusnog borca postala je još veća. Narod je počeo da stvara legende o njemu, njegovoj hrabrosti i borbenim podvizima. Četrdesetosmogodišnji ratnik iz dva svetska rata neumorno je prenosio svoja ratna iskustva na mlade drugove, saborce-partizane.

Prvog marta 1942. godine, kada je formirana 2. proleterska brigada u Čajničju, postavljen je za zamenika komandanta 1. bataljona. Uvek je jurišao neustrašivo, smelo i odlučno na neprijatelja. Prilikom napada 2. proleterske brigade na italijanski garnizon u Čajničju, u noći između 30. aprila i 1. maja 1942. godine, uleteo je u italijanski bunker, uhvatio pušku za cev i kundakom pobio nekoliko zaprekašćenih italijanskih vojnika. Iz borbe se uvek vraćao poslednji, pa i ovog puta. Na ledima je nosio

zarobljen mali bacač, municiju, pelerinu i cokule. Zapljenjene cokule dao je, kao svoj prvomajski poklon, sinu Bošku, koji je bio kurir 2. proleterske brigade. Na isti način isticao se velikom hrabrošću i u drugim borbama.

Poginuo je u III neprijateljskoj ofanzivi, sredinom 1942. godine, na Živnju, severno od Gacka, u borbi protiv Italijana i četnika, koja je trajala cele noći. U svitanje se bataljon morao povući, jer je ostao bez municije. Leković je zastao da golim rukama odvaljuje stenje, otkuže ga na neprijateljski streljački stroj i tako štiti odstupnicu bataljonu koji se povlačio uz brdo. Izreštan je kuršumima neprijatelja u trenutku kad je odvaljivao poslednju stenu, da bi je otnosno na neprijatelja.

Na predlog Vrhovnog štaba (Bilten Vrhovnog štaba br. 14—15 za februar — mart 1942. godine), CK KPJ je, svojom odlukom od februara 1942. godine, proglasio Petra Lekovića prvim narodnim herojem Jugoslavije još za njegova života. (M. And.)

LEKOVIĆ MILO VOJA

Rođen je u selu Radojini, nedaleko od Nove Varoši, Srbija, 15. februara 1912. godine. Završio je samo tri razreda gimnazije u Novoj Varoši, jer je zbog nemaštine napustio školovanje i otišao u Beograd na izučavanje pekar-skog zanata.

Nemirni duh Voje Lekovića nije se mogao pomiriti s uslovima šegrtovanja, pa je morao da potraži nešto drugo. Radio je kao trgovački pomoćnik, konobar, akviziter i fizički radnik. Najzad se zaposlio kao privatni nameštenik, i duže se zadržao na tom poslu, gde se uključio u revolucionarni sindikalni pokret i ubrzo

postao sekretar Sekcije trgovačkih pomoćnika.

Kada je zabranjen Savez sindikata privatnih nameštenika, on se, kao član Partije, aktivirao u Savezu bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika (SBOTIČ), ubrzo postavši član uprave ovog sindikata.

Jedan je od osnivača kulturnometričkog društva „Polet“ koje je, pod uticajem komuniste, postalo mesto okupljanja revolucionarne omladine, bez obzira na profesiju. Zbog toga se „Polet“ veoma brzo omasovio i postao trn u oku Specijalne policije, koja ga je zabranila.

Član je SKOJ-a od 1936. godine, a 1939. postao je član KPJ u kojoj je ubrzo, zahvaljujući svojoj aktivnosti, izabran za prvog sekretara obnovljenog SKOJ-a za grad Beograd. U martu 1940. godine izabran je za člana Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju. Na toj funkciji ostao je sve do okupacije Jugoslavije.

Aktivnost Voje Lekovića nije mogla ostati nezapažena od režima vladajuće buržoazije. Stavili su ga na poli:zijski spisak, kao i ostale radničke borce, izložili progonima i maltretiranju. Godine 1940. uhapsili su ga i prognali u rodni kraj. Međutim, on je uspeo da se izvuče ispod kontrole policije i nastavi revolucionarni rad, kao ilegalac u Beogradu.

Odlukom Partije, u prvim danima okupacije on je preveden s omladinskog na partijski rad, i postao član Gradskog komiteta KPJ za Beograd i sekretar rejonskog komiteta za Karaburmu. U okviru Gradskog komiteta dobio je zadatak da koordinira sve akcije koje se budu vodile protiv okupatora i njegovih pomagača. Na tim zadacima ostao je do 6. septembra 1941. godine, kada je, odlukom CK KPJ i Glavnog štaba, koji je kasnije dobio naziv Vrhovni štab, poslat kao delegat Glavnog štaba u Sandžak za organizovanje ustanaka.

Dolaskom u Sandžak, postao je komesar Glavnog štaba partizanskih odreda i član

Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak. Kada je formirana 3. proleterska brigada (sandžačka), 15. juna 1942. godine, postavljen je za partijskog rukovodioca brigade od zvanju zamenika komesara brigade. Na toj dužnosti je ostao kratko, da bi se ubrzo našao u dubokoj pozadini neprijatelja, na okupiranoj teritoriji, gde je dejtvoovao kao rukovodilac čuvene Zlatarske gerile, a kasnije, kao sekretar Oblasnog komiteta za Sandžak, sve do kraja rata. Bio je većnik AVNOJ-a i član njegovog Predsedništva.

Posle oslobođenja, zajedno sa svojim saborcima iz rata i revolucije, Voja Leković preuzima nove odgovorne dužnosti Partije, najpre u obnovi zemlje, a zatim u izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Na Petom kongresu, Voja Leković je izabran za člana CK KPJ, a na Prvom kongresu KP Srbije za člana Politbiroa CK.

Na prvim posleratnim izborima biran je za narodnog poslanika Savezne skupštine i Skupštine Narodne Republike Srbije. Prilikom formiranja prve Vlade Narodne Republike Srbije, poveren mu je resor ministra industrije, a bi kasnije postao potpredsednik Vlade, a zatim potpredsednik Izvršnog veća vlade Srbije, potom i potpredsednik Skupštine Srbije. Prelaskom na rad u Saveznu Skupštinu 1961. godine, izabran je za predsednika Odbora za saobraćaj, a u sledećem sazivu za predsednika Komisije za društveni nadzor. Član je Saveta Federacije.

Kao dosledni revolucionar, Voja Leković je našao snage i vremena da bude jedan od inicijatora za stvaranje Pokreta gorana (kao predsednik) koji je, osim vaspitanja deca i mladine na tradicijama naše Revolucije, učinio neprocenjivo veliku korist u zaštiti i oplemenjavanju ljudske okoline.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bo.)

LENAC IVAN

Rođen je 6. februara 1906. godine u Delnicama, Hrvatska, u porodici siromašnog šumarskog radnika. Poslije završetka pučke škole, za njega je postojao samo jedan put: da, još malen i nejak, uzme sekvu i pilu i da počne dugogodišnje krstarenje širom zemlje, u potrazi za poslom. Upoznao je, pored goranskih šuma, i mnoge druge, slavenske i bosanske, ali i strane, francuske. U vrijeme boravka i rada u Delnicama, aktivno se bavio skijaštvom i nogometom u Sportskom društvu „Goranim“, koje je bilo pod jakim utjecajem partijske organizacije u Delnicama.

Na šumskim radilištima i pilanama upoz-

nao je bijedu radnika, a u zaštiću šumskih radova, boračevi u rodnom gradu, spoznao je oblike borbe napredne radničke klase i cilj klasne borbe. U predvečerje španskog građanskog rata napušta zemlju, i s većim brojem goranskih radnika odlazi na rad u Francusku. Na poziv KPJ, koja je stalno isticala da španskom narodu valja pomoći, odazvao se i Lenac. U Španiju dolazi novembra 1937. godine Borio se u Španiji do kraja građanskog rata i pokazao hrabrost u nizu bitaka. Tu je primljen i u članstvo KPJ.

Poslije sloma republikanske Španije, Ivan Lenac prelazi u Francusku, gdje je uhapšen i s mnogim drugim interbrigadistima uteran u koncentracioni logor Vernet, sve do 1941. godine.

U jesen 1941. uspijeva da se, s jednom grupom naših španskih dobrovoljaca, probije kroz porobljenu Evropu u Jugoslaviju i priključi goranskim partizanima. Njegovo vojno iskustvo u tim ustaničkim danima u Gorskotom kotaru bilo je od neprocjenjivoga značaja. Od tada do smrti obavljao je mnoge vojne i političke dužnosti u primorskogoranskim jedinicama. Od komandira Delničke čete izrastao je u komandanta bataljona, komandanta Primorsko-goranskog NOP odreda i operativnog oficira 14. primorsko-goranske brigade. Potkraj rata, štab 11. korpusa upućuje ga na Kvarnerske otoke da radi na organiziranju i jačanju NOP-a na tom području. Sve te zadatke s uspjehom je izvršio.

Poginuo je u vrijeme borbi za oslobođenje Sušaka, 24. aprila 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Sob.)

LESKOŠEK Franca FRANC LOJZE LUKA

Rođen je 9. decembra 1897. godine u radničkoj porodici u Celju, Slovenija. Posle osnovne škole tri razreda Građanske škole, bio je godinu dana bravarski šegrt u Žalcu, a zatim je, u Vestenovoj fabrici u Celju, ubio metalostrugarski zanat. Radio je u raznim mestima austrijske monarhije i Nemačke, gde je upoznao napredni radnički pokret i učestvoovao u štrajkovima. Godine 1913. se uključio u sindikalni pokret. U toku prvog svetskog rata bio je mobilisan u austrijsku vojsku, i preživljavao teške dane na italijanskom frontu; zatim se pridružio koraškim dobrovoljcima u borbi za pravičnu granicu. U kraljevini SHS je doživio razočarenje kad je uvideo da ni narodi ni ljudi nisu postali ravnopravni.

Posle prvog svetskog rata, radio je u raznim slovenačkim industrijskim preduzećima. Gde god je došao, podicao je i organizovao radništvo za borbu protiv eksploatacije i političkog obespravljivanja. Posle svakog štrajka, otpušteni su ga s rada, a i policija ga je za hapšila nekoliko puta godišnje. Posle kratkog zaposlenja u Beogradu i u Poljskoj, stupio je na rad u preduzeće „Saturnus“, u Ljubljani, gde su ga radnici izabrali za svog poverenika.

Godine 1926. postao je član KPJ, koja je razvila njegove revolucionarne sposobnosti i usmeravala njegovu delatnost. Delovao je u URS-ovim sindikatima. Godine 1933. izabran je za sekretara pokrajinskog odbora Saveza metalskih radnika, a naredne godine je izabran za predsednika Strukovne komisije za Sloveniju. U junu 1935. je, na saboru radničkih društava „Svoboda“ u Celju, u govoru zahtevao prava za radne ljude. U septembru 1935. postao je član sindikalne komisije PK KPJ za Sloveniju. Potpuno se posvetio političkom radu, vodio je radničke zborove i štrajkove u Trbovlju, Hrastniku i Zagorju, Celju, Kočevju, Jesenicama i veliki tekstilni štrajk 1936. godine. zastupao je interese radnika, i zato ga je režim stalno proganjao. Zbog sprovođenja revolucionarne partijske linije u sindikatima pri ostvarivanju akcionog jedinstva i usmeravanja radničkog pokreta u Sloveniji na revolucionarne pozicije, što se odražavalo ne samo u masovnim štrajkovima već i u antirežimskim demonstracijama, vodi reformističkih struja u radničkom pokretu su ga, krajem 1936. godine, odstranili najpre s mesta sekretara pokrajinskog odbora Saveza metalskih radnika, a u maju 1937. i s mesta predsednika Strukovne komisije.

Na jurskom savetovanju u Moskvi, 1936. godine, izabran je u Polit-biro CK KPJ, a na osnivačkom kongresu KP Slovenije izabran je

za sekretara CK KPS, i na toj funkciji je ostao do oslobođenja. Njegova delatnost je postala još plodnija kad se u KPJ učvrstilo načelo da je komunistima mesto u masama, i da su interesi KPJ potpuno identični s perspektivnim interesima tih masa.

Godine 1938. postao je član novog Politbira CK KPJ pod Titovim rukovodstvom. Te iste godine je nastupio kao kandidat liste radnog naroda na izborima za narodnu skupštinu, i dobio priličan broj glasova, što je svedočilo o jačanju uticaja KPS.

Godine 1939. je počeo da izlazi „Delavski list“, koji su vlasti, zbog napredne usmerenosti, zabranile u decembru.

Narastanjem opasnosti od fašističke agresije, položaj radnih i demokratskih orijentisanih ljudi postajao je sve teži. Franc Leskošek je morao u ilegalnost. Na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ u Zagrebu, oktobra 1940, Franc Leskošek je izabran u Politbira CK KPJ. Od vlasti se skrivao u Tacenu, pod Šmarnom gorom, i u Šmartnu na Savi, odakle je odlazio na partijska savetovanja i radnička zborovanja po celoj Sloveniji, pa i na razgovore s Titom u Zagreb, i s još većom upornošću nastavljao svoj revolucionarni rad.

U danima fašističkog napada na Jugoslaviju, u aprilu 1941, bio je dobrovoljac. Prilikom rasula bivše jugoslovenske vojske, on je, 10. aprila 1941, kod Trebnja, rukovodio sednicom CK KPS, koja je pozvala Slovence da skupljaju oružje koje je bacala bivša jugoslovenska vojska. Istog dana ga je Politbira CK KPJ, na sednici u Zagrebu, imenovao za člana vojnog komiteta. Krajem aprila 1941. je CK KPS, pod njegovim rukovodstvom, uputio poziv Slovencima da se pripremaju za otpor okupatoru. Prilikom konstituisanja vrhovnog plenuma OF — vrhovnog političkog rukovodstva slovenačkog naroda udruženog u OF — 15. juna 1941,

Franc Leskošek je postao njegov član.

Na sednici Politbira CK KPS, 22. juna 1941, odlučeno je da se od priprema prede na oružani ustanak. Formiran je Glavni štab slovenačkih partizanskih četa, i za njegovog prvog komandanta postavljen je Franc Leskošek, koji je vodio slovenačku partizansku vojsku do 1. oktobra 1942. Kao komandant Glavnog štaba slovenačkih partizanskih četa, usmeravao je razvoj oružanog ustanka i prvih slovenačkih partizanskih jedinica i sprovodio partizansku taktiku.

Kao član Vrhovnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, on je 26. septembra 1941. učestvovao na vojnom savetovanju u Stolicama, i posle povratka u Sloveniju usmerio delatnost slovenačkih partizanskih jedinica na odbranu stanovništva od iseljavanja, što mu je, uz veliko zalaganje, uspeo naročito decembarskim ustankom u Gorenjskoj.

U aprilu 1942. je Glavni štab slovenačkih partizanskih četa formirao prve četiri grupe Odreda. Mada je rukovođenje partizanskim jedinicama iz Ljubljane bilo vrlo teško, pošto je grad bio pun okupacionih jedinica, u proleće 1942. je uspeo plan „Glavnog štaba u oslobođenju prostrane teritorije između Broda na Kupi i Ljubljane, na kojoj su nastali prvi organi narodne vlasti.

Sredinom juna 1942. je Leskošek je otišao na Kočevski rog, odakle je, s CK KPS i Glavnim štabom slovenačkih partizanskih četa, usmeravao razvoj NOB na slovenačkom tlu. Glavni štab ga je, 30. juna 1942, delegirao u Narodnooslobodilačko veće za oslobođenu teritoriju.

Kad su, u proleće 1942, slovenačke partizanske jedinice prolazile kroz najteža iskušenja, Franc Leskošek se s nekolicinom drugova probio kroz neprijateljski obruč oko Kočevskog roga, i s njima formirao novu bazu u Podlipoglavu, kamo su, posle nekoliko sedmica, došli i drugi članovi slovenačkog rukovodstva NOB.

Posle neprijateljske ofanzive i formiranja oružanih jedinica bele garde, Franc Leskošek se u većoj meri morao posvetiti političkom radu. Prvog oktobra 1942. je kooptiran u IOOF, gde je preuzeo vojni referat, a funkciju komandanta Glavnog štaba slovenačkih partizanskih četa preuzeo je Ivan Maček. Sredinom oktobra 1942, Franc Leskošek se s IOOF preseljava u Polhograjske Dolomite, kamo se, sredinom novembra, preselio i CK KPS, a u decembru 1942. ga je IOOF delegirao u AVNOJ. Učestvovao je u učvršćivanju jedinstva OF, koje je u martu 1943. manifestovano Dolomitom izjavom.

Na Kočevskom zboru, 3. oktobra 1943, izabran je u izvršni odbor SNOO i u delegaciju

AVNOJ-a, a na Drugom zasedanju AVNOJ-a u Jajcu izabran je u Predsedništvo.

Sa svojim patrolom je obišao Notranjsku, Štajersku i Slovenačko primorje, i svuda proširivao i učvršćivao partijske i OF organizacije, organe narodne vlasti i jedinice NOV.

Posle oslobođenja, postao je ministar za industriju i rudarstvo u prvoj slovenačkoj vladi. Od 1947. do 1951. bio je ministar za tešku industriju u Vladi FNRJ. U godinama 1951—1953. bio je predsednik Saveta za industriju Slovenije, a zatim, do 1958, član Izvršnog veća Narodne skupštine FNRJ, zatim do 1963. potpredsednik Narodne skupštine FNRJ, a od godine 1963. član Saveta Federacije.

U godinama 1946—1953. i 1958—1963. bio je poslanik Narodne skupštine Slovenije, i od 1945. do 1963. poslanik Narodne skupštine FNRJ.

U godinama 1956—1966. bio je član IK CK SK Slovenije, a zatim do 1968. član Predsedništva CK SKS. Do 1964. bio je član Politbira odnosno IK CK SKJ i zatim, do 1969, član CK SKJ. Od 1953. bio je član Predsedništva Glavnog odbora SSRNJ, a od 1967. član Predsedništva Republičke konferencije SSRN Slovenije.

Ima čin general-potpukovnika JNA.

Franc Leskošek je ceo svoj život posvetio borbi za oslobođenje radnih ljudi i za pravo da sami odlučuju o svojoj sudbini, za oslobođenje jugoslovenskih naroda i njihov privredni, društveni i kulturni razvoj.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (Iv. Kr.)

LEVKOV ilije RAMPO LEVKATA

Rođen je 1909. godine u Prilepu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Prilepu, s odličnim uspehom. Još kao gimnazijalac čitao je knjige revolucionarne sadržine. Po prirodi bubnovan, lično je osećao eksploataciju, jer je video da se proizvodnja duvana kojom se bavila njegova porodica ne isplati. Još u mladosti je hapšen zbog svoje bubnovitosti. Upišuje se na Pravi fakultet u Beogradu, gde veoma uspešno studira.

Istovremeno, u Prilepu ima zapaženu ulogu u političkom životu, i progresivni ljudi se okupljaju oko njega, pa postaje smetnja vlastima. Policija traži najmanji povod i hapsi ga, da bi ga diskreditovala među ljudima, ali to još više podiže njegov ugled.

U vreme okupacije, bugarske vlasti mu nude visoke državne položaje, ali on odbija da služi okupatoru i ostaje da gaji duvan. Kao član KPJ, prihvata direktivu Partije da otvori

advokatsku kancelariju, zbog stvaranja boljeg dodira sa seljacima. Za kratko vreme položio je advokatski ispit. Partija mu je obezbedila prostoriju za advokatsku kancelariju. Njegova hrabrost je tako velika da često zaboravlja na uslove okupacijskog režima.

Seljacima i sirotinji piše žalbe, brani ih pred Sudom, ohrabruje ih da je pravda na njihovoj strani. Policija zna da on radi za NOP, ali u želji da pohvata više ljudi i zbog autoriteta koji je on uživao kao advokat, postupa prema njemu taktično i ne hapsi ga. Ipak, u leto 1942. godine, posle pogibije nekolicine partizana koji su posredno imali vezu s njim, on se po savetu partijske ćelije u kojoj je radio noću krije. Kad je, 14. septembra 1942. godine, bugarska okupatorska vojska uspjela da ubije deo boraca iz partizanskog odreda „Dimitar Vlahov“, bugarski oficiri su ga odveli iz njegove kancelarije. Ramo protestuje da oni kao vojna lica nemaju prava da ga hapse, ali ga okupatori vode u kasarnu. Tamo je dovedeno još stotinu aktivista iz Prilepa i sela Dabnice. Svi su podvrgnuti najtežim mukama, a najviše Ramo. Od njega je traženo da prizna da je rukovodilac partizanskog pokreta. Posle četvorodnevnog mučenja, okupatori ga 19. septembra, polumrtvog, bacaju u jamu negašenog kreača, i on tamo umire. Istog dana, 18 njegovih drugova, zatvorenih u kasarni, odvedeno je kilometar van kasarne i streljano.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1951. godine. (K. So.)

LICINA Borivoje MILAN

Rođen je 1917. godine u selu Prva Čadavica, Bosanski Novi, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Velikoj Rujikoj, kao najbolji dak u svojoj generaciji, pa su ga roditelji, na nago-

vor učitelja, upisali u građansku školu u Bosanskom Novom, koju je, u najtežim materijalnim uslovima, završio s odličnim uspehom. Potom se upisao u trgovačku akademiju u Banja Luci, obezbeđujući, poučavanjem slabih daka, sredstva za školovanje.

Tu je pristupio naprednom omladinskom pokretu, u kojem postaje sve aktivniji; U vreme školskih raspusta politički deluje u svom rodnom kraju. Na njegovu inicijativu je u Rujikoj osnovana biblioteka „Seljačkog kola“, oko koje se formirao aktiv naprednih seljaka i omladinaca. Posle završetka trgovačke akademije, nastavio je, kao vanredni student, ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Zagrebu. Zaposlio se 1937. godine u Kruševcu, i tu ostao do 1940. godine. Kapitulacija Krajevine Jugoslavije zatekla ga je na odsluženju vojnog roka u Mostaru, odakle se, izbegavajući zarobljeništvu, vratio u rodni kraj.

Mesni komitet KPJ u Bosanskom Novom uključio je Milana u pripreme ustanka u njegovom kraju. On je oko sebe okupio nekoliko grupa pouzdanih ljudi iz okolnih sela, a 31. jula 1941. poveo je ustanike u napad na Rudice, oglašavajući tako početak oružane borbe u ovom delu Podgrmeča. Od tada neumorno radi na učvršćenju ustaničke organizacije, suprotstavljajući se pojavama kolebanja u vreme razbijanja ustaničkog fronta od nadmoćnih snaga neprijatelja, a zatim pokušajima italijanskog okupatora i pročetničkih elemenata da razbiju ustanak. U oktobru 1941. primljen je u KPJ. Tada je zamenik komandira, a odmah zatim komandir Novske partizanske čete. Od novembra 1941. bio je član Sreskog komiteta KPJ za srez Bosanska Krupa. Poznat u narodu svoga kraja još od ranije po svojim naprednim shvatanjima, Ličina je izvanrednom hrabrošću i neumornim političkim radom stekao veliki ugled i popularnost. Sva njegova šira porodica je u pokretu, a njegov otac i

braća su s njim u borbenim redovima. Pored toga što je, kao komandir čete, organizator oružanih akcija, Milan je uvek među prvima u jurijima. Više puta predvodio je svoje borce u napadima, osobito na železničke stanice i vozove na pruzi u dolini Une, nanoseći neprijatelju velike gubitke.

Početkom marta 1942. Milan je raspoređen na dužnost sekretara u Operativnom štabu NOP odreda za Bosansku krajinu. Zatim je, po zadatku, upućen u Štab 4. krajiškog NOP odreda, u selo Jošavku, u centralnoj Bosni. Tu se zatekao noću uoči 1. aprila 1942. kada je usledio četnički udar. Iznenadeni i opkoljeni, partizani su dali otpor. Milan se suprotstavio pištoljem. Uskoro je bio ranjen, ali se borio do poslednjeg metka, i tu je hrabro poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Mir. G.)

LICINA Nikole RADE

Rođen je 20. oktobra 1913. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina, u činovičkoj porodici. Odrastao je i školovao se u Banja Luci. Pohađao je gimnaziju upravo u vreme kada je revolucionarni radnički pokret Banja Luke pod udarcima diktature doživljavao najveću krizu. Tada su režim i socijaldemokrati objedinjenim snagama uspeeli da razbiju veći broj partijskih ćelija i naprednih grupa, ali ne i partijsku organizaciju ovog grada u celini. Jedan od punktova i uporišta Partije koji je aktivno radio i u vreme diktature bila je banjalučka gimnazija.

Rade Ličina je već u višim razredima gimnazije prihvatio ideje Partije i postao borac protiv diktature, socijalne nepravde i nacionalnog ugnjetavanja. Kako je usledio obnavljanje revolucionarne aktivnosti u Banja Luci, Rade Ličina je postao jedan od aktivista i pokretača rada omladine i naprednih omladinskih društava.

Posle završene gimnazije, nastavio je školovanje na Beogradskom univerzitetu, ali se nikada nije odvajao od Banja Luke i rade u njoj. O zimskim i letnjim raspustima boravio je kod svojih roditelja i najaktivnije učestvovao u svim akcijama revolucionarnog pokreta. Godine 1935. primljen je u SKOJ, a već iduće godine postao je član Komunističke partije Jugoslavije. Učeo je neumorno, i brzo izrastao u jednog od najobrazovanijih i politički najistaknutijih aktivista Partije i SKOJ-a u Banja Luci. Bio je član mesnog komiteta SKOJ-a, koji je formiran u drugoj polovini 1939. godine. Njegova aktivnost bila je zapažena u „KAB-u“, „Pelagiću“ i u NK „Borcu“, i akcijama koje je Partija preko njih organizovala i

kada su već bili na izmaku snaga, pojavio se novi izdajnik — betnici Laze Tešanovića, koji su ustašama dali tačne podatke o pravcima nadiranja partizana. U ogorčenim borbama Odred je imao velike gubitke. Ocenivši situaciju, komesar Rade Ličina izdvojio je vod najodvažnijih boraca, i s njim krenuo u juriš na ustaške bunkere. Ustaški mitraljezi su kosili, ali komunisti na čelu s Ličinom smelo su išli napred. Jurišali su, i padali. Na čelu voda odvažnih i smelih partizana pao je i komesar Odrada, prekaljeni revolucionar i neustrašivi borac Rade Ličina. Poginuo je herojski, krajem 1942. godine, kada mu je bilo 27 godina.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Raf. B.)

LIKAR Ivana IVAN SOĆAN

izvodila. Jedna od tih akcija bila je razbijanje zbora Dimitrija Ljotića, neposredno pred decembarske izbore 1938. godine. U toj akciji i u sukobu s policijom i Ljotićevom telesnom zaštitom istakao se i Rade Ličina. Tada je bio povređen, uhapšen i osuđen na 15 dana zatvora.

Drugi put Ličina je uhapšen posle kapitulacije kraljevske jugoslovenske vojske, od ustaša, maja 1941. godine. U zatvoru je ostao sve do kraja juna. Tada su ga ustaše pustile iz zatvora, s namerom da oslabe budnost ostalih komunista i da ih sve pohapse, ali im to nije uspelo, jer je Mesni komitet bio obavешten o njihovim namerama. Ličina je upućen na teren jugoistočno od Banja Luke, s većom grupom komunista, da učestvuje u organizovanju ustanka u centralnoj Bosni.

Kada je, 28. avgusta 1941, formiran Štab 1. čete za Bosansku krajinu, Rade je postavljen za komandira 2. odreda, koji je izvodio akcije na sektoru Vrbanja — Jošavka, i dalje na prostoru od gornjeg toka Ukline sve do planine Vlašića.

Pod njegovom komandom izvedeno je mnogo uspešnih akcija na komunikacije Banja Luka — Kotor-Varoš i Maslovar — Teslić. Uporedo s izvođenjem akcija, rastao je i Radev 2. odred, tako da je već u oktobru imao oko 500 boraca. Rade je formiran 3. KNOP odred, Rade je postao politički komesar njegovog 5. bataljona; a od 6. februara, kada je formiran 4. KNOP odred, Rade Ličina je, kao jedan od najistaknutijih rukovodilaca u ovom području, izabran za njegovog političkog komesara.

Početkom 1942. godine, gotovo cela centralna Bosna bila je oslobodena, Nemci i ustaše su držali samo nekoliko uporišta. Štab 4. KNOP odreda imao je u planu da i njih uskoro uništi. Najbže uporište, pored Banja Luke, nalazilo se u Kotor-Varoši. Radev odred napao je grad i sabio ustaše u sām centar; i

Rođen je 9. septembra 1921. u Logu pod Mangartom, Tolmin, Slovenija. Osnovnu školu je pohađao u Logu pod Mangartom. Do 1941. godine bio je zaposlen kao rudar u rudniku Rajbelj.

Desetog januara 1941. pozvan je u italijansku vojsku, u Toskanu, gde je ostao do jula 1942. Septembra 1942. je boravio u Trstu, gde je došao u dodir s partizanskim pokretom. Tamo je dobio marksističku literaturu, koju je odeo u Rajbelj i podelio je rudarima. Organizovao je i više sastanaka s rudarima. Pošto zbog neprijateljskog pritiska više nije mogao delovati na terenu, otišao je u partizane 2. februara 1943. Priključio se 5. četi 2. bataljona Severno-primorskog odreda, gde je uskoro postao vodnik, zatim zamenik komandira minerske čete „Gradnikove brigade“, komandir čete u Bazovičkoj brigadi, pa onda komandir čete Briško-beneškog odreda. Borce je vodio u mnogim akcijama. Dvadeset šestog aprila 1943. došlo je do ostre borbe s italijanima na planini Golobaru, gde su partizani, zbog izdaje, imali teške gubitke. Odmah potom učestvovao je i u borbi na Stolu, maja 1943.

Učestvovao je i u borbi na Krnu, 19. jula 1943. gde su Italijani imali desetostruku premoć. Borba je trajala 15 časova. Odbijeno je više italijanskih juriša. U toj bici je teško ranjen.

Kao komandir čete Bazovičke brigade, postavio je zasedu nemačkoj koloni između Predila i sela Strmec. Ubio je nemačkog komandanta i više vojnika. Decembra 1943. je izvedena uspeša akcija na rudnik olova u Rajbelju, a januara 1944. na jako neprijateljsko uporište u Podmelcu, u Baškoj grapi.

Posle nemačke ofanzive, pohađao je oficirsku školu pri IX korpusu. Posle povratka iz škole, imenovan je za komandanta 2. bataljona Briško-beneškog odreda.

Jula 1944. dobio je zadatak da okupi dobrovoljce za pohod u Korušku, gde je trebalo pripremiti teren za razmah partizanstva. Dok se četa odmarala pod obroncima Mangarta, on se sam uputio na sastanak s terencima. Izdao ga je sveštenik iz Bele Peči, i Nemci su ga opkolili. Kad su ga pozvali da se preda, on je jednim rafalom ubio nemačkog oficira, i pokušao da se spase. Iako pogođen, uspeo je da pobegne. U prvoj kući, gde je zatražio pomoć, opet je izdan i, bacivši bombu među gonioce, probio se i zamakao u šumu. Posle teških napora, uspelo mu je da se, posle tri dana, vrati u Log pod Mangartom. Učestvovao je i u borbama na Colu.

Po nalogu štaba 30. divizije, izvršio je mobilizaciju na terenu od Kobarida do Trente. Kao vod diverzantskih grupa, uspešno je izveo mnoge akcije na terenu oko Bovca i Trbiža.

Prilikom kapitulacije Nemačke, postao je komandant Trbiža. U međuvremenu ga je anglo-američka policija dvaput zatvarala, u Bovcu i Kanalu.

Pri vršenju službene dužnosti u Staroj Gorici oktobra 1945. godine pregazio ga je policijski anglo-američki džip, i noga mu je amputirana. Zatim je izvesno vreme bio zaposlen u Postojni, Tolminu, i najzad u Kobaridu, kao direktor ugostiteljskog preduzeća. Godine 1962. otišao je u penziju.

Vršio je mnoge funkcije i bio član različitih organa; bio je predsednik Udruženja Saveza boraca u Kobaridu, predsednik Udruženja ratnih vojnih invalida u Kobaridu, zatim član OK KPS za Kobarid i Tolmin, predsednik saveta za socijalnu politiku opštinskog odbora itd. Nosilac je više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Met. G.)

LIMANI JAJA KABA

Rođen je 1924. godine u Debru, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Osnovnu i Građansku školu završio je u Drbru. Obdaren je bio za učenje, ali materijalne prilike mu ne dozvoljavaju da nastavi školovanje.

Od italijanske okupacije, uključen je u omladinski antifašistički pokret. Posle okupacije, otišao je u Prištinu, i upisao se u gimnaziju. Da bi mogao da se izdržava, zaposlio se u internatu. Tu je, kao antifašista postao veoma aktivan. Okuplja omladince, čitaju letke i dogovaraju se o odlasku u partizane. U internatu je i partijska tehnika. Okupatorska vlast otkriva njegovu delatnost i hapsi ga, ali on ništa ne priznaje. Posle izlaska iz zatvora, među drugo-

vima uživa ugled junaka. U toku 1942. godine, kao organizovani komunist, svoju aktivnost razvija i van gimnazije, među omladinom Prištine i Prizrena.

Pored rasturanja letaka i održavanja sastanaka, njegova aktivnost se proširuje i na oružane akcije. Opet je otkriven i uhapšen. U istražnom zatvoru ga saslušavaju isti policajci koji su ga, jednom već, pustili iz zatvora. Mučen je.

Za njegove muke i junačko držanje saznalo se i van zidina zatvora. Komunisti, čiji je rukovodilac bio, odlučili su da ga otmu iz ruku policije, i u tome su uspeeli.

Posle izbjavljenja iz zatvora, njegov opstanak na Kosovu je postao nemogućan. Zato se vraća u Debar. Cela njegova porodica radi za NOP. U njegovoj kući je održavao sastanke i Kuzman Josifovski. Početkom 1943. godine, odlazi u Tiranu, i tamo radi za antifašistički pokret. U maju stupa u albanski partizanski odred „Daiti“. Odmah posle kapitulacije fašističke Italije, vraća se u Debar, gde je posta-

vijen za zamenika političkog komesara Kommande mesta.

Posle povlačenja partizana iz grada, nalazi se u partizanskoj četi koja dejstvuje na terenu Piškopeje. Kad je formirana 7. albanska brigada, postavljen je za zamenika političkog komesara bataljona.

Učestvovao je i istakao se svojom hrabrošću u svim borbama jedinica kojima je pripadao, a naročito junaštvo je pokazao u oslobodjenju Struge. Isto tako, njegova hrabrost je došla do izražaja na sremskom frontu, gde je bio na položaju zamenika komesara bataljona. U žestokoj borbi s četnicima Draže Mihailovića, kod Banove Jaruge, aprila 1945. godine, poginuo je junačkom smrću.

Narodnim herojem proglašen je 8. oktobra 1953. godine. (K. So.)

LISAK JANKO PUŠKA

Rođen je 9. veljače 1914. godine u Šagudovcu, Donja Stubica, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Škrta zagorska zemlja nije mogla prehranjivati obitelj Lisak, pa se Jankov otac uputio u svijet još prije prvog svjetskog rata. Poslije dvije godine uzaludnih traženja posla, vratio se kući; obitelj je morala živjeti i dalje u nemaštini, gotovo bijedi.

Ipak je Janko uspio završiti limarski i vodoinstalaterski zanat u Mariji Bistrici, i radio je kao radnik te struke sve dok nije pozvan na odsluženje vojnog roka, 1934. godine. Već u vrijeme šegrtovanja počeo se zanimati za literaturu o radničkom pokretu i za sam pokret. Čim je postao kvalificirani radnik, uključio se, kao izrazito aktivan član, u rad Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza, popularnog URS-a, koji je u to vrijeme i u Hrvatskom zagorju postepeno prelazio u ruke komunistima. Tada je postao i član SKOJ-a. Isticao se u raspačavanju letaka, partijske štampe i drugih materijala. Registrirali su ga i organi vlasti kao „opasnog komunistu“.

Poslije odsluženja vojnog roka, zaposlio se u Zagrebu u jednoj radionici, i tu se još čvršće povezo s komunistima, rađajući u sindikatima. Tu je 1935. godine postao i član Komunističke partije. Bilo je to vrijeme velikog komunističkog sindikalnog rada putem URSSJ-a, štrajkova i demonstracija, i sindikalnih i političkih. Na raspačavanju letaka komunističkog sadržaja, uhapšen je 1938. godine. Poslije toga ga je zagrebačka policija progнала iz Zagreba na pet godina.

Izvijsen je vrijeme živio u rodnom kraju pod paskom policije. Nije dugo izdržao u tom prisilnom boravku. Po nalogu Komunističke partije, i da bi izbjegao paski policije, upućen

je na rad u Beograd, gdje je ušao u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Srbiju. Na ovom poslu vrlo se brzo istakao kao sposoban organizator u učvršćivanju i širenju skojevske organizacije. Prelaskom u Srbiju mijenja svoje prezime u Lisjak.

Povjerenja mu je i nova dužnost: godine 1940. postao je sekretar Četvrtog rejonskog komiteta KPJ u Beogradu. Iskusi skojevac, komunist, neumorno je radio izvršavajući partijske zadatke. Uvijek se nalazio u prvim borbenim redovima, u vrijeme kad se i u Beogradu sve više razvijao komunistički pokret. Na tom poslu zatekla ga je i okupacija zemlje, i Lisak se odmah, kao i tisuće drugih komunistu, uključio u rad na pripremi za ustanak, na skupljanje oružja, organizaciju otpora okupatoru.

Prebacio se u Zemun, i tu postao sekretar Sreskog komiteta KPJ, u rujnu 1941. godine. Zahvaljujući njegovom neumornom radu, sampoprijegoru i borbenosti, u Zemunu se, i u uvjetima okupacije, sve više počeo osjećati rad komunistu — stvoreni su dobri temelji za djelovanje narodnooslobodilačkog pokreta. Zemun je tada imao oko šezdeset članova KP, a njihov se rad osjetio u svakoj ulici tog grada. Lisak je tada organizirao i rad tehničke Sreskog komiteta, koja je štampala vijesti i letke povodom tadašnjih burnih događaja. Odlazio je na sastanke čelija u samom gradu, a bio je čvrsto povezan i s Okružnim komitetom KPJ u Beogradu, koji je neposredno rukovodio radom Sreskog komiteta.

Poslije velikih provala u partijsku organizaciju u Beogradu, u proljeće 1942. godine, imenovan je za sekretara Mesnog komiteta KPJ za Beograd, uljeto 1942. godine. Na toj dužnosti ostao je kratko vrijeme, do siječnja 1943. godine. Ušpio je, zajedno sa svojim

drugovima i suborcima, uspostaviti dosta jaku mrežu partijskih ćelija u okupiranom Beogradu, obnovio je rad tehničke Mesnog komiteta i rad tehnika rejonskih komiteta. Uspostavio je dobre veze s partizanskim odredima i uspio u njih prebaciti mnoge kompromitirane drugove. Organizirao je i rad Narodnooslobodilačke fronte i skupljanje priloga za narodnooslobodilački pokret. Tada su bile stvorene i udarne grupe za uništenje neprijatelja u gradu. Učinio je još mnogo drugih stvari za uspešan razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u okupiranom Beogradu. Među posljednjim takvim važnim akcijama bilo je rasturanje letaka povodom 25-godišnjice Oktobarske revolucije, u studenom 1942. godine, i montiranje radio-stanice na Zelenom vencu, u siječnju 1943. godine.

Zahvaljujući provali policije u partijsku organizaciju Beograda, Lisak je uhapšen 16. siječnja 1943. godine, u Prištinskoj ulici. Dao je, prilikom hapšenja, žestok otpor, ali su ga policajci ipak savladali. Pred policijom držao se herojski, nije rekao ni svoje ime. Umro je od batina, u zatvoru Specijalne policije u Beogradu, poslije desetak dana.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1952. godine. (B. Ja.)

LOJO Helma ŠERIF

Rođen je 1920. u Brodu kod Foče, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne porodice najamnog radnika. Posle završetka osnovne škole u Foči, Šerifovi roditelji nisu imali mogućnosti da mu obezbede školovanje, pa je Lojo bio prisiljen da potraži zaposlenje. Sve do aprilskog rata splavarilo je na Drini.

Kada je počeo ustanak, Lojo se odmah opredelio za narodnooslobodilački pokret. Posle oslobođenja Foče, januara 1942, stupa u novoformiranu Fočansku omladinsku četvu, koja ulazi u sastav Kragujevačkog bataljona 1. proleterske brigade. Već u prvoj borbi, u napadu na četničke položaje pored puta Mededa — Perušići — Dub, prema Rogatici, Lojo služi kao primer ostalim borcima omladinske čete. Posle komande za juriš, Lojo je izbio na čelo čete, i svojom hrabrošću se istakao u razbijanju četnika i njihovom gonjenju. Od tada pa sve do svoje smrti Lojo se isticao izvanrednom hrabrošću u mnogim borbama ove slavne brigade. U brigadi je ubrzo primljen u redove KPJ.

Učestvovao je u napadu na kasarnu u Konjicu, u napadu na Bugojno 20/21. jula, kada je bombama uništavao neprijateljska mitraljeska gnezda, a u zoru štitio odstupnicu preko Vrbase. U napadu na Livno, 4/5. avgu-

sta, Omladinska četa zauzela je samostan s ustaškom posadom, a Lojo je s bombašima krio četi kroz neprijateljske rovove i bunkere.

Krajem novembra 1942, Omladinska četa je u sastavu brigade napadala Sitnicu, košana mitraljezima i minama iz bacača iz nevidljivih bunkera. Tu je Lojo s neprijateljem igrao smrtonosnu igru, hvatajući bačene bombe i vraćajući ih nazad. Istakao se i u uzastopnim jurišima na Nemce i ustaše na brdu iznad Bistrice, kod Gornjeg Vakufa, 4. marta 1943; u jurišu iz pokreta na četničke položaje na bukvicama, iznad Kalinovika, 19/20. marta, gde je bombama proredio streljački stroj četnika i priklonio ih na povlačenje; u zauzimanju Kričnog brda posle forsiranja Drine; u jurišu na utvrđene italijanske položaje na Kapku, koji

LOŃAREVIĆ Maksima ĐURO

Rođen je 16. aprila 1920. godine u Gusinju, Plav, Crna Gora, u radničkoj porodici.

Detinjstvo je proveo veoma teško, ostavši rano bez roditelja — majka mu je umrla 1929, a otac 1934. godine. On i mlađi brat živeli su s babom. Osnovnu školu učio je u Gusinju. Prvi, drugi i treći razred gimnazije završio je u Beranama, četvrti u Bijelom Polju, a peti, šesti, sedmi i osmi s velikom maturom u Peći. Živeo je krajnje siromašno, izdržavajući se od honorara za časove koje je davao đacima i neznanje pomoći svoje babe.

U revolucionarnu aktivnost uključuje se u petom razredu gimnazije. U petom i šestom razredu gimnazije rukovodio je đачkim grupama koje su, u suštini, mada ne i formalno, bile

italijanski vojnici nisu mogli izdržati, već su pobeegli prema Čajnicu ...

U bici na Sutjesci išao je iz borbe u borbu. Na sektoru Valenići — Čelebić, 26. maja, Omladinska četa branila je stazu prema Uzlupu na Tari. U prvoj borbenoj liniji, Lojo i drugovi bacali su bombe ne saginjući se. Neprijatelj je odbijen — kolona bolnice i ranjenika mogla je da nastavi put stazom prema Tari.

Poginuo je na Borovnu, 5. juna 1943. godine. Silovit juriš izbacio je Nemce iz rovova. Nisu se zaustavili do Popovog mosta. U toku napada, neprijateljski mitraljezi s Košura dejstvovali su u leđa Omladinske čete. Iz čete je poginulo 15 boraca, a među njima i vodnik Šerif Lojo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Mir. G.)

organizacije SKOJ-a. U sedmom i osmom razredu radio je s grupama koje su imale karakter organizacija KPJ, a on je smatrao da je stvarno član Partije. Njegova politička aktivnost bivala je sve veća. Novembra 1939. godine i zvanično je primljen u KPJ.

Kao student matematike, učestvovao je u brojnim akcijama partijske organizacije u Beogradu i na Univerzitetu: demonstracije, rasturanje letaka, pisanje parola. Dve i po godine, zajedno s Mahmutom Bušatlijom, Savom Burićem, Slobodanom Tuzlićem, radio je na ilegalnom štampanju letaka i drugih materijala za potrebe studentskog pokreta. Bio je sekretar partijske ćelije i član biroa na Filozofskom fakultetu; takođe je bio sekretar akcionog odbora stručnih studentskih udruženja na Beogradskom univerzitetu 1939/40. godine.

Posle kapitulacije 1941. godine, radi na pripremama za ustanak. Petnaestog jula 1941. godine organizovao je gerilski odred kod Plava (u selu Brezovjević). U to vreme bio je sekretar partijske ćelije i opštinskog biroa u

tek stvorenoj organizaciji KPJ za opštine Plav, Gusinje i Veliku. Ubrzo je biran za člana Sreskog komiteta KPJ za srez andrijevički. Bio je politički komesar čete i bataljona u Komskom odredu u leto i jesen 1941. godine.

U sastavu Komskog bataljona učestvuje u borbi za Pljevlja 1. decembra 1941. godine. U ovoj teškoj borbi ispoljava posebnu hrabrost i hladnokrvnost. Dvadeset prvog decembra našao se u stroju 1. crnogorskog (lovdenskog) bataljona 1. proleterske brigade. Đuro je iz Rudog išao borbenim putem ove brigade.

Od Rudog, decembra 1941, do maja 1945. godine, učestvuje u stotinama borbi širom Jugoslavije, od kojih su najznačajnije: Pljevlja, Ulog, Večerinovac, Durmitor, Konjic, Livno, Jajce, Ivan-sedlo, Drina, Sutjeska, Miljevina, Travnik, Bugojno. U 1. proleterskoj bio je zamjenik političkog komesara čete, pa zamjenik političkog komesara 2. bataljona; 1942. godine imenovan je za zamenika komesara 3. krajiške proleterske brigade; 1944. godine politički je komesar 1. jugoslovenske brigade formirane u SSSR, a potom politički komesar XIV (srpskog) korpusa NOVJ. Kao političko-partijski rukovodilac, uvek se uspešno angažovao u stvaranju i izgradnji narodne vlasti i narodnofrontovskih organizacija i u političkom radu s narodom. Tri puta je ranjavan. Rane mu nisu smetale da juriša u prvoj sledećoj borbi, niti su ga odvajale od njegovih proletera.

U posleratnom periodu poverane su mu mnoga visoke i odgovorne dužnosti koje je s uspehom obavljao. Bio je politički komesar JRM, politički komesar Beogradske armijske oblasti, načelnik uprave za MPV, načelnik sekretarijata Saveta za narodnu odbranu SFRJ, pomoćnik saveznog sekretara za narodnu odbranu, komandant armije...

Kao visoki politički i vojni rukovodilac, u celom posleratnom periodu imao je istaknute partijske funkcije. Bio je i rukovodilac opunomoćstva Partije za armijsku oblast, član Opunomoćstva Partije za JNA, član Komiteta SKJ, za JNA načelnik centra visokih vojnih škola JNA.

Završio je Višu vojnu akademiju JNA i Školu operatike.

Sada je general-pukovnik u penziji.

Dobio je mnoga priznanja, pohvale, nagrade i visoka odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (Šp. L.)

LOPIČIĆ Jovana LAZAR

Rođen je 3. septembra 1922. u Ceklino, Cetinje, Crna Gora, u seljačkoj porodici.

Osnovnu školu završio je u Ceklino, nižu gimnaziju na Cetinju, a Srednju poljoprivrednu školu u Zaječaru.

Posle aprilskog rata, aktivno radi na prikupljanju i skrivanju oružja i municije u okolini Ceklina. Neposredno uoči ustanka, 7. jula 1941, postao je član KPJ. Trinaestog jula 1941, kao organizovan borac, stupa u ustaničke odrede i aktivno učestvuje u oružanoj borbi. U prvoj borbi na Koščelama, kod Rijeke Crnojevića, gde je 15. jula 1941. uništen kompletan italijanski motorizovani bataljon, veoma se hrabro držao. Kasnije se borio u sastavu Lovdenskog odreda, u bataljonu „13. juli“. Juna 1942. godine stupa u 1. bataljon 4. proleterske crnogorske brigade.

U Odredu, i kasnije u proleterskoj brigadi, bio je borac, bombaš, puškomitraljezac, deseter, vodnik, zamjenik komandira i komandir čete.

U borbama koje je vodila njegova jedinica na Kupresu, Livno, Konjicu, Sinjajevini, Sutjesci, kod Kolašina, Berana, Ljvice Rijeke, Andrijevice, isticao se hrabrošću u podvizima i bio ranjen.

Kao bombaš uništio je nemačku posadu u kasarni više Konjica (27. februara 1943), a u vreme borbi u ovom gradu, s prozora dvo-spratnice branio je prilaz raskršću triju ulica. Posle teških gubitaka, Nemci dovlače tenkove i topove i tuku zgradu u kojoj je bio puškomitraljezac Lazar. Židovi su prskali i rušili se. Ubedeni da je „drski“ protivnik najzad savladan, Nemci su otvorili kupolu jednog tenka, ali ih je Lazarev mitraljez sasekao. Najzad, dolaču avioni i bombarduju teško oštećenu zgradu. tavnice i podovi se ruše, i istovremeno ih

obuhvata plamen. Drugovi su pronašli Lazara zatranog i teško ranjenog. Prvo je dodao mitraljez, za tek onda ruku.

Na putu za Gacko, praćeni snablom mečavom, proleteri, među kojima je bilo i teških ranjenika, nailaze na poluzaleđenu i duboku reku na kojoj nije bilo mosta. Lazar se nije dvoumio: uzeo je prvog ranjenika, digao ga na leđa i zagazio u vodu. Njegov primer sledili su ostali borci: svi ranjeni i bolesni partizani našli su se na drugoj obali reke.

U toku V ofanzive, kada mu je na Sinjajevini poginuo ratni drug i komandir čete, Lazar je s naručjem bombi tri puta jurišao u smrt i uspeo da dođe do mrtvog komandira, skine s njega partiznaske znake i uzme ratni dnevnik i oružje.

Kod Ljive Rijeke (jesen 1943), kada je štitio odstupnicu svojoj brigadi, nemački geler ga je ranio. Plaćajući se za život bolničarke, nije joj dao da ga previje i da se zadržava oko njega, već joj je naredio da ide. Ostao je sam i s krajnjim naporima snage, uprkos teškoj rani, uspeo je da se povuče za svojom kolonom.

U Ržanici, kod Murina, u Crnoj gori, jula 1944. godine, izveo je poslednji ratni podvig. Bila je noć. S četom je neopaženo prišao nemačkim položajima, i pozvao jedinicu u juriš. Bio je prvi. Razvila se borba. Nemci su se žestoko branili, ali nisu izdržali strahoviti udar proletera. U jednom trenutku borci su primetili da nema Lazara. Pronašli su ga bez svesti — obe noge su mu bile slomljene. Naredne noći s beranskog aerodroma prebačen je, s grupom najtežih ranjenika, u Grumu (Italije), na lečenje.

Posle rata, bio je izvesno vreme na službi u Gardi, odakle je, zbog slabog zdravlja, penzionisan. Umro je, kao potpukovnik u penziji, 22. marta 1978. godine u Beogradu, gde je i sahranjen.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (Br.Ko.)

LOVIĆ Jevrema JEZDIMIR

Rođen je u proleće 1919. godine u Lopizu, Sjenica, Srbija u siromašnoj seljačkoj porodici.

Osnovnu školu završio je u Lopizama, 1931, a ondašnju građansku školu u Sjenici, 1935. godine.

Godine 1935. pošao je u Beograd da traži zaposlenje. Posle dužeg lutanja, primljen je u „Privrednikov“ internat, gde je danju radio kao šegrt u knjižari, a noću pohađao šegrtsku školu. Još kao šegrt učestvovao je u akcijama

napredne trgovačke omladine. Godine 1937. postao je član radničkog sportskog društva „Polet“. Vrio rano bio je zapažen u akcijama napredne „Privrednikove“ omladine, kao i u radu društva „Polet“. Već 1938. primljen je u članstvo SKOJ-a.

Jezdimir je učesnik i organizator mnogih radničkih demonstracija i štrajkova vođenih u tom periodu u Beogradu:

U demonstracijama od 14. decembra 1939. u Beogradu; jedan je od organizatora štrajka begtra u kome je učestvovalo 12 hiljada omladinaca; štrajka „Privrednikove“ napredne omladine, zbog čega je izbačen iz Doma; naročito se istakao u demonstracijama 8. septembra 1940. godine u Košutnjaku, posle kojih je uhapšen i pušten tek posle martovskih demonstracija 1941. godine.

Godine 1940. primljen je u članstvo KPJ. Vrio rano Jezdimir je postao istaknuti rukovodilac beogradske sivojevske i partijske organizacije.

Posle okupacije Jugoslavije, Jezdimir je otišao u rodni kraj. Tamo se našao s najista-

mir je ponovo postavljen za zamenika političkog komesara Prvog bataljona. Posle smrti Rifata Burdževića, Jezdimir je izabran za zamenika političkog komesara Treće proleterske brigade, 1943. godine.

Slavan put prošao je Jezdimir Lović s Trećom proleterskom brigadom kroz Bosnu (od juna 1942 do aprila 1943) i ispunjen je najvećim i najslavnijim bitkama naše revolucije. Na ovom putu Jezdimir je izrastao u sposobnog vojnog i političkog rukovodioca.

Krajem maja, CK KPJ odlučio je da Jezdimir, prekaljeni ratnik, iskusni partijski radnik, napusti brigadu i preuzme funkciju sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak. Posle nekoliko dana, Jezdimir je iz Nedajna, s tridesetak boraca, krenuo ka Sandžaku. Posle povratka, razvio je intenzivnu partijsku delatnost. Ustanovljeni su sreski komiteti, obnovljene — a u nekim mestima formirane — partijske organizacije. Stvarani su partijski i politički aktivni koji su izvodili i oružane akcije protiv domaćih izdajnika koji su vršili teror nad narodom. Oblasni komitet organizovao je prihvatanje i okupljanje boraca Treće proleterske brigade, koji su se, posle bitke na Sutjesci, vraćali u Sandžak.

Avugusta 1943, kod sela Krupice, četnici su iz zasede ubili Jezdimira Lovića, sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak i partijskog rukovodioca sandžacke proleterske brigade, borca velikog morala, koji je zbog svoje hrabrosti, skromnosti i drugih revolucionarnih karakternih osobina bio omiljen u Sandžaku.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. (D.Bo.)

LOVINČIĆ Marka IVICA

Rođen je 15. jula 1911. u Lučanima, Otočac, Hrvatska. Mladost je proveo u rodnom selu, pomažući roditeljima u zemljoradničkim poslovima. Osnovnu školu završio je u Brinju. Rofletiji ga 1927. upućuju na zanat u Zagreb, gde u tvornici „Arko“ uči za alatničara. Dolaskom u tvornicu, za Ivicu je počeo novi život. Uvida eksploataciju kapitalista, i postaje sve svesniji borac za prava radničke klase. U početku se isticao u radu među radničkom omladinom, a kad je završio učenje zanata i postao kvalifikovani radnik, radnici su ga u tvornici izabrali za svog poverenika. Iz tvornice „Arko“ prešao je na rad u tvornicu sanitetskih uređaja „Neptun“, gde se najviše zauzima za poboljšanje položaja nekvalifikovanih radnika.

Posle odsluženja kadrovsog roka u moranari, Ivica se 1938. zapošljava kao mašinbravar u tvornici „Jugobates“. Tu je njegovo

znanje i iskustvo u borbi za prava radničke klase došlo do punog izražaja. Policija počinje da ga prati. Na protestnom mitingu u tvornici „Gaon“, 1940. hapsi ga, ali ga ubrzo pušta. Neposredno pred napad na Jugoslaviju 1941, policija ga ponovo hapsi, zajedno s većim brojem istaknutih revolucionara. Posle dvome-sećnog mučenja, njegova sestra nekako uspeva da ga, u maju, izvuče iz zatvora. Tada prelazi u ilegalnost.

Kandidat za člana Partije postao je 1940, a član KPJ u proleće 1941. U junu te godine odlazi, po zadatku Partije, u rodni kraj, zbog organizovanja oružanog ustanka. Odmah se uključuje u rad na pripremama za odružani ustanak na području Brinja. U septembru 1941. obrazovan je Kotarski komitet KPH za Brinje; Ivica je izabran za njegovog sekretara.

Uporan i neustrašiv u izvršavanju zadatka, Ivica, zajedno s brinjskim komunistima, okuplja narod u partizanskim logorima i priprema ga za oružanu borbu. Kao borac, učestvuje u napadu na ustaše u Žutoj Lovki, 26. jula 1941, a zatim i u odbijanju njihovog

knutijim komunistima Sandžaka, koji su vršili pripreme za početak oružane borbe protiv okupatora.

U jesen 1941. formirane je Sjenička partijska četa. Jezdimir je postao zamenik njenog političkog komesara. U prvim borbenim okršajima, napadu na Sjenicu u decembru 1941, Jezdimir je ispoljio izvanrednu hrabrost.

Februara 1942. formiran je Prvi zlatarski bataljon. Jezdimir je postavljen za zamenika političkog komesara bataljona. Ubrzo je bataljon morao da se prebaci na levu obalu Lima, zbog velikog pritiska udruženih neprijateljskih snaga na slobodnu teritoriju.

Petog juna 1942. godine, od pet sandžackih bataljona formirana je Treća proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada. Jezdi-

Kotarskom komitetu KPH za Brinje, napisao je: „Ponosni smo na njegovo junačko komunističko držanje”.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (T.Ra.)

LOZOVINA Luke JOSIP MOSOR

Rođen je 20. maja 1919. u Segetu Donjem kod Trogira, Hrvatska. Posle završetku osnovne škole, upisao se u građansku školu u Trogiru. Međutim, već tada se zbog svojih naprednih ideja sukobljava sa školskim vlastima, i kao dak šestog razreda, 1933. godine, izbačen je iz škole. Vratio se u svoje selo, bavio zemljoradnjom, sve do napada okupatora na Jugoslaviju.

Još kao omladinac prišao je naprednom pokretu, i 1934. godine primljen je u SKOJ. Kandidat je KPJ od 1937. do 1939. godine, kada je, u dvadesetoj godini, primljen u članstvo KPJ. Zbog revolucionarnog rada često je bio proganjan. Kada je 1940. godine formirana partijska organizacija u Segetu Donjem, Josip je postao njen rukovodilac.

Posle okupacije zemlje, prelazi u ilegalnost i radi na pripremama za oružanu borbu. Formirao je, 14. jula 1941, Segetsku udarnu grupu, koja već sutradan, na čelu s Mosorom, uništava neprijateljski voz između Kaštela i Labina. U oktobru je u Segetu Gornjem formirao prvi odbor narodne pomoći. U to vreme je član Mesnog Komiteta KPH za Trogir. Kada je, krajem februara 1942, formirano sektorsko partijsko rukovodstvo za trogirski kraj, Josip potaje njegov član, a nekoliko meseci kasnije i sekretar novoformiranog Sreskog komiteta KPH Trogir. Istovremeno radi na osnivanju prvih narodnooslobodilačkih odbora na trogirskom terenu. Uporedo s partijskim radom, organizovao je i diverzantske akcije, i u većini

od njih učestvovao. Tako je, na cesti Trogir — Seget, juna 1942, sašekao italijanskog vojnika na biciklu i zarobio ga; a u selu Dvornicama, u avgustu, zarobio je grupu italijanskih vojnika. Pod njegovim rukovodstvom, 6. decembra izvršen je napad na grupu italijanskih vojnika u Kosovici, kod Trogira. Tada je zarobljeno pet, a poginulo četrnaest vojnika. U junu 1943. godine u neposrednoj blizini Trogira spalio je italijansko skladište oružja i garažu, a na cesti Divulje — Kaštela uništio italijanski kamion s vojnicima. Njegovo junaštvo je bilo poznato u tom kraju. Narod ga je već tada opevao u pesmama kao junaka Mosora, a italijanska komanda u Splitu raspisala ucenu i nagradu od 100.000 lira onome ko ga uhvati ili ubije.

Kada je, sredinom februara 1943, na Mosoru formirana Lečevićka partizanska četa, Josip postaje njen politički komesar, a nekoliko dana kasnije formiran je Mosečki bataljon, pa je postavljen za komandanta. Pošto je već bio ozbiljno oboleo na plućima, u aprilu je postavljen za komandanta Splitskog vojnog područja, a zatim za komandanta Komande mesta Trogir. Avgusta 1943. u oslobođenoj Marini formirao je Trogirsku radnu brigadu od oko 700 ljudi, koja je istog dana krenula na prvu akciju — rušenje cesta.

Posle kapitulacije Italije, pod njegovim rukovodstvom razoružan je italijanski garnizon u Trogiru i Divuljama. Prvi je upao u italijanski garnizon i okupljenim vojnicima održao govor. S Lolom Ribarom i Vickom Krstulovićem u Splitu je vodio pregovore o predaji italijanske divizije „Bergamo”. Istovremeno je radio na formiranju novih jedinica narodnooslobodilačke vojske. Pod njegovim rukovodstvom formirane su u Segetu Donjem, septembra 1943, 8. i 9. dalmatinska brigada. krajem novembra, formiran je Štab Grupe srednjodalmatinskih odreda, pa je Josip postavljen za političkog komesara. Zbog pogoršanja zdravlja u januaru 1944, preko Visa je upućen na lečenje u Italiju. godinu kasnije, vratio se u svoje rodno mesto. Iako bolestan, nastavlja da pomaže partijskom rukovodstvu Trogira u političkom radu.

Umro je 19. maja 1946. godine, i sahranjen u rodnom mestu.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

LUČIĆ Luke MIRKO

Rođen je 1918. godine u Kupinovu, Daniilovgrad, Crna Gora. Zemljoradnik.

Osnovnu školu završio je u manastiru Ostrogu. Bio je odličan dak. Iz materijalnih razloga nije mogao da nastavi školovanje, pa već od petnaeste godine radi kao građevin-

ski radnik na izgradnji puteva Nikšić — Plužine i Vinčić — Ostrog, i kao nadničar u Ostrogu.

Bio je vredan radnik, veseo, druželjubiv i omiljen u društvu. Plemenitost ga je krasila od najmlađih dana do kraja života.

Odmalena se družio s naprednom omladinom. Voleo je knjigu i slobodno vreme koristio je za čitanje napredne literature, koju je dobijao od starijih drugova, članova KPJ. U prvoj polovini 1940. godine postao je član SKOJ-a. Oktobra 1940. godine pozvan je na vojnu vežbu, i u vojsci je ostao do kapitulacije Jugoslavije. Bio je u 48. artiljerijskom puku, koji je vodio borbe u Albaniji. Pokazao je hrabrost u ovim borbama, i bio teško ranjen. Lečen je u Cetinju, gde je ostao do kraja maja 1941. godine, kada je došao u rodno mesto.

Posle dolaska kući, uključio se u rad skopskevoke organizacije, koja je, pod neposrednim rukovodstvom KPJ, vršila pripreme za oružani ustanak. Njegova odlučnost i smelost u sprovođenju zadataka služili su za primer.

Trinaestog jula 1941. godine cela njegova porodica pošla je u borbu.

U prvim danima ustanka učestvovao je u razoružavanju karabinjersko-žandarmerijske stanice u Ostrogu, i u borbama za oslobođenje Daniilovgrada i Bralenovice, na Veljem brdu, u Javorovom Dolu, i ispoljio veliku hrabrost.

U borbi za Pijevlju učestvovao je kao bombaš na Malom bogiševcu. Među prvim bombašima uskočio je u neprijateljsko utvrđenje. Junački se borio. Neprijateljski mitraljeski rafal mu je levu nogu gotovo potpuno odsjekao, a desnu slomio. Mirko je na bojištu zapevao: „naša borba zahtijeva, kad se gine da se pjeva”. U toj borbi Italijani su uspjeli da ga zarobe. Zadivljen njegovom hrabrošću, preneli su ga na lečenje u pijevaljski bolnicu. Na sasluslanju je imao primerno držanje.

Vojno-političko rukovodstvo na Žabljaku

čulo je, od partijske organizacije iz Pljevalja, o njegovom držanju, pa su ga zamenili, krajem januara 1942. godine, za zarobljenog italijanskog oficira. Odmah je bio primljen u KPJ. Od tada do bitke na Sutjesci bio je u Centralnoj bolnici NOV, gde je bio vojini i partijski rukovodilac. Iako bez noge, on je na štakama prešao slavni put proletarskih brigada od Crne Gore do Bihaća, i natrag. Kao komandant bolničkog ešalona, u vreme bitke za ranjenike, prešao je Neretvu, Prenj i Hercegovinu.

Preživio je i Sutjesku. Posle 13. juna 1943. godine, uspeo je da se, s grupom ranjenika, probije kroz neprijateljski обруч i vrati u Crnu Goru. Grupu su napali Italijani i četnici u planini budući. Četnici su ubili konja pod njim, ali je on uspeo da im pobegne. U selu Dobruš, u Pješivcima, mučen žeđu, zatražio je od neke žene vode. Obavestila je četnike, i oni su ga uhvatili i predali Nemcima u Nikšiću. U zatvoru se herojski držao. U nikšićkom zatvoru ostao je do septembra 1943. godine, kada je prebačen u podgorički zatvor. Odatle su ga, krajem decembra 1943. godine, s većom grupom partizana i pripadnika NOP, Nemci odveli na streljanje. Pre nego što su bili ugarani u kamion, zatvorenci su povelili crnogorsko kolo, uz pesmu koju je vodio Mirko. I nad iskopanom rakom u Farmacima, Mirko je pre streljanja klicao Komunističkoj partiji.

Mirko Lučić je umro junački i časno, ne znajući da su mu braća Odo, Rade i Milorad, kratko vreme pre toga, takođe streljani.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Z.St.)

LUKIĆ Jovana DOJČIN

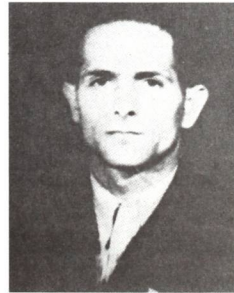
Rođen je 1912. godine u Loparama kod Tuzle, Bosna i Hercegovina. Potiže iz siromašne, ali ugledne seljačke porodice. Poslije završne osnovne škole, izvjesno vrijeme se bavio zemljoradnjom, a zatim je postao rudar u majevičkim rudnicima. Zbog teških uslova rada i niskih nadnica, radnici su dolazili u sukobe s poslodavcima. U jednom od takvih sukoba, koji se pretvorio u pravi štrajk, Dojčin je zbog svoje buntovnosti ostao bez posla, ali je, na intervenciju svojih drugova-rudara, poslije izvjesnog vremena, ponovo primljen na posao.

U toku priprema ustanka, on se nalazi u najužoj grupi aktivista koja radi na objašnjavanju suštine okupacije, razobličavanju ustaške politike, prikupljanju oružja i stvaranju prvih borbena grupa na Majevici. Svoju patriotsku i političku opredijeljenost Dojčin potvrđuje i aktivnim učestvovanjem u svim oružanim akcijama koje su izvedene na Majevici u drugoj

polovini 1941. godine. U to vrijeme postaje i član KPJ.

Poslije napada četnika na Štab majevičkog NOP odreda i privremenog odlaska glavnine partizanskih snaga s Majevice u Birač, Lukić dobija zadatak da, kao član Mjesnog partiskog rukovodstva, oстане u rejonu Majevice i da radi na povezivanju i uvrščivanju partijske organizacije u ilegalnosti. Aprila 1942. godine on samoinicijativno ide u Semberiju, da obnovi i uspostavi čvršču partijsku vezu između Majevice i Semberije. Koristeći se urođenom pronicljivošću i načinom ophođenja s ljudima, on ovaj zadatak uspešno izvršava. Nekoliko mjeseci kasnije, kada su se prilike na Majevici i u Semberiji normalizovale, trebalo je uspostaviti vezu s Pokrajinskim komitetom i Glavnim štabom za Bosnu i Hercegovinu. Dojčin se dobrovoljno javio za izvršenje ovog teškog kurirskog zadatka. Provlačeći se pored mnogobrojnih ustaških posada, i probijajući se kroz krajeve zaposjednute četnicima i legionarima, od Save pa sve do planine Javornika, Dojčin je podnio velike napore, ali je uspio da pronađe tražena rukovodstva. Tada je upoznao odgovorne drugove sa stanjem pokreta na Majevici, Semberiji i u Bosanskoj Posavini, razmještajem okupatorsko-kvislinskih snaga i političkim raspoloženjem stanovništva.

U jesen 1942. godine, kada je 6. istočno-bosanska brigada došla na Majevicu, Lukić je dobio zadatak da uspostavi vezu između jednog bataljona ove brigade, koji se nepredviđeno zadržao na planini Majevici, i glavnine njenih snaga, koje su se već nalazile u blizini rijeke Save. Ovoga puta on je pao u ruke četnicima, koji su ga nemilosrdno zlostavljali i tražili da ova veze i ljude s kojima je dolazio u dodir. Pliješan da časno pogine, Dojčin je odbio da bilo šta kaže. Za vrijeme nekoga meteža, koji je iznenadno nastupio kod četnika, uspio je da pobegne i da se spasi sigurne

smrti. Poslije djelimičnog ozdravljenja, stupio je 1943. godine u novoformirani Majevički odred. Kao politički komesar bataljona, bio je vrlo omiljen među borcima. Ali, zbog napornih marševa, a još više zbog pretrpljenih četničkih mučenja, zdravlje mu se znatno pogoršalo. Zbog toga je napustio operativne jedinice i ponovo prešao na ru pozadini.

Poslije završetka oružane borbe, Dojčin neumorno radi na obnovi i izgradnji zemlje. Bio je više godina član Sreskog komiteta KPJ u Loparama, član Sreskog narodnog odbora u istom mjestu, rukovodilac raznih tijela i komisija.

Umrlo je januara 1953. godine.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Zd. An.)

LUKIĆ Cvijetina SIMO

Rođen je 1916. godine u Suhom Polju kod Doboja, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici. Poslije osnovne škole, pohađao je gimnaziju u Tuzli. Još u nižim razredima gimnazije prilazi naprednom omladinskom pokretu. Zajedno s Cvijetinom Mijatovićem, pisao je i rasturao ilegalne partijske letke. Januara 1933. godine uhapšen je zbog pisanja i rasturanja letaka, i osuđen na šest mjeseci zatvora. Istovremeno je isključen iz svih škola Kraljevine Jugoslavije. Poslije izlaska iz zatvora, vraća se u rodno selo, gdje nastavlja politički rad među narodom i seoskom omladinom. Godine 1940. postaje član Komunističke partije Jugoslavije. Svojim radom stekao je veliki ugled i autoritet u narodu ozrenskog kraja.

Odmah poslije okupacije zemlje, aktivno učestvuje u pripremama i organizaciji ustanka na Trebavi. Poslije formiranja Ozrenskog partizanskog odreda, bio je politički komesar jednog bataljona. Istakao se hrabrošću u napadu na Dobjoj i Usoru, 23. avgusta 1941. kada je osvojen i dignut u vazduh magacin oružja i municije. Tada je uništeno više od 100 vagona municije. Njegov bataljon se posebno ističe u akcijama rušenja pruge Dobjoj — Tuzla, i u okršajima protiv Nijemaca, ustaša i domobrana. Krajem avgusta 1941. godine, formiran je Ozrenski partizanski odred, u kome je Lukić postavljen za zamjenika komandira 2. čete. Oktobra 1941. godine, u borbama koje vodi Ozrenski odred prema Tuzli, učestvuje i Simo Lukić. Tada je prešeben put i vodovod za Tuzlu, izvršen napad prema Živicima i napadnut brzi voz ispod Paklenice.

Aprila 1942. godine, kada su se partizanske jedinice kod četničke izdaje povukle s Ozrena, Simo ostaje po partijskom zadatku u

svom rodnom kraju, i u teškim uslovima četničkog terora i ilegalnosti nastavlja borbu. Predanim radom uspijeva da poveže preostale borce, komuniste i simpatizere, organizuje udarne grupe i ponovo vrši diverzije na željezničkim prugama i vozovima. Organizovao je napad na četnički štab na Ozrenu. Politički djeluje među narodom, povezuje se s partijskom organizacijom u Doboju, organizuje rasturanje letaka na Ozrenu, u kojima je pozivao narod u borbu protiv četnika.

Poslije V neprijateljske ofanzive, jula 1943. godine, kada su jedinice NOVJ izbile na Ozren, ponovo se formira Ozrenski partizanski odred, za čijeg političkog komesara je posta-

vljen Simo Lukić. S Odredom učestvuje u mnogim borbenim akcijama. Naročito se istakao u borbama s njemačkom kolonom, septembra 1943. godine, koja je od Doboja nadirala prema oslobođenoj Tuzli. Tada je njegova jedinica onemogućavala prolaz Nijemaca.

U drugom napadu neprijatelja na Tuzlu, januara 1944. godine, Nijemci su opkolili dio partizanskih snaga s bolnicom, u dolini Spreče. Simo Lukić je sa svojim odredom pokušao da, zauzimanjem druge obale Spreče, omogući izvlačenje bolnice. Tada je, u jednom jurišu, poginuo.

Simo Lukić je bio neumoran politički radnik, neustrašiv borac u svim borbama i sposoban rukovodilac.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

LUKIĆ Riste VELJKO KURJAK

Rođen je 24. maja 1917. godine u Donjoj Bukovici kod Bijeljine, Bosna i Hercegovina. Počeo je srednje imučne, ali vrlo ugledne seljačke porodice. Mada mu se otac nije bavio

politikom, bio je zbog svog odnosa prema ljudima, privažnosti u radu i načina upravljanja svojim imanjem, veoma cijenjen i poštovan u selu. Kao najstariji sin, Veljko je poslije završene osnovne škole ostao na imanju svoga oca, da obrađuje zemlju s braćom i sestrama. Zahvaljujući roditeljskom naslijeđu, a još više svakodnevnom radu i samopodvrdivanju, on se postepeno razvio u vrlo sposobnog, uglednog i poštovanog seoskog mladića. Bio je omanjeg rasta, snažan. Zbog svoje razboritosti i otvorenosti, bio je među najbistrijim momcima u selu.

Okupacija zemlje, zavođenje ustaške vlasti i maltretiranje nedužnih građana, poremetili

su Veljkove planove o mirnom seoskom životu. Posle razgovora s drugovima koji su radili na pripremanju ustanka, Veljko se uključuje u prvu partizansku grupu u Gornjem Crnjelovu. Kao borac, ističe se u napadu na žandarmerijsku kasarnu u Dragaljevcu, Gornjem Crnjelovu i svim drugim akcijama. Na prijedlog Fadila Jahića Španca i Svetolika Gospića, primljen je u KPJ 2. septembra 1941. godine. U jednoj od prvih akcija bio je teže ranjen u grudi; ali je, zahvaljujući mladosti i fizičkoj snazi, brzo prebolio. Kad je formiran Majevički partizanski odred, imenovan je za zamjenika komandira Semberke partizanske čete. Početkom 1942. godine, Lukić je već komandir iste čete, i u svakom smislu afirmisan narodni borac. Januara 1942. godine, pri napadu čete na ustaško-domobransko uporište u Miladijama kod Brčkog, veoma uspješno rukovodi jedinicom. Po prirodi hrabar i odlučan zbog čega je i dobio nadimak Kurjak, prezirao je izdajice i paničare. Kada je, na području Majevičkog NOP odreda, došlo do raskola s četnicima, Kurjak je bio jedan od najljubijih protivnika njihovih. Sa svojom četom hrabro je upadao u četničke štabove i nemilosrdno ih uništavao. Pri povišenju odreda s Majevice u Birač,

njegova je četa imala presudnu ulogu, jer se u više susreta, a osobito na Vukasovicima, borila hrabro protiv četničkih jedinica.

Marta 1942. godine, pri preimenovanju Majevičkog odreda u 2. udarni bataljon, Kurjak je postavljen za komandira 6. čete, u koju su ubili raniji borci iz 1. i 2. čete. I u novim uslovima ratovanja njegova se četa brzo prošla. Odlikovala se junaštvom i podvizima, a u časovima predaha i uzornim drugarstvom. U njenom središtu nalazio se Kurjak — primjer i oličenje iskonske narodne snage. Poslije petomjesečnih borbi po Birču, Romaniji, Zvijezdi, dolini Krivaje i Konjuhu, Kurjak se, sredinom septembra 1942. godine, zajedno sa 6. istočnobosanskom brigadom, ponovo obreo u Majeveci i Semberiji. Pri prelasku brigade u Srem, on je, u sklopu 2. bataljona, ostao u Semberiji, gdje je vodio borbu protiv četnika. Poslije povratka brigade, postao je komandant bataljona i imao je velike zasluge u borbi protiv četnika na Maleševcima. U borbama protiv ustaša kod Kladnja, februara 1943. godine, bio je ponovo ranjen. Izvjesno vrijeme liječio se u Šekovićima, a zatim je prenio u Semberiju. Poslije djelimičnog ozdravljenja, aprila iste godine, postao je komandant 3. majevičkog odreda. S ovom jedinicom, koja se veoma brzo brojčano uvećavala, razbio je, 11. juna 1943. godine, cijelu domobransku pukovnicu. Zarobljeno je kompletno naoružanje, oprema i 1256 domobrana. U borbama za oslobođenje Tuzle, u septembru, njegov odred zauzeo je Lukavac i vodio žestoke borbe s Nijemcima koji su pokušavali da povrate izgubljene pozicije. Poslije oslobođenja Tuzle, Kurjak je, 10. oktobra 1943, postao komandant 17. majevičke brigade; s ovom jedinicom nizao je nove pobjede. U vrijeme VI neprijateljske ofanzive, decembra 1943. godine, Kurjak je u borbi s Nijemcima na planini Zvijezdi (Romanovac), bio teško ranjen u kičmu. Pono-vo je liječen i operisan u partizanskoj bolnici u Šekovićima; ali, pošto je rana sporo zarastala, prebačen je u trnovsku bolnicu u Semberiju, gdje su postojali uslovi da mu se pokloni više njege. No, u proljeće 1944. godine, Semberija se našla ponovo pod okupatorsko-kvislinškom čizmom. Većina nepokretnih ranjenika smještena je u ranije pripremljene zemunice. Kurjak je otpremljen u selo Glogovac, jer se računalo da će tamo biti sigurnije sklonjen. Nekoliko puta je premještan iz baze u bazu, dok ga nisu, u selu Kočinovcu, otkrili i ubili četnici, juna 1944. godine. Još za života Kurjak je postao pjesmar borbe i oličenja junaštva. Tako veli u ojama: „Nema borbe, nema rata, bez Kurjaka — komandanta ...“

Narodnim herojem proglašen je 12. januara 1945. godine. (Zd. An.)

Rođen je 5. avgusta 1919. godine u selu Velereći, Gornji Milanovac, Srbija. Potiče iz siromašne seoske porodice. Otac mu je, izvesno vreme posle prvog svetskog rata, bio u državnoj službi.

Posle završene osnovne škole, odlazi na izučavanje bojadžijsko-bakalskog zanata. Nije završio zanat, već je, u godinama uoči drugog svetskog rata, radio kao konobar, zatim kao pružni radnik na održavanju pruge, kao nadničar u selu, i kao radnik u Brusničkom kamekolomu kod Gornjeg Milanovca.

Aprilski rat 1941. godine zatiče ga na odsluženju kadrovsog roka u Sloveniji. Učestvovao je u borbi protiv okupatorskih jedinica kao mitraljezac, ali se zbog izdaje, rasula i brze kapitulacije bivše jugoslovenske vojske, vraća, uz velike teškoće u Srbiju, svojoj kući.

Početkom avgusta 1941. godine stupa u Takovsku četu Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Učestvuje u prvim diverzantskim akcijama i borbama na području takovskog sreza. Kada je, u septembru 1941, formiran Takovski batalion Čačanskog partizanskog odreda, postao je borac-puškomitraljezac u 2. četi ovog bataljona.

U toku 1942. godine, postaje najpre desetar, zatim vodnik, a septembra 1942. godine zamenik komandira čete. Izvesno vreme je proveo kao mitraljezac u pratnji Glavnog štaba za Srbiju. Takođe, 1942. godine, bio je politički komesar birgadne bolnice 1. proleterske brigade. Posle ranjavanja, upućen je u Italiju na lečenje, a posle dolaska, decembra 1944, kao poručnik, postaje komandant bataljona KNOJ-a u oslobođenom Čačku. Do kraja rata bio je na dužnosti zamenika komandanta Čačanskog vojnog područja.

Naročito se istakao u borbi za oslobođenje Gornjeg Milanovca 28. septembra 1941. godine. Prilikom napada na nemačku posadnu jedinicu, probio se do zgrade osnovne škole u kojoj su bili smešteni nemački vojnici, i ubacio bombu, posle čega su se Nemci ubrzo predali.

Početkom oktobra 1941. godine, prilikom prodora Nemaca od Kragujevca ka Gornjem Milanovcu, učestvuje u razbijanju nemačke kolone, a 15. oktobra 1941, na sektoru Vrbava — Belo Polje, gde je Takovski bataljon vodio ogorčenu borbu, smelo se popeo na grm, zbog boljeg pregleda, odakle je s puškomitraljezom pobio veliki broj neprijateljskih vojnika.

Prilikom opkoljavanja četnika na Ravnoj gori, novembra 1941, ističe se izuzetnom hrabrošću, kada je i primljen u redove KPJ. Posle povlačenja delova Čačanskog partizanskog odreda, povlači se sa svojom 2. četom prema Sandžaku. Od tada postaje mitraljezac. U borbi na Spjednici najviše je došla do izražaja

njegova hrabrost i hladnokrvnost, kada je, štiteći povlačenje partizanskih snaga, uništio veliki broj neprijateljskih vojnika.

Kada je formirana 2. proleterska brigada, stupa u njen 2. (Čačanski) bataljon. Njegova snalažljivost i iskustvo prekaljenog ratnika došlo su do izražaja naročito u borbi na Borikama, kada je uništio izdajničku četničku grupu, posle čega je javno pohvaljen.

Izvanrednom hrabrošću istakao se u borbama za oslobođenje Bugojna, zatim na Pazariću, Kupresu, Mrkonjić-Gradu, Gacku, Jajcu, na Neretvi, Sutjesci, Humiću, na Beranama, Vučevu, Ajlinovićima, Zabljaku i drugim poprištima NOR.

U toku ovih borbi pet puta je teže, a tri puta lakše, ranjen. Posle ranjavanja u Ajlinovićima, preobačen je u Italiju na lečenje.

Posle oslobođenja, najpre radi kao kape-tan u Vojnom okrugu, na regrutnim poslovima i invalidskim pitanjima. Izvesno vreme u toku 1947. godine šef je I odseka u Vojnom okrugu u Kragujevcu, zatim 1948—1950. u Beogradu u Vojnom okrugu — personalni odsek. Tada postaje i član partijskog komiteta Vojnog okruga.

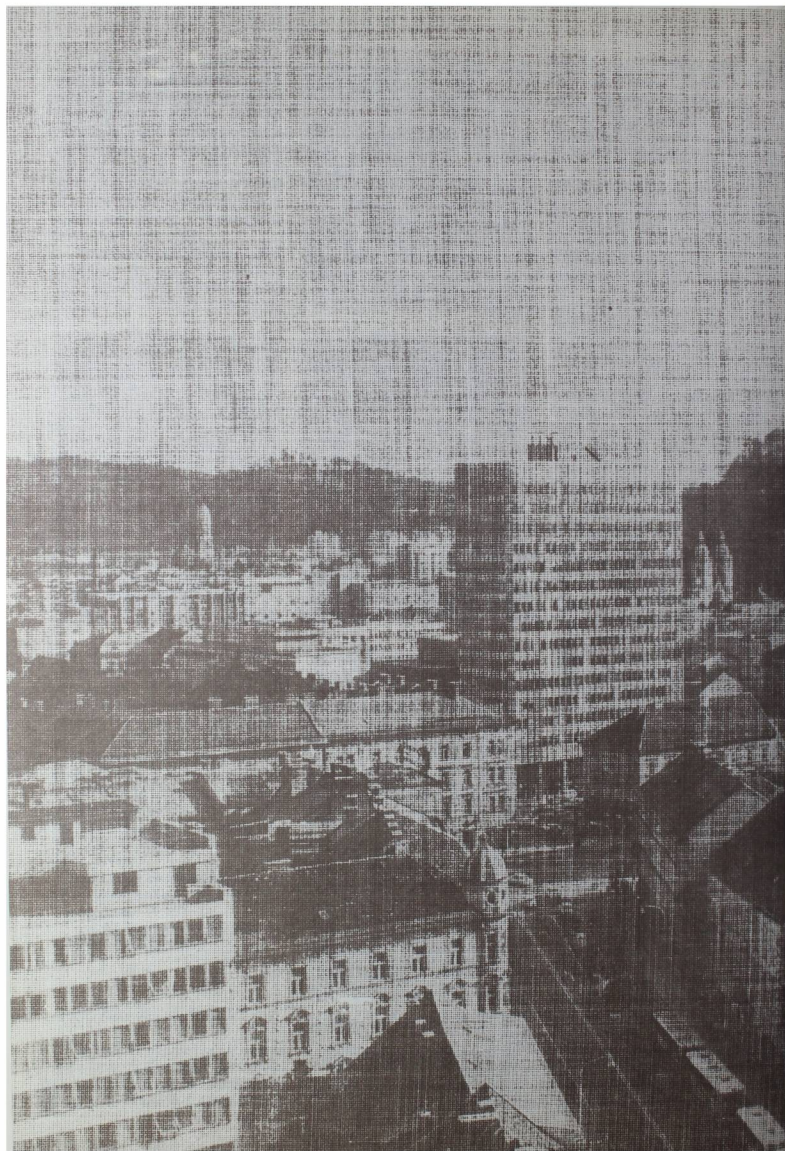
Načelnik je Vojnog okruga u Kosjeriću 1950—1951, kada dobija čin majora i postaje član partijskog komiteta Vojnog okruga u Titovom Užiču. U isto vreme član je Sreskog komiteta KPJ u Kosjeriću. U toku 1952. godine načelnik je Vojnog odseka u Topoli, i istovremeno i Sreskog komiteta KPJ. Na školovanju u Sarajevu u oficirskoj školi proveo je 1954/55. godine. Penzionisan je 1956. godine, u činu majora.

Umro je 26. februara 1975. godine, u Kragujevcu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Jak.)

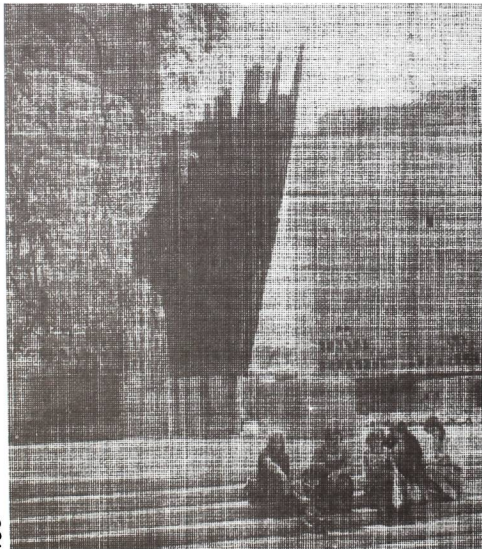

Posle napada fašističkih agresora na Jugoslaviju, aprila 1941. godine, Sloveniju su podelila tri okupatora: krajnji, severoistočni deo, zaposeli su Mađari, severni i severozapadni — Nemci, a južni — Italijani. Granica između nemačkog i italijanskog okupatora pružala se upravo kroz severozapadno predgrađe Ljubljane. Time je grad bio podeljen na dva dela i Nemci, koji su dobili tek mali deo, trudili su se da ostvare što veći uticaj na italijansku vojnu i civilnu vlast u gradu. Ljubljana je u to vreme imala nešto više od 80 hiljada stanovnika, a već do jeseni 1941. postala je veća za još 15 hiljada begunaca iz onih krajeva Slovenije koji su bili pod nemačkom okupacijom. U isto vreme, u Ljubljani je bilo više od 30 hiljada italijanskih vojnika, policijaca i pripadnika drugih uniformisanih jedinica.

Zahvaljujući Komunističkoj partiji, koja je još 1937. godine postigla akciono jedinstvo radničke klase i antifašista iz katoličkog i liberalnog tabora (i tako omogućila stvaranje masovne organizacije otpora), stanovnici Ljubljane su spremno dočekali agresora: samo dve sedmice posle okupacije, 27. aprila, stvorena je u Ljubljani Protivimperialistična fronta, koja se, u junu 1941, preimenovala u Osvobodilnu frontu slovenskega naroda — OF (Osvobodilački pokret slovenačkog naroda), u koju su, pored komunista, ušli hrišćanski socijalisti, levo krilo „Sokola“, grupa kulturnih radnika i još neke demokratski orijentisane grupe iz građanske sredine. Osvobodilna fronta je pozvala u svoje redove svakoga ko je bio spreman da se bori za slobodu, bez obzira na njegovu političku pripadnost. Više od 90 odsto stanovnika Ljubljane učestvovalo je u izvršenju zadataka koje je pred sobom imala Osvobodilna fronta. U Ljubljani, ova organizacija je imala odlično razvijenu organizacionu mrežu koja je tekla od reiona, kvartova i terena do ulica, i odatle još do kućnih odbora, tako da je Osvobodilna fronta obuhvatala svakog patriota.

Maja 1941. godine formirane su borbene ili sabotažne grupe, čije je geslo bilo: „Uništiti sve što pripada neprijatelju“. Već u početku bilo ih je oko stotinu, a njihovi članovi uništavali su fabričke mašine, železničke pruge, lokomotive, vagoni, benzinska i druga skladišta. Na dan napada Nemačke na Sovjetski Savez, 22. juna 1941. godine, u Ljubljani je formiran Glavni štab slovenačkih partizanskih jedinica, zamišljen kao komandujući organ ustanka. Samo malo kasnije, usred leta, u Ljubljani su organizovane delatnosti potrebne svakoj vojsci: pirotehnik, sanitet, vojna intendantura ...

Već početkom maja 1941. godine, u Ljubljani je izašao prvi ilegalni časopis „Slovenski poročevalac“, i hiljade proglašila i letaka. U takvim uslovima, do polovine 1943. godine radilo je u Ljubljani šest ilegalnih grafičkih štamparija koje su štampale više od milion letaka, više od 70 hiljada primeraka brošura, 67 hiljada ilegalnih časopisa, brojna dokumenta... Do kraja 1944. godine, 70 ilegalnih ciklostilnih štamparija u Ljubljani omogućile su više od 600 hiljada primeraka „Slovenskeg poročevalca“ i više stotina hiljada primeraka „Dela“, „Ljudske pravice“, „Mladine“, „Naše žene“, „Delavske enotnosti“, „Naroda v ježi“ i drugih listova, a i 52 brošure u velikim tiražima.

Augusta 1941. godine, Centralni komitet KP Slovenije osniva u Ljubljani Varnostno obavješajnu službu OF — VOS. Ova služba sastojala se od dve glavne službe: obavješajne, i službe bezbednosti. Obavješajna služba je prikupljala i dostavljala sve podatke o živoj sili, o objektima, sredstvima, politici, vojnim i drugim akcijama neprijatelja. Služba bezbednosti imala je kao svoj osnovni zadatak zaštitu ljudi, institucija, tehnike i objekata koji su služili NOP-u. Njeni pripadnici su krajnje hrabri i požrtvovano onemogućili ili uništili veliki broj neprijatelja. Među njima je i nekadašnji ban Drvarske banovine, kasnije kolaboracionist i inicijator stvaranja „Bele garde“, Marko Natlačen. U VOS su primani najbolji, najhrabriji, raznim akcijama vični članovi Narodne zaštite. Ova organizacija je imala veliku ulogu u borbi s neprijateljskim špijunima i diverzantima, u obezbeđenju tajnosti akcija OF i drugih institucija, i u zaštiti rukovodstva i ustanaka NOP Slovenije. Nesumnjiv je njen doprinos i u stvaranju obavješajne službe nove Jugoslavije i njenim uspesima u borbi protiv kontrarevolucije i izdaje, protiv reakcije i ostataka neprijatelja u zemlji, u borbi za učvršćivanje nove revolucionarne vlasti u Jugoslaviji.

Šesnaestog septembra 1941. godine, u Ljubljani se sastao Vrhovni plenum Oslobođilne fronte i konstituisao se u Slovenski narodnooslobodilni odbor — SNOO. Na tom zasjedanju donete su važne odluke: SNOO je proglašen najvišim organom vlasti u Sloveniji, doneta je odluka o priključenju slovenačkih partizanskih četa jugoslovenskim narodnooslobodilačkim jedinicama, odluka o plaćanju narodnog poreza i zajma, i odluka o kažnjavanju izdajnika. Upravo te odluke bile su prvi elementi slovenačke državnosti.

Oktoobra 1941, u Ljubljani je ustanovljena masovna vojna organizacija — Narodna zaštita. Već u proleće 1942. godine, bilo je u Ljubljani više od 3 hiljade boraca Narodne zaštite, koji su gotovo svakog dana izvodili akcije. Sve ovo govori da je masovno učešće

stanovnika Ljubljane u borbi protiv neprijatelja najveća zasluga Oslobođilne fronte. To je bio i razlog što su osnovane organizacije: Zveza slovenske mladine (Savez slovenačke omladine), Delavska enotnost (Radničko jedinstvo), Protifašističko žensko zvezo (Antifašistički savez žena), Ljudska pomoć (Narodna pomoć), da se mobilise svaki čovek za zadatke koje može da izvrši.

Ovi istorijski podaci jasno pokazuju: Oslobođilna fronta je bila „država u državi.“ Ova jedinstvena organizacija otpora imala je svoje ljude ne samo u fabrikama, školama, već i u svim okupatorskim ustanovama — policiji, magistratu, visokom komesarijatu, železnici, banci, Pošti — najosetljivijim tvrdavama okupatora.

Naravno, izvanredna organizovanost Oslobođilne fronte, vrlo uspešno izvedene akcije, bile su razlog da okupator svoju nemogućnost iskaže besom: između 19. i 23. februara 1942. godine, fašisti su Ljubljano ogradili bodljikavom žicom, koja je na nekim mestima bila visoka i 8 metara. Ograda se pružala oko Ljubljane u dužini od 32 kilometra, uz nju je bilo 69 bunkera s jakim vojničkim posadama i mitraljeskim gnezdim. Bez žičane ograde su ostali samo glavni izlazi iz grada. Ljubljana je, tako, postala veliki koncentracioni logor. U noći 24. februara 1942. počele su masovne ratne akcije koje su trajale sve do 15. marta. Više hiljada stanovnika Ljubljane je uhapšeno. U logorima po raznim krajevima Italije i na Rabu bilo je, 1942. i 1943. godine, više od 20 hiljada stanovnika Ljubljane. Masovna hapšenja i interniranja okupator je ponovio i juna 1943. godine.

No, sve to nije pokolebalo stanovnike ovog herojskog grada. Samo u toku 1943. godine, Okružni komitet KPS za Ljubljano organizovao je 22 masovne demonstracije protiv okupatora. Takve demonstracije grada opkoljenog žicom jedinstvene su u Evropi.

Posle kapitulacije Italije, otišlo je iz Ljubljane gotovo celo političko i vojno rukovodstvo Oslobođilne fronte. Sve delatnosti u Okružnom komitetu KPS, Okružnom odboru OF i u drugim okružnim forumima preuzele su žene. Novo ljubljansko vodstvo radilo je u vanredno teškim ustovima. Ljubljana više nije bila centar oslobođilačkog pokreta, kao u prve dve godine rata, ali je ostala vrlo važan politički činilac i centar za vezu. Novi okupator, Nemci, hteli su na svaki način da slome herojski otpor njenih stanovnika: masovnim hapšenjima, mučenjima u zatvorima i deportovanjem u nemačke koncentracione logore. Dvadeset četvrtog septembra 1943. godine oformili su Nemci, iz redova domaćih izdajnika, „Slovensko domobransko legijo“. Domobranci su zaveli još veći teror od okupatora:

samo domobranska policija je, od oktobra 1943. do maja 1945. godine, zatvorila i podvrgla mučenjima više od 6 hiljada stanovnika Ljubljane, koje su potom Nemci slali u koncentracione logore Dahau, Aušvic, Mauthausen, Buchenwald, Ravensbruk i druge, iz kojih se mnogi nisu vratili. Najstrašniji teror zavela je domobranska tajna organizacija „Crna ruka“.

Uprkos svemu, Ljubljana je ostala borbena i nepokorena. Poslednje sedmice pre kraja rata teku u pripremanju za dolazak oslobođilaca. Jedinice Narodne zaštite pripremaju se za učešće u poslednjim bitkama. Tajno je štampan svečani broj „Slovenskeg poročevalca“, koji je izašao u času oslobođenja.

Sva u zastavama i cveću, Ljubljana i njeni hrabri stanovnici su, 9. maja 1945. godine, oduševljeno pozdravili oslobodiocce: borca Officirske škole Glavnog štaba NOV i POS, a zatim i jedinice 29. hercegovačke divizije i 15. i 18. slovenačke divizije.

Na kraju, samo nekoliko podataka koji jasno govore o veličanstvenoj hrabrosti stanovnika Ljubljane: u partizane je otišlo više od 11 hiljada ljubljanskih boraca, od kojih je više od 2 hiljade palo u borbama. Na ljubljanskim ulicama, na streljištima i u zatvorima ubijeno je više od 700 ljudi. U italijanskim i nemačkim koncentracionim logorima umrlo je ili ubijeno oko 3 hiljade ljubljanačana.

Šezdeset osam drugova i drugarica koji su vodili oslobodilačku borbu u Ljubljani, koji su u njoj stupili na revolucionarni put ili ga u njoj završili, proglašeni su narodnim herojima.

Gradom-herojem proglašena je 9. maja 1970. godine. (Z. Sek.)

LJEŠKOVIĆ Mašana NIKOLA

Rođen je 15. juna 1916. godine u Bogetičima, Nikšić, Crna Gora. Porijeklom je iz siromašne seljačke porodice.

Gimnaziju je učio u Nikšiću. Zbog aktivnog učešća u demonstracijama, 1. maja 1935. godine, isključen je bez prava na školovanje. Potom se vratio u rodni kraj, u Pješivcima, gdje su uslovi za život bili izuzetno teški, nastavio je aktivni rad među omladinom. Ni tu ga policija nije ostavljala na miru. Marta 1936. godine uhapšen je i sproveden u Nikšić. U zatvoru nije ništa priznao, pa su ga morali pustiti, iako su ga stalno držali pod prisмотрom.

Jedan je od dobrovoljaca koji su krenuli da se bore u rovovima Španije. No, njihov odlazak je bio osujećen, i Nikola je uhapšen u Čanju, kod Bara. Godinu kasnije, postao je član Partije.

Uoči II svjetskog rata, aktivno je učestvovao u mnogim akcijama koje su organizovali nikšićki i pješivački komunisti.

Aprilski rat 1941. godine zatekao ga je u Tivtu. Služio je u mornarici, izbjegao je zarobljavanje i vratio se u rodni kraj.

Kao jedan od aktivnih organizatora ustanka u pješivačkom kraju, od samog početka oružanih akcija je među prvim ustanicima. U prvoj borbi u Pješivcima, 14. jula 1941, istakao se kao hrabar borac. Istakao se i u borbama koje su ustanici vodili na komunikaciji Danilovgrad—Nikšić, kao i na drugim mjestima. Bio je dobrovoljac u bataljonu „Peko Pavlović“, koji je kombinovan od teritorijalnih bataljona iz sastava Nikšićkog odreda. Ovaj bataljon je učestvovao u borbi na Pijevljima, 1. decembra 1941. godine.

Krajem 1941. godine upućen je u Hercegovinu, i tamo ostao do proljeća 1942. godine. U proljeće 1942. godine, postao je politički komesar čete u Omladinskom bataljonu Nikšićkog odreda. Ovaj bataljon je vodio borbe u Vasojevićima, i prilikom povlačenja partizanskih snaga u pravcu Pive, u maju i junu 1942. godine.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, 12. juna 1942. godine, Nikola je postao komesar 2. čete 2. bataljona. Na ovoj dužnosti ostao je do novembra 1942. godine, kada je imenovan zakomesara 2. bataljona 5. brigade. Istakao se u borbama na Treskavici i Zabrdju, u vrijeme pohoda 5. brigade i Hercegovackog NOP odreda na prostoru od Sutjeske do Prozora. U ljeto i jesen 1942. godine takođe se istakao u borbama za Fojnicu, Jajce i u centralnoj Bosni. U IV ofanzivi naročito se istakao u boju za Prozor, borbama za Konjic, kod Nevesinja i Bileće. U V ofanzivi istakao se u brojnim poduhvatima 5. proleterske.

Herojski je poginuo 13. juna 1943. godine, na Sutjesci.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (G. Kl.)

LJUBIBRATIĆ Laze NIKOLA

Rođen je 12. decembra 1912. godine u Ljubovu kod Trebinja, Bosna i Hercegovina. Do rata je bio poštanski službenik.

Poslije okupacije zemlje, 1941. godine, učestvovao je u organizovanju ustanka i stvaranju prvih partizanskih jedinica u trebinjskom

srežu. U borbi na Radovan-ždrjelu, decembra 1941. godine, istakao se hrabrošću i odlučnošću u razbijanju motorizovanog polubataljona italijanske divizije „Marche“. Ova prva borba s Italijanima na sektoru Trebinje — Dubrovnik ubrzala je stupanje novih boraca u partizanske jedinice. U KPJ je primljen 1941. godine.

Januara 1942. godine postavljen je za komandira 1. čete 1. udarnog hercegovacko-crnogorskog bataljona. U februaru učestvovao je sa svojom četom u ubistvu komandanta četnika istočne Bosne i Hercegovine i delegata četničke vrhovne komande, majora Boška Todorovića, u Kifinom Selu, zatim kod Bratača, u potiskivanju italijanskih i četničkih snaga. Nešto kasnije, prilikom reorganizacije partizanskih jedinica u Hercegovini, Nikola Ljubibratić je postavljen za zamjenika komandanta 1. udarnog bataljona, s kojim je 17. aprila 1942. godine, učestvovao u uništenju ustaškog uporišta na Borču. U borbi za oslobođenje partizanske bolnice u Zvijerini, kod Buleće, iste godine, uspio je da sa svojim borcima oslobodi četrdeset ranjenika koje su zarobili četnici.

U junu 1942. godine, u Vrbnici na Zelenogori, formiran je od hercegovackih boraca, koji su se povukli pred italijansko-četničkom

ofanzivom, Hercegovački partizanski odred. Za zamjenika komandanta 2. bataljona tog odreda postavljen je Nikola Ljubibratić. S tim bataljonom je ušao u sastav 10. hercegovačke udarne brigade, formirane avgusta 1942. godine. U IV neprijateljskoj ofanzivi, u borbi za oslobođenje Prozora, s bataljonom je na jurišu zauzeo italijanske bunkere; goneci neprijateljsku kolonu pored rijeke Rame, zarobio je nekoliko tenkova. U petoj ofanzivi, u borbama na Volujaku i Magliču, ranjen je.

U oktobru 1943. Štab 10. hercegovačke brigade formirao je Prvu, Drugu i Treću grupu udarnih bataljona. Za zamjenika komandanta Prve grupe postavljen je Nikola Ljubibratić. Sedamnaestog oktobra grupa je, u rejonu Gata i Gacka, napala i razbila Gatačku, Kalinovičku i Sarajevsku četničku brigadu.

U novembru 1943. godine postavljen je za komandanta 10. hercegovačke proleterske brigade, a pred kraj rata za komandanta 5. (srpske) divizije KNOJ-a. Poslije rata, bio je komandant divizije i pomoćnik komandanta armije za pozadinu, u činu general-potpukovnika. Umro je u Beogradu, 1977. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (N. Baj.)

LJUBIČIĆ Svetolika NIKOLA

Rođen je 4. aprila 1916. godine u selu Karan, Užice, Srbija, u siromašnoj seljačkoj porodici. Poslije završetka osnovne škole u Karanu, gimnaziju je učio u Užicu, a Srednju poljoprivrednu školu završio je u Valjevu. Bivšu jeugoslovensku vojsku služio je u Školi rezervnih pešadijskih oficira, u Mariboru. Do napada fašističke Njemačke na Jugoslaviju, radio je u Nižoj poljoprivrednoj školi u Sevoju kod Užica, Kosjeriću i Pjeverlima.

Aktivno je učestvovao u svim akcijama omladinskih organizacija u valjevskoj Poljoprivrednoj školi, kao i kasnije u Kosjeriću i Pjeverlima. Tokom aprilskog rata 1941. godine bio je raspoređen za komandira voda u planinskom bataljonu, formiranom u selu Zdravčevićima kod Požege. Učestvovao je u borbi s Nijemcima na položaju pred Valjevom.

Poslije okupacije Jugoslavije, po zadatku užičkog Okružnog komiteta KP, radio je na pripremi ustanka u okolini Užica, a najviše u selima tadašnje opštine karanske.

U Užički partizanski odred, odnosno u Prvu užičku četu „Radoje Marić“, stupio je odmah poslije njenog formiranja prvih dana avgusta, a zatim je primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Učestvovao je u borbama Prve užičke

čete, a pri stvaranju Užičke Republike učestvovao je u oslobođenju Bajine Bašte i Užica.

Poslije oslobođenja Užica, rukovodio je borbama na sektoru Vardišta i Dobruna, i s jedinicama štitio slobodnu teritoriju u pravcu Priboja i Višegrada. Pred povlačenje naših snaga iz Užica, određen je za komandira Treće užičke čete.

Poslije neprijateljske ofanzive i pada slobodne teritorije, povlači se s 3. užičkom četom preko Zlatibora ka Sandžaku. Tokom ovog marša, četa je vodila nekoliko borbi s Nijemcima i četnicima, a poslije dolaska u Sandžak učestvovala je u borbi s Italijanima koji su napali Vrhovni štab u selu Drenovi, gdje se nalazio drug Tito. U toj borbi četa se posebno istakla.

Poslije toga, 3. užička je obezbjeđivala Vrhovni štab i druga Tita u maršu prema Rudom. Tada su noću, pri prelasku rijeke Lima, vođene borbe i razbijeni su neki manji dijelovi italijanskih jedinica. U Rudo je četa s Vrhovnim štabom stigla 19. decembra uveče.

Na dan formiranja Prve proleterske brigade u Rudom, 3. užička četa je ušla u sastav 5. šumadijskog bataljona. Tada je, pored dužnosti komandira čete, Ljubičić postavljen i za zamjenika komandanta ovog bataljona, Milana Ilića Čiče.

Sutradan poslije formiranja, dio ovog bataljona, pod komandom Ljubičića, vodio je borbu na položaju iznad Rudog s kolonom Italijana, koji su iz Priboja krenuli da sadejstvuju ostalim jedinicama koje su napadale Rudu. Italijanska jedinica bila je razbijena, a drug Tito, koji je posmatrao borbu, pohvalio je ove čete za uspješno izvršen zadatak. Poslije toga je 3. užička četa, u zaštitnici brigade, krenula iz Rudog preko Međeđe ka istočnoj Bosni, i stigla u Rogaticu, a kasnije na Romaniju.

Na ovoj prostoriji, 3. užička četa je vodila nekoliko borbi s Nijemcima, koji su pošli napad na ovu slobodnu teritoriju. Početkom 1942. godine, u doba proboja 1. proleterske brigade s ove teritorije, 3. užička četa se kretala u lijevoj koloni i u dugom maršu, po velikoj hladnoći, prešla cestu i prugu Sarajewo-Višegrad kod Prače, i izašla na Jahorinu, gdje je ponovo raspoređena da obezbjeđuje Vrhovni štab i druga Tita.

S drugom Titom i članovima Štaba je s ovog prostora 3. užička četa došla u Foču. Ovdje je drug Tito saopštio komandiru 3. užičke čete da je postavljen za komandanta 5. šumadijskog bataljona, pošto je dotadašnji komandant Milan Ilić Čiča poginuo na Pjeonovu.

S bataljonom je, dok se nalazio u Foči, komandant Ljubičić odlazio u borbu s četnicima ili Italijanima, prema Čelebiću i Dubu, a

kasnije, kad su Italijani krenuli da zauzmu ovu teritoriju, bataljon je vodio borbu 1. maja kod Čajnika, gdje je Ljubičić prvi put ranjen.

Tokom ove neprijateljske ofanzive na slobodnu teritoriju oko Foče, bataljon je vodio borbe na prostoru između Čajnika i Foče, a kasnije na Pivskoj visoravni i padinama Durmitora. Odavde se bataljon prebacio preko rijeke Pive, u Plužine, gdje je izvjesno vrijeme ponovo obezbjeđivao Vrhovni štab. Poslije toga, bataljon vodi borbe sa četnicima i Italijanima koji su nadirali s pravca Gacka, na padinama Lebršnika i u Gatačkom polju. U kretanju ka prostoru Sutjeske, bataljon je razbio grupe četnika, ali je bio izložen stalnom bombardovanju italijanske avijacije.

Poslije dolaska u selo Vrbrnicu, a po odluci Vrhovnog štaba, 5. bataljon je prebačen u 2. proletersku brigadu zbog njene popune poslije gubitaka koje je pretrpjela u dotadašnjim borbama. Ljubičić je tada postavljen za komandanta 4. užičkog bataljona 2. proleterske brigade. U vrijeme pohoda brigade za Bosansku krajinu, ovaj bataljon je vodio borbe kod Kalinovnika, zatim prilikom prelaska puta i pruge Sarajewo-Konjic, kod Tarčina, poslije kod Kneževa, šebačica, Bujojina, Kupresa, na Manjačci, kao i pri oslobođanju Mrkonjić-Grada i Jajca.

Kasnije je bataljon vodio borbe oko Bosanskog Grahova i na Dinari, u blizini Knina. Ponovo se sukobio, na padinama Dinare, prema Bosanskom Grahovu, s Italijanima, gdje je komandant bataljona Ljubičić opet ranjen, ovog puta teško. Poslije dužeg liječenja u Bosanskom Petrovcu i drugim bolnicama, kao ranjenik u IV ofanzivi kreće se s ranjeničkim ešalonom od Bosanskog Petrovca do Nerete. U dolini Nerete priključuje se 2. proleterskoj brigadi, i postaje član Štaba brigade.

Ljubičić ponovo učestvuje u svim borbama koje je ova brigada vodila u dolini Nerete.

u razbijanju Nijemaca na Podriđu, ispred Gor-njeg Vakufa, zatim pri forsiranju Neretve — s četnicima, i poslije oko Boračkog jezera, u Kalinoviku. Ova brigada je, zatim, vodila teške borbe s jedinicama i četnicima pri forsiranju Drine, i kasnije na prostoru Sandžaka i Crne Gore i istočne Bosne — sve do Sutjeske.

Poslije borbi u dolini Sutjeske, su brigadom je učestvovao u borbama tokom proboja na Zelenjori, kao i na putu oko Miljevine, i kasnije sve do dolaska i poslije dolaska u rejon između Kladnja i Tuzle. Tu je, početkom avgusta, odlukom Vrhovnog štaba, Ljubičić s još 6 drugova i radio-stanicom krenuo za Srbiju, preko oslobođenih, poluoslobođenih ili dijelova teritorije koje su kontrolisali okupator i njegovi pomagači. Kretali su se preko Semberije i Srijema. U Srbiju su se ubacili kod Umke, i stigli oko Arandelovca. Poslije dolaska je, s jedincima Prve šumadijske brigade, učestvovao u borbama vođenim na ovom terenu. S tom brigadom je krenuo, po nared-nju Vrhovnog štaba, od Rudnika, preko Kosje-riča i planine Tare, i učestvovao u borbama koje je ova brigada na tom putu vodila, ka glavnini naših jedinica koje su se nalazile u dolini Lima i Vardišta.

Poslije dolaska u Sandžak, izvjesno vrije-me bio je postavljen za načelnika štaba 2. proleterske brigade, a poslije je postao zamjenik i komandant 3. srpske brigade. S ovom jedinicom učestvovao je u borbama na prostoru Sandžaka i zapadne Srbije, Zlatibora, najni-ce, potom na Bukovima oko Valjeva, planine Tare, a kasnije oko Berana i Andrijevice.

Pri polasku grupe divizija za Srbiju, posta- vljen je za načelnika štaba 2. proleterske divizije, s kojom u drugoj polovini 1944. godi-ne stiže u Srbiju, poslije teških borbi u dolini Ibra i na Kopaoniku. Avgusta 1944. godine postavljen je za zamjenika komandanta Kor-pusa narodne odbrane. Na toj dužnosti je dočekao i oslobođenje Jugoslavije. Poslije oslobođenja zemlje, bio je komandant divizije KNKJ-a.

Višu vojnu akademiju završio je 1950. godine u Beogradu, a zatim je postavljen za komandanta korpusa u Zagrebu, Ljubljani i Kragujevcu. Poslije toga, bio je na dužnosti pomoćnika komandanta 1. armije za političko-pravni sektor, komandant Graničnih jedinica Jugoslavije, načelnik Ratne škole, zatim ko-mandant Prve armijske oblasti.

Biran je za poslanika savezne skupštine 1963—1967.

Na VIII kongresu SKJ izabran je za člana CK SKJ, a na IX, X i XI biran je za člana Predsjedništva CK SKJ. Bio je član Opuno-močstva i Komiteta SKJ u JNA i član Komiteta Konferencije organizacije SK u JNA.

Napisaio je ove knjige:

„Opštenarodna odbrana-strategija mira“, „Užički NO partizanski odred „Dimitrije Tu-cović“, Koautor je knjige „Užice 1941. godine“, i drugih tekstova u raznim publikacijama.

Na dužnosti Saveznog sekretara za narod-nu odbranu nalazi se od 19. maja 1967. godine. Unaprijeđen je u čin generala armije. Nosilac je Partizanskih spomenice 1941. i više naših i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. no-vembra 1953. godine. (D. Ž.)

LJUBIČIĆ Vitora RADOJE

Rođen je 2. decembra 1920. godine u selu Bioska kod Užica, Srbija. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom selu, a zanat u Užicu, gde se rano uključio u sindikalni pokret i aktivno učestvo-vao u organizovanju štrajkova i demonstracija. Član SKOJ-a postaje 1937. godine, a novem-bra 1939. godine primljen je u KPJ. Godinu kasnije, kao zapažen borac užičke radničke klase, izabran je za člana Sreskog komiteta KPJ za Užice, a ubrzo i za člana Okružnog komiteta.

Kada su, posle napada Nemačke na SSSR Članovi KP napustili grad, Radoje je ostao da ilegalno okuplja članove budućeg oreda i održava vezu između Okružnog komiteta i Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Prilikom oslobođenja Užica, septembra 1941. godine, na čelu udarnih grupa skojevaca učestvovao je u borbama i hapšenju kvasilinga i petokolo-naša. Odmah posle oslobođenja grada, postao je politički komesar 3. užičke čete. U toku napada na italijansko uporište kod Bijelog Polja privukao se zgradi u kojoj su spalili italijanski vojnici, i s bliskog rastojanja ubacio je kroz vrata i prozore nekoliko ručnih bombi. Italijani su odatle odveli dva kamiona ranjenih i mrtvih vojnika. O ovom Radojevom podvigu pisala je i „Borba“ u vreme dok je izlazio u Užicu.

U sastavu 1. proleterske brigade je od njenog osnivanja, kao zamjenik političkog ko-mesara 5. bataljona. S ovom brigadom prošao je mnoge borbe, ističući se hrabrošću i spso-sobnostima u organizovanju partizanskog rata i u najtežim ratnim uslovima. U Bosanskoj krajini, s nekolicoim drugova izviđao je kuću u kojoj su se nalazile ustaše, i kada su bio otkriveni, Radoje je, i pored toga što je bio teško ranjen, pomagao drugovima da unište neprijateljsko gnjezdo, sve dok mu i puška nije bila prebijena od žestoke vatre neprijatelja. Drugovi su ga, tako teško ranjenog, nosili nekoliko desetina kilometara, od Tarčina do Bosanskog Petrovca.

S 3. krajiškom brigadom, u kojoj je zve-

sno vreme bio zamjenik političkog komesara, učestvovao je u borbama oko Ključa, a zatim se razboleo od tifusa i celu IV ofanzivu prošao je kao bolesnik. U V ofanzivi učestvovao je u svim značajnijim borbama, a kada je posta-vljen za komesara 3. sandžačke brigade nastavio je da se bori u Crnoj Gori i Bosni. Kao rukovodilac političkog kursa u Prijepolju uspeo je da se, većim taktičkim manevrom, u vrlo kritičnoj situaciji, s slušaocima kursa probije kroz obruč Nemaca i četnika, što je spasilo rukovodeći kadar brigade. Ubrzo je postao član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju, a zatim je postavljen za rukovodioca političkog odela 46. divizije. Tada je još jed-nom potvrdio svoju hrabrost kada je, i pored upozorenja na opasnost, sam otišao u jedan bataljon koji se pobunio zaveden balistima, i umirio ga izloživši borcima ciljeve narodno-slobodilačkog pokreta i opravdanost narod-nooslobodilačke borbe.

U svojstvu zamjenika političkog komesara 22. divizije, Radoje je učestvovao u borbama na sremskom frontu. Posle završetka rata, ponuđeno mu je više značajnih političkih funkcija, biran je i za člana CK KPS u prva dva saziva. Radoje je, međutim, želio da ostane u sastavu armije pa je, septembra 1945. godine, prešao na dužnost u vazduhoplovstvo, gde je bio komesar divizije, načelnik organizaciono-instruktorskog odeljenja Političke uprave Komande ratnog vazduhoplovstva, član opu-nomoćstva i komiteta SK za JNA, a kada je, posle uspešnog završetka pilotaže i najviših vojnih škola, prešao na komandne dužnosti, bio je istaknuti i cenjeni komandant vazdu-hoplovnog puka, divizije, načelnik Operativne uprave KRV i PVO, načelnik Više vazduhoplo-vne akademije RV i PVO, a u trenutku tragične smrti, 3. februara 1972. godine, bio je koman-dant Vazduhoplovnog korpusa.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine. (Če. J.)

LJUBIĆ Vuksana STOJAN

Rođen je 2. aprila 1916. godljne u Vujanovu, Bojnik, Srbija. Student prava. Član KPJ od 1941. godine. Ponikao je u zemljoradničkoj porodici. Pošto je završio osnovnu školu u Vujanovu, učio je gimnaziju u Leskovcu, a zatim prešao u Beograd, gde je maturirao. U toku školovanja pristupio je naprednom omladinskom pokretu. Revolucionarnu aktivnost nastavio je i kao student prava. Učestvovao je u demonstracijama u Beogradu koje je organizovala KPJ. Bio je i veoma aktivan učesnik demonstracija 27. marta 1941. godine

Aprilski rat ga je zatekao u Beogradu, gde je posle okupacije učestvovao u prvim diverzantskim akcijama protiv okupatora i domaćih izdajnika. U jesen 1941. godine, po odluci KPJ, odlazi u Posavski partizanski odred, gde se ističe hrabrošću, umešnošću, dokazuje svoje sposobnosti rukovodioca i komunista i postaje komandir partizanske čete.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz zapadne Srbije, po odluci KPJ odlazi u rodni kraj da nastavi borbu. Tako je, prilikom formiranja Oranske partizanske čete, izabran za njenog komandira. Pod njegovim rukovodstvom četa se naročito istakla u borbama krajem 1941. i početkom 1942. godine.

Stojan Ljubić je u narodu bio poznat kao Stole Vujanovski. Aktivno je radio 1942. godine na jačanju Jablaničkog, a zatim i Jablaničko-pasjačkog odreda. Održao je niz predavanja iz vojne teorije, što je bilo od značaja za osposobljavanje vojnog kadra i partizana za borbu. Kao zamenik političkog komesara Jablaničko-pasjačkog odreda, učestvovao je u formiranju partijskih aktiva i organizacija na terenu Puste Reke.

U vreme borbe kod Obražde, 10. decembra 1942. godine, istajao se umešnošću i

hrabrošću. Svoju hrabrost pokazao je u svim borbama koje je vodio 1. južnomoravski odred 1943. godine. Jednom, kada ga je opkolio neprijatelj, na poziv da se preda odgovorio je: „Tito i partizani se nikad ne predaju. Stole Vujanovski se nikad živ neće predati u ruke izdajnicima.“

Početkom 1943. godine postavljen je za komandanta 1. bataljona 1. južnomoravskog odreda. Čim je formiran udarni bataljon, bio je njegov prvi komandant. Novembra 1943. godine postavljen je za komandanta 2. južnomoravske brigade, koja se proslavila pobeđama nad okupatorskim i kontrarevolucionarnim snagama.

Poginuo je 15. decembra 1943. godine, u velikoj borbi protiv četnika na Kosančiću, u kojoj su partizani i meštani Kosančića uništili više od stotinu izdajnika. Kad se privodila kraju ova borba, u kojoj je trebalo uništiti poslednje uporište neprijatelja, pao je, smrtno pogođen, komandant Stojan Ljubić. Čuvši za pogibiju omiljenog komandanta, partizani su u žestokom jurišu uništili neprijatelja i naneli mu velike gubitke.

O ovom omiljenom partizanskom komandantu narod je ispevao pesmu:

„Ide četa nevesela
Medu njima najboljega nema,
Nema nama sokola i tića
Nema nama Stojana Ljubića.“
Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine. (M.Mil.)

LJUBIĆ Andrije ŽIVKO

Rođen je 6. septembra 1923. godine u Novoj Varoši, Srbija, gde je završio osnovnu školu. Nižu tehničku školu učio je u Sarajevu. Kao učenik gimnazije, polovinom 1941. godine, postao je član SKOJ-a. U partizanima bio je borac Novovaroške partizanske čete. Učestvovao je u prvim borbama kod Ljubovije, Bajine Bašte, Kosjerića, Karana i Užica. U Zlatarskoj četi postao je rukovodilac voda, a zatim komandir 3. čete 2. zlatarskog bataljona 3. sandžačke udarne brigade.

Krajem 1941. godine, njegov odred je u selu Akmačiću zarobio 75 četnika, među kojima i tri vojvode. U toj borbi Živko se prvi privukao školi u kojoj su bili četnici, i unutra bacio bombe, što je uticalo na slabljenje neprijateljskog otpora.

U drugoj borbi Živko je sa svojim vodom zašao četnicima iza leđa, i iznenada napao njihova mitraljeska гнезда. U toj akciji je, sa svojim borcima, ubio 16 četnika.

Glavni štab NOP odreda Sandžaka uputio

je, 19. maja 1942. godine, Vrhovnom štabu predlog za proglašenje Živka Ljubića narodnim herojem. U predlogu je stajalo: „U nizu akcija koje smo vodili i u kojima su se isticali naši drugovi partizani, kroz cijelo to vrijeme, u svim tim akcijama u kojima je učestvovao naš II zlatarski bataljon, svakom prilikom naročito se isticao komandir III čete, drug Živko Ljubić. Ne samo da je njegova četa dejstvovala kao cjelina, nego je drug Živko primjer herojstva i najveći pregalac svakoga rada. Drug Živko je svugdje prvi, iako je relativno mlad (20 godina). Pored toga što se pokazao kao vrlo spretn rukovodilac u borbi, evo kako ee držao u pojedinačnim akcijama. U borbi s vojvodom bačanskim, Zdravkom Milekićem, i njegovim četničkim bandama, koju smo vodili u Rutošima, drug Živko je bio vodnik i sa svojim vodom istakao se u borbi, kojom prilikom je zarobio čitavu štapsku arhivu četničkog odreda i dva sanduka municije, kao i drugog ratnog materijala. U borbi koju smo

vodili s četničkim bandama u Zaborku, Živko je tada bio komandir čete, gdje je lijepo rasporedio četu, razbio bande koje su se dale u panično bijekstvo, ali drug Živko lično s jednom svojom desetinom dao se u potjeru jureći bande sve dok im nisu oteali puškomitraljaj.

U martu mjesecu, kad sa Italijani pokušali ispad iz Pljevalja prema Černernu, u ovoj akciji najbolje je dejstvovala Živkova četa, koju je Živko znalaki prebacivao s položaja na položaj i bočno tukao okupatora, ističući se svojom hrabrošću. U drugom pokušaju, kada je okupator pošao većim snagama prema Černernu, tu se opet istakla Živkova četa, kada je izvršila juriš na okupatora. Pred četom je jurišao drug Živko kada su omladinci, partizani njegove čete, gusajući se s italijanskim vojnicima, prognali okupatore, bacajući se

kamenjen na njih. Najbolji među njima bio je drug Živko. U posljednjoj borbi, koju smo vodili 16. ovog mjeseca na Kamenj Gori, Živkova četa opet je izvršila juriš. Pred četom je jurišao Živko, držeći u jednoj ruci pištolj, a u drugoj kamnu. Svojim upadom u četničke redove izazvali su pometnju i napravili gužvu u kojoj je, Živko, ubijajući pištoljem, i najzad bacivši bombu, ubio 5 bandita, a njegova četa ubila više bandita i otela jedan teški mitraljez.

To su samo izraziti primjeri našeg mladog heroja, inače u svim akcijama on je uvijek najbolji, pa, imajući to u vidu, mi smo stekli uvjerenje da Živkovo herojstvo nije momentano oduševljenje, niti povremeno junaštvo, već da je on zaista heroj; zato Živka predlažemo i molimo vas da ga proglasite za narodnog heroja. Mislimo da on to zaslužuje i da će sačuvati to najveće vojničko zvanje.

Mi imamo još dvojicu drugova partizana iz Živkove čete koji su još mlađi od Živka, i koji skoro ne izostaju iza njega, ali njih još ne predlažemo, zato što mislimo da oni, možda nošeni Živkom, čine junaštvo."

U noći između 1. i 2. avgusta 1942. godine partizani su vodili ogorčenu borbu protiv ustaša, koji su se iz sela Šujice izvlačili prema Kupresu. Borci 1. bataljona 3. sandžačke proleterske brigade bili su iznenađeni tako brzim dolaskom ustaške Crne legije. Borci su trkom krenuli da im zatvore put, ali su uspeli samo da stignu začelje neprijateljske kolone. Živkova četa uhvatila se u koštac s ustašama. Sevali su noževi i udarali kundaci. U toj avgustovskoj noći se gotovo nije znalo ko koga udara, ko koga davi, ko koga ubija. Partizani i ustaše izmešali su se tako da se nije znalo ko je opkoljen, a ko je van obruča.

Kad se klupko razmršilo, kad sa se partizani i ustaše odvojili, primećeno je da nema Živka. Znao je da se „izgubi“, pa njegovom nestanku nije pridavana pažnja. Ali, kad se ni ujutro nije pojavio, drugovi su se zabrinuli. Poslate su patrole na mesto sinočnjeg okršaja. Patrole su se vratile neobavljena posla. Živko je nestao, i niko nije znao da objasni kako.

Tek aprila 1957. godine utvrđeno je da je poginuo u borbi kod sela Šujice, noću 1/2. avgusta 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl.Po.)

MACURA Milana SLOBODAN – BONDO

Rođen je 26. travnja 1918. u sveštiničkoj porodici u Zadru, Hrvatska. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Šibeniku. Pod utjecajem starijeg brata, Slobodan se uvrstio među napredne srednjoškolske omladince. Godine 1937. upisuje se u Beogradu na studij šumarstva. Kao student politički je bio vrlo aktivan. Ubrzo je izabran za predsjednika udruženja studenata šumarstva. Tu je postao i član KPJ. U martovskim događajima 1941. godine učestvuje u beogradskim demonstracijama, a po fašističkoj agresiji Slobodan se vraća u Šibenik, gdje su mu živjeli roditelji. Stavio se partijskoj organizaciji na raspolaganje. Bio je u delegaciji koju je organizovala Partija u Šibeniku, koja je od komandanta grada zahtjevala oružje radi odbrane zemlje i suzbijanja petokolonasa.

Odmah po okupaciji Slobodan je sa bratom Momčilom i još nekim omladincima bio uhapšen. Nakon izvjesnog saslušavanja, obmanuvsu fašiste, pušten je iz zatvora. Odmah je napustio grad, i koncem srpnja 1941. došao u Bukovicu, te na području Gošića, Plavna i Tromede i radi na pripremama naroda za oružani ustanak.

U jesen 1941. Slobodan je stupio u četu dalmatinskih boraca koja je došla u Liku i tu ušla u sastav partizanskog bataljona „Marko Orešković“. Međutim, već poslije prvih borbi, po odluci Partije, vratio se na politički rad u sjevernu Dalmaciju. Tu je svibnja 1942. postao partijski rukovodilac i zamjenik političkog komesara 1. sjevernodalmatinskog bataljona „Bude Borjan“. Istog dana Slobodan je sa 1. četom napao karabinjersku postaju u selu Bruška kod Obrovca. Sam se popeo na krov kasarne i pozvao posadu na predaju, pa pošto posada nije prihvatila poziv, Slobodan je bacio dvije bombe i tako prisilio karabinjere na predaju.

Krajem svibnja 1942. Slobodan je postavljen za komandanta bataljona „Bude Borjan“. Pod njegovom komandom bataljon je postao

još aktivnijim. Slijedećih dana sa jednim vodom je na cesti Erdevik — Žegar uništio italijansku auto-kolonu. Tom prilikom poginuo je prefekt zadarske provincije Vezio Orazi sa tri oficira i 7 vojnika. Početkom lipnja 1942. na cesti Kistanje — Knin, Slobodan je sa dvije čete izvršio juriš na drugu italijansku auto-kolonu i izbio iz stroja 2 oficira i više vojnika. Tri dana kasnije, Slobodan je sa četom napao karabinjersku stanicu u selu Nuniću, nedaleko od Kistanja. Prethodno je pozvao Talijane na predaju. Ponudu su odbili, a on se, kao i u prethodnoj akciji, provukao do zgrade, popeo se na krov, razotkrio ga i kroz otvor upozorio karabinjere na predaju. Poziv nisu prihvatili. Slobodan je među njih bacio dvije bombe. Otpor je prestao. Dva su karabinjera poginula a 7 zarobljeno.

Polovinom srpnja 1942. Slobodan je postavljen za političkog komesara bataljona „Branko Vlaušić“, koji je 3. listopada 1942. ušao u sastav 2. dalmatinske brigade. U sastavu brigade bataljon je vodio borbu protiv ustaša za oslobođenje Kijeva, Livna i Posušja, te borbe protiv Talijana i četnika na Vrdima iznad Mostara i na Glavatičevu, a zatim učestvovao u bici na Neretvi. Osobito teške borbe bataljon je vodio sa četnicima kod Kalinovika

u nastupanju operativne grupe divizija NOV poslije bitke na Neretvi, 21. ožujka 1943. godine. Toga dana četnici su preduzeli napad na dominirajuće položaje Humca i Prisoje, koje je držao Slobodanov bataljon. Kada je video da su glavninom snaga krenuli na položaj njegove 3. čete, brzo se našao među njenim borcima. Na četnički juriš uslijedila je snažna vatra, a zatim Slobodanova komanda za protivjuriš. Četnici su odbijeni uz velike gubitke. U protivjurišu Slobodan je ranjen u koljeno i na zahtjev komandira čete prebačen u zaklon iza položaja. Poslije podne četnici su ponovo krenuli u napad. Slobodan se ponovo našao među borcima čete. Kada su četnici podišli na domak ručnih bombi, Slobodan se iz zaklona uspravio osmotrio položaj i borcu na njemu. Htio je da vikne „Juriš, drugovi!“ Ali nije uspio. Srušio se bez riječi. Na položaju Kovačeva glava našlo ga je smrtonosno zrno. Pogođen je u čelo. Prestalo je da kuca srce jednog odvažnog borca i komuniste.

Za Slobodana Macuru moglo bi se reći da je bio bez ljudskih mana. Volio je ljude i uzimao ih onakve kakvi su. Pazio je na svakog borca i tu su mu ljubav oni uzvraćali kad god je to bilo potrebno. Oni su znali da je ono što Slobodan kaže nužno i potrebno uraditi. On nikad nije učinio ništa što nije bilo korisno. Borci mu nikada uzalud nisu ginuli. Sve je čuvao, samo sebe nije štedio. Njegova hrabrost nije imala granica.

Za svoje často revolucionarno djelo, Slobodan je 5. srpnja 1951. godine proglašen za narodnog heroja. (Ob. Eg.)

MAČEK Jožefa IVAN MATIJA

Rođen je 28. maja 1908. u selu Spodnja Zadobrova, Ljubljana, Slovenija.

Završio je osam razreda osnovne škole u Polju, a zatim je kod strica učio tesarski zanat i tri razreda zanatske škole. Kao tesar, radio je kod raznih poslodavaca. U njegovom kraju i u blizjoj okolini, u vreme između dva rata, rad-

nički pokret je bio vrlo snažan i masovan. To je odsudno uticalo na Mačekovo opredeljenje i stupanje u aktivan politički život.

Posle odsluženja vojnog roka 1929—1930, u inženjeriji u Karlovcu, primljen je u Partiju. Istakao se u prvoj etapi obnavljanja Partije, i već 1931. je sekretar Rejnskog komiteta za Polje i Sostro. Ubrzo postaje član Okružnog komiteta Ljubljana, i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Sloveniju. Na IV partijskoj konferenciji za Sloveniju, septembra 1934, izabran je za sekretara Pokrajinskog komiteta. Iduće godine odlazi u Sovjetski Savez, i do povratka u zemlju, 1937, završava dvogodišnju „Lenjinovu školu“. Na osnivačkom kongresu KP Slovenije, 1937. godine, izabran je za člana CK KPS.

Uhapšen je 1938, i Sud za zaštitu države osuđuje ga na 4 godine zatvora. Kaznu je izdržavao u Sremskoj Mitrovici. Tamo se odmah uključio u politički rad, i bio član Kazničkog komiteta KPJ. Učestvuje u pripremanjima za bekstvo kroz tunel, koji su zatvoreni komunisti prokopali ispod zidova. Pobjegao je, 21. avgusta 1941. godine, zajedno s grupom od 32 zatvorenika-komunista, uz pomoć grupe partizana koji su ih čekali i prihvatili.

Posle dolaska na Frušku Goru, od pobeglih zatvorenika i ilegalaca formirana je Fruškogorska četa. Krajem septembra 1941. poslat je s većinom odbeglih zatvorenika preko Save u Srbiju, na raspored. Trebalo je da ide u Sloveniju, ali pošto nije bilo veze, sve do marta 1942. vršio je dužnost sekretara partijske ćelije Vrhovnog štaba.

U martu 1942, zajedno s Edvardom Kardeļom, snabdeven lažnim ispravama, krenuo je iz Čevjanovića u Sarajevo, a dalje vozom preko Zagreba u Ljubljano, gde su tada boravili Glavni štab Slovenačkih partizanskih odreda i CK KP Slovenije. Tu je imenovan za

političkog komesara Glavnog štaba. Sredinom maja 1942, zajedno s drugim članovima ovog štaba, prebacuje se na oslobođenu teritoriju i učestvuje u neposrednom rukovođenju prolećnom partizanskom ofanzivom, kojom je znatno proširena oslobođena teritorija.

Oktoobra 1942. postaje komandant Glavnog štaba i rukovodi protivofanzivom novoozbodjenih brigada protiv bele garde, a u zimu borbama u Hrvatskoj u vreme IV neprijateljske ofanzive.

U julu 1943. predaje dužnost komandanta Glavnog štaba Slovenije, i kao član Politbira CK KP Slovenije posvećuje se isključivo političkom radu, uglavnom organizacionim pitanjima. Na Kočevskom zboru, oktobra 1943, izabran je za člana Slovenskog narodnoosvobodilnog sveta i delegacije za II zasedanje AVNOJ-a. Po rešenju CK KPS i Izvršnog odbora Osvobodilne fronte, u vreme zasedanja AVNOJ-a u Jajcu ostaje u Sloveniji da, za vreme odsutnosti članova užeg rukovodstva, rešava tekuća politička pitanja.

U februaru 1944. postaje poverenik za unutrašnje poslove u Slovenskom narodnoosvobodilnom svetu. U proleće odlazi u Vrhovni štab, gde ga je zatekao nemački desant na Drvar. Posle povratka, postaje poverenik Odeljenja zaštite naroda za Sloveniju. U decembru 1944. dobija čin general-majora. Iste godine izabran je i za člana Izvršnog odbora Osvobodilne fronte.

Od 1945. do 1953. godine je ministar unutrašnjih poslova Slovenije; potpredsednik Vlade Slovenije i predsednik Privrednog saveta Slovenije. Od 1953. do 1963. je potpredsednik Izvršnog veća, član Saveznog izvršnog veća i organizacioni sekretar CK SK Slovenije, a od 1963. do 1967. predsednik Skupštine Slovenije. Od 1967. do 1968. godine je član CK SK, odnosno SK Slovenije. Više godina je i član CK SK Jugoslavije, Izvršnog komiteta CK SKJ i predsednik Saveza boraca Slovenije. Sada je član Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 15. jula 1952. godine. (M. Pav.)

MAGLJALIĆ Sulejmana ŠEFKET

Rođen je 21. aprila 1912. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina. Tu je, u Tvornici duhana, 1930. godine završio strojobraverski zanat, a potom je radio, u istoj tvornici, kao kvalifikovani radnik. Još od najranijih dana učestvuje u radničkom pokretu i djelovao u sindikalnim organizacijama u Tvornici duhana i grada, u radničkim društvima i kulturno-umjetničkom društvu „Pelagić“.

Juna 1931. godine postao je član SKOJ-a, a godinu kasnije primljen je u KPJ. Aprila 1934. formirao je prvu ćeliju KPJ u Tvornici duhana, i bio njen prvi sekretar. To je bila prva industrijska partijska ćelija u Banja Luci. Istovremeno, kao član Mjesnog rukovodstva, radio je na formiranju drugih partijskih ćelija u gradu. Poslije odsluženja vojnog roka, maja 1937. godine, radio je na obnavljanju partijskih organizacija u Banja Luci i Mjesnog rukovodstva, koje je u tom periodu djelovalo i kao oblasno rukovodstvo KPJ za Bosansku krajinu.

Poslije 27. marta 1941, po direktivi Partije, radio je na formiranju odbora za odbranu zemlje, a od prvih dana rata i okupacije radio je na pripremanju oružane borbe u Banja Luci

i Bosanskoj krajini. Prvog dana poslije napada Njemačke na SSSR, uhapšen je s grupom komunista, ali, na masovno traženje građana Banja Luke, poslije nekoliko dana, svi su pušteni iz zatvora. Od tada je kao ilegalac radio na sektoru Banja Luke. Formirao je Mjesni komitet KPJ za djelovanje u novim uslovima, radio na formiranju Banjalučkog partizanskog odreda i postao njegov politički komesar. U septembru 1941, s grupom partijskih aktivista radio je na sektoru Jajca, Mrkonjić-Grada i Ribnika, na učvršćenju i povezivanju partizanskih odreda, a u oktobra 1941. radio je na reorganizaciji ustaničkih snaga u velike partizanske formacije u raznim dijelovima Bosanske krajine, kao i na stvaranju partijskih organizacija i rukovodstava na terenu. Poslije formiranja Okružnog komiteta KPJ za Podgrmeč, postao je njegov sekretar. Tu je razvio aktivnost na postavljanju vojnih i političkih osnova narodnoosvobodilačkog pokreta: na stvaranju i razvijanju organizacija KPJ i SKOJ-a, na formiranju prvih narodnoosvobodilačkih odbora, omladinskih i ženskih

organizacija antifašističkog fronta.

Šefket je posebno doprinio razvijanju bratstva i jedinstva srpskog, muslimanskog i hrvatskog stanovništva u ovom dijelu Bosanske krajine.

Za člana Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu izabran je na sastanku rukovodjećeg partijskog kadra ove oblasti, novembra 1942. godine. Ubrzo je, s grupom partijskih aktivista, krenuo s jedinicama NOV za centralnu Bosnu, da tamo radi na obnavljanju žarišta narodnooslobodilačkog pokreta. Kao iskusan partijski radnik, Maglajić je s uspjehom obavio i ovaj zadatak; zatim je, po direktivi Partije, učestvovao, u drugoj polovini 1943. godine, u stvaranju prvog Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Bosansku krajinu, preuzevši dužnost njegovog sekretara. Bio je vijećnik ZAVNOBiH-a i učestvovao na njegovim zasjedanjima.

Poslije rata, vršio je razne odgovorne partijske i državne funkcije: bio je sekretar, a potom predsjednik, Glavnog (zemaljskog) odbora Saveza sindikata, potpredsjednik Narodne skupštine BiH, član Pokrajinskog komiteta za BiH i Politbiroa, odnosno Izvršnog komiteta CK KPJ; na V kongresu KPJ, 1948. godine, biran je za člana CK KPJ; bio je republik i savezni narodni poslanik; izvjesno vrijeme bio je ministar u Vladi BiH, a zatim potpredsjednik Izvršnog vijeća Narodne skupštine BiH. Juna 1963. biran je za člana Ustavnog suda Jugoslavije. Od 1971. godine član je Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (T. J.)

MAGLAJLIĆ Muhameda VAHIDA

Rođena je 17. aprila 1907. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina, u uglednoj muslimanskoj porodici. Završila je Žensku stručnu školu, i sve do rata bavila se domaćinstvom. Otac-kadija, prema tadašnjim važećim običajima, nije želio da udovolji kćerkinoj želji da se školuje. Rano je osjetila neravnotežan položaj žene. Uz svoju braću, napredne intelektualce, upozнала se s radničkim pokretom i aktivno učestvovala u njegovim javnim akcijama u Banja Luci: radničkim priredbama, izletima i predavanjima. Naročito se angažovala u emancipaciji žena, prvo kao sekretar, a zatim i kao predsjednik „Ženskog pokreta“ u gradu. Davała je, i sama skupljala, „Crvenu pomoć“. Pod prisustvom je tadašnje policije, kao prva i najaktivnija među Muslimankama. Sa zadivljujućom snalažljivošću i preduzimljivošću učestvovala u pripremanju za dizanje ustanka. U maju 1941. godine i formalno postaje član

KPJ. Pokazala je mnogo hrabrosti i snalažljivosti u skrivanju i smještaju komunista koje je tražila policija: u njihovom prebacivanju na oslobođenu teritoriju, u skupljanju oružja i municije, hrane, odijela, lijekova, radio-aparata i drugog neophodnog materijala. Njena kuća postaje pravo partizansko skladište. Stizala je i da agituje. Izvjesno vrijeme bila je gotovo jedina partizanska veza u Banja Luci. Oktobra 1941. ustaše je hapse, zatvaraju i zlostavljaju, u nadi da će otkriti ilegalnu organizaciju. Suočeni s njenim upornim čuđenjem, odlučuju da je pošalju na Prijezi sud u Zagreb. Uoči polaska, 20. decembra 1941, Vahida je s drugaricom uspjela da pobjegne iz zatvora u partizanski odred, koji je bio na Čemernici. Od tada radi na oslobođenoj terito-

riji Kozare, Podgrmeča i Cazinske krajine, uglavnom sa ženama. Bila je član Sreskog komiteta KPJ za Sanski Most i Bosanski Novi. Od novembra 1942. do januara 1943. godine uspešno organizuje Muslimanke u zaostaljoj Cazinskoj krajini. U mnogim mjestima Podgrmeča, osnivanje prvih odbora AFŽ nerazdvojno je vezano za Vahidino ime. U srpskim, muslimanskim ili hrvatskim selima, dočekivana je s jednakom ljubavlju. I u najtežim časovima znala je da nade riječi koje su u srcima drugih rasplamsavale oduševljenje za borbu.

Kao istaknuti aktivist, prisustvuje Prvoj konferenciji AFŽ u Bosanskom Petrovcu, 6. decembra 1942. godine, kada je i izabrana u Centralni odbor AFŽ Jugoslavije.

U toku IV ofanzive odstupala je s izbjeglicama i vojskom, preko Šatora u Glamoč i Livno, a zatim se vraća u Podgrmeč. Partija je šalje na rad u Bosanski Novi. Ubrzo, u iznenadnom napadu Nijemaca na Podgrmeč iz Bosanskog Novog, Otoke i Bosanske Krupe, pridružuje se borcima 12. krajške brigade.

Izvlačeći se iz neprijateljskog obruča, Vahida je poginula, 1. aprila 1943. godine, u selu Mala Krupska Rujiška, zaselak Stupari. Sahranjena je zajedno s borcima i žrtvama terora, koji su tog dana poginuli.

Vahida Maglajić ulazi u red najistaknutijih Muslimanki — boraca u Bosni i Hercegovini.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (Lj. Ga.)

MAHNIĆ Rudolfa RUDOLF RUDO BRKINC

Rođen je 6. novembra 1917. u Rojanu, kod Trsta, Italija, u radničkoj porodici. Zbog fašističkih progona porodica je, 1919. godine, prebегla iz Italije u Ljubljano. Tu je Rudolf završio osnovnu i Gradansku školu i upisao se u prvi razred Trgovačke akademije. Zbog slabog ekonomskog stanja, roditelji ga nisu mogli školovati. Pomagao se novcem koji je zarađivao poučavanjem drugova i mladih učenika. Trgovačku akademiju završio je s odličnim uspjehom. Već tada bio je član SKOJ-a, Zaposlio se kao činovnik u Fabrici sapuna u Zorševcu, Srbija, i ujedno je nastavio studije kao vanredni student Visoke komercijalne škole u Zagrebu.

Odmah posle raspada bivše Jugoslavije, vratio se u Ljubljano. Povezao se s prvim partizanima oko Lipoglava i učestvovao u sabotažama i u obavštajnoj službi. U članstvo KPS primljen je 1941. godine. Maja 1942. je otišao u partizane. Borio se na području Notranjske, Dolenjske i u okolini Krškog do septembra 1942. godine, kada je sa Loškim NOP odredom upućen na Primorsko. Od tada do decembra 1942. vršio je dužnost zamenika politkomesara 3. bataljona Soškoga odreda, a onda je kao partijski radnik upućen u Materijsko okružje (Sloven. primorje), gde radi na organizovanju odbora OF i partijskih organizacija. OK KPS za Južno Primorsko oformio je 2. juna 1943. i postao njegov sekretar, a 20. avgusta iste godine izabran je za člana PK KPS za Slovenačko primorje. Takođe član Pokrajinskog NOO za Slovenačko primorje i član PK SKOJ-a. Intenzivno se bavio organizovanjem narodnog otpora, mnogo je radio u Brkinima, gde je dobio ilegalno ime Rudo Brkinc. Njegov rad je bio vrlo uspešan, pa su zbog toga Italijani za njegovu hvatanje raspisali visoku nagradu.

Kasnije je poslat u Benešku Sloveniju, gde je postao komesar 30. divizije. Učestvovao je u svim borbama i akcijama u tom kraju. Pao je u borbama kod Topolovca, 19. novembra 1943. godine. Njegovi posmrtni ostaci su kasnije preneseni u Sežanu, gde je narod ogromnim

učešćem pokazao koliko je bio omiljen ovaj idejni vod i organizator narodnoslobodilačkog pokreta u Brkinima.

Mahnjič je bio jedan od najboljih i najpožrtvovanijih organizatora oslobodilačke borbe u Primorskoj. Bio je izvrstan terenski politički radnik i organizator, a pored toga i vrlo sposoban vojni starešina.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Met. G.)

MAJECEN Ivana MILAN

Rođen je 17. novembra 1914. u Šentjanžu Sevnica, Slovenija.

Milan Majcen je bio kvalifikovani konobar. Radio je u železničkoj restoraciji u Zidanom Mostu, a zatim u restoraciji „Daj-Dam“ u Ljubljani. Godine 1939. je uzeo pod zakup gostionicu „Keršič“ u Šiški.

Već u Zidanom Mostu radio je u „Savezu seoskih mladića i devojaka“, a posle dolaska u Ljubljano je izabran u Glavni odbor tog Saveza, koji je bio pod uticajem Komunističke partije. Kao zakupac gostionice „Keršič“, Majcen je učestvovao u raznim akcijama naprednog radničkog pokreta. Njegova gostionica je postala sastajalište komunista, a u danima pred kapitulaciju i u prvim danima okupacije bila je čak i sastajalište Centralnog komiteta KP Slovenije, koji je baš tu doneo nekoliko važnih odluka.

Tako je Milan, pri osnivanju OF i u vreme prvih ustaničkih akcija, već dobro poznao položaj i uključio se u razne akcije. Skupljao je i oružje, koje je skrivao u gostioničkom podrumu. Tada je i primljen u Partiju.

Ljubljanska kvetura je Milana, već u junu, osumnjičila i stalno ga držala pod prisмотрom.

U velikoj raciji u Šiški Milan je, u noći između 1. i 2. avgusta, uhapšen i odveden u šentpeterski zatvor. Prilikom pretresa, kod Majcena su pronašli pištolj istog kalibra kojim je bio ubijen, 29. jula, gestapovski podoficir Jozef Rebenštajn, kao i nekoliko letaka. U zatvoru je bio samo šest dana, a 7. avgusta je, zajedno s Francom Leskošekom i još četiri druga, uspeo da pobjegne. Tada je Milan Majcen otišao u partizane, na Mokrec.

Desetog avgusta je, na ljubljanskoj ulici, u borbi s Italijanima i domaćim izdajnicima, junačkom smrću poginuo Milanov brat Marjan. Šesnaestog avgusta su Italijani izdali poternicu za Milanom. Obe ove vesti stigle su do Milana na Mokrecu, gde je već vodio grupu Mokrške čete. U napadu na Turjak, 29. avgusta 1941, Milan se istakao izvanrednom odvažnošću.

Kao već proveren borac izrazitih vojničkih sposobnosti, Milan je septembra 1941, poslat u Mirensku dolinu, da tamo organizuje novu partizansku četu. I tu je Milan učestvovao u borbama. Dobio je obaveštenje da su u Mokronogu, zbog nekog izdajnika, izvršena mnoga hapšenja, i da taj izdajnik i direktno preti ljudima. Milan je otišao u Mokronog i tamo ga, usred dana, ubio.

Poslednjih dana oktobra, Milan je, sa svojim saborcem Jankom Mevžljem, otišao u selo Murence. Neki izdajnik je javio nemačkim graničarima gde se oni nalaze, i 28. oktobra, nemački vojnici su opkolili kuću u kojoj su bili njih dvojica. Majcen i Mevželj su prihvatili borbu, koja je trajala do sutradan oko deset časova. Graničarima su došli u pomoć žandari, sigurnosna policija, i najzad još jedna četa rezervnog policijskog bataljona. Majcen i Mevželj su se borili sami. Da bi štetao municiju, oni su rukama „lovili“ nemačke bombe i bacali ih nazad na neprijatelja. Uveče, Mevželj

je smrtno ranjen. Milan je nastavio da se bori sam. Borio se još nekoliko časova, do poslednjeg daha, teško ranjen, pod zapaljenim krovom.

Vest o ovoj borbi brzo se raširila po ceoj Sloveniji. Milan Majcen je postao legendarni junak — svetao uzor svima koji su se borili za slobodu.

„Slovenski poročevalec“ je 8. novembra objavio posmrtni oglas za oba borca. U njemu je rečeno: „U junačkoj borbi do poslednjeg metaka i poslednjeg daha, hrabri partizani su ubili trojicu i ranili 19 fašista. Deset od njih je bilo teško ranjeno, i dvojica su kasnije podlegla ranama. Slava palim pripadnicima slovenačke narodne vojske!“

Pored Milana, u borbi su poginula još četiri brata, a oca i majku su im ubili belogardistički izdajnici.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Če.)

MAJSTORVIĆ Luke DANE DACINA

Rođen je 15. aprila 1924. godine u selu Podudbina, Korenica, Hrvatska. Posle završetka osnovne škole na Udбини, Dacinu su roditelji, siromašni zemljoradnici, dali da uči obućarski zanat u Udбини. Ne završivši zanat, odlazi u Beograd, gde kao fizički radnik radi na građevinama do početka rata. Posle okupacije zemlje, vratio se u rodni kraj; ubrzo, u nejasnoj situaciji i pod pritiskom organa nove ustaške vlasti, odlazi na rad u Nemačku, gde ostaje do decembra 1941, kada se vratio u Liku.

Odmah posle dolaska u rodni kraj, Dacina je stupio u Jošansku partizansku četu, formiranu od boraca iz Jošana. Ubrzo posle toga, postao je borac novoformiranog bataljona „Krbava“, sastavljenog od boraca s područja udbinskog kotara. U borbama koje je bataljon vodio na području Udbine, skrenuo je na sebe pažnju hrabrošću i odvažnošću.

U grupi odabranih boraca, koja je, sredinom juna 1942, iz bataljona „Krbava“ upućena u Udarni bataljon Štaba Grupe NOP odreda za Liku, nalazio se i Dacina. Raspoređen je u 2. četu, i u njoj ostao do pogibeje. U borbama koje je bataljon vodio u julu 1942. oko Otočca, Dacina je brzo postao poznat kao bombaš. Udarni bataljon je, sredinom avgusta 1942, ušao u sastav 2. ličke brigade; Dacina se istakao u borbi za Nčevica kosu, opet kao bombaš, kad je njegova brigada napadala železničku prugu između Vrhovina i Gospića. Udarni bataljon je sačekao i u zaseda napao italijansku motorizovanu kolonu između Lič-

1943, kad i cela 6. divizija, krenuo za Bosnu. Neustrašiv, služio je za primer drugim borcima, a naročito u borbama kod Travnik, Livna i Šujice. Dok se 6. divizija, u proleće 1944. nalazila na položajima oko Drvara, Dacina je često predvodio udarne i bombaške grupe u napadu na delove nemačkih jedinica na cesti Donji Lapac — Otrić. Pored ostalih podviga, njegova grupa je smelo upala u selo Doljane, gde se nalazila jaka nemačka posada, uništila nemačku patrolu, uhvatila nemačkog vojnika i živa ga dovela u štab 2. brigade. Značajan uspeh postigla je u Kunovcu, gde je borbama uništila štab jedne nemačke jedinice.

Iscrpljen od čestih borbi i slabe ishrane, uz to i oboleo, Dacina je, maja 1944, upućen u bolnicu na Dandrinom podu, nedaleko od Drvara. I kad su Nemci, 25. maja, izvršili vazdušni desant na Drvar, brzo je shvatio opasnost koja je zapretila Vrhovnom komandantu. Bez izbijeg odobrenja, napušta bolnicu, još bolestan i iscrpljen, i pridružuje se borcima 3. lička brigade. S dve bombe uništilo je posadu jednog nemačkog „šarca“, i sa zaplenjenim puškomitraljezom nastavio da se bori.

Posle borbi u Drvaru, Dacina više nije htio natrag u bolnicu, već se vratio među svoje drugove, u Udarni bataljon. Od „šarca“ se više nije odvajao. I kad je 2. lička brigada, na putu za Srbiju, da bi obezbedila prolaz glavnini 6. ličke proleterske divizije preko Sutjeske, napala nemačke snage na Tjentištu, Dacina je u jurišu na čelu svoga voda, 16. avgusta 1944, smrtno ranjen. Četiri dana nosili su ga na nosilima njegovi saborci, stazama između Maglića i Volujaka, u nadi da će izdržati — ali je smrt bila jača. Umro je 20. avgusta 1944. godine. Njegovo telo, umotano u vojnički šinjel i čebe, drugovi su sahranili između crnogorskih litica, daleko od rodnog kraja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T. Ra.)

kod Nikšića, jer je vidio da bi mu opstanak pod hercegjevijskim fašističkim okupatorom bio nemogućan. Poslije povratka u Crnu Goru, odmah se povezo sa komunistima. Vrijedno je radio na pripremama oružanog ustanka u rodnom kraju.

Našao se u prvim redovima ustanika. Učestvovao je u mnogim borbama koje su partizani vodili oko Nikšića (kod Stube, oko Grahova). Poslije formiranja udarnih bataljona Nikšićkog NOP odreda, kao dobrovoljac je pošao u Vasojeviće, gde su se pojavili prvi četnici u Crnoj Gori. U svim tim akcijama isticao se junaštvom i beskompromisnom borbom protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Poslije formiranja 5. crnogorske proleterske brigade, borio se u njenom sastavu na putu kroz Bosnu i na njenom pobjedonosnom povratku ka Crnoj Gori, početkom 1943. godine. Istakao se u borbi koju su proletari vodili 1. maja 1943. godine na Javorku, gdje je uništeno jako okupatorsko i četničko uporište. Takođe se istakao, oktobra 1943. godine, u borbama oko Ostroga, kada je uništen četnički štab za Crni Goru i četnički štab Južnog fronta, na čelu s Blažom Đukanovićem i Bajom Stanišićem.

Među borcima je bio omiljen. Cijenili su ga kao neustrašivog i odlučnog komunistu.

U periodu ilegalnog rada, organizovao je javljanje dobrovoljaca za stupanje u partizanske jedinice. Bio je neposredno zadužen za organizaciju obavještajne službe na terenu.

Aleksa je poginuo u borbi protiv četnika, kod Oraha, oktobra 1943. godine.

U NOB su mu poginula dva brata: Jovan (kod Konjica, 1943. godine) i Šćepan (1944. godine).

Narodnim herojem proglašen je 13. jula 1953. godine. (G. Kil.)

kog Lešća i Otočca, 16. septembra 1942, i uništilo 11 kamiona, dvoja oklopna kola i ubio oko 40 Italijana. Dacina je bio ranjen, ali je i dalje ostao u svojoj četi.

U borbama koje je 2. lička brigada vodila u jesen 1942. u Kosinju i Pazarštu, Dacina se naročito istakao kao bombaš u napadu na ustaše u selima Vukelići i Klanac. Na Kordunu, oktobra te godine, smelo juriša na Italijane kod Poloja, i na ustaše i domobrane u Tušiloviću. Među bombašima Udarnog bataljona koji su napadali na Opačića glavicu, a zatim na Brezovu glavu, iznad Tušilovića, prednjačio je Dacina. U to vreme primljen je za člana KPJ, i postavljen za političkog delegata u 2. četi Udarnog bataljona.

I kao politički delegat voda, Dacina je i dalje ostao bombaš, ali je sad najčešće voda bombaških grupa. U 6. ličkoj diviziji smatran je, među mnogima drugim, za bombaša koji je bacio najveći broj ručnih bombi na neprijatelja.

Posle borbi na Kordunu i Baniji, i povratka u Liku, 2. lička brigada je, u sastavu 6. divizije, 14/15. januara 1943. napala Gračac. Dok je glavnina njegovog bataljona bila okružena u mestu, Dacina je ostao van okruženja i tada, i pored velike opasnosti, istakao se spasavaњem i izvlačenjem ranjenika iz borbe. Posle borbi u IV neprijateljskoj ofanzivi, i na komunikaciji Gospić — Gračac, 2. brigada je, sredinom aprila 1943, napala jako ustaško uporište, Široku Kulu. Ishod borbe rešili su bombaši, a među njima je tada prednjačio Dacina. Bio je u ovoj borbi ranjen. U borbama koje je 2. lička brigada, tokom leta 1943, vodila u Dalmaciji protiv četnika i Italijana, ističe se kod Kijeva, Vričke i Pađena, gde je treći put ranjen.

Posle borbe s Nemcima na cesti Donji Lapac — Gračac, i s ustašama oko Gospića, Dacina je u sastavu svog bataljona, u jesen

MAKSIMOVIĆ Mirka ALEKSA

Rođen je 10. maja 1919. godine u Rastovcu kod Nikšića, Crna Gora.

Porijeklom je iz seljačke porodice, koja je u prvom svjetskom ratu bila osiromašila, pa se Aleksin otac 1928. godine odselio u Vojvodinu, gdje je, kao borac iz ranijih ratova dobio zemlju.

Poslije osnovne škole, nastavio je gimnaziju, a zatim studirao prava u Subotici. Još kao gimnazijalac, učio je rasulo u državnom aparatu.

Postao je skojevac 1940. godine.

Poslije početka apriskog rata 1941. godine, pobjegao je u rodnji kraj, u Gornje Polje

Albina Hočevar je rođena 12. septembra 1925. u Vinici, u Beloj Krajini, Slovenija, u radničkoj porodici, u kojoj je bilo osmoro dece. Otac, obućar, i mati, radnik, s velikim teškoćama su održavali porodicu. Kad je Albina pošla u školu, stanovani su u Črnomlju. Kad je ona bila u trećem razredu, otac se razboleo, i porodica se preselila u Jurku Vas, gde je otac, 1934, umro. Tada je Albina morala na rad kod drugih. Bilo joj je devet godina kad je došla najpre na Vrh pri Šmihelu, a odatle se, posle dve godine, preselila na Brezovo Rebro, odakle je išla u školu u Ajdovec. Tu je bila kod porodice u kojoj je našla pravi dom, i ostala

sve dok nije završila školu. A tada je već i rat počeo.

Otac je bio napredno orijentisan čovek i, mada je rano umro, njegov uticaj je živeo u deci i dalje. Iako su, posle očeve smrti, deca razdeljena raznim gospodarima, u toku narodnooslobodilačke borbe su se sva našla u partizanima.

Albina Hočevar se uključila u narodnooslobodilački pokret već u leto 1941. godine. Partijski aktivist Maks Heningman iz Dolenjskih Toplica, kojeg je ona poznavala iz predratnih dana, poverio joj je prve zadatke. Održavala je vezu između Novog Mesta i Brezovog Rebra, gde je bio položaj aktivista i partizanski logor. Tako je, u ono vreme, dolazila, i na Prečnu i na Fratu, partizanima Novomeštanske čete.

Decembru 1941. napustila je Brezovo Rebro, i po Heningmanovom uputstvu zaposlila se u Novom Mestu. U gostionici u kojoj je radila organizovala je punkt za vezu, i u toku tri meseca, koliko je boravila u Novom Mestu, ona se, organizovana u „trojki“, uključivala u

rasturanje letaka i odražavala veze s kuririma koji su dolazili u grad.

Posle tri meseca, ona se iz Novog Mesta preselila u Češću Vas, kod majke. Tu je, u njoj kući, bio punkt za vezu koju je Albina održavala između Novog Mesta, Češke Vasi, Brezovog Rebra i Prečne. To je trajalo sve do juna 1942, kad je izdana. Tada se prebacila na Brezovo Rebro, u Joštovu zaštitnu četu Zapadnodolenjskog odreda.

Čim je stigla u partizane, našla se u italijanskoj ofanzivi na oslobođenu teritoriju. Njena se jedinica razdelila na više manjih grupa, i s jednom od njih se probijala s Podstenica preko Polana na Rigel, zatim na Straški hrib, i opet na Brezovo Rebro, dok se ofanziva nije završila i jedinica se opet našla na Podstenicama. Iako je bila još mlada, već tada je s velikom hrabrošću i neizmernim optimizmom podnosila sve napore. Avgusta 1942. je u Podstenicama, primljena u SKOJ, i u letnjoj ofanzivi je, svojim junačkim držanjem, dokazala da je bila dostojna prijema u redove mladih komunista.

Decembra 1942, ona se nad Mirnom, u Dolenjskoj, uključila u 3. četu 3. bataljona „Tomšičeve brigade“. U brigadi je bila bolničar — izvesno vreme u četi, zatim u bataljonu; bila je bataljonski sekretar SKOJ-a, kao bolničar uvek više na položaju nego u pozadini, hrabro spasavajući ranjenike iz najtežih okršaja. Tako je, u to vreme, učestvovala u borbama 11. decembra 1942. u Ajdovecu i na Polici; 26. decembra 1942. kod Mirne; dva dana kasnije kod Trebinca, odmah posle Nove godine; 3. januara 1943. u prostoru Zagorica — Čatež; 13. januara u Šentvidu kod Stične; 17. januara 1943. na Polici... Septembra 1942. je u Suhoj Krajini bila prvi put ranjena, zatim 21. januara 1943. drugi put, u borbi kod Zagorice, gde je „Tomšičeva brigada“ napadala belogardističko uporište. Ona je i dalje ostala u četi, i 4. marta 1943. učestvovala u borbi kod Metlike, gde je sama brinula o 16 ranjenika.

U borbama kod Ambrusa, 18. marta 1943, posebno se odlikovala u spasavanju ranjenika i razbijanju belogardističko-italijanske zasede. U teškim borbama na Danama, 25. marta 1943, ona je s velikom prisebnošću spasla ranjenike dveju brigada.

Treći put je Albina ranjena 15. septembra 1943, na Velikom Osočniku, kad su se vodile borbe za Turjak. Tu je u borbi, usred sela, izbačen iz borbe partizanski mitraljezac. U odlučnom trenutku, Albina je skočila k mitraljezu i iz njega osula vatru po belogardistima. U jednom trenutku je u njenu neposrednu blizinu pala mina i teško je ranila. Odveli su je u partizansku bolnicu. Najpre je bila u Kočevskom rogu, u Jelendolu, zatim u Črmošnjicima, i odatle evakuisana u Žumberak.

Februara 1944. je u Žumberku, dok se i sama jedva kretala na štakama, s najvećim poštovanjem u snežnoj mečavi otišla po pomoć u Maliče, i tako spasla ranjenike da ne iskrvare.

Iz Žumberka je otišla, aprila 1944, na belokranjsko područje. „Tomšičeva brigada“ je u međuvremenu otišla u Štajersku, a Albina je učestvovala u nizu borbi u sastavu belokranjskog odreda. Zatim je otišla u partizansku školu, u Kočevskom rogu, gde je bila od maja do jula 1944. godine. Kad se vratila iz partijske škole, odulela je kao bolničarka s transportom ranjenika avionom u Bari, u Gravinu, zatim u Barietu, a novembra 1944, opet preko mora, u Split. Došla je u VIII korpus kao bolničar, a 14. januara 1945. premeštena je u Dečji dom u Novigrad. Mada je htela s 1. dalmatinskom brigadom u nove borbe, za to više nije bila sposobna. Na kraju rata je bila najpre u Zadru, a zatim u Trstu.

U prvim posleratnim godinama životni put ju je najpre doveo u Novo Mesto, zatim u Pag, Poreč, Kobarid, Ilirsku Bistricu, a decembra 1955. nastanila se u Mariboru. U Ljubljani je bila partijski sekretar na terenu Poljane, u Krškem član Komiteta i u Mariboru, gde sada živi, aktivna je u svim organizacijama na terenu.

Narodnim herojem je proglašena 13. septembra 1952. godine. (F. Fi.)

MALIŠIĆ MIČICA MILOŠ

Rođen je 1909. godine u Peščima, Berane, Crna Gora. Pravnik. U NOB, stupio jula 1941, i poginuo junački, u borbama za oslobođenje Berana.

Rođen je u seljačkoj porodici. Otac mu je bio ugledni čovek. Poginuo je junački u borbi za oslobođenje od Turaka, ostavivši dvogodišnjeg sina. Upornošću majke i uz pomoć rođaka završio je gimnaziju u Beranama, a Pravni fakultet u Beogradu. Kao student, učestvovao je gotovo u svim revolucionarnim akcijama KPJ na Beogradskom univerzitetu. Njegova revolucionarna i politička aktivnost bile su, od 1935. godine, vrlo zapažene u rodnom kraju, gdje je saradivao sa srednjoškolskom i seoskom omladinom. Pešci, njegovo rodno mjesto, u godinama pred drugi svjetski rat postaju značajno žarište revolucionarnog rada Partije i SKOJ-a u beranskom kraju. Stvaranju revolucionarne atmosfere i raspoloženja on je mnogo doprineo. Zbog revolucionarnog djelovanja i učešća na revolucionarnom poslu, početkom 1936. godine, u svom selu, kada je ubijen jedan žandarm, uhapšen je i osuđen na godinu zatvora. U

zatvoru se držao dostojanstveno i nepokolebivo.

Poslije izlaska na slobodu, nastavlja revolucionarnu aktivnost. Godine 1937. primljen je u KPJ. Sljedeće godine je uhapšen kao član Odbora crnogorskih narodnih studenata u Beogradu, zbog revolucionarnog istupanja na Univerzitetu i u zavičaju. Iz zatvora je izišao revolucionarno još čvršći i marksistički obrazovaniji. Iz vojske se vratio kao rezervni oficir, pa je uoči aprilskog rata bio pozvan u rezervu. U aprilskom ratu bio je komandir čete. Kao oficir, sa svojom jedinicom hrabro se borio protiv neprijatelja, a istakao se i u raskrinkavanju „pete kolone“ u svom puku. To mu je još više učvrstilo autoritet među vojnicima i mladim, naprednim vojnim starješinama. Sa svo-

jom jedinicom izbjegao je ratno zarobljeništvo, i poslije kapitulacije kraljevske vojske zaobilaznim putem stigao u zavičaj.

Učestvovao je u pripremama ustanka. Po zadatku MK KPJ, bio je zadužen za obuku boraca u gerilskom odred. Kao rezervni oficir, uvježbavajući omladinu u rukovanju oružjem, uspješno ih je upućivao u vojne vještine, dajući im osnovna znanja iz taktike i strategije. Shvatajući značaj jedinstva narodnih masa za uspjeh narodnooslobodilačke borbe, nastojao je da za ustanak pridobije oficire bivše jugoslovenske vojske, kojih je u beranskom kraju bilo dosta. U tome je imao uspjeha.

Kada je počeo sveopšti narodni ustanak u beranskom srezu, na predlog MK KPJ, izabran je na vojnom savjetovanju, u noći 17/18. jula 1941. godine, za komandanta svih ustanickih jedinica s lijeve strane Lima. Pošto je uživao veliki autoritet ne samo među članovima KPJ i skojevcima, već i u masama, njegovo imenovanje za komandanta sektora pozdravile su i ustanicke snage, i oficiri bivše jugoslovenske

vojske koji su takođe prišli ustanku.

Komandujući ustanickim snagama u borbi za oslobođenje Berana, istakao se izvanrednom hrabrošću i izvrsnim sposobnostima u rukovođenju operacijama. 18. jula počele su borbe za oslobođenje grada. Napad ustanika usmjerio je na najutvrđenija neprijateljska uporišta: karabinjersku stanicu, zgradu osnovne škole, zgradu Trošarine, utvrđenu zgradu gimnazije i vojne kasarne. Italijanski garnizon u Beranama brojao je oko 1.000 vojnika i oficira, dobro naoružanih i učvršćenih. Malijić se koristio vojnim znanjima, kao i kratkim iskustvom iz aprilskog rata, i izvanredno vješto i hrabro osvajao jedno po jedno neprijateljsko uporište, stežući obruč oko glavnine italijanskog garnizona. Zahvaljujući njegovom komandovanju, napad ustanika se odvijao po unaprijed izrađenom planu, bez stihijnosti. Učestvovao je u organizovanju napada i juristi-ma na karabinjersku stanicu, u kojoj su se nalazili i crmokošuljaši, dajući žilav otpor ustanicima. Najzad, poslije nekoliko jurša, kada su fašisti odbili predaju, Malijić je naredio da se uporište uništi. Samo u ovom punktu poginulo je oko 40 karabinjera. Istovremeno su ustanici pod njegovom komandom uspjeli da unište i neka druga, manja neprijateljska uporišta. Prilikom osvajanja zgrade Trošarine, ovaj ustanicki komandant ponovo je vodio jurše. Borbe su bile žestoke i krvave. U jednom od jurša, 18. jula, herojski je poginuo Miloš Malijić. Njegovi borci su dostojno osvetili svoga hrabrog komandanta: u nezadrživom naletu osvojili su neprijateljsko uporište, ubivši 19 i ranivši 2 finansia. Komandant Malijić nije dočekao čas pobjede i kapitulaciju italijanskog garnizona. Ipak, 19. jula, oslobođeno Berane je sa svim vojnim počastima odalo posljednju poštu voljenom komandantu i heroju.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Mi. DŠ.)

MALIVUK Milorada ZAGORKA ZAGA

Rođena je 27. marta 1919. godine u Vršcu, Vojvodina. Potiče iz siromašne zanatlijske porodice. Niže razrede gimnazije završila je u Vršcu, a srednju tehničku školu u Beogradu. Već ovdje, u srednjotehničkoj školi, prišla je naprednom omladinskom pokretu. U Fabriku aviona „Rogožarski“ došla je i kao tehničar i kao politički opredeljena omladinka. Svoje mesto našla je u fabričkoj sindikalnoj organizaciji, ističući se u svim akcijama svojom borbenošću. Postala je jedan od najaktivnijih članova SKOJ-a u fabričkoj organizaciji. Bila

je u rukovodstvu štrajka organizovanom protiv isporuka opreme za rat u Etiopiji. Posle tog štrajka, primljena je u Partiju. Već tada je vršila kurirsku službu za Okružni komitet Partije i SKOJ-a za južni Banat. Time je ona i dalje bila politički vezana za rodni kraj.

Već u ustanickim danima Zaga Malivuk je izabrana za kurira Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Međutim, njeno snalažljivost valja zahvaliti što planovi o izgradnji novog tipa aviona, pripremljeni u njenoj fabrici, nisu pali Nemcima u ruke. Te planove Zaga je povukla iz fabricke i uništila.

Kao kurir Pokrajinskog komiteta, pokazala je izvanrednu snalažljivost, spremnost, odlučnost i hladnokrvnost, savladivala je sa lakoćom mnogobrojne prepreke, izbegavala brojem

agente i nemačke patrole, mnoge blokade i racije, prenoseći najpoverljiviju poštu i propagandni materijal u konspirativne stanove i na razne punktove. Znala je gde se nalaze rukovodeći drugovi, gde rade tajne partijske štamparije. To se moglo poveriti samo najspemnijim kuririma.

U decembru 1941. godine pošla je iz Beograda u unutrašnjost Srbije, s punim rukovodstvom partijskih dokumenata i propagandnog materijala. Tražila je i dobila dozvolu da ode u partizane. Svojom aktivnošću na beogradskim ulicama morala je pasti u oči agenata, i bilo je vreme da se povuče iz grada.

Još dok se spremala za ovaj put u svom ilegalnom stanu, njena gazdarica je rešila da je prokaže policiji. Na putu je Zaga bila iznenađena i uhapšena s materijalom.

Predana je u ruke Specijalne policije, ali je bila izvedena na saslušanje i u Gestapo. I u policiji i u Gestapou svirepo je mučena. Tražili su od nje najosnovniji podatak: njeno ime i prezime. Zaga im ni to nije htela reći. Policiji je u tome pomogla jedna uhapšena koja je

Zagu poznavala. Tada su nastavljena nova mučenja, ali hrabra devojka nije poklela. Ostala je dosledna, držala se odvažno i prkosno. lako teško izmučena, hrabрила je svoje drugove i drugarice, i svojim primerom pokazivala im kako se valja držati pred neprijateljem.

Strejiana je 7. jula 1942. godine, u Jejincima.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (Đ. Mo.)

MAMIĆ Stanka MILOŠ

Rođen je 1918. godine u Omarskoj kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Kada je pošao u svet iz rodne Omarske, februara 1930, Miloš Mamić je imao samo 12 godina. Kao pitomac „Privrednika“ na učenju zanata u Beogradu, ovaj bistri i vredni Krajišnik, u redovnom roku postao je šegrt kod „Karfika“, preduzeća za instalacije uređaja vodovoda i parnog grejanja. U jesen 1933. Miloš je s odličnim uspehom položio ispit za monteru parnog grejanja. Stariji majstori su ga cenili i voleli, jer je uvek bio spreman da pomogne drugu. Voleo je knjigu i slobodno vreme poklanjao čitanju i obrazovanju. Saznaвши dosta o položaju i borbi radničke klase, vrlo rano je postao član Uprave Pođodbora sindikata metalnih radnika.

Pošten i skroman, beskompromisan borac, već početkom 1937. primljen je u redove Komunističke partije Jugoslavije, upravo u vreme krupnih političkih previranja koja su tada zahvatila URS-ove sindikate. Od tada, pa sve do smrti, za njega je postojala samo klasna borba i izvršenje partijskih zadataka.

Na Čuburi, gde su se tada, između ostalih, nalazila i velika preduzeća precizne mehanike „Nestor“ i „Mikron“, Mamić je postao član Rejskog komiteta KPJ; već sledeće godine,

Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju predložio ga je za člana Mesnog komiteta Beograda.

U demonstracijama radnika i studenata koje su predvodili komunisti, decembra 1939, kada je policija otvorila vatru na demonstrante, među ranjenicima bio je i Miloš Mamić. S Radojem Đakićem, Davidom Pajićem i drugim istaknutim revolucionarima Beograda, Mamić je bio i jedan od organizatora velikog štrajka aeronautičkih radnika Beograda i Zemuna, kada se, od 22. aprila 1940, 80 dana, 2.300 radnika u štrajku s policijom i režimom nosilo.

Kao vanredno hrabar i odlučan borac, Mamić je 1940. godine izabran za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Posle okupacije zemlje, polovinom maja 1941, prešao je u Zemun da, kao član PK i iskusnog revolucionar, pomogne organizovanju sreskog i Mesnog komiteta KPJ za Zemun. Partijska organizacija, iako mala, ali zato iskusna, imala je snažan uticaj među radnicima i spremno je dočekala događaje. Pod njegovim rukovodstvom, postigla je značajne rezultate u organizovanju borbe protiv okupatora, i to u tako složenoj sredini kao što je bio Zemun.

30. avgusta 1941. provaljen je Mesni komitet KPJ Zemun; policija je, blokiravši kuću Jove Vukićevića u Jugoslovenskoj ulici u Zemunu (sada je to ulica Miloša Mamića), dok je u njoj bio sastanak, uhapsila i Mamića. Ali, sluhajući članovima KPJ, koji su bili na službi u zatvoru, ubrzo mu je omogućeno da pobeogne. Zajedno sa svojim starim drugovima iz Mesnog komiteta Beograda, Milošem Matejićem i Đurom Strugarom, priprema prve oružane akcije u Beogradu.

Pošto je Miloš Mamić bio isuviše poznat Specijalnoj policiji da bi mogao i dalje bezbedno i uspešno da ostane na ilegalnom radu u Beogradu, Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju uputio ga je, krajem 1941, u partijsko povereništvo Niša, da pomogne jačanju oružanog ustanka, u vreme kad je okupator činio velike napore da uništi narodnoslobodilački pokret u ovom kraju Srbije. Kada je, u žestokoj borbi kod Jošanice, kraj Sokobanje, Ozrenski partizanski odred, jedan od najjačih u Srbiji, pretrpeo teške gubitke, Komitet je tamo poslao Mamića, iskusnog partijskog radnika i neustrašivog borca koji je, za vrlo kratko vreme, reorganizovao i vojnički i politički učvrstio odred.

Nešto kasnije, na istom takvom zadatku, našli su se Miloš Mamić i Stanimir Veljković, Zele, na Pasjači, u Jablaničkom partizanskom odredu. Na putu u odred, s još dva kurira, oni su zanočili kraj sela Jugovca, kod jednog seljaka, koji ih je iste večeri izdao. Sutradan, 13. aprila 1942, Partija je pretrpela težak gubitak: jedan bugarski bataljon blokirao je kuću u kojoj su se partizani nalazili. Borba je

trajala šest časova, sve dok je ijedan od njih bio živ.

Narodnim herojem proglašen je 5. juna 1951. godine. (D. Lu.)

MAMULA Sime BOGDAN

Rođen je 13. travnja 1918. godine u Gomirju, Gorski kotar, Hrvatska, u seljačkoj porodici. Poslije završetka pučke škole, pomagao je roditeljima u obavljaju poljoprivrednih poslova, radio u šumi i na pilanama.

Okupacija zemlje zatekla ga je na odsluženju vojnog roka u planinskom puku u Sušaku. Bio je, na taj način, svjedok brzog sloma bivše jugoslovenske vojske. U rodnom mjestu upoznao je posljedice italijanske okupacije Gorskog kotara, kao i zlodjela ustaša među mnogim Srbima tog kraja. Prije stupanja u Gomirski partizanski logor (krajem 1941. godine), suraduje s organizatorom ustanka u Gomirju, Jovom Mamulom, starim članom KPJ, i učestvuje u nekim akcijama. U Gomirskom partizanskom logoru bio je puškomitraljezac i komandir odjeljenja. U članstvo KPJ primljen je polovinom veljače 1942. godine.

Ističe se hrabrošću u prvim oružanim akcijama gomirskih partizana, a posebno u napadu na italijansko skladište municije u Ogulinu, Hreljinu; u borbi s Italijanima, prilikom njihovog upada u selo Vitunj; prilikom zarobljavanja voda Pavelićevih žandara, u selu Ponikvama. Sredinom ožujka, upućen je iz Gomirskog logora u Glavni štab Hrvatske, gdje je bio postavljen za komandira voda. Oficirski kurs s uspjehom je završio u svibnju, u Korenici. Poslije završetka kursa, postavljen je za komandira 3. čete 1. proleterskog bataljona Hrvatske, formiranog početkom svibnja u Korenici od izabranih boraca iz Dalmacije, Like, Korduna, Hrvatskog primorja i Gorskog

kotara. S ovom slavnom jedinicom prošao je Liku, Gorski kotar, Kordun i Žumberak; u mnogim borbama, kao borac ispoljio je primjernu hrabrost, a kao komandir čete umješnost u rukovođenju. Posebno se istakla njegovost četa, i lično Mamula, u borbama s Italijanima kod Pitivčkih jezera, u Lici, na Gornjem Jelenju i kod Crnog Luga u Gorskome kotaru; a postijie stizanja u Žumberak, kod Vivodine, kod crkve Sv. Ilije — u prvju zajedničkoj borbi hrvatskih proletera sa slovenačkim partizanima; iznad svega, istakao se u probuju neprijateljskog obruča na cesti kod Budinjaka. Poslije višednevnih teških borbi s nadmoćnijim snagama udruženog neprijatelja (Nijemaca, Italijana, ustaša i bijele garde) na području Žumberka i Gorjanaca, snažnim i nezadrživim naletom njegove čete razbijen je neprijateljski obruč, čime je omogućeno izvlačenje ranjenika i zbjeaga i njihovo prebacivanje preko željezničke pruge i ceste Zagreb—Karlovac i rijeke Kupe za Kordun. Kada je, na dan oktobarske revolucije 1942. godine, u Gornjem Sjeničaku formirana 13. proleterska brigada „Rade Končan“, Štab Druge operative zone postavlja Bogdana Mamulu za komandanta 3. bataljona. Bila je to potvrda njegovih ljudskih vojnih i političkih kvaliteta. O tim kvalitetima govori se u izvještaju komesara 13. proleterske brigade od 18. svibnja 1943. godine, upućenog političkom komesaru Druge operative zone, gdje se za Mamulu navodi sljedeće: „Komandant 3. bataljona, drug Mamula, hrabar i voljen od svojih boraca. Uzor — komandant u borbi i za vrijeme odmora. Vrlo iskusen borac, i samokritičan“. Na Žumberku je njegov bataljon vodio mnoge borbe, a od njih se, po postignutim rezultatima, izdvajaju: oslobođenje Suhora kraj Metlike, gdje je uništio oko 140 crnokošuljaša i bjelogardejaca i četnički štab za Sloveniju; u studenom 1942. godine — šestodnevne borbe s Italijanima kod sela Draščice; uništenje neprijateljskog vazduhoplovnog garnizona u Sv. Nedelji kraj Zagreba (o ovoj akciji govorila je „Slobodna Jugoslavija“).

Od listopada do prosinca 1943. godine nalazio se na dužnosti zamjenika komandanta Drugog pomorskog sektora za sjeverni Jadran, a zatim je postavljen za komandanta 3. brigade 13. primorsko-goranske divizije, koja je, u toku 1944. godine, prešla u sastav novoosnovane 35. divizije u Lici. Ranjen je veljače 1945. godine u borbama kod Rakovice, na Kordunu, a poslije povratka iz bolnice postavljen je za načelnika Štaba 13. primorsko-goranske divizije.

U poslijeratnom periodu, vanredno polaže srednju školu i završava najviše vojne škole (pohađao Vojnu akademiju „Frunze“, završio Višu vojnu akademiju i ratnu školu, s visokim

ocjenama). U JNA je obavljao visoke vojne dužnosti: između ostalog, bio je, odmah poslije oslobođenja, komandant Vojnog područja za Istru i Rijeku, nastavnik u Višoj vojnoj akademiji i ratnoj školi, vojni izaslanik JNA u SSSR-u, načelnik Akademije kopnene vojske. Sada je general-potpukovnik u penziji, i aktivan društveno-politički radnik.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Sob.)

MANDIĆ Vda GLIGORIJE GLIGO

Rođen je 17. aprila 1912. godine u selu Kameno, Herceg-Novi, Crna Gora, u seljačkoj porodici.

Nižu gimnaziju završio je u Herceg-Novom. Potom se upisao u Mašinsku školu mornarice 1928. godine. Posle završene Mašinske škole, od 1931. do 1937. godine na službi je u Mornarici kraljevske jugoslovenske vojske, u činu narednika. U vreme službovanja prilazi revolucionarnom radničkom pokretu. Septembra 1935. godine, zajedno s Leskovrom, Rojićem, Jevremovićem i Čvorom, formirao je ilegalnu partijsku ćeliju u Tivtu. U decembru iste godine svi su otkriveni i uhapšeni. Do avgusta 1937. godine nalazili su se u istražnom zatvoru u Šibeniku i Sarajevu. Zbog nedostatka dokaza, na procesu u Šibeniku je oslobođen, ali i otpušten iz mornarice.

Od 1937. do decembra 1940. godine radi kao mašinist u Beogradu, i aktivno politički deluje u Savezu mašinstva Jugoslavije, najpre kao član, a od septembra 1939. godine kao sekretar Saveza.

U decembru 1940. godine mobilisan je u rezervu i upućen u Kumbor, Boka Kotorska, gde ga je zatekla kapitulacija zemlje. Posle

kapitulacije se odmah uključuje u rad partijske organizacije u Herceg-Novom i radi na prikupljanju oružja i drugim pripremama za ustanak.

Posle formiranja MK KPJ za Herceg-Novi, u junu 1941. godine, ulazi u njegov sastav, a zadužen je za vojni sektor (prikupljanje i skladištenje oružja, formiranje gerilskih odreda i njihovu vojno-političku pripremu).

U julskom ustanku imenovan je za komesara tada formirane Primorske čete. Kada je, u novembru 1941. godine, formiran Orijski bataljon Nikičkičkog odreda, određen je za zamjenika komandanta, a u decembru posle ranjavanja komandanta, za komandanta ove jedinice.

Zbog suzbijanja četničke izdaje na području OK Kolašin, marta 1942. formiran je 1. udarni crnogorski bataljon; za komandanta ove jedinice imenovan je Mandić.

Na ovom frontu vođene su višemesečne borbe, najteže u Crnoj Gori. Mandić je svuda istaknuti komandant. Zbog toga je, u proleće 1942. godine, imenovan za komandanta Komskog NOPO, a 12. juna 1942. godine, kada je formirana 5. proleterska brigada, postavljen je za komandanta njenog 2. bataljona. Posle brojnih uspeha, u jesen iste godine postavljen je za zamjenika komandanta ove brigade.

Krajem decembra 1942. godine, odlukom Vrhovnog štaba, imenovan je za komandanta 1. dalmatinske udarne brigade. Ovom jedinicom komandovao je u borbama u centralnoj Bosni, a u IV i V neprijateljskoj ofanzivi u bitkama na Neretvi i Sutjesci. Brigada se istakla u oslobađanju Prozora, protivudaru kod Gornjeg Vakufa, na Durmitoru i Sutjesci.

Posle V ofanzive i prodora naših snaga u istočnu Bosnu, u julu 1943. godine formirana je 17. udarna divizija NOVJ. Odlukom Vrhovnog štaba, Mandić je postavljen za njenog komandanta. U toku 1943. i 1944. godine, divizija učestvuje u svim značajnim poduhvatima na teritoriji istočne Bosne i Sandžaka, u Crnoj Gori i Srbiji. Naročito teške borbe vodi u jesen i zimu 1943/44. u istočnoj Bosni, u Andrijevičkoj operaciji 1944. i u operacijama za oslobođenje Srbije. U tom periodu, pored niza manjih naselja, jedinice divizije oslobađaju Bijeljinu, Građačac, Modriću, Tuzlu, Vareš, Sokolac, Čajnice, učestvuju u oslobađanju Brusa, Aleksandrovcu, Gornjeg Milanovca, Kragujevca, Čačka, Užica i Kosjerića.

Januara 1945. godine, Mandić je postavljen za komandanta XII udarnog korpusa NOVJ.

U ratu je bio izuzetno hrabar, angažovan borac i starešina.

Posle oslobođenja zemlje, do septembra 1945. godine nalazi se na dužnosti komandanta Jugoslovenskog okupacionog korpusa, u

južnoj Austriji. Od septembra 1945. do aprila 1949. na dužnosti je komandanta Obalske odbrane i pomoćnika komandanta Jugoslovenske ratne mornarice.

Od aprila 1947. do jula 1948. godine u Moskvi je završio taktiku na Višoj vojnoj akademiji „Vorosišov“. Posle dolaska u zemlju, postavljen je za načelnika Štaba korpusa narodne odbrane Jugoslavije; od decembra 1948. do oktobra 1949. godine komandant je IV armije; od oktobra 1949. do septembra 1952. godine komandant je Korpusa narodne odbrane Jugoslavije.

Godine 1953. završio je Školu operativne na Višoj vojnoj akademiji oružanih snaga SFRJ. Od 1954. godine do januara 1963. bio je komandant Vojnog područja. Godine 1963. penzionisan je kao general-potpukovnik JNA. Bio je narodni poslanik za srez Bokokotorski u Saveznoj narodnoj skupštini prvog i drugog saziva.

Posilac je više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (D. Ž.)

MANDIĆ Radešava RADENKO

Rođen je 5. juna 1917. godine u selu Viljuša, Čačak, Srbija, u seoskoj porodici srednjeg imovnog stanja.

Detinjstvo je proveo u rodnom selu, gde je završio i osnovnu školu. Gimnaziju je počeo da pohađa u Čačku, ali roditelji, koji su imali sedmoro dece, nisu mogli da ga izdržavaju. Prekinuo je školovanje i počeo da ubi metalostrugarski zanat u Vojnotehničkom zavodu u Čačku, koji je završio 1934. godine. Tu je radio, kao kalfa, do 1939. godine, kada je otišao na odsluženje vojnog roka, gde ga je zatekao aprilski rat 1941. godine.

Dok je učio zanat, video je kako radnici i siromašni seljaci teško žive. Još kao dečak počeo je da oseća gnev protiv eksploatatora i želju da se bori za bolji i čovečniji život. Družio se s naprednim radnicima i intelektualcima i učestvovao u svim akcijama (štrajkovima, demonstracijama) koje su pre rata organizovali KPJ, SKOJ i sindikat u Čačku.

Kao proveren borac, postao je član KPJ u aprilu 1941. godine, a uskoro zatim sekretar SK SKOJ-a i član SK KPJ za srez travnski.

U pripremanju oružanog ustanka 1941. godine, bio je vrlo aktivan. Početkom avgusta stupio je u 1. travnsku četu Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“, u kojoj je bio zamenik komandira. Od prvih sukoba s neprijateljem, posebno se isticao hladnokrvnošću, hrabrošću i snalažljivošću. U napadu

na žandarmerijsku stanicu u Guči, 17. avgusta 1941. godine, prvi je s deset bombaša upao u varošicu, i iznenadio neprijatelja. U borbi protiv Nemaca u selu Zablaku, kod Lipničkog mosta, 23. avgusta 1941. godine, blagodarci njegovoj umešnosti, uništena je cela neprijateljska posada u prvom kamionu, a u selu Ježevici, kod Kosovskog bunara, 27. septembra 1941. godine, njegovom zaslugom zarobljena su trojica nemačkih vojnika i kamion u kome je bilo oružja, municije, vojničke opreme i raznih namirnica. Posle ove uspešne borbe, Mandić je dovezao zaplenjeni kamion u selo

Banjicu, kod Ikonića kuća, što je izazvalo radost među borcima i rukovodiocima Čačanskog partizanskog odreda.

U oslobođenom Čačku, oktobarskih i novembarskih dana 1941. godine, bio je komandant partizanske narodne milicije, koja je u pozadini održavala red i borila se protiv izdajnika i drugih neprijatelja naroda. Milicija, predvođena Mandićem, dala je žestok otpor četničkom napadu na Čačak 7. novembra 1941. godine.

Krajem novembra 1941. godine, posle prodora jakih neprijateljskih formacija na slobodnu teritoriju čačanskog kraja, i povlačenja dela snaga Čačanskog partizanskog odreda u Sandžak i Bosnu, Mandić je, po zadatku Partije ostao u čačanskom kraju zbog održavanja veze s partizanima i davanja otpora neprijatelju. Uprkos velikom neprijateljskom teroru i neprestanom gonjenju, uspevao je da iz mnogih, gotovo bezizlaznih situacija, izađe kao pobednik. Tako je, 1. marta 1942. godine, bio opkoljen od četnika u pećini u selu Banjici, kod manastira Stjenika, ali je uspeo da se probije iz blokade i čak ubije jednog četnika. Zbog toga mu je četnički komandant Miloje Mojsilović, posle svirepog mučenja, ubio oca. A u noći između 18. i 19. maja 1942. godine,

četnici i nedivčevci opkolili su kuću njegovog ujaka Velimira Todorovića, u selu Negrišonima, kod koga se Radenko krio. On se nalazio na štali, odakle je bacio bombu, ubio jednog četnika, iskoristio zbuđenost i pometnju neprijatelja i pobeo. Neprijatelji su oterali Velimira i njegovu porodicu u Guču, gde su ih svirepo mučili, a naročito Velimira, kojega su zatim i streljali.

Odlukom OK KPJ za Čačak, 11. oktobra 1942. godine, obnovljen je Čačanski partizanski odred „Dr Dragiša Mišović“, za čijeg je komandanta postavljen Radenko Mandić. Odred nije bio brojno veliki, ali je značio ogromnu moralnu podršku preživelim partizanskim borcima, njihovim porodicama i saradnicima, i kao opomena neprijateljima da ne čine zločine. I, zaista, u toku 1942. 1943. i 1944. godine, Čačanski partizanski odred streljao je izvestan broj okorelih zlikovaca, koji su se isticali u hvatanju, mučenju i ubijanju pripadnika NOP-a.

Neprijatelji su sve činili kako bi uništili Radenka Mandića. Tako je, 21. februara 1942. godine, objavljeno u dnevnoj kvisinskoj štampi i preko oglasa da će svak ko uhvati živog ili ubije „istaknutog komunistu Radenka Mandića, dobiti nagradu od 50.000 dinara“.

Kada je, 5. oktobra 1943. godine, na planini Rudniku formirana 1. šumadijska NO udarna brigada, Mandić je stupio u nju i bio zamenik komandanta 2. bataljona. Krajem novembra 1943. godine, iz Prijepolja je otišao u oficirsku školu u Pfljevi, a zatim u Berane. Zatim je stupio u 3. srpsku brigadu, gde je, takođe, bio zamenik komandanta bataljona. Kada su, u avgustu 1944. godine, snage NOVJ prešle u Srbiju, Mandić prelazi u OZN-u za Srbiju, a zatim odlazi za šefa OZN-e XIV korpusa, pa za šefa OZN-e za istočnu Srbiju. Kratko vreme bio je u OZN-i u Kragujevcu, a zatim je, početkom 1946. godine, došao u Beograd. Bio je referent, šef odelaka, pomoćnik načelnika, načelnik i pomoćnik sekretara u Sekretarijatu za unutrašnje poslove Srbije. Isticao se u hvatanju i uništavanju neprijatelja koji su ometali mirni socijalistički razvitak.

Bio je, 1944. godine, vešnik i saziva ASNOS-a, od 1965. do 1969. godine poslanik Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine, a od 1969. do 1974. godine poslanik Republičkog veća Srbije.

Posilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M.S.)

MANDŽIĆ Huselina PAŠAGA MURAT

Rođen 6. maja 1907. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici.

Stolarski zanat učio je u Tuzli. Od 1924. godine aktivno učestvuje u radu naprednog radničkog pokreta. Od 1929. godine je član KPJ, a već 1932. godine bio je izabran za sekretara Mjesnog komiteta KPJ u Tuzli. Istovremeno je radio i u tehnici i redakciji ilegalnog lista „Fabrika i njiva“, koji je, na inicijativu tuzlanskog Okružnog komiteta KPJ, pokrenut

1932. godine, u vrijeme kada se policija nemilosrdno obračunavala s članovima Komunističke partije. Zbog revolucionarnog rada uhapšen je 21. decembra 1932. godine, a zatim je, na osnovu Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi, osuđen u Beogradu na četiri godine robjice. Kaznu je izdržao u robijašnici u Sremskoj Mitrovici. Poslije izlaska s robjice, 21. decembra 1936. godine, jedan je od najistaknutijih organizatora naprednog radničkog pokreta na području tuzlanskog basena (član Međustrukovnog odbora sindikata). Pored toga, radio je i na obnavljanju i formiranju partijske i sokojevskih organizacija.

Na IV partijskoj konferenciji, održanoj 1938. godine u Mostaru, izabran je za člana Pokrajinskog komiteta - KP BiH. Od tada je sekretar Oblasnog komiteta KPJ za tuzlansku oblast. U narednom periodu, zajedno s ostalim tuzlanskim komunistima, razvio je aktivnost među omladinom, zatim u sindikatima, Narodnom frontu, Narodnoj pomoći, a naročito u radničkom sportskom društvu „Sloboda“, koje je bilo glavno stjecište napredne omladine grada i okoline Tuzle.

Na V zemaljskoj konferenciji, održanoj 19—23. oktobra 1940. godine u Zagrebu, bio je jedan od članova delegacije iz Bosne i

Hercegovine. Poslije povratka u Tuzlu, intenzivno je radio na sprovođenju zaključaka V zemaljske konferencije, što je imalo veliki značaj za pravilnu orijentaciju svih naprednih snaga na tuzlanskom području. To je naročito došlo do izražaja na Oblasnoj konferenciji, održanoj u martu 1941. godine u Bistarskoj školi, kada su jednodušno prihvaćene direktive CK KPJ za odbranu zemlje.

Poslije okupacije zemlje, kao rukovodilac vojnog rukovodstva i član Oblasnog štaba za tuzlansku oblast, radi na pripremama i organizovanju ustanka. U toku NOR-a nalazio se na visokim vojno-političkim dužnostima: bio je politički komesar Ozrenskog partizanskog odreda i 1. bosanskog bataljona, zatim član biroa Pokrajinskog komiteta KPJ za istočnu Bosnu, član Glavnog štaba NOV i PO Bosne i Hercegovine, vijećnik ZAVNOBIH-a od osnivanja i član njegovog Predstavništva, i vijećnik Drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja zemlje, bio je ministar trgovine i snabdevanja u prvoj vladi Bosne i Hercegovine, potpredsjednik Privrednog savjeta Savezne vlade, zatim predsjednik Narodnog odbora sreza u Tuzli, i ponovo član vlade BiH. Bio je predsjednik SUBNOR-a BiH, a od 1945. godine je biran za narodnog poslanika Savezne i Republičke skupštine. Takođe je bio i član Izvršnog komiteta CK SK Bosne i Hercegovine, član CK SKJ i član Savjeta Federacije.

Umro je 27. juna 1975. godine, u Sarajevu. Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (T.Gr.)

MANIĆ Milana MILIVOJE MILE ALBANTA

Rođen je 25. maja 1901. godine u Krsturu, Pirotu, Srbija. Posle osnovne škole, koju je završio u svom rodnom selu, počeo je da radi ciglarski, a zatim potkivački zanat u radnji u Pirotu. Radio je od jutra do mraka, i obavljao sve ostale poslove u majstorovoj kući.

Bio je inteligentan. Brzo je osvojio simpatije gradske omladine, s kojom je rasturao ondašnju štampu, brošure i drugi materijal, gde se pisalo o eksploataciji proletarijata i osiromašenju seljaka. Osim toga, učestvovao je i u svim demonstracijama i proslavama 1. maja. O njemu je u policijskim analizama pisalo: „Buntovna priroda. Poznat pod imenom Albanta, uživa autoritet u redovima radnika, koji često dolaze kod njega na razgovore i savetovanja. Treba motriti na njega. Veliki protivnik režima...“

Pred kraj prvog svetskog rata, kao osamnaestogodišnji mladić, otišao je u Valjevo,

gde se zaposlio i aktivno uključio u radnički pokret. U Valjevu je ostao do 1922. godine, a posle toga je otišao na odsluženje vojnog roka. Posle završene vojne obaveze, 1924. godine dolazi u Obrenovac. U tom gradiću uključio se u rad sindikalno organizovanih radnika. Za člana Komunističke partije Jugoslavije primljen je 1937. godine.

Napad Nemaca na Jugoslaviju zatekao ga je u vojsci, gde je bio pozvan na vojnu vežbu. Posle kapitulacije, angažovao se na pripremanju i podizanju ustanka. Policija i Gestapo pokušali su da ga se domognu. Međutim, on

je uspeo da im umakne i da se skloni u kuću Dobrivoja Cekića u Draževcu, odakle je rukovodio partijskim radom. Po zadatku Partije, prešao je u Umku. Kao delegat, prisustvovao je 2. jula 1941. godine partijskoj konferenciji na Kosmaju, na kojoj je odlučeno da se formira Kosmajsko-posavski NOP odred. Istovremeno, Partija je odlučila da Miloje bude zamenik komandira 2. posavske čete.

Odmah posle 4. jula, Albanta je s drugovima razoružao žandarme u njihovoj stanici u Stepovjevu. Napadom je rukovodio lično. Partizani su zaplenili 5 puškomitraljeza, 10 pušaka i veću količinu municije. Kraj sela Duboke, kod Umke, sa svojom četom sačekao je kolonu od dvadesetak kamiona s nemačkim vojnicima. Nastala je borba u kojoj su, čak, učestvovali i „štuke“. Poginulo je oko 50 Nemaca. Prilikom povlačenja, četa je presekla prugu između Obrenovca i Male Moštanice.

Kad su, 31. jula 1941. godine, stvorena dva odreda, Kosmajski i Posavski, Albanta je postao zamenik komandanta bataljona, a dcnije i zamenik komandanta odreda.

Učestvujući u borbama, dva puta je bio ranjen: jednom u ruku, novembra 1941. godine, u borbi protiv četnika kod Ljubovije, drugi put u vilicu, u borbama na Kadinjaci, spreča-

vajuci, s ostalim borcima, prolaz Nemaca ka Užicu.

Kad je od 3. tamnavskog bataljona formiran Posavsko-tamnavski odred, postavljen je za političkog komesara odreda. Komandant odreda bio je Sveta Popović. Kao politički komesar odreda, prisustvovao je savetovanju komande Grupe sa štabovima svih partizanskih odreda i vojno-političkim rukovodiocima, koje je održano na Maljenu. Oko polovine februara 1942. godine stvorena je privremena zajednička komanda od Kosmajskog i Posavsko-tamnavskog odreda, jer je u oba odreda bilo ukupno oko 250 boraca. U privremenu zajedničku komandu ušli su komandant i komesar Posavsko-tamnavskog odreda, Sveta Popović i Mile Albanta.

Tragedija za ceo odred i za Albantu počela je u drugoj polovini februara, kad su četnici i nedelci, a zatim i Nemci, okružili borce.

Grupa s Albantom sukobila se s neprijateljem kod sela Ratari, 7. marta 1942. godine. Pošto je bio ranjen, da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, Albanta se ubio.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl.Po.)

MANOJLOVIĆ Milorada VOJISLAV

Rođen je 1924. godine u selu Banja kod Arandelovca, Srbija. Zbog veoma loših materijalnih prilika morao je da radi od malih nogu — bio je i sluga kod seoskih gazda. Zbog toga je završio samo dva razreda osnovne škole.

Kad je u Banji 1942. godine stvoren skojevski aktiv, Vojislav je postao njegov član, i s ostalim skojevcima formirao je udarnu desetine. Desetina je bila pod rukovodstvom seoske partijske organizacije. Vojislav i drugovi sekli su telefonske stubove, žicu, palili opštine i arhive... Septembra 1943. godine desetina je ušla u sastav 1. šumadijskog NOP odreda. U njemu je Vojislav prvo bio pomoćnik puškomitraljeza. U borbi protiv četnika Draže Mihailovića u Orašcu (Gajevu), mitraljezom je oslobodio seljake koje su četnici poveli na klanje. Odred je donjice prerastao u 1. šumadijsku brigadu, koja je, po naredbi Glavnog štaba Srbije, krenula u Bosnu da bi se pridružila proleterskim jedinicama.

Nemačka komanda za Jugostok naredila je 2. oklopnoj armiji da operacijom „Konzentrisana munja“ razbije jake partizanske neage u istočnoj Bosni i Sandžaku, koje su namerali da uđu u Srbiju da bi rasplamsale ustanak i time ugrozile puteve u moravskoj i vardarskoj dolini. Sprovedeći ovo naredbu, nemačke sna-

ge su 4. decembra 1943. godine, pre zore, iz Sjenice neopaženo prošle dolinom Lima, ispod položaja dvaju bataljona 2. proleterske brigade na Koševini, i ušle u Prijepolje. Dan pre toga grupa Nemaca, preobučena u šaljvare i ferdete, uvukla se u grad, ubila partizanske straže i omogućiła put tenkovima. Kad su u četiri časa ujutru partizani saznali da su Nemci u gradu, bilo je dockan. Nemci, obučeni u belo, nadirali su neometano. Nastala je borba na život i smrt. Na levoj obali Lima oba šumadijska bataljona tri puta su jurilišna na most, pokušavajući ga za zauzmu. Pod ubitačnom vatrom nemačkih automata i mitraljeza, borci su ginuli i odstupali. Grupa Nemaca, pod zaštitom tenkova i topova, uletela je u dvorište bolničke zgrade. Nemački jurili na zgradu bio je odbijen. U zgradi je bio i Vojislav. Partizanima, koji su se branili iz bolnice, ponestajala je municija. Vojislav je spazio nemački motokikl s ubijenim vozačem, zaustavljen na desetak metara od zgrade. U trenutku je odlučio, zgrabio je čaršav s bolničkog kreveta, uvio se njime i istrčao napolje. Njegovi drugovi zapanjeno su gledali za njim. Pošao je prema motokiclu. Nemci su ga spazili i počeli da pucaju. Srećno je došao do motokicla, skinuo puškomitraljez i poneo ga natrag, izbegavajući nemačku paljbu. Kad je doneo mitraljez, Breulj mu je rekao da bi bolje uradio da je doneo municiju, jer im nedostaje. Vojislav je ponovo pošao prema motokiclu. Borci su ga opet gledali zapanjeno. Puzeći po snegu, i pored vatre Nemaca, došao je do motokicla i uzeo šest kutija municije i pun ređek. Sve to, 1.200 metaka, doneo je u zgradu.

Ta čuvena prijelopska bitka, kao što se zna, bila je katastrofalna za partizane, naročito Šumadince.

Januara 1944. godine, u vreme borbe protiv četnika u Močiocima, Vojislav je podmetnuo leđa da bi na njihov mitraljezac stavio

svoje oružje i boje pucao na neprijatelja. Tada je bio ranjen u desnu ruku, i više njome nije mogao da se služi. U narednim borbama je levom rukom pucao iz puškomitraljeza.

U borbi protiv četnika na sektoru Gaglovo — Kapiđizja, 14. septembra 1944. godine, zadobio je nekoliko teških rana, od kojih je umro.

Još za života odlikovan je Partizanskom zvezdom III reda.

Narodnim herojem proglašen je 12. januara 1945. godine. (Sl.Po.)

MANOLA Mihalja SREČKO

Rođen je 6. oktobra 1914. godine u Travniku, Bosna i Hercegovina, u službeničkoj porodici.

Ostao je bez oca kada je imao samo tri godine, poslije čega je s majkom i braćom prešao kod strica u Sarajevo, 1919. godine. U Sarajevu je završio Nižu gimnaziju. Godine 1929. upisao se u Trgovacku pomorsku školu u Kotoru, a završio je u Dubrovniku. U toku školovanja često se družio s lučkim i ostalim radnicima Dubrovnika, među kojima je provodio najveći dio slobodnog vremena. Pod uticajem naprednih radnika i literature koju je izučavao u jednom krugu, zainteresovao se za politička zbivanja u zemlji i svijetu.

Na Pomorskoj trgovačkoj akademiji u Dubrovniku maturirao je 1934. godine, ali poslije školovanja nije mogao naći zaposlenje. Zbog toga se vraća u Sarajevo, i povezuje s naprednom studentskom omladinom i učestvuje u mnogim akcijama. Član je KPJ od 1935. godine. Dok se nalazio na odsluženju vojnog roka, završio je Školu rezervnih podoficira (1936).

U španskom nacionalnooslobodilačkom ratu učestvovao je od jula 1937. godine. Bio je pomoćnik načelnika štaba za izviđanje i osmatranje u 3. bateriji „Libkneht“ 2. divizionu teške artiljerije „Akoda“. U maju 1938. godine, u toku žestokih borbi kod Meskita, bio je najprije postavljen za načelnika štaba, a zatim i za komandanta divizionu, u činu poručnika. Poslije prijedloga španske republikanske vlade, od 8. oktobra 1938. godine, da se svi stranci obiju zaraćenih strana povuku, i izdvajanja jugoslovenskih interbrigadista iz 129. interbrigade, Jugosloveni su formirali svoj bataljon koji se sastojao od dvije čete, a Srećko Manola je tada bio postavljen za komandira 1. voda 1. čete.

Poslije sloma republikanske vojske, od februara 1939. do maja 1941. godine, bio je u koncentracionim logorima u Francuskoj. On se, zatim, iz logora Verne d'Arjet prebacuje, s grupom jugoslovenskih dobrovoljaca, u Nje-

mačku, gdje je izvjesno vrijeme bio zatvoren u logoru Vetenšteta. Ubrzo bježi iz logora, i partijskim vezama vraća se u Jugoslaviju.

Odmah poslije povratka, stupa u NOB i učestvuje u razvijanju ustanka na Kordunu i Baniji, a nešto kasnije (od septembra 1941) i u Lici. Bio je delegat Vojnog komiteta pri CK KP Hrvatske, a krajem 1941. godine postaje komandant partizanskih odreda za Baniju i Kordun. Komandant Prve operativne zone Hrvatske postao je aprila, a komandant 6. ličke divizije novembra 1942. godine. U toku IV neprijateljske ofanzive rukovodio je borbama divizije na Suvaševici i Lapačkoj dolini, u kojima je uništena kolona italijanske divizije. Od aprila do septembra 1943. godine bio je prvi pomoćnik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, a od oktobra zamjenik komandanta Mornarice NOVJ pri Vrhovnom štabu; na toj dužnosti nalazio se do 1946. godine.

Poslije oslobođenja, vršio je razne odgovorne dužnosti u Generalštabu JNA. Završio je Višu vojnu akademiju JNA 1955. godine, i imao čin general-pukovnika. Bio je načelnik VVA JNA i komandant Štaba za narodnu odbranu SR Hrvatske.

Umrlo je u Zagrebu, 1979. godine.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (T.Gr.)

MARAKOVIĆ NIKOLA NINA

Rođen je 3. listopada 1912. godine u Hrvatskoj Kostajnici, Sisak, Hrvatska. Potiče iz zanatlijske porodice. Gimnaziju je učio u Hrvatskoj Kostajnici, Glini i Zagrebu. U Zagrebu se upisao na Pravni fakultet, i kao student 1933. godine pristupio revolucionarnom radničkom pokretu. Politički je djelovao više u

svom zavičaju (u Sisku) nego na fakultetu. Zbog toga je 1935. uhapšen u Hrvatskoj Kostajnici, zajedno s dvadeset drugova. Po kazni je poslat u vojsku, u Trebinje. Neumoran politički agitator po banijskim selima, a posebno angažiran u radu sa studentskom omladinom, Maraković je jedan od osnivača sisačkog Akademskog kluba „Ante Radić“ (1939). Bio je to jedan od najaktivnijih pokrajinskih studentskih klubova, koji su imali sjedište u većim mjestima pokrajine. Naročito je bila zapazena velika akcija tog kluba na prikupljanju i slanju pomoći našim španskim borcima koji su se uoči rata nalazili u francuskim koncentracijskim logorima. Gotovo svi članovi tog kluba, među kojima su se kao organizatori najviše isticali Nina Maraković i Franjo Knebl, sudjelovali su u narodnooslobodilačkoj borbi.

Poslije okupacije zemlje, Nina je u prvim borbenim redovima: organizirao diverzije, prikuplja oružje i šalje ga na Baniju. Dok dio njegovih suboraca formira Sisački partizanski odred, Nina sudjeluje u njegovom organiziranju, ali sve do 1942. ilegalno djeluje u Sisku. U januaru 1942. i sam odlazi na oslobođenu teritoriju. Bio je najprije politički radnik, zatim komandant bataljona i komandant 7. banijske brigade. Slava te brigade vezana je za ime Nine Marakovića. U IV i V ofanzivi Marakovićeva je brigada, u sastavu 7. banijske divizije, svakodnevno vodila najteže bitke kao zaštitnica glavine snaga koje su odstupale u Crnu Goru. U bici kod Prozora, kad je zaprijetila opasnost da Nijemci zarobe četiri hiljade ranjenika — Ninini Banijci su jedanaest dana i jedanaest noći vodili borbu, zadržavajući neprijatelja, kako bi glavina na vrijeme evakuirala ranjenike. Na tom dugom putu pet šestina Banijaca je poginulo, među njima i legendarni komandant 7. banijske brigade Nina Maraković, komunist, koji je spasavao srpsko stanovništvo od ustaških pokolja, i zbog toga

bio omiljen u narodu. Nina je imao običaj da smiruje narod riječima: „Što nam mogu te ustaše, kad mi Hrvati i Srbi bratski dijelimo i pušku i pogачu.“

Poginuo je 13. lipnja 1943. u bosanskom selu Rataj.

Narodnim herojem proglašen je 6. srpnja 1943. godine. (V.Raj.)

MAREVIĆ Ivana STANKO PRPIĆ

Rođen je 13. maja 1922. godine u Kuli Norinskoj, kod Metkovića, Hrvatska.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom selu. Iako maloletan, kao radnik na izgradnji pruge Metković — Ploče, povezo se s naprednim radnicima i učestvovao u štrajkovima organizovanim 1938. godine, zbog čega je više puta proganjan i otpuštan s posla. Ubrzo je postao član SKOJ-a. Posle okupacije zemlje, aprila 1941. godine, povezo se s organizatorima narodnooslobodilačkog pokreta u svom mestu i učestvovao u prikupljanju oružja i vojne opreme. Odmah zatim postaje član KPJ. Ustaše ga hapse, ali on beži iz zatvora, i maja 1942. godine priključuje se borcima 1. neretlijske partizanske čete.

Istakao se već u prvim borbama, a posebno protiv Italijana, u avgustu, kada je bio i teško ranjen. S bataljonom „Josip Jurčević“ prebacio se s Biokova u Bosnu. Posle zaleđenih rana, s grupom od oko 150 biokovskih boraca, krajem septembra ušao je u sastav 1. proleterske brigade. U njenom sastavu istakao se u napadu na jednu neprijateljsku kolonu, kada je pohvaljen od Štaba brigade i Vrhovnog štaba. Već u narednoj borbi Prpić je bio ponovo ranjen i ubrzo oboleo od tifusa, pa je postao nesposoban za borbu. Povratkom na neretlijsko područje, krajem 1942. godine, iako bolestan i iscrpljen, stavio se na raspolaganje Sreskom komitetu KPH Metković. Posle ozdravljenja, po zadatku Partije, formirao je 2. neretlijsku četu, s kojom je u aprilu 1943. godine napao neprijateljsku posadu u Novim Selima, na putu Metković — Vrgorac. Prpić je najpre ubio stražara, a zatim s grupom boraca upao u kasarnu u kojoj se nalazilo oko 50 domobrana i ustaša, od kojih je zarobio 45, a zaplenio 1 mitraljez, 2 puškomitraljeza, 1 bacač, 35 pušaka i veliku količinu municije. U julu je, sa svojom četom, napao italijanski brod „Arbe“ na ušću Neretve i ubio nekoliko vojnika, a 8 je ranjeno. Korod borbenih akcija, četa je imala veliku ulogu u širenju ustanka oko Metkovića i u zapadnoj Hercegovini. Četa je, u avgustu 1943. godine, prešla u Neretlijski bataljon, i Prpić je postavljen za

komandanta. Ubrzo je kapitulirala Italija, pa je formiran Neretljanski odred, i on je postavljen za komandanta odreda. Pod pritiskom jakih nemačkih snaga, polovinom novembra, glavnina Odreda se prebacila na ostrvo Hvar i ušla u sastav 11. dalmatinske brigade. Prije je ostao na Biokovu samo s jednom četom, ali je uskoro formirao novi Neretljanski odred. Sa svojim odredom vodio je borbe protiv Nemaca u donjem toku Neretve i nanosio im gubitke. Tako se, 7. decembra, s udarnom grupom, prebacio preko Neretve i uništio nemački top sa šest članova posade. Do kraja godine njegov odred je uništio šest motornih vozila, jedan brod i izbacio iz stroja 57 neprijateljskih vojnika. Početkom 1944. godine borio se protiv delova 118. i 369. nemačke divizije i 6. ustaškog zdruga na prostoriji Ploče, Metković,

MARIČIĆ Svetomira ŽIVAN

Septembra 1941. godine, kada je formirana Kruševička četa Kraljevačkog partizanskog odreda „Jovo Kursula“, za komandira čete izabran je Živan Maričić. Borci su dobro poznavali Živana. Pošto su svi bili iz istog kraja, znali su njegov muketopan rad i život. Rođen je 16. aprila 1911. godine u Žiči, Srbija, u vrlo siromašnoj porodici, koja je mogla da mu omogući samo pohađanje osnovne škole. Za nastavak školovanja ili učenja nekog zanata nije bilo sredstava; morao je da radi razne poslove, da nadniči kod drugih, da bi pomogao izdržavanje mnogočlane porodice. Posle odsluženja vojnog roka, prešao je u Kraljevo, gde se zaposlio u fabrici vagona. Živahni, veseli i oštromnri mladić sa sela brzo se

toga, kada je od Kruševičke i 1. čete formirana jedna, Maričić je postao komandir 1. čete. Kada se poprište borbi prenelo iz istočne Bosne u Hercegovinu, istakao se u teškim borbama s Italijanima i četnicima, naročito u ataru Drežnja, kod Nevesinja. Prilikom prodora brigade sa Zelengore preko pruge Sarajevo — Mostar, upao je, sa svojom četom, među neprijateljske vojnike na železničkoj stanici Brdani, i doprineo zarobljavanju oko 120 vojnika koji su branili ovo utvrđeno uporište. U borbi za Prozor poveo je četu u jurš na ustaške utvrđene položaje na groblju iznad grada, i uništio njihov otpor. Na Klenu, kod Posušja, smelo je s četama zašao s boka ustašama, iznenadio ih i nanoe im teške gubitke. I na Livnu, Bosanskom Grahovu, Strmici naneo je, sa svojom četom, udarce neprijatelju.

Kao neustrašiv borac i vešt komandir izabran je, novembra 1942, u Bosanskom Petrovcu, za komandanta bataljona. Sledile su nove borbe u kojima je Živan, sada kao komandant, ispoljio preduzimljivost, snalažljivost i prodornost: uništenje utvrđene Stitnice, borbe na Jajcu, reci Ugru, Lipovcu, Skatavici, oko Kotor-Varoši. Bataljon i njegov komandant dobili su, za uspešno vođenje ovih borbi, pohvalu od Vrhovnog štaba i štaba divizije (decembra 1942. godine). Odlike dobrog komandovanja i nepokolebljivosti pokazao je naročito u borbi za oslobođenje Teslića, koji je branio garnizon od oko 2.600 vojnika, s oklopnim vozom i 12 topova. Mađa ostale jedinice, određene za ovu akciju, nisu bile pristigle, naredio je noćni napad na grad, na desetstruko jači domobranski i ustaški garnizon. Koristeći se ratnom veštinom, zaplenjenim oružjem i borbenošću svojih četa, uspeo je da ostvari nekoliko prodora u grad, da slomi protivjuršne, onemogućiti oklopni voz, svoji topove i upotrebi ih protiv neprijatelja. Komandant Maričić je podneo izveštaj štabu brigade: Teslić je oslobođen 2. januara 1943. oko 5 časova, više od 1.000 neprijateljskih vojnika je zarobljeno, zaplenjene su haubice, protivkolski topovi, bacači, teški mitraljezi, a gubici bataljona su: jedan mrtav, i tri ranjena borca. I borba za Prnjavor je donela veliku pobjedu: umesto da izvrši demonstrativan napad na grad, Maričić je sa svojim jedinicama oslobodio Prnjavor, zarobivši stotine neprijateljskih vojnika. Dalji žestoki sukobi s neprijateljem na Neretvi i Drini, napadi na Bradinu (18. i 19. februara 1943) i Ulog (20. marta iste godine), bitka za prelaz preko Drine, značili su nove borbene uspehe bataljona i njegovog komandanta.

U V neprijateljskoj ofanzivi bataljon je izbio na Čelebić, a zatim, na Zlatnom boru, iznenada napao Nemce. Žvan je bio u sredi-

Ljubuški, Vrgorac i Gradac. Krajem marta je s jednom četom napao ustašku posadu u Kominu, kada je ubijeno i ranjeno 5, a zarobljeno 12 ustaša. I u toku maja je izveo nekoliko uspešnih akcija protiv neprijatelja, u kojima je ubijeno 32 vojnika i 2 oficira, a ranjeno 28 vojnika. U Maloj Neretvi potopio je nemački brod s više vojnika i oficira, i drugi brod s 4 tone materijala. Uništio je i voz s 2 lokomotive i 5 vagona.

Zbog toga su Nemci, od 23. do 26. maja, preduzeli ofanzivu protiv Neretljanskog odreda, da ga opkole i unište. U jednoj od tih borbi, 25. maja, poginuo je proslavljeni komandant Neretljanskog odreda Stanko Marević Pričić.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (T.Pa.)

zblizio s novom sredinom, i pod uticajem naprednih radnika uključio se u revolucionarni radnički pokret. Seoski poluproleter postao je fabrički radnik, svestan borac za radnička prava. Pre aprilskog rata postao je član KPJ, a posle okupacije zemlje i poziva na ustanek isticao se predanim radom na prikupljanju oružja i organizovanju otpora naoružane grupe ustanika u žičkoj opštini. Zato su saborci jednodušno izabrali za komandira ovog aktivista i organizatora, koji je, uz to, bio i rezervni narednik jugoslovenske vojske.

U borbama oko Kraljeva s uspehom je vodio svoju četu, pokazujući hrabrost i snalažljivost u sukobima s neprijateljem. Proveo je i sačuavao četu u najtežim iskušenjima velike nemačke ofanzive i povlačenja partizana iz Srbije, novembra i decembra 1941. godine. Na dan osnivanja 1. proleterske brigade u Rudom, stajao je u stroju 4. kraljevačkog bataljona, na čelu svoje Kruševičke čete. U prvoj borbi bataljona, u Gaočićima, istakao se pose-

štu žestoke borbe, u kojoj su se smjenjivali partizanski juriši i nemački protivnapadi, neprijateljski veliki gubici i partizanske žrtve. U toku borbi narednog dana, 22. maja 1943, ponovo je vodio bataljon u juriše, sve do sumraka, kad ga je mina iz minobacača teško ranila u obe noge. dok su ga previjali na položaju, ponavljao je da još te večeri svakako valja uništiti Švabe, pre nego što im stigne pomoć. To su mu bile poslednje reči, pre nego što ga su drugovi poneli u bolnicu.

Prvi put se odvojio od svojih boraca njihov komandant, malog rasta, energičan i uporan, koji ih je uspešno vodio iz borbe u borbu. Bio je to poslednji put kada su videli komandanta koji je ulagao sve svoje snage i sposobnosti da njegova jedinica zada što jače udarce neprijatelju, a da sama ima što manje žrtava, koji je bio izraziti primer kako u teškim istorijskim iskušenjima dolaze do izražaja prave ljudske vrednosti. Kratko vreme posle toga, juna 1943. godine, poginuo je u Centralnoj bolnici kod Gornjeg Kruševa, kraj Pive.

Narodnim herojem proglašen je 22. jula 1945. godine. (B.Bo.)

MARIJANAC Sime RADE

Rođen je 27. avgusta 1916. godine u selu Strojicama (Janj), Šipovo, Bosna i Hercegovina.

Pred rat, završio je Geodetsku školu i Školu rezervnih oficira. Stečbenim vojnim znanjem veoma se dobro koristio i prenosio ga na druge u borbama za oslobođenje zemlje. Njegov otac je tragično poginuo, rvući se goloruk s ustašama, kada su ga povelu u taoca.

Čim se pročulo da komunisti Janja vrše pripreme za dizanje ustanka, Rade se uključio u ove pripreme.

Zajedno sa svojim drugom, Dušanom Rakitom i grupom ustanika iz Strojica i Babića, izvršio je uspešan napad na žandarmerijsku stanicu u Glogovcu (Janj), 29. jula. Tada su rastery žandarme i zaplenili nekoliko pušaka, nešto municije i vojne opreme. Posle toga, ova grupa ustanika odlazi u Pijevu, gde zajedno sa Solajom i njegovim ustanicima vode borbe s ustašama oko Šipova.

Kada su ustanici Janja i Pijeva doneli odluku da 27. avgusta izvrše koncentričan napad na Šipovo, Rade je bio jedan od tvoraca plana napada. Pred napad, i u vreme borbi, davao je uputstva, vršio raspored, a u vreme juriša bio među prvima. Mesto je zauzeto, i u njemu zaplenjeno dosta oružja i opreme i zarobljeno mnogo neprijateljskih vojnika. Na isti način oslobođeno je i Jezero, 28. avgusta, a zatim i Mrkonjić-Grad. Rade je bio svuda

među prvima, u pripremama i borbama. Zbog toga je postao popularan kod baraca i u narodu.

Posle velike neprijateljske ofanzive na Janj i Pijevu, početkom septembra 1941. godine, Rade s ostalima radi na prikupljanju i sređivanju mladih ustaničkih jedinica, koje su uskoro ponovo oslobodile teritoriju Janja i Pijeva, a zatim Šipovo i Jezero.

20. oktobra formiran je 3. krajiški NOV odred, i za zamenika komandanta postavljen je Rade. Pored malih akcija, dva bataljona ovog odreda izveli su 21. novembra napad na italijansku posadu u Donjem Vakufu. Ustanici su uništili spoljna utvrđenja i prodrli u mesto, ali su se morali povući zbog iznenadne jake intervencije italijanske motorizacije od Bugojna. Tada je Rade ranjen.

Kao istaknuti borac i vojni rukovodilac, Rade je 6. februara postavljen za komandanta reorganizovanog 3. krajiškog odreda: Kao komandant Odreda, bio je jedan od inicijatora i glavni tvorac plana napada na Mrkonjić-Grad. Pod njegovom komandom, napad je izvršen 25. februara; jedinice 1. i 2. bataljona postigle su veliki uspeh i prodrle u centar grada, ali su se morale povući zbog izdaje četničkog vođe Drenovica.

6. aprila 1942. godine, u selu Baraćima formiran je protivčetnički Udarni bataljon za čišćenje mrkonjičkog i manjačkog terena od četnika. Rade je s ovim bataljonom prokstrario ceo mrkonjički teren i deo manjačkog, odakle je povučen u Štab odreda, krajem aprila.

Učestvovao je u pripremama i u borbama oko prvog oslobođenja Mrkonjić-Grada, 24. avgusta, i Jajca, 25. septembra 1942. godine.

Kada su jake nemačke, ustaške i četničke snage napale Janj i Pijevu, 21. oktobra 1942. da unište „samostalnu sovjetsku republiku Janj“, Rade je vodio s njima borbe od 21. do

31. oktobra. Učestvovao je u pripremama i borbama za ponovno oslobođenje Jajca, 25. novembra 1942. godine.

Zatim je preuzeo dužnost komandanta novoformirane 7. krajiške brigade, s kojom je, u januaru 1943, ušao u teške odbrambene borbe u IV neprijateljskoj ofanzivi, zadržavajući nastupanje namodnih nemačkih snaga od Banja Luke i Kijuča. Posle borbi kod Mrkonjić-Grada, Čardaka, na Hribinama, na Borovoj Glavi, kod Šujice, 7. krajiška brigada je, odlukom Vrhovnog štaba, ušla u sastav Operativne grupe divizija NOV, koja je posle bitke na Neretvi i ofanzive kroz Hercegovinu i Crnu Goru vodila i bitku na Sutjesci. Marijanac je predvodio brigadu u mnogim teškim borbama i jurišima — na Čelebiću, Sinjajevini, dolini Morače, Pivskom Javorku, Kožuru. Svojom odlučnošću i veštinom, Rade je podizao borbeni moral svojih boraca, a u kritičnim trenucima znao se naći u prvim borbenim redovima.

Poginuo je u borbama posle V neprijateljske ofanzive u istočnoj Bosni, kod sela Tareva, prvih dana jula 1943. godine, kada su Nemci iznenada napali njegov Štab. Dao je otpor, branio odstupnicu svojim drugovima, i ubijen hicima iz neposredne blizine. Tada je bio potpukovnik.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (N.Mi.)

MARIN Teše LAZAR

Rođen je 5. avgusta 1921. godine u selu Marini kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Bio je najstarije dete u porodici Teše Marina i zato je, već kao učenik osnovne škole, dok mu je otac bio na radu u Francuskoj, pomagao majci oko setve i ubiranja letine, jer ono što je otac mogao da pošalje kući nije bilo dovoljno da prehrani njih petoro.

Još od najranijeg detinjstva, Lazo je ispoljavao veliku ljubav prema mašinama; voleo je da običnim alatom, najčešće turpijom, obrađuje željezne predmete, ili popravljajući poljoprivredni inventar. Posle završetka osnovne škole, 1934, počeo je da uči zanat kod Vida Milanovića u prijedorskoj ložionici, ali, zbog nedostatka sredstava, bio je prinuđen da prekine dalje školovanje. Kraće vreme radio je i na mašinama, kao mlinar kod Preme Milanovića, a onda je, s mladim bratom Sretkom, otišao u Babinu Rijeku, na teški šumski rad. Ali ni tu nije dugo ostao. Početkom 1939. Petar Krneta, prvi suose, koji je živeo i radio u Beogradu, odveo je Lazu Marina sobom, da nastavi učenje zanata. Mladom Krajišniku nije trebalo mnogo vremena da iz mehanike savlada ono što ga je

privlačilo, ali i da sazna više o idejama i revolucionarnim težnjama radničke klase.

Okupacija zemlje 1941. zatekla je Lazu Marina u njegovom rodnom mestu. Mirko Marjanović, član SKOJ-a, i Žarko Zgonjanin, komunist i istaknuti revolucionar ovog kraja, od prvog dana uključili su Lazu u pripreme ustanka pod Kozarom.

U partizanskoj četi na Karanu i akcijama koje je ona vodila u jesen 1941, Lazo Marin je započet svojom hrabrošću i snalažljivošću, pa mu je ukazano poverenje da bude kurir Štaba 2. krajiškog odreda i doktora Miladna Stojanovića, komandanta kozarskih partizana. Tih dana primljen je u KPJ.

Kada je, aprila 1942. formiran Udarni bataljon, s 350 boraca pošao je i Lazo Marin, na borbeni put dug dva i po meseca. Išao je bataljon kroz žestoke bitke duž centralne Bosne, a naročito se istakao u okrajima na

mandira Tenkovske čete V korpusa, od tenka se nije odvajao sve do smrti. U vreme ogorčenih borbi s Nemcima i ustašama u utvrđenom Travniku, kada mu je u jednom trenutku ponestalo i municije i goriva, zahvaljujući samo čudesnoj hrabrošću, uspeo je da se probije kroz neprijateljski položaj, i u drugom tenku nastavi bitku za utvrđenja koja još nisu bila uništena.

Vučen najvećom mržnjom prema ustašama, zaboravljanim u travničkoj kasarni, koji su, časak pre, smrtno pogodili njegovog najboljeg druga, Josipa Mažara Šošu, legendu Kozare, u tenk Laze Marina uskočilo je i Petar Mečava.

Bio je to i njegov poslednji juris.

Među Kozarčanima koji su bocama benzina s fitiljem i bombama na Dubičkoj cesti otimali nemačke tenkove u vreme velike neprijateljske ofanzive na Kozaru, leta 1942, samo je Lazo Marin znao da upravlja tenkom.

Prvi proslavljeni tenkist, Lazo Marin, završio je herojski život u tenku, zajedno s Mečavom, kojeg je beskrajno voleo.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1953. godine. (D. Lu.)

MARINCELJ Antona ANTON JANKO

Rođen je 10. februara 1917. u Banja Loki, u kočevskom kraju, Slovenija, u mnogočlanoj seoskoj porodici. Osnovnu školu je pohađao u Banja Loki. Posle završene osnovne škole, za njega kod kuće nije bilo hleba. Već kao mlad dečak morao je u svet. Prvo radno mesto dobio je u kočevskom rudniku uglja.

Ubrzo posle formiranja Osvobodilne fronte u Kočevju, maja 1941. (sekretar Okružnog komiteta KP bio je Jože Šeškovič), nastali su mnogi terenski odbori OF, u rudniku su radila dva. Marincelj je učestvovao u odboru OF, širio propagandne letke OF, „Slovenski poročevalci“, pomagao u skupljanju oružja i učestvovao u sabotažama.

Italijanskim vlastima su rudari bili vrlo sumnjivi. Zbog toga su više puta pretraživali rudničke prostorije, šikanirali radnike (na putu na rad i s rada nisu smeli da nose rudarske sekire), saslušavali ih, zatvarali... Početkom marta 1942. Marincelj je s većom grupom rudara otišao u partizane, u Južnodolenski odred.

Već u prvim borbama s Italijanima, Marincelj se istakao kao hrabar borac. Stružnica, u kočevskom kraju — gde je logorovao 2. bataljon (kočevski) Notranjskog odreda, u kome je Marincelj bio — Italijani su napali 26. aprila 1942. nadmoćnim snagama, a partizani

su se izuzetnom borbenošću i upornošću, u čemu se isticao vođa patrola Marincelj, održali na položajima, probili obruč i povukli se. Štab Treće grupe odreda je, 16. maja 1942, pohvalio 2. bataljon Notranjskog odreda: „Posebnu pohvalu zaslužuju drugovi koji su se istakli pri neposrednom vođstvu i izvršavanju uspešnih oslobodilačkih operacija. To su: komandir zasede na Stružnici, drug Janko, koji je u borbi sam ubio 30 Italijana, među njima, s odstojanja od 6 metara, i italijanskog majora.“

Među mnogim akcijama u kojima je učestvovao Marincelj, valja pomenuti napad njegove patrola na italijansku komoru u Peklu, kod Rajndola, nedaleko od Kočeva, 6. maja 1941. U tom sukobu je palo 6 italijanskih vojnika, a 4 su bila ranjena; partizani su se s bojišta povukli bez gubitaka.

Kao borben i sposoban borac, Marincelj je postao najpre komandir čete, a uskoro potom

Šnjegotini i Jošavki, na Crnom vrhu i Karaču, na Ljubici i Čemernici. U svim bitkama Marin je bio poštovan i hrabar borac.

S 2. krajiškom prošao je slavne bitke za Bihac i one što su vođene na Grmeču u vreme IV neprijateljske ofanzive. Posle ofanzive, Marin je raspoređen na dužnost u štab V korpusa. Učestvovao je u stvaranju 1. tenkovske jedinice u ovom korpusu.

U vreme VI neprijateljske ofanzive, početkom 1944, nedaleko od Smetice, pokazao je izvanrednu hrabrost: zaustavio je iznenađeni napad na Štab V korpusa, s kojim su se, na istoj snežnoj prtni, našli i Pokrajinski komitet za Bosnu i Hercegovinu i članovi Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Lazo Marin je, na čelu Prateće čete, mašinkom i bombama, u juršinu na neprijatelja otklonio opasnost. U toj borbi bio je i ranjen.

Kada je, u jesen 1944, postavljen za ko-

komandant 2. bataljona kočevskog odreda Treće grupe odreda. Kao komandir čete, naročito se istakao u napadu 2. kočevskog bataljona na italijansko uporište Stari trg na Kupi, koji je bataljon napao s delom belokranjskog bataljona, 1. juna 1942.

Početkom jula 1942, glavni štab slovenačkih partizanskih četa je počeo da priprema formiranje 1. proleterske brigade „Tone Tomšič“. U brigadu, formiranu jula 1942. u selu Cesta u kočevskom kraju, uključivani su najbolji borci, a među njima je bio i Janko koji je postao komandant 3. bataljona „Tomšičeve brigade“.

U sukobu na Polici s kombinovanim italijanskim i belogardističkim jedinicama, decembra 1942, bio je teško ranjen. Lečio se u partizanskoj bolnici, ali je januara 1943. podlegao ranama.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Žg.)

MARINKO MIHA

U rudarskom Trbovlju, 8. septembra 1900. godine rođen je Miha Marinko, kao vanbračno dete seoske služavke. Kao trinaestogodišnji dečak morao je da zarađuje hleb u Fabrici stakla. Potom se zaposlio u rudniku Zagorja. Uključuje se u rad sindikata. Kao mlad radnik, angažuje se u radničkim kulturno-umetničkim društvima „Iskra“ i „Vesna“, koja su i u to vreme predstavljala mesto okupljanja napredne radničke omladine.

Član SKU-a je od njegovog osnivanja (1920). Njegova aktivnost u sindikatima i među omladinom je sve zapaženija. Posle odsluženja vojnog roka, 1923. godine, postao je član KPJ. Učestvuje u mnogim akcijama rudara, nalazi se među organizatorima i predvodnicima njihovih štrajkova.

Posle učešća u sukobu s profašističkom režimskom organizacijom „Orjuna“, čije su naručane bande napale rudare, juna 1924. godine, ubile i ranile nekoliko rudara, Marinko je uhapšen s većim brojem rudara. Morao je da emigrira u Francusku, nastavljajući u tudini rudarski posao. Uporedo s radom u rudniku, nastavlja i revolucionarnu aktivnost u radničkom pokretu ove zemlje, kao član jugoslovenske sekcije Komunističke partije Francuske među rudarima iz Jugoslavije.

Pošto nije uspeo da ustaljenom praksom, preko jugoslovenske sekcije i samog rukovodstva KPF, ostvari želju i ode na školovanje u Moskvu da bi se zatim vratio na ilegalni rad, pošao je na svoju ruku u Berlin, i otud ostvario svoju zamisao. Posle završetka školovanja na Međunarodnom komunističkom univerzitetu, vratio se u zemlju, gde je nastavio ilegalni partijski rad kao sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Sloveniju. Na Četvrtoj zemaljskoj konferenciji KPJ, održanoj decembra 1934. godine u Ljubljani, izabran je za člana CK KPJ.

Posle hapšenja, 1934. godine, bio je konfiran u Trbovlje, i tamo radio na obnovi partijske organizacije u teškim materijalnim uslovima života. Kao istaknuti aktivist radničkog pokreta, izabran je u Centralni inicijativni odbor Jedinственe radničke partije Jugoslavije i za člana Radničko-seljačkog pokreta Slovenije.

Za sve vreme svog revolucionarnog delovanja nalazio se pod stalnom prisrotnom policije, koja ga često hapsi i proganja. Godine 1936. je uhapšen i sproveden, najpre u Zagreb, gde je podvrgnut policijskom mučenju, onda, zajedno s ostalima iz Pokrajinskog rukovodstva, prebačen je u Beograd i izveden pred Sud za zaštitu države. Oslobođen je, jer nije bilo dokaza zbog kojih bi ga Sud mogao osuditi.

U proleće 1937. godine radio je na organi-

zovanju Osnivačkog kongresa KP Slovenije. Te iste godine vodi grupu rudara-dobrovoljaca za republikansku Španiju. U Parizu su ga drugovi iz CK KPJ vratili natrag, na partijski rad u Sloveniju. Pored partijskih zadatka, radi mnogo na polulegalnom i legalnom protifašističkom poprištu, koji naglo raste u Sloveniji. Decembra 1939. godine organizovao je i rukovodio devetodnevnim štrajkom rudara.

Centralni komitet KPJ slao ga je na odgovorne zadatke i van Slovenije, kao svog instruktora, u Bosnu, Dalmaciju, Makedoniju i druge krajeve zemlje. Nije stigao da učestvuje u radu Pete zemaljske konferencije KPJ (1940) jer je bio uhapšen zajedno s dr Vladimirom Bakaričem, Ankom Butorac i još nekim drugovima.

Kao iskusni partijski radnik, piše i izdaje, 1933—34. godine, list „Čelija“, saraduje u „Rdečem praporu“, piše u „Mladom rudaru“,

u organima narodne vlasti i radu Komunističke partije Slovenije.

Posle oslobođenja, u socijalističkoj Jugoslaviji, vrši najodgovornije funkcije u društvenom i političkom životu Slovenije i Jugoslavije. Bio je poslanik Privremene narodne skupštine (1945), a od proglašenja Republike (novembra 1945) predsednik Vlade, odnosno izvršnog veća Slovenije, predsednik Narodne skupštine Slovenije, poslanik Savezne skupštine. Biran je u najviši forum Narodnog fronta, odnosno SSRNJ, u Sloveniji i Jugoslaviji. Član je Saveta Federacije. Bio je dvadeset godina politički sekretar CK SK Slovenije, član CK KP, odnosno SK Jugoslavije, i njegovog izvršnog komiteta.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Oredna junaka socijalističkog rada i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

MARINKOVIĆ Josipa IVAN SLAVKO

Rođen je 13. decembra 1905. godine u Sutivanu na Braču, Hrvatska, u činovičkoj porodici. Osnovnu školu je završio u Sutivanu, a Klasičnu gimnaziju u Splitu. Odličan učenik, upisao se 1924. na Medicinski fakultet u Zagrebu. Poslije godinu dana, prešao je na Filozofski fakultet, na kojem je diplomirao 1931. U tom vremenu odslužio je i redoviti vojni rok, u Sarajevu i Mostaru. Kao profesor, službuje u Senju, Požarevcu, Valjevu i Koprivnici. Zbog naprednih stavova, premještan je iz mjesta u mjesto.

Godine 1932. radi u koprivničkoj gimnaziji na stvaranju đačkih krugova, u kojima širi komunističke ideje. U okolinim selima Koprivnice, Marinković pored učenika gimnazije uključuje u komunistički pokret pojedine seljake, koje upozorava da će ih dr Maček napustiti i izdati čim se domogne vlasti. On često sa seljacima i zanatlijama koprivničkog kraja, Peteranca, Hlebina, Novigrada i drugih sela razgovara o ekonomskim prilikama Kraljevine Jugoslavije, značenju, ciljevima, zadacima KPJ i drugim pitanjima.

Zbog komunističke djelatnosti, Marinković je uhapšen u Koprivnici, 25. aprila 1935. Okružni sud u Bjelovaru osudio ga je, avgusta iste godine, „zbog zločina protiv javne bezbednosti i poretka u državi“, na sedam mjeseci strogog zatvora. Kasacioni sud u Zagrebu povećao je kaznu na tri godine robije. U vrijeme saslušanja, Slavko je mučen. Priznao je da je komunist, ali nikad nikoga nije odao. Tamnovao je u kaznionicama Lepoglave, Mari-

U ustanku 1941. Marinko obavlja razne odgovorne dužnosti kao polit-komesar Glavnog štaba Slovenije. Član je Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i član izvršnog odbora Osvobodilne fronte, u čijem osnivanju je učestvovao. Kao delegat Slovenije, učestvovao je na savetovanju vojnom i političkom rukovodstva narodnooslobodilačke borbe u Jugoslaviji, održanom u Stolicama, septembra 1941. godine.

Krajem 1941. godine, fašisti su ga uhvatili istovremeno kada i Toneta Tomičića. Osudili su ga na 30 godina robije. Posle kapitulacije Italije, ujesen 1943, partijska organizacija je uspjela da ga oslobodi zatočeništva. Nastavlja aktivnost u vojnom rukovodstvu NOP pokreta,

bora i Sremske Mitrovice, gdje je proveo 815 dana, i u istražnim zatvorima u Zagrebu i Bjelovaru 81 dan. Na robiji, hvao je učio, posebno u Mitrovici, zajedno s Mošom Pijade.

Na slobodu je pušten 23. aprila 1938. godine. Nekoliko mjeseci nigdje nije mogao naći posla, dok ga sestra Marica nije uspjela zaposliti kao knjigovodu, u Fabrici kože „Podvinec“, u Karlovcu. Od 1936. do marta 1942. njegov život i rad vezan je za Karlovac. Kordun, Pokuplje, Liku, Baniju, Gorski kotar i Hrvatsko primorje. Godine 1939. sekretar je OK KPH za Karlovac, Kordun i Baniju. Najveći broj partijskih organizacija u tim krajevima nastao je zahvaljujući radu komunista Iva Marinkovića Slavka. Jedan je od najistaknutijih organizatora ustanka na Kordunu, Baniji, Pokuplju i Gorskom kotaru. U prvoj godini NOR-a, kao sekretar OK KPH, prisustvuje vojno-partijskim konferencijama, učestvuje u formiranju organa narodne vlasti, SKOJ-a i AFZ-a. Znanjem, savjetima, iskustvom, ho je jedan od komunista koji je najviše doprinio organizaciji zajedničke borbe Srba, Hrvata i Muslimana u ovim krajevima Hrvatske. Još 1940. postao je član CK KPH, a u aprilu 1942. član je i Biroa CK KPH. U maju iste godine, hvao je na Kordunu i Baniji ostavio, kao plod svog rada, razvijenu mrežu NOO-a, organizacija SKOJ-a, AFZ-a i snažne partizanske jedinice. Po zadatku Partije, otišao je preko Banije, Kozare, Slavonije i Moslavine u okupirani Zagreb, na dužnost sekretara Povjerenstva CK KPH za Zagreb i sjevernu Hrvatsku. Tu nastavlja organiziranje ilegalnog rada u vrlo teškim uslovima u okupiranom gradu. Radi na uspostavljanju veza s oslobođenim područjem, na prebacivanju ljudi u partizanske jedinice i organiziranju druge pomoći za NOP. U novembru 1942. organizirao je prebacivanje na slobodno područje Korduna pjesnika Vladimira Nazora i Ivana Gorana Kovačića.

Izdajom provokatora, 19. februara 1943. uhapšen je od ustaške policije istaknuti partijski radnik i organizator ustanka, pred Radničkim čomom u Zagrebu. Za hvovu čvrstinu, hrabrost i izdržljivost, za njegovu humanost, znali su svi njegovi saradnici. Znali su oni da njihov drug i sekretar neće nikoga odati. Ostali su, zato, na svojim mjestima, sigurni u čvrstinu karaktera svog sekretara. Ni najveća surovost neprijatelja i mučilišta nije slomila narodnog heroja Iva Marinkovića. Sve što je radio za NOP, sve što je znao o svojoj Partiji i svojim drugovima, ostalo je u njemu. Neprijatelj je bio nemoćan. Jedino što je mogao — oduzeo mu je život. Streljan je 21. aprila 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine. (Đu. Za.)

MARINKOVIĆ Marka JOVAN IVO

Rođen je 20. avgusta 1913. godine u podvelebitkom kraškom i siromašnom selu Tribnju, Hrvatska, odakle se rano s roditeljima preselio u slavonsko selo Donje Pištane, na obroncima šumovitog Papuka, gde je radio kao zemljoradnik i drvoseča. Učestvovao je u štrajku šumarskih radnika, zbog čega je otpušten s posla. S bratom Markom, u potrazi za hlebom, otišao je i radio kao rudar i šumarski radnik u Francuskoj i Belgiji. Uoči rata vratio se u zemlju i zaposlio kao lugar. Meštanima je ostao u sećanju kao plemenit čovek.

Posle aprilskog rata, pri povratku kući, napela ga je Mačekova zaštita, razoružala, svukla, prebila i oterala u zatvor, iz kojeg je pobjegao. Otada se klonio kuće i živeo po šumama Papuka. Sredinom juna 1941. primljen je u Partiju. Nešto kasnije, ustaške vlasti poručuju mu da se vrati u službu, ali im je on odvratio: „Više volim živjeti u slobodi na Papuku, nego krepati u fašističkom ropstvu.“

Leta 1941. on je među prvima dao oružani otpor žandarmima koji su tragali za njim. Oktobra 1941. prisustvuje, u seoskoj školi Klokočaka, formiranju jednog od prvih partizanskih odreda Slavonije, Papučko-krdijskog NOP odreda. U napadu partizana na općinsko središte Stlatinski Drenovac, 21. novembra 1941. uspešno rukovodi jednom od dve borbeno grupe, upada u žandamerijsku stanicu i prisiljava posadu na predaju. Potom je jurnuo ka zapaljenoj zgradi općine, probio se kroz plamen i dim, provalio vrata i spasao od sigurne smrti stanovništvo koje su zatvorile ustaše. Decembra 1941. je postavio zasedu ustaškoj koloni kod Vrhovca, prvi na nju otvorio vatru, sa šest hitaca ubio šest ustaša i

u jurišu savladao sedmog golim rukama. Januara 1942. Četnici iz Bosne pokušali su da organizuju svoje grupe u Slavoniji. Marinković, borac i komunist, obračunao se s vodom četnika, u korenu sasekao njihove pokušaje. Sam ili s grupom partizana, on je pored mnogih podviga, napao kolonu neprijatelja i oslobodio veliku grupu seljaka koje su vodili na prisilan rad u Nemačku; iz ustaškog logora je oslobodio, jednom, žene i decu, među njima svoju majku i decu, a u drugom prepadu je rasterao petoricu ustaša i oslobodio iz njihovog ropstva svoju suprugu.

Do leta 1942. Marinković je prošao dužnosti vodnika, komandira čete i komandanta bataljona, a avgusta 1942. postavljen je za zamenika komandanta, a uskoro i komandanta 2. slavonskog NOP odreda, s kojim je izvodio mnoge akcije, koje su uticale na širenje NOB-e u Slavoniji. U toku IV neprijateljske ofanzive, 11. februara 1943. postavljen je za zamenika komandanta novoformirane 18. slavonske NOU brigade. Na toj dužnosti, već u napadu na Levanjsku Varoš, noću 11/12. februara 1943. ističe se hrabrošću: pod zaštitom dima od zapaljene stame, prikrao se neprijateljskom bunkeru, popeo na krov, ubacio nekoliko bombi i uništio posadu.

Krajem juna 1943. njegova je brigada, u sastavu 12. divizije, krenula iz Slavonije ka Hrvatskom zagorju, zbog razgaranja NOB-e. Na južnim padinama Bilo-gore sudarila se s delovima nemačke 187. divizije, u borbama ih zadržala i omogućila glavnini 12. divizije da pređe na Kalnik. Njegova brigada je ostala odošćena na Bilo-gori. Napale su je 6. jula 1943. jake nemačke i ustaške snage. U višednevnim borbama poginuo je komandant brigade Uroš Popara. Marinković je preuzeo komandu, organizovao proboj preko komunikacija Virovitica—Darugar, poveo borcu u juriš, razbio nemačke snage i ličnim primerom,

hrabrošću i preciznim naređenjima uspešno rešio složenu situaciju. Na cesti i oko nje ostalo je mnogo ranjenih i ubijenih Nemaca, a 21 je zarobljen.

Krajem 1943. u vreme operacija u Podravini, Marinković se našao s jednim bataljonom na zatvaranju komunikacije. Iznemada je naišla jaka kolona tenkova i kamiona i ugrozila položaje bataljona. On odmah povlači borcu u korito rečice, kojim prikriveno stiže do puta, ručnim bombama i bocama benzina prvi napada nemačku kolonu, skače na tenk i uništava ga. Nekoliko tenkova i kamiona su ubrzo postali velika plamena buktinja, pa se nemačka kolona povukla. Kao komandant brigade, i kasnije komandant istočne grupe odreda VI korpusa NOVJ, on se stalno, u svakoj borbi, isticao herojskim delima. U redovima vojske i naroda Slavonije prošao se kao jedan od najboljih i najhrabrijih boraca.

Ovaj divni čovek i borac poginuo je 27. oktobra 1944. u Zvečevu, kao potpukovnik NOVJ, na dužnosti obaveštajnog oficira VI korpusa NOVJ, od eksplozije paketa koji je neprijateljska obaveštajna služba uputila na njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (R. G.)

MARINKOVIĆ DORĐA SONJA

Rođena je 3. aprila 1916. godine u Straževici, Pakrac, Hrvatska. Otac joj je bio sveštenik, a majka učitelj. Gimnaziju je završila u Somboru i Novom Sadu, a zatim je studirala na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu. Školanje je završila 1939. godine, i zaposlila se, kao agronom poljoprivredne stanice, u Novom Sadu.

Sonja Marinković se na studijama veoma aktivno priključila revolucionarnom studentskom pokretu, učestvujući u svim krupnijim akcijama studenata, nalazeći se uvek u redovima najborbenijih. U ovim akcijama se kalila i postala je član Komunističke partije Jugoslavije. Sonja je učestvovala u demonstracijama, neumorno je organizovala predavanja na političkim kursovima, radila je na umnožavanju i rasturanju propagandnog materijala. Takvim svojim radom i izrazito borbenim stavom, stekla je popularnost među studentima koji su je birali u svoja rukovodstva. Bila je potpredsednik Doma studentkinja i član uprave Studentske matice u Novom Sadu. Zahvaljujući svojoj popularnosti, bila je izabrana za delegata omladine Vojvodine na kongresu za mir u Parizu. Aktivno je učestvovala u stvaranju masovne omladinske organizacije OMPOK. Borila se za društvenu, političku i ekonomsku

ravnopravnost žena i stvarala ženske sekcije u okviru URS-ovih sindikata. Bila je predsednik omladinske sekcije ženskog pokreta u Novom Sadu.

Sonja Marinković je u Novom Sadu radila 1939. godine na obnovi organizacije SKOJ-a i bila prvi sekretar obnovljenog Mesnog komiteta. Jedan je od organizatora logorovanja omladine u Beočinu i na Testeri, 1939. godine, u stvari, političkih kurseva za mladi sivojaski kadar. Učestvovala je u pripremanju Pete pokrajinske konferencije SKOJ-a za Vojvodinu.

Zbog svoje revolucionarne delatnosti, bila je često proganjana i više puta zatvarana. Bila je, u beogradskoj Glavnjaci i novosadskom zatvoru, podvrgnuta teškom mučenju. Ostala je izvanredno čvrsta i hrabro je podnela sva maltretiranja, ali policiji nije dala ni jedan podatak o svojim drugovima.

Na Šesto pokrajinskoj konferenciji KPJ za Vojvodinu, septembra 1940. godine, Sonja Marinković je izabrana za člana Pokrajinskog komiteta i bila odgovorna za rad sa SKOJ-em. Bila je predsednik Pokrajinskog odbora Narodne pomoći za Vojvodinu.

U jeku priprema za ustanak, Sonja Marinković se nalazila u Banatu. Ovdje, zajedno sa Žarkom Zrenjaninom, Svetozarom Markovićem i drugim članovima Pokrajinskog komiteta neumorno obilazi organizacije i radi na političkim i vojnim pripremama ustanka. Kao poznati komunist, kretala se ilegalno, bez obzira na sve napore koje je takav rad zahtevao, posebno u Banatu. Učestvovala je na nekoliko sastanaka Pokrajinskog komiteta na kojima su donošene značajne odluke, među kojima i odluka o stvaranju partizanskih odreda i njihovom stupanju u akciju. Dok je još bila na slobodi, već je u ravnici gorelo žito i bile su izvršene prve sabotaže.

Sredinom jula, Pokrajinski komitet je šalje

na specijalni zadatak u Beograd. Četrnaestog jula su je prepoznali dok je čekala skelu za prelazak Dunava. Agenti su je uhapsili. Bila je podvrgnuta teškim mukama, ali je Sonja stostočki sve izdržala, i neprijatelju nije dala ni jedan podatak.

Hrabra i ponosita devojka bila je izvedena na stranjenje 31. jula 1941. godine, s još devedeset rodoljuba. Na stratište je izišla uzdignute glave, a pred uperenim cevima nije htela da okrene leđa, kako su joj naredili. Stajala je ponosito i uzviknula: „Pucajte, ovo su komunističke grudi!“

Sonja Marinković je među prvim borcima i revolucionarima proglašena narodnim herojem, 25. oktobra 1943. godine. (Đ. Mo.)

MARJANOVIĆ Josipa JOSO

Rođen je 30. aprila 1905. godine u selu Velika Solna, Gline, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, i učio stolarski zanat. Do odsluženja vojnog roka, radi kod svoje kuće. Poslije povratka iz vojske, nije se dugo zadržavao u selu. Zbog nemaštine, 1930. napušta rodni kraj, i odlazi u Južnu Ameriku, u Urugvaj, kao pečalar. Tamo je radnik tri i po godine. Tu se upoznaje s komunističkim idejama, i 1933. postaje član Komunističke partije. U Urugvaju je završio i jednogodišnju partijsku školu. Godine 1934. vratio se u rodni kraj. Tu se Joso povezuje s komunistima Gline, gdje u radu partijskih organizacija koristi svoje teorijsko znanje stečeno u partijskoj školi u Montevideu. On okuplja grupe naprednih seljaka i učestvuje u organiziranju partijskih ćelija ne samo u Velikoj i Maloj Solni, nego i u nekim drugim selima kotara Gline, Vrginmosta i Pisarovine.

Marjanović je već tada istaknuti borac u širenju ideja bratstva i jedinstva, što se nije sviđalo ni tadašnjim vlastima ni frankovcima, koji su širili razdor među Srbima i Hrvatima. Frankovci ga sećekuju i iz zasjede ranjavaju, a vlasti za to ne provode nikakvu istragu.

Godine 1935. i 1936. Marjanović otvoreno istupa kao komunist na javnim skupovima i zborovima. On predvodi i 2000 seljaka u demonstraciji pred Sreskim načelstvom u Glini, koji se suprotstavljaju odlukama sreskog načelnika o zabrani prava na ispašu stoke. I kad žandarmi ubijaju dva demonstranta, Josu izlazi na čelo, govoreći: „Ubijte mene, ali nećete moći pobiti narod!“ Zbog revolucionarnog rada, 1936. je uhapšen i osuđen na tri godine robije. Kaznu izdržava u Logopolju, a 1939. revolucionar Josu se ponovo vraća u svoj kraj, gdje postaje član novoformiranog KK KPH za Glinu.

Komunist-robijaš ne posustaje, već nastavlja politički rad od sloma stare Jugoslavije.

Dolaskom ustaša na vlast, već 20. aprila 1941. Marjanović je, među prvim glinskim komunistima i Srbima uhapšen, i odveden u logor „Danica“ u Koprivnici. Trebalo je da bude strijeljan zajedno s ostalim komunistima, ali je, jedne avgustovske noći 1941, uspio pobjeći iz logora, i doći u svoje selo. Povezuje se s članovima KK KPH za Glinu, i odlazi u sastav prve ustaničke grupe u šumu Prolom, kraj sela Obilja, na Bani. Josu postaje komesar partizanskog odreda „Prolom“. Na čelu svog Odreda učestvuje u prvim borbama i akcijama na željezničku stanicu Gredači, i na općinu Stankovac. Kao komesar i član KK KPH Glina, radi na organizaciji ustaničkih grupa i jačanju partijskih organizacija. Desetog oktobra 1941. godine — u iznenađnom sukobu s tri satnije ustaša, domobrana i žandarma, koji su naišli iz pravca Obilja — herojski je pao u šumi Prolom, boreći se na čelu svog Odreda.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Du. Za.)

MARJANOVIĆ Laze MIKAN

Rođen je 7. oktobra 1920. u selu Marini kod Prijedora, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završio je u rodnom selu. Bavio se zemljoradnjom sve do 1937, kada je u Kostajnici počeo da izučava kovački zanat. Ali, posle svega tri meseca, zbog grubog odnosa i neljudskih postupaka majstora, koji je svoje učenike tukao i čekićem po glavi, Mikan je pobeo iz kovačnice. S malog poseda porodice od sedam članova (otac mu je bio na radu u rudnici Francuske), na nastojanje brata Pera, koji je u Subotici već bio izučio za obučara, Mikan je ponovo počeo da uči zanat,

ovoga puta u Banja Luci, u većoj i bolje opremljenoj radionici. Međutim, rat je prekinuo i ovaj Mikanov pokušaj; posle dva završena razreda, vratio se u rodno selo.

Posle aprilskih događaja 1941. Mikan aktivno učestvuje na svim sastancima koje su u Dragotinji održavali komunisti Žarko Zgonjanin i Joco Marjanović, s ciljem da prikupe oružje i pripreme narod za oružanu borbu.

Na sam dan ustanka, 27. jula 1941. godine, formirana je prva gerilska desetica, u kojoj su dojučerašnji seljaci, poneki lješljanski rudar, prijedorski daci i šumarski radnici počeli da izrastaju u heroje svoga naroda. Jedan od njih je i Mikan Marjanović. U prvoj partizanskoj četi na Karanu, on je proveo vreme sve do formiranja bataljona na Kozari, decembra 1941.

Od prvog dana ustanka učestvovao je u svim borbama njegove partizanske čete. U akciji na željezničkoj stanici Svođna, 9. oktobra 1941, Mikan je uništio šest neprijateljskih vojnika i zaplenio prvi teški mitraljez na Kozari. Za primerno junaštvo, pokazano u ovoj značajnoj akciji, Štab 2. krajiškog odreda uputio je pismenu pohvalu borcu Mikanu Marjanoviću. Za napad na neprijateljsko uporište u Vodičevu, kada je, na mestu Umetaljka, uništena domobranska 5. četa Bjelovarskog dopunskog bataljona, i porušen deo žičare lješljanskog rudnika, Štab odreda ponovo je pohvalio Mikana.

Među 25 dobrovoljaca koji su izveli jednu od najsmelijih akcija kozarskih partizana, 6. januara 1942 — zauzimanje oklopnog voza na pruzi Bosanski Novi — Prijedor — bio je i Mikan Marjanović. Učestvovao je i u drugom, ne manje smionom poduhvatu: rušenju vijadukta na željezničkoj pruzi između Kostajnice i Volinja, kada je s 18 drugova, u najtežim uslovima, obezbedio prenošenje i postavljanje 500 kilograma eksploziva, kojim je dignut u vazduh jedan od najbolje čuvanih

objekata u tom kraju. Iz ove akcije, bez predaha, Mikanova četa je preko Urija ušla u Prijedor, bez gotovo jednog ispaljenog metka, da bi u centru razvila najžešću borbu; uništavajući važne punktove neprijatelja, doprinela je da se brže zauzme Prijedor. Tako je bilo i s Ljubijom. Tih dana primljen je u KPJ.

Kada je, 21. maja 1942, formirana 1. krajiška brigada, Mikan je određen u 3. bataljon za zamenika komandira 2. čete i vodnika 1. voda; već posle prvih borbi na Piskavici, i žestokih nastoja neprijatelja na opkoljeni 2. krajiški odred u Kozari, Marjanović je postavljen za komandira čete. Neposredno posle toga, u zasedi, nedaleko od Bosanske Dubice, sa spoljne strane obruča, dočekao je neprijateljsku kolonu koja se kamionima kretala prema Prijedoru. U sliovom jurišu, neprijatelj je potučen, a svi kamioni zapaljeni. Da bi se olakšao položaj opkoljenih snaga na Kozari, 2. jula 1942, u jeku najžešće ofanzive, izvršen je napad na jako neprijateljsko uporište u Dobriju. Za uspehe postignute u akcijama u vreme neprijateljske ofanzive na Kozari, leta 1942, Mikana Marjanovića je dva puta pohvalio Štab 1. krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade.

U napadu na Kijuč, 27. jula 1942, Mikan je, koristeći vešto vododerinu kao prirodni zaklon, uvukao svoju četu usred grada, postigao potpuno iznenađenje i zauzeo zgradu Sreskog načelstva pre nego što je počeo opšti napad ostalih partizanskih jedinica na spoljni deo odbrane. Kozarskim junacima nije mogla odoljeti ni srednjovekovna tvrđava Tomašević: sutradan, u zoru, oslobođen je Kijuč i okolina.

I u trećem napadu na Kupres, avgusta 1942, Mikan se sa svojim borcima probio u grad i uništio jako neprijateljsko uporište. Ali, kada je u svanuće postalo jasno da se Kupres ne može zauzeti, njegova četa je krenula u proboj iz centra varoši. Bio je to pravi pakao, zapisali su hroničari, jer je neprijatelj, koncentričnim napadima, nastojao da onemogući izvlačenje čete. Ulice su postale osovjenere, jer su planula oklopna kola koja su izletela pred četu. Borci su se izmešali s ustašama; kada je jedan od njih skočio na Mikana, nastalo je rvanje. Posle pucanja, kada se digao i pošao za četom koja je krčila sebi prolaz, nije ni primetio duboku ranu na ruci, koju mu je naneo ustaša. Otuda i danas onaj veliki ožiljak na ruci Mikana Marjanovića.

Mrkonjić-Grad nije mogla da odbrani ni bojna domobrana, ni četnici Uroša Drenovića. Opet je Mikan sa svojom četom znatno doprineo da se zauzme ova varošica i zarobi 200 neprijateljskih vojnika, gotovo bez gubitaka na strani partizana.

Za izuzetnu hrabrost pokazanu na Kijuču, Kupresu i Mrkonjiću, Operativni štab za Bo-

sarsku krajinu pothvalio je Mikana Marjanova.

U oslobođenju Bihaca, 2. novembra 1942. godine, 1. krajiške brigada nastupala je pod komandom Milinka Kužića. U izveštaju Operativnog štaba za Bosansku krajinu, upućenom Vrhovnom štabu posle okončanja bihačke operacije, između ostalog piše:

„Predlažemo da se dodeli naziv narodnog heroja Mikanu Marjanoviću, komandiru 1. čete 1. bataljona 1. krajiške brigade, članu Komunističke partije Jugoslavije, koji je u borbi za Bihać ranjen juršajući ručnim bombama, na čelu svoje čete, na haubice koje su svojom vatrom sprečavale nastupanje naših snaga. Ranjen je pet puta od ustanka, a istakao se u svim borbama u kojima je do sada učestvovala njegova jedinica.“

Predlog je prihvaćen Mikan je, prvi u Bosni i Hercegovini, dobio ovo najviše ratno priznanje.

Kasnije, posle zaleženih rana s Bihaca, Mikan je postavljen prvo za zamenika, a onda i za komandanta 11. krajiške brigade. Posle oslobođenja zemlje, obavljao je niz značajnih dužnosti u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Penzionisan je u činu general-majora. Živi u Zagrebu.

Narodnim herojem proglašen je 7. novembra 1942. godine. (D. Lu.)

MARKIŠIĆ JOKA ALEKSA PAVLE

Rođen je 19. maja 1908. godine na Obzovici (Ljubotinj), Cetinje, Crna Gora, kao osmo dete u porodici carinskog službenika. Godine 1920, zbog loših materijalnih prilika, Aleksin otac Joka naseljava se u Sokobanji. Aleksa je tada išao u drugi razred osnovne škole, koju je završio u Sokobanji, 1922. godine. Uz pomoć braće i majke Ivane, 1928. godine završio je gimnaziju u Aleksincu. Morao je povremeno da radi kao fizički radnik na građevinama i drugim radovima. U gimnaziji je bio aktivan, i jedan je od inicijatora za osnivanje dačke literarne družine „Napredak“; rukovodio je omladinskom organizacijom, Savezom trezvene mladeži. Još u vreme dačkih dana, upoznao se s Hristinom Tinom Milojković, koja će mu dnoćnje postati supruga.

Posle završene gimnazije, upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta, kao vanredni student. Godine 1930. počeo je da radi u beogradskom listu „Pravda“, kao dopisnik iz Kruševca i Župe. Dosta često je dolazio u Sokobanji, gde je, februara 1931. godine, pokrenuo i uređivao sedmični list „Sokobanjske novosti“. Posle petog broja, vlasti su list zabranile. Kada je 1932. otpušten iz službe, došao je u Aleksinac i pokrenuo list „Iskra“,

koji je cenzura zabranila posle drugog broja. Krajem 1933. godine, počeo se javljati kao stalni „Politikin“ dopisnik iz Kruševca. Istakao se među ostalim dopisnicima, pa je brzo preveden u redakciju, a 1935. godine postao za stalnog dopisnika iz Ljubljane. Antunu Korušću nije se sviđalo Aleksino pisanje, pa je 1936. godine tražio da se on premešti iz Ljubljane u Sarajevo. U Sarajevu je radio i za novinsku agenciju „Avala“, a zatim je, na svoj zahtev, prešao na rad u redakciju „Politike“. Odmah posle dolaska u Beograd, dosledno i još odlučnije nastavlja da u novinarstvu radi u istom smislu kao i ranije. Kao član KPJ od 1935. godine, sprovodi sve partijske zadatke. Tako, piše o napadu antifašističke omladine na Ljotičev zbor koji su ljotičevci, početkom 1937. godine, održali u bioškopolu „Triglav“, u Sarajevskoj ulici. Aleksa je proveo tri i po godine kao novinar lista „Politika“, ali njegovo ime će ući u istoriju naše štampe između dva svetska rata i zauzeće jedno od istaknutih mesta među novinarima, jer se on sociološki analizama, literarnom obdarenošću, partijskošću i velikim rasponom zahvatnje problematike društva bivše Jugoslavije uzdigao na visinu autoritativnog društveno-političkog i javnog radnika i neustražljivog revolucionara. Posle otpuštanja iz redakcije „Politike“, konačno se vratio u Sokobanji, i kao advokatski pripravnik nastavio vanredno da studira na Pravnom fakultetu u Beogradu. Diplomirao je 1939. godine, a zatim je primljen na staž u Sreski sud u Sokobanji. Ubrzo je počeo da se ističe u narodu kao advokat koji na Sudu uspešno štiti sirotinju. Između 1937. i 1941. godine Aleksa je u Sokobanji, zajedno s Dimitrijem Dragovićem, nastavnikom, i Miladinom Žvadinovićem, opančarom, formirao dva politička akcija, i krugoz za čitanje napredne literature. Krajem 1940. godine, Dragović i Aleksa organizovali su masovne demonstracije protiv vladajućeg režima. U martovskim događajima 1941. godi-

ne narod Sokobanje opet je pokazao opredeljenost za borbu protiv svega što je nenarodno.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla je Aleksu Markišića Pavla u Boki Kotorскоj.

Najpre je došao u rodnu Obrovicu, pa odatle u Sokobanji. Odmah posle dolaska u Sokobanji, zajedno s Dimitrijem Dragovićem počeo je neumorno da radi na priprema za ustanak. Neposredno posle napada Nemačke na SSSR, obujica se povlače u ilegalnost. Početkom jula oformljen je prvi SK KPJ u Sokobanji, a za sekretara je izabran Aleksa. Dvadeset osmog jula poveo je trinaest drugova iz Sokobanje na planinu Ozren, i 3. avgusta 1941. godine svi su ušli u sastav Ozrenskog odreda. Prvi komesar bio je Aleksa. Odred je napao putnički voz u železničkoj stanici Palilula, na pruzi Niš—Krnjačevac (16. septembra 1941. godine). Ubijeno je 12, a zarobljena su 3 Nemca. Vrhovni štab NOPOJ u svom Biltenu obavestio je javnost o akciji Ozrenskog odreda, a takođe i Radio-Moskva. Odred nastavlja akciju za akcijom: upada u Sokobanji, u Crvenu Reku, u Donjem Dušniku uništava grupu Nemaca i četnički odred od 150 ljudi, uspešno razoruzava Paraćinski četnički odred i ubija njegovog komandanta Uzelca. Krajem septembra 1941. godine, po odluci OK KPJ za Niš, Aleksa je vraćen na sokobanjski teren, kao sekretar SK KPJ za banjski srez. Organizovao je i partijsku tehniku u selu Vrmđzi. U poznatoj jošančkoj bici, 27. novembra 1941. godine, učestvovao je deo Ozrenskog odreda i pretrpeo teške gubitke. Imao je 36 mrtvih i veći broj ranjenih boraca, s komandantom i komesarom. Januara 1942. godine štab Ozrenskog odreda doneo je odluku da se odred подели na četiri grupe, jer nije bilo uslova da dejujstvo kao celina. Pri pokušaju ubistva jednog izdajnika u Sokobanji, izdati su Aleksa i Rajko Vičentijević. Kuća u kojoj su se nalazili, opkoljena je od nedicevaca i Žandarma. Aleksin brat Andrija, koji je u kuću došao nenaoružan, izšao je da vidi šta se to dešava napulju, i odmah ubijen. Aleksa i Rajko su dali otpor. Razvila se neravnopravna borba, koja je trajala 12 časova. Svi pozivi na predaju odlučno su odbijeni. Nedicevci su dovukli benzin i počeli da pale kuću. Kada im je nestalo municije, Aleksa i Rajko ogrnuli su bele čaršave i pokušali da se izvuku. Dočekali su ih meci, prvi je pao Rajko. Da ga neprijatelj ne bi, ranjenog uhvatio, ispod svojih grudi aktivirao je bombu. Aleksa je bilo prilično odmakao prema Moravici, ali je tamo teško ranjen u kičmu. Da ne bi živ pao u ruke neprijatelju, poslednjim metkom izvršio je samoubistvo.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Sl. Po.)

**MARKOVIĆ Stanimir
BORIVOJE BORA**

Rođen je 1. decembra 1907. godine u Zabrežju kod Obrenovca, Srbija, u porodici srednjostojećeg seljaka. Bravarski zanat je izučio kod Dobrivoja Pejakovića u Beogradu, 1924. godine, i tu je ostao da radi do jula 1926. godine. Potom je otišao na odsluženje vojnog roka. Posle povratka iz vojske, radio je u privatnim radionicama.

Naprednom radničkom pokretu pristupio je 1928. godine, kada je počeo da radi u podružnici metalških radnika i SKOJ-u. Polovinom 1931. godine zaposlio se u Električnoj centrali u Beogradu, i znatno doprinio da se 1932. formira Sindikalna podružnica u kojoj je

vršio dužnost sekretara i koja je obuhvatala sve komunalne radnike zaposlene u preduzećima beogradske opštine. Zbog aktivnosti u sindikatu, primljen je u KPJ 1934. godine. Bora je bio osnivač i predsednik nabavno-prodajne zadruge radnika električne centrale. Posredstvom te Zadruge, partijska organizacija je vršila legalan uticaj na radnike, naročito posle ukidanja URS-ovih sindikata. Na vanrednom kongresu Saveza sindikata tramvajskih i električarskih radnika, Bora je bio izabran za predsednika Centralne uprave ovog sindikata, i na toj dužnosti ostao je do zabrane URS-ovih sindikata krajem 1940. godine. Aprila 1938, na vanrednom kongresu Saveza sindikata je za zamenika člana izvršnog odbora. Iste godine postao je član OK KPJ za Beograd. Pored svakodnevnog napornog rada na poslu, u Partiji i Sindikatu, Bora je čitao marksističku literaturu i često je, pošto je bio jedan od istaknutih govornika među radnicima, govorio narodu, koji ga je uvek rado slušao.

Početkom januara 1939. godine uhapšen je kao politički radnik. U zatvoru se izuzetno

dobro držao. Posle izlaska iz zatvora, maja iste godine, zaposlio se u Gradskom zelenilu u Beogradu. Međutim, nije dugo ostao na slobodi, jer ga je poznavao agent Kosmajac, poretkom iz Obrenovca, koji ga je progonio. Uhapšen je ponovo, krajem 1939. godine. Ovog puta je ostao do 1. juna 1940. Kad je pušten iz zatvora, opet je radio u Gradskom zelenilu, do 1. juna 1941. godine.

U Beogradu je aktivno učestvovao u pripremama za ustanak. Posle 22. juna, po zadatku Partije izašao je na Kosmej, gde je učestvovao u formiranju Posavsko-kosmajskog NOP odreda, čiji je bio prvi politički komesar. Posle razdvajanja ovog odreda, krajem jula 1941, na Posavski i Kosmajski NOP odred, Bora je ostao komesar Posavskog odreda. U narodu Posavine bio je veoma cenjen, i nije slučajno što je Posavski odred veoma brzo narastao brojno, i bio jedan od najjačih odreda u Srbiji. Učestvovao je u svim borbama Posavskog odreda na svom terenu, a zatim u zapadnoj Srbiji. Poginuo je 29. novembra 1941. godine na Kadinjači, sprečavajući da nemačke jedinice prođu u centar ustanka, u Užice.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine. (V. Gl.)

**MARKOVIĆ Milenka
BRANISLAV BRANA**

Rođen je 1913. godine, u seljačkoj porodici, u selu Živkovac, Lijg, Srbija. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu. Napredno orijentisan, jula 1941. godine, na poziv KPJ, stupa u 1. šumadijski partizanski odred u kojem se ističe, naročito u vreme prve neprijateljske ofanzive, u borbama na Rudniku. Pojava četnika u ovom kraju, teške borbe i velike žrtve nisu ga pokolebale; protiv, još više su ga očeličile. Krajem novembra, počelo je odstupanje partizana Šumadije za Sandžak. Na čelu svog voda stajao je nepokolebljivi Branislav Marković, koji je, s komandantom Dušanom Dugačićem, bio primer hrabrosti, o čemu je na sastancima često govorio komandant odreda Milan Ilić Čiča.

21. decembra 1941. godine, u maloj bosanskoj varošici Rudo, našao se u stroju 5. šumadijskog bataljona 1. proleterske i Branislav, na čelu svog voda. Iz Rudog preko Medjedje, Rogatice — Podromanje — Sokoca—Vidruća, dospelo je, 19. januara 1942. godine, u Ploče gde sa svojim vodom bio tešku borbu po velikoj hladnoći i snegu, nastojeći da spreči prodor Nemaca od Vlasenice prema Han-Pijesku. Iz njegovog voda, pa i 1. čete, iz čete Posavaca, gine nekoliko

boraca, a nekoliko je ranjeno. Kada je pao, s nekoliko drugova, u okruženju, uspeva da se probije i priključi Birčanskom partizanskom odred, u kojem se kao proleter ističe hrabrošću, drugarstvom i požrtvovanjem. Takav, svrstan je u udarnu četu u kojoj se posebno ističe u borbama za Vlasenicu, maja 1942. godine.

Na dan formiranja 6. istočnobosanske proleterske brigade, u leto 1942. godine, u njenom se stroju našao i sin slobodarske Šumadije, prekaljeni ratnik i proleter Branislav Marković. Već tada član KPJ, ubrzo postaje komandir čete, pa komandant bataljona. Jurisajući na čelu svoje jedinice, služi kao primer hrabrosti i izdržljivosti, naročito pri uništenju četničke grupacije Đure Bišića na Majevici,

pri prelazu 6. istočnobosanske brigade u Srem, napadu na Tuzlu, u borbama na Čelebiću, kao i u V neprijateljskoj ofanzivi. Brana je tumač bratstva i jedinstva u ovom delu istočne Bosne. 21. septembra 1943. godine postavljen je za komandanta bataljona 16. muslimanske narodnooslobodilačke udarne brigade. Kao komandant bataljona, naročito se ističe u borbama oko Tuzle, u dolini Spreče, na Majevici i Birču, u danima VI neprijateljske ofanzive.

Poginuo je 21. januara 1944. godine, kod sela Vukovija, Kalesije (između Tuzle i Zvornika).

U znak pažnje i zahvalnosti, narod sela Živkovići podigao mu je spomenik.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Šp. L.)

MARKOVIĆ Dragutina DRAGO

Rođen je 5. novembra 1901. godine u težačko-radničkoj porodici u selu Kućine, Split, Hrvatska. Osnovnu školu završio je u rodnom selu. Zbog siromaštva u porodici nije mogao nastaviti školovanje, već je bio primoran da još kao dječak radi kod imućnih seljaka i trgovaca za minimalnu nadnicu. Kasnije se zaposlio u tvornici cementa u Solinu, gdje se uključuje u radnički pokret. Učestvuje u demonstraciji radnika u Splitu i fizički se obračunava sa policijom. Aktivan je u štrajkovima i drugim akcijama radnika cementare i primljen u KPJ.

Zbog revolucionarnog rada i širenja komunističkih ideja među radnicima, Drago je hapšen, zatvaran i tučen. Na političkim saslušanjima nije htio da oda ni sebe ni druge, već im je rekao: „Nije važno ko sam, dosta je da znate da sam komunist!“.

U danima kapitulacije stare Jugoslavije, aprila 1941. godine, Drago kao član KPJ radi na prikupljanju oružja i pripremama ljudi za borbu, a zatim organizuje udarne ilegalne grupe i sa njima učestvuje u raznim akcijama protiv italijanskih okupatora, ističući se naročito u rušenju željezničke pruge Solin — Split kod Mrvinaca.

Prilikom formiranja Splitskog NOP odreda, 11. avgusta 1941, Drago je u njemu postavljen za komandira voda. U pokretu za Kamežnicu odred je 14. avgusta bio opkoljen od nadmoćnih italijanskih i ustaških snaga kod sela Košuta. U neravnopravnoj borbi koja je trajala cijeli dan odred je bio razbijen, a većina boraca izgubila ili zarobljena. Marković se sa nekoliko boraca probio iz neprijateljskog okruženja, te poslije nekoliko dana lutanja po nepoznatom terenu izbio na područje Solina i odmah obavjestio Partiju o tragediji odreda.

Pod utiskom neuspjeha i poraza Splitskog partizanskog odreda, trebalo je smći snage i hrabrosti za nastavljavanje oružane borbe protiv okupatora. Tada se Drago Marković pokazao kao jedan od najhrabrijih boraca i organizatora na solinsko-splitском terenu. Kao i brat mu Stevo, u svemu je služio za primjer. Skromnost, hrabrost i drugarstvo njihove su osobine, zbog čega su ih borci i narod cijenili.

Marta 1942. formiran je Mosorski partizanski odred. Drago Marković je bio njegov borac. I ponovo je u uslovima zime, gladi i drugih teškoća bio jedan od onih koji su svojim držanjem uticali da odred prebrodi krizu početka, da savlada pojave malodušnosti i kolebanja. Uskoro su formirani prvi dalmatinski partizanski bataljoni. Marković je bio u 2. bataljonu. Krajem juna 1942. u borbi protiv Talijana i četnika na planini Kozjak, vodio je borcu na juriš u kojem je zarobljen 17

neprijateljskih vojnika. Tada je bio ranjen, ali nije htio napustiti položaj.

Prilikom formiranja 2. dalmatinske brigade, Drago je postavljen za partijskog rukovodioca i zamjenika političkog komesara 1. čete 3. bataljona. Tada neumorno radi na učvršćenju partijske organizacije i podizanju političke svijesti kod boraca u četi. Drago spada u red najistaknutijih boraca koji su svojim herojskim proslavili 2. dalmatinsku brigadu u borbama na Neretvi i Sutjesci.

U vreme bitke za ranjenike, 3. bataljon, kao brigadna prethodnica, 6/7. marta 1943, prvi je prešao preko porušenog mosta na Neretvi i na lijevoj obali razbio četnike. Time je stvorio mostobran i omogućio ostalim jedincima nesmetano prebacivanje preko rijeke u

južnu Hercegovinu. U tom izuzetnom podvigu, Drago je sa borbama svoje čete smjelo jurioša i zarobio 20 četnika. Ponovo se istakao u teškim dvodnevnim borbama kod Kalin Kalinovika, kada je njegov bataljon razbio gvozdeni puk Draže Mihailovića. Prilikom forsiranja Drine, početkom aprila 1943, 3. bataljon je kod sela Mješaja pomoću splava prešao rijeku Drinu, nastavljajući danonoćne borbe protiv Talijana i četnika oko Foče i Crnog vrha. Drago Marković, iako ranjen i uz to narušenog zdravlja, sve je napore stički podnosio. Za vrijeme borbe nalazio se u prvim borbenim redovima, hrabrio borcu i svojim držanjem služio im za primjer.

U toku bitke na Sutjesci, 3. bataljon u sastavu brigade, 6/7. juna 1943, izbio je na Gornje Bare i na istočnim padinama Dobra sukobio se s Nijemcima, odbacio ih prema Tovernici i potom se rasporedio za odbranu. Drago Marković je sa svojom četom branio najteži dio položaja. Tri dana i tri noći bataljon je odbijao jedan za drugim napade nadmoćnijih njemačkih snaga, koju su podržavali artilje-

rija i avijacija. Neprijatelj nije prošao u dolinu Sutjeske. U tim teškim okršajima Drago se nalazio u streljačkom stroju, jurioša i hrabrio borcu, služeći im za primjer u svakom pogledu. Izgubilo je rukovodstvo čete, ali se Drago sa malim brojem boraca i dalje borio i uspješno odolijevao njemačkim nasrtajima. Trećeg dana borbe Drago je teško ranjen. Metak mu je prošao kroz grudni koš. Iako je bio na izmaku snage, jedva su ga odvojili od čete i uputili u previjalište.

Poginuo je 17. jula 1943, kada su Nijemci i ustaše iz Tuzle iznenada napali partizansku bolnicu u Šekovićima u kojoj se oporavljao.

Dragova su dva brata poginula u NOB-i, kao prvoborci, a otac Dragutin i treći brat strijeljan u od talijanskih okupatora. Četvrti Dragov brat Stevo, također stari komunist i prvoborac, od posljedica zatvora i roblje, te iscrpljenosti u toku narodne revolucije, umro je 1970. godine.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Ob. Eg.)

MARKOVIĆ IVAN IRAC

Rođen se 3. aprila 1909. godine u selu Kožuhe, Gračanica, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Otac mu je bio putar, a kasnije željezničar. Poslije završetka Građanske škole, upisao se u Trgovacku akademiju, ali je, zbog slabog materijalnog stanja, nije završio. U toku školovanja došao je u dodir sa naprednom omladinom, i već 1928. postaje član KPJ; od tada je aktivist revolucionarnog radničkog pokreta.

Učestvovao je u radničko-seljачkim demonstracijama u Tuzli, 1933. godine. Zbog tuče sa žandarmima, uhapšen je sa još nekoliko drugova. Bio je deset mjeseci u istražnom policijskom zatvoru u Tuzli i Beogradu. Poslije premlaćivanja i mučenja u tuzlanskim zatvorima, Državni sud za zaštitu države u Beogradu osudio ga je na osam godina roblje, koju je izdržavao u Lepoglavi, Mariboru i Sremskoj Mitrovici. U borbama golorukih robljaša sa žandarmima u jugoslovenskim kazionicama, u teškim i dugotrajnim štrajkovima gladu, Ivan Marković Irac ističe se kao jedan od najhrabrijih i najvršćih.

Ponovo je uhapšen pred aprilski rat 1941. godine. Žandarmi su ga uhapsili u Loparami, i vezana sproveli u Sresko načelnost u Tuzli, štoga što je u selima oko Lopara govorio na skupovima i odbrani zemlje.

U julu 1941. godine, po odluci PK KPJ za BiH, imenovan je za komandanta Štaba za tuzlansku oblast. Pred početak ustanka, sa štabom odlazi na Birač, jer su Šekovići odre-

majevičke partizane od njihovog komandanta. Zbog toga su četničke vođe, kapetan Leko i vojvoda Kerović, formirali specijalnu udarnu grupu, sa zadatkom da u pogodnom trenutku unište partizansko rukovodstvo. Štab je bio bez neophodne zaštite, jer su u to vrijeme sve raspoložive snage bile na položaju prema neprijateljskim garnizonima Tuzle i Brčkog, odakle je neprijatelj neprestano pokušavao da proдре na oslobođenu teritoriju.

Brizljivo pripremani četnički plan je potpuno ostvaren — partizanski štab je uništen. Irac je poginuo 20. februara 1942. godine u Vukosevcima, na Majevici, u mučkom napadu četnika na štab Majevičkog odreda.

Proглаšen je narodnim herojem 13. marta 1945. godine. (Lj. Ga.)

deni za mjesto boravka Oblasnog štaba. Tu Ivan Marković dobija ilegalno ime Stjepan. Pod njegovim rukovodstvom, zauzeta su mnoga mjesta i uporišta u prvim danima ustanka: Vlasenica, Šekovići, Paprače, Stupari, Miliči. Na Mazuljama, kod Paprače, Marković je s 30 boraca razbio neprijateljsku bojnu i zarobio prve mitraljeze i mnogo pušaka.

Po direktivi Glavnog štaba NOPO za Bosnu i Hercegovinu, krajem septembra 1941. na Majevicu je došao Ivan Marković, da radi na učvršćenju Majevičkog partizanskog odreda, koji je djelovao na teritoriji Majjevice, Semberije i Posavine, i preuzeo komandu. Irac se, 5. januara 1942. zatekao kod jedne čete svog Odreda u selu Vakuflu, na Majevici, kada su naišle ustaše, brojčano nekoliko puta jače od te čete. U toj situaciji je Irac, kao komandant Odreda, krenuo s četom u juriš, i prvi je upao među ustaše i ubio neprijateljskog vojnika. Ustaše su bile iznenađene brzim napadom. Među njima je nastala panika, tako da su poslile kratke borbe, pobjogle. Zahvaljujući hrđevoj hrabrosti, pobijeden je nekoliko puta jači i bolje naružan neprijatelj. U toj borbi, neprijatelj je imao oko 20 mrtvih. Ubrzo poslije toga, njegova hrabrost je došla do izražaja u borbi protiv Nijemaca i ustaša na Površnicama, gdje se nalazila Druga četa Majevičkog odreda. Irac se nalazio u sredini strajlačkog stroja, odakle je komandovao, a borci su se takmičili ko će prvi da se uhvati ukoštac s neprijateljem. Četa je pod njegovom komandom natjerala neprijatelja u bijeg prema Gornjoj Tuzli, ostavivši na bojištu više od 20 mrtvih.

Irac je, kao Hrvat, bio omiljen i popularan u srpskim selima. Kada su počeli otvoreno da rade protiv narodnooslobodilačkog pokreta, četnici su izmišljali razne klevete o Ircu. Ni raspirivanjem šovinizma nisu mogli odvojiti

MARKOVIĆ Jovana LAZAR ČADA

Rođen je 1. aprila 1925. u Rumi, Vojvodina. Dimničarski radnik. Član KPJ od 1. marta 1943. Još kao dimničarski šegrt u Rumi, slušao je o naprednom radničkom pokretu i narodnoj revoluciji. Odlazio je na sastanke koje su s mladim radnicima i seljacima održavali organizatori narodnooslobodilačkog pokreta. U martu 1942. godine, s nepunih sedamdeset godina napušta zanat i, uzveši od svog gađe pušku s municijom, krišom odlazi u Frušku goru i među partizanima postaje najmlađi borac. Da bi ga drugovi u 1. fruškogorskom odredu primili u svoje redove, a i da bi izmakao poteri, prethodno je posekao telefonske žice između Rume i Triga. Posle ovog uspješno položenog borbenog ispita, Čada već u prvim okršajima protiv nemačke ekspedicije, koja je u junu 1942. pokušala da prođe u Frušku goru, ispoljava hrabrost. U stojećem stavu dočekuje Nemce i obasipa ih vatrom. Blagodareći njemu i još trojici partizana, Nemci su uzamkali i vratili se. Za hrabrost pokazanu u tom sukobu, Čada je od politkoma odreda, Slobodana Bajčića Paje, kao nagradu dobio odobrenje da nosi puškomitraljez „brno“. U tim ratnim danima, to je bilo najveće priznanje.

Kada su sremski partizani, u novembru 1942. godine, prešli u istočnu Bosnu, vodili su teške borbe za razbijanje četničkih bandi. Svaka nova borba značila je nov čin podviga: u borbama na Suhom Polju, protiv četnika vojvode Đure Bižića, Bracevu, na planini Birču, u selu Nedeljštu u okolini Šekovića, zatim na planini Majevici i kasnije u V olfmanjiv u borbama za Vlasenicu, Zvornik, Caparde (na komunikaciji Zvornik — Tuzla).

Prvi bataljon 1. vojvodanske brigade, u kome se Čada nalazio, iznenada su, početkom

1943. godine, opkolili ustaški legionari kod sela Nedeljšta. Čada je sa svojim puškomitraljezom doprineo da se na zatvori obruče neprijatelja oko bataljona, on je puškomitraljezom pokosio nekoliko desetina, i s drugovima naterao oko dve stotine ustaša u bekstvo. Tako je propala ova iznenadna akcija neprijatelja da uništi partizanski bataljon. Takođe se istakao u odbrani Šekovića. Kada su bombashi polazili na osvajanje bunkera, uvek su tražili da im Čada, svojim puškomitraljezom, bude zaštitnica. Njegova hrabrost im je ulivala snagu i samopouzdanje. I prepreke su jedna za drugom padale. Prvog marta 1943. postao je član KPJ.

Čada je ubrzo postao komandir voda. Kod Caparda je topovskim šrapnelima ranjen. Prebačen je u Brodac, gde završava kurs komandira čete i, posle kratkog vremena, dolazi u bosutske šume i postaje prvi komandir obezbeđenja Glavnog štaba Vojvodine i komandir kurirskog voda. Odavde je upućen u 1. fruškogorski odred za zamenika komandira 1. čete. Učestvuje u uništenju ustaškog uporišta kod Mandelosa, i u borbi kod Šašinaca i Kupinova protiv četnika koji su dolazili iz Srbije. Uskoro postaje komandir 1. čete i vodi borbe u sve akcije koje organizuje Fruškogorski odred.

Početkom 1944. u delimičnoj ofanzivi domobranske bojne, nekoliko ustaških satnija i jednog nemačkog bataljona, Čada učestvuje u akcijama preko Sremskih Karlovaca, Krušedola i Bukovca. Posle ovih borbi, zbog junaštva i umešnosti u ratovanju, postavljen je za komandanta 1. bataljona 8. vojvodanske brigade. Međutim, i kao komandant bataljona od svog puškomitraljeza se nije odvajao. Na Batinoj skeli, na položaju Kazuk, u novembru 1944. uspešno je vodio svoj bataljon do Darde i izbio vrlo brzo na Dravu, kod Osijeka, ispred jedinica Crvene armije.

U borbi na dravskom frontu ispred Osijeka, pred kraj novembra i početkom decembra 1944. godine, kada je 51. divizija izvodila napad uz forsiranje Drave kod Osijeka, u okviru 8. vojvodanske brigade, Čada dobija specijalni zadatak. On uspešno forsira 14 kilometara izlvenu Dravu, dokopava se sela Belog Brda kod Osijeka, ovladava njime i ozbiljno ugrožava neprijatelja koji brani Osijek s pravca Vukovara. Posle dvodnevnih borbi, odsečen od svih snaga divizije, Čada se bori sa svojim bataljonom, i iz Belog Brda s malo preostale municije probija neprijateljski obruč i izvlači bataljon preko sela Vere, Bobota i Trpinja u sastav 6. slavonskog korpusa, kojim komanduje Mate Jerković.

Prilikom borbi za oslobođenje zemlje, u borbi za Osijek i Slavonsku Posavinu, postaje zamenik komandanta 7. vojvodanske brigade, i u činu kapetana dočekuje kraj rata na granici Austrije — dokle je njegova brigada dospela goneci okupatora.

Lazar Marković Čada je u JNA završio gotovo sve vojne škole, razne kurseve, oficirske škole i Višu vojnu akademiju. Posle rata se nalazio na odgovornim dužnostima u oklopnim jedinicama JNA. 1978. godine penzionisan iz Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, u činu pukovnika.

Nosioc je više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 2. oktobra 1953. godine. (J. Mih.)

MARKOVIĆ Ivana MILAN LIKA

Rođen je 14. jula 1906. u selu Dubrava (Pazarište), Gospić, Hrvatska. Potiče iz siromašne zemljoradničke porodice. Pošto nije imao uslova za život i rad u rodnom selu, Milan je, ubrzo posle završetka osnovne škole, otišao u Zagreb, gde se, gotovo još dete od 14 godina, zaposlio u preduzeću Zagrebački električni tramvaj. Druženje s naprednim radnicima i teški uslovi života i rada najamnog radnika, učinili su da veoma brzo pristupi naprednom radničkom pokretu. Shvatio je da se oslobođenje radničke klase može ostvariti samo borbom; svoj život posvetio je revolucionarnom radu i borbi za ideale radničke klase.

Kao svestan radnik, Milan je, veoma mlad, postao član sindikata. Politički deluje među radnicima, nastojeći da ih što više sindikalno organizuje i aktivira u borbi za prava i bolji život radničke klase. Kao dosledan revolucionar i borac, bio je cenjen i omiljen među radnicima. Godine 1936. jedan je od organizatora štrajka tramvajskih radnika u Zagrebu. U borbi za ostvarenje štrajkačkih zahteva, bio je

veoma uporan i odlučan. Da bi onemogućio Upravu preduzeća da slomi taj štrajk, legao je na tramvajske šine, posle čega su za njegovim primerom pošli i ostali radnici, i tako sprečili da se tramvaj uključe u saobraćaj.

Svojim revolucionarnim radom i borbom za radnička prava, Milan je dobio poverenje Partije, pa je 1939. primljen u KPJ. Od tada je politički postao još aktivniji, nastojeći da što više radnika pridobije i aktivira u radu na sprovođenju antifašističke i revolucionarne politike Partije, nasuprot rastućoj i neposrednoj opasnosti od fašizma. Okupacija zemlje i stvaranje Nezavisne Države Hrvatske nisu ga pokolebali u njegovom revolucionarnom radu. Naprotiv, dosledno i uporno izvršavao je sve partijske zadatke. I kada su sekretara partijske organizacije u njegovom preduzeću uhapsile ustaše, komunisti su ga izabrali za novog sekretara. U to vreme, pored ostalog, bio je angažovan u radu na organizovanju oslobođenja uhapšenih komunista iz logora u Kerestincu.

Zbog opasnosti da u Zagrebu bude uhapšen, Milan je, po zadatku Partije, u jesen 1941. otišao na Kordun gde, zajedno s kordunašnim komunistima aktivno radi na stvaranju i učvršćenju partijskih organizacija i vojnih jedinica i aktiviraju naroda u NOB. Kada je OK KPH za okrug Karlovac, 8. februara 1942. obrazovao Kotarski komitet za kotar Cazin, postao je organizacioni sekretar tog Komiteta. Naročito se angažovao u radu među Muslimanima s područja Cazina i Velike Kladuše, i postigao značajne uspehe što se tiče njihovog brojnog odlaska u partizanske jedinice. Kao delegat partijskih organizacija iz cazinskog kotara, učestvovao je u radu II okružne konferencije KPH za okrug Karlovac, održane 12. 13. i 14. marta 1942. u Velikoj Kladuši, koja je imala veliki značaj za razvoj NOB na Kordunu.

Ubrzo je Milan, po zadatku Partije, upućen u 2. kordunaški NOP odred i postavljen za političkog komesara Udarne čete tog odreda. U petodnevnom borbama prilikom napada ustaško-domobranskog Utinskih zdruga (brigade) na delove 1. i 2. kordunaškog NOP odreda, na Petrovoj gori, istakao se kao veoma hrabar i odlučan borac i starešina. Probijajući se iz okruženja, poginuo je, 14. maja 1942, kod Megarčevca, u jurišu na čelu svoje čete.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine (T. Ra.)

MARKOVIĆ Mica MOMA

Rođen je 16. novembra 1912. u selu Popoviću, Mladenovac, Srbija. Potiče iz napredne učiteljske porodice. Otac mu je bio delegat na Vukovarskom kongresu KPJ. Osnovnu školu učio je u rodnom mestu, a gimnaziju u Beogradu, gde je prišao naprednom omladinskom pokretu.

Odmah posle upisa na Medicinski fakultet u Beogradu, uključio se u napredni pokret studenata Beogradskog univerziteta. U prvim godinama diktature, u mnogobrojnim i raznovrsnim akcijama studenata Beogradskog univerziteta isticao se odlučnošću i organizatorskim sposobnostima. Član je SKOJ-a od 1932. a KPJ od 1933. godine, kada je jedan od rukovodilaca napredne studentske omladine na Medicinskom fakultetu i član rukovodećeg jezgra na Univerzitetu. Marta 1934. izabran je za člana Univerzitetskog komiteta KPJ, i bio jedan od urednika lista „Medicinar“, a od maja 1934. i lista „Mladi komunist“, koji je pokrenut na inicijativu Blagoja Parovića.

U provali partijske i sivojevske organizacije u Beogradu, početkom jula 1934. koja je zahvatila i Univerzitet, uhapšen je januara 1935. i od Suda za zaštitu države osuđen na devet meseci zatvora, koji je izdržao u Sramskoj Mitrovici. Učestvovao je u akcijama za poboljšanje uslova života i ostvarivanje većih prava političkih osuđenika u kazionicama.

Posle izlaska s robije, nastavio je partijsku aktivnost u Beogradu. Kao član Oblasnog komiteta KPJ za Srbiju, radio je kratko vreme u beogradskom okrugu, a zatim je, krajem 1936. po partijskom zadatku, upućen u Krugujevac. Kao član OK KPJ za Krugujevac, radio je na obnavljanju i učvršćivanju partijskih organizacija u Šumadiji.

Godine 1937. po odluci CK KPJ, radio je na obnavljanju partijskih organizacija na Kosovu i Metohiji, a zatim u Makedoniji. Njegovom pomoći, partijske organizacije na Kosovu i Metohiji organizaciono su ojačale i formirane u privremeni Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju. U Makedoniji je pomagao sređivanju

stanja u nekim partijskim organizacijama. U pokušaju da se ilegalno prebaci u Španiju, uhapšen je 1937. od austrijske policije, na austrijsko-švajcarskoj granici, i vraćen u Jugoslaviju. Posle mesec dana zatvora, proteran je u rodno mesto.

Vrativši se ilegalno u Beograd, nastavio je političku delatnost kao član OK KPJ u Beogradu. Početkom 1938. postao je član PK KPJ za Srbiju. Kao član PK politički je delovao u velikom delu Srbije. Posle opštinskih izbora 1938. napisao je, s Milošem Minićem, brošuru „Ko ima pravo da govori u ime Beograda“, u kojoj su prikazali teror i mahinacije predstavnika režima. Brošura je štampana u Kragujevcu i rasturana po celoj Srbiji. Juna 1939. kao delegat PK KPJ za Srbiju, učestvovao je na

zemaljskom savetovanju KPJ, pod Šmarinom gorom, u Sloveniji. Na v pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, juna 1940, ponovo je izabran za člana PK, a posle V zemaljske konferencije i člana Vojne komisije pri PK KPJ za Srbiju. Do rata je neprekidno radio na jačanju i omasovljavanju partijskih organizacija u Srbiji, a kao član Vojne komisije rukovodio je pripreman partijskih organizacija za odbranu zemlje. Rat ga je zatekao na partijskom radu u unutrašnjosti Srbije.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, sredinom aprila 1941. vraća se u Beograd i dobija zadatke da rukovodi organizacionim pripreman za oružani ustanak u južnoj i jugoistočnoj Srbiji. Od avgusta 1941. kao delegat i instruktor OK KPJ za Srbiju, deluje u okrugu Požarevac na organizovanju partijskih organizacija i rukovodstava i jačanju NOP-a sve do leta 1942, kada prelazi u Beograd na rad u PK KPJ za Srbiju.

Početkom 1943. imenovan je za političkog komesara Glavnog štaba NOV i POJ za Srbiju.

Iz Beograda se prebacio na teren Arandelovca, u sedišta Glavnog štaba, i nastavio rad na oživljavanju oružane borbe i formiranju 1. šumadijske brigade. Borbenom aktivnošću ove brigade i poličkim delovanjem komunista na terenu, onemogućena je delatnost kvislinga i stvaranje jačih uporišta okupatora. Krajem 1943, s ovom brigadom probio se u Sandžak zbog uspostavljanja veze s jedinicama NOV, koje su od VŠ upućene u pravcu Srbije.

Na drugom zasedanju AVNOJ-a izabran je za člana njegovog Predsedništva, što je bilo veliko priznanje za njegov dotadašnji revolucionarni rad.

Od juna do oktobra 1944. bio je načelnik Personalnog odeljenja GŠ za Srbiju, a zatim prelazi na dužnost organizacionog sekretara PK KPJ za Srbiju. Iz rata je izišao u činu general-majora JNA.

Posle oslobođenja, nalazio se na najodgovornijim partijskim i državnim dužnostima: bio je ministar unutrašnjih poslova u Vladi Srbije (1945—1946), predsednik Komisije državne kontrole Srbije. Krajem 1946. prešao je na rad u CK KPJ. Bio je član CK i Politburo CK SKS i član CK SKJ od VII do X kongresa.

Od 1945. biran je za poslanika Savezne i Republičke skupštine. Bio je član Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, od 1953. član Saveznog izvršnog veća i Savezni sekretar za socijalnu politiku i narodno zdravlje do 1963. Pored toga, bio je predsednik Glavnog zadružnog Saveza FNRJ, član Predsedništva Savezne konferencije SSRNJ.

Uređivao je partijske časopise „Komunist“ i „Partijska izgradnja“ i bio glavni i odgovorni urednik „Borbe“ (1963—1969). Objavio je niz tekstova u časopisima, štampa i posebnim izdanjima.

Član je Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (D. Pi.)

MARKOVIĆ Petra PEJKO

Rođen je 7. jula 1920. godine u selu Lipnica, Tuzla, Bosna i Hercegovina, u rudarskoj porodici. Osnovnu školu nije završio, jer je u osmoj godini ostao bez oca. Zbog nemogućine, morao je da služi kod imućnijih seoskih porodica. Uoči rata, zaposlio se kao rudar. Živio je životom siromašnog radnika. Na radu je došao u dodir s naprednom omladinom iz Husina, sela bogate revolucionarne tradicije još iz 1920. godine. Uskro se istiže svojom borbenošću, i postaje jedan od najboljih skojevaca u tuzlanskom kraju. Početkom 1941. godine, postao je član Komunističke partije Jugoslavije.

Poslije okupacije zemlje, po direktivama Partije radio je na prikupljanju oružja i mobilizaciji rudara za odlazak u partizane. On je jedan od organizatora odlaska cijele čete rudara u partizane, avgusta 1941. godine. U prvoj i poznatoj akciji Ozrenskog NOP odreda, u napadu na Dobjoj i Usoru, istakao se velikom hrabrošću, pa je ubrzo stekao simpatije stanovništva na Ozrenu. U ovoj akciji dignuta je u vazduh kompozicija puna neprijateljske avionske, topovske i pušane municije. Od snažne eksplozije, željeznička stanica na Usori bila je razrušena, sa svim uređajima i kolosjecima. U borbama na željezničkoj pruzi Tuzla — Dobjoj uvijek se isticao svojim smjelim borbenim podvizima i snalažljivošću u najtežim situacijama. Kada je, oktobra 1941. godine, trebalo

da dio Ozrenskog NOP odreda, zajedno s Birčanskim NOP odredom, učestvuju u napadu na Kladanj, Pejo se nalazio među sto boraca koji su se za 24 časa usiljenog marša probili kroz neprijateljsku teritoriju preko planine Konjuha, i odmah stupili u borbu. U dvodnevnom borbama, Ozrenska četa je ovdala Stuparima, razrušila tuzlanski vodovod i veliki kameni most. Tada je razbijena cijela bojna domdobrana i zaplijenjeno više mitraljeza. U ovim borbama Pejo učestvuje kao komandir čete. Kada je Pejovu četu, kod Lupo-glave, iznenada napala neprijateljska kolona s leđa, on je prvi pošao na juriš. Neprijatelj je potisnut s položaja, ali je Pejo teško ranjen.

Iako je bilo malo izgleda da će ostati živ, borci ga nisu htjeli ostaviti. Uvijenog u čebad i na nosilima, ponijeli su ga nazad preko Konjuha. Kada su sitogli na vrh planine, tek su tada primijetili da je Pejo izdahnuo. Sahrnili su ga na samom vrhu planine. Gotovo godinu kasnije, u ljeto 1942. godine, tim putem je naišla 6. istočnobosanska proleterska brigada, u kojoj

su se nalazili i Pejini drugovi iz Oznrenskog odreda. U znak sjećanja na mrtvog druga, poboli su proletersku zastavu na mjestu gdje je sahranjen. To je inspirisalo borca Miloša Popovića Durina, koji je prisustvovao i sahrani i podizanju proleterske zastave s njenim znamenjem, sprmom i čekićem, da spjeva poznatu pjesmu o proleteru, husinskom rudaru, „Koj-njuh planinom“.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

MARKOVIĆ Marka SVETOZAR TOZA

Rođen je 13. jula 1913. godine u selu Tarašu, Veliki Bečkerek (od 1937. Petrovgrad, a danas Zrenjanin), Vojvodina. Privatni nameštenik. Potiče iz siromašne zemljoradničke porodice.

Osnovnu školu završio je u Stajičevu, selu blizu Velikog Bečkereka, u kome je njegov otac, do tada kolonijalac, dobio osam jutara zemlje kao bezzemljaš, u Velikom Bečkereku završio je nižu gimnaziju, ali za dalje školovanje nije više bilo sredstava. Svetozar se uputio u Sarajevo da bi potražio kakvo zaposlenje, a kada ga nije našao, upisao se u Vidovičevu dopunsku školu i završio je za dve godine. Tada se zaposlio u rudniku Kreka, ali za kratko, jer se razboleo i vratio u Vojvodinu.

Još u vreme školovanja, a posebno kada se našao u revolucionarnoj radničkoj sredini, počeo je da se interesuje za marksističku literaturu. Mnogo je čitao i spremao se za praktičnu političku akciju među omladinom. Već na početku ispoljio je izvanredan smisao za propagandistički i politički rad, sve se smejlje ogledao u publicistici, spremajući se za dublje analize stanja i ekonomsko-socijalne strukture Vojvodine, posebno položaja poljoprivrednog proletarijata.

Član ilegalne Komunističke partije Vojvodine postao je 1935. godine, radeći, kao i drugi komunisti u Vojvodini, u veoma teškim uslovima. Bilo je to vreme kada su vojevodaški komunisti nastojali da srede svoje redove posle diktature i tražili način za svoju delatnost preko legalnih organizacija i formi. Svetozar Marković neposredno učestvuje u tim akcijama, neumorno radeći na sindikalnom organizovanju poljoprivrednih radnika. Održavao je velik broj predavanja, učestvovao u organizovanju masovne omladinske organizacije Omladinski kulturno-privredni pokret, a zatim i Stranka radnog naroda. Pre ovih krupnih akcija, od proleća 1935. do jeseni 1936. godine nalazio se u Skoplju na odsluženju vojnog roka.

Posle povratka iz Skoplja, Marković dalje

razvija publicistički rad, nastojeći da Omladinski pokret što više veže uz liniju Partije i SKOU-a, da ga omasovi i pretvori u snažno revolucionarno žarište. Postaje član Glavnog odbora ove organizacije i piše niz tekstova u njenom časopisu „Naš život“, u kojima se ogleda njegova bistra misao kao markista i revolucionarnog borca. Godine 1937. štampao je u Petrovgradu nekoliko brojeva polumesečne publikacije „Narodna svest“, a 1939. godine štampana je njegova najznačajnija studija pod naslovom „Problemi poljoprivrednog radništva u Vojvodini“.

Posle velike provale i razbijanja partijskih organizacija Vojvodine, krajem 1936. godine, Svetozar Marković udružuje svoje snage sa Žarkom Zrenjaninom, Radivojem Čirpanovim i

drugima, i uporno radi na obnovi rasturenih organizacija i stvaranju novih, a posebno na obnovi organizacija SKOU-a. Na tom poslu Marković je bio neumoran i dao je svoj puni doprinos stvaranju situacije da se, već krajem 1938. godine, obnovi Pokrajinski komitet Partije. Tada je Svetozar Marković bio izabran za člana Pokrajinskog komiteta i sekretara Okružnog komiteta KPJ za severni Banat. To je bilo vreme kada su komunisti Vojvodine prebrodili krize, kada se i u vojevodaškim uslovima osetilo i prihvatilo Titovo rukovodstvo Partijom.

U februaru 1939. godine Marković je član Biroa Pokrajinskog komiteta i aktivno učestvuje u pripremanju i organizovanju Šeste pokrajinske konferencije KPJ za Vojvodinu, koja je održana u septembru 1940. godine, označivši dalji korak u jačanju partijskih organizacija u Pokrajini. U decembru iste godine postao je član Sekretarijata PK, a od marta 1941. godine i organizacioni sekretar toga Komiteta.

Kao i svi drugi komunisti, i Marković je bio proganjan i kažnjavao zbog svoje revolucionarne delatnosti. U policiji i pred Sudom držao se odvažno i dostojanstveno. Godine 1940. Sud ga je osudio na pet meseci strogog zatvora, iz kojeg je izašao u decembru iste godine.

Svetozar Marković je, uz Žarka Zrenjanina, organizator ustanka naroda Vojvodine. Učestvovao je u svim političkim i vojnim priprema-ma kao organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta i kao član Vojnog komiteta, u koji je izabran posle Majskeg savetovanja. U junu postao je komesar Štaba partizanskih odreda Vojvodine. Delujući iz okoline Petrovgrada, učestvovao je neposredno na okružnim i sreškim savetovanjima, na organizovanju parti-zanskih štabova i partizanskih odreda. Istovremeno je radio na jačanju partijskih i skojev-skih organizacija, boreći se uporno protiv oportunitizma i kolebanja. Smelo se probijao banatskom ravnicom između nemačkih zasa-da i patrola, kroz blokirana mesta, odlazeći tamo gde je bila neophodna njegova pomoć.

Septembra 1941, zajedno sa Žarkom Zrenjaninom i Đorđem Zilićem, otišao je u Bečku glavno je odučeno da se iz Banata povuku glavne partizanske snage i prebace preko Bačke na Frušku goru. Ovdje, u Bačkoj, nastaje novo poglavlje njegove borbene delatnosti koja se odvijala u najtežim i veoma složenim uslovima. Svetozar Marković je, urp-ko svim opasnostima neumorno radio na obnavljanju partijskih i skojevskih organizacija koje su mađarski fašisti uspevali da razbiju. U mnogim prilikama pokazao je izuzetnu hrabrost, uspevajući da izađe iz pripremljenih zamki.

Ponovo je pokazao sposobnost da i dubo-ko shvati tokove oslobodilačke brobe i revolu-cije. Organizovao je štampanje listova „Istina“ i „Slobodna Vojvodina“, pisao je, analizirao pređeni put, uspehe, a posebno neuspehe. Bio je jedan od osnivača prvog Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine.

Osmamnaest novembra 1942. godine policiji je pošlo za rukom da u Novom Sadu otkrije kuću u kojoj je bila baza Pokrajinskog komiteta sa štamparijom. Nešto posle ponoći, 19. novembra, kuća je bila opkoljena. Tada su se u bazi našli Svetozar Marković, Branko Bajić, član Biroa Pokrajinskog komiteta, i Milica Marković, Svetozarova supruga i sa-radnik. Nastala je neravnomerna borba: spolja fašisti naoružani mašinskim oružjem i bomba-ma, u teskobnoj bazi komunisti i narodni borci s pištoljima u rukama, rešeni da po svaku cenu izdrže do zore i omoguće ostalim svojim drugovima izvlačenje iz opasnosti u koju ih je dovela izdajnička. Boreći se, Svetozar Marković je s Milicom i Brankom palio sav partij-

ski materijal, sve brojeve tek pripremljenog drugog broja „Slobodne Vojvodine“ i drugi materijal koji bi policiji koristio u borbi protiv bačkih komunista. Fašisti su stalno držali otvor pod mitraljeskom vatrom, bacali su bombe sa suzavcem, pozivali na predaju, ali su borci u bunkeru sve to izdržali. I kada se zora već pomaljela, kada je sve bilo zapaljeno što se moralo spaliti, kada su fašisti ubacili u bazu domaćicu koja je bila u drugom stanju, Svetozar Marković je doneo poslednju odluku: obe žene poslao je van, a kada je Branko Bajčić ispalio svoj poslednji metak sebi u slepoočnicu, učinio je to i sâm. Druge se do dogovorili da se živi u ruke neprijatelja ne predaju.

Svetozar Marković ipak nije bio mrtav. Metak je skliznuo niz slepoočnicu kost i samo ga onnesveto. Mađarski fašisti su ga izvukli, operisali i zatim okovali. Stavili su ga na najteže muke, ali Svetozar Marković je ostao dosledan i ponosit borac. Neprijatelj nije od njega saznao ništa što bi im bilo od pomoći u borbi protiv narodnih boraca. Nemoćni da išta više postignu, mađarski fašisti su ga obesili, 9. februara 1943. godine, u Novom Sadu.

Pre vešanja poručio je fašistima: „Ja ću i mrtav ostati borac pokreta, a na moje mesto doći će hiljade novih boraca!“, a u oproštajnom pismu roditeljima napisao je da se oseća dobro i da je svestan onoga što je radio, za šta je i živio, i napisao i ovo: „Idem u smrt bez i najmanje straha. Nikad se ničega nisam bojao, pa tako ni sada!“

Narodnim herojem proglašen je 5. decembra 1944. godine. (Đ. Mo.)

MARKOVIĆ Milorada ŽIVAN ŽIČA

Rođen je 27. septembra 1919. u selu Mojkić, Krupnja, Srbija. Pilot — lovac. Poreklom je iz siromašne seoske zanatlijske porodice. Otac mu je bio opančar. Bio je peto, najmlađe dete roditelja. Posle završene osnovne škole, otišao je na zanat (trgovina) u Prijedor. Odatle je konkurisao za vazduhoplovnu podoficirsku školu u Petrovaradinu, koju je završio 1939. godine, a iz koje je neposredno konkurisao za pilotsku školu u Kraljevu. Posle završene pilotaze i kratkog služenja u letačkoj jedinici u Nišu, u septembru 1940. je primljen u pilotsku lovačku školu, koju je završio 1941. u Mostaru, na aerodromu Blagaj. Kao letać pokazao je izraziti talent za pilotazu, s uspehom je završio školovanje i postao jedan od retkih mladih pilota svoje generacije, pa mu je ubrzo poverena, tada vrlo moderna, lovačka mašina.

U vreme služenja u Kraljevu i Nišu, godinu-dve pre II svetskog rata, dvadesetpeto-

godišnji podnarednik stupio je u vezu s radničkim pokretom. Nalazio se često u društvu organizovanih drugova.

Kapitulacija Jugoslavije, aprila 1941, zatekla ga je u Nikšiću. Izbegao je da padne u nemačko zarobljeništvo, i vratio se ocu u rodno selo. U selu se uključuje u rad naprednih ljudi i omladine: prikuplja oružje, municiju i radi na obuci, pripremajući oružani ustanak.

Kada je planula prva ustanička puška u susednom selu Beloj Crkvi, otišao je tamo i pridružio se grupi narodnog heroja Žikice Jovanovića Španca, koja je ubrzo narasla u Valjevski partizanski odred. Žiča je bio u 11. rađevskoj partizanskoj četi, i s njom je učestvovao u oslobodenju Stolica, Krupnja, Pečke, Ljubovije, napadu na Šabac i blokadi Valjeva. Po svojoj izrazitoj hrabrosti, požrtvovanju, veselosti, vedrini i dobrom odnosu s ljudima brzo se proćuo i van kraja u kome je odrastao i ratovao. O hrabrom Žiči pesme su se pevale. Avgusta 1941. postao je član KPJ.

Od mnogobrojnih podviga valja pomenuti borbu na Gajića Steni, oktobra 1941. godine. Žičina 11. rađevska partizanska četa skinuta je

s blokade Valjeva i hitno upućena u rejon Zavlake, jer je 342. divizija nemačke kaznene ekspedicije nadirala od Šapca preko Mačve, Lešnice, Draginca ka Krupnju, Zavlaci, slobodnoj teritoriji, rušeći sve pred sobom. Odred je doneo odluku da zaustavi pokret neprijatelja. Za mesto zasede izabrana je Gajića Stena, uzvišica iznad samog mosta, i obuhvata drum na znatnoj dužini. Oko sotinak boraca očekivalo je neuporedivo veće neprijateljske snage, s konjicom, tenkovima i avijacijom. Kada je naišla nemačka prethodnica, Žiča se prihvatio mitraljeza, ali je otvorio vatru kada su naišle jače snage. Istog trenutka počela je da tuče cela njegova grupa. Prvi neprijateljski ređovi su pokošeni, ostali su se povukli u neredu,

dok je on neumorno držao prst na obaraču. Nemci su se povratili i ponovo napadali, ali položaj Gajića Stene nije napuštan. Neprekidna bitka trajala je dvanaest dana i dvanaest noći. Međutim, 22. oktobra naređeno je povlačenje zbog pada Krupnja i izdaje četnika, koji su Nemcima pokazali zaobilazni put ka Krupnju preko Miškovca i Dvorska.

Narodni pevač u pesmi „Boj na Zavlaci“ između ostalog kaže: ...

... „Dok je Žiča s mitraljezom gruvo, najmanji je partizan ga čuvo,

Što je Žiča kovao sve jače, od radosti skakalo je „Peče“ ...“

U selu Stavama, posle povlačenja, na smotri jedinica koje su učestvovala u borbi, u ime Vrhovnog štaba Filip Kljaić je javno pohvalio, za herojski podvig, dvanaest boraca. Među njima prvo je bilo ime mitralješa Žiča. On je posle ove borbe postao još popularniji i još uspešnije je rukovodio partizanima u ovom kraju Srbije. Postao je zamenik komandanta Rađevskog partizanskog bataljona Valjevskog partizanskog odreda.

Nizale su se borbe za borbom. Uslovi su bili sve teži. Pozna jesen i rana zima bile su na pragu. Sa svih strana neprijatelji: Nemci, nedivčevi, belogardejci, ljotičevci, četnici, čerkezi. Stalno u pokretu i borbi, gde se omrkne, tu se ne osvane.

S Rađevskim partizanskim bataljonom Žiča se, 14. januara 1942. nalazio u selu D. Crniljevo, gde su razbili slabe četničke snage. Održali su zbor pristiglim građanima i spremali se za pokret. Oko 14 časova, na okolnim brdima, pojavili su se četnici i nedivčevi. Izdao je naređenje za izvlačenje iz obruče, i mitraljezom je gađao iz jednog voćnjaka, čekajući da se svi borci povuku. Krenuo je i sâm, prelazeći preko ograde, ali ga je zadržao rafal neprijateljskog mitraljeza. Pao je smrtno ranjen. Drugovi su priskočili, podigli ga i previli, a zatim položili na seoske saonice i povezli u selo Komirić, u zaselak Vukovići. Borio se sa životom, ali bez straha, razgovarao je, mada teško, o običnim stvarima, nije pominjao svoje teško stanje. Molio je drugove da pevaju, i sâm pokušavajući iznemoglim glasom da ih prati:

... „Partizan sam, tim se dičim, to ne može biti svak,

Umrijeti za slobodu, može samo divjunak ...“

Posle sat-dva umro je hrabri partizan, ponos celog Odreda.

Drugovi su ga, tajno u toku noći, sahranili u kućnoj bašti. Zaravnali su mu grob smetom snega. Bataljon je, u rano jutro 15. januara, napustio Komirić, prelazeći na levu obalu Jadrta, ali Žiča nije bilo među njima.

Saznavši da je tu negde sahranjen hrabri

partizan, četnici su tukli i mučili porodicu Vuković i ostale meštane da saznaju gde mu je grob. Ali bez uspeha.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (V. Mar.)

MAROVIĆ *nije* ALEKSANDAR ACO

Rođen je 1918. godine u selu Radojčići, Ogulin, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Do 1941. godine radio je kao učitelj.

Iako je rođen u Lici, djetinjstvo i dječastvo proveo je na Kosovu, pošto mu se porodica, s drugim komunistima, doselila 1921. godine, u selo Pomazatin na Kosovu. Završio je osnovnu školu u Pomazatinu, malu maturu u Prištini, a Učiteljsku školu u Skoplju i Šapcu. U četvrtom razredu Učiteljske škole članom SKOJ-a, a biran je i u školski aktiv (jezgro) SKOJ-a. U to vrijeme je aktivno radio na okupljanje školske omladine oko naprednog pokreta. Zbog toga je, s grupom omladinaca, isključen iz škole, koju naknadno, poslije kratke pauze, završava

u Šapcu. Na njegovo političko opredeljenje znatno su utjecali i razgovori s rudarskim radnicima, sa kojima je dolazio u dodir zahvaljujući povremenom radu njegova oca u rudniku. Prvu službu kao učitelj, dobija u Aleksandrovu, Slavonija, gdje 1939. godine postaje članom KP Jugoslavije. Međutim, uskoro je bio otkriven kao komunist i, pred rat, po kazni, premješten u Laplje Selo, na Kosovu, gdje nastavlja političku aktivnost u suradnji s drugovima iz Prištine. Tu doprinosi uništenju frakcijske grupe u Prištini i radi na stvaranju uvjeta za obnovu partijskih i sokojevskih organizacija. Neposredno pred rat, često je pozivan na vojne vježbe, što koristi za političko djelovanje među vojnicima.

Poslije kapitulacije bivše jugoslovenske vojske, vraća se u Pomazatin, gdje organizira odbranu sela od fašističkih bandi, koje su, u to vrijeme, pališe naseljenička sela. Selo, zajedno s drugima, napušta listopada 1941. godine, zbog pritiska jačih snaga, i s porodicom odlazi u Prištinu. Prosinca iste godine uspostavlja vezu s Oblasnim komitetom. U njegovom stanu u Prištini održan je, krajem 1941. godine, sastanak komunista i osnovan Kotarski komitet KP Jugoslavije za Gračanički kotar. Izabran je za člana, a polovinom 1942. i za sekretara, tog Komiteta. Srpnja 1942. godine, kao delegat Kotarskog komiteta, sudjeluje na Oblasnom partijskom savjetovanju u Grbolu, kod Kruševca. Tada je kooptiran za člana Plenuma Oblasnog komiteta KP Jugoslavije za Kosovo i Metohiju. Prosinca iste godine sudjeluje i u radu Plenuma OK KP Jugoslavije u Vrelu.

U posebno teškim uvjetima na Kosovu, uspješno organizira revolucionarni rad, osniva partijske ćelije, aktive SKOJ-a, narodnooslobodilačke odbore, odbore USAOJ-a, AFZ-a; organizira i rukovodi akcijama ubijanja špijuna i četnika; organizira sabotaže u poduzecima koja su radila za potrebe okupatora; pridobija na stranu NOP-a napredne pojedince albanske narodnosti, i to u rudniku „Kosovo“, selima Dobrom Dubu, Adi, Šipituli i u Prištini. Kao sekretar Kotarskog komiteta, ilegalno radi u selima gračaničkog kotara. Zahvaljujući ne-sebičnom i požrtvovanom radu, neprekidno je bio na čelu NOP-a u kotaru.

Prilikom iznenadne blokade Suvog Dola, 14. siječnja 1943. godine, opkoljen je (s ilegalcima Gajdikom i Alksićem), ranjen i zarobljen od fašističkog „letećeg voda“, i odveden u karabinjersku stanicu u Lipjanu, gdje su ga, poslije dva dana mučenja, strijeljali Italijani (s Gajdikom), u zoru 16. siječnja 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine. (I. Gr.)

MARTINOVIĆ *iva* BLAŽO

Rođen je 6. avgusta 1920. godine u selu Bajice, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Zemljoradnik.

Porodica nije mogla da se izdržava od siromašnog seljačkog poseda, već je Blažo, kao nastarije dete u porodici, morao da pomaže oca, kako bi se brojna porodica prehranila. Žvelo se od bremena drva i kante mleka koje su prodavali u Cetinju i od prihoda s posne zemlje.

Četiri razreda osnovne škole završio je u Bajicama. Dalje se nije mogao školovati. Bavio se zemljoradnjom i postao je sezonski radnik

(sekao je i prevozio drvo). Rano je ostao bez majke, i taj gubitak je još pogoršao težak materijalni položaj porodice. U ranoj mladosti osetio je nedacę života i mnoge nepravde, što je uticalo da se opredeli za napredni radnički pokret. Već 1938. godine postao je član revolucionarne omladinske organizacije. Posle primanja u SKOJ, još intenzivnije je radio u omladinskoj organizaciji i učestvovao u demonstracijama i drugim akcijama koje su organizovali KPJ i SKOJ. Po svojoj aktivnosti pripadao je redu onih omladinaca koji su savsesno i odgovorno izvršavali sve zadatke. Kao član Čitaonice Zadrudne omladine u selu, izučavao je naprednu literaturu da bi proširio svoje znanje i opšte obrazovanje.

U NOB je stupio 13. jula 1941. godine. Član KPJ je od 1942. godine.

Posle kapitulacije bivše jugoslovenske vojske, radio je na prikupljanju oružja, municije i drugog ratnog materijala. Obučavao se u rukovanju oružjem, prikupljao priloge, raznosio vesti.

U trinaestojulskom ustanku učestvovao je u razoružavanju italijanske posade na Lovč-

nu. Početkom 1942. godine, u sastavu Lovčenskog udarnog bataljona, učestvovao je u svim akcijama na sektoru Bratonožića, Vasojevića i gornje Morače. U tim teškim danima, gladan, neodjeven i u vrlo nepovjnim vremenskim uslovima, na temperaturi od minus 30 stepeni, hraneći se hlebom od leskove rese i kore drveta, bez soli, izdržao je do kraja u borbi s neuporedivo brojnijim i bolje opremljenim neprijateljem. Aprila 1942. godine, od preživelih boraca Lovčenskog odreda koji su ratovali u Vasojevićima, formirana je samostalna Lovčenska četa, u kojoj je Blažo bio puškomitraljezac. Četa je izvodila borbena dejstva na teritoriji Nikšićkog odreda i zatvarala pravac od Nikšića prema Nikšićkoj župi i Lukovu. O

podvizima te čete i Blažu-puškmitraljezcu i danas se u tom kraju priča.

Bio je borac-puškmitraljezac, bombaš i omladinski rukovodilac u četi.

Kao borac i rukovodilac u 4. proleterskoj brigadi istakao se u svim borbama u kojima je učestvovao, a posebno:

U napadu na Hadžiće, jako ustašku uporište na pruži Sarajevo — Konjic. Upao je s bombama 1. i 2. bataljona u železničku stanicu, koju su zatim zapalili i uništili ustašku posadu. U istom trenutku naišao je oklopni voz, ali se Blažo nije zbunio, već je iz svog puškmitraljeza otvorio vatru. To je bio znak za opšti napad na oklopni voz, koji je, vatrom iz automatskog oružja i bombama, ispraćen za Sarajevo, i više se nije pojavljiva.

U oba napada na Bugojno, jula 1942. godine, pokazao je izvanredno junaštvo. U Bugojnu je upao među prvima i, dok su se vodile ulične borbe, obračunao se s ustaškim mitraljezom na mostu, odakle je njegova četa trpela bočnu vatru. Prilikom drugog napada, bataljon je dobio naređenje da se povuče. To naređenje nije stiglo do njegove desetine, i ona je ostala na periferiji grada. Kad se razdanilo, ustaše su na nju izvršile juriš. Desetina je morala da se povuče preko brisnog prostora i da pregaži Vrbas. Blažo je štitiio odstupnicu svojim puškmitraljezom, i deseti-na se izvukla iz borbe bez gubitaka. To je podvig u kome se dugo pričalo u bataljonu.

Na Vilića Gunvu, u odsudnoj bici za odbranu ranjenika, učestvovao je kao omladinski rukovodilac čete. Ranjenici su u Prozorskoj kotlini bili u velikoj opasnosti. Vrhovni komandant je izdao naređenje da se ranjenici moraju spasti i da ne smeju pasti u ruke neprijatelju. Njegova četa je držala jedan od čvornih položaja na prevoju Raduše. Nemački juriši su se smenjivali u talasima. Fašisti su kidisali, ginuli i ponovo jurišali. Odbijeno je jedanaest njihovih juriša. U četi je bilo oko 30 ranjenih i mrtvih. Niko nije pomišljao na odstupanje. Ni ranjeni drugovi nisu napuštali položaj. U kratkom predahu rečeno je da se na položaju ostane do poslednjeg čoveka. Blažovi pomoćnici na puškmitraljezu ginuili su redom. Dotad su iz čete poginuli svi puškmitraljezci, sem njega. U poslednjem jurišu, 2. marta 1943. godine, hrabro je poginuo i omladinski rukovodilac 2. čete 2. bataljona 4. proleterske brigade, Blažo Martinović. Ranjenici su spaseni. Nemci su naterani u bekstvo prema Gornjem Vakufu i Bugojnu. Vrhovni komandant je pohvalio njegov bataljon za herojsko držanje, ali njega u stroju bataljona više nije bilo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Mar.)

MARTINOVIĆ Sava MARKO

Rođen je 3. septembra 1911. godine u selu Bajice, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Zemljoradnik.

Rođen je u mnogobrojnoj, siromašnoj porodici, i detinjstvo mu je ostalo u neprijatnoj uspomeni. Zapamti je sve strahote i svetskog rata: glad, nemaštinu, ratna razaranja, hrabre ratnike iz tog perioda i austrijsku okupaciju.

Osnovnu školu završio je u Bajicama, a četiri razreda gimnazije u Cetinju. Već kao đak osnovne škole osenio je teškoće seljačkog života. Školske lekcije učio je čuvajući stoku ili posle napornog rada na njivi, uz svetlost vatre s ognjišta. Zbog slabog materijalnog stanja, nije mogao da nastavi školovanje, ostao je kod kuće i bavio se zemljoradnjom i stočarstvom.

Bivšu jugoslovensku vojsku je služio u Mostaru, ali u aprilskom ratu nije učestvovao zato što nije mobilisan. Nekoliko puta se javljao vojnim vlastima i tražio da bude upućen na granicu prema Albaniji, kao dobrovoljac, ali bez uspeha.

U NOB je stupio 13. jula 1941. godine. Član je KPJ od 1942. godine.

Posle okupacije zemlje, odmah se priključio NOP, prikupljao je oružje i ostali materijal za oružane akcije i izvršavao druge zadatke.

Bio je borac Lovčensko partizanskog odreda. Početkom 1942. godine učestvovao je u svim akcijama udarnog bataljona Lovčanaca na sektoru Bratonožići — Vasojevići — Gornja i Donja Morača. U svim tim borbama istakao se i pokazao veliku hrabrost. I kasnije, kao borac samostalne Lovčenske čete, u kojoj je bio puškmitraljezac, ispoljio je izuzetnu hrabrost. Samo jednog dana ispod Gradca, u blizini Nikšića, na bojištu ostalo je 80 italijana. Marko i njegovi drugovi puškmitraljezci iz čete su se u toj borbi posebno istakli.

Od formiranja 4. crnogorske brigade, pa do svoje smrti, učestvovao je u svim borbama brigade. Kao njen borac i rukovodilac, prešao je Crnu Goru, Zelengoru, Stujesku, Boenu i Hercegovinu i Dalmaciju. Stojkički je podneo sve napore u IV i V neprijateljskoj ofanzivi. Iz tih teških dana borci su ga upamtili kao veoma dobrog drugu, uvek vedrog, nasmejanog, spremnog za šalu. Često se u tim najtežim trenucima čuo samo njegov glas: znao je da na francuskom jeziku rečituje običas s crnogorskim naglaskom, da zavepa ili izbaci neku šaljivu parolu, da bi stvorio vedro raspoloženje.

Njegovi podvizi na Kupresu i Livnu i, na kraju, njegova herojska smrt kod Kolašina govore o neobičnoj hrabrosti.

U napadu na Kupres bio je određen da vatrom svog puškmitraljeza štiti bombeše. U nezadrživom jurišu bombaši su silomli otpor neprijatelja i upali u prve rovove na samoj periferiji grada. Streljački stroj njegovog bataljona je neprijateljskom vatrom prikovan za ledinu. U žestokom okršaju, Marko je ranjen. Oko njega su ležali mrtvi i ranjeni. U nedoumicu je šta da radi. Bataljon se povlači. Ranjenici su u opasnosti, a i sâm je ranjen. Donosi brzo odluku. Vatrom svog puškmitraljeza štiti izvlačenje ranjenika, koristi zbunjenost ustaša koji su za trenutak zastali, uzima ranjenog druga i nosi ga. Iz borbe je izneo ranjenika i svog puškmitraljeza. Kad je ranjenika predao pratećem vodju brigade, bio je i drugi put ranjen. U bolnici u Glamoču svi su se ponovo našli.

Vrhovni komandant izdao je kratko naređenje: „Livno mora pasti“. Grad je opasan rovovima, bunkerima i bodljikavom žicom. Bataljon je prodro u grad, i zaberikadirao se u tri zgrade. Prozor na spratu zgrade u kojoj je bila 2. četa, Marko je pretvorio u bunker i svojim puškmitraljezom štitiio je prilaz grada. Ustaše su se smenjivali u jurišima i ostajale ispred njegovog prozora. U poslednjem jurišu on je svom komandiru voda omogućio da zapali borna kola, a vatrom iz svog puškmitraljeza unišio je ustašku posadu koja je izbezumljena iskakala iz oklopa. Raport 2. bataljona 4. proleterske brigade Vrhovnom komandantu bio je kratak: „Livno je palo.“ Drugi bataljon je i drugi put pohvaljen.

Dvadeset šestog septembra 1943. godine izvršen je napad na Kolašin. Borci 2. i 3. bataljona su vrlo brzo zauzeli grad. Spoljna uporišta, Barutana i Bošanje Brdo, davala su žestok otpor. Marko je određen da, kao voda grupe bombaše, uništi bunker na Barutani. Bombaši i puškmitraljezci su prišli bunkeru. Razvila se ogorčena borba. Napravio je još jedan skok, i svojim grudima začepio neprijateljski mitraljez. Bombašima i puškmitraljez-

cima poklonio je život i četi obezbedio da izvrši zadatak. Narod ga je opevao i u pesmi prozovao crnogorskim Matrosom (Matrosov je heroj Sovjetskog Saveza, koji je slično poginuo).

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Mar.)

MARTINOVIĆ Vasa NIKOLA

Rođen je 9. maja 1915. godine u selu Bajice, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz siromašne službeničke porodice. Oficir bivše jugoslovenske vojske.

Osnovnu školu završio je u Bajicama, gimnaziju u Cetinju, a Vojnu akademiju u Beogradu. Detinjstvo nije proveo bezbrizno, jer se brojna proćica od 11 članova izdržavala od očeve službeničke plate i sitnog seljačkog poseda od nepuno pola hektara obradive zemlje.

Školovao se u veoma teškim materijalnim uslovima, i već u petom razredu gimnazije opredelio se za put napredne i revolucionarne omladine, na kome je dosledno istrajao do kraja života. Posle završetka gimnazije, 1936. godine, zbog siromaštva, a uz saglasnost omladinskog pokreta Cetinja, upisuje se u Vojnu akademiju u Beogradu i završava je 1939. godine. Kao oficir radi u Kninu i Senti, gde ga je i rat zatekao. U aprilskom ratu istakao se rušeći most na Tisi. Zbog izdaje rukovodećeg kadra bivše jugoslovenske vojske, pao je u ruke mađarskih okupacionih snaga i osuđen je na smrt. Život mu je spasao jugoslovenski oficir mađarskog porekla, koji ga je prepoznao, izdvojio iz grupe za streljanje i priključio grupi koja je transportovana u zarobljeništvo u Budimpeštu. Iz zarobljeništva ga je izbio opet taj oficir, nabavivši mu oficirsku žandamerijsku uniformu. To je bio jedini način da se izvuče iz zarobljeništva, jer je bio postignut sporazum Nedićeve kvislinške vlade i nemačkog Rajha da bivši jugoslovenski žandarmi ostanu u službi okupatora. Tako je stigao do Beograda, a do svog Cetinja putovao je kao civil.

U NOB stupio je 13. jula 1941. godine. Član KPJ je od 1942. godine. U priprema za ustanak prikupljao je oružje i drugi ratni materijal, izvodio je obuku omladinaca u rukovanju oružjem i bio je vrlo aktivan u ideološko-političkom radu na terenu. Ustanak ga je zatekao u Cetinju, kao ilegalnog radnika, gde je otkriven i uhapšen. Uspeva da se izvuče iz zatvora i još intenzivnije radi na formiranju ilegalne borbene jedinice — Cetinjskog bataljona, koji je imao zadatak da organizuje napad u okupiranom gradu. Po direktivi Parti-

je, s još nekoliko drugova, Nikola razbijao četnički nacionalistički pokret organizovan od strane generala bivše jugoslovenske vojske Blaža Dukanovača, pod okriljem italijanskog bataljona. Napušta Cetinje, jer je na tom sastanku energično istupio demaskirajući izdajničku ulogu bivšeg generala, bliskog saradnika Draže Mihailovića. Već sutradan ponovo istupa, ovoga puta u selu Bajice, među svojim seljacima, otkrivajući im izdajničke namere četnika. Donosi se jedinstven dokument, „Bajička rezolucija“, u kome 190 potpisnika, među kojima je i Nikola, stavljaju na znanje okupatoru i njegovim slugama da neće stupiti ni u kakve vojne ili političke organizacije protiv NOP-a. Posle toga, s grupom boraca odlazi u Lovčenski partizanski odred.

U ustanku je bio komandir omladinskog voda u ilegalnom bataljonu „Staljin“, zatim komandir čete u Lovčenskom odredu i 4. proleterske brigade, načelnik štaba 5. proleterske brigade, komandir grupe za proboj sa Sutjeske, formirane od preživelih boraca 5. proleterske brigade s delom Vrhovnog štaba koji je bio s 3. divizionom, načelnik štaba 3. krajiške brigade i komandant 26. divizije. Njegov uspon kao vojnog starešine bio je brz; za dve godine ratovanja, od komandira voda postao je komandant divizije.

Do formiranja 4. proleterske brigade istakao se kao komandir čete u Lovčenskom odredu na Simunji, Čevu, Goliji i Kazancima.

Posle savladavanja Treskavice i Jahorine, 4. proleterska brigada imala je zadatak da zauzme Hadžiće, razruši prugu na tom delu i uništi sva neprijateljska postrojenja na njoj od Sarajeva do Pazarica. U napadu na Hadžiće, pored ostalih jedinica brigade, učestvovala je i 1. četa 2. bataljona. Nikola je s četom neopazeno prodro u gradic, iznenadio je ustaše, i u žestokom okršaju koji je trajao do svanuća uništene su neprijateljske snage na železnici-

koj stanići i u naselju. U tom prvaj velikoj pobedi posle formiranja brigade došlo su do izražaja njegove vrline: hrabrost i mudro rukovođenje četom.

U borbi za Bujgojno, Vrhovni komandant je naredbom pohvalio 2. bataljon 4. proleterske brigade za herojsko držanje i gubitke nanese neprijatelju. Prva četa, pod komandom Nikole Martinovića, uspela je da prodr u grad, nanese neprijatelju velike gubitke i da se iz borbe izvuce bez gubitaka, i to samo zahvaljujući njegovom umešnom komandovanju, jer je Nikolina deviza bila: „U borbu među prvima, a iz borbe sa zaštitnicom“.

Zloglasno ustaško гнездо Kupres je, u periodu od 11. do 15. avgusta 1942. godine, dva puta napadano. U tom drami Lovčenaca i Komijana, umesto rascvetale mladosti Lovčenskog i Komskog bataljona — 2. i 4. bataljona — ostao je samo jedan, 2. bataljon. U toj bici je hroničar zabeležio ono što se do tada nije desilo. Naime, Nikola je, iako ranjen, uspeo da u snažnom jurišu, uništavajući sve pred sobom, s četom izbjie na suprotnu stranu grada. Grad nije zauzet. Nikome nije bilo jasno kako se to zbilo. Ostala je priča kako su Crnogorci prošli kroz Kupres i kad su izbili na suprotnu stranu grada, pitali su gde je taj Kupres!

I Sutjeska je Nikolu zabeležila kao heroja. Posle pogibije legendarnog junaka Save Kovačevića, uspeo je da od preživelih boraca 5. crnogorske brigade formira grupu za proboj, i da se s delom Vrhovnog štaba probije iz obruča i uđe u sastav glavnine.

Dvadeset i drugog decembra 1943. godine nemačke snage su izvršile desant na ostrvo Korčulu. Komandant divizije Nikola Martinović ocenio je da je situacija na Korčuli prilično teška. Naredio je da se pripremi jedan bataljon 1. brigade, i s njim je sa Hvara krenuo na Korčulu. Stigli su u zoru 24. decembra. Odmah su stupili u borbu s neprijateljem i uspostavili vezu s 13. brigadom. U borbama koje su toga dana vođene s nadmoćnim nemačkim snagama, ranjen je i komandant divizije. Naredio je da se teži ranjenici spavaju i odbio da se prema njemu lično bilo šta posebno preduzima, iako je i sam bio teže ranjen. Prenešen je na Hvar 25. decembra, i tu je podlegao ranama.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (M. Mar.)

Rođen je 5. maja 1916. godine u selu Bajica, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz službeničke porodice. Apovest medicine.

Osnovnu školu i gimnaziju je završio na Cetinju. Na Medicinski fakultet u Beogradu upisao se 1935. godine. Već kao gimnazijalac opredelio se za put napredne omladine i bio je jedan od najprogresivnijih omladinaca, budućih revolucionara i ratnika. I kao student, istakao se u borbi za autonomiju Univerziteta i demokratizaciju društva uopšte. Učesnik je mnogih mitinga i demonstracija koje je KPJ organizovala na Beogradskom univerzitetu i u Beogradu.

Posle okupacije Jugoslavije, vraća se u Crnu Goru i učestvuje u pripremi ustanka. Po zadatku partije, organizuje sanitetske kurseve i radi kao lekar u očetinskoj bolnici. Odmah posle ustanka, okupator je otkrio njegov rad, pa ga hapse i interniraju u koncentracijski logor u Albaniji. U logoru je stojički podnosio zlostavljanje, a našao je snage i da ukazuje lekarsku pomoć svojim bolesnim i ozleđenim drugovima, zbog čega je bio cenjen i uživao je veliki ugled među interniranim.

Novembra 1941. godine izbačven je iz logora, zamenom za italijanske zarobljenike.

Posle povratka iz logora, postavljen je za referenta saniteta Lovčenskog odreda. Saznao je da mu je poginuo stariji brat Sveto, koji ga je učio marksizmu i od koga se naučio kako se herojski gine. Pitao je kada se Sveto držao na streljanju. Drugovi su mu odgovorili: „Junaci — prkosio je okupatoru, pevajući Internacionalu.“ „A otac?“ — dodao je Stanko. „Nije pustio ni suzu, samo mu je kosa za jednu nepropavanu noć potpuno pobelela“, glasio je odgovor.

Fizički iscrpljeni logoraši nije klonuo duhom, već je s još više elana i mržnje prema okupatoru i domaćim izdajnicima nastavio da se bori. Na njegovu inicijativu formirana je prva partizanska bolnica na teritoriji Lovčenskog odreda. Organizuje sanitetske kurseve, leči i zbrinjava ranjenike, obilazi front i ukazuje prvu pomoć ranjenim borcima u prvoj borbenoj liniji.

Hrabrost, požrtvovanje, humanost, skromnost i organizatorske sposobnosti krasile su Stanka, koji se nesebično žrtvovao i ostajao na bojištu sa svojim ranjenim drugovima.

Te osobine i drugi kvaliteti naročito su se ispoljili u III, IV i V neprijateljskoj ofanzivi.

Kad su ga drugovi predložili za prijem u KPJ, rekao je da nije zaslužan da bude član naše slavne KP. Nije to bila nikakva demagogija, već iskreno osećanje, odraz njegove skromnosti i njegovih osobina. Komunisti su bili iznenađeni ovakvim stavom i morali su dosta dugo da se s njim ubeđuju da bi mu dokazali da je on i te kako zaslužan da postane član KPJ. Tako je Stanko primljen za člana KPJ, početkom 1942. godine.

Stanko je često, u kritičnim situacijama, ostavljao lekarske instrumente i zamenjivao ih puškom ili puškomitraljezom. Tako je 1941. u Šitarnu, prilikom bombardovanja i mitraljevanja bolnice Lovčenskog odreda, zgrabio puškomitraljez i gađao neprijateljske avione, da bi odmah posle toga ukazivao lekarsku pomoć ranjenicima.

U III neprijateljskoj ofanzivi, prilikom osiromašavanja partizanskih snaga za Bosnu, svojim hrabrošću i požrtvovanjem, došlo su do izražaja njegove organizatorske sposobnosti u evakuaciji ranjenika na prostoru Tjentište — Vrbnica (posle odlaska glavnine NOV, 1. 2. 3. i 4. proleterske brigade, krajem 1942. godine za Bosansku krahinu, s 5. proleterskom brigadom ostali su svi teški ranjenici). Za nepun mesec Stanko je sa sanitetskim osobljem bolnice osposobio veliki broj ranjenika, zahvaljujući nesebičnom zalaganju u njihovoj nezi. U pokretu od Vrbnice do Prozora, preko Treskavice, Igmana i Bitovnje, danonoćno je bdeo nad starim ranjenicima, a novima je ukazivao hitnu pomoć. Presudnu ulogu je imao u napadu Nemaca i ustaša na selo Zabrd, izvlačeći ranjenike iz najžešće vatre.

I u IV neprijateljskoj ofanzivi bio je komandant bolnice tifusara, kada je u vreme najveće zime, februara — marta 1943. godine, trebalo oko 1000 bolesnika evakuisati ispred neprijatelja, iz prozorske kotline, preko Neretve i vrelitnih planina BiH i Crne Gore, izbegavajući dodir s ostalim ranjenicima, stanovništvom i NOV. U jeku najžešće bitke za ranjenike, Stanko s italijanskim zarobljenicima evakuše tifusare. Ne plašeći se zaraze, unosi ih u

kamione i prebacuje preko improvizovanog mosta na Neretvi. Na putu za Krstac napadnut je od četničkih bandi. S bolničarima i donekle ozdravelim bolesnicima uspeva da odbrani bolnicu i da zaradi dosta veliku količinu hrane dobrodošlu iscrpljenim tifusarima.

U aprilu 1943. godine, zbog nesebičnog zalaganja i brige o ranjenicima i organizacionih sposobnosti pokazanih u IV neprijateljskoj ofanzivi, postao je član sanitetskog odeljenja Vrhovnog štaba.

U V neprijateljskoj ofanzivi bio je zadužen za bolnice. On je organizovao prelaz ranjenika i bolesnika preko Pive. Na tom zadatku pokazao je neobičnu snalažljivost, upornost i junštvo. Organizovao je Centralnu bolnicu za pokret po etalonima, i tačno je znao koliko ima ranjenika i bolesnika, pešaka, konjanika, nosila i bolničkog osoblja. Kolona ranjenika stigla je u dolinu Sutjeske. Ranjenici i 3. divizija su bili odošeni. Legendarni junak Sava Kovačević pokušava da sa svojom divizionom probije obruč i spase ranjenika. Jurša na čelu divizije i gine. Nemački zlikovci zverski se obračunavaju s ranjenicima.

Za buduća pokoljenja ostaće vešta tajna kako je Stanko, u toj bezizlaznoj situaciji, organizovao grupu ranjenika za proboj i s njom dospoe čak do sela Mežica kod Miljevine. Nedostajao je samo još jedan korak da s ranjenicima pređe na slobodnu teritoriju.

Potresnu priču o pogibiji Stanka Martinovića i njegovih ranjenika, od kojih se nije nikad odvajao i s kojima je pošao u smrt, ispričala je jedna trinaestogodišnja devojčica, koja je pukim slučajem ostala živa, a bila je u toj grupi ranjenika i bolesnika. Četnički zlikovci su sve ranjene drugove poubijali, a Stanka su mučili i na kraju su ga, kad su završili taj zločinački ritual, ubili 16. juna 1943. godine.

Stanko je bio, pre svega, čovek divnih ljudskih osobina. Poticao je iz ugledne i hrabre porodice. Kroz revoluciju, klejno obrazovanje i školovanje izrastao je u vrsnog organizatora, borca, lekara i komunistu s visokim moralno-političkim kvalitetima. Takav će ostati da živi u sećanjima svojih saboraca i naroda.

Narodnim herojem proglašen je 11. jula 1945. godine. (M. Mar.)

MARUŠIĆ Antona DARKO BLAŽ

Rođen je 6. decembra 1919. u Lukovici kod Brezovice, Slovenija. Kratko vreme posle Darkova rođenja, porodica Marušić se preselila iz Ljubijane na Slovensko primorje, odakle je i bila rodnom. Borba za svakičasniji hleb

odvaja ih je čak u Brazil. Godine 1925. porodi-
ca se opet vratila u Primorje, naselila se u
Opatjem Selu, gde je Darko pohađao osnovnu
školu. Kad je fašističko nasilje nad Slovincima
počelo da se poostrava, Marušičeva porodica
je pobešla preko granice, i stalno se nastanila
u Ljubljani. U Ljubljani je Darko s odličnim
uspehom završio Građansku školu, a zatim je
učio mašinsko-bravarski zanat. Zaposlio se u
fabrici „Unitas“, gde je već u to doba bila jaka
partijska organizacija. Pošto je već radio u
naprednim radničkim organizacijama, Darko
je krajem 1938. primljen u SKOJ. Kao vrlo
aktivan skojevac i svestan borac radničkog
pokreta, 1940. primljen je u Komunističku
partiju. Od tada je učestvovao u svim antifaši-
stičkim akcijama, naročito u akcijama za od-

branu zemlje koje je pripremala partija, i to ne
samo kao učesnik već, najčešće, kao sposo-
ban organizator.

Već u prvim danima okupacije, Darko
postaje sekretar Rejonskog komiteta SKOJ
Šiška, član Okružnog komiteta SKOJ-a za
područje Ljubljane (čiji sekretar postaje uje-
sen 1941.) Neumorno je podizao duh otpora
među skojevcima, primao u SKOJ omladince
koji su se isticali u prikupljanju oružja i
drugim početnim akcijama ustanka. U velikoj
meri je Darkova zasluga što se studentska,
učenička i šegrtaska omladina, pa i omladina iz
okolinih sela, tako masovno uključivala u bor-
bene grupe, što je u leto 1941. tako velik broj
omladinaca iz Ljubljane otišao u partizane.
Pored tog organizacionog rada, Darko je i sam
bio član borbene grupe koju je osnovao u
Šiški, i s njom išao u akcije. Jedna od
najpoznatijih akcija koju je izveo s tom gru-
pom bio je uspešan napad na jaku italijansku
patrolu, sredinom jula 1941. u Ljubljani.

Posle njegovih velikih uspeha u radu,
Centralni komitet KPS poverio mu je izvanred-

no poverljiv zadatak. U prvim danima februara
ponovo je poslat u Trst da tamo, u redovima
omladine, organizuje narodnooslobodilački
pokret. Zadatak je uspešno izvršio, uspostavi-
vši čvrstu omladinsku organizaciju koja je
kasnije dala velik broj hrabrih boraca. Nekoliko
meseci kasnije, posle hapšenja Oskara
Kovačiča, preuzeo je i njegove dužnosti: orga-
nizovanje Oslobođilne fronte i oslobodilačkog
pokreta među starijima, pre svega među rad-
nicima u Trstu i Tržiču. Zbog drugarskog
odnosa prema ljudima, bio je vrlo omiljen, a
njegovi uspesi i njegova hrabrost izazivali su
divljenje.

Februara 1943. morao je da napusti Trst,
jer ga je policija tražila. Otada je politički i
vojnički delovao na celoj teritoriji Slovenač-
kog primorja. Početkom decembra 1942. CK
KPS ga je imenovao za člana Pokrajinskog
komiteta KPS za Slovenačko primorje, a Glav-
ni štab mu je istovremeno poverio dužnost
zamenika političkog komesara Primorske ope-
rativne zone. Šestog oktobra 1943. postaje
politički komesar Tršćanske divizije. Marta
1943. imenovan je za sekretara Poverenštva
PK SKOJ za Slovenačko primorje, juna za
sekretara Pokrajinskog inicijativnog odbora
ZSM, oktobra člana Glavnog odbora ZSM. 17.
novembra 1943. pao je u borbi s nemačkom
patrolom, u Srednjem Lokovcu.

Tako je Darko Marušić Blaž pao kao
herojski borac, organizator omladine i SKOJ-a
u Ljubljani, pionir u rasplamsavanju otpora na
tršćanskom području i kao jedan od glavnih
organizatora ustanka u celom Slovenačkom
primorju.

Narodnim herojem proglašen je 14. de-
cembra 1949. godine (M. Če.)

MARUŠIĆ Ivana IVICA RATKO

Rođen je 6. marta 1912. u selu Grab kod
Sinja, Hrvatska. Ivica Marušić odrastao je i
školvovao se u raznim mestima Jugoslavije,
tamo gde su se nalazili njegovi roditelji u
potrazi za službom. Odmalena je upoznao
teškoće života. Isključivan je iz gimnazije,
proganjan kao buntovan omladinac naprednih
shvatanja.

Sticajem okolnosti, u Omišu kod Splita,
gde su mu izvesno vreme boravili roditelji,
počinje njegova revolucionarna delatnost. Već
1932. postao je član Komunističke partije
Jugoslavije. U Bijeljini, gde su roditelji preme-
šteni, zbog aktivnosti koju je razvio na oku-
pljanju omladine, uhapšen je 1933. godine
pod optužbom da je širio komunističku propa-
gandu. Okružni sud u Tuzli osudio ga je na

dve i po godine robije, koju je izdržao u
Sremskoj Mitrovici. Za njega, kao i za mnoge
druge komuniste, robija je bila prava škola.
Nalazeći se u „Omladinskoj zgradi“ Kaznenog
zavoda, kao učesnik koji je morao da prekine
šesti razred gimnazije, Ivica je na robiji mnogo
učio, stalno bio s knjigom u rukama. Posle
izdržane kazne, u Zagrebu nastavlja ilegalno
svoj revolucionarni rad, ali Sud za zaštitu
države, 1937. ponovo otvara istragu nad njim;
u nedostatku dokaza za hapšenje, proturuje
ga u Busovaču, u kojoj nije dugo ostao, već se
opet vratio u Zagreb, i nastavio da ilegalno
deluje. Međutim, policija ga nije ispuštala iz
vida; aprila 1939. Državno tužilaštvo u Zagre-
bu ponovo pokreće postupak protiv njega,
zbog štampanja pet hiljada brošura komuni-

stičke sadržine i zbog njihovog rasturanja
počtom.

U ilegalnoj štampariji u Zagrebu, u vreme
počinjanja drugog svetskog rata, Ivica je, ne
jednom, potvrdio svoju hrabrost. Vojni rok
služio je u Sarajevu, a okupaciju zemlje i prve
priprema ustanka dočekao je u Zagrebu, u
neprestanom radu i vezi s istaknutim revolu-
cionarima Hrvatske.

Taj plavi, vitki i mršavi mladić, pomalo
razbarušene kose i krupnih plavih očiju, kre-
nuo je iz Zagreba, juna 1941. u pratnji druga i
prijatelja Vladimira Nemeta, u kovilac koji je
već počinjao da se podiže pod Kozarom.

Mesni komitet Partije u Prjedoru obezbe-
dio je prihvatanje i smeštaj drugova iz Zagre-
ba, Ivica Marušića i Vladimira Nemeta Brace.
U Orlovcima, 25. jula 1941, kada su komunisti
Kozare na čelu s doktorom Mladenom Stoj-
anovičem, održali poslednji pripremni sastanak
i krenuli u ustanak, bili su i oni prisutni. Tada
je Ivica Marušić, za Kozarčane komandant
Ratko, dobio zadatak da na čelu prve gerilske
grupe, a zatim udarne desetine počne diverzi-

je u prijedorskom kraju.

Ratko Marušić obično je u borbu išao s puškom u jednoj i štapom u drugoj ruci. Bio je uvek tamo gde je najteže, na odlučujućem mestu, na isturenom položaju. A takve borbe Kozarčani su voleli i beskraino im verovali. Objašnjenja nije voleo. „Sve reči valja zaminiti borbom i treskom bombe“. Zato je ponekad dolazilo i do nesporazuma, naročito s komesarima. Znao je da najstrože kazni nedisciplinovanog borca. Pa ipak, njemu nikad nije bilo teško da izdvoji dobrovoljce, jer je on sâm uvek bio na njihovom čelu. Tako je bilo i u napadu na oklopni voz na pruzi Prijedor—Bosanski Novi, kada je, s 25 smelih Kozarčana, obučenih u besprekorne domobranske uniforme, 6. januara 1942. pošao da ostvari smion i rizičan plan: da pomoću lukavstva osvoji oklopni voz, uništi njegovu posadu i s njim razori utvrđenja duž železničke pruge. Kada je odabranima rekao da možda mnogi neće živi da se vrate, iz grupe nije niko izostao. I sve je počelo da teče po određenom i predviđenom planu. Pred kućicom železničkog čuvara, između stanice Svodna i Dragotinja, uspeo je da uskoči u voz samo sedam dugova, a Ratko, njihov komandant, u poslednjem trenutku zakaočio se na papučicu, da bi s njim bacao bombe na zbudjene neprijateljske vojnike što su stajali kraj železničke pruge, dok je voz pod punom parom jurio prema Prijedoru. I posada je uništena. A kada je, na signal pred Prijedorom, voz usporio, borci su već išli prema partizanskom logoru i nosili svog mrtvog druga, Milana Krnetića. Bilten Vrhovnog štaba o ovoj akciji je zabeležio: „... Četa kozaračkog odreda izvela je jedan od najvećih podviga u partizanskom ratovanju“.

Ratko je komandovao grupom od 25 boraca koji su, pomoću 500 kilograma dinamita, srušili i vijadukt Volinje, jedan od najznačajnijih objekata na železničkoj pruzi Zagreb—Bosanski Novi.

U oslobođenom Prijedoru, Ratko Marušić je vodio 1. bataljon 2. kozarskog odreda, koji je do kraja ispunio svoj zadatak. Posle ove akcije partizanske snage na Kozari su narasle toliko da su bile u stanju da formiraju i veće jedinice. Tako je u selu Lamovira, 21. maja 1942. postrojeno 1.400 boraca. Pred strojem su stajala dva kozarska junaka: Josip Mažar Šoša i hica Marušić Ratko. Predajući zastavu 1. krajiškoj brigadi, Šoša je rekao: „Brigadu koja ima takve borce kao što je njen komandant, sigurno očekuju veliki podvizi u blokovima zgrada i ulica, među bunkerima, bilo gde da se nađe i zatekne“.

I kada je počela neprijateljska ofanziva na Kozari, juna 1942. godine, 1. krajiška brigada išla je iz jurija u juris, iz borbe u borbu, od

Bosanskoj Novog i Dobričina, Sanske doline i Ključa, do Mrkonjić-Grada i Kupresa, da rastereti 2. krajiški odred, oko koga je sve više stezalo obruč 45 hiljada dobro naoružanih neprijateljskih vojnika.

Kada je neumorni inspirator i realizator mnogobrojnih partizanskih bitaka zastao sa svojim štabom, 2. septembra 1942. godine, u selu Dujakovicima na Manjači, iznenada su ga zasuli bombama iz neprijateljskog aviona. Od smrtonosnih rana, samo nekoliko dana kasnije, u partizanskoj bolnici u Drinjićima umro je hica Marušić Ratko, u tridesetoj godini. Tada je o njemu Velja Stojnić, ratni drug i prijatelj, zapisao:

„I u miru i u ratu nosio je štap. Odatno se odlučio na dug put i kratak život“.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Lu.)

MASLARIĆ Pantelje BOŽIDAR

Rođen je 10. avgusta 1895. godine u Dalju, kod Osijeka, Hrvatska. Osnovnu školu je završio u selu i nastavio školovanje u Osijeku. Tada se već uključio u aktivnost napredne srednjoškolske omladine.

Početak prvog svetskog rata 1914. godine zatekao ga je na dačkoj ekurziji u Srbiji. Nije ni pomišljao da se vrati u Osijek. Zadojen slobodarskim idejama, iako još veoma mlad, javio se kao dobrovoljac u prvu jedinicu na koju je naišao u Beogradu. U srpskoj vojsci je postao dak-narednik. Godine 1915, pred naletom velike neprijateljske ofanzive, zajedno s glavninom srpske vojske povlačio se ka jugu. Ranjen je na Solunskom frontu i upućen na lečenje u Bizertu (Tunis), a potom i u Francusku, gde je kao stipendist srpske vlade najpre završio maturu, a zatim upisao studije. U Kanu je, s grupom studenata iz Srbije i Hrvatske, osnovao marksistički klub. Članovi ovoga kluba su, 1. maja 1918. godine, učestvovali u radničkoj proslavi. Oni su na čelu povorkе nosili natpise s revolucionarnim parolama u slavu Lenjinu i Oktobarske revolucije. Srpska vlada je posle ovoga, ukinula stipendiju Maslariću, pa je bio prinuđen da se vrati u Jugoslaviju.

U ovoj zemlji, koja je stvorena dok se Maslarić nalazio još u tuđini, zbili su se mnogi značajni događaji. Osnovana je Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunisti), čiji je član postao i Maslarić odmah posle povratka u domovinu. U Beogradu je završio studije. Pred završetku studija zaposlio se kao nastavnik matematike i fizike u Somboru, ali je ubrzo, zbog revolucionarne aktivnosti, otpušten iz službe. Bilo je to vreme Obznanе i Zakona o

zaštiti države. Zbog učesća u akcijama revolucionarnog pokreta, Maslarić je s drugovima uhapšen, izveden pred Sud i, 7. jula 1922. godine, osuđen na dvogodišnju robiju koju je izdržao u kaznicionici u Sremskoj Mitrovici.

Posle izlaska s robije (1924), vratio se u Osijek, gde je sve do 1928. godine vršio razne odgovorne dužnosti u SKOJ-u i Partiji. Uredivao je partijski list „Riječ radnika i seljaka“. Policija ga ne ispušta iz vida. Hapse ga i progone. On se ne predaje. Pristupivši sastancima Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku, ilegalno je prešao granicu i učestvovao na Trećem kongresu KPJ u Beču (maj 1926), zatim se vraća u zemlju i radi na sprovođenju

odluka Kongresa. Vlasti su ga iz Osijeka prognale u rodni Dalj i stavile u kućni pritvor. Tada (1928) ga je partijska organizacija krišom prebacila iz Zagreb, odakle je ilegalno upućen u emigraciju. Najpre je izvesno vreme boravio u Beču, a potom otišao u Moskvu, na Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada, gde je bio u početku slušalac, a zatim i predavač, odakle je prešao na Međunarodnu Lenjinovu školu. Pripadnici raznih nacionalnosti, borci revolucionarnog radničkog pokreta u svojim zemljama i u svetu, birali su ga za predsednika Internacionalnog kluba u Moskvi.

Kada je, u leto 1936. godine, izbio puč španskih fašističkih generala, Maslarić je s ilegalnim dokumentima, preko Finske, Švedske, Francuske i Pirineja došao da brani špansku Republiku. Posle kraćeg boravka u Madridu, u Petoj regimenti, upućen je da organizuje gerilske grupe u Estramaduri. U borbama se isticao hrabrošću. Ranjen je kod sela Vilar de Rene, 5. novembra 1936. godine. Kada je, posle lečenja, napustio bolnicu — ponovo se našao u prvim borbenim redovima. Januara 1937. godine imenovan je za komandanta bataljona Šezdeset druge španske bri-

gade. Posle poraza Španske republikanske armije, doseo je u Oran (Alžir), a zatim u koncentracijski logor Bogari, na prilazima Sahari, odakle je uspeo da se, u proljeće 1939. godine, domogne Sovjetskog Saveza.

U Moskvi je radio u Kominterni, brinuci se o invalidima, pripadnicima Internacionalnih brigada. U Moskvi je bio u prilici da se sretno i saraduje s istaknutim ličnostima međunarodnog radničkog pokreta — s Josipom Brozom Titom, Georgi Dimitrovom, Vilhelhom Pikom, i drugima.

U vreme drugog svetskog rata Maslarić je, zajedno s Veljkom Vlahovićem i Đurom Salajem, radio u redakciji „Slobodne Jugoslavije“, koja je preko talasa Radio-Moskve širila istinu o borbi Titove narodnooslobodilačke vojske. Još u avgustu 1941. godine izabran je za potpredsednika Sveslovenskog komiteta.

Maslarić se vratio u Jugoslaviju 1944. godine, dok su se još vodile borbe za njeno oslobođenje. Učestvuje u borbama i organizuje narodnu vlast. Tada je imao čin general-majora.

Posle oslobođenja zemlje, iako slabog zdravlja, s entuzijazmom istinskih revolucionara učestvuje u obnovi i izgradnji zemlje i socijalizma u Jugoslaviji. Izvesno vreme bio je upravnik Vojnopolitičke škole u Beogradu. Božidar Maslarić je bio član CK SKJ, član izvršnog komiteta CK SK Hrvatske, član Saveznog odbora SSRNJ i Predsedništva Glavnog odbora SSRN Hrvatske. Na svim posleratnim izborima biran je za narodnog poslanika Savezne skupštine i Sabora Hrvatske. Od 1946. do 1948. godine bio je predsednik Sveslovenskog komiteta u Beogradu, a od 1951. godine potpredsednik Vlade, a zatim potpredsednik izvršnog veća Sabora Hrvatske.

Umro je 5. aprila 1963. godine u Zagrebu. Toga dana prestalo je da kuca srce čoveka „koji je sav svoj život posvetio borbi za pobjedu velikih ideja marksizma-lenjinizma“ (iz telegrama CK SKJ).

Buntovni mladić, ranjenik s Kajmakčalana, barjaktar iz Kana, zatočenik iz Sremske Mitrovice, govornik iz Rostova, španski komandant, ratnik sa sremskog fronta, graditelj socijalističke Jugoslavije — Božidar Maslarić, profesor iz Osijeka, prisni drug i saborac Đure Đakovića, Blagoja Parovića, Rada Vujovića, Vladimira Čopića, Đure Salajla, Moše Pijade, Josipa Broza... ostao je do kraja svoga života veran svojim idealima.

Narodnim herojem je proglašen 27. novembra 1953. godine. (D. Bo.)

MASLEŠA Aleksandra VESELIN VESO

Rođen je 20. aprila 1906. u Banja Luci, Bosna i Hercegovina. Od rane mladosti opredijelio se za revolucionarni rad. Kao šestookolac banjalučke gimnazije, stupa u napredni omladinski pokret, a istovremeno se uključuje i u akcije radničkog pokreta Banja Luke. Njegova aktivnost iz tog početnog perioda vezana je za dačko literarno društvo „Mladost“. Tu je stekao osnove marksističkog obrazovanja na izvornim djelima klasika marksizma, proširio opšte obrazovanje sistematskim čitanjem odabrane savremene literature, razvio smisao za predavački rad, za polemičku razmjenu mišljenja, uspostavio vezu između idejnih stavova i praktičnog revolucionarnog rada i ocijenio značaj novinarstva u javnom radu. I, u skladu s tim, odvijaju se i prvi njegovi javni istupi: referati i diskusije u okviru društva „Mladost“ i škole, agitaciono-propagandni rad po selima oko Banja Luke, revolucionarni istupi u protestnim akcijama radničkog pokreta, koje su slijedile poslije Obznane i Zakona o zaštiti države. U to vrijeme Masleša postaje član SKOJ-a.

Pošto je maturirao 1925. godine, Masleša odlazi na studije — najprije u Zagreb, gdje je upisao Pravni fakultet, da bi ubrzo prešao u Frankfurt na Majni, a potom u Pariz. Zahvaljujući opštoj naobrazbi, Masleša je krenuo na studij s određenim i jasnim interesovanjima. Njegova preokupacija su društvene nauke: politička ekonomija, sociologija istorija filozofije, istorija socijalizma. Snažan intelekt, kreativni duh i visokorazvijen radni kapacitet, Masleša je koristio izdašno mogućnosti koje mu je davala atmosfera Frankfurtskog instituta, gdje se teoriji marksizma i njenom povezivanju sa savremenim problemima međunarodnog radničkog pokreta pridavala velika pažnja. Tamo će on, uz stečeno znanje, otkriti smisao za naučni rad i osvojiti marksističku metodologiju naučnog rada. Godine 1927. prelazi u Pariz, gdje nastavlja studije iz političke ekonomije i sociologije. Zbog revolucionarnog rada među jugoslovenskim studentima i radnicima — iseljenicima u Francuskoj, izložen je progonima, a neomogućeno mu je bilo nastavljanje redovnih studija. Francuske vlasti su ga protjerale u Jugoslaviju, a jugoslovenske iz Beograda u Banja Luku. Tu je nastavio aktivnost u radničkom pokretu. Ali, sklonišću vezan za novinarstvo i publicistiku, napušta Banja Luku, odlazi u Osijek i upošljava se, kao urednik i korektor, u Redakciji „Hrvatski list“. Ali, i tu je ubrzo uhapšen, i protjeran u Banja Luku. Godine 1938. zapošljava se u Beogradu, kao skupštinski novinarski reporter i komentator u „Beogradskim novinama“. Te godine primljen je za člana KPJ.

Dolaskom u Beograd, Veso Masleša se brzo uključuje u društveni i politički život ovog grada, učestvujući, pored ilegalnog partijskog rada, i u legalnim manifestacijama tadašnje napredne inteligencije; zahvaljujući tome i svojim osobinama, ubrzo stiče simpatije i ugled u beogradskim naprednim intelektualnim krugovima. To će se pokazati vrlo korisnim u kasnijem periodu njegovog partijskog rada u obavljajući složeniji zadatka — po direktivi višeg rukovodstva KPJ. Već tada Masleša istupa s napisima u mnogim listovima i časopisima. U decembru 1928. pokrče, s Otokarom Keršovnjem i još nekim istaknutim naprednim intelektualcima, časopis „Nova

literatura“. Ali poslije proglašenja šestojanuarske diktature, među brojnim komunistima Beograda uhapšen je, početkom januara 1929, i Veselin Masleša. Pošto je u zatvoru proveo sedam mjeseci, bio je opet policijski protjeran u Banja Luku, gdje ovog puta ostaje nešto duže od godine. I u Banja Luku, mada u skučenijim mogućnostima, Masleša neumorno djeluje: drži ilegalno partijske kurseve, seminare i predavanja; upućuje mlade komuniste na marksističku literaturu; pojavljuje se, ali bez potpisa, u baljalučkom listu „Nova štampa“; bavi se prevodilačkim radom; nastavlja vanredne studije prava u Zagrebu.

Godine 1931. vraća se u Beograd i ostaje, s prekidima samo u vrijeme izdržavanja kazni, sve do 1941. godine. Zaposlio se kao publicist u Redakciji časopisa „Narodno blagostanje“. U Beogradu, pored partijsko-političke aktivnosti, Masleša se intenzivno bavi naučno-istraživačkim, publicističkim i prevodilačkim radom. U vezi je s OK KPJ u inostranstvu, i oslonac je njegovim članovima i instruktorima u Beogradu. Posebno je angažovan u ostvarivanju politike Narodnog fronta i stvaranju legalne jedinstvene radničke partije, odnosno

Stranke radnog naroda, kao sekretar njenog inicijativnog odbora.

Baveći se temama iz domena ekonomskih, političkih i književnih zbiljava u zemlji i inostranstvu, Veso Masleša je, kao publicist — marksist, objavio tekstove i studije u naprednim časopisima i listovima, a takođe i u ilegalnim glasilima KPJ. Preveo je nekoliko knjiga. Naučna vrijednost njegovih studija „Mlada Bosna“ i „Svetozar Marković“ održala se i potvrdila do naših dana.

Od 1927—1940. godine Masleša je hapšen deset puta, provodeći, za to vrijeme, u zatvorima ukupno više od dvije i po godine. Poslije bombardovanja Beograda (aprila 1941), prešao je u Crnu Goru i tamo učestvovao u pripremama ustanka; organizuje propagandni rad Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Glavni štaba za Crnu Goru i Boku; pokreće i uređuje listove „Slobodu“ i „Narodnu borbu“, održava predavanja u odredima i na partijskim kursovima.

U vrijeme pohoda proleterskih brigada u Bosansku krajinu, juna-avgusta 1942. član je Politodela 4. proleterske crnogorske brigade. U drugoj polovini 1942. godine, u selu Driniču, zajedno s Mošom Pijade i drugim saradnicima, obnavlja list „Borba“, organ KPJ, u kojoj objavljuje mnoge tekstove, saraduje i u drugim listovima: „Proleteru“, „Vojno-političkom pregledu“, „Narodnom oslobođenju“.

Na prvom zasjedanju AVNOJ-a u Bihacu, Masleša je održao glavni referat: „Narodnooslobodilačka borba i stvaranje Antifašističkog vijeća“, u kojem je iznio istorijat antifašističke borbe u svim krajevima Jugoslavije od 1936. do 1942. godine. Tada je izabran u izvršni odbor AVNOJ-a.

U četvrtj i petoj neprijateljskoj ofanzivi bio je s grupom divizija NOV koje su s Vrhovnim štabom vodile bitke na Neretvi i Sutjesci. U pokušaju proboja neprijateljskog obruča na Sutjesci, u kojem se našla 3. divizija, poginuo je Veselin Masleša, 14. juna 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Tr.)

MASLIĆ Saika OMER

Rođen je 21. novembra 1913. u Mrkonjić-Gradu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj zanatlijskoj porodici. Omer nije imao uslova za školovanje. Poslije 2 razreda Građanske škole u Mrkonjić-Gradu, odlazi na kovački zanat u Jezero kod Jajca. Kao kovački pomoćnik u Jajcu, pripadao je naprednoj radničkoj omladini. U Jajcu je stekao osnove političkog formiranja, zahvaljujući uticaju komunista —

metalskih radnika, u čijoj se sredini nalazio.

Poslije prelaska u Sarajevo (1937. godine) zaposlio se u Željezničkoj radionici, gdje se ističe u radu URS-ovih sindikata. Kao istaknuti sindikalni radnik, primljen je u KPJ početkom 1939. godine. Ubrzo postaje jedan od rukovodilaca ilegalnog partijskog rada u Željezničkoj radionici, a njegov politički rad do rata bio je zapažen i na širem području BiH. U rukovodstvu je partijske tehnike Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, i član Zemaljskog odbora Narodne pomoći.

Neposredno poslije okupacije, u ustaškoj provali u prostorije partijske tehnike, u julu 1941, Omer Maslić je uhapšen. U pokušaju bjekstva ranjen je, ponovo uhapšen, i spровeden u bolnicu. Na putu do blinice, iako ranjen i u ustaškim rukama, hrabro se držao, tako se ponašao i kasnije, na saslušanjima pred policijom. Početkom avgusta, uz pomoć sarajevske partijske organizacije, uspio je da pobjegne iz bolnice. Smješten je u Sarajevo, gdje do ozdravljenja ilegalno boravi.

Polovinom septembra 1941, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, odlazi u Zenicu, da formira novu partijsku organizaciju, pošto je, avgustovskom provalom, zenička partijska organizacija razbijena. Poslije toga, stupa u partizanski odred „Zvijezda“, odakle je ubrzo, kao član Okružnog komiteta za Zenicu, upućen u zenički kraj, da tamo organizuje ustanak i formira partizanski odred. Opijeo je vrlo brzo da uspostavi veze s dotad izolovanim partizanskim grupama; već u oktobru formira prvu četu; djeluje politički istovremeno u srpskim i muslimanskim selima. Njegovim zalaganjem, ustanak se brzo širi i dobija masovne razmjere. Pošto je, početkom decembra 1941, formirana i druga četa, odlučeno je da se osnuje Zenički partizanski odred, u čijem se sastavu, već polovinom januara 1942.

godine, nalaze četiri bataljona i jedna muslimanska četa.

Zenički odred je, pod komandom Omera Maslića, izveo niz uspješnih akcija: protiv zeničkih ustaša na Dračicu, za oslobođenje Olova, u diverzantskim akcijama na pruzi Sarajevo—Bosanski Brod (minirana su 23 neprijateljska voza, od kojih 3 oklopna, i izvedeno 6 uspješnih akcija u tunelima); ali se kao najuspješnija akcija smatra napad na Begovo Han, februara 1942, kada je zarobljena domobranska četa s cjelokupnom ratnom opremom. U ovim borbama Omer Maslić se isticao hrabrošću i vještinom rukovođenja.

Poslije otcjepljenja četnika, maja 1942, Zenički partizanski odred se znatno smanjuje, pa se njegovoj borbi ukljućuju u tek osnovanu 6. istočnobosansku brigadu. U ovoj brigadi Omer Maslić se nalazio na dužnosti zamjenika političkog komesara Zeničke čete, a zatim zamjenika komesara 3. bataljona. U borbama ove brigade u raznim dijelovima istočne Bosne, Maslić se isticao izuzetnom hrabrošću. Tako je bilo i u borbi s četnicima kod sela Bukovice, u blizini Tuzle, oktobra 1942. godine. Pošto je bio sa svih strana opkoljen četnicima, nije se mogao priključiti svojoj jedinici, koja je, poslije dobijenog naređenja, odstupila. Ostao je i držao sâm položaj, sve dok nije smrtno pogoden.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Tr.)

MASLO Franca KARLO DRAGO

Rođen je 21. avgusta 1912. godine na Oestrožnom Brdu, Postojna, Slovenija.

Do 1936. žveo je u rodnom kraju koji su, kada je stvorena Kraljevina Jugoslavija, Slovenici predali Italiji. Teške prilike stvorene političkom odnarođivanjem i ugnjetavanjem Slovenaca pod Italijom, naročito su se zaoštrile pripremanjem za drugi svetski rat i italijanskom agresijom na nezavisnu Etiopiju (1935. godine). Da bi izbegao mobilizaciju i upućivanje na front, Maslo je 1936. godine prešao tadašnju jugoslovensko-italijansku granicu, i izvesno vreme ostao u Jugoslaviji. Kasnije je odlučio da se vrati. Posle dolaska u Italiju, bio je uhapšen, i na suđenju u Trstu osuđen na 18 meseci zatvora. Pošto je izdržao kaznu, upućen je u italijansku vojsku. U njoj je ostao do decembra 1941. godine, kada mu se ukazala prva prilika da stupi u jugoslovenske partizane.

Posle stupanja u partizane, bio je borec Brkinsko-pivške partizanske grupe. Pošto se istakao kao hrabar i preduzimljiv borac, aprila 1942. godine postao je komandir čete. Pod

Određ je izveo više akcija na železničkim prugama, naročito na pruzi između Kozine i Pule. Posebno se istakao napadima na nemačke stražarske jedinice koje su obezbeđivale pojedine objekte i drugo (Materija, Rodik i druge).

S služnosti komandanta Odrada, upućen je na dužnost komandanta Jurišnog bataljona 30. divizije (slovenačke) NOV Jugoslavije. Ovaj bataljon je dugo i vrlo uspešno deštvovala na Krasu, u Vipavskoj dolini i u neposrednoj blizini Trsta, protiv Nemaca, italijanskih fašista, četnika i drugih neprijatelja. Njegov veliki uspeh je prodor u Trst i borbe u ovom gradu u vreme Trčanske operacije. Bataljon se, pre svih snaga 4. armije i 9. korpusa, probio u grad i povezo sa snagama NOP u njemu, pa potom razvio borbenu aktivnost.

Kao istaknuti borac i komunist Drago Maslo je od italijanskog okupatora bio uceđen sa 100 hiljada lira. Sve uzalud — nikad nije pao u ruke neprijatelja.

Maslo je u posleratnoj socijalističkoj izgradnji obavljao odgovorne vojne, političke i privredne funkcije. Najduže je radio kao privredni rukovodilac, i u toj oblasti obavljao razne dužnosti. Takođe je i aktivan društveno-politički i javni radnik.

Rezervni je oficir JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Red.)

MASLOVARIĆ Mihaila VOJVSLAV VOJVO

Rođen je 10. februara 1914. godine u selu Dragosava, Berane, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Imao je svega tri godine kada je ostao bez oca. S majkom, bratom i sestrom, uz pomoć strica Dušana, proveo je prve godine života. To su bile teške godine.

Nije imao sredstava za redovno pohađanje čak ni osnovne škole ali, zahvaljujući upornosti, uspešno je završio četiri razreda. Posle toga, pomagao je majci u obradi oskudnog imanja. Družio se sa školovanim mladima. Mnogo je čitao, i smatralo se da je malo intelektualaca u tom kraju koji su pročitali više knjiga od njega. Počeo je od starih pesmarica i junačkih priča, i došao do dela Gorkog, Gogolja, Tolstoja...

Posle osnivanja partijske organizacije u Beranama, 1935. godine, ožveo je rad SKOJ-a. Godinu kasnije, Vojvo postaje član SKOJ-a. Odmah se ističe izvanrednom sposobnošću i žarom u tumačenju stavova i linije KPJ. Siede-

njegovom komandom, četa je izvršila više uspešnih akcija. Do kraja proleća 1942. godine, najuspešnije akcije čete su: napad na karabinjere na Ostrožnom Brdu (izveo ga je Maslo s još tri borca svoje čete), kada je ubijen karabinjerski oficir, a ranjena dva karabinjera, i slične akcije koje su izvedene u Sobonju, Hariju, i na Turnu. (kod Prema). Politički je najviše odjeknuo napad čete na posed italijanske banke „EUA“, kada su oslobođeni svi Slovenci koji su na njemu radili kao koloni.

Veliki uspeh čete predstavljala je borba u Crnom Studencu, kod Sreznika, s italijanskim snagama jačine jednog bataljona. U ovoj borbi ubijeno je 25 neprijateljskih vojnika, a četa je imala samo jednog ranjenog borca.

Kao iskusan borac, dobar starešina i proveren član Partije (u KP Slovenije primljen je 1942. godine), oktobra 1942. Maslo je imenovan za komandanta 2. bataljona Južnoprimoreškog NOP odreda, i na toj dužnosti je ostao do septembra 1943. godine. Od kapitulacije Italije, do početka 1944. godine, Maslo je komandant Udarnog letedećeg bataljona. U periodu od oko 14 meseci, koliko je komandovao ovim bataljonima, često se isticao i lično i kao rukovodilac. U brojnim akcijama i borbama neprijatelj je pretrpio osetne gubitke u ljudstvu (naročito Nemci u Vipavskoj dolini) i više vojnih poraza.

Početkom 1944. godine, imenovan je za komandanta Istarskog (Brkinsko-istarskog) NOP odreda. Odred je imao veoma značajnu ulogu u primorskom delu graničnog pojasa između Slovenije i Hrvatske. Po svom sastavu (Slovenci, Italijani, Hrvati) i političkom delovanju, dao je veliki doprinos razvijanju bratstva i jedinstva. Njegove uspešne akcije imale su značaj za opšte uspehe NOV i PO Hrvatske i Slovenije u Istri i Slovenačkom primorju.

čće, 1937. godine, postaje član KPJ. Zapažen kao komunist, nekoliko puta je hapšen i proganjan. Pojavljivao se pred vojnim sudom u Sarajevu, s čije tribine napada profašističke metode kojima se monarhistički režim služio u borbi protiv vlastitog naroda. Godine 1939. osuđen je na 6 meseci roblje, koju je izdržao u Bilećkom logoru. U vreme demonstracija u selu Zagrade kod Berana razoruzao je komandira žandarmerijske stanire Gorazda kad je pokušao da ga uhapsi.

Aprila 1941. godine, odmah posle okupacije zemlje, s fronta prema Albaniji, s puško-mitraljezom na ramenu, vraća se u rodni kraj. Ukjučio se u rad Partije na organizovanju svenarodnog ustanka. U julskom ustanku ističe se u borbama za oslobođenje Berana i drugim akcijama. Od tada do pogibije, 18. decembra 1942. godine, napravio je brojne podvige. Oktobra 1941. godine dobija zadatak da u Beranama uništi italijanskog špijuna Tomicu Čukića. Prerušen u seljaka — muslimana, ušao je u grad usred bela dana, pa je, naočigled italijanskog stražara i mase naroda, uništio italijanskog špijuna Čukića na ulazu u zgradu italijanske prefektore. Zatim je pribrao, pored italijanskih vojnika, prešao ulicu i vratio se tamo odakle je i pošao na zadatak. Posle ovog podviga, stvara se legenda o neustrašivom, hladnokrvnom i snažnijivom komunistu Vojvu Maslovariću.

U borbama na Pljevljima, 1. decembra 1941. godine, istakao se prvo u jurišima na grad, potom u probuju neprijateljskog obruča i izvlačenju iz grada. Posle ove bitke, Vojvo je među 60 dobrovoljaca Komskog bataljona za odlazak u 1. proletersku brigadu.

Kao junaka, poznaju ga proleteri u okršajima na Romaniji, Iglan-planini, Kalinoviku, Ulogu, Sinjajevini, Dobrom Dolu, Konjicu, Bugojnu, Livnu, Kijucu, Jajcu i kod Čelince.

Posebno su zapaženi neki njegovi podvizi. Januara 1942. u borbi na Dobrovini, s puško-mitraljezom je upao među ustaše i mnoge pokosio, a potom je, kada je stigao oklopni voz, omogućio izvlačenje svoje čete. U borbi s četnicima Pavla Đurišića, 3. juna 1942. na Dobrom Dolu, na Durmitoru, pod zaštitom noći, s grupom boraca neopazeno je ušao među neprijatelje, iznenada ih napao i stvorio paniku. Avgusta 1942. godine, u Livnu je, zajedno s Mirkom Novovićem i grupom boraca, razoružao više od stotinu domobrana i ustaša.

Svi učesnici borbe na Čelincima kod Banja Luke, 18. decembra 1942. divili su se junaštvu Voja Maslovarića i Mihaila Nedovića. Oni su tu odbili više juriša okupatora i četnika i herojski poginuli.

Voja Maslovarića drugovi pamte i kao divnog druga, spremnog da svakom pomogne. Taj veliki junak bio je uvek vedar i nasmejan. Nikad ga nije napuštala žed za učenjem, a njegovom rancu uvek se nalazila knjiga, zajedno s bombama.

Narodnim herojem proglašen je 12. jula 1949. godine. (Sp.L.)

MAŠERA Frana SERGEJ

Rođen je 11. maja 1912. godine u Gorici, Slovenija. Posle završetka I svetskog rata, porodica je izbegla iz Italije i nastanila se u Ljubljani, gde je Mašera maturirao, 1929. godine. Odgojen u antiklerikalnom duhu, i snažno zadojen jugoslovenskim patriotizmom, hteo je da služi svojoj zemlji braniči njeno more i obalu. Tako je stupio u VII klasu Pomorske vojne akademije. Imao je izrazit dar za prirodne nauke, i važio za najboljeg matematičara u klasi. U čin poručnika korvete proizveden je 1932. godine, kao peti u rangu. Drugovi su ga cenili i voleli zbog skromnosti, pravdomisli i spremnosti da kritikuje i osudi svako nepoštenje. Artiljerijski kurs završio je s odličnim uspehom, smatran je za perspektivnog oficira i upućivan je u inostranstvo na važne vojne zadatke. Voleo je svoj poziv, a van njega imao samo jednu strast — planinarenje.

Rat u aprilu 1941. godine zatekao je poručnika bojnog broda II klase, Sergeja Mašera, na dužnosti I artiljerijskog oficira na razaraču „Zagreb“, u Boki Kotorskoj. S njime je, na istom brodu, službovao i njegov drug iz iste klase, Milan Spasić. Među brodovima, koji su već prvog dana rata bili izloženi napadima iz vazduha, nalazio se i razarač „Zagreb“, ali je pretrpeo samo neznatna oštećenja. Posle poslednjeg većeg bombardovanja Boke, 13. aprila, koje je izvršeno s velike visine, van

dometa brodskih protivavionskih oruđa, komandant flote je naredio da se brodovi razmešte po zabitim uvalama i maskiraju. Prva torpedna divizija, koju su sačinjavali razarači „Dubrovnik“, „Beograd“ i „Zagreb“ („Ljubljana“ se nalazila na popravci), sklonila se u uvalu Krtole, u jugoistočnom delu Tivatskog zaliva. „Beograd“ se privezao uz kopno, a „Zagreb“ uz obalu otočića Prevlake. Brodovi su prekriveni granjem, a bokovi šareno obojeni, kako bi se iz vazduha stekao utisak da su deo kopna. Posada je danju boravila u zaštitnim rovovima, a na brodovima su ostali samo kuvari, zbog spremanja hrane, i artiljerici protivavionskih topova, da bi otvorili vatru na

avione koji bi neposredno ugrozili razarače. Tako su se, u jeku rata, ratni brodovi odjednom našli u raspremi. Odvajanjem posada od brodova, učinjen je sudbonosni korak u smislu psihološke pripreme za potpuno napuštanje brodova. Sve nepovoljnije vesti s frontova i znaci rasula koji su i u Boki bili sve vidljiviji, pokidali su i one malobrojne preostale niti koje su ljude vezivale za brodove i njihove vojničke dužnosti. „Pogledajte šta su učinili od naših brodova!“, govorio je Mašera tih dana. „Posade su iskricali da se ne bi našao neko ko bi negovao mornare da se otisnu na otvoreno more. Kad nas na „Zagreb“ ljudstvo je krajnje demoralisano, tako da niko neće nazad na brod. Ništa više ne možemo učiniti!“

Vest o primirju prispela je u Boku 15. aprila, a saopštena je i svim komandantima brodova, uz upozorenje da se zabranjuje uništenje brodova i otvaranje vatre na avione. Sutradan je komandant flote sazvao sve komandante brodova da bi se donela odluka o eventualnom isplavljenju, ali bilo je već kasno. I sami demoralisani, komandanti nisu bili spremni da se svim autoritetom založe za

isplavljanje i nastavljanje borbe na strani Savanika.

U takvoj situaciji, kada je potpuno rasulo zahvatilo i flotu, a kapitulacija bila na pomolu, Mašera i Spasić su postupili u duhu najsvetijih borbenih tradicija — potopili su brod i na njemu poginuli. U eksploziji koja je 17. aprila raznela „Zagreb“, nestao je i Sergej Mašera. Ipak, na spomeniku na vojničkom groblju u Savini, kraj Herceg-Novog, gde je sahranjen Milan Spasić, uklesano je i njegovo ime.

Povodom tridesetogodišnjice Jugoslovenske ratne mornarice, Predsednik SFRJ je, 1973. godine, dodelio Sergeju Mašeri i Milanu Spasiću Orden narodnog heroja „za izvanredan podvig heroizma i odanosti svojoj otadžbini — uništenje i potapanje razarača „Zagreb“, aprila 1941. godine, da ne bi pao u ruke okupatora, i junačku smrt na svome brodu...“

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1973. godine. (J.V.)

MAŠKOVIĆ Novice JELICA

Rođen je 1. decembra 1924. godljne, u selu Plana, Lipovo, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Osnovnu školu završila je u rodnom mestu. Školovanje je nastavila u Domaćičkoj školi u Nikšiću, gde se veoma rano opredeljuje za napredni omladinski pokret. Njena porodica je, takode, bila napredno orijentisana. Otac Novica je pripadao revolucionarnom radničkom pokretu i borio se za ideale KPJ. Stric Mijat, student prava, učestvovao je u španjskom građanskom ratu, i tamo poginuo kao rukovodilac čete u jednoj od Internacionalnih brigada.

Jelica je, kao učenik Domaćičke škole, postala član SKOJ-a 1939. Uoči rata, izabrana je za člana opštinskog rukovodstva SKOJ-a u bivšoj lipovskoj opštini. U pripremanju za jultski ustanak, veoma je politički angažovana u radu s omladinom u svome mestu. Od 13. jula 1941. aktivno učestvuje u NOB, kao i cela njena porodica — roditelji i braća u jedinica-ma Komskog odreda. Krajem 1941. postala je član KPJ.

Prilikom formiranja 4. proleterske brigade, postaje borac 1. čete 4. bataljona. U istoj jedinici postala je deseter i jedan od istaknutih boraca. Pokazala je veliku neustrašivost u svim borbama koje je njena jedinica vodila od Gornjeg Vakufa i Bugojna do herojske pogibe na Kupresu. U borbi za Bugojno, pripadala je grupi od 12 odabranih bombaša, čime je potvrdila mišljenje drugova u četi da je jedan od njenih najboljih boraca. U borbi na Okoli-

štu, gde se takođe hrabro držala, primila je puškomitraljez. U prvom napadu na Kupres učestvovala je kao puškomitraljezac i deseter. Posle neuspeha, pri izvlačenju bataljona, ustaše su jurišale na zaštitnicu i ranjene drugove, opkoljavajući bočno. U tom času Jelica je, kao puškomitraljezac, zajedno sa svojim komandantom, junački dočekala neprijatelje, rafalima pokosila prve redove, i zadržala ih sve dok se bataljon nije izvukao iz okruženja. U drugom napadu na Kupres, dva dana kasnije, u strahovitom okršaju s ustaškim crnim legijama u Kupresu, iz Jeličine desetine poginulo je 8 boraca. Uškoro je i sama podelila njihovu sudbinu. Teško ranjena, nije dozvolila četnom

oružjem i drugim zadacima. Među prvim ustašničkim puškama, jula 1941. godine, u borbi za oslobođenje Kolašina, pukla je i ona koju je čvrsto držao u rukama Savo Mašković. Augustovskih dana, u grupi donjomoračkih partizana u borbi protiv italijanskih fašista, zapažen je kao jedan od najsmelijih boraca. U sudaru s poznatom italijanskom divizionom „Pusterijom“, u bici za Pijevlja, Savo se ističe kao vešt i odličan strelac i nišandžija na puškomitraljezu.

Svi borci 1. proleterske brigade koji su ga poznavali, ili su čuli za njega, s poštovanjem su pominjali ime neustrašivog puškomitraljesca Sava Maškovića. Ističući se u borbi, prešao je put od borca do zamenika komandanta 1.

uzornu jedinicu 1. proleterskog korpusa, a on nagrađen automatom. Kasnije je postao zamenik komandanta 1. proleterske, a potom komandant 8. crnogorske udarne brigade. Herojski se poneo i u mnogim borbama u Srbiji, — prodor armijske grupe u Srbiju, operacije za oslobođenje Srbije, za oslobođenje Beograda, i u brojnim borbama na sremskom frontu, gde je i poginuo, 4. decembra 1944. godine.

Imao je čin majora NOV Jugoslavije, a bio je odlikovan Ordenom za hrabrost i Partizanskom zvezdom sa srebrnim vencem.

Narodnim herojem proglašen je 3. marta 1945. godine. (Šp.L.)

bolničaru Ikoniji Radović da je izvlači s bojišta, da se ne izloži smrtnoj opasnosti. Da ne bi pala živa u ustaške ruke, aktivirala je bombu i hrabro završila život, 13/14. avgusta 1942. godine.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (Bu.Ko.)

MAŠKOVIĆ Sekule SAVO

Rođen je 14. januara 1914. godine u selu Osredci, Donja Morača, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Službenik.

Kao dete, rano je ostao bez oca pa ga, zajedno s tri brata i dve sestre, majka podiže u veoma teškim životnim uslovima. No, i pored toga, Savo se trudi da ispliva iz porodične bede i završava pet razreda gimnazije u Kolašinu. Posle toga odlazi na službu u Novi Pazar. Tu aktivno učestvuje u naprednom radničkom pokretu, a 1940. godine postaje i član KPJ.

Posle sloma stare Jugoslavije, vraća se kući, gde predano radi na organizovanju sve-narodnog otpora, obuci omladine u rukovanju

proleterske brigade i komandanta 8. crnogorske udarne brigade.

Teško je nabrojati sve njegove podvige, jer ih je bilo mnogo. Maja 1942. godine, u borbi 1. bataljona 1. proleterske na Skari i Večerinovcu, neustrašivo je jurišao i kosio svojim puškomitraljezom. U napadu na Livno, 1942. godine, probio se kroz bodljikavu živu između bunkera kojima je onda prišao sa suprotne strane, uništio dve posade i omogućio svojoj četi da prodre u grad. Sličan podvig napravio je i u borbi za Jajce, 1942. godine. U IV neprijateljskoj ofanzivi se, kao komandir čete, istakao u borbama na Ivanu, Čičevu, Glavatičevu, i u žestokim bitkama na Drini, aprila 1943. godine. U proboju na Sutjesci postao je komandant 1. bataljona 1. proleterske. Velike su zasluge Sava Maškovića i njegovog bataljona za uspešan proboj na Balinovcu, 10. juna, i proboj na putu Foča — Kalinovik. Ti uspesi su u velikoj meri omogućili konačan proboj u V ofanzivi. Istakao se i u protivofančuzij Glavne operativne grupe u istočnu Bosnu, u leto 1943. godine, pa u borbama u jesen 1943. i zimu 1943/44. u centralnoj i zapadnoj Bosni. U VI ofanzivi njegov bataljon je proglašen za

MATAK Sterja MANČO

Rođen je 1919. godine u Kruševu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Posle osnovne škole, učio je krojački zanat. Igra u prvom fudbalskom timu svog grada. Kao golman iz Kruševa, poznat je i u Bitolju i Prilepu.

Mančo se priključuje i ilegalnoj omladinskoj organizaciji, na čijim sastancima se govori protiv tadašnje vlasti i čitaju leci.

Njegova politička aktivnost postaje sve intenzivnija, tako da je 1938. godine primljen za člana KPJ. Krojački zanat je završio, i radio kod svog oca. Aktivan je u revolucionarnom pokretu, i pripada izuzetnim propagatorima programa Partije.

Ljubitelj je knjige. U Kruševu je autoritet, naročito kod omladine, koju svojim uticajem privlači u revolucionarni pokret.

U vreme aprilskog rata 1941. godine, nalazio se u vojsci bivše Jugoslavije, i pao u nemačko zarobljeništvo. U Kruševu se vratio početkom juna 1941. godine. Odmah posle povratka posvećuje se partijskom radu. Naročito radi na pripremama za oružanu borbu protiv okupatora.

Postao je član MK KPJ za Kruševu. Zadužen je za rad s partijskom četom. U vreme štrajka monopolskih radnika, početkom 1942. godine, uhapšen je i osumnjičen da je jedan od onih koji su rasturali letke. U februaru i martu 1942. godine, u zatvoru je stavljen na najteže fizičke muke, da bi priznao da su leci njegovi. Ali, on sve odbija i optužuje bugarsku policiju da mu je ona podmetnula letke, da bi mogla da ga uhapsi.

Iz Kruševa je oduveden u oblasnu policiju u Bitolju. Tamo ga ispituju specijalisti za borbu protiv komunizma. Ali, ni tamo nije ništa priznao. Iz Bitolja je prebačen u Skoplje. I u Skoplju ostaje pri svojoj tvrdnji da mu je policija podmetnula letke. U junu je pušten iz zatvora. Znaajući da ga policija prati, on se ne

zadržava u gradu, već odlazi u partizanski odred „Pitu Guli“.

U Odredu postaje sekretar partijske ćelije i zamjenik političkog komesara.

U svim akcijama Odreda do novembra 1942. godine ističe se kao vrlo hrabar i snažniji borac, sa smislom za drugarstvo. Pod jakim pritiskom okupatorskih snaga, koje su angažovane posebno da progone ovaj Odred, deo Odreda se prebacuje na kičevsko-gostivarski teren, koji je bio pod italijanskom okupacijom. Tamo je Mančo izvesno vreme bio angažovan za rad sa stanovništvom. U aprilu 1943. godine stupa u Tetovski partizanski odred, koji je formiran na terenu Tetova.

Međutim, pre nego što su dobili oružje, pripadnici ovog odreda, njih 12. među kojima i Mančo, bili su pohvatani. Matak se najpre našao u zatvoru u Tetovu, a odatle je prebačen u Tiranu. Tamo tvrdi da je grupa bila švercerska, a ne partizanska.

U septembru 1943. godine postao je komandir čete u bataljonu „Mirče Acev“. S ovim bataljonom učestvovao je u drugom oslobađanju Kičeva, u odbrani slobodne teritorije u Debarci. i u borbama na Karadžovu, Tušinu i Fuštanima. U svim tim borbama pokazao je vanrednu ličnu hrabrost i smisao za komandovanje.

Kad je, 19. decembra 1943. godine, formirana 2. brigada, Mančo zajedno s bataljonom „Mirče Acev“ ulazi u njen sastav. Njegova četa, i on lično, pohvaljivana je i u teškim situacijama upućivana na veoma teške zadatke kao, u januaru 1944. godine, u borbi na Mrežiškom, i prilikom prelaska Crne reke. Dvadeset petog maja 1944. godine doneta je odluka da se unište četiri nemačka bunkera koji su štitili rudnik u selu Vitolište, a da rudnik bude onesposobljen za eksploataciju. Mančo je sa svojim četom dobio zadatak da

napadne najistureniji deo, ispred kojeg je bila velika čitina, i koju je trebalo preći da bi se stiglo do cilja.

Zadatak je bio izvršen. Bunker i uništen i rudnik onesposobljen. Prilikom drugog juriša čete koju je predvodio, Mančo je ubijen mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 20. jula 1951. godine. (K. So.)

MATEJKA Antona EVGEN PEMC

Rođen je 6. novembra 1909. u Liberecu, Čehoslovačka.

Porodica Matejka doselila se u Kočevje posle prvog svetskog rata, gde mu se otac zaposlio u rudniku uglja. U porodici je bilo petoro dece. Porodica je zadržala čehoslovačko državljanstvo. Uskoro posle dolaska u Kočevje, umrla mu je mati. Najstariji sin bio je rudar, gde je u jednoj nesreći poginuo.

Evgen je bio odličan učenik. Završio je tri razreda gimnazije u Kočevju, a posle majčine smrti je, zbog slabog materijalnog stanja porodice, napustio školu i u radionicama kočevskog rudnika naučio metalostrugarski zanat. Potom nije mogao da dobije zaposlenje. Na dve godine je otišao u Čehoslovačku, gde je odslužio i vojni rok.

Kad se vratio u Jugoslaviju, on se u Ljubljani upisao u školu za poslovođe, i 1936. završio tu školu s najvišim ocenama. U to vreme, i otac mu je umro. Evgen je bio vrlo inteligentan; slovenačkim jezikom (pored češkog i nemačkog) vladao je odlično. Bio je i muzički obdaren, odlično je pevao i svirao na gitari. Učestvovao je u vrlo popularnom „hajvajskom kvartetu“, koji je preko Evgena naučio mnoge češke i slovačke pesme.

Evgen nije mogao da nađe zaposlenje u Ljubljani, ali se preko svog prijatelja Trekmara zaposlio, kao metalostrugar, u preduzeću „Ajleri“ u Mariboru, a posle nekoliko meseci u tekstilnoj fabrici „Huter“ u Mariboru.

Posle završene škole, Evgen je primio jugoslovensko državljanstvo. Bio je među prvim dobrovoljcima za odbranu Čehoslovačke od agresije hitlerovske Nemačke. A kad je napadnuta Jugoslavija, on se opet javlja kao dobrovoljac za njenu odbranu.

Evgen Matejka, inače, nije bio član Komunističke partije, ali se aktivno uključivao u akcije koje je ona u to vreme organizovala. Tako je učestvovao u štrajku tekstilnih radnika i u rasterivanju Nemaca koji su svečano proslavljali Hitlerov rođendan. Zatim je učestvovao u rasterivanju Nemaca koji su svečano proslavljali Hitlerov rođendan. Zatim je učestvovao u demonstracijama o godišnjici oslobođenja Maribora, koje su, pod pritiskom nacistič-

ke Nemačke, bile zabranjene. Ipak, baš te demonstracije (godine 1940) su, mada ugušene žandarmerijskim i policijskim snagama, bile veran odraz antinacističkog raspoloženja u Mariboru.

Ime Pemc je Evgen Matejka dobio još pre rata. Dali su mu ga drugovi kao Čehu (Böhme — Čeh), a zadržao ga je i u vreme rata.

Kad su Nemci okupirali Štajersku, prebegao je u Ljubljanu. Tu je živeo i radio do odlaska u partizane, 2. maja 1942. godine. Da li je, i koliko pre toga, učestvovao u pokretu otpora, nije poznato.

Krajem 1942. godine je Glavni štab slovenačkih partizanskih četa poslao, preko

nemačko-italijanske demarkacione granice u Dolomitima, na Gorenjsku više grupe dobrovoljaca, da bi pojačali pokret otpora. Među tim dobrovoljcima bio je i Evgen Matejka.

U Gorenjskoj se istakao u mnogim borbama s Nemcima, a naročito u nekoliko uzastopnih napada na nemačke kolone u Poljanskoj dolini, u rušenju železničke pruge, železničke stanice u Podnartu ...

Prvog marta 1943. postao je politički komesar Gorenjskog odreda, koji je formiran posle reorganizacije narodnoslobodilačke vojske i partizanskih odreda na prelasku iz 1942. u 1943. godinu. Područje toga Odreda obuhvatalo je svu Gorenjsku, izuzev kamničkog okruga.

U proleće 1943. se u Gorenjskoj ponovo rasplamte oslobodilački pokret. Mladići i stariji muškarci, koje je nemački okupator pokušavao da mobilise u nemačku vojsku, radije su odlazili u partizane. Odred je narastao na oko 1200 boraca, a pored toga mnogi su poslali u brigade u Notranjsku i Dolenjsku.

Kao komesar, Pemc je mnogo doprineo uspešnom političkom ratu. S komandantom Bičkom obilazio je partizanske jedinice ra-

spoređene po Gorenjskoj. Pošto je dobro govorio nemački, često je oblačio uniformu nemačkog vojnika i kretao se usred dana i po glavnim cestama.

Pred kapitulaciju Italije je „Prešernova brigada“ iz Gorenjske otišla u Dolenjsku, a s njom i Pemc, koji je svratio i u Kočevje, koje je dobro poznavao iz detinjstva.

Posle povratka iz Gorenjske, Pemc je postao načelnik obavestajnog centra 31. divizije, u kojoj su bila „Gradnikova“, „Prešernova“ i „Vojkova“ brigada. Pemc se bavio obavestajnom službom u našim jedinicama, raskrinkavanjem pojedinaca koje je neprijatelj ponegde uspevao da ubaci u naše redove kao špijune. Područje na kojem je radio Pemc bilo je — neposredno zaleđe Trsta, a Gorenjska kao vezna teritorija između Koruške, Italije i Mađarske — vrlo značajno i po neprijatelja i po našu vojsku, naročito pred kraj rata.

Uspesjan rad doveo je Pemca na položaj načelnika obavestajnog centra 9. korpusa. Rukovodio je dobro organizovanom mrežom obavestajaca i diverzanata s kojima je dolazio u Trst, u severnu Italiju i duboko u Furlaniju. Sa specijalnom grupom za diverzije i sabotaže, koju je on osnovao i vodio, postizao je izvanredne uspehe. Partizanski borci u uniformama nemačkih vojnika pojavljivali su se iznenada i u najjačim okupatorskim centrima, i nosili neprijatelja teške gubitke. Po Trstu, Gorici i drugim mestima razlegao se tresak eksplozija: u bioskopu za vojnike u Občinama kod Trsta, i u Oficirskom domu u Trstu (22. aprila 1944), gde je ubijeno i ranjeno više od 100 nemačkih vojnika.

Posebno su vredne akcije u Postojnskoj Jami, gde su diverzanti 9. korpusa, 22. aprila 1944, zapalili i uništili oko 20 vagona goriva i municije, i diverzantska akcija u idrijskom rudniku žive. Taj rudnik, po veličini drugi u Evropi, Nemci su intenzivno iskorišćavali, jer im je živa bila potrebna za izradu municije i upaljača za granate i mine. Zato su Nemci (posle kapitulacije Italije) postavili u Idriji jaku posadu za odbranu rudnika od partizanskih napada. Međutim, 5. februara 1944, u rudnik se spustila grupa diverzanata koju je vodio Pemc. Pod njegovim rukovodstvom, rudnik je jakim eksplozivom bio privremeno onesposobljen za rad, a 15 dana donje usledilo je razaranje električne centrale i razvodne mreže, pa je šteta bila još veća.

U zimu 1944/1945, Pemc je postao komandant 31. divizije. Uskoro potom su se po ceoju Sloveniji rasplamtele teške borbe, koje su trajale do kraja rata. Najtežu neprijateljsku ofanzivu je, u martu-aprili 1945, izdržao baš 9. korpus, pretrpevši teške gubitke. I u toj ofanzivi je Pemc uspešno komandovao 31. divizionom. Dvadeset osmog aprila je korpus krenuo pre-

ma Trstu i Gorici; 31. divizija je prodrta u Goricu i Tržič, a 3. maja su borbe na tom području uglavnom završene.

Trećeg maja 1945, štab 9. korpusa je savzao sastanak sa štabom obeju divizija u Koprivi, na Krasu. Vozač Evgenova zaplenjenog automobila pošao je pogrešnim putem, i Pemca doveo usred četničke grupe koja se povlačila s Nemcima. Četnici su ubili i vozača i partizanskog majora Evgena Matejku Pemca.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Žg.)

MATERIĆ Jovana DANICA

Rođena je 1921. godine u selu Trninača Brijeg, Drvar, Bosna i Hercegovina, kao četvrto dete siromašnog seljaka — radnika Jovana Materića. Kada joj je bilo 5 godina, ostala je bez oca, koji je, kao teški fizički radnik u Fabrici celuloze, umro od sušice. Do tada teško materijalno stanje njenih roditelja postalo je još teže. Kao devojčica, radila je kod seljaka u okolini Bjelovara. Sama je naučila da čita i piše.

U Drvar se vratila u jesen 1936. godine. U godinama koje su prethodile ratu, Danica je radila poljske i kućne poslove, teško zarađujući za sebe i za život mlade braće. Revolucionarna previranja među radništvom Drvara u tim godinama nisu mimošla ni Danicu. Učestvovala je u raznim akcijama kojima je rukovodila organizacija KPJ u Drvaru.

U ustanku, krajem jula 1941. godine, isticala se u radu omladine na izvršavanju raznih zadataka, prvenstveno u prikupljanju hrane, odeće i obuće za partizane. Uskoro je primljena u SKOJ, a krajem 1941. godine član je Sreskog komiteta SKOJ-a. Početkom 1942. godine izabrana je u prvi Sreski narodnooslobodilački odbor u Drvaru, a u isto vreme primljena je i u KPJ.

Kao komunist, istakla se u radu među omladinom i ženama, u antifašističkim organizacijama. U toku 1942. godine izabrana je u Opštinski komitet KPJ, zatim u Opštinski i Sreski odbor AFŽ-a, a krajem 1942. za člana Sreskog komiteta KPJ.

Prilikom formiranja 10. krajiške brigade, u januaru 1943. godine, Danica se istakla u radu na dobrovoljnom uključivanju omladine u redove brigade, pa je zatim i sama primila dužnost pomoćnika političkog komesara 3. čete 4. bataljona, odnosno njenog partijskog rukovodioca. U brigadi se Danica isticala kao hrabar borac; izvršavala je često i najteže zadatke s bombama svoje čete. Ličnim primerom razvijala je borbeni elan omladine u brigadi.

U aprilu 1943. godine, u borbi s Italijanima i četnicima, u selu Vrpolju blizu Knina, njen bataljon vodio je žestoku borbu. Danica je bila u prvim redovima, kao bombaš. Neprijatelj je bio nadmoćniji, bataljon se morao povući. Ostala je sama da komanduje svojom opkoljenom četom. Štitеći odstupnicu svojim borcima, bila je teško ranjena i zarobljena.

Njena smrt je legendarna. Četnici i Italijani su je odveli u Knin i zlostavljali. Danica se hrabro držala, život je završila u najtežim mukama.

Posmrtni ostaci Danice Materić preneseni su, posle rata, u zajedničku grobnicu boraca u Kninu.

Danica Materić je proglašena narodnim herojem 27. novembra 1953. godine. (R. Cv.)

MATERIĆ Lazara ILIJA

Rođen je 16. jula 1911. godine u selu Trninača Brijeg kod Drvara, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu i stolarski zanat završio je u Drvaru. Kad je završio zanat, zaposlio se u preduzeću „Špad“ u Drvaru. Posle odsluženja vojnog roka, 1936. godine, stupio je u URS-ove sindikate u Drvaru, gde počinje politički da se angažuje. U to vreme učestvuje u štrajkovima kojima rukovodi sindikat, u čijoj organizaciji je i sam, kao funkcioner u podružnici drvodeljača. Početkom 1940. godine, postao je kandidat, a 20. avgusta 1941. član Komunističke partije Jugoslavije.

Učestvovao je u pripremama i organizovanju ustanka u Drvaru. U toku narodnooslobodilačke borbe prošao je kroz mnoge jedinice, obavljajući u njima razne političke i vojne dužnosti. Bio je politički komesar 1. drvarske

čete i bataljona, 1. krajiške i 10. krajiške brigade, i politički komesar 5. krajiške divizije.

Bio je poznat po junaštvu i veštom rukovođenju jedinicama. Naročito se istakao u borbama za oslobođenje Drvara; zatim u odbrani slobodne teritorije na području Oštrelj—Petrovac; u odbrani Kozare, u leto 1942. godine; u zauzimanju Dobričina i Ključa; u borbama na Kupresu i Mrkonjiću; u bitkama na sektoru Drvar—Grahovo u četvrtoj ofanzivi, i mnogim drugim.

Kao politički komesar 5. krajiške divizije, prošao je ratnom stazom ove proslavljene jedinice, koja je izvršavala veoma odgovorne zadatke po nalogu Vrhovnog štaba. Divizija se osobito istakla u borbenom maršu iz Bosanske krajine u Sandžak, ujesen 1943. godine, odakle je prodirala duboko u teritoriju Srbije, noseći pobjede nad okupatorskim i četničkim snagama i šireći plamen narodnooslobodilačke borbe. Kasnije, u leto 1944. godine, divizija je bila u sastavu Operativne grupe koja je prva prodrla u Srbiju, čime je pobela bitka za njeno oslobođenje.

Posle oslobođenja zemlje, obavljao je mnoge partijske i državne dužnosti. Godine 1945. je sekretar OK KPJ za Bihac, zatim sekretar Jedinstvenih sindikata radnika i nameštenik BiH (1946), direktor Direkcije šumskih gazdinstava BiH, ministar za šumarstvo, zamjenik predsjednika Saveta za industriju u Vladi BiH od 1948—1952. godine, sekretar Sreskog komiteta u Zenici, i predsjednik Sreskog narodnog odbora Zenice i predsjednik SUBNOR-a Bosne i Hercegovine.

Biran je za narodnog poslanika Narodne skupštine BiH i za narodnog poslanika Savezne narodne skupštine. U Narodnoj skupštini FNRJ drugog saziva bio je član Odbora za spoljne poslove.

Bio je član CK SK BiH od Osnivačkog kongresa do VI kongresa, član Glavnog odbo-

ra Socijalističkog saveza radnog naroda i član Glavnog odbora Saveza sindikata Bosne i Hercegovine.

Sada je član Saveta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (R. Cv.)

MATIC Jovana ANKA GROZDA

Rođena je 9. avgusta 1918, u Trigu, kod Rume, Vojvodina. Živela je i odgajala se u naprednoj porodici (stariji brat i sestra bili su članovi KPJ, a otac simpatizer KPJ), što je umnogome uticalo na njeno revolucionarno opredeljenje. Aprila 1940. postala je član SKOJ-a, a septembra 1941. član Komunističke partije Jugoslavije. Za narodnooslobodilački pokret radila je od prvih dana ustanka na organizovanju omladine i prikupljanju oružja. Zbog rada za narodnooslobodilački pokret, uhvaćena je i uhapšena februara 1942. Uprkos mučenjima, Grozda nije ništa priznala i nikoga odala, pa je, zbog nedostatka dokaza, puštena na slobodu.

Krajem juna 1942. godine stupila je u Podunavski odred. Početkom novembra 1942. sa 8. istočnobosanskom brigadom učestvovala je u mnogim borbama u istočnoj Bosni. Izvesno vreme bila je politički komesar čete u Drugoj vojvođanskoj brigadi. Kao hrabar borac, istakla se u borbama u istočnoj Bosni, Crnoj Gori i Srbiji. Kada je četa, u kojoj je bila zamjenik političkog komesara, zaposela put Caparde—Zvornik, na nju su naišla četiri tenka i brojna pešadijska jedinica. Četa je i brojno i po naoružanju bila mnogo slabija, ali je prihvatila borbu. U najkritičnijem trenutku, kada je četi pretilo uništenje, Grozda se, s bombama u rukama, pvela četu u juriš na

nemačke tenkove. Ostali borci sledili su njen primer, a ostale čete bataljona pojačale su vatreno dejstvo na neprijatelja, koji je bio primoran da se, uz velike gubitke, povuče u svoje uporište (Caparde). Grozdin bataljon uskoro, s proleterskim brigadama, oslobađa Zvornik i uništava ustaško uporište Caparde. I u ovim borbama Grozda je jurišala u prvim redovima, pokazujući veliko junaštvo.

Poslednje borbe u kojima je Grozda učestvovala vođene su 14. oktobra 1944. godine, na prilazima Beogradu. Njena četa primila je borbu s neprijateljskim tenkovima i pešadijom u rejonu Zabrčja, kod Obrenovca. U trenutku kada je jedan tenk nailazio na položaj čete, Grozda je krenula u juriš, povukavši za sobom celu četu. Ali, pre nego što je uspjela da uništi tenk, teško je ranjena mitraljeskim rafalom. Sledeće noći umrla je na putu za bolnicu u Valjevu.

Narodnim herojem proglašena je 2. oktobra 1953. godine. (M. And.)

MATIC Vukašina NADA

Rođena je 14. januara 1924. godine u Užicu, Srbija. Posle završetka osnovne škole, upisala se u Učiteljsku školu u Užicu, gde je i prišla naprednom omladinskom pokretu. Ubrzo je, u Učiteljskoj školi, postala član SKOJ-a. Bila je izrazito zapažen aktivist u omladini. Početkom 1941. godine primljena je u Komunističku partiju Jugoslavije. Nešto kasnije, postala je član Oкруžnog komiteta SKOJ-a za užički okrug, i na toj dužnosti ostala do povlačenja glavnih partizanskih snaga iz Srbije, u jesen 1941. godine. U narodnooslobodilačkom ratu učestvovala je od 1941. godine, kada je stupila u Užički odred, i s glavinom

partizanskih snaga povukla se iz Srbije u vreme i neprijateljske ofanzive.

Prilikom formiranja 2. proleterske brigade, 1. marta 1942. godine, postala je borac ove brigade, bolničar i ujedno skojevski rukovodilac čete, a kasnije i bataljona.

Krajem 1943. godine postala je zamenik političkog komesara čete. Svojom hrabrošću, skromnošću, požrtvovanošću i partijsnošću služila je kao primer u bataljonu i brigadi. Uživala je veliki ugled i autoritet među svojim drugovima i saborcima. Jula 1943. godine, u Bosanskoj krajini, kod Banja Luke, pod žestokom vatrom neprijatelja prilazila je ranjenim borcima, previjala ih i izvlačila s bojišta.

Početkom aprila 1944. godine, Bugari su kod Ibra zašli njenoj brigadi iza leđa. Njen bataljon dobio je zadatak da napadne Bugare. Pred napad, štab bataljona ostavio je Nađu u bataljonskom previjalištu. Ona je iz previjališta pobeгла u svoju četu, da bi s njom učestvovala u napadu na Bugare. U ovom napadu teško je ranjena u oba kuka, u selu Marinkovićima, ispod planine Radočelo. Pre toga je dva puta ranjena. Drugovi su je dva meseca nosili na nosilima. Posle strašnih muka, koje je herojski podnela, umrla je 22. maja 1944. godine.

Narodnim herojem proglašena je 6. jula 1953. godine. (M. And.)

MATIĆ Pavla PETAR

Rođen je 7. jula 1920. godine, u Irigu, kod Rume, Vojvodina. Pre početka drugog svet-skog rata bavio se zemljoradnjom na svom imanju. Kao napredan zemljoradnik, pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu i učestvovao u svim akcijama koje je u tom kraju organizovala Komunistička partija Jugoslavije.

izvršavao je predano sve partijske zadatke, pa je, jula 1940. godine, primljen u članstvo Komunističke partije Jugoslavije. Sledeće, 1941. postao je sekretar Sreskog komiteta Komunističke partije za srez Irig.

U vreme okupacije naše zemlje 1941. već je bio poznati partijski radnik i, kao član užeg rukovodstva Štaba za pripremu ustanka u istočnom Sremu i sekretar KP za srez Irig, vršio je pripreme za dizanje narodnog ustanka u rodnom kraju. Kada su na Fruškoj gori formirane prve partizanske jedinice, među njima je bila i Iriška četa, čiji je politički komesar bio Petar Matić. Četa je tada ušla u sastav Podunavskog odreda.

Od prvog dana ustanka pokazao je izvanrednu hrabrost, požrtvovanost i umešnost u organizovanju i vršenju borbenih akcija i u komandovanju vojnim jedinicama. Krajem 1942. postavljen je na dužnost komandanta bataljona, koji je, posle odlaska glavnine partizanskih snaga iz Srema, krajem oktobra 1941, bio jedina partizanska jedinica na ovoj teritoriji.

Na dužnost komandanta 3. voJVodanske brigade postavljen je 17. maja 1943. godine, kada je ova brigada bila i formirana i deJstvovala u Sremu sve do jeseni 1943. Za to vreme ona je napadala neprijateljske posade u Grgurevcima, Irigu, Kupinovu, Boljevcu, Vognju i drugim mestima. Kada je brigada ušla u sastav 16. voJVodanske divizije, koja se nalazila u istočnoj Bosni, Matić je ostao u Sremu i, septembra 1943, posle borbi kod Brčkog, postavljen za komandanta 1. sremskog odreda. Posle formiranja Šeste voJVodanske brigade i pogibije njenog prvog komandanta Samardžića, u istočnoj Bosni, Matić je postavljen za komandanta, i na toj dužnosti ostao do 17. jula 1944. godine, kada je bio ranjen i prebačen u Italiju na lečenje.

Kada se ponovo vratio u Srem, Matić je, 13. oktobra 1944. godine, postavljen za komandanta Operativne zone za Srem, u čijem sastavu su bile 7, 8, 9, 10, i 11. voJVodanska brigada. Na toj dužnosti ostao je do novembra iste godine, kada je upućen na školovanje u Sovjetski Savez.

Kao komandant partizanskih jedinica, bio je hrabar i sposoban starešina. Istakao se u razbijanju neprijateljske ofanzive na Fruškoj gori, 1942. godine; u odbijanju neprijateljskih napada na partizanske položaje u Bosutskim šumama, oktobra iste godine, u napadu na ustaše i žandarme koji su sproveli grupu komunista i pristalica NOP u logor, kada je ličnim zalaganjem uspeo da oslobodi uhapšene drugove. Do kraja narodnooslobodilačkog rata izvršio je niz podviga, zbog čega je postao najpopularniji partizanski komandant u Sremu, koga su sremski borci i narod veoma

cenili i poštovali.

Posle završetka rata, Matić je bio komandant divizije, načelnik štaba korpusa i na drugim visokim dužnostima. Završio je jednogodišnju školu Više vojne akademije „Vorosi-lov“ u SSSR-u, 1945. godine, i Višu vojnu akademiju JNA 1954. u Beogradu. Do 31. decembra 1980. bio je na dužnosti pomoćnika Saveznog sekretara za narodnu odbranu, u činu general-pukovnika, kada je preveden u rezervu.

Na VIII kongresu KPJ biran je za člana CK Kralj, a na VI kongresu SKS izabran je za člana Stalnog dela Konferencije SKS. Više puta biran je za republičkog i saveznog poslanika i za delegata u Saveznom veću.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. And.)

MATIĆ Ilije STOJAN

Rođen je 9. februara 1915. godine u Neblijsima, Donji Lapac, Hrvatska. Šesto je, najmlađe dete siromašnih seljaka Ilije i Marice. Rano je ostao bez oca. Posle završene osnovne škole, nastavio je gimnaziju u Bihaću. Izdržavao se najviše zaradom od poučavanja slabijih učenika, a pomagali su mu dva brata koji su služili u žandarmeriji, i ponešto brat i majka od kuće. Živeo je vrlo skromno. U učenicima je bio vrlo blizak, a partijske je posebno cenio. Voleo je društvo i dopadao se ljudima. Maštao je da bude pravnik, ali za studije nije imao sredstava. U jesen 1934. upisao se u Vojnu akademiju u Beogradu. Nije se oduševjavao pozivom oficira, ali je svoje zadatke izvanredno i savesno obavljao, i bio jedan od najboljih u svojoj klasi. Kao potporučnik, služio je u Karlovcu. Tada se potajno

upisao na Pravni fakultet u Zagrebu. Prijatelji, redovni studenti, čuvali su njegov indeks i prikupljali potpise, a on je dolazio samo na ispite, koje je redovno i s odličnim uspehom položio.

Studije nije uspeo da završi, jer je morao da nastavi vojno školovanje u Vazduhoplovnoj školi za izviđače. U aprilskom ratu 1941. dospelo je u nemačko zarobljeništvo kod Doboja, ali je, posle nekoliko sati, uspeo pobeći i probiti se u rodni kraj, gde je morao da se skriva od ustaša. Iako duboko razočaran zbog izdaje i brzog rasula jugoslovenske vojske, Stojan se nije kolebalo. Neumoran je u obilaženju zbegova. Razgovara s ljudima, bodri ih, savetuje, iako i sam teško preživljava tragediju koja je snašla njega i njegovo selo kada su ustaše pokupile 70 osoba i bacile ih u bezdan kod Borčevca, među kojima je bila i Stojanova majka i brat Rade.

Čim je čuo da je ustanak počeo u Srbu i Bosni, Stojan je organizovao napad na oružničku postaju u Nebljusima. Neko je izvestio oružnike, pa su pobešli neposredno pred početak napada. Ipak ga to nije zbunilo. Uspeo je, u toku istog dana, da organizuje ljude iz gotovo svih sela lapačke opštine, i da ih rasporedi na položaje na Drenovači, prema Bihacu, i na Kalatima — prema Kulen-Vakufu. Odmah posle oslobođenja Donjeg Lapca, povezuje se s komandantom gerilskih odreda za Liku, Gojkom Polovinom, stavlja mu se na raspolaganje i postaje najprisniji saradnik u organizaciji borbe. Početkom avgusta, veoma se oduševio susretom s Markom Oreškovićem. Razgovarajući s Gojkom Polovinom i, kasnije, s rukovodiocima ustanka u Drvaru, Orešković je predložio Stojana za komandanta bataljona gerilskih odreda za Liku. Komandant je postao 23. avgusta. Nastojeći da poveže sve ustaničke snage Like i planski ih usmeri na akcije, Stojan je težište svoje aktivnosti stavio na gonjenje i uništavanje ustaško-domobranskih snaga u pravcu Bihaca. U ovom poduhvatu, koji je trajao do početka oktobra, ustaničke snage Like pod Stojanovom komandom, i u zajednici s ustanicima zapadne Bosne, postigli su ogromne uspehe i odneli više pobeda u borbama za Kulen-Vakuf, na Drenovači i Ripačkom klanu. Poseban uspeh postignut je u borbama početkom oktobra s ustaško-domobranskom pukovnijom, koja je napadala od Bihaca, preko Ripačkog klanca i Vrtoča, prema Kulen-Vakufu i Donjem Lapcu. Stojan je u ovim borbama neposredno rukovodio ustaničkim snagama, koje su neprijatelja desetkivale i povratile svu oslobođenu teritoriju. Tada je zaplenjen, kod Kruga, i prvi put u Lici.

U osjeci ustanka, Stojan ne miruje. On je čovek od akcije; neumoran je u organizovanju ustaničkih snaga za počinjanje borbe

protiv italijanskih okupatora. Krstari po selima, održava zbrove i pomaže komandirima četa u obučavanju jedinica. Učestvuje na savetovanju ustaničkih rukovodilaca Like i Bosne, krajem avgusta, i nešto kasnije na sličnom savetovanju rukovodilaca ustanka Like u Kravici. U novembru je na sastanku s Mladenom Stojanovićem i drugim istaknutim rukovodiocima ustanka zapadne Bosne. Istog meseca, kada je vršena reorganizacija ustaničkih snaga u Lici, postao je zamenik komandanta Grupe partizanskih odreda za Liku, vršeći istovremeno i dužnost komandanta Lapačkog bataljona. Na toj dužnosti više se posvetio organizaciji jedinica na području gračačkog i lapačkog sreza. Polovinom januara 1942. primljen je za kandidata za člana KPJ.

U toku februara 1942. Stojan učestvuje s predstavnicima štaba Grupe NOP odreda za Liku u pripremama i planiranju napada na italijanski garnizon u Donjem Lapcu. U tom napadu 27. februara, Lapački bataljon, pod njegovom komandom, uspeo je da razbije neprijateljsku odbranu na svom pravcu; oko podne prešao je na uništenje izolovanih uporišta u većim zgradama. U jurišu s grupom boraca, Stojan je smrtno ranjen. Pokušao je da juriša, odbijajući pomoć boraca. U samrtnom grču, uspeo je samo da u sneg zakopa poverljiva dokumenta. Borci su pošli u juriš. Opor u bunkerima i utvrđenim zgradama začas je skršen. Sutradan, ispraćen od saboraca i celog naroda lapačkog kraja, sahranjen je na mestu pogibe. Tada Lapački bataljon dobija njegovo ime i nosi ga u toku celog rata, u sastavu 6. ličke proleterske divizije.

Jedan od najhrabrijih vojnika revolucije u Lici, izvanredno dosetljiv, izuzetno sposoban, Stojan je postao omiljen komandant. Odlično je poznao teoriju rata, i već u prvim okršajima stekao rutinu iskusnog ratnika. Umeo je da oceni terenu, raspored neprijatelja i njegove snage. Znao je da rasporedi svoje ljude, da ih uputi kuda i kako napasti neprijatelja, čime je od prvog dana stekao veliko poverenje boraca. Veoma brzo je uočavao gde je neprijatelj, procenjavao njegove i svoje snage i bio vrlo realan u oceni ko je u čemu jači. Izrazio primer za to bilo je proterivanje ustaško-domobranske pukovnije iz Donjeg Lapca, oktobra 1941. godine. Tada je bio jedini od rukovodilaca te akcije koji je potpuno verovao u pobedu. I u oceni šire — jugoslovenske i svetske-vojnopolitičke situacije, bio je vrlo realan. Duboko je verovao u pobedu Saveznika, posebno Crvene armije. Iznuzetno dobro bio je obavešten o svim zbivanjima u Lici i zapadnoj Bosni. Već u toku prvih meseci ustaničkih borbi stekao je poštovanje boraca i naroda oba kraja. Posebno je stekao veliku

ljubav boraca svojim prisnim i neusiljenim ponašanjem u borbi.

Mnogima su duboko ostali u sećanju njegovo izdaje i postupci u borbi: u levoj ruci mu je kapa, u desnoj pištolj; čas je kod jedne, čas kod druge grupe boraca, povezuje ih i usmerava, uči ih, ne saginje se, veći je u pokretu i na pravom mestu.

Legendu o Stojanu Matiću jednako su stvarali narod i borci od prvih ustaničkih dana. Stojanovo ime bilo je ustalilo u narodu olibičenje junaštva, odlučnosti, skromnosti i poštenja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. ST.)

MATJEVIĆ Dragica MILOŠ MRŠA

Rođen je 1. septembra 1902. u Kestenovcu kod Vojnika, Hrvatska. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Rano je ostao bez oca, pa je od rane mladosti osenio nematišnu i težak život pečalbar. Tražeći posla s majkom i braćom, radio je kao nadničar i fizički radnik na imanjima bogatih seljaka u Karlovcu, Okučanima i Mirkovcu.

Posle dolaska u Beograd, 1921. godine, radio je najpre kao nekvalifikovani radnik — stolar, kao mornar na šlepovima, a 1923. se zaposljava u „Beogradskoj tekstilnoj industriji A.D.“, najpre kao farbar, a zatim kao tkalč.

Član Saveza radnika odevne industrije, sekcije Trikotaže, u sastavu Nezavisnih sindikata, postao je januaru 1925; ubrzo je primljen i u SKOJ, a januara iste godine sekretar je skojevske ćelije Trikotaže. Član je KPJ od septembra 1926, kada je i pročelnik partijske ćelije u Štolari „Beogradske tekstilne industrije A.D.“. Već tada je jedan od najaktivnijih radnika—komunista među tekstilcima na Karaburni, organizator tarifnih akcija i štrajkova, od kojih se posebno ističe veliki šestonedeljni štrajk radnika „Beogradske tekstilne industrije A.D.“, oktobra 1926. godine. Zbog revolucionarnog rada, uhapšen je oktobra 1927. i mesec dana mučen u beogradskoj Glavnici, ali je ostao nepokolebljiv.

Bio je visok i mršav, pa su ga drugi zvali Mrša. Taj nadimak postao je sastavi deo njegovog imena, i njime će se služiti za vreme revolucionarnog rada do smrti.

Od početka 1928. član je MK SKOJ-a za Beograd, a od avgusta i član PK SKOJ-a za Sriblju. Jedan je od dvojice jugoslovenskih skojevaca — delegata na V kongresu Komunističke omladinske internacionale u Moskvi, 1928. godine. Posle kongresa, kao član inostrane delegacije, obišao je više industrijskih

preduzeća u Moskvi i unutrašnjosti SSSR, upoznao se sa životom i radom sovjetskih ljudi, što ga je još više podstaklo da istraje u revolucionarnoj borbi.

Posle zavođenja šestojanuarske diktature, 1929, uhapšen je 14. januara, a 25. maja 1929. osuđen je na 6 godina robjice, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. Na robiji je izučavao teoriju marksizma i usavršavao se za rad u ilegalnoj tehnici. Učestvovao je u štrajku gladi političkih zatorenika u Sremskoj Mitrovici oktobra 1933, kao i drugim akcijama zatvorenih komunista.

Posle izlaska s robjice, 11. marta 1935. godine, proteran je u Karlovac, gde je ostao godinu, a zatim dolazi u Beograd i nastavlja partijski rad među tekstilnim radnicima na Karaburmi. U svom stanu, u Lovranskoj ulici, na Zvezdari, imao vreme rado je u tehnici PK KPJ za Srbiju. Posle policijske provala i hapšenja članova PK KPJ za Srbiju, novembra

1935, a aprila 1936. i članova MK KPJ za Beograd, Matijević je bio jedan od nosilaca političke aktivnosti u Beogradu, sve do marta 1937, kada je formiran Sekretarijat PK KPJ za Srbiju, u koji ulazi i Miloš Matijević. Posle hapšenja zbog štrajka tekstilnih radnika na Karaburmi, decembra 1937, prešao je u ilegalnost.

Decembra 1938. izabran je za organizacionog sekretara Mesnog komiteta Partije za Beograd, a 1940. je i njegov politički sekretar. Kao sekretar Mesnog komiteta, bio je organizator i rukovodilac mnogih akcija radničke klase u Beogradu pred rat: velikih demonstracija 14. decembra 1939, štrajka aeronautičkih radnika aprila 1940, martovskih demonstracija 1941. godine, i drugih.

Na V pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, 1940, ponovo je izabran u Pokrajinski komitet i za delegata V zemaljske konferencije

KPJ, na kojoj je izabran za kandidata za člana CK KPJ. Učestvovao je i na partijskom savetovanju CK KPJ, juna 1939, pod Šmarinom gorom u Sloveniji, i na partijskom kursu u Makarskoj, u leto 1940. godine.

Posle okupacije zemlje, rukovodio je Mesnim komitetom Partije i svim većim oružanim akcijama u Beogradu, posebno u akciji spasavanja Aleksandra Rankovića, po nalogu Josipa Broza Tita, iz ruku Gestapoa i Specijalne policije, iz bolnice u Vidinskoj ulici, 29. jula 1941. godine. U velikoj policijskoj provali rukovodstva i organizacije KPJ u Beogradu, uhapšen je i Mrša, 28. septembra 1941. godine.

U toku oktobra i novembra 1941. u Specijalnoj policiji Gestapoa izdržao je najstrašnja mučenja. Njegovo držanje pred Specijalnom policijom jedan je od najsvećijih primera visoke svesti i odanosti revolucionarnoj borbi radničke klase. Osuđen je na smrt, i polumrtav prebačen u logor na Banjici; 17. decembra 1941, s većom grupom komunista, streljan je Miloš Matijević.

Narodnim herojem proglašen je 16. jula 1951. godine. (D. Pi.)

MATJJEVIĆ Radomira TIHOMIR

Rođen je 1921. godine u selu Lunjevici, Gornji Milanovac, Srbija. Potiče iz seoske porodice srednjeg imovinskog stanja.

Osnovnu školu i četiri razreda gimnazije završio je u Gornjem Milanovcu, a srednju poljoprivrednu u Valjevu, 1941. godine.

Rano je počeo da čita marksističku literaturu i da se upoznaje s idejama naprednog radničkog pokreta. Zbog ratnih prilika, nije se ni zapošljavao posle završene poljoprivredne škole, već je radio na imanju svoga oca, primajući učestviti savremene metode u poljoprivrednoj proizvodnji. Znanje iz škole praktično je koristio, naročito u oblasti voćarstva i povrtarstva.

Prilikom demonstracija 27. marta 1941. godine u Gornjem Milanovcu, uzima vidnog učešća i dovodi više omladinaca iz Lunjevica. Septembra 1941. godine stupa u 1. četu Takovskog bataljona Čačanskog partizanskog odreda „Dr Dragiša Mišović“. Od prvih dana bio je neustrašiv borac. Učestvuje u svim borbama koje je vodio Takovski partizanski bataljon, braneći slobodnu teritoriju oktobra i novembra 1941. godine.

Posle povlačenja partizanskih snaga za Sandžak i Bosnu, 1. marta 1942. godine, prilikom formiranja 2. proleterske brigade, nalazi se u njenom stroju, kao desetar. Tada je već bio u redovima KPJ.

Posle uspešnih borbi koje je vodila 2. proleterska brigada, izrasta u smelog i hrabrog ratnika. Najpre mu je poveren vod, zatim je bio zamenik komandira čete, i najzad komandir 3. takovske čete Čačanskog bataljona 2. proleterske brigade.

Učestvovao je u borbama na Borikama, na Bugojnu, Kupresu, Mrkonjić-Gradu i drugim poprištima zemlje.

Njegova hrabrost najviše je došla do izražaja u borbi protiv četnika na Humiču. Iz aprilskog dana 1943. godine četnici, brojno nadmoćniji, ponavljali su juršbe, ali su uvek bili odbijeni.

„Treća četa ima divnog komandira, Tihomira Matijevića“ — piše njegov ratni drug koji je učestvovao u ovoj borbi. „Kao da sada gledam njegovu stasitu ljudsku figuru kako se, posle odbijenog četničkog jurša, suvereno šeta vrhom Humića, zalivenog krvlju, našom i neprijateljskom.“

Posle kratkog zatišja, četnici su na Humiču usmerili svoje snage baš prema Tihomirovoj četi. Borba je bila žestoka i uporna. Vodio se na bliskom odstojanju, i često samo bombama. Jedanaest protivjurša izvršila je njegova četa, i uspeła da održi položaj na Humiču.

Posle malog zatišja, četnici su ponovo juršili. „Smeli komandir Treće čete podigao se iz rova i pošao duž streljačkog stroja, gledajući čas tela palih drugova, čas u pravcu neprijatelja. Samo što sam izustio: Matijević, vodi računa, zašto se tako neoprezno krećeš? — a neprijateljski kuršum već se zario u njegovo srce. — Bando četnička — izdajnička... — bile su njegove poslednje reči.“ To je bilo 16. aprila 1943. godine.

Na Humiču je palo 13 proletera. Među njima je bio i dvadesetogodišnji komandir Tihomir. Četnici su noževima unakazili mrde partizane, a komandiru Matijeviću su i oči

izvadii. Sutradan kada je Čačanski bataljon 2. proleterske brigade sahranjivao svoje drugove, nije bilo borca kome oko nije zaiskrilo suzom zbog jezgrov prizora. To su bile suze osetnice.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine. (M. Jak.)

MATKOVIĆ Krsta MIRKO

Rođen je 3. novembra 1915. godine u Podima, Herceg-Novi, Crna Gora, u siromašnoj porodici.

Zbog slabog imovnog stanja, otac mu je izvesno vreme boravio u SAD. Posle povratka radio je kao mesar, a onda opet kao zemljoradnik na svom malom posedu. Osnovnu školu završio je u svom selu, a četiri razreda Niže gimnazije u Herceg-Novom.

Pošto roditelji nisu imali mogućnosti da ga školuju, 1. oktobra 1930. godine stupio je u Vojnu akademiju u Beogradu, gde je izdržavanje i školovanje bilo besplatno. Posle završetka Akademije, od 1. oktobra 1935. godine službovao je kao artiljerijski oficir u Banja Luci, Mostaru, Sarajevu, a izvesno vreme u Skoplju, Slavonskoj Požezi, i na poligonu Prevala u Boki Kotorskoj.

Još kao pitomac Akademije, pod uticajem opštih prilika i naprednih studenata iz svoga kraja koji su studirali u Beogradu, počeo je da se upoznaje sa marksističkim idejama. Kroz razne diskusije i čitanje marksističke i druge napredne literature, počeo je, u saradnji sa svojim drugovima, mladim oficirima — istomišljenicima, da se postepeno uključuje u napredni radnički pokret. U Mostaru se povezuje sa partijskom organizacijom, izvršavajući zadatke: nabavlja objave i druga dokumenta za putovanje ilegalca i kurira, prihvata i otprema podoficira Gradina, jednog od suđenih zbog pobune na krstarici „Dalmacija“ ...

U vreme aprilskog rata nalazio se na dužnosti vodnog oficira protivavionske odbrane Sarajeva, gde je i zarobljen, ali je, uz pomoć jednog vojnika njegove jedinice, uspeo da se u Slavonskom Brodu oslobodi iz zarobljenštva i vrati kući.

Odmah posle dolaska u svoje mesto, aktivno se uključuje u pripreme oko organizovanja ustanka. Njegova se aktivnost naročito manifestovala u radu s omladinom. Radio je i u umnožavanju propagandnog materijala i skupljanju oružja i drugog materijala za oružanu borbu. Od 22. juna 1941. godine, on i celina njegova porodica prihvataju i čuvaju ilegalce koji su se sklonili iz grada, a njegova kuća postaje jedan od glavnih punktova NOP u tom kraju.

Kao provereni aktivist, učestvuje 15. jula 1941. na sastanku u Brezovom Dolu (Krivošije), na kojem je doneta odluka o početku oružanih akcija na ovom području. Istog meseca primljen je u Partiju, i zadužen za organizovanje vojnih jedinica. Ubrzo je postavljen za komandira Krivošijske čete, u kojoj je polikomesar bio Nikola Đurković. S četom, koja je organizovala zasede, izvodila manje akcije i dverzije, obilazio je sela jačajući borbeni duh u narodu i pridobijajući sve više pristalica za NOP.

Posle spašavanja borbe na celoj teritoriji Crne Gore, preduzimaju se mere za ponovno oživljavanje ustanka. Zato se 22. i 23. oktobra organizuje partijska konferencija MK Herceg-Novi, na kojoj Matković aktivno učestvuje. U ponovnom oživljavanju ustanka, u novembru

1941. godine postavljen je za komandanta Orjenskog bataljona; tu dužnost, zajedno s komesarom Nikolom Đurkovićem, učestvovali su u njegovu obavljanju. Bataljon je dobio zadatak da osmogući prodor neprijatelja od Boke ka Crnoj Gori, a posebno da čuva komunikacije od Herceg-Novog i Risna prema Grahovu i Nikšiću. Matković je na ovom prostoru veoma dobro organizovao odbranu, u isto vreme stalnim napadima s manjim snagama uznemiravajući italijanske posade, locirane pored same obale. Krajem novembra i početkom decembra, u borbama s mnogo jačim italijanskim snagama oko Dragalja, Dvorničkog Zdrinjela, Lupoglava, pokazao je veliku hrabrost i umešnost u komandovanju.

Posebno se istakao u borbi na Ceroviku, 7. decembra 1941. godine, gde je kao komandant bataljona, na čelu svoje kombinovane čete (oko 30 boraca), dočekao u zasedi italijansku kolonu. Mada su Italijani bili desetostruko jači, s četiri tenka, artiljerijom i bacačima, ipak su, zahvaljujući herojskom podvigu

svih Orjenaca i primeru komandanta Matkovića, protivnapadom odbačeni s velikim gubicima. U ovoj borbi Matković je teško ranjen, zbog čega je napustio borbeni stroj bataljona. Od tada, pa do februara 1944. godine, u veoma teškim uslovima ilegalnosti lečio se i krio po Hercegovini i pomagao terenskim partijskim radnicima u političko-propagandnom radu. Posredstvom 29. hercegovačke divizije i Udarnog korpusa, kao teški ranjenik prebačen je, početkom leta, iz Berana u Italiju, gde je u bolnici Grumo operisan.

Novembra 1944. godine vraća se u domovinu, gde mu je povereno rukovođenje oficirskim kursom pri štabu 29. divizije, a zatim podoficirskom školom iz udarnog korpusa u Trebinju. Tu ostaje do kraj rata, kada je postavljen za komandanta artiljerijske oficirske škole Generalštaba JA u Beogradu. Krajem decembra 1945. godine, zdravlje mu se pogoršava, ponovo se leči do jeseni 1947. godine, kada preuzima razne odgovorne dužnosti u JNA. Penzionisan je 31. decembra 1964. godine, u činu general-majora.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (D.Ž.)

MATKOVIĆ Vojislava MILOSAV MIČO

Rođen je 17. jula 1918. godine u selu Dobračama kod Arilja, Srbija, u kući imućnog seljaka. Osnovnu školu završio je u svom selu, a niže razrede gimnazije u Užicu. Učiteljsku školu pohađao je u Užicu, Jagodini i Šapcu. Revolucionarnom omladinskom pokretu pristupio je u Učiteljskoj školi.

Posle završetka učiteljske škole, 1938, postavljen je za učitelja u Makedoniji, a 1939. premešten je u selo Brezovo, kod Ivanjice. Iste godine postao je član KPJ, a 1940. osnovao je partijsku organizaciju u Brezovi. Kada je formiran Sreski komitet KPJ za Ivanjicu, njegov prvi sekretar bio je Milosav Matović. Zbog političke aktivnosti pre rata, više puta je progonjen, maltretiran i nalazi se pod stalnom prisotnom policije. Pred rat, osnovao je grupe SKOJ-a i objedinjavao rad članova KPJ u moravičkom kraju.

Bio je jedan od organizatora priprema, a zatim formiranja Moravičke partizanske čete Užičkog NOP odreda, 5. avgusta, na planini Kleković. Kao sekretar Sreskog komiteta KPJ, kretao se celo vreme ustanka 1941. godine s Moravičkom četom, održavao narodne zborove i učestvovao narodnosobodilačke odbore u

ivanjičkom kraju. Kada su četnici Draže Mihailovića počeli bratoubilački rat 6. oktobra, zauzevši Ivanjicu, Mičo se s četom povukao u Užice tražeći od Vrhovnog štaba da se partizani obračunaju sa samozvanim četničkim vojvodom Božom Javorskim. Pošto ga se Draža Mihailović odrekao, Moravčani su, po odobrenju Vrhovnog štaba, oslobodili Ivanjicu od četnika, 24. oktobra 1941. godine. Tu je doživio ponovni napad četnika na Ivanjicu, 2. novembra, kada su partizani pretrpeli znatne gubitke. Posle toga, boravio je na političkom radu u Užicu. Prilikom povlačenja partizana iz zapadne Srbije, zajedno s Kušićem pokušao je da što više boraca prebaci u Sandžak. Uspeo je, iako tuberkulozan, da preživi sve napore teških uslova rata u zimu 1941—1942. Bio je u stroju prilikom formiranja 2. proleterske u

MAVSAR Franca LADO RONKO

Rođen je 23. juna 1923. u selu Notranje Gorice, Ljubljana, Slovenija. Potiče iz radničke porodice s nešto malo zemlje. Oca su mu, zbog saradnje s Osvobodilnom frontom, 1942. streljali Italijani kao taoca.

Lado je završio osnovnu školu u rodnom selu, posle čega je, kao mnogi drugi mladići iz okoline, i kao otac, radio na građevinama, većinom u Ljubljani. Na poslu se osposobio za zidera, mada nije imao formalnih kvalifikacija.

U avgustu 1941. uključio se u Osvobodilnu frontu u svom selu. Učestvuje u mnogim akcijama omladinske grupe, koja je prebacivala oružje iz Ljubljane u partizane, rasturala štampu i vršila manje sabotaze. Ujesen je

Odmah posle ove ofanzive, u avgustu 1942. Mavsar je primljen u Partiju.

Kad je, početkom oktobra, ponovo formiran Notranjski odred, Mavsareva četa ulazi u njegov sastav. Kad je 2. bataljon ovog odreda, 6. oktobra, uključen u brigadu „Ljubo Šercer“, od Mavsareve čete formiran je novi, 2. bataljon. Krajem godine, i taj bataljon je uključen kao 4. bataljon u brigadu „Ljubo Šercer“, a nešto donije trebalo je da uđe u sastav brigade „Tone Tomšič“, ali je Edvard Kardeelj naredio da se uključi u Dolomitski odred, kao njegov 3. bataljon. U Dolomitima se tada nalazilo vojno i političko rukovodstvo oslobođilačkog pokreta Slovenije, a Mavsar je tu teritoriju, kao meštanim, dobro poznao.

U vrlo teškim uslovima, na uskom pojasu između italijansko-nemačke demarkacione linije, utvrđene žičanim preprekama, minskih poljima i nizom bunkera i utvrđene grupe Ljubljana—Trst, usred jakih neprijateljskih garnizona, i uz neprekidan porast broja belogardističkih uporišta po selima, Mavsarov bataljon vodio je gotovo danonoćne borbe. U zimu 1943, 12. februara, Mavsar je u borbi ranjen. Lečio se u podzemnim skrovištima. Posle italijanske ofanzive, u martu, upućen je, aprila, u Dolenjsku, u brigadu „Ljubo Šercer“. U maju postaje komandant novog 4. bataljona, i dobija čin kapetana. Istakao se u borbama kod Dobrnjča u vreme opsade Žužemberka (25—28. jula 1943), kad je njegova brigada sprečavala dolazak pojačanja. Njegovi su borci zarobili neprijateljska oklopna kola, demontirali automatski top, i namestili ga na seljačke dvokolice, i odmah upotreбили u borbi. Posle kapitulacije Italije, Mavsar je izvesno vreme zamenik komandanta brigade, a kasnije opet vraćen na dužnost komandanta bataljona.

Brigada „Ljubo Šercer“, u sastavu 14. divizije, u januaru 1944. odlazi preko Hrvatske u Štajersku, gde upada u žestoku neprijateljsku ofanzivu. Mavsar se u tim teškim uslovima, po snegu i hladnoći, isticao kao hrabar i sposoban komandant. Često je na čelu svog bataljona jurisao u vreme probijanja kroz uzastopne neprijateljske obruče. Kad je neprijateljska ofanziva počela da jenjava, jake nemačke snage su sačekale 14. diviziju na visovima Graške gore, u okolini Slovenjegrada. 21. februara 1944, nemačke snage su sačekivale 14. diviziju, i po dubokom snegu vodile teške borbe. Nemci su sedam puta jurisali, ali su svaki put bili odbijeni. Divizija je bila tučena artiljerijskom i minobacačkom vatrom i imala teške gubitke. U sumrak, kad se zaklonio šatorskim krilom da zapali cigaretu, pogodio ga je, na visu Rodoslavnik, geler minobacača.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M.Pav.)

Čajniču, 1. marta 1942. godine. Vodio je računa o svakom borcu u bataljONU, znao je svačije probleme i pokušavao je, koliko su prilike dozvoljavale, da ih reši. Znao je u pravom trenutku da svakome borcu kaže pravu reč i da ga ohrabri da istraje u borbi. Kada je, u selu Kalinu, nedaleko od Bugojna, zakačio i držao sastanak štapsko-partijske ćelije, iznenada je ustaška granata pogodila kuću gde se održavao sastanak, i Mičo je smrtno ranjen. Ubrzo je umro i sahranjen u Kalinu.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V.G.)

primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije.

Početkom decembra, odlazi organizovano, s grupom omladinaca iz Notranjih Gorica i okolnih sela, u partizane. Stupa u Borovničku četu, koja je logorovala iznad sela Kožljek. U šumskom logoru, u uslovima srove zime, prolazi kroz intenzivnu vojnu i političku obuku. Borovniška četa u januaru ulazi u sastav bataljona „Ljubo Šercer“, i odmah vrši borbeno akcije, u kojima se Mavsar istakao kao hrabar borac. Iz ovog bataljona izrastao je u proleće Notranjski odred, koji se u leto podelio na Krimski i Kočevski odred. Mavsar postaje, u julu, komandir 1. čete (Ribniške) 2. bataljona Krimskog odreda. Kad je, 16. jula 1942, počela u Sloveniji Četvrta neprijateljska ofanziva, Mavsareva četa, od 40 boraca, osam sati je zadržavala oko 1000 italijana, iako su je tukli iz topova, bacača i aviona i napadali tenkovima. Na kraju su se Italijani povukli, i tek narednih dana, uz učešće mnogo jačih snaga, uspeši su da prođu u Sodražicu.

MAZALICA Petra CVIJO

Rođen je 1. juna 1917. u selu Čadavici, Bosanski Novi, Bosna i Hercegovina.

Osnovnu školu završio je u svom selu, a dva razreda niže poljoprivredne škole u Banja Luci, 1932. godine. Iste godine odlazi u rodno mjesto, gdje se bavi zemljoradnjom.

Kao vojnik Jugoslovenske vojske u aprilskom ratu, poslije kapitulacije samoinicijativno odlazi kući da bi izbjegao zarobljavanje.

U redove ustanika stupio je 30. jula 1941. godine. Drugog septembra 1941. postaje desetar, a 17. oktobra vodnik u Novskoj četi 1. krajiškog NOP odreda. Prvi podvig Cvijo je izveo novembra 1941. godine. Prilikom napada na oklopni voz u selu Račani, prvi je uskočio u oklopni voz, zarobio i razorio dva

neprijateljska vojnika. Ohrabreni postupkom komandira, i ostali borci su pošli u napad. Oklopni voz je bio uništen, a ratni materijal zaplijenjen. Prilikom napada na selo Agiče, decembra 1941. godine, naoružan bombama, upao je u neprijateljsko utvrđenje. Ustaska odbrana bila je razbijena.

Desetog februara 1942. godine primljen je u KPJ.

Početkom februara 1942. postavljen je za političkog komesara čete u 1. krajiškom NOP odreda, a 15. marta iste godine je na dužnosti komandira čete u udarnom bataljonu. Prilikom napada 1. krajiškog NOP odreda na Budimčić-Japru, 14. marta 1942. Cvijo je upao u centar neprijateljske odbrane i u vrlo teškim uslovima omogućio napredovanje partizana i uništenje neprijateljskog uporišta.

Dvadeset sedmog juna 1942. godine postavljen je za zamjenika komandanta bataljona u 1. krajiškoj brigadi, a 22. decembra iste godine postaje komandant bataljona. Kao komandant bataljona, posebno se istakao u

napadu na aerodrom Rajlovac, noću 10/11. avgusta 1943. godine. Cvijo se neopaženo s bataljonom privukao do samog aerodroma, i zapalio je i uništio neprijateljske avione.

Cvijo je učestvovao u mnogim borbama vođenim u Bosanskoj krajini, centralnoj i istočnoj Bosni, Sandžaku, Crnoj Gori, Srbiji, kao i na sremskom frontu. Za hrabro i umješno rukovođenje u borbama i rušenje mosta na Bosni, kod Kaknja, pohvaljen je od Štaba 5. NOU divizion maja 1943. godine. Kada je 1. krajiška NOU brigada, 26. decembra 1943, prelazila preko Romanije, na putu od Pala prema Ustipraču, neprijatelj je iznenada napao bataljon koji se kretao u koloni. Iznenađni napad neprijatelja prisilio je bataljon da se povuče uz jednu kosu. S kurirum i borcem, Cvijo je legao u snijeg, i iz zaklona dao je otpor neprijatelju, ne dozvoljavajući mu da presječe kolonu. Istog dana, na odmoru u selu Renovici, neprijatelj je pokušao da razbije bataljon. Svojom prisebnošću, Cvijo je sredo bataljon, izvršio je protivnapad i odbio neprijatelja.

Dvadeset petog februara 1944. godine postavljen je za zamjenika komandanta 1. krajiške NOU brigade. Na putu u Srbiju, aprila 1944. sam je prihvatio borbu s neprijateljem da bi omogućio bataljonu da se razvije. U borbi za oslobođenje Arandelovca, septembra 1944, zajedno s grupom минера, mirirao je utvrđenu zgradu „Novo zdanje“, i time omogućio oslobođenje grada kojeg su Nijemci i četnici žilavo branili.

Krajem novembra postavljen je za komandanta 1. krajiške NOU brigade. Isticao se hrabrošću i odlučnošću u borbama na sremskom frontu. U toku rata Cvijo je dva puta ranjen.

Od 28. marta 1945. do 20. jula iste godine pohađao je viši oficirski kurs pri Generalštabu JA. Septembra 1945. godine postavljen je za komandanta 3. brigade 6. divizion KNOJ-a. Višu vojnu akademiju završio je 1951. Školu gađanja zemaljske artiljerije 1954, a Kurs operatike 1964. godine. U rezervu je preveden decembra 1973, u činu general-majora.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Lj.B.)

MAŽAR Nikole DRAGO

Rođen je 16. avgusta 1918. u Bosanskom Petrovcu, Bosna i Hercegovina. Ostao je bez oca u 9. godini, kada se porodica već doselila u Banja Luku. Majka Marija zauzela je mesto na kojem bi se i jača pleća savila. Što je porodica Mažar, neku godinu kasnije, postala

gotovo simbol revolucionarne borbe u slobodarskoj Banja Luci, umnogome valja zahvaliti majci ovih hrabrih sinova.

Posle jednog dačkog incidenta s nastavnikom francuskog jezika, Drago je iz gimnazije prešao u zanatsku školu. I već kao učenik nižih razreda te škole, kraj nešto starijeg brata Ivica, počeo je da se interesuje za naprednu literaturu; čitajući, postepeno se osamostaljiwao. A onda je postao i jedan od organizatora aktivna napredne srednjoškolske i radničke omladine u zanatskoj školi. Kada je Ivica, kao član Mesnog komiteta SKOJ, preuzeo na sebe zadatak da organizuje omladinsku ilegalnu tehniku, Drago mu je dao pomoć u nabavi potrebnog pribora, preuređenju podruma za rad tehnike i skladišta za ilegalni materijal. Već 1937. postao je rukovodilac skojevske

grupe koja se često oštro obračunavala s pripadnicima ljotićevske i križanske omladine.

Pored aktivnosti u muzičkoj sekciji „Pelagić“, stizao je da se angažuje u raznovrsnim akcijama Kluba akademičara Banja Luke, popularnog KAB-a, i sportskog društva „Borac“, pa i da otputuje na poneku turneju u ostala mesta Bosanske krajine. Sem toga, Drago se isticao i učešćem u demonstracijama, protestnim zborovima i štrajkovima, koji tih godina uoči rata nisu bili retki na ulicama Banja Luke. Tada je i kuća Mažara postala omiljeno sastajalište mladića iz redova radničke omladine, skojevacca i banjalučkih komunista.

Kada je, aprila 1940, napredno kulturno-umetničko društvo „Pelagić“ ponovo bilo izloženo nasrtajima i udarcima žandama, Drago se i tada našao u središtu borbe.

Da bi neutralisala komuniste i onemogućila njihovu borbu, vlada Ovetković-Mešec formirala je „radne vojne logore“. U jedan od njih, kraj vanjice u Srbiji, deportovan je i Drago Mažar. Posle puča, marta 1941. i ovaj

logor je raspušten. Na proputovanju kroz Beograd, Drago je uhvatio vezu s Veselinom Maslešom, koji mu je preneo direktivu Partije: da se javi u vojsku, jer „rat samo što nije počeo“. Sa svojom jedinicom dočekaو je kapitulaciju u Sarajevu, bio zarobljen, ali je istog dana uspeo da pobjegne. S Partijom i ilegalcima Sarajeva uhvatio je vezu preko Nisima Albaharija, i uključio se u pripreme oružane borbe. Predstavivajući se nemačkoj komandi kao šef orkestra u hotelu „Evropa“, uspeo je da dobije propusnicu za slobodno kretanje noću, pa je iz nemačkog skladišta iznosio vojnička odela i drugu ratnu opremu.

Od tada, Drago Mažar više nije mirovao. Krajem aprila, kada se vratio u Banja Luku, četiri brata Mažara našli su se na okupu kod kuće samo za kratko, jer su ubrzo krenuli svaki na izvršenje svog zadatka.

Prikupivajući oružje kao rukovodilac diverzantske grupe u gradu, jednom je Drago obukao uniformu domobranskog narednika, i tako ušao u Kastel, odakle je izneo municiju, a desetak pušaka bacio u Vrbas, koje je Karlo Rojc izvadilo i skrio na groblju. S ovim oružjem počeo je ustanak oko Banja Luke.

Poslednjih dana juna 1941, među prvim članovima KPJ izašao je Drago Mažar s oružjem u ruci na Starčeviću iznad Banja Luke. Već u prvim akcijama, koje su počele krajem jula 1941. na relaciji Mrkonjić-Grad — Jajce, pokazao je izuzetnu hrabrost prekaljenog i iskusnog borca iz plejade banjalučkih omladinaca. Zato je, u avgustu, izabran za komandira čete, odnosno komandanta partizanskog štaba 1. čete za Bosansku krajinu.

Tih dana pao je Ivica Mažar, jedan od najistaknutijih omladinaca Banja Luke. Uhvaćen je u Jajcu, na važnom zadatku, na koji ga je uputio Oblasni komitet Partije. Zbog hrabrog držanja pred policijom i na streljanju proglašen je narodnim herojem. Upravo tada pošla je iz Banja Luke u njegovu četu sestra Nada.

Tokom septembra i oktobra 1941, operišući sa svojom jedinicom po centralnoj Bosni, izveo je niz uspešnih akcija; u svim okršajima nalazio se uvek među borcima. Tu hrabrost, njegov stalni nemir osotio je neprijatelji u Krupi na Vrbasu i Skender-Vakufu, na Čelincu i u Crnoj Rijeci. U jednoj takvoj borbi, samo s pet boraca dočekaو je jaku neprijateljsku kolonu, iz koje je uspeo da zarobi 28 vojnika.

U jesen 1941. Drago je izabran za komandanta bataljona u 3. a kasnije je ovaj odred preimenovan u 4. krajiški narodnooslobodilački partizanski odred, koji je, tokom zime 1941. i 1942. razvio veliku aktivnost u neposrednoj blizini Banja Luke. Borci ovog odreda, najčešće s Dragom Mažarom na čelu, počeli su da silaze i u grad na Vrbasu.

Od jedne posete majci — koja je još živela na periferiji Banja Luke, i u to vreme bila važna partijska veza i ilegalno partizansko uporište — počinje i saradnja s domobranskim satnikom Majerom, zapovednikom domobranske jedinice, koga je Marija Mažar na to pripremila. Zahvaljujući i tim okolnostima, 5. februara 1942. Drago je izveo jednu od najsmelijih akcija u Bosanskoj krajinu. Majer je, po dogovoru, neutralisao svoju posadu u Debeljacima, obezbedio uniforme i ugovorene znake raspoznavanja, tako da je Drago, s 22 odabrana partizanska borca, preobučena u domobranske uniforme, došao usred dana pred žandarmerijsku kasarnu u Vrbanji. Posle borbe, koja je trajala samo nekoliko trenutaka, poginulo je i ranjeno više žandara i domobrana, a 40 je zarobljeno. I dok je kasarna gorela, kolona hrabrih — s zarobljenim neprijateljskim vojnicima, koji su nosili bogati plen, i dva poginula, a dva teže ranjena partizana — izlazila je na prevoje Ponira iznad grada.

Posle snažnog odjeka na koji je ova akcija naišla, ni Marija Mažar više nije mogla da ostane u Banja Luci, već je, sredinom februara 1942. pošla u partizane, u odred svog najmlađeg sina Draga, noseći u naručju šestogodišnju unuku Nenu, kćerku najstarijeg sina Boška.

Početkom maja 1942. godine, Drago Mažar je postavljen za komandanta 6. narodnooslobodilačkog partizanskog odreda, a posle oslobođenja Prijedora za komandanta mesta Ljubija. Učestvovao je i u prvim borbama u vreme neprijateljske ofanzive na Kozaru, juna 1942. Krajem jula, ponovo je postavljen za komandanta 6. NOP odreda, ali je, već septembra 1942. preuzeo dužnost obaveštajnog oficira u Operativnom štabu za Bosansku krajinu.

U leto 1943, kao obaveštajni oficir 1. komandnog korpusa izačući se često krajnjim opasnostima u pozadini neprijatelja, Drago je davao dragocene podatke brigadama koje su operisale u centralnoj Bosni u vreme sudbonosnih bitaka narodnooslobodilačke vojske. Sem toga, izveo je, na čelu grupe obaveštajaca, i niz drugih smelih akcija u istočnoj Bosni. Kao major, Drago Mažar je 1944. u svojstvu šefa obaveštajnog odreda, rukovodio kursom obaveštajaca. Do kraja se dočeo je tri udarca, jedan za drugim: umrla mu je majka od tifusa, poginuo je Josip Mažar Soša, legendarni junak Kozare, poginuo je, na kraju, i najstariji brat njegov, Boško.

Posle završetka rata, Drago Mažar je radio u Upravi državne bezbednosti do 1952. godine, a posle demobilizacije, u činu pukovnika, obavljao je niz visokih društveno-političkih funkcija, republičkog i saveznog značaja. Sem

toga, on je aktivan poslanik kulture, i kao pisac i kao dugogodišnji upravnik Narodnog pozorišta Bosanske krajine.

Sada živi u Banja Luci i aktivan je društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D.Lu.)

MAŽAR Nikole IVICA

Rođen je 1915. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj činovničkoj porodici.

Srednji sin Nikole i Marije Mažar, Ivica, bio je po mnogo čemu drugačiji od svoje braće Josipa i Draga. Smireniiji, ali jednako odlu-

čan i nepokolebljiv u borbi protiv klasnog neprijatelja i nepravde, kao i njegova braća, narodni heroji Josip Soša i Drago.

Još kao učenik nižih razreda Trgovačke akademije u Banja Luci, isticao se ozbiljnošću i zrelim rasuđivanjem. Na njega je, pored starijeg brata, najveći uticaj imao poznati banjalučki revolucionar Nikica Pavić.

Dok je bio maturant, postao je član SKOJ-a, 1935. godine, i istovremeno rukovodilac srednjoškolske omladine u Banja Luci. Krajem 1936. godine, uz pomoć braće i nekih svojih drugova, osnovao je ilegalnu omladinsku tehniku, u kojoj su prepisivani i umnožavani materijali za rad napredne omladine. Svojom aktivnošću i svestranošću nadmašio je sve mlađe aktiviste radničkog pokreta Banja Luke. Nema sekcije u KUD „Pelagić“, u čijem radu Ivica Mažar nije učestvovao. I u KAB-u bio je jedan od najaktivnijih.

Posle završene Trgovačke akademije, studirao je na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, i bio jedan od najboljih studenata. No, i tada je

bio jedan od najaktivnijih u „Pelagiću“ i KAB-u, kao i jedan od najistaknutijih rukovodilaca skojevske organizacije u Banja Luci i Bosanskoj krajini.

Član KPJ postao je 1937. godine, a već iduće biran je u Mesni komitet SKOJ-a. Od tada pa sve do izlaska na teren, zbog organizovanja ustanka, razvoj banjalučke skojevske organizacije vezan je za njegovo ime. Ilica predvodi omladinu u vreme štrajkova i demonstracija, organizuje posete omladine iz grada po selima Bosanske krajine, drži predavanja, organizuje izlete, putuje se „Pelagićem“ po unutrašnjosti... Njegovu neumornu aktivnost nisu mogla preseći ni česta hapšenja i zatvaranja.

Aktivno je radio i na Zagrebačkom sveučilištu, posebno u studentskom domu na Josipovcu, gde je bio jedan od najaktivnijih. U Zagrebu je, s grupama studenata, često odlazio u preduzeća i pomagao akcije radnika; držao je predavanja na skupovima radnika i omladine.

Bio je duša organizacije SKOJ-a u Bosanskoj krajini, i najzaslužniji je za njeno obnavljanje i organizaciono učvršćenje. Kao istaknuti skojevski rukovodilac, prisustvovao je Prvoj oblasnoj konferenciji SKOJ-a za Bosansku krajinu, održanoj u leto 1940. godine, na kojoj je, kao naimenovani sekretar Oblasnog komiteta SKOJ-a, podneo referat o međunarodnoj političkoj situaciji i radu i zadacima SKOJ-a. Na Prvoj oblasnoj konferenciji KPJ za Bosansku krajinu, Ilica je podneo referat o radu i zadacima skojevskih aktivna i naprednih omladinskih grupa, društava i udruženja. Učesnik je i Druge oblasne konferencije KPJ za Bosansku krajinu, na kojoj su prisutni upoznati sa zaključcima Pete zemaljske konferencije u Zagrebu.

Odazivajući se pozivu Centralnog komiteta KPJ za učešće u odbrani zemlje, Mesni komitet KPJ u Banja Luci odmah je formirao „Komitet za odbranu zemlje“, u koji je ušao i Ilica Mažar.

Posle kapitulacije i zavođenja ustaške strahovlade, uslovi za rad su se pogorsali. No, to nije smetalo Ilici, kao ni ostalim komunistima i skojevcima Banja Luke, da nastave intenzivni politički rad uprkos tome što ih je ustaška policija stalno pratila. Zahvaljujući prisebnosti pojedinih komunista, koji su uspeali pobeći ustaškim agentima i obavestiti nekolicinu svojih drugova o ustaškim namerama, Ilica je početkom juna izbegao hapšenje, i po odluci Savetovanja na Šehitlicima, kojem je prisustvovao, izišao iz grada na teren. Krajem jula, upućen je, kao delegat Oblasnog komiteta Partije za Bosansku krajinu, u jajački srez, da preuzme rukovođenje pripremama i podizanjem ustanka.

Prvih dana avgusta stigao je u Jajce, u vreme kada su ustaše proganjale Srbe, Muslimane i Hrvate u koje su sumnjali da saraduju s komunistima, tako da odmah nije mogao da uspostavi vezu s partijskom organizacijom u Jajcu. Kad je, 6. avgusta, konačno uhvatio vezu, i pošao na sastanak, bio je provaljen od jednog agenta i uhapšen. U zatvoru se našao sa sekretarom jajačke partijske organizacije, starijim članom KPJ Jusutom Filipovićem, i, uz njegovu pomoć uspeo je da iz zatvora pošalje pismo s uputama za rad na pokretanju i organizovanju ustanka.

Jajačka partijska organizacija vršila je pripreme da ga oslobodi iz zatvora, ali joj to nije uspelo, jer su ustaše saznale za te namere, i Ilicu prebacile u Banja Luku, a odatle u Glinu, tako da je osujećen i novi pokušaj njegovog oslobođenja. U Glini su ga ustaše podvrgle ispitivanju i nemilosrdnom mučenju. Strahujući od Banjalučana, ustaše nisu smele da osude Ilicu Mažara u njegovom gradu, već su ga iz Gline prebacile u Gospić, i tu ga streljali, krajem avgusta 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine. (Raf. B.)

MAŽAR Nikole JOSIP ŠOŠA

Rođen je 18. septembra 1912. u Derventi, Bosna i Hercegovina, u službeničkoj porodici. Josip Mažar Šoša završio je osnovnu školu u Bosanskom Petrovcu, a gimnaziju je pohađao u Banja Luci, gde su mu se roditelji doselili. Uz mnogo neprilika i sukoba s profesorima zbog svoje aktivnosti u naprednom omladinskom pokretu, Šoša je završio pet razreda gimnazije, a zatim je školovanje nastavio kao pitomac Pomorske trgovačke akademije u Bakru, od 1929. do 1933. godine, u vreme kada je aktivnost bakarskih komunista, pod rukovodstvom Ivana Dujmića, bila najživlja. U školi se Šoša, jedan od najtalentovanijih mladića, brzo afirmisao, a njegova klasa, za koju je on, često putujući brodom, „Una“, donosio literaturu iz Pireja, postala je najrevolucionarnija organizacija školske omladine u Bakru.

Kao svršeni kadet, plovio je dve godine na brodu „Una“, a zatim, kao sumnjiv, prebačen na brod „Karađorđe“. Zbog svađe s prvim oficijom, otpušten je. Tada je, 1935. godine, postao član KPJ. Pod policijskom pratnjom oveden je u Banja Luku; već sutradan bio je uhapšen.

U redovima KPJ, koja je vršila snažan uticaj na banjalučku sredinu, Šoša se svrstao u red najaktivnijih. Odsluženje vojnog roka u Vranju, 1937. godine, 14 meseci ga je odvojilo iz ove sredine. Kad se vratio iz vojske, nastavio

je revolucionarni rad. Vredno je radio i na ličnom uzdizanju; dosta je čitao, a pored engleskog i italijanskog jezika učio je i ruski. Izvesno vreme radio je u banci, ali su ga ubrzo otpustili, pa je 1938, takođe kratko vreme, radio i kao vozač valjka na gradnji ceste Banja Luka — Bosanska Gradiška. Policija je čestim hapšenjima prekidala njegov posao, ali Šošinu revolucionarnu delatnost nikad nije mogla da zaustavi, ni onda kad je bio prinuđen da štrajkuje glađu, i kad su ga premećivali u „Crnoj kući“.

Opštu antifašističku atmosferu banjalučki komunisti koristili su prilikom mnogobrojnih turneja kulturno-umetničkog društva „Pela-

gić“ po Bosanskoj krajini. Pred okupljenim Dvračanima, aprila 1940. godine, Šoša je, inače dobar govornik, izrekao dosta teških optužbi na račun eksploatatora, policije i žandarma koji brutalno napadaju radnike i njihova umetnička društva. Ponovilo se to u Prijedoru i Ljubiji, Bihacu i Drvaru.

Posle jednog oštrog sukoba s krizarima i ljutićevcima, ujedinjenim protiv „Pelagića“ — koji je bio pod apsolutnim uticajem komunista — pa čak i pokušaja diverzije s podbačenim eksplozivom pod tribinu društva, gotovo cela porodica Mažar — Šoša, Ilica, Drago i Nada — našla se u zatvoru.

Još samo jednom, na sam dan napada na Jugoslaviju, Šoša se našao u čeliji „Crne kuće“. Kada su ga pustili, 10. aprila 1941, krenuo je za svojom vojnom jedinicom prema Bihacu, ali se ubrzo vratio u Banja Luku.

Početkom juna 1941. Josip Mažar Šoša bio je među 14 najistaknutijih komunista Bosanske krajine, koji su na Šehitlicima, iznad Banja Luke, pravili poslednji raspored za dizanje naroda na ustanak. Nekoliko dana kasnije, postao je član vojnog rukovodstva, posebnoog tela pri Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu, i u tom svojstvu obilazi Ključ, Bosan-

ski Petrovac i Drvar; prenosi direktive Partije o početku oružane borbe i formira vojne štabove.

Od prvog sastanka s kozarskim komunistima, u selu Orlovcima iznad Prijedora, 25. jula 1941, sve dalje što se događalo u ovom delu Bosanske krajine biće povezano s imenom Josipa Mažara Šoše. Od tog trenutka i Kozara i Šoša počeli su da izrastaju u legendu naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije.

Ratni događaji počeli su da se odvijaju onom brzinom kojom se i ustanak širio pod Kozarom. Izvršavajući zadatke rukovodstva ustanka, kao sposoban vojnik, Šoša se povezo s komunistima bosanskohercegovačkog srezta, razradio plan, i već 31. jula 1941. uništio neprijateljsku posadu rudnika Lješijani; formirao Dobrijski i Lješijanski odred, organizovao ustanke u odbrani sela i stvorio prve narodnooslobodilačke odbore u njima; rušio mostove na rečici Strižni i licima pozivao domobrane da se ne bore protiv sopstvenog naroda; formirao partizanske čete; jurišao na pilanu u Gornjim Podgradcima i Turjačku kasarnu; s mnogo smisla rasporedio ustanike čete oko Mrakovice, za jednu od najvećih akcija kozarskih partizana u ustanku... Sa široko razvijenom zastavom bratstva i jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana, sa svojim hrabrim i ponosnim Kozarčanima, Šoša je ušao u tešku, ali slavnu 1942. godinu.

Kada su od šest partizanskih četa, decembra 1941, formirana tri kozarska bataljona, koji su za komandanta svog 2. krajiškog odreda izabrali doktora Mladena Stojanovića, a za njegovog zamenika Josipa Mažara Šošu, za Kozaru počinje novo poglavje njene istorije. Tog prvog svog proleća kozarski odred razbio je jednu neprijateljsku ofanzivu, oslobodio mnoga mesta i proširio teritoriju, formirao nove jedinice — Proletersku četvu i Udarni bataljon — i uputio ih u centralnu Bosnu da zaustave četničko izdaju.

U svemu tome veliki je Šošin doprinos.

Velikansvena bitka za oslobođenje Prijedora, 16. maja 1942, pokazala je izrazitu vojničku i organizatorsku sposobnost Josipa Mažara Šoše. On je brziživo, da u detalje, razradio plan napada, po kojem su sve jedinice, ostvarujući svaka svoj zadatak, nezadrživo ušle u Prijedor, drugi po veličini grad u Bosanskoj krajini.

Formiranje 1. krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade i dolazak prvih aviona Franje Kuza i Rudija Čajaveca, stvorili su od Kozare snažan bastion, u koji je ugrađeno i veliko šošino delo.

A onda je počela najveća bitka koja je u 1942. godini vođena protiv narodnooslobodilačke vojske: juna 1942, u operacijama protiv 2. krajiškog partizanskog odreda „Doktor Mla-

den Stojanović“, na 3.500 boraca i narod Kozare napalo je 45.000 neprijateljskih vojnika. Herojskom borbom za odbranu Kozare, koja je trajala ceo mesec, u kojoj je poginulo sedam hiljada neprijateljskih vojnika i 1.700 partizanskih boraca, mnoga sela opustošena i narod oteran u logore, ali u kojoj 2. krajiški odred nije uništen i Kozara nije pala — rukovodio je Josip Mažar Šoša.

Samo deset dana posle neprijateljske ofanzive, obnovljen je kozarski odred; a 22. septembra 1942, na Paležu, pred stroj od 1.100 prekaljenih boraca novoformirane 5. krajiške kozarske narodnooslobodilačke udarne brigade, stao je Šoša — njen prvi komandant. Za ovu brigadu, s njegovom vojničkom veštinom nije bilo prepreka ni na Bihaću ni na neprijateljskim bunkerima od Ljubije do Sanskog Mosta.

Ispred 4. krajiške divizije, postrojene 7. januara 1943. kraj Srpske Jasenice pod Grmečom, Vrhovni komandant NOV i POJ drug Tito primio je raport od njenog prvog komandanta, Josipa Mažara Šoše. S ovom divizijom Šoša će lomiti neprijateljsku ofanzivu na Grmeču i oslobadati krajiške gradove. Kao komandant 11. krajiške divizije, uništio četnički pokret u centralnoj Bosni, presecati komunikacije Brod — Sarajevo u vreme bitke na Sutjesci; uoči Nove, 1944. godine, po ucrtanim strelicama njegove operativne zamisli, kretao se divizije 5. udarnog i 1. proletarskog korpusa prema Banja Luci.

Po odluci Vrhovnog štaba, sredinom januara 1944, Šoša je postavljen za načelnika operativnog odredjenja u Štabu 5. udarnog korpusa. Odatle će planirati mnoge pobeđe krajiških divizija, sve do onog oktobarskog dana 1944. kada je iz Bugojna pošao u Travnik, da iz prve borbene linije proveri kako teku borbe za osvajanje neprijateljskih utvrđenja oko Travnika. Međutim, minobacačka grana presekala je njegov herojski život.

Četiri člana porodice Mažar poginula su u narodnooslobodilačkoj borbi: tri brata (tvica, Josip i Boško) i 60-godišnja majka Marija, koja je pokosio tifus u partizanskoj koloni.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1949. godine. (D. Lu.)

MEČAR M. IVAN

Rođen je 27. decembra 1909. u Zagrebu, Hrvatska, kao jedno od šestoro djece bravarskog radnika s periferije grada. Završio je osnovnu školu i šest razreda gimnazije. Od 1935. godine potpuno se posvećuje radu u organizaciji URSSJ-a, kao profesionalni sindikalni funkcioner. Pored toga, vrlo je aktivan i u

kulturno-umjetničkim radničkim društvima, osobito u pekarском društvu „Žveždar“. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1938. ili 1939. godine.

Poslije proglašenja ustaške države, Ivan Mečar je izabran za člana Četvrtog rejonskog komiteta KPH (područje centra grada). Da bi izbjegao hapšenje, jer mu je policija bila na tragu, ujesen 1941. prelazi u ilegalnost. Tada je kooptiran u Mjesni komitet KPH za Zagreb, najprije kao njegov član; u siječnju 1942. godine preuzima dužnost organizacionog sekretara a prosinca 1942. političkog sekretara Mjesnog komiteta. Tu je dužnost vršio do pogibije.

Kao sekretar Mjesnog komiteta, obavljao je niz zadataka u ilegalnim uvjetima. Istakao se kao vrstan organizator udarnih grupa s kojima je i lično rukovodio kada se radilo o ubijanju pojedinih neprijateljskih agenata i provokatora. Osim toga, radio je na organiziranju kanala kojima se odlazilo iz okupiranog grada na teren. Nekoliko je puta odlazio i u okolici Zagreba, gdje je s tamošnjim rukovodstvom NOB-e uspostavljao punktove i veze, pošto se mobilizacija za partizanske jedinice, i po temputu i po broju dobrovoljaca, iz Zagreba znatno povećavala. Posebno se istakao u agitaciono-propagandnom radu u organiziranju ilegalne tehnike, u kojoj je na raznim mjestima u gradu umnožavao partijski materijal.

U veljači 1943. godine, Mečar je ranjen u Kušlanovoj ulici, u jednom okršaju udarne grupe, kojom je rukovodio. Ta je grupa, naime, trebala da ubije jednog provokatora koji je otkrio veze zagrebačke partijske organizacije s organizacijama na terenu, preko kojih se odlazilo u partizane. Pošto nije mogao da se krene, sklonjen je u ilegalni stan. Međutim, Mečar nije mogao da čeka potpuno ozdravljenje. Iako se još teško kretao, 19. ožujka 1943.

Kozare, Mečava okuplja borce i postaje komandant 3. bataljona kozarskog odreda. Sam, sa štabom bataljona, razbija njemačku kolonu i na prilazima Kozare, pored bogatog plijena oružja i municije, uzima i njemačku zastavu.

S borcima svog bataljona, u sastvu 1. krajiške brigade nanosi velike gubitke neprijatelju u centralnoj Bosni i u bitkama na Bihaću, Suhaći, Krupi, Bosanskom Novom, Sanskom Mostu i Bravskom.

U IV neprijateljskoj ofanzivi, Mečava postaje komandant 12. krajiške brigade. Na Novu godinu 1944, učestvuje u prvom napadu na Banja Luku, a zatim, u VI i VII neprijateljskoj ofanzivi, vodi borbe s četnicima i ustašama, oslobađajući gotovo cijelu centralnu Bosnu.

Novo, u septembru iste godine ističe se u drugom napadu na Banja Luku, tada već

potpukovnik, i odmah poslije borbe postaje zamjenik komandanta 10. krajiške divizije. Oktobra 1944, Mečavina divizija vodi borbe za oslobodjenje Travnika. Tu gine legendarni junak, Mečavin vjerni drug, Josip Mažar Soša. Petar preuzima komandu. Junački se borio Mečava na travničkim ulicama. Da bi osvojio posljednju dobro učvršćenu kasarnu, sjeo je u tenk i jurno prema njoj. U tom času, granata protivkolca pogodila je junaka. Travnik je pao. Svoj bol za izgubljenim herojima, narod Kraji-ne je izrazio u pjesmi:

Plaću gore i visoke jele,
nema Soše ni Mečave Pere...

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1945. godine. (Du. Za.)

MEDE JANEZA PAVLA KATARINA

Rođena je 29. juna 1919. u Strahinju kod Nakla, Kranj, Slovenija, u porodici Sajojci. Posle osnovne škole, zaposlila se u tekstilnoj fabrici „Jugobruna“, u Kranju. Godine 1935. udala se za Rudija Medea, koji je bio zaposlen u fabrici „Semperit“ u Kranju, člana Partije od 1936. godine.

Kad je, 26. jula 1941, iznad sela Cegelnica, kod Nakla, formirana 1. kranjska četa, njoj se priključila i Pavla Mede. Njen odlazak u partizane bio je samo prirodan nastavak njenog revolucionarnog puta. U četi su Rudi i Pavla najpre učestvovali u borbama na Storžiču, a posle razbijanja 1. kranjske čete oni su se povukli u Udni Boršt, pa odatle, preko Ljubljane, u Krimski odred. Tu su se odvojili. Njen suprug, koji je u partizanima nosio ime Groga, otišao je u Dolenjsku, u Drugi štajerski bataljion, a Pavla je ostala u Zapotoku, u logoru, u kome su bile i partizanske radionice. Kad se tu, od 22. do 25. juna 1942. zadržala Druga grupa odreda, na pohodu u Štajersku, ona se pridružila Rudiju, koji je tada u Prvom bataljonu Savinjskog odreda bio komandir čete.

Kao partizanka, u bataljonu koji se najpre, po svom komandantu Ivanu Starihi Janku, zavao „Jankov bataljon“, a kasnije, po Francu Poglajenu Kranjcu, „Kranjčev bataljon“, ona je učestvovala u pohodu Druge grupe odreda u Štajersku, u svim teškim borbama na Gabrškoj gori, na Žirovskom vrhu, Blegošu i na Jelovici. Kad se, 10. avgusta 1942, cela grupa Odreda na Jelovici podijelila na dve grupe, i kad se „Kranjčev bataljon“ našao u silovitoj nemačkoj ofanzivi, on se najpre probio do podnožja Košute, a zatim preko Košute na vrh Karavanki, i dalje u Slovenačku Korušku.

Pavla Mede, s partizanskim imenom Katarina, hrabro je podnosila teškoće napornog marša, kad je bataljon pao iz zasede u zasedu; kad se, na Gorenjskoj, morao probiti kroz četiri teške nemačke ofanzive i kad se samo uz najveće napore, preko strmih stena, probijao preko Karavanki. Tu istrajnost je pokazala i docnije, kad je bataljon, u maršu 25. avgusta 1942, u teškoj borbi izvojevao veliku pobjedu kod sela Robež pod Obirom i, najzad, 28. avgusta 1942, stigao u Štajersku.

Pritikom reorganizacije štajerskih partizanskih jedinica, u septembru 1942, od jezgra „Kranjčevog bataljona“ obrazovan je Prvi bataljon pohorskog odreda, koji je u istoriji poznat uglavnom samo pod imenom Pohorski bataljon. S tim bataljonom, kome je Rudolf Mede Groga bio privremeni komandant, Jože Menih Rajko politikomesar, ona je u sastavu njegove 3. čete otišla, krajem septembra 1942, na Pohorje. Posle reorganizacije Pohorskog

bataljona, 3. novembra 1942, kad su se u bataljon uključile Šaleška, Savinjska i Puška četa, Pavla Mede je postavljena za komandira ženskog voda. Tada je njen muž Rudolf imenovan za komandanta Pohorskog bataljona.

Pavla Mede je bila odlučna žena, i kao njen suprug, neustrašiv borac. U bataljonu je drugarice često podsticala time što im je pričala o svojim dotadašnjim borbama. Učila ih je kako se rukuje oružjem. U borbi je uvek bila vrlo vedra i, uprkos odlučnosti i čvrstini, vesela.

U svim borbama Pohorskog bataljona, u novembru i decembru 1942, Pavla Mede se posebno odlikovala. U bici od 5. novembra, na Mislinjskom sedlu, sa ženskim vodom je bitno doprinela pobjedi partizana. Slično je bilo i dva dana kasnije, u žestokom sudaru Pohorskog

bataljona s nemačkom policijom i nemačkim domobrancima na padinama Rogle, blizu Ostruhove žage. Posle te dve bitke, Pavla Mede je prvi put pohvaljena u vojnom izveštaju Druge grupe odreda, od 23. novembra 1942. U raportu Glavnom štabu slovenačkih partizanskih četa, piše: „Bataljon ima specijalan ženski vod (11 partizanki), koji se u svim borbama odlično pokazao... Vodnik drugarica Katarina, spada među najhrabrije partizanke u Štajerskoj“. Slično čitamo, 10. januara 1943, u izveštaju štaba IV operativne zone Glavnog štabu, gde o Pavli Mede piše da je bila odlična u borbi i u radu.

Osmog januara 1943. je Pavla Mede, junakica partizanka Katarina, pala u poslednjem boju Pohorskog bataljona, na Osankarici. Njeno telo je bilo među 65 mrtvih partizana, koje su Nemci preneli s Pohorja u Grac, i tamo ih 11. januara 1943. pokopali.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine. (F. Fi.)

MEGLA Petra VINKO

Rođen je 13. januara 1922. u selu Tomaž, opština Ljutomer, Slovenija. Otac mu je bio siromašan zemljoradnik s osmoro dece.

Vinko je već u osnovnoj školi bio vrlo dobar dak, i trebalo je da produži školovanje u gimnaziji, ali, kako nije bilo sredstava za školovanje, izvesno vreme je čuvao stoku, a posle su ga roditelji poslali u školu vojnih muzičara u Vršču. Odande se ubrzo vratio, jer se pokazalo da je stanje u školi bilo prekorajno.

Vinko dolazi u Zagreb, i stupa na posao kod tapetarskog majstora Vovka. Ovaj je ubrzo uočio njegovu preptost i bistrinu, i poverio mu rukovodstvo nad grupom radnika. Oni nisu hteli da mu se povinuju zbog njegove mladosti, pa je došlo do tuče, posle koje Vinko napušta Vovka i odlazi da uči krojački zanat.

Još kod kuće je Vinko mnogo čitao. U Tomažu je živeo penzionisani željezničar Andrej Čanž iz Maribora, komunist. Vinko je često dolazio kod njega na razgovor. Zbog toga je u Zagrebu vrlo brzo došao u vezu s radničkim pokretom i 1938. postaje član Saveza komunističke omladine Jugoslavije.

Kao šegrt, Vinko je vodio štrajk u Zantaskoj školi, sa zahtevom da se u školu vrati profesor Defrančesko, koji je bio otpušten kao komunist. Štrajk je uspeo, i Defrančesko je vraćen na dužnost. Vinko se isticao i u sindikalnoj komisiji koja je kontrolisala radne i životne uslove šegrtu, i ubrzo postao član Gradskog komiteta SKOJ-a.

U Partiju je primljen 1940. kad mu je bilo 18 godina. Uskoro je bio uhapšen, ostaje u istražnom zatvoru oko pola godine, i pušten posle početka rata.

Krajem aprila 1941, Megla je sreo na ulici u Zagrebu poznanika koji je, po dolasku ustaša na vlast, stupio u njihove redove. Ovaj je

pokušavao da zavrbuje Meglu. Pozvao ga je u svoj stan, i priča mu kako se kod ustaša dobro živi, kako ubijaju i pljačkaju po srpskim selima. Megla mu je obećao da će da stupi u ustaše. Sledeći put je došao kod ustaše s gvozdenom polugom ispod kaputa, i ubio ga. To je bio prvi ustaša koji je ubijen u Hrvatskoj.

U julu 1941. Megla učestvuje u priprema za oslobođenje zatočenih komunista, u zamku Kerestinec. U noći između 13. i 14. jula zatvorenicu su razoružali stražu i pobeegli, ali su kasnije gotovo svi pohvatani i poubijani. Uskoro je uhapšen i Megla. Kad su ga sprovođili u tamnicu Lepoglava, Megla je u vozu savladao stražara, bacio ga kroz prozor, izašao na prvju stanicu i vratio se vozom u Zagreb.

U avgustu 1941. Megla je, s odobrenjem nadležnih partijskih organa, otišao u Ljubljano, a odande partijskim kanalima prebačen u Štajersku. U Pokrajinskom komitetu KP Slovenije za severnu Sloveniju, zadužen je za rad s omladinom. Kad je sekretar Okružnog komiteta za Prekomurje, Stevan Kovač, ubijen 18. oktobra, ranjen je i Megla, ali je pobeogao.

U zimu 1941. i 1942. oslobodilački pokret u Štajerskoj zapao je u velike teškoće, zbog terora okupacionih vlasti. Megla se krio oko svog sela, presvučen u ženu. Jednom ga je neki policijski potkizivač prepoznao u dućanu, u Tomažu. Navalio je na njega, naručujući pištoljem. Ali ga je Megla golim rukama savladao i pobeogao. Drugi put ga je zaustavila patrola pomoćnih policajaca, sastavljena od meštana. Iako ih je bilo sedam, Megla je, raniвши jednog iz pištolja, opet pobeogao. Na kraju je za njegovu glavu raspisana ucena od 10 hiljada nemačkih maraka.

U januaru 1942. Nemci su uhvatili jednu kurirku i držali je zatvorenu u Celju. Megla je počeo da prikuplja podesne ljude da je oslobodi, ali ga jedan izdajnik potkazuju. Nemci 27. januara 1942. opkoljavaju kuću u kojoj se Megla krije, u Maloj Vasi, kod Ormoža. U toj borbi je i poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (M. Pav.)

MENIH Jožeta JOŽE —RAJKO KNAP

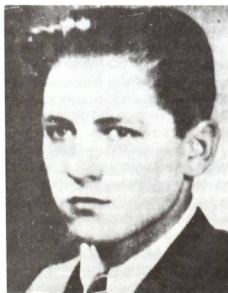
Rođen je 23. aprila 1922. u Hrastniku, Slovenija, u radničkoj porodici. Osnovne crte njegovog napredno usmerenog duha oblikovale su se već u kući, pod uticajem oca, koji je bio socijalist. Osnovnu školu je pohađao u Hrastniku, nižu gimnaziju u Celju, a višu nauku u Mariboru pa zatim u Ljubljani, gde je 1941. maturirao. Još za vreme školovanja u

Celju dospeo je u skojevske redove, a u Mariboru je njegovo političko delovanje dobilo širinu i razmah. Tu je bila značajna njegova uloga, naročito u akcijama za odbranu zemlje, povezanim sa radnim logorima na severnoj granici. U Ljubljani je saradivao u legalnom skojevskom časopisu „Slovenska mladina“, a posle njene zabrane bio je urednik novog časopisa „Srednješolec“. Pored intenzivnog političkog delovanja u srednjoskolskoj sredini stalno se vraćao u svoj rodni kraj, gde je delovao u redovima rudarske omladine i kao član radničkog društva „Vzajemnost“ pomagao u kulturno-prosvetnom radu. Prilikom napada na Jugoslaviju otišao je sa dobrovoljcima na front. Posle raspada jugoslovenske vojske vratio se u Hrastnik, gde je kao član KPJ učestvovao u priprema za oružani ustanak i s omladinicima skupljao oružje.

Početkom avgusta 1941. otišao je u partijsku revirsku četvu. Pri spasavanju dvaju ranjenika pao je u ruke žandarma, ali je ipak uspeo da pobeogne. Posle nekoliko dana ponovo je uhapšen u Celju, gde se bio našao po nekom partijskom zadatku. U zloglasnom „celjskom loncu“ pretiła mu je smrt, ali se srećnim slučajem našao u transportu upućenom za Srbiju. Pomoću falsifikovanih dokumenata uspeo mu je već u decembru da iz Požege stigne do Ljubljane.

Trinaestog februara 1942. ponovo je otišao u partizane u Podlipoglav, u sastav 2. štajerskog bataljona. Tu je najpre bio u štabu bataljona referent za kulturu, a zatim politički komesar čete. Pri formiranju Druge grupe odreda, maja 1942. postao je politički komesar 1. bataljona u Savinjskom odredu, što je i ostao neprekidno do svoje smrti.

Na pohodu Druge grupe odreda, iz Dolenske preko Gorenjske u Štajersku, u leto 1942. Rajkov bataljon se na juriš probio iz nemačkog obruča na Jelovici, zatim kroz zasede

preko Karavanki u Korušku, pa tek odande u Štajersku. Dvadeset petog avgusta je vodio i dobio poznatu bitku kod Apača. To je bila prva borba slovenačkih partizana s Nemcima na austrijskoj teritoriji i zato je snažno odjeknula po celoj Koruškoj.

Bataljon je po dolasku u Štajersku postao 1. bataljon Pohorskog odreda. Po pohorskim selima je Rajko izvršio velik politički uticaj i time učvršćivao zaleđe partizanima. Bio je vatan govornik, pevač i recitator, i u isto vreme odvažan borac. Mitja Ribičič je tada u izveštaju Glavnom štabu zapisao: „U prvom redu moramo ovde pomenuti i politkomesara Rajka, koji je umesnim parolama, vatenim govorima i junačkim primerom u toku borbe uvek umeo da povede omladinu u juriše“.

Kad je štab Druge grupe odreda, 13. novembra 1942. izveštavao Glavni štab o velikim borbenim uspesima Pohorskog odreda „koji na svaki napad odgovara uništavajućim jurišem“, naglasio je da se veliki uspehi toga odreda moraju „u prvom redu pripisati dvojici najpopularnijih štajerskih partizana“, komandantu i komesaru 1. bataljona i svima udarnicima toga bataljona. Intenzivnim političkim radom i u neprestanim borbama oni su vaspitali hrabre borce i svoju jedinicu uvrstili među najprekaljenije partizanske jedinice u Sloveniji.

Kad se bataljon utvrdio za zimovanje u logoru na Osankarici, na Pohorju, Rajko se brinuo za uzornu organizaciju logora i za političko vaspitanje o čemu svedoči njegov poslednji izveštaj Dušanu Kvederu Tomažu, uoči samog napada na Pohorski bataljon. Kad su 8. januara 1943. Nemci s velikim snagama opkolili i napali logor, Rajko je u dvoipčasovnoj borbi pao zajedno sa svim svojim borcima.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (A. N.)

MENKOV IIIJE BORO

Rođen je 1919. godine u Kumanovu, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Posle osnovne škole, nije mogao da nastavi školovanje zbog lošeg materijalnog stanja. Postao je frizerski šegrt, naučio je zanat i radio kao frizer. Vrlo mlad postao je politički svestan i jedan od organizatora URS-ovih sindikata u Kumanovu. Još kao omladinac postao je sekretar sindikalne podružnice frizerskih radnika, i član međustrukovnog odbora URS u gradu.

Godine 1936. rukovodi štrajkov frizerskih radnika. Štrajk je uspeo, ali policija je zaprelita vlasnicima frizerskih radnji da ne primaju na

posao buntovnog Boru, i on je izvesno vreme ostao bez posla.

Kao aktivist URS, otišao je u Beograd, da tamo potraži posao. Ali, ni tamo nije uspeo. Dobio je vezu da ide u Kraqujevac, jer je bilo izgleda da tamo nađe posao.

U Kraqujevцу se zadržao dve godine. To je bio period burnog revolucionarnog pokreta u Kraqujevцу. Boro je učestvovao gotovo u svim akcijama radničke klase protiv režima, organizovanim od strane KPJ. Tako obogaćuje svoje revolucionarno iskustvo.

Kad se, 1940. godine, vraća u Makedoniju, u Skoplje, otvara frizersku radnju, ali ne napušta borbene metode radničkog pokreta koje je upoznao u Kraqujevцу. Odmah se uključio u delatnost URS, koji tada često pokreću radničke štrajkove. Policija traga za aktivistima, i dva puta vrši pretres u njegovoj radnji, hapsi ga i maltretira u istražnom zatvoru za vreme saslušanja.

Kad je poslednji put pušten iz zatvora, zatvorio je radnju u Skoplju i otvorio u Kumanovu. Njegova radnja postala je stecište progresivnih ljudi u gradu. Njegova aktivnost bila je vrlo konspirativna. Ali, policija ga ipak prati.

Posle aprilskog sloma bivše Jugoslavije, postavljeno je pitanje organizovanja oružane borbe. Sa svojim dobrim ugledom u gradu, Boro ima velike zasluge za organizovanje NOP i skupljanje oružja, koje je najpre čuvano u njegovoj kući, a zatim u kolibi u njegovom vinogradu.

Dok je trajalo raščićavanje sa sekretarom PK KPJ za Makedoniju, Metodijem Šatorovim Šarlom, zbog njegovog skretanja s revolucionarnog kursa CK KPJ, u Borinju kući je izvesno vreme ilegalno živeo novi sekretar PK KPJ za Makedoniju, Lazar Koliševski, koji je doprineo pripremama za dizanje oružanog ustanka u Kumanovu. Boro je bio prvi u redovima partizanskog odreda Kumanova 11.

oktobra 1941. godine. On je komandar čete koja je krenula u pravcu Karadaka. Ali, u borbama koje su trajale tri dana Boro je, 14. oktobra, hrabro poginuo kod sela Belanovca.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (K. So.)

MENJIĆ Dimitrija STANKO

Rođen je 22. jula 1910. godine u Čanićima kod Šekovića, Tuzla, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici.

Do početka drugog svjetskog rata bavio se zemljoradnjom. Družio se s naprednom omladinom, saradivao s komunistima i upoznao se s borbenim programom i ciljevima KPJ. Bio je veoma aktivan u svim akcijama KPJ na okupljanju i usmeravanju seoske omladine. Stanko je bio među najistaknutijim tumačima politike KPJ u svom kraju.

Poslije okupacije zemlje, u vrijeme priprema i organizovanja ustanka, bio je u svom selu jedan od najpouzdanijih ljudi i organizator borbe protiv okupatora i njihovih saradnika. Zbog toga je, još prije početka oružanog ustanka, postavljen za komandira grupe ustanika koja je formirana u njegovom selu. U prvim borbama istakao se požrtvovanošću i hrabrošću, zbog čega je postao jedan od najomiljenijih ljudi kod boraca i u narodu svoga kraja. Ubrzo je postavljen za desetera, a kasnije i za političkog komesara Šekovičke partizanske čete. Član KPJ postao je avgusta 1941. godine.

Kao jedan od najhrabrijih boraca Birčanskog partizanskog odreda, početkom 1943. godine, prebačen je u 6. istočnobosansku proletersku brigadu, u kojoj je vršio dužnost političkog komesara čete.

Kada je formirana 16. muslimanska brigada, 21. septembra 1943. godine, u selu Bukviku kod Brčkog, postavljen je za političkog komesara bataljona, i na toj dužnosti ostao je sve do pogibije.

Svuda se isticao hrabrošću, a naročito u prvom napadu na Vlasenicu, avgusta 1941. godine, kada se sa zaplijenjenim mitraljezom privukao ustaškoj kasarni i, otvarajući snažnu vatru, u velikoj mjeri doprinio padu ovog jakog neprijateljskog uporišta, a time i oslobađanju Vlasenice.

Istakao se i u napadu na neprijateljsko utvrđenje kod Stupara, zatim u teškim borbama kod Kladnja, na Capardama, Trebavi, Sokocu, Crvenim stijenama i na mnogim drugim mjestima. Kao dobrovoljac, 9. marta 1943. godine, u napadu na Han-Kram (kod Sokoca), s još dvojicom boraca probio se kroz neprij-

teljsku vatru i zapalio stovarište pilane, u kojoj su se nalazile jake neprijateljske snage. Poginuo je u borbama za Tuzlu, vođenim od 17. do 20. januara 1944.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1953. godine. (T. Gr.)

MERDŽIĆ Muharema HUSO

Rođen je 1906. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. Zidarски radnik. Svojom aktivnošću u sindikalnom pokretu postao je poznat radnicima tuzlanskog basena. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1939. godine. Zbog svoje poštivosti i neumornog rada bio je veoma cijenjen.

Poslije okupacije zemlje, učestvovao je u mobilizaciji ljudi za oružanu borbu. Radio je pod rukovodstvom Oblasnog štaba za tuzlan-

oslobođenje Tuzle, septembra 1943. godine. Jurišao je na čelu čete na brojno jačeg i bolje naoružanog neprijatelja. Bodreći svoje borce, Merdžić je teško ranjen. Pobjeda je izvojevana, grad oslobođen. To je bila jedna od mnogih borbi u kojima je Huso pokazao kako se valja tući protiv neprijatelja. Slične podvige je ponovio još mnogo puta na raznim bojištima.

Poslije ozdravljenja, Huso je postavljen za političkog komesara Majevičkog partizanskog odreda. Kao rukovodilac, pokazao je izvanrednu sposobnost. Aprila 1944. godine, njegov odred je dočekaо njemačku 13. SS-diviziju na Mamutovim Vodama, na Majevici. U teškoj borbi, Odred je uspio da odbije Nijemce i da im nanese gubitke. U momentu kada je pozivao borce na juriš, neprijateljski rafal ga je pogodio. No, i pored toga, on je pozivao borce da se junački drže i odbiju neprijatelja, govoreći im da njemu nije ništa. Poslije osam dana, podlegao je teškim ranama, u partizanskoj bolnici.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

METLIĆ Špire DUŠAN METLO

Rođen je 1912. u selu Kamenica, kod Jajca, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Jajcu. Radio je kao putar.

Posle okupacije, samoinicijativno je prikupljao i sklanjao oružje. Sa suprugom i malim detetom pobeo je ispred ustaša u Janj, gde su komunisti vršili pripreme za ustanak. Na vest da je u Drvaru počeo ustanak, Dušan je s grupom seljaka krenuo u borbu. Već 1. avgusta 1941. predvodi malu grupu boraca, naoružanu puškom i dvema bombama, u napad na domobransku stanicu u selu Čusinama, uništava je — i tu dolazi do 8 dragocennih pušaka i municije. Dušan neumorno okuplja nove borce. Sredinom avgusta, s većom grupom seljaka napada domobransko uporište na željezničkoj stanici u Brovcima. Od tada se nižu oružane akcije. Već tada o Dušanu se počinje kovati legenda.

S grupom boraca među prvima je ušao u Šipovo 27. avgusta; tada su u stanici odođobili iz ustaškog zatvora nekoliko talaca i spasili ih sigurne smrti. Učestvuje u jurišu na neprijatelja u Jezeru, 28. avgusta 1941, gde je zarobljena veća količina oružja i prvi top. Zatim sa svojom četom učestvuje u oslobođenju Mrkonjić-Grada.

Dvadeset prvog septembra na Grbavičkom polju zaustavio je napad nadmoćnih neprija-

teljskih snaga i odbacio ih u Jajce. Petnaestak dana kasnije, Dušan je smelom akcijom upao među ustaše i s grupom boraca spasio Simu Šolaju, koga su ustaše u jednoj akciji kod Jezera zarobile.

Za naročite zasluge i vešto rukovođenje jedinicama, Dušan je izabran za komandanta bataljona, „Pelagić“. Kao komandant bataljona, uvek se nalazio u prvoj borbenoj liniji, bodrio borce i služio im kao primer.

U napadu na domobransko uporište u Jezeru, 31. decembra 1941, s borcima 1. čete juriša na neprijatelja, razbija ga i nanosi mu gubitke: 42 zarobljena i 2 mrtva domobrana.

Zalagao se za to da među ustanicima ne dode do rascepa na četnike i partizane. A kada su četnici okrenuli oružje protiv ustanaka, Metlo je protiv tih izdajnika poveo oštru borbu. U vreme napada na Mrkonjić-Grad, noću 24/25. februara 1942, jedinice pod komandom Šolaje delimično su prodrle u grad, ali su izdajom četnika došle u tešku situaciju. Tada

sku oblast. Krajem jula 1941. godine, sa štabom i grupom partijskih radnika došao je na Birač, gdje učestvuje u formiranju partizanskih grupa i njihovoj pripremi za oružani ustanak. Istakao se u prvim ustaničkim borbama u vlaseničkom srezu, a naročito doprinosi jačanju bratstva i jedinstva među borcima i u narodu. Zbog toga je postao vrlo popularan i omiljen među srpskim stanovništvom Birča.

Formiranjem prvih ustaničkih odreda, kao popularan i omiljen borac, postavljen je za političkog komesara Šekovičkog bataljona u Birčanskom odredu. Formiranjem 6. istočno-bosanske proleterske brigade, avgusta 1942. godine, postavljen je za političkog komesara čete. Kao u prvim ustaničkim borbama, Huso u teškim borbama protiv Nijemaca, četnika i ustaša, svojim neustrašivim držanjem služi za primjer. Naročito se istakao u borbama za

je Metlić s grupom boraca upao u grad i pomagao izvlačenje Šolajinih boraca.

Početkom aprila 1942. Metlić je, sa 120 boraca svog bataljona, ušao u sastav Udarnog bataljona i učestvovao u razbijanju četnika na Manjači i u borbama 1. krajiške brigade u vreme nemačke ofanzive na Kozaru.

U napadu na Kupres, noću 11/12. avgusta 1942, Metlova odvažnost i autoritet starešine došla je naročito do izražaja. Tada su 2. proleterska, 4. crnogorska, 10. hercegovačka brigada, zatim delovi 3. sandžačke brigade i delovi bataljona „Pelagić“ i „Iskra“ napali jako uporište ustaša. Metlo je predvodio svoje „pelagičevce“. Na juriše partizana, ustaše su odgovorale jakom vatrom. Dušanova jedinica je pod ubitačnom vatrom neprijatelja počela da uzmiče. Na to su Metlo i Šolaja ponovo povelili borce u juriš. U tom jurišu junački su

poginuli slavni partizanski komandanti Šolaja i Dušan Melić.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Br. L.)

MIČIĆ Dimitrija SPASOJE

Rođen je 27. maja 1921. godine u Travniku, Bosna i Hercegovina.

Osnovnu i građansku školu završio je u Travniku, a u Sarajevu, 1941. godine, zanatsku željezničku školu, pa se zaposlio u željezničkoj radionici u Sarajevu.

Poslije kapitulacije, izvjesno vrijeme boravio je u Sarajevu, radeći privatno kao bravar, a zatim je otišao u Kraljevo i tamo radio u željezničkoj radionici od sredine septembra 1941, kada je stupio u Kraljevački NOP odred. Izvjesno vrijeme bio je zatvoren od četnika, ali

je ubrzo pobjegao i ponovo stupio u Kraljevački NOP odred.

Krajem 1941. prešao je u Romanijski NOP odred, a 13. marta 1942. ušao u udarnu četu NOP odreda „Zvijezda“. Od najboljih boraca Romanijskog NOP odreda i NOP odreda „Zvijezda“, 13. marta 1942. formiran je u Srednjem 1. istočno-bosanskom udarnom bataljonu. Spasoje je bio borac, a zatim, od 15. maja 1942. deseter u ovom bataljonu. Prilikom napada bataljona na ustaška uporišta Podkleče i Dragovac, marta 1942. godine, Mičić je, izmakavši ispred streljačkog stroja, uskočio u ustaške rovove i uništio neprijateljski bunker. Juna 1942. primljen je u KPJ.

Petnaestog aprila 1943. postavljen je za političkog komesara 2. čete, a 15. jula iste godine za političkog komesara 1. bataljona 6. proleterske (istočnobosanske) brigade. Kao

puškomitraljezac, istakao se u napadu četničkih snaga na 1. bataljon na Brežićima, na Ozrenu, a zatim i u borbi protiv ustaša na Konjuhu, u jenu 1943, kada je štitio odstupnicu Štabu brigade. U uništenju jakog njemačkog uporišta na Pogledu-Mišarima, kod Vlasenice, Mičić je napravio novi podvig: s bombama je prišao njemačkom bunkeru i ubacio ih unutra. Tako je napravio pometnju među Nijemcima, što je omogućilo da čete, koje su imale zadatka da napadnu s bokova, lakše unište njemačku odbranu. Prilikom probijanja njemačkog obruča na Baturi, kod Vlasenice, Mičić je takođe pokazao hrabrost, krčeći puškomitraljezom put svojim drugovima. Pri prelasku druma Han-Pijesak—Vlasenica, njegov bataljon je naišao na jak otpor. U odlučnom momentu Mičić je prvi bombama krenuo na neprijateljski bunker, koji je predstavljao glavnu prepreku za prelaz druma. Put je bio otvoren.

Kasnije je Spasoje postavljen na dužnost vojnog starješine. Jula 1944. postao je zamjenik komandanta 2. bataljona 20. romanijske brigade, a septembra iste godine zamjenik komandanta u 19. birčanskoj NOU brigadi. U novembru 1944. kratko vrijeme je zamjenik komandanta, a zatim komandant 16. brigade 27. NOU divizije. U toku rata Mičić je pet puta ranjavan.

Poslije rata vršio je odgovorne dužnosti u JNA. Višu vojnu akademiju završio je 1953, a Ratnu školu 1963. godine. U rezervi je preveden 1968. godine, u činu general-majora.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Lj. B.)

MIČIĆ Marka SLAVKO

Rođen je 1911. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne trgovačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Gimnaziju je pohađao u Tuzli, ali je zbog siromaštva bio prisiljen da prekine školovanje i da se zaposli kao službenik u solani. Tu je ostao do rata.

Pripadao je naprednom omladinskom radničkom pokretu. Brat mu Aca, koji se, kao artiljerijski oficir, časno borio u aprilskom ratu protiv Nijemaca, poginuo je zajedno s posadom baterije, ne dozvoljavajući da padne u ruke neprijatelja. Slavko se među prvima odazvao pozivu partijskog rukovodstva na ustanak. Do oktobra 1941. godine radio je ilegalno u Tuzli, a zatim je otišao u Majevički NOP odred. Od prvog dana isticao se velikom hrabrošću i drugim kvalitetima borca, pa je ubrzo primljen u Komunističku partiju Jugo-

slavije. Posebno se isticao u opostavljanju prisnih odnosa i veza između boraca i naroda. Kao sposoban borac i rukovodilac, postao je član Štaba Majevičkog NOP odreda. Pod njegovim rukovodstvom, uz pratnju desetine ili voda partizana, cijele kolone volovskih saonica dovaliče su hranu koju su sakupljali ilegalni narodni odbori. Svojom agilnošću, u velikoj mjeri je doprinio mobilizaciji stanovništva za narodnooslobodilački pokret i širenju bratstva i jedinstva.

Dvadesetog februara 1942. četničke bande, u jačini od oko 200 izdajnika, izvršile su mučki i iznenađen napad na štab Majevičkog partizanskog odreda, u kome se nalazilo petnaestak drugova. U krvavoj neravnopravnoj borbi junački je poginuo i Slavko, u selu Vukosavcima, kod Lopara. Toga dana, iako bolestan, junački se borio. Zajedno s još nekoliko drugova koji su se zatekli u kući Mitra Kovačevića, gdje je bio smješten Štab Majevičkog NOP odreda, uspio je da uništi

četničku desetinu koja se na prevaru uvukla u zgradu. Slavko, iskusan lovac i nišandžija, nije promašio ni jednim metkom. To je omogućilo komandantu i političkom komesaru odreda Ivanu Markoviću Ircu i Fadilu Jahiću Špancu da izidu iz kuće i da pokušaju da se probiju. Slavko je, s još trojicom drugova, ostao u kući da bi zadržavao četnike dok se ova dvojica ne izvuku iz obruča. Kada je ponestalo municije i bombi, pokušao je, s još dvojicom drugova, da se probije. Tako je pao četnicima u ruke. U četničkom štabu u Tobutu Slavku su obećavali razne položaje. Pokušali su da ga, kao Srbina, pridobiju za saradnju. On se na to podrugljivo smijao. Na kraju su ga umorili na najsivrepiji način. Tako se završio prvi krvavi čin otvorene četničke izdaje na Majevici. Neposredno poslije toga, Okružni komitet KPJ za Majevicu i Štab Majevičkog NOP odreda izdali su proglas

narodu da ujedini „svoj bol nad neumrlim prvoborcima narodnim, palim od zločinačke bande s mržnjom protiv takvih do istrebljenja“.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine. (Lj. B.)

MICUNOVIĆ Nenada BLAGOTA

Rođen je 17. aprila 1912. godine u Velestovu, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Do 1941. godine službenik.

Osnovnu školu završio u Velestovu. Naprednom omladinskom pokretu pristupio je vrlo rano, kao učenik cetinjske gimnazije. U osmom razredu gimnazije bio je udaljen iz škole, zbog rada u naprednom omladinskom pokretu. Međutim, to ga nije omelo da i

nastavi aktivni rad. Član Komunističke partije postao je 1937. godine. Zbog svog političkog rada, bio je dva puta otpušten iz službe, 1938. i 1939. godine.

U vrijeme okupacije zemlje nalazi se na dužnosti sekretara partijske organizacije na Čevu. Kada je KPJ pozvala narod na ustanak, Mićunović je poziv oduševljeno prihvatio. Odmah pristupa pripremanju oružanog otpora okupatoru u svom kraju. Skuplja oružje, osniva partijske organizacije, formira Čevsku četvu i postaje njen komandir. Kasnije postaje komandant Čevsko-bjeličkog bataljona. U trinaestojulskom ustanku komandant je ustaničkih snaga na Čevu, s kojima neustrašivo upada, u zoru 13. jula, u garnizon italijanskih okupatora na Čevu. Hrabrost koju su partizani pokazali u prvim borbama, naročito Mićunović, iznenadila je i uplašila italijanske okupatore i njihove

saveznike — četnike, a narodu podigla vjeru u vlastite snage.

Kada su domaći izdajnici održavali zbor sa 70—80 seljaka u susjednom selu Bjelicama, Mićunović se, s tri-četiri druga, iznenada pojavio s puškom u ruci, naredio narodu da se razide a organizatore zbora, četnike, doveo u partijski štab. To je bio težak udarac cijelom izdajničkom pokretu u Katunskoj nahiji, od koga se nije oporavio sve do proljeća 1942. godine.

Mićunović se naročito istakao u borbama na Lastvi, Čevu i Čekanju. Italijanske fašiste, naoružane borbim kolima i tenkovima, smjelo su u tim borbama napadali partizani Blagote Mićunovića, tukuci ih bombama. Glavni štab za Crnu Goru i Boku pohvaljuje tih dana, pismeno, Mićunovića za junaštvo i snalažljivost, za umješnost u komandovanju jedinicama. Kao komandant bataljona u borbi protiv domaćih izdajnika, poginuo je herojski, 27. marta 1942. godine, na Zagarču.

Bojeći se Mićunovićeva junaštva i cijeneći ga kao izrazito hrabrog protivnika, četnici su otkopali njegov grob da bi se uvjeriori da je njegovo tijelo zaista u njemu.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (B. Ma.)

MICUNOVIĆ Jovana VELJKO

Rođen je 16. januara 1916. godine u selu Velestovu, Cetinje, Crna Gora. Potiče iz oficirske porodice. Do 1941. godine student prava.

Osnovnu školu završio je u Čevu, pešačeci svakodnevno 15 km. Nižu gimnaziju završio je u Danilovgradu, a višu u Cetinju, 1934. godine. Detinjstvo i školovanje proveo je u velikom siromaštvu. Naprednom omladinskom pokretu pristupio je kao srednjoškolar, u Cetinjskoj gimnaziji, 1932. godine. U članstvo KPJ primljen je 1934. Tada je bio izabran za sekretara partijske ćelije formirane u Cetinjskoj gimnaziji.

U vreme studija na Pravnom fakultetu u Beogradu, uključuje se u napredni studentski pokret i povezuje se s partijskom organizacijom na Beogradskom univerzitetu. Učestvuje u demonstracijama protiv režima vojno-fašističke diktature, februara 1935. godine, i tada je uhapšen. Godine 1925. postaje jedan od rukovodilaca studentskog pokreta na beogradskom Pravnom fakultetu, a kasnije i na Univerzitetu u Beogradu. Više godina bio je predstavnik grupe studenata — marksista „Narodni studenti“, u Odboru ujedinenih studentske omladine, koji je, pod uticajem KPJ, rukovodio studentskim pokretom sve do rata 1941. godine.

U vreme 1940. i 1941. godine, bio je određen od Komunističke partije Jugoslavije na partijski rad u Pomoravlju, zbog stvaranja, obnavljanja i učvršćenja partijskih organizacija u Jagodini, Čupriji, Paraćinu, Senjskim rudnicama, Aleksincu i drugim mestima.

U NOR učestvuje od 1941. godine, i jedan je od organizatora narodnog ustanka protiv okupatora u Crnoj Gori. Posebno se bavio pripremanjem za ustanak u srezovima bokotorskom i cetinjskom.

Bio je politički komesar Lovčenskog partijskog odreda, od njegovog osnivanja pa sve do povlačenja partizanskih jedinica iz Crne Gore za Bosnu, u proleće 1942. godine. Aprila 1942. bio je izabran za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku. Odlukom CK KPJ, juna 1942, bio je vraćen na ilegalni politički rad u Crnu Goru. Rađeći kao ilegalac u vrlo teškim uslovima, rukovodio ilegalnim partizanskim grupama i partijskom

organizacijom na teritoriji sreza cetinjskog i delovima susjednih srezova, sve do proljeća 1943. godine.

Uoči V neprijateljske ofanzive, od CK KPJ određen je za rukovodioca politodela 2. proleterske brigade. S ovom brigadom počeo je borbeni put u legendarnoj bici na Sutjesci, a zatim nastavio preko Sandžaka, istočne Bosne, Crne Gore i Srbije, sve do početka 1944. godine, kada je izabran za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i ponovo vraćen u Crnu Goru.

U proleće 1944. godine postavljen je za načelnika OZN-e za Crnu Goru i Boku. Posle oslobođenja Crne Gore, bio je ministar unutrašnjih poslova ove Republike.

Oslobođenje Jugoslavije zateklo ga je na dužnosti načelnika OZN-e za grad Beograd. Do 1949. bio je pomoćnik ministra unutrašnjih

noslova Vlade FNRJ. Zatim je bio direktor Generalne direkcije metalurgije i član Vlade FNRJ. Od februara 1952. do 1956. godine pomoćnik je ministra spoljnih poslova Vlade FNRJ. Na dužnosti ambasadora FNRJ u SSSR nalazi se do kraja 1958. godine, kada je postavljen za zamenika ministra inostranih poslova Vlade SFRJ. Na dužnosti ambasadora SFRJ u SAD nalazi se od 1962. do 1967. godine. Predsednik Odbora za spoljnu politiku Savezne skupštine je sve do 1969. godine, kada ponovo preuzima dužnost ambasadora SFRJ u SSSR, gde ostaje sve do 1971. godine. Član Predsedništva SFRJ je od 1971. godine do maja 1974. Bio je poslanik Ustavotvorne skupštine, a zatim poslanik Savezne skupštine drugog, trećeg, četvrtog i petog saziva. Za člana CK KPJ biran je na VI, VII i VIII kongresu, a za člana stalnog dela Konferencije SKJ biran je na IX kongresu. Rezervni je general-potpukovnik JNA. Sada je član Saveta Federacije.

Napisao je knjigu: „Moskovske godine“, koja je prevedena na mnoge jezike sveta i potudila veliko interesovanje naučne i političke javnosti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

MICUNOVIĆ Menada VUKOSAVA

Rođena je 15. marta 1921. godine u Velestovu, Cetinje, Crna Gora.

Osnovnu školu završila je u Velestovu. Ostala je kod kuće, gde se bavila domaćim poslovima i bila čobanica. Pod uticajem brata Blagote i braće od stričeva, koji su bili komunisti, rano se opredeljuje za napredni pokret. Uoči rata učestvuje na omladinskim izletima i opozicionim zborovima.

U ustanku učestvuje kao omladinka, donoseći hranu borcima i održavajući vezu između odreda. U oktobru 1941. godine stupa u organizaciju Crnogorske narodne omladine. Uskoro posle toga, prati Dinu Vrbicu, člana PK SKOJ-a, koja održava konferenciju s omladinom u Katunskoj nahiji. U to vreme već je kandidovana za člana Partije. Na Pjeljivima joj gine stariji brat Ilija. Tih dana Vukosava stupa, kao borac, u velestovsku partizansku četu. Početkom 1942. primljena je za člana KPJ. Učestvuje u borbama na Zagredi, kod Danilovgrada, a nešto kasnije na Zagaracu, gde joj gine i drugi brat Blagota, komandant bataljona. S Lovčenskim udarnim bataljonom Vuko-

sava nastavlja teške odstupne borbe sve do Grava. Tu je, na Droškoricu, ranjena u ruku, dok je kao bombaš učestvovala u zauzimanju četničkog utvrđenog položaja. Već tada je bila rukovodilac SKOJ-a u četi. Posle ranjavanja, ide s bolnicom Lovčenskog odreda do formiranja 4. proleterske brigade, 11. juna 1942, kada stupa u 3. četu 2. bataljona ove brigade.

Prilikom napada na Bugojno, polovinom jula 1942, gazići Vrbas, među prvima je ušla u grad i uspeła da razoruža i zarobi dvojicu ustaša. U napadu na Kupres, polovinom avgusta 1942, učestvovala je kao bombaš. Ustaše su opazile njen bataljon na brisanom prostoru i desetkovale ga mitraljeskom vatrom. Bataljon očajnički juriša i nekoliko grupa boraca uspeva da prođe u grad. Ipak se moralo odstupiti iz grada. Primitili su da nema Komara 3. čete s grupom boraca. Na poziv Nika Strugara, Vukosava, kao dobrovoljac, pod kišom kuršuma, ponovo ulazi u grad i izvodi

grupu boraca. Za izvanrednu hrabrost pokazanu u dotadašnjim borbama, a posebno na Bugojno i Kupresu, pohvalio ju je Vrhovni komandant. Njena Vukosa postaje deseter, zatim vodnik, pa zamenik komandira 3. čete. Posle napada na Livno, polovinom decembra 1942, postala je zamenik političkog komesara 3. čete i sekretar partijske ćelije. Zajedno sa svojom jedinicom, učestvuje u borbama oko Knina, zatim na Duvnu, Imotskom, Jablancu i Konjicu. Najteže borbe imali su s Nemcima na Vilića Gumnu. Naredenje Vrhovnog štaba glasilu je da Nemce po svaku cenu moraju zadržati, kako bi se spasili ranjenici u Prozoru. Drugi bataljon se ceo dan borio s Nemcima, izdržavši jedanaest juriša, i pretrpevši teške gubitke. Komanda 3. čete je sval poginula, izuzev Vukosave. Na položaju je ostalo svega 9 boraca. Ipak su uspeali da zaustave nemačke

napade do dolaska pojačanja, a zatim su Nemci bili suzbijeni. Brigada je nastavila put preko Neretve, u pravcu Crne Gore.

Posle bitke na Sutjesci, Vukosava je bila član politodela i rukovodilac SKOJ-a u brigadi. Kada je njena brigada drugom polovinom 1943, ponovo došla u Crnu Goru, određena je za člana OK SKOJ-a Cetinje.

Učestvovala je, kao delegat, na I kongresu USAO Crne Gore u Kolašinu (25. i 26. novembra 1943), gde je izabrana za člana Zemaljskog odbora. Tokom 1944. godine sekretar je OK SKOJ-a Cetinje. Učestvuje na II kongresu USAO Crne Gore na Cetinju (15—17. decembra 1944), na kome je izabrana za člana Sekretarijata Zemaljskog odbora, a tada je ušla i u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Crnu Goru.

Posle rata bila je član CK SK Crne Gore, sve do V kongresa, republički poslanik (4 saziva), savezni poslanik (1 saziv), član Izvršnog veća Skupštine SRCG (2 mandata), član Glavnog odbora SSRN i Republičkog odbora SUBNOR Crne Gore. Bila je član Predsedništva SR Crne Gore. Sada je član CK SKJ, predsednik Komisije Predsedništva SK Crne Gore za opštenarodnu odbranu i samozastitu, i član Savjeta za narodnu odbranu Predsedništva Crne Gore.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašena je 10. jula 1952. godine. (Sl. St.)

MIDŽIĆ Muharema ESAD

Rođen je 17. decembra 1917. u Prijedoru, Bosna i Hercegovina. Kao najstarije dete Muharema i Hatidže Midžić, siromašnih zanatlija izvesno vreme i kafedžija, koji su pored Esada imali devetoro dece, i sve su ih, svojim trudom, podigli i školovali.

Esad je pohađao osnovnu školu i neke razrede gimnazije u Prijedoru, a neke preko Gajretovog konvika u Bihaću. Položio je šest semestara na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Esad se formirao, kao jedan od najtalentovanijih učenika Prijedorske gimnazije, u ono vreme kada su daci, najvećše predstvom literarnih družina, imali značajnu ulogu u širenju revolucionarne misli i akcije. Prednjačio je u radu kulturno-umetničkog društva. Bio je jedan od najboljih prijedorskih lakoletičara. Znatiželjan, išao je i na svetsku izložbu 1938. godine, gde se upoznao s većim brojem istaknutih ličnosti omladinskog revolucionarnog pokreta. Učestvovao je u štrajku ljubijskih rudara i demonstracijama protiv rata, koje su

držane 1. septembra 1940. Tada je i primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Tek što je počela da stiže prva iskustva u političkoj borbi, generacija kojoj je pripadao Esad Midžić našla se u ratu.

Okupaciju zemlje 1941. dočekao je kao član Mesnog komiteta KPJ za Prijedor na poslovima oko obezbeđenja partijske tehnike, na izdavanju propagandnog materijala i sklapanju članova KPJ i SKOJ-a od narstaja ustaške vlasti. Posle napada Nemačke na Sovjetski Savez, 22. juna 1941, Mesni komitet KPJ za Prijedor zauzeo je stav da svi kompromitovani komunisti i skojevci izđu u kozarska sela i počnu pripreme za ustanak.

Odmah posle ustanka, a osobito u velikim borbama kozarskih partizana na Podgradcima, Turjaku i Mrakovici, došli su do punog

smireno i stoički, izdržao sva duga saslušanja. Odbio je predlog ustaša da pređe u njihovu službu i da će biti pomilovan kao „zavedeni partizan“. Esad im je odgovorio:

„Da, tačno je da sam partizan, ali pre svega ja sam komunist; i još nešto: komesar proleterskog bataljona. Prema tome, nisam „zavedeni partizan“, već svestan borac i rukovodilac. Znam sve veze, ali vam neću reći ni jednu, jer to rade samo izdajnici, a nikada komunisti!“

Sutradan, potvrđena je presuda.

Kada je došao hodža da ga ispovedi, „Esad mu je, prkosno ga odbijajući, odgovorio: „Ja sam komunist i ne trebaš mi ti“.

Prilikom streljanja, 17. jula 1942, 25-godišnji Esad Midžić klicao je Komunističkoj partiji.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Lu.)

Prvu veću borbu protiv Nemaca Mihajlović je vodio 15. avgusta 1941. godine, u Banjanima. Posebno se istakao u vojnoj borbi kada je, s jedinicom kojom je komandovao, prisilio nemačku kolonu na povlačenje prema Ub. Sutradan, dok se sam kretao prema selu Vrelu, naišao je na zasedu pripadnika Srpske državne straže, koji su ga uhvatili i povelu u žandarmerijsku stanicu. Na putu su naišli na partizansku zasedu koja je otvorila vatru i ubila dvojicu žandarma, a Mihajlovića oslobodila.

U napadu na Ub, septembra 1941, Mihajlović je komandovao bataljonom, kao i prilikom oslobođenja Krupnja i napada na Šabac. Sredinom septembra učestvovao je u ograničenim borbama ovog Odreda protiv nemačkog 125. puka, koji se probijao od Beograda i

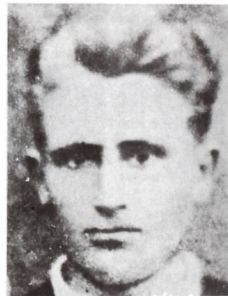

MIHAILOVIĆ Milivoja RAJKO

Rođen je 29. septembra 1909. godine u selu Banjanima, kod Obrenovca, Srbija. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, i ostao u selu da se bavi zemljoradnjom. Pored obrade zemlje, povremeno je prevozio i robu, uz naplatu usluge. Bio je napredan zemljoradnik, pratio je stručnu poljoprivrednu literaturu i primenjivao je stečeno znanje na svom imanju. Pokazivao je veliko interesovanje za političke događaje i tadašnje društvene odnose, i javno ih osuđivao. Bio je u početku ubeđeni demokrat, a potom simpatizer Komunističke partije, i to je otvoreno govorio.

Na vojnoj vežbi, 1938. godine, upoznao je tada poznatog komunistu, a kasnijeg organizatora ustanka i narodnog heroja, Boru Markovića, i pod njegovim uticajem konačno je prišao radničkom pokretu. U Komunističku partiju Jugoslavije primljen je 1939. godine, posle povratka s vojne vežbe. Prilikom formiranja partijske ćelije u svom selu, Mihajlović je postao njen sekretar. 1940. godine postao je član sreskog komiteta KPJ, a pred rat 1941. postao je i član Okružnog komiteta KPJ.

Okupacija zemlje zatekla ga je u rodnom mestu. Kao član KPJ i njenog Okružnog rukovodstva, jedan je od najaktivnijih organizatora ustanka u rodnom mestu i okolini. Zahvaljujući njegovom uticaju i naporima, u njegovom selu Banjani formiran je partizanski bataljon koji je ušao u sastav Posavsko-tamnaskog odreda. Mihajlović je bio prvi koji je u njega stupio. Za zamenika komandanta Posavsko-tamnaskog odreda postavljen je u avgustu 1941. godine, a nešto kasnije za političkog komesara 2. bataljona ovog Odreda.

Obrenovca prema Valjevu, i od 10—15. oktobra na povratku iz Valjeva.

U vreme i neprijateljske ofanzive, Mihajlović se hrabro borio u sastavu onog dela Posavsko-tamnaskog odreda koji se prebacio u rejon Užica, i 29. novembra 1941. učestvovao u odbrani Užica protiv 342. nemačke divizije, a zatim, početkom decembra, u odbrani Čajetine i Zlatibora. Iz Sanžaka, gde se bio povukao s glavninom partizanskih snaga, Mihajlović je dobio zadatak da se vrati na teren Šumadije, u Srbiju, da poveže razbijene partizanske snage i nastavi borbu.

Hrabro je poginuo u selu Sušicama, kod Valjeva, januara 1942. godine, u borbi protiv neuporedivo nadmoćnijeg neprijatelja, Nemaca, nedićevaca i četnika.

Narodnim herojem proglašen je 27. februara 1953. godine. (M. And.)

izražaja oni Esadovi kvaliteti s kojim je jedino i mogao stajati na čelu hrabrih Kozarčana. Već 9. februara 1942. Esadu Midžiću je poverena dužnost političkog komesara Kozarske proleterske čete. Posle uspešnih borbi na Omarskoj, Krupi, na Vrbasu i Kotorvarošu, 25. marta 1942. u Čelincu, četa je ušla u sastav 1. krajiškog proleterskog bataljona, koji nikad nije stigao na svoje odredište, u sastav 1. proleterske brigade, kojoj je pošao u susret.

Pod komandom Zdravka Čelara i Esada Midžića, političkog komesara, krajiški proleterski bataljon je za dva meseca u centralnoj Bosni protiv četnika, ustaša i Nemaca, neprekidno vodio neravnomernu borbu, tako da je na kraju bio prepolovljen. Kada je bataljon na Motajici bio desetkovan, Esad Midžić se s 20 drugova probio prema Černici, ali je pao u četničku klopku i zarobljen. Ista sudbina je zadesila i Zdravka Čelara. Četnici su Esada predali ustašama, a ovi su ga sproveli u banjalučku zloglasnu „Ornu kuću“, u kojoj je,

MIHAJLOVSKI Bogdana KIRIL GRUJICA

Rođen je 9. juna 1916. godine u Vinici, Kočane, Makedonija. Roditelji su mu bili učitelji.

Osnovno obrazovanje dobio je u selu, a gimnaziju je završio u Leskovcu, gde su mu roditelji službovali. Još kao učenik gimnazije u Leskovcu, uključuje se u napredni omladinski pokret. Njegov rad u revolucionarnom pokretu postaje aktivniji u vreme dok pohađa Učiteljsku školu. Od detinjstva je naviknut na život među knjigama. Kad se upoznao s osnovama marksizma-lenjinizma, umeo je vešto da vodi čitalačke grupe na kojima se govorilo o revolucionarnim događajima u Rusiji i Španiji. Aktivno je radio u KUD „Abrašević“ i u uprav-

nom odboru „Seoske sloge“ u Leskovcu. Bio je odgovoran za prikupljanje „Crvene pomoći“. Za člana SKOJ-a primljen je 1937. godine.

Njegovo javno deklarisanje za pravедnije odnose u ljudskom društvu ustredilo je u vreme decembarskih izbora 1938. godine, posle obračuna s policijom. Sa znanjem KPJ, sklonio se u selo Vrbicane, gde mu je brat bio učitelj. Ovde se povezao s rukovodiocima KPJ za Kosovo i aktivirao se u organizovanju učitelja. Zbog ovakve svoje aktivnosti, uhapšen je i odveden u Prizren.

U proleće 1939. godine otišao je u Školu rezervnih oficira u Mariboru. Tamo su se komunisti povezali i razvili onakvu aktivnost kakva je bila mogućna u uslovima kasarnskog života. Ova aktivnost se svodila na čitanje ilegalne literature i informisanje.

Aprilski rat 1941. godine zatekao ga je u Stracinu, kao rezervnog potporučnika. Posle okupacije vraća se u Leskovac, i uključuje se u pripreme za oružani ustanak. U junu 1941. godine upućen je, kao član KPJ, u Prokuplje,

zbog organizovanja partizanskog odreda. Posle formiranja Topličkog odreda, postao je komesar čete. Dotada poznat kao Uča, sad se u partizanskim jedinicama kreće pod imenom Grujica. Bio je komandant bataljona, komesar 1. južnomoravskog bataljona, zatim 1. južnomoravske brigade, načelnik Operativnog štaba crnotravskih, kosovskih i makedonskih jedinica. U svim borbama pokazao je izvanrednu hrabrost i veštinu rukovođenja, što mu među partizanima stvara autoritet.

Kiril je zatražio od Partije da ga uputi u partizanske jedinice u Makedoniji. To mu je odobreno krajem marta 1944. godine. Kad je formirana 3. makedonska brigada, 26. februara 1944. godine, postavljen je za političkog komesara brigade. U julu iste godine postao je komesar 4. brigade. U toku završnih operacija za oslobođenje Makedonije, bio je komandant 50. a zatim 51. divizije i komandant Štipske vojne oblasti.

Posle oslobođenja, ostao je u JNA do 1966. godine, kad je penzionisan u činu general-majora. Bio je većnik AVNOJ-a i ASNOM-a, a posle oslobođenja biran je za saveznog i republičkog poslanika. Član je Saveta Republike.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (K. So.)

MIHAJLOVSKI Koste MIHO

Rođen je 25. oktobra 1915. godine u Kičevu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Osnovnu školu i tri razreda gimnazije završio je u rodnom gradu. Porodica nije imala materijalnih sredstava da mu omogući školovanje, pa je počeo da uči elektromehaničarski zanat. Otišao je u Beograd, i zaposlio se na zemunskom aerodromu.

U Beogradu se najpre povezuje s pečalbarima iz svog kraja, koji su se već politički aktivirali u revolucionarnom pokretu u Beogradu. Njegovim drugovima je poznata njegova levičarska orijentacija.

Na radu u Zemunu ostaje do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije. Posle toga se vraća u svoj kraj, koji je bio pod italijanskom fašističkom okupacijom, i odmah se povezuje s antifašističkim pokretom. On je među najaktivnijim antifašistima koji prikupljaju oružje, spreman da ode u partizanski odred. U proleće 1942. godine uhapšen je kao antifašist i podvrgnut torturi, ali nije izveden pred Sud.

Prilikom prvog oslobođenja Kičeva, 1943. godine, bio je komandir voda. Ubio je stražara, i s grupom partizana osvojio kasarnu. Za

ovaj podvig se odmah saznalo ne samo među partizanima, već i narodu.

Kod drugog oslobođenja Kičeva, u novembru 1943. godine, dobio je zadatak da sa svojim vodom ide u prethodnicu brigade i minira most ispred grada. Pošto je ostavio svoje drugove blizu mosta, on se približio stražarima na mostu i onemogućio ih da spreče dizanje mosta u vazduh. Njegovi vešti i smeli podvizi ređaju se u svim borbama 1. makedonsko-kosovske brigade.

Prilikom povlačenja sa slobodne teritorije Debarce, hrabri Miho je upućivan da probija zasede, a pošto je poznao radio-tehniku, korišćen je i za specijalne zadatke.

Mihov vod je uništio nemačku radio-stanicu koju je branio nemački vod. On se sam približio stražaru i ubio ga. U Februarskom

ponahu zamenik je komandant bataljona u 1. makedonsko-kosovskoj udarnoj brigadi. U borbama za vreme Bogomilskog marša bilo je više njegovih podviga. On se uvek nepremetno približava neprijateljskim vojnicima, puca iz neposredne blizine i baca bombe. Ovo je naročito došlo do izražaja na Orečkoj čuki, kod Bogomile. Istakao se i u borbama protiv Nemaca kod mesta Lokov i Prždevo, kada ga je pohvalio štab brigade.

U jednoj borbi protiv bugarske vojske, 4. aprila 1944. godine, posle prvog juriša nije bio otvoren put za prolaz kroz neprijateljske položaje. Tada je Miho jurišao stojeći sam na čelu bataljona, u borbi prsa u prsa razbio bugarsku jedinicu i naneo joj teške gubitke. I ovog puta su on i njegov bataljon pohvaljeni.

U septembru 1944. godine, prilikom konačnog oslobođenja Kičeva, opet je učestvovao u borbama kao komandant bataljona. Ovoga puta bio je teško ranjen, ali i tada hrabri svoje borbe.

Posle oslobođenja zemlje, bio je zamenik

komandanta brigade za vezu Korpusa narodne odbrane, inspektor za veze u JNA; 1949. godine postavljen je za sekretara Koordinacionog komiteta za narodnu odbranu pri vladi NRM, a od 1954. do 1964. bio je u Sekretarijatu unutrašnjih poslova. Sada je penzioner.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 1. avgusta 1952. godine. (K. So.)

MIHAJLOVSKI Mela ZLATE

Rođen je 1926. godine u selu Bogdevu, Gostivar, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Kao dečak nosio je malter po građevinama u nekoliko gradova Jugoslavije. Siromašno poreklo usmerilo ga je ka naprednom pokretu radničke klase i Komunističkoj partiji.

Njegovo organizovano ukijućenje u oslobodilačku borbu protiv italijanskog okupatora počinje stupanjem u partizanski odred „Korab“, februara 1943. godine.

Ovaj Odred imao je kratak vek. U aprilu 1943. godine Zlate pada u ruke italijanske policije. Odveden je u Tiranu, gde je osuđen na smrt, ali je ova kazna, zbog njegove nepunoletnosti, zamenjena doživotnom robijom. U zatvoru u Tirani ostao je do kapitulacije fašističke Italije, septembra 1943. godine.

Posle izlaska iz zatvora, postaje puškomitraljezac u 1. makedonsko-kosovskoj brigadi, poznat kao mladi junak brigade Zlate. Nema borbe koju je brigada vodila, a da se ne pomnije Zlateva uloga kao puškomitraljesca.

Prilikom odbrane slobodne teritorije u Debarci, posle jedne uspešne borbe, pred strojem je pohvaljen za izvanrednu hrabrost.

Na I kongresu NOMSM, 22. decembra 1943. godine, on je u predsedništvu Kongresa,

kao proslavljeni borac. Izabran je za člana Glavnog odbora NOMSM.

U Februarskom pohodu makedonskih jedinica, 1. makedonsko-kosovska brigada izvršila je čuveni Bogomiški marš. Zlate juriša sa svojim hrabrim borcima u prilepskom kraju, gde su koncentrisana četiri garnizona bugarske vojske. Kad je, kod Bogomiškog tunela, štab brigade rešio da se brigada ponovo vrati ka Egejskoj Makedoniji, odlučeno je da pet dobrovoljaca ude u Prilep, kako bi se prikrilo pravac kretanja brigade.

Petorku dobrovoljaca predvodio je Zlate. Tada se prvi put odvojio od puškomitraljesa, svi su bili naoružani automatima i bombama. Grupa je uspeła da neprimetno ude u grad, i da na ulicama počne borbu s bugarskom vojskom.

U ovoj borbi poginulo je više bugarskih vojnika. Nastala je panika u gradu. Kad su shvatili da se bore samo s pet mladih partizana, Bugari su zatvorili sve izlaze iz grada. Kod fudbalskog igrališta je bila poslednja borba, u kojoj Zlate partizanski i junački gine.

Narodnim herojem proglašen je 8. oktobra 1953. godine. (K. So.)

MIHELČIĆ Jožeta JOŽE

Rođen je 20. januara 1904. u Vavpčoj vasi, Črnomelji, Slovenija. Potiče iz siromašne zemljoradničke porodice. Otac mu je bio, za ono doba, vrlo napredan i načitan. Iako je za njega to predstavljalo veliku žrtvu, poslao je dvojicu sinova na školovanje. Lojze je još pre rata postao lekar, i učesnik je NOB od 1941. Milan je, 1942, kao dak uhapšen, interniran u Italiju, posle kapitulacije stupio u NOV i poginuo 1945, kod Gospića. Mirko, najmlađi, po dogovoru s braćom, otišao je u Australiju, gde je 1942. dobrovoljno stupio u armiju i ratovao

protiv Japana u Aziji i na ostrvima Pacifika. Jože je, kao najstariji sin, određen da nasledi imanje. Zbog toga je završio samo osnovnu školu u Semčiču, oslušio vojsku i počeo da se bavi zemljoradnjom.

Negde na početku treće decenije ovog stoleća, preko brata Lojza, došao je u vezu sa studentom Janežom Marentičem, komunistom i jednim od naših najvećih poznavalaca seljačkog pitanja. Družeci se s njim, postao je komunist i član Partije, 1936. Dosledan i beskompromisan, uključio je u napredni pokret svu svoju porodicu. U vreme opštinskih izbora 1937, s članovima porodice učestvovala je u protivrežimskim demonstracijama i, zajedno s ocem i 17-godišnjom sestrom Milkom, uhapšen. Održano je suđenje zbog zajedno s komunističke propagande. Zahvaljujući podršci naodnih masa i uticaja Partije na sudije, bili su kažnjeni vrlo blago.

Već veoma popularan u narodu i cenjen u Partiji, Mihelčič postaje član Okružnog komiteta KP Slovenije za Belu krajinu, a 1940. kandidat za člana CK KP Slovenije. Pežim ga je više puta zatvarao i pozivao ga, bez potrebe, na vojnu vežbu, a 1940–1941. bio je zajedno s drugim komunistima interniran u vanjucu. Pušten je neposredno pred rat, i odmah se dobrovoljno javio u vojsku. Ali, kao i mnogi drugi, nije stigao da se bori. Vrativši se posle kapitulacije kući, Mihelčič radi na pripremanja za ustanak. Već u junu 1941. prelazi u ilegarnost, a uskoro postaje komandir Semečke grupe vrlo belokrajinske partizanske čete. Kad se četa prikupila, postaje njen politički komesar, učestvuje u akcijama za skupljanje oružja i u nekim manjim diverzijama.

Kad su nemački nacisti počeli masovno da iseljavaju Slovence iz srezova Krško i Brežica, Glavna komanda slovenački partizanskih četa naredila je koncentraciju svih partizanskih jedinica da se spreči deportacija slovenačkog življa. Na put je krenula i prva belokrajinska partizanska četa, ali zbog rane zime i dubokog snega, koji je pao već krajem oktobra, nije mogla da se prebaci na drugu obalu Krke, u rejon koncentracije. Vratila se i zanočila između 2. i 3. novembra 1941, u tri kuće sela Gornje Laze. Tamo su je otkrili meštani, kočevski Nemci, i izdali Italijanima. Došle su fašističke trupe, opkolile selo i napale partizane. U borbi je poginulo 19 partizana, a svega nekolicina se probila. Među njima je bio i Mihelčič, koji je u vreme napada spavao u plastu sena. Ali, izgubio je vezu s drugovima. Potupno sam, iscrpljen i potišten zbog gubitka drugova, krenuo je prema selu Pribište. Tamo je hteo da se napije vode s bunara. Tada su ga s leđa napali Italijani i savladali ga.

U to vreme, po naređenju Musolinija, bio je formiran odeljak ratnog vojnog suda II

italijanske armije u Ljubljani. Prvi je, decembra 1941, pred ovim Sudom osuđen Mihaelčič, na smrt streljanjem.

Pogubljenje je izvršeno tri dana kasnije, na vojnom strelištu Suhu Bajer, u Ljubljani. Pred smrt, Mihaelčič je napisao oproštajno pismo majci u kojem izražava veru u pobjedu.

Narodnim herojem proglašen je 20. jula 1951. godine. (M.Pav.)

MIHEVC Ivana JOŽE RUDAR

Rođen je 25. jula 1922. u Gorici, Idrija, Slovenija. Otac mu je bio rudar, a on je učio stolarski zanat. Često je ostajao bez posla, pa je, stoga, od proljeća 1941. radio kao rudar u rudniku Raša, u Istri.

Kad se, novembra 1942, vratio u rodni kraj, pridružio se Južnoprimorskom odredu. Uskoro je poslan u Petu brigadu „Simon Gregorčič“, gde se istakao hrabrošću, i postao vodnik. U toj brigadi je ostao do septembra 1943.

U mnogim akcijama se uspješno i hrabro borio protiv neprijatelja. U februaru 1943, na planini između gornje i Donje Tribuše, učestvovao je u sukobu s Italijanima. Uprkos ogromnoj premoći neprijatelja, svi njegovi napadi su odbijeni, i jedinica se izvukla; pri tom su pala dva borca. Maja 1943. je, kao komandir čete od 60 partizana, učestvovao u teškim borbama na Kolovratu. U borbi na Špiču, u Beneškoj Sloveniji, 15. maja 1943, sa svojim borcima odbijao je napade italijanskih alpinista i izvukao jedinicu bez gubitaka.

Avgusta 1943. je u Režiji, iznad sela Ponto, vodio borbe s neprijateljem, jurišao na čelu čete i naterao ga u bekstvo. Prilikom kapitulacije Italije, u septembru 1943, on je spretnim manevrisanjem spasio veliku grupu ranjenika. Novembra 1943. sa svojim borcima uništio je

italijansku posadu u Kanalu i, između Kanala i Mosta na Soči, porušio i uništio 400 metara železničke pruge.

Postao je komandant 3. bataljona „Gradnikove brigade“ i kad su je, decembra 1943, opkolile jake neprijateljske jedinice, Mihevc je jurišom probio obruč i spasio brigadu.

U januaru 1944. je sa svojim bataljonom izvršio uspješan napad na Godovič, i još nekoliko sličnih akcija na drugim neprijateljskim položajima.

U februaru 1944. pohadao je jednomeseč-ni viši tečaj u oficirskoj školi Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Slovenije, a potom je imenovan, prvo za komandanta „Gradnikove brigade“, a 15. aprila 1944. za komandanta brigade „Vojko Premrl“. S tom brigadom je vodio niz teških borbi protiv neprijatelja, sve dok ga, 20. juna 1944, nije ubila mina na Jelovici.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. (Met.G.)

MIJALKOVIĆ MILAN ČIČA

Rođen je 1897. godine u Vinorachi, Jagodina, Srbija. Potiče iz siromašne porodice. Završio je šest razreda gimnazije u Jagodini do početka prvog svetskog rata. Tada prekida školovanje, i dobrovoljno se prijavljuje za bolničara, radeći s velikim požrtvovanjem na prihvatanju i lečenju ranjenika srpske vojske. Posle završetka rata, maturirao je i upisao se na Filozofski fakultet u Beogradu. Među studentima se istakao revolucionarnim stavovima, i već 1920. godine postao je član SKOJ-a. Bio je to jedan od prvih aktiva na Univerzitetu. Za sve vreme studija, isto kao i u vreme školovanja u gimnaziji, sam je pribavljao sredstva za život. Otuda je bio jedan od osnivača ekonomske studentske organizacije za samo-

pomoć „Pobratimstvo“, okupivši u njoj najsiromašnije studente. Preko ove organizacije, kao i preko marksističkog studentskog kluba, Mijalković je razvio vesetrano svoju aktivnost, proširujući je van fakulteta, na radničku omladinu u Beogradu. Već tada, Mijalković je imao podršku Moše Pijade. Imajući široke veze sa omladinom, u vreme organizovanja generalnog štrajka železničara, aktivno je radio na organizovanju i propagiranju ove velike radničke borbene i revolucionarne akcije. Diplomirao je matematiku 1923. godine.

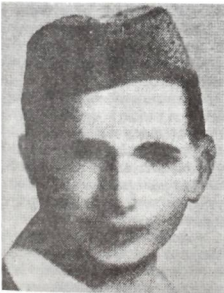
Prvo mesto službovanja bio mu je Vršac. U Vršačkoj učiteljskoj školi dobio je mesto suplenta i vaspitača. U ovom banatskom gradu nastavio je revolucionarnu aktivnost, vaspitavajući buduće učitelje kao borce za interese radničke klase. Stupio je u vezu i s mladim radnicima, i uskoro formirao tri aktiva SKOJ-a: jedan u svojoj školi, drugi u gimnaziji, a treći među šegritima. Time je Mijalković postavio tradiciju u ovom gradu, jer su i učiteljska škola i gimnazija postale važna politička uporišta SKOJ-a i Komunističke partije. Svojim radom, Mijalković je išao dalje, i bio je jedan od organizatora prve partijske ćelije i Mesnog komiteta, čiji je bio član. Ostao je na vezi s komunistima i partijskom organizacijom u Beogradu. Shvatajući probleme siromašnih daka, Mijalković je, i u svojoj školi formirao dačku družinu „Uzajamnost“.

Godine 1924. organizovao je uspeli štrajk profesora u Vršcu, zbog čega je po kazni premešten za profesora u gimnaziju, a uskoro je morao da napusti Vršac. Novo zaposlenje dobio je u Kumanovu.

Iz Kumanova, Mijalković razvija svoj politički i revolucionarni rad u Skoplju, Bitolju, Prilepu i Ohridu, stvarajući aktive SKOJ-a i partijske ćelije, organizujući kulturni i politički rad među radnicima. Bio je zastupnik nezavisnosti Makedonije. Za tri godine svoje plodne delatnosti stekao je na ovom tlu veliku popularnost i puno priznanje.

Iz Kumanova je premešten u gimnaziju u Kragujevcu. Vlasti su želele da, čestim premeštanjem, onemoguće njegov politički rad. Međutim, to nije smetalo ovom upornom borcu za radnička prava. On se brzo snalazio, sticao saborce i prijatelje i novim snagama počinjao svoju delatnost. U Kragujevcu je brzo došao u vezu s naprednim radnicima i formirao prvu partijsku ćeliju u Vojnotehničkom zavodu, obnovio radničko kulturno-umetničko društvo „Abrašević“, i tako okupio velik broj radnika. Avgusta 1929. godine otkriven je i uhapšen. Sud za zaštitu države u Beogradu osudio ga je na sedam godina robjice.

U Sremskomitovačkoj kaznionici, zajedno s ostalim političkim zatvorenicima, nastavio je borbu protiv postupaka prema robijašima.

Bio je među organizatorima protestnih demonstracija i štrajka zatvorenika, zbog čega mu je ponovo suđeno. Dobio je još dve godine robije.

Nepokorni i uporni revolucionarni borac našao se na slobodi početkom 1939. godine. Ali, već narednih dana beogradska policija ga proteruje u rodno mesto. Mijatović je uskoro postao član, a zatim i sekretar Okružnog komiteta Partije za Jagodinu, a na Pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, 1940. godine, bio je izabran za člana Pokrajinskog komiteta.

Posle okupacije našao se u užičkom kraju, gde je jedan od organizatora ustanka. Međutim, već 18. avgusta 1941. godine gine kod sela Gradine, u pokušaju da obavesti drugove o pokretu Nemaca i četnika.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D.Mo.)

MIJATOVIĆ Ilije CVIJETIN MAJO

Rođen je u porodici siromašnog zanatlije, 8. januara 1913. u Loparama, nedaleko od Tuzle. Gimnaziju je pohađao u Tuzli, gdje je i maturirao 1932. godine. Školovanje je nastavio na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Još kao srednjoškolar stupio je u revolucionarni omladinski pokret, i postao jedan od njegovih najaktivnijih članova. Na Univerzitetu u Beogradu ističe se u svim akcijama naprednih studenata, i 1933. je primljen u Komunističku partiju Jugoslavije. Godine 1934. Mijatović je postao član Univerzitetskog komiteta KPJ na Beogradskom univerzitetu, tada jednom od najsnažnijih žarišta revolucionarnog omladinskog pokreta u Jugoslaviji, koji se razvijao pod neposrednim uticajem Partije.

Zbog revolucionarne aktivnosti, Mijatović je, kao i mnogi drugi komunisti, ubrzo registrovan u policiji, koja ga je često hapсила i progonila. Sud za zaštitu države osudio ga je, 1933. godine, na 8 meseci zatvora, a 1935. poslije februarskog štrajka studenata, u kome su pale i žrtve, s grupom drugova koji su predvodili pokret na Univerzitetu, zatočen je u logor u Višegradu.

Poslije izlaska iz višegradskog koncentracionog logora, postaje partijski instruktor (PK za Srbiju i CK KPJ), i vrši odgovorne zadatke na obnavljanju partijskih organizacija i njihovom usmeravanju na masovni rad i stvaranje opozicionog Narodnog fronta slobode (veliki zborovi u Kragujevcu, Jagodini i drugdje).

Poslije dolaska Josipa Broza Tita na čelo KPJ, pristupilo se intenzivnom obnavljanju i oživljavanju rada partijskih organizacija u Jugoslaviji. Zajedno s Ugješom Danilovićem, Mijatović je, 1937. godine, povjerenao za

Bosni i Hercegovini osniva nove partijske organizacije i obnavlja stare, koje su bile dovedene u krizu u vrijeme šestojanuarske diktature. Kada se iz Bosne vratio, 1939. godine, postao je član Mjesnog komiteta KPJ za Beograd. Ali, uskoro je ponovo otišao na partijski rad u Bosnu i Hercegovinu.

Poslije napada fašističkih agresora na Jugoslaviju, i brze kapitulacije režima Kraljevine, Mijatović, zajedno s ostalim istaknutim komunistima, preuzima odgovorne zadatke, najprije u pripremama, a zatim u organizovanju i vođenju ustanka i narodnooslobodilačke borbe u Bosni i Hercegovini. U julu 1941. godine, kada je počeo ustanak, bio je politički komesar Oblasnog vojnog štaba za tuzlansku oblast.

U ratu je vršio značajne vojne i političke funkcije u Pokretu i narodnooslobodilačkoj vojsci. Bio je komesar Birčanskog partizanskog odreda, član Operativnog štaba za Bosnu, politički komesar 6. istočnobosanske proleterske brigade, a zatim sekretar Oblasnog komiteta KPJ, sekretar Oblasnog odbora narodnooslobodilačkog fronta za istočnu Bosnu, i član PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Takođe je bio član ZAVNOBiH-a od Drugog zasjedanja.

Iz rata je izašao u činu generala Jugoslovenske narodne armije.

Poslije oslobođenja zemlje, Mijatović nastavlja revolucionarnu aktivnost i učestvuje najprije u obnovi i izgradnji zemlje, a zatim u izgradnji novih društvenih odnosa u samopravnoj socijalističkoj Jugoslaviji. Vršio odgovorne funkcije u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Više puta biran je za poslanika Republike i Savezne skupštine. Bio je ministar i potpredsjednik vlade, odnosno izvršnog vijeća Republike. Za

člana CK SKJ biran je na svim poslijeratnim kongresima Partije. Od 1961. do 1965. godine bio je ambasador SFR Jugoslavije u Sovjetskom Savezu. Član izvršnog komiteta CK SKJ postao je poslije VIII kongresa SKJ, a od oktobra 1966. godine član Predsjedništva SKJ. Bio je sekretar i predsjednik CK SK BiH. Biran je za člana izvršnog biroa Predsjedništva SKJ i člana Saveta Federacije.

Na X kongresu SKJ izabran je za člana CK SKJ i člana Predsjedništva CK SKJ. Član je Predsjedništva SFRJ od 1973. godine, od 4. maja 1980. do 15. maja 1980. potpredsjednik je Predsjedništva, a od 15. maja 1980. godine do 15. maja 1981. predsjednik je Predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Još od rane mladosti, Mijatović se bavio publicistikom. Prije rata objavio je više literarnih radova i političkih tekstova u naprednim omladinskim i drugim listovima. Poslije oslobođenja, objavio je veliki broj publicističkih tekstova koji se odnose na aktuelna pitanja razvoja SK, jugoslovenski politički sistem, međunarodne odnose i spoljnu politiku Jugoslavije. Takođe je pisao i piše tekstove iz istorije revolucionarnog radničkog pokreta i narodnooslobodilačke borbe.

Bio je i direktor, od 1947. do 1948. godine, Više partijske škole CK SKJ „Đuro Đaković“, a od 1957. do 1961. godine direktor „Komunističke škole“, organa CK SKJ.

Nosilac je Partizanskog spomenice 1941. Oredna junaka socijalističkog rada i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa.Kr.)

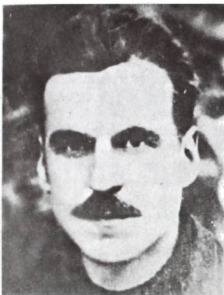
MIKIN Dušana BORA MARKO

Rođen je 1909. godine u selu Melencima, Vojvodina, u imućnoj seljačkoj porodici. Otac Bore Mikina imao je 25 jutara zemlje, i nije se bavio politikom. Želeo je da njegov sin nasledi to imanje i da ga proširi. Zato je Bora Mikin posle osnovne škole morao da oстане s ocem i da obrađuje oranice.

Međutim, sredina u kojoj je živeo i radio Mikin brzo je uticala na njegova opredeljenja. Po tradiciji, Melenci su imali razvijene socijalističke organizacije, a 1920. godine melenačka partijska organizacija brojala je 623 člana. Čak ni 1936. godine ova organizacija nije bila provaljena i nastavila je rad, istina s manjim brojem članova.

Upravo te, 1936. godine, Bora Mikin je bio primljen za člana Komunističke partije. Otac se nije slagao s političkim nazorima svoga sina, pa se u različi. Bora Mikin je napustio

imanje i oca i otišao da služi melenacke gazde, ali ni po koju cenu nije bio spreman da odustane od revolucionarnog puta. Bio je zadovoljan sobom i svojim postupkom, postao je još spremniji da se sasvim posveti radu i ličnom uzdizanju. Našao se u sredini poljoprivrednih radnika koji su ga razumeli i zavoleli. Postao je sindikalni vođa. U to vreme, u ovom kraju poljoprivredni radnici bili su dobro organizovani, a njihove organizacije delovale su u okvirima borbenih klasnih URS-ovih sindikata. Melenacka sindikalna organizacija okupila je oko osam stotina bezimljaša, siromašnih radnika, zanatlija i omladinaca i postala značajna politička snaga. Na čelu ovih sindikata, Mikin je organizovao nekoliko uspeših štrajkova tražeći bolje uslove rada, veće zarade i kraće

radno vreme. U tim akcijama sticao je popularnost koju je i inače imao kao čestit čovek-veseljak, načitan i spreman da se svakome nađe u nevolji.

Vojsku je služio u konjici. Pred rat je bio pozvan u rezervu, u 4. konjički puk u Vršcu, u septembru 1939. godine. Ostao je na vezi sa svojim partijskom organizacijom, i među vojnike donosio i delio komunističke letke. Pri tom je bio otkriven i izveden pred vojni Sud. Bio je osuđen na godinu zatvora i lišen građanskih prava. Na Sudu se držao dostojno svojih ubeđenja.

Kada se vratio iz zatvora, preuzeo je dužnost sekretara partijske organizacije u Melencima. Na toj dužnosti ga je zatekao rat. Iako nije imao građanskih prava, zbog čega ga nisu pozvali u vojsku posle šestog aprila, Bora Mikin je organizovao svoje meštane, i po direktivi Partije pošao u dobrovoljce.

S ostalim drugovima bio je zarobljen pred nego što je stigao u neku borbenu jedinicu, ali je uspeo da pobegne iz sabirnog logora, i da

se u pravi čas ponovo nađe među svojim meštanima.

U majskim danima, Bora Mikin je član Sreskog komiteta Partije i jedan od najagilnijih komunisti koji organizuju i sređuju partije i skojevske organizacije u srežu. Učestvovao je aktivno u svim fazama priprema za ustanak, koje su ovde tekle naročito organizovano i metodično: od stvaranja Sreskog i Mesnog vojnog komiteta, na čijem je čelu bio, do organizovanja akcije za skupljanje oružja, formiranja vojnih desetina, diverzantskih i udarnih grupa. U ovome su Melenci i Kumane prednjačili u Banatu.

Š grupom svojih drugova izbegao je hapšenje 22. juna, i organizovao ilegalni život i rad. Bio je jedini član Sreskog komiteta koji je izbegao hapšenje 18. juna.

U julskim danima učestvuje na okružnom savetovanju u Petrovgradu (Zrenjanin), na kome je doneta odluka o dizanju ustanka i formiranju partizanskih odreda i štabova. Na sreskom savetovanju bio je izabran za komandanta Sreskog partizanskog štaba. Bilo je rešeno da se u ovom srežu formiraju tri partizanska odreda. Bora Mikin je preuzeo neposredan zadatak da formira Melenacki partizanski odred.

Već sredinom jula, na Melenackom ostrvu formiran je Odred. Za njegovog prvog komandanta izabran je Bora Mikin. Melenacki partizanski odred je u julu izveo nekoliko smelih akcija, od kojih je najznačajnija bila napad na žandarmerijsku kasarnu i opštinu u Melencima. Ovom akcijom rukovodio je Mikin, pokazujući izvanrednu umešnost u rukovođenju i smelost i hrabrost u sukobu s neprijateljem.

Početkom avgusta, sjedinjeni su Melenacki i Kumanacki odred, a za komandanta je izabran Bora Mikin. I ovaj odred je uspešno izveo niz akcija protiv neprijatelja. A kada je, u drugoj polovini septembra, formiran Sjedinjeni severnobanatski odred koji je okupio gotovo sve partizanske snage severnog Banata, Bora Mikin je njegov komandant. Ovaj odred je izveo uspele akcije na rumunske karavale, velika slagalista konoplje kod Srpske Crnje i Bašaida, i napad na žandarmerijsku kasarnu u Bašaidu. I u ovim akcijama istakao se Bora Mikin.

U periodu stagnacije Pokreta, od jeseni 1941. do jeseni 1942, Bora Mikin je, kao član Okružnog komiteta Partije za severni Banat, jedan od najupornijih boraca da se očuvaju preostale partijske organizacije i formiraju nove. Polje rada je prošireno na nove regione, a njegovo ime postalo je veoma poznato u Banatu. Policija je uporno, ali bezuspešno, tragala za njim. Bora Mikin je svuda bio dobro primljen i zaštićen, a stalno je bio u akciji i pokretu. Obnovio je, avgusta 1942, karadord-

vački Sreski komitet Partije i Karadordvačko-aleksandrovački odred, reorganizovao je Melenacki odred i stvorio bazu da se kriza pokreta u ovom kraju prebrodi.

Međutim, našao se izdajnik koji je bio pripremljen da na zasedu navede velikog i popularnog borca. Bora Mikin Marko Iša je u svoju bazu u Aradcu, 26. novembra 1942. godine. U zasedi su se nalazila tri odabrana agenta. Iznenada su se sručili na Mikina, i nastala je borba na život i smrt. Mikin je uspeo da se oslobodi svojih napadača i da rani jednog od njih trojice, ali nije stigao da aktivira pripremljenu bombu, jer su mu ostala dvojica smrtno ranila. Svojim hrabrim otporom, Bora Mikin nije dozvolio da ga neprijatelj živog zarobi.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine. (D.M.)

MIKLAVC Justina VLADO HENRIK

Rođen je 10. maja 1918. godine u Ljubljani, Slovenija.

Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u Sarajevu, gde su ga Nemci zarobili kao pripadnika jugoslovenske vojske. Uspeo mu je da pobegne iz sabirnog logora za ratne zarobljenike, i da se probije do Ljubljane. Već od prvih dana borbe protiv okupatora aktivno učestvuje u svim oblicima otpora. Skupljao je oružje i skrivao ga u skladištu koje je iskopao blizu svoje kuće. Kasnije je to drugo oružje odnosno partizanima u Dolomite. Osim toga, učestvovao je u omladinskoj borbenoj grupi i Osvobodilnoj fronti. Uleto 1941. već je bio borac ljubljanske Narodne zaštite. Kao borac izuzetne hrabrosti i retke odanosti Pokretu, primljen je, početkom juna 1942. godine, u Komunističku partiju.

Sredinom juna 1942, Vlado je otišao u Dolomitski odred, gde je ubrzo dodeljen grupi zaštitno-obaveštajne službe — VOS pri Dolomitskom odredu. S ovom grupom je vršio razne diverzantske akcije i borio se protiv belogardista. U isto vreme delovao je po dolomitskim selima i pridobio mnogo novih boraca.

U početku jeseni 1942, belogardisti su počeli da grade utvrđene položaje u Dolomiti-ma. Sa svojom grupom stalno je napadao belogardiste, i time ometao utvrđivanje njihovih položaja. Već tada se, u redovima boraca i po selima u Dolomiti-ma, proćuho hrabrošću.

Jednom je, s dvojicom drugova, napao celu četu italijanskih fašista. Jedan od njegovih saboraca bio je ranjen, i pao je u ruke Italijanima. Međutim, Vlado je izvanredno

smelo napao Italijane, spasio ranjenog druga, i zajedno s njim se izvukao. U ofanzivi na Dolomite, početkom 1943, italijanski fašisti su opkolili i bombama obasuli bunker u kojem je on bio s nekoliko drugova. Vlado i drugovi su „lovili“ neeksplozirane bombe i bacali ih nazad na neprijatelja, i pri tom ubili nekoliko Italijana. Tada su poginula dva njegova saborca.

Kad je, od jeseni 1942. do proljeća 1943, u Dolomitima boravilo rukovodstvo oslobodilačkog pokreta, Vlado je postao vođ patrola koja je štitila kretanje članova CK KPS i izvršnog odbora OF. Kao poverljiv i pouzdan borac, jednom je odneo i važnu poštu Vrhovnom štabu NOV i POJ. To je bilo u vreme kad su, zbog teških borbi u celoj Jugoslaviji, bile pokidane sve druge veze. Vlado se, međutim, nekoliko sedmica probijao i izvršio zadatke. Više puta je pratio Edvarda Kardelja na njegovim putovanjima. S njim je išao i na zasedanje

Zbora izaslanika slovenačkog naroda u Kočevju, pa odatle u Vrhovni štab NOV i POJ. Tako je s Kardeljem bio i u Drvaru, u vreme velikog nemačkog desanta.

Dvadeset petog maja 1944, pratilac Henrik je poslednji put dao dokaz svoje izvanredne hrabrosti. Borio se protiv nemačkih padobranaca koji su se već spustili u Drvar, i tako štitio povlačenje članova Vrhovnog štaba NOV i POJ. Posle vrlo teške borbe, u kojoj su pali mnogi partizanski borci, smrtno je pogođen i Henrik.

Edvard Kardelj je obavestio Vladovu majku o smrti njenog sina; ona je tada, zajedno sa svojim suprugom, radila u centralnoj tehnici za Slovenačko primorje. Poručio joj je da je partizan Henrik bio uzoran komunist i hrabar borac.

Narodnim herojem proglašen je 20. jula 1951. godine. (M. Če.)

MILANOVIĆ Miška MARKO

Rođen je 26. oktobra 1919. godine u selu Dicmu-Prisoje, Sinj, Hrvatska, u seljačkoj porodici. Avio-mehaničar, pilot.

Osnovnu školu završio je u selu Dicmu. Materijalni uslovi nisu mu dozvolili dalje školovanje, ali, bistar, inteligentan i uporan seljačić iz slavne Cetinske krajine napušta, 1933. godine, roditeljski dom i odlazi u daleki i nepoznati Beograd, gde u novoj sredini počinje novi život. Tu se upisao u aeroklub „Beograd“ gde je izučio avio-mehaničarski zanat. Naviknut na odricanje i težak život, on teži nečemu višem. Godine 1940. položio je ispit za pilota predvojničke obuke. Posle toga, ističe se kao vrlo vešt i hrabar pilot. Cenjen je i često slat za instruktora u aeroklubove u Krajevju, Smederevo, Pančevo, Jagodinu, Preljin. ... Kao omladinac, mnogo je čitao, i ubrzo se povezoao sa članovima KPJ u aeroklubu,

Perom Bajerom i Pericom Novaševićem. Godine 1939. i 1940. ističe se u mnogim akcijama, posebno u štrajku aeronautičara.

Aprila 1941. godine našao se u sastavu prvog odeljenja druge pilotske škole u Nikšiću, odakle je organizovano bekstvo kralja i Vlade Jugoslavije na Bliski istok.

Mladi i napredno orijentisan Milanović napušta avion i prikučuje se vojnim jedinicama, a kada je i vojska počela da baca oružje, s pištoljem, dve bombe i pedeset metaka, izbegavajući susret s okupatorom, peške se vratio u Beograd.

Posle napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez, napušta Beograd, odlazi u Smederevsku Palanku kod svog kolege Boška Trkulje, odatle kod porodice Paunović u Veliku Planu, a avgusta 1941. godine odlazi u 2. šumadijski partizanski odred.

Od stupanja u NOB, avgusta 1941. godine,

do svoje smrti, 20. oktobra 1944. godine, vršio je mnoge vojne odgovorne dužnosti. Septembra 1941. postao je komandir čete, u jesen 1942. komandant bataljona u 2. proleterskoj brigadi, da bi, februara 1943, postao komandant 5. dalmatinske brigade. Septembra iste godine postao je komandant 4. vojvodanske brigade, i na toj dužnosti je ostao do herojske smrti.

Njegova četa se 1941. borila za Svitlajnac, Markovac, Miloševac, gde je zarobila voz i njime izvela uspešnu akciju na neprijatelja u Velikoj Plani. Novembra 1941. godine njegova četa se našla s Užičkim radničkim bataljonom na Kadinjači u odbrani legendarne „Užičke republike“. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti i snalažljivosti, spasio je veliki deo svoje čete, iz koje su poginula 23 borca, na čelu s političkim komesarom. Slede borbe po Sandžaku, istočnoj Bosni, Bosanskoj krajini. Njegov bataljon, i on lično, dobio je pohvalu Vrhovnog štaba za uspešnu borbu u Livnu, decembra 1942. godine. Na čelu 5. dalmatinske je u borbama u vreme IV ofanzive. Dane V ofanzive proveo je u Centralnoj bolnici. Od septembra 1943. uspešno vodi brigadu Vojvodana u borbama po Sremu, Majejvici, Birču, Ozrenu, Trebavi preko Jahorine i Miljevine, Zelengore, Sutjeske i Pive do Durmitora; 4. septembra 1944. preko Drine je uspešno prešao u Srbiju. Markova brigada učestvuje u oslobođenju Krupnja. Zajače, Koviljače, Skele, Obrenovca i u borbi za Beograd. Tih dana je postavljen za zamenika komandanta 16. vojvodanske divizije, ali je molio da ostane na dužnosti komandanta brigade do oslobođenja Beograda. Jurišajući na čelu svoje brigade na razbijene nemačke snage, koje su se od Avale preko Stepojevca povlačile ka Skelji, hrabro je pao kod sela Grabovac, 20. oktobra 1944. godine. Sahranjen je 21. oktobra, uz vojne počasti i prisustvo naroda u Obrenovcu.

Poginuo je kao major NOV Jugoslavije. Još za života odlikovan je Ordenom partizanske zvezde s puškama i Ordenom za hrabrost.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Šp. L.)

MILAŠINOVIĆ Dragutina STJEPAN ŠILJO

Rođen je 2. oktobra 1910. godine u selu Pribić, Karlovac, Hrvatska. Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, a kožarski zanat učio u Samoboru. Izvesno vrijeme je radio u Nemačkoj, odakle se vraća kao kožarski tehničar, i zapošljava se u tvornici kože „Podvinec“ u Karlovcu. Tu se

uključuje u napredni radnički pokret, i ubrzo ističe aktivnošću u radu URS-ovih sindikata. Kada je počeo građanski rat u Španiji, Šiljo kao dobrovoljac odlazi u sastav internacionalnih brigada, i učestvuje u nizu bitaka na raznim bojištima. Tamo je, 1937. postao i član Partije. Poslije povratka iz Španije, zadržan je u logorima Francuske, i na prisilnom radu u Njemačkoj. Odatle je uspio pobjeći, i u avgustu 1941. doći u Karlovac. Tu se povezuje s komunistima; po zadatku CK KPH, „španjolac“ Šiljo, 15. avgusta 1941. putem partijske veze, preko Tušilovića odlazi na Kordun, u Gornje Primišlje. Kao iskusni borac iz španjolskog građanskog rata, odlazi na teren sela Tobolića, Tržića i Zbjega. Pomaže u formiranju i organizacionom učvršćivanju prvih partizanskih odreda, obilazi Močila, Bročanac, Mašvinu, Kordunski Lug, Kršiju, Kordunski Lješovac i Bugar, prenoseći borbeno i organizaciono iskustvo na ustanike; rukovodi velikim

italijansku posadu u Plavča-Dragi, kraj Plaškog. U tom jurišu je pao omiljeni organizator ustanka na Kordunu i njegov vjerni drug, Žarko Čulić; Milišinović je pošao da s bojišta iznese mrtvog političkog komesara bataljona. U tom momentu, ubijen je italijanskim mitraljeskim rafalom. Njegovi borci su u uspješji iznijeli iz vatre, sa zarobljenom puškom.

Milišinović je jedan od istaknutih prvoboraca i partizanskih komandanata Korduna. Njegova pogibija ožalostila je narod Korduna, koji ga je dobro poznao kao neumornog organizatora, iskusnog rukovodioca i veoma hrabrog borca. Njegova petnaestočlana porodica je aktivno učestvovala u NOB-i, u kojoj je većina poginula, kao borci u jedinicama ili kao ilegalci.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (Du. Za.)

MILAT Franka VICKO KISILA

Rođen je 8. februara 1914. u Blatu na Korčuli, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Posle završetka petog razreda osnovne škole, morao je da prekine školovanje da bi obradom zemlje pomogao majci u prehrani braće i sestara. Rano je pristupio naprednom omladinskom pokretu, i već 1936. godine postao član SKOJ-a, a pred rat kandidat za člana KPJ. Zbog revolucionarne aktivnosti više puta je hapšen i kažnjavao.

Kapitulacija stare Jugoslavije zatekla ga je kao vojnika u Boki Kotorskoj, odakle se vratio u rodno mesto na Korčulu, gde je odmah primljen za člana KPJ. Odmah se uključio u rad na pripremanju ustanka. Postao je član Mesnog komiteta SKOJ-a, a zatim i sekretar partijske ćelije. Učestvovao je u formiranju prve grupe partizana na Korčuli, sredinom jula 1941. godine, i postao komandir partizanskog logora Blato. Kao komandir Korčulanske čete napao je, oktobra 1942. godine, dva italijanska kamiona s vojnicima. Uništio je jedan kamion a 28 vojnika je bilo izbačeno iz stroja. Milat je, početkom marta 1943. godine, postao komandant partizanskog broda „Proleter“, s kojim je 14. aprila u Neretijanskom kanalu izveo jednu od do tada najsmelijih akcija na Jadranu. Sa svojim brodom napao je italijanski konvoj, sastavljen od devet motornih jedrenjaka, koje je obezbedivao jedan naoružani čelični brod. Uspeo je da zarobi dva broda, ali posle jednočasovne žestoke borbe s neprijateljskim naoružanim brodom, iako teško ranjen, Milat je uspeo da sačuva svoj brod i zarobi jedrenjak „Africano“. Nekoliko dana kasnije, 1. maja, ponovo se istakao u borbi s tri italijan-

ska patrolna broda koji su ga napali u uvali Smrska, na Hvaru.

Posle kapitulacije Italije, u septembru, postavljen je za komandanta Južnodalmatinske flote, s kojom je, tokom oktobra i novembra, izveo nekoliko uspešnih akcija na nemačke brodove u Neretijanskom kanalu i Stonskom zalivu. Kod luke Drače, na Pelješcu, uništio je nemački patrolni brod i jedan jurišno-desantni čamac. Značajnu ulogu odigrao je, 22. decembra, u toku nemačkog desanta na Korčulu, kada učestvuje u spasavanju stanovništva i prebacivanju zbeга na Vis. Početkom 1944. godine postavljen je za komandanta Korčulanske flote, a nešto kasnije za komandanta Mornaričke stanice Milet. Pod njegovom komandom brodovi su izveli niz uspešnih zadataka koji su zahtevali mnogo smelosti i prisebnosti. Milat je, početkom februara, dobio zadatak da s dva broda prebaci materijal iz Visa na Pelješac. Prilikom pristajanja u uvali Dobra

brojem akcija u tom dijelu Korduna. Njegov četnaestodnevni boravak, samo u avgustu, na području općine Rakovica i Drežnik dao je plodne rezultate. Uz pomoć domaćih komunista, išao je od sela do sela i održavao sastanke, prisustvovao zborovima naroda, upoznavajući ga s ciljevima i značajem oružane borbe.

Ubrzo postaje komandant bataljona. Borci i narod Korduna ga veoma cijene zbog njegovog nesebičnog zalaganja, drugarstva, hrabrosti i požrtvovanosti. Učestvuje, 19/20. septembra 1941. godine, na prvom vojnom savjetovanju predstavnika NOP-a Korduna i Banije, u Petrovoj gori, u selu Džodani. Predstavnike Korduna i Banije obavještava da u njegovom Trećem rejonu Korduna ima 10 partizanskih odreda s 314 naoružanih boraca. Komandant Milišinović učestvuje sa svojim bataljonom u nekoliko zapaženih bitaka. Tako je, 14. novembra 1941, s grupom bombaša jurišao na

Luka, s brodovima je upao u nemačku zasedu. Pokušao je da se spase skočivši u more, ali je ubrzo uhvaćen. Uspeo je da pobjegne i, probijajući se kroz neprijateljske položaje i zasede, posle osam dana, stigao je na Korčulu, odakle se prebacio na Vis. Pred kraj 1944. godine primio je dužnost komandanta 1. flote Petov pomorsko-obalskog sektora, i s njom učestvovao u borbama za oslobođenje Dalmacije. Milat pripada najhrabrijim borcima na našem Jadranu. Vodio je borbe s nadmoćnijim neprijateljem i savremeno naoružanim brodovima. Zahvaljujući samoj hrabrosti i veštini komandovanja, nasosio je neprijatelju gubitke.

Posle oslobođenja završio je Višu vojno-pomorsku akademiju i nalazio se na raznim odgovornim dužnostima u Jugoslovenskoj ratnoj mornarici. Kao aktivan društveno-politički radnik, biran je za delegata V i VI kongresa SKJ. Penzionisan je, 1964. godine, u činu

kapetana bojnog broda.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 8. septembra 1952. godine. (T. Pa.)

MILATOVIĆ Mllošava VELJKO

Rođen je 5. decembra 1921. godine u Nikšiću, Crna Gora, u službeničkoj porodici. Gimnaziju je učio i završio u Nikšiću. Vrlo rano je stupio u revolucionarnu borbu. Član SKOJ-a postao je kao učenik šestog razreda gimnazije. Brzo se istakao i postao rukovodilac

đačke literarne družine, koja je, osim talenata i privrženika književnosti, okupljala naprednu omladinu što se vaspitavala i razvijala pod uticajem Komunističke partije i SKOJ-a.

Kada se upisao na Tehnički fakultet Beogradskog univerziteta, Milatović je nastavio aktivnost u revolucionarnom pokretu našeg glavnog grada. Aktivan u svim zadacima, ubrzo je postao član Komunističke partije Jugoslavije (1940). Učesnik je mnogih akcija koje su SKOJ i Partija organizovali na Univerzitetu. Jedan je od organizatora uspelog štrajka studenata Tehničkog fakulteta, 1940. godine.

Pored svih poslova koji su mu poveravani krajem 1940. godine, radio je na odgovornom zadatku u partijskoj tehnici Okružnog komiteta KPJ za Beograd.

Posle fašističke agresije na Jugoslaviju i kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, Milatović se vratio u rodni Nikšić, gde se uključio u pripreme oružanog ustanka u ovom kraju. Kada je, posle poziva Partije, ustanak zahvatio i Crnu Goru, Veljko Milatović je postao politički komesar čete u Nikšićkom NOP odred.

Nikšićki odred je oslobodio znatnu teritoriju, gotovo celo područje (osim blokiranog Nikšića i uskog obalnog pojasa i gradova u Boki), na kome je izgrađena narodna vlast, organizacija žena i omladine. Milatović je već tada istaknuti omladinski rukovodilac i poznat borac.

Posle treće neprijateljske ofanzive, glavnina partizanskih jedinica morala je da se povuče iz Crne Gore. Po odluci Partije, ostavljen je da ilegalno radi na privremeno okupiranoj teritoriji Nikšićkog okruga. Kao član Okružnog komiteta SKOJ-a, proveo je dugi i teški period borbe protiv okupatora i kontrarevolucije. U svim prilikama ispoljio je hrabrost, požrtvovanje i odgovornost, veštinu i sposobnost.

Kasnije je imenovan za organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Crnu Goru i Boku. Bio je i potpredsednik Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije.

Posle rata Milatović je radio na istaknutim dužnostima u Crnoj Gori i Federaciji. Bio je pomoćnik ministra u Vladi Crne Gore, opunomoćeni ministar u Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove SFRJ, predsednik Skupštine Crne Gore, član Saveta Federacije... U SKJ je, takođe, vršio odgovorne funkcije. Bio je sekretar Sreskog komiteta u Nikšiću, sekretar Ideološke komisije CK Crne Gore, sekretar Komisije za međunarodne veze CK SKJ, član CK SKJ i član Predsedništva CK SKJ. Pored dužnosti u SKJ i predstavničkim telima, vršio je i istaknute društveno-političke funkcije: bio je sekretar Centralnog Saveza sindikata, predsednik Savezne konferencije Socijalističkog saveza.

Danas je član CK i Predsedništva CK SK Crne Gore i predsednik Predsedništva ove socijalističke republike.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (D. Bo.)

MILENOVIĆ Jelimir SINADIN

Rođen je 1896. u Mlačićtu kod Crne Trave, Srbija. Vrlo rano je osetio teret života u nemaštini i bedi. Žveti na očevoj zemlji, koja nije mogla da prehrani porodicu bilo je nemoguće. Otac nije mogao da ga školuje, i on je izučio zidarski zanat. Posle toga, kao i većina Crnotravaca, napušta selo i odlazi u Beograd. U Beogradu postaje dobar zidar, a potom majstor i poslovođa. Upoznaje eksploataciju radničke klase. Učestvuje u davanju otpora eksploataciji, postaje član KPJ.

Posle aprilskog sloma napušta Beograd, vraća se u svoje selo i ispod Čemernika gradi

vodenicu. Ta vodenica je, u toku rata duže vremena bila centar partizanskih veza.

U proleće 1942. godine, posle razbijanja Babičkog NOP odreda, Sinadin je, izlažući velikim opasnostima sebe i svoju porodicu, smestio grupu boraca u svojoj vodenici.

Polovinom 1942. godine njega već na celoj teritoriji Crne Trave znaju kao partizanskog saradnika, preko koga se uvek može dobiti sigurna veza s partizanima.

Sinadin je bio vedar, uvek veseo čovek. Kada se prihvatio posla, nikakve teškoće ga nisu mogle zaustaviti. Bio je kao otac za partizanske borce.

Uskoro posle odlaska partizanske grupe iz vodenice, povukao je svoju porodicu iz sela i

smestio je u vodenicu, jer je u selu bila na stalnom udaru okupatora.

Jedne septembarske noći 1942. godine, banula je u vodenicu grupa četnika, i tom prilikom iznenadila Sinadina i još dva partizana. Vezali su ih i poterali uskim seoskim putejkom u mahalju Bankovce. U prisustvu vezanih partizana, četnici su održali zbor. Narod je negodovao i tražio da se partizani puste. Pod pritiskom seljaka, četnici su najzad pustili Sinadina s još jednim partizanom. Sinadin je došao u vodenicu, pokupio stvari i odveo porodicu u selo. Vodenica je još izvesno vreme služila kao veza na jugu Srbije. Otkako su ga četnici uhvatili, Sinadin više nije zanočio u svojoj kući, spavao je u susedstvu i u drugim selima.

Međutim, dolaze nova iskušenja za ovog prekaljenog borca, i ujedno potvrđivanje Sinadina kao čoveka, hrabrog borca i odvažnog vojnika revolucije.

Februara 1943. godine bugarski okupator uhvatio je mladu Sinadinovu kćer, Jerinu. Ucenio je Sinadinovu glavu životom deteta.

Nije hteo sâm da donese odluku — prepustio je to rukovodstvu.

Rukovodstvo donosi odluku da se bugarska posada u Crnoj Travi napadne i oslobodi dete. Partizani sprovedu odluku, jurišaju i razbijaju posadu u Crnoj Travi i oslobađaju Jerinu.

Posle toga, Sinadinovi napuštaju kuću i svi odlaze u partizane.

Kada je, marta 1943, formiran 2. južnomoravski NOP odred, komandant odreda je postao Ratko Pavlović Čičko, a njegov zamenik Sinadin Milenović.

U borbi koju je, aprila 1943, vodio deo 2. južnomoravskog odreda s bugarskom posadom od 130 vojnika u Crvenom Bregu, učestvovala je Sinadinova porodica. U silovitom napadu bugarski okupator je potučen.

Iako već u godinama (tada je imao 47 godina), okružen uglavnom mlađim borcima, nikad nije posustao ili zaostao. U svim borbama bio je među prvima — uvek hladnokrvan i hrabar. Bio je blag prema ljudima, ali neustrašiv i beskompromisan. Istakao se u mnogim borbama protiv kontrarevolucionara i bugarskog okupatora.

U vreme prodora 2. južnomoravskog odreda ka Pirotu, oktobra 1943, delovi odreda su upali u obruč. Tada je grupa bugarskih fašista okopila Sinadina. Borio se sâm. Fašisti su sve više stezali obruč oko njega. Ranjavaju ga, ali on i dalje daje otpor. Dok je imao municije, borio se. Kada mu je toga ponestalo, bacio je bombu. Više nije mogao. Bio je to njegov poslednji boj. Izvlači pištolj, stavlja cev na čelo i povlači obarač.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (H. Ra.)

MILEVSKI Vladimira MIRKO

Rođen je 1923. godine u selu Popovcu, Kičevo, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Rano je ostao siročić. Pošto je u osnovnoj školi pokazao naročiti dar za učenje, seljaci su mu pomogli da produži školovanje. Poslali su ga u Ohrid, u gimnaziju, gde je bio odličan učenik. Iz Ohrida je otišao u Beograd, da završi maturu. U Beogradu se upoznao s marksističkom naukom i uključio u revolucionarni pokret.

Posle okupacije Jugoslavije, njegov rodni kraj pripao je italijanskoj okupacionoj zoni. Mirko se vratio u selo i uključio u NOP, u regionu Kopačije, koji je stalno jačao. Pošto je svojom aktivnošću pokazao privrženost Partiji, već 1941. godine primljen je za člana KPJ.

Pripadao je partijskoj ćeliji u selu Klenovcu, koja je ubrzo prerasla u rejonski komitet. Mirko je stalno bio po selima Kopačije, gde priprema narod za oružanu borbu. Okupatorska policija je otkrila njegovu delatnost, i ušla mu u trag. Zbog toga se, uz saglasnost Partije, povukao u ilegalnost.

I kao ilegalac, ne smanjuje aktivnost na organizovanju NOB. Često odlazi u Kičevo zbog konsultacija, ali uglavnom se kreće u rejonu Kopačije.

U maju 1943. godine formiran je Kičevo-mavrovski partizanski odred. Mirko je bio u prvim redovima. Njegovi junački podvizi u borbama postali su poznati u kičevskom i mavrovskom kraju.

Posle kapitulacije fašističke Italije, septembra 1943. godine, imenovan je za političkog komesara čete.

Njegova četa je bila postavljena na brdu Bukovici, zbog odbrane slobodnog Kičeva. U iznenađenom neprijateljskom napadu, 1944. godine, poginuli su svi borci čete, zajedno sa svojim komesarom Mirkom Milevskim.

Narodnim herojem proglašen je 8. oktobra 1953. godine. (K. So.)

MILIĆEVIĆ Bože RADE

Rođen je 6. juna 1910. Kao jedno od devetoro dece, odrastao je u teškim uslovima s kojima se borila ova siromašna porodica. U rodnom selu Zvijerini, kraj Bileće, Bosna i Hercegovina, nadničario je i radio razne poslove. U potrazi za zaposlenjem i zaradom za sebe i svoju porodicu, kao dvadesetčetvorogodišnji mladić napustio je Hercegovinu, otreo se u Trepču, i postao radnik u ovom

velikom rudniku. Bilo je to, kako je personalni činovnik u rudniku pedantno zabeležio, 1. maja 1934. godine. Rade je postao jamski vozač. Radio je, zatim, i druge poslove, u drugim mestima, a onda se ponovo vratio u Trepču, gde je, u međuvremenu, došao i njegov mladi brat Todor. Zajedno su radili u rudničkim jamama. Rade je bio uzbuđen onog dana 1940. godine kada su mu, u rudarskoj partijskoj ćeliji, saopštili da je primljen u Partiju.

Uskoro se sve iz osnova promenilo: aprila 1941. rudnik su zaposeli hitlerovci. Tone olovne rude odlazile su, lili letnjih dana 1941, u Nemačku, da bi se iz nje lili kuršumi. Rade je bio među sedmoricom rudara izabranih da sruše žičaru kojom se olovna i cinkana ruda prebacivala iz rudnika u postrojenja za preradu. U noći, njih sedmoricu su se neočekivano privukli stubovima žičare, postavili eksploziv i aktivirali ga. Snažne eksplozije uzburkale su rudnik i grad, 30. jula, a Rade se, sa šestoricom svojih drugova, preko okolnih brda probijao prema Kopaoniku. Tako su, pošto su zapalili varnicu ustanka na Kosovu, postali prvi partizani Srebrne planine — kako su Kopaonik od davnina nazivali.

Posle nekoliko akcija Kopaoničkog odreda, usledio je novi napad na žičaru Trepče, u noći između 2. i 3. septembra 1941. godine. Ponovo su snažne eksplozije porušile stubove žičare. Izvršioce akcije čekale su teške borbe s razbesnelim Nemcima i njihovim domaćim pomagačima, počev od žičare pa sve do Kopaonika. U borbi u selu Borčanu poginuo je Todor Milićević. Rade je ranjen u rame. Teško je podnosio gubitak mladog brata. Utehu i osećanje ponosa donela mu je spontana odluka štaba i boraca da odred dobije ime Todora Milićevića.

Bitka za olovo se produžila. U noći između 1. i 2. oktobra borci odreda su pošli u akciju na rudnik „Kopaonik“ u Belom brdu, koji je radio u sastavu Trepče. Rade se istakao u borbi sa žandarmima koji su branili rudnik. Borci su potpuno onesposobili rudnik.

Viziju slobode, pravednijeg društva i boljeg života Rade je doživio kada je odred, 3. oktobra 1941, oslobodio Rašku i organizovao rad, red i život na oslobođenoj teritoriji Ibarske doline, potkopaoničkih i podgolijskih sela — „Rudarskoj republici“, kako su rudari nazivali slobodnu teritoriju na oko 100 kvadratnih kilometara.

Krajem novembra 1941. počela je velika nemačka ofanziva u Srbiji. Neprijatelj je nadmoćnim snagama napadao sa svih strana. Bili su to najteži dani za partizane s Kopaonika. Izšli su iz njih izmučeni i iznurjeni borbama, naprima, gladu, opasnostima, ali su se uspešno probili do Nove Varoši i Rudog. U sastavu

1. proleterske brigade, na dan njenog osnivanja u Rudom, postrojila se i četa koja je potvrđivala naziv i karakter ove prve jedinice NOV — Rudarska četa. Uz svoje drugove rudar, stajao je i Rade Milićević, partijski rukovodilac čete.

Već narednog dana pošli su u akciju na Italijane, utvrđene u Gaočićima. U jurišu na fašiste, utvrđene u zgradi osnovne škole, došlo je do žestokog obračuna i velike pobjede proletera. Počeo je veliki ratni marš 1. proleterske, ispunjen teškim borbama i žrtvama, neprekidnim pokretima, gladu, bolestima, ali i sjajnim pobjedama, pravim podvizima i, nadasve, drugarstvom. Partijski rukovodilac čete,

Rade Milićević, ubrzo je postao politički komesar 3. rudarske čete. Borci su ga voljeli i cenili.

Ni u najtežim trenucima nije se pokolebao. Uvek je, iskazujući se kao pravi, neustrašivi ratnik, bio pre svega politički komesar — vodio je brigu o svim borcima, izlagao je svoj život opasnosti da bi izvukao ranjenika, da bi zaštitio i poslednju grupu drugova u odstupanju. Takav je bio i u sukobu s neprijateljima u septembarskom napadu na žičaru Trepče, i u borbama za Kraljevo i Pašku, i prilikom povlačenja iz Srbije, i na Gaočićima, Prači, Tesliću, Ivnosedlu, i u jurišima na italijanske bunkere na Kapku...

Maj 1943. godine doneo je teške borbe sa šestostruko jačim neprijateljem, koji je napadao sa svih strana, čvrsto rešen da uništi glavnu NOV. Jednog od tih dana, 22. maja, u jurišu na Nemce na Zlatnom boru, kod Foče, pao je i poslednji od sedmorice rudara koji su izvršili prvu diverziju na žičaru Trepče, komesar Rudarske čete Rade Milićević.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (B. Bo.)

MILOJEVIĆ Stojana MILOJE

Rođen je 16. marta 1912. godine, u selu Ursule, Jagodina, Srbija. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u Rekovcu. Od 1924. do 1929. godine bio je šegrt i pomoćnik u trgovačkoj radnji. Posle toga je, 1931, završio pešađijsku podoficirsku školu i postao podoficir, a zatim vojni činovnik.

U narodnooslobodilačkom ratu učestvuje od 8. avgusta 1941. godine. Vrlo brzo postaje zamenik komandira Levačke čete Moravskog odreda. Iz Levačke čete premešten je za komandira 3. čete Kragujevačkog odreda. Ista-

kao se u borbama koje je Odred vodio oko Kragujevca, Kniča, Bumbarevog brda i na celoj operativnoj teritoriji Kragujevačkog odreda.

Posle 1. neprijateljske ofanzive, odstupio je s glavninom partizanskih snaga u Sandžak. Kao borac, stupio je u 1. proletersku brigadu, u kojoj je brzo postao vodnik, a od marta 1942. godine zamenik komandanta Beogradskog bataljona. U martu iste godine postao je i član Komunističke partije Jugoslavije.

Kao zamenik komandanta 6. (beogradskog) bataljona, naročito se istakao u borbi s ustašama i domobranima kod Duvna. Oko 2.000 ustaša prodrlo je iz Kupresa u Duvno. U protivnapadima koje je vršio Beogradski bataljon, Milojević je teško ranjen, jula 1942. godine.

U borbama s ustašama i Italijanima za oslobođenje Livna, od 4 do 7. avgusta 1942, Milojević je, s puškomitraljezom zarobljenim kod Posušja, pobio grupu ustaša koja je naletela na njega, čime je znatno doprineo onemogućavanju ustaša da povrate Livno.

Od novembra 1942. godine, do juna 1943,

Milojević je na dužnosti zamenika komandanta 1. proleterske brigade. U to vreme brigada je vodila borbe u centralnoj Bosni, uništila veliki broj neprijateljskih uporišta, vodila teške borbe u IV (Ivan-Sedlo — Bradine) i V (proboj neprijateljskog obruča na Balinovcu) neprijateljskoj ofanzivi, kada je Milojević, kao zamenik komandanta, dao znatan doprinos.

Od juna do avgusta 1943. godine, Milojević je zamenik komandanta 1. proleterske divizije, koja u tom periodu vodi borbe u srednjoj i zapadnoj Bosni, oslobađa Donji Vakuf i Bugojno, brani slobodnu teritoriju splitskog područja, vodi borbe u okolini Sinja sa 7. SS divizionom, oslobađa Livno, Duvno, Kupres, i destvuje oko Travnik i Banja Luke.

Od novembra 1943. godine, Milojević je član vojne misije pri savezničkoj komandi za Bliži istok. Kao član vojne misije Vrhovnog štaba, krenuo je, zajedno s Lolom Ribarom, u Kairo (novembra 1943. godine), u štab generala Wilsona, glavnog savezničkog komandanta za Srednji istok. Na aerodromu kod Glamoča (s kojeg je misija trebalo da poleti za Kairo), teško je ranjen od iste bombe od koje je Lola Ribar poginuo. Posle ozdravljenja, izvršio je zadatak u vojnoj misiji, a posle povratka u zemlju, juna 1944. godine, postavljen je za komandanta 21. srpske divizije.

Dvadeset prva divizija, pod komandom Milojevića, naročito se istakla u borbama za oslobođenje Beograda, oktobra 1944. godine. Ona je dejstvovala u bok i pozadinu neprijatelja koji je napadao pravcem Smederevo — Beograd, osujetila mu pokušaj obilaska Beograda na liniji Avale i vodila borbe oko Avale i samog Spomenika neznanom junaku. Rezultat ovih borbi bio je opkoljavanje i uništenje oko 20.000 Nemaca ispod Avale, zarobljavanje u rejonu Mali Mokri Lug — Bolet oko 1.000 vozila, 200 topova, 100 tenkova i celokupne mehanizacije i motorizacije ove nemačke grupacije. Ova pobjeda naše vojske ulazi u red najvećih pobjeda u NOR. Diviziju je, za uspešno dejstvo u ovoj operaciji, pohvalio Vrhovni komandant. Kasnije, ova divizija se istakla i u borbama na sremskom frontu.

U toku rata, general Milojević je tri puta teško ranjen.

Posle oslobođenja, vršio je odgovorne dužnosti u JNA i u društveno-političkim organizacijama Jugoslavije. Od kraja 1945. do 1950. godine bio je komandant grada Beograda, a zatim komandant korpusa i komandant armije. Završio je Višu vojnu akademiju 1952. godine.

U toku rata, i posle oslobođenja, biran je u razna narodna predstavništva: u AVNOJ, u ASNOJ, u Privremenu narodnu skupštinu DFJ, u Ustaojvotvornu skupštinu FNRJ, u kojoj je bio član Zakonodavnog odbora.

Do 1961. godine Milojević je bio predsjednik Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije. Dugo je bio potpredsjednik Međunarodne federacije bivših boraca. Bio je član Centralnog odbora SSRNJ i Glavnog odbora SSRN Srbije. Sada je general-pukovnik u penziji.

Narodnim herojem proglašen je među prvim borcima NOV i POJ, 6. septembra 1942. godine. (M. And.)

MILOJEVIĆ Milana RADOMIR RADE

Rođen je 20. decembra 1918. godine u selu Umetici, Kostajnica, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u svom selu, a četiri razreda gimnazije u Petrinji. Kako nije imao materijalnih mogućnosti za školovanje, ostao je u selu i bavio se zemljoradnjom, do 1938, kad odlazi u Podoficirsku školu. Do kapitulacije stare jugoslovenske vojske, Rade je bio podnarednik u Srbiji. Tu je zarobljen, ali uspijeva pobjeći. Iako zaustavljan od „Mačekove zaštite“ u Sisku i Petrinji, on u maju 1941. dolazi u svoje selo. Rade se ubrzo povezuje s komunistima u svom kraju, vješto izbjegavši ustaše i domobrane, koji dolaze u selo da hapse i pljačkaju.

U septembru 1941. odlazi u partizane, gdje se već u prvim borbama ističe snalazljivošću i smjelošću. Postaje vođnik, a zatim i komandir čete. Sa svojim vojničkim kvalitetima i borbenim zanosom, bio je primjer borca i komandira, jer je njegova snalazljivost i neustrašivost u borbi ulivala povjerenje kod boraca. Aprila 1942. istaknuti borac i starješina primljen je za člana KPJ. Kada je formirana 1. brigada u Hrvatskoj, Rade je ušao u njen sastav kao komandant 4. bataljona, formiranog od prekaljenih boraca s Banije. Sve do decembra 1942. vodi borbe na Kordunu, Lici, Gorskom kotaru i u Hrvatskom primorju. Petog decembra iste godine, kada je osnovana 3. kordunaška brigada, Rade je postavljen za njenog operativnog oficira. Već početkom 1943. ponovno se vraća na svoju Baniju, gdje postaje komandant 2. bataljona 1. brigade 7. udarne banijske divizije. Sa svojim bataljonom prošao je niz bitaka u IV i V neprijateljskoj ofanzivi. Posebno se isticao u tome što je, kao komandant bataljona, u kritičnim situacijama uzimao oružje i s najsmejelijim borcima išao u prve borbene linije, tamo gdje je napad neprijatelja bio najžešći. Poslije povratka na Baniju, Rade je postavljen za komandanta 1. brigade 7. udarne banijske divizije.

Sa svojom brigadom gotovo svakodneвно je vodio borbe na području Banije, Korduna i dijelova Gorskog kotara. Posebno teške borbe

imao je s jedinicama 373. legionarske divizije, prvom kozačkom divizijom i 2. lovačkom domobranskom brigadom, na komunikacijama Glina — Petrinja — Sunja i Sunja — Kostajnica — Bihać. Naročite uspjehe postigao je u borbi kod sela Majura, Panjanina i Stubljani-ma. Kod sela Blinje i Moštance, njegovi bataljoni odbili su snažni napad neprijateljskih jedinica iz sastava njemačke 1. kozačke konjičke divizije. Najžešće bitke vodio je Milojević marta 1944. nadomak svoga sela, s ustašama i domobranima. Ustaše su prozrele namjere njegove brigade, i u noći 10/11. marta zaposjele položaje iznad sela Borojevića. Tako se komandant brigade Rade, s 1. bataljonom,

našao na cesti Mečenčani — Prevršac, pod snažnom ustaškom vatrom. Komandant je i ovog puta ostao da s jednim vođom štiti odstupnicu svojih jedinica, sa zamjenikom komesara Dušanom Nikolićem. U borbi prsa u prsa, na velikom snijegu, Radevi borci nisu mogli odoljeti jurišima mnogo brojnijeg i nadmoćnijeg neprijatelja. Borili su se do posljednjeg metka. Ni teško ranjeni komandant, koji je ostao sam, nije se dao živ u ruke ustašama. Ubio se, junak, posljednjim metkom svog revolversa, 11. marta 1944. u neposrednoj blizini njegovih Umetića.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Du. Za.)

MILOSAVLJEVIĆ Miloša DANICA

Rođena je 15. avgusta 1925. godine u Bioski kod Užica, Srbija, u radničkoj porodici. Posle završetka osnovne škole, s roditeljima dolazi u Užice, gde pohađa gimnaziju. Vaspitavana u patriotskom duhu i pod uticajem

naprednih ideja, uključuje se u aktivnosti progresivne omladine uoči rata. U šesnaestoj godini postaje član Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Politički radi s grupom omladinki, učestvuje i u radu grupe koja je imala zadatak da prikuplja hranu i odeću za partizane i održava vezu s partizanskom četom „Miloš Marković“ i „Radoje Marić“. U okupiranoj Užici završila je sanitetski kurs, koji je ilegalno održavan s omladinkama koje su se spremale da idu u Odred. Prilikom oslobođenja Užica, 24. septembra 1941. godine, Danica je s grupom ilegalnih bolničarki imala zadatak da, ukoliko bude uličnih borbi, previja ranjene partizane.

Odmah posle oslobođenja Užica, počela je da radi u Užičkoj partizanskoj bolnici, i posle petnaestodnevnih prakse, 10. oktobra 1941. godine odlazi u III četu Užičkog partizanskog odreda „Dimitrije Tucović“. Otac joj je sašao partizansko odeo, radujući se što je njegova devojčica u tom odeo „pravi šin“ za vojsku. Pred odlazak u Odred, dala je ocu Milošu fotografiju s posvetom, a on joj je rekao: „Idi, i znaj da više volim da čujem da si poginula, nego nešto ružno o tebi“. Te očeve reči bile su joj uvek u mislima.

U četu je došla s rancem sanitetskog materijala, za koji je bila zadužena od štaba saniteta. Očekivala je da u četi dobije pušku, ali to za bolničarke nije bilo uobičajeno. Sa svojom jedinicom i glavinom partizanskih snaga povukla se u Sandžak, posle neprijateljske ofanzive.

Pri formiranju I proleterske brigade, 22. decembra 1941, Danica postaje borac-bolničar III Užičke čete V (Sumadijskog) bataljona.

Pošto je Danica posebno nastojala da nosi pušku, dali su joj je privremeno. Kasnije, u borbi kod Rogatice, 1942. godine, sama je zarobila pušku, i smatrala da će konačno biti njena, ali je i tu pušku morala da da novom borcu. Tada je odlučila da više ne bude bolničar, nego samo borac, jer se tako ravno-pravnije osećala među drugovima. Kad joj u četi, bataljonu i brigadi tu želju nisu ozbiljno prihvatili, rešila je da se obrati drugu Titu. Na putu za Vrhovni štab, srela je Sretena Žujovića, člana Vrhovnog štaba, kome je saopštila zašto traži druga Tita. Tada je on pozvao njenog komandanta, i rekao mu da joj dozvoli da bude borac. Posle borbe na Čajnicu, uoči 1. maja 1942. godine, Danica je postala borac najpre I, a zatim II proleterske brigade. Učestvuje u bitkama na Kupresu, Jajcu, Vakufu, Bugojnu, Sutjesci i mnogim drugim, sve poznatija po hrabrosti, ne samo kao borac s puškom i bombaš, već i puškomitraljezac. Kada je postavljena za desetera, pojedini borci s podozrenjem gledali na to što će im komandovati neiskusna mlada devojka. U

prvom jurišu na bunkere, ona je pokazala izvanrednu hrabrost i umešnost komandovanja, što joj je donelo poštovanje svih boraca.

U KPJ primljena je 10. novembra 1942. godine.

Decembra 1942. IV (Užički) bataljon nalazio se u selu Ljubunčiću, i pripremao se za napad na Livno. Ustaše su iznenadile bataljon i izvršile prepad na njega. Među 17 ranjenih boraca, nalazila se i Danica Milosavljević. Tri druga su joj pritekla u pomoć. Teško ranjena, molila je drugove da je ostave, da oko nje ne gube vreme i ne izlažu živote opasnosti, već da nastave da se bore i tuku ustaše. Drugovi je nisu ostavili; izneli su je iz borbe, previli, odneli do sela, odakle su sve ranjene borce preneli u bolnicu u Glamoč. Kad je ranu prebolela, vratila se ponovo u svoj bataljon II proleterske brigade. U čin potporučnika proizvedena je 1943. godine, kad su uvedeni prvi činovi.

Od avgusta 1944. godine, Danica je omladinski rukovodilac I bataljona II proleterske brigade. Na putu za Srbiju, jula-avgusta 1944. I bataljon imao je zadatak da pređe Ibar i da zauzme neke važne neprijateljske položaje, kako bi ostali bataljoni II proleterske brigade nesmetano mogli da zauzmu svoje položaje. Nabujali Ibar otežavao je prebacivanje, tako da je četa, koja je bila na začeplju, izgubila vezu s bataljonom. U ovoj četi je bila i Danica. Ona se u toj situaciji brzo snašla, i, videći da nema nikoga iz štaba čete, pozvala borce u juriš. Kako je u četi bilo dosta novih i neiskusnih boraca koji su se kolebali, jer ih nije pozivala komanda čete, Danica je, znajući da kolebanje u ovakvoj situaciji može da utiže na ishod borbe, sama pošla na neprijateljski bunker, koji je s još jednim drugom uništila i zarobila mitraljez. Za njom su tada nezadrživo jurili ostali borci.

Godine 1945. postala je član Glavnog odbora Ujedinjenog saveza antifašističke

omladine Srbije, zatim rukovodilac SKOJ-a II protivavionske brigade i III protivavionske zone. Demobilisana je juna 1946. godine, i prešla na politički rad u Užice, gde je bila sekretar GK SKOJ-a I OK SKOJ-a za opštinu Užice.

Početkom 1948. godine, prešla je u Beograd, na rad u Centralni komitet Narodne omladine Srbije. Mlada i hrabra partizanska, nekoliko godina posle rata, setila se svojih školskih knjiga koje je ostavila 1941. godine pred polazak u Užički odred. Nastavila je studije na Beogradskom univerzitetu.

Bila je član Glavnog odbora Saveza boraca NOR Srbije i član Saveznog odbora SUB-NOR Jugoslavije, član Glavnog odbora AFŽ Srbije, Saveza ženskih društava Srbije, član IK SSRN Srbije, predsednik Konferencije za društvenu aktivnost žene Srbije, član Kontrolne komisije SKS i član Predsedništva Konferencije za pitanja društvenog položaja žena Jugoslavije. Sada je član Komisije za statutarnu pitanja SKJ i član Saveta Republike.

Narodnim herojem proglašena je 6. jula 1953. godine. (D. Ž.)

MILOSAVLJEVIĆ Milana JOVAN JOCA

Rođen je 9. januara 1919. godine u Bagradanu kod Jagodine, Srbija. Porodica mu se preselila u Beograd, gde se njegov otac zaposlio kao železničar. U Beogradu je Jovan završio osnovnu školu i gimnaziju. Bio je odličan učenik i voleo je fudbal. U V razredu gimnazije učlanjen je u SKOJ. Posle velike mature upisao se na Medicinski fakultet Beogradskog univerziteta. Zbog aktivnog rada u studentskoj organizaciji, primljen je 1939. godine za člana KPJ. Kao član Akcionog odbora beogradskih studenata, često je javno istupao i svojim stavovima doprinio širenju revolucionarnih ideja. Docije je postao sekretar partijske organizacije na fakultetu.

Posle očeve smrti, porodica Milosavljević se preselila u Jagodinu, a Jovan nastavlja studije u Beogradu.

U vreme školskog raspusta dolazio je kući, i u Jagodini nastavljao partijsku i revolucionarnu aktivnost. Naročito je radio na formiranju i jačanju skojevskih i drugih omladinskih organizacija. Važni dogovori i sastanci mesne partijske i skojevske organizacije održavani su, obično, u Jovanovoj kući, jer je i njegova majka Vida Keva bila komunist.

S rukovodstvom SKOJ-a u Jagodini organizovao je više kružoka za teorijski rad. Iz tih kružoka docije su izrasli mnogi članovi Partije. Često je iz Beograda donosio partijske i

skojevske materijale i delio ih celom Pomoravlju.

Partijska i skojevska organizacija praktikovala su izlete kao formu rada s omladinom. U vreme jednog takvog izleta, avgusta 1940. godine, održano je savetovanje omladinskih aktivista u šumici iza Đurdevog brda. Tom savetovanju prisustvovao je i Slobodan Penčić Krcun, koji je govorio o radu s omladinom. Savetovanju, koje je bilo prošireno na Jagodinu, Čupriju i Paraćin, prisustvovala je i Jovan.

Krajem 1940. godine, u Jagodini je, posle V zemaljske konferencije KPJ, održano Okružno savetovanje u kući Ilije Kovačevića, ekonoma Doma gluvonemih. Savetovanju je prisustvovalo oko 20 delegata, među kojima je bio i Jovan. Savetovanjem je rukovodio Milan Mijalković, i na njemu je, uglavnom, razmatrana rezolucija V zemaljske konferencije KPJ.

U predmartovskim danima 1941. godine Jovan je aktivno učestvovao u svim akcijama Partije. Bio je član SK i OK KPJ za Jagodinu.

Posle napada Nemačke na SSSR, Petar Stambolić i Jovan održali su, 28. juna 1941. godine, sastanak s komunistima i simpatizerima u Paraćinu. Tada je Stambolić pokrenuo primerak letka CK KPJ izdatog povodom napada Nemačke na SSSR, sa zadržkom da se letak umnoži i da ga članovi Partije i simpatizeri rature u gradu.

Jovan je u Čupriji održao sastanak sa članovima SKOJ-a, i na njemu govorio o potrebi skupljanja oružja, municije i sanitetskog materijala. Tada je istakao potrebu čvršćeg povezivanja skojevske organizacije s omladincima koji simpatiziraju NOP.

Na partijskim sastancima, na kojima su vršene pripreme za oružanu borbu i upoznavani komunisti s neposrednim zadacima, prisustvovao je i Jovan. Na jednom od tih sastanaka, članovi Partije složili su se s pred-

logom o komandnom sastavu 2. šumadijskog NOP odreda, dok se o odlasku u partizane razvila živa diskusija, jer su svi želeli da budu borci s puškom u ruci. Jovan je intervenisao i rekao da će samo određeni drugovi otići u odred, jer je to partijska odluka.

Kao član OK KPJ za Jagodinu, sredinom jula 1941. stigao je u Svilajnac, gde je, zajedno s Radislavom Nikačevićem i Ratomirom Ristićem, održao sastanak sa članovima KPJ, na kome su razmatrane pripreme za oružanu borbu i određeno rukovodstvo Resavske čete.

Tada su Jovan i Živadin Janković primili od Dragomira Radosavljevića Ždrpe, mesarskog radnika iz Jagodine, 5 pušaka, 1 puškomitraljez i 1 američki mašingever. Oružje je bilo namenjeno Beličkoj partizanskoj četi.

Na sastanku OK za Jagodinu, 7. avgusta 1941. godine, doneta je odluka da se Jovan Milosavljević i Milan Premasunac (sekretar OK SKOJ-a) izvesno vreme zadržu u Čupriji i uspostave vezu s Paraćinsko-čuprijskom četom, u kojoj je Jovan bio određen za političkog komesara. Istovremeno je odlučeno da se formira i Levačka četa.

Izvršavajući direktivu, odmah posle sastanka, Jovan, Života i Milan pošli su u Čupriju. Da ne bi u grad ušli preko mosta na Moravi, koji je čuvala nemačka straža, išli su preko Ribara i prešli glavoglavski most. U Čupriji je trebalo da dođu vezu iz Paraćinsko-čuprijske čete. Ali, veza nije stigla na određeno mesto. Zbog toga su morali da prenoće u gradu. Pošli su Nikolai Krteničić, koji ih nije primio na konak. Prenoćili su napulju, pod dvometom.

Sutradan su Jovan i Života otkriveni od jednog seljaka, koji je radio za nemačku obaveštajnu službu. Seljak ih je pokazao nemačkom tumaču, folksdojčeru Karlu Fertoggeru. Karlo je odmah, s jednim nemačkim oficijerom, počeo da puca za Jovanom i Životom. Života je na mestu bio ubijen. Jovan je bio teško ranjen. Pokušao je da beži, ali su ga uhvatili. Nemci su ga odvukli u opštinu i pokušali da od njega nešto saznaju. Tamo su ga i dotukli, u hodniku.

Majci Vidi Kevi vest o pogibiji sina saopštio je Premasunac. Ona se u tom trenutku setila Jovanovih reči, koje joj je uputio kad ga je, 7. avgusta, posetila i donela mu šećer i cigarete: „Mamo, ja idem na jedan zadatak na kojem mogu da poginem... A ako poginem, ti uzmi moju pušku i nastavi borbu kao i ja.“

Majka je, sutradan posle Jovine pogibije, otišla u odred.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (St. Po.)

MILOSAVLJEVIĆ Čedomira MILOSAV

Rođen je 27. novembra 1911., u selu Leušići, kod Gornjeg Milanovca, Srbija. Posle završene osnovne škole u rodnom mestu, izučio je opančarski zanat i njime se bavio sve do 1941. godine.

Naprednom radničkom pokretu prišao je kao vrlo mlad radnik, u Čačku. Pošto se istakao u mnogim radničkim akcijama i demonstracijama, Milosavljević je, oktobra 1934. godine, primljen u članstvo Komunističke partije Jugoslavije. Sledeće, 1935. godine, Milosavljević je izabran za člana Mesnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije u Čačku. Na toj partijskoj dužnosti nalazio se do jula 1937. godine, kada je uhapšen. Sud za zaštitu države osudio ga je na sedam meseci strogo zatvora. Iz zatvora je izašao 1938. godine i, zbog izbegavanja policijskog nadzora, prešao u Užice.

U Užicu Milosavljević nastavlja revolucionarnu i partijsku aktivnost i biva izabran, prvo za člana a zatim za sekretara Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za okrug Užice, gde je ostao do 1940. godine, kada se, zbog učestalih policijskih progona, premešta u Valjevo, tu nastavlja svoju aktivnost i postaje sekretar Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za okrug Valjevo. Na toj dužnosti ga je zatekao rat i okupacija.

U vreme priprema za dizanje opštenarodnog ustanka 1941. godine, bio je jedan od najaktivnijih funkcionera Komunističke partije Jugoslavije u Srbiji, a naročito u valjevskom kraju. Zahvaljujući i njegovom ličnom zalaganju, ustanak se u valjevskom kraju razvio vrlo brzo, masovno i organizovano. Na sastanku Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za valjevski okrug, 25. juna 1941. doneta je odluka o formiranju valjevskog odreda. Prvo su formirane četiri čete jačine 10—20 boraca, a 11. jula formiran je Valjevski odred. Milosavljević je bio njegov prvi politički komesar. Na toj dužnosti ostao je do marta 1942. godine.

Prvu oružanu akciju izvela je Radevska četa Valjevskog odreda, u Beloj Crkvi, 7. jula 1941. pa je taj dan uzet kao dan početka ustanka u Srbiji.

Valjevski odred, koji je brojao 1.800 boraca, vrlo žestoko je napadao i uništio jedno po jedno neprijateljsko uporište, tako da je, do kraja septembra 1941. oslobodio celu teritoriju od Lija do Drine, osim Šapca i Valjeva. Naročito žestoke borbe vodio je Odred u vreme i neprijateljske ofanzive. Posle okupiranja oslobođene teritorije i povlačenja glavnih partizanskih snaga u Sandžak, na Valjevski odred usmerile su napade sve okupatorske i

kvislinške snage, tako da je Odred jedva uspevao da odbija i izbegava glavne udare sve do 5. i 6. marta 1942. kada se, kod Rogatiče, prebacio u Bosnu i ušao u sastav Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba.

Marta 1942. godine Milosavljević je prešao u Bosnu, gde je stupio na dužnost političkog komesara Severnohercegovačkog odreda, koji je formiran krajem marta 1942. godine.

Milosavljević je u vreme rata bio u raznim jedinicama NOV Jugoslavije i obavljao odgovorne političke dužnosti. Bio je član Politodela 1. proleterske brigade; pomoćnik političkog komesara 1. pa 2. kraiške brigade i politički komesar 2. proleterske divizije. Juna 1944. godine izabran je za člana Pokrajinskog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Sribiju. Avgusta iste godine postavljen je za vršioca dužnosti političkog komesara Glavnog štaba narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Srbije. To je vreme kada su NOV i PO Jugoslavije s Crvenom armijom vodili odlučujuće bitke za oslobođenje Srbije. Na toj dužnosti ostao je do oslobođenja.

Posle oslobođenja zemlje, nalazio se na raznim društveno-političkim dužnostima. Početkom 1945. godine ponovo preuzima dužnost sekretara Okružnog komiteta KPJ za valjevski okrug. Krajem iste godine izabran je za člana Glavnog odbora Saveza sindikata Srbije i predsednika Pokrajinskog odbora Saveza sindikata Vojvodine i za člana biroa Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine. Posle ovih dužnosti, završio je Višu partijsku školu „Duro Đaković“ i izvesno vreme bio sekretar partijskog komiteta iste škole.

Na osnivačkom kongresu Komunističke partije Srbije izabran je za člana CK KP Srbije, a na V kongresu KPJ za člana revizione komisije CK KPJ. Bio je i član glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Srbije

i predsjednik Nadzornog odbora SSRNJ.

Još u toku narodnoslobodilačkog rata bio je poslanik Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od njegovog drugog zasjedanja, i poslanik Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije. Od 1950. godine više puta je biran za narodnog poslanika Narodne skupštine Jugoslavije i Narodne skupštine Srbije.

Sada živi u Beogradu, član je Saveta Federacije i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. And.)

MILOŠEVIĆ Jeramije BRANKO METALAC

Rođen je 31. decembra 1923. godine u Knjaževcu. Otac mu je bio opančar. Zbog oskudnih materijalnih sredstava nije mogao da se školuje, pa je posle osnovne škole otišao na bravarski zanat. Istovremeno je pohađao i večernju zanatsku školu. Tu je počeo njegov put naprednog omladinca.

U petnaestoj godini napustio je Knjaževac i otišao u Kragujevac, gde se zaposlio u Vojno-tehničkom zavodu. Međutim, zbog svojih naprednih pogleda uskoro je bio izbačen iz Zavoda. Došao je u Beograd i zaposlio se u Rakovici, u fabrici avionskih motora. Drugovi su ga ubrzo zapazili kao naprednog omladinca, pa je 1939. godine učlanjen u SKOJ.

Otpustili su ga i iz fabrike u Rakovici, pa je morao da ode u Zemun i da se zaposli u tamošnjoj fabrici aviona „Ikarus“. No, time njegova odisaja nije bila završena. I iz „Ikarusa“ su ga izbacili. U međuvremenu je bio nekoliko puta hapšen.

Iz Zemuna je otišao u Zenicu. Ni tamo nije dugo ostao. Jednog dana obreo se u Zagrebu, gde ga je zatekao rat 1941. godine. Iako ga nisu primili u vojsku kao dobrovoljca, uspeo je da se priključi jednoj vojnoj jedinici, s kojom se povlačio kroz Bosnu prema Srbiji. U rodni Knjaževac stigao je s dve puške, bombama i dosta municije.

Odmah posle dolaska u Knjaževac povezao se s drugovima iz partijske organizacije. Dobio je zadatak da radi s radničkom omladinom, da bi je pripremio za oružanu borbu protiv okupatora. Postao je sekretar jedne sokojevske grupe, koja je svakodnevno istraživala okolinu niškog i sokobanjskog drumca, ne bi li pronašla još neku bačenu pušku, bombu ili municiju. Svoju grupu je nekoliko puta vodio u Skrobničku klisuru i tamo je poučavao rukovanju oružjem.

Zbog takvog njegovog rada, na predlog Dimitrija Todorovića Kaplara, sekretara SK

KPJ za Knjaževac, primljen je, jula 1941. godine, za člana KPJ.

Kad je, 9. avgusta 1941. godine, formiran Zaglavsko-timočki NOP odred, postao je njegov borac.

Sredinom juna 1943. godine, kada je formiran Timočki bataljon, postao je komandir voda. Bio je uvek prvi: u patroli, među bombašima, u jurišima, zaštitnici, prethodnici. Naročito se u to vreme istakao u borbama protiv Nemaca kod sela Štitarca, i protiv četnika Koste Pečanca i Nemaca kod Krente.

Učestvovao je u velikoj i značajnoj akciji Timočkog bataljona, 9. avgusta 1943, kada je upao u Knjaževac, zapalio oko 40 vršalica, zgrade načelstva, opštine i pošte i demolirao električnu centralu. Njegov zadatak je bio da upadne u rudarsku ambulantu i još neke ustanove i da iz njih uzme odeću, hranu,

sanitetski materijal. Ovaj zadatak Branko je, sa svojim drugovima, uspešno izvršio.

Oktoobra 1943. godine postao je komandir čete, koja se naročito istakla u borbi protiv četnika Draže Mihailovića iznad Ravne i Potkranja. Kad je poverio svoje borce, nije znao da su tamo četnici. Tako je s četom ušao među razmeštene četnike. Iznenađenje je bilo oborano. Prvi se snašao Branko, uzeo je puškomitraljez i počeo da puca. Videvši ubijene, ostali četnici su se razbežali. To je omogućilo 1. bataljonu novoosnovanog Zaječarskog odreda „Milenko Brković Crni“ da zauzme dobre položaje i odbije četnički korpus.

Brankova četa uspešno je učestvovala i u demolanju rudnika „Dobra sreća“ u Vini, krajem oktobra 1943. godine. Krajem novembra 1943. godine, u sukobu s četnicima u Skrobnici, ranjen je u desnu ruku, zbog čega je izvesno vreme bio van odreda.

Početkom 1944. godine, odred se prebacio na teren Toplice i Jablanice. S više vojnih rukovodilaca, Branko je 12. marta poslat na

kurs za komandante u selo Ivanju, i završio ga s odličnim uspehom. U to vreme bio je komandir 2. čete 1. bataljona Zaječarskog odreda.

Posle formiranja 9. srpske udarne brigade, postao je komandant 4. a zatim 1. bataljona. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti i umešnosti komandovanja, partizani su, krajem maja 1944. godine, u borbama protiv četnika na Slemenu, odneli jednu od najznačajnijih pobeda. Zbog toga je uživao veliki ugled i poštovanje među borcima i rukovodilcima. Među prvima je, 4. septembra 1944. godine, ušao u oslobođeni Knjaževac. Dacnije je učestvovao i u oslobođenju Beograda.

Posle borbi za Beograd, 23. srpska divizija, u čijem je sastavu bila i 9. srpska udarna brigada, krenula je prema Čačku. Brankov 1. bataljon držao je položaje kod sela Mijokovca. Nemačka artiljerija povremeno je pucala na partizanske položaje, više zbog uznemiravanja. Jedan šrapnel pogodio je Branka u slepoočnicu, dok je razgovarao sa članovima štaba u nekoj seoskoj kući.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sl. Po.)

MILOŠEVSKI Riste TIHOMIR TIĆO

Rođen je 13. jula 1915. godine u selu Bituše kod Debra, Makedonija, u siromašnoj pečalbarskoj porodici.

Posle osnovne škole, završio je Poljoprivrednu školu u Tetovu i Valjevu. Pošto nije imao materijalnih mogućnosti za školovanje, otišao je u Vojnu školu. Posle završetka te škole, proizveden je u oficirski čin, i upućen na službu na granicu prema Bugarskoj. Ove je dočekao aprilski rat 1941. godine. U toku kratkog otpora svoje jedinice bio je ranjen. Ipak je uspeo da izbegne zarobljavanje, i vrati se u Skopje.

U okupiranom Skoplju povezuje se s antifašističkim pokretom, ali ga bugarska policija hapsi, podvrgava torturi i traži da oda svoje veze s Pokretom. Privremeno je bio pušten iz zatvora, ali je ponovo uhapšen i interniran. U januaru 1942. godine vratio se iz internacije.

Od marta do juna 1943. godine, kad je primljen u KPJ, sav je predao radu za NOP. MK KPJ u Skoplju poverio mu je dužnost komandanta Mesnog vojnog štaba. U martu otišao je u partizanski odred na Skopskoj crnoj gori, gde se zadržao izvesno vreme. Posle se, po nalogu Partije, vratio ilegalno u Skopje, i tu ostao do početka juna. Tada je otišao u Tikevski partizanski odred „Dobri Daskalov“. U svim borbama pokazao je hrabrost i snalažljivost, čime je stekao autoritet među borcima, i postao komandir čete. Ima

velike zasluge za uspehe čete u borbama na Dudici, Mihajlovu, i u drugim borbenim akcijama koje je vodio odred, a kasnije bataljon.

U pauzama između akcija poučavao je borce u rukovanju oružjem. Njegov drugarski i ozbiljan odnos prema borcima, pored njegove hrabrosti, obezbeđuje mu ugled i poštovanje u Odredu. U vreme priprema za Februarski pohod makedonskih jedinica, bataljoni koji su bili određeni da idu s CK KPM i Glavnim štabom na kumanovski teren stavljeni su pod njegovu komandu. Ovi bataljoni su, kroz niz borbi, od januara do sredine februara uspešno prešli put od Karadžova do Kozjaka, i tu se spojili s bataljonom „Orce Nikolov“. Od njih je, 26. februara 1944. godine, formirana 3. makedonska brigada, koja pod Tičinom komandom već sledećeg dana ulazi u borbe, i postaje slavna. U toku prolećne ofanzive 1944.

člana Prezidijuma. Posle toga, bio je biran za poslanika i člana Saveta Republike.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine. (K. So.)

MILOVANOVIĆ Vojimir MIODRAG LUNE

Rođen je 12. februara 1921. godine u Dobrom Dolu kraj Užica, Srbija. Potiče iz siromašne seoske porodice. Kao učenik čuvene Užičke realke (gimnazije), ističe se svojim naprednim idejama. Veoma mlad prišao je radničkom pokretu. Ubrzo je postao član SKOJ-a, a pred rat i član Partije.

godine. Tičo se u svim teškim situacijama nalazi na čelu brigade, i uvek izlazi kao pobednik iz borbi s bugarskim jedinicama i četnicima. Njegova hrabrost i vešto komandovanje naročito su došli do izražaja u borbama kod Ristovca, Probištipa, Besne Kobile, Petrove gore...

U julu 1944. godine postavljen je za komandanta II operativne zone, a ubrzo zatim za komandanta 41. divizije. U oktobru postavljen je za komandanta XV makedonskog korpusa koji pod njegovom komandom učestvuje u borbama za oslobođenje zapadne Makedonije.

U borbama za oslobođenje zemlje on je, u svojstvu komandanta 48. divizije, teško ranjen kod Dugog Sela, blizu Zagreba. Zbog doprinosa makedonskih jedinica u probuju sremskog fronta, proglašen je za počasnog građanina Vinkovaca.

Posle oslobođenja zemlje, zauzima odgovorne dužnosti u JNA. Penzionisan je 1962. godine, u činu general-majora.

Na I zasedanju ASNOM-a izabran je za

Partizansku petokraku stavio je u leto 1941. godine. U partizane je otišao iz gimnazijske klupe, kao učenik osmog razreda. Lune je bio neobično hrabar i umešan u rukovođenju. Iako vrlo mlad, brzo je napredovao: od borca do zamenika komandanta proslavljene 2. proleterske brigade. Slavu njegove brigade i svoje ime proneo je mnogim našim krajevima. Ratovao je u Srbiji, Sandžaku, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. Isticao se čudesnim junaštvom i podvizima, posebno na Manjači, Livnu, Mostaru i Šutjesci. Svojom odvažnošću, nesebičnošću, druželjubijem, svojom verom u pobedu i mladalackim oduševljenjem osvajao je ljude i bio ponos boraca 2. proleterske brigade.

Pod njegovom komandom partizani su zabeležili veoma vredne i velike pobeде. Voinici su ga voleli i ponosno govorili: „Ja sam iz Lunetove brigade“, „Došao je Lune, negde ćemo žestoko da udarimo“ — govorilo se u bataljonu kad bi Lune stigao.

Kada je na Gat, 11. juna 1942. godine, Lunetov bataljon — čiji je on komandant bio

od osnivanja 2. proleterske — vodio tešku borbu, Lune je pokazao neviđenu hrabrost. Bataljon nije mogao stići u određeno vreme na položaj. Umesto noću, došao je u zoru. Jer, put je bio strm i kamenit. Tek što su borci stigli — počela je borba. Neprijatelj je bio jači, nauružaniji i dobro utvrđen. Lunetovi borci su bili umorni, slabo nauružani, a iznad svega — žedni. Toliko žedni da su skupljali rosu s trave ne bi li bar malo utolili žed. Lune je u borbi stalno obilazio čete, prilazio borcima, pucao s mitraljescima. Često se, da bi prišao drugovima, prebacivao preko brisanog prostora i izlaga neprijateljskim zrnima. Prilazeći jednoj četi, naišao je na svog smrtno ranjenog brata Ljubodraga. Lune ga je zagriolio i pomilovao, a zatim uzeo mitraljez i počeo da puca na neprijatelja. Kasnije je naredeno povlačenje. Lune je s 3. četom ostao da štiti odstupnicu. Tada je bio ranjen, ali nije nikome ništa rekao, sve dok se bataljon nije povukao. Ranjen je, takođe, u IV ofanzivi, pri prelasku Drine, kada i politički komesar brigade Aleksa Dejović, narodni heroj.

Kao jedan od najistaknutijih boraca, Milošević je na Prvom kongresu antifašističke omladine Jugoslavije izabran u Centralni odbor tada osnovanog Ujedinjenja saveza antifašističke omladine Jugoslavije.

U aprilu 1944. godine, posle povratka s Ibra, 2. i 5. divizija su iz Sandžaka pokušale prodor u Srbiju — u pravcu Valjeva. Lune je dugo čeznuo za svojim rodniim krajem i Srbijom, i sa zasonom je govorio o njoj svojim borcima.

U svom maršu, Lunetova brigada je prelazila železničku prugu Užice — Požega, u neposrednoj blizini Dobrog Dola (sada Lunetovo Selo). Pri prelazu je naišao neprijateljski voz. Partizani su pre toga razmakli prugu i zaustavili kompoziciju. Razvila se borba s Nemcima i četničkom bandom, nedivčevcima. Čelo i glavnina brigade išla je dalje, i već ulazila u selo. Lune je ostao dok se završi borba na pruzi — dok i poslednji borac ne pređe. I baš kada je bilo sve gotovo — Lune je pao pogođen u glavu. Tamo gde je započeo, i završio je svoj život.

Majka i otac, koji tri godine nisu ništa čuli o sinu, radosno su pozdravljali borca 2. proleterske. Čekali su da vide i zagrlje svoje sina.

— Ide li Lune? — pitala je majka.

— Ide li...? — pitao je otac očekujući nestrpljivo susret sa sinom.

Na pragu svoje kuće, roditelji su dočekali nosila. Borci su na njima doneli njihovog sina, neustrašivog mladića 2. proleterske brigade.

— Lune, sine, došao si. Neka si došao... Dobro nam došao u kuću... — uzdržala se majka da ne brizne u plač.

Milovala je i po ko zna koji put ljubila njegovu krvavu glavu, žaleći i njega i Ljubodraga, o čijoj je pogibiji saznala nekoliko trenutaka ranije. Lune je nije video. Ništa nije video, čuo i razumeo. Ležao je bez svesti dva dana i umro na rukama svojih roditelja i drugova, boraca — proletara.

Narodnim herojem proglašen je 20. maja 1944. godine. (D. Bo.)

MILOVANOVIĆ Marka VOJKO

Rođen je 1918. godine u selu Vukosavcima kod Lopara, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj zemljoradničkoj porodici. Do rata se bavio zemljoradnjom.

Kao mladić, počeo je aktivno da saraduje s naprednim omladinskim pokretom. Bio je simpatizer Komunističke partije Jugoslavije.

Početkom oružanog ustanka na Majevici, Vojko Milovanović se našao u prvim redovima boraca i prvim oružanim akcijama. Poslije formiranja Majevičkog NOP odreda, Vojko stupa u Odred, i ističe se kao dobar mitraljezac. U jesen 1941. godine primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije.

U danima četničke izdaje na Majevici, ostaje nepokolebljivi borac za slobodu. Poslije podmluklog napada na Štab Majevičkog partizanskog odreda, 20. februara 1942. godine, četnici su pokušali da potpuno unište narodnooslobodilački pokret na Majevici, pa su organizovali napade na ostale dijelove Majevičkog odreda. Sutradan poslije napada na Štab odreda, iznenada su opkolili grupu boraca u kojoj se nalazio i Vojko. Dok su se neki borci kolebali, Vojko je, s prisebnošću neustrašivog borca, otvorio vatru iz mitraljeza na četnike, i tako omogućio drugovima da se sređe i razbiju četnike. Ne samo na Majevici, nego i na drugim terenima istočne Bosne

kuda se kretao Majevički odred poslije napuštanja Majevice, Vojko Milovanović je bio primjer junaštva i spremnosti borca. I u borbama na Romaniji i Zvijezdi prvi je jurišao na neprijatelja, vodeći često borbu prsa u prsa.

Naročito se istakao u borbama s četnicima na Stomorinama kod Srednjeg, kada se našao u opasnosti i Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Poslije mučkog napada četnika na Štabove odreda i bataljona partizanskih odreda na Romaniji i Zvijezdi, četnici su opkolili manje partizanske jedinice s Pokrajinskim komitetom, na Stomorinama. Vojko je bio među onim borcima koji su u jurišu razbili četnički napad.

Po junaštvu i podvizima, postao je popularniji borac, a kasnije i rukovodilac u 2. bataljonu 6. istočnobosanske proleterske brigade. Prvo je bio vodnik voda, zatim komandir čete, a poslije formiranja 15. majevičke brigade, aprila 1943. godine, zamjenik komandanta bataljona. U borbama po istočnoj Bosni, na Maleševcima, Kramu, Romaniji, Vojko je sa svojim vodom, a kasnije četom, uspješno izvršavao svaki borbeni zadatak.

Kao zamjenik komandanta 1. bataljona tek formirane 15. majevičke brigade, još više dolaze do izraza njegova hrabrost i sposobnost komandovanja. U teškim borbama na Sutjesci, Čurevu i Popovu Mostu, poslije pogibije komandanta bataljona, on preuzima komandu i odbija sa svojim borcima neprijateljske juriše, i onemogućava Nijemce da iziđu na Vučevo i spriječe povlačenje partizanskih jedinica. Održao je položaje sve do dolaska smene. Iako s teškim gubicima, njegov bataljon je izišao iz borbi na Sutjesci i Zelengori, i ostao jezgrom 15. majevičke brigade i njena udarna snaga u svim kasnijim borbama.

Poginuo je krajem decembra 1943. godine, u sukobu s tenkovskom okupatorskom kolonom kod Srnica, na putu između Doboja i Gradačca. Sa svojim bataljonom je zaustavio nadržanje neprijatelja, ali je u neravnopravnoj borbi poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

MILOVANOVIĆ Živana ŽIVAN ČATA

Rođen je 25. maja 1919. u Sremskoj Rači, Sremska Mitrovica, Vojvodina. Raste u siromašnoj porodici zemljoradnika, oca Živana i majke Danice. Kada mu je bilo trinaest godina, umire mu otac. Majka se svila oko četvorog deca. Žvan je bio najstarije dete. Imali su svega tri jutra često plavljene, nepodne zemlje. Stoga je majka morala i u nadnicu. Posle

završetka osnovne škole, Živan radi u opštini, kao čata (otuda mu i partizansko ime). Kao hranilac porodice, nije služio vojsku. Pripremao se da polaže i blagajnički ispit. Rači i hitlerovska okupacija zemlje presekli su sve. Za Živana, kao i za hiljade drugih sinova i kćeri ove zemlje, KPJ otvara novo poglavlje života i borbe. Od prvih dana okupacije ispoljava odlučnost i spremnost za borbu protiv okupatora i izdajnika. Nalazi se u prvoj skokovskoj grupi omladinaca Račana 1941. Iste godine radi na odašiljanju sanitetskog i drugog materijala partizanima u Semberiji. U toj, i sledeće 1942. godine, sa starijim drugovima radi na osnivanju i omasovljenju NOP u mestu.

Prvi je omladinac iz Rače koji se ne odaziva pozivu za domobrane NDH, i za odlazak na rad u Nemačku, nego u rano proleće 1942. odlazi najpre u Semberiju, a potom je u partizanima u Bosutskim šumama. Od prvog dana ističe se kao hrabar i odvažan borac.

Za kratko vreme stiče popularnost među partizanima, a i među narodom u Rači i okolnim selima na području Bosutskih šuma.

Učestvuje u oružanim akcijama Bosutske čete. Ističe se u borbama (14. oktobra 1942) na Filipovom putu (kod Dvorca) u Bosutskim šumama, protiv bataljona nemačke 718. pešađijske divizije, koji je do nogu potučen u četvorčasovnoj brobi prsa u prsa. Bila je to prva uspešna borba partizana u Sremu protiv veće Hitlerove jedinice. Ubijen je i zarobljen veći broj Nemaca, a zaplenjeno je dosta oružja, što je bilo od neocenjive vrednosti za neposredne akcije i dalju borbu.

Maja 1943. godine, Čata s dva drugova (obavešten od člana MNOO iz Rače o nalasku voza s domobranima), izveo je veliki podvig na pruzi Šid — Rača. Posećene telefonske stubove stavili su na prugu. Kad je voz stao, otvorili su vatru. Posle kratke borbe, primorali su 50 neprijateljskih vojnika da se predaju. I u borbama 1943. i 1944. godine, koje je sa

svojim borcima vodio kao komandir čete, ili kao komandant bataljona, pravio je izuzetne podvige, odlučne strategijske i taktičke poteze i manevre. Pamte se u narodu i među borcima njegovi podvizi prilikom uništenja neprijateljskih garnizona u Vrbnjanj, Soljanima i Strošincima, u napadima na prugu Vinkovci — Vrbnjanja, u borbi protiv vlasovaca i Nemaca u „Belogardijskoj ofanzivi“, na kanalu između Ilinaca i Vašice. Posebno je zaslužan za uspješno prebacivanje 1. vojvodanske brigade iz Srema (preko Save) u istočnu Bosnu. Prva vojvodanska brigada, posle teških borbi u Sremu, vraćala se u Bosnu krajem novembra 1943. Situacija u Bosutskim šumama, na obali Save, bila je vrlo teška, jer je neprijatelj žestoko napadao. Među borcima je nastalo kolebanje. Posumnjali su u mogućnost prodora kroz jaku neprijateljsku vatru. Četa se, u tom trenutku, kao komandant, divovski borio, jurisajući tamo gde je bilo najteže. Uvek je primerom podsticao moral i savladivao izvesnu kolebljivost, koja se javlja u nekih boraca u teškim situacijama. Brigada se uspješno prebacila preko Save u Bosnu. Kao komandant bataljona, istakao se Čata na borbenom putu 7. vojvodanske brigade u Slavoniji, gde je brigada vodila teške borbe protiv hitelrovaca, ustaša i vlasovaca.

Marta 1943. primljen je u članstvo KPJ. Bio je komandir čete, komandant bataljona u 2. sremskom (Bosutskom) odredu, zatim komandant bataljona u 7. i 9. vojvodanskoj brigadi.

Posle rata završava malu maturu u JNA, 1948. Pešadijsku oficirsku školu u Sarajevu i Višu vojnu akademiju.

Bio je načelnik personalnog odelka 27. divizije (1949), član brigadnog i divizijskog komiteta i Komiteta K-de područja, član Pokrajinskog odbora SUBNOR Vojvodine, član Pokrajinske konferencije SSRN Vojvodine, pokrajinski sekretar za narodnu odbranu, sekretar i član Saveta narodne odbrane SAPV, predsednik Odbora za društvenu bezbednost i narodnu odbranu Pokrajinskog veća Skupštine SAPV.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih visokih odlikovanja.

Umrlo je 15. maja 1969. godine, u Novom Sadu.

Narodnim herojem proglašen je 2. oktobra 1953. godine. (Ži. T.)

MILUTINOVIĆ Pere BRANKO OBREN

Rođen je 10. oktobra 1917. u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici. U Vojnotehničkom zavodu u Sarajevu izučio je kovački zanat, poslije čega se zaposlio u Željezničkoj radionici u Sarajevu. Do rata nije učestvovao u političkom životu, ali, na poziv Komunističke partije na ustanak, 1941. godine, među prvima se odazvao i pošao s drugovima koji su organizovali ustanak na Romaniji. Borio se u redovima Romanijskog partizanskog odreda. Istakao se u prvim ustaničkim akcijama, a naročito u napadu na žandarmerijsku (oružničku) stanicu u Žijebovi, 31. jula 1941. godine, i u napadu na ustaško-domobransku posadu u Mokrom, u avgustu, kada je teško ranjen. U to vrijeme primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije.

I pored toga što je bio invalid, Branko je nastavio da se bori. Kao puškomitraljcaz i bombaš, učestvovao je u mnogim borbama, a vrlo često, u kritičnim situacijama, i na specijalnim zadacima. Bio je jedan od najhrabrijih boraca Romanijskog odreda.

Kada je, 13. marta 1942. godine, u Srednjem od boraca Romanijskog NOP odreda i odreda Zvijezda formiran 1. istočnobosanski udarni bataljon, Branko je stupio u njegove redove. U sastavu ovog bataljona, a kasnije i 6. istočnobosanske brigade, učestvovao je u mnogim borbama, i uvijek prednjačio pokazanom hrabrošću. Kada se 1. i 3. bataljon 6. istočnobosanske proleterske brigade, 5/6 oktobra 1942. godine, prebacio u Srem, gdje su s Fruškogorskim NOP odredom razbili neprijateljske posade u Vrbnjanj i Kuzminu, a zatim porazili jedan bataljon 718. njemačke divizije kod Dvorca u Bosutskim šumama, u prvim borbenim redovima učestvovao je i Branko Milutinović. Takav je bio i u posljednjoj svojoj borbi — u odsudnoj bici koju su 6. istočnobos-

sanska brigada i Sremski udarni bataljon vodili protiv četnika u Maleševcima, 28. novembra 1942. godine. Tu je bila prikupljena glavina četnika s Majevice i Trebave. Kada je 1. bataljon 6. brigade prišao četničkim bunke-rima, na položaju Mramorje, Branko Milutinović je, kao desetar 4. čete, s nekoliko boraca gotovo četiri časa izdržao vatru pred četničkim položajima, da bi, napokon, s bombama pošao da uništi posljednje neprijateljsko uporište. Bacajući bombe, zadatka je izvršio, ali je i sam tada poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1953. godine (B. Ob.)

MILUTINOVIĆ Rista DUŠAN

Rođen je 25. novembra 1920. godine u Veljem Brdu, opština Podgorica, Crna Gora, zemljoradnik.

Odrastao je u siromašnoj seljačkoj porodici s osmoro dece — petoro braće i tri sestre. U teškim uslovima završio je osnovnu školu. Danju je morao da pomaže u kućnim poslovima, a uveče je, uz petrolejku, učio i pisao zadatke. I pored toga, bio je odličan đak. Zbog teškog materijalnog položaja, nije mogao da nastavi školovanje.

Družeci se s članovima KPJ, među kojima je i njegov brat Mašan (član Partije od 1936. godine), vrlo mlad se opredelio za napredni radnički pokret i aktivno učestvovao u akcijama Partije. U KPJ primljen je 1941. godine.

Jula 1941. godine, tri sina i kćerka Rista Milutinovića, našli su se, s puškom u ruci, u Piperskom partizanskom odredu. Među njima bio je i Dušan. Još u prvim borbama pokazao se kao vrlo hrabar, snažljiiv i odlučan, pa je uzet za kurira Glavnog štaba za Crnu Goru. Kao kurir prolazio je kroz zasede, pored straža, i nikad nije zakasnio da izvešta ili naredenje preda.

Početkom 1942. godine formiran je prvi Crnogorski omladinski bataljon. Dušan je postavljen za zamenika komandira čete. U ovom bataljonu stekao je opšte simpatije, kako zbog svoje hrabrosti, tako i zbog pravilnog odnosa prema tim mladim ljudima i narodu onih krajeva kroz koje su prolazili i ratovali omladinci. Njegova hrabrost, izdržljivost i sanalazivost posebno dolaze do izražaja u zimu 1941/1942. u danonoćnim borbama protiv četnika Pavla Đurišića na Vratlu (Sinjavina), koje su trajale više od meseca. Maja 1942. godine, kada je doneta odluka da se omladinski bataljon rasformira, s pedeset mladića i devojaka Dušan dolazi u 1. proletersku brigadu, u kojoj se, još od Rudog, nalaze njegova sestra Štanka i brat Mašan. Od tog dana, do svoje prerane smrti, oktobra 1944. godine na ulicama Beograda, koraćao je i borio se pod zastavom 1. proleterske brigade. U svojoj prvoj borbi među proleterima, 3. juna 1942. godine, na Durnitoru (Dobri Do), ističe se hrabrošću — zarobio je nekoliko puškomitraljeza. Takav je bio i u borbama na Konjicu, Bugojnu, Duvnu. U višednevnim borbama na Cincar-planini (Borova Glava), kao bombaš istakao se nekoliko puta. U borbi za Livno 1942, sa svojim odeljenjem uništio je bunker kod tvrđave „Tabija“ i zarobio puškomitraljez. Ličnim primerom hrabrosti služi i u borbama za Ključ, Jajce, Ivansedo, Čičevo, Krčino brdo, Zlatni Bor, Sutjesku, Balinovac, Miljevinu (gde je kod sela Donji Budanji, kao komandir čete odbio tri napada Nemaca). Preko Jahorine, Han-Pijeska, Vlasenice, Zvornika i Caparde u danonoćnim borbama zadivio je svojom izdržljivošću, hrabrošću i hladnokrvnošću. Takvim držanjem, u danima IV i V ofanzive spasio je mnoge drugove sigurne smrti. Takav je kao komandir čete, da bi 1944. godine postao zamenik komandanta 1. bataljona 1. proleterske brigade. Kao slušalac Oficirske škole Vrhovnog štaba, zadivio je svojom hrabrošću u brobi protiv nemačkog vazdušnog desanta (25. maja 1944. godine) na Drvar. Od Drvara, put ga vodi preko Bitovnje i Zeca u Sandžak, a odatle u Srbiju. U svim borbama uvek je junak. Jurišao je herojski i za oslobođenje Beograda. To su i poslednje borbe Dušana Milutinovića. Pao je, zajedno s komesarom svog bataljona, Blažom Popivodom, na Slaviji.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sp. L.)

MILUTINOVIĆ Rada IVAN MILUTIN

Ivan Milutinović pripada plejadi najistaknutijih rukovodilaca radničke klase i KPJ između dva rata i u toku narodnooslobodilačke borbe.

Rođen je 27. septembra 1901. u siromašnoj seljačkoj porodici, u malom crnogorskom selu Cerovici, Stijena Piperska, Crna Gora. Osnovnu školu učio je u rodnom mestu, a gimnaziju u Podgorici, Negotinu i Beogradu. Još u gimnaziji pristupio je naprednom omladinskom pokretu. Na njega je uticao njegov ujak, dr Vukašin Marković. Otac mu je poginuo u I balkanskom ratu, a najstariji brat u Oktobarskoj revoluciji. Burni događaji u Jugoslaviji s početka dvadesetih godina uticali su na mladog Ivana da se opredeli za revolucionarni pokret.

Na Pravnom fakultetu u Beogradu odmah se uključio u rad Udruženja studenata-marksiista, i ubrzo postao jedan od njegovih rukovodilaca. Član je opšteg studentskog udruženja „Pobratimstvo“, jedan od osnivača, i 1928. potpredsednik, studentskog udruženja „Progres“ i član rukovodstva komunističke studentske frakcije na Beogradskom univerzitetu. Član KPJ je od 1923. godine. Te godine bio je sekretar partijske ćelije na Pravnom fakultetu, član rukovodstva beogradske „Crvene pomoćnici“ i partijski instruktor u sindikatima drvodeljaca i kožaraca. Zbog teških materijalnih prilika, kratko vreme 1923. radio je u Upravi narodnopolu, ali je zbog revolucionarnog rada otpušten.

Godine 1927. zaposlio se u Okružnom uredu za osiguranje radnika u Beogradu, ali je, već 25. januara 1928, zbog komunističke propagande, uhapšen i 17. marta osuđen na šest meseci zatvora, koji je izdržao u Požarevcu. Posle izlaska iz zatvora, sredinom avgusta 1928, nastavio je politički rad u Beogradu,

provodeći u delo Otvoreno pismo Kominterne među radnicima Fabrike šećera na Čukarici, gde se zaposlio. Radio je na pripremama za IV kongres KPJ. Krajem decembra 1928. odlazi, po partijskom zadatku, u Crnu Goru, a u Beograd se vraća februara 1929. godine, i nastavlja politički rad.

U velikoj provali partijske organizacije u Beogradu, 27. avgusta 1929, uhapšen je, i 28. februara 1930. osuđen na šest godina robije i „trajana gubitak časnih prava“. Kada mu je saopštena kazna, upitan od predsednika Suda za zaštitu države ima li nešto da kaže, dostojanstveno je rekao: „Ja sam po ubeđenju bio, i ostaću komunist.“ Robiju je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi, gde je radio s Mošom Pijade, Titom i drugim istaknutim jugoslovenskim komunistima koji su se nalazili na robiji. Na robiji je nastavio revolucionarnu borbu; jedan je od organizatora štrajka gladu oktobra 1933. i marta 1934, pa mu je kazna, juna 1934, povećana na još dve godine robije. Posle izlaska iz zatvora, 28. jula 1937, odlazi u Crnu Goru, odakle se, sredinom decembra iste godine, vraća u Beograd.

U doba konsolidacije, jačanja i učvršćenja KPJ, jedan je od najbližih saradnika druga Tita. U toku 1938. i 1939. često je putovao u Crnu Goru i radio na jačanju partijskih organizacija i formiranju Stranke radnog naroda. Član CK KPJ postao je 1939, kada je, po zadatku CK, putovao u razne delove zemlje da pomaže partijskim rukovodstvima u konsolidovanju partijskih organizacija. Policija ga je ponovo uhapsila 2. januara 1940, i s mnogim istaknutim revolucionarima, 17. januara 1940, sprovela u koncentracioni logor u Biševu. Tu je, zajedno s Mošom Pijade, Inom Lolom Ribarom i drugima, kao član logorskog komiteta, rukovodio borbom komunista protiv surovog režima i maltretiranja zatočnika u logoru. Iz logora je pušten 16. maja 1940. godine, i odmah se uključio u rad najužeg rukovodstva Partije.

Učestvovao je u pripremama i radu V zemaljske konferencije KPJ, oktobra 1940, u Zagrebu, na kojoj je podneo referat o radu Partije na selu i bio izabran za člana Politbira CK KPJ. Do rata, neumorno je radio na organizacionom učvršćenju Partije u mnogim krajevima zemlje.

Rat ga je zatekao u Zagrebu, gde učestvuje na sednici Politbira CK KPJ od 10. aprila 1941, na kojoj je izabran u Vojni komitet pri CK KPJ, a zatim odmah kreće na partijski rad u Crnu Goru. U Kninu je saznao za kapitulaciju Kraljevine Jugoslavije, pa se odmah vraća u Beograd i uključuje u pripreme za oružanu borbu. Prisustvovao je istorijskim sednicama Politbira CK KPJ od 22. juna i 4. jula 1941, na kojima su donete odluke o početku ustanka u

Jugoslaviji. Član je glavnog štaba NOPOJ od 22. januara 1941. S Titom i ostalim članovima Politbiroa CK KPJ i Glavnog štaba rukovodio je oružanom borbom.

Na savetovanju u Stolicama, 26. septembra 1941, izabran je u Vrhovni štab NOPOJ. Po direktivi VŠ, kao delegat CK KPJ i VŠ, otišao je, početkom novembra 1941, u Crnu Goru, gde je preuzeo funkciju komandanta Glavnog štaba NOPO za Crnu Goru i Boku i delegat CK KPJ i Vrhovnog štaba. Pod njegovim rukovodstvom održana je, 8. februara 1942, Ostroška skupština, na kojoj je izabran prvi NOO za Crnu Goru i Boku, i druge skupštine crnogorskih rodoljuba, na Tjentištu, 16. juna 1942. godine.

Učestvovao je u pripremama i radu AVNQU-a, na čijem i zasjedanju je, 26. novembra 1942, izabran za člana njegovog izvršnog odbora, kao poverenik Privredno-finansijskog odelaka. S VŠ prošao je teške borbe u IV i V ofanzivi. Sa Sutjeske se, s grupom boraca, probio u Crnu Goru, gde je nastavio da radi na organizovanju NOP. Početkom novembra 1943, u Kolašinu je učestvovao u stvaranju ZAVNO Crne Gore i Boke.

Na II zasjedanju AVNQU-a, 29. novembra 1943, izabran je u Presedništvo AVNQU-a i imenovan za poverenika narodne privrede u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije. Bio je član Presedništva CASNO-a i prvi potpredsednik Glavnog odbora narodnooslobodilačkog fronta Crne Gore i Boke. Ukazom VŠ, marta 1944, dobio je čin general-lajntanta.

Pri povratku iz Zrenjanina u Beograd, brodic kojim se prebacivao preko Dunava naišao je, 23. oktobra 1944, na minu, i nedaleko od Višnjice potonuo. Njegovo telo, uprkos svim naporima, nadeno je tek 12. novembra 1944, kod Smedereva. Sahranjen je 13. novembra 1944, uz sve počasti, ispod spomenika borcima za oslobođenje Beograda 1941—1918, a 27. marta 1948, zajedno s Ivom Lolom Ribarom, prenet je u Grobnicu narodnih heroja na Kalemegdanu.

Za narodnog heroja proglašen je 6. jula 1945. godine. Grad Berane u Crnoj Gori od 20. jula 1949. nosi njegovo ime, Nangrad. (Đ. Pi.)

MILJANOVIĆ Trifka LJUBO

Rođen je 27. decembra 1912. godine u selu Vrpolje kod Trebinja, Bosna i Hercegovina.

Poče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. U borbi za život bio je prisiljen da, već u ranoj mladosti, radi razne poslove.

Poslije okupacije zemlje, radio je pri-

prema ustanka u svom mjestu i među prvima pošao u borbu. Njegovom zaslugom formirana je partizanska četa u Ljubomiru. Prvi njen komandir bio je Ljubo. Bio je izuzetno hrabar borac i komandir. Njegovom zaslugom, na drumu Trebinje — Bileća, razbijen je i uništen ustaški bataljon i zaplijenjeno cjelokupno naoružanje.

U proljeće 1942. Ljubo je postavljen za zamjenika komandanta 7. udarnog hercegovačkog bataljona. Iste godine primljen je u KPJ. Isticao se u borbama u III neprijateljskoj ofanzivi koja je, pored Bosne i Crne Gore, zahvatila, krajem maja 1942, i Hercegovinu. Ljubo se s hercegovačkim partizanskim snagama povukao na Zelengoru, gdje je, juna 1942, ušao u sastav novoformiranog Hercegovačkog NOP odreda, a zatim učestvovao u višednevnim teškim borbama jedinica njegovog odreda i 5. crnogorske brigade protiv četnika i Italijana, obezbjeđujući veliku partizansku bolnicu na Zelengori, i kasnije u pokretu za zapadnu Bosnu.

Kada je, 10. avgusta 1942, formirana 10. hercegovačka NOU brigada, Ljubo ulazi u njen sastav. Zajedno s ostalim borcima brigade, prošao je surov i težak put borbe ove proslavljene jedinice Narodnooslobodilačke vojske. Istakao se velikom hrabrošću u borbama u IV neprijateljskoj ofanzivi, naročito u napadu na Prozor i na Rami. U bici na Sutjesci pokazao je izvanredne kvalitete: moralnu čvrstinu, smjelost i energičnost, vještinu da se neprijatelj iznenadi. S četom je prošao mnoge borbe, sačuvao četu, i s preživjelim borcima probio se u Hercegovinu.

Poslije povratka brigade u Hercegovinu, postavljen je na dužnost komandanta bataljona. U borbama na komunikaciji Trebinje — Bileća, na prostoru Moska i Vrbna, Ljubo je, krajem ljeta 1943, bio opkoljen, ali je energičnim komandovanjem i hrabrošću održao borbeni poredak bataljona, i s puškomitraljezom u ruci odsudno je doprinio uspješnom probu-

ju iz obruča. Krajem 1943. njegov bataljon se iznenada susreo, na Kobiloj Glavi, s jakim njemačko-ustaškom kolonom koja je vršila pokret od Gacka prema Bileći. U oštroj borbi kolona je bila zaustavljena i prolaz za Bileću zatvoren.

Osamnaestog septembra 1944. Ljubo je izabran za člana Oblasne narodnooslobodilačke skupštine za Hercegovinu. Vršio je dužnost komandanta 3. brigade KNQU-a. Ubijen je iz zasjede, od neprijateljskih ostataka iz rata, u Bijelom Polju, kod Mostara, 7. juna 1945. Sahranjen je na groblju u selu Vrpolju.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Lj. B.)

MILJANOVIĆ NIKOLA KARULA

Rođen je 1914. u Lisičinama, Podravska Slatina, Hrvatska. Kao dvanaestogodišnji dječak stupio je u ogranak „Seljačkog kola“, koje ga je kasnije izabralo za predsjednika. Kao nadaren mladić, nije želio da slijedi režijske političare, već samostalnu demokratsku stranku u poziciji. Zbog toga je bio omiljen u narodu, i već 1931. izabran na opozicionoj listi za seoskog kneza. Sve do rata djelovao je u „Seljačkom kolu“, gdje se upoznao i s programom Komunističke partije Jugoslavije.

Okupaciju Jugoslavije dočekao je kao rezervist. Nije dozvolio da ga neprijatelj zarobi, već se s oružjem vratio u selo. Kad su ustaše došle u Lisičine, Nikola se, zajedno s dijelom svojih suseljana, sklanjao u šumu. Samoinicijativno formira prvu grupu boraca od oko petnaest naoružanih ljudi. Sebe je smatrao komunistom, iako u početku borbe nije imao veze s partijskom organizacijom na Papuku i na Psnju. Ljeti 1941, Karula je s grupom svojih boraca, u šumi kod Alaginja, napao ustašku satniju, ubio oko petnaest ustaša i oslobodio grupu od pedeset ljudi iz sela

Krivaje, koje su ustaše vodile na streljanje. Taj oružani okršaj snažnije je odjeknuo Slavonijom i u narodu podigao moral i učvrstio nadu u pobjedu.

Prvu vezu između Karauline grupe i parti-zanskih grupa pod vodstvom Komunističke partije uspostavio je Lazo Timirović Baja, tada partijski radnik, a kasnije komesar prve Papučko-krndjijske čete. U novembru 1941. u Lisićine su stigli, kao predstavnici Partije, Jovan Zec Jole i Dušan Marijan Zucco. Cilj im je bio da grupu iz Lisićina, u kojoj se nalazio četnik Jovo Kosanović, povežu s Papučko-krndjijskim partizanskim grupama. Većina boraca priklonila se Karauli i stavila se pod komandu Ćire Dropolića, tamošnjeg vojnog instruktora Centralnog komiteta KP Hrvatske, a tek nekolicina pripadnika te grupe pošla je za Jovom Kosanovićem, koji je kao četnik odbijao suradnju s Partijom, i nešto kasnije streljan. Na partizanskoj konferenciji kod Brun-snika, 23. decembra 1941. zaključeno je da se formira Papučko-krndjijska četa, i Karaula sa svojim borcima uđe u njen sastav.

Prelazeći na Papuk 12. januara 1942. Ka-raulina grupa bila je prokazana i opkoljena u selu Kometnik, u neposrednoj blizini Voćina. U neravnopravnoj borbi po dubokom snijegu, dva narodna heroja Mirko Fiket Puškarić i Nikola Miljanović Karaula potpuno su uništili ustašku grupu, ubivši desetak ustaša i zarobivši puškomitraljez i veliki broj pušaka. Kao vrstan puškomitraljezac, Karaula se proslavio i u bici na Lomu, jednom od vrhova Papuka, u februaru 1942. gdje je zarobljeno oko petnaest domobrana i veći ratni plijen. Visok, fizički snažan, Karaula je nosio puškomitraljez kao običan karabin, i od njega se nije htio razdvajati ni onda kad je već postavljen za koman-danta bataljona — sve dok mu štab brigade nije naredio da ga preda borcima.

U ljeto 1943. Karaula je određen za nastav-nika, a zatim i komandanta Oficirske škole. Sljedeće godine unaprijeđen je u čin majora, i postavljen za komandanta 18. udarne slavonske brigade. Poginuo je u selu Slobodnoj Vlasti, u borbi sa Čerkezima, 14. jula 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 19. juna 1945. godine. (V. Raj.)

MILJANOVIĆ Tunje PETAR

Rođen je 16. septembra 1916. godine u selu Husino, kod Tuzle, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj i naprednoj radničkoj porodici. Otac mu je bio poznati rudarski radnik, učesnik u više štrajkova rudara tuzlanskog base-na, a posebno se istakao u „Husinskoj buni“

1920/21. godine, kada je bio i član štrajkaškog odbora. Cela porodica Petra Miljanovića aktivno je učestvovala u narodnooslobodilačkoj borbi.

Petar, je, ubrzo posle završene osnovne škole i mašinbravarskog zanata, postao ru-darski radnik — kvalifikovani metalac. Kao omladinac, delovao je najviše u sindikatima i omladinskim aktivima okupljenim oko radnič-koeg sportskog društva „Sloboda“, koje je pre obnavljanja partijske organizacije u Husinu bilo stecište omladine tuzlanske okoline.

Kad je 1940. godine obnovljena partijska organizacija u Husinu, Petar je njen prvi sekretar. Najviše je radio na okupljanju seoske i radničke omladine i njenom svrstavanju pod zastavu Komunističke partije Jugoslavije. Rezultati tog rada vidljivi su u mnogim tarifnim akcijama i štrajkovima, sportskim i kulturnim manifestacijama, demonstracijama protiv reži-ma, a posebno u demonstracijama od 27. marta 1941. godine i u javljanju velikog broja mladih ljudi u vojsku da brane zemlju od fašističke agresije.

Posle kapitulacije kraljevske jugosloven-ske vojske, radio je na pripremama ustanka u Husinu i okolnim selima. Početkom avgusta, s grupom husinskih rudara krenuo je u oružanu borbu protiv okupatora. U pripremanju grupe za odlazak u partizane pokazao je veliku dovitljivost. S još nekim komunistima pribavio je oružje i opremu za „ustaški tabor“ na Husinu, i 20. avgusta stigao s grupom u Brezike, u štab ustaničkih snaga Ozrena i Trebave.

Učestvovao je u napadu na Dobroj, 23. avgusta, u grupi koju su sačinjavali Husinjani i borci sela ispod Ozrena. Kako je u borbama poginuo komandir Husinjana Ivo Bojanović, Petar Miljanović i izvesno vreme vršio i duž-nost komandira Husinske čete u Ozrenskom partizanskom odredu.

Bio je najpoznatiji politički rukovodilac u grupi Husinjana, veoma hrabar u borbama. Napadani su oklopni nemački i ustaški vozovi, nemački i ustaško-domobranski transporti na prugama i cestama. Petar se posebno istakao u napadu na rudnik Banoviće, i u borbama s ustašama na drumu Tuzla — Kladanj, zatim u borbama protiv četnika početkom 1942. godi-ne na Ozrenu, i domobrana u Vozući, na pruzi Zavidovići — Olovo. Njegova Husinska četa (treća) bila je u Ozrenskom partizanskom odredu najpokretljivija jedinica. Pored učes-tvovanja u borbama na teritoriji odreda, ona je redovno obezbeđivala veze sa štabovima Majevičkog, Birčanjskog i odreda „Zvijezda“, i veze s Glavnim štabom i PK KPJ za BiH. Dogadalo se da više dana odsustvuje s terito-rije Ozrenskog odreda. Tako su, u okviru akcije za formiranje 1. istočnobosanskog pro-leterskog bataljona, svi Husinjani otišli s Ozre-na, krajem februara 1942. godine, na teritoriju odreda „Zvijezda“, gde su 13. marta, u Sred-njem ulju u sastav 3. čete toga bataljona, a Petar Miljanović je bio njen politički komesar. Na toj dužnosti je herojski poginuo u borbi s četnicima, 18. aprila 1942. godine, u selu Brezicama na Ozrenu, zajedno s još sedam istočnobosanskih proletera.

Narodnim herojem proglašen je 27. no-vembra 1953. godine. (Raf. B.)

MILJATOVIĆ Đorđe DRAGOJE ŠVARC

Kad je Đorđe Miljatović poginuo na Kaj-makčalanu, 1918. godine, kao dobrovoljac, brigu o njegovu sinu jedincu, Dragoju, rođe-nom 1906. u selu Međuvode kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina, preuzeo je deda Savo, jer se majka posle očeve smrti preudala.

Posle završetka osnovne škole, Dragoje je, preko „Privrednika“, otišao u Beograd na izučavanje pekarskog zanata. Rađeći kao šegrt na Autokomandi, u radničkoj koloniji, rano se upoznao s idejama revolucionarnog pokreta, istovremeno upoznavajući surovost kapitalističke eksploatacije.

Međutim, kako nije mogao da nađe stalno zaposlenje u svojoj struci, Milijatić je napustio Beograd i vratio se u rodno selo pod Kozaru i tu, posle odsluženja vojnog roka, nastavio da se bavi zemljoradnjom.

Nešto kasnije, u Međuvodu, najvećem selu u Knežpolju, pošli su da politički deluju napredni učitelji Miloš Šiljegović, Mirko Pekić i grupa daka iz Bosanske Dubice. Selo je bilo napredno, imalo je dve zadruge — zemljoradničku i kreditnu — u kojima su, pod uticajem učitelja Šiljegovića i Pekića, glavnu reč imali napredni seljaci.

U takvoj sredini formirao se Dragoje Milijatić, jedan od najborbenijih seljaka. Pročitao je mnoge legalne i ilegalne knjige iz biblioteke međuvodske škole i porodice Šiljegovića.

Početak septembra 1940, prilikom osnivanja prve organizacije KPJ u selu, u prisustvu Branka Babića Slovenca, banjalučkog partijskog radnika, prisustvoao je i Dragoje Milijatić. Tada je od partijskih drugova i dobio nadimak „Švarc“, zbog crne puti.

Jedna od prvih značajnih akcija partijske ćelije iz Međuvoda bila je pomoć Lješijanskim rudarima koji su bili u štrajku. Švarc se izuzetno zalagao u prikupljanju hrane i drugih priloga, koje je više puta otpremao rudarima Ljubije.

Kao jedan od najistaknutijih revolucionara iz redova seljaka, odraslih u ovom kraju uoči rata, Švarc se prvog dana našao u središtu akcije u pripremama ustanka na Kozari. Na oblasnom partijskom savetovanju, koje je početkom juna 1941. održano na Šehitlucima iznad Banja Luke, Dragoje Milijatić Švarc predstavljao je, zajedno s Boškom Šiljegovićem, komuniste Knežpolja.

Kada se, 29. jula 1941, oglasila prva ustanička puška u Knežici, Švarc je bio jedan od pokretača seljaka spremnih za borbu iz Maglajaca, Bjelajaca i Pogledeva. Hrabrost je ispoljio za vreme borbi na Kruškovcu i Kolenicu, Draseniću i Podgradcima, a na Vitlowskoj, gde se u novosagrađenim barakama avgusta 1941. ulogorila 2. četa kozarskog odreda, pod komandom Miloša Šiljegovića, Švarc je bio jedan od vodnika u četi i istovremeno član Okružnog komiteta Komunističke partije za Kozaru.

U bici za Mrakovicu, 5. decembra 1941, Švarc je predvodio grupu bombaša. Zajedno s bombašima, na juriš je pošla cela četa. Bila je

to akcija u kojoj su se najviše upotrebljavale bombe. Neprijatelj je poražen: 78 mrtvih, 19 ranjenih i 92 zarobljena. Zaplenjena su četiri minobacača, šest mitraljeza, 12 puškomitraljeza, 155 pušaka i drugi ratni materijal.

Mrakovica je najveća pobjeda i prvi podvig koji su kozarski partizani izvojevali u ustaničkoj 1941. godini.

Jedan od pet partizana, koji su poginuli na Mrakovici, bio je Dragoje Milijatić Švarc, hrabri borbač i član Okružnog komiteta KPJ za Kozaru.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (D. Lu.)

MILJEVIĆ Milana MILANČIĆ

Rođen je 15. avgusta 1909. u selu Jelašinci, Luči — Palanka, Bosna i Hercegovina. Do rata se bavio zemljoradnjom.

Već u prvim ustaničkim danima, krajem jula i početkom avgusta 1941, odlučnošću i hrabrošću uvrstio se u red vodećih ljudi ustanka u svom kraju. U prvim ustaničkim jurišima na ustaške posade i u borbama za odbranu sela od ustaških zločina, bio je među prvima; zalagao se istovremeno za organizaciju ustanka. Kada su nadmoćnije oružane snage NDH ubrzo preduzele ofanzivu i razbile ustanički front u ovom dijelu Podgrmeča, što je dovelo do pojava kolebanja i malodušnosti među ustanicima, Milančić je, uz Petra Škondrića, bio najodlučniji pobornik formiranju čvrstih jedinica i nastavljanja oružane borbe. Bio je inicijator smjelih partizanskih akcija na neprijateljske posade i komunikacije, osobito na željezničkoj pruzi Prijedor — Drvar. Pri tom je uvijek išao ispred boraca, i svojom hrabrošću i vještinom ulivao im vjeru u pobjedu. Stoga je stekao ugled i povjerenje boraca i naroda svoga kraja.

Iako se do rata nije bavio politikom, Milančić je, razočaran u vlastodršce Kraljevine Jugoslavije zbog aprilske katastrofe, brzo prihvatio borbenu liniju Komunističke partije Jugoslavije. U jesen 1941, kada su poslije intervencije italijanskih okupacionih snaga protiv ustanka u ovom dijelu Bosanske krajine, četnički elementi pokušali da razbiju borbenu jedinstvo naroda, Milančić se odlučno opredijelio za narodnooslobodilački pokret, i svojim ugledom i uticajem doprinio učvršćenju ustaničkih snaga. U vrijeme reorganizacije ustaničkih snaga i stvaranja čvrstih i discipliniranih partizanskih formacija, u jesen 1941, Milančić je postavljen za zamjenika komandira Sanske čete, a u januaru 1942. za zamjenika komandanta 1. bataljona 1. krajiškog NOP odreda. Jula 1942. primljen je u KPJ. Kasnije je

bio komandant bataljona, zamjenik komandanta 6. krajiške brigade, komandant Podgrmečkog partizanskog odreda, komandant 8. a zatim 6. krajiške brigade.

U svim borbama Miljević je ispoljavao hrabrost, uvijek je prednjačio i služio primjerom. I kasnije, kao komandant, nalazio se tamo gdje se rješava ishod borbe, a u teškim i kritičnim trenucima znao je da stane na čelo boraca. Tako je bilo u borbama kod Sanskog Mosta, aprila 1942, kada je kao zamjenik komandanta bataljona, samo sa 20 boraca, odbio jak neprijateljski napad; ili, maja 1942, kada je na pravcu prema Bosanskom Petrovcu, samo s dva pratilaca, zaustavio i potpisnuo italijansku kolonu. Ličnim angažovanjem i vještinom istakao se u napadima Krajišnika na Prijedor (maja 1942), Sanicu (juni 1942) i Sanski Most (novembra 1942).

Početak IV neprijateljske ofanzive, januara 1943, odlučnošću i vještinom osigurao je značajnu pobjedu nad neprijateljskom kolonom na sektoru Sanski Most — Luči — Palanka, kada je poginulo više od 300 neprijateljskih vojnika, i zarobljeno 6 topova i velika količina ratnog materijala. Posebno se angažovao u teškim i neravnopravnim borbama s nadmoćnim neprijateljskim snagama u odbrani ranjenika i zbjegova naroda u toku ove ofanzive na Grmeču. Smjelo je poveo borcu u ofanzivne akcije, u kojima je povratio kontrolu nad teritorijom Podgrmeča. Tada je, kao komandant Podgrmečkog NOP odreda, s jednom četom, uspio u borbama kod Kamengrada da potuče dijelove „Tigar“ — divizije (juli 1943), zarobivši, pored 70 neprijateljskih vojnika, dosta ratnog materijala. Kasnije, kao komandant brigade, Milančić se istakao u mnogim borbama, posebno u napadu na Banja Luku (31. decembra 1943); zatim prilikom uništenja neprijateljskog oklopnog voza u Prijedoru, aprila 1944, kada je zaplijenio naružanje 1

top, 5 puškomitreljaza; u vrijeme njemačkog desanta na Drvar vodio je s brigadom desetodnevnih borbi i sprečavao nastupanje neprijateljskih jedinica pravcem Bosanska Krupa — Bosanski Petrovac (tada je uništeno 80 kamiona, nekoliko tenkova i velika količina drugog ratnog materijala). Učestvujući s brigadom u napadu na Travnik, istakao se samopožrtvovanim i hrabrošću u odbijanju neprijateljskog protivnapada. Na pruži Busovača—Zenica zarobio je oklopni voz, cijeli njemački štab koji je komandovao dijelom fronta u centralnoj Bosni, velik broj njemačkih oficira, i zaplijenio cijeli transport od 15 vagona njemačkih vojnika i svu ratnu opremu (dva vagona municije, 3 tenka, 50 topova, 10 puškomitreljaza). U podvige Miljevića pripada i obezbjeđenje prelaza jedinicama NOVJ preko mosta u Kaknju, u pripremnj fazi operacije za oslobođenje Sarajeva. Tada je s malom grupom boraca privukao protivtenkovski top željezničkoj stanici, i uništio neprijateljski oklopni voz.

Poslije rata, Miljević se nalazio na dužnosti komandanta grada, načelnika vojnog okruga i drugim dužnostima, a 1964. preveden je u rezervu, u činu general-majora.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M.Tr.)

MILJEVIĆ Mileta VELJKO

Rođen je 1916. godine u selu Dabru, Sanski Most, Bosna i Hercegovina. Bavio se zemljoradnjom i radio kao šumarski radnik.

Bio je jedan od prvih boraca svog kraja u ustaničkim danima jula 1941. godine. Već u prvim borbama isticao se hrabrošću. Posle povlačenja ustaničkih frontova, Veljko je ostao u odredu koji je, oktobra 1941, ušao u sastav Sanske čete 1. krajiškog NOP odreda. Kada je Danko Mitrov, komandant partizanskih odreda

Bosanske krajine, od probranih boraca Podgrmeča formirao Konjičku četu, Veljko je bio njen borac. Ta je četa izvela više smelih akcija, osobito na željezničkoj pruži oko Bosanskog Novog. U početku 1942. učestvuje u svim borbama 1. bataljona 1. krajiškog NOP odreda oko Sanskog Mosta i u napadu na Prijedor; ističe se izuzetnom hrabrošću. Bio je komandir voda i čete u 2. krajiškoj brigadi. Osobito junaštvo pokazao je u borbama za oslobođenje nje Jajca, kada ga je pohvalio Vrhovni štab NOV i POJ. Jednom je, sa svoja tri borca, naišao na osam ustaša koji su ih pozvali na predaju. U njihovoj grupi samo je jedan pratilac imao automat. Veljko je, izuzetno brzo, uspeo da uzme automat od svog druga i dugim rafalom uništi svih osam ustaša.

U jesen 1942. Veljko je postao zamenik komandanta bataljona. U vreme napada na Bosanski Novi, novembra 1942. godine, teško je ranjen gelerom topovske granate u grud; prebačen je u partizansku bolnicu gde se njegovu zdravlje brzo popravljalo. Međutim, on nije sačekao potpuno ozdravljenje, nego, čim se malo pridigao, bez dozvole lekara, napustio je bolnicu i otišao u svoju jedinicu, da bi učestvovao u napadu na Sanski Most, koji je tada pripreman. Zbog izuzetnih napora, nedovoljno zarasla rana naglo je počela da se pozleđuje, tako da je upućen u partizansku bolnicu kod Luči Palanke, gde je pet dana kasnije, 3. januara 1943. godine, umro.

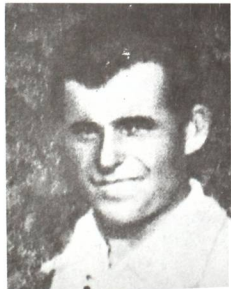
Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine. (Mir.G.)

MILJKOVIĆ Rada JOCO

Rođen je 15. maja 1920. u selu Tržić, Slunji, Hrvatska. Potječe iz siromašne seoske porodice. Njegov otac je umro mlad. S 14 godina bio je najstarije dijete od svoje desetoro braće i sestara.

Do odsluženja vojnog roka, bavio se zemljoradnjom i išao na razne sezonske radove: na sječu drva, kosidbu, na rad u kamenolomu, da bi nešto zaradio za sebe i svoje. S 18 godina odlazi u vojsku, koju služi u 17. graničnoj četi, između Dojranskog jezera i Bjelasice. Tu ga zatiče i kapitulacija Kraljevine Jugoslavije. Zarobljen je u Kavadarcima i otpremljen u Vranje, otkuda uspijeva pobjeći. Išao je šest dana pješice do Čuprije, a zatim u seljačkom odijelu vozom do Beograda, i dalje do Plaškog, odakle je, izbjegavajući „Mačekovu zaštitu“ i ustaške patrolne, pješice došao kući. Ustaše su, već do tada, iz njegovog kraja pohapsili sve viđenije Srbe. Samo je jednu noć prespavao kod svoje kuće, a zatim pobjegao u obližnju šumu. Povezuje se s komunistima svog

kraja, i pomaže im u pripremanju ustanka. Tako se i našao u prvim partizanskim akcijama, avgusta 1941, kao borac u partizanskom odredu „Tobolić“. Već u prvim oružanim akcijama pokazao je snalažljivost i hrabrost. U akciji na ustaše i žandarme, 27. oktobra 1941, kod Kamenice, teško je ranjen, i bio prvi ranjenik-partizan na području sreza Slunji. Iako rane nisu još zarasle, Joco se, već u januaru 1942, našao u svojoj jedinici. Ubrzo postaje vodnik voda, zatim je zamjenik komandira 3. čete 2. udarnog bataljona, komandir čete, zamjenik komandanta 4. bataljona, komandant Omladinskog bataljona „Joža Vlahović“ u 1. kordunaškoj brigadi, načelnik štaba 1. kordunaške brigade, i komandant brigade, do marta 1945, kada odlazi u Sovjetski Savez, u Oficirsku školu. Miljković je, po svojim podvizima u nizu bitaka na Kordunu, Banji, Lici, Gorskom kotaru, Pokuplju, Žumberku i Bosanskoj krajini u toku NOR-a, jedan od najpoznatijih boraca i starješina. Dvanaestog maja 1942. godine postao je član KPJ. Uživao je veliko poštovanje i ljubav naroda u svim krajevima kojima je prolazio sa svojim jedinicama, boreći se i šireći bratstvo i jedinstvo srpskog, hrvatskog, muslimanskog i slovenačkog naroda. Septembra 1942, kao zamjenik komandira čete, s 14 istaknutih boraca vodi borbu kod Vinice, s Italijanima, gdje u jurišu ubija 89 i zarobljava 22 talijanskih vojnika. S 1. kordunaškom brigadom učestvuje u borbama na Žumberku i Sloveniji. Posebno junaštvo i snalažljivost pokazao je u borbi za Jastrebarsko, gdje pali željezničku stanicu, magazine, pronalazi zatočenu djecu s Kozare, Korduna i Banije u ustaškom logoru, i učestvuje u njihovom oslobođenju. U oktobru 1942, kao bombaš uništava ustaški bunker u Batnogi kod Četinja, i tako omogućuje svojoj jedinici da uništi cjelokupnu ustaško-domobransku posadu. Mada ponovo ranjen u napadu na neprijateljsku posadu u Lasinji, rane prebolijeva u hodu, i

ponovo se ističe u borbi za Krašić, u januaru 1943. lako komandir čete, Miljković uzima teški mitraljez, i na čelu mitraljejskog voda juriša na cesti Draganić — Jastrebarsko, zajedno s komandantom bataljona, narodnim herojem Milošem Kijaićem, na ustaško-domobranske snage, i tako sprečava da dođu u pomoć opkoljenoj ustaškoj posadi u Krašiću. On se ističe i u napadu na neprijateljsku posadu Draganić i selo Šipak, i u borbi s ustaško-italijanskim tenkovima na cesti između Draganića i Jastrebarskog, gdje prisiljava 11 neprijateljskih tenkova na povlačenje. Nezabornavi su njegovi podvizi u napadu na snažnu italijansko-četničku posadu, 2. aprila 1943. na Brlogu. Na čelu svoje jedinice, Joco u jurišu svladava žičanu ogradu i uništava posadu u bunkeru. Tako je neprijateljsko uporište, poslije dvodnevnih žestokih borbi, bilo uništeno. Završava u ratu Oficirsku partizansku školu u Švici, u Lici, i postaje komandant omladinskog bataljona „Joža Vlahović“. Za kratko vrijeme, to je bio najbolji bataljon u sastavu 9. kordunaške divizije. U borbama s ustašama i domobranima, početkom novembra 1943. teško je ranjen hrabri komandant Miljković, u blizini Karlova. Hladnokrvni i neustrašivi Joco smogao je snage da pozove članove svoga štaba i da im kaže da se bore u bici do pobjede. Poslije liječenja, ponovo se našao na čelu 1. brigade 8. kordunaške divizije. I dalje se ističe u borbama na Trojvrhu, i u Kneji kod Plaškog, u napadu na Oštarije, Ogulin, Vaganac, Ličko Petrovo Selo i niz drugih mjesta. U toku rata pet puta je teško i lako ranjen. Pet puta je pohvaljen od viših vojnih štabova za izuzetne podvige u borbama, i jednom radio-stanica „slobodna Jugoslavija“.

Poslije oslobođenja, Miljković je komandant brigade, zamjenik upravnika Vojno-političke škole i šef Vojne katedre u Beogradu, inspektor u inspekciji Generalštaba u JNA za pješadiju, i komandant proleterske brigade. Poslije završetka Više vojne akademije, komandant je 2. proleterske brigade, i komandant 436. granične brigade, do 1970, kada je penzioniran, u činu general-majora JNA.

Živi u Veljunu, na Kordunu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Du.Za.)

MILJKOVIĆ M. RADA

Rođena je januara 1917. godine u selu Belici, kod Despotovca, Srbija, u porodici siromašnog seljaka. Da bi školovao decu, otac joj se seli u Jagodinu, gde radi kao pinter u pivari. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u

Jagodini, a petogodišnju učiteljsku školu u Krugujevcu, 1936. godine. Bila je najstarije dete svojih roditelja.

Još u učiteljskoj školi prilazi naprednom omladinskom i radničkom pokretu, i vrlo aktivno učestvuje. U toku čekanja na postavljenje, koje je stiglo tek posle dve godine, 1937. godine primljena je u SKOJ. Kao učiteljica radi u selu Balajncu, kod Despotovca, od 1938. do kraja avgusta 1940. godine. U selu je vrlo aktivna na kulturno-prosvetnom i političkom polju: organizuje čitaonicu, pevačko društvo, diletantsku grupu. Posebnu pažnju poklanja radu sa ženama.

Kada je kulturno-izdavačka i prosvetna druga „Vuk Karadžić“, 1940. godine organizovala partijski kurs za svoje članove pod rukovodstvom Svetozara Vukmanovića Tempa u Sijarinskoj Banji, Rada se takođe uključila.

Bila je jedna od najaktivnijih učesnica naprednog Ženskog pokreta u Pomoravlju od njegovog osnivanja 1938. godine. Za člana KPJ primljena je 1940. izvršavala je zadatke Partije u Čupriji, Paraćinu i Jagodini. Bila je izvesno vreme 1941. sekretar SK KPJ za srez ravanički u Čupriji, a kasnije, te iste godine, član MK KPJ za Jagodinu. Bili su to baš ratni dani aprila.

Posle okupacije zemlje, aprila 1941. godine, iz Ivankovca prelazi u Jagodinu, i vrlo aktivno radi na pripremama ustanka i formiranju partizanskih odreda u Pomoravlju. U njenoj kući održavaju se sastanci, sanitetski kursevi, umnožava se partijski materijal. Tu je umnožen, i odatle rasturan Proglas CK KPJ povodom napada fašističke Nemačke na SSSR. U leto 1941. jedva je uspjela da umakne žandarmerijskoj patroli, koja je bila pošla da je uhapsi u školskom stanu u Ivankovcu. Iškočila je krz prozor i uspjela da pobjegne. Od tada je morala da se povuče u ilegalnost. A kad je formirana Belička partizanska četa, Rada je među prvim njenim borbama.

Po naređenju glavnog štaba PO Srbije, avgusta 1941. godine, kao član OK KPJ za donje Pomoravlje, upućena je u 2. šumadijski odred, da radi na usklađivanju rada Partija na terenu i odreda. U 2. šumadijskom odredu bila je prva žena rukovodilac. Tu, u oslobođenoj Jasenici, septembra 1941, vrlo je aktivna. Gotovo nije bilo mitinga ili konferencije na kojima i ona nije govorila. Prisustvuje dvodnevnom sastanku koje održava drug Stambolić u selu Vučiću, kod Rače, septembra 1941, s partijskim rukovodstvom za teritoriju na kojoj operiše 2. šumadijski odred.

S borbama 2. šumadijskog odreda povlači se preko Rudnika i Užica za Sandžak i Bosnu. Najpre je terenski partijski radnik, zatim prelazi u 3. sandžačku brigadu. Posle prelaska u Bosansku krajinu, dolazi u 3. bataljon 2. proleterske udarne brigade. Kada je nekomе od boraca bilo teško, kada nije mogao izdržati napor, Rada se javljala da ga zameni na straži ili drugom položaju. I to ne jednom. „Tako je to trajalo četrdeset dana, a čita do 30“ ispod nule“, kako saopštava jedan njen saborac iz borbi oko Nove Varoši i Uvca, u zimu 1941. „Noću pored Uvca, a danju držati stražu“. A Rada je tada bila sanitetski referent i član štaba. I nije joj to smetalo da vrlo revnosno ide na položaje čete, da obavi i svoju boračku dužnost. U borbama protiv četnika gotovo je uvek na čelu čete, prva u jurišima, a poslednja u povlačenju, u zaštićenici. Iznemoglim i prozeblim drugovima pomagala je da nose oružje, municiju, nosila je i puškomitraljez s municijom, a u vreme zatišja i predaha pripremala bi horove i diletantske grupe, organizovala priredbe za borbe, pranje i krpljenje rublja. Tako je postala jedna od najpoznatijih i najomiljenijih ličnosti u brigadi. A kada je 2. proleterska pošla da zauzme ustaško uporište Kupres, stalno je s četama na položajima oko grada i u borbama. Borci su govorili da nju znoć reče. Međutim, kada je, 19. jula 1942. godine, iz čete došla u štab bataljona, koji se nalazio u selu Urje, blizu Donjeg Bugojna, na štab su napale ustaše. U borbi su poginuli svi članovi štaba. S njima je pala i Rada Miljković, učitelj, član OK KPJ za južno Pomoravlje, član štaba 2. proleterske.

Prenete je i sahranjena na groblju u Jagodini.

„Tata, i mi ćemo početi da branimo zemlju“, rekla je ocu kad je, uoči izbijanja rata 1941. pozvan u vojsku. „O našoj borbi pišate istorija...“ Rada je svojim životom ispislala jednu od tih slavnih stranica istorije o kojoj je govorila.

Narodnim herojem proglašena je 7. jula 1953. godine. (R.Vu.)

MINIĆ Dragomira MILOŠ

Rođen je 28. avgusta 1914. godine u Prejini, Čačak, Srbija.

Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, gimnaziju u Čačku, i 1938. godine diplomirao na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Revolucionarnom radničkom pokretu prišao je kao dak viših razreda gimnazije u Čačku. Kao student, od 1933. godine, u redovima napredne studentske omladine Beogradskog univerziteta učestvovao je u štrajkovima, demonstracijama i drugim akcijama koje je organizovala i vodila KPJ.

Član je SKOJ-a od 1935. a KPJ od 1936. godine, kada je i član rukovodstva partijske organizacije na Pravnom fakultetu. Tokom 1936/37. rukovodio je radom studentske „Samopomoći“, bio predsednik Opšte studentske menze, sekretar Polupornog udruženja studenata, član Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja (AOSSU) i jedan od organizatora i član štrajkačkog odbora opšteg studentskog štrajka 4. aprila 1936. godine. Godine 1938. izabran je u Univerzitetski komitet KPJ, ali je ubrzo prešao na rad u PK SKOJ-a. S Momom Markovićem napisao je, posle opštinskih izbora 1938. godine, brošuru „Ko ima pravo da govori u ime Srbije“, u kojoj je izvršena analiza izbora, prikazan teror i druge mahinacije predstavnika režima.

U jesen 1939. godine odlazi na partijski rad u Čačak, gde je izabran u OK KPJ. U Čačku je radio kao advokatski pripravnik, što mu je omogućilo slobodno kretanje i nesmetan politički rad. Marta 1940. prelazi u ilegalnost, zbog odluke Ministarstva unutrašnjih poslova da ga pošalje u koncentracioni logor u Bileću. Po odluci PK KPJ za Srbiju, maja 1940. kao instruktor PK odlazi na partijski rad u Kruševac. Sve do marta 1941. je u kruševačkom okrugu radio na formiranju i učvršćivanju okružne partijske organizacije, koja je bila u provali potpuno razbijena i teško se oporavljala posle velikih hapšenja članova Partije 1935. i 1937. godine. U leto 1940. izabran je za sekretara OK KPJ za Kruševac. Kao predstavnik partijskih organizacija kruševačkog okruga, učestvuje u radu V pokrajinske konferencije KPJ za Srbiju, juna 1940. godine.

Posle 27. marta 1941. u svojstvu instruktora PK, upućen je na partijski rad u Valjevo. Na tom zadatku zatekao ga je rat i kapitulacija Kraljevine Jugoslavije.

Posle okupacije zemlje, zajedno s OK KPJ za Valjevo, radio je na stvaranju novih i jačanju postojećih partijskih organizacija i rukovodstava, na pripremama za oružanu borbu i na prikupljanju oružja.

Maja 1941. godine učestvuje na pokrajinskom partijskom savetovanju za Srbiju, come

je prisustvovao drug Tito, i na kome je razmatrano sprovođenje direktiva CK SKJ o pripremanju Partije za oružanu oslobodilačku borbu.

Prema direktivama Glavnog štaba za Srbiju i PK KPJ za Srbiju, zajedno s OK za valjevski okrug, organizuje Valjevski partizanski odred koji je počeo oružane akcije već prvih dana jula, a u Beloj Crkvi 7. jula 1941. izveo prvu značajnu akciju. Od septembra do decembra 1941. radio je, zajedno sa OK KP, na jačanju Partije u Valjevskom partizanskom odredu, koji je narastao na više od 1.200 boraca, na organizovanju narodne vlasti, narodnoslobodilačkih odbora i drugih organizacija NOP-a na oslobođenoj teritoriji, koja se prostirala od

Drine do Lajkovca — osim grada Valjeva, koji je držao nemački okupator s izdajničkim snagama Nedića i Ljotića.

Po direktivi Glavnog štaba, u dva maha, u avgustu i u prvoj polovini septembra, vodio je pregovore s komandantom četničke organizacije, Dražom Mihailovićem, zbog pridobijanja Mihailovića za zajedničku borbu partizana i četnika protiv nemačkih i drugih okupatora i domaćih izdajnika.

Odmah posle dolaska Generalnog sekretara CK KPJ i Vrhovnog komandanta Vrhovnog štaba partizanskih odreda, druga Tita, iz Beograda na slobodnu teritoriju, zajedno s njim učestvovao je u pregovorima koje je drug Tito vodio s Dražom Mihailovićem u selu Struganiku, da bi privoleo Dražu Mihailovića na zajedničku borbu.

Učestvovao je na poznatom Savetovanju Vrhovnog štaba pod rukovodstvom druga Tita, u septembru, u Stolicama kod Krupnja, koje je imalo istorijski značaj za dalji razvoj NOB.

Posle i nemačke ofanzive, u kojoj je neprijatelj ponovo zaposeo oslobođenu teritoriju

(„Užička republika“) i povlačenja Vrhovnog štaba i većeg dela partizanskih snaga iz Srbije u Bosnu i Crnu Goru, ostao je na teritoriji valjevskog okruga na partijskom radu sve do potpunog razbijanja Valjevskog odreda, marta 1942. od nadmoćnih snaga neprijatelja. Posle uništenja odreda i ugušenja oružane borbe, sa članovima OK Partije i SKOJ-a koji su ostali živi, radio je, tokom 1942. na obnavljanju partijske organizacije i Valjevskog odreda u „mučnim danima nastalim posle teškog poraza, u uslovima najsurovijeg terora i masovnih istrebljenja koje je neprijatelj vršio na teritoriji valjevskog okruga.

Početak 1943. posle uništenja OK Čačak i obnovljenog Čačanskog partizanskog odreda marta 1943. PK KPJ za Srbiju upućuje ga za sekretara OK KPJ Čačak. I u ovom okrugu je, u veoma teškim uslovima ilegalnog rada, terora i stalnih ubistava pripadnika NOP-a, radio na obnavljanju partijskih organizacija i partizanskih odreda. Na tom zadatku je ostao sve do kraja oktobra 1944. kada je prešao u oslobođeni Beograd, gde je rukovodio Odeljenjem zaštite naroda (OZNA) za Beograd.

Posle oslobođenja obavljao je razne partijske i državne dužnosti: marta 1945. postavljen je za javnog tužioca NR Srbije. Na toj dužnosti ostao je do 1950. Zastupao je vojnog tužioca JNA u procesima (1945. i 1946) Draži Mihailoviću, njegovim komandantima i drugim rukovodiocima četničkih, nedićevskih i ljotićevskih izdajničkih oružanih formacija.

Izabran je za člana II zasedanja AVKOJ-a, ali nije učestvovao na tom zasedanju, zbog nemogućnosti napuštanja terena na kome je tada politički delovao. Učestvovao je na III zasedanju AVNOJ-a, kao njegov član. Godine 1945. biran je za narodnog poslanika Privremene narodne skupštine, Ustanotvorne skupštine FNRJ, ASNOS-a i Ustanotvorne skupštine Srbije, a zatim je neprekidno biran za poslanika Savezne skupštine i Skupštine SR Srbije.

Bio je član Ustanotvornog odbora Ustanotvorne skupštine FNRJ i učestvovao u izradi prvog Ustava FNRJ. Kao predsednik Ustanovnog odbora Ustanotvorne skupštine Srbije, rukovodio je radom na izradi prvog Ustava republike Srbije.

Minić je ministar u Vladi NR Srbije (1950—1953), član Saveznog izvršnog veća 1953, član Saveznog veća Skupštine FNRJ (1953—1956), predsednik Gradskog narodnog odbora Beograda (1955—1957), predsednik Izvršnog veća Skupštine Srbije (1957—1962), od maja 1962. član, a zatim potpredsednik SIV-a (jun 1963—1965) i prednesnik Saveznog veća Savezne skupštine (1966—1967), a onda je predsednik Skupštine Srbije (1967—1969), potpredsednik Savezne skupštine (1969—1972).

Biran je za člana CK KPJ (SK) Srbije od I

kongresa maja 1945, a član je Politbiroa CK (1948—1962) i IK CK SK Srbije od juna 1963. godine.

Na V kongresu KPJ izabran je za kandidata za člana CK, a od VI do X kongresa neprekidno je biran u CK SKJ. Učestvovao je, kao član Komisije, u pripremi i izradi Programa SKJ, usvojenom na VII kongresu SKJ 1958. u Ljubljani. Na IX kongresu SKJ izabran je za člana stalnog dela Konferencije SKJ. Od 1966. do 1974. biran je za člana Saveta Federacije.

Bio je na dužnosti potpredsednika Saveznog izvršnog veća i Saveznog sekretara za za inostrane poslove.

Na X kongresu (1974) izabran je za člana Predsedništva CK SKJ. Pored toga, bio je i član Predsedništva Glavnog odbora SSRNJ Srbije i član Saveznog odbora SSRNJ.

Rezervni je general-major JNA. Sada je član Predsedništva CK SKJ i Predsednik saveznog saveta za međunarodne odnose.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (D. Pi.)

MINIĆ Drage MILUN ŠUMADINAC

Rođen je 31. marta 1906. godine u selu Prejini kod Čačka, Srbija, u imućnoj zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu, zbog rata, završio je tek školske 1921/1922. godine, s odličnim uspehom. Pošto je zbog rata, izgubio nekoliko godina, odlučio je da gimnaziju polaže privatno, pa je s odličnim uspehom maturirao 1928. godine, u Čačku. Posle toga upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta, i završio ga 1933. godine.

U vreme studija učestvovao je u studentskim demonstracijama, zbog čega je bio pod prishtom policije.

Posle završenih studija, vratio se u rodni kraj. Vojsku nije služio, jer mu desna ruka, od rođenja, nije bila zdrava.

Na zaposlenje je čekao više meseci. Onda je postavljen za sudijskog pripravnika u Sreskom sudu u Gornjem Milanovcu. Tu je stupio u dodir s naprednim ljudima iz grada i okolnih sela. U vreme majskih izbora 1935. godine, pozivao je narod da glasa za Udrugu u poziciju.

Zbog svog naprednog stava, ondašnje vlasti su ga često premeštale. Morao je da se seli u Kosovsku Mitrovicu, Guču kod Čačka, Čačak i druga mesta. U svakom od tih mesta nastavljao je da se bori protiv korupcije, protekcije, eksploatacije i svih drugih zala.

U to vreme, KPJ je okupljala narod oko sebe na platformi Narodnog fronta. Milun je u stalnom dodiru s istaknutim revolucionarima,

kao što su bili Miloš i Milka Minić. Od njih je dobijao instrukcije za rad među ljudima.

Zbog angažovanja na liniji KPJ, ponovo je premešten u Knjaževac, a 1939. godine u Andrejovac, gde je radio kao sudija Sreskog suda. U novoj sredini brzo je stekao poverenje ljudi.

Početkom 1941. godine, postao je član KPJ. Prijem je shvatio kao veliku čast, pa je s još većim elanom nastavio da radi na popularizaciji ideja progressa i slobodnarstva.

Posle ulaska Nemaca u Andrejovac, 13. aprila 1941. godine, zajedno s ostalim članovima Partije i SKOJ-a i drugim rođoljubima, počeo je da skuplja oružje i municiju i da radi na podizanju ustanka.

Dva dana posle objave rata Nemačke SSSR-u bio je uhapšen u Andrejevcu, ali je 24 dana da pobjegne iz prostorije Sreskog suda i da ode u Knjaževac. Kada je, u Karađinu, kod sela Štrpca (Knjaževac), formiran, 8. avgusta 1941. godine, Zaglavsko-timočki NOP odred, među prvim borcima bio je i Milun. U svim akcijama koje je odred izvodio isticao se hrabrošću i odvažnošću.

U noći između 5. i 6. septembra, uz pomoć Ace Borđevića, u selu Radičevcu, razoružao je 24 žandarma. To je bila smela, gotovo drska akcija. Žandarmi su mislili da je u pitanju veća partizanska jedinica. Međutim, Milun je primorao komandira žandarmerijske stanice da ga vodi od zasede do zasede, i tako je razoružavao žandarme. O ovoj njegovoj akciji povalno je pisao i Bilten Glavnog štaba NOV i PO Jugoslavije br. 6 od 1941. godine: „Partizan M. iz Knjaževačkog odreda, u izvršenju dobijenog zadatka, naišao je na više patrola u jačini od 24 žandarma i finansa... Partizan M. je primer hrabrosti i odlučnosti, prisebnosti i saveznog izvršavanja postavljenog mu zadat-

ka. M. zaslužuje našu pohvalu”.

S još dva druga organizovao je napad na Andrejovac, u kojem je bilo sresko načelstvo sreza timočkog. Napad je potpuno uspeo: rasteryani su žandarmi, spaljena je arhiva sreskog načelstva i poreske uprave, i demolirana pošta. I o ovom napadu pisao je Bilten GŠ NOV i POJ.

U narodu su ove i druge akcije veoma pozitivno odjeknule. Rasla je popularnost partizana, a, samim tim, i Miluna.

Zbog takve njegove aktivnosti i popularnosti nemačka Krajskomanda u Zaječaru izdala je objavu kojom se traži 15 ljudi, među kojima i Milun Minić, sudija iz Andrejevca: „Ko jednu od gore navedenih osoba, živu ili mrtvu, preda Okružnoj komandaturi, dobiće nagradu od 5.000 do 10.000 dinara”.

Posle borbe protiv Nemaca, žandarma i četnika Koste Pečanca, 29. septembra 1941. godine, kod sela Šitarca, povučen je na teren sela Donje Zuniče, Jelašnica i Jakovac.

Odlukom OK KPJ za Zaječar, 8. oktobra 1941. godine, od Boljevačkog i Zaglavsko-timočkog odreda formiran je Knjaževačko-bojevački odred od tri čete. U akcijama: uništenja rudnika „Dobra sreća”, železničkog mosta na Griškoj reci, železničkog mosta u Vratarnici, napadu na Andrejovac i rudnik Podvis, razbijanju četnika iznad sela Radičevca, razoružavanju finansa i drugima učestvovao je i Milun sa svojom četom, kao član Štaba odreda.

Njegova je četa, u vreme Aćimovićevе ofanzive u leto 1942. godine, vršila akcije na ograncima Stare planine. U noći između 19. i 20. septembra 1942. godine stigla je u selo Ošljan, s namerom da napadne stanicu Nedičevе Poljske straže. Na čelu grupe koja je krenula na stanicu bio je Milun s drugovima. Međutim, primetio ih je neki četnik Koste Pečanca, i javio komandiru stanice. Kad je Milun prišao zgradi i spremao se da ude, nedičevci su otvorili vatru. Partizani su odgovorili. Borba je trajala veoma kratko. Ali, u njoj je Milun bio teško ranjen. Ne mogavi da se bori, naredio je povlačenje. Pred zoru, 20. septembra 1942. godine, nedaleko od mesta borbe, da ne bi pao neprijatelju u ruke, Milun je izvršio samoubistvo. Neprijateljski vojnici nisu znali ko je ubijen, pa su njegovo telo dotaleri u Andrejovac i izložili ga u dvorištu sreske ambulante. Građani su morali da dođu u dvorište ambulante da bi prepoznali poginulog partizana.

Posle rata, narod Andrejevca je, jula 1945. godine, na zboru građana, odlučio da promeni ime mesta u Minićevu.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Sl. Po.)

Rođen je 6. oktobra 1918. godine u Odesi, SSSR. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice. Do 1941. godine pohađao je gimnaziju u Sarajevu; kad je, iz materijalnih razloga, napustio školovanje, 1936. godine, bavi se zemljoradnjom, sve do 1939. godine, kad odlazi na odsluženje vojnog roka, gde ostaje do kapitulacije Jugoslavije.

U narodnooslobodilačkoj borbi učestvuje od jula 1941. godine, kada je stupio u Romanijski partizanski odred. Odmah se istakao hrabrošću u borbama oko Mokrog, na Devi (Romanija), oko Pala i drugim borbama vođenim u to vrijeme. Njegova hrabrost i snalažljivost uticale su da vrlo brzo postane komandir

čete u Romanijskom partizanskom odred. U novembru 1941. godine postaje član KPJ. U 1. udarnom bosanskom bataljonu, marta 1942. godine, postavljen je za zamjenika komandanta bataljona. Kasnije, u 6. istočnobosanskoj proleterskoj brigadi, postaje komandant bataljona. Poslije povratka iz IV neprijateljske ofanzive, postavljen je za komandanta Romanijskog partizanskog odreda, a kada je, 1944. godine, formirana 20. romanijska brigada, postavljen je za njenog komandanta, gdje ostaje do početka 1945. godine.

U mnogim borbama je učestvovao i pokazao izuzetnu hrabrost. Posebno se istakao u napadu na ustaško uporište Petrovice, kod Olova, u borbama protiv četnika na Ozrenu kod Doboja, u napadu na Pogled kod Vlasenice, kada je bataljon kojim je komandovao Mitar izvršio juriš, uništio uporište i zarobio pet puškomitraljeza i više drugog oružja i municije. Njegov bataljon imao je veliku ulogu u napadu koji je 6. istočnobosanska brigada izvršila, zajedno sa sremskim partizanima, protiv četnika na Maleševcima, na Majevici.

Nalazeći se tada u streljačkom stroju, Mitar je vješto manevrisao, zauzeo dominantan položaj, i iz neposredne blizine tukao neprijatelja iz puškomitraljeza. Podvig je napravio i u sukobu s četnicima u Jabuci, a takođe i u napadu na ustaško uporište Han-Kram. Tada je Mitar sa svojim borcima upao u kasarne i, boreći se prsa u prsa, kundacima i pištoljima, osvajao zgradu po zgradu. U V neprijateljskoj ofanzivi bio je borac, jer je zbog izvjesnih samovoljnih postupaka bio smijenjen s dužnosti komandanta bataljona, ali je svojim junaštvom pokazao sposobnost i vještinu u ratovanju, pa je ponovo postavljen za komandanta. Kada su jake njemačke snage tenkovima prodrle od Lukavca prema Tuzli, oktobra 1943. godine, Mitar je s bataljonom ušao u juriš i odbio Nijemce, iako su bili brojno i u naoružanju nadmoćniji. Veliku hrabrost je pokazao u borbama na Capardama, Borogovu, Vukovijama, koje je vodio kao komandant Romanijskog partizanskog odreda i Romanijske brigade.

Poslije završetka NOR-a, ostaje u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, gdje obavlja niz odgovornih dužnosti: načelnika 29. divizije, operativnog oficira u Generalštabu JNA, zamjenika načelnika korpusa, načelnika vojnog područja i zamjenika načelnika uprave pješadije JNA. Završio je Višu vojnu akademiju i ratnu školu JNA. Penzionisan je 1970. godine, u činu general-majora. Sada je član Savjeta Republike i aktivan društveno-politički radnik. Dobitnik je nagrade ZAVNO BiH-a.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više ratnih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (D. Bor.)

MINIĆ Stevana SLOBODAN

Rođen je 16. januara 1920. u Banji, kod Arandelovca, Srbija, u siromašnoj seoskoj porodici. Još kao mladić odlikovao se skromnošću i upornošću. Rano je prišao radničkom pokretu i povezoao se s naprednim mladincima i ilegalcima svog kraja. Član KPJ postao je 1940. godine.

Posle kapitulacije jugoslovenske vojske i poziva KPJ na oružanu borbu protiv okupatora, Slobodan je odmah stupio u partizane, i svojim radom i borbom znatno doprineo omasovljenju pokreta. Ubrzo je postao komesar čete 1. šumadijskog odreda i učestvovao u svim borbama koje je ovaj odred vodio na teritoriji Šumadije. Posle povlačenja partizanskih snaga s teritorije Srbije prema Sandžaku, Minić se vratio u svoj kraj, i s grupom boraca, koji su se ponovo okupljali oko Okružnog komiteta KPJ za kragujevački krug, nastavio

politički rad. Kasnije, kad je uspostavljena veza s Pokrajinskim komitetom, Slobodan je postao sekretar Sreskog komiteta Partije za orašaki srez, i uporno je radio na održavanju borbenog morala u narodu i na obnavljanju Šumadijskog odreda.

Od 1943. godine član je Okružnog komiteta Komunističke partije za Kragujevac.

Kada je, krajem 1943, 1. šumadijska brigada napustila teritoriju Šumadije i, po naređenju Vrhovnog štaba, krenula prema slobodnoj teritoriji Sandžaka i Crne Gore, na teritoriji OK Kragujevac ostao je samo Šumadijski odred s oko 60 boraca. OK je ulagao ogromne napore da sačuva jezgro odreda i malobrojne političke radnike, koji su bili prinuđeni da se kreću samo preko svojih ilegalnih i dobro proverenih

veza. Četnici su, preko svoje razvijene obavještajne mreže, pratili kretanje političkih radnika, a čak i pojavu simpatizerstva prema snagama revolucije kažnjavali klanjem i ubijanjima, u težnji da održe Šumadiju pod svojom kontrolom.

Po svom junaštvu, Slobodan je bio poznat među borcima Šumadijskog odreda, kao i u selima Oplenačkog i Orašačkog sreza. U borbi protiv četnika u selu Duškovcima, s puškomitraljezom je jurišao na neprijatelja, i svojim primerom uticao na ostale borce i tako doprineo razbijanju neprijatelja. Kada su ga jednom opkolili žandarmi i pozvali da se preda, odgovorio je vatrom, i tako sebi prokrio put i izvukao se iz okruća.

Februara 1944. godine, u iznenadnom sukobu s nedivčevcima i četnicima u selu Vrbici, kod Arandelovca, dvadesetčetvorogodišnji Slobodan je opkoljen i na samom početku borbe ranjen, ali je i dalje nastavio da daje otpor sve dok nije izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (M. And.)

MODRAGOVIĆ Milinka LJUBIŠA

Rođen je 9. septembra 1913. u selu Seljanama, Prijepolje, Srbija, u učiteljskoj porodici.

Detinjstvo je proveo u Seljanama i Kolo vratu, gde mu je otac službovao. Osnovnu i nižu gimnaziju završio je u Prijepolju. Posle završetka niže gimnazije, upisao se u Trgovačku akademiju u Sarajevu. Tu je 1929. i 1930. završio I i II razred, a 1931. i 1932. prešao je u Beograd, gde je završio III i IV razred Trgovačke akademije. Još u Sarajevu došao je u dodir s naprednim pokretom i literaturom. Tu je počeo njegov revolucionarni rad, da bi ga s većim žarom nastavio u Beogradu. Naročito je radio među srednjoškolskom omladinom. Njegova aktivnost bila je tako vidna da je 1932. godine primljen za člana KPJ.

Posle završetka Trgovačke akademije, pokušao je da se zaposli u Državnoj hipotekarnoj banci u Beogradu, ali nije uspeo, jer ga je beogradska policija već znala kao komunistu. Pošto nije uspeo da se zaposli, u septembru 1932. godine upisao se u Ekonomsku komercijalnu visoku školu u Zagrebu. U Zagreb dolazi s iskustvom ilegalnog revolucionarnog radnika, i to mu je pomoglo da se odmah uključi u revolucionarni pokret. Beogradska policija poslala je u Zagreb podatke o Ljubiši Miodragoviću, pa je odmah stavljen pod nadzor. Njegov politički i partijski rad, njegova revolucionarna aktivnost u Zagrebu učinili su da je, početkom 1935, bio uhapšen. Duže vreme ostao je u zatvoru. Posle izlaska iz zatvora, politički rad nastavlja s većom žestinom. Zbog toga je, krajem 1935. godine, zagrebačka policija za njim raspisala poternicu. Da bi izbegao hapšenje, početkom 1936. godine prešao je u ilegalnost, a u maju 1936, po nalogu Partije, partijskim kanalima i s falsifikovanim ispravama odlazi preko Austrije u Čehoslovačku i kao komunist — internacionalist u Bratislavi se povezuje s KP Čehoslovačke i tamo radi za revoluciju.

U Bratislavi je boravio oko tri meseca. No, i tu je uhapšen. Pri sprovođenju iz Čehoslovačke za Jugoslaviju, na čehoslovačko-austrijskoj granici uspeo je da pobegne i da se ubrzo ilegalno vrati u zemlju. Policijska poternica još je bila na snazi. Ljubiša menja mesta boravka u Jugoslaviji. Živi ilegalno i pod lažnim imenima, organizuje i izvodi akcije.

U vreme ovog ilegalnog rada, Ljubiša je obavljao fizičke poslove. Radio je na putu koji se gradio na Zlatiboru, tucao kamen i delao među radnicima. Zatim prelazi u valjevski kraj, i radi na selu sve poljske radove. Naročito se zadržavao u porodici Dragojla Dudića, u selu Klinci.

U vreme boravka u valjevskom kraju Ljubiša je izveo veoma uspešnu akciju. U Valjevu, u

prostorijama gradske čitaonice, Rusi — belogardejci, koje je režim podržavao, priredili su antiboljševičku izložbu, koja je kružila zemljom, a prihod od nje pripadao je Rusima — emigrantima. Izložba je prikazivala najcrnije stanje u SSSR. Ljubiša, pošto je bio povezan s valjevskom partijskom organizacijom, upao je u izložbenu salu, i s pripremljenim hemikalijama brzo premazao eksponate. Izložba je postala neupotrebljiva. Ljubiša se izgubio iz Valjeva. Ta njegova akcija zaprepastila je valjevsku policiju, a oduševila komuniste i simpatizere KPJ.

Iz Valjeva, Ljubiša se ilegalno prebacio u Zagreb.

U martu 1937. godine u Zagrebu su izbile velike demonstracije. Ljubiša uzima učešće u

ovim demonstracijama, predvođeci grupu radnika i šegrta i, uz pomoć rastegnute žice, obara zagrebačke policajce s konja.

Posle ovih demonstracija, 8. septembra 1937. Ljubiša je ponovo uhapšen. Posle istrage u Zagrebu, izveden je pred Sud za zaštitu države u Beogradu. No, zbog nedostatka dokaza je oslobođen. I pored toga, zagrebačka policija izdaje rešenje kojim se Ljubiši zabranjuje boravak u Zagrebu u trajanju od 5 godina. On nije poštovao ovu zabranu, već se, ubrzo, ilegalno vraća u Zagreb, gde provodi zimu 1937. i 1938. godine. Radio je i spavao po stolarskim radionicama i pekarama, i partijski radio među tim radnicima. Na fakultetu se nije pojavljivao.

Marta 1938. Ljubiša je pozvan u vojsku. Vojni rok je služio u Osijeku 1938. i 1939. i to kao običan vojnik, jer mu policijski dosije nije dozvoljavao da služi skraćeni dački rok. U vreme služenja vojnog roka, politički je radio među vojnicima i nekim oficirima.

Po odsluženju vojnog roka, juna 1939. pošao je u Prijepolje. Posredovanjem prijepoljskog advokata Andelića uspeo je da mu se skine zabrana odlaska u Zagreb. Već 12. oktobra 1939. upisuje semestar, i februara 1940. polaže poslednje ispite na fakultetu.

Matica njegovog političko-partijskog rada bio je Zagreb. No, ništa manje nije to bio ni Sandžak, naročito mileševski srez.

Ljubiša je bio komunist — idealist. I danju i noću radio je za Partiju i revoluciju, kao pravi misionar. Izuzetno čestit, skroman, pošten, plemenit, postojan i hrabar, za život se nije bojao.

Krajem 1940. godine u Prijepolju je formiran Mesni komitet KPJ, čiji je sekretar Ljubiša Miodragović. Svestan toga da Sandžak nema industrije i radničke klase, Ljubiša se posvetio selu. Pred rad, izabran je za člana Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak.

Rat ga je zatekao kao vojnika 48. pešadijskog puka, koji je davao otpor prema albanskoj granici. Svestan predstojećih dana, iz rata je doneo puškomitraljez.

Posle povratka iz aprilskog rata, Ljubiša radi na organizovanju ustanka. Pod njegovim rukovodstvom stvorene su i prve pozadinske čete. Prisustvovao je na više sastanaka i savetovanja Oblasnog komiteta na kojima se raspravljalo o predstojećim danima: savetovanja Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak, održano 22. juna 1941. u Čadnju (Prijepolje), sastanak MK KPJ za pljevaljski srez u Maoču, na kome se raspravljalo o napadu na Pljevlja, u avgustu je bio u novovaroškom srežu i govorio o ustanku u Crnoj Gori. Prisustvovao je, 10. septembra 1941, formiranju Zlatarske partizanske čete.

Ljubiša nije doživio da prisustvuje formiranju Mileševske partizanske čete, u jesen 1941. Poginuo je 27. septembra, od Italijana, u selu Sedobro, kod Prijepolja.

Narodnim herojem proglašen je 21. decembra 1951. (D. Bo.)

MIRČEV Koca DIMČE

Rođen je 1914. godine u Velesu, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Posle završetka osnovne škole, učio je stolarski zanat. Vrlo rano (1934—1935) uključuje se u sindikalni pokret, i ubrzo se ističe kao sindikalni aktivist. Kao jednog od rukovođa člana URS u Velesu, policija ga 1937. godine hapši, maltretira i pola godine drži u zatvoru. Posle izlaska iz zatvora, otišao je na rad u Beograd. Tamo je još aktivniji u revolucionarnom pokretu. Njegova aktivnost se naročito ističe u URS.

U vreme boravka u Beogradu, stekao je veliko revolucionarno iskustvo, pa je posle

povratka u Veles, 1940. godine, primljen za člana KPJ. Uskoro postaje član MK KPJ, ali u jednoj provali, u jesen 1940. godine, uhapšen je i bez osude držan, s grupom komunista, u piletskom zatvoru. Tu ga zatiče i aprilski rat 1941. godine. Iz zatvora je pušten 8. aprila, kada se vraća u Veles.

Kad su, posle 22. juna 1941. godine, počele intenzivne pripreme za oružani ustanak, Dimčje je sekretar MK u Velesu, a u jesen iste godine načelnik Mesnog vojnog štaba. Partijska organizacija je bila pripremljena za formiranje partizanskog odreda, ali zbog više razloga, do toga je došlo tek aprila 1942. godine. Dimčje ima znatne zasluge za stvaranje Odreda i njegovo omasovljenje. U septembru 1942. godine njegov opstanak u gradu postao je veoma težak, i zato odlazi u partiza-

novih boraca u Odred. Međutim, okupator je saznao za rad Dimčeta i Kire, i 17. aprila je 600 bugarskih vojnika i policajaca opkolilo kuću u kojoj su njih dvojica zanoćili. U neravnopravnoj borbi, obojica su pali herojskom smrću. Pošto je ubio nekoliko bugarskih policajaca Dimčje se poslednjim metkom revolvra ubio.

Narodnim herojem proglašen je 2. avgusta 1949. godine. (K. So.)

MIRTIĆ Jožeta JOŽE ZIDAR

Rođen je 20. oktobra 1912. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio železnica.

Kad je u Ljubljani završio osnovnu školu, produžio je školovanje na Građanskoj, a godinu dana je bio mašinbravarski šegrt. Najzad uspeva da ga prime u Srednju tehničku školu, na građevinski odelak. Još kao dak, bio je član skautske organizacije koja je bila pod uticajem hrišćanskih socijalista; pošto je skretala sve više ulevo, vlasti su je, 1933. godine, rasturile.

Po završetku Srednje tehničke škole, Mirtiće radi do 1937. u Ptuj, u Upravi za puteve. Tada odlazi u vojsku, gde završava kurs za rezervne pešadijske oficire. Posle vojske, vraća se u Ljubljani i nalazi privremeni posao u upravi Dravske banovine, 1941. godine.

Odmah posle 1941. pristupa Osvobodilnoj fronti u ustanovi u kojoj je radio, i izabran je za člana rukovodstva. Saradivao je na zapošljavanju i zbrinjavanju mnogih izbeglica iz nemačke okupacione zone, među kojima je bilo najviše učitelja. Zbog uspešnog rada i zalaganja, bio je, početkom 1942. kandidovan za člana KP Slovenije.

U proleće 1942. rukovodio je izgradnjom šumskog puta na planini Mokrc. Tu je uspostavio veze s partizanima i snabdevao ih, naročito eksplozivom. U sporazumu s partizanima, obustavio je radove 15. maja 1942. i stupio u Robsku četu 2. bataljona Notranjskog odreda. Ubrzo je postao vodnik minerskog voda, što mu je bilo i struka, i izvršio mnoge sobotaje. Kasnije je bio predložen za komesara Proleterske udarne čete, ali se smatralo da je neophodno da, kao stručnjak, ostane vodnik minera.

Sredinom juna, postaje komandir čete, posle mesec dana zamenik komandanta 2. bataljona Krmskog odreda, a krajem jula njegov komandant. Jula 1942. primljen je u Partiju. Uspešno je komandovao bataljonom u vreme neprijateljske ofanzive, koja je počela 16. jula, i sačuva svoju jedinicu. Kad je, na početku oktobra, od Krmskog i Kočevskog odreda ponovo formiran Notranjski, postao je komandant njegovog 2. bataljona, i s njim je,

6. oktobra 1942. stupio u sastav novostvorene brigade „Ljubo Šercer“.

U ovoj brigadi istakao se u borbama tokom zime 1942—1943. kad je brigada uništavala belogardistička uporišta po selima. Kod sela Pokojišče poveo je svoj bataljon u protivnapad, i naterao Italijane u bekstvo. Tada je zarobljeno 20 pušaka i dva puškomicraljeza. Uništio je neprijateljska uporišta u Dobcu kod Cerknice, i na Topolu kod Bloka. U julu 1943. četiri dana je uporno branio položaje bataljona, iako ih je neprijatelj zasipao minama i granatama, bombardovao i mitraljirao iz aviona. Povukao se tek kad je primio naređenje komandanta brigade. Time je spasio ranjenike četiri brigade. Istog meseca njegov je bataljon, u vreme napada na nemački aerodrom Cerkije, zauzeo neprijateljsko

ne. Postaje zamenik komandanta velikog odreda „Dimitar Vlahov“, koji je, posle jednodnevnih stalnih borbi, imao velike gubitke. U decembru iste godine išao je u grad, zbog dogovora s rukovodstvom partijske organizacije. Posle njegovog povratka, Odred je i dalje imao teške borbe s bugarskim policijskim jedinicama i kontra-četama, i sveden je na vrlo mali broj boraca. Posle toga, Dimčje radi u vrlo teškim ilegalnim uslovima na ponovnom okupljanju boraca za Odred. Okupator vrši teror nad stanovništvom i masakr u veleškoj okolini. Uprkos tome, u proleće 1943. godine veliki broj partizana se ponovo okuplja. Zaslugu za to u velikoj meri ima Dimčje, koji je radio u rukovodstvu partijske organizacije u Velesu.

Po odluci Partije, februara 1944. odlazi za sekretara Sreskog komiteta KPJ u Kavadarci. Tek što je počeo da radi, u grad dolazi Kiro Nalbatot, član Oblasnog komiteta. Oni zajedno organizuju upućivanje novih boraca u III operativnu zonu. Početkom aprila 1944. godine, bilo je pripremljeno upućivanje 60

utvrđene Brod. Prvog maja 1943. dobio je čin majora.

Komandant bataljona bio je neprekidno od 27. jula 1942. do 1. avgusta 1943. kad je postao zamenik komandanta brigade. Već 22. avgusta upućen je, kao sposoban vojni rukovodilac, s velikim izgledima da se još više razvija, na viši oficirski kurs pri Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske. Posle ovog kursa, 30. septembra 1943. godine postaje komandant 8. brigade „Franc Levstik“, formirane 10. septembra iste godine.

Već u oktobru brigada prelazi preko nemačko-italijanske demarkacione linije, i na njoj ruši dva manja uporišta, a 4. novembra napada s jugoistočta Ljubljani. U vreme nemačke ofanzive, 8. novembra, brigada celog dana izdržava u borbi. Tada je Mirtiće ranjen, a već posle nekoliko dana vraća se u stroj.

Tokom zime 1943—1944, kad su dve brigade 18. divizije, u kojoj je bila i Mirtičeva 8. brigada, otišle u Gorski kotar, Mirtiće sa svojom brigadom učestvuje u opsadi Kočevja, i više

puta ga napada. Time je branio pozadinu 9. i 10. brigade. Krajem marta 1944. premešten je za komandanta 1. brigade Vojske državne bezbednosti (VDV), koja je bila preteča Korpusa narodne odbrane Jugoslavije.

Početkom oktobra 1944. postaje načelnik štaba Slovenačke divizije državne bezbednosti. Kad je, 13. novembra, neprijatelj u tri kolone krenuo iz Kočevja prema Beloj krajini, izbegavajući sela i čistine, Mirtič se nalazio kod štaba divizije u selu Dobljica, kod Črnomlja. Ujutro, 14. novembra, dve neprijateljske kolone su se greškom sukobile i počele da pucaju jedna na drugu. Mirtič je brzo rasporedio borce na položaje iznad Dobljica, i krenuo u napad. Neprijatelj je bio mnogo jači. Mirtič je tada teško ranjen i zarobljen. Kada su ga domobranci prepoznali, usekli su mu u lice petrokuru zvezdu. Izdahnuo je istog dana, u mukama.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M. Pav.)

MISKIN R. VASO CRNI

Rođen je 14. januara 1916. u selu Orašju, kod Trebinja, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu i četiri razreda niže gimnazije završio je u Trebinju. Zbog slabih materijalnih prilika njegove porodice, nije mogao da nastavi školovanje, već je otišao na zanat. U železničkoj radionici u Sarajevu izučio je bravarski zanat i vrlo rano se priključio naprednom radničkom pokretu. Družio se sa starijim naprednim radnicima i komunistima, čitao naprednu štampu i literaturu, a zatim je i sâm počeo mladim radnicima objašnjavati smisao i ciljeve borbe koju vode komunisti. Već od 1938. je u borbenim redovima naprednih radnika, naročito radničke omladine. Učestvovao je u demonstracijama i drugim političkim i ekonomskim akcijama radnika u Sarajevu. U KPJ primljen je 1939. Ubrzo posle prijema u Partiju, postao je jedan od istaknutih rukovodilaca političkog rada u Železničkoj radionici, sekretar partijske ćelije i vrlo aktivan partijski radnik u sindikatu u Sarajevu. Od 1939. član, a zatim sekretar MK KPJ za Sarajevo, 1940. na Pokrajinskoj konferenciji KPJ izabran je za člana PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu i člana njegova Biroa.

Posle okupacije zemlje, s ostalim komunistima Sarajeva, Miskin se odmah uključio u pripreme za oružanu borbu. Pored rada u Sarajevu, putovao je u razna mesta istočne i centralne Bosne, održavao sastanke s komunistima, tumačio radnicima i seljacima politiku okupatora i dokazivao neminovnost oružane

oslobodilačke borbe. A kad je ustanak počeo, s velikim oduševljenjem tumačio je narodu ciljeve ustanka i politiku Komunističke partije Jugoslavije.

Radeći na organizovanju ustanka među rudarima u Kaknju, pao je 22. juna 1941. u ruke ustaške policije, i zverski mučen u zloglasnom ustaškom zatvoru u Sarajevu dva meseca. Ustaše su ga tukle, stezale mu lobanju, sekli kožu, stavljali vatru na grudi. „Ništa vam neću odati, slugo fašističke“, bilo je sve što im je, gotovo polumrtav, odgovorio Vaso Miskin Crni. Uz pomoć partijske organizacije, krajem avgusta 1941. pobjegao je iz zatvora s još trojicom drugova. Otišao je u partizanski odred na Romaniju. U partizanskim jedinicama Miskin je do kraja 1941. nastavio politički rad; obilazio je sela od Romanije do Majevice,

od Goražda do Semberije, održavao zborove i konferencije i neumorno radio na širenju NOP-a.

Početkom 1942. posle savetovanja u Srednjem, Miskin je upućen na politički rad u Hercegovinu. Već iskusen revolucionar, s puno oduševljenja angažovao se na širenju i jačanju NOP-a u ovoj pokrajini. Hercegovina je tada velikim delom bila zahvaćena narodnim ustankom. Neprijatelj je tučen i vojnički i politički. Da bi sprečio dalje jačanje oslobodilačke borbe u Hercegovini, okupator je, uz pomoć domaćih izdajnika, organizovao, krajem maja i početkom juna 1942. veliku ofanzivu protiv partizanskih jedinica u Hercegovini. „Izdržaćemo, pobićemo. Treba samo biti uporan i boriti se do kraja“ govorio je Vaso borbama i narodu Hercegovine u teškim uslovima neprijateljske ofanzive i okupatorskog terora.

Posle povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, Miskin je sredinom juna postao zamenik političkog komesara Hercegovackog

NOP odreda, a od avgusta 1942. zamenik političkog komesara i partijski rukovodilac 10. hercegovacke brigade. Na toj dužnosti ostao je do povratka brigade u Hercegovinu, posle bitke na Sutjesci. Stalno je, i u najtežim borbama, bio uz svoje borce. Od njih se nije odvajao ni kad je bio teško ranjen od avionske obmane.

Posle dolaska u Hercegovinu, trebalo je obnoviti partijsku rukovodstva i ožviti politički rad u narodu. Na tom poslu Miskin je pokazao izvanredne organizatorske sposobnosti i upornost. Od novembra 1943. Miskin je sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu. Pored političkog rada na terenu, veliku pažnju posvetio je izgradnji partijskih organizacija i rukovodstava u vojnim jedinicama, u brigadama i 29. hercegovackoj diviziji. Od sredine 1944. Miskin je član Oblasne narodnooslobodilačke skupštine i član Izvršnog odbora Oblasnog NOO za Hercegovinu, a zatim sekretar Oblasnog odbora NOF-a za Hercegovinu, član ZAVNOBIH-a i AVNOJ-a.

Posle oslobođenja Hercegovine i Sarajeva, Miskin je neumorni politički radnik i organizator narodne vlasti. Sagorevao je u danonoćnom radu na obnovi i izgradnji zemlje. Miskin je bio i prvi posleratni sekretar MK KPJ za Sarajevo. Iscrpljeno telo i srce ovog neumornog revolucionara nije izdržalo. Umro je 8. jula 1945. u Sarajevu. Radnici i građani Sarajeva, njena omladina, ispratili su ga uz najveće počasti, koje se odaju najzaslužnijim revolucionarima i radničkim borbama.

Miskin je imao najlepše osobine čoveka i člana Partije: bezgraničnu odanost radničkoj klasi, sposobnost da pomogne ljudima da se oslobode zabluda a da se pri tom ne povredi njihovo dostojanstvo, moć da podstakne i oduševi ljude za rad i borbu.

Narodnim herojem proglašen je 4. jula 1945. godine. (Đ. Pi.)

MISČEVIĆ Špire VERA

Rođena je 7. aprila 1925. godine u Belegišu, Stara Pazova, Vojvodina. Posle završene osnovne škole, ostala je kod kuće, u selu, i pomagala u poljskim i kućnim poslovima. Imala je 16 godina kad je počeo, i neslavno se završio, aprilski rat 1941. godine. Kao i mnoga druga vojevodska sela, i Belegiš se uključio u pripreme za ustanak, pod rukovodstvom Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu.

U Belegišu je postojala slobodska organizacija, koja je svojim radom obuhvatila i malu Veru, koja se u ilegalnom radu odlikovala srčanostu i hrabrošću. Bila je jedna od najboljih špijevki Belegiša. Zajedno s ostalim sko-

jevcima, radila je i izvršavala zadatke, angažujući i simpatizere među seoskom omladinom u Belegišu.

Jednog dana u selo su upali Nemci i streljali pojedine meštane, među kojima i Verinog oca. Ona je napustila kuću i, preko veze, otišla u Fruškogorski NOP odred.

Bila je mala rastom, naoko slaba, pa su drugovi mislili da je bolje da se vrati u Srem na ilegalni rad. „Ja se ne vraćam“, energično je rekla. „Hoću da budem borac... Neću da čekam da i po mene dođu Nemci...“

Drugovi su odlučili da bude bolničar, i poslali je na kurs da bi se osposobila za referenta Saniteta bataljona. Posle nekoliko dana, Vera se obratila lekaru koji je vodio kurs: „Pustite me u moju četu!“ Lekar se

začudio: „Dok se moji drugovi bore, ja ovde hladujem... Devojnjo je što umem dobro da previjam rane i da dajem injekcije... Posle rata nastaviću s učenjem!“ Lekar joj je odgovorio: „Zar tebe da pustim, najboljeg kur-sista?“

Dok je bila bolničarka, stalno je želela da bude borac. Tu svoju veliku želju delimično je ostvarila u borbi na Čelicama, u Bosni. U jednom trenutku borci su se pokolebali. Vera je odjednom shvatila opasnost panike, koja je pretila da obuzme borce bataljona. Brzo je reagovala, stala je ispred boraca i oni su krenuli za njom, i svojim silovitim jurišem iznenadili neprijatelja. I ostali borci, poneti Verinim primerom, jurnuli su na neprijatelja.

U borbi kod Vlasence bataljon je bio napadnut s dve strane od nemačkih tenkova i oklopnih kola. Borci su se povukli, a na brisanom prostoru ostao je jedan ranjeni partizan, koji je zvao u pomoć. Dok su se drugovi kolebali ko će da ide po ranjenog druga, Vera je izišla iz zaklona, potrčala prema ranjenom

drugu, brzo ga prebacila preko ramena i požurila natrag, puzeći zajedno s njim.

Na putu Zvornik—Tuzla, kod Bunarice, snaga je vodio borbu protiv neprijateljskih bataljona. Broj ranjenih boraca stalno se povećavao. Što je još gore, do njih se teško moglo doći, jer su neprijateljski mitraljesici sejali ubitačnu vatru.

U trenutku se Vera odlučila. Krenula je prema jednom od ranjenih drugova. Puzila je po zemlji. Borci su zapanjeno gledali Veru, i počeli da je odvrataju od njene zamisli. „Vrati se, poginućeš!“ Nije se osvrtna na pozive svojih drugova puzila je i približavala se ranjeniku. Drugovi su otvorili brzu paljbu na neprijatelja, ne bi li ga sprečili da puca u hrabru Veru.

Spasenog druga previla je. Kako je bilo još ranjenih, pošla je i po njih. Tako je spasla četrnaest ranjenih boraca. I ne samo njih, nego i dva puškomitraljeza, koji su ostali pored mrtvih puškomitraljezaca.

Treća vojvodanska brigada bila je u sastavu 36. vojvodanske divizije, koja je s 11. i 16. divizijom sačinjavala 12. korpus NOV i POJ. Zajedno s 1. proleterskim, 12. korpus je, prešavši u zapadnu Srbiju, učestvovao u borbama za oslobođenje tog dela Srbije.

U 3. vojvodanskoj brigadi, u 3. bataljonu, borila se i Vera. Vrhovni komandant, drug Tito, naredio je 12. korpusu, koji je prodirao desnom obalom Save ka Beogradu, da zauzme Obrenovac i da se, posle toga pripremi za napad na Beograd. Nemci su se branili na liniji Obrenovac—Avala—Ritopek. Partizani su nekoliko puta pokušavali da zauzmu Obrenovac.

U tim pokušajima, nekoliko dana pred oslobođenje Beograda, pala je Vera, pogode-na hicem iz tenkovskog topa.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine. (Sl. Po.)

MITIĆ Milutina JOVAN BORDE

Rođen je 13. oktobra 1920. godine u selu Toponici, kod Bele Palanke, Srbija, u siromašnoj seoskoj porodici. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a poljoprivrednu školu u Kraljevu. Zaposlio se 1938. godine u banovinskom rasadniku u Donjem Milanovcu, gde je radio do kraja 1940, kada je došao u selo kod roditelja.

Aprilski rat između nacističke Nemačke i Kraljevine Jugoslavije zatekao ga je u Toponici, gde je, prema uputstvima partijske organizacije iz Niša, skupio 2 puškomitraljeza, 31 pušku, 12 pištolja i predao deo tog oružja partijskoj organizaciji iz Niša polovinom jula 1941, kada je primljen u članstvo SKOJ-a.

Od članova OK KPJ za Niš dobio je uputstva za rad na organizovanju ustanka u belopalanačkom srezu, gde je radio na stvaranju organizacija NOP (mesnih desetina i omladinskih aktivna). Na terenu pomenutog sreza ostao je sve do polovine februara 1942. godine, kada je povučen u Nišavski NOP odred, i postavljen za političkog delegata voda. Njegova hrabrost i odlučnost u teškim borbama koje je vodio ovaj odred u zimu 1942. doprinele su da 16. marta 1942, bude izabran za sekretara SKOJ-a u odredu. Istakao se u borbama u Belom Potoku, 23. aprila, kada je, kao politički komesar čete, sa svojim pomoćnikom zarobio 43 žandarma. Kao komesar čete, rukovodio je i učestvovao kao bombaš u uništenju četničkog štaba Draže Mihailovića na Suvoji planini.

U članstvo KPJ primljen je 15. maja 1942. godine.

Posle razbijanja Nišavskog NOP odreda, s preživelim partizanima nastavio je borbu i kada je, krajem 1942, formirano međusresko partijsko rukovodstvo KPJ za niško područje, postao je njegov član zadužen da obnovi organizacije NOP-a u zaplanjskom srezu. Na tom terenu je ostao do avgusta 1943. godine, a potom je, po zadatku Partije, prešao u svrjiški srez.

Kad je, decembra 1943, formiran Ozrenski partizanski bataljon, Jovan Mitić je postavljen za komandira 3. čete, a uskoro, 6. januara 1944, za komandanta novoformiranog Nišavskog NOP odreda. Pod njegovom komandom odred je, 23. marta, ispod Stare planine razbio bugarsku „Lovnu rotu“. U svim borbama koje je odred vodio u proleće 1944. u okolini Niša (kada je na Kočanikom visu dobio novo ime, Niški NOP odred), Jovan se istakao kao vešt i sposoban komandant.

Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ,

Niški NOP odred je, juna 1944, ponovo promenio ime u 14. srpsku brigadu, u kojoj je Mitić postavljen za komandanta. Za uspehe u borbama, brigada je više puta pohvaljivana, a oktobra 1944. proglašena udarnom. Jovan Mitić se, kao komandant, istakao hrabrošću u više borbi, naročito kod Belog Potoka s Bugarima, s četnicima Draže Mihailovića na Krastacu, na Krvlju s poljskom stražom Milana Nedica. Ličnom hrabrošću Jovan se istakao i u borbama na Bukoviku, 24. jula 1944, protiv velikomoravske grupe četničkih korpusa Draže Mihailovića. U izuzetno kritičnoj situaciji po diviziju, Jovan je pozvao komuniste i skojeve u juriš i na njihovom čelu uskočio u četničke rovove, zauzeo dominantne položaje, izazvao zabunu među četnicima i naterao ih u bekstvo. Tada je poginulo oko 450 četnika, a oko 160 ih je zarobljeno. To je, ujedno, bio i slom četnika Draže Mihailovića u istočnoj Srbiji.

Posle oslobođenja Jugoslavije završio je Višu vojnu akademiju i Ratnu školu i bio na raznim vojnim dužnostima: u personalnoj upravi DSNO, general u štabu JNA (1950—1957), komandant divizije (1960—1966), načelnik štaba područja (1966—1968), načelnik komande grada Beograda (1968—1969), od 1969. pomoćnik komandanta Armije za teritorijalnu odbranu. U čin general-potpukovnika unapređen je 1969. godine. Umro je u Beogradu, 19. januara 1978. godine.

Odlikovan je s nekoliko visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (V. Gl.)

MITROV Slobodana DANKO

Rođen je 14. marta 1919. godine u podvraskom selu Đurđevcu kod Koprivnice, Hrvatska. Kao mladić u 17. godini, upravo iz đučke klupe, 1936. godine otišao je u Španiju. U prvim razredima gimnazije čitao je naprednu literaturu i voleo Gorkog. Družio se s radnicima i studentima iz revolucionarne generacije Kluba akademičara Banja Luke. Godine 1935. prvi put je hapšen; ali, kao maloletan, nije mogao da bude izveden pred Sud. Iz Banja Luke proteran je u Đevdeliju, gde mu je otac, veterinar, bio premešten. I u novoj sredini, kao član KPJ, uključio se u rad i ubrzo postao jedan od najistaknutijih organizatora omladine.

„Pušio je cigaretu za cigaretom. Postao je nestrpljiv što ne gine. Strasno je žudeo za tim najvišim činom u revoluciji” zapisao je o Danku Velja Stojnić, ratni drug i prijatelj. A onda, iznenada, pred početak školske 1936. godine, među prvim jugoslovenskim dobro-

voljcima koji su krenuli u odbranu slobode španskog naroda našao se i Danko Mitrov, jedan od najmlađih ratnika španskih brigada. Dug put nezavisnosti i prepreka preko Bugarske i Rumunije, Mađarske i Austrije, Švajcarske i Francuske, savladao je Danko uspešno i u najkraćem mogućem roku.

Na kratkom kadrovskom kursu Španske republikanske vojske Danko se predstavio kao odličan poznavalac ratničke veštine. Bio je izvrstan strelac. Već u prvim borbama, u kojima se istakao hrabrošću, poverena mu je komanda čete, a ubrzo zatim postavljen je za komandanta bataljona. Jednake sposobnosti ispoljavao je na političkim i vojnim zadacima. Izvesno vreme bio je i politički komesar bataljona „Telman”. Branio je Madrid, a kada je

ranjen na Ebru postao je politički komesar svih internacionalnih bolnica u Španiji. Kada je ozdravio, dodeljen je ministru rata za specijalne zadatke. Kao obaveštajni oficir, išao je tamo gde je bilo najteže. Brzo je napredovao. U 18. godini postao je major Španske republikanske vojske i najmlađi komandant brigade. Andre Marti, komandant internacionalnih brigada, divio se njegovim podvizima.

Pod kišom kuršuma, 1939. Danko je prešao u Francusku, gde su ga smestili u logor za pripadnike internacionalnih brigada. Ali, Danko ni ovdje ne miruje. U Sen Siprijanu štrajkuje glađu. Odatle ga na nosilima prenose u tvrđavu Fort Kajur, na Sredozemnom moru, a posle šest meseci u logor Gris, pod Pirinejima. Kada su fašisti iz Španije zatražili od Francuza izručenje Mitrova zbog suđenja, jugoslovenski komunisti pripremili su mu bekstvo iz logora.

Prekaljeni ratnik i major Španske republikanske armije, morao je u svojoj zemlji opet u vojsku, ali kao običan redov. Zadatke koje je KPJ postavila za rad u vojsci, Danko je sprovo-

dio smelo i neumorno. Počeo je da stvara partijsku četu u garnizonu u Debru. Kada je počeo rat, njegova jedinica se nije predala. Dve sedmice posle kapitulacije, ona je davala otpor Talijanima. Iz sabirnog zarobljeničkog logora u Tetovu Danko je uspeo da pobjegne; posle dugog puta i probijanja, stigao je u Banja Luku

Posle nekoliko smelih poduhvata u pribavljanju oružja, Danko je s prvim ustanicima, jula 1941, izišao iz Banja Luke na Starčevicu i kao komandant partizanskog odreda počeo oružane akcije. U avgustu je imenovan za komandanta u štabu za Bosansku krajinu.

Organizovao je jedinice i primerom pokretao ljude u borbe i podvige. Za strah nije znao, a ulivao je strah italijanskim štabovima kada je izlazio na drum i zaustavljao njihove kolone, obraćao im se na španskom jeziku i predstavljao se kao major Španske republikanske armije.

Oktobra 1941. godine, Danko je postavljen za komandanta Trećeg krajiškog NOP odreda, a nešto kasnije, posle reorganizacije, za komandanta 4. NOP odreda, koji je dejstvovao u centralnoj Bosni. Kada je, u proleće 1942. došlo do četničke izjave i duboke krize partizanskog pokreta u istočnoj Bosni, Danko je nastavio borbe protiv četnika s krajiškim proleterskim bataljonom.

Posle herojske i tragične borbe na Lepenici, 8. juna 1942. kada je desetkovan proleterski bataljon, Danko je, s ostacima snaga 4. krajiškog NOP odreda, uspeo da se probije iz okruženja. Neustrašiv, Danko je i te noći, kao što je mnogo puta činio u Španiji, pošao u izviđanje neprijatelja. I kada se najmanje nadao, prekinuto je pronalaženje puta za izvlačenje njegovog odreda u Bosansku krajinu. Bio je kraj jula 1942. godine kada su četnici iz zasede ubili ovog slavnog komandanta i prekaljenog ratnika.

Cela porodica Mitrov učestvovala je, od prvog dana, u narodnooslobodilačkoj borbi, a oca su mu, takođe, ubili četnici.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1945. godine. (D. Lu.)

MITROVIĆ MIKA JARAC

Rođen je avgusta 1912. godine u Bogatiću, kod Šapca, u Mačvi, Srbija. Osnovnu školu završio je u rodnom mestu, a gimnaziju u Šapcu. Posle završene gimnazije, 1931. godine, upisao se na Medicinski fakultet u Beogradu.

Prve godine studija prišao je naprednom studentskom pokretu i u njemu bio izuzetno aktivan. Primljen je u SKOJ 1932. a ubrzo

posle toga, iste godine, i u članstvo KPJ. Zbog aktivnog učestvovanja u studentskim demonstracijama 1933. izbačen je s fakulteta. Prelazi u Zagreb, i tamo nastavlja studije i svoj politički rad. Iz Zagreba se vraća u Beograd posle provala u organizaciji KPJ Zagreba, krajem 1935. godine.

Na Beogradskom univerzitetu Mitrović je nastavio svoj politički rad, i uskoro je postao jedan od najpoznatijih i najpopularnijih studenata Beogradskog univerziteta. Članovi Partije iz njegove generacije prvi su obnovili rad partijske organizacije i udarili temelje studentskom revolucionarnom pokretu posle šestojanuarske diktature. U tome je bila i velika zasluga Mike Mitrovića, iz čije je generacije izašla cela plejada neustrašivih boraca i revolucionara.

Okupacija ga je zatekla u rodnom kraju, gde je ilegalno živio i radio. Po direktivi KPJ, kao član Okružnog komiteta Partije za okrug Šabac, učestvovao je u organizovanju i formiranju Mačvanskog odreda, 15. jula 1941. godi-

ne, u Gluščima. Postavljen je za komandira čuvene Udarne čete pri Mačvanskom odredu. Kao komandir te čete, činio je čuda od junaštva po celoj Mačvi i Pocerini, i zadavao strah svim neprijateljima naroda. S četom je oslobodio rodno mesto Bogatić, Banju Koviljaču i mnoga druga mesta, uvek vodeći neravnopravnu borbu s jačim neprijateljem i pokazujući izvanredno veliku hrabrost i junaštvo. Po svojim podvizima, Udarna četa i njen komandir Mike Mitrović ušli su u mnoge pesme koje je o njima spevao narod njihovog kraja, a za čije su se oslobođenje oni tako junački i hrabro borili.

Mitrović je poginuo na početku ustanka. Oktobra 1941. godine teško je ranjen početkom nemačke granate. Mada teško ranjen, nije se dao odvojiti od borbe i svog mitraljeza. Dok je

imao snage, jednom rukom je pridržavao teško ranjeni stomak, a drugom gađao iz svog mitraljeza. Odstupiti nije htio ni kad se neprijatelj primakao na blisko odstojanje. Da ne bi neprijatelju živ pao u ruke, izvršio je samoubistvo revolverom.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine. (M. And.)

MITROVIĆ Velja RADOMIR

Rođen je 5. januara 1912. godine u Bioču, Podgorica, Crna Gora.

Rodio se u siromašnoj seljačkoj porodici. Roditelji su mu bili vrlo cijenjeni. U potrazi za boljim uslovima za život, porodica Mitrović se, odmah poslije prvog svjetskog rata, iz Bioča preselila u Berane, gdje se bavila sitnim trgovačkim poslovima. Radomir je i osnovnu školu i gimnaziju pohađao u Beranama. Maturirao je 1932. godine. Kao i mnogi crnogorski maturanti onog vremena, upisuje se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta, ali zbog lošeg materijalnog stanja nije uspio da završi studije. Dok je bio u Beogradu, aktivno je učestvovao u revolucionarnom studentskom pokretu. Međutim, njegova revolucionarna djelatnost dobija zamah u Beranama, gdje se povezuje sa srednjoškolskom, radničkom i seoskom omladinom. Učestvovao je u stvaranju i radu marksističkih grupa 1933. i 1934. godine u Beranama. Godina 1935. bila je od preloženog značaja za razvoj partijske organizacije u beranskom srezu. U stvari, od tada se Partija snaži i u organizacionom i idejno-političkom smislu, posvećuje pažnju uzdizanju kadrova, zbog borbenosti njen ugled naglo počinje da raste u narodu, a naročito među srednjoškolskom i ostalom omladinom. Te, 1935. godine, mnogi omladinci primljeni su u KPJ. Među prvima je primljen Radomir Mitrović. Kada je, u proljeće 1936. godine, došlo do provala u Partiji u Crnoj Gori, iz beranskog sreza je uhapšeno petnaest komunista, a MK praktično više nije postojao, jer je više komunista moralo da bježi u Albaniju. U tim natežnim uslovima po Partiju u ovom kraju, Radomir Mitrović je imenovan za sekretara u privremenom MK, i činio je sve da spriječi širenje provala.

Od 1937. godine biran je stalno za člana MK KPJ za beranski srez. Učestvovao je gotovo u svim revolucionarnim akcijama Partije u beranskom srezu, do aprilskog rata 1941. godine. Njegova kuća u Beranama bila je stalno otvorena za naprednu, revolucionarnu omladinu.

Kada je u aprilu došao slom Kraljevine Jugoslavije, beranski komunisti su samoinici-

jativno prikupljali oružje i propagirali otpor protiv okupatora. Mada je živio u gradu u kojem se nalazio jedan od najjačih italijanskih garnizona u Crnoj Gori, Mitrović ilegalno učestvuje u pripremi ustanka i organizovanju boraca u gerilske odrede.

Kao član MK KPJ, učestvovao je, 14. jula, na sastanku na kojem je odlučeno da se sprovedu direktive Politbira CK KPJ i PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak o dizanju narodnog ustanka. Neposredno uoči izbijanja ustanka u beranskom srezu, italijanske vojno-fašističke vlasti naređuju pretres kuće Mitrovića i hapse njegovog brata kojeg 17. jula, s osmoricom rođoljuba, streljaju na Jasičkovcu, iznad Berana. U trenutku racije, Radomir se nalazio van grada, radeći na pripremanja za oslobođenje Berana. U borbama za oslobođenje Berana ističe se hrabrošću i organizatorskim sposobnostima. Ustanička jedinica kojom je neposredno rukovodio, zahvaljujući i njegovoj primjernoj hrabrosti, zabilježila je u prvim sudarima s neprijateljem velike uspjehe.

U oslobođenim Beranama, 21. jula 1941. godine, bio je jedan od aktivnih učesnika u radu istorijske Skupštine narodnih predstavnika, koja je izabrala Narodni odbor oslobođenja sreza beranskog — prvi revolucionarni organ vlasti u našoj zemlji. U ovom Odboru, kao jedan od istaknutijih njegovih članova, vodio je finansije i privredne poslove. I na ovoj dužnosti ispoljio je kvalitete zrelog političkog radnika i umješnost organizovanja cjelokupnog privrednog života na oslobođenoj teritoriji sreza.

Veoma je zapažen njegov rad i politička upornost da se odžri jedinstvo masa u ustanku, ističući kao najbitnije borbu za nacionalno oslobođenje. Istakao se i u rukovođenju i ličnom hrabrošću u obrani slobodne teritorije gornjeg Polimlja, krajem jula i početkom

avgusta 1941. godine. U septembru iste godine, konferencija KPJ sreza beranskog ponovo ga bira za člana Mjesnog komiteta. Jesen 1941. proveo je u vrlo aktivnom političkom radu na pripremanju masa za nastavak oslobodilačke borbe, reorganizovanju partizanskih jedinica i izvođenju vojnih akcija protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Krajem decembra 1941. godine, reorganizovane su partizanske jedinice na teritoriji beranskog sreza — formiran je Beranski partizanski bataljon; za političkog komesara ovog bataljona postavljen je Radomir Mitrović, koji je na ovoj dužnosti poginuo u zaseoku Lukavica, u selu Štitarima, u beranskom srezu, od zasjede četnika Pavla Đurišića, 2. januara 1942. godine.

Radomir Mitrović je od 1935. godine bio jedan od najistaknutijih komunista beranskog kraja. Od 1937. do pogibije bio je stalno u najužem partijskom rukovodstvu, a u ustanku i kasnije zauzimao je vrlo istaknute vojno-političke položaje. Njegov političko-partijski rad odlikovao se zrelošću, upornošću i požrtvovanjem.

Poslije njegove pogibije, zbog revolucionarnih zasluga za razvitak partijske organizacije u Beranama, kao i doprinosa narodnom ustanku i NOB u cijelom kraju, od januara 1942. godine Komski NO partizanski odred je nosio njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine. (Mi. Dž.)

MITROVIĆ RATKO

Rođen je 27. maja 1913. u Čačku, Srbija. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u rodnom mestu. Još kao gimnazijalac prišao je naprednom radničkom pokretu i angažovao se u radu sportskih društava, u kojima je mogao da ispolji svoj politički uticaj s pozicija naprednog pokreta. Bio je sekretar sportskog društva „Borac“ u Čačku, oko kojeg su se okupili napredni radnici i srednjoškolci. Bio je vrlo aktivan član radničkog kulturno-umetničkog društva „Abrašević“ u Čačku, a izuzetno se angažovao u Ujedinjenim radničkim sindikatima, koji su bili jedina i prava radnička organizacija.

Na Beogradskom univerzitetu studirao je prava. Učestvovao je u svim akcijama, demonstracijama i manifestacijama koje su organizovali napredni studenti Beogradskog univerziteta. Izabran je za predsednika Akcionog odbora i bio vrlo omiljen među studentima. Zbog njegove političke angažovanosti na fakultetu i vani njega, policija je proganjala, zatvarala i

u zatvoru mučila, ali se pred njom uvek hrabro držao. Kao već proveren borac, primljen je u članstvo KPJ 1939. na Beogradskom univerzitetu.

U vreme okupacije 1941. Ratko Mitrović je bio sekretar Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za okrug čačanski, i jedan od najodgovornijih i najaktivnijih organizatora ustanka u čačanskom kraju. Postupajući po direktivi Partije, organizuje prikupljanje oružja i municije i vrši pripreme za dizanje ustanka. Krajem maja i početkom juna održava Okružnu konferenciju Partije, posvećenu radu partijske organizacije u uslovima okupacije i priprema ustanka.

Po odluci OK KPJ za okrug Čačak, Mitrović je 12. jula 1941. godine, na Stjeniku, na planini Jelici, formirao Čačanski partizanski odred i postao njegov prvi politički komesar. Odred je nosio ime istaknutog komunista ovog kraja, „Dr Dragiša Mišović“. Za vrlo kratko vreme odred je razbio kvislinšku vlast spremnu da služi okupatoru; popalio opštine

skve arhive; napadao i rušio komunikacije u slivu Zapadne Morave prema Krajevju u Požezi, zatim prema Beogradu; napao nemačke jedinice u Miličevcima na Jelici, Ježevici, Slatinskoj kosi i drugim mestima, a zatim, u vrlo kratkom vremenu, oslobodio Čačak i uspostavio oko njega slobodnu teritoriju.

U svim ovim borbama Mitrović je pokazao neizmernu hrabrost i požrtvovanje. Posle oslobodenja Guče, Gornjeg Milanovca, Čačka i drugih mesta, Mitrović neumorno radi na organizaciji pozadine, uspostavljanju vlasti i omasovljenju odreda koji je s ostalim odredima opseadao Krajevje.

Mitrović je neprekidno aktivan, svuda tiže. Bio je odličan govornik. Često je govorio narodu na velikoj pijaci u Čačku, i u svojim vatrenim govorima ulivao veru u pobjedu i

oslobodenje: „Doći će dan kada ćemo morskog okupatora isterati iz svoje zemlje! Doći će dan pobjede, drugovi, dan kada ćemo vedra čela moći svakome u oči da pogledamo, dan kada će nam celo napredno čovečanstvo reći: hvala, pokazali ste kako se treba boriti za slobodu!“

Mitrović se naročito istakao 7. novembra 1941. kada su četnici Draže Mihailovića, pošto su napustili položaje prema Krajevju ostavili slobodan teren Nemcima i pokušali da na prepad preotmu Čačak od partizana. Mitrović je, s Trnavskim i Ljubičkim bataljonom i četnom gradske milicije, razbio četnike i preterao ih prema Ravnoj Gori.

U I neprijateljskoj ofanzivi nemačka 113. pešađijska divizija, dovučena s istočnog fronta, prodira je brzo i nezadrživo u Čačak, i ponovo ga okupirala 28. novembra 1941. godine. Zbog brzine dejstva ove divizije, neki delovi Čačanskog odreda „Dr Mišović“ nisu uspjeli da se povuku, već su ostali u gradu. Glavnina odreda povukla se prema Sandžaku. Nemci su jakim snagama zauzeli celu slobodnu teritoriju.

Među onima koji su ostali u opkoljenom gradu bio je i komesar Čačanskog odreda i sekretar Okružnog komiteta KPJ za okrug Čačak, Ratko Mitrović. Uхватili su ga četnici 8. decembra 1941. godine, u selu Ježevici, kod Čačka. Kao što dobri mu slugama i izdajnicima i priiđi, predali su ga svojim gospodarima, Nemcima. Gestapo ga je, posle dugih mučenja, mrcvarenja i saslušanja, na kojima se herojski držao i nikog nije odao, obesio o stub na čačanskoj pijaci, 11. decembra 1941. godine, na istom mestu s kojeg je svoje sugrađane u tek oslobođenom gradu govorima pozivao u borbu za oslobodenje. Umro je dostojanstveno i herojski, prkosći neprijatelju i izražavajući veru u pobjedu i oslobodenje.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine. (M. And.)

MITROVIĆ Boška STRAHINJA STRAJKO

Rođen je 1922. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj porodici. Poslije završene osnovne škole, pohađao je gimnaziju, ali ju je 1939. godine morao napustiti, zbog slabog materijalnog stanja. Zaposlio se kao zidar. U vrijeme školovanja, sarđivao je s naprednim omladinskim pokretom.

Odmah poslije okupacije zemlje, učestvuje u pripremanju za oružanu borbu. Radio je na prikupljanju oružja, stvarao letke, ispisivao parole i obavljao druge partijske zadatke. U

tim akcijama ispoljavao je veliku odvažnost. Sâm je razoružao domobranskog oficira.

Sredinom oktobra 1941. godine, ustaše su ga uhapsile. U zatvoru je ostao deset dana. S dvojicom drugova uspio je da pobjegne, pošto je prethodno ubio stražara i uzeo njegovo oružje. Poslije bjekstva iz zatvora, prebacio se u Majevački NOP odred. U prvim borabama isticao se hrabrošću, a naročito kao bombaš u napadu na neprijatelja na Površnicama, na Majejici. Krajem 1941. godine, postavljen je za političkog komesara 2. čete Majevičkog NOP odreda. Držanjem u borbi, neumornim i požrtvovanim političkim radom, on je postao primjer komunista i rukovodioca. Svojim drugarskim ophođenjem i bliskošću s ljudima stekao je ljubav boraca i naroda Majejice.

Poginuo je 20. februara 1942. godine. Istog dana kada su, iznenada, napali na Štab

MITROVIĆ Iva VUKICA ŠUNJA

Rođena je 28. decembra 1912. godine u Svetom Stefanu, Budva, Crna Gora. Osnovnu školu učila je u Svetom Stefanu i Kotoru, a dva razreda učiteljske škole u Cetinju, koju je 1932. morala prekinuti zbog bolesti i prelaska roditelja u Beograd.

Pripada najistaknutijim ženama-borcima radničkog pokreta i KPJ u Beogradu uoči rata.

Zbog teškog materijalnog stanja u porodici, nije mogla da nastavi školovanje, već se zaposlila, najpre kao daktilograf u jednom privatnom birou, a zatim kao tekstilni radnik u Beogradskoj tekstilnoj industriji. Odmah se uključila u rad sindikalne organizacije tekstilaca, i ubrzo izbija u prve redove radničkih boraca u Beogradu. Oktobra 1933. primljena

neću ništa reći". Reči izgovorene na saslušanjima u Specijalnoj policiji, oktobra 1941. „Komunist sam, i to je sve što ću vam reći.“

Nastavila je da radi u tehnici MK Partije za Beograd. Bila je tiha i radna, skromna, konspirativna, staložena i uvek pouzdana. Drugovi su joj dali nadimak „Šunja“, kao vrsnom ilegalnom radniku koji je stizao svuda. U hapšenjima 1935. i 1936. policija je zadala teške udarce partijskoj organizaciji u Beogradu. Zajedno s komunistima koji nisu bili uhapšeni, Vukica radi na omasovljavanju i učvršćivanju beogradskih partijskih organizacija. U proleće 1936. radi kao član Uprave u Sindikatu tekstilaca. Od marta 1937. sekretar je MK KPJ za Beograd, a od maja 1937. član je novoformiranog PK KPJ za Srbiju. Pored rada u Beogradu, ponajviše među tekstilnim radnicima na Karaburmi, po zadatku PK odlazila je povremeno u Niš i Valjevo. Kao i ostali članovi PK KPJ za Srbiju, i Vukica je učestvovala u svim akcijama koje je Partija vodila po liniji Narodnog fronta, posebno na okupljanju radničke omladine i žena-radnica u borbu protiv fašizma. Njenom zaslugom, Partija je među tekstilnim radnicima na Karaburmi stvorila snažno partijsko jezgro, koje je uspešno vodilo tarifne pokrete, štrajkove i razne političke akcije. Jedan je od organizatora štrajka tekstilaca u Beogradu, krajem 1937. i početkom 1938. godine. Iste godine ponovo je kratko vreme u zatvoru, pa je zatim prešla u ilegalnost. Vukica je među organizatorima velikih demonstracija od 14. decembra 1939. godine. Na V pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju izabrana je za člana Sekretarijata PK KPJ za Srbiju. U martovskim događajima 1941. godine je među rukovodiocima demonstracija protiv vlade Čvetković-Maček.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, radila je u Beogradu na organizovanju oružane borbe protiv okupatora. Neposredno je učestvovala u organizovanju i izvođenju niza borbenih akcija u Beogradu. Po zadatku PK, održavala je i vezu s Jankom Jankovićem u Specijalnoj policiji, a s majkom Miloša Matijevića organizovala je slanje hrane, uputstava i drugih direktiva pohapšenim komunistima u Specijalnoj policiji. Pored zadataka u MK i PK KPJ za Srbiju, bila je zadužena i za politički rad i organizovanje rejonskih komiteta Partije u Beogradu.

Prilikom hapšenja komunista, krajem septembra i početkom oktobra 1941. idući na sastanak MK zajedno sa članom MK Davidom Pajićem, 1. oktobra 1941. u sukobu s policijom teško je ranjena i uhvaćena, a David Pajić ubijen.

Pošto je policija znala da u rukama ima istaknutog aktivista Partije, pokušala je da je slomi primenišći sva sredstva torture, ali su

Majevičkog NOP odreda, četnici su napali i na Strajkovu četu. Oni su i ranije često navraćali do partizana, i Strajko ih je, ne sumnjajući ni u šta, pustio da uđu u njegovu sobu. Do tada nije bilo borbe s njima. Četnici su mrfno ušli, pozdravili, i iznenada uperili puške u partizane, pozivajući ih na predaju. Strajko je prvi dohvatio oružje i ubio dvojicu četnika. U neravnopravnoj borbi izgubilo je život sedam boraca njegove čete, a Strahinja je bio teško ranjen. Izdahnuo je u mukama.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Na. Mi.)

je u Partiju, u čeliju radnika i studentkinja, koja se angažovala oko izlaženja partijskog lista „Komunist“. Godine 1934. radila je u tehnici Oblasnog komiteta KPJ za Srbiju. Bila je glavna veza između partijske štamparije „Komunista“ (1934—1935) i Blagoja Parovića, instruktora CK KPJ u Beogradu, i Dragutina Čolića, tadašnjeg sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Srbiju. Blagoje Parović je isticao njen primer partijskog rada kao uzor ostalim komunistima. U velikoj policijskoj provali, 14. aprila 1935. uhapšena je i u Glavnjači podvrgnuta najstrašnijim mučenjima, na koje su je stavili agenti beogradske policije da bi odala štampariju „Komunista“ i drugove s kojima je saradivala. Izdržala je policijsku torturu bez ijedne reči priznanja, pa je na suđenju oslobođena zbog nedostatka dokaza. Sami agenti su se čudili njenoj izdržljivosti. Do mnogih komunista stigle su njene prkosne reči izgovorene tada, aprila 1935. u policiji: „Sve znači, ali vam

zapisnici sa saslušanja Vukice Mitrović u Specijalnoj policiji i Gestapou ostali — prazni. Neprijatelj je poražen, i provala zaustavljena. Osuđena je na smrt, i 16. decembra prebačena je na Banjicu, a već 17. decembra 1941. streljana s grupom članova MK Partije i SKOJ-a za Beograd. Na streljanje su je izneli na nosilima, onako kako je i donesena na Banjicu, jer su joj noge bile polomljene.

Svojim revolucionarnim radom do rata, držanjem pred klasnim neprijateljem i pred okupatorom, uprkos užasnom mučenju, Vukica je ostala svetao lik rodoljuba i komunista. Njen život bio je neprekidna borba, svesno žrtvovanje za ideju za koju se borila. Prkoseci neprijatelju i smrti, uzdignute glave i stisnute pesnice otišla je u smrt.

Narodnim herojem proglašena je 9. maja 1945. godine. (Đ. Pi.)

MLADENOVIĆ Lazara SRETEKA MIKA

Rođen je 1916. godine u Kragujevcu, Srbija, u siromašnoj opančarskoj porodici.

Odmalena je osetio surovost eksploatacije. Posle završetka osnovne škole, upisuje se u vojno-zanatsku školu u Kragujevcu. U ovoj školi bio je razvijen revolucionarni pokret, a posebno rad SKOJ-a. On se veoma brzo uključuje u napredni omladinski pokret i tu stiže prva revolucionarna znanja i iskustva, koja će mu biti dragocena za kasniji revolucionarni rad. Veoma inteligentan i željan znanja, posle završetka škole odlazi u Beograd i zapošljava se u fabrici motora u Rakovici. Tu nastavlja revolucionarni rad i upisuje se na fakultet, kao vanredni student. Radi, uči, ostvaruje revolucionarne zadatke. Zbog učešća u štrajku radnika fabrike motora, uhapšen je i osuđen na tri meseca zatvora. Pošto nije više mogao da nastavi rad u istoj fabrici, napušta Beograd i odlazi u Kraljevo, gde se zapošljava uz pomoć partijske organizacije. Učešće u štrajku, zatvor, klasna borba, postaju značajno saznanje za mladog revolucionara. On se potpuno posvećuje borbi radničke klase za bolje uslove života i ostvarivanje socijalizma.

Pošto se isticao svojim radom, držanjem, ponašanjem i moralno-političkim svojstvima, a bio proveren u praktičnoj revolucionarnoj borbi, primljen je u KPJ 1936. godine. Kao partijac, nastavlja još aktivnije revolucionarni rad, i 1940. godine postaje član OK KPJ za kragujevački okrug. Postaje poznati revolucionar Kragujevca i okoline. I pored toga što su ga proganjale policija i žandarmerija, nastavlja revolucionarnu aktivnost, radi na omasovlja-

vanju KPJ i SKOJ-a, pomaže sindikalno organizovanje radnika i njihovu borbu za bolje uslove života.

Odmah posle okupacije zemlje, 1941. godine, pošto je bio kompromitovan i nije mogao da ostane u Kragujevcu, odlukom PK KPJ za Srbiju odlazi, maja iste godine, za sekretara novoformiranog OK KPJ za niški okrug, koji privremeno obuhvata teritorije niškog, proku-pačkog i pirotskog okruga. Veoma brzo se upoznaje sa situacijom i daje pomoć partijskim organizacijama u Svriljgu, Soko-Banji i Beloj Palanci. Odlazi i na teren Toplice, gde prenosi direktive Partije o prikupljanju oružja, stvaranju ilegalnih udarnih grupa i priprema za ustanak. Posebnu pažnju posvećuje radu s omladinom, i pojačava aktivnost na vojnom i marksističkom osposobljavanju mladih.

Ostaje sekretar OK KPJ Niš i posle reorganizacije OK, izvršene juna 1941. godine. Ističe se radom s radnicima železničke i mostovske radionice, gde stvara i proširuje bazu KPJ i SKOJ-a. U selu Kamenici, kraj Niša, jula 1941. godine rukovodi sastankom OK KPJ na kome je proučen Proglas CK KPJ od 12. jula 1941. godine. Tu je doneta odluka da se odmah stvaraju partizanski odredi. Odlazi i održava sastanak s partijskim rukovodstvom za Toplicu i prenosi odluku OK KPJ o organizovanju partizanskih odreda i upoznaje prisutne s Proglasom CK KPJ od 12. jula 1941. godine.

Energičan i do krajnosti odan Partij, dinamičan i hrabar, stiže svuda i uspeva da na teritoriji okruga Niš, Prokuplje, Piroto organizuje brojne partizanske odrede. Aktivno učestvuje u formiranju Topličkog NOP odreda 3. avgusta 1941. godine. Organizator je veoma uspele diverzantske akcije na hotel „Park“ u Nišu, koji je bio pretvoren u fašistički oficirski

dom, kada je ubijeno više neprijateljskih oficira i podoficira.

Posle jedne provale, odlazi na teren Toplice, za političko-partijskog instruktora. Tu pokazuje komunističke vrline: druželjubivost, prodornost, snalažljivost, samoinicijativnost, hrabrost, smelost, odlučnost i druge. Postaje veoma popularan komunist u Toplici, Dobriču i Kosaonici. Kao viša partijska veza, obilazi Ozrenski partizanski odred i šalje veoma iscrpan i sadržajan izveštaj OK KPJ za okrug niški, koji je bio od značaja da se razreše neki problemi nastali teškoćama borbe. Davao je pomoć i Svriljskom partizanskom odred.

Kao aktivan borac, učestvuje u juršima Topličkog partizanskog odreda. Krajem februara 1942. godine, bio je u oslobođenoj Kuršumljiji, s još 30 drugova, na prevaru zarobljen od četnika. Povedeni su na streljanje kraj reke Toplice. Mika je s još jednim drugom uspeo da skoči u poluzaleđenu reku i da se spase sigurne smrti.

Nastavlja borbu protiv nadmoćnijeg neprijatelja i podiže moral partizanskih borcima svojom hrabrošću i izdržljivošću. U vreme bugarsko-betničko-nedičevske ofanzive na slobodnu teritoriju Toplice, Jablanice, Puste Reke, Porečja i Babičke Gore, partizanski odredi ovog kraja došli su u tešku situaciju. Mladenovićev doprinos u očuvanju Topličkog partizanskog odreda bio je veliki. U jednoj borbi, 12. aprila 1942. godine, u selu Rgaji, partizani su bili otkoljeni. Mika je bio teško ranjen u nogu, i zarobljen. Neki četnici iz Kuršumljije su ga prepoznali i, da im ne bi pobjegao, slomili su mu i drugu nogu. Četnici su ga mučili, i na kraju streljali. Ni posle smrti nije imao mira, jer su ga sutradan Bugari otkopali i fotografisali, kako bi se hvalili da su uništili partizane u Toplici. Međutim, borbe su nastavljene. U Toplici su nicali novi partizanski odredi, brigade i divizije.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (M.Mil.)

MLADENOVIĆ Milana SVETOMIR

Rođen je 1915. godine u selu Saraorci, kod Velike Plane, Srbija. Osnovnu školu je završio u svom rodnom selu, gimnaziju u Smederevu, a potom Višu železničku školu. Bio je na službi u Sloveniji, Stremskoj Mitrovici i u drugim mestima, uvek na kratko vreme. Još kao učenik je bio pod uticajem naprednog pokreta, a kada je postao zreliji, vrlo aktivno i organizovano je radio među omladinom.

Zbog svoje političke aktivnosti, nekoliko puta je pre rata dolazio u sukob s policijom i

čuvarima režima, koji su u njegovoj kući često vršili pretrese. U vreme jednog pretresa, kada je žandarm dirnuo Marksov „Kapital“, oteo mu je knjigu iz ruke. Drugi put je, u svom selu Saraorci, u kafani punoj ljudi, napao poznatog ljotičevca zvanog Bela.

Zbog svoje jasne opredeljenosti za radnički pokret, zbog svoje političke aktivnosti, primljen je za člana Komunističke partije Jugoslavije 1939. godine.

Napad fašističke Nemačke na našu zemlju zatekao ga je u Bačkom Gradištu. S mesnom grupom škojevaca izvršio je diverzantsku akciju na železničku stanicu. Posle kapitulacije vratio se u Saraorce, a uskoro se i zaposlio, kao železnički službenik na stanici Vođanj (na pruzi Beograd — Niš). U pripremama za oružani ustanak, Sveta je aktivno učestvovao, a zatim je i sam, avgusta 1941, stupio u Orašačku četu 2. šumadijskog odreda, i ubrzo postao rukovodilac SKOJ-a.

Pošto je, kao železnički službenik, dobro poznavao prugu, objekte i uređaje na njoj, kao partizan se specijalizovao za rušenje železničkih postrojenja. U avgustu, u Beogradu, kod Jagodine, organizovao je veliki sudar vozova s nemačkim vojnicima i demolirao stanične uređaje u Markovcu, Bagrdanu, Miloševcu, Krnjevu, Lozoviku i drugim mestima. U Lozoviku je zarobio nemački transportni voz s namirnicama i srušio železničku stanicu.

Njegova najveća diverzantska akcija bila je napad na železničku stanicu u Velikom Orašju, gde je brojna grupa nedicevaca čekala voz kojim je trebalo da se prebaci zbog potere za partizanima. Sveta je s partizanskom desetinom napao susednu železničku stanicu Miloševac i uništio je. Zatim je spremio malu kompoziciju, ukrcao u nju svoju desetinu, najavio železničkoj stanici Veliko Orašje telefonom da po nedicevce dolazi specijalan voz

da ih preveze na položaje, a zatim je razbio telefon i kompozicijom krenuo u Veliko Orašje. Kad je „specijalni voz“ ulazio u železničku stanicu, nedicevci su se postrojili na peronu, zbog dočeka voza i brzog ukrcavanja. U trenutku kad su krenuli ka vagonima, partizanska desetina je otvorila vatru iz neposredne blizine. Mnogi plaćenici su na mestu ostali mrtvi, a preživeli su se dali u panično bекство. Na stanici je nastao opšti metež, što su partizani iskoristili da unište postrojenja, ukrcali se u voz i krenuli natrag. Kad su izašli iz stanice, Sveta je zaustavio kompoziciju, iskrcao desetinu, stavio lokomotivu u pogon i s mašinovođom iskočio. Lokomotiva je, dobijajući sve veće ubrzanje, zahuktano jurila i uletela u železničku stanicu Velika Plana i zaustavila se izgubivši pritisak pare. Niko od preplašenih Nemaca, nedicevaca, železničkih službenika dugo nije smeo da joj priđe, mada je bila bez posade. O ovoj smeloj akciji Svetine partizanske desetine dugo se pričalo po celoj Srbiji.

Sveta je sa svojim Odredom izvršio još mnogo smelih napada na železničke vozove, stanične objekte i transporte. U vreme i neprijateljske ofanzive ispoljio je hrabrost u borbama koje je vodio u sastavu 2. šumadijskog odreda, kod sela Baničine, Donje Rače, Popovića, Miroševca, Topole, Rudnika i Valjeva.

Krajem novembra povukao se s delom svojih snaga u Sandžak, odakle se s Oraškom četom vratio na teren Valjeva, gde je oko mesec dana vršio akcije, a zatim se vratio u Pomoravlje.

Četu su, u rejonu sela Venčana i sela Bukovika, februara 1942. opkolili Nemci i domaći izdajnici. Vodile su se vrlo teške borbe. Veliki broj okupatorskih vojnika i domaćih izdajnika poginuo je u ovoj borbi. Ali su, jedan za drugim, ginuli i borci Oraške čete. Sveta je hrabrio drugove, bio uvek tamo gde je bilo najteže i najopasnije. U najžešćem okršaju, neprijateljski miraljez mu je rafalom odsekao levu ruku iz ramena. Uprkos tome, Sveta je nastavio da se bori. Na izdisaj, poslednjom snagom, ubio se da ne bi pao neprijatelju u ruke. Bilo je to 20. februara 1942. godine, u selu Tuležu, kod Arandelovca.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine. (M.And.)

MOČNIK Ivana CVETO FLORIJAN

Rođen je 1. maja 1914. u Ljubljani, Slovenija.

Posle završene gimnazije, Cveto se upisao na Pravni fakultet Ljubljanskog univerziteta, gde se uključio u napredni studentski pokret. Najviše je radio u levičarskom akademskom klubu „Slovenski klub“. Godine 1938. primljen je u SKOJ.

Kada je Komunistička partija, prilikom napada fašističkih sila na Jugoslaviju, pozivala u dobrovoljce, Cveto je bio u prvoj grupi koja se odazvala tom pozivu. To su bili skojevci iz „Slovenskog kluba“ koji su, već 6. aprila 1941, krenuli prema Novom Mestu. Odatle ih je Vojna komanda poslala u Zagreb, gde su dobrovoljce „Slovenskog kluba“ zarobile ustaše. Zahvaljujući samo velikoj spremnosti, dobrovoljci su izbegli ustaški zatvor. Posle dugih lutanja, grupa se vratila u Ljubljanu, koju su u međuvremenu već zaposeli Italijani.

Cveto Močnik je već na putu od Zagreba skupljao oružje koje je bacala jugoslovenska vojska. Posle dolaska u Ljubljanu, on je još marljivije prikupljao oružje. Za tu prvu masovnu borbenu akciju, koju je organizovala Komunistička partija, Cveto je pridobio i istomišljenike, a oružje je skrivao u svojoj kući, u Gerbičevoj ulici. Iz grupe koja je skupljala oružje sastavio je jednu od prvih borbenih grupa, s kojom je palio okupatorove kamione, razoružavao italijanske vojnike i izvodio i druge akcije.

Septembra 1941, kada je postao član KP, Cveto je otišao u partizane, na Mokrec kod Ljubljane. Devetnaestog oktobra 1941. učestvovao je u napadu na jaki italijanski položaj u Ložu. Napad, koji je vodio Ljubo Šercer, bio je vrlo težak i riskantan, jer su borci bez zaklona morali istovremeno da napadaju nekoliko zgrada. Mada je neprijatelj pokušavao

da po svaku cenu onemoguću povlačenje partizana, oni su se ipak uspešno i organizovano povukli iz Loža. Međutim, njihovo dalje povlačenje bilo je za njih vrlo teško iskušenje. Jake italijanske jedinice, koje su upravo tada počele ofanzivu protiv partizana, neprestano su ih napadale. Borci su morali da prihvataju borbu za borbom u najnepovoljnijim uslovima. Neočekivano je pao i sneg, dubok gotovo metar, pritisnuo je mraz, a borci su bili premoreni i bez hrane. Pri samom napadu na Lož, Cveto je bio uzor hrabrosti. Svojim nepresušnim optimizmom, on je saborcima olakšavao najteže trenutke povlačenja.

Krajem oktobra je Glavni štab slovenačkih partizanskih četa doneo odluku da se borci Krimskog bataljona, koji su doživljavali najteže trenutke, za kratko vreme sklone u Ljubljani, i tako se i Cveto, prvih dana novembra 1941, vratio u Ljubljani.

Prvih dana januara 1942, Cveto je opet otišao u partizane, i to na Kožljek, gde je tada formiran bataljon „Ljuba Šercer“. Februara 1942. Cveto je s odgovornim političkim i vojnim zadacima poslan u okolinu Velikih Lašča, a u junu je postao komesar Kočevskog odreda.

Oktobra 1942, Cveto je s Loškim odredom, u kome je bio komesar, upućen u Slovenačko primorje. Zahvaljujući velikom Cvetovom zalaganju, Odredu se za kratko vreme pridružilo veliki broj ljudi onog kraja. Formiran je Severnoprimorski odred, a Cveto je imenovan za komesara.

Po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, aprila 1943. su formirane prve primorske brigade, koje su imale zadatak da odmah krenu u Benešku Sloveniju, i da tamo šire ustanak. To su bile 5. brigade „Simon Gregorčič“ i 6. brigada „Ivan Gradnik“, formirana od bataljona Severnoprimorskog odreda. Cveto je imenovan za komesara 6. brigade „Ivan Gradnik“.

Zborno mesto 6. brigade za polazak u Benešku Sloveniju bilo je 26. aprila, na Golobaru, iznad Bovca. Pre nego što se cela brigada okupila, borci su oko deset časova napale jake italijanske jedinice, i sve do sedam časova uveče trajala je borba. Cveto je na čelu boraca pokušao da probije gust neprijateljski obruč, ali je pri tom smrtno pogođen neprijateljskim metkom. Za Florijanom nisu zalili samo njegovi saborci iz brigade, već i svi ljudi iz severne Primorske, koji su ga poznavali kao organizatora ustanka i prisnog druga.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (M.Če.)

MOJISOVSKI Vlade ANGEL

Rođen je 15. maja 1923. godine u selu Oreovec kod Velesa, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Pošto je završio osnovnu školu u svom selu, otišao je na mehaničarski zanat u Veles. Dok usavršava zanat, pohađa Večernju školu, i radi kao član URS. Političko obrazovanje dobija u kružocima na kojima se radnička omladina upoznaje s revolucionarnim iskustvom, i u sukobima s režimom u vreme štrajkova i demonstracija.

Kad je zemlja okupirana, vraća se u selo, gde organizuje omladinu, a u gradu radi u ilegalnoj radionici za opravku oružja. Učestvuje u prikupljanju oružja i u pripremama za borbu protiv okupatora. Već 1941. godine primljen je za člana SKOJ-a. Policija je saznala za njegovu delatnost, pa je, po odluci Partije, prešao u ilegalnost. Septembra 1942. godine minirao je centralu rudnika hroma „Jezerina“, a zatim se priključio Šarskom partizanskom odredu. Zbog uspeha ove smeke akcije, stekao je ugled među partizanima. U julu 1943. godine primljen je za člana KPJ. Izvesno vreme bio je kurir Glavnog štaba za Kosovo i Metohiju i Šarskog odreda.

Krajem 1943. godine, nalazi se s grupom partizana na kumanovskom terenu. Početkom 1944. godine, kada dejtstvuju dva bataljona Kumanovskog odreda, bio je komandant 2. bataljona. Prilikom formiranja 3. makedonske brigade, februara 1944. godine, postavljen je za zamenika komandanta bataljona. Nekoliko dana posle formiranja brigade, istakao se izuzetnom hrabrošću i snažijim rukovođenjem u borbi protiv Vardarskog četničkog korpusa. Zatim se radaju borbe kod Ristovca, Kratova, Biljače i Zletovskih rudnika, koje Angel s izvanrednom hrabrošću rešava u svoju korist.

Od napada na Kratovo, aprila 1944. godine, Angel je komandant 1. omladinskog bataljona, koji se proslavio u više borbi u toku prolećne ofanzive u Makedoniji. U jednoj borbi s bugarskim okupatorima kod Ponikve, Angel je ranjen, ali je nastavio da se bori i komanduje bataljonom.

Posle oslobođenja, ostao je u JNA i vršio niz odgovornih dužnosti. Ima čin general-majora.

Nosioc je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1953. godine. (K.So.)

MOLEK Antona JAKOB MOHOR

Rođen je 20. jula 1914. u selu Rovte, Logatec, Slovenija. Pre rata je radio kao kožarski radnik u Kamniku.

Već u aprilu 1941. učestvovao je u prvim pripremama za organizovanu borbu, skupljao pripreme borbe i dizao narod na ustanak.

Bio je u prvoj partizanskoj grupi, iz koje je nastala 1. kamniška četa, i ostao u njoj dok nije formiran Kamniški bataljon. Posle je sa svojom četom otišao nazad, u Tuhinjsku dolinu. Tamo je vrlo aktivan u radu Osvobodilne fronte na okupljanju novih boraca. Stvorena je grupa, pa četa i bataljon. Molek je bio najpre komesar čete, posle i bataljona.

Sa svojim borbicima, učestvovao je u mnogim sukobima s neprijateljem. Juna 1942. je s njima zauzeo uporište Strajne, zatim Črničev, pa su onda sledile dobro pripremljene akcije na Kozjaku i Brezovici. Desetog maja 1942. Molek je s malim brojem partizana celog dana davao otpor brojnijem neprijatelju, i naneo mu

velike gubitke. Učestvovao je u zauzimanju Nove Stifte i u oslobađanju gornje Savinske doline krajem novembra 1943. Tad je već bio zamjenik političkog komesara Slandrove brigade. Godine 1944. je u Štajerskoj član Pokrajinskog komiteta KPS.

Sredinom 1944. godine, kao iskusan borac upućen je u Prekomurje. Poginuo je 7. marta 1945. u Srednjoj Bistrici u borbi sa mađarskim okupatorima. Sahranjen je u Gornjoj Bistrici.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Met. G.)

MORAČA Save MILUTIN

Rođen je 7. jula 1914. u selu Stekerovci, kod Glamoca, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seoskoj porodici. Godine 1925. s porodicom se preselio u selo Žednik kod Subotice, gdje mu je otac, kao jugoslovenski dobrovoljac u prvom svjetskom ratu, dobio zemlju. Gimnaziju i Pravni fakultet završio je u Subotici. Kao student, pristupio je naprednom omladinskom pokretu. Isticao se u radu studentskog udruženja „Svjetlost“, i u demonstracijama i drugim političkim akcijama na fakultetu i u Subotici. Pripadao je maloj grupi studenata koja se angažovala u širenju revolucionarnih ideja u selima sjeverne Bačke. Zapaženo je politički aktivan još u vrijeme parlamentarnih izbora 1935. godine. Godine 1936. primljen je u KPJ, i postao član prve partijske organizacije u Žedniku. U to vrijeme najviše je radio na okupljanju bačke i seoske omladine u Žedniku i drugim selima, i u stvaranju organizacija SKOJ-a. Od tada je jedan od najistaknutijih partijskih aktivista u ovom dijelu Vojvodine. Bio je inicijator stvaranja Kulturne zadruge vojvodanskih naseljenika „Preporod“, koja je imala svoju organizaciju u mnogim selima Bačke, posredstvom koje je Partija okupljala i aktivirala mase, posebno omladinu, ostvarujući u godinama uoči rata dominantan politički uticaj. Radio je i na okupljanju poljoprivrednih radnika i organizovanju njihovih štrajkačkih i drugih akcija. Među tim radnicima, pretežno Mađarima i Bunjevcima, njegovim zalaganjem formirana je prva grupa komunisti i simpatizera KPJ. Morača je bio jedan od najaktivnijih učesnika i organizatora mnogih narodnofrontovskih akcija na liniji odbrane zemlje i borbe protiv profašističkog režima. Kao istaknuti partijski aktivist, 1939. godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za sjevernu Bačku. Godine 1936. kao vojni obveznik, završio je Školu rezervnih oficira.

U aprilskom ratu, kao oficir bivše jugoslovenske vojske, bio je zarobljen i upućen u zarobljenički logor u Mađarsku. Kada je ova-

ješten da Mađarska, na zahtjev vlade kvislinške Nezavisne Države Hrvatske, oslobađa sve zarobljenike s njene teritorije, među zarobljenim oficirima se zalagao da se ta mogućnost iskoristi. Tako je i sam, u prvoj polovini juna 1941. došao u Drvar, rodno mjesto njegova oca. Tu se povezoao s organizacijom KPJ i uključio u rad na pripremama za oružanu borbu. Kao rezervni oficir, posebno je bio angažovan u organizovanju vojnih priprema.

Formiranjem štaba gerilskih odreda za Bosansko Grahovo i okolinu, odlukom Sreskog komiteta Partije postao je član toga štaba. U tom svojstvu, izradio je plan prve ustaničke akcije u Bosni i Hercegovini — napada na Drvar, Bosansko Grahovo i Oštrjev, koji je počeo 27. jula 1941. i uspješno izveden. Već u tim prvim borbama Morača je ispoljio izuzetnu hrabrost i vojničke sposobnosti u organizovanju i rukovođenju partizanskim jedinicama. U periodu velikih pobjeda ustanka u ovom kraju u ljeto 1941. komandovao je Drvarsko-petrovačkim bataljonom „Šloboda“, koji je vodio mnoge uspješne borbe protiv neprijatelja. Između ostalog, jedinice ovog bataljona su u višednevnim neravnim borbama razbile ofanzivu ustaško-domobranskih snaga na oslobođenoj teritoriji Drvara, i nanijele im velike gubitke.

Svojim ugledom i popularnošću u narodu i izuzetnim zalaganjem, dao je veliki doprinos nastojanjima KPJ da konsoliduje ustanak i narodnooslobodilački pokret u Drvaru i okolini u vrijeme italijansko-četničke akcije ujesen 1941. godine. Kao komandant i iskusan partijski radnik, u to vrijeme je politički aktivan u tomežanju linije KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi, razotkrivanju ciljeva i karaktera četničkog pokreta i italijanske politike „pacifikacije“. Bio je to sadržaj mnogih skupova vojske i naroda na kojima je govorio. Posebno je radio na učvršćivanju partizanskih jedinica i njihovom obučavanju u duhu taktike partizanskog ratovanja. Komandovao je Drvarskim partizanskim bataljonom u borbama protiv italijanskih snaga u zimu i proljeće 1942. godine, koje su se završile njihovim porazom i oslobodjenjem Drvara. Tada je primio dužnost zamjenika komandanta, a nešto kasnije i komandanta 5. krajiškog partizanskog odreda, s kojim je izveo više uspješnih akcija, među kojima na posebno na Glamoc. Od jedinica ovog Odreda, početkom septembra 1942. po odluci Vrhovnog štaba, formirao je 4. krajišku udarnu brigadu i imenovan za njenog prvog komandanta. Predvodio je brigadu u više borbi u jesen 1942. u napadu na Sanski Most, u borbama s Nijemcima i četnicima na pravcu Banja Luka — Ključ, s italijanskim i četničkim snagama oko Bosanskog Grahova... Brigada se posebno istakla u odbrambenim borbama

na pravcu Sanski Most — Bosanski Petrovac u IV ofanzivi, krajem januara i početkom februara 1943. uspješno sprečavajući prodor nadmoćnih njemačkih snaga.

Maja 1943. godine, Morača je postavljen za komandanta 5. krajiške divizije, s kojom je postigao mnoge pobjede. U periodu maj-jul 1943. rukovodio je prodorom divizije iz centralne i istočne Bosne. Od više uspješno izvedenih borbenih akcija u toku tog marš-manevra, posebno je značajan napad na komunikaciju Sarajevo—Slavonski Brod, kada je divizija zauzela rudnik Kakanj, i rušenjem više mostova i željezničkih stanica za duže vrijeme onemogućila saobraćaj na ovoj značajnoj željezničkoj pruzi.

U oktobru 1943. u duhu plana Vrhovnog štaba za prenošenje operacija u Srbiju, Vrhovni komandant je povjerio 5. diviziji veoma odgovoran i složen borbeni zadatak: da iz centralne Bosne prođe u Sandžak, odakle će borbeno djelovati na teritoriji Srbije, da podrži razvitak narodnooslobodilačkog pokreta na njenom tlu. Divizija je uspješno prodrta u Sandžak, a zatim oslobodila Rudu, Priboj, Višegrad i druga mjesta i razbila znatne četničke snage. Od početka decembra 1943. do sredine januara 1944. godine, Morača rukovodio je veoma složenim odbrambenim borbama divizije u toku njemačkih ofanzivnih operacija u Sandžaku i istočnoj Bosni. Potiskivana, a zatim i opkoljena neuporedivo nadmoćnijim njemačkim snagama, divizija je, po snijegom zavejanim planinskim masivima, vodila uspješne manevarske borbe. Za pokazanu izuzetnu izdržljivost i hrabrost u toku ove njemačke ofanzive, diviziju je pohvalio Vrhovni komandant.

U vrijeme neposrednih priprema za operacije, čiji je cilj bio oslobodjenje Srbije, Morača je Vrhovni komandant, u drugoj polovini marta

1944. povjerio komandu nad Operativnom grupom 2. proleterske i 5. udarne divizije, sa zadatkom da počne prodor u Srbiju. U periodu mart-maj 1944. komanduje dejstvima ove Grupe. Njeni prodori najprije u dolinu rijeke Ibra, a potom kroz zapadnu Srbiju do Valjeva, bili su u centru pažnje komandanta njemačkih trupa u Srbiji i četničke Vrhovne komande, koji su nastojali da, angažovanjem svih snaga, spriječe prodor Grupe divizija i njeno spajanje sa snagama NOVJ na jugu Srbije i u Šumadiji. Za uspješno forsiranje Lima, Vrhovni komandant Josip Broz Tito je ponovo pohvalio 5. udarnu diviziju.

U drugoj polovini jula 1944. godine, Morača komanduje 5. divizionom u toku njemačke ofanzive u Crnoj Gori, kada su u protivudaru grupe divizije NOVJ, u rejonu Čakora i Andrijevce, razbije znatne njemačke snage, a potom vodi diviziju u nastupnom maršu ka jugu Srbije, u izvođenju složene operacije forsiranja Ibra, i u borbama na Kopaoniku protiv glavnine četničkih snaga koje su, u sadejstvu s njemačkim i bugarskim trupama, neuspješno pokušale da spriječe spajanje Operativne grupe divizije sa snagama NOVJ na jugu Srbije. U nastupanju kroz Srbiju, u izvođenju prodora iz Toplice u Šumadiju, i osobito u teškim borbama s njemačkim snagama u rejonu Topola-Arandelovac — koje su po svaku cijenu branile magistralu Beograd—Skopje kojom je njemački komandant Jugostoka upućivao pojačanja iz Grčke za odbranu Srbije i Beograda — Morača je ponovo ispoljio kvalitete vrsnog komandanta. Potom je s divizionom učestvovalo u operaciji za oslobođenje Beograda, da bi nešto kasnije, kao komandant divizije, a zatim načelnik štaba 1. armije na sremskom frontu, brzo ovladao vještinom komandovanja u uslovima frontalnog ratovanja. Prilikom proboja sremskog fronta, neposredno je komandovao Sjevernom grupom divizija.

Poslije rata, završio je Višu vojnu akademiju „Vorošilov“ u Sovjetskom Savezu, a potom obavljao visoke dužnosti u JNA: bio je zamjenik načelnika Generalštaba, zamjenik načelnika Više vojne akademije, načelnik i IV uprave Generalštaba i komandant Armijske oblasti. Od 1963. do 1967. bio je član Saveznog izvršnog veća. Bio je član Savezne konferencije SSSR Jugoslavije, član CK SK Bosne i Hercegovine, i predsjednik Saveza rezervnih vojnih starješina Jugoslavije. Sada je član Savjeta Federacije. Rezervni je general-pukovnik.

Napisao je više tekstova i rasprava iz oblasti vojne vještine i istorije narodnooslobodilačkog rata. Godine 1962. objavio je „Platni dnevnik“, koji bogatstvom podataka i zapažanjima ovog istaknutog komandanta i revolu-

cionara predstavlja izuzetno svjedočanstvo o ratu i revoluciji.

Odlikovao je mnogim visokim odlikovanjima. Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (D. Ž.)

MORDIN Mihe IVAN CRNI

Rođen je 3. juna 1911. u selu Smokovljani kod Stona, Hrvatska. Posle očeve smrti, Crni napušta rodno selo, i s majkom Katom odlazi u Janjinu, gde završava šest razreda osnovne škole. Zatim, 1927. godine, odlazi u Zagreb na izučavanje obučarskog zanata, koji ubrzo nastavlja u Beogradu. Boravak u Beogradu bio je presudan za Mordina. Tu se upoznao s naprednim radnicima; aktivno učestvuje u radu naprednih sindikata, demonstracijama i štrajkovima koje je organizovala radnička klasa Beograda. Posle uvođenja šestojanuarske diktature, on se 1929. godine vraća u Janjinu i organizuje omladinsko sportsko društvo „Iskra“, u kome razvija aktivan politički rad. Polovinom iste godine, uhapšen je prvi put i odveden u istražni zatvor u Orebiću, odakle je, posle nekoliko meseci, pušten. Zbog aktivnog rada, ponovo je uhapšen 1. maja 1933. godine, ali se ubrzo spasava zatvora. Kada je, 1934. godine, u Janjini osnovana prva ilegalna partijska ćelija, postao je njen član, a nešto kasnije izabran je i za sekretara.

Na Pelješcu je 1936. godine provaljena partijska organizacija, pa se Mordin ponovo našao u zloglasnom zatvoru „Termo-terapija“ u Rijeci Dubrovačkoj. Posle nekoliko meseci, pušten je na slobodu.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je u Mostaru, kao vojnika. Vraća se na Pelješac, odmah prikuplja oružje i vrši pripreme za ustanak. Javno žigoše ustaška zlodela; ustaše ga hapse, ali uspeva da pobjegne i prebacuje se na Korčulu, a zatim u Split, gde se povezuje s Pokrajinskim komitetom Partije. Primivši direktive, odlazi na teren Metkovića i Pelješca, i već avgusta 1941. godine organizuje prve partizanske grupe. Kao sekretar Mesnog komiteta KPH za Pelješac, nastavlja rad na širenju ustanka. Postao je sekretar Okružnog komiteta KPH Dubrovnik, pa pristupa organizovanju ustanka u dubrovačkom kraju. Početkom januara 1942. godine, s lažnom legitimacijom krenuo je u Hercegovinu zbog uspostavljanja veze s tamošnjim partijskim rukovodstvom. U voz su ga uhapsile ustaše, i vezanog sprevale za Ravno. Pokušao je da pobjegne skakanjem kroz prozor, ali je u padu polomio nogu, pa je ponovo uhapšen i prebačen u mostarsku bolnicu. Partijska organizacija Mostara uspjela je da ga otme iz bolnice i prebaci

na slobodnu teritoriju u dolini Neretve. Iako nezleđen, posle dva meseca vratio se na Pelješac, gde radi na širenju ustaka i stvaranju prvih narodnooslobodilačkih odbora. Neposredni je rukovodilac svih partizanskih akcija na Pelješcu. Pod njegovim rukovodstvom ustanak se širi, i veliki broj Pelješčana odlazi u partizane. Organizuje izdavanje lista „Naš tjednik“, glasilo MK KPH za Pelješac, a kasnije organ OK KPH za Dubrovnik.

Krajem januara 1943. godine, u Livnu, učestvuje u osnivanju Oblasnog NOO Dalmacije, izabran je za njegovog člana. Početkom marta vraća se na Pelješac i saživa Prvu okružnu konferenciju KPH za južnu Dalmaciju, na kojoj je izabran za političkog sekretara

Okružnog komiteta. Juna 1943. godine izabran je za većnika ZAVNOH-a. Kada je kapitulirala fašistička Italija, s grupom boraca razorušao je čeo garnizon u Trpnju i Gornjoj Vručici. Rukovodi razoružanjem italijanske vojske na Lastovu, Mljetu i Španu. Organizuje novu narodnu vlast, sprovodi opštu mobilizaciju i učestvuje u formiranju 13. dalmatinske brigade. Posebno se istakao u borbama protiv Nemaca u odbrani ostrva. Posle zauzimanja Korčule od strane Nemaca, kao član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, odlazi na Biokovo, pruža pomoć tamošnjim partizanskim jedinicama i prebacuje se na Vis. Početkom februara 1944. godine, s Visa se, brodom preko Lastova, prebacuje na Pelješac zbog sastanka Okružnog komiteta.

Uveče, 8. februara, kod Mijeta, upao je u zasedu nemačkih desantno-jurišnih čamaca. Skočio je u more i pokušao da se spase plivanjem, ali je uhvaćen i odveden u zatvor u Korčulu. Posle nekoliko dana, Nemci ga vezanog sprovode u Dubrovnik. U toku plavljenja, pored obale Pelješca, Mordin se oslobađa okova i spasava se skakanjem u more. Posle

kratkog odmora i okrepjenja u selu Kobaš, kod Stona, nastavio je put, ali 18. februara 1944. godine nailazi na nemačku zasedu iznad uvale Prapratae, gde je i ubijen. Ivan Mordin je jedan od poznatih revolucionara i najhrabrijih boraca južne Dalmacije.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (T. Pa.)

MOŠKRIČ Janeza JOŽE CIRIL

Rođen je 2. marta 1902. u Dobrunjama kod Ljubljane, Slovenija; sin radnika, izučio je štamparski zanat. Bio je željan znanja. Mnogo je čitao — pretežno beletristiku, ali i marksističke knjige. Radnička svest i čvrsto političko uverenje rano su ga doveli u radnički pokret. Godine 1930. je primljen u Komunističku partiju. Radio je u naprednim organizacijama ljubljanskih grafičara, i 1935. je bio jedan od glavnih pokretača i organizatora štrajka grafičara, koji je trajao više sedmica i završio se pobedom štrajkača.

U Dobrunjama je Moškrič bio među osnivačima radničkog kulturnog društva „Svoboda“, i kasnije „Vzajemnosti“, koja je bila škola naprednog radničkog pokreta. Napisao je mnogo revolucionarnih pesama i više dramskih del. Na radničkim priredbama recitovane su njegove pesme i igrani njegovi komadi: „Rdeće ruže“, „Razkrinkana morala“, „Borba za kruh“, i „Stari in mladi“.

U godinama pre rata pridobijao je napredne grafičare za saradnju s ilegalnom partijskom tehnikom. Taj njegov rad dobio je poseban značaj u danima okupacije, kad je s najproverenijim ljubljanskim grafičarima stvorio moćnu partijsku organizaciju. Ta organizacija bila je jezgro grafičara koji su od leta 1941. omogućavali Komunističkoj partiji da zadovo-

lji svoje potrebe za ilegalnom štampom. Istovremeno je Jože Moškrič radio i u Dobrunjama i okolini, gde je pripremao ljude za otpor. Njegova je zasluga što je bivša dobrunjska opština dala partizana kao malo koja druga.

U proleće 1942. otišao je u partizane, iako ga je tuberkuloza već bila znatno iscrpila. U partizanima se posvetio vaspitanju mladih boraca i napisao mnogo tekstova za partizanske listove.

U leto 1942. je Jože Moškrič Ciril imenovan za poverenika CK KPS za Dolenjsku. Najviše se zadržao u Lipoglavskim brdima — blizu zavičaja — u sedištu 3. bataljona Zapadnoodolenjskog odreda, i odande je obilazio partijske organizacije. Treći bataljon je, posle ograđivanja Ljubljane žičanom mrežom, imao posebne zadatke koji su delimično ulazili u Moškričev delokrug: obezbediti prelazak preko Ljubljane, omogućiti prenos i prevoz intendantske robe iz Ljubljane za partizane, i starati se o redovnim kurirskim vezama između Ljubljane, vođstva oslobodilačkog pokreta i partizanskih jedinica.

Italijani su dobro znali šta znači ljubljanska okolina za snabdevanje partizana iz Ljubljane, za mobilizaciju boraca i za veze. Zato su u selima oko Ljubljane gusto posejali belogardističke položaje.

U kakvim uslovima je tada živio Jože Moškrič, može se bar delimično razabrati iz odlomaka njegovih izveštaja Edvardu Kardeľju. Dvadeset devetog oktobra 1942. je poručio: „Danas smo imali sastanak Rejnjskog odbora Osvobodilne fronte za Dobrunje. Izveštaji su očajni. Samo ovoga meseca je ubijeno 18 naših ljudi, dok ih je u zatvorima i u konfinaciji više od 200.“ Jedanaestog novembra izveštava: „Bela garda utvrđuje svoje položaje. Sad su se utvrdili oko crkve na Urhu. Pošto su naši nedavno spalili župnu kuću i ekonomske zgrade, ovi sad grade barake. Izgradili su bunkere i postavili mitraljeze na zvonik... Mi smo noćas spalili Prosvetni dom u Sostru. Belogardisti su nameravali da se ugnezde u njemu...“

Dvadeset drugog februara su belogardisti opkolili kuću u kojoj se nalazio Jože Moškrič. Prihvatio je borbu s velikim brojem dobro naoružanih izdajnika. Prestao je da gađa tek onda kad su ga pogodili neprijateljski meci. Polumrtvog su ga odveli na svoj položaj na Polici, gde su ga još mučili, a 23. februara su ga ubili.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (M. Če.)

MRAKOVIĆ Mića BLAŽO

Rođen je 1910. u Zagarču, Danilovgrad, Crna Gora, u vrlo siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u svom selu, a gimnaziju u Podgorici, 1932. godine. Poslije završene mature, zbog loših materijalnih prilika, napravio je dvogodišnji prekid u školovanju. U jesen 1934. upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta, a godinu kasnije pošao je na odsluženje vojnog roka i završio školu rezervnih oficira, sredinom jula 1936. Početkom 1937. nastavio je studije, koje je završio 1939.

Još kao srednjoškolar i svršeni maturant isticao se revolucionarnim opredeljenjima. Ali, njegov revolucionarni rad dolazi do izražaja naročito poslije upisa na studije, kako u studentskom pokretu na Univerzitetu, tako i prilikom njegovih dolazaka kući, u selo. Prilikom jednog takvog boravka u rodnom selu, krajem 1936. godine, primljen je u članstvo KPJ. Kada je došao kući poslije završenih studija, bio je već istaknuti i afirmisani komunist. Te godine, u aprilu, na velikom narodnom zboru u Spuzi održao je antirežimski govor. Uzalud je žandarmerija pokušavala da dođe do njega: omladina ga je štitila tijelima i uzdignutim pesnicama. Poslije zбора, kratko vrijeme je živio u ilegalstvu, a zatim je uspio da se zaposli u agrarnom povjereništvu u Skoplju. No, tamo se nije dugo zadržao. Na poziv Partije, vratio se u Crnu Goru, gdje je preuzeo dužnost sekretara MK KPJ u Danilovgradu. U toj funkciji, na čelu delegacije predstavnika iz svih zrezova Crne Gore, početkom 1941. posjetio je bana Zetske banovine, kome je podnesena rezolucija u kojoj se tražilo raspuštanje koncentracionih logora, nabavka žita za narod, otvaranje javnih radova, borba protiv špekulanata...

Događaji poslije aprilskog rata i kapitulacije...

cije jugoslovenske vojske, kada je KPJ počela pripreme za pokretanje oružane borbe protiv okupatora, bili su prilika za novi dobitak njegovih organizatorskih sposobnosti. Kao rukovodilac partijske organizacije u srezu danilovgradskom, ubrzo se našao na čelu masovnog oružanog ustanka. Za svega jednu sedmicu bila je oslobođena cijela teritorija sreza i uništen neprijateljski garnizon u Danilovgradu, a izdvojene su i dijelom već i angažovane jedinice za pomoć ustaničkim snagama u srezu podgoričkom. I kasnije, kada je ustanak splasnuo i borba nastavljena nešto izmijenjenom taktikom, njegova sposobnost i istrajnost dolaze do punog izražaja. Njegovo interesovanje je jednako za vojna i politička pitanja, za rad s omladinom, za razvoj narodne vlasti i sve druge zadatke koji su iskršavali na putu razvoja oslobođilačke i revolucionarne borbe. Zmehu ostalog, prvi je sekretar Narodnooslobodilačkog odbora za srez danilovgradski.

Marta 1942. prešao je na rad u srez cetinjski, i biran za člana OK KPJ Cetinje. Njegov izbor za člana ovog rukovodstva ponovljen je krajem maja iste godine, poslije odstupanja partizanskih snaga ka tromedi Crne Gore, Bosne i Hercegovine, kada je izabran novi OK KPJ Cetinje, za rad u neprijateljskoj pozadini, odnosno na okupiranoj teritoriji. U tom svojstvu boravio je pretežno na teritoriji Komana, Banića, Zagača, Novog Sela, Kosovog Luga i Zagrede, gdje je obnovio partijsku organizaciju i postao sekretar Međuopštinskog partijskog biroa, kao rukovodstva te organizacije. I u ovom periodu, na ilegalnom radu, došao je do izražaja njegov lik primjernog komunističke borca i rukovodioca i njegov humanizam.

Krajem aprila 1943, uoči V neprijateljske ofanzive, pošao je u operativnu jedinicu. U V ofanzivi bio je na dužnosti političkog komesara bataljona, a odmah zatim postavljen je za zamjenika političkog komesara 7. banijske brigade. Nešto kasnije, postavljen je za rukovodioca politodjela 35. divizije, a početkom 1945. za političkog komesara 28. divizije, i na toj dužnosti ga je zatekao i kraj rata. I poslije rata, izvjesno vrijeme bio je politički komesar divizije, zatim je radio u političkom odjeljenju VI armije. Poslije toga postavljen je za instruktora u Glavnoj političkoj upravi Ministarstva narodne odbrane, gdje je bio i sekretar partijskog komiteta (izborna funkcija). Kasnije je prešao u vojnu industriju, i bio direktor jedne od njenih direkcija sve do smrti. Imao je čin pukovnika JNA. Umro je 5. decembra 1951. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (B. Vu.)

MRAOVIĆ Damjana MILAN SIMIĆ

Rođen je 6. oktobra 1919. godine u Vrginmostu, Hrvatska. Osnovnu školu je završio u Boviću, četiri razreda gimnazije u Osijeku, i Trgovачku akademiju u Daruvaru i Karlovcu. Potječe iz radničke porodice. Godine 1940. otišao je na odsluženje vojnog roka, gdje ga i zateče kapitulacija starojugoslavenske vojske. Još u vrijeme školovanja u Daruvaru i Karlovcu, Simić se upoznaje s naprednim radničkim pokretom. Zapažen je u radničkom nogometnom klubu „Viktorija“, gdje su ga svi posebno cijenili. Maja i juna 1941. Simić se sklanjao kod svoje tetke u Karlovcu. U to vrijeme, ustaško redarstvo u Petrinji raspisalo je poternicu za Simićem, u kojoj su nudili više hiljada kuna za njegovu glavu. Zato Milan bježi iz Karlovca na Kordun, u selo Bović. Tu se povezuje s članovima Partije i aktivno učestvuje u priprema za ustanak u selima kotara Vrginmost. Neumorno radi na prikupljanju oružja, municije i druge opreme. Već u prvim sukobima s neprijateljem, u avgustu 1941, Mraović se pokazao kao hrabar, snalažljiv i neustrašiv borac, koji odvažno ulazi i u najteže akcije. U bataljonu narodnog heroja Nikole Vidovića, decembra 1941. godine, u ustaškoj ofanzivi na Sjeničak, Prkos i druga srpska sela kotara Vrginmost — Simić je privukao pažnju boraca izuzetnom hrabrošću. Zahvaljujući natčovječanskim naporima u borbi s ustašama i domobranima, partizani su uspjeli zaštititi 15.000 žena i djece, i omogućiti im povlačenje u Petrovu goru.

Po odluci Glavnog štaba Hrvatske, Simić 15. aprila 1942. napušta Kordun, i odlazi na čelu voda izabраних kordunskih partizana na područje Žumberka, da širi NOP i u tom kraju Hrvatske. Vodnik Simić je noću prešao rijeku Kupu, između Donje Kupčine i Kiselice. Tako

je, putem partijskih veze, stigao u Pokuplje. Već trećeg dana našao se opjkon u kupčinskoj šumi, od italijanske konjice. Iako iznenađen, snalažljivi vodnik je otmorio vatru, kao i njegovi borci. Izlazao je polterov Italijani, i uspio se probiti dublje u šumu. Italijani su u ovom sukobu imali 9 mrtvih i nekoliko ranjenih vojnika. O prvotni borbi brzo se pročulo u Žumberku. Simić nastavlja bitke oko Samobora. U napadu na Stođragu, ranjen je. Priča o hrabrom starješini i borcu brzo se prenijela s Korduna u Pokuplje i Žumberak. U junu 1942. Simić je primljen za člana KPJ. Sa svojim vodom, pa sa četom, Simić je posebno aktivan u akcijama na željezničku prugu Karlovac—Zagreb. Ustaške vlasti bile su prinuđene da, u avgustu 1942. obustave noćni saobraćaj na toj relaciji. Izvjesno vrijeme vozovi nisu išli od 20 do 5 sati. Mraović je svakog dana napadao ustaške posade u neposrednoj blizini Zagreba. Nanosi im gubitke, razoručava posade i popunjnjava jedinicu novim borcima. 9. avgusta 1942. postaje zamjenik komandanta bataljona „Josip Kraš“, a ubrzo i komandant bataljona. Formiranjem 13. proleterske brigade, postavljen je za komandanta njenog 2. bataljona, i tada drugi put sa svog Korduna odlazi s brigadom u Žumberak. Kao komandant bataljona, ističe se u jurišu na ustaško-domobransko uporište u Svetoj Jani, na jako italijansko uporište Suhor, gdje uništava italijansku posadu. U jurišu, Simića je udarilo parče italijanske bombe, ali je on nastavio borbu i ličnim primjerom hrabrosti održavao borbeni elan. Neprijateljsko uporište je uništeno.

Poslije nekoliko uzastopnih bitaka, slijedila je žestoka borba s ustašama u Krašiću. Milan se na čelu bataljona nezadrživo probijao preko rovova, bodljikave žice i drugih prepreka, nanoseći neprijatelju velike gubitke. Njegov ime bilo je poznato u svim krajevima Žumberka i Pokuplja, kao neustrašivog komandanta i starješine. „Glavno je da je tu komandant, da ga čujemo i vidimo“, govorili su njegovi borci. Prvog i drugog januara 1943. ustijedio je i drugi napad na jako ustaško uporište u Krašiću. Mraović se, na čelu bataljona, poslije višesatovne borbe uspio probiti u centar mjesta, razarujući na svom putu žičane ograde i druge prepreke, i zarobiti 200 ustaša, i tako doprinijeti uništenju neprijatelja u svim utvrđenim zgradama mjesta. I ovog puta po okolnim selima i mjestima pročulo se o neustrašivom borcu i komandantu Milanu Mraoviću Simiću. I onda kad je bio, ko zna koji put iznenađen, u Vukovoj Gorici, iskočio je iz kuće u kojoj se nalazio sa svojim borcima, iako je već bio u rukama dvojice ustaša. Istrgnuo se iz ustaških ruku, uspijevši iz revolera ubiti obojicu. Nekoliko puta Mraović je pohvaljen za svoje herojske podvige u borbi.

Slobodno područje Žumberka prostiralo se nedaleko od samog Zagreba. Neriprijateljske snage nisu se tako kretale, jer im je hrabri komandant Simić vješto postavljao zasljeđe i nanosio udarce. U proljeće i ljeto 1943. gotovo neprekidno vodi žestoke borbe s Nijemcima, ustašama i domobranima oko Velike Gorice i Pisarovine.

Sa svojim bataljonom štiti narod Žumberka u vrijeme žetve, spasavajući ljetinu od neprijatelja. U avgustu 1943. Simićev bataljon vodi borbu s Nijemcima i ustašama. U sukobu s ustašama, kod Donje Kupčine, 21. avgusta, Simić se cijeloga dana odupirao, ne odstupajući ni koraka. U kritičnoj situaciji, na čelu grupe boraca krenuo je u juriš, u kojem je pogođen ustaškim rafalom. O smrti junaka, neustrašivog borca i komandanta, o čovjeku koji je među prvima krenuo na put borbe za bratstvo i jedinstvo, ljubo se pročulo u Pokuplju, Žumberku i na njegovom rodnom Kordunu.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine. (Đu. Za.)

MRAVLJAK Henrika DUŠAN DOKTOR MROŽ

Rođen je 21. februara 1914. u Ljubljani, Slovenija; sin je sudskog činovnika i trgovca u Šoštanjnu. Imao je tri mlada brata i sestru. Tri godine mlađi od njega je bio brat Božo, poznati revolucionar, španski borac i organizator narodnooslobodilačkog pokreta 1941. u Šaleškoj dolini, streljan kao talac 3. aprila 1942. godine, u Mariboru.

Dušan Mravljak je detinjstvo proveo u roditeljskoj kući u Šoštanjnu, na imanju koje se po majčinoj porodici zvalo „Pri Rajsterjevih“. U Šoštanjnu je pohađao osnovnu školu, a gimnaziju u Celju, gde je maturirao 1933. godine. Posle mature, upisao se na Medicinsku fakultet u Ljubljani, gde je završio četiri semestra, a zatim studije nastavio na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Vrlo rano se opredelio za revolucionarnu aktivnost, politički sazrevajući u krugu šoštanjanskih komunista Janka i Olge Vrabčić, i medicinara Franca Polha i Blaža Reka. U Ljubljani je učestvovao u studentskom društvu medicinara, a u Zagrebu, pre svega, u televičarskom studentskom društvu „Triglav“, u kome je 1937. i 1938. godine bio i član Uprave. U novembru 1939. bio je osuđen na smrt jer je rasturao komunističke letke u Zagrebu; bio je uhapšen, ali, zbog nedostatka dokaza, posle nekoliko dana pušten.

Neposredno pred napad Nemačke na Jugoslaviju, oženio se, a maja 1941. je i diplomirao. Sa suprugom Majdom se potom preselio u njenu kuću u Dolenjskoj, a odande ubrzo,

već u leto 1941. prešli su u Ljubljano. U Ljubljani se uključio u narodnooslobodilački pokret, pa je posle nekoliko meseci prešao u ilegalnost, a aprila 1942. otišao u Dolenjsku, u Drugu grupu odreda, u partizane. S ovom grupom učestvovao je od 19. do 22. maja 1942. u borbama na Jančama, kad je Druga grupa odreda pokušavala da se probije u Štajersku, a s njom je, isto tako, krenuo na pohod 20. juna 1942. kad se grupa uputila preko Notranjske i Gorenjske u Štajersku.

Još pre odlaska Druge grupe odreda u Štajersku, dr Dušan Mravljak je u partizanima postao legendarna ličnost. Priča se kako je s intendantom Druge grupe odreda, Jožetom Drakslerom Polhom, jahao na konju, i dok je Polh obilazio sela i skupljao hranu, dr Mra-

vijak je kao lekar pregledao i lečio ljude. Priča se, isto tako, da je bio vrlo izdržljiv, da je lako podnosio i najteže napore i da je, pored obimnog lekarskog rada u partizanima, nalazio vremena i za političku aktivnost. Pre svake akcije je posvećivao naročitu pažnju pripremi sanitetske službe, i vaspitavao borce da ne napuštaju ranjene drugove, već da ih spasavaju po svaku cenu.

Podaci svdoče o njegovom požrtvovanju i istrajnosti naročito u razdoblju kad se Druga grupa odreda, u toku pohoda, zadržavala u Gorenjskoj. Tada je na širokoj teritoriji, u metehu pojedinih nemačkih ofanziva, vodio brigu o ranjenicima, u improvizovanim bolničkim punktovima. Kad se Druga grupa odreda na Jelovici, 10. avgusta 1942. podelila u dva dela, on se pridružio 1. bataljonu Savinjskog odreda, i s njim pošao preko Karavanki u Koruško, i dalje u Štajersku.

U Štajerskoj je ostao u sastavu Pohorskog bataljona i s njim, krajem septembra 1942. posle reorganizacije štajerskih odreda, otišao na Pohorje. Pošte je bio rodom iz tog kraja,

izvanredno se kretao i snalazio, naročito u Šaleškoj i Mislinjskoj dolini. Stalno je pratio bataljon, kao lekar, na svim pohodima, i uvek je pored boraca lečio i stanovništvo na terenu na kojem se zadržavala njegova jedinica.

Kad je, 23. oktobra 1942. uveče, Pohorski bataljon u uspešnoj akciji u Oplotnici zapalio opštinsku zgradu, dr Mravljak se tada — kako se kasnije govorilo u okupatorovom izveštaju o ovom događaju — usred sela, obratio saborcima i seljacima nadahnutim govorom. Na sličan način je, još iste noći, nastupio i u kamenolomu na Cezlaku. Kad god je govorio, njegova topla i iskrena reč je oduševljavala ljude, ali ih je privlačilo i njegovo nesebično, drugarsko požrtvovanje. S istom spremnošću s kojom je previjao ranjenika, dr Mravljak je umeo da se ophodi s ljudima i da ih ohrabri svojim primerom odanog komunista snagom svoje tople, ljubezne, dobre reči.

U žestokom sukobu s nemačkom policijom i domobranima, 7. novembra 1942. na padini Rogle, u blizini Ostrohave žage, dr Mravljak je u odlučnom trenutku spasio politkomesara bataljona, Jožeta Meniha Rajka, da ga Nemci živa ne uhvate.

Žiort dr Dušana Mravljaka se završio 8. januara 1943. kad je pao u junačkom boju Pohorskog bataljona na Osankarici. Posle borbe, kad je u obruču više od 200 neprijateljskih vojnika iskrvarilo 69 boraca, i kad su oni, odcabivši poziv na predaju, pošli u poslednji juriš da probiju obruč, pao je i dr Dušan Mravljak, smrtno pogođen.

Narodnim herojem proglašen je 22. jula 1953. (F.F.)

MRAZOVIĆ-CZOFEK Stjepana KARLO GAŠPAR

Rođen je 26. oktobra 1902. u Murskom Središću, Čakovec, Hrvatska. Potječe iz porodice željezničkog radnika, u kojoj je bilo sedmoro djece. Zarena je upoznao ne samo siromaštvo i oskudicu, već i težak fizički rad. Riješen da se po svaku cijenu školuje, kao jedanaestogodišnji dječak zapošljava se kao najamni radnik, i tako završava šest razreda osnovne i četiri razreda srednje škole. Ideje Oktobra i revolucionarna zbivanja u Mađarskoj presudna su za Mrazovićevo idejno-političko opredjeljenje i njegovo vezivanje uz komunistički pokret.

Poslije stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Mrazović se kao šesnaestogodišnji mladić uključuje u Međimursku legiju; ali, čim je uspostavljena Mađarska sovjetska republika (1919), organizira bijeg i s grupom svojih

drugova uključuje se u redove mađarske Crvene armije. Kada je pao Bela Kun, i mađarska revolucija u krvi ugušena, vraća se u zemlju, gdje ga vlasti hapse i odvođe u istražni zatvor Vojnog suda. No, on bježi iz zatvora, opet prelazi jugoslavensko-mađarsku granicu, i nekoliko mjeseci ilegalno radi pod Hortijevim režimom u Mađarskoj. Opet razvija revolucionarnu djelatnost, ali je zbog provale, u martu 1920, prisiljen da bježi i da se ilegalno vrati u Jugoslaviju. Zahvaljujući tome što su jugoslavenske vlasti znale samo za jedno Mrazovićevo prezime (Czofek), pod kojim je bio registriran i u mađarskoj Crvenoj armiji i u istražnom zatvoru Vojnog suda u Zagrebu, on se, služeći se isključivo drugim prezimenom, legalno zaposlio kao rudar, kao mlinarski radnik, odslu-

žio i vojni rok, a potom se nastanio i opet zaposlio u Zagrebu. Sada već ovršnuo radnički boric s autentičnim revolucionarnim iskustvom, Mrazović ulazi u klasni sindikalni pokret, i već 1924. on je član Centralne uprave radnika živežne industrije i obrta Jugoslavije. Već afirmiran sindikalni rukovodilac i revolucionar, 1927. formalno je (na prijedlog Josipa Debeljaka) primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Uvođenjem šestojanuarske diktature, i Mrazoviću kao kompromitiranom i prokazanom revolucionaru prijeli hapšenje i on, po odluci CK KPJ, emigrira u SSSR. Tu mu se konačno ukazala mogućnost da ostvari davnu želju — da izvjesno vrijeme posveti učenju. Upisuje se na Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada (društvene nauke), i 1932. završava ga s odličnim uspjehom. Kao aspirant (na filozofskom odjeljenju) izvjesno vrijeme radi i u aparatu Kominterne, a do 1936. bio je i upravnik jugoslavenskog odjeljenja KUNMZ.

Čim je počeo građanski rat u Španiji,

1936. Mrazović kao dobrovoljac prelazi Pirineje i svrstava se u redove internacionalnih brigada. Pošto se u Moskvi stalno bavio i vojnom naukom, a na frontovima Španije zapažen u nizu vatrenih okršaja po svojoj hrabrosti i snalazljivosti, ubrzo je postavljen za komandira čete. No, teško ranjen, morao je u bolnicu, a zatim je (uz Blagoja Parovića) postavljen za jednog od urednika lista „Dimitrovac“ i člana redakcije radio-stanice Madrid. U januaru 1939. ilegalno se vraća u zemlju. Po direktivi Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, Mrazović se sada legalizira i izlazi pred Državni sud za zaštitu države, koji ga, u nedostatku dokaza, oslobađa optužbe za komunističku djelatnost. Zbog policijskog izгона iz Zagreba, kratko je vrijeme u rodnom mjestu, gdje radi na jačanju klasnog radničkog pokreta u Međimurju, ali se uskoro vraća u Zagreb i rukovodi Komitetom za pomoć španjolskim borcima u francuskim koncentracijama logorima. Poslije potpisivanja sporazuma Cveković—Maček, u decembru 1939. i Mrazović postaje žrtvom Mačekovog poštrenog kursa prema komunistima — s većom grupom partijskih rukovodilaca zatvoren je u Lepoglavi. Poslije izlaska iz Lepoglave, u proljeće 1940, prekaljeni radnički borac, već odavna srastao s Pokretom, preuzima nove odgovorne dužnosti: u avgustu 1940, on je delegat na V konferenciji Komunističke partije Hrvatske, i u novoizabrani Centralni komitet ulazi kao član Politbira, a iste godine sudjeluje i na V zemaljskoj konferenciji KPJ.

Poslije okupacije zemlje, svoje dvadesetogodišnje iskustvo revolucionara Mrazović koristi kao jedan od organizatora ustanka u Hrvatskoj. Bio je prvi komandant 1. slavonskog partizanskog odreda, komandant pa komesar Treće operative zone, i član Glavnog štaba narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. Na tim funkcijama uvijek je ispoljavao organizacijske sposobnosti, političku širinu, smisao za analitičku procjenu situacije i istančan refleks za brzo donošenje odluka. Kao nekadašnji suradnik „Srpa i čekića“, „Dimitrovca“ i „Vjesnika“, od 1942. Mrazović rukovodi agitaciono-propagandnim odjelom Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske. Pri tom posebnu pažnju posvećuje revolucionarnim ciljevima za koje se borio od najranije mladosti: osnivanju narodnooslobodilačkih odbora i izgradnji narodne vlasti. Biran je u najviše predstavničke organe zemlje: za vijećnika AVNOJ-a i za člana Predsjedništva ZAVNOH-a.

Poslije oslobođenja Jugoslavije, od 1945. do 1962. neprekidno je zastupnik u Saboru Hrvatske i poslanik u Saveznoj narodnoj skupštini. Dvije godine (1947—1948) ambasador u Mađarskoj i (1948—1949) u SSSR-u, a od 1949

(poslije smrti Vladimira Nazora) do 1952. predsjednik Prezidijuma Sabora Hrvatske. Iste je godine imenovan ambasadorom FNPRJ u Meksiku, gdje je uspostavio diplomatske odnose s Kubom, Hondurasom, Kostarikom i Panamom, a 1953. izabran je za potpredsjednika Sabora Hrvatske. Istodobno je bio član Saveznog odbora SSRN Jugoslavije i Glavnog odbora SSRN Hrvatske, i član Saveznog i Republičkog odbora SUBNOR-a. Mrazović je general-potpukovnik JNA u rezervi. Na V, VI, VII i VIII kongresu KPJ, odnosno SKJ, biran je za člana Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Od 1963. član je Savjeta Federacije. Nosilac je Ordena junaka socijalističkog rada i drugih brojnih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V. Raj.)

MRKOCI Marka MARKO

Rođen je 18. rujna 1918. godine u Poznanovcu, Hrvatskoj zagorje, Hrvatska. Roditelji su mu bili siromašni, a otac mu je bio radnik u tvornici cigle „Zagorka“ u Bedekovčini. Marko je završio strojaravarski zanat, i radio je najprije u tvornici kože u Poznanovcu, a zatim Zagrebu, Soblincu, Slavonskom Brodu, i drugdje.

Kao mladi radnik, uključio se u radnički pokret pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije — radio je u URS-ovim sindikatima. Angažirao se u radu s mladim radnicima, s omladinom, a 1939. godine postao je i član KPH.

Okupaciju zemlje dočekao je služeći vojni rok. Kad se vratio u rodno mjesto, odmah se povezo za partijskom organizacijom, koja je djelovala u tom kraju još od 1934. godine, i počeo raditi na pripremama ustanka, zatim na širenju organizacija NOP-a, na skupljanju oružja, na aktiviranju seljaka i radnika na političkoj platformi KPJ i KPH. U kolovozu 1941. godine odlazi, s grupom od petnaest članova KP, koje je i sam okupljao, u šumu Dubrava pokraj Poznanovca, gdje je organizirana partizanska jedinica. Tu je, u okršaju s neprijateljem, i lako ranjen.

Od ožujka 1942. godine, od vremena formiranja 1. zagorskog partizanskog odreda, vođnik je u 1. partizanskoj četi, koja je osnovana i koja je djelovala na području tadašnjeg kotara Zlatar. Među borcima te čete istakao se u prvim sukobima s ustašama, pokazavši veliku hrabrost i požrtvovanost.

No, u rodnom Zagorju, u blizini Zagreba, nije ostao dugo. Već u svibnju iste godine

odlazi među partizane u Slavoniju; tu je boravio nekoliko mjeseci, ističući se u sukobima s neprijateljskim vojnicima.

Po naredenju Glavnog štaba Hrvatske, potkraj 1942. godine odlazi ponovno na područje Hrvatskog zagorja, da kao već iskusan borac i partijski radnik radi na širenju ustanka. Ovdje se bori ne samo kao partizan, ispunjava i mnoge političke zadatke. Angažira se u radu na proširenju partijskih organizacija i skojevskih grupa u selima, na stvaranju kotarskih komiteta KPH i SKOJ-a, širenju mreže narodnooslobodilačkih odbora, organa narodne vlasti i drugih organizacija narodnooslobodilačkog pokreta. Posebno se angažira i na stvaranju 2. zagorskog partizanskog odreda — priprema njegovo formiranje.

U neprestanom radu, u bitkama s često nadmoćnijim neprijateljem, ističe se hrabrošću, smislom za organiziranje napada na neprijatelja. Ima i važnu funkciju u Partiji — do kraja rata Marko je sekretar Okružnog komiteta KPH Krapina.

Poslije oslobođenja zemlje, radi na raznim partijskim i drugim dužnostima. Završio je Višu političku školu „Duro Đaković“, i Višu vojnu akademiju. Radio je u CK KPH i postao njegov član, bio je poslanik Ustavotvorne skupštine FNRJ, savezni i republički poslanik od tada do 1974. godine. Uz to, bio je i sekretar Kotarskog komiteta KPH Kutina, Kotarskog komiteta Zlatar i Krapina.

Marko Mrkoci je bio i na mnogim odgovornim dužnostima u privredi: radio je kao generalni direktor kombinata „Jugokeramika“ u Zagrebu, bio je predsjednik Udruženja nemetalna Jugoslavije, potpredsjednik Skupštine grada Zagreba za privredu, predsjednik Privredne komore Zagreba, i generalni direktor Kreditne banke Zagreb. Sada je u penziji.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i niza drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 9. svibnja 1952. godine. (B. Ja.)

MRKOCI Franje SLAVKO

Rođen je 2. listopada 1922. godine u Poznanovcu, Hrvatsko zagorje, Hrvatska. Porodica u kojoj se rodio bila je siromašna: otac Franjo radio je na željeznici kao radnik, a malo zemlje nije bilo dosta ni za prehranu obitelji — osim Slavka, bilo je još sedmero djece. Slavko je u Poznanovcu završio osnovnu školu i kovački zanat, pa je postao vješt u tom poslu, majstor.

U vrijeme kad je on završio zanat, počinje se u tom kraju aktivirati ilegalna Komunistička partija. Organizacija Komunističke partije osnovana je u Lugu Poznanovečkom, 1934. godine; njezina se djelatnost ubrzo pokazala među ciglarskim radnicima „Zagorke“ u Bedekovčini i Tvornici koža u Poznanovcu, kao i u ostalim radionicama tog područja. Radnici su se uključili u sindikate iz sklopa Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (URSSJ), popularnog URS-a, i počeli su organizirati mnoge akcije za poboljšanje materijalnog položaja i radnih uvjeta.

U tim akcijama sudjelovao je i mladi Slavko. Kao mladi radnik, učio je zajedno s drugima revolucionarnu teoriju i praksu, raspravljao o položaju radnika i mogućnostima njegove izmjene, o političkim prilikama u zemlji i u svijetu, o Sovjetskom Savezu, o komunizmu, o borbi koju je tada vodio španjolski narod protiv fašizma i o mnogim drugim pitanjima borbe za uspostavu boljeg, pravednijeg društva. Postao je član SKOJ-a 1941. godine.

Na tom poslu zatekla ga je okupacija zemlje. Odmah radi na pripremama za ustanak, na skupljanju oružja, održavanju veza između prvih grupa boraca i partijske organizacije. U kolovozu 1941. grupa od petnaest članova KP, naružanih boraca, okupila se u šumi Dubrava blizu Poznanovca. Slavko je s njom bio u stalnoj vezi.

S još četrnaest skojevaca, u listopadu 1942. godine odlazi u Kalnički partizanski odred. Oni su postali jezgro Zagorske udarne čete na Kalniku, a Slavko postao njezin prvi komandir. Tu se ističe velikom hrabrošću i vještinom u napadima na neprijatelja. Postaje jedan od najboljih mitraljezaca i bombaša u Odredu. Zbog drugarstva, brige za druge, pristupačnosti, omiljen je među drugovima — takav je ostao u sjećanju mnogih svojih suboraca.

Zadaća Zagorske udarne čete bila je borba na teritoriju Hrvatskog zagorja, kako bi se omogućilo jačanje ustanka i revolucije u tom dijelu Hrvatske. Kao komandir Zagorske udarne čete, Slavko Mrkoci je prednjačio u mnogim njezinim oružanim akcijama, ali i u političkom radu među stanovnicima tog kraja. Četa je, uglavnom, imala posebne zadatke, koje je dobijala izravno od štaba Kalničkog odreda. Posljednji takav zadatak bio je napad na jako neprijateljsko uporište u Varaždinskim Toplicama, gdje su bili ustaški legionari i domobrani. Napad je izvršila Zagorska udarna četa, na čelu sa Slavkom, 21. rujna 1943. godine. Neprijatelj je dao otpor. Na kraju je došlo do borbe prsa u prsa. Slavko je i ovog puta primjerom pokazao kako se bori partizan,

heroj. Bacao je bombe na neprijatelje. Na kraju je pao, i sâm pogođen neprijateljskom bombom.

Od prvog dana ustanka i revolucije cijela je njegova porodica sudjelovala u borbi: osim njega, poginuli su i sestra Tonka i brat Stjepan.

Narodnim herojem proglašen je 9. svibnja 1952. godine. (B. Ja.)

MRŽLJAK Ibri IBRAHIM MALI

Rođen je 1924. godine u Velikoj Kladuši, Bosna i Hercegovina.

Nižu poljoprivrednu školu učio je u Banja Luci. U svom rodnom mestu povezo se s revolucionarnim pokretom i aktivno izvršavao razne zadatke.

Do oktobra 1941. godine Ibrahim je partijski kurir u Velikoj Kladuši; tada odlazi na slobodnu teritoriju Korduna. Februara 1942.

stupio je u „Vergašov odred“ u oslobođenoj Velikoj Kladaši. Već tada se istakao u mnogim akcijama, kao izuzetno hrabar borac. Izuzetnu hrabrost i čvrstinu pokazao je i na Petrovoj Gori. Borbe vođene na Petrovoj Gori — po žestini, žrtvama, surovosti, patnjama — pripadaju najtežim borbama koje su u Hrvatskoj vođene u vreme III neprijateljske ofanzive. Neprijatelj je pobio veliki broj nedužnih stanovnika i izvršio brojne zločine.

Član KPJ postao je 1942. godine.

Kao iskusan, veoma hrabar borac, krajem 1942. vraćen je na politički rad na teren. Velike Kladaše. Nešto kasnije, ponovo je stupio u Krajsku brigadu. Najpre je bio politički delegat voda, a zatim sekretar partijske ćelije i zamenik komesara čete. Često se i u ovoj

operativnoj jedinici isticao. Tako je, u borbi kod Bosanskog Novog, njegova četa odbila više uzastopnih nemačkih napada, a Ibrahim pokazao veliku hrabrost i umešnost. Tada je teško ranjen.

Posle lečenja, imenovan je za komandira čete u Cazinskom NOP odredu. Odred je u oktobru sadejstvovao 4. brigadi 7. divizije u napadu na Otoku, čišćenju područja Velika Kladaša od muslimanske milicije. Učestvovao je u napadu na Cazin 14/15. novembra, i u kordunaško-banjskoj operaciji, decembra 1943. godine. I u ovoj jedinici uvek je pokazivao veliku hrabrost, požrtvovanje i umešnost. Naročito se istakao u napadu na Vraograč. Tokom razvoja borbe, njegova četa je došla u tešku situaciju. Da bi omogućio njeno izvlačenje, Mržnjak je uzeo puškomitraljez i držao odstupućicu. Četa se uspešno povukla i izbegla veće gubitke.

Februara 1944. Cazinski odred je rastormiran, a njegovo ljudstvo je ušlo u sastav 1. muslimanske brigade Unske operative grupe. Istog meseca imenovan je za operativnog

oficira 1. muslimanske brigade. I na novim zadacima, koji su bili dosta složeni, radio je predano i uspešno. Pored toga, nije se odvajao od svog puškomitraljeza. Bio je uvek u akciji.

Dan uoči početka drvarske operacije i desanta na Drvar, 24. maja 1944. nemačko-četničke snage izvršile su napad prema Topuskom, gde su se nalazili Glavni štab, CK i ZAVNOH, da prepadom unište Centralni organ NOP u ovoj federalnoj jedinici. Najpre je u borbu stupila 1. muslimanska brigada, a potom su u borbu uvedene još tri brigade NOVJ. Razvila se borba. Neprijatelj je prisiljen na povlačenje preko Gline. Mržnjak je s vodom boraca zašao za leđa neprijatelju, i sprečavao njegovo izvlačenje. Počeo je juriti. Ibrahim je i tada tukao puškomitraljezom. To je bila njegova poslednja borba, smrtno je ranjen.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (Red.)

MUGOŠA Vida ANDRIJA

Rođen je 22. decembra 1910. godine u Donjoj Gorici kod Podgorice (Titograd), Crna Gora. Potiče iz siromašne seoske porodice, koja nije imala mogućnosti da ga školuje, pa zato vrlo rano počinje da radi kao građevinski radnik. Svoje drugove nalazi među organizovanim radnicima, naprednim srednjokoškama i studentima. Postaje aktivan član naprednog omladinskog i revolucionarnog radničkog pokreta.

Kao član KPJ deluje od 1933. godine. Partija mu poverava odgovorne zadatke i funkcije u SKOJ-u i KPJ. Godine 1935. biran je za člana OK SKOJ-a, a 1936. za člana OK KPJ za podgorički okrug. Član Privremenog pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru postaje 1939. godine.

Zbog revolucionarne aktivnosti često je hapšen i proganjan. Krajem 1940. godine uhapšen je i interniran u koncentracioni logor u Smederevskoj Palanci, gde ostaje sve do puča od 27. marta 1941. godine. Zatim se vraća u Crnu Goru i zajedno sa drugovima vrši pripreme za oružani ustanak.

Od samog početka NOR nalazi se u prvim borbenim redovima. Isticao se svojom hrabrošću i organizatorskim sposobnostima, vršeći odgovorne vojne i političke funkcije. Kao partijski i vojno-politički rukovodilac istakao se i u višim borbi koje su jedinice u kojima je bio vodio. Kao zamenik komesara bataljona istako se u borbama na tromedi Crne Gore, Bosne i Hercegovine (juna 1942) a u marš-proboju 5. proleterske i Hercegovačkog odreda (jul-avgust 1942) u borbama na Zelengori,

Treskavici i Zabrdu pokazao je i hrabrost i izvanrednu čvrstinu. Kao zamenik komesara i partijski rukovodilac 5. proleterske brigade istakao se u mnogim njenim poduhvatima, naročito u centralnoj Bosni i za vreme IV neprijateljske ofanzive. U borbama na Neretvi pokazao je izuzetnu hrabrost.

U toku NOB nalazio se na užnžnosti pomoćnika komesara bataljona, pomoćnika komesara 5. crnogorske proleterske brigade, a zatim pomoćnika komesara Glavnog štaba NOV i PO za Crnu Goru. Sredinom 1943. godine izabran je za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.

Posle oslobođenja zemlje, nastavlja svoju aktivnost u izgradnji socijalističke Jugoslavije. Na osnivačkom kongresu KP za Crnu Goru

izabran je za organizacionog sekretara CK. Član CK KPJ postao je na V kongresu KPJ, 1948. godine. Nalazio se na dužnosti potpredsednika Prezidijuma Narodne skupštine Crne Gore, potpredsednika Vlade NR Crne Gore, potpredsednika, a 1963. godine i predsednika Skupštine Crne Gore. Bio je savezni i republički poslanik u više saziva. Član je Saveta Federacije od 1967. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih priznanja i odlikovanja.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

MUGOŠA Marka DUŠAN DUC

Rođen je 7. januara 1914. godine u Lješopolju kod Podgorice, Crna Gora, u zemljoradničkoj porodici. Nižu gimnaziju završio je u Peći, a Višu, koju je počeo u Prizrenu, napustio je zbog političke aktivnosti. Još u toku

školanja povezo se s komunistima i naprednim omladincima, koji su imali odlučujući uticaj na formiranje njegovog revolucionarnog lica.

Član KPJ postao je 1934. godine. Za člana MK KPJ u Peći izabran je 1938. godine, a na Oblaskoj konferenciji 1940. godine izabran je za člana OK KPJ za Kosovo i Metohiju. Zbog revolucionarnog rada, bio je često hapšen i proganjan, a posle demonstracija u Peći, maja 1940. godine, povukao se u ilegalnost.

Odmah posle početka rata, aktivno je učestvovao u organizovanju ustanka na Kosovu i Metohiji. Na poziv sekretara OK KPJ za Kosovo i Metohiju, Miladina Popovića, a po odluci CK KPJ, krajem 1941. godine otišao je u Albaniju. Zajedno s Miladinom Popovićem, dao je značajan doprinos oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi albanskog naroda. Radio je na stvaranju organizacija KP Albanije, organizacija Komunističke omladine Albanije, kao i na formiranju borbenih i diverzantskih grupa za borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača. U proleće 1942. godine,

oslobodilački pokret u Albaniji je naglo rastao, postajao sve masovniji, tako da je postalo neophodno da se uspostavi neposredna veza s CK KPJ i drugom Titom. Trebalo je da Kominternina konačno prizna KP Albanije. Takođe je trebalo dobiti potrebne savete i sugestije od CK KPJ. Zbog toga, maja 1942. godine, Dušan kreće iz Albanije u Jugoslaviju. Ovo njegovo putovanje predstavlja svojevrsan podvig. Probijajući se preko neprohodnih terena Albanije i Jugoslavije, krijući se od neprijatelja sve dok u rejonu Igmana nije našao proletersku brigadu, iscrpljen od napora, posle 82 dana upornog putovanja, stigao je u Vrhovni štab i CK KPJ u zapadnoj Bosni. Na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije ostao je mesec dana, upoznavajući se s iskustvima NOP,

radom Partije i organa vlasti u novim uslovima, a potom se vratio u Albaniju s pismom Kominterne i pismom druga Tita komunistima Albanije. Posle povratka u Albaniju, učestvovao je u pripremama za održavanje Prve zemaljske konferencije KP Albanije. Od aprila do avgusta 1943. godine radio je u južnoj Albaniji na formiranju partijskih organizacija, partizanskih odreda i Operativnog štaba Prve zone (Valona i Argirokastro). Partijski rukovodilac 1. albanske brigade postao je, posle njenog formiranja, sredinom avgusta 1943. godine.

Posle uspešno obavijenog zadatka vratio se, maja 1944. godine, u Jugoslaviju, gde je preuzeo nove dužnosti. Učestvovao je u formiranju 1. 3. 4. i 5. kosovsko-metohijske brigade i Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju, u kome je vršio dužnost pomoćnika političkog komesara.

Posle oslobođenja Jugoslavije, bio je na raznim partijskim i državnim funkcijama. Biran je za sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju, člana CK SK Srbije i člana CK SKJ. Biran je za poslanika Savezne skupštine u više saziva. Bio je član Glavnog odbora SSRN Srbije i član CO SUBNOR Jugoslavije. Bio je član Saveta Federacije.

Nosilac je Partizanskih spomenice 1941. i mnogih visokih domaćih i stranih odlikovanja. Umro je u Beogradu, 1973. godine.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine. (Sa. Kr.)

MUGOŠA Neša RAKO

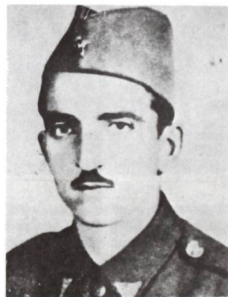
Rođen je 16. novembra 1920. godine u Lješkopolju, Podgorica, Crna Gora, u seljačkoj porodici. Posle završene osnovne škole, bavio se zemljoradnjom. Vrlo mlad je pristupio revolucionarnom radničkom pokretu; kao član SKOJ-a učestvovao je u brojnim akcijama koje je KPJ uoči rata organizovala i vodila u Podgorici i okolini.

Kapitulacija bivše jugoslovenske vojske, aprila 1941. godine, zatekla ga je kod kuće. Odmah se uključio u pripreme koje je Partija vršila za ustanak. A kad je, 13. jula 1941. godine, počeo ustanak u Crnoj Gori, Rako je stupio u Goričku ustaničku četu, s kojom je nekoliko dana boravio u Lješanskoj nahiji, a zatim je s četom, u sastavu Lješkopoljskog ustaničkog bataljona, učestvovao u borbi na Veljem brdu, u kojoj je ispoljio vrline primernog borca. U drugoj polovini novembra 1941. godine, kao borač Zetskog bataljona (Lješkopoljska-lješanska četa) crnogorskog NOP odreda za operacije u Sandžaku, pošao je u Sandžak, i 1. decembra iste godine

učestvovao u bici na Pljevljima. U toj borbi istakao se kao bombaš. S još dva bombaša omogućio je četi pristup okupatorskom vojnom logoru u Dolovima, na periferiji Pljevalja, koji četa ipak nije mogla da osvoji i pored velikih žrtava (devet poginulih i 17 ranjenih).

Posle pljevaljske bitke, Rako Mugoša je ostao u Sandžaku, i kao borač Zetsko-podgoričke čete ušao je u sastav 1. crnogorskog kombinovanog bataljona Crnogorsko-sandžačkog NOP odreda, u kome je ostao sve do rasformiranja tog odreda, početkom marta 1942. godine. Kao borač i kandidat za člana KPJ, istakao se u svim borbama njegove jedinice u Sandžaku, a posebno u borbi protiv četnika Pavla Đurišića na planini Lisi, početkom februara 1942. godine.

Početkom marta 1942. godine Rako se vratio na teren podgoričkog sreza, u jeku žestokih borbi koje su partizanske jedinice vodile protiv okupatora i njegovih saradnika. Lješkopoljski NOP bataljon se u to vreme rasformirao, i Rako je ušao u sastav novoostranovanog kombinovanog Lješkopoljsko-

-lješansko-podgoričkog bataljona. Krajem istog meseca, na osnovu pogrešne odluke rukovodstva, taj bataljon je rasformiran, a njegovo ljudstvo vraćeno u pozadinu, na teren koji su okupatori i četnici već zauzeli. U tim uslovima, najveći broj boraca rasformiranog bataljona pao je u ruke neprijatelja, koji je više desetina boraca streljao. Rako Mugoša je bio među onima koji su ostali živi i koji su, posle dva-tri meseca, pušteni iz zatvora.

Odmah posle dolaska iz zatvora, Mugoša se uključio u politički život i bio jedan od najaktivnijih na terenu u održavanju veza s partizanima — ilegalcima, naročito s Dušanom Vukovićem i Milanom Raičkovićem. Između ostalih zadataka, održavao je vezu s ilegalnim radnicima za NOP u Podgorici, i

otuda iznosio propagandni i drugi materijal, izvodio pojedine aktiviste NOP-a... U tim, za NOP u podgoričkom kraju i u Crnoj Gori teškim danima, Rako Mugoša je primljen u članstvo KPJ, novembra 1942. godine.

Godine 1943. Partija ga je poslala u 5. crnogorsku proletersku udarnu brigadu, na dužnost zamjenika političkog komesara čete u 4. bataljonu. Kao i uvek ranije, bio je primeran i neustrašiv. U najtežim časovima ostajao je vedar i raspoložen. Svojim poklicima i pesmom unosio je vedrinu u jedinicu, čime je stekao opšte simpatije boraca i rukovodilaca. Rako Mugoša je pet puta ranjavan, i pet puta je napuštao bolnicu s neizlečenim ranama. Uvek je govorio da se u takvim prilikama najbolje oseća u borbi i među svojim drugovima.

Kad je formirana OZN-a za Crnu Goru, pošao je u organe bezbednosti, pokazavši veliku hrabrost i umešnost u borbi protiv ostataka neprijatelja u našoj zemlji. Jedan je od onih koji su učestvovali u hvatanju Draže Mihailovića. Trinaestog marta 1947. godine poginuo je u Cucama, u cetinjskom srezu, u borbi s ostacima domaćih izdajnika.

Narodnim herojem proglašen je 15. aprila 1947. godine. (B. Mug.)

MUGOŠA Mijalja SPIRO

Rođen je 10. decembra 1904. u Podgorici, Crna Gora, u radničkoj porodici. Osnovnu školu i šest razreda gimnazije završio je u rodnom gradu, a potom državnu poredničku školu u Beogradu. Iako je karijeru počeo kao poreski činovnik, a i kasnije najduže radio na poslovima poreske (finansijske) struke, njegova osnovna preokupacija bio je glumački poziv, kojim se aktivno bavio još od đakih dana. Kao glumac i reditelj, najduže je radio u amaterskom pozorišnom društvu „Napredak“ u Podgorici, čiji su članovi većinom bili radnici. Izvjesno vrijeme bio je i profesionalni glumac i sekretar Narodnog pozorišta u Cetinju (1935. godine, od kraja aprila 1936). Pod uticajem progresivno orijentisanih književnika, na scenu je postavljao djela s naprednom, socijalnom, humanističkom i antirnodn tematikom.

Pored glume, dosta se bavio i novinarstvom. Saradivao je naročito u listu „Zeta“, koji je izlazio u Podgorici, u kome je izvjesno vrijeme bio i urednik rubrike „Naša nedjelja“, zatim u „Lovečenskom odjeku“, „Slobodnoj misli“ i nizu drugih jugoslovenskih listova. Bio je angažovan i kao sportist, a sve više se isticao i u političkom životu. Zbog naprednih shvatanja i progresivne političke orijentacije,

bio je izložen čestim premještajima, a ponekad je ostajao i bez službe. O tome govori i podugačak spisak mjesta u kojima je službovao. Počev od 1926. godine, kada je prvi put stupio u službu, pa do aprilskog rata 1941. godine, službovao je u Peći, Kavadaru, Podgorici, Cetinju, Tešnju, Preševu, opet Podgorici, Đakovici, Savniku, Cetinju, Sjenici i Podgorici. Ipak je najduže boravio u Podgorici, pa u Cetinju. I onda kad je službovao i u drugim mjestima, često je navraćao u Podgoricu, koristio bolovanja, i radio aktivno u ovome gradu, naročito u njegovim kulturno-umetničkim društvima. Podgorica i Cetinje davali su mu najviše mogućnosti za rad i afirmaciju.

Mada formalno nije bio član KPJ, uhapšen je u provali partijske organizacije, 1936. godine. Tada je prošao kroz sva mučilišta dubrovačke „Termoterapije“ i sarajevskog istražnog zatvora. Poslije zatvora, krajem 1936. godine, s još većim intenzitetom nastavio je revolucionarni rad. Kao napredni društveno-politički i kulturni radnik, najveću aktivnost u predrat-

nam godinama ispoljio je u Podgorici. Jedan je od organizatora i nosilaca kulturnih manifestacija s izrazito revolucionarnim političkim značenjem. U aprilskom ratu 1941. godine uticao je na vojnike da sačuavaju oružje za buduće događaje, koji će omogućiti da ga upotrijebe na dostojan način.

Poslije aprilskog rata i kapitulacije jugoslovenske vojske, aktivno se uključio u pripreme koje je Partija vršila za ustanak, a 13. jula 1941. godine u prvom je redovima boraca za slobodu crnogorskog naroda. Julskih dana 1941. godine Partija ga je primila u svoje redove, kao provjerenog i istaknutog borca. Za nešto više od godine, koliko je prošio od julske ustanka pa do njegove smrti, istakao se kao vrtan borac i rukovodilac. Od prvog

dana ustanka bio je na rukovodećim vojnim dužnostima, kao komandir Podgoričke ustaničke čete, zamjenik komandanta gerilskih odreda za Podgoricu, Zetu, Lješkolpolje i Donju lješansku nahiju, komandant Lješkolpoljskog bataljona, komandant Zetskog bataljona Crnogorskog NOP odreda za operacije u Sandžaku, komandant 1. crnogorskog kombinovano bataljona Crnogorsko-sandžačkog NOP odreda, komandant Lješkolpoljsko-lješansko-podgoričkog bataljona, zamjenik komandanta Lovčenskog odreda i zamjenik komandanta 4. crnogorske proleterske udarne brigade.

Posljednja borba Špira Mugoše bila je na Kupresu 13/14. avgusta 1942. godine. Povjeren mu je zadatak da, u svojstvu zamjenika komandanta 4. crnogorske proleterske brigade, rukovodi napadom na ustaško uporište u Kupresu. U opštem jurišu, Mugoša je s 1. bataljonom prodro u grad, a zatim se, s pratnjom od jedanaest kurira, jednom bolničarkom i vodičem iz okoline Kupresa utvrdio u nekoj kući, smatrajući da mu je odatle pogodno da rukovodi borbom i objedinjava djelstva jedinica. Međutim, desilo se da Kupres nije bilo moguće zauzeti, i jedinice su se otuda još u toku noći povukle. Mugoša je sa svojom pratnjom ostao zarobakiran u kući koju je zauzeo. Odatle je prihvatio neravnopravnu borbu i sagorio u plamenu artiljerije, dajući otpor do posljednjeg metka.

Narodnim herojem proglašen je 7. avgusta 1942. godine. (B. Mug.)

MUJIĆ Ibrahima SAFET

Rođen je 23. marta 1908. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Gimnaziju je završio u Mostaru, a Medicinski fakultet u Beogradu.

Kao student, prišao je naprednom radničkom pokretu. Poslije završenih studija, vratio se u Mostar. Vršio je dužnost ljekara, on u isto vrijeme politički radi među intelektualcima i radnicima, a posebno među Muslimanima. Uživao je ugled kod siromašnih slojeva stanovništva u gradu i na selu. Učestvovao je u sprovođenju zadataka Komunističke partije Jugoslavije u sindikalnim podružnicama URS-a, u upravi Radničkog doma u Mostaru, u Muslimanskoj biblioteci koja je, pod uticajem KPJ, bila centar progresivnog političkog života u gradu.

U KPJ je primljen 1938. godine, a slijedeće godine postao je član Mjesnog komiteta KPJ za Mostar. Neposredno pred rat, izabran je za člana Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu.

Kada je KPJ pozvala narode Jugoslavije u ustanak, Safet Mujić učestvovao u organizovanju pomoći ustanicima području istočne Her-

MUKER Ivana IVAN

Rođen je 25. lipnja 1914. godine u Neu Pella, u Donjoj Austriji. Roditelji su mu bili iz Daruvara, Slavonija, Hrvatska, a u Austriju su otišli za poslom. Otac mu je bio bravrski, a Ivan metalski radnik. Dobro je poznaoav njemački jezik.

S porodicom vraća se 1917. godine u Daruvar, a poslije toga živi u Pakracu, Bosanskog Brodu, Slavonskom Brodu i Kruševcu, i u Smederevskoj Palanci. Poslije odsluženja vojnog roka, 1937. godine, radi kao metalostrugar u Tvornici vagona u Slavonskom Brodu, a zatim u Kruševcu. Aktivan je politički, radnici ga biraju za sindikalnog rukovodioca. Srpnja 1938. godine postaje članom KPJ Jugoslavije, poslije čega je uhapšen i mučen. U Smederevsku Palanku vraća se, sa suprugom i kćerkom, 1940. godine. Tu se zapošljava u tvornici vagona, „Jasenica“, kao poslovođa strugare, u kojoj radi oko stotinu mladića koje on, od tada, okuplja i poučava. Iste godine, s još dvojicom drugova, pristupa prvoj partijskoj ćeliji obnovljene prtijske organizacije Smederevske Palanke. Ožujka 1941. godine postaje i članom tek formiranog Mesnog komiteta KP Jugoslavije za Smederevsku Palanku.

Poslije kapitulacije 1941. godine, ostaje u Palanci, i kao rukovodilac vojne komisije vrši pripreme za stvaranje Palanačke čete. Zahvaljujući njegovu radu, otišlo je u partizane, već 6. srpnja, na dan formiranja te čete, oko 60 radnika. On ostaje u gradu i izvršava partijske zadatke; ali se, poslije provala od 18. srpnja, prebacuje u četu, 20. srpnja 1941. godine.

U četi je najprije borac, ali već krajem 1941. godine postaje zamjenik političkog komesara, a zatim i zamjenik komandira i komandir Palanačke čete. Zatim je bio instruktor Štaba i komandant Kosmajskog NOP odreda (veljača 1942. godine).

Istakao se u mnogim borbama Palanačke čete. Često je, koristeći se znanjem njemačkog jezika, zburjivao Nijemce. Znao ih je, naređujući im na njihovom jeziku, dovesti do partizanskih zasjeda. Tako je, rujna 1941. godine, u Bašinu napao iz zasjede i zapalio automobil u kojem se nalazio njemački komesar. Razoružao je Nijemce, skinuo im uniforme i, odjevene u seljačka odijela, ispratio ih u Palanku. Kada su, poslije toga, Nijemci pošli u potjeru za partizanima i zauzeli položaj pred kavanom, u koju se sklonio sa svojim drugovima, izišao je pred njih preobuču u njemačku uniformu i sa šljemom na glavi, i obratio im se na njemačkom jeziku. Iskoristio je zabunu nastalu među Nijemcima, i izvukao se s drugovima iz obruča. Posebno se istakao u borbi u Azanji (28. rujna 1941. godine), kada je Palanačka četa, pod njegovom komandom, ubila

108 Nijemaca, kao i u demolanju željezničkih stanica i u borbi s ljiotečvicima u selu Kovačcu. U Kusadku je zapalio njemačku kompoziciju s hranom, a transportnom vlakom, koji je s vojskom išao iz Palanke, pustio je ususret lokotivu i izazvao sudar. Sudjelovao je i u borbama oko Užica na Koranu i Pranjanima. Poslije I ofanzive, vraća se, s dijelom čete, a po naređenju Glavnog štaba Srbije, u Šumadiju, gdje s Kosmajskim NOP odredom svakodnevno vodi borbu s Nijemcima. U svim borbama pokazivao je veliku brigu za svoje drugove. U borbi na Šarganu iznio je ranjenu drugaricu koja je ostala u snijegu, a u selu Mravinju, kod Valjeva, u žestokoj borbi s ljiotečvicima, jurišao je, i kada mu je nestalo municije, da spasi ranjenog druga.

Izveo je podvig i u selu Trešnjevici. Išao je na čelu kolone s komandantom Kosmajskog NOP odreda. Noću ih je zaustavila četnička patrola, i uperila u njih puškomitraljez. Ivan Muker je sam zgrabio cijev puškomitraljeza i oteo ga, a zatim, u borbi ubio mnogo četnika. Pri tom je bio i sam lako ranjen, komandant Odreda je poginuo. Veljače 1942. godine, na sastanku članova KP iz Odreda, izabran je za komandanta Odreda. Odmah se istakao u borbi s Nijemcima, kod Venčana (28. veljače), kao i u borbi s Nijemcima, na putu iz sela Miroslavca za Palanku, kada je teško ranjen. Sklanjao se, pošto je preplivao rijeku, 6. ožujka u Palanku. Međutim, Nijemci ga uskoro otkrivaju. Ubio se 12. ožujka 1942. godine, na tavanu kuće u kojoj se sklonio, da ga ne bi Nijemci uhvatili živa. Nijemci su ga mrtvog objesili 13. ožujka 1942. godine na trgu, u centru Smederevske Palanke.

Narodnim herojem proglašen je 8. listopada 1953. godine. (Ilg. Gr.)

cegovine i u pripremanju ustanka u sjevernoj Hercegovini. U julu je postavljen za komandanta Oblasnog vojnog štaba za Hercegovinu.

U septembru 1941. godine izišao je na područje Boračkog jezera, gdje je formiran Konjički partizanski bataljon. Tu organizuje sanitetsku službu, liječi ranjenike i narod. Kao iskusen ljekar, stručno i drugarski pomaže mladim sanitetskom osoblju.

U maju 1942. godine četnici su napali partizansku bolnicu u Zvijerini, i zarobili Safeta Mujića s grupom boraca i bolnicom. Dajući otpor četnicima, bio je ranjen. Uskoro je oslobođen, a poslije povlačenja hercegovačkih jedinica, juna 1942. godine, postavljen je za rukovodioca saniteta u Hercegovačkom partizanskom odredu, koji je imao zadatak da, zajedno s 5. crnogorskom brigadom, štiti Centralnu bolnicu i ranjenike. U pokretu ovih jedinica za Bosansku krajinu, mjesec dana vodene su borbe kod Foče, na Treskavici, Igmanu, na pruzi Mostar—Sarajevo. U svim tim borbama, dr Mujić se starao o ranjenicima. Mnogi borci ostali su u životu zahvaljujući njegovoj brizi, zalaganju i hrabrosti. Kada je na tom putu Odred stigao u selo Zabrdje, kod Hadžića, upao je u okršaj s Nijemcima, koji su koncentrično napali iz pravca Kiseljaka i Pazarića. U toj borbi, mitraljeski rafal je pogodio staru ženu, koja je krenula s partizanima sa Zelengore. Doktor Mujić je pod jakom neprijateljskom vatrom, na brisanom prostoru, potrao da joj ukaže pomoć. U tom trenutku, ubio ga je rafal neprijateljskog mitraljeza.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine. (N. Baj.)

Rođen je 6. juna 1910. godine u Kruščici, Bela Crkva, Vojvodina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Kruščici, šest razreda gimnazije u Beloj Crkvi, a dva razreda i maturu u Vršcu. U Vršačkoj gimnaziji bio je jedan od organizatora napredne omladne i prvog aktiva SKOJ-a. To je bio početak njegovog revolucionarnog rada. Nastavio je među studentima na Pravnom fakultetu u Beogradu, na koji je došao 1930. godine. Učestvovao je u nizu akcija i demonstracija protiv režima, koje su organizovali studenti ili radnici. Energijom, govorničkim darom i odanošću radničkoj klasi, bio je primer mnogim svojim drugovima, i često na čelu akcija. Oko sebe je okupio mlade Banančane: Dejana Brankova, Strahinu Stefanovića, Marka Stojanovića i druge, koji su postali izvanredni borci i komunisti.

Posle studentskih demonstracija 1933. godine, bio je uhapšen. U njegovom stanu je pronađena partijska literatura i drugi partijski materijal. Pred demonstracije, Slavko je bio primljen u Partiju, i bio je odgovoran pred celijom za ovaj materijal. Zadržan je mesec u zatvoru, isključen s fakulteta i proteran u rodno mesto.

Od tada život i delo Slavka Munčana pripadaju Partiji i radničkom pokretu. Obilazio je banatska sela u Zakarašju, radio s ljudima, formirao i jačao partijske ćelije i aktive SKOJ-a. Posao nije mogao da dobije, nisu mu dali ni mogućnost da polaže ispite na fakultetu. Bio je stalno pod prisмотрom, proganjan. Ali, Slavko je imao punu podršku seljaka kod kojih je dolazio i s kojima je radio. To ga je ispunjavalo i ponosom i voljom da nastavi rad.

Godine 1935. postao je sekretar Sreskog komiteta Partije. Kada je Žarko Zrenjanin došao s robeje, aprila 1936. godine, Slavko Munčan uspostavlja vezu i tesnu saradnju s njim i Okružnim komitetom za južni Banat, čiji je Zrenjanin bio sekretar. To je dalo novi podstrek njegovom radu. Zajedno sa Zrenjaninom organizuje legalna sportska društva i kulturno-prosvetne sekcije po selima, i tako još više razvija politički uticaj Partije. Postigao je značajne rezultate u akciji za skupljanje pomoći španskim dobrovoljcima.

Krajem 1936. godine došlo je do velike provalne u partijskoj organizaciji. Među mnogim komunistima bio je uhapšen i Slavko. Bio je podvrgnut mukama, ali se pred policijom držao ponosito i hrabro. Sud ga je osudio na dve godine robeje, koje je izdržao u Sremskoj Mitrovici.

Posle izlaska s robeje, zajedno sa Žarkom Zrenjaninom radi na obnovi partijskih i sklojevskih organizacija, protiv pojava oportunitizma,

sektaštva i drugih slabosti koje su za sobom ostavile provalne i hapšenja. I dalje je bio sekretar Sreskog komiteta Partije za srez Bela Crkva, ali je po potrebi odlazio i u druga sela i gradove, posebno Vršac, da bi pomogao konsolidaciji partijskih redova u okrugu. Jedan je od organizatora Šeste pokrajinske konferencije KPJ za Vojvodinu, septembra 1940. godine. Tada je već od Žarka Zrenjanina preuzeo dužnost sekretara Okružnog komiteta Partije za južni Banat. Na Šestoj konferenciji bio je izabran i za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu.

Kao sekretar Okružnog komiteta Partije, preuzeo je odgovorne zadatke oko organizovanja ustanka. Zajedno sa Žarkom Zrenjaninom održao je više savetovanja, formirao Okružni partizanski štab čiji je bio komesar, kao i sreske štabove u sreskim komitetima Partije. U ovom radu imao je punu podršku svojih starih drugova s fakulteta, Stefanovića, Brankova i Stojanovića, ali i Stevice Jovanovića, koga je Pokrajinski komitet uputio kao pomoć u južni Banat. Već du juna bilo je organizovano nekoliko stotina vojnih desetina, udarnih i diverzantskih grupa, skupljene povelike količine oružja. Međutim, iznenadno hapšenje komunista 22. juna zadalo je prve udarce organizacijama, naročito u Vršcu i Pančevu, pa su Munčan i njegovi drugovi imali pune ruke posla da srede redove i pošu ukorak sa severnim Banatom, gde su se nalazili članovi Pokrajinskog komiteta. Jedanaestog jula bio je formiran prvi vojvodanski partizanski odred, kod Pančeva, sledećeg dana izvršio je svoju prvu akciju, ali je bio opkoljen i uništen. To je bio novi udarac, koji je zakočio dalji razvoj, utoliko pre što su se na uništenje odreda nadovezale akcije neprijatelja uperene na partijske i sklojevске organizacije i njihove komite. I u takvoj situaciji Slavko Munčan je neumoran i odlučan.

Radeci na formiranju odreda i u rejonu Vršca, Slavka Munčana su, petog septembra 1941. godine, prokazali policiji na vršačkim ulicama. Pokušao je da se spase bekstvom, ali je bio ranjen. Požrtvovani borac nije želeo živ da padne neprijatelju u ruke, pa je poslednjim metkom oduzeo sebi život.

Narodnim herojom proglašen je 7. jula 1953. godine. (Đ.Mo.)

MUNIH Jožeta DUŠAN DARKO

Rođen je 31. oktobra 1924. odine u Selima kod Volča, Slovenija, u naprednoj i nacionalno svesnoj porodici. Otac mu je bio učitelj u Sv. Luciji (Most na Soči), kod Tolmina. Pred odlazak u partizane, Darko je pohađao realku. Čim je počeo da se širi narodnooslobodilački pokret u Primorskoj, u njega se uključila sva Munihova porodica. Skupljali su oružje, odeću, sanitetski materijal i novac za partizane.

Darko je, krajem 1942. godine, otišao u partizane i doneo 150 fašističkih uniformi. Uključio se u toliminsku četu, i ubrzo se istakao junaštvom. Njegova četa dobila je zadatak da razoruža karabinjersku stanicu u Drobobčniku. Borci su već bili u zgradi, ali su se zbog jake neprijateljske vatre morali povući. Darko se sâm uvukao u kasarnu, ubio nekoliko fašista, a ostale prisilio na predaju. Za tu akciju ga je pohvalio Giavni štab partizanskih odreda Slovenije.

Bio je sekretar Tolminske čete, a posle formiranja „Gradničke brigade“. Komandir minerske čete. Sa svojom četom je izveo mnogo uspešnih akcija, među kojima i razaranje dva mosta na Soči. U svim akcijama je Darko učestvovao, a mnoge je i vodio. Početkom 1943. godine je, na pruzi između Mosta na Soči i Podmelca, sam digao u vazduh železnički most. U toku rata je primljen i u KPS.

Maja 1943. uključio se u VOS. Učestvovao je u organizovanju VOS-a u Primorskoj; izabrao je najbolje borce, i od njih formirao zaštitne grupe. Naročito se istakao u akcijama prilikom kapitulacije Italije. Sa svojom grupom je zauzeo aerodrom kod Gorice, i uništio veliki broj aviona.

Darko se posebno osposobio za rukovođenje ilegalnim naoružanim jedinicama otpora u većim gradovima. Posle akcije u Gorici i njenoj okolini, novembra 1943. je otišao u Trst, gde je u vrlo teškim uslovima, u vreme nemačke okupacije, organizovao zaštitne grupe. Teškoće je imao s rukovodstvom zaštitnih jedinica KP Italije (GAP), jer su tvrdili da se u Trstu ne mogu izvoditi uredane akcije. Darko je mnogim akcijama dokazao suprotno, i grupe GAP su same, protiv volje rukovodstva,

počele da saraduju s njim. Sledile su akcije ispisivanja parola, ubijanja nekih izdajnika, miniranje železničkog vijadukta u Trstu. Usred grada je Darko sa svojim drugovima uništio nemački automobil s četiri viša oficira. Te akcije su pozitivno uticale na tršćansko stanovništvo, naročito na proletarijat, koji je počeo smelije i brojnije da učestvuje u oslobodilačkom pokretu.

U jednoj akciji je Darko ranjen, pa je postat na lečenje u gorički kraj. I tamo je nastavio akcije i, tim se oporavio, organizovao je VS (Službe bezbednosti) bataljon za goričku oblast. Sa svojom grupom je na kamionu upao i Goricu, zauzeo Fašistički dom i zarobio sve u njemu prisutne fašiste. Dok su borci skupljali

plen, jedan od zarobljenika je pobeogao i doveo Nemce, koji su opkolili Dom. Posle višesatovne borbe po sobama i hodnicima, Darkova grupa se povukla bez gubitaka, dok su Nemci imali veliki broj ranjenih i mrtvih.

Krajem 1944. Darko se vratio u Trst i ponovo preuzeo rukovođenje udarnim grupama VDV (Vojska državne bezbednosti — narodna odbrana). Svoje punktove su imali u obližnjim tršćanskim selima, naročito u Dolini i Borštu.

Desetog januara 1945. su italijanski policijski agenti i Nemci napali bunker u selu Boršt, gde je bio Darko s drugovima. Partizani su prihvatili neravnu borbu, i bombama odbili prvi napad. Bomba koja je pala u bunker pobila je Darkove drugove. On je, ranjen, jurnuo iz skrovišta, ubio nekoliko fašista i pobeogao. Na oko 300 metara od sela, ubio ga je rafal iz nemačkog mitraljeza.

Bio je uzoran borac i komunist, dobar prema svojim drugovima, nemilosrdan prema okupatoru i domaćim izdajnicima.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Met.G.)

MUNJAS MILAN

Rođen je 1. avgusta 1923. godine u selu Trnjavcima kod Uba, Stribja. Posle osnovne škole izučavao je trgovački zanat. Posle završenog zanata zaposlio se kao trgovački pomoćnik. U petnaestoj godini postao je član URS-ovih sindikata. Za člana SKOJ-a primijen je 1939. godine.

Kad je Partija pozvala sve naše narode na ustanak, Milan je otišao u parizane, iako nije imao ni punih 18 godina. Septembra 1941. godine postao je član KPJ. Iz borbe u borbu postajao je sve neustrašiviji i hrabriji. Prilikom osvajanja Sitnice, napravio je neubičajeni podvig: po dubokom snegu išao je ispred boraca, dotrčao do nemačkog bunkera i rukom uhvatio usijanu cev neprijateljskog puškomitraljeza. Tada je zarobio i Nemca — puškomitraljesca. Za mnoge podvige kod Livna, avgusta 1942. godine, dobio je zlatan časnovik od Vrhovnog komandanta.

Kad je kolona 1. proleterske brigade išla prema Duvnu, Milan je bio na čelu kolone. Oko 120 boraca pelo se uz blage padine prevoja Načarice. Bilo je dva časa posle ponoći. Do zore je trebalo da proleteri uđu u Duvno. Kad je, u jeku borbe, poginuo mitraljezac, Milan je dohvatio puškomitraljez i počeo da puca na ustaše, koji su branili prilaz Duvnu. Pod žestokim pritiskom Milana i njegovih drugova, ustaše su bile razbijene, i partizani su, 2. avgusta 1942. godine, oslobodili Duvno.

U aprilu 1943. godine stiglo je naređenje da se pređe Drinu, zbog napredovanja prema Čajniču, odnosno zbog razbijanja Četničkih i italijanskih snaga na desnoj obali reke. U selo nedaleko od Ustikoline gde ih je čekao štab brigade, prvi su stigli dobrovoljci 8. beogradskog bataljona. Kad su pristigli i ostali borci, 8. aprila 1943. godine uveče, sve je bilo spremno za akciju prelaska preko Drine. Splavovima, borci su krenuli na drugu obalu reke, na kojoj su se ukopali Četnici i Italijani. Bombaši su morali da se prebace po svaku cenu. Milan nije bio ni vešt plivač ni vešt veslač, ali to nije smeo da kaže, jer ga ne bi pustili da pođe s bombašima. Četnicima je nešto bilo sumnjivo, pa su osuli paljbu. Međutim, sa splava niko nije odgovarao. Proleteri su nastupali čuteći, uprkos velikoj vatri iz četničkog oružja. To je Četnike zbunilo. Pribrano, borci su se iskrcavali jedan po jedan. Milan je bio na drugom splavu, koji je bio napravljen od nagorelih greda neke zapaljene kuće. Sa sobom je nosio puškomitraljez. Splav je tonuo i borci su bili do pojasa u vodi. Milan je držao puškomitraljez visok iznad glave da ga voda ne bi okvasila. Čim su se iskrcali, pridružili su se drugovima koji su pre njih izišli na obalu. Zajedno su krenuli u juriš, i tako

obezbedili nesmetan prelaz brigadi i ostalim partizanskim jedinicama. Četnici su pobeogli prema selu Cvilini. Onda je Milan zamolio komandira 1. četa Žiču Trnina da mu dozvoli da izvidi kuće. Kad se komandir složio, on je, s još jednim drugom, pošao u onjavanje. Bombama, kojih mu je bila puna torbica, razjurio je četnike iz kuća.

Oktoobra 1943. godine drugovi su ga poslali na oficirski kurs pri Vrhovnom štabu. Kurs je završio s odličnim uspehom i vratio se u jedinicu.

Decembra 1943. godine, njegov bataljon je stigao u blizinu sela Šujice. Čete su oprezno i neopaženo prilazile neprijateljskim bunkerima. Uspostavljena je bila i veza s delovima

brigade. Komandir Milan raspoređivao je borce. Verovao je svojim deseterima, ali htio je da svakog borca dodirne po ramenu, da ga nešto upita ili obavesti. „Ti nisi bio bombaš“, govorio bi, „nemoj ni večeras. Ima dana za megdana“. Četa je prešla Šujicu. Nemci i ustaše su se uskomešali. Biju iz mitraljeza, minobacača i topova. Pokrenuli su i tenkove. Milan je kranuo napred, puzeći po snegu. Borci su krenuli za njim. Prvi je uleteo u bunker. Na njegovom podu ležali su mrtvi Nemci. Jedan je bio živ, i njega je Milan zarobio. Neprijatelj se brzo sreo, pregrupisao, zaustavio nadiranje partizana i krenuo u napad. Tenkovi su zabrujali. U jednom trenutku stiglo je naređenje za povlačenje. U zaštitnici ostao je vod 3. čete, Milan je krenuo da povuče izvidnicu s položaja. Stigao je na brežuljak. Malo niže, stajala je trojka, partizanska izvidnica. Milan je, s bocom benzina, krenuo na tenkove i pozvao izvidnicu da mu se pridruži. Potrčao je i prišao tenkovima sa strane. Aktivirao je bombu i bacio je, a odmah zatim upalio je fitilj na boci i bacio je na tenkove. Jedan tenk je buknuo. Potrčao je

natrag. Padao je i dizao se. Pri tom je pucao iz mašinke. Izvidnica ga je štitila. Odjednom, doletela je granata i podigla crn vodokosk na mestu gde je bio Milan. Izvidnica je pritrčala. Sve je bilo dockan. Milan je ležao na snegu u lokvi krvi.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (Sl.Pa.)

MUSIĆ *Saida* ZEČIR

Rođen je 1919. godine u Novj Varoši (Sandžak, Srbija) u radničkoj porodici. Bio je kovački radnik. Od rane mladosti družio se s naprednim omladincima iz ovog kraja kojima su bile bliske ideje i ideali Komunističke partije Jugoslavije čiji su članovi ubrzo i postajali. I Zečirova braća su bili aktivni učesnici naprednog omladinskog pokreta. Svi ti omladinci su se 1941. godine odazvali pozivu Partije i pošli u ustanak. S njima je pošao i Zečir sa skoro celom porodicom: otac šestoro braće i dve sestre (četvorica braće i jedna sestra su poginuli u NOB).

U leto 1941. Zečir Musić je pripadao partizanskoj grupi koja je u ustanicičkim danima imala oštre okršaje sa italijanskim fašistima i ustašama.

Već u prvim borbenim akcijama Zečir se isticao neobičnom hrabrošću. U jesen 1941. godine bio je među braniteljima Užičke republike na čijoj su se teritoriji tada nalazili Vrhovni štab, Crntralni komitet KPJ i vrhovni komandant drug Tito. Učestvovao je u borbama za odbranu Užica, zatim prilikom zauzimanja Kosjerića i Ljubovije. Kao hrabar ratnik prvi put je javno pohvaljen od komande svoje čete, a njegovu jedinicu je već u prvoj ustanicičkoj godini pohvalio i vrhovni komandant drug Tito.

Kao borac Zlatarskog odreda borio se u čuvenim bitkama za Prozor, Livno, Jajce, Mrkonjić Grad i za druga mesta u Bosni, Crnoj Gori, Sandžaku i Srbiji. Kao hrabar i pouzdan borac, i aktivista koji je od ranije pripadao naprednom pokretu, primljen je u KPJ 1942. godine. Iste godine određen je na odgovornu dužnost partizanskog kurira koji je održavao vezu između sandžackih partizana koji su bili na Kovaču, između Čajniča i Pljevalja, i člana VŠ Moše Pijade, koji se nalazio na Zabljaku sa durmitorskim partizanima. Obavljajući kurirsku dužnost, usput je sakupljao podatke o neprijatelju i zbivanjima na prostranoj teritoriji koju je pešice savladavao. Zbog toga ga je pohvalio i Moša Pijade.

U okršajima koje su njegove jedinice imale sa neprijateljem, Zečir je više puta ranjavan. Sam je, ne retko, izletao na brisani prostor i

ispod mitraljeskih rafala izvlačio svoje ranjene drugove, kojima je pretila opasnost da budu zarobljeni od neprijatelja. U jednom takvom sukobu sa nemačkim jedinicama teško je ranjen na Velikom Štulu.

Kao odvažan borac, angažovani politički radnik i dobar čovek, Zečir je postupno napredovao od borca i partizanskog kurira do komandira čete i političkog komesara bataljona. Bio je komandir čete u Trećoj proleterskoj (sandžackoj) brigadi. Posle jednog ranjavanja u okršaju sa neprijateljem upućen je na lečenje u Italiju. Posle povratka, nastavljao borbu kao politički komesar bataljona u KNOJ-u, gde je takođe pokazao hrabrost, pored ostalog, i u gonjenju kontrarevolucionarnih bandi.

Posle oslobođenja Musić je vršio odgovorne funkcije u službama koje su se stale o bezbednosti zemlje. Radio je u organima unutrašnjih poslova gde je napredovao do čina pukovnika milicije.

Godine 1970. i 1975. 9. maja, za Dan pobeđe, komandovao je ešalonima organa unutrašnjih poslova na vojnim paradama. Rezervni je pukovnik JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih priznanja i odlikovanja.

Za narodnog heroja proglašen je 27. novembra 1953. godine. (Sa. Kr.)

MUTAPOVIĆ *Vuka* DRAGOSLAV

Rođen je 8. oktobra 1912. godine u Prislonici kod Čačka, Srbija, u seljačkoj porodici. Gimnaziju je završio 1932. godine u Čačku a Poljoprivredni fakultet u Zemunu, 1938. godine. U politički život stupio je kao dak svih razreda gimnazije, učestvujući u štrajku daka

Čačanske gimnazije i u demonstracijama seljaka protiv seljačkih dugova.

Posle dolaska u Beograd, uključio se u akcije narodne studentske omladine, zbog čega je najpre primljen u SKOJ 1935. a zatim u KPJ 1936. godine. Zbog učešća u demonstracijama 1. februara 1935. godine, uhapšen je i proteran u logor u Višegradu, gde je ostao do 20. marta. Vojsku je služio 1937—1938. godine u inženjerskoj đackoj četi, u Sapcu. Posle diplomiranja, zaposlio se u Rasadnicu, a zatim u Ministarstvu poljoprivrede, gde je radio do 1. oktobra 1941. godine. U tom Ministarstvu osnovao je partijsku organizaciju, kojom je rukovodio i u početku okupacije pripremajući njene članove za ustanak. Učestvovao je u

akciji prihvatanja drugarica koje su pobeogle iz bolnice u Vidinskoj ulici, avgusta 1941. godine.

Iz Beograda je otišao na Rudnik 1. oktobra, gde je ubrzo određen za zamenika političkog komesara Takovskog bataljona. Na toj dužnosti ostao je do povlačenja partizanskih odreda iz zapadne Srbije u Sandžak. Učestvovao je u oslobođenju Gornjeg Milanovca i u borbama za odbranu Čačka od četničkog napada. Posle prelaska u Sandžak, odlukom Glavnog štaba NOP odreda Srbije postavljen je za političkog komesara Čačanskog bataljona.

Kada je formirana 2. proleterska brigada, Mutapović je izabran za političkog komesara 2. čačanskog bataljona, i na toj dužnosti je ostao do septembra iste godine. Odlukom Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, postavljen je za zamenika komesara 2. krajiške brigade, s kojom je učestvovao u borbama za oslobođenje Jajca i Bihaća. U prolce 1943. godine postao je politički komesar 2. krajiške brigade, a septembra iste godine rukovodilac politode-

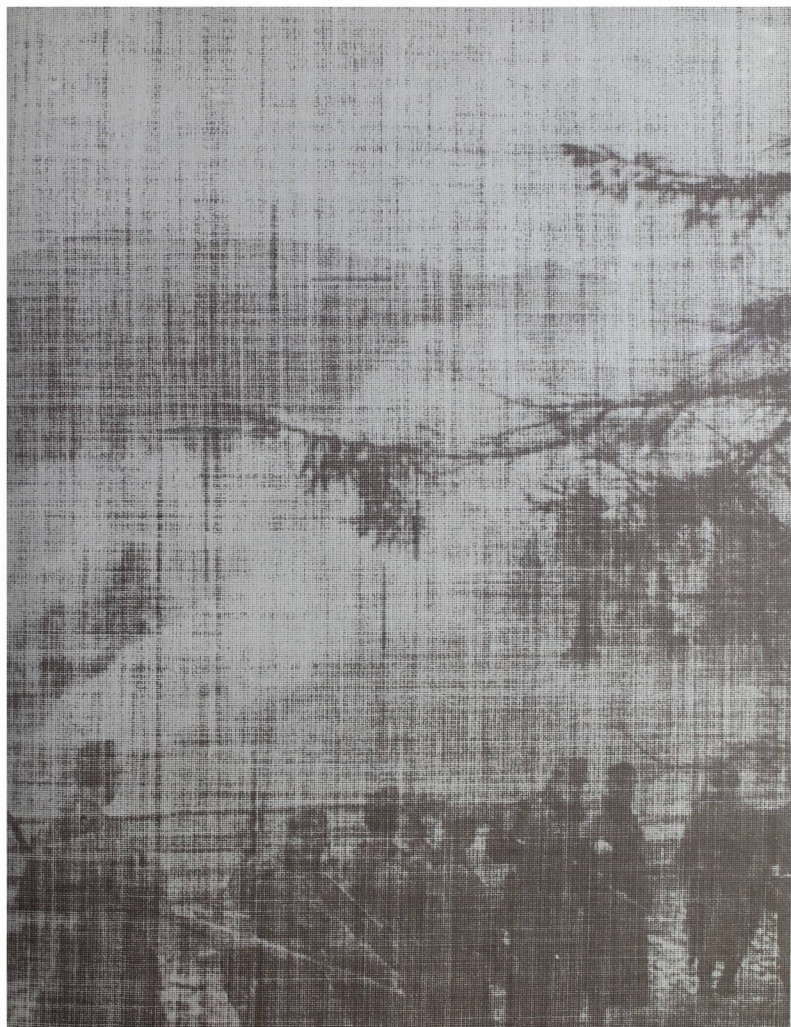
la 1. proleterske brigade, s kojom je učestvovao u borbama oko Travnika, Duvna, i u Dalmaciji. Dvanaestog decembra 1943. godine postavljen je za političkog komesara 6. ličke divizije. Na toj dužnosti učestvovao je u borbama oko Jajca, i u Drvaru protiv nemačkih desantnih i drugih jedinica 25. maja 1944. godine. Prilikom prodora divizije u Srbiju, od juna do avgusta 1944. godine, Dragoslav je učestvovao u više borbi. U Srbiji se, u sastavu 1. proleterskog korpusa, borio oko Požege, na Jelovj gori i u operacijama za oslobodenje Valjeva i Beograda.

Posle oslobodenja Beograda, bio je prvi sekretar Gradskog komiteta KPJ i sekretar Gradskog odbora Narodnog fronta. Krajem 1944. godine postao je član Glavnog odbora Narodnog fronta Srbije, a na II kongresu KP Srbije izabran je za člana CK Srbije. Od juna 1948. do 1951. godine bio je ministar u Vladi Srbije, kada je postao zamenik predsednika Saveta za poljoprivredu i šumarstvo Vlade FNRJ. Od 1953. godine član je Izvršnog veća Srbije. Sekretar za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća je od decembra 1957. Ubrzo je postao i član Izvršnog veća Srbije, predsednik Skupštinskog odbora za privredu, i predsednik Saveta za prosvetu sve do 1963. godine. Poslanik Savezne skupštine je bio od 1963. do 1967. godine. Član je Saveta Federacije od 1975. godine.

Odlikovao je s više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine. (V.G.)

Spisak autora

- Ambasada Čehoslovačke Socijalističke
Republike u Jugoslaviji (Amb. ČSSR)
Ambasada Narodne Republike Poljske
u Jugoslaviji (Amb. Poljske)
- Andrić Milan (M. And.)
Antonić dr Zdravko (Zd. An.)
- Bajić Nevenka (N. Baj.)
Bojović Dragica (D. Bo.)
Borovčanin dr Drago (D. Bor.)
Bošnjak Ljubomir (Lj. B.)
Božović Branislav (B. Bo.)
Branica Vinko (V. Br.)
Brčić mr Rafael (Raf. B.)
Bulajić Danila (D. Bul.)
Butorac Stipe (St. B.)
- Cerović Ljubivoje (Lj. Ce.)
Cvetković dr Slavoljub (S. Cv.)
Cvijović Rosa (R. Cv.)
- Čepe Marica (M. Če.)
- Dakić Maks^o (M. Dak.)
Damjanović Milica (M. Dam.)
Damjanović dr Pero (P. D.)
Dašić dr Miomir (Mi. Dš.)
- Durović Milinko (Mil. Đ.)
- Džinić Dragoslav (D. Dž.)
- Egić Obrad (Ob. Eg.)
- Fajdiga Mirko (M. Faj.)
Filipić France (F. Fi.)
- Gaković Ljiljana (Lj. Ga.)
Giron Antun (A. Gi.)
Glišić dr Venceslav (V. G.)
Golobić-Gombač Metka (Met. G.)
Graovac Igor (Ig. Gr.)
Grbelja Tonči (T. Gr.)
Guberina Rade (R. G.)
Guček Milan (M. G.)
Gutić Mirko (Mir. G.)
- Išek Tomislav (T. Iš.)
- Jakovčev dr Gojko (G. J.)
Jakovljević Milutin (M. Jak.)
Janić Čedomir (Če. J.)
Janjatović dr Bosiljka (B. Ja.)
Jovanović dr Nada (Na. Jo.)
- Kacin-Wohinz dr Milica (M. K. W.)
Kačavenda dr Petar (P. Kač.)
Kecman Milorad (Mil. K.)
Kecman Vlado (Vl. Kc.)
Kesić dr Stojan (St. K.)
Kilibarda Gojko (G. Kil.)
Kovačević mr Branislav (Br. K.)
Kovačević dr Ivan (Iv. Ko.)
Križnar Ivan (Iv. Kr.)
Kržavac Savo (Sa. Kr.)
- Lagator Špiro (Šp. L.)
Lakić dr Zoran (Z. Lak.)
Latas Branko (Br. L.)
Lazić Dušan i Slobodan Popović (D.
La. i Sl. Po.)
Lengel-Krizman dr Narcisa (N. L. K.)
Lipa dr Seit (S. Li.)
Lukić Dragoje (D. Lu.)
- Marković Vojislav (V. Mar.)
Marović mr Branislav (B. Ma.)
Martinović Mišo (M. Mar.)
Matić mr Milan (M. M.)
Mihajlović Jovan (J. Mih.)
Miladinović dr Milan (M. Mil.)
Miletić Antun (A. Mi.)
Mitrašević Nada (Na. Mi.)
Momčilović Đorđe (Đ. Mo.)
- Nedimović Uroš (Ur. N.)
Nedog Alenka (Al. N.)
- Obućina Branko (B. Ob.)
Ostrovska Milica (M. Ost.)
- Palić dr Milenko (M. Pal.)
Pašalić Tomislav (T. Pa.)
Pavlin Mile (M. Pav.)
Perović Puniša (P. Per.)
Piljević mr Đorđe (Đ. Pilj.)
Popović Jovan (Jo. Po.)
Popović dr Nikola (Ni. Po.)
- Popović Slobodan (Sl. Po.)
Prunk dr Janko (J. Pr.)
Puškoli dr Fehmi (F. P.)
Pušonjić Boško (B. Pu.)
- Radošević Todor (T. Ra.)
Raičević Milisav (M. R.)
Rajčević dr Vojo (V. Raj.)
Rakić Hranislav (H. Ra.)
- Redakcija (Red.)
Rojic Vida (V. Ro.)
- Sekulić Zoran (Z. Sek.)
Sentić-Zaknić Marija (M. Sen.)
Slavica Nikola (N. Sl.)
Slavin Grigorije Mojsjević (S. G. M.)
Sobolevski Mihal (M. Sob.)
Solunski Koce (K. So.)
Stanisavljević dr Đurad (Đ. St.)
Stanišić Slavko (Sl. St.)
Stanišić Zelen (Z. St.)
Stefanović Mladen (Ml. S.)
Stojiljković Miroslav (M. Sto.)
Stergar Nataša (Na. St.)
Strugar dr Vlado (V. St.)
- Šundić Momir (M. Š.)
- Tadić Žika (Ži. T.)
Trninić Mirjana (M. Tr.)
- Vasiljević dr Jovan (J. V.)
Vesović dr Milan (M. Ves.)
Vrdoljak Željka (Ž. Vr.)
Vujošević Ljubica (Lj. Vu.)
Vujić dr Đuro (Đ. Vu.)
Vukčević Slavko (Sl. V.)
Vuković Rade (R. Vu.)
- Zatezalo dr Đuro (Đu. Za.)
Zelenjin Vladimir Vladimirović (Z. V. V.)
Zorić Milan (M. Zo.)
- Žarić Slobodan (S. Žar.)
Ževart dr Milan (Mi. Že.)
Žgajner Matija (M. Žg.)
Živković dr Dušan (D. Ž.)
Žugić dr Tomislav (T. Žug.)

Podaci o narodnim herojima

Prvi narodni heroj, Petar Leković, proglašen je februara 1942. godine, neposredno pošto je, odlukom Vrhovnog štaba NOVJ, uvedeno zvanje narodnog heroja. Orden narodnog heroja, ustanovljen Ukazom Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. avgusta 1943. godine, o odlikovanjima u narodnooslobodilačkoj vojsci, dodeljivan je onima koji su ispoljili osvedočeni heroizam na bojnopolju ili u držanju pred neprijateljem. Takvih je bilo mnogo među borcima i rukovodiocima oružane revolucije, ljudi i žena svih uzrasta i zanimanja i svih nacionalnosti. Ali, samo najboljima je pripalo ovo izuzetno priznanje.

Ordenom narodnog heroja Jugoslavije odlikovano je 1.322 učesnika oružane revolucije, 19 stranih državljana (16 građana SSSR i po jedan Čeh, Poljak, Italijan), 32 jedinice i ustanove NOVJ, 4 društveno-političke organizacije i 8 naših gradova.

Poi

Ogromna većina narodnih heroja su muškarci:

Ukupno	1322
Muškarci	1231
Žene	91

Politička pripadnost

Prema političkoj pripadnosti, većina narodnih heroja su komunisti. Oko 97 odsto poginulih i streljanih narodnih heroja bili su članovi KPJ, a takođe i svi koji su preživeli oružanu revoluciju.

Ukupno	1.322
Članovi KPJ	1.284
Članovi SKOJ-a	18
Neorganizovani ili nepoznata politička pripadnost	20

Zanimanje

Podaci o zanimanju narodnih heroja ubedljivo ilustruju širinu oružane revolucije: u njoj su učestvovali gotovo svi slojevi našeg društva. Najviše je rudara i industrijskih radnika: 34 odsto. Studenti i đaci čine 19 odsto svih narodnih heroja, poljoprivredni radnici 18, a stručnjaci raznih profila 13 odsto. Studenti i

đaci čine polovinu ukupnog broja intelektualaca među narodnim herojima.

Rudari, industrijski i njima srodni radnici	452
Poljoprivrednici i njima srodni radnici	236
Radnici u trgovini i uslugama	33
Oficiri, podoficiri Jugoslovenske vojske i žandarmi	82
Administrativni i njima srodni službenici	78
Pravnici	64
Profesori i učitelji	52
Inženjeri i lekari	27
Ostali stručnjaci, umetnici i novinari	29
Studenti	184
Đaci	66
Domaćice	14
Nepoznato	5

Starost

Analiza starosne strukture narodnih heroja ubedljivo govori o mladosti naše oružane revolucije.

Polovina narodnih heroja otišla je u rat s manje od 25 godina, a samo njih 325 je imalo više od 30 godina.

Od ukupnog broja poginulih i umrlih narodnih heroja 42 odsto su bili mladi između 16 i 26 godina, a 38 odsto su imali od 27 do 34 godine. Tri četvrtine narodnih heroja bili su mladi od 34 godine; 25 među njima nisu imali ni 20 godina u trenutku pogibije, a troje su bili mladi od 17 godina. Skojevka Milka Bosnić imala je samo 15 godina kada je poginula posle svog poznatog podviga — skidanja čebeta s partizanskog tenka prilikom desanta na Drvar, u maju 1944. godine.

Proglašeni narodni heroji prema godinama

Milka Bosnić je poslednji proglašeni narodni heroj Jugoslavije, 1974. godine. Ogromna većina narodnih heroja je dobila zasluženo priznanje posle rata. Najviše ih je proglašeno 1953, zatim 1951. i 1952. godine. Samo jedan od njih, Josip Broz Tito, dobio je ovaj orden više puta: jednom u novembru 1944., a dva puta posle rata.

Godina	Broj proglašeni narodnih heroja
1942.	16
1943.	20
1944.	27
1945.	88
1946.	6
1947.	1
1948.	4
1949.	51
1950.	1
1951.	358
1952.	100
1953.	633
1955.	2
1956—1974.	16

Poginuli prema godini borbe i prema uzrastu

Od 955 palih heroja, 77 odsto izgubilo je život u direktnoj oružanoj borbi s neprijateljem. Oko 15 odsto je streljano ili nastradalo u zatvorima i logorima, a oko 7 odsto je umrlo posle rata od posledica rata ili mučenja u zatvorima.

Prema godini rata, najviše narodnih heroja je poginulo 1943 — gotovo 30 odsto, a zatim 1942 — 27,5 odsto. Neposredno posle rata poginulo je 9 narodnih heroja, mahom u obračunu s ostacima neprijateljskih bandi, a neki i nesrećnim slučajem.

55 narodnih heroja je izvršilo samoubistvo da ne bi pali neprijatelju u ruke.

Mesto rođenja i stradanja narodnih heroja

Najveći broj narodnih heroja rođen je u Hrvatskoj — 21,9 odsto, zatim u Bosni i Hercegovini — 20,6, u Crnoj Gori — 18,7, u Srbiji bez pokrajina 15, u Sloveniji 11,05 odsto.

Najviše poginulih i streljanih narodnih heroja je iz Bosne i Hercegovine — 23,1 odsto, Srbije — 21, Hrvatske i Crne Gore — po 20 odsto. Najviše narodnih heroja je poginulo u Bosni i Hercegovini — 32 odsto, u užoj Srbiji — 19, Hrvatskoj 18, Sloveniji 12, Crnog Gori 8,

Makedoniji 5, Vojvodini 2 i na Kosovu 1 odsto. Od ukupnog broja narodnih heroja, relativno je najviše poginulih s Kosova (85 odsto), to

jest 11 od 13 proglašenih. Taj procent u užoj Srbiji iznosi 78 odsto, u Bosni i Hercegovini 77, a kod ostalih se kreće od 73 u Crnoj Gori

do 65 odsto, u Hrvatskoj. Živih narodnih heroja u 1957. je bilo 410, u 1975. 367, a u 1981. 343 narodna heroja.

Godina stradanja	Ukupno	Žene	Starost u momentu stradanja				
			15—19 godina	20—26	27—34	35—44	45 i više god.
Ukupno:	955	74	25	368	367	116	79
1941.	119	9	4	37	52	21	5
1942.	262	19	5	104	112	26	15
1943.	282	25	8	119	114	32	9
1944.	188	18	7	91	71	14	5
1945.	32	1	1	13	11	7	—
Posle 1945.	37	1	—	4	7	16	10
Nepoznato	35	1	—	—	—	—	35

Rođeni u republi- ci — autonom. pokrajini	Ukupno	Svega	Stradali tokom rata u republici — autonomnoj pokrajini							stradali u inostranstvu	nepoznato		
			Bosna i Hercegov.	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija					
								Svega	Uža teritorija			Kosovo	Vojvodina
Ukupno	1322	955	302	75	168	47	112	221	178	16	27	14	16
Bosna i Hercegovina	287	222	181	2	15	—	2	21	17	—	4	1	—
Crna Gora	247	180	60	57	7	3	3	33	26	4	3	4	3
Hrvatska	290	189	23	2	137	—	4	17	15	1	1	1	5
Makedonija	66	46	1	—	1	41	—	2	1	1	—	—	1
Slovenija	153	107	1	—	4	—	94	2	2	—	—	4	2
Srbija	258	198	36	4	2	3	2	143	116	8	19	3	5
Uža teritorija	198	154	33	4	1	—	2	107	104	1	2	2	5
Kosovo	13	11	—	—	—	2	—	8	1	7	—	1	—
Vojvodina	47	33	3	—	1	1	—	28	11	—	17	—	—
Rođeni u inostranstvu	21	13	—	—	2	—	—	3	1	2	—	1	—

Pogovor

Institut za savremenu istoriju i udruženi izdavači — PARTIZANSKA KNJIGA iz Ljubljane, OOUR izdavačko-publicistička delatnost iz Beograda, NARODNA KNJIGA iz Beograda i POBJEDA iz Titograda uz konsultaciju Predsedništva SUBNOR-a Jugoslavije i saradnju instituta iz svih naših republika i pokrajina — pripremili su drugo, dopunjeno i ispravljeno izdanje publikacije NARODNI HEROJI JUGOSLAVIJE.

Prilikom razmatranja ovog poduhvata, polazilo se od naučne i društveno-političke opravdanosti i korisnosti. Ranije izdanje, objavljeno 1975. godine, rasprodato je, i za novim izdanjem se osećala potreba. Nova istraživanja dovela su do potpunijih saznanja, koja su utkana u novi tekst biografija; greške u ranijem izdanju su otklonjene. Posebno valja istaći da su u međuvremenu proglašeni novi narodni heroji, i da je drug Tito treći put proglašen narodnim herojem Jugoslavije. Zbog nedostatka evidencije u prvom izdanju, nije bila uneta biografija maršala Tolbuhina, kome je Tito, odmah posle oslobođenja Jugoslavije, maja 1945. godine u Mariboru, uručio Orden narodnog heroja Jugoslavije.

Novi nosioci Ordena narodnog heroja Jugoslavije su: Luidi Longo, predsednik KP Italije, kao i ove jedinice NOVJ: Prva hrvatska (lička) proleTERSka brigada, Druga lička proleTERSka brigada, Druga slovenačka NOU brigada „Ljubo Šerčer“, Treća srpska proleTERSka brigada, Dvanaesta slavonska proleTERSka brigada i Radnički bataljon Užičkog NOP odreda.

Kao i u prethodnom izdanju, i u ovu dvotomnu publikaciju unete su biografije svih narodnih heroja Jugoslavije, zatim stranih državljana — nosilaca ovog odlikovanja, kao i prikazi jedinica NOVJ, ustanova, organizacija i gradova, koji su dobili ovo visoko priznanje. Publikacija obuhvata: 1322 ličnosti iz Jugoslavije, 19 stranih državljana (16 iz SSSR-a i po jedan iz Poljske, Italije i Čehoslovačke); 33 jedinice i ustanove (27 brigada, Drugi krajiški NOP odred „Dr Mladen Stojanović“, Prateći bataljon Vrhovnog štaba, Radnički bataljon Užičkog NOP odreda, Centralna bolnica Vrhovnog štaba, Centralna partizanska bolnica na Petrovoj Gori i Varnostno-obvešćevalna služba u Sloveniji — VOS); četiri društveno-političke organizacije: SKJ, SUBNOR, OK SKOJ-a za Titov Drvar, Udruženje španskih boraca i osam gradova: Beograd, Cetinje, Titov Drvar, Ljubljana, Novi Sad, Prilep, Priština i Zagreb — ukupno 1386 nosilaca Ordena narodnog heroja Jugoslavije.

Tekstove za biografije heroja, u naučnoj pripremi Instituta za savremenu istoriju iz Beograda, pisalo je 116 autora iz svih naših republika i pokrajina i dva iz SSSR-a. To su, uglavnom, naučni radnici, istoričari i publicisti. Razume se da je, zbog tako velikog broja autora i različitog stila i jezika, bilo teško ujednačiti tekst, tako da i u ovom izdanju, i pored napora Redakcije, nije bilo moguće izbeći sve propuste ove prirode. No, bez obzira na izvesne manje nedostatke, smatramo da će ova reprezentativna publikacija o narodnim herojima biti dragocen i neophodan priručnik i podsetnik prosvetnim, naučnim i javnim radnicima, i svedočanstvo koje će nadahnjivati književnike, umetnike, filmske radnike i ostale stvaraoce. Omladina će u njoj naći primere etičkih pouka iz NOR-a i socijalističke revolucije, jer su ovde dati zapisi i povesti o rodoljublju, nesebičnosti, drugarstvu, uzajamnom pomaganju, hrabrosti i čovečnosti.

Redakcija se nada da će ova publikacija, koja se objavljuje u jubilarnoj godini četrdesetogodišnjice narodnog ustanka i početka socijalističke revolucije, biti rado čitana svuda gde se voli sloboda i istina, jer heroji su bili ljudi koji su, ne gledajući na veru i nacionalnost, šireći bratstvo i jedinstvo, stvarali jugoslovenski socijalistički patriotizam i utemeljili slobodu i nezavisnost Jugoslavije.

- 11 TROSTRUKI NARODNI HEROJ JUGOSLAVIJE JOSIP BROZ
TITO (D. P.)
- A
- 21 ABRLIĆ Jurja STJEPAN-STEVA (I. G.)
22 ACEV Donča MIRČE (K. So.)
23 ACEVA Donča VERA-DOSTA (K. So.)
22 ADŽIJA Damasa BOŽIDAR (N. S.)
23 AJDINI Memeta ZEJNEL-TOŠA (M. A.)
23 AKSENTJEVIĆ Danila VLADIMIR-VLADA (V. G.)
24 ALBAHARI Abrahama NISIM (Z. A.)
25 ALEKSIĆ Jefta VELJKO (G. K.)
25 ANDREJEVIĆ Simeona JELISAVETA-ANETA-MILENA (S. P.)
26 ANDRIĆ Slavka TADUJA (A. M.)
26 ANDUS Rada NIKO (D. V.)
27 ANTIĆ Nikole VICKO (M. S.)
28 ANTOLOVIĆ Franje JOSIP-HRVAT (J. K.)
29 ANTONČIĆ Mate MILAN-VELEBIT (T. R.)
29 ANTUNOVIĆ Jure ILUJA (T. P.)
30 ANTUNOVIĆ Ignjata RISTA-BAJA (M. A.)
30 ANUŠIĆ Ante TADUJA (N. S.)
31 APOSTOLSKI Mite MIHAJLO (S. K.)
32 ARSENIĆ Ostoje BORKO (D. L.)
33 ARSENIJEVIĆ Milička MIRKO-GLIBO (M. D.)
33 ARSOV Donča LJUPČO-GOCE (K. So.)
34 ASOVIĆ Muja MUHAREM (G. K.)
35 ATANASOVSKI Krste KIRO-NALBATOT (K. So.)
35 AVBELJ Antona FRANC-LOJKO (M. Ž.)
36 AVBELJ Jožeta VIKTOR-RUDI (J. K.)
- B
- 40 BEOGRAD
43 BABIĆ Tome ILUJA (B. L.)
43 BABIĆ Đure NIKOLA-MIKA (J. K.)
44 BABIĆ Trivuna PETAR-PEPA (T. P.)
44 BABIĆ Sime RADOMIR (D. Ž.)
45 BABOVIĆ SPAŠENIJA-CANA (D. P.)
46 BACKOVIĆ Mitra ALEKSA (G. K.)
47 BAČE Mije MAKSIMILIJAN-MILIĆ (N. S.)
47 BADEL Slavka MARJAN (B. J.)
48 BADOVINAC Gabrijela ILUJA (M. P.)
48 BAGAT Stipa VLADO (N. S.)
49 BAIĆ Vasilja ĐURO (D. Z.)
49 BAJIĆ Vuka KRSTO (Š. L.)
- 50 BAJIĆ Stevana SIMO-SIMICA (S. K.)
51 BAJIĆ B. SLOBODAN „POLITIČKI PAJA“ (M. A.)
52 BAJIĆ Mila VLADO (B. L.)
52 BAJKOVIĆ Jovana FILIP (D. V.)
53 BAJKOVIĆ Vladimira MILOŠ (D. P.)
54 BAJRAKTARI METO (S. L.)
54 BAKARIĆ Stjepana VLADIMIR (S. K.)
55 BAKIĆ I. MITAR (B. M.)
56 BAKIJA Selima MUSTAFA (A. M.)
56 BAKOČ Rista LJUBOMIR (A. M.)
57 BAKOVIĆ Franje RAJKA (V. R.)
57 BAKRAČ Ignjatija ĐURO (D. Z.)
58 BALETIĆ Lazara MARKO (G. K.)
59 BALORDA Đoke JANKO (L. J. G.)
59 BALORDA Dušana MLADEN (L. J. G.)
60 BALTIĆ Nikole MILUTIN (D. Z.)
60 BAN OLGA (M. S.)
61 BANINA Tome ANTE (V. B.)
61 BARNIĆ Voje NEDELJKO-ŽARKI (D. M.)
62 BAROVIĆ Mijajla SIMO (P. M.)
63 BARUH Ilije ISIDOR (L. B.)
63 BAŠIĆ Đoke RADE (Redakcija)
64 BATKO Valentina KARLO-DRAGO (R. B.)
64 BATRNEK Stjepana IGŃJO-MALI (J. G.)
65 BEBLER Boltežara ALEŠ-PRIMOŽ (M. Ž.)
66 BEKTEŠI Ahmetu MUHAREM (L. S.)
67 BELIĆ Jožeta MALČI (M. Č.)
67 BELINIĆ Bartola MARKO (V. R.)
68 BELOVIĆ Vidaka SAVO (L. J. B.)
69 BELJANSKI Marka JOVAN-LALA (M. A.)
69 BENČIĆ Franje DRAGOMIR (J. G.)
70 BENDERAČ Jakše MANOJLO-MAJO (N. B.)
70 BENIĆ Marka MIJO (D. Z.)
70 BENUSSI MATTEO-CIO (A. G.)
71 BERNARD Jožeta JAKA (M. P.)
72 BERUS Ivana ANKA (N. S.)
72 BESEDNJAK Jožeta ANGEL-DON (F. F.)
73 BEŠIREVIĆ Mustafe HAMID (Š. L.)
73 BEŠLAGIĆ Agana REFIK (B. O.)
74 BIBER Stjepana ANTUN-TEHEK (S. Ž.)
74 BIJELIĆ Ostoje JOVO (D. L.)
75 BILIĆ Jovana BOŽO-MARJAN (N. S.)
76 BILOBRK Andrije ANTE (N. S.)
76 BILJANOVIĆ Mihaila VOJISLAV-VOJO (Š. L.)
77 BILJANOVIŠKI Karantila ZLATKO (K. So.)
77 BIRTA Laze MOJICA-ZEC (J. G.)
78 BIŠKUP Marija PETAR-VENO (S. Ž.)
79 BIZJAK Ivana JANEZ (M. Č.)

- 79 BJELAJAC Mileta STANKO (Đ. Z.)
80 BJELAKOVIĆ Vidaka MIHAJLO (D. B.)
81 BJELETIĆ Stojana KRSTO-KRCUN (B. L.J.)
81 BJELICA Nikole NIKOLA-BREDA (Đ. P.)
82 BJELOGRLIĆ T. KOSTA (N. B.)
82 BLAGOJEVIĆ MILAN-ŠPANAC (M. A.)
83 BLAGOJEVIĆ Jovana VERA (M. M.)
83 BLAŽEK Antona EDO (R. B.)
84 BLAŽEVIĆ Juraja JAKOV (T. R.)
84 BLAŽIĆ Šime ANTUN (M. S.-Ž.)
85 BLAŽINA MATE (A. G.)
85 BLEJC Franca MATIJA-PLAMEN-MATEVŽ (M. P.)
86 BOBIČIĆ Luke MILOŠ (S. S.)
87 BOBIĆ FLORIJAN (B. J.)
87 BOBINEC Stjepana STJEPAN-ŠUMSKI (S. Ž.)
88 BOBNAR Jakoba STANE (M. Ž.)
89 BOBOT Krste JOVAN (Đ. P.)
89 BODIROŽA Vukosava VID-VICUKA (R. C.)
90 BOGAVAC Vukašina DRAGOSLAV (M. D.)
91 BOGDAN Marka PETAR-PEKO (T. P.)
91 BOGDANOVIĆ Jovana GEDEON-GECO (V. R.)
92 BOGDANOVIĆ Slavka VOJISLAV-SELJO (M. A.)
92 BOGOEVSKI Pande MITE (K. So.)
93 BOGUNOVIĆ Ilije UROŠ-ROCA (M. T.)
93 BOJOVIĆ Riste ALEKSA-BRKO (D. Ž.)
94 BOJOVIĆ Dimitrija DANILO (M. D.)
95 BOJOVIĆ Dragiše DUŠAN (M. Đ. M. R.)
96 BOJOVIĆ Budimira RADOŠ (V. G.)
96 BOKAN Save NIKOLA (V. K.)
97 BOLDAN Ivana JOŽE-SILNI (M. Ž.)
98 BOLTA Stevana BOGDAN (T. R.)
98 BOLJEVIĆ Milića STEVO (Đ. V.)
99 BONDŽULIĆ MILORAD (V. G.)
99 BOROJEVIĆ Jove PETAR (D. L.)
100 BORŠTNAR Josipa JOŽE-GABROVČAN (J. K.)
101 BOSANAC Luke PERSA (M. S.-Ž.)
102 BOSIĆ Vlade PERO (B. L.J.)
102 BOSNIĆ Pere MILKA (M. K.)
103 BOSNIĆ Pere KOSTA (U. N.)
103 BOSNIĆ Jove RAJKO (K. Z.)
104 BOŠKOVIĆ Iva MILO (A. M.)
105 BOŠNJAK Radovana JEFTO (Đ. P.)
105 BOŽANIĆ Juraja ANDRIJA (N. S.)
106 BOŽIĆ Srdana NIKOLA-JUG (J. G.)
106 BOŽINOVIKI Taška PETAR-KOČO (K. So.)
107 BOŽOVIĆ Sima BOŽO (S. V.)
108 BOŽOVIĆ DRAGOLJUB-ZUČA (A. M.)
108 BOŽOVIĆ Pavla RADOMIR-RACO (S. V.)
109 BOŽOVIĆ Janka RADISLAV-RAŠKO (B. M.)
109 BOŽOVIĆ Nikole VLADIMIR-VLADO (B. M.)
110 BOŽOVIĆ Jovana VUKOSAV (S. V.)
111 BRACIĆ Ivana MIRKO-BRADAČ (M. Ž.)
111 BRAJNIK Hinka EDI-ŠTEFAN (M. Ž.)
112 BRAJOVIĆ Vida PETAR (A. M.)
113 BRECELJ Antona MARIJAN-MIHA (J. P.)
113 BREŠAN Blaža LJUBO-FEDA (Redakcija)
114 BREULJ Ivana TOMO-VUJA (R. G.)
114 BRGULJAN Mata MATO-MAŠO (Đ. Ž.)
115 BRKIĆ Mahmuta HASAN-ACO (R. B.)
116 BRKIĆ Danila RADE (V. K.)
117 BRKIĆ ZVONKO (J. K.)
117 BRKOVIĆ MILENKO-CRNI (S. Ž.)
118 BRKOVIĆ Krsta SAVO (B. M.)
118 BRODARIĆ Martina JANKO (M. P.)
119 BRONZIĆ Petra ŽIVKO (J. G.)
119 BRUK Franje LEO (B. O.)
120 BUBALO Đure NIKOLA (B. B.)
121 BUBANIĆ N. STJEPAN (N. L.-K.)
121 BUBANJ Franje VIKTOR (Č. J.)
122 BUBIĆ Gostimira DRAGAN (S. Ž.)
122 BUĆ Ibrahim ADEM (D. L.)
123 BUDAK Karla DIVKO (T. R.)
123 BUDICIN GIEUSEPPE-PINO (M. S.)
124 BUHA Radeta BOŠKO (V. R.)
124 BUJIĆ IVICA (S. Ž.)
125 BUKILIĆ Živka VLADIMIR-POP MIČO (H. R.)
126 BUKOVEC Franca FRANC-JOŽE JEŽEVNIK (M. P.)
126 BUKUMIROVIĆ Milića MIROSLAV-BUKUM (L. B.)
127 BULAT Petra RADE (Đ. Z.)
127 BULATOVIĆ Nikole UROŠ (A. M.)
128 BURDŽEVIĆ Nazifa RIFAT-TRŠO (N. J.)
129 BURIĆ Mirka SAVO (Š. L.)
130 BURIĆ Jovana STANKO (Đ. V.)
131 BURSAC Nikole MARIJA (T. J.)
131 BUŠATLIJA MAHMUT-BUŠ (U. D.)
132 BUTORAC Karla ANKA (P. D.)
- C
- 136 CETINJE
139 CAR Dragutina NIKOLA-CRNI (J. G.)
139 CAR PETAR-ZVRK (J. K.)
140 CERKOVIĆ Četka DRAGAN-GICO (G. K.)
140 CERKOVIĆ Radivoja KOMNEN (B. M.)
141 CETINSKI Martina ANDREJ-LEV (M. F.)
142 CIPOVSKI Petra TODOR-MERDŽAN (K. So.)
142 CRVENKOVIKI Trajka KRSTE-STEVO (K. So.)
143 CVETKO VJEČESLAV-FLORES (S. Ž.)
144 CVETKOVIĆ Đure MARIJAN (B. J.)
144 CVJETIĆ Lazara NIKOLA (R. C.)
145 CVITKOVIĆ D. MILJENKO (T. J.)
- Č
- 147 ČAGOROVIĆ Krsta ĐURO (S. S.)
147 ČAJAVEC RUDI (Č. J.)
148 ČAJETINAC Svetolika MIODRAG-ČAJKA (A. M.)
148 ČAKŠIRAN Petra MILAN (J. G.)
148 ČALIĆ Z. DUŠAN-CULE (J. K.)
149 ČAVIĆ Dragana MARIJAN-GRGA (S. Ž.)
150 ČAVIĆ Milutina MILOŠ (Đ. Z.)
150 ČEĆ Antona TONČKA-OLGA (M. P.)
151 ČELAR Jove ZDRAVKO (S. K.)
152 ČELEBIĆ Sava MILOVAN (Đ. K.)
152 ČESNIK Mihaela MILAN (M. P.)
153 ČEVRO Mustafa JUSUF (N. B.)
153 ČIPOR Ivana JANDRO (S. Ž.)
154 ČMELIK Janka JANKO (M. M.)
154 ČOLAKOVIĆ Mića RODOLJUB-ROČKO (P. D. S. K.)
156 ČOLOVIĆ Vidaka SAVO (N. B.)

156 ČOLOVIĆ STEVAN (V. G.)
157 ČOPELA Stavra ORDAN (K. So.)
157 ČUKIĆ Vučka BOGOLJUB (B. B.)
158 ČUPIĆ Sava ČEDOMIR-LJUBO (G. K.)
159 ČVORO Arseno MIHAJLO (D. B.)

Č

161 ČEMALOVIĆ Ahmeta MUJO-ČIMBA (N. B.)
161 ČETKOVIĆ Blagote JELENA (Z. L.)
162 ČETKOVIĆ Toma PETAR-PERO (Š. L.)
163 ČETKOVIĆ Đura VLADIMIR-VLADO (Z. L.)
164 ČIROVIĆ Ilije JANKO (Š. L.)
164 ČIRPANOV RADIVOJ (Đ. M.)
165 ČORKOVIĆ Teše DUŠAN (Đ. Ž.)
166 ČOROVIĆ Dimitrija JOVAN (P. M.)
166 ČUBIĆ Trifuna DUŠAN (B. L.)
167 ČUK Redža AVDO (D. L.)
168 ČUP Đurina MILAN (V. K.)
168 ČUSKIĆ Lazara PERO (N. M.)

D

172 DRVAR
175 DAKIĆ BOŽIDAR (Đ. Z.)
175 DAKIĆ Milana MAKSO (B. L.)
176 DAKIĆ Marka MILISAV (Đ. Z.)
177 DAKIĆ RADOJE-KRCUN, BRKO (P. P.)
178 DAMESKI Simona ĐORE (K. So.)
178 DAMJANOVIĆ-MARKOVIĆ Živote BOŽIDARKA-KIKA (M. A.)
179 DAMJANOVIĆ Đure DANILO-DANIĆ (P. D.)
180 DANILOVIĆ Jove UGLJEŠA (Z. A.)
180 DAPČEVIĆ Jovana PEKO (D. B.)
181 DEBELJAK Stjepana STJEPAN-BIL (V. R.)
182 DEDEIĆ Stevana BOŠKO-POP (Š. L.)
183 DEJVIĆ Maksima ALEKŠA (V. G.)
183 DELETIĆ Milića BRANKO (M. D.)
184 DELPIN Petra RASTISLAV-ZMAGO (M. G.)
185 DEMONJA Ilije NIKOLA (D. Z.)
185 DENAC Ivana IVAN (S. Z.)
186 DESTOVNIK Jožeta KAREL-KAJUH (M. Ž.)
186 DEŽMAN Antona ANTON-TONČEK (J. K.)
187 DIMANIĆ Todor MILORAD-MILOŠ (H. R.)
188 DIMIĆ Todor NADA (Đ. Z.)
188 DIMITRJEVIĆ Živana BOŽIDAR-KOZICA (V. G.)
189 DIMITRJEVIĆ Mikana ĐURDE (M. A.)
190 DIMOV Đordžija CVETAN (K. So.)
190 DINIĆ Nikolaja ĐURDELINA-ĐUKA (H. R.)
191 DIVNIN STEVAN-BABA (Đ. M.)
191 DODA DŽEVDET (S. L.)
192 DOKIĆ Ivana PETAR (M. D.)
192 DOLNIČAR Petra VLADIMIR-RUDI (M. Č.)
193 DOMANY Josipa ROBERT (S. Ž.)
194 DOMAZET Đoke NOVICA (Đ. P.)
194 DOŠEN Nikole ILJA (T. G.)
195 DOŠEN STEVO (B. J.)
195 DOVADŽIJA Ahmeta MUSTAFA (T. S.)
196 DRAGAR REZKA (M. P.)
196 DRAGIĆ Moja SIMICA (Đ. Z.)

197 DRAGIŠIĆ Velimira DARA (B. L.)
197 DRAGOVIĆ Miloša SPASOJE (Š. L.)
198 DRAGOVIĆ SVETOZAR-TOZA (M. A.)
198 DRAGOVIĆ Radovana VOJIN (Z. L.)
199 DRAKIĆ Jefta SPASO (S. S.)
200 DRAPŠIN Ilije PETAR (M. A.)
200 DRAŽEVIĆ Jovana DRAGOMIR (M. J.)
201 DRLJEVIĆ Đura SAVO (P. M.)
202 DRULOVIĆ Jovana ČEDOMIR (S. K.)
203 DRULOVIĆ Mihajla GOJKO (D. B.)
203 DRUŽINA Gabrijele ANDREANA-OLGA (I. K.)
204 DUDE Silvestra BRANKO (N. S.)
205 DUDIĆ Jovana DRAGOJLO (V. G.)
205 DUDIĆ Dragolja MILOŠ-MIŠA (Z. P.)
206 DUGALIĆ DUŠAN (M. A.)
207 DUGALIĆ Obrena MOMČILO-MOMO (M. M.)
207 DUGANŽIĆ Jakova JAKŠA (B. L.)
208 DUGONJIĆ Ilije RATOMIR-RATO (S. K.)
208 DUGOŠEVIĆ Andreja VELJKO (M. A.)
209 DUJIĆ Teodora MILOŠ (M. A.)
209 DUKIĆ Milana STEVAN (Đ. P.)
210 DULIĆ Stipana ĐURO (J. M.)
211 DUMBOVIĆ-KOVACIĆ KATA-MATI (M. S-Ž.)
212 DUMIČIĆ Petra LJUBO (N. S.)
212 DURAKU Redžepa EMIN (S. L.)
213 DURBABA Jovana JOŠO (O. E.)
213 DUŠI HAJDAR (F. P.)

DŽ

215 DŽEVER Đure PAVLE (T. I.)
215 DŽINDO Čamila RAGIB (D. B.)
216 DŽONLIĆ Osmana JUSUF (T. G.)
216 DŽUVER Milana ŽIVKO (S. V.)

Đ

219 ĐAPIĆ Nikole ĐURO (R. G.)
219 ĐEREK Ive STIPO (R. B.)
220 DILAS Nikole ALEKSA-BEČO (B. M.)
220 ĐOKIĆ Pere DANILO (D. B.)
221 ĐONOVIĆ M. BRANKO (D. B.)
221 ĐORDEVIĆ Milana DRAGOSLAV-GOŠA (M. A.)
222 ĐORDEVIĆ Stanka DRAGUTIN-ALJA (D. B.)
223 ĐORDEVIĆ Jovana STEVAN-NOVAČ (S. P.)
224 ĐORDEVIĆ Petra VLADIMIR-VLADA (H. R.)
224 ĐUKIĆ Dmitra DRAGO (B. L.)
225 ĐUKIĆ Obrada PANE-LIMAR (B. L.)
225 ĐUKIĆ Petra ŠČEPAN (M. D.)
226 ĐUKIĆ Mijajila VUKSAN (Š. L.)
226 ĐURAKIĆ Tihomira RADMIR (M. S.)
227 ĐURANOVIĆ Velizara VLADAN-VLAJKO (S. S.)
228 ĐURAŠINOVIĆ Jovana VOJIN-KOSTJA (D. Ž.)
229 ĐURĐEVIĆ Milisava VASO-TURČIN (J. G.)
229 ĐURĐEVIĆ Koste ŽIVAN (A. M.)
230 ĐURIĆ Đurđa MIHAILO (D. L.)
231 ĐURIĆ Novice ŽELIMIR-ŽELJO (D. B.)
231 ĐURIČIĆ Alekse BLAŽO (Redakcija)
232 ĐURIČKOVIĆ Miloša BOŠKO (S. K.)

232 ĐURKOVIĆ Aleksija NIKOLA (D. Ž.)
233 ĐUROVIĆ Živka MARKO (S. V.)
234 ĐUROVIĆ Dura MILINKO (M. R.)
235 ĐUROVIĆ Mima MILISAV (M. Đ. M. R.)
236 ĐUROVIĆ Doka VASILJUE-VAKO (Z. L.)
237 ĐUROVIĆ Spasoja VASILJUE-ŽARKI (S. P.)
237 ĐUROVIĆ Mihajla VESELIN-AGA (S. P.)
238 ĐUROVIĆ M. VIDOJUE-KEŠA (Z. L.)

E

241 EČIMOVIĆ Manojla MARKO (D. B.)
241 EGIĆ Stojana DUŠAN (D. L.)
242 EGIĆ Tome MILAN (D. L.)
243 EGIĆ Prokopija OBRAD (N. S.)
244 EYPPER Ernesta ERNEST (M. Pov.)
244 ENGEL Aleksandra ELIAS-ILJUA-ANDŽIĆ (T. G.)
245 ERAKOVIĆ Đure SAVA-STRAHINJA (H. S.)
246 ESTERA Hajma OVADIJA-MARA (K. So.)

F

247 FERJANČIĆ Antona ANTON-ZVONKO (M. P.)
248 FETAHAGIĆ Ramadana AHMET (B. LJ.)
248 FIKET Grga MIRKO (I. G.)
249 FILIPOVIĆ Matije MIRKO (M. T.)
249 FILIPOVIĆ Avdana STJEPAN-STEVO (N. S.)
250 FILIPOVSKI Rusa ČEDE-DAME (K. So.)
250 FLIS Antona DRAGO-STRELA (F. F.)
251 FRENJO Huseina RIFAT (B. O.)
252 FUNARIĆ STJEPAN-JOTA (I. K.)

G

255 GAČEŠA Nikole VASILJ (D. Z.)
256 GAJIĆ Mihajla LJUBIVOJUE-ĐOKA (B. L.)
256 GALIĆ Marijana JURE-VELIKI (T. P.)
257 GALJER Franje VILIM-ŠIŠO (S. Z.)
257 GARDAŠEVIĆ Petra RADOVAN (Š. L.)
258 GAVRAN Mile DUŠAN (V. K.)
259 GAVRIĆ Gavre VESELIN (Redakcija)
259 GAVRILOVSKI Alekse Kiro (K. So.)
260 GEORGIEV Milana PERO-ČIČO (K. So.)
260 GEROVAC Mile LJUBICA (T. R.)
261 GIGOV Andona STRAHIL (S. K.)
261 GILIĆ Nikole MILOŠ-MIČO (S. V.)
262 GLUHAK Đura IVO (V. R.)
262 GOLEM Natala MATE (G. J.)
263 GORANIN Mavra PAVLE-ILJUA (R. B.)
263 GOŠNJAK Ivana IVAN (S. K.)
264 GRAČANIN Boška PETAR-PERICA (B. L.)
265 GRAHOVAC Vasilija ĐUKICA (Đ. P.)
265 GRAJZER Franca ALBIN (M. Č.)
266 GRBIĆ ČEDO-KEDACUJE (I. K.)
267 GRBOVIĆ Radovana DANILO (T. Ž.)
267 GRBOVIĆ Milosava JEVREM (S. V.)
268 GREDELJ Janka JANKO (V. R.)
268 GREGORIĆ PAVLE (S. K.)

269 GREGORIĆ Ivana JOŽE-JOŽE GORENJC (M. P.)
270 GRK Tome DUŠAN (B. P.)
271 GRKOVIĆ Vojina RADOVAN (D. B.)
271 GRKOVIĆ Petra TRAJKO (S. L.)
272 GRMUŠA Petra RADOVAN-RARA (Đ. Ž.)
272 GROZDANIĆ Luke MILUTIN (B. M.)
273 GRUBOR Tadije PETAR-BUZDOVAN (T. R.)
274 GRUDEN Antona ALBERT-BLISK (M. G.)
274 GRUJIĆ Perovana VOJISLAV (S. V.)
275 GRUJIĆ Slavka STOJAN-JARUGA (D. L.)
276 GUVO IVAN (G. J.)

H

279 HAČAM Hasana MITHAT-AČIM (D. B.)
279 HADŽIĆ KASIM (R. B.)
280 HADŽIĆ Jerotija MILENKO-JOVA (S. P.)
281 HADŽIMURTEŽIĆ Emina HALIL (D. B.)
281 HAMOVIĆ Milana RADE (LJ. G.)
281 HAMZIĆ Huse HAMZA (V. K.)
282 HARIŠ Jakova IVAN-ILJUA GROMOVNIK (Đ. Z.)
283 HEČIMOVIĆ Martina NIKOLA-BRACIJA (T. R.)
284 HERLJEVIĆ Franje ALBIN (T. G.)
284 HERLJEVIĆ Franje FRANJO (D. B.)
285 HERMANKO Štefana JOŽE (M. O.)
286 HODŽA Halila FADILJ (S. K.)
287 HODŽIĆ Mehmeda AVDO-HODŽA (D. B.)
287 HODŽIĆ Adema HUSEIN (M. D.)
288 HOHKRAUT Vincenca ALQUIZ-LOJZE (M. P.)
289 HOLJEVAC Slave VJEČESLAV-VECO (S. Z.)
289 HRIBAR Janeza JANEZ-TONE POGAČNIK (M. Ž.)
290 HRIBAR Janeza JANEZ (M. G.)
291 HRIBERNIK Lovra RUDOLF-SVARUN (M. Ž.)
291 HROVAT Franca ŽAN (M. P.)
292 HUMO Salihia AVDO (Đ. P.)

I

295 IBRAHIMPAŠIĆ Hasana MAHMUT-MAŠO (D. L.)
295 ILIĆ Ivana LJUBO (G. J.)
296 ILIĆ Sime MILAN (M. D.)
296 ILIĆ Radoja MILAN-ŽUČKA, ČIČKA ŠUMADJSKI (P. D.)
298 ILIĆ Petra SAVO (S. V.)
298 IRŠIĆ Konrada RADO (M. G.)
299 IVANOVIĆ Milijana MILAN-DRAGIŠA (D. B.)
300 IVANOVIĆ Ivana MILUN (B. B.)
301 IVANOVIĆ Nikole PETAR-PERICA (B. L.)
301 IVANOVIĆ Pere TOMA-MAČKATOVAC (H. R.)
302 IVANOVIĆ Todora VOJO (Z. A.)
303 IVETIĆ Ilije VOJISLAV (S. K.)
303 IVIĆ Đure ANTONJUE (Redakcija)
304 IVKOVIĆ PETRA LJUBOMIR-ŠUCA (M. A.)
305 IVKOVIĆ Jovana OBREN (D. P.)

J

307 JAHIĆ FADIL-ŠPANAC (Z. A.)
307 JAHIĆ Mušana SULJO (D. B.)

308 JAKIĆ Jure ANTE (R. B.)
309 JAKIĆ Milijana VELIMIR (D. B.)
310 JAKOPIĆ Matije ALBERT-KAJTIMIR (M. Ž.)
310 JAKŠIĆ Đure PAVLE (B. J.)
311 JANČAR Simona LIZIKA-MAJDA (M. P.)
312 JANEŽIĆ Janka VIDA-VILMA-LUČKA (M. Č.)
312 JANIĆ VLADO-CAPO (I. K.)
313 JANKEZ Đure GRGA (D. B.)
314 JANKOV Ganeta BLAGOJA-MUČETO (K. So.)
314 JANKOVIĆ Sava BLAŽO (Š. L.)
315 JANKOVIĆ Milinka BOŠKO (S. V.)
316 JANKOVIĆ Marika FILIP (Đ. V.)
316 JANKOVIĆ Koste GLIŠA (B. N.)
317 JANKOVIĆ Alekse JOVO (D. B.)
318 JANKOVIĆ RAVUJOJA-RAVA (T. T.)
318 JANKOVIĆ Mila VELJKO (S. V.)
319 JANJANIN Ostoje RADE (Đ. Z.)
319 JANJUČEVIĆ Milića RADISAV (M. J.)
320 JANJUŠEVIĆ Baja OBREN-ARTEM (Đ. M.)
320 JAUKOVIĆ Novaka DANILO (B. P.)
322 JAVORINA Milana SAVKA-SASA (N. J.)
323 JEČMENIĆ Arsenija DUŠAN-JEČMENICA (M. A.)
323 JELIĆ Milovana MAŠO (S. V.)
324 JELIĆ Lala MILOVAN (S. V.)
325 JEREB Rada DUŠAN-ŠTEFAN (M. P.)
325 JERKOVIĆ Dragana DUŠAN (S. K.)
326 JERKOVIĆ Mata MATE (Đ. S.)
327 JERMAN Franca DRAGO (M. G.)
327 JERMAN Janeza MIRKO (M. S.)
328 JEŠIĆ Pavia MILAN-IBRA (B. L.)
328 JEVRIĆ Jara RADULE (M. D.)
329 JEVTIĆ Mihaila PREDRAG (M. J.)
329 JOČIĆ Mladena VERA (K. So.)
330 JOKA Stojša MILAN (Đ. Z.)
331 JOKIĆ Stevana MARKO (V. K.)
332 JOKSIMOVIĆ Maksima SAVO (M. D.)
333 JONIĆ Ante ANTE (T. P.)
333 JOSIFOVSKI Vangela JOSIF-SVEŠTAROT (K. So.)
334 JOSIFOVSKI Cvetana KUZMAN-PITU (K. So.)
334 JOVANČEVIĆ MILORAD (M. D.)
335 JOVANIĆ Milana DOKO (P. D.)
336 JOVANIĆ Krstana RADE (Redakcija)
337 JOVANOVIĆ Milijana BLAŽO (D. Ž.)
338 JOVANOVIĆ Danila BOŽIDAR (Z. S.)
339 JOVANOVIĆ Mateje ISA (M. P.)
340 JOVANOVIĆ Petra JOSIP (B. O.)
340 JOVANOVIĆ Dimitrija MIRKO (M. M.)
341 JOVANOVIĆ Milana MIROSLAV (B. L.)
342 JOVANOVIĆ Milinka PETAR (M. Đ. M. R.)
343 JOVANOVIĆ Vladimira PETAR (M. A.)
343 JOVANOVIĆ RADE-RADOVAN (S. P.)
344 JOVANOVIĆ Tiosava RADIVOJE-BRADONJA (D. Ž.)
344 JOVANOVIĆ Miloša RADOJE (Đ. V.)
345 JOVANOVIĆ Dragutina RADOVAN (M. J.)
346 JOVANOVIĆ Ljubisava SAVA-SIROGOJNO (V. G.)
346 JOVANOVIĆ Miloša STEVAN-ŠTEVICA, JOVO (Đ. M.)
347 JOVANOVIĆ Svetomira ZDRAVKO (M. A.)
347 JOVANOVIĆ Milana ŽIVORAD-ZIKICA ŠPANAC (M. A.)
348 JOVANOVSKI Igne ILIJA-CVETAN (K. So.)
349 JOVČEVSKI Koste RADE-KORČAGIN (K. So.)
349 JOVIČIĆ OLGA-RITA (M. A.)

350 JOVIČIĆ Đorda RATKO (D. B.)
350 JOVIĆ Vojislava RATOMIR-DUŠKO (S. P.)
351 JOVIĆ SLOBODAN (S. K.)
352 JOVIČEVIĆ Jovana PAVLE (M. D.)
352 JOVIČEVIĆ Mila PETAR (S. L.)
353 JOVOVIĆ Jovana DESIMIR (V. G.)
353 JUGOVIĆ Petra RADISAV-BAKO (S. S.)
354 JURJEVIĆ Marina ANTE-BAJA (R. G.)
355 JUTRIŠA Karla JOSIP-JANKO (S. Ž.)
355 JUŽNA Janeza MARTIN (M. P.)

K

359 KAČAR SVETKO-KAČO (R. C.)
359 KADOVIĆ Pere SAVO (S. S.)
360 KADUNAC Jožeta JOŽE-IBAR (M. P.)
360 KALANJA Jovana PETAR-PERO (Đ. Ž.)
361 KALC JURICA (M. S.)
362 KAPELAN Koste BOGDAN (M. D.)
363 KAPETANOVIĆ Sinana ISMET (N. B.)
363 KAPIČIĆ Mila JOVO (Š. L.)
364 KARABEGOVIĆ Hasana OSMAN (D. L.)
365 KARALIĆ Svetozara BOŠKO (D. L.)
366 KARAMANDI Stavre ELPIDA (K. So.)
366 KARANGELSKI Angela VASKO (K. So.)
366 KARANOVIĆ Milana NIKOLA (B. O.)
367 KARDELI Edvarda EDVARD-BEVC, KRISTOF (P. D.)
370 KASAPOVIĆ Mladana PERO (N. P.)
371 KATNIĆ Đura VOJIN (S. V.)
372 KAVČIĆ Ivana IVAN-NANDE (M. Č.)
372 KEBE Franca LOJZE-ŠTEFAN (M. P.)
373 KECMAN Pere JOVO-PANIN (N. M.)
373 KECMAN Jove PERO-MUKONJA (V. K.)
374 KELAVA Ive ANTE-ZORO (R. B.)
375 KELEČEVIĆ Davida VASO (V. K.)
375 KELJANOVIĆ Sava MILUĆ-UNAMUNO (M. D.)
376 KERENČIĆ Jožefa JOŽE-JANKO (M. P.)
376 KERIN Alojza MILKA-POHORSKA MILKA (F. F.)
377 KEROŠEVIĆ Franja MJO-GUJA (B. O.)
378 KERSIĆ Franca FRIC-GAL (M. G.)
378 KESIĆ Miloša MIRKO-KEŠO (V. K.)
379 KESIĆ Milje PETAR-BIČO (Đ. S.)
379 KIDRIĆ Franca BORIS-PETER (P. D. J. P.)
381 KILIBARDA Vukote MILO (T. Ž.)
382 KLADARIN J. ĐURO (S. Ž.)
382 KLANJŠEK Lovrenca JOŽE-VASJA (M. P.)
383 KLAVALORA Ferdinanda SLAVA (M. O.)
383 KLOBUČAR Matije VUKOSLAV-ČORT (Đ. Z.)
384 KLUZ F. FRANJO (Č. J.)
384 KLJAJIĆ FILIP-FIČA (V. R.)
385 KLJAJIĆ Mirka MILANKA (Đ. Z.)
386 KLJAJIĆ Marika MILOŠ (Đ. Z.)
386 KLJAJIĆ Ilije MIRKO-STARI (T. R.)
387 KNEBL Matije FRANJO (B. J.)
388 KNEŽEVIĆ Gavriła RADOVAN-TIH (I. G.)
388 KNEŽEVIĆ Živka VLADIMIR-VOLODA (S. K.)
389 KNEŽEVIĆ Radovana VUK (M. D.)
390 KOČEVAR Franca FRANC-CIRIL (M. P.)
390 KOČOVSKA-CVETKOVIĆ Petra FANA (S. K.)
391 KOLEVSKI Filipa LAZO (K. So.)

- 391 KOLIŠEVSKI Pane LAZAR (S. K.)
 392 KOLMAN Janeza ALOJZ-MAROKO (M. P.)
 393 KOMAR Alojza SLAVKO (T. R.)
 394 KOMATINA Alekse MILOŠ (Š. L.)
 394 KOMLJENOVIC Pere STOJAN-ČOKA (B. J.)
 395 KOMNENOVIC Trifka DANILO (B. P.)
 396 KONČAR Nikole DRAGICA (T. R.)
 396 KONČAR Dmitra MARKO-BURA (S. Ž.)
 397 KONČAR Gece RADE (S. K.)
 398 KONDIĆ Mihajla RADE (D. L.)
 399 KONTIĆ Andrije RADOJE (S. V.)
 400 KOPRIVICA Alekse VASILUJE (G. K.)
 400 KORAC Radomira DUŠAN (D. DŽ.)
 401 KORICA Milanka MILAN-KOVAČ (I. M.)
 402 KORICA Ilije STEVAN-LOLA (T. R.)
 402 KOSANOVIĆ Jovana ĐURO (M. S.)
 403 KOSEC Petra STANE (M. P.)
 403 KOSORIĆ Rada PERO (D. B.)
 404 KOSORIĆ Josipa SVETOZAR (D. B.)
 404 KOSOVEL Ivana IVAN (M. G.)
 405 KOSTIĆ Vladimira BLAGOJE-CRNI MARKO (H. R.)
 405 KOSTIĆ Filipa ILUJA (Š. L.)
 406 KOŠUTIĆ DUŠAN (U. N.)
 407 KOTAR Antuna MARTIN (M. P.)
 407 KOTLICA Miloša BOGDAN (S. V.)
 408 KOVAČ Antuna MARKO-ŠNAJDER (I. G.)
 409 KOVAČ Rudolfa SLAVKO-SMELI (M. Ž.)
 409 KOVAČ Franca ŠTEFAN (F. F.)
 410 KOVAČEVIĆ Sime BORISA-ŠČEPAN (R. B.)
 411 KOVAČEVIĆ Božidara BRANKO-ŽIKA MORNAR (S. V.)
 412 KOVAČEVIĆ Mila ĐURAN (S. K.)
 413 KOVAČEVIĆ Goluba MILOŠ (G. K.)
 413 KOVAČEVIĆ Petra MIRKO (N. J.)
 414 KOVAČEVIĆ Nikole MITAR-MUJO (D. B.)
 415 KOVAČEVIĆ Čedomira RADOŠLAV (M. A.)
 415 KOVAČEVIĆ Obrena RADOVAN-MAKSIM (G. K.)
 416 KOVAČEVIĆ Blagoja SAVA (P. P.)
 417 KOVAČEVIĆ Petra VASILUJE-ČILE (N. J.)
 418 KOVAČEVIĆ Jeremije VELJKO (A. M.)
 419 KOVAČEVIĆ Radosava VOJIN-VOJO (Redakcija)
 419 KOVAČEVIĆ Petra VOJO (N. J.)
 420 KOVAČIĆ Ivana IVAN-EFENKA (Redakcija)
 421 KOVAČIĆ Martina JOŽE (M. P.)
 422 KOVAČIĆ Lucijana OSKAR (M. Č.)
 422 KRAJACIĆ Ivana IVAN-STEVO (S. Ž.)
 423 KRAJGER Alojza BORIS (I. K.)
 424 KRAJGER Alojza DUŠAN-JUG (M. Č.)
 425 KRAŠ Valentina JOSIP (V. R.)
 425 KREAČIĆ Ivana OTMAR-KULTURA (T. G.)
 426 KRESE Franca FRANC-ČOBAN (I. K.)
 427 KRKAČ Marka IVAN (M. S-Ž.)
 428 KRME LJ Blaže MAKŠ-MATLIJA (M. P.)
 428 KROFLIN RUDOLF (V. R.)
 429 KRSMANOVIĆ BRANKO (M. A.)
 429 KRSTULOVIĆ Marka VICKO (V. B.)
 430 KRUNIĆ Jovana UROŠ (B. Z.)
 431 KRUŠIĆ Pera VUKMAN (B. M.)
 431 KRUŠKA Marka GOJKO (Z. L.)
 432 KUCLAR Lovra ANTONIJA (M. G.)
 432 KUĆ Mihaila MILAN (M. D.)
 433 KUFRIN Ivana MILKA (B. Z.)
- 434 KUJUNDŽIĆ Đorđa MAKSIM (N. M.)
 434 KUKIĆ Nikole MILAN (B. P.)
 435 KUKIĆ Đurđa NIKOLA (B. Z.)
 435 KUKOLJ Tode CVJIZO (Redakcija)
 436 KULIĆ Ilije MARKO (B. M.)
 436 KUMAR Andreje DANILA-ANDREJA (M. P.)
 437 KUPRES Marka MILOŠ (M. G.)
 438 KURPEŠANIN Nikole MILAN (T. R.)
 438 KUŠIĆ Radovana MILINKO (D. B.)
 439 KVEDER Draga DUŠAN-TOMAŽ (N. S.)
- L
- 443 LABUDOVIĆ Jagoša MILORAD-LABUD (M. D.)
 443 LACKO Franca JOŽE (V. R.)
 444 LAKČEVIĆ Veliše VOJISLAV (S. L.)
 445 LAKIČEVIĆ Pavla MILUTIN (M. D.)
 445 LAKIĆ Đorđa RADOJKA (LJ. G.)
 446 LANG Andrije DRAGUTIN (B. O.)
 446 LATIFIĆ Osmana MUSTAFA (R. B.)
 447 LATINOVIĆ Koje MILE (V. K.)
 448 LATINOVIĆ Jove TRIVO-GARONJA (V. K.)
 448 LAVČEVIĆ-LUČIĆ Nikole IVAN (R. G.)
 449 LAZAREVIĆ Sava BOŽO (Č. J.)
 450 LAZAROV DIMITRIJE-RAŠA (S. P.)
 450 LAZOVIĆ Radoja OBRAD-ŽIVKO (M. S.)
 450 LEKIĆ Blagoja DANILO-ŠPANAC (M. D.)
 452 LEKIĆ Andrije RISTO (Š. L.)
 453 LEKOVIĆ PETAR (M. A.)
 453 LEKOVIĆ Miće VOJA (S. K.)
 454 LENAC IVAN (M. S.)
 454 LESKOŠEK Franca FRANC-LOJZE (I. K.)
 455 LEVKOV Ilije RAMPO-LEVKATA (K. So.)
 456 LIČINA Borivoja MILAN (M. A.)
 456 LIČINA Nikole RADE (R. B.)
 457 LIKAR Ivana IVAN-SOČAN (M. G.)
 458 LIMANI Jaja KABA (K. So.)
 458 LISAK JANKO-PUŠKA (B. J.)
 459 LOJO Halima ŠERIF (M. G.)
 459 LONČAREVIĆ Maksima ĐURO (Š. L.)
 460 LOPIČIĆ Jovana LAZAR (P. M.)
 460 LOVIĆ Jevrema JEZDIMIR (D. B.)
 461 LOVINČIĆ Marka IVICA (T. R.)
 462 LOZOVINA Luke JOSIP-MOSOR (V. B.)
 462 LUČIĆ Luke MIRKO (Z. S.)
 463 LUKIĆ Jovana DOJČIN (Z. A.)
 463 LUKIĆ Cvjetina SIMO (N. M.)
 464 LUKIĆ Riste VELJKO-KURJAK (Z. A.)
 465 LUKOVIĆ Vladimira MILUTIN (M. J.)
- LJ
- 468 LJUBLJANA
 471 LJEŠKOVIĆ Mašana NIKOLA (G. K.)
 471 LJUBIBRATIĆ Laze NIKOLA (N. B.)
 472 LJUBIČIĆ Svetolika NIKOLA (M. A.)
 473 LJUBIČIĆ Vitora RADOJE (Č. J.)
 474 LJUBIĆ Vuksana STOJAN (M. M.)
 474 LJUIĆ Andrije ŽIVKO (S. P.)

M

- 477 MACURA Milana SLOBODAN-BONDO (O. E.)
 477 MAČEK Jožefa IVAN-MATJIA (M. P.)
 478 MAGLAJLIĆ Sulejmana ŠEFKET (T. J.)
 479 MAGLAJLIĆ Muhameda VAHIDA
 479 MAGNIĆ Rudolfa RUDOLF-RUDO BRKINC (M. G.)
 480 MAJČEN Ivana MILAN (M. Č.)
 480 MAJSTOROVIĆ Luke DANE-DACINA (T. R.)
 481 MAKSIMOVIĆ Mirka ALEKSA (M. K.)
 482 MALI-HOČEVAR Antona ALBINA (F. F.)
 482 MALIŠIĆ Milića MILOŠ (M. D.)
 483 MALIVUK Milorada ZAGORKA-ZAGA (D. M.)
 484 MAMIĆ Stanka MILOŠ (D. L.)
 484 MAMULA Sime BOGDAN (M. S.)
 485 MANDIĆ Vida GLIGORIJE-GLIGO (D. Ž.)
 486 MANDIĆ Radisava RADENKO (M. S.)
 486 MANDŽIĆ Huseina PAŠAGA-MURAT (T. G.)
 487 MANIĆ Milana MILIVOJE-MILE ALBANTA (S. P.)
 488 MANOJLOVIĆ Milorada VOJISLAV (S. P.)
 488 MANOLA Mihaela SREČKO (T. G.)
 489 MARAKOVIĆ NIKOLA-NINA (V. R.)
 489 MAREVIĆ Ivana STANKO-PRPIĆ (T. P.)
 490 MARIČIĆ SVETOMIRA ŽIVAN (B. B.)
 491 MARJANAC Sime RADE (M. D.)
 491 MARIN Teše LAZAR (D. L.)
 492 MARINČEVIJ Antona ANTON-JANKO (M. Ž.)
 492 MARINKO MIHA (S. K.)
 493 MARINKOVIĆ Josipa IVAN-SLAVKO (D. Z.)
 494 MARINKOVIĆ Marka JOVAN-IVO (R. G.)
 495 MARINKOVIĆ Dorda SONJA (D. M.)
 495 MARJANOVIĆ Josipa JOSO (D. Ž.)
 496 MARJANOVIĆ Laze MIKAN (D. L.)
 497 MARKIŠIĆ Joke ALEKSA-PAVLE (S. P.)
 498 MARKOVIĆ Stanimira BORIVOJE-BORA (V. G.)
 498 MARKOVIĆ BRANA (Redakcija)
 499 MARKOVIĆ Dragutina DRAGO (O. E.)
 499 MARKOVIĆ IVAN-IRAC (LJ. G.)
 500 MARKOVIĆ Jovana LAZAR-ČADA (J. M.)
 501 MARKOVIĆ Ivana MILAN-LIKA (T. R.)
 501 MARKOVIĆ Miće MOMA (D. P.)
 502 MARKOVIĆ PETAR-PEJO (N. M.)
 503 MARKOVIĆ Marka SVETOZAR-TOZA
 504 MARKOVIĆ Milorada ŽIVAN-ŽIČA (V. M.)
 505 MAROVIĆ Ilije ALEKSANDAR-ACO (I. G.)
 505 MARTINOVIĆ Iva BLAŽO (M. M.)
 506 MARTINOVIĆ Sava MARKO (M. M.)
 507 MARTINOVIĆ Vasa NIKOLA (M. M.)
 508 MARTINOVIĆ Nika STANISLAV-STANKO (M. M.)
 508 MARUŠIĆ Antona DARKO-BLAŽ (M. Č.)
 509 MARUŠIĆ Ivana IVICA-RATKO (D. L.)
 510 MASLARIĆ Pantelije BOŽIDAR (D. B.)
 511 MASLEŠA Aleksandra VESELIN-VEŠO (M. T.)
 512 MASLIĆ Salka OMER (M. T.)
 512 MASLO Franca KARLO-DRAGO (Redakcija)
 513 MASLOVARIĆ Mihaila VOJISLAV-VOJO (Š. L.)
 514 MAŠERA Franca SERGEJ (J. V.)
 514 MAŠKOVIĆ Novice JELICA (P. M.)
 515 MAŠKOVIĆ Sekule SAVO (Š. L.)
 515 MATAK Sterja MANČO (K. So.)
 516 MATEJKA Antona EVGEN-PEMC (M. Ž.)
 517 MATERIĆ Jovana DANICA (C. R.)
 517 MATERIĆ Lazara ILJIA (R. Č.)
 518 MATIĆ Jovana ANKA-GROZDA (M. A.)
 518 MATIĆ Vukašina NADA (M. A.)
 519 MATIĆ Pavla PETAR (M. A.)
 519 MATIĆ Ilije STOJAN (D. S.)
 520 MATUJEVIĆ Dragica MILOŠ-MRŠA (D. P.)
 521 MATUJEVIĆ Radomira TIHOMIR (M. J.)
 522 MATKOVIĆ Krsta MIRKO (D. Ž.)
 522 MATOVIĆ Vojislava MILOŠAV-MIČO (V. G.)
 523 MAVSAR Franca LADO-RONKO (M. P.)
 524 MAZALICA Petra CVJJO (B. LJ.)
 524 MAŽAR Nikole DRAGO (D. L.)
 525 MAŽAR Nikole IVICA (R. B.)
 526 MAŽAR Nikole JOSIP-ŠOŠA (D. L.)
 527 MEČAR M. IVAN (N. L. K.)
 528 MEČAVA Ostoje MILE (D. L.)
 528 MEČAVA Todor PETAR (D. Z.)
 529 MEDE Janeza PAVLA-KATARINA (F. F.)
 530 MEGLA Petra VINKO (M. P.)
 530 MENIH Jožeta JOŽE-RAJKO KNAP (A. N.)
 531 MENKOV Ilije BORO (K. So.)
 531 MENUJČ Dimitrija STANKO (T. G.)
 532 MERDŽIĆ Muharema HUSO (N. M.)
 532 METLIČ Špire DUŠAN-METLO (B. L.)
 533 MIČIĆ Dimitrija SPASOJE (LJ. B.)
 533 MIČIĆ Marka SLAVKO (LJ. B.)
 534 MIČUNOVIĆ Nenada BLAGOTA (B. M.)
 534 MIČUNOVIĆ Jovana VELJKO (B. M.)
 535 MIČUNOVIĆ Nenada VUKOŠAVA (S. S.)
 535 MIDŽIĆ Muharema ESAD (D. L.)
 536 MIHAJLOVIĆ Mlivoja RAJKO (M. A.)
 537 MIHAJLOVSKI Bogdana KIRIL-GRUJICA (K. So.)
 537 MIHAJLOVSKI Koste MIHO (K. So.)
 538 MIHAJLOVSKI Mela ZLATE (K. So.)
 538 MIHELČIĆ Jožeta JOŽE (M. P.)
 539 MIHEVC Ivana JOŽE-RUDAR (M. G.)
 539 MIJALKOVIĆ MILAN-ČIČA (D. M.)
 540 MIJATOVIĆ Ilije CVJETIN-MAJO (S. K.)
 540 MIKIN Dušana BORA-MARKO (D. M.)
 541 MIKLAVC Justina VLAĐO-HENRIK (M. Č.)
 542 MILANOVIĆ Miška MARKO (Š. L.)
 542 MILAŠINOVIĆ STJEPAN-SILJAO (D. Z.)
 543 MILAT Franca VICKO-KISILA (T. P.)
 544 MILATOVIĆ Milosava VELJKO (S. K.)
 544 MILENOVIĆ Jefimija SINADIN (H. R.)
 545 MILEVSKI Vladimira MIRKO (K. So.)
 545 MILIČEVIĆ Bože RADE (B. B.)
 546 MILOJEVIĆ Stojana MILOJE (M. A.)
 547 MILOJEVIĆ Milana RADMIR-RADE (D. Z.)
 547 MILOSAVLJEVIĆ Miloša DANICA (M. A.)
 548 MILOSAVLJEVIĆ Milana JOVAN-JOCA (S. P.)
 549 MILOSAVLJEVIĆ Čedomira MILOŠAV (M. A.)
 550 MILOŠEVIĆ Jeremije BRANKO-METALAC (S. P.)
 550 MILOŠEVSKI Riste TIHOMIR-TIČO (K. So.)
 551 MILOVANOVIĆ Vojmira MIDDRAG-LUNE (S. K.)
 552 MILOVANOVIĆ Marka VOJKO (N. M.)
 552 MILOVANOVIĆ Živana ŽIVAN-GATA (Z. T.)
 553 MILUTINOVIĆ Pere BRANKO-OBREN (B. O.)
 553 MILUTINOVIĆ Rista DUŠAN (Š. L.)
 554 MILUTINOVIĆ Rada IVAN-MILUTIN (D. P.)

- 555 MILJANOVIĆ Trifka LJUBO (B. Lj.)
555 MILJANOVIĆ NIKOLA-KARAUULA (V. R.)
556 MILJANOVIĆ Tunje PETAR (R. B.)
556 MILJATOVIĆ Đorđa DRAGOJE-ŠVARC (D. L.)
557 MILJEVIĆ Mijana MILANČIĆ (M. T.)
558 MILJEVIĆ Mileta VELJKO (M. A.)
558 MILJKOVIĆ Radeta JOCO (Đ. Z.)
559 MILJKOVIĆ M. RADA (R. V.)
560 MINIĆ Dragomira MILOŠ (Đ. P.)
561 MINIĆ Drage MILUN-SUMADINAC (S. P.)
562 MINIĆ Gruje MITAR (D. B.)
562 MINIĆ Stevana SLOBODAN (M. A.)
563 MIODRAGOVIĆ Milinka LJUBIŠA (D. B.)
563 MIRČEV Koce DIMČE (K. So.)
564 MIRTIĆ Jožeta JOŽE-ZIDAR (M. P.)
565 MISKIN R. VASO-CRNI (Đ. P.)
565 MIŠČEVIĆ Špire VERA (S. P.)
566 MITIĆ Milutina JOVAN-ĐORDE (V. G.)
567 MITROV Slobodana DANKO (D. L.)
567 MITROVIĆ MIKA-JARAC (M. A.)
568 MITROVIĆ Velja RADOMIR (M. D.)
569 MITROVIĆ RATKO (M. A.)
569 MITROVIĆ Boška STRAHINJA-STRAJKO (N. M.)
570 MITROVIĆ Iva VUKIČA-ŠUNJA (Đ. P.)
571 MLADENOVIĆ Lazara SRETEN-MIKA (M. M.)
571 MLADENOVIĆ Milana SVETOMIR (M. A.)
572 MOČNIK Ivana CVETO-FLORIJAN (M. Č.)
573 MOJSOVSKI Vlade NAGEL (K. So.)
573 MOLEK Antona JAKOB-MOHOR (M. G.)
574 MORACĀ Save MILUTIN (B. O.)
575 MORDIN Mihe IVAN-CRNI (T. P.)
576 MOŠKRIĆ Janeza JOŽE-CIRIL (M. Č.)
576 MRAKOVIĆ Mića BLAŽO (Đ. V.)
577 MRAOVIĆ Damjana MILAN-SIMIĆ (Đ. Z.)
578 MRAVLJAK Henrika DUŠAN-DOKTOR MROŽ (F. F.)
578 MRAZOVIĆ-CZOFEK Stjepana KARLO-GAŠPAR (V. R.)
579 MRKOČI Marka MARKO (B. J.)
580 MRKOČI Franje SLAVKO (B. J.)
580 MRŽLJAK Ibre IBRAHIM-MALI (Redakcija)
581 MUGOŠA Vida ANDRIJA (S. K.)
581 MUGOŠA Marka DUŠAN-DUČ (S. K.)
582 MUGOŠA Neša RAKO (Đ. V.)
583 MUGOŠA Mijajla ŠPIRO (Đ. V.)
583 MUJIĆ Ibrahima SAFET (N. B.)
584 MUKER Ivana IVAN (J. G.)
585 MUNČAN Time SLAVKO-SAŠA (Đ. M.)
585 MUNIH Jožeta DUŠAN-DARKO (M. G.)
586 MUNJAS MILAN (S. P.)
587 MUSIĆ Seida ZEČIR (S. K.)
587 MUTAPOVIĆ Vuka DRAGOSLAV (V. G.)

NAPOMENA: Iza imena narodnih heroja u zagradi su inicijali autora biografija, a na strani 591 nalaze se puna imena.

NARODNI HEROJI JUGOSLAVIJE

Udruženi izdavači

PARTIZANSKA KNJIGA, Ljubljana
OOUR — IZDAVAČKO PUBLICISTIČKA DELATNOST
Beograd

NARODNA KNJIGA, Beograd

POBJEDA, Titograd

INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU, Beograd

Za udružene izdavače

Mihailo ĐELOVIĆ

Vidak PERIĆ

Mileta RADOVANOVIĆ

Dr Pero DAMJANOVIĆ

Umetnička oprema

Miodrag VARTABEDIJAN

Lektor

Veljko RADOVIĆ

Korektori

Lazar BEČEJAC

Gradimir ĐORĐEVIĆ

Slobodan KOSANOVIĆ

Ljubica KOVAČEVIĆ

Dragan LUČIĆ

Stanoje MAKRAGIĆ

Marina MILENKOVIĆ

Anastasija PAIĆ

Božidarka PAIĆ

Ljubica STEVANOVIĆ

Gordana STOŠIĆ

Štampa

BIGZ, 1982.

Tiraž: 10.000

NARODNI HEROJI

JUGOSLAVIJE

